

INDIANENSIS UNIVERSITATIS SIGILLUM
LUX
ET VERITAS
MDCCCXX

Ljudevit Vukelić m.

VII gimn. r.

U Rieci dne 12. IX. 1878.

Ljudevit Vukelić

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDIO

MILAN GRLOVIĆ.

Ljudevit Vukelić
VII gimn. r.
U Rieci dne 12. IX. 1878.

KNJIGA PRVA. BROJ 1—27.

V. 1–2

ZAGREB 1877.
VLASTNIČTVO I NAKLADA UREDNIČTVA.
TISAK C. ALBRECHTA.

SADRŽAJ.

I. RAZPRAVE I ČLANCI.

II. LISTAK.

III. KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

Pod ovim naslovom uvršteno je 900 sitnih viesti iz svih strukâ znanja i umienja i znamenitih dnevnih dogodjaja, a naročito se tiču knjižtva i novinstva, glasbe i kazališta, kratkih nekrologa, tvorne umjetnosti, škole, naravoslovja, starinâ, prometa i trgovine, statistike, objavâ novih knjigâ, osobnostih, akademičkih družtvenih zgoda, crkve, uprave i sudstva, vojske i pomorstva, gospodarstva i šumarstva, zemljopisa i t. d.

Osim toga priobćen je u brojevih od 1.—7., 9.—15., 17., 19., 21.—23. i 25.—27. **„Razgled po svietu“.**

Napokon uvrštena su u svakom broju meteoroložka opažanja s osam hrvatskih i šestnajst vanjskih postoja.

HRVATSKI
SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 1. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 1. srpnja 1877. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga I.

TKO SMO I ŠTO HOĆEMO!

Ova dva pitanja bez dvojbe će se pojavit u hrvatskom obćinstvu, kad mu „**Hrvatski Svjetozor**“ pred lice stupi. Tako i valja. Svi činbenici, koji žele javno nastojat o duševnom i materijalnom napredku koga naroda, a žele u njem koren uhvatiti, valja da iznesu pred taj narod svoj zakoniti krstni list, da pred njim odkriju smjerove i ciljeve svojih težnja.

„**Hrvatski Svjetozor**“, koji se evo danas hrvatskom narodu prvi put predstavlja, nastaje iz velike potrebe ovakova lista, nastaje iz liepa duševna života, na koji se Hrvatska probudila.

Mi, Hrvati, do sad ne imadjasmo nikakova lista, koj bi si bio uzeo zadaćom sve struke našega javnoga života jednakom ljubavlju gojiti, — ne imadjosmo lista, koj bi svim klasam hrvatskoga naroda donosio jednako zanimivih viesti, — neimadjasmo lista, koj bi sa hrvatskog stanovišta brižljivom točnošću sakupljao zrnca za budućeg hrvatskog kulturnog povjestnika, — a najmanje imadjasmo novine, koje bi se na kulturni napredak i život čitavoga ostaloga velikoga Slavenstva *dovoljno* obazirale. Političkim novinam nemože to bit zadaćom, a strukovnih još imademo vrlo malo. Izloženi vazda tudjim i nam i svem Slavenstvu protivnim življem, podnoseći upravo divnom strpljivošću stoljetne nepravde i potiskaje, izgubismo i našu narodnu sviest i cilj, za kojim teže svi prosvietljeni narodi: da se sbližimo.

Iz toga mrtvila budimo se jur pol vieka, a danas nastaje potreba, da spoznav vlastite sile, iz uzkih granica Hrvatske domovine podignemo oči i malo dalje. Danas, gdje se velikom dielu Slavenstva kroji sudbina i budućnost, osobito je zgodan čas, da i mi Hrvati u vlastitom interesu popratimo većom pomnjom taj kulturni pokret na bolje.

Do sad motrasmo Niemca te Niemca, toga velikoga umnika, koj se od sebičnosti, nadutosti i straha još nemogaše uznieti do plemenske pravednosti; on nam bijaše u svem uzor i učitelj, te nam je poznatiji postao on, Turčin i Magjar, nego srodno ostalo Slavenstvo.

Da se svemu tomu odrješitije na put stane skradnje je vrieme, a „**Hrvatski Svjetozor**“ naumio je obširnije vršit tu častnu zadaću te hrvatskom narodu pripoviedat, što se u njemu samomu, što u velikom Slavenstvu i što u tudjini koristna zbiva. „**Hrvatski Svjetozor**“ dakako da nije jedini uzeo tu zadaću u zakup, al mi želimo, da bude naš list obilnijim viestnikom Slavenskih stvarih, nego li ikoj drugi hrvatski list.

Kako će „**Hrvatski Svjetozor**“ tu svoju liepu al težku zadaću vršit, što će i kako će donosit, mogu čitatelji iz ovog prvog broja razabrat, koji je tek slabašan početak onoga, što će list, valjano narodom poduprt, donosit. O svem, što je vriedno znati, za svakoga nešto donoseć, želimo, da „**Hrvatski Svjetozor**“ postane svakom neobhodno potrebitom malom enciklopedijom znanja o svem Slavenstvu i suvre-

---

LISTAK.

PILLONE.

TALJIANSKA NOVELA. NAPISAO W. J. BERGSÖE.

Wilhelm Jürgen Bergsöe, danas najznamenitiji danski novelista, rodio se u Kodnju 8. veljače 1835. Od 1854. polažaše sveučilište, gdje je najprije 2 godine medicinu a tad naravoslovne znanosti, ponajpače zoologiju učio. G: 1862. uputi se u Italiju gdje se na veliko bavio zoologičkimi studijami te je i izdao u toj struci znamenita djela. Nu mikroskopom radeći, tako si pokvari oči, da je na neko vrieme sasma oslepio. S toga morade pustit naravoslovje te se podat pjesničtvu, komu je davna naginjao. God: 1866. diktirao je ciklus novela: „S piace del popolo,“ kojim se u jedan mah proslavio. Iza toga izda svezak pjesama. G: 1868. boraveć u Rimu, gdje je ponješto lieka našao, napisa roman: „Od stare tvornice“. Kašnje opet dva svezka pjesama, roman: „U Sabinskih gorah“, pripoviesti: „Sablastne novele“ i „Taljanske novele“. Iz ovih posljednih odabrasmo mi Pillona, biser novelistike. Opis taljanskog života, kolorit i duboko osjećanje uznose u Pillonu Bergsöea medju prve majstore novele. —

* * *

Zbiva se s imeni ko s kriesovi zviezdå! Pojavljuju se, sjaje te izčeznu; velika ko sjajni meteori, ostavljajuć iza sebe trajnu uspomenu, — malena ko bludeći, prolazni viestnici kolovozkih noći, rad kojih nam valja astronomičke ljetopise protražit, hoćemo li doznat njihovu veličinu, sjaj njihovih bojå i njihov put.

Tko bijaše Pillone? — . . . Da, nekoč okružavaše to ime sjajno svjetlo od prvih humaka Volšćanskih gora, pa sve dolje do Punte della Licose. Svako diete ga znadjaše, svaki se ga muž bojaše. Da je njegovu kolievku obavio kneževski grimiz, on bi bio postao drugim Aleksandrom Cesarom, Napoleonom! . . . Al ovako, kad mu je zvjezdovito nebo postalo jedinom kraljevskom dvoranom, stara jedna raševina gradom — a ovčje runo kneževskim plaštem, sad posta od njega . . . . nu to će ova poviest poviedat.

Po treći put zazvižda parovoz. Lagani vlak, koj nas je imao premjestit s tiha Rima u veseli Napulj, sopteć se stade gibati i na skoro lećasmo strjelimice dragotnom Campagnom. Pozdravismo viške Albanskih gora, svodove vodovoda i jasno zelene livade, s kojih gledahu veliki sivi volovi, dugimi rogovi mašuć, na dugi trag pare, što ga ko jasan oblak vjetar s vrhunaca niz Campagnu tjeraše.

Odjel u kom sjedjah, bijaše skoro prazan. Sve mi društvo bijaše neki mali, suh suhcati svećenik, sakupljajuć na svoj brevijar drobtinke trenca, što su mu časimice padale s oštro zavinuta nosa. U Valmontonu unidje neki vrlo kitnjast i veseo par, sudeć po novu odielu i sjajnoj prtljagi, očevidno par rimskih mladenaca, putujuć po prvi put na Ischiu il u Sorrent. Svećenik još se čvršće stisnu u svoj kut, dočim se naši mladenci, umotaše u velik plašt i tako u sprotni ugao sguriše, da to po nazorih sjevernjakå daleko nadmašuje mjeru erotički dozvoljenoga. Uz to prekidahu svoj šapat cjelovi, koji prisiliše svećenika, da svoj nos podpunce zakopa medju listovi knjige. — Ja sȃm zauzeh treći ugao, od kuda se sad divljah milim, valovitim crtam Campagne, sad zavidjah mom sretnom suputniku a sad se ljućah, što bijah zaspao i zakasnio jutarnji vlak, te sam tako istom kasno na večer imao prispjeti u sretni Napulj.

Iznenada i naglo spusti se prozor i vlakovodja pruži glavu unutra, lakonički veleć: „Karte, gospodo!“

menom napredku. Što bi imao marljivi čitatelj tražit po mnogih desetcih novina, to će sve naći u jednih, u **„Hrvatskom Svjetozoru.“**

U uvodnih člancih razpravljat ćemo lahko razumljivim načinom o naših domaćih i o Slavenskih stečevinah na polju znanja i umienja, obaziriev se uz to i na ostali civilizovani sviet. Svakoj vrstnini čast i slava!

U dugom nizu naših sitnica bit će svake struke vriednih i koristnih zrna, koja služe i obćem obrazovanju i poznavanju vremena u kojem živimo. Poznavat dobu u kojoj tko živi, toliko je, kao poznat sama sebe. Tko sebe ni svog vieka nerazabire. nije za ovaj viek, duševni je sliepac, gorji od sliepca na tielu.

Za podlistak pako, namienjen zabavi, pobrinusmo se obiljno te ćemo uz izvorne pripoviedke i crtice priobćit najljepše proizvode najznamenitijih danas novelista slavenskih, romanskih i skandinavskih.

Prema svemu tomu biti će **„Hrvatski Svjetozor“**, ono, što mu ime znači, pravo i istinito ogledalo prije svega cieloga suvremenoga, hrvatskoga, kulturnoga života, zatim života svekolikog Slavenstva i napokon života ostalih kulturnih naroda. Segnuv za tim, u nas dosta zanemarenim ciljem, **„Hrvatski Svjetozor“** postaje nuždan i potreban hrvatskomu narodu, postaje koristan čitavom Slavenstvu s kojim nam je ipak preče i naravnije prijateljstvo, neg s kojim plemenom na svietu. Ako je pako **„Hrvatski Svjetozor“** nuždan, potreban i koristan, tad se smije i punim pravom uticat narodu i njegovim rodoljubom, moleć ih, da ga podupru.

„Hrvatski Svjetozor“ niti jest, niti kani biti ikakvim konkurentom ikojem hrvatskom listu, dapače svojim sadržajem i ustrojem on to ni nemože, — al želi to bit sličnim tudjim listovom na korist hrvatskoga naroda, njegove knjige i njegovih hrvatskih i slavenskih osjećaja.

„Hrvatski Svjetozor“ nije nit organ ikoje stranke, budi političke, budi privatne, budi književne, — al želi bit stecište svih vrstnih sila, kojim je preči interes narodni od interesa osobnoga. S toga nije **„Hrvatski Svjetozor“** ni list špekulacije.

Tako molimo, da nas sudi sav hrvatski narod, njegova inteligencija i njegovo novinstvo!

S tim programom na čelu, a s iskrenim hrvatskim srdcem u grudih, koje sve liepo štuje i ljubi, utičemo se hrvatskomu narodu i njegovim rodoljubom, da nas svojski podupru u našem nastojanju. Zrtve, što ih od njih iziskujemo, vrlo su malene prema probitkom, što ih pružamo i prema svrsi, za kojom težimo. Sve naše najbolje sile mi ćemo uložit, da obćinstvo zadovoljimo, a list da s vremenom uredimo poput najljepših. Početak je težak i mučan — a mi se nadamo, da ćemo ga svladat, duševnom i materijalnom podporom naroda, njegovih rodoljuba i književnika.

U to ime Bog!

Uredničtvo
„Hrvatskog Svjetozora“.

HRVATSKI PJEVAČKI SAVEZ.

O duhovih ove godine slavio je hrvatski pjevački savez u gradu Varaždinu drugu godišnjicu svog obstanka. Tom prigodom posvetila se je i nova zastava hrvatskog pjevačkog družtva varaždinskog „Vile“.

Pjevači i gosti, što su sa svih strana Hrvatske a i sa Slovenske pohrlili tom sgodom u Varaždin, odnesli su od odanle najugodnije uspomene i uvjerenje o staroj hrvatskoj gostoljubivosti.

Grad Varaždin, njegovo zastupstvo i njegovo gradjanstvo počelo je sa sebe otirat osvadu nehrvatstva, što nas iskreno veseli; — a valja da na tom putu uztraje.

Nu to nije dosta. Hrvatskomu pjevačkomu savezu, koji se je tu na skupštinu sastao, bijaše viećat o svom boljku i napredku. Prema tomu morali su članovi saveza ponest sa sobom i uvjerenje, da su sve učinili, što bi svrhu saveza unapredilo i da su sve temeljito pretresli, izpitali i odredili.

Dovoljno je jur poznat program skupštine hrvatskog pjevačkog saveza, a znano je i to, što se zaključilo. Mi ćemo tomu samo nadovezat nekoje opazke.

Stara je i priznana istina, da je narodna pjesma narode vazda budila i prosvjeti rukom u ruku radila. I čim naprednjiji i slavniji je koj narod postajao, tim slavnije i savršenije postajahu pjesme njegove, njegova umjetnost. I Hrvatska je pjesma nekoč slavila veliko slavlje, pozivajuć narod poput trublje iz mrtva groba na novi život, te je jamačno mnogo doprinjela, da osjećamo danas, da smo narod, koj će još svoju reći.

Nu narodna i prigodna pjesma izazivlje vazda i umjetnu, a u svrhu gojenja i širenja narodne i umjetne hrvatske pjesme ustrojiše se po čitavoj Hrvatskoj pjevačka družtva, koja urodiše pred dvie godine pjevačkim savezom.

Ima još u Hrvatskoj mnogo zakutaka, kud nije sasma prodro duh hrvatskog osjećanja i mišljenja, gdje se obično velika nu nemarna većina zasljepljuje tudjim, neznatnim polutanstvom na sramotu svoju i čitava naroda. U te krajeve valja da prodre najprije hrvatska pjesma kao prvo njetilo domoljublja i oplemenjujuća vatra, — i

---

Prenusmo se iz sanja i dok je on bilježio naše karte, zapita ga mladi Rimljanin nešto, od česa ja ništa drugo neshvatih, nego „Pillone.“ Spomenuše to tiho i češće s nekim strahom. Vlakovodja metnu prste u usta, izboči lievu stranu, izravna ju opet, zazviždav glasom, koj te sjeća na daleki puškomet te pokaza s neopisivim izrazom lica preko na plavetne crte Volšćanskih gora, kojim se vlak brzim letom bližaše. — Na to se opet prozor diže i nasta tišina — mislio bi svatko. Al nebijaše tako! Maleni svećenik, prestrašen, pusti svoj ponošeni brevijar na zemlju te stane nemirnom brzinom otvarat neku zatvorenu putnu torbu. Iž nje a izpod nekolicine zamazana rublja povuče nekoliko isto tako zamrljanih banka, te ih na moje veliko čudo spravi u jednoj svojih srebrnom kopčom urešenih papuča. Nu još više začudiše me moji mladjani vjerenici. Rimljanin pobliedje ko kreda i zuraše takim pogledom na prozor, ko da vidi demone igrat na bielih valovitih oblačićih, što ih izbacivaše parovoz. Gospodjica izmotala se iz oširoka plašta muževa te se upravo spremaše veliku kopču od mozaika s oprave skinut, — kad se iznenada onesvješćena sruši u njegov naručaj. Sad nasta metež, koj za čas napuni naš odjel rubčići, tokovi, škatuljicami, bočicami, a moga Rimljanina mal da ne dotjera da zdvojnosti.

Napokon najavi vlak novu postaju — i tu nas očekivaše novo iznenadjenje. Na peronu stajaše odjel lahkih bersagliera, vrata od vagona se otvore i prije nego li znadjasmo kako i zašto, imadjasmo u svakom odjelu po dvojicu ovih garavih i crnomanjastih momaka, koji nas sa svojimi kratkimi karabini i lepršećimi perjanicami na svjetlih mornarskih šeširih ni najmanje neumiriše.

I opet zažvižda vlak i odletismo silnom brzinom prema onim uzanim i ozbiljnim klancem, kroz koje se vlak vijuga ko zviždavi zmaj, koj sad kroz trake sunca proleti, a sad opet izčezne za sniežano bielimi gromadami vapnenastog i razrovanog pogorja. Koliko god put se bližasmo ovakovu klancu, vazda bi vlak laganije prolazio, bersaglieri navinuše kokote, moljaše svećenik u brevijaru i zakopa mlada gospoja nesvjest za nesvješću u naručaju svoga ljubovnika, — dočim ja o tom promišljah, što na posljedku znači kobna riečca: „Pillone“, — jer u toj jeditoj riečci, činjaše se, kao da je sva tajna.

Napokon izadjosmo iz ovih gustih, tamnih i vlažnih prokopa, gdje bi pad jednog jedinog kamena bio dovoljan, da prebaci parovoz, i gdje bi jedna jedina kruglja iz puške, vještom rukom odapete s visine, ubila vlakovodju, kao jastreb golubicu, na koju strjelimice naleti. Prodjosmo Ceprano graničnu postaju, rekosmo i posljednem papinskom vojniku s bogom i lećasmo silnom hitrinom bujnom zelenom dolinom. Breskve već cvjetahu a trs se razpupljao, da se popne na grane briesta. Sve bijaše toli jasno, toli cvjetno toli puno života, počam od bistra rominjajućeg potočića, vijugajućeg se brzinom gorske bujice u slikovitih zavojih medju liepo obradjenimi vinogradi, — pak do vesela, pjevajućeg puka, odjevena svojim šarenim odielom. Marljivo obrezavaše narod trsove i sijaše kukuruz, iz kog su na skoro imale povirit plodovite klasi. — Brzo lećasmo dalje, sve većom hitrinom. Za nami bijahu divlje, tamne i prelomljene pećine sa svojimi čudnovatimi, fantastičkimi formami i strašećimi jazi, — pred nami cvjetaše i zeljenaše se dolina, sve širja, sve sjajnija. Svaka pogibelj kao da je prošla. Pogledi bersagliera umiriše se, svećenik spravi soj brevijar opet u žep a ljubeći se par na toliko osviesti, da mogaše stotinu malenkosti uredit i otvorit dobro obskrbljenu košaru, koja posvjedočavaše, da ne namjeravahu samo od ljubavi živit.

(Nastavak sliedi.)

odatle da se razširi i razljegne širom ciele domovine.

I hrvatski pjevački savez shvaća tako svoju zadaću, a muževi, koji ga zamisliše i koji mu danas na čelu stoje, teže za tim ciljem. Nu ipak hrvatski pjevački savez neodgovara svrsi svojoj, to nam je najjasnije dokazalo izvješće saveznog tajnika g. Dr. Kontaka, podastrto varaždinskoj skupštini, a dokazuje nam to i skupština sama.

Izvješćem je konštatovano, kako je savez postao, i kako je centralni odbor nastojao, da savez nešto vidiva stvori; ako ništa drugo, da barem probudi u narodu i njegovih družtvih volju za narodnu pjesmu.

Centralni odbor poručuje nam po svom izvjestitelju, da pjevački savez nije mogao s toga nikako djelovati, što još nisu sva naša pjevačka družtva u savezu, a i ona, koja jesu, da su tako nemarna, da na odborska pisma često ni neodgovaraju.

Taj nemar de facto obstoji, kao u obće kod nas nemar za sve. Kolikom na pr. flegmom nisu slušali pjevači predloge na skupštini, kako da se doskoči tomu nemaru! Pak što se zaključilo? Centralnomu odboru povjerava se, da se pobrini za sve; onomu istomu centralnomu odboru, koji je htio upravo saslušat skupštinu i šnjom pronaći valjanija sredstva! To ne valja.

Mi mislimo da je nuždno u ovakovu slučaju svakomu govorit, a zauzeti za napredak hrvatskog pjevačkog saveza iztaknut ćemo što bi u prilog savezu bilo.

Da savez može uspješno djelovat, nuždno je, da mu sva naša pjevačka družtva pristupe, a bez valjanih razloga da ih centralni odbor nemože odbit, il zavlačit s privoljom, kao što je učinio sa zagrebačkom „Slogom“.

Cjepkanje pjevačkih sila u Zagrebu u sada već pet posebnih družtva može se zlo i dobro sudit. Centralni odbor hrvatskog pjevačkog saveza kao da je pretežnije zlo sudio. Mi mislimo, da može slobodno više pjevačkih družtva za sebe biti, jer uzeli mi stvar, kako htjeli, poreći se neda, da se ljudi jednoga stališa najvole družiti medju sobom. Mi se još nismo otresli mnogih predsuda — a nismo ni tako tolerantni kao Englezi il Amerikanci, da bi sans gêne gledali veliku gospodu u družtvu djaka, trgovca i obrtnika. To je i razlog, zašto se u Zagrebu stvaraju razna družtva.

Nu odatle još nesliedi, da nebi moglo „Kolo“ biti nekim savezom svih zagrebačkih pjevačkih družtvâ. O tom neka se dapače nastoji.

Što se nemarnosti pojedinih družtva hrvatskog pjevačkog saveza tiče, tomu se dakako drugčije neda doskočiti, no da se oni članovi, koji su stalno voljni širit hrvatsku sviest i pjesmu medju sobom slože te odaberu takove glavare, koji će htjeti vršiti družtvene dužnosti na prema hrvatskom pjevačkom savezu. Oni koji ne mogu zadovoljavat ni dužnostim družtva ni saveza, neka se nedadu birat te neka bar podupiru družtvene svrhe. — Bez toga nebude savezu i ni jednom odboru uspjeha.

Još nam se čini nešto vrlo važno. Ako je savezu zadaća širit hrvatsku pjesmu, to mu je i sigurno zadaća pobrinut se za izvore njezine. S toga bi centralni odbor dobro učinio, kad bi opredielio svake godine neku svotu novaca kao nagrade za najbolje, nove, umjetne, hrvatske kompozicije. One bi se prigodom saveznih sastanaka izvodile, te bi time pjevačke skupštine bile od dvostrukog interesa. Time bi se budila u narodu želja za novom pjesmom, u skladateljih želja za radom, te bi im se pružila tako i neka materijalna podpora.

Preporučamo to na uvaženje!

POLITIČKI PREGLED.

— **Hrvatska.** Nj. carska Visost g. nadvojvoda Albrecht, putujući od 1—13. svibnja po Hrvatskoj i Slavoniji u vojnih poslovih s takovim je entuziazmom bio primljen po svih gradovih i mjestih, kakova u Hrvatskoj od davna nije bilo. Svetčanosti u Zagrebu od 9—12. svibnja bijahu upravo veličanstvene. Ovo srdačno susretanje vrlo je uzradovalo visokog gosta, te je svud, kud je prolazio, izrazio svoje veliko zadovoljstvo.

— **Kranjska.** Kranjski sabor je razpušćen rad vladi nepovoljne većine te su odredjeni novi izbori na prve dane srpnja, kod kojih kani ustavovjerna stranka dobit većinu.

— **Srbija.** Izbori za skupštinu, nepovoljno su po vladu izpali. Viesti, koje iz Biograda dolaze vrlo su uzrujane i nepovoljne.

— **Česka.** Česki zastupnici na saboru odaslali su blagotvoriteljnom komitetu u Moskvu adresu, kojom izražuju svoje simpatije Rusiji te žele, da svlada i svoje i slavenske neprijatelje. Adresu sastavio je Dr. Rieger, a svi česki listovi bijahu isti dan zaplienjeni, kad su ju priobćili. Proti začetnikom adrese bijaše povedena iztraga rad veleizdaje, nu nju je državni odvjetnik obustavio.

— **Poljska.** Bijaše o tom mnogo govora, da će Poljaci u Carigradu ustrojit posebnu legiju, koja bi se borila proti Rusiji. Njihovi vodje proglasuju sad tu viest izmišljotinom.

— **Ruska.** Rusija sve je sile napela, da uspješno udari na Tursku. Njezine ogromne vojske već se bore na Dunavu i u Maloj Aziji, al do odlučne borbe još nije došlo. Izim bombardovanja rumunjskih i bugarskih obala nije bilo većega sukoba ruske vojske s Turskom. Samo je Rusom pošlo za rukom dva najveća turska monitora dignut pomoćju torpeda u zrak. Ruski car prispio je u sjajnoj pratnji 5. lipnja u glavni stan ruske vojske u Ploješti pa s toga mnogi razabiru, da će na skoro Rusi pokušat prelaz preko Dunava. — U Maloj Aziji napreduje vojska vrlo dobro te je 17. svibnja zauzela znamenitu tvrdju Ardahan sa 80 topova. — Ciljeve Rusije razjasnuje bruselјski „Nord“ ovako: „Rusija želi samo poboljšat stanje kršćana u Turskoj, a za to poboljšanje traži dovoljnih garancija. Težeći za tim ciljem, Rusija da nemora smetat Englezkih interesa na iztoku.“ — Mi ćemo u sliedećih brojevih priobćivat kronički tečaj rata. —

PARIŽKE RAZVALINE

G. 4875.*

SLUŽBENA I NEIZDANA PISMA.

S FRANCEZKOGA IZVORNIKA PREVELA P. K.

I.

Njegovoj preuzvišenosti g. ministru pomorstva i naselbina u Noumè-ji (u Caledoniji).

Pred Parizom 20. svibnja 4875.

Gospodine ministre!

Iztražiteljno brodovlje, nad kojim mi je Vaša preuzvišenost blagoizvolila povjerit zapovjedničtvo, izpunilo je prvu čest svoje zadaće. Ako je istina što tradicija veli, da je Noumèa postala od parižkih naseljenika, tad smo našli koljevku naših praotaca. Tako je, našao sam najljepši, najbogatiji i najsjajniji grad staroga svieta, jer ovo izvješće pišem na vidiku razvalina parižkih. Vašoj preuzvišenosti predat će ju poručnik Inveniès, koj bijaše prvi tako sretan, nogom koraknut na zemlju, koju iztražujemo.

Dne 10. svibnja vjetar se naglo promienio iz južno-južno iztočnoga na južno-južno zapadni, more se vrlo uzburkalo, tlakomjer pade za 80 mm. i biesna bura stade bacat brodovi našeg brodovlja. Bojazan moja bijaše tim veća, čim mi bijaše more, kojim smo plovili, sasma nepoznato, a moja fregata udaljivala se od obale brzinom od 25 uzlova za sat. Malo za tim prodrla je voda u skladišta, zalijala zračne otvore parostroja i prietila pogasit vatru.

O podne, bivši pod 34⁰ 37′ 46″ sjev. širine i 42⁰ 24′ 40″ iztočne duljine, vjetar se brzo umiri i silne struje ponesoše me na iztok, gdje opazismo zemlju. Dva od mojih brodova, „Repertrix“ i „Eruo“ mogahu se sdružit te se velikom opreznosti bližasmo. Olovo pokazivalo nam samo 6 hvati a bijasmo okruženi tolikom množinom parcova, da smo ih morali pucanjem tjerati. Napokon oko druge ure bacismo sidro na dno puno finog pieska u velikoj i sjegurnoj luci. Široka neka rieka uticaše polagano u luku a nad obalom, kud oko mogaše doseć, vidio se gusti zastor od drveća. Zapoviedih, da se brodovlje sakupi, misleć probavit neko vrieme na tom mjestu. Moja momčad trebala je odmora, falilo nam je jur 15 dana svježeg mesa a signalni brod „Eureka“, što ga sad k Vašoj preuzvišenosti šiljem, trebao je bezodvlačno popravka.

Priznajem, da tad nismo mislili, da smo tako blizu našem cilju, prem Kortambert tvrdi u svojih geografičnih ulomcih, što ih je g. Dartieu toli umno i povjerljivo popravio, da je Pariz sagradjen dvie sto kilometra od mora.* Sliedi to odatle, što naši učenjaci geolozi i u svojih najsmjelijih hipotezah ne pretjerivaju toga strašnoga kataklysma, koji je prevratio cieli sviet osim jedinog našeg otočića.

* God: 1875. izašla je pod gornjim naslovom knjižica u Parizu, koja je probudila veliku senzaciju, jer prekrasnim i dosjetljivim načinom žigoše Parižane i smiešne hipoteze nekih francezkih učenjaka. Iz Noumèje pošla je g. 4875. ekspedicija tražit nekoč slavni Pariz, danas ruševine. Što je ta ekspedicija našla i kako protumačila, u ovih je pismih duhovitom satirom sadržano. Upozorujemo i na službeni stil.

Parižke su razvaline doživile nekoliko izdanja, jer veseli i prpošni Francez ljubi o sebi duhovitu kritiku i satiru kao malo koj narod. Razvalina neima još u nijednom slovenskom prevodu, — a nije nam poznat ni njemački. Vrlo smo s toga zahvalni vrloj prevoditeljici, što se ona latila toga posla, pak upravo za naš list.

* Kortambert, Fragments, édition Dartieu, liv. 1. ch. 7. §. 5. — Conf. Meissat et Michelot IV, 9, 11; — Expilly IX, 5, 3 et Malte-Vrun VI. 4, 7.

*

— **Austro-Ugarska.** Medju jednom i drugom polom monarkije vode se sad dogovori rad obnove nagodbe. Regnikolarna deputacija posluje ovaj put u Beču, a Hrvatsku tu zastupa zastupnik Jakić.

— **Francezka.** Maršal Mac Mahon odpustio je nečuvenim do sad načinom liberalno i republikansko ministarstvo Jules Simonovo 16. svibnja. Snujuć već dugo kako da opet digne Napoleonide na priestolj, nije se predsjednik francezke republike obazirao ni na glas naroda ni parlamenta, već izrazio ministru predsjedniku vrlo oštrim pismom svoje nezadovoljstvo, našto je Simon dao ostavku. — Novi kabinet, sastavio je 17. svibnja poznati vojvoda Broglie te u njem preuzeo predsjedničtvo i pravosudje. Ostali ministri su: Fourtou za unutarnje poslove; Callaux za financije; Paris za jane poslove; Meaux za poljodjelstvo; Brunet za nastavu i bogoštovje; Decazes za vanjske poslove; general Berthaut za rat a naknadno podadmiral Gicquel des Tonches za pomorstvo. Ovaj natražnjački kabinet odmah je odgodio komoru na mjesec dana; skinuo i premjestio preko $^2/_3$ republikanskih činovnika, stao progonit štampu i zatvarat nepovoljne republikance. Repablikanci medjutim miruju; oni su izdali manifest, koji je i Thiers podpisao, te kojim prosvjeduju proti takovu postupku. Dozvoli li senat, razpustit će vlada komoru, a novi izbori imadu tad odlučit sudbinu ministarstva i Mac Mahona. Koliko se dade naslućivat ova bi bura mogla odprhnut Mac Mahona s predsjedničkog stolca a nanj dignut opet starca Thiersa, te po njem Gambettu. Postupak Mac Mahona odsudilo je sve civilizovano novinstvo, jer izlaže Francezku novim buram i nepogodam.

— **Talijanska.** Isti dan, kad je papâ Pijo slavio petdesetgodišnjicu svog biskupovanja, slavila se je u Rimu i tridesetgodišnjica taljanskog ustava. Kralj je primio čestitke parlamenta i senata te je bilo i malih demonstracija u prilog vladi.

— **Rumunjska.** Rumunjska proglasila se 21. svibnja neodvisnom, naviestila Turskoj rat i uzkratila danak. Evropske velevlasti nisu još ničim na to uzvratile, jedina Turska ovih je dana predala kabinetom svoj protest.

— **Englezka.** Englezka vlada nemože se nikako sprijateljit s mišlju da je Turska na umoru. Medjutim podvrgo je slavni Gladstone u Birminghamu, na velikom meetingu, komu je prisustvovalo 30.000 najodličnijih ljudi umnika, gradjana i poslanika, vladine korake oštroj kritici te zahtievao da se parlament razpusti. „Turska, reče on, izgubila je svako pravo očekivat od Englezke kakovu materijalnu i moralnu podporu.“

— **Njemačka.** Prem je Bismark na dopustu, Njemačka je jur odgovorila činom na promjenu ministarstva francezkoga. Da si osjegura granice Elsasa i Lotaringije pojačala je ondje svoje posadne čete.

— **Turska.** U Carigradu ide sve na gore. Svaki dan javljaju o promjenah u vojsci i upravi, ob urotah proti Sultanu i ministrom. Nezna se upravo više, tko vlada, dali ministri, tobožnji parlament il softe. Ni proglašenje „svetoga rata za vjeru“ nepomaže. Država, u kojoj neima ni sluge ni gospodara — sigurno je na rubu groba.

— **Grčka.** U Grčkoj pravo se političko čudo zbilo. Kod izbora predsjednika zastupničke komore izabran je kandidat opozicije Angerinos, našto je ministarstvo Deligeorgisovo dalo ostavku. Vodja opozicije Komunduros sastavio je novi kabinet, nu već za tri dana i taj je kabinet odstupio te su sve stranke u ovaj ozbiljan čas sjedinile njihove glave. Najumniji danas ljudi u Grčkoj sastaviše novi kabinet. Predsjednik mu je Admiral Kanaris, a članovi Komunduros, Deligeorgis, Zaimis i Trikupis.

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Dr. Franjo Rački, predsjednik jugoslavenske akademije u Zagrebu, kanonik štioc djakovački, imenovan je 6. svibnja kanonikom meštrom kaptola zagrebačkoga te mu podieljena naslovna opatija sv. Andrije bistričkoga.

— Dr. Vatroslav Jagić, naš slavni zemljak, član jugoslavenske akademije i profesor slavenske filologije u Berlinu, izabran je 13. svibnja izvanjskim članom kr. českog družtva znanosti u Pragu.

— Naša slavna umjetnica Ema Vizjakova, nije primila engagementa za Napulj, kako su neke hrvatske novine javile, već se je uputila na jezero „Como“, da ondje ljetuje.

— Velimir Gaj, hrvatski književnik, imenovan je pravim članom talijanske akademije u Pisi.

— General Černjajev primljen je ukazom od 9. svibnja opet u rusku vojsku kao General-Major.

— Brazilskog cara Dom Pedra II. jednog od najučenijih današnjih vladara, imenovala je glasovita florentinska „Academia della Crusca“ dopisujućim članom.

AKADEMIČKE VIESTI.

— Jugoslavensva akademia znanosti i umjetnosti u Zagrebu imala je u filozofičko-judičkom razredu 16. svibnja, a u filologičko-historičkom 30. svibnja javnu redovitu sjednicu. U prvoj čitaše pravi član Dr. J. Hanjel razpravu: „Razvoj prava u Českoj i Moravskoj od smrti Većeslava III. do početka husitskih ratova,“ — a u drugoj priobći predsjednik akademije, Dr. Rački, rukopis: „Historia delli Uscochi“ iz kraljevskog arkiva u Fiorenci, pisan od suvremenika poslije g. 1621. U istoj sjednici priobćeni su: „Opis i izvodi iz nekoliko južno-slovinskih rukopisa“, od akademika Dra. Jagića i „Bugarskog patrijarka Jevtimija, Žitie sv. Petke,“ od akademika Novakovića. —

Akademija je imala god. 1876. glavnicu u nominalnoj vriednosti od 343.233 for. Godišnji dohodak iznosio je 17.023 for.

— Kr. česko družtvo znanostî imalo je 13. svibnja glavnu godišnju skupštinu pod predsjedničtvom svog predsjednika bivšeg ministra Josipa Jirečka. Iz izvješća, što ga je čitao tajnik prof. Kořistka, razabire se, da je družtvo u savezu sa 172 slična družtva te da imade 160 pravih članova. Tečajem ove poslovne godine najveći je gubitak snašao družtvo smrću njegova predsjednika Palackog. Članovi ustajanjem sa stolica izraziše svoje sažalenje. — Kod preduzetih novih izbora izabrano je 9 novih članova; 3 za filoložko-historički i 6 za matematičko-naravoslovni razred. Medju prvimi je izabran Dr. Jagić, medju drugimi glasoviti ravnatelj englezkog astronomičkog družtva u Londonu William Huggins. — Na koncu predavahu: Prof. Kořistka: „O prinescih za studij grčkog jezika,“ a Dr. Frič: „O predpotopnoi fauni kralježnaka u Českoj.“

— Kr. krakovska akademija znanosti imala je 3. svibnja godišnju svêtčanu sjednicu. Predsjednik Josip Majer držaše prekrasno slovo, a tajnik prof.

Oko pete ure, kada je momčad bila kod objeda, iznenadi nas silan plamen i dim, dižuć se ne daleko nas, straga iza gustog drvlja. Poslah odmah onamo 12 momaka pod zapovjedničtvom poručnika Inveniêsa.

Na večer u 9 satih 18 časova povratiše se donoseć nam viesti, koje su naša srdca napunile radošću i nadom.

Tri il četiri kilometra od obale našla je naša momčad grad vrlo siromašna izgleda. Stanovnici, njih oko 2000 duša, činjaše se, da bijahu vrlo uznemireni. Plami što smo ih vidli s daleka, bijahu posljedni znakovi zbivše se bune, a tri il četiri kuće predstavljahu jur garište. Na prvi se pogled vidjaše, da je vatra harala samo najljepše i najuglednije kuće, a pošto se ove ne nalažahu sve na jednom kupu, mora se svakako uzeti, da je zloba upravo nje odsudila na propast.

Stanovnici dobježaše naproti našim mornarom, obkoliše ih, vikahu, turahu se i gledahu ih s bliza djetinjom znatiželjnošću. Pet časova poslje dolazka naša mala četa bijaše obkoljena sbitom svjetinom, koja, prem slobodna u kretnji i držanju ipak nebijaše pogibeljna. Nekoliko riečih poručnika Iveniêsa razumiše odmah te mu odgovoriše jezikom, koj je kao i naš vrlo sličan francezkomu.

Običaji ovih stanovnika, koje smo od tog časa imali dosta prilike promatrat, čudnovato si protuslove. Medju ovim divljim plemenom, koje se čini, kao da je poraslo iz zemlje puste ove okolice, u ovih barbarih, obučenih u zvjerinske kože, nalaze se krieposti zloće, ukus, lukavost i želje, koje su u obće plodovi oštroumnije civilizacije.

Njihovim glavnim zanimanjem je traženje zabavâ, sve im je povodom za svečanosti, pod najmanjom izlikom sakupljaju se il gdje vani il jedan kod drugoga, da pjevaju, jedu, plešu i govore. Svaka zgoda ih zanima i zabavlja, svaka komedija im je naslada. Glasni, brbljavi, okretni, čuvstveni, uznose se bez razmišljanja i tako se brzo ohlade, ko što su se upalili. Samoljublje je najveća od svih njihovih pogriešaka. Sve što se sjaji, sve što se svieti privlači ih te im se ljubi. Nakit i liepo odielo obezumljuje ih. Osim toga su dobri, povjerljivi, gostoljubivi, veledušni, odvažni, inteligentni, dosjetljivi i razumni samo dotle, dok se neradi o upravljanju njihova gradića.

Na svu nesreću to je navadni predmet njihovih razgovora i jedini, glede koga nerazumiju šale. Čestim mienjanjem svojih vladara, osjeguraše si svečanosti, što su im toli omiljele i svečane godišnjice tih miena. Žrtvujuć sve oblike, više se zanimaju naslovom, što će ga dat svomu vladaru, nego li načinom, kojim će ih vladat.

Dosta ima i drugih potežkoća svladat u organizaciji takova naroda, u kom svaki želi zapoviedat, a nijedan slušat. I najčedniji snivaju o javnom djelovanju, kojim bi stekli barem nekoliko podvrženika. Nu svi i najsiromašniji i najglјupljі vjeruju, da su najsposobniji vladat narodom, govore za i proti stvarim tičućim se grada, razlažu ideje, teorije, načela, tako bez smisla kao i bez vriednosti, — a uvidiv da ih nitko neslуša, strastveno se odaju pobuni. — Okretni paze na priliku, prihvaćaju sgodan čas i jednim okretom sbace vladare. Onda se čuje klicanje slavlja, drže se javne svetčanosti, prolazi bez kraja, svaki željkuje i i čestita te se ljube.

Kad je naša momčad u grad došla, slavljahu stanovnici upravo predvečerje jednog od takovih sjajnih dana, — a plameni, što ih vidjasmo, dolažahu od nekih malih kućica, što su se upalile u naletu svjetine. S toga čina obezpriestoljeni vladar i njegova dva glavna ministra bijahu bez utočišta. —

(Nastavak sliedi.)

Szujski izvjesti o godišnjem radu. Akademija je dobila prošle godine znatnih legata, a izgubila je smrću članove prvake: Palackoga, Grofa Fredra, Louisa Wolowskog, Antuna Wolewskog, Mauricija Manna i Grofa Dzieduszyckog.

— Bečka akademija znanosti slavila je 30. svibnja 30-godišnjicu svoga obstanka i ujedno imala godišnju svetčanu sjednicu, pod predsjedničtvom Baruna Rokitanskoga. Znamenit je osobito onaj dio izvješća tajnika prof. Siegela, u kom se ocjenjuju rad i zasluge pokojnog Palackoga, akademika od postanka akademije. Prof. Siegel priznaje bezpristrano velike zasluge slavnoga pokojnika, koje si je stekao kao prvi historik i buditelj českoga naroda. — Akademija je izabrala aklamacijom nadvojvodu Karla Ludwiga počastnim članom cielokupne akademije, u filozofičko-historičkom razredu 13 članova a u matematičkom-naravoslovnom 6 članova. U prvom razredu izabrani su počastnimi članovi historici: Waitz, Rossi, Mommsen, i Semper; u drugom zoolog Milne Edwards u Parizu.

— Predsjednik turinske akademije znanosti, glasoviti pravnik i nekoč ministar, grof F. Sclopis, obznanjuje u „Gazetti ufficiale", da će ista akademija uslied oporučne naredbe Dr. Cesara A. Bresse, god. 1879. podielit prvu nagradu njegove zaklade onomu učenjaku kojeg god naroda, koj će tečajem god. 1875—78. najizvrstnije i najkoristnije iznašaće pronaći ili najbolje djelo objelodanit, bilo matematičko ili iz eksperimentalnih znanosti, naime: iz fizike, kemije, geologije, ili iz pathologije, povjesti, geografije i statistike. Nagrada za ovu prvu četirgodišnju periodu iznest će 12.000 lira. Akademija će, da udovolji zahtievu oporučnika, sama odabrat djela na razsudbu, ma ih pisci i iznašastnici nisu ni podastrli. Ni jedan član akademije ne može dobit nagrade. God. 1881. dopast će nagrada talijanskog učenjaka.

— Najuglednije učeno družtvo cielog svieta „L' Academie Française," izabrala je 7. lipnja svojim članom dramatika Victoriena Sardoua sa 19 proti 17 glasova, koje je dobio vojvoda d'Audiffret-Pasquier.

DRUŽTVENE VIESTI.

— Hrvatski pjevački savez sastao se o duhovih 20. svibnja u Varaždinu, gdje se je istom prigodom posvetio novi barjak hrv. pjev. družtva varaždinskog „Vile". Svečanost je vrlo povoljno uspjela.

ZGODE I NEZGODE.

— U gradu Varaždinu izgorilo je 13. i sliedećih dana svibnja 19 kuća, 22 staje, 2 čovjeka i više komada marve. Misli se da je vatra bila podmetnuta, te je gradsko poglavarstvo opredielilo 100 dukata u zlatu, onomu, koj bi palikuću našao te odao.

— Željeznički most preko Alute u Rumunjskoj srušio se 21. svibnja. 12 vagona i 5 osoba propalo je u rieku.

— U južnoj Ugarskoj i u Rumunjskoj nastale su velike poplave, koje su počinile znatne štete.

CRKVA.

— Trećega lipnja slavio je papa Pijo IX. petdesetgodišnjicu svoga biskupovanja. Tom prigodom stigle su u Rim nebrojene deputacije sa svih strana svieta s bogatimi darovi u novcu i dragocienostih. Hrvatska deputacija, a na čelu joj svi biskupi i mnogi velikaši, bijaše od sv. otca u prisutstvu 14 kardinala primljena na 30. svibnja u audienciju. Nadbiskup zagrebački predstavljao je članove poslanstva, a sveučilištni profesor Dr. Vojnović čitao adresu. Sv: otac odvratio je, da ga veseli, što vidi oko sebe Hrvate, svoje „predrage sinove." Spominjem i hvalim, reče on, njihovu prokušanu hrabrost i staru vjernost. Spomenu krunisanje prvoga hrvatskoga kralja. Da narodu hrvatskomu vrati milo za drago, očitova, da će imenovat nadbiskupa zagrebačkoga, Mihalovića, kardinalom. Napokon blagoslovi narod, da bude jedan i složan, blagoslovi pojedine obitelji i deputaciju. Prekrasni dar milosrdnih sestara zagrebačkih, što ga je deputacija za to predala, antipedium, nazva papa krasnim te su mu se svi divili. — — Medju ostalimi darovi, što ih je papa tom prigodom primio, jedan je od najljepših, što ga je darovao Grof G. di Caix Saint-Aymour: podpuna zlatna oprema za oltar. Ova je oprema načinjena od nakita grofove gospoje, što mu je nakon jedno-godišnjeg braka umrla. — Vojvoda od Aoste, darovao je zlatan kalež vriedan 12.000 funti šterlina.

— Kako iz Rima javljaju, imenovat će papa u konsistoriju od 21. lipnja četiri nova kardinala, nadbiskupa Mihalovića, nadbiskupa bečkog Kutschera i po jednog Franceza i Talijana.

ŠKOLA.

— Školske godine 1876. bilo je u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji svega 797 učiteljskih sila na pučkih i gradjanskih školah. Po županijah bijaše ih: u virovitičkoj 165; u sriemskoj 143; u zagrebačkoj 122; u belovarskoj 101; u križevačkoj 93; u varaždinskoj 88; u riečkoj 53; i u požežkoj 32.

UPRAVA I SUDSTVO.

— Previšnjim riešenjem od 4. lipnja t. g. imenovano je za Hrvatsku i Slavoniju 15 povjerenika za sastavljanje gruntovničkih uložaka. Imenovano je takovimi: 7 sudb. viećnika, 2 viećnička tajnika, 2 kotarska sudca, 2 kotarska pristava i 1 sudbeni pristav.

— Novi mjenbeni zakon za Hrvatsku i Slavoniju stupio je 1. lipnja u kriepost.

ZDRAVSTVO.

— Iz naših hrvatskih kupališta imademo vrlo malo viesti. U Lipiku bijaše do 31. svibnja 100 gosti, u Varaždinskih Toplicah do 22, svibnja ciela 4, a u Krapinskih Toplicah do 7. lipnja 284. — Dakako da je zlo vrieme tomu krivo bilo — Blizu Samobora, otvoreno je 3 lipnja novo solično kupalište sv. Jelena.

— U gradu Križevcu umrlo je od 1. siečnja do 1. lipnja t. g. ukupno 49 osoba; 29 mužkih i 20 ženskih. Prema prijašnjim godinam to je dosta nepovoljan broj, jer je popriečni pomor iznosio za zadnjih 10 godina 70 mrtvih na godinu. Vrlo opasna bolest diphteritis poharala je ove godine mnogo djetce.

NARAVOSLOVJE.

— Blizu Tomska u Sibiriji našli su mamuta, na kom je još meso i koža dobro sačuvana. Okružni upravitelj odredio je točno pregledanje još neizkopana nalaza. Koža i meso poslat će se akademiji znanosti u Petrogradu.

— Dr. med. Emil Holub, Čeh, dovršio je svoje treće putovanje po južnoj Africi, te se vraća natrag u Evropu. On je nacrtao svoj put u mjerilu 1: 72.000 te donosi sa sobom bogatu sbirku naravoslovnih riedkosti. On je razabrao 5 raznih vrstih slonova i nekoliko vrstih nosoroga u južnoj Africi.

— Aeronaut Jakobi, drug onomlani propalog Sivela, javlja iz Hamburga pravo čudo. Sa zrakoplovcem Flamarinom i tri druga odputovao je Jakobi u balonu u četvrtak 26. travnja u 4 sata u jutro iz Filadelfije preko oceana i stigao za 60 sati u nedjelju 29. travnja u 5 sati po podne u Rennes u Francezkoj Bretonji. Balon bijaše providjen novim aparatom od Flamarina i lahkim parnim strojem od 15 konjskih sila. Proti vjetru neide, al se dade ravnati. Putnici su na putu pretrpili strašnu buru, koja im je balon znatno oštetila. U najvećoj pogibelji i pravim preziranjem života krpao je Jakobi rupu. Sad još reci tko da neće Jules Verne postati prorokom!

— Kr. ugarsko naravoslovno družtvo u Pešti imade 4775 članova. Prema tomu i prema stanovničtvu bi moralo imat francezko slično družtvo 24.000 članova, nu toga neima, kao u obće ni jedno takovo družtvo. Magjari su dakle danas prvi prirodoslovci!

— Nakon 17 godišnjeg rada dovršena su koncem prošle godine znanstvena izvješća o ekspediciji austrijske fregate „Novare", koja je oplovila sviet. „Novara" pošla je 30. travnja 1857. iz Trsta te se 26. kolovoza 1859. vratila. Morem je plovila 551 dan, a u pristaništu stajala 298 dana; u svem je prevalila 51.686 morskih miljâ. Zapoviednik ekspedicije, podadmiral Wüllerstorff Urbair predao je u ime komisije 18. prosinca 1876. Nj. Veličanstvu konačno izvješće. Iz njega se vidi, da je ekspedicija stajala 616.560 for. a publikacije 125.894 for. — Komisija je objelodanila sliedeća djela: 1 opisujuće u 3 svezka, 1 antropologično u 4 svezka, 1 botaničko u 1 sv., 1 geologičko u 3 sv., 1 medicinsko u 1 sv., 1 nautičko-fizikalno u 1 sv., 1 statističko-trgovačko u 2 sv. i 1 zoologičko u 6 svezaka. Priračunamo li još tomu Hochstätterov „Neuseeland," to iznose književne publikacije 22 knjige. — Sada već pokojni slikar Zeleny bio je načinio 946 veleliepih slika i nacrta. Zoologička sbirka narasla je na 26.260 komada, etnografička na 376 komada, a antropologička na 100 glava. Geologička, minaralogička i botanička nebrojene su stekle priraste. — Po svem tom vidi se, da je ova ekspedicija po svojih rezultatih jedna od. najznamenitijih, što su se do sad izvele.

— Prof. Graham Bell iz Edinburga iznašao je znamenit stroj, kojim se dade pronosit glas sa jednog mjesta na drugo. Taj glasbeni brzojav nazvao je on „Telephon-om." Čitav stroj vrlo je jednostavan te se sastoji od dvih djelova spojenih žicom. Prvi dio tog stroja jest napeti diophragma, komorica, koja prima glas, — drugi dio kratki komad željeza ovit žicom od kovi. Žica je spojena s Voltovim stupom, i s prvim strojem. Ako dakle n. pr. neki glas, koj u jednoj sekundi sto put zatitra, u blizini diaphragme zrakuzlelija, to će diaphragma 100 put zatitrat i tako Voltovu struju 100 put prekinut i toliko ju put opet uzpostaviti. — Prof. Bell prvi je pokus sa svojim strojem učinio u Bostonu u Americi. Sabrav na brzojavnom uredu odlično družtvo, umolio je u gradu Maldenu nalazećeg se druga Watsona, da mu brzojavno odgovara na njegova pitanja. Prem su oba mjesta nekoliko milja udaljena, razgovarahu se Bell i Watson pomoćju stroja tako, da ih je svatko mogao čuti. — Nu to još nije sve. Ovim se strojem pronosi i pjevanje, te su dali u jednom gradu koncert, a u drugom čuli su posve dobro pjevanje te su burno pljeskali. — Tako će se moći sad jedan te isti koncert na više mjesta čuti. Kako se vidi Bellov „Telephon" učinit će epoku. Nu „Telephon" još nije konac brzojavnog razvitka. U savezu s Bellom i Telephonom pronadjen je i „Elektroskop," stroji, kojim se mogu i najudaljenije slike i osobe vidit u naravnoj veličini i boji. — „Elektroskop" ima dvie spojene žicami komore. Obje su na nutarnjoj stranici obložene finimi žicami, te se one na vršku spajaju u svjetlu plohu. Ako kakav god predmet metnemo na tu plohu il nanj odrazimo njegovu sliku, izazvali smo tim boji i formi predmeta ravne vibracije svjetla. Pomoćju podložene električnoj struji žice, pokazat će se na kraju tih žica iste slike. U Bostonu je pokus sretno izpao, te će Graham Bell spojit Telefon s Elektroskopom i poći š njim po svietu. — Naše je vrieme čudno! Nestaje daljine oku, glasu, nogi. U Parizu će pjevat, — u San Franciscu će pljeskat, čut i vidit!

— Englezki list „Times“ (Tajms) opisuje novu „električnu svieću“, što ju je iznašao sad u Parizu živući ruski oficir Pavao Jablochkov. Ta svieća, u kojoj imade mnogo kaolina, (zemlja od koje se pravi tvrdi porcelan), može s jednom jedinom baterijom 50 plama proizvest. Plameni su toli svjetli, da ih valja smračit. Šest plamena dalo je u dvorani Marengo u Parizu toliku svjetlost, kolika je od 100 plamena plina. Nastojat će se, da se to svjetlo za kazališta i dvorane uredi.

STARINE.

— Neki seljak u Tenju, kod Osieka, našao je nedavno kod oranja velik trbušast lonac od gline a u njemu razno oružje. G. gimn. prof. Kodrić, muzealni povjerenik, stekao je te starine za naš muzej te mnije, da su iz keltske dobe. Ima tu bodeža, mačeva, strjelica, srpova i glavica od buzdovana, svega 39 komada. Slavonija bijaše pred rimskom okupacijom napučena od Skordiska diela Kelta, pa bi te starine mogle poticat od njih.

— U Grčkoj u novije vrieme nalaze osobito mnogo starina. Tako je nedavno J. Nostrâkis našao desnu ruku glasovite Milonske Venere, rad koje su se nekoč arheolozi toli pravdali. U Olimpiji našli su Hermesov hram i mnogo mramornih kipova slavnih grčkih kipara, a na athenskoj akropoli lonac sa 140 zlatnih bizantinskih novaca.

VOJSKA I POMORSTVO.

— U ovaj čas. kad se na iztoku odlučuje sudbina mnogih naroda, svakako je vriedno znat u glavnih crtah, koji su to ljudi, koji na jednoj i na drugoj strani ravnaju sudbinu tolikih milijuna. S toga priobćujemo ovdje mali izkaz glavnih zapovjednika ruske, rumunjske i turske vojske.

1. RUSKA VOJSKA.

A. Ruska južna vojska. Glavni stan. Vrhovni zap. vojske: Veliki knez Nikolaj-Nikolajević.
Načelnik gl. štopa: GLt. i glavni pobočnik Artur Nepokojčickij.
Načelnik topničtva: GLt. i glavni pobočnik knez Mihail Masalskij.
VIII. vojni sbor: Zap: GLt. Fedor Radeckij.
IX. vojni sbor: Zap: GLt. Barun Krüdener III.
XI. vojni sbor: Zap: GLt. knez Šahovskoj.
XII. vojni sbor: Zap: GLt. Vanovskij.
B. Primorska vojka. Zapovjednik GLt. i glavni pobočnik Semeka.
Tehnički upravitelj obrane obala Ingenieu-General i gl. pobočnik Eduard Totleben.
Zap: u Sebastopolu: Podadmiral Nikonov.
Zap: u Nikolajevu: Podadmiral Arkas.
Zap: u Taganrogu: Podadmiral Turnhjelm.
C. Kavkazka vojska. Vrhovni zapovjednik knez Mihajlo Nikolajević.
Njegov namjestnik i zapovjednik XV. vojnog sbora: GLt. Loris- Melikov.
Načelnik glavnog štopa: Gm. Pavlov.
XV. vojni sbor: Zap: GLt. Loris-Melikov.
XVI. vojni sbor: Zap: GLt. knez Orbeljani.
XVII. vojni sbor: Zap: GLt. Devel.

Ova sveukupna ruska vojska imade 446.000 ljudi, 74.000 konja i 1000 topova.

2. RUMUNJSKA VOJSKA.

Vrhovni zapovjednik: knez Karol I.
Načelnik gl. štopa: Pukovnik Gjuro Slaniceanu.
I. vojni sbor: Zap: Gen. Gjuro Lupu.
II. vojni sbor: Zap: Gen. Radović.

Rumunjska vojska imade 46.000 momaka.

3. TURSKA VOJSKA.

A. U Evropi. Vrhovni zapovjednik: Srdar Ekrem Abdul Kerim Paša.
Nač. gl. štopa: Liva (Brigadir) Aziz Paša.
Zapov. dunavske vojske: Mušir (Maršal) Achmed Ejub Paša.
U Vidinu: Osman Paša; u Silistriji Sulami Paša; u Nikopolju: Fizulah Paša; u Rušćuku: Nedjib Paša; u Šumli: Fazly Paša; u Dobrudži: Ali Paša; u Sofiji: Hasan Paša; u Varni Blum Paša.
Zapovjednik u Albaniji: Mušir Ali Saib Paša.
Zapovjednik u Bosni: Ferik (Divizionar) Veli Paša.
Zapovjednik u Hercegovini: Mušir Sulejman Paša.

Evropska vojska iznosi 290.000 m. 12.000 konja i 590 topova.

B. U Aziji. Vrh. Zap.: Mušir Muktar Paša.
U Erzerumu: Mušir Selim Paša.
U Karsu: Ferik Ali Paša.

Ukupno 73.000 momaka 3600 konja i 96 topova.

— Ruska baltička mornarnica imade danas ukupno 142 broda razne vrsti i veličine, neračunajuć male ladjice. Najveći i najljepši brod ciele mornarnice jest veliki monitor „Petar Veliki.“ Ima mjesta za 10.000 bačava, nominalna mu je sila od 1400 konja i brzina 10 uzlova za sat.

— U taljanskoj vojsci zbile su se vrlo važne promjene. Dekretom kraljevskim od 17. svibnja umirovljeni su generali: Angelino, R. Cadorna, Deleuse, Francini, Incisa, Parodi, Pettinengo, Petitti i Valfè. Četvorica su stavljeni u razpoloživost a 15 ih je novo imenovano. Mal ne svi vojni sborovi dobili su nove glavare. — Ove promjene vrlo su uzrujale taljanski parlament. Novinstvo koje je osobito nezadovoljno s umirovljenjem generalâ: Cadorne, Pettinenga i Petitta, slavnih junaka, koji su Italiju pomogli sjedinit.

— Englezki generali: Rowan, Yorke i Lord Strethnaire, (prije Sir Hugh Rose) imenovani su od englezke kraljice prigodom njezina rodjen dana feldmaršali.

PROMET I TRGOVINA.

— Dne 1. siečnja 1876. bijaše u Hrvatskoj i Slavoniji 30 štediona, 5 banka, 7 zadružnih pripomoćnica, 5 dioničkih obrtno-industrijalnih družtva. Sva ova družtva utemeljena su na 33.662 akcije, na koje je uplaćeno 4,308.002 for. Fondova su imala družtva: 361.730 for. a u njihovih blagajnah bijaše uloženo 9,343.477 for. Tražbine su iznosile 14,372.893 for. a u blagajnah bijaše gotovine 464.999 for.

— Prva hrv. štedionica u Zagrebu ustanovila je izplatu kupona za g. 1876. sa 70 fr. a. v.

— Na prvoj državnoj dalmatinskoj željeznici stigao je 15. svibnja prvi vlak iz Šibenika u Siverić.

— Za francezku izložbu votirala je francezka zastupnička komora 35,513.000 franaka.

GOSPODARSTVO I ŠUMARSTVO.

— Kr. zemaljska vlada imenovala je g. A. Štrigu putujućim učiteljem za vinogradarstvo. — I gospodin Trumer iz Križevca bit će takovim imenovan.

— Hrvatsko šumarsko družtvo imade sad 226 pravih i 34 podupirajuća člana. Šumarski list ima 116 predplatnika. — Imovina družtva iznosi 618 for. 64 novč.

STATISTIKA.

— Suežkim kanalom prošla su godine 1875. svega 1494 broda s 2,940.708 bačava, a godine 1876. 1457 brodova s 3,093.708 bač. — Dohodci su iznosili u okruglom broju g. 1871. 13 milijuna fr. god. 1872. 19 mil. fr.; god. 1873. 23 mil. fr.; god. 1874. 25 mil. fr.; g. 1875. 29 mil. fran.; g. 1876. 30 mil. franaka.

LIKOVNA UMJETNOST.

— Biskup Štrosmajer u najnovije je vrieme nabavio za svoju galeriju opet pet novih slikâ te ih sam opisuje u „Viencu“. Prva slika je od slavljenoga Poljaka Matejka te predstavlja kneza Přemislava u borbi s brandenburžkimi vitezi. — Druga je „Prediel“ od netom na glas izašlog poljskog slikara Siemiradzkoga; treća: „Bieg sv. obitelji u Egipat“ takodjer je od Poljaka, Kotarbinskoga u Rimu. — Četvrta je od A. Maradića, koj živi i djeluje u Fruškogorskih manastirih, a peta od V. Bukovca iz Cavtata. Ova peta predstavlja mladu Sultaniju u toli naravnu, čednu i krasnu položaju, toli je vrstno izvedena, da visoki mecen mladomu umjetniku proriče veliku budućnost, uztraje li na tom putu. Bukovac živi u Parizu podporom biskupa Štrosmajera, a i Kotarbinski i Maradić primiše podpore od njega.

— Nakon dvogodišnjeg razpravljanja gradsko zastupstvo zagrebačko zaključilo je 22. svibnja definitivno kupit južna zemljišta na Zrinjskom trgu i odstupit tu 400□° jugoslavenskoj akademiji za gradnju toli željno izčekivane galerije slika. — Planovi izradjeni arhitektom Schmidtom u Beču bit će za kaj dan javno izloženi, a izvede li se galerija po njih, to će bit ta sgrada ne samo najljepša u Zagrebu, već u čitavoj Hrvatskoj.

— Još tečajem ove godine počet se na Zrinjskom trgu u Zagrebu gradit palača za pravosudje. U tu svrhu načinjena su kod gradjevnog ureda jur četiri plana. Po dva imadu iste temeljne nacrte, nu fasade su svim različne. Dali će se uzet pročelje u romanskom stilu il u taljanskoj renesansi, nije još odlučeno.

— Na kaptolskom trgu u Zagrebu ruše sada staru viećnicu. Na njezinu mjestu podignut će krasan Fernkornov kip bl. djevice Marije.

— U Šibeniku kane podignut spomenik čuvenomu Tommaseu.

— Pokojnomu ljubljanskomu biskupu Ant. Mart. Slomšeku, znamenitomu rodoljubu Slovenskomu, kleše sad slovenski kipar Zajec spomenik, što će mu ga podignut u stolnoj crkvi mariborskoj.

— Jaroslav Čermak opet je izložio u Parizu divnu sliku: „Hercegovke vratiše se u svoje bašibozuci opustošeno selo.“ Nudjaju mu 20.000 f. za nju.

— U Beču su sad izložene dvie slike, koje Niemci u velike hvale. Obje su od Poljaka; jedna u „Kunstvereinu“ od Siemiradzkoga: „Prodavaoc amajlija“, — druga u izložbi akademije umjetnostih od Ant. Kosakiewicza: „Putujući umjetnik.“ Niemci morat će skoro priznat vriednost barbarskih Slavena.

— Spomenik slavnomu českomu filologu Jungmannu bit će do mjeseca rujna gotov; podnožnik od mramora već je izklesan te će se sad započet lievanje kipa u c. kr. ljevaonici u Beču.

— Svake godine 1. svibnja otvara se u Parizu velika izložba slika, nazvana „Salon“. Dozvolja porote, da li se smije slika izložit, već je sama po sebi veliko odlikovanje. Ove godine prijavilo se 7.923 slika, od kojih je porota odbila 5.613. Najljepša i najveća slika, što je ove godine tu izložena, jest: „Austrijski generalni štop na odru generala Marceau-a, 21. rujna 1796.“ Izložio ju Jean Paul Laurens, te je dobio prvu i najveću nagradu za nju. Uz Laurensa dobio je prvu nagradu kipar Antoine Chapu za divno izklesan kip govornika Berryera, namienjen pravosudnoj palači. Svaka ova nagrada vriedi 4000 franaka. „Grand Prix de Salon“ dobio je pako kipar Peinte za kip Sarpedona. — Kao najobsežniji radnik na polju umjetnosti pokazuje se u Saloun ove godine glasoviti Gustav Dorè. Kao slikar izložio je veliku sliku s mnogo figura: „Nošenje sv. Križa“, i prediel: „Sumrak u Alpah“, kao kipar hvaljeni kip: „Amor i Parca“, — a kao rezbar „Neophita“.

— U Napulju otvorena je od taljanskog kralja 8. travnja izložba narodnih umjetnina, te je najljepša od svih, što ih je do sad Italija vidila. Ima tu slika i umjetnina od svih taljanskih majstora od 14. vieka počam pak do danas. — Porota je dosudila dvie velike nagrade, svaku sa 4000 lira, slikarom: Giuseppe Pollizzo za „šumski prediel kod Fontainbleaua,“ i Michetti-u za „Tjelovsku procesiju.“

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Sezona na narodnom kazalištu zagrebačkom svršila se posljednom predstavom pjevanog „Quodlibeta“ iz „Norme“ i Zajčevog „Zrinskog“ 10. lip. Posljednji dramatski noviteti bijahu: „Ljubav bez štovanja“ od P. Ferrarija, i „Dora“ od Sardoua. Prvi komad nije uspio, jer je po sadržaju i po radnji vrlo slab, te se je mogo Ferrari hrvatskom občinstvu predstavit svojimi boljimi djeli „Goldonijem“ il „Parinijem“. — Sardouova „Dora“ je svigdje uspjela, pa i u Zagrebu, te ju neki drže najboljom komedijom duhovitog franceza. „Dora“ je otvorila Sardou-u put u akademiju francezku. U Zagrebu je naslovnu ulogu igrala vrlo dobro gdja. Ružička. — — Na operi gostovala je ovih dana mlada naša zemljakinja, gdična: Marija Prikrilova, koja uči pjevanje u Beču. Pjevala je u „Noćištu u Granadi,“ u „Strielcu vilenjaku,“ u „Normi“ i u jednom „Quodlibetu“, te pokazala vrlo mnogo sposobnosti i vrlina. Kako je ona sad početnica, možemo se nadat od nje, da nam bude s vremenom na čast. Nu valja ju podupriet.

— Članovi zagrebačke drame odputili su se u Karlovac, da dadu ondje 16 predstava.

— U Dubrovniku osnovalo se dobrovoljačko narodno glumište, te je jur dvie predstave s liepim uspjehom dalo.

— Miroslav Cugšvert, učitelj u Zagrebu, naumio je počet izdavat koncem lipnja „Ceciliju“ list za pučku crkvenu glasbu i pjevanje. Na mjesec bi izašao 1 broj te bi stajao na god. 4 for.

— U Zagrebu osnovalo se peto pjevačko družtvo „Orao“. Predsjednik mu je glumac Jovanović. —

— Slavni ruski pianist i skladatelj, Antun Rubinstein, dao je 4. lipnja u Londonu svoj posljednji koncert. Drugi dan poslala mu je kraljica englezka uz posebnu zahvalu dvie prekrasne vaze na dar, — tako ju je zanio svojom igrom.

KNJIŽARSTVO I NOVINSTVO.

— Rukopisi Petra Katančića, došli su sad posredovanjem biskupa Štrosmajera iz budimskog fratarskog samostana u Zagreb, te su u akademičkoj knjižnici pohranjeni. Ima ih 15 svezaka te su pjesničkog, arheoložkog i geografskog sadržaja. Akademija će ih u svoje vrieme upotriebiti.

— Od 1. srpnja t. g. izlazit će u Zagrebu po dva puta na mjesec ilustrovani „Humoristički list“, pisan hrvatskimi i slovenskimi različitimi dialekti. Ciena mu je na godinu 3 for.

— Matica dalmatinska izdat će ove godine tri knjige: ručnu knjigu za obćine, prirodni zemljopis i pjesmaricu. Dohodak matičin bijaše lani 1649 for. 70 novč.

— Urednik „Vienca“, g. August Šenoa, danas bez dvojbe prvi hrvatski novelista, nalazi osobito u Poljakah mnogo priznanja. Sve njegove veće radnje priobćuju poljske novine u dobrih prevodih gdjah: Marije Grabovske i Pauline Konarzewske. Do sad su prevedene: „Čuvaj se senjske ruke“ i „Prijan Lovro“ u Bešiadi, „Zlatarovo zlato“ u Tygodniku illustrowanom i „Ilijina oporuka“ u Kroniki Rodzinnoj.

— Poljski književnik Stanislav Grabovski, vrli naš prijatelj, napisao je novu izvornu dramu: „Kraljević Marko“ te ju kani posvetiti biskupu Štrosmajeru.

— Berlinski „Illustrirte Frauen-Zeitung“ prilaže svojim brojem „Blätter für Kostümkunde.“ U tih prilozih izašla su u bojah prekrasna dva nacrta hrvatskog seljaka i seljakinje iz zagrebačke okolice. Izradio ih je Fran Škarbina.

— Ovih je dana izašao 2. svezak „Arkiva za slavensku filologiju“, što ga izdaje na njemačkom jeziku prof. Jagić u Berlinu. U njem priobćuju: Dr. Jagić: drugi dio razprave „o glagoljskom evangjelistaru s atoskog manastira Zografa.“ Prof. Leskien iz Lipska: „o samoglasih staro-bugarskoga jezika 12—13. vieka“. Dr. K. Hankiewicz iz Černovica: „O prizvuku maloruskih slovka.“ Prof. Žitecky iz Kijeva: „Maloruska duma o porazu Bogd. Chmelnickog g. 1651.“ A Weselovskij iz Petrograda: „Ulomci iz bizantinsko-staroruske povjesti“ i Jos. Jireček: o „promjeni čeških mjestnih imena.“ U dodatku znanstvena kritika.

— Svi rukopisi i dopisi Palackovi uručeni su českomu muzeju.

— Najstariji rukopis „Kronike Česke“ od Dalimila nadjen je pred dvie godine u biblioteci „Trinito-College“ u Cambridge-u od učenjaka Vratislava. Taj rukopis mnogo je stariji od jedinoga do sad poznatoga u Beču te siže u početak 14. vieka. Jireček sravnit će oba rukopisa i izdat kritično izdanje.

— U Pragu otvorena je 15. svibnja t. g. prva svjetska izložba novina i autografa, što ju je priredilo tipografičko družtvo. U svemu je izloženo 7316 novina i 2386 autografa, dakle ukupno 9702 objekta. Po zemljah izložile su: Njemačka 1674, Italija 904, Česka, Moravska i Šlezka 635, Austrijske zemlje 594, Ugarska s Erdeljem 336, Švajcarska 267, Španjoska 265, Englezka 249, Rusija 243, Francezka 240, Švedska i Norvežka 71, Galicija i Bukovina 68, Srbija i Crnagora 64, Turska 50, Hrvatska i Slavonija 48, Nizozemska 45, Belgija 40, Grčka 36, Rumunjska 36, Škotska 33, Portugizka 31, Danska 16 i Irska 10 novina. Ukupno iz Evrope 5955 novina. Iz Amerike 838, iz Azije 151, iz Afrike 91 — i iz Australije 22.

Ova je izložba vrlo poučna — al i vrlo manjkava, jer se je moglo barem 5 put toliko novina nakupit.

— Novi roman slavnoga Ivana Turgenjeva: „Nov“, toliko imade uspjeha, da je već malne u sve evropske jezike preveden. Hrvatski je prevod priredio kako je znano, g. Miškatović. Niemci uzporedjuju sad Turgenjeva s Goetheom, jer da ga je svojom veleumnom silom stigao u crtanju ljudskog družtva i srdca. U budućem broju mi ćemo više o Turgenjevu govorit.

— Victor Hugo, danas najveći Francezki pjesnik, komu ima sad 76 godina, već je po drugi put ljetos izdao knjigu pjesama. Najnoviji svezak nosi naslov: „L' art d' être grand pêre“ (umjetnost bit djedom).

— Jules Verne napisao je opet dva nova romana: „Crna Indija“ i „Kroz sunčani sistem“. Ovaj potonji razpravlja o astronomiji, a onaj prvi o ugljenicih i rudokopljih iztočne Indije. Englez James Starr iztražuje te bogate izvore te mu napokon podje za rukom sastavit dioničko družtvo za kopanje ugljena. Verne je potvrdio svoju staru vještinu.

— Jules Simon, netom odstupivši ministar predsjednik francezki, nije se stidio primit uredničtvo važnih jednih novina. Od 1. lipnja uredjuje on „Echo Universel.“ Na čelu lista upravlja na izdavatelja pismo, u kom razvija svoj program: „Obranu republike i Francezke proti željam jedne stranke, koja je rodjena neprijateljica zakonitosti i slobode, te koja nas je jur dva put predala invaziji.“

NOVE HRVATSKE KNJIGE.

— „Tumač zakonu od 3. listopada 1876. o postupku u pravnih poslovih manje vriednosti“. od Dra. Marijana Derenčina, predstojnika kr. vlad. odjela za pravosudje. Zagreb. Albrecht. Str. 188. 1 for. 50 novč.

— „Ornamenti jugoslavenske domaće umjetne obrtnosti“. Sabrao i izdao Srećko Lay. Svezak 4. Lit: zavod Stockingera u Beču. S 10 bojadisanih ploča i 40 predmeta.

— „Topografija i poviest grada Senja“. Napisao Mile Magdić s fotografijom grada Senja. Kod H. Lustera u Senju. 1877. 160 str. 80 nv.

— „Žiće pape Pija IX.“ S 9 slika. Izdao sbor duhovne mladeži zagrebske. U Zagrebu kod Albrechta. 1877. 80 novč.

— „Narodne pjesme o boju na Kosovu godine 1388.“ Sastavio u cjelinu prof. Armin Pavić. U Zagrebu, tiskom dioničke tiskare, a troškom jugoslavenske akademije znan: i umjet: 1877. 110. str. 1 for. 20 novč.

HISTORIČKI KOLEDAR.

— Dne 28. lipnja biti će 300 godina, što se je rodio u Siegenu Petar Pavao Rubens, veliki nizozemski slikar, utemeljitelj i vodja brabantske škole. Rubens bijaše jedan od najvećih slikarskih genija te mu se mogu divne umotvorine vidit po svih galerijah Evrope. Živuć u Antwerpenu, umre tu 30. svibnja 1640. u 63. god. Njegovu tristogodišnjicu proslavit će svetčano.

— Dne 4. srpnja slavit će slavni junak Garibaldi svoj 70. rodjen dan. Za nas je to tim znamenitije, što je ovaj plemeniti čovjekoljub na razne načine, i riečju i činom, izrazio svoje simpatije Slavenom borećim se za svoju slobodu proti Turčinu. Bog ga poživio! . . .

UMRLI.

— **Fernan Caballero**, (Cecilija d' Arrom) najznamenitija španjolska spisateljka novijeg vremena, rodjena g. 1797. u Švajcarskoj. † 7. travnja u Sevilli. Izvrstno crtala pučki život Španjolski.

— **Grof Mauricij Dzieduszycki**, član galičkog sabora i krakovske akademije znanosti znameniti poljski novelista, rodjen 1813. † 22. travnja u Lavovu.

— **Vilim Pauliny-Tóth**, jedan od najodličnijih slovačkih publicista, rodjen 3. lipnja 1826. † u turočkom sv. Martinu 6. svibnja. Izdavao razne novine, a u rukopisu ostavio dramu: „Matouš Trenčansky.“

— **Johann Ludwig Runeberg**, najznamenitiji Švedsko-finski pjesnik, rodj. 5. veljače 1804. u Jakobstadtu, prof. u Helsingforsu, † tu 6. svibnja. Vrlo krasne romane i idile.

— **Ernest Picard**, rodj: 24. prosin: 1821. u Parizu; od god: 1848. odvjetnik, god: 1858. član zakonodavnog tiela, protivnik vlade, po padu carstva, 1870., ministar financija, a pod Thiersom ministar nutarnjih posala i poslanik u Bruselju, † u Parizu 13. svibnja. Picard bijaše vrlo odriešit član ljevice a od god: 1875. i doživotnim senatorom.

— **Knez Ilija Salović Čelokajev**, ruski general, u okršaju pred Karsom težko ranjen, † 23. svibnja u taboru Saimskom 50 g. star. Čelokajev bijaše vrlo vrstan vojnik.

— **John Lothrop-Motley**, jedan od prvih povjestnikâ i diplomata amerikanskih, rodjen 15. travnja 1814. † u Kingstonu 29. svibnja. Najznamenitija mu kritična djela: „Povjest postanka Holandezke republike“ i „Povjest sjedinjene Nizozemske.“ Od g. 1861—67. bijaše Motley amerikanski poslanik u Beču. Od nekoliko godinâ bijaše član mnogih akademija.

NAŠE MOLBE.

Današnjim brojem otvaramo predplatu na prvo polugodište „Hrvatskoga Svjetozora“, kojemu je program označen na čelu. S toga pozivljemo ovim sve hrvatske rodoljube i naše prijatelje, da nas po mogućnosti podupru te uznastoje, da nam se list toli liepe zadaće, i jedin u svojoj vrsti, po domovini što više razširi.

„HRVATSKI SVJETOZOR“

izlazi u Zagrebu svake nedjelje te stoji:

za Hrvatsku, Slavoniju i Dalmaciju i cielu austro-ugarsku monarkiju na pol godine . . . for. 3.—
za sve ine zemlje na pol god. . for. 3.50

Prema tomu je ciena i na ¼ i na cielu godinu. — Pojedini brojevi dobivaju se u odpravničtvu a stoje 20 novč.

„Hrvatski Svjetozor“ dajemo u zamjenu za svake novine, te molimo sva prijateljska uredničtva, da nam čim prije pošalju svoje listove.

Uredničtvo i odpravničtvo nalazi se privremeno u Albrechtovoj tiskarni, u dugoj ulici, kamo se imadu sva pisma odpravljat.

Neplaćenih listova ne prima ni uredničtvo ni odpravničtvo.

Molimo sve one, koji se kane predplatiti, da uz točnu svoju adresu pošalju novce odpravničtvu poštarskom naputnicom najdulje do konca t. mj. da se uzmogne ustanovit naklada lista.

Isto tako umoljavamo sve one, koji bi ikako htjeli naš list podupirat radom, viestmi, dopisi itd. da ih izključivo uprave na uredničtvo. — Mi ćemo na svako pitanje, koje bi se ikako ticalo unapredjenja našeg lista, dati ubaviest i odgovorit u našoj dopisnici.

Osobito molimo, da bi nam naši prijatelji s raznih strana domovine priobćivali za vremena meteoroložka opažanja poput onih, što su u ovom broju uvrštena.

Molimo na dalje za sad i za buduće sva učena, literarna, dobrotvorna, pjevačka, vatrogasna, strielačka, gospodarska, trgovačka, liečnička, djačka i ina družtva, sve štedione i novčarske zavode, sve čitaone i sve obrtne i industrijalne zadruge Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, neka bi nam priposlali kratka izvješća o svom stanju, od kad su, koliko imadu članova, koju imovinu, izvješće o sjednicah, zaključke, rad, koj promet itd. To su sve činjenice, na koje nam se valja obazrieti i po kojih se dade prosudit čitavo kulturno stanje hrvatskoga naroda. Tu valja, da svi složno prionemo i pridonesemo, želimo li vidit, što smo, tko smo i kakvi smo. Bez te podpore naš bi rad bio znatno manjkav, te bi samo pol svrhe postignuli.

Isto tako molimo svu gg. pisce, koji bi izdali kakovu knjigu il brošuru, neka bi nam ju priposlali, da bude tako i u književnih objavah naš list što podpuniji. Mi ćemo svako priposlano djelo objavit i prema mogućnosti ili sami il od kompetentnih sudaca dati ocieniti.

Napokon umoljavamo sva slavna uredničtva svih hrvatskih i svih slavenskih novina, neka bi naš list oglasila s kratkim izvadkom našega programa te neka bi s nama u savez stupila.

Bude li našem listu one podpore, koje se nadamo, mi ćemo list postupično ukrašivat, da zbilja bude likom i oblikom, sadržajem, a kašnje i suvremenimi slikami ravan sličnim tudjim listovom.

Sve to dakako, da je u ruci hrvatskih rodoljuba, koje toplo molimo, da nas podupru.

Počam od 2. priložit ćemo svakomu broju posebni oglasnik na koga osobito upozorujemo.

Za oglase, koje prima odpravničtvo lista, ustanovismo sliedeći cienik:

Plaća se za svaki petit redak 5 nov. i 30 novč. državne pristojbe za svaku uvrstbinu. Veći oglasi dobivaju primjernu popustbinu a dobivaju ju i oni, koji se više nego dva put uvrste.

Za prevadjanje oglasa iz tudjih jezika na hrvatski platit će se posebna pristojba.

Ovaj 1. broj razašilje se 15. lipnja. Drugi broj izaći će uredno 8. srpnja te će ga dobit samo oni koji do onda predplate.

Predplatnikom, koji budu zahtievali priložit ćemo i ovaj broj još jedan put.

Uredničtvo
„Hrvatskoga Svjetozora“.

METEOROLOŽKA OPAŽANJA.

Stupnjevi topline bilježeni su po Celsiju, tri put na dan:

Mjesto	1. lipnja			2. lipnja			3. lipnja			4. lipnja			5. lipnja			6. lipnja			7. lipnja		
	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.
Zagreb....	17·5	26·1	20·5	15·4	17·2	17·3	14·4	25·0	19·3	18·0	27·6	21·6	15·6	27·6	22·2	18·8	28·5	23·4	20·8	29·6	23·4
Osiek[1]) ...	15·0	26·4	15·0	15·0	18·0	15·0	19·0	22·2	15·2	20·2	25·0	15·3	22·0	26.3	16·2	23·2	26·1	14·0	24 0	28·2	21·2
Varaždin[2])	14.	28.	18.	14.	22.	16.	13.	32.	18.	14.	26.	18.	15.	30.	18.	16.	31.	18.	16.	35.	19.
Križevci...	16·2	24·8	15·8	18·6	28·4	17·4	22·0	28·2	18·4	22·2	28·0	18·4	19·6	16·8	19·2	24·0	28·6	20·6	21·0	27·2	19·8
Senj......	13·3	24·9	20·9	17·7	20·2	18·3	16·3	23·9	19·0	17·3	27·4	20·2	17·1	26·9	22·6	17·0	27·2	22·6	18·6	30·2	26·0

[1]) U Osieku bilježena je toplina u 8 sat. jut. 2 o podne i 8 na večer.
[2]) U Varaždinu bilježeno u 7 satih jut. 2 o podne i 10 na večer. — Radi znanstvene jednoličnosti i i vriednosti molili bismo, da se na svih mjestih istodobno bilježi. — Očekujemo bilježke sa svih hrvatskih postaja.

INOSTRANE POSTAJE.

Toplina u 7 satih u jutro.

Mjesto	1. lip.	2. lip.	3. lip.	4. lip.	5. lip.	6. lip.	7. lip.	Mjesto	1. lip.	2. lip.	3. lip.	4. lip.	5. lip.	6. lip.	7. lip.
Beč...........	19·4	13·8	16·4	19·4	20·2	20·0	19·0	Napulj........	22·0	23·0	22·0	24.0	26·0	26·0	25·0
Budim........	20·3	16·1	18·4	19·2	20·7	19·9	21·7	Palermo	22·0	25·0	22·0	23·0	24·3	24·0	23·0
Carigrad	15·8	20·4	19·4	17·6	18·9	—	—	Paris	15·5	12·7	—	—	13·2	14·4	—
Florencija	21·0	20·0	22·0	21·0	23·0	23·0	20·0	Petrograd	9·5	10·6	11·0	11·3	13·8	16·9	—
Krakov	16·2	16·0	12·8	16·0	19·0	19·0	20·8	Prag..........	14·0	13·9	13·3	15·6	18·0	17·7	17·7
Kodanj	13·7	14·0	15·0	—	—	14·5	—	Rim	18·3	20·7	19·5	20·0	22·3	21.6	20·1
Lavov	17·0	14·0	15·0	17·5	18·5	20·0	20·2	Stockholm	10·0	11·0	4·8	18·8	23·5	—	—
Moskva	13·4	12·8	15·4	14·0	14·4	—	—	Trst	20·1	16·8	20·8	22·5	24·6	26·5	24.5

DOPISNICA UREDNIČTVA.

— *„Velebit“* u Beču i *„Hrvatska“* u Gradcu. Primismo priposlano, nu žalibože za prvi broj prekasno. Uvrstit ćemo prema prostoru lista u budućem broju. Hvala Vam liepa. Molimo i u buduće.

— Gospodin *Antun K.* u Osieku. Srdačna hvala, dovoljno je, ako dobijemo u kratko od tjedna do tjedna ovakove bilježke, kako su u ovom listu. Želili bi samo, da budu svigdje istodobna opažanja.

— Gospodin *Adolfo J.* u Varaždinu. Iz današnje skrižaljke možete vidit, koliko nam treba opažanja; sve ostalo zauzelo bi odviš prostora. Molimo Vas, šiljajte i na dalje, samo ako je moguće, nek su bilježke istodobne s drugimi. — Liepa hvala. —

— Gospodin *Mirko T.* u Senju. Ovako mislimo, kako se iz ovog broja vidi; sve ostalo nije za nas, barem za sad ne. Treba nam na tjedan, ne na mjesec. — U ostalom više pismeno, nadamo se i molimo podpore. — Srdačan pozdrav. —

Spominjemo naročito, da predplatu na „Hrvatski Svjetozor“ tako od domaćih kao i od izvanjskih predplatnika prima odpravničtvo u Albrechtovoj tiskarni.

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović.**

Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 2. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 8. srpnja 1877. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga

HRVATSKE NADE.

Kada smo uzeli izdavat naš list, pobrinusmo se ujedno, da i čim prije dobijemo pouzdanih viesti o radu i nastojanju onih mladica hrvatskih, koje daleko od svoga rodnoga hrvatskoga stabla buje i cvatu. Ako nam je dužnost osvrnut se na unutarnji razvitak hrvatskoga naroda svakako nam valja i na one elemente uzet oko, koji su po svojoj dobi, po svom zanimanju i po svojoj svjestnosti zvani, da danas sutra na taj razvitak narodnji budu od važna upliva.

Imade mladih učećih se Hrvata na mnogih, znamenitih učilištih evropskih, budućih slikara, kipara, graditelja, inžinira, pravnika, filozofa, naravoslovaca, historika, medicinara i bogoslovacâ, gospodara i šumara al kako je naravno, izvan Hrvatske najviše ih se sleglo u Beč, Prag i Gradac. Tu postoje jur od više godina družtva, u kojih se mladi hrvatski sinovi u tudjini sastaju te često put zamisle i zasnuju stvar, za koju se u domovini nebi mogli toliko ugrijat. Al daleka domovina stostruko blaži i privlači mladjahno srdce, pa sve što je do sad u Hrvatskoj znamenita učinjeno, došlo je u svoje vrieme plemenitim zanosom mladih Hrvata iz tudjine. I oni ljudi, koji danas u Hrvatskoj što važe izašli su iz tih krugova.

Punim pravom možemo one ideje nazvati pokretnimi, koje se u mladenačkih krugovih zamisle, krugove same ognjišti — a članove tih krugova hrvatskimi nadami.

Udruživanje, plemensko uzdruživanje u tudjini mnogo je sladje i draže nego kod kuće a mar za domoljubne i napredne svrhe mnogo veći.

Danas su izvan Hrvatske osobito četiri družtva, na koja se je vriedno obazrieti hrvatskomu domoljubu, jer mu predočuju četir izhodišta budućih hrvatskih pregalaca na polju znanja i umienja. Priobćujemo s toga u izvadku, što su oni, „na kojih sviet ostaje“ uz svoja studija radili.

Najstarije i prvo od tih družtva jest „Velebit“ u Beču, postojeći jur od dvanajst godina. Velebit je našemu obćinstvu dovoljno poznat a i kumovali su mu i članovali u njem danas najvrstniji hrvatski učenjaci. Iz izvješća, što nam ga je družtvo priposlalo, vadimo ovo:

„Velebit“ je imao zadnjeg polugodišta 63 člana, a bijaše mu predsjednikom Julijo Makanec, medicinar, — tajnikom Stjepan Pliverić, pravnik. Čitali su ove godine:

Franjo Kesterčanek: „Kako upliva ukus na razvoj čovječjeg tiela?“
Stjepan Pliverić: „O poviesti slavenskoga prava u obće, u Hrvata napose.“
Ljudevit Haramustek: „Ob udruživanju“.
Julijo Makanec: „O mom izletu u Algier“.
Josip Hohnjec: „O uredjenju starorimskih kupelji.“
Jovan Hranilović: „O theoriji novelle“.
Josip Kozarac: svoju novellu „Sestre“,

Iza Velebita po starosti dolazi „Hrvatska“ u Gradcu, koja doduše tek od dvie godine postoji, al je prije nje isto družtvo obstojalo pod imenom „Hrvatski Adrijatik“ a pred tim „Danica“.

Prem se je broj članova „Hrvatske“ ove godine znatno smanjio, jer su mnogi

---

LISTAK.

PILLONE.

TALIJANSKA NOVELA. NAPISAO W. J. BERGSÖE.

(Nastavak.)

Na to, — upravo u taj čas, kad bersaglieri poskidaše svoje puške — začu se glas, koj je sve nadglasio. Ljudi na polju vikahu i bacahu šeširi ko da su bjesomučnici, vlakovodje skakahu sa svojih mjesta i bježahu pred prozori ko sjene, vika i nemir sve se više množaše, iz kolah prodirahu glasovi straha i sdvojbe, pomješani kletvami i podvikivanjem službenika, — a izmedju sve te grozne buke i hajke javljahu se zástavni znakovi tako oštro i silno, da nas nezačudi, što je vlak stao, sopteć i ridajuć, ko natjecatelj zaustavljen na sried biega.

Bijaše doista i vrieme. Podjosmo li pet sto koračaja dalje, bili bismo naletili na ostanke jutarnjeg vlaka, koj tuj na nekoliko sto koračaja ležaše poput neuredne, pokidane i prebacane ruševine. Nikad nezaboravih slike, što mi se zapanjenu pruži, kad za sjajna proljetna sunca niz taj razdrobljeni vlak popodjoh! Lokomotiva stajaše u podpunu smislu rieči na glavi. Probušeni dimnjak zagrizo se duboko u podkopane podsjeke a na skradnjih kotačih visjahu ostanci tendara, s kog se na sve strane daleko razletiše komadići ugljena. Za tim se redaše sam vlak. Nalikovaše, — da, čemu nalikovaše ponajviše? — Upravo nizu olaštenih nürnberžkih škatulja, što su ih šake orijaša jednu u drugu uturale, jednu nad drugu osovile, jednu uz drugu stisle, strle, razkomadale — smrvile. Strašne li polomljene i pomješane skupine raznolikih komadića, tako zaoštrenih i šiljastih, da podpunce nalikovahu ostankom broda, što ga je bura bacila na klisurastu obalu! Po svud ležahu, ko da su s nebesa pali, djelovi stakla, okvira, vrata i strojeva; svuda podrobljene osi, slomljeni kotači, iztrgani podsjeki i teretna kola, od kojih samo dvoja preostaše; — svuda opustošenje, smrt i propast, a sve to potanko obasjano od sjajnih traka travanjskog sunca, — doista, čestitah si, što bijah zaspao.

Od putnika, što su istim vlakom putovali, nebijaše nigdje vidjet ni jednoga. Prtljaga bijaše uz prugu poredana, a bersaglјeri, koji ju čuvahu, neznadjahu mi dat drugoga razjašnjenja, no da se „un accidente“ zbila, — što sam i sam vidio. Istom kad se približih sdrobljenu parovozu, opazih čovjeka, sjedećeg na okrajku grabe i marljivo snimajućeg lik smrvljena vlaka. Bijaše muž najljepših godina, suncem ogorena i vrlo izrazita lica. Na čelo natučen šiljast klobuk i risarska sprava, što uza nj stajaše, izdavahu ga umah slikarom. Nu tu nije čuda; čudnovatije bijaše svakako, da mogaše risat, akoprem nošaše lievu ruku u omotu a na liepu čelu oveliku krpu melema.

— Vi ste putovali jutarnjim vlakom? upitah ga te glednuv mu preko ledja, opazih izvrstan nacrt ciele katastrofe.

— Da, odvrati on, neoglednuv se; žalibože nezaspah vlaka.

Prepoznah odmah glas. Bijaše Turminov, moj ruski slikar, s kojim dnevice objedovah u poznatoj rimskoj gostioni umjetnika: „Quatro Nazioni.“

— A kako je moguće, da tolikim duševnim mirom rišete ovu groznu sliku, kad bijaste sam dionikom te strašne nesreće? upitah ga začudjen

— Turminov usta, baci nacrt na stranu te mi čvrsto stisnu pruženu ruku. Suze mu zacakle u očijuh, al neplakaše; napokon, usuprot svoj njegovoj borbi, jedna se za drugom osu i izčeznu u gustoj bradi.

ostavili Gradac, ova mala oaza hrvatskog duha ipak je toliko djelatnosti razvila, da ju s počitanjem pozdravljamo.

Evo, što se je čitalo i radilo ove godine.

Sukalić: „Crtice o Bosni i Hercegovini".
Sukalić: „O Pavlinovićevih razgovorih".
Zima: „Ljubav i zahvalnost".
Zima: „Tko ima prvenstvo na iztoku".
Zlatarović: „Kako narodi postaju veliki".
Sladović: „O dvoboju".
Sladović: „O hrvatsko-bugarskoj zajednici".
Fohrebacher: „O borbi za obstanak".
Mařik: „Ljubav i ljepota u hrvatskoj narodnoj pjesmi".
Lochmer: „Ugodnost ili naslada u nekojih starih i novijih moralnih sustavih".
Škarica: „O strastih".
Matko Laginja: „O novcu kao obilježju vriednosti".
Zlatarović: „Narodnost i vjera".
Sladović: „O vodi sa hygieničkog i terapeutičkog gledišta".
Zima: „Koji je pravi temelj obstanku narodnjemu?"
Mařik: „Osvrt na moj izlet u Primorje i gornju Krajinu".

Treće družtvo je „Družtvo hrvatskih tehnika" u Beču, koje jur četiri godine postoji te ima danas 22 člana. Predavanja bijaše svih skupa devet:

Alfred Orešković: „Nešto o alkemiji".
Mato Hanžeković: „O uzdržavanju nasipa".
Otokar Kralj: „O povjestnom razvitku opeka".
Milan Turković: „O izložbi u Filadelfiji".
Josip Hohnjec: „O hrvatskoj ornamentici".
Dragutin Grdenić: „O natapanju i izsušenju tla". (U dva put).
N. Vuksa: „Učitelj umjetnik". (U dva put).

Još nam je napokon spomenut pražkoga Hrvata. „Hrvat" postoji tek od ove godine a uz slušatelje hrvatske pristupilo je u družtvo i nekoliko Bugara i Čeha tako, da danas Hrvat imade 25 članova, a posjećuje družtvene sjednice i do 50 kršnih Primoraca, koji se u Pragu u raznih poslovih nalaze.

Čitanja bijahu:

S. Hristov: „O ženidbenih običajih u Bugarskoj".
Ivan Milčetić: „O Šafařiku i njegovih Hrvatih".
M. Mandić: „O prirodninah Istre i kvarnerskih otoka".
A. Mohorovičić: „O koristi fizike u praktičnom životu".

To je evo u kratko pregled rada, što su ga mlade hrvatske sile u tudjini kroz ovu godinu uradile. Netreba tomu velika umovanja pa će se umah moći razabrati, da imade tuj bistra razmatranja o pitanjih, koja zanimaju čitav civilizovani sviet, i koja se tiču napose naših hrvatskih interesa. Mi o pojedinih radnja nemožemo govoriti, jer nam nisu poznate, al se nadamo, da će nam ih naši prijatelji priobćivat.

Sve ove mladenačke radnje više manje nedolaze u javnost, al se po njih dade suditi, od koga se može naša knjiga danas sutra nadati podpore. Nije doduše sve za javnost, al Milčetićeva „O Šafařiku" dokazala nam je, da ima i tu valjanih stvarih, vriednih misli. A ima sjegurno toga više. Našim mladencem falilo je do sad mnogo ponuke i podpore da uztraju u svom nastojanju. Mi upoznavajuć hrvatski narod sa smjerom i čuvstvovanjem njegove omladine, časimice ćemo se osvrtat na njezin rad, nebi li time hrvatskoj knjizi i hrvatskom narodu sačuvali mnogi talenat.

RAZGLED PO SVIETU.

I. HRVATSKA.

— Zastupnik na zajedničkom hrvastko-ugarskom saboru, g. Antun Jakić, član kraljevinske deputacije, podnio je posebno mnienje o novoj nagodbi. On zahtieva, da se na Hrvatsku uzme pravedniji obzir.

— G. Miškatović, rekao je na ugarskom saboru u iztočnoj debati govor sa zaključkom: da hrvatski narod nebi nikad odobrio rata za obstanak Turske a jaram slavenskih zemalja na Balkanu.

— Zadnjih dana zastupstvo banskog okružja u Petrinji stvorilo je vrlo liepe rezolucije u korist konačnog utjelovljenja Krajine materi domovini Hrvatskoj.

— U netom obavljenih izborih za delegacije, izabrani su od Hrvata gg: Mrazović, grof Pejačević, Vončina i Kraljević. Za zamjenika Ivan Kukuljević. — Gornja kuća izabrala Baruna Zmaića, zamjenikom grofa Nugenta

II. SLAVENI AUSTRO-UGARSKE MONARKIJE.

— **Slovenija**. Dne 7. i sliedećih dana mjeseca srpnja obavit će se izbori za kranjski zemaljski sabor. Narodna stranka postavila je 21 kandidata, sve same takove roboljube, koji su se već od davna iztaknuli kao neustrašivi borci za prava slovenskoga naroda. Za grad Ljubljanu nije postavila kandidata, pošto rad birokracije i njemškutarstva za danas neima ondje govora o uspjehu. Izbori izborniká izpali su vrlo dobro te se je nadat, da će i zastupnički izbori pribavit narodnoj stranki većinu.

— **Galicija**. Kako javljaju, galički sabor otvorit će se 3. kolovoza. Zemaljskim maršalom bit će imenovan grof Ljudevit Wodzicki.

III. INOZEMNI SLAVENI.

— **Rusija**. Ruska vojska prešla je Dunav! Ova dugo izčekivana viest pronesla se je 22. lipnja čitavim svietom. — Time je de facto rat započeo, jer nakupljanje ruske vojske u Rumunjskoj i čarkanje na obalah bijahu samo predznaci silne oluje, koja se sad ima nad Turskom pronesti. — Na večer 21. lipnja prešlo je 3000 Rusa kod Galca Dunav a već drugog jutra zauzeše Mačin, pošto nisu na nikakov znatniji odpor naišli. — Isti dan dogotoviše most od splavi medju Brailom i

---

— Diete sam, reče on, mišljah, da sam miran, al sad vidim da mi je ruka drktala. Čut biste bili morali, kada je ovih četrdeset kolesa jedno o drugo udaralo brzinom od deset milja za sat! Bijaše, ko da se zemlja pod nami razpukla. Postaje čovjek od toga nervozan; a sad, kad vidim prvo poznato lice i kad ćutim, da sam izuzev neke neznatne ozlede čil i zdrav, — sad istom shvaćam, u kakovoj bijah pogibelji.

Tad otvori risarsku spravu, turi u nutra nacrt te šapnu glasom drhtavim i uzrujanim: To je za moju ženu. Ona živi s trojom djetcom u Rigi; valja ipak da znade, što sve „la bella Italia" pruža.

Na to usta, ja mu bacih na ledja kabanicu — a za čas bijaše on opet stari, veseli Turminov, pun srdačna smieha i muževna dostojanstva, kako ga poznavah s naših izleta u gore i rimsku Campagnu.

— Pa kako se ta strašna nesreća zbila? zapitah malo kašnje.

— Kako! kliče on, zar vi neznate, što je već i najpriprostijemu seljaku poznato? Podjite simo, pa ću vam pokazat, kako se zbilo.

On me povuče k prebačenu parovozu, prignu se podanj i odkapajuć nešto zemlje, nastavi:

— Vidite li ovu kolomiju, što je sasma sa podsjeka dignuta? Nevidite li, da je tako gladko prepiljena, ko da je prorezana nožem? Parovoz pritisnuo ju svojom težinom pol drug rif u zemlju te je tako udario pod bližnji kameniti podsjek i svega ga sdrobio. Tako se i parovoz morao prebacit; drugče nije moguće A želite li se uvjerit, dali je sve to s namjerom učinjeno, tad si pogledajte eno brzojavne stupove, pa mi tad recite nije li čitav plan vrlo lukavo izveden?

Pogledah niz prugu i sad tek opazih, da su brzojavne žice na daleko bile prekinute. Kud mogah doseć okom, vidjeh gole stupove, s kojih visjahu žice ko žalobni barjaci kod sprovoda.

— U koga bijaše toliko paklenske opakosti, izvest djelo toli grdno? klikoh sgrožen.

Turminov me omjeri pogledom.

— Da neznadem, reče, morao bih mislit, da ste taj čas s mjeseca pali, ili da ste se barem jučer ovamo navratili iz vaše domovine. Zar niste ništa o Pillonu čuli?

Pripoviedah Turminovu, što na željeznici doživih i kako je Pillonovo ime djelovalo na moje suputnike Talijane. Nu ujedno mu priznah, da tog imena do sad nečuh, nit mišljah, koli je grozna značenja.

Turminov strese glavom.

— Dolazi to odatle, veljaše on, kad čovjek vazda u Rimu živi, gdje se djela razbojnika uprav tako sakrivaju, ko svako umorstvo, što se zbiva unutar zidina svetoga grada. Pillone je kralj, koj neodvisno gospoduje od Campagne do skradnjih kršovitih glavica Monte San Angela. Sad je tu, sad ondje; sad se pojavi medju kršovitimi dolinami Volšćanskih gora, sad mu se gubi trag u pustih grebenih Vezuva. Sad se spušta poput orla na visine Kamaldole — a sad prekida svezu Castellamarle sa zalievom Amalfijskim; sad opet navabi oružnike i bersagliere u kužne bare Terracinske — a sam on u ugodnu miru robi družtvo bogatih Engleza u hramovih Paestuma. U kratko, Pillone je razbojnik, možda najvrstniji, koga je Italija ikad imala, — a na prema njegovim brzohodom isti Napoleonovi spadaju na nespretne prtljažke prolaze.

— Vas su još dakle i izrobili? upitah prestrašen.

— Izrobili! Što mislite dragane moj? Pillone da se brini za putnu torbu umjetnika? Poglednite niz prugu! Sva putna prtljaga u najljepšem je redu. Istina, da su sandučići nešto oštećeni, al ne manjka ni samo da bi jedna stvar, pa kad nadodje vlak iz Napulja, dobit će opet svaki svoje.

Ghecitom i već sutra dan predju Rusi i na toj točki na bugarsku obalu. — Prva ie stupila na bugarsko zemljište divizija generala Dragomirova, za tim Zimermannova i Radeckova. Prelazu prisustvovahu veliki knez Nikolaj i sam car Aleksander. — Još su prešli Rusi i kod Zimnice Dunav. Za dva dana bijaše ih već preko 60.000 u Bugarskoj te su posjeli Hirsovu i Sištovo. Gubitci ruski neiznose u svem više od 1000 momaka, prem su neki strategi i taktici računali, da će ih prelaz stajat najmanje 30.000 ljudi. Dakako, nije se mislilo, da je velika većina turske vojske u „izvrstnih" rukuh. — Car je izdao proklamaciju na Bugare, u kojoj im obećaje, da će ih štitit a oni da ruske vojnike podupru u njihovu nastojanju. I sam car bijaše na 28. lipnja pošao u Sištovo, gdje ga dočekaše vojska i Bugari uzhićeno. — Po najnovijih viestih uljezoše Rusi već i u Trnovu, stari i slavni priestolni grad Bugarske. Knez Čerkavski preuzeo je već civilnu upravu. — Dr. Bogišić naš zemljak, imenovan je, kako neki listovi pišu, prefektom u Rušćuku. —

Iz male Azije dolaze vrlo protivne viesti. Sjegurno je samo, da su se Rusi kod Zevina morali natrag povući, a Kars da neprestano bombarduju.

— **Srbija**. Knez Milan bijaše prošloga mjeseca pošao u posjete k ruskom caru u Ploješt. Razni politici tumačili su to na razne načine, kako je komu prijalo; za sada se stalno znade, da je to bio više čin kurtoazije, no česa drugoga. Ruski car Aleksander nit je tražio nit bi mu za sad milo bilo, da se Srbija umješa u rat, iz koga se jedva izkopala. Ima doduše ondje jedna stranka, koja želi danas rat, jer joj se čini zgodnije vrieme no lani, — i jer joj rumunjska samostalnost neda mirovat. — Medjuto otvorena je narodna skupština 2. srpnja u Kragujevcu. Vlada ipak imade većinu. Predsjednikom izabran je Dimitar Jovanović.

— **Bugarska**. Bugarski narod oduševljeno pozdravlja slavodobitnu rusku vojsku, te se na sve strane diže, da podpomogne stresti sa sebe mnogo stoljetno robstvo, u kom je čamio. Sad je već sigurno, da se Bugarska neće više povratit pod okrilje Sultana. Rusi zauzeše nekoč glavni grad Bugarske, Trnovu, a knez Čerkaski već se tu inštalirao kao civilni guverner. On će sad uredit u Bugarskoj civilnu evropsku upravu.

— **Bosna i Hercegovina**. O Bosni i posestrimi joj Hercegovini prenose se razne viesti, nu sve koje odanle dolaze, pripoviedaju o biednom stanju, u kom se pučanstvo nalazi. Tako na dugo nemože ostati.

— **Crnagora**. Sve od 15. lipnja Crnagora opet je pozorištem strašnih borba. Sulejman Paša i Ali Saib Paša udariše sa dvih strana na crnogorsku vojsku, zauzeše Dužki klanac, sjediniše se kod Spuža al ih u dolini Zete junački Crnogorci na 24. lipnja hametom potuku. Turci su izgubili u zadnjih borbah do 10.000 momaka, a Crnogorci preko 3000. Medjutim još nije odlučna kocka pala.

IV. AUSTRO-UGARSKA MONARKIJA.

— **Beč**. Sve viesti potvrdjuju a danas neima više o tom dvojbe, da će Austrija posjest Bosnu i Hercegovinu, kako god se tomu opirali i Niemci i Magjari. Generali Mollinary i Rodić vratili su se pred nekoliko dana iz Beča, gdje su primili ubaviesti i naloge i gdje se o okupaciji viećalo. — I domobranci će se mobilizovat.

— Dogovori o nagodbi nisu mnogo dalje dospjeli, no su bili na početku viećanja kraljevinskih odbora. I Austrijski i Ugarski odbor nastoji obširnimi porukami dokazat si kako koj pravo imade zahtievat za svoju stranku veće polakšice. Tko će napokon pravo imat i kad, to valjda nitko nezna al najnovije viesti javljaju o kolebanju stolica austrijskih ministra.

Ovogodišnje delegacije sastat će se mjeseca listopada.

— **Pešta**. U Ugarskom saboru vodile su se zadnje vrieme silne debate o iztočnoj politici. Povod dade molba šomogjske županije na korist uzdržanja cjelovitosti Turske. Na to su sliedile silne interpelacije „naprednjaka", koje su sve na to smjerale, da prisile vladu na očitovanje, koju politiku ona danas sliedi. Ministar Tisza odgovorio je radoznalim interpelantom u veleslavljenom govoru, da monarkija znade svoje interese te da će ih znati u svoje vrieme čuvati, a da o promjeni posjeda na granicah nemisli. Englezom se Tiszin odgovor vrlo dopada.

V. ROMANSKI NARODI.

— **Francezka**. Francezko natražnjačtvo se razvija. Senat je sa 149 proti 130 glasova dozvolio razpust zastupničke komore, a ministri su se požurili to odmah i izvesti. Novi izbori obavit će se mjeseca rujna, — a dotle trajat će agitacije i borbe medju strankami. Medjutim nastoji republikanska stranka da čim krepča i jača izadje iz borbe. Slavni starac Thiers sprema manifest narodu, te će na 50 mjesta kandidirat, da tako otežča i prepriječi protivničke spletke.

— **Rumunjska**. Car Aleksandro zajamčio je Rumunjskoj neodvisnost. I jedan odjel rumunjske vojske prešao je bio Dunav, al se po izvidjenju povratio natrag u Turn-Severin. Glavni stan nalazi se u Pojani, izpod Kalafata.

VI. GERMANSKI NARODI.

— **Njemačka**. Knez Bismark povratio se u Berlin te taj povratak dovode u savez s tobožnjim nezadovoljstvom Njemačke glede proglasa Aleksandra Bugarom. U tom je malo istine, jer Njemačka stoji odrješito uz Rusiju. — Na skoro će doć pred sabor zabrana izvoza konja.

— Grofu Moltkeu, glasovitomu pruskomu maršalu, ujedno vlastniku jedne ruske regimente, brzojavio je ruski car prelaz vojske preko Dunava.

— **Englezka**. U englezkoj kući velikaša interpelovao je Lord Stanley ministra nutarnjih posala Lorda Derbya o tobožnjih grozota počinjenih od ruskih vojnika u Ardahanu. Derby je odvratio, da mu o tom nije nitko ništa izviestio. — Ujedno su eglezkomu parlamentu predložene note, što su ih izmienili knez Gorčakov i Lord Derby. Gorčakov uvjerava, da se Rusija neće miešat u Englezke interese i da osvojenje Carigrada neleži u namjerah cara, već samo poboljšat stanje kršćana u Turskoj. Derby pako veli, da će Englezka ostat neutralna, dok bude rat jedino dirao Turske interese. Englezka da nebi mogla Carigrad vidit mirno u drugih rukuh, van u Turskih.

VII. INORODNI EVROPSKI NARODI.

— **Turska**. U Carigradu biva situacija svak dan nesnosnija. Turski „parlament" se razišao Uz sve pobjedne telegrame, što ih iz Carigrada razašilju, Rusi napreduju a i Crnogorci se još nisu poklonili „Guverneru", što su ga ovih dana imali imenovat Turci za Crnu goru. Dapače izaslan je ratni ministar Redif Paša k dunavskoj vojsci, da razvidi, kako to slavni Abdul-Kerim Paša prieči Ruse prelazit preko Dunava.

— **Grčka**. U Grčkoj sve vrije. Samo mala iskra treba, da se i na heladskih obala začuje osmrtno zvonce turskom gospodstvu u Evropi. Ministarstvo doduše nije još ništa učinilo, nit je diglo vojsku, al bi se i ondje moglo dugo o miru uvjeravat a kad bi kunuo sat provalit na granice, da se odkrhne koj komadić Epira il Tesalije. Taj će sat sigurno kucnut, kad se pronese viest o prvoj velikoj bitci, koju su Rusi dobili. Kraljica Olga kći je velikog kneza ruskog Konstantina, brata Aleksandrovog.

— Što bijaše dakle svrha tog groznog čina?

— Dvostruka, odvrati mi Turminov. Prva, da pokaže stanovnikom ovoga kraja, što može učinit Pillone na mjestu, koje su mislili sjegurnim. Ta on bi bio mogao odabrat koji od klanaca Volšćanskih gora, gdje bi dva čovjeka lahko vlak sustavila i lahko se uklonila u gore. Nu što bi to bilo za Pillona? — To bi znao izvesti i najgluplji razbojnik! Ne, ovdje usried vrlo napučene doline, u blizini postaje, posjednute znamenitim brojem bersagliera, — i daleko od gorskih zatočišta, tu bijaše mjesto, gdje je Pillone htio pokazat, kojimi silami zapovieda i što može.

— A nije ništa oteo?

— Samo malenkost! Jutarnji vlak vožaše sa sobom u dvih bačvicah tri sta hiljada rimskih dukata. Tu je svotu dugovala tvrdka Torlonia i Spada poznatom novčaru Napuljskom Merle-u. Ništa drugo nije oteto, no uprav te dvie bačvice. Cielo je medjutim stari dug, što ga je danas Pillone s kamatami naplatio svomu staromu prijatelju.

— Kako to?

— Stvar se još vuče iz prošle godine, a novčar Merle valjda ju već i zaboravio. Nu nezaboravlja Pillone. Ima se stvar ovako: prošle godine bijaše neobičnom odvažnošću pošlo oblastim za rukom, Pillona s nekolicinom njegove momčadi oddielit i na pustom ga vršku Monte San Angelo posve obkoliti. Pillone bijaše u zdvojnu stanju. Živeža mu nestajalo. Dočim je prije seljakom za velik hljeb kruha plaćao dvadeset, a za lagvić vina sto lira, morao je sad peterostruko dati, pošto je oblast vrlo shodnu naredbu izdala, da će svakog seljaka dat ustrielit, koj bi se s više od jedne funte živeža preko četvrt ure od svog kućišta udaljio. U ovom vrlo zdvojnom škripcu, napisa Pillone novčaru Merleu pismo, vrlo karakteristično po južnoitalske odnošaje. U tom mu pismu obeća, da će, dok god će „nad" napuljskim, apulskim i sorrentinskim krajem „vladat", u svako doba i na svaki način štitit dobra, robu i majure, koji su vlastničtvom tvrdke Merle u Napulju ili koji stoje š njom u savezu. Kao uzvratnu uslugu zahtievaše, da mu se odmah izplati 50.000 franaka, — nu samo kao nekamatni zajam, koj se ima za tri godine povratit.

— Merle bijaše odviše trgovcem, a da nebi bio odmah uvidio, kako bi njem i njegovim prijateljem izvanredne probitke pružilo ovo pismo. Nu ujedno bijaše on odviš Napuljac a da ga upotrebi, a pošto bijaše od vlade ubaviešćen o zdvojnu stanju Pillonovu, odbi poruglјivim načinom ponudu. Dva dana kašnje dobi odgovor, u kom mu Pillone obećaje, da će ga već mrtva ili živa dobit u šake, — a trećega dana pobječe s nesmotrenosti oružnika u Amalfi, gdje mu se trag podpuno izgubi. Više mjeseci nije se na to ništa čulo o njem i njegovoj četi, te su već mnogi stali tvrdit, da je prošao u Dalmaciju, da sudjeluje u ondešnjem ustanku. Kroz sve to vrieme medjutim življaše veliki, bogati i moćni novčar u vječnu strahu te se neusudi ni izpred gradske zidine. Badava je on uručio policiji velike svote, badava je ova izašiljala uhode i poslanike na sve strane, — Pillone bijaše izčeznuo, mrtav, te se napokon i novčar toj misli pridružio.

I Vezuv bijaše dugo vremena tako izumro ko i Pillone. Nu u lipnju pojaviše se mali crni oblaci dima a u rujnu bijaše se svak dan nadat vatrometa. Ovakovi pojavi namame uvjek na tisuće tudjinaca u Napulj.

I Merlea posjetiše odlični gosti. Neki bogati Englez, s kim je Merle odavna poslovao, smjesti se sa svojom obitelju u njegovoj palači. Poduzeše i mali izlet na motrilište (observatorij), da posjete glasovitog geologa i fizika Palmieri-a, a ne daleko odatle, u maloj vulkanskoj dolini prirediše šator, gdje naumiše bogatiri sjajno objedovat, pošto su

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Sveučilištni prof. g. Franjo Maixner, odlikovan je na temelju podnešenih znanstvenih radnja „de infinitivi usu Vergiliano“ (Zagrabiae Hartmân 1877.) i „Kritische Miszellen zu Catullus, Horatius und Val. Flaccus“ od sveučilišta lipskoga (Leipzig) naslovom „Doctor philosophiae“.

— Podmaršal, Barun Maksim Pešić, čestiti hrvatski rodoljub bivši 10 godina divizionarom u Dalmaciji, umirovljen je te se nastanio u Zagrebu. Dalmatinci žale vrlo za njim.

— Josip Pavec, prof. kr. gimnazija osječkog, imenovan je kod zemaljske vlade radi uspješnijeg obavljanja nadzora škola, zemaljskim školskim nadzornikom.

— General Ulyses Grant (Grent), ove godine odstupivši predsjednik sjedinjenih država sjeveroamerikanskih, prispio je koncem svibnja u Englezku te mu je 15. lipnja podielio grad London počastno gradjanstvo za zasluge, što si ih stekao, gojeć medju Amerikom i Englezkom dobre odnošaje i braneć njihove interese. Za vrieme amerikanskog rata g. 1862. proglasiše ga Englezi najvećim strašilom i krvopijom, — nu vremena se mienjaju i u Englezkoj.

AKADEMIČKE VIESTI.

— Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu imala je u svom historičko-filološkom razredu 13. a u matematičko-prirodoslovnom 30. lipnja sjednicu. U prvoj čitaše pravi član prof. S. Ljubić: „O Sermovih novcih u sriemu“; a u drugoj pravi član ravnatelj Josip Torbar „O optici Marxkutuna de Dominis“.

DRUŽTVENE VIESTI.

— Matica hrvatska izdala je popis svojih članova za g. 1876. Po tom popisu bilo je lani: 133 člana utemeljitelja, 176 ih je plaćalo tek utemeljiteljnu svotu a ostalih 619 bijahu prinosnici i radnici; ukupno dakle 928 članova. — Žalimo, što se iz tog popisa nevidi, koliko bijaše izključivo radnikâ, jer bi se po tom barem pobliže dao označiti broj naših radnih silâ. — U ostalom nadamo se, da će Matica i izvršit svoj zaključak o izdavanju ljetopisa.

— U Ivaniću gradu oživotvorena je nastojanjem g. M. Mrazovića, umirovljenog kr. poreznika, čitaona.

CRKVA.

— U Konsistoriju od 22. lipnja t. g. imenovao je papa nadbiskupe: Mihalovića u Zagrebu, Kutschkera u Beču i Parochia u Bologni Kardinali. a nadbiskupa Agostinija mljetačkim patriarchom. Tri dana kašnje predao je sv. otac imenovanim kardinalom klobuke i podielio jim kardinalske naslove. Kardinala Mihalovića zapao je naslov de St. Pancrazio. Pokojni kardinal Haulik nosio je naslov de St. Quirico e Giulitta, koj je sad zapao stožernika Paya y Rico. Ovimi imenovanji narastao je broj kardinala na 67. Po narodnosti 42 su Talijani, 9 Franceza, 5 iz austro-ugarske monarkije, 3 su Engleza, 3 Španjolca, 2 Niemca, i po jedan je Portugiz, Belžan i Amerikanac. Najstariji je Caterini, 85 g.; najmladji Parochi 44 g. — — Istom prilikom javljaju iz Rima, da je papa primio prigodom svog jubileja 14 milijuna franaka Petrova novčića i darova u vriednosti od 5 mil. fran. Mac Mahonu, predsjedniku francezke republike i poslaniku austrijskog cara grofu Larisch-Mönichu podielio je sv. otac velekrst Pijevog reda.

ŠKOLA.

— Na hrvatskom sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu obavljeni su tečajem zadnjih dana lipnja izbori rektora i dekana za buduću školsku godinu. Izabrani su: rektorom, pošto se je izabrani g. Dr. Alex. Brešćenski zahvalio, g. Dr. Kosta knez Vojnović; dekanom na juridičkom fakultetu: g. Dr. Jaromir Hanjel; na filozofičkom fakultetu: g. Dr. Bogoslav Jiruš; na bogoslovnom fakultetu: g. Dr. Josip Štadler.

— Požežki gimnazij proslavio je 21. lipnja svoju stopetdeset godišnjicu te je i tom prigodom posvećena nova gimnazijska sgrada.

— Gospodarsko-šumarsko učilište u Križevcih preustrojit će se ipak još ove godine. Zakon o tom stekao je jur previšnju sankciju te stupa 1. listopada u kriepost. Zavodski pitomci poduzeli su u pratnji ravnatelja Dra. Köröškenjia i gg. profesora Hlave, Vavre i Trummera 19. lipnja t. g. poučno putovanje na uzorno imanje g. nadvojvode Albrechta Lak kod Pečuha. — Nemogu se dosta nahvalit, koli je umno i krasno uredjeno tamo gospodarstvo i šumarstvo.

— U Amsterdamu, drugoj priestolnici Nizozemskoj otvorit će se mjeseca rujna novo sveučilište, četvrto u toj malenoj kraljevini.

IZ SUDNICE.

— Od 18 lipnja do 2. srpnja t. g. čudnovata se razvijala drama pred porotnim sudom u Bocenu, u Tirolskoj; vodila se najme konačna razprava proti Henriju Perreau-u (Pero), inače de Tourville (Turvilj) zvanom radi umorstva, što ga je isti počinio 16. srpnja 1876. na svojoj ženi. Ciela drama zbila se na velebnih alpinskih vrhuncih Ortlera u Tirolskoj. Razpravom se je imalo dokazat, dali je gospoja Madeleina de Tourville zaglavila nesrećom, neopreznošću, samoubojstvom il ju je vlastiti muž strmoglavio s pećine. Proti Tourville-u i za njega silna su dokazna sredstva pribavili. On sam vrlo je fin čovjek od 40 godina, komu nebi nitko kazao, da je mogao što takova počiniti. Prem Englez, ipak mu je sudio austrijski sud, jer je na austrijskom zemljištu počinio djelo. Razprava je trajala punih 14 dana te su čak iz Englezke došli razni svjedoci, a sudište uputilo se i na samo mjesto, gdje se čin sbio. Obtuženika branio je bečki odvjetnik Dr. Markbreiter, za koga je Tourville u nekoj bečkoj bankovnoj kući položio 50.000 forinti, ako ga spasi, — a bude li odsudjen, da dobije polovinu. Dne 2. srpnja o podne izrekli su porotnici po svom osvjedočenju na temelju svih dokazala sa 11 proti 1 glasu, da je Tourville kriv umorstva, a sud ga je na to odsudio na vješala.

ZDRAVSTVO.

— Do 25. lipnja bilo je u jednoj kupelji Lipiku 310 gosti, u Krapinskih Toplicah do 30. lipnja 578. U Varaždinskih Toplica bijaše do 11. lipnja 118 gosti.

— U Slankamenu u Slavoniji rade o tom, otvorit na dionice novo solično kupalište.

NARAVOSLOVJE.

— Dne 11. lipnja na večer osjetio se u Bešlincu kod Petrove gore od sjevero-zapada prema jugo-iztoku potres. Trešnja trajaše 4—5 sekunda.

---

znanost svojim posjetom počastili bili. Sve im bijaše pošlo za rukom, dok su se dolini približili, gdje bijaše šator razapet. Tu opazi Merle na ulazu četicu dobro oružanih seljaka. Nu pošto bijahu svi uredno obučeni a njemu se reklo, da su se tu sakupili samo radi lova na prepelice, izčeznu u njem i posljedna sumnja — tim više, čim je medju četom i neke svoje zakupnike razpoznao.

Objed započe, i uprav se nasladjivahu ostrigami, kad se iznenada razdieli zastor od šatora a na ulazu se pokaza mlad momak u krasnoj odori vojnika.

„Kapetan Pillone poziva se u novčara Merlea u goste, veljaše on dosta porugljivim glasom. Nadam se, da štovanim gostom neće presjesti te samo moli jednoga čovjeka, koj će ovu naputnicu, koju će g. novčar ljubezno podpisat, pod sjegurnom pratnjom kući Merleovoj odnieti u Napulj“.

S timi riečmi predade Pillone ustrašenomu Merleu naputnicu na 100.000 franaka — a u isti čas utura se šuteć u šator četa oboružanih muževa, svi do cigloga ko lovci. Bez nagovaranja i ponude sjedoše medju družtvo, da postružu zdjele.

Straha bijaše mnogo. Nu Merle bijaše odvažan te nije glave izgubio. On podpisa naputnicu te zapoviedi svom nećaku, da sliedi od Pillona izabrane ljude. Poslje objeda razstadoše se svi poput najboljih prijatelja, jedni pošav u svoju palaču, drugi u gorske jazi i klance.

Kakova je lukavošću Pillone tve to zasnovao i kolikom odvažnošću dâ drzovitošću izveo, uvidjamo tek tada, uvažimo li, da je podnožje Vezuva obavito dviema željeznicama, podpuno razvitom brzojavnom prugom i da se na svakoj postaji nalazi znatna oružnička straža. Nu ako je i Pillone drzko radio, Merle ga nadkrili pravom napuljskom lukavštinom. Predvidjao je on, da su za stalno brzojavi u Napulj od Pillonovih ljudi prekinuti, a ta se sumnja kašnje obistinila. Nu znadjaše on još nešto, što mu je netom Palmieri povjerio a o čem Pillone ni pojma neimadjaše, — na ime, da s motrilišta vodi podzemni brzojav u Napulj, izključivo priredjen za znanstvene svrhe prigodom vezuvskih vatrometa. Tim putem pošlo je za rukom za čas ubaviestit novčaru Merleovu i policiju. Pillonova osnova bijaše uništena. Prerano je pustio taoca, sukrivce mu pohvataše u Napulju, svote neizplatiše — a mjesto žudjenih dukata, prvi put u životu obkoliše Pillona nahrupice. Težko ranjen i izgubiv veći dio sv jih ljudih, spasi se jedva u tami k nekomu svojih prijatelja. Od tog časa snovaše Pillone Merleu osvetu, a danas održa svoju rieč.

— Al Turminove, rekoh smiešeći se, kad nebih protivno znao, po Vašem bi poviedanju morao sumnjat, da ste i vi od Pillonove čete, tako točno znate njezine tajne.

— Ne dičim se rad, odvrati mi on mirno. Nu da je Pillone znao, da se i ja današnjim vlakom vozim, za stalno se ta nesreća nebi bila dogodila, — il, morala li se već zbit, ja bih za vremena bio dobio opomenu.

Pogledah začudjen Turminova, nu on nastavi mirno.

— A što ćete sad ovdje? Dok neima brzojavne sveze, neima ni željezničke sjegurnosti, a tko zna, biste li tako sretni bili, ko ja. Uz to nije moguće prije no za četir sata, da dodje vlak iz Napulja, il drugimi riečmi: doći ćete u maglovitoj noći u Napulj, a težko ćete tad dobit služnika a još teže kola. Pristanite dakle na moj savjet te mi se povjerite. Za sat smo opet u Cepranu, a za dvie tri ure gore na Monte Casinu, što si morate pogledat. Stvari pustite nek podju u Napulj, — a vi krenite sutra za njima. Kad tamo gore nešto odpočinemo, kad se u starodnevnom blagovalištu (refectorij) nasitimo i omoćimo grlce divnom kapljicom redovnika, — tad ću Vam moć možda više poviedat o mom prijatelju Pillonu.

(Nastavak sliedi.)

I u Zadru osjetiše 17. lipnja u 10 satih i 13. minuta trešnju.

— Slavni švedski putnik, prof. Erik Nordenskjöld osnovao je osnovu novomu velebnomu putovanju. Mjeseca lipnja 1878. zaputit će se on sa novom sjevernom ekspedicijom, da oplovi Aziju. Dva put je on jur uz sjeverni rt išao do izljeva rieke Jeniseja; al sad će on tu samo na kratko stati te se dalje uputit kroz nepoznate krajeve u Beringovo tjesno medju Azijom i Amerikom. Tu će prezimit, a za tim poći će na iztok i na jug te se kroz Crveno more i Suežki kanal vratit kući. Tu veliku osnovu sa svih strana podupiru; Švedski kralj Oskar dao je 50.000 kruna, a za drugo se pobrinuše Gothenburžki trgovac i milijunar Oskar Dickinson i sibirski milijunar Sibrijakov. Dickinson nabavio je brod „Vegu“ za 156.000 kruna, koji će putnike povest na sjever.

— Švedski poručnik Sandberg, koj je lani na svoj trošak sastavio ekspediciju na ruski poluotok Kola i na bielo more, predložio je švedskoj vladi novi predlog za iztraživanje. Trošak proračunao je na 8000 rubalja, i pošto ga je vlada, poduprla odputio se je 5. lipnja u družtvu nekolicine švedskih učenjaka na put.

— Nizozemsko naravoslovno družtvo poslalo je svoga člana Schouw Sandvoort-a, da iztraži otok Sumatru u iztočnoj Indiji. Otok Sumatra imade 8000 četv. milja i blizu tri milijuna stanovnika, većinom Malaja, a nije ga do sad još nitko mogao znanstveno iztražit. Sandvoortu pošlo je prvom za rukom, da ga sriedinom od jedne do druge obale proputuje i tako zemljopisnoj znanosti pripomogne do novih, vrlo važnih stečevina.

STARINE.

— Arheoložko družtvo „Siscia“ u Sisku neumorno radi oko svoje svrhe, da iz Sisačke okolice izvadi na vidjelo sve stare rimske i predrimske spomenike, koji leže na tisuće godina zakopani u zemlji. Na 21. lipnja 30 je centih raznih starina odpravljeno zemaljskomu muzeju u Zagreb. Imade tu novaca, prekrasnih mozaika, raznih igla, orudja, uljenka, lonaca, vrčeva, žara i. t. d. Medju ostalimi izkopinami mogla se kao najveća riedkost nazvat rimska boca od stakla, jednu stopu od prilike duga, na vršku providjena kljunom i mjesto otvora providjena s pet škuljica. G. muzealni čuvar prof. Ljubić tvrdi, da se slična izkopina još nije nigdje drugdje našla neg u Pompejih. — Nu ta vanredna riedkost nije stigla ni u Zagreb, nit je ostala u Sisku, — ona se jednostavno na putu razbila.

— Englezki putnik, Kapetan Burton, vratio se sa svog puta na Crveno more u Kairo, glavni grad Egipta. Burton odkrio je silno blago, našao ostanke sedam starih gradova, gdje bijahu nekoč zlatna rudokoplja starih Rimljana, Peržana i Kopta. Mjeseca studena započet će odkapanje tih znamenitih starina.

— Njemački starinar Dr. Schliemann odkrio je onomlani mjesto i ostanke prastaroga grada Troje u maloj Aziji i Mykenâ u Grčkoj. Izkopine, što ih je izložio u Londonu začudile su sve ljubitelje staroga doba, a strukovnjaci izrekli su o njih svoj sud tako, da su to najznamenitije starinarske izkopine novijeg vremena. Schliemann će sad izdat u Londonu i obširno izvješće svoga odkrića i opet nastavit iztraživanje.

VOJSKA.

— Podmaršal Stjepan barun Jovanović, dosadanji zapovjednik 28. divizije pješ. četa u Ljubljani, imenovan je zapovjednikom 18. divizije pješ. četa u Zadru. Jovanović je šurjak baruna Rodića, a nije bez smisla, kad spajaju to imenovanje s predstojećom austrijskom akcijom na hrvatsko-bosanskoj granici.

— Austrijska mornarnica imade sada po najnovijih podatcih 41 veliki brod raznih vrstih. Na tih brodovih ima mjesta za 84.110 bačava, imadu silu od 14330 konja, 270 topova, 68 čamca i 9050 momaka. — U gradnji se nalazi kazematni veliki brod „Tegethof“, i brodovi „Princip Eugen“, „Saida“ i netom gotovi „Taurus“. Najveći kazematni brodovi sad su: „Custozza“, „Lissa“, „Nadvojvoda Albrecht“, „Kaiser“, „Don Juan d'Austria“, i „Kaiser Max“ i fregatte: „Erzherzog Ferdinand Max“, „Habsburg“, „Salamander“, „Radetzky“ i „Laudon“.

— Rumunjski knez Karlo I. utemeljio je odmah iza proglašenja Rumunjske neodvisnosti „red rumunjske zviezde“. Red predstavlja grčki krst od biela emalja u zlatnoj zviezdi, nad njim križ i kruna. Ratna dekoracija imade dvie sablje nad krunom. Na zaledju vidi se zlatni orao s napisom: „In fide virtus“. — Red smije imat samo 6 velekrsta, te ih je knez odmah podielio svojim zaslužnim državnikom.

PROMET I TRGOVINA.

— Ako je istina, što se sad za stalno tvrdi, imala bi gradnja krajiške željeznice Mitrovica-Brod-Sisak s ogrankom na Dalj još ove godine započeti. Magjarski listovi napinju sve sile, da se zaključi i gradjenje od Siska preko Petrinje na karlovačko-riečku prugu, da se tako sav promet povuče na magjarske željeznice k magjarskom moru.

— Na željezničkoj prugi Očura-Lepogleva-Ormuž, koja se gradi u svrhu izvažanja vrstnog kamenog ugljena, obustavljene su jur od dva mjeseca sve radnje, kako poduzetnici vele, rad rata.

— Dionička tiskara u Zagrebu plaća od 1. srpnja t. g. 12 for. dividende na svaku dionicu za prošlu poslovnu godinu.

— U Osieku se ustrojava „Slavonski Lloyd“, družtvo, koje će promicat trgovačke interese Osieka i ciele Slavonije.

— Javljaju nam kao čudo, da je ugarsko ministarstvo komunikacija izdalo naredbu željeznicam prolazećim kroz Hrvatsku, kako im valja uredit obćenje željezničkog osoblja s obćinstvom. Prema tomu mora se na hrvatske podneske obćinstva po mogućnosti odgovarat hrvatski, svi nadpisi i priljepci moraju bit pored magjarskoga i hrvatskim jezikom sastavljeni, osoblje mora nastojat naučit i hrvatski jezik pored magjarskog, itd. Dobro, i mi se čudimo!

— Od 1. lipnja mogu se pošiljat novci iz austro-ugarske monarkije u Ameriku poštarskimi doznačnicami. I za Italiju postoji već ta odredba, samo u Francezku treba još onih groznih omota i zamota, pečata i očitovanja.

— Dne 23. svibnja t. g. proglašen je državni ugovor od 29. veljače 1876. potvrdjen 11. kolovoza iste godine, sklopljen medju austro-ugarskom monarkijom i kraljevinom Italijom, kojim se južna željeznica dieli na taljanski i austrijski dio.

— Ruski car dozvolio je gradnju južno-sibirske željeznice. Ta će željeznica spajat Aziju s Evropom a grad Jekaterinograd kao stecište mogo bi postat uslied toga svjetskim gradom.

GOSPODARSTVO.

— U Nižnom Novgorodu u Ruskoj, ima bit od 1.—20. rujna gospodarska izložba, ako ju nebi zapriečili ratni dogodjaji.

PARIŽKE RAZVALINE

G. 4875.

SLUŽBENA I NEIZDANA PISMA.

S FRANCEZKOGA IZVORNIKA PREVELA P. K.

(Nastavak.)

Poručnik Invénies saznao je još, da se ove iznenadne bune opetuju barem dva do tri put na godinu. Nu kako mu rekoše, ova buna bit će posljedna i za njom da će zavladat doba mira i sloge. I zbilja su sada poprimili ustav, kojim se opredieljuje trajanje vlade na trideset dana i zapovieda, da svaki mjesec grad izabere novog vladara. Tim načinom svaki gradjanin redomice postane vladarom te će se moći naužit mira i sladkoga gospodstva.

Nu ni ovaj veleumni pokus, koj bi morao sve zadovoljit, ipak nezadovoljavaše, jer su ga već češće bez uspjeha pokušali. Prvoga mjeseca sve je još dobro, nu pošto se obično vladari na kraju svoje vlade protive svrgnuću, treba uvjek bune, koja ih makne s priestolja.

Žene zavidjaju muževom te povlastice vladanja i stvaranja prevrata, a nemogav nikako uspjeti, pobrinu se za gospodstvo u kući, gdje vrlo često uvode strogi i stalni despotizam. One su osjetljive, vatrene i nervozne te se sad pokazuju dobre i umiljate, sad cvatu dražešću, a sad su opet razdražene i bodljikave, uštipljive a dapače i okrutne, kako je vrieme. S duhovitošću spajaju dosjetljivost s lahkoumnošću privolnost, s prpošnošću silnu koketnost. Prem su milovidne, vitke i nježne, tako su uvjek žedne zabave, da njihove najveće muke lahko podnose divnom odvažnošću. Zabave imadu za nje toliko privlačne sile, da im nit najrazumnije nemogu odolit. Tu silnu potrebu zabave označuju one jednom riečju, koje neima u našem jeziku, trajnim glagoljem: „zabavljati se“. Kad žene govore: „zabavljat se“, tad razumni supruzi spuštaju glave i čekaju, dok ta groznica neprodje.

Ovaj narod vrlo je privržen zemlji, koju posjeduje od prastarih vremena te se vrlo ponosi sa svojim malim gradom. Svaki od stanovnika natjecao se o čast, pokazat ga momčadi. I zbilja moradoše ga na sve strane razgledat a nemogu se dosta nahvalit srdačne udvornosti, kojom ih svigdje primiše. Hvalili su im takodjer ljepotu okolice a ponajviše veličanstven vidik na razvaline ogromna grada, udaljena pol sata od gradića. Nu dan bijaše odviše odmako a da bi se bio mogao poduzet odmah izlet. Poručnik dakle odvede momčad na obalu, gdje nas njihovo pripoviedanje iznenadilo i uzradovalo.

Odmah drugoga dana dao sam oglasit moj posjet novo izabranomu vladaru.

Oko treće ure ostavih brod s mojim štopom. Poslanici, koji su nam u susret došli, načiniše nam prolaz kroz sbitu svjetinu te nas dovedoše do dvora vladareva, gdje bijaše jur sve priredjeno za svetčani doček. Gizdava garda čuvala je ulaz a privremeni vladar čekao nas obkoljen od svojih ministra.

Vladaru s ramena visila je velika vučja koža, osuta školjkami, šarenim staklenim nakitom i raz, nimi sitnicami od mjedi, kao: naušnicami, prstenjemkopčami, ovratnici, puceti i zvončići. S krune, nakićene perjanicom, sjajila se velika školjka. Silio sam se, da se prikažem začudjen nad tolikim bogatstvom; — njega je to vrlo veselilo al ga nije začudilo. Njegovu ponašanju nije ni malo manjkalo dostojanstva i gibkosti a na komplimenat, što mu ga rekoh, odgovori mi bez svake zabune.

Uputismo se k razvalinam pješke, praćeni svi mstanovništvom. Svi muževi i sve žene i sva

— Najvinorodnija zemlja na svietu jest Franceska.

G. 1876. nabralo se támo 41,848.000 hl vina.
„ 1875. „ „ „ 83,632.000 „ „
„ 1855. „ „ „ 15,175.000 „ „

Za zadnjih sto godina bijaše prirod 1875. najveći a 1855. najmanji.

Sriedno-poprieČna produkcija vina u Evropi u obće iznosi na godinu:

u Francezkoj	55,769.110	hl
„ Taljanskoj	31,500.000	„
„ Austro-Ugarskoj s Hrvatskom	22,640.000	„
„ Španjolskoj	20,000.000	„
„ Njemačkoj	6,501.000	„
„ Portugizkoj	5,000.000	„
„ Ruskoj i evropskoj Turskoj	2,134.000	„
„ Grčkoj i Cipru	1,150.000	„
„ Rumunjskoj	661.874	„
„ Švajcarskoj	337.000	„
Ukupno:	146,733.984	hl

Koliko bi rodila Hrvatska, da se u njoj nastoji umno uredit vinogradarstvo?

— U Mühlheimu na Rajni, kod Kolina (Köln), pojavilo se za evropske gospodare novo strašilo, kolorado-kebar (doryphora decemlineata). Što je Phylloxera (ušenac) za trs, to je ovaj kebar za korun. Pojavio se na polju nekog mesara, koj trguje s amerikanskom masti.

STATISTIKA.

— U zemljopisnom družtvu u Kodnju, u Danskoj, čitalo se ne davno vrlo zanimivo predavanje „o geografskom razprostranjenju židova". — Po tomu imade u cieloj Danskoj 4600, u Švedskoj 2—3000 a u Norvežkoj samo 50 židova. Prvi židovi doseliše se onamo pred 200 godina.

U Hrvatskoj bijaše ih po posliednjem popisu od g. 1870. 9947.

Svih ukupno imade blizu 7 milijuna.

— „Počastna legija", jedini francezki red za odlikovanje, imadjaše koncem g. 1876. 59.208 članova. Velekrsta bijaše 70, veleoficira 267, komandera 1317, oficira 6434 i viteza 51.120. Velekrsti dobivaju 3000 franaka godišnje nagrade, a ostali razredi razmjerno manje; vitezi imadu do 250—350 fr. Napoleon I. kao utemeljitelj reda bogato ga je i nagradio, te mu glavnica, iz koje se plaćaju članovi, sad iznosi preko 11 milijuna franaka.

— Najbogatiji ljudi na svietu sad su: John Mackay, naseljeni Irac u Americi, koj imade na godinu 27,500.000 forinti dohodka, za tim Rotschild s 20,000.000 for. godišnjeg dohodka, — na dalje ruski car s 18,000.000 for. na godinu, — iza njega Amerikanac Jones s 10,000.000 fr. i ne davno umrvši Englez markiz Westminster s 8,000.000 for.

Mackay bijaše pred 30 g. prosjak, pred 20 g. dućanski kalfa, pred 16 g. bankrotirao je sasma, a danas je najbogatiji čovjek na svietu, koj može 3000 for. svaki sat potrošiti.

TVORNA UMJETNOST.

— Hrvatski kipar Ivan Rendić snimio je poprsje zapovjedajućeg generala, baruna Mollinarya za grad Bag, gdje će ga na trgu namjestit iz zahvalnosti za kulturno-prosvjetne zasluge, što si ih je barun Mollinary za Bag stekao.

— U ovogodišnjoj izložbi „Umělecke besěde" u Pragu izložio je Jaroslav Čermak opet prekrasnu, novu, veliku sliku „Husiti pred Naumburgom".

— „Thèâtre français" u Parizu 4. je lipnja dostojno proslavio uspomenu nejznamenitije francezke književnice George Sand-ovke. (Žorž Sand, rodj. 5. srpnja 1804., umrla 8. lipnja 1876.) Poslje predstavljena Sandovkina markiza Villmerskog, odkriše u velikoj dvorani krasan spomenik pjesnice od Clésingera (Klésanže-a). Georges Sand sjedi na stolcu, odjevena u starodavno grčko odielo te drži pero u ruci. —

— Glasoviti francezki slikar Gustave Courbet, koj je g. 1871. kao komunista najviše sakrivio, da su u Parizu srušili Vendomski stup, odsudjen je sad konačno na naplatu troškova popravka u svoti od 323.091 franaka i 68 cent. Svake godine imade platit 10.000 fr. Kako je Courbetu sad 58 godina, to bi on morao preko 90 godina živit, da naplati taj dug.

— U velikoj dvorani „Collegium romanum" u Rimu bijaše nedavno izložba „Espozicione Dantesca", u kojoj bijaše izložena velika sbirka ilustracija Dantu, koje je perom izradio vitez Francesco Scaramuzza. Ilustrovao je svih sto pjevanja Dantove „Božanstvene komedije" i radio punih 18 godina. Djelo hvale u velike.

— U Amsterdamu bit će od 17. rujna do 15. listopada velika izložba slika živućih slikara.

— U Bečkoj umjetničkoj dvorani (Künstlerhaus) izložio je ovih dana vrli poljski slikar Hipolit Lipinski novu sliku: „Sočivno tržište u Krakovu", koja se prikazuje kao nadopunak pred dvie godine izložene „Žitni trg u Krakovu". — Ova mu je slika mnogo bolje uspjela od prve.

— Ant. Kozakiewicz izložio je u istoj izložbi sliku „Zabava poljskih insurgenta" a znameniti Josip Brandt „Poljske insurgente".

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Enketni pododbor za narodno kazalište u Zagrebu zaključio je predat mirovinski štatut na razpit D. Rašiću, Dežmanov izradak o dramatičnoj školi prof. Dr. Markoviću i razpisat nagrade za izvorne hrvatske glume.

— Družtvo „Posielo" u Senju napreduje vrlo liepo. Dobrovoljci predstaviše 17. lipnja uz sasvim nove dekoracije dvie vesele igre: „Otac i sin" od Asangera i „Sol braka" po Dimitroviću. — Kad bi svi naši veći gradovi i mjesta osobito u zimsko doba uzeli ovako ugodno i koristno zabavljat svoje občinstvo, za stalno bi nestalo s vremenom onog nesretnog mrtvila i indiferentizma, kojim danas i inteligentniji ljudi u nas prate naš spori razvitak.

— Jedan od najdivnijih guslara našega vremena, belžan Henri Vieuxtemps (Vietan), rodj. 17. velj. 1820.) otet je ovih dana svomu zvanju. Pala mu je kap i klenula cielu desnu stranu.

— Tečajem zadnje sezone na parižkih je kazalištih prikazano sijaset novih komada te su se Francezi kao vazda pokazali neizcrpivimi duhovitimi majstori. Četiri su nove opere osobito mnogo priznanja stekle: "Cinq Mars" po istoimenu romanu od Alfreda de Vignya, kojoj je glasbu složio danas najznamenitiji francezki skladatelj Charles Gounod, poznat i našemu občinstvu sa divne svoje opere „Margarethe"; — „Le roi de Lahore" (Lahorski kralj) od Masseneta, „Bravo" od Gastona Salvayre-a i „Paul et Virginie" po poznatoj idiličnoj pripoviesti St. Pierre-ovoj od Victora Massé-a. — Spominjemo to za to, nebi li potaknuli upravu našeg kazališta, da nam jednom i novije komade prije prikaže, neg su prošli čitavu Evropu te ih već i vrebci pjevaju. Imade medju novijimi operami i takovih, koje bi se stalno laglje i s više efekta i više interesa u nas dale pjevat, neg poznate stare i težke stvari. Pavla i Viržinku napose preporučamo, jer je u istinu stvar vriedna. U Pešti je nedavno i zagrebčanom poznata Bianca Donadio Viržiniju pjevala zanosljivim načinom.

---

djetca, koji iole mogahu ići, podjoše s nami, bolestnike pako i nemoćnike vožahu za nami u velikih kolih. Vladar, videći me iznenadjena s te čudne pratnje, mišljaše me bojazljivim te me poče svimi silami mirit i uvjeravat, da te sile neima, koja bi njegove podanike u sličnih sgodah pridržala kod kuće. Ja u mjesto odgovora odkopčih mač i zapoviedih mojim častnikom da isto urade. Našu misao umah shvatiše svi te ju pozdraviše oduševljenjem. Vesela i znatiželjna svjetina nasladjivala se motrenjem zlatnog nakita naših uniforma, tumačila si svaku našu kretnju i tako nas na blizu stiskala, da uzmogne uhvatit svaki naš pogled.

Oko pol sata išli smo cvjetnom obalom rieke, može li se vjerovat vjestim Du Laure-a i de Joanne-a*, sada dva put tako široke, kako bijaše za vrieme Franceza. Uzašav na briežuljak, uzklikosmo svi na jednom; pred našima očima razprostrla se najveličanstvenija od svih slika, kojim se dotad mogaše čovjek divit. Bijaše to Pariz, nitko nije sumnjao; ove ogromne razvaline bijahu grobnicom kraljice staroga svieta. Njezina ponosita glava gospoduje još i sad nad tim opustošenim prostorom. U nepreviđivoj dolini dižu se pomješane: crkve, spomenici, stupovi, slavoluci, tornjići, ogromne kube, pročelja, kipovi, i nakiti, — a na lievoj strani od nas opazismo na crnom nebu ponosito i oholo pročelje krune slavoluka, podignuta od jednog od posljednih Poléona francezkih na slavu svoje vojske. Ni jedan dakle potres ne mogaše potresti ovim velikim gradom, koji se sad nalazi tako, kao pred dvie hiljade godina, onoga časa, kad je pod gorostasnimi valovi i oblaci zemlje, pieska i pepela propao.

Dugo stajasmo zamišljeni, dugo zadivljeni! Sve naoko nas zašuti te se činjaše, ko da i naši gostitelji, prem priučeni na taj vidik, ipak osjećaju njegovu velebnost, punu strahopočitanja i tuge. Al neznadjahu oni, koliko bogatstva, koliko krasote, koliko spomenika počiva pod tim pieskom, pod tim pustim prostorom, gdje ne raste no riedka žuta trava. Pripoviedahu nam, da tu nikad nekiši a nebo da ostaje uvjek oblačno. Bilo od straha — il od predsuda, oni nepāsu tuj svog blaga, a i najodvažniji nebi se noćju uputio ovamo. Pripoviedaju i to, da se za stanovitih burnih večeri probudjuje život u ovih propastih. Miriade praničnog svjetla svjetlucaju širom a u podzemlju čuje se mukli žamor. Kladiva padaju na nakovala, strojevi zvižde, tvornice buče, konji hrzaju, težka kola ruže po ulicah. Smieh se mieša plačem, jauk sa šalom, poruga s čistom molitvom; čuje se buka orgija i uzdisanje djevica, pjevanje crkvenih pjesama, škripanje zubih i jeka zabave, muklo uzdisanje, vika zdvojenika i šapat zaljubljenih srdaca, zvuk okova i šuštanj cjelova, zvek zlata i naricanje glada. Tad se na jednom javlja glas grozne trublje, nadglasivajuć svu buku, sve glave klonu — a u zrak se diže silni glas milijuna orgulja, koji u pogrebnih simfonijah kao da naviešta propast cieloga svieta. I opet se pomalo vatre ugašuju, šutnja se povraća i smrt zavlada nad svim.

Na Vami je g. ministre, da jedna čest ovih sanjarija postane istinom. Vi ćete to shvatit te se složit s velikim duhom Nj. Veličanstva. Želimo li, da nam bude rezultat što povoljniji, Vi ćete uvidit da nam treba sredstva prema cilju, za kojim težimo.

Imam čast ostat s osobitim štovanjem
Vaše preuzvišenosti,
Najpokorniji, najodaniji i najposlušniji sluga
Admiral Barun Quésitor.

(Nastavak sliedi.)

* Du Laure, Fragments I, 3, 26; Joanne, Extraits, VI. 9. 12. — Conf. Varberet et Magin, IX, 2, 16; Mentelle, III, 7, 21; Max du Camp II, 27. 9.

— Prvi glumac, koji je na bečkom dvorskom kazalištu doživotno engažovan, jest Adolf Sonnenthal. Ugovor obuhvaća punih pet araka.

— Giuseppe Verdi, svemu svietu znani skladatelj tolikih prekrasnih opera, ravnao je o duhovih u Kolinu (Köln) pjevanje preliepog svog „Requiem-a. Njegov sjajni uspjeh svakako je najveća žalost za njemačke „Zukunftsmusikere“, koji su Verdija jur metnuli u ropotarnicu.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Velezaslužna naša sveučilištna knjižara Fr. Supana (Albrecht i Fiedler) izdat će tečajem ove godine glasovito i u sve jezike jur prevedeno satiričko djelo Cervantesovo „Don Quixote“ (Don Kižot) sa prekrasnimi francezkimi ilustracijami. Djelo prevodi dobro znani hrvatski književnik Eugen Tomić.

— Ista knjižara Albrecht-Fiedlera daje priredjivat u bečkom geografijskom zavodu veliku mapu Dalmacije u 12 karta. To će bit pravi ures kartegrafije. Deset tabla jur je dovršeno.

— „Smilje“, časopis namienjen školskoj djetci, dovršio je upravo svoj peti tečaj, te pozivlje na predplatu. Kako je to naš najjeftiniji (62 n. na godinu) i vrlo liepo uredjivan list za djetcu mi ga srdačno preporučamo. —

— U glavnom štopu ruske vojske izlazit će od 1. srpnja t. g. po odredbi velikog kneza Nikolaja „Ratni list“. Ove će se novine uvjek selit s glavnim stanom a program im je ovaj: 1. donosit zapoviedi i naredbe vojsci. 2. Popis nagradjenika. 3. Viesti s ratišta. 4. Brzojave iz evropske Rusije. 5. Točne viesti o ranjenicih i mrtvih. 6. Privatne viesti. — Ciena je za Rusiju tri rublja u srebru na pol godine. Tko pošalje 5 rubalja u papiru, dobit će još k tomu: Izvješće o postojanju zdravstvenih odjela i bolnica. Višak od troška bit će invalidnom fondu. List će izlazit, bude li moguće, svaki dan a uredjivat će ga poručnik Krestovski uz suradničtvo M. Vica. — Ovakav pokretni list sigurno je „unicum“, a mogo bi od velike koristi biti.

— Léon Gambetta prodao je svoje glasovite i uvažene novine „La republique françaice“, republikanskom dioničkom družtvu za 400.000 franaka. Pravac lista i njegovo uredjenje ostaje isto.

— Akademija francezka dovršila je reviziju glasovitog riečnika: „Dictionaire de l' Academie française“, te će sedmo izdanje skoro izaći. Predgovor napisao mu je slavni filolog Sylvestre de Sacy. Zadnje izdanje je od g. 1835. s predgovorom Abela Villemaina.

— U Parizu izašao je pred nekim vremenom prvi broj novina za mrtvace pod naslovom: „L' autre monde“ (Drugi sviet). Novine su na crnu papiru sa žutimi i crvenimi slovi tiskane, uriešene mrtvačkimi glavami i mrtvačkimi znakovi. Ove su novine u veliko osnovane, te su vrlo dobra karikatura sensacionalnih listova. Medju viestmi, što ih na 20 stupaca donose, osobito se ponose viešća iz pakla, da je Billoir, (nedavno pogubljeni ubojica svoje ljubovce, koju je na komadiće sasjekao), ondje nadošao. — Vrlo je dosjetljiva kritika o kazalištu, jer kritizuju samo prema tendenciji lista propale, t. j. mrtve komade. Ima tu i rubrika za turske dugove, jer je sasma naravno, da i nje valja medju mrtvace računati.

— Kod knjižara Hachetta u Parizu izlazi sad „Povjest krimskog rata“, što ju je napisao učeni akademik francezki Camille Rousset. —

— Gustav Flaubert (Flober), romanopisac, izdaje kod Charpentiera: „Trois contes“ (Tri pripovjedke). Naslovi su im: „Un coeur simple“ (Priprosto srdce), „La legende de Saint Julien“ (Legenda o sv. Julianu), i „Hérodias“.

— Kod Palmé-a izlaze Févalovi romani.

— U Francezkoj ima ove godine 110 novina više nego lani.

— Lord Russell, veliki prijatelj Slavena i glasoviti englezki državnik, piše sad svoj životopis. Ima mu 85 godina.

— Isaac Taylor piše povjest alfabeta, koja će kod Macmillana u Londonu izaći.

— U Englezkoj i Irskoj ima sad 1692 novine; g. 1847. bijaše ih 557, dakle ih je sad za 1135 više. Tada je bilo 16 dnevnih — a danas 145. —

— Francezki filozof Ernest Rénan publicirat će ovih dana kod Lévya u Parizu petu knjigu svoje historije izvora kršćanstva pod naslovom „Les Evangiles“.

— Victorien Sardou napisao je libreto novoj komičkej operi, a muziku joj piše Guiraud.

— Nakladom J. krajca a tiskom Blaznika izlazi od nove godine u Ljubljani starodavno i znamenito djelo Baruna Vajkarda Valvazora: „Die Ehre des Herzogthums Krain“. Valvazor živući na koncu sedamnajstog vieka opisao je s historičkog gledišta čitavu Kranjsku i sve važnije obližnje zemlje, gradove, tvrdje, manastire i t. d. I za nas Hrvate nalazi se tu mnogo znamenitih viestih i crta, te tko se iole zanima za našu poviest nebi smio ostat bez tog važnog djela. Djelo je jur davno bilo razgrabljeno, te se sad štampa u sasma onakovu izdanju, ko prvi put. Djelo je ukrašeno mnogimi nacrti i slikami, koje je sam Valvazor pravio. Medju ostalimi ima tu slika Zagreba, Siska, Zrinja i mnogih hrvatskih gradova. Do sad izašlo je 12 velikih svezaka po 50 novčića svaki. Izdavanje će trajat tri godine. Mi Valvazora možemo preporučit svakomu.

NOVE HRVATSKE KNJIGE.

— „Čitanka za gradske opetovnice u Kraljevini Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji od Franje Klaića“. Zagreb. 8., 208 str. 70 n. a. vr.

— „Zemljoznanstvo obzirom na šumarstvo i gospodarstvo“. Napisao Mijo Kišpatić. Zagreb. 8., 337 str. 1 fr. 40 n.

— „Prirodopis životinjstva, bilinstva i rudstva u bojadisanih slikah s razjasnjujućimi opisi“. Treći dio. (Prirodopis rudstva sa 609 slika na 24 table. Zorna obuka mladeži za školu i dom. Prirodopisnotehnički opis najvažnijih ruda od Dr. J. G. Kurra, preveo i nadopunio Mijo Kišpatić. Folio, 54 stane i 24 table. Zagreb. 6 fr. 50 n.

— „Hrvatska kuharica, ili pouka, kako se gotove svakakova jela po metričkoj mjeri“. Novo pomnožano izdanje. Vlastničtvo Karla Albrechta jun. Varaždin. 8. 283 str. 80 n.

— „Dvie uzorne tragedije“. Britanik, tragedija u 5 čina od Racina. Tankred, tragedija u 5 čina od Voltaira. Prevodio (!) T. Maretić. Zagreb. Dionička tiskara. Ciena 90 n.

— „Zabava i pouka za našu domaću mladež“. Napisao Mijat Stojanović. Senj. Tisak i naklada H. Lustera 154 str.

— „Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga XXXIX. 8. 251 str. 1 f. 50 n. Knjizi je sliedeći prekrasni sadržaj: 1. Pogled iz biljarstva u praviek Slavena a napose Hrvata, od Dra. B. Šuleka. 2. Prilog za poviest glasbe južnoslovjenske, od Fr. Kuhača. 3. Dimitar Zvonimir, od M. Mesića. 4. Tragovi oledbe na podnožju zagrebačke gore, od Dra. Gj. Pilara. 5. O kompoziciji Gundulićeva Osmana, od Luke Zore. 6. Nove biline i razjasnjenja o nekojih dvojbenih, od Lj. Vukotinovića. 7. Književne obznane. 8. Izvadci iz zapisnika. 9. Darovane knjige.

— „Početnica hrvastke poviesti“. Za Mladež pučkih škola napisao Ljudevit Tomšić. Treće izdanje. Naklada Mučnjaka i Senftlebena 30 n.

— „Djetinji vrtić“. Zabavne pripoviesti dobroj djetci. Napisao i sabrao Ljudevit Tomšić. Sa slikom Petra Preradovića. 2. svezak. Mučnjak i Senftleben 40 n.

— „Potočnice“. Pripoviesti i pjesme našoj mladeži. Napisao Ljudevit Varjačić, učitelj. Naklada Mučnjak i Senftleben 40 n.

NOVINE,

koje su do 5. srpnja s nami u savez stupile.

1. „Primorac“, list za politiku, narodno gospodarstvo i pomorstvo. Kraljevica.
2. „Právo“, pravničko-upravni list. Zadar.
3. „Edinost“, glasilo slovenskega politečnega družtva tržaške okolice. Trst.
4. „Srpska Zora“, ilustrovan list za zabavu i pouku. Beč.
5. „Osvěta“, listy pro rozhled v umĕni, vědě a politice. Prag.
6. „Sisseker Wochenblatt“, Organ für Holz- und Getreide-Handel, Verkehrswesen etc. Sissek.

UMRLI.

— **Taxile Delord**, nekoč suradnik „Charivari-a“ i urednik „Siècla“, okretni francezki publicista, pisac povjesti drugog carstva, i g. 1871. član narodne skupštine, rodjen 25. studena 1815., † u Parizu 13. svibnja.

— **Friderika, Matilda, Sofija**, kraljica Nizozemska, kći Wilhelma I. Würtemberžkog, rodjena dne 17. lipnja 1818., udata 18. lipnja 1839. za Wilhelma III. kralja Nizozemskog, † u Haagu 3. lipnja. Kraljica Sofija bijaše jedna od najduhovitijih žena, te je kao umna književnica pisala u glasoviti francezki list „Revue des deux mondes“. Pred dvie godine posjetila je ona i Zagreb.

— **Gregor Helmersen**, velezaslužni ruski pukovnik u generalnom štopu, geolog, izvrstni poznavalac i iztražitelj iztočne Sibirije, rodj. 1803. † u Petrogradu 5. lipnja.

— **Ljudevit III.**, velevojvoda Hessen-Darmstadtski, † 13. lipnja u Darmstadtu. Pokojnik rodjen 9. lipnja 1806. vladao je od 16. lipnja 1848. te bijaše jedan od ponajboljih prijatelja austrijske monarkije.

— **Antun Truhelka**, učitelj na gradskoj učioni u Osieku, † je nesrećom 13. lipnja, utopio se u Dravi. Rodjen g. 1834. u českoj varošici Zbraslavi, postao je još g. 1854. učiteljem u Virovitici, poslie u Valpovu, a od g. 1860. u Osieku. Pokojnik pisao je više razprava u „Napredku“ i u listovih namienjenih mladeži: „Smilju“ i „Zori“. Pisao je i u česke listove.

— **Miss Karolina Elisabetha Sara Northon**, znamenita Englezka pjesnica i književnica, † 16. lipnja u Londonu. Rodila se 1808. te bijaše kći Tome, a unučica slavnog englezkog pisca i državnika Richarda Sheridana (Šeridena).

— **Friedrich Wilhelm Hackländer**, najznameniji njemački humoristički romanopisac u velikom stilu, rodjen 1. studena 1816. blizu Aachena, † 6. srpnja na svojoj vili na Starnberžkom jezeru u Bavarskoj. Njegovi romani „Soldatenleben im Frieden“, „Wachstubenabenteuer“ i nebrojeni drugi pribaviše mu evropski glas, pak su i u nas poznati. Hackländer izdavaše poznati list „Über Land und Meer“. Njegovom smrću izpražnjeno je mjesto, na koje danas Niemci neimaju postavit nikoga.

NAŠE MOLBE.

S prošlim brojem otvorismo predplatu na prvo polugodište „Hrvatskoga Svjetozora“, komu ondje i razvismo program. S toga pozivljemo ovim sve hrvatske rodoljube i naše prijatelje, da nas po mogućnosti podupru te uznastoje, da nam se list toli liepe zadaće, i jedin u svojoj vrsti, po domovini što više raširi.

„HRVATSKI SVJETOZOR“

zilazi u Zagrebu svake nedjelje te stoji:

za Hrvatsku, Slavoniju i Dalmaciju i cielu austro-ugarsku-monarkiju na pol godine . . . for. 3.—
za sve ine zemlje na pol god. . for. 3.50

Prema tomu je ciena i na ¼ i na cielu godinu. — Pojedini brojevi dobivaju se u odpravničtvu a stoje 20 novč.

„Hrvatski Svjetozor“ dajemo u zamjenu za svake novine, te molimo sva prijateljska uredničtva, da nam čim prije pošalju svoje listove.

Uredničtvo i odpravničtvo nalazi se privremeno u Albrechtovoj tiskarni u dugoj ulici, kamo se imadu sva pisma i novci odpravljat.

Neplaćenih listova ne prima ni uredničtvo ni odpravničtvo.

Umoljavamo sve one, koji bi ikako htjeli naš list podupirat radom, viestmi, dopisi i t. d., da ih izključivo uprave na uredničtvo. — Mi ćemo na svako pitanje, koje bi se ikako ticalo unapredjenja našeg lista, dati ubaviest i odgovorit u našoj dopisnici.

Osobito molimo, da bi nam naši prijatelji s raznih strana domovine priobćivali za vremena meteorložka opažanja poput onih, što su u ovom broju uvrštena.

Molimo na dalje za sad i za buduće sva učena, literarna, dobrotvorna, pjevačka, vatrogasna, strielačka, gospodarska, trgovačka, liečnička, djačka i ina družtva, sve štedione i novčarske zavode, sve čitaone i sve obrtne i industrijalne zadruge Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, neka bi nam priposlali kratka izvješća o svom stanju, od kad su, koliko imadu članova, koju imovinu, izvješće o sjednicah, zaključke, rad, koj promet itd. To su sve činjenice, na koje nam se valja obazrieti i po kojih se dade prosudit čitavo kulturno stanje hrvatskoga naroda. Tu valja, da svi složno prionemo i pridonesemo, želimo li vidit, što smo, tko smo i kakvi smo. Bez te podpore naš bi rad bio znatno manjkav, te bi samo pol svrhe postignuli.

Isto tako molimo svu gg. pisce, koji bi izdali kakovu knjigu il brošuru, neka bi nam ju priposlali, da bude tako i u književnih objavah naš list što podpuniji. Mi ćemo svako priposlano djelo objavit i prema mogućnosti ili sami il od kompetentnih sudaca dati ocieniti.

Napokon umoljavamo sva slavna uredničtva svih hrvatskih i svih slavenskih novina, neka bi naš list oglasila s kratkim izvadkom našega programa te neka bi s nama u savez stupila.

Bude li našem listu one podpore, koje se nadamo, mi ćemo list postupično ukrašivat, da zbilja bude likom i oblikom, sadržajem, a kašnje i suvremenimi slikami ravan sličnim tudjim listovom.

Sve to dakako, da je u ruci hrvatskih rodoljuba, koje toplo molimo, da nas podupru.

Čim se uredimo, prilagat ćemo našem listu i oglase uz uvjete, što ih jur spomenusmo i što ćemo ih na novo spomenut.

UREDNIČTVO
„HRVATSKOG SVJETOZORA“.

DOPISNICA UREDNIČTVA.

— *G. Dr. P. T. u G.* Oprostite što još neodgovorismo, nu bit će ovih dana. Poso nam nepušta. Vrlo smo Vam zahvalni.

— *„Lucifer.“* Naši su poslovi toliki i takovi, da Vam se za sad nemožemo odazvat listom; učinit ćemo svakako kašnje, jer bi bilo griešno nespomenuto Vam, kako nas je Vaše i mnogo drugo uzradovalo. Vi ste doista riedkost, al je pitanje, polučuje li čovjek svrhu uz Vaše nazore. Prepirat se o romatičnoj i realističnoj struji za nas Hrvate je suvišno. Idealnost i romantika izumire sa stanovitom dobrom tako kod pojedince kao i u narodu, nu bez nje neima ni zanosa ni slavnih djela. Ljudi bez srdca zviezde su za oblačna neba, a srdca bez plemenita zanosa nebo bez zviezda. — Srdačni Vam pozdrav!

— *Gospodin G. P. Biograd.* Oprostite što Vam još neodgovorismo; nu ovih dana za stalno.

— *Gospodin Milivoj u P.* Pristajemo naše zadaće radi, al Vas molimo, da na nas nezaboravite. Iz Vašega kruga nadamo se podpore.

— *Gospodin Ladislav V. Osiek.* Težko je doduše, što nas molite, nu dok bude moguće, mi ćemo Vam učinit. Naši su zahtjevi i onako vrlo umjereni — a od nas se mnogo traži.

DOPISNICA ODPRAVNIČTVA.

— *G. Gjuro Topolović u Zemunu i družtvo „Dvorana“ u Varaždinu:* Ciena listu naznačena je na čelu i u pozivu na predbrojku Tri forinta. na pol a 1 f. 50 n. na četvrt godine.

— *Gosp. Josip P. u Varaždinu.* Uzdajuć se u Vas, šiljat će mo Vam list.

— *X. Y. u Z.* List šiljemo te Vas molimo za ono, što obećajete.

— *Mirko Dušić, Majurec.* List Vam šiljamo, samo izvolite poslat predplatu.

— *Družtvo „Hrvat“ u Pragu.* Pristajemo na Vašu molbu.

☛ Molimo liepo, da se svatko požuri s predplatom na naš list, jer nemožemo ustanovit naklade. Osobito se nadamo da će ona gospoda, koja su nam obećala, održati svoju rieč.

Tko bi još želio prvi broj „Hrvatskog Svjetozora“ neka se obrati na odpravničtvo.

METEOROLOŽKA OPAŽANJA.

Stupnjevi topline bilježeni su po Celsiju, tri put na dan:

Mjesto	24. lipnja			25. lipnja			26. lipnja			27. lipnja			28. lipnja			29. lipnja			30. lipnja		
	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.
Zagreb....	19·8	22·4	16·5	16·4	21·6	18·0	15 9	23·4	19·1	16·1	23·7	20·6	16·8	27·2	22·5	17·2	18·3	15·7	15·7	24·0	16·8
Osiek.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Varaždin..	21·1	20·7	17·8	17·9	23·6	18·2	16·1	23·8	17·2	16·0	24·3	19·2	17·3	25·3	20·7	17·5	21·3	19·7	16·0	23·0	18·8
Križevci...	20·4	18·5	13·8	18·0	21·4	12·6	17·2	21·6	14·2	19·4	21·4	15·4	21·2	26·2	20·1	16·8	20·4	20·8	20·2	25·9	23·7
Senj......	23·6	24·8	21·5	14·9	20·8	20·6	15·7	23·5	20·9	16·1	25·7	22·3	17·2	27·7	20 9	18·4	22·8	20·8	17·3	27·6	21·9

INOSTRANE POSTAJE,

Toplina u 7 satih u jutro.

Mjesto	24. lip.	25. lip.	26. lip.	27. lip.	28. lip.	29. lip.	30. lip.
Beč...........	18·3	15 0	15·9	16·4	19·9	15·4	16·8
Budim........	20·1	16 2	17·7	18·4	19 3	16·4	17·2
Carigrad......	20·0	—	20·3	20·2	---	20·3	20·2
Florencija	23·0	22·0	22·0	22·0	20·0	23·0	20 0
Krakov	19 0	12·4	13·4	14·6	16·0	13·6	13·2
Kodanj	12·7	13·2	15·4	12·7	12·4	13·9	16·4
Lavov	19·6	19·4	11·8	15·2	17·0	13·0	13·2
Moskva	—	16·1	—	13·4	13·2	17·6	13·2

Mjesto	24. lip.	25. lip.	26. lip.	27. lip.	28. lip.	29. lip.	30. lip.
Napulj........	26·0	26 0	26 0	22.0	24·0	25·0	25 0
Palermo	28·0	25·0	25·0	25·0	25·0	26·0	26·0
Paris	14·8	13·6	15·6	16·6	17·2	22·6	20·2
Petrograd	—	11·4	—	16·0	10·7	11·7	13·7
Prag..........	17·7	13·8	12·9	14·7	16·0	13·4	15·3
Rim	20·0	20·7	19·6	18·8	20·8	21.6	20·5
Stockholm	—	16·4	—	—	—	15·4	—
Trst	21·7	20·0	20 8	21·9	19·9	23·6	23.5

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović.** Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 3. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 15. srpnja 1877. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga I.

HRVATSKA DRAMA.

Nezna se, da li je dobar ili zao znak našega vremena to, što se je sa svih strana počelo izticati siromaštvo naše knjige, a najpače neplodnost naše drame. Jer izmedju mnogih, koji drže, da su pozvani, o tom da sude riedke ćeš naći, koji bi predmet svoj, ako i ne svestrano, a to barem triezno i dostojno razpravljali. To je ono zlo, koje izhodi tim veće, što se u novije vrieme pojavljaju razni ljudi, tobož osloboditelji potištena naroda hrvatskoga, te i o književnosti našoj izriču sud s dosta znatnim preziranjem.

Nismo se digli na ove ljude: ovi niti će pokrenuti, niti će zaustaviti sile našega književnoga razvitka. Mi se o naših poslovih s nami dogovaramo, a to tim radje, što mi svi odsudjujemo neopravdane osvade, ma bilo gdje. Nu pošto su nedavno misli tih ljudi javnosti predane, red je, da se naprama tomu mnienju stavimo na nedvojbeno stanovište, da njihove pûste i netemeljite prigovore s povjestničkimi primjeri izložimo, a jednom za uviek odbijemo takovo duševno skrbničtvo, koje uzpiruje tlapnja i neznanje. Nakani smo progovoriti o tom, kako bi se mogla podići naša dramatska književnost poglavito s toga, što se živahno osjeća potreba takva razmišljanja, a nastojat ćemo bez velikih didigresija namah preći na stvar.

Dva su bez dvojbe glavna činbenika, koja svagdje potiču razvitak književnosti: jedno značaj naroda, njegova sposobnost i duševna sloboda, drugo vanjski uspjeh njegova rada, koji baš proiztiče iz onih svojstva, ili kako bi se inače nazvao njegov slavni položaj u svietu. Pa dočim ni najveći dušmani neodriču hrvatskomu narodu sposobnosti, koje je on slavno zasvjedočio već od davnih vremena dubrovačke knjige, šta više primjeri iz ruske i poljske književnosti u obće za Slovjene dokazuju, da su sposobni za dramatsku radnju: dotle baš samo ovi ljudi dvojeći tresu glavom i pitaju, je li ovo vrieme, — zbilja zgodna hora razvitku hrvatske dramatike. Da bi pako dokazali, da ta hora naravski danas nije, navadjaju primjere iz poviesti, koji ništa ili baš protivno dokazuju.

Eto Vam Fridrika Velikoga. Savladavši sjajno svoje neprijatelje, čovjek bi rekao, da će od njega prosinuti i prosvjeta njemačka. Pa gle, taj Fridrik Veliki izgoni njemački jezik iz višega družtva, goni ga iz škole, a francezki jezik uvodi u akademiju znanosti; on prezira njemačke pisce i porugami se na njih baca, a do zemlje se klanja, on, krunjena glava, Voltairu plebejcu. Čudno li se je negdje duh Göthe-a i Schillera uznosio bojnom slavom Fridrikovom, kad ovamo Fridrik tišti slobodu razvitka, kad oduzima narodu najveće blago, materinji jezik; — divno li je poticao Fridrik njemačke pisce na rad svojim prezirom i porugom! Pa ipak su ona dvojica u svoje vrieme a i danas prvaci njemačke knjige. Može li se dakle govoriti o slavnom djelovanju Fridrikovu, nije li on uništavao svojimi pobjedami njemačku knjigu, nije li i on kao i mnogi kraljevi stekao pridjevak „Veliki“ tlačenjem svoga i drugih naroda? A narod se trže, obljubi svoje umnike; iskra njegove slobode u njegovih grudih sinu, a Göthe i Schiller usuprot Fridriku „Velikomu“ veći su bili i ostaju,

LISTAK.

PILLONE.

TALIJANSKA NOVELA. NAPISAO W. J. BERGSÖE.

(Nastavak.)

Ponuda bijaše predobljiva. Nu što me najviše privlačilo, bijaše način, kako je Turminov izrekao rieči „o mom prijatelju Pillonu“. Bijaše toli uredan, toli dobar i vrstan taj Turminov! Kako je došao sa zloglasnim četovodjom u savez — i što mi mogaše poviedat? Moja radoznalost bijaše neizmjerna.

Svjetla i zvjezdovita bijaše večer. Zlatni polukrug mjeseca visoko se dizaše na čistu obzorju nad vrhunce Apenina, a drugi tamni dio njegov činjaše se ko tamno modri žir u zlatnoj posudi. Duboko pod nami plovljahu duge crte prozirnih srebrenastih oblačića, a medju njima pomaljahu onizki briežuljci svoje, mirtom obavite glavice. Š njih se razliegaše biljis slavulja — ko utišani vilinski sbor. Nad našim krovom igraše se mladjani vinov list s večernjim povjetarcem, — a daleko, daleko opazismo odsjajivat se uzki mjesečev trak: bijahu to valovi srjedozemnog mora, koji se odbijahu na tvrdih stienah Gaëte. Pred nami biserilo se u dvih bocah plemenito manastirsko vino, — a s doline pojaviše se posljedni zamirajući zvuci cepranskijeh zvona. Bijaše večer puna južne ljepote, bijaše ko stvoreno vrieme odat se romantici i snatrenju.

Turminov natoči, zapali cigaretu i dočim se dim plavušno prstenio izpod zastrieška, pripoviedaše mi ovo:

— Pred dvie godine pojjetih prvi put Napulj. Bijaše u lipnju, ljeto razprostrlo jur svoj divni sjaj nad tim preliepim gradom, gdje se čitav narodnji život uprav tad podpuno prikaže, kad su stranci ondje. — Sasma bijah zauzet novostmi i ljepotami što mi se tuj pružahu. Divih se izgledu na plavetni zaljev s dimećim se Vezuvom u zaljedju — a divih se i poderanu crnooku dječaku, punu trgovačkog duha koj je sabirao ostanke smotaka te si gdje god na uglju stvorio privremenu trgovinu duvana.

Svakog večera zaputih se s mom risankom k luci, sad penjuć se uzkom slikovitom ulicom, sad spuštajuć se na Santu Luciju. Njezini ogorjeli ribari i njihove kućarice pružahu mom studiju nebrojenih motiva. Nekog popodneva, kad prolažah uz crkvicu S. Lucije, koju si ribari odabraše zagovornicom, opazih šaroliko družtvo, što se na cvietnih kolicah spuštaše, praćeno glasbom i barjaci prema Chiaji. Za njim bježaše povorka ljudi, te im veselo podvikivaše.

— Bijaše par mladjanih vjerenika iz Posilippa, što su se uprav u maloj crkvici vienčali te se sad, praćeni rodjaci i prijatelji, pjevajuć i ijućuć vraćahu ovim, lâvom popločanim putem kući. Konji, okićeni zvonci, bježahu hitrim tekom.

— Do skora izgubi se sve u prašini na putu u Posilippo. Nu pjesma bijaše tako vesela, glasovi tako radostni, da me je nešto za njimi vuklo. Neznam ni sam kako, ja podjoh za njimi cestom, spuštajućom se prema zaljevu. I bijah sretan. Jedva što ostavih iza sebe razvaline propala grada kraljice Ivane, začuh iste vesele glasove, i vidjeh, kako su i sa zadnjih kola sašli gostovi te se izgubili na kršnoj stazi, što vodi k obali.

Riedko kad vidjeh ljepši vidik no onaj, što mi se pruži, kad se dovinuh one male kršne staze, što se vijugaše do klisuraste obale, gdje su i svati stali.

Na lievo bijahu tamni ostanci prastara grada kraljice Ivane a tamno-modri valovi ronjahu blagim melodičnim tekom kroz pristaništa, gdje su

nego svi koji se zovu „Veliki". Hoćete li fiat applicatio. Ako vi, gospodo, držite, da su naša vremena zbilja žalostna, da itko prieči naš razvitak, da, što više, slobodu otima narodu: radite na sav mah, ali otvoréno; nemojte se tužiti sitničarski, jer sve to vaše jadikovanje baš priliči onomu, čim vi podrugljivo naše pjesnike korite. A uzradi li tako, da vidimo, gdje su ti Rauchi, koji će zakrčiti put slavi; da vidimo, gdje niču ti Fridrici, koji će narod za svoja kola prikopčati? Tomu se dakako hoće drugo nego psovanje!

Spominje se Shakespeare i njegovo doba! A nepita se, kad ga je stala velika, djevičanska Elizabeta nazivati imenom „my gentleman"? Da li onda, kad se je u kazalištu „Blackfriar" trudio pišući i glumeći svoje drame, i tako po svom zanimanju bio za ono doba odieljen od viših krugova? Nije li ga tek onda i ta djevičanska kraljica obljubila, kad no je, potaknuta glasom naroda, usuprot učenih protivnika njegovih. radi svoje vladarske taštine priznavala, da je on labud avonski? Gle još i Ljudevita XIV. Zar je taj ponosni kralj stvorio Racina, Corneilla i Molièra? Nije li se veći dio francezkih pisaca dobe Ljudevita XIV., kako ju laskajuć naziva Voltaire, proslavio bez Ljudevita i prije njega?

Nu zašto da navadjamo toliko primjera iz poviesti, koji će ako se pravo tumače, uviek samo to potvrdjivati, do narodu književnosti nestvaraju ni vlade ni vladari; da je narod sam pozvan, svojom slobodom da stvara i gradi; da je baš neprijazna vlada u prilog emancipaciji duha narodnoga!

Tko će dakle svu krivnju bacati na političné naše odnošaje? Naš list nije pozvan, da o politici sudi: ima jih dosta koji će vraga još crnijim prikazivat nego jest. O duševnoj pako slobodi hrvatskoga naroda nemožemo ni jedan čas dvojiti, pa ako se je činilo kadišto, da je ta sviest uspavana, ona se uviek trgnula u pravo vrieme. Naše je dakle mnienje, da će narod sam sebi, kao što je drugo, tako i dramu stvoriti, a što se do danas nije postigao žudjeni cilj, tomu su ovi razlozi i uzroci.

Nevalja smetnuti s uma, da je vrieme naše književne radnje zaista maleno; tà nije od toga vremena gotovo preživljela jedna generacija, a već bi se htjelo, da je u književnosti obradjeno svako polje, da i znanost i umjetnost stoje na onome vrhuncu, gdje su kod drugih naroda, koji vjekove rade. Držimo da se vrieme, u kom se tek pripravlja zamašna radnja, doduše približuje svomu koncu, ali svakako i u naše dane narod ima silna posla, da doskoči svim svojim priekim potrebam. A neima primjera u poviesti, da bi se jedna grana znanosti i umjetnosti od drugih znatno udaljila, nego sve zajedno u razmjerju napreduju. Sudeć po tom, hrvatski je narod očevidno u napredku: jasno se opaža dioba rada i sila, a i ono, što se je u drami uradilo, pokazuje, da će se s vremenom sve veći uspjesi postizavati. Nadalje treba dobro znati, da je našim pjesnikom znatno otegoćen posao tim, što je obćinstvo naše naviklo gledati dramu najsavršeniju stranih naroda, pak bi trebalo da pjesnici, ako žele ugoditi, nadkrile ili bar dostignu strane uzore, te da poput Minerve u cielom oružju skoče iz Jupitrove glave. Kod nas se naime nije mogla drama posve naravnim putem razviti: mi smo malo naučni gledati, kako se pojedinac razvija, nego želimo namah cieloga čovjeka. Bit će dakle glavno nastojanje o tom, da se pjesnici obodre na rad: njih pako neće obodriti nijedna vlada niti ikakva nagrada, do li priznanje njihovih sugradjana. Od vlade se može jedino to zahtievati, pošto ona upravlja narodnim hrvatskim glumištem, da se uviek uprava pobrine, kako će izvorne drame obćinstvu prikazati u dostojnoj opremi. Tà, tko će od mladjih pjesnika pisati dramu, kad vidi da se Markovićevim izvrstnim radnjam zatvara hram umjetnosti? Karlo Drački i Benko Bot: — da li je ikad itko vidio ove tragedije na naših daska? E, dakako: izgovorâ pun rukav! Mnogo je našoj drami škodila prežestoka, često strastvena ocjena, tako da je pjesnik kod obćinstva stekao svu poshalu, dočim je kritika njegov posao nemilo razčinila. Pjesnik se dakako neima plašiti kritike, nu bezrazložna poruga nije se nigdje smatrala kritikom.

Govori se nadalje, da se pjesnici naši uztežu pisati drame, pošto je bojazni, da će pored nekojih naših glumaca i najbolji komad propasti. Neima dvojbe da je za razvitak drame najnuždnije dobro uredjeno kazalište, a u nas bi se kraj ovako vrstnih nekojih sila zbilja imalo i ostalo osoblje popuniti. Vlada je dužna brinuti se za to, da se osobito pri novom engagementu nebiraju ljudi bez talenta po čijoj premoći i protekciji, kako smo često a i lani vidjali; da se dobre sile stalno prikopčaju uz ovaj zavod, da se uredi dramatska škola, koja će za prirastak sila skrbiti, da se učini nešta za glumce glede penzije. Sve se je to dakako spominjalo, reći će tkogod, po šta se je učinilo? Baš za to i sada ovo naglašujemo, jer se je u tom obziru veoma malo učinilo. To je sve, što vlada smije i mora da čini za razvitak naše drame. A sva viećanja ina, sva družtva za razvitak drame, svi razpisi nagrada ostali bi inače jalovi. Pa kada se to zbude, tada će pjesnici naši s veseljem zasegnuti u prošlost našu, tada će radostno naći gradiva iz naše sadanjosti, budući uvjereni, da će obćinstvo priznati njihove radnje, a oni steći onu slavu, koja u svako vrieme i u svakom narodu potiče ljude na književni rad.

---

nekoč kneževske gondole pristajale i oboružani stražari stražu čuvali.

Na desno pružaše se uzki dugi jezičac zemlje, pokriven pećinami raznog lika. Svršavao se pjenušinom u more, što je pokazivalo, da se pećinasti glib i pod vodom zaljeva nastavlja.

U zaledju drage smjestile se nekolike ribarske kućarice, polu u pećinu utesane, polu sagradjene od iztesana kamena. Tik už nje postaviše šator od nekoliko jadara s ribarskih ladjica. Jadra bijahu s jedne strane prikopčana na krovove kućarica, a s morske strane zaštitivaše ih velik jarbol, nakićen zelenilom i cviećem. Čitav prostor bijaše razsvjetlen šarenimi svetiljkami i velikom vatrom, naloženom na visoku kamenitu šilju.

S početka popostadoh gore na putu, da nekolikimi crtami uhvatim na papir taj dražestni život, taj metež u dolini. Nu čim se sve više mračilo, a svietiljke počele jasnije svietlit, osokolih se, tim više, što su nebrojene ribarske ladjice dovažale sve više gostova, te se i ja mogah umiešat u svjetinu, a da me neopaze. Napokon zauzeh mjesto, za kim sam težio. Sjedoh polusakrit za rub pećine. Na desno bijaše mi velika vatra a njezin sjaj rumeno razsvjestljivaše slikovito družtvo pred mojima nogama.

— Velike zdjele s svrelimi makaroni pružaše gost gostu, ribe i frutte di mare stajahu na stolu medju voćem i zelenjem, vino nošahu s dubokih podruma u velikih bocah i do skora se stvori čitavo družtvo veselim bučećim rojem; nemogaše se više razpoznat tko je gost — a tko gledalac. Nu kakova lica, kako prekrasne osobe vrćahu se tuj preda mnom! Mlade, vesele, brbljave žene, stare nabrane babe, (njihov sjajni nakit još je više izdavao njihovu dobu), poderana i polugola djetca, što se upravo djetinjom bezstidnošću pod stolom hrvahu za breskvu il poluoglodanu kocku dinje, — muževi tako bakrene boje, tako crnooki i orijaški, da se čovjek i nehotice sjetio na četu afrikanskih kriomčara, lica sad grda, sad svojom plemenitom ljepotom sjećajuć se starodnevnih crta — sve to vikaše, pjevaše, skakaše plesaše, pred mojima očima tako, da naskoro neznadjah, što da napoko prerišem.

Na gornjem pročelju stola predsjedahu vjerenik i vjerenica a okruživahu ih rodjaci i prijatelji. Ona bijaše vita crnooka djevojka, puna srdačna smieška i sjajna pogleda, on kriepka ljudesina, pravi tip napuljskoga kriomčara a za to vrieme očito više zabavljen s makaroni i s vinskim vrčem no sa mladom si ženkom.

Iznenada začu se oštri pronicavi krik, kao od galeba s obale, gdje valovlje u srebrenu praničnu sjaju svjetlucaše, kako je to sriedozemnu moru ljeti običajno. Nu krik taj kao da je od magične tvornosti bio za sve prisutno. I nasta mir i ista djetca zašutiše sa svojom bukom. Na to se začu gromovni Evviva, svi šeširi i kape polete u zrak, tamburini i gitare sa svih se strana pojave i dočim neki od ribara upališe nekoliko uljikovih grana, poleti sve ostalo družtvo s gitarami do obale, da pozdravi očekivana gosta.

Upiljih oči na more. Spočetka nevidjeh drugo no trakove mjeseca i čudnovato svjetlucanje valova, koji ko zapaljena žesta udarahu uzku obalu. Tad se pokaza tamni predmet, stade se vijugat ko ogromni dupin tik uz skradnji rt hridi, uz obalu, pojavi se ko striela u srebrnih tracih mjeseca, te se napokon mogaše prepoznat jednim od onih uzanih, dugih ribarskih čunova, koji poput galeba lete preko sredozemnog mora. Prije nego li prispješe ribari s bakljami na skradnji kraj, pristade čun uz obalu a od svjetine okružene, pozdravljene, priljubljene da malne obožavane, stupe dvie nove osobe pod nakićeni šator, dva lika toli čudnovata, da više nesvratih š njih pozornosti.

Prvi gost bijaše mlad, visok i vitak momak,

CAR DIOKLECIJAN.

(PRIOBĆIO —lj—)

Poput svih velikih ljudi bio je i car Dioklecijan ocrnjivan od zlobe svojih suvremenika. Povjestničari ga kasnije opisivahu slavohlepna, malodušna, pohlepna za bogatstvom i životom svojih podanika, snovalca svake zlobe, prokletnika za na vjek. Nu, kô što je u novije vrieme historička kritika opravdala uspomenu mnogih velikanà, tako se je u naše doba našao pisac, koji je nakon neumorna iztraživanja i proučavanja očistio glas cara Dioklecijana. To je Vincenzo Casagrandi u svojem „Saggio storico critico“ (Faenza, tip. Pietro Conti 1876.)

Godine 284. umre iznenada car Caro u ratu s Perzijanci. Ostavio bijaše dva sina Numerijana, koga je bio poveo sobom u iztok i Carina, koga je, pošav u rat, ostavio na vladi u Rimu. Rimska vojska, po smrti ljubljenog vodje, vrati se iz boja pod vodstvom Numerijanovim. Kod Kalcedonije umre Numerijan. Prefekt Apro, na koga se sumnjalo, da je ubio cara, bude obtužen radi smrti Numerijanove. Odmah se sastavi sud, komu vojnici jednoglasno za glavu izaberu Diocla. Ovaj zapita Apra: „Tko je ubojica Numerijanov?“ i ne čekajuć odgovora probode ga mačem uz klicanje vojske, koja ga proglasi carem. Tada on produži svoje ime u Dioklecijan. Rodjen bijaše g. 245. u Solinu u Dalmaciji; Dioclea bilo ime majke, a otac se zvao Valerio., slobodan gradjanin solinski, sin Kaja Valerija Aurelija i brat onoga Kaja, što bje otac sv. Kaja pape. Veoma mlad podje u vojsku, gdje se u kratko tako odlikova, da su ga štovali i ljubili drugovi i zapovjednici, te se je do mala najviših častih a napokon i carstva dostao. Dioklecijan načini karijeru, kako bismo mi rekli, pod carevi Klaudijem, Aurelijanom, Probom i Carom, koji bijahu svi iz Hirije. Probo ga je poslao upravljati Mezijom, pod Carom posta prvi put konzulom, a za rata perzijanskoga zapovjednikom domaće straže. Postav carem, prolazi Dioklecijan u studenu 284. Nikomediju. Uslied viesti s iztoka pobune se čete u Iliriji i i proglase carem Julijana Sabina. Okrutni tiran Carin digne na to vojsku i proljetjem g. 283. uništi Julijana Sabina u Veroni, od kud podje prama gornjoj Meziji potražiti Dioklecijana. Ovaj bude potučen i u bjeg natjeran, nu Carin se time ne pomogne, jer bude ubijen od vlastitih vojnika, kojim je žene oskvrnio, a veli se, da se je Dioklecijan zlatom izbavio neprijatelja. Vojske se sjedine i Dioklecijan, proti običaju svojih predšastnika, koji nastup svoje vlade kruniše progonstvom, ubojstvi i otimanjem dobara, on pošalje u Rim glas o sveobćem oprostu.

Po smrti Carovoj ne podje on u Rim, da ga slave, nego proti Germanom, koje pobjedi, a zatim u iztok da s granica protjera Perzijance. U Nikomediju mu dodje god. 286. glas ob ustanku Baganda (seljaka) u Galiji, vodjenih rimskimi zapovjednici Elijanom i Amandom; u isto doba navališe i Germani na rimsko carstvo. Dioklecijan tada pozove prijatelja svoga Maksimijana, imenuje ga drugom si u carstvu s pridjevkom Augustus i podieli s njim svu vlast. Maksimijan podje na to pokoriti zapad, a Dioklecijan u iztok, kamo mu dodje glas, da se je Karauzij odmetnuo i pobjegao u Britaniju, proglasiv se tamo carem. Pohiti u Galiju, al ne moguć odmetnike pokoriti, a k tomu prisiljen poći opet u iztok, prizna Karauzija braniteljem Britanije i trećim drugom (289.).

Početkom g. 291. sastanu se Dioklecijan i Maksimijan u Milanu, da se posavjetuju ob obrani granica i odluče, na predlog Dioklecijanov imenovati dva cezara te ih providjeti tribunskimi i skoro carskom vlasti: da pomognu dokončati rat i da budu — posinovljeni — zakoniti baštinici najviše vlasti i zaprieka gradjanskomu ratu. Dioklecijan posinovi Galerija, a Maksimijan Konstanca, a jedan i drugi morade ostaviti svoju ženu da uzme: Galerij kćer Dioklecijanovu, Konstane kći Maksimijanovu, da budu što tiesnije sa svojimi Augusti vezani. Na to bude podieljeno carstvo u četiri diela.

Medju ostalimi pogrieškami spočituju Dioklecijanu i to, što je na iztočni način uveo naslov „Jovius“ i dopustio Maksimijanu da se nazivlje „Herculeus“. Tomu se ne smijemo čuditi, je su orientalni običaji podkapati počeli rimski život već u liepo doba republike, pa se običnih slaboća ne mogoše otresti ni najbolji vladari. To se smatralo vjerskom uzurpacijom koju lahko pojmimo, al ne pojmimo, kako se je mogla kršćanska povjest tako žestoko oboriti na Dioklecijana, a nije se oborila ni prigovarala kršćanskim vladarom, koji su sačuvali naslove i poprimili božanske počasti, koje je nova vjera osudjivala. Dioklecijan je za vremena opazio, da se politeizam (mnogoboštvo) sve to više snizuje pred živom luči, dolazećom s iztoka, pa je zato, videć u njem jezgru carstva, mislio spasiti ga, identificirajuć ga u svojoj osobi ili u carskoj časti i time si pribaviti veću pokornost od svojih podanika.

Za čudo je upravo, kako su četvorica mogla biti složna u vladi, što se ima pripisati jedino umjerenosti Dioklecijanovoj. Klevetnici njegovi dokazuju njegovu neumjerenost u progonstvu kršćana, al ne spominju, da je on kroz dugo vremena znao odoljeti svim nagovorom, da proganja nove uvjerenike a da je vojnike oslobodio od propisane poganske prisege, pače da ih je trpio i na samom dvoru.

---

zagasit poput Arapina, oštrih crta i pogleda gospodska, da kraljevskoga. Sa šiljasta njegova šešira titraše prava smjesa mnogobrojnih vrpca. S ramena visjaše mu zlatom obrubljena haljina od baršuna sa debelimi srebrenimi puceti. Izpod nje vidjaše se baršunast prsluk a svršavao se u rubovitu tamno-crvenu pâsu. Dodam li još, da je nosio široke baršunaste hlače dokoljenice sa žutimi gamašami, to će se lahko prepoznat odielo, kako ga nose bogati vinogradari iz amalfijske okolice, kad se u svetčanih prigodah sastaju.

Drugi gost bijaše mlada djevojka, fina, ubava, dapače nježna osoba, podpuna ljepota s grčkim profilom i onim čudnovatim melankoličnim izrazom u očijuh, napuljskim gospodjam toli često prirodjenim. Nošaše naboritu tamnosvilenu kabanicu, a gornji ovratnik povukla si na pola preko glave, da se zaštiti od morskog vjetra. Sad ga spusti, baci ga nekom ribaru, okrenu glavu prema vatri te sam mogao na moje čudo opazit gustu, krasnu nu skoro rumeno-zlatnu kosu prepletenu nizom bisera. Pristajaše joj preliepo. —

Nije riedkost, nać Napuljanke s crvenkastom kosom. Jer na obalah zaljeva, gdje su Franki, Normani Longobardi i stotine drugih narodnosti gospodovale, nije italsko pleme sačuvalo čistu i nepomiešanu krv, kao u sabinskih il volšćanskih gorah. Nu kosu toli čista zlatna sjaja, nevidjeh jošte. Još jače i žešće zurahu njezine ponosite crne oči, kojim proleti sve družtvo.

Nu ako me je njezina ljepota predobila, njezino odielo me uprav začudilo. Neću da govorim o čipkah, ob obrubljenu baršunastu prsluku, o mnogobojnoj svilenoj opravi i malenih cipelicah sa srebrnimi kopčami. Sve to poznavah iz modela, iz študija, i iz života lučkog, kad dolažahu seljaci iz Sorrenta i Ischie u svojih nedjeljnjih opravah, da posjete glavni grad. Ne, što me iznenadi, to bijaše sjaji, i igra nebrojenih dragocjenosti, kojimi bijaše nakićena. Sad, kad je uz svog pratioca a ne daleko od mene pod šatorom sjela, mogah razabrati, da te stvari nisu pokupljene u siromašnih dućanih neznatnih zlatara kod sv. Lucije, već da su dragulji, što ih nošaše na vratu i u uših pravi diamanti, rubini i safiri, kojim su samo ravne mogli imat najbogatiji draguljari iz Toledske ulice. Na moje još veće čudo opazih, da su ko orah veliki biseri, što ih nošaše na glavici i što ih ja držah rimskimi, pravi bili, ko da su ovaj čas sa morske dubine na svjetlo donešeni. Dodadoh li, tomu crvene koralje na njezinu vratu i težke, rubini osute narukvice na rukuh, bijah osvjedočen, da nije li knjeginja, a to da je za stalno nosila na sebi kneževsko bogatstvo. —

Pak ipak bijaše tako u njezinoj ljepoti kao i u sjaju, koj ju povećavaše, nešto što srdca odbijaše, ako je i oko u prvi mah zamamljeno bilo. Nu ne samo da si bijaše ona te ljepote svjestna, već primaše tolike obožavajuće poklone, kojimi ju sa svih strana obsipavahu, nekim stanovitim preziranjem. To se ni malo neslagaše sa srdačnošću, kojom ju susretahu ovi siromašni ljudi. Opažavaše se takodjer uz usta kadkad neka ravnodušna crta, pa kad se mišljaše uvriedjena opazkami svoga pratioca, olediše se one, skoro prepravilne crte njezina lica, ko snjegoviti vrhunci Apenina.

Medjuto smjestilo se opet raznoliko družtvo oko dugačka stola. Bogati stranac sjede sa svojom drugaricom s desna na pročelje. Ja mišljah, da je kakav bogati vinogradar, komu se pohtjelo prisustvovat svatbi koga svojih podredjenika. U toj me misli ojača prizor, kad ga vidjeh, kako je oveću punu kesu s nekoliko laskavih rieči uručio mladoj vjerenici.

Oči njegove drugarice zakriesiše se, kad je to učinio. Naglo se okrenu te mu šapnu nekoliko rieči, našto on nabrana čela i oštra pogleda usta. Prestrašena sgrozi se ona nad tim, pa kad je za

Ne ćemo sliediti pisca u poduzećih Maksimijanovih, nego spomenuti najgoru stranu djela Dioklecijanovih, osammjesečnu obsadu i zauzeće Aleksandrije, glavnog grada Egipta, koj se bio odmetnuo. Kada je Aleksandrija pala, dopustio je on vojnikom, da najveće grozote počine, nezadovoljan time, proskribira silu ljudi i razore gradove Kopto i Busiride. Tu ga izpričuje dugotrajan odpor i time zakašnjena osveta perzijanske uvriede, nanešene imenu rimskomu. Ipak je tu i nešto mudra naredio, zabraniv tjeranje alkemije, koja je u ono doba bujno cvala. Odatle podje preko Nubije u Siriju i proti Perzijancem, koje savlada, uzev im Mezopotmaiju i pet pokrajina na lievoj obali Tigrisa.

Osjegurav carstvo od vanjskih navala, uze Dioklecijan preustrojivati vojsku, financije, sudstvo i upravu. Ponajprije razpusti pretorijance i preurediv svu vojsku, nastojao je i nauku podignuti, osobito pravnu u čem su se odlikovali ponajpače Gregoriji i Hermogen, a filozofija, neoplatonska je za njegova vladanja cvala osobito u školah u Beritu, Atini, Aleksandriji i Antiokiji. Senat, koj se je njegovoj antipretorijanskoj politici protivio bude kažnjen progonstvi i smrtju, a onda sasvim preuredjen. Razdieli carstvo u nove pokrajine, najveće pako zasluge idu ga rad uredjenja financija; preustroji katastar, jednakost poreza protegne na cielu državu; ukine tako zvane „frumentarije", gad nekakov, što tjeraše trgovinu, lihvarstvo i uhodstvo ujedno; opredieli maksimum ciene za žito, vino, ulje itd; preuredi kovnice za novac, podupiraše obrt i umjetnost, zemlju obskrbi boljom policijom, sagradi nove cestovne mreže i obnovi „cursus publicus", t. j. poštarsku službu.

Pod Dioklecijanom izgubi takodjer Rim svoje političko prvenstvo, a glavnimi gradovi budu izabrani: Nikomedija, Sirmium Milan i Trevir. Ipak je Dioklecijan poljepšavao Rim, koj je i kasnije ostao metropolom cieloga carstva. Poslje toga nije se čuditi triumfu, što ga je rimsko pučanstvo i senat pripravio njemu i Maksimijanu g. 303. Iste godine 18. prosinca ostavi Dioklecijan Rim i podje u Ravenu, odkuda je kanio odploviti u Nikomediju i odreći se vlade. Medju tim, oboli u Raveni, te je jedva sljedećega ljeta mogao nastaviti svoj put kopnom i stigne u Nikomediju trinajst mjeseci poslje odlazka iz Rima. U Nikomediji opet oboli i poludi. Nakon godine dana oporavi se tjelesno i duševno. Ideje o abdikaciji nije ipak napustio, već se je 1. svibnja g. 305. svečano odrekao vlasti, on u Nikomediji, a Maksimijan u Milanu, pošto mu se je ovaj bio zavjerio da „kao što je od Dioklecijana primio grimiz, tako će ga na njegov mig i ostaviti". U času abdikacije prikazuje nam se liepa slika Dioklecijanova u svojoj veličini, on je bio zadnji velikan u rimskoj povjesti.

Pripovieda se, da je poslje abdikacije uzkliknuo: „Sad živim, sad vidim ljepotu sunca", te da je želio zvati se Diokle. kako se je zvao prije, nego li je grimiz nosio. Na ugodnom obronku, ne daleko rodnog si grada Solina podigne novu palaču, u kojoj se nastani. Štovan od prijatelja, od puka, koga je uvjek podupirao, a najviše od Galerija i Konstanca, koji ga javno nazivahu „otcem careva".

Maksimijanu nije prijela samoća, poslje smrti Konstancove htjelo mu se opet grimiza i molio je Diokleciana, neka opet s njim na vladu stupi; nu ovaj mu — veli se — odgovori: „da vidiš Maksimijane kako je liepo povrće, što ga moje ruke goje u Solinu, sjegurno me ne bi nikada pozivao neka ga ostavim". Maksimijan htjede ipak na priestol nu bude ubijen.

Zadnji dani života Dioklecijanova bijahu tužni i žalostni. Licinij, Maksimin i Konstantin, koji od njega vladu primiše prognaše mu kćer Valeriju s majkom Priskom te obje poginuše blizu Solina. Konstantin uz to dade oboriti sve Dioklecijanove kipove uslied čega jadnik po drugi put poludi i umre g. 313. u 63.ćoj godini. Vladao je dvadeset i jednu godinu, a izza abdikacije proživio je još devet godina.

To je u kratko sadržaj djela Casagrandijeva, sastojećeg u knjizi od 430 str. i 12 poglavja. Opaža se, da bi se bio morao pisac bolje obazrieti na stanje kršćana pod Dioklecijanom i kako su oni, njekoliko godina kasnije, zagospodovav državom, postali od progonjenika progonitelji. Pisac o tom doduše spominje u V. i VI. poglavju i u zaključku, nu ne dosta*.

* Ovu crticu, koja se nekim dielom i nas tiče, mišljasmo tim prije priobćit, što ona upozoruje na novo, veliko djelo, Talijana Casagrandija. Našim povjestničarom mogla bi bit od potrebe i koristi. Gospodinu piscu, koj nam je to priobćio hvalimo liepo. „Uredničtvo".

RAZGLED PO SVIETU.

I. HRVATSKA.

— Pošto je ugarski sabor odgodjen, imao bi se sazvat hrvatski sabor na viećanje. Ako se u obće sabor imade ove godine sastat, kako to zakon izrično zahtieva, to bi se morao najkašnje sastat koncem ovog mjeseca, jer mu je i onako kratko vrieme zasiedanja.

— U Virju izabran je 9. srpnja za saborskog zastupnika na mjesto pokojnog grofa M, Kulmera, g. barun Hugo Scholten, kapetan u miru.

— U Dalmaciju neprestano dolazi nova vojska i džebana. U Metkoviću grade veliku vojarnu za 12.000 vojnika, a u Spljetu vele, da će general Rodić smjestit svoj glavni stan, kao zapovjednik vojske, koja će posjest Bosnu.

II. SLAVENI AUSTRO-UGARSKE MONARKIJE.

— **Slovenija.** Izbori za ljubljanski sabor izpali su u vanjskih seoskih kotarih sjajno po na-

čas ustala sa stolca te izpred šatora željno gledala na more, opazih, da je naglo obrisala suze, što su ih za stalno izazvale rieči njezina pratioca.

U taj čas bližaše se neki poderani, nagrbljeni prosjak s briega. Od para se uputi k paru, pruži malu limenu kutiju te mu svaki na čast mladencem pruži malen darak. Nu ja opazih dvoje: jedno, da vazda motraše zadnji nadošavši par, i drugo, da je čudnovatim načinom propustio posljedne goste i novovjenčanike umolit za dar te se povukao u polusvjetlu po malo u najtamniji dio šatora te stao kakovih deset koračaja preda mnom.

Gostba ali nastavi se bez prekidanja, to jest jedno jelo izmieni drugo, vinski se vrčevi redahu vrlo marljivo, buka i veselje postajaše sve veće a istodobno svjetlaše sjajni mjesec preko tamnih hridi, ko da ga veseli gledat sreću medju ljudmi na zemlji.

U Napuljskoj mora se svaka gostba dovršit plesom. Tarantella ovim je ljudem uprav tako nuždna kao makaroni i pjenovito vino; ona je biser svega, pjesma i deklamacija prate ju. Na znak vjerenika odstraniše stolove i stolce, odkoturaše lagviće, raztjeraše djetcu i za čas začuše se oni zamjenični, uznositi glasovi, što ih svi mi poznajemo i koji i najhladnijeg sjevernjaka tako predobit mogu, da od radosti klicat stane.

Prvi par koj zaplesa bijahu vjerenik i vjerenica a š njima zajedno zaigraše stranci, što su zadnji nadošli. Nikad ne vidjeh tarantelle plesat tolikom dražešću, toli živo i toli raznim shvaćanjem. Mladjani par obuze sasma bakantska vijavica plesa. Plesahu ko lepršeći leptiri, ko par cijukajućih lasta, koje će si pod krovcem sagradit gniezdance.

— Sasma drugče drugi par. Ona plesaše bolje, laglje i mnogo izrazitije od vesele male zaručnice; nu u načinu, kako je susretala svog plesača, bijaše nešta odmjerena, hladna da nerečem posprdna. To ga sklonu, da iznenada zapusti krug plesača i otme bližnjemu gitaru s rukuh. Bijahu mladenci, pred koje se moraše popoći; sad moradjaše drugi par pristupit i u isti čas, kad se to zbilo, opazih mladu djevojku, kako se grbavu prosjaku približila te mu pružila dar, na kom joj se on time zahvali, da se mal ne do zemlje skrivi.

— Njezin pratioc nevidje toga. Bijaše zabavljen, da uglasi gitaru te pošto pristupi u prvi red igrača, započe toli čistim i ugodnim glasom pjevat, da svi ostali po malo umukoše. Pjevaše o sreći prve ljubavi i hvaljaše, kako se drži samo zlata srdca a nebrini za biser i dragulje. Uzporedjivaše ju s galebovi, koji vazda dvojno lete nad vodami sriedozemnoga mora, — i dočim smjeraše na mladu veselu zaručnicu, nazva ju kraljicom pomorskih ptica te hvaljaše njezinu ljepotu i dražest njezina leta. Neprestano pjevajuć bližaše se sve više svojoj pratiteljki, koja se blieda i s izrazom zdvojnosti stisla k pećini. Iznenada skoči do nje, strjelovitom brzinom odkapči joj težki niz koralja s vrata te ga u tren objesi o vrat mlade vjerenice, koja, pocrveniv, pobježe s kruga plesača.

To bijaše odviše. Ko lavica poskoči mlada djevojka, da natrag trgne otet joj nakit. Vjerenik umješa se medju nje, nu isti ga čas snadje toli ljuta ćuška, kakove se nebi čovjek od toli nježne i fine ručice nadao. Nu prije nego li se borba mogla nastavit, pograbi mlad pjevač svoju drugaricu za ruku, reče joj nekoliko rieči jezikom, koga niesam razumio — te ju dosta surovo postavi uz zid, gdje ona plačuć pade. On se vrati na svoje mjesto.

Nekoliko časaka kašnje podiže se. Bijaše ko smrt blieda, stisnula ruke a na licu titraše joj izraz, koj me prvi put naučio razumit staru priču o okamenjenoj Meduzinoj glavi. Mržnja, bjesnoća i smrtonosna ludost sjevahu joj iz pogleda kojim mjeraše vjerenika i svog druga.

(Nastavak sliedi.)

rodnu stranku, jer je prodrla sa petnajst svojih kandidata proti jednomu njemškutaru, kog su proturali protivnici. Nu protivnici nadvladali su u gradskih kotarih i u trgovačkih komorah. Čija će bit većina odlučit će još izbori ostalih komora, koji nam nisu još poznati. U ostalom donose već njemačke novine unapred razmjerje u kom će bit stranke. Po tom sjedilo bi u saboru 16 Slovenaca i 20 njemškutara.

— **Česka.** U Českoj htjedoše proslavit 5. srpnja uspomenu na groznu smrt meštra Jana Husa, koga su 1415. spalili na kostničkom saboru kao krivovjerca. Na raznih mjestih Česke za taj su se dan spremale svečanosti, al ih je policija zabranila kao vriedjajuće katoličku crkvu.

— **Galicija.** Sabor je sazvan na 8. kolovoza. Grof Wodzicki imenovan je zemaljskim maršalom, a biskup Stupnicki njegovim zamjenikom.

III. INOZEMNI SLAVENI.

— **Rusija.** Rusi su u istinu posjeli 8. srpnja Trnovu i Bielu, a Turci povukoše se natrag. Danas imade već preko 160.000 Rusa u Bugarskoj. — Sve znatnije tvrdjave i gradovi uz dunavsku obalu znatno su oštećeni bombardovanjem.

— Najnovije viesti iz Tiflisa od 12. srpnja javljaju, da je ruska posada u Bajazidu, koju obkoliše Turci, oslobodjena. Gjeneral Terguzakov sjajnu je pobjedu izvojevao nad 30.000 Turaka. Grad je razoren a Rusom pade u šake mnogo topova i zarobljenika.

— U nekom djelu Azije Rusi se moradjahu natrag povući, al nisu time izgubili znatnih svojih pozicija.

IV. AUSTRO-UGARSKA MONARKIJA.

— Dogovori o nagodbi medju jednom i drugom polom monarkije razbili su se opetovano.

— Opetovano su se bile pronesle viesti, da je austrijska vlada odlučila Turkom otvorit luku u Kleku. To sad na novo poriću iz Beča, kao dapače i namišljenu tobož okupaciju Bosne. S druge strane javlja se pako, da će se okupacija još ovog mjeseca izvesti.

— Austrijski car sastat će se s njemačkim carem Vilimom u Salcburgu 7. kolovoza.

— Ugarski sabor odgodjen je kraljevskim odpisom do 15. rujna t. g.

V. ROMANSKI NARODI.

— **Francezka.** Izbori za novu Francezku komoru bit će po svoj prilici 25. rujna. Vlada je već izdala podpunu listinu svojih kandidata, medju kojimi imade 330 bonapartista. Kako se vidi stvari se prekrasno razvijaju.

VI. GERMANSKI NARODI.

— **Englezka.** Englezko brodovlje u sriedozemnom moru opet se zaputilo u besički zaljev, da bude na pažnji, kako će se razvijat rusko-turski rat.

VII. INORODNI EVROPSKI NARODI.

— **Turska.** Turci se tješe pobjedonosnimi viestmi Muktar Paše iz Male Azije, — a k dunavskoj vojsci šilju komisara za komisarom, da izvide, što njihova vojska radi. Za ratnog ministra Redif Pašu razniela se viest, da je u taboru kod Šumle umro. O tom nezna se ništa stalna, — al nebi bilo ništa nova. Turski državnici i generali umiru obično iznenada.

— Tursko brodovlje bombardovalo je rusku luku u Krimu, Eupatoriju, al nepočiniv ni znatnije štete, otišlo je natrag. Valja tu znati, da u današnjoj turskoj mornarnici služi mnogo Engleza, — kako u obće ti plemeniti civilizatori sve sile napinju da uzdrže gnjusnu i barbarsku Tursku.

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Biskup Štrosmajer prispio je iz Beča u Rogatac, da tamo probavi koje vrieme.

— Dr. Milan Makanec, do sad odvjetnik u Petrinji premjestio je svoju pisaru s 1. srpnjem u Zagreb.

— Francezka akademija znanosti imenovala je brazilskoga cara svojim vanjskim članom. To je čast, koju Dom Pedro II. dieli još samo sa sedam tudjih učenjaka.

— Victor Massè, skladatelj mnogo slavljene opere „Paul et Virginie", imenovan je oficirom francezke počastne legije. Vitezovi imenovani su: Victorin Joncières (Žonsier), skladatelj opere „Dimitrij"; Louis Ulbach romanopisac i publicist; Ernst Boetzel i Chaplain, dva vrla bakrorezca; Jean Dargant, slikar, — Felix Hèment, popularni prirodopisac i Alexander Pey, filolog.

DRUŽTVENE VIESTI.

— U najnovije vrieme mnogo se razpravljalo o prenosu kosti pokojnoga prvaka hrvatskog, pjesnika Petra Preradovića. Misao nije nova te se je umah pojavila, kad je Preradović umro, al se nije dala izvest lanjske godine. Priredilo je u tu svrhu družtvo hrvatskih tehnika u Beču zabavu i ako se se nevaramo unišlo je tom prigodom čistih 30 forintih. Medjuto sad se je o stvari počelo življe u Zagrebu radit u sveučilištnih krugovih te se je dapače već i sastavio odbor, koj će se pobrinut, da se čitava stvar dostojno velikog pokojnika i hrvatskog naroda izvede. U odboru su: predsjednik rektor sveučilišta Dr. Kosta knez Vojnović, kao članovi gg. sveučilištni profesori: Dr. Franjo Marković, Dr. Alexander Brešćenski, i Armin Pavić. Od strane sveučilištnih slušatelja, pravnici Ivan Žigrović, Ferdo Horvat, i Gjuro Milković i filozof Petar Marković. Od strane grada, gospoda senatori, August Šenoa, Ivan Benković. Prvo zašto će se odbor pobrinut, bit će, izhodit u kralj. zem. vlade dozvolu za sakupljanje prinesaka u tu svrhu po čitavoj zemlji.

— Kako je poznato, imade mnogo naseljenih Hrvata u Americi, naročito u Kaliforniji. Medjutim čitamo u znamenitu njemačku listu „Augsburger allgemeine Zeitung" dopis iz Lime, glavnog grada republike peruanske. Koli je ovaj dopis s jedne s trane po nas zanimiv i radostan, toli je s druge strane po njegova pisca i po njemačko novinstvo vrlo neslasan. Piše se: „U Peruu naseljeni „Iliri" počeli se politički budit. „Omladina" da je čak u južnu ameriku poslala poslanike, da politički „priređe" medju Valparaisom i San Francescom naseljene svoje zemljake. Lani da je putovao „neki Crnadak", koji se izdao inžinirom i budio u ljudih narodni duh te ih entuziazmovao za veliku Slaven-

---

PARIŽKE RAZVALINE

G. 4875.

SLUŽBENA I NEIZDANA PISMA.

S FRANCEZKOGA IZVORNIKA PREVELA P. K.

(Nastavak.)

II.

Gospodinu Admiralu barunu Quésitoru, zapovjedniku brodovlja u francezkih vodah.

Ministarstvo pomorstva i kolonija.
Kabinet ministra.
Broj 8717.
N. B. Izvolite broj zabilježit na vanjskoj bjelici.

Nouméa 30. lipnja 4875.

Gospodine Admirale!

Zapala me čast, predat Vašu poslanicu, pisanu 20. svibnja iz Pariza, Nj. Veličanstvu. Isto naložilo mi je izrazit Vam podpuno priznanje i blagoizvoljelo Vam podielit velekrst carskoga reda zelenoga sokola.

Nj. Veličanstvo želi, da bi se odkapanje parižkih razvalina bezodvlačno započelo i čim prije dovršilo. U tu svrhu stavlja pod Vašu zapovjed dvie linijske pukovnije pješaka i tri pukovnije inžinirske, ukupno 5122 momka, koji će se ukrcat prvih dana budućeg mjeseca.

Osim toga upraviteljstvo šilje Vam:

10.321	motiku.
9.814	lopata.
2.503	kliješte.
1.001	šilj.
6.062	brezove metlje.
3.603	metlje od šiška.
1.025	metlje od četina.
6.206	tačaka.
1.409	kolica.
807	stražarnica.
1.206	vagona za piesak.
301.837	šinja za željeznicu
12.004	trama.
203.128	jastuka.
711.902	zapora.
127	razala.
142	cilja.
59	točila.
24	stroja za dizanje tereta.
19	mehaničkih četaka.
201	lokomobil.
99	lokomotiva.
3.001	konja.
603	mule.
13	fotografa.

Zaključeno je takodjer, da s ovim poslanstvom podje znanstveno povjerenstvo, sastavljeno od tri člana akademije liepih umjetnosti, od tri člana akademije za napise i literaturu i od tri člana akademije znanosti. Ne dvojim da ćete ove poštovane učenjake svom udvornošću primit i da ćete se poslužit njihovim izkustvom i savjetom.

Primite g. admirale izraz mog osobitog počitanja.

Ministar pomorstva i naselbina.
Grof A. Statarie.

III.

Nj. preuzvišenosti g. ministru javne poduke, bogoštovlja i liepih umjetnosti u Norméi (Calèdonia).

Pariz 30. studena 4875.

Gospodine ministre!

Znanstveno povjerenstvo, komu je Vaša preuzvišenost naložila iztraživanje razvalina parižkih,

sku državu. Sad da onde simpatično prate pokret ruske vojske“. Tako piše samo čovjek neznalica, k tomu u interesu stranačku. U Americi naseljeni Hrvati nisu nit mogu bit kakovi Iliri; jer je tomu imenu odzvonilo, a tako ludi niesmo, da ćemo na novo tlapnjam žrtvovat svoju eksistenciju. G. Crnadak je Hrvat, a nije ga poslala nikakova omladina, te ako je svoje zemljake pobudio, on je učinio svoju dužnost. —

ZDRAVSTVO.

— U Krapinskih toplicah bijahu do 5. srpnja 683 gosta, a u Sutinskom 608 gosti.

NARAVOSLOVJE.

O starosti leda sjevernoga mora donosi „Hansa“ sljedeće zanimive redke. Capitaine Nares izjavi se u prosinačkoj, njima na čast sazvanoj sjednici londonskog geografskog družtva o debelom polarno-arktičkom ledu sjeverno od Robeson-Canala ovako: Sudim, da je onaj 80 stopa debeo led star najmanje 100 godina. — Snieg sjever. stožera otali se svake godine (dočim onaj na južnom stož. i dulje ostaje), nu ostavi samo veoma tanku koricu. Po ovih jedna na drugoj ležećih koricah, naličnim kori drveća, možeš, presiečeš li koju god santu leda, prosuditi starost leda.

— Ovih dana uzeše oficiri englezke mornarnice mjerit dubljinu atlantskog oceana pod 36° 60′ zemljopisne duljine od Greenwicha (Grinić). olovo je palo na 13.000 metara duboko, t. j. 41.119 stopa. Najviši brieg na svietu, na Himalaji u Aziji, visok je 8840 metara. Spuštanje olova trajalo je 9 satih i 25 časaka.

— Koncem svibnja silni je potres snašao dvie južno Amerikanske države, Peru i Boliviju. Više od 10 luka i gradova stranom je razoreno, stranom vrlo oštećeno.

STARINE.

U južnoj Štajerskoj našli su 4. o. mj. u piesku za nas Hrvate vrlo zanimivu kolajnu od bakra. Na jednoj strani imade napis: „Nikola Šubić, knez zrinjski, ban hrvatski“ — a na drugoj: Na uspomenu hrvatskih junaka pod Sigetom 1566.“ Mi bi želili, da se stvar potanje izvidi. Bit će pometnja.

VOJSKA I POMORSTVO.

— Francezki ministar rata, general Berthaut, predložio je, da se plaće častnikom u francezkoj vojsci ovako poboljšaju. Imao bi: maršal 29.520 fran. na godinu, general divizije 19.440, brigadir ili vojni intendant 12.960 fr. — U specialnih vojnih strukah: pukovnik 8892 fr., podpukovnik 7308, načelnik escadrona il bataljuna 6156, kapetan I. razr. 3708, kapetan II. razr. 3312., nadporučnik 2620., podporučnik 2556. i podporučnik u glavnom štopu 2448. fran. — U konjaničtvu imat će: pukovnik 8316, podpukovnik 6426, načelnik escadrona 5418, kapetan 3294, poručnik I. reda 2592, II. reda 2484, podporučnik 2376 franaka. — U pješačtvu: pukovnik 7740, podpukovnik 6012, šef bataljuna 5148, kapetan I. reda 3528, II. reda 3240, poručnik I. reda 2448, II. reda 2376, podporučnik 2268 fran. — Osim toga imat će doplatka: guverner Pariza 25.920 fr. guverner Lyona 15.120 fr., zapovjednici sborova i zapovjednik Algiera 11.520 fr. i načelnik glavnog štopa u Parizu 12.600 fr.

PROMET I TRGOVINA.

— Austrija će bit na budućoj parižkoj svjetskoj izložbi zastupana sa 2165 izložitelja. Godine 1867. bijaše ih u Parizu 1981. — a 1855. 1385; u Londonu 1862. 1300, a 1851. 748. Na filadelfijskoj izložbi bijaše samo 508 izložitelja.

„Northern Light“. Nuz obalu Kanade nagomilaju se tečajem godine ogromne sante leda, te otegoćuju dapače prekidaju duže vremena inače živahan promet med Kanadom i Europom. Nedavno porinut je u Quebecku brod na more, koji bi imao toj neprilici, doskočiti ploveć zimi niz rieku Sv. Lovrinca do Prinz Edvard otoka. Podje li za rukom taj pokus, tad će sagraditi više takovih nu većih brodova. — Ovaj se zove „Northern Light“, a bit će već dojdućega studenoga sasvim opremljen, da zaplovi morem. Korito mu je od najtvrdjeg drva, oklopljen je željezom, a tako je sagradjen, da led neće moći nigdje u pravcu normale tištiti. — Propada u vodu 5·20 m. a svrdlo mu tako nizko namješteno, da će mu najkrajni rt krila ostati u najnepovoljnijem slučaju ipak 1·50 m. pod površjem vode. Stroj ima 700 indiciranih konjskih sila. N. D.

GOSPODARSTVO.

Kako P. N. javljaju pokušao je g. Demateji tik uz Zagrebački kolodvor posijat rižu, koja tako dobro uspieva, da je sve nade, da će se moći taj važni usjev i kod nas uzgajati.

STATISTIKA.

Brodogradnja u Englezkoj. Ovi su podatci već stoga zanimivi, što dokazuju da broj parobrodâ pada naprama broju brodova na jedra. „Nautical Magazin“ bilježi, da se je u englezkih lukah sagradilo godine:

1876: 719 jedrenača sa 251.338 bačava i 348 parnjača sa 222.155 bačava.
1875: 600 jedrenača sa 256.296 bačava i 380 parnjača sa 311.883 bačava.
1874: 570 jedrenača sa 205.961 bačava i 402 parnjača sa 426.056 bačava.
1873: 441 jedrenača sa 90.585 bačava i 460 parnjača sa 536.754 bačava.

Evo, brojevi najjasnije dokazuju, da su se oni prevarili (a i danas se mnogi varaju), koji mišljahu, da će brodovi na jadra izgubiti svoju prvobitnu vriednost. Čini nam se da nikad, bar ne za plovitbu dugoga puta. N. D.

TVORNA UMJETNOST.

— Poprsje generala Mollinarya, što ga za Bag pravi naš Rendić, u sadri je jur gotovo. Ovih dana vidjesmo ga izložena, te možemo potvrdit, da si umjetnik š njim osvjetlao lice. Sad će ga izradit u mramoru.

— Na godinu slavit će četiristogodišnjicu narodjenja najslavnijega sitnoslikara, Hrvata Julija Klovija, u Pragu, u Hrvatskoj i u Italiji. Mi ćemo se na to svratit.

— Na 20. srpnja t. g. odkrit će u Pulju spomenik austrijskom admiralu Tegetthofu. Taj dan bit će jedanaest godina od pobjede viške, koju je okretni Tegetthof na čelu naših junačkih hrvatskih sokolova izvojevao. To se nesmije zaboravit. Cara će po svoj prilici zastupat kod svetčanosti nadvojvoda Albrecht.

— Slavnomu taljanskomu rodoljubu Mazzini-ju podić će njegovi zemljaci u Newyorku u Americi spomenik. Mazzini čitav se svoj život borio za ujedinjenje Italije.

— Dne 4. srpnja sastalo se svih pet razreda francezkog instituta (akademije) u sjednicu da podiele g. 1859/60. zasnovanu nagradu od 20.000 franaka „za ono djelo ili odkriće zadnjih deset godina, koje je zemlji na najveću čast il korist“. Ova se nagrada dieli svake druge godine a ovaj put imala je postavit kandidate akademija liepih umjetnosti. I ona imenova takovimi kipara Chapu-a (Šapi-ja) i graditelja Vauderniera (Voder-

---

šutilo je dugo, dozvoljujuć g. admiralu Quésitoru, da Vas ubaviešća o svih potankostih njezina djelovanja. Bijaše nam želja priposlat Vam naše prvo izvješće tek onda, kad budu naši rezultati takovi, da bi mogli zanimat ne samo javnu znatiželjnost, nego i probudit pozornost starinara.

Ovaj čas nastao je danas. Mene je zapala čast zastupat pred Vašom preuzvišenošću povjerenstvo.

Nikakova nezgoda neuznemiri našu toli kratkotrajnu plovbu, da mi nemogasmo zabilježit nikakovih važnijih opažanja. Dvadeset prvoga kolovoza unidjosmo u luku a ni za podpuna tri tjedna kašnje spajaše jur dvostruki red željezničkih šinja razvaline s morem. Sve naše orudje bijaše jur izkrcano a naokolo Pariza razprostro se naš gorostasni logor i iztraživanje započe.

Geoložki nasip, pokrivajuć Pariz ne bijaše jednake vrsti, iztraživanjem nekolicine mjesta, dokazano je, da je nasip na nekih mjestih 36 metara nad običnom površinom, a na drugih samo 13—14 metara visok.

Ovaj nasip sastavljen je od postupičnih vrsta, iz kojih se ipak vidi, da su nastali velikom brzinom. Početak i tečaj toga prevrata ostat će valjda za uvjek zagonetkom. Ipak oblik nekojih organičnih ostanaka i smjer mineraložkih sklada dokazuje i nevještu oku, da je velika navala došla s jugoiztoka.

Ciela ova naborina može se podielit na dvie sasma odieljene česti.

Gornji slog nije viši od pet metara te sastoji od zemlje, pepela i pieska; debljine pojedinih sastojina nisu jednake.

Dolnji sloj sastoji od najrazličitijih počela.

Silazeć dolje s vrha na podnožje, naidjosmo na dvie debele klupe, jedna je s bjelutka, a druga s margila (kamen); počivaju obje na tanku vapnenitu podnožju. Nešto dalje ima dva velika sjedala od vapnenca. Ovaj posljedni, (vapnenac), karakterističan je velikom množinom školjka i predpotopnih riba, u ostalom poznatih našim riboslovcem. Nadjosmo medju ostalimi ostanke ovih: Anguila tartasea, Astacus burdigalensis i Fonjo friturius.

Flora je dosta bogata i prikazala nam u nutarnjih slojevih nekoliko interesantnih predmeta. U največem izobilju ima lovora, (Laurus militaris), kamelija (Camelia femina), vrlo često okamenjenih. Medju timi okaminami nalazi se lišće duhana (Nicotiana cigaretica) i absintha (Ductaria Chasantonia).

Fauna nije nam pružila prilike, da odkrijemo što važna. Ipak su kosti psa (Canis canicus) i mačke (Felix gouttierius) mnogobrojne, — a naidjosmo takodjer i na cielu glavu gradjanskih zeceva (Lepus civeticus). Nu ta je zvjerad jur opisana u naših paleontologičkih publikacijah.

Ograničujem se danas ubaviestit Vas samo o najglavnijih posljedicah našeg iztraživanja. Moje malo izvješće popunit će do skora g. de Beaupé, koj je naumio poslat potanku spomenicu akademiji znanosti. Zaključci naših iztraživanja tako su sjegurni, da nekoje historičke tvrdnje oslabljuju te konačno rješavaju prepirku, koja je dugo dielila naše starinare. G. de Beaupé tvrdi, da je veliki geologički prevrat, koj je Francezku preobrazio, morao nastat srjedinom sedamnaestog vieka, najranije oko g. 1700. kršćanske ere. Na temelju toga nedvojbeno moramo tvrdnje ulomaka francezkih pisaca, koji Parizu dopituju veću starost, držat za krive.

Zapovjedi Nj. Veltčanstva naložile su nam najprije, da odkopamo slavoluk, koji se diže na desnoj obali Seine; tri dana bijahu dostatna za taj posao: preslavni ovaj spomenik izašao je neoštećen iz mrtvačke odore, kojom bijaše ovit kroz trideset vjekova.

(Nastavak sliedi.)

nie-a). Chapu izložio je u „Salonu“ prekrasnu statuu „Jeanne d' Arc“ (Žan d' Ark) a u školi liepih umjetnosti stvorio je dražestni spomenik slikaru Henri-ju Regnault-u (Hanriju Regnolu). Sa 20 proti 18 glasova dosudiše nagradu Antoinu Chapu-ju.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Dramatično družtvo narodnog zemaljskog kazališta u Zagrebu dovršilo je 10. srpnja predstave u Karlovcu. U svem se predstavljalo 22 put te je uspjeh bio sasma povoljan. Zadnji put glumila se gluma „Čarobnik“ od Leroy-a na korist vatrogasnog družtva za nabavu barjaka. — Poslije drugog čina uruči gdč. Olga Mihičićeva ravnatelju Mandroviću u ime rodoljubivih Karlovčani prekrasni srebrni lovor vienac na ružičastu svilenu jastuku s narodnom trobojnicom. Na viencu urezano je: „Vrlomu umjetniku gospodinu Adamu Mandroviću — štovatelji umjetnosti u Karlovcu dne 10. Srpnja 1877.“ Vienac stajaše 85 forinti. Gdja Ružička primi prekrasnu kitu cvieća i tiskanu pjesmu spomenicu, a g. Jovanović velik vienac s narodnimi vrpcami.

— Senjski pjevački sbor dao je 8. srpnja prvi svoj koncert uz vrlo odabrani i skroz narodni program. Kako nam pišu bijaše uspjeh vrlo liep, a iztaknula se ko svagda gospodična M. Pavanka, pjevajuć solo u Preradovićevoj pjesmi „Tužna ljuba“. Uglasbio je pjesmu J. Ibel.

— Tečajem ovoga mjeseca koncertirat će naš mladjani umjetnik Franjo Krežma sa sestrom si Ankom po raznih bližnjih kupalištih. Iz priposlana nam programa bilježimo red tih koncerta. Prvi koncert bit će 22. srpnja u Aidušćini (Haidenschaft), drugi 24. srpnja u Neuhausu, treći 28. srpnja u Rogatcu a četvrti 30. srpnja u Krapinskih Toplicah. Kod prvog sudjelovat će i g. Petrić.

— Paul de Rémusat (Remisa) objelodanio je iz ostavštine svog pokojnog otca, Charlesa de Rémusata, pred dvie godine umrvšeg francezkog državnika, igrokaz u prozi: „Abélard“.

— Buduće zime predstavit će se u parižkoj operi: „Théâtre Italien“ Glinkova opera „Žizn za carja“ (Život za cara). Glavnu ulogu pjevat će mlada ruskinja Iverka.

— Massenet, skladatelj „lahorskog kralja“ uglasbio je novu operu „La vierge“(Djevica).

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Posljedni broj velikog ilustrovanog českog lista, Světozora od 6. srpnja, donosi vrlo povoljan sud o „Hrvatskom Svjetozoru“ te priobćuje iz njega nekoliko viesti.

— Humorističkog lista izašao je 1. broj ovih dana pod uredničtvom V. Raića. Kako je list jedin svoje struke u nas mi ga preporučamo.

— „Sv. Cecilije“, lista za pučku crkvenu glasbu i pjevanje, izašao je 1. broj. Sadržaj mu je: Poziv na predplatu. Naš program. Da se uvaži. Postanak orguljah. Mozart, — i viestnik. U muzikalnom dielu donosi tri kompozicije: 1. Sazov duha svetoga od Zajca. 2. Sv. Margareti. Napjev iz župe bednjanske. 3. Dievi Mariji. Priobćio A. Koričić, uglasbio Zajc. Glasbeni dio preuzeo je uredjivat Ivan pl. Zajc, književni A. Cugšvert.

— „Šumarskog lista“ izašao je ne davno 2. svezak, prem bi već i treći morao bit u rukuh obćinstva. Sa drugim brojem počeše izdavatelji preštampavat veliko djelo Wesely-jevo „O krasu hrvatske krajine itd. Mi mislimo, da je to s više razloga neshodno. Šumarski list izlazi četir put na godinu, svagda na 3—4 arka. Wessely-jeva knjiga ima skoro 400 strana, a uredničtvo obećaje priobćit ju s cielosti. Priobći li se u svakom svezku toliko, koliko u drugom to će upravo 6 svezaka trebat, dok bude knjiga preštampana, ili jedna godina i 6 mjeseci. Neće li to nešto predugo trajat? . . Ako je i preštampavat lahak posao, ipak bi hrvatsko-šumarsko družtvo možda moglo naći toliko radnih sila, da i drugimi stvarmi list izpuni.

— Znameniti francezki romanopisac Arsène Houssaye, napisao je pred nekoliko godina satiru o izključivosti francezke akademije pod naslovom „Histoire du 41e fauteuil de l' academie“. Kako je poznato ima akademija samo 40 članova a za ove i 40 sjedala. Četrdeset i prvo sjedalo stoji idealno pred vrati. Na to je sjedalo Arsène Houssaye posadio niz velikih francezkih književnika koje nije akademija počastila članstvom, al su to prije zaslužili, no mnogi drugi. — Ova je knjiga sad iznšla u 10. izdanju. Najnoviji akademici na 41. stolici jesu: Alexandre Dumas (Dimâ) stariji, Theophile Gautier, (Gotje) Edgar Quinet (Kinè) i Jules Michelet (Mišle). Pisac dokazuje — a zna čitav sviet, da su ovi veleumi svakako prije zaslužili, da ih prvo družtvo svieta primi u svoje krilo, no neznatni Broglie, Caro, Boissier itd. Nu kao svigdje, tako i u Erancezkoj neodlučuje svagda zasluga i znanje. — Houssaye napisao je i nov roman, što uprav sad izlazi pod naslovom „La duchesse.“ (Knjeginja).

— Ove godine prodavala se u Parizu biblioteka najznamenitijeg francezkog feljtoniste, pokojnog Julesa Janina (Žil Žanen-a). Evo kako su nekoje knjige prodane, kao uspomena na velikoga pokojnika:

Béranger (Bèranžé) sva djela za . .	3700 fr.
Victor Hugo (Igo): Contemplations .	1000 fr.
Istoga: „Legende des siècles“ . . .	635 fr.
Istoga: „Feuilles d' automne“ . . .	200 fr.
Istoga: „Orientales“	167 fr.
Lamartine (Lamarten): sva djela . .	115 fr.

Kupovnina svih knjiga iznesla je pako 100.000 franaka, — al je to najmanji dio onog, što je Janin ostavio. Udovica njegova, koja je medjutim skoro za njim umrla, ostavila je gotovine 2,400.000 franaka. Pošto je 300.000 fr. ostavila u dobrotvorne svrhe, dobit će sve ostalo daljni rodjaci Janinovi, koje ni on ni njegova supruga nisu poznavali. — Tako siromašni umiru francezki književnici.

— Jules Baissac (Besak) izdao je netom u Parizu drugi dio izvorâ religije „Les origines de la Religion. To je religiozno-filozofsko djelo, kakvoga neima ni jedna literatura, te isti Niemci, koji nepriznavaju radi francezkih vrlina, vele, da je Baissac stvorio „die gediegenste und glänzendste Leistung auf religionsphilosophischem Gebiet — nicht blos der Franzosen sondern aller Literaturen“.

— Alfred Tennyson, danas najznamenitiji englezki pjesnik, posvetio je Viktoru Hugonu prekrasni sonet i to uslied izdanja nove Hugonove knjige „L'art d'être grand pére“ Hugo je njemu odgovorio ovim pismom: Dragi i izvrstni prijatelju! Do srdca ganut čitam Vaše prekrasne stihove. Što na mene sipljete svjetlo je slave. Kako da neljubim one Englezke, koja je rodila Vas, Englezku Wilberforca, Englezku Miltona i Newtona, Englezku Shakespeara! Francezka i Englezka za mene su samo jedan narod, kako su istina i sloboda samo jedno svjetlo. Ja vjerujem u ljudsko jedinstvo, kako i u božansko jedinstvo. Ja ljubim sve narode i sve ljude te se Vašim plemenitim stihovom divim. Primite moj srdačni pozdrav. — Victor Hugo.

— Amerikanac, Bret Harte, (Bret Hert) koj je u zadnje vrieme izašao toliko na glas sa svojih novelističkih radnja, izdao je opet pet novih novela.

— Znameniti francezki romanopisac i pjesnik Octave Feuillet, priobćuje u najnovijem svezku „Revue des deux Mondes“ nov roman „Filipove ljubavi“. Prvom sgodom mi ćemo se na to svratit.

NOVINE,

koje su od 5—12. srpnja s nami u savez stupile.

7. „Pučke novine,“ časopis za gospodarstvo, obrt i narod. Zagreb.
8. „Narodnjak“ list za narodnu privredbu, pouku i zabavu. Vinkovci.
9. „Humoristički list“ Zagreb.
10. „Jugoslavenski stenograf“ Zagreb.

PRISPJELE NAM KNJIGE

od 1—10. srpnja 1877.

— „Djetinji Vrtić“. Zabavne pripovjesti dobroj djetci. Napisao ih i sabrao Ljudevit Tomšić, učitelj doljnogradske obće pučke škole u Zagrebu. II. Svezak. (Sa slikom Petra Preradovića.) U Zagrebu. Nakladom knjižare Mučnjak i Senftleben. 1877. Tiskom dioničke tiskare. Mala 16. 126 str. Ciena tvrdo vezana 40 n. sa zlatorezom 50.

— „Potočnice“. Zabavno-poučne pjesme i pripoviesti mladeži našoj. Napisao Jos. Ljudevit Varjačić u Zagrebu. Str. 136. Tiskom Albrechta itd. kao prvašnje.

Mlada zagrebačka knjižara Mučnjaka i Senftlebena udarila je sjegurno shodnim putem, kad je stala izdavat spise za djetcu. Osobito ova dva spomenuta djelca dolaze u pravu horu, jer ih mogu naše pučke škole uz jeftin novac nabavit kao najprikladnije nagrade dobrim učenikom i učenicam. Gg. Tomšić i Varjačić poznati su kao vješti pisci naše knjige za djetcu, te su i ovimi knjižicami znali pružit mladomu naraštaju mnogo koristne, zdrave i ćudoredne hrane. Kako god su ove knjižice pisane lahko i razumljivo, mi bi ipak želili, da naši pisci za djetcu malo prolistaju nenadkriljivoga pjesnika, Danca, Andersena, pa da nam njegovim smjerom podju. Mi duhu i ćudi našega naroda srodnijeg nepoznamo pisca. Svraćamo pako pozornost naših školskih ravnateljstva na te knjižice, da ih nabave za nagrade, a time da i nakladnike pobude na uspješan rad: neka nam neprestanu izdavat toli koristna djela.

UMRLI.

— **Nikolaj Ogarev**, ruski pjesnik, živući mnogo u progonstvu s Alexandrom Hercenom rodjen 1802. u Moskvi, † 12. lipnja u Greenwichu kraj Londona.

— **John Stevens Cabot Abbot** (čitaj Ebbot) sjevero-amerikanski povjestnik, rodjen 1805, u Brunswicku u državi Maine, † 17. lipnja u Feixhavnu u Connecticutu. Poglavita djela: Povjest Napoleona, i Povjest gradjanskog rata.

— **Giulio Viotti**, taljanski slikar, djak Andreja Gastaldija † nedavno u Turinu u 32. godini. Na bečkoj izložbi zapade ga velika kolajna.

— **Jan Drboslav**, kanonik u Litomjericah, česki spisatelj, † 24 lipnja 66 godina star.

— **Heinrich Zöpfl**, njemački pravno-povjestni pisac, rodjen 6. travnja 1807, u Bambergu, od godine 1839. profesor državnog prava na sveučilištu u Heidelbergu, † 4. srpnja. Najznatnija djela su mu; „Grundsätze des Allgemeinen und deutschen Staatsrechts“, i „Deutsche Rechtsgeschichte“.

— **Filip de Angelis**, nadbiskup Ferma, prvi kardinal i kanonik svete katoličke crkve, rodjen 16. travnja 1792. † 7. srpnja u rodnom si gradu Ascolu. Imenovan još od Grgura XVI. kardinalom, imadjaše poslije pape najveće dostojanstvo crkveno. Već pred dva mjeseca proglasiše ga mrtvim. —

OTVORAJ NOVOG EGIPATSKOG PROKOPA.

Suežki kanal poznat je jamačno svakomu naših čitatelja; nu manje će bit poznato, da uz suežki kanal postoji i nuzgredni prokop, koj spaja Nil sa srjedinom Sueza. Evo s toga nekih podataka.

Zamisao, da se Timsah-jezero, u srjedini suežkog prokopa ležeće, spoji pokrajnim prokopom s Nilom, nedaleko Kaira, spadaše već u prvobitnu osnovu suežkog družtva. Oko toga ogranka suežkog prokopa radilo se već tada ponešto a smjeralo na ovo troje: dobavljivati sveže vode družtvenim naselbinam na suežkom prokopu i po njem plovećim brodovom, domoći se prometala za ladjice i napokon natopiti i oploditi savkolik prediel med glavnim prokopom i Kairom. Družtvo je postiglo obzirom na posledniu točku takov uspjeh, da je dobilo od egipatske vlade kompromisom kao odštetu 10 milijuna franaka, kad je po velevlastih, nakon kratkog ugovaranja, prisiljeno bilo vratiti g. 1864. taj vodeni prokop egipatskom podkralju sa svim kolikim zemljištem. Onda bijaše taj prokop samo do 4 m. širok, 1 m. dubok i od Caira do Ismaile k jezeru Timsah 88 milja dugačak.

Pošto bijaše družtvu suežkog prokopa pitke vode absolutno potrebno, obveza se egip. vlada, preuzev ovaj pokrajni prokop, držati ga u dobrom redu, te brinuti se, da ostane dovoljno dubok i da bude njim dostatno doticalo vode. Nu na tu obvezu malo se obaziralo: do malo popustiše nasipi a jaruge se zamuljiše; promet ne samo posve zape, nego stade i vode uzmanjkivati.

Nu ipak bje dovoljno dokazana korist toga vodenoga prokopa, jer za plovne godine, pa i onda kad bijaše dosta plitko, dostigavaše promet ladjicami više od 100.000 bačava. Ugljena se znalo uvezti 20.000 bač.; a izvesti, 30.000 bačava pamuka i 60.000 bač. pamučna sjemena.

Uslied opomena družtva poče egipatska vlada prokop popravljati, razmičuć mu širinu na 26 m. a dubinu na $3\frac{1}{2}$ m., nastojeć tu dubinu na viek i uzdržati pomoćju ustava. Posao napredovaše pomalo, osobito sbog nastavše financijalne oskudice egipatske vlade, koja osta dužna još 10 milijuna. Suežko družtvo uze doprinašati u svojem interesu toli znatne svote, da je danas sav prokop već jednako dubok i malo ne posve dogotovljen.

Gledeć na probitak, proiztičući iz sve to zamašnijeg prometa u suežkom prokopu, veoma je važan otvoraj vodenog prokopa, koji će postati po svoj prilici veoma znatna čest prijašnjeg. Službeno imao se je otvoriti u travnju, a predati brodarstvu i prometu u svibnju t. g.

Tako posta taj novi prokop glavno promicalo med gradom Kairom i zapadnim dielom Nilova ušća te sriedozemnim i crvenim morem. Robu iz Alexandrije možeš i da ne prekrcaš ravno do Kaira dovesti.

N. D.

METEOROLOŽKA OPAŽANJA.

Stupnjevi topline bilježeni su po Celsiju, tri put na dan:

Mjesto	1. srpnja			2. srpnja			3. srpnja			4. srpnja			5. srpnja			6. srpnja			7. srpnja		
	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.
Zagreb....	16·1	27·6	22·5	19·0	29·3	23·3	20·0	29·0	20·8	18·6	23·4	20·0	18·6	27·8	23·1	21·0	29·8	22·4	21·0	31·9	20·5
Karlovac ..	16·2	26·7	26·5	17·1	31·8	18·6	20·5	30·2	19·2	17·8	23·9	15·7	16·7	26·5	19·3	20·3	31·2	19·4	21·0	31·7	18·8
Varaždin ..	18·1	25·8	20·0	20·2	27·1	23·7	23·4	28·3	24·5	19·7	25·1	20·4	18·7	28·0	22·1	21·9	29·3	26·4	21·6	29·8	18·9
Križevci...	19·6	27·4	21·2	23·4	29·0	22·0	23·6	28·4	23·0	19·2	26·4	16·0	22·4	26·4	19·1	22·8	28·2	22·8	25·2	28·7	17·1
Senj......	18·2	28·1	22·1	17·9	27·8	22·1	18·5	29·9	22·8	17·1	27·8	24·1	17·8	28·3	23·9	18·7	29·8	24·6	19·2	31·1	24·8

INOSTRANE POSTAJE,

Toplina u 7 satih u jutro.

Mjesto	1. srp.	2. srp.	3. srp.	4. srp.	5. srp.	6. srp.	7. srp.	Mjesto	1. srp.	2. srp.	3. srp.	4. srp.	5. srp.	6. srp.	7. srp.
Beč...........	17·2	19·9	21·4	14·6	17·0	17·5	21·0	Napulj........	25·0	26·0	27·5	29.0	26·0	27·0	28·0
Budim	18·9	20·5	21·4	17·2	19·4	20·2	21·9	Palermo	26·0	25·0	27·0	29·0	27·0	28·0	29·0
Carigrad	15·8	14·8	—	23·7	22·6	—	20·1	Paris	22·3	—	16·1	16·4	16·6	16·8	14·2
Florencija	24·0	25·0	25·0	22·0	21·0	23·0	27·0	Petrograd	—	—	13·7	14·8	17·6	14·6	16·0
Krakov	17·2	19·3	21·6	18·6	14·6	16·2	19·0	Prag..........	19·2	22·7	20·0	15·3	14·2	16·0	18·3
Kodanj	15·2	—	16·1	16·4	15·0	15·5	14·8	Rim	23·6	22·5	24·0	23·6	21·6	22·8	24·0
Lavov	16·1	17·3	19·2	21·0	15·0	17·6	20·2	Stockholm	16·8	—	—	—	—	—	15·1
Moskva	—	—	18·5	18·7	23·9	23·5	15·1	Trst	22·2	23·6	24·2	21·8	23·2	22·8	26·6

DOPISNICA UREDNIČTVA.

— *Gospodični Marieti M. u Sisku.* — Polazimo sutra onamo, kamo Vi želite, te ćemo u Vaše ime izrazit za što nas moljaste. U zdravlje!

— *Gospodična „Sa Pela“.* Kad bi sve naše liepe Hrvatice tako mislile, kako Vi, blago si ga nam. Nu mnoge vole čitat i držat slavljene njemačke „Heft“ romane, jer dobiju „krasne“ slike za premije. Iskreno odobravamo Vaše nazore o čitanju Turgenjeva. Mi se već i pobrinusmo, te ćemo Vam cieloga Turgenjeva hrvatski poslat, — valja nam ga samo posakupit. „Gospodin“ nek slobodno prigovara čitanju toga veleuma, — svakako je bolji i moralniji za svaku djevojku od „gospodinovih“ „moralnih“ novela. Nu mi ćemo o tom osobno govorit.

— *G. Josip K. u B. i M. A. u Pragu.* — Naš list nemože za sada donosit nikakovih ilustracija, nit smo ih mi za sad izrično obećali. Moguće će to bit, ako nas naši prijatelji tako podupru, da uzmognemo sve velike poteškoće svladat, koje nam se na put stavljaju. Tad će nam i Vaše krasne ponude bit dobrodošle. Mi ćemo Vas u svoje vrieme ubaviestit.

— *Ivan V. u Z.* Naš list otvoren je svakomu a tako i Vam. Naš program je jasan, a tko god nas drži kakovim prkosnim konkurentom zloban je sebičnjak.

— *G. Narcis D. u B.* — Primismo i upotrebismo. Budite nam i na dalje podporom.

— *G. M. T. u S.* Za Ivava Zajca dovoljna je adresa: Zagreb. —

— *„Lucifer.“* U budućem broju.

— *Gospodin Eugen Š. u Karlovcu.* Vam i ostaloj poznatoj Vam gospodi poslali smo ono što ste želili, pak Vas molimo, da ono obavite. Hvalimo Vam srdačno.

DOPISNICA ODPRAVNIČTVA.

— *G. Draško Švajcer, Osiek.* — Mi Vam list poslasmo. Opitajte se napošti.

— *G. K. K. u Varaždinu.* — Mi šiljemo g. A. 16 komada, petnajst je za Vaše abonente a jedan za njega. I zvolite to š njim poravnat- U ostalom gledajte, da nam dužnici plate. Od dvojice imademo još dobit po 50 n.

— *Gjulaga Omeranić, Šamac.* Hvala Odpravljamo Vam danas list, te Vam se preporučamo.

Uredničtvo i odpravničtvo

„HRVATSKOG SVJETOZORA“

nalazi se privremeno u Albrechtovoj tiskari, u dugoj ulici, kamo se imadu i svi listovi, novci i pošiljke odpravljati.

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović.** Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 4. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 22. srpnja 1877. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga I.

NARODE HRVATSKI!

Ponajmiliji hrvatski pjesnik Petar Preradović davno prije svoje smrti, u prviencu slave svoje, sinulom na dalmatinskih žalih, u pjesmi „Putniku“ uzkliknuo je domovini svojoj: „u tvom polju daj mi groba, tvojim cviećem grob mi kiti!“ Kroz tridesetak godina tisuć su puti po svih stranah naše domovine ove njegove rieči prenosili zanosni besjednici u tisuće srdaca; nebrojenih puti ove je njegove rieči ponavljalo staro i mlado, kao najvruću želju svake vriedne domoljubne duše Ove rieči prvi reć bi glasi oživjeloga svojoj domovini pjesnika Preradovića bile su jamačno i zadnji šapat u tudjini umirućega slavnoga pjesnika Preradovića. Ova prva i zadnja želja pjesnikova ni danas, petu godinu poslie smrti njegove, još se izpunila nije. U tudjini leže Preradovićeve kosti. Zadnja želja Preradovićeva, već za života mu nebrojenih puta s najdubljim sućućem prihvaćena od tisuća hrvatskih srdaca, nesmije još duže ostati gluhi uzdah. Sveta je dužnost Hrvatom, da ta želja pjesnika njihova životom i smrću njegovom posvećena, i njih samih želja harna postane djelom.

Po zamisli i na poticaj hrvatske sveučilištne mladeži u Beču i Zagrebu sastavio se je podpisani, visokom hrv. slav. dalm. zemaljskom vladom potvrdjeni odbor, koj se ima brinuti, kako da se ova sveta narodna dužnost izpuni, najpače da se pribave sredstva za dostojan prenos Preradovićevih pokojnih ostanaka iz Beča u Zagreb i za dostojan mu nadgrobni spomenik,

Odbor se obraća ovim pozivom na savkoliki hrvatski narod, moleći neka bi svatko premogući doprineo bud kako malen prilog, da se uzmogne Petru Preradoviću u krilu majke domovine, kojoj je on njoj na veliku slavu sav svoj viek s najsvetijim žarom služio, podati zadnje pokojište. Nitko, u koga hrvatsko srdce bije, nemože se oglušiti riečim Petra Preradovića. kojimi moli domovinu svoju: „u tvom polju daj mi groba, tvojim cviećem grob mi kiti.“

U Zagrebu mjeseca srpnja 1877.

Predsjednik:
Dr. Kosta Vojnović, knez Užički, sveučil. profesor.

Blagajnik:
Ivan Benković, grad. viećnik.

Tajnici

Ivan Žigrović Pretočki, stud. phil. **Petar Marković,** stud. phil., **Dr. Al. Bresztyenszky,** sveuč. prof., **Dr. Fr. Marković,** ~~stud. phil.~~ sveučil. profes. **Armin Pavić,** sveuč. prof., **Ferd. Horvat,** stud. jur., **Gjuro Mišković,** stud. jur., **August Šenoa,** gr. viećnik.

LISTAK.

PILLONE.

TALIJANSKA NOVELA. NAPISAO W. J. BERGSÖE.

(Nastavak.)

Na to se povuče u sjenu nagnute pećine te hitro šapnu nekoliko rieči prosjaku. Malo za tim izčeznu on pećinastim putem, vodećim k razvalinam grada kraljice Ivane. Nitko svega toga neopazi.

U isti čas meni se svidjelo, da taj staračko zlo snuje, tako se polahko i tiho odšuljao stazom dolje do mora. Zatvorim stoga risanku, spravim ju za hrid i podjem za njim, da vidim što će.

I skoro doznadoh sve. Opazih grbavca, kako se nad visećom hridi tako uzpeo, da je glavom dosegnuo nad vodu. Tad začuh pritišano šaputanje a njemu odvrati tihan fićuk. Začuh zvek oružja, poluglasne zapovjedničke rieči, — i u isti tren proleti težak čun izpod strme pećine.

Uzprkos debeloj sjeni, što ju bacahu pećine daleko nad vodom, vidjeh dosta a da se svega osjetim. Bijaše to dobro opremljena ladjica carinara, te je moje družtvo moralo velikom većinom sastojat od kriomčara, koje su sad imali iznenadit. Nu tko bijaše čudnovati stranac i njegova bogato odjevena drugarica? — sve jedno! Nemisleć na posljedice, poletim stazom natrag i jednim skokom skočim medju plesače. Zrno iz topa nebi bilo moglo drugče djelovat. Glasba presta, muževi se grozeć oko mene sakupiše — a žene pobjegoše plašljivo. Nu nepazeć ja na ništa, poletim upravo na mlada stranca, trgneru mu gitam iz ruke te mu kliknem:

— Spasite se, carinari dolaze!

— Ko da je grom udario s timi riečmi u družtvo. Žene udare u silni urlik, a muževi gledahu se ko okamenjeni; samo stranac osta miran. Tad povuče iz pasa revolver, pogleda me oštrim okom i upita hladnokrvno:

— Tko ste vi?

— Strani umjetnik, koga ples i muzika ovamo dovabiše, odvratih mu te ga omjerih istim pogledom. Vi ste izdani, — a ja vas želim spasit, dovršim ja.

— Neću vam toga zaboravit, uzvrati mi on brzo te progleda naboje revolvera. Al bježte, taneta mogu i strance uhvatit.

— Jedva da on to izreče, kad se dolje na pristaništu začuše glasovi zapovjednika. Na to se na kamenoj stieni prikažu ornžnici i carinski vojnici kao crna strašila, što su izašla iz dubine morske. Za čas utrnuše se sve svieće i svietiljke, djetca i žene posakrile se po kućah — a u mjesečini opazih visoka i vitka oružničkog oficira, kako na čelu svojih momaka juri i kliče:

— Predajte se, sa svih ste strana obkoljeni! svaka je borba uzaludna!

— Iznenadjeni kriomčari gledahu se zdvojno, svigdje vidjeh, kako se spuštahu kubure i bodeži. Tad se opet na novo javi isti pronicavi galeblji krik sa mora; u isti čas skoči moj nepoznati stranac na jednu krš, s koje davaše na more znak.

— Prekasno je, Pillone, viknu oficir te povuče kuburu i namjeri. Živ il mrtav, — tako glasi zapovjed!

— Neka Vam bude dakle drugo, Signor Cavalleti! odvrati stranac ponosito. Do sele nije Pillone promašio!

— Krv mi stinu u žilah. Da će se sve tako naglo okrenut, niesam ni mislio. Dva hitca se izmiene; začuh mimo sebe proletit kuglju i vidjeh mlada oficira, kako je nahrbtice pao. Pillone skoči natrag pod šator — a odavle izčeznu tamnim ulazom u pećini. Nu oružnici sliedjahu ga ko biesni; nu prije nego li su u polutami mogli nać

BALKANSKI KLANCI.

„Die Heerstrasse von Belgrad nach Constantinopel und die Balkan-Pässe. Eine historisch-geografische Studie von Dr. Constantin Jos. Jireček. Prag, Verlag von F. Temsky. 1877.“ (Vojnička cesta iz Biograda u Carigrad i balkanski klanci. Historičko-geografička studija Dr. Konst. Jos. Jirečka. Prag, nakladom F. Tempskoga, 1877.)

I.

Pod ovim naslovom a u najzgodniji čas izdao je ovih dana mladi češki učenjak Dr. Jireček u Pragu djelo jedino svoje vrsti. Poslije Šafařika i Táfela ovo je najznamenitija publikacija o balkanskom poluostrvu te je pisana tolikom marljivošću i takovim poznavanjem predmeta, da uzdiže pisca u red prvih slavenskih historika i starinara.

Dr. Konstantin Jireček sin je bivšeg austrijskog ministra Josipa Jirečka te će mu sad biti oko 26 godina. Nu nije sad prvi put, što se ime njegovo spominje u literarnom svietu s velikom hvalom. Ovim znamenitim i suvremenim djelom par excellence zasvjedočio je pisac, da ga u podpunoj mjeri ide ona hvala, koju mu priznavaju bez iznimke svi literarni krugovi. Neima tomu ni dvie godine, što je on izdao toli slavljenu poviest Bugarske, najbolju i najtočniju, što ju danas o toj nesretnoj zemlji imademo. Putujuć on prošlih godina po cielom slavenskom jugu na Zagreb (gdje smo imali priliku š njim prigodom otvorenja hrvatskog sveučilišta razgovarat hrvatski) i Biograd u Bugarsku, sam je sve na svoje oči gledao, iztraživao i bilježio neumorno. Tako su nastala djela o Bugarskoj, koja će evo epoku stvorit.

Jirečkova knjiga o Balkanu podieljena je na četiri diela. Prvi dio razpravlja o putevih za tračkih, grčkih i rimskih vremena, drugi razabire njihovu sudbinu za srednjeg vieka, treći opisuje njihovo uredjenje za turskih vremena, a četvrti posvećen je balkanskim klancem.

Nam nastaje dvojaka dužnost potanje se osvrnut na djelo Jirečkovo, prvo jer je u programu našega lista i drugo jer se tiče svjetsko-historičkih čina, koji se evo za naših dana zbivaju na iztoku.

Prem naručismo djelo odmah, nije nam još prispjelo. Medjutim čitamo vrlo točnu analizu u „Wien. Abendp.“, te da nezakasnimo, uprav u ovaj čas, kad prelaze Balkan ruske čete, upoznat osobito naše vanjske čitatelje s Jirečkovom knjigom, upotrebljujemo spomenute podatke.

II.

Pisac vodi nas iz Biograda u Carigrad glavnom velikom cestom te nam tumači povjest svakog okružja, svakog mjesta, svakog kroka. Najznatnija prometna žila balkanskog poluotoka jest velika cesta iz Biograda u Carigrad. Už nju leže Niš, Sofija, Filipopolj i Drinopolje. Tko zauzme nju, stategički je i trgovački zauzeo balkanski poluotok. Nu znamenitost ove ceste još je veća i iza granica poluotoka. Mnogo vjekova bijaše ona jedina spoja iztoka sa zapadom. Cestogradnje i vojne rimske, pustošeće poplave Huna i Avara, seoba Gota i Slavena, mirna i ratna poduzeća Bizantinaca — a nad svim križarske vojne udariše toj cesti svjetsko-povjestni pečat. Smjerom istoga puta začeše Turci svoja osvajanja u Evropi — i istim smjerom izvija im se po malo gospodstvo iz ruku. Sada je ta znamenita cesta zapuštena i zaboravljena al će s nova oživit, čim se željeznicom uz taj put spoje zapad i Carigrad, u koj se do sad skoro samo morem mogaše. Ne manje znameniti su i mnogobrojni nuzgredni putevi, vodeći k Dunavu, k toj dugoj ponajznatnijoj prometnoj žili južno-iztočne Evrope. Poviest ovih spojnih puteva jest ujedno i poviest balkanskih klanaca.

Gradjenje drumova bijaše prvi posao starim Rimljanom, kad su zauzeli koju novu provinciju. Vojnici sami preuzeše gradnju. Via Egnatia nasta n. pr. odmah iza zauzeća Macedonije. Puteve od Solina u Bosnu gradiše od 16—20. poslije Isusa, one kod željeznih vrata na Dunavu 33. ili 34. g. U isto doba dogotoviše valjda zapadni dio glavne ceste do Niša — a odanle pokrajni drum u Stobi, da spoje Macedoniju.

Rimska cesta (Via militaris, via publica) bijaše najudobnije uredjena. Obično bijaše devet koračaja ili šest metara široka i potaracana pločnim kamenjem il posipana pieskom. Na pećinastih mjestih usjekoše ju u hridi upravo zadivljenja vriednim naporom, pomislimo li, da nisu imali novovjekih razprskavih sredstva. Nad riekami potoci i prolomi podigoše kamenite mostove, riedko kad drvene. Krivim se crtam ugibahu i udarahu tako ravnim putem, da se često potaracana cesta strmo diže i naglo pada. Čitav drum bijaše izmjeren; iza svake rimske milje (mille pasuum = 1000 koračaja) stajaše napisom providjen kamenit stup (miliare, lepis = miljokaz). Pet rimskih milja jednako je jednoj zemljopisnoj, tri jednoj turskoj uri, jedna 1842. metrom, $^1/_8$ jednom stadiju.

Velik bijaše broj gradnja za osjeguranje ceste i za udobnost službenih putnika. Noćište (Mansio) nalažaše se iza svakog dnevnog putovanja u povećoj kakovoj naselbini; za putujuće činovnike bijahu uredjeni posebni stanovi (praetoria). Za dana promieniše na nekih postaja (mutatio) kola i konje. Tu neku vrst poštarnica imenovahu ili po kojem bližnjem selu ili po miljokazu od zadnje postaje — (n. pr. ad sextum, ad nonum.) Už nje stajahu gostione

---

sakrivalište Pillonovo, već je on na drugoj strani izašao, orijaškom silom jadro, na kom bijaše šator pričvršćen, porušio i pod njim zakopao oružnike, sam pako bijaše u jedan tren dolje na obali. Po treći put začuh oštri pronicavi zvuk nad valovi zajeknut, tad ga vidjeh skočit u vodu, podronit i bližat se poput fosforično sjajnog traka klisu.

Nešto malo za tim podigoše se oružnici opet na noge. Nit negledeć mene, pohrle dolje na obalu, od kale pucahu neprestance za smjelim plivačem. Nu nenahudiše mu drugče, van da je trak sad izčeznuo — a sad se opet pojavio. Dugi uzani čun, pokaza se opet na kraju klisa; začuh plačkanje vode, podrugljiv smieh — i tad izčeznu ko tamni trak brzinom dupina, smjerom Sorrenta. . . .

Kad uljezoh sliedećeg jutra u kavanu, čitah u „Giornale di Napoli“, da je potraga za Pillonom u nekom kriomčarskom družtvu kod Posilippa ostala bezuspješna. Usuprot tomu pako, da je pošlo za rukom uhvatit njegovu poznatu ljubeznicu Filomelu; od nje da očekuje policija važnih izpovjestih pošto je posjedovala dragulja i zlata od bajne vriednosti.

To bijaše moj prvi susret s Pillonom. . . .

* * *

Turminov usta i baci okrajak cigare preko naslona loggie, gdje se u dubini izgubi, iskre sipljuć, kao kries zviezda. Tad si načini novu, pokuša nešto vina i nastavi:

Onog ljeta bijah u Pompejih, Amalfiju i Salernu — a niesam baš ništa čuo o Pillonu. Kao vazda iza ovećeg sukoba s oblastmi, bijaše izčeznuo i ovaj put bez traga. Istom pod jesen, kad prispjeh u Sorrent, pojavi se i viest, da su ga vidjeli sad tu, sad ondje. Pa kad je neki bogati Francez bio izrobljen na putu preko Monte San Angela, znalo se, da je Pillone na novo sabrao četu, a oružnici skočiše na noge. Najveći dio stranih bogatira pako, što stanovahu u obližnjih vilah. na brzo spremi stvari i pobježe u Napulj.

„Rosa magra“, obična gostiona umjetnika u čarobnom Sorrentu, bijaše jur napunjena, kad sam ja došao. Stoga bijaše prisiljen nastanit se u predgradju, pak pošto nije bilo u mene sredstva stanovat u velikoj gostioni, odabrah si prav pravcati taljanski „Albergo“ tik uz more.

Uvidjeh doskora, da nebih bio mogao bolje birat. La Cocumella — tako se nazivalo moje čedno prebivalište — bijaše jednom od onih gostiona drugoga reda, u kojih se nekako prijateljski živi s gostionikom i njegovom ženom, s djecom i družinom. Ako si tako sretan, te ti podje za rukom u njih steć povjerenja, do skora te više drže prijateljem, no gostom, koj plaća.

Vinogradi i vrtovi bijahu mi otvoreni; sve neizdane sobe bijahu mi na porabu, atelier (slikarsku poslovnicu) mogah si smjestit kud me volja — a svaki večer pripoviedasmo si kraj ognjišta po zlu vremenu priče, po liepu pak, kad bijaše nebo jasno a srebren mjesec razsvjetlivaše dimovit vršak Vezuva, plesasmo tarantellu u velikoj sjenovitoj loggiji, (zábit). Sretnih li dana, toli punih mirna zadovoljstva i nevine radosti! Ta tko bi i pomislio, da ima na toj čarobnoj grudi zemlje razbojnika, a tko, da valja pred njima bježat!

„La Cocumella“ bijaše vrlo razgranjena. S prvince bijaše jezuitskim manastirom, što ga potres porušio, kašnje privatnom kućom a sad na novo pregradjena za gostionu.

Da pravo rečem, neimaše posebna vrta, već samo niz vinograda; nu niesu baš bog zna kako ugodni bili ti skalinasti i jednolični vinjaci. Nu za odštetu pribavi mi moj gospodar, uslužni Nikola ključ jednog od najčudnovatijih ljetnika (vila), koga spajaše kratak i listom obavit hodnik sa zadnjim vinogradom.

Ljetnik bio vlastničtvom grofa Sirakužkog,

(tabernae), a gdje gdje na putu nalažahu se zdenci (ad putea). Za čuvanje ceste posagradiše mnogobrojne gradiće (Castella) il kule (turres). Od onih prvih razviše se tečajem vremena mnogi plemićki gradići, a ove posljedne još se i danas nalaze pod imenom turskih karaula. Klanci bijahu popriečnimi zidovi i tvrdjicami učvršćeni.

Najviše osjeguravahu posjed ceste proti domaćim plemenom i proti slučajnim tudjim provalam, mnogobrojne naselbine rimskih veterana i kolonista. Za kratko bijaše podunavlje ća do egejskog mora znatno romanisovano.

Od Singidunum-a (Biograda) do Bizanca bijaše 31 noćište, 43 postaje i kakovih 670 rimskih milja. Sad računaju daljinu medju Biogradom i Carigradom na 172—185 sati. Da se taj put prevali, treba 20—30 dana. Dakako, da ovaj račun vriedi samo za karavane, koje riedko više od 8 sati na dan provale. I za vojsku se može uzet. Austrijski poštarski ulaci prevale čitav put u neprekidnu brzoteku na promienjenih konjih za pet dana. —

III.

Balkan, ili kako ga stari nazivahu Haemus, naravno je produženje Karpata. Oddieljen od njih Dunavom, proteže se krugom kakovih 85 zemljopisnih milja od zapada prema iztoku do crnog mora. Njegov početak nazirahu obično i tudjinci i domaći na iztočnom kraju timočke doline. S orografskog gledišta dakako da se nemogu od njega oddielit gore iztočne Srbije medju Timokom i Moravom, jer su samo š njim u neposrednom savezu. Ta je sveza nizko pogorje medju Nišavom i timočkimi izvori. Istom na najnovijih zemljovidih našeg vieka imade Balkan tu sliku. Prije se skoro kroz 2000 godina održavaše u zemljopisu krivo mnienje, da se Haemus sa svojimi produžci proteže cielim poluotokom od crnoga do jadranskog mora. Tek Boué i Grisebach odstraniše ga oko g. 1840. Počeše ga izvodit iz staro - baktrijskog aêsma (šuma).

Sadanje pravo bugarsko ime pogorja jest „Stara Planina“, a rabi se od Timoka do mora. Tursko ime Balkan znači jednostavno „gora“, te se je udomilo na zapadu kroz ruske ratove našega stoljeća. Danas znademo, da nije Balkan najviše pogorje poluotoka, jer ga i visinom i divljošću nadmašuju, Ryl, Šar, Olimp i Crnogorske planine. U staro doba pretjerivahu mu višinu. Kralj Filip IV. Macedonski, pope se g. 181. pr. J. na jedan vršak Haemusa u nadi, da će odanle moći pregledat crno i jadransko more, Alpe i Dunav — al se nezadovoljan vrati. Polybij i Pomponij Mela ipak vjerovahu, da se moraju vidit oba mora, Strabo se pako protivi tomu, kao i mnienju, da se s Pinda vidi egejsko i jonsko more.

Od Crnoga mora do srbske granice dade se danas balkansko pogorje prekoračit na osamnajst mjesta. Povjestni su dakako samo oni, kojimi bi mogla vojska proći. Ti su: 1. Klanac uz obalu (medju Varnom i Mesembrijom), 2. Nadir Derbend (medju Trovadom i Aidosom), 3. Čalikavak (medju Šumenom i Karnabadom), 4. Kotelski ili Kazanski klanac (medju Osmanbazarom i Slivnom), 5. Klanac kod Slivna, prelaz sa Tvrdice i sa Trjavna, 6. Šipački klanac (medju Trnovom i Kazanlikom), rozalitski klanac, 7. Trajanov klanac (medju Trajanom i Sopotom), rabanički klanac na vidovih izvorih, 8. Etropolski klanac ili Orchanié, 9. Iskerski defile, 10. Klanac berkovički ili Ginci (u Pirot) i 11. Sv. Nikola.

Rimljani upotriebiše šest klanaca (1., 2., 3., 6., 7. i 9.); dva njihova puta kroz Haemus podpuno su propala (7. i 9.) i nije ih nitko drugimi zamienio; medjuto prirediše pet sasma novih prelaza.

Jedna jedita rieka lomi pogorje, na Rylu izvirući Isker; njegov divlji defilé zaustaje medjuto za ostalimi balkanskimi prelazi, koji svi kroz 400—1900 metara visoke klance vode. Drugi vodeni prolom, Vidov, za koga mišljahu da izvire kod Ihtimana pred Trajanovimi vratmi a na Carigradskoj cesti, uzdržao se i na najboljih zemljovidih kroz kakovih sto godina, — dok ga nije g. 1870. Lejean iztriebio kao kartografsku pogriešku.

Najlaglji prelaz od Dunava preko Balkana u srdce zemlje pružaju dva riečna korita, Kamčije na iztoku i Timoka na zapadu. Osobito Kamčijin okrug bijaše u ratovih posljedneg stoljeća vrlo važan.

Kamčija teče jedina od svih rieka, koje na Balkan izviru nit prema Dunavu nit prema Marici, već ravno sa zapadu na iztok u crno more. U staro doba zvaše se Pannysos; kod Slavena bijaše do 17. vieka Tiča; novo bugarsko ime nasta iz turskog kamčik (bič). Njezina oba izvora, golema Kamčija i mala ili luda Kamčija djele iztočni Balkan svojimi dubokimi klanci u tri nizka pogorja, od kojih samo najjužnije dopire do mora.

Ovim osamnajst zemljopisnih milja dugim pogorjem vode najglavnija četiri puta, dva preko sjedinjene Kamčije, dva preko nesjedinjenih joj struga. Temeljem operacija za prelaz ovih točaka jest na sjeveru brieżuljkasto tlo, što se proteže od sjedinjenu veliku Kamčiju od Šumena do Varne, — na jugu plodovita visočina uz bugarske kotline do Tundže. Južna izhodišta tih cesta, što križaju klance, naime Carigrad i Drinopolje, nepromieniše se ni malo, — sjeverna mienjahu se prilično.

---

sicilianskog plemića, umrlog pred kakovih deset godina. Zanj se pravdahu nasljednici, a mogaše parba teć još kojih deset godina. Nazivahu stoga obično ljetnik mrtvim „la villa morta“. To ga ime išlo. Jer nemogaše bit ništa mrtvijeg i zabitnijeg u tom kraju, gdje sve disaše životom i sunčanijem trakom. Koliko li se put nesjetih, kad tud prolažah, priče o začaranoj kraljevni, što spava u zakletu gradu! Cvieće i travke puzavice ostaviše složke, zabludiše na put i preko njega, popeše se preko mahovine i biela kamena. Kipove obavi zimzelen, a mladice divljih ruža, kupina i paprati kupimice digoše glavice iz zaraslih mramornih vodostaja starih vodometa. Naranče trunuše nepažene u zasušjelih vodovodih, gaj od naranče izumro, dočim se pinije, čempresovi i platani medjusobom mrzko borahu, koj će se više razširit i drugomu otet što više svjetla. Čudne gljive, često neobično velike, poniknuše u mirtovu gaju, a kad se stalo mračit, mogahu se nać tako velike žabe, da im se svatko kao pravim pavcatim stanarom vrta i nehotice ugibao.

U zakutku vrta dizaše se ljetnik, dvokatna sgrada s četverouglastim tornjem, nu još pustija, neugodnija i otrošena od vrta. Sve bijaše zatvoreno obito rešetkami, poduprto podpori počam od podrumskih prozora pak do dimnjaka, zaštićenih malenimi krovići od drva. Sve bijaše obrašteno bajnim zelenilom, lozom, lovorom, i puzavicami, koje su jur davno utekle sa sagnjilih spalira, da na svoju ruku poduzmu put preko krova. Da, vegetacija bijaše tolika, da za stalno nebi bio mogao odkrit vrata, da nije neki prebačen kip Venere potrgao zelenilo i tako odkrio ulaz. Iz nutra i u nutra letahu veseli vrebčići te donašahu svojim mladim hrane.

Sa zaledja ljetnika, odakle se morao najdivniji pružat vidik na zaljev i njegovu okolicu, vodjahu široke kamenite stube dolje k tako zvanim galerijam, što su osebinom hridovite obale sorrentinske To su visoki, svodoviti hodnici, uklesani u samu pećinu i providjeni prema sjajno razsvietljenoj morskoj strani velikimi otvori. Njihov početak gubi se u rimskih vremenih, — a čemu su služili, o tom je toliko mnienja, koliko starinara. Jedni držahu ih postupinami k nimfejam, što su spadale k starim rimskim ljetnikom; drugi proglasiše ih bedemi za obranu prot Turčinu; treći misle da su pokopališta il katakombe — a četvrti misle jednostavno, da je taj čitav sistem podrova (tunela) kamenolom i tečajem godina tako nastao, da su godimice izvadili š njih kamenje, od koga se malo po malo gore na vrhu nanizao sjajni niz prekrasnih ljetnika moćnih Rimljana. Neću se dalje upuštat u razglabanje tih hitpoteza, već ću samo primjetit, da su ovi hladni, sjenati hodnici ne samo prava blagodat u žegućoj vatri ljetnoj, već da su svojimi zavoji, svodovi i dielovi, svojim izgledom na gladku površinu zaljeva, na obalu punu dragâ i na daleki Napulj, najslikovitije ljepote, što si ih mož pomislit. Jest to toli zamamno i čarobno, da sate i sate skrušeno i zadivljeno možeš gledat taj suncem obasjani čar, koj ti napunjuje dušu raznolikim snatrenjem.

— Nemojte se dakle čudit, ako su mene, slikara, ovi podzemni hodnici predobili, pak ako sam pred mojim platnom tamo ure prosjedio, odkale se pruža najljepši vidik na more i sav bujni život, što mi se oku razastro.

— Bijaše nekog popodneva početkom listopada. Prve se bure jur pojaviše i u divotnih valovih odbijaše se pjena sa ovih strmih hridina, što su tu poput željezne tvrdje namještene, da prkose tisuće godina nepogodam. Ja sam uprav dogotavljao neku sliku, koju sam odavna započeo te niesam na ništa kraj sebe pazio, kad me iznenadi hitac s morske strane. Poglednem dolje i opazim kako se dvie ladjice bližaju obali. Najbliže bijaše

*

IV.

Prvi balkanski klanac je **primorski klanac**, kojim si Rusi g. 1829. prelaz izvojštiše uz pripomoć flote, koja naskoro Sozopol i Anhial zaposjede. Preko ovog klanca protezala se nekoč uz obalu morsku rimska pontijska cesta, spajajuć Carigrad sa dunavskim ušćem.

Drugi klanac je najvažniji, te spaja današnji Provad sa Aidom. Ovim putem prodrieše godine 1388. Turci u Bugarsku, napadoše na Provad, te osvojiv obližnje tvrdje Mataru i Venču, započeše podjarmljivati Bugarsku. Od to doba prozva se ovaj klanac Nadir Derbend (po selu Nadirköi), te je ovuda vodila glavna cesta iz Jedrena ili Stambula u bugarsko podunavlje, Rumeniju i Poljsku. Aidskim klancem predje već godine 1467. Muhamed II. u Bugarsku, da izbjegne zavladaloj kugi u Carigradu; God. 1672. krene Muhamed IV. vojskom na Poljsku preko Aida kroz Koparani, koji mjesto usried šume ležaše, te kroz klanac Kirk-gečid ili kroz 40 gazišta, jer ovdje valja potok Delidže Deré neprestano prelaziti, dodje prieko Köpriköi-a (na Kamčiji) i Devna (pokraj razvalina Marcianopola) u Babadagh.

Od Nadirköia iduć prama zapadu preko Boghazderé, preko male Kamčije i sela Čenge (ili Čengel) prispjet ćemo takodjer u Provad, lievo pak od velike Kamčije, uzduž Lapušme prama sjevero-zapadu, doći ćemo u veliku tvrdjavu Šumlu, bugarski Šumen nazvanu. Ovim pravcem ima se preko Balkana do Šumle dograditi željeznica, koja u Jambolu svršava, da se tude sa linijom Varna-Rušćuk spoji.

Pri obih prvih prelazih imamo samo jedan lanac gora i jednu rieku (spojena Kamčija) preći; pri trećem pak prolazu, valja nam preći obadvie Kamčije i dva ili tri razmedja vode. Sadanja izlazna točka na sjeveru je Šumla.

U staro i srednje doba vodila je na gornju Kamčiju cesta iz Preslava, koji je do g. 971. bio glavnim gradom Bugarske, sad je pak Preslav selo, turski Eski Stambul (Stari Carigrad) sa starimi i srednjovječnimi razvalinami. God. 1585. putujući s nekim poslanstvom preko Bukarešta u Carigrad, opazio je ovdje francezki učenjak Jakob Bongars na daleko se protežuće zidine iz bielog pločevca; Marsigli je čuo, da se ovdje nalaze znamenite razvaline sa nadpisi. Od Preslava vodi gorom put u dolinu Čalykanak, gdje se s lieva i cesta iz Šumena priključuje; odavde preko drugog razmedja vode, u visini od 402 metra, doći ćemo u dol divlje Kamčije, a od ovud preko trećeg razmedja (300 metra) u Karnabad na ravnici tračkoj.

Sliedeći klanac (četvrti) je kotelski (624 metra). Od sjevera vodi put preko velike Kamčije nedaleko njenog izvora kod Tike (Čitak), prieko visokog i strmog razmedja vode, spušta se u kotlinu, u kojoj leži vojničko selo Kotel, sagradjeno oko 1345. god., turski Kazan (t. j. kotao) nazvano. Odavde se klanac pruža uzkom stazom izmedju pećina, a zovu ga turski Demirkapu (željezna kapija), te dopire do izvora divlje Kamčije. S lieva doći ćemo kroz Marak-Boghaz u Karnabad, s desna pak prieko Matejske planine u Slivno.

Ovim klancem išla je u prošlom stoljeću turska vojska na Rusiju (1768-1774.), a po svoj prilici prolazila je ovud i u predjašnjih ratovih. Godine 1829. posjeli su Rusi ovaj klanac, kao i predjašnji tek onda, kad zauze kozačka regimenta iz Slivna primorski klanac.

Peti klanac zapadno od izvora Kamčije spaja Trnovu sa Slivnom (1104 m), Bugari ga zovu Vratnikom a Turci Demirkapijom. Sliedeći lanac Balkana, koji se na 15. milja proteže jest najdivlji. Okrajnu stazu koja sriedinom Tvrdice prolazi, započeše poljski miernici, koji se u turskoj službi nalaze, u izkrivudanu i strmu gorsku cestu pretvarati. Cesta bi imala od Jeni Zagra prama jugu voditi. Gradjenje druge ceste preko gorskog sedla, zapadno od Trjavne ležećeg, ostalo je pustom željom.

Jedan od najvažnijih balkanskih klanaca leži na izvorih Jantra kod sela Šipka (divja ruža): Turci ga i Oazan zovu (po Barthu je 1444 m. visok). Ovim klancem nije nikako moguće od sjevera u tračku dolinu. Od Slivna i Jambola do Sofijske kotline prati naime južno od Balkana gorski lanac „Sriednja gora“ kako ju Bugari zovu. Savrh klanca opaziti je u dubljini posvoda briegovi obkoljenu prekrasnu kotlinu Tundže na najudaljenijem mjestu $2^1/_2$ sata široku i ne posve ravnu. U sriedini je varoš Kazanlyk, a oko nje 38 sela. Obližnji briegovi, osobito pak strmi Mara Gedik, najvišja točka Balkana (2350 m), još su i u lipnju sniegom pokriti, dočim su dolje poljane ružâ sve u cvietu. — Kazanlyk je naime glavno miesto za proizvadjanje ružičnog ulja. —

Kazanlyčka kotlina je najljepši prediel cielog poluostrova; Bugari ju zovu tulovskim poljem. Na 10 kilometara iztočno od Kazanlyka leži bugarsko selo Tulovo ili Tulevo. Ime tog mjesta sadržaje čudnovatu uspomenu iz najstarije poviesti Haemusa Ovdje, na tulovskom polju, pod južnim ogrankom Haemusa bijaše nedvojbeno celtska Tyle, od kuda je kralj Komontorij sa svojimi nasliednici zemljom od Dunava do egejskog mora, te grčkimi slobodnimi trgovačkimi državami na Pontu i Propontidi kroz 66 godina vladao (279—213 pr. kr). U cieloj Traciji neima za tabor ratujućeg naroda sgodnijeg mjesta nad ovom plodnom prostranom i toplom kotlinom; obkoljeno je bo odasvud visokimi brjegovi, a silni izlázi vrlo su prikladni za obranu. Iz kotline vodi najznamenitiji klanac sriednjeg

---

čun, što ga u Sorrentu „lancia“ zovu; daljni činjaše se da je carinarski. Nu obje ladjice tjerahu široka jadra groznom brzinom prema obali.

— Bijaše doduše jur stara stvar vidit, kako carinarski čun proganja ladjicu, u kojoj mišljaše zabranjene robe. Al nevidjeh još nikad napuljskog čuna po tako zlu vremenu na moru, i nikad tako biesno koga proganjat jer su njihovi momci većinom slabi mornari. Meni se činjaše da će sad naletit na pećinu te se razbit.

— Iznenada okrenu se prvi čun, jadro pade i uprav, kad je najvećom brzinom letio kraj pećine odazih čovjeka skakat sa daske na dasku a odatle izčeznut u valovih. Nekoliko pušaka pukne s druge ladjice, a tad i ova potegnuv jadra, izčezne pod hridinom, da niesam mogao ništa više vidit.

Ja poskočim, da vidim dalje. Nu sve bijaše mirno, — samo pjeneć i se valovi odbijahu se s pećine te padahu razbiti na milijune bisera niz strmu hrid. Koj plivač mogaše za takova vremena uteć valovom, a da ga neprozdru i nesmrskaju? Još jednom glednuh kud mogah okom doseć, — i sjedoh tad opet, da nastavim rad s uvjerenjem, da je i opet nesretni zanat kriomčarenja prozdro novu žrtvu.

— Nu jedva što sam dva časa radio, kad mi se pričini, kao da čujem nešto po pećini grebsti. Nekoliko kamenčića pade dolje i u isti se čas vinu kroz velik otvor polugo ribar takvom silom, da me malne sruši sa slikom.

— Nehotice krikoh iznenadjen i razljućen. Jer kako bijaše mokar, svu mi sliku poškropi vodom i pieskom.

— Oprostite, Eccellenca! uze on težko dišuć; — nu Vi mi morate dat kabanicu.

— Moju kabanicu! viknem ljutit te se latim žilave batine.

— Da, i Vaš šešir i Vaše očale, nastavi on sasma mirno.

— Zar si lud, lopove, odvratim mu kad je isti čas razastro moj slikarski suncobran pred slikom. Ta ti ćeš mi pokvarit sliku!

— Nebrinte se, Eccelenza, šaptaše on polu moleć polu se grozeć; ja Vam neću ni perca otet; nu Vašu kabanicu moram imat, tu neima krzmanja.

Na to se spremi, da mi skine kabanicu s ledja a ja, misleć, da se tu zbilja o napadaju radi, stanem se batinom branit. Nu okretnošću panthera izmakne mi se on izpod podignute ruke i dočim mi jednim jeditim potiskajem oduze batinu, reče tiho:

— Zar me, Eccelenca, više nepoznate? Ta mismo oba već prije jednom zajedno u vatri bili. Sjetite se svatbe na Rivieri di Posilipo!

— Pillone! klikoh ja i spustih ruku.

— Pogodiste Eccelenza! I u pogibelji ko tada, progonjen ko tada, nepitajte, nesudržavajte me, svaki čas može me stat života! Posudite mi za što Vas molim i ja sam spašen!

— Tko bi bio u tom mladom vitkom ribaru obrezane kose prepoznao onog sjajnog glavara od nekoč! Kako malo nalikovaše ta polugola, premočena osoba ponositoj glavi, štono bijaše one večeri glavnim junakom zabave i borbe. Pak ipak nemogah dvojit: bijaše njegov glas, njegovo oko a sjegurno mu držanje izdavaše ga u tom opasnom času četovodjom Pillonom.

— Uzmite moju crvenu kapu, šapne on i ogrne brzo moju rimsku kabanicu i naturi na glavu moj širok šešir. Bacite ju kod trećeg prozora dolje, da ostane medju kamenjem viseć. Sakrijte se tad u pokrajnom hodniku gdje visi Madonina slika te se prije nekažite, dok se sve nesmiri. Žurite se, radi se o životu!

Bijaše nešto toli odvažna i zapovjedajućeg u tom kratkom nalogu, da mu se odmah pokorih. Kapu bacih na otvor a vjetar ju odni medju prelomljeno kamenje.

(Nastavak sliedi.)

Balkana prama sjeveru u podunavlje; prama jugu u Sriednju goru i tračku ravnicu; prama iztoku doći ćemo tundzkom dolinom u kotlinu Slivna za 300 metara nižje ležeću, prama zapadu pak lahko nam je sići stazom u ravnicu zapadnog diela Thracije, gdje se baš u sriedini nalazi Filipopolj sagradjen na tri briežuljka.

Uzgajanje ruža u Tulovskom polju i u drugih dielovih Thracije, vrlo je star zanat. Slavne bijahu jur u starom vieku edonske ruže Pangaiosa, stoliste ruže macedonskih Filipa sa sjevernog podnožja Pangaiosa i šesteroliste iz „vrtovah Midasa“ na vodopadih Edesse. G. 1798. putovahu ovim putem turski vojni odjeli, izaslani proti vidinskom paši Pasvan Oglu. Rusi dodjoše u taj kraj samo 1810., kad je ruska vojska pod knezom Vjazemskim posjela Trnovu i Gabrovo. G. 1837. sagradiše tu za sultana Mahmuda II. posebnu, 10 milja dugu cestu — nu zapuste ju na skoro tako, da su morali 1855. za sultana Abdil Medžida novu sagradit. Danas je i ova posljedna bez traga propala. —

Iza rosalitskog klanca (1930 m.) na Mara Gediku, najvišem prelazu Balkana, kojim se može samo ljeti prelazit, sliedi 7. glavni prelaz, klanac Trajanov. Krozanj vodi jedan od najstarijih rimskih puteva u Thraciji, možda prvi, što su ga Rimljani sagradili za osjeguranje nove provincije. Spajaše skoro u ravnoj crti Filipopolj s podunavskimi gradovi Novae i Oeskus-om.

Rimska cesta iz Filipopolja u Novae zvala se od prvih vremena Trajanovom. Još i sad leži na Osmi grad Trajan, a balkanski prelaz zovu Trajanovim putem. Ovo se ime pojavljuje već 601. godine. Tada htijaše Trajanovim putem vojvoda Commentiolus iz Novae po Dunavu poći u zimovišta u Filipopolju, prem bijaše put već tada 90 godina zapušten. Jedva jedvice nadje nekog starca, koj mu je bio vodjom. Nu u klancu samom izgubi zimom i vjetrovi mnogo vojnika i mulaca te ga je vlastita vojska došav u Filipopolj proklinjala.

U sriednjem vieku samo se jednom spominje taj klanac, i to 1048., kad je četa Pečeneza iz Filipopoljskog okruga njim prolazila u Osmin kraj. Bizantinski vojvoda Konstantin Arianites podje za njimi u potjeru te ih protjera iz Loveća. Danas je Trajanov klanac sasma zapušten; na putu su dvie turske drvene kule.

Dalje prema zapadu, gdje su prije bilježili na zemljovidih korito Vidovo, ostaje Balkan strma pećina. Na nekih mjestih, n. p. rabaničkim klancem, na Vidovih izvorih (1916 m.) ili kod Zlatice (1496 m) mogu konjanici prolazit. U Sofijsku dolinu vode tri klanca, medju njima prolom Iskera.

Iskerov klanac (9) jest više satih dugo i tamno tjesno. — Velebne i gole hridi tako se često sužuju, da jedva ostaje mjesta jasno-zelenim valovom Iskera, koji se na silnih vodopadih odbijaju i ko striele dalje prolete. Kanitz našao je 1871. uz ovaj prelaz razvaline od osam rimskih gradića, a bit će ih i više. Bijahu sagradjeni da uzčuvaju i štite toli važnu vojenu cestu iz trajanske Dacije preko Serdicâ u Dyrrachium ili Solun. U naše je vrieme Iskerski klanac baš tako zapušten kao i njegovi gradići. Samo 1829. g. doprieše Rusi pod gjeneralom Geismarom dovle i natjeraše nekoliko stotina Arnauta u Isker. Puške i handžari još se i danas nalaze na dnu rieke. Ovim prelazom vode vrlo opasne staze na obroncih.

U sriednjem vieku zapustiše Iskerov klanac te prolažahu iztočnijim (8.), klancem Etropolskim (1050 m.) koj još i sad Sofiju sa Šištovom i Rušćukom spaja. Midhat Paša utemelji u klancu oko god. 1864. čerkezku koloniju Orchanié te odkloni tako put od prije cvatućeg Etropola.

Desetim klancem, na Gince il berkovičkim (1508 m.) ide živahna cesta iz Sofije na Lom na Dunavu. Starodavne razvaline gradića svjedoče, da bijaše i Rimljanom poznat. Prelazi, što spajaju Pirot s Berkovicom (1919 metra) i Čiprovečom (1897 m.) nisu van za prelaz s mulami.

Najnoviji je jedanajsti, klanac Sv. Nikole (1384 m.). Ide se njim istom od ustrojstva kneževine Srbije, pošto bijaše neposredna sveza Niša s Vidinom timočkom dolinom prekinuta. Cestu preko tog klanca sagradi 1863. Midhat Paša te ju opasa mnogimi karauli i čardaci.

S Alpami il s Kavkazom neda se Balkan uzporedit. Njegovi klanci nebijahu zapriekom sjevernim neprijateljem, Gotom, Hunom, Avarom, Slavenom 16. i 17. vieka, Pečenezom, Kumanom i Rusom. Boljom obranom je balkansko pogorje proti južnim napadajem, jer se na toj strani gubi u strmih stienah. —

RAZGLED PO SVIETU.

I. HRVATSKA.

— Hrvatski sabor bit će sazvan na 15. kolovoza. Vlada je već izradila nekoliko zakonskih osnova, što će mu ih predložit, tako o proračunu za buduću godinu i o lihvarstvu.

II. INOZEMNI SLAVENI.

— **Rusija.** Iznenada stigla je viest s podunavskog ratišta, da su Rusi 13. srpnja pod vodstvom generala Gurka prešli Balkan. Osamnajst bataljuna prešlo je šipački klanac bez odpora i posjelo Jenizagru. Ovaj je dogodjaj od velike strategičke i historičke važnosti. Turci još su zadnjih dana sa svojimi telali trubili „još je Balkan naš“ — i u isti mah otvoriše se vrata k srdcu njihove moći il nemoći. — Rusi su svakako sretno snovali, jer su Dunav i Balkan bez žrtvah prešli, a njihovi neprijatelji mislili su, da će si barem na jednom od tih opasnih miesta razbit glavu. Danas,

---

PARIŽKE RAZVALINE

G. 4875.

SLUŽBENA I NEIZDANA PISMA.

S FRANCEZKOGA IZVORNIKA PREVELA P. K.

(Nastavak.)

Sad se tek mogasmo divit tomu djelu nad sva djela starodrevnog graditeljstva, na koje se bez sumnje protežu ovi stihovi Francezke antologije:*

„Uznesi se k nebu luče pobjedni,
Gorostas naše slave da uzmogne
Pod tobom proć, — ne prignuv se!“

Sve strane spomenika obložene su vrlo dobro sačuvanimi skulpturami. Pod svodom, visokim 20 metara, velika množina imena, urezanih u kamen, ima sačuvat uspomenu najslavnijih pobjeda francezkih. Na trideset štitova, namještenih oko polukata, čitaju se imena najslavnijih generala. Tu važnu razliku nadjosmo bez muke. Jedan ulomak g. Duruy-a sadržaje nepodpun imenik najprvijih francezkih vodja** medju kojimi su prva: Vojvoda de Valmy, Montebello i de Castiglione. Ta imena nadjosmo i na štitovih. Nu vrieme okrnji mnogo, te se većina ovih imena nemože pročitat. Razriešismo samo gdjekoje. Medju bitkami našli smo ove:

KELLERMANN.
LANNES.
AUGEREAU.
NEY.
MASSÉNA.
LAFAYETTE.
KLÉBER.
DUMORIEZ.
MURAT.

A imena generala našli smo ova:

VALMY.
MONTEBELLO.
CASTIGLIONE.
ELCHINGEN.
AUSTERLITZ.*
MARENGO.
WAGRAM.
ABOUKIR.

Ovaj slavoluk i ogromni drvored, što k njemu vodi, čine najsjajniji ulaz, što si ga može ljudska mašta ka kojoj priestolnici predstavit. Istina je tu prestigla fantastične bajke, kojimi se slave čudesa Babylona i Niniva.

Široka sto i dvadeset metara, nakićena cvietnjaci, vodostajami i vodometi, zasienjenja stogodišnjim drvećem, komu se jur korenje u ugljen prevrglo, produljuje se u nepreglednoj duljini zarubljena sgradami. Mramor i zlato nebijahu njihov najveći sjaj.

Nu tu naidjosmo na jednu potežkoću. Kako da si protumačimo, kako se je tolika množ kneževskih stanova nagomilala na jednoj točki? Al i to pitanje riešismo.

Neki g. Garnier-Cassignac pripovieda, da je jedan od zadnjih vladara francezkih, morajuć na silu si prisvojit priestolje svojih praotaca, nagradio uslužnost svojih pomagača ovimi velebnimi palačami. Nije li to sasma naravno, da su te palače bile podignute u blizini spomenika, posvećena slavi francezkih vojnikâ te da su ostale kao leno? Prem bijaše sve vjerojatno, još dvojasmo, bili to uztvrdili, kad al nadjosmo na znameniti epigrafski nalazak, koji uništi svaku sumnju.

Odkapajuć zemlju na kraju drvoreda, odkri jedan inžinirski radnik limenu ploču, sličnu onim, kakove mi pribijamo na uglove naših ulica.

* Victor Hugo, Anthologie française, t. III. ch. IX. p. 281.
** Recueil Général des historiens français, f. VIII. p. 117.

* Joanne (Extraits V i IV. 109.) uči nas, da su ovim imenom okrstili jedan parižki most.

kad se protivno zbilo, turski prijatelji zdvajaju i viču o izdajstvu! . . .

— Još nam je zabilježit jedan velik uspjeh ruski. Poslje žestokog boja, predala se 15. srpnja turska tvrdjava Nikopolje Rusom, koji zarobiše 6000 momaka, dva paše, Ahmeta i Hasana, 40 topova i dva monitora, Car se osobno zahvalio gjeneralu Krüdeneru.

— Iz svih vojnih operacija sliedi i očekuje se svaki dan kod Rušćuka velika bitka.

— Iz 11. i 12. vojnog sbora sabranit će se posebna vojska, kojoj će zapoviedat veliki knez nasljednik Aleksander a odredjena je da operira oko Rušćuka. — Uslied toga imat će podunavska ruska vojska tri velika krila: 4. i 14. vojni sbor pod gjeneralom Zimmermanom u Dobrudži, 8. i 9. vojni sbor pod velikim knezom Nikolajem i spomenuto krilo pod carevićem nasljednikom.

— Viesti iz Azije svakim su danom povoljnije

— **Bugarska.** Knez Čerkavski, guverner Bugarski već je spojio Trnovu brzojavom sa Rumunjskom. Sad će tu izlazit i službeni list na bugarskom jeziku.

III. AUSTRO-UGARSKA MONARKIJA.

— Poznati general Klapka imao je ovih dana audienciju kod grofa Andrassya. Morala je za stalno bit sasma privatne naravi, jer mu plemeniti grof nemogaše obećati podpore Turskoj.

— Još drugu liepu novost javljaju iz Pešte. Turski Softe i Šeici, vrativši se iz Pešte u Carigrad, ponesli su sa sobom do 300 molbenica magjarskih, kojimi mole srodnici turske braće Sultana za ordene. Ima i vrlo otmjenih molitelja. —

IV. GERMANSKI NARODI.

— **Englezka.** Englezi svakim danom, što biva situacija po Turke opasnija, proglašuju u novinah, da bi ma samo i povremeno zauzeće Carigradu kroz Ruse, bilo smrtnim udarcem po Englezku. Na svu sreću danas stoje drugče politički odnošaji velevlastih nego g. 1855.

V. INORODNI EVROPSKI NARODI.

— **Turska.** Slavni junak Abdul Kerim Paša vrhovni zapovjednik turske evropske vojske uzprkos počastnoj sablji što mu ju pokloniše peštanski softe, nemože ma ni koraka napred. O njem se nečuje ništa — no da su ga ovaj čas Turci skinuli s časti.

— U Carigradu opet se sprema mala revolucija. Čuveni Savfet Paša, ministar vanjskih posala, koj je dan na dan pisao evropskim kabinetom diplomatske note o strašnih barbarstvih, što su ih tobož Rusi počinili u Bugarskoj, odklonjen je sa svoje časti a na njegovo mjesto imenovan Aarifi Paša, koji će Tursku spasit. I Edhem Paša je odstupio. — Sulejman paša ide s vojskom na bugarsko ratište. —

— **Grčka.** Prelaz Balkana djeluje silno u narodnih krugovih. Svi su vojnici pozvani, da budu spremni; komora ostaje permanentna, te je zaključila uzet zajam.

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

AKADEMIČKE VIESTI.

— Filozofičko-historički razred jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu sastao se u sriedu 18. srpnja u sjednicu, u kojoj se čitao: a) nekrolog pokojnom članu Janku Šafařiku od Stojana Novakovića i b) „o slavenskih, poimence pako o hrvatskih i bugarskih putnicih, koji su tečajem IX. vieka posjetili Akvileju“ od predsjednika Dr. Franje Račkoga.

DRUŽTVENE VIESTI.

— Odbor „Hrvatske Matice“ imao je nedavno sjednicu, u kojoj se izviestilo, da družtvo izvanredno liepo napreduje; članovi da su narasli na preko 900, dugova da neima nikakovih već gotovine 3000 f. i još sve prineske za tekuću godinu, koji se nisu pobirali. Od zabavne knjižnice što će ju Matica počet izdavat, sad su pod tiskom „Pavao i Viržinka“ od St. Pierra, „Nov od Turgenjeva,“ „Iz maloga svieta“ Pflegera i „Opis trojedne kraljevine“ od Klaića. Slike i zemljovidi k tomu djelu vrlo su, liepi. Na dalje je Matica povjerila sastavak ruske književne poviesti prof. Klaiću, a uredjenje sbirke hrvatskih narodnih pjesama (Pavlinović — Marjanović — Kukuljevićeve sbirke) g. prof. Smičiklasu. — Ako itko, mi se radujemo Matičinu napredku, samo se usudjujemo dodat, da bi Matica još uspješnije djelovala, kad nebi sve svoje knjige izdala na jedan put, neć u nevezanih rokovih. Interes bi bio življi i trajniji. —

— Družtvo „Kasino“ — (pošto se u glavnom gradu Hrvatske nemože čitaonica rad sloge nazvat hrvatskim imenom) — sastalo se 15. srpnja na izvanrednu glavnu skupštinu, da vieća o svom obstanku, pošto su zaprietile s više strane pogibelji, koje bi ga bile kadre raztepsti. Te pogibelji su: novo slično družtvo, koje da se kani u-strojit u gornjem gradu i dosta velika nemarnost družtvenih članova u plaćanju prinesaka. Zaključilo se popitat članove pismeno neka se očituju, koji su i na dalje voljni ostat u družtvu, pa će se tad definitivno pitanje riešit. — Mi bi tomu nadovezali nekoliko mislih. Malo je gdje tako raztrovan družtveni i narodni život kao u Zagrebu. Prava je sramota, da svi naši patrioti, kojih Zagreb toliko imade, nebi mogli uzdržat čestito hrvatsko družtvo, koje bi širilo hrvatski duh, suzbijalo razne tudje pojave i privuklo u naš krug one, koji ga danas bježe, Žalostno je, al istinito, da bi se morali ugledat glede toga u mnoge naše susjede, o kojih i najstraniji ljudi povoljni sud izriču. Samo mi da robujemo! . . . Družtvo Kasino moglo bi shodnimi zabavami, konverzacionimi večeri, raznimi diletantskimi predstavami (u velikih gradovih to čine najaristokratičnija družtva i najotmjeniji ljudi) čitanji, predavanji i mnogim drugim tako djelovat, da nebi trebalo dvojit o svom obstanku i bojat se konkurenta. Al dakako svemu tomu hoće se mnogo volje i brige, a toga je u nas ko u miša perja. Mi smo jur naviknuli svakom podhvatu pljeskat, želit mu dobar uspjeh — al unapred već kimat glavom i ledjmi o njegovu. uzdržanju Mi mu proričemo propast al mu je neželimo, nu ga ni nepodupiremo. Kod prve sgode kad se sastanemo tad se jedan drugomu potužimo na te nesretne okolnosti . . . . pa mirna Bosna, dosta smo učinili. Jadna Hrvatska! . . .

ZGODE I NEZGODE.

— U Liverpolu (u Englezkoj) izgorilo je 9. srpnja veliko kazalište. Šteta iznosi 20—30.000 funti šterlina. (Jedan šterlin vriedi preko 10 fr. a. vr., dakle šteta 200—300.000 forinti.)

Na njoj bijaše napis:

„AVENUE DES CH . . . . ES“.

Tad nam puče pred očima. Dovoljan bijaše kratki dogovor, da obnovimo taj oštećeni napis. Valja ga čitat:

„AVENUE DES CHEFS ILLUSTRES.“

Drvored slavnih načelnika graniči s velikim trgom prije veličanstveno nakićenim. Nu samo jedan od tih nakita osta netaknut: ogromni obelisk, izradjen od jednog kamena, visok dvadeset i pet metara i skroz pokrit pismom, koga nismo mogli pročitat. Mislimo da ga treba smatrat nekim exvotom il religioznim spomenikom, podignutim na čast starim brodarom, koji su imali u ruci svu trgovinu Seine. Položaj trga blizu rieke, ulomak napisa,

„ERE DE LA MARINE“,

i ostanci mnogobrojnih podvodnih stupova: sve to u istinu svjedoči, da se je ciela brodarska trgovina tog mjesta tuj razvijala. —

Iz svega toga, iz nemogućnosti pročitat simbolične napise, kojimi je taj monolit (stup iz jednog komada kamena) pokrit, dolazimo do važna zaključka: kod Franceza kao i kod mnogih drugih starih naroda imadjahu svećenici svoj posebni jezik, poznat samo odabranim a nerazumljiv svemu puku.

Dodajem još nešto što će za stalno probudit pozornost Vaše preuzvišenosti. G. Naizantu čini se, da imadu ova tajistvena pismena daleku sličnost s crkvenim pismom najstarijih Egipćana.

Imam čast ostat s osobitim štovanjem

Vaše preuzvišenosti

najpokorniji, najodaniji i najposlušniji sluga

L. Le Rouge,

član instituta, akademije napisa i liepe umjetnosti.

IV.

Njegovoj preuzvišenosti g. Ministru javne poduke, nastave i liepih umjetnosti u Noumei (Calédonija.)

Pariz 28. prosinca 4875.

Gospodine ministre!

Od posljednjeg našeg izvješća radila je komisija za protraženje Pariza neumorno. Studen i led zapriečiše nas u veliko u radnji te smo deset dana trebali, dok razmiestismo radnike iz šatora po jur odkopanih i očišćenih hramovih.

Prem je naša radnja hila spora, ipak nam jur svladani dio donio vrlo zanimivih tajna i nerazriešivih zagonetaka.

Prošav kroz brodarski trg, nalazi se na lievo široka ulica, koja imade s jedne strane kuće s pokritimi arkadami — a s druge strane veliki vrt, komu još nenadjasmo kraja.

Znamo po Max. de Camp-u, da su vrtovi u sriedini Pariza bili vrlo riedki; dakle bijaše naša prva misao, da je taj veliki prostor morao služit za groblje, u čem nas je još kriepio pokus djelomičnog iztraživanja. Nekoliko grobova nalazi se još danas.

U onih grobovih, koje otvorismo, nenadjosmo ništa; viekovi neostaviše traga, — samo jedna grupa i jedna statua, što se dizahu nad dvima grobovima, nalažahu se u najboljem stanju.

Grupa predstavlja tri osobe, čovjeka orijaša i dva mladića; valjda njegove sinove. Sva trojica bore se zdvojno sa zmijami, koje ih obvinuše. Neznamo nikakvog opisa ovog strašnog dogodjaja, koji je oteo život cieloj obitelji, — a geografski položaj Pariza nedozvoljava nam pomislit, da bi tu tako velike zmije smjele živit na slobodi. Ove su valjda pobjegle iz kakova zvjerinjaka te ih uhvatiše istom, kad usmrtiše tri nevine žrtve.

(Nastavak sliedi.)

ŠKOLA.

Sveučilište u Tübingenu slavit će mjeseca kolovoza 400-godišnjicu svoga obstanka. Hrvatsko sveučilište sprema toj slavi latinsku adresu, sjećajuću osobito na onu okolnost, kako su se 16. vieka štampale u Tübingenu hrvatske knjigo glagoljicom.

— Bečki medicinski fakultet još je i danas najglasovitiji i najposjećeniji od svih na svietu. Prošlog ljetnog semestra bijaše na njem 906 slušatelja medicine; dočim imadjahu:

Berlin	281
Leipzik	361
Breslau	177
Bonn	118
Würzburg	491
Graz	161
Prag	326
Greifswald	222
Göttingen	122
Königsberg	126
Erlangen	121
Insbruck	62
Krakov.	181
Pešta	600

ZDRAVSTVO.

— U Krapinskih Toplica bijaše do 12. srpnja 643 partaja sa 801 osobom.

NARAVOSLOVJE.

— Ruski putnik Poljakov piše, da je u Sibiriji pri Obu i u Tobolsku našao divlje pse, koji u šumah živu, te se odaju plienu domaćeg blaga kao vukovi. Nešto su dulji od običnih sibirskih pasa i nešto kraćih nogu.

— Sergij Kern u Petrogradu piše „Chemical Newsu", iz Obuhovih ocjelara da je u lipnju našao novi metal u platinovoj grupi, koji je najbliži Molybdenu i Ruthenu. Kern će ga po Sir Humphriju Davyju nazvat „Davyum", te sad proučava njegove fizičke i kemičke osebine.

STARINE.

Obretenje u prvostolnoj crkvi Zagrebačkoj. G. Ivan Tkalčić naš vrli historik i arkivar naišao je u starih spomenicih na vjesti, da je u sakristiji stolne crkve zagrebačke još u XVII. vieku nalazilo se divnih i prastarih slikah na liepu (fresco). Budać da je za biskupovanja Alagovićeva ciela stolna crkva a i sakristija okrečena bila, to se nije moglo znati gdje su te slike stojale. Isti gospodin uzeo si truda te pokušao mjestimice grebsti kreč, i sreća je htjela, da se na nekih mjestih doista pokazala boja. Bivši ovih dana u Zagrebu glasoviti architekt Šmidt i pregledajuć stolnu crkvu, upozorio ga pomenuti gosp. na to i upitao ga za savjet, kako bi se sa slikah skinuti dala okrečina. Dobivši od njega naputak, počeo je po istomu raditi, i odkrio je do sada 5 slika znamenitih sa gledišta umjetnosti, koli starina. Glavna slika predstavlja Isusa, koj desnom blagoslivlje a ljevom drži knjigu u ruci, na kojoj napisano stoji: „Ait Dominus, qui verbum dei audit, et credit ei habet vitam eternam", (Veli gospodin, tko slovo božje sluša i povjeruje mu, taj ima vječni život). Pod Isusom nalaze se ine tri slike, dočim na protivnoj višjoj stieni odkrita je do sada samo jedna slika, koja predstavlja kako andjeo drži zavjesu. Sudeć po slikah i pismu, možemo ustvrditi, da ove slike polaze iz XIII. il najkašnje prve desetine XIV. vieka. Po svoj prilici budu ove slike uvremene biskupu Timoteju,koj je g. 1272. sagradio Tatari razorenu sakristiju i u njoj posvetio oltar na čast sv. Petra i Pavla.

VOJSKA I POMORSTVO.

— Ruski ratni trošak nedaje mnogim mirno spavati, osobito onim ne, koji bi radi vidili tursku kulturu i u nas. Tako je netko proračunao koliko imade sad Rusija ratnog trška, te je izračunao okruglim brojem 222 milijuna rubalja bez 8 milijuna rubalja za svagdanje uzdržavanje ruske vojske

— Ruske pomorske škole, 35 ih na broju, imadu na godinu 45.345 rubalja podpore od vlade, a 16.715 rubalja od privatnih družtva.

PROMET I TRGOVINA.

Od 15. srpnja t. g. počeo je poštarski ured u Križevcih rabit velik poštarski pečat s velikim magjarskim napisom „Körös" — a spoda malo „Križevac". Zadnjih kakovih osam nedjelja dobivasmo obično listove sa žigom „Kreutz", a do onda rabilo se nekoliko godina pošteno ime „Križevac". Mi stoga nebjedimo sl. poštarskog ureda, već bi samo radi čuti s kompetentnoga mjesta, kako se sve te promjene opravdavaju na proti izričnomu slovu zakona.? Da u tom magjarizovanju neima ni repa ni glave jasno je, jer su samo neke gradove obdarili tim znakom „bratinstva". Zagreb, Osiek, Križevac već su magjarski; Varaždin, Belovar i Koprivnica su još hrvatski; Senj, Karlovac i još neki su hrvatsko-njemački, i. t. d. Kad bi kod nas sve te bezzakonitosti imale nade, da uhvati korjenje magjarski duh u narodu hrvatskom, još bi si sve to mogli tumačit, — al ovako kojim je taj jezik nepoznat i čim više narivavan tim mrzkiji, mi svetčano proti tomu prosvjedujemo i molimo, da visoki sabor već jednom doskoči kršenju naših najsvetijih osjećanja!i prava . .

— Po predlogu ugarskog ministra komunikacija iznosi duljina budućih krajiških željeznica:
od Vinkovca do Broda 64·6 kilom. il 8·51 mil.
od Vinkovca do Mitrovice 70·32 kilometra il 9·26 milja.
od Vinkovca do Vukovara i Dalja 30·3 kilom. il 4 milj.
od Broda — preko N. Gradiške do Siska 136 kilom. il 18 mil.
od Siska do Karlovca 98 kilom. il 13 mil.

Trošak za te pruge proračunan je za prugu:

Od Vinkovca do Broda . . .	sa 4,255.000 fr.
od Vinkovca do Broda . . .	sa 4,620.000 fr.
od Vinkovca do Dalja . . .	sa 2,200.000 fr.
od Broda do Siska	sa 900000. fr.
od Siska do Karlovca . . .	sa 8,450.000 fr.

Ukupni trošak za tih 400 kilometra iznosi 28,525.000 forinta.

STATISTIKA.

— Za zadnjih deset godina, od 1865. do 1875. sklopilo se u Evropi na 10.000 stanovnika ženitba:

U Ugarskoj i Hrvatskoj . . .	104
„ Njemačkoj bez Bavarske i Pruske	96
„ Bavarskoj	93
„ Pruskoj	89
„ Austriji	85
„ Englezkoj	84
„ Nizozemskoj	82
„ Francezkoj	80
„ Taljanskoj	75
„ Švajcarskoj	75
„ Belgiji	75
„ Škotskoj	72
„ Švedskoj	66
„ Irskoj	51.

— Svjetska trgovačka mornarnica imala je 1. siečnja 1877. 58.208 jedrenjača sa 15,553.368 bačava i 5.571 parnjača s 5,686.342 bačve. Tu su dakako samo morem ploveći brodovi uračunani. Trećina ih plovi pod englezkom a šestina pod amerikanskom zastavom. Pet najznatnijih trgovačkopomorskih država jest:

Englezka . . .	sa 5.807.375 bač.
Sjedinjene sjev. države amerikanske	s 2,309.321 „
Norvežka . . .	s 1,410.903 „
Taljanska . . .	s 1,292.076 „
Francezka . . .	s 725.043 „

Trgovačke flote drugog reda imadu:

Španjolska	s 557.320 bač.
Grčka . .	s 426.905 „
Holandija	s 400.000 „
Švedska .	s 399.000 „
Rusija . .	s 392.000 „
Njemačka	s 376.000 „
Austrija .	s 338.000 „

— Po najnovijem statističkom popisu grada Londona, što ga donosi „Registrar general" ima taj orijaš: površinu od 122 engl. milje. Ulice su mu duge 1500 milja, kuća ima 417.767 a stanovnika 4,286.607. G. 1876. rodilo se 153.192 djetce — a umrlo 91.171 duša. Od 1000 stanovnika umrlo je 21.3 %, što je vrlo povoljno.

TVORNA UMJETNOST.

— Gradjenje akademičke palače s galerijom na Zrinjskom trgu i palače pravosudje imade sad naskoro započeti. Gradjevni odbor za prvu palaču viećao je ovih dana u prisutstvu g. arhitetka Schmidta iz Beča te je odobrio sasvim njegovu osnovu i proračun. Trošak iznosit će 250.000 f. — Pravosudna palača, za koju je već ličba razpisana, mora do konca listopada 1877. razi zemlje bit podignuta, a do konca listopada 1878. posve gotova.

— Na poziv odbora „Matice hrvatske" izradio je g. Rendić nacrt spomenika, koji bi se po zamisli iste matice imao postaviti na Zrinjskom trgu. Poprsje od bielog kararskog mramora bilo bi vierno izklesano po slici, što ju je Klovijo sam svojom rukom izradio, a stajalo bi na stupu od istarskog kamena. Visina svega spomenika iznosila bi 4 i pol metra. Nacrt je jednostavan ali je i vrlo ukusan. Ciena bila bi dosta malena, te bi se svake godine mogao postavit redom po jedan spomenik kojega slavnoga Hrvata, na primjer ovim redom: kraljevi Zvonimir, Krešimir, Držislav, posavski župan Ljudevit; biskupi Strossmayer, Borković, Vrhovac; banovi Jelačić, Petar Zrinski, Tomo Bakač, Hrvoja; pisci: Gundulić, Zlatarić, Ranjina, Gjorgjić, Palmotić, Bunić Niko, Katančić, Kanižlić, Relković, Kačić, Vraz, Demeter, Niemčić, Preradović, Gaj, Bošković, Getaldić; slikari: Medulić, glasbenik: Lisinski itd. i mi bismo imali, što imaju Rimljani na Aventinu, Padovanci u „Prá della Valle, Firentinci u dvorištu palače „Ufficii". Imali bismo cielu galeriju slavnih Hrvata, živ primjer za se i za našu djecu. Sva je nada, da će se ta liepa osnova zbilja izvesti, jer kako čujemo nalazi ova misao osobito medju gradskimi zastupnici živa odziva.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Naša zemljakinja Mina Culifajeva, dosad na bečkoj operi, angažovana je za gradačko kazalište. U Zagrebu nije ništa valjala.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Hallbergerova knjižara u Stuttgartu (u Würtemberžkoj) počela je izdavat u sjajnom izdanju s ilustracijami Schillerova djela. Akoprem će to velikoj većini naših čitatelja bit poznato, spominjemo tu novost za to, da nadovežemo k tomu nekoliko shodnih misli. Schiller je kao jedan od najvećih pjesničkih genija i u nas dovoljno poznat — pa će se i sada naći u nas ne malen broj abonenta,

koji će si nabavit ovo novo izdanje, kao što se je u samom Zagrebu i bližnjoj okolici našlo nešto preko 1000, koji su nabavili Shakespeara. (Šekspira.) Mi proti Schilleru i Shakespearu neimamo ništa te im se dapače duboko klanjamo. Nu jedno bi se usudili smjerno pitanje upravit našoj inteligenciji, koliko bi se našlo predplatnika, kad bi mi izdali u takovoj odori ma kojeg našeg klasika? . Istina, mi neimamo ni Schillera ni Shakespeara, al neimamo hvala bogu ni gnjusnih onih plodova spekulacije, koji nam tako poplaviše zemlju, da malne iztisnuše hrvatsku knjigu iz hrvatske kuće. Preradovića, toga mitnika vila, moglo se velikom mukom prodat jedva 3000 komada, dočim razni „Kreuzer-romani“ i razni „Illustrirte Hefte“ nalaze još jednom toliko podupiratelja. O tom znadu govorit naše knjižare, a velika se većina i direktno importira; — pak onda još viču naši ljudi, koliko moraju podupirat! Molimo ozbiljno, nek čitaju Schillera i Shakespeara, možda će jedno naučit, što oni propoviedaju, a što mi nepoznamo: ljubav domovine! . . Ovaj žalostni factum vriedan je razmišljanja.

— Velimir Gaj pozivlje na predplatu novog djela, što ga kani pod naslovom „Balkan“ izdati. U toj će knjizi bit prilozi poviesti Bosne i Hercegovine, a dolazi u horu. Knjiga će stajat 1. forint, sakupljači dobivaju 11 knjigu.

— U Moskvi izlazi od 1. srpnja novi velik list: Ruskaja Gazeta, namienjena medjusobnom upoznanju Slavena. Jedan od glavnih suradnika joj je poznati J. S. Aksakov.

— Eugen Vasiljev izdao je u Berlinu vrlo satarično djelo: „Die Rusophobie in der orientalischen Frage.“

— Finski ilustrovani časopis „Suomenkuvalehti“ u Helsingforsu donosi u svom 94. broju sliku Palackog sa životopisom: Frans Palacky Tschin kansan isar (Fran Palacky, otac naroda českoga).

— Narodna knjižnica u Parizu, prije carska, kraljevska i republikanske, najveća je na svietu te ima 3 milijuna svezaka knjiga, 150.000 rukopisa, 300.000 zemljovida i 1,300.000 bakroreza. G. 1876. pomnožala se za 52.000 svezaka knjiga, 408 zemljovida i 140 rukopisa. Medju ovimi posljednimi najzanimivije je 297 listova, što ih je Napoleon III. od 25 kolovoza 1820. do 19. prosinca 1872., dakle skoro za cieli svoj život pisao svojoj kumi Hortensi Cornu. Ona ih je darovala knjižnici pod uvjet, da ondje ostanu netaknuti do g. 1885., a tad da ih tiskom izda Ernest Rênan. Medjutim ih je čestimice Jerrold, biograf Napoleona III., već upotrebio. Izdatci knjižnice narasli su prošle godine na 154.000 fran.

— U South-Kensigton-muzeju u Londonu izložena je sad knjižnica Johna Forstera, životopisca Dickensova, Goldsmithova i Swiftova. On ju oporučno ostavio narodu. Sastoji se od rukopisa, knjiga i slika. Medju 19.000 knjiga ima velikih riedkosti: prvo izdanje Guliverovih putovanja s vlastoručnimi izpravci Swiftovimi; Garrickovi izvorni listovi, mnogi još netiskani; skoro svi rukopisi Dickensovih djela (i zadnji Edvin Drood); za tim djela od Bulwera, Douglasa, Jerrolda, Burnsa; listovi od Wellingtona i Nelsona, slike od Reynoldsa, Landseera i Thackeraya.

NOVINE,

koje su od 12—19. srpnja s nami u savez stupile.

11. „Narodni list“ Zadar.
12. „Gospodarski list“ Zagreb.
13. „Sv. Cecilija, list za pučku glasbu. Zagreb.

HISTORIČKI KOLEDAR.

— Dne 27. srpnja bit će sto godina, što se u Glasgowu narodio znameniti Englezki pjesnik Thomas Campbell (Kembl), † 15. lipnja 1849. u u Boulogneu. Glavna mu djela: „The pleasures of hope“, pjesničke pripoviesti „O Connors Child“, „Gertrude of Wyoming“ i „Theodoric“. Mala mu pjesmica „The mariners of England“ (Englezki mornari) jedna je od najpopularnijih u Englezkoj.

UMRLI.

— **Aleksander Perebaskin**, ruski generalmajor, rodjen 1820., od g. 1862. neumorni radnik za izvedenje reforma u vojnih školah, † 2. srpnja u Petrogradu.

— **Wilhelm Emanuel Barun Ketteler,** biskup mogućki (Mainz), rodjen 25. prosinca 1811. u Münstru, † 13. srpnja u kapucinskom samostanu Burghausenu u Bavarskoj, u 66. godini. Ketteler bijaše s prvine pravnikom i činovnikom a 1844. bude posvećen svećenikom; g. 1848. bijaše članom frankfurtskog parlamenta, 1849. opat u Berlinu a u srpnju 1850. posta biskupom u Moguću. Kao takav razvi on izvanredna djelatnost za prava svoga stališa, te se je za nje borio s novom „Kulturnom“ strujom u Pruskoj tolikom duhovitošću i odvažnošću, da su ga svi bez iznimke priznali najučenijim i najglavnijim zagovornikom crkvenih interesa u Njemačkoj. I kao theoložki pisac i kao razpravitelj socialnih pitanja osta uzorom oštroumnosti. Na koncilu 1870. bijaše protivnik papine nepogrješivosti, al joj se kašnje morao podvrguti. Od 1871. bijaše član njemačkog parlamenta i vodja klerikalne stranke. — Na povratku iz Rima oboli te umre nakon kratkotrajna bolovanja.

— **Moritz August** von **Bethmann-Hollweg,** glasoviti pravnik i pisac rimskog civilnog prava, rodjen u Frankfurtu a/M. 8. travnja 1795. † 15. srpnja na svom imanju Reinecku na Rajni. Bijaše od 1820. profesor na sveučilištu berlinskom, od 1829. u Bonnu. Kao član pruskog sabora pozvan 1858. u ministarstvo za ministra nastave, obnašao je tu čast do god. 1862. Pisao: „Grundriss des Civilprozesses“, „Gerichtsverfassung und Prozess des sinkenden römischen Reichs.“ itd.

— **Adolphe Laferrière,** jedan od najznamenitijih francezkih predstavljača stare škole, poznat na daleko sa svojih umjetničkih putovanja, † u Parizu od kapi 15. srpnja u 72. godini. Rodjen u Alençonu dne 12. travnja 1806. od imućne obitelji, poda se za rane mladosti kazalištu te je predstavljao na svih znamenitih parižkih pozorištih. Njegova vječna mladost u parižkih kazalištnih krugobila je već prošla u prirečje kao i Déjazetkina. On je još lanjske godine predstavljao kao 70 godišnji starac „Pauvre Idiot-a“ dječaka od 17 godina. Svojim plemenitim obličjem i zanosljivom igrom sjećaše mnogo na Emila Devrienta. Skoro sve ljubezničke i junačke uloge romantičke pjesničke škole on je predstavio, — samo Hugonove prepuštaše Lémaitru i Melingue-u. Glavne mu bijahu uloge: Antony, Henri III. Chevalier de Maison-Rouge, Armand — itd. Laferrière ostavi kćer od 20 godina. Umro je pripravljajuć se za glavnu ulogu Dumasove drame „Giuseppe Balsamo“.

METEOROLOŽKA OPAŽANJA.

Stupnjevi topline bilježeni su po Celsiju, tri put na dan:

Mjesto	8. srpnja			9. srpnja			10. srpnja			11. srpnja			12. srpnja			13. srpnja			14. srpnja		
	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.
Zagreb....	18·3	20·3	13·7	14·0	19·4	16·2	13·8	22·6	18·3	16·0	25·0	20·2	19·1	27·4	21·7	18·7	27·6	23·9	19·7	29·4	24·7
Karlovac ..	18·3	23·1	12·7	13·9	20·2	11·7	13·1	23·9	17·1	15·5	24·5	17·5	18·5	28·2	19·2	19·3	29·3	20·4	18·0	30·5	19·5
Varaždin ..	—	—	—	13·8	18·8	15·1	13·4	21·4	16·7	16·5	22·8	19·5	19·4	26·4	21·1	20·2	25·8	20·6	18·6	29·5	23·8
Gospić	20·0	28·9	17·9	11·4	15·6	10·8	10·0	19·8	12 9	11·1	20·2	14·4	12·2	25·0	17·6	14·4	24·9	19·6	16·2	27·4	20·2
Senj......	19·8	26·9	22·7	13·2	21·3	18·5	15·9	25·1	21·4	17·5	22·4	22·5	17·6	28·3	24·1	23·3	28·6	24·1	18·4	29·6	24·1

INOSTRANE POSTAJE,

Toplina u 7 satih u jutro.

Mjesto	8. srp.	9. srp.	10. srp.	11. srp.	12. srp.	13. srp.	14. srp.	Mjesto	8. srp.	9. srp.	10. srp.	11. srp.	12. srp.	13. srp.	14. srp.
Beč...........	14·5	14·0	12·0	15·3	16·0	17·4	18·6	Napulj........	28·0	29·0	24·0	25.0	26·0	27·0	27 0
Budim........	18·3	13·8	15·0	14·1	17·1	18·8	18·8	Palermo	28·0	30·0	27·0	26·0	27·0	27·0	29·0
Carigrad......	11·6	22·5	18·4	20·1	16·0	18·6	21·2	Paris.........	13·6	15·9	20·1	15·5	16·9	18·3	—
Florencija	26·0	22·0	20·0	22·0	22·0	24·0	25·0	Petrograd	—	13·6	13·1	13·8	12·6	14·9	15·8
Krakov	15·6	14·0	10·6	14·6	15·6	17·2	20·2	Prag..........	12·6	12·4	13·9	15·6	18·3	17·1	17·6
Kodanj	13·6	13·5	15·1	13·6	15·0	16·0	—	Rim	27·6	26·0	20·5	20·5	20·6	21·8	24·6
Lavov	16·3	12·2	12·7	13·0	15·0	17·5	18·4	Stockholm	—	—	15·0	—	—	—	—
Moskva	—	19·5	—	—	16·3	15·4	—	Trst	24·7	17·4	21·0	21·6	24·1	20·8	25·7

DOPISNICA UREDNIČTVA.

— *„Lucifer.“* Kad bi Vam mogli onako danas odgovorit, kako nam se hoće a nemožemo s više razloga, Vi bi se do sita nasmijali, dapače nam i pljeskali. Nu mislite si, da i mi medju mnogimi ulazimo do Vas, koji će ovih dana u stanovitu svrhu unići. Nećemo svetčana načina ni začina, — već Vam srdačno čestitamo. — Nadamo se, da ćemo moći o toj slavi što god javit u našem listu. Radoznali ljudi naslućuju pod Luciferom vrlo nježno janje. Jeste li Vi to?

— *G. Dr. P. T. u Gospiću.* Listovi se naši križahu. Nadamo se, da ste zadovoljni s našim odgovorom.

— *G. Anton Petruszewić, katedralni kustos, Lavov.* Vi nas vrlo obradovaste te ćemo Vam posebnim pismom uzpisat. Živio! . .

— *G. Ivan P. Križevci.* — Gdje smo ovaj put ostali? —

DOPISNICA ODPRAVNIČTVA.

— *Gospodin Stj. Žugčić. Karlovac.* Mi Vas uvjeravamo, da smo poslali brojeve; na Vašu želju još jednom šiljamo. —

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović.**

Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 5. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 29. srpnja 1877. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga I.

TRNOVO*.

Slavna nekoč stolica bugarskih vladara i neodvisnih patriarka, od vajkada zabašurena turskim gospodstvom, uzkrsnu evo opet na vidik, od kad Rusi, oslobodi-telji raje prekoračiše Dunav i podjoše gore prama Balkanu, da navjeste oslobodjenje četiri i pol vjekovnim robstvom izmučenu narodu bugarskomu. Zauzeće Trnova ruskimi četami i mladjahnom, nade punom bugarskom legijom, ima svoju ne samo strategičku nego ponajviše i moralnu važnost. S povjestju grada Trnova svezane su svjetle epoke iz poviesti bugarskog carstva, krasne uspomene o boljih nekada dnevih naroda mučenika, koji će evo ako bog da, uzkrsnuti iz dubokog svog mrtvila te svojim zasvjedočenim pregnućem k prosvjeti i nauci naskoro pokazati, da je kadar zauzeti dostojno mjesto medju slavskom svojom braćom.

Sto i šestdeset i sedam godina (1019. do 1186.) sav staroplaninski poluotok stenjaše pod bizantinskim robstvom. Patnje Bugara za to vrieme bijahu nesnosljive; s toga oni nikako nemirovahu, te nastojahu svimi silami osloboditi se bizantinskoga jarma. Napokon istom g. 1186. dva brata, Jasen (Asjen) i Petar, potomci carske obitelji, podigoše sav bugarski narod i ponoviše bugarsku državu.

Jedna narodna priča govori o tom sliedeće: „Ono doba živio je u Trnovu sv. Ivan arcibiskup bugarski, koji je velikom tugom gledao, kako mu narod stenje pod grčkim jarmom. On je neprestance molio boga da izbavi bugarski narod izpod grčkog robstva. I tako neki dan, kad se moljaše, javi mu se sv. Dimitar i reče mu: „Spomenu bog kuću i rod bugarskih careva i posla me sa zapovjedi do tebe, da najaviš uzkrsnuće bugarskog carstva, te da okruniš Jasena za cara: bog će biti s njim i uzvisit će žezlo njegove države“. Tada biskup po božjoj zapovjedi pozove iz Rumunjske braću Jasena i Petra, koji bijahu iz porodice Samuila (bugarskog cara) i na uspomenu bje sagradjen u Trnovu hram sv. Dimitra*. K posvećivanju crkve pozove on sve bugarske biskupe i velik broj naroda, i posvetiv crkvu, saobći narodu, kako mu je od boga zapovjedano, preko sv. Dimitra, da vjenča Jasena za bugarskog cara. Uze vienac i mantiju pa ovjenča Jasena za cara Bugarske. Narod uzhićen od radosti zaviče glasno: „Da živee car Jasen za mnogo godini i Ivanu Blaženomu arhiepiskopu trnovskomu i vseja Blgariji za mnogo godini“. Ovim činom bijaše razplamćen sav bugarski narod; on usta svom svojom snagom i izvojeva svoju slobodu, a Jasen si uredi priestolnicu u Trnovu. Od onda pak sve do samog došašća Turaka osta Trnovo uvjek bugarskom priestolnicom. Za vladanja Jasena i njegovog nasljednika Petra posta Trnovo sriedištem bugarske književnosti, koja započe liepo cvasti, kao što za cara Simeona Velikoga.

G. 1197. dodje na bugarsko priestolje Ivan I., mladji brat Jasenov. U isto doba bijahu se križari učvrstili u Carigradu.

* Ovaj članak je od rodjenog Bugara.

* Ruševine ove crkve obstoje još i sada.

LISTAK.

PILLONE.

TALIJANSKA NOVELA. NAPISAO W. J. BERGSÖE.

(Nastavak.)

Ja sam potražih naznačeni mi hodnik te vidjeh kad unj unidjoh, kako je Pillone pred moju slikariju sjeo i prignut stao radit il bolje piskat kistom po mojoj slici. A nit nedržaše kista tako nespretno. Da nisam sam bio svjedokom preobraženja, pomislio bi, da sam ja ondje s velikimi crnimi naočali na nosu.

Nekoraknuh ni dvadeset koračaja u hodniku, kad začuh glasove, zveket oružja i zapovjedi. Nastojah što više prodriet u tamu, jer bijah uvjeren, odkriju li Pillonova pomagača, da mu neće bit dobro. Čas iza toga vidjeh, kako vani nova straža prolazi a dvojici bude naloženo, da potraže hodnik u kom bijah ja sakrit. Tamom priečeni, jedva tipahu napred, popikavajuć se neprestance na kamenju i kupovih pieska. Ja se stanem sve dalje i dalje hodnikom vući, a držah se vazda stiene. Sad istom pojmih, zašto mi je Pillone uprav ovu galeriju naznačio sakrivalištem. Pećina imadjaše pukotinu, ne širju neg uprav za promak — a za njom nalažaše se špilja sa mnogimi zakutci — sve na nalik golubinjaka. Utekoh ovamo, čim začuh vani korake.

— Do vraga, tko će u toj špilji i na dalje tražit! Giovanni, oglasi se glas, ako se je lopov tuj sakrio, može nam pištolj pod nos izpalit, a mi da ga nit nevidimo.

— Duše mi, tu nije sakrit, odvrati drugi. Marcello je našao tu dolje medju pećinami njegovu kapu, a bijaše sva krvava. Ni vrag, kamo li Pillone, da se za ovakova vremena izbavi. Jesi li ga vidio skočit u more? Bijaše upravo kod pećine, što ju zovu „prsti pomorskog kralja“. Vjeruj mi, taj ti nepušta, što u njegovo kraljestvo dodje; ni miš se nespasi kud on prstom kaže!

S timi riečmi utišaše oba oružnika svoju savjest, okrenu se i podju natrag. Časimice čuh im korake odjekivat hodnikom, još se pojavljivaše kad kad koj glas — a za tim se sve smiri kao u grobu.

Dobar sat ostah još sjedeć i prisluškivah huj vjetra, bjesnilo mora na hridatoj obali — a tad se po malo izvukoh te pozorno vrebah na glavni hodnik. Bijaše prazan. Još prisluškivah časak, tad se došuljah po malo do mjesta, gdje sam prije sjedio. Sve bijaše u najboljem redu. Moja kabanica ležaše liepo složena na stolcu, šešir i naočale bijahu už nju; od risarskih sprava nemanjkaše ni jedna, a što se slike tiče, to bijaše uprav takva, kako ju ostavih. Samo u jednom uglu čitah u crnih slovih: „Pillone fecit“.

* * *

Turminov si natoči novu čašu vina, kucnu sa mnom te reče: „U zdravlje Pillonu!“

Okusismo a on nastavi svojim liepim jednostavnim načinom:

— Što me je kod ove čudnovate zgode ponajviše začudilo, bijaše, ne Pillonova odvažnost i prisutnost duha — jer o tom znadjah stotinu primjera —: već način, kako je pobjegao svojim progoniteljem. Na doljnu stranu svršavala se galerija uzkom obalicom, prenapunjenom pećinami, a pošto me molio, da mu kapu bacim onamo, bijaše to dokazom, da nije onuda izmako. U ostalom bio bi onuda opet došao na uzburkano more.

Na gornju stranu svršavala se pako galerija uzlazom k „mrtvoj vili“, a očevidno je oružnička

Ivan pošalje svoje ljude da čestitaju Balduinu I. i da mu ponude prijateljstvo; ali Balduin povrati natrag bugarske poslanike i reče, da mu sam Ivan mora u Carigrad doći čestitati, a ne da mu šilje poslanike. Na to se Ivan ljuto razsrdi, podigne svoju vojsku, zauzme Traciju i Macedoniju te dopre do samog Carigrada. Balduin bje uhvaćen i doveden u Trnovo i težkom smrti kažnjen (g. 1206.). Latinom osta u rukuh samo Carigrad, Radosto i Silivnija.

Podhvati cara Ivana i daljih njegovih nasljednika, pokazuju, da je onda bugarski narod bio vrlo ratoboran i vješst branitelj svoje slobode. Medjutim ne prodje dugo, a Bugari pod uplivom različitih sektah, koje poplaviše cielu Bugarsku, postaše apatičan i slab narod. Bugarsko carstvo bje razdieljeno na više malenih čestih. Veća čest osta pod vladom Ivana Šišmana s priestolnicom u Trnovu. Na to navale Turci u Traciju i Macedoniju, a nesloga nedade Bugarom, da obrane svoju zemlju od silnih turskih navala. G. 1593. Čelebi, sin čuvenog sultana Bajazita I. predje Balkan i bez muke potuče bugarske čete. Priestolnica se nemogaše dugo održati, bijaše zauzeta jurišem, predana vatri a narod podjarmljen. Od onda predje nekoliko vjekova; nada za oslobodjenje bijaše skoro izgubljena . . . . . . Al sloboda će uzkrsnut evo sad iz groba: Trnovu biti će povraćena njegova stara stolična prava i stari njegov naziv — bugarski Carigrad.

I zbilja zaslužuje Trnovo taj naslov. Ne samo u Bugarskoj, nego u obće riedko se nadje grad, koji bi imao tako divan položaj i tako čaroban izgled, kao što Trnovo. Kad putnik prodje kroz grozne skaline, gdje teče Jantra, opaža na podnožju manastire „sv. Trojicu“ i „Preobraženije Gospodnje“, opaža pred sobom cieli grad razdieljen na dva diela riekom Jantrom, utapljajući se u zelenih vrtovih, na veličanstvenom podnožju Balkana. Kao što većinom u svih gradovih, koji se nalaze pod turskim gospodstvom, sastoji se i Trnovo od turskog i kršćanskog diela. Potonji se uzdiže na visokom humku, koji leži na lievoj obali Jantre, na zapadnoj strani. U cielom gradu tu su najbolje i najljepše kuće, sagradjene medju prekrasnimi vrtovi. Niže humaka nalazi se pomiešani odiel, neimajući medjutim ništa osobitoga. Dalje prama iztoku, opet na lievoj obali, širi se musulmanski odiel, gdje ćeš riedko vidjeti Bugarina. Iza raznobojadisanih kuća uzdižu se visoke džamije i topole. Najzanimivija je „Kuršumlu džami“, visok minaret, kojega putnik vidi već iz daleka, te koji mu pokazuje, tko vlada Trnovom. Stari i jaki most „Sidi Feruk“ vodi na desnu obalu Jantre k ruševinam „Trapezice“, bivše rezidencije bugarskih careva. Trapezica leži na visokom humku, kojemu se na podnožju niže drugi musulmanski odiel. Tu je „Hisar-džamisi“, carska nekad crkva „Sv. Petke“, koju Čelebi preobrati prije 450 godina u džamiju na uspomenu održane pobjede nad Bugari. Osim ove crkve imade još i mnogo drugih, što ih Turci na pogrdu kršćanske vjere sve u džamije preobratiše. Nadat se je, da će se sada u njih svakako naići na vrlo važne starine, koje ostaše do sad nepoznate s toga, što Turci težko ili nikako ne dozvoljavaju Bugarom, da posjete, te negdanje svoje crkve. Jedna od najvažnijih zgrada je i sadanja mitropolija (biskupska kuća), gdje bijahu sačuvani vrlo važni bugarski ljetopisi, koje ali zlobna i paklena ruka fanariotska nemilosrdno preda vatri s namjerom, da uništi svaki trag krasne nekad bugarske prošlosti. Blizu naproti Trnovu je nekadanje sedište bugarskih velikaša, selo Arbanasi sa starimi kamenitimi kućami i starimi crkvami. — Makar da je Trnovo od neko doba prestalo biti administrrativnim sriedištem Bugarske i glavnim gradom dunavskog vilajeta posta Rušćuk, to ipak Bugari pa i sami Turci smatraju Trnovo sriedišnjom točkom, srdcem cieloj provinciji. U okolici Trnova imade i nekoliko tvornica, jer stanovničtvo njegovo, pretežno bugarsko, odlikuje se promicavim duhom i marljivošću. Glavno je bogatstvo Trnovu svilarstvo, a tjera se i živahna trgovina. Riedko se gdje nadju tako dobro obradjena polja, kao što u okolici bivše, i ako bog da, buduće bugarske priestolnice. Vv.

ZNANSTVENI PABIRCI.

I.

IZ ARHEOLOŽKE KEMIJE.

Stara vina velika su riedkost te se još samo u bogataških pivnica nalazi gdjegod stogodišnjak; starija prem smo ih vidili na bečhoj izložbi i iz 17. vieka, izključivo su izvanrednosti. Kako dakle, da se nezačudimo, kud čujemo, da je Berthelot, glasoviti francezki kemik, svojim drugovom u akademiji znanosti prikazao vino staro od prilike 1600 godina?

Nu ne samo, da je Berthelot smogao takova vina, već je on dapače i s njeg odlučio vinovicu (alkohol). Naravno, da je boja tog šestnajststogodišnjeg vina nešto čudnovata, miris i tek niesu takodjer bog zna kakovi te ga nebi mogli nit naši rampaševci obljubit. To je vino izključivo za starinare, pravo „arheoložko“, skoro „predhistoričko vino.“

Evo mu poviesti.

Berthelot desio se mjeseca svibnja u Marseillu te posjetio ondešnju zbirku starina poznatu pod imenom „Museum Borely.“ Medju starinami opazi tu i neku zavarenu bočicu. Kako su već svi profe.

---

straža s te strane došla. Nebijaše dakle drugog izlaza, no da se je sakrio u dubinah pećinastih hodnika. Nu izuzmem li uprav onaj, iz koga sam izadjoh, nepojmih, kako bi se bio mogao u kojem drugom sakrit, pošto bijahu svi prostrani i svjetli. Sve mi ostade dakle zagonetkom, koju bi tim radje bio razriešio, čim dulje o njoj razmišljah, i čim me moj poštovani gospodar Nicolo uvjerio, da ima od galerijâ samo jedan jediti, sad zazidani kanal, a taj da vodi k ljetnikovoj vodostaji (cisterni). Ovaj kanal da je medjutim od jesenskih kiša prenapunjen vodom. Ja se osobno osvjedočih ob istinosti tih tvrdnja — nu nepripoviedah nikomu, što mi se dogodilo. Sumnjah da bi tim Pillonu nahudio. Nu svaki put, kad pomislih na tu zgodu, na novo se pitah: kako je utekao?

— Još jedno bijaše moguće. On mogaše istim putem pobjeć, kojim je i došao, — a da se o tom osvjedočim, najmih nekoliko dana kašnje, kad se more smirilo, čun te se izkrcah kod pećine „prsti pomorskog kralja“.

— Bijaše stiena od lave, što ju tako vječni valovi upriličiše. Zemlju i drobno kamenje oprala voda, a oštre, zavinute hridi, što nadvisivahu more, nalikovahu prstem. Mogah skakat od prsta na prst. Tim načinom dodjoh do najstrmije pećine. Bijaše gladka te vodjaše uprav do hridovite obale, koja se odavle kao uzka staza vijuga pod onim otvorom, kraj koga sam ja sjedio i radio.

Dotle dodjoh i ne dalje; jer tu prestajaše klisura, pa ako bijaše za oluje težko prekoračit te hridine, upotrebit ih za povratak bijaše baš nemoguće. Od pećine gore k otvoru galerije mogaše se još popet vješt pjenjač, stupajuć po raznih pukotinah, al povratka tim putem nebijaše. Tako bijah, sad osvjedočen, da se Pillone morao negdje u galerijah sakrit.

Toga mnienja bijahu i svi stanari Cocumelle, al ih vrlo uznemirivaše. Nicolo oboruža sebe i svoje ljude s nekoliko kremenitih pušaka, što mu ih je uzajmio sorrentinski magistrat. Nekoliko noći stražila se straža i trubilo se u školjke, da su svi psi i mački sa slavnom stražom zavijali. Nu Pillonu ni traga. Po malo se na to umiriše stanovnici te bijahu osam dana iza toga osvjedočeni, da je Pillone na klisurah poginuo. Njegovu crvenu kapu pako pokloniše magistratu, koj ju svetčano izviesi kao javni slavodobitni znak. Sam ja znadjah više no svi drugi, — pak ipak — neznadjah ništa.

Nekog popodneva bijah opet pošao u te puste pećinaste hodnike, da načinim akvarel nekog slikovitog križanja (Kreuzgang). Kao zaledje služaše na jugu obični sanctuarij. Ovdje ga predstavljaše liepo izrezani drveni kip Sv. Antonija, koj prima sjajni oglavak svetca od Isusa, sjedećeg na Marijinu krilu. Lik bijaše izrezan na drvenoj ploči a dosizaše do zemlje. Pred njim bijaše neka vrst okvira a preko njega željezna rešetka za obranu. Svake nedjelje nakitiše stanovnici Sv. Antonija cviećem i vienci.

Jedva što sam si bio priredio boje, kad opazih jednu od onih velikih krastača, što mi bijahu poznate iz izumrla ljetnika. Po malo se bijaše izpod noguh Sv. Antonija izvukla te se uprav k meni uputila. Kako mi se grustila, okrenem stolac, da ju nevidim — Nekoliko časaka kašnje opazih izaći drugu, još veću krastaču izpod okvira Sv. Antonija; iza nje dodju još druge tri — sve mi se pričini kao kakovo skladište krastača. Ljutit pobacah ih batinom s puta, nu za kratko vrieme posjeti me opet ciela obitelj. Ja sam na mnogih mjestih galerije radio, al nenadjoh nigdje tih gadnih stvorova — zašto dolažahu baš na jednom te istom tolike?

Ustanem i popodjem k sv. Antonju te pogledinem podanj. I opazih široku pukotinu, ništa više. Nu nešto me iznenadi, — zemlja pred kipom bijaše vlažnija od ostale u hodniku, — a na toj

sori kemije radoznali, tako je i on htio znat, što bi u toj bočici moglo biti? — u tu svrhu izhodi si dozvolju načelnika marsiljskog, da smije bočicu otvorit i tekućinu ponest sa sobom u Pariz. Bijaše svega 35 kub. centm., dakle skoro $^1/_4$ polića stare bečke mjere.

Berthelot ostavi ravnatelju muzeja Penomu, 10 kub. centm. ($^1/_{10}$litra) tekućine, a ostalo ponese sa sobom u Pariz za analizu.

Iztraživanje je dokazalo, da je tekućina u bočici pravo vino, boja mu je tamno-smedja, sićnost se na pol ujetrila, taloga neima, miris je skroz vinski, nešto aromatičan te vrlo srodan vinu, pomješanu s uljem il staroj jabučnici. Tek je vrlo oštar i žestok rad velike većine vinovice, kiselinâ i aromatičnih primjesa. Za jedan litar proračunana je ova analiza.

Vinovice	4·5	grama.
Čiste vinove kiseline . .	3·6	„
Pepelnatog dvovinana . .	0·6	„
Kvasinove kiseline . . .	1·2	„

Vapnenata vinana ima u većoj mjeri a i nešto tragova kvasinovog etra; slučenina od chlora i žvepla neima. Bojadisajuća materija bijaše već podpuno izčezla, šećeru našlo se jedva tragova, djelovi kiselina skoro su normalni. Pepelnatim ugljičitanom odlučena vinovica miriši po kvasinovom etru.

To je sjegurno prvi put, da je došla u čovječje ruke tako stara vinovica.

Tekućina se s toga tako dugo održala jer bijaše u staklenoj bočici hermetično zatvorena. Cievka, u kojoj se vino nalazilo nalići nekoj svietiljki te je zavinuta. Duga je 35 centm. te je poslije ulijana vina vrlo vješto zavarena. Rad toga nesmije se dvojit o starosti nalaza, jer sastojine stakla dokazuju njegovu starost; sadržaje bo mnogo pepelnatog kisa (kalija) a malo vapna, kao sva stara stakla.

Ova bočica nadjena je kod Aliscampa blizu Arlesa, na prostranu polju, nekoč rimskom groblju. Neki seljak, duboko oruć, nadje ju, — pošto su ondje već prije mnogo staklenih starina našli. Naravoslovci misle da se je u Arlesu morala u staro doba nalazit staklana, koja je vrlo liepih stvarih proizvadjala. Staklena ciev načinjena je u Galiji, kad su ju Rimljani prvi put zauzeli. Neki g. Augier, nabavio je bočicu te ju prikazao gradu Marseillu za muzej Borelyjev.

Razlog, zašto je bila bočica tako čvrsto zavarena, nalazi Berthelot u suglasju s drugimi starinari u tom, što su stari narodi rado svojim mrtvim prinosili neke stanovite žrtve. Mjesto nalaza bočice, „Campi Elysei“, bijaše starodavnim grobljem te podkriepljuje tu misao. Kod mnogih naroda bijaše običaj dat mrtvacem na vječni put“ jela i pila, pa tako je i ova bočica došla s vinom u grob, a odanle, nakon dugih vjekova u ruke učenjaka i prilog znanosti!

II.

BRZOJAV BEZ ŽICE I ZEMALJSKI ELEKTRICITET.

Kad su Prusi g. 1870. obsiedali Pariz, snovali su razni francezki učenjaci, kako bi se mogli obsjedjenici sporazumit i dogovarat s vanjskimi pokrajinami.

Medju ostalimi zamisli i Bourbouze vješti preparator fakulteta znanosti, nebi li se dale brzojavne depeše poslat u pokrajine riekom Seinom. Neki pokusi dovedoše ga na tu misao. Odpor, što ga nadje električna struja kod razprostranjenja, ovisi ponajviše od naravi voditelja; on je tim veći, čim je vodić dulji, tim manji, čim je vodio širji. Specifični odpor vode je doduše vrlo velik, nu Seina predstavlja vrlo široku žicu, te se je pomoćju jake baterije mogao očekivat povoljan uspjeh.

I izvedoše pokus. Na Napoleonovu mostu namjestiše bateriju od 600 elementa, žicom spojiše jedan pol sa zemljom, drugi s bakrenimi pločami, umočenimi u Seinu.

Na Slavkovskom mostu nastaviše stroj, koj će primit viest, i to obični galvanometar, spojen takodjer sa zemljom i vodom. Iglu naravnaše na ništicu.

Sad zatvarahu i otvarahu bateriju, da djeluje — i koliko god put ju zatvoriše na Napoleonovu mostu, toliko put pokazivaše igla na Slavkovskom mostu odklon od 25—30°. Pomoćju gibanja igle razumievahu se motrilci bez težkoće.

Na dan bitke kod Champignya obnoviše pokus s mosta St. Michel na St. Denis. I tu uspješe.

Poznati neki fizik diže se na to balonom u zrak, da ode k izvorom Seine, da tamo nastavi aparate za brzojave; medjutim dodje primirje — i pokus osta neizveden.

Nu Bourbouze nastavi svoja iztraživanja u laboratoriju a predade o tom i akademiji jednu spomenicu.

Nastaje sad samo pitanje, dali je kod spomenutih pokusa bila Seina vodićem elektriciteta? Ima za to temeljitih dvojba.

Spojimo li galvanometar žicom s plinovodom i vodovodom, pokazuje se odklon igle. Električna struja ide aparatom. Odakle ta struja? Zemlja je veliko spremište elektriciteta, što ga još neznamo upotrebit. Električne struje kolaju neprestano zemaljskom korom; a ona, koja je u gore spomenutom pokusu djelovala, po svoj je prilici došla iz zemlje. Neki su fizici već opazili, da terrestrička il telurička struja ide od vode k zemlji.

Bourbouze došao je i dalje, te našao da se električna struja pojača, kad umočimo bakrenu ploču u zdenac te ju pomoćju žice spojimo s dnom. On je i našao,

vlažnoj zemlji opazih stopu bose noge i to tako blizu sv. Antonija, da je dotičnik uprav krozanj morao proći.

Taj me obret osobito iznenadi. Iza sv. Antonija morao se svakako nalazit prostor, kud mogahu krastače preko i kud probijaše vlaga. Podrmah željeznu rešetku i drven okvir — al nepopustiše. Tad bacih okom na pruženu ruku Isusovu i na svetački oglavak, što bijaše u nju pričvršćen; nalikovaše skoro kvaki te mi se pričini, kao da je otvor u željeznoj rešetki pred tom rukom nešto veći no drugdje. Popnem se s toga na rešetku, pružim ruku kroz otvor, primim za ruku — i na moje veliko čudo, ona se ružeć spusti — a ciela drvena ploča sa svetim Antonijem otvori se u pećinu, kao krilo od vratâ.

Sad poznavah Pillonovu tajnu! Preda mnom se pružaše kratak, taman hodnik, od kale i krastače dodjoše U zadku opazih vlažne stube obraštene zelenom pljesni. Trul i mrzao zrak udari mi u lice. Preskočiv rešetku, prekoračih samo dvie tri skaline te se osvjedočih, da vode k mrtvom ljetniku, koj se uprav nad mojom glavom dizaše.

Dalje se neufah poći, — jer bijaše vrieme, kad se mjesto vrlo polazilo. Zadovoljih se za sad tim, da iztražim, kako se otvaraju vrata sv. Antonija s nutra. To bijaše vrlo lahko. Povratim se na to i sjednem raditi.

Nu nemogah ništa; moj duh bijaše odviše uznemiren. Bili unišao u neugodan ljetnik, da proučim Pillonovu tajnu, — il bili se zadovoljio s tim, što vidjeh? To bijahu ta dva pitanja, što mi se križahu glavom te me dotle dotjeraše, da izadjoh na morsku obalu, odkale vazda, kad se uzpeh na koje više mjesto, moji pogledi smjerahu na obrasli krov i čudnovato nadkrovljene dimnjake mrtve vile. Napokon mi to stanje posta nesnosnim, i vrlo neuztrpljiv vratim se glavnom cestom bez svakog posljedka natrag u Cocumellu.

Za mnom na putu začujem veseo zvončić veturina i doskora razabrah iz prašnih oblaka težku starovječnu kočiju. Prtljaga — gospojinski kovčeg — bijaše po taljansku, silnimi lancevi prikopčana straga za sjedalom. Nu ne samò, da bijaše kočija podpuno zatvorena — što je u napuljskoj okolici riedkost —, već i isti prozori bijahu tako zavješeni, da nebijaše vidit, tko se vozi. Nemogah si toga protumačit, nu činjaše se u tom, kako se ta stara barka micaše, nešto otajna, sakrivena i tugaljiva. Moja se radoznalost pako poveća, čim opazih, da udariše putem u La Cocumellu, gdje neimadjasmo gosta sve vrieme, što sam ondje boravio.

Kad napokon kući prispjeh, najavi mi veselo lice Niclovo, da je „un forestiere“ uhvatio. Da je gospoja, veljaše, po svoj prilici vrlo bogata, koja mora rad zdravlja morske kupelji Sorretinske upotriebit. Ona da je smještena u sobah nada mnom i da se je umah zatvorila, pošto je vrlo umorna od puta. Govoraše francezki; nu dali je mlada il stara, liepa il grda — o tom me moj Nicolo nemogaše ubaviestit, jer bijaše zastrta gustom koprenom — i „crna ko noć.

Sliedećeg jutra badava tražih pridošljanku uhvatit na njezinoj logiji (zabitu). Neizadje, da nit vrata neotvoriše, nit prozora, — svud samo zatvorene zelene table. Mišljah si, doći će k našem čednom stolu, — nu badava! nedodje nitko no debeli Napuljac, koj vazda osjeguravaše, da je u Napulju kolera, ukočeni Englez, koj je svoj život posvetio lovini rakâ i melankolični Amerikanac, koj nikad neotvori usta a da mu iz njih neizpade Longfellow. Al ne, još jedan dodje: traljavi i grbavi prosjak, kog vidjeh na obali Posilippa — il možda vrlo mu slična osoba. Nu pošto se badava trudio steći prijateljstvo melankoličnog Amerikanca, baci ga Nicolo pred vrata, gdje i ostade čitav dan ležeć i skitajuć se.

Nu ako me je njegov dolazak iznenadio, to

da jakost na taj način proizvedene struje tim više raste, čim širja je površina ploče.

Struja proizvedena bakrenom pločom, dugom 40 centm., može vodu razlučit i prouzročit galvaničke odlučke (Ablagerungen). Pomlslimo li velik broj ploča, to nam se čini opravdano mnienje, da bi se iz zemlje mogla izvadit struja tako jaka, da bi mogla služit raznim strukam industrije. Bilo bi doista čudnovato, kad bi jednom elektricitet zemlje razsvjetljivao naše kuće i ulice, kad bi pravio galvanoplastičke objekte, dapače gibao strojeve. Kako god se to medjutim zbilo, u Parizu već nekoliko tjedana tjera zemaljski elektricitet mali motor, — a dokle će doći — tko to znade?

Za sada a i još za koju godinicu unapred morat ćemo se i na dalje služit kod brzojava žicami. To stoji, da je moći znakove davat i bez žica, nu brzojav bez žice u ovoj formi bio bi samo metežem, jer bi električna struja svud probijala, pomješala bi znakove, viesti bi se križale i potamnile, sav sviet bi govorio podzemnim jezikom: bio bi babilonski toranj. Igla galvanometra bi uprav poludila.

Nu iz pokusa Bourbouzevih sliede znameniti zaključci.

Oni nam dokazuju, da je kod kuće moguće i bez baterije samo spojenjem vode i zemlje sa žicom stvorit jake struje, galvaničke oborine i male elektromagnete.

Uz to pokazuju, da je uz neke uvjete moguće bez predradnja poslat telegrafične znakove u daljinu. W. A.

BALKANSKE RUŽIČNE DOLINE.

Od Šipkova klanca do Gabrove ima pol dana puta. Cesta je pomoćju Alaha i guvernera uprav tako dobra, da se mogu na konjih rukotvorine vještih nožara i lončara gabrovskih prenesti u dražestne ružične doline južnoga Balkana. Samo na iztočnom i zapadnom Balkanu sagradiše Turci za vrieme Mithad Pašina gospodstva nad Tundžkim Vilajetom ceste, kojimi se može vozit. Nu na Hodža-Balkanu, od Etropola do Kotla, dakle do 25 milja, moraju bugarske mule i bivolska kola sama prigledat, kako će bez graditeljske pomoći preko visina od 3000 stopa preći.

Pak ipak je Balkan osim zapadnog diela, gdje nadvisuje granicu vječnoga sniega i gdje ga šumeći Isker duljinom od 8 milja a u prekrasnoj romantičnoj hridini sieče, mnogo krasnije pogorje, nego li do najnovijeg vremena i najbolji evropski geografi mišljahu. Dočim ćeš bugarskom visočinom sate i sate putovat a da ne nadješ ni izvora ni kolibice, naići ćeš u šumovitih i vodom bogatih dolina pravoga Balkana na bogata sela i radine gradiće. Stanuju u njih ljubezni ljudi, vrlo različni od onih upalih i nezdravih na Dunavu.

Bugarsko okružje oko Gabrove je najnapučeniji i najsretniji prediel u cielom sriednjem Balkanu. Sama varoš leži na oba rukava Jantra. Osim kajmakama i činovnika mu, naći je tu jedva deset Muhamedanaca, s toga su kršćani sigurniji tu, no igdje u Bugarskoj. Mnogi od njih vidiše i dosta svieta; čitanje, pisanje i druge svietske stvari nisu kod Gabrovčana preimućstva nekolicine kaludjera i učitelja, a poznato je, da je gabrovsko okružje vazda pri pokretu za napriedkom sudjelovalo. Čuditi se moramo, prolazeć uzkimi ulicami Gabrove, silnim jednospratnim kućam, radionicam i dućanom. Odavde se sve potrebne sprave u okolne prediele Balkana dopremaju. Svaka kuća je radionica, a putnici, koji Gabrovu vidiše, uvjek se milo ove varošice sjećaju.

Na dva sata od Gabrove leži trgovište Travna, koje se u svom malenom kotaru sa Gabrovom natječe. I ovdie su vješti kovači, tkalci, bačvari i gumbari no naravno u manjem broju, no za to se ovdie u veliko ružično ulje proizvadja.

Travna leži u dolu, pak je s toga sa obližnjih visina šipkovog klanca i nevidimo, osim nekolicine, šumom zastrtih sela, gdje se obično turska stražara nalazi. Na sjeveru neima za oko nikakve ljepote. Tko je austrijske Alpe vidio, toga neće duge doline i gole pećine pram Trnovi ležeće, zanimati. Prieko šipkovog klanca prešav, nalazimo već najdivniju protivnost. Prema sjeveru nalazimo prediel značaja evropejskog srednjeg pogorja, s juga pak na podnožju Balkana naći ćeš divnu južnu prirodu. Svi putnici, koji prieko šipkovog klanca u Tundžsku dolinu sadjoše neimadoše dosta rieči, kojimi bi dražest ružičnih poljana kod Šipka i Kazanlika opisali. Boué, Barth, Moltke a u novije doba i Kanitz uvjek sa poetičkim zanosom spominju tračke poljane, te proizvadjanje ružičnog ulja.

S desna Markokraljevskog Bajira, (obala) gdje je po predanju Kraljević Marko stanovao, leži bugarsko selo Šipka od kuda je sa visova pogledati moći dolinu izmedju Kalofera, Kazanlika i Magliša, koju Bugari tulovskim poljem nazivaju, te u kojoj se množina sela obradjivanjem ružičnih polja bavi. Već na obronku izmedju Šipka i Kazanlika počimlju ružična polja, te u okolicu miomiris šire, o dražest je putniku pogledati ove krasne sagove izprekidane ovdje ondje usjevi i seli.

Već iz daleka, piše Moltke, spazismo orahovu šumicu i u njoj varošicu Kazanlik. Orah je zaisto liepo drvo, a tu smo ih našli i neobične veličine. Ugodni hlad bujna vegetacija, romor potoka i gukanje golubice sa zelena oraha pozdravlja te pri dolazku u krasni ovaj prediel.

I vodom je bogato nadarena ova zemlja. I ovdje se kao i n Lombardiji polja i bašće vodom natapaju.

---

sam se na večer morao čudit sasma drugim stvarim. Strana Signora nije se pokazala na našoj ljubeznoj loggiji, a nit je vidjela po zapadu sunca radostne tarantelle, koju je žalostni Amerikanac naručio. Nit nevidje one velike ribe, što ju je pokraj klisa uhvatio Englez, i za koju postojano veljaše, da manjka u britskom muzeju. Ona je volila ostat nevidjena i tim pobudit razne misli, koje medjutim posve raztepe Nikolovo očitovanje, da je bolestna te da želi na miru biti.

Oko ponoći razstanemo se a ja podjem gore u moje sobe, da odpočinem. Sve bijaše tako mirno i tiho, da se daleko hučanje sova s mrtve vile pojačano neugodno moglo čuti. Oko mene sve bijaše mrtvo do skoro jedne ure do ponoći. Tad se nad menom čudan započe život. Stolovi se stanu navlačit, kovčegi i škatulje tiho otvarat, ormari otvarat i zatvarat — sve to potajno i tišce, — a uslied tog rada zametih lagane brze korake, ruženje ključeva i šuštenje papirića, koje je netko trgao. To sve potrajalo do treće ure; tad mi se činjaše, kao da čujem nešto se uz stienu spuštat gdje moj krevet stajaše. Tiho se otvore neka daleka vrata, pričini mi se ko da čujem u vinogradu korake, pas zalaje — i tad se sve smiri. Kad drugog jutra ustah, sve mi bijaše ko san, tako bijaše mirno nada mnom. — Sliedeće noći započe to duhovanje opet istim pritišanim nemirom i obzirom. Sastanak s Pillonom i obret otajnih vrata ponovi mi se u duši, — a neznajuć ni sam zašto, stanem u tami i samoći noćnoj otajnog gosta nada mnom u savez dovodit sa sablastnom vilom i njezinimi zabravljenimi prozori i vratmi. I opet začuh iste šušteće glasove — te mi se pričini, da čujem, kako je pao ključ na stube. U isti čas skočim s kreveta te pohrlim na zabit (veranda). Po malo ga otvorim — i imah što vidit.

Iz nekih malenih vratašca, koja kao da su služila u svoje vrieme Jezuitom, izadje koprenom pokrita žena s malom svietiljkom u ruci. Jedan časak stane, ko da se želi osvjedočit, da li je sve tiho; — tad zatvori lagano vrata, otvori vratašca lampe i izčeznu na tamnu putu u vinograd. Nebijaše neravna kriesnici, koja se pokaže na krivudastu putu sad tu, sad ondje — i tad bez traga izčezne, kad je našla svog mužaka. Trak svjetla izgubi se sve dalje u vinogradu te se još jednom pojavi na stazi, koja vodi k vili. Dalje nemogah ništa razabrat. —

Ciela dva sata ostah na straži, tako vjerno kao stražar bojeći se navale. eć Vse je počelo danit i crveni ruj obavio obzorje, kad opet začuh lagane šuljajuće korake s vinograda — opet se otvoriše vratašca i neznanka izčeznu.

Sliedećeg dana odlučih vinograde i stari vrt ljetnika točno pregledat, — nu sve badava. Neodkrih ni najmanjeg traga u hodnicih mahovinom zaraštenih, vratašca bijahu sva u redu a ljetnik sam stajaše tuj uprav tako šutljiv, tako nujan i trošan kao prije.

I toga se dana nepokaza strana signora. Nu njezino zdravlje moralo se znatno poboljšat; jer uvjek, kad tražih koga od služinčadi, govorahu mi otišao il otišla je s listovi strane signore na poštu Bijaše to u istinu čudnovato razgranjeno dopisivanje!

Sliedećih dvih noćih stvari se zbivahu opet onako, kako spomenuh. Uredno se dva sata po ponoći pokaza svjetlo, uredno izčeznu na putu, koj vodjaše u grofovski ljetnik. Prem sam u tami s moga zabita (altan) mogao razabrat kuću, ipak nemogah vidit, dali se svjetlo gubi u samoj vili, pošto bijahu svi prozori vrlo pomno zastrti.

Nu nešto mi je svedjer šaptalo, da mora upravo ljetnik biti ciljem svietiljke — te odlučih jedared sam se osobno o tom osvjedočit.

Ciela dolina je puna zlatnog klasja, zelenih livada i stada ovaca i bivola, a kišica umjereno ju kadkad orosi.

Tračka ruža, (rosa sempervivens), sadi se kod Kazanlika u redove kao vinova loza, a najbolje uspieva na strminah prama jugu okrenutih, a vješti obradjivači ruža vrlo dobro umiju razlikovati ovakovo ulje, od onog, koje se sa ravnice dobiva. Sadnja se obavlja proljećem i jeseni, a branje ruža početkom lipnja. Sve ti je tad zabavljeno i živo. I mužko i žensko bere ruže, a magarad nosi ovaj mirisni trh u sela, gde se dosta primitivnom destilacijom ulje proizvadja. U ugrijane, nalik na retortu, kotlove, sipaju se ruže, a vratom istog kotla koji kroz bačvu hladne vode prolazi, kapa ulje u pripravljene za to posude.

Kanitz, koji prvi statističke podatke o ovoj radnji pokupi, navadja, da treba do 3200 cvietaka za 1 kilogram ružičnog ulja, i da se s mjesta zanj do 200 for. dobiti može. Na godinu proizvodi se ulja ovdje do 60 centi. Iz ždralinjaka i drugih biljka iz reda graminea dobiveno idris ulje, primiešava se ružičnom, te se tako riedko čisto u hermetično zatvorenih flaša razašilja. — Sva ova krasna radnja ogleda se i na tamošnjem stanovničtvu, a osobito na liepih djevojka, a tražiš li u Bugarskoj ljepote, to ćeš je zaista naći u Traciji, u evropskom Kašmiru.

Danas je Kazanlička dolina poplavljena nebrojenimi četami vojnika a ružični vrtovi stoje po svoj prilici opušteni i razoreni, — al će doskora svanut dan slobodi i temeljitijem osnutku bugarskog blagostonja!

RAZGLED PO SVIETU.

I. HRVATSKA.

— Od dva dana pronosi se viest, da je zapoviedajući general, FZM Barun Mollinary, zamolio u Nj. Veličanstva svoj odpust uslied osnove, što ju predložilo ugarsko ministarstvo glede gradjenja krajiških željeznica. Čitav hrvatski narod a š njim sjegurno i Barun Mollinary žele, da se izvede željeznica u interesu zemlje od Zemuna do Siska — a pošto se te najpravednije želje naroda mimoilaze, jasno je, da je morao Barun Mollinary zatražit odpust.

Ova po hrvatski narod vrlo opasna situacija izazivlje pažnju i ozbiljno razmišljanje svakog rodoljuba.

II. INOZEMNI SLAVENI.

— **Rusija.** Rusi zauzeše na Balkanu jur tri klanca te napreduju prema Plovdivu (Filipopolju). Po najnovijih viesti bijaše kod Pljevna znamenitog okršaja te je ruski general Schilder-Schulder s gubitkom od 1878 momaka i 16 oficira suzbit. Medjutim su Rusi uzvratili odmah kod Eski-Zagra, gdje su potukli Reuf Pašu, koj je izgubio do 8.000 mrtvih i ranjenih. Rusi posješe Jamboli te idu prema Slivnu.

— **Crnagora.** Crnogorci zauzeše dvie turske kule pred Nikšićem.

III. AUSTRO-UGARSKA MONARKIJA.

— **Beč.** Dvadeset i četvrtoga srpnja proglašen je u Beču carević nadvojvoda Rudolf samostalnim te je isti dan zaključio svoje nauke izpitom iz pomorstva. — Tom prigodom podielio mu je car velekrst Stjepanova reda i imenovao cielo samostalno dvoranstvo. Dosadanji odhranitelj carevićev FML. Grof Latour stavljen je u stanje mira.

— **Pešta.** Iz Pešte javljaju da će ovih dana bit grof Julijo Sapary imenovan ministrom trgovine.

— Na 26. srpnja obdržavao se u Pešti veliki meeting na korist Turske. Aranžeri tog sastanka bijahu general Klapka, Aurel Pulszky, Kiraly, Helfy i još neki drugi zastupnici. Pošto su se dobrano napsovali Rusije i protočili nebrojene suze nad nesrećom, što je snašla Tursku s ruskog barbarstva, osvojiše nekoliko resolucija, koje nit će Rusiji škodit nit Turskoj pomoći. Čudnovato je svakako, da se u Pešti smiju izvodit ovakove demonstracije proti državi s kojom Austrija prijateljuje, a u Pragu da se ovacije za tu istu držkvu s kojom naša monarhija prijateljuje, zabranjuju.

IV. ROMANSKI NARODI.

— **Talijanska.** Iz Talijanske dolaze vrlo čudnovate viesti ob oboružanju vojske i mornarnice. U vojsci svaki dan je sijaset novih imenovanja. Netko je zamislio, da bi Italija posjela Albaniju.

Talijanska revolucionarna liga ovih je dana nekakov potajni proglas izdala, kojim zahtjeva sjedinjenje Trsta i Istre s Italijom. Tu imamo i mi svoju reći.

V. GERMANSKI NARODI.

— **Englezka.** Ovih su dana opet u englezkom saboru upitali Lorda Derbya, što imade značit pojačanje posade na Malti i Gibraltaru? Derby je odgovorio, da je vlada poslala onamo samo 3000 momaka, da popuni mjesta, koja nisu bila popunjena.

— **Sjeverna Amerika.** Iz sjedinjenih država amerikanskih, naročito iz Pennsylvanije dolaze zli glasi. Željeznica smanjila je svojim radnikom plaću a oni su obustavali radnju, digli se na oružje, osvojiše grad Pittsburg, ubiše šerifa, raniše zapovjedajućeg generala te svojim strikom (štrajkom) prouzročiše štetu željeznici od 3—4 milijuna dolara. Ustaša je preko 20 tisuća te je vlada poslala odjel vojske pod generalom Sheridanom, da sve smiri. Misli se da je taj ustanak potekao ponukom koga tajnog družtva.

VI. INORODNI EVROPSKI NARODI.

— **Turska.** Abdul Kerim Paša, opasan počastnom sabljom peštanskom i ovjenčan lovorom svoga „tajnoga plana“, sramotno je skinut s vrhovnog zapovjedničtva turske vojske, još sramotnije prispio je u Carigrad, gdje ga dočekaše mačjom muzikom, a još sramotnije će ga stavit pred ratni sud i prognat. To je konac junaka, koga su uznesli ludjaci i bezstidni novinari med zviezde! I bivši ratni ministar Redif Paša dieli sudbinu Kerimovu. — Na mjesto Kerim Paše imenovan je vrhovnim zapoviednikom dunavske vojske Mehmet Ali Paša te je već prispio u Šumlu. Jedni vele da je taj novi spasitelj Prus, drugi da je Magjar, bio što god, Turske spasit neće moći. — Još je nešta vrlo zanimivo, što javljaju iz Carigrada. Midhat Paša pozvan je natrag iz progonstva. Njegov povratak ne mienja stvari, samo dokazuje, da Turska nezna što da učini.

I tako se uputim nekog jutra dolje u Sorrent te si nabavim uprav onakovu svietiljku, kakovu vidjah svake noći. Podjem tad kući, razgledam revolver, nabijem ga te rečem Nikoli, da me ove noći neočekuje, pošto ću krenut s ribari na more, da vidim kako će u zoru potegnut mreže. I zbilja se sa zapada sunca uputim dolje na obalu i najmim čun, koj me daleko po zaljevu vozaše. Ja ribarih — a kad se smrklo, izkrcam se ondje, gdje se počimahu pećine. Rekoh ribarom, da ću kroz galerije kući.

Netajim, da mi je srdce silno kucalo, kad unidjoh u te puste, daleke hodnike, koji bijahu u sami dvostruko neugodni i gdje me veliki šišmiši jedini sprovadjahu.

More se valovilo pod mojima nogama a mukla mu srdjba čudnovato sablastno ozvanjaše u tih dugih i krivudastih hodnicih, gdje i najtiši glasak deseterostruko odjekivaše. Mišljah, da će mjesec probit i barem glavni hodnik prema moru razsvietit. Nu vlažna jugovita magla, što se takodjer iz mora dizaše, tako zastre mjesec, da izgledaše ko nejasna crvena kruglja nad površinom; — naskoro izčeznu sasma. Polagano i prisluškujuć i najtiši glasak, oprezno se verah glavnim hodnikom, brojeć svaki otvor za svjetlo. Napokon sustavih se kod osme straničnе galerije, jer se tuj nalažaše uzlaz k mrtvoj vili — i tu zapalih moju svietiljku.

Kako čudan mi se sad pričini sv. Antonij sa svojim zlatom i nakitom! Svjetlucaše se na traku iz svietiljke, bijaše ko da mi likovi kimlju, neka se vratim. Jedan časak — priznajem očito — mišljah, da pustim cielu stvar; nu drugog nadvlada opet radoznalost, ta bijah oboružan i muž: zar da dakle neimam te odvažnosti ono izvesti, što izvadjaše žena?

Na svrdlastu uzlazku, kojim se u zavojih gore popeh, nabrojih trideset i sedam stuba, jednako gladkih i vlažnih. Tad udarih glavom o spuštena, vrata, koja se zaškripav otvore — a ja stupih u visok svoden podrum, gdje se zapljesnivili i još puni lagvi nalažahu na starih mjestih. Pred jednim stajaše slamom obavita boca, koja kao da je pred nekoliko časaka napunjena. Posvietih si dalje k drugim stubam sa osam skalina te dodjoh u kuhinju. I tu kao da je netko ne davno ostavio. Utrnulo ugljevje ležaše pod loncevi, zelenje i ribe ležahu naokolo razbacane, na stolu bijaše nešto pljesniva kruha — a nad vodovodom gibao se stari bakreni kotlić, polu napunjen frižkom, pitkom vodom.

Iz kuhinje potražih nove stube te dodjoh u neko predsoblje, iz koga se opet preko nekoliko stuba ulazaše k sobam. Sobe bijahu s vrton iste visine. Al divna li pogleda! Podovi izloženi šarenim mramorom i serpentinom po najkrasnijih uzorih, stiene tako savršeno izmaljane al fresco, kao da su motivi izvadjeni uprav iz drevnih razvalina Pompeja! Prekrasno izkićeni strop s mljetačkimi krunami za svjetlo, svud slike, kipovi i cvieće u najdivnijih majolikah, svud kadifom preobučena sjedala, svud svilom izložena počivala i sjajno pozlaćena — sve to izdavaše, da je tu nekoč sjajno gospodovao bogat i moguć gospodar.

Al kako strašno gospodovalo je vrieme š njegovom ostavinom, dočim je on sam trunuo u mramornu sarkofagu a pohlepni se nasljednici svadjahu za plien! Odavna povenu cvieće u sjajnih vazah, — na mjesto njega cvjetaše sad pljesan i paukova mreža! Svilu i kadifu pregrizoše moljci, tako se oko jedne svietiljke vrteći, da su skoro zastirali svjetlo! Bogato urešeni stolovi prošupljiše, — a iz tih pukotina pozdravljaše me neugodno pikanje crva drvojedca i sablastno tipkanje smrti, — svud debela prašina, paučina, pljesan i trulež! Još k tomu onaj pokvaren zrak — i te sjajne nekoč dvorane, bijahu najnesnosnije sablasti! Popodjoh dalje kroz sobe — nu svud isti tragovi smrti, samotnosti, zapuštenosti i propasti! Napokon dodjoh do kras-

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Biskup Štrosmajer, boraveći jur od svog povratka iz Rima u Rogatcu, uputit će se ovih dana preko grada Trakošćana u Varaždin, Varaždinske Toplice i Križevce. Čujemo, da mu ondje spremaju liep doček.

— Nadbiskup zagrebački, kardinal Mihalović imao je 19. srpnja audienciju kod Nj. Veliačnstva cara, da mu se zahvali na imenovanja stožernikom. Tom prigodom posjetio je uzoriti gospodin sve nadvojvode, koji se za sad u Beču nalaze.

DRUŽTVENE VIESTI.

— Hrvatsko družtvo „Kolo" u Zagrebu imalo je prošle godine 17 članova utemeljitelja, 49 začastnih članova, 493 podupirajuća i 53 izvršujuća (pjevača) člana. Imetak iznosio je 4630 for.

ZDRAVSTVO.

— U kupalištu Topuskom bijaše od početka kupalištne sezone do 15. srpnja 1503; — u Krapinskih Toplicah do 18. srpnja 906 — a u Lipiku do 21. srpnja 528 gosti.

ZEMLJOPIS.

— Bit će svakako po mnogoga naših čitatelja zanimivo znati neke crtice iz zemljopisa, koje predočuju prispodobno najveće rieke, najveća jezera i najviše gore ciele zemaljske kruglje. Priobćujemo ih evo po najnovijih podatcih.

I. Najveće rieke:

1. *Amazonska* rieka (Maranon) u Braziliji, u južnoj Americi, najveća amerikanska i svjetska rieka, sa 88.400☐ milja vodene površine i 730 milja duljine.
2. *Mississippi* gornji i doljni (Misouri) u sjedinjenih sjev. državah amerikanskih sa 70.000☐ milja vodene površine i 970 milja duljine.
3. *Rio de la Plata* (Parana) u južnoj Braziliji u Americi sa 61.900☐ milja vodene površine i 573 milje duljine.
4. *Ob*, glavna rieka zapadne Sibirije, najveća rieka u Aziji sa 57 800☐ vodene površine i 580 milja duljine.
5. *Nil* u Egiptu, najveća afrikanska rieka sa 54.936☐ milja vodene povašine i 845 milja duljine.
6. *Jenisei* u sriednjoj Sibiriji sa 48.600☐ milja vodene površine i 700 milja duljine.
7. *St. Lorenzo* u sjevernoj Americi sa 41.100☐ milja vodene površine i 450 milja duljine.
8. *Jang-če-kiang* u Kini, u Aziji sa 40.000☐ milja vodene površine i 720 milja duljine.
9. *Lena* u iztočnoj Sibiriji sa 37.100☐ milja vodene površine i 440 milja duljine.
10. *Amur,* glavna rieka sjeverno-iztočne Azije sa 37.000☐ milja vodene površine i 430 milja duljine.

Sliedeći dalje ovaj red došla bi najveća evropska rieka Volga na 12. mjesto sa 28.400☐ milja vodene površine i 510 milja duljine; kolosalni Dunav za polovinn je manji, došao bi istom na 26. mjesto sa 14.420☐ milja i 394 milja duljine.

II. Najveća jezera:

1. *Kaspijsko* ili hvalinsko more u Aziji (ima slanu vodu te ga mnogi za to neračunaju medju jezera) sa 8413☐ milja površine, duboko do 8770 par. stopa.
2. *Gornje jezero* (Lake superior), najveće amerikansko jezero sa 1520☐ milja površine duboko do 1000 par. stopa.
3. *Aralsko* u Aziji sa 1267☐ milja površine duboko do 369 par. stopa.
4. *Michigan* u sjevernoj Americi sa 1140☐ milja površine, duboko do 938 par. stopa.
5. *Huron* u sjev. Americi sa 1130☐ milja površine, duboko do 750 par. stopa.
6. *Čadsko* jezero u sriednjoj Africi sa 680☐ milje površine, duboko do 15 par. stopa.
7. *Baikal-sko* u južnoj Sibiriji sa 625☐ milja površine, duboko do 430 par. stopa. (Najveće gorsko jezero).
8. *Manasarovar* u Tibetu u Aziji, (16.000 par. stopa nad morem; najviše na svietu), sa 570☐ milja površine, duboko do 500 par. stopa.
9. *Erie* u sjevernoj Americi sa 515☐ milja površine, duboko 191 par. stopa.
10. *Veliko robsko* jezero (Slave river) u sjev. Americi sa 510☐ milja površine, duboko do 190 par. stopa.

Najveće evropsko jezero Ladoga, u Ruskoj dolazi tek na 16. mjesto sa 336·61☐milja vodene površine, duboko 1155 par. stopa. Kao što je Manasarovar najviše ležeće, tako je *„Mrtvo more"* u Palestini najniže ležeće na svietu, jer leži 1235 par. stopa izpod površine morske. Površina mu je 23·3 milje, dubljina do 1200 stopa.

III. Najveće gore:

1. *Everest* ili *Gaurisankar* na Himalaji u Aziji (najviši svjetski vrh) visok 27.212 parižkih stopa.
2. *Dapsang,* vrh Karakoruma u Tibetu u Aziji 26.533 par. stopa.
3. *Ilampu* na Kordiljerah u Boliviji, juž. Amerika 23.281 par. stopa.
4. *Sahama* na Andah u Peruu u južnoj Americi 21.594 par. stopa.
5. *Aconcagua* na Andah u Chile-u u juž. Americi 21.039 par. stopa.
6. *Künlün* u Tibetu u Aziji 20.600 parižkih stopa.
7. *Tengri-Khan* u Tatarskoj u Aziji 20.000 par. stopa.
8. *Čimboraso* na Andah u Quitu u juž. Americi 19.768 par. stopa.
9. *Kilimandžuro,* najveći brieg Afrike 18.827 par. stopa.
10. *Elbrus,* najviši vrh Kavkaza 17.425 parižkih stopa.

I tu je Evropa zadnja, jer njezin najviši vrhunac Mont Blanc, dolazi istom na 21. mjesto sa 14.807 par. stopa, a Monte Rosa na 23. mjesto sa 14.278 par. stopa.

STARINE.

— U dvoru stolne prepoštije u Pragu iztražuju se sad najstariji temelji crkve sv. Vida. Kod tog posla naidjoše radnici u dubini od 3 stope na ostanke stare zidane crkvice. Prem su odkopali 5 hvatih u duljini, 3 hvata u širini a poldrug u dubini, nisu još došli na kraj. Sve od pol do pol

---

nih mramornih skalina, što vodjahu k posljednem, tornjevitom odielu grada.

Skaline se svršavahu nekim prostorom, od kale se uzilazaše u drugi kat. Nu tu bijahu vrata zatvorena te sam badava nastojao otvorit ih. Na desno bijahu uže stube, kojimi se uzilazaše u najviše sobe na tornju. Tu bijaše ulaz otvoren. Uzidjoh u veliku osmerouglastu dvoranu sa svodovitim stropom. Sa osam prozora dizaše se predivan izgled ne samo na Napuljski zaljev, već i na Sorrent i na obalu ća do Castellamare. I tu bijaše sve, kao u cieloj vili, trošno nu iz mnogoga dalo se zaključit, da je u ovoj dvorani do nedavna netko stanovao. U sriedini sobe stajaše naime bogati krevet a njegovi sjajni, svileni, odgrnjeni zastori i prebaćeno pokrivalo posvjedočivahu, da je istom ne davno netko ustao s te kneževske postelje. Odielo vrlo razne vrsti ležaše naokolo pobacano, — a iz otvorenog jednog ormara svjetlucahu se uniforme i oružje. Revolveri, bodeži i mačevi ležahu na široku mramornu kaminu i visjahu na stoliču tik uz krevet, a komadići cigara, što ležahu razbacani u mramornoj vazi na pisaćem stolu dokazivahu s polu izgorjelom sviećom voštenicom, da je do nedavna netko u toj sobi stanovao.

Nedvojih više, da je Pillone stanovao u stanovito vrieme u staroj zapuštenoj vili. Njezina sablastnost bijaše joj najboljim čuvarom. Zadovoljan s tim razjašnjenjem, povratih se mramornimi stubami dolje, da prispijem na zrak. Zasliepljen svietiljkom neopazih medjutim, da sam stubami sve niže i niže silazio, i prije nego li i mišljah, stajah opet u podrumu, nu na protivnu kraju onomu, gdje unidjoh. Baš htjedoh dalje poći, kad mi se pričini, da čujem škripat neka vrata. Popodjem za glasom i zbilja nadjem malena drvena vratašca, što ih noćni zibaše zrak, jer debeli zapor, koj ih zatvaraše, bijaše koso urinut, pa neuhvati hrdjave kvake.

Otvorim vrata i na čudo opazim pred sobom gustu mriežu od lišća. Pokušam kroz tu smjesu šikarja i puzavica proći — i pošlo mi za rukom, stajah u vrtu, — al sam tu drzkost skoro platio životom, jer da neuhvatih dosta debele blize grane oleandra, bio bi prešao nizku stienu, koja na toj strani dieli vrt od pećine k moru. Sad mi bijaše jasno na kom putu izčezavaše ono noćno svjetlo, pa da budem posve sjeguran, odtrgnem šibku, oleandra, da zapamtim mjesto. Na to se vrtim kući osvjedočen, da mrtva vila krije više tajna, nego li sam mogao dokučit.

Drugog dana činilo mi je, kao da su i drugi osim mene počeli sumnjati. Nicolo posta neobično šutljiv i posjećivaše oblasti više, nego li mu bijaše i drago. Služinčad bijaše noćju češće budna; ja opažah od vremena do vremena grbavog prosjaka pred gostionom a oružnikom, kao da je osobito omilio put do Cocumelle. Uz te okolnosti odlučih pričekat neka se stvari same razviju, i prem se nemirna noćna putovanja nastavljahu, spavah napokon mirno te se nebrinuh za razno brbljanje, što ga započeše filjarke dolje na trgu.

Nekog podneva odjaših u prekrasnu dolinu pinija, što se nalazi u blizini Mase. Predložih momu vodiću, da odavle preko pećina krenemo kući. I prem se je rad zla puta i nesjegurnosti ustručavao, ja se nedadoh odgovorit.

Nu jedva što smo stigli pojedine gajeve oliva, što se na podnožju pećina nižu, popiknu se moj osao, pade i prelomi nogu. Moj vodić bijaše neutješljiv i dok je pošao tražit pomoći, odlučih sam i bez njega kući poći, jer se već mrak stao hvatat. I netumarah dugo timi gorskimi stazami, što se neprestano lievo i desno krivudaju, kad opazih, da zabludih. I čim dalje prodirah u te puste sure pećine, obrasle grbavimi uljikami, tim jasnije mi bijaše, da ću težko ove večeri kući stići, ako nenadjem vodića.

(Nastavak sliedi.)

hvata nadjoše do sad tri stupa od kamena, kojim su glavice još vrlo dobro uzčuvane. Stupovi su zacrvenili, znak da je kapela nekoč izgorila. U smjeru na proti ulazu u stolnu crkvu nadjoše maleni prozor. Na jugu ne doprieše još do zida. Sve se vrlo marljivo odkapa. Kako se misli to su ostanci najstarije crkve pražke, sv. Marije, koja je za vrieme obsade grada po Konradu knezu moravskomu, pod Vladislavom II. g. 1142. vatrom razorena.

— Gazette de Lausanne pripovieda vrlo zanimivu stvar. Dva ronca tražila su u Genevskom jezeru kod St. Prex-a prtljagu, što se nekom Amerikancu prevrnula s ladje. I zbilja pošlo im za rukom prtljagu naći — al nadjoše još nešto: prekrasan etruskički vrčić za cvieće (vazu). Oba ronca pripoviedahu, da su hodali po vrlo jarugastu tlu, i da su opetovano pali u dubine, koje su se postupično opetovale. Njihovo mnienje bijaše s toga, da su hodali po nekom podvodnom gradu. Oblast St. Prexa i Morgesa uputiše se na to na čunih onamo, da izvide čitavu stvar, a da uzmognu što vidit, nalijaše ulja na površinu vode. Tako se mogaše mirno i prozirno gledati u dubinu. I zbilja opaziše na dnu jezera podpuno sačuvan grad, dobom za koje stoljeće stariji od Isusa. Podpuno se mogahu razabrat hrpe kuća, prem bijahu pokrivene debelim talogom. Kroz te vrlo zamuljene slojeve izgledahu kuće crveno. Činilo se, kao da se je kod gradjenja upotriebio crveni mort, što su ga rabili stari Celti, Cimbri i Gali i koj bijaše stalniji od slavljenog rimskog cementa. — Waadtlandsko kantonalno vieće zaključit će sada, da se podigne oko tog podjezerskog grada ogromni nasip, voda da se izvuče a grad izsušen da se spoji s obalom. Grad može imat preko 200 kuća, počimlje kod St. Prexa te se vuče skoro do Morgesa. Na iztočnoj strani nalazi se velik četverouglast toranj. Njegov vrh držahu uvjeh klisurom. Skoro na sried grada ima velik prostor, koj je valjda bio glavnim trgom. Do sad isvukoše iz vode velik biel mramor i više okamina. — Dakle eto novih Pompeja pod vodom!

VOJSKA I POMORSTVO.

— Ordre de bataille V. vojnog sbora ruskoga, koji će se sada pridružiti podunavskoj vojsci, glasi:

Vrhovni zapoviednik: Generaladjutant i GLt. Baron Möller-Zakomecki.
Načelnik štopa: Pukovnik Schaffhausen.
Šef artiljerije: Gm. Küllchen.
Zap. VII. divizije: Gm. Schumann.
1. Inf. brigada: Gm. Juravlov.
2. Inf. brigada: Gm. Malm.
Zapov. VIII. divizije: GLt. Sarajinski.
1. Inf. brigada: Gm. Sas.
2. Inf. brigada: Gm. Nilsen.
V. kavalerijska divizija: Zapoviednik GLt. Baron Taube.
1. kav. brigada: Gm. Zergputovski.
2. kav. brigada: Gm. knez Kratopkin.

PROMET I TRGOVINA.

— Na izložbi u Filadelfiji podieljeno je svega 13.036 nagrada. Po državah redaju se ovako: Sjedinjene države Amerikanske 5134; Portugalska 953 (osobito mnogo vina), Španjolska 842, Francezka 697, Englezka 665, Njemačka 605, Canada 520, Italija 488, Rusija 450, Brazilija 486, Austrija 255, Belgija 253, Švedska 212, Švajcarska 200, Nizozemska 195, Japan 142, Norvežka 141, Viktorija 129, Turska 85, Argentina 83, Mejico 75, Novi južni Wales 73, Queensland 69, Južna Australija 46, Kina 41, Chili 36, Jamaika 31. Danska 30, Novi Seeland 30, Tasmania 29, Venezuela 27, Egipat 21, Rt dobre nade 20, Hawai 12, Tunis 8, Bahama 7, Oranjska država u Africi 5, i Peru 3.

— Sad su u Parizu i Berlinu došle u trgovinu nove umjetno načinjene ruže, koje služe ujedno i vremenokazom. Lišće je modro kod liepog vremena, crveno kod zloga žutkasto (chamois) kod promienljivog. Cvieće je natrto nekom slučeninom, koja još nije kemikom poznata.

TVORNA UMJETNOST.

— Naš slikar g. Izidor Kršnjavi izložio je u narodnom domu dvie nove slike za salon, gdje se jede.

— U Christianiji, glavnom gradu Norvežke, otvorena je ne davno izložba slikah vrlo slavljenog norvežkog slikara Adolfa Tidemanda (rodjen 14/8 1814. † 25/8 1876.) Ima tu preko 100 slika te sve zasvjedočuju velik talenat pokojnika.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Kako smo već javili, naš mladjahni umjetnik Franjo Krežma, koncertira po bližnjih kupalištih i gradovih. Iz Ljubljane stižu upravo entusiastičke viesti. Osobito ga slave kao hrvatskog umjetnika. G. Krežma nebi smio toga zaboravit!

— Friedrich Flotow, i u nas poznati skladadelj sa svoje Marthe i Alexsandra Stradelle, piše novu operu „Die Musikanten". Libreto mu napisaše Genée i Zell. —

— Zanimiv je pregled novčanog stanja velikih parižkih kazališta. Prošle sezone velika je parižka opera imala manjak od 462.037 franaka. (Dohodak: 3,189.227 fr.); komička opera manjak od 6503 fr. (Dohodak: 904.153 fran.); Theatre Porte St. Martin manjak od 890.538 fran. (Dohodak: 696.779 fran.). Sva su kazališta imala 752.380 fran. manje dohodka od lani. a književnici i skladatelji 64.168 franaka. Jedino kazalište: Theâtre Français ima višak od 74.924 fran. (Dohodak: 1,589.722 franka. — Viesti iz Beča, Berlina — i Zagreba nisu bolje.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Veliki ruski dnevnik „Ruskij Mir" donosi u jednom od zadnjih brojeva program „Hrvatskog Svjetozora" te se š njim podpuno slaže. Mi to spominjemo za to, da opravdamo naše mnienje, da je naš list nuždan svakomu, koji se zanima za javni život, napredak i prosvjetu.

Ruski, poljski i češki listovi stupili su s nami u savez pak molimo, da nas od sramote naši hrvatski nezaborave.

— U Zagrebu izlazit će od mjeseca kolovoza: „Kroatisch-Slavonischer Courier". Monatschrift für Landes- und Ortskunde, Central-Organ für Touristen und Eisenbahn- und Dampschiffs-Verkehrsanzeiger für das Königreich Kroatien-Slavonien. Vlastnik, izdavatelj i urednik tog novog lista, koj će svaki mjesec jedanput izlaziti, jest g. Abel Lukšić. Ciena je listu 3 for. 60 novč. na godinu. Uredničtvo obećaje, da će list od 1. listopada t. g. izdavat i na hrvatskom jeziku, a od buduće godine da će u horu pred svakom sezonom za putovanje, izdavat na francezkom i englezkom jeziku „Vodju za putnike po Hrvatskoj i Slavoniji". Tim načinom želi uredničtvo upozorit razne strane turiste i na našu domovinu.

— Izašao je u Beču VII. svezak „Srpske Zore", ilustrovanog lista. U tom se svezku svršuje Jakšićeva pripoviedka „Čiča Tima", nastavljaju se „Pričanja Vuka Dojčevića" i Kellerova novela „Romeo i Julija na selu". Uz to ima više manjih suvremenih članaka. Od ilustracija donosi generala Lorisa-Melikova i Radeckoga, tri kozačke sličice, sastanak cara Franje I. s Napoleonom I. poslje bitke kod Austerlica i lik Thiersov.

— Zmaj Jovan Jovanović izdavat će u Novom Sadu „Ilustrovanu ratnu kroniku" u svezcih. Svakih 14 dana izaći će svezak od 4 tabaka sa 10—15 slika.

— Friedrich v. Hellwald, dobro znani njemački kulturni historik i urednik „Auslanda" izdao je netom znamenito novo djelo: „Die Türkei im Kampfe mit Russlad", (Augsburg, Lampart et Comp). Knjiga je podieljena na 13 poglavja u kojih se Turska razglaba sa statističkog, historičkog, političkog i etnografskog gledišta. Hellwald, sudeći razborno i objektivno, dakle sasma drugče od bečkih i peštanskih njemačkih, žurnalističkih Turčina, izriče nedvojbeno i otvoreno, da Turska mora propasti. Mi ovu knjižicu preporučamo što toplije. —

— Amédée Gabourd napisao je „Poviest Pariza" od njegova početka do danas u pet debelih knjigah te ju izdao kod Gaume-a i Comp. Priloženo je djelu 20 sjajnih slika.

— U Parizu izaći će kod Garniera do skora novo podpuno izdanje djela Voltairovih u 45 knjiga. François Arout Voltaire (Volter) je jedan od najznamenitijih francezkih filozofa, pjesnika i satirika rodjen 20/2 1694. † 30/5 1778., s Rousseauom (Ruso) glavni pokretnik francezke revolucije. Izdanje će bit vrlo jeftino te će bit do stogodišnjice Voltairove smrti gotovo. Za statuu Voltairovu sakupljeno je već 35.000 franaka.

— Darwin napisao je za englezke novine „Mind" biografiju jednog djeteta. U toj crti pripovieda on svoja opažanja o najranijem duševnom razvitku djeteta. Opažao je na svom sinu.

— U Englezkoj slavili su zadnjeg lipnja četiristogodišnjicu od kako je ondje uvedeno knjigotiskarstvo po Williamu Caxtonu. Isti dan otvorio je slavni državnik Gladstone (Gledstn) u South-Kensington muzeju veliku izložbu, koja imade predočit historički razvitak knjigotiskarstva od njegova početka do današnjeg dana. Tu su izloženi riedki tiskopisi, knjige, bakrorezi, drvorezi, kamenotiski i razni tiskarski strojevi. Najznamenitije svakako su 153 knjige, što ih je Caxton sam štampao, a medju njima i prvi komad knjige, koji je izpod njegove preše izašao: The dictes and Sayings of the Philosophers. (Izreke i mudri narieci filozofa). Medju inkunabulami ima glasovita Mazarinova biblija i jedan komad na pergamenu tiskanog mogućkog psaltira. — Nu zanimivije od svega toga jest podpuno „Sveto pismo", od koga dan prije nebijaše ni samo da bi jednog arka. Gladstone ga je kao „unicum" pružio sakupljenim gostovom. To izvanredno djelo dogotoviše u Oxfordu i Londonu u 100 komada. Do druge ure u jutro 30. lipnja nebijaše još ni jedan arak natiskan. Arki štampahu se u Oxfordu, ondje ih posušiše, stlačiše i jutarnjim vlakom poslaše u London. Tu ih opet u knjigovežnici „Oxford ware honse" složiše, svezaše obrezaše i pozlatiše vez a tad uvezaše sve u kožu, Čitav posao obaviše za dvanajst sati. Tiskao je Mr. Pickard Hall.

KNJIGE,

što su nam od 10—20. srpnja prispjele.

— *„Pričanja Vuka Dojčevića." Skupio i složio Stjepan Mitrov Ljubiša. Izdanje Srpske zore u Beču. I. II. i III. svezak 1877.*

U ovih trih svezcih sadržano je 17 malih pričanja u prostonarodnom slogu, koja će se na dalje nastaviti. Ako i niesu sama po sebi od velike važnosti, a to su ipak glede mnogog dobrog zrnca moralnog, kako se u narodu u Crnoj gori i Boki nalazi i kako druge podučuju hvale vriedna. Jezik ako i krije mnogo ljepota osobito poslovičnih, čini nam se ipak premalo razumljiv, a da bi svatko mogao ta pričanja čitat. Pisac je morao u svakoj pričici razjasnit mnoge rieči, koje su se

njemu samomu činile velikoj većini naroda nerazumljive, a kako da se to kod nas sve lahko čita? Pričica „Ili kamenom o lonac ili loncem o kamen, težko loncu," čini nam se jedna od najboljih, — dočim onu „Svuda podji, doma dodji", odlučno odsudjujemo.

— *„Duša." Poviestno-filozofička razprava. Napisao Gj. Stj. Deželić. Preštampano iz Dragoljuba 1878. Kod L. Hartmána u Zagrebu. 131. str. male osmine. Ciena 40 n.*

Kako je ovo prvi pokus kod nas nešto samostalnije filozofijske radnje, osvrnut ćemo se u jednom od sliedećih brojeva obširnije na to dielce.

NOVE HRVATSKE KNJIGE.

— „Duša" Historičko-filozofička razprava. Napisao Gj. Stj. Deželić. Preštampano iz „Dragoljuba" g. 1878. Zagreb. Hartmán, mala osmina 131. str. 40. n.

— „Korjeni s riječima od njih postalijem u hrvatskom ili srpskom jeziku." Napisao Gjuro Daničić. Na sviet izdala jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb 1877. U knjižari L. Hartmana na prodaju. Tisak dioničke tiskare. 370. str. u 8. Ciena 4 f. a. v.

— „Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti." Knjiga XL. Ciena 1 f. 50. Sadržaj: dvie fizikalne razprave od S. Šubica, tri matematičke razprave od Dr. Zahradnika; Nješto o hrvatskom pjesničtvu od A. Vebera, Bretkunova litavska postilla od Dr. Geitlera, dva izvješća od S. Ljubića i jedno od Dr. Šlosera.

— „Nauka ob udvornosti i pristojnosti za mladež obojeg spola. Preveo Josip Gall. Hartman. Zagreb. 1877. 40 n.

NOVINE,

koje su od 19—26. srpnja s nami u savez stupile.

14. „Gospodarski list" Zagreb.
15. „Katolički propoviednik Vinkovci.
16. „Kronika Rodzinna" beletrističko-poučni list Varšava.
17. „Javor" list za zabavu pouku i književnost Novi Sad.

UMRLI.

— **Franjo Salghetti-Drioli**, glasoviti dalmatinski slikar i vlastnik poznate tvornice rozolija † je 15. srpnja u Zadru. Rodio se na 19. ožujka 1811. u Zadru a već rano pošao je u Italiju na nauke. On je u umjetničkom svietu stekao liepo ime a i medju nami ostat će mu liep glas sa njegovih slika: „Guslar", „Car Dušan", „Jugoslavija" i „Berislavić ban hrvatski." Jugoslavija je obće poznata ako i nije baš onako vrla, kako su ju razvikali. Najveće Salghettijevo djelo jest ogromni spomenik, što ga je al fresco naslikao svojoj pokojnoj supruzi u crkvi sv. Franje u Zadru. Salghetti bijaše pažen i ljubljen od svojih sugradjana, al tudja nauka odtudjila ga narodu hrvatskomu. Što je za svoje umotvore ponajviše birao predmete iz naše poviesti i našeg života, imamo najviše hvalit biskupu Strosmajeru, koj ga je svojimi ponudami htio povratit majci domovini.

— **Izpravak.** U posljednjem broju podkrala nam se nemila pogrieška u proglasu na prvoj strani. Uz podpis Dr. Markovića ima stajat mjesto: Stud. phil. „Sveučilištni profesor".

— Isto tako ima se izpravit naslov članka mjesto Balkansli klanci u „Balkanski klanci".

DOPISNICA UREDNIČTVA.

— *„Odbor" — u Sisku.* Žalimo vrlo, što nemožemo Vašoj želji udovoljit; nu Vaša okružnica pristoji u dnevnik il u trgovački list. Medjutim ćemo se na nju svratit. Oprostite.

— *G. Gj. P. u Biogradu.* Do konca kolovoza. —

— *G. N. D. u B.* Vrlo nas obradovaste. Mi ćemo sve po mogućnosti uptriebit, dakako ono posljednje, bude li moguće nabaviti.

— *„Lucifer."* I evo nas opet. Neznamo zašto šutite. Izvolite nas ubaviestit, kako ste vi — i kako Vaši krugovi s nami zadovoljni. Znate, da je „Lucifera" težko zadovoljit, pa smo znatiželjni.

DOPISNICA ODPRAVNIČTVA.

— *G. Ivan Vrančić na Vinici.* Izpravljamo danas pogriešku glede H. Dogodilo se je pometnjom. Molimo, da nas izpričate.

— *G. Ad. J. u Varaždinu.* Mi smo Vam slali do sad sve brojeve; neznamo, kako da ih niste dobili. Šiljemo opetovano.

— *G. Petar G. u Varaždinu.* Mi smo za to šiljali Vam, jer nam A. nije ništa poslao ni javio. Od sad slat ćemo njemu samomu. Izvolite mu kazat, da nas ubaviesti, što mu moramo slati.

— *G. Fra. Jakov Marić u Sarajevu u Bosni.* Predplata na Hrvatski Svjetozor iznosi izvan Austro-Ugarske monarkije na pol godine 3 f. 50 n., jer moramo dvostruko biljegovat. Vi ste nam poslali samo 3 f. Molimo dakle, da nam još pošaljete 50. n. dok Bosnu utjelovimo!

— *Samostan Franjevaca u Sitiskoj u Bosni.* Za vas vriedi što i za predidućeg Fra. Jakova Marića.

METEOROLOŽKA OPAŽANJA.

Stupnjevi topline bilježeni su po Celsiju, tri put na dan:

Mjesto	15. srpnja			16. srpnja			17. srpnja			18. srpnja			19. srpnja			20. srpnja			21. srpnja		
	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.
Zagreb....	20·4	25·5	23·5	21·4	28·2	23·4	21·2	28·5	22·7	21·0	17·4	17·7	16·3	24·6	19·6	15·8	23·2	19·4	17·4	—	—
Karlovac ..	19·5	27·3	18·0	21·9	29·3	20·9	22·0	29·5	19.5	20·2	15·9	13·7	15·3	24·3	16·8	17·3	23·5	14·2	17·8	26·4	17·7
Varaždin ..	26·6	28·3	23·8	22·9	29·5	24·7	22·2	28·5	23·4	19·4	20·2	18·7	16·4	23·7	19·3	16·5	22·1	18·2	18·9	26·7	20·8
Gospić	18·4	25·3	21·9	24·5	24·2	19·8	21·6	22·3	19·4	17·8	17·1	16·8	13·1	23·2	16·0	14·5	19·8	13·7	12·6	25·6	16·4
Senj	23·8	28·5	25·4	21·1	28·0	21·5	23·8	27·6	23·9	17·9	27·8	21·3	16·9	26·2	21·9	15·6	26·5	22·1	17·1	28·6	23·2

INOSTRANE POSTAJE,

Toplina u 7 satih u jutro.

Mjesto	15. srp.	16. srp.	17. srp.	18. srp.	19. srp.	20. srp.	21. srp.
Beč...........	20·2	17·3	17·0	14·8	15·1	13·0	15·9
Budim	21·9	23·3	21·1	19·3	15·7	14·9	17·6
Carigrad	—	—	—	—	—	—	—
Florencija	27·0	26·0	24·0	23·0	20·0	22·0	22·0
Krakov	19·0	21·0	17·8	17·0	13·6	13·6	13·6
Kodanj	—	17·3	16·8	18·4	16·2	16·4	12·2
Lavov	19·7	20·1	20·9	17·2	15·2	15·1	16·2
Moskva	—	—	21·6	22·8	19·0	—	18·7

Mjesto	15. srp.	16. srp.	17. srp.	18. srp.	19. srp.	20. srp.	21. srp.
Napulj........	29·0	28·6	28·0	25.0	27·0	26·0	26·0
Palermo	28·0	31·7	28·0	28·0	27·0	27·0	27·0
Paris	—	14·6	16·0	15·2	15·6	16·6	17·5
Petrograd	—	—	21·2	17·8	17·3	—	11·6
Prag..........	19·0	17·0	17·1	16·9	14·9	14·4	15·1
Rim	27·2	27·4	[illegible]	22·4	20·4	20·9	23·1
Stockholm	—	—	—	—	—	—	—
Trst	22·0	24·8	23·9	23·9	21·3	22·3	24·4

Uredničtvo i odpravničtvo
„HRVATSKOG SVJETOZORA"

nalazi se od danas na Zrinjskom trgu br. 1008 u drugom katu. Molimo, da se sva pisma, novci i pošiljke onamo odpremaju.

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović**. Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI
SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 6. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 5. kolovoza 1877. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga I.

BUGARSKE ČITAONICE
I NJIHOVO DJELOVANJE.

Čitališta u Bugarskoj mogu se smatrati kao jedna od najvažnijih poluga za probudjenje i unapredjenje bugarske samosvjesti navlastito u Macedoniji, koja, nije tomu dugo, bijaše duboko zagluhnula ne samo usljed surovog turskog gospodstva, nego i usljed prefriganog nastojanja Grkafanariota, koji pokušavahu sva moguća, da prepriečе razvijanje bugarskog naroda u naravskom smislu, e, da tim polože temelj uzkrsnuću velike nekad bizantičke carevine. Čitališta ova počeše se razvijati uzporedno sa svojim blagotvornim djelovanjem tek u najnovije doba, pa, ako opišem njihov razvoj i djelovanje, dati ću tim ujedno neku sliku o naobrazbi bugarskog naroda; zato i predajem ovaj članak čitateljem „Hrv. Svjetozora“ u nadi, da ću ih tako štogod upoznati s bugarskim narodom.

Prve čitaonice otvoriše u Plovdivu i Staroj Zagori (Eskizagra); ali ipak najbolje uredjenu čitaonicu vidimo u Carigradu, gdje sa svih krajeva Bugarske sakupljena inteligencija svojski se zauze za posao. Naskoro poslje osnutka carigradskog čitališta započe izlaziti i njegov organ „Čitalište“ — periodički časopis izlazeći svakih 15 dana. Prve godine uredjivaše ga poznati i učeni Bugarin, Marko Balabanov, koji je svršio svoje nauke u Parizu, a sljedeće godine preuze uredjivanje, isto tako u Parizu, svršivši svoje nauke, mladi Bugarin Lazar Jovčev — sadanji bugarski eksarh Josif I. Osim inih suradnika toga časopisa napomenut mi je ovdje duhovitu pisateljicu gospodju Jeku Karaminkovu te uz nju i gospodje Jordanku Filaretovu, Mariju Dospjevsku i Radu Kirkovu, koje oduševljivahu bugarske majke, da i one prionu u kolo narodnog preporodjenja, dokazivajući, da će narod samo onda napred, kad i ženski spol shvati svoju zadaću te ju počme ozbiljno izvršivati. Već bijaše učinjen jedan korak. Širom naokolo u svih strana pristaše uz bugarsku inteligenciju u Carigradu. Najprije u svih povećih gradovih. kano u Trnovu, Svištovu, Ruščuku, Gabrovu, Tulči, Šumenu, Sofiji i t. d. uzkrsnuše slična čitališta,a za kratko vrieme nasljediše taj primjer i poveća sela. Al i gospodje nehtjedoše zaostajati. Svigdje se otvoriše ženska družtva, sve u istu svrhu — podpomagati nastavu podupiranjem djevojačkih učiona. Iz vlastitih svojih blagajna otvoriše nekoliko djevojačkih učiona u selih, a Starozagorsko i neka druga gospojinska družtva poslaše nekoliko djevojaka na nauke izvan zemlje, ponajviše u Prag.

Uz carigradsko čitalište, najenergičnije u Macedoniji, prionuše sva čitališta i gospojinska družtva u Bugarskoj i Traciji. Prije jednog decenija bijaše Slavenstvo u Macedoniji tako zaglušeno, kano što u Bugarskoj (Moesiji) i Traciji prije god. 1850. — Vrlo je važno što se i Grci a po tom i Srbi otimahu za Macedoniju. Vrvilo je tu sila učitelja i učiteljica na trošak grčkih silogossa (literarna propagandička družtva) iz Carigrada i Athene, razpačivalo se je badava tisuće exemplara grčkih knjiga i nastojalo se uturiti u glavu Macedonjanom, da oni nisu slavske krvi — Bugari nego potomci slavnih nekada Elina; Srbi

LISTAK.

PILLONE.

TALIJANSKA NOVELA. NAPISAO W. J. BERGSÖE.

(Nastavak.)

Pećine bijahu ko izumrle; nigdje kuće, nigdje staze, — samo mjestimice u kom mirtovom busu melankolična pjesma prepeličina — a duboko dolje pred mojima nogama šum vječnoga mora! Napokon dodjoh do jednolične neke visočine, gdje na veliku radost opazih stado veselih koza, trgajućih i onako neznatnu travu izmedju pukotina. Sjedobradi starac pastir sjedjaše naslonjen na pećinu i čitaše vrlo pomno neku knjigu. Bijaše u istinu prekrasan muž, sied ko ovca, pokrit šiljastim šeširom i poderanom kabanicom, a čitaše tolikom pomnjom u za stalno zanimivoj knjizi, da me prije neopazi, dok mu se nepribližih na nekoliko koračaja. Tad se podiže tolikom hitrinom, kakova je riedko prirodjena takovoj dobi, a činilo mi se, kao da traži što na obranu.

— Bojte li se mene starče? upitam ga.

— Ja se nikad nebojim! odvrati mi on ponosito te me pogleda oštro.

— Vi znate čitat? rekoh, da ga ublažim. To je u istinu riedkost ovdje medju pastiri.

— Ja znadem još više neg to! odvrati on odmjereno te zatvori knjigu.

— Jeli to poviest koga svetca? nastavih pitat, začudjen nad njegovim čudnovatim ponašanjem.

— Jest, poviest je to jednog pučkog svetca i mučenika zanj, ko što su svi njegovi svetci, reče on izvanredno melankolično.

Uzeh knjigu u ruke te čitah naslov: „La Storia di Masaniello“ u crvenih slovih. Knjizi bijaše dodana slika glasovitog tog pučkog vodje u vrlo slabom drvorezu. Sve bijaše iz sedamnajstog vieka.

— Bijaše to velik muž, rekoh te mu pružih knjigu; bijaše mi poznata ljubav Napuljaca za Masaniella.

Pastir strese glavom a oči mu se zakriese.

— Ne, Eccelenza, odvrati on, on bijaše blizu, da postane velikim mužem; al on se toga nedostade. Krunu bi si bio mogao stavit na glavu, — al ju izgubi u kalu. Njegova sreća bijaše veća no on sam, — a to bijaše njegova nesreća. To je u kratko moje mnienje o Masaniellu.

Morah se čuditi nad tim jasnim i pravednim sudom, što ga neočekivah. Nu on turi knjigu u žep, zafućka svojim kozam te reče na kratko:

— A što želite?

— Zabludih, odvratih ja, te bih rado nać do Sorrenta vodića.

— To je sad vrlo težko, odgovori on. Ljudi se još nevratiše iz vinogradâ a pastiri nemogu zapustit svojih stada; nu počekajte malo, možda ću Vam ja moći pomoći.

On se okrenu prema pećini te zafićuka u složene ruke. Bijaše šuplji, tugaljivi glas, da ga niesi mogao razlikovat od glasa sa školjkine trublje. Isti čas pojave se iz pećine dva čovjeka divljeg i zapuštenog izgleda.

— Otjeraj koze kući, Beppino, reče starac te mu pruži štap. Na to šapnu hitro nekoliko rieči onomu drugomu te se tad okrenu k meni veleć: Ja ću Vas pratit, ako se zadovoljavate sa starim i slabim čovjekom. Put se kreće tu na lievo.

Idjasmo komadić puta uzporedno, obojica šuteć; napokon uze on:

— Kako je, da ste zabludili na ovo zabitno mjesto, kud stranci skoro nikad nedolaze? Nebojite li se Pillona i njegovih ljudi?

s druge strane pohrliše takodjer uvjeriti Macedonjane, da su oni sinovi silnog cara Dušana, da su dakle Srbi a nipošto Bugari. I ako ne ovi potonji, a ono Grci po dosta uspješe. Grčko svećenstvo od velikog upliva medju pobožnimi i za svoju narodnost malo marećimi Macedonjani, bijaše desnom rukom grčkim silogossom i tako bugarski elemenat propadaše.

Carigradsko čitalište naumi se oprieti toj poplavi, upotrebljujuć sva moguća sredstva. U Carigradu i njegovih predgradjih obstoji mnogobrojna bugarska kolonija iz Macedonije. Ona ima do 20.000 ljudi koji se zanimaju ponajviše vrtljarstvom i prodavaju svoje proizvode u Carigradu. Čitalište predvidje, da će mu od velike hasne biti ako obrati svoju pažnju na te koloniste te u tu svrhu bijaše osnovano družtvo pod imenom „Bugarsko blagodietelno bratstvo“ (bugarsko dobrotvorno bratinstvo). Ono podiže nekoliko škola, kamo počeše kolonisti šiljati svoju djecu, neimajući brige niti za potriebite knjige, niti za uzdržavanje učitelja i učiteljica. Za odrasle otvoriše se nedjelna predavanja; i jedno i drugo poduzeće bijaše ovjenčano sjajnim uspjehom. Videći, da njihova djeca u vrlo kratko vrieme počeše liepo pisati i čitati u rodnom jeziku, a ne u grčkom, kojega nitko nije razumio, otci familija izkazivahu svoju odanost i zahvalnost družtvu, i na taj način bugarske škole dobiše velik upliv na tu bogatu koloniju. Mnogi, koji prije nisu niti znali. što je to patriotizam, povratiše se u Makedoniju kao izvanredno oduševljeni patrioti i propovjednici, te nagovarahu ciela sela, da se zauzmu za oslobodjenje svoje domovine. Na mnogih mjestih grčki a negdje i srbski učitelji bijahu odklonjeni a na njihova mjesta dodjoše mladi i oduševljeni bugarski učitelji. Gdje nije bilo škola, tamo ih družtvo otvori. Ista dobra sudbina snadje i crkvu; u svih bo se je crkvah od prije čitalo u grčkom jeziku a od sad nehćede svećenstvo (sve samo Bugari) obdržavati službe božje u grčkom jeziku, kojega skoro nitko nije razumjevao Godine 1870. podje družtvo još dalje. Ono odredi komisiju s nazivom „Makedonska družina“ i naloži joj, da usavrši započeto djelo konačnim preustrojstvom Macedonije. Na poziv Makedonske družine odazvaše se ne samo sva čitališta i ženska družtva, nego svi manastiri velikimi novčanimi žrtvami. Zografski manastir (na athoskoj gori) poklóni oko 12,000 franaka a Rilski manastir još veću svotu. „Makedonska družina“ započe svoje djelovanje najprije u onih mjestih, gdje bijaše grcizam ponajviše uvriežen: u Solunu, Seresu i Kastoriji. Tu se otvoriše škole s bugarskimi učitelji, koji energično izvršivahu svoju dužnost, nebojeći se proganjanja i drugih potežkoća. Agenti grčke propagande i grčko svećenstvo, da preprieči stanovnikom, da svoju djecu šilju u bugarske škole, stadoše se groziti, da će ih odlučiti od crkve. Ljudi, stanujući blizu bugarskih školah, bijahu podkupljeni te tukoše bezstidno malenu djecu, kao da su kriva, što idu učiti materinski svoj jezik; prozori na škola bijahu svake noći polupani i učitelji često izprebijani, kano da bi se takovimi izgredi dalo prisiliti Bugare, da napuste svoje škole.

Grčko svećenstvo i novinstvo u Carigradu, videći da im je protivnik čvrsto odlučio izpuniti svoju zadaću, udariše u druge strune te počese obsipavati bugarske učitelje svakojakimi političkimi klevetami tvrdeć, makar da jim je zato i najpodlija sredstva upotriebiti trebalo da su panslavistički agenti, tobože poslani iz Rusije, s namjerom pobuniti narod proti vladi; bijahu zato pošiljani u progonstvo, zatvarani i žestoko mučeni. Ali poslje dvogodišnje ovakove borbe Bugari izrinuše i grčku i srbsku propagandu, te tako podigoše čvrst zid u Macedoniji proti napastim Grka i Srba i njihovim himeričkim idejam. Tako se je radilo u Macedoniji; narod stade tražiti svoju narodnu b u g a r s k u crkvu. Bugari u Solunu. Seresu, Kastoriji, Vranji, Vodeni, Strumici, Skopju i. t. d. poslaše u tu svrhu svoje molbe bugarskomu eksarhatu u Carigrad: i Macedonija, koja Slovenom dade prve kršćanske propoviednike, Ćirila i Metodija — kojim Slaveni duguju hvalu za svoj jezik i vjeru, bje povraćena Bugarskoj — Slavenstvu.

Sva nastojanja bugarskih čitaonica imahu tu posljedicu, da se je naobrazba stala razvijati, i sada, sav mladi naraštaj znade i čitati i pisati, broj škola neprestano raste te nastava u normalnih škola uspjeva. U Ljeskovcu pako (selo blizu Trnova) osnovano je sjemenište; u Gabrovu (malen grad, 8 sati dalek od Trnova) i u Plovdivu imade podpunih realnih gimnazija, dočim gradovi Trnovo, Rušćuk Šumen, Sliven, Sofija, Kotel, Pleven, Loveč, Svištov, Pirot, Bitolj, Veles i dr. imadu male realne gimnazije. Viših djevojačkih učiona imade u Gabrovu u staroj Zagori i u Trnovu, dočim u ostalih varoših obstoji samo po 4 ili 5 razreda. Ako prem se Bugari mogu pohvaliti, da su sa školstvom u vrlo kratko vrieme daleko koraknuli, to im ipak skole neimaju nikakva stalna programa. Svagdje je nastava različito udešena. Da se ta skrajna mana ukine, urediše se prije tri godine u Rušćuku, Plovdivu i Šumenu „učilištni sborovi“; ali nemogoše svoje zadaće podpuno izvesti radi nastalih prevrata.

„Ruski mir“ donaša sliedeće približno razdielenje okružja, glede onih, koji znadu čitati i pisati:

1. T r a c i j a. U plovdivskom (philipopoljskom) okružju, gdje imade velikih sela kanoti Kalofer, Karlovo, Sopot i t. d., mužkog stanovničtva znade čitati i pisati

---

— Pripoviedih mu svoju nezgodu s magarcem te dodah, da sam ubogi umjetnik, koj se nemože ničesa bojati, jer se Pillonu nebi izplatilo, da me uhvati.

— Nerecite toga, odvrati moj suputnik čudnovato se smiešeć. Pillone cieni visoko umjetnost; on bijaše sam slikar.

— Zbilja? rekoh ja poluzačudjen, polu rugajuć se. Mislite li, da se on u toj okolici još nalazi, kad sve vrvi oružnici od Masse do Sorrenta?

Staračko strese rameni.

— Jeste li ikad tu gore sastali oružnika? pitaše on porugljivo? Bili Vas mogli svi oružnici svieta spasit, da nas sad sastane Pillone? Na cesti nać ćete policiju i njezine uhode; nu Pillone nije ni otimač ni razbojnik sa ceste.

— Ta što je dakle?

— Kralj! kliknu ponosito starac. Gdje se tamno-zelena mirta razvija i žuta žutilica cvate, tu počimlje veliko carstvo Pillonovo. Vidite li one daleke gorske crte, što se u plavetnih maglah dižu, jedna za drugom, sve više, sve jače, dok se izgube u divljih, poderanih stienah, što ih zovemo Apenini? To je bezkrajno carstvo Pillonovo, tamo živi njegov narod, tamo je on neograničeni gospodar. Umre li, to si izabere nasljednika; a vazda će se netko naći, tko će bit ovim glavicam kraljem i koj si može granice svoje države razgranit, ima li samo tomu odvažnosti, znanja i drzkosti.

— A nemislite li vi, da će Piemontezi svemu tomu na skoro na put stati? Pod Victorom Emanuelom neće se to zbivat što pod Bourbonci, koji su razbojnike puštali, da se sami ubiju.

Starac se visoko uzpravi. U jedan mi se čas kao za dvadeset godina pomladio.

— Piemontezi! opetova on pogledom punim mržnje. Mislite li, da se mi za Piemonteze brinemo? il da im se kanimo pokorit? Oni su stranci medju našim narodom, tirani košto to nekoć Španjolci bijahu. Što su donieli našoj plodnoj, našoj sretnoj zemlji? Nove terete, nove zakone, novu biedu. Pustite Viktora Emanuela, neka dodje jednom k nam, neka traži u nas ko zabludjenik il bjegunac utočište u ovih krajevih, što ih s v o j o m zemljom nazivlje — — ni jedna ruka neće mu pružit korice hljeba, nitko mu ugasit žedje, ni jedna dapače ni najbjednija kućica neće mu se otvorit, da ga štiti od zime i noći. Usuprot neka dodje ožigosani Pillone, koga Piemontezi nazivlju razbojnikom i banditom, a sami zaboravljaju, da su na silu oteli ono zemljište, kojim im noga stupa. Svigdje će naći prijatelja, svigdje krova, svigdje zakloništa. I najsiromašniji radnik podielit će svoj kruh š njime i svoje će vino š njim piti, i gdje on spava, tu stoje stotine muževa, da ga brane. Stoga zovem Pillona kraljem gorâ; Viktor Emanuel nek gradove i doline pridrži za sebe!

— Čini se, staračko, da vam je Pillonova poviest vrlo poznata, rekoh i pohrlih za svojim sudrugom, koj je za svog oštrog govora korake podvostručio te me sad kroz pravi labirinat pećina vodio. Sve mi se činjahu vrlo snuždene.

— Vi ste možda Pillona vidili i znate što o njegovom zvanju, kad velite, da je bio slikarom.

— Ja vidim Pillona svaki dan, reče pastir mirno, kao da se radi o najravnodušnijoj stvari svieta, — a nemislim, da ima koga, koji bi ga više ljubio, od mene. On bijaše, meni vrlo dobar, da, on mi sve priskrbi, što imadem, — a što se njegova života tiče, to valjda, nećete moć nikoka naći, koj bi Vam o njem mogao toliko poviedat kao ja.

— Zar ste vi možda njegov otac? kliknuh iznenadjen.

— Ne, odvrati pastir, Pillonov otac jur davno je mrtav; nu ja ga ipak vidjeh. Neimam svojih viesti odatle.

60%; u Jambolskom okružju 30%, a u ostalih 15 — 20%.

2. **Moesija ili korjenita Bugarska.** U Trnovskom okružju čitati i pisati znade 60% mužkog stanovničtva, oko Rušćuka, Šumena, Silistrije — 35%; u Dobrudži — 20%. U srednjoj Bugarskoj, oko Loveča, Plevena, Vrace, Sofije — 20—25%. U okružje Nižkoga, Vidinskoga i Pirotsko — oko 10—15%.

3. **Macedonija.** Ovdje se piše pomješano; narod piše bugarski grčkimi slovi. U Bitolju čitat i pisat znade 60%; u selih do 10%. U gradovih Veles — Prilep 50%, a u selih 10—12%. U Ohridi 40%, a u selih 3%. U Skopju, Vranji, Kumanovu 10—12% a napokon u Vodenu i u Solunu-Kastoriji — 5%.

Škole su u obće sasma neodvisne od vlade a troškove namiruje svaka občina naposeb. Vv.

SEDAMDESETGODIŠNJICA
PAROBRODA.

Tvorna umjetnost imadjaše jednoga zastupnika, na koga se valjda nijedan njezinih učenika više ne sjeća, akoprem se mora uvrstiti u red najznatnijih muževa a navlastito u prve dobrotvore čovječanstva svih vjekova: obretnik parobroda bijaše slikar. Neuvrstiše ga u ljetopise poviesti umjetnosti; jedva tko znade, da je **Roberto Fulton** (čitaj Föltn) sve svoje mlade godinice preživio bio u Philadephiji ko obrazar i da je rodom iz jednoga sela u Pensylvaniji (Litle Britain u grofoviji Lancaster, rodjen tu g. 1765.) ko samouk toliko naučio, te mu je njegova umjetnost domogla do glavnice, kojom si nabavi najamni dvorac, da se onda uputi preko Oceana u London, gdje bi se usavršio u slikarstvu pri Benjaminu West-u svom slavnom zemljaku.

Tu dospje taj izkusnik u konflikt sa svojimi uzori. Umjetnikova radionica, u kojoj su postale bojne slike iz sjeveroamerikanskoga rata za oslobodjenje (ko n. pr. smrt generala Wolffa), predoči 22.-godišnjemu mladcu tako jasno onaj duboki jaz, koji razstavlja pravu umjetnost od zanatničke vještine, te moradjaše kad prvi put u nju stupi sve svoje sile napeti, da neodustane. Benjamin West tješijaše i obodravaše snuždenoga Fultona, izbrajajuć dakako ko izkusni umjetnik dosta primjera, gdje se bodra i uztrajna volja dostala svoje namjere.

Oba ova svojstva kitjahu **Roberta Fultona.** Pošto je u kući svojih roditelja prerisavao mjedopise, neimajuć nikakve upute, dotle dok bi se preris mogao zamjeniti obrazcem; i pošto je po tom, upućen po nekom mastilaru, kako se uljenom bojom postupa, pred ogledalom sám svoj obraz tako dugo slikao, dok ga nije neko diete u slici razpoznalo — dokazao je kako znadijaše cieniti usrjeh žilave uztrajnosti.

Pune dvie godine radijaše pod Westovim nadzorom i prouči s temelja tečaj umjetnosti po sustavu svoga meštra; a onda tek, poklam se osvjedočio, da neće nikada svoje namjere, nešto velika, nešto osobita dostići, odreče se je na uviek.

On bo letijaše samo na veliko, pa moglo se davna i predvidjeti, da mu se je ogledati na drugom polju za svojim uzorom. Fultona zanimalo već godina i godina strojoslovje (mekanika), a u tom poslu znatno mu pomagala njegova liepa vještina u risanju te drug mu i zemljak Ramsey. Pokušavao bijaše takodjer na papiru svakovrstne strojoslovne sastavke šiljuć te risarije mnogim plemićem (notablom) Stare Englezke. Za tim poče marljivo proučavati pokuse mnogih predšastnika, nebi li obreo novu pokretnu silu. G. 1793. upravi pismo na vojvodu Bridgewaterskoga i na grofa Stanhope-a, u kojem razlaže obširno kako je osnovao brodove goniti parnom silom.

Prije imenovani protektor veleobrta, koji bijaše sagradio upravo tada čuveni Bridgewaterov prokop od svojih ugljenika do pred Manchester, namjesti odmah Fultona kod svoga orijaškoga posla. Kao vojvodov činovnik sastajao se u Birminghamu s Jamesom Wattom, izumilcem parostroja.

Neda se dokazati u kojem pobližem odnošaju bijaše muž, koji je obreo pokretnu silu svieta s mužem, koji ju prvi obilno uporabio. Fulton posluži se samo Wattovim primjerom, te se ugleda u njegovu uztrajnu postojanost. Još je moralo mnogo vremena odmaći dok se njegova glavna osnova oživotvori, a zamiena obitališta poče znatno djelovati na nakanu njegovu. Jer kad je g. 1796. nastojanjem amerikanskoga poslanika iz Londona u Pariz prešao i kad se upoznao u francezkoj prestolnici preko Barlowa, potonjega poslanika sjevero-amerikanske države, sčuvenim mjerničkim zavodom i njegovimi notabiliteti, onda mu se tek ukaza zamašna važnost njegovoga novoga zvanja. Fulton razprede tu svu svoju energiju. Izumi tada u Parizu pilu za mramor i mlin za laštenje, stroj za priredjivanje užeta, kojega je voda kretala a samo jedan poslenik upravljao, zatim, roneću šajku i torpedo.

Da dovede kraju svoju veliku osnovu koju sljedjaše već 12 godina, trebao je novaca, do kojih bi bio morao na osobit neobičan način dospjeti, pošto su mu Napoleonove vojne sve običnе puteve zakrčile. Fulton pokuša predobiti za svoje interese velikoga gospodara svieta, podpirivajuć njegovu mržnju proti Englezkoj. Obeća sagraditi caru nekoliko parobroda, da s nji-

---

— Valjda mi ih nećete zatajit, primjetih ja; mene bi vrlo zanimalo saznat, šta znate o životu i djelih toga muža.

— Kad bih Vam morao sve pripoviedat, što o tom znadem, sjegurno bi Vam dosadio, odvrati moj vodja s dosta ironičnim posmjehom. Kako da i zanima stranca slušat poviest čovjeka, koga u duši smatra banditom te koga neće moći razumjeti, jer nerazumije života i osebina naroda, u kom je taj čovjek odraso. U ostalom, ako Vas je volja, u kratko ću Vam poviedat, što je Pillona tim stvorilo, što je on danas, — tim se morate zadovoljit.

Stari pastir prignu se i ubra nekoliko divljih ružica, što cvjetahu na pećini. Jednu dade meni a drugu zataknu sebi za šešir te poče tad polupritišanim, polu povjerljivim glasom,

— Pillonov otac zvao se Vittorio a bijaše pastir u okolici Amalfija. Imadjaše stado svoga gospodara, kućaricu onoga, koj je iznajmljivao pašu i dvie vjedrice, koje bijahu njegove. Š njimi dolažaše on svakog jutra dolje s visina, da mlieko prodade u Amalfiju, a kad bijahu prazne, vraćaše se na večer s toliko novaca, da mogaše do drugog dana živit i toliko prištedit, da plati u nedjelju najamninu za koze i kućaricu. S toga neposta on nikad imućniji no bijaše, pa pošto se netemelji kuća na dvih mliečnih vjedricah i na dudah to on ni nemišljaše na to, te zapusti ljubav prem je bio, kako vele, najljepši momak s ove strane gorâ.

Jednog jutra dodje Vittorio dolje u Amalfi, da poda mlieka starom bilježniku, koj je na trgu stanovao i njegovim najboljim kupcem bio. Nu sazna da je starac mrtav. To bijaše težak udarac ponj; jer mu bijaše bilježnik obećao dvie koze, ako će o budućem božiću pred njegovim stanom zaigrat novenu.

Vittorio se na to uputi na drugu stranu, gdje stanovaše novi bilježnik iz Napulja. Na stubah sasta mladu djevojku s praznim vrčem. Bijaše kćerka bilježnikova — a u njezinu pogledu bijaše ljubav od prvoga časa, kad ju vidje. Vittorio se vrati kući s praznimi vjedricami i novim kupcem, — nu one večeri neigraše svojim kozam, ko obično, — pa kad je sunce u dubokom moru zapalo, opet se vrati u Amalfi te kupi na vjeresiju pušku, koju u svojoj koljebi sakri. Četrnajst dana kašnje bijaše kći bilježnikova izčeznula, Vittorjeva koljeba prazna — a koze raztepene. Ljudi veljahu, da su se sakrili u prolomih Monte San Angela, — a to bijaše valjda dosta; jer tamo rodi Pillona njegova umiruća majka. Koljevkom mu bijaše bujicom izdubljen kamen, posteljinom prnje što ih je njegova majka nosila — a dojiljom posljedna koza, što je Vittoriju još ostala. Ljuljanke pjevaše njemu more šumeće u daljini i vjetar, hujeći medju špiljami i jazi gorskimi. Tako uzraste Pillone.

Kad mu bijahu dvie godine, zakla Vittorio njegovu dojilju te mu iz njezina krzna načini kabanicu; u četvrtoj godini nauči ga pozdravljenje gospodnje i skidat kapu pred blaženom djevicom, — a kad mu bijaše osam godina, nebijaše više ni staze, ni jaza, ni špilje, koje nebi baš tako dobro poznavao, kao i otac mu. A što se puške tiče, to mu kruglja orla izpod oblaka ote, koj je za zore ostavio gniezdo na vršku hridi.

Oko tog vremena mišljaše Vittorio, da je za stalno još i drugi koj bilježnik došao u Amalfi, a pošto je bio božić pred vratmi, dosjeti se, nebi li ko nekoč mogao tamo dolje zaigrat novene, tim više, što je Pillone imao glas ko divlji gorski ptić i na sviralici ljepše svirao no koj pastir u okolici. I tako uze neke večeri dječaka na krilo, kad je sunce zapadalo nad neizmjernim plavetnim morem a obale mu se sjajile ko vatreno zlato. Pripoviedaše mu o pokojnoj majci, kako ga vjerno sliedjaše, kako je sve š njim dielila, kako je osku-

mi osvoji oholu otočku državu. Čim se je osnova silnija ukazivala, tim ju je hladnije car usvajao, tim ju je manje proučavao, tim ga manje zanimala. Kad je Fulton, izgubiv svu nadu, duboko pokunjen iz dvorane careve izišao, unidje upravo knez Metternich. — „Vidjeste li onoga čovjeka“, upita car. „Jest, Sire, sjetih se Márija na ruševinah Kartage“. — „Taj je čovjek bluna; htjede me, pomislite samo, nagovoriti, da će toplom vodom brodove tjerati, te se u Englezkoj izkrcati“.

Pošto je Fulton prezirno odpravljen bio u starom svietu, ne uspjev svojim pokusom ni u Englezkoj ni na Seini godine 1803., jer mu brod neimadjaše dovoljne brzine, pokuša tada za prvi put u novom, te mu i podje za rukom. Pomoćju graditelja brodova Brown-a sagradi za jednu godinu u New-Yorku prvi posvema vrstni parobrod, „Clermont“ zvani koji bje porinut na more u kolovozu g. 1807. Prevaljivaše za 32 ure put od New-Yorka do Albanya, 120 morskih milja uz rieku. A kad je gospodar svieta, s priestolja svrgnut i sve svoje moći lišen, gledao u kolovozu 1815. iz palube ratnoga broda Northumberlanda preko širokoga Oceana, ploveć u izgon na sv. Jelenu, vidio je na dalekom obzorju paru i dim sukljati iz dimnjaka nekog broda, plovećega „toplom vodom“ a izumljenoga po onoj „bluni“, koju on preziraše, jer ju nije razumio bio.

Fulton doživi podpuno slavlje, ali ne doživi dugo očekivanu, dobro zasluženu sreću. Razpre o njegovu pravu, uztegoše mu nagradu: više bo sjevero-amerikanskih država prepiralo se s njim pred sudom o paroplovnoj povelji na amerikanskih riekah, kojom ga središnja vlada odlikovala. Golemi troškovi bjehu tomu posljedica. — Fulton osiromaši sasvim; klone duhom i onemogne. Poslednjih dneva njegovoga života dade kongres sagraditi prvu ratnu parnjaču 145′ dugu, a 55′ široku po osnovi Fultonovoj, nu on umre prije nego se dogradila.

Umre u 50. godini, 24 veljače 1815., zadužen sa preko od 100.000 dolara.

Poldrugi decenij morade prejuriti dok se sklonu kongres sdruženih država pripomoći nesretnoj obitelji osiromašenoga. Tek g. 1829. dozvoliše Fultonovoj djeci 50.000 dolara s kamatami od smrti otčeve; a 17 lieta poslje, god. 1846. izplatiše im i znatnu svotu od 76.000 dolara.

I ovdje dadu se uporabiti rieči velikoga njemačkoga pjesnika upravljene na drugoga ńekog:

S tog štujte ga, jer što tom' mužu život
Na polak dà, naknadit će potomstvo.

Danas, pošto nam svanu kolovoz 1877., a sedamdeseta nas godina prve paroplovitbe pozdravi, umjestno je da se sjetimo koliko je iznašašće Fultonovo promicalo blagostanje čovječanstva, pa ako nikako a ono pokazujuć barem na ogromni statistički materijal svih zemalja svieta. N. D.

KORUNOV NEPRIJATELJ.

Svaki naših čitalaca poznati će jamačno bar jednu vrst onih malenih, sjajnih, liepo mašastih kornjaša, koji na lišću trepetljike, na raznih metvicah, na srbi, vratiću a i na drugih bilinah poput šarenih i pozlaćenih puceta ko prikopčani sjede te, budué veliki požderuhi, lišće često puti do rebarca izglodju. Njihovog sjaja rad nazvalo te kornjaše: zlatice (Chrysomelina) a s toga, što se lišćem hrane i listarice (Blattkäfer).

U nas jih imade mnogo vrsti, nu najpoznatiji biti će, ko nádo modri ili tamno zeleni: veliki buhač (gross. Erdfloh), osobiti ljubitelj zelja i inoga variva i: topolova zlatica (Pappel-Blattkäfer) sa modro crvenim ili zagasito zelenim nadvratnjakom i žuto-crvenimi krili.

Poradi velike svoje, jur spomenute, proždrljivosti su mnoge vrsti roda listarica od znamenite štete po naše biline; ali najveću štetu nanieti jest svakako kadra amerikanska vrst, koja pod imenom: korunova listarica (ili, ko što ju Niemci zovu: kornjaš iz Colorado-a:), ko predlani ušenac, zatjera eto u strah svu Evropu, prieteć porazom korunu, tomu izdašnom hranivu tolikih siromašnijeh obitelji. Potonje jest, što nas je ponukalo, da upozorimo naše občinstvo na toga nepozvanoga gosta.

Prije nekoliko godina strukovnjacima tek jedva po imenu poznata, jest korunova listarica danas znamenit predmet znanstvenomu izpitivanju. Godine 1823 nadje ju prvi neki kapetan na lišću neke vrsti pomoćnice (solanum rostratum) u klisurastoj gori (Rocky Montains) u pokrajini Colorado-u sjeverne Amerike. Tuj u domovini svojoj hranio se kornjaš raznimi pomoćnicami kanoti: vučcem (Lycium barbarum), bunikom (Hyosciamus niger), kužnjakom (Datura Stramonium) i inimi. Domaknuv se kašnje gojitba koruna sve više i više prama zapadu, prisvoji si korunova listarica i tu biljku novim hranivom te se razširi nevjerovatnom brzinom prema sjeveru i istoku, u jedva 18 godina, preko 50.000☐ milja i harajuć nemilice sve korunom nasadjene, poljane počini amerikancem ogromni kvar. Leteć u velikih rojevih preko suhoga zemljišta, prevaljujuć na lišću, granju i drugom nasplavu ćak široki Missouri i Michigan (mičigen) jezero, dohvati do mala obalu Atlantičkog mora. U primjer, kolika je kadkad množina tih kornjaša, spomenuti ćemo, da je godine 1876. toliko njih izbacila voda na obalu Connecticuta, da se je sav uzduh okužio i da je kapetan jednoga broda morao za-

---

djevala i trpila, dok je, ona, otmjena signora, nepoznavajuć oskudnosti i težkoće gorskoga života, malo iza njegova poroda mukam podlegla. I njezin joj grob pokaza duboko medju gorskimi stienami, gdje buji visok paprat i pusti ga da križ poljubi nad njenom glavom, izsječen u pećini, i pusti ga da na njegovoj strani moli — i od tog časa bijaše Pillone odrasao, — sva radost djetinstva izumre u njem s tim časom. Otac opazi to i htijaše tugu u njem razblažit, al badava. Sin je poćutio, da ima na svietu biede, nepravde, nasilja, da tamo dolje pod njegovima nogama ima sviet, u koj njemu nebijaše pristupa, a da život medju golimi surimi pećinami s nekoliko cvjetića i ptica nije vriedan života. On posta ozbiljan, šutljiv, nepovjerljiv, u njegovu se pogledu odsjevaše odpornost i divljoća; samo kad je svojoj pastirskoj sviralici mogao izvabit ljubke i tugaljive glase, samo tad se smiri, samo tad mogaše plakat, a bijaše umirenja u tih nenadoknadivih suzah.

Vittorio se zamisli, kad opazi tu promjenu na svom sinu. Bojaše se, da bi ga mogli gorski dusi podpuno začarat, te jednog jutra, kad se na daljnjih vrhuncih pokaza snieg i približi božić, ogrnu mu novo ovčje runo, zataknu mu za šešir svežé ruže a na noge mu sveza sandale od kozje kože. Sam uze svoje stare poluzaboravljene dude, sinu pruži pastirsku sviralicu u ruke te kad su si oba odrezali štape od uljike, zapute se u Napulj. Tamo, mišljaše Vittorio, izliečit će mu se sin od melankolije.

Vi ste već za stalno čuli piferare, kad o božiću putuju zimskimi i napuljskimi ulicami, da odpjevaju svoje pjesme blaženoj djevici Mariji. Nu jeste li ikad vidili, kakovimi začudjenimi i velikimi očmi takav mali pastirčić naokolo gleda, dočim prati tugaljive glase dudâ? Pillone zaboravi za čas sve — svoje gore, svoju pušku, svoje orlove, dapače more i gorski klanci s ostanci njegove majke izčeznuše za čas iz njegve duše pred svimi divotami, što su se pred njegovima očima razprostrle. Nikad nemišljaše on, da bi mogo život bit tako bogat, toli sjajan, toli zamaman kao u tom velikom gradu, čiji se valovi ko oni mora i za noći tako nemirno bacahu. Opoji ga sav taj sjaj, sva ta krasota, sve to bogatstvo, što se ovdje i na najmanjem prozorčiću sjajilo — i što bijaše toli različno od golih sivih klisura, na kojih se do sad verao. Sve bijaše novo, ljudi, zvjerad, da i cvieće, što ga vidjaše iza pozlaćenih rešetka u palačah. Sve bijaše bogato, otmjeno i veliko do istih vojnika, što stražu stražahu sa zlatnom kacigom na glavi pred kraljevskom palačom. Toledska ulica bijaše vilinski dvor, a kad se na večer sa tisuće svietiljaka cakljaše, kad svietiljke sa dućana trgovačkih odsjajivahu, tad kao da je predanj stupilo božanstveno preobraženje te se samo tomu čudjaše, da zlatari prilieplj̈ivahu svoje velike, sjajne aleme s nutra prozora, gdje on nemogaše do njih.

Pifferaro neima na svom putu ni kuće ni kućišta. Neprestano on bludi svietom, danas se smjesti gdje pred vratmi, sutra pod zvjezdovitim nebom, a dude su mu vazda mekim naslonjačem. Tako on putuje velikimi gradovi, gdje mu Madonna put kaže, — a tako putovaše i Vittorio sa svojim sinom od jutra do večera.

Nekog dana u predvečerje stigoše do izpred visine, što ju kruni čvrsta kula San Elmo i tu prenoćiše u grabi kod lafeta. Kad je zora zarudila, bijaše sav Napulj u zlatnu svjetlu pred njihovima nogama. Šum tisuća glasova, zuj zvonova i buka bubnjeva dopiraše kroz plavetne oblačiće do njihova ležišta, od kale se vidjaše, kako rubi more tamno plavetnim rubom obale medju rtom misenskim i jezičcem Sorrenta, — dočim se Capri i Ischia ko modri oblački dizahu nad obzorjem.

Očice dječaka napuniše se suzami, kad mu se pogled ukrade od dimećeg se Vezuva do obale,

brtviti sve luknje, da bar nutarnji dio broda od kornjaša obrani.

Lani pojavi se prva korunova listarica u Evropi. Parnjača **Nekar** donese ju u vreći sa kukuruzom u Bremen. Doznav to vlada francezka i njemačka, zabrane odmah uvažanje koruna iz Amerike. Ali uzalud, jer već prošloga mjeseca pukne glas i razlegne se kroz sve novinstvo, da su na polju kod Mühleima na Rheini našli ličinaka i jaja **korunove listarice**. Vlada njemačka odposla doduše na prvi glas povjerenstvo na označeno mjesto i postavi mu na čelo prvoga entomologa (koj kukce proučava) njemačkog, Gerstäckera, nu do današnjega dana neznamo, je li jim pošlo za rukom, da utamane tu opasnu usjelicu. Gerstäcker, ravnajuć glavom taj posao, zapovjedi, da se sve zemljište, na kom je kornjaš našast, prekopa, petrolejem nakvasi i upali, e da bi se tiem i svaki zamet uništio. Isti učenjak proučio je tom zgodom kornjaša sa svih strana te je i uspjeh toga u posebnom djelcu saobćio.

Znanstveno ime korunove listarice jest: **Leptinotarsa decemlineata.**

Ona žive kano i naša **topolova zlatica**, samo da se jače umnožava i da za ličinke zemlju traži. Oblik tiela je pravilan paokruglast, zgora pravilno sveden ili izpupčen, zdola ravan; noge pravilno su razvite, kusasta ticala su tročlana a piknjastih očiu ima uvjeke četiri; debela pipala na čeljustih su četrčlana a pipala ustnica tročlana; kratki i jaki kosierići su petozubati. Temeljna mast kornjaša je: kaljava, sirovoj koži nalična, žuta, koju na glavi, na nadvratniku i na svoj doljnjoj strani tiela crne pjegice izmjenjuju; vršci ticala, butići i stopala su takodjer crna. Krom toga brazdi duž svakog pokrila pet crnih pruga, (od kud kornjašu pridjevak decemlineata). Te pruge, izuzev dvie nejasne skrajne, su s obijuh strana zarubljene crnimi piknjicami, koje se, osobito prema vanskoj strani, malo po malo u žutini gube. Crna pruga uz posrednji šav krila (Flügelnaht) sjedinjuje se prama zadku tim šarom, brazdeć s njime dalje ili pak prelazeć posve u njega. Druga i treća pruga stiču se takodjer te teku do kraja pokrilja, dočim četvrta i peta tik pred krajem prestanu. Znamenito je da se kornjaš brzo i inim bilinam privikne te tiem mast i šar mienja.

Ličinke **korunove listarice** su poput ostalih listarica, debele mesnate i jasno sjajne, mazavo žute, na glavi, na rubu vratnjaka i na noguh garavo crne. Osim toga nižu se postrance tiela dva reda crnih pjegica, koje se već na 2. i 3. kotrigu sve više umanjuju, dok ili sasvim ili samo mjestimice neizčeznu.

Kornjaši preživu zimu pod zemljom, kako neki vele, do 63 ctm. duboko; našli ga bo u proljeću, kad su orajuć plugom duboko zabrazdili, u velikoj množini u mehkoti. Čim posijani korun prolista, eto i kornjaša na njem, da se lišćem naždere i da nanj svoja ko žumanjak žuta, jajašca u kupovih od 35—40 komada priliepi. Jedna ženka izlieže do 700 jaja, da, nekoji tvrde do 1200, nu to nam se čini, da je pretjerano.

Iz jaja izlegle ličinke gamižu na doljnoj strani lišća, nastavljajuć to žderanje svojih, malo po malo obumirajućih, roditelja. Ponarastav brzo posakrivaju se u zemlju da se tamo ukukulje; nu iza kratka mirovanja eto jih opet kano razvite kornjaše na lišću te zametnu i drugi, često i treći porod. Pojave li se kornjaši već za rana, to se neprave nikakvi gomolji na koruna; ako se pak kašnje u ljetu, onda da, ali posve sićušni.

Po tom, kako se strašno umnažaju **korunove listarice** nećemo se čuditi, kad čujemo, kolikom brzinom i najveće prostore pustoše, a ujedno ćemo i pojmiti svu pogibio, koja Evropi preti, ako se ta nesreća i zbilja u njoj udomi. Imademo, istinabog, nade, da neće do nas u Hrvatsku, jer opažanja u Americi tvrde, da kornjaš nevoli toplijih krajeva, nu valjalo bi svakako i nami biti na oprezu.

Izmedju mnogih načina, kako da se korunova listarica utamani, jest najbolji sabiranje ličinaka i jaja; samo da pri tom poslu valja navući rukavice, jer sve listarice izlučuju iz sebe žuti, ljepivi sok, s kojega ruke nabreknu i zasvrbe. Neki njemački ljekarnik preporučuje, medju korun posijati neku vrst **bukvice**, betonica, s koje da kornjaš, kad se je najede pogiba a čitasmo takodjer da se domaća perad i prepelice rada listarica nazoblju.

Tuj možemo jošt spomenuti, da i drugo u nas znamenito hranivo, kukuruz, imade svoga neprijatelja. Već od koje doba opažaju poljodjelci, u Magjarskoj, Štajerskoj i Kranjskoj, da jim kukuruz vehne i oboljeva. Proiskav tomu uzrok, nadju u korjenu maloga modro-ljubičastoga ušenca, gdje bilini srdčiku izjeda. Taj nametnik žive samo u gornjem dielu korjena i tuj haraju i matica i mladi nje se držeći porod.

H—m.

RAZGLED PO SVIETU.

I. HRVATSKA.

— Kako smo u zadnjem broju bili javili, bijaše General Mollinary podnio ostavku radi željezničke osnove. Na to su odmah viknuli magjarski listovi, da niti je to istina, niti da je kakavo nesporazumljenje medju krajiškim glavarom i magjarskim ministarstvom. Na tu pako magjarsku izjavu doniele su zagrebačke „Narodne Novine“ službeno očitovanje, da te razmirice faktično obstoje, na što su zašutili u Pešti i nategnuli druge strune. „Pester Lloyd“ najme uzeo je generala Mollina-

---

posute ljetnici i kad mu zape na pustu Monte San Angelu, gdje bijaše domovina njegove mladosti — i gdje počivahu dragi ostanci njegove majke. Tiho moljaše on i vruće; al uz to nemogaše utišat želje, da barem jednu od tih sjajnih palača steče, barem jedan od onih mirisavih vrtova, što su zlaćanim voćem izazvali njegovu požudu. Pitaše se, zašto bi njegov otac i on morali tako živit, ko orao, koj si progonjen lovčevom krugljom na visinah traži slabu hranu; razmišljaše o tom, zašto da je baš on tako ubog i zapušten, dočim se tamo dolje tisuće nasladjivahu preobilnošću i odjevahu svilom i kadifom! Sjaj svega svieta, najkrasnija točka, što ju zemlja ima, ležaše pred njim — — on sam jedva imadjaše pravo stupit na nju. Bijaše kušnik, koj k njemu pristupi te mu reče: „Sve to neka je tvoje, ako mi se pokloniš!“ — i na novo moljaše on, moljaše se djevi Mariji a ipak nemogaše svrnut pogleda s prekrasnih palača i bielih ljetnika, što ih pozlaćivalo jutarnje sunce.

Na to začu iza sebe čvrste korake, zapovjedajući glas i zvek lanaca. Medju kitnimi oružnici, što im se pred san Carlom toli divio, stupahu četiri garava čovjeka s oderanimi kabanicami i divljimi pogledi. Ruke im bijahu lanci spete, na jednoj nozi imadjahu prikovano tane od topa, koje se za njima u piesku koturalo. Kad su mimo njega prolazili, popluvaše ga, nagrdiše lice i proklinjahu tako silno, da je Pillone prestrašen probudio otca te ga zapitao, kakvi su to ljudi. Vittorio sakriv se na polu, stane zalukavat te šapnu, da su galerski kažnjenici, što ih iz tvrdje vode dolje u luku, da nastupe svoju kazan. No tko bijahu galerski kažnjenici? — To su razbojnici, razjasni Vittorio, ljudi, koji su plienili bogataše, prodrli u njihove ljetnike te im oteli novce.

Pillone nepitaše više. Pobliedje ko smrt i mišljaše, odkale su došli dukati, koje je kad kad vidjevao u otca, kad se je isti na večer bez kruglje u cievi vratio u špilju. Pillone nepitaše; jurio je tamo u tamnu kulu s debelimi zidovi i debelimi rešetkami pred prozori. U taj čas ćućaše da je sinom razbojnika i s prirodjenom oštroumnošću djeteta znadjaše, zašto se je njegov otac sakrio. Tuj ležaše u travi stara zahrdjala kuglja od topa, blizu Vittoriove noge; činjaše mu se, da samo lanac manjka, — i duboko ganut, zastrašen i raztužen, da zdvojan uze otca za ruku te idjaše s njim dalje po grabi, koja okružuje kulu.

Medjuto se Vittorio sasma sabrao, čim je straža prošla, kao da je htio prkosit strahu, što ga prije obuzeo.

— Mi moramo ubogim uznikom tu nutri igrat, veljaše on, neka i oni znadu, da je božić.

— Tresuć se podje Pillone za otcem kroz uzka, tamna vrata kule, pred kojimi ih zaustavi bajonet stražara i gdje im je istom jedan od uzničkih stražara dao dozvolu, da smiju pred Madoninim likom, blizu ulaza igrat.

Tu postaviše kape na zemlju, prekrižiše se i izvukoše na polje dude i piskale. Tužno odjekivaše njihova pjesma u tamnu dvoru uznice; nitko ih tu neslušaše no crni zidi, — nitko ih nedarivaše.

Upravo, kad su htjeli otići, dodje nadzornik uza sa svojom kćerkom te ih moljaše, da mu novenu još jednom zaigraju. Oni igrahu a kćerka ih slušaše. Bijaše mala osamgodišnja djevojčica, fina i njежna, ko da se nikad nekaže na zrak i s tako velikimi crnimi očima, kakve još Pillone nevidje. Ona nebijaše ko druga djetca, što ih je on vidio na ulicah napuljskih. Njezina koža bijaše biela i čista, kretnja joj lagana i dražestna, a što ju osobito podiglo pred dječakom, to bijaše njezina duga kosa, što ju razpuštenu nošaše od glavice do pete. Nebijaše crna, kako ju obično vidjevaše; već bijaše zlatno-rumena, pa kad je u dražestnoj kretnji poplesala uz njegovu glasbu, tad mu se pričini, ko da svetica lebdi u jutrnju oblačiću.

rija kovat u zviezde, kako je on izvrstan čovjek i administrator — što i mi znamo, — a sva zasluga da je Krajina dobila takova glavara, da ide grofa Andrassya, koj je državničkom oštroumnosti znao njega posadit na to mjesto. Razlozi, veli „P. L." što je ugarska vlada cielomu hrvatskomu narodu protivni elaborat prihvatila i saboru nakanila podnieti, da su u tom, što se mora ona uz lokalne i na državne interese obazirat. To su stare fraze.

Ciela ova nemila afera došla je sad dotle, da se uzbunila čitava Krajina i da sve obćine šilju deputaciju k Njegovu Veličanstvu, da odkloni prieteću pogibelj Krajini. Za generala Mollinarija javljaju sad, du je izravnana razmirica medju njim i ugarskim ministarstvom. Imali to značit da će vlada promienit osnovu?

— U Zagrebu drži se danas 5. kolovoza velika pučka skupština u korist boreće se raje proti Turčinu. Izazvana peštanskimi demonstracijami za „tursku braću" bit će ona tim intenzivnija te poprimit sjegurno takove zaključke, koji će bit i na čast hrvatskom narodu i prosvjeti. Mi ćemo se na to svratiti.

— Dali će se hrvatski sabor sastati, kako se bilo rečeno, danas još nije poznato. Vrieme je jvakako kratko, pa će jamačno skoro odlučit.

— Biskup Šrosmajer vratio se iz Rogatca preko Varaždina i Križevca natrag u Djakovo. O njegovu dočeku u Križevcih mi ćemo doniet u budućem broju obširno izvješće.

II. SLAVENI AUSTRO-UGARSKE MONARKIJE.

— **Slovenija**. Gospoda Slovenski narodni saborski poslanici, Dr. Vošnjak, Dr. Zarnik i Dr. Bleiweis zatražili su dozvolu od okružnog poglavarstva u Ljubljani, da smiju u nedjelju 12. kolovoza držati pod vedrim nebom pučku skupštinu u udmatskoj obćini polag Ljubljanice u 4 sata po podne. Svrha sastanka jest razgovor o sadanjem rusko-turskom ratu i o interesih naše monarhije na Iztoku. Priložena resolucija izjavljuje, da bi u ime civilizacije bilo i na korist Austrije, kad bi Turske nestalo te se s Hrvatskom sjedinili granični krajevi. — Dali će im vlada dozvolit Meeting, do danas još neznamo.

III. INOZEMNI SLAVENI.

— **Rusija**. Odkako su Rusi kod Karabunara potukli Reuf Pašu, a kod Razgrada 25. srpnja Aziz Pašu, koj je i sam pao, sreća se kod Plevne i Eskri-Zagra odlučno 30. i 31. srpnja nagnula Turkom, gdje su Rusi pod Krüdenerom sa 40.000 momaka suzbijeni od Osman Paše sa 60.000 momaka. Svakako je neoprostiva pogrieška ruskih generala i na Evropskom i na Azijskom ratištu, da svoje sile odviš razciepkaju te se upuštaju u vratolomnosti. S ove turske „sjajne pobjede" poveseliše se bečki i peštanski turski listovi, te javljaju, da je najmanje 24.000 Rusa palo što ranjenih, što mrtvih, a negdje blizu Pešte neki revni katolički župnik aranžirao je odmah „Te deum" za pobjedu svoje braće.

Rusko izvješće nabraja do sad za čitavu vojnu 8865 mrtvih, medju timi jest 8% oficira, što je svakako mnogo.

I iz azijskog ratišta javljaju, da su Loris Melikov i Tergusakov poprimili opet ofensivu.

IV. AUSTRO-UGARSKA MONARKIJA.

— **Beč**. Dne 31. srpnja obdržavalo se veliko ministarsko vieće pod carevim predsjedanjem. Tu se je radilo o mobilizaciji austrijske vojske i o smjeru državne iztočne politike. Zaključilo se, da se imadu mobilizovat dva vojna sbora a vrieme da se prepušta razsudi vanjskog ministra. Kao što mu se daje i punomoć da se pojačaju čete. Ministar financija dobio je nalog da pribavi novce. Andrassyjevu politiku da je vieće odobrilo, al kud ona smjera toga nezna nitko. Jedne Magjarske novine dapače uztvrdiše ludoriju: „mi ne mobilizujemo za nikoga nit proti ikomu van za sebe". — Slavni magjarski romanopisac a vrlo loš politik Jokaj izjavljuje, da je mobilizacija odlučno naperena proti Rusiji. Bit će to uzaludna želja pjesničkog srdca, koje je uzplamtilo za tursku civilizaciju. — Javljaju, da će ovih dana bit imenovani FZM. Rodić i FZM. Mollinary zapovjednici vojnih korova za operaciju. — Od 27. srpnja boravi u Beču Mithad Paša, te bečki i peštanski listovi upravo skrupuloznom točnošću bilježe, što taj veleum i prorok radi, što jede, što pije, s kim obći, što govori, što misli itd. Gledeći čovjek tu bezkrajnu podlost, mora mu se upravo odurit. Mithad, Klapka, Aleko, Buchanan, Andrassy, to su imena što se izmjenjuju stotine putih i svi ti državnici bog li ga znao što snuju, prave si vizite, savjetuju se i traže izpitivat tajne raznih stranaka. Bit će sve bez posljedica jer nepovjerenje i strah su vrlo zli saveznici.

— **Pešta**. Ministar predsjednik Koloman Tisza primio je deputaciju onomadnjeg turkofilskog meetinga, koja mu je uručila resoluciju „narodne volje". G. Tisza opet je morao uzvratit govorniku Pulszkomu govorom punih diplomatskih fraza, koje napokon sve znače: „niti mogu, niti znam što početi, čekajmo zgodu!" — Medjutim aranžiraju se po cieloj Ugarskoj skupštine, koje upravo buntovničke zaključke stvaraju proti Rusiji i proti austrijskoj monarkiji, da na vladu pritisak prave. Sa svimi timi izpravami a uzprkos protivnoj tvrdnji, ugarska se vlada slaže s njimi a kako neki dopisnik tvrdi, ona ih sama aranžira, da tako pritiskuje na državnu iztočnu politiku. Ovo držanje moglo bi se jednom grdno osvetit.

V. ROMANSKI NARODI.

— **Francezka**. Maršal Mac Mahon dao se na prostu kortešaciju za sebe. Dne 28. srpnja prispio je u Bourges i tamo govorom potvrdio, da je njegova vlada — vlada reda i mira te da se nada da će mu svi umjereni muževi pomoći „spasit domovinu", koju su tobož republikanci doveli do ruba propasti. „L'empire cest paix," to je deviza Mac Mahonova; urodila mu takovim plodom kao i Napoleonu, na korist umnoga francezkoga naroda. — Kad će bit izbori za komoru, još se nezna.

VI. GERMANSKI NARODI.

— **Danska**. Danski ratni i pomorski ministar, general W. Haffner, dao je ostavku a na njegovo mjesto imenovan je general C. D. Dreyer. —

VII. INORODNI EVROPSKI NARODI.

— **Turska**. Sultan je još uvjek u Carigradu prem su ga već peštanski i bečki Turci sto put odpravili k „junačkoj vojsci". Stvari u Carigradu pomalo se razpadaju, kako kod svakog razsula. Prije osam dana imenovani ministar vanjskih posala Aarifi Paša već je odpušten, a na njegovo je mjesto došao Server Paša. Ta promjena neznači ništa. Al je svakako zanimivo kako su razvikali Aarifija najinteligentnijim turskim državnikom, pjesnikom i učenjakom, — a sad isti P. L. donosi viest, da je taj mudrac radi najveće nesposobnosti odpušten. — Tako se čovjek mienja za osam dana.

— **Grčka**. Grčka će bez dvojbe poći preko granice. Kraljica i ministar predsjednik Admiral Kanaris nagovaraju na to. Grčka vojska pojačana je sad na 24.376 momaka, te se kupe svud, kud Grci stanuju prinesci za vojsku.

U Parizu dao je u to ime knez Ypsilanti 1,000.000 franaka.

Pillone uzdahnu duboko, nemogaše više puhat tako bijaše obuzet od promjena. Neprestance gledaše dražestan lik djevojčice — te mišljaše napokon, da je maleni Isus morao dobit malenu sestricu, da ga tješi u biedi.

Ona susta te metnu u njegov šešir svjetli srebren novac. Bijaše prvi, što ga je u životu dobio, a otac mu reče, da ga neka cielog za sebe pridrži. Uprav kad se je radostan prignuo, da ga digne, doleti dvorom neki odurni, kozlićavi dječak, prehiti ga i baci mu šešir nogom, da se novac u žlieb odkotura.

Pillone se dignu blied ko krpa. Bijaše prvi put, što mu se učinilo nasilje i nanesla nepravda. Dječak nije ni pazio na njegov bjesni pogled te poleti na proti maloj djevojčici, primi ju za ramena, stane ju stjepati te reče, da će njezina otca stić kazan, što je u kulu pustio takove protuhe.

— Djevojčica vikaše te se htjede iztrgnut nu on ju neprestano stjepaše — a primi se i dječaka, da mu svirala iz ruku pade. U taj čas bijaše Pillonu, ko da je živa vatra njim prošla i jednim jedinim udarcem sravni ga s tlom; on začu grozan krik i u isti čas ležaše njegov protivnik na ledjih. Nu u padu pogodi ga u zatiljak željezni čavao, kakvimi bijaše okružen lik Madone. Crvena krv poteče zemljom — on bijaše smrtno ranjen.

Pod večer ostavi Pillone s otcem pustu i tamnu kulu. Iztražiše stvar i pronadjoše, da je smrt slučajno nastupila, a nitko da nije mogao toga zakrivit. Nu bijaše jedan tuj, koj se ponio ko bjesnik i zdvojnik — bijaše otac dječaka; pa kad je Pillone silazio dolje uzanim i tamnim putem, mišljaše, da vidi bliedo lice i vatrene oči, koje su za vrieme iztrage tako strašno caklile. Idjaše kakovih deset koračaja pred otcem, — strašljiv, nesretan, bezimenom duševnom tugom obuzet.

Tad začu iza sebe šuštanj, netko ga pograbi za vrat, pred očmi zabljišti mu nož i čas kašnje razmrska se frula na njegovih grudih. S krikom sruši se na zemlju — jer opet zabljišti nad njim nož. Na to dodje otac. Pillone ga vidje, kako se borio, hrvao i na zemlju pao; ču ga vikat, psovat tad jecat i hroptit. Napokon pobježe u bližnju ulicu napadnik. Pillone poleti napred, nagnu se nad lješinom, trgnu joj s lica kabanicu i opazi — svog otca. . . .

Od tog časa znadjaše, što je osveta i odluči vršit ju. . . .

One noći snio se Pillonu san, koga nikad nezaboravi. Činjaše mu se, ko da opet stoji gore kraj tamne tvrdje i da gleda dolje na grad. Nu lafete nebijahu travom razbacane, već stajahu jedna uz drugu poredane a kraj svake nalažaše se svjetli top, koj je prieteć ciljao na grad. Dolje u veliku gradu nebijaše ni vike ni buke, sve bijaše mirno a tisuće pogleda gledahu strašljivo na gorsku kulu, s koje bi topovi za čas mogli pretvorit grad u prah i pepeo. Bijaše Pillonu, ko da o njegovu migu zavisi — pa će djelo razora započeti. I vruće željaše, da smije taj mig upotrebit, da se baci ko osvetni demon na te ljude bezdušne, što se u sjaju i zlobi nasladjuju.

Tad se pojavi dolje na putu, gdje je galerske uznike vidio, mila i tiha melodija, te mu izvabi suze. K visinam uzpinjaše se čudnovat provod nalik na crkvenu procesiju, što ju češće vidjevaše s briega i kojoj bi bio toli rado prisustvovao. Nu na mjesto malih djetinjih angjelića, što drugče u Amalfiju idjahu na čelu, predvodjaše tuj provod vita divna djevica sa zlatnom krunom i dugom, razpletenom zlatno-rumenom kosom.

Provod se bližaše, sve teže ga bijaše pregledat, bijaše ko more, ljudi, što se oko njega zibaše. Sa svih se strana radostno podvikivalo, cvieće i rubci vijahu se zrakom, žene dizahu djetcu u vis, da uzmognu njega vidit. U sried tih zvonkih pozdrava pako, stupi predanj mlada djevojka, pokloni mu se do zemlje te reče: „Živio Pillone! Živio kralj napuljski!" (Nastavak sliedi.)

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Nikola Mašić, krajiški štipendista na slikarskoj akademiji u Monakovu, dobi od ukupnoga prof. sbora kod izložbe djačkih radnja kolajnu za svoj napredak.

ŠKOLA.

— Ovih dana nastaše praznici za našu školsku omladinu a iz izvješća što su nam do sad prispjela vadimo sliedeće podatke:

I. *a)* Zagrebačka velika gimnazija imala je koncem školske godine 546 djaka, za 24 više od lani. Po vjeri bijaše ih: 464 rimokatolika, 22 grčko-sjedinjeni, 32 grčko-nesjedinjeni, 28 izraelićana. Po napredku dobiše: 74 prvi red s odlikom, 370 prvi red, 47 drugi red s popravkom, 15 drugi red, 34 treći red. Nejzpitanih osta 4 — a 5 bijaše privatista. — Družtvo za podporu siromašnih učenika imalo je dohodka 528 fr. 87 novč., a troška 438 for. 56 novč. — U programu ima članak prof. M. Divkovića: „Osnutak i razvitak Matice ilirske do godine 1874“.

II. *b)* Viša djevojačka učiona u Zagrebu imala je koncem školske godine 341 učenicu, za 54 više od lani. Po vjeri bijahu: 305 rimokatoličkog, 20 grčko-nesjedinjenog, 2 grčko-sjedinjenog, 13 mozaičkog i 1 protestantskog vjeroizpovjedanja. Po napredku dobiše: 109 prvi red s odlikom, 161 prvi red, 14 drugi red s popravkom, 33 drugi red i 12 treći red, — 10 ih osta neizpitanih.

c) Kaptolska obća pučka učiona u Zagrebu imala je koncem školske godine 236 djaka, za 31 više od lani. Po vjeri bijaše: 230 rimokatolika, 5 grčko-nesjedinjenih, i 1 protestant; 8 ih osta neizpitanih.

d) Dolnjogradska obća pučka učiona u Zagrebu imala je koncem školske godine 361 djaka, za 30 više od lani. Po vjeri bijaše: 337 rimokatolika, 15 grčko-nesjedinjenih, 5 grčko-sjedinjenih, 1 izraelit i 3 protestanta. Po napredku dobiše: 88 prvi red s odlikom, 187 prvi red, 67 drugi red i 6 treći red; 12 ih osta neizpitanih. — U opetovnici bijaše upisanih 483, a na koncu godine 375 opetovnika.

e) Duhovljanska obća pučka učiona u Zagrebu imala je koncem školske godine 35 djaka, za 11 manje od lani. Po vjeri bijahu svi rimokatolici, a po napredku dobiše: 9 prvi red s odlikom, 19 prvi red i 3 treći red; 4 ostadoše neizpitani.

Iz toga obširnoga i velezanimivog izvješća zagrebačkih pučkih učiona vadimo takodjer, da je na svih javnih, privatnih i konfesionalnih školah bilo početkom godine upisano 2156 školske mladeži, a koncem godine da je preostalo 2014. Koncem prošle škol. god. 1876. bijaše 2045. Po vjeri bijaše svih: 1768 rimo-katolikah; 73 grčko-nesjedinjenih; 10 grčko-sjedinjenih, 154 izraelita, i 9 protestanta. Po napredku dobiše: 603 prvi red s odlikom, 998 prvi red, 18 drugi red s popravkom, 285 drugi red, 46 treći red; 64 ostaše neizpitani.

III. *f)* Viša djevojačka učiona u Varaždinu imala je koncem školske godine: 265 učenica, za 57 više od lani. Po vjeri bijahu: 219 rimo-katoličkog, 2 grčko-sjedinjenog i 52 mozaičkog vjeroizpovjedanja. Po napredku dobiše: 96 prvi red s odlikom, 113 prvi red, 47 drugi red i 17 treći red; 2 ostadoše neizpitane. — U izvješću ima od M. Stanisavljevića članak: „Njeke mane oko uzgoja u obće“.

IV. *g)* Obća pučka dječačka i djevojačka učiona u Križevcih imala je: 182 dječaka i 156 djevojčica, ukupno 338 učenika; za 38 manje od lani. Po vjeri bijaše ih ukupuo: 312 rimo-katolika; 4 grčko-nesjedinjenih; 2 grčko-sjedinjenih i 20 izraelita. Po napredku dobiše ukupno: 89 prvi red s odlikom, 174 prvi red, 52 prugi red, 6 treći red; neizpitanih osta 17.

Molimo pregleda radi, da bi nam priposlala i ostala sl. školska ravnateljstva svoja izvješća.

— Na taljanskih sveučilištih bijaše koncem ove godine ukupno 8529 slušatelja. Po pojedinih sveučilištih diele se ovako:

Napulj	2435
Turin	1234
Padua	974
Pavia	652
Rim	559
Bologna	511
Pisa	470
Genua	388
Palermo	333
Modena	223
Parma	184
Catania	152
Siena	141
Messina	79
Sassari	70
Cagliari	54
Macerata	52

— Londonski univerzitet odlučio je u svoje zakone sada primit i taj paragraf, po kom će se i djevojke primat na sve fakultete kao javni redoviti slušatelji.

ZDRAVSTVO.

— „Pester Journal“ najpravedniji njemačko-magjarski list prema Slavenom javlja u broju od 31. srpnja medju ostalim pod naslovom: „Besuch ungarischer Bäder“, da je bilo u Krapinskih Toplicah toliko i toliko gosti. Da su Krapinske Toplice u Magjarskoj to znamo jur od bečke izložbe, gdje je bila mineralna voda iz tih toplicah izložena medju magjarskimi, — nu da „najpravedniji“ magjarski list tako piše, to nam samo opet potvrdjuje staro osvjedočenje, da se naši i magjarski interesi tako križaju, da ih neće nitko nikad moći spojiti.

Bilo je u Krapinskih Toplicah po najnovijem izvješću 1004 gosti.

NARAVOSLOVJE.

— Medju mnogimi ruskimi i tudjimi učenjaci, koji se zaputiše na izpitivanje u sjevernih krajevih azijatske Ruske, podje prije nekoliko dana, kako „Ruski mir“ javlja i Ruskinja, gospodjica Mordvinova s namjerom podat se prirodopisnim iztraživanjem. Gospodjica Mordvinova učila je pet godina prirodopisne znanosti na nekom njemačkom sveučilištu, te je, kako uvjeravaju, vrlo čvrsta u svojoj struci, pa kako oduševljeno polazi na preduzeti put, nadat se je, da će si sakupiti podatke za ozbiljne radnje, te poslužiti na čast svome liepomu spolu.

STARINE.

— Po nalogu austrijskog ministra nastave kopaju se u Vidu na Neretvi u Dalmaciji starine. Conservator, prof. Glavinić, javio je sriedišnjem povjerenstvu za umjetnost i historičke spomenike u Beču, da je prošlih tjedana našao šest kamena s napisi, relief Hermesa i više arhitektoničkih komada.

PROMET I TRGOVINA.

— Nesreće na moru godine 1876. Svake godine izda c. kr. pomorska oblast u Trstu pregled o dogodivših se nesrećah duž obale Austro-Ugarske monarkije, označiv u jedno mjesto, uzrok, štetu i broj postradavšeg osoblja. Iz tog izvadka doznajemo, da bijaše od 1. studenoga do 31. listopada 1876. u svem 64 nesreće (dočim predjašnje godine 68), od kojih dolazijahu 44 na Austr. Ugar. brodove a 20 na inozemne. 15 ih izginulo bez glasa i traga (prošle godine 17), a izmedju ovih 8 austro-ugarskih trgovačkih (prošle godine 15). Svega skuga izgubilo se 9 čeljadi i jedno diete; a jedna osoba prelomi nogu. Svi ovi bijahu podanici naše monarkije.

Šteta što poharom, što na izgubljenih brodovih i na vozu udarena je na 58,292 forinta, (prošle godine 92,401 forinta). Od ove svote ide na štetu domaćih brodova 14,464 forinte (prošle godine 40,862).

Uračunamo li i one brodove, koji na inozemskih vodah postradaše to je naša trgovačka mornarnica izgubila 32 broda (prošle godine 30), od kojih je jedan izgorio, a od jednoga ni glasa.

Po izviešću Bureau Veritas-a bijaše 1876. godine 1596 nesreća i to 1596 jedrenjača; a 140 parnjača; 46 izgubiše se bez traga. N. D.

— Snaga aust.-ugar. trgovačke mornarnice svršetkom 1876. Da prosudimo bolje snagu trg. mor. 1876. nanizati ćemo bar neke godine:

1867. bijaše svega skupa 7186 brodova sa 317.632 bačve, 1871 bijaše svega skupa 7889 brodova sa 391.061 bačve, 1772. bijaše svega skupa 7.204 brodova sa 353.019 bačve 1876 bijaše svega skupa 7.537 brodova sa 330.298 bačve.

Već ovi brojevi svjedoče, da početkom decenija rastu i brojevi brodovlja i broj bačva; ali u posljednom quinqueniju da oba broja odlučno padoše. Ako se obazremo na vrsti brodova, to ćemo vidjeti, da brodovi duge plovitbe podaju i brojem i bačvami tečajem čitavoga decenija; isto tako padoše pod polovicu i brodovi duge obalne plovitbe, dapače i oni krače obalne plovitbe, samo se diže broj ribarskih i numerovanih barака! N. D.

— Hrvatsko domaće platno izložit će za prvi put na parižkoj izložbi zagrebačka trgovačka kuća L. Baumgärtner.

STATISTIKA.

— Neki Francez proračunao je, da svaki novinar, koj na dan napiše barem 200 redaka, izradi na mjesec 6000, na godinu 72.000 a za 30 godina 2,160.000 redaka. Mjesečnih 6000, redaka čini već debelu knjigu, te bi dakle kroz 30 godina napisao 360 knjiga. Ako ima redak 86 slova, to ima 2,160.000 redaka 108 milijuna slova; a ako je 10 redaka dugo 1 m., to je tih 2,160.000 redaka dugo 216 009 metara — ili blizu 33 austr. milje.

TVORNA UMJETNOST.

— Dne 25. srpnja odkrio je slavni englezki državnik John Bright (čitaj Brajt) u velikoj burzovnoj dvorani u Bradfordu u Englezkoj kip, podignut u slavu plemenitog Richarda Cobdena (rodjen 4/6. 1804. † 2/4 1865.) zagovornika slobodne trgovine.

— Od 17. do 27. kolovoza proslavit će u Antwerpenu tristogodišnjicu rodjenja Rubensova, dva mjeseca od kako je de facto minula. Sva belgijska družtva sudjelovat će kod svečanosti a iz

mienjivat će se koncerti, bakljade, izložbe, natjecanja, plovitbe itd. Dne 19. kolovoza otvorit će se izložba starih slika i umjetnina, a naročito slika i reza Rubensovih. Ta će izložba trajat do 19. rujna. — Na 20. kolovoza odkrit će u muzeju kip Rubensov — a 22. kip Jordaensov (slikar od 1594—1678). Najsjajniji bit će kod ciele svetčanosti veliki, historički provod, koj će 20., 26. i 27. kolovoza prolazit gradom uz razsvjetu i bakljadu.

— Talijanski ministar nastave razpisao je nagradu od 8000 lira za najbolji plan zgradi za narodnu izložbu liepih umjetnosti u Rimu. Prostor za zgradu obuzima 6000 četvornih met. Vanjsko lice palače mora bit jednostavno al dostojno i prema svrsi simbolično. Planu mora bit priložen i proračun, a mogu se natjecat i inozemni graditelji.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Za prenos pokojnih ostanaka pjesnika Petra Preradovića priredilo je prvo družtvo „Posielo“ u Senju zabavu na 29. srpnja s ovim biranim i vrlo s hodnim programom.

1. „Putnik“, pjesma P. Preradovića, deklamacija.
2. „Bože živi“, pjesma P. Preradovića, uglasbio Iv. pl. Zajc, pjevat će „Senjski pjevački sbor“.
3. „Tužna ljuba“, pjesma P. Preradovića, uglasbio J. Ibel, pjevat će članovi „Senjskog pjevačkoga sbora“ i gdčna. M. Pavanka.
4. „Lažica“, šaljiva gluma u 1 činu s njemačkog preveo M. Turić.
5. „Svraćanje“, pjesma P. Preradovića, uglasbio V. Klaić, pjevat će „Senjski pjevački zbor“.
6. „Djed i unuk“, pjesma P. Preradovića, deklamacija.
7. „U boj“, pjesma F. Markovića, uglasbio Ivan pl. Zajc.
8. „Pola vina, pola vode“, šaljiva gluma u 1. činu od M. Trifkovića.

U Zagrebu se još u ovu svrhu nije dala ni jedna zabava, prem nas češće zabavljaju raznimi koncerti naša pjevačka družtva.

Žalimo, što odbor za sakupljanje prinesaka u svojih izkazih nepriobćuje kako je običaj sbroj unišle novčane svote. Tako nismo u stanju javit, koliko je do sad unišlo.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Londonske novine „Daily Telegraph“ imadu dnevnu nakladu od 242,215 brojeva, dakle od prilike toliko, koliko, se kroz čitavu godinu naštampa naših Obzora, Primoraca ili Narodnih Novinah.

— Glasoviti taljanski učenjak Pasquale Villari napisao je djelo u dva svezka „Nicolo Machiavelli i njegova doba“ u kom je kritično upotriebio bezbrojne listine, što se tiču vremena znamenitog ovog državnika, a poslužilo mu je kod pisanja i do 10.000 vlastoručno Machiavellom pisanih pisama. Kod Hartunga u Leipzigu izašo je istodobno s izvorom i njemački prevod od B. Mangolda.

— Jedan od prvih — ako ne prvi — spiritističkih velikana Amerike izdao je djelo, koje je svojim jasnim i temeljitim historičkim pregledom spiritizma izazvalo sveobće priznanje: „Traci i sjene spiritizma“ od D. D. Home-a. Djelo se dieli na tri diela: Spiritizam staroga vieka, spiritizam za židovskih i kršćanskih vremena i moderni spiritizam. U prvom dielu razpravljaju se vjerski nazori starih naroda Asirije Kaldeje, Egipta, Perzije, Kine, Grčke, i Rima. U drugom dielu razpravlja se spiritizam biblije i onajkako se nalazi u katoličkoj i protestantskoj vjeri i u čudesih, što ih počiniše njihovi tumačitelji. Treći dio posvećen je ludorijam i pomoćnim sredstvom današnjeg spiritizma te njegovoj višoj zadaći i smjeru.

NOVINE,

koje su od 26—4. kolovoza s nami u savez stupile.

18. „Obzor“, politički dnevnik Zagreb.

UMRLI.

— Pukovnik **Bresa**, borac i vodja iz poljskog ustanka g. 1830/31. † 16. srpnja u Poznanju 82. g. star. Pokojnik osobito se izkazao u bitci kod Iganie, a g. 1827. prešao je s ruskim maršalom Dibićem Balkan.

— **George Ward Hunt**, englezki ministar pomorstva, rodjen 23. srpnja 1825. † nakon poduljeg bolovanja u kupalištu Homburgu 29. srpnja. Hunt bijaše godine 1858. član englezkog parlamenta a g. 1868. posta ministrom financija, a kad je Disraeli ustrojio konzervativno ministarstvo, ministrom pomorstva. Bijaše velik konzervativac i prem je obnašao vojničku čast, civilista. —

— **Honore Chavée**, francezki filolog, urednik filoložkih novinâ i vrlo zaslužni pisac, rodjen 1815. godine u Namuru u Belgiji, † 16. srpnja u Parizu 62. g. star.

— (Bili smo u 2. broju javili, da je ruski učenjak general Gregor Helmersen umro. Medjutim javljaju sad, da je isti posve zdrav a da je umro 5. lipnja Petar Helmersen 39 god. star.)

METEOROLOŽKA OPAŽANJA.

Stupnjevi topline bilježeni su po Celsiju, tri put na dan:

Mjesto	22. srpnja			23. srpnja			24. srpnja			25. srpnja			26. srpnja			27. srpnja			28. srpnja		
	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.
Zagreb....	21·3	27·5	24·5	21·2	30·6	25·2	21·7	32·1	25·2	24·0	31·1	25·9	18·2	20·2	18·6	18·4	25·9	21·3	16·4	23·0	18·6
Karlovac ..	18·8	27·3	18·5	20·5	29·6	19·9	20·7	32·5	23.8	24·4	30·0	21·9	17·5	18·2	17·8	17·4	25·0	17·9	16·2	22·8	15·2
Varaždin ..	18·7	26·6	23·0	20·1	29·3	23·4	23.8	32·1	27·0	25·3	30·5	24·6	17·5	20·3	19·2	18·8	23·7	18·8	15·4	23·3	28·7
Gospić	14·6	26·8	18·2	16·2	26·7	18·2	17·4	29·2	20·1	20·7	26·0	19·8	16·2	16·6	15·2	16·0	22·0	17·6	15·7	19·4	13·9
Senj......	18·5	29·9	24·6	19·1	31·6	27·3	19·8	31·6	25·2	20·6	30·9	27·9	20·6	20·0	20·4	17·9	28·2	23·2	19·3	24·1	18·2

INOSTRANE POSTAJE,

Toplina u 7 satih u jutro.

Mjesto	22.srp.	23.srp.	24.srp.	25.srp.	26.srp.	27.srp.	28.srp.
Beč...........	17·3	18·2	21·3	21·6	15·2	17·8	16·2
Budim	15·5	18·9	21·2	24·3	16·6	16·3	16·5
Carigrad	21·2	–	21·0	—	—	—	21·3
Florencija	22·0	23·0	20·0	24·0	23·0	22·0	24·0
Krakov	14·0	16·2	18·0	20·0	20·4	16·4	14·6
Kodanj	15·1	16·8	—	19·5	17·1	18·5	16·7
Lavov	14·6	14·2	15·5	17·0	17·4	18·2	16·6
Moskva	—	13·2	11·7	14·2	17·5	17·1	19·9

Mjesto	22.srp.	23.srp.	24.srp.	25.srp.	26.srp.	27.srp.	28.srp.
Napulj	27·0	28·0	27·0	28.0	23·0	24·0	27·0
Palermo	27·0	27·0	28·0	29·0	25·0	25·0	27·0
Paris	19·1	19·9	—	17·1	15·8	16·1	13·9
Petrograd	—	13·6	12·2	14·0	17·2	18·9	19·9
Prag..........	14·6	16·9	18·8	21·8	15·5	17·2	14·7
Rim	21·9	21·6	23·1	24·4	22·9	24·4	24·1
Stockholm	11·0	—	—	—	—	—	—
Trst	24·8	24·6	25·8	26·6	22·0	23·3	22·2

DOPISNICA UREDNIČTVA.

— *Blagorodni gospodine Lucifere!* Zar ne, kako se to liepo čita! Tako je i nam bilo, kad smo pročitali Vaše pismo. Uztrpite se još koj čas, dok Vam upišemo. Pozdravite sve krugom srdačno! . . .

— *G. N. D. u B.* U cielom Zagrebu nije moći pribavit, što je nuždno Vašemu članku. Morali bi ga svakako sad odjet drugom formom.

— *G. M. T. u S.* Koch stanuje u dugoj ulici.

— *Vladislav u P.* Upotriebit ćemo svakako.

— Vrlo smo zahvalni onoj gospodi, koja su nam glede uredjenja našeg lista nekoliko shodnih predloga poslala a mi ćemo se na nje obazrieti. Svakako je plemenitije iskreno savjetovati, nego s neiskrenosti hvaliti i želit nam, da si skrhamo vrat o hrvatskom patriotizmu.

DOPISNICA ODPRAVNIČTVA.

— *G. Nadporučnik M. T. u Mitrovici.* Jeste li primili našu pošiljku? Srdačno Vam se preporučamo. —

— *G. A. R. u P.* Mi dajemo samo našim stalnim suradnikom list badava, jer nam nisu takove okolnosti, da bi mogli mnogo brojeva na naše troškove pošiljat. U ostalom treba požrtvovnosti a naši su zahtjevi sjegurno umjereni. —

— *G. Mihail Kašaj u C.* Pristajemo i šiljemo. —

Uredničtvo i odpravničtvo

„HRVATSKOG SVJETOZORA“

nalazi se od danas na Zrinjskom trgu br. 1008 u drugom katu. Molimo, da se sva pisma, novci i pošiljke onamo odpremaju.

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović**. Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 7. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 12. kolovoza 1877. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga I.

BISKUP ŠTROSMAJER

NA POVRATKU U HRVATSKU.

Imade li velikih ljudi? Za života ih neima; po smrti tek ustaju neumrli ostanci velikih pokojnika iz grobova i hladnokrvnije i pravednije potomstvo izriče svoj sud. Po smrti tek! Jer za života je čovjek samo slab stvor; po smrti tek, jer tad nestaje borbe za njegovo mjesto, što mu ga htjedoše oteti, tad nestaje laskanja, mržnje — nepravde. Najveći junak, smrt ostaje dobitnikom!

I Hrvatska ima danas jednoga muža, komu će najstrože al i najpravednije potomstvo priznat ime največega dobročinitelja narodnjega, njegova prosvjetitelja, njegova budnika. Malo je vidio sviet muževa, koji bi čednijimi sredstvi a u takovih okolnosti ono stvorili, što je stvorio biskup Štrosmajer. Čitav civilizovani sviet poklonio se njegovu veliku duhu, njegovoj neizcrpivoj darežljivosti, — a gdje je čitav sviet, tu nesmije manjkat ni Hrvatska, domovina toga muža.

Carevi i kraljevi, bogati vojvode i knezovi, stostruki milijunari i mogućnici ovjekovječiše svoja imena velikimi i slavnimi djeli — a podignuti im spomenici nose potomstvu neizbrisivu uspomenu zahvalnosti njihovih naroda. Al Hrvatskoj još ljepša bijaše sudjena zviezda, samonikla i svojesjajna, iz zabitna kuta bacajuć iskre plemenitog srdca i uzvišena duha, razsvietljivajuć tamu naroda, koj svojimi zviezdami osu tudja nebišta, ostavljajuć iza sebe vječni, sjajni trak! . . . .

To su bili razlozi, koji su sklonuli hrvatsko gradjanstvo od Slovjenskih medja pa sve do ondje, gdje Drava dieli Hrvatsku od Ugarske, da izkaže vlastitim nagonom, bez silenja i zapovjedi, biskupu Štrosmajeru, največemu hrvatskomu Mecenatu, slavlje, kakovo nije tako skoro komu izkazao. Slavni gost vraćao se 30. srpnja iz Rogatca preko Trakošćana, Vinice, Varaždina, Varaždinskih toplicah, Rieke i Križevca u Osiek i Djakovo, a svud kud je prolazio pozdravljahu ga gradjani hrvatski nepisivim uzhitom, neobičnim slavljem. Nije bilo jednoga koj bi se bio oddielio, svi bez iznimke zvanja i vjere pokloniše se njemu i ogrijaše na vedrini njegovih milih i ljubeznih rieči. Ovom se je zgodom, ko nekoč na Markovu trgu u Zagrebu, pokazalo, da je hrvatskom narodu nuždan čovjek, komu bi se kao diete k otcu uticao, kao bezutješnik k svomu tješitelju, kao mjesec k svomu suncu!

Zagovornik i štitnik tolikih patnika i tolikih talenta nije mogao koraknut hrvatskim zemljištem drugčije no slavodobitno! Osobito danas nemogaše narodni dobrotvor zemljom drugčije proći, kad se hrvatski narod múkom mora boriti za najsvetija svoja prava, za najsvetija svoja osjećanja, — danas kad na iztoku krv teče i zora rudi! Grad Varaždin i grad Križevac, nu ne samo oni, već sav narod, kud visoki Mecen prolazaše, izkazao je biskupu Štrosmajeru najveću odanost, najveće priznanje a tko je vidio prolaz 3. kolovoza na križevački kolodvor, taj ga neće zaboravit. Mlado i staro, visoko i nizko, sjajno i ubogo klicalo je radostno i ganuto, a on, razblažen i uvjeren, da ga u srdcu nose hiljade, blagoslivljuć uminu!

LISTAK.

PILLONE.

TALIJANSKA NOVELA. NAPISAO W. J. BERGSÖE.

(Nastavak.)

Tad se uzhitom uzlelija ljudsko more i glasna i pobjedonosna jeka proleti mu dušom, ćućaše, kako ga podigoše snažne ruke i ponesoše na čelo oduševljenu puku. Provod idjaše uzkim putem kroz vrata u tvrdjavu a odatle na dvor. Nu taj dvor nebijaše više taman i crn ko prije. Željezne rešetke preobraziše se u sjajne balkone, posjednute obćinstvom, svigdje vidjahu se zastave, sjajni jašioci stražahu stražu — a u sried dvora dizaše se sjajno, svilom oblaženo priestolje. Nad njim razpe se kadifni baldahin, a pod baldahinom visjaše na zlatnu lancu zlatna kruna, puna sjajnih alema!

Pillone stupi napred, sjede na priestolje — i sve se smiri: On htijaše govorit, pozdravit svoj narod! Nu u taj čas kao da mu svega nestalo: misli, glasa, rieči. Jer prieko kraj Madonina kipa, koj se visoko dizaše nad svjetinom, vidje medju kamenjem krvavi trag. Trag se većaše sve više i više, i čim veći postajaše, udaljivaše se svjetina strašljivo nanj kažuć. Tad opet stupi napred djevica sa zlatno-rumenom kosom. Nu krvava ljaga većaše se još uvjek, njezina se nožka podmaknu, ona pade, krv joj poškropi odielo — a zlatna kruna pade joj s glave, kotrljajuć se do pod stube — priestolja. U isti se čas podiže grozna vika, zemlja se potrese; bijaše ko da grom leti nad njegovom glavom, priestolje se uzkoleba pod njim, lancevi popucaše, zlatna kruna pade mu sdrobljena na glavu — sve potamni i on se prenu.

Prvog časa nemogaše se sabrati. Nebo bijaše suro ko olovo, zemlja se pod njim tresla, djetca bježahu plačuć gore dolje, zrak nalikovaše uzburkanu, urlikajućemu moru a sa svih strana padahu criepovi i razbijena okna. On se utura u mnoštvo, koje ga sa sobom povuče k luci, odkale se pružaše vidik na Vezuv.

Vezuv bijaše sakrit u dim i sure pare, a kroz nje prodiraše sjajni bljesk i crven plam. Žuto-sura lava valjaše se na podnožje briega, obavi ga dimom i parom poput cićuće zmije i doskora nalikovahu ponositi ljetnici, za kojimi je toli žudio, vatrenim lomačam te razsvietljivahu na daleko zaljev svojim crvenim rujem. Bijaše neizreciv jauk i bieda. Mišljaše Pillone, sviet će propast — a i željaše to; jer najteži teret nesreće ležaše na njegovoj duši, pritiskivaše njegovo srdce. Al se to nezbude. Gladan i bez kućišta, samotan i ostavljen stupaše on posried tih strahota, od kuće do kuće prosjaćeć, dok jednog dana nestignu Amalfi — tamo bijaše njegova domovina.

Domovina? Na svietu neimadjaše on više ni doma ni domovine! U Amalfiju nebijaše nikog višetko bi ga poznat htio, nikog, kog bi za podporu mogao zamolit. Sjećahu se doduše još kozara Vittorija, koj je pred osam godina izčeznuo s notarovom kćerju, — nu da je on njihov sin, — čime će to dokazat? Saslušaše ga, — i odputiše na javno milosrdje. Magistrat ga običnim načinom podupre. Za siromaka neima kuće ni kućišta, što bi ga štitilo, neima zanj sućutnih srdaca, što bi mu u nevolji priskočila u pomoć. Jednom za svagda rieši se ciela stvar svoticom novaca a i Pillona prodaše ko svaku javnu stvar, koje bi se radi čim prije riešili. Izpred grada stanovaše neki ribar Petruccio, najprostiji, najgadniji i najsebičniji kriomičar cielog Amalfija — k njemu dadoše Pillona u hranu za dukat na mjesec. Bijaše gorji život od pasjeg; nu Pillone imao je naučit, da živit znači trpit.

Narode hrvatski! Nepokajao se nikad, da niesi dovoljno ocienio i priznao zasluge muža, kakvoga ti samo jednoga rodila domovina!

Štuj i cieni ga, dok ga imaš! Osladi mu dane starosti zahvalnošću, jer tebi je živio, tebi sve žrtvovao. Plemenitijeg sina nećeš imati!

Blagoslovi njega, da ti se uzdrži, kao što je on tebe blagoslovio!

MISLI O POLJEPŠANJU
GRADA ZAGREBA.

Tek od nekoliko godina stalo se mislit na to, da se i Zagrebu dade lik dostojan glavnoga grada i novoga vieka, lik dostojan prekrasne njegove okolice. Što su drugde jur od davna pojmili i shvatili, kod nas počelo je tek korenje hvatat, jer borba naša bijaše u najpokretnije doba ovoga vieka borba ostanka, a nije se tad moglo snivat o sjajnih i bogatih palačah i razkoših veleljepih priestolnica. Tek da je znanost malo počela probijat iz tog povenulog hrvatskog duba, javlja se umah i ukus i težnja za ljepšim i boljim, dižu se spomenici, grade ukusne zgrade i palače, popravljaju crkve, uredjuju javna šetališta, probijaju nove ulice, itd. Kako je Zagreb za posljednih petdeset godina napredovao najbolje će se moći sjetit oni redji starci, koji su ga za ono doba vidjeli, a kako je nam jedan i danas živući uglednik u Zagrebu pripoviedao.

G. 1819. kad je isti došao prvi put u Zagreb dolnjega grada bijaše vrlo malo, sav život bijaše na Markovu i na Kaptolsku trgu. Tada još nebijaše ni „Harmice“, današnjeg Jelačićevog trga, jer su samo na sjevernoj strani tri drvene kućarice stajale, posried velike tratine teko je travom obrasli Medvedšćak, a guske i krmad šetahu se po njegovih obalah. Na mjestu današnje velike kavane bijaše gradska drvena klaonica, malo niže veliko smetište a bolnica milosrdnika uprav se počela gradit.

Zagreb je od tada silno napredovao a nalazi se danas svojim poletom uprav u onom stanju na prema glavnim i velikim gradovom, u kom Beč il Berlin na prema svjetskim gradovom Parizu il Londonu. Zagreb je tako grad budućnosti kao i mnogi drugi koji će svezat jug sa sjeverom, iztok sa zapadom.

Osobito od najnovijeg vremena misli se o poljepšanju Zagreba mnogo, a počelo se i ozbiljno o tom radit. Vriedno je s toga saslušat mnienje svakoga, koga zanima napredak glavnoga grada Hrvatske, a vriedno je to s više razloga, prvo, jer više očiju više vidi i drugo, jer je naše materijalno stanje takovo, da ga nesmijemo pustit nikad s vida.

Evo s toga nekojih misli o poljepšanju glavnog nam grada, nebi li gdje našle zagovora, podpore i uvaženja; nebi li gdje koga potaknule, da svojimi izkustvi i savjeti pripomogne.

1. Zrinjski trg.

Čitali smo negdje mnienje, da se na ovom trgu imade s vremenom u sriedini podići spomenik banu Zrinjskomu, a četiri polja da se zarube poprsji slavnih Hrvatâ.

Mi bismo Zrinjskomu trgu namienili još ljepši ures

Ovaj je trg svojom veličinom i ljepotom već sada najljepše mjesto u Zagrebu, a kad bude zgradami naokolo opasan, biti će upravo takav, da će se tuj moći malo koj grad sa Zagrebom natjecat.

S toga bi mi bili tog mnienja, da se na tom trgu s vremenom stvori „Panteon hrvatskoga naroda“ pod otvorenim nebom i to ovako:

Na sried trga valjalo bi staviti spomenik domovini samoj. Personificirana „Hrvatska“ od mjedi ili kamena na visoku podnožju predstavljala bi pietet i ljubav što ju goji narod prama svojoj domovini. U drugih zemljah ima dosta takovih spomenika, „Italia“, „Hungaria“, „Bavaria“, „Françe“ nalaze se u tih zemljah u svih oblicih, samo kod nas je skoro nepoznat abstraktan patriotizam, ali bujnije cvate kult osoba. Četiri polja pako trebalo bi uresiti štatuami onih pojmova, alegoričkimi kipovi, koji su neobhodan uvjet za veličinu i budućnost hrvatskoga naroda, naime: „Jedinstvo“, „Neodvisnost“ „Duševna kultura“ i „Materialno blagostanje“ (Poljodjelstvo, industria i trgovina).

I za te alegoričke figure ima u drugih naroda dosta primjera.

Krajevi pako tih polja imali bi se zarubiti kipovi i poprsji glasovitih Hrvata i to tako, da bi svaki došao na ono polje na kojem se je odlikovao. Politici i junaci iz prošlosti na polje „Jedinstva ili Neodvisnosti“, a pjesnici učenjaci i umjetnici na polje „duševne kulture“.

Danas neima dakako sredstva za izvedenje takova plana, nu misli li se već danas na to, kako da se trg uresi, — kako to „hrvatska matica“ svjedoči, — valja svakako prije udesit točan plan, po kom bi se tad postepeno kroz 20—30 godina sve izvadjalo.

Takovim planom otvorila bi se hrvatskim umjetnikom i neka perspectiva budućnosti, koja je, čast i poštenje svemu, danas vrlo tamna.

2. Zvonimirov trg.

Trg pred tvornicom duhana na kojem se sada sajmovi obdržavaju obećaje takodjer postati vrlo liepim. On još neima imena mi bi ga nazvali trgom Zvonimirovim.

Od sad se otvori njegovimi očim drugi sviet. Ako je s otcem sve gorske visine prošao i proučio, to ga je Petruccio za čas naučio, što more u svojih najdubljih dubljinah krije. Sad bijaše na moru, da baca mriežu, sad sliedjaše ronce, koji se poput divljih raca spuštahu pod razderane klisure, da s morskog dna dignu ostrige, gljive i zamuljene koralje. Nu što je najlaglje pojmio i najbrže naučio, bijaše na milje daleko razpoznat brzo leteći carinarski čun i onim putem udarit, kojim polažahu po noći kriomčari. Iz Amalfija u Salerno, iz Salerna na Capri, iz Caprija na Ischiu, misenski rt i Posilippo — to bijaše njemu, ko galebu preko mora. Medju timi smjelimi i otvrdnulimi ljudmi, kojim je život igračka, tako otvrdnu Pillone i tako se osmjeli, da mu se isti Petruccio divljaše te ga upotriebljavaše za uhodu kod najopasnijih poduzeća. Sve uzke špilje, sve klisure, svi otajni klanci, kojimi obiluje ovo poderano pogorje, poznavaše Pillone tako kao i pozdravljenje gospodnje, — i više neg jedan put zbi se, da su njemu kriomčari imali hvalit život. Nu jedne noći dodje do zdvojna okršaja s oružnici, Petruccio bude ustrieljen i malo dana kašnje stajaše Pillone opet bez pomoći, ostavljen na trgu Amalfijskom.

I Pillone izkusi, da često u ljudskom životu mali uzroci radjaju velike posljedice. Na trgu stanovaše neki knjižar, kod koga se nalažahu nekolike stare knjige. Dječak izabra si stajalištem taj dio trga, jer je tu u zimi sunce toplo grijalo a gosti zamazane krčme dadoše mu kadkad po koju paru il koj komadić kruha. Nu vrieme bijaše radoznalu dječaku predugo, jer nebijaše tu nikoga, tko bi bio htio igrat s posinjenikom Petruccijevim, — a njemu se nehtijaše još jednom zatražit u poglavarstva zaštite. Pa kad se naigrao s psi bezgospodarevići, što se natrkivahu trgom te im oteo po koju koru hljeba, potraži na smetištu komad ugljena te poče na kamenitih pločah il na bielih stienah risat kuće.

Kad je nekog dana na jednoj stieni naslikao slova, što ih je vidio u starog knjižara, začu uprav taj čas, da ga je neka ruka prijateljski podrmala. Bijaše netko tko mu bijaše prijazan od smrti otčeve, a on bijaše tako stidljiv, da je htio poput psa pobjeći, prem ga susretao par blagih očiju. Bijaše stari pisar, što ga Pillone vrlo dobro poznavaše, muž koj sjedjaše dolje kod luke pod slamnatim krovom te pisaše za Petra i Pavla listove za deset tornesa od komada. Htjelo mu se povećat posao a pošto uvidjaše, da ima u Pillona volje za njegovu umjetnost, koja se punim pravom činjaše u Amalfiju vrlo tegotnom, ponudi mu, da će ga podučavat, a Pillone pristane radostan na to, — ta uznosila ga misao, da će znat pisat.

Koli različan bijaše život, što se sad razastro pred živahnim dječakom, od onoga, koji je do sad živio! Čovjek bi mislio, da nije u njega bilo dosta uztrpljivosti, da dnevice svojimi ukočenimi prsti pravi one zavoje i krivulje, što ih zahtjevaše njegov ponešto pedantični učitelj kao nešto prekrasna i potrebita pismu. Nu Pillone bijaše neumoran poput pčele: ćutio je on, da u toj tajnoj umjetnosti počiva neizmjerna moć, pa da će njezinom pomoćju svojim prijašnjimi sudrugovi zagospodovat. A gospodovat, gospodovat — bijaše napokon sama ta rieč, što otajno napunjivaše dječakovu dušu; bijaše izkusio, što znači biti robom!

Od starog pisara dodje u ured Amalfijskog notara, pa kad je ovog na službenom putu pratio u Napulj, ponudiše mu mjesto kod najglasovitijeg gradskog odvjetnika, jer mu bijaše umom i sposobnošću ušao u volju. Sad stajaše napokon kod cilja. Nebijaše sad više proganjani sin kozara, koj je s frulom od kuće do kuće prolazio te se i za istu paru duboko klanjao; — sad bijaše Signore, nošaše crno odielo te stanovaše u palači; — nu sve to nebijaše dosta, on htijaše više — više!

U cielom našem gradu neimamo nigdje još spomenika ili imena, koj bi nas sjećao na dobu hrvatske samostalnosti i cielokupnosti, a ipak bila bi nam dužnost što više dozivati si u pamet tu dobu, da nam bude uzorom za kojim valja težiti, da nas sjeti: što je negda bilo može i opet biti. Kralj Zvonimir je na neki način reprezentant te dobe i š njegovim imenom slavi se ideja hrvatske neovisnosti i cielokupnosti.

Zato mi taj predlog našem zastupstvu toplo preporučamo. S vremenom bi se i ovdje mogao podignut spomenik kralju Zvonimiru.

3. Kamenita vrata.

U ljetošnjem proračunu grada Zagreba nalazi se stavka opredieljena za rušenje kamenitih vrata. Dosada medjutim ta vrata još nisu taknuta, a mi bi željeli da u buduće od toga sačuvana budu.

Kamenita vrata su izuzam stolne crkve i sv. Marka najstariji spomenik našega grada, ter ako i nepotiču iz drevne davnine, ona nas ipak svojom opriekom prama novomu stilu sjećaju na dobu vitezova i „slobodnih i kraljevskih gradova“.

I kao što nijedan plemić ili velikaš neće uništivati tragova starine svoje obitelji, tako bi bilo griešno porušiti ovaj jedini spomenik „tvrdjave zagrebačke“.

Znamo da se u drugih gradovih takove starine pomnjivo čuvaju, — n. pr. u Grazu Burgthor, na sried glavnoga trga u Turinu stari ružni kastel, pa se nitko nediže, da ga poruši.

Povrh toga nevidimo baš nikakova razloga, koj bi rušenje preporučao, jer:

a) komunikaciju nesmetaju, jer je komunikacija ondje neznatna;

b) nesmetaju oku svojom vanjštinom, dapače, da se poprave prema stilu svoje dobe, mogla bi biti vrlo liepim spomenikom;

c) nose nekoliko stotina forintih najamnine, koja bi se tim izgubila;

d) rušenje stajalo bi dosta novacah;

e) i jer bi se jur unapred moralo znati, što bi se mjesto vrata imalo postavit; dali su troškovi u razmjeru s dobitkom i gubitkom starine itd.

Kad bi ta vrata porušena bila, molimo svakoga neka si sam predstavi sliku koja bi zamjenila današnju. S jedne strane dva visoka, gola i pusta zida, stičuća se u kut — s druge strane odzgor jedna kućica, onda duboki kut, zatim pak druga kućica — bez dvojbe bi mjesto mnogo ružnije bilo nego je danas. Pa sve da se i hoće odkupiti za skupe novce obe kućice, još se nebi dalo mjesto ni poljepšati niti strane izravnati, van takovim troškom, koji je sasma nepotreban.

Nevidimo dakle razloga tomu rušenju. Koliko znamo, gradsko zastupstvo još nije definitivno zaključilo to učiniti, a molimo ga, da to i u buduće neučini.

4. Zidarska ulica.

Imade pod sv. Rokom ulica, nedavno sazidana koja se obćenito zove „Josefsthal“. Dapače u hrvatskih službenih izvješćih o umrlih grada Zagreba zove se ta ulica ovim njemačkim imenom. Budući je sramota, da bi se koje predgradje ili makar ulica okrstila njemačkim imenom, i u puku se tako nazivala, to bi valjalo što prije službeno okrstiti ovu ulicu i dati joj hrvatsko ime.

Čuli smo ju nazivati „zidarskom ulicom“ — a to nam se ime čini prikladnim, jer su njezini prvi naseljenici bili većinom zidarski radnici. — A možda bi se našlo i drugo prikladnije ime.

5. Povjest topografija i plan grada Zagreba.

Senjani pretekli su glavni grad, te imadu dobar mjestopis i povjest svoga grada, a mi zagrebčani, akoprem bi povjest našega grada bila puna zanimivih crtica, a u novo doba od velike kulturne važnosti, mi neimamo povjestnice svoga grada. — Neimamo ni „Bedaekera“ za grad Zagreb, akoprem bi vrlo nuždan bio.

Plan ima jedan negdje od g. 1860., koji je već posve neistinit.

Takov plan moralo bi poglavarstvo samo izdati, i tu uz nacrt postojećega grada uvrstiti i projektirani plan o razširenju grada; a ponajpače bi se moralo nastojat, da se izvede jur davna projektirana regulacija Jelačićeva trga i nekoč zamišljenog bulevarda iz laške ulice do kolodvora. Ovako nacrtan plan budućeg grada Zagreba morao bi se dati gradjanstvu na uvid, da ga može razsuditi i eventualno svoje primjetbe stavljati —; sad je plan zakopan u pismih gradjevnoga ureda tako, da za njega nitko ni nezna.

Za izradjenje povjesti i „Bedaekera“ moglo bi gradsko zastupstvo opredieliti nagradu od 300—400 for. pa bi se sigurno dobar pisac našao.

6. Preradovićeva ulica.

Svi narodi ovjekovječuju svoje umnike nazivljući u glavnih gradovih koju ulicu, koj trg — il šetalište njihovim imenom. Grad Zagreb za koju će godinu vratit najmilijeg hrvatskog pjesnika, Petra Preradovića, „majci na krilo“. A da i toga nije, da njegovi smrtni ostanci i ostanu u u tudjini, naša bi dužnost bila njegovim imenom okrstit koji dio grada Zagreba. Do danas ništa nas još ne sjeća vidivo, da smo ga imali te izgubili, al dalje se nebi smjelo s tim zavlačit.

Ima u Zagrebu jur sad nekoliko ulica bez imena, kao ona uz Kukovićevu kuću sa sjevera, pak ona nova iz laške ulice itd. te bi se lahko mogle okrstit Preradovićevim imenom. Mislite li pako, da te u

---

U Amalfiju čitaše on sve, što je stari knjižar u ubogoj svojoj knjižari imao: poviesti svetaca i dvolične romane, historiju mučenikâ i vojničkih veledjela, narodne pjesme i priče, — sve to prodje njegovom glavom poput fantastičke čarobne svietiljke. Sad dodje red na Tassa, Petrarcu, Danta i Metastasia — bijaše čitav sviet sjaja i tmine, čudnovatih slika i velikih djela, od bajoslovnih nakaza i ljudskog srdca u njegovih najistinitijih i najvećma dirajućih čuvstvih. Kako ga veseljaše, da je čitat naučio, a kako sažaljivaše, kad je svaki dan vidjao tisuće, za koje bijahu pjesnici mrtvo blago, o kom oni nit nesanjahu.

Nu uz te studije nezapusti on onih, kojimi se kanio uzvinut k slavlju i moći. Kad je dnevna buka popustila a svi se uredi pozatvarali, učaše on prava tolikom voljom i tolikom uztrajnošću, da se na skoro vinu nad sve svoje drugove. Nu do skora mu se oduriše suhoparni paragrafi i članci te lukave znanosti, tog cjepidlačarenja, te znanosti prevrtanja, koja ko da je samo za to tuj, da se orah smutnje uzmogne tako sdrobit, da nam samim ostane jezgra, a protivniku da bacimo lupinu. Uz to bijaše on u odvjetničkoj pisarni svjedokom vrlo mnogih lukavština, vrlo mnogo krivih svjedočanstva te je vidio često put upotriebit formalne pogrieške protivnika i tako ko sunce jasno pravo nadmudrit i svladat na teret udovica i sirota. Sve mu se često činjaše kao boj s otrovnim oružjem; kao okršaj, u kom smo dočekali neprijatelja ne na otvorenu polju, nego lukavo iz zasjede. Iz tamnih pisarna i zaprašenih stolova i pisama gledaše on pun otajne želje na prekrasno obučene oficire, koji stupahu na čelu svojih bataljuna ka kraljevskoj palači.

Nu ako mu se je gadilo lukavo cincarenje jurističko, to je za uztuk svoj duh nastojao drugče naobrazit. On dakle slikaše, igraše muziku, da dapače nekoliko puti pokaza se medju svojimi drugovi i kao predstavljač i improvizator. Nu sve to bijaše njemu samo zabavom, koja nemogaše zadovoljit njegve goruće duše. Davni onaj san vazda je lepršio pred njegovom dušom, san, da može gospodovat, pa makar nad šakom vojnika, vladat, redat, velika djela izvodit, proslavit se, postat generalom, zapovjednikom San Elma, — to bijaše, što ga u snu i na javi uznemirivaše. Nu kako da se dovine tog cilja? Ta bijaše samo sinom kozara i razbojnika! Tko bi htio š njim služit?

Uz te slavohlepne sne, koji mu oduzimahu mir, vladaše njim često tiha tuga, koja ga stvori mal ne djetetom. Nikad nezaboravi one njježnje i divotne djevojčice, koja plesaše už njegovu frulu u dvoru uznice. Sad mora, da je ona već bila odraslom djevojkom, liepom ko ona, što ju je u snu vidio i nikad je nezaboravio. Koliko putih nesjeti se on nje, kad je za tamnih noći ležao na straži u čunu kriomčara, il sa samotna vrška pazio, dočim pod njegovimi nogami jecahu valovi? Kako bi se ona začudila, da ga opet sastane te opazi promjenu, koja se š njim zbila! Žudeć očekivaše čas, kad bi se to zbilo; jer ćućaše on u dubini svog srdca, da samo ona mogaše bit njegovom kraljicom. Nu kako da se opet sastanu, kojim slučajem? Od prvog dana, kad bijaše došao u Napulj, trčaše ulicami — a nenadje ni traga njezina. Isto tako odvažio se, ako i nešto težko u dvor San Elma, gdje poteče prva krv od njegove ruke. Stari uzničar bijaše mrtav — a o njegovoj kćeri „o liepoj Filomeli“, neznadjahu drugo, no da je otišla k rodjakom u gore. On ju i u gorah tražaše, al sazna samo, da se opet vratila u Napulj — nitko neznadjaše kamo.

Bijaše neke pokladne večeri. Duga toledska ulica vrvila je čitav dan veselimi i glasnimi krabuljami, koje se upravo turahu u kazalište San Carlo, gdje bijaše sjajan krabuljni ples, posljedni za ciele poklade. Kazalište bijaše sjajno razsvjetljeno

lice nebi bile dovoljno dostojne velikog pokojnika, a Vi nadjite dostojnije mjesto i stvorite taj zaključak!

Grad Zagreb povlači se k Savi a nastajat će svake godine novih ulica; nekrstimo ih uvjek po tesarih, kovačih, svilarih, marovih, već vadimo iz narodne prošlosti imena i uspomene, pokažimo svietu, da ih imamo, okitimo svaki pedalj glavnoga grada njimi i budimo tako narodni ponos i domoljubno osjećanje*. H.

OSLOBODJENJE ISTRE
KAPETANOM LAZARIĆEM
G. 1813.**

Manji dio pučanstva istrijanskog, do 24000 duša sa glavnim mjestom Pazinom, spadaše pod Austriju. veći pak dio do 95,000 duša bijaše podčinjen Mlietkom kroz čitava stoljeća, te je tek godine 1797. Campoformijskim ugovorom pod Austriju podpao, od koje je već poslie 9 godina, uslied požunskog mira odpao.

Da bi ovaj prediel opet natrag osvojio, koji sa otoci do 85□ milja imade, krene godine 1813. 2. rujna kapetan Josip Lazarić sa jednim častnikom, 47 pješaka Hrvata, jednim desetnikom i 6 husara, neimajući ni jednoga topa, iz Rieke, gdje je englezki Admiral Freemantle krstario, da carskoj vojsci, gdje uzmogne u pomoć priskoči. Već na večer 2. rujna bijaše Lazarić u Vranji, na podnožju velikog briega, kamo mu pošlje njeki svećenik, vjeran podanik Austrije, (kapelan Pikot), glasnika sa viešću, da mu od Pazina velika neprijateljska sila na susret dolazi- Ova viest ništa nesmete Lazarića, te zorom 3. rujna napade na Pazin, gdje se je dvadeset put jači neprijatelj nalazio. Na što je računao to se i izpunilo. Lazarić je znao jezik, poznavao je i zemlju i stanovničtvo, koje ga se je već od godine 1809. milo sjećalo. Brzo se raznese glas o Lazariću i austrijskoj vojsci, kojoj je on na čelu, ta kad se je selu Baljunu približio, izadje mu stanovničtvo pod jekom zvonova i mašući zastavami, na susret. Noćju od 3. na 4. rujna, kad je na gori sv. Trojice kod Cerovlja konakovao, pohrli iz obližnjih mjesta više stotina seljaka pod njegovu zastavu, naoružanih sjekirami, kosami i. t. d. nekolicina pak samo sa starimi pokvarenimi puškami. I 150 Otočana fran. uniformom odjevenih, predje iz neprijateljskog stana k Lazariću, ali ih ovaj, bojeći se radi njihovog odiela pometnje, nemogaše u prvi mah u boj slati. Cielu noć su po okolnih mjesti zvona zvonila, te strah neprijatelju u srdce ulievala jer je mislio, da se ciela zemlja protiv njemu podigla. Sutradan 4. rujna opaziše francuzko-talijanske čete oko 1000 momaka na broju. Na oba krila postavi Lazarić veći dio seljaka, davši im vještije ljude za vodje; njegov poručnik zapoviedaše ostalim brojem seljaka, te se od Cerovlja neprijatelju približivaše, dočim je Lazarić sa cielim konjaničtvom t. j. samo sa 7 momaka na neprijatelja navalio.

Neprijatelj bi iznenadjen. Lahko naoružani i napred poslani taljanski novaci napustiše svoja mjesta, a Lazarićevi seljaci ovim uspjehom ohrabreni, poletiše za njimi, te dugim čarkanjem prisiliše neprijatelja, da visove briega Lindara ostavi, gdje se sakupio bio, i u Pazin povuče. Stanovničtvo, koje je nespokojno uspjeh prvog boja izčekivalo, poleti na bojište, te silnom grajom smete tako neprijatelja, da je ovaj 2 topa ostavio, a treći mu oteše husari baš onda, kad ga je na zgodnom mjestu naperiti hotio. Lazarić je medjutim poslao pred neprijatelja, koji se u bjegstvo dao, neki dio seljaka, te ga tako obkolio. Videći se neprijatelj utisci i pošto je već do 40 momaka, koje ranjenih, koje mrtvih izgubio — Austrijanci su imali samo 6 ranjenih — preda se na milost i nemilost..

Lazarić sad udje u Pazin, koji je u ime austrijskog cara osvojio, ukine sve francuzko-talijanske oblasti, te ih novimi carskimi zamieni. Dne 5. i 6 rujna doprati zarobljenike, 3 štabska i 26 viših častnika sa 900 momaka na Rieku. Ovdje je i svoju vojsku pojačao, te 11. rujna udje u Puli. pošto se neprijateljska posada već pre njenjegovog dolazka u ladje ukrcala i u Trst pobjegla, ostaviv 57 topova. Istog dana preda mu se tvrdja Pinguenta, a 12 bio je već pred Koprom, koji je pomoćju dvih ladja kojima je Freemantle upravljao, na predaju prisilio, te još isto veče tršćanske visove posjeo. Tako je Lazarić za 10 dana, najprije sa 55, a kašnje sa 120 momaka neprijateljsku kolonu od 1000 vojnika potukao i zarobio, tri tvrdjice zauzeo, 67 topova i mnogo živeža zaplienio, te čitavu Istru, osim Trsta, od neprijatelja očistio. Za ovo odvažno i hrabro djelo nagradjen bi Lazarić krstom Marije Terezije, a kašnje bi i baronstvom odlikovan uz pridjevak lindarski, po briegu Lindaru, gdje si je lice osvjetlao. Nakon nekoliko godina dadoše seljaci iz okolice od kugalja sa bojnog polja sakupljenih, izlijat Lazariću spo-

* Ovaj smo članak primili od prijateljske ruke te ga priobćujemo s cielosti. Ako se i neslažemo posve š njim, nuždno je, da se pojmovi razbistre.

** Vadimo ovaj članak iz netom izašle knjige: „Vaterländisches Ehrenbuch“, Geschichtliche Denkwürdigkeiten aus allen Ländern der österreichisch - ungarischen Monarchie. Herausgegeben von Albin Reichsfreiherrn von Teuffenbach zu Tiefenbach und Masswegg. Wien u. Teschen Prochaska. 1877. 994 str.

Članak sam napisao je čuveni austrijski historik Barun Josip Alexander Helfert u svojoj poviesti austrijskoj.

---

a vani pjevuckahu veselo pojedinci, a medju njimi dolazaše Pillone kao vodja vesele povorke krabulja, koje naumiše posljednu noć poklada veselo probdit. U kazalištu sjedinilo se sve što imadjaše Napulj liepa i mlada, sjajna i bogata, a posried tih sjajnih krabulja šuljaše se samotan Pillone, oddieljen od svojih prijatelja i mučen starom svojom i otajnom željom: vladat, proslavit se i tad okrunit kraljicu svoje duše, kad bi ju ko pobjednik našao!

Tad ga iznenada prijateljski potrepta šareni neki harlekin po ramenu, pokaza na neki ugao, gdje žuboraše maleni vodomet i gdje so naranče bujno zeljenjahu, — i izčeznu tad smijukajuć se.

Pillone pristupi bliže pod sjenovite grane naranča. Kod bogato natovarena stola sjedjahu dvie osobe: jedna bijaše mlad muž, obučen u sjajno odielo mletačkih patricija. Lagano se bijaše naslonio a na usne pristavio čašu s pjenećim se šampanjcem. Uzanj sjedaše mlada djevojka u jasno modroj svili i kopreni, prepletenoj biserom, što joj se niz puna biela rumena spuštaše. Sjajni dragulji cakljahu se na njezinih grudih; krinku je snimila a na njezinoj zlatno rumenoj kosi, prepletenoj pravim nizom bisera, titraše crvena ruža, posuta rosom od diamanta.

Drhtajuć pristupi Pillone jedan korak bliže i odgrnu po malo grane. Nebijaše više dvojbe, — tako dakle imadjahu se opet sastat! Bogati razsipnik, izgubljeni sin mogućeg nekog aristokrata bijaše, do koga ona sjedjaše. Ćutio je Pillone, kako mu se srdce ledi, kako mu se sužuje, ko da će se razpuknut, — al za čas razplamti se divljom i osvete žednom vatrom te on ode kući, uze si bodež te se natrag povrati na veseli ples, gdje se šampanjac pjenjaše. . . .

Dva sata kašnje stade prekrasna kočija pred kazalištem. Mletački kavalir i njegova pratilica unidjoše a kočija pobrza putem do Giardina reale. Nikomu se u veseloj pokladnoj noći nečinjaše čudno, da je s traga na kola sjeo bielo obučeni Pulcinello kao dvoranin. Dodjoše do palače. Pulcinello skoči sa sjedala te otvori naglo vrata. Kavalir izadje prvi; nešto se zablišti na zraku i mladac ležaše u krvi. Pulcinello pograbi uzde, poskoči do vozača, baci ga sa sjedala dolje — i nekoliko časaka kašnje izčeznuše kola putem u Posilippo.

Drugoga dana negovaraše se u Napulju o ničem neg o umorstvu, počinjenom na nadepunom sinu kneza Cesarinija. Od tog dana osta jedno mjesto prazno u pisarni odvjetnika Caparella i od one noći posta Pillone to, što jest: kraljem kriom čara, gospodarom gora!

Stari pastir presta govorit, uzpravi se podpunce, te dočim me motraše prozirnim okom, progovori sasma promienjenim glasom:

— Poznate li me sad?

— Pillone! klikoh ja te se sustegnuh na dva koraka natrag.

— Doista, reče smijuć se, te si jednim potezom skinu bielu bradu, Vi bi ste zaslužili, da Vas kod napuljske policije namjeste, kad nemogaste uvidit, da je moja kosa od vune a moja brada od kozjeg krzna načinjena. Ogledajte se! Što mislite, gdje smo sad?

Ogledah se. Nevidjeh ništa ljepšega. Visoke, razpucane hridi sa svih nas strana okružavahu. Mali izvori, u proljeću za stalno gorske bujice, rominjahu žuborom niz brdašca a na njihovih se obalicah napajaše bujna paprat i djevojčin las. Nejednakosti i brazde na jednoj strani pećine bijahu posve ravne onim na drugoj strani, svikud bijaše brieg ko razpucan i nebrojenimi pukotinami i jazi izkrižan. Te pukotine bijahu često tako uzke, da je jedva samo po jedan čovjek mogao njimi prolazit. S prvog maha činjaše se, ko da je ove pećine u staro doba silan potres razderao te me obuhvati otajni strah, nebi li se te pukotine opet zatvorile i nas pokopale. (Nastavak sliedi.)

menik, te ga na franciškanskom trgu u Pazinu podigoše.*

* God. 1848. pozove FZM. grof Nugent barona pl. Lazarića, umirovljenog pukovnika u Istriju, „jer je njegovom prisutnošću Istra snažna". Lazarić se pozivu odazove, te ustroji četu dobrovoljaca, preuze zatim zapovjedničtvo nad jednom brigadom, kojom je do godine 1850. zapovjedao, te bude odlikovan čašću generalmajora.

RAZGLED PO SVIETU.

I. HRVATSKA.

— Pučku skupštinu, što su ju bili na 5. kolovoza sazvali g. Dr. Mazzura, Dr. Kontak, Eisenhuth i Popović posjeti preko 2000 ljudi iz svakoga stališa. Predsjedao je g. Ivan Vončina a bilježio g. Franjo Folnegović. G. Dr. Mazzura vrlo je liepim govorom otvorio razpravu o iztočnom pitanju, dotično, što ima biti od Turske, i kojim smjerom se imadu kretati želje hrvatskog naroda na očigled današnjeg rata rusko-turskoga. Temeljitije prosvjedovati proti magjarsko turskom bratinstvu nebi mogao nitko od Dr. Mazzure. — Iza njega govoraše narodni zastupnik Franjo Folnegović plemenitim, zanosljivim načinom. Turska je najviše kriva nesreći naroda hrvatskoga, s toga on nemože želit obstanka turske države u Evropi; Hrvatska blagoslivlje svako oružje, koje razkida verige kršćanstvu u Turskoj; Hrvatska žali zator cielih plemena nu balkanskom poluotoku; Hrvatska se nada da će prejasna dinastija uvidit vlastit interes u uzpostavi cjelovite Hrvatske. To su bile glavne stavke Folnegovićeva govora, koga su vatreno odobravali. — Iza Folnegovića htio je g. Hinković govorit proti Rusom, al nije mogao svoga govora dovršit, jer mu to skupština nije dozvolila. Napokon govoraše kao posljedni prof. Dr. Vojnović te skupština prihvati sliedeću

Rezoluciju:

Pučka je ova skupština tvrdo uvjerena, da dok bude carevine Turske, dotle moraju na istoku Europe postajati barbarski odnošaji i okrutna progonstva kršćanskih naroda, koja označuju i sveudilj prate ostanak i razvitak turskoga gospodstva.

Zato je ova pučka skupština uvjerena i o tom, da carevina turska ne samo nije potrebna i moguća u Europi, nego da je mora nestati, ako li se želi, da se kršćanskim narodom na istoku osigura život ljudi dostojan i da im se zajamči razvoj kulture i materijalnoga blagostanja; a pošto narodi europejskoga istoka nastoje svrgnuti stoljetni jaram turskoga barbarstva, proti kojemu se je i hrvatski narod kroz vjekove borio, koliko za svoj obstanak toliko i za sveobću civilizaciju kršćanstva, izjavljuje ova pučka skupština najtoplije simpatije koliko narodom vojujućim za svoju slobodu, toliko i Rusiji kao saveznoj sili austro-ugarske monarkije, koja je tim narodom u pomoć pritekla, želeći oružju njihovu slavodobitnu pobjedu.

Ova je pučka skupština nadalje uvjerena, da prestanak turske carevine neće povrieditì interesa monarkije, nego joj obratno mora otvoriti široko polje blagoslovljene političke i trgovačke radinosti, s kojom će ona podići ugled i snagu svoju.

Zato je napokon ova pučka skupština tvrdo uvjerena, da **monarkija neće dići oružja u obranu turske carevine**, nego će shodnijim načinom čuvati interese monarkije, koji su ujedno i interesi Hrvatske: da se naime uzpostavi cjelokupnost hrvatske kraljevine, spojenjem Krajine i Dalmacije (mnogi glasovi: i hrvatske Istre) i zaposjednućem Bosne i gornje Hercegovine".

Pučka skupština prihvati jednodušnim oduševljenjem ovu resoluciju i zaključi, da se putem deputacije priobći svjetlomu banu s molbom, da ju na shodnom mjestu obznaniti izvoli.

Aklamacijom budu izabrani u istu deputaciju gg. Iv. Vončina, Dr. Vojnović, Dr. Mazzura i Fr. Folnegović.

Za vrieme trajanja skupštine prispilo je sa svih strana domovine sijaset brzojavnih čestitaka i prihvatnica. — Skupština je vrlo dostojno viećala svakako većim taktom od ma koje magjarske, naperene proti cieloj vlastitoj prošlosti.

Deputacija je medjutim već i izručila resoluciju banu, koj je obećao, da će ju podastriet i Nj. Veličanstvu i ministarstvu.

U Pešti i Beču uzrujani su turski krugovi zagrebačkom skupštinom do zla boga.

— Zagrebačka pučka skupština neće ostat u zemlji bez odziva, jer kako javljaju, držat će se takove još ovih dana u Sisku i Koprivnici i po Primorju. —

— Hrvatski sabor imao bi se po najnovijih viestih sastat 25. kolovoza, preostalo bi mu indi za viećanje punih dvadeset dana!

— Hrvatska po svoj prilici neće bit zastupana na parižkoj svjetskoj izložbi, jer Magjarska vlada iz zajedničkog žepa opriedeljenih 150.000 for. želi upotriebit samo za sebe, te je nam ponudila 200 for. prem bi nas razmjerno 9000 for. išlo.

— Peštanske novine biesne opet proti Hrvatskoj rad meetinga te na novo pripoviedaju staru stvar, da Ugarska uzdržaje Hrvatsku. To se vidi i odatle, što g. Pechy želi našimi novci gradit železnice u prilog Magjarskoj, a ne nam. Hrvatska je jur toliko put izjavila, nek joj dadu Magjari samostalne financije, pa se neće trebat više tužit, da moraju nas uzdržavat. Tko je komu na teret, najlaglje je ga rieši, — al su gospoda u Pešti nato gluha. —

— Potvrdjuje se sad de facto, da je general Mollinary zatražio demisiju, a da nisu izravnane razmirice medju njim i ugarskim ministarstvom. Kod zagrebačkog vojnog zapovjedničtva spremaju svu upravu za predaju nepoznatu nasliedniku Mollinarijevu. U ostalom još je veliko pitanje, dali će Nj. Veličanstvo odpustit toli zaslužna i nenadoknadiva muža za volju magjarske lakomosti. —

— Zastupnici krajiških obćina sastat će se 13. kolovoza u Zagrebu, da se posavjetuju, koji bi se koraci imali poduzeti, da se odkloni pogibelj, koja prieti Krajini, ako se prihvati Pechyeva osnova o željeznici.

II. SLAVENI AUSTRO-UGARSKE MONARKIJE.

— **Slovenija.** U Ljubljani nije vlada dozvolila držat meetinga na korist Slavena.

— **Galicija.** U Lavovu htjedoše držat meeting proti Rusiji nu vlada ga zabranila. Medjutim su gospoda s prozora viećnice proglasila neku rezoluciju, u kom se priča južnim Slavenom stara grozna priča „o sjevernom stricu"!

— Galički sabor otvoren je 8. kolovoza novim zemaljskim maršalom grofom Wodzickim. Isti je u svom govoru razvio dosta znamenit program radnja. Na predlog Dr. Grocholskoga sabor će poslat adresu caru.

— **Češka.** I u Českoj zabranili su meetinge na korist Rusije. To bi uprav tako škodilo, kako će koristit magjarske izjave za Tursku.

III. INOZEMNI SLAVENI.

— **Rusija.** Kako se sad potanko znade neoprostivom lahkoumnošću generala Krüdenera i Schil-

PARIŽKE RAZVALINE

G. 4875.

SLUŽBENA I NEIZDANA PISMA.

S FRANCEZKOGA IZVORNIKA PREVELA P. K.

(Nastavak.)

Statua, rezana od mramora, predstavlja brusara, zabavljena brušenjem velikog noža o kamen. Glava je krasna i izrazita, nu neznamo kazat, kakovim su izvanrednim slučajem mogli podignut spomenik od biela mramora čovjeku tako nizka zanimanja, koji, kako se čini, jedva imadjaše zašto si kupit odiela. Možda bijaše i on jednim od popularnih ustanskih junaka, parižanom toli dragih.

S druge strane ulice očišćenje arkadâ predstavi nam prevriedno odkriće, da ga u ovom izvješću spomenem.

U sriedini malenog četverouglastog trga stoji konjanički kip od tuči. Velę ogromni konj nosi mršavu djevojku, nježnu i ljubeznu, obučenu oklopom, ovjenčanu lovorom. Drži se stojeć na strjemenkah a desnom rukom vije barjak. Na pročelju podnožja od granita ima vrlo kratki napis, — al nije više čitljiv.

Taj čudnovati spomenik sadržaje toliku zagonetku, da se više nenadamo riešit je.

Da ju bolje uzmognemo proučit, oddielismo kip od konja a u otvoru nadjosmo napis:

„REPUBLIKA FRANCEZKA".
„DJEVICA ORLÉANSKA".

Ova netumačljiva fraza još nam više sve zamrsi. Imali smo o tom više sjednica. Mnogo mnienja, u obće vrlo razumnih pojavilo se u pregovorih, odstranilo se, opet se uzelo u razpravu, proniknulo se, popravilo i napokon — zabacilo. Zdvajajuć, da bismo ikad došli do prava mnienja, zaključismo poslat tu statuu u Nouméu, želeć, da se ondje prikaže na mnienje našim sudrugovom akademikom.

Čast mi je ostat s osobitim štovanjem

Vaše preuzvišenosti

najpokorniji, najodaniji i najposlušniji sluga

J. Lepére,

član instituta, i akademije liepe umjetnosti.

V.

CARSKA AKADEMIJA U CALÉDONIJI.

Odjel liepih umjetnosti.

Izvješće sjednice od 17. ožujka 4876.

Predsjednik: g. Duparc.

Predsjednik. Rieč ima g. izvjestitelj komisije, izabrane za izpitivanje konjaničke statue, nadjene u razvalinah Pariza.

G. Legendre, izvjestitelj. Gospodo! Prije nego što Vas upoznam sa zaključci komisije, mislim, da Vam moram spomenut i one sve tri hipoteze što su nastale isti čas, kad je komisija dovršila svoje razprave.

Po mnienju mojih nekih sudrugova, statua, koju imate pred očima, predstavlja jednu od onih vojničkih žena, koje su poznate od starine pod imenom Amazonkâ.

Nu protivnici ovoga mnienja odgovoriše, da je ciela djevica ogrnuta željeznim oklopom, a Amazonke da su nosile samo kratku vojničku košulju (kiras). I drugi ima razlog proti tomu. Statua je odviš podpuna a sav sviet znade, da su si Amazonke odrezavale desnu sisu, koja im je smetala,

dera, ruska je vojska zadnjih dana srpnja pretrpila kod Plevna ljutih poraza te se morala natrag povući. General Gurko zauzev velik dio Balkana, morao je sve do Šipačkog klanca zapustit, a nalazi se još uvjek u velikoj pogibelji. — Medjutim prikuplja se sad vojska te izčekuje svaki dan veliku bitku.

— Na demonstracije, što se sad u Magjarskoj izvode proti Rusiji, odgovara „Ruski Mir", neka bi se ti demostranti zaputili u Tursku, jer bi ondje tako hrabre borce vrlo trebali.

IV. AUSTRO-UGARSKA MONARKIJA.

— Car Franjo Josip I. sastao se 7. kolovoza s njemačkim carem Wilhelmom u Išlu kao obično, kad se ovaj vraća iz Gasteina. Sastanak nije sjegurno od velike političke važnosti, makar mu ju i neki pripisivali. Car Wilhelm podielio je careviću Rudolfu ulansku pukovniju.

— „Pester Lloyd" nazivlje carsku rusku vojsku od najvišeg generala do posljednjeg trubljaša izmetom najgadnijeg, najdivljeg i najpodlijeg kroja. Magjarski tiskovni zakon vrlo je slobodouman!

V. ROMANSKI NARODI.

— **Francezka.** Budući izbori zadaju novomu francezkomu kabinetu velike brige, jer je sve više izvjestnije, da će republikanci nadvladati. Starac Thiers bio je pošao ovih dana na ladanje, da ohrabri republikanske birače. Ministarstvo šilje Mac Mahona osobno na opasna mjesta, da tobož svojim nimbusom predobi birače.

— **Rumunjska.** Ministar Cogolničeanu bio je ovih dana u nekoj misiji u Beču nezna se ni pošto je došao, ni kako uspio.

VI. GERMANSKI NARODI.

— **Englezka.** I u Englezkoj vrlo se čudnovate sbivaju stvari. Javno je mnienje sasma u oprieci s ministarstvom — a ipak se plemeniti grof Disraeli-Beaconsfield nestidi protivno tvrditi. Sve što ima naprednijega, želi, da se jednom dokine tursko gospodstvo u Europi, samo ministarstvo želi Tursku spasit englezkim novcem i podporom. — Medjutim je Bright očitovao u Bradfordu, da ima Rusija pravo posjest Carigrad, jer to joj pravo nijekat, značilo bi nepriznat je ratujućom državom. Ministar Sir Northcote očitovao je u parlamentu, da vlada neće ove godine tražit daljneg kredita za vojne priprave. — Podpukovnik Wellesley, englezki vojni povjerenik na evropskom ratištu a u ruskom taboru, odlučno oprovrgava viesti, da su Rusi počinili grozote na turskih vojnicih. To je valjda dosta. — Na mjesto umrlog Warda Hunta, imenovan je ministrom pomorstva ne Hicks Beach već Smith.

VII. INORODNI EVROPSKI NARODI.

— **Turska.** U Carigradu sad zanimaju obćinstvo dvie osobnosti: Osman Paša, pobjednik kod Plevna i Abdul Kerim Paša. Osman Paša nije Turčin, al ga već reklamuju za sebe i Magjari i Poljaci i Francuzi. Da će od njeg stvorit čudo, neima dvojbe. — Čudnovato je svakako, da su glavni vodje turske vojske sad tudjinci. Mehmet Ali, generalisimus, je Prus Detroit, porieklom Francez; Hobart Paša, admiral, je Englez, — a još su tu neki Strecker Paša i Blum Paša, Niemci, i nekoliko Poljaka; da nezaboravimo i Klapke Paše, Magjara. — Abdul Kerimu sad će sudit ratni sud, on veli, da nije kriv on neuspjehu već ministar rata.

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Austrijski Generalmajor Franjo vitez Uchatius, iznašastnik novih topova, slavio je ovih dana petdesetgodišnjicu svoga službovanja te mu je Nj. Veličanstvo podielilo tom prigodom red željezne krune II. razreda. Ima mu sad 66 godina.

— Antun Rubinstein, glasoviti ruski pianist i skladatelj dobio je još godine 1868. kao ravnatelj petrogradskog konzervatorija Vladimirov red; na temelju tog reda, podieljeno mu je sad rusko plemstvo.

— Sir Michael Hicks-Beach, od lanjske godine u englezkom ministarstvu ministar za irske poslove, imenovan je sad na mjesto umrlog Hunta ministrom pomorstva. Ima mu tek 30 godina. Na njegovo mjesto imenovan irskim ministrom, Irac D. Plunket.

— Skladatelj Gounod povišen je na čast komandera francezke počastne legije.

ŠKOLA.

— Nj. c. kr. apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je premilostivo darovati iz svoje privatne blagajne svotu od 1500 for. u svrhu, da se s njom nabave insignia za rektora i dekane našega sveučilišta. Insignia ta, sastojeća od četirijuh vratnih lanaca i jednog štapa (pedum pedelli), dogotovio je ovih dana bečki srebrnar Brandeis.

— Na hrvatskom sveučilištu bijaše koncem godine 300 slušatelja, a od ovih 170 pravnika.

— Na kr. velikoj realci u Zagrebu bilo je te školske godine: učenika 265 u svih 7 razreda (prvi i drugi razred imali su paralelke;) po napredku dobiše: prvi red s odlikom 13, prvi red 137, drugi 5. treći 44; po vjeri bilo je 196 katoličke, 20 grčko iztočne, 1 evangeličke a 49. izraelitske; po domovini 230 Hrvatah, 7 iz slovenske zemlje, 13 iz Ugarske, 6 iz Austrije, 2 iz Češke, 5 iz Bugarske, po 1 iz Italije i Galicije. Izvješće donosi članak „Nešto o logaritmih" od Ivana Stražnickoga i" Nekrolog pok, profesoru Petru Zoričiću" od J. Torbara.

— Na kr. velikoj realci u Osieku bijaše koncem godine 124 učenika, za 17 manje od prvog poljeća. Po vjeri bilo je: 82 katolika, 12 grčko-iztočnih, 1 protestant i 29 izraelita. Po napredku dobiše: 14 prvi red s odlikom, 86 prvi red, 15 drugi red s popravkom, 4 drugi red, 5 treći red. Dr. Iv. B. Zoch, dipl. prof. mat. i fiz. razpravlja u tom izvješću „Novi organički sustav uzortona (Tonaten) i iz toga sliedeću naravnu glasbenu temperaturu na temelju naravskih brojeva."

— Na c. kr. velikoj realci u Rakovcu kod Karlovca bijaše koncem godine 154 djaka. Po vjeri bijaše ih: 100 katolika, 50 grčko-iztočnih, 2 protestanta, 2 izraelita. Po napredku dobiše: 19 prvi red s odlikom, 77 prvi red, 13 drugi red i 18 treći red. U izvješću ima: „Zoologičke bilježke" od Šebišanovića i „Nešto o uztrajnih momentih i razu od Štrkljevića·

---

kada su rabile lûk. — Na posliedku ni jedna rieč napisa na spomeniku nebi se s tim skladala.

Napis, dodavaju protivnici prvog mnienja, mora bit našim glavnim vodjom — a u njemu imade zbilja sve, što mi tražimo. Ako se sastave sve tri stavke fragmenta Thiersa, Micheleta i L. Blanca*, to je bez sumnje vladala Francezkom kroz nekoliko godina žena, imenom Republika. Nije li dakle sasvim naravno, da su joj podigli spomenik, kojim su ju predstavili na konju obučenu u željezo i lovor-viencem ovjenčanu?

Ovo drugo mnienje dobilo je više pristaša od prvoga, al ipak još nezadovolji nečim.

Primimo li, dodaju treći, istinitost povjestnoga čina, to proizlazi iz napisa samo to, da je može biti statua bila podignuta za vladanje ove Republike i tek drugi redak napisa može nam riešiti zagonetku.

Minervu, božicu rata, predstavljaju najobičnije oboružanu oružjem svake vrsti, sa štitom u jednoj a sa kopljem u drugoj ruci. Manjka joj doista kapa, ali nezaboravimo, da se je Minerva prepirala na briegu Idi za zlatnu jabuku s Junonom i Venerom, — Francezi pako, svojom uljudnošću poslovični, nisu htjeli pokriti ono krasno lice.

Ostaviše dakle odkrivenu jedinu ljepotu, koju bijaše dozvoljeno gledat na čistoj božici, koja je kaznila nečedni pogled Tiresiasa, uzevši mu vid i koja je sačuvala uvjek svoje djevičanstvo.

Ova treća hipoteza, osnovana na doslovnom prevodu dvijuh redaka, urezanih valjda samim umjetnikom, učvršćuje se k tomu nepobitnimi povjestnimi i umjetnimi dokazi. To mnienje preoblada u komisiji.

Povjerenstvo dakle tvrdi, da statua iz Pariza predstavlja Minervu i da je izljevena u gradu Orleansu za vladanja kraljice Republike.

Na koncu izrazuje komisija želju, da se pošalje molba njegovoj preuzvišenosti, gospodinu ministru javne nastave, kojom se moli, da bi se ona starinska Minerva postavila na mjesto modernoga poprsja u našoj sjedničkoj dvorani.

Ovi zaključci poprimljeni su jednoglasno.

VI.

Njegovoj preuzvišenosti g. ministru javne poduke, bogoštovlja i liepih umjetnosti u Noumei (Calédonia.)

Pariz 2. ožujka 4876.

Gospodine ministre!

Dosta žalostno dočekasmo početak ove godine, izčekivajući dolazak Scrutatrix-a, koj prispje tek 8. siečnja; ali zato sutrašnjeg dana poštovani naš starješina naviesti nam u slavnoj sjednici, da će svaki od nas svoje odlikovanje dobiti. Biti će dakle s naše strane vrlo iskrena zahvalnost, ako ju izrazimo i umolimo Vašu preuzvišenost, da biste blagoizvoljeli podnesti caru naša podanička čuvstva smierne zahvalnosti.

Odlikovanja, namienjena vojsci bijahu joj podieljena gospodinom Quésitor-om prigodom velike smotre a za to vrieme bijaše ime Njegovog Veličanstva nebrojeno puta izvikano velikim oduševljenjem. Na briegovih Seine nastanjeni puk bijaše dotrčao nasladjivati se ovim prizorom i posljedni ovi predstavnici staroga svieta pridružiše burno svoj krik uz dugotrajno klicanje naših vojnika.

Istina je, čovjek se nemože previše čuditi uglađenosti ovih jošte poludivljih ljudi. U neprestanom doticaju s nami, oni nastoje upoznati sve tajne naše civilizacije i oni ih usvojavaju jednu za drugom čudnovatim napredkom. Mnogu su već od naših dobrih osebina usavršili i naša im zemlja duguje mnogobrojna iznašašća, a mi ih hitro usvojismo.

Naše su im političke ustanove danas jur poznate u svih i najmanjih potankosti i oni ih javno pretresivaju: (Nastavak sliedi.)

* Recueil général des historiens français IV. 9. 11; — V. 7. 8; — VII. 1. 2. 3.

— Na kr. mužkih i ženskih preparandijah u Zagrebu bilo je ove školske godine: pripravnika u sva tri razreda 62, pripravnica u sva tri razreda 38, po vjeri jednih i drugih katoličke 92, grčko iztočne 5, izraelitske 2 protestanske 1. Za učiteljstvo odobreno je 8 javnih pripravnika i 1 privatista, te 4 javne a 1 privatna pripravnica. U vježbaonici bilo je 144 učenika iz 144 učenica, po vjevi 274 katoličke, 2 sjedinjena 13 nesjed. grčk. iztočne, 1 protestantske; po napredku 89 prvoga reda s odlikom 151 prvoga, 38 drugoga, 12 trećega reda. Izvješće donosi članak „Kretanje“ od Andrije Hajdenjaka.

— Na gradjanskoj i s njom spojenoj obćoj pučkoj dječačkoj i djevojačkoj učioni u Sisku bilo je ove školske godine: ukupno 317 učenika i učenica; po vjeri 251 katoličke, 6 grčk. iztočne, 11 izraelitske po uspjehu dobiše: prvi red s odlikom 44, prvi red 174, drugi red 36, treći red 8. Izvješće donosi članak „Postanak razvoj i svrha gradjanskih škola,“ od Anta Čuvaj-a i sliku osnove sgrade učione u Sisku.

ZDRAVSTVO.

— U Krapinskih Toplicah bijaše do 30. srpnja 887 stranaka sa 1112 gosti; u Varaždinskih Toplica do 27. srpnja 865 gosti.

NARAVOSLOVJE.

— Izvrstni taljanski naravoslovac i putnik Dr. Beccari počeo je izdavat veliko ilustrovane djelo „Malesia“. svrha mu je upoznat učeni sviet sa mnogobrojnimi svojimi botaničkimi odkrići u novoj Guineji i iztoćnom archipelagu. Prvi svezak tog djela. koj je izašao u Genovi, opisuje palme guinejske. Beccari našao je u tih krajevih 50 vrsti palma, a mnoge bijahu do sad nepoznate.

STARINE.

— U Križevcih nadjeno je ovih dana pet sjekira iz mjedene dobe. Priposlat će se narodnom muzeju, da ih izvidi.

— Blizu Drontheima u Norvežkoj našla je neki dan jedna ladja na dnu mora više od 20 starih topova, oružja i vojničkih sprema. Pred 200 godina na tom je mjestu propao neki ruski brod te su ti ostanci od njega. Iztraživanje će se nastavit.

VOJSKA I POMORSTVO.

— Dekretom ruskog cara Aleksandra od 22. srpnja iz glavnog stana Biele, pozvana je ruska garda na oružje. Ima se mobilizovat 144.00 vojnika i 188.000 domobranstva.

PROMET I TRGOVINA.

— Dne 6. kolovoza otvorila se nova trgovačka pomorska linija — Jakin Zadar (Ancona-Zara.) Brod „Cariddi“ doveo je taj dan u Zadar otmjene goste.

— Gradska štediona na Rieci predala je posljednoj gradskoj sjednici svoju bilancu za g. 1876. iz koje proizlazi, da je imala 3920 for. 27 nov. gubitka, koj će se iz pričuvnog fonda namirit.

— Ruski željeznički graditelj i poduzetnik, Varšavski, dobio je nalog, da sagradi za tri mjeseca željeznicu od Bendera na Reni.

STATISTIKA.

— Englezki list „The Economist“ u Londonu proračunao je koliko su žrtva stajali ratovi zadnjih 25 godina. Po tom izkazu palo je:

	što mrtvih što ranjenih ljudi.
U Krimskom ratu	750.000
„ Taljanskom ratu 1859.	45.000
„ Schleswig-Holsteinu	3.000
„ Južno-amerikanskom ratu	280.000
„ Sjevero-amerikanskom ratu	520.000
„ Austrijsko-pruskom i taljanskom	45.000
„ ekspedicijah u Mexico, Kinu i Cochinchinu	65.000
„ Francezko-pruskom ratu	215.000
Ukupno:	1,923.000

Troškovi ovih ratova bijahu pako:

	miljuna funtih šterlina.
u Krimskom ratu	340
„ Taljanskom	60
„ Južno-amerikanskom	460
„ Sjevero-amerikanskom	940
„ Austrrijsko-pruskom i taljanskom	66
„ Ekspedicijah u Mexico, Kinu i Cochinchinu	40
„ Francuzko-pruskom ratu	500
Ukupno:	2.413

— Glavni grad Italije, Rim, imade danas 280.000 stanovnika u 13.550 kuća na 14,113.150□ metara površine. Katoličkih crkva imade 347, 8 protestantskih kapela i 4 sinagoge.

TVORNA UMJETNOST.

— Ivan Baštian, slikar u Trstu, naslikao je sliku pokojnog hrvatskog rodoljuba Ivana Perkovca, te je ista izložena u knjižari Albrechta i Fiedlera. Nam se, iskreno veleć, djelo ni malo ne mili; nit se odlikuje sličnošću nit koloritom, nit osobitim risanjem. — Budi tom prigodom spomenuto, da se oko Perkovčeva spomenika u Samoboru nalazi vrlo ružna rešetka od drva, koja ni malo neriesi grob toga poštenjaka. Prostor oko spomenika u obće je tako malen i uzan, da je jedva moći proći oko njega, — a tik uz kamen podigoše još tu visoku — sad skoro razklimanu rešetku, da se uprav nikako nemože razgledat cieli umotvor. — Bit će to i uzrokom zašto se nedojimlje spomenik gledaoca onako, kako bi se dojimao, kad bi oko čitavog bio veći prostor — a taj ogradjen nizkom i ukusnom željeznom rešetkom. Možda bi se još i ta mogla smoći.

— Kod Albrechta i Fiedlera u Zagrebu izložen je nacrt Ivana Rendića nadgrobnom spomeniku Nikole Tomasea, što ga kane podignut Šibeničani. Nacrt imade lik romanskog žrtvenika, na kom sjedi stari Tomaseo — a nad njim se viju tri alegorične figure s križem i viencem.

— Zastupstvo obćine viničke (kod Varaždina) odlučilo je na uspomenu boravka biskupa Strosmajera na mramornoj crnoj ploči dati urezati sa primjernim tekstom dan i mjesec boravka biskupova na Vinici i uzidati u župnu crkvu. To je sjegurno liepa zamisao.

— Ruski slikar Sergij Ivanov, koj je mjeseca siečnja umro u Rimu, ostavio je ondešnjem arheoložkom njemačkom institutu 46.000 rubalja. I petrogradska akademija imat će glas kod upotriebljenja te svote.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Hrvatsko pjevačko družtvo „Kolo“ priredjuje na čast krajiškim zastupnikom, koji će glede željeznice ovamo doći, 13. kolovoza veliki koncert u prostorijah hotela k Caru Austrijanskomu.

— Glasbena matica Slovenska izdala je netom tri svezka pjesama čuvenog slavenskog skladatelja Dr. Benjamina Ipavca. U prvu svezku ima pet skladba i to: „Zašlo je solnce“, rieči Franje Cipermana i četiri „Dekliške pesni“, rieči Baptista. Drugi i treći svezak nose ime „Milostinke“, te se nalaze u drugom svezku tri pjesme; „Tvoje goste črne lase“, rieči Borisa Mirana, „V tihej noči“, rieči Simona Jenka, i „Pri vodici“, rieči Lovre Tomana; u trećem svezku ima pjesma „Pomlad“, rieči Simona Jenka. Svakomu svezku dodani su i pojedini glasovi.

U ovih Ipavčevih skladba na novo se i sjajno potvrdjuje njegova vrstnost kao pravog Slavenskog skladatelja. Slovenci su u tom pravi majstori. Mi ovu radostnu viest priobćujemo našim pjevačkim družtvom, da si nabave te nove izvornike i razšire izvorne miloglasne slovenske pjesme. Za nas je naše vrieme, vrieme nedaće.

— U Petrogradu prikazat će ove zime veliki, novi balet sa narodnimi južno-slovinskimi plesovi i pjesmami, komu se čin sbiva u crnoj gori glavnu će ulogu izvodit gdja. Sokolova.

— Adelina Patti, bez dvojbe danas najznamenitija pjevačica, kraljica koloraturе, razpitala se ovih dana u Parizu sa svojim suprugom Markezom de Caux, s kojim bijaše od 29. srpnja 1868. u braku. Ona će mu izplatit 2,000.000 franaka i otić pjevat u Ameriku.

— Znani francezki skladatelj Leo Delibes dogotavlja sad u Compiegnu novu operu „Jean de Rivello“, rieči od Gondineta i Gillea.

— Kćerka slavljene franeezke pjevačice, Pauline Viardot-Garcie, napisala je operu u jednom činu. Neki dan čitali su ulomke u njezinu salonu u Parizu, te je prvi skladatelj Francezki, Charles Gounod, rekao: „To će bit Georges Sand-ovka muzike“.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Victor Hugo napisao je opet novu knjigu o državnom prevratu od 2. prosinca 1851. te će ju ovih dana izdat.

— Najnoviji roman Julesa Verne-a izašao je ovih dana na svjetlo; ime mu je: Hector Servadac. Čin se zbiva na nekom planetu.

— Kao svake godine „akademija francezka“ podieljivala je i ove godine 2. kolovoza tako zvane nagrade za kriepostna djela. Začetnik tim nagradam jest grof Monthyon, umrvši u Parizu 1820. kao 87 godišnji starac. Ovaj put bijaše izvjestiteljem akademije Aleksander Dumas, koj je upravo majstorskim govorom otvorio sjednicu. Prva je nagrada zapala stariju djevojku, koja je uz bolestnu majku preko 25 godina ravnala zavodom, u kom je podučavala djecu. Drugu nagradu dobi neki župnik, koj je kroz mnogo godina podigao svoje selo iz siromaštva do pravog blagostanja. Treću nagradu pako dosudiše nekoj djevojci u Metzu, koja se izjavila za Francezku, al je morala uz težko bolestnu majku ostat ondje. — Nagrade su iznosile po 1000 franaka. Uz to je podielila akademija za književne znamenite radnje 20 nagrada od 1000 franaka. Na govor Dumasa mi ćemo se svrnut.

— Odkako u Parizu progone republikansku štampu morala je propast „Marseillaise“ i „Radical„. Uredničtva se složiše te započeše izdavat 8. srpnja nov list „Mot d'ordre“, — medjutim već im i toga zaplieniše.

— Taljanski novelista Vittorio Bersezio izdao je u Florenciji knjigu novela pod naslovom „Tre racconti“. Bersezio je uz Salvatora Farinu danas prvi taljanski beletrista, te se odlikuje liepom karakteristikom, naravnim pripoviedanjem čina i liepim načinom pisanja. Sve tri novele u ovoj knjizi premeću vječnu ljubav i njezinu sreću i nesreću. U prvoj: „Il cane del cieco„ (sliepčev pas) tjera ljubav na zločin; u drugoj: „Un genio

sconosciuto“ (Poznati veleum) jest junakom ubogi, nakazni čovjek izvrstna talenta. Život mu je neprekidni niz zgoda i nezgoda. Lišen ljubavi, pobjegne iz ljudskog družtva i umire pregarajuć kao ubogi seoski učitelj. Posljedna i najbolja novela zove se „Galatea“. Mladu djevojku, na selu odraslu, osobite ljepote — al nemilosrdnu i hladnu ljubi neki mladi kipar, pun žara i fantazije. Maria, koja živi u njegovoj rodnoj kući kao daleka rodjakinja, neće da ga ljubi. Tad se na jednom počimlje topit led; sama, u Gvidovoj radionici opazi ona statuu, koja joj je podpuno slična. Pošto mu nije nikad sjedila modelom, pojavi se u njoj osvjedočuje, da je samo ljubav kadra, puna osjećanja stvorit tako sličan kip iz glave. Tako pomaže tu duhovitim načinom umjetnost ljubavi i sreći obojice.

— Njemačka vlada zabranila je daljne izdavanje najvažnijeg elsaskog lista: „Industriel alsacien“, jer je isti bio protivnikom njemačkim interesom.

— Kod Chapmana i Halla u Londonu izlazi od ne davna „Biblioteka suvremenih znanosti“. Tu će bit publikacija iz svih struka ljudskoga znanja i nastojanja. Prvi svezak donosi „Jezikoslovje“ od Abele Hovelacque-a, englezki od Keanea.

— Prije nekoliko mjesecih pojavio se u Americi veliki i izvanredni novelistički genij s knjigom „Helen's babies“, koju su u Americi i Englezkoj upravo na jagmu razgrabili. Knjiga bijaše izašla anonimno (bez imena). Sad se pisac odkrio, a ime mu je John Habberton.

— U New-yoku izlaze sad ilustrovane novine za hrvanje, gumbanje, i natjecanje pod naslovom: „The American Athletic Journal“.

NOVINE,

koje su od 4—10. kolovoza s nami u savez stupile.

19. „Katolički list“ Zagreb.
20. „Pučki prijatelj“ Varaždin.

HISTORIČKI KOLEDAR.

— Ove se godine navršuje sto godina, što je u Požegi umro hrvatski književnik Ante Kanižlić, pisac sv. Rozalije.

— Dne 14. kolovoza 1777. rodio se u Rudkjöbingu u Danskoj Hans Christian Oersted, glasoviti fizik i obretnik temeljnih uzroka elektromagnetizma. Oersted umre proslavljen 9. ožujka 1851. kao professor u Kodnju.

UMRLI.

— **Ulysses Dirckinck-Holmfeld**, danski tajni savjetnik i državnik, rodjen g. 1800., od g. 1850. poslanik u Parizu a od 1860. kod Njemačkog saveza u Frankfurtu, † 22. srpnja kod Kiela.

— **Samuel Warren**, slavljeni englezki romanopisac, rodjen 23. svibnja 1807. u Racre-u u Denbingshire-u, † 31. srpnja u Londonu. Veliko si ime steče Warren s glasovitim svojim: „Diary of a late physician“ (1837), (Dnevnik jednog liečnika) i romani: „Then thousand a year“ (1841) i „Now and then“ (1847.). Warren bijaše i izvrstan pravnik; od g. 1852. bio je sindikom u Hullu a od g. 1859. sudcem za razpravljanje s ludjaci.

— **Karl Friedrich** von **Steinmetz**, pruski feldmaršal, rodjen 27. prosica 1796. u Eisenachu, † u kupalištu Landecku u Šleziji 4 kolovoza. Službovaše u vojsci od 1813. godine te je vojevao u u svih vojnah, što ih je Prusija od onda vodila. Za posljednjeg francuzko-pruskog rata bijaše vrhovnim zapoviednikom 5. vojnog sbora, al je izgubio mnogo momaka te se nemogaše slagat s Moltkeom. S toga premjestiše ga kao general-gouvernera u Poznanj a 1871. ode u mir te posta tom prilikom maršalom.

— **Princ Gustav Wasa**, sin 1809. razpriestoljenog švedskog kralja Gustava IV. rodjen u Stockholmu 9. studena 1799., † u Pillnitzu u Saskoj 4. kolovoza. Godine 1825. stupi Princ Wasa u Austrijsku vojsku te bijaše u njoj od godine 1836. podmaršalom, i vlastnikom 60. pješačke pukovnije. Stanovaše u Beču — a malo pred smrt ode u posjete k svojoj kćeri, kraljici Saksonskoj.

— **Vincenc Vavra** (Haštalsky), jedan od prvih čeških novinara i književnika, rodjen u Pragu dne 4. rujna 1824. † u Pragu 6. kolovoza. Već za rana podao se novinarstvu te je g. 1848. znatno djelovao za slavenske interese. Na staru godinu 1850. zatvoriše ga rad razgovora, što ga imao s Bakuninom, te je tri godine čamio u iztražnom zatvoru na Hradčinu. Tad ga odsudiše na jednu godinu tamnice i odvedoše u neku ugarsku tvrdju, gdje ga medjutim 1854. snadje amnestija. Vávra preveo je nekoliko Hugonovih romana nekoliko drama, (Schillerovog Fiesca) a uz to marljivo pisao za novine. Do g. 1865 uredjivaše „Hlas“, a kad se je taj spojio s „Narodnymi Listy“, stupi u redakciju kao suurednik. Kao takav osta do smrti. Uz to bijaše on odbornikom „Svatobora“, predsjednikom literarnoga odbora „Umělecke Besede“ — a neko vrieme i zastupnikom na češkom saboru. —

METEOROLOŽKA OPAŽANJA.

Stupnjevi topline bilježeni su po Celsiju, tri put na dan:

Mjesto	29. srpnja			30. srpnja			31. srpnja			1. kolovoza			2. kolovoza			3. kolovoza			4. kolovoza		
	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.
Zagreb....	15·7	24·2	20·2	17·1	24·8	20·3	18·6	28·4	23·4	18·1	29·3	25·4	18·2	29·5	25·2	13·2	16·4	14·1	12·7	22·0	19·6
Karlovac*.	14·4	24·1	16·3	15·7	24·4	13·6	19·8	27·5	17.1	16·8	31·0	20·8	18·7	31·1	18·3	15·0	17·3	10·7	12·1	23·7	18·7
Varaždin..	16·5	23·8	17·7	16·9	23·5	19·2	17·2	26·9	22·8	19·2	29·7	23·8	20·1	28·7	16·8	15·2	18·3	17·0	15·3	22·2	16·9
Gospić....	12·6	18·6	13·2	13·6	21·0	17·2	16·4	23·8	18·1	14·4	26·0	16·6	14·4	25·4	19·0	12·8	16·1	11·5	10·1	21·0	13·6
Senj......	19·3	25·0	17·9	17·8	26·7	23·0	18·6	29·8	25·8	19·2	30·1	24·4	18·8	30·6	25·8	14·7	20·7	18·6	14·8	25·8	21·4

* Opažanja bilježi u Rakovcu g. prof. Jamnický. Mjesto 2. i 9. ure opaža se ondje u 1. i 10 sati. Od 1. kolovoza bilježi se i ondje u 2 sata po podne.

INOSTRANE POSTAJE,

Toplina u 7 satih u jutro.

Mjesto	29.srp.	30.srp.	31.srp.	1.kol.	2.kol.	3.kol.	4.kol.
Beč............	15·9	17·5	20·4	17·5	20·8	14·7	14·3
Budim..........	16·4	18·2	21·5	20·6	21·5	15·1	16·3
Carigrad.......	22·7	23·6	23·1	—	—	20·3	22·8
Florencija	21·0	22·0	25·0	22·0	23·5	23·0	20·0
Krakov	13·4	16·0	18·0	17·2	18·4	13·2	11·6
Kodanj	15·7	16·0	17·4	—		14·5	—
Lavov	16·0	16·0	16·7	16·8	19·8	18·0	14·6
Moskva	—	21·5	14·4	13·9	15·9	16·7	16·2

Mjesto	29.srp.	30.srp.	31.srp.	1.kol.	2.kol.	3.kol.	4.kol.
Napulj.........	23·0	24·0	24·0	25.0	27·0	29·0	25·0
Palermo	26·0	25·0	25·0	25·0	27·0	27·0	25·0
Paris..........	18·0	17·6	25·0	—	—	14·3	—
Petrograd	—	15·2	12·7	13·3	13·8	12·8	13·6
Prag...........	15·6	18·6	19·4	18·9	16·8	12·4	12·2
Rim	19·8	20·6	20·6	23·8	20·0	23·5	19·1
Stockholm	17·2	13·2	—	—	—	—	16·2
Trst...........	21·8	22·9	25·2	25·7	24·4	19·1	19·2

DOPISNICA UREDNIČTVA.

— *G. K. H. u K.* Upotriebismo — hvala.
— *G. Dr. K.* Bit ćemo Vam vrlo zahvalni-Izvolite priposlat.
— *G. Sp. V. u Križevcih.* Izvolite poslat nastavak do sriede. — Ovih dana poslat ćemo Vam vrlo liepu stvar.

DOPISNICA ODPRAVNIČTVA.

— *„Narodnjak“ — Vinkovci.* Vašeg lista nedobivamo; molimo!
— *G. Franjo Š—c. Varaždin.* Dogodilo se s pometnje administratora. Oprostite.
— *Gdč. M. Š.* Gospodin K. veli, da je poslao, te ste valjda već primili.
— Ona gospoda, koja su promienila svoja obitališta, neka se potrpe za koj dan, ako nebi odmah uredno dobila list, jer mienjanje adresa treba više pazke i vremena.

Uredničtvo i odpravničtvo
„HRVATSKOG SVJETOZORA“
nalazi se na Zrinjskom trgu br. 1008 u drugom katu. Molimo, da se sva pisma, novci i pošiljke onamo odpremaju.

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović.** Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 8. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 19. kolovoza 1877. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga I.

NAJVAŽNIJI BUGARSKI GRADOVI

S NARODNO-HISTORIJSKOGA, GEOGRAFSKOGA I STRATEGIČKOGA GLEDIŠTA.

Dobro će danas za rata doći svakomu kratak pregled važnijih bugarskih gradova. Tim se ne samo znanje poviesti i zemljopisa nego i slavenska prosvjeta uči i širi.

1. Prieslav inače i Prieslava Velika; Prjaslav (ženskoga spola). Mi bi hrvatski radje kazali Prieslava, nego li Prieslav po *i* sklonitbi. Ovo je prastara stolica bugarskih vladara. Danas je ondje prosto selo tursko-bugarsko na mjesto stare i slavne Prieslave, a zove se turski Eski-Stambul. Neima ga na svakoj zemljopisnoj karti. Prieslava (Eski-Stambul) leži 4 ure jugozapadno od najvažnije tvrdje turske u Bugarskoj, od grada Šumne, skoro zapadno od Varne, a iztočno od Trnova i Osman-Pazara na rieci Bujuk-Kamčyku inače Čitalku, ili ti na Tiči (Tyči, staroj Bičini), koja južno od Varne utiče u Crno more na zapadnoj obali iznad Balkana. Zapadno se Prieslavi u liku luka proteže Binar-Dag planina s Osman Pazarom, a na jugu Kűčűk planina, izpod koje leži Kotel ili turski Kazan, grad bugarske inteligencije i nastave, odkuda se učitelji i knjige šalju Bugarom u daleke krajeve.

Preko Prieslava vodi cesta iz Šumna u Kotel a onda prieko Balkana u Slivno, ili bolje u Sliven. (Pravije se kaže Šumen i Sliven).

Pokraj sela Eski-Stambula (Starog Carigrada) nalaze se u blizini razvaline ili ti gradine stare stolice bugarskih careva. Selo Prieslava, Eski-Stambul, ima oko 200 bugarskih i oko 100 turskih obitelji, dakle do 1500 duša najmanje u kakvih 300 kućaricah. Klöden u velikoj svojoj geografiji od 4 debela svezka, spominjuć Eski-Džumiju, mjesto izmedju Šumne i Osman-Pazara, nezna ništa za Prieslavu ili Eski-Stambul. (Handbuch der Länder u. Staatenkunde, zweiter Theil, zweite Hälfte 1400 S. Elajet Silistré.) Prije dolazka Bugara zvala se je Prieslava Marcianopolis dolnje Moesije, jer ju je rimski car Trajan 98. do 117. g. sagradio na čast sestri si Marciji, odatle ime Marcia-grad. Zatim se napominje kao važno mjesto, kao što i jest po položaju, u ratu g. 368. cara Valenta (364. do 378.) protiv Gotâ. Kašnje se je u Marcianopolu utaborio g. 481. gotski poglavica Theodorik. Godine 586., sto godina kašnje, pade Marcianopel u ruke Avarom iliti Obrom, koji su više godina nad njim gospodovali, dok ih neprotjeraše iztočni Rimljani iliti Grci g. 595. pod vodjom Petrom, koji je ratovao proti zadanavskim Slavenom.

Kada su u 7. stoljeću Bugari zagospodili u rimskoj Moesiji, izmedju Dunava i Balkana, odabrali su si Marcianopol za glavno mjesto a prekrstili su ga na Prieslav ili Prjaslav. Grci su pisali: Μεγαλόπολις (Megalopolis), a poslie i Πρεσθλαβα i Περισθλαβα. Prieslava ima često i u slavenskih kao i u grčkih spisih predikat „velika“, za razliku od „male“ Prieslave kod dolnjega Dunava, u Dobrudži, negdje oko današnjega Mačina. Ovdje je zimovao i vojevao ruski knez Svjatoslav 967. godine, a ne u Rumeliji, kako Schuselka u Reformi bečkoj ove godine br. 27. str. 838. s mnogimi drugimi krivo uči, na što sam ga kao

LISTAK.

PILLONE.

TALIJANSKA NOVELA. NAPISAO W. J. BERGSÖE.

(Nastavak.)

Sad istom pojimah, zašto je u Italiji nemoguće javnu sigurnost povećati i zakon izvršit. Tuj se nalažahu jazi, pukotine, hodnici na sve strane pa tu nemogaše ni najhrabriji vojnik ništa opravit. Nekoliko valjanih strielaca, postavljeno na sgodnu mjestu, mogaše uspješno branit te moderne Thermopile.

— Pillona je očevidno udobrovoljilo moje snebivenje.

— Vi ste sad moj zarobljenik, reče on, položiv mi ruku na rame. Kakvu ćete mi dat odkupninu?

— Odvratih mu, da sam siromah i da uz sebe ne nosim nikakovih dragocienosti.

— Mislite li, da tražim novaca? pitaše me on te pusti ruku s moga ramena. Kao da neznam, da ste umjetnik! Niste li me vi jednom na moje neprijatelje upozorili, a drugi put mi spasili život? Novaca! Što će Pillonu uboga kesa siromašna umjetnika? Da ste uzvratili, da mu nudjate prijateljstvo, bila bi to plemenita misao, koju bi on znao ocienit, jer neuze još nikomu ni pare, koj živi u siromašnih okolnostih.

— Uzmognem li Vam ma kakovu uslugu još kad izkazat, učinit ću to dragovoljno, odvratim mu. Vi ste mi Vašim pripoviedanjem više povjerili nego li sam očekivao.

— Čujte, reče te me posadi uz sebe na kamen i prijateljski obavi rukom. Meni se čini, ko da umijem ljude na prvi pogled razpoznavat. One večeri na obali posilipskoj drugom bi bio možda zrnom probio glavu — al u Vašem licu i cieloj Vašoj kretnji prikaza mi se umah nešto, što me za Vas predobi. Kad se drugi put sastasmo, imah podpuno povjerenje u Vas, i neprevarih se. A sad kad se po treći put vidimo, mogli bi ste mi izkazat uslugu, za koju ću Vam se dovoljno odužit.

— Ja netražim nagrade, uzvratih na kratko. Mogu li Vam čim poslužit, što nije proti mojoj savjesti, učinit ću to s veseljem.

— Stvar je vrlo jednostavna, odvrati on. Jer što tražim, jest odgovor na jedno pitanje, što mi ga samo Vi možete dati; nu taj mi odgovor morate dati, — jer dvojba žeže me ko vatra. Samo da taj odgovor dobijem, nadmudrih Vas danas i doveh ovamo. Al se nećete kajat za to; jer kad se nebi to danas bilo zbilo, bilo bi se za stalno sutra il prekosutra dogodilo. Moji ljudi imadu zapovjed, da Vas nadju, gdje god moguće, ma bilo u samom Sorrentu, a ja nedielim takove zapovjedi badava.

Pogledah ga začudjen; taj čudnovati uvod vrlo me smete. Nu on me omjeri oštrim i pronicavim pogledom — a tad reče lagano,

— Recite mi samo jedno: Što ste tražili u mrtvoj vili?

— Vi to znate! klikoh i poskočih.

— Sjednite, reče on te me opet povuče k sebi. Vaš mi je odgovor težko breme svalio sa srdca. Vi ste dakle taj, koj je otajnim ulazom iz galerija unišao?

— Jest, odvratih iskreno, ja sam.

— Do vraga, kliče on te me gledaše ljubopitno. Vi ste lukav i odvažan muž; takova bi si Pillone želio prijateljem. Al bijaste ipak sretni, da me nenadjoste kod kuće. Da sam u tami vidio dolazit stranca, za stalno bi ga bio pozdravio zrnom iz kubure.

— Al kako ste došli na tu misao, da sam upravo ja u vili bio? pitah znatiželjno.

— S raznih razloga, odvrati on smješeć se.

i na broj 800.000 Hrvata upozorio. To se mora dobro razlikovati od Perejaslavca kod Nestora, na što već Šafařik u starožitnostih II. §. 30. str. 233. (u mene 2. česko izdanje g. 1864.) opominje, jer su Reichard-om i drugimi mnogi mjesto Provat (Probaton) sjeverno od Odrina (Jedrene, Adrianopola) držali za Marcianopol. Osim Prieslave bio je i nedaleki Šumen priestolnicom, gdje su rado prebivali bugarski vladari. Prieslava je istom u 9. i 10. stoljeću s cvietanjem Bugarske za Borisa 843—888. i za cara silnoga Šimeona 888—927. došla do velike veličine i slave. Ovi su vladari učvrstili temelj i okrunili bugarsku državu slavenskim i prosvjetnim pravcem i podignućem sile i slave. Magjari su iz današnje južne Rusije iz Atelkuza i i Sebadije, Besarabije od Kišenjeva i dalje od Dnjestra po prilici g. 889. prieko Dunavu u Bugarsku, i prodrli su harajući i plieneći ća do Prieslave; ali ih je car Simeun suzbio.

Kakva je bila Priesla i Bugarska onoga vremena, vidi se iz opisa Ivana exarha bugarskoga, inače legata patrijarskoga, koji je živio i bio spisateljem za cara Simeuna. Rus Kalajdović liepo je proučio i opisao Ivana exarha u Moskvi g. 1824. Ivan u predgovoru svoga „Šestodneva“ (hexameron-a) o prvih poglavjih knjiga Mojsijinih piše ovako: „Kada stranac (tudjin), došav s daleka, stupi u preddvor carskoga dvora, čudi se s udivljenjem i približiv se vratam, sav u čudu popitkivat će, a kada unidje unutar dvora, opazi na obje strane zgrade, koje su urešene kamenjem i šareno obložene drvom. Pa ako dalje idje po dvoru, opazi visoke palače i crkve s nebrojenim kamenjem, drvljem i slikanjem s nutra mramorom i bakrom, srebrom i zlatom tako ukrašene, da ne zna, čemu bi ih prispodobio; jer u svojoj zemlji (tudjin) nije nikada što takova vidio, nego samo siromašne slamnate kolibice ili zemunice. Sav će od snebivanje izvan sebe biti. Ali ako slučajno opazi kneza, kako sjedi u odielu, biserom izkićenu, s „grivnom cetavom“ (lancem) o vratu i narukvicami na rukuh, opasan grimiznim pojasom i zlatnim mačem po boku i kako na obadvie strane pokraj njega sjede boljari sa zlatnimi lancevi pojasi i narukvicami: tada, ako ga tko nakon povratka kući zapita: „Što si tamo vidio“? odgovorit će: Neznam, boga mi, kako bi Vam to sve izpripoviedao. Samo Vaše vlastite oči bile bi kadre shvatiti tu sjajnu ljepotu“. Miklosich: Chrestomathia palaeoslovenica 1854. p. 83.

Turski geograf († 1658.) iz 17. stoljeća opisuje gradine, koje su u njegovo doba ležale na široko okolo Šumne grada „na večem prostoru, nego je sám Carigrad“, velikim širokim zidom opasane.

Prieslavu ide i s crkveno-prosvjetnoga i narodnoga gledišta velika slava, što je u njoj bugarski metropolita podignut na samostalnoga patriarku sviuh Bugara. Onaj isti car Simeun Veliki, koji je iz Rima dobio carsku krunu, četiri puta dopro pod zidine Carigradu 912., 917. 921. i 923. i dva puta zauzev Odrin (Drinopol) 914. i 922. godine, koji se je prozvao carem Bugara i samodržcem Grka, koji je prvi pisac medju slavenskimi vladari i krunjenimi glavami svojim zlatostrujem, koji je Magjare potukao i toliko suzbio, da mu nisu onako izmedju Dunava i Balkana oteli i srušili države kako su Svatopluku izmedju Dunava i Karpata, car Simeun, koji je odbio savez njemačkoga kopileta cara Armulfa s Magjari proti Svatopluku i Slavenom 892. g., taj veliki car utemelji g. 907. po prilici prvi patriarhat bugarski u Prieslavi, kao crkvenu glavu nad ostalimi vladikami, kojih je do deset već s uredjenjem kršćanstva za Borisa poslie 861. god. dobila Bugarska. Car se bo ono doba nije dao pomisliti bez patriarhe. U spomenicih iz 13. i 14. stoljeća (u sinodiku cara Borisa 1211. g.) napominju se četiri bugarski patrijarke iz Prieslave: Leontij, Dimitrij, Sergije i Grigorije. No Grci i grčki patrijarka nisu htjeli onako za živa cara Simeona priznati samostalnoga patrijarku Bugarom (autokefalos, Αὐτοκέφαλος, kako eno neće u naše doba da priznadu exarha bugarskoga. Istom po Simeunovoj smrti, g. 929. priznade bugarskoga patriarku grčki car Roman Lakapen (u Dorostolu, Derstnu, današnjoj Silistriji).

G. 969. dodjoše opet Rusi u Bugarsku i zauzeše pod knezom Svjatoslavom, Igorovim i Olginim sinom (954—72. vladao) Prieslavu, a za namjestnika opredieli Svjatoslav staroga Varjaga Svjenjelda, jer se Rusi nisu dali iz Bugarske, gdje im se je nebo mililo i zemlja i sve. No g. 971. pobjedi grčki car Ivan Kimiskes Ruse, protjera Svjenjelda, upravitelja ruskoga, ali i konac učini carstvu i patrijarkatu Bugara, a tim i Prieslava izgubi svoju važnost. To je za to bilo moguće jer je Simeunov sin i nasljednik car Petar 927. do 968. za koga su Magjari dva puta poplienili Bugarsku 959. i 962. i u vizantinsko carstvo prodrli i za koga su se vjerozakonski opozicionalci, bogumili, pojavili i ojačali, bijaše jako slab vladar. — Nakon petgodišnje vladavine grčke i gradjanskih ratova uzkrisi opet bugarsko carstvo Samuel Šišmanović po smrti Kimiska cara g. 976., dakle upravo prije 900 godina.

Stolica je carstvu bugarskomu sada najprije prenesena u Prespu, a onda u Ohridu. Prieslava je ipak ostala i nadalje važnim strategičkim mjestom bugarskim. Osim grčkoga tiranstva morala je Prieslava i divljačtvo surovih Pečenega podnašati, koji su se 1050—54. ugnjezdili u Bugarskoj i Prieslavu si odabrali za glavno

---

Tko tako živi ko ja, taj se priuči pazit i na male stvari. Prije svega nebijahu vrata tako zatvorena, kako ih ja običajem zatvarat, — a to probudi u meni sumnju. Razgledah se naokolo i opazih kakovih dvadeset koračaja od svetačkog kipa u piesku trag vašeg tronožnog slikarskog stolca, a tik uzanj trag Vaših noguh u vlažnoj zemlji. I napokon, reče Pillone, napokon nadjoh na ulazu ovaj ostatak, a on mi pripoviedaše konac ciele stvari. U taj par izvuče iz džepa neku stvarcu, zamotanu u papir.

Odmota papir te mi pokaza malu okruglu stvarcu, koju umah prepoznah. Bijaše okov moga štapa, što ga odkrhnuh, kad ratovah s krastačami pod kipom.

— Vidite, reče Pillone slavodobitno, nije bilo tako težko pogodit stvari, kako se čini. A i nebijaše mi do Vašeg priznanja, ne, što me je mučilo to je nešto drugoga, — a to ćete mi Vi za stalno isto tako iskreno razjasnit. Recite mi, što ste upravo u mrtvoj vili tražili, i što Vas je nagnalo prodriet na mjesto, koga se drugi toli plaše?

Ja mu iskreno i podpuno izpoviedih razloge, koji me povukoše u vilu. Rekoh mu, da me je njegovo izčeznuće bez traga u gorskih špiljah zanimalo, povjerih mu, kako nadjoh otajni ulaz te rekoh sasma iskreno, kako me se dojmio stari i trošni ljetnik. On me slušaše mirno i sve većim interesom. Nu kad mu konačno pripoviedih o zakriljenoj ženskoj osobi i kako me se dojmiše njezina noćna putovanja, bijaše iznenadjen — i na njegovu se licu pokaza izraz nemira.

— Jeste li stalni, da ste dobro vidli? pitaše on tihim glasom. Znate li i sjegurno, da je ta žena u istinu unišla u vilu?

— Vidjeh ju prečesto, a da bi se mogao varat, odvratih. Posljedni trak njezine svietiljke izčeznu vazda u hodniku, koj vodi dolje k vili. Nu dali je i u samoj vili bila, toga nemogu kazati, jer nesliedih dotle njezinih tragova.

Pillone ustade. Lice njegovo bijaše posuto smrtnim bljedilom, njegova se prsa nadimahu silno — a u njegovih očiju plamćaše vatra više no neugodna.

— Mora, da je ona! šaptaše on pritisnutimi zubmi i stisnutimi pjesti. Što će opet od mene? Nije li me već jednom izdala? — O bože moj, da joj smijem vjerovat!

Mene kao da je sasma zaboravio te se nemirnimi koraci šetaše u tiesnoj gorskoj kotlini, kao u krletci zatvoreni tigar. Napokon stade predamnom te reče skoro moleć:

— Izkažite mi još jednom ljubav, samo još ovu jednu — i tad Vas neću više ništa molit. Vi neznate o čem se radi, a možda nećete toga nikad znati; nu za mene vriedi više no moj život! Vi morate, da budete moj uhoda; neimam osim Vas nikoga, komu bi mogao ovu stvar povjerit. Vi ste odvažni, lukavi, pametni; Vi ste pošteni — a nešto sam Vam i u volji. Nezapustite me s toga, već učinite, za što Vas evo molim! Podjite za onom osobom, kad se opet uputi kroz vinagrad i neizgubite je ni časka s vida. Unidje li ona u vilu — svejedno kojim god putem — podjite za njom, nu oprezno i neopaženo. Kušajte saznat, što noćju radi i javite mi sve listom, što ga možete dat čovjeku na trgu, koj na šeširu nosi zavinuto paunovo pero. Recite mi, imate li odvažnosti, meni tu uslugu učinit, i hoćete li preuzet za mene taj posao?

Promišljah časak; nu njegovo odvažno lice bijaše uzrujano tolikim nemirom i tolikom biedom, da mu obećah izpunit molbu. On me ogrli te reče:

— Mrak se hvata, požurite se s toga natrag. Idite samo ovom kotlinom, doć ćete duboko dolje u grabu, koja se drži trga sorrentinskog. Prije no tri dana minu, nadam se od Vas što čuti; ako ne, čut ćete o Pillonu prije, no se nadate.

mjesto. Grci su nadvladali te sriedovječne Čerkese i Kan im se je Tyrak predao, ali je za to Prieslava s Bugarskom došla pod grčko gospodstvo. Poslie Pečenega došli Kumani ili Oguzi, inače Uzi ili od Rusa Polovci zvani, to su sredovječni Kurdi! I oni su gore od baši-bozuka biesnili po Bugarskoj i Prieslavi. — Kada su junačka braća Petar i Ivan Asjeni g. 1186. opet osnovili i uzkrisili carstvo bugarskò protjeravši Grke, dobio je Petar Asjen kao svojinu Prieslavu i Oveč (Provat). Car bugarski Petar Asjen prenese stolicu i patrijarhat obnovi u rodnom si mjestu Trnovu. Kada je car Kalojan inače Kalijan 1197—1207. priznao rimsku stolicu za Inocenta i u Trnovu potvrdjen bugarski patrijarkat, dobi Prieslava metropolitu ovisnoga od trnovskoga patrijarke. Još je u 17. stoljeću imala Prieslava nadbiskupa — onda katoličkoga —, komu je i Dobrudža (provincia de Tomis) i Moldavija (Karabogdanska) podpadala. Za nas je Hrvate naposeb važno, što je Asjen Ivan II. 1217.—41. nesamo „manastire ukrasio velmi zlatom i obnovio patriaršestvo blgarskoga carstva sa sielom u Trnovu, što su mu Grci 1234. priznali, nego što je dopustio hrvatskoj republici — Dubrovniku, da okrom inih pokrajinah smije i s Prieslavom trgovati i obćiti. Kada je pod Turci slavna Prieslava propala i opala na prosto selo nezna se; ali svakako istom poslie pada Trnova 1392. i Nikopolja 1396, kao i nakon poraza kršćana pod hrvatskim kraljem Vladislavom kod Vurne 1444. godine

Godine 1453. zauzeli su Turci Carigrad; 1463. porazili Bosnu i kralja joj Stjepana Tomaševića, god. 1483. Hercegovinu, 1459. Srbiju pretvorili u pašaluk turski, 1526. oborili Ugarsku i Slavoniju i tako sada istom pada u 16. vieku Prieslava s Bugarskom i slavnimi gradovi njezinimi — dok nebi od nje, što je danas, to jest: sjena prošle slave i žalostna uspomena turskog poganluka. Ipak se i danas još piše šumanski metropolita „prieslavskim metropolitom.“

Prieslava bugarska ima „o imenu rodicu svoju i u Rusiji i u Pruskoj u Braniborskoj, gdje su kod utoka Havele u Labu poraženi Niemci 1056. g. što je silovitomu caru Henriku III. smrt zadalo.

(Nastavak sliedi).

MJESEC.

U OČI NJEGOVA POMRČANJA

23—24. KOLOVOZA T. G.

Mjesec, vjerni taj prijatelj svih nesretno zaljubljenih, a nespretna izdajica noćnih zlikovaca. jasna ta predhodnica vesele braće ponoćnjaka, — bliedi mjesec, najneznatnija zviezda u sunčanom sustavu, bijaše od vajkada mezimče astronoma i predmet živomu zanimanju ljudih. Razmjerna njegova blizina, redovito se vraćajuće različite miene i pomrčanja mu morala su s početka već probuditi zvjedljivost zemaljskih stanovnika; dočim se je s druge strane blagi mu čar u ćutljivo noćno doba, u oprieci silnomu sjaju žarkoga sunca, znatno imao dojmiti ljudskoga srca. Nalazimo s toga svigdje tragova da su se narodi mjesecom zanimali i bavili se proučavanjem njegovim.

Nu kako je s prva po gotovo samo mačta a ne vježbani razum vladao ljudima, nebijaše znanje o mjesecu, do lih snatreno bajanje. Čovjeku naime, osobito u djetinje doba, mili se pripisivati prirodne pojave, do kojih se nezna dovinuti, kojekakim vrhunaravnim silam. A te sile, budući mu takodjer nedokučljive, običaje si svojim nazorom primjereno utjeloviti. Tako se zbilo, te su si ljudi sve prirodne sile tvarno predstavljali a i zemlju sa sviem, što bje na njoj neprotumačljiva, zatim i nebo, sunce i mjesec u najrazličitijih oblicih prikazivali. I tiem načinom postadoše razna vjerska bajanja i mistička bogoštovja. Drevne priče Indijaca, Egipćana i Grka te inieh liepi sa primjeri, koli živo umie neobuzdani čovječi duh da mačta.

U tih pričah nalazimo mjesec prikazan u slici liepe i blage boginje. Phoeničani i Syrci nazvaše ju Astarta, Židovi Aštoreta a Salamon mudri uvede njoj u čast sjajan kult; Aegipćani štovahu ju pod imenom Iside a Grci ju zvahu Selene ili Phoiba, držeć ju za kćer titana Hyperiona i majke Theie. Rimljanom bijaše sveta pod imenom Diane ili Lune i pripoviedahu o njoj, da je od Zeusa i Latone na otoku Delosu rodjena u isto doba, kad i brat joj sjajni Apollo, bog sunca; ona bijaše štitnica lova, čuvaše šumsku zvjerad, ustrieljivaše sulicama žene i djevojke; razsrdjena pošiljaše na ljude i na životinje pogibeljne pošasti; ona bijaše nadalje štitnica novorodjenčeta, skrbljaše se nad uzgojem djece i čovječanstva u obće. Po slikah i kipovih, koje ju imahu prikazivati, bijaše Luna vitka djevica sa polumjesecom na glavi i zubljom u ruci. Peruvancem bijaše „srebrna boginja“ majka njihovih Inka te joj zato podizavahu hramove i pridvorja od suhoga srebra.

Bijahu li već predstave o mjesecu samom dosta čudnovate, to bijahu tumačenja njegovih miena i pomrčanja tek pravi utvori djetinske mačte. Grci n. pr. tumačahu pomrčanja tajinstvenimi posjeti liepe Selene kod dražestnoga Endymiona; philosoph Klearch, koj je držao, da je mjesec gladko zrcalo, mislio je da su uzburkani valovi Okeana, koji se u mjesecu zrcale, a Indijci i Chinezi pripovjedaju da se neki strašni zmaj, hoteć mjesec progutati, nanj

---

Stisnu mi ruku i ja se zaputih tamnim gorskim jazom, promišljajuć, što li je mogao mislit sa zadnjimi skoro grožljivimi riečmi. Iznenada začuh iza sebe kotrljat kamenje, začuh hitre korake i Pillone bijaše opet uza me.

— Još jednu prije, no se razstanemo! reče on uzburkanim glasom. Možda Vam se čini, da sam veliko diete, da sam sujevjeran; nu bilo kako god, nevjerujem u to. Uzmite ovo, reče i skinu s vrata srebrn lanac s malim medaljonom. To je uspomena na moju majku, jedina vidiva uspomena, što ju još imadem. Nosite ju vazda na vratu i čuvajte ju dobro; jer to je relikvija, koja me još vazda usrećila i mnogi put me iz velike pogibelji spasila. Sad bi mogla bit Vam od potrebe.

— Mislite li, da bi Vam ja htio otet posljednu uspomenu na majku, koju ste Vi ljubili? Pak onda, ako Vas štiti od nezgoda, zadržite ju za sebe; Vam će bit nuždnija no meni.

— Nije to još sjegurno, reče on čudnim pogledom. Neznate, što Vas čeka i u kakove pogibelji biste mogli skorih časa doći. U ostalom neću kazat, da se danas zadnji put vidimo; pa kad se opet sastanemo, možete mi ju vratit. Ovaj će Vas lanac štitit od mnogog zla, pa sustavi li Vas tko od mojih ljudi, pokažite mu ga samo, pa ćete moć njim zapoviedat kao gospodar. Još jednu rieč: ja želim, da mi pribavite razjasnienja, tko je ona žena i što radi; nu ja želim s tim, da izvidite njezine puteve, a da ona od toga ni malo što nesazna nit o tom posumnja. — Možda je moja prijateljica — neznam još što je. Nu odkrije li slučajno Vašu prisustnost, tad joj pokažite moj dar i recite joj, da znade Pillone ljubit al se i osvetit! Zdravstvujte! Moja je sudbina sadu Vašoj ruci!

On se brzo okrenu te izčeznu na prvoj pokrajnoj stazi. Ja nastavih moj potežki put sve niže silazeć kotlinom, što dieli Sorrent. Tu opet odahnuh. Uzprkos zlu putu i tami, koja ga još otežčavaše, bijah već na poznatu mi tlu te opazih s radošću gore na trgu prve crvenkaste svietiljke.

Malo za tim nadodjoh kući k mom poštenjakoviću Nikoli, koj me uznemiren izčekivaše te mi povjerljivo kaza, da Pillone sjegurno nešto vrlo zla smjera, kad su u novinah razpisali za njegovu glavu nagradu od 10.000 dukata. Tad mi posvieti gore u moju udobnu sobu, nastavi sjajni troručni sviećnjak te se, uzdišuć rad zlih vremena i ljudi udalji.

Jedva što ode, izvukoh Pillonov dar te ga dobro promatrah. Bijaše strofranački crkveni medaljon na srebrnu lancu. Na jednoj strani bijaše Isus na križu medju razbojnici, a pod tim bijahu urezane rieči: „Još danas ćeš bit sa mnom u raju.“ Na drugoj strani bijaše poluolizani vienac od palma a u sried njega bijaše nožem izdubljeno: „Pillone Rex,“ a oko tog tri križa; — tko bi znao što je tim mislio.

* * *

Ove noći badava nasluškivah korake, što su me toli često u snu uznemirili i uzbunili moju fantaziju. Sve bijaše tiho kao u grobu — a drugog jutra saznah na veliko čudo od Nikole, da je strana Signora uprav tako neopažena otišla, kao što je i došla — nitko neznadjaše kamo. Nu da je vjerojatno, da se nije daleko udaljila te da će se za koj dan vratit, pošto je ostavila svoj veliki kovčeg. Dolje na obali saznah slučajno od Antonija, da je neka, koprenom zastrta gospodja prošle večeri najmila čun i pošla putem Procide. To bijaše sve, što sam mogao saznat, jer ribar, koj ju je vozio, još se nevrati, a očekivahu ga istom druge večeri. Nu dali će se Signora š njim vratit, toga neznadjahu.

Mučila me strašna neizvjestnost, što da učinim i češće mišljah na to, da se vratim istom gorskom

zaletava te ga potavnjuje. Ta potonja priča prešla je i u naš narod i sam vidjah stare babe, gdje sitom i krpom, plašeć neman, proti mjesecu mašu.

Istom kašnje kad je nastojanjem grčkih umnika čovječe znanje bistriti se počelo, zavladaše i o mjesecu triezniji nazori. Utemeljitelj jonske škole, mathematik i astronom Thales bijaše prvi, koji je u sedmom vieku pred novom aerom izrekao, da je mjesec planet suncem razsvietljen. Aristarch od Samosa napisa već u trećem stoljeću djelo: o daljini sunca i mjeseca, i protumači mjesečeve miene. Za njim proučavahu babilonski svećenik Berosus, Grk Hipparchos iz Nikee, osnovatelj znanstvene astronomije, otac Ptolomej i astronomi arapski gibanje mjeseca i sunca. Ali sve to, premda većim dielom današnjom znanošću potvrdjeno, bijaše tekar naslutanje i duhovito proumavanje. A to bijaše i divno tumačenje Kopernikovo, da je sunce a ne zemlja središte vaskolikomu sustavu, dotle, dok neumrli Galillei prviput neupravi, vlastitom rukom načinjeni dalekozor na nebeska tjelesa. Od toga časa zaokrenu astronomia novim putem, koji su tačni Tycho de Brache danski zvjezdar i marljivi Kepler toliko prokrčili, da je genialni Newton mogao na njem obresti zakon suteže temeljne sile svih prirodnih pojava. Galillei bijaše takodjer prvi motrioc mjesečeve površine; on spazi prvi brjegove na njoj i opredieli jim visinu.

Silno napredovaše astronomia iza njega, nebo bude na sve strane proiskano. Dalekozori naoružani obretoše učenjaci na stotine novih sunaca, planeta i mjeseca, svi veći od zemaljskoga satellita; nu unatoč svemu tomu ostade on ljubimac astronoma. Uslied toga moralo se je dakako danomice popunjavati znanje o mjesecu. Svaka tačka na njegovoj površi bude proučena i vjerno naslikana, poviest njegova postanka i prošlost mu izpitana i danas ga već geolozi upotrebljavaju, da njegovimi pojavi tumače pojave zemaljske.

Pa ipak, prem da se toliko o mjesecu znade, imade jih jošte dosta, koji za nj neznadu više, do li da po noći sjaje i da četiri put na mjesec mienja svoj oblik. Budi mi zato dozvoljeno, u oči pomrčanja, koje će jamačno mnoge zanimati, unutar odmjerenoga okvira izpripoviedati najznamenitije o njem*.

Mjesec, na oko dosta velik, jest u istini jedna od najmanjih zviezda u sunčanom sustavu; on je t. zv. satellit t. j. pratioc drugog planeta, naše zemlje. Takovih satellita imadu krom zemlje još i Uran i Saturn po osam, Jupiter četiri a Neptun tri. Ko svi satelliti imade i naš mjesec trojako gibanje: on se vrti oko svoje osi, kreće se oko zemlje i kreće sa zemljom oko sunca.

Gibanje ovo podčinjeno je istoj osrednjoj sili te istomu zakonu, koji upravlja gibanje svega sustava svjetova: zakonu gravitacie ili suteži a redovite promjene svjetla na mjesecu posljedice su tih raznih okretanja. Okret oko svoje osi i okolo zemlje ovrši mjesec istodobno u 27·32166 dana. Posljedica tomu jest dvojaka. Prva, da u to doba na mjesecu ima samo jedan dan i jedna noć, kojih svako po 354.75 sati traje i druga, da mjesec zemlji uviek samo jednu te istu polu pokazuje. Ova k zemlji obrnuta strana jest u toliko sretnija, da je za doba svoje noći bar zemljom razsvjetlena, dočim drugu, odvrnutu, za doba noći posvemašna tmica pokriva. Daljnje posljedice redovitoga kretanja su miesečeve miene i pomrčanja. Pošto ni mjesec, poput svih planeta, neima sobstvena svjetla, već odraženim svjetlom sunca sjaje, to će nam samo onda i u toliko biti vidljiv, kada i koliko mu budu sunčani traci k nam obrnutu stranu razsvjetlili. Dogodi li se dakle, da mjesec, krećuć se, dodje medj sunce i zemlju, to će nam obrnuti tamnu stranu, mi ga nećemo vidjeti: bit će mladjak. Za to doba izlazi i zalazi mjesec ujedno sa suncem. Dan iza mladjaka već se je mjesec istočno od sunca udaljio, te mi vidimo, poslie što sunce zapadne, prama zapadu uzki, srpoliki i dutkom stranom k suncu obrnuti dio razsvjetlenoga mjeseca. Sjajući dio postaje danomice veći i za 7·4, dana vidimo jur cielu zapadnu polovicu razsvjetljenu ili: prvi četvrt. Mjesec se diže za te miene u 6 sati i ostaje na obzorju do polnoći. Razsvjetljeni prostor biva još veći, dok do mala ne zaprema svu k nam obrnutu stranu mjeseca i tad je: uštap, sunce, zemlja i mjesec stoje u istom pravcu a mjesec sjaje po svu noć. Iza toga se sjajni prostor opet umanjuje, ali na zapadnoj strani te mjesec prelazi u: zadnji četvrt. On izlazi zatim sve kasnie i kasnie nad obzorje, dok napokon iznova nenastaje mladjak. Nu, kako je, pitat će sad koji, da ipak opažamo i nerazsvjetljeni dio mjeseca nekako sivo-svjetla i onda, kad nam se samo poput uzka srpa ukazuje? Uzrok tomu jest taj: i zemlja svjetli mjesecu, ko što on nama, jer oba odrazuju samo sunčane trake. Naša zemlja prikazuje mjesecu uprav take miene svjetla, ko on njojzi, samo, da kad nam mjesec raste, zemlja njemu odpada i obratno, kad on pada, zemlja raste. Da nam se pako suncem razsvjetljeni dio većim čini od tamnijeg diela, biva s toga, što, — pošto od jače razsvjetljenih predmeta više sjaja u oko prodire — neprima samo utiska ona čest opnene živčanice (Netzhaut), na koju slika pada, već i na okolo ležeće čestice, te se s toga razsvjetleni dio većim ukazuje.

Ne toli često, ali ipak pravilno i ta-

* Ko bi želio više o mjesecu saznat, preporučujem mu: „Le ciel“ od Amédée Guillemine, Paris Hachette et comp. i: Benthin-Bruhns, Sternkunde, Leipzig, — oba izvrstna popularna djela.

---

stazom, nebi li naša) Pillona te ga o svem ubaviestio. I muža sa zavinutim paunovim perom tražih badava na trgu. Nebijaše ga. Valjda mišljaše Pillone, da je još prerano izaslat ga.

Sliedeća noć prodje isto tako mirno kao i prijašnja a oko podneva opazih zbilja momka sa zavinutim paunovim perom na trgu u razgovoru s drugim mladim drugom. Podjoh za njim, pa kad je na trgu stupio u nečistu neku krčmu, unidjoh i ja, napisah olovkom nekoliko rieči na kartici papira te ga složih. Malo za tim dodje do mene pruži mi šešir, moleć milostinju. Pustih mu unj papir s nekoliko novčića — i skoro na to vidjeh ga, kako se lieno okreće putem, što vodi iz grada u Massu.

Treće večeri, uprav, kad legoh, začuh, kako pred gostionom stadoše kola — i nekoliko časaka kašnje začuše se brzi i lahki koraci nad mojom glavom. Digoh se, obukoh se bez buke, uzeh revolver i svetiljku te prispjeh priekim putem k vili, gdje se u blizini velikog oleandra sakrih. Njegova prelomljena i posušena grana šuštaše na zraku.

Noć bijaše tamna, nebo oblačno, vjetar duvaše dobrano a osjećaše se već i studen. Odlučih s tog unići u vilu, tim više, čim se pobojah, da bi me pri svietiljki mogla opazit na zakloništu. Nu prevarih se; vratašca bijahu ovaj put čvrsto zaključana, te sam s toga bio prisiljen potražit otajni ulaz u tamnih galerijah. I tu bijaše težko unići. To mi posvjedočivaše, da si Pillone kod posljedneg boravka dao truda, čim više osjegurat ulaz.

Nu napokon pošlo mi za rukom sklonut svetca, da pruženu ruku gane, — i malo zatim stajah opet u pustih dvoranah, što me se tako čudno dojmiše, kad ih prvi put posjetih,

Sad se već medjutim bolje iznadjoh, — a pošto mišljah, da ću s dvorane u tornju najdalje i najviše moći pregledat, kad će se bližat svetiljka — podjoh onamo. Na moje čudo bijahu vrata zabravljena i tako nemoguće unići. Nešto zlovoljan popodjoh opet dolje sa stuba te promišljah, gdje bi se sad najprikladnije mogao smjestit, da uzmognem opažat i neopažen bit od samotne noćne putnice. Kad prolažah pred vratmi, kod kojih se svršavahu stube i na koja se ulažaše u drugi kat vile, upozori me trak iz svjetiljke, da ima u ključanici ključ.

Otvorih dakle i stupih u sobu. Njezino uredjenje umah me osvjedočilo, da to mora biti pravi cilj putovanja otajnoga gosta. Bijaše velika, dugoljasta dvorana, obložena tamnimi, kožnatimi tapetami, s kojih se mjestimice odsjajivahu zlatne crte na traku svjetiljke. Oba zatvorena prozora bijahu prema vrtn a u zadku uzilazilo se na tri stube u neku vrst predsoblja, odieljena debelom, svilenom zavjesom od dvorane. Tu stajaše sofa od kadife i stari crvotočni stol Sorrentinske radnje. Kako se činjaše, bijaše tu obiteljski arkiv; jer na drvenih policah ležahu još požutjeli, zelenimi, svilnimi vrpcami ovezani i voskom zapečaćeni, papirnati omotci. Medjutim mene zanimaše soba sama više, jer sve pokazivaše, da se tu od vajkada sve nagomilalo, što spada u dobro uredjenu radnu sobu. Na obih stranå nekog velikog i starog ormara, obloženog sedevanom (Perlmutter) slonovom kosti i željvinom, nalažahu se dvie prekrasne spremnice za knjige s bielimi svezci od pergamena a u sriedini stajaše veleliepi pisaći stol od hrastovine napunjen prašnimi papiri i listinami. Sjedala s visokimi nasloni i preobučena pozlaćenom kožom stajahu naokolo, — a na kaminu stajaše krasna, stara nenavinjena ura a u už nju dva sviećnjaka od mjedi sa dogorenimi sviećami.

Nu što me najviše začudi, bijaše velik broj planova i zemljovida, dielom od Napulja i njegove okolice, dielom od kule San Elma, pomorskog arsenala i u njegovoj se blizini nalazećeg Castela d' Uovo.

(Nastavak sliedi.)

kodjer okretanjem mjeseca oko zemlje prouzrokovana, pojavljuju se pomrčanja sunca i mjeseca. Znademo, da su zemlja i mjesec neprozirna tiela te jim zato sjena pada na stranu, koja u odsoju leži. Znamo takodjer, da za vrieme uštapa zemlja medju suncem i mjesecom stoji. Buduć pako sjena zemlje $3\frac{1}{2}$ puti dulja nego udaljenost mjeseca od zemlje, to će svaki put, kad u sjenu ulazi, biti potavnjen. Mislit će mnogi, da se to ima za svakog uštapa dogoditi. Kad bi putanja mjeseca u istoj ravnini ležala sa ravninom, kojom zemlja okolo sunca obhodi (u kojoj dakle i njena sjena leži) to bi zbilja svakog mjeseca dana imali po jedno pomrčanje mjeseca. Ali putanja mjeseca naklonjena je prama ekliptici (t. j. ravnici, kojom zemlja sunce obhodi) pod kutom od 5°, te s toga mjesec, gledeć na nj sa zemlje, prolazi čas nad sjenom, čas pod sjenom zemlje, rek bi, izbjegavajuć joj. Samo onda, kad mjesec za uštapa čvorištem (tačka gdje se obe putanje križaju) ili blizu njega prolazi, ulazi on ili posvema u sjenu te biva sasviem pomrčan ili se je takne samo djelomice, pa mu je samo čest potavnjena.

Nu položaj čvorišta mienja se takodjer; jer mjeseca neprivlaćuje samo zemlja, nego i sunce. Ovo potonje djeluje za trajanje mladjaka, gdje mu je mjesec za kojih 100.000 mil. bliži jače, nego za doba uštapa. Od tud sliedi, da će mjesec sa putanjom svojom prama suncu se odklonuti, čvorišta mu u smjeru, protivnu onomu, kojim se oko zemlje kreće, t. j. od istoka k zapadu, odmicati te crta, čvorištima opisana, za 18 god. i 9 dana svu zemlju obići. Po tome budu se i pomrčanja svake 18. godine istim redom i na iste dane povraćati. Rekosmo već s prva, da se mjesec za 27·32 dana oko osi i oko zemlje okreće Sad nam treba spomenuti, da mjesec za to razdobje nije još dostignuo tačke s koje ga gledasmo, jer se je zemlja brže okretala. Dok mjesec opeta u isti pravac sa suncem i zemljom dodje, treba mu u istini 29 dana 12 sati i 44 časova. Razdobje ovo zovemo synodičkim mjesecom, a 12 takovieh mjeseca, 355 dana. mjesečnu godinu. Po toj godini računaju Turci i Židovi. Devetnaest mjesečnih godina ili 235 okretaja mjesečeva zovu se mjesečni cyklus, iza koga uštap, mladjak i četvrti tačno opet na iste dane u mjesecu se dešavaju. Broj, koj nam označuje, koja je po redu koja godina u mjesečnom cyklu, zove se zlatan broj a rimskim znamenom označeni broj, Epakte, kazuje, koliko je dana minulo na novu godinu poslie zadnjega mladjaka u prošloj godini. Navedoh te sitnice ,što jih po kalendarih nalazimo a mnogi jim znamenovanja neznadu. Kako su danas astronomičke sprave usavršene, možemo svaki čas proračunati, kada će pomrčanja biti ili kad su prije već bila. Taki proračuni rabe ne samo astronomii, već i drugim znanostima. Povjestničar na pr. umie njimi popravljati krivo označeno doba kojeg dogodjaja ili pravo bolje utvrditi. Evo za to primjera. Trojica evangjelista pripoviedaju, da je na dan Isusove smrti sunce potamnjelo a četvrti, Ivan, svjedok, koji je gospodina vidio umirati, toga ne spominje. Astronom R. Falb izračunao je pomrčanja, koja su imala 31 godine iza Isusova poroda biti te je pronašao, da je 6 travnja, na dan smrti, doduše mjesec pomrčao, ali, da je pomrčanje sunca istom 20 travnja sliedilo. Tim je liepo dokazano, da je Ivan vjerno pripoviedao, dočim su druga trojica, nesjetiv se kasnie dobro, stegnula u jedno oba pomrčanja.

Namjeriv tu crtu poglavito pomrčanju, štono će po noći 23. na 24. biti, hoću da upozorim na koješta pri tom pažnje vriedna. Sada, gdje to pišemo, primiče se prvi četvrt k uštapu. Mjesec izlazi pod večer, veći mu je zapadni dio jasno razsvjetljen; na 24. toga u 14 časa po polnoći biti će u uštapu i buduć se putanje u taj čas križaju, nastat će pomrčanje. Od zapada pram iztoku približuje se mjesec polagance zemljinoj sjeni. Nu već u 10 sat. 22 čas. počimlje mu se istočna polovina potavnjeti, to biva s toga, što svako jedro tielo osim sjene jošt imade i polusjenu, a ovom mjesec u taj par prolazi. Tavnija okrugla ljaga zalazi sad pred mjesec, rasteć sve postupice, dok u 0 sati 15 časova po polnoći ne zakrije sav mjesečev okrug. Pomrčanje je dospjelo do najvišeg stupnja. Mjesec nije posve izčeznuo, samo ga u sredini krije posve tamna okrugla ljaga a okolo nje vidimo zagasito crveni kolobar. Od toga časa odmiče sjena malo po malo, mjesec biva sve jasniji; sad se jur ukazuje svjetli istočni rub i u 1 sat i 8 časova minulo je pomrčanje.

Pri motrenju toga prizora namiču nam se tri pitanja: zašto je sjena zemlje okrugla? zašto ne potavnje mjesec sasviem? i zašto se ukazuje crven? Na prva dva pitanja odgovaramo sliedećim. Okrugla sjena zemlje je dokaz, da je zemlja okrugla; jer samo takova tiela bacaju, došlo svjetlò s koje god strane, okruglu sjenu. Zemlja je nadalje okružena zrakom, koji se od sgora dolje sve više sgušćuje. Kroz taj zračni steralj prolazeći traci lamaju se te razsvjetljuju ponješto potavnjeni mjesec. A pitanje treće? To će nam raztumačiti dva svagdanja pojava: rumena zora i večerna zažara. Znamo naime iz physike, da je sunčano svjetlo sastavljeno od duginih boja. Prolazi li takovo svjetlo kroz vodenu paru, to prodiru samo žuti i crveni traci, i tako se zbiva te se naše obzorje, na večer i u jutro, zastrto vodenom parom, zažaruje crvenožutim sjajem. A isti pojav imamo na mjesecu pri njegovom pomrčanju.

(Konac sliedi).

PARIŽKE RAZVALINE

G. 4875.

SLUŽBENA I NEIZDANA PISMA.

S FRANCEZKOGA IZVORNIKA PREVELA P. K.

(Nastavak.)

Čudnovato je samo, da čim što uzmu u pretresivanje strastveno se zanesu i čine se kao da ih pamet ostavlja. Ovi barbari, prije nekoliko mjeseci niti izdaleka nepoznavajući družtvene naše uredbe, evo sad bi nam dragovoljno predložili poboljšice, oni su nam jur podnieli dva ili tri čitava sustava, jedan od drugoga bedastiji, koji premeću svaku ideju što se tiče poreza, javne poduke, vjerozakona, slobodnih obćina i. t. d. Oni bi bili očarani, da bismo primili temeljne principe njihove vlade, koji sastoje u što češćem promjenjivanju poglavara.

Taj maleni narod, neuzev u obzir, da nešto ugladjenosti dolazi i od obćenja s našimi vojnici, izjavljuje nam neprestance vrlo iskrene simpatije i vidi se, kao da vrlo živim saučešćem prati naše poslove, koji napreduju vrlo živahno. Nadjosmo naime, važno podzemno groblje, gdje bijahu poslije od kako je učvršćena monarkija, sahranjivani smrtni ostanci francezkih vladara. To je sjajna vrlo prestrana palača, na kraju groblja o kojem vam posljedni put saobćismo. Gornji su katovi već pokvareni, ali pod je skoro na svih strana uzdržao svoj teret a da ni je propao i široke dvorane sačuvaše nam neocienjivo povjestničko blago.

U dvijuh dvoranah nalaze se kameniti, široki i težki sarkofagi, te mnogi nadpisi starinskog obilježja. Mi ustanovismo da se je svećenički jezik Franceza mienjao uzporedno sa stoljeći, jer mnogi se nadpisi udaljuju od službenog stila na monolitih na pristaništu; pismo je pravilno, više književno nego li simboličko, ali pri svem tom nerazumljivo.

Susjedne su dvorane pune statua i poprsja, predstavljajući kraljeve i kraljice Francezke, te kojih tielesa svakako mora da leže u podzemlju. Grupe ove sjećaju čovjeka na najglavnije dogodjaje njihova vladanja.

Nekolicina ovih vladara ima odielo slično onomu rimskih careva; ali to nedokazuje, da su ga Francezi volili. Samo četiri ili pet kraljeva veli nam H. Martin* imahu tu prostodušnu strast.

* Recueil général des historiens français XII, 17, 22.

Ostali su skoro svi goli: ovi su volili predstavljati poznate bogove primitivnih vjera. I same kraljice neizbjegavahu u ničem taj čudan običaj. Mi znamo već od Jehan-a de Simondi-a,* da je jedna od njih, po imenu Diana, više puta smatrana, kao štatua božice istoga imena, te mi nadjosmo ovdje i onaj mramor, koji se je tako pogriešno narinuo pravdoljubivomu povjestničaru.

Imade takodjer i mnogo Venera, a jedna izmedju njih nadilazi sve ostale svojom dražesti i savršenosti. Gola je do pojasa i njezino lievo koljeno, nehotice malo samo uzdignuto, čini se kao da samo nastoji uzdržati onih hiljadu nabora njezine odieće, koja joj se jedva pridržaje na tielu. Stas joj je vitak i živostan, a prsa njezina siećaju na ovaj liepi stih iz antologije:

Azurne žile vidje li, gdjeno
Lagane, fine, sjajne, kô striele
Strojne su grudi leteć proplele —
Il u bjelini mramor čist eno?**

Njena ponosita i odrješita glava izrazuje samostalno pouzdanje u sê, kao da je kadra uvjeke vladati. Na nesreću manjkaju obadvie ruke i sve naše pretraživanje bijaše uzaludno. G. Chevalier

* Fragments de l' histoire de Henri II.

** A. de Musset, u franceskoj antologiji, II. 4, 9.

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Glasoviti fizik Hermann Helmholtz, izabran je za buduću godinu rektorom berlinskog sveučilišta.

— Camille Rousset, član francezke akademije, imenovan je komanderom francezke počastne legije; slikar Puvy de Chavanes, imenovan je oficirom a skladatelj Léon Delibes, književnici: Paul Gerret, Charles Yriarte i Loredon Larcher, slikari: Hector Leraise i de Beaumont te kipari; Moreau, Vautier i Glaize, imenovani su vitezi istoga reda.

CRKVA.

— Papa je prigodom svoje petdesetgodišnjice dobio svega 16,476.381 franaka darova, i to 9,190.000 franaka u zlatu, a ostalo u papiru. Sad je odredio, da se imadu ti novci podielit na četiri diela tako, da jedna četvrtina ostane papinskoj blagajni, a ostale tri četvrtine da se u dobrotvorne svrhe upotrebe kao n. pr. za popravak crkva, za poboljšanje plaća papinskih vojnika, za podporu ubogim itd.

— Godine 1875. bijaše u Cislajtaniji: 7 rimokatoličkih, 1 grčki, 1 armenski i 1 grčko-iztočni nadbiskup; 23 rimokatolička, 1 grčki i 2 grčko-iztočna biskupa i 1 superintendenta. Kod ovih biskupija bijahu 43 stolna i sborna kaptola sa 328 članova. Župa bijaše: 6668 katoličkih i armenskih, 1429 grčkih, 341 grčko-iztočnih, 211 evangeličkih; kapelanija: 1387 katoličkih, 444 grčko-iztočnih. — Iste godine bijaše 825 samostana sa 6927 redovnika i 6615 duvna. Pojedinih redova bijaše 29 ukupno, a pet najjačih bijaše: 1345 fratara, 962 benediktinca, 908 kapucina, 458 regulisanih i 567 jezuita.

ŠKOLA.

— Na kr. gospodarsko i šumarskom učilištu zaključena bje školska godina dne 30 srpnja.

Početkom školske godine bilo je upisano u prvom zajedničkom tečaju 20 slušateljah; od ovih svršilo je 15 njih prvi tečaj dobrim uspjehom ostali izstupiše jošte tečajem školske godine.

Drugi gospodarski tečaj svršilo je 6 slušateljah.

Drugi šumarski tečaj svršilo je takodjer 6 slušateljah.

U prvom tečaju ratarnice bilo je 26 ratara u drugom tečaju 22; a u trećem 17.

Kao izučeni ratari odpušteni su u svoj zavičaj 15 njih, izmedju kojih jedan štipendista iz bivše vojne krajine a jedan iz Dalmacije, posliednjega uzdržava dalmatinska vlada.

Sa višim odjelom i to sa 24 učenika bje preduzeto u mjesecu lipnju pod vodstvom ravnatelja V. dr. Köröškenija poučno putovanje na uzorna gospodarstva Nj. Carske visosti nadvojvode Albrechta, u Lak, Šatorišće, Lipovic, Braidafeld i Vilanj kroz 7 danah.

Ratare trećeg tečaja vodio je urednik g. Žiga Šugh mjeseca kolovoza u okolicu Osječku.

Prigodom boravljenja Nj. preuzvišenosti biskupa Strossmajera, udostojila je ista svojim posjetom odlikovati zavod, te je razgledala sgrade, škole, sve sbirke, zavodski majur i vinograd.

— Na višoj djevojaćkoj i nižoj obćoj pučkoj djevojač učioni u Karlovcu, bijaše koncem godine 347 učenica, za 17 više od lani. Po vjeri bijahu: 308 katoličke, 22 grčko-nesjedinjene, 15 izraelitske i 2 protestantske. Po napredku dobiše: 133 prvi red s odlikom, 121 prvi, 56 drugi i 5 treći red.

— Na obćoj pučkoj djevojačkoj školi u Karlovcu bijaše koncem godine: 206 učenika, za 3 manje od lani. Po vjeri bijaše ih: 190 rimokatolika, 1 grčko nesjedinjeni i 15 izraelita. Po napredku dobiše 40 prvi red s odlikom, 86 prvi, 28 drugi i 37 treći red. Zajednički program ovih karlovačkih škola donosi članak ravnatelja Davorina Trstenjaka: „O njegovanju čovječjega tiela“.

— Na obćoj pučkoj dječačkoj učioni u Krapini bijaše koncem godine: 196 dječaka i 125 djevojčica, ukupno 321 učenik, za 41 više od lani. — Po vjeri bijaše ih početkom godine: 354 katolika, 4 grčko nesjedinjena i 9 izraelićana; koliko na koncu godine, kad ih bijaše 46 manje, to se nevidi. Po napredku dobiše: 60 prvi red s odlikom, 162 prvi, 80 drugi i 8 treći red. — U izvješću ima od ravnatelja Matije Preloga članak „Korist poviesti“.

— U Cislajtaniji bijaše g. 1875. ovo stanje školstva. Bijaše ondje 7 sveučilišta sa 739 profesora i 8901 slušateljem; 7 politehničkih zavoda s 290 profesora i 3455; 3 gospodarske visoke škole s 25 profesora i 149 slušatelja: 4 trgovačke akademije s 89 profesora i 986 slušatelja, 1 umjetnička visoka škola s 22 profesora i 215 djaka theoložki zavodi s 252 profesora i 1272 slušatelja specialne škole s 4401 profesorom i 61.497 djaka i gradjanske i pučke učione učitelja i 2,134.683 djaka. Ukupno bijaše dakle 37.014 profesorskih sila i 2,211.158 djaka.

ZDRAVSTVO.

— U Krapinskih Toplicah bijaše do 15. kolovoza 887 stranaka sa 1133 gosti; u Varaždinskih Toplica 1073 gosta.

NARAVOSLOVJE.

— Kit u aquariju. — Aquarij na Broadwayu u New-Yorku obogatio se pred malo vremena živim kitom. Živinče je dugo 20 met. (ili 66 eng. nogâ) a do 80.000 kilograma težko. Uhvaćen je na labradorskoj obali i odveden, što parobrodom, što željeznicom u New-York. Prevažahu ga u velikoj željeznoj škrinji, koju su morskim biljem naložili i morskom vodom napunili. Da mu ne ponestane svježa zraka, probiše pokrov škrinje luknjicami. N. D.

— Ruski putnik Gregor N. Potanin prošao je Altajske visine u Centralnoj Aziji te opisuje svoj put u svibanjskom svezku lista „Geographical Magazine“. Potanin putovaše sa svojom pratnjom od 1. kolovoza prošle g. do 16 listopada, prezimi u gradu Kobdu, od kale se vrati u Rusiju. Putovanje samo bijaše skopčano s velikimi zapriekami sa strane stanovničtva i samimi gorami, koje su na preko od 10.000 morali prelazit. Znanstveni rezultati toga putovanja vrlo su povoljni, jer je Potanin donio sa sobom ornitoložku sbirku od 350 vrsti ptica i mnogo mineraložkih znamenitosti. Samo botanička sbirka nešto je manja, jer je alpinska flora južnog Altaja bila već ocvala, kad je Potanin tamo došao. Putnici bilježili su takodjer svoj put, mjerili visine, i vremene promjene.

STARINE.

— U našem je listu već bilo govora (2. broj) o čuvenom starinaru Schliemanu Danas možemo

---

misli, da se ovaj majstorski posao ima pripisati slavnomu kiparu Carpeauxu, koji je živio na koncu šestnaestoga stoljeća.

Čim naši fotografi naslikaše ovo podzemno groblje, odmah nastavismo tečaj naših iztraživanja i nadjosmo se pred dviema crkvama, koje bijahu jednako sagradjene te sjedinjene medjusobno osmobridnim tornjem. Mi odmah osnažismo pročelja, koja su vrlo elegantna i doznasmo, da bijaše jedan od ovih hramova posvećen Mariji Louvrskoj. Nadjosmo naime ovaj u kamenu urezan i bez dvojbe manjkav nadpis:

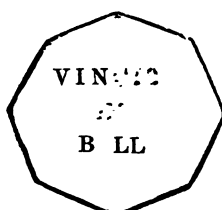
„MAIRIE DU LOUVRE“,

a svi su etimolozi složni u tom, da se je u starofrancezkom jeziku naglašeni etimologički A zamienjivao dvoglasom AI, te se je pisalo naime: Bretaigne mjesto Bretagne, Campaigne mjesto Campagne, Mairie (viećnica) mjesto Marie itd. itd. Vaša preuzvišenost znati će, da je filologija u sadanje doba exaktna nauka, te da se stavlja u red sa algebrom.

Nu poznato je, da su sve istine u uzkom savezu, i mi dobismo iz ovoga nadpisa architektonički prokušanih podataka i uvjerismo se matematičkom točnošću, da je dotični spomenik podignut prije šestnaestog stoljeća po Is.

Kopajući pred crkvom naidje neki kopač na dvie biele staklenke, koje su više dulje nego široke te presječene pravokutno; al mi ipak i do sad neznamo kakovo je njihovo značenje. Na blizu nadjosmo i jednu medalju, koja nas potaknu na pomno promatranje.

Široka je po prilici dvanaest milimetra, imade oblik pravilnog osmokuta te je udenuta na najdebljem mjestu debelim koncem. Na jednoj su joj strani napisana tri zamršena početna slova, te u koliko razabrasmo, mislimo da su sliedeća; J, V i B; druga strana izgleda ovako:

Oba dva slova u drugom redu skroz su nečitljiva a u trećem redu bilo bi na kraju mjesta još samo za jedno slovo.

Ja ću vam to evo razjasniti. U sjednici. koja si preduze, da iztraži značenje ove numizmatičke zagonetke, g. Pinson saobći nam prvu svoju misao rekav da imademo po svoj prilici posla s primjerom jedne vojničke medalje od jednoga od posljednih Poleona Franceske*. Ja s moje strane primjetih, da su se ono doba vrlo često rabili latinski nadpisi i to dade povod da je g. de Loupont odmah uzkliknuo: Mora se čitati:

VINCIT
IN
BELLO

I u tom nebijaše mi najmanje dvojbe.

Ova je dakle medalja resila prsa nekog francezkog ratnika, kojemu je domovina dala tako sjajnu svjedočbu: Vincit in Bello = Pobjednik u ratu.

---

* Voy. Les Pharaons. les Sesostris et les Poleons. reprochements historiques, p. 209.

(Konac sliedi).

nešto više izvjestit o njegovih izkopinah u Grčkoj. I na Schliemann izpunilo se ono: „Nemo propheta in patria“ (Nitko nije prorok u domovini.) Kad je on odkrio nepoznato i nečuveno do sad blago u Mykenah, zadivio mu se čitav znanstveni sviet a englezko ga arheoložko družtvo odlikova velikom zlatnom kolajnom. Samo njemački starinari, a na čelu im toli slavljeni Ernest Curtius, nikako nemogahu pregorjeti, da bi se moglo bež njih što obresti ili valjano prosuditi, te s toga počeše kojekako sumnjičit Schliemanna, samo da mu odkrhnu koj komadić slave. Rekoše ponajviše, da je Schliemann pohlepan za zlatom i da je samo zlato tražio, a ono, što je tobož u Mykenah našao kao grčke starine, da polazi iz bizantinske dobe, jer su se tamo nalazile bizantinske zidine. Ovi starinari dakako toga nisu ni vidli ni iztraživali. Medjutim Schliemann je odlučno odbio te potvore a danas najznamenitiji živući englezki starinari: C. T. Newton, ravnatelj britskog muzeja i H. Percy Gardener, podravnatelj istog zavoda, zaputiše se u Grčku te su tako sjajno posvjedočili istinost Schliemannovih navoda, da ih je vriedno priobćit, barem u izvadku. Ovo je sadržaj pismu. što ga je Newton priobćio Thimesu 10. travnja:

„Izkopine u Mykenah tako su stare, da ih valja uvrstit barem u periodu od 800 god. prije Isusa. Točnije se doba nedade dokazat. Nadjene starine polaza svakako od kraljevskih osoba. Njihov broj tolik je, da treba više mjesecih, da se mogu razviditi. Newton ih je razgledao u pratnji g. Stamatakia, opunovlaštenika grčke vlade kod izkapanja. Bivši osobno u Mykenah, opisuje on sve znatnije stvari te vrli, da sve nose na sebi biljeg primitivne umjetnosti, — nu što god je od zlata to je finije i ljepše izradjeno. Znamenito je, da uresi tih stvarih često predstavljaju lava — a riedko čovjeka. Kao osobite stvari navodi: nekoliko zlatnih vrčeva, veliku zlatnu narukvicu, četiri pečatna prstena od kovana zlata sa urezanimi figurami. Jedan takav urez predstavlja Herkula u borbi s lavom; urezi nisu odviš fini. Nabraja dalje liepe zlatne vrpce, mitrae zvane, što su vojnike izpod oklopa štitile; mačeve; velik vrč iz srebra i olova u formi jelena, komu se na ledjih nalazi otvor; srebrnu glavu bika; nekoliko hautreliefa, predstavljajućih pse u borbi, dva krasna vrča od alabastra — i porcelanskih ostanaka. To su samo neke stvari, da se sve točno opišu, treba čitavih knjiga. Sve te starine polaze iz predhistoričke dobe Grčke, što ju Homer zove „Heroičkom.“

PROMET I TRGOVINA.

— U San Franciscu u Kaliforniji bave se sad orjaškim projektom, da se sagradi ogromna željeznica iz južne Kalifornije u Mexico, u centralne i južno-amerikanske države. Glavna linija počimala bi kod kule Yuma te bi polazila na Colorado, Sonoru, Mazaslan, Tehuantepec, Guatemalu, Salvador, Honduras, Costarico, Panamu, Limu, Valparaiso, u Buenos Aires. Duljina te ogromne željeznice iznosila bi 11.166 kilometra, a pokrajne linije, koje bi spajale znamenite trgovačke gradove 5382 kilometra. Troškovi su približno proračunani na 2,890.150.000 dolara.

— Najveći svjetionik na svietu. — Tvornica Cail i drug. gradi visoki svjetionik, koga će podići za vrieme parižke izložbe 1878. na Trocaderu. Ovaj će bit visok 127m. dočim se onaj na izložbi g. 1867. dizaše samo 53 m. Ove vrsti, za Plymuth naručeni svjetionik, bacati će bielu i crvenu svjetlost 5—6 morskih milja. Imati će 10 soba za stražare, 2 skladišta za hranu, bolnicu i dvoranu sa 10 postelja za potopljenike. Po prilici 50 m. nad površjem morskim uzidat će se naokolo kao svod, na kojem će se namjestiti težak top u svrhu, da unutar kružnice od 8 do 10.000 m. označuje gruvanjem postradavšim brodovom zaklonište ovo. Na podnožju toga orijaša namjestit će se spasavajući čun osobitim aparatom, kojega može jedan čovjek spustiti.

Aparat taj bit će jamačno onaj po Hillu i Clarkeu izumljeni. Koliko je jednostavan toliko je i praktičan i koristan osobito za priešne potrebe, pa ga je i posliednja parižka izložba odlikovala zlatnom kolajnom. Danas ga već rabe ne samo izbavne ladje nego i amerikanski i englezki ratni i trgovački brodovi.

Na bokancu (grua, Krahn) visi žaba (bozello, Block) providjena na doljnem kraju kolutićem; krozanj sveden je dvostruki samogibivi kolut, koji se zapne za dvostruku,s kokotom providjenu kuku, pričvrštjenu na samoj ladjici. Želiš li tu ladjicu spustiti. a ti ćeš samo kokot odapeti i kolut će skliznuti sam a ladjica se odputati čim prispije na površje vode. N. D.

STATISTIKA.

— Po Ravancraftovih tabela ima na svem svietu 1„263.574.860 ljudi.

Evropa	ima	274,697.660	stanov.
Amerika	„	60,574.000	„
Azija	„	872,456.000	„
Afrika	„	51,875.000	„
Australija	„	3,990.000	„

Evropa imade 266,427.960 kršćana, 9,688.000 muhamedanaca, 3,431.700 židova i 150.000 pogana.

Amerika imade 57,544.000 kršćana, 30.000 židova i 3,000.000 pogana.

Azija imade 6,700.000 kršćana, 76,000.000 muhamedanaca, 1,500.000 žid., i 788,256.000 pogana.

Afrika imade 3,101.000 kršćana, 5000 židova i 2,985.000 pogana.

Imade dakle po vjerah: 816,915.000 pogana, 384.754.000 kršćana, 105,688.000 muhamedanaca i 5,811.700 židova. Kršćani se opet diele na: 140,000.000 katolika, 150,000.000 evangelista i 80,000.000 grka.

— U sjeveroamerikanskih sjedinjenih država ima dana s 33.000 odvjetnika. Po državah diele se:

5913	u državi	NewYork.
5563	„ „	Ohio.
3452	„ „	Missouri.
3253	„ „	Pennsylvaniji.
2689	„ „	Illinois.
1684	„ „	Indiani.
1552	„ „	Kentucky.
1270	„ „	Massachusetto S.
1115	„ „	Californiji.

Pojedini gradovi imadu i to:

New-York	1286
Philadelphija	992
Chicago	629
St. Louis	564
San Francisco	433
Brooklyn	724
Boston	343
Baltimore	343
Washington	370
New-Orleans	310
Cincinati	294
Cleveland	266

Prema svemu tomu dolazi dakle tu na 1180 ljudi po jedan odvjetnik.

TVORNA UMJETNOST.

— Gradsko zastupstvo zagrebačko prihvatilo je u sjednici od 11. kolovoza na ponuku „Hrvatske Matice“ projekt kipara Rendića, da se na Zrinjskovom trgu podigne buduće godine, prigodom tristogodišnjice smrti Klovijeve, spomenik tomu vrtomu slikaru. Popraje izklesat će u trećini vrh naravne veličine Rendić iz kararskog mramora, te će se metnut na podnožnik od istarskog kamena. Visina će bit spomeniku 4 i $^1/_2$ metra. Trošak iznest će 700 for. — Uspomenu Klovijevu proslavit će i u Pragu.

— U Taboru u Českoj odkrit će 26. t. mj. spomenik Jana Žižke, slavnog husitskog vodje. Spomenik izradio je daroviti češki kipar Myslbek u Pragu.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Koncert, što ga je priredilo hrvatsko pjevačko družtvo „Kolo“ u čast krajiškim zastupnikom 13. o. mj. kod „Cara“ tako je krasno uspio, da se može punim pravom nazvati najljepšom nasladom, što ju je Zagreb pružio našim junačkim braniteljem krajiških prava. Pjevajući „Kolo“ upravo narodne pjesme uznielo je sve slušatelje. Mi mu preporučamo, da to češće učini.

— Na našem narodnom kazalištu otvoriše se ovog tjedna dva put vrata; 14. t. mj. predstaviše u čast krajišnikom „Graničare“ — a 17. kao u predvečer carskog rodjendana, staru veselu igru „Poglavica noćne straže“. Prem bijaše vrućine i previše, kazalište bijaše dosta puno, a predstave tekle su podpunim redom.

— Prigodom parižke svjetske izložbe 1878. bit će tu i neko natjecanje u izvadjanju muzikalnih novosti. U tu svrhu imenovana je sliedeća komisija:

Predsjednici:

Markiz de Chennevieres, ravnatelj liepih umjetnosti u istoimenu ministarstvu.

Ambroise Thomas, član akademije liepih umjetnosti i ravnatelj parižkog konzevatorija, nagradjen g. 1852 prvom velikom nagradom.

Članovi:

De Beauplan, podravnatelj liepih umjetnosti u istoimenu ministarstvu.
Bourgault-Ducoudray, skladatelj, nagradjen prvom velikom nagradom 1862.
Jules Cohen, profesor na konzervatoriju.
Cornu, profesor fizike na politehnici.
Deldevez, profesor na konzervatoriju.
Léon Delibes, skladatelj.
Dubois, skladatelj, profesor konzervatorija, nagradjen velikom rimskom nagradom.
Charles Gounod, član akademije liepih umjetnosti, nagradjen g. 1839. velikom nagradom.
Guilmont, orguljaš crkve sv. trojice.
Lascout, sudac Seinskog tribunala.
Laurent de Rille, orfheón.
L'Epine, sekretar komisije od 1867.
Jules Massenet, skladatelj, nagradjen velikom rimskom nagradom.
Membré, skladatelj.
Grof de Osmont.
Camille de Saint Saëns, skladatelj.
Vaucorbiel, predsjednik, skladateljskog družtva.
Wekerlin, skladatelj i bibliotekar konzervatorija.

— Irma Murska, naša zemljaka, proslavljena pjevačica, inače druga Mallingerka, ovih se dana neznamo po koj put već udala.

— U Parizu nedavno su odkrili novu Adelinu Patti, ruskinju, gospodičnu Kutuzov-ljevu Ona je pjevala za pokus u velikoj operi te ju je umah impresario Eseudier angažovao za pet godina. Ona mora pjevat izvan Francezke, dobiva na godinu 25.000 franaka i polovinu ulaznine od svih koncerta, što će ih dati. Sve ostale troškove putovanja nosi poduzetnik. Kazan ustanovljena je za onoga, koj bi prekršio ugovor na 100.000 franaka.

— Arrigo Boito, (rodjen 1843.) kani u Italiji postat nasliednikom Verdijevim. Napisao je operu „Faust“, koju sve taljanske novine u nebesa dižu a dobio je neki dan od taljanskog kralja red taljanske krune. Njegovu će operu pjevat sad po čitavoj Italiji. I u istinu smijemo bit radoznali, kako je poslje Gounoda shvatio taj predmet Taljan!

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Ovih su dana izašli u Beču Bruckovi memoiri za vrieme krimskog rata od njegova privatnog tajnika Hellera. Bruck bijaše u doba absolutizma austrijski ministar financija te se je godine 1860. ustrielio.

KNJIGE,

što su nam do 18. kolovoza prispjele.

— *„Na ocjenu zbornika sadašnjih pravnih običaja u južnih Slovena“.* Primjetbe Dr. V. Bogišića. Spljet. Zanoni 35 str.

Ovo je vrlo oštro pisana polemika proti Dr. Hanělu, sveuč. prof. u Zagrebu, koj je u „Radu“ ocienio Bogišićevo djelo. Svršuje se riečmi: „Ako pak ta istina baci nepovoljnu sjenu na znanje, iskrenost i značaj g. H., neka krivi sama sebe i ono što ga je nagnalo, da „natuca“ o znanstvenim poslovima, o kojima još sebi, kako vidjesmo, ni početne pojmove prisvojio nije“.

— *„Hrvatski dom“.* (Vidi niže). Sadržaj ovoj knjizi jest sliedeći:

1. Dvie tri o družtvu „Hrvatski dom“.

2. Pjesme i pjesmotvori, Dragutina Bedića, Dragutina Didolića, Josipe Horvatove, Jovana Hranilovića, Mirka Jelinčića-Crnčića, Ivana Kamenara, Antuna Kovačića, Josipa Kozarca, Tomislava Maretića, Petra Markovića, Ferde Müllera, Milke Pogačićeve i Ivana Vončine. Od Müllera ima vesela igra u 1 činu „Liepo li ga zaludiše“, a od Vončine komedija u 3 čina: „Diplomatska poslanstva“.

3. Pripovjedke: „Ljubljanska katastrofa“ od Antuna Kovačića i „Ljubav iz osvete“ od Milke Pogačićeve.

4. Pouka: „Čovjek sin naravi“, od Dr. Frane Mandića. „Nešto o veličini i starosti bilja“ od Mate Mandića. „Kako valja čitati pjesnike, a napose Marulićeva Juditha“ od Ferda Müllera. „O ideji narodnosti“ od drnda Jakova Radoševića.

Ob ovoj vrlo zanimivoj knjizi ćemo svakako obširnije progovorit; na koliko smo ju mogli na naglom pregledat, mi ju preporučamo svim ljubiteljem naše knjige, koji je još nisu nabavili.

NOVE HRVATSKE KNJIGE.

— „Hrvatski dom“. Zabavnik Hrvatske omladine za godinu 1877. Izdalo djačko družtvo „Hrvatski dom“ na I. hrvatskom sveučilištu. Godina II. Zagreb. Dionička tiskara. 333 str. Ciena 1 for. 20 novč.

— „O postanku čovjeka“. Napisao Dr. Antun Kržan. Knjiga II. Ciena 1 for.

— „Hrvatski Razgovori“. Pisà Mihovio Pavlinović. Četvrto izdanje. Zadar. Ciena 60 novč.

— „Prebrani govori otca Bourdaloue“ hrvatski preodjenuti po Ivanu Fiaminu. Svezak II. Ciena 25 novč.

NOVINE,

koje su od 10—18. kolovoza s nami u savez stupile.

21. „Mjesečnik“ pravničkog družtva. Zagreb.
22. „Agramer Presse“, politički dnevnik. Zagreb.

HISTORIČKI KOLEDAR.

— Jučer navršilo se pet godina, što je u Beču umro Petar Preradović. Kako se već nije našla duša, koja bi se kakovim vidivim načinom sjećala toga kobnoga dana, vršimo mi tu dužnost, dozivajuć narodu hrvatskomu u pamet, da to uzorno ime usadi u srdce svojih potomaka!

UMRLI.

— **Jovan Gavrilović**, rodom naš, a službom umirovljeni srbski državni savjetnik † u Biogradu 10. kolovoza, 80 godina star. Pokojnik rodio se g. 1796 u Vukovaru u Sriemu te je stupio u tridesetih godinah u službu kneza Miloša. Već g. 1835. bijaše ministar financija. Gavrilović je služio sve srbske knezove do danas, sačuvav si vazda čist i pošten značaj. Od g. 1848. bijaše član družtva srbske slovesnosti, a od g. 1867. počastni član jugoslavenske akademije u Zagrebu. G. 1868., po umorstvu kneza Mihajla, izabra ga narodna skupština uz Blaznavca i Ristića državnim regentom, te je kao takav ostao do Milanove punoljetnosti. Kao književnik pisao je po raznih časopisih osobito o numismatici. U svoje doba prijateljevao je s Vukom Karadžićem, s Mušickim i Daničićem, kojim svim bijaše velikom podporom.

DOPISNICA UREDNIČTVA.

— *Gosp. Dr. P. T. u G.* Primismo sve, te Vam liepo hvalimo. Danas počimljemo s prvim; ostalo sliedit će po prostoru i vremenu.

— *G. N. D. u P.* Poslot ćemo Vam članak sa slikami, da ga možda preradite.

— *Gospodična Paulina K.* Primite našu iskrenu zahvalnost za trud, kojim pomogoste g. V.

— *G. D. u Mitrovici.* Nam je vrlo težko pristat na Vašu molbu. Zašto? — O tom pismeno.

DOPISNICA ODPRAVNIČTVA.

— *Redakcija Osvěte Prag.* Mi nedobismo svezka za mjesec August. Molimo Vas, da ga pošaljete.

— *G. D. R. u K.* Mi šiljamo list Vam i svoj gospodi, koja nam obrekoše, da će ga držat.

☛ Radi pomanjkanja prostora morali smo za ovaj put „Razgled po svietu“ izostaviti.

METEOROLOŽKA OPAŽANJA.

Stupnjevi topline bilježeni su po Celsiju, tri put na dan:

Mjesto	5. kolovoza			6. kolovoza			7. kolovoza			8. kolovoza			9. kolovoza			10. kolovoza			11 kolovoza		
	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.
Zagreb*...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Karlovac ..	15·0	22·0	14·1	14·1	27·1	17·3	15·9	28·9	19·7	17·5	30 7	19·3	18·5	24·1	18·5	18 8	25·9	17·4	15·9	28·2	16 9
Varaždin ..	15·2	21·0	17·4	15 9	24·6	20·4	16·7	27·3	21·0	19 5	28·4	22·5	20·0	25·1	20·4	—	—	—	—	—	—
Gospić	—	—	—	14·1	25·4	17·6	15·1	25 0	18·8	16 0	26·1	20 0	20·0	22·4	17·3	18·4	23·6	17·2	14·8	25·3	17·6
Senj	15·1	26 7	22·2	18·0	29·8	22·2	18 9	30·0	22·0	19·0	31 9	24·5	18·6	27·1	23·0	18·1	29 0	24·3	18 4	31·0	25·7

* Radi odsutnosti gosp. profesora, koj bilježi, za ovaj put izostavljeno.

INOSTRANE POSTAJE,

Toplina u 7 satih u jutro.

Mjesto	5. kol.	6. kol.	7. kol.	8. kol.	9. kol.	10. kol.	11. kol.	Mjesto	5. kol.	6. kol.	7. kol.	8. kol.	9. kol.	10. kol.	11. kol.
Beč..........	13·5	13 5	16·5	19·4	22·1	18 4	19·2	Napulj........	25·0	25 0	25·0	26.0	26·0	26·0	26 0
Budim	14·3	18 6	17·8	20·1	22 2	19 7	19 9	Palermo	24·0	25·0	26·0	27·0	25·0	27 0	25·0
Carigrad	23·4	23·7	—	–	22·6	20·6	21·1	Paris	—	18 0	18·3	—	13·2	16·6	—
Florencija	21·0	24 0	23 0	21·7	25·0	21·0	23 0	Petrograd	—	11·7	—	14·9	—	—	15·8
Krakov	12·4	14·4	14·0	17 4	18 8	19·6	16·6	Prag..........	12 3	11·2	13·3	17·0	18·5	17·4	16·9
Kodanj	—	14·0	13 5	—		15·5	—	Rim	18 7	21·0	19·5	21·0	21·1	20 7	21 7
Lavov	13 8	14·4	14 0	15·4	17·2	16 8	17·5	Stockholm	—	13·6	—	17·3	—	—	—
Moskva	12·2	14·5	19·8	22·0	12·1	—	13·0	Trst	19·7	22·6	23·3	23·1	23·6	23·8	24·3

Uredničtvo i odpravničtvo
„HRVATSKOG SVJETOZORA“
nalazi se na Zrinjskom trgu br. 1008 u drugom katu. Molimo, da se sva pisma, novci i pošiljke onamo odpremaju.

Vlastnik i nakladnik: Milan Grlović.

Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 9. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 26. kolovoza 1877. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga I.

NAJVAŽNIJI BUGARSKI GRADOVI

S NARODNO-HISTORIJSKOGA, GEOGRAFSKOGA I STRATEGIČKOGA GLEDIŠTA.

(Nastavak.)

2. Prespa mjesto i jezero s biskupijom. Kod Prieslave smo napomenuli Prespu za to nam je o njoj još nadovezati dvie tri. — Maleno jezero Prespa, Niemci ga pišu na svojih mapah: Presba, leži zapadna od grada Soluna i solunskoga zalieva (Thessalonika) i grada Bitolja (Monastira) a jugo-iztočno od jezera i grada Ohride u staroj Makedoniji u zapadnoj Bugarskoj. Južno-iztočno od Prespe leže opet dva jezera: Kastorija i Ostrovo, tako da zapadno Bugarska ima na blizu četiri planinska jezera. Iztočno i jugo-iztočno od Prespe jezera proteže se Suha planina, a ztočno i sjevero-iztočno od Prespe, dieleć ju od Batolja, proteže se troglava Peristeri planina 7250 visoka Peristeri se albanezki zove i Buren t. j. snieżnik. Južno od jezera Prespe leži sbokplanina s Grammos-om, koji ini medju Bugarskoj i Makedoniji i valjda će i Grčkoj u buduće, a južno od Grammosa leži poznata planina Pindos. I tako se jezero Prespa nalazi na jugu, mal ne na medji bugarske stare i buduće poviesti i države u savezu s poviesti Grčke stare i nove. Tu se sastaje i jače dieli slavenski i grčki sviet. Za to uzprkos grčkim pretenzijam Prespa, Bitolja i Ohrida s okolinami i po poviesti i po zemljopisu i narodnosti pripadaju Bugarom i slavenskom svietu.

Jezero Prespa sastoji se upravo od dva jezera: od gornjega ili većega sjevernoga Prespansko ili Golemo jezero bugarski zvanog, i dolnjega, južnoga. Gornje, to jest sjeverno jezero ima dva otočića klisurasta „Grad" sa staro-bugarskimi ruševinami i „Mali grad" ostrvce. Na zapadnoj obali pokazuju ljudi mjesto, gdje tobože izpod Galičice odtiče voda iz Prespe u Ohridu jezero. Narod si u pjesnih pripovieda da bi poplava nastala, da se taj podzemni kanal zatvori. (Miladinov: bolgarski pjesni Zagreb. 1861. str. 527.) Južno ili Malo jezero, inače Ventrok zvano, ima opet dva ostrvca: Ahil i Vidrinec. Na krajnjem jugu ima lik rieke. Okolo toga južnoga kraja diže se planina, a onkraj te planine izvire kod sela Trna potok, koj se izlieva u Devol, koj protiče onda kroz jezero Svirinu ili Sovjane i Maliki te utiče kod Čulte u rieku Ergent, koj utiče u najjužniji i skoro dio jadranskoga mora naprama talijanskoj obali Brindiškoj. Jezero Prespa leži 845 metara visoko nad morem Grada, kako je u srednjem vieku cvatuć bio, danas ne ima više. kao što smo i kod Prieslave vidjeli. Na onom Gradu ili Gradištu bijaše stolica obnovenoga carstva od godine 976. pod Samuelom Šišmanovićem.

Ruševine na tom otočiću ¼ sata širokom pokazuju i danas da su četiri crkve njekoč ovdje bile uz ostale zgrade. I napisa, kažu grčkih, još imade. I Mali Grada ima podrtina crkvenih. Ovdje je i nadbiskup stolovao. No brzo je car Samuel već 981. godine prenio stolicu u krasnu Ohridu, ako prem su i kašnje rado bivali bugarski carevi u Prespi. God. 978. prenio je car Samuel moći sv. Ahilea biskupa od Larisse u Prespu i podigao car Samuel tomu svetcu posebnu crkvu. No kada su god. 1073. onamo Normani prodrli, opu-

LISTAK.

PILLONE.

TALIJANSKA NOVELA. NAPISAO W. J. BERGSÖE.

(Nastavak.)

Ovi planovi nebijahu stari kao što sve ostalo, već sudeć po papiru, sjeguruo ih nedavno umjetna i vješta ruka narisala i objesila preko starih zemljovida na zidu. A opazih odmah, da neki dio papira i knjiga, što ležaše na stolu, nebijaše vlastničtvom starog posjednika vile. Bijahu sve topografijskog i fortifakatorskog sadržaja, sve najnovija izdanja, — a kad prolistah neke spazih, da su bile na strani popisane bilježkami, što ih je napisala čvrsta i stalna ruka.

Pogled u bližnje sobe uvjeri me, da nebih bio mogao u svom interesu odabrat boljeg mjesta od biblioteke. S njezinih prozora vidjeh vrt vile, mogah se povuć u predsoblje, kad bi tko došao — a bijaše mi i lahko doći i na stube, kad bi se želio udaljit.

Velikom mukom skinuh zahrdjale željezne zapore s nutarnjih prozora, i čim otvorih malo okance, pruži mi se izgled ne samo preko vrta na vinograd, već ćak i do Cocumelle same, što se u daljini u nejasnih crtah prikazivaše.

Vazda je nekako tužno za noćne dobe čekat u tami. Nu dvosatno čekanje, što me je tuj snašlo bijaše upravo mučno. Vani u opustjelu vrtu bijaše sve porušeno, tako jesensko, tako tio! Samo kad je vjetar tužeć i uzdišuć navalice sa obale zahujio, samo tad oživiše tamne ciprese i pinije, tad zakinuše zazibaše se, zacviliše, — dočim se žuto lišće platana šušteć dizaše, poput sablastnih likova, kotrljajućih se iz mirtovih sjenica vrtu na izlaz.

U sobi, gdje izčekivah i gdje sam upravo tako čuo kucanje moga srdca kao i tipkanje ure, što ju držah u ruci, — u toj sobi kao da su takodjer duhovi kolo vodili. Nešto je zvečilo u velikoj uri na kaminu; pucalo i piljilo u starom pokućtvu, što možda stoljeća tu stajaše; točilo i grizlo u starom drvu, otetu tolike godine oživljujućem zraku i svjetlu, — a od časa do časa, kad je vjetar duvnuo, potresoše se na stienah zemljovidi i planovi. Čovjek bi mislio, da netko u svilenoj odieći prolazi sobom. Nasluškivah dugotrajno ćukanje sova i zviždanje šišmiša; nagledah se za svakom zviezdom, što se na nebu pomolila i u oblacih izčezla; naprezah se razabrat daleki laj pasa u vinogradih i potresoh se s pojedinih udaraca valova, što se odbijahu na kršnih stiena, dopiruć do temelja staroj vili.

Napokon udari druga ura na staru samostanu u Sorrentu. Vidjeh kako su se svieće jedna za drugom u Cocumelli utrnule. Sad se još vidjaše jedan jedin crvenkasti trak svjetla, a taj dolazaše s prozora nad mojim stanom. Napokon ugasnu i taj slabašni tračak, gostiona se skoro sa svim izgubi u tami a moje srdce poče toli žestoko kucati, da se nemogah nikako sabrati. . . . . Tad se pojavi visoko gore medju tamnom lozom malena crvenkasta zviezda. Vijaše se poput zmije, bližaše se, većaše se i napokon čuh, kako se otvoriše vratašca vrta. Napeh svu pozornost te željah tamu proniknut vidom. Nu nemogah ništa dalje razabrati, nego istu umotanu osobu, koja se poput mačke vukla izpod lovorovih grana, i tako mirno i sa zastrtom svietiljkom izčezla na onoj strani vile, koja je okrenuta moru.

Na to se posve sabrah i ohladih. Bijaše mi ko lovcu, koj u lovu, neuztrpljivo i pun očekivanja drkće, — al čim opazi lukavu liju, kako se vere od stabla do stabla, umah postane miran i sjeguran.

stošili su sve, pa i carski dvorac i crkvu srušili. Kašnje se riedko spominje Prespa. Vladika ili biskup podpadaše pod Ohridskoga metropolitu i patrijarku. Danas ne ima grada Ohride više, nego jezero i pokrajina toga imena.

3. Ohrida jezero, mjesto i okolina. Ohrida ima historičku, geografsku, strategičku, političku, narodnu i trgovačku važnost po Bugarsku.

Ohrida inače i Ohrid leži na medji izmedju Makedonije ili Bugarske i Epira ili Albanije, na medji izmedju slavenskoga staro-ilirskoga i grčkoga svieta i poviesti. Na zapadu ima rieka Ergent s Devolom, koje se spojiv utiču u najjužniji dio jadranskoga ili ti sinjega mora na obali albanskoj. Od tih voda na zapadu dieli Ohridu Bagora gora. Na sjeveru se stere Šara planina (Šar-dag). Njezin se niz spušta blizu do Ohridskoga jezera, te ima glavice Pašinicu, Jeklovec, Vartog i Karčin po opisivanju Stefana Verkovića (Opisanie byta Bolgar naseljajuščih Makedoniju, Moskva 1868.) Na svakoj boljoj mapi opazit ćeš uz crni Drim grad Dibru ili Debru, Niemci pišu Diwra, zapadno od južne Šare planine a iztočno se proteže planina Jama. Na jugu od Ohride leži jezero Svirina i dalje onda Grammos planina sa Sbokom, medje Slavenskoga i grčkoga svieta.

Jezero Ohridsko po Boué-u ima puno riba i vodu jasno plavu, poput genefskoga u Švajcarskoj i poput gornjo-taljanskih jezera. Lika je eliptična, dugo je 8, široko 3 sata, a duboko na njekih mjestih ća do 200 metara! Otoka ne ima. Strani putnici i Turci zovu Ohridu „Dragim alemkamenom“ Turske. Nà južno-iztočnoj obali nalazi se velik manastir Svetoga Nauma. Naokolo ima brestova, jalša, vrba, topola, od onuda iz više vrela izvire silan potok, koji drži sviet, da dolazi iz jezera Prespe, koje više leži od ohridskoga. Ohrid leži 2130′ a Prespa 2600′ nad morem po Petermannu od g. 1876. i 1874. Nedaleko se vidi drugi samostan S. Skuma. Na iztoku se proteže gola planina s Galičicom i voda Crna i dolje grad Prilip. Na sjeveru se protežu dvie ravnine, od kojih je manja 4 ure velika i dobro napučena. Okolica je krasna. Ovuda teče crni Drim, koji ima svoje vrelo u Ohridskom jezeru i grad Strugu. Na sjevernoj strani leži povjestni grad Ohrid; grčki Ahris (Ἀχρίς) inače Lychnidus. Na zapadnoj obali ima samostan Kalište, uz koj i dalje sižu liepe šume od kestenja, ali i do sad nepoznatih gorskih krajeva, punih razbojnikah albanskih. Od pritoka Ohridskih bijaše do nedavna najvažnija Sateska (upravo Stiska, tiesnac), koja se je izlievala u jezero izmedju Struge i Ohrida, izviruć na Debrci; ali su ju stanovnici kanalom prije utoka u jezero sveli u Drim. Po ohridskom kao i po prespanskom jezeru voze se ljudi na prostih čunih onako, kako i u Kranjskoj po bohinskom izpod Triglava.

Za nas je Hrvate i južne Slavene jako važna rieka crni Dri*m*, a ne Dri*n*, kako se obično krivo piše i govori, jer izvire iz ohridskoga jezera i dieli slavenski od albanskoga svieta uz planinu Šaru, kao što sjeverni ili bieli Drim, koj iztočno od Crnogorskih i albanskih planina izpod Žljeba ili Gljeba izvire i teče kroz staru Srbiju mimo Ipeka (Peći) i Prizrena te onda i on dieli slavenski i škipetarski sviet, a oba, i crni — to jest južni i bieli to jest sjeverni Drim, spojivši se kod sela Bruta, inače Rugove ili mjesta Kükiis-a, teku u jadransko more na dva kraja i to jedan trak teče izpod Lješa ili Alessia starim koritom, a drugi si je zimi 1858—59. godine sám prokapao novo korito do Morače-Bojane izpod skadarskoga jezera i tako pod imenom Bojane zajednički utiče u more. Drim jako često poput hrvatske Drave i jače još i češće mienja svoje korito, što se je do danas od rimskoga historika Livija i srednjega vieka opazilo i zabilježilo. Drim čini prirodnu medju Crne gore dolnjim tokom nakon spojenje obajuh. Crni dieli Bugare od Albanaca ili Arbanasa (Škipetara) a bieli Drim dieli Srbe od Albaneza, dočim dolnji dieli Crnu goru od Albanije. Budući mir i ovaj rat pokazat će, hoće li Crna gora i Srbija doći već sada do svoga prirodnoga prava i prirodnih granica. Stanovnici okolo ohridskoga jezera kao i Miriditi, Toski, Gegi i druga albanska plemena spadaju medju najslobodnija ali i medju najveće razbojnike, jer je običajno pravo „jačega“ ondje zakonom po onom „tko je jači, taj kvači“. Stanovnici Ohride preko 8.000 duša treći dio su Muhamedanci, a dvie trećine Bugari, Albanci i nješto Srba. Ovdje prebiva metropolita i ajan to jest mali paša turski, pod koga spada naokolo do 50.000 podanika elajeta rumilskoga. Bugarski žitelji imenom Brsjaci potomci su Brzjaka ili Berzita starih. Grčki pisci zovu ih: Berzetai ili Belzetai (Βερζῆται, Βελζῆται). Oni stanuju od Bitolje i Prespe do Ohride. Za cara Konstantina Poganata oko g. 669—675., sada je već tomu 1200 godina, plienili su oni s ostalimi slavenskimi plemeni: Dragovići, Vojnići, Velegostići, Sagulati i drugimi grčko carstvo ovuda i po Maloj Aziji; napokon obsjednu i Solun, ali su ga *morali* ostaviti i dalje se na zapad k Ohridi povući. Jošte oko godine 799. vladaše nad njimi samostalni knez Okomir (Akameros Ἀκάμερος). Ohrida se je njekoč zvala Lychnus, Lychnidium i Lychnidas. Tu je bilo sielo ilirskoga plemena Dessareta. Ovdje je gospodovao i znameniti kralj starih Ilira Gentij. On je g. 170 prije Isukrsta vojevao proti Rimljanom kod Visa (Iska) i bio u savezu s makedonskim vladarom Persejem, no Rimljani su napokon pobje-

---

Začuh zatim, kako se vratašca u dolnjem spratu otvoriše i opet oprezno zatvoriše, čuh lagane korake na hodniku i na stubah, opazih kroz pukotinu vrata prvi trak svjetla — a na to utrnuh svoju svietiljku te se sakrih u starom predsoblju te oprezno pribrah svilenu zavjesu njegovu.

Opreznost nije mi škodila. Osoba stupi zbilja u biblioteku te stavi svietiljku pred sebe s uzdahom, koj se činjaše kao spas od straha i plahosti. Na to poleti do kamina, uze oba težka mjedena sviećnjaka, stavi ih na pisaći stol, zapali svieće i za čas bijaše pusti i tamni prostor pretvoren u udobnu i prijaznu sobu radionicu, gdje još samo manjkala vatra u kaminu, da bude sasma ukusna. Nagledah se iz mog skrivališta te odkrih, da se nisam prevario: bijaše u istinu žena, koja je, od pete do glave crno obučena, imala toliko odvažnosti prkosit pogibeljim noći i neprijaznosti tame.

Nu činjaše se sad, kao da su njezine sile i iztrošene. Spusti se na velik naslonjač te osta dugo tako satrta sjedeć, ruke držeć pred licem a lakat naslonjen o stol. Iznenada poskoči brzo, dà poput munje, ko da je čula glas, koj bi ju preplašio. Jedan časak gledaše na vrata, utrnu svietiljku te ju sakri u kaminu. Tad stupi pred veliko ogledalo, sbaci naglo s glave naglavak (kapuze), odkopči kabanicu s ledja — i posried svjetla sjaja, što se odrazivao sa starog mljetačkog ogledala, — stajaše krasna Filomela, otajstvena ljepotica sa svatbe na obali posilipskoj.

Jedva povjerovah mojim očim, — a ipak se nevarah. Bijaše ista vita laka osoba, ista zlatna, sjajna kosa, iste velike sjajne oči, s istim izrazom divna smjesa mladačkog života, ponosa, melankolije. Kako krasna bijaše, stojeć tu pred ogledalom, koje mi njezin dražestni lik u svoj predobljivoj čarobnosti odrazivaše! Kako sjajna bijahu ta biela, okrugla ramena, okružena finimi sorrentinskimi čipkami, što se poput bielih cvietka sljubiše i zibaše s njezinim vratom i grudmi! Kako krasne i mekane bijahu u njezinoj kretnji te pune ruke i ti fini prstići, kojimi je u hitnji redala svoju kosu, što su ju koprena i brzi hod nešto razkuštrali.

Znadjaše ona, da je divna. Jer dočim pričvrsti dublje u to valovlje zlatnorumenih uvojaka tamno crvenu kameliju, namignu liku u ogledalu nasmiešeć se i sakri tad iznenada lice uz silan plač i suze u tih krasnih ručicah. . . . Kad je opet skinula ruke s lica i osušila lice, bijaše, kao da ju je provala boli još poljepšala. Bijaše blieda, usne joj drktahu a grudi se nepravilno dizahu; nu s njezinih očiju sjevaše neopisiv, skoro grozničav sjaj a na usnah titraše opet polutužni, poluponosni izraz, koj ju činjaše kraljicom dražesti.

Još jednom uredi veliki alem, što titraše na njezinoj crnoj svilnoj odjeći poput zviezde u noći, još jednom gledne u ogledalo te pohrli za tim k staru ormaru, s koga se odsjajivaše sedevan. Na to izvadi mali snopić ključeva, pokuša s njimi otvorit razne ključanice i bijaše nešto zlovoljna, što joj ni jedan neotvaraše tajna.

Na jednom, kao da joj je nova misao prošla glavom. Iztraži pozorno zlatne gumbiće, što su bili na strani odjela, pritisnu ih — i brzim se škripom spusti srednja daska ormara. Ukaza se red tajnih odjela, napunjenih listovi i pismi. Ona povuče zavoj za zavojem iz nutra, nemirnom ih hitnjom proleti — a gledaše uz to vazda na vrata — te se napokon zaustavi kod nekog lista, koj kao da ju je osobito zanimao. Tad složi sve zamote u jedan veliki, zaveza ih čvrsto te ih sakri kraj svietiljke duboko u kaminu.

Kad je taj čudni posao dogotovila, zatvori na novo ormar, popodje nemirno nekoliko put sobom te se na novo baci u naslonjač, gdje se pokriv lice rukama, opet smiri.

Sjedjaše tu tako dugo i tako mirno, da sam skoro mislio, da je zaspala. Tad se opet podiže

dili i Gentijo ode u triumfu u Rim, te je umro u Umbriji kao zasužnjenik.

I Makedonski su kraljevi kao i Rimljani kašnje težili za posjedom Ohride. Osobito kralj Filip makedonski težio je za Ohridom. Kada su divlji rodjaci Niemaca, Goti, pustošili po Balkanu, nisu ni Ohride poštedili. Za to je dugo ovo važno mjesto u poviesti ko zaboravljeno. Istom kada su se Slaveni razširili po ilirskom poluostrvu, dodje opet Ohrida na glas u 6., osobito u 9. stoljeću za kneza i bana Borisa. Za obnovljenja bugarskoga carstva kroz Samuila Šišmanovića, postade Ohrida stolicom careva i patrijarha 981. godine ostade do 1019. godine. Od onda je ostala u rukuh Grka sve do 14. stoljeća izuzam kratku dobu cara bugarskoga Ivana Asjena 1210—41. Godine 1340. zauze Ohridu kralj srbski Dušan, dapače već i godine 1334. učiniše Srbi prve korake svomu gospodstvu nad bugarskom Ohridom. Po smrti Dušanovoj vladahu i srbski i albanski vojvode nad Ohridom, što se vidi iz Rusa Grigorovića razprave raznih spisa iz 14. i 15. stoljeća. U Ohridi i Prilipu vladaše srbskoga cara namjestnik Plakid i sin mu Branko, otac povjestnoga Vuka Brankovića. Narodne pjesme to isto o Kraljeviću Marku svjedoče. Poslie Kosova 1389. godine u II. polovini 14. stoljeća dodje Ohrida pod jaram turski, pod kojim se i danas nalazi.

Ohrida zauzimlje jedno od najodličnijih mjesta u prosvjetnoj poviesti Bugara i Slavena. Kliment jedan od pet djaka sv. Cirila, rodom Bugarin s Naumom, Angelarom i Savom i Gorazdom sudjelovao je kod djela sv. Ćirila. Kada su ti učenici po smrti sv. Metoda 885. godine iz Moravske morali usljed njemačkoga progonstva, povrati se Kliment u Bugarsku preko Biograda i dobi Ohridu, Djevoli i Glavinicu za apoštolsko djelovanje. Za kratak čas sakupilo se je 3.500 djaka i navjestitelja vjere. Kliment je mnogo toga preveo na bugarski jezik, kano ti hvalorečje, pentekostar, pohvalu Konstantina i Metoda; razprava o našašću tiela sv. Klimenta. Kliment bijaše i drugom Konstantinu-Cirilu kod Kozara i njihova obraćanja na kršćansku vjeru. On mu je pomagao popuniti slavenski alfabet po grčkom, koji se danas zove ćirilicom, a mnogi ga za to zovu i klimenticom. O tom se učenjaci pravdaju danas jošte. Kosti ovoga bugarskoga apoštola Klimenta čuvaju se u Ohridi. Klimentova i Naumanova uspomena tako je velika, samo mnogo još starija, kako sv. Save kod Srba. — Prve indi temelje kršćanske prosvjete imaju Bugari ovim apostolskim vjeroučiteljem u Ohridi zahvaliti. U bojevih proti Turkom čestom se spominje Ohrida; a naposeb za slavnoga Jurja Kastriotića Skanderberga 1404—1467., osobito kako je on kod Ohride porazio Turke 1463. godine. Ohrida i njezini metropolite zauzimlju velevažno mjesto u narodnoj i crkveno-povjestnoj borbi Bugara proti Grkom; jer su Grci često prije Turaka i pod njimi težili za nadvladom nad Bugari. Metropolita ohridski imadjaše i pod Turci veoma velik djelokrug i upliv, jer su još u 16. stoljeću njemu podredjeni bili Grci, Kalabriji, Apuliji i na Siciliji i Malti a uz to i rumunjske kneževine Karavlaška i Karabogdanska. Pa i onda, kad su rodjeni Grci sjedjeli na stolici bugarskih metropolita, bijaše bugarsko-slavenski jezik još u crkvi izključivo upotrebljavan. Crkvena slavenstina u crkvi kod Rumunja do nedavna ima silan upliv na narod i jezik rumunjski.

Nas naposeb još zanima patrijarhat bugarski u Ohridi. Ova bugarska narodna inštitucija predstavljaše najvišu crkvenu silu i ujedno crkvenu i političku samostalnost proti Grkom i patrijarki u Carigradu. Kroz stoljeća su se morali Bugari i ohridski nadpastiri boriti proti fanatizmu i lukavštini najprije Grka i njihovih popova a onda i Grka i Turaka zajedno do današnjega dana.

Ako prem po činih apostolskih i prvih stoljećih kršćanske borbe crkva ni poviest ne poznaju carigradskoga patrijarke, ipak je nadutost njegova kašnje bila kao ona biskupa rimskoga, te nije htio ni jednom narodu priznati patrijarhata, koga strogo ni on nije imao. Za to je istom politička nužda prisililа Carigrad i careve, da priznaju Bugarom kao i Rusom posebne patrijarke. I onda je borba ostala gorka izmedju Grka i Bugara, kada je iz Ohride u Trnovo prenesen patrijarhat s carskom stolicom. Ohrida će opet zauzeti odlično mjesto, čim se obnovi bugarska država. Dodat nam je jošt ovdje, da se je zapadna čast bugarskoga carstva u 9. i 10. stoljeću od rieke Vardasa pa do Albanije preko Ohride zvala i Kutmicivica, pa se i žitelji ohridski i ciele te pokrajine zvahu Kutmicivići.

Hrvatske školske historičke i geografske i druge pučke knjige neznaju ništa za ove toli važne i susjedne gradove i prediele!

(Nastavak sliedi).

MJESEC.

U OČI NJEGOVA POMRČANJA

23—24. KOLOVOZA T. G.

(Konac.)

Naslikav promjene svjetla i gibanja mjeseca, recimo još koju o njegovoj putanji oko zemlje, pa zatiem da promotrimo physikalne mu napremice.

Putanja, kojom mjesec okolo zemlje obilazi, jest, kao i putanje ostalih planeta

---

duboko uzdahnuv, nagnu se nad pisaćim stolom te izvadi iz njedara maleni zlatni medaljon i otvori ga po malo. Činjaše se, kao da je u njem slika, — jer ga motraše dugo i neprekidno, dočim u njezinih očih plamćaše čudna vatra. Tad ga poljubi brzo i sakri opet u njedrih.

I opet sjede i opet pokri lice rukama te mi se činjaše ko da plače. U taj čas začuh duboko pod sobom neki šuplji, drkćući glas, kao da je tko naglo zatvorio vrata. Malo za tim začuše se čvrsti koraci u sobah pod nami i sad se ona prenu skokom, kao da strašljivo očekuje kakovu sablast. Koraci se bližahu, već odjekivahu sa stuba a ona se tako krenu, kao da se kani sakrit u predsoblju, gdje sam ja čekao; nu iznenada stupi na proti vratam, obrisa sa lica i zadnju suzu i opet se pokaza na njezinu licu onaj ponositi, divni, toli zapoviedajući izraz, što ga i prvi put opazih, kad ju vidjeh.

Nasloni se na pisaći stol te gledaše na vrata. Pomalo se ista otvoriše a u sobu stupi muž, zavinut u tamnu, naboritu kabanicu. Hitrom kretnjom skinu ju sa sebe, baci ju na stolac i preda mnom stajaše osoba, koju sam uzprkos tomu odielu dobro poznavao — Pillone!

Nošaše sjajni šešir bersagliera s dugom perjanicom, njegov tamno modri kaput bijaše nakićen zlatnim gajtanom a u tamno-crvenu pasu blistaše se bodež s pištolji. Nu u tom slikovitom odielu pričini mi se dvostruko ljepšim: bijaše ko zanj načinjeno te spajaše i kriomčara i razbojnika.

On poposta časak, motreć ju tiho i začarano, ko da je s njezine ljepote snebiven. Tad stupi naglo nekoliko koračaja napred, da ju ogrli; nu ona se izvinu skoro strašljivo a on reče žestoko:

— Filomelo, zašto me nepozdravljaš? Zaboravi svaki razdor i svadju! Ti neznaš, što sam danas rad tebe poduzeo!

— Pillone, uzvrati ona drkćućim glasom, kako si me mogao pustit ovdje tako dugo čekat! Ja sam naznačila u mom listu sastanak u dva sata po ponoći, — a čekala sam sad tu preko ure, puna straha i nemira.

— Nisi li me čekala i drugih noći? pitaše ju on, oštro ju gledajuć. Nisi li bila jednom prošlog tjedna ovdje a mene nisi ubaviestila? Ne laži; moji uhode znadu sve.

— Ona bijaše iznenadjena, nu odvrati brzo:

— Zar ćeš možda korit, što sam sve poduzela, na sve zaboravila, jedino od ljubavi za te! Da, mnoge se noći zavukoh u ovu pustu vilu, s kojom si me ti upoznao i koja me plaši i straši. Mnoge noći čekah ovdje, dok nezapjevaše prvi pjetli, a sve samo u nadi, da tebe ovdje nadjem, koj si kadkad znao zalazit ovamo. Al neznadjah tvoga puta, neznadjah kud da pošaljem glasnika, drugčije bi ti bio o svem ubavješćen.

— A od koga si saznala, gdje se nalazi moje pristanište? pitaše on.

— Od staroga Rafaela dolje na obali, odvrati ona naglo. Ta on ti je jur prije donosio listove i obavljao poslove, te mi on obeća moju ti viest izručit.

— Tad mu se zlo nagradila njegova usluga, uzvrati on gorko. Unj nebijaše više pouzdanja, kad je izdao Matea. Jedan od mojih predstražara, koj ga nije prepoznao a držao ga uhodom, pozdravi ga kugljon, kad se približi našem stanju. Nadjoše kod njega tvoj list te ga donesoše k meni; nu bijaše prekasno, te ga sbog krvi mogah jedva pročitat.

— Djevojka kriknu gorko i pokri lice rukama.

— Krv! . . viknu ona, krv! . . . Neprestance teče rad mene krv! Sjećaš li se siromašneg Leona u dvoru zatvora na San Elmu? On bijaše prvi — a ti si tad još dječakom bio! . . Rafaelo ubit, siromašni starac! . . . O bože moj, da bude bar on posljedni! . .

povratna krivulja, t. zv. elipsa ili pakrugla. Putujuć njome udaljuje se od zemlje i približuje joj se opeta tako, da je u odzemlju 54.650 mil. a u prizemlju kadkada samo 47.000 milja od zemlje udaljen. Ta razmjerna blizina omogućila je te nam je pratioc zemlje tako dobro poznat. Ali tek od novije doba. Jere premda je jur spomenuti fioretinski physik već u maju g. 1609. prve gore na mjesecu obreo, a 2000 god. prije njega već oštroumni Anaxagoras izrekao, da je mjesec sviet za sebe, sa dolovi i gorami i valjda sa stanovnici, to je systematično proučavanje mjesečeve površi istom u ovom stoljeću započelo. Prelazeć k opisivanju te površi, spominjemo najpre mjesečev oblik. Mjesec je oblika paokrugla, nalična jajetu, koje je duljom stranom k zemlji obrnuto. Uzrok tomu postavljaju astronomi u prvo doba mjesečeva razvitka, gdje no da je, još žarožitka kruglja, pod dielovanjem zemaljske pritege taj oblik poprimio. Mjesec je mnogo manji od naše zemlje; promjer mu je 468 milja a ciela mu zapremina jedva 50. dio zapremine zemlje; sva mu površina iznosi 688.640 četvornih milja. Uzmemo li (po Seydlitzu) površinu englezkih posjeda sa 378.000 četv. mil. i površinu ruskog zemljišta sa 376.000 milja, to bi se kraljica i car i na mjesecu već odavna bili zaratili, jer države obiju jedva, da bi na mjesečevoj površi dovoljna prostora imale.

Površina mjeseca nenalikuje površini zemaljskoj. Na njoj neima izmjene vode i kopna niti biljevne odore, koja zemlju toli raznoličnom čini. Astronomi doduše spominju mora i jezera, ali ta mora nisu, nego široke, puste ravnice a brjegovi na mjesecu izgorjeli su vulkani. Oni nisu ko brjegovi naši, nizovi nizkih, zaobljenih humaka ili duge kose i suvisla bila, već ko ogromni strmi nasipi sa širokim zjalom u sredini, pokrivaju oni bez ikakva reda, ko razbacani, svu mjesečevu površinu. Imade jih nebrojena množ malih ali i silesija orijaške visine. Pretežno se negomilaju na južnoj polutki i tuj leži najviši i čudnovitiji brieg, ogromni Tycho. Svaki pazljivi motrioc mjeseca opazio ga je bez dvojbe kao sjajnu točku na južnoj polutci. Oblik mu je paokrugao, a sastavljen je od sustava oblih bregova, koji se od iztoka na zapad dižu, nad okolišnjom ravnicom do visine od pet tisuća metara. Središte mu široko ždrielo sa promjerom od osamdeset i sedam kilometra. Oko središta pako nakupljen je nepregledivi zglob vrhunaca, grebena, izprekidanih rubova, dubokih jaruga i raznolikih ždriela, izpresječenih dugimi jazovi — sve užasna slika najdivljijeg nereda. Pogledaš li na taj prizor za vrieme uštapa, kad traci sunčani okomito nanj padaju, to ti se pričinja da vidiš sve te uzvisine gdje svietle se ko bielo usijana lava ili neizmjerni kup stakla, skršen jednim snažnim udarcem.

Manji brjegovi su više pravilnijeg oblika. Većina ih naliči velikim obkopom, posred kojih se osamljeni koj vrhunac promolio. Mnogima manjkaju ti osredni humovi, mnogi jih imaju i po više na kupu.

Imade i dugih nizova takih brjegovah. Nu oni nesačinjavaju nikad suvislu cjelinu, poput zemaljskih bila, već su ko krtinjaci poredani u dva ili više redova.

Ravnice na mjesecu, što no jih stari astronomi držali za prava mora te tako i nazvali, naliče u istini znatno našim morima. Zaokupljuju, kao i vode na zemlji veći dio površi a nalikuju jim i oblikom i položajem i vanjštinom svojom. A pošto je u novije doba sve vjerovatnije, da su te ravnice zbilja dna presahlih mora, to će i u buduće svoja imena pridržati.

Nekoč, kada su te ravnice pokrite bile vodom, ako je to ikada bilo, bio je i mjesec našoj zemlji sličan; onda je moglo i na njemu života biti. Sada pako, gdje neima uzduha niti vode, sada je mjesec mrtvo tielo, koje se posvemašnomu svomu razpadu danomice približuje. Voda i zrak su uvjeti organičkomu životu, bez njih ga svigdje ponestaje. Neće zaoto i nitko, koji za te uvjete znade, postaviti pitanja; da li ima na mjesecu ljudi ili životinja: Dokaza pako da na mjesecu neima zraka, imade nekoliko. Ponajglavniji je taj, da se kod pomrčanja sunca mimo mjeseca prolazeći trakovi svjetla ni najmanje nelamaju. A gdje neima zraka, nemože biti ni vode; jer se ona u bezzračnom prostoru posve izhlapljuje.

Još jedan čudnovati pojav opažamo na mjesecu, komu na zemlji neima prilike, tako zvane rainure ili brazde. Ogromne su to pukotine, sa istosmjernimi strmimi rubovima, kadkad do 25 milja duge. Nalaze se po svoj površini mjeseca, samo ne u najviših predjelih, te se razturuju poput dugih trakova preko ravnica i uzvisina, presiecajuć često i ždriela brjegova. S početka smatrahu jih zvjezdari za gorske kose, a kašnje, kad bi dokazano, da su izdubine, za struge presahlih rieka; nekoji dapače mniahu, da su umjetni bedemi, sagradjeni po stanovnicih na mjesecu. Istom u najnovije doba dokazano je, da su te brazde. silne razsjeline, koje mjesec na sve strane izprekrižaju te da naliče pukotinam, što jih za velike suše u tlu presahnulih bara opažamo. Julius Schmidt, athenski zvjezdar, prebrojio je već preko 500 takieh pukotina, te primjećuje, kako mu se čini, da su nekoje njih tek u sadašnje doba nastale.

Pregledamo li sada sve što smo o mjesecu rekli: kretanje mu i kako se ovo s kretanjem zemlje i sunca slaže, oblik mu i netom opisanu površinu, pa sastavimo li sve to u jednu sliku, to nam ta slika jasnimi potezi prikazuje povjest mjesečeva postanka, njegov razvitak i konac njego-

---

— Nije on ubit, on je pao! odvrati Pillone dosta strogo. Što htijaše stari ludjak kod naših predstraža, kad neznadjaše lozinke! Ludjak! Zar nije poznavao zakona, što još od starijih vremena u nas vriede? Nije li se više sjećao, da je za novac jednog od najboljih mojih ljudi izdao, a da mora onaj umrieti, koj Pillona izdade!

— On se rad mene nadao oproštenja, kad bi ti donio moje pismo, uzvrati Filomela sladkim glasom. Ti bi mu bio ipak prostio?

Pillone šućaše šasak, a tad reče:

— Ne, pa da si se i ti zanj zauzela. Meni valja uzdržat red medju ljudmi, želim li ostat gospodarom, — a za izdajicu samo jednu znamo kazan — smrt!

— Ti me ne ljubiš, Pillone! Ti me nisi nikad ljubio! kliknu djevojka vatreno gledeć! Jer drugče ti bi bio štitio starca, koga je možda nevolja na onaj čin nagnala.

— On je jur nagradjen za svoja djela; nu ja nisam izdao u tu svrhu zapovjedi, reče Pillone ljepšim glasom. Ti neznaš Filomelo, kako je težko medju ovimi divljimi i drzkimi ljudmi sačuvat ugled; oni drže život igračkom. . . . Veliš mi da te ne ljubim! Nije li tomu najbolji dokaz povjerenje, što ga imadem opet u tebe? Neznaš li, da su gotove sve priprave, da mene uhvate, a moje ljude ubiju? Podufah se sići u ždrielo lavsko, pa kad sam se ove noći ovamo, šuljao da tebe nadjem, prodjoh mimo vatre bersagliera, što ju naložiše na trgu sorrentinskom. Izkazaše mi još počast; nu da me je samo jedan od njih u tom odielu prepoznao, — ubiše me ko biesna psa na mjestu! . . . Veliš, da te neljubim! Nisam li ti sve dao što si zahtievala? Nisam li ti uslišao svaku molbu i rad tebe izvrgao toli često život? . . . . Neljubljah te! . . . Jesi li zaboravila onu noć na obali posilipskoj? Tko bijaše, koj je lukava prosjaka, onog policajnog uhodu, ubaviestio, da sam ja prisutan? Ti si me izdala, Filomelo, i tebe bi bila morala stignut ista sudbina, što je snašla sirotu ludova Rafaela! Ti si posijala razdor medju mojima ljudma, jer nepoduzeh ništa proti tebi. Ti se dade uhvatit i od oružnika u Napulj odvest a sad, kad dolazim ovamo pun povjerenja, ovamo, gdje me jedan tvoj mig može uništiti, — sad veliš, da te neljubim!

— Ne kori me, Pillone, dok je sva krivnja na tebi, uzvrati Filomela i podiže ponosito glavu. Jesi li zaboravio, što se one večeri malo prije medju nami dogodilo? Nesjećaš li se više, da si me prisilio, nakitit se nakitom i prisustvovat svatbi, koja mi ni malo po ćudi nebijaše? Zamrzih na te Pillone, kad se one večeri tihom i tamnom površinom morskom vožah; zamrzih i na sebe te bi se bila u vodu strmoglavila, da me nisu zadržale osvetne misli! Nu kad si ti zaplesao s Giovaninom tarantellu, kad si uzeo kitaru i vatrenom improvizacijom stao slavit njenu svatbu, tad si me ranio strašno, — strašno! U onaj čas nebijah više medju onimi ljudmi tvoja izabranica, već tvoja priležnica, s kojom si prema hirom postupao! Vidio si ti to, i da probliedih i moje suze, ti vidje, da sam se ja, vjerenica Pillonova sgurila u ugao — al nedodje u tvoje tvrdo srdce ni trak milosrdja! Bijaše mi sudjeno gorku čašu do dna izpraznit i onaj niz bisera, što si mi ga dao prvim darom naše sveze, — tu krvavu sponu medju nami, ti sam ju podere i objesi njoj oko vrata! U onom času ja bi te bila mogla ubit. Nu žena nesmije nosit poput tvojih ljudih oružja. I poprimih se sredstva, što mi bijaše najbliže, pa jer sam uprav tako dobro znala kao i ti, što bijaše zanatom onog prosjaka, prijavih te bjesna i zdvojna. U istinu bijah luda od jala i mržnje, jer sam tada više znala, no ti ovaj čas i slutiš.

(Nastavak sliedi.)

voga bitisanja; a ta povjest je paslika povjesti naše zemlje.

Prije tisuća i tisuća vjekova, tako nam pripovieda mjesečeva poviest, bijaše, on usijana gruda, oddvojena od takodjer žaroždke zemaljske kruglje. Odtisnut sredobježnom silom a ujedno pritegnut suteži morade se kretati oko zemlje a s ovom okolo sunca. Krećuć se bez prestanka izžarivaše mu površina sveudilj toplote u mnogo hladniji svemirski prostor i tiem ohladi iza nekog podulјeg razmaka za toliko, da mu se je vanjska vrsta, tvoreć koru, počela ukrutnuti. Ota vanjska kora bila je od početka svoga do danas neprestance podvrgnuta raznim promjenam. Lelijanjem nutrnje, još uvjek tekuće jezgre, bude na mnogo strana probijena, isto tako morade, stezuć se daljnjim ohladjivanjem sve više i više, na raznih mjestih popucati a kroz rupe i pukotine prodirala iznovice židka nutrnja tvarina. Ukrutnuv na površini, postade ta iztičnća masa zametak brjegova i uzvisinah a neozledjena prvobitna kora ostade razmjerno ravna i niža. Pošto je ciela gruda još više ohladnula, mogahu se i vodene pare, koje ju do onda zaokružahu, na nj oboriti i na najdubljih mjestih sticahu se prva mora. Opet iza duljeg razmaka mogao se razviti prvi zametak života a iz prve klice razvijaše se stepemice sav niz oživjelih bića. Nu ohladjivanje napredovaše sveudilj. Voda prodire po malo u dubine krute kore, tvoreć tamo nove kemičke spojine i samo manji dio vraća se na površinu. Život, kој se je donjekle razvio, počimlje s nestašice vode pa i s nedostatne topline pogibati, a i uzduh zalazi sve dublje u koru i ponestaje ga s površi. Kora je medjutim već skoro posve ohladnula. Stezanjem nastale pukotine neizpunjuje više prodiruća žitka tvarina, ta i jezgra je već odavna okrutnula, i otvoreno zijaju silna ždriela i duboke razsjeline. Vegetaciji ni životu neima sada više ni traga. Golema pustoš zaodjenula je svu površinu mrtvilom: gole ravnice, pokrite krši, gole hridine, razpucane na sve strane, nigdje glasa, svuda na okolo slika i prilika nieme smrti. — —

Do ovde nas je dopratila povjest mjeseca. Hoćemo li joj i dalje sliediti? Bi li zavirili i u daljnju budućnost? — Ona nam pokazuje sveudiljnje raztvaranje — i opet iza tisuća i tisuća vjekova, kadno privlačiva sila nebude više mogla držati ukupnu masu mjeseca, razpasti će se ona te razlećeti poput miriada sitnih meteora po vaskolikom svemiru! Harazim.

RAZGLED PO SVIETU.

I. HRVATSKA.

— Krajiški zastupnici, koji su se 13. kolovoza bili sakupili u Zagrebu u broju od 196 osoba, upravili su na Nj. Veličanstvo cara i kralja predstavku, kojom prosvjeduju proti gradjenju željeznice po osnovi ugarskog ministra, kojom mole, da se ista gradi po osnovi glavnog zapovjedničtva zagrebačkog i da se investiciona zaklada krajiška u zemljištniku uknjiži kao privatno vlastničtvo krajine, a uprava tog imetka povjeri izključivo povjerenstvu iz krajiškog naroda.

— Danas su u Hrvatskoj na dnevnom redu pučke skupštine, koje sve smjeraju proti daljnjem obstanku turskog gospodstva u Evropi. Takove skupštine bile su: 12. kolovoza u Koprivnici, gdje su govorili gg. odvjetnik Filip i župnik Beruta; 15. kolovoza u Crkvenici, gdje uzeše rieč gg. odvjetnik Pilepić, N. Polić, M. Polić, Jović, Kolarović i Potočnjak; 19. kolovoza u Sisku, gdje govorahu gg. Pravdica, župnik Matosović i M. Lovrić; isti dan u Križevcih o iztočnom pitanju i o krajiškoj željeznici, gdje su govorili gg. župnik Ferkić i urednik našega lista, M. Grlović; isti dan bijaše takodjer u Zagrebu skupština glede krajiške željeznice, te su govorili gg. dr. Lorković, Gjuro Popović, Fran Folnegović, Dr. Petar Tomić i A. Sporčić. Rezolucije što su ih ove skupštine primile u glavnom se doduše slažu, da mora turskom gospodstvu doći kraj, al nam se čini da nije manje važna i ona strana pitanja, koje stanovište mi Hrvati uzimljemo na prema tomu kao politički narod? Sjegurno je kukavno, kad se to boje neki ljudi čuti i o tom što izjavit. — Za sliedeće dane spremaju se nove takove skupštine u Varaždinu, u Sv. Petru kod Križevca, u Virovitici i Rumi. U Rumi želi „srbski narod“ izjavit svoj politički pravac. Pošto u Hrvatskoj neima druge političke narodnosti od hrvatske, to će valjda u Rumu doći Srbi iz kneževine, a tim će valjda težko po zakonu moći oblasti dozvolit kakove izjave. Bude li to ipak, tad mogu i braća Slovenci doći iz Ljubljane k nama, da izjave svoje stanovište.

— Hrvatski sabor, o kom toliko put javili, da će se sastat, uzprkos jasnu slovu zakona, nebude ove godine zasiedao, jer 15. rujna počimlje ugarski sabor, a tad nemože bit viećanja kod nas.

II. SLAVENI AUSTRO-UGARSKE MONARKIJE.

— **Galicija.** Lavovski sabor prihvatio je adresu na cara, u kojoj izražuje svoje želje glede Poljske.

III. INOZEMNI SLAVENI.

— **Rusija.** Stvari na ratištu nisu se znatno promienile. Rusija privlači i usredotočuje nove pomoćne čete na Dunavu. General Gurko preuzeo je zapovjedničtvo garde i na njegovo mjesto došao je general Kvičinski. U Trnovu zapovieda sad knez Svatopluk Mirski, a general Zatov preuzeo je zapovjed nad spojenim svojim korom s Krüdenerovim. Vele, da će i Totleben i Kauffmann dobit koje zapovjedničtvo.

— Od 21—23. kolovoza bjesnio je boj u Šipačkom klancu, te su Rusi suzbili deset navala Sulejman Paša. Palo je mnogo mrtvih. Tu zapoviedaju generali Dorošinski i Stoletov.

— **Bosna.** Vodja bosanskih ustaša pukovnik Despotović izgubio je 3. kolovoza okršaj kod Crnog potoka, na proti četam Izmet Paše, Halil-Bega i Hasan-bega. Ustaša bijaše do 3000. Despotović predje kod Drenovca granicu, bude uhvaćen te kroz Zagreb odveden u Linc u zatočenje.

— **Crnagora.** Crnogorci zauzeše jednu kulu tvrdjave nikšićke te je nade, da će sad i ova pasti u njihove ruke.

PARIŽKE RAZVALINE

G. 4875.

SLUŽBENA I NEIZDANA PISMA.

S FRANCEZKOGA IZVORNIKA PREVELA P. K.

(Konac).

Ne mogu odoljeti svome ganuću, pišući Vam ove redke, te s toga odlučih da završim. Buduće naše izvješće ubaviestit će Vas o novom poduzeću i o nadah, što ih gojimo za budućnost.

Čast mi je ostat s osobitim štovanjem

Vaše preuzvišenosti

najpokorniji, najodaniji i najposlušniji sluga

L. Valfleury,

član instituta, i akademije liepih umjetnosti.

VII.

Njegovoj preuzvišenosti g. ministru pomorstva i naselbina u Nouméi (Calédoniji.)

Pariz 6. travnja 4876.

Gospodine ministre!

U zdvojnosti uzimljem evo pero, da Vas pojetim posljednim bez sumnje izvješćem, što će ga Vaša preuzvišenost iz Pariza dobiti. Neću navadjati nikakovih izprikā o mom postupanju, neću niti ocrnjivati one ljude, koje mi pridieliste za pomoćnike, koji medjutim vrlo kukavno osramotiše kaledonsku zastavu; nastojat ću da iznesem Vašoj preuzvišenosti iskrenu i nepristranu predstavku kako sliedi:

Prvih dana mjeseca travnja spazih medju našimi vojnici neku uzrujanost, neku naklonost k bunjenju. Brzo i onergično si preduzeh, da to ugušim, ali badava; naskoro bo poče sa svih strana mrmlanje pače i grožnje. Ja počeh razpitivati častnike o tom, ali iz njihovih nesigurnih i okolišajućih odgovora nemogah ništa razumjeti. Ipak čvrstom namjerom, da to dovršim, najavih, da ću sutra poći promotriti sve čete.

Prenoćih na ladji, a o podne prodjoh glavnom ulicom, gdje nadjoh sve čete postavljene u ratnom redu.

Tu mi se prikaza srce parajući prizor. Većina ljudih bijaše obučena u radničkom odielu, zainativ se obući u paradnu odoru. Pomješani s tuzemci, smijahu se do volje, pjevahu, pušahu, a boce s vinom šetahu od ruke do ruke, pa kad ih izprazniše nemilostno ih bacahu na stranu. Kod mog dolazka častnici zauzeše svoja mjesta i ostaše nepomični. Čim stupih u drvored, susretoše me oduševljenimi uzklici i smješanim kričanjem, čemu se medjutim nemogoh dovinuti uzroka. Izgledalo je, kao da se je ovim nesretnikom nešto iznenada u glavu uturilo. Počeh govoriti, al se na to kričanje udvoji i jedva mi bijaše razabrati ovih, ponajčešće opetovanih uzklika: živila republika! Sloboda štampe! Sloboda skupštinam! Dole s kapitali! Sloboda mišljenja! Preustroj radnje! Dole s globljenjem! Sve mi posta jasno.

Ja uvidih, da sam pogriešio, što dozvoljivah svojim četam, da često obće s tuzemci. Ali politička buncanja ovih barbara bijahu tako bezazlena i dječinska, da je zaraz izgledao sasma nemoguć. Oh, osvjedočen sam danas o tom, da se nevaraju oni učenjaci, koji tvrde, da je Noumea utemeljena nekom francezkom naselbinom! odazva bo se glas krvi: jedna iskra je bila dovoljna, da probudi kroz trideset stoljeća oslabljeni nagon.

Nikako neznadoh, čemu da se odlučim, kadno izadje iz svoga reda te pristupi k meni neki čovjek.

Po odličju i bisernici, koja mu je krasila kapu upoznah glavara tuzemaca.

— Gospodine admirale, reče mi veselo, vi vidite da je svaki napor uzaludan; mi bo brojimo

— **Srbija.** U Srbiji bila je nastala ministarska kriza, koja se medjutim opet poravnala. Mnogo se govori o tom, da će Srbija stupit opet u akciju, jer je opet podielila vojsku na četir krila i imenovala zapovjednike. Tko pozna materijalno stanje Srbije i znade kako joj se onomlani godilo nemože tog vjerovati.

IV. AUSTRO-UGARSKA MONARKIJA.

— Peštanski krugovi su rad krajiške opozicije proti željeznici vrlo uzrujani.

— Stari agitator Lajoš Košut opet je usrećio sviet pismom, u kojem se i on odlučuje za tursku civilizaciju!

V. ROMANSKI NARODI.

— **Francezka.** Maršal Mac Mahon putuje po Francezkoj, da kortešuje za nove izbore. Ovih se dana navratio u Cherbourg, Caën i Evreux. Gradska vieća svigdje su uzkratila što doprinieti u svetčan doček.

— **Talijanska.** Taljanska ustvrdjuje Rim; proti komu? Garibaldi se izrazio proti tomu.

VI. GERMANSKI NARODI.

— **Englezka.** Englezki parlament odgodjen je do 30. listopada. U zadnji čas predložena je Englezka plava knjiga o iztočnih dogodjaji, u kojoj ima nekoliko zanimivih akta; n. pr. o Rumunjskoj, o kojoj veli, da je faktično neodvisna, al ne pravno, te da će se to riešit kašnje sporazumno s evropskimi velevlastmi.

VII. INORODNI EVROPSKI NARODI.

— **Turska.** Kerim Paša stajao je jučer pred ratnim sudom. Dogodit će mu se valjda toliko, koliko i ubojicam konzula u Solunu, koje je Turska na slobodu pustila. Velevlasti će proti ovomu posljednjem faktu prosvjedovat; — a knez Reuss, njemački poklisar u Carigradu, nije u takovu, pitanju Grof Zichy il M. Layard.

— **Grčka.** Grčka vojska usredotočuje se na granici te se može za izvjestno očekivat, da će skoro započet akcija. Za taj slučaj, vele, da je dobio turski admiral, Hobart Paša, zapovjed grčke luke bombardovat.

— Na Kreti buknuo je ustanak te je već došlo do sukoba, u kom je palo 30 Turaka i 17 kršćana.

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Družtvo „crvenog krsta“ u Biogradu u ime svoje visoke zaštitnice kneginje Natalije, podielilo je zagrebačkomu odvjetniku gosp. dr. Simi Mazzuri za pružene usluge ranjenim i bolestnim u srbsko-turskom ratu 1876. družtveni krst. Isto odlikovanje dobio je gosp. Ilija Guteša, trgovac zagrebački

— Dr. Konstantin Josip Jireček, imenovan je privatnim docentom na pražkom filozofičkom fakultetu „za etnografiju i poviest balkanskog poluotoka i pontijskih zemalja u sriednjem i novom vieku“.

DRUŽTVENE VIESTI.

— Družtvo zagrebačkih veterana i karlovačko dobrovoljno vatrogasno družtvo posvetit će svoje barjake 8. rujna o. g. prvo u Zagrebu, drugo u Karlovcu.

— Hrvatsko planinsko družtvo pripravlja izlet na plitvička jezera prvih dana rujna.

ZGODE I NEZGODE.

— U Zagrebu je u noći od 18. na 19. kolovoza izgorila u tesarskoj ulici Heinzlova velika parna pila za drvo. Kako je tu na skladištu do 2000 hvatih drva, mogla se dogodit velika nesreća; ovako se požar ograničio samo na skladište i strojarnu. Šteta je do 40.000 for. velika. Vodu su ćak iz Save morali voziti; to je glavnoga grada vrlo nedostojno.

— Ruski grad Samara izgorio je 5. kolovoza velikim dielom. Uništeno je 150 kuća, 2 crkve, kuća guvernera, policajna sgrada, banka i. t. d. pisma i novce su spasili. Šteta je ogromna.

ŠKOLA.

— Na riečkoj hrvatskoj gimnaziji bilo je koncem ove školske godine 176 djaka. Po napredku dobiše: 30 prvi red s odlikom, 103 prvi, 14 drugi popravni, 8 drugi nepopravni, 17 treći red; 4 nebjahu izpitana. Izpitu zrelosti podvrglo se 17 djaka, a uspjelo 13.

— Na bečkom sveučilištu bilo je koncem godine upisanih slušatelja 3610. Po fakultetih dielili su se ovako:

bogoslovci	139	urednih	i 28	izvaurednih sluš.
pravnici	1545	„	i 157	„ „
medicinari	750	„	i 75	„ „
mudroslovci	718	„	i 58	„ „
farmaceuta	140.			

ZDRAVSTVO.

— U Krapinske Toplice stiglo je do 15 kolovoza 1455 gosti, u Varaždinske Toplice do 12. kolovoza 1486.

NARAVOSLOVJE.

— Na 19. o. mj. n 11 satih 36 časaka na večer osjetio se u Kotoru i u cieloj južnoj Dalmaciji i Crnojgori potres, koj je potrajao 2 sekunde.

— Velika etnografska izložba ima g. 1879. bit u Moskvi. Veletržac L. Poljakov dao je u to ime 20.000 rubalja.

— U Ecuadoru u centralnoj Americi od mjeseca lipnja traje strašna provala vulkana Cotopaxija. Štete vrlo su velike.

STARINE.

— U Križevcih izkopana je 18. kolovoza na Pušći, prigodom snaženja potoka Koruške a na vlastničtvu gostionika Josipa Uršića podkova, kakove valjda još svi naši starinari i strukovnjaci nisu vidili. Promjer podkove od jednog do drugog kraja iznosi 11 cntm., duljina 10 cntm., razklon jednog rta od drugog $6\frac{1}{2}$ cntm, širina same kovi pako $4\frac{1}{2}$ cntm, debljina samo 4 mmtra. Na svakom kraju zavoja ima po tri rupe. Pošto je podkova

---

osam tisuća dobro naoružanih ljudi i nijedan stranac reće metnuti nogu na ovu našu zemlju; pokorite se dakle svršenom činu te budite našim. Vladanje tiranizma primače se kraju i vi čitate na našoj zastavi tri samo rieči: sloboda, jednakost i bratinstvo. Ove će s nami obaći cieli svet, pa zato, doda u smjehu, to nije mnogo za jednoga admirala. Primite dakle moju ponudu, a vi ćete zadržati vaš naslov, vašu službu i vašu sjajnu odoru.

Zbunjen ovim predlogom, obratih se pitajućim pogledom prama poštenim mudracem, koje mi pridieliste za savjetnike.

Svi kimnuše glavom.

Glavar pristupi k njima.

— Gospodine Seyssele, reče jednomu od njih, pruživ mu svoju ruku, mjesto, koje uztražiste dozvoljeno Vam je od novog upravitelja. Odpisom potvrdjenim prije deset minuta vi se imenujete čuvarom spomenika na trgu pristaništa. . . . . .

. . . .

. . . .

7. travnja.

Moje jučeranje izvješće bje prekinuto posjetom našeg novog glavara. On dodje da mi protumači one političke ideje, koje će biti u porotnom sudu njegove vlade te mi saobći nešto o socialnih preustrojstvih, koja mu se bjehu utuvila u glavu. Neke ovih ideja su, meni se čini, sbilja vrlo umne, pače vrlo prikladne; jer s mnogih obzira temelji na kojih počiva moderno udruživanje jesu barbarski, neprikladni i, na sreću, truli. Nisam medjutim našao za shodno, da ga poduprem svojim starim izkustvom.

Pošto nisam voljan, da plivajući dodjem u Nouméu, to sam prisiljen ostati ovdje, jer me svi moji mornari napustiše, što više, zaustaviše mi sve brodovlje. Uslied toga mećem evo ovo izvješće u dobro začepljenu bocu, te ću ju dati baciti u more, a slučaj će ju Vam, poštovani ministre, kada i kako on (slučaj) želi dostaviti.

Pozdrav i bratinstvo!

Admiral Barun Quésitor.

Opazka:

Za bolje shvaćanje nekih okolnostih, što se spominju u ovoj satiri, napomenuti nam je, da se imadu pod onim podzemnim grobljem, što su ga ti tobožnji učenjaci našli, razumievat louvrske sbirke, u kojih je izloženo ogromno umjetničko kiparsko blago.

Nadjena pako tobožnja kolajna s nadpisom kako ga pročitaše učenjaci:

VINCIT
IN
BELLO

ima se ovako razumit: U Parizu je običaj vinotržaca na male mjedene kolajne urezat „Vins in bouteilles“ (Vino u butelja), te ih ili objesit samim bocam o vrat il ih izložit na mjestu gdje se finije vino toči. Tako su došli do toga učenjaci, da to onako čitaju. I sjegurno je duhovita satira: „Vino u butelja“ = „Pobjednik u ratu.

KONAC.

odviš zvučna, i tvrda nije se dalo odmah konstatovat od kakove je kovi. Mnienje je, da bi mogla poticat ćak iz turskih vremena. Ovu podkovu kao i onih pet sjekira iz bakrene dobe, o kojih smo izvjestili u 7. broju donio je urednik „Hrvatskog Svjetozora“ u Zagreb, da ih dade razgledat i tad smjestit u muzeju.

VOJSKA I POMORSTVO.

— Ruska vojska izgubila je na evropskom ratištu od početka rata do 9. kolovoza svega skupa 14.459 mrtvih vojnika.

— Dne 30. rujna 1876. bijaše zapisano u vojničkih knjiga taljanske kraljevine — 901.700 vojnika i to:

1. Stajaća vojska: pješaka 230.998 vojnika, vojni distrikti 211.184 vojnika, alpinske kompanije 7.232 vojnika, bersagljera 39.319 vojnika, konjanika 27.445 vojnika, topničtva 57.571 vojnik, genie 10.211 vojnika, kralj. karabinieri 19.706 vojnika, vojne škole i učilišta 4.331 vojnika, zdravstva 3.705 vojnika, invalidni i veteranski sbor 1.315 vojnika, vojne konjušnice 114 vojnika, disciplinarne kompanije 542 vojnika, vojne kaznione 1827 vojnika, oficira u službi 11.166, oficira u razpoloživosti 168, oficirskih zamjenika 1870. — Ukupno 628.804 vojnika.

2. Provincialno vojničtvo (Milizia mobile). Linijskih pješaka i bersagliera 251.631 alpinskih kompanija 2024, topničtva 12.158, genija 2837, oficira 2313, ukupno 270.973 vojnika i još k tomu 1923 pričuvnih oficira.

Uz tih svih 901.700 momaka stajaće i provincialne vojske, bijaše još teritorijalnog vojničtva upisanog 143.948 momaka, tako, da je Italija imala taj dan 1,046.643 vojnika. Od svih tih bijaše ih pako samo 149.615 momaka u službi, sve drugo na dopustu.

GOSPODARSTVO.

— U Holandiji sad se spremaju ogromne priprave za osušenje Zuyderskog jezera. To nije jezero kako ga mi razumievamo pod tim imenom, već je veliki morski zaliev, koj je nastao počam od g. 1287., kad je more provalilo u zemlju te sve više prodiralo. Sad je to 30 satih dugo i 10 satih široko more u obsegu od 54□ milje po kom se medjutim neda rad mjestimične velike plitkosti plovit. Haarlemsko more već su tako u Holandiji izsušili pa sad će i kroz Zuydersko jezero povući 40 kilometra dug a 50 kilometra širok nasip, koj će vodu za pol metra nadvisit. Tad će nastavit velike parne sisaljke od 10.000 konjskih sila, koje će moći na dan 6,500.000 kubičnih metara vode iz opasanog jezera izsisati. Uzmemo li popriečno dubljinu jezera sa 4 i $^1/_2$ metra, to će taj posao trajat 16 godina. Trošak proračunan je na 335 miljuna franaka. Prem je to ogromna svota, to će se ona podpuno nadoknadit i dvostruko izplatit jer će Holandija dobit novu provinciju od 195.300 hektara zemlje. Sudeći po izkustvih, stečenih kod izsušivanja haarlemskog mora, moći će se od zuyderskog jezera barem 176.000 hektara obratit u gospodarske svrhe, a hektar se može prodat popriеko po 4000 franaka.

PROMET I TRGOVINA.

— Parižki „Journal officiel“ donosi izvješće francezkog ministra trgovine de Meauxa i dekret predsjednika republike, kojim se odredjuje broj nagrada i komisije za buduću svjetsku izložbu. Uslied toga opredieljuje se za nagrade svota od 1,500.000 franaka. Medjunarodna porota sastoji od 350 inozemnih i 300 francezkih porotnika i od 175 inozemnih i 150 francezkih zamjenika. Inozemne imenovat će dotične vlade prema prostoru što ga zauzimlju zemlje u izložbi, francezke predsjednik na predlog izložbene komisije. Porota ima od 1. lipnja do 1. rujna 1878. svršit svoje poslove. Nagrade će se dielit 10. rujna. Za poljodjelstvo i industriju odredjeno je 100 velikih nagrada (u gotovu novcu), 1000 zlatnih, 4000 srebrnih i 8000 mjedenih kolajna i 8000 pohvalnica; za umjetnine 17 počastnih medalja, 32 kolajne prvog, 44 drugog i 48 trećeg reda.

TVORNA UMJETNOST.

— U sveučilištnoj knjižari Albrechta i Fiedlera u Zagrebu izložene su sad četiri slike krajiškog stipendista g. Nikole Mašića, o kom smo javili, da je odlikovan u Monakovu kolajnom. G. Mašić poslao je te četiri slike na dar preuzvišenom gosp. Mollinaryu a ovaj ih izložio, da se vidi napredak njegova štićenika. Prva slika od prilike metar visoka a tri četvrta metra široka predstavlja neku vrst slikarskog genra što ju zovu „Stillleben“, t. j. mrtvu narav, prem se po svojh dvih primjesah nemože sasma ubrojit u tu vrst, naime po živu dječaku, koj sa strane sjedi i živu zecu koj se gosti zelenjem. U glavnom su tu vrlo duhovito razredani crveni i bieli luk, cvjetača (Karfiol), cikla, košare, zvonci, sjemenje, svietiljnik i t. d. Oponašat narav ovako u njezinu nedohitnu smrtnu miru vrlo je težko a malo zahvalno, al je gosp. Mašić umio doista podpuno zadovoljit težkoj svojoj zadaći. — Druga slika nešto je manja te predstavlja sjedećeg krajišnika s lulom u ustih i čašom vina u ruci. To je tako vjeran tip našega graničara, da nam se u istinu mili. Treća slika predstavlja portret stare bake, a četvrta naslonjenog o zid taljanskog piferara. Sve ove slike izdaju mnogo umjetničkog talenta, a nose sve biljeg monakovske škole. Risanje je Mašićevo liepo; boje više krupne no živahne, smjer realističan. Mi mislimo, da bi gosp. Mašić mogao postat znamenitim umjetnikom, na čast Hrvatskoj!

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Tipografički pjevački sbor „Sloga“ u Zagrebu priredjuje veliki svečani koncert uz sudjelovanje podpune vojničke glasbe dne 1. rujna u 8 satih na večer u prostorijah svratišta „k Caru Austrijanskomu“ u svrhu prenosa ostanaka slavnoga hrvatskoga pjesnika Petra Preradovića iz Beča u domovinu. Program je vrlo obilan.

— Buduće sezone prikazat će Rubinsteinovu novu veliku operu „Nero“ u Parizu. Sam skladatelj ravnat će orkestrom.

— Posljedni novitet parižke velike opere „Lahorski kralj“ stajao je upravo u insceniranju 250.000 franaka. To je vrlo mnogo, jer se na ukrašenje predstavah nije ni za carstva toliko trošilo. Zadnjih sto godina u obće se je taj luksus smanjio. G. 1773. stajalo priredjenje baleta „Bellerophona“ 350.000 for. Za carstva pako: „Trajanov triumf“ 170.000, „Aladin“ 188.200, „Don Carlos“ 124.288, „Hamlet“ 100.893, „Faust“ 118.091 franaka.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Dne 4. kolovoza izvjestio je u sjednici francezke akademije Camille Doucet o nagradjenih književnih radnjah od ove godine. Po tomu je akademija podielila nagrade dvadeset i šestim književnikom u vriednosti od 120.000 franaka. Doucet je spomenuo s osobitom hvalom djela: „O Mariji Stuart, njezinoj parnici i smrti“ po novih, piscem nadjenih izvorih napisao R. Chantelauze i „Poviest Ugra“ od Ed. Sayousa. Obojica dobiše po 3.000 franaka. Znamenite su još nagrade primili medju ostalimi: Jules Gèrard za svoje djelo: „La Philosophie de Maine de Biran“; Paul Allard za: „Les Esclaves chrétiens“; Sauvage za: „Poesies morales et litteraires“ Lucien Biard za „A travers l'Amerique“; Ferraz za „Etudes de la philosophie en France“ Henri de Parville, za „Causeries scientifiques“; Charles Lanthéric za „Vues mortes du golfe de Lyon“; René Kerviler za „Bretagne á l' academie française“; gospodična Louisa Bertin za „Nouvelles glanes“; Alphonse Vetaut za „Charlemagne“; Abbé Houssaye za „Histoire de cardinal de Bérulle“; Emile Montegut za „Ouvres completes de Shakespeare“; Foncin za „Essais sur le ministere Turgot“; Charles d' Héricault za „La Revolution de thermidor“; E. Zeller za „Henri IV. et Marie de Medicis“; Eugen Pelletan za „Jarousseau, le pasteur du dessert Reyan“ i Adolphe Régnier za „Les grands écrivains de France.“ Još su nagradjeni Develay, Eugene Despois, E. Lavisse, Charles Capmas, Louis Depret i Sully-Prudhomme.

— U Trstu rade rodoljubi o tom, da se oba politička lista: „Edinost“ i „Soča“ spoje u jedan valjan i oveći slovenski list, komu bi tako bila zajamčena budućnost. Radi se takodjer o tom, da se ustroji veliko slavensko družtvo.

— Nakladom L. Hartmana u Zagrebu izašla je knjiga „Recht und Gericht in Montenegro“ von Georg Popović. Ciena 80 novčića.

— Od „Srpske Zore“, vrlo dobro uredjivanog ilustrovanog bečkog lista, izašao je osmi svezak. Kao posebni prilog donosi „Horvatovićev Marš“ za glasovir od Marinkovića.

— Ivan Turgenjev, izdao je netom malu pripoviest „Razkaz otca Alekseja“.

— A. V. Sollogub, sin slavnog ruskog spisatelja Vladimira Solloguba, izdao je jedan svezak svojih radnja. Kao što je otac birao visoko družtvo, tako je sin uzeo predmet svojim novelističkim radnjam iz nižih krugova.

— Poput glasovitog Vapereauovog literarnog leksikona izdavat će sad J. J. Weber u Leipzigu djelo: „Literarhistorisches Universalleksikon.“ Vapereauov „Dictionaire“ je u istinu izvrstno djelo, nuždno svakomu, koj se bavi knjigom. Ima u njem crta biografičnih od svih znamenitih ljudi svih civilizovanih naroda, — al o jednom Hrvatu nigdje ni govora. To je sjegurno velika nepravda nam, a naša krivnja, koji se još ni danas neufamo ni nemarimo iznosit našega imena u velik sviet i djela naših. Možda bi se dalo što uradit kod Weberovog leksikona. Mi mislimo, da bi tu prvi bili zvani tudjinstvo upućivat naši sveučilištni profesori i književnici sami, jer je prava sramota, kad se za Preradovića, našega „najvećega“ pjesnika nezna, a kad Gaja i Kukuljevića i druge čitamo pod rubrikami „Ilirische Slaven“, — ako ih u obće ima ondje.

NOVINE,

koje su od 18—25. kolovoza s nami u savez stupile.

23. „Narodne Novine“ pol. dnevnik. Zagreb.

UMRLI.

— **Grof Connestabile**, znameniti taljanski arheolog, †. u Perugiji. Izdavao je perugjinske spomenike u prekrasnom djelu.

— **Teofil Zaleski**, poznati poljski humorista i feljtonista pod imenom Bocian znad Nurca, † u Kalejczycach u Grodzienskoj guberniji star 67 god.

— **Sir Henry Codrington**, najmladji englezki admiral s podpunim naslovom u englezkoj floti, rodjen 1809. † 4. kolovoza u Londona.

— **Octavian Cumberland**, englezki kontreadmiral, rodjen 1813. † 10. kolovoza u Londonu.

— **Jan Karel Rojek**, česki spisatelj, dekan budynski, rodjen 31. ožujka 1804. † 11. kolovoza u 74. godini.

ARGOSTOLSKI MORSKI MLINOVI

Svraćamo pozornost naših čitatelja na neko reć bi čudo, koje se kaže u jonskom moru na otoku Kefaloniji. Ob ovom pisahu ne davno čuveni nekoji pisci pa i najznatnije novine u svojih literarnih podlistcih. Mi izvješćujemo po listu „Mittheilungen aus dem Gebiete des Seewesens“, jer je predmet ondje svestrano razpravljan, te obuhvaća sva dosadanja izvješća.

Pred ulazom u jadransko more na kraju uvora, na otoku Kefaloniji, koji dieli argostolsku dragu od velikog Libadskog zalieva, ponoruje morska voda neprestance u zemlju i to tolikom množinom i silom, da dva mlina dan za danom rade. Još je veće čudo, što do danas nebijaše taj pojav dostatno iztražen a kamo li dovoljno znanstveno protumačen. Bit će i na drugih mjestih uzroka, koji radjaju ovakve posljedice, ko što je ova, tek pred nekoliko decenija obretena argostolska, nu do danas nisu poznate. Znali su istina Kefalonski stanovnici, da haluga (Seetang) kao i drugi plivajući predmeti na sjevernom kraju pomenutoga uvora prema obriežju napiru; ali tek g. 1835. podje slučajem za rukom pronaći neposredni uzrok tomu strujenju. Tadašnji poreznik Stevens začu šećuć pri žalu, da mu pod nogama voda šušti. Izkopa rupu, te vidje morsku vodu (početkom misljaše da je vrutak sladke vode) obarati se u zemlju. Iztraživaše dalje i nadje četiri takva mjesta. Uzme taj predjel pod zakup, da namjesti mlin. Da koncentruje vodu i svu silu uporabi, zabuši sve prosjeline do jedne, a razširiv dovoljno tu jednu, svede prekop do mora. Na prekopu što ga pretiče morska voda velikom brzinom, sagradi mlin. Brana prema moru služaše mu, da voda po volji uzpre ili ju sasvim zagati.

Bilo je ljeti 1835., kad se prvi glas razni do Englezke o tom pojavu. Dugo ne zanimaše to sviet, samo nekoji učenjaci kušahu riešiti tu zagonetku. Putnici čudjahu se, a Pückler-Muskau uztvrdi, da je vriedno samo radi toga pojava uputit se na Kefaloniju, jer da je nepojmljiv i jedini valjda na svietu. Ali ni jedan ne pokuša protumačiti to čudo temeljito, svi se bo zadovoljavahu nagadjanjem, pa tako postaše raznovrstne protusloveće se podmjene ili hipoteze. Nekoje ćemo ovdje spomenuti, da se čitaoci upoznaju s tom zagonetkom već s toga, što nam je malno ne u najbližem susjedstvu, što i naša monarkija ima komisiju, kojoj je zadatak iztraživati Adrijatik sve do Krfa i što naši ratni i trgovački* brodovi onamo često navraćaju.

Prije nego predjemo na pojedine nazore, spomenut ćemo da je g. 1859. ne daleko staroga mlina sagradjen drugi, na drugom mjestu, gdje suklja voda. U sisalištih obaju mlinova niže je površje vode, gdje brana zakrčuje utok, za čitav metar, nego li je površje morsko u dragi, a i plima i osjeka i vjetrovi djeluju na-nj. Vode utiče na dan kroz razsjeline obaju mlinova do $1\frac{1}{2}$ milijuna hektolitara. Još imamo spomenuti, da se i sladke vode izlieva upravce u te razsjeline, jer je argostolska okolica razmjerno puna vrelâ, premda veći dio otoka oskudieva vodom.

* U tom je zaljevu gradić Argostoli, glavno mjesto otoka, ima 5000 duša, licej i biskupiju. Na glasu je osobito radi svoje mnogobrojne trgovačke mornarnice i trgovine. — Kefalonija je najveći otok u arhipelagu, ima 12 četvornih m. i 72.787 st. Tu ima podrtina nekojih starih gradova, kao Kraniona i Pale sa ciklopskimi gradjevinami.

(Nastavak sliedi).

METEOROLOŽKA OPAŽANJA.

Stupnjevi topline bilježeni su po Celsiju, tri put na dan.

Mjesto	12. kolovoza			13. kolovoza			14. kolovoza			15. kolovoza			15. kolovoza			17. kolovoza			18. kolovoza		
	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.
Zagreb....	22·6	27·5	24·5	23·0	28·2	24·5	22·0	29·0	24·6	23·0	30·3	25·3	24·2	30·0	24·4	23·5	29·4	25·3	21·6	28·5	22 0
Kakovac *.	17·3	27·7	19·4	19·9	27·5	17·7	16·7	31·5	19·3	17·4	30·1	20·9	21·2	28·9	18·9	18·1	30·2	18·7	17·5	30 0	18·5
Varaždin..	17·6	25·0	20·8	17·5	26·6	22·5	19·1	29·6	21·2	20·0	27·9	20·9	18·9	27·2	23·2	19·5	29·2	19·7	—	—	—
Gospić....	1·66	24·7	19 1	17·0	25 9	17·6	15·1	27·1	18·8	16·0	25·5	19·0	17·5	27·2	19·7	16·6	28·7	20·0	19·2	27·2	19·6
Senj......	21·6	30·8	25·4	18·5	29·9	26·2	19·6	32·6	26·3	19·2	32·0	28·0	19·8	31·3	27·3	20·9	31·2	27·1	20·6	31·8	27·3

* Rakovac kod Karlovca.

INOSTRANE POSTAJE.

Toplina u 7 satih u jutro.

Mjesto	12. kol.	13. kol.	14. kol.	15. kol.	16. kol.	17. kol.	18. kol.	Mjesto	12. kol.	13. kol.	14. kol.	15. kol.	16. kol.	17. kol.	18. kol.
Beč..........	16·7	18·0	17·8	20·5	19·2	16 5	18·9	Napulj........	27·0	27 0	29 0	25.0	26·0	27·0	27 0
Budim.......	22·6	19·2	19·6	21·4	19·8	21·2	20·5	Palermo......	27·0	27·0	27·0	27·0	[illegible]	28·0	27·0
Carigrad......	22·8	20·8	—	22·0	29·7	19·0	18·1	Paris.........	12·9	15·2	16·2	17·5	19·2	16·9	17·5
Florencija....	23·0	20·0	22·0	20·0	23·0	23·0	23·0	Petrograd.....	—	14·2	13·3	14·8	16·6	13·5	—
Krakov.......	16·2	17·2	17·4	17·8	18·2	17·2	16·4	Prag..........	15·7	13 8	17·2	19·8	18·4	17·3	16·3
Kodanj.......	15·8	26·7	16·7	16·8	16·3	17·3	—	Rim..........	21·7	21·5	20·2	20·3	22·6	25·0	20·8
Lavov........	16·8	16·0	16·6	16·3	15·0	17·4	23·1	Stockholm....	18·0	20·4	18·1	19·8	—	—	—
Moskva.......	—	10·7	10·7	12·2	12·6	14·2	18·5	Trst..........	24·9	22·9	24 6	24·0	26·6	26·6	26·0

DOPISNICA UREDNIČTVA.

— *„Narodnjak“ Vinkovci.* Mi smo samo primili prvi broj od mjeseca srpnja i dva zadnja broja. —

— *G. V. u V.* Primismo, a obećano Vam poslasmo.

— *G. Ant. S--r. u Gospiću.* Izvolite nam slât na dopisnici, bit će manji trošak.

DOPISNICA ODPRAVNIČTVA.

— *G. Jos. Wohlumth u Maruševcu.* Mi smo se jur obratili na g. A. da stvar izravna, vi ćete dobit što vas ide. Nezamjerite nam.

— *G. F. J. u Dj.* Činimo Vam po volji.

— *G. M. P. u Sv. Križu Začretje* i *G. K. u Vidovcu kod Varaždina.* Vaša predplata iztiče koncem ove godine.

Za razsjanienje spominjemo, da naš list izlazi u nedjelju te da se u ponedeljak razpošilje; tako nije drugče moguće nego, da ga neki udaljeniji predplatnici dobiju istom u utorak i sriedu.

Medjutim odredili smo sve tako, da će se naš list od početka rujna već razpošiljat u subotu na večer.

Uredničtvo i odpravničtvo
„HRVATSKOG SVJETOZORA“
nalazi se na Zrinjskom trgu br. 1008 u drugom katu. Molimo, da se sva pisma, novci i pošiljke onamo odpremaju.

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović.** Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 10. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 2. rujna 1877. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga I.

NAJVAŽNIJI BUGARSKI GRADOVI

S NARODNO-HISTORIJSKOGA, GEOGRAFSKOGA I STRATEGIČKOGA GLEDIŠTA.

(Nastavak.)

4. **Trnovo**, a ne ženskoga spola **Trnova** ili **Tirnova**, kako Niemci i tudjinci krivo pišu. Stara priestolnica bugarskih careva i patrijarha opisana je i u hrvatskih listovih u najnovije doba, ali ne podpuno, za to ju naumismo opisati ovdje pobliže sbog historičke i buduće važnosti. Trnovo leži na rieci Jantri izmedju Dunava i Balkana pa i skoro u sredini izmedju Crnoga mora i Srbije. Trnovu daje veliku važnost rieka Jantra. Rimljanom Jatrus, a Herodotu i Grkom Athrys (Ἄθρυς). Ona izvire izpod najvažnijeg klanca Šipke na Balkanu. Na gornjem toku ima jako važan i obrtan grad Gabrovo. S lieva prima Jantra i Rusicu, nomen et omen, to jest i ime, često mnogo znači ili naslućuje štogod; prije se je Rusica zvala Rosita. Na njoj leži Sevliovo i Nikjup, znamenito mjesto, gdje su Turci položili najpače temelje svom gospodstvu 1396. godine, a Bugarom i kršćanom zadali najveće udarce. S desne strane utiču u Jantru Trievna. Zlatarica i Bebrovska Rieka. Sve ove rieke i mjesta dobit će u ovom ratu novu historičku važnost. Jantra tako ojačana utiče u Dunav nedaleko na iztoku od Svištova, izmedju selaca Vardina i Bolina. Na protivnoj rumunjskoj obali, nješto sjeverno-iztočno, utiče rieka Vede, a zapadno od nje naprama Svištovu nalazi se u ovom ratu slavno poznato rumunjsko selo **Zimnič**. inače Zimnica, gdje su Rusi prešli Dunav. Trnovo ima veliku svezu na sve strane, ne samo na sjever s Dunavom i Svištovom, a na jug s Balkanom i Gabrovom, nego na zapadu leži Loveč, krivo Lovac pisan, a još bliže jugozapadno Selvi, kao što jugoiztočno Jelena (Helenu), a iztočno Osman-pazar, Eski-Stambul ili Prieslava, (stari Carigrad) i Šumna iliti Šumen i Varna na Crnom moru. Isto tako ima Trnovo svezu i s Rušćukom na Dunavu i s Nikopoljem. Da ima dalju svezu preko Šipke klanca i Balkana do Kazanlika, Jedrene i do samoga Carigrada, razumije se po sebi sbog velike važnosti. Broj stanovnika je težko opredieliti, jer turski popis ne valja. Kuća broji do 6 tisuća, a stanovničtva od 20 do 30 tisuća (hrvatska školska knjiga samo do 15.000). Trnovo ima mnogo važnih historijskih spomenika. Katedralna crkva svetih apostola s freskarijami i slavenskimi napisi. Hram sv. Ivana rylskoga u razvalinah, kor i crkvu sv. Dimitra, u kom su se krunisali bugarski carevi. Crkva 40 mučenika stara velika lavra. Tu su pokopani bugarski carevi, te su se sačuvali još njekoji napisi. Liepa crkva svete Petke s drugimi promienjena je u džamiju iliti bogomolju tursku. Od staroga hrama, na nebo uzeće blažene gospodje, „matere svijuh bugarskih hramova“, ne ima danas ništa, pa se ni pravo nezna, gdje je ta riedka krasota stajala, da li na Trapezici, ili pod Carevcem. Kraj Trnova ima selo **Albanasi** ili Arbanasi ili Zagorje, gdje su nekoč rado prebivali bugarski velikaši, a danas ljetuje tamo metropolita. Ima nedaleko i Marno ili Marino polje, na kojem su Turci, narodnim predanjem, pomoćju grčkih fanariota pogubili silu bugarskih boljara.

LISTAK.

PILLONE.

TALIJANSKA NOVELA. NAPISAO W. J. BERGSÖE.

(Nastavak.)

— Pa što si znala? pitaše Pillone nešto uzrujan. Priznajem, da ti one večeri učinih u čas slabine krivo. Nu da si me ljubila, ti se nebi bila tako osvetila, kako si to zbilja učinila. Kolike vrle muževe neizgubih one večeri!

— Muževe! kliknu Filomela mrazno i sgrči pjest. Vazda mi govoriš o muževih, kao da ti žene ništa niesu! U čas slabine, veliš! Ne, nezovi to tako! U čas požude bijaše, da si ozledio onu, koju si sam nazvao vjerenicom svojom. Veliš, Pillone, da tvoji uhode sve znadu. Vjeruj meni, i ja imadjah uhode, kad se je radilo o mojoj mržnji i o mom ponosu. Pripoviedahu mi sve; znadem sve, što se zbilo. Ona Giovannina, čijoj sam svatbi bila prisiljena prisustvovat, bijaše prije tvoja, kad je kod Tiberova propala ljetnika koze pasla. Na Capriju ju ti nadje, tamo ti posjeti otajno mnoge noći kuću njezine majke; — a kad si se je zasitio, zapustio si ju i poklonio jednom od tvojih ljudi. Shvaćaš li sad, što sam one noći trpila, kad si njoj na čast zapjevao vjereničku pjesmu?

Pillona kao da je munja ošinula. Poniknu očmi k zemlji, usne mu zadrkću; nu on nereče ni rieči.

— Ne misli, da sam se dala smesti lahkoumnimi pričami il da sam nasluškivala ogovaranja na trgu il kod zdenca, nastavi Filomela tišim glasom. Veliš, da se dadoh uhvatit i od oružnika u Napulj odvesti. Istina je, al sam bila prisiljena premoći se pokorit. Nu uprav ta policija, koju ti toliko mrziš, dade mi dokaza. Kod neke premetačine kriomčaskih špilja, nadjoše u Giovanninoj sobi nakita, koje si ti sam nosio, Pillone, da dapače takovih, koje si meni obećao. Zastidjena morah priznati ujedno s Giovanninom, da su te stvari tvoje, da sam ih kod tebe vidila. O da, bijahu to strašni dani!

— A tih dana, kliče Pillone uzbunjenim glasom, tih dana ti učini još više od toga! Ti povjeri policiji stvarih, koje bijahu izključivom našom tajnom. Mnoga od mojih najboljih sakrilišta odkriše, mnogi od mojih ljudih bude napadnut i ustrieljen. Ćutio sam tvoju nevidivu ruku nad sobom, kud god se i krenuo, — pak ti ipak sve to praštam, ako me hoćeš i dalje ljubiti!

— Mogla sam te posve izdat odvrati Filomela ponosito, — a bijaše časova, kad me nešto na to tjeralo. Nu ponudiše mi kao nagradu za to novaca i tim uvriedišе moj ponos smrtno. To bijaše, Pillone, što te spasi! Ja ti nemogah prostiti, kako si me ljuto ozledio, mene, koju si, kako veliš, od svog djetinstva odabrao vjerenicom a u snu vidio kao kraljicu kraj sebe.

— Prosti mi dakle sada, reče Pillone te kleknu silno uzbunjen i poljubi rub njezina odiela. Da, imala si pravo, kad me zamrzi. Na tvomu mjestu ja bi bio možda i gorje radio od tebe. Oprosti mi Filomelo! Ti nepoznaš more strastih, što može podignut valove u duši muža te ga bacit poput podrtine i dalje od Caprija! Priznajem, poznavao sam Giovanninu. Nu bijaše prolazna strast, što ju je izazvala moja vatrena krv i tvoja hladnoća, kojom si me tada mučila. Bijaše u čas neke zdvojnosti nad tvojim nemilosrdjem, kad se približih Giovannini te popot leptira nad sviećom opalih krila. Nu nikad nebijaše na izabranicom moga srdca, nikad mi nebijaše njezin lik pred dušom kao tvoj, nikad je nevidjeh u

O postanku i napredku Trnova ne imamo ništa pouzdana sve do 12. stoljeća. Mnogi drže, da je Trnovo za Kruma, vladara silnoga 806—515. g. postalo i sazidano od orijaša. Istom g. 1186. dobi Trnovo veliku važnost za braće Asjena, koji su uzkrisili carstvo i priestol prenieli u Trnovo, „od svih pobalkanskih mesta najčvršće i najljepše, okruženo čvrstimi gradinami". U Trnovu je umoren Asjen car 1196. g. i latinsko-carigradski kralj Balduin g. 1205. Kardinal Leo poslan od pape Inocenta III. posvetio je u Trnovu godine 1204. metropolitu Vasilja za primasa sve Bugarske, a sliedećeg dana 8. novembra okrunio je isti stožernik Kalojana za kralja. Papa mu je bio poslao krunu, žezlo i zastavu sa slikom svetoga Petra. Ujedno je sklopljena unija izmedju iztočne i zapadne crkve tiem. — Prvostolnik Vasilj zahtievaše od pape, da mu izrično dade naslov i patrijarke, Na to dobi odgovor, da je primas i patrijarka rimskoj kuriji sve skoro jedno, samo su dva imena. (Apud nos haec duo nomina: primas et patriarcha poene penitus idem sonant. Theiner: Mon. Slav. I. 25.). Za cara Borila 1207—1217. bijaše u Trnovu 11. februara 1211. g. crkveni sabor proti Bogomilom, na kojem su osudjeni ti „krivovjerci". Ujedno je dao car s grčkoga prevesti „sbornik" na bugarsko-slavenski protiv Bogomila. —

Sin ubijenoga cara Asjena, Ivan Asjen, prodro je iz Rusije, gdje je u progonstvu živio, s ruskimi četami do Trnova, obsjedao ga sedam godina i obkolio cara Borila. Car Boril pobjegne, ali ga uhvate i osliepe a onda zavlada Ivan Asjen 1217—41. Dakle Rusi su 1210. do 1217. g. bili sedam godina pri u Trnovu, kako su eno i danas. Asjen Ivan mnogo je učinio za Trnovo i Bugarsku. godine 6738. poslie stvorenja svieta i Adama, to jest 1230. godine poslie Isukrsta, veli u povelji car Asjen Ivan, dao je crkvu 40 mučenika ukrasiti, onda je potukao cara Teodora Angela Komnina i predobio sve zemlje od Odrina (Adrianopola) do Drača u Albaniji, južno od Crne gore i utoka Drima i zavladao Albanijom Epirom i srbskom zemljom. A u Carigradu su ga i Latini (Franci) priznali za cara. Trnovo zove car „bogospasnyj Carigrad" i caricom gradova i drugim gradom za Konstantinovim tj. za Carigradom.

Carski grad „Trnov grad" stajaše još u 17. stoljeću; kako piše turski geograf Hadži Chalfa † 1658. Trnovo ležaše na obima obalama rieke Jantre. Posred grada bijaše „Carevec", po izgovoru trnovskoga narječja: Carjuvic, turski hissar (dvor, grad) i danas su mu ruševine vidljive. U Carevcu bijaše sinoda 1355. godine za cara Ivana Alexandra proti Bogomilom i Židovom. Na desnoj obali Jantre rieke naprama Carevcu bijaše gradac (dvor) pučki, Trapevica inače Trapezica. Na tom klisurastom mjestu, koje su već i Rimljani odlikovali, sagradi Asjen I. 1195. g. crkvu Ivanu rylskomu, u kojoj je čudotvorno tielo toga narodnoga zaštitnika i svetca počivalo. Oko Trnova i danas ima mnogo samostana s crkvami.

Car Ivan Asjen II. uze kćer hrvatsko-ugarskoga kralja Andrije I. (II.) za ženu i tako dodje u rod i u bližu svezu s Hrvatskom i Ugarskom.

Car Ivan Asjen II. podieli našim Dubrovčanom velike trgovačke povlastice. (Miklosich: Monumenta serb. 3., 35.) Asjen II. sklopi savez s grčkim carem Vatatzesom od Nikače proti latinskomu carstvu u Carigradu. Za tu pomoć prizna Vatatzes i grčki patriarha Germanos svečano Joakima trnovskoga metropolitu za bugarskoga patrijarku 1235. godine. Što je još važnije, Grci priznaše dolnju Maricu rieku za medju izmedju Bugarske i Grčke. Car Asjeň II. najveći je car i vladar bugarski iza cara Simeuna. Trnovo bijaše za Asjena II. u najvećem cvietu. G. 1258. i prije umješao se je mačvanski ban Rostislav Mihajlović Oljgović u bugarske odnošaje i dopro je u Trnovo. Ovaj Rostjislav Oljgović knez je ruski i sin kneza Mihajla od Černjigova, onkraj Dnjepra na rieci Djesni. Tomu je ime podpuno ovako: Rostjislav Mihajlović Oljgović Černjigovski i halički. Otac mu je vojevao u Haliču iliti Galiciji i Rostjislav bio njeko vrieme gospodarom Galieiji, no potjera ga Daniel Romanović i Rostijslav pobježe u Ugarsku kralju Beli IV. (III.), koji mu je dao kćer Anu za ženu i banat ili banovinu Mačvu s Bosnom pod upravu i za miraz mu ženi. Kao ban Mačve dodje Rostjislav u doticaj s bugarski carem i dade sinu Asjena II., Mihajlu, svoju kćer za ženu. Kada je ovaj car Mihail Asjen 1258. ubijen; posjedne Rostjislav za obranu kćeri svoje Trnovo. Rostjislav posredovao je i medju grčkim i bugarskim carem kao i medju českim kraljem Otokarom II. i ugarskim kraljem Belom IV. (III.) sa srbskim kraljem Stjepanom Urošem 1260—61. g. God. 1261. udao je Rostjislav 16-godišnju prekrasnu kćer svoju za Otokara II. imenom Kunigundu ili Kunhutu. Rostjislav † 1262. ostavio je sinove Belu i Mihajla. Ovaj Mihail ili Miča inače zvan, bijaše po smrti cara Mihaila Asjena 1258. kratko vrieme car bugarski do 1260. g. ali ga je srbski princ Konstantin Tjeh sbacio. Tako nas zauzeće grada Trnova dovede u poviest hrvatsko-bugarsku i rusku. Sin rodjena Rusa i bana hrvatskoga sjedjaše na bugarskom priestolu! Banov sin Miča imaše za ženu Bugarku, sestru ubijenoga cara Mihaila Asjena. Za to je tim laglje mogao doć i na priestol.

Od to doba pretenduju hrvatsko-ugarski kraljevi pravo na Bugarsku, kao i sbog

---

mojih snih kao kraljice pokraj sebe! Ti, samo ti nosi zlatnu krunu, u snu kao i na javi! Reci samo tri rieči, reci samo: „Ja te ljubim!" a ja ću te tako visoko podić, kako ti nemož slutiti ni pomisliti.

Bijaše se podigao i metnuo ruku oko njezina vita tiela. Sad ju povuče k sebi, posadi ju kao diete na svoja koljena, obavi ju objema rukama i govoraše tio, šaptajuć, najdražestnijim šaptom ljubavi, pre tio, a da bi ju ja bio mogao čuti. Ona spusti glavu na njegovo rame, nebrojeni uvojci razvezaše se i padoše poput zlatnoga sunca na njegove grudi. On ju pako cjelivaše naglo, strastno, vatreno; — a ona zavezav mu one mėrmerne ruke oko vrata, vraćaše mu cjelove. Nu kad je jednom podignula glavu nad njegovim ramenom, opazih u njezinu licu izraz, s kog se u istinu preplaših.

Tako sjedahu časak tiho šapćući i prekidani samo njegovim milovanjem, sve vatrenijim, sve strastnijim. Napokon on usta, posadi ju blago na stolicu kraj sebe te, motreć ju žarkimi pogledi, reče:

— Čuj, Filomelo, nije to sve! Ja ću ti više dati i više te podić za tvoju ljubav, koja mi oprosti pogriešku. Mojih najotajnijih planova. ti još nezopnaš. Do ovoga časa ja ih vjerno u duši sahranih; ja razmišljah o njih, ko što razmišlja ludjak o svojih sanjah, — nu sad ti je sve znati i sve sa mnom podielit. . . . . Ti si vidila u meni samo otimača i drzka razbojnika, vrstna da se poput orla baci na plien i da š njim izčezne. Nu znaj, sve to bijaše samo krinka, pod kojom sakupljah ljude, spajah veze te si ime razglasih, da se sad tako odziva na volšćanskih gorah kao i na pećinah Masse. Moj je cilj još viši. Od kriomčara popeh se do briganta; sutra će se pretvorit brigant u vojnika, i prije nego se dan svrši imat će on u pratnji više od tisuće dobro oružanih ljudi. Sutra, kad izadje sunce, razplamtit će se vatra pobune od Sorrenta do Castellamare a od Castellamare do srdca Napulja. Masaniello devetnajstog vieka uzkrsnu! On će razdrobit savojski krst, ko što stari Masaniello tornjeve kastilske — i duše mu! neće si dat krune iz ruke izvinnt, nit od puka nit od aristokrata!

Stajaše pred njom ponosit i odvažan, s podignutom rukom i vatrenim pogledom. Ona ga pogleda ukočeno — al ipak tako, da joj se u pogledu zazrcali na polak poprdnost, na polak sažalenje. On toga neopazi a ona spusti opet glavu veleć:

— Vremena se mienjaju, Pillone! Na Napuljskih obalah nerodi se više Masaniello!

— A zašto ne? kliče on naglo. Vazda ti znadeš stišat vatru, tinjajuću u mojih grudih, vazda moje najljepše osnove u puste snove pretvorit. Ti nepoznaš ove zemlje ni ovog puka dobro kao ja, koj sam od djetinstva tu proživio, Čuj moju osnovu, pa tad sudi sama, jeli luda il ne. . . Ovom zemljom vlada kralj, veli se, a tvrde da je Italija sjedinjena od Turina do skrajnje medje Sicilije. Da, da, veli se to i nastoji raztrubit. Nu svi znadu, — a onaj veliki savojski otimač možda najbolje, da je sve to laž, samo proračunana, da se sakriju njegove slabine. Moć Viktora Emanuela nesiže dalje od nekoliko milja južno od Florencije. Tamo stoji sveta stolica a ona će se težko odvažit, podić ruku proti njemu, dok francezki bajoneti okružuju Vatikan. Ovdje na jugu samo je po imenu kralj, a gorje bi mu se godilo, da poželi bit više! Nitko njega nepozna, nitko nehaje zanj, tako je! Tu dolje ima samo jedna vlast, koja vlada, samo jedna sila, kojoj se puk pokorava te ju sluša — a to je sveta crkva! Svi će se ko jedan čovjek podić proti piemontezkom tiranu u zgodan čas, a svi će bit na mojoj strani i neće bit ni jedne crkve, ni jednog

sliedećega ratovanja princa Stjepana, sina kralja Bele IV. (III.) On je 1260—63. iz Erdelja provalivao u Bugarsku sám i poslie magister Aegidius (1270. usque ad castrum Turnow). Kada je Stjepan 1270. godine, po smrti Bele IV. (III.) postao kraljem hrvatsko-ugarskim, rado se podpisivaše i kao „kralj Bugarske (rex Bulgariae“ Fejér IV.) Na ovu važnu dobu hrvatske poviesti u zajednici bugarskoj i ruskoj kao ni na važnost banovine mačvanske ov i onkraj Drine i Save nisu hrvatski i srbski historici obratili do sada dovoljno pozornosti. A to bi bila liepa i zahvalna monografija po primjeru Palackoga o Rostjislavu, u časopisu čes. muzeja 1842. i u žurnalu ruskoga ministarsva za narodno prosvješćenje 1851. i naposeb preštampano.

Osim Rostjislavova sina Miče (Mihajla) piše se drugi Rus Svjatislav — carem bugarskim g. 1271. (Szwetizlaus imperator Bulgarorum“, Emler: Regesta Bohemiae et Moraviae II. 302. Jireček: Gesch. der Bulgaren), i dobi za ženu od Palaiologa cara drugu sestru Laskarisa i tako postane šurjakom caru Konštantinu Tjehu. Grkinja rodom, Marija, žena ovoga cara Konstantina Tjeha, uništila je prevarom toga Rusa, pretendenta Svjatjislava god. 1277.; dakle upravo prije 600 godina u Trnovu.

Sada se pojavi drugi još opasniji rival u vlaškom pastiru i hajduku Ivajlu s predikatom Brdokve, što su Grci preveli na Lachanas (Λαχανᾶς) ili loćika, inače se zvao Kordokubas. Kada je bugarski car Tjeh pao 1278. g., odabra si udova Marija za muža ovoga pastira, koji je poput Muhameda po noći sa svetci i angjeli obćio i kod puka za to popularan postao i Mongole protjerao iz Bugarske.

Kada je uslied toga izmedju hajduka i pastira cara Kordokubasa, Karavlaha Ivajla i Asjena III. nastao gradjanski rat, mnogo je Trnovo patilo. Ivajla je tatarski kan Nogaj prevarom dao u južnoj Rusiji ubiti kod gostbe, što bi se bilo i Asjenu III. dogodilo, da se nije spasio ženskom žrtvom, nezakonitom kćeri cara Mihalja, koja je u haremu Nogojevu Asjenov život plaćala. — Kod naroda je pustolov hajduk, car Ivajlo Brdokvenik ostao u uspomeni svetca i osloboditelja; zato su se krivi Ivajli i Lahanesi namitali seljakom bugarskim za kralja. — Kumansko-bugarski boljar Terteres, sa narinutim od Mongola rivalom si Smilcem velike je jade zadavao gradjanskimi ratovi i Bugarskoj i Trnovu.

Mongoli su iz Rusije i Vlaške deset godina, do 1296. vladali nad Bugarskom i Trnovom i plienili zemlju na sve strane. Upravo stotinu godina kašnje zamienit će ih Turci! Jedva što su se Bugari oslobodili Mongola, opet su se pojavili sektirci, Bogomili, onda hesyhaste, ikonklaste, adamite i židovi. Trnovo je svemu tomu s okolicami bilo pozorištem. Car Alexander bugarski, prije velmoža srbski, protjera svoju ženu u samostan, pa si uzme poradi ljepote židovku, koja se prekrsti na Teodoru. Židovi su sada u Trnovu i po Bugarskoj kao posvuda postali nesnosni, narod i svetinje mu drzovito i surovo vriedjali. — Pa Teodora poznata je kao „carica židovka“. Srbin car Alexander i Bugarska bijahu srbskomu caru Dušanu podložnici. Bugarska i s njom preistolnica tako sada sto godina do invazije Turaka padaju naglo sbog političkih i vjerskih razdora u nebrojenih gradjanskih ratovih. Da nije Turkom prije u šake pala sva Bugarska, neima se pripisati Bugarom, nego Turkom i mnogim zapriekam na turskoj strani.

Car turski sultan Bajazid povede proljećem g. 1393. vojsku na Bugarsku preko Balkanana. Proti Trnovu posla sina svoga princa Čelebia. Puna tri mjeseca obsjedahu Turci Trnovo te se istom 17. julija 1393. predade priestolnica bugarska Turkom. Crkve su porušene ili pretvorene odmah u džamije, sakramenti psom bacani. Dvorac Trapezicu s palačami i kapelami upališe azijatski divljaci. Moći svetih razbacaše i spališe. Tako i Carevec s palačami popališe. Patrijarha Euthymij nastajaše Čelebia ublažiti, a stanovnike utješiti. Čelebi pozove boljare u jednu crkvu pod izlikom, da se s njimi posavjetuje u važnih stvarih. Čim su sakupljeni bili, dade ih u crkvi pogubiti „110 mučenika“ uzprkos zadanoj vjeri. Narod to krvničtvo u pripoviesti stavlja na polje „morno polje“ zvano, izvan Trnova.

Neprestrašivi patrijarha Euthymij bijaše već pod vješali, ali po legendi zaustavi se čudom protrnuta krvnikova ruka i tako onda prognaše patrijarhu u Makedoniju. Sultan Bajazid zapoviedi sve otmjenije Bugare preseliti na iztok u Aziju. Razstanak roditelja od djece, i matera od svojih milih, grozno je čitati tu silnu tragediju. Euthymij propoviedaše kašnje biednikom utjehu i umre u Makedoniji, a narod ga kao otca i tješitelja uvrsti medju svete ugodnike božje. Euthymijevi učenici razbjegoše se po Srbiji i Rusiji s bugarskimi knjigami i pismenimi spomeni. U Aziju prognani Bugari poubijani su što od Mongola što od Turaka. Mnogi su boljari bugarski u Trnovu i okolo njega prošli na islam. Već sliedeće godine 1394. predade carigradski patrijarh moldavskomu metropolitu vladičeska prava nad Trnovom, a godine 1402. ima već Trnovo posebnoga metropolitu, koji je podčinjen carigradskomu patrijarhu. Jeseni god. 1394. predje sultan Bajazid preko Dunava; dne 10. oktobra potuče ga vlaški vojvoda Mirča „na Rovinah“ polju. Tu pade s množinom Turaka i pašâ pomoćnik sultanov, toli krivo proslavljeni junak Kraljević Marko! Tur-

---

samostana, gdje nebih mogao tražit utočišta i pomoći. Da, dapače iz Rima mi poručiše, da neće bit moja borba uzaludna, a da su voljni prevrat podpomagat ne samo dobrovoljci, već i novcem i oružjem. . . .

— A tad južno-taljansko plemstvo! Gdje je? Zabitno živi na svojih imanjih, nezadovoljno, jer mu je skršena moć, okrnjene povlastice, njegova prava izsmijana. I kod plemstva ću naći podpore, pa kad dodje vrieme, na njegovih dobrih nebude seljaka ni konja, koji mi nebi u pomoć bili!

A napokon sam puk — taj veliki mučenički sglob! Nigdje netišti piemontezki krst tako, kao ondje. Pomisli samo, kako je puk u prijašnje doba živio! Nikakva vojačenja, nikakva poreza, nikakovi malodušni policajski hiri, — podielivanje raži i novaca, crkvene svetčanosti, vatrometi, svetčani obhodi, — to bijahu sretstva, kojimi se prije vladaše nad tom velikom djetcom! Što se brini takav puk za političku slobodu, kad mu se darivano opet oduzimlje, kad neima posla a djetca od gladi viču! Ogledni se! svigdje čuješ tužbe rad nasilja i nepravde, svigdje te susreta podmukli žamor nezadovoljstva i ogorčenosti, svigdje si žele povratak starih liepih vremena!

— Piemontezi nenaučiše iz poviesti ništa. Oni povećavaše porez za sol i duhan, na sve udariše namet — od kazalištne cedulje do voštene svieće, koja našim mrtvim gori. Oni uvedoše mlinarski porez i poskupiše svaki komadić kruha, što ga sirotinja žudi. Oni zaboraviše, da je povišenje ciene za funtu voća po jedan Carlin prouzročilo, da se je Masaniello dao izvikat kraljem napuljskim. Svigdje vrije otajna mržnja. U Salernu pobacaše pobirače mlinarskog poreza pod mlinske kotače, — a u Castellamare potrgaše jučer te spališe kraljevske napise sa dućana solara i duhandjija. Sutra će starog Luigia Bellina, načelnika ribara Santa Lucie rad poreznih zaostataka oplienit, njegov čun i imovinu prodat a njegovu čast podielit Bernardu Capellu, otajnom služniku policajskom. Čitavo pučanstvo buni se; dokle zaliev siže, pokazat će se sutra svaki ribar, svaki kiomčar pred pred svojom kućom, pa kada dodju poreznici, trebat će samo jedne iskre, da se zapali ta vatrena svjetina. U mene je ta iskra, ja ju nosim ovdje na jeziku — a jao onomu, koj se usudi protivit, kad će Pillone sutra govorit narodu!

Filomela negovoraše ništa. Nemirno zuraše ona na prozor te reče napokon sažalno:

— Čuvaj se, Pillone! Bojim se, da su drugi tuj, i lukaviji i jači od tebe, pa da te ovi rabe svojim oružjem. A koje se oružje može podić proti svomu gospodaru? On ga prelomi, kad ga više netreba.

— O kako me zlo poznaš! kliknu Pillone još vatrenije. Jesam li ikad bio zlim oružjem u tudjih rukuh? Sve sam ja sám izveo. Svaki plan, svaku mogućnost promozgah potanko. Sve sam ja sám načinio — do osnove tvrdjave, što tu pred tobom visi! Neima jedne važnije točke, koju nebih bio promotrio te joj jakost ocienio. Sasvim sam nosim to svoje djelo na ledjih i nitko — ma bio on kako lukav i kako jak — neće me moći sustavit na mom putu.

— Tad se bojim dvostruko! uzvrati mu Filomela zamišljeno. U naše vrieme nemože pojedinac ništa!

— Imadeš pravo, odvrati Pillone neuztrpljivo se krečuć. Nemože pojedinac ništa, kad nerazumije uzpalit čete puka; nu može li to, tad može sve! Što bijaše Masaniello? Ubogi ribar, koj nit nemišljaše stresti gospodstvo pred onim danom, kad je njegova rieč zagrmila puku poput groma. — Što bijaše smjeli Murat u predvečerje juriša na nepredobivi tobož Capri? Drzoviti poduzetnik, koj je poduzeo s neba trgnut mjesec! — Što bijaše Garibaldi, kad se je sa svojima trima stotinama

kom je proti kršćanom i Stjepan Lazarević. sin cara Lazara pomogao s Markom Kraljevićem zajedno.

Dne 28. septembra 1396. potuče sultan Bajazid cara Šišmana i hrvatsko-ugar. kralja Sigmunda kod Velikog Nikopolja na rieci Rusici, 4 sata od Trnova, a 12 sati od Dunava. Danas je ondje selo Nikjup. Do ne davna se je krivo mislilo, da je bitka bila kod onoga Nikopolja na Dunavu. — Kada je g. 1595. sedmogradski knez vojvoda Žigmund Báthory, poduprt od pape, Talijana, cara i Poljaka naviestio Turskoj rat, predao mu je Hrvat Pavao Gjorgjević iz Dubrovnika, koji je 15 godine proživio u Bugarskoj, posebnu spomenicu o stanju Bugarske, da ju može pobuniti i sultanu oteti. Gjorgjević i Sorkočevići bunjahu Bugare u Trnovu, Šumni, Varni, Rušćuku i u drugih miestih. Središte buni bijaše u Trnovu. Gjorgjević je obećavao 25.000 momaka u podunavskoj Bugarskoj, a oko Trnova samo 7.000 da će se na noge dići. No do sada se dalje o tom ne zna (Makušev Bolgarija pod tureckim vladyčestvom v 15. i 16. věkah, žurnal. rus. ministra narod. prosv. CLXIII.) Sa 17. stoljećem do nedavna, do Mithad Paše silno je padala Bugarska i broj renegata rastao; tako da su još god. 1841. Bugari u Trnovu i u mnogih drugih gradovih bili uvriedjeni ako im je tko kazao, da su Bugari, već Grci, kako su oni sami sebe pisali i nazivali kao trgovci i u Austriji i u Beču, Pešti, Temešvaru i Novom Sadu! (Aprilov † 1848.; Dennica novobolgarskago obrazovanija. Odjesa 1841. 71. i Jireček 509 strana.) Vriedno je ovdje samo to dodati, da Dobrovsky † 1829. i Kopitar † 1844. i drugi učenjaci prije g. 1848. nisu pravo znali, kamo bi bugarski jezik uvršćivali! God. 1825. dao je našaste stare bugarske knjige biblioteke patrijarhalske u Trnovu metropolita fanariotski, Ilarion † 1838. spaliti! Grčki popovi, fanarioti, najveći su dušmani Bugarom, osobito od 1767. godine, kada je ohridski, nezavisni do onda od Grka metropolita Arsenij suznima očima, za sultana Mustafa III., morao podpisati svoj odstup i kasiranje na korist grčkih pijavica i carigradskoga patrijarke. Je li čudo dakle, da u Bugara ni danas još ne ima prave samosviesti! Godine 1821. bila je opet buna organizovana pod imenom „zavjere"; ali je ostala bez uspjeha. Marko Bočar slavni Bugarin ode Grkom na pomoć, da se oslobode i plati životom! Godine 1810. predade se Trnovo ruskomu knezu Vjazemskomu; ali i to bez uspjeha! Dobrovoljni kapitan Gjuro Stojkov s predikatom Bujuklu, za ruske vojne 1828—28. bunio je Bugare oko Trnova, ali bez uspjeha. I Bojčo Vojvoda iz Cekesana, blizu Trnova, pomagaše raji i Rusom od 1829. kroz 21 godinu kao hajduk i prijatelj raje. Gjuro Sofeli htjede ustankom g. 1836. započeti oslobodjenje, ali ga izda metropolita trnovski i objesiše sve.

G. 1857. digao je bunu u trnovskom okružju Dedo-Nikola; ali uzalud i to. —

Medju najgadnije i odurne metropolite grčke u Trnovu spada Gregorios od god. 1862. On je crkveni Mithad Paša (1864. do 68.). Na crkvenih se sastancih i goli naziv „bugarske" crkve kao razkol zabranjivao. Česte i opetovane ove bune u novije doba, osobito 1861. i 1868. proti Grkom i njihovim popovom ipak su imale taj uspjeh, da se je narodna samosviest budila i da je porta, turska vlada, morala povratiti Bugarom 1870. god. narodnu crkvu i posebnoga glavara, eksarha, a tim i narodne škole. Prije god. 1860. poznavali su Turci samo „grčku" raju! Carigradski je patrijarha prokleo na to šizmatike, razkolnike, Bugare jer su se i Turci čudili tomu razkolu grčkomu. U tom se stanju sada nalazi bugarsko crkveno i narodno pitanje. A da je tomu tako, zahvalit se imaju Bugari Rusom i riedkomu diplomatu generalu Ignjatijevu. G. 1872. izabraše si Bugari prvoga narodnoga eksarha Ilarijona. Ali je on samo od 11. pak do 16. februara bio glavom bugarskoj crkvi. On se zahvali, a na njegovo mjesto izabraše Vidinskoga vladiku Anthima. Do sada prebiva bugarski eksarh, kao zamjenik patrijarhe u Carigradu. Ovih su dana doduše novine doniele viest da je prognan iz Carigrada. Prije ili poslie dobit će Bugari posebnoga patrijarku, a on će valjda opet u Trnovu imati priestol. Godine 1861. 8. aprila bio je u Rimu posvećen Josip Sokolski, iguman, a od prije hajduk za nadbiskupa katoličkim Bugarom; ali je već 18. junija iste 1861. godine ostavio Bugarsku i pobjegao u Rusiju, gdje i sada živi u Kijevu u samostanu Pečerskom. Kod toga je i Dragan Cankov, sadanji podguverner u Svištovu sudjelovao. Napoleon III. htjede se Bugari poslužiti: na crkvenom polju za političke svrhe proti Rasiji; a Bugari su se nadali tom unijom dočepati političke slobode; jer su narodna i crkvena pitanja kod Bugara i pravoslavnih u obće većma nerazdruživa, nego drugdje u kršćanskom svietu.

Iz svega se ovoga jasno vidi, da se je oko Trnova ne samo crkvena, nego i narodna i politička borba vrtila od 12. stoljeća do danas. Za to je Trnovo glavom ili ponajglavnijim faktorom narodnim pokretom i životu Bugara. S toga i posvetismo tomu gradu toliku pažnju. — Još nam je dodati, da je Trnovo rodilo Grgura Camblaka, inače ga nekoji pišu i Džamblak, koga je litvanski knez Vitold razrušiv sveze izmedju Moskve i Kijeva, težeć za unijom izmedju grčke i latinske crkve pozvao u Rusiju i g. 1415. načinio nadbiskupom kijevskim. Camblak je bio velik pri-

---

junaka izkrcao na Siciliji? Ludjak, komu se čitava Evropa smijala, — a ipak gospodovaše on tri tjedna kašnje nad istim Napuljem, koj da je sad nepredobiv! Jesi li zaboravila, što se nedavno zbilo u Palermu? Dvie tisuće mladih muževa, pobjeglih u gore, da se uklone piemontezkom novačenju, urotiše se pod vodstvom smjelog Masaglia i zauzeše sicilsku priestolnicu a da nijedna puška ne puče. Ne, Filomelo! Prem te ljubim, — ipak ti nebudi onom, koja mi oduze hrabrost. Sreću stiče odvažnik, a neufaš li se za njim poći, tad on ide sam, — a kukavice nek zaostanu.

— Ja nisam kukavica, Pillone! uzvrati mlada djevojka i rumen joj poli lice. Nu tvoje poduzeće ne samo da je drzko, već i ludo. Pa podje li ti sve to i za rukom, što si mi povjerio, — tebe ćc ipak svladat te ćeš u svojih gorah opet morat potražit utočište. Sjećaš li se, kako se u Palermu zbilo? Taljanske fregate bombardovahu grad a piemontezki vojnici jurišahu kuću za kućom, smlatiše butovnike i pobacaše tjelesa u podrume. Tako će se godit i tvojim ljudem, Pillone! Bit će ti lahko pobunit puk, možda ćeš i tvrdju San Elma predobit: — al za dugo se nebudeš mogao održat. Piemontezka vojska obkolit će za malo dana grad poput muhâ, pa sve da ih i pobjediš, da i unidješ s krunom na glavi u Palazzo reale, da sjedneš na grimiz, za kojim težiš, — misliš li, da će Evropa trpit, da ovčarski sin pruži žezlo nad kraljevinom napuljskom?

— Sin svinjara nekoč je primio ključeve sv. Petra i bacio prokletstvo na careve i kraljeve! odvrati Pillone ponosito. — Kad sam jednom odbacio kabanicu briganta, kako on nekoč batine, — što mi još stoji na putu do kraljevske krune?

— Tvoj ponos i tvoja oholost zasliepiše te tako, Pillone, uhvati Filomela, da te valjda neću moć sklonit, da sliediš moj savjet. Medjutim poslušni mirno moju osnovu, košto ja posluhnuh tvoju, a dobro će bit, ako se povedeš za mnom.

Pillone strese neuztrpljivo glavom, al ipak sjede do nje. Ona mu pruži ruku, nagnu se k njemu te reče:

— Znadem, Pillone, da si u ovoj vili sve sahranio, što si od nekoliko godina bogatim putujućim tudjincem oteo. Ti si mi to sam rekao te mi često put pokazao, što imaš zlata, dragulja i alema. Sve to može se u jednom čunu odvesti, a ja sam sve spremila za to. Daj da zajedno pobjegnemo, Pillone, prije no se bura digne, koju si zasnovao! Na nepaženu mjestu gaëtske obale možemo se izkrcat. Odanle dostignemo za koj dan granicu papinske države, gdje smo sjegurni od svakog progonstva. Tamo ćeš ti bit neodvisan i bogat. Nitko te neće pitat za prošlost. Od crkve si izmoli oprost za krv, što si ju prolio, a u blažene djevice izmoli milosrdje, da divlje osnove utrnu, što si ih zasnovao u glavi. Pa kad si se tad smirio, kupi si miran vinograd, gospodari i tad — —

Filomela nesvrši, već savi ruke o njegov vrat Pillone se strastno od nje trgnu, pogleda ju te reče:

— To dakle bijaše san i njegova kraljica! Misliš li, da može muž poput mene postat mirnim seljakom, koj reže svoje vinograde i žudi za kišom? Koli kukavna života! A tomu si ti osnovu zasnovala?

— Čuj me do kraja, reče Filomela ljubezno se smiešeć. Ja zasnovah to samo za to, da tebe znam sjegurna i da te za budućnost štitim. Kad sam jučer u Procidi bila, govorah sa starim Domenicom Natelli-jem, za koga znam, da ti je sklon. On mi obeća, da će ove noći sa svojimi sinovi blizu Sorrenta krstarit i oko treće ure bit u blizini vile. Na brodu će imat baklju od uljike, kao da ribe hvata: — a kad mu ti dadeš znak, da će pristat dolje kod pećine. (Nastavak sliedi.)

staša crkvene unije, te je poslan od litvanskoga kneza radio na kostničkom saboru poslie smrti Husove. No sve je bilo prekasno. a i Camblaka stiže smrt 1419. godine. Ovaj Camblak kao drugi unijat Cankov i za to je važan, jer je opisao zauzeće Trnova 1393. godine i posliednjega patrijarku trnovsko-bugarskoga Euthymija. Prije nekoliko godina to nadje i odkri svietu ruski arhimandrit Leonid. (Glasnik srb. 1871.) Spisi Camblakovi razjasnuju liepo do nedavna nejasnu sudbinu Trnova i razorene prestolnice.

(Nastavak sliedi).

GOVOR ALEKSANDRA DUMAS-A

U SJEDNICI AKADEMIJE FRANCEZKE

U PARIZU DNE 2. KOLOVOZA 1877.,

KAD SU NAGRADJIVALI MONTYONOVIMI NAGRADAMI PLEMENITA I KRIEPOSTNA DJELA.

Moja gospodo!

Vi ste već sjegurno, poput mene čuli od ljudi, koji su došli do velika blaga i sjaja, što ga samo sreća da može, — po prilici ovako govoriti:

„Ljudi veoma zavidjaju bogatašem; ponajveći si dio ljudi želi veliko bogatstvo. Ne imadu pravo. Koliko je tu briga, koliko prevara, koliko jada! Odmah misle, da imate više, te odmah od Vas i više novaca traže nego što ih imadete. Neki poznat milijunar izračunao je jednoga dana, da bi se već odavna bio upropastio, ako bi se bio odazvao svim molbam, koje su mu bile podnešene. U obće Vi nieste više svoji; Vi ste prisiljeni, ako ne ćete da Vas sviet drži skupcem, da primate družtva, da dajete zabava, da imate gradova, lovišta, pobočnika, sluga i kojekakvih ljudi, koji Vas izsišu, izšpioniraju te izdadu. Vi ne vidite kod sebe no sebičnjakâ, račundjijâ, pripuzljivacâ, nenavidnikâ i lažljivacâ. Ponajprije vidite podlost, nezahvalnost za izkazanu dobrotu. izim kad dotičnik još što god od Vas dobiti želi. Vi ste na putu da dvojite o najsvetijih i najpotrebitijih čuvstvih čovječje duše: o ljubavi i prijateljstvu. U nježnost djece može se tako dugo pouzdati, dok su u dobi, gdje ne znadu, što će baštiniti.

Uvjerit ćete se, da će Vas za dobro srce, koje imate, ne velim sažaljevati, već ocieniti po onom, što će te ostaviti iza smrti. A još Vam oporuka mora da odgovori svim nadam, što bôme nije lahko. Pa ako ste bili toli nespretni, da ste si blago upropastili, kakova će to biti sveobća nezahvalnost, kako će se svi od Vas odieliti, kakova će to biti samoća! — izim ako ste bili toli pametni kupiti si psa! Ne, vjerujte mi, gospodine, Vi ste veoma sretan, što nieste veoma bogat, i zaisto pravo ima onaj, koji veli da blago ne čini sreće!“

Slušajuć često puta ovakovo opravdano i dokazano jadikovanje, počeh se pitati, da li je stanje siromaka sbilja tako tužno, ko što se misli, i da li se još nije sbilo, što dosada nikomu na um ne pade, da se malo bavi sa stanjem bogataša, te ga pokuša poboljšati. Napinjah se da razriešim ovaj novi problem, i pitah se bez prestanka: „Odakle dolazi, da blago, toli zavidjeno od onih, koji ga ne imaju, ne sačinja sreću, onih, koji ga imaju?“

Promišljavajući simo, tamo, dodjoh do toga razriešaja, po kom ćeš lahko naći kako se stvar ima:

„Blago, toli zavidjeno od onih, koji ga ne imaju, ne sačinja sreću onih, koji ga imaju, jer oni koji ga imaju, ne znadu ga dovoljno upotriebiti, da usrećuju one, koji ga ne imaju!“

Ja, moja gospodo. ne nalazim drugih razloga ojalovljenim nadam, tugi i misantropiji, toli čestoj u bogataša. Ovi ponajviše ne zahtievaju od blaga no ugodnosti što im ono dati može, mjesto da traže veselja, što ono može drugim prouzročiti.

Tu nevalja no gledati sreću podpunu, trajnu, rek bi rajsku, koju su oni plemeniti ljudi, koje mi svake godine sbog toga nagradjujemo, oćutili, čineć dobro, i to ne onim, što imaju, već težkim, neumornim râdom, da si budu svjestni sreće, koju bi bogataši toli lahko uživali, dok živu žaleć, da je neimaju.

Bog me sačuvao, gospodo moja, osobito danas, kada smo se sakupili, da razdielimo darove, utemeljene po g. de Montyonu, i da slavimo uspomenu čovjeka toli dobra i častna i za života i poslije njega, — bog me sačuvao, da niječem dobročinstvo. Kad ovo zavlada, stanovitom izabranom dušom, postaje najvećom strasti, najmogućnijom i najštetljivijom što biti može. Neka mi bude sad dozvoljeno dokazati, bez inače prevratnih namjera, — tiem će se i proslavit g. de Montyon — nek mi je dozvoljeno dokazati, da ljudi poput ovoga, podavši se onoj strasti, ako i jesu manje riedki, ko što se misli, da su ipak riedji, no ko što se govori, i da jedini djelokrug milijunara još nije, pomoćju svojih jednolikih razbaštinika, doći do svega blaga ovoga svieta.

Ali ipak u tom leži neka sveobća ljubav, i to tako neoboriva, da je prešla u poslovicu: to je ljubav, koja, budué liepo izkićena, počimlje sama sobom.

Tomu je vaviek tako; ta nečim morate početi, a sasvim je naravno, da čovjek počimlje s onim koji mu je pri ruci, koji mu je najbližji, koji mu obečaje biti najzahvalnijim, koj Vam — u kratko — sjegurno razdieljuje vaše boli od njegovih, koje Vas udiljce muče, dapače ih povećava, — bolj

---

CAMPO SANTO U PIZI.

NAPISAO

EMILIO CASTELAR.

Najslavniji govornik naše dobe, Emilio Castelar, ujedno je i najznamenitiji književnik španjolski. Rodjen 8. rujna 1832. u Cadixu, primi za rana vrstne nauke. Sa 22 godine bijaše profesorom poviesti na sveučilištu madridskom. Svojim visokim duhom nadkrili sve svoje zemljake a svojom republikanskom značajnošću sve svoje suvremenike. Uredjivaše listove „Tribune“ i „Democratie“ a 1866. ga vlada rad sudjelovanja kod ustanka odsudi na smrt; no uteče. Življaše u Italiji i Francezkoj pišuć za novine a poslje 1868. vrati se u domovinu, gdje zasjede staro svoje mjesto na sveučilištu. Izabran u parlament, reče tu kao najvatreniji vodja republikanaca neumrle govore „o republici i monarkiji“, „o slobodi savjesti“, „o neproiganih pravih čovjeka“, „ob oslobodjenju robova“ i t. d. G. 1873. bude izabran predsjednikom federativne španjolske republike, al se održa jedva jednu godinu, jer su bajoneti slavohlepnih generala podigli u Španjolskoj na čelo kralja Alfonsa XII.

Kao državnik i književnik Castelar je idealista, pa ako je najljepši san njegova života, republikanska federacija romanskih naroda, ostala pustom željom, — to mu je kao govorniku i književniku pružila vila najljepši vienac, što ga može smrtnik steći. Njegova knjiga: „Život Lorda Byrona“, a naročito njegove „Uspomene na Italiju“ bez dvojbe su najljepše, što se o tom predmetu pisalo. Bistrina misli, veliko znanje, plemeniti zanos, duboko osjećanje i titansko risanje predmeta: to su njegove osebine. Iz tih uspomena na Italiju vadimo mi poglavje najljepše, najveličajnije!

* * *

Uvjek sam mislio, da neima nigdje na svietu tako mrtva grada, kao što je Toledo, no Pize još vidio nisam. U ostalom ova dva prekrasna grada vrlo se medju sobom razlikuju. U Toledu, osim liepo sačuvanih zgrada, kao što je stolna crkva, viditi je i ruševina, kakova je palača Karla V., a pustoš, koja ovdje vlada, sjeća te na samotnu pustinju.

U Pizi su pak sve znamenite zgrade sačuvane, neke su i poljepšane, a većina ih je po novovjeku ukusu preradjena i živahno obojadisana. No živa je istina, da je ovdje neopisiva osamljenost, te ti se čini, da palače željno izgledaju primiti stanovnike, a ovih kao da neima,

Isti dan, kad sam amo prispjeo, — bilo to mjeseca svibnja — uputim se po podne oko dva sata k mostu Mezzo del Lungarno, te Vas mogu uvjeriti, da ovdje nikoga, baš nikoga našao nisam, te sam skoro mislio, da je ovaj veliki grad samo za mene sagradjen. Krasnog li mjesta za egoistu! Bijaše grozno viditi duge redove zgrada i liepih kuća, ove razne mostove, ove krasne ulice, tu divnu čistoću; poda mnom brza rieka a nada mnom vedri svod nebeski, a na jednom kraju olistalo, svežim daškom morskog povjetarca titrajuće drveće — pa u ovo doba osim mene, ni žive duše ovdje, da se ove krasote nagledi i naužije. Htjeo sam već zvati, uvjeren, da će mi se samo jeka odazvati. Neki starac okladi se jednom, da će zidove pizanske na okolo objezditi a da ni ljudskog stvora nenadje, pak je zbilja okladu i dobio. Rusi i Englezi, kojim je sjeverna studen, legla na pluća, znadu uteć u Pizu, da koji dan duže proživu, gdje ih zbilja brjegovi od sjevernog vjetra, a samoća opet od napora štiti. Tako ćeš tu naći po koji put prekrasnu djevojku one boje lica i sjaja očiju, kakovu samo prsoboljni imadu, a prate ju rodjaci, idući kao

koje Vas razdražuju, zaklinju, dosadjuju, bockaju, dok ne činite ono, zašto ste umoljeni. Mi svi imademo to nesretno svojstvo, kadkada slabo po naravi, kadkad pohlepno, koje imade navada, kojih se neće odreći, želja, koje mu se čine zapoviedju i sanjarija koje mu se nečine nerazborite. To nas tako dobro poznaje, toli je tvrdokorno, toli rječito, toli laskavo, — to je vječni pratilac, da svršujemo popuštajuć i upozorujemo ga svaki put da se netreba više vratit.

(Nastavak sliedi).

RAZGLED PO SVIETU.

I. HRVATSKA.

— Hrvatski sabor sazvan je 27. kolovoza na dan 3. rujna.

— Vrhovni zapovjednik krajine, general topničtva, Barun Mollinary dobio je dvomjesečni dopust „rad zdravlja“. Prema tomu čini se, da će Magjari sa svojom željezničkom osnovom prodrieti, — a g. Mollinary, da se neće više vratit. Aut — aut.

— Pučke skupštine u Varaždinu i Virovitici usvojile su podpuno zagrebačku rezoluciju glede iztočnog pitanja. Za drugog rujna sazvana je takova skupština u Virje.

— Preuzvišeni g. ban Ivan Mažuranić bio je ovih dana u Pešti gdje se je u ministarskom vieću razpravljalo o hrvatskih poslovih i o krajiškoj željeznici. Za ovu posljednu to stoji, da Magjari neodustaju od svoje osnove, već će se možda ipak smilovati i obazrieti na Osiek. Dali je to dosta — neka sudi svatko sam. Sporazumak se nije postigao prem je ban savjetovao, neka se krajiški fond ostavi krajini a željeznicu neka si gradi država sama.

II. SLAVENI AUSTRO-UGARSKE MONARKIJE.

— **Galicija.** Odbor Lavovskog sabora mislio je samo zadovoljit časti i prošlosti poljskoga naroda, ako primi u adresu Grocholskovu turkofilsku točku, kojom se izražuje uvjerenje, da je današnjem ratu svrha, da se svi Slavenski narodi u ime panslavizma podjarme, a to da je pogibeljno za austrijsku monarkiju. Razne stranke u saboru ljuto se kolju medju sobom. Propasti Poljske kriva je domaća nesloga, a sliepa mržnja neće je podignut, najmanje pako istovjetnost s turskimi i magjarskimi interesi. Narod, koji je rodio tolike umnike, kao poljski, morao bi to jednom uvidit!

III. INOZEMNI SLAVENI.

— **Rusija.** Dosadanji rusko-turski rat iznio je na vidjelo dvie velike i neoprostive pogrieške, koje je počinilo rusko zapovjedničtvo, prvu što je svoje sile previše i drugu, što je turske sile premalo ocienilo. Te crvene niti vuku se od Karsa u Armeniji pa sve do Plevne i Šipkina klanca. U malih sbororovih ruske su čete mislile poplavit Bugarsku i dopriet do srdca Turske. Medjutim privukoše Turci, ojačani englezkim novcem i tudjimi generali, sve svoje čete u tri velika zbora i zauzeše Plevnu i udariše na Šipkin klanac, gdje su Rusi kao bezglavi ludjaci s početka s 3000 momaka stajali. — Juriš na taj klanac potraja podpunih 6 dana, od 20—26. kolovoza. Deset put je Suléjman Paša s velikom vojskom jurišao, deset put bijaše suzbit, a pojačani Rusi drže ga još i danas. U tom najstrašnjem od svih dosadanjih sukoba palo je do 3500 mrtvih i ranjenih Rusa i preko 5000 Turaka. Sam zapovjedajući general Dorošinski pao je 25. kolovoza mrtav, a na mjesto njega, preuze zapovjedničtvo general Stoljetov.

Neizvjestnost koja je nekoliko dana vladala sbog izlaza te bitke, dala je povoda turskim prijateljem raztrubit silne ruske poraze; nu Rusija znade i mora znati, da može iz ovog rata izaći samo pobjednicom. S toga se je i borilo na Šipki više za moralnu premoć.

Iz Armenije javlja general Loris Melikov, da je potukao blizu Karsa Muktar Pašu, a Muktar Paša javlja, da je potukao Melikova. K tomu će doći vrli novinarski dopisnici i sviet će znat istinu.

— **Srbija.** O stupanju Srbije u akciju nije izvjestno. General Fadjejev boravi u Biogradu te to dovode u savez, da bi se Srbija opet mogla zaratit. S druge a pouzdanije strane čuje se, da je Srbija sretna, kad ju puste na miru, jer ima na što drugo mislit, no tražit drugi Djuniš. Priprave se za vojnu samo formalno čine te su imenovani Horvatović, Nikolić, Lešjanin, Alimpić, Protić i Vlajković zapovjednici pojedinih sborova.

IV. AUSTRO-UGARSKA MONARKIJA.

— **Pešta.** Magjari su sad počeli u županijskih skupština biesnit proti Rusom te odašilju iz njih predstavke na vladu, da se zauzme za Turke.

V. ROMANSKI NARODI.

— **Francezka.** Čim dalje — tim gore! Gambetta držao je 15. kolovoza u Lille-u govor, kojim je pozivao republikance da složno rade i izrekao nadu, da će pobjedit. Na to je ministarstvo Broglie-Fourtouovo nečuvenim načinom zaključilo, da se ima Gambetta stavit pod obtužbu rad uvriede Mac Mahona. I zbilja će sad progonit Gambettu i sve novine, koje su njegov govor donile. — Medjutim to nije dosta. Osamdesetgodišnji Thiers nastanio se ovih dana u St. Germainu a došla ga pozdravit deputacija gradjana. On je njim odgovorio: „Kako sam Vam pred godinami rekao, držim republiku za jedinu moguću vladavinu u Francezkoj. Oni, koji se proti njoj bore, a nemogu na njezino mjesto ništa postavit, su pravi buntovnici, pravi anarhisti, od kojih će Francezka na skoro tražit račun za materijalnu i moralnu štetu, što su joj ove godine naneli. Uzdajte se dakle u moju ustrajnost na obranu republike; nu s istom uztrajnošću dopustite mi nazvat ju konzervativnom, jer hoće li se utvrdit, mora bit jednako mirna kao i slobodoumna. Ta pogledajte samo napredak, što ga je učinila naša stranka ove godine; to zahvaljujemo čvrstoći i miru zemlje. Što se mene tiče, ja nedvojim ob uspjehu, sve ga navješta — a ja se neustručavam o tom Vas osjegurat“. — Radi toga govora sad će i Thiersa progonit. Kako se vidi imade Mac Mahon sa svojim ministarstvom mnogo posla, da opet jednom spase domovinu! . .

— **Rumunjska.** Velik dio Rumunjske vojske prešao je u noći k 25. kolovozu kod Korabie Dunav, da operira zajedno s ruskom vojskom proti Plevni.

VI. INORODNI EVROPSKI NARODI.

— **Turska.** Da bude opet male šale, javljaju iz Carigrada nekoliko ministarskih promjena. Tako je imenovan novi ministar rata, a Mahmud Damat Paša skinut, te je i bivši ministar vanjskih posala, Savfet Paša imenovan ministrom pravde. Mahmud bijaše najljući protivnik Mithad Paše, s toga će sad Magjari i turkofili klicat slavu novomu tomu okretu.

---

za sprovodom, ili već unapred plačući radi predstajeće neuklonive smrti. Sve ti ovo u crnu tugu zaodjeva grad, koji se podpunim pravom mrtvom Pizom naziva.

Pa ipak je bilo sretnijeg doba, kad se ciela Italija divila slobodi ovog grada, a po cielom svietu znala se pizanska trgovina, bilo je zlatnih dana, kad se je morem danak sa Korsike i Sardinije amo dovažao, kad je pizansko brodovlje križare u Aziju nosilo, a vraćalo se puno zlatom, grimizom i slonovom kosti. Bilo je dana, kada su pizanski vojnici sa njemačkim carem protiv rimskim papam, a sa grofom barcelonskim proti Maurom sa Majorke ratovali, kada su se gusari njene (Pize) moći bojali, a Saraceni čak na obalah Afrike nad blieskom njezinog koplja sgražali, a stupovi i mramor, koji je iz najdaljnih zemalja amo dovežen, svjedokom je slave prve pobjede umjetnosti. U to doba zadnji već majstori mozaika ukrasiše sjajnim kamenjem lûke na pizanskih spomenicih, a prvi slikari, predšastnici risarstva, izslikaše zidove i manastire mističnimi slikami; tada obogatiže židovi Pizu, živući u zakrilju tolerantnih zakona; i tada izklesaše iz mramora Nikola i Ivan Pizanski, ona dva velika talenta sriednjega vieka, ove krasne spomenike, koji se pokazuju kao prvi traci poleta novog doba.

Sloboda stvori trgovinu, trgovina bogatstvo, a bogatstvo znanost i umjetnost. Buschettovi strojevi dizahu u jedanajstom vieku neobične terete, kakove jedva današnji uzdići mogu. Lahko brodovlje sa preliepimi latinskimi jedri nošaše u desetom stoljeću u sried tame sriednjega vieka naljepše svilne tkanine, koje bi po boji, sjaju i poriekłu mogli nazvati vjernim ogledom stare Indije.

Mjedene zmije egipćanske obvijahu pizanske od granita stupe, a hyppogryphi grčki širiše krila pokraj byzantijskih kuba. Na tisuće radnika vrvilo je u luci, dok je još pizanskom zakoniku sloboda temeljem bila.

Republika propade, a Piza se ovjenča mrtvilom, pak je stoga bez sumnje najznamenitiji njezin spomenik groblje. Na vršku slave slutila je Piza, što ju čeka, te sagradi spomenik, na kom će se njena tužna prošlost ogledati: sagradi Campo Santo. Mojoj se duši činjaše u tom izumrlom gradu, gdje se čuje samo huj morskih vjetrova, kao da nad njom lebde samotni dusi, kad posjetih tu divnu gradjevinu, koja me se upravo tako dojmila, kao što i duhu momu pružila vrle nauke.

Prediel, gdje groblje leži, vrlo je samotan i najpustiji cieloga grada. Uzalud dižu brjegovi oko Pize svoje plavetne vrhunce k nebu pod oblake; uzalud buji i oživljuje proljetna narav sa svojim cviećem, sa svojimi metulji i gniezdašci golo kamenje visokih tornjeva na zidinah; uzalud ti se mili svojimi dražestnimi skulpturami predivna kapelica krštenja, što stoji uz groblje te izgleda poput uzvišene kube kakovog podzemnog hrama; uzalud se glase tamo s bielog visećeg tornja, nalična orijaškom stupu, zvučni zvonovi i uzalud se čuje s divnih ljepota sjajuće se katedrale poj psalma i velepjesni.

Sve to uzalud nastoji, da ti pobudi misao na život; na okolo dračem obrasla pustoš sjeća te samo na jednu jedinu pomisao, — na smrt!

Campo Santo je velika zgrada u ozbiljnom slogu sagradjena sa visokimi zidovi i uzkimi vratmi, mramoran lies za čitavi narod. Egipatski faraoni, rimski cesari i satrapi sa iztoka podigoše piramide, tvrdjice i brjegove, da se pod njimi poslie smrti zakopaju i da sviet nevidi gnjiloću i crvlje, koje im grimiz i kosti toči. Ali nijedan od ovih veleliepih spomenika, kojimi despoti i u smrti ovjekovječiše ponositu samoću svoga života, nemože se sravniti, što se ljepote tiče, sa ovom vječnom grobnicom gragjanstva, koje se ovdje, vjerujuć u vječnost, grli i ujedno stapa, a iz njegovih hladnih i smrtnom kosom podrobljenih kostiju, probija još danas isti žar, isto oduševljenje, kojim je i u životu njihova duša disala.

(Nastavak sliedi.)

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

ŠKOLA.

— Na c. kr. velikoj gimnaziji u Vinkovcih bilo je koncem godine 179 učenika, za 5 manje od lani. Po napredku dobiše: 45 prvi red s odlikom, 86 prvi red, 8 drugi red i 27 treći red. U izvješću razprave Mije Brašnića: „Položaj knezovah zadarskih pod mletačkom vladom od 1202. do 1358." i „Župe (kotari) u hrvatskoj državi za vlade knezova i kraljeva iz narodne dinastije.

ZDRAVSTVO.

— U Topuske Toplice stiglo do 15. kolovoza 1914 osoba, u Krapinske Toplice do 20. kolovoza 1570 gosti, a u Varaždinske Toplice do 18. kolovoza 1747. osoba.

— Pošto se kupalištna sezona primiče kraju, vriedno je spomenut polazak nekojih poznatijih kupališta. Po najnovijih izkazih bijaše: u Karlsbadu 18,692 osobe; u Franzensbadu 6096, u Marienbadu 6792, u Hallu 1604, u Gleichenbergu 3080; u Hof-Gasteinu 1250; u Badenu 7372 i u Vöslau-u 3015 osoba.

— Kinezki car zabranio je po svojoj carevini daljne pušenje opija, osobito inteligencija ima pazit, da se to nebude zbivalo. Medjutim će zabrana istom za tri godine u podpunu kriepost stupiti, za sad se valja samo po malo odučavat.

NARAVOSLOVJE.

— Flora i fauna naše domovine. Statistička tablica zoologička, koju složi naš akademik Brusina, uči nas, da imademo ukupno 17.253 životinje i to: 540 praživa, Protozoa (200 korenonožaca, 200 nevida, 140 spužva), 136 vrsti miešica, Zoophyta (50 cvietnjaka, 80 sveživa, 6 rebraša), 63 iglokožca, Echinodermata, (1 stapčar, 30 zviezdaša, 12 ježaka, 20 trpova), 570 crva, Vermes (180 plošnjaka, 200 oblića, 25 trepušnjaka, 5 brizgavaca, 160 vitičnjaka), 14,000 sglavčara, Anthropoda (420 korepnjaka, 300 paukovaca, 20 stonoga, 160 pravokrilaca, 200 mriežokrilaca, 600 polukrilaca, 2,200 dvokrilaca, 2,500 leptira, 5000 kornjaša, 2,600 opnokrilaca), 1,101 mekušac, Mollusca (120 mahovnjaka, 50 plaštnjaka, 7 ramenonožaca, 200 školjka, 5 krponožca, 9 glavonožaca), 843 kralježnjaka, Vertebrata (380 riba, 15 vodozemaca, 27 plazavaca, 341 ptica i 80 sisara).

Iz bilinske statistike, koju složi Hirc razabiremo, da imade Trojednica 2400 javnocvjetka, Phanerogamae, i 2817 tajnocvjetka, Cryptogamae. Te biljke pripadaju 131 familiji. Od javnocvjetka pripada 2670 dvosupnicam, a 666 jednosupnicam. Najveća su u našoj domovini razprostranjene ove familije: Leptirnice sa 328, ružatice sa 75, žabnjače sa 119, mohunjače sa 183, klinčevice sa 81, štitarke sa 179, usnače sa 135, strupnikovice sa 114, sucvjetke sa 394, kačunovice sa 63, šiljevice sa 101 i trave sa 252, vrsti. Mahova imade 250 vrsti, resina (alga) 1200, crvotočnica, hymenophyllea, papradi, raznorodka, preslica i parožnjača 67, lišaja do 300, gljivnica do 1000 vrsti. Ukupno imade Trojednica preko 6200 vrsti bilja. Toliko se za sada poznaje organizama u domovini naš[illegible] mislimo, da je to sve. Imade u nas priedjela, [illegible] još nijedan od domaćih prirodopisaca zavirio nije, mnogo je toga u zabitnosti, te će se tek vremenom na vidjelo iznieti.

— Model fosilnoga mamuta. Elephas primigenius. U Bergu kod Stuttgarta izložio je L. Martin sbirku sadrenih primjeraka davno izumrlih životinja. Tuj vidiš ogromne gušterine Ichtyosaura, Plesiosaura, krilatoga Pterodactyla, špiljskog medjeda, Dinornisa i mnoge ine životinje, koje za raznih geologijskih epoka na zemlji življahu. Nu od svih pravo je remek djelo model predpotopnoga slona, koj za diluvija življaše. Kako je znano čuva petrogradski muzej kostur, glavu s jednim okom i veliki dio kože od mamuta štono ga g. 1799. našao jedan lovac u sibirskom ledu. Po ovih i mnogih inih podatcih dogotovio je Martin svoje djelo prekrasno i toli naravno, da mu se čuditi moramo.

Mamut je 5 m. visok, a 8 m. dug, iznutra šupalj, a sve počiva na drvenom kosturu. Gustu dlaku oponašaju listovi jedne indijske palme, trubica je od artije, a klovi od drva.

Ovo krasno djelo kupio je prije kratkog vremena prof. Ward, te će ga izložiti u muzeju grada Rochestera (savezne države). Ward je dao model razložiti, a za opremu bijaše potrebno 14 velikih škrinja i četiri vagona.

Po tom ti se kaže od kolike je veličine taj model i koliko se je Martin truditi morao, dok ga je dogotovio.

— Ravnatelj napuljske zvjezdarnice, senator Anibale de Gasparis, javlja novinam: „Jedna depeša iz Washingtona javlja, da je astronom Hall odkrio dva trabanta Martova. To velevažno odkriće ima se sjegurno zahvalit neobično velikom dalekozoru u kom se nalazi staklo od 26 palaca u promjeru. Riedke evropske zviezdarnice moći će taj obret potvrdit, jer neimaju tomu sprava."

VOJSKA I POMORSTVO.

— Grčka vojska podieljena je na četiri brigade i to: na Athensku, Missolounghijsku, Krfsku i Patrašku. Prvoj je zapovjednik podpukovnik Dimitrakaraki, drugoj podpukovnik Jenisarli, trećoj pukovnik Tolmidis, četvrtoj pukovnik Desideri. Načelnikom topničtva imenovan je pukovnik Zapunzaki a ženije podpukovnik Petmezas.

STATISTIKA.

— Belgija ima po najnovijem, netom izdanom popisu 5,336.185 stanovnika. Po provincija dolazi na: 1 Anvers 538.381; 2. Brabant 936.062, 3. Zapadna Flandrija 684.468; 4. Iztočna Flandrija 863.458; 5. Haingut 956.354; 6. Liege 632.228; 7. Limburg 205.237; 8. Louxembourg 204.201. 9. Namur 315.796. stanovnika.

— Londonska policija imala je godine 1876. 10.268 policista te su oni iste godine uhitili 76.214 osoba.

TVORNA UMJETNOST.

— Českomu matematiku i prof. na univerzi, Josipu Ladislavu Janderi, rodjenom 19. siečnja 1776. postavit će u Hořicah prijatelji 16. rujna na rodnoj kući ploču spomenicu.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Dne 28. kolovoza pjevala se na zagrebačkom narodnom kazalištu Gounodova „Margareta" (Faust). Ova je predstava bila tim zanimivija, što su sve glavnije uloge bile u novih silah. Fausta pjevaše g. Karlo Raverta, nekoč član našeg kazališta, sad engažovan u Lavovu, Margaretu neka gdčna. [illegible] Pollakova a Mefista g. Kratochvil, naš vrli ba[illegible]on-bas. — O g. Raverti možemo kazat, da je prekrasno napredovao i da žalimo, što nije sačuvan našemu kazalištu, — a gdčni. Pollakovoj želimo, da nemuči ni sebe ni nas. Njezina Margareta prava je nakaza sa svakog gledišta te nam uprava nebi smjela dovodit na pozorište takove satire. Obćinstvo je demonstrativno odlikovalo g. Ravertu i odlučno odbilo g. Pollakovu. Gosp. Kratochvil moga bi s vremenom bit vrlo dobar Mefisto.

— Českí skladatelj Miroslav Smetana, nadopunio je svoju operu „Dvě vdový" te ju predao upravi českog kazališta. Zagrebčanom poznat je on sa svoje „Prodane nevjeste".

— Antonin Dvořak, Čeh, skladatelj opere, „Kralj i ugljar" napisao je novu operu „Šelma Sedlàk". Libreto mu je napisao I. O. Veselý.

— Prošle sezone bile su na Marijinskom kazalištu u Petrogradu 124 predstave, — a predstavljalo se 18 ruskih opera. Unišlo je svega 233,806 rublja, t. j. poprično na večer 1885 rublja.

— Bečki „Stadttheater", bez dvojbe jedno od prvih njemačkih kazališta, komu je ravnatelj čuveni dramatik Heinrich Laube, otvorit će zimsku sezonu 1. rujna s Shakespearovom veselom igrom „San ljetne noći". Iza toga doći će na red nova tragedija „Mesalina" od Pietra Cosse, znamenitog taljanskog dramatika. — U studenu prikazat će se „Nova ljubav" od slavnog Alphonsa Daudeta i to prije u njemačkom prevodu neg u franzezkom izvorniku u Parizu, — a iza toga sliedit će „Giuseppe Balsamo" od Aleksandra Dumasa. Medjuto će svršit odbor za nagradjenje novih komada svoje radnje te će tad sliedit najvrstniji noviteti njemačkih autora. Natječaj, što ga je Laube za vrstne izvorne vesele igre razpisao urodio je nečuvenim plodom, jer se je prijavilo 452 komada za natjecanje. — Tako se radi drugdje i nastoji obćinstvo zabàvit u najljepšem smislu. Dali se kod nas što radi i sastavlja kakav program, neznamo.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Českí historik Dr. Antonin Gindelý izdao je sedmi svezak svoga djela: „Dějiny českeho povstàni leta 1618."

— V. P. Turba u Petrogradu počeo je izdavat s prvim srpnjem nov ilustrovan sbornik, „Slavjanski mir" (Slovenski sviet) za literaturu povjest i zemljopis slavenskih naroda.

— Slavni ruski romanopisac, Grof Lav Nikolajević Tolstoj, svršio je s osmim dielom veliki svoj roman „Anna Karenina."

— Generalmajor Zykov i pukovnik Iljina izdaju u Petrogradu nov časopis „Priroda i ljudi", koj će donosit životopise, zemljopisne i putopisne članke.

— Kod Lacroix-a u Parizu izaći će ovih dana podpuna ilustrovana poviest Franceske od Julesa Micheleta u 18. knjiga.

NOVE HRVATSKE KNJIGE.

— „Život svetaca i svetica božjih." Za mjesec travanj. Napisao Dr. Franjo Iveković. 147. str. Ciena 50 nvč. Izdalo družtvo svetojeronimsko. Zagreb, 1877. Dionička tiskara.

— „Pčelarstvo". Napisao Milan Kučenjak. Izdalo družtvo svetojeronimsko. 126. str. Ciena 40 nvč. Zagreb 1877. Dionička tiskara.

— „Danica". koledar za g. 1868. Izdalo družtvo svetojeronimsko. Zagreb. Dionička tiskara 160 str. Ciena 25 nvč.

— „Talijanska slovnica" Dr. Adolfa Musafije. Hrvatski priredio prof. Ivan Krst. Švrljuga. I. dio str. 128. Tiskom Dioničke tiskare.

HISTORIČKI KOLEDAR.

— Dne 8. rujna 1777. rodio se u Frankfurtu a/M. njemački novelist i pjesnik romantičke škole Clemens Brentano, umro 28. lipnja 1842.

— Osmoga rujna bit će šestdeset godina tomu, što je češki učenjak Václav Hanka našao „Kraljodvorski rukopis“, najstariji spomenik češke narodne knjige. Taj će dan proslavit u Kraljičinu dvoru.

UMRLI.

— **Vincenc Günther Prelučev**, dr. lučbe, bivši g. 1871. i 1872. urednik pražkog lista „Slavjanski Mir“, † u Beču 12. kolovoza, 32 g. star. Urednik, „Hrvatskog Svjetozora“ u ono je doba radio u redakciji „Slavjanskog Mira“ te gubi s pokojnim vrla prijatelja.

— **James Drumond**, znameniti škotski historički slikar i član škotske akademije, rodjen 1816. † 12. kolovoza u Edinburghu.

— **Dr. Henri Conneau**, liečnik cara Napoleona III.. i vjerni mu prijatelj, † 14 kolovoza u La Porti na otoku Korsiki, star 74 godine. Rodjen 3. lipnja 1803. iz francezke obitelji u Milanu, stupi rano u službu Ljudevita Bonaparta, kralja holandezkog i supruge mu, krasne Hortenze. Od tada osta vjeran mladomu Napoleonu do smrti.

— **Ernest Grof Duvergier**, d' **Hauranne**, sin istoimenog francezkog državnika, član ljevice u komori, vrlo umni i nade puni učenjak, † 15. kolovoza u Parizu u 34. godini.

ARGOSTOLSKI MORSKI MLINOVI.

(Nastavak).

Težko da će ti poći za rukom ovaj pojav protumačiti, ako ga ne osnuješ na obtoku (Kreislauf), kojim se ponirajuća voda opet k moru vraća. Najprije ti valja dokazati uzrok, koji je dorasao onoj očitoj sili na mlinovih t. j. koji bi tako moćan i trajan bio kó i ova. Za tim imao bi znati put, kojim udara voda dok se vrati k moru. Pückler mišljaše, da voda u sisalištih odtiče valjda u neko drugo dobrano udaljeno more, s mnogo nižim površjem od sriedozemnoga. Onda mišljahu i učene glave, da razna mora imaju razni niveau; nu danas je već a priori dokazano, a novija mjerenja potvrdiše, da težina i centrifugalna sila — izuzmeš li lokalne uzpore — ujednačuju spojena mora. Pukovnik Brown mišljaše opet, da je ta razlika površine već tu blizu t. j. med argostolskom dragom i libadskim zaljevom; ali se ne dosjeti, da bi se voda gornjom strujom ujednačila te da tu ne ima uprav nikakvoga uzroka, da se uzdrži nejednakosti niveaua. Mousson pako slutjaše na podzemne jaruge, vodeće k protivnoj strani otoka, tvrdeći, da voda uzapire — bilo s kojega mu drago uzroka — prema zapadnoj strani Kefalonije a na iztočnoj da odtiče. Nu on ne mogaše u trag uči ni uztrajnosti ni jakosti takvomu uzroku, pa mu se i nevjerojatno vidjelo, da podzemne jaruge probijaju trostruke kose.

Neki opet pokušaše riešiti ovu zagonetku tumačeć ju kao posljedicu čestih potresa na Kefaloniji. Medju ovimi bijaše Strickland prvi, koji mišljaše, da morska voda odtiče podzemnimi jarugami ognjištu sredozemnoga mora, pa pretvoriv se ondje u paru, digne se a po tom opet sgusne, te hrani topla ona vrela, izviruća na raznih mjestih Grčke. Tako bi istina moglo biti, a dalo bi se složiti i s obtokom, dočim bi vulkani izbacivali izparivanjem vode zaostalu sol. Ali tomu se protivi niveau vode u sisalištih, koji se i onda vidi, kad se brane zatvore, dapače on se ravna i po vjetrovih i po plimi i osjeki. Ako bi naproti vulkanička ždriela izsisala i progutala vodu morskih mlinova, to bi se morale i prosjeline, kad se brane zatvore, posvema izprazniti —, nu to ne biva nikad.

Profes. napokom Wiebel u Hamburgu zasnovà veoma umnu hipotezu i izda o tom predmetu obširniju monografiju. Po ovoj imala bi u utrobi zemlje skupljena kišnica jarugom odticati, s kojom prosjeline mlinova obće. te u njih bi nastalo sisanje analogno mlazu vodena smrka (eine Wasserstrahlpumpe). Sladka voda usisavala bi morsku vodu kroz prosjeline a po tom vraćala moru. Ova teorija zavodi čovjeka, jer čitav pojav sa svimi drugotnimi okolnostmi tumači naravoslovno, pa se i dade predočiti i eksperimentom.

(Konac sliedi).

METEOROLOŽKA OPAŽANJA.

Stupnjevi topline bilježeni su po Celsiju, tri put na dan:

Mjesto	19. kolovoza			20. kolovoza			21. kolovoza			22. kolovoza			23. kolovoza			24. kolovoza			25. kolovoza		
	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.
Zagreb....	23·3	29·0	25·0	25·0	30·6	27·4	26·3	32·2	27·8	26·2	31·8	28·5	24·7	31·6	28·6	25·8	29·0	25·6	25·3	—	—
Rakovac *.	17·7	33·9	22·5	23·1	34·3	24·6	23·5	34·5	23·7	20·1	37·5	20·9	18.1	34·1	21·0	19·6	25·9	21·3	20·9	28·5	17·2
Varaždin **	17·9	25·8	25·0	23·1	29·5	24·8	24·0	32·7	27·6	24·0	33·4	25·4	22·0	29·9	24·6	20·0	24·2	21·3	20·0	26·6	22·9
Gospić....	17·6	28·6	21·2	19·8	29·4	21·0	22·1	31·4	21·8	21·6	32·3	25·4	24·2	34·2	23·0	22·5	27·0	19·5	17·2	28·0	20·8
Senj......	20·8	31·1	26·1	21·0	30·9	27·1	20·4	32·2	27·2	20·7	34 0	28·4	20·9	34·2	27·8	20·6	30·0	25·0	28·2	32·1	27·5

* Rakovac kod Karlovca. u Rakovcu bijaše toplota 22. kolovoza u 1 sat po podne 38·1 u sjeni.

** U Varaždinu bijaše 10. kol. toplota 18·7 — 26·2 — 21·0, a 11. kol. 18·6 — 26·8 — 21·8 u obično vrieme opažanja.

INOSTRANE POSTAJE,

Toplina u 7 satih u jutro.

Mjesto	19. kol.	20. kol.	21. kol.	22. kol.	23. kol.	24. kol.	25. kol.
Beč..........	15·0	22·7	21·9	20·9	19·9	16·5	15·3
Budim........	19·2	19 5	23·6	25·9	23·0	19 0	17·7
Carigrad......	23·7	21·0	—	—	23·6	22·3	22·0
Florencija	23·8	25 3	24·7	24·0	24·5	25·0	24 8
Krakov	15·4	21 0	18 0	21·0	20·2	15·8	13·8
Kodanj	13·3	—	—	17·0	16·4	12·3	13·4
Lavov	15·3	16·2	16·4	20·0	20·4	18·4	14·4
Moskva	15·1	14·4	9·8	—	11·5	14·5	12·1

Mjesto	19. kol.	20. kol.	21. kol.	22. kol.	23. kol.	24. kol.	25. kol.
Napulj........	30·0	27 0	27·0	27.0	30·0	28·0	28·0
Palermo	29·0	28·0	28·0	22·4	28·0	28·0	29·0
Paris	20·9	—	—	17·2	14·4	15·0	15·5
Petrograd	15·6	10 8	8·5	—	14·1	13·2	11·0
Prag..........	14·4	22·3	21·2	21·0	18·5	15·1	12·0
Rim	22·0	22·6	21·6	28·4	21·6	21·0	23 0
Stockholm	—	—	—	—	14·0	—	9·4
Trst	26·8	25·4	26·8	28·6	26·1	25·6	23·8

DOPISNICA UREDNIČTVÀ.

— *Gopodična Jelica M.* Sliku naručismo, bude li vam po volji, neznamo.

— *G. R. S. u B.* Pjesama neprimamo.

— *G. A. J. u V.* Učinismo vam po volji.

DOPISNICA ODPRAVNIČTVA.

— *G. D. A. u Varaždinu.* Molimo Vas liepo, opetovano, javite nam, koliko imadete predplatnika, jer nam stižu od takovih ljudi reklamacije, za koje mi ni neznamo. Za sad Vam šiljemo samo broj za Vas, za P. Ga—i—ća, i za J. W. iz Maruševca.

Uredničtvo i odpravničtvo

„HRVATSKOG SVJETOZORA“

nalazi se na Zrinjskom trgu br. 1008 u drugom katu. Molimo, da se sva pisma, novci i pošiljke onamo odpremaju.

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović.**

Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 11. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 9. rujna 1877. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga I.

LOUIS ADOLPHE THIERS.

RODJEN U MARSEILLU DNE 16. TRAVNJA 1797. — UMRO U ST. GERMAIN EN LAYEU DNE 3. RUJNA 1877.

U predvečerje sedmoga svoga rodjendana izgubila je francezka republika svoga otca a francezki narod najvećega svoga sina. Većega državnika, izkusnijeg vodje, boljeg domoljuba, slavnijeg književnika nije mogla Francezka izgubit. Iznenada, u čas najvećeg sjaja utrnu ova velika zviezda na zrieniku Francezke i čovječanstva. U čas, kad je ne samo Francezka, već cieli civilizovani sviet sa strahom upirao oči u veliki francezki narod i borbu, što ju on sad vodi za svoju duševnu slobodu, u čas, kad su se milijuni očiju upirali u osamdesetgodišnjeg starca, duhom i kriepkoćom mladića, svu nadu domovine, — ugasnu strjelomičnom burom posljednje svjetlo toga velikana!

Vječnomu je zakonu udovoljeno! I Thiersa neima više!

U crninu se danas zavija Francezka, ona Francezka, koju je Thiers toli ljubio, toli proslavio, koju je spasio! Bez rieči, kao gromom ošinut, satrt od tuge stoji francezki narod nad otvorenim grobom, koj mu otimlje drage ostanke muža, koj se dugim nizom lieta naučio nazirat najveće dobro u dobru domovine!

S Francezkom tuguje sva Evropa, sav civilizovani sviet, tuguje i Hrvatska, jer je prestalo kucat srdce, koje je toli žarko kucalo slobodi i napredku čovječanstva! Pravo to, podpuno to čovječje srdce, odtisnuto u predvečerje života od svih živinskih strastih!

Thiers je umro! Umrlo je ono od njega što je na njem smrtno bilo; veći, bolji dio njegov živit će neprekidno viekom u zahvalnih potomcih i povjesti. Francezkoj je ostavio dragocjenu baštinu: svoje neumrlo ime i ljubav republike, „jedine moguće vladavine u Francezkoj“. Ostavi joj i prokušanog nasljednika Léona Gambettu!

I mi mećemo k nebrojenim viencem, koji će pasti na grob prvakov, ovu malenu kitu. Hrvatska nek nebude zadnja u poštivanju ovakovih ljudi, nek nebude zadnja, koja, ogrijav se na žaru njihove plemenite veličine i domoljublja, ne poželi i na sebi osjetit tračak takova blagotvorna djelovanja!

Mir i slava Thiersu!

LISTAK.

PILLONE.

TALIJANSKA NOVELA. NAPISAO W. J. BERGSÖE.

(Nastavak.)

Vrieme je blizu; on nemože daleko biti. Posluhni s toga moj savjet, uzmi svoje blago i pobjegnimo kamo, gdje neće dnevice nesreća prietit nad našima glavama.

— Nesretnice! kliknu Pillone i skoči na noge, da se stolac izpod njega prevrnu. Kako možeš što takova poduzeti! Neznaš li, da mi je Domenico Natelli postao zakletim i smrtnim neprijateljem, od kad te zadnji put vidih? A tomu si me povjerila! Nesretnice! Ti si u stanju i proti volji izdat me! Čekaj tu, dok se povratim.

Jednim skokom izleti Pillone na vrata i čuh ga uzpet se stubami na toranj i otvorit ondje vrata. Filomella usta brzo, poleti k vratam te se, nasluhnuv, okrenu k prozoru s toli demonskim posmjehom, da sam se s grozio. Još jednom prisluhnu pomno. Tad primi bieli rubac, jednim mahom skinu zavjesu s prozora i mahaše rubcem po zraku. S vinograda čuo se huk sovâ. Opet ona pomno zavjesu spusti i za čas sjedjaše opet na mjestu kod pisaćeg stola s takim izrazom lica, da sam se i nehotice sjetio okamenjene glave Gorgonine.

Nekoliko časaka kašnje vrati se Pillone. Sjede už nju te reče mirno: Filomelo, ti si me skoro i nehotice opet bacila u toliku pogibelj, kakove nisi ni slutila. Nu nad mojim poduzećem titra dobra zviezda — a ta me i ove noći spasi. Vjetar duva na kopno, more je burno, a uz te valove nemože pristat ni jedan čun uz obalu. Sve bijaše vani tiho; nigdje na zalievu ni da bi jedno svjetlo. Smatrajmo to dobrim znakom, da će se moje visoke nade izpunit. Al nezaboravi, Filomelo, da si ti kraljicom mojih sanja! Uz tebe mogu sve, — bez tebe ja sam ništica. Ajde dakle, podji za mnom! Tajni izlaz otvoren nam je i prije nego prodje sat, dostignut ćemo moje sakrilište. Stari Gasparo i njegova žena primit će te kao svoje diete a sutra poć ćeš sa mnom u Napulj. Budi mi vjerna, Filomelo, i sliedi me kao moj angjeo čuvar! Neće potrajat ni tri dana i čut ćeš veselo klicat narod:

— Da živi kralj Pillone i njegova zaručnica!

— Ona zuraše unj s istim hladnim i mrtvim pogledom te reče kratko:

— Ne, Pillone, na stratište neidem za tobom!

— Netražim toga! kliče on. Sliedi me samo u mom letu za slavom i srećom!

— Tako visoko nemože Filomela letit, uzvrati ona.

— Tad ću te ja na svoja ledja uzet poput orla, koj je vrebca uznio nebu pod oblake, da se uzmogne još više od njega uznieti! kliče on strastveno. Ja neimam povjerenja u sreću, ako ti nisi u njezinoj pratnji.

— Ne, ja te nesliedim, reče ona odrješito.

— A zašto ne? pitaše on blied. Neznaš li, da te mogu na to prisilit?

— Kako nebi znala! vrati ona oštro. Nisi li me na sve prisilio od one nesretne noći, od smrti onoga, kog si mi zabranio imenovat! Da, doista me možeš prisilit, kako si me prisilio na bieg, na zločinstvo, na cjelivanja i draganja. Nu možeš li, Pillone, prisilit sreću, prisiliš li mene?

— Ja ću sve svladat, što mi na put stane, pa da je sam arkangjeo Mihajl, kliče ljutit Pillone. Uzvrati mi iskreno! Hoćeš li me rad toga ostavit, jer se osvetih onomu gadnomu razsipniku? Zgadja li se to, jer ubih Alessandra Cesarina, da me kaniš u noći pred mojom srećom ostavit?

— Ti si mi zabranio spomenut njegovo ime!

NAJVAŽNIJI BUGARSKI GRADOVI

S NARODNO-HISTORIJSKOGA, GEOGRAFSKOGA I STRATEGIČKOGA GLEDIŠTA.

(Nastavak.)

5. Svištov, tudjinci pišu Sistow, Sistova.

Iza Trnova ovkraj Balkana najvažniji je u Bugarskoj grad Svištova osobito za trgovinu Bugara. Rušćuk, Šumen, Vidin i Sredec imaju veću strategičku važnost, ali ne obćenitu i trgovačku. Malne jednaka linija od Trnova na sjever vodi k Svištovu, koji leži na Dunavu s desne strane, a njemu prieko na lievoj Zimnič (Zimnica). I u ratovih je često trpio grad ovaj sbog položaja podunavskoga. Svištov ima prieko 20 tisuća žitelja. Dakle jednak Zagrebu; a procvast će brzo i nadmašiti daleko hrvatsku priestolnicu. Rat, što no ga je ruska carica, Katarina II. s carem Josipom II. poduzela protiv Turske g. 1787. dotično 1788., u kom se je ruski general Suvorov u Vlaškoj kod Fokšana i Rimnika, odatle Suvorov „rimnički" odlikovao, a tako od austrijske strane general Laudon, taj se je rat svršio uzprkos velikim vojničkim uspjehom prenaglo poradi smrti cara Josipa II. god. 1790. i jer su Pruska i Englezka javno, i tajno podupirale Tursku, da se već onda nerazpadne. Austrija je sklopila primirje u Gjurgjevu, a onda mir u Svištovu 4. Aprila g. 1791. Tim je mirom Turska uzprkos porazom i uzprkos tomu, što je general Laudon bio već 8. oktobra 1780. zauzeo Biograd i Srbija se imala osloboditi, ostala ciela. Sve je to opet diplomacija po običaju pokvarila i izdala Turkom!

Ruska carica nije htjela odmah odustati od rata, kada i Austrija; ali napokon morala i ona u miru 9. januara 1792. u Jašu kraj učiniti 24-godišnjoj borbi s Turskom. Svištovski mir rodio je jaški i lišio Austriju i Rusiju najboljih nada i posjeda, to je jest tursko carstvo u Evropi nije podieljeno poput Poljske, kako je imalo i moglo biti. Može biti, da do 1888. godine doživimo diobu Turske, ili barem do 1897. stogodišnjice Pasvan-Oglu paše od Vidina (Bdyna).

6. Bdyn bugarski, Vidin inače od neslavena zvan. U njemačkih spisih zove se i Pudem!

Danas je Bdyn tvrdja i grad blizu tromedji, malne i četveromedji i turskoj i rumunjskoj najprije, a onda srbskoj i ugarskoj. Bdyn ima i za Hrvate nešto važnosti. Danas on ima žitelja do 25.000 ako ne i više ili i manje, jer sviet bježi pred Turci u ratno ovo doba i statistika turska jako je nesigurna. Na protivnoj strani s lieve obale Dunava leži rumunjska tvrdja Kalafat; a oba spaja most od ladja.

Rimljanom bijaše ovdje Bononia, Grkom Bidyne (Βιδύνη), Bydinum; Ugrom Bodon; njekim i Bandin; Bugarom B'dyn. Za to ga i mi tako pišemo, jer je došlo vrieme, da se opet kroz Turke i druge tudjine slav. imena pokvarena i izopačena obnove i uzkrise narodna imena, kada i Magjari narivavaju svietu Budapest, mjesto dosadanjega naziva. Talijani su ga zvali Vogdin. (Š. Ljubić: Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium Zagrabiae 1868. L. 192.) „Dominus de Vigdino".) Bdynski vladika bijaše u 11. stoljeću podan ohridskomu metropoliti bugarskomu a kašnje trnovskomu patrijarki G. 1258—64. bio je u hrvatsko-ugarskoj vlasti. Ko što gore kod mačvanskoga bana i vojvode Stefana tako Bdyn igra u bugarskoj i srbskoj poviesti veliku ulogu, jer gospodari od Bdyna često jako uplivahu na susjedne zemlje. U Bdynu vladaše Šišman, od koga je proizašla posliednja dinastija bugarska. Šišman vladaše u Bdynu i zapadnoj Bugarskoj kao samostalan kralj u ovo doba, kada je Nogaj s Tatari plienio i slabio Bugarsku na koncu 13. stoljeća. Šišmanov sin Mihail 1325. do 1330. bijaše car bugarski. I tim je utemeljena dinastija Šišmanida od Bdyna. Borbe su i silni odnošaji nastali najprije sa Srbijom s Dečanskim, a onda s carem Dušanom. Sultan Bajazid zauzeo je Bdyn dva krat 1394. i 1396., ali ga je morao opet kršćanom ustupiti njekoliko krat, osobito za hrabroga Sibinjanin Janka i poslie. Bdynski vladari smjeli su se pod tur. zaštitom kao bugarski vladari još do god. 1486. pisati „vojvode bugarski".

God. 1689. porazi kod Bdyna Turke vojvoda Ludvik Badenski; ali Tököli, Magjar, (Košut svoga vieka), pomogne Turkom opet do Bdyna. G. 1737. predobi careva vojska Bdyn. Pod konac prošloga i na početku ovoga stoljeća Bdyn dodje daleko na glas poradi Pasvan-Oglu paše i njegovih hajdučkih četa. Bune u turskom carstvu 1791—1808. pokazaše najasnije, da se razpada sila Solima silnoga i sjajnoga † 1566. Srbi 1804—15. a poslie Grci 1821. do 26. okoristiše se tom slaboćom i oslobodiše se. Mnogo doprinesoše turski hajduci uz janjičare tako zvani krdžalije i dahije. Vuk u svom rječniku strana 309—310. opisuje ih ovako: „Krdžalije su bile kao turski hajduci, koji su postali u Urumenliji poslije posljednjega njemačkoga rata. Bilo ih je mnogo hiljada i s njima je Pasmandžija razbio carsku vojsku 1796. Oni su bili najviše Turci, ali su u svoje družtvo primali i hrišćane jer su slabo marili i za kakov zakon. Oni su udarali na varoši i ucjenjivali (brandschatzten) ih, da ih ne haraju, kao što su pokazali i naselili znatnu cincarsku varoš Voskopolje, a poslije su se naimali u pâša i u drugijeh turskijeh starješina, koji su se bili izmedju sebe, pa kad im jedan ne bi mogao plaćati, oni bi otišli k drugome.

---

reče djevojka drkčuć. Istu uspomenu, najdraže, što čovjek imade, ti si pokušao usmrtit u meni. Nu nije ti pošlo za rukom. Njegov lik živi toli čisto i sjajno u mojoj duši kao prvog dana, kad mi ruku stisnu! Da, kad već želiš znat, Pillone, Cesarinova je krv, koja prekriža naše pute — i koja će ih viekom križat!

— Pa taj nitkov, taj odurni razsipnik, koj je tebe obezčastio a meni ono oteo, što sam najviše ljubio, — zar da nas njegova sjena vazda dieli? kliče probliedjeli Pillone. Hulja! Nek trune u mramornu sarkofagu iza žrtvenika u San Carlu! O da bi mogo, još jednom bih ga ubio, da ustane od mrtvih! Ono bliedo strašilo ja bi zadavio, da se š njim sastanem. Ta sjena još mi iz groba ono otimlje, što u životu najviše ljubim!

— Neskvrni mrtvih! kliče mu Filomela prieteć. Božji će ti sud prije sudit, no i misliš. Nu jedno da znaš, još jedno ti imam ove noći kazat, što će te napunit grozotom: ja te nikad neljubljah, Pillone! Svako milovanje ti si iz mene izsilio, izmučio, iztiskao — od najblažeg dodira ruke do cjelova na mojih usnah. Ti nazivlješ Alessandra Cesarina mojim zavoditeljem? Nebijaše on to nikad! Sama i dragovoljno mu se odadoh, — jer on znadjaše predobit, dočim si ti samo zapoviedat i silit znao. Ti si me vukao od jazi k jazi od špilje do špilje. Ti si potrgao svaku milu strunu, koja je jekom odzvanjala u mojoj duši, dok me nisi stvorio ovako hladnom i tvrdom i nećutljivom poput pećine. Kad si Alessandra Cesarina ubio, s istim si udarcem u meni usmrtio svako čuvstvo. Ja te mrzim i odurevam upravo tako, kako njegov lik ljubim, što ga ovdje na srdcu nosim.

Pillonovo bliedo lice požuti. Iz očiju zakriese munje, koljena mu zadrhtaše — bijaše, kao da su ga ove rieči kao nevidivi mač za mačem probadale. Iznenada poskoči do nje, svinu ju natrag i izvuče medaljon, što ga je ona na grudih nosila. Otvori ga i motraše ga biesno i mrzko. Tad ga podignu i baci prema kaminu, da se staklo na tisuć komada razleti.

— Pillone! viknu djevojka poskočiv napred i dragu sliku uhvativ.

— Natrag! Ni koraka! Hoćeš li da poludim? zagrmi Pillone i udari o zemlju nogom, da se sve potreslo.

Na to se začu čudnovati glas, kao od starog pera, koje popušta, srednja zaporka staroga ormara spusti se ružeć i pokaza red praznih ladica. U isti čas oglasi se s visine pritišani glas bubnjeva.

— Izdajstvo! uzdahnu Pillone, a oči mu zurahu neprestano na prazne ladice. O ja nesretnik i ludjak, koj sam se mogao uzdat u ženu!

— Da, reče Filomela drkčućim glasom, u ženu, kojoj si ubio ljubeznika, kojoj si izsilio ljubav, i koju si sam izdao, jer nemogaše vraćat tvoje divlje živinske strasti! Bulji samo u mene! Laćaj se samo oružja! Što mi je do života, kad si sve oko mene usmrtio! Da, ti si izdan Pillone! U ovaj čas čuje se znak bersagliera a za dva sata posjeli su svaki jaz i klanac, koj do tvog pristaništa u Massi vodi. Požuri se, Pillone! Pobrzaj im u pomoć! Puk očekuje svog kralja!

Pillone bijaše pograbio revolver te ga naperio na nju. Nu poboja se, da bi ga glas hitca mogao još više izdat te se pustiv ciev, reče prividno hladno:

— Razumijem te, Filomelo! Onih deset tisuća dukata, što ih u ovaj par vriedi moja glava, nisi ti odbila; mogu služit u svrhu, da se nabavi mirni zakutak. O koli nizko! Kako se u tebi prevarih!

— Grdi me, Pillone, grdi slobodno! uzvrati Filomela te se približi prozoru. Zlostavljaj me slobodno i jezikom sada, kako no prije rukom. Što misliš, što mi je stalo do toga u ovakav čas! Ti si izdan! za čas obkolit će oružnici ovu kuću i nijedan ti izlaz nebude preostao. U lance će te

Tako je znatni njihov starješina Gušane-Alija 1804. god. čuvši, da se Srbi biju s dahijama, došao u Biograd sa jednom hiljadom svojijeh hrabijeh drugova, koji su gotovo svi osim njega u Srbiji kosti ostavili. Koje srbski rat, koje moskovski od god. 1804. do 1812. potrošili su ih gotovo sve. Krdžalije su išli na konjma i svi su su bili odjeveni u svilu i kadifu i okovani u srebro i u zlato: gdje koji su vodili uza se i robinje, koje su im u mirno doba igrale i pjevale a u bojevima držale im konje kad bi se oni pješice tukli.

Vodja su znamenitieh imali više. Medju njimi Kara Feiz prvi, onda Deli Kadiv, Pokakčija Fibeli, Kara Mustafa, Gušane-Ali Halil, Kara Manaf Ibrahim i bugarskimi pjesmami proslavljeni Indže vojvoda. (Indže turski znači fin, subtilan). Vriedno je ovdje najvećega od njih Pasvandžiju ili Pasvan-Oglu-a spomenuti kao gospodara i vladara u Bdynu. Djed mu Osman bijaše Bošnjak muhamedovac iz Tuzle, koji je često kršćansku crkvu polazio. Neprijatelji smaknuše ga u Prištini, jer je od pliena živio po Staroj Srbiji. Sin mu Omar odlikovao se je u austrijskom ratu; za to mu je porta oko Bdyna ili Vidina poklonila dva sela. Paša bdynski s nenavisti dade ga smaknuti a sin mu se Osman Pasandžija-Oglu bjegom spasi. U austrijskom se ratu g. 1789. i on proslavi, jer je do Sibinja i blizu Temešvara provalio plieneć i harajuć. Porta ga nagradi imanji oko Bdyna ili Vidina. Kada je počela Turska reforme uvadjati i porez tražiti; sabere Pasvan-Oglu oko sebe mnoge krdžalije i janjičara i stane otvoreno na odpor protiv porti i potuče joj pašu bdynskoga, a sebe načini neograničenim gospodaromu njem i nad okolicom g. 1794. Sada više nebijaše on prosti hajduk-razbojnik, kako prije kod Gega u Albaniji i staroj Srbiji, nego je i prema kršćanom bio dosta pravedan. Velike je imao planove. Vlašku i Moldaviju zarubiti, da se nije Rusije i Austrije plašio; sultana sbaciti, a prije Carigrad zauzeti i red po svoju uvesti. — Čete si je „kabodahije" uredio i novce „pasvančeta" dao kovati i tako posve nezavisno vladao poput bugarskih Šišmanovića u Bdynu prije 400 godina. —

Kada je sultan 1796. g. Mustafu pašu s 40.000 poslao proti Pasvan-Oglu, potuku ih krdžalije i dahije, a Pasvandžija sakupi onda do 80.000 vojske i krdžalie zauzeše Nikopolje, obsjedavahu onda Svištov, Rušćuk, Sredec (Sofiju), Niš, Kladovo i Biogradu su već prietili. Pasvan-Oglu spada i u našu poviest tiem. S tako silnim pašom morao se je sultan pomiriti, pošto mu je sve uzalud bilo, da svlada Pasvandžiju i pošto su se i Srbi bili digli 1804. g. pod Karagjorgjem. — I tako je Pasvan-Oglu do smrti svoje 5. februara 1807. vladao kao samostalan vladar u Bdynu iliti Vidinu. —

Malo mu ima para u turskoj poviesti. Njega bismo mogli nazvati turskim Kastriotićem. Njegovi službenici, dahije, mnogo su Srbom nahudili. — Još nam je spomenuti kod poviesti grada Bdyna, da je za krimskog rata 1853. god. naš Latas-Omer Paša iz Bdyna započeo svoje operacije protiv Rusa i da su god. 1854. bile u okolici bdynskoj (vidinskoj) dvie bitke 6. januara i 19. aprila. A da neće ni u ovom ratu tako lahko biti s Bdynom iliti Vidinom. može se očekivati sudeć po prošlosti i po Osman-paši, koji je krenuo od Bdyna mjesto na Sredec k Plevnu, gdje je Ruse porazio.

(Nastavak sliedi).

GOVOR ALEKSANDRA DUMAS-A

U SJEDNICI AKADEMIJE FRANCEZKE U PARIZU DNE 2. KOLOVOZA 1877.,

KAD SU NAGRADJIVALI MONTYONOVIMI NAGRADAMI PLEMENITA I KRIEPOSTNA DJELA.

(Nastavak).

Nesretan slučaj hoće, da to bude vaviek, kad smo poprimili tu pametnu odluku, da drugi traže od nas, da im se smilujemo jadom, dakle da im odvratimo, neka nam govori o stvarih, koje mi isto tako znamo, kao oni, da i mi imademo svoje tuge, te da ne možemo pomoći svemu svietu. Davši im ovakov dokaz jakosti postajemo opet nešto milosrdniji. Napokon, ako dopustimo, da nas tako razmekšaju, tad to samo biva radi našega izobilja, da se pokažemo tako milimi. Nu ipak, upotrebljivanje blaga prouzročuje posljedica, koje se toli brzo pretvore u potrebštine, da obilje u kratko vrieme velike brige ima, da zadovolji potrebštinam . . . . . .

. . . .

Na sreću, moja gospodo, ima ipak jošte drugih nagona, izim nagona uzčuvanja (vlastitoga), koji sačinjavaju dio naše čovječje naravi. Ova toli dobrovoljna, sladka, istinita i nehotična uzrujanost, koju osjećamo u kazalištu, ili kod samoga pripoviedanja o nekom dobrom činu, o zamašaju hrabrosti, o požrtvovanju, o velikoj, pridonešenoj žrtvi; srce koje se napuhava, oči koje se kriese, neraztumačljiva uzbunjenost, neodoljivo oduševljenje, — ne proteže li se to na narav čovječansku, te na ono, što je najčistije i najuzvišenije? —

— — — — — — — — — —

Početnici ovih dobrih čina čine i učinili su dobro sasvim naravski, poput ptice koja si gniezdo pravi, ne misleći na kakovu zahvalu.

---

speti, u tamnicu bacit i na smrt odsudit! Pa kad će tad kobne cjevi iz reda nišanit na tvoja prsa i ti opaziš zabliesnut iz svake smrt — tad misli na Filomelu, tvoga srdca izabranu kraljicu! Ona bijaše, koja te izdala! Nu onaj, koj je njezine puteve ravnao i osnove joj snovao, bijaše Alessandro Cesarini, koga uspomeni se ona nikad neiznevjeri!

Mlada se djevojka okrenu, trgnu naglo zavjesu i mahnuv rubcem, poviče silnim glasom. S divljim i neizrecivim uzklikom, poput tigra, poleti Pillone na nju, trgnu ju u naručje, turi joj rubac u usta te si ju kao diete baci na ledja. Čuh ga kako je otvorio vrata i opet ih zatvorio, čuh ga proletit mramornimi stubami, čuh, kako je dolje u tami sa svojim teretom dalje tapao, sad se tu a sad ondje zadjevajuć. . . . Napokon oglasi se dugi, strašni krik — čuh, kako je neko tielo muklo na zemlju palo, tad škripanje vrata na sv. Antoniju, koja se čvrsto zatvoriše — i s tim zavlada mir kao u grobu!

Snebiven od grozote padoh na sofu te nemogah prvog časa ni misliti. Zvečilo i bučilo mi u glavi, činilo mi se, kao da čujem iz daleka glasove, koji kan da dolaze duboko izpod mene iz kakova neizmjerna bezdna. I osjetih duhu dima i u groznu strahu poskočim jednim skokom do vrata — nu bijahu zatvorena: ključanica kao da bijaše s vana prikovana!

Ne snujuć dugo, poletim k prozoru te upotriebiv prastare debele grane bršljana, stupih uprav u onaj čas u vrt, kad sam s gora, s vinograda, čuo prve korake hitećih oružnika.

Sakrih se u tamni gaj od naranča, od kuda vodjaše uzka staza u bližnje vrtove te dodjoh stranputice a nevidjen u Cocumellu.

Tu bijaše sve silno uzrujano. Straža idjaše za stražom, ljudi bježahu na sve strane poluobučeni a stari vratar jedva me od straha prepoznao, kad ga nagovorih. Dodjoh do svoje sobe u takovu stanju, kako bi ga težko opisao. Zrak mi bijaše težak i sparan i upravih prve korake do altane te otvorih vrata. Kakva li prizora!

Vinogradom vrvljahu bersaglieri i oružnici. Potražih okom staru villu, nikad mi s grozota zaboravnu. Opazih ju uprav takvu ko i prije, sablastnu, umotanu granjem, s istim krivim krovom i istimi dimnjaci. Nu iž njih dizaše se sad težki i crni dim, crvenkaste iskre poletiše sad ovdje a sad ondje preko krova, a iza prozora jačaše se neka neizvjestna razsvjeta.

Iznenada začu se silan tres. Prednji dio krova sruši se bučno a kroz tamnu se noć pojave crveni i prskajući plami. Koli razsvietiše tamne ciprese, pinije, biele mramorne figure i vodomete! Skoro za tim pojavi se vatra i u doljnem spratu, plamen lizaše sve naokolo i za malo vremena bijaše vila ogromna lomača, kojoj nebijaše više spasa.

Oružnici i bersaglieri stajahu hrpimice kao niemi gledaoci u vrtu ville. Badava nadodjoše težke štrcaljke iz Sorrenta; vatra se širila sve više, obuhvati i stari toranj a prema jutru bijaše „mrtva vila" podpuno ravna svom imenu; bijaše pusto, porušeno garište, s koga nošaše vjetar velike oblake dima prema kopnu. . . .

U predvečerje istoga dana susretoh čudnovat sprovod na jednom od uzkih puteva, koji poput krtovih staza vode krivudajuć u Sorrent. Na odru, pokritu svilom i caklećom se od svieća draperijom, ležaše tielo mlade djevojke. Bliede ruke bijahu skrštene preko prsih. Bujni, zlato-rumeni vlasi obavište lice, što sam ga toli dobro poznavao i koje ni mrtvo neizgubi onog kraljevskog izraza. Moleći svećenici, mrmrajući redovnici i djećaci s križevi i kadilnicami idjahu za odrom. Bijaše Filomela, Pillonova zaručnica! Nadjoše ju pred sv. Antonijem u staroj galeriji a s Pillonovim bodežem u krvavih grudih.

*

Izim toga, kakova bi svota novaca mogla naplatiti one brige, požrtvovanja, zaniekanja, one žrtve, pripravne svaki čas, onaj komadić razdieljena kruha, vaviek praćen kršćanskom bludnjom, da ga svatko podpuno ocienjuje? Kakvu li će javnu pohvalu zaslužiti podsmješak djeteta, došavšega na sviet, majke vraćajuće se k djeci, onoga čovjeka, koji, baciv se u ponor valova ili plamova, puštajuć zadnji glas molitve ili kletve, otvori oči i gleda čovjeka, koji prolazi onuda ili koji je dotrčao pripravan ili koji izvrgnuo svoj život sbog života svoga nepoznatoga brata?

Kakovimi vreli suha zlata mislite li naplatiti ovakove čine? Koliko valjaju ovakovi nenadani oporavci, ovakovo snebivanje, ovakove suze zakvalnice i veselo protekle medju dobrimi ljudmi, gdje jedan drugoga podupire, pomaže, gdje jedan umira za drugoga, gdje se sve ljubi? Što mislite, zar ovi izvršuju ove čine požrtvovanja svojevoljno ili s obzirom na akademiju francezku, koja ih nagradjuje? Jesmo li mi sjegurni, moja gospodo, da oni znadu za akademiju francezku i da se tamo sada o njih govori govor, koji daleko zaostaje za njihovom zaslugom? Nekolicina onih, koje mi ovjenčamo, utiču se možda učitelju, da saznadu što mi govorimo o njihovih činih, kojih uspomena zajedno s njihovimi imeni morala bi biti zabilježena zlatnimi slovi u ploče njihove župe i u školah njihovih sela. Zar ne bi to bile bolje ploče, gdje bi mala djeca počela učiti i življeti? Pa zašto se to ne bi učinilo? To bi bio Pantheon dobrih ljudi!

Prva osoba, kojoj ćemo ime ove godine zabilježit u zlatnu knjigu, biti će gospodična Léocadie Lavarde. Riedko vidjesmo takovu uztrajnost, rek bi pohlepu za dobrim. Gospodična Léocadie Lavardé-ova rodila se u Bretteville u na Odonu, nedalevo Caëna g. 1820. Roditelji joj bijahu mlinari. Kuću roditeljsku ostavi kad joj bijaše 18 godina, da stupi kao podučiteljka u neku kuću u Caënu, gdje su se sakupljivala ostavljena djeca. Ondje ostane pet godina; sjegurno joj ondje nikne klica one osobite ljubavi napram djeci, koju je sačuvala za sav svoj viek. Velimo osobite ljubavi, jer je gdčna Léocadia Lavarde-ova stanovitim od ove djece osobito naklona bila. Mi svi ljubimo djecu, jer su ugodna, sladka, fina, da se služim riečju, koja im se če često pridodaje, — u obće mi ju ljubimo.

Što se tiče gospodične Léocadie Lavarde-ove, to je njezina narav u tom nekako sasvim protivna. Doista ona ljubi poput nas mirnu djecu, ali osobito voli onu, koja su zle naravi, zlobna ili prkosna. Ona ih utažuje poput bolestnika, koji zahtjeva što veću brigu. Što se tiče onih, koje sbilja ta fizična bolest muči, koji zabacaju svu pažnju od drugih, to gospodična Léocadie Lavarde-ova ovakove obožava. Ali nepretičemo stvari, već koracajmo, da velim tako, kronologičnim redom njezina bistvovanja, koje jest, ne brinuv se, da li tko pita zanj, vaviek i stalno posvećeno dobromu, slično svojim krasnim vrelom, jednako čistim, jednako oživljujućim, gdje samo može.

Ostaviv vjerozakonsku kuću u Caënu, preseli se g. 1849. gdčna. Lavarde-ova u Pariz, ne znajući kuda ide. To je bilo zaisto u ono doba, kad čovjek nije znao kuda ide, a osobito kad je bio bez pomagala poput gdčne Lavarde-ove. Ona pokuca na vrata Lazaristica, ove ju preporučiše sestram župe Saint-Silpiske. Sestra joj Luiza dade sobicu, u kojoj je bila postelja od remenja i stolac, gdje je vezla čizmice, da ima od čega življeti. Tu je bila zibka onoga posla, što ga je imala obavit tolikim požrtvovanjem tolikim rezultatom ova cienjena osoba. Veljaše se, da joj je sestra, spoznavši njenu volju, odmah povjerila malu ne popravljivu djevojčicu. S ovim je djetetom ona dielila svoju postelju, svoj kruh i svoju dušu, i to sretno, jer ju popravila. Na koncu nekoliko mjeseci imala je ta izbrana majka šest novih pitomaca, a na koncu godine petnaest, što je dokazom, da je srce žene plodnije od njene utrobe.

Valjalo je sad uzeti drugi veći stan, al na čiji trošak? Na trošak one, koja je imala misao skrbit se za djecu. A što bje utočište gdčne Lavarde-ove? Igla. Uz nju je probavila noći. Vidite li tu svietiljku, tu ruku i tu iglu, koja daje zdravlje, poduku, čudorednost, nadu petnaestorici djece, koju sada grli san, koga se je lišila pravednica, koja radi? Napokon saznadoše neke dobre duže požrtvovanje otajstveno i skromno poput kakova zločina, jer izim krieposti svojih. imade gdčna Léocadie i tu zaslugu, da želi biti svietu nepoznatom. Kažem Vam, gospodo, ako joj ovo što mi danas radimo nije nepoznato, a to joj barem nije po volji, jer ne ljubi, da se drugi narivlju poslovom, koje ona zove svojimi. Ona želi izvršivati dobro, ona se želi žrtvovati, ona neće jesti, neše piti, neće spavati, već se skrbi za život djece, koja bez nje ne bi imala ni kruha ni noćišta; komu bi se to na žao dalo? To se Vas ne tiče; ajte Vašim putem, Vi ste bogati, ja se ne brinem za Vas, a ni Vi za me. Eto naravi gdčne Lavarde-ove; danas, joj možda ne bude drago, da govorim o njoj, ali znam, da će mi već sutra oprostiti.

Napokon, moja gospodo, što da Vam kažem? Neke joj dobre duše silom prodrieše kroz vrata: — tako je rieč. Ona je oko sebe vidjevala prve osobe, koje joj nudiše velike bankovne note, ko što se vidjevaju oni, koji dolaze, da što mole.

To se dogodi u ulici Vaugirard, broj

Tiho podjoh za sprovodom, koj se sve večaše iz obližnjih kuća i vinograda. Stupasmo tako dalje jedni moleći, drugi tugujući, treći grozeći se. Nadodjosmo na stari most, iza koga se dizaše cviećem i sviećami izkićeni kip svetca, — tad dalje kroz trg i nabujilu svjetinu, dok stadosmo kod male crkve, iz koje se oglašivahu glasovi orgulja.

Samo ja poznavah tu dramu i njezin razriešaj. Nu kud god se okrenuh, svud čuh prietnje proti Pillonu, oduševljeno divljenje nad ljepotom i sažaljivanje nad groznom smrću djevojke. Drugi pak obtuživahu oružnike, koji su prekasno došli a da prepriečе tu groznu katastrofu. . . .

Sliedećeg dana ostavih Sorrent. Bijaše mi toli neugodno postalo u ljubeznu gradu — a garište, što ga vidjah s mile mi altane, budilo mi grozne uspomene.

— Tako se svrši moj treći sastanak s Pillonom.

— A niste li ga nikad kašnje vidjeli? pitah ja

— Da, još jednom, odvrati Turminov. Bijaše samo kratak sastanak; nu ako vas zanima, rado ću vam o njem pripoviedat.

— Kako dvojite o tom?

Turminov mi natoči, načini novu cigaretu i nastavi:

— Kako sam reko, ostavih Sorrent i uzeh stan u Pompejih, gdje sam mislio i ostat, dok me nebi božični svetci pozvali u Rim. Iz novinah saznadoh, da je Pillonova četa raztepena, mnogi njegovih ljudih ranjeni, uhvaćeni i postrieljani, — nu od njega sama, po običaju, neznadjaše se ništa. Kao prije, činjaše se i sada, da je imao čudnovat dar, tako izčeznut bez traga, kao da ga je zemlja proždrla. Što se napuljske bune tiče, pripoviedahu listovi, da su se kod pljenitbe Luigia Bellina dogodili dosta znatni izgredi, nu da su vojnici raztjerali puk, komu da je manjkao vodja. Iz Salerna i Amalfija istodobno javiše takove izgrede i takovim svršetkom. Nu pomalo se mir vrati a u prosincu nemišljaše već nitko na Pillona.

Jednog od zadnjih dana, što se zadržavah u Napulju, naumih popeti se na Vezuv. Zima se već započela, to jest napuljska zima, koja se u tom sastoji, da vjetrovi s gora nješto oštrije pušu i da se nekoje glavice ždriela pokriju za čas sniegom, dočim se vrtovi i vinogradi na podnožju tako liepo zelene ko u rano proljeće.

U Pompejih najmih valjana vodića i obskrbljeni za nas oba jelom i pilom, uzpesmo se poslje po noći, da uzmnognemo s vrha ždriela razgledat predivni izlaz sunca. Bijaše divna mjesečina te noći te smo lahko bez pogibelji uzlazili, nit neosjetiv u njezinu hladu težkoće, što ih valja podnest, uzpinjajući se na stopu debelim pieskom glavice, koja baca pepeo.

Sat od prilike pred izlazkom sunca stajah na vrhu glavice, neuztrpljivo čekajuć, dok će sunce sa svojimi vatrenimi strjelicami razpršit hladne jutarnje magle, što su uprav fantastično oko vrška slegle. Na skoro počeše se gibat. Kao ogromne lavine počeše se koturat dolje, dočim krvavi rub na iztoku navješćivaše dolazak dana. I čim više se stalo vedrit s gora a dolje oblačit, otvaraše mi se sve jasniji pogled dolje u taj strašni, lavom i žvepljenimi kristali napunjeni kotao. Bijaše sad miran kao izumrlo vatreno more, iz kog se medjutim toliko put smrt i propast dokotrljala čak dolje do Napulja.

Moj vodić za čas se odstranio i dok sam ja promišljajući gledao u taj kotao, nakićen žutim cviećem od sumpora i crvenimi kristali, pričini mi se, kao da sam duboko pod plavetnimi sumpornimi maglami na dnu ždriela čuo neki glas, kao da je nekoliko velikih kamena dolje palo.

(Konac sliedi).

104, u kući, koju su srušili poradi prolaza iz ulice sv. Placida, — svetca, koji se je prolazeć onuda, odmah našao u poznatom kraju. Zakon se tada presta mješati u poslove gdčne Lavarde-ove. G. Rataud, budué tada sudcem u onom okružju, oskvrne svoju vlast. Napominjem to. On prodre k njoj te ju stavi u savez sa dviema ljubeznima gospodjama, bogatijima od nje, gdjom Aignan Desaixovom i gospodjom Gilbert-ovom, za koje me moliše nek ih ne napominjem, i koje ju podpomogoše da se uredi u ulici Cherche-Midi br. 120, gdje je ta radionica, za koju me baš ne moliše, da ne kažem, gdje je.

Tamo je, gdje od 15. prosinca 1855. t. j. dvadeset i dvie godine, tamo je u maloj radionici sv. Vincenta Pavlova, gdje gdčna Lavarde-ova prima, uzgaja i podučava djecu, koju joj, ravnateljki onog zavoda, dragovoljno povjeruju i mnogo povjeruju, jer nije bogatija no onda, kad je još radila, tamo je gdje zviedljiv mjesec, praćen od šutnje, prijateljice svoje, dolazi kadkad da bliedo lice primiče prozoru, te da vidi, koja li je to ruka, što vazda radi.

Ako poznajete djecu zlobnu, nepodnosljivu, nepopravljivu, siromašnu, tražite od njenih roditelja, nek ih povjeruju gdčni Lavarde-ovoj, učinit ćete ju sretnom; dozovite si na pamet, da je ona već izliečila fizično i moralno mnogo djecu, te da su joj pomagala samo slučajna i prolazna.

(Nastavak sliedi).

VJEČNI ŽID.

Službeno izvješće o radu francezke akademije napisa i liepih znanosti donosi vrlo zanimivih podataka o legendi o vječnom židu. Radnja je od orientalista Schöbela a predao ju je akademiji Ernest Rénan.

Priča o vječnom židu nije bila nikad popularna i prem su joj začetci na iztoku, nenalazimo joj traga nit u evangjelistih nit u kom crkvenom otcu. Schöbel, koj dopušta, da se ovakove priče razvijaju samo na prikladnu tlu, razjasnuje s toga, da se priča o vječnom židu ponajprije pojavila u Njemačkoj, jer su Niemci izumitelji pričâ par excellence i jer je priča o Wodanu, koja se svuda nalazi i napokon u vječnog lovca pretvara analogna vječnom židu.

Vječni se žid prvi put pojavio u Hamburgu 1547. god. u zimi i odavle se priča razširila na sve strene. G. 1610. konštatova odvjetnik Rudolph Boutrays u francezkom parlamentu, da se po svoj Evropi o vječnom židu govori te da su ga po svih velikih gradovih od Moskve do Madrida, vidili. Unj vjerovahu svigdje izim Italije. Nit u Parizu nemogaše se, aklimatizovat prem su ga g. 1604. neke osobe vidile.

Pripoviest u velikoj kroniki od Mathieu-a Parisa ovako stvara legendu: „Neki nadbiskup iz velike Armenije dodje g. 1228. u Englezku, gdje su ga za njegova boravka u samostanu St. Albanu mnogo izpitivali o toli često spominjanom Josipu, koj je prisustvovao Isusovoj smrti. koj je š njim govorio i koj kao svjedok kršćanske vjere još živi“. Ove zadnje rieči dovoljno tumače sve. Htjelo se imat za sve vjekove živa svjedoka one mukotrpnosti, a tu želju izpuni i rodi legenda.

Neki vitez iz Antiokije, iz pratnje prelata a ujedno njegov tumač, pripoviedaše po Mathieuovoj kroniki: „Moj gospodin pozna toga čovjeka i prije, nego li je odputovao na zapad, objedovaše taj Josip u Armeniji kod stola moga nadbiskupa. Josip pripoviedaše tuj, da je Isus bio pograbljen od Židova i odveden pred Pilata. Kad su ga iz sudnice izveli, zlostavi ga vratar guvernera, Cartaphile. Taj Cartaphile udari šakom Isusa u ledja te mu reče posprdno: „Žuri se, čekaju te!“ Isus se okrenu, pogleda ga oštro te mu odgovori: „Ja idem, nu ti ćeš čekat moj povratak“.

Neki flamski biskup, Philip Mouskis, u trinajstom vieku prvi razprostrani tu priču i od tada je naš junak odsudjen putovat bez mira. Nu Mouskis negovoraše još o kakovom vječnom židu. Taj se kako rekosmo, pojavi prvi put u Hamburgu 1547., gdje ga vidje Pavao Gitzen, doktor theologije. On ga vidje neke nedjelje za prodikovanja — nasuprot prodikaonici. Bijaše visok muž s dugom, preko ledja visećom kosom. Koliko god put se izreklo ime Isus, toliko put bi se on naklonio i kajao i uzdahnuo. Nošaše hlače poput mornara do glježna, nu noge bijahu bose, (po priči, da postolar bos ide). Imadjaše za tim kaput do koljena i veliku kabanicu. Pavao Gitzen veli, da je od njega čuo, da je Židov. da mu je ime Ahasver i da je postolar.. On je tvrdio, da je prisustvovao razpinjanju Isusovu te pripoviedaše nekoliko potankostih one zgode, kojih evangjelisti nespominju. On se tuži, da je udario spasitelja, neka se požuri. Tad ga je Isus pogledao te mu rekao: „Ja ću sustat, da se odmorim; ti ćeš pako otići“.

Tako izčeznu Cartaphilus, da dade mjesta Ahasveru. Drugi vele, da je Ahasver tesar,

God. 1640. tvrdilo je nekoliko bruseljskih gradjana, da su ga vidili u šumi, a sto godina kašnje vidješe ga opet u Bruselju. Nu u Belgiji nespominje priča ni Cartaphila ni Ahasvera, već Isaka Laquedima, rodjena u Jerusolimu.

Schöbel nalazi još ime Buttadeus, što ga po nekom pismu od Libaviusa (1604.) dadoše vječnom židu. Nu legenda o Buttadeusu već ga predstavlja u kršćanskom ruhu te stvara apostolat za kršćansku vjeru.

Ausland.

CAMPO SANTO U PIZI.

NAPISAO

EMILIO CASTELAR.

(Nastavak.)

Spoljašnost je vrlo jednostavna, te izgleda kao veliki od jednog kamena iztesani lies. Perspektiva smrti prikazuje nam sve stvari našega života u neobičnom, ozbiljnom svjetlu.

Kadgod je čovjek smrt predstaviti htio, predstavio je uviek neumrlost. Uzalud je on svoju zadnju borbu označio mukom nad mukami, a svoje zadnje utočište sjenom nad sjenami: iz praznoga groba, iz bezkrajnog bezdna uvjek se diže trak svjetlosti. Svi znamo, da čovjek, taj epilog stvaranja, taj mineral podčinjen zakonu teže i prostora, ta biljka, kojoj treba zraka, vode i svjetla, ta životinja, koja se kao i drugi sisavci hrani, taj mikrokosmos, kojeg glava sferu neba predstavlja a jasne oči svjetlo zviezdâ odsievaju, taj angjeo, koji se nad vrieme i prostor uzdiže, da praideje, od kojih su bića samo sjena, u svoj jasnosti promotri; taj veliki skladatelj svieta, prasveštenik i veliki pjesnik medju svimi bići, koji iz pojedinosti obćenite zakone stvara i od velike materije nevidivu eksistexciju duha razlučuje, koji se u duši slaže sa skladom cielog svemira, te svojimi misli naravi pomože do neke samosviesti; znamo, da se čovjek nije mogao ni pod malo naslaga zemlje pokopati, a da se šnjim i čitav svemir ne pokopa.

Pak ipak neima gradjevine, koja bi nam ništetnost tako točno izražavala, kao ovaj paralelogram nepravilno jednak vječnim sprotnostim smrti. Nama svima je pod nogami veliki jaz, koj proždire časove našeg života, kao pustinja kaplje od kiše. Sve nas čeka groblje. Golota vanjštine Campo Santa, ta sukladnost, ta jednoličnost jest, golotom, sukladnošću, jednoličnošću smrti. Kad se otvore ona vrata, čini nam se, kao da se dveri vječnosti otvoriše. Zima te u ovoj dvorani mal ne okamenjuje, tišina ti na ovom mjestu oduzimlje rieči. Ja sam bio sam samcat uprav kao mrtvac u liesu zatvoren.

Prognan, bez domovine, bez kuće i kućišta mislio sam u sebi: Nije li ovo putovanje simbol mog putovanja, nije li dolazak u ovo groblje slika dana, kad će se ljudi požuriti, da i mene uviju i u raku bace, da im lješina neokuži zraka, koga udišu? Prežalostne mi misli projuriše glavom, te mi padahu na srdce ko vatreni plami. Udarci lopate, koja je grob kopala i zveket ključeva u ruci nadglednika dopirahu mi kao strašni nesklad do ušiju. Ipak stupim u nutra jednom misli proniknut: da je i smrt nešto prirodnoga, kao što i život, da je grob koljevkom vječnosti. Medjutim se glavna vrata za mnom zatvoriše.

Ako mi, kao što se ja nadam i mislim, raztav se s ovim svietom u drugi bolji dolazimo, to nam ta nagla promjena kako mi se čini ne može toliko novosti pokazati, kao što unutarnjost pizanskoga groblja.

Sa uzhićenjem promatrao sam te visoke, skupocienim drvom obložene svodove, čvrste, svakovrstnom bojom ukrašene i oživljene zidine, pak te visoke okrugle prozore sa vitimi stupovi, nadkriljenimi divnimi rosetami. Motrio sam ciprese, ruže, bršljan i orlove nokte, koji na suprot arkadam, u sried zelena saga, živo i poetičkim šaptom grane previjahu; obične, samo krstom ukrašene grobove, pokraj onih sa nymfami i fauni iz najljepše klasične dobe, Bachovu svetčanost iz parskog mramora, gdje su svećenici žičem opojeni, pokraj tugujuće majke božje sa sinom u naručju, plačuće u samotnu strahu i razmišljajuće o smrti, trofeje križara zajedno sa votivnimi pločami Rimljana, ukrase hramova velike Grčke sa arhitravi žrtvenika iz desetog vieka pomješane. Motrio sam

RAZGLED PO SVIETU.

I. HRVATSKA.

— **Hrvatski** sabor otvoren je 3. rujna, pošto je prispio dovoljan broj zastupnika. Pošto je predsjednik pozdravio sakupljene zastupnike, sjeti se umrlih članova sabora, Paje Kolarića i grofa Miroslava Kulmera. Za tim izjavi predsjednik da je povodom Carskog rodjendana izrazio želje sabora Nj. Veličanstvu a ovo da se zahvalilo. — Ban' javi saboru, da su zakoni o zem. kulturnom vieću, o proračunu za g. 1877., o preustrojstvu sumarsko - gospodarskog zavoda u Križevcih i ob ovršbenom postupku dobili previšnju sankciju. Napokon podnio je predstojnik pravosudnog odjela g. dr. Derenčin zak. osnove o promjeni lihvarskoga zakona, o jamčevnoj dužnosti željeznica, o promjeni zakona o zadrugah i o pokriću troškova za gradnje u svrhe pravosudne.

Druga sjednica držala se 5. rujna te je predstojnik nutarnjeg odjela, g. Živković, predao osnovu zakona ob ustroju gradskih obćina, osnovu zakona ob uredjenju seoskih i trgovištnih obćina te osnovu zakona ob uredjenju zavičajnih odnošaja. — Predstojnik odjela za pravosudje predloži osnovu zakona ob ovrhah na beriva vojničkih osoba. Iza toga stavi zastupnik Folnegović na bana interpelaciju sbog dogodjaja na Rieci. Gradjanom Gorupu i Barčiću zabranilo redarstvo izvjesiti hrvatske zastave prigodom dočeka Nj. Visosti carevića Rudolfa. Oni su ih ipak izvjesili, nu redarstvo potrgalo je barjake, prodrlo pače u kuće onih gradjana, polupalo ondje sve i učinilo nasilje na istom njihovom imetku. Zastupnik pita, što misli Nj. preuz. učiniti, da se dade hrvatskom narodu zadovoljština za ovu uvriedu? — Na koncu sjednice izabrani su bilježnici gg. dr. Lončarić, dr. Lorković, dr. Spevec i Steković i neki članovi u odbore-

— Carević Rudolf putujući Istrom i Dalmacijom vraća se ovih dana kroz Rieku i Gradac u Košice, da prisustvuje velikim vojničkim vježbam. Prispjev 4. rujna na večer Nj. Visost na Rieku, dogodi se ondje onaj atentat na hrvatsku zastavu, rad kog je zastupnik Folnegović interpelovao u saboru bana. Zadovoljštine nebude za stalno nikakove, nu prvom zgodom, gdje se god pokazao magjarski barjak u Hrvatskoj, moglo bi se i njemu to dogodit. Obračun je tad čist.

— Barun Mollinary ostavio je 1. rujna Zagreb, izpraćen na kolodvor svimi častnici i velikim dielom obćinstva. Razstanak na kolodvoru bijaše vrlo ganljiv. Kako smo dobro nazirali a uzprkos svim protivnim tvrdnjam, Mollinary se nebude više vratio, jer je premalo krhak za Magjare. Kako javljaju novine, već se našao zamjenik u osobi moravskog vojnog zapovjednika, FZM. baruna Franje Filipovića. Tvrde dapače da je već imenovan. Bilo kako god, ovakovo stanje s krajinom i materom zemljom nemože ostat, a krajiške novce izručit gladnim Magjarom neće ni barun Filipović imat duše.

II. SLAVENI AUSTRO-UGARSKE MONARKIJE.

— **Galicija** Lavovski sabor razpušten je 30. kolovoza, pošto je riešio proračum i prije nego li se upustio u debatu ob famoznoj adresi. Okrutna li ministarstva, koje je tolike liepe govore ugušilo jur u zametku!

III. INOZEMNI SLAVENI.

— **Rusija**. Viesti što iz podunavskog ratišta dolaze kao da su samo za to stvorene, da pomrse sve znanje o teku rata. Svaki dan se javljaju bitke i okršaji u kojih je barem do 5000 ljudi palo. Prema tomu računu nebi već ni nikoga dolje bilo. Da je tomu tako imemo se zahvalit servilnoj žurnalistici, koja po stranačkom svom ćefu, podplaćena i podmićena, dotjerala uprav mak na konac.

Istina je svakako, da su sve dosadanje borbe bile uzaludne i da se je rusko zapovjedničtvo pokazalo ne samo nesposobnim, već i mnogo lošim od turskoga. Dokazuju to i vazdašnje promjene u zapovjedničtvih.

Na Šipkinom klancu još nije došlo do mira, al ga Rusi neprestano drže. Na 31. kolovoza bilo je znatne borbe kod Karanhasankijea, gdje su Rusi morali uzmaći. Kod Pelišata pako poražen je Osman Paša i potisnut na Plevnu.

Kako najnovije viesti javljaju Rusi su stupili opet u ofenzivu te su uzeli 3. rujna Lovču na juriš, poslje boja od 12 sati. Turci su devet put jurišali al su vazda bili suzbiti.

— **Srbija**. Prem je jur izdana Ordre de bataille srbske vojske, ništa se još nečuje, bude li Srbija zbilja pošla u rat.

V. ROMANSKI NARODI.

— **Francezka**. Još u posljednjem broju Svjetozora priobćili smo govor, što ga je starac Thiers rekao 24. kolovoza gradjanom St. Germainskim i tomu dodali, da kani natražnjačko ministarstvo francezko rad toga progonit negdašnjeg predsjednika republike. Medjutim sad svega toga ne treba, — starac Thiers umro je iznenada, naglom smrti 3. rujna u 6 satih i 10 časaka po podne u St. Germain en Laye-u. Do podne još podpuno zdrav i čil, bistra uma razgovarao se poslje objeda o predstojećih izborih francezkih — kad mu iznenada u pol jedan sat pade kap. Dvadeset časaka iza toga izgubi sviest i pod večer umre . . . . .

Kao grom, al jače još od groma začu i razleti se ta viest na sve strane svieta a Francezka uzdrma se do temelja.

Poslje Napoleona I. nije umro veći muž! Takav se pronosi sud jednoglasno čitavom Evropom već danas, kad još nisu stranačke strasti utišane. To stoji svakako da je Franceska izgubila jedinoga muža, koj je bio vrstan svojim ugledom, svojim razborom i svojim savjetom odklonit veliku pogibelj, koja joj ovaj čas prieti s lakomih i slavičnih težnja njezinih tirana. Od kojih će posljedica bit Thiersova smrt po Francezku, danas se još nemože reći, al blagotvorne po njezin razvitak nemogu biti, jer sve one stranke, koje bi povjerile državno veslo velikoj republikanskoj stranci i njezinu načelniku Thiersu, neće toga povjerit u ovaj par ni Gambetti ni Grevýju. Thiersu neima zamjenika.

Tragična je svakako sudbina, što je snašla Francezku. Kad je sve nade polagala u jednog jedinog muža, — dolazi smrt i to naprasna, nagla, nenadana smrt i uništuje sve te nade! Nitko nije mislio na nju! Al starca Thiersa riedka je zapala sreća! Do zadnjeg časa njegove velike starosti on ostaje čil, kriepak, bistar, — kad drugi duševno i tjelesno slabi meću sve brige života za vrat, on ustaje poput mladića te na svoja ledja prti terete, pod kojimi bi drugi podlegli. Takav on ostaje do zadnjeg časa, izričuć St. Germaincem i nehotice svoj politički testamenat.

Viesti što dolaze iz Pariza sve javljaju veliku tugu, što je zavladala Francezkom. Sve novine bez iznimke, sve stranke bez iznimke žale veliki gubitak. Maršal Mac Mahon, to sliepo orudje reakcije, vratio se s puta, kamo se bio na kortešacije uputio, natrag u Pariz, da se čim sjajnije pripravè učine za Thiersov pogreb. Sahranit će ga na državne troškove u crkvi invalida, gdje počiva i Napoleon I. koga je on dao ondje sahranit, kad je ministrom bio. Sprovod imao bi bit u subotu 8. rujna. Mi ćemo se i na to još svratit.

---

poprsja rimskih tribuna, kao Bruta pod bielimi krili mramornih angjela, uzkrslih izpod kršćanskog dlieta, položene po šljunku, kao u vječnom snu ležeće statue, pokraj okomito postavljenih, koje se na svom temelju od ljudskih kosti reć bi dižu mišlju dovinut se vječnosti, djevojke, svetce, patrijarhe, učitelje, seraphine, cherubine, zborove blaženih, demone, gnome, strašila, sve sam to motrio u šarenu nizu tih ogromnih freska na zidovih — nepojmljivi kaos u ova četiri prazna hodnika, kaos još veći, kad u tom časku zazvoni zvonce kao trublja angjela, a udarac lopate kao da je odziv mrtvaca, dižućih se iz grobova, kaos, gdje na razvalinah propalog svieta svi vjekovi, sve prosvjetne epoke, sve umjetnosti pobacane leže: prava slika jozafatske doline u zadnjem času sudnjeg dana.

Pa ipak nema ništa pravilnijeg od ovoga kaosa, ako ga poslie prvog utiska promotrimo. Četir zida, četir hodnika, četir reda ovalnih prozora; u sriedini zeleni prostor, glavnom ulazu na suprot kapela a u sried malog desnog broda crkva, na zelenom prostoru vegetacija sa bujnim lišćem i cviećem; u svakom uglu cipresa sa gustim tamnozelenim granjem, što se uprav samo dižu kao, da nose molitve svojih sestara biljka nebu, jer bogu mile, svojim porieklom niču iz mrtvih.

Malo ćeš naći u Italiji gradjevina u gotskom štilu, vrlo malo. Graditelji sriednjeg vieka nisu se mogli sasma vječnog poganstva otresti, što se uvriežilo u domovini umjetnosti. Kad su katolički lûk podići namjeravali, koji se svršuje šiljem, kao svemir u jedinstvu božanstva, čini se, kao da su božice iz dubina potoka ili iz kore drveća zaklinjale ih, da zadrže stare stupove, poput njihovih glava ovjenčane lovorom. Gotičko graditeljstvo jest graditeljstvom zrielog mišljenja, a ne fantazije, iz njega se iztiče više nutarnji duh, nego li plastični ženi; pa baš toga radi nije on slog Italije. Campo Santo u Pizi je u gotičkom slogu sagradjen, nu reko bi čovjek da ih je i više ovdje u jedno slito. Talijanom je malo stalo do toga, da li nadgrobni spomenik predstavlja bajku protivnu kršćanstva; bijaše li samo djelo divno, uzpostaviše ga u svom groblju te podanj kršćanske pokopaše ostanke. Majka grofice Mathilde, ove katoličke gospodje par excellence, ove prijateljice papa i stalnovjerske heroine, počiva u sarkofagu, na kom je Phädra od kamena iztesana; na jednome spomeniku cjeluje Diana spavajućeg Endymiona, a poganske, od kamena iztesane glave podižu se pokraj kipova svetaca. Pobožnimi dušami vavjek uzdržavane svietiljke razvietljuju lice Brutovo; polag sarkofaga, na kom vitez sriednjeg vieka ruke širi i kleči, vide se August i Agrippa, osnovatelj Pantheona, posljednjeg zakloništa starih bogova. Bachova svećenica opojena spava pokraj vrča a pod slikom na liepu, koja predstavlja pokoru nekog kaludjera pokraj groba, nad kim se vije nevinosti posvećeni vienac iz ružica i angjeo čuvar svoja krila širi, kao da hoće gniezdo da prikrili. Dobri pastir, zatvoren u mučeničkih katakombah i izklesan u spomeniku, koga su prvi kršćani svojimi suzami orosili, vodi svoje stado u okrilje majke crkve, a nekoliko koračaja odatle nalaze se basreliefi, kojih tritoni predstavljahu pratnju Neptuna u dubina oceanskih, dok je još priroda svoje bogove imala. Meleager lovi nedaleko od žrtvenika, gdje se Henrik VII. bogu moli. Na jednom stupu stoji Marija, skroz i skroz mistična umotvorina, a njoj gotovo do nogu nalaze se etrušćanske slike, pune istinita života. Bogorodica od terracotte od kiporezca Della Robbia na vlas je vizantijska djevojka, a na egipćanskom stupu od kamena svietli se glava orla.

(Nastavak sliedi.)

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Dr. Antun Lobmajer imenovan je profesorom na primaljskom zavodu u Zagrebu.

— General Grant, imenovan je i od Edinburgha, glavnog škotskog grada počastnim gradjanom.

— Malo dana pred smrt darovao je nezaboravni Thiers 5000 franaka odboru za priredjenje republikanskih sastanaka za izbore. Bijaše to zadnje što je mogao učinit.

NARAVOSLOVJE.

— Od belgijskog kralja oživotvoreno družtvo za iztraženje i civilizovanje Afrike, odposlat će ovog mjeseca prvu svoju ekspediciju na iztočnu obalu afrikansku. Vodstvo iste povjereno je kapetanu belgijskog glavnog štopa, Crespelu, hladnokrvnu i valjanu oficiru i vrstnu geodätu. Kao asistenti dodani su mu Cambier, oficir belgijskog glavnog štopa i Dr. Maes, naravoslovac, preporučen od starijeg profesora Bellendena, i uprav za tu ekspediciju podučen. Osim toga pridružit će im se austrijski afrikanski putnik Ernst Marno. Nu on će tek kašnje poći, jer sad izradjuje djelo o svom prvom putu afrikanskom. Ekspedicija krenut će na velikom brodu „Danube“ 18. rujna. Izkrcat će se u Natalu a odanle će na drugom parobrodu poći u Zanzibar, tu će se pridružit Marno, koj će vrlo koristit i znanjem i svojimi poznanstvi. Iz Zanzibara poći će do jezera Tanganyka a odanle, gdje se već englezki misionari nalaze, dalje u Afriku, da podignu postaju.

VOJSKA I POMORSTVO.

— Ruski Carević prestoljonasljednik imenovan je vrhovnim zapovjednikom garde, a veliki knez Vladimir zapovjednikom prve a grof Pavao Šuvalov zapovjednikom druge pješačke divizije garde. Sve tri divizije imadu 48.000 momaka. General Gurko imenovan je zapovjednikom konjaničtva garde. Imade ih 5000. Garda imade 168 topova.

— General Obručev, jedan od prvih ruskih stratega, izaslan je na kavkazko-armensko bojište, da ugovori novi ratni plan.

— Rumunjski knez Karol imenovan je vrhovnim zapovjednikom rusko-rumunjske vojske pred Plevnom a njegovim načelnikom generalnog štopa imenovan je general Zatov.

— Za uztvrdjenje Rima kraljevskim je dekretom opredieljena svota od 5 milijuna lira, a za krunjenje baterija 240 topova. Na koga će ti topovi pucati? . . .

GOSPODARSTVO i ŠUMARSTVO.

— G. prof. i za sada još namjestni ravnatelj križevačkoga gospodarsko-šumarskoga zavoda, Dr, Vjekoslav Köröškénji, izradio je na temelju službenih podataka prekrasan tlovid ukupnog šumišta Hrvatske, Slavonije i Krajine. Iz nacrta, što ga je g, Köröškenji predao danas visokoj vladi vadimo njegovom dobrotom sliedeće statističke podatke, pošto naš šumarski list toli revno izlazi, da bi se to moglo otegnuti od calendas graecas. Ovi popodatci imadu i za nestrukovnjaka tu zanimivu stranu, što se može bar približno pojmit veliko i silno blago, što ga naš narod ima u svojih šumah, pa kako bi se svjestni ljudi morali brinuti, da nam to blago nepropada, već da bude čim koristnije.

Šumište, t. j. šumom obraslo tlo, iznosi u Hrvatskoj i Slavoniji po starih županijah:

	Jut.	□m.	hektara	%
1. Riečka	151.000	15·1	86.885	50
2. Zagrebačka	256.000	25·6	147.302	33
3. Belovarska	207.400	20·7	119.395	30
4. Križevačka	80.000	8·0	46.032	26
5. Varaždinska	88.800	8·9	51.095	27
6. Virovitička	303.800	30·4	174.346	37
7. Požežka	190.000	19·0	109.326	43
8. Sriemska	63.000	6·3	36.250	15
Ukupno	1,340.000	134·0	770.631	33
Šumište krajine	1,044.400	104·4	600.947	29
Ukupno šumište	2,384.400	238·4	1371.578	31

Tko bi sve to drvo u kocku složio, to bi jedna stranica kocke bila 668 metara duga, široka i visoka. Kocka godišnjeg drvnog prirasta imala bi pako stranicu od 155 metara. Prema tomu je razmjer zalihe drvne gromade prema godišnjem prirastu 80:1.

Drva svih šuma činila bi gromadu od 299,000.000 kubičnih metara u vriednosti na panju sa 496,340.000 for. a. v., pošto je kubični metar procienjen na 1 fr. 66 nov. ili 1 kubična stopa na $5^1/_4$. novč.

Kad bi si tu gromadu s obzirom na vriednost htjeli predstavit, da je kocka od srebra, to bi njezina jedna stranica bila 8·2 metra visoka, kocka od čistoga zlata imala bi stranicu od 2·68 metra.

Godišnji prirast drva u svih šumah iznosi 3,790.000 kub. metara u vriednosti na panju sa 6,290.000 fr. a. v. Po rationalnu šumarenju dakle smjelo bi se svake godine toliko izsjeći.

Na svako jutro površine Hrvatske-Slavonije i Krajine dolazi 125 kub. met. drvne gromade i 1·6 kub. met. godišnjeg prirasta.

Od svega šumišta imade:

I. Nizkog šumišta 16%; Visokog šumišta 84%

II. Listača 92%; Četinjača 8%

III. Hrastika 27%; Bukvika i smjese 57%

IV. Veliki posjed i država 69%; Obćine i imovne obćine 24%.

Svečtenstvo 5·5%; Mali posjed 1·5%

Ličko-Ogulinsko-Otočka okružja nisu još segregirana.

Razmjer šumišta prama čitavoj Hrvatskoj, Slavoniji i Krajini jest: 1 : 3·31. Dolazi na stanovnika 1·25 jut. šume = 2000 □° = 72 ara.

Mi bi želili, da svi naši strukovnjaci u svojih djelokruzih sastave ovakove pregledne statističke tabele i tlovide.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— U taljanskoj operi u Parizu prirediše prvi umjetnici i umjetnice parižkih kazališta 28. kolov. izvanrednu predstavu u korist ruskih ranjenika. Program bijaše sastavljen od samih malih igra, repertoirnih komada Theatra françe, Odéona, Gymnasea, Bouffes Parisiens i od muzikalnog quodlibeta. Zoulma Bouffar i Berthelier pjevahu u jednoj Offenbachovoj opereti. Unišlo je svega 15.000 franaka.

— Na kr. peštanskom kazalištu, koje dobiva svake godine četvrt milijuna podpore, neki su dan pjevali operu „Hugenoti“ bez drugoga čina jer nisu imali pjevačice za kraljicu; isto tako su iz Mozartove „Čarobne frule“ kraljicu noći izbrisali. Kako se vidi, u Pešti su vrlo nemilosrdni prema kraljicam.

— Glasoviti belgijski čelist, Jules de Swert, napisao je veliku tragičnu operu „Albingensi“. Tekst je od Rullmanna. Opera će se mjeseca siečnja pjevat u Hamburgu.

— Viktor Massè, znameniti francezki skladatelj, profesor na parižkom konzervatoriju i prvi kapelnik velike opere obolio je te je morao zatražit polugodišnji dopust.

— Mapleson, impresario taljanske opere u Londonu neće više engažovat glasovitih pjevača, gdje Nilson i g. Tamberlicka i Faura, jer su mu preskupi. Oni su do sad imali za svaku večer i to: gdja. Nilson 200, Tamberlick 150 a Faure 100 funti šterlinga, t. j. 2000, 1500 i 1000 fr. a. v. Oni će sad na svoje troškove sami pjevat.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Kako javljaju iz Černovicah, to će se za tamošnju sveučilištnu knjižnicu nabavit knjižnica pokojnog prvaka českog Palackog. Nasliednici da su već privolili. Mi to možemo jedva vjerovat, da će Česi propustit zgodu, a da ne zadrže u zemlji knjige „otca naroda“. Medjutim tako je prošla i Šafařikova knjižnica a u nas i Gajeva.

— Za pokojnog njemač. romanopisca Hackländera govorahu, da je umro u ubogih okolnostih. Sad su izračunali njegovi nakladnici, da je za vrieme od 25 godina primio od njih 442.000 marka ili 221.000 for. austr. vried. honorara. Uz to je imao 3300 maraka penzije. Uz to se valjda dalo živit.

UMRLI.

— **Giuseppe Andrea Bizarri**, kardinal svete rimske crkve, rodjen u Palianu 11. svibnja 1802, imenovan kardinalom 16. ožujka 1863. † u Rimu 26. kolovoza u 76. godini.

— **Brigham Joung**, apoštol i prorok Mormona, rodjen 1. lipnja 1801. u Wittinghamu u državi Vermont u sjevernoj Americi, † 28. kolovoza od upale pluća. G. 1831. pristupio je Mormoncem, gdje je baš neki Smith bio stvorio novu religioznu sektu te postao prorokom. God. 1835. posta on jednim od 12 apostola, a poslje Smithova ubijstva glavom Mormonaca. Godine 1847. izseliše se svi u dolinu Solnog jezera a g. 1849. zatražiše, da ih primi sjeveroamerikanski savez kao državu u zajednicu. Medjutim primiše ih samo kao teritorij „Utah“ (Teritorij je koj predjel tako dugo, dok neima 150.000 stanovnika). Joung bijaše imenovan guvernerom al ga 1857. zamieniše drugim, rad njegova višeženstva. Upravo radi toga, što je to glavnom točkom mormonske religije, nastala je velika razpra medju sjedinjenimi državami i Mormonci te je trebalo i vojne sile, da se stvar izmiri. Prije nekoliko godina ostavila je Jounga 15. žena. —

— **Anton Hansgirg**, bivši gimnazijalni profesor u Pragu i češki spisatelj, osobito prevodilac novela, rodjen u Kraljičinu Gradcu 20. svibnja 1806. † u Pragu 1. rujna.

— **Alphonse Lepetit**, bivši profesor prava, advokat i član francezke ljevice u parlamentu, vrli prijatelj Thiersov, rodjen 25. studena 1817. u Poitiersu, † tu 1. rujna.

— **Louis Adolphe Thiers**, bivši predsjednik francezke republike poslje pada carstva i to od 17. veljače 1871. do 24. svibnja 1873. veliki državnik, obzirni rodoljub, znameniti historik i od 13. pros. 1834. član francezke akademije, † iznenada 3. rujna u 6 satih 10 časova po podne u St. Germain en Laye-u od kapi u 81. godini. Rodjen bijaše u Marseillu dne 16. travnja 1797. od otca suknara, te se postupično uzvinu do najvećeg dostojanstva, što ga može država dati, do najveće slave, do najvećega priznanja. Govoreći mi i na drugom mjestu o tom, spominjemo samo za sad, da ćemo do skora donieti obširniji životopis toga velikoga čovjeka.

ARGOSTOLSKI MORSKI MLINOVI.

(Konac.)

Nu ovo bi valjalo tek dokazati, pošto prof. Wiebel propisuje usisanoj morskoj vodi predaleki i zamršeni put kroz utrobu zemlje ovoga otoka, misleć, da se ovako slatine hrane, koje se pomoljuju u raznoj visini dapače i na iztočnoj strani otoka. Wiebelu se činjaše put slane vode, koji Mousson naslućuje predugačak, a sám ga je produžio najmanje za polovicu mnijuć, da sladka voda brza iz utrobe otoka najprvo jugo-zapadno k mlinovom, a onda se vraća, pomiešav se sa sladkom vodom, opet k sjevero-iztoku prema protivnoj obali. Medjutim ako i ovaj drugi put vodi prištedimo a izvori se slatina svedu na druge naravnije uzroke, to će i onda teorija Wiebelova naići na silnoga protivnika, na geognostičku kakvoću otoka.

Razito je ustrojstvo Kefalonije prilično jednostavno. Prispodabljaju je trokutu, kômu je u svakoj stranici po jedan duboki zaljev. Libadski zaljev i draga Argostolska na južnoj su strani. Impozantno i raznoliko je naproti osovno ustrojstvo. Od koje god se strane otoku približiš, skoro ti se svagdje razrovana obala vrletno ruši. Tlo je samo po dragah, gdje se doline spuštaju nešto položitije. U nutri vrve brjegovi i doline u kaosu, iztiču osobito neka gorja te se mogu kosami označiti. Najveći vrhunac dohvata skoro 1600 mt. Gore se sastoje iz razrovanog vapnenca, dakle su iste tvorbe, kô i nastavak im na iztočnoj obali svegakolikoga jadranskoga mora. S toga i ne ima Kefalonija, izuzmeš li nekoje bujice za kiše, upravo nikakvih tekućica te razmjerno oskudjeva vodom. Vodonosni slojevi naslagani su nizko pod briegovljem, uz morsku obalu, dapače i pod njom, pa tako mnoga vrela na žalu pod morem izviru. Samo tu možeš zdence izdubsti. Malo gdje prisili pješčenjak ili laporina vodu da se pojavi u sriedištu otoka iz viših slojeva. Moguće je ali nevjerojatno, da ovakva geognostička kakvoća ima i savršenih vodom bogatih jaruga, koje su Wiebelovoj teoriji nuždne.

Izvjestitelj ovoga predmeta u gore spomenutih „Mittheilungen" misli, da su sve ove hipoteze izim Moussonove i Wiebelove neosnovane. Moussonova, temeljeća se na višem niveanu lahko bi se dokazala razuljom ili libelom, t. j. bude li niveau u Libadskom zaljevu viši, nego onaj na sjeverù ili iztoku otoka, tada je ona sila nadjena, a teorija Wiebelova propada, — ako ne, onda treba ovu valjano proučiti, obazirnć se osobito na gori spomenute primjetbe. Nu kako protumačiti stalan viši niveau? U jadranskom moru struji uz iztočnu obalu struja kao nastavak struje jednakoga pravca jonskoga mora. Libadski zaljev podoban je na ulazu medju obostranimi vanjskimi rtovi lievku, u kojega — ako je ima — upire voda. Voda usljed toga navire u zaljevu, te si traži izlaz kroz podzemne šupljine na koju mu drago stranu. Po vjerodostojnih opažanjih naraste voda za južna vjetra u argostolskoj dragi čitav metar. — Na ovu okolnost imali bi se izpitatelji osvrnuti, i to tim obzirnije, što zatonska struja, koja postaje neopazivom navalom aequatorijalne struje, (ova bar hipoteza nije do danas temeljito oborena), prodire barem tolikom brzinom kroz floridsko tjesno kolikom i voda upada u razsjeline argostolskih mlinova. *N. D.*

METEOROLOŽKA OPAŽANJA.

Stupnjevi topline bilježeni su po Celsiju, tri put na dan:

Mjesto	26. kolovoza			27. kolovoza			28. kolovoza			29. kolovoza			30. kolovoza			31. kolovoza			1. rujna		
	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.
Zagreb....	18·2	31·6	27·2	22·5	24·6	17·5	18·2	28·9	19·1	18·2	31·5	26·7	19·5	31·2	27·6	20·3	33·3	21·6	18·6	21·6	27·9
Kakovac *.	16·8	34·3	22·4	22·2	24·6	16·2	15·2	29·4	16·7	14·3	31·3	17·3	15·4	32·2	18·0	16·7	33·3	19·7	20·7	21·4	17·8
Varaždin..	18·0	31·0	23·9	21·2	23·3	18·8	10·6	27·6	21·4	17·0	29·4	22·2	18·3	30·0	21·8	18·9	29·7	25·2	19·7	19·1	17·4
Gospić....	17·8	30·4	21·1	18·2	26·4	17·9	17·3	27·0	19·4	14·7	29·6	21·1	16·7	30·4	19·5	13·8	29·0	20·8	20·1	27·6	18·4
Senj......	20·9	34·2	27·0	21·2	28·8	24·2	18·3	31·9	28·1	21·3	32·2	30·0	23·6	31 9	26·4	19·4	32·0	26·9	17·2	27·2	20·1

* Rakovac kod Karlovca.

INOSTRANE POSTAJE,

Toplina u 7 satih u jutro.

Mjesto	26. kol.	27. kol.	28. kol.	29. kol.	30. kol.	31. kol.	1. ruj.	Mjesto	26. kol.	27. kol.	28. kol.	29. kol.	30. kol.	31. kol.	1. ruj.
Beč...........	16·4	19·0	17·6	23·7	18·9	21·6	17·6	Napulj........	29·0	29·0	29·0	28.0	27·0	28·8	31 0
Budim........	18·9	20·9	19·1	18·9	20 9	21·9	18 8	Palermo......	29·0	29·0	28·0	27·0	28·0	28·8	28·0
Carigrad......	22·0	23·2	24·3	23·5	23·3	—	21·7	Paris.........	—	17·2	17·0	16·4	17·2	15·3	—
Florencija....	25·0	23 5	29·0	24·5	24·5	24·5	25 8	Petrograd.....	11 0	10·1	9·6	8·7	10·4	10·2	12·5
Krakov.......	13 6	18·4	17·8	17·2	16·4	17 6	17·3	Prag..........	17 2	18·6	18·6	21·8	14·4	15·4	15·6
Kodanj.......	—	13·9	12·6	15·6	10·0	14·8	—	Rim..........	22·8	23·7	25·0	22·4	22·7	22·4	23 1
Lavov........	—	—	—	—	—	—	—	Stockholm....	—	—	—	—	9·2	—	—
Moskva.......	12·1	8·2	10·4	10·0	14·0	9·8	11·0	Trst..........	25·4	26·7	24 8	26·2	26·6	26·2	25·9

DOPISNICA UREDNIČTVA.

— *Gospodin G. P. u Biogradu.* Primismo priposlanu stvar te Vas liepo molimo, da nam čim skorije pripošaljete drugi dio, jer nebi rado, da nam zapne. Počet ćemo s 13 brojem. Hvala Vam srdačna. List Vam odpravismo.

— *Prijatelju savjetniku.* Uvjereni smo iz dna duše, da samo značajni ljudi mogu u nas blagotvorno djelovat; spletkari i škiljaši, na sve strane gledeći, gdje bi uhvatili koju mastnu kost, mogu se samo na vrieme održat. Tko želi otvoreno i čestito raditi, s nami se može lahko složit.

— *G. A.* Pismo sliedi.

DOPISNICA ODPRAVNIČTVA.

— *G. Mandić u Pragu.* Izvolite se opitat na pošti il na Clementinu, nu mi smo list poslali, to Vas za stalno uvjeravamo. Medjutim šiljamo na novo reklamirane brojeve.

— *Našim predplatnikom.* Pošto dobivamo s raznih strana reklamacije našeg lista, a mi ga točno odpravljamo, molimo sve naše predplatnike, neka nam odmah jave neurednost, jer ćemo se potužit kr. poštarskom ravnateljstvu, da nam pribavi pomoći.

— *G. Jakov Marić u Sarajevu: Samostan franjevaca n Sitiskoj u Bosni.* Mi smo sve brojeve; odpravili; neznamo, kako, da ih neprimiste.

Uredničtvo i odpravničtvo

„HRVATSKOG SVJETOZORA"

nalazi se na Zrinjskom trgu br. 1008 u drugom katu. Molimo, da se sva pisma, novci i pošiljke onamo odpremaju.

Vlastnik i nakladnik: Milan Grlović.

Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 12. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 16. rujna 1877. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga I.

NAJVAŽNIJI BUGARSKI GRADOVI

S NARODNO-HISTORIJSKOGA, GEOGRAFSKOGA I STRATEGIČKOGA GLEDIŠTA.

(Nastavak.)

7. Sredec, neslavensko ime Sofija, Sofia, dobi od katedralne crkve svete Sofije. Ali i u bugarskih poveljah dolazi ime Sofija mjesto Sredca na primjer u povelji Ivana Šišmana u 14. stoljeću. Sredec (Srědec) je stari grad stare Moesije i zvao se je Serdika te ga već Ptolomej spominje. U III. stoljeću poslie Isusa bijaše sielom rimskoj pokrajini Daciae mediterraneae (sredozemnoj Daciji) i prozvana je Ulpiom (Ulpia). Grci su ju zvali u srednjem vieku Triaditza.

Sredec leži na podnožju Balkana na prekrasnom mjestu i samo se Napulju i Carigradu dade prispodabljati sbog prirodne ugodnosti i pogleda. Ne samo da leži medju Nišavom i Iskrom, nego ima na jugu krasnu planinu Vitoš sa 12 samostana, (Glasnik srb. slovesnosti VII. 189) visoku preko 2300 metara ili po Petermannu 7.170 stopa. (Vagan vrh najviši na Velebitu ima 5.563 stope.) S Vitoša je prekrasan pogled, koji nadkriljuje, veli tudjin, neslaven Ami Boué, sve ostale vidike u svoj Italiji, Francezkoj itd. Sredec se bez Vitoša neda pomisliti, kao ni Napulj bez Vezuva. Okolicu izmedju Sredca i Vitoša odavna prozvaše „slikom raja“. I hrvatske političke pjesme rado spominju često uz Triglav Ural i Vitoš s Demirkapijom na Balkanu. Jugoiztočno leže važni gradovi bugarski Ihtiman i Samokov. Od Vitoša na jug prostire se Ryl, (Rylo, kod starih Scomius) planina još viša od Vitoša, jer je visoka 2700 metara ili po Petermannu 8460 stopa parižkih, dočim hrvatski Klek kraj Ogulina ima 3740, a Bjelalasica 4840 stopa a Plješivica 5217 i Ozeblin na Plješivici 5244 stope.

Vitošu na zapadu leži mjesto i gradić Radomir. Na Rylu leži znameniti rylski samostan bugarski, odkle Ivan pustinjak Rylski i patron Bugarske. Iztočno od Sredca leži Srednja gora Balkana 1700 metara (Karadža orta dagh), a sjeverno-iztočno Bunovska iliti Etropolska planina, s koje se vidi Sredec, Vitoš i Rudopa (Rhodope ili Dospat, Despoto dag), planina 7000 stopa. Sredcu na sjeveru leži stara planina Balkana (2000 metara). Iz Sredca vode na sve strane jako važne ceste u Biograd i Carigrad, u Bdyn (Vidin), na Niš i Novi Pazar. Za to od vajkada od Rimljana i Grka pa do danas imaše i ime Sredec strategičku i trgovačku važnost u odličnom smislu, i pravom se zove središtem i po imenu, jer je na medji izmedju sjevera i juga Bugarske, izmedju Moesije i Trakije i Makedonije. Sredec već danas ima do 30, ako ne i više tisuća žitelja, jer Turci u haremu žena i djece nedaju brojiti, a imat će u buduće pod evropskom upravom brzo još više stanovnike.

U Sredcu sjedi metropolita pravoslavni, tu je obrtnost i trgovina velika, a ima i bugarsku školu i 8 kršćanskih hramova. Položaj ovako opisana i situirana grada donosi sa sobom, da je bio prečesto vojničkim, političko narodnim i crkvenim pozorištem u svih važnijih i većih dogadjajih balkanskog poluostrva. Dalmatinac ili dalmatinski Ilirac, ili rimski car Dioklecijan,

LISTAK.

PILLONE.

TALIJANSKA NOVELA. NAPISAO W. J. BERGSÖE.

(Konac).

Napetom pozornošću gledah onamo, od kuda je glas došao te mi se pričini, kao da vidim medju otvrdnulimi valovi lave suru jednu stienu, dižuću se na površinu sasma proti prirodnu redu, umotanu u plavetnu maglu, koja se na sve strane iz ždriela dizala. Stiena se sve više dizaše, magle se oko nje po malo umanjiše i sad opazih sav začudjen, da bijaše čovjek, koj se poduprt batinom, lagano dizaše iz ždriela vulkana prema meni. Bijaše visoka, duga i suholjava osoba. Noge bijahu ovite sandali od kozje kože, uzice njihove dosizahu do nad gležnje i sapinjahu tuj stare hlače, izgrižene sumporovom kiselinom i parami. Šešir bijaše bez dna a na smedjoj kabanici, što mu je visila s ledja, više se vidilo prela i cunja, neg bi se moglo prebrojit. Nu ipak stupaše on sigurno, dapače ponosito a na lievu ramenu visjaše duga taljanska puška, uvjek strašilo putnika. Mora da je taj čovjek sa svoga otajnog sakrilišta opazio, da sam u taj par bez vodića, jer stupaše upravo proti meni, skinu svoj stari, skoro bezsjenati, šešir te reče muklim i slabim glasom:

— Dobro jutro, eccellenza!

— Promatrah te bliede i propale crte, te crvenkaste, od sumpora zažarene oči, tu kuštravu, simo tamo opaljenu bradu, nu činilo mi se, kao da nisam nikad vidio toga pepelatog lica, toga mrtvoga pogleda i tog turobnog posmjeha i dočim se kao na obranu spremih, pitah:

— Tko ste vi? Što ćete?

— Nepoznajete li me? pitaše on, odbacujuć polu ogorenu batinu i pružajuć mi ruku.

Još časak mišljah, da je razbojnik il ludjak te da mi prieti, — nu iznenada mi proleti neka miso glavom te klikoh začudjen:

— Pillone, zar ste vi to?

— Da, eccellenza, vrati on i uzdahnu duboko. Sumporne pare tamo dolje škode vrlo plućam, a ja sam se morao vrlo promienit, od kako se posljedni put vidjesmo.

— Da, promieniste se! rekoh.

On uzdahnu duboko i zuraše dolje u dubinu, iz koje je došao.

— Vidjeh Vas tu na rubu ždriela stajat, nastavi on, i upoznah Vas odmah. Pak s toga se popeh evo gore, da Vas zamolim za jedno dobročinstvo.

On zašuti i uzdahnu gorko, kao da mu je težko govorit. Duboka me sućut obuze za toga bolježljivog i pođeranog čovjeka, koj je u svom držanju toli malo naličio negdanjem Pillonu, te rekoh s toga prijazno:

— Mogu li Vam kakovu uslugu izkazat, učinit ću to dragovoljno.

— Na svemu Vam hvalim, eccellenza, što ste za mene učinili, nastavi on i gledaše na zemlju. Jer vi mi izkazaste većih dobročinstva, nego bi ih mogao očekivat od prijatelja. Nu za jedno Vas još molim, a to mi neodbijte, jer moja sva sreća zavisi o tom. Dajte mi moju svetačku sliku natrag! Nebih se bio smio nikad od nje razstati. Od onoga dana, kad ju skinuh s prsih, progoni me nesreća.

— Rad vlastite sjegurnosti nošah vazda mali srebreni medaljon sa sobom. On ga primi radostno, poljubi ga, prekriži se i objesi ga oko vrata te reče:

— Vrlo neoprezno uradih, eccellenza, da se od te slike oddielih! Da sam ju zadržao, mnogoj bi bio sreći izbjegao.

— Mislite li? pitah ja dvojeći.

(284—305.) g. uze si medju ostalima za suvladara i pomagača i Galerija. Ovaj Galerij, sucar rimski, bje rodom iz okolice serdičke (sriedačke).

G. 344. ili 347. bijaše u Serdiki ili starom Sredcu koncilj iliti crkveni sabor proti Arijevcem, koji su Isusu odricali božanstvo, jer da je samo čovjek i osobit mudrac bio a ne bog. Sto godina kašnje 448. g. popališe Huni pod Atilom Serdiku (Sredec). Sada već dolaze i Slaveni u ove krajeve te se dielom kao rimski koloniste, ili u humskoj, ili gotskoj, longobardskoj i u drugih vojskah pod tudjim imenom šire po balkanskom poluostrvu. Istom u 7. stoljeću poslie 500. godine dolaze i pod vlastitimi imeni u današnju Bugarsku i okolo Sredca. Rodjen Slaven, car Upravda — Justinijan, (527—565.), najdičniji uz cara Augusta i Konstantina Velikoga, dade od Huna porušen Sredec opet sagraditi i učvrstiti. Silni bugarski vladar Krum († 815.) potuče 809. godine na Strumici rieci grčkoga cara Nikefora i otme nakon silnoga krvoprolića Grkom Sredec. I tako dodje ovaj važni grad Bugarom u ruke. Ivan Rylski patron Bugarske, koji je kao pastir, a onda kao pobožni pustinjak živio na Rylu (Rilu) i koga Bugari onako štuju, kako Česi svoga svetca Vaclava, bijaše rodom (876. † 946.) iz Skrina, nedaleko od Sredca. Godine 981. udari silni grčki car i tiran Vasilj II. Bugarobijac (976. † 1025.) na Bugare i Sredec iz Thrakije, no loša mu bijaše ovaj put sreća potuče ga car Samuel kod Sloponja izmedju Ihtimana i Samakova tako, da se je Vasilj jedva bjegom spasio do Plovdiva (Filipopolja).

Kada su nekoliko godina po smrti Krumovoj Bugari podlegli Grkom (1018. godine) dodje i Sredec pod grčku lukavost i vlast. G. 1048—59. plieneći okrutni Pečenezi po Bugarskoj pod divljim hanom si Tyrak-om, poharaše i Sredec s okolicom krasnom i cvatućom.

Bogomili i Pavličani, koji su se pojavili pod carem bugarskim Petrom (927 do 968.), i svojom slobodnom naukom i opezicijom od 11. stoljeća počam silne jade sve do dolazka Turaka Bugarskoj zadavali, bijahu i Sredcu velikom protivštinom. Utemeljitelj raške srbske dinastije Nemanjića, veliki župan Stjepan Nemanja (1159. do 95.) poslie kao kaludjer i car Simeun poznat, predobi god. 1180. Sredec. Od onda Srbi rado misle, da imaju pravo ovaj dio Bugarske za sebe pridržati ili reklamovati. Saveznik Nemanje Stjepana, hrvatski kralj Bela II. a kao ugarski Bela III. (1173. do 96.) otev Grkom Dalmaciju, Slavoniju i Sriem 1180. g. posjedne g. 1184. i Sredec za slaboga grčkoga cara Andronika (1183. do 85.) God. 1190. potukoše Bugari pod slavnimi uzkrisitelji bugarskoga carstva, Asjenima grč. cara Izaka Angela, (1185. do 95.) kod Eski (stare) Zagore, a onda zauzeše i mnoge stare bugarske gradove, a medju njimi i Sredec. Car bugarski Asjen dade (Glasnik srb. slovesnosti XXIV. 284.) svetca Ivana Rylskoga moći (ostanke) prenieti u Trnovo, gdje je bila stolica cara i patrijarke. Turci lukavošću uhvatiše Janka bana od Sredca i odvedoše ga u Plovdiv, našto Indže Balaban beg zauzme Sredec g. 1382. Tim su se Turci strategički naviestili proti Srbiji, i sliedi onda brzo Kosovo polje 1389. i pad Trnova 1393., kao i propast bugarskoga carstva kod Nikopolja 1396. g. Tu se vidi važnost grada Sredca jasno. Hrvatski kralj Vladislav † 1444. kod Varne, godinu dana prije svoje smrti udari na Sredec i Turke i spali grad 1443. god. U bitci bijaše ne samo Hrvata na Kunovici gori izmedju Niša i Biele Palanke, nego i českih četa pod Jenikom iz Mečkova (Časopis čes. muzea Dr. Herm. Jireček 1859. s. 157. idd.) Za Turaka su se u Sredcu naselili španjolski i ugarski židovi. U Bugarskoj za prosvjetu ima liepih zasluga Jakov Krajkov, rodom iz Sredca, koji je prvi, upoznao blagoslovom štampe Bugare, jer je u Mletcih dao god. 1569. psaltir, a 1570. molitvenik bugarski štampati. Sredec moraše mnoge jade i muke podnašati za tursko njemačkoga rata 1789. godine, kao i od četa krdžalija i dahije Pasvandžije (vidinskoga) bdynskoga 1796. godine. Sredečki vladika bijaše podvržen nadbiskupu ohridskomu, a onda patrijarhi bugarskomu u Trnovu od 1234. godine. U okolici sredečkoj prebivaju bugarski Šopovi. Šopi ili Šopovi posebna je vrst Bugara, kao kod Hrvata Turopoljci ili Bezjaci. Ovi Šopi stanuju okolo Sredca, onda zapadno od Vitoša planine, oko mjesta Radomira, na gornjoj Strumi i oko Köstjöndžila. Kroj, nošnja im je i život sličan hrvatskim seljakom; oni imadu posebno bugarsko nariečje. Herodot, Thukidid, Strabon i Ptolomej stari ovi pisci napominju u tih predielih thračko pleme Šapâ ili Šapaiâ, inače Šapae-â. Jedna grana tih Šapa ili Šopa nastanila se je na obali egejskoga mora. (Časopis čes. muzea 1847. II. 574. do 75.)

8. Niš, inače i Niša; Nisus i Nisum, Naistum i Naissus, (Ναϊσσον u Ptolomeja), znamenit je grad bugarski u poviesti i po svom položaju.

Niš leži na rieci Nišavi, pritoku bugarske Morave, blizu jugoiztočne medje srbsko-bugarske. Na medji srbskoj, sjeverno od Niša, leži Ljuz planina, a sjeverno-zapadno znamenite tvrdje srbske Aleksinac i Deligrad. Iztočno leži grad Pirot, a južno Leskovac na bugarskoj Moravi, južno-zapadno Prokoplje grad. Sa Sredcem je spojen Niš prirodom i cestom, s Bdynom strategičkom cestom sagradjenom pod Mithad-pašom g. 1864., onda je s Biogradom i starom Srbijom takodjer u savezu s cestami.

— Da, vrati on, o tom sam stalno uvjeren. Sad se vraća sreća.

— Vjerujete li vi još u sreću, Pillone? Vi ste sami ubili vlastitu sreću.

— Negovorite mi o tom, eccellenza, reče on te se nemirno ogleda. Ima jedan lik, koj me noćju i danju progoni, jedan glas, koj mi šapće: „moraš umrieti!“ Čujem ga jasno i onda, kad se tamo duboko dolje sakrijem, kud se neusudjuje stupit čovječja noga. Vidim ju noćju izaći iz bliedih magla, što se kradu iz otvorenih jaza ždriela poput sablastih. Grozno je to, strašno je! Danju nemam mira, noćju neimam sna! Neprestano mi šapće, tiho tugujuć: „Moraš umrieti, Pillone!“ O ja pretrpih muke, koje vi nemožete pojmit, ja ludovah poput ludjaka, a neznam što me je susdržalo, a da se sto put nesunovratih, u dubinu, što se ondje dolje puši. O eccellenza vi neznate, što će to reći, bit samu i ostavljenu! Nu sad sam kroz Vas spašen! Slika moje majke doniet će mi mir i pokoj!

— Kako dugo ste već tu! pitah ga.

— Od one nesretne noći! vrati mi on. Tamo dolje, gdje sad stanujem, sam sjeguran.

— Nu kako možete u takovu susjedstvu živit! klikoh začudjen.

— Ah, eccellenza, uzvrati on, to je upravo nesreća! Ja živim gorje od najbjednijeg crva, što ga je višnji stvorio. Mene mori glad i čeznem često za jednom kapi pitke vode; jer i ista noćna rosa je ovdje slana i napunjena sumporom. Neki pastiri donose mi od časa do časa po krušac i bocu kisela vina, što ja sve zlatom moram odštetit! O to je pakao, ovdje živit! Kako sad pred Vami stojim, neokusih od dva dana ništa, nepih ništa — svi su me ostavili; ja neimam na zemlji više prijatelja! . . .

— Ipak, odvratih mu ja, ganut njegovom biedom, imate još mene te ću Vam ja priskrbit hrane.

Željan kao diete gledaše na napunjenu košaru, što sam ju brzo prinesao, te reče:

— Eccellenza, sad izlazi sunce a tad silazi Pillone u svoje carstvo sjenâ, gdje sumporni duhovi vladaju! Hoćete li uzet jedan dar od njega za sve ono dobro, što mu izkazaste?

Čudjah se tim riečim. Jer kako je tu pred menom stajao, neizgledaše, kao da ima koga čim darivati. Nu on žurno odgrnu kabanicu te izvadi iz nutarnjeg nekog žepa kožnatn torbicu. Sadržaj joj sasu oprezno na ruku. Začudjen ga motrah — bijahu safiri, rubini, smaragdi i diamanti, što na jutarnjem suncu zabliештiše.

— Uzmite toga, reče i pruži mi smaragd neobične veličine i ljepote. Nosite ga na moju uspomenu! To je boja nade; nadajmo se obojica!

— Takova blaga je nemogu primit, rekoh: Vi ni sami valjda neznate, što je vriedan.

— Mislite li, da sam ludi seljak? pitaše me on posprdno. Ove sam dragulje iz njihova veza izradio te ih čuvam za pozne dane. Zlato dadoh pastirom, koji su mi hranu donosili; jer ove dragulje oni drže bojadisanim staklom. Uzmite ga, molim Vas za to! Nekoč bijaše vlastničtvom podkralja Napuljskog; taj sad već netreba smaragda.

On mi ga utura u ruku i reče blago:

— Pa uzto, što je taj kamen na proti daru, što ste mi ga uprav ovaj čas dali? Koliko put nisam sve, mučen, ostavljen i umoren, ove dragulje u ruci držao i o tom razmišljao, kakove su igrarije, na što se ljudske misli i požude svraćaju! Koliko put nisam želio, da mi se ovaj rubin pretvori u sočni grozd, ovaj smagrad u buču a okamenjena voda ovih diamanta u napitak iz bistrog gorskog izvora! Zdravstvujte, eccellenza, Vi ga morate zadržati. Nek Vam donese sreću!

On uze košaru pod ruku te se upravi na kraj ždriela. Ja ga pograbih za rub kabanice te rekoh, dočim ga sustavih:

Strategička i trgovačka važnost Niša vevelika je. Niš ima do 16.000 žitelja. Sielom je pravoslavnomu vladici, koji je prije podpadao pod srbskoga patrijarhu u Peći (Ipeku). U staroj Moesiji zauzimaše Niš važno mjesto. Niš je rodno mjesto cara Konstantina Velikoga 324—337. On ga je znamenito podigao i razširio. Atila je s Huni i Niš razorio, a posagradio ga je na novo Slaven Upravda, car Justinijan. Čete slavenske 3000. na broju, veli Prokop, suvremenik Upravde cara Justinijana (umro oko g. 565., i historik,) da su 552. god. provalile preko Dunava, poplienile Moesiju (Bugarsku) i doprle ća pod Niš, gdje su našle rimsku (grčku) vojsku; pred kojom su morale uzmaći. U 7. stoljeću naselili su se Slaveni u Nišu i u okolici i od onda do danas sačinjavaju većinu stanovničtva. Pečenezi su i ove strane Nišem harali; a tako i svi oni, koji su i Sredce plienili. Za to Niš i Sredec reć bi kao Strassburg i Metz rastu i padaju zajedno. Veliki župan srbski Stjepan Nemanja osvojio je uz ina bugarska mjesta i Niš, koji je ostao spojen skoro neprestano sa srbskom državom sve do godine 1386., kada ga je morao car Lav ustupiti Turkom. Za to uzprkos bugarskoj narodnosti i uzprkos položaju, Srbi gledaju na Niš kao i na Vidin po historičkom pravu tobože prevlade. Ovi će djelovi Bugarske biti s iztočnim dielom stare Srbije ća do Mitrovice na rieci Sitnici i do Kosova i do Šare planine i grada Prizrena, prepornom jabukom, čim se Bugarska oslobodi izpod Turske, izmedju Bugarske i Srbije, još većma nego je Bosna izmedju Hrvatske i Srbije. U tom i u sto drugih točaka tražit će Bugari vazda savez Hrvatske protiv Srbije. Bugari su Hrvatom prividni saveznici i protiv Magjara.

Kada su krstaši u prvoj krstaškoj vojni pod vitezom Valterom „bez ništa“ g. 1096. išli na iztok, da oslobode Palestinu od nevjernika, sustaviše se na putu i kod Niša. Krstaši su bez milosrdja kao nekršteni varali harali i plienili, jer je medju njimi bilo zločinaca onako, kako ih ima i medju ustanici u Bosni, za što je i izgubiti morao Despotović. Za to udariše Nišani iz osvete na krstaše. Na mostu se krvavo kreševo i u gradu strašno svrši, jer je 10.000 bogomrzkih „krstaša“ palo. Kada je kašnje Gotfried Bouillon pod Niš došao, nadje množinu djece, žene i staraca krstaških, koji su bili s prtljagom pali u šake Nišanom.

Kada je car Fridrik Barbarosa išao na treću krstašku vojnu 1189. put Palestine, dočeka ga i liepo počasti raški veliki župan Stjepan Nemanjić. G. 1689. zauzeše Austrijanci osim (Vidina) Bdyna i Skoplja i Niš, ali ga ne mogoše dugo održati. Čete Pasvan-Oglove od Bdyna plačkahu i oko Niša. Prošle godine udarahu Srbi na Niš, ali uzalud, jer je Niš jaka tvrdjava. Napadaj srbski na Babinu glavu i provala do Pirota, kako je poznato, ostala je bezuspješna sbog pretežnosti turske i nehrabrosti bugarske i sbog slabe priprave srbske i jakosti Niša. Niš ima veliku važnost i jaku vojničku poziciju, za to ga ni Rusi neće smjeti ni moći ignorovati u u ovom ratu, čim dalje prodru od Plevna, Vrace i pod Sredec dodju.

(Nastavak sliedi).

GOVOR ALEKSANDRA DUMAS-A

U SJEDNICI AKADEMIJE FRANCEZKE

U PARIZU DNE 2. KOLOVOZA 1877.,

KAD SU NAGRADJIVALI MONTYONOVIMI NAGRADAMI PLEMENITA I KRIEPOSTNA DJELA.

(Nastavak).

G. 1859. bilo je po prilici 73, a g. 1875. 118 djetce. Šest sto i sedamdeset i petero djetce stupilo je u tu kuću, odkad je gdčna prestupila prag sobice kod sestara župe Sain-Silpiske.

G. 1859. bio je trošak na dan za jedno diete 77, centima; danas je 1 franak i 3 centima. Što ćete osebnosti dobra života i sjaja poprimljene su i od nižjega sloja ljudi! Izim toga, ma bilo i na pogibelj da podbobodem zlo, savjetovat ću pobožne ljude, koji će ovo izvješće primit do znanja. da će usuprot imena što ga nosi, podbadati svukoliku djetcu, čije bolesti i pogrieške neće uzeti odvažnosti plemenitoj ravnateljki. Napokon, da se dade primjer, to akademija francezka doznačuje gdčni. Lèocadiji Lavarde-ovoj Montijonovu nagradu od dvie hiljade franaka.

Ako dalje negovorim, gospodo, o gdč. Lèocadiji Lavarde-ovoj, to ne sliedi, da već nebi imao ništa o njoj reći, usuprot imao bi jako mnogo o njoj kazati, no moram se i na druge osvrnuti. Tiem joj izkazujem veliku ljubav.

Početkom petnaestoga vieka, iznenadi mornare oluja na obalah Manche, i čudom spašeni sagradiše, da udovolje svomu zavjetu malu kapelicu, posvećenu „Notre-Dame de Bon-Secours“ (Našoj gôspi od dobre pomoći), i to na istom mjestu, gdje su se bili izkrcali, naime kod Saint-Marceufa, u župi Monteboutžkoj, u okružju Valonjskom. Malo po malo počeše se ribarske kolibice kupiti oko ove male kapelice Tamo su ljudi hodočastili.

To bijaše suha obala, odieljena od zajednice i od čvrstog kopna. Oluje opustošiše puteve, da samo zabavljaju ribare, koji ne mislise no življeti o proizvodu svoje udice. Pučanstvo se slabo množalo. nu kako je to slabo išlo, a to ipak nadodje čas, gdje ga mala, uzka napokon i razpala se kapelica, već nije mogla na kupu držati. Godine 1847. poslano je svećeničkim

---

— Pillone, recite mi na razstanku još jedno! Što kanite početi, ako se sretno maknete iz strašnoga sadadnjega pristaništa? Mislite li ostavit Vaš prijašnji život te se vratit u družtvo, koje Vas izbacilo?

On me živo pogleda te reče ponosito, na zaliev kažuć, gdje su u prvom traku sunca zablistali prozori velikog Napulja:

— Eccelenza! Vidite li, što je ono tamo? To je družto, ono družtvo, koje je mene izbacilo poput Parije. Mislite li, da će me ikad više primit, il da ću se ponizno vratit, da dobijem kao osobitu milost dozvolu, da smijem na galerah vodit veslo? Poznam taj grad s njegvom nevaljalštinom, njegvom pohlepom i njegvom pokvarenošću. To družtvo pred mojima je očima četa lopova, prekukavna da robi, preoprezna da krade, pa se stoga zadovoljavaju tim, da se sa zakonom u ruci medjusobom varaju. Nu kad ja ovdje stojim i gledam na taj mravinjak ljudi, za koje znam, da bi svaki od njih na koljena od straha pao, kad bi se sa mnom na samu sastao — tad se ćutim kraljem! Vratit se? — Ne, eccellenza! Sloboda ili smrt — to je moja lozinka! Kamen, koj se nizbrdice kotrlja, neda se sustavit, — on dotle pada, dok se sdrobi!

— Nu niste li nikad u ovoj pustoj samoći žalili svojih čina? nastavih ja.

— Mrko on gledaše pred sebe te reče preko ždriela kažuć:

— Vidite, eccellenza, u toj dolini nekoč su rasle silne hrastove šume, cvieće i trava osuše tlo, pastiri naganjahu veselo svoja stada i pjevahu bezbrižno svoje pjesme. Tad se uzdrmaše sile Vezuva; čarobni gajevi izčeznuše u dubini zemlje, plami i vatra se pokaza na sve strane, rieke lave poplaviše sve naokolo, pa kad se priroda opet smirila, bijaše ova dolina tvrda i neplodna, napunjena otvrdnulimi kristali, koji nemogahu hranit ni cvieća ni životinja. Tako se zbilo i momu srdcu! Ja samo jedno žalim: gubitak one, koje neću imenovat. Njezina je krv dan i noć k nebu vapila i kajem se, što sam ikad ruku okaljao na jednoj ženi Negovorite više sa mnom, mogao bih se poskliznut na putu. Primite posljeduu hvalu i posljedni pozdrav od Pillona!

Stisnu mi ruku te se lati dugog štapa. Ogorjeli mu okrajak dovoljno pokazivaše pogibeljni put Pillonov. Ja ga sliedih očima, dočim se on lagano i oprezno uz okrajak dolje spustaše, gdje napokon u plavetnih maglah izčeznu. Malo za tim vrati se moj vodić, pa kad mu rekoh, što sam vidio, kliknu nekom oduševljenošću:

— U istinu, bijaše Pillone! Ima on pluća poput orla a srdce poput lava. Sakupljači sumpora i kristala mogu doprieti samo do onog crvenog ruba dolje, — nu Pillone je kao ronac u moru . . . . nitko nepozna njegovih puteva. . . .

Turminov usta, izprazni čašu, pogleda van preko naslona loggije te reče:

— Vidite, kako rade tu dolje na željeznici, pa kako je čudnovato sprotno crveno svjetlo bakljâ bliedom traku mjeseca. Do jutra sve je u redu. Ajdmo spavat! Neima već mnogo od noći.

* * *

Uz zdravlje i liepo vrieme ništa nije na putu ugodnijega od dobra druga, a Turminov bijaše u podpunu smislu rieči takav dobar drug. Živahan, zabavan i vazda veseo, bijaše takodjer poznat u okolini. Poznavajuć on mjestopis Napulja i njegove okolice, čitavog ljeta prolažasmo naokolo, polazeć sva znamenitija mjesta, što ih ima taj biser zalieva. Pod jesen vratismo se opet u Napulj a Turminov predloži, da posjetimo zadnjeg dana tvrdjavu San Elma, da odanle još jednom tim krasotam rečemo

nalogom redomice osam svećenika na to ostavljeno mjesto najnižjega reda. Svi se brzo izvinuše ovoj misiji, koju nazvaše neumjestnom.

Mjeseca siečnja 1848., poslan je u tu pravu pustaru, namjestnik župe Cauquinjske, u nekom susjednom kantonu, koji je imao liepu crkvu i ugodan župni dvor. Ovaj namjestnik bje g. Abbé Leroy, koji se ničega nije bojao, no biti župnikom na obali morskoj. Nu mjesto, da se sad straši, vidio je u tom neki božanski nalog, on se tomu podvrgne, te poče neuzkolebivo tražit sredstava, da preustroji ovaj mali siromašni kraj.

Prije svega valjalo je popraviti stan božji; bog i čast za sve — ali, gdje da se nadju pomagala? Svi ljudi tamo bjehu siromašni, vrlo širomašni. Zajednica nemoguća popraviti staru crkvu, htjedne podignut novu. Na žalost bila je zajednica isto tako siromašna, ko oni ljudi, a naš Abbé Leroy s palicom u ruci baci se nekoga liepoga dana na put, dakako pješice, krcajući na desno i na lievo, primajuć sve, zahvaljujuć se na svem, donoseć sve.

Mjeseca ožujka 1853. židovi se već podignuše do nekoliko metara u visinu, kadno se najednoč opazi, da je prazna blagajna. Ovaj put župnik putova u Pariz, u taj bučni, ludi grad, koji milost pruža, ko što sve daje, — samo da jest. Napokon, poslije muka i napinjanja, poslije nebrojenih i bezkonačnih borba, podiže se čista i liepa crkvica na ruševinah smjerne one kapelice; zatim se i pomješana učiona, nekoliko metara sjevernim pravcem, podvrgne njenoj oblasti, zatim groblje okruženo zidovi, da život ima svoju vlast, a smrt svoje utočište. Na dvie strane crkve proteže se selo, izmjeniv kolibice zdravimi, prostranimi i čvrstimi kućami, a liepa se crkvica podiže u sriedini svojih vjernih, poput kokoši u sriedini svojih pilića. Pučanstvo ovo bje nenaobraženo i surovo, veli nam list, koji nas obavješćuje o tom činu i koji je podkriepljen svjedoci ponajvjerodostojnimi, — pučanstvo je ovo sad podučeno i spretno za sve. Dobilo je sve od svoga župnika. Naučilo je od njega graditi, posaditi raznoliko drveće, izlaziti sa svoga zakloništa, te naći za proizvod svoje udice valjano prodavalište.

Ovaj dio obale počimlju ljudi posjećivat po ljetu, čim se i stanovnici okoriste. Šest malih čuna, od kojih svaki spada nekolicini ribara, uviek je obterećeno na moru. Ponajveća čest onih, koji prodavaju ribu, ne nose je više mrežom na hrbtu, već ju voze svojimi vlastitimi koli, a nedeljom se ovi dobri ljudi, dobro odjeveni, izrazujuć zadovoljstvo i mir. tišću oko svoga župnika, koji sve napunjuje štovanjem i pobožnošću. Akademija doznačuje Abbéu Montyonov dar od dvie hiljade franaka.

(Konac sliedi).

THIERSOV POGREB.

Osmoga rujna o podne šahraniše Adolfa Thiersa, prvoga predsjednika francezke republike, al ne, kako je bilo u prvi čas javljeno u crkvi invalida i na državne troškove, već na veličajnom groblju Pére Lachaise. gdje snivaju toliki veliki duhovi francezkoga naroda i na troškove obitelji. Gospodja Thiersova nije htjela pristat na to, da vlada, koja je živoga Thiersa toliko sumnjičila, sad od mrtvog odtisne sve prijatelje republikanske, pa da ga sahrani kao svoj plien a samo da narodu zamaže oči, kako znade ocienit velika djela i velike ljude.

„Franz. Corr". opisuje Thiersov pogreb ovako: „Urednost parižkoga pučanstva danas je sjajno podniela težku kušnju. Sprovod gospodina Thiersa, koji je kako se sigurno može reći, dignuo na noge čitavo stanovničtvo glavnoga grada i koji se razvio do narodne izjave, koja je, što se tiče njene veličanstvenosti, za sam Pariz bezprimjerna, obavio se bez svakoga vanjskoga smetanja i zaista uzvisujućim dostojanstvom. Sasvim tim vrieme nije pogodovalo svečanosti, ono je učestvovanje prije otegotilo; prošle noći i još čitavo prije podne padala je jaka kiša, koja je baš onaj čas popustila, kad su oko podne zemaljski ostanci velikoga muža ostavili njegov stan na trgu Saint-Georges i kad je sprovod išao putem do crkve Notre-Dame, koji je za njega bio sto put prekratak. Igrokaz kano takov mogao se u svom čitavom tmastom veličanstvu razvijati istom kašnje na velikih bullevardih. Odmah na početku neka bude opaženo, da su sa mnogo prozora i shodova vijale se trobojne zastave providjene sa žalobnom koprenom, da su dućani, i to nesamo po ulicah, kojimi je prolazio sprovod, već najvećim dielom i do najdaljih predgradja bili zatvoreni, da je radnja u svih tvornicah i djelaonicah mirovala, te je glavni grad već po tom zauzeo sasvim neobično, svečano ozbiljno lice. Crkveni obred, okružen svim veleljepjem, koje je moguće u tako malenom prostoru, trajao je preko sata. 363 bivša zastupnika namjestiše se s obih strana mrtvačkoga odra, senatori u glavnoj ladji s desna, a akademici i ini gosti s lieva. Kod mise sudjelovahu prve sile velike opere. Sada dolazi sprovod preko ulice Lepelletier do bulevarda Italija i sada ga možemo podpuno pregledati. Na čelu jaši jedan odjel republikanske straže, za njim ide jedan odjel pješačtva, onda sliede za svećenstvom, koje se vozi naprvo u dvih kočijah, monumentalna mrtvačka kola sa šest konja, sjajno djelo kolarske umjetnosti i ornamentike, ali njihov ma-

---

s bogom, prije neg se vratimo k rimskim crkvam i razvalinam.

Bijaše rosno jesensko jutro, još pred izlazom sunca, kad je naša magarad klancem, što vodi na San Elmo, teturala. Sve bijaše toli otajstveno i tiho. Lazaroni spavahu hrpimice s košarami na glavah, voćari neotvoriše još svojih dućana i samo vodenari navještivahu svojim jednoličnim klikom, da se bliža dan.

Gore kod stare tvrdje bijaše još sve mirno. Samo uredni korak straža i jedini glas trublje prekidahu sumračnu tišinu jutarnju. Turminov otvori svoju risanku i postavi si stolić, da na brzu ruku uhvati lik Vezuva, kad će sunce izaći; a ja se latih knjige, da mu po običaju čitam.

Tad, upravo, kad su prvi sjajni traci sunca izašli iz maglovitih gora, začu se s nutarnjeg dvorišta tvrdje kratkotrajno i trokratno bubnjanje, i u isti čas poče jednolično zvonit zvonce s obližnje manastirske crkvice. Bijaše osmrtno zvonce, ono isto, što se cielom Italijom rabi, kad se zvoni mrtvacu; — nu u Napulju zakapa se samo na večer — te me Turminov čudno pogleda.

Nu nepotraja dugo naša neizvjestnost. Iz nutarnjeg dvorišta izlazaše na tamna vrata tvrdjave žalostan sprovod. Medju odjelom bersagliera, kojim se svjetle cjevi blištahu na suncu, idjaše visok i vitak muž s polusiedom bradom i ponosito podignutom glavom. Na rukuh i noguh bijaše sapet a dva kapucina idjahu uzanj te od časa do časa dizahu pred njim propetoga i šaptahu mu nešto. Pred malim tim odjelom idjahu dva bubnjara a s traga dva vojnika, koji nošahu na nosilih jednostavan lies.

Turminov usta. Bijaše blied ko magla, što se dizaše nad gradom, a kad se sprovod približio, odkri se. U isti čas začuh uznika uzkliknut. Za jedan čas nasta metež, a malo za tim pristupi k nam častnik i zatnoli Turminova, da ga sliedi.

Začudjen gledah za njim; jer još neshvaćah, što bi to imalo značit. Vidjeh, kako su vojnici načinili oko uznika krug. Turminov stupi unj a uznik skinu šešir te mu pruži svezane ruke. Jedan čas govorahu; tad se vrati Turminov, drkćuć od uzrujanosti i sa srebrnim medaljonom u ruci.

— Bijaše Pillone! reče on ganut. Bože moj, da sam ga uprav tako morao sastat!

Naglo sakri medaljon te reče, dočim gledaše za četom, koja se spuštaše u nutarnji, suhi tvrdjavni obkop:

— Dajte, da pobrzamo odavle. Tu se zbiva katastrofa!

Pomogoh mu sabrat stari i spravit nedogotovljeni nacrt u risanku. Tad uprav, kad smo htjeli otići, čusmo, kako se velika željezna vrata obkopa škripajuć zatvoriše i žalostni sprovod izčeznu nam s vidika. Turminov uzdahnu duboko te reče:

— Biednik! Ipak imadjaše srdca! Nije htio, da slika, pred kojom je molit učio, dodje u tudje ruke. Neka ju ja spravim kao uspomenu!

Jedva da to izreče, začusmo bubnjat, zapovjed i skoro u isti čas prasak pušaka. Dim se diže ko bieli oblak iz unutarnjeg obkopa, laste se podigoše k nebu, crkvutajuć u svom letu, — i tad se sve smiri.

— Sad se obistinio san Pillonov, rekoh ja.

— Da, vrati Turminov. Nadajmo se, da će se probudit na život, u kom neimaju sile demoni mržnje i osvete!

M. G.

KONAC.

sivni nakit i lies izčezavaju posvema pod gomilom prekrasnih vienaca, kita cvieća, palminih grančica i inih znamena, koji su u tako prevelikoj mjeri bili nagrnuli, da je još osam ljudi straga na motkah nosilo taj veliki grabež, koji je počinjen na cvjetani. Od onih, koji poslaše te vience, spominjemo ovdje samo sliedeće: gradovi Marseille, Aix, Metz, Colmar, Lunéville, Barle-Duc, Nancy, Belfort, Cherbourg, Saint Germain- en Laye, Avignon, Nimes, Blois, Toulouse, Honfleur, Morlaix, Versailles, 16. arrondissement Pariza, radnici Bellevilla, „francezka mladež", Francezi u Chiti, Rimu, Kaliforniji, ugarski sabor, zastupnici austrijskoga carevinskoga vieća, austro-ugarsko poslaničtvo, amerikanski poslanici Washburne i Noyes, kneginja Trubetzkoi i drugi. Vienac Belforta sa trobojnicom, koja je na - jedinom crnom stiegu imala napis: „Rodoljubu Thiersu zahvalni Belfort", nosila je kašnje zasebice jedna deputacija toga grada, a pučanstvo odlikovalo ga je svuda vrućim „Vive Belfort".

Lies nosi napis: „Louis Adolphe Thiers, né à Marsseille le 15 Avril 1797, mort à Saint-Germain en Laye le 3 Septembre 1877. Patriam dilexit. Veritatem coluit".

Okrajke mrtvačkoga plašta držali su izmjenice Jules Grévy, admiral Pothuau, Jules Simon, Jules Favre, Martel, akademici Sylvestre de Sacy, Vuitry i drugi odlični muževi. Četiri obrednika nosila su za liesom na crnih jastucih od kadife redove i dekoracije ovjekovječenoga. Pješke sliediše mužki rodjaci (gjeneral Charlemagne) i najbliži prijatelji gospodina Thiersa, zatim njegova i njegove obitelji kočije u pošah, po tom senatori, 363 bivša zastupnika, članovi Academie Française, akademije znanosti i trih ostalih razreda Instituta, mnogobrojne deputacije od najmanje petdeset gradova, generalnih vieća i drugih sborova, akademičke parižke mladeži, radnika u rudnicih Auzina i napokon ini prijatelji i štovatelji umrloga. Vlada, koliko se moglo vidjeti, nije bila zastupana, diplomatički sbor takodjer ne, ipak bilo je vidjeti mnogo članova u provoda, i kašnje medju žalobnimi koli i kočiju kneza Orlovà i taljanskoga poslanika generala Cialdinia. U ostalom najodličniji tudji diplomate ovaj čas naborave u Parizu. Nakon duge povorke žalobnih kola sačinjavahu konac sprovoda repulikanska straža, četiri topa, više eskadrona oklopnika, jedan bataljun pješačtva i napokon jaki odjel policajnih sergenta. Čelo sprovoda dostiglo je bilo već Chateau d' Eau, kad je njegov konac istom izlazio iz ulice Lepelletier. Od Invalida čuo se tutanj topova, a u sprovodu izmienivalo je žalobnu glasbu muklo bubnjanje.

Jedva treba spominjati, da su po svuda pločnici, shodovi, prozori i ine točke postaja bile napunjene ljudmi. Pučanstvo držalo se smjerno. dostojno i najviše je mučalo. Ako se koji put odviše glasno čuo uzklik: Vive la République! ili: Vive Gambetta! ili: Vive Belfort! onda sami zastupnici taložiše pučanstvo rukom i činilo se, da se medju sobom najbolje razumiju. Klik Vive Thiers! čuo se dakako neprestano od crkve do groblja. Trg Chateau d' Eau i bulevard Voltaire, koji vodi u ulicu de la Roquette i preko ove k Pére-Lachaise, te ulazi groblja, bili su posjednuti vojskom i policijom i podpuno zatvoreni prema pobočnim ulicam, ali ipak nije došlo ni do malog trvenja medju narodom i oružanom snagom ili organi sigurnosti, kojih se posljednih nježni i opipni postupak u ostalom mora pohvaliti. U pol 4 sata dospjeo je sprovod do groblja, koje je bilo do onda zatvoreno; klupko ljudi, zaplaviv pozvane gosti, valjalo se preko vrata i do mala poplavilo sve puteve groblja.

Na grobu uzeo je prvi rieč Jules Grévy, negdanji predsjednik Francezke komore. On govoraše doslovno:

„Gospodo! U sried tuge i hvale, što se sa svih strana na grobu ovog velikog gradjana javlja, dočim se čuje toliko raztuženih glasova u francezkoj i vanjskoj štampi, i dočim se tako u ganljivih govorih kao i u prijateljsku krugu slavi sjajno žiće Thiersa, njegov divni, tako obsežni kao i fini, tako živahni kao i ljubezni duh, njegov čudnovato zdrav ljudski razum, ta najveća kriepost državnička, njegova neprispodobiva rječitost, njegovo veliko znanje i izkustvo, dragocjeni plod šestdesetgodišnjeg prosvjetljenog vodstva državnih posala i dozrelih nauka, njegovo vatreno domoljublje i nezaboravne usluge izkazane domovini — što bi još mogo ja reći, a da nebudem odzvukom toga velikoga priznanja i slavlja?

Nu ipak želim Vašu pozornost za časak svratit na ono, što čini u poviesti veliku znamenitost u političkom životu Thiersovom: želim govorit o njegovu uzpinjanju k republici.

G. Thiers dugo je vremena pripadao školi ustavne monarkije, koja je u prvoj polovini ovoga vieka razprostirala toliko sjaja. Kao što skoro svi njegovi suvremenici, mišljaše i on naći u toj instituciji oživotvorenje onih neobhodnih potreba modernih naroda, da narod sam sa sobom vlada. On mišljaše, da će moći u našu zemlju presadit englezku vladavinu a nemišljaše, da je u Francezkoj vrieme za uvjek razorilo socialne preduvjete, na kojih se je u Englezkoj ta vladavinska forma u početku temeljila, i da bi u družtvu, podemokraćenu, tako kasno uvedenje iste, bilo anachronismom.

To je kašnje posvjedočio ovomu velikomu duhu niz naših nesreća, kad se, gledajuć natrag i dogadjaje uvažujuć, koji su u tri četvrtine stoljeća nasilnimi prevrati strmoglavili osam vladavina — nečuven pojav u povjesti — upoznav uzrok toli čestih prevrata i takove, toli izvanredne nestalnosti u tom, da Francezka, koja je postala demokratskom, nemože više snosit monarhičke vlade, koju joj toli nasilno narinuše.

S druge je strane on upoznao, da se od dinastičkih stranaka, tih žalostnih preostataka revolucijâ, niti jedna više nije kadra dovinuti sile i uzdržat se.

Moralo je bit težko tomu častnomu veteranu monarhičke stranke odreći se stvari, koja je toli dugo zadovoljavala njegovim težnjam i s kojom ga vezahu tolike uspomene i spone.

Nu nijedna žrtva nebijaše njegovu domoljubljù i njegovu istinoljublju pretežka.

Neoklievaše on svetčano izjavit i opetova on to malo dana pred smrt, da je „republika jedina moguća vladavina u Francezkoj".

Toli velik primjer, od takova muža, privukao je na stranu g. Thiersa ovu sjajnu Plejadu slobodoumnih duhova, njegovu tjelesnu stražu, i onaj dio naroda, u kom su tinjale neosnovane brige i nepravedne predsude.

G. Thiersu najvećim dielom hvali republika, da je stekla povjerenje Francezke, i on bijaše, koji je Evropu osvjedočio, da republika znači red i mir.

Nu usuprot jakost republikanske vlade, kojoj je Thiers na čelu bio, ide hvala, da je mogao Francezku tolikom točnošću i takovim uspjehom podići iz njezine nesreće.

Utemeljenje republike, uzvišenje Francezke: to su one dvie velike usluge što ih je sreća Thiersa dosudila, da ih izkaže domovini; to će bit najljepši njegovi lovori u potomstvu! Kroz nje će bit neumrla njegova uspomena i neumrla zahvalnost francezkoga naroda!

Pa kakove bi bio mogao još izkazat usluge!

Nu pošto ga izgubismo, nasliedujmo barem njegov primjer i njegov savjet. Trudimo se, da pokažemo, kako je on pokazao, da je republika vlada reda, mira i slobode, jedina konservativna vladavina u našoj zemlji i u naše doba, jer jedina odgovara našim interesom, našim potrebam i našim socialnim okolnostim.

Štujmo tako uspomenu Thiersovu, pa ćemo se zaslužnimi učinit za domovinu!"

Iza njega prosbori admiral Pothuau o Thiersovój vojničkoj kompetenciji, Sylvestre de Sacy u ime akademije a Vuitry u ime instituta slavljahu velikog historika i govornika. Napokon govoraše Jules Simon zadnji.

Govor gospodina Jules Simona glasio je u bitnih točkah:

„Gospodin Thiers učio nas je povješću svoga života, da nikada nevalja sdva-

jati; on je ljubio svoju domovinu i istinu. Tako je on sam rekao u svojoj oporuci i te rieči biti će napisane i na njegov grob. Iz svih njegovih djela proviruje rodoljubje, s njim pak i odluka, da se uvjek kuša samo ono što je moguće. 1830 stavio je on na kocku svoj život, da vojuje proti osobnoj vladi. Kano ministar prkosi on težkoćam i svlada ih. On služi kralju, ali samo pod tim uvjetom, da bude nam kralj vjeran sluga ustava, na koji se zakleo. Čitav njegov život bijaše boj proti osobnoj vlasti. Pod carstvom vidio je prije nego svi drugi, kamo nas je vodila luda vanjska politika. On se kano starac od 73 godine, kad je vlada za obranu zemlje samo jednu rieč na njega upravila, spremio na put i obišao sve dvorove Europe. Njega je onda zapala zadaća, da sklopi mir. Za dogovora rekao je: To je agonija! Ali zato je on ipak neumorno koracao k nutrnjemu preustrojstvu zemlje. Čovjek brzo zaboravlja. Šest godina luči nas od onoga vremena. Zadaća gosp. Thiersa bijaše strašna. Sve je htjelo, da bude od njega samog učinjeno, sve je išlo preko njegove ruke. Često bojao se je, da bi se ugovor mogao razderati; jerbo on nije bio oprošten od nikakove težkoće. Poslje tri godine on je posvema uzpostavio upravu, financije i vojsku, povjerenje opet uzbudio, platio odkupninu i oslobodio područje zemlje. Kad je narodna skupština izjavila, da je gospodin Thiers stekao zasluge za domovinu, u čitavom svietu nije podignuo nitko prigovora. Ali on je ipak pao 24. svibnja, jer je bio od konservativaca ostavljen na cjedilu, on, koji je bio mnogo konservativniji nego oni. On bi po zakonu bio mogao ostati na kormilu, on bi si dapače godinu dana prije bio mogao dati dopitati predsjedničtvo doživotno; ali on je odstupio pred većinom od malo glasova, vjeran svomu vlastitomu načelu, da parlamet mora imati posljednu rieč. Sada je bio gospodin Thiers svjetilo i zaštita za čitavu Francezku; svakom sgodom pitalo se je: Što mnije Thiers? Do njegove smrti bijaše ta zahvalnost utiešan igrokaz; gospodin Thiers sasvim tim nije mu se ulagivao, ali narod gledao je u njem samo osloboditelja zemlje, utemeljitelja republike. Razstajuć se sada sa veleštovanim prijateljem, budi mi dopušteno, da mu i u imenu muževa, koji su mu bili najmiliji, u imenu gospode Migneta, Barthélemy Saint-Hilaira, Calmona, Rogera, Emanuela Araga, Sénarda, kažem posljedni s bogom i da napokon smjerno spomenem gospoju, koja je dielila njegovu slavu, ali i njegove patriotične nevolje i brige i olakšavala mu njihov teret nježnošću, srčanosti i požrtvovnosti. U imenu zemlje kličem s bogom historiku revolucije, s bogom zatočniku slobode, s bogom osloboditelju jednoga diela zemlje, s bogom prvomu predsjedniku republike!“

Tim se svrši i svetčanost dostojno kako je počela. Thiers je sahranjen a velika i sjajna jedna epoka francezke poviesti svršila se šnjim! Na odlazku pozdravljaše narod svoje ljubimce Viktora Hugona i Gambettu, al se ovaj posljedni udaljio prije svršetka, da se nedogode izgredi.

RAZGLED PO SVIETU.

I. HRVATSKA.

— Hrvatski sabor nastavlja svoje djelovanje najviše u odborih i klubu. U sjednici od 11. rujna dva su osobito važna predloga podnešena. G. Miškatović predložio je, da se Nj. Veličanstvu caru i kralju pošalje adresa rad spojenja Krajine, kojemu je zadnja hora, — a g. Kukuljević tražio, je, da sabor pozove vladu, neka spise, tičuće se krajiške investicionalne zaklade podnese saboru s potankim izvješćem o razvitku ove zaklade. — Prieśnost je obim predlogom priznana a u sjednici od 12. rujna primljena su oba predloga bez prigovora. U istoj sjednici g. je Vončina interpelovao vladu glede proganjanja štampe, a naročito glede onog postupka, gdje se na temelju objektivnog prekršaja traži i izvodi subjektivno proganjanje. — Ova je sjednica i tim bila znamenita što je vlada zakonsku osnovu ob uredjenju gradskih i seoskih občina natrag povukla, pošto se je odbor izjavio, da je nemože u saboru zagovarati, jer vriedja autonomna prava kraljevine Hrvatske, čim dopušta ugarskom ministru financija uticanje na porezni namet občinski od više nego 20%. — Predlog g. Folnegovića, da se pozove vlada, da podpunu zadovoljštinu izposluje naruženomu hrv. barjaku na Rieci, priznao je sabor priešnim te ga osvojio, prem se g. Živković u ime vlade vlade proti priešnosti izjavio. Napokon je sabor odobrio izbor ministra Bedekovića u Osieku, a zabacio izbor bar. Šoltena u Virju, jer neima isti prava izbornoga te nit nije bio unešen u listine izborničke.

— Predsjednik hrv. sabora, g. Krestić izrazio je na poziv saborskih zastupnika a inicijativom g. Dr. Lorkovića, udovici Thiersovoj sažalenje nad velikim gubitkom njezinim i francezkim. Vrlo nas veseli ta viest. jer ćemo štujući tudje velike zasluge i sami steći u tudjinstvu priznanja — budemo li ga vriedni.

— Krugovi, koji su mislili, da je g. Mollinary jedina zaprieka spojenju Krajine s materom zemljom Hrvatskom, ljuto se prevariše. Čim je on otišao „na dopust“ udariše po njem, jer da je sad najzgodniji čas sjedinjenju. Medjuto se požuriše mjerodavni krugovi imenovat nasljednika g. Mollinaryju u osobi FZM. Filipovića, koj je svakako morao stavit prema Magjarom povoljnije uvjete, jer bi drugče izmjena uzaludna bila. Magjarski listovi pako podučavaju nas, da sad nije vrieme za spojenje. U to dolazi naš sabor s adresom, koja misli, da je vrieme. Jači će imat svakako pravo, a tko je jači vide i sliepci.

II. INOZEMNI SLAVENI.

— **Rusija.** Šest dana bore se već Rusi oko Plevne a stoje sa 130.000 momaka na proti 80.000 Turaka pod Osman Pašom. Rusom zapovieda Veliki knez Nikolaj. Napokon kad mećemo list u štampu, stiže nam ova viest: „Petrograd 13. rujna. (službeno). Iz Poradima u 12 satih noćju. Jučer od zore do 3. ure po podne bombardovanje a tad juriš na Plevnu. Pod večer zauze na južnom krilu Škobelev tri redute a general Rodjonov, koji je lahko ranjen veliku redutu Grivicu. Komander Schliter i general Dobrovolski mrtvi su. Kod juriša na posljednu redutu sudjelovahu jedan rumunjski i šest ruskih bataljuna. Predobismo pet topova i 2 zastave. Danas 12. rujna u zoru otvori se opet žestoka vatra. Rusi stoje na osvojenih jučer pozicijah nasuprot turskim utvrdjenjem. Ruski gubitci od jučer iznose 5000 ranjenih; broj mrtvih još nepoznat“. — Po ovih groznih viestih lahko si možemo strahotu borbe predstavit a nejma više dvojbe, da će Plievna danas il sutra pasti u ruske ruke.

— **Crnagora.** Junački Crnogorci zauzeli su napokon 8. rujna o podne kapitulacijom tvrdjavu Nikšić i tom zgodom zarobili 2800 momaka posade i 21 top. Dan prije javljali su Turci, da su Crnogorci potučeni pobjegli.

III. AUSTRO-UGARSKA MONARKIJA.

— Prigodom jesenskih velikih vojničkih vježba u Košicah, nazdravio je 11. rujna car Franjo Josip kod velikog objeda, „svomu dragomu prijatelju i savezniku Aleksandru II. caru ruskomu“ koj je taj dan slavio svoj imendan. Na to je glasba svirala rusku himnu. Ta zdravica u Magjarskoj zemlji, gdje sve vrije proti Rusom a za Turke, pak još k tomu ta ruska himna — tako su pomele Magjarom mozag, da neznadu od jada što bi činili. Jedni izpričuju to kao akt kurtoazije, jer da je i ruski car nazdravio 18. kolovoza caru austrijskomu, a drugi, koji uvjek rabe rieč „kralj — sad samo pišu „Car“ tobože, to je uradio Car austrijski a ne kralj ugarski. — Kako je god, Magjari su čuli, da badava viču.

— **Beč.** Ovih dana otvorio se parlament te bi se opet imali nastavit dogovori glede nagodbe s Ugarskom, nu neima nade tako skoru sporazumku.

— U vojničkih krugovih veliku je senzaciju izazvalo izdajstvo tajne Uchatius-ovih topova. Kako je znano austrijski general Uchatius iznašao je novu metodu, kako se imade top dotjerat do tolike trajnosti, da se neošteti pucanjem tako brzo, kao stari dosadanji topovi. U bečkom arsenalu po njegovih se naputcih i pod osobnim ravnanjem njegovim radi jur više godina te je već velik dio vojske obskrbljen timi novimi topovi. Kako su oni uztrajni najbolje se vidi odatle, što se iz jednoga 4000 putih pucalo a on je još posve dobar. Vojnički attaché kod njemačkog poslanstva u Beču svakako je hotio saznati tajnu, kako se ti topovi prave, pak jer je austrijsko ratno ministarstvo odbilo sve ponude, da odkrije tajnu, predobio je isti g. trojicu pisara u arsenalu te im stavljao pitanja, na koja su mu odgovarali, koliko im je poznato bilo. Za svako pitanje dobili su 10 for. Izdajnici su predani sudu a stvar se iztražuju. Dakako svega nisu ti pisarčići znali, nu pošto su bili vrlo obljubljeni i u raznih kancellarija, znali su ipak znatan dio tajne. — Sada opet naknadno javljaju, da je taljanski vojni attaché podkupio pisare. a ovi da su mu i planove dali.

IV. ROMANSKI NARODI.

— **Francezka.** Francezka je zakopala svoga velikog pokojnika dostojno i sjajno, ma mu i uzkratila vlada državni pogreb, crkvu invalida i svoje sudjelovanje, a nadbiskup parižki g. Guibert, koga je Thiers tim učinio što danas jest, crkvu Madelainsku. Na drugom mjestu donosimo obširan opis Thiersova pogreba, ovdje ćemo samo još ono spomenuti, što je vriedno znati. Dne 5. rujna prenešeno je mrtvo tielo Thiersovo iz St. Germaina u Pariz, a izpratiše ga samo udova, njezina sestra, gospodjica Dosne i nekolicina prijatelja. Lješina počivaše u trostruku liesu od jelovine, olova i hrastovine, unutarnjost bila mu obložena bielim atlasom, glava naslonjena takodjer na jastuk od bielog atlasa. Od nebrojenih sažalnica koje su stigle sa svih strana svieta udovici, došla je prva

od belgijskog kralja, a druga od ruskog cara, danas javljaju, da je i Sultan izrazio svoje sažalenje.

Thiers se nije nadao, da će tako brzo i naglo umrieti, al je ipak uredio sve svoje papire. Važniji dokumenti su pod kuvertom i zapečaćeni. Medju te spada: jedno veliko djelo s 24. svibnju 1873., danu njegova odstupa s predsjedničtva. Pisao je i filozofsko djelo o neumrlosti duše, al ga nije svršio. Ostavio je takodjer dvie oporuke, jednu privatnu, drugu političku; ovršitelji istih njegovi su prijatelji Barthélemy-Saint-Hilaire i Mignet. Medju ostavštinom nalazi se i manifest republikanskim biračem za buduće izbore, pa će ga republikanci u horu objelodanit.

U akademiji francezkoj. gdje je Thiers bio najstariji član i po godina i po članstvu, objavio je njegovu smrt Cuvillier-Fleury, a sjednica se umah razišla.

Čitav imetak, što ga je Thiers ostavio u pokretnostih i nepokretnostih iznosi 13—15 milijuna franaka.

— Prvi čin što se zbio na političkom polju u Francezkoj poslje Thiersove smrti, veliki zadaje udarac republikanskoj stranci. Dne 11. rujna odsudio je parižki policajni sud Gambettu rad poznatog Lillskog govora na 3 mjeseca zatvora i 2000 franaka globe i isto toliko dosudio je i Muratu uredniku „Republique française“. Ovim nečuvenim „sudbenim umorstvom“ gubio bi Gambetta pasivno pravo izbora na pet godina, jer je na više nego mjesec dana odsudjen. To je vlada i htjela, riešit se i drugog pogibeljnog takmaca, čim je jedan umro. Gambetta nije došao na sud, jer je njegov branitelj obolio, te su ga osudili iz ogluhe. Neki drže, da nije držao za vriedno doći pred sudce, koji su jur unapred bili komandovani, da ga odsnde. Drugi opet vjeruju a mi š njimi, da Gambetta želi otegnuti konačnu odluku sudišta preko 14. listopada, dana kad će bit izbori, jer tad izabran, može ga komora lahko svojim zaključkom pozvat u svoju sriedinu i odstranit sve posljedice odsude. Gambetta ima još dva sudišta, kojim se može sve u roku od deset dotično s produljenjem za 15 dana uteći. Pravnik kakav je on, znat će sva prava što mu pristoje. Tako se danas vojuje u „naprednoj Francezkoj“, gdje zamjeruju, što je Thiers umro bez svećeničke pomoći, on, komu kap pade i bijaše mrtav.

— Maršal Mac Mahon već je opet na kortešaciji u Bordeauxu i dalje.

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Zapovjedujući general u Zagrebu F. Z. M. Antun Barun Mollinary de Monte Pastello imenovan je previšnjim riešenjem od 5. rujna u istom svojstvu za Moravsku a ondešnji zapovjednik FZM. Franjo Barun Filipović Filipsberžki za Hrvatsku.

— Archibald Forbes, kapetan u englezkoj vojsci i glasoviti vojni korešpondent „Daily Newsa“, dobio je uslied svog nepristranog i sjajnog opisa bitke kod Plevne od ruskoga cara najveće odlikovanje, što se samo podieljuje za hrabrost pred neprijateljem: Gjurgjev red.

DRUŽTVENE VIESTI.

— Kako smo jur javili 8. rujna posvetiše svoje barjake veteransko družtvo u Zagrebu i vatrogasni zbor u Karlovcu vrlo svetčanim načinom. Barjaku prvog družtva kumovaše kneginja Turn-Taxis a zastupaše ju gdja. Barunica Mollinaryjeva, — a drugomu gdja. Türkova.

— „Bratovština hrvatskih ljudi u Istri“ imat će 17. rujna u Kastvu ovogodišnju glavnu skupštinu.

IZ SUDNICE.

— Velika politička parnica razpravljat će se koncem listopada proti socialistom i nihilistom u Rusiji u Petrogradu. Obtuženika imade 195 a svjedoka 472. Tužba obsiže svezak od 300 tiskanih strana.

— Dr. Stroussberg, poznati nekoč željeznički milijunar, koj je u Rusiji bio zatvoren rad kride, pušten je na slobodu.

ZDRAVSTVO.

— Do 6. rujna posjetilo je Krapinske Toplice 1388 obitelji s 1789 osoba.

NARAVOSLOVJE.

— Vezuv se počeo opet bunit; za večera lasno se vide plami, kako poletuju iz ždriela.

VOJSKA I POMORSTVO.

— Velike vojničke vježbe izvode se od 10—15. rujna oko Košica u gornjoj Ugarskoj. Prisustvuje i Nj. Veličanstvo Car, carević Rudolf i množina tudjih oficira.

— Za nadopunak taljanske mornarnice uvršteno je u taljanski proračun do g. 1887. 20 milijuna lira.

— Španjolska vlada izdala je zakon o novoj organizaciji vojske. Po tom bi vojska iznosila u vrieme rata 240 000 momaka.

PROMET I TRGOVINA.

— Križevački poštarski ured još uvjek nas zlostavlja sa svojim magjarskim žigom „Körös“. Mi smo se već na kompetentnu mjestu opitali, kako je križevački kr. poštarski ured došao do tog žiga, na koj način i kojim putem te smo dobili ovakovu ubaviest: Pošto se je stari žig iztrošio, poštarski ga ured slao u Peštu na nekakav „Materialienverwaltungsamt“ (u istinu neznamo kako se to magjarski zove) i tu je zatražio da mu se pošalje isto takav žig. Medjutim dobio je slavni kr. poštarski ured odanle žig „Körös — Kreutz“ te ga odmah vratio natrag s dodatkom, da mora bit onakav kakav je bio prijašnji. Na to je stigao drugi žig „KÖRÖS — Križevac“. Pošto moraju kr. poštari sami iz svog žepa nabavljat te žigove, a križevački je tim putovanjem poskupio na 20 for. primio ga je napokon poštarski ured križevački kakav jest, samo da nebude više troška.

Kako se dakle iz toga vidi najveća je krivnja, da imade Križevac magjarski žig „Körös“ na kr. poštarskom uredu križevačkom, to jest na na nami samimi. Da nebude većeg troška, mi moramo po malo magjarit se. Mi taj postupak oštro odsudjujemo te neznamo, po kojem zakonu mi moramo takove žigove i mnoge druge uredovne potrebštine baš u Budapešti kupovat, ako ih možemo dobit za isti novac i kod kuće. Nu poznamo zakon, a to je nagodba, u kojoj se Hrvatskoj kraljevini zajamčuje kao poslovni jezik u svih njezinih uredih hrvatski jezik; onaj pako koj još i taj zakon krši, izdajnik je, koga valja na račun pozvati. Križevački magjarski žig nije medjutim jedini u zemlji a netreba nam ih nabrajat jer su poznati. Pitamo s toga sl. poštarsko ravnateljstvo u Zagrebu dali mu je poznato, da poštarski ured križevački rabi magjarski žig „Körös“ a mnogi drugi kr. poštarski uredi da rabe takodjer magjarski žig unatoč jasnomu slovu zakona, pa ako mu je poznato, kani li shodno odrediti, da se tomu na put stane? Ujedno molimo visoki sabor neka bi glede važnoga pitanja, „obrane hrvatskog jezika u hrvatskih uredih“ skrupolozno bdio nad vršenjem zakona.

Ujedno bi htjeli znati, kako i kojim pravom mogu gospoda iz Pešte pošiljat žigove sasma protivne naručenim? i dali ih mora ured na svoj trošak pridržati?

Predajuć mi ovu stvar javnosti imademo velik naš interes na umu. Ovakove sitnarije nisu od male važnosti, jer veli naša poslovica: „Zrno do zrna pogača, kamen do kamen palača“. Naša pro metala, pošte, brzojavi, željeznice, parobrodarstva to je toli već magjarizovano, da mi nebi niti čas smjeli trpit, da još vlastitom krivnjom unosimo u zemlju naš zator. „Ni jedne pogrieške više“, reko je poslje 1866. godine starac Thiers u francezkoj zakonodavnoj skupštini, a mi bi te rieči mogli napisat na sva vrata onih naših ureda, koji rado koketiraju s „braćom“ — il imadu š njom posla.

Dakle gospodo Magjari, vi imate po zakonu po cieloj Hungariji magjarske, i to izključivo magjarske napise, pečate, žigove i t. d. Mi hoćemo to po zakonu u Hrvatskoj imat hrvatski!

STATISTIKA.

— Rusija je imala, i to:

1. Evropska Rusija 89,156·093 njem. geog. čet. milja i koncem g. 1870. 65,704.559 stanovnika.
2. Ruska Poljska 2,312·201 njem. geog. čet. milja i koncem g. 1870. 6,026.421 stanovnika.
3. Velika Vojvodovina Finska 6,783·807 njem. geog. čet. milja i koncem g. 1872. 1,832.138. stanovnika
4. Kavkazke zemlje 8,129·696 njem. geog. čet. milja i koncem g. 1871. 4.893.332 stanovnika.
5. Sibirija 227,014·578 njem. geog, čet. milja i koncem g. 1870. 3,428.867 stanovnika.
6. Centralna Azija 60,075·879 njem. geog. čet. milja i koncem g. 1870. 3,800.628 stanovnika.

Ukupno 393,472·254 njem. geog. čet. milja i 85,685.945 stanovnika.

Evropska Rusija s Poljskom razdieljena je na 60 gubernija, od kojih je po prostoru najveća Archangelska s 15,592·356 milja a po stanovničtvu najslablja od svih i to sa 281.112 stanovnika; najmanja je Kielceska s 183·293 milje i 518.730 duša. Po stanovničtvu najjača je gubernija Viatkavska sa 2,406.026 stanovnika i 2789·577 milja.

Finska ima 8 provincija; Kavkaz 6 gubernija 3 pokrajine i 3 okružja; Sibirija 4 pokrajine i 4 gubernije; Centralna Azija 10 okružja.

Gradova sa stanovničtvom preko 100.000 imade sedam i to: Petrograd (1869.) s 667.026, Moskva (1871.) s 611.970, Varšava (1873.) s 279.502, Odesa (1873.) sa 162.814, Kišenjev sa 103.043, Riga (1867.) sa 102.043 i Saratov sa 100.000 stanovnika.

Glavni grad Finske Helsingfors imao je 1870. 32.113 stanovnika.

Glavni grad Kavkazkih zemalja Tiflis 61.000 stanovnika.

— Pučanstvo kraljevine Nizozemske iznosilo je 1. lipnja t. g. 3,865.456. duša od 1. lipnja

1876. priraslo je 55.929 duša ili 1 ½ %. Deset najvećih gradova bijaše: Amsterdam sa 290.200, Rotterdam sa 136.230, 's-Gravenhage sa 104.095, Utrecht sa 66.103, Leyden s 41.298, Groningen s 40.589, Arnheim s 38.017, Haarlem s 34.797, Maastricht s 29.084, Leeuwarden s 27,085, stanovnika.

TVORNA UMJETNOST.

— Češki kipar Bohuslav Šnirch dobio je od Umělecke besede nalog da načini spomenik prerano umrvšemu pjesniku Vitězslavu Halku (1835—1875.)

— Thiers je ostavio godišnjih 20.000 franaka za priugotavljanje prerisa u muzejih i za potraživanje u knjižnica u Italiji.

— „Kleopatrinu iglu", jedan od onih dvih obeliska, što već tisućletja leže na morskoj obali kraj Alensandrije, u Egiptu, voze sad u London, gdje će ju sad postavit. Egipatski Paša još ju je 1819. poklonio Englezkoj, te je sve do danas čekala, da ju Englezi odnesu. Za taj obelisk morali su gradit posebni brod te je 7. rujna ukrcan teret nanj.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu čujemo, da kane ove sezone predstavit i nekoje starije drame g. Mirka Bogovića i to: „Matija Gubec" i „Kralj Stjepan". Možda bi bilo sgodno i Frankopana priredit za pozorište? — Čujemo takodjer, da će kao primadona stupit na pozorište jedna gospodjica, rodjena zagrebčanka, a glas da joj je vrlo umiljat i krasan. Ona je tek ove godine izučila u Beču.

— Na svih strana naše domovine priredjuju pjevačka družtva zabave i koncerte u svrhu prenosa Preradovićevih umrlih ostanaka iz Beča u Zagreb. Takove su zabave do sad bile u Zagrebu, u Križevcih, u Brodu, u Fužini, u Samoboru, u Novom i t. d. Centralni odbor u Zagrebu još uvjek priobćuje izkaze unišlih novaca bez sbroja svote. Ako i nije bitno, od neke vriednosti sbrajanje jest.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Izašao je treći svezak „Šumarskoga lista". Sadržaj mu je: nastavak preštampavanja Veselijevog „Ošumljena krasa"; prvi izlet hrv. slav. šumarskog družtva; gradiška imovna obćina od nadšumara Zikmundovskog; prirast drva od šumarnika Ant. Tomića; razmatranja o naših obćinskih šumah od šumara Ign. Cermana i sitnarije. —

— U sveučilištnoj knjižari u Heidelbergu ugledala je sviet velezanimiva knjiga o izložbi znanstvenih aparata u Londonu („Loan Collation of Scientific Apparatus") pod naslovom:

„Die internationale Ausstellung wissenschastlicher Apparate zu London, mit besonderer Berücksichtigung der chemischen Gruppe von Dr. C. O. Čech, Docent in Berlin. K. Winter's Universitetsbuchhandlung. Heidelberg 1878."

Iz ovog diela vadimo sliedeću ocjenu o sadanjem stanju lučbene nauke u Ruskoj·

„Ruska kolektivna izložba zauzimala je što se kakvoće i kolikoće predmeta tiče, jedno od najodličnijih mjesta u izložbi, te se je natjecala svojom raznošću sa kolektivnom izložbom njemačkih lučbara.

Na izložbi sudjelovaše 9 zavoda, 40 izložitelja sa 544 preparata. (Njemačka kemička izložba imala je 800 preparata.)

Neki zavodi, naročito carska akademija znanosti u Petrogradu, teknologički, gospodarski i rudni zavod, sveučilištni laboratorij moskovski i petrogradski — sudjelovaše tako bogatimi sbirkami izključivo ruskih iznašašća, da im se mora jedno od prvih mjesta medju sudjelovatelji izložbe priznati."

Iz Austro-Ugarske izložili su samo prof. A. Bauer u Beču i prof. A. Žulkovský u Brnu.

— Francezki povjestnik Chantelaux, za koga smo onomad javili, da je za svoju radnju o Mariji Stuart dobio veliku nagradu akademije parižke, odkrio je vrlo važna pisma te ih za sebe kupio, na ime šifriranu korespodenciju kardinala Retza sa svojim diplomatskim agentom u Rimu Abbèom Charrierom. Radi se tu o imenovanju Retza kardinalom, što je uspjelo nakon velikih spletkah. Ova se korespodencija nalazila do sada u potomcih Abbèa a razjasnjuje dosta povjest fronde i obih takmaca Mazarina i Retza.

— Pred sto godina — 1776 — bijaše u sjedinjenih državah amerikanskih 29 javnih knjižnica s 45.623 svezka. Prošle godine bijaše ih pako 3682 sa 12,276.964 knjiga.

UMRLI.

— **Dr. Ivan Josip Vitezić**, biskup Krčki, brat zastupnika na carevinskom vieću Dr. Dinka Vitezića, vrli hrvatski rodoljub u Istri † u zoru 5. rujna na otoku Krku. Bijaše kućni prelat papinski i vitez željezne krune.

METEOROLOŽKA OPAŽANJA.

Stupnjevi topline bilježeni su po Celsiju, tri put na dan:

Mjesto	2. rujna			3. rujna			4. rujna			5. rujna			6. rujna			7. rujna			8. rujna		
	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.
Zagreb....	18·2	25·9	19·3	16·5	19·3	17·8	17·4	14·9	15·4	12·1	16·1	13·8	10·2	20·8	16·5	11·7	22·7	17·0	17·6	28·2	17·6
Rakovac *.	17·2	23·8	19·0	16·1	17·5	16·3	16·5	15·2	13·1	12·5	18·1	13·1	9·7	19 9	9·4	9 8	25·4	17·8	15·3	28·1	17·9
Varaždin..	17·3	21·7	18·9	10 8	18·7	18·4	11·1	14·6	14·2	14·0	17·5	13·9	10·2	18·7	14·2	11·2	21·1	18·9	19·3	24·2	15·7
Gospić....	16·4	23·8	20·0	16·0	18·4	15·8	14·5	22·5	11·5	10·0	14·5	10·6	10·2	16·6	11·5	8 8	20·8	16·2	18·4	21·4	20·3
Senj......	15·1	26·1	20·0	15·2	21·8	17·3	15·9	22·1	18·9	15·5	18 9	15·2	14·5	22·2	19·8	13·6	23·9	21·2	18·8	28·1	24·6

* Rakovac kod Karlovca.

INOSTRANE POSTAJE.

Toplina u 7 satih u jutro.

Mjesto	2. ruj.	3. ruj.	4. ruj.	5. ruj.	6. ruj.	7. ruj.	8. ruj.	Mjesto	2. ruj.	3. ruj.	4. ruj.	5. ruj.	6. ruj.	7. ruj.	8. ruj.
Beč...........	13·6	12·6	14·0	12·2	9·8	12·5	12·3	Napulj........	28·0	28·0	28·0	24.0	22·0	23·0	25 0
Budim........	16·7	15·1	16·2	11·7	10·8	10·3	12·8	Palermo......	28·0	29·0	29·0	27 0	25·0	26·0	25·0
Carigrad......	22·4	—	23·6	24·0	24·4	20·5	21·2	Paris.........	—	15·0	11·8	—	10·6	—	12·1
Florencija....	25·0	26·0	24·0	19·0	20·0	19·0	26 0	Petrograd.....	—	9·1	9·5	7·6	7·0	9·1	9·9
Krakov.......	12·0	13·1	11·0	10·0	9·2	8·8	13·4	Prag..........	11·8	10·9	13·5	11·4	8·0	10·6	10·0
Kodanj.......	11·0	10·8	10·6	—	13·1	—	10·5	Rim..........	22·8	25·5	23·5	16·8	18·8	18 0	23 5
Lavov........	14·2	12·8	13·9	11·6	9·3	8·2	11·9	Stockholm....	—	10·0	—	—	—	9·8	—
Moskva.......	—	9·6	8·2	6·5	8·2	5·1	8·0	Trst..........	24·2	23·2	22·4	17·3	16·4	18·7	20·8

DOPISNICA UREDNIČTVA.

— P. N. *Liepo uredjena soba s izgledom na ulicu i posebnim ulazom iznajmljuje se od 1. listopada u prvom katu, u dugoj ulici broj 786.* —

Izvolite se onamo potrudit te ako nije za Vas, preporučite ju Vašim znancem.

— *Dr. u K.* Srdačna hvala. Iznenadiste nas.

DOPISNICA ODPRAVNIČTVA.

— *G. Mirko P. u Sv. Križu i g. Gašo K. u V.* Vaša je predplata iztekla koncem kolovoza.

☛ **Sve nezapečaćene reklamacije proste su od poštarine.**

Uredničtvo i odpravničtvo

„HRVATSKOG SVJETOZORA"

nalazi se na Zrinjskom trgu br. 1008 u drugom katu. Molimo, da se sva pisma, novci i pošiljke onamo odpremaju.

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović**.

Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 13. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 23. rujna 1877. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga I.

NAJVAŽNIJI BUGARSKI GRADOVI

S NARODNO-HISTORIJSKOGA, GEOGRAFSKOGA I STRATEGIČKOGA GLEDIŠTA.

(Nastavak.)

9. Šumen, Turkom i neslavenom Šumla ili redje Šumna, ima više danas vriednosti, nego li u prošlosti. Šumen drže za bugarsku Mantovu ili ugarski Komoram ili naš Petrovaradin, ili Metz, to jest skoro nepredobivu tvrdju. Žitelja ima do 60 tisuća. U rusko-turskom i onda evropskom, to jest tako zvanom krimskom ratu 1853—54. godine, veliku je važnost imao Šumen. Mimo Šumna se nemože bez velike obsade preći preko Balkana put (Drinopolja) Odrina i Carigrada. Kod Šumna su Rusi g. 1774., 1810. i 1828. zaustavljeni. I sada sačinjava silnu zaprieku Rusom, tako zvanim strategičkim četverokutom izmedju Dunava, Balkana i Crnoga mora.

Na iztoku uz obalu Crnoga mora leži mu Varna, na jugozapadu Osman-Pazar, na sjev. zapadu Razgrad i Rušćuk, spojeni željeznicom a cestom sa Silistrijom sjeverno na Dunavu. Tumačeć Stari (Eski) Stambul to, jest bugarsku carsku priestolnicu Prieslavu, dodirnuli smo se Šumna opetovano. Šumen se već u 9. stoljeću napominje u poviesti.

U Šumnu bijaše prestolnica bugarskoga vladara Kruma; no spali ga car grčki Nifor 811. god. Turci zauzeše Šumen 1387. do 88. godine pod Ali pašom; dakle prije Trnova. G. 1649. i 1768. utvrdjen je Šumen silno, kao i u ovom stoljeću protiv Rusa. Danas kao i za krimskoga rata imaju Turci glavni vojni stan u Šumnu. Glede stanovnika još napominjemo, da u dolnjem gradu ima mnogo Grka, Židova i Armenaca uz Turke, a u gornjem gradu skoro su sami Turci stanovnici.

10. Nikopolj*, Nikopoli, Nikeboli, Nigebolu i Nebul s 15.000 žitelja, kod ušća rieke Osme na desnoj obali Dunava, a s lieva je ušće Olte (Aluta) rieke.

* Već smo prije naglasili, da Turci nisu 1396. godine razorili bugarsko carstvo kod ovoga Nikopolja na Dunavu, nego na Rusici pritoku Jantre.

Položajem je strategičke i trgovačke važnosti. Sielo pravosl. nadbis. i kat. biskupa. Rimski car Trajan (98—117.) na uspomenu pobjede nad Dačani sagradi ga i dade mu ime Pobjednog grada. G. 1598. Turci potučeni od vlaškog vojvode Mihajla. G. 1811. i 1828—29. Rusi pod Govarovim pobjediše.

11. Rušćuk na Dunavu spojen željeznicom s Razgradom, Šumnom i Varnom a tako i s crvenim morem zauzimlje iza Šumna najvažnije obranbeno vojničko mjesto u Bugarskoj. Kada padne Rušćuk, težki će dani nastati i po Šumen, i obratno, te je onda na polak jedan ili drugi grad izgubljen kao tako rekuć sijamska braća. Zapadno od Rušćuka utiče u Dunav rieka Lom, koja se sastoji od dva diela, od bieloga, iztočnoga Ak-Loma i od crnoga, zapadnoga ili Kara Loma. Ima i još jedan Lom iztočno od Bdyna, koji utiče kod Ak-(biele) Palanke u Dunav. Rušćuku naproti na rumunjskoj obali nalazi se grad Gjurgjevo onako, kako naproti Bdynu rumunjski grad Kalafat.

Rušćuk (Niemci pišu Rusttschuk, Rustschuk i Rusczuk ima preko 30.000 žitelja.

LISTAK.

VESEO MOMAK.

SEOSKA POVIEST.

NORVEŽKI NAPISAO BJÖRNSTJERNE BJÖRNSON.

PREDGOVOR PREVODIOCA.

Kad sam prije nekoliko godina prvi put primio u ruke knjigu gornjega naslova, ni iz daleka se ne nadah, da će ona toli jednostavna poviest iz ljudskog života u meni ostaviti toliko zadovoljstva, toliko sklada. Nikad još neuzčitah ništa priprostijega — nikad još ništa ljepšega.

Svake godine ja sam primio n ruke omiljelu mi knjigu, iz koje me pozdravljahu ljubezni znanci i čim duže im zavirkivah u otvorenu dušu, tim više se u meni radjala želja, da upoznam s timi prekrasnimi ljudmi one mojih zemljaka, koji ih još nepoznadu.

Nakon duga željkovanja moja se najmilija želja danas obistinjuje, te šiljem pred hrvatsko čitateljstvo najljepše plodove najvrlijeg sjevernog genija — u hrvatsku ruhu. Ako moji miljenci oslade komu samo i časak života, ja sam postigao svoju namjeru.

Još mislim, da je shodno kazat nekoliko riečih o pjesniku.

Björnstjerne Björnson rodom je Norvežan. Na 8. prosinca 1832. rodio se od otca župnika u seocu Kvikne, na visoku osamljenu sjeveru norvežkom.

Veličajan li je to kraj, u kojem je pozdravilo prvo sunce mladoga Björnsona! Ništa, do gole krši, tamno stienje i kamenje do oblaka! Silne sjene počivaju na onih velebnih visinah, — sunce je riedak gost, al tim draži. Jela, breza, bor mahovina i nešto gorske trave — to je sve što tuj uspieva!

I tu vrh timora oro svoje gniezdo vije! I tu po prolomih i ponorih tumara gorsko zviere! Sa silnih visina padaju šumni vodopadi te se jarugami vijugaju tamo do obala — do vječnoga nemirnoga mora. A posried svega toga simo tamo koja kućarica, drvena crkvica — neznatna oaza — trag čovjeku! . . . . .

Ovaj život u naravi, pun ozbiljne veličine i strogosti, kriepak i snažan, razblažen ljubavlju, uzdanjem i strahopočitanjem prema božanstvu — cakli se u Björnsonovih djelih!

Taj život njega je naobrazio, njega on otajno prisluškivaše, iz te knjige on učaše. Pa zato nas obuzimlje onaj izvanredni čar, kad listamo u tih značajnih poviestih, koje nam bezbrojne otvaraju nove vidike, nove pobudjuju ideje, kraj svega toga, što se opet sastajemo s poznatim ljudskim srdcem, s njegovom radosti i tugom, njegovimi griesi, slabinami, budalaštinami.

Tako je proživio Björnson svoju mladost u krugu svojih roditelja, nebotičnih visina leda i sniega. Kao univerzitetski djak u Christianiji započe on svoj književnički rad. Za kazalište napisa komad, pošto je samo dva put svoga života vidio predstavljat. — I već su mu htjeli prvenca predstavljat, kad on, dosjetiv se, da nije dosta dobar — spali ga. I učaše marljivo i sve jasniji mu se prikaza ideal, za kojim je kanio segnut. Pisaše u ono doba mnogo o kazalištu, — al dakako nadriumjetnici i nadriučenjaci niesu htjeli vjerovat u toga mladoga mesiju. Težko li mu zamjerahu — a kako se ga to dojmi! I bio bi propao, da ga nenanese sretna zviezda u Kopenhagen priestolnica dansku.

Tuj se upozna s ljudmi velika duha i velika

U ratovih 1773—90. mnogo je patio. God. 1809—10. morao se je Rusom predati. G. 1811. dne 4. julija potučeni su Rusi i moraše grad 26. julija ostaviti, ali ga prije odlazka spališe. Poslie je opet obnovljen. Po stipulacijah odrinskoga (jedrenskoga) mira od 1829. godino moraše Turci Rusom podpisati, da te tvrdje neće više podizati. I zbilja do g. 1853. osta bez prave tvrdje Rušćuk. No za rata 1853—54. podigoše opet šanceve i tvrdjavu.

Izmedju Rušćuka i Gjurgjeva ima posred Dunava tri otoka: Radovan, Mokan, i Čaroj. Ove su g. 1854. Rusi zauzeli, učvrstili i baterijami bili providjeli. Njekoč je prije Rušćuka bio nedaleko grad Črven, Červen.

12. Drster (Derster) inače Silistria i Silistre neslavenom, veliku igra ulogu u poviesti kroz srednji i novi viek do danas. Slavensko ime Derster postalo je od staroga rim. Dorostorum, a kašnje se i Dorostal pisalo. Derster (Silistrija) leži na desnoj obali dolnjega Dunava, gdje utiče jedan potok, a iztočno dalje riečica Kozlidžilap teče takodjer u Dunav. Od Derstera jugo-zapadno leži znamenito mjesto Kudžuk-Kajnardži inače i Kučuk, jer je ovdje u II. rusko-turskom ratu mir za Katarine II. sklopljen s Turskom god. 1774. dne 10. junija, u kom je morala Turska svečano ugovorom obećati obranu kršćanom, makar samo na papiru.

Od ovoga mira datira se ruski protektorat i ruska moralno nadvlada nad kršćani balkanskoga poluostrva i prevlada nad Turskom. Umiranje Turske počima od 1774. godine. Ova je godina prema Turskoj ono, što 1709. bijaše prema Švedskoj za Rusiju t. j. prevaga Rusije na jugo-iztoku, kako od 1709. na sjev. zapadu. Na rumunjskoj strani na lievoj obali Dunava leži naprama Dersteru Kalaraš sjeverno-iztočno. Derster (Silistrija) nalazi se u sredini izmedju Rušćuk-Šumen-Varna željeznice i izmedju Črnavoda-Küstendže-željeznice. Za to mu je važnost strategička i trgovačka očevidna i svakomu bielodana. Derster je danas veći od Zagreba i ciene ga na 25.000 duša.

Kada su g. 892. i 893. Magjari, od Grka onda Turci (Turkoi) zvani, provalili preko Dunava i doprli plieneć do bugarske prestolnice Prieslave, morade se car Simeun povući i zatvoriti u Derster. Derster imadjaše njeko vrieme i bugarskoga metropolitu i patrijarku, komu je bilo pet vladika podredjeno. G. 967. mjeseca augusta zauzeše Rusi prvi put Drster pod velikim knezom Svjatoslavom (957—72.)

G. 970. zauzeo je ruski knez Svjatoslav Plovdiv krvoprolićem. Kada je god. 971. grčki car Ivan Kimiskes (Cimisces) pobjedio Svjatoslava, dokinut je i bugarski patrijarhat u Silistriji i podpade pod Trnovo u crkvenih odnošajih.

G. 1086. sjediniše se bogomili i nezadovoljnici bugarski s divljini Kumani, pri čem je i Drster mnogo trpio.

Kada je g. 1388. Šumen već bio u turskih rukuh, morade car bugarski Šišman i Derster (Silistriji) prepustiti Turkom. Proti Turkom otimaše se za Derster i vlaški vojvoda Mirča, koji je i cielu Dobrudžu pretendirao za sebe. Odatle i danas Rumunji drže, da su stekli pravo na desnu obalu dolnjega Dunava u Bugarskoj. God. 1603. spali Derster vlaški knez Radul VII. Hrvatska republika Dubrovnik imala je kolonija u Bugarskoj i na Dunavu još prije dvie tri sto godina, osobito u Biogradu, Rušćuku, Babadagu u Dobrudži i u Silistriji. Krdžalije s dahijami Pasvandžije vidinskoga doprle su i pod Silistriju plieneći i harajući prošloga vieka.

Rusi su god. 1773. pod generalom Romancovim proti Osman-paši i 1779. obsjedali Derster (Silistriju), a g. 1810. kapitulovala je tvrdja 11. junija pod ruskim grofom generalom Nikolom W. Kamenskim, pošto ju je prije bio obkolio general ruski Langeron. G. 1828. od 21. julija do 10. novembra, 1829. od 29. maja do 30. junija bila je opet obsjedana od Rusa, te je napokon kapitulovala ta jaka tvrdja. Rusi su ostali u njoj do 11. septembra 1830. godine, dakle preko godinu dana u posadi poradi garancija stipuliranih mirom odrinskim (adrianopolskim). God. 1849. učvršćena je tvrdja na novo do stepena prvoga reda, a još više je ojačana 1853. godine proti Rusom za krimske vojne.

Turska se je posada na broju od 15 hiljada momaka pod Mussa pašom hrabro branila i obranila proti 32.000 obsjedatelja Rusa pod generalom Lüdersom a nadzapovjedništvom Paskijevića. Rusi prisiljeni kišami i provalami Turaka i sam Paskijević dopav rana, a nadzapovjedništvo predav knezu Gorčakovu, ostaviše 22. junija Derster — Silistriju, izgubiv generala Schildera, nakon uzaludna namaganja i obsjedanja i povukoše se na lievu obalu. U silistrijskom elajetu nalazi se i Varna grad, tvrdja i pristanište od riedke i mnogovrstne važnosti.

13. Varna grad i tvrdja na crnom moru podpada pod elajet silistrijski. Varna je najbolja luka turska na crnom moru i najbolja obrana Carigradu, daleko bolja od Plovdiva (Philipopola) i Odrina (Adrianopola). Kod Varne utiče rieka Devin (Devnos) u crno more, a niže nje Kamčija ili Kamčyk rieka. Kraj Varne jugo-zapadno leži jezero Divno (Devnos).

Varna je od godine 1866. spojena sa Šumnom Razgradom i Rušćukom željeznicom to jest Crno more i Dunav veže sada željeznica. Varna je i za trgovinu jako važno pristanište s mnogimi magazini i redami. Austrijski Lloyd ima ovdje svoje ležište. Varna je za trgovinu izmedju Azije

---

srdca, poimence s proslavljenim Andersenom. Prigrliše mladoga sokola te, oporaviv se pod velikom brigom i njegom on utješen i uznesen, napisa svoje prve seoske novele i svoje drame. Danski narod pozdravi jednoglasnim uzhitom mladoga pjesnika, — a iz njegove uže domovine, Norvežke, stignu mu nebrojeni dokazi priznanja.

— Seoske novele pako nadjoše takav odziv na obalah Seine, Themse, Dunava, Neve, Tibra, da su skoro preko noći stvorile od omražena, uboga, osamljena nadripjesnika evropski celebritet.

Danas je Björnstjene Björnson prvi i najznamenitiji norvežki pjesnik. Seoske novele, kakovih još sviet čitao nije — to su od njega stvorile. Volja i ideal pobjediše jednom!

Kad se je kašnje vratio u Norvežku, jedno je vrieme ravnao kazalištem u Bergenu, a za tim uredjivao jedne novine u Christianiji. I opet se je imao tu borit s patuljci.

Napokon predloži vlada norvežkom storthingu (saboru,) da mu dopita putni štipendij, što i sabor prihvati. Sad se on odputi u Rim — i tu, medju razvalinami vječnoga grada, napisa on onu tragičnu trilogiju „Kralj Sigurd", koja je njegove sjeverne zemljake očarala.

Kad se je opet u domovinu vratio, sabor mu dopita svotu od 1000 danskih talira godišnjih kao pjesničku nagradu.

Od onoga vremena Björnson živi svomu radu i svake godine raznese se njegovo ime svietom, kad se s kojim novim djelom pojavi. „Arne" „U mladu braku," „Ribarica," "Synnöve Solbbaken", „Medju bitkami", sve su to dragulji njegove muze. —

Lanjske godine napokon pojavi se Björnson s modernim igrokazom — i kako je sjajnu pobjedu držao, živo će se svatko sjećati. „Fallisement" prikazali su na najuglednijih pozorištih evropskih s pravim entuziazmom. Karakteristika pojedinih lica i njihova konsekventnost upravo je majstorska. I ove godine izdao je dramu „Kralj."

Björnson živi danas u Norvežkoj, gdje si je predobio jur sva srdca. On je čovjek visoka stasa, malne herkulske krepkoće, plav ko svi sjevernjaci, bistrook. Vrlo je ljubezan i rječit — a uz to najčedniji karakter.

Pošto je prevadjanje njegovih djela zakonom zaštićeno, ja sam se pismom od 25. prosinca 1875. obratio na njega sama, da mi potrebitu dozvolu dade.

On prem ne sasma vješt njemštini odgovori mi pismom, što sam ga na 13. siečnja 1876. primio — ovako:

„Aulstadt in Giedbrandsdalen"
in Norwegen
3. Januar 1876.

Mein herr!

Ihre schilderung über alle die fortschritte die Kroatien gemacht hat, ist uns allen hier eine grosse freude gewesen! Gott sei gelobt, auch da ist der der freiheit und volksthümlichkeit gewiss!

Nehmen sie alles hin, was ich geschrieben habe. Kann es seelen reinigen, festigen, erheben, — das wäre doch meine gröste freude!

Einen freund dort zu wissen, hat mir die welt grösser gemacht!

Kommen sie einmal nach norden, besuchen sie mich!

Ihr freund aus dem fremden und unbekannten.

Björnst. Björnson.

Die Verse sind im deutschen unverständlich geworden, alle schlecht. —"

Kako je ovo pismo priprosto i jednostavno, tako je ljubezno i plemenito — te je moglo izaći

i Carigrada s Bugarskom i Rumunjskom i Rusijom od neizrecivo velike važnosti. Stanovnici su većinom Bugari i Grci; ima ih, koliko i Zagreb t. j. preko 20.000.

Što je u starom vieku bilo na mjestu današnje Varne, težko je odlučiti, jer jedni drže Dyonopolis, drugi Tiberopolis, a treći i Odessus. Kada je bugarski vodja Isperich, ili kako ga Grci pišu Asparich, iz južne Rusije provalio prieko Dnjepra, Dnjestra i Dunava u Moesiju, potonju Bugarsku, 678. godine, prisilio je slavenska plemena (7. bojem) na pokornost i tako je postao gospodarom zemlji od Dunava do Balkana i Crnoga mora; a jer Varna leži sjeverno od Balkana, za to je i od Varne došao. I tako je Asparih 680. godine utemeljio bugarsku državu na mjestu stare Moesije. Grčki carevi nastojahu Bugare pretjerati za Dunav; ali sve uzalud. Car Konstantin V. dodje g. 774. do Varne s tom namjerom proti bugarskomu vodji Cerigu inače Terigu, da ga protjera, ali uzalud; Cerig učvrsti i tim bugarsku državu, što se je on prvi 777. god. s prijateljio s kršćanstvom, jer su Grčki carevi u tom umirenje i utjehu imali, pa zato manje protivni bili Bugarom. Drugi vodja bugarski Tokta pade kod Varne 765. g.

Kada su god. 1190. Bugari pobiedili Grke i oslobodili se njihova jarma, bilo je i kod Varne kreševa naravski i pliena. Car Kalojan 1196—1207. oteo je Vizantincem osobitimi novimi makinami Varnu, te su Vizantinci odmah mir sklopili, čim je Varna pola. I tu se je pokazala njezina eminentna strategična važnost i opasnost po Carigrad. U drugoj polovici 14. stoljeća od 1357. do 1374. vladaše nad zapadnom obalom Crnoga mora iz Varne u iztočnoj Bugarskoj despot bugarski D o b r o t i ć (Dobrodicius, Dobordize i Tomprotitzes [Τομπροτίτζης]). On je i Mesembriju imao i Trnovo pod carigradski patrijarkat skučio. Grčkim carevom u Trapezuntu na južnoj obali Crnoga mora pretijaše često i razmirice im dinastičke reguliraše.

U Varni bi Dobrotić silan kao i Pasvandžija u Bdynu. To sve pokazuje strategičku važnost Varne. Od Dobrotića despota Varnenskoga dobi pokrajina na desnoj obali dolnjega Dunava do Crnoga mora po njem *ime Dobrudža* (*Dobruča*).

Dne 10. novembra g. 1444. padne kod Varne hrvatsko-ugarski i poljski kralj Vladislav proti Turkom. Za to mu Poljaci nadjenuše ime Vladislav „Varnenčik".

U 16. stoljeću imali su Dubrovčani svoje naselbine i u Varni.

God. 1605. i 1610. predobili su Varnu zaporožki kozaci, Rusi od Dnjepra i oslobodili 3000 kršćanskih robova. Rusi i to kozaci dakle već u početku 17. stoljeća, dakle prije 270 godina, vojevahu za humanost i oslobodjenje kršćana, dočim Englezi i Magjari ni danas nisu došli do te uzvišene pomisli i činosti!

God. 1828. predala se je Varna Rusom nakon tromjesečnog obsjedanja 11. oktobra. Nu Ruse je to mnogo žrtava stojalo. G. 1844. i 1853. oganj je strašno oštetio Varnu. G. 1854. mjeseca maja, došav Englezi i Francezi Turkom na pomoć proti Rusom, ustrojili su u Varni velik tabor, odkuda su u septembru 1854. pošli proti Krimu i Sevastopolju.

(Nastavak sliedi).

GOVOR ALEKSANDRA DUMAS-A

U SJEDNICI AKADEMIJE FRANCEZKE U PARIZU DNE 2. KOLOVOZA 1877., KAD SU NAGRADJIVALI MONTYONOVIMI NAGRADAMI PLEMENITA I KRIEPOSTNA DJELA.

(Konac.)

Poslije naših nesreća g. 1870. i 71., kad je Metz bio odieljen od majke si domovine i kad su Francezi imali birati izmedju narodnosti francezke i narodnosti njemačke, za tada moja gospodo, znati ćete, u kakovo nam se stanje naš narod povratio te, ako i jest Francezka izgubila od zemlje svoje, to ipak nije izgubila svoje krvi, izim onoga, što je proteklo na bojištih. Naš presvietli i mili drug, gospodin grof Houssonviljski, budić predsjednikom odbora alzažko-lorenskog i koji se je tolikim veledušjem, junačtvom i srećom posvetio starim stanovnikom one zemlje, čije jest on diete, dobročinac i historik, gosp. grof Houssonviljski zna bolje no itko, kakovo se je domoljubje, kakovo pregaranje, kakovo se je bratinstvo pokazalo medju onimi Francezi od poroda, postavšim Francezi svoje volje. Uza sve to izabralo je nekoliko naših, ne tudju zemlju, već svoju otačbinu, gdjeno srce pušta toli duboko korenje, da ga ni jakost ni junačtvo ne može iztrgnut. Oni, koji su nam se povratili imali su razlog; koji su ostali imali su takodjer svoje razloge, koje ćemo ovdje sve nazvati čovječjimi, valjanimi, dobrimi. U ostalom moja gospodo sudite o sliedećem primjeru:

Gdčna Katarina Aleksandrina Romestin, rodjena je u Metzu, te je švelja. Svojim svagdanjim, neumornim, nezahvalnim i umjereno plaćenim trudom, skrbi se ona već dvadeset i jednu godinu, velim već dvadeset i jednu godinu, veledivnim požrtvovanjem, za siromašnu djevojku, kojoj imade šesdeset i osam godina, koja je švelja, te koju već četvrt vieka slaboća prieči u radnji za hranu svoju. Katarina Romestin, presta raditi na ladanju, razdieljujuć svoj dobitak, jer nije mogla onamo uzeti milu bolestnicu, te što joj čist i zdrav zrak na selu, koji bi joj bio potreban, ne bi pomogao, ako bi ga ona sama udihala. Nije štedila ni silâ ni zdravlja svoga, pa kad se je oćutila slabom,

---

samo izpod pera slavljenog pisca norvežkih seoskih novela.

Ja sam ga karakteristike radi ovdje priobćio.

Napokon ću spomenuti, da mi je kod prevadjanja služio podlogom Lobedanz, prem, kako se iz zadnjih riečih Björnsonovih razabire, nije mogao u seoskih novelah raztresene pjesme ni shvatit ni dobro prevest. To je dakako kraj njihove izključivo sjeverno-narodne karakteristike vrlo težko. Budem li s toga i ja tu griešio, nije sav grieh na meni.

PRVO POGLAVJE.

Nazvali ga Eyvindôm i plakaše kad se narodio. Nu čim mogaše na majčinu krilu sjest, smiehom se osu, te kad su s večera zapalili svieću, tako se smijaše, da se sve orilo, — al plakaše opet, kad se je nesmjede taknut.

„Od tog će dječka bit nešto valjana" znala bi tad reći majka, — i to se zbi: veseo momak!

Nad rodnom mu kućom nagnula se gola pećina — al ne visoka. Bor i breza kimahu s vrška i sipahu cvieće na krov kuće. Samac gore na krovu a tik krši paso se jarčić Eyvindov. On je imao nanj popazit, da ne pobjegne te mu donašaše lišća i trave.

Nekoga dana preskoči jarčić pukotinu medju krovom i pećinom te izčeznu u gori. Lutao je tud, gdje ga još nikad nebijaše. Kad se Eyvind po južini za njim ogledao — nevidje ga više i umah se sjeti i vuka i lisice. Srdce mu se stislo, trnci mu prodju tielom, stane ga zvat, nazivat, naslušķivat: „jare, jare, jarčiću!"

„Be-e-e-e!" oglasi se jarac na vršku pećine, i zavinuv glavom, gledaše nanj.

Al gle, kraj jarčića malena se curica spustila na koljenca.

„Jeli to tvoj jarac?" pitaše ona. Eyvind stajaše otvorenih ustiju i razvaljenih očiju te po malo turi ruke u džep.

„Tko si ti?" upita ju.

„Ja — ja sam Mărita, majčino diete, Falen mi otac, Ole Nordistuena unučica iz gorskih dvorova; bit će mi na jesen četiri godine, treći dan zime, — ja, da!"

„A—a, to si ti!" reče on i uzdahnu duboko, pošto je pridržao dah, dok je ona govorila.

„Jel dakle jarac tvoj?" pitaše djevojčica opet. — „Jest — ah, dakako!" reče on te gledne k njoj.

„Meni se jarčić vrlo mili, hoćeš li mi ga dati, a?"

„Ne, tako se nećemo pogodit!"

Ona ležaše časak te klimajuć spusti nožice preko hridi, a tad reče: „Al ako ti za jarčića dadem putrom oličena kruha, tad ćeš mi ga ipak dat?"

Eyvind bijaše diete siromašnih roditelja, samo jednom u životu okusio je tu poslasticu, tad, kad ih je djedo posjetio, — „nješto tako liepa" nit je prije nit kašnje jeo.

„Daj, da prije vidim taj kruh", reče on.

To joj nije trebao dva put kazat; visoko digne veliku komadinu kruha, naličenu putrom. „Evo ga," viknu te mu ga baci dolje.

„Joj, zdrobio se!" kliče Eyvind te stane pobirat i najmanje drobtinice; najmanju metnu u usta, da pokuša. Ah, slasti li! Opet metnu komadić za komadićem u usta i pre, neg mišljaše, sve je pojio.

„Sad je ali jarčić moj!" reče curica. Eyvind uze zadnji zalogaj s usti; djevojčica osta mirno ležeć te se smijaše. Jarčić smedj i bjelopr̀s stajaše už nju ter gledaše nakrivljenom glavom dolje.

„Nebi li još mogla malo počekat," moljaše ju Eyvind, a srde mu stane hitrije kucat. Na to se mala još više nasmije, podiže se na koljena te reče:

otresla je tu slabost, da se opet primi radnje.

Bogatih joj pokrovitelja, ne ima više ondje, otišli su sa malo svojih štićenika, koji su mogli odilaziti. Pa zar je ona mogla otići? Zar je mogla povesti u Francezku onu, koju nije imala sredstva povesti sa sobom iz grada na selo? Zar je mogla ostaviti i pustit da umire od boli na postelji svojoj ona, za koju se je žrtvovala već petnaest godina? Komu da povjeri svoje blago? Tko bi ju bio primio? Nitko nije prije pomogao toj bolestnici; tko bi joj bio kasnije u pomoć priskočio? Ne, medju dva bića toli složna, i po biedi jedne, i po dobročinstvu druge, i po zajedničkom prijateljstvu, ne ima razstanka nikakova — do li smrti. Gospodična Romestin posta Njemkinjom te se tako sačuva dva puta. U ostalom, kraljevstvo, koje ona obitaje već dugo vremena, nije ovoga svieta; tuj ne ima granica, ni medja, ni tudjina, ni neprijatelja, ni pobjeditelja, ni popjednika; svi koji tu obitavaju, čeda su jedne majke; — ta se zove ljubav.

Akademija doznačuje gospodični Katarini Aleksandrini Romestin-ovoj Sorié-ov dar od hiljadu franaka, da joj ovaj dar dokaže, da Francezka zna put do onih, koji joj se ne mogu povratiti.

— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —

Eto nas gospodo na očigled dogodjaja, koji nam se doista često prikazuje u naših natječajih za dar krieposti: to je dogodjaj sluge, koga su prestali plaćati gospodari, postavši siromasi, te koji, mjesto da ih prijavi mirovnomu sudcu, one nadalje služi, dapače se skrbi za njihova hranu. Ovakovav se slučaj tiče ponajviše naše provincije. Ne vjerujem, da se je što slična dogodilo u Parizu; sve ćeš naći u Parizu izim toga. To je sažaljevanja vriedno; jer mi, koji obitavamo Pariz, koji znamo, koli je težko ma i velikim novcem, biti služen od sluga dobre preporuke — mi bismo bili sretni, kad bismo mogli zabilježiti sličan slučaj parižki. Što se toga tiče, ako bi nam oni dobri ljudi, koje mi nadarujemo uzgojili i poslali svojih učenika, to im mi istinabog ne možemo obećati dar krieposti, no obećati, da im ne ćemo ne samo biti na trh, već da ćemo im se skrbiti za njihove stare dane. Tiem ćemo im izkazat zahvalnost, kojom nas samo takovi njihovi čini nadahnuti mogu.

Eto nam, gospodo ploda ove godine; koli je krasan, te kako Vam rekoh, mogli bismo ga imati dvostruko, trostruko dapače i četverostruko. Jadni tiem nisu ništa izgubili, niti će što izgubiti; koji su podpomogli siromake jučer, podmagat će ih i sutra. To su oni, koje smo javno pohvalili našom pažnjom i našom ocjenom. Želimo gospodo, da se obistini tajna želja gosp. de Montyona, da se za one siromake, koje smo sad imenovali, nadju drugi utemeljitelji dobra, te da se tiem umnoži broj izabranika za onaj dar. Ljudi dobričina neće manjkati, samo da bude nagraditelja. Gdje je sreća? pitate vaviek. U dobrom odgovorimo osvjedočenjem, što se oslanja na one, koje smo eto nagradili. Ovi neimaju tuge, ni dugoga časa, a bôme ni nezahvalnosti.

Živući poput mene, po više godina u družtvu takovih dobrih ljudi, čovjek se ćuti boljim, odvažnijim, prosvietljenijim, vjerodostojnijim, kô kad si pročita liepu knjigu načela, opažanja filosofije i same mudrosti; tiem svim genie ne razjasnuje pojam o bogu, to sve potvrdjuje dobrota.

S francezkoga izvornika

Filip Lojev.

CASTELAR
UDOVICI THIERSOVOJ.

San Sebastian 7. rujna 1877.

Madame!

Gubitak, kojim Vas je sudbina zadesila, duboko je ranio moje srdce. Tuga, što ju osjećam ja, prijatelj njegovih zadnjih dana, predočuje mi tugu, koju morate osjećat Vi drugarica njegova života, kad gledate smrtne ostanke toga bezsmrtnoga mrtvaca. U prvoj navali moje tuge uzplamtih proti onoj sudbini, koja nam ga u onaj čas otela, kad nam je najpotrebniji bio. I morah sabrat svu jakost moje duše, da pojmim, da tako živ duh kao njegov neumire, jer se organizam, koj je njega sačinjao, vraća u zemlju. Na svaki način ostaje on medju nami: u misli, što ih smislio, u djelih, što ih napisao, u poduzećih, što ih izveo, u odrazu svoje inteligencije i u onoj živoj vrijućoj tvari, koja označuje sva njegova djela: Nu on neživi, kako ga mi poznavasmo i ljubismo na tom svietu, koj se, lišen njegove osobe i njegova govora, prikazuje tužniji i tamniji. Francezka gubi svoga prvoga državnika; sloboda svoga najopreznijega branitelja; republika svoju priznanu glavu; Evropa veleslavno ime, koje se na svih kontinentih sjalo kao najljepši njezin naslov; cielo čovječanstvo jednu od svojih zviezda predhodnica, koja je svojim duševnim sjajem potamnivala sve zviezde nebesa, koje su manje sjajne od velikih duhova. Državni novčar, povjestnik, filozof, taktik, državnik, umjetnik; nadaren govorom vanredne rječitosti, perom ne manje tvornim od žive rieči; organizator prvoga reda, proniknut najtanjom praktičnom slutnjom i dubokim znanjem istinitoga i idealnoga, pripadaše on onoj

---

„Ne, dragi, jarac je sad moj!“ Tad se objesi jarčiću o vrat, uze podvezu s čarape te ga š njom oveza. Eyvind stajaše te gledaše. Ona se sad sasma podiže te poče jarca za sobom vući, al on se nije dao, već okrenu glavom dolje k Eyvindu.

„Be-e-e-e!“ zabeči. Nu ona ga primi za vrat jednom rukom, povuče podvezu drugom te reče dobrostivo: „Hodi, hodi, jarčiću, sa mnom ćeš u sobi stanovat iz zdjele moje majke i iz moga krila jesti,“ — i tad zapjeva:

„Oj jare jareto,
Podji k meni o!
I mala macice
Biele tacice!
I švrlje racice
Amo de s vodice!
Pilići mali
Oj k meni stali!
I vi golubice
Nježne perjanice.
Rosna j' trava sva,
Al već sunce sja.
Rano još je, rano, milo, toplo ljeto, —
Nu jesen dodje, jedva rečeš: eto!“

* * *

Tuj dakle sad stajaše djačić.

S jarićem igraše se od zadnje zime, š njim se natrkivaše dapače od rodjenja njegova i nikad nepomisli, da bi ga mogao izgubit; — a sad sve se to zbilo tako iznenada, tako brzo, i već mu ga nebijaše vidit.

Najka dolazaše s dvorišta, gdje je čistila mlječnake, opazi sinčića sjedećeg i plačućeg, noge pod sobom u travi — pa podje s toga k njemu.

„Zašto plačeš?“

„Ah jarić, jarić!“

„Jarić! Ta gdje je?“ pitaše ona te pogleda na krov.

„Ah! nikad se više nepovrati,“ kliče Eyvind te stane ljuto plakat.

„A dragane, kako se to zbilo?“

Eyvind nehtijaše odmah priznati.

„Jeli ga lisica odniela?“

„Ah da bi to bilo?“

„Zar si obenavio?“ pitaše majka; „što se s jarićem zbilo?“

„Joj, hm, hm, ja sam se prevario, — — prodao sam ga za komad putrom olićena kruha!“

Kad je to izrekao, podpuno pojimaše, što je tim kazao; prodat jarca za komad kruha s putrom! Prije nemišljaše na to. Majka stajaše uzanj toli ozbiljna, da je slutio, bit će nešto; nu ona veljaše samo: „Pa što mniješ, što si on sad o tebi misli, kad si ga mogao za komadić kruha s putrom prodati?“

Nu na to je već i dječak sam mislio, i razumio ah predobro, da, „od sad neće moći nikad više na svietu dobre volje biti;“ da, „dapače nit kod dragog boga gore“, mišljaše kašnje, jer tamo bi za stalno dobio za to klopance.

Majka ga ostavi. Na to se opet baci u travu i tiho se moljaše bogu: „Dragi, dragi bože, koj si na nebesih; nemoj se na mene ljutit, jer sam prodao jarca za komad hljeba; — a ti, dragi jarčiću nemoj se ni ti ljutit, što nisam bolje o tom razmišljao!“

Bijaše tako zabrinut, da se je sam zavjetovao, nikad nepočinit više zla, nit prerezat niti na kolovratu, nit razpustit ovce, il se sam uputit dolje k moru. I usnu s molitvom i dobrimi namjerami, i sanjaše o jarcu, da je došao u nebo. Bog imadjaše veliku bradu, a jarac žderaše lišće sjajnog nekog drveta. Nu on sam, Eyvind, sjedjaše sam na krovu i nemogaše donj. Tad eto iznenada taknu se ga nešto kao mokri lasi, on poskoči: Be-e-e-e se začu i bijaše jarac, koj se opet vratio.

(Nastavak sliedi.)

povlaštenoj obitelji univerzalnih ljudih, onom plemenu orijaša, što ih mišljasmo od prvih dana renesanse izčeznulimi.

Veliki su narodi, veći od svojih najslavnijih sinova; nu ne mogu tajit, da Francezka u svojoj sudbini pretrpljuje veliku promjenu ovim nenadanim gubitkom. Ljudski je duh velik i dubok; nu nemože se zatajit, da je kao gusta sjena na nas pala od izumrća tog svjetla!

Htio sam Vam, madame, pisat pismo, koje bi Vas bar nešto bilo imalo utješit, nu ja još većam Vašu bol, čim Vas sjećam na neizmjernost Vašeg gubitka. Nu ako je istina, da može podieljena bol manjom biti, tad se razširuje Vaša toli intensivna, od jednog do drugog kraja civilizovanog svieta, na sve strane, gdje koje srdce za slobodu i za domovinu plamti. Zadnje rieči Vašeg slavnog muža, jučer čuvene tolikim entuziazmom a danas tolikom pobožnošću usisane, ostat će oporukom, koju će naša epoka ostavit budućim epokam, rad toga, jer je on, udaljen od toga, da preporuča gospodstvo jednog naroda nad drugim, savjetovao plemenitoj Francezkoj, da sama sobom vlada. Sva ova razmatranja dostatna će bit, da napune Vašu dušu religijom njegove uspomene i Vašu slavnu žalost podignu do visine svećeničtva. Ako ste ga vidli s vrška slave pasti u sjenu smrti, pokazivat će Vam ga refleksija, bolnu misao ublažujuć, živoga u listovih poviesti, uspomenom njegovih čina i uzpelog se na krilo božje zaslugom svojih krieposti.

Molim Vas, madame, primite izraz moga štovanja i moga iskrenoga sažalenja.

Emilio Castelar.

RAZGLED PO SVIETU.

I. HRVATSKA.

— U Saborskoj sjednici od 14. rujna došla je na dnevni red zakonska osnova o promjeni čl. IX. od 1870. o lihvarstvu. Izvjestiteljem u tom predmetu bijaše Dr. Vidrić. U generalnoj debati, koja je trajala dva dana, govorahu gg. Dr. Lorković, Folnegović i Mihalović proti osnovi, a gg. Jakić, Kamenar i Derenčin za osnovu. Kod glasovanja primljena je osnova sa 34 proti 11 glasova za podlogu specialne debate. Kod glasovanja u specialnoj debati primljena je napokon čitava osnova sa 38 proti 12 glasova. Time su ustanovljene zakonite kamate na 8 for. — U sjednici od 15. rujna prihvaćen je takodjer jednoglasno Folnegovićev predlog, „Kr. zemaljska vlada pozivlje se, da izhodi podpunu zadovoljštinu za uvredu, nanešenu narodu hrvatskomu tim, što je prigodom posjeta Njegove Visosti kraljevića Rudolfa na Rieci tamošnja oblast trpila, da se zastava kraljevine Hrvatske poruži“. — U sjednici od 18. rujna primljene su tri manje zakonske osnove i izabrani na mjesto umrlih zastupnikah na zajedničkom saboru, Paje Kolarića i Miroslava Kraljevića, ministar Bedeković sa 37 i dr. Lončarić sa 39 od 48 glasova. U istoj sjednici izabran je odbor, koji će revidirat poslovnik kuće.

Pošto su prispjeli spisi hrv.-slav. investicionalne krajiške zaklade saboru, sabor je izabrao 19. rujna odbor petorice, koji će imat te spise proučit i izviestit. Izabrani su u odbor gg. Baltić, Jakić, Kukuljević, dr. Lorković i Miškatović.

— Odbor za saborsku adresu zbog sjedinjenja Krajine — (gg. Kukuljević, Jakić i Miškatović) — dovršio je svoj rad te će ovih dana doći adresa u razpravu.

— Zemaljski zapovjednik barun Franjo Filipović, prispio je u Zagreb te će se za koj dan odputit u Krajinu, da izvidi mnienje i stanje njezino.

II. INOZEMNI SLAVENI.

— **Rusija.** Plevna još nije pala, dapače Rusi su pozicije, što su ih 11. rujna bili zauzeli, već drugi dan izgubili. Zbilo se to velikom nemarnošću generala Levickog, koji nije generalu Škobelovu htio slat potrebna i zatražena pojačanja. Bojevi, što su se ovih dana vodili oko Plevne, spadaju medju najstrašnije ratne epizode ovoga vieka. Krimski, taljanski, austrijsko-pruski i francezko-pruski rat to su sve igrarije proti današnjoj krvavoj drami na iztoku. Rusi su po vlastitom priznanju izgubili do 16.000 momaka što mrtvih, što ranjenih. Juriš na Plevnu bijaše tako silan da su vojnici ko snoplje padali, a general Škobelov tvorio čudesa od junačtva — nu bez uspjeha. — S ruskom vojskom borila se hrabro i rumunjska te je pretrpila gubitak od 5000 ljudi. Car Aleksandro podielio je s toga rumunjskim častnikom i vojnikom 40 redova Sv. Gjurgja a rumunjskom knezu poveliteljski krst istog reda. Na to je rumunjski knez caru podielio velekrst reda „rumunjske zviezde“.

Turci su pretrpili ovih dana takodjer velike gubitke, jer ih njihovo junačko borenje stajalo 10.000 vojnika.

U Šipkinom klancu suzbiti su Turci posve, prem su javljali da su osvojili poziciju Sv. Nikole, što se nije obistinilo.

Na bugarsko bojište dolazi sad general Totleben, poznati branitelj Sebastopola, prvi inžinirski autoritet, a vele, da će i general Kaufman, pobjednik Kokanda bit pozvan u glavni stan.

Sve sadanje ruske neuspjehe pripisuju strukovnjaci prvo premalenoj vojnoj sili, što ju je Rusija u prvom početku poslala na ratište, drugo posve nedovoljnoj taktici i strategici ruskih vojskovodja i treće nedostatnom razvijanju djelovanja pješačtva a ne topničtva.

— **Crnagora.** Crnogorci stiču svaki dan novih pobjeda. Na 16. rujna zauzeše tvrdju Bileć i kulu Presjeku u dužkom klancu. Tu zarobiše mnogo hrane i naboja i tri topa.

III. AUSTRO-UGARSKA MONARKIJA.

— **Beč.** Na 18. rujna sastao se u Salzburgu knez Bismark s grofom Andrassyjem. Bez svake dvojbe plemeniti će grof morati kneza Bismarka uvjeravati i proti želji Magjara, da trocarski savez i on priznaje i drži jedinim mogućim plovištem Austro-Ugarske politike. Bilo bi sjegurno zanimivo znati, kakove će si nazore izmjenit oba državnika o današnjem biesnenju Magjara.

— **Pešta.** Prošle nedjelje obdržavano je u Budimpešti ministarsko vieće, komu su prisustovali i hrvatski ministar g. Bedeković i predstojnik nutarnjeg odjela hrvatske vlade, g. Živković, budući se to vieće bavilo i hrvatskimi zakonskimi osnovami ob uredjenju gradova i občina. Koliko se naknadno doznaje izostat će iz osnove ona kobna

---

CAMPO SANTO U PIZI

NAPISAO

EMILIO CASTELAR.

(Nastavak.)

Andrea Pizanski predstavio je evangjeliste i proroke sa svom strogosti katolicizma u sried bacchanalia, naslikanih na drugih basreliefih u podpunoj putenosti helenizma. Ovdje njemački car sjedi na priestolju, ovdje arapski hippogryph, dalje opet Venera, koja ljubav u carstvu smrti predstavlja. Da, znali su ovi ljudi po vještačkom izvannaravnom nadahnuću, da se sve generacije i svi vjekovi u okrilju smrti izmiruju.

Znali su oni, da se borci, koji puni mržnje i proklinjajuć se pod neprijateljskimi zastavami a u sunca božjeg traku na bojištu padoše, opet u carstvu sjena sastaju. Znali su ovi ljudi, da mogu siromasi biti izključeni iz života, ali ne iz smrti. Ubijmo slobodno neprijatelja ili ga spalimo i nek mu pepeo vjetar raznese, njegovi atomi ostaju ipak u djelaonici sveobćeg života, u neizmjernom krilu prirode, pak će ih sutra možda naša djetca udihati i u srcu nositi. Ali čovječja je mržnja više puta tako velika, da se nit u sjeni smrti neugasi.

Kad sam Campo Santo u Pizi promatrao, mislio sam, gledajući te mrtvace iz svih generacija i te spomenike iz svih vjekova, da i mi, kao što nam je i tielo čestica svih bića, a naša samovjest puna ideja svih pokolenja, mislio sam, da i mi u svom životu nešto iz svih vjekova imamo, te da ništa nije ludje i naravi čovjeka neprirodnije, nego se od drugih ljudi vjere radi dieliti, kad smo sinovi svih vjekova, bića, koja cielom čovječanstvu pripadaju. Svimi ovimi žrtvenici, koji nam se čine, puni praznovjerja, keltskimi dolmeni, žrtvenikom rimskih bogova, piramidami Egipta, babilonskimi sfingami morao je čovjek proći, da do današnje savršenosti dodje, kao što i velike rieke teku ledom, kamenjem i blatom, dok do neizmjernog oceana dopru.

Ovo je zaista groblje čitavoga naroda, pravi pantheon srednjega vieka. U te dane više se mislilo o smrti nego li o životu. Campo Santo bijaše vječiti grad, pakao i očistilište, bijaše veliki epos; jubileum (godina tisuća) bijaše veliko pobraćenje naroda, a pravi rat bijaše rat pod krstom. Cieli sriednji viek počiva na jednom grobu.

Najhrabriji i najbogatiji Pizanci spemiše ladju, razapeše jedra, te odjedriše vodami orienta u Carigrad i Siriju, da odonud u Jerusolim krenu. Odputiše se, da poslie ljuta boja i strahotna lutanja obtere ćeni silnim teretom oklopa i sa krstom na prsi, u neizmiernoj pustinji, pod nebom, koje je sve zapustilo, i na izgorjelih briežuljcih, koje topli vjetar kao živi oganj opali, vide Kristov grob, da uzanj, umru, i u svetoj zemlji za uvjek ostanu, koju je plač u vrtu i prolita krv na Kalvariji za uvjek posvetila. Gradjanstvo, koje u Italiji ostade, zaželi si takodjer sreće u obćenitoj zemlji počivati, te svoj pepeo pomješat s pepelom proroka. Republikanska jednakost nemogaše ni u smrti povlastica dopuštati.

Znamenita trgovina Pize, udovolji obilno želji gradjana. Ladje dodjoše i do pristaništa, natovarene zemljom iz Jerusolina. U ovu zemlju, koja se odlikuje svojstvom, da brzo uništuje sahranjivahu zemne ostanke Pizanaca. Za dvadeset i četir sata raztroši zemlja lješinu kao živi oganj. Veći dio soli, koje ovo čudo čine izhlapio je kroz stoljeća, nu još i dan danas raztroši ova zemlja posvema lješinu za četrdeset i osam sati. Diveći se motrio sam tu zemlju. Pokrita bijaše baršunasto-mehkim zelenim pokrivalom, na koje kao da je pala kiša ruža. Kupina je svoje grane i grančice na sve strane razširila, a čitavi oblaci krasnih bielih leptirića obletahu sisajući mednu pelud mirisnoga

ustanova, s koje je ona sama pred odborom saborskim pala. — glede dogodjaja na Rieci, vele, da će dat iztražit stvar. —

— Medjutim sbivaju se danas u Pešti i drugi dogodjaji, koji će u budućnosti donesti Ugarskoj i Austriji težkih udaraca. Bura što se je bila digla rad careve zdravice u svem magjarskom novinstvu takove je uzvitlala valove, da je i istu sjajnu osobu vladarevu napadnula. U drugih zemljah bi to krstili veleizdajom, što krste u Magjarskoj domoljubljem. I nije bilo mira, dok nije g. Tisza u službenih novinah osjegurao sve Magjare, da car nije nazvao ruskog cara saveznikom. To neka vjeruje tko hoće.

Jedva što se na to otvorio ugarski sabor već se u prvoj sjednici stavilo pet interpelacija i to tako turskih, da ih prava milina čitati. Zastupnici sa svih stranaka pitaju: Kakav je savez medju Austro-Ugarskom, Njemačkom i Rusijom i kad je sklopljen? U koju je svrhu, uz koje obveze i na koje vrieme sklopljen? Što je zajedničkoga ministra vanjskih posala prinukalo, da taj savez sklopi ili preporuči, ugarsku vladu pak, da taj savez odobri? i t. d. Kako se vidi magjarski su zastupnici vrlo znatiželjni, nu sva, njihova vika neće ipak ništa koristit.

U taj juriš na vladu stigle su turske viesti o tih tobože sjajnih pobjedah nad Rusi, pa tko je čitao viesti u magjarskih novinah, taj se morao srdačno nasmijati, kako su Rusi sramotno, ali uprav najsramotnije potučeni, neima ih ni jednog više, tih barbara! Da bude s toga slavlje tim veće razsvietliše 18. na večer Peštu i to tako sjajno, da se je žar toga svetoga plama za prosvjetu i napredak morao vidit po svoj Evropi — a poviest da ga može zabilježit kao najljepše djelo magjarsko u 19. vieku za civilizaciju. Uredničtvo „Egyetertesa“ pako — skrajnji sjevičari — razsvietiše velik transparent: „Za Vilagoš — Plevna!“ — u tom grmu leži zec! Nu drugog Vilagoša Magjari neće preživit! — Drugog dana brzojavljali su o tom slavlju Mehmed Aliju, Osman Paši i Sulejmanu.

IV. ROMANSKI NARODI.

— **Francezka.** Gambetta je prizvao osudu te je novo ročište odredjeno na 22. rujna. Brani ga odvjetnik Allou.

— Maršal Mac Mahon povratio se natrag u Pariz te izdao dugo očekivani dekret, kojim se izbori odredjuju na 14. listopada. Ujedno izdao je svoj proglas na narod, u kojem predsjednik republike stoji podpuno na stanovištu zauzetu od 16. svibnja. Ton manifesta je izazivan, skoro arogantan. On (Mac Mahon) je Francezka, drugo je sve ništa, njegovi su protivnici demagogi, radikalci, koji hoće novi konvent. — Za to samo njegova politika valja za Francezku i izbori moraju biti prema njoj. „Izbori — veli manifest — povoljni mojoj politiki, olahkotit će redoviti tečaj postojeće vlade i utvrditi načelo auktoriteta, podkopanog demagogijom; Oni će osigurati red i mir. Izbori mojoj politici neprijateljski, pooštrit će konflikt izmedju javnih vlastih, smesti razvoj poslovni, podržati agitaciju i Francezka će uslied novih sumnja postati predmetom nepovjerenja za Evropu.“ Na dalje veli, ako i podlegne, da neće svoga mjesta ostavit, već ostati, da sa senatom brani konzervativne interese. Manifest koj je tiskan u 14 milijuna komada, supodpisao je i Fourtou.

Kako se iz toga vidi, g. Mac Mahon ima debelu kožu, drzovit je ko turski paša a naivan kao novorodjeno diete. Ako se Francezka skoro neiztrgne iz naručja toga vrhovnog generala svih natražnjaka i tvrdoglavaca, tad je u istinu duboko pala.

VI. INORODNI EVROPSKI NARODI.

— **Grčka.** Kanarisa sprovelo je 15.000 ljudi do groba, a na čelu im kralj i kraljica. Sad su nastale smutnje, tko će preuzet predsjedničtvo u ministarstvu. Vele, da je kralj povjerio tu misiju Komundurosu.

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Novo imenovani vrhovni zapovjednik krajiški, g. FZM. Barun Franjo Filipović, prispio je 18. rujna po podne u Zagreb.

— Dr. Josip Majer, profesor fiziologije na sveučilištu krakovskom i predsjednik akademije znanosti prešao je u stanje mira te je tom prilikom dobio komturni križ reda Franje Josipa.

— Pasquale Stanislao Mancini, taljanski ministar pravosudja, jedan od najznamenitijih današnjih pravnika, dobio je za svoje zasluge, što si ih za pravo stekao od grčkoga kralja red Salvatora.

DRUŽTVENE VIESTI.

— Sbor liečnika Hrvatske i Slavonije izabrao je u svojoj zadnjoj glavnoj skupštini za svoga predsjednika Dr. Schwarza, podpredsjednikom Dr. Hubera, za odbornike Dre. Bauera, Švrljugu, Severinskoga, Henzlera, i Rakovca, za pregledatelje računa Dre. Dražića, Kosirnika i Kuhara. Družtvo imalo je koncem družtvene godine 111 pravih i 15 počastnih članova. Prihoda bijaše do konca srpnja 1877. 1236 for. 42. novč. troška 596 f. 8. nov; preostaje za tekuću godinu 553 fr. 34 nov.

— Šumarsko družtvo držat će 10. 11 i 12. listopada glavnu skupštinu u Sisku.

ZGODE I NEZGODE.

— Neizmjerni požar uništio je nedavno u francezkoj alžirskoj provinciji Constantini 60.000 hektara šume. Šteta što ju država i posjednici time trpe, iznosi mnogo milijuna.

ŠKOLA.

Sveučilište u Upsali, u Švedskoj, slavilo je od od 4. do 8. rujna četirstogodišnjicu svoga obstanka velikim slavljem.

ZDRAVSTVO.

— Do 4. rujna prispjelo je u Varaždinske Toplice 2166 osoba.

STARINE.

— Narodni zemaljski muzej dobio je od ljubljanskog muzeja vrlo znamenitih starina, što su izkopane iz tako zvanih gradjevina na pilovih (Pfahlbauten) u ljubljanskih barah (Moor). Te starine — orudje — potiču iz najstarijih vremena, kad su ljudi gradili svoje stanove na pilovih u ravnim; čovječja savjest prelazi iz periode vjerovanja u periodu razuma.

---

cvieća, koje se kao živi vienac oko smrtnih kuća pokojnika splelo, te mi se činjahu kao simbol u ovom mirisu pokopanih djetinjih duša. Sveta, tri put sveta zemljo iz Jerusolima, kojom moja noga stupa, iz tebe je nikla misao božanstva, ti su ju dugo u svom krilu čuvala, da današnji viek mirno u njoj počivati može; ti si zemljo prigrlila pepeo proroka, koji su samosvjestno ulievali vjeru čovječanstvu u srdce, iz tvojih grudih niče kolievka našoj prosvjeti, a onaj božanski mučenik, koji se na tvojih brjegovih žrtvova, da odkupi sviet od robstva i biednoga jarma sudbine, posveti te kao zemlju, mučeničku. Zemljo jeruzolimska, tko god na te stupi, bio on filozof il kršćanin, bio on žid il katolik, bio on čovjek prošlosti ili budućnosti, — svakoga duboko ganeš, jer je u tebi sveta zemljo velik dio prvog početka našeg života.

Razstadoh se sa zelenim prostorom, te se opet k razgledanju arkada vrnuh, gdje sam medjutim više slike no grobove promatrao.

Talijani su umjetnici par excellence, te ne pojme, kako bi mogla jedna umjetnost sama za se bez drugih obstojati. Na svojih spomenicih sjedinjuju oni kiparstvo i slikarstvo, okite ih stihovi i napisi da imadu smisla i glasbom, da imadu i glasa. Pizansko groblje osnovano je trinajstog stoljeća, to nesmijemo zaboravit; želimo li ga valjano ocieniti, valja nam podpuno poznavat viek njegova postanka, jer graditeljstvo, osobito u crkvenih spomenicih, vazda zadržaje isti simbolički značaj.

Početak trinajstog stoljeća je viek katolicizma, konac pak viek krivovjerstva. Počinje sa Inocencom III., koj vidje ljudsku savjest pred svojima nogama ležat a Evropu pred svojimi žrtvenici, a svršuje s Bonifacijem, koga svjetovnjaci ponižuju a on u gnjevu radi svoje nemoći umire. Počinje s Ferdinandom kastilskim, koji zaslužuje, da ga medju „svete“ brojimo, a svršuje se Alfonzom X., koga filozofom drže i koji se „mudrim“ naziva. Petar II. aragonski rodi se naklon crkvi, u njenom zakrilju se odgaja, živi, da izvojuje pobjedu kod Las novas de Toloza (1212) u Sijeri Moreni protiv nevjernikom, i pogiblje od ruke krivovjerca u bitci kod Mureta. Nagli ovi prelazi stalan su zakon tomu vieku. Jakov I. aragonski u prvoj polovici toga stoljeća poklanja crkvi dobro za dobrom, Petar pak diže papinsko leno. Svetci, vodje križara i njihovih vojskâ, iznenada tvore čudesa pred zidinami Hierona proti papinskim vojnikom. Ratovi za sveti grob prestaju; arabska znanost nadvlada teologiju, sumnja se ugnjezdi u mišljenje; ironija prodire u književnost, u umjetnosti težnja za naravnim; čovječja savjest prelazi iz periode vjerovanja u periodu razuma.

Pojmimo li sad, zašto nam se tolika tolerancija na pizanskom Campu Santu prikazuje? Tko promotri njegove slike i njegove hodnike, na stupovih podignute, opaziti će kao dvie hemisphäre u toku vremena. Na luku se prikazuje jedna ideja, a na zidovih druga. Ovi su sagradjeni u gotskom štilu, a oni se ponešto približuju renesansi. Tko ovo groblje nedrži rodištem liepih umjetnosti, taj ne može pisati povjesti umjetnosti. Nemožeš u Campo Santo stupiti, a da se duhom nevineš u doba, kada je sagradjen, a sjetiš li se toga, sjetiš se i Nikole Pizanskog. Rodjen, kad je doba mysticizma cvalo, umire, kad je novo doba prilično napred koračilo, — izmedju njegove kolievke i njegova groba leže dva svieta. Za života ovog muža, koji je živio šesdeset i jednu godinu, sasvim se preobrazi čovječji duh. Nikola je to predvidjao, slutio je propast mysticizma.

(Nastavak sliedi.)

barah, pa ih mostići spajali s kopnom. Najstarije takove gradjevine polaze iz najmladje kamenite dobe, kad još ljudi nisu poznavali nikakovih kovina, mladje iz mjedene i željezne dobe.

— Englezki poklisar u Carigradu, Layard, koj se već pred 30 godina proslavio odkrićem starih razvalina ninivskih, dobio je od sultana dozvolu, da smije sad dalje kopati. To je valjda nagrada za dobre usluge, što ih je u ovo kritično doba Layard izkazao Turskoj.

VOJSKA I POMORSTVO.

— Ruski generali Dragomirov, Imeretinski i Škobelov imenovani sa generallieutenanti. Osobito Škobelov izkazao se izvanrednom hrabrošću kod Plevne. Ima mu tek 32 godine te će bit danas najmladji od svih evropskih generala tako visokog stupnja.

SVAŠTICE.

— U proračunu grada Pariza uvršteno je ove godine 4,618.000 franaka za čišćenje ulica. Svaki dan treba očistit 14$^1/_2$ milijuna četvornih metara ulične površine, a to radi neprestano 3.120 osoba.

— Po najnovijem financijalnom izvješću plaća Englezka ove mirovine: dobivaju kao diplomati Lord Stradford de Redcliffe 1786 funti šterlinga (1 f. st. = 10 f. a. v.): Lord Cowley i Lord Napier svaki po 1700 f. št.; Sir George Hamilton Seymour i Sir James Hudson svaki po 1300 f. št. Prijašnja trojica lordovi kancelari, Lord Chelmford, Hatherley i Selborne dobivaju penzije po 5000 f. st. a prijašnji ministri Sir George Grey, Spencer Walpole i Thomas Milner Gibson po 2000 f. št. Lord Eversley, bivši predsjednik doljne kuće dobiva 4000 f. št; a isto toliko Vojvoda Malborough za bitku, što ju je njegov pradjed dobio kod Blenheima, i Vojvoda Wellington, za pobjedu, što ju njegov otac izvojevao kod Waterloo-a. Posljednu mirovinu će još dobit sin sadanjeg vojvode a tad će propast.

STATISTIKA.

— U zadnjem smo broju priobćili mali pregled o Ruskoj državi, što se pučanstva i površine tiče. Danas donosimo podatke o Turskoj.

	Geogr. milje.	Stanovnika.
I. Turski posjed u Evropi ima	6611	8,500.000
II. Odvisne države u Evropi.		
a) Kneževina Rumunjska .	2197	4,500.000
b) Kneževina Srbija . . .	791	1,350.000
III. Posjed u Aziji	34989	13,171.000
a) Tributarna knež. Samos	10	34.141
IV. Odvisne države i posjed u Afriki.		
a) Podkraljevina Egipatska	40892	16,922.000
b) Vilajet Tripolis	16200	1,500.000
c) Regenstvo Tuniško . .	2150	2.000.000
Odvisne i neodvisne zemlje	103840	47,627.000

O Rumunjskoj, Srbiji i Egiptu nemože se već danas govorit kao o djelovih ma i odvisnih od Turske. Ta je odvisnost vrlo neznatna. Rumunjska je dapače još u travnju proglasila svoju neodvisnost.

Po Vl. Jakšiću ima evropska Turska 4,701.357 kršćana, 3,619.354 muhamedan. i 75.295 židova.

Medj evropskimi gradovi ima Carigrad najviše do 600.000 stanovnika, (prije se mislilo 1,000.000), Drinopolje 100 do 150.000, Solun 60 do 80.000, Serajevo 50.000 i Filipopolj 45.000 stanovnika.

U Azijatskom dielu ima Smyrna 150.000, Damask 120.000, Beirut 100.000, Bagdad 100 hiljada, Aleppo 70.000, Erzerum 60.000 i Jerusolim 25.000 stanovnika.

Dne 10. svibnja 1875. iznosio je sav turski državni dug 5023,860.500 franaka. Od tada do danas porasao je opet znatno.

TVORNA UMJETNOST.

— Hrvatski slikar Fagioni, dubrovčanin, u Parizu, gdje boravi o podpori biskupa Štrosmajera, odaje velik dar te mu je, mladu jošte, po sudu prvih francezkih umjetnika dosudjen uprav svjetski glas.

— Jedan od najslavnijih francezkih slikara a prvi sitnoslikar naše dobe, Jean Louis Ernest Meissonier, nacrtao je Thiersa na odru, a Alfred Lenoir, glasoviti kipar snimio je gipsom ličnu masku i desnu ruku.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Taljanski impresario Cajani iz Florencije pozvao je najznamenitije tragičke predstavljače, svoje zemljake Tomasa Salvinija i Ernesta Rossija, da gostuju u družtvu, što će ga on sastavit, po cieloj Evropi. On im je predložio, da n. pr. u Othellu predstavlja danas Salvini Othella a Rossi Jaga, a sutra opet Salvini Jaga a Rossi Othella. — Medjutim je dvojbeno, da li će oni na to privolit. Sličan pokus pokušaše dva najznatnija tragika svoje dobe, englezi Kean i Young, al se brzo razkrstiše.

— Ambroise Thomas, ravnatelj parižkog konservatorija i slavni skladatelj opera: „Mignon" i „Hamlet" preradio je svoju operu „Psyche". koju je prije g. 1856. napisao, al nije posve uspjela. Sad će ju dat predstavit na „Theatru lyrique."

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Josip Ignjat Kraszewski, (Boleslavita), rodjen 26. srpnja 1812, najznamenitiji poljski romanopisac i žurnalist slavit će buduće godine petdesetgodišnjicu svoga rada. On živi u Draždjanih te je napisao preko 100 svezaka romana i to vrlo cienjenih romana; uz to je dopisnik malo ne svih poljskih novina. Poljski novinari spremaju mu stoga k njegovoj petdesetgodišnjici liep dar, te će izdat zbirku njegovih najboljih djela. Izbor je njemu prepušten.

— Dr. M. Reiner zač. fizik virovitičke županije i grada Osieka izdao je oudje kod J. Pfeifera knjižicu: „Ueber Friedhoefe im allgemeinen, insbesondere ueber die Friedhoefe der stadt Essek, sowie auch ueber die Todtenbestattung in historischer und sanitaetspolizeilicher Beziehung". Iz priposlanog nam eksemplara mogli smo se osvjedočit, da si je pisac dao truda pomno iztražit, na koliko su sadanja osječka groblja štetna po stanovnike te predlaže, kako bi se moralo nastojat o tom, da se odklone svi zli uplivi na zdravlje stanovničtva. U knjižici ima i dosta historičkog materijala, a posvećena je preuzvišenom g. barunu Prandavu. Zašto je g. pisac pisao tu knjigu lokalne vriednosti njemački, neshvaćamo, jer sudeć po njegovu naslovu i jer živi medju nami, morao bi znat hrvatski. Mi odlučno svako švabčarenje i magjarizovanje pobijamo, te ga netrebamo.

NOVINE,

koje su do 20. rujna stupile snami u savez.

24 „Hrvatski učitelj" Zagreb.

UMRLI.

— **Frane Volarić**, prepošt stolne crkve krčke † u Krku 27. kolovoza u 72. godini. On bijaše uz biskupa Vitezića, koji je osam dana poslje njega umro, jedan od najboljih rodoljuba hrvatskih u Istri. Napisao je „Hrvatsku slovnicu" koju je vlada dala na svoje troškove štampat te uvela u primorske i dalmatinske škole. Čast mu i pokoj!

— **Aleksander Vladimirović Patkul**, carski ruski general pješačtva i vrhovni pobočnik † 29. kolovoza u Carskojem Selu.

— **Grof Eugen de Viry**, taljanski podadmiral, † 30. kolovoza u Rimu.

— **August de Gramont**, vojvoda de Lesparre, francezki general konjaničtva, brat bivšeg ministra i poklisura u Beču, Vojvode Gramonta, rodjen 1. srpnja 1820. † 5. rujna u Manviersu.

— **Dr. Johan Karl Tornberg**, švedski učenjak, profesor sveučilišta u Lundu, † 7. rujna u 70. godini.

— **Filippo Parlatore**, glasoviti taljanski botanik, profesor iste na muzeju florentinskom, rodjen 8. kolovoza 1816. † 9. rujna u Florenciji u 62. godini.

— **Grof Ghino Rasponi,** poslanik taljanskog parlamenta, bivši prefekt Palerma, † 9. rujna na svojoj vili kod Forlimpopola.

— **Augustin Pavao Wahala,** biskup litomjeržički, rodjen 23. siečnja 1802. biskup od 16. travnja 1866. † 10. rujna u Litomjeržicah. On bijaše vrli česki rodoljub, pak ga po običaju i po smrti spasitelji niemstva u Austriji grde.

— **Dr. Julius Rietz,** vrhovni ravnatelj glasbe na dvorskoj operi u Draždjanih, jedan od najboljih njemačkih dirigenta, rodjen 28. prosinca 1812. † 12. rujna u Draždjanih u 66. godini.

— **Maria Leopoldina,** udovica saksonskog kralja Fridrika Augusta († 9. kolovoza 1854.), rodjena kao kći prvog kralja bavarskog Maksimilijana Josipa 27. siečnja 1805., udata 24. travnja 1833. † 13. rujna. Kraljica Maria i pokojna nadvojvodkinja Sofija, majka cara Franje Josipa I., bijahu blizanci.

— **Alexandro Herculano de Carvalho,** znameniti portugijski pjesnik i historik, rodjen g. 1796. u Guimaraesu, † 13. rujna u Santaremu, 81. godinu star. Godine 1826. izdao je svezak religiozno-političkih pjesama „A voz do propheta", godine 1838. drugi svezak „A harpa do crente". Ima od njega i roman „Eurich, gotski svećenik". Glavno mu je djelo svakako „Historia de Portugal". (1845—53. 4 sveka).

— **Konstantin Kanaris**, veleslavni grčki admiral, predsjednik grčkoga ministarstva, rodjen godine 1785. na otoku Ipsari, † o ponoći iz 14. na 15. rujna u Atheni, 92 godine star. Kanaris bijaše u svojoj mladosti kapetanom trgovačkog jednog broda, a kad je buknuo 1821. grčki rat za neodvisnost on se stavi na čelo malog grčkog brodovlja te zapali i uništi 19. lipnja 1822. tursko brodovlje kod Chiosa. Ista mu sreća posluži 22. studena 1822. kod Tenedosa. G. 1827. posta članom grčke komore. Do 1848. obavljao je stranom guvernersku čast u provincijah, stranom zapovjedničku čast nad brodovljem. Te godine pako postane ministrom predsjednikom i pomorstva. Iza smrti kralja Otona obnašao je opet tu čast, a ove godine, mjeseca lipnja bijaše opet samo njemu moguće razrovane stranke sjedinit i stupit na čelo ministarstvu. Grčka gubi s Kanarisom svoga najznamenitijega vojnika, državnika i najpoštenijega rodoljuba.

— **Miroslav Kraljević**, umirovljeni veliki župan osječki, narodni zastupnik na saboru trojedne kraljevine i na zajedničkom ugarsko-hrvatskom saboru, član visoke delegacije itd. hrvatski književnik, rodjen g. 1822. u Požegi, † tu 16. rujna u 55. godini života. Pokojnik je od četrdesetih godina živo djelovao u svom rodnom kraju o podignuću narodnje samosvjesti. Za vrieme absolutizma bijaše Kraljević podžupanom najprije u Križevcih, gdje je napisao svoj poznati roman „Požežki djak" — a kašnje u Našicah. God. 1861. bude izabran drugim podžupanom županije požežke a 1867. posta tu velikim županom, a kasnije, 1870. u Osieku, gdje ga zatekla mirovina. — G. 1863. osnova on u Požegi tiskaru te je izdavao list „Slavonac", tu je i štampao „Požežkog djaka" i „Rozaliju" od požežana Kanižlića, komu od smrti ističe uprav sto godina.

POZIV NA PREDPLATU.

Svršuje se prvi četvrt od kako stupismo s „Hrvatskim Svjetozorom“ pred naše čitatelje. Dali smo sve i što smo izpunili od našega programa, najbolje će moći prosudit oni, koji su pomno pratili naš rad, te smo uvjereni, da nam neće moći uzkratit svakoga priznanja. Velika je i težka naša zadaća a samo velikimi žrtvami, pregaranjem i samozatajom dolazi se k cilju. Mi želimo stvoriti kulturno historijski list, koli nuždan toli zanimiv za svakoga, a osobito za onoga, koji živi nešto na strani od sriedištâ dogodjaja, koji danas potresuju sviet sad ovdje, sad ondje.

List s našim programom niti je do sad u hrvatskoj knjizi obstojao, nit je danas ma s kojim u programu istovjetan ili u konkurenciji. Pohvalili su ga s toga skoro svi naši hrvatski listovi, a od stranih: češki „Světozor“ u Pragu, poljska „Kronika Rodzinna“ u Varšavi i „Ruski mir“ i „Slavjanski mir“ u Petrogradu.

Tečajem prvog četvrta mi smo priobćili našim čitateljem članaka iz svih struka ljudskoga znanja, a vazda smo imali na umu naše hrvatske interese i da pišemo za hrvatsko čitateljstvo.

Odziv što smo ga mi našli u hrvatskom čitateljstvu dosta je liep al nije dovoljan, da mi podpuno uzmognemo zadovoljit našoj napornoj zadaći, da mi od našega lista stvorimo ures i ponos hrvatskog novinstva. S toga je nuždno, da nas svi hrvatski rodoljubi, sa svih strana pomognu i materijalno i moralno — a mi ih ovim za to liepo molimo.

Nizka ciena „Hrvatskog Svjetozora“ — 1 for. 50 novč. na četvrt, godine — omogućuje svakomu, da nas podupre. Od djakâ pako primat ćemo predplatu sa 50 novč. i mjesečno, želeć im olahkotiti nabavu našeg lista. U svakom mjestu gdje ih se više nadje, neka se medju sobom dogovore i točno prvih dana svakoga mjeseca uruče jednomu novce, da nam ih uz oznaku imena isti pošalje.

Tečajem drugog četvrta priobćit ćemo medju ostalim zanimivim na čelu lista i vrlo liepe „Crtice iz ličke poviesti“, a u podlistku, netom započetu, slavnu novelu „Veseo momak“ od Björnsona, „Simona Verda“ od Fernana Caballera, „Poviest otca Alekseja“ od Turgenjeva i t. d.

Time molimo opetovano sve naše i prijatelje hrvatske knjige i napredka, da za vremena obnove predplatu na „Hrvatski Svjetozor“.

UREDNIČTVO „HRVATSKOG SVJETOZORA“.

METEOROLOŽKA OPAŽANJA.

Stupnjevi topline bilježeni su po Celsiju, tri put na dan:

Mjesto	9. rujna			10. rujna			11. rujna			12. rujna			13. rujna			14. rujna			15. rujna		
	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.
Zagreb....	12·2	16·5	12·8	[illegible]	14·4	12·5	10·8	20·0	14·1	9·0	22·3	18·2	11·6	24·2	18·3	13·9	24·3	20·5	13·2	26·7	21·0
Rakovac *.	12·7	[illegible]	[illegible]	12·9	15·7	12·5	11·1	20·3	9·9	7·7	22·9	11·2	8·9	23·4	12·0	10·5	25·3	16·5	12·2	29·7	19·5
Varaždin..	12·7	[illegible]	16·0	13·8	14·6	14·0	11·3	18·9	13·0	8·9	20·6	14·3	12·3	22·4	15·5	13·4	22·7	18·0	13·7	28·2	19·8
Gospić....	18·4	19·8	18·6	[illegible]	18·6	12·6	10·2	14·2	9·6	7·2	19·6	11·6	7·0	19·1	11·6	9·2	21·2	14·0	11·4	23·6	15·0
Senj......	16·9	17·9	22·0	15·5	19·4	17·0	11·9	20·8	18·2	14·8	24·4	22·0	16·0	24·8	20·4	16·4	25·7	22·3	15·8	26·4	21·4

* Rakovac kod Karlovca.

INOSTRANE POSTAJE,

Toplina u 7 satih u jutro.

Mjesto	9. ruj.	10. ruj.	11. ruj.	12. ruj.	13. ruj.	14. ruj.	15. ruj.	Mjesto	9. ruj.	10. ruj.	11. ruj.	12. ruj.	13. ruj.	14. ruj.	15. ruj.
Beč..........	11·2	11·2	12·6	20·0	12·6	15·8	18·9	Napulj........	24·0	23·0	21·0	22.0	24·0	23·0	24·0
Budim........	13·5	12·3	10·9	9·8	11·2	16·2	18·6	Palermo......	29·0	26·0	23·0	24·0	24·0	25·0	24·0
Carigrad......	22·2	22·5	20·2	—	18·2	17·2	16·7	Paris.........	12·7	13·6	13·8	14·7	14·6	13·6	14·8
Florencija....	21·0	19·0	17·0	18·0	19·4	18·0	20·0	Petrograd.....	—	7·8	8·7	6·5	9·2	10·4	6·5
Krakov.......	10·4	11·4	10·1	13·6	14·7	13·8	14·0	Prag..........	4·9	7·9	7·2	6·5	13·4	14·0	15·6
Kodanj.......	7·5	5·4	6·9	5·8	11·2	13·2	15·2	Rim..........	25·3	21·3	18·5	16·8	19·1	19·1	18·5
Lavov........	8·2	7·8	6·4	10·2	8·6	13·6	14·3	Stockholm....	—	—	—	11·9	—	—	—
Moskva.......	—	8·0	8·2	8·8	6·5	9·3	10·7	Trst..........	22·6	16·7	16·5	17·2	18·3	20·3	19·9

DOPISNICA UREDNIČTVA.

— P. N. *Liepo uredjena soba s izgledom na ulicu i posebnim ulazom iznajmljuje se od 1. listopada u prvom katu, u dugoj ulici broj 786.* — Izvolite se onamo potrudit te ako nije za Vas, preporučite ju Vašim znancem.

— *G. Milan K.* Neimate pravo, kad biedite — o — Njegov je talenat velik, pa ćemo ga koliko možemo pudupriet i. Više pismeno za koj dan.

DOPISNICA ODPRAVNIČTVA.

— *Gospodin Josip R. u B.* Primismo novce te odpravismo kako ste naručili.

— *Gospodin D. u Mitrovici.* Molimo šaljite, da primimo u sriedu.

☛ **Molimo sve naše predplatnike, da nam čim prije pošalju i dužnu i tekuću predplatu za budući četvrt, da u pošiljanju lista nenastane pometnja.**

☛ **Molimo takodjer, da nam se i sve promjene adresa pravodobno jave.**

Zaključak uredničtva 20. rujna.

Uredničtvo i odpravničtvo
„HRVATSKOG SVJETOZORA“
nalazi se na Zrinjskom trgu br. 1008. u drugom katu. Molimo, da se sva pisma, novci i pošiljke onamo odpremaju.

Vlastnik i nakladnik: Milan Grlović. Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

HRVATSKI
SVJETOZOR.
LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.
UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.
Broj 14. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 30. rujna 1877. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga I.

NAJVAŽNIJI BUGARSKI GRADOVI

S NARODNO-HISTORIJSKOGA, GEOGRAFSKOGA I STRATEGIČKOGA GLEDIŠTA.

(Nastavak.)

14. Plovdiv i Plovdivo prije i Plovdin bugarski, neslavenom Philippopolis, Filipopol, turski Filibe i Felibe. U starom se je vieku najprije zvao Eumolpias onda i Paneropolis, a kada ga je predobio i znatno povećao makedonski kralj Filip onako, kako je Konstantin stari Bizant, dobi ime Filipova grada, grčki Filipopolis. Rimljani ga zvahu i Trimontium — Trobriežji jer leži na 3. brdinama. Plovdiv izvode njekoji od rieči ploden (plodan), drugi od pladne (podne); treći (Drinov bugar. spisatelj: Zaselenie) izvode od Plotinopolis-a grada u pokrajini Haemimontu nedaleko od Filipopola, pa je narod valjda od toga skovao Plovdin najprije, a onda Plovdivo i Plovdiv i prenio to onda na susjedni veći grad, kao što su Niemci Pešt (Peć) prenieli na Budim (Ofen). (Prispodobi u Daničićevu rječniku 3. sv. i Kukuljevića Monumenta Slavorum meridion. I. 234. glagol. pismo 1529., dapače i Čeh Hajek ima već ime Plovdin.)

Plovdiv leži u liepom predielu po briegovih (6). na gornjem teku rieke Marice; željeznicom je spojen s Odrinom (Jedrenom) i Carigradom a sjevero-zapadno ide željeznica dalje do Tatar Pazardžika put Vitoša Ihtimana i Sredca (Sofije); no nije nastavljena. Zapadno je od Plovdiva rylska planina, a jugo-zapadno — Rudopa (Dospat) planina, sjeverno-zapadno leži Stara (Eski) Zagora (Zagra) i Jambol na rieci Tundži, pritoku Marice. Nisu daleko odanle mjesta Kalofer i Kazanlik, što no se već sada u ovom ratu napominju, pa će se još više. S lieve obale iztočno od Plovdiva utiču još u Maricu Gjopsa i Strjemon. Sjeverno-iztočno od Plovdiva stere se Balkan pod imenom Karadža-dag (iztoč. Sred. gora) i sjeverno-zapadno Srednja gora.

Plovdiv imade do 50.000 žitelja najviše Turaka i onda Bugara i Grka. Sielo je tu pravosl. metropoliti i sandžaku. Metropolita-exarh nosi naslov od Thrakie, — Dragovitie (Dragovića). U ovom stoljeću počeli su se Bugari i dosta rano osvješćivati, osobito poslije god. 1830. i 1851. u crkvi i školi proti Grkom.

U okolici plovdivskoj ima bugarskih katolika, koji se zovu Pavličani; a ima i do 50.000 tako zvanih Pomaka tj. Bugara koji izpoviedaju islam. U Thrakiji ima riečica Dragovica, koja se izlieva u rieku Karlovu, a ova se izlieva kod Tatar-Pazardžika u Maricu. Na Dragovici stanuju Dragovići, odakle i plovdivski exarh metropolita ima naslov Thrákes-Drogobitias (Θράκης Δρογοβιτίας). Dragovići ili Dregovići staro su slavensko pleme. Bilo ih je i oko Soluna, gdje se već u životopisu sv. Demetrija 669—675. napominju; a bilo ih je i u Rusiji oko Berezine, Pripeća i Drine rieke; za tiem i medju polabskimi i českimi Slaveni.

Za vladanja rimskoga bijaše Filipopolj glavni grad pokrajine Thrakije. Godine 250. poslije Isusa poraziše Gothi kod Filipopolja cara Decija. Grčki car Konstantin Kopronymos 741—75. naselio je Armence i Pavličane u Filipopolju i po okolicah.

LISTAK.

VESEO MOMAK.

SEOSKA POVIEST.

NORVEŽKI NAPISAO BJÖRNSTJERNE BJÖRNSON.

(Nastavak.)

„Ah, ti si se vratio!“ On priskoči k njemu, primi ga za prednje noge i poplesa š njim. Baš ga za bradu natezaše i htijaše š njim unutar k majci, kad začu nekoga za sobom plakat. Ogleda se, bijaše mala djevojčica, ne daleko sjedeća od njega. Umah je sve pojmio, pusti jarca te reče: „Zar si ti s jarcem ovamo došla?“ Ona plakaše tiho i šućaše, napokon reče ipak: „Ja ga nesmijem pridržat; moj djed sjedi gore i čeka; nu morala sam š njim ovamo poći pa neka molim. . . .“.

Ona susta i plakaše, nu ujedno pogleda gore, i zbilja sjedjaše tamo na briegu uz put djed. Sad pomisli, što joj je učinit te se podiže, obima rukama krijuć oči, popodje za tim k Eyvindu, pruži mu jednu, suzami orošenu ručicu te reče: „Molim te, oprosti mi!“ Tad se baci na jarca i plakaše tako gorko, kako to Eyvind još nikad nevidje.

„Želio bi, da pridržiš jarca“, reče on tad te se okrenu.

„Žuri se, žuri!“ oglasi se djed s vrška. Na to poskoči Märita, jarić zabeči, dječak plakaše a ona š njim.

„Zaboravljaš podvezu!“ reče on, kad je ona odlazila.

„Možeš ju pridržat“, vrati ona.

„Hvala, liepa hvala, Märito“, završi on, podje k njoj te ju primi za ruku; na to se ona okrenu i ode.

Eyvind sjede u travu, jarić stajaše uzanj, al ga više neveseljaše kao prije.

DRUGO POGLAVJE.

Od sad paso se je jarić privezan uz kuću, nu Eyvind negledaše nanj, njegovi se pogledi svraćahu gore na brieg. Majka izadje k njemu i sjede do njega. On ju moljaše da mu priča priču o tom, što je u dalekoj daljini te mu ona tako poviedaše, da je bilo nekoč doba, kad je sve znalo govoriti; brieg govoraše s potočićem, potočić s riekom, rieka s morem a more s nebom. Kad je tim svršila, pitaše on, nije li se i nebo s kim razgovaralo? I tako, nastavi ona, govori nebo s drvljem, a drvlje sa životinjami, ove s djetcom, a mali s velikimi. Tako se to opetovaše cielim nizom, i nitko neznadjaše, gdje je kraj.

Eyvind gledaše sad brjegove, drveće, more, i nebo, pa mu se pričini, kao da sve to danas po prvi put vidi. U to se primače mačka te se stane sunčat na suncu.

„A što reče mačka?“ pitaše Eyvind te pokaza prstom na nju. Majka pjevaše:

„Nad šumom toplo sunce sije,
Na pragu liena macica se grije;
I miša dva,
I vrhnja, ah,
Pet ribica
Ukradoh ja.
S toga sam sita od pliena,
S toga sam mirna i liena —
Veli maca.“

Na to dodje i pievac sa svima kvočkama: „Što veli kokot?“ pitaše Eyvind te sklopi ruke. Majka pjevaše:

Odatle su nauke Pavličana prodrle u Bugarsku, gdje ih je širio pop Bogomil; odkle i ime Bogomila. Ovi su Bogumili-Pavličani ne samo u bizantinskom carstvu i po Bugarskoj, nego i po Srbiji, Bosni, Hercegovini za bana Kulina osobito, pa dielom i po Hrvatskoj velike jade zadavali. Plovdiv im bijaše najprije glavno mjesto i gniezdo u Evropi.

Armenci su veliku važnost imali u bizantinskom carstvu, dapače i na prestolju sjedjeli. I danas su znameniti novčari i trgovci u Turskoj i Carigradu Armenci i na glasu poradi svoje nadgrčke lukavosti i prevrtljivosti. U ratovih izmedju Grka i Bugara Plovdiv je prečesto bio ratnim pozorištem.

Godine 1205. predobi Plovdiv bugarski car Ivan Asjen pomoćju Pavličana.

I za Jurja Tertera 1322. predobiše Bugari opet Plovdiv; ali nakon duga obsjedanja pade g. 1324. Grkom u ruke. Car bugarski Aleksander otme Plovdiv 1344. Grkom, dok nedodje 1362. god. Turkom u ruke pod Muradom I. el Gazi-om (pobjedonosnim), jer pošto je turskomu generalu Salašahinu 1362. pala u ruke Eski-Zagora i Odrin (Drenopolj ili Jedrena) (Zinkeisen Gesch. des Osman. Reiches I. 217.) pade i Plovdiv te je Salašahin postao prvim beglerbegom od Rumelije i Plovdiva u Thrakiji. Kada su krstaši 1204. god. zauzeli Carigrad i utemeljili tako zvano latinsko carstvo 1204—61. god., podieliše si zemlje bizantinskoga carstva. Vitez Renier de Trit iz Flandrije dobio je Plovdiv kao vojvodinu. Bugari su pod carem Kalijanom za to vojevali proti Frankom dotično Latinom i proti vitezu Renieru Tritskomu. I Grci su se u isto doba otimali i proti jednim i proti drugim za Plovdiv, a pridružiše se i Kumani, koji su najljepše kršćane svojim bogovom žrtvovali, a inače po hunski i magjarski plienili i harali.

Car bugarski Kalijan ratujuć za povećanje Bugarske Thrakijom i Makedonijom umre kod Soluna 1207., što su Grci smatrali kaznom božjom. Buduć da su ove zemlje i danas većinom bugarske, a Grci sebe drže za nešto višega i boljega od Bugara, za to će poslije propasti turske carevine nastati vječne prepirke izmedju Bugara i Grka poradi ovih zemalja i egejskoga mora, a naposeb poradi grada i zalieva Solunskoga (Thesaloničkoga), neglede ć na Carigrad. Poviest je velik putokaz. Za to i danas još bugarske narodne pjesme slave „cara Kalijanča". — A naše narodne i bugarske pjesme kažu o Kraljeviću Marku: da su mu zubi nad Stambul-Kapijom uBdynu, kule po Šipki klancu, a grob u Plovdivu.

Kada je godine 1406. (po Zinkeisenu Geschichte des Osman Reiches I. 428. st.) ili 1410. godine inače, biesnio gradjanski rat izmedju braće Muhameda, Sulejmana i Muse sultana, pomagao je Stjepan Lazarević brata turskoga proti bratu s bratom svojim Vlkom. (Vukom). Musa dade u Plovdivu Vlka uhvatiti i u jednoj šumi smaknuti. I tako Plovdiv dolazi ća u našu poviest.

U ratu rusko-turskom 1828.—29. i Plovdiv je mnogo jada preživio i prepatio kada je ruski general Dibić prešao bio preko Balkana i zauzeo Odrin (Jedren), gdje je mir Turskoj diktovao.

Plovdiv je godine 1846. silno oštećen riedkim požarom.

Sada je opet liepimi (za Tursku) kućami i zgradami obnovljen. Grad ovaj ima veliku budućnost po svem, što smo dosada napomenuli, čim red i zakon na mjesto sile i nereda stupe.

(Konac sliedi).

LAURA BEATRICA OLIVA MANCINI.

Taljanska moderna knjiga koja potiče od prilike iz sredine prošloga vieka, mnogo je siromašnija od one prijašnjih viekova. Neima doduše ni Danta ni Petrarce, nit Ariosta ni Tassa, al imade takovih korifeja, koji zaslužuju, da im se rad ocieni podpunim priznanjem. U Hrvatskoj se u obće malo što znade o drugoj no o njemačkoj knjizi i njezinih zastupnicih, te se to mora vrlo žalit.

U poviest taljanske literature od zadnjih sto godina zlatnimi se slovi bilježe imena: Metastazio, Goldoni, Alfieri, Foscolo, Nicolini, Manzoni, Giusti, Leopardi, Prati, Emilia Fua-Fusinato i Laura Beatrica Oliva Mancini. Literarni povjestnici već su češće upravo Lauru Mančinku nazvali najduhovitijom i najzaslužnijom pjesnicom mlade Italije. Još za njezina života slavljahu ju takovom, a sad se radi o tom, da se njezina uspomena vidivim spomenikom prenese na potomstvo. Kad bi samo rad slave bilo, nebi to njoj trebalo, jer najčastniji i neprolazni spomenik ona si sama postavi knjigom svojih pjesmotvora „Patria ed amore". Ta knjiga njoj je osjegurala u pantheonu velikih duhova Italije mjesto, što joj ga ne otmu ni Rosa Thadei ni Emilia Fusinato. Neuveli i častni lovorovi vienci, kojimi su Mamiani i Savini ovjenčali njezin grob, najbolje dokazuju, što je Italija s njom izgubila.

Rodjena na 17. siečnja 1821. u Napulju, nije primila onakovog obrazovanja, kako ga mogu danas pružit brižne obitelji svojim mladicam. U njezinoj porodici medjutim bijaše mnogo prirodjenih liepih svojstva. Od otca usisa Laura pjesnički talenat, od majke, Rose Giuliani, kućne krieposti, kojim je vazda ostala vierna. Prvu joj obuku dade otac, koji je nastojao,

---

„Kokica piliće zakriljuje,
A pievac, nogu dignuv, umuje:
Ma siva guska
I vodom pljuska,
Mene ni bliže
Umom ne stiže.
Bježi, bježi, pile, pileto,
Sunce sjaji veselo,
Veli pievac."

Nu na to opet zapjevaše na krovu dvie male ptice.

„A što pjevaju ptice?" pitaše Eyvind te se smijaše.

„Oj mili bože, liepo li je
Živit onim, kojim brige nije,
Vele ptice."

I tako ču on, što veljahu svi stvorovi do mravka, koj se prašinom žurio, i do crva, koj je u drvu piljio.

Istog ljeta poče ga majka učit čitati. Knjigu imadjaše jur odavna i mišljaše često, kako će to biti, kad će i ona počet govoriti. Sad se dakle pretvoriše slova u jariće i kozliće i tomu sličnim stvarim.

Zbi se tako nekog dana, da je majka stupila u sobu te mu rekla: „Sutra počimlje opet škola, s toga ćeš poći sa mnom gore u dvor." Eyvind je čuo, da je škola mjesto, gdje se mnogo malih dječaka igra, a igrat se s njimi — e, proti tomu nije bilo prigovora. Bijaše vrlo veseo; u „dvoru" bijaše on često, al ne u vrieme škole, pa s toga bježaše pred majkom, jer ga otajno čeznuće za novim napred vuklo.

Idjahu gore prema školi; strašan žamor, skoro kao onaj kod vodenice kod kuće, začuše s daleka te on pitaše majku, što je to? „To su školska djetca, koja čitaju," odvrati mu ona, a to ga vrlo razveseli, jer je uprav tako i on čitao, prije neg je poznao slova.

Kad je unišao, sjedjaše toliko djetce oko jednog stola, „da je skoro nit u crkvi toliko nebijaše." Jedni sjedjahu na svojih svežnjićih kod zida a drugi opet stajahu u malih hrpicah oko neke ploče. Učitelj, star i sied čovjek, sjedjaše na stolčiću s preda te si punjaše lulu. Kad je Eyvind s majkom unišao, pogledaše ga svi, žamor presta na jednom kao kod kuće, kad su mlin "krpali". Svi gledahu na pridošljaka, majka pozdravi učitelja, a on joj uljudno odzdravi.

„Dovodim ti evo djačića, koj želi učit čitat", reče majka.

"Kako se zove taj junak?" pitaše smijućke učitelj.

„Eyvind", reče majka, „on već pozna slova i može ih slagat."

„A, zbilja?" reče učitelj, „podji malo ovamo ti bjeloglavče!" Eyvind podje k njemu, učitelj ga uze na krilo te mu skinu kapu. „To je vrl momak!" reče te ga pogladi po glavi. Eyvind mu gledne u oči te se nasmija. „Smiješ li se meni?" Čelo mu se bilo nabralo.

„Dakako!" odvrati Eyvind te se nasmija u sav glas; na to se nasmija i učitelj, i majka, a djetca mišljahu, sad je i nam slobodno smijat se — i tako se smijaše čitavo družtvo.

To bijaše Eyvindov ulaz u školu.

Kad je htio sjest, svi mu htjedoše ustupit mjesta; on je dugo smišljao te gledaše naokolo; svi mu kimahu te se smijahu i šapćuć pokazivahu prsti sad ovamo, a sad onamo. On se kretao naokolo, kapom u ruci a knjigom izpod pazuha.

„Nu što će bit od toga?" pitaše učitelj i srknu dim iz lule.

Čim se na to djačić okrenu k učitelju, spazi tik už njega sjedit na malenu crvenu stolčiću — Märitu s mnogimi imeni. Bijaše sakrila lice rukama te sjedjaše i škiljaše nanj.

„Tu ću sjest!" reče Eyvind brzo, poleti onamo i sjede k njoj. Sad ona malo podiže rame od

da svojoj miljenici po mogućnosti bar približno predoči sve struke ljudskoga znanja. Od njega je ona naučila grčki i latinski, što joj je kašnje toli koristno i oslastno bilo, od njega je usisala težnju i ljubav za liepim, za glasbom i umjetnošću. Da nauči francezki, morala ga pratit u Pariz, gdje prionu uz studij znamenitih francezkih duhova. Ti jezikoslovni nauci ali neotudjiše mlado čeljade kući i domu. Svom odajom ženskoga srdca prionu ona uz kuću i njezine potrebe, što toli riese djevojku i ženu.

Laura Beatrica bijaše neobično nadareno čeljade, koje je od prvog početka udarilo putem sjajne budućnosti. Njezinoj pameti nebijaše medju njezinimi saučenicami para. Jur s petnajst godina steče rad svojih pjesničkih pokusa počastno članstvo Academie filarmonie u Napulju. Tom prigodom napisa ona pjesmu „Harmoniji“, sadržajem i oblikom toli izvrstnu, da se nedjelje govorilo o tom u salonih napuljskih. Uz poeziju ljubljaše i slikarstvo, pa je kao slikarica ostavila iza sebe i liep glas i liepih umotvora. Predivnom tehnikom znala je ona pravim čarom na platnu prikazat dražestne crte svoje dječice. Glasbu i pjevanje ljubljaše upravo strastveno a bijaše to prirodjeno svojstvo njezine obitelji, jer sva njezina djetca pravi su umjetnici na glasoviru.

Devet prvih ljeta pjesnice nalikovaše onomu vedromu nebu, pod kojim se rodila. Kao dražestni pupolj u nevinu čaru podignu glavicu Laura. Dobrostiva sudbina usreći ju tih prvih lieta, da bude i njezino proljeće vedro, cvietno, mirisavo. Nu poslije navršene desete godine zače se neumoljiva zbilja života uzpinjat i do nje. Težka bolest, koja joj otca za uvjek učini nesposobna za rad, pokopa i velik dio njezinih nada, kojimi se do sad zanosila. Skoro dvanajst godina morade nesretnik probavit na krevetu, a da se ni nemakne. Niti istimi prsti nemogaše micat a njegov prije vedri duh pomuti se s velikih patnja. Njegova jedina drugarica, njegova jedina prijateljica bijaše u to doba Laura Beatrica. Ona ga neostavi, ona ga tješaše te mu prikraćivaše vrieme čitanjem. Ona napisa i neumornom marljivošću njegove posljedne pjesmotvore, da se za potomstvo neizgube. Dražestna djevojka ljubljaše bolestna otca poput svoga božanstva.

U to doba susretnu se ona prvi put s mladim pravoslovcem Stanislavom Mancinijem, koj je tad izdavao „Ore solitarie“, — (Samotne ure) — znanstveni list za politiku, umjetnost i literaturu, te se već tada brojio medju znamenite književnike talijanske. Njihov susret bijaše slučajan. Mancini bješe u svom listu objelodanio razne pjesmotvore Domenica Olive, otca Laurina, i Rose Thadei. Ova posljednja bijaše na vršku svoje slave, pa kad ju je on opet nekog dana zamolio za prinos za list, pruži mu ona neku Canzonu u slavu Laure Beatrice, koje nije osobno poznavala, al ju rad njezina osobitog pjesničkog dara vrlo cienila. Ona zamoli mladog urednika, da pjesmu odmah naštampa pa da ju osobno predade mladoj pjesnici. Mancini posluša njezin savjet. Jedva bijaše sliedeći broj gotov, odputi se on u kuću Olivinu, gdje ga u odsuću majke primi i dočeka Laura Beatrica. Iznenadjen njezinom ljepotom, zatravljen njezinom čednošću i dobrotom srdca, nemogaše s početka naći rieči, da joj priobći razlog zašto je došao. S jednostavne stolice vidje, kako se digla vita i visoka djevojka. Prozirnom bjelinom caklilo se ono preliepo čelo, a velike i tamne one oči plamćahu božanskom vatrom ko dvie zviezde. Taj lik mlada života pokraj otca izumirućeg bez svake nade duboko ganu ćutljivu dušu Mancinovu. Plahi onaj ruj, koj ju obli, kad mu je na njegova pitanja odgovarala, njezino čedno i ljubezno ponašanje i odanost otcu podpuno svladaše mladoga novinara. Samo nekoliko nedjelja je trebalo i njihova se srdca nadjoše. Najprije u izmjeni najdubljih misli i nazora o idealih, za kojimi mi smrtnici težimo. Tad u skladu njihovih želja i nada za jedinstvo Italije, za koje se obojica kašnje učiniše toli zaslužnimi. Napokon u najsrdačnijoj ljubavi, koja ih sklonu, da sklope savez za cieli život. Nu kako se to često zgadja, protiviše se tomu njegovi roditelji, jer im se zaručnica činila presiromašna. Nu on nemirovaše sve dotle, dok ih blagoslov božji za uvjek nesjedini.

Težko bi bilo došlo do svatova, da je otac Laurin znao za pojedine okolnosti. Ona je drktala nad tom pomisli, kako će se sad morat predstavit svojim novim rodjakom. Znala bo je dobro, kako im nebijaše njezina porodica ni najmanje u volji. Nu dražest njezina čarobna pojava, njezina skrušena molba pobiediše i ovdje. Kad su ju novi rodjaci vidli, njihovo se nepovjerenje i zlovolja pretvoriše u srdačnu i iskrenu simpatiju. Laura Beatrica nije imala blaga, al je za to svomu mužu doniela za miraz srdce puno sladke ljubavi i plemenitu ćud. S kojimi se namjerami udala, kako je uzvišeno shvaćala svoje dužnosti kao žena, sve to očitovala je u prekrasnom nizu pjesama, jednom od najljepših njezinih djela. Milo osjećanje i nježna težnja prepliće njezin „Ave“, njezinu „Lodolu“, njezinu pjesmu „Liri“ i mnoge druge iz one dobe.

Doista riedko bijaše dvojica ljudi, koji bi tako jednakimi nadami nadahnuti i tako sličnimi talenti nadareni, zajedno u život stupili, kao Laura Beatrica i Mancini. Oni bijahu istih misli u politic, u svojih literarnih težnjah kao i u obće u svem svojem biću. Kućna sreća, što im je, takovim, predstojala, još većma se poveća, kad je

---

njegove strane te ga pogleda izpod lakta, u isti čas sakri i on lice te ju na isti način pogleda. Tako sjedjahu igrajuć se, dok se napokon ona nasmija, — na to se smijaše i on, drugi vidješe to te se smijahu s njimi.

Nu medju to zagrmi strašan glas, koj se medjutim sve više blažio: „Tiho vi satani, razuzdanci, crvići, dobra djetco, tiho, neljutite me dragani moji.“ Bijaše učitelj i njegov način tako se uzpalit, nu prije se razvedrit, nego i dovrši. Odmah umuknu, sve u školi, dok se opet nezapoče šaptanje i psikanje. Čitahu na glas, svaki u svojoj knjizi, najtanji glasovi započeše, deblji glasovi mrmrahu sve jače i jače, da ih nadkrile, a na to vikaše samo jedan. Eyvind nevidje još nikad ništa smiešnijega.

„Jeli tu uvjek tako?“ šapnu on Măriti.

„Jest! Tako je uvjek!“ reče ona.

Kašnje podjoše svi k učitelju da čitaju, a jer ga ljubljahu, učiniše to rado; na to bude jedan odabran, da s njim čita, on im pomagaše, da se laglje razumilo —. i tako dočitaše skoro te se slobodno vratiše na svoja mjesta.

„Sad sam i ja dobila jarića“, reče ona. —

„Zbilja?“

„Da, al nije tako liep kao tvoj!“

„Zašto nisi češće došla na brieg?“

„Djedo se boji, da nebi dolje pala.“

„Ah, ta nije tako visoko!“

„Al djedo ipak nedozvoljava.“

„Moja majka znade tolike pjesme.“

„A i moj djedo, vjeruješ li?

„Da, ali on sigurno nezna onoga, što ona znade.“

„Djedo znade i plesove. Hoćeš li ih čut?

„Dakako!“

„Tad moraš bliže k meni doći, da nas nečuje učitelj.“

On se priključi sasma k njoj a ona pjevuckaše sasma tiho jedan komad četiri—pet puta, dok ga je na pamet znao, i to bijaše prvo, što je u školi naučio:

„Ples!“ jeknu strune.
I glasi besjede,
I momci zarede,
Skačuć visoko, kličuć: Juhe!
„Stoj!“ viknu Ola,
I noge visoko,
Metež naoko,
Dieve se smiju, vičuć: „Gle, gle!“

„Hop!“ viknu Erik,
I pjesti stisne,
Na stiene tisne,
Kućom da sve se potrese.
„Stoj!“ viknu drugi
Te nanj se sruši:
„Stiene probuši
Tamo, gdje vani hrid se uznese.“

„He!“ reče Rasmo,
„Podaj mi dušo
Rando, miljušo,
Cjelov napokon, ljubezna dievo!“
„Ne!“ reče Randa,
„Ljubit neznadem,
Pljuske imadem,
Jednu ti dadem, uzvrat ti evo!“

„Ustante, djetco, i pjevajte! reče napokon učitelj, „danas je prvi dan, stoga ćete imat prije prosto!“

Na to oživi sve, skakahu preko klupâ, gore, dolje i vikahu uz to.

„Tiho vi derani, vi nevaljanci, vi vikači!“ kliče učitelj. Na to pjevahu. Učitelj započe s debelim basom, sva djetca sklopiše ruke, staviše se u jedan red te pjevahu s njim. Eyvind stajaše uz Măritu kod vratâ i slušaše. I oni sklopiše ruke, al nemogahu još pjevati.

To bijaše prvi dan u školi.

---

*

iza jedne godine mlada majka u naručju zibala malu kćerčicu. Žalibog pomuti tu radost crna smrt, jer umre istodobno Laurin otac, nakon dugih mukâ. Tu žalostnu sgodu opjeva ona u svojoj čuvstvenoj elegiji „V' ha tale un duol che sdegna uman conforre". Gorka bol nad gubitkom otca na dugo joj vremena ote potrebiti mir, da se oduševi na novi pjesnički rad; trebaše ciele energije njezina muža, da se ona opet razvedri. U to doba nasta drama „Inez de Castro", pjesmotvor, u kom se njezina ciela duša, njezin ljubezni i vjerni značaj, njezino čuvstveno i ozbiljno shvaćanje života odrazuje. Sve svoje mišljenje, sve svoje ćućenje i željkovanje uli ona u nesretnu portugizku kraljevnu.

Nu nije bila samo žalost za izgubljenim otcem, s koje je njezino srdce krvarilo. Još jedna ju ne manja bol žalostila, — naime pomisao na nesretne okolnosti, u kojih se tada njezina domovina nalazila. Iz te burne dobe potiču neke njezinih najkrasnijih i najsavršenijih pjesama, koje medjutim s političkih razloga nezagledaše svieta u tisku. Al prepisi i čitanjem one se tako razširiše, da ih je skoro ciela Italija znala. Više soneta, punih domoljublja i oduševljenja za slobodu, posveti ona svomu prijatelju Terenzu Mamianu, koj je tad kao prognanik živio u Parizu i koj je, kad mu je Pio IX. samo uvjetno htio dozvolit povratak u domovinu, odvratio riečmi:

„Amor fu la mia colna, amor supremo della gran madre mia!"

Ti soneti ugledaše sviet u Francezkoj a ciela ih Italija entuziastično pozdravi. Nu još više priznanja nadje njezina „Tužba rad nepravednosti", canzona, kojom oštro kritizira protupravno smaknuće braće Bandiera. Ta tužba posta narodnom pjesmom u podpunom smislu rieči. Kud se išlo i stalo, sa svih se srtana čula, tako, da je papinska vlada zabranila pjevanje te pjesme. To nije smetalo Laure Mančinke te objelodani svoje sonete „Alla Polonia", „Viktoru Alfieriju" i „Sorrentu", koji bez iznimke idu u red najnježnijih cvietića moderne taljanske poezije.

Već početkom četrdesetih godina našega vieka slavilo se ime Laure Beatrice u zahvalnoj domovini, — a ta slava nadje odziv i iza Alpa. Ako je bio njezin muž izvrstan odvjetnik i uman pravoslovac, to bijaše ona ne manje obljubljena pjesnica, koja je cielom Italijom imala tisuće oduševljenih štovatelja. Da se odmori, odputi se na put gornjom Italijom te dodje i u Firenzu, gdje joj prirediše neobično sjajan doček. Njezin plemeniti duh nadje u tom cvjetnom gradu premnogih ljepota. Po danu hodaše galerijami, a na večer slušaše zahvalna mnogostranu hvalu, što ju prinašahu njezinu talentu. Prije nego li ode, posjeti u pratnji svoga muža čarobno ležeće groblje San Miniato, onaj divni komadić zemlje, što daleko na sve strane gleda iz svoga nesravniva veličanstva. Stupajući medju mramornim sjajem, koj pokriva grobove, kradoše se njezini pogledi vazda prieko na Firenzu, koja se, podieljena Arnom, slikovito oslanja na plavetno pogorje. I neutrudi se ona divit se tomu rajskomu kraju. „Tu bi želila jednom i ja počivat!" reče tad svomu mužu, koj za stalno nije mislio, da će se njezina želja tako na skoro izpuniti.

Na San Miniatu spava sad ova plemenita pokojnica.

Iz Firenze podje ona u Bolognu. Najglasovitiji pjesnici i književnici sastaše se ondje, da joj se poklone. Ona pako moradjaše svigdje, gdje se sustavila, barem ikakovu poetičku uspomenu ostavit, koju čuvahu poput svetinje.

(Konac sliedi)

RAZGLED PO SVIETU.

I. HRVATSKA.

— Hrvatski sabor odgodio je svoje sjednice 26. rujna po svoj prilici do polovine mjeseca prosinca, kad će se opet sastat i u razpravu uzet sad izpravljenu zakonsku osnovu ob uredjenju občina i zemaljski proračun. U ovom pregledu, gdje smo priobćili tečaj svih razprava i zaključaka osvrnut nam se još na sjednice od 21. rujna do odgode sabora.

Dvadeset prvoga rujna bijaše na dnevnom redu razprava adrese. Za adresu govorahu izvjestitelj Miškatović, Ivan Kukuljević, Jakić, Mesić i Kamenar, proti adresi Folnegović. Svi govornici redom izticali su, da je skrajnje vrieme spojenju Krajine, a najbolje je to i najvatrenije kazao gospodin Kukuljević. Gospodin Folnegović izjavio je u ime svojih drugova, da nemože prihvatiti za podlogu specialne debate ovakovu adresu, koja netraži svega, a ono što traži moli odviš mlitavo. On se neopire adresi, al nije ni za nju, te neće glasovati.

Svietli ban Ivan Mažuranić izjavi da neima ništa proti adresi, al da se nenada uspjeha, pošto da sad nije shodno vrieme poticanju tog pitanja, koje će se morati i onako potaknuti budućeg proljeća kod novog ugovaranja kraljevinskih deputacija.

Sabor je za tim prihvatio adresu i razpravio ju sliedeći dan do kraja.

Zastupnik Folnegović bio je upitao vladu pred 11 mjeseci povodom obielodanjenja neke tobožnje okružnice vladine na podžupaniju sisačku, kojom je ona tražila izvješće o političkom mnienju učitelja: „dali vlada dopušta učiteljem političkog uvjerenja te ako ga dopušta, kakovo mora biti, a da nebude po njih štetno? — U sjednici od 22. rujna odgovorio je na tu interpelaciju odjelni predstojnik g. Muhić, da vlada nije izdala nikakove okružnice i da nije tražila nikakova izvješća o političkom mnienju učitelja, već da je tražila samo izvješće o moralnom i državljanskom ponašanju onih, koje je htjela imenovat, jer ona želi, da dodju samo vriedne sile na mjesta, kojim je narod povjerio svoje najsvetije blago, svoju djetcu. Vlada da dopušta svakomu imat političko mnienje kakovo hoće, samo neka nebude protuzakonito i protivno javnom moralu". Ovim vrlo liepim odgovorom zadovoliše se sabor i interpelant.

TREĆE POGLAVJE.

Eyvind bijaše poraso i postao okretnim momkom. U školi bijaše jedan od prvih, a kod kuće bijaše marljiv u svakom poslu. Bijaše to sve za to, jer je kod kuće majku a u školi učitelja od srdca ljubio. Otca vidjaše riedko, jer ili bijaše na moru da lovi ribu ili u mlinu, gdje je pol susjedstva mljelo raž.

K onomu, što je tih godina nanj silno djelovalo, spadaše poviest učiteljeva, koju mu jedne večeri poviedaše majka. Ta poviest kao da se i uvriežila u njegove knjige, da ona se podkrala pod svaku rieč, koju učitelj reče — i ona šetaše po školi, kad se utišalo. Ona ga učinila poslušnim i čednim te mu lahkotila, da sve pojmi, što se učinilo. Glasila je ovako:

Bård (Board) zvaše se učitelj, on imadjaše brata, a tomu bilo ime Andres. Obojica se vrlo ljubljahu, stupiše u vojsku, življahu zajedno u gradu, bijahu zajedno u ratu i postaše zajedno desetnici u jednoj te istoj četi. Kad se poslije rata vratiše kući, mišljahu svi, to su dva vrla junaka! Stanovahu kod otca, bijahu kod svake zabave cielog kraja i sve ih pazilo. Na to im umre otac i ostavi koješta, što se vrlo težko dalo dielit, pa s toga rekoše jedan drugomu, da se i sad neće oddielit. Stvari se imadjahu prodat te je mogao svaki kupit, što je htio, — a kašnje imao se podielit novac. Tako se i zbi. Nu otac imadjaše velik zlatan sat, koga su na široko i daleko držali pravim čudom, jer bijaše jedin svoje vrsti u čitavu kraju. Kad su sat izvikali, htijahu ga mnogi bogati ljudi kupiti, dok su i oba brata stala ponude stavljat. Od tad prestaše drugi dražbat. Kad je ponuda stigla 20 talira, činilo se Bardu, da to nije od brata „liepo", nu on sam nastavi više nudjat i ponuda stigne 30 talira. Anders još uvjek nešućaše. Na to ponudi Bard na jednom 40 talira te nepogleda više brata. Tišina zavlada na to u dražbaonici, samo činovik imenovaše mirno posljednu svotu. Anders mišljaše, ima li Bard odkale dat 40 talira, da ih ima i on, — pa ako mu Bard neušti ure, to da mora drugčije nastojat, da ju dobije, on ponudi više. Nu to se činilo Bardu največom sramotom, što mu ju itko na svietu nanio; on ponudi 50 talira i to sasma tihim glasom. Mnogo svieta stajaše naokolo, a Anders mišljaše, da nije pravo, da mu se brat u prisutstvu tolikih tudjinaca tako ruga; on ponudi više. Na to se nasmija Bard: „Što talira i k tomu još moje bratinstvo kao prilog", reče, okrenu se i ostavi sobu. Malo za tim dodje k njemu van čovjek te reče: „Sat je tvoj, Andres je popustio." Kad je Bard to čuo, kao da ga je žalba u srdcu zazebla, on mišljaše na brata a ne na sat. Bijaše metnuo sedlo na konja, da ga prikopči, — a sad se krzmajuć sustavi, neznajući, bili jašio ili ostao. Na to izadju mnogi ljudi, Anders bijaše medju njimi, pa kad je vidio brata uz osedlana konja, nije mogao znati, što se u njegovu srdcu zbiva, te mu s toga viknu: „Hvala za sat, Barde! nevidio ga onog dana kucat kad se opet susretneš s bratom!" „Nit onog dana, kad se opet približim tvojoj kući," odvrati Bard, blied u licu te zasjede konja. U kuću, gdje su obojica s otcem stanovali, nekoraknu više ni jedan od njih.

Malo vremena za tim priženi se Anders u jednu kuću, al nepozva Barda k svatbi. Bard ne dodje ni u crkvu. Prve godine njegova braka nadjoše iznenada njegovu jedinu kravu mrtvu u travi, gdje se je pasla. Nitko neznadjaše, kako je poginula. Opet malo za tim prema zimi, izgori mu štedanj sa svim, što bijaše u nutri. Nitko nije mogao pojmit, kako se to porodila vatra.

(Nastavak sliedi.)

U istoj sjednici sabor je prihvatio zakonsku osnovu ob uredjenju zavičajnih odnošaja u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

U sjedniei od 24. rujna odgovorio je ban osobno na interpelacije Vončinovu i Popovićevu glede proganjanja štampe. Njeg. preuzvišenost pozivlje se na autoritet i neodvisnost naših sudaca, izjavljuje, da je ovaj postupak osnovan u zakonu, pa da se svaka čestita kritika i dostojno pisanje može dozvolit al ne takove neistine, koje podkapaju državni autoritet i ugled svih javno djelujućih faktora. Interpelanti se nezadovoljiše, a sabor primio odgovor do znanja.

Gospodin zastupnik Kukuljević stavio je na svietlog bana u sjednici od 25. rujna vrlo znamenitu interpelaciju glede uporabe, t. j. glede nasilnog i nikojim zakonom na svietu osnovanog, dapače protuzakonitog naturivanja magjarskog jezika u hrvatske urede, pošte, brzojave, željeznice, financiju, gdje su se činovnikom dostavili dekreti u magjarskom jeziku. Gospodin predstojnik odjela Živković odgovorio je umah na tu interpelaciju, da ban do sad za sve to nije znao, što se zgadjalo, nu da će nastojat svimi silami da se tomu na put stane. Nadajmo se sad, da će čim skorije izčeznut na poštah i magjarski žigovi Körös, Uj-Neu Gradiška itd.

U istoj sjednici odgovore gg. predstojnici na više interpelacija a za tim je sliedilo izvješće o krajiškoj zakladi. Odbor je preporučao, da se vlada pozove, da sav upliv kod krune upotrebi.

a) da se odustane od gradjenja željeznice osnovane po ugarskom ministarstvu i da se zakonska osnova o tom od 5. srpnja t. g. natrag povuče.

b) da se ima smatrat krajiški fond i uzdržavati kao prava svojina krajine i u njezine svrhe uporabiti.

c) da si kr. zemaljska vlada, imajuć u investicionalnom povjerenstvu člana, izhodi u tih pitanjih isto tolik upliv kolik ima i Ugarska.

d) da kr. zem. vlada privoliv uz gradnju željeznice, ima nastojat, da bude ista odgovarala interesom krajine.

e) da kr. zem. vlada u prvom saborskom zasiedanju izvjesti ob uspjehu kog nastojanja.

Proti ovomu predlogu bijaše ustao g. odvjetnik Filip i g. Beruta, predlažuć da se i ovo pitanje rieši putem adrese. Debata bijaše dosta živahna, nu je sabor prihvatio predlog odbora.

U kratkoj sjednici od 26. rujna sabor se napokon odgodio. Zastupnici su čestitali knezu Crnogorskomu na pobjedah a on im se liepo zahvalio.

II. INOZEMNI SLAVENI.

— **Rusija.** Na ratištu nije se sitnacija ovoga tjedna znatnije promjenila. Rusi uzprkos svim pojačenjem ostaju tako impotentni, kao što su i prije bili, jer i najhrabrija vojska bez glave, koja bi joj pokazivala put, srne badava u okršaj, koj se tad pretvara u puku klaonicu. One tisuće najhrabrijih srdaca, koja su izdahnula dolje za slobodu i plemenitu stvar, težko vapiju k nebu. Primiče se zima, a Rusija danas stoji ondje, gdje je stajala pred tri mjeseca, možda materijalno jača, al moralno slablja. Velika organizacija, koju će morat Rusija izvjesti u svom vojničtvu, nosit će ime: Plevna! Pogovara se doduše o raznih ponuda s jedne i s druge strane, govori o miru i primirju, al su to puste želje. Rusija, il pošla napred, il zimovala ondje, gdje je sad, il se povukla preko Dunava, nastavit će rat te će pobjediti i odkupit krv slavensku tolikimi žrtvami i tolikom krvlju, da će taj primjer ostat jedin u poviesti. Ruski porazi možda su danas vriedniji i spasonosniji od ruskis pobjeda, jer će izazvat i žešći odpor i blagotvorni okret u Rusiji samoj.

Znamenito kreševo bijaše 21. rujna kod Crkovne, gdje se borilo 20.000 Turaka proti 12 bataljuna Rusa pod Gorčakovim. Turci budu suzbijeni s gubitkom od 1000 mrtvih.

Od Plevne medjutim nikako neće doć dobri glasi. Javljaju sad da je Šefket Paši pošlo za rukom 24. rujna dovest Osman Paši 20 bataljuna, dakle 10—12.000 ljudi pojačanja i živeža i municije.

Na 17. rujna bijaše znatnog boja u Šipkinu klancu, gdje zapovjeda general Radecki. Turci biše suzbiti te izgubiše 3000 mrtvih, Rusi 1000 mrtvih. Tu je pao takodjer i pukovnik knez Mečerski.

— **Crnagora.** Crnogorci osvojili su tvrdjavu Goransko sa tri topa, 500 pušaka, mnogo hrane i naboja te zarobili 300 nizama. Uzeli su i forticu Crkvicu te zaposjeli sve do Foče.

III. AUSTRO-UGARSKA MONARKIJA.

— **Beč.** Oficiozne novine javljaju, da će Carević Rudolf stupiti u službu k tirolskomu namjestničkomu vieću, kojim upravlja grof Taaffe, iza Rodića najveći trn u očiju današnjih ustanovjeraca. Svakako je to znamenit pojav.

— U južnoj Tirolskoj su obavljeni izbori za carevinsko vieće mjesto zastupnika, koji su položili mandat s razloga, što je većina carevinskog vieća zabacila predlog, da se južni-taljanski Tirol administrativno odciepi od sjevernoga. U seoskih občinah izbrana su trojica klerikalaca. Od dvajuh izbora u gradovih poznat je jedan i izbran je narodno-liberalni kandidat.

— Što je grof Andrassy s Bismarkom zaključio nezna nitko točno, al tvrde svi da će sve ostat kako jest, a ni jedna stranka da neće pokušat o iztočnom pitanju kakova posredovanja.

— **Pešta.** Kako nedavno meetingi, tako su danas u magjarskoj na dnevnom redu razsvjete. Debrecin, Kološvar, Požun i još neka mjesta razsvietiše u slavu turskih pobjeda. Kako rado sve nasljedujemo, što iz Pešte dolazi, mogli bi skoro doživjet, da vidimo i Zagreb razsvietljen!

IV. ROMANSKI NARODI.

— **Francezka.** Poznati izborni manifest g. Mac Mahona izazvao je u svem civilizovanom svietu i u novinah republikancem najneprijaznijih takovo negodovanje, da se mora čovjek čuditi, kako se može i na dalje držati na čelu države tako glupo — ohola glava. Mnoge francezke uvažene novine donile su manifest Karla X. od 13. lipnja 1830., koji je vrlo sličan Mac Mahonovu, te dodaju, da je Karlo X. šest nedelja poslje toga putovao u Englezku. Tako bi se i nekomu drugomu moglo godit.

Usuprot Mac Mahonovu, objelodanjuje slavni historik francezke revolucije i prijatelj Thiersov Mignet, manifest, što ga je pokojnik ostavio radeći do pred samu smrt na njem. Djelo je vrlo obsežno i u prvoj polovini posve izradjeno, drugi dio nije korigovan. Taj manifest, koji je vlada zabranila širit pravo je majstorsko djelo; mi ćemo se nanj svratit.

— Komora sazvana je na 7. studena.

— Gambeta odsudjen je i 22. rujna na istu kazan kao i prvi put. On je poricao kompetenciju suda, što isti nije hotio dopustiti.

— **Talijanska.** Iz Rima dolaze svaki dan viesti o bolesti papinoj. Papa nije doduše težko bolestan al je star i slab, te se može lahko dogodit, da umre iznenada. Neki krugovi znadu mu već i tobožnjeg nasljednika, napuljskog nadbiskupa, kardinala Sixta Riaria Sforzu, rodjenog 5. prosinca 1810. u Napulju.

CAMPO SANTO U PIZI.

NAPISAO

EMILIO CASTELAR.

(Nastavak.)

Njegovi rodjaci i njegovi učitelji naučiše ga klečati i ruke sklapati pred bizantijskimi kipovi, koji se u strahu pred sudnjim danom klanjaju a kašnje pokloni se on kipovom grčkim, koji mu se u svom sjaju i ljepoti prikazivahu kao odrazci onog čistog čovječjeg obrazovanja, kakovo je samo na oživljujućih grudih slobode ponarasti kadro.

Nikola se rodio sedme godine trinajstog vieka (1207.), a umre u šestdesetosmoj. (1268). Kad bi to razdoblje simbolički htio označit, izabrao bi jedan od njegovih kipova te bi se razpoznalo, da misao misticizma na njegovu čelu blišti, dočim je ostalo tielo na grčku ruku odjeveno, nova biljka, koju je svježa rosa izvabila iz zemlje.

Kipar Ivan Pizanski, graditelj Campo Santa, istim je duhom disao kao i Nikola Pizanski. Sravnimo djela ovih darovitih muževa sa ogromnim mozaikom i čudnovatimi slikami, koje se u stolnoj crkvi, na dva koraka od nas, nalaze, te koje su iz Byzanca donešene, ili koje su byzatinski umjetnici izradili. Djevojke, svetci i angjeli byzantinski izraz su uzvišena straha, ali se i na njih vidja hladnoća i ukočenost smrti, a nad štatuami Nikole i Ivana Pizanskog lebdi već tračak grčke vedrine i savršenstva To je naravni sviet, koji se pred poletom novog duha otvara; to je čovječja ljepota, koja u tamnih dubinah samoće skida koprenu samostanske ljepote. Ovi su kâmi slavodobitni stjegovi duševne borbe, ili još bolji slavodobića duševne pobjede.

Dočim su Nikola i Ivan Pizanski kameň klesali, te od njega vajali kipove i gradili groblje, neko pastirče, čuvajući stado, risalo je slike u pjesku i prašini. Taj toskanski pastir, Giotto, imao je postat otcem slikarstva, njegova slava izpunjuje cieli četrnajsti viek. Ovaj vanredni muž udario je u slikarstvu istim putem, kojim Nikola Pizanski u kiparstvu. U njegovu talentu prva je klica veleumu Rafaelovu. Ruke njegovih svetaca još su ukočene, tielo mlitavo i pokunjeno, noge nespretne; ali glave su prava ljubav, crte lica čista ljubkost, ljubkost, koje nikad bizantijski umjetnici nedostigoše, uzalud težeći za vrhom umjetnosti, ona ljubkost, što je diete vedrine a blizanica nade. Vidi se to, ako i tielo Giottovih slika još zemlji pripada, to da im glave u nebesa novijeg vremena dosižu. Nad ovimi lici leprši jutarnji vjetrić, i zora ih ljubi rumenilom.

Umjetnik se zadubio u majku prirodu, gdje je neumrlo oduševljenje našao. On slika, a čovječjem duhu kao da rastu nova krila. Pogledajmo tamo s lieva na zidu sliku Joba.

Već je poluizbrisana, kao i uspomena onih dana, razklimana kao vjera, iz koje je potekla. Vidja se kao kroz oblak u dalekoj, dalekoj daljini kako vlagom i morskim vjetrom propada, koji komad za komadom kašnjih popravaka iz oličene stiene odlupljuje. Sad ti se čini poput one fantastične prikaze u oblacih, koje zapad sunca pozlaćuje, a sad ti se predstavlja poput pokornika, koj se na boga ljuti a neima snage, da ga proklinje, okružen od svojih nevjernih prijatelja, medju vragom, koji poput Dantovih demona zastrašuje, i medju angjelom na desno, krasnim i milim, koga već kruži sjajni horizont. Neznam zašto, nu ta pokvarena slika na liepu čini mi se kao simbol, što ga je Giotto ili koj od njegovih suvremenika zasnovao i nemisleći i bez namjerna razmišljanja, da će tim označit kritičko i izvanredno stanje, u kom se tad nalazio njegov viek medju demonom feudalizma, borećim se za svoju eksistenciju, i angjelom renesanse, koj je upravo tada uzkrsnuo.

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Papa imenovao je u posljednjem konsistoriju od 21. rujna kardinala Pecci-ja, nadbiskupa Perugije kamerlengom, t. j. on će za vrieme izpražnjene papinske stolice upravljat njom.

DRUŽTVENE VIESTI.

— Varaždinska „Dvorana“ i „Kasino“ sjediniše se u jedno družtvo te izabraše predsjednikom gosp. podpukovnika Vickovića i odbor koj će moći uspješno radit oko hrvatskog družtvenog života u Varaždinu.

— Odbor za prenos ostanaka Preradovićevih sabrao je do sad preko 1900 for.

ŠKOLA.

— Potreboću marljiva prozračivanja školskih soba najjasnije dokazuje skrižaljka objelodanjena u „Auslandu,“ koju je Dr. Breitung u Baselu na temelju iztraživanja u Baselskoj školi sastavio. Dr. Breitung je naime na poziv oblasti sadržaj ugljikove kiseline (Kohlensäueregehalt) u školskih prostorijah mjerio, i u jednoj sobi od 251·61 cub. m. tjelesnine, 10·54 □ mt. prozora i vrata sa 64 djetce, našao.

Vrieme mjerenja:					sadr. uglik. kiseline.
Prije	podne	$7^3/_4$	sati,	prije poč. škole	2·21%
„	„	8	„	pri poč. škole	2·48%
„	„	9	„	na koncu sata	4·80%
„	„	9	„	poslie odmora	3·07%
„	„	10	„	prije odmora	6·87%
„	„	10	„	poslie odmora	6·23%
„	„	11	„	na koncu sata	8·11%
„	„	11	„	u praznoj sobi	7·30%
poslje	podne	$1^3/_4$	„	prije poč. škole	5·03%
„	„	2	„	pri poč. škole	5·52%
„	„	3	„	prije odmora	7·66%
„	„	3	„	poslie odmora	6·46%
„	„	4	„	na koncu sata (pjevanja)	9·36%
„	„	4	„	u praznoj sobi	5.72%

a ravnanja radi budi opaženo, da čista atmosphera 0·0004 ugl. kiseline sadržaje, i da se u obće 1% uglične kiseline kao za zdravlje pogibeljan smatra.

— (Ne po glavi tući) Kotarski liečnik Dr. Hesse u Zittau objelodanjuje u „Z. N.“ sliedeće: Liečnikom je poznato, da je prof. Dr. Westphal u Berlinu udarci po glavi kod morskih prasića padavicu umjetno prouzrokovao. Dr. Nestel u New-Yorku objelodanjuje sada jedan slučaj, jednog prije zdravog 24 godine starog čovjeka tičući se, kod kojeg se je takodjer udarci po glavi (bez vidljiva znaka) padavica pokazala. Dr. Nestel pripominje, da se na takav način (udaranjem po glavi, kamo i obraz pripada) češće kod djece temelj padavici položi. Na to se nemogu dosta roditelji, učitelji, osobito pako zanatlije upozoriti.

VOJSKA I POMORSTVO.

Dne 18. rujna prispjela je u Zagreb u posadu pješačka pukovnija baruna Scudiera, koja je do sad boravila u Kaiser-Ebersdorfu kod Beča. Prvi i drugi bataljun otišao je drugi dan u Petrinju, da preuzme ondje stražu na Kordunu od pukovnije nadvojvojda Ernesta, koja je 21. otišla na svoje novo mjesto Šoprun.

PROMET I TRGOVINA.

— Dalmatinska željeznica otvorit će se 4. listopada, na carev imendan. Glavna pruga Splјet-Siverić duga je 84·35 kilometra, a ogranak Perković-Šibenik 21·76 kilometra, ili ukupno 106·12 kilometra. Trošak željeznice iznosi 12,161.000 for. Ravnateljem imenovan je neki Niemac Neumann. Na toj željeznici nebude 1. voznoga razreda, već samo drugi i treći.

— Francezka je za vrieme od 1. rujna 1876. do 31. kolovoza 1877. producirala 243,182.076 kilograma šećera. U istoj periodi prošle godine pako proizvela je 462,256.941. kilogram.

— Brzojavi su Italiji donieli prvog polugodištu 1877. 3,697.844 lira dohotka za 35.895 lira više nego u lanjskoj periodi.

— Španjolski državni dohotak iznosio je u financijalnoj godini 1876/77. 718 milijuna peseta ili franaka, za 88 milijuna više od lani.

STATISTIKA.

— Bečka „Statistische Monatschrift“ donosi sliedeće vrlo zanimivo izvješće o štedionah. Po tom je obstojalo od g. 1873—1876.

U	Englezkoj	5.730
„	Njemačkoj	1.004
„	Francezkoj	512
„	Švajcarskoj	312
„	Norvežkoj	262
„	Rusiji	107
„	Italiji	2.340
„	Austro-Ugarskoj	587
„	Danskoj	370
„	Švedskoj	304
„	Nizozemskoj	219
„	Belgiji samo	10
Ukupno		11.757 štediona.

Uloženo bijaše na austrijske forinte proračunano:

U	Njemačkoj	54,259.524	fr.
„	Austro-Ugarskoj	47,680.651	„
„	Englezkoj	42,234.788	„
„	Francezkoj	14,337.474	„
„	Italiji	14,879.184	„
„	Danskoj	7,579.939	„
„	Švajcarskoj	7,238.384	„
„	Švedskoj	4,336.730	„
„	Norvežkoj	3,250.814	„
„	Belgiji	1,800.132	„
„	Nizozemskoj	1,000.416	„
„	Rusiji	713.724	„

Ukupno bijaše dakle uloženo 198,311.760 fr.

Popriečno bi došlo na jednu štedionu 16.807 fr. 35 novčića.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Iz kazalištne objave, što ju je ovih dana izdala uprava narodnog zemaljskog kazališta razabiremo, da su u operni repertoar za ovu godinu uvrštene ove opere: „Krabuljni ples“ (Ballo in Maschera) od Verdia, „Mjesečnica“ (Sonnambulla) od Bellinia, „Hugenotti“ od Meyerbera, „Lucia Lamermoorska“ od Donizettia i „Židovka“ od Halévya. — Svih 57 loža prodavano je do 26. rujna; uspjeh nam još nije poznat.

— Prošle subote, 22 rujna, stupila je na narodnom kazalištu u Zagrebu po prvi put na pozorište mlada naša zemljakinja, gdčna. Hermina Vojačekova, kao Gilda u Verdijevu Rigolettu. Mi smo to već u jednom od prijašnjih brojeva naviestili. Gdčna je kćerka bivšeg krajiškog nadpo-

---

I neznam zašto mi se taj Campo Santo čini u svakom smislu grobljem srednjega vieka. Jedan djak Fra Angelica, onog mistika, komu su na zenicah lebdili angjeli i kerubini, koj ne naslika ni jednog Isusa i ni jedne svete djevice no moleće i plačuće, jedan djak toga velikoga redovnika, koj je klečao, kad je slikao, ostavio je medju mnogobrojnimi freskami, kojimi je njegova ruka uriesila skoro cielu zapadnu stranu arkada, čarobnu sliku, figuru, koja je mogla nastat samo u mnogo požudnijoj dobi, prikazu, iz koje prodire neizmjerna radoznalost za tajnami prirode. Fra Angelico bio bi svog djaka Gozzolia prokleo, da je vidio taj lik. Nu to je novo doba, doba preporoda prirode, do onda potisnute, doba prenuća čuvstva i misli, do onda uspavanih; doba, u kom će faun opet ostavit za sobom na poljanah trag svoje razkoljene noge i u kom će na novo ovjenčat rogove bršljanom; doba, kad će se nimfe odat na ležištu od ruža najoslastnijemu životu. To je doba, kad će se začut nove himne i ekloge i kad će uz slavlje požude i zabave i uz pojav svih starih božanstva uzkrsnut novi Prometej, nu bez spona, koj će rukom vladat nad mori i odkrit novi sviet, koj svojimi nogami zemlju potresuje te joj zapovieda, da se u neizmjernom krugu kreće. Prometej, koj kao lovac svojim vizirom dosegne ptice, a dalekozorom zviezde te ih prisili, da ih njegova ruka vagne i da mu šapnu u uho otajstva nebesa.

Da, Campo Santo jest oporukom srednjega vieka. Meni je, kao da vidim u njegovih zidinah posljednji oprostni pogled, posljednji pozdrav onih vremena, koja su pred našom dobom projurila, kao kaos pred svjetlom. Prema koncu srednjega vieka pojavljuje se u svih literaturah mrtvački ples. Ta strahotna pjesan javlja se i u Campo Santu u Pizi, a medju njegovimi bezsmrtnimi slikami četrnajstog i petnajstog vieka tu ga prikaza Orgagna, veliki Orgagna. Promatrajte ga, sjetite se drugih spomenikâ, što ste ih vidli, — pa evo vam cielog rodoslovja umjetnosti.

Grob, u kom počiva princesa Beatrica, jest kolievkom nove misli; na njem je Nikola Pizanski učio. Djela Nikole Pizanskoga učaše njegov sin Giovanni Pizanski, graditelj i kipar Campo Santa. Djela Giovanna Pizanskog uze si za uzor Andrea Pizanski a Andreova djela Orgagna. Iza Orgagne će doć Ghiberti; tvorac glasovitih mjedenih vrata na florentinskom baptisteriju, triumfalnih ulazih renesanse, vratih paradiza, kako ih nazvao Mihalj Angjelo. Na tih će vratih učit umjetnici risanje. Poslije tog velikog i slavnog djela bit će opet umjetnosti a ona će imat ovo preslavno rodoslovje: umjetnici mljetačkog mozaika, umjetnici mozaika pizanskog, Orgagna, Ghiberti, Masaccio, Leonardo da Vinci, Mihalj Angjelo, Rafael! O neumrli duše čovječji! Nikad nisi bio veći do onda, kad si iza bezkrajnih napora, iza osam stoljeća, punih trapljenja, posta i pokore opet našao ljudsku formu, plastičku ljepotu. Freska Orgagne jest freska smrti. Nacrt je još nekorektan, tjelesa figura su još nerazmjerna, a manjka im i perspektiva; nu fiziognomie su uzvišena izraza a iz očiju probija misleći duh i poljepšava crte. Na lievo sustavlja se upravo provod žena i plemića na konjih i u sjajnih odorah pred trojicom kraljeva, od kojih je jedan upravo umro te je napuhnjen, drugi se već razpada, raztočen od crvî — a treći još samo okostnica.

Nije moguće opisat onih čuvstva, što ih čovjek osjeća motreć te tri žrtve smrti, motreć ih posred sjajne kite vitezova u baršunu i hermelinu, tih žena u bogatu odielu s papigami i sokolovi i svim što u ratu i u miru označuje zabave života. U sredini dozivlju bolestnici i umirući glasno smrt u stihovih, što ih je slikar napisao, da pojača utisak: „Oj smrti, ti liek za svaku bolest!“

(Konac sliedi).

ručnika Vojačeka, koji je služio u Belovaru a kašnje se smjestio u Zagrebu, gdje je pred dvie tri li godine umro. U Zagrebu mu se rodila i kći i dva sina, jedan danas častnik, drugi Ivan, danas tenor u Milanu. Gdčna Vojačekova učila je pjevanje u Beču te je ondje u nekom oficirskom zavodu i odgojena. Sad se je vratila u Zagreb i u rodnom si gradu prvi put stupila na pozorište, da pokuša sreću. Uloga Gilde vrlo je težka, jer traži ne samo glas, već i vrstnu koloraturnu školu i toliku predstavljačku, dramatsku vještinu, da joj samo riedke umjetnice mogu podpuno zadovoljiti. Nu uprav za to krije ona i toliko privlačive sile, da se je i najveći talenti rado laćaju.

Bila je s toga velika smelost, kad je gdčna Vojačekova odabrala Gildu za svoj prvi nastup, jer je sigurno morala znati, da će se morati korak za korakom boriti s reminiscencijami, što su ih u Zagrebu ostavili u zadnje doba vrlo slavni gosti. Ako sad konstatujemo, da je gdčna Vojačekova kao početnica tako uspjela, kako se nismo nadali, tad smo joj izrekli s naše strane najljepše priznanje. Imali smo prilike češće, a naročito pri prvom nastupu, gledat sbilja nekolike danas slavljene pjevačke sile, a osobito danas u zviezde kovanu Etelku Gerster-Gardini, pa moramo iskreno kazat, da se je prema svim gdčna Vojačekova znala pobjedonosno održat.

Pojav gdčne je simpatičan, nastup lahak, kretnja izdaje u svem početnicu. Glas sâm malen je a osobito ugodan u visini; dubljina za sad još očito gdčnu izdaje. Škola je vrlo dobra al staccato i triller, dva bitna uvjeta koloraturi, morat će gdčna da velikom marljivošću nauči, jer joj onaj prvi sasma manjka, a onaj posljedni nezadovoljava ni najmanje u velikoj ariji na kraju drugog čina.

Strašljivost i plahost, s kojimi je gdčna stupila na pozorište, izgubiše se tečajem predstave dobrano, te je n. pr. duet s vojvodom u drugom činu, prizor s otcem u trećem činu, i težak finale četvrtog čina liepo uspio.

Iznenadila nas je za početnicu osobito igra u četvrtom činu, jer tu treba velike sile. Nu mislimo svakako, da gdčna bolje izvodi mile prizore od heroičkih. Nije nam se dopalo ono vjekovito i silno kretanje i prevraćanje očiju, a pohvalit moramo dobar hrvatski izgovor teksta.

Tečajem predstave, a i na koncu odlikovalo je obćinstvo gdčnu češćim izazivom. Tako je minuo prvi nastup gdčne Vojačekove, koju je uprava naumila engažovat, ako se svidi obćinstvu. Koliko mi sudimo, gospodična Vojačekova mogla bi s vremenom liepo zauzet mjesto te ju najtoplije preporučamo. Neka bude bar ona iznimkom, koju neotjerasmo iz domovine, da plaćamo skupo tudje nevaljane glasove.

Ovaj put pjevahu uz g. Vojačekovu Rigoletta g. Nolli, vojvodu Mantovskog kao gost g. Carlo Raverta, Sparafucila g. Kratochvil. Čim češće čujemo g. Ravertu, tim više moramo žalit, da smo ga imali — pa da ga više neimamo.

U nedelju 23. opetovala se ista predstava te je gdčna još bolje uspjela no prvi put.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Matica hrvatska priposlala nam je sliedeći oglas:

G. g. članovom „Hrvatske Matice“.

Godina 1877 primiče se svomu kraju a uprava „Matice hrvatske“ pobrinula se je, da članovi njezini ove godine budu nadareni obilnijim književnim darom nego ikoje od prijašnjih godina.

Stoga nastaje i skrajnje vrieme, da g. g: članovi Matice svoje godišnje prineske (od 3 for,) dotično utemeljitelji svoje daljne uplatne obroke (od godišnjih 10 for.) što prije uplate Matičinim povjerenikom, a gdje povjerenika neima neposredno poštom Matičinoj blagajni.

Svi novci imadu se izključivo pošiljati blagajniku družtvenomu g. Ivanu Kostrenčiću, kr. sveučilištnomu knjižničaru u Zagrebu.

Ovogodišnje knjige, kojih će biti barem 5 komada, razaslati će se početkom mjeseca prosinca t. g. na gospodu povjerenike, (gdje takovih ima) koji će tad imati dobrotu knjige med članove svoga područja porazdieliti, — gdje pako neima povjerenika poslat će se knjige neposredno dotičnikom.

Budući da se knjige u smislu § 10 pravila družtvenih šalju članovom na njihov trošak, to će poštarinu dotičnici sami imat namiriti, a g. g. povjerenici umoljeni su, da taj trošak predujme, te ga surazmjerno med g. g. članove svoga područja porazdiele i kod predaje knjiga uberu.

U Zagrebu 20. rujna 1877. Uprava.

— Deveti svezak „Srpske Zore“ izašao je ovih dana u Beču. Uz nastavak jur započetih članaka, donosi i nekoliko novih pjesama i ratnu kroniku. Medju slikami ima portrete putnika Kanitza i generala Gurka, —

— G. Vasilj Petrović Turba izdatelj ilustrovanog sbornika „Slavjanski mir“ u St. Peterbugu, priposlao nam je vrlo laskavo pismo s programom svoga lista, moleći nas, da ga priobćimo hrvatskomu obćinstvu. Mi to tim radje činimo, što obećaje „Slavjanski mir“ u ruskoj novinarskoj literaturi zauzet veliko i važno mjesto.

„Slavjanski mir“ namienjen je književnim historičkim i geografičkim interesom Slavena. On imade cilj sbližat medjusobno poznavanje svih Slavena. Prema tomu donosit će: literarne studije o narodnoj poesiji svih slavenskih grana, njihove znatnije beletristične proizvode i ogled po jezikoslovju; geografičke članke na temelju najnovijih geografskih iztraživanja; etnografske nacrte o životu, običajih, pravih i uredbah; historičke razprave i opise najznatnijih episoda iz slavenskih historija; političke viesti i ekonomičko stanje Slavena, tečaj trgovine i prometa; životopise i slike najznatnijih slavenskih muževa; kritike i ocjene svih novih knjiga — i niz crta iz suvremene vojne.

K svemu tomu prilagat će „Slavjanski mir“ liepo izradjene slike. „Slavjanski mir“ izaći će u dva svezka a ciena je obim s poštom 10 for. a. v. Svatko koji predplati oba svezka dobit će na dar bezplatno: Generalnu kartu balkanskog poluostrova po najnovijem izdanju i velik album: „Heroi suvremene vojne“, u kom će se nalazit dvadeset portreta ruskih vojvoda s biografijami. U trgovini će taj album stajat 6 for.

„Slavjanski mir“ naručuje se direktno kod vlastnika Vasilja Petrovića Turbe u St. Peterburgu, Černišev per. d. Nr. 6.

NOVINE,

koje su do 30. rujna stupile s nami u savez.

25. „Slavjanskij mir“ Petrograd.

UMRLI.

— **Meredith Thomas,** znameniti englezki kipar, koj se osobito poslavio svojim spomenikom principa Alberta u Tenbyru i kolosalnom statuom markiza Buta u Cardifu, † 7. rujna u Londonu u 58. godini.

— **Urbain Jean Josephe Lévèrrier,** najznamenitiji zviezdar naše dobe, rodjen 11. ožujka 1811. u Saint-Lô-u u Normandiji, † 23. rujna u Parizu u 67. godini. Izučiv parižku politehničku školu, bavio se kemijom te je već tad povuko svu pozornost učenjaka na sebe, rad toga, što je upravo nečuvenom lahkoćom računao s najvećimi brojevi. Osobito se zanj zauzimao Arago. Lévèrrierova radnja o Merkurovu putu i smetanju njegova kretanja privlakom drugih tjelesa, što ju je godine 1844. predao akademiji, kao i njegova teorija o kometu od godine 1770. koji se periodički povraća, otvoriše mu vrata akademije, koja ga na 19. studena 1846. primi na mjesto Cassinija članom. Medjutim bavio se on iztraživanjem planeta Urana, to bijaše račun, koji je zauzeo 1600 pisanih strana na četvrtini. Nekog dana opazi, da se je u računu za jednu biliontinu zaračunao, pa s toga započe na novo svoj posao, za koji je potrošio šest mjeseci. Do godine 1846. radio je neumorno, al nije u akademiji govorio. Na 1. lipnja 1846. pako uze rieč te govoraše pune dvie ure bez prestanka. Govoraše ovako: „Od dvie godine motrim tečaj planeta Urana. U toj kretnji opazih takove nepravilnosti, da ih pripisujem skoru dolazku planeta, koga mi još danas nepoznamo. Mojimi radnjami pošlo mi je za rukom taj novi planet točno opisat“. I Lévèrrier opisa lik, naznači specifičnu težinu i položaj tog planeta, koga nikad nevidje. Na koncu reče: „ . . . Toga i toga dana te i te ure pokazat će se taj planet na označenu mjestu“.

Lévèrrier bijaše izračunao, gdje će se taj novi planet nalazit 1. siečnja 1847. Svi astronomi počeše na to tražit tu obećanu zviezdu i zbilja podje njemačkomu astronomu Galleu za rukom, te na 23. rujna 1846. odkrije Neptuna sasma blizu onog mjesta, što ga je Lévèrrier naznačio. U čitavom civilizovanom svietu razleti se ta viest: Lévèrrier je odkrio planeta 85 put većeg od naše zemlje. Sve se divilo, kako je moglo francezkom astronomu za rukom poći na temelju poznatih metoda i uporabom točna računa odkrit zviezdu, koje nemogahu opazit ni najbolji teleskopi. Lévèrriera obsipaše dokazi zadivljenja i tomu najvećemu svomu uspjehu imao je zahvalit svoje svjetsko ime i svoj velik upliv. To bijaše ujedno najljepši triumf matematike u novom vieku. Od tad su odkriti mnogi planeti al ni jedan nije tako velik i nijednog ne odkri više matematika, već motrenje. Ostali astronomi netrebahu genija za svoja obretenja, već samo teleskope. Kad je godine 1853. umro Arago, ravnatelj parižke zviezdarnice, bijaše Lévèrrier njegovim naravnim nasljednikom. U tom novom svojstvu steko si je on svojimi odredbami nebrojenih neprijatelja. Knez Talleyrand-Périgord reko je jednom Thiersu: „Želite li bit mužem, to morate nastojat steći čim više neprijatelja“. Ako je to istina, tad bijaše Lévèrrier muž u podpunom smislu rieči, jer broj njegovih neprijatelja činio bi legije. Ovoj okolnosti ima se i pripisati, t. j. uplivu njegovih mnogobrojnih neprijatelja, da nisu nazvali novog planeta imenom obretnika, već Neptunom. On zbilja bijaše vrlo nesnosna karaktra to su s toga godine 1868. svi činovnici parižke zviezdarnice odstupili. To je dalo povod iztrazi. Napoleon bijaše vrlo sklon Lévèrrieru, te ga još godine 1852. imenovao senatorom, a bijaše on zbilja jedini učenjak svjetskoga glasa, koj je prianjao uz bonapartiste i carstvo. Napokon zamoliše ga, neka sam odstupi, a kad on to nehtjede, skinuše ga s časti 5. veljače 1870. Njegovim nasljednikom bijaše Delaunay, nu ovaj se skoro za tim utopi u luci Cherbouržkoj, a njega opet zamieni Lévèrrier. Od tad bijaše sve do danas prilično miran. Godišnja mu plaća iznosila 20.000 franaka. Lévèrrier je takodjer utemeljitelj meteorologije kao znanosti te je dvanajst debelih knjiga spomenicâ zviezdarnice sam izradio. Piemontezki učenjak Cibrario reko je o njem: „Lévèrrier je jedini obće priznani znanstveni ženij naše dobe“. Zviezdari Airy, Adam i Newcomb nazivahu ga „Meštrom“, a jedan od njih ovako se o njem izrazio: „U njega nije obretničke ženijalnosti Newtonove, al je za to vještji i veći računar od utemeljitelja fizikalne astronomije“. Lévèrrier je bolovao dugo godina na želudcu te je i toj bolesti podlego upravo istoga dana, kad se pred 31. godinom na nebu pokazala zviezda, koja će za sve vjekove prikovat njegovo ime o svoje. Njegovim će bit nasljednikom Puisseux.

POZIV NA PREDPLATU.

Svršuje se prvi četvrt od kako stupismo s „Hrvatskim Svjetozorom" pred naše čitatelje. Dali smo sve i što smo izpunili od našega programa, najbolje će moći prosudit oni, koji su pomno pratili naš rad, te smo uvjereni, da nam neće moći uzkratit svakoga priznanja. Velika je i težka naša zadaća a samo velikimi žrtvami, pregaranjem i samozatajom dolazi se k cilju. Mi želimo stvoriti kulturno historijski list, koli nuždan toli zanimiv za svakoga, a osobito za onoga, koji živi nešto na strani od središtâ dogodjaja, koji danas potresuju sviet sad ovdje, sad ondje.

List s našim programom niti je do sad u hrvatskoj knjizi obstojao, nit je danas ma s kojim u programu istovjetan ili u konkurenciji. Pohvalili su ga s toga skoro svi naši hrvatski listovi, a od stranih: česki „Světozor" u Pragu, poljska „Kronika Rodzinna" u Varšavi i „Ruski mir" i „Slavjanski mir" u Petrogradu.

Tečajem prvog četvrta mi smo priobćili našim čitateljem članaka iz svih struka ljudskoga znanja, a vazda smo imali na umu naše hrvatske interese i da pišemo za hrvatsko čitateljstvo.

Odziv što smo ga mi našli u hrvatskom čitateljstvu dosta je liep al nije dovoljan, da mi podpuno uzmognemo zadovoljit našoj napornoj zadaći, da mi od našega lista stvorimo ures i ponos hrvatskog novinstva. S toga je nuždno, da nas svi hrvatski rodoljubi, sa svih strana pomognu i materijalno i moralno — a mi ih ovim za to liepo molimo.

Nizka ciena „Hrvatskog Svjetozora" — 1 for. 50 novč. na četvrt, godine — omogućuje svakomu, da nas podupre. Od djakâ pako primat ćemo predplatu sa 50 novč. i mjesečno, želeć im olahkotiti nabavu našeg lista. U svakom mjestu gdje ih se više nadje, neka se medju sobom dogovore i točno prvih dana svakoga mjeseca uruče jednomu novce, da nam ih uz oznaku imena isti pošalje.

Tečajem drugog četvrta priobćit ćemo medju ostalim zanimivim na čelu lista i vrlo liepe „Crtice iz ličke poviesti", a u podlistku, netom započetu, slavnu novelu „Veseo momak" od Björnsona, „Simona Verda" od Fernana Caballera, „Poviest otca Alekseja" od Turgenjeva i t. d.

Time molimo opetovano sve naše i prijatelje hrvatske knjige i napredka, da za vremena obnove predplatu na „Hrvatski Svjetozor".

UREDNIČTVO „HRVATSKOG SVJETOZORA".

METEOROLOŽKA OPAŽANJA.

Stupnjevi topline bilježeni su po Celsiju, tri put na dan:

Mjesto	16. rujna			17. rujna			18. rujna			19. rujna			20. rujna			21. rujna			22. rujna		
	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.
Zagreb....	19.4	20·6	14·8	13·7	12·4	10·3	6·8	15·7	8·9	4·5	16·3	12·5	10·0	17·8	12·4	10·6	21·1	16·7	16·2	10·5	8·7
Rakovac *.	17·4	21·4	14·4	1·30	11·9	10·4	5·7	14·2	9·6	4·0	16·3	7·7	8·5	16·3	9·3	10·5	20·8	17·2	16·1	12·1	9·2
Varaždin..	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5·2	15·4	9·1	6·1	15·6	11·2	10·3	18·9	16·7	11·9	9·6	8·8
Gospić....	14·1	21·1	13·1	12·2	11·4	8·2	6·0	13·0	7·1	3·7	15·5	9·8	10·0	12·0	7·9	15·3	16·8	16·2	15·8	15·1	14·6
Senj......	17·2	27·2	21·7	12·3	13·2	10·8	11·0	19·0	14·4	10·3	23·4	17·2	11·8	18·2	14·7	10·5	21·2	15·1	10·6	20·7	15·0

* Rakovac kod Karlovca.

INOSTRANE POSTAJE.

Toplina u 7 satih u jutro.

Mjesto	16. ruj.	17. ruj.	18. ruj.	19. ruj.	20. ruj.	21. ruj.	22. ruj.
Beč..........	17·9	11·9	8·1	3·9	11·1	11·6	8·5
Budim........	19·8	13·2	8·6	4·9	5·7	12·4	11·7
Carigrad......	17·8	20·7	—	—	—	—	—
Florencija	21·0	20·0	15·0	16·0	17·0	17·0	17·0
Krakov	15·0	10·4	5·8	5·4	9·8	9·0	6·6
Kodanj	12·7	9·5	8·6	—	—	6·3	—
Lavov	14·7	11·6	8·2	4·2	7·7	9·4	10·8
Moskva	—	—	0·2	3·1	7·4	2·6	5·0

Mjesto	16. ruj.	17. rul.	18. ruj.	19. ruj.	20. ruj.	21. ruj.	22. ruj.
Napulj........	25·0	26·0	20·0	19.0	22·0	22·0	25·0
Palermo	25·0	26·0	26·0	27·0	27·0	22·0	29·0
Paris	12·3	—	19·0	—	—	9·2	—
Petrograd	—	3·0	4·4	4·8	2·6	3·0	1·4
Prag..........	13·6	10·1	6·2	5·7	9·9	9·5	7·1
Rim	18·5	20·9	17·6	16·6	—	18·1	24·0
Stockholm	—	—	6·6	3·2	4·2	—	3·2
Trst	21·2	16·2	13·0	12·3	13·4	16·0	18·4

DOPISNICA UREDNIČTVA.

— P. N. *Liepo uredjena soba s izgledom na ulicu i posebnim ulazom iznajmljuje se od 1. listopada u prvom katu, u dugoj ulici broj 786.* —

Izvolite se onamo potrudit te ako nije za Vas, preporučite ju Vašim znancem.

— *G. D. A.* Molimo Vas, da nam uslišite molbu.

— *Gospodin D. J.* Priznajemo Vaš razlog.

— *Humoristički List.* Petoga broja neprimismo. Molimo, da ga pošaljete u naš stan.

— *G. G. P. Biograd.* Primismo sve, te ćemo počet s jednim od prvih brojeva.

DOPISNICA ODPRAVNIČTVA.

— *Gg. G. K.; N. B.* Primismo u redu. —

— *G. Slavoljub Bujanović.* Oprostite. Pometnja nehotična. Izpravismo ju.

☛ **Molimo sve naše predplatnike, da nam čim prije pošalju i dužnu i tekuću predplatu za budući četvrt, da u pošiljanju lista nenastane pometnja.**

☛ **Molimo takodjer, da nam se i sve promjene adresa pravodobno jave.**

Zaključak uredničtva 27. rujna.

Uredničtvo i odpravničtvo

„HRVATSKOG SVJETOZORA"

nalazi se na Zrinjskom trgu br. 1008. u drugom katu. Molimo, da se sva pisma, novci i pošiljke onamo odpremaju.

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović.** Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI
SVJETOZOR.
LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.
UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.
Broj 15. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 7. listopada 1877. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga I.

NAJVAŽNIJI BUGARSKI GRADOVI

S NARODNO-HISTORIJSKOGA, GEOGRAFSKOGA I STRATEGIČKOGA GLEDIŠTA.

(Konac.)

15. Odrin, Drinopolje, Jedrena, (Hadrianopolis i Adrianopolis, turski Edrené i Edirné), do danas druga prestolnica turskih sultana od godine 1453., a od 1365. do 1453. prestolnica turska nakon odlazka sultana iz Bruse. I poradi položaja i blizine carigradske Odrin je najvažniji grad onkraj Balkana. Odrin leži na največoj rieci onkraj Balkana, na Marici, (kod starih Hebrus, Turkom Meridže-su), koja ima vrelo na Rylu. Kod Odrina utiče na lievoj obali sa sjevera u Maricu znamenita rieka Tundža, a sa zapadno-južne izpod Rudape (Rhodope) planine izviruć, utiče u Maricu Arda s desne obale naprama Odrinu. Tako na trima riekama posred liepe i bogate poljane naokolo prostire se Odrin velevažni i prečesto napastovani, jer zamamljivi grad. Tundža svojom dolinom od Šipke klanca obogaćuje i Odrin i Carigrad. Tu su one zlatne i ružičaste doline i poljane. Odrin je 28 milja odaljen od Carigrada i spojen s njim željeznicom. Riekom Maricom stoji u neposrednu savezu sa egejskim morem i iztokom kroz Enos grad i pristanište kod ušća Marice. Enos je pravom lukom Odrinu. S Balkanom ga veže Tundža rieka, a onda i Marica preko Plovdiva zajedno sa željeznicom do Tatar Pazardžika; na zapad pruža osim ceste liepu svezu i rieka Arda s dolinom. I tako je Odrin na sve strane grad zamjeran i puno važan. Poveća mjesta jesu u savezu. Kirk-Kilissa na iztoku; Dimotika i Usun-Köprü na jugo-iztoku na pritoku Marice Erkeneh-u; na zapadu Mustanly; a na sjevero-zapadu Haskiöi. Zapadno je gora Kurtköi 2269 m. (?) na jugo-zapadu Tašlik i Kodža-Jaila 4078 m. (?) visoka po Petermannu; napokon na sjeveru Derviš-tepe.

Odrin imadjaše prije 300.000 žitelja, a danas 90 do 130.000 najviše; dakle za dvie trećine skoro manje. Nada je, da će do pol milijuna doći broj žitelja, čim prestane turska vlast.

Stanovnici su osim muhamedanaca Bugari, Armeni i 20—30.000 Grka i Židova. Odrin ima do 40 džamija, 24 medresse (visoke! škole turske); 22 kupališta; krasan vodovod. Medju zgradami odlikuje se džamija Sultana Selima II. 1566.—74.; najljepša u svem turskom carstvu. Liep stari i novi dvorac (serai). Krasan most „Mihailov“ od grčkih careva još sazidan preko rieke Tundže. I Komnenov gaj bijaše kraj Tundže krasan. Trgovina je pako znatna; mnogo se zato zapadnika (Franaka) nalazi u Odrinu, kao i konzuli evropskih država. Ima tvornice za svilu, safijan, parfumerije, ružično ulje i drugi obrtâ. Odrin bijaše glavnim gradom thračkih Bessa i zvao se je Uzka-slama. Grci su mu mjesto toga imena radje nadjevali ime Orestee ili Orestias-a. Rimski car Hadrijan 117—138. povećao je i poljepšao Odrin, kao što je Filip makedonski Plovdiv, a car Konstantin Veliki Bizanc, te zato i dobi ime careva grada Hadrijanova — Hadrianopolis, što su Bugari i Slaveni pretvorili u Odrin, ili Jedrenu. Blizu Odrina porazише Gothi cara Valensa (364.—78.) godine 378. Kada su se Slaveni od 6. i 7. stoljeća počeli širiti po

LISTAK.

VESEO MOMAK.

SEOSKA POVIEST.

NORVEŽKI NAPISAO BJÖRNSTJERNE BJÖRNSON.

(Nastavak.)

„To je učinio jedan, koj mi ne želi dobro!“ reče Anders i bijaše vrlo nujan. On osiromaši te izgubi volju za radnju.

Na to se sliedećeg večera pojavi u njegovoj sobi Bard; Anders bijaše jur u krevetu; kad je unišao, poskoči ovaj:

„Što ćeš tu?“ pitaše ga, al ušuti za tim te zuraše unj. Bard oklievaše s odgovorom.

„Želim ti pomoći, Anderse, zlo ti je.“

„Tako mi je, kako si mi želio, Barde! odlazi, il neznam, da li ću se moć svladat!“

„Anderse, varaš se, ja želim. . . . “

„Barde, odlazi, il se smiluj višnji i meni i tebi!“

Bard zbilja postupi nekoliko koraka natrag i drkćućim glasom pitaše: „Želiš li imat sat, tad reci.“

„Idi Barde!„ vikaše drugi, — a sad nehti više Bard čekati, već ode zbilja.

Od dražbenog dana nemogaše Bard na ništa drugo mislit, no da je on sat dobio a ne Anders; rado bi mu ga bio dao, al slučaše, da ga Anders nebi uzeo. Kad se pak brat ženio a njega nepozvao, idjaše on tako blizu, da je mogao čut svatovsku glasbu te mišljaše, da i sam u nutra podje, — al se neuslobodi.

To bijaše zanj najgroznija noć, koju je doživio. Kašnje je čuo, da se bratu rodio sin. I on bijaše u crkvi, kad su krstili diete, al tako, da ga nemogaše brat viditi. Na to začu, da je Anders izgubio svoje novce u trgovini s konji, a malo za tim, da mu je jedina krava poginula — te osjeti gorku bol. Dugo on smišljaše, da podje k njemu. Dapače on bijaše već na putu i dodje dotle, da je kuću vidio. Nu sad izadje iž nje jedan, sad drugi, a sad stajaše opet Anders vani, da naciepa drvâ; dosta, vazda mu bijaše nešto na putu. Nu neke nedelje, pod zimu, bijaše opet u crkvi, a bijaše tu i Anders. Vidje ga, bijaše pobliedio i omršavio, nošaše još iste haljine, kako su zajedno stanovali, a bijahu sad stare i pokrpane. Tečajem propovjedi gledaše Anders na svećenika, a činjaše se Bardu, da mu je lice vedro i dobro, on mišljaše na lieta djetinstva te kako vrl tada bijaše. Bard sam izpoviedio se tog dana te se zavjetova u duši, da će se sad pomirit s bratom, ma bilo što god. Ta namjera prodje mu dušom onaj čas, kad se je usnami taknuo kaleža, pa kad je išao od žrtvenika, htio je umah k njemu poći i uzanj sjesti. Nu nesrećom sjedio je tu netko, a uzto negledaše ni brat naokolo. Poslje propovjedi bijaše takodjer zapriekâ, stiska bijaše prevelika, njegova žena uz njega, a š njom nebijaše on ni poznat. S toga mišljaše on, da je najbolje, poći k njemu u kuću i ondje š njim govorit. Kad je prispio večer, učini to. Bližaše se vratam kuće i prisluškivaše, i tu ču spomenut svoje ime. Bijaše žena, koja je rekla: „Bijaše danas kod izpovjedi, sjegurno je mislio na tebe.“ — „Na mene! ne, nemišljaše na mene, on misli samo na sebe.“

Na to šućahu obojica dugo, Bardu bilo vruće, prem je ledeni vjetar duvao.

Žena u nutri čistila je neku željeznu posudu, na ognjištu praskahu iskre, malo diete plakaše medjuto, — a tad ga zibaše Anders. Za čas sustavi se ona u radnji a on u zibanju, te reče:

balkanskom poluostrovu i preko Balkana mamio ih je krasan položaj s bogatstvom Odrina. Zato su se nebrojeni bojevi poradi Odrina medju Slaveni i raznimi narodi do današnjega dana vodili.

Godine 823. nalazimo bugarskoga vladara Omortaga (Mortagona) gdje podupire grčkog cara Mihaila 820—829. proti Slavenu vojvodi Thomi. Thomu potukoše kod Carigrada i pobjegla u Odrin nabiše na — kolac! Bugarski car Simeon veliki dva puta predobi 914. i 922. godine Odrin i tim pokaza put Bugarom, da im valja težiti za tim važnim mjestom.

Godine 1002. 15. augusta poplienio je Odrin bugarski car Samuel † 1014.

Kada su Latini-krstaši Grkom oteli Carigrad 1204. godine, trajaše silan rat izmedju njih, komu se pridružio i bugarski car Kalojan. Dne 15. aprila 1205. godine dodje do velike bitke kod Odrina. (Makušev: Istorija razyskanija v Slavjaneh — 1871. Varšava 153.) Godine 1230. mjeseca aprila potučen je car Theodor od bugarskoga cara Asjena, komu je pripala sva zemlja od Odrina uključivo do Drača na moru jadranskom to jest i Thrakija i Makedonija i Albanija. Bitka bijaše upravo kod sela Klokotnice na rieci Marici, nedaleko od Odrina.

Stanovnici Odrina grada pozvaše bugarskog cara Aleksandra na pomoć proti protucaru Kantakuzenu 1341. godine. Sve ovo učvršćivaše pravo i posjed Bugara do Odrina i u njem. Turski car sultan Murad I. el gazi (pobjedonosni) predobi 1360—61. i Hadrianopol — Odrin, a godine 1365. prenese stolicu iz Brusse u Maloj Aziji u Odrin. I tako sada skoro 100 godina bijaše Odrin prestolnicom turskom, do zauzeća Carigrada 1153. godine.

Još nam je dodati iz ovoga stoljeća, da je sjajnu svatbu obdržavao god. 1337. bugarski princ prestolnik Mihail s kćerju Andronika cara grčkoga.

Godine 1550 imadjahu Hrvati Dubrovčani naselbinu u Odrinu 30.000 ognjišta. Znak, kolika je po njih bila trgovačka važnost ondje. — Mir u Odrinu 1567. godine. Drugi mir u Odrinu 1829. 14. septembra, pošto je 20. augusta iste godine bio ruski general Dibić Zabalkanski zauzeo Odrin, od jako je velike znamenitosti. Posredovanjem Pruske, a sbog nenavisti Englezke i Francezke i jer Rusi nisu bili dovoljno spremni, da vojuju dalje i da Carigrad zauzmu, moradoše mir sklopiti. Turci su više dobili natrag, nego su se nadali. a Rusi su više popustili nego je Turska i Evropa mogla očekivati. Rusija je sve zarobljene zemlje i gradove Turskoj povratila. Prut sa Sulinom dunavskom je postao medjom izmedju oba carstva. Jedino u Kavkazkoj dobiše Rusi obalu crnoga mora od Kubana rieke do Riona i sv. Nikole tvrdjice s pašalikom Ahalzikom. Moldavska Vlaška i Srbija ostaše do danas pod nadgospodstvom turskim, a Grčku je morala Turska priznati kao samostalnu zemlju. Dordarele s Bosforom imaju biti slobodne i otvorene i Rusiji i svim državam do Crnoga mora. Rusija će bditi nad samovoljom Turske i štititi kršćane.

Uzprkos sjajnim uspjehom Rusije, mir je pokvario, dotično diplomacija, što su izvojevali generali i vojska. Bog bi dao, da nakon ovoga rata nebude tako.

Tiem smo prošli najvažnije bugarske gradove za poviest i budućnost. Oni već sada skoro svi imaju velik broj žitelja; a sve nam jamči za to, da će glede toga napredovati. Gradovi su gniezda i kućišta inteligencije i glavni faktori poviesti. U ovo petnaest gradova mogao je svaki pozorni čitatelj mapom u ruci proći veći i glavni dio bugarske geografije i poviesti, i tako se upoznati s tom slavenskom zanemarenom zemljom. Još bismo imali opisati vele važni grad Solun, (Thessolonik), poradi koga će biti velikih prepirka izmedju Slavena i Grka. Solun već od 551. godine manje više pripada Slavenom. Komu će u prvoj diobi Turske pripasti težko je naslućivati.

Solun je za Carigradom najvažniji grad, dapače u trgovačkom smislu i od Odrina važniji. Što je Trst našoj, to je Solun turskoj carevini, Marseille Francezkoj, a Odesa Rusiji.

Još dodajemo, da Bugari zauzimlju prostor do 4000 □ milje to jest do 4 trojedne kraljevine hrvatske, ili drugimi riečmi Sloveniju, Hrvatsku, Bosnu s Hercegovinom, Crnom gorom, sa starom i novom Srbijom. Bugara sviuh na svietu ima do šest milijuna, koliko i Hrvata i Srba zajedno. Po vjeri su ogromnom većinom pravoslavni iliti grčkog zakona. Do pol milijuna ima Bugara muhamedanskoga vjerozakona i nješto katolika s Pavličani i unijati jedva do 50.000. — Onkraj Balkana ine narodnosti izčezavaju pred bugarskom izmedju Dunava, Balkana, Crnoga mora i Timoka. — U Thraciji su do rieke Marice i Tundže i Odrina grada u pretežnoj većini, a tako i u Makedoniji do rieke Vardara i Ohridskoga jezera. Po jeziku pogranična mjesta i gradovi Bugara jesu: rieke Dunav, Timok, Sitnica, bieli Drim, Sava, Planina i rieka Devol; onda gradovi: Kastoria, Solun, Sjer (Seres), Drama, planina Rudope, Odrin i Dimotika Kir-Kilissa, dalje Samokov i Trnovo blizu crnoga mora nad Carigradom.

Dakle sva Makedonija osim obale i Thrakije, tako isto osim Carigrada i okolice, kako je bilo latinsko carstvo. Bedućda se strogo po narodnosti ni jedna država osnovati neda, za to južno od Odrina može lahko rieka Marica sačinjavati prirodnu

---

„Čini mi se, da vi obojica mislite jedan na drugoga, samo nećete o tom ništa čuti."

„Pusti to, govorimo o čem drugom!" reče Anders te usta, kao da će poći k vratam. Bard morao se sakrit u drvarnici; nu Anders stupi uprav onamo, da ponese sa sobom svežanj drva. Bard se skuči u kut te ga vidje jasno. Bijaše skinuo svoje otrošene svetčane haljine i obuko uniformu, što ju je iz rata donio. I Bard imadjaše takovu, nu oni si nekoč obećaše, da je neće nikad nosit, već ju sačuvat na uspomenu. Andersova bijaše sad iznošena, dapače jedva je pokrivala liepo njegovo tielo. Bard mišljaše na to — a u džepu tipkala mu ura. Anders podje k mjestu, gdje je bukovo drvo ležalo, nu u mjesto, da se umah natovari drvom, sustavi se razmišljajući, nasloni se na stienu te gledne k nebu, osutu sjajnimi zviezdami. Na to uzdahnu doboko te reče: Da, — da! Dragi bože, bože moj!" — Dok je Bard živio, čuo je taj uzdah; malne da nepade bratu oko vrata. Nu isti čas pljunu brat — i to ga sustavi. Anders uze na to svežanj drva te prodje tako blizu kraj Barda, da su mu grane takle lice te on osjetio bol.

Za stalno stajaše on još deset časaka na mjestu, dapače on nit neznadjaše, kad se udalji. Vrućina što ga prije posipala, sad je prošla u studen, da se sav treso. Kad bijaše vani, prizna si sam, da je prestrašljiv a da ide u nutra; za to se domisli drugomu. U kutu, gdje je sjedio, opazi kresalo, vrati se natrag te ga uze, bijaše tu i luči. Na to ode u staju, zatvori za sobom vrata pa izkresa vatru. Kad je luč gorila, podiže ju, da nadje čavao, na koji je običavo Anders za rana, kad je mlatio, objesit svietiljku. Na taj čavao objesi kobni zlatni sat, ugasi luč te se tad udalji. Lahkim srdcem, kao mladac odskače Bard sniegom.

Drugog dana začu, da je staja noćju izgorila. Odmah je shvatio, da nije u svojoj uzrujanosti sasma utrnuo luči te da je tako postao uzrokom vatre.

To ga tako dirnu, da je poput bolestnika ostao u krevetu, pjesmaricu metnuo na pokrivač te pjevao, da svi ljudi u kući mišljahu, Bard je poludio. Nu pod večer izadje; bijaše jasna mjesečina. Tiho se uputi na mjesto, gdje je staja stajala, stane u ogorini kopat i zbilja nadje grudu zlata — sat.

Držeć ga u ruci podje k bratu u kuću, moljaše ga za mir te mu htio sve izpripovjedat. Al kako se zbilo?

Neka djevojčica vidje ga kopat na garištu, nekoliko mladića, idućih na ples, vidilo ga u nedjelju na večer, kako je išao preko dvorišta Andersova, njegovi vlastiti ljudi poviedahu, kako se čudno drugi dan ponašao, — pa znajuć svi, kako si je s bratom ljut neprijatelj, prijaviše sve oblasti, koja odredi iztragu. Bard nijekaše sve. Nitko mu nemogaše zločina dokazat — nu sumnja osta na njem te se sad još manje mogaše približit bratu nego prije.

Anders mišljaše na brata, kad je staja gorila, — al nereče ništa. Kad ga vidje drugi dan unići blieda i nujna, mišljaše umah, „tjera ga savjest i žalba". Al za tako strašan čin nenadje on oproštenja. Kašnje sazna, da su ga vidli ljudi kod požara i drugi dan na garištu — i prem se iztragom nije ništa dokazalo, on ga za stalno držaše krivcem. Sastaše se obojica kod iztrage, Bard u dobrih, Anders u pokrpanih haljinah. Bard ga pogleda, kad je unišao, a taj pogled moljaše za oproštenje. Anders je to u duši slutio. Moli me, da ništa nerečem, što bi mu moglo škodit, mišljaše Anders; pa kad su ga pitali, dali misli, da mu je brat kadar što takova učiniti, reče glasno i odrješito „Ne!"

Od tog dana poda se Anders vinu i rakiji te stade nizko spadat. Al gore bijaše Bardu, prem nije pio. Jedva se ga moglo razpoznat

U to dodje ueke večeri siromašna neka žena u kuću Bardovu te ga moljaše, da podje š njom. Prepozna ju, bijaše žene njegova brata. Čudno mu

granicu na istoku prema Carigradu. Ako ima biti Carigrad odieljen od Bugarske, da bude poput Hamburga i Trsta sám s okolinom, onda obala egejskoga mora od ušća Marice i Enosa grada do Soluna i rieke Vistrice, koja sačinjava prirodnu medju izmedju Bugara i Grka; onda je planina Grammos, rieke Devol i crni i bieli Drim s ohridskim i maličkim jezerom uz Staru planinu do Prizrena i Kačanika, za tim rieka Sitnica. pritok Ibru do Mitrovice ili naprama Prištini. Dalje na jugu Srbije, prema Bugarskoj težko je opredieljiti bugarsku i srbsku medju do grada Niša i Pirota i rieke Timoka. — Ovakova bugarska imat će s tudjimi narodnostmi na medjah, bez kojih nije ni jedna država, sigurno do sedam milijuna stanovnika.

Ako li bi i Carigrad s Bugarskom spojen ostao i prediel od Odrina i Marice do Burgata na crnom moru, tada bi i preko 8 milijuna bila jaka Bugarska. — Tud kao i naprama Srbiji težko je opredieliti političku granicu bez povrede inih. Položaj Bugarska ima svakako skoro najljepši na svietu. Takvi su hrvatski prirodni saveznici.

Dr. Petar Tomić.

LAURA BEATRICA OLIVA MANCINI.

(Konac).

U Parmi napisa sonet u smrt poznatog liečnika Tommasina, u Milanu drugi „Idilskomu pjesniku Parinu,“ jer joj je okolica lombardske priestolnice na novo u pamet dozvala njegova djela. U Genovi pako, gdje se duže zadržala, nastaše druge pjesme nalikog sadržaja, a medju njimi niz soneta „Columbu“, „Napoleon I.“ i „Washintgon.“

Vrativ se u Napulj, posveti se opet sasma svojoj obitelji, gdje je u krugu svojih misli proživila sretne ako i kratke dane. U ljubavi svoga muža, u odgojivanju svoje djetce nadje ona sreću, što ju je prije tako slabo poznavala. Ona sama nazva svoje žiće rajem bez oblačka, te je ovjekovječila tu dobu svoga blaženstva mnogimi prekrasnimi i nježnimi pjesmami. Materinska ljubav cakli se u svoj svojoj veličini u tih plodovih.

U to dodje kobna godina 1848 sa svojom republikanskom burom, koja je za čas obavila i preobrazila Evropu. I u dražestnu Napulju podiže prevratna hydra stoglavo tielo, — a to sklonu pjesnicu, da ga čim prije ostavi. Laurin suprug, koj bijaše tad zastupnikom u parlamentu, jedva se težkom mukom spasio od zatvora biegom sa svojom obitelju u Turin, gdje ga liepo primiše. Laurina majka i njezin ljubimac brat podjoše za njimi u progonstvo.

U Piemontu boraše se ona bez straha u svojih pjesmotvorih za slobodu i pravo, za kojimi je čeznula ciela Italija, — a dva put dodje tako daleko, da je imala i tiskovne parnice. Nu to nemogaše nje zastrašit. Bez straha slavljaše ona u vatrenih stihovih junake, koji za domovinu krv lievahu. U ono doba nastaše njezini neumrli pjesmotvori „Italia sulla tomba di Gioberti“, „A generale Pepe“, „A Superga“ i „Uhvaćeni golub.“ Uspjeh i popularnost njihova bijaše bez primjera. Nevalja ipak mislit, da bijahu ti pjesmotvori metrikom uvjek klasični. Ali usuprot duboke misli, živo domoljublje i plemenit zanos bijahu takovi, da su se one malenkosti dale pregledat. Njezine rieči idjahu od srdca k srdcu, bijahu utješne i pobudne. A to bijaše njezina želja.

Nu nije Laura Beatrice samo svojimi stihovi radila za domovinu; njezina djela to svjedoče. Ona je pomagala siromakom, koji su rad nevolje rata ostali bez kruha, obskrbljivala ranjenike, uvadjala sirotišta za djetcu, nadarivala škole. A sama nije imala mnogo; nu je radje sebi otrgavala, neg da drugi odskudievaju. Posred te vreve po drugi put se navrati u njezin tihi dom bliedi angjeo smrti te joj iztrgne lednom rukom jednog od njezinih ljubimaca. Duboko ranjena neizmjernim gubitkom, sabra sva svoja čuvstva u melanholičku pjesan: „Duši moga djeteta.“ Mamiani je nazvao tu odu majstorskim djelom. Malo za tim uznese joj se duh u pjevu. „Toskani!“ Što je ona tu želila i čemu se nadala skoro se obistinilo. Hrabrošću Garibalda i uvidjavnošću Viktora Emanuela sjedini se Italija!

Proljeća 1860. odmah iza pada burbonstva vrati se ona u Napulj. Gradjanstvo mal da je nenošaše na rukuh. Kad je Viktor Emanuel ulazio, pozdravi ga odom kao osloboditelja izpod jarma. Kada je pako 5. lipnja 1861. umro Cavour, zaplače ona nenijom „U smrt Cavourovu“, jednom od najboljih svojih pjesama.

Laura Beatrica nebijaše se još ni uredila u Napulju, kad joj pozvaše muža za ministra pravde u Turin. Ta ju okolnost prisili opet zamienit boravište. Nu boravak u hladnu Piemontu bijaše kratkotrajan, jer kad se parlament preselio u Firenzu, podje i Laura onamo sa svojimi. Kako se stvari razvijahu, često ju prinukaše, da se lati svog pjesničkog pera. Ponajprije posveti svomu uzoru, neumrlom Leopardu prekrasnu odu, koju položi kao zadnji znak štovanja na grobnicu pokojnika. Tad opjeva u sonetnom viencu prvu taljansku izložbu umjetnina u Firenzi i pokaza tim znamenit i fin artistički talenat. Na dalje opjeva slavne dane Calatasima, Melazza, Padove i sažali još neoslobodjene Mletke u pievu „La Colomba di San Marco“. Napokon stvori svoj „Canto del Pescatore“, ribarsku pjesmu, bez dvojbe najveći triumf svoga genija. Medju svimi njezinimi pjes-

---

se vidlo te ju pitaše: dali je možda Anders bolestan. Žena se razplače. „Ah“, reče ona „već leži evo treći dan u silnoj groznici, a danas mu se snilo, da bi ozdravio, kad bi samo još jednom s tobom govorio.“

Bard se obuče te podje š njom. Putem negovorahu ni riečce. S prozora Andersove kući titraše slab trak svjetla, titraše i izčezavaše; oni mu se bližahu — al u sniegu nebijaše staze. Kad je Bard stupio u kuću, čudna ga neka duha snadje, mal da se neonesviesti. Malo diete sjedjaše uz ognjište te se hranilo uglevljem, bijaše u licu posve crno, al se umah nasmieši te pokaza biele zube. Nu na krevetu uz stienu ležaše Anders blied ko mrtvac, s vedrim i visokim čelom. Gledaše na unišavšeg brata. Bardova koljena zadrktaše, uze stolac, sjede k nogam bratovim te zaplače gorko. Bolestnik ga dugo gledaše šuteć. Napokon reče ženi, neka bi izašla, — nu Bard ju sustavi. I sad napokon započeše se braća razgovarat i pripoviedat od onog dana, kad ih sat razstavi, do danas, kad se ovako opet sastaše. Bard svrši svoje pripoviedanje tim, što izvuče iz džepa grudu zlata, koju je vazda sa sobom nosio. I tako uvidiše oba, da su kroz sva lieta medjusobno ljubili, a da se ni jedan dan sretnimi ćutili niesu.

Anders nereče mnogo, jer nemogaše; nu on pruži bratu ruku, a onaj ju zadrža u svojoj ruci. Bard neostavi više brata. Potraja sve kratko vrieme. „Ćutim, da mi je sad posve dobro“, reče nekog jutra Anders, „sada brate nećemo se više razdielit; sad ćemo ostat sretni kao u mladih danih.“ Al još istog dana umre.

Diete s ženom uze Bard k sebi. Bilo im kod njega dobro. Što braća medju sobom govorahu, prodre stiene i vrata. Sva okolina sazna to — i do skora posta Bard najuglednijim čovjekom kraja. Svi ga pozdravljahu kao čovjeka, koji je mnogo prepatio, al opet našao mir, — il kao znanca, koj se nakon duga odsuća povratio. To tješaše Barda, učini ga bogoljubnim i vrlim čovjekom, — pa kad je htio svim bit od velike koristi, posta stari desetnik — učiteljem. Čemu je djetcu najviše priučao, bijaše ljubav; on ju sam vršaše, da ga djetca ljubljahu kao otca i suigrača.

To bijaše poviest staroga učitelja, koja se toli uronila u Eyvindovu dušu, da mu posta i naukom i religijom. Učitelj posta zanj nekim nadričovjekom, prem je znao tako ljudski psovat i vikat. Eyvindu nebijaše moguće zamudit samo jednog posla, što mu ga učitelj dao, — a samo jedan pohvalni smiešak od njega, jednom pogladjena glavica iza dovršene radnje, razblažiše ga za čitav dan.

Najviše se vazda dojmilo djetce, kad bi učitelj iza dovršena pjevanja, rekao govor — a barem jednom na tjedan im priročitao nekoliko svojih stihova o ljubavi bližnjega. Kad bi prvi stih čitao, drktaše mu glas, prem ga je trideset već godinâ čitao. Djeca znadjahu već na pamet te stihove:

„Ljubi bližnjeg, milui ga liepo,
I negazi nogom ga sliepo
Ma ležo i na dnu praha:
Sve što se miče danju i noći
Podvrć se mora ljubavi moći;
Stoj už nju bez straha!“

Nije u tih stihovih mnogo, — al bijahu oni za djetcu i učitelja sve. Niže dolje u pjesmi bijaše kitica, koju nezaboravi nitko, jer ju je učitelj pozorno i po malo čitao:

„Mržnja natjera Kaina u bieg
A ljubav zanicka tęd njeg
Na dnu vlastita srdca!“

Pa kad bijaše pročitana ciela pjesma i on prošutio časak, tad bi ih pogledao i zaškiljio očmi: „Ustajte djetco, vi vilenjaci! i podjite kući liepo mirno; — podjite u redu, da vazda dobro o vami

mami ova je najsavršenija i najljubeznija. Laurina „Himna ratu“, koju bi rad vatrenosti težko pripisali ženi, doživi za nekoliko dana više naklada, jer bijaše u njoj sve, što je Italija tada velikog mislila, za čim je težila, sve što je narod ljubio, vjerovao, želio. Kad je general Fabrizi izdahnuo veliku svoju dušu, oplače ona njegovu smrt, jer je š njim izgubila vjerna prijatelja i druga svoga domoljublja. U tůrobnih odah proslavi Laura njegovu slavnu uspomenu, kao i onu braće Cairoli i principa Savojskog.

I slikajuć prirodu, stvori ona znamenitih stvari. Njezin pozdrav „Gaëti“ pun je prekrasnih crta južnih predjela i dokaz velikog povjestnog znanja. Ona neopisuje prisilno i bombastično, kako često Talijani, već vjerno i istinito. „Venezia libera“ za to je najbolji dokaz. Uz taj niz pjesmotvora napisa Laura još tragediju „Cola Rienzi“.

Medjutim pokaza se i u nje sve više ista bolest, kojoj podleže i njezin otac. Ona se nemogaše više dovinut radosti. Često jedva je mogla pretrpit grozne boli a sve to silno je djelovalo i na njezinu ćut. Njezin karakter promieni se. U mjesto prijašnje živahnosti javi se bezimena tuga, i ozbiljna melankolija. Liečnici konstatovaše otrovanu krv. Muze nemogahu više nesretnice za dulje vrieme utješit. Doduše još koj put se sabra te napisa odu „Majci braće Cairola“ i „Za domovinu umro“, Slavljaše ona još doduše posred štovatelja još koj to triumf, nu strune njezinoga žića bijahu već u duši neskladne te se javljahu u neobičnoj svjetskoj boli.

Bolestna pjesnica osta medjutim krasna i mladjahna. Uzprkos svim bolim osta ona mila, dražestna i dobra, ugodna u zabavi i fina u družtvu, u kom se nalažahu najslavnije osobnosti Italije. Tako nadodje godina 1866. Sad vidje oba svoja sina poći u rat, vanjštinom neslavan, al uspjehom povoljan. Briga za djetcu još više nahudi sve težoj bolesti. Po savjetu liečnika uputi se ona u morsku kupelj Ardenzu, al se tamo bolest tako pozlila, da se morala umah vratit te je i sama izgubila svaku nadu. Burne neke noći zapovjedi svojoj dvorkinji, da primakne krevet prozoru, da tako uzmogne vidit sitne zviezde te se njimi tješit. Uz to šaptaše ona dražestne stihove, što su ih njezini za njom pisali:

„Perchè tremola, mia stella romita
Perchè segui a brillar così ridente,
Mentre langue la mia poverra vita,
E appena fiso in te le luci spente?

„Forse tra poco nell' obblio sopita
Io dormirò sotterra efernamente
Tu seguirai pur come amor t' invita
Il tuo corso immortal diva e lucente.

„Ah dal limpido ciel, dove tu stai,
Di me talora nella queta sera
Favella a quei che tanto in terra amai!

„L' alma sorvolerà nella tua sfera,
Poi scenderà tra rugiadosi rai
Chi di me pensa a carezzar leggiera“.

Ljubeznoj brižljivoti Laurina muža i njezine djetce podje za rukom uzdržat ju još neko vrieme. U Firenzi proživi ona još dvie bolne godine. Slavlje, da vidi svoje pjesme sabrane i izdane pod naslovom: „Patria ed amore“ dodje prekasno a da bi ju bilo moglo razblažit. Svibnja 1869., malo pred samu smrt prenesoše nesretnicu u villu Niccolini, u prekrasan kraj na daleko Fiesola. I tu se činjaše, kao da će oporavit; nu prividni boljak bijaše samo zadnje titranje svjetla ove plemenite duše.

Uvjerena o skoroj smrti nadje pobude za nekoliko pjesama: „All' uccello noturno“, „Il dono delle viole“ i „Cvieću“. S pjesmom „Ricordati da me“ oprosti se od svog muža. Na 17. srpnja 1869. izdahnu. Italija izgubi svoju najznamenitiju pjesnicu.

Medjuto je knjiga „Patria ed amore“ izašla u brzo u pet izdanja. To je najbolji dokaz, koliko vriedi. Život Laure Beatrice pisalo je šest književnika, najbolji Terenzio grof Mamiani, njezin prijatelj.

Tko se danas svrati na San Miniato, opazit će medju mnogimi spomenici i jedan od najfinijeg mramora; na njem stoji pisano:

„Laura Beatrice Oliva Mancini“,

a pod tim njezina oprostna pjesma:

„Ricordati di me, quando s' imbruna
Il giorno e appar la prima stella in ciel,
O allor che splende la romita luna
E inspira il canto del notturno angel . . .

Ricordati di me, quando col fiore
Laura d' aprile parlerá d' amor
Quando piange una squilla il di che muore,
E punge un mesto affetto il tuo bel cor!

Ricordati di me, se nel mistero
„Tamo“ altra donna ti susurra undi.
Dimmi almeno, amor mio, uel tuo pensiero:
„Oh! un altra mai non m' amerà così“.

Laura Mancini može se svakako ubrojiti u red najduhovitijih i najplemenitijih žena, koje su ikad djelovale u kojem narodu. Sretna i zahvalna kći, uznosita pjesnica, vatrena domoljubka, brižna majka, spokojna mukotrpnica: to su oni stepeni, na kojih se uzpinjala čistim duhom u nebesa.

Sam stoji danas taljanski ministar pravosudja Stanislao Pasquale Mancini na vršku velikog slavlja, — al u duhu stoji uzanj i njegova plemenita žena, koja je domovinu nad sve ljubila i sve joj sile žrtvovala. To priznaje Italija.

A tko nebi ćutio otajne želje takovu ženu postavit uzorom? Tko nebi želio da i Hrvatskoj uzkrsne ne Laura Mancini, — bar jedan dio njezin!

Po „Litt. Corr.“

čujem, vi mali gegači, — i dodjite sutra opet, — il će bit zlo. Dodjite opet u vrieme i vi dječaci i vi djevojčice, bit ćemo marljivi!“

ČETVRTO POGLAVJE.

Eyvind postajaše sve većim te se imao skoro krizmati, nu on sam nije na to mislio. Čitaše i učaše u jutro, po danu obavljaše poslove — a igraše se u večer. S gorskih dvorova dolažaše svake zimske večeri mladež dolje sa svojimi saonami; po brežuljcih natrkivahu se djećaci i djevojčice ijučuć, vičuć i pjevajuć. Dolje u zaljevu bijaše led, a na njem snieg a na sniegu mjesečina. Kraj brežuljaka na jednoj se strani digla gola i crna pećina, na drugoj iglenjača šuma osuta sniegom. Pod stabaljem bijaše sve crno — pa negledahu rado ovamo, ako ih nebijaše više.

Po nedjeljah iza dovršene mise obično se sasta sva mladež ciele župe dolje na „Pladsenu“, koj posta njihovim stecištem od kad je Eyvind ponaraso. On si bijaše načinio dvoje saonice i od prištedjena novca kupio dva željezna okova te ih na njih metnuo. jer je težio za tim, da postane prvi od sklizača. Jedne saonice, male, nazva on „jezdilcem“, duge, veće „orijašem“. Sam bi se volio na „jezdilcu“ sklizat a pred sobom imat na krilu Māritu; „orijaša“ pako posudjevao bi te si steko tako ugled. Češće sklizahu se i odrasli na „orijašu“. Tad prirediše kod Eyvindovih roditelja kafu te plesahu u sobi.

Prvo, što Eyvind svakog jutra poduze, bijaše da pogleda, nije li mećava, pa kad vidje, da je nebo suro, il kad začu. da je s krova kapalo, tad bi se po malo obukao, kao da neima taj dan posla. Probudi li se pako, osobito nedjelje na ciču zimu i vedro jutro, — tad uze najbolje odielo a nikakvog posla, već podje samo k misi a pred podne čitaše katekizam. Tad ustade on iz kreveta kao vjetar, i tako se naglo obuće, kao da kuća gori. Čim prodje podne i prvi se dječak pokaza sa svojimi sklizaljkami, mašuć njimi nad glavom i ijučuć, da se je u gorah orilo, — i čim se tad pokazao za njim drugi i treći i četvrti i množtvo, tad odjezdi Eyvind s „jezdilcem“. On pohrli gore na brežuljak te se sustavi medj zadnjimi nadošljaci takvim ih klikom pozdravljajuć, da je jeka od stiene do stiene skakala te se u daljini izgubila!

Ogledavaše se on tad doduše za Māritom; nu kad bijaše ona tu, tad se manje brinuo za nju. Od neke vrsti priuke, koja je možda njoj bila znatnija no njemu, bježahu rado zajedno. Ni jedno se nesjeti, da bi moralo bit drugče; nu da li ona rano ili kasno otišla, da li je ona poslje sklizanja plesala ili ne, to bijaše njemu „sasma ravnodušno“. Ako je samo on bježao ili plesao, da ga je znoj probijao a lice mu gorilo kao vatra, to bijaše zadovoljan te sanjaše tad kašnje o svih jednako.

Nu nadodjoše božićni blagdani a obojica Eyvind i Mārita mogli su imat šestnajst il sedamnajst godina te su imali budućeg proljeća poći na krizmu. Četvrtog dana iza božića bijaše velika svetčanost na najvišem od gorskih dvorova, Nordistnenu, kod Māritina djeda, gdje je ona uzrasla i gdje joj još pred tri godine bila obećana takova svetčanost. I napokon morala se održat ove godine rieč. Bijaše polusvjetla, ne hladna noć bez zviezdâ; drugi je dan moralo kišit. Nešto lagani vjetar duvaše nad sniegom, koj se mjestimice nakupio, a mjestimice izčeznuo. Dvorovi ležahu poput težkih hrpâ na sried sniega, izgledahu poput crnih gromada, iz kojih se svjetlo blištaše preko njiva sad s jednog, a sad s drugog prozora. Na sviećah se moglo vidit, da ima u nutri mnogo posla.

(Nastavak sliedi.)

NARODNO KAZALIŠTE

U ZAGREBU.

I.

Stjepan, posljednji kralj bosanski. Drama u 5 čina od Mirka Bogovića. Kazalištna uprava doista je dobro uradila, te je nastajuću sezonu otvorila hrvatskom izvornom dramom: ta i onako bijaše tužbe da se malo gleda, kako bi se izvorni komadi prikazivali. Osim toga uprava je sve učinila. da se drama ova prikaže u dostojnom ruhu, nabavivši i nova odiela i dekoracije.

Stjepan je Bogovićev u nas već davno poznat, nu odkako je štampan (1857), prikazivan nebje, do li, kako nam se čini, u Biogradu. Tim je veća želja obuzela svakoga, da ga vidi. Evo u kratko čina. Stari bosanski kralj Tomo, da bi uzdržao državu svoju, zavjerio se je, da će Turčinu svake godine plaćati danak; on je prijatelj Turčinu ne od osvjedočenja, nego od nužde, pa kad mu nekim slučajem dopade rukû Mehmed II. car turski, koga uloviše plemići bosanski kano uhodu, pušta ga kralj Tomo kano prijatelja na slobodu. To razjari bosanske plemiće — protivnike Turkom, a najviše plane Stjepan, Tomin naravni sin; ovaj se uroti sa stricem si Radivojem, koji hoće da otme bratu Tomi krunu, te pošto su podkupili stražu, ubiju kralja Tomu. Stjepan odpremi sada strica Radivoja na sigurno mjesto, sam se pako okruni bosanskom krunom. Nu zamalo kraljevà: Turci provale u Bosnu, tobož kano zaštitnici Tominoj udovi, i pošto su pobili Stjepanovu vojsku, ulove njega s nekoliko plemića. Stjepan pogiba od ruke Mehmedove.

Pjesnik je dobro orisao dobu propasti Bosne (1463.) vješto je prikazao razne stranke i spletke, i dobro motivirao sudbinu raztrovane države. Nećemo ovdje iztraživati, da li je nuždno da Stjepan postane otcoubijcem, a Mehmed da Stjepana ubije; propuštamo pitati, čemu li se Radivoj svomu nećaku onako silno grozi, pak napokon pjesnik na onu silnu halabuku, koju taj Radivoj podiže, kasnije zaboravlja, ili bolje govoreć, neima zgode, da je se sjeti — to su principielne stvari te se nemogu ovako na kratko obavit.

O igri nam je spomenut da je bila vrstna. Ako uzmemo liepi broj od 27 glumaca, što no jih zahtieva ovaj komad, možemo sa skupnom igrom biti posvema zadovoljni. Dakako da su glavne uloge bile u dobrih rukû te je osobito g. Mandrović imao prilike da se izkaže, a obćinstvo je to na mnogih mjestih i priznalo. Dobar bijaše i Tomo kralj g. Bana, a i gg. Sajević i Milan bijahu na svom mjestu; požalit moramo jedino, da je gospodjam ovaj put zbilja pomanjkalo zgode da podpuno razviju igru — nehoteći time reći da je pjesnik „Sjepana“ ovaj put manje galantan prema gospodjam!

II.

Operna sezona otvorena je 2. listopada s Verdijevim Krabuljnim plesom ili kako gospodin prevodilac libreta I. T. veli „Čudivski ples“, što nam se otvoreno veleć ne mili. Čin je u kratko ovaj. Rikardo grof Warwick, vladar bostonski (gospodin Kompit), ljubi potajno Amelju (gospodja Ferencijeva) ženu svog tajnika Renata, (gospodin Nolli). Proti njemu urote se Samuel i Tom (gg. Kratochvil i Anton) jer im je krivicu nanio. Blizu Bostona ima vračarica Ulrika (gospodja Lesićka) koju moli Amelija da joj dade liek proti ljubavi, a vladar preobučen kao ribar dade si sreću gatat i čuje da će od ruke svog prijatelja umrieti. Trava proti ljubavi raste na stratištu a Amelija dolazi u pô noći onamo po nju, te se tu sastane s Rikardom. Tu ih zateče Renato i nepoznav si žene spasi Rikarda komu se bližaju urotnici, te mu obeća, da će nepoznanu gospoju odvest u grad ne glednuv je. Medjuto dodju urotnici, žena skine koprenu i Renato vidi, da je prevaren. On se sjedinjuje s urotnici i i drugog dana na krabuljnu plesu ubija Rikarda, pošto mu je izdao njegovu masku paž Oskar (gdja Grbićka).

Opera je puna efekta, glasba krasna i umiljata. S predstavom na našem kazalištu možemo bit u cielosti dosta zadovoljni nu u potankosti imali bi joj mnogo prigovoriti. Prije svega. nas nemože zadovoljit gosp. Kompit, koj bi možda s uspjehom pjevao mornara Silvana al ne guvernera. Njegovo je pjevanje tako krivo, igra mu tako nedostatna, da radje negovorimo o tom. A Rikardo je duša ciele opere! Gdja. Ferencijeva pjevala je dobro nu s naporom. O mogućoj zamjeni na ročištu nije nas mogla uvjerit njezina osoba. Najvrstniji bijaše gospodin Nolli, a isto tako i gg. Kratochvil i Anton. Gdja Lesićka kao da je stvorena za Ulriku, samo nam se čini, da je masku ipak pretjerala, jer je nalikovala Indijanki. Gdja. Grbićeva bila je kao paž vrlo umiljata. Sborovi bijahu dobri.

Nekoje osebine u prevodu libreta kao na pr. zvieždjem mjesto zviezdami, narod hametom grne, pjevuljit, zaveži mjesto šuti, stihovi:

„Bježi onim bo klisurskim nogostupom
Stope se javljaju lupom,
Urotnici dolaze hupom,

nemile nam se ni malo.

CAMPO SANTO U PIZI.

NAPISAO

EMILIO CASTELAR.

(Konac).

Nu smrt ih neusliša, ona se uklanja onim, koji si ju žele, a kosi one, koji na nju nemisle. Tamo stupa ona sa svojom kosom u ljubezni gaj, gdje u sjeni dvoje ljubeznika počiva, s uzhitom se gleda i okruženo cviećem i bogovi ljubavi sluša pjesmu trubadura, koji slavi slasti ljubavi. Na briegu tamo mole pokornici za sve; i baš tamo dolje umiru svi, kraljevi, plemići, paži, biskupi. Njihove duše primaju sad angjeli a sad vragovi rugajući im se i providjeni šišmiševimi krili, vidi se, doba redovničtva primiče se kraju. Duše, što ih vragovi dobivaju, su redovničke. A kraj te freske nalazi se kao postupak sudnji dan i pakao.

Duboko dira i u Sixtinskoj kapeli srdjba Isusova, blaga sućut i molba Marijina, muka prokletnika, blaženstvo rajnika. Salomo, dižuć se iz groba, tresuć s očiju prašinu stoljeća i neznajuć, dali će se uzpet gore u nebesa ili saći dolje u pakao; — genij osvete, vukuć za sobom u vječnu tminu redovnika, koj se otajno pomiešao medju blažene; — i genij milosrdja, vodeći u nebu mladića, koj je već medju prokletnike dospio; — žena, šireća ruke na rubu vječnosti i starac, krećuć se k Isusu, da mu izpovjedi svoja djela te ga za milost zamoli, — i angjeo čuvar posred slike, neizmjernom bolju obuzet, koj gleda svojimi velikimi i izrazitimi očmi, punimi burom misli, kako padaju duše, koje je badava nastojao na svietu spasit od srdjbe božje, te ih svojimi krili zakrilit od grieha, poput katarakta jeda u pakao, u more raztaljena jeda: sve je to strašna epopeja strahote i bezutješnosti, te se u istinu čini, kao da je u tih grobnicah, u tom utočištu smrti. u tih suhih, ukočenih i hladnih figurah predočen zadnji dan svieta.

Pa ipak vidi se na tih figurah svih tih slika, da je doba misticizma prošlo, a da nije još svanulo doba renesanse. Iz nekih od tih nebrojenih slika na stienah prodire idealizam Fra Angelica ili naturalizam Buonarotta. Poviest čovječanstva vječna je borba medju misli i jestvom. U tih se slika razpoznaje, da se ideja sakriva, al da se narav još nebudi. Mistični duh izumire, nu na njegovo mjesto nesjede još štovanje ljudskoga organizma, čim su se umjetnici renesanse, slikari i kipari, tako visoko podigli. Mihalj Angjelo baci se na neku lješinu takovom pohlepom kao hiena, te ju razkomada i prouči tako, da mu je kost za kostju ostala u pameti. On stavi studij golotinje nad sve, uprav kao da si je preduzeo čovjeka natrag odvesti u nevinost raja. U srednjem vieku bijaše anatomija zabranjena. Ubogi umjetnici četrnajstog i petnajstog vieka nemogahu proučat ljudskoga tiela; njihove su figure umotane u platno kao u vreće il mrtvačku odoru. Čovjek previše misli na svoj grieh te gleda sumnjivo svoje tielo, vječnu tu sablast grieha. Nu uzprkos propadanju, opaža se, da se u njem radja nova misao. Figure pizanskog groblja sumračni su likovi, bića stojeća nestalno na granici dvih epoka. Nu to se vazda zbiva u poviesti čovjeka, da je na to proklet, pokopat polovinu svojih misli i polovinu svojih najmilijih želja u teku vremena. Tako zaostaje po malo vazda bolji dio njegova bića, nevinost djetinstva, strast mladosti, vjera kolievke. Iznemogao i svladan spadne na hrpicu iluzija, da ga njegovi baštinici nogom turnu, u grob ga bace i isti herkulski bezkrajni posao na novo započmu, bez prestanka istu tragediju nastave.

Mislite li možda, da je smrt stanka? nevjerovah nikad na to; bio bi drugče svemir stvoren za propast; bog bi bio djetetom, koje je stvorilo kućaricu od kartâ, da se tomu poveseli, kako će

RAZGLED PO SVIETU.

I. HRVATSKA.

— Odkad se sabor razišao, naš se javni život prilično uspavao. Drže se u nekih podžupanijah podžupanijske skupštine, sjena onih nekoč sjajnih sastanaka, gdje se caklio naš čitav javni život.

— Riečko pitanje zaspalo je opet sasma. Gospodin Tisza odredio je iztragu, to je sve što čusmo; nu pitanja kao ovo, običaju se drugdje vrlo brzo riešavat, a zar će se ovdje s toga oklievat, jer je povriedjen hrvatski barjak? Zbude li se to, bit će već prilike, da se vrati žao za sramotu.

II. INOZEMNI SLAVENI.

— **Rusija**. S bojišta nejavljaju od zadnjih osam dana nikakovih važnijih viesti. Bilo je doduše pomanjih okršaja, nu nisu od nikakove važnosti.

Na Balkanu je pao snieg, — a u podunavlju silna kiša, znaci skore zime. Rusija će morat na skoro odlučit što misli i kani. Vele, da je naručila u Holandiji željezne kućarice za zimovišta. Generala Totlebena imenovali su načelnikom glavnog štopa vojske rumunjskog kneza, a Zator pošo je na drugo mjesto.

— Iz Petrograda nam javljaju sliedeće: Pred Plevnom 2. listopada. Jučer i danas razgledao je veliki knez Nikola sa knezom Karlom i generalom Totlebenom sve ruske i rumunjske prednje pozicie i baterije. Sve su rusko-rumunjske radnje za približenje k Plevni daleko doprle. Turci neodgovaraju na našu vatru. Drugdje je posvuda mir.

Iz Azije neima nikakovih viesti.

— **Srbija**. Dobar mjesec navješćuju već sve novine, da će Srbija poći u rat — i označuju rok do roka, kad će započet operacija. Nu svi su ih rokovi do sad izdali. Mi u akciju nevjerujemo.

III. AUSTRO-UGARSKA MONARKIJA.

— **Beč**. Gospodin knez Auersperg dao je na ime ministarstva odgovor na interpelaciju, stavljenu u carevinskom vieću. Istodobno je i gospodin Tisza odgovorio u ugarskom saboru na onaj niz interpelacija. Kako po običaju, tako i ovaj put čuli su interpelanti vrlo mnogo krasnih i pustih fraza, a znadu koliko su i prije znali. „Mi branimo državne interese to ćemo ih i na dalje branit; bez nas se neće ništa odlučit". To je sok svega.

— **Pešta**. Iz Erdelja se javlja, da su ondje odkrili veliku urotu i zaustavili na nekih mjestih više sanduka pušaka, olova i fesova. Sve to da je neki nepoznati gospodin iz Beča slao u Erdelj, gdje se imala na 28. rujna sastat četa od 5000 momaka, oboružat se i preći u Rumunjsku, ondje razorit željeznice, da nebi mogli Rusi dobit pojačanja ni hrane i napokon se sjedinit s turskom jednom četom, koja je imala doći preko Dunava. Ovaj cieli plan da su zasnovali u Beču englezki saborski zastupnik Butler Johnstone, Midhat Paša i Klapka. Doista liepi trifolium. Koliko je na stvari istine nezna se, al Klapka već taji. Stvar je podpuno osujećena. Što god bilo, svakako je samo posljedica turskih demonstracija po Ugarskoj; a tu veleizdajničku urotu prouzročila je time možda i nehotice i vlada sama. Hvala liepa!

IV. ROMANSKI NARODI.

— **Franceska**. Thiersov manifest narodu francezkomu nije promašio svrhe, jer kako javljaju novine svigdje uzpostavljeni su republikanski kandidati velikom većinom birača. Prvo izborno vrieme minulo je posve uredno i mirno. Vlada medjutim napinje sve sile i upotrebljava sva sredstva, da protura svoje kandidate. Tako su izdali ministri nalog svojim činovnikom, da moraju glasovat za vladine kandidate. Listina tih službenih kandidata već je gotova a ima medju njimi tako okorjelih bonapartista (Hausman), da se vidi, kud šiba ciela današnja struja.

— **Talijanska**. U taljanskom ministarstvu došlo je do razdora medju ministrom nuturnjih posala Nicoterrom, ministrom pravosudja Mancinijem i još jednim članom kabineta; te se pogovara, da bi ova dva posljedna odstupila. Nicoterra je napredovao u reakcionarstvu.

— Mnogo se govori danas i piše o budućem izboru pape. Pripravljaju se za taj slučaj i vatikan i vanjske države, jer o tom neima dvojbe, da će Pio IX. još kratko vremena živit. Papa je s toga izdao bulu na svog kardinala-komornika Peccija, kojom mu dozvoljava, da smije odmah sazvat konklave po njegovoj smrti i preuzet izbor novog pape i nečekajući dok bi strani kardinali došli i države koje imaju pravo uložit svoj veto poslale poslanike.

— **Španjolska**. Kralj Alfonzo zaručio se sa svojom kuzinom principkinjom Mariom de la Mercedes Montpensier. Svatba će bit u veljači.

V. GERMANSKI NARODI.

— **Njemačka**. Predsjednik taljanskog parlamenta, Crispi, bio je nedavno u Berlinu, gdje su mu ostentativno izkazivali takove časti, da čitavo njegovo boravljenje ondje dobiva i politički karakter. Naročito se misli, da je tim utvrdjen njemačko-taljanski savez za sve slučaje.

— **Englezka**. Gladstone rekao je ovih dana u Nottinghamu govor u kom je izrazio svoje simpatije današnjem držanju republikanske stranke u Francezkoj te joj zaželio pobjedu. Cieli meeting na to oduševljeno izrazio privrženost republikanskoj Francezkoj. Gospoda Mac Mahon, Broglie-Fourtou neka neproćuju toga.

— **Holandezka**. Ministarstvo podnielo je kralju demisiju, jer mu je komora votirala nepovjerenje.

— **Danska**. Sabor otvoren je 1. listopada bez priestolnog govora te mu predložen proračun.

VI. INORODNI EVROPSKI NARODI.

— **Turska**. Borba Turske proti navalam Rusije može se u istinu nazvat heroičkom, jer ako i nisu turske glave i turski novci koji kreću cielom obranom, a to je vojnički materijal, momčad upravo biesno-hrabra. Priznavaju to i Rusi. — Medjutim u Bugarskoj najliberalniji turski državnik Vefik Paša, prije predsjednik „turske komore" vješa Bugare svaki dan na stotine, jer su se predali Rusom. Za to neima ni diplomacija ni čitav sviet uha da čuje grozni vapaj nevinih žrtava. Toga nečuju ni nevide plemeniti Magjari!

— „Havasova korespondencija" javlja: Reuf paša imenovan je zapovjednikom balkanske vojske, te je stigao u Šipku. Sulejman paša imenovan je zapovjednikom vojske podunavske i prispio je u Razgrad. Mehmed Ali paša odazvan je natrag.

---

ju opet porušiti. Biljka je kao i zemlja, govedo i ovca kao biljka. Nevidivi stvorovi, što ih zovemo smrću ili ničim, uništuju nas; u svjetskom redu neki su stvorovi samo za to tuj, da unište druge. Svemir je velik polip s neizmjernim želudcem il uzmemo li klasičniju sliku, odar, nad kojim gore sunce kao posmrtna baklja a sudbina se diže kao vječna statua. Neki se rode strpni, jer imadu vrlo vodenu krv, drugi kao junaci, jer imadu zdravu krv, treći kao učenjaci, jer imadu mnogo jeda — a četvrti kao pjesnici, jer imadu vrlo uzburkane živce; — nu svi ti umiru s istih razloga i živu dotle, dok im potraje utroba, srdce, mozak, hrbtenica, dok napokon svi u ništ neizčeznu. Što mi smatramo kriepošću ili griehom, to su nagnuća našeg organizma; što zovemo vjerom, nešto manje krvi u žilah ili nešto manje jeda u jetrih il nekoliko atoma pranika (fosfora) manje u moždjanih; što neumrlošću zovemo, to je iluzija; istinita i stalna nevina ničesa no smrt. A poviest ljudi niz je sjenkastih slika, koje letaju poput šišmiša medju danom i noći, dok napokon sve, jedna za drugom propadnu u onom tamnom, praznom i bezmjernom jazu, što ga zovemo ništ, jedinoj atmosferi svemira.

Al ne, ne! Nemogu toga vjerovat! Ljudska zloba nemože dotle dotjerat, da u mojoj duši utrne il potamni božanske istine! Oddieljujem smrt od bezsmrtnosti, kao što dielim dobro od zloga: vjerujem u boga i da ću ga u drugom, boljem svietu gledat. ostavit ću tielo na zemlji kao oklop, koj me steže, da dovršim bezkrajni uzlet onamo, gdje se sjaji vječno svjetlo. Istina je, da nastaje smrt, al je i istina, da ima i duše. Proti jestvu, koje me kani u željezni stistnut plašt, imadem vatru misli, a proti fatalizmu, koj me želi sapet u okove imadem moć slobode! Poviest je uzkrsnuće; bar bari zakopaše stare grčke statue, i gle, oživiše na groblju opet te dozivlju u život. Cjelovi svojih hladnih mramornih usana bezsmrtne rodove umjetnika. Italija bijaše mrtva poput šulije; svaka generacija baci na njezino tielo slog zemlje i uplete cvietak u samrtan joj vienac, — i Italija je opet uzkrsnula.

Na grobljih ćutim se vazda bližim bezsmrtnosti; još bližim joj se ćutim u tom pizanskom Campo Santu, gdje teče toli bujni život, i gdje živi toliko bezsmrtnih bića, iz kojih svih oduševljenje a tim bezsmrtnost prodire, kao što iz dubova stoljetnih hrastova, gdje sve zuji od pčela, med teče.

Skoro, da i neopazih, smračilo se. Grobar dovrši svoj posao i pospravi lopate. Nadzornik mi se približi te me sjeti na odlazak. Nu ja ga nastojah sklonut, neka bi me još jadan sat pustio tu u noći i tami. Htijah se udubit u žalostne misli ništavila, htijah tu unapred okusit tišinu vječnoga mira i pregledat grobnice, gdje leže tolike generacije u zaboravnosti. Ostah naslonjen o neki spomenik, glavom prislonjenom o mramorni stup arkada a očmi motreć sliku smrti i čudo srednjega dana, što ga posljednji sierak sumraka razsvietljivaše. Očekivah još dublji melankolički utisak, što će ga na mene učinit noć. Al mjesto toga dodje sveži zefir, da me probudi iz mukla snatrenja. Svibanjski cvieteći otvoriše glavice, do onda od dnevne vrućine zatvorene; fin, opojan, životan duh razprostrani se zrakom; kriesnice počeše poput zviezda letat medju grobovi i sjenom samostana; pun mjesec pomoli na obzorju lice, veličajno u etru plivajuć a svojimi traci razsvietljiva pročelja spomenika, — a slavulj biljisaše na gustih granah visokih cipresa ljubeznu pjesmu kao serenadu mrtvim i molitvu k nebu!

M. G.

KONAC.

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Narodni zastupnik g. Fran Folnegović vjenčao se 30 rujna kod sv. Ane blizu Jaske s gospodičnom Sidonijom Korenićevom, učiteljkom. Vjenčao ih župnik Majcenić, kumovali su predsjednik sabora g. Krestić i sveučilištni profesor g. Brusina, a djeverovao je g. sveuč. profesor Dr. Pliverić.

NARAVOSLOVJE.

— Mjeseca lipnja poslali su Rusi A. Trapeznikov i grof A. E. Komarovski pod zapovjedničtvom kapetana Dahla iz Lübecka parobrod, da traži morski put u Sibiriju kroz ušće rieke Oba. Kako sad javljaju moskovske novine, stigao je parobrod 9. kolovoza (po novom) karsko more, prodje 14. kolovoza uz Bieli-Ostrov, udje 13 rujna iz Oba u Irtiš a 14. rujna prispi u Demajnsk, 350 vrsta od Tobolska, odavle morao je parobrod rad nizke vode vrlo lagano ići te je istom 21. rujna prispio sretno s tovarom u Tobolsk. To je prvi brod. koj je iz Evrope prispio u Tobolsk.

GOSPODARSTVO i ŠUMARSTVO.

U Gadesby-u, u Englezkoj, prodali su nedavno 21 komad krava i volova glasovite shorthorn (kratkoroge)-pasmine za ukupno 11.026 a 6 bikova za ukupno 2657 Guinea, (1 guinea = 10 f.) ukupno su dakle dobili 13.683 guinee, ili za komad popreko 574 guinee. Najskuplja bijaše krava za 2200. za tim za 1900. 1850; 1650 guinea.

PROMET I TRGOVINA.

— Austrijske željeznice bile su 30. lipnja o. g. 10 749 kilometra 922 metra duge.

STATISTIKA.

— Njemački, „Reichsauzeiger" priobćuje rezultat o razdieljenju pučanstva po brojenju od 1. prosinca 1875. Taj dan bijaše 2528 obćina. dotično mjesta, gdje je više od 2000 stanovnika stanovalo. Stanovničtvo tih obćina, dakle „gradsko" stanovničtvo iznosilo je 16,667.172 duša ili 39% svega stanovničtva. Stanovničtvo mjesta izpod 2000 duša, „seosko" iznosilo je 26,070.188 ili 61%. Medju gornjimi obćinami bijaše 12 velegrada i to: Berlin sa 966.858, Hamburg s 264.675, Vratislava s 239.050, Draždjani sa 197.295, Monakov sa 193.024, Köln sa 135.371, Leipzig sa 127.387, Königsberg 122.636, Stuttgart sa 107.273, Hannover sa 106.677 Frankfurt a M sa 103.136 i Bremen sa 102.532 stanovnika. Ovi gradovi zajedno imali su 2,665.914 duša. Srednjih gradova do 20.000 duša bijaše 88 sa 3,487.857 duša; malih gradova do 5000 duša bijaše 593 s. 5,138.438 duša i napokon 1835 gradića do 2000 stan. sa 5,364.963 duše.

TVORNA UMJETNOST.

— G. Izidor Kršnjavi izložio je u knjižari Albrechta i Fiedlera opet novu, oveću sliku, koja predstavlja, kako nam vele, „sredovječnog učenjaka. Mnienja o toj slici su vrlo različita. — I gospodin Mašić izložio je starca sjedećeg bez košulje na krevetu i čitajućeg bibliju. —

— Gradsko zastupstvo rimsko zaključilo je izdat spomenu ploču Colonna, gdje je nekoč stanovao Petrarca, kad su ga krunili lovorom; — i malu kućaricu tik vatikana, gdje je stanovala Rafaelova Fornarina.

— Grad Pariz troši ove godine na gradjevine i liepe umjetnosti pet milijuna.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Kazalištne sezone 1875/76. prekoračena je subvencija narodnog kazališta u Zagrebu za 12932 f; odbivši aktivu sa 4750 f. 50 n., ostalo je deficita 8180 f. 50 novč. Prošle pak sezone 1876/77. prekoračena je subvencija za 8850 fr; odbivši aktivu sa 3137 f. 50 n. ostalo je deficita 5812 fr. 50. novč.

— Tragedija „Messalina" od Pietra Cosse nije uspjela na bečkom „Stadttheater".

— Vandevillsko kazalište u Parizu predstavilo je 20. rujna prvi put malu veselu igru u 1. činu: „Le premier Avril." (Prvi april.) od Onatrellesa (inače Ernest Lepine.) Etiene, mladi posjednik nekog grada u Pirenejih, prima u tom gradu u posjete svoga ujaka i njegovu kćerku Antoinettu, da im proda grad. On bi volio, da tu prodaju tako dovrši, kad bi ga Antoinetta htjela uzeti; i ona njega voli, al nema volje, da se uda te smatra rieč, da treba slabomu spolu podpore, pukom ludorijom. Pošto je upravo taj dan 1. april, to nudja u šali Etiene svojoj kuzini okladu, da neće moći noći probavit u udaljenom okrajku grada, a da nezove pomoći. Odvažna djevojka, privoli Antoinetta uz okladu, kojoj ima biti nagrada njezina ruka. I ona čeka poput samotna Georgesa Brovona u udaljenom pavillonu, što će se zbiti. — Medjuto klatare se u okolici dva prava razbojnika, koji začuše o bogatom posjetu u gradu te nastoje, kako bi mogli orobit goste. Antoinetta ih opazi s prozora i nešto predobljena njihovim liepim odielom, nešto u misli, da se to njoj kroji zanka, zove začudjene bandite, da dodju gore k njoj. I ona se š njima zabavlja najbolje volje, (ovaj je prizor prekrasan, vršak komada), dok se razbojnici zbilja neponesu kao pravi razbojnici te joj nezačepe usta i provale u druge sobe. Na sreću pribrza uslied vike drugarica Antoinettina te ju oslobodi. Djevojka hoće i na dalje uzdržat, i tek misao, da je život njezina otca i Etienna u pogibelji, sklone ju, da viče i izgubi okladu. Iza pozorišta padnu dva hitca i prijatelji se smiešeć približe; oni si utvaraju, da su prestrašili mladu djevojku te se nedadu uvjerit, da su razbojnici u kući. Ovi pako, čuvši pucanje, pobjegoše. Antoinetta se umekša i dade Etiennu ruku. — Ova šala vrlo je dobro izvedena te je obćinstvo zabavljala.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Prvoga listopada izdana je u Parizu knjiga Victora Hugona „Histoire d' un Crime" (Poviest jednog zločina.) To je poviest državnog prevrata od 2. prosinca 1851. a Victor Hugo napisa joj ovaj predgovor: „Ova je knjiga pisana u Bruselju pred 26 godina, prvih mjeseci moga progonstva. Započeta je 14. prosinca 1851., odmah iza došašća piščeva u Belgiju, te je dovršena 5. svibnja 1852., kao da je slučaj htio smrtni dan prvog Bonaparta označit odsudom drugoga. I slučaj bijaše, koji je, začvoriv mnoge poslove, brige i boli, otegnuo izdanje ove poviesti do ove čudnovate godine 1877. Dali je bilo u slučaju namjere, kad je istodobno pomiešao pripoviedanje negdanjih dogodjaja s dogodjaji od danas? Nećemo to uztvrdit. Kako već rekoh, pisana je ova poviest državnog prevrata rukom još toplom od borbe proti njemu. Prognanik posta umah povjestnikom. U svojoj pameti uze on taj zločin sa sobom i nedopusti, da se što od njega izgubi. Tako je nastala ova knjiga. U rukopisu od 1851. malo se što promienilo. On osta, što bijaše, prebogat potankostmi i živ, reko bih krvav od istinitosti. Pisac se nametnuo iztražnim sudcem; njegovi drugovi u borbi i u progonstvu svi su pred njim izpoviedali; k njihovu svjedočanstvu on je priložio svoje. Sad je prizvana poviest. Nek sudi. Božjom voljom bit će skoro dovršeno izdanje ove knjige. Nastavak i svršetak izaći će 2. prosinca. Dan je prikladan." Prva knjiga ovog Hugonovog djela razdieljena je na dva diela: Prvi dan: Zasjeda. Drugi dan: Borba.

Druga knjiga, koja će izać 2. prosinca, imat će tri diela: Treći dan: Krvoproliće. Četvrti dan: Pobjeda. Peti dan: Pad. Ovaj zadnji dio pripoviedat će poviest sedanskog dana.

— Jules Simon preuzeo je uredničtvo „Presse" a „Echo universell' prestao je izlazit.

— Urednik glasovitog svjetskog lista „Times-a" (Tajmsa), Delane, odstupio je, te je na njegovo mjesto stupio Dr. Chenery, profesor arabskog jezika na sveučilištu u Oxfordu, punoljetni suradnik lista.

— Portugizki kralj Dom Luiz I. preveo je Shakespearovog „Hamleta" na portugizki jezik, te je ovih dana knjiga izdana. Kralj se nije na knjizi imenovao kao prevoditelj; već samo na nekih komadih, što ih je dao svojim najbližim znancem. Prevod hvale. Otisnuto je samo 1000 komada.

UMRLI.

— **Emanuel Nikolajević Knez Mečerskij**, ruski pukovnik i krilni pobočnik, zapovjednik 1. bataljuna 14. artilj. brigade, pao je 5. rujna u boju na Šipkinu klancu u 36. godini. Mečerskij bijaše g. 1870. u njemačkom glavnom stanu te vrlo hrabar i mnogimi redovi kićen oficir.

— **Henry Compton**, slavni englezki komik † 15. rujna, 65 godina star. Nedavno su zanj dali predstavu u Londonu, te je unišlo 6000 fun. šterlinga.

— **Antoine Bovy**, najznamenitiji medaljar i rezbar naše dobe, rodjen 1795. u Genevi u Švicarskoj, † 18. rujna u rodnom si gradu. Ima od njega kolajna svih novijih vojničkih, vladarskih i pjesničkih velikana.

— **Dr. Karl August Wunderlich**, glasoviti profesor kirurgije na sveučilištu u Leipzigu, ravnatelj klinike, rodjen 4. kolovoza 1815. † 25. rujna u Leipzigu.

— **Sixto Riario Sforza**, kardinal svete rimske crkve, nadbiskup Napuljski, rodjen 5. prosinca 1810. u Napulju, † na naglom od pošaline 29. rujna u 67. godini. Bijaše od 19. siečnja 1846. kardinalom. — Još u posljednjem broju javili smo o njem, da ima kao kandidat za papinstvo najviše izgleda; sad opet imenuju takovim kardinala Panebianca. Sforza je 119. kardinal koji je umro za vladanja Pia IX. Po godinah je sad najstariji kardinal Caterini (82), a kao kardinal je najstariji Amat de san Filippo, (od 1837.)

— **Dr. Gavro Smičiklas**, ravnatelj grčkokatoličkog sjemeništa u Zagrebu, kr. sveučilištni profesor i prisjednik duhovnog stola biskupije križevačke, krasan talenat, vrli karakter obljubljeni i rado gledani budući biskup križevački, rodjen 7. ožujka 1842. u st. Tomašu u Bačkoj, † 2. listop. u 6 sati u jutro na biskupskom dobru Pribiću poslje duljeg bolovanja. Gimnaziju svršio je pokojnik 1861. u Zagrebu, bogosloviju na sveučilištu bečkom. Za svećenika bi zaredjen 1865. a 1867. promoviran u Beču doktorom bogoslovja; g. 1871. posta ravnateljem sjemeništa, a lanjske godine, kad je g. Dr. J. Posilović imenovan Senjsko-Modruškim biskupom, primi profesuru na bogoslovnom fakultetu hrvatskoga sveučilišta. Njegova prerana smrt velik je gubitak po nas. On je drugi profesor hrvatskog sveučilišta, koga nam smrt otimlje. Prvi bijaše nezaboravni Šrabec. Smičiklasa sahraniše 3. listopada po podne na župnom groblju u Pribiću uz veliko sučešće.

POZIV NA PREDPLATU.

Svršuje se prvi četvrt od kako stupismo s „Hrvatskim Svjetozorom“ pred naše čitatelje. Dali smo sve i što smo izpunili od našega programa, najbolje će moći prosudit oni, koji su pomno pratili naš rad, te smo uvjereni, da nam neće moći uzkratit svakoga priznanja. Velika je i težka naša zadaća a samo velikimi žrtvami, pregaranjem i samozatajom dolazi se k cilju. Mi želimo stvoriti kulturno historijski list, koli nuždan toli zanimiv za svakoga, a osobito za onoga, koji živi nešto na strani od središtâ dogodjaja, koji danas potresuju sviet sad ovdje, sad ondje.

List s našim programom niti je do sad u hrvatskoj knjizi obstojao, nit je danas ma s kojim u programu istovjetan ili u konkurenciji. Pohvalili su ga s toga skoro svi naši hrvatski listovi, a od stranih: češki „Světozor“ u Pragu, poljska „Kronika Rodzinna“ u Varšavi i „Ruski mir“ i „Slavjanski mir“ u Petrogradu.

Tečajem prvog četvrta mi smo priobćili našim čitateljem članaka iz svih struka ljudskoga znanja, a vazda smo imali na umu naše hrvatske interese i da pišemo za hrvatsko čitateljstvo.

Odziv što smo ga mi našli u hrvatskom čitateljstvu dosta je liep al nije dovoljan, da mi podpuno uzmognemo zadovoljit našoj napornoj zadaći, da mi od našega lista stvorimo ures i ponos hrvatskog novinstva. S toga je nuždno, da nas svi hrvatski rodoljubi, sa svih strana pomognu i materijalno i moralno — a mi ih ovim za to liepo molimo.

Nizka ciena „Hrvatskog Svjetozora“ — 1 for. 50 novč. na četvrt, godine — omogućuje svakomu, da nas podupre. Od djakâ pako primat ćemo predplatu sa 50 novč. i mjesečno, želeć im olahkotiti nabavu našeg lista. U svakom mjestu gdje ih se više nadje, neka se medju sobom dogovore i točno prvih dana svakoga mjeseca uruče jednomu novce, da nam ih uz oznaku imena isti pošalje.

Tečajem drugog četvrta priobćit ćemo medju ostalim zanimivim na čelu lista i vrlo liepe „Crtice iz ličke poviesti“, a u podlistku, netom započetu, slavnu novelu „Veseo momak“ od Björnsona, „Simona Verda“ od Fernana Caballera, „Poviest otca Alekseja“ od Turgenjeva i t. d

Time molimo opetovano sve naše i prijatelje hrvatske knjige i napredka, da za vremena obnove predplatu na „Hrvatski Svjetozor“.

UREDNIČTVO „HRVATSKOG SVJETOZORA“.

METEOROLOŽKA OPAŽANJA.

Stupnjevi topline bilježeni su po Celsiju, tri put na dan:

Mjesto	23. rujna			24. rujna			25. rujna			26. rujna			27. rujna			28. rujna			29. rujna		
	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.
Zagreb....	7·8	11·8	9·1	9·4	15·1	11·2	9·2	12·9	9·1	8·6	12·7	7·8	3·5	13·2	8·2	3·7	14·2	9·8	3·6	15·5	7·8
Rakovac *.	7·8	10·1	8·0	8·7	13·2	9·8	8·5	17·0	9·9	8·7	12·4	4·4	1·1	12·3	7·6	0·1	13·5	2·9	0·1	13·1	5·0
Varaždin ..	8·0	12·0	10·7	8·6	14·7	10·4	7·0	16·0	9·8	6·9	12·6	6·4	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gospić	7·0	6·3	6·0	6·4	9·9	8·8	9·0	12·2	9·4	6·5	8·8	4·0	3·6	9·0	5·4	3·8	9·2	5·5	5·5	12·0	6·0
Senj	9·0	18·9	7·0	7·1	15·2	6·9	7·9	18·0	6·9	8·1	12 4	5·9	7·9	9·4	7·9	6·1	13·9	8·9	8·4	17·0	10·2

* Rakovac kod Karlovca.

INOSTRANE POSTAJE.

Toplina u 7 satih u jutro.

Mjesto	23. ruj.	24. ruj.	25. ruj.	26. ruj.	27. ruj.	28. ruj.	29. ruj.	Mjesto	23. ruj.	24. rul.	25. ruj.	26. ruj.	27. ruj.	28. ruj.	29. ruj.
Beč...........	7·9	4·6	8·9	5·6	2·0	4·8	3·6	Napulj........	24·0	23·0	23·0	24.0	24·0	16·0	15·0
Budim.........	8·7	4·6	8·1	5·0	1·8	3·9	4·3	Palermo	27·0	25·0	25·0	23·0	22·0	20·0	20·0
Carigrad	24·0	23·8	—	—	—	13·0	—	Paris	7·3	9·6	—	—	5·5	7·3	—
Florencija	18·0	15 7	16·0	14·0	13·0	12·0	19 0	Petrograd	—	1·0	—	2·3	5·0	4·2	9·5
Krakov	6·2	3·4	3·8	3·8	2·7	6·6	8·6	Prag..........	4·8	8·7	6·5	5·2	0·7	6·5	4·0
Kodanj	6·4	6·8	—	—	9·9	10·7	—	Rim	26·5	19·3	19·4	17·8	14·1	12·5	10 3
Lavov	6·1	4·5	8·1	6·2	5·3	5·8	6·9	Stockholm	—	—	—	—	—	—	—
Moskva	—	1·6	—	2·6	1·3	—	4·7	Trst	10·4	10·9	12·8	12·2	8·8	9·9	12·0

DOPISNICA UREDNIČTVA.

— *Gospodin filozof A. —a—.* Charpentierova poviest francezke literature izašla je kod Krabbea u Stuttgartu lanjske godine. Prevodilac je Otto. Mi mislimo, da Vam neće moći zadovoljiti za Vaš študij, jer se uvjerismo, da je vrlo manjkava. Scherr nevalja jer je pristran preko mjere; bolji je Julijan Schmidt. Jedna od prvih poviesti je Nisarda, akademika francezkog.

— P. N. *Liepo uredjena soba s izgledom na ulicu i posebnim ulazom iznajmljuje se od 1. listopada u prvom katu, u dugoj ulici broj 786.* — Izvolite se onamo potrudit te ako nije za Vas, preporučite ju Vašim znancem.

DOPISNICA ODPRAVNIČTVA.

— *Gosp. D. Trbuhović u Otočcu.* Pismo i novce primismo. Štoorediste „Humorističkom listu“ predat ćemo.

Molimo sve naše predplatnike, da nam čim prije pošalju i dužnu i tekuću predplatu za budući četvrt, da u pošiljanju lista nenastane pometnja.

Molimo takodjer, da nam se i sve promjene adresa pravodobno jave.

Zaključak uredničtva 4. listopada.

Uredničtvo i odpravničtvo
„HRVATSKOG SVJETOZORA“
nalazi se na Zrinjskom trgu br. 1008. u drugom katu. Molimo, da se sva pisma, novci i pošiljke onamo odpremaju.

Vlastnik i nakladnik: Milan Grlović. Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

HRVATSKI SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 16. Izlazi svake nedjelje. **Zagreb, 14. listopada 1877.** Stoji na pol godine 3 for. **Knjiga I.**

CRTICE IZ LIČKE PROŠLOSTI.

Ulomci iz kronologičkih zapisaka jednoga ličanina častnika s dodatci izdatelja.

I.

Lika je već prije Isukrsta uslied svoga položaja pod raznimi divljimi narodi uplivala na susjedne zemlje, a one opet na nju, te je prema stanovnikom svojim i susjedom bila sad u defenzivi sad u ofenzivi. Stari Iliri, tobožnji praotci naši, imali su takodjer nezna se dokle i kakvo gospodstvo nad Likom i Krbavom. I Rimljani još prije Isukrsta, a osobito za Caesara Oktavijana potonjega cara Augusta, kada je Isus živio, došli su poradi noričkih i panonskih naroda u bliži odnošaj ne samo s Dalmacijom, nego i Posavinom, a u sredini su imali za ledji Liku i Krbavu. Poslije, kada su Rimljani i preko Dunava prošli Moesiju, Iliriju i Panoniju posve, a napokon i Daciju, t. j. Erdelj, Ugarsku, Hrvatsku, Bosnu, Srbiju i Bugarsku zauzeli, počima i Lika biti češćim i većim pozorištem svjetskih dogodjaja. Goti, Longobardi, pa i Huni, Avari, Mongoli, svi su se ti manje više i Like dodirnuli. Istina je, Liku okružuju kao sibirsko zagorje divlje i nezamamljive gore i vrletine, za to nije bila odmah tako često izložena i djelujuća u svakom većem dogodjaju i okršaju, no i to je imalo svoje vrieme i svoje granice.

Ne zna se doduše točno, jer neimamo povjestnih dokaza i spomenika, ali se dade zaključiti, da je uljudnost i prosvjeta kršćanska i do Like doprla prije dolazka Hrvata u 7. vieku, kada su stari predhrvatski Ličani bili izmedju dva, ako ne i tri stožera apoštolska. Senj rano već u 5. stoljeću imaše svoga biskupa, a Sisak već i u IV. stoljeću. Priča, da je sveti Petar u Podunavju, a sv. Marko i Luka u Dalmaciji vjeru širio, Pavao apostol po Iliriku, dokazuje samo to, da su Ličani jako rano stali blagovati iz zdjele Isusove. Kada su Hrvati u 7. stoljeću podigli državu ov i onkraj Velebita, zna se, da je Lika (Litza) s Krbavom i Gačkom sačinjavala prve županije i prvu banovinu hrvatsku. I tako se do danas neda Lika, njezina sudbina slave i biedâ odieliti od Hrvatske. (Cribassa, Litza et Gutzeea tako stari latinski spisi jako rano u srednjem vieku zovu Krbavu, Liku i Gačku).

Medju znamenitijimi Ličani bijaše obitelj **Gušića**; i danas ih ima u Žumberku i Kranjskoj. Čini se, da je medju onom dvanaestoricom, koji su savez sklapali s Kolomanom kraljem ugarskim godine 1102. bio i jedan od Gušića. Vitezović (Ritter) napominje znamenitoga Karla Gušića gospodara Krbave od godine 1409. — Karlovići — Gušići igrali su veliku ulogu u Lici i Krbavi već od 1259. kao banovi. Karlo Karlović odlikovao se je na Udbinji u bitci godine 1493., u kojoj je pao ban Derenčin. Ovaj Karlo Karlović imao je kćer Jelenu, koja se je udala za Nikolu Šubića Zrinjskoga i rodila tri Zrinovića i tri Zrinovićke. Ivan Zrinović proslavio se je kod Jajca 1525., Mihalj je pao kod Muhača, a Nikola, Leonidas hrvatski kod Sigeta 1566. Jelenin brat Karlo Torkvato Karlović bijaše posljednji mužki potomak te odlične obitelji hrvatske. Ovaj Karlović je jako rano, još za živa kralja hrvatskoga

LISTAK.

VESEO MOMAK.

SEOSKA POVIEST.

NORVEŽKI NAPISAO BJÖRNSTJERNE BJÖRNSON.

(Nastavak.)

Mladež se slegla sa svih strana, odrasla i poluodrasla. Najmanje ih došlo cestom, il ju barem ostaviše, kad se bližahu cilju. Tad bi se znali šuljat napred, jedan uz staju, neki iza kolnice, drugi iza gumna te zavijahu ko vuci il lajahu ko lisice, a drugi opet odzivahu se mijaukanjem mačke. Jedan stajaše pako kod pećine lajuć ko stari, razdraženi i hrapavi pas, dok nepodjoše za njim u potjeru. Djevojke dolažahu hrpimice. Pratilo ih vazda nekoliko djećaka, ponajviše mladjih, koji bi se putem hrvali. Kad bi četa nadošla u dvor, pa bi ju opazio koj odrasao momak, razletiše se djevojke na sve strane, posakriše se po svih kutevih te bi ih morali tad jednu za drugom vući iz sakrilišta. Neke od njih bijahu tako sramežljive i plahe, da su morale Māritu dozvat, nek bi ih u kuću dovela. Kadkad dodje i nepozvana i koja nemišljaše unići, već iz daleka gledat, a tad se ipak dala sklonut barem na jedan ples, samo na jedan jediti ples. One, koje je Mārita milovala, zvala bi u malu komoricu k svojim starim. Tu sjedjaše djed pušeć a babica se šetala. Tu ih podvoriše. Eyvind nebijaše medju timi sretnimi, a to mu se ljuto kosnulo srdca.

Najvrstniji guslar kraja mogaše istom kasnije doći, pa se morahu s toga zadovoljit sa starim. Bijaše to „sivi Knud“, posjednik male kućice. Znao je samo četir plesna komada, naime dva poskočna plesa, hallinga i napoleonski valcer. Nu po malo morade promienit halling u škotski, a poskočnicu u polku mazurku. On dakle zasvira i ples započe.

Eyvind se neusudi umah u vrevu, jer „bijaše tuj mnogo odraslih“. Nu poluodrasli nadjoše se brzo na okupu te se turahu napred. Tako se nadje i Eyvind u komešanju. Za stankâ pili bi pivo. Sparina u sobi bijaše velika te nije čudo, ako im je pivo udarilo u glavu. Mārita plesaše te večeri najviše, valjda jer su njezini djedovi častili. Eyvind se često za njom ogledavao, da ju zamoli za ples, — nu, ona plesaše vazda s drugimi. Na to sjedjaše za cielog jednog plesa, da uzmogne umah na koncu priskočit k njoj, — i tako se zbude, nu preteče ga neki visoki čovjek tamne kože i kuštrave kose. „Na stran, djećko!“ kliče on te ga tako turnu, da je skoro naledjice preko Mārite pao. Takova šta mu se još nikad nedogodi, nikad se nije š njim drugče no uljudno postupalo, on se zacrveni — al ne reče ni rieči, već se povuče u kut k mladu guslaru, koj je uprav unišao i stao skladat gusle. Sad se imalo sve na novo započet. U sobi sve se utišalo, sve čekaše na prve sladke zvukove „od njega samoga“. On pako skladaše i kušaše te potraja dugo pripremа. Al napokon zagudi poskočnicu, da su momci ko biesni jedan za drugim poskočili u krug. Eyvind se oglednu za Māritom, nu ona plesaše s „glupanom kuštrave kose.“ Ona mu se nasmija preko njegovih pleća i pokaza niz bielih zubića i Eyvind osjeti žestoku bol u grudih, prvi put u svom životu.

On nemože da skine š nje pogleda te mu se iznenada pričini, da je posve uzrasla; ne, ne, to nemože bit, jer je još vazda kod sanjkanja uz nas. Al uzrasla je ipak i gle, onaj čovjek s kuštravom kosom povlači ju iza plesa k sebi na krilo; ona mu se doduše iztrgne, al sjede ipak uzanj.

Sad promatra Eyvind neznanca točnije. Nošaše fino modro odielo od sukna, modro-kockastu ko-

Ljudevita, pomagao Ferdinanda, potonjega kralja i cara i naginjao politički Niemcem. Krv je već hrvatska očevidno bila slaba.

Godine 1527. Lika i Krbava dodjoše pod Tursku. Karlovićeva imanja imao je nasliediti Zrinjski, ali je to imalo samo nominalnu vriednost, kada su kašnje Turci još sigurniji gospodari postali. Posljednji Karlović umre u Medvjedgradu kraj Zagreba godine 1531. Poslije 1693., kadno je jedan od zadnjih Zrinjskih uništen u Bečkom Novom mjestu 1671. godine, dobio je za male novce grof njemački Adolf Zinzendorf imanja ličko-krbavska, kao „comes perpetuus i indigena“ (vječni grof i urodjenik hrvatski!), ali je morao otići, jer mu se nije mililo, pošto su ga Ličani htjeli ubiti, kao što su ubili tudjince, grofa Coronina i baruna Ramschüssela.

Lika i Krbava dvojci su, seke rodjene. Za to su nerazdružive i u dobru i u zlu. Biskupija krbavska 1185.—1460. do Turaka u Korenici (Mrsingradu) uzko spaja Ličane i ličku prosvjetu u srednjem vieku. Primas je spljetski dao prvoga biskupa Krbavi i Lici. Kada su Turci već u Bosni i preko Srbije blizu došli, prenesena je stolica krbavskog biskupa u Modruš grad, župnoj crkvi sv. Marka (ad parochialem ecclesiam S. Marci oppidi Modrussiae — Corbaviensis dioecesis cum omni jurisdictione translata fuit.)

Odnošaje Krbave i Like prema Senju, Uskokom i tako dalje ima spomenute u dobroj monografiji i topografiji i poviesti Senja od profesora Magdića, a još bi bolje bilo, da su i crkveni i kulturni odnošaji senjske biskupije više uvaženi uz ratove. Godine 1561. dodje modruško-krbavska biskupija pod Krčku, a 1567. negdje spojena je sa senjskom, definitivno godine 1640. potvrdom pape Urbana VIII. Od toga vremena Lika je mnogo imala odnošaja s prekokapelskom i primorskom braćom ugodnih i neugodnih. (Sladović pov. bisk. modruške i senjske). Senj je svojimi kapetani i krčkimi knezovi prije i poslije Petra Berislavića († 1520.) Ličanom pružio mnogu pomoć ili utjehu a tako i biskupi senjski. Tim dodjosmo do turske dobe i ustrojenja Krajine.

Dolazak Turaka u hrvatske zemlje silio je Hrvate na stalnu stražu i obranu protiv toga skota azijskoga. I to je postanak Krajine, koju je Turčin upravo stvorio, ili drugčije mi sbog Turčina. No dok nam s turske opasnosti ne dodje posve do gusta, ne mišljasmo na sistematično i stalno uredjenje Krajine. Za to preko 150 do 200 godina čine krajišnici službu bez obćega i zajedničkoga plana onako, kako su za Tatara-Mongola činili sve nekamo do godine 1573. Već tragova krajiškomu obranbenomu sistemu ima za Sibinjana Janka i Matije sina mu Korvina. No istom poslije muhačke bitke 1526., godine misli se ozbiljno na ustrojenje vojne krajine. Po nesreći kod Ivanića, kada se je zagrebački kanonik Fr. Filipović 1573. godine poturčio, učinio se je prvi valjaniji korak sistemu krajiškomu, ustrojenjem „vječnoga generalata slovenskih (vindičkih) i hrvatskih granica“ godine 1575. pod nadvojvodom Karlom, koji je i Karlovac utemeljio godine 1578. i pod (grofom) Auerspergom.

Tim počima druga doba krajine i traje do 1702. godine. Stališi su i plemići hrvatski vječnu borbu vodili u ovoj dobi na jednoj strani proti Turkom, a na drugoj proti pohlepnosti njemačke i bečke vlade. Imanja, koja su hrvatskim plemićem oteta na silu i za bagatelu „izplaćena“, važan su odsjek u narodnoj poviesti hrvatskoj. Za to bi sada narod ne polovinu, već dvie trećine, ili tri četvrtine po pravu od krajiških šuma morao dobiti, a erar tek treći ili četvrti dio, a ne bolju polovicu. Tako bi po pravu i poviesti biti moralo.

Kada su 1689. godine Turci protjerani bili iz Like i Krbave pod grofom Ivanom J. Herbersteinom, naimenovali su hrvatski državni stališi, godine 1696. hrvatskog bana vrhovnim kapetanom medju Kupom i Unom. To bečkoj vladi nije bilo pravo, te je istom 1714. g. morala na to pristati, nego je volila da bi hrvatska granica i na dalje ostala pod kapetanom slovenskim (kranjskim, dotično vindičkim) a u istinu pod njemačkim kako je i bilo sve do godine 1701.

Kod karlovačkoga mira 1699. godine bila su još za Krajinu tri generalata: varaždinski, karlovački i banski. Lici i Krbavi htjedoše dati posebnu civilnu upravu po njemačkom kroju i pod tudjinci. za to su se Ličani pobunili i ubili carske komisare grofa Coroninia i baruna Ramschüssela i nisu htjeli priznati opet tudjinca za svoga gospodara, grofa Adolfa Zinzendorfa, komu je Lika bila prodana za 80.000 forinti! I tako je onda godine 1711. spojena Lika s generalatom karlovačkim, i dokinuta grofija ličko-krbavska.

Treća doba krajiške poviesti počima s karlovačkim mirom 1699. pa traje do 1871. godine, dotično do danas. U toj dobi nije granica više toliko sbog propadajućega Turčina, nego da bude gardom i kasarnom za njemačke svrhe bečke vlade. Za to su podjedno organizovali Krajinu a narod je tražio i traži sdruženje s materom zemljom, pošto je nestalo svrhe, za koju je bila ustrojena.

Kako to pitanje danas stoji, znamo svi a razpravljat ga, nespada ovamo. Jedno stoji, to, da sila i nepravda upravo tako danas prieči ustavni razvitak te zemlje bez imena, kao što ga je priečila prije. Nije sva krivnja na drugih.

šulju i svileni ovratnik; imadjaše malo lice, modre, vatrene oči, posmješna, prkosna usta; bijaše pristao momak. Eyvind gledaše više i više — a pogleda napokon i sebe. Oko božića bijaše dobio nove hlače, koje ga vrlo razveseliše, — nu sad odkri na jednom, da su od domaćeg platna. I njegov kaput bijaše od iste tkanine, al star i bez boje; prsluk od platna takodjer star s dva sjajna i jednim crnim gumbom. Naokolo se ogledna te mu se pričini, da su riedki tako zlo obučeni kao on. Märita bješe obukla crni prsluk od fine tkanine, u ovratnik zatakla liepu iglu a u ruke uzela složen rubac od svile. Na stražku glavice sjela joj crno-svilena kapica, prikopčena velikimi svilnimi vrpcami pod bradicom. Bijaše biela i crvena, smijaše se, neznanac se š njom šalio, novi ples započe i ona bi opet imala š njim plesat. Eyvind si otre s čela znoj, koj ga probijao; Eyvind neznadjaše odkale to. Neki drug sjede k njemu.

„Zašto neplešeš, Eyvinde?“ reče blago. Eyvind se na to skoro razplače, al se svlada.

„Ah, ne,“ reče, „niesam za ples obučen!“

„Nisi za ples obučen?“ pitaše drug i prije neg mogaše nastavit, uze Eyvind:

„Tko je onaj čovjek u modru odielu od sukna, uprav pleše s Märitom?“

„To je John Hatlen, znaš onaj, koj je tako dugo bio u gospodarskoj školi te će sad preuzet gospodarstvo od otca.

U taj par sjednu Märitu i John.

„Tko je onaj dječko s bliedom kosom, sjedi eno kraj guslara te me gleda?“ pitaše John Hatlen.

Märita se smijaše te reče: „A, to, to je momak iz Pladsena, sin ubogih roditelja.“

Dugo već znadjaše Eyvind, da je diete ubogih roditelja, — al nećućaše toga nikad prije. Sad pako sjedjaše tuj tako malen, tako nizak, tako neznatan te mišljaše na sve, što ga do sad veselilo od saona do svake pojedine rieči. Kad pomisli i na majku i na otca, koji sad kod kuće sjedjahu te se veseljahu, što je njemu dobro, tad mu se činilo, kao da neće moći susdržati suzâ. Mora da sam ipak još vrlo mlad, kad su mi namah suze pri ruci, mišljaše on. Sve se naoko njega smijalo i šalilo, gusle mu cilikahu uprav u dušu. Bijaše čas, kad mu se nametnule crne misli; nu na to se sjeti škole i svih veselih drugova, učitelja, koj mu pogladio lice i župnika, koj mu kod zadnjeg izpita dao knjigu na dar te reko, da je vrl i dobar mladić. I otac je to čuo te mu se nasmiešio. „Budi mi pametan, ti Eyvinde“, čuo je u duhu govorit učitelja, koj ga uzeo na krilo, kao nekoč, kad bijaše malen. „Bože moj, ta sve su to tlapnje, a na dnu srdca ipak su svi ljudi dobri, čini se samo tako, kao da to nisu. Mi obojica bit ćemo vrli, Eyvinde, baš tako vrli kao — John Hatlen; već ćemo dobit liepo odielo; i plesat s Märitom; u razsvietljenoj dvorani; sto ljudi; šalit se i šaputat; crkva; i zvonit će; par vjenčanika; župnik; a ja u sboru; i smiešit ću ti se; a majka u kući; i velik dvor; dvadeset krava; tri konja; a Märita dobra i pametna kao u školi: . . . .“ — ples se dovrši. Eyvind se prenu kao iz duga, krasna sna i opazi pred sobom na klupi Märitu a kraj nje Johna, lice uz lice. I opet ga probode žestoka neka bol u grudih, pa kao da si sam reče: u istinu, ja sam bolestan. A što mu je bilo? O čem je tako razmišljao? — —

U taj tren usta Märita i popodje upravo k njemu. Sagnu se k njemu te šapnu: „Nemoj tu tako sjedit i vazda u mene buljit; nepojmiš li, da ljudi to opaze? Uzmi si djevojku i pleši s nami.“

On joj neodvrati ništa, pogleda ju te nemogaše prepriečit, a da mu se oči nenapune suzami. Ona se već htjela okrenut, kad to opazi i stane; rumen joj poli lice — tad se okrenu i ode na svoje mjesto, nu tu se opet okrenu i sjede na drugo

Iz treće dobe krajiške poviesti, a naročito ličkoga diela crpljene su i ove crtice, po bilježkah krajiškog častnika, četnika Grgurića.

(Nastavak sliedi).

AUGUST MILAN SPORČIĆ.

Odziv na njegovu grobu.

Jedan od najumnijih a možda najvatreniji rodoljub mladje Hrvatske, najznačajniji čovjek našega mladoga naraštaja svakako, August Milan Sporčić, umro je u Zagrebu dne 6. listopada noćju u dobi od 29 godina.

Težko je pisat osmrtnicu čovjeku, koj neostavlja iza sebe ni djelâ ni slavna imena, koj neostavlja skoro ni trag svom bivstvovanju, a koj umire, kad drugi tek stupaju na javno pozorište, da svojim znanjem, svojom voljom, svojom snagom koriste rodu i domovini. Nu ipak nam je Sporčić nešto ostavio, nešto nevidiva, nešto riedka a toli nuždna, nešto, čim je zavriedio, da ga nezaboravimo, a to je: njegov stalni i plemeniti hrvatski značaj!

August Milan Sporčić ide u red onih ljudi, kojim nije bilo sudjeno djelovanje, za koje neznamo, u koju klasu bi ih uvrstili a da neizginu sasma uspomenom svojom iz naroda, a ipak su zavriedili, da im se najveći pantheon podigne, a njihovo ime, da ostane za sva vremena čisto i svjetlo, kao suho zlato. Zašto da baš karakterni velikani, kojih je manje od prevrtljivih i podlih diplomata, manje od velikih pjesnika a zlih rodoljuba, manje od oholih učenjaka, manje od lukavih i nesmiljenih generala, — zašto da baš ti veliki dusi medju največimi izumiru bez spomenika, na koje bi potomstvo s ponosom moglo pokazat: Glejte ih!?

Pantheone značaja! Ti Olimpe Titana! Hrvatska te nebi prenapunila, al jednog bi ti danas dala ponosnika, Augusta Milana Sporčića, koj ti nebi bio na sramotu!

Ponikao i dozrio na tvrdu i čeličnu klisu hrvatskom u doba, kad je sve više vriedilo no hrvatsko ime, kad je sve više cvalo no domoljublje, kad je svega više bilo no značajnosti hrvatske, podiže se mlad sokol i sjedini sve te krieposti u sebi.

Kolievka njegova stajaše u Kosinju u gornjoj Krajini, gdje se rodio otcu Dani, učitelju obdarenu već mnogobrojnom djetcom. Jur od tada počimlje zanj „borba za bitak", u kojoj se on tako učeličio. Vlastitom radnjom uzpeo se on iz škole u školu talentom, koj je zanosio na ženij. Svršiv gimnaziju zagrebačku, prispje u pravoslovje u doba najljuće narodnje borbe. Nikad ga nezaboravih, kako mi je na izmaku šestdesetih godina jedne noći deklamovao Wallenroda i Tella, tumačio Rousseau-a, Voltaire-a i Juniusa. Svom dušom priomuo je tad Sporčić uz sveto hrvatsko pravo i ljude, koji su to pravo branili. Mlad i vatren, a k tomu naobražen kako je bio, znao je predobit srdca a i žrtvovat se za svoje uvjerenje. Gonili su ga s toga i iz zagrebačke tamnice u njegovo nadležno mjesto, Otočac, gdje ga iza četirdnevnog tamnovanja pustiše.

Dovršiv pravoslovne nauke u Gradcu, posta brzo jednim od najvaljanijih i najdušnijih sudaca hrvatskih u Belovaru, Kovačici, Požegi i Zagrebu. Medjutim se već napočetku njegova rada pokaza ljuta bolest, sušica, koja ga nakon pet godina shrva u prerani grob. Nešto je i sam skrivio nepažnjom i neuštiv si odmora skoro do pred samu smrt. Tek pred tri mjeseca uze odpravninu kao činovnik, a da je ozdravio, bio bi se posvetio odvjetničtvu. Sve do zadnjeg časa zanimao se on za naše javne poslove i boljak naroda; dokazom je tomu i njegovo živo sudjelovanje u posljednjem kolovozkom meetingu zagrebačkom, gdje se viećalo o krajiškoj željeznici. Taj meeting zasnovao se upravo njegovom ponukom, a rado su ga i stariji slušali u odboru ad hoc, kad bi on koju kazao. — Malo za tim umre!

Nije romantičan taj kratkotrajan viek, neima u njem poezije, al ima jedno: postepeno usavršivanje čovjeka. Samo najinteligentniji duhovi podpuno se dovinu čovječtvu, u svih drugih ostaje nešto živinstva! Žalostno je u istinu vrieme, kad se mora slavit čovjek karakter samo za to, jer je bio karaktrom, — al je to s druge strane u naše trulo doba najljepše priznanje, što ga može domovina položit na grob komu od svojih sinova.

Tko je poznavao Augusta Milana Sporčića, tko je š njim obćio, taj ga neće moći zaboravit. Vatren i odrješit, uman i pronicav, požrtvovan i nesebičan, priprost i pravedan, odojen čistim hrvatskim mliekom stajaše on bolan na nekoj visini, s koje je morao sve dotle sdvajati o sretnoj budućnosti hrvatskog naroda, dok nebude imao značaja. Jednom je u šali a nedavno pred smrt kazao piscu ovih redaka karakterističnu: „Da imamo značaja, kako neimamo pravice, išli bi k susjedu posudit patriotizam te bi podignuli Hrvatsku!" To je u istinu veliko siromaštvo, s kog je i Sporčić uzdisao. Hrvatsku nespasi ni diplomacija ni bajoneti, mogu ju samo spasit značaji. Te značaje imadu nam odgojit majke i prosvjeta. Hrvatske škole sa svojimi slovnicami, pedagogikom, prirodopisi i računi sve dotle nam nebudu odgojile u narodu značaja, dok nebude njimi vladalo načelo: poznaj nad sve svoju domovinu i svoje dužnosti na prema njoj; iz njezine prošlo-

---

mjesto. John podje za njom, i govorahu ko i prije; Eyvind nevidje više.

On usta, ode na polje medju ljude, van na dvor te sjede na cjepanicu, neznadjaše tad, što će tu, ustade opet, sjede, — mogaše tu uprav tako dobro sjedit kao i gdje drugdje. Kući mu se nije dalo poći, a nit opet unići, bijaše mu sve ravnodušno. Nebijaše si kadar svega predstavit, što se dogodilo; nehtijaše na to mislit; a mislit u budućnost nemogaše, jer što bi bilo, za čim bi ga želja vukla?

„Al na što mislim?" pitaše se Eyvind poluglasno, pa kad je začuo sam svoj glas, mišljaše: „govorit još znadeš, znadeš li se još i smijat?" I on pokuša; da, smijat se još mogaše, te se s toga smijaše, glasno, još glasnije, te mišljaše, kako je prekrasno, da ovdje sjedi te se smije, sam samcat, i nad tom mišlju zbilja se morao smijat — te se smijaše bez kraja i konca. Nu drug, koj je už njega sjedio, dodje iz sobe k njemu.

„Za boga, Eyvinde, čemu se smiješ?" pitaše ga te stane pred njim. Eyvind se sveudilj smijaše, da se jedva mogo držat.

„Da, da, čudnovato je", reče, „sasma samu se smijat, sasma samu, ha, ha, ha," — drug mu se morao smijati, a kad to Eyvind vidje poče se još silnije smijat. Drugi se s toga prepao i prestao smijat.

„Eyvinde!" kliknu on.

Za čas presta se zbilja Eyvind smijat. Ivica — tako se zvao Eyvindov drug — ušuti, stajaše — da pozorno čeka, što će se sad zbiti. Eyvind, usta i ogledajuć se, reče sasma tiho:

„Sad ću ti reć, Ivice, zašto sam bio tako veseo; bijaše, jer nisam prije nikog visoko cienio; nu od onog dana, od kad koga visoko cienimo, nismo više tako veseli." Na to mu briznu gorke i težke suze na oči, da ga nije bilo moći slušat.

„Eyvinde!" začu se pritištenim glasom na dvoru. „Eyvinde!". On susta i slušaše. „Eyvinde!" začu se još jednom al nešto glasnije. Mora da je ona, na koju je on mislio. „Da!" odvrati on takodjer pritišanim glasom, obrisa brzo suze i stupi napred. Na to podje netko preko dvora, bijaše ženski stvor. „Jesi li ti?" pitaše ona — „Da", odvrati on i stane. — „Tko je kod tebe?" — „Ivica!" — Nu Ivica htjede otići. „Ne, ne," moljaše Eyvind. Ona dodje na to bliže, laganije, bijaše Märita. „Tako si se iznenada udaljio", reče ona Eyvindu. On neznadjaše, što bi uzvratio. To smete i nju i zašutiše sve troje. Nu Ivica se ipak pomalo ukrade. Oboje ostaše sami, negledahu se, al se ni nemicahu. Napokon šapnu ona: „Čitav sam po podne za tebe nosila nekoliko kolačića u džepu, Eyvinde; al ti ih nemogah dati." Na to izvadi iz džepa nekoliko jabuka, nekoliko kolačića i malu bocicu, pruži mu sve te reče, neka ih pridrži.

Eyvind uze sve. „Hvalim ti", reče on i pruži joj ruku. Njezina bijaše topla a on ju brzo pusti, kao da se je opeko. —

„Misliš li, da će bit sutra liepo vrieme?" pitaše on.

„Mislim, da će kišit", vrati ona.

„Ti si ove večeri mnogo plesala", reče on.

„Da, jesam, al ti nisi skoro ništa."

„Dakako da ne."

„Zašto ne?"

„Ah, hm!"

„Eyvinde?"

„Što?"

„Zašto si gledao tako dugo na mene?"

„Ah, Märito!"

„Dakle?"

„Zašto nisi mogla trpit, da te gledam?"

„Bijaše mnogo ljudi tu."

„Ti si mnogo plesala s Johnom Hatlenom."

„Ah, da!"

sti vadi izkustvo za sadašnjost, sadašnjošću gradi joj budućnost!

Nesebičan kako bijaše i čedan, za sebe nije Sporčić ništa tražio; kad se radilo o javnom dobru, tad bijaše tvrd i oporan do skrajnosti. Ulagivat nije znao; svojim talentom umno je gospodario a nije se odjeo ni autoritetom ni bahatosti gospodskom. Sin naroda, osta mu vjeran do groba.

Sahraniše ga u ponedeljak 8. listopada u 4 sata po podne iz bolnice milosrdne braće na skupno groblje uz veliko saučešće.

Takav bijaše August Milan Sporčić!

S toga se on i može postavit uzorom hrvatskoj omladini, s toga nesmije njegovo ime i njegova uspomena sasma izčeznut iz one visoke mete, koja jedina vodi spasu hrvatskog naroda. S toga i mi posvećujemo ovo čedno mjestance uspomeni našeg nezaboravnog prijatelja, čestitog hrvatskog sina.

Lahka mu zemlja!

Hrvatsku će spasit značaji! Jednim od prvih bijaše August Milan Sporčić. On je pokazao hrvatskom mladjem naraštaju put, kojim jedinim može poći! .

TIZIANOVA ČETIRSTOGODIŠNJICA.

Ove se godine navršuje četiri sto godina od rodjenja Tiziana Vecellia (pišu i Vercellio), jednog od najznamenitijih slikara svih vjekova. Tizian rodio se godine 1477. u gradiću Pieve di Cadore na skrajnjoj granici friaulskih Alpa, u tadanjoj mljetačkoj republici. Dan rodjenja nije se mogao još ustanovit a neima za to ni nade. Roditelji mu bijahu Gregorio i Lucia Vecellio. Za rana javila se u njemu želja za slikarstvom te ga otac dade u Mljetke u nauke Sebastianu Zuccatu, dosta slabu slikaru, a kašnje Gian Bellinu, najznamenitijemu zastupniku tadanje mljetačke slikarske škole. Kod Gian Bellina sasta se Tizian s Giorgionom (Giorgio Barbarelli, rodjen 1477. umro 1511. glasoviti portretista), s kojim se poče natjecat o palmu prvenstva, a bog zna koga bi bila zapala, da nije Giorgione tako mlad umro. Već početkom novoga vieka bijahu obojica glasoviti slikari te su svojimi freskami počeli kitit ponositu Veneziu. Kad je Giorgione umro, nastavi i dovrši Tizian njim započetu, glasovitu onu sliku al fresco „Car Fridrik I. cjeluje nogu papi Alexandru III.“ u palači dužda. Medjutim propade ona i sve ostale, što ih je tu stvorio, požarom 20. prosinca 1577.

Slava Tizianova poče rasti a mljetačka republika izkaza mu mnogobrojne časti. Vojvoda Alfonso I. Ferarski pozva ga 1516. k sebi na dvor u Ferraru, gdje je slikao njega, njegovu suprugu i pjesnika Ariosta. Iza kako se je opet vratio u Mljetke, nastadoše slike: „Navješćenje Marijino“, „Madona s djetetom i sv. Nikolom“, za koju je Pordenone kazao, da nije od boja već od mesa, „Ivan u pustinji“ i „Uzašašće Marijino“, jedno od najdivnijih djela slikarstva, divotvor bojâ, kako ga sviet nevidje. Ovim djelom, dovršenim 1516. (nekoč u crkvi minorita u Mljetcih, danas u velikoj akademiji), proslavio se Tizian prvim koloristom svih vremena. Mihalj Angelo, taj strogi i kompetentni sudac, nazvao ga s toga „velikim pouzdanikom prirode, univerzalnim majstorom, najvriednijim imena slikara“. Leo X. htio ga u Rim privuči, al Tizian osta vjeran Mljetkom. Ni kralj francezki, Franjo I. nebijaše sretniji.

Sa slikom „Smrt mučenika Petra“ toliku si pribavi slavu, da ni najveći majstori nemogahu na njoj naći pogrieške. Š njom se on pokaza i kao vrstni krajoslikar.

Godine 1527. dodjoše u Mljetke dva glasovita čovjeka, Jacopo Tatti, zvan Sansovino, glasoviti graditelj i kipar i Pietro Bacci, imenom Aretino, glasoviti književnik. Tu se sprijatelji š njimi. Tizian i njegova kuća posta stecištem knezova, pjesnika, učenjaka i umjetnika ne samo Mljetaka već i Italije. Nu u tom sjaju neiznevjeri se Tizian svomu kistu.

Kada je godine 1530. car Karlo V. došao u Bolognu, da ga tu papa Kliment VII. okruni, pozva k sebi Tiziana, da ga slika. Slika ova tako je velikomu umjetniku uspjela, da su se dvoranici, kad ju vidješe prislonjenu u dvorani, pred njom klanjali, misleći, da je to sam car. Karlo V. obasu ga častmi. Osim njega slikao je Tizian još kraljeve Franju I. i Henrika III. francezkoga, Filipa II. Ferdinanda I. španjolskoga, Eduarda II. englezkoga, Sultana Solimana II., sedam dužda mljetačkih, tri pape: Pavla III., Clementa VII. i Julija II., vojvode mantovskog, savojskog, ferarskog, milanskog i urbinskog i velevojvodu florentinskog.

Godine 1532. vidimo opet Tiziana na dvoru Karla V. u Bologni. Tu se i zbi da je car podigao izpali kist umjetniku veleć: „Tizian zaslužuje da ga car dvori“. Dekretom od 10. svibnja 1533. imenova ga car pfalačkim grofom i vitezom zlatne milice te mu podieli plemstvo svetoga rimskoga carstva. Od to doba vazda su prijateljevali. Sedam godina kašnje podje opet Tizian u Bolognu, da ondje slika Pavla III. Na tom putu nasta i ona divotna Venera u uffizijah florentinskih, koja u ničem nezaostaje od medicejske.

Godine 1546. u kolovozu posjeti Tizian prvi put kao starac od 69 godina Rim. Tu su ga primili s velikim slavljem. Sliedeće godine posjeti cara Karla V. u Augsburgu a 1550. po drugi put. Kroz sve to vrieme slikao je marljivo.

„On dobro pleše.“

„Misliš li?“

„A ti ne?“

„Dakako!“

„Ja neznam, što je, nu danas nemogu podnosit, da š njim plešeš Märito;“ on se okrenu, jer ga ja stajalo napora, da to reče.

„Nerazumijem te Eyvinde.“

„Ja se ni sam nerazumijem; to je i ludo od mene, rekoh si to već sam. Sad s bogom, Märito, idem.

Eyvind podje korak napred, neogledav se. Na to ona šapnu za njim: „Ti si diete, Eyvinde!“

PETO POGLAVJE.

Drugog se jutra probudio Eyvind iza blagotvorna sna, puna ugodnih sanjka. Märita ležaše gore na briegu i bacaše dolje k njemu lišće; on ga hvataše i bacaše opet gore k njoj; dizaše se i padaše u tisuć boja i slika, sunce htjede zaći a sav brieg plamćaše vatrom.

Kad se prenu, oglednu se, da li će sve tako naći. Na to se sjeti jučeranje večeri i ista se žestoka bol javi u njegovih grudih. Ta me sjegurno više neostavi, mišljaše on i bijaše tako umoran i satrt, kao da neima zanj više života.

„Danas si dugo spavao,“ reče majka; ona sjedjaše uzanj preduć. „Ustani sad i okusi štogod; otac je već otišao u šumu, da naciepa drvâ.“

Taj glas kao da ga je ojačao; usta nešto okriepljen.

„Došo si rano kući“, reče ona, dočim se on odievao i sjeo, da jede. „Bijaše li veselo?“

„Ah, tako, tako!“

„Sigurno si mnogo plesao?“

„D—a!“

„Al odgovaraš mi tako na kratko; nisi li veseo, kad si se naplesao?“

„Još sam umoran.“

Majci se to vidlo naravno, mišljaše na vrieme, kad je i sama plesala; poče pjevuckat.

„Mili bože, da sam još mlada!“ reče ona i pjevaše opet.

Njemu se nehtjede više jesti, podje k prozoru, nasloni čelo na okno i zuraše na polje. Tištilo ga nešto, bolilo ga, al se ipak osokoli i nakani poći. Vrieme se bijaše promienilo, zrak se napunio zimom, pa što je jučer izgledalo poput kiše, padaše danas kao snieg. Eyvind obuče velike čižme, prebaci mornarsku kabanicu i naturi vunenu šubaru. Kad je posegnuo za sjekirom nad ognjištem, reče majka, prestav presti: „Jesu li te jučer pogostili?“

„Hm, nudili su naokolo piti kao obično.“

„Nisu li te zvali u nutra k starim?“

„Ne!“

„A što si imao u džepu tvog nedjelnog odiela?“

On pocrveni. „Zar je što u nutri bilo?“

„Da, mala bocica s vinom, nekoliko jabuka.“

„A da, zbilja; Märita mi je to za tebe dala.“

„To je liepo od Märite.“ Ona nastavi radnju i pjevanje. On joj nazva s bogom i ode sjekirom na ledjih.

Vani je sniežilo na gusto i na debelo. Eyvind idjaše koso preko sklizaćeg briega, da se na lievo svrne u šumu. Nikad, ni zimi ni ljeti neprodje on mimo tog briežuljka, a da se česa nesjeti, što bi ga razveselilo il ga napunilo čeznućem. Sad mu pako bijaše pust i težak put; često posrnu u mokru sniegu, koljena bijahu ukočena ili od jučeranjeg plesa, il od današnje zle volje, — jedva je čekao, da dodje na kraj. Sanjkanje bijaše za ovu godinu dovršeno, — il možda za uvjek. Čeznuo je on za nečim drugim, kad je šumom prolazio, gdje je snieg tako tiho padao.

(Nastavak sliedi.)

Tako je proživio još u slavlju preko dvadeset godina i doživio riedku starost od 99 godina. Umro je od kuge u Mljetcih 27. kolovoza 1576. te ga sahraniše u crkvi S. Maria dei Frari.

Tizian bijaše pravo ogledalo svoje dobe. U njegovih divnih umotvorih odsieva se ne samo priroda u svih svojih krasota, već i najveća dotjeranost u porabi boja, čarobni incarnat, veličajno shvaćanje.

Uz jur spomenuto „Uzašašće Marije" i „Veneru", slave najvećma „Posljednu večeru" u Escurialu i „Ecce homo" u Milanu.

Čitav umjetnički sviet proslavit će četiristogodišnjicu toga velikana najvećim slavljem.

NARODNO KAZALIŠTE
U ZAGREBU.

III.

Treći novitet, kojim nas je uprava našega kazališta za ove sezone obdarila, bijaše „Kirchfeldski župnik", pučki igrokaz u 4 čina od Ljudevita Anzengrubera, predstavljen u četvrtak 11. listopada.

Kad smo prije nekog vremena čuli, da nam se kani prikazat ova igra iz alpinskog pučkog njemačkog života, vrlo smo dvojili, da li bi ona mogla imati u nas ma kakav uspjeh jer s prevodom takovih komada izčezava uprav ono na njih, po čem su karakteristični. Našeg zagorca n. pr. s njegovim specifičnim nariečjem i njegovimi osebinami, našeg primorca, našeg podravca, tko na svietu bi ga i u kojem jeziku mogao onako označit i predstavit, kakav on zbilja jest? . . Cezara u fraku il kao moderna generala s čakom i perjanicom? . .

Na sreću imade u Kirchfeldskom župniku tendencija, koja prem našim odnošajem tudja, tim više može naći u nas priznanja. Nepotiče iz naroda već iz prosvietljena duha; puk je u tom igrokazu samo štafaža, samo ogledalo, u kom se odrazuje svjetlo njegovog vodje. Ta je okolnost pripomogla te je kirchfeldski župnik i na hrvatskom pozorištu održao liepu pobjedu sa svoje istinitosti, al je svoju specifičnu pučku karakteristiku, kako ju ima u originalu, sasma izgubio. Za nas je možda i ovako bolje.

Da vidimo u kratko o čem se radi.

Hell, župnik u Kirchfeldu (gospodin Jovanović) čovjek je plemenit, koj je svojim marom, svojom pobožnošću, svojom dobrotom i kriepostmi stvorio od svoje župe pravi uzor, a od svojih župljana radine i čestite ljude. Sve ga ljubi i sve ga štuje. Nu Hell je sin naroda, on mu želi biti i otcem; on nije svećenik ni gospodujuće ni vojujuće crkve, — on je samo širitelj božanske nauke o ljubavi bližnjega, donositelj mira i utjehe. On neuzgaja u narodu ni predsudâ nit straši vragom, da uz to na boga zaboravi. To njegovo slobodoumno mišljenje i njegov rad dovode ga u oštru oprieku s grofom Finsterbergom (gospodin Ružić), starovjercem, koj mu i obećaje osvetu.

U isto doba posjeti Hella župnik Vetter (gospodin Milan) iz bližnje vrlo siromašne župe. Vetter je častan starac, koj je sav svoj viek proživio u oskudievanju a i ne nada se više ničesa. On je došao preporučit svomu glasovitomu i umnomu kolegi mladu djevojku Anicu Birkmajer (gdćna Sobjeska), kojoj su pomrli roditelji te neima od velika siromaštva kamo da zakloni glavu. U selu su sami siromasi, nitko je nemože primiti k sebi, ona mora s toga poći u sviet, u službu. Pobožna poštena i dobra kako jest, misli Vetter, da bi ju mogao Hell uzeti k sebi, jer njegova stara gazdarica (gdja. Bajza-Slavik) treba podpore. Dok su oni još u razgovoru a Hell već unapred obećao, da će djevojku primit, prispjeva ona u župni dvor i uoči se u prisustvu Vetterovu po prvi put s Hellom. Djevojka je dražestna, nevina i liepa a Hell se dugotrajnim i dubokim pogledom zagleda u tu mirisnu gorsku ružu Nečuje on više Vettera, koj ga zove — a ovaj uzdahne pun slutnje nije li tu posrnuo.

Anica se udomila kod župnika. Svi ju ljube, jer je čestita, marljiva i poslušna djevojka. Al nešto se je njezina srdca dojmilo, zašto ona nit nepita, što je, al ona osjeća neki drht, kad čuje i sam glas župnikov. Hellu se ona mili a njoj godi, kad joj opetuje, da je dobra, poštena i liepa kao njegova pokojna sestra. Da ju nečim obveseli, daje joj zlatan križić svoje pokojne majke i dozvoljava joj, da ga slobodno javno nosi.

Medjutim našao se zloduh Sepp (gosp. Mandrović), korenjar, čovjek, koji je slušao cieli prizor izmedju Hella i Anice, koj je vidio, kako je isti dao križić djevojci. Tomu se on raduje, jer mrzi župnika, sve popove i sve ljude u obće, mrzi tog svetog čovjeka, koj hoće, da bude bolji od drugih — a potajno je isti griešnik. A zašto mrzi Sepp Hella? To mu on sam izpovieda u veliku, prizoru koj sad nastaje. I Sepp je nekoč bio kićenim momkom, i njegovo se oko otimalo za liepimi momami i zape o miloj djevojci, koja mu napunila svim čarom srdce. I zaručiše se. Al ta djevojka bijaše lutoranka, pa kad je Sepp molio prijašnjeg župnika, da ih vjenča, ne samo da ga je isti otjerao, već se i čitavo selo diglo na njega — a i njegova vlastita majka. Sepp se morao odreći djevojke, on je morao ugasit svu vatru svoje duše, al je s tom vatrom i pokopao za uvjek svu svoju sreću, svoju budućnost i usmrtio svoje srdce. Od vesela kožara posta divlji

---

SIMON VERDE.

NOVELA

FERNANA CABALLERA.

SA ŠPANJOLSKOGA PREVEO GJ. P.

I.

Kada putnik uz Guadalquivir ide k Sevilli, privlači mu pogled nekoliko manjih miesta, koja se na lievoj obali pokazuju kao predvodnica ovoga drevnoga plemenitoga grada.

Prvo će doći u Pueblu, veliko mjesto; kuće joj u kuću stoje, neima nikakovih drva; nje kao da se više tiče prostrana ravnica pred njom, nego li rieka i brodovi po rieci. Ona je vriedna, pravi dokoljenice i svoj šešir kalanjés* niti skida pred grandi, niti pred lordovi, niti pred knezovi, pak niti pred samimi kraljevi, koji mimo nje prolaze lornjetajući ju.

Drugo mjesto, Coria, mnogo je kitnije od Pueble, pak se zaokružilo vrtovi; Coria dobro živi sa Bactisom (Guadalquivirom), pak je zanj načinila parobrod, komu je dala svoje ime; „le Coriano" plovi po rieci naizmjence sa „Teodosijem" i „Trajanom", i mi znamo dostojnog jednog i sistematskoga Niemca, koji se upeo, da silom krsti čedno coriansko čedo imenom Koriolana. Coria prikazuje pogledu elegantnu fabriku gospina bilja, u kojoj se izradjuje ovaj proizvod njenoga sunca. To je veselo mjesto, koje miluje zabavu sa bikovi.

Treća ovih manjih varošica, Gelves, skromno se uklonio od rieke; on se bez razmetanja, ali pun ljubkosti penje uz pobrdje jednoga humka na vrh kojega stoje jedno uz drugo crkva i dvorac grofova Gelvesa, svojina doma Albe. Samo djeca kad o božiću prave svoje vertepe, mogu kuće i kolibe sa tako malo simetrije, a sa toliko živopisnosti ponamještati, kao što su kuće u Gelvesu, najljepšemu mjestu medju četvorima.

Posljednje mjesto, San Juan de Alfarache, na svaki način odlikuje se svojimi dobrimi gradjevinami i susjedstvom kraljevskog grada; ali što se tiče pogleda nanj, vode i položaja mu, skromni i seljanski Gelves u svakom pogledu bolji je. Izmedju Gelvesa i rieke pružila se zelena obćinska rudina. Izmedju rudine i zida izpred crkve i dvorca, vrtovi su po pobrdju, a u njih više drva nego zelja. Varošica trudi se da se izdigne iznad ovih drva, naročito od lieve strane. Zvučno ime dvorca nosi ova kuća, koja nije nikako dvorac, sa moralne strane zato, jer nosi grb, sa materijalne pako zato, što veličanstveno izgleda posred ovih nizkih kuća. Rudina, koju rieka miluje, prosječena je putanjom, koja služi svezom medju Pueblom i Coriom sa prestolnicom. Kad rudinu prodje, putanja prolazi mimo samohrane krčme, posve seljačkog izgleda, slamna krova i okružene vriežom i narančom.

U koji će par početi naša pripoviest, bilo je baš ono tiho doba od dana, kad se vidjelo jošt nije izgubilo, a mrak se jošt nije ni sgusnuo, niti nasumorio. Sunce se spustilo za planinu, sakrilo se posred maslinovih vrtova, kojim čedne silhouette vide se prama sjaju i bagrenici cara od vidjela. Rieka širi onu vlažnu svježinu, koju grudi udišu kao ljekovit melem; ona vodi svoje mehke sitne vale u sredinu vrbaka, pod vrbove grane i u savijutke zemljine, kao da bi da se zakvači gdjegod za obalu, te da ostane u ovom divnom kraju i da se neizgubi u gorkoj bezkrajnosti okeana. Čun jedan sa bielimi vjetrili plovi neosjetno po gladkoj površini, i mogao bi ga čovjek držati za kakovu sablast, da se od njega nije orio glas čist i veseo, koji povraćaše uobraženje stvarnomu svietu. Ovaj glas pjevaše:

* Calañes, šešir, koga u Španjoskoj veoma rado nose. Tako se zove od mjesta Calañas kod Seville.

čovjek, koji se stao po klisurah i stienah verat, da pobire korenje. Sepp je morao pregorit a sad se on raduje, da je našao čovjeka po zvanju onakova, kakav je bio usmrtitelj njegove sreće a on da će mu vratit žao za sramotu. Osveta je njegova. Hella, koji je toli štovan i čašćen od svojih župljana, lahko mu jednom riečju strovalit, a on će sad tu rieč reći: „Župnik ljubi Anicu!“ Neka znade, što to znači usmrtit u čovjeku ljubav. . . . . . . Ovim strašnim priznanjem Seppovim župnik dolazi tek do uvjerenja, da ljubi Anicu, al da je sad, kad su plami najvatrenije utinjali — svemu kraj. Sepp mu stavlja alternativu il s Anicom sagriešit i izgubit čast i poštenje, — il se je odreći te ju odpravit. Ne, drugog puta neima, — a oba su toli strašna!

O ljubavi nebijaše medju Anicom i Hellom razgovora, njihova srdca tiho su plamtila jedno za drugo, a nisu si toga kazali nit su si to trebali kazati. Nu Sepp je održao rieč. Čitavo selo pobunilo se proti župniku, svi znadu znadu što se zbilo, prem nije bilo zlo, al bijaše proti dužnostim. Sviet najradje vjeruje u zlo i najradje prihvaća zgodu, da može ocrnit i odsudit onoga, na komu nije mogao odkrit ljage. Tako se godi i siromašnom Hellu. On je izgubio povjerenje svojih župljana, čitavu je noć lutao gorami, da utaži svoju bol. Brigita je medjutim Anicu o svem ubaviestila a ona nevina i miljušna ni nezna, što je sakrivila ni kako; al ćuti ona, da joj se valja selit iz župnog dvora i poći dalje u sviet.

U toj velikoj dvojbi i tugi pojavlja se mlad momak Mijo Berndorfer (gosp. Ban), rodom iz rodnog mjesta Aničina a štovatelj njezin od više godina. On je za njom uhodio od davna, on ju ljubi te dolazi sad, da mu ona dade ruku. On nevjeruje u zle glasove, koji se o njoj pronose, on ju je i zagovarao, za to ga i izmlatiše al on ju ljubi pa nemože bež nje živiti. Anica ga pozna, pristal je i veseo momak a dolazi u zgodan čas. Nepreostaje joj drugo, no da sebe i Hella spasi, ona pruža ruku Miji i dozvoljuje mu, da ju smije molit u župnika. On to nemože zapriečit i zaruči ih. Anica ga moli samo jedno, da ih on sam vjenča. I to! Neka! Pokora mora, da je podpuna!

Istodobno s tim dogodjajem zbiva se, da je poludila Seppova majka skočila u vodu te se utopila. Po drugi put se sad Sepp javlja u Hellovoj kući, al satrt i žalostan sbog svog čina i smrti majke. On dolazi molit župnika neka nebi uzkratio kršćanska pogreba samoubojici. Hell ga prima milo, utješno, ulieva unj sav žar svoje plemenite duše i obriče mu uslišit molbu. To tako dira Seppa, da on skrušen i pokoran ne nadje riečih zahvalnosti, već gorko plače i kaje svoje griehe. Seppu prašta čovjek, koga je on toli težko ranio! To ga svlada!

Sepp se oporavio, postao poštenim čovjekom i najvećim prijateljem župniku. Svanuo je dan, kad će župnik vienčat Anicu s Mijom. Uranio je, da sabere svu svoju jakost a kad se svatovi približiše, nadju ga spremna. Anica krasna ko jutarnja zora stupi u crkvu, orgulje zasvire — — — i po malo unidje i župnik.

Dok se u crkvi obavlja vienčanje, sakuplja se pred crkvom narod pod vodstvom Seppovim te obkoljuje učitelja iz Oetingena (g. Sajević), koj kao glasnik grofa Finsterberga donosi dekret, kojim se Hell suspendira od svih svojih funkcija i zove pred kozistorialni sud rad svojih liberalnih načela. Rim zahtjeva od njega više no plemenita svećenika i dobrotvora. I puk se buni proti učitelju, a da neizadju svatovi u zgodan čas iz crkve, zlo i naopako ponj. Tu dospieva dekret u ruke Hellove, on se pokorava zapovjedi i blagosljivlje mladence po zadnji put! . .

Anzengruber stvorio je u svom Kirchfeldskom župniku tendenciozno djelo, komu mogu drugdje prigovarati; mi ga možemo hladnije prosudjivat, te mu nemožemo uzkratit priznanja, nemožemo ga odsudit, jer je u njem sve naravno, istinito, čovječansko. Borba izmedju ljubavi i dužnosti, izmedju velikih i plemenitih osjećaja i starovjerskih predsuda malo gdje je tako liepo izvedena. Karakteristika pojedinih osoba vrstna je, prem nije Hell u svih momentih simpatičan; najvrstniji je svakoko Sepp, a za njim nevino čeljade Anica.

Još koju o predstavi. Komad je predstavljen tolikom ljubavlju i telikom vještinom, da mi nebi imali ničemu prigovoriti, do jedinomu šaptalcu, koj je g. Sajeviću tako glasno šaptao, da smo ga svaku rieč prije čuli te ga je občinstvo češće moralo stišat. Jovanovićev župnik bijaše izvrstan — a Mandrovićev Sepp relativno još bolji. Obojica su u istinu zaslužili svaku hvalu. Da nije gosp. Jovanović počam od drugog čina držao vazda usta otvorena, još bi nam se bolje svidio. Otvorena usta nisu izraz boli ni rezignacije, najviše začudjena. Igra Mandrovićeva u drugom i trećem činu nebi mogla biti bolja. Gospodična Sobjeska kao da je stvorena za Anicu, nije mogla bolje pogodit naivne i mile djevojke. Isto tako nas zadovoljiše gdja. Bajza-Slavik, gospod. Milan, gosp. Ban i gosp. Ružić. Občinstvo je odlikovalo izazivanjem sve predstavljače, a osobito gdčnu Sobjesku, i gg. Mandrovića i Jovanovića. — Kazalište bijaše srednje posjećeno. Nadamo se po prvom liepom uspjehu, da će se drugi put napuniti,' kako to komad i predstava zaslužuje.

Primi, mila, ovu burmu,
Mornar ti ju jedan daje,
Bog bi dao, prometnula s'
Lahkom ladjom punom zlata!

Rabotnik veselo hita domu na odmor. Iz daleka čuje se lavež pasa u polju, pak sa noći koja se sve boljma primicaše, prima ga čovjek kao znak vierne badrosti. Bojazljivi stvori iztiču se, zviezdice trče na svoja visoka mjesta; tisuće žežulica, nebojeći se više svojih dušmana od dana, vele jedna drugoj, kao ono mala djeca: Sad je naše carstvo! Popci stadoše podražavati zvuku čigrinu; sliepi miševi, poput sirotinje bez konaka, sa prvim sutonom dodjoše i tumaraše po zraku u svom neuglednom ruhu; ćukovi, poput novih Diogena, zapališe svoje svietiljke; kreketuše povijaše popce, koji kao novi Akteoni sakriše se u travu, pak vire, kako se kupaju ove poružne nimfe; slavuj usred granja pusti po koju trilu, kao da opituje svoje melodijsko grlo. Narančin cviet diše svojom dragocjenom vonjom, koja sa slavujevim priželjkivanjem, sa mehkim zrakom i blagom mjesečinom činjaše od ove proste i seljanske prirode raj pun poezije. Povrh ovoga zemaljskoga koncerta crkvena kula sa visine širi tiho i svetčano zvuk molitvena zvona, i seljak koji hrani svoju vjeru čistu, kano i zrak, kojim diše, skine šešir i moli se bogu.

Putanjom, koju već spomenusmo, jaše poštenjak jedan na magarici. Pustio ju, neka ide svojim umjerenim hodom i samo bi joj onda rekao:

— Arre! (ćuš!) Papalina; kan'da ideš po jajih! Hoće te koriti Agnedilla, ako kasno dodjemo.

Ovaj čovjek mogao je imati trideset i osam do četrdeset godina; nosio se andaluzki. Lice mu bijaše liepo i pravilno; u pogledu mu vidio si i vrlo srce iskrenu i vedru dušu. Osmjeh mu bijaše i dobroćudan i otvoren. Od više godina bio je udov; živio je sa materom i sa jednom kćeri, koja mu je nakon žene ostala. I tako, bacivši ga sudbina medju starost i djetinstvo, on je i jednu i drugu držao za ruku i posvetio im je život sa krajnjim odricanjem, kao što im je poklonio i svu milošću srca svojega. Rodio se na krasnu majuru, odmah do sela, gdje mu je otac bio majurac; taj majur zvao se Simon Verde, pak to ime dadoše i našemu poštenjaku, kao što to u seljaka običaj.

Životario je od onoga, što je svaki dan nosio u Sevillu, po tovar od onoga, što mu se svidjelo. Svoju robu hvalio je prolazeći ulicami u isti mah on je bio i komisionar, predavajući i primajući narudžbine. Sa toga načina života uz njegovu veselost i dobrotu, uz njegovu ljubku rječitost i uslužnost, svaki ga je zavolio Ma tko iz sela ili iz okoline da ga je sreo, svaki mu se javljao usrdno i svojski.

— Hej! Simone Verde, jesu l' to bile Gibraleonske naranče* iz tvojega vrta, što si ih danas prodavao?

Tako ga zapita alcade, koji sa miernikom sjedjaše izpred otrcane krčme.

— Dakako; i što bih rekao inače? Da sam nudio naranče iz Gelvesa, nitko ih nebi ni gledao, pak evo da baš vidite. Lani kupim tovar sladuna, i, senjor alcade, neću lagati, žir nije ni malo valjao.

— Dakle su te omahnuli, a?

— Nije, senjore, ali sam ga kupio, da učinim povoljstvo jednomu planincu, koj se žurio doma.

— Ti nikada i nečiniš inače, reče miernik.

---

* U Sevilli nude svuda gibraltonske naranče, jer su to najbolje u cieloj provinciji.

(Nastavak sliedi.)

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Njegovo Veličanstvo podielilo je riešenjem od 23 rujna grčko katoličkomu biskupu križevačkom, presvietlomu gospodinu Jurju Smičiklasu, priznavajuć njegove zasluge dugim redom godina stečene za crkvu, veliki krst reda Franje Josipa.

— Podmaršal Manojlo vitez Maravić, umirovljen još pred dvie godine, čestit hrvatski rodoljub, nastanio se je ovih dana iz Lavova u Zagrebu.

— Načelnikom londonskim (Lordmayor) izabran je za poslovnu godinu 1877/78. Alderman Owden,

— Sir George Campbell, bivši guverner bengalski, član englezkog parlamenta, gdje se zauzimlje za slavensku raju, riedka iznimka medju englezkimi Turci, bio je ovih dana ovdje, gdje se sastao s poznatim prijateljem kršćana Dr. Zeemanom, Englezom, koj već dvie godine pruža pomoć patnikom. Campbell došo je sam se uvjerit o stanju biednika.

DRUŽTVENE VIESTI.

— Gdja Klotilda Grofica Buratti, rodjena barunica Vranicany, darovala je za prenos pokojnih ostanaka Preradićevih u Zagreb 100 f.

ŠKOLA.

— Novo izabrani rektor hrvatskog sveučilišta, g. Dr. Kosta knez Vojnović bit će 19. listopada, na dan godišnjice otvorenja sveučilišta svetčano instalovan. Tom će zgodom prvi put izaći rektor i dekani s novimi insignijami, što ih je sveučilištu poklonilo nj. veličanstvo.

— G. veletržac karlovački, Franjo pl. Türk, darovao je 8000. f. u svrhu, da se iz kamata tih novaca škola koj domaći karlovački vriedni siromašni djak.

— Instalacija rektora bečkog sveučilišta Dr. theologije, Karla Wernera, obavljenja je svetčanim načinom 8. listopada.

ZDRAVSTVO.

— U Krapinskih Toplicah bijaše do 4 listopada 1889 gosti.

VREMENOSLOVJE.

— Prvi snieg pao je u zagrebačkoj gori na 9. listopada, u Moskvi već 20. rujna, a na Balkanu još prije.

— U Dalmaciji i uzduž obale primorske bijaše ovih dana vilikih burâ.

STARINE.

— U Daruvaru, u perivoju grofa Jul. Jankovića našli su rimske starine i to: rimski sarkofag, dva nadgrobna spomenika, i drugih starina. U mjestu Daruvaru samom ostanke ogromne statue konja iz bronca i to jednu nogu i komad stražnjeg tiela.

VOJSKA I POMORSTVO.

— Po ruskih novina izgubili su Rusi do 27. rujna svega 52.000 momaka.

— Na temelju čl. 137. kraljevske vojne zapovjedi od 13. kolovoza 1877. o reorganizaciji vojske silne su nastale ovih dana promjene u englezkoj vojsci. U mir je stavljeno 68 generala medju njimi: Sir Richard England, Sir William John Codrington, Sir Duncan Mac Gregor, Earl Lucan, Sir Edward Cust, Sir William Knollys, Sir Richard Davies, Sir William Feenwick Williams, Lord Rokeby, Sir Edward Sabine (glasoviti fizik), Sir Patrick Grant, Lord Airy, Lord George Buller, Sir James Alexander, Viscount Templetown, Lord William Paulet i Sir Charles Hastings-Doyle; — za tim je umirovljeno 32 generallajtnanta i 11 generalmajora. Avanziralo je pako 80 generallajtnanta, medju njimi princ Kristian od Schleswiga, 180 generalmajora na generallajtnante, medju njimi poznati Arnold Kemball, sad u turskom glavnom stanu u Aziji, i 138 brigadira na generalmajore, medju njimi Sir Garnet-Wolseley.

GOSPODARSTVO i ŠUMARSTVO.

— Pirinač na zagrebačkom polju. Pučke novine donese točan izvještaj ob uspjehu pokusa, što ga je gosp. Dematej na svom polju učinio. G. Dematej dobio je na 672□⁰ zemljišta do 60 vagana pirinča, a sav trošak računajuć i zakupninu zemljišta, da mu je iznosio 100 fr. i 30 novč. — Brojevi govore najjasnije i dokazuju najjače te bi bilo vriedno, ako su istine, da se pokus buduće godine na jošte kojem mjestu nastavi.

— Florentinski „Nazionale“ spominje trs, što ga ima Chevalier Carbonai u svom vrtu izvan Porte la Croce. Svake godine ima mnogo grozdja, nu ove godine nabrojiše na njem 6000 grozdova.

SVAŠTICE.

— Neki suradnik berlinskog lista „Finanzielle Fragmente“ dao si truda te je izračunao, koliko su javile bečke novine za vrieme današnjeg rusko-turskog rata bitaka, o kojih ni Rusi ni Turci ništa neznadu i koliko je u njih palo Rusa. To je tim vriednije znati, što ne samo karakteristično, već je i zabavno. „Neue Freie Presse“ javila ih je 23, „Psesse“ 3, „Deutsche Zeitung“ 7, „Fremdenblatt“ 1, „Neues Wiener Tagblatt“ 19, „Extrablatt“ 17, „Morgenpost“ 5000. „Vorstadt Zeitung“ 10, „Tagespresse“ 2, „Wiener Abendpost“ 1.

U tih bitkah zatukla je „Neue Freie Presse“ 390.000 Rusa, „Pressa“ 12.000, „Deutsche Zeitung“ 176.000 Rusa i 5000 Rumunja, „Tagblatt“ 240.000, „Extrablatt“ 380.000, „Morgenpost“ 140.000, „Fremdenblatt“ 7000, „Vorstadt Zeitung 40.000, „Tagespresse“ 5000.

Iz Šipkina klanca potjerala je Ruse, „Neue freie Presse“ 12 put, „Tagblatt“ 11 put, „Presse“ 2 put, „Extrablatt“ 17, put „Vorstadt-Zeitung“ 3 put, „Wiener Abendpost“ 2 put, „Tagespresse“ i „Fremdenblatt“ 1 put.

Ob usmrćenih Turcih u tih tobožnjih bitkah neznadu ti izvori ništa javiti, a u zbiljnih bitka padne obično na 25 Rusa po 1 Turčin.

STATISTIKA.

— Početkom ovoga vieka bilo je na zemlji samo 5 milijuna biblija u 50 jezika. Sad je taj broj narasao na kakovih 130 milijuna u 250 jezika. Englezko biblijsko družtvo prodalo je samo $76\frac{1}{2}$ milijuna knjiga. U Austro-ugarskoj samoj razprostranjeno je $1\frac{1}{2}$ milijuna u 13 jezika. Prošle godine prodano ih je u Francezkoj 97.000, u Belgiji 50.000, u Španiji 54.500, u Italiji 41.000, u Portugizkoj 5.000 komada.

TVORNA UMJETNOST.

— Kipar Enrico Pozzi u Firenzi dogotovio je konjaničku statuu pokojnog srbskog kneza Mihajla Obrenovića, 12 metara visoku. Djelo hvale kao liepo.

— Znamenita dva francezka slikara, Betaille i Vibert, rade sad veliku sliku za parižku svjetsku izložbu, koja će predstavljat „Apotheosu Thiersovu“. Pokojnik leži na odru; tugujuća Francezka širi nad njim trobojnicu, s vrpca njegovih redova diže se križ, — a božica slave pruža desnicu za glavom velikog pokojnika. Spreda diže se iz nebrojenih vienaca grb Belforta, dublje na desno vidi se, kako komuna u osobi Megäre izdiše u gustu dimu, koj se vije od poluizgorjele baklje, gaseće se na ogorjelu grbu grada Pariza. Nad svim tim diže se vatreno nebo u kom se prikazuju tri glavna momenta iz života Thiersova. Politika i govornika označuje srpanjski stup i slika komorske dvorane, povjestnika grupa, koja označuje velike dogodjaje od 1789.—1845, — predsjednik republike napokon drži smotru nad vojskom u Longchampsu poslje svladane komune.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na narodnom kazalištu u Zagrebu bile su od početka sezone (1 listopada) sliedece predstave: 3. listopada „Diete sreće“, vesela igra u 5 čina od Birch-Pfeiferice; 4. listopada „Tri veleizdajice“, vesela igra u 5 čina, (prijam g. nadredatelja Freundenreicha u slavu njegova 50. rodjenog dana.); 6. listopada opera „Čuvidski ples“ od Verdija; 7. listopada: „Stjepan, posljedni kralj bosanski“ (kazalište prazno). 8. listopada „Tajni agent“, vesela igra u 5 čina od Hacklaendera; 9. listopada „Poglavica noćne straže“, vesela igra u dva čina; 10. listopada „Zadnje ljubovno pismo“, vesela igra u 3 čina od Sardoua; 11. listopada „Kirchfeldski župnik“, pučka igra u 4 čina od Anzengrubera.

— Kazalištno dramatično družtvo predalo je svomu nadredatelju g. Freudenreichu prigodom njegove petdesetgodišnjice uz kitu cvieća prsten s diamantom i par zlatnih puceta za košulju.

— Gospodična Emilia Chiomi, primadonna kraljevskog kazališta u Londonu, rodom Englezkinja, al uzgojem Taljanka, pjevačica prvog reda, stigla je ovih dana u Zagreb u pratnji impresaria Strakoscha te će na narodnom kazalištu dva put pjevati. Prva predstava bila je već urečena za 9. listopada, nu gospodična Chiomi na naglo je bila obolila i tako se morala predstava odgodit do ponedeljka il utorka. Gospojica će pjevat prvi put Margaretu. Svi listovi gradova, gdje je ona pjevala puni su neobične hvale.

— U Križevcih snuje se za ovu zimsku sezonu kazalište dobrovoljaca, kao što je tamo jur g. 1862.—1864. obstojalo. Ova nas viest tim više veseli, što su ovakove plemenite i liepe zabave jednim od najmogućnijih faktora, koj bi nam mogao uspavali družtveni život po manjih gradovih probuditi i širenje narodne samosvjesti pospješiti. Ovo sredstvo mi preporučamo svim našim većim trgovom i gradićem. U tom prednjači Senj i Petrinja. Naročito naglašujemo tu, da se nebi smio nitko dao strašiti od natražnjačkih predsuda il mozbit paragrafa, bili nebi li podupro svojim sudjelovanjem ovakovo poduzeće, jer nam te zaprieke nameće samo narodnjem napredku protivni duh i mračnjačtvo. Križevačko dobrovoljačko družtvo kani započet predstave u narodnoj čitaonici početkom studena, nota bene, ako čitaona i gradsko zastupstvo dozvoli ondje predstave davat. O

tom pako mi ni najmanje nedvojimo, jer bi si morali drugče o tih dvih faktorih stvorit sasma drugi sud, no ga danas imamo. Porugu čitave zemlje neće si sticat zastupstvo vazda hrvatskoga i domoljubnoga grada Križevca. Medju komadi što ih kani družtvo dati, nalaze se vrlo zanimive vesele igre: „Kad žene plaču“, „Malac, žalac, palac“, „Monsier de Blèu“, „Čašica čaja“, Visoki C“, a dat će se i jedan ozbiljniji komad i jedan iz narodnog života. Mi ćemo o tom kašnje izvjestit. —

— Gounodov Faust pjevan je neki dan u Parizu pet stoti put. Prvi put je pjevan g. 1859.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— G. 1876. izlazio je u zemljah krune hrvatsko-ugarske 17 hrvatskih novina (1875: 17) Po vrsti bijahu 3. političke (1875: 3), 6 beletrističkih (1875: 2), 8 strukovnih (1875: 11). O šaljive (1875: 1). Razposlano je poštom svega 758.895. komada (1875: 632.136) Po strukah razposlano je:

	G. 1876.	G. 1875.
Političkih . .	578.767	535.851
Beletrističkih .	132.380	45.026
Strukovnih . .	47.748	47.117
Šaljivih . . .	—. —	6.142

Beletrističke su dakle novine lanjske godine najviše napredovale. —

— Dne 2. listopada obdržrvala se u Londonu prva konfenrencija bibliotekara. Predsjednikom bijaše Winter Jones, bibliotekar britskog muzeja. Uzanj bijahu Sir Redmont Barry iz Melbourna u Australiji, James Clark iz Edinburgha, Coxe iz Oxforda, Léopold Delisle, knjižničar narodne knjižnice u Parizu, Dr. Malêt iz Dublina, Prof. Mondino iz Palerma, Jules Petit iz Bruselja, Poole iz Chicaga, Lloyd Smith iz Filadelfije Baron de Wateville iz Pariza, prof. Winsor iz Massachusettsa. Radilo se, kako bi se imale svikud uvodit knjižnice i kako bi moralo bit ustrojene, da budu puku koristne. Prisutno bijaše 150 knjižničara.

NOVE HRVATSKE KNJIGE.

— „Poviest rusko-turskih ratova“ od Dane Grubera. Preštampano iz podlistka. Obzorova Devet araka u 8 mini. Ciena 60 novč.

— „Hrvatska čitanka za više gimnazije i nalike im škole“. Sastavio Franjo Petračić. Knjiga prva. Uputa u poetiku i stilistiku. Zagreb 1877. Troškom i nakladom kr. hrv. slav. dalm. zemalj. vlade, Tiskom Dr. Ljudevita Gaja 316 strana u 8-mini. Ciena 1 for.

— „Njemačko-hrvatsko nazivlje pri podučavanju ženskoga ručnoga posla u pučkih i gradjanskih školah. Trudom Andrije Hajdenjaka, učiteljа kr. mužke vježbaonice. Zagreb. knjižara Mučnjak i Senftleben.

— „Kratka katehetika za bogoslovske zavode i preparandije“ Napisao Dr. Martin Štiglić Kraljevica. Tisak primorske tiskare 1877. 50 strana u 8 mini.

— „Kratko izkustveno dušoslovlje“. Sastavio Stjepan Basariček, učitelj kr. preparandije u Zagrebu. Kod Albrechta. 1877. 88 str.

UMRLI.

— **Tadija Peithner Barun Lichtenfels,** c. kr. tajni savjetnik, kancelar reda Franje Josipa, član gospodske kuće carevinskog vieća, bivši predsjednik državnog savjeta, centralista iz Schmerlingove dobe, rodjen 6. svibnja 1798. † 2. listopada u Beču, u 80. godini.

— **Barunica Jenny Dingelstedt,** rodjena Lutzer, supruga ravnatelja dvorskog kazališta bečkog, nekoč glasovita pjovačica, rodjena u Pragu 4. ožujka 1816. † u Beču 3. listopada. Do godine 1842. kad se udala bijaše angažovana na bečkoj dvorskoj operi te je za ono doba imala nečuvenu plaću od 16.000 for. C. M.

— **Thereza Tietjens,** znamenita pjevačica, prima dona kraljevskog kazališta u Londonu, slavvljena sa svoje liepe osobe i izvanredna glasa, rodjena u Hamburgu godine 1834. † u Londonu 3. listopada u 44. godini, od vodene bolesti. Do godine 1858. bijaše na bečkoj dvorskoj operi, a tad ode u London, gdje je do smrti ostala.

— **Filip Eduard Devrient,** zadnji od trojice braće umjetnikah predstavljača a proslavljen i kao pisac o kazalištu, ravnatelj dvorskog kazališta u Karlsruhu, rodjen u Berlinu 11. kolovoza 1801. † 4. listopada u 77. godini.

METEOROLOŽKA OPAŽANJA.

Stupnjevi topline bilježeni su po Celsiju, tri put na dan:

Mjesto	30. rujna			1. listop.			2. listop.			3. listop.			4. listop.			5. listop.			6. listop.		
	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s p.p.	9 s.več.
Zagreb....	6·7	15·9	11·7	11·2	16·5	11·7	11·2	14·8	12·4	10·6	16·5	12·6	10·0	15·3	12·8	9·1	13·8	11·5	7·6	9·1	6·4
Kakovac *.	1·6	15·9	10·9	9·2	15 9	10·8	11·2	13·5	10 3	9·9	16·1	10·3	8·2	17 9	8·8	7·0	14·4	10·4	7·7	8·7	5·7
Varaždin..	4·4	13·0	10·4	9·4	16·5	12·4	11·2	14·0	11·8	8·8	16·7	12·7	11·5	17·0	11·6	—	—	—	—	—	—
Gospić....	6·6	13·0	8 6	10·0	12·5	9·1	9·1	13·4	10·0	10 5	13 9	8·2	7·6	14·9	8·9	6·9	9 6	8·7	7·3	5·2	3·4
Senj......	9·3	19 1	01·1	10·4	16·7	14·1	11·5	20·0	17·8	11·9	19 2	16·5	12·4	19 8	14·3	10·1	19 5	13·9	9·3	10 5	12·6

* Rakovac kod Karlovca.

INOSTRANE POSTAJE,

Toplina u 7 satih u jutro.

Mjesto	30.ruj.	1.list.	2.list.	3.list.	4.list.	5.list.	6.list.	Mjesto	30.ruj.	1.list.	2.list.	3.list.	4.list.	5.list.	6.list.
Beč...........	7·0	6·7	10·9	10·2	9 9	8 7	4·3	Napulj........	16·0	17·0	17·0	18.0	19·0	16·0	16·0
Budim........	10·0	4·6	10.0	10·6	4·9	10·4	7.3	Palermo	20·0	20·0	20·0	19 0	19 0	20·0	20·0
Carigrad......	16·0	—	—	—	22·7	19 7	18·1	Paris.........	7·3	8·8	9·6	—	—	—	—
Florencija	9·0	15 0	15·1	11·0	13·0	17·3	16 0	Petrograd.....	—	1·6	5 0	1·6	3·0	—	2·4
Krakov	8·4	6 3	3·6	9·0	8·6	6·2	1·6	Prag..........	7·4	6·6	5·1	8 4	9·1	8·6	2·7
Kodanj	—	8·1	7.7	—	—	—	—	Rim	11·0	13·0	11·5	13·0	13·7	14 0	15 5
Lavov	8·4	4·2	6·2	8·7	8·0	5·6	1·5	Stockholm	—	—	—	—	—	—	—
Moskva	—	1·6	—́	1·6	4·7	—	0·4	Trst..........	13·8	14·2	14 9	14·9	15·4	14·6	12·2

DOPISNICA UREDNIČTVA.

— *Gospodinu Luciferu.* Vaše nas je pismo vrlo raveselilo. Uvjeravamo Vas, da nismo imali razloga za odgadjanje, „nastavka“, bar ne onakovih razloga, kako Vi mislite. U nas je sve u redu, a dokazat će Vam to skoro pikantne viesti. Da zbilja, Vragolan nam šilje „pisma Luciferu“, kojim smo se srdačno nasmijali. Što mislite, bili bila za javnost? Bi se bome liepo čitalo: „Mein herz! šuti, pamet sprich!“ On je odviše iskren i istinit, a da ga tko pohvali. . . Dakle mi obećajemo, da da ćete bit posve zadovoljni, skoro, ako nisu dva — tri tjedna i Vam, vječnost! Vašem liepom krugu naš odzdrav! . .

— *Gospodin A. J.* — c. Varaždin. Molimo Vas, šiljajte nam opažanja za cieli tjedan od subote do subote, da ih primimo u sriedu. Lamanjem od polovine jednog tjedna u drugi izgube se, pa nastaju praznine. Pozdrav.

DOPISNICA ODPRAVNIČTVA.

— Prisiljeni smo reda radi od budućeg broja obustavit list svim onim, koji nam dotle neuplate dužnu dredplatu il tekuću neobnove. Molimo dakle na to uzeti obzir. —

Zaključak uredničtva 11. listopada.

Uredničtvo i odpravničtvo
„HRVATSKOG SVJETOZORA“

nalazi se na Zrinjskom trgu br. 1008. u drugom katu. Molimo, da se sva pisma, novci i pošiljke onamo odpremaju.

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović.** Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 17. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 21. listopada 1877. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga I.

CRTICE IZ LIČKE PROŠLOSTI.

Ulomci iz kronologičkih zapisaka jednoga ličanina častnika s dodatci izdatelja.

(Nastavak.)

II.

Postanak Karlobaga 1683. godine.

Mjestance pomorsko Karlobag ili Bag na morskom zalievu, naprama otoku Pagu, najbiednije je mjesto na cieloj obali jadranskoga mora hrvatskoga, te tko je jedan put bio u Bagu, nikada si više onamo ne želi. Pa kako i bi? Ta golo kamenje bez zelenja i hlada, bez komunikacije, bez zavoda riečju bez svieta i — cvieta: nebo, more i kamenje, tri su neprijazna elementa ovdje više, nego igdje na svietu. U Karlobag vodi cesta iz Gospića preko Velebita i selca Oštarija preko 3030 stopa visoko. Godine 1683., dok je još sva Lika i Krbava bila pod Turci, a Bag pusto mjesto bez ljudi preko 100 godina, naseliše se opet onamo ljudi, pošto je na novo sagradjeno 16 kuća. Evo tih praotaca bažkih: Knez Jerko Rukavina iz Ražanca u Dalmaciji, Marko Kovačević iz Vinjerca, obitelji Krpan, Brkić, Tomljenović i Prpić iz Krmpote; Devčić i Bačić s gornjega sv. Gjurgja, na moru, Miškulin iz Jablanca, Marutan s kvarnerskih otoka; Maras iz Radovina, Šikić iz Staroga grada u Dalmaciji, Milković iz Medvedja, Došen, Brkljačić i Pavičić iz Dalmacije. Došena ima mnogo i danas u Gospiću, te je obitelj imala više znamenitih ljudi. Pukovnik Petar Došen, umro lani u 88. godini, takmac bijaše banu Jelačiću, a sin mu Lavoslav, gjeneral živi u penziji u Senju.

Danas ima Karlobag po tih svojih praotcih kakovih 700 stanovnika.

III.

Borbe Karlobažana s Turci Ličani godine 1686.—88.

Turci od Bjelaja, ili kako inače narod govori Bilaja, blizu Gospića i Novoga, uz put iz Gospića u Bag, udariše na obližnje mjestance nad Bagom, Podgorje, da otmu stoke; ali kod Kiaca nabasaše na naše gdje se odlikovao Nikola Rukavina, ubiv dva Turčina, Šabana Razića i još jednoga na dvoboju. Kad su Turci drugom zgodom opet došli na otimačinu, pade Filip Rukavina ili Mamutović u Sladovači. Obitelj Rukavinâ poznata je od davna u hrvatskoj poviesti. Poznat je Mateša barun Rukavina za Napoleona I. u Mantovi, kašnje guverner Dalmacije, imasmo junačkog branitelja Petrovaradina, Jurja baruna Rukavinu, feldzajgmajstora, umrvšeg godine 1849. u Temišvaru, eno mu unuka Jurja, vlastelina u divnom Zagorju, a sinovca Jerka, umirovljena generala u Zagrebu!

Iste ove godine 1686. morali su Karlobažani pod oružjem stražeć obdjelavati polja blizu Gospića, pod Velebitom, u selu Trnovcu, Bužimu i Smiljanu od straha pred Turci u Novom pod Velebitom. Iz sela Smiljana, sat hoda iz Gospića, turski podanik, kovač Rajčević, karlobažanom prvi okova plug, kojim su oni tad orali zemlju, koju su Turkom oteli. — Za platu i Rajčević kovač dobi zemlje otete Turkom.

LISTAK.

VESEO MOMAK.

SEOSKA POVIEST.

NORVEŽKI NAPISAO BJÖRNSTJERNE BJÖRNSON.

(Nastavak.)

Poplašena neka ptica prhnu kričuć izpred njega i sve naokolo šućaše, kao da očekuje rieč, nikad neizgovorenu. Nu za čim je Eyvind težio, nije ni sam znao, samo ne bijaše nit u domovini nit u tudjini, nit bijaše zabava nit radnja, — a nebijaše nit visoko u zraku, kao pjesma. Malo po malo razvi se to čeznuće u želju, a ta bijaše, da bude u proljeće krizman, a tom prilikom da dobije — broj prvi.*) Srdce mu je silno tuklo, kad mišljaše na to i prije nego li začu sjekiru otčevu lupat o drvo, ta se želja u njemu tako pojača, kao ni jedna još u životu.

*) Krizmanje je u Švedskoj i Norvežkoj jedna od največih svetčanosti po mladiće. Tko je iz vjerouke najbolji ide prvi na krizmanje i tako redom. Ta klasifikacija je vrlo častna.

Op. prev.

Otac kao obično nereče mnogo. Obojica ciepahu drva. Kad se približiše, natuknu Eyvind koj put tugaljivo: „Siromah radnik mora mnogo podnosit.“

Na to odgovori tad otac: „On, ko i drugi.“

Kad je težkom mukom svalio drvo, reče Eyvind: „Da si sad vlastnik dvora, nebi se trebao tako mučit.“

„Ah, tad bi me mučile druge brige.“

Majka im doni gore u šumu objed. Posjedaše. Majka bijaša vesela, sjede na neki panj, i pjevuckajuć udaraše nogami po taktu.

„Što ćeš započet, Eyvinde, kad uzrasteš?“ zapita ona iznenada.

„Za sina siromakâ neima baš mnogo puteva“, vrati on,

„Učitelj mnije, da bi pošo u učiteljište,“ reče ona.

„Može li se onamo bezplatno?“ pitaše Eyvind.

„Školska blagajna plati,“ reče otac.

„Imadeš li volje?“ pitaše majka.

„Imadem volje nešto učit, al ne školat se za učitelja.“

Šućahu svi troje čas; ona opet pjevuckaše i gledaše nujno pred sebe. Nu Eyvinda nešto vuklo, da bude sam te se povuče nešto dalje u šumu, kao da imade ondje posla.

„Mi nemoramo baš iz školske blagajne uzajmit,“ reče majka, kad je on otišao.

Muž ju pogleda: Nismo li siromasi?“

„Čuj, Thore, nemogu trpit, da se vazda izdaješ siromašnijim no jesi“.

Obojica pogledaše preko na dječaka, da li je čuo što oni govore.

Na to reče otac zlovoljno majci: „Govoriš kako razumiješ“.

Ona se nasmiehnu te reče: „Čini se, kao da nehvališ bogu, koj nas je do sad uzdržao tako sretne“.

„Moći mu je sigurno hvalit a nenosit za to na kaputu srebrnih gumba“.

„Dakako, al pustimo li Eyvinda onako na ples, kao jučer, nehvalimo mu takodjer“.

„Eyvind je diete siromašnih roditelja“.

„Al za to se može ipak pristojno nosit, ako mi samo hoćemo“.

„Govori o tom, kad će te on moći čut“.

„Ta on i čuje, pa ako ne, skoro bi imala volju“, reče ona i pogleda odvažno muža, koj je mrko gledao, odložio žlicu i posegnuo za lulom.

„To malo nevoljne zemlje, što imam!“ reče on.

„Moram ti se smijasti, govoriš vazda samo o zemlji a šutiš o mlinu“.

Godine 1688. Turci opet udare na Podgorje i Bažane, otmu stoke i djece. Marko Došen pade žrtvom iznad Brušana, a brat mu Ivan još dječak zasužnjen bi od Turaka.

Iste godine 1688. posjetiše nas Senjani, Brinjani i Otočani te nam poplieniše Liku do Novoga preko Gospića pod Velebitom, a Budak, selce kraj rieke Like, na putu iz Otočca u Gospić, popališe, dočim su na drugoj strani Mletčani pod Serdarom Jankovićem oteli Turkom Kotor, Knin, Obrovac i Skradin u Dalmaciji te provalili od Obrovca preko Halana na Velebitu u Liku, gdje je iztočno od Ribnika na ličkoj ravnini došlo do kreševa.

IV.

Turci gube velik dio Like g. 1689.

Senjani, Podgorjani, Otočani i Brinjani i njekoliko Karlovčana pod generalom grofom Herbersteinom udariše na Liku. to jest na ličke Turke i osvojiše gradine: Gospić, Bjelaj i Novi u okolici gospićkoj i napokon Udbinju, gdje se je osobito odlikovao Nikola Milković. Za tim zauzeše i mjesto Kulu, široku Kulu drugim imenom, selo na putu iz Gospića u Bunić, Korenicu i Plitvička jezera. Na to Turci sami ostaviše Bunić-gradinu, a Turci od Perušića, sat vožnje iz Gospića, put Otočca, videć da su obkoljeni i ostavljeni, primiše krst; da im se posjed ostavi na mirno uživanje. Za to i danas imamo u Perušiću turskih imena, fizionomija, rieči i običaja kao i po svoj Lici i Krajini. Perušičke Turke prekrstio brinjski pop Marko Mesić.

U isto doba pokrstiše još ove važnije poturice: Sabanović, Musić, Asić, Plišić i Alić u Gospiću; Ahmet, poslie častnik Ivan Čanić u Kaniži, tik do Gospića; Turić, Engić i Sabić u Novom, kraj Gospića, onda Bulić u Udbini i tako su pod istimi ili pod drugimi imeni još danas njihovi potomci medju nami; drugi pako mnogi ostaviše Liku i nadvladu kršćansku te se preseliše u Bosnu, medju njimi gospićki aga Zenković. Ove su crtice danas iz žalostne prošlosti zato jako važne, jer će isti odnošaji nastati u Bosni, Hercegovini, Turskoj Hrvatskoj i u Bugarskoj.

Kršćani su se i Turci ove godine strašno potukli u tako zvanoj rebeliji, te je morala vojska njemačke garnizonske pukovnije doći u Gospić i u Kanižu pokraj Gospića, te su se naselili Niemci: Hader, Rauch, Bauer. Ulbrich, Lokner, Litzenburger i drugi. Od tih imena ima i danas još. Medju buntovnici pogubljeni su: Jurina Šumljenović, i Vuk Gajić iz Smiljana. Ovaj Gajić jedini umio je čitati i nešto pisati. Ubijeni su dalje Mile Maras i Ilija Šikić s Debelog brda, Tomo Obradović i Dmitar Krajnović iz Divosela i Francetić iz Novoga. Kuće su im porušili, a od Šikićeve načinili su komisariatsku zgradu, na prama kapeli sv. Ivana u Gospiću, a Obradovićeve i Krajnovićeve pretvoriše u kapitanski stan u Žabicah. Ostalo je primjera radi uništeno.

Mnoge su se obitelji nakon osvojenja Like bezprimjerno umnožale. Tako Pavelići i Pavičići od 7 i 9 osoba po raznih selih na blizu 200 duša! U ostalom ni danas nije riedkost u Lici. da jedna majka uza svu biedu porodi 8—12 djece. Rečene godine naseliše se u selu Pazarištu iz Liča, Krmpote, Jablanca i svetog Gjurgja, Primorci, te je pop M. Mesić kao poddjakon i kao prvi komandant kršćanske Like namješten, koji si je u Mušaluku pokraj Gospića i u Taliću izabrao najbolju zemlju. Isti nadpop Marko Mesić kao komandant uredjivao je Liku Turkom otetu. On je katolike od Brinja, Brloga, Jezerane, Križpolja, Stanjice itd. preselio na Udbinu. Podlapač i dalje prema turskoji i dalmatinskoj medji; naprotiv od onuda i iz turske Hrvatske nadošle pravoslavne u Vrebcu, Komiću itd. naselio je medju katolici te je taj upravitelj pravi etnograf, jer je najveće muke zadao onim filologom i narodoslovcem, koji bi htjeli ličke štokavce po vjeri dieliti i lučiti. Ta preseljivanja imadu veliku važnost za jezikoslovne, vjerske, družtvene i narodne odnošaje hrvatske.

V.

Crtice.

Godine. 1693. dobi nadpop i komandant M. Mesić prvi u novoj Lici plemstvo od kralja i cara Leopolda I.

Godine 1700. Sagradjena je u Mušaluku pokraj Gospića prva kršćanska crkva u svoj Lici i Krbavi, što dovoljno karakteriše sve odnošaje kulturne i vjerske za Turaka. Kašnje su i drugud podignute crkve; sv. Mihalj u Lovincu godine 1704. i sv. Antun u Novom kraj Gospića 1704. godine. Godine 1703. potvrdilo je u Gradcu Ličanom posjed, kako su ga oteli Turkom.

Godine 1710. pobuniše se Ličani proti Švabam Rhamschüsslu, Coroninu, Rosariu i kameralnim činovnikom, koji su došli uredjivat odnošaje. Razjaren puk proganjaše od Udbine do Ribnika, pod Velebitom, kod gornjega toka rieke Like, švabske činovnike, stigne ih i obkoli u crkvi ribničkoj, na otočiću posred Like rieke, te ih poubija na oltaru crkvenom. Niemac grof Zinzendorf, koji je bio Liku od cara kupio, te došav u Liku i osvjedočiv se o mišljenju pučanstva, ode bez traga i povrati caru Liku, jer puk nije htio čuti za civilne ljude tudjince i njihovu stransku upravu. Za to sliedeće godine ode de-

---

„Ah ti s tvojim mlinom, čini mi se, da ga nemožeš slušati, kad radi“.

„O sigurno, da bi samo uvjek radio!“

„Al sad je od božića bio zatvoren“.

„Nu ljudi ne melju za vrieme blagdana“.

„Melju, kad ima vode, nu od kad je gore kod novog prokopa drugi mlin, zlo se godi momu.

„Učitelj nije toga danas kazao“.

„Ja ću šutljivijemu čovjeku povjerit moje novčane odnošaje“.

„Dakako, tvojoj ženi on bi najmanje smio kazat“.

Thore nereče na to ništa. Upravo je zapalio lulu, naslonio se na svežanj granja, pogleda tad ženu, naškilji u duljinu za sinom i podignu pogled gore k vraninu gniezdu, koje je klimalo s bora.

Eyvind sjedjaše sam. Pred njim titraše budućnost ko dug, gladak led, po kom se prvi put imao s jednog kraja na drugi skliznut. Da ga je siromaštvo sa svih strana tištilo, ćutio je; nu za to su sve njegove misli išle upravo na to, kako da ga svlada. Od Märite ga je sigurno oddielilo, nju je već za stalno John Hatlen predobio. Nu sve njegove želje bijahu š njim i š njom kroz čitav život se natjecat. Da ga nepotisnu kao jučer, — s toga će se držat na strani, dok što postane, a da se česa pomoćju božjom dovine, bijaše njegova najtoplija želja, a nije ni časak podvojio, da nebi mogao postići žudjena cilja. Neko nejasno još čuvstvo kazivalo mu, da se to pomoćju učenja dade postići; kamo će al doći, — na to još nije mislio.

Pod večer bijaše liep led za sklizanje. Djetca vrvljahu — Eyvinda nebijaše. On sjedjaše kod ognjišta i učaše, ni časa nije imao izgubit. Djetca vikahu za njim, — al on ih neslušaše.

„Zovu te“, reče majka, „neideš van?“

„Danas ne!“ reče on, prem mu težko bilo.

Kašnje je čuo, da ni Märite nije više kod sanjkanja, bijaše mu s toga laglje izostat. Sad on poče učit tolikom marljivošću, da se i otcu pričinila prevelikom. Uz to postane ozbiljan, okruglo i milo lice udulji se, oko se zaoštri, riedko kad pjevaše, nikad se više neigraše, kao da nije imao više vremena. Kad su se obdržavale obične zabave a i njega želja vukla za njimi, činilo mu se, kao da netko za njim šapće: kašnje, kašnje i uvjek kašnje!

Djetca trčahu, vikahu, nu pošto ga nemogahu dovabit nit sanjkanjem, nit turanjem glavâ na okna, izostaše malo po malo, potražiše druga igrališta i skoro bijaše brieg pust. Stišalo se naoko male kuće, nitko nedodje na ples nedjeljni, Eyvind sam sjedjaše kod prozora i učaše.

„Eyvind se vrlo promjenio u zadnje doba“, reče majka učitelju. I on opazi, da nije Eyvind više isti, koj bi učio, jer je to navada, a igrao se, jer je to glavni posao. On govoraše češće š njim te ga peckaše, da ga prouči. Al mu nepodje za rukom naći srdce dječakovo ko prije, pa s toga reče neke nedjelje u zimi, kad je došao u Pladsen: „Eyvinde, podji sa mnom, imam s tobom razgovarat“.

Eyvind obuče nedjelno odielo i podje za njim. Podjoše gore u gorske dvorove, razgovor nebijaše lien, al bez važnosti. Kad se približiše kućam, okrenu se učitelj s puta i podje prema srednjoj kući, iz koje se čula vesela vika.

„Što je tu?“ pitaše Eyvind.

„Ples!“ vrati mu učitelj, „nebi li i mi u nutra pošli?“

„Ne!“

„Bojiš li se plesa mladče?“

„Ne, još ne!“

„Još ne? Kad dakle?“

On šućaše.

„Što misliš s tim još?“

putacija graničara protestovat proti njemačkoj civilnoj upravi. I to je danas dobro znati.

Godine 1713. umre nadpop Marko Mesić u Bagu, a na njegovo mjesto dodje njekakav Quintana za komandanta dakle tudjinac. — Poslie bijaše zapovjednikom ličkim Zbrintana, godine 1719. grof, švaba Oberburg, a godine 1720. Karl grof Attems, opet švaba. Njega zamieni godine 1729. Foeme, zna se, da nije Hrvat! To je bivalo za kralja Karla III., a kao cara Karla VI., otca Marije Terczije, koji je vladao 1711.—40. i kojemu su Hrvati prvi pragmatičkom sankcijom medju svimi narodi u carstvu godine 1712. osigurali prestolj u kćeri Mariji Tereziji i u ženskoj krvi! — Od godine 1729. bijaše zapovjedničtvo nad Likom u Gospiću.

Godine 1733. pobunili su se Ličani okolo Gospića u Smiljanu, Trnovcu, Novom i Divoselu, jer se nisu htjeli podvrći porezu, te su na daleko na konjih gonili zapovjednike plieneć i harajući.

U tursko-austrijskom ratu god. 1739. pomagahu Ličani dobrovoljci pod vojvodom svojim Medinom Rukavinom iz Lovinca tjerati Turke, te prodrieše do Bilajskoga polja u Turskoj, suzbiše izpod ruševina Boričevca turske čete od Nakupa i dognaše silu blagu turskoga u Liku.

(Nastavak sliedi).

FRANCEZKI MODERNI PJESNIĆI.

I.

U relativno velikom krugu modernih pjesnika francezkih susretamo čudnovat pojav. Osim Victora Hugona svi su manje više specialisti. Svaki od njih izgladi najsjajniju stranu svoga talenta, izključivo najznačajniju. Jedan si gradi slavu na blagoglasju i slikovitosti stihova, drugi na njihovu plastičnu elementu, treći na ujihovoj idealnoj abstraktnosti. Ako su romantici subjektivisali sviet svoje osobne, kićene strastvenosti, to tjeraju drugi neosobnosti ća na polje čiste filozofije a Victor Hugo je jedini, koj se kreće na cieloj, podpunoj životnoj škali i koj nije samo velik, već i veličajan pjesnik sa svimi prednostmi i manami takovoga. Usredotočenje radnje u krugu, talentu najprikladnijem, bez dvojbe vodi velikom umjetničkom savršenstvu. Nu takova radnja donosi i pogibelj opetovanja, manire i pretjerivanja preko granica umjetnosti. Neda se tajit, da uz svu vrstnost umotvorina, moderni francezki pjesnici ipak više pišu za koterije, nego za veliko občinstvo; prigovor pako, da ovo neima smisla za poeziju, oprovrgava izvanredni uspjeh pjesmotvora Hugonovih, koj još vazda sam samcat vlada čitavim francezkim čitalačkim občinstvom.

Tako zvana i to krivo nazvana francezka romantička škola bijaše kamo više slikovitija od današnje. Fina dražest Alfreda de Vignya, tropska divota Victora Hugona, spiritualistične sanjarije Alfonsa Lamartina i vatrena strastvenost Alfreda de Musseta. sve to bijaše baš tako skladna kao i bojami čarobna slika, jer je isto kretalo kretalo ove različne pjesnikė. Pokret ali, koji su oni u knjizi izazvali, krivo je označen romantičnim, on bijaše usuprot povratak prirodi, realističan. Kao što su u velikoj umjetničkoj renesansi u Italiji i Flandriji klasični elemenat tako slobodno upotrebljivali, da su se n. pr. Mihalj Angjelo, Tizian, Rubens, u prikazivanju mitologičkih predmeta podpuno neodvisno kretali, tako, da neima ništa u njih grčkoga duha, — tako je i sredovječna crta u romantičkoj, francezkoj, pjesničkoj školi samo po predmetu a prikazanje iste nipošto nije u arheologičnom duhu, već puno modernih strastih. Njihove glave oslobodiše pjesničtvo okova, što ga sapinjahu kroz dva zadnja stoljeća i tako se staviše u sklad s duhom novoga vremena. Sloboda kretnje, chromatski efekti, raznolikost forme, topli kolorit, bogatstvo u sroku sjediniše se u novoj školi, koja je čitav narod oduševljeno za sobom u kolo povukla.

Sloboda pokreta tako se podpuno priznavala, da nisu nikoga smetale u stihovih ovjekovječene promjene nazora Lamartina ili Victora Hugona, koj je počam od svojih royalističkih oda pak do demokratskih epa „Légende des siècles“ ostao vazda popularan i ljubljen. I Saint-Beuve se najbolje označuje kao Protej, jer najmanje svake druge gedine izadje u drugom liku pred občinstvo, sad kao pristaš Lamenaisa, sad kao velik skeptik itd. Lozinka ove literarne epoke bijaše vazdašnja okretnost, bezprestano dizanje a tim i neprekinuta promjena jedne od značajnih crta.

„Polaze svi od Chateaubrianda“, reko je Goethe o francezkih pjesnicih dvadesetih godina. A i naliče zbilja Chateaubriandu, na koliko boluju svi od melankolije, 19. vieku toli prirasle, ili još bolje: na koliko se svi u njoj nasladjuju. Kod svakoga pjesnika pokazala se ova „maladie du siècle“ na drugi način. Kod Victora Hugona prodre melankolični temeljni ton po imence u pjesmotvorih „Les chants du Crépuscule“, gdje nevlada čuvstvom fantazija. Lamartinova duša trošila se u čeznuću za zadovoljujućom ljepotom, nedostižnom poput zviezda. Iskreno djetinski vikaše Musset od bolih, što mu ih zadavahu njegove rane. Sainte-Beuve proučavaše svoje boli analitičkim interesom i kušaše proti njim sve ljekove. Svaki od njih ozdravi od ove povremenske bolesti: Lamartine

---

Kad mu Eyvind neodgovori, reče učitelj: „Podji samo, što će te trice?“

„Ne, ja neidem!“ Govoraše odrješito a bijaše vrlo ganut.

„Da te tvoj učitelj mora molit, da podješ na ples!“

Nasta duga šutnja.

„Jeli se bojiš, da ćeš na koga nagazit?“

„Nemogu znati, tko je prisutan“.

„Al nebi li tko mogao tu bit?“

Eyvind šućaše. — Na to pristupi učitelj k njemu, položi mu ruku na rame te reče: „Bojiš li se, da bi vidio Märitu?“

Eyvind svrnu pogled nice te uzdahnu duboko i težko — al tiho.

„Eyvinde, reci mi!“

Eyvind šućaše.

„Možda se stidiš priznati, jer nisi još krizman“. Al reci mi samo, Eyvinde, nećeš se za to pokajat!“

Eyvind podignu oči, nu nemogaše prosborit ni rieči, na to se okrenu.

„U zadnje doba nisi bio više tako veseo, kao prije; zar možda koga drugog radje voli no tebe?“

Eyvind šućaše opet, učitelja je nešto njegovo nepovjerenje vriedjalo, on se okrenu — i nastupiše put kući.

Kad su dugo vremena išli, sustavi se učitelj te pogleda Eyvinda.

„Ti bi sjegurno želio, da te skoro krizmaju?“ upita ga.

„Da, vrlo!“

„A što kaniš tad?“

„Rado bi pošo u seminar“.

„Da postaneš učitelj?“

„Ne!“

„To ti je valjda pre malo?“

Eyvind šućaše na novo podjoše opet dobar komad puta.

„Pa kad si bio dosta dugo u seminaru, što kaniš tad?“

„O tom još nisam razmišljao“.

„Kad bi imao novaca, valjda bi kupio gospodarstvo?“

„Da, to bi; nu mlin bi pridržao“.

„Tad bi najbolje učinio, da podješ u gospodarsku školu.“

„Uči li se tu toliko, kao i u seminaru?“

„To baš ne, al se uči toliko i sve, što se može kašnje upotrebiti.“

„Ima li i ondje razredba?“

„Zašto to pitaš?

„Ah, ja bi želio bit vrlo vrstnim.“

„To možeš bit i bez razredbe (klasifikacije).“

Na to idjahu šutljivi dolje, dok zagledaše Pladsen. Iz sobe svjetlucaše svjetlo, brieg se nadvio tamno nad kuću, more ležaše dolje tiho sa gladkim i svjetlim ledom, šuma naokolo bijaše bez sniega — a mjesečina odrazivaše šumu na ledu.

„Ipak je liepo ovdje u Pladsenu“, reče učitelj. Eyvind mogaše sad gledat ovaj svoj rodni kraj, kao nekoč, kad mu je majka pripoviedala priče i bajke. I gledaše, . . . sve naokolo snivaše u milu sjajnu miru.

„Da, liepo je ovdje“, reče on i uzdahnu.

Učitelj ču to: „Tvoj otac našo je ovdje svoj kruh mogo bi ga nać i ti.“

Eyvind šućaše, — al vedri pogled promjeni se brzo. Učitelj strese glavom i podje š njim u kuću. On šućaše više no govoraše, pa su s toga i drugi više šutili. Kad se praštaše, sprovеše ga na vrata žena i muž; bijaše, kao da oba čekaju, što će još kazati. Sustaviše se pred vrati na dvorištu i gledahu u noć; — učitelj nereče ništa.

*

pomoćju političkog djelovanja i slavičnosti; Victor Hugo pomoćju svog demokratskog idealizma i vatrene marljivosti, kojom mu služi; Musset umre a Saint-Beuve ozdravi u zadovoljstvu, videći se, kako je stanovitim pravcem prošao razne faze te se usavršivao.

Priznanja, što ih tako zvani romantici izpovjedahu občinstvu u svojih prvih pjesničkih dobah, nepolaze samo od ekspanzivnog karaktra tog pokreta u obće, već i od primjera Rousseauvljevog i Chateaubriandovog. Velik dio poezije u ne dramatskoj formi bijaše osobnog značaja. Pjesnik si bijaše sam središtem, milovaše svoje namjere, ljubakaše sa svojimi sanjkami, osobito se rado bavljaše sa svojimi duševnimi boli i upotrebljavaše tako napregnuto osjećanje u odah, elegijah i sonetih. Tako posta manira a konačno i banalnost, a ove morahu se skoro iztrošit. Gautier bijaše po svojoj naravi manje strastven egoist i manje povjerljiv, razlog, s kog je njegova slava počela tad istom rasti, kad je već Mussetova venula. Gautieru i Baudelaire-u činjaše se ženskim Mussetovo osjetljivo, fino čuvstvo i njegova težnja za simpatijom. Oni nadjoše u „poeziji srdca“ neki kaotički elemenat, koji se protivi duhu prave umjetnine. Rekoše: Utvarna sila, imade u sebi plastične i tvorne moći, ne sila čuvstvovanja. U novom smjeru strast se dotle smatrala nepogrješivom, a sad se reklo, da je srdce samo podredjeni organ u umjetnika, a Baudelaire reče: „U srdcu ima strasti, odanja, zločinstva, al u utvarnoj sili samo poezije“. A drugi put: „Pretjeranost ćutljivosti absolutno je na uštrb radnji pjesničkoj, riedko joj kad u pomoć. Drugče je to sa ćutljivošću utvarne sile; ona znade odabirat, prispodabljat, prosudjivat, brzo, trajno se ugibat i prihvaćat“.

Nu ipak nestigoše nit Gautier nit Baudelaire u poeziji stožernu sprotnost na prema Mussetu; to je tek pošlo za rukom novijem jednom pjesniku, koga znatan krug pozdravlja kao zviezdu prvog reda i koj novu školu stvara, — Leconta de Lisle-u. U njegovih pjesmotvorih sačinja silno pronicavu značajku skoro stoičko susdržavanje izraza svakog osobnog osjećanja. Ali vazda oglašuje nam se iž njegovih stihova bolni krik, koj čezne za oslobodjenjem iz svjetskog tumaranja i vječnim mirom u smrti.

Baudelaire je osobito naglasio, da je Gautier, kad je bolje uglasbio melanholične glase, izazvane Chateaubriandom, ipak uveo u poeziju novi elemenat, elemenat utjehe pomoćju umjetnosti. Iz njegovih zadnjih pjesmotvora sjeta je skoro izčeznula, genij umjetnosti nadvladao je demona boli. Ljepota bijaše Gautieru liekom proti maladie du siècle, njezino promatranje, njezino vježbanje u pjesničku tvorstvu. Prem bijaše u glavnom positivan, ipak bijaše u njegovu podpunu odanju umjetnosti neka mistična crta. Napokon ali morala je dovest težnja za absolutnim umjetničkim savršenstvom, koje se neda nikad podpuno dostignut, k istom čeznuću i praznini srdca, kojoj su vodile Lamartinove religiozne sanjarije. To poštivanje ljepote i to same ljepote, podaje novo kretalo onom usriedotočljivom pokretu, sprotnu prijašnjoj razvlačivosti. Jest to neka vrst hedonističkog asketisma. Redovnik u svojoj sobici nije možda odlučeniji od svieta, nego li bijaše muž, koj je u vrieme, kad mu je domovina, uzvitlana burom, u najvećoj lebdila pogibelji, svoje „Camées“ krasio i sa miline svojih „Emaux-a“ sve na okolo zaboravio.

Raoul Lafagette opisuje u svojoj zanimivoj knjizi: „La Poesie, son Passé, son Présent, son Avenir“ struje, što su u ono doba snašle njega, mladog pjesnika, u Parizu. Ponio je sa sobom preporučna pisma na Eugena Pelletana i Theophila Gautiera. Kad je demokratski zastupnik čuo o stihovih, razloži mu svoje misli o napredku razvoja čovječanstva, razlaganje, što se čita kao poglavje iz „Profession de foi du XIX. Siècle:“

„Zašto pišete stihove? Danas se nitko nebrini za poeziju. Malo ju čitaju, ni malo nekupuju. To je forma izraživanja misli, kojoj je sudjeno propasti. U djetinje doba čovječanstva imao je stih neku „raison d' être“. . . . Prvi pjesmotvori su himne, provala straha ili oduševljenja. . . . U naše doba skeptičke zrelosti i republikanske neodvisnosti pako jest stih forma, koja se preživila. Mi volimo prozu, koja je sa svojom slobodom mnogo priličnija nagonu demokracije“.

Nu Lafagette nepodere svog rukopisa, već se upusi š njim i preporučnim listom Georges Sandovke k Theophilu Gautieru.

Izvrstni draguljar onih „Emaux et Camées“ primi mladića skoro otčinskom ljubeznosti; nu kad je obe pjesme pročitao, što mu ih novajlija uručio, primjeti: „Vaši su stihovi četrdeset godina stariji od Vas. Prestari su, s toga tako rekuć pre mladi. Pjesnici od 1830. pjevahu ovako. Danas zahtievamo konkretniju poeziju. Lamartine je uzvišen bard, al njegovi dvojbeni izljevi čuvstva nisu više za nas. Musset je velik pjesnik al zao uzor, čitajte Leconte-a de Lisle-a i Theodora de Banville-a“. „A ne i Theophila Gautiera?“ pitaše skromno Lafagette. „I mene nešto malo, ako hoćete“, odvrati Gautier smiešeć se te nastavi: „Aritmetika obstoji, netrebamo je tek pronaći, već ju samo učit. Moramo poznavat fuge i kontrapunkt a naš talenat učinit gibivim gimnastikom rieči. Rieči imadu individualnu i relativnu vriednost, treba ih prije odabirat, no ih stavimo na koje mjesto. Ova je rieč samo prosti kremen, ona

---

„Čudno se kod nas stišalo“, reče napokon majka, „mislim, od kad si djetca odabraše drugo mjesto za igranje.“

„Vi ni neimate više djeteta u Vašoj kući“, reče učitelj lagano.

Majka ga razumi te reče:

„Eyvind nebijaše u zadnje doba veseo.“

„Ah ne, tko je tašt, taj nije veseo!“ reče učitelj lagano ko i prije, te gledaše mirom starca gore u tiha božanska nebesa.

ŠESTO POGLAVJE.

Pol godine kašnje, naime na jesen (krizmanje bijaše dotle odgodjeno), sjedjahu krizmanici glavne občine u prostranoj sobi župnoga dvora, da budu odabrani. Medju njimi bijahu Eyvind, Pladsen i Mårita Nordistuen. Mårita bijaše se upravo vratila iz župnikove sobe, gdje je dobila liepu knjigu s velikom pohvalom. Smiešila se, razgovarala se naokolo sa svojimi drugaricami te se napokon ogledala i medju dječaci. Mårita bijaše sad posve odrasla djevojka, slobodna i priprosta u kretnji a momci i djevojke znadjahu, da se za njom otimlje najbogatiji mladić ciele župe, John Hatlen. Ona se dakle i imaše čemu veselit. Dolje na vratih stajaše nekoliko djevojaka i momaka, koji nespadahu k odabranim; ti plakahu, dočim se Mårita sa svojimi drugaricami smijaše. Medju njimi bijaše neki mali momak u čižmah svoga otca i nedjelnim rubcem majke oko vrata. „Bože, bože“, uzdisaše on, „nesmijem takav u nutra!“

To se kosnu svih, koji još nebijahu gore u sobi na izpitu i sveobća nasta šutnja. Strah im udari u vrat i oči, nemogahu sigurno stajat ni gutat, na što ih vazda nešto sililo. Jedan sjedjaše tuj i računaše, što znade i uzprkos tomu, da je nekoliko satih prije izračunao, da sve znade, odkri sad isto tako stalno, da ništa nezna. Drugi neki sbrajaše svoje griehe od vremena, kad je još sasma malen bio pak do sada, i uvidje napokon, da nije baš sasma bez razloga, što ga je sad dragi bog ostavio. Treći sjedjaše tuj te si mišljaše množtvo vanjskih stvarih kao znak: kad bi ura, koja je počela upravo tuči, počela prije, neg bi on dvadeset nabrojio, tad bi prošao s drugimi; kad bi on, koga čuje vani na hodniku, bio dvoranin Lars, tad bi mu pošlo za rukom; kad bi velika kap kiše, koja se po oknu sklizala, došla ćak do okvira, tad bi i njemu dobro bilo. Zadnji i odlučni pokus imao bi bit, da li može desnu nogu oko lieve obvit, — al toga nemogaše. Četvrti znadjaše sasma stalno, da će izpit načinit, ako ga zapitaju za Josipa iz bibličke povjesti il o krstu iz katekizma, il o Isusu il o deset zapovjedih božjih, il — još sjedjaše tu i računaše, što bi znao, kad ga u nutra pozvaše. Petomu se pako osobito milila propovjed na briegu, te bijaše osvjedočen, da će ga samo to moći pitati, i govoraše si sam cielu propovjed na izust, — na to ga pozvaše u nutra i — zapitaše za male i velike proroke. Šesti mišljaše na župnika, koj je tako dobar čovjek te njegova otca dobro poznaje, mišljaše i na učitelja, koji ima toli blago lice, i na boga, koj je sama ljubav te je već tolikim pomagao, kao Jakobu, Josipu, Davidu, Jobu i Stjepanu, a tad mišljaše na dalje, da njegova majka i sestra doma sjede te se zanj mole, što će svakako pomoći. Sedmi sjedjaše i mišljaše na to, što je htio postat u svietu, a sad je sve malo po malo popuštao. Jednom je dapače mislio postat kraljem, tad generalom a napokon župnikom; sad pako bijaše prošlo to vrieme. Al do časa, kad je unišao u sobu, htio je ipak postat pomorskim kapetanom, možda i gusarom, da steče veliko blago, — sad bi se zadovoljio i s čašću prostog mornara.

(Nastavak sliedi.)

biser i ametist. Čitajte riečnik! To je najkoristnija i najzanimivija knjiga. U umjetnosti je rukotvorstvo, izvedenje skoro sve! Oduševljenje! Da oduševljenje je liepa stvar, al nešto svagdanja, tako je obćenito. Svakog radnika gane manje više izlaz il zalaz sunca, pa se tad nalazi u nekom stanovitom stupnju oduševljenja. Absolutni razlučivi znak umjetnika nesastoji se toliko u tom, da osjeća prirodu, već da ju uzmogne prikazat. To svojstvo je dar, al i stečevina. U geniju takmi se znanost s nagonom. Vaši su stihovi puni utvarne sile i čuvstva, al su u kompoziciji manjkavi. Vi ste pjesnik te nesmijete ostavit poeziju, samo Vam savjetujem, da napišete tri do četiri tisuće stihova te da ih sažgete prije, nego li što ih objelodanite".

Takovoj privrženosti umjetnosti nemožemo uzkratit podpunog priznanja, a da i ne simpatizujemo s tom asketikom ljepote. U njoj ali imade i ograničenost, koja predpostavlja svaku izključivost. Odatle i dolazi, da se Gautiera samo neke po prispodobi trivialne stvari poetički dojimlju, dočim na Danta, Shakespeara, Goethea čitav niz pojava djeluje. Dočim su ovi obuzeli čitav život, ne samo jedan dio, odabran estetskom opreznošću, postadoše pjesnici svih naroda i svih vjekova. Krug, umjetnički genie Gautierov pako, ograničuje se uzprkos izvanrednim prednostim samo na uzke granice literarnih gurmana.

Poput Gautiera zabacuje i Baudelaire inspiraciju, te se žestoko kori, ako mu se koje od njegovih djela, pa bilo kako dobro, od prvog plana udalji, — dočim je Goethe n. pr. Schilleru zamjerao, da neide na rad s nekom neizvjestnošću i naglašivao, da su „Wilhelm Meister" i „Tasso", istom sve daljom osnovom, za radnje postali. Baudelaire bijaše skroz intellectualni umjetnik, koj nije smatrao strast čuvstvovanja vriednom umjetničkog prikazanja, pa iž njegovih stihova proviruje samo utvarnom silom nastala, intellectualno podržavana strast. I on je sve našao izprazno a „maladie du Siècle" neizlječivu, samo je nije pripisivao stoljeću, već čovječanstvu.

Baudelaire nije priznao tako otvoreno al još žešće životnog bankrota, kao Musset. Oba pjesnika — obojica okusiše zabranjena voća — pružaju zanimivu sprotnost. Mussetove rane krvare, Baudelaire-u zaboden je bodež u grudih, al neteče krv i samo njegovo lice izdaje muku, koju trpi. Musset se podiže proti okrutnosti svoje sudbine, Baudelaire podaje stoičkom rezignacijom i samo riedko ukrade mu se bolni krik. U Mussetu vlada više čuvstvo, u Baudelaire-u intelect. Musset uze kratke radosti, što mu se nadjoše na putu života, kao takove, Baudelaire odabiraše i tražaše umjetne, dakle rafinirano pojačanje onih, što mu cvjetahu. Prvi bijaše djelomice i časimice time zadovoljan, kao što je zadovoljno silno žedno diete u ljetnoj sparini voćkom i njegova bol bijaše samo prevara. Baudelaire pako nebijaše nikad zadovoljan, u njegov užitak vazda se mješaše ogorčujuć slika nedostižna mu ideala.

Čudnovato označuje Baudelare-a strastvena, da skoro boležljiva sklonost u najstrožem smislu, ne već umjetničkom, već izumljenom elementu, koj u prikazanju prirode neusavršuje, već je š njom u sprotnosti. On je to opravdao ovom teorijom: S mladošću svieta izčeznuše i veliki i jednostavni osjećaji; sad pako da je život complexan, finije izklesan, raznovrstnimi strujami izprekrižan, koje razaraju primitivne osjećaje u ulomke. Gautier je tu misao poprimio i ovako ju ilustrovao: „Literatura priliči danu; ona imade jutro, podne, večer i noć. Nekoristi ništa o tom se prepirati, da li je ljepša jutarnja zora od večernjeg sumraka, boje valja miešat na pločici, koje nam podpuno predstave efekt časa".

Nu mora se priznat, da nije bio Baudelaire prijateljem strašnoga, odurnoga, zloga, tih elementa, koji su često toli kobno čarobni bili po romantike. On ih je iztraživao znatiželjno i marljivo, — al se neutapljaše u njih. Isto tako nije se ponio onom estetskom asketikom, koja je sve odbijala, što se nebi dalo prilagodit individualnom kultu ljepote. Primjetio bo je sam negdje: „Literatura se mora obnovit u snažnijoj atmosferi. Nije daleko vrieme, kad će bit sva literatura, koja nestupa sa znanošću i filozofijom jednim krokom napred, duševno ubijajuća i samoubojica".

(Konac sliedi).

NARODNO KAZALIŠTE

U ZAGREBU.

IV.

Kao prvi gost ovogodišnje kazalištne sezone pjevala je u utorak 16. t. mj. po prvi put Margaretu gospodična Emilia Chiomi, primadonna londonskog kraljevskog kazališta.

Prije nego li se upustimo u kritiku ove predstave, upoznat ćemo naše čitatelje s gdčnom Chiomi, da znadu tko je i što je.

Emilia Chiomi rodila se od englezkih roditelja u Londonu dne 3. kolovoza 1854. godine. Pokazujuć za rana veliku volju i sposobnosti za pjevanje, dadoše ju roditelji nakon duga oklievanja glasovitoj englezkoj pjevačici Clari Novello i Maestru Celliniju, da ju uče pjevat. Do 1872. god. učila je ona za tim u slavnog Pietra Romania u Florenziji a sliedeću godinu kod Lampertia u Mi-

---

SIMON VERDE.

NOVELA

FERNANA CABALLERA.

SA ŠPANJOLSKOGA PREVEO GJ. P.

(Nastavak.)

— A što znam? Nemogu Vam gledati čovjeka u nevolji; čim se tko stane jadati, odmah mi se smuti duša; a stane li tko plakati, ja onda neznam za sebe. Ali da se vratimo, što sam počeo. Dakle kao što Vam rekoh, stanem vikati i nuditi mojega sladuna, i cieli dan ali da sam jednoga prodao; dodje već veče, a moj tovar ni dirnut i ja neznam, što da radim, kad mi pade na um, da vičem, da prodajem sladun od Cadixa.

Oba slušaoca stadoše grohotom smijati se.

— Ma, kršćanine, vikne alcade, zar neznaš, da Cadix nije drugo, nego klisurina na stieni?

— Kako nebih znao, pak da tamo neima drva i šipraga ni toliko, koliko karanfila u criepu. Zato sam baš tako i radio, te uzbunih toliko ljudi, da ni jedan pater noster (otčenaš) nije prošao, a ja ni jednoga žira nisam imao.

— A kako ti stoji žito, Simone, je li dobro? zapita mjernik.

— Kako će biti dobro, kada nisam dospio, da ga na vrieme posijem. Jesen je za usjeve najzgodnija.

— Tako je, i poslovica veli: Tko mjeseca travnja sije, bolje da ga majka ni rodila nije; a tko sije svibnja mjeseca, bolje da negleda ovoga svieta. Ali nemoj da se u brigu bacaš, Simone; godina je dobra, vrieme za žito kao naručeno; ono nedjika tako jako i neće od tereta poleći. Veljača se vladala gjeneralski.

— To je istina; ali je svibanj počeo puštati svoj vreli vjetar. Prokleti vjetar! Da ja samo znam, iz koje jame puše, bih ga zazidao kajom i kamenom.

— Ja ti kažem, Simone, imati ćemo godinu, kao onu od debelih krava kralja Farauna; neće to biti gladna godina i da se kruh plaća četiri reala.

— Sahrani nas bože! vikne Simon Verde.

— Simone, ja ću ti kupiti rod na njivi, ako ćeš ga dati za dvie hiljade reala, reče alcade.

Senjore, izrazi Simon Verde, ja sâm više sam potrošio.

Poslie nešto pogadjanja, pri čemu je mjernik ulagujući držao s alcadom, bi rod prodat za tri hiljade reala. Ovaj pazar bio je štetan po Simona Verda.

— No, sad te nije brige za žetvu, sad se možeš smijati, ako duhne uztoka, reče krčmar, mlad jedan dolijat i tukmak, komu bi u duševnom smislu trebao kakov mlad David.

Mati mu je takodjer bila golema, pak ga je zvala od rodjenja „moj mali" i taj nadimak ostao mu.

— Kume Simone, produži krčmar, ti umieš naći vode i tamo, gdje neima izvora; ti znaš više od matora lisa.

— Ja i nisam kao ti, Joaquine, mali moj, kola mesa sa dušom, uzrazi Simon; to svatko zna, da hrt bolje trči od čobanska rundova. Ja neznam, šta je, tek moj novac takov je kao i sakristanov, pjevajući dolazi, a pjevajući odlazi.

— Sam si kriv, Simone Verde, reče alcade; ti dosta zaslužuješ i mogao bi bolje živiti od gospodska paripa. Ali to tvoje vražko dobro srdce ubija te; ti nemožeš da gledaš tužne ljude i neznaš kazati: nedam. Ti naopako da si žena; ti se svakomu povjeravaš, što više nije običaj, i ma te kako prevarili, moj biedni Simon nikada da se popravi.

— Senjore, šta bi bilo od ljudi, kad nebi jedan drugomu u pomoći bio?

lanu. Medjuto je već s velikim priznanjem pjevala u Firenzi i Turinu „Sonambulu“.

U jeseni godine 1873. bude ona engažovana za kazalište u Oportu, u Portugizkoj, gdje je izvanredne triumfe slavila. Proljeća 1875. navrnu se ona kroz Milan u Pariz, gdje je u koncertih sudjelovala i počela od Ambroisa Thomasa, ravnatelja parižkog konzervatorija i glasovitog skladatelja operâ „Mignon“ i „Hamlet“, učit ulogu Mignonke, jer je Thomas uvidio njezine velike sposobnosti. On ju je i vazda zvao „Ma chère Mignon“ i „la future petite Nilsson“.

Nu ako su joj bili u pjevanju učitelji majstori prvoga reda, u mimici imala je učiteljem najvrstnijeg danas tragičkog predstavljača, — Tommasa Salvinia, koji je istodobno u Londonu š njom slavio najveće slavlje.

Početkom ove godine engažovao ju je Mr. Mapleson, impresario taljanske opere na kraljevskom kazalištu „Of her Majestys-Opera“, a sada za vrieme njezinih praznikâ pošla je ona na put, da pjeva u svih većih gradovih centralne Evrope.

Dodajemo još ovdje sud najvećih novina o pjevanju Emilie Chiomi.

„L' Italia Artistica“.

Firenze 5. veljače 1876.

„Emilia Chiomi nije više predmet nadâ za umjetnost; ona je sjajna zviezda, daleko svjetleća na teatralnu horizontu. Ona je umjetnica od neprecjenjiva talenta. U nje je duh, koj stvara i napred teži i svi naravni darovi, koji će joj pribavit najsjajniju budućnost. Njezin je glas gibak, mil, zvonak; njezin način pjevanja korektan bez precérivanja. Njezin je naglasak istinit i strastven, nu vazda plemenit i prikladan činu“.

„La Nazione Firenze“.

„Gdčna Emilia Chiomi sa svojom nam Sonambulom pripravila najugodniju večer. Pred svim se moramo divit izvrstnu načinu njezina predavanja, gibkosti njezina glasa kao i graciji u njezinih modulacijah — i t. d.“

„La Perseveranza“ Milan.

„Pjevanje signore Chiomi dokazalo je, da je marljivo umno i strastveno prionula uz svoj studij“.

„La Gazetta di Teatri“ Milan.

„Sig. Chiomi pjeva i igra divno a nebrojeno povladjivanje občinstva, još je premalim tumačem simpatija, što si ih u nas umjetnica stekla“.

„Illustrated Sporting and Dramatic-News“.

London 12. svibnja 1877. sa slikom.

Opisav čitavo njezino dosadanje djelovanje zaključuje: „Sila glasa je u nje velika, njezina stalnost, njezino pojimanje intervalla kao i dramatska vještina su dokazi vrstnog studija kao i izvrstne škole“.

„The Standard“.

London 31. svibnja 1877.

„U Emilie Chiomi ima sopran, kako ga ima malo pjevačica. Od ugodna je utiska, velikog objema i znamenite jakosti; za tim ugodna, duhovita igra i sjegurnost na pozorištu“.

„Daily Telegraph“ London.

Poslje predstave Lucie. „Njezin simpatičan glas, istinita i intelligentna igra skoro joj predobiše občinstvo i povladjivanje iza svake arije i burno izazivanje iza svakog čina nagradiše mladu pjevačicu. Ona je stekla samo prijatelje, ni kakovog protivnika“.

„The Morning Post“.

London 30. svibnja 1877.

„Gčna. Chiomi pjevala je jučer prvi put Luciju. Ništa nije za mladu primadonnu častnije, no si kod prvog nastupa steći sveobće priznanje“. . . . . „Ako je umjetnički put težak, i trnjem obraso, to se može gdčna Chiomi uz svoje vrstne prednosti ipak više nadat ružam, tim više, jer ju je občinstvo svigdje, gdje je pjevala, uzvisilo svojom ljubimicom“.

Iz velikog niza kritika mi smo naročito odabrali ove najznatnijih novina, a što smo ih uzeli više, imali smo vrlo opravdani razlog, jer se ne radi tu samo o gdčni Chiomi, već i o trieznu glasbenu sudu hrvatskog glavnog grada.

Gospodična Chiomi bila je tako nesretna, te je dan pred urečenom prvom predstavom u Zagrebu obolila. Iza osam tek dana ona je pjevala Margaretu i moramo svi priznati, da ona nije onako uspjela, kako smo to očekivali po sjajnih kritikah. Razlog bijaše tomu jednostavno taj, što se ona još nije posve oporavila od grlobolje, a njezin impresario g. Sigmund Strakosch nagnao ju pjevat, što mu vrlo zamjeramo, jer je to na uštrb glasu i grlu pjevačice. Za vrieme predstave morala je Chiomi molit po g. Freudenreichu izpričanje u občinstva.

Emilia Chiomi je na pozorištu čudnovat pojav. Prava englezkinja i po izgledu i po držanju. Visoka plavka, crnih očiju, vitka stasa, lica vanredno izrazita, simpatična, ozbiljna, da nerečemo tragična.

Margaretu je pjevala gdčna Chiomi plavokosa i u bjelini, te je tim staru tradiciju o plavokosoj i modro odjetoj Margareti baš tako zabacila, kao i Adelina Patti, koja ju pjeva crnokosu u bjelini. Tomu neima prigovora. Prvi njezin susret s Faustom nije nas nadahnuo onom poezijom, kojom može taj prizor nadahnut. Gdčna Chiomi već je od početka shvatila Margaretu tragično, veličajno, a ne milo, čedno, naivno, kako se bez dvojbe ima shvaćat. I prvi glasi, što ih je ona zapjevala, osvjedočiše nas o njezinu preliepu glasu al žalibog i o tom, da se nije posve oporavila od bolesti, već da je ostalo nešto hrapavosti u grlu. Jednu izvrstnu niansu smo opazili u igri tog prizora: kod prvih riečih s Faustom njezino je oko zakriesilo i izdalo svu buduću buru, koja joj ima pokrenut dušom.

Treći je čin muzikalno a četvrti dramatsko najznatniji. Kako je gdčna Emilia

---

— Svaki bi se česao svojimi nokti, Simone, kao što i treba. Ti si Nikoli komordžiji dao da kupi vola, je li ti vratio?

— Vol mu je manjkao; zar mi je siromah čovjek mogao vratiti ono, čega više neima?

— Ti si Matiji dao, da pokrije kuću, kad mu se krov srušio, je l' ti vratio?

— Senjore, ja se nisam ni pogadjao kad sam mu davao.

— Onda metni taj zajam u isti račun sa crknutim volom.

— Isuse blagi! ta vi uživate, da oglašavate zlo, kao i samrtno zvono! Jedno na drugo, meni taj novac i netreba, da se njim hranim; hvala bogu, nikad nismo bili bez natuštna kruha.

— Ali, dragi, ti imaš kćer?

— Ja nju i volim većma nego sebe, jer ona to zaslužuje. Moja kćerka tako je liepa, da joj i sunce zavidi; ona je tako oštroumna, kao da su joj to pčele sa cviećem dale, a tako je mudra, kao da je u nje kakova stara duša. Ali ja neću zbog nje ni da se jedim, ni da se brinem. Djeca tim postaju grabljiva i tvrda. Ja znam njih više nego četiri, kojim su djeca vazda na jeziku, kad se tiče troška od jednoga maraveda, a ovamo trate svu svoju zaslužbu, pak djeci ostavljaju samo tu utjehu, da se u boga uzdaju. Zar vi nebiste uzaptili stvari kod čuvara Juana Martina zbog poreza? Ja sam ga sreo tako očajna, da sam mu sve dao, što sam dobio od moga tovara naranča. Može biti, da tih trideset reala neću više vidjeti, ali to mi nitko neizbi iz glave, počem sam pomogao ovomu siromaku, da će mi večeras juha sladja biti od pečene koke.

— Trati, razsipaj Simone Verde, reče alcade malo zlovoljno i pakostno, jer je mislio, što je ovaj poštenjak posve bezazleno rekao, da je tim htio njega malo pecnuti. Budi raspikuća, blago tebi! ti imaš spahiluke.

— Neimam, senjore, spahiluke; ali ja niti sam dužan vami, niti ikomu, izrazi Simon Verde.

— Ti se nikada nećeš brige oprostiti, uze rieč mjernik, niti ćeš ikada biti bogat.

— Nikada nisam to ni htio, bolje je neželiti, nego li imati. Bogat je, tko ima, srećan je, tko neželi. Gosgodo ostajte, mi sbogom čekaju me doma.

To reče, pak zajaha svoju magaricu i podje ledinom pjevajući tanko glasovito neku romancu.

— Ako hoćeš, da te hvale,
Ako hoćeš, da te kude,
Samo sipaj svoje blago
Po carevih drumovih!

vikao je alcade za njim u mjesto sretna puta.

II.

Od ravnice izpred dvorca spušta se brieg vrlo strmo na nekoliko aršina. Na drvu ove strmeni bila je kuća Simona Verda. Ako je i bila prilična i udobna, tek je bila malena i nije imala dvorišta ali kako Andaluz nemože biti bez dvora, to su tobože kao dvorište upotrebljavali komad jedan, što su ga poravnali izpred kuće. To dvorište sprieda i sa obije strane držao je zid od kamena, od koga se dizaše nekoliko stupova sa velikim doksatom: to je radost siromašnih kućica, veličanstven krov od zelene i pokretne ćeramide, tako dobro namještene, da ju samo sila i smrt može ukloniti odanle; to je siromaku otčinski krov, koji se sam obnavlja svakoga proljeća; on ima ublažavati vidjelo, a da ga nezadržava, oduzeti sunčevim zrakom žestinu, a da neostanu bez svoje veselosti, razhladjivati zrak tisućami lepeza, šuštanjem svojim javiti, kad kiša pada, i zadržati ovu, dok se ljudi požure pod krov. A kad dodje jesen, ovaj vjerni pokrovitelj, u ime darova pri rastanku, nagne se k djeci, koja su ga cieloga ljeta uveseljavala svojom pjesmom i svojom igrom, pak im daje krupne grozdove svojega odabrana ploda.

(Nastavak sliedi.)

Chiomi pjevala, konačno nemožemo suda reći, dok je nečujemo, kad bude posve mogla razvit velike vrline svoga glasa i škole, al o igri njezinoj smo jur danas u stanju uztvrdit, da joj ima malo premica. Nakitna arija i ljubovni duet u trećem činu, to su momenti, gdje se ona neodaje samo čuvstvu, već i prema tomu i radi i misli. Tielo i dušu, pamet i srdce vjesi ona o Fausta, promatra ga, sgraža se i zaboravlja! Kad ju Valentin na samrti proklinje, ona se lama a njegova smrt iztrgne joj iz grudih očajni krik. Prizor u crkvi izvodi ona toli divno, da smo zbilja uvjereni, nemože bit drugčije. Sve ju mrzi i progoni, ona se utiče k bogu, al nemože molit, savjest ju peče, oko joj bludi nečuvenom hitnjom po molitveniku — al neima utjehe, vrag joj se ukaže i ona se sruši tolikom silom na zemlju, da te strah hvata. Sve ove potankosti prikazuje gdčna Chiomi tako vjerno i istinito, da probudi u tebi smilovanja, sažalenja što je glavni zadatak griešne Margarete.

Prizor u tamnici i apotheoza izvedeni su liepo i promišljeno. Kako nam je gdčna Chiomi prikazala Margaretu, na to smo mi malo priučeni. Ona je velika realistka pa tako i prikazuje, kao anatom, koj i najljepše tielo reže i pilji istom pomnošću i hladnoćom, kao i trulu lješinu. To je doduše istinito, al nije uvjek liepo. U Margareti jo možda više treba idealizma, no u kojoj drugoj ulogi, pa mi s toga mjestimice neodobravamo igre, kao n. pr. prigodom pjevanja balade o tulskom kralju. U Emilije Chiomi ima još nešto, čim ona velike efekte postigava: sjajno crno oko, živahno, vatreno: ona tim okom gospoduje. Njezina je kretnja naravna, lagana. Glas joj je umiljat i zvonak a izvadjanje piansisima uprav majstorsko.

Občinstvo je odlikovalo umjetnicu zasluženim povladjivanjem, prem nije mogla po volji pjevat. Nadamo se, da će ona podpuno drugi put zadovoljit. Ostali sudjelujući u ovoj operi i to: g. Grbić kao Faust, Kratohvil kao Mefisto i Anton kao Valentin, bijahu u pravom smislu rieči izvrstni.

Još nešto. S nekih strana čusmo vrlo neosnovane i nepromišljene prigovore proti gdčni Chiomi. Mi ni iz daleka nemislimo bit njezinim odvjetnikom, nit čijim, koj toga nezaslužuje, al bi tim sudijam bez razloga rekli ovo: Ili je Zagreb po svom sudu najmjerodavniji muzikalni grad Evrope ili nije. Ako jest, tad su svi majstori, koji su podučavali i priznali velik talenat Chiomice glupaci, tad je Ambrois Thomas pravi tikvan, a sve svjetske novine, koje su pohvalile umjetnicu, podplaćene, — ako nije, tad je naš ukor i naše nezadovoljstvo smješno. Mi doduše netrebamo hvalit, kao majmuni ono, što nije dobro i liepo, al kudeć moramo imati i razloge za to i uzet koješta u obzir. Odkad je ono lanjske sezone pjevala na našoj operi Bianca Donadio, bez dvojbe znamenita i dražestna umjetnica, postala je ona ovdje za neke ljude ne samo po svom pjevanju mjerilom za svako pjevanje i prikazivanje. Kod svakog se novog pojava pita: Jeli pjeva kao Donadica? A nerazlikuju se tu ni vrsti pjevanja, ni igra, ni način i t. d. To bi moglo po glas zagrebačkog občinstva s vremenom vrlo štetno postati. Marija Murska, Ema Vizjak, Desirée Artôt, Marie Wilt, Zelia Trebelli, Paulina Lucca, netom umrla Theresa Tietjens, Ema Albani, Anna Belloca, Zaré Thalberg, pa uračunajmo ovamo i Biancu Donadio, su sjegurno velike umjetnice, nu za to, jer je Adelina Patti uzor koloraturistice a Christina Nilson uzor dramatske pjevačice, one po tom nebi mogle nigdje pjevat s uspjehom.

To želimo, da svi oni dobro promisle, kojim je što stalo do toga, da bude i zagrebački sud pred stranim svietom što valjao.

RAZGLED PO SVIETU.

I. HRVATSKA.

— Ovaj put imademo zabilježit dvie nemile stečevine hrvatskog naroda. Dogodjaj s hrvatskom zastavom na Rieci izmiren je tako, što je jednostavno guverner Szapary izjavio službeno, da nije sve istina, što se kazalo a krivce, da je policija zatvorila; (nota bene ista policija, hoja je provocirala škandal). Ima ljudih, koji su s tom „zadovoljštinom“ zadovoljni, jer „nemožemo glavom o zid“ i jer „mi nismo država u državi“.

Drugi još nemiliji faktum jest taj, što je saborski odbor ugarskog parlamenta prihvatio uzprkos svim protivnim dokazom i navodom zastupnika gospodina Jakića „Osnovu o gradjenju krajiških željeznica“, kako ju je ministar podnio. To jest, svi naši prosvjedi, naše molbe i naše pravo Magjarom su trice, Krajina mora dat svoje novce a svi skupa moramo bit za željeznicu zahvalni! . . . Sad posve dobro znamo, što je značio dolazak generala Filipovića u Zagreb. On je doduše negdje na svom putu u Krajini izjavio, da stoji na istom stanovištu s Mollinaryjem, al mi znamo, da je Mollinary odstupio, kad se je radilo proti pravici i časti hrvatskog naroda.

Hrvatski je sabor proti obim ovim faktom podigao snažan glas, radi bi ipak znati, što će sad učinit? . . . .

II. INOZEMNI SLAVENI.

— **Rusija.** Nakon dugog vremena dolaze nam opet s bojišta viesti i to ovaj put vrlo znamenite i radostne viesti. Po službenom izvješću iz Petrograda izvojevala je vojska kneza Mihajla i generala Lorisa Melikova 15. listopada veliku pobjedu nad Muktar Pašom ne daleko od Karsa. Rusi su zarobili tri divizije vojnika, 7 Paša, 36 topova i mnogo zaire. Muktarova vojška koja je iznosila 30.000 momaka hametom je potučena; on sam jedva je uteko s ostanci u Kars. Gubitci su ruski maleni. Ovo je najveća i odlučna pobjeda ovogodišnjeg rata ne samo na armenskom zemljištu. Izkazali se generali Lazarev i Solovjev.

Istodobno s ovom viešću javlja se, da je bombardovanje Plevne započelo na čitavoj liniji, te da se očekuje svaki dan odlučna bitka na podunavskom ratištu.

III. AUSTRO-UGARSKA MONARKIJA.

— **Beč.** Francesco Crispi, 60-godišnji predsjednik taljanskog parlamenta boravi od 12. o. m. u Beču, kamo je došao iz Berlina, Londona i Pariza. Počasti, koje su mu svigdje izkazali i krugovi kojimi je on obćio svakako svjedoče, da imade Crispi misiju, koja će se tek s vremenom moći razvidit.

— **Pešta.** Urota u Sedmigradskoj, koja se tako tako labkoumno zasnovala, prem je osujećena, ipak se još nit u saboru nije stišala, jer na vladu pada prava kiša interpelacija o toj buni. Štogod se je snovalo, dokazalo je samo nezrelost i nadutost magjarskog plemena. Nekoliko zastupnika je kompromitovano a Ignac Helfy dostao se nesanjane popularnosti, jer ga je policija bila metnula pod pazku.

IV. ROMANSKI NARODI.

— **Francezka.** Dan 14. listopada ostat će u poviesti francezkoj zabilježen zlatnimi slovi. Izbori obavljeni tog dana za parlament sjajno su odsudili vladu Mac Mahonovu i nečuvenu njezinu korupciju. Ništa nije koristilo narod gonit na muke, odpušćat sve republikanske činovnike, progonit štampu, zatvarat republikanske glave, izdavat lažljive manifeste narodu, molit se u crkvi za pobjedu „reda i mira:“ republikanska stranka održala je odlučnu pobjedu, uz sav pritisak vlade. — Danas nam ne dopušta prostor lista priobćit neke zanimive potankosti ob izborih, već samo spominjemo, da je po najnovijih viestih izabrano 317 republikanaca, 99 bonapartista, 45 monarhista, 44 legitimista i 11 orleanista, još nije poznato 17 izbora. Republikanci su izgubili uslied nečuvena pritiska vlade 46 mjesta, jer su prije imali 363 zastupnika. Po računu francezkih novina imat će ali republikanska stranka do 330 a sve ostale stranke jedva 223 zastupnika; većina ipak ostaje. U svih velikih gradovi izabrani su sami republikanci, a u Parizu od 20 zastupnika 19 republikanaca i 1 legitimist. Poslje ovog poraza ministarstvo bi moralo odstupit, al već javljaju, da neće popustit. To su dakako želje, jer ovakova vlada neće moći ostat sa saborom, gdje ima veliku manjinu.

— Dva dana pred izbori, 12. listopada odsudili su opet na novo Gambettu u Parizu, na 3 mjeseca tamnice i 4000 franaka globe, jer je svojim biračem držao govor te opetovao rieči: „Mac Mahonu nepreostaje, no se pokorit il odstupit“. Pošto je Gambetta sad izabran u Parizu zastupnikom, neima se mnogo bojat te odsude.

IZPRAVAK.

Za odsustva urednikova podkrale su se u 15. broju „Hrvatskog Svjetozora“ i to u listku „Campo Santo“ ove pogreške, koje molimo izpravit:
2. stup. 2. red. s gora mjest. nebu čit. nebo.
2. stup. 14. red. s gora mjes. smrti. čitaj smrti,
4. stup. 6. red. s gora mjest. gore čit. gori.
4 stup. 7. red. s dola mjes. nevina čit. neima.
5. stup. 4. red. s gora mjest. ostavit čit. Ostavit.
5. stup. 11. red. s gora mjest. život. Cjelovi čit. život cjelovi.
5. stup. 13. red. s gora mjest. šulije čit. Julije.
6. stup. 8. red. s gora mj. sredujega čit. sudnjega.
6. stup. 11. red. s gora mj. kriesnice čit. kriesnice.
6. stup. 18. red. s gora mjest. razsvietljiva čitaj razsvietljivat.

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

AKADEMIČKE VIESTI.

— Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti započela je nakon praznika svoje djelovanje. Dne 13. o. mj. imao je matematičko-prirodoslovni razred sjednicu, u kojoj je čitao pravi član Dr. B. Šulek razpravu: „Zašto poštuju Slaveni Lipu?“

ŠKOLA.

— O školah u Hrvatskoj i Slavoniji priobćuje „Vienac“ sliedeće statističke podatke. U ovoj zemlji ima deset gimnazija i to 8 u provincijalu, a 2 u Krajini. Evo koliko bijaše prošle godine na svakom gimnaziju učiteljah i djakah.

U Zagrebu	21	učitelj,	546	djakah.
U Karlovcu	7	učiteljah	100	„
U Varaždinu	16	„	339	„
U Senju	14	„	156	„
Na Rieci	14	„	176	„
U Belovaru	7	„	101	„
U Požegi	14	„	155	„
U Osieku	14	„	261	„
U Vinkovcih	13	„	179	„
U Karlovcih	12	„	176	„
Ukupno	132	učitelja i	2088	djakah.

Djaka bijaše prošle godine 109 više, nego li godinu danah prije, a 221 više nego li dvie godine prije. Katolikah bijaše 1584, grčko-iztočnih 376, a Izraelićanah 123.

U zemlji su tri velike realke i pet malih, nu od posliednjih može se samo realka u Belovaru smatrati srednjom školom, pošto su male realke u Gospiću, Petrinji, Mitrovici i Zemunu spojene s gradjanskimi školami. Koncem prošle školske godine bijaše na realci:

u Zagrebu	265	djakah	i	19	učiteljah;
u Rakovcu	154	„	„	14	„
u Osieku	124	„	„	16	„
u Belovaru	101	„	„	7	„
Ukupno	644	„	„	56	učiteljah.

Broj djakah umanjio se je za 2. Po vjeri bila su 454 katolika, 106 grčko-iztočnih, 81 Izraelićan i 4 protestanta.

Ovomu izvješću mi bi imali primjetit, da je mali belovarski realni gimnazij dva put ubrojen i njegove učiteljske sile i djaci dva put uračunani. Isto je tako varaždinski gimnazij realni gimnazij.

TVORNA UMJETNOST.

— Naš znani Nikola Mašić izložio je opet u knjižari Albrecht-Fiedlerovoj četiri nove slike, tri staračke glave i vrlo liep portret generala Mollinarija.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na narodnom kazalištu bile su od prošlog petka pak do danas ove predstave: 13. list. „Čuvidski ples“. Opera na korist pjevačice Milke Grbićeve. Opera je liepo uspjela jer je g. Grbić pjevao Rikarda. Kuća bijaše dobro posjećena; 14. list. „Muž bez predsude“ vesela igra u 5 čina od Sacher Masocha; 15. list. „Iz dobe kotiljona“, vesela igra u 3 čina od Eman. Bozděcha; 16. list. „Margareta“, opera u 5 čina od Gounoda; (prvi nastup gospodične Emilie Chiomi.); 18. list. „Župnik Kirchfeldski“.

— Kako nam iz Križevca javljaju, visoka je vlada zabranila učiteljem gospod.-šumar. zavoda sudjelovanje kod diletantskih predstava, a isto tako da misli gradsko zastupstvo, da bi mu dobrovoljci oštetili dragocjene zidine čitaonice, ako bi se ondje predstavljalo. Mi se još uvjek nadamo, da će u ovom nevinom pitanju nadvladati razbor a ne mračnjačtvo.

— Gounod piše nam operu, za koju su mu napisali libreto Poison i Gallet. Naslov će operi biti: „Maitre Pierre“ te će dramatizovat epizodu iz života Abelarda i Heloise.

— Sprovod umrle pjevačice Thereze Tietjens obavljen je 8. listopada na londonskom groblju Kensal-Green, komu je prisustovalo vrlo mnogo obćinstva. Za liesom išlo je šest žalobnih kola s rodjaci i najbližimi prijatelji pokojnice a za tim bezbrojni red privatnih kočija, medju kojimi i dvorska kočija, poslana po osobitu nalogu kraljice Viktorije. Lies počivaše na odkritih kolih a bijaše obasut cviećem. Na njem se čitao napis: „Thereza, Johanna, Karolina Tietjens, rodjena 17. srpnja 1831., umrla 3. listopada 1877. u 47. godini“. Oko groba sakupiše se skoro svi umjetnički celebriteti englezke metropole, da izkažu zadnju čast svojoj drugarici. Bijahu tu: Sir Julius Benedict, Sir Michael Costa, Sir Herbert Oakeley, Mapleson impresario taljanske opere „Her Majestys Theater“, Signor Arditi, Signor Berignani, Randegger, Mr. F. Kowen, Ganz, Helé. Kad su lies poslje svetčane ceremonije spustili u grob, gospoje obasuše ga cviećem i lovorom. Ne daleko od groba leže Thomas Taplin-Cooke, Tom Hood i Marquis Hastings.

— Adelina Patti, kraljica pjevačica, pjevat će u Milanu u Scali 3. studena Traviatu, 7. studena Margaretu, 11. studena Rosinu u Barbiru, i 15. studena Leonoru u Trovatoru. Fotelj za svaku tih predstava stoji 50 franaka.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Marco Tabarrini izdao je djela glasovitog taljanskog patriota i učenjaka Gina Capponija „Scriti editi ed inediti“. To su većinom historičke crte, od kojih većinu nemogaše Capponi dovršit, jer je rano osliepio.

— Marioti, zastupnih u taljanskom parlamentu izdaje ovih dana kod Barbére treći i zadnji svezak Demosthena.

— U Milanu kod Höplia izaći će za koj dan djelo od prijašnjeg taljanskog ministra predsjednika Marca Minghettia: „Odnošaj crkve na prema državi“.

— Kod Trevesa u Milanu izdaje prijašnji taljanski ministar nastave Bonghi knjigu: „Pio IX. i budući papa“.

— Kako Times javlja ima Victor Hugo u svom pisaćem stolu gotovu pjesmu od 2000 stihova, pod imenom „Papa“, koja će tek poslije smrti Pia IX. izaći.

— Sin Abdel Kadra i glasovitog vodje kabila, piše život svog otca.

UMRLI.

— **Edward Granwille Eliot**, Grof St. Germains, englezki državnik, više put ministar, a od godine 1852.—53. podkralj irski, rodjen 29. kolovoza 1798. † 7. listopada u Londonu.

— **Malankiewicz**, znameniti poljski slikar, učenik Horaca Verneta i Pavla Delarocha † ne davno u Parizu.

— **Antonio Saialoja**, znameniti taljanski državnik, pravnik i patriot, rodjen 1816. u Procidi † u Napulju 13. list. Za pokretne dobe novinar s Cavourom i Balbom, bijaše kašnje član sabora, prognan iz domovine rad dogodjaja 15. svib. 1848. u Napulju, koje on nije sakrivio. Priključiv se Piemontezom, posta 1861. senator, 1865. do 67. ministar financija, 1872.—74. ministar nastave. Pozvan u Egipat, da uredi ondje financije, vrati se natrag, jer uvidje, da se ono neda uredit, što je na rubu propasti. Kao književnika iznesoše ga na glas: „Temelji socialne ekonomije“.

— **August Theodor** de **Lausanne**, majstor francezkog Vaudevilla, vrlo plodan † u Parizu 14. listopada 76 godina star.

— **Theodor** de **Barriere**, čuveni francezki dramatski pjesnik, rodjen 1823. † 16. listopada u Parizu.

METEOROLOŽKA OPAŽANJA.

Stupnjevi topline bilježeni su po Celsiju, tri put na dan:

Mjesto	7. listop.			8. listop.			9. listop.			10. listop.			11. listop.			12. listop.			13. listop.		
	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.
Zagreb....	4·4	6·1	5·4	4·8	6·8	5·3	5·6	9·8	7·3	6·3	10·5	8·6	6·2	12·0	4·8	3·5	13·9	5·2	2·7	15·3	8·7
Rakovac *.	4·1	5·9	5·6	4·6	7·7	5·9	5·1	8·3	7·7	5·5	9·5	6·9	5·8	10·7	0·8	3·6	15·3	3·3	1·2	17·5	8·5
Varaždin..	6·2	6·8	6·7	7·3	9·7	8·2	9·0	6·2	7·1	5·0	11·5	7·5	4·4	10·9	5·8	5·9	13·6	8·4	—	—	—
Gospić....	1·8	3·2	2·5	3·0	6 6	4·4	8·7	5·0	3·4	2·7	5·3	3·6	3·9	7·0	3·4	—0·5	10·5	2·8	—0·7	11·9	4·8
Senj......	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

* Rakovac kod Karlovca.

INOSTRANE POSTAJE,

Toplina u 7 satih u jutro.

Mjesto	7. list.	8. list.	9. list.	10. list.	11. list.	12. list.	13. list.	Mjesto	7. list.	8. list.	9. list.	10. list.	11. list.	12. list.	13. list.
Beč...........	2·6	7·3	5·4	5·1	2·4	6 8	7·8	Napulj........	16·0	16·0	16·0	16.0	13·0	13·0	14 0
Budim........	4·6	6·3	3·8	3·5	2·1	6·5	6·9	Palermo......	16·0	17·0	18·0	16·0	16·0	13·0	17·0
Carigrad......	14·6	15 0	—	19·5	19·7	14·6	13·5	Paris.........	5·5	—	—	—	—	—	—
Florencija....	12·2	11·5	12·7	11·5	9·8	6·7	8·9	Petrograd.....	—	4·3	3·7	3·8	6·0	2·0	2·5
Krakov.......	—1·0	1·0	4·0	5·0	4·0	6·2	2·8	Prag..........	0·6	3·1	3·7	1·6	—0·2	6·0	5·9
Kodanj.......	6·8	—	—	—	—	—	—	Rim..........	13·3	12·8	11·8	10·9	8·8	6·0	6·4
Lavov........	—0·8	3·0	4·6	5·0	4·2	2·6	4·6	Stockholm....	—	—	—	—	8·9	—	—
Moskva.......	—	—	0·6	4·2	2·7	2·0	1·6	Trst..........	7·6	9·4	9·6	8 9	8·9	9·6	8·4

Zaključak uredničtva 19. listopada.

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović.**

Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 18. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 28. listopada 1877. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga I.

CRTICE IZ LIČKE PROŠLOSTI.

Ulomci iz kronologičkih zapisaka jednoga ličanina častnika s dodatci izdatelja.

(Nastavak.)

G. 1742. prvi put vojuju Ličani izvan Hrvatske, jer su pošli u Česku, te su kod Časlave bili u bitci proti Prusom u tako zvanom „austrijskom nasljednom“ prvom šlezkom ratu. Pukovnik barun Collin sa dva sina poručnika pade, a treći mu, onda kadet, Fran Collin dopane rana.

Godine 1743. odoše Ličani po drugi put proti Bavarcem i Francezom te dodjoše pod Ingolstadt, bavarski grad na Dunavu.

Godine 1744. treći odlazak Ličana i to proti Prusom u Českoj pod zapovjedničtvom kapitana Pavla Rukavine.

God. 1745. pod zapovjedju Rûzne Rukavine podjoše u Italiju proti Španjolcem.

Godine 1746. uvedene su reforme u Krajini i princ Hildburgshausen uredio je Liku zemlju i od Ličana ustrojio pukovniju iliti regimentu. Prvi pukovnik bijaše Guichiardy, podpukovnik Kuhbach, četnik Petar Vukasović i Althass, kapetana jako mnogo, (22), medju njimi grof. Prank i (poslie znameniti) Gedeon Laudon. Opet sve tudjinci. Uniforma častnikom bijaše ova: Crni baršunasti zlatom pleteni kalpaci, zeleni dolmani s okruglimi dugmeti i zlatnimi kopčili, crveni prsluk i crvene jako portirane hlače, 1 puška 1 sablja „mit gestickten Taschel — ein Kartuschel“. Budué da po novom sistemu nije graničar smio biti kmetom, za to su posvuda oduzeti izpod spahijske ili ti vlastelinske vlasti. Tako su kmeti Rukavinam u Brušanih i Mesićevi u Tolicu dokinuti.

Godine 1747. izašla su 2 bataljuna Ličana u Brabant (Belgiju.) Kapitani Mate Orešković i Vuk Kobaković ostaše mrtvi. Sliedeće godine 1748. okladio se Sava Pavlica i stražio je svu noć pod vedrim nebom 18. i 19. januara u Brabantu u košulji i gaćah. Jedan bataljun 1748. godine u Italiju poslan iz Like.

Godine 1749. tiskani su prvi reglementi a godine 1750. počelo se prvi put učiti exerciranje „po njemačkoj nozi“ (nach dem deutschen fuss). Prvi tabor u Lici bijaše kod Novog sela pokraj Saburovca.

Godine 1751. velika rebelija Ličana u Bruvnu i Lovincu sbog ukočenog exerciranja i batinjanja. Tu je ostalo oficira mrtvih i ranjenih. Imena Bruvno i Lovinac nije pod kaznu smjelo više pisati, nego sv. Petar i sv. Mihalj kroz sto godina do 1851. Bruvljani mnogi utekoše u Tursku, pa kašnje 1753. godine naseliše graničare iz Pazarišta, Perušića i Mušaluka.

Godine 1756. u tako zvanom III. šlezkom ili sedmogodišnjem (1756.—63.) ratu podjoše Ličani proti Prusom, te su bili u bitci 1. oktobra kod Lovosica. I Laudon je s njimi bio pošao.

LISTAK.

VESEO MOMAK.

SEOSKA POVIEST.

NORVEŽKI NAPISAO BJÖRNSTJERNE BJÖRNSON.

(Nastavak.)

Eyvind sjedjaše kod prozora. I on bijaše gore kod župnika te je na svako pitanje odgovorio. Župnik nereče ništa; isto tako ni učitelj. Preko pol godine on je o tom razmišljao, što će oni ipak kazat, kad će čuti, kako je on radio. S toga on bijaše sad ozledjen i prevaren. Tamo sjedjaše Märita, koja je za nerazmjerno manju marljivost i manje znanje stekla ne samo pohvalu, već i nagradu. On je upravo za to tako radio, da bude pred njom dičan, — a sad je ona ono stekla igrajuć, za što se on tolikom samozatajom borio. Njezin smieh i šala na duši ga žegoše, sloboda, kojom se kretala, bolila ga je. Od one večeri izbjegavao je on razgovoru š njom, godina je imala najmanje proći, mišljaše on; nu kako ju sad vidje tu sjedit veselu i čašćeniju od sebe, ćutio je, kako je potisnut i kako su se sve njegove liepe sanjke razplinule, poput oblačića.

Malo po malo kušaše se on opet sabrat. Sve je još ovisilo o tom, dali će on biti prvi. Učitelj običavaše poslije izpita još ostat koje vrieme kod župnika, da se sporazume; nebijaše konačna odluka, već samo privremena. Razgovor u sobi postajaše sve živahniji, sve prema tomu, čim ih se više „sretnih“ vraćalo. Nu skoro se počeše tašti dielit od veselih; ovi il idjahu k roditeljem, da im jave svoju sreću il čekahu još na druge, koji nebijahu gotovi, — oni pako postajahu sve tiši i tiši i očekivahu neuztrpljivo, dok će se vrata otvorit.

Napokon bijahu svi gotovi; i zadnji sadjoše dolje a učitelj se savjetovao sad s župnikom. Eyvind gledaše Märitu, veselu ko vazda, al osta sjedeć, neznav ni sam dali od vlastita nagona il rad drugih. Kako li je liepa postala Märita! Njezina put bijaše tako biela i fino prozirna, kako je on još nevidje; nosić bijaše nešto uzvinut, na usnah titraše posmjeh, oči bijahu poluzatvorene, kad negledaše na što izvjestna, s toga i pogadjaše taj pogled vazda iznenada, a kad baci oko — kako bi ona sama rekla, — nasmiehivaše se, neimajuć ništa na umu. Uz sve to bijaše na njezinu licu nešto otajstvena, kao da ima u unutarnjosti dragulja, koje bi želila sakrit. U njezinu srdcu je sigurno sakrit John Hatlen mišljaše Eyvind, — al ipak nemogaše š nje svrnut oka.

U to dodje učitelj — i svi ga ogrnuše. „Koj sam ja?“ — „A ja?“ — „Ja?“ — „Mir, vi vikači, nevičite tu; mir, tad ćete sve čut, djetco!“

Po malo se sad ogleda u krugu: „Ti si drugi“, reče nekom dječaku modrih očiju, koj ga toli bolno gledao, — a ovaj doplesa odmah s kruga. — „Ti si treći“, — tim se taknu nekog hitrog crvenog rudaka, koj ga bio pograbio za kaput; „ti si peti, ti osmi“ i. t. d. Na to opazi Märitu: „Ti si prva od djevojaka“, reče joj a ona porumeni te pokuša nasmiešit se. „Ti si dvanajsti, bio si lien djećko, pravi nedjelja; ti jedanajsti nisi ni za dlaku bolji, momče; ti trinajsti, moraš još vrlo mnogo učit, jer će ti drugče zlo bit kod katekizacije!“

Eyvind već nemogaše uzdržati; prvi nebijaše još dakako nitko; al on je sve vrieme tako stajao, da ga nije mogao učitelj previdit:

„Učitelju!“ Neču ga. „Učitelju!“

Tri put ga morao zvati prije, neg ga opazi; napokon se okrenu k njemu. „Deveti il deseti, nesjećam se pravo“, reče te se okrenu k drugomu.

G. 1757. u ožujku drugi odlazak na vojnu te su Ličani kod Kolina bili u bitci mjeseca svibnja. Treći odlazak mjeseca lipnja pod podpukovnikom Vukasovićem. God. 1758. opet odoše Ličani. Olomuc obsjedan u Moravskoj.

Godine 1759. kod Tropave Prusi zasužnjiše drugi „ausmarš" Ličana, te je na silu Fridrik Veliki više Ličana uvrstio u svoju tjelesnu gardu. Medju timi su odpušteni nakon 30 godina istom: Jovica Smiljanić, Josip Milković i Ivan Kajfaš. Pod pukovnikom Pelicanom, koji je imao jus gladii i pomilovanja, prestalo lupežtvo i kradja. Tako je pukovnik Čikoš prije svoga odlazka iz Like godine 1871. izkorjenio hajduke samo tiem, što je imao i upotrebljivao pravo odmah i onoga dati ubiti, koji je hajduka primio, ili mu pomogao, a ne prijavio ga. Takvim su i kuće razorene. Glede tatova uvedene su knjižice — crne —, koje svaki sumnjivi i danas mora sa sobom nositi, te ju dati podpisati, ako kamo u susjednu obćinu kani otići. Inače, ako se po noći zateče, da nije kod kuće, odmah se kazni. Te se knjižice boje kao groma. I to je pomoglo.

Mjeseca veljače 1759. 8. odlazak te su Ličani 12. kolovoza bili u bitci kod Kunersdorfa pod onda već generalom Laudonom.

G. 1760. deseti odlazak; Ličani vojujn kod Landshuta, gdje je uhvaćen pruski general Fougent i odveden u Karlovac. I kod Budjišina (Bautzen-a) bilo mrtvih i ranjenih Ličana.

Godine 1761. 12. i 13. vojna iz zemlje. Godina ova u Lici bijaše jako dobra — plodna, život jako jeftin; (kvarta pšenice 34, zobi 12, a vrć [mass] vina 3 1/2 krajcara, dobra krava 3 for. 45 kr.)

Godine 1762. 14., 15., 16. i 17. odlazak na vojnu. To nije malenkost ni danas toli često, gusto mobiliziranje i marširanje, gdje su putevi i sredstva posve druga i za to su neizmjerne žrtve i muke Ličana, tih kozaka hrvatske Sibirije. A treba i to imati na umu, da na Kapeli i danas ima sviet svoju medju, jer je onkraj Kapele nova zemlja — Franje Josipa zemlja.

Godine 1764. uvedene uredbe Peck-a; mjeseca ožujka popis sviuh mužkih glava u Lici. Ribolov, lov, vinotočje mlinovi — dano iz arende, što prije nikada nije bilo. To je donio 7 godišnji rat Ličanom! Glad je bio te godine strašan, te je erar morao iz Karlovca i Baga uzajmljivati Ličanom žito, da ga poslie povrate. Dne 1. studena prva njemačka škola uvedena u Lici.

Godine 1765. opet druga uniforma: bekeši za oficire, a monturi za vojnike. Oficiri koji su imali brkove, morali su se obrijati kao žene — po modi! Istom 100 godina eno dodje „bartfreiheit", ali opet ni ta sloboda nije velika i podpuna.

Godine 1768. prvi put u proljeću crveni duguljasti korun (krumpir) u Lici zasadjen. Svaka kumpanija dobila je za sjeme 2 vagana iliti mjerova iz Barilovića kraj Karlovca. Kako je poznato krumpir je iz Amerike donesen u Evropu najprije od Engleza John-a (Ivana) Hawkins-a trgovca s djecom 1565. godine; onda od admirala Waltera Raleigh-a u Irsku 1584. godine, a po treći put donese korun Franjo Drake iz Amerike u Englezku 1586. U Česku je tek 1717. godine iz Njemačke donesen, zato ima njemačko ime krumpir od grundbirn (kruška u zemlji) i brambory (iz Branibora, Brandenburga), zemáky, zemčata. A Rusi zovu krumpir: zemljanče jáblako (zemljena jabuka). U Českoj je istom 1778. godine uslied strašnoga glada obćenito razgranjen korun, te ga danas u Českoj razmjerno najviše jedu, a ciene ga na preko 7 milijuna forinti na godinu. U Lici danas zovu jednu vrst bielog koruna pemak. Dne petoga prosinca bijaše nebo tako crveno preko 1 uru, da su se jedva zviezde mogle vidjeti, akoprem bijaše jako vedro.

Godine 1769. poručnik od artilerije, Niemac Hesler, sa 50 njemačkih kanonira došao u Gospić te učio artileriste graničare. Iste godine 1769. prvi put pokusa radi posijan je u Lici kukuruz pod generalom brigadirom Pelicanom i pukovnikom Gubeckim. Kukuruz i krumpir najbolje su biline, što nam ih je Amerika dala. Kukuruzu je domovina Mexiko, odakle su ga Španjolci donieli u (Španiju) Evropu, pa se i do nas razširio. U Meksiku najljepše uspjeva, gdje zle godine 200, a dobre i 600struko zrno povrati! — Jako liepo govori o tom izvanredni englezki historik Buckle u svojem djelu o civilizaciji Englezke.

Godine 1772. uvedena je u Lici kaucija za častnike, koji bi se ženili.

Godine 1773. više starih častnika izstupilo je iz službe, ali posebnom „conventiom" pod pogodbami staroga prava i zasluga stečenih. Iste je godine dokinuto, da bi častnik, kako do nedavna još u Englezkoj, mogao i smio prodati i kupiti oficirsku šaržu (charge). Poručnik ako je imao novaca ili se je priženio ili inače

---

„A tko je prvi?" pitaše Ivica, Eyvindov najbolji prijatelj.

„Ti ne, rudače!" vrati učitelj te ga kresnu po prsti štapićem od papira.

„A tko je dakle?" pitahu mnogi. „Da, da, tko je, tko je?"

„To ću već onomu kazat, koj jest!" reče učitelj strogo; jer je htio daljna pitanja prepriečit.

„Idite sad liepo kući, djetco, hvalite bogu i budite roditeljem na veselje. Hvalite i učitelju, koj vam je iz neprilika pomogao, jer da njega nije bilo, bilo bi kojekako!"

Zahvališe mu smijuć, a tad se počmu razilazit veselo; jer u taj čas, kad će poći kući, svi bijahu veseli. Samo jedan bijaše tu, koj nemogaše umah naći svojih knjiga, i koj, kad ih je našao, na novo sjede, kao da će na novo počet svoje lekcije učit.

Učitelj pristupi k njemu: „No Eyvinde nećeš li poći s drugimi?"

On neodgovori.

„Čemu otvaraš knjige?"

„Želim pogledat, u čem sam krivo odgovorio".

„Ti nisi doista krivo odgovarao".

Eyvind ga pogleda, oči mu se napuniše suzami, sve dulje motraše učitelja, dočim kapaše suza za suzom preko lica, al on nereče ni rieči. Učitelj sjede pred njega.

„Nisi li zadovoljan, da si prošao?"

Njegove usne uzdrktaše al on neodvrati ništa.

„Tvoji roditelji će bit vrlo veseli", reče učitelj te ga pogleda.

Eyvind se dugo boraše, da nadje koju rieč, napokon propita tiho i prekinuto:

„Jesam li rad toga, — što sam sin siromašnih roditelja — deveti — il deseti?"

„Dakako, rad toga", reče učitelj.

„Tad mi moja marljivost nepomaže!" reče on sgroziv se i vidje, kako mu se osnove razplinut počimaju. Iznenada podiže glavu, izpruži desnu i udari njom strašnom silom na klupu, sruši se na lice i udari u grozan plač.

Učitelj ga pusti ležeć i plačuć; nek se izplače i skoro se činjaše, kao da se kaje za ono što je učinio. Tad ga primi učitelj za glavu, podiže ga te mu gledne u zaplakano lice.

„Misliš li, da je to sad bog bio, koj je tobom vlado?" pitaše on te ga blago svinu k sebi. Eyvind jecaše još, al krače, suze kapahu redje, al se on neufaše pogledat pitatelja nit mu odgovorit.

„Eyvinde, ti si to zaslužio! Ti nisi bio marljiv s ljubavi prema kršćanstvu i tvojim roditeljem; taština bijaše, koja je tobom vladala".

Stišalo se u sobi, kad je učitelj govorio. Eyvind je ćutio, da na njem počiva pogled učitelja, a to ga smekšalo, stišalo, spokorilo.

„S takvom srdjbom u srdcu nebi ti bio mogao sklopit saveza s bogom; bili smio?"

„Ne!" šapnu on, kako je mogo.

„A da si to učinio s taštom radosti, jer si prvi, nebi li to bio počinio s griehom u srdcu?"

„Da!" šaptaše on strašljivo.

„Tad ću ti reć, da sam ja bio, koj sam te zapostavio; — jer, ja te vrlo cienim Eyvinde!"

Eyvind ga pogleda, zatrepti nekoliko put očima, al nemogaše izpriešat suzâ.

„Ti neimaš s toga ništa proti meni?"

„Ne!" — Pogleda k njemu gore otvoreno i stalno, prem je bio glas skoro zagušen.

„Moje milo diete, nalikuješ toliko mom pokojnom bratu; ja ću bit s toga s tobom dok živiš. Podji dakle, ja ću te sprovest kući, pa ćemo tad putem više razgovarat".

Po malo idjahu kući. S početka bijaše još Eyvind tih, kao da se sam sa sobom bori, al po malo on se opet ohrabri, pjevaše u šumi neku

stekao imetka, mogao si je ženi za volju kupiti veću šaržu, pa je postao nadporučnikom, kapitanom, ako je inače samo imao za to kvalifikacije, nebrineć se za starost.

Godine 1774. bijaše u Lici strašna suša i do boga zla godina. Za to se je sviet u Slavoniju i Tursku izselio, u broju od 15.000 ljudi. Iste je godine zabranjeno od oblasti dieliti se, da se nebi zadruge diobom oslabile i osiromašile. I današnji zakon neodgovara u Krajini glede zadruga pravim interesom naroda.

Godine 1775. dne 8. maja posjeti potonji car Josip II. za vladanja matere si Marije Terezije prvi put Liku. Dne 11. svibnja ne bijaše jošte ništa zelena, a poplava silna. Bir, pobiranje daća, popovom katoličkim bijaše sustegnuto i dokinuto a crkvena zemljišta porazdieljena medju graničare, a popovi su od onda plaćani novcem od države kako to kašnje u Francezkoj poslie 1789. godine.

(Nastavak sliedi).

FRANCEZKI MODERNI PJESNICI.

(Konac.)

II.

Spojit poeziju s višim poletom misli naših dana, uzeo si zadatkom Charles Marie Leconte de Lisle, (rodj. 1820.) Kritički duh našega vremena teži prije svega za tim, stvari onako razmatrat, kako zbilja izgledju, bezpristrano, bez osobne sklonosti ili nenaklonosti, bez nezaslužene hvale ili ukora. To je i nastojanje Leconta de Lislea u poeziji. Njegova kritička radoznalost upravo je u tom skrupulozna, da točno shvati zbiljnost stvari i sve njezine okolnosti. Isto mu je tako prava naslada, da podpuno shvati i razabere oblike, što ih je zauzeo čovječji duh na prem vanjskoj prirodi, na prema životu i smrti, da si podpuno predoči vjerske osjećaje i forme prijašnjih vremena i plemena. Dočim je on od njih podpuno neodvisan, ipak rado iztiče i slika značajne crte prijašnjih organizma, a da ne trebaju naši moderni osjećaji i strasti štogod doprinesti koloritu. Baudelaire je sgodno prispodobio Leconta de Lislea s Renanom. Uzprkos velikoj razliki njihova djelokruga, svatko će morat priznati, vrstnost ove prispodobe, tko znade djelovanja jednog i drugog.

U pjesniku nalazimo istu vatrenu, nu nepristranu radoznalost u stvarih religije, istu sveobću ljubav, ne za čovječanstvo po sebi, već za raznovrstne forme, u koje su ljudi za svih vjekova i pod svimi stupnjevi ljepotu i istinu zaodjeli. Ni jedan ni drugi nevriedjaju nenabožnošću. Prikazat u liepih, bez svake osobne strasti nadahnutih stihovih, raznolike forme, u kojih je čovjek kroz sve vjekove do danas šiovao boga i tražio ljepotu, — to je zadaća, što ju je Leconte de Lisle dodielio poeziji. „Takova poezija vrlo je srodna znanosti, prem je sućtvo naučene utvarne sile. Na mjesto entuziazma osjećanja, imademo entuziazam intellecta, a njegove tvorine nose na sebi, kako su mirne i hladne, biljeg kipa“. Tko zahtjeva, da ga poezija gane a nije obrazovana duha, tomu neće u volju ući pjesmotvori Leconta de Lislea. U pantheonu njegove utvarne sile susretamo ne samo Grke i Rimljane, već ga napučiše Indi, Egipat, Skandinavija i polinezki otoci. On iziskuje velik stepen unimavosti od onog, koj će ga sliedit, a mi nemožemo na ino, no priznat, da je to, koli god bilo zahvalno, ipak preumorno. Prema tomu je lirička živahnost Theodora de Banvillea prava naslada.

Nu uz sve to neimaju se pjesme Leconta de Lislea smatrat kao rezultati studija koga učenog starinara. Kao što Gautier u carstvu ljepote, tako traži Leconte de Lisle užitak u cjelovitosti intellectualna svieta. Absolutna neosobnost izdaje nam u njegovih pjesmah, da je taj mir stoicizam, ta vazdašnja vedra veselost silovito potisnuće sama sebe. Neizrično dišu te pjesme naukom: „Jesi li nesretan? Dakle, ne viči, uništi bezkoristnu suzu, neobrati samom sebi svoje čuvstvenosti, podaj se uplivu sve ljepote, mira, daljine i usredotoči na to svu svoju pozornost. A nedotiče li to, a ti se podvrgni neizbježivomu i podnesi boli, kao što držiš sjaj zviezda i padanje kiše prirodnim zakonom“.

Dočim je Baudelaire radoznalom marljivošću iztraživao bolesti naše dobe i poput pathologa uživao, Leconte de Lisle odaje se razmatranju prirode u podpunu smislu rieči. Kao što ga privlači smisao za ljepotu Grka, primitivna snaga sjevernih plemena i misaona crta Inda, dovršujuća se u filozofiji Nirwane, tako ga privlači i priroda i životinjstvo, koje češće prikazuje upravo velebno. Tako u pjesmi „Le sommeil du Condor“, divnoj životinjskoj studiji, iz koje navodimo ovdje dva mjesta. Visoko na vršku amerikanskih kordiljera, kud se samo orlovi u magle uznesu, sjedi kondor:

„L' envergure pendante et rouge par endroits,
Le vaste oisean, tout plein d' une morne indolence,
Regarde l' Amerique et l 'espaçe en silance,
Et le sombre soleil qui meurt dans ses yeux froids.“

Sa iztoka leti noć preko divljih Pampasa, uljuljajuć u San Chili i tihi Ocean i razprostiruć se sve dalje na zapad:

„Lui, comme un spectre, seul, au front du pic altier,
Baigné d' une lueur qui saigne sur la neige,
Il attend cette mer sinistre qui l' assiège:
Elle arrive, dèferle, et le couvre en entier.

---

staru pjesmu s učiteljem i osjeti se na skoro opet tako sretan kao onda, kad bijaše djetetom. On bijaše toli stalno uvjeren, da je ono, što se zbilo najbolje, što ga moglo ikad zadesit i prije nego li kući dodje, bijaše ta vjera već tako čvrsta, da je za to bogu hvalio te i to učitelju kazao.

„Da, sad možemo ali i na to mislit, da ćemo što postić u životu“, reče učitelj, „a ne bježat za redovi. Što misliš o seminaru?“

„O ja bi tako rado onamo“.

„Misliš gospodarsku školu“.

„Da“.

„To je dakako i bolje; ima više nade, neg od učiteljstva“.

„Al kako da onamo dodjem? U mene je najbolja volja, al neimam novaca“.

„Ne, tvoj otac je ubog čovjek; nu ja imadem nešto, čim ću ti pomoći“.

Eyvinda svlada čuvstvo zahvalnosti, al o hvali nehti učitelj ni čuti. Eyvindu se malo sguslo pred očima, nešto ga nadahnulo, bezkrajna ljubav, koja nas uznese, kad neočekivano osjetimo dobrotu ljudi. Tad si za čas predstavimo cielu budućnost kao put na zračne i zdrave planine; nešto nas više nosi, no sami idemo.

Kad su stigli na mjesto, bijahu Eyvindovi roditelji kod kuće, imadjahu doduše posla na polju i u mlinu, nu prije htjedoše čuti, kako mu se godilo. Učitelj unidje, Eyvind za njim, obojica se podsmjehivahu.

„Dakle? pitaše otac i odloži pjesmaricu, u kojoj je upravo čitao molitvu krizmanika. Majka stajaše uz ognjište te se smijaše; al joj ipak ruka drhtaše; ona očekivaše nešto dobra, al nehti izdat misli.

„Htio sam Vas samo razveselit, sam Vam kazat, da je na svako pitanje odgovorio i da je župnik kazao, da nije imao još boljeg krizmanika“.

„A, u istinu?“ reče majka vrlo ganuta.

„To je liepo“, vrati kašljuć otac.

„A koj će bit?“ pitaše napokon majka, pošto je sve zašutilo.

„Deveti ili deseti“, vrati učitelj mirno.

Majka pogleda muža, a ovaj učitelja.

„Sin ubogih roditelja nemože više očekivat“, reče on.

Eyvind ga pogleda. Bijaše mu, kao da će ga nešto zagutit, al on se svlada, sjeti se sve dobrote, koja mu u dio pala i progutа sretno sve.

„A sad moram natrag!“ reče učitelj kimnu i krenu na vrata. Roditelji podjoše po običaju za njim do preko dvorišta. Tad se sustavi učitelj, uze burmuta te reče smijučke:

„On je prvi; nu nije vriedno, da to znade prije, neg je vrieme tu“.

„Ne, ne!“ kimnu otac.

„Ne, ne!“ reče majka i kimnu takodjer, tad uze njegovu ruku te reče: „Hvalimo ti za sve, što si zanj učinio“.

„Da, da!“ reče otac te mu stisnu takodjer ruku.

Učitelj ode dalje sam, — roditelji pako stajahu još dugo na mjestu i gledahu za njim.

SEDMO POGLAVJE.

Učitelj je stvar dobro shvatio, kad je župniku, koj je htio Eyvinda umah stavit na prvo mjesto, kazao: „Čekaj s tim još malo, nebi bilo dobro po njega, pridrži malo niže prazno mjesto; pusti, da ga prije malo prokušam“. Nu već prvoga dana uvidje toliko, da da je mogao roditeljem obreć, da će se tako zbiti, kako je župnik htio. U ona tri tjedna pred krizmom bijaše svaki dan u Pladsenu. Jedno je, ako mlada i meka duša komu utisku

Dans l' abîme sans fond la Croix australe allume
Sur les côtes du ciel son phare constellé.
Il râle de plaisir, il agite sa plume,
Il érige son con musculeux et pelé;
Il s' enlève, en fouettant l' âpre neige des Andes;
Dans un cri ranque il monte où n'atteint pas le rent,
Et, loin du globe noir, loin de l' astre vivant,
Il dort dans l' air glacé, les ailes toutes grandes."

Medju slikari životinjstva u poeziji bit će bez dvoje Leconte de Lisle nedostižan. Značajno je ponj, da nam nije ni jedan od njegovih znatnijih pjesmotvora, u kojih se razpravljaju družtveni odnošaji, nit po dobi nit po prostoru blizak. Njegova politička vjeroizpovjest traži si izraz u prozi. Kršćanske i sriedovječne predmete izradjuje on, kao da su mu duševno isto tako udaljeni, i ujędno istom intellectualnom simpatijom, kojom se laća Grčke i Rima, narodâ Judeje, Egipćana i barbara obih polutka. Nu u njegovih stihovih nenalazimo one ironije, koja probija iž njegove proze; u najvišoj literarno-umjetničkoj formi on je absolutno neosoban. A nije ni pesimista, jer on vidi, kako u razvitku čovječanstvu u dalekoj daljini svjetlija budućnost svita, pa se on zadovoljuje sa svojim žićem, dočim ga napućuje krasnimi likovi i razsvietljuje velikimi misli.

Nečudimo se s toga, što nalazi Leconte de Lisle pristaša, to jest, da stvara školu od mladjih pjesnika, koji za nečim višim teže, no samo opjevat ljubav i vino. Njim je on velemeštar. On reprezentuje intellect, odnošaj znanosti na prema umjetnosti. On je krupniji, obširniji od Gautiera, zdraviji od Baudelairea. Taj intellect reda njegovu utvarnu silu bez prestanka, on gospoduje podpuno formom i obsegom i plemenitom strogošću pjesničkog izraza, kako to nenalazimo nit u „Camées et Emaux", da dapače nit u „Fleurs du mal".

Zadnjeg decenija ni jedna se znamenita zviezda nije pojavila na francezkom poetičkom nebu. Coppé-ove pjesme su fine, al se nedadu omjerit na strožem mjerilu ljepote; ima u njih čuvstva, nu jedva njegova najveća visina; strast i njihova idilična nježnost više su u stilu umjetna vrta od prirodna prizora.

Više ima nade od Catulla Mendèsa, nu njegova se osebina još nije izobrazila i usavršila. U njegovih „Soirs moroses" prepoznajemo učenika Baudelaireovog, u „Contes épiques" ima trag Lecontu de Lisleu a način razpredanja čina sjeća mjestimice vrlo na Victora Hugona. Njegov prijašnji pjesmotvor „Philomela" odaje pako u mnogom Theodora de Banvilla a i Gautiera. U njegovv „Hesperu" pako, koj predstavlja nekog siromašnog starog patuljka, židova, komu se djetca s nakaze smiju, nu koga oduševljeni sneni život digne iz bjede i nevolje k sreći, u njem ima bez dvojbe pravi poetski čar. „Le soleil de Minuit" jest dramatska pjesma, kojoj se čin zbiva na ledenih poljana polarnoga svieta.

Kao što je umjetnička škola djelovala na romantičku, tako sad naivno-realistična težnja djeluje na prvu. Maurice Bouchor kuša francezku poeziju natrag privesti k ljubeznoj vedrini, k slavi mladosti i vina ljubavi i radosti. Po njem bi morali sve napadaoce nebesa protjerat s Parnasa bombami od ruža. U Buchorovoj drugoj knjizi pjesama: „Les Poemes de l' amour et de la Mer" već diše drugi, ozbiljniji duh. Tu nalazimo lirsko priznanje žestoke boli rad nevraćane ljubavi, al pjesnik traži konačno utjehu u pobratinstvu s umjetnošću.

Lafagette si uzeo taštiju zadaću. On teži za tim, da upotrebi dotjeranost oblika umjetničke škole za izraz vatrenog republikanstva i filozofskih načela Takove pjesmotvore nazivlje on „un naturalisme rationaliste". Prvi svezak pjesama, što ga je objelodanio, opravdava izreku Gautierovu, da su mu stihovi doduše liepi, nu njegova kompozicija da je još vrlo manjkava. Nu Lafagette je ozbiljno radio te se njegov napredak najbolje vidi u „Les accalmies". Lafagettova će bit deviza po svoj prilici Hugonove rieči: „De nos jours l' ecrivain doit être au besoin un combatant; malheur au talent à travers lequel on ve voit pas une conscience!" Lafagettovu naziranju ljepote pridružuje se nešto duha saint-simonističke škole.

Koja će nauka u buduće nadahnjivat poeziju u Francezkoj? Na to se neda odgovorit, al nam se valja obazriet još na jednog novovjekog pjesnika. Jest to Sully Prudhomme, o kom je Sainte-Beuve reko: „on nepripada ni jednoj od postojećih škola, već je bio tako tašt, da ih pokuša zajedno pomirit, njihove prednosti sjedinit. Uz veliku dotjeranost forme nije on ni ideje zaboravljao, al nije ni jedne skupine misli prisvojio na uštrb druge.

To označuje vrstno smjer Sully-a Prudhommea. On je kao i Leconte de Lisle intellectualan, al nerazmjerno mekši od njega; on nije ni strog ni ponosit, već uljudan i simpatičan, a ta simpatičnost nerazmjerno je toplija od one, koja proizlazi iz znanstvene radoznalosti. Još prije bi rekli, da često, podan raznim uplivom, krivuda. Način njegova mišlenja ima kao nešto panteistična. On osjeća pravnu obstojalost svake stvari, „svake istine", možda i uz to sprotnih si „istina". U njegovu srdcu ima težnja theismu, al se nemože otresti dvojbe, da je ipak negacija istinom. Njegovo breme jest: podieljeni intellect. Ne ljuti se on ni na modernu industriju ni na modernu znanost, već bi rado, ako je ikako moguće, spojio realnost s idealnošću. Njemu se mili duboki kolorit Gautiera, prava pravcata ljudska strastvenost Mussetova a isto tako abstraktno milovanje

---

popusti, al drugo, ako puna povjerljivosti i uzdanja trajno nešto podrži. Mnoge težke ure bijahu dosudjene Eyvindu prije, nego li je uvidio, da ga nit taština mit prkos nesmije vodit stazom budućnosti, već poniznost i plemenitost. Upravo, kad je najbolje radio, prodje ga volja i pusti radnju: čemu, što ću postić? — nu malo kašnje sjeti se učitelja, njegovih rieči i njegove dobrote i uz to ljudsko sredstvo morao se popet gore, kad bi posrnuo s puta pojimanja svojih viših dužnosti.

Istih dana kad su se u Pladsenu spremali na njegovo krizmanje, redili su i stvari na put u gospodarsku školu. Krojač i postolar sjedahu u sobi, majka se kretaše u kuhinji a otac priredjivaše škrinju. U to vrieme imali su mnogo razgovarat s učiteljem, kad bi došao u Pladsen. Obično se o tom govorilo, koliko će ih za dvie godine stojat, nebi li preko prvih božićnih blagdana mogo kući doći; možda nebude ni preko drugih moguće, pa kako će težka biti priuka na toli dugi rastanak.

Govorahu i o njegovoj ljubavi prema roditeljem, koji su mu sad nakanili prinest tolike žrtve; dakako, da je imao učitelj nabavit novce, al se otac htio obvezat po mogućnosti odplačivati. Eyvindu bilo pri duši ko utopljeniku, koj je, ploveć na prebacenu čunu, iznenada našao ljubezno pristanište, odkale sjegurno dalje poći.

Al takovo čuvstvo donosi poniznost, a š njom dolazi mnogo toga. Kad se je bližao veliki dan, bijaše on pripravan i gledaše spokojno u budućnost. Ako bi se u takovih sanjkah pojavila koj put slika Màritina, oprezno bi ju on zastro, ćutio bi doduše uz to bol, al mišljaše: „ne toliko na jedan put".

U takovu heroizmu kušao se je on vjежbat, al uspjevaše slabo; nasuprot, bijaše mu vrlo težko. S toga bijaše satrt zadnje večeri, kad je iza duge kušnje sklopio ruke na molitvu, neka ga nebi bog toliko kušao.

Učitelj dodje pod konac dana. Sjedoše svi u sobi, pošto su se prije svi očistili, kao da idu u crkvu. Majka bijaše ganuta, otac šutljiv. Odlazak bijaše urečen za sliedeću večer; kad će se opet tako naći, bijaše u božjih rukuh. Učitelj uze pjesmaricu i svi zapjevaše š njim pobožno. Na to sklopi on ruke i reče molitvu, kako mu je onaj čas na duši bila. On moljaše za sretan povratak u domovinu.

Kašnje pripoviedaše, kako je on sam često sašao s prava puta, pa da je tomu ponajviše bila kriva taština i prkos. Kad bi mjestimice izrekao koju jezgrovitu istinu, uzdahnu duboko pa bijaše tad, kao da je takova rieč zadobila u takav čas krštjenje. Majka bijaše otvorena, poštena žena, koja se podavaše s drugimi čustvu; druge razveselit, bijaše joj draže, no da sama što užije. Drugče bijaše ona pravim učiteljem, kad nije njega bilo, a muž nehtijaše, što je ona htjela. A kad bi učitelj došao i sam govorio, tad bi ona gledala na muža, kao da će mu reć: „Nisam li ti kazala? Čuješ li sad?" Ona nije doduše svega toga kazala, al dočim je on to vjerovao, bijaše dobro.

Ove četiri duše sjedjahu tu zajedno toli ljubko, dok ih noć razstavi. Razidjoše se napokon spokojno očekujuć, što će doniet drugi dan. Eyvind je morao priznat, da nebijaše nikad tako veseo, kao ovaj dan. Nu on je to tako shvaćao, s toga, jer nebijaše nikad toli pouzdan u božju volju, kao ovaj put. I on se spremi na mir. Màritin lik javi mu se opet u duši, a zadnje, česa si bijaše svjestan, bijaše neka vrst kušnje: ne sasma sretan, ne sasma, — na to on šapnu: da, sasma; — i opet: ne sasma; — ne, ne sasma. — — —

Kad se je probudio; brzo se sjeti onoga, što se je imalo tog dana zbiti, pomoli se i bijaše okriepljen. Ustane i obuče nove haljine; ljepših neimadjaše još nikad. Imao je medju ostalim kaput od sukna, koj je češće opipao, dok se je nanj pri-

naravi Lapradeovo, te bi od svakog htio nešto imat. Te raznolike simpatije čine ga neumornim te ga žaloste. Možda da ga njegova poštena težnja za ljepotom, istinom i jednostavnošću konačno ipak dovede na bolji i ravniji put — sve više i više!

W. A.

NEŠTO O NAŠIH ŠKOLSKIH NNJIGAH.

Dok su nam školami upravljali Bachovi germanizatori, nije se čuditi, da u školskih knjigah hrvatski djak nije našao štiva, koje bi u njem hranilo patriotizam i pobudjivalo ga na ljubav domovine. Sve knjige bijahu značaja kozmopolitičkoga s austrianskim primjerom.

Svatko bi vjerovao, čim su Hrvati dobili hrvatske škole u svoje ruke, da će im prva briga biti iztrgnuti svojoj djeci iz rukuh to orudje otudjenja i pružiti mu knjige hrvatskoga duha.

E, ali nevalja suditi Hrvate mjerilom ostalih svjestnih narodâ.

Bachova početnica bila je sve do ove godine vrielom prve nauke hrvatskomu djetetu, — istom ove godine zamieniše ju novom — po hrvatskoj vladi izdanom, pa mislite da je ova bolja, — mislite da se tu usadjuju djetetu u srdce prvi pojmovi o ljubavi domovine i naroda, da ga tim oplemene za sav život? Ljuto se varate. U ovoj knjigi od početka do kraja neima rieči „domovina“, — „Hrvat“, — ni istoj kugi nebi se bio sastavitelj mogao više uklanjati, koliko je izbjegavao imenu svoga naroda.

Ovakove su vrsti sve knjige, što ih je dosada izdala naša vlada.

Pridržajemo si za drugi put temeljitije prosuditi ove nove loše proizvode i naročito prispodobiti ih sa uzgojenimi sredstvi drugih naroda, a sada ćemo čitatelju primjerice samo navesti sadržaj čitanke za 3. gimnazijalni razred što ju je sastavio Adolfo Veber.

Historičko narodnoga sadržaja su sljedeća štiva.

1. Život sv. Cirila i Metoda.
2. Razredjenje staro austrijskih zemaljah.
3. Sv. Stjepan kralj ugarski.
4. Doba najveće slave mletačke.
5. Stjepan Tomašević.
6. Boka kotorska od Vuka Stefanovića Karadžića (cirilicom).
7. Pobjeda Sibinjanina Janka.
8. Andrija Kačić Miošić.
9. Stjepan Dečanski kralj Srbski.
10. Pokrštenje Rusah.
11. Karlo Veliki.
12. Bela, kralj ugarski.
13. Moravski Hrvati.
14. Stjepan Dušan Silni, kralj srbski.
15. Fridrik Barbarosa.
16. Bugarski car Simeon.
17. Srbija (pod ovim imenom piše se o Hrvatih i Srbih).
18. Poganstvo starih Slavenah.
19. Jagiello.
20. Miloš Obilić (cirilicom).
21. Alfred Veliki kralj englezki.
22. Huni.
23. Smrt Otokarova.
24. Karlo I. car rimski.

Iz toga sadržaja vidi čitatelj da su u toj hrvatskoj knjizi najgore prošli Hrvati. — Ima tu travce za kozmopolite i za „hrvatske pijatelje“, ali spominjanju hrvatske prošlosti i hrvatskoga naroda tu neima traga. A nije to možda jedina zla ili čak najgorja školska knjiga — nije nipošto; — nekoliko drugih sastavila su druga gospoda, koja prem prijatelji hrvatskoga naroda, ipak su se bojala stvorit valjanu hrvatsku knjigu za hrvatske djake.

Odkud dakle da hrvatski djak crpi patriotizma? Od nikuda! Tako i biva. Ogledjite se oko sebe, promotrite mladji naraštaj, promotrite naraštaj naš, pak ga sravnite sa svjestnimi našimi susjedi i tad se još jednom pitajte: Zašto se narodna hrvatska sviest u nas tako sporo razvija?

A. H.

NARODNO KAZALIŠTE

U ZAGREBU.

V.

Ljepše zadovoljštine nije mogla gospodična Emilia Chiomi izvojevat ni sebi ni nam, no ju je izvojevala 23. listopada, kad je pjevala po drugi put Margaretu. Obćinstvo držalo se s početka vrlo hladno te je istom u trećem činu iza njezinog unisono-pjevanog dolazka iz crkve udarilo u živahni pljesak, koj je tečajem ciele večeri rasao i stigao vršak entuziazma.

Mi smo jur obširnije govorili o predstavljanju gospodične Chiomi zadnji put, danas možemo dodati, gdčna Chiomi, za stalno najznamenitija dramatska predstavljačica ujedno je i velika umjetnica u pjevanju. Ono što nam se još zadnji put činilo preoštro u njezinoj igri, ovaj put je izgladio glas čist i sladak, velik i okretan. Intonacija gospodične tako je čista, prelaz iz piana u forte tako divan, da te mora uznesti. A kako je gibak njezin glas dokazala je gospodična Chiomi najbolje velikom arijom iz Lucije, (Wahnsinnscene), umetnutom izmedju 4. i 5. čina. Tu se je njezin glas natjecao s frulom u istih onih cadenzah, koje pjeva Nilsonica. Iza te arije obćinstvo je izazvalo gospodičnu osam put a iza nakitne arije u Margareti i iza u istinu poetičnog ljubovnog dueta šest puta. Gospodična Chiomi postić će veliku slavu, prispodabljat je nećemo s nikim,

---

učio. Kad je bio gotov i po četvrti put obukao kaput, pogleda se u ogledalu. Pa kad zagleda svoje vlastito veselo lice s jasno plavom kosom i kad mu se smijukalo, sjeti se, da je to za stalno opet taština. Al ipak je dopušteno, bit čisto odjetu, šapnu si sam, dočim se okrenu od ogledala, kao da je grieh, ogledat se u njem. Doista, al nije ipak dozvoljeno, nad takovimi se stvarmi odviše veselit. Dakako, dragom bogu ipak godi, kad je tko veseo, kako ga je on stvorio. To može bit istina, al bolje mu se ipak mili, ako si veseo, a da sam toga neopažaš. To je istina, al to je odatle, što je sve toli novo. — Dopuštam i to; al se moraš malo po malo toga odreći. — To se razumije. — —

Tako se on često uhvati u glasnu razgovoru, u vlastitoj kušnji, jer mišljaše, toga dana nesmije okaljat ni jedan grieh.

Kad je izašao iz svoje sobice pred roditelje, bijahu i oni već obučeni te ga očekivahu kod stola. On bijaše umoreniji od njih te je i nešto dulje od njih spavao. Majka se smiešila, kad je unišao te pogleda otca, kao da će reć: „Vidiš li sad, da je liep, imade li samo dobro odielo?“ — Otac bubnjaše rukom po stolu, kao da neće na to pristat. Eyvind im zahvali za liepo odielo, pruživ im srdačno ruku, na što mu oni zaželiše, da bude vazda zdrav, pa da ih uzmogne nosit. Posjedaše za stol, moljahu tiho i zajutrakovaše. Tad opet majka posprеmi stol te ponese sa sobom putnu torbu za kruh. S pjesmaricom u džepu i zaključav kuću, zaputiše se uzbrdice. Kad stigoše na gornji put, sastaše mnoge ljude na hodočašću, i pješake i na kolih. Bijaše tu i krizmanika i djedova, koji se dadoše na put pa ih s toga svigdje susretaše s pozdravom: „O, zar su i tako stari ljudi danas na putu u crkvu?“

Bijaše jesenski dan bez sunca, kao po običaju, kad će se vrieme promienit. Oblaci se gomilahu i trgahu, kadkad upravo ih se nakupilo, kao da će nastat bura, — nu na zemlji bijaše još mir, list bijaše još ko mrtav na dublju — te nit netitraše, zrak bijaše nešto sparan. Ljudi imadjahu sa sobom putne kabanice, al ih neupotrebljivahu.

Velika hrpa ljudi sakupila se pred crkvom na polju, znanci se pozdravljahu, žene podjoše na stranu, da si pripomognu kod ogrtanja rubaca, koji bi za put predobri bili; krizmanici pako podjoše umah u crkvu, da se ondje postave prije, nego bi služba božja započela. Sad nadodje i učitelj u modru odielu, hlačah dokoljenicah i čižmah, s tvrdim, visokim ovratnikom, dočim mu je iz stražnjeg žepa povirivala lula. Sad potrepta uljudno jednog, sad govoraše nekoliko rieči s drugim, te ga moljaše glasno i jasno odgovarat. Tako dodje i do Eyvinda, koji je s Ivicom stajao i razgovarao o svom putu.

„Dobar dan, Eyvinde, vrlo si pristao danas, reče mu te ga primi za ovratnik, kao da mu imade što kazat. „Čuj me, ja se uzdam u tebe. Razgovarao sam i s župnikom; ti ćeš bit onaj, koj si bio i u školi; idi gore na prvo mjesto — i odgovaraj odvažno i jasno“.

Eyvind osta stojeć, nepojimaše umah svega, nu napokon mu se sve razjasni; popodje nekoliko koračaja, opet nekoliko, stane tad, „sanjam li, il sam budan, ne, on govoraše sa mnom, govoraše i s župnikom“, i tako podje k žrtveniku.

„Ti si prvi“, šapnu mu jedan dječak.

„Da“, vrati Eyvind tiho i osjeti takovo čuvstvo zahvalnosti, koje je toli razblažilo njegovu dušu, da ga nebi bio dao za svu sreću ovoga svieta. Sreću, koja ga zapala, tako je on duboko osjećao u svojoj nevriednosti, da je kašnje pojmio, kako je uprav to čuvstvo kadro bit najvećim blaženstvom. Bez tog izkustva nebi on bio kašnje onim postao, što je postao.

jer je to neumjestno, al da je jedna od najvećih umjetnica, to stoji. Gospodična Chiomi je upravo stvarajuća umjetnica, ona je kritičnim duhom tako proniknula svoju ulogu, da si je svjestna, ovako mogu pjevat i ne drugče. Al znade ona vazda ulogi izvalit novih niansa, novih crta. A kako gospodična na pozorištu rasti znade, pravo je čudo. Ono, što nam ona prikazuje nije trica momenta, već je najdublje duševno osvjedočenje, jest studij duše, jest pravo čuvstvo. Tko neosjeća onoga, što nam predaje, nije nas kadar uznieti a nije ni kadar onako plastično predstavit, ni onako od srdca pjevat. Što bi se tek reklo, da nam gospodična Chiomi pjeva Sonambulu, koju je ona studirala uz jednoga glasovitog fiziologa? . . . il Traviatu, rad koje je polazila sa Salvinijem bolnice? . . .

Reklo bi se možda i tad, da nije igra naravna, da je bez čuvstva, i toga više. Jeli kod pjevača i predstavljača ono grieh, što je kod slikara prednost?

Šteta, što nam na početku sezone — jer neimamo za to silâ, a ima i drugih zaprieka, nije moguće čuti gospodične i u drugoj cieloj kojoj operi.

Na koncu još nešto. Neki gospodin u „Obzoru“ ljuto se na nas zbog zadnje kritike razvikao. Mi smo kazali i opetujemo u smislu: Ako gdćna Chiomi nije takova umjetnica, kako su ju razvikali svi majstori i Ambrois Thomas, a mi smo to odkrili, tad su svi ti majstori glupaci i tikvani. Malo dalje smo doslovno rekli: „Mi doduše netrebamo kao majmuni svega hvalit“ — — — To je taj gospodin sve tako okrenuo, kao da smo mi te predikate voljni narinut zagrebačkom obćinstvu, prem ih nismo nikomu nadjeli. Mi se proti tomu svetčano ogradjujemo, al nismo krivi, ako se gosp. V. protegnuv sve to na sebe, ćuti uvriedjenim.

VI.

Na sveobće zahtievanje obćinstva gospodična Emilija Chiomi sklonula se dodat još posljednu i oprostnu predstavu u četvrtak 25. listopada, u kojoj je pjevala ulomke iz opere „Mignon“ od Thomasa, „Fausta“ i „Lucije“.

Kad bi još bilo rieči u riečniku naše duše, kojimi bi se dao opisat neopisivi onaj čar, kojim ova čaralica čara, mi bi je upotrebili, jer znamo, da bi pogodili najtranju žicu osjećanja svih njezinih slušalaca.

Oprostna predstava Emilije Chiomi bijaše pravi triumf, koj nije slavila sliepa simpatija, već istina i osvjedočenje.

„Gledajte, rekla nam je umjetnica prije dva dana, pjevam li što iz Mignone, to će me toliko srdca stajati!“ Kojim je izrazom popratila te rieči, dade se samo mislit. A tako je ona i pjevala onu glasovitu Goetheovu romancu: „Znaš li zemlju, gdje limuni cvatu?“ A znate li kako nam ju motivirala? — — Za tebe neima drugdje života no u Italiji, tamo te srdce vuče, tamo je tvoje žiće, drugdje te bije led, drugdje ćeš mriet. To je čeznuće ona izrazila s krvlju srdca svoga, a žalimo da nije mogla pjevat rad pomanjkanja partiture uz pratnju orkestra, već uz glasovir. Na burno odobravanje ona je dodala dvie pjesmice, jednu napuljsku canzonettu i romancu „Si vous n'avez rien“ od barunice Rotschildove. Prateć se sama kod glasovira razvila je pravu salonsku gracioznost i milotu.

Treći čin iz Fausta uvjerio nas je i opet, da ona nit nepjeva nit neigra po šabloni nit po receptu, već da ženijalno stvara Margaretu, kako joj duh i srdce put kaže. Gdćna Chiomi ovaj je večer pjevala 46. put Margaretu, odkako pjeva i priznaje sama, da se nikad nedrži jednog shvaćanja svih potankosti igre i kretnje, već da ih mienja, kako joj se shodnije vidi. To smo i mi ovo tri put opazili, što smo ju čuli. Kojim čarom i kako sladjanim i najtišim glasom je ona pjevala drugi dio nakitne arije, riedkost je, kakove još nismo čuli. Rieči u duetu: „Silentio, misterio innefabile“ izriče ona veličajno; tajna moć ljubavi do najveće ju ekstaze uznosi u riečih: „Io tua sono, per te morir!“

Izmedju Fausta i Lucije, pjevali su naši pjevači gg. Grbić i Nolli i gdja. Ferenci liepim uspjehom prizor iz Trovatora.

Velikom arijom ludila iz Lucije, dovršila je gostovanje umjetnica. Lucija je ubila u ludilu svog neljubljenog muža pa leti na pozorište s bodežem u ruci. Groza ju hvata — kad al začuje dragu pjesmu, koja ju sjeća Edgarda, ona se smije, igra, odaje radosti, titra glasom, siplje kao biser niz glasova i bježi napokon gonjena furijami. Kojom lahkoćom se ona natječe s frulom, mi smo već rekli. Kad je dovršila, obasulo je obćinstvo gospodičnu nebrojenimi kitami cvieća a na pozorištu joj se predao prekrasni veliki vienac od najljepšeg cvieća s težkimi, bielimi, svilenimi vrpcami. Iza same ove scene izazvalo ju obćinstvo četrnajst put a kroz čitavu večer preko trideset puta.

Tako se raztadosmo na pozorištu s umnom ovom umjetnicom. Tko je imao jednom prilike š njom govorit i slušat kako ona svoje uloge uči, i kako sve sudi najtanjim sudom; tko je vidio i čuo, kolikom ozbiljnošću i kolikom ljubavlju gdćna Chiomi prianja uz umjetnost, tko je vidio ono uzvišeno pojimanje, onaj pronicavi i razglabajući duh, onu priprostu dražest, toga je ona uvjerila, da nije talenat, već genij.

Na odlazku mi želimo gospodični Emiliji Chiomi (Miss Hairs) svu sreću, koju je ona vriedna postić; Zagrebu ona pako preko nas srdačno hvali na priznanju.

Poredaše se svi. Župnik bijaše stupio k svomu stolcu a za zvonenja unidje i svjetina u crkvu. Eyvind opazi, da mu je nasuprot stajala Märita, ona glednu k njemu preko, kao on k njoj, nu oboje bijahu tako nadahnuti svetošću mjesta, da mišljahu, bilo bi griešno pozdravit se. On vidje samo da je vrlo milo izgledala i da je bila gologlava, više nevidje cieli dan. Eyvind, koji je nekoč snovao tolike planove o tom, kako će on njoj naproti stajati, morao se kašnje često nad tim čuditi, da se je sad nije ni sjećao. Jedva da ju je jednom pogledao, na svoje prvenstvo nemišljaše više, njegova jedina želja bijaše, bit poniznijim od najponiznijeg, a bijaše osvjedočen, da mora svaki, snovao on kako mu drago, tako mislit; jer toli su jači božanski časovi od ljudskog snovanja.

Propoviedalo se, pjevalo i izpitivalo; i opet se govorilo, savez se sklopio a uz to se od mladih i starih toliko plakalo i molilo, da se u istinu moglo kazat, bijasmo u crkvi.

Iza dovršena sveta obreda, pošto su mu svi rodjaci i znanci čestitali a drugovi se š njim oprostili i pošto su ga srdačno pozdravili mnogi manji, koje je on kod sanjkanja i u školi podpomagao, pristupi učitelj k Eyvindu, primi ga za ruku i reče, neka sad podje s roditelji, on da će za njimi doći. I opet bijahu ta četvorica zajedno, bijaše zadnja večer. Na putu dodjoše još mnogi, koji mu podviknuše sretan put, al više negovorahu ništa, dok nedodjoše kući.

Učitelj pokuša osokolit njihove duše. Bijaše im grozno pomislit, da se neće dvie godine vidit, koji su se svaki dan vidjeli; al sakrivahu svaki svoju bol. Čim više se odmicalo vrieme, tim teže postajaše Eyvindu; napokon morade izaći na polje, da se sabere. Bijaše tamno i čudni neki šum lećaše zrakom. Sustavi se na klisu i pogledne k nebu. Zbilja i pobožnost napuniše mu dušu, one i postaše stalnimi vodići za budućnost; pa kao da će im u susret poći, kretaše se prednjim tielom savinut napred. Tad začu s vrška klisa zovnut svoje ime, sasma tiho, nebijaše varka; jer dva put začu ga opetovat. On glednu gore i vidje u sutonu ženski stvor, ležeć na koljenih medju grmljem, gledajuć dolje.

„Tko je to?“ pitaše on, al već je na sebi ćutio, tko je, i prije no dobi odgovor.

„Čujem, da kaniš putovat“, reče ona tiho; „tad moram barem ja k tebi doći, da ti rečem s bogom, kad ti nećeš k meni doći“. —

„Ja ću doć k tebi gore“, reče on. —

„Ne, neidi; čekala sam tako dugo, dok si došao, nitko nezna, gdje sam, pa se moram požurit, da kući dodjem“. —

„Liepo je od tebe, što si došla“, reče on.

„Nisam mogla pregorit, da se tako dielimo, Eyvinde; mi smo se poznavali, kad smo još oba maleni bili“. —

„To jesmo“.

„Pa sad negovorasmo čitave pol godine zajedno ni jedne rieči“.

„Nit nismo“. —

„I nerazstadosmo se tad najbolje“. —

„Čini mi se, da moram gore k tebi“. —

„O ne; s bogom Eyvinde! Htjedoh ti samo s bogom reći“. —

„Nećeš li ni časak časit?“ —

„Ne Eyvinde, s bogom!“ Plačuć ode.

Iza toga tumaraše on kao u snu gore i dolje, odgovaraše na pitanja, jur davno stavljena, a zaboravljaše na ono, što ga isti čas pitahu. Pripisivahu to skoru odlazku, što i nebijaše sasma neosnovano. I samo tomu posveti on sve zadnje čase, kad mu je učitelj rekao s bogom i u ruku turio nešto novaca.

(Nastavak sliedi.)

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— G. Dr. Janko Čakanić, namjestni professor na zagrebačkom sveučilištu, imenovan je izvanrednim javnim profesorom kaznenoga prava i postupnika na istom sveučilištu.

— Na stolnom kapitulu djakovačkom promaknuti su gg. kanonici Gašpar Radić na mjesto kanonika štioca, Dr. Jerolim Andrić, na mjesto kanonika pojca, Juraj Tordinac na mjesto kanonika čuvara, Dr. Franjo Šagovac na mjesto arcidjakona katedralnoga; podarcidjakon i župnik u Djakovu pako, g. Juraj Streit imenovan je meštrom kanonikom.

DRUŽTVENE VIESTI.

— Jour fixi Matice hrvatske t. j. nedjeljni sastanci zagrebačkih književnika i prijatelja književnosti započeli su u petak 26. listopada u 7 satih na večer, te će se držat svakog petka u to doba. Mi ćemo o tom još progovorit.

ZGODE I NEZGODE.

— U Gjurgjevcu izgorilo je 15. o. mj. preko 200 kuća i gospodarskih zgrada. Šteta je u ovo jesensko doba, gdje su pospremljeni usjevi vrlo znatna.

— U englezkom ugljeniku Blantyre zarušio se 21. listopada čitav jedan podrov, te usmrtio 232 radnika, jedan jedini utekao je živ.

ŠKOLA.

— Po četvrti put obavila se 19. listopada t. g. instalacija novoizabranoga rektora hrvatskog sveučilišta. Ovoj svetčanosti prisustvovalo je mnogo odličnika iz svih stališa te je svietli ban predao nove insignije rektoru. Poslije toga i pošto je po običaju držao odstupajući rektor oprostno slovo, zauze govornicu novi rektor. Dr. Kosta Vojnović knez Užički, te u skoro dvosatnom govoru označi one ideale, za kojimi mora hrvatsko sveučilište i njegovo slušateljstvo težit. Svakomu fakultetu napose crtao je novi rektor ideal pa sve to nastojao dovesti u sklad s realnimi potrebami hrvatskog naroda. Žalimo, što nemožemo priobćit govora gosp. rektora, al bi on zauzeo više brojeva našega lista a poznat je i onako iz dnevnih listova.

NARAVOSLOVJE.

— Treći mamut iz Sibirije. U Sibiriji nadjoše prije malo vremena u vapnenih taložinah podpuno sačuvanoga mamuta ili predpotopnoga slona. Izkapanje započe prošloga mjeseca.

Prvog mamuta nadje Tunguz Josip Šumakov 1799. u ledu rieke Lene. Ovoga je prirodopisac Adams skeletizirao i tako znanosti sačuvao. Drugoga nadjoše prije nekoliko godina; nu akademik Smidt pokupiti je mogao samo neke ostanke.

— Archaeopterix litographica Owen. Nije tomu dugo, što paleontologi neke ptičje fosilne kosti poznaju; nu bilo je dosta prepiraka, pošto se veoma od danas živućih ptica razlikuju. Ornitichnite to j. odtiske tabana na pješčaniku amerikanskoga triasa smatrahu takodjer za odtiske ptičjih noguh, a potom bi ptice živjele bile u doba, dok još ne bijaše sisavaca. Najstariji ostanci ovih potiču iz najgornjih slojeva triasa a rhätske formacije, koja obiluje kostmi sisavaca. Nu, jer niesu u tih slojevih nadjene i ptičje kosti, to naslućuju mnogi paleontologi, da su ono odtisci od velikih gušterina. (Dinosauria). Za to se je izrazio i najbolji poznavalac fosilnih ptičjih kosti, amerikanski profesor Marsh. Za druge se je opet kosti dokazalo da potiču od letećih guštera (Pterodactylus).

Zora puče g. 1861! Iste godine odkriše kod Solenhofena u Bavarskoj na litografičkom škriljevcu ostanke, koje jedni smatrahu za ptičje fragmente, dočim im drugi niekahu ptičju narav. Tomu bijaše uzrokom, što glave i prsijuh nebijaše.

Dvadeset je skoro evo godina što prvu Archaeopterix odkriše i za veliku svotu u London prodaše; nu u najnovije doba dojaviše prirodopisne novine učenomu svietu, da je odkrivena i druga Archiopterix. Ovu nadje kao i prvu Ernesto Haeberlein kod Ingolstadta, nedaleko Monakova. Ovaj je exemplar podpuniji, a što mu podaje veliku cienu, imade bo glavu.

Tim našašćem mnogo je znanosti pomoženo, budać da je Archiopterixu sad ptičja narav dokazana; koji su prije dvojili sad su udovoljeni.

STATISTIKA.

— Ruske novine priobćuju statistiku sveučilištnih knjižnica ruskih i njihovih knjiga, rukopisa itd. Prema tomu imadu sveučilištne knjižnice:

	knjiga	rukopisa	reza
u Petrogradu	120.550	947	493
u Kijevu	320.000	643	153
u Moskvi	164.737	8278	—
u Varšavi	306.398	1274	5768
u Odesi	75.817	115	592

— Ne davno dovršilo se brojenje pučanstva u Algieru, a po tom popisu imade:

Franceza	197.341
urodjenih židova . . .	33.496
inozemaca	159.161
Muhamedanaca . . .	2,478.977
ukupno	2,868.975

Od godine 1872., kad je bio zadnji popis, umnožalo se pučanstvo za 452.750 duša.

— Prigodom zadnjih izbora u Francezkoj glasovalo je za republikance 4,313.000 birača, za konzervativce 3,636.000, dakle su republikanci dobili za 677.000 glasova više. Godine 1876. dobili su republikanci 4,030.000, a konzervativci 3,160.000 glasova. Dakle su ovaj put dobili republikanci 283.000, a konzervativci 476.000 glasova više.

Zanimivo je znati razmjerje brojeva za Pariz. Tu bijaše upisano u svih 20 kotara 375.669 birača, a glasovalo je 294.606, dakle 78%. Od tih glasovalo je 237.074, dakle 80% za republikance, a 44.666 ili 15% za vladine kandidate; 12.866 glasova bilo je stranom nevaljanimi proglašeno, stranom su se podielili na ne izvjestne ljude.

Izabrani su u Parizu:

U I. kotaru Tirard sa 9301 glas; (godine 1876. 8761.)

u II. kotaru Brelay sa 10622 glasova; (godine 1876. 8077.)

u III. kotaru Spuller sa 14530 glasova; (godine 1876. 12060.)

u IV. kotaru Barodet sa 12570 glasova; (godine 1876. 8930.)

u V. kotaru L. Blanc sa 12363 glasova; (godine 1876. 9809.)

u VI. kotar Denfert-Rochereau sa 10894 glasova; (godine 1876. 8975.)

u VII. kotaru Frébault sa 7078 glasova; (godine 1876. 6148.)

u VIII. kotaru Admiral Touchard sa 6334 glas.

Touchard je orleanist i jedini nerepublikanac, koji je u Parizu pomoćju aristokracije izabran. Njegov protukandidat, republikanac de la Forge dobio je 5241 glas.

U IX. kotaru Jules Grévy sa 12376 glasova.

U ovom je kotaru prije bio zastupnikom Thiers te je 20. veljače 1876. dobio 10399 glasova a njegov protukandidat Daguin 5923 glasa. Ovaj put je Daguin dobio 5942 glasa, dakle samo 19 glasova više od lani, a Grévy 1977 glasova više od Thiersa.

U X. kotaru Brisson sa 18791 glas; (god. 1876. 15630.)

u XI. kotaru Flouquet sa 24439 glasova; (godine 1876. 21889.)

u XII. kotaru Grepo sa 11716 glasova; (godine 1876. 7314.)

u XIII. kotaru Cantagrel sa 8327 glasova; (godine 1876. 2741.)

u XIV. kotaru Germain Cassé sa 9013 glasova; (godine 1876. 7651.)

u XV. kotaru Farcy sa 9215 glasova; (godine 1876. 4824.)

u XVI. kotaru Marmotan sa 4269 glasova; (godine 1876. 3899.)

u XVII. kotaru Pascal Duprat sa 12.824 glasova; (godine 1876. 6055.)

u XVIII. kotaru Clemenceau sa 18617 glasova; (godine 1876. 15024.)

u XIX. kotaru Allain Targé sa 10976 glasova; (godine 1876. 6350.)

u XX. kotaru Gambetta sa 13912 glasova; (godine 1876. 11589.)

Protukandidat Gambette Perron dobio je samo 1611 glasova.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Gospodična Emilia Chiomi ostavila je Zagreb u petak 26. listopada večernjim vlakom žakanjskim, te se odputila izravno u Prag. K njezinu odlazku sakupilo se na kolodvoru nekoliko članova naše opere i prijatelja glasbe, s kojimi se ona srdačno oprostila. Od intendancije nije bilo nikoga.

— Na narodnom kazalištu u Zagrebu bile su od prošlog petka do danas ove predstave: 20. listopada „Čuvidski ples“; 21. listopada „Očarana knjegina“, igrokaz u 5 čina od Oktava Feuilleta; 23. listopada „Margareta“, opera. (Drugi nastup gdčne. Emilie Chiomi); 24. listopada „Bračni posrednik“, vesela igra u 4 čina od Rosena i 25. listopada ovaj Quodlibet: I. Ouvertura, II. Romanca iz opere „Mignon“ uz pratnju glasovira (gdčna. Chiomi) III. Treći čin iz opere „Faust“, (gdčna. Chiomi). IV. Druga slika 1. čina iz opere „Trovatore“. V. Veliki prizor iz 3. čina iz opere „Lucia“, (gdčna. Chiomi).

— Prošle nedjelje, 21. listopada, po podne u 3 sata dao je naš mladi umjetnik Franjo Krežma sa svojom gospodičnom sestrom Ankom oprostni koncert u dvorani glasbenog zavoda. Koliko zagrebačko občinstvo mladog umjetnika, (rodjen 2. rujna 1862. u Osieku), cieni, najbolje je dokazalo svojim mnogobrojnim posjetom. Program bijaše biran al nešto preobilan, jer se koncert otegnuo preko dva i pol sata. Krežma je osobito liepo izveo Wieniawskovu „legendu“ i „polonaisu A-dur“, vrlo mučan „koncert“ od Brucha, „fantasie brillante o Normi“ na žici G. od Vieuxtempsa i svoju vlastitu fantaziju o Zajčevoj operi „Zrinjski“. Njegova je tehnička vještina briljantna, ton umiljat i mekan, bude li s vremenom i osjećanje s tim posve u skladu, malo će mu biti premaca. — Ovaj put g. Krežma nam se prezentirao i kao skladatelj. Tri njegove pjesmice odpjevao je g. Grbić a dvie g. Nolli. To su prvi pokusi talenta, koj se nalazi u dobi prelaznoj, dobi umjetničke borbe. Občinstvo ih je pri-

milo kao takove, te živahno odlikovalo mladog pregalca. Gdčna. Anka Krežma odigrala je ukusno četiri komadića na glasoviru, od kojih se dopala osobito: „Etude de concert“ od Paganini-Liszta.

Naši umjetnici otišli su prošlog utorka preko Koprivnice, gdje su koncertovali, u Ugarsku, odanle će poći u Njemačku i Pariz, gdje će se dulje vremena baviti. Želimo mo im sretan put i svako slavlje. Neka nezaborave Hrvatske!

— Češki skladatelj Rozkošny napisao je novu veliku operu „Zaviš z Falkenšteina“, te su ju s velikim slavjem predstavili u Pragu.

— U Pešti su neki dan predstavili velikom nagradom nagradjenu tragediju „Janus“ od Gregora Csikyja. „P. Lld.“, koj to djelo kritizira, veli, da nije dobro osnovano, prigovara činu i jeziku. Više se sjegurno nemože zahtievati od nagradjene drame.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— U „Obzoru“ priobćuje od 19. t. mj. g. M. St. Crtice o ličkoj povjesti, crpljene iz istog izvora, iz koga ih mi donosimo od 14. t. mj. a objavili smo ih mjesec dana prije. Prem neimamo ništa proti tomu, ipak nam se čudno vidi.

— Glasoviti norvežki pjesnik Henrik Ibsen, komu je Upsalsko sveučilište podielilo prigodom svoga jubileja čast doktora filozofije, napisao je novu dramu „Stupovi družtva“.

NOVE HRVATSKE KNJIGE.

— „Udrugarstvo po ustanovah trgovačkog zakona. Napisao Dr. Fran Vrbanić, kr. redoviti javni profesor na kr. hrv. sveuč. Franje Josipa I. I. Razdiel. O družtvih. Zagreb 1877. Mučnjak i Senftleben. Ciena 2 for. a. vr.

HISTORIČKI KOLEDAR.

— Dne 25. listopada bilo je 50 godina, što je u borbi za grčku samostalnost sjedinjeno englezko-francezko-rusko brodovlje, pod zapovjedničtvom admirala Codringtona, uništilo u velikoj bitci kod Navarina tursko-egipatsko brodovlje.

— Dne 21. listopada slavila se u Londonu 72. godišnjica slavne bitke kod Trafalgara, gdje je Admiral Nelson uništio francezko-španjolsko brodovlje, al pobjedu životom platio. Uspomenu na taj dan slavilo je još sedam živućih englezkih junaka, koji su se na taj dan kod Trafalgara borili, i to: Admiral brodovlja Sir George Rose Sartorius, star 88 godina, tada kadet na brodu „Tonnans“; Admiral Robert Patton, star 87 godina, tada kadet na brodu „Bellerophon“; Admiral William Ward Perceval Johnson, kadet broda „Victory“; Viceadmiral Spencer Shmith, kadet broda „Defiance“; Komodore Francis Harris, kadet broda „Témeraire“; Komodore Willian Vicary, kadet broda „Achilles“ i podpukovnik James Fynmore, kadet broda „Africa“.

UMRLI.

— **Karolina Bauer**, glasovita njemačka predstavljačica, od godine 1844. supruga poljskog grofa Ladislava Platera, o kom se i danas mnogo piše, rodjena 28. svibnja 1808. u Heidelbergu, † 18. listopada u Kilchbergu kod Züricha.

— **Anibale Capalti**, kardinal-diacon, svete katoličke crkve, rodjen 21. siečnja 1811. u Rimu, † tu 18. listopada. Capalti bijaše kardinalom od 13. ožujka 1868. Na koncilu 1869. bijaše jedan od predsjednika a ujedno je posredovao kod sklapanja austrijskog konkordata te bio odlikovan s više redova. On je 120. kardinal, koj umire za papinstva Pija IX.

IZPRAVAK.

Medju mrtvimi u zadnjem broju imade se čitat mjesto Antonio Saialoja, Antonio Scialoja.

Zaključak uredničtva 26. listopada.

METEOROLOŽKA OPAŽANJA.

Stupnjevi topline bilježeui su po Celsiju, tri put na dan:

Mjesto	14. listop.			15. listop.			16. listop.			17. listop.			18. listop.			19. listop.			20. listop.		
	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.
Zagreb........	5·4	18·5	10·3	8·8	20·8	11·8	9·8	16·7	10·2	10·3	13·3	10·7	2·4	11·4	6·5	— 0·6	11·2	5·3	0·2	11·8	4·0
Rakovac kod Karlovca	2·9	11·4	8·1	1·7	22·5	7·7	2·7	15·7	11·6	7·0	13·7	6·4	— 0·3	11·3	— 0·2	— 3·6	9·8	— 1·2	— 4·7	10·1	— 1·7
Varaždin......	7·6	15·0	11·2	10·9	17·0	11·9	8·2	15·6	12·4	10·0	12·4	9·5	3·7	11·5	5·6	2·0	9·6	5·3	1·3	9·8	5·1
Gospić........	0·0	15·2	7·6	0·1	16·3	10·1	0·8	13·1	10·2	6·6	8·8	6·8	1·6	8·0	0·3	— 3·6	8·0	1·4	— 4·0	7·6	— 0·3
Senj..........	11·4	17·0	13·4	12·1	17·2	14·5	12·3	16·4	14·9	12·1	15·0	9·4	7·8	13·6	7·5	6·5	13·2	7·5	5·3	15·3	7·6
Sisak.........	6·9	18·6	12·3	4·4	18	15	5·8	14·8	14	7·9	12·2	7·8	4·9	13·6	4·4	— 0·8	12·6	2·4	— 0·9	13·4	3·2
Mitrovica......	11·2	17·6	14·1	8·4	18·2	13·6	8·8	17·4	12·9	8·0	17·6	11·2	8·1	12·3	6·4	2·0	12·0	6·5	2·5	15·7	6·1

INOSTRANE POSTAJE,

Toplina u 7 satih u jutro.

Mjesto	14. list.	15. list.	16. list.	17. list.	18. list.	19. list.	20. list.	Mjesto	14. list.	15. list.	16. list.	17. list.	18. list.	19. list.	20. list.
Beč	5·9	6·1	12·3	6·8	3·6	3·5	— 1·8	Napulj	15·0	20·0	15·0	16.0	15·0	14·0	14·0
Budim	4·7	5·9	5·1	8·9	3·6	0·5	— 0·9	Palermo	17·0	16·0	16·0	16·0	17·0	16·0	15·0
Carigrad	14·5	13·8	14·0	14·0	11·5	12·3	13·4	Paris	10·4	—	—	—	4·4	1·9	2·3
Florencija	8·5	10·0	14·0	11·7	10·0	9·0	7·0	Petrograd	—	9·6	8·9	7·2	3·6	1·4	2·0
Krakov	10·2	4·4	6·0	5·2	1·0	2·4	— 1·2	Prag	7·1	5·7	11·2	5·8	1·7	2·0	1·2
Kodanj	11·5	—	—	—	2·6	1·7	4·8	Rim	8·5	9·1	9·9	10·1	11·0	9·0	11·4
Lavov	6·7	5·9	4·6	8·4	1·8	1·1	0·7	Stockholm	—	—	—	—	—	—	—
Moskva	—	5·2	6·1	6·2	8·3	3·7	0·4	Trst	10·9	10·6	11·0	13·4	9·0	7·1	7·5

Uredničtvo i odpravničtvo
„HRVATSKOG SVJETOZORA“
nalazi se na Zrinjskom trgu br. 1008. u drugom katu. Molimo, da se sva pisma, novci i pošiljke onamo odpremaju.

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović**. Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 19. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 4. studena 1877. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga I.

CRTICE IZ LIČKE PROŠLOSTI.

Ulomci iz kronologičkih zapisaka jednoga ličanina častnika s dodatci izdatelja.

(Nastavak.)

Godina 1776. bijaše vrlo plodna, te su se mnogi opet povratili kući, jer Ličanin i danas kaže: volim u Lici gladovati, ako živiti mogu, nego u Slavoniji i Banatu obilovati, gdje me ždrak i voda usmrćuju prije vremena. Tako mi kod Plitvičkih jezera Grbići rekoše prošle godine. Nego u Tursku će se narod rado seliti, te me često kod zgode pitahu, hoće li skoro biti što od Bosne.

Godine 1777. mjernici — inženeri — izmjerili su i nacrtali gruntove graničarske. Strogo je naloženo, da se opasne gojenju šumâ koze ubijaju, što je mnogo puti i učinjeno. I danas bi morati siliti ne samo na čuvanje šume, nego i na gojenje, jer će sviet onda propasti od pomanjkanja zraka, suše, vlage i vode i svega, što šume sa sobom donose.

Godine 1778. mjeseca veljače prva vojna proti Prusom. Kod kule Possing-a mnogi su Ličani obsjedanje i zauzeće glavom platili. Car Josip htjede po izumrću Wittelsbachovaca spojiti Bavarsku s Austrijom i zamieniti s Belgijom; no Fridrik Veliki u slavenskom interesu našem tu prevagu njemačku u Austriji zaprieči sretno.

Godine 1780. korun u veliko po svuda posadjen, jer su u Českoj i Šleziji Ličani uvidili njegovu korist, i potrebu u Lici osjetili. Donesen korun iz Češke i danas se zove „pemak, pemci“.

Godine 1781. Jezero Hržić naraslo je neobično i na daleko poplavilo predjele, te se kroz sedam godina nije posušilo to jest nije se povratilo u prijašnje stanje svoje. Hrvatska statistika ne zna ništa niti za jezero, niti za močvaru Hržića!

Iste godine 1781. u Pazarištu, dielom i u Smiljanu i Trnovcu pod Velebitom zabranili su ženam dosadanju narodnu nošnju nositi, što su kod Bunjevaka izveli silom, al nisu u sv. Mihajlu. Bunjevci su se doselili iz Hercegovine s rieke Bane i Bunice, koje imaju tok i prediele južno-iztočno od Mostara kraj Neretve.

Godine 1782. sagradjena je u Gospiću katolička crkva. Ona jedina i sv. Stjepana u Beču imaju na vrh tornja dvoglavoga carskoga orla. Danas je vrlo zapuštena.

Godine 1782. kušali su čokote iliti trsove, vinograde zasaditi po Lici, ali sve nije uspjelo, jer zrak ni zemljište nije za to.

Iste godine pop Vinko Čubelić doveo je 22.000 Hrvata iz iztočne Dalmacije izpod Metčana, koji su se po Slavoniji, osobito Sriemu i Banatu naselili. To je opet prinos za filologe, jer su se ovi Hrvati u Srbe pretočili većim dielom, kako i obratno. Po toj nauci nebi mnogi Turčin, cin-

LISTAK.

VESEO MOMAK.

SEOSKA POVIEST.

NORVEŽKI NAPISAO BJÖRNSTJERNE BJÖRNSON.

(Nastavak.)

Nu kad je lego, da spava, nemišljaše na odlazak, već na rieči, što su s briega do njega doprle. Sad tek upravo neznadjaše, da li se neodaljuje od onoga, što je htio postignut, ili da za tim upravo ide? Bijaše umoran, te preporuči sve skrušenom molitvom bogu.

Drugog dana u 6 satih u jutro — vani duvaše vrlo oštar vjetar — preniše Eyvind i njegov otac punu škrinju na čun, majka idjaše za njima s košarom jestvina. Za zadnji s bogom pruži mu ona ruku u čun, on sjede na klupu i plakaše a otac prevažaše ga preko zalieva.

Kad su stigli rt predbriežja, reče otac lagano: „Moraš se još jednom ogledat, majka još sjedi ondje!“ On to učini, daljina bijaše baš još takova, da su se mogli vidit, — nu srdca njihova bijahu blizu kao i prije.

OSMO POGLAVJE.

Dragi roditelji!

Sad imademo mnogo više posla, al sam ja i druge dostigao tako, da mi se radnja sad nečini težka. Mnogo ću promienit kod kuće, kad onamo dodjem; jer vi mnogo krivo radite, pa se čudim, da Vam tako uspieva. Al sad će bit bolje, jer ja sam mnogo naučio. Želio bih si visoko mjesto, na kom bi mogao sve, što ovdje učim, upotriebit; za takovo ću se mjesto ogledat. Ovdje svi vele, da John Hatlen nije tako vrstan, kako se kod nas tvrdilo, al imajuć sam veliko gospodarstvo, to je zanj posve ravnodušno. Mnogi, koji su ovdje izučili, dobivaju veliku plaću; plaćaju ih zato tako dobro, jer je to najbolja gospodarska škola u zemlji.

Ima ovdje dvie rieči: teorija i praksa, pa je dobro znat i jedno i drugo, jedno je bez drugog ništa, nu zadnje je ipak najbolje. Jedno znači znati: zašto se neki posao obavlja ovako i ne drugčije; drugo, taj posno znat obavit, što mi se glavnim čini. Naš je ravnatelj tako vrstan, da se nemože nitko š njim mjerit. Imademo i poručnika, koj nas uči mjerit zemlju te je tako vješt, da je bio prvim i najboljim u poručničkoj školi; a čujem, da nisu svi poručnici toliko učili i tako čedni, kao on.

Moj stari učitelj pita, da li idem marljivo u crkvu. Dakako, a sad smo dobili i novog propovjednika, koj tako propovieda, da nas sve upravo uznosi. Ljudi vele, da je prestrog, nu ja mislim: da to nemože škodit, jer on samo riečmi kazni, na koliko mu svaka pojedina sviest pravo daje.

Sada učimo marljivo poviest, što prije nismo učili, te je u istinu čudnovato, kako se i što se po svietu dogadjalo, osobito kod nas. Jer mi smo uvjek pobjedili, osim tad, kad smo izgubili — a tad smo postali vrlo maleni. Sad uživamo slobodu u tolikoj mjeri, kao ni jedan narod na svietu, osim Amerike. Nu tamo nisu sretni. A našu slobodu ljubit nad sve budi nam prva dužnost.

Za ovaj put ću dovršit, jer sam vrlo mnogo pisao. Učitelj će čitat ovo pismo, pa ako mi mjesto Vas odgovori, molim, neka mi što nova javi ob ovom i onom; jer toga nije do sad učinio. Srdačno Vas pozdravlja Vaš sin

Eyvind Thoresen.

---

car, škipetar, itd., dapače ni Bugarin smio biti Srbin, kao što po njihovu mnogi Hrvat grčke vjere, ili ako diete izgovara, a ne dite; ako prem niti *i*, niti *e* sremsko-bačko neodlučuje. Pop Čubelić dobi za nagradu naslov kanonika, župu u Gračacu i 300 for. doživotnoga doplatka.

Godina 1783. bijaše jako suha, a kroz cielo ljeto silan čadj na Velebitu kao u Englezkoj ili Petrogradu magletina.

Godine 1784. prvi statistički popis ljudstva ne samo mužkih nego i ženskih glava. Grčko-iztočni vladika Jovanović pohodi Liku i uzalud nastojaše ženam oduzeti pregače i dokinuti nošnju i ures, pa na mjesto toga drugo narinuti, nekakve šešire i biele pregače uvesti.

Buba, kukac, žitu, osobito raži ono, što trsu (čokotu) ušenac (philloxera) uništio je i ono malo žita, što ga Lika imala.

Godine 1785. prvoga siečnja ukinute su kod oficira echarpe i portirani šeširi. Ova godina bijaše jako zla, te je još 25. travnja snieg ležao 4 stope visoko. Blago je od glada poginulo tako, da su ljudi morali sami plugove vući i orati a žene mnogo kopati. Gospodin kapetan Dujo Pavelić pripovieda mi, da su godine 1865. Ličani u Lapcu, Popini itd. šestorica vukuć plug orali.

Godine 1786. proputovao je car Josip II. Liku po drugi put. Ove godine udariše i probiše cestu iz Gospića preko Velebita i selca Oštarije u od boga ostavljeni Karlobag pod voditeljstvom potonjega gjenerala Filipa Vukasovića, te je godine 1787. već dogotovljena.

U predgradu gospićkom u Kaniži, (kako se ide u Bag) dokinut je samostan franciskana, fratri su porazdieljeni po seoskih županah. — Vrebci su do sada sistematično ubijani; ali sada dodje njetko s predlogom, te general-befehlom, — naredbom, dobiju svi pardon, jer se doznalo, da oni tamane bube, škodljive žitu, osobito raži. I tako se je general-komanda otčinski pobrinula za dobro i kruh Ličana.

Godina 1787. prava je biblička godina jer je bilo neizmjerno mnogo pataka, kojih je na tisuće pohvatano i poubijeno kao pod Mojsijom u pustinji. Samo još manjkalo, da bi mana padala s neba. — I ta je imala nadoći u sadjenju murva iliti dudova, što se je ove godine uzaludno pokušalo, kao prije vinovom lozom. Jezero Hržić opet je presahnulo nakon 7 godina.

Godine 1788. opet promjena u odielu vojničkom te uvelo biele monture i dalo „koniske puške kremenjače“ (Conische Feuergewehre).

Dne 9. veljače naviešten rat Turskoj, te su u novih monturih i s novimi puškami „Konia“ išli na Turke.

U isto su vrieme ustrojene 4 kumpanije od manje potrebitih ljudi pod imenom „divizija domobranaca“ ili službeno „Landesdefensions-division“. — Te domobranske čete imaše crne monture; za to se zvahu „Crnohaljci“. Crnohaljci su bili stariji, ali izsluženi i izkusni ljudi, pa za to jako dobri i koristni.

Major Filip Vukasović pokuša prieko mora u Crnugoru proti Turkom mjeseca kolovoza te je za to uzeo od pukovnije stotinu odabranih Ličana. S timi Ličani prodre do Nikšića a onda i do Podgorice, ali su ga Crnogorci iznevjerili i napustili, kapitana Berneka, nadporučnika Schönpfluga ubili tako, da se je Vukasović jedva mogao spasiti. Vukasovića načinilo od četnika podpukovnikom te je prvi on dobio u turskom ratu red Marije Terezije i dozvolu da kupi vojnike i sastavi sbor dobrovoljaca — Freiwilligen-Corps — proti Turkom. Ličani su se junački tukli s Turci tako, da su Divoselci sami 106 mrtvih i 50 ranjenih imali godine 1789. Vukasovićev dobrovoljački sbor tukao se je okolo sela Srba i dalje a prezimovao u Lici, onda je dobio ime jedan bataljun, „Gyulay Freicorps“ 1790. te se je odlikovao kod Cetina grada.

Dne 11. studena 1790. potukoše Otočani i Ličani 14. kumpanije ličke Turke i Arnaute kod Prieboja. Dne 23. studena potukoše se kod Glamoča i Crnog luga. Za to su prvi put podieljivane medalje za hrabrost, te su njimi odlikovani: Pešo Krpan, Marko Stošić i Belko Utvić prvi. Zima godine 1790. jako blaga skoro bez sniega.

Mjeseca svibnja 1790. tukoše se Ličani na Bjelajskom polju i kod Patrovca, gdje su se plienom okoristili po običaju. Klance i prelaze branjahu hrabro, a mjeseca srpnja zauzeše Cetin, za kojim i danas Turci žale.

U rujnu godine 1790. sliedilo je primirje, a godine 1791. sliedio je mir. Lička pukovnija dobila je sedam četvornih milja, a medja je istom godine 1795. uredjena; ali jako zlo, ili neka bi Turci bili pridržali Zavalje ili naši Bihač do gorja iza Bišća i tu medju ustanovili. Za to govore, da je paša našu komisiju podmitio bio, ili prevario. Da nije car Josip II. prenaglo umro godine 1790. i da nije nasljednik mu Leopold bio slab i u strahu sbog Belgijanaca i nezadovoljnika u Hrvatskoj i Ugarskoj kao i u strahu rad revolucije u Francez-

---

Dragi roditelji!

Imadem Vam ovaj put javiti, da smo imali izpit i da sam u mnogih predmetih vrlo sjajno uspio, poimence u pisanju i mjerenju, manje u narodnom nam jeziku. Ravnatelj mi kaza, da moram više knjiga čitati, te mi neke pokloni s vrlo liepimi pripovjedkami, kojim sam se izmjenice morao i nasmijat i naplakat. Kako je liepo, iz takovih knjigah učit poznavati sviet i ljude, koje nikad na vlastite oči nevidimo! Nu veli, da mnoge knjige neopisuju onako svieta, kakav jest, a takovih da se čuvam.

Ja sam sad u najvišem razredu, te ću tu ostat jednu godinu, dok budem gotov. Većina mojih drugova otišla je te i ja čeznem za domom. Čini mi se, kao da sam sam, prem ipak to nisam. Svakako je čudno čuvstvo bit tako dugo oddieljenu od svih milih. Nekoč sam mislio, da ću moć ovdje biti vrlo veseo, al mi se nikako neda.

Što ću ali početi, kad odem odavle? Prije svega ću dakako k Vam, kašnje ću potražit svakako mjesto, al nesmije bit daleko od Vas.

Sad s bogom, dragi roditelji. Pozdravite mi one, koji će za mene pitat, recite im, da mi je dobro, nu da čeznem za mojim rodnim krajem.

Vaš ljubeći Vas sin

Eyvind Thoresen Pladsen.

Dragi učitelju!

Pitam te ovim, da li ćeš priloženi list odposlat, a da nekažeš nikomu ništa? Nećeš li, tad ga spali.

Eyvind Thoresen Pladsen.

Štovanoj djevici Märiti Knudovoj Nordistuen na gornjih gorskih dvorovih!

Ti ćeš se za stalno vrlo čuditi, kad dobiješ od mene pismo; nu to nije od potrebe, jer sam te samo htio pitat, kako ti je? O tom mi moraš pisat, skoro i u svakom pogledu. Što se mene tiče, mogu kazat, da se nadam iza jedne godine bit posve gotov.

S počitanjem

Eyvind Pladsen.

Štovanomu mladiću Eyvindu Pladsenu na gospodarskoj školi!

Tvoj sam list od učitelja u istinu primila, te ću ti odgovorit, kad me moliš. Al se bojim, jer si sad tako učen; imadem doduše nekakav listovnik, al ga nemogu nikako upotriebit. S toga ću sama pokušat, pa ti moraš uzeti volju za čin; al ti nesmiješ ovaj list nikomu pokazat, jer ti inače nebi bio onaj, za koga te držim. Nesmiješ ga nit spravit, jer bi ipak mogao komu doć u ruke; već mi moraš obećat, da ćeš ga spalit. Ima koješta, o čem bi ti želila pisat, al nesmijem. Imali smo vrlo dobru žetvu, korun je u visokoj cieni, a mi ga imamo dosta. Nu medjed nam nanio mnogo kvara na marvi. Ja tkem veliki rubac, vrlo naličan školskoj tkanini, vrlo je težak posao. A sad ću ti reći, da sam još kod kuće, a da bi drugi drugče radio. Više ti ovaj put neimam pisati — s toga s bogom.

Märita Knudova.

D. u. s.

Ovaj list moraš svakako spalit.

---

koj, nebi bio mir sklopljen s Turskom tako nesretno, te bi carica Katarina II. bila Tursku mogla podieliti većim dielom barem do Balkana.

(Konac sliedi).

MARS

I

NOVO ODKRIVENI MU TRABANTI.

Stari Grci, maštom obilati, podieliše Marsu (Aresu — sinu Zeusa i Here) dva sina, naime Deimosa i Fobosa, da ga vjerno prate i podpomažu u bučnom ratnom bjesnilu. Nu tek sada, kada se ovaj bog rata raduje bojnim strahotam tamo dolje na iztoku; dodje pažljivo oko astronoma, da nas upozna s timi njegovimi sinovi — njegovimi trabanti. Novi su to nam gostovi pa hajdemo, ostaviv zemlju s razvijajućom se na njoj zlobom, preći u bolje uzvišen krug, saslušav, kako se je to dogodilo prije dva mjeseca dana.

Budi mi ovdje dozvoljeno, da prije svega navedem koju više o samom Marsu.

Mars, Mart (Davor), koji se odlikuje od ostalih planeta živahno crvenom bojom svoga svjetla, najviše se odalji od sunca za $33^1/_3$, najviše nam se približi u daljini od $27^2/_3$ miliuna geografičnih milja. Njegov put oko sunca traje naših 686 dana, 23 sata, 30 minuta i $41^1/_2$ sekunde; promjer mu je velik 867 geogr. milja, dakle skoro dva put manji od promjera naše zemlje. Vrti se oko svoje osi za 24 sata, 37 minuta i 23 sekunde. Os mu je više naklonjena nego li os naše zemlje napram putanji, iz čega sliedi, da su mu godišnje dobe više razmaknute jedna od druge, nego li je to na našoj zemlji.

Ako si u misli povučemo pravac od Marsa pa do sunca, a zemlja na svom putu dodje u taj pravac, dakle medju Marsom i suncem, to će zemlja biti bliže Marsu nego li suncu. U takovom slučaju Mars je na protivnoj strani, ili kako se astronomi običavaju izraziti, biti će on u opoziciji. Da bi putevi, što ih Mars i zemlja oko sunca opisuju, bili podpuno zaokruženi, te da bi oni ležali u istoj ravnici, to je očevidno, da bi se Mars, kad je u opoziciji, uviek nalazio u jednakoj odaljenosti od zemlje; nu oba su puta pakružne (eliptične) spodobe, a ravnine njihovih orbita naklonjene su jedna prama drugoj; zato i njihova medjusobna udaljenost biva sad veća, sad manja. Lako je shvatiti, da će ta udaljenost biti najveća, kad će se Mars nalaziti u najmanjoj udaljenosti; jer će tada biti razmak $33^1/_3 - 19^2/_3$ *) $= 13^2/_3$ miliuna milja. Obratno, razmak taj bude tim manji, čim je Mars bliže, a zemlja dalje od sunca, tada će naime biti $27^2/_3 - 20^2/_5 = 7^4/_5$ miliuna milja. Iz ovoga se vidi, da je za promatranje Marsa najprikladniji ovaj potonji slučaj. Ove godine mjesec rujan bijaše najprikladniji u tom obziru, Mars bo se bijaše približio zemlji na $7^1/_3$ miliuna geografičnih milja.

Još početkom prošloga stoljeća opazi Maraldi na polovih Marsa svjetle, biele ljage, kojih se obseg umanji, kad sunce nad njimi osovce stoji, te ih nazva snježnimi pojasi (Shneezonen) pa i do sad njegovo se mnienje nije moglo oprovrgnuti. Osim ovih vide se na Marsu još i druge crne ljage, koje se veoma malo ili nikako ne promienjuju, te u pravcu sunčanoga izhoda i zapada pokazuju slabo modru boju. Česti prostih ljaga pokazuju se žutimi u dalekozoru, a živo crvenkasta boja, što ju prostim okom vidimo, dolazi jamačno od slivanja tih boja. Pošto se na Marsu snieg opaža, to mora i kiša obstajati, dakle i našoj atmosferi sličan zrak. Crne ljage na svietlom polju odaju, da na Marsu imade kopna i mora. Ako uz ovo uzmemo u obzir, da je Martov dan skoro kao i naš, te ako prem je skoro uz istu gustinu pet i pô puti obsegom manji od naše zemlje, to moramo priznati, da je Mars izmedju svih planeta najviše sličan našoj zemlji. Preostajaše samo to, da Mars neima, kako se je do sad činilo, nikakovih trabanta.

*) Manja udaljenost zemlje od sunca.

Više od dviesto godina je, od kako se Mars motri dalekozori; instrumenti prvoga reda, kao što je Herschelov teleskop, veliki dalekozor Secchi-ev, u najnovije doba motrenja D'Arresta ogromnim refraktorom ne samo što ne odkriše nego dapače dadoše Martu privilegij, da je on izmedju svih ostalih planeta našega sustava bez trabanta, što neki astronomi pokušaše i teoretično uztvrditi.

Evo zašto se začudiše svi europski astronomi, kadno im 20. kolovoza ove godine prispje brzojavka iz Wasshingtona, koja im naviesti, da su ondje prije nekoliko dana odkrivena dva Martova trabanta — odkriće najveličanstvenije u astronomiji ovoga stoljeća iza Leverierovog odkrića Neptuna.

Oko 2 sata u noći od 11. na 12. kolovoza o. g. astronom morskog motrilišta, profesor Asaph Hall, opazi na sjevernoj strani planeta Marta izvanredno svjetlu točku. On pomno promatraše tu svjetlu točku, ali tmura noć ga zaprieči, da izvede točnija promatranja. Tek 16. kolovoza učini on to kroz dva sata, te se podpuno osvjedoči, da je to trabant Martov. Dne 17. i. m. odkri i drugog unutarnjeg suputnika. Na 18. kolovoza bijahu upozoreni brzojavkom gg. Alphan Clarc i sin u Cambrigdeportu (u Masashusetu), da bi oni pokušali motriti te trabante pomoćju svoga većega Mac Cornickova teleskopa, koji imade 26 stopa fokusne udaljenosti,

---

Agronomu Eyvindu Thoresenu Pladsenu!

Reko sam ti to, Eyvinde, da je onaj najbolje odabrao, koj nosi boga u srdcu. Nu sad čuj moj savjet. Nesmiješ se za to raztužit, ako ti život donese gorkih časova, već se moraš uzdat u boga a nekidat srdca u čeznuću, jer bi tad imao uz boga i kumira. Iza toga ti moram javit, da su tvoj roditelji zdravi, a ja sám nešto boležljiv; jer sad mi se opet u duši prikazuje rat i sve što sam pretrpio. Što mladost sije, starost će žeti, pa je i duh i tielo, što nam često podaje razlog uzdisanju. Nu starost neka netuži; jer iz rana teče mudrost, a muka prodikuje strpnost, da se čovjek osokoli za zadnji put. Danas uzeh pisat s raznih razloga, prije svega rad Märite. Ona je postala čedna djevojka, nu brzonoga kao srna i dobrih načela. Držat se jednoga, što je nuždno, to je njezina volja, al ona nemože, jer je njezina narav takova. Nu to sam često vidio, da je višnji milosrdan i strpan sa slabimi srdci te da ih ne kuša preko mjere, da se neprolome; a Märita jest krhka. List sam joj predao, a ona ga pred svimi sakrila, osim pred svojim vlastitim srdcem. Pa dadne li bog, te se sve to pajača, to neimam ništa proti tomu, jer se ona svim mili te imade i zemaljskih dobara i božanskih. Nu njezina je bogoljubnost kao voda plitkog ribnjaka; ima je, kad kiši, izčezne kad sunce sije.

Više mi nedopuštaju oči; vide daleko u daljinu, al se pune suzâ, kad gledam male stvari. Moja posljedna rieč jest, Eyvinde, što god radio i snovao, radi vazda uz savjet božji, jer stoji pisano: „Bolje je sačica s mirom, no obje šake s mukom i bjedom“. (Prop. Sal. 4. 6.).

Tvoj stari učitelj

Bard Andersen Opdal.

Štovanoj djevici Märiti Knudovoj na Gorskih dvorovih.

Od srdca ti hvala za list, što sam ga čitao i po tvojoj želji spalio. Pišeš o mnogom, samo ne ob onom, što bi ja želio znati. Ni ja nesmijem o ničem izvjestno pisat, dok nesaznadem nešto više o tvom blagostanju u svakom pogledu. List učiteljev neveli mi ništa, česa bi se mogao držat, on te hvali, al te ujedno krsti nestalnom. To si ti prije i zbilja bila. Sad dakle neznam, što da vjerujem, pa s toga moraš ti pisat. U to doba mislim često na ono, što si rekla gore na briegu zadnje večeri. Više neću ovaj put kazat, pa s toga da si mi zdravo!

S počitanjem

Eyvind Pladsen.

Štovanomu mladiću Eyvindu Thoresenu Pladsenu!

Učitelj mi je dao novi list od tebe pa sam ga čitala. Nu ja ga u istinu ni malo nerazumijem, a to će bit valjda za to, jer nisam tako učena kao ti. Želiš znati, kako mi je u svakom pogledu; hm, ja sam zdrava i vesela te mi ništa ne manjka. Jedem dobrano, najradje mlječna jela, spavam po noći a kadkad i po danu. ove sam zime mnogo plesala; jer su bile ovdje mnoge svetčanosti, pa je bilo vrlo veselo. Idem u crkvu kad me snieg neprieči, nu toga imamo hvala bogu zimus dosta. Sad znaš sve, ako ne, tad moraš još jednom pisat, što želiš znati.

Märita Knudova.

što oni učiniše u prisustvu profesora Pickeringa i asistenta cambridgeskog motrilišta. Eksistencija Martovih trabanta bje nedvojbeno potvrdjena!

Kretanje tih trabanta mnogo je veće od kretanja našeg mjeseca; mjesec naime treba 27 dana $7^3/_4$ sati dok ovrši svoj put oko zemlje, dočim vanjski trabant Marta opisuje svoju kružnicu u 30 satih i 38 minuta. Veličina njihova svakako ne nadilazi 10 geografičnih milja u promjeru. I svjetlost Martovih trabanta ni iz daleka nije poput magične mjesečne svjetlosti, da pjesniku iztrgne iz grudih toliko soneta i hvalospjeva.

Prvih dana ovoga mjeseca svaki će lahko naći Marta, ako ga poslje 6 sati na večer potraži na južnoj česti neba, dovoljno visoko pod horizontom. Očituje se motriocu svojom osobitom živahno crvenom bojom. Mars svietli tihim svietlom, a ne titra poput ostalih zviezda.

Spas Vacov.

NAPLAVA

MALE ALŽIRSKE SAHARE.

Odkada je Francezka razširila svoje gospodstvo nad pokrajinom Constantine u sjevernoj Africi, svratiše mnogi oko na karakteristično spuštajuće se tlo gradovom Tunisa i Constantine na jugu. Današnji francezki kapetan glavnog štopa Roudaire ne može se razkrstiti s osnovom, po kojoj bi se imao čitav prediel 50 km. Aures-gorja na jugu naplaviti.

Virlet d'Aoust mjereć već godine 1845. uztvrdi, sudeć po nekoj, u močvarno jezero Chott Mel-Rir* utičućoj riečici, da tlo toga prediela opada pod površinu sredozemnoga mora. Mjerenja godine 1849. i 1856. potvrdiše to, a Roudaire podaje najtočnije podatke. Mi ćemo ovdje samo ovo spomenuti: Pošav od jedne onih dviju vodotečina izlievajućih se u gabejski zaliev (Malu Syrtu) predje preko 46 m. visokog prediela i dospije do kotline Chott el Djerid ili Kebir; od tud k zapadu digne se opet tlo do 45 m. i dodje na zemljište Kric spadajuće već na depresiju Chott Grarnisa, koje je na iztoku Chott Mel-Rira. Dva huma diele Mel Rir od Granisa i obuhvaćaju još jedno močvarno jezerce Chott Aslondj. — Roudaire tvrdi, da tlo opada u Mel-Riru i Grarnisu do 24 m., nu u Aslondju samo 1—2 m. To je dakle ona vis, koja dieli onu prvu kotlinu od druge. Ako bi se Chott Aslondj dovoljno prokopao, a sredozemno more iz Syrte u Grarnis i Mel-Rir navrnulo, to bi se sve te močvare prometnule jezerom. Dubina bila bi dostatna i najvećim brodovom. Ondješnji proizvodi raznašali bi se svietom, a da i ne prekrcaš u kojem pristaništu sjeverne obale Afrike.

Evo to je osnova toga pozemnoga mora, koju marljivomu Roudaireu nitko iz glave ne izbi, smatrajuć ju on lahkim poslom. Dakako da nebi toliko koristi nosilo, ko što recimo suežki prokop, jer se tu ni ne stiče toliko, da bi nakrcao silu brodova. Nu ciena bi pala, a komunikacija oživjela, kad bi troškovi dugoga prenosa odpali. Koristi bi bilo svakojako. Pa bi se i klimatični odnošaji popravili a plodovitost znatno poskočila. Tyndall, glasoviti siloslovac, bavio se i ovim pitanjem, te je dokazao kolika je moć u zraku lebdeće vodene pare na temperaturu a preko ove na bilinstvo. On veli primjerice: ako bi vodene pare Englezkom lebdeće samo za jedne ljetne noći nestalo, smrznulo bi se sve ondješnje bilje. Ovu istinu podkriepljuje sama okolica Tunisa i Constantine, ako prispodobiš današnju njenu plodovitost sa plodovitostju za dobe Rimljana, kadno je bila provincija Afrika napučenija i mnogo plodnija nego danas. A zašto? Jer su, kako vještaci dokazaše, bili ti predieli puni slanih jezera, koja se malo po malo osusiše. Ta bi se plodovitost vratila, kad bi se naplavilo 13.230 □km. zemljišta.

One strane bile bi zdravije, jer tomu bi doprinašala s jedne strane bujnija vegetacija a s druge popravio bi se ovdje duvajući suhi, veoma nezdravi južni vjetar, sciroco. Izparivanje bi se podvostručilo pa nebi uništavalo alžirske vegetacije ko što i ne uništava taj isti vjetar niti vegetacije francuzke dapače ju i pospješuje taj afrički gost, jer dolazi onamo preko sredozemnoga mora napojen parom.

Ovo zanimivo pitanje sjeća nas na naše primorje, na Kraš. Brza evaporacija pustih i neobradjenih prediela proizvadja i jake lokalne vjetrove: tako sjevero-zapadnjak u sredozemnom, majstral u Provenci, sjevernjak u grčkom archipelagu, sjeveroiztočnjak i iztočnjak-sjeveroiztočnjak ili kako ga mi obično zovemo buru u jadranskom moru. Jedino možeš tim stranam pomoći, ako ih ošumiš, i tako ćeš odstraniti opustošujuće oluje. To moraš priznati, ako se sjetiš da na plješivih glavicah gdje je zapao snieg ne duva ni vjetrić, jer je ondje i evaporacija manja nego li je po toj kršovitoj zemlji poslje kiše, kad ograne sunce. Ošumljenjem Kraša umaljila bi se bura, podigla vegetacija, pomnožala vrela ko što bi se naplavom afričke male pustare popravilo zdravstvo, podigla plodnost a oživjela trgovina.

„L' Observ. de Paris". N. D.

---

* Vidi Stielerov Atlas.

Štovanoj djevici Märiti Knudovoj na Gorskih dvorovih!

Tvoj sam list primio, al se čini, kao da me nećeš izvesti na čisto. Ja nesmijem ništa ob onom pisati, o čem sam htio, jer te nepoznam. Al možda ni ti mene nepoznaš.

Nesmiješ više mislit, da sam ja još onaj mekani sir, koga si ti vodu izprešala, kad sam te vidio plesat. Ležao sam od onda na mnogoj daski, da se osušim. Isto tako malo naličim dugogrivim psom, koji umah puste ušesa te se poplaše, kako je zbilja nekoč bilo.

Tvoj je list bio šaljiv; al se on šalio ondje, gdje se nit nebi smio šaliti; jer ti si me dobro razumila, pa si mogla pojmiti, da nisam za šalu pitao, već jer nisam u zadnje doba mogao na ništa drugo misliti. Ja sam podnio mnogo straha, i čekao — tad dodje šala i smieh.

S bogom Märito, neću u tebe tako buljit, kao nekoč na plesu. Uzmogni oboje, dobro jesti i spavati i dovršit tkaninu a prije svega snieg pomesti, što leži pred crkvenimi vrati.

Odani

Eyvind Thoresen Pladsen.

Agronomu Eyvindu Thoresenu Pladsenu!

Uzprkos mojoj starosti i mojim slabim očim i boli u bedrici, moram ipak popustiti neuztrpljivoj mladosti; jer ona treba nas staračke, kad je sama nasjela. Tad se ljubi i plače, dok nije u teku, — tad ali opet nas netreba i neće o nami ništa da znade.

Evo dakle Märite u mene te me hrani sladkimi riečmi, da istodobno š njom odpošaljem jedan list; jer ona se neufa sama pisati. Ja sam čitao tvoj list; ona je mislila, da ima pred sobom Johna Hatlena ili koga drugoga, al ne čovjeka, koga je odhranio učitelj Bard. Nu ti si bio prestrog; jer imade žena, koje se šale, da netrebaju plakat, i neima razlike medju obimi. Meni se ali dopada, da ti uzimlješ ozbiljnost ozbiljno; jer inače nebi se mogao ni smijat ludorijam.

Što se vaših srdaca tiče, to izmjenice teže za sjedinjenjem, što se iz mnogog vidja. Što se njezinog tiče, kadkad sam dvojio, jer naliči hodu vjetra; sada pako znadem, da je odolila Johnu Hatlenu, rad česa se njezin djed vrlo ljuti. Ona bijaše sretna, kad je stigla tvoja prošnja, pa ako se šalila, nije bilo od zla, već od radosti. Mnogo je pretrpila, da dočeka onog, ka kojemu ju srdce vuklo. Na to je eto ti iznenada nećeš, već ju na prosto odbijaš.

To sam ti morao pripoviedat. Uz to ti moram savjetovat, da nastojiš, š njom se posve sporazumit, jer ćeš drugdje dosta kavge naći. Ja sam kao onaj stari, koji je vidio tri naraštaja; poznam budalaštine i njihov tečaj.

Otac i majka te pozdravljaju i težkim srdcem očekuju. O tom ti ali prije nehtih pisati, da te nebi odviš srdce bolilo. Ti si nepoznaš otca dobro; on je ko drvo, koje prije neuzdahne, dok ga neprevališ. Nu ako bi ti se što dogodilo, tad bi ga ti istom vidio, te bi se začudio bogatstvu njegove duše. On bijaše potišten i šutljiv, nu tvoja majka oduzela mu je svjetsku plahost, da mu razblaži srdce; sad se počelo i za njega daniti.

Sad mi više nedopušćaju oči, a i ruka me izdaje. S toga te preporučam onomu, čije oko vazda bdije, kojeg ruka nikad nemalakše.

Bard Andersen Opdal.

(Nastavak sliedi.)

NARODNO KAZALIŠTE

U ZAGREBU.

VII.

Na 30. listopada pjevala se prvi put Bellinijeva opera „Mjesečnica“ (La Sonnambula) kao drugi operni novitet ove kazalištne sezone, te smo na veliku radost opazili, da je kazalište bilo dubkom puno.

Mjesečnica je opera iz stare taljanske škole te je upravo nastupila 47 godinu svoga života. Čin joj je vrlo neznatan jer opisuje vrlo nedramatičnu zgodu dvih ljubovnika, koji se u oči svatbe razstaju, jer je zaručnica kao mjesečnica došla po noći u sobu nekog stranca, a zaručnik to drži nevjerom sve dotle, dok zbilja sam neopazi neke večeri, da je Amina mjesečnica. Svatbom se svršuje opera. Bolja od libreta je glasba, prem je danas već tožko probavljiva.

O samoj predstavi ove opere na našem pozorištu dalo bi se mnogo i malo kazat, kako tko. Mi samo konstatujemo, da je uspjeh bio takav, da će kazalište bit drugi put prazno, što vrlo žalimo. A bit će tako uvjek, kad god bude gospodin Kompit pjevao, ili da bolje reknemo mučio sebe i nas. Jer to je ipak cielo občinstvo jednoglasno ovaj put potvrdilo, da nemože slušati gospodina Kompita. Ušutkivati u ovom slušaju bilo bi uprav griešno — a naprema javnom mnienju neopravdano. S toga mi nemožemo reći, da je sve dobro bilo. Naše kazalište gubi už njega i podporu občinstva u vrieme, koje troši na učenje operâ, koje mora poslje drugog il trećeg pjevanja metnut s repertoara. Amina gospodične Vojačkove još bi se dala kako tako posluhnut uz svu nestalnost, uz sav slabašni glasak, uz sve znatno transponiranje njezine uloge, da nije morala pjevat uz tako nedostatnog druga. Al Amina gospodične Vojačkove naprema njezinoj Gildi nije korak napred, nego je korak natrag. — Najbolja je bila gospodja Lesićka kao krčmarica Liza, a už nju su gospodin Nolli i gospodin Anton ml. liepo izveli svoje manje uloge. — Osobito dobri bijahu zborovi, što je zasluga gospodina Schwarza. Občinstvo je upravo željno čekalo čas, da može koga odlikovat ovaj večer, pa je to sbor najbolje osjetio. Žalimo i to, što nismo mogli ni na najbolje dalekozore ciele večeri odkrit u „Mjesečnici“ nigdje mjeseca, koj privlači Aminu. U zadnjem prizoru dapače bijaše podpun mrak. To su sceničke pogrieške, koje se nebi smjele dogadjat.

VIII.

U sriedu 31. listopada prikazana bi od českoga pisca J. O. Veseloga vesela igra u 3 čina „Na literarnom mejdanu“. Evo od prilike čina. Mladjani pisac Dumont (gospodin Jovanović) ljubi Elisu (gospodična Freudenreich) kćerku Richarda de Sélanges redatelja i dramaturga a ujedno vlastnika tiskarne i časopisa „Les Fleurs“ u Parizu (gospodin Milan). Da bi ljubovnik izprosio ljubovcu, naumi se preporučiti njoj i njezinu otcu, te s toga napiše tragediju „Car Petar III.“ i veselu igru „Bračna sreća“. Ove radnje pregledao je već i pohvalio Contois, sestrić Selanges-ov i urednik njegova lista (gospodin Mandrović), i želi da jih mladi spisatelj preda Selangesu. Nu on bojeći se nedostatka svojih radnja, umoli dva priznana pisca da bi te radnje pregledali i svoj mu sud izrekli: jedan je Dampiere (gospodin Ružić) pisac tragedija, drugi Labranche (gospodin Šajević) pisac veselih igara. Nu njih dvojica videći u tih radnjah talenat mnogo veći od svoga, grdno se poplaše i počnu radnje kuditi nu budući da su oni jedan drugomu zavidni, a baš se o tom radi, da se popuni jedno mjesto u akademiji, na koje oba plemenita književnika vrebaju, stanu jedan drugoga indirektno ponizivati, govoreći pisac tragedija da je Dumontova komedija, a pisac komedija da je Dumontova tragedija izvrstna. To svaki napose govori mladiću, koji sad zbilja nezna, u što da vjeruje. U toj nevolji obrati se on na trećega književnika de Termes-a (gnspodin Ban). Ovo je čudan svat: udvara Amaliji, drugoj supruzi Selangesovoj (gospodja Perisova) ali ljubi njezinu pastorku, ljubovcu Dumontovu, Elisu, pak pošto je galantne liaisone sit, kani se odreći gospodje Amalije i zaprositi u gosp. Selangesa Elisu. Ovaj dakle de Termes saznavši po ljubavnom listiću, da Dumont ljubi Elisu i ona njega i znajući da se Dumont svojim radom želi preporučiti Salanges-u, napane strahovito na Dumonta, da mu radnje nevaljaju ništa, da u obće neima dara nego za liriku, a dramatike da se za vazda okani. Mladić sada već zdvojan, baci svoje radnje u peć, nu Elisa koja je gledala i slušala sve i znala zašto de Termes tako govori, spasi radnje svoga ljubovnika. One napokon poslije još jedne neprilike, pri kojoj se Termes sretno rieši gospodje Amalije, dospiju u ruke Selanges-ove preko Labrancha i Dampiera, koji su se temeljito našli u sramoti ne samo radi svoga suda o Dumontu, nego i radi toga, što je jedan proti drugomu u „Les Fleurs“ pisao groznu kritiku, koju je urednik primio samo da im se osveti za svoga ljubimca Dumonta. Tako Dumont postigne svoju svrhu, njegova se želja izpuni, a radnje mu pobiede onu dvojicu nadutih književnika.

Kako se vidi, radnja je dosta zanimiva, čin i zaplet vješto su zamišljeni, značaji, a osobito one dvojice književnika pomno crtani, situacije dovoljno izcrpljene.

SIMON VERDE.

NOVELA

FERNANA CABALLERA.

SA ŠPANJOLSKOGA PREVEO GJ. P.

(Nastavak.)

Najposlije preda vjetru svoje sada nepotrebno lišće, pak zaspi kano puh, a dok mu je trajao dobrotvorni život, ništa mu se nije moglo prigovorit, van veliko prijateljstvo sa osami.

Na kraj ove londže bilo je silno cvieće, koje je naginjalo svoje glavice k tomu zelenom triemu, kao da traži hlada, ili da učestvuje u obćem veselju; a naokolo tumaraju i zvjeraju kvočke, badro motreći na svoje piliće i neprestano kvocajući, kano da će tim da ih opomenu na mudrost.

U vrtu je bilo nekoliko drveća, medju kojimi bile su naranče kao predsjednici. Varivo i zelje, što je tu po milosti božjoj raslo, niti je bilo fino ni delikatno, ali ga je bilo izobilja i bilo je kriepko. Tamo je bilo golema kupusa, blitava, repe i graha prebranca.

Onoga dneva, kada nam se čitalac upoznao sa Simonom, izkupilo u jutru jato djevojčica izpod doksata njegova; sve ćeretaju, sve cvieće okolo njih razcvjetalo se i sve ptice u lišću jednoglasno cvrkuću. Cvieće je bilo gotovovo u okrugu, a djevojčice su u sredini posjedale, te bi se taj pogled mogao sravniti s onimi flamanskimi živopisi i francuzkimi slikami, na kojih vidimo jato angjelaka ili djetce usred cvjetna vienca. Kod kućnih vrata sjedila je starica jedna blaga i ozbiljna lica, čisto obučena. Posred tolike djetce, ptica i cvieća, ako i odieljena od njih dugim redom godinica, ova čestita starica ipak je bila tiesno skopčana s jednimi po naklonosti, s drugimi po zahvalnosti. Djevojčicam bila je ona baba, mati cvieću, što ga je ona zasadila, promisao pticam, kojim je davala hranu u ime božje. Duševne sposobnosti svoje sačuvala je u svoj sili, ali nije tako bilo i sa sposobnostmi njezina tiela. Slabo je čula, jošt manje je vidjela, te tako kada bi pogledala na sredinu londže, ona bi smiešala djevojčice sa cviećem, a kada bi slušala, nije mogla razaznavati veselo cvrkutanje ptičije od nevinog ćeretanja djčijeg. Ali ujedanput stadoše sve djevojčice jednu pjesmu pjevati.

— Djetco, reče starica, vi ćete mi zagluhnuti uši, ako i nečujem najbolje. Agneda, kćerko, ti si najveća, pa gledaj, kako ćete se zabavljati, a da nedižete toliku graju; igrajte se kakove igre, pripoviedajte štogod.

Agneda je poslušna bila, pak ućutka djevojčice i reče da posjeda njezina malena vojska, koja je pod njenim malim zaptom bila. Ako ova djevojčica i nije bila onakova ljepota, kao što se činilo njezinu otcu, tek je bila vrlo milokrvna, što je obična privilegija u Evinih kćerih, naročito u proljeće njihova života. Bila je crnomanjasta, sitna lica, brade okrugle, onizka čela, te je zato kosu uzčešljavala. Osobito liepo stojalo joj je, kada se smijala, jer onda su joj se vidjeli biser zubi i dvie rupice načinile se na obrazu. Bila je srednjeg stasa, više milokrvna nego elegantna, više je privlačila, nego li zanosila.

Pred veče viknu najstarija djevojčica:

— A, eno sjeda sunce!

— A ja ću da ustanem, jer će sad moj otac kući doći, reče jedna djevojčica.

— I ja idem! dodade treća.

— I ja! . . . i ja! . . . S bogom majko Ano! povikaše sve i pjevajući ode vesela družinica.

— Hvaljen Isus! vikne Simon silazeći sa mirne Papaline, koja se istim krokom uputi svomu stanu, čim joj je Simon skinuo sedlo. Blagoslovi, majko, dodade prelazeći k starici.

Samo nam se čini, da su prva dva čina pisana stilom, koji nije svagda pravi stil vesele igre; osobito se to opaža, ako se sravne sa trećim činom, koji je i glede toga posve uspio, tako da ugodnim načinom privede kraju razplet komedije. Svakako mislimo da će se komad uzdržati na repertoaru, i da ljudi neće, kao posljednji put, zazirati od naslova „Na literarnom mejdanu", držeć da će se tu sahoparno razpravljati o književnosti.

Glumilo se dobro: uloge bijahu u dobrih rukuh. Ako bismo na koncu smjeli dodati, nek bi nekoja gospoda uloge, a drugi narav bolje izučali, scienimo da bi nam obojim, i publici i glumcem, večeri mnogo ugodnije bile!

RAZGLED PO SVIETU.

I. HRVATSKA.

— Kako nije bilo nikad ni iz daleka nade, da bi se Magjari obazreli na pravedne želje hrvatskoga naroda, tako je sad pitanje o krajiškoj željeznici došlo već u taj stadij, da se krajiški fond, t. j. do sad unišlih sedam miliuna forinti u Peštu prenese, da se tamo š njime umnije gospodari nego u Zagrebu. S tim fondom gospodari kod nas posebna komisija, a po zahtjevu §. 1. instrukcije o uporabi tog fonda od 27. siečnja 1873. izrično bi se morao taj imetak u Zagrebu upravljat od generalkomande uz sudjelovanje komisije za investiciju krajine. Jeli i tu g. Filipović s g. Molinaryjem na istom stanovištu? Za Magjare, kojim je šala svake godine načinit dug od 80 milijuna, dakako, da je krajiška zaklada nekoliko groši, al za kukavnu Hrvatsku to je bogatstvo, istinito, realno bogatstvo, ne umjetno sagradjeno na švindelu. Al s nami je lahka borba! . . .

II. INOZEMNI SLAVENI.

— **Rusija.** U zadnje doba situacija se na bojištu tako u Europi kao i u Aziji znatno okrenula u prilog Rusom. O miru, o kom su neki dan letili novinstvom glasovi, neima ni govora, jer i jedna i druga stranka sprema se na zimsku vojnu.

— Generala Gurka zapala je zadaća, da dokine svaku svezu Osman Paše u Plevni sa Sofijom. U njega ima do 35-000 vojske te je on 24. listopada nakon desetsatnoga borenja medju Gornjim Dubnikom i Telišem posjeo jaku tursku poziciju te put u Sofiju. Tom prigodom uhvatili su Rusi 3000 momaka, čitav jedan artiljerijski regiment, 4 topa, mnogo pušaka i samoga zapovjednika Ahmeda Evci pašu su njegovim načelnikom glavnog štopa. U tom ljutom kreševu Rusi su imali takodjer znatne gubitke a od kolone carevića nasljednika pao je kod rekognosciranja princ Sergij Leuchtenberg. — Osman paši, koji se nalazi sa kakovih 40.000 momaka u Plevni sad prieti grozna pogibelj. jer je opasan sa svih strana te će se morati sudbina tog krvlju nasićenog zemljišta za koj dan riešit.

— Poslje sjajne pobjede nad Muktar pašom kod Karsa tako napreduje ruska vojska u Armeniji, da je morao Muktar uzmaknuti i svoj glavni stan prenieti medju Kajnokiöi i Zevin. Dapače već se drže Kars i Erzerum izgubljenimi. Na novo javljaju, da je pošlo Ismail paši za rukom sjedinit se s Muktarom kod Zevina i pojačat mu čete. Naknadno budi spomenuto, da su Rusi tih dana 18.000 Turaka zarobili u bitci kod Karsa i sliedećih okršajih.

III. AUSTRO-UGARSKA MONARKIJA.

— **Beč.** Dogovori o trgovačkom ugovoru s Njemačkom prekinuti su te su njemački izaslanici ostavili Beč. — Delegacije sastat će se po svoj prilici početkom prosinca. — Austrijski finanzministar iznenadio je carevinsko vieće ugodnom viešću, da će deficit buduće godine iznosit samo nešto preko 20 milijuna forinti!

— **Pešta.** Budapeštansko kr. sudište zaključilo je proti zatvorenomu Dr. Miletiću tužbu radi uvriede Veličanstva i to na temelju zak. čl. 7 od god. **1715**.

U tom su Magjari majstori, za nas nevriede ni zakoni od 1873 (n. pr. hrvatski jezik u Hrvatskoj) a oni ćak posižu u g. 1715. To će valjda biti slobodoumlje iz one dobe!

IV. ROMANSKI NARODI.

— **Francezka.** Situacija u Francezkoj danas je vrlo neugodna i nosnosna. Ministarstvo, koje je kod izborâ tako sjajno propalo, još nije dalo ostavke, kako bi to zahtievao parlamentarni običaj, već polaže bog bi ga znao koju ludu nadu u izbore generalnih vieća, 4. studena. Ta vieća biraju senatore, kojim je izteklo vrieme, pa ministarstvo tako želi steći snažnu podporu u senatu, da može na komoru pravit pritisak. — Medjutim ovisi velik dio budućnosti Francezke o držanju stranaka u novoj komori. Ako se republikanci pokažu i ovaj put kao faktor, na koji se može oslonit povjerenje ciele zemlje i vanjskog svieta, tad će morati ministarstvo odstupit, te se stvorit nova vlada iz lievog središta. O tom pako neima dvojbe. Mac Mahon već danas drugče govori nego li je govorio 19. rujna i 11. listopada.

— Kod naknadnih izbora za komoru izabrano je 9 konzervativaca i 4 republikanca. Gambetta bijaše sam pošao u Chateau Chinon, da ondje govori za republikanskog kandidata. Govor njegov bijaše pravi uzor državničke umjerenosti. On naglasi, da će si nova većina, neudaljiv se od zakonitosti, znati pribaviti autoritet u Francezkoj.

— **Talijanska.** Taljanska vlada kupuje u Ameriki patrone; to je svakako čudna ilustracija Crispijeva putovanja!

— **Španjolska.** Španjolci su bili sretni na otoku Cubi, gdje traje ustanak od g. 1868. Pošlo im je rukom pohvatati sve kolovodje ustanka, predsjednika Estradu i „generala" Ruiza, te je nade, da će nastat skoro mir.

V. GERMANSKI NARODI.

— **Pruska.** Pruski sabor otvoren je neki dan, te mu je javljeno, da je ministar nutarnjih posala grof Eulenburg otišao na dopust. Liberalcem je to vrlo drago.

— **Nizozemska.** Kabinet Heemskerkov podnio je demisiju, te je na njegovo mjesto kralj povjerio sastavak ministarstva vodji opozicije Kappeyne-u van de Capellu. On je podnio ovu listu preuzev sam unutarnje poslove: Van den Putte, vanjski poslovi; Cremers pravosudje; Smidt, financije; Jaalman Kip, pomorstvo; Roo van Alderwereit, rat; Devenser, kolonije.

— **Englezka.** Englezka je kušala, nebi li kako Rusiju s Turskom pomirila, a tomu su brzo pomogli u Beču i Pešti; medjutim se sve razbilo o opornosti kneza Bismarcka i ruskih pobjedah. — Na mjesto dosadanjeg poklisara u Beču, Buchanana, imenovan je Henry Eliot, bivši pred ratom poklisarom u Carigradu.

— Bog te blagoslovio, sine moj! . . . Jesi li prodao naranče?

— Do jedne, jošt da ih je bilo; ali, majko, nisam donio ni parice.

— Šta naopako, bože prosti! A kuda si djeo novce?

— Pozajmio sam ih čuvaru na susjednomu majuru; sretnem ga na putu sasma tužna i žalostna, jer taj alcade sa iškariotskom dušom gonio ga je zbog poreza. Valjda mi se neće u grieh upisati, ako sam pomogao porez platiti siromahu, koji neima ni hljeba da jede.

— Ali zar neznaš, da smo dužni pekaru?

— E, zato netreba da se brinemo; on dobro zna, da mu je novac na sigurnu mjestu. Bože moj! kako se i ti odmah brineš!

— Ti znaš, sine, da Juan Martin ima više nevolje, no što je u pasionu bólje, i da taj novac nećeš nikada više u svojoj kesi vidjeti.

— Ja znam, ali što znam! On će mi to priposnavati; on će mi zemlju dobro čuvati, a ti znaš, da je dobar real, kojega stotinu njih čuvaju.

— Taj zlosretni alcade, reče starica; nikad nismo takovu zlicu imali. Kako bi on gonio Juana Martina, koji mu je rodjak po pokojnoj ženi?

— Alcade, uzrazi Simon, boluje od tvrdoće, od kako je postao starješinom; on je postao don Pedro od najtvrdjeg drveta. Ta neki dan čuo sam ga, kako reče za svoga sina Juliana: Taj deran nemari za novac — veća nesreća nije me mogla zadesiti!

— Za boga, Simone, viknu starica negodujući, zar je mogao izustiti tako bezbožnu rieč.

— To sam čuo na ove uši, što će ih kadgod zemlja pojesti, odgovori Simon i kako je srdit bio, dobro se povuče za jedno uho.

— Što je bogatiji, sve je tvrdji i sebičniji, reče dobra starica. To je najveće zlo u čovjeka, jer od njega otvrdne čovjek i neprestano ga ono jede kao rak. Moj mi je otac pričao, kako je bogat čovjek jedan udao četiri kćeri i svakoj je dao u miraz silan novac. Kad prodje godina dana, ode im u pohode. Pita prvu: Kako ti je? — Bogme, bábo, odgovori ona, od kako si mi dao novce, moj muž ništa drugo neradi, nego se karta, mene i negleda i sve će pogubiti. Na to će joj otac: Nemoj da se brineš, jer kad nestane novca, biti će svemu kraj, on će se latiti posla, neće više biti razgovora o karti i ti ćeš biti srećna. — Ode k drugoj kćeri, a ona stade plakati i jadati mu se, kako joj se muž preskitao i sav novac troši na kojekakove ženturine. Nemoj da tužiš, reče joj otac; kad nestane novca, on će opet posao preda se, neće više biti skitanja i ti ćeš biti sretna. — Treća mu kaže da joj je muž pijanica i da nikada neizlazi iz krčme. Nemoj da se brineš, reče joj otac; kad nestane novca, on će opet na posao, niti će biti rieči o vinu i krčmi, i ti ćeš biti sretna. — Četvrta se gorko tužila, kako joj je tvrdica muž, koji joj ni dinara neda, i gotovo da umrie od gladi. Jadno diete moje! vikne otac ljubeći ju; tvojemu jadu nikad kraja biti neće! — A to čisto pokazuje, nastavi starica, da neima ništa gore od tvrdoće, jer to je zlo u srdcu. Zato si, sinko, dobro učinio, što si onomu siromahu pomogao. Ako ovdje izgubiš, na onom svietu dobiti ćeš. Više vriedi dobiti blago za vječnost, nego li za ova tri četiri dana našega kratkoga vieka.

— Taj grabljivi alcade baš nezaslužuje onakova sina, reče Simon Verde. Julian je od najboljih momaka u selu. Tako promišljen, tako čedan, tako dobar. . .

— Takova mu je i mati bila dobra duša; ona se raja udostojila, jer je toliko podniela kod svojega muža.

Od kako je došao bio, Simon se neprestano svuda osvrtao, kao da nešto traži.

(Nastavak sliedi.)

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— General G r a n t, bivši predsjednik sjeveroamerikanske republike, došao je 24. o. mj. u Pariz, gdje su ga vrlo liepo dočekali.

AKADEMIČKE VIESTI.

— U sjednici historičko-filologičnog razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 27. o. mj. čitana je razprava dopisujućeg člana gosp. Čedomila Mijatovića iz Biograda „O Bartolu Gjurgjeviću, Hrvatu, piscu XVI. vieka.“ — U istoj sjednici primljena je razprava dopisujućeg člana g. Stojana Novakovića „o ъ u srbsko-slovenskoj i bugarsko-slovenskoj književnosti od XIV. vieka.

DRUŽTVENE VIESTI.

— Ovih dana sastala su se opet naša hrvatska djačka družtva izvan Hrvatske, te obavila nove izbore. U bečkom „Velebitu“ izabran je predsjednikom stud. jur. Stjepan Pliverić; podpredsjednikom pop J. Benzon (Dalmatinac) stud. phil.; bilježnikom Jovan Hranilović, stud. theol.; blagajnikom Franjo Lisak, stud. vet.; u odbor: Peičić, stud. med. i Milan Turković, stud. tech. U družtvu hrvatskih tehnika u Beču jest predsjednikom Janko Grahor, a u odboru M. Hanžeković, M. Mudrinić, Dragutin Radović i Milan Turković. — Jedno i drugo družtvo položilo je vienac na grob Petra Preradovića, prigodom sesvetskog dana. Da bio zadnji u Beču! — U Gradcu jest predsjednikom „Hrvatske“ A. Lochmer, podpredsjednik Z. Zlatarović, bilježnik V. Zima, a u odboru A. Gostiša.

IZ SUDNICE.

— Ruski generalmajor Hartung, koj je bio obtužen s još nekoliko osoba, da je pronevjerio mienice i druge razne papire iz ostavine moskovskog bogataša Sanftlebena, stajao je 25. listopada pred sudom u Moskvi. Sud ga je proglasio krivim i odsudio na progonstvo u Sibiriju i skinuće sa časti. Kako su mu proglasili odsudu, ubio se je pred sudom iz kubure. Našli su u njega ceduljи, kojom prisiže, da nije kriv.

— Poznati dnevničari bečkog arsenala, Nachtnebel i Zeller, koji su prodali tajnu Uchatiovih topova taljanskom vojnom atašeu, odsudjeni su 26. listopada u Beču: prvi na četiri a drugi na dvie godine težke tamnice.

NARAVOSLOVJE.

— Prof. Peters u Clintonu odkrio je 15. listopada 176. planeta.

STARINE.

— Iz San Dominga pišu, da je kod popravljanja stolne crkve pošlo za rukom naći grob Krištofa K o l u m b a, obretnika Amerike. Dne 5. srpnja t. g. nadjoše u nekoj malenoj, trošnoj škrinji od olova kosti trećega admirala i unuka glasovitog obretnika: Don Luisa Kolumba. Iztražujuć dalje, nadjoše 10. rujna u jutro, upravo pod nadbiskupovim stolcem, na desno od glavnog žrtvenika, raku od prilike kubični metar veliku, a u njoj olovnu škrinju, vrlo naličnu onoj Don Luisa Kolumba. Prisutna komisija izrazila se, da bi to mogla bit raka velikog mornara Krištofa Kolumba. Vlada je umah naredila, da se stvar pomno iztraži, te se po podne u 4 sata odputilo u stolnu crkvu povjerenstvo a na čelu mu najuvaženije osobe San Dominga i svi konzuli. Lies bijahu iznesli na čisto podnožje a biskup Roko Cocchia čitaše napise na liesu. Napisi su uprav ovi. Na vanjskoj strani pokrova: D. de la A. Pr. Ate. (Descubridor de la America, Primer Almirante); na lievoj strani od čitatelja ima ležeći ن (Cristobal); na prednjoj strani, naproti čitatelju izravni C (Colon); na desnoj strani od čitatelja ležeći ᐊ (Almirante). Stražnja stiena, kod glave, kao i ona na dnu su prazne. Objem svega jest: 42 ctm. duljine, $20^1/_2$ ctm. širine i 21 ctm. dubljine. Škrinja nije bila zaključana a nutarnji dio pokrova imade gotički naslov: „Illustre y Esclarecido Varon Cristobal Colon.“ Taj napis odstrani svaku sumlju i u gradu zavlada veliko slavlje. Popovi pozdraviše umrle ostanke najvećega obretnika. Odmah na to podpisaše u sakristiji svi prisutni, što još ima ostanaka od Krištofa Kolumba: nekoliko kosti od ruke i noge, nešto malo od laloke i glave, na dnu škrinje tanka vrsta praha i čudnovato, puščano tane u težini od $^3/_4$ španjolske unce. Sve to jedva zapremljuje peti dio liesa.

VOJSKA I POMORSTVO.

— Do 18. listopada iznosili su ruski gubitci na ratištu 60.100 vojnika.

— Kod bitke kod Karsa uhvatili su Rusi 280 turskih oficira, 7000 vojske i 42 topa. Tom su prigodom izgubili mrtvih 7 oficira, 223 vojnika, ranjenih 4 oficira i 1979 vojnika.

— Bečke službene novine priobćuju novembarski avancement u austrijskoj vojsci. Imenovano je 3 podmaršala, 18 generalmajora, 31 pukovnik, 54 podpukovnika, 81 četnik, 314 kapetana I. razreda, 233 kapetana II. razreda, 233 nadporučnika i 211 poručnika. Ukupno dakle promaknuto 1178 oficira. P o d m a r š a l i su imenovani gm. Gustav grof Messey de Bielle, Franjo vitez Littrow i Friedrich Hayek. G e n e r a l m a j o r i su imenovani pukovnici: Nikola Thodorović, Stjepan Čikoš, Victor grof Gräveuitz, Lamoral Princ Thurn i Taxis, Anton Vetter, Josip Prinz Windischgrätz, Ivan Horvath, Victor Hermann, Konrad Schluderer, Ivan vitez Husarek, Anton Haizinger, Ivan barun Waldstätten, Artur Mensdorff-Pouilly, Nikola, vojvoda od Würtenberga, Filip grof Grünne. Franjo vitez Gugg, Karlo barun Vlašić i Bela Ghyczy.

GOSPODARSTVO I ŠUMARSTVO.

— Ovogodišnji proizvod svile prema lanjskom vrlo je znatno porasao. Francezki listovi priobćuju o tom ove podatke:

	G. 1874.	G. 1875.
urodilo je	kilg. čahura	kilg. čahura
u Francezkoj	11,071.694	10,770.563
„ Taljanskoj	43,310.000	39,410.000
„ Španjolskoj	1,848.000	1,605.000
„ Siriji	2,500,000	1,899.000

	G. 1876.	G. 1877.
u Francezkoj	2,396.385	6,783.100
„ Taljanskoj	14,537.000	22,450.000
„ Španjoskoj	1,210.000	920.000
„ Siriji	1,645.000	1,925.000

PROMET I TRGOVINA.

— P e t r o l e j k o g o r i v o n a b r o d o v i h. Pošto ima nedaleko Bakona vrelo petroleja, bje predloženo da se ruska flotila u Hvalinskom jezeru grije kamenim uljem. Imu tomu godina dana, što je to pokušano a do sada grije se već kamenim uljem jedan parobrod, jedan škunar i jedna topnjača. Rezultat je toli povoljan, da su prinaredili kotlove još četiriju brodova u tu svrhu, te bi se imali u buduće petrolejem grijati svi brodovi uz južnu obalu Ruske.

„Ingenieur“ — *D.*

— H o ć e l i k a m e n a u g l j a n e s t a t i? Predsjednik „Iron and Steel Instituta“ dr. S i e m e n s izviesti ove godine koliko ima koja država ugljenika i koliko su (primjerice) bačava g. 1874. izvodile, tako:

Velika Britanija 11.900 englezkih četvor. m., a 125,070.000 bač.
Sjed. države sj. Amerike 192.000 engl. četvor. m., a 50,000.000 bač.
Nova Škotska 18.000 englezkih četvornih milja, a 1,052.000 bač.
Ruska 11.000 englez. četvor. mil., a 1,392.000 bačava.
Španija 3.000 englezkih četvor. mil., a 580.000 bačava.
Njemačka 1.800 engl. četvor. mil., a 46,658.000 bačava.
Francuzka 1.800 engl. četv. mil., a 17,060.000 bačava.
Austrija 1.800 englez. četv. mil., a 12,280.000 bačava.
Belgija 900 englez. četvor. milja, a 14,640.000 bačava.
Ostale zemlje 28.000 engl. četv. m., a 5,000.000 bačava.
Svi dakle ugljenici svieta obuhvataju 270.000, a izvode 273,732.000 bač.

Englezka zauzimlje jedno od prvih mjesta, ali i sdružene države sjeverne Amerike i britska posjedovanja biti će u ovom obziru u buduće po Evropu veoma važne.

Eglezka komisija od godine 1871. procieni kam. ugalj u Englezkoj na 90.207; pa veli, da ako se ociene još neodkriti ugljenici samo na 56.273 mil. bač., to će dostajati uglja još za 1100 godina, ako se kao mjerilo uzme 600 mil. bačava, koje su od onda do 1875. potrošene. Uzmemo li nadalje po statistici, da je poslednjih 20 godina potrošak na $3^1/_2$ mil. bač. poskočio, to bi bilo uglja još (bude li i dalje tako poskakivalo) samo za 250 godina. Nu ako se sjetimo, da se u posljednje vrieme više štedi pa i strojevi popravljaju a novi ugljenici pomaljaju, minut će nas bojazan, da će i Englezkoj i nama ne stati uglja za 250 godina. *N. D.*

STATISTIKA.

— Odbor senatorske ljevice priobćuje sad autentične brojeve glasujućih izbornika kod zadnjih izbora u Francezkoj. Pošto smo mi priobćili u zadnjem broju lista brojeve po francezkih novinah, izpravljamo ih ovako: Glasovalo je svega 6,616.000 birača. Republikanci su dobili 4,026.000 glasova, vladini kandidati 2,590.000 glasova; dakle oni prvi za 1,434.000 glasova više. Prema izborom god. 1876. dobili su republikanci 569.000 glasova viša a vladini kandidati 217.000 manje.

TVORNA UMJETNOST.

— Godine 1818. izkopana je u ruševinah Adrijanovog grada kod Tivolija u Italiji grčka slika na škriljevcu, koja predstavlja kraljicu Kleopatru u onom času, kad se ubija, mećuć si otrovnu guju na grudi. Taljanski starinar Conte Emanuele Berni-Canani izdao je sad razpravu, kojom dokazuje, da je taj umotvor potekao od slikara Thimomaka iz Bizanca i da je barem 28 godina stariji od naše kršćanske ere. Slika je vrlo liepo sačuvana i divne ljepote, prem je toliko vjekova ležala pod zemljom. Široka je 57, a visoka 77 centimetara. Vlastnik joj je barun Ernesto Varannes, Francez u Napulju.

— Francezki ministar nastave i liepih umjetnosti, Brunet, odredio je, kako javlja „Journal

officiel“, da se imade u versaljskom museju postavit niz poprsja glasovitih francezkih muževa. Pomence su jur navedeni: Ckateaubriand, de Villèle, de Serre, de Martignac, Royer-Collard, Ampère, Guizot, Molé, Thiers, Berryer, Lamartine, Dupin, Montalembert, Lacordaire, Cousin, nadbiskup Sibour, nadhiskup Darboy, Bonjean, Sainte-Beuve, Dumas, Musset, Balzac, Ingres, Delacroix, Horace Vernet, Delaroche, Decamps, Flandrin, David d' Angers, Theodor Rousseau, Leverrier, Scribe, Auber, Rossini, Halévy, Felicien David.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na narodnom kazalištu bijahu od 26. listopada do danas ove predstave: 27. listopada: „Sirotčad“, igrokaz u 2 čina od Auvraya (novo); 28. listopada „Marija Mančini“ drama u 5 čina od Deneryja; 30. listopada „Mjesečnica“. Opera od Bellinija (novo); 31. listopada: „Na literarnom mejdanu“, vesela igra u 3 čina od Veseloga (novo).

— U Bologni prikazali su neki dan dramu „Aleksander Puškin“ od Valentina Carrere s velikim uspjehom.

— U Petrinji predstavljalo je dobrovoljačko družtvo 28. listopada „Čašica čaja“ i „Dva pobratima“. Prihod bijaše namienjen uredjenju i poljepšanju pozorišta.

— Na dvorskoj operi u Beču predstavili su 25. list. s velikim uspjehom novi balet „Sylvia“ od duhovitog francezkog skladatelja Leona Delibesa, koj je bio prisustan predstavi.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Charpentier u Parizu izdaje dva svezka Gautierovih studija o orientu „L' Orient“.

— Francezka akademija ustanovila je 1000 franaka kao nagradu, koja će se svake godine podieljivat za najbolji prevod koga klasičnoga djela iz latinskog na francezki jezik.

UMRLI.

— **Vincent Dubrochet**, predsjednik francezkog plinarskog družtva, odrješiti republikanac, milijunar i dobročinitelj † u Parizu 23. listopada u 85. godini. Ostavio je 60 milijuna imetka. Bijaše vazda podupiratelj republikanske stranke te je prijateljevao sa svimi korifeji.

— **Gregor Scherr**, nadbiskup monakovski, rodjen 22. lipnja 1804. od 6. siečnja 1856. glava katoličke crkve u Bavarskoj † 24. listopada u Monakovu.

— **Sergij Maksimilijanović Romanovski Vojvoda Leuchtenberg**, carski ruski princ, † 24. listopada u okršaju ne daleko od Plevne, pogodjen tanetom u čelo. On bijaše kapetan u Ruskoj vojsci i krilni pobočnik cara Aleksandra. Rodjen u Petrogradu 20. prosinca 1849. od kneza Leuchtenberga, — sina Eugena Beanharnaisa, nekoč podkralja taljanskog a posinjenika Napoleona I., — i knjeginje Marije, sestre cara ruskoga, bijaše on opredieljen za budućeg bugarskog vladara, kad ga evo snadje smrt.

— **Johann Vites Herbeck**, najznamenitiji njemački dirigent, glava muzikalnoga Beča, c. kr. dvorski kapelnik, bivši ravnatelj dvorske opere u Beču, artistički ravnatelj družtva prijateljâ glasbe itd. rodjen 25. prosinca 1831. u Beču, † tu 28. listopada u 10 sati u jutro od upale pluća. Ostavio je iz sebe i vrlo znamenitih kompozicija za koncerte i za pjevanje.

ZAGONETKA.

Prem ne običajemo donosit zagonetke u našem listu, danas ipak nemožemo suzdržat jedne famozne našim čitateljem. Što znači:

„Vozotajstveno tvarničko ostavište?“

Tako se čita na kralj. pošti zagrebačkoj na jednom predielu, gdje se listovi spremaju. — To Vam je „Fuhrwesen-Materialien-Depot“. Dobro da se zna.

DOPISNICA UREDNIČTVA.

— *Gosp. C. u Sisku*. Liepa hvala!

DOPISNICA ODPRAVNIČTVA.

— Od danas pošiljamo list samo onim, koji su ga predplatili.

Zaključak uredničtva 2. studena.

METEOROLOŽKA OPAŽANJA.

Stupnjevi topline bilježeni su po Celsiju, tri put na dan:

Mjesto	21. listop.			22. listop.			23. listop.			24. listop.			25. listop.			26. listop.			27. listop.		
	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.
Zagreb	— 0·7	12·0	7·9	— 1·0	13·3	10·1	— 1·0	13·5	10·0	0·0	16·9	10·5	7·7	16·7	13·2	9·3	17·5	12·7	9·7	11·7	10·0
Kakovae kod Karlovca	— 4·7	11·2	— 0·7	— 4·1	12·8	— 0·3	— 4·9	12·9	0·9	— 4·1	18·7	3·9	1·2	18·0	7·7	8·4	18·2	11·7	9·7	11·7	8·4
Varaždin	1·1	10·3	7·2	1·0	11·4	7·4	0·3	11·9	6·0	5·0	13·4	11·4	5·0	14·5	11·0	11·3	17·4	12·1	11·4	15·6	11·0
Gospić	— 4·3	9·5	1·6	— 3·4	11·0	2·5	— 3·5	10·7	1·8	— 2·6	13·2	4·2	1·4	14·0	9·8	9·6	13·4	8·5	9·2	7·6	7·4
Senj	6·7	15·7	11·2	11·4	16·2	16·2	11·4	16·0	12·5	7·6	16·8	12·0	11·0	16·3	11·9	11·6	17·8	13·4	10·1	12·0	15·5
Sisak	— 1·2	13·4	4·8	— 1·3	13·4	5·8	— 0·8	14·8	6	— 0·6	15	11·4	4·8	15	8·6	8·4	14·8	11	10·2	10·6	9·7
Mitrovica	1·6	15·1	11·7	1·4	13·8	7·1	2·1	15·0	9·4	4·0	16·0	8·7	4·1	15·0	9·6	7·5	18·5	11·2	8·5	14·2	12·5

INOSTRANE POSTAJE,

Toplina u 7 satih u jutro.

Mjesto	21. list.	22. list.	23. list.	24. list.	25. list.	26. list.	27. list.	Mjesto	21. list.	22. list.	23. list.	24. list.	25. list.	26. list.	27. list.
Beč	— 0·4	0·5	— 0·2	2·4	6·4	3·8	9·6	Napulj	14·0	13·0	14·0	13.0	15·0	17·0	16·0
Budim	— 2·1	— 1·0	— 0·4	0·4	1·7	3·9	9·1	Palermo	16·0	16·0	15·0	13·0	13·0	15·0	14·0
Carigrad	12·9	12·7	14·0	14·8	13·8	11·9	13·5	Paris	2·4	—	—	—	—	—	—
Florencija	5·2	4·0	5·0	6·0	12·0	12·0	8·0	Petrograd	—	0·1	1·1	6·3	5·4	6·4	5·0
Krakov	5·8	3·4	2·4	1·2	3·6	3·4	8·6	Prag	6·9	1·8	7·1	4·5	8·3	4·6	7·4
Kodanj	4·0	—	—	—	—	—	—	Rim	17·0	8·3	5·7	6·5	12·9	10·8	12·1
Lavov	3·9	5·2	3·0	3·2	4·7	2·9	3·7	Stockholm	—	1·2	9·0	5·2	5·5	5·2	3·4
Moskva	—	—	— 2·2	—	2·2	5·3	6·0	Trst	6·8	7·4	7·4	9·8	12·5	12·8	9·8

Uredničtvo i odpravničtvo

„HRVATSKOG SVJETOZORA“

nalazi se na Zrinjskom trgu br. 1008. u drugom katu. Molimo, da se sva pisma, novci i pošiljke onamo odpremaju.

Vlastnik i nakladnik: Milan Grlović. Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 20. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 11. studena 1877. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga I.

CRTICE IZ LIČKE PROŠLOSTI.

Ulomci iz kronologičkih zapisaka jednoga ličanina častnika s dodatci izdatelja.

(Konac).

Jedva što su Ličani prestali krv prolievati u Turskoj evo ih proti Francezkoj.

Godine 1792. rat Francezki u Nizozemskoj mjeseca travnja. Medju ranjenici bijaše od Ličana i Mile Oklopdžija.

Ove godine povukoše velik kanal do Debela Brda od Trnovca i Bužima pod Velebitom, te je tim 800 jutara močvarišta pretvoreno u liepe livade i plodno zemljište.

Godine 1793. ustrojeni su tako zvani „Rothmäntleri“ te vojevahu protiv francezkom u Elsasu i na Rajni.

God. 1794. odoše Ličani i u Italiju te i tamo i u Francezkoj krv prolievahu.

Godine 1795. dodjoše u Liku prvi ugarski, (hungarische veli pisac), činovnici u Liku. Demarkacija izmedju Turske i Hrvatske pod zimu dovršena na tromedji i mi dobismo selo Lapac, Boričevac, Dobro selo, Suvaje, Srb, Osredke i Tiskovac.

Mjeseca kolovoza pukovnik Mateša Rukavina postane general, a Filip Vukasović lički pukovnik, te kao takov odvede Ličane u Italiju. Do sada smo samo tudjince imali za pukovnike i generale u Liki! Župnikom su plate povišene i odredjene sa 300 forinti, što je do 1871.—74. bilo, a sada 500 for.

Godine 1796. bitka kod Lodi-a; Mantua silna tvrdja s našimi zatvorena, u njoj i general Rukavina, mjeseca svibnja 1796., a mjeseca veljače 1797. kapitulirala pod Wurmser-om, nakon 9 mjesečnog obsjedanja. Od 3 ličke kumpanije ostalo je samo 146 momaka živih, a preko dvie trećine izginulo je. Pukovnik Vukasović postao gjeneral, a Dedović lički pukovnik.

Dne 17. listopada mir u Campo Formiu, Austrija dobi Dalmaciju, a stara dušmanska Venecija uništena je za uvjek.

General Rukavina i pukovnik Dedović povedoše Ličane u Dalmaciju u posadu. General Rukavina ostane zapovjedajućim generalom u Dalmaciji do 1804. Sada se je u Dalmaciji koješta promienilo Godine 1797. protegnuta cesta preko Zrmanje u Knin.

Godine 1798. ode prvi bataljun iz Kotora u Italiju a onda u Kranjsku.

Preko Velebita od gospićke strane za Klepetušom brdinom prosječen pješki put do Trstenice, medjašne točke izmedju Krajine i Dalmacije, što Mletčani nisu dopustili.

Godine 1799. opet su maknuli crvenohaljinaške iz Českе te ih poslali u Francezku.

Godine 1800. prvi bataljun lički iz Kranjske u Švajcarsku poslan, (u Graubünden), a ostali na Rajnu. Coloredi-sistem glede oranica, pašnjaka i livada uveden.

LISTAK.

VESEO MOMAK.

SEOSKA POVIEST.

NORVEŽKI NAPISAO BJÖRNSTJERNE BJÖRNSON.

(Nastavak.)

Eyvindu Pladsenu!

Čini se, kao da se na mene ljutiš, to me ali vrlo boli. Jer ja tako nemišljah, ja mišljah dobro. Moram se toga sjetit, da nisam vazda prema tebi dobra bila, pa s toga ću ti sad pisat, al ti nesmiješ toga nikomu kazat. Jednom mi bilo tako, kako sam si želila, al tad nebijah uljudna; sad me pako nitko nevoli, pa mi je s toga vrlo težko. John Hatlen načinio je neku posprdnu pjesmu proti meni, tu pjevaju svi momci te se nesmijem pokazat kod ni jednog plesa. Moji stari to znadu te moram slušat tvrde rieči. Nu ja sjedim sama i pišem, al ti nesmiješ toga nikomu kazat.

Ti si mnogo učio te bi mi mogao savjetovat, nu ti si daleko. Ja sam često bila dolje kod tvojih roditelja, govorila s majkom te se š njom sprijateljila; al joj nisam mogla ništa kazat, jer si tako čudnovato pisao. Učitelj mi se uvjek ruga — al nezna ništa ob onoj pogrdnoj pjesmi; jer je nitko u župi nesmije pred njim pjevat. Ja sam posve sama te neimam nikoga s kim bi govorila. Rado se sjećam dana, kad smo djetca bili; ti si bio vazda prema meni toli blag, a ja sam uvjek smjela na tvojih saonah sjedit. Sad bi opet želila bit djetetom!

Nesmijem te opet molit, da mi odgovoriš, jer nesmijem. Uzhtiješ li mi pako još jednom pisat, toga ti, Eyvinde, nebi nikad zaboravila.

Märita Knudova.

Dragi, spali list, ni skoro neznam, da li ga smijem poslat.

Draga Märito!

Hvala ti na tvom listu. Pisala si ga u dobar čas. Sad ću ti reć, Märito, da te toliko cienim, da nemogu skoro ni dulje ovdje ostat; pa ako i ti mene toliko cieniš, tad će Johnove pogrdne pjesme i tvrde rieči bit samo lišćem, što ga ima dub previše. Od kad sam tvoj list primio, ja sam kao preporodjen, u mene je ušla dvostruka sila te se nebojim ni cielog svieta. Kad sam bio odposlao zadnji list, skoro sam to žalio te sam malo ne obolio. A sad čuj, čemu je to služilo. Ravnatelj zvao me na stranu te me pitao što mi je; on mišljaše, da previše učim. Na to mi reče, da mogu, kad sam dovršio tečaj, još čitavu godinu kod njega ostat i to posve bezplatno, tad da će me on dalje podučavat, — a ja da mu s ovim il s onim pomognem. Na to pomislih, da je radnja jedino, česa se mogu držat te mu zahvalih. I ja nežalim toga, prem čeznem za tobom; jer čim sam dulje ovdje, tim većim razlogom, moći ću te zaprosit jednom od tvojih. Kako sam sretan, radim za trojicu a nezaostajem za nikim. Nu tebi ću slat knjigu, koju i ja čitam; jer ima u njoj mnogo o ljubavi. Na večer, kad drugi legnu, ja ju čitam, a tad čitam i tvoje listove opetovano. — Jesi li mislila na to, kad ćemo se vidit? Ja mislim često na to, pa ćeš vidit, kako će to bit krasan čas. Vrlo se radujem, što sam toliko pisao, što mi je drugda težko bilo; jer sad ti i mogu kazat, što želim, pa se mogu od srdca tomu smiešit. Mnoge ću ti knjige dat čitat, tad ćeš moći uvidit, kolike protivštine su oni imali svladat, koji se iskreno i srdačno ljubljahu, tako, da su radje od boli poginuli, nego li se zapustili. A tako ćemo i mi učinit

Ujedno naredjeno, da se ima tri puta orati, a onda sijati, jer su tudji oficiri htjeli biti pametniji od izkusnih graničara, da usreće Ličane i na taj jeftin način pretvore čudom neplodnu zemlju u plodnu, kakono bi htjeli od Baga i Ogulina čudesa tvoriti, a neznaju prirodnih zakona — quis contra naturam.

Godine 1801. mir s Francezkom i Ličani se s Rajne, iz Švajcarske povratiše kući. —

Godine 1802. od 1. veljače ima 40 plaćenih nadgledatelja šuma (Waldaufseher); a učitelja još ne! jer su sistemu vojničkomu više šume, nego škole, a više drveće nego djetca.

Od 16. svibnja do 30. listopada nije niti kaplje kiše bilo; a u Lici, ako 8—14 dana ne ima kiše, s bogom, sve — propade, jer na kamenu sve izgori. Ličani su ća od sv. Petra, od vrela Ledenika, iz Klapavice morali vodu na milje daleko za piće nositi još u listopadu.

General Franjo Jelačić, otac bana Jelačića, proputovao je Krajinu.

Godine 1803. bijaše silan snieg tako, da je promet bio nemoguć 10 tjedana. Mnogo ljudi stradahu, glad i nužda strašna.

God. 1804. kamenit most u Gospiću sagradjen, a kanižki danas, da se ljudi boje preko njega.

Mjeseca veljače 14-godišnji Mihalj Ivezić iz Stikade, u gori Resnik, u praznu „stanu" od sniega zasipan, ostao tu 33 dana bez hrane te je ipak živ ostao, ali do gležnja odpale mu noge.

Godine 1805. mjeseca srpnja odrezaše vojnikom perčine (Zöpfe), a još je danas nose mnoga velika gospoda. — Novo exerciranje uvedeno. Bielo remenje ukinuto pa uvedeno crno. Ličani odoše u Italiju; mnogi poginuše od vrućine.

Godine 1808. prošlo je 20 tisuća Franceza preko Like u Dalmaciju, jer je naš car kod Slavkova (Austerlitza) potučen, morao opet ustupiti Dalmaciju, Francezom. Dne 2. rujna Una četvrt sata bez vode, a vrela za čudo provališe vodom u Neteki.

Godine 1807. pregledali su Liku najprije nadvojvoda Ludvig, a onda i nadvojvoda Ivan, koji se je i na drugo najviše brdo velebitsko, Sveto brdo popeo, (5547').

Godine 1808. novi zakon za Krajinu (Das neue Grenz-Grund-Gesetz) uveden.

Godine 1809. u francezko-austrijskom ratu pako je važna i znamenita po Ličane. Mjeseca travnja opet buknu rat proti Francezom. U isto doba 10. svibnja popališe Turci netom dobivene pounske prediele, a to na poticanje Franceza. Lički bataljuni bili su postavljeni proti Dalmaciji i Francezom, te nisu mogli proti Turkom. Ogulinci su nakon velikog gubitka zauzeli Obrovac na Zrmanji. Dne 16. svibnja bijaše kreševo kod Zente te je general Stojčević uhvaćen; 17. svibnja kreševo kod Graba, a 21. svibnja kod Bjelaja. Maršal Marmont bijaše već u velikoj stisci, ali na njegovu sreću moradoše Ličani i Ogulinci ostaviti Bjelaj i Liku pa ići branit Karlovac. Marmont ode onda preko Gospića, Otočca i Senja ka glavnoj francezkoj vojsci u Štajersku.

Ostavljenu vladavinu u Lici napade i zasužnji pučanstvo. Ličani su poslani u Ugarsku i Štajersku na obranu carstva. Mjeseca lipnja ustrojen je treći bataljun u Lici i ode u Dalmaciju s drugimi pod generalom barunom Petrom Kneževićem.

Dne 21. srpnja zauzeše Šibenik, Trogir i Spljet te se utaboriše na Crnini povrh Zadra. Poslie bitke kod Wagrama, gdje je Napoleon pod Bečem opet pobjedio i gdje je ranjen i Filip barun general Vukasović na smrt i poslie umro, nastalo je primirje, a onda i mir sklopljen. U tom miru podpade ne samo Lika i Krbava pod Francezku, nego i tri karlovačke, dvie banske pukovnije i sva Hrvatska do Save. kao i sva Dalmacija i Albanija.

Dne 26. studena 1809. položiše Ličani zakletvu vjernosti Francezom. — Francezi su ostavili stare zakone i običaje na miru; za tim su Turke potjerali preko Une i Bihač popalili. Samo su uvedene najvažnije i najnuždnije francezke reforme i promjene. Častnici su nekoji iz Like poslani u Dalmaciju i Francezku, da se nauče jezik i francezke vojničke uredbe. Dvadeset oficira ode u Chalons i La Fleche u akademiju vojničku sbog izobraženja.

Godine 1810. mjeseca rujna proputova maršal Marmont Krajinu. Ličani i drugi krajišnici uza svu francezku uljudnost i obzirnost stadoše se seliti i bježati na zemljište austrijskoga cara.

Godine 1812. sudjelovali su i Ličani u francezkoj vojni proti Rusom; 26. svibnja bili su u bitci kod Vitepskoga; 7. rujna kod Možaiska, a 14. u Moskvi, 24. kod Malog Jaroslava.

Godine 1813. mjeseca ožujka 6 ilirskih krajiških pukovnija pretvoriše u jednu

---

s velikom radosti. Dakako, da će još dvie godine trajat, dok se vidimo — a i duže, dok budemo svoji, nu svaki dan, koji prolazi, ipak je dan manje, a na to ćemo mislit, kad radimo.

Budući moj list bit će obširniji, danas neimam više papira, a drugi već spavaju. Tako ću dakle i ja leći i na te mislit, dok usnem.

Tvoj prijatelj

Eyvind Pladsen.

DEVETO POGLAVJE.

Neke nedjelje u sried ljeta vozio se Thore Pladsen na čunu preko zalieva, da si doveze sina, koji je imao po podne kući doći, pošto je svršio nauke. Majka je nekoliko dana prije uzela pomagačicu, sve bijaše kod kuće čisto i svjetlo, komorica bijaše odavna priredjena primit starog svog gosta. Danas dakle osu majka pod zelenim lišćem, priredi bielu posteljinu te gledaše na prozor, da li će se čun preko zalieva skoro vratit. U nutri bijaše stol pokrit i liepo napunjen, al se još vazda štogod našlo za izpravit, tu se imale protjerat muhe, a u komorici neprestano se slegao prah, ma ga koliko god put obrisala. Još se nevidjaše čun; ona se nasloni na prozor te gledaše zureć na vodu. Na to začu korake tik sebe na putu te se ogleda. Bijaše učitelj, koj je po malo silazio s briega, podupirajuć se batinom, jer ga stegno vrlo bolilo. Mudrimi očmi promatraše sve; sustavi se, da se odmori, tad nakimnu veselo dobroj ženi: „neima ih još?"

„Ne, čekam ih svaki čas".

„Krasna li danas vremena za sieno!"

„Da, al vruće za s t a r e ljude".

Učitelj ju pogleda smiešeć: „Zar su m l a d i ljudi tu bili?"

„Dakako, al odoše".

„Al će se svakako još danas na večer negdje naći?"

„Moguće; Thore veli, da se nesmiju u njegovoj kući vidit, dok neimadu dozvole starih".

„Pravo, pravo".

Za časak kliče majka: „Eno ih, mislim!"

Učitelj gledaše časak u daljinu.

„Da, to su!"

Ona ode sad s prozora a on unidje u sobu. Kad se je malo odpočinuo i nešto pio, podjoše dolje na obalu. Čun im se hitro bližao, jer veslahu obojica, otac i sin. Veslači skinuše kapute, voda se pjenila silno i skoro pristaše. Eyvind podiže glavu: „Dobar dan majko!" „Dobar dan učitelju!"

„Koli muževan mu je glas!" reče majka a oči joj se kriesiše; „bože, bože, još je uvjek tako plavokos, kao i prije!"

Učitelj pridrža udarac čuna, otac povuče vesla, Eyvind poteče uzanj na kopno, pruži ruku majci, tad učitelju, a sad se smijaše sve na novo. I posve protivno običaju seljaka, pripoviedaše umah neprekidno ob izpitu, o putu, o svjedočbah ravnatelja, dobrih ponudah. Tad pitaše za stanje usjeva, za znance — samo za jednu nepitaše. Otac iznese prtljagu iz čuna, al je i on htio čuti, pa je s toga mislio, da malo počeka. Napokon podjoše, Eyvind se smijaše i pripoviedaše, majka se smijaše š njim, jer nikako nije znala, što da reče. Učitelj koracaše po malo na strani te gledaše željno mladića, otac stajaše kao s počitanjem za njimi. I tako prispješe kući. Eyvind se svemu veseljaše, što vidje, prvo tomu, što je kuća bila bojom oličena, tad tomu, što je mlin bio razširen, tad tomu, što su odstranili prozore od olova, a okna da su bila od bielog a ne od zelenog stakla. I okviri bijahu veći. Kad je unišao, sve mu se pričinilo vrlo maleno, al i vrlo veselo. Ura tipkaše kao stara kvočka, stolci bijahu izrezani, kao da

husara francezkih, te je poslaše u Francezku preko Italije. Tamo su decimirani, svaki deseti ustrieljen, razoruženi i poslani u Montpelier, odakle su mnogi pobjegli. Kapitan vitez Krmpotić, u sumnji da je Ličane nagovarao na bježanje, što mu se dokazati nije moglo, što je kod Ličana obično, prognan je na otok St. Molo na englezkoj medji i zatvoren u tvrdju. Opet stotina mladih neoženjenih ljudi — i Ivan Došen — poslano u Fontainebleau, da se izobraze u Francezkoj. Kada je stvar poslie Lipskoga na zlo krenula po Napoleona I., ovi su i drugi krajišnici bježali od Franceza u austrijski tabor. Podpukovnik Widmayer i kapitan Marojević nagovarali su Ličane, a četnik Gjuro Rukavina Otočane, da predju na austrijsku stranu, te su od njih načinili 1 bataljun austrijsko-hrvatski. I u Dalmaciji su Ličani ustali proti Francezom, te su čudesa hrabrosti i odvažnosti pokazali osobito u Zadru kapitani Mesić, Grgurić i Devčić. Dne 27. svibnja 1813. bombardovali su Englezi Karlobag i razorili tvrdjicu (Forticu), a onda su se povratili.

Ove bilježke makar i nisu skroz historijske vriednosti zanimat će ne samo gornju Krajinu i Ličane, nego i svakoga rodoljuba hrvatskog. Dobra poviest Krajine nebi sada bilo težko napisati, da ima nade, da će se izplatiti štamparski barem troškovi.

Dr. Petar Tomić.

HRV. ŽURNALISTIČKO DRUŽTVO.

Ni jedan stališ u Hrvatskoj možda nije tako neznatan i tako zapušten kao novinarski, dotično književnički. Razlozi tomu vrlo su očevidni za svakoga, koji poznaje poviest hrvatskog naroda, njegove vječne borbe u prošlosti, i kratki tek viek njegova duševna preporoda. Onaj, koji je oružjem u ruci stajao na braniku, da brani svoju zemlju od divljeg tudjinca, nije mogao za svoje kulturno, za svoje materialno blagostanje skoro ništa učiniti. Ako nisu mogle druge velike i jake države, nije mogla ni malena Hrvatska! Ono pako prosvietljenijeh glava, što ih donese po svaki viek jednoga — dvojicu, i Hrvatsku je kao majku nešto zapalo, al je to sve otelo tudjinstvo, a nam je ostalo sladko uvjerenje, da smo i mi nešto doprinieli toj posmrtnoj slavi! S toga razloga i nose sva napredna nastojanja prijašnjih hrvatskih vremena i njihove stečevine odviše biljeg diletantizma i neokretnog oponašanja, nego originaliteta i samosvjesti.

Od tog se prigovora neda osloboditi čitav duševni život hrvatskog naroda sve tamo do petdesete godine ovoga vieka, kad se iz nebrojenog kaosa poniknulih pisaca i književnika počeše kristalizovat sadržajem i formom plemenitiji dusi. Duh vremena, napredak znanosti, potrebe naroda, samosvojno osjećanje: to su bila nietila.

Nu liepa knjiga vazda se je počela u narodah prije razvijat od naučne i znanstvene, a ova opet vazda prije od novinarske, žurnalističke radnje. Jer ona prva bijaše polet mladenačke narodnje duše, ona druga biljeg dozrievanja a ova treća izraz žudnje medjusobnog poznavanja, diete prometa, nuždna oslastica.

Naročito žurnalistika počela se u svih narodah vrlo kasno razvijat, tad već kad su u drugih književnih granah mnogi veliki dusi stvorili djela neprolazne vriednosti. Nazori starijih vremena, vrlo spora prometna sredstva, većim dielom absolutne vladavine, u obće slab napredak kulturni: sve je to bilo protivno tek i slabomu pojavu novinstva, koje je danas priznanom velevlasti i neobhodnom potrebom.

Prvi pojavi novinstva polaze iz druge polovine 16. vieka, al se to nemože nit iz daleka uzporedit s onim, što si mi danas mislimo pod novinami. Pravom novinstvu jedva je 200 godina a tek sto godina je tomu, što je ono počelo s Juniusovimi listovi u Englezkoj igrat svoju svjetsku ulogu.

Pravdat se danas o koristi novinstva bilo bi suvišno, jer je o tom svatko uvjeren. Istina je doduše, da je novinstvo uz neobične probitke, što ih je pružilo čovječanstvu, skoro isto toliko zla nanilo i nepravde, al su istinite činjenice uvjek, ma i za vrieme potisnute, održale pobjedu a tomu je pomoglo čestito novinstvo.

Ipak uz sve to predsude, koje i danas vladaju proti novinstvu i novinarom, nisu manje od nenaklonosti, što ih stanoviti krugovi osjećaju prema glasbi, prema slikarstvu, prema kazalištu, u obće prema umjetsti, jer im se sve to čini, recimo najblaže, nepotrebnim dobrom, pukom komedijom.

U Hrvatskoj napose, gdje se neuzgajaju nit književnici nit novinari po zanatu, jer je to dosta prezren stališ, nije se do danas za neodvisnost čestitog novinstva ma baš ništa učinilo; nije se dapače ni mislilo na mogućnost, da se stvori „ta klasa nepotrebnih piskara“. Za to se je i do sad zbivalo, da je uspjeh hrvatskog novinstva, sredstva koja je biralo i smjer kojim je udaralo, da je sve to daleko zaostajalo za onim, što je prava potreba hrvatskog naroda. Razmjer u kom je trud prema nagradi hrvatskog novinara i književnika toli je ogroman, da nije ni čudo, da su se sve znamenitije duševne sile odklanjale od tog posla, a one, koje su samo nuzgredice uzanj prianjale, nije narod onako podupro, kako bi to učinio, da je našao vazda u njih odziv srdca svoga.

Danas vidimo na sve strane udruživanje ne samo u tudjini, već i kod nas u

---

će govorit, na prostrtu stolu poznavaše svaku čašu, ognjište ga pozdravljaše pobieljeno. Lišće je mirišilo sa stiena, borovica bijaše osuta podom, sve bijaše tako svetčano. Sjedoše da jedu; al se nije mnogo jelo, jer je on bez prestanka govorio. Svaki ga sad gledao mirnije, odkrio razliku i naliku, opazi, što je na njem sasma nova, sve do modrog suknenog odiela, što ga nosio. Kad je jednom dovršio neku dugu poviest o jednom od svojih drugova i tako nastala stanka, reče otac: „Ja skoro ni rieči od svega toga nerazumijem, što si pripoviedao, sinko; govoriš kao, da bi sve jedna duga rieč bila.“ — Svi se na to smijahu, a i Eyvind; znadjaše on, da je to istina, al mu nebijaše moguće laganije govorit. Sve novo, što je na svom dugom putu vidio i učio, tako je sve njegove duševne sile usvojilo i napregnulo a i poremetilo, da bijaše u istinu neumoran u radu. Nadalje opazi, da ima navadu, gdjegod dvie ili tri rieči navlaš opetovat i sve to opet od hitrine; bilo je, kao da se sám o sebe zadjeva. Kadkad bijaše to smiešno, nu tad bi se on nasmijao, pa bijaše sve prošlo. Učitelj i otac sjedjahu te se pitahu, da li ga je njegova sabranost ostavila, al tomu nebijaše tako. On se sjećao svega, bijaše sám, koj ih je sjetio, prtljagu iznest iz čuna, sam je tad počeo iznašat na vidjelo, pokaza svoje knjige, svoju uru, sve novo, a bijaše sve „liepo“, rekla je majka. U svojoj maloj sobici bijaše on izvanredno veseo. Prije svega nakani ostat kod kuće, pomoći kod košnje i žetve. Kamo će tad poći, nije još znao, al mu bijaše svejedno. Bijaše u mišljenju tako brz, da je poticao i druge na to, a bijaše tako čuvstven, da je pravo godilo. Učitelj se osjećaše deset godina mladjim.

„Sad smo dake š njim tako daleko došli,“ reče sretan i ustane na odlazak.

Kad ga je majka obični komadić puta sprovela, kaza Eyvindu, da ju sliedi. „Ima tu netko, tko te u devet sati očekuje!“ šapnu ona.

„Gdje?“

„Gore na briegu.“

Eyvind pogleda na sat, bližalo se devetoj. Nutri nemogaše čekati, već ode van, uzbrdice, poprieko pećine, te se ogleda naokolo. Krov kuće dizao se sasma pećini. Grmovi na pećini bijahu porasli, sve mlado drvlje bijaše takodjer veće, a on poznavaše svako drvce. Eyvind gledaše dole na put, koj se vijugaše uz brieg i tamo na protivnu stranu na šumu. Put bijaše sur i ozbiljan, na šumu bijaše odjet raznim zelenilom, dubovi bijahu visoki i isti. U maloj luci stajaše ladjica, povezanih jadra, natovarena daskami te čekaše na vjetar. On gledaše preko vode, što ga odnila u sviet i vratila domu, — bijaše tiha i svjetla. Nekoliko galeba prhnu — al bez krika, jer bijaše već kasno. Otac dolazaše s mlina, stane na ogranku briega, zirnu preko vode kao i sin, i tad ode dolje na obalu, da čvrsto priveže čun. Majka dodje iz kuće, dade piladi hrane i pjevuckaše. Eyvind sjede, da čeka. Grnlje bijaše tako visoko, da nije mogao više preko njega vidit, al on nasluškivaše svaki i najmanji šuštanj. Dugo vremena bijahu samo lepršeće ptice, što ga varahu, a kadkad i koja vjeverica, koja je skakala s grane na granu. Al napokon zašumi nešto u daljini, opet se stiša i opet zašušti. On ustane, srdce mu kuca, krv mu udari u glavu, tad začuje, kako se nešto miče u grmlju, — velik je pas koj dolazi, gleda ga i tad nepomično stane na tri noge. To je pas iz gorskih dvorova; tik iza njega opet nešto šušti, pas krene glavom i vije repom, ovaj put je Mărita.

Njezina se oprava zadjela za trn, ona se okrenu, da se odtrgne, i tako sad stajaše, kad ju on nakon dugog vremena opet zagledao. Vlasi je liepo i gladko nad čelo počešljala, kako to običaju norvežke djevojke dnevice učinit. Nošaše topli kockasti prsluk bez rukava, a oko vrata obvila je

Hrvatskoj. Vidimo tu razna književna družtva, pjevačka družtva, pravnička družtvo, činovničko družtvo, učiteljska družtva, strieljačka družtva, čitaonice radnička družtva, družtva u podporu raznih djaka i siromaka, al jednoga nevidimo, toga, da bi se i krvatski književnici i novinari složili u družtvo, komu bi bila svrha medjusobno podupiranje materijalno i duševno.

Mi nismo nakani ovdje priobćit nikakva programa kako bi se i na kojem temelju imalo ustrojit žurnalističko družtvo, al smo uvjereni, da je ova misao vriedna, da jednom i u nas dodje na dnevni red, a dužnost ju je poduprieti svih hrvatskih književnika, svih žurnalista i svih prijatelja hrvatske knjige.

Žurnalistička družtva postoje u svih naprednijih zemljah a zadaća im je dizati ugled novinstvu, učinit ga neodvisnim, vršit neku kontrolu nad vrlo pogubnimi pojavi u žurnalistici, podupirat materijalno obnemogle književnike i njihovu zaostalu sirotčad.

Dali je takovo družtvo nam potrebno ili ne, o tom valjda neće nitko dvojiti a što bi nam ono s vremenom bilo, danas nit nemožemo predvidit. Jedno stoji svakako, da bi žurnalističko družtvo u Zagrebu i na družtveni život bilo od velikog i spasonosnog upliva.

Hrvatski književnici, koji se sastaju ponukom hrvatske matice svakog petka na sielo, mogli bi poprimit u ovom pitanju inicijativu, a mi se nadamo, da će oni to i učinit.

Mi smo uvjereni, da bi od onog dana, kad bi se ustrojilo hrvatsko žurnalističko družtvo, počelo novo doba za hrvatsko novinstvo i za hrvatsku knjigu.

RIEČKA TVORNICA TORPEDA.

Odkad je buknuo rusko-turski rat mnogo se govori o torpedih. Akoprom iznašašće torpeda pada u 1776. godinu (amerikanski kapit. Bushnel), koje je tek Fulton* izumitelj parobroda usavršio (1804), ipak ovo oružje ne bje do danas temeljito izpitano, popravljano, usavršeno. Ovdje nam nije govoriti o razvoju i o vrstih torpedâ, već samo obazrieti se na riečku tvornicu i Whiteheadov torpedo.

Whitehead-torpedo nazivlju onu vrst torpeda za ofenzivu, kojega najprvi austrij. kapetan Luppis izumi i oko godine 1860. austrij. vladi ponudi, da izum kupi. Vlada ne htje, jer joj se mekanizam ne učini savršen. Na osnovi ovoj uzradi dalje ingenieur Whitehead, te ga usavrši, a vlada mu ga preuzme. I druge vlasti pokupovaše malo po malo tajnu pravljenja torpeda, usavršivajuć ga na svoju ruku, neke dapače pomorske vlasti posagradiše za ovo oružje i posebne brodove. Nu ni jednoj nepodje za rukom tako usavršiti taj „ribji-torpedo“ ko što njenomu izumitelju Whiteheadu, koji je podigao na Rieci svoju tvornicu, iz koje razašilje malo ne svim evropejskim državam svoje torpede. Do danas je

	poslao:	a naručeno još:
Njemačkoj	106	94
Francezkoj	100	100
Danskoj	50	—
Švedskoj i Norvežkoj	50	—
Ruskoj	50	50
Portugalskoj . . .	—	50
Englezkoj	—	200

Još nam je opaziti, da se Englezkoj šalju naručeni torpedi već od lipnja t. g.; a da je Italija samo nekoliko komada naručila, te sada radi na svoj trošak.

Španjolska pako Grčka i Turska pa Holandija i Belgija zaostaše u ovom poslu za drugimi.

Sdružene države Sjev. Amerikanske prave neku vrst ovakvih torpeda po svo joj konstrukciji i na svoj trošak.

(Pott) — *D.*

* Vidi br. 6 „Hrv. Svjetozora“.

DALTONIZAM
I NJEGOVE POSLJEDICE.

Poznato je, da mnogi niesu kadri razpoznati boje, zamienjivajuć primjerice crvenu, zelenu i modru sa sivom, osjenami narančaste, ružičastom i ljubičastom bojom. Ta pogrieška vida prozvana je daltonizmom po Daltonu, čuvenom britskom kemiku i fiziku (rodjen 1756. u Englezkoj u Cumberlandu), koji vidjevaše samo tri boje: žutu, modru i ljubičastu, a ružičasto-crvena prikazivaše mu se plavom, kod svieće narančastom ili žutkastom osjenom, carmoisin-crvena činjaše mu se nečisto modrom a pečatni vosak ko trava. Ove pogrieške bijahu jače ob dan nego pri svieći.

Daltonizam pojavljuje se često, te mu u najnovije vrieme posvetiše osobitu pozornost. Francezki pomorski liečnici izposlovaše, da se svaki stavi pod strogu iztragu, koji stupi u mornarnicu. Dr. bo Romberg veli, da od god. 1859. do 1866. bijaše 2408 sudara na moru, a iztraga konštatova, da se medju ovimi dogodi 547 nesreća s toga, što se nisu držali propisa a mnoga i mnoga, što se bojadisani signali zamienjivali. Dr. Fery razgledao je u Lorientu 501 pomorca i nadje njih 47 (dakle do 10%), koji su trpjeli na daltonizmu. I prošle godine 28. rujna razgledao je taj isti liečnik momčad broda Hamelin, pa na-

---

samo platneni ovratnik. Bijaše se ukrala od poljske radnje te nije mogla gledat na odjelo. Sad gledaše ona nešto koso na stranu uzvinjenom glavom te se smijaše. Caklilo se ko biser izmedju njezinih usana i izpod poluzatvorenih trepavica. Časak stajaše i tipkaše nešto na odielu, tad se bližaše po malo i postajaše rumenija svakim korakom. On joj podje u susret te ju primi za ruku, uzev ju medju obje svoje. Ona glednu nice, tako stajahu tu.

„Hvala ti za sva tvoja pisma“, bijaše prvo, što joj je on reko, pa kad je ona lukavo se smiešeć podigla pogled, tad je on osjećao, da je ona najčarobnija, najdražestnija vila, koju je moći susrest u šumi. Nu on bijaše uhvaćen, a ona ne manje.

„Kako si velik naraso!“ reče ona, al mišljaše sasma što drugog. Tad ga gledaše sve više i više, smijaše se srdačno, tad se smijaše i on, al oboje negovorahu ni rieči. Pas bijaše sjeo na obronak pećine i gledaše dolje na kuću. Thore opazi tu pasju glavu s dola od vode, al nemogaše nikako razabrat, što se to gore na briegu pokazalo.

Obojica se prenuše iz zagrljaja i počeše razgovarat. Pa kad je on počeo, posta tako rječljiv, da se ona glasno smijala.

„Da gle, takav sam, kad sam veseo, baš vrlo veseo, gle; pa kad smo se opet pomirili, bijaše mi, ko da je kakav zapor u meni puknuo, vidiš li?“

Ona se smijaše a tad reče:

„Sve listove, što si mi ih pisao, znadem na pamet“.

„A ja istom tvoje! Al ti si uvjek tako na kratko pisala“.

„Jer si ih vazda htio imat velike“.

„Pa kad sam htio, da više o jednoj stvari pišeš, vazda si mi utekla“.

„Za mene je uvjek najbolje, kad utečem“ vrati šumska vila.

„Al to je i istina, nisi mi pisala, kako si se riešila Johna Hatlena?“

„Smijah se!“

„Kako to?“

„Smijah se, neznaš li, što znači, smijat se?“

„Da, i ja se znam smijat“.

„Daj da vidim“.

„Tko je što takova ikad čuo; ta valjda mora biti i razloga smiehu“.

„A toga ja netrebam, kad sam vesela“.

„Jesi li sad vesela Mårito?“

„Smijem li se sad?“

„Da, da, ti se smiješ!“

On ju primi za obje ruke, pljesnu ih skupa pljesk, pljesk, te ju pogleda zadivljen. — Na to poče pas mrčati, dlaka mu se naježi! poče lajat upravo dolje pod brieg; postajaše sve bjesniji, najkašnje posve biesan. Mårita poskoči natrag a Eyvind napred na brieg i glednu dolje. Bijaše njegov otac, na koga je pas lajao; on stajaše tik klisuraste stiene, obje ruke u džepu te gledaše gore na psa.

„Zar si i ti gore? Kakav je to pas, što ga imaš uza se?“

„To je pas iz gorskih dvorova“, vrati Eyvind nešto smeten.

„A kako do biesa dolazi taj ovamo?“

Majka je sve čula i vidila i pojmila; smijuć se reče: „Pas prolazi svaki dan ovuda, nije s toga nikakvo čudo“.

„Ta to je biesan pas!“

„Utiša se kad ga tko pogladi“, reče Eyvind i učini tako. Pas zbilja presta lajat al mrčaše još. Otac ode smiren natrag i obojica bijahu ovaj put spašeni.

„To bijaše ovaj put“, reče Mårita, kad su opet jedno uz drugo sjedili.

(Nastavak sliedi)

dje med 152 čovjeka njih 18 (dakle 11·83 %), koji zamienjivahu boje, a medju ovimi šestoricu, koji ne razpoznavahu crveno od zelenoga, po mornare u istinu najpogibeljnija zamiena.

To se opazilo i u njemačkoj mornarnici, s toga je vlada izdala 13 veljače t. g. naredbu, usljed koje moraju se svi mornari razgledati a rezultat svakomu uvrstiti u rodovnicu, nazionale. Ove opazke dobro će doći, kad se budu izabirali mornari naviestitelji.

N. D.

NARODNO KAZALIŠTE

U ZAGREBU.

IX.

U korist zaslužne naše predstavljačice, gospodje Ivane Bajze-Slavikove, predstavljao se na narodnom kazalištu 8. studena po prvi put novi igrokaz, „Daniševi" u 4 čina od Petra Nevskoga, recte Aleksandra Dumasa mladjega, koj se krije pod onim imenom. Daniševi su prije dvie godine, kad su ih u Parizu i Beču predstavljali pobudili veliku senzaciju, a po svom sadržaju oni su to i mogući.

Na imanju Šavi u Nižno-novgorodskoj guberniji, u Ruskoj, živi god. 1851. stara grofica Daniševka (gdja. Bajza-Slavik), aristokratkinja od pete do glave, žena, koja izim visoke aristokracije nepozna ljudi, za koju neima ni druge volje ni zapovjedi no svoje. U nje je sin Vladimir (gospodin Jovanović), i njezino kumče Ana, (gdja Ružička-Strozzi) diete kmetova, što ga je ona uzela k sebi na dvor. Vladimir i Ana se ljube. Vladimiru je odlazit na vojsku te izpovjeda materi svoju ljubav, a ona začuv to, prepane se silno, jer većega grieha za nju neima no samo i zrak dielit s kmetovi. Vladimir govori tako odlučno, da i zaprieti, da će se ubiti, ako mu mati nedozvoli ženit Ane. Ona nešto uplašena obeća mu dozvolu, ako ode u sviet, po zabavah i lakrdijah te se vrati za jednu godinu natrag s istom željom. Ona misli do onda proći će ga u sjajnih družtvih ljubav za podanicom Anom. Vladimir pristane i ode. Medjutim jednu uru iza odlazka Vladimirova bude nasilnim načinom, na zapovjed grofice, Ana vjenčana s dvorskim kočijašem Osipom, (gospodin Mandrović). Obojici poklanja grofica slobodu te ih šilja na neko dobro kraj Moskve. Tim načinom Vladimiru je oteta Ana.

Drugi čin prikazuje nam rusko aristokratičko družtvo na dvoru kneza Valanova, (gospodin Milan), u Moskvi. U Valanova je kći Lidija (gděna Perisova), ohola, bogata, liepa plemkinja. Tu vidimo i grofa Vladimira Daniševa u družtvu, al on je tu samo od nužde, da si prikrati dugo vrieme. Njegova je duša daleko kod Ane. Dolazi ovamo i iznenada i njegova majka, jer želi, da podje Lidija za njega, koja ga i ljubi. U družtvu, što ga tu vidimo ima dva čovjeka, koji nešto uplivaju na razvoj čina. Zakarov, (gospodin Freudenreich) zakupnik krčmâ i pečenja žganice, prostak, pravi tip lukava čovjeka, milijunar, koj vara državu i njezine podanike, i Taldé (gospodin Ban) atašé francezkog poslanstva, prijatelj Vladimiru. Zakarov moli Lidiju, da mu izhodi u guvernera dozvolu, još više podignut krčma i da ga ona brani. Ona mu izvabi 100.000 rubalja za dobrotvornu svrhu te ga onda odbija i prevari. Taldéu spasio je Vladimir na lovu život a tom je prigodom i Taldé čuo od nekog sluge, da je stara grofica Daniševka Anu, ljubeznicu Vladimirovu, prisilno udala za kočijaša Osipa. U onaj momenat, kad se je grofica sa sinom sastala u salonu Valanovu, povjerava Taldé tu tajnu Vladimiru, a ovej isti čas zove majku na razjasnenje. Ona toga netaji — Vladimir je uništen! . . . Al ne, ko ranjen lav izpovjeda on, da neljubi nikog do Ane, pa da će il ona bit njegova il on š njom i Osipom mrtav.

Treći nam čin predstavlja život Osipa i Ane na zabitnu dobarcu. Osip je čovjek, koj ljubi strastno Anu, koj ju obožava a znade, da ona nije pošla zanj od ljubavi, već jer je morala. On ju je i samo zato uzeo, da ju nedobije koj drugi kmet, koj bi š njom zlo postupao. On bi ju rad vidio sretnom. Od 6 mjeseci živi on š njom kao brat sa sestrom, ne kao muž sa ženom, pa želi samo, da ga ona kao brata, kao prijatelja ljubi. I Ana to čini, jer je Osip dobar čovjek. Ona se svikla nanj. U to banu u njihov mir Vladimir i grofica Daniševka. Vladimir biesni nad Osipom, a ovaj mu izpovieda, da je sačuvao Anu zanj, jer želi vidit njega i nju sretnimi, njega, jer je štitio sto put njegove roditelje, kmetove, od progonstva, nju, jer ju ljubi. On će se odreći Ane, š njom razpitat, sve učinit, da bude ona Vladimirova. Za to treba, da on bude i krivac, jer drugče neima povoda razpitanju, da, on želi i umrieti, da odstrani zaprieku njihovu braku. Vladimir i grofica ganuti su od tolikog velikodušja. Grofica pako, videći ljubav sinovu i bojeći se, da ga neizgubi, daje privolu ženitbi; valja samo odstranit zaprieke.

U četvrtom smo činu opet u Šavi. Grofica i Vladimir, Ana i Osip. Svi su se vratili onamo, dapače došli su i benasti knez Valanov i Lidija i Taldé. Radi se sad o tom, da se dobije dozvola razpitanju Osipa i Ane. Kjeginja Lidija preuzela je tu zadaću, al ne za to, da ju izvede, već da preprieči razpitanje, jer njezino oholo aristokratsko srdce nemože prostit Vladimiru, što ljubi Anu a ne nju. Ona dakle donosi viest, da je zadnja rieč jur rečena

---

SIMON VERDE.

NOVELA

FERNANA CABALLERA.

SA ŠPANJOLSKOGA PREVEO GJ. P.

(Nastavak.)

— Majko, reče najposlie, a gdje je diete, ja je još nisam vidjeo.

— Šije ti košulju sa šupljikami na grudih, ali nebi hjela, da to doznaš, prije no što svrši košulju.

— Agnedo, Agnedillo! vikne otac; ma gdje si?

Evo djeteta iz cvieća, pa skače kano vjeverica. U taj par dodje Julian, alcadeov sin; nosio je kesu s novci. Bijaše to krasan momak od osamnaest godina, pristojan, liepa stasa, skroman, blaga pogleda, stideć, ali ozbiljan.

— Evo, reče Simonu Verdeu, tri hiljade reala za tvoju njivu.

— Šta, sine, reče starica ubezeknuta, ti si prodao njivu?

— Ja nisam htio, da ti kažem, majko; ali sad je stvar svršena, pa kad već sve znaš, onda ću ti i to reći, da sam prodao zato, što velim, bolje jedno evo, nego stotinu bit' će.

— Brate Simone, reče momak, nisi dobro činio, što si rod prodavao, jer je više vriedio, a izgleda, da će godina biti dobra. Ja sam to i mojemu otcu kazao. Kad sam to doznao, teže mi je bilo, nego da sam ju izgubio.

— Bože! sine! viknu starica sva tužna, hljeb za čitavu godinu dana!

— Sad neima više lieka, što bi, bi. Uzmi, majko, ove tri hiljade reala, pa ćemo za njih kupiti žita o žetvi. Tvoj me otac, Juliane, naveo, pak i miernik. Taj ti je kao i vino, ide djavolu na ruku. Ali neka nas bog poživi, bolje biti i prevaren, nego varalica.

Starica primi novce.

— Izbroj, reče Julian Simonu, koji na to ni mislio nije. Kad se što proda, tu nevriedi više govoriti.

Simon ode za materom.

— Agnedo, taj mi taj karanfil, reče Julian djevojčetu, kad ostaše sami.

— Nedam.

— A što će tebi?

— Da se nakitim — gle!

— Komu se za ljubav kitiš ti?

— Mojemu otcu za ljubav.

— A meni?

— Marim ja za tebe!

Agneda graciozno nakrivi usta kao nemarno prezirući, i tu se opazi djevojka, što potamnjuje diete, kao što i ruža razovjetana potamnjuje pupoljke.

— Već je ponosljiva, reče Julian; ali tim bolje, jer odavna kažu;

Crnja zemlja — mirisnij' karanfil,
Dika crna, pak je ponosljiva,
Al je momu srcu još milija.

Zar mi nedaš karanfil?

— Karanfil . . . ta to mi je najljepši u liesi, viknu Agneda; nedam — prie bih dala srce iz njedara!

— Pak dobro, daj mi srce, a na čast ti cviet.

— Nedam ti ni jedno ni drugo.

— Ta valjda nećeš u duvne?

— Briga me! nemislim ja ni na kloštar ni na druge kakve lakrdije.

— Da što ćeš ti?

— Karanfil reče ona i odtrča u kuću.

od cara: razpitanju neima dozvole. Sad će se žrtvovat Ana, ona ljubi Vladimira a štuje dobrog Osipa, da neusreći ni jednog ni drugog, ona neće bit ničijom te će se povuć u samoću; al Osip, koj je čuo tu odluku, on toga nedozvoljava, on se želi žrtvovat te je našao put, da sjedini Anu s Vladimirom. On je čuo, da se žena onog, koj bude božjim slugom, može slobodno udat za drugoga. Zakarov je njemu priskrbio tu dozvolu, da se osveti kneginji Lidiji. Dvie sto hiljada rubalja poklanja on svetim svrham, samo da Osip može izvesti svoju želju. Osip dakle ide u kaludjere a Ana i Vladimir na vienčanje.

To je čin komada u glavnom, prepleten je još mnogimi karakterističnimi sitnarijami. Komad je vrlo zanimiv, pun efekta i prave karakteristike ruskog družtva, kako je u ono doba postojalo, a možda i danas postoji. Samo jedno nam se nečini posve naravno, značaj Osipov. On neradi kao prosti ruski mužik, već kao kakav heroj. Grofica Daniševka prava je nakaza, koja se od hira aristokratskih laća najnemoralnijih sredstva — a tad ih bez velike borbe s brzom privolom popravlja; isto takova je kneginja Lidija. U obće se dokazuje cielim komadom, da su ljudi iz puka mnogo plemenitiji od izobraženih aristokrata.

O prikazanju komada možemo kazat, da nas je vrlo zadovoljilo. Gospodja koristnica Bajza bijaše podpuno dorasla težkoj svojoj ulogi a obćinstvo ju odlikovalo živahnim pljeskom i prekrasnimi vienci. Prisutna gospodična Trputec-Terré bacila joj veliku kitu najljepšeg riedkog cvieća. Gospodja Ružička-Strozzi umjela je liepo pogodit ton nesretne Ane, a gospodična Perisova, ko da je stvorena za takove ohole, osvetoljubive kneginje. Gospodin Mandrović može se svojim Osipom ponosit, ne manje i gospodin Jovanović s Vladimirom. Nesmijemo ni gospodina Freudenreicha zaboravit, jer je njegov Zakarov bila bez dvojbe najistinitija figura cielog komada, pravi biser. Manje nas je zadovoljio gospodin Ban, koj je nešto slabo pamtio ulogu. Manje uloge gospodina Milana, gospodične Sobjeske (barunica Dozen), gospodina Sajevića (grof Pavao) i gospodje Jovanovićke (Anfiza Vasiljevna) posve su dobro odigrane. Kuća bijaše dubkom puna.

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Slavni amerikanski pjesnik Bayard Taylor imenovan je sjevero-amerikanskim poslanikom u Bruselju.

— Pukovnik Numthe imenovan je norvežkim ministra rata, dosadanji ministar pukovnik Segelcke imenovan je ravnateljem norvežkih željeznica.

ŠKOLA.

— Bečka „Hochschule für Bodencultur“, koja tek od dvih godinâ podpuno postoji, imade na gospodarskom fakultetu ove godine 127 slušatelja, a na šumarskom 173, dakle ukupno 300, te je tim prestigla sve slične postojeće zavode u Evropi.

IZ SUDNICE.

— U Petrogradu započela je 30. listopada parnica proti nihilistom. Bit će to jedna od najvećih razprava, što se ikad pred kojim sudom vodila. Obtuženo je 196 osoba, državni odvjetnik pozvao je 472 svjedoka a branitelji 150. Obtužba obsiže 300 tiskanih strana, a spisi prediztrage 200 svezaka. Veliko ogorčenje vlada, što je kod razprava izkljućena javnost, a novine smiju samo toliko priobćivat, koliko donose službeni listovi.

— Dne 16. studena razpravljat će kasacionalno sudište u Beču o prizivu Tourvillovom, o kom smo u svoje doba javili, da je na smrt odsudjen rad umorstva svoje supruge. Najinteresantnije na stvari jest to, da je glavni svjedok proti Tourvilleu, englezki policajni inspektor Clarke upravo ovih dana od londonskog kriminalnog suda sa još druga tri druga radi silne prevare od preko 40.000 fun. Št. upućen pred porotni sud.

— Od 5 kasacionalnih sudišta kraljevine Italije samo se Florentinsko izjavilo za dokinuće smrtne kazni. Ostala četiri: u Napulju, Palermu, Rimu i Turinu izjaviše se za pridržanje iste.

NARAVOSLOVJE.

— Amerikanska sjevero-polarna ekspedicija. Škunar „Florence“ odplovi k otoku Cumberlandu, a možda će i sjevernije, da položi po osnovi kapetana Dowgalesa koloniju u svrhu arktičnih iztraživanja. Kapetan Tyson zapovieda brodu, na kojem je deset ljudi. To je onaj čuveni kitolovac a častnik one Polaris-ekspedicije, koja ne uspje. Novce, potrebite za trošak, sakupiše subskripcijom, jer kongres ne htje udioničtvovati. Ekspediciju prate dvie učene glave, a Weather-Signal-Office u Washingtonu darovâ sprave meteorologičkomu opažanju. Sviet ju prati s osobitim učešćem i zauhvanjem.

(„Navy“) — D.

— Englezki strukovni list „Egineering“ javlja, da su neki marsiljski inžiniri odkrili, da je od otvorenja suežkog kanala voda sredozemnog mora pala za skoro $3\frac{1}{2}$ palca.

— U Lisabonu osjetio se 25. p. mj. u 6 satih 30 časova i četvrt ure kašnje dosta znatan potres.

STARINE.

— Iztraživanje starinâ u Olympiji započelo je opet 1. listopada te kako javljaju odanle, nadjoše do sad manjkajući sriednji dio velike grupe Centaura i tielo Apolona na zapadnoj strani izkopina.

III.

Sutra dan digao se Simon sa svojom neodieljenom drugom, dobrom Papalinom, na susjedan majur jedan, da kupi maslina iz Salamure i da ih proda u Sevilli.

Nebo bješe oblačno, oblaci poslaše kao prve svoje ulake, nekolike krupne kaplje, koje je žedna zemlja odmah upila. Ove kaplje padajući na drva, udarahu po njimi glasno lupajući, kao da će priroda da javi, da je tu željni čas, kada će se okupati. Padajući na površinu od rieke, pravile su tako lahke i pokretne okruge, kao blag osmjeh, kojim dočekuje zemaljska voda nebesku vodu. Malene ptičice nespokojno jedna drugu dovikuju, kao da se pitaju, da li su se sklonile od ovoga nenadanoga pljuska. A žabe neznaju, šta će od radosti, skaću, krekeću i vrpolje se, kao pijani ljudi u krčmi.

— Da nisam prodao rod, gundjaše Simon, ustoka nebi još danas puhala, sad sam ga prodao, a evo kiše. Kad tko neima sreće, on razbije nos, kada i na ledja padne.

Simon je dospio usried maslinika, koji su se pružali daleko iza sela, išao je dolinom duž gusta vrbika pored nepomične vode slaba samohrana izvora. Idjaše zamišljen, zlovoljan, što se dao navesti, da proda svoje dobro, pak onda rekao bi na glas:

— Što znam! Sad neima više lieka, u ovomu svietu valja uviek, da se netko smije, a netko da plače. Maria santissima! ala je taj alcade lukav čovjek! Njegova sebičnost isto je tako bezkrajna, kao i milosrdje božje!

Tako se zamislio, da ga je samo što neobično moglo iz misli probuditi. Papalina neumjeri svoj hod, ali uput uzpravi svoja golema ušesa, pak stade gledati prema vrbiku. Simon učini kao i magarica i vidje i ču, kako se vrbovo granje miče. Kao što su svi seljaci vični svakoj nezgodi i opasnosti, tako ni on nije bio plašljiv, ali sad se malo i prepao; stane posmatrati.

— To nije vol, mišljaše, jer bi većma lomio granje; nije ni vuk ni lisica, jer bi se jedva dali čuti; to je stvorenje dvonogo, kao i ja i drugi ljudi; ako se krije, ima svojega razloga i to me se ništa netiče. Za cielo je kakov Gitano (ciganin), koji krade vitine.

Istom on tako misli, a iz granja tek se pomoli čovjek ružna pogleda, koji se k njemu uputi.

— Nisam ponio pušku, pak sam sad bez obrane, misli Simon u sebi, ali se nemiče.

— Pomozi bog dobri čovječe, reče naznanko.

— Bog ti pomogao brate. Koje dobro? mogu li ti čim poslužiti? upita Simon.

— Ti me možeš izbaviti.

— Ja? šta veliš ti?

— Mene gone, i ako me ulove, odmah će me strieljati.

— Caramba! Kume, ti valjda imaš svoje izprave u svom redu!

— Ja imam uza se samo svoje zasluge, razumieš li; jer moj je grieh, što se borim za zakonitoga kralja Karla petoga.

— Buntovnik!

— Tako nas zovu izdajice.

— Boga mi, senjore, reče Simon i pogleda toga čovjeka od glave do pete, ja bih rekao, da don Carlosu de Burbon neće biti baš najmilije, što ma tkogod, ako mu padne na um, uzme njegovo ime, kao neki barjak. Pak što neideš kao što rade drugi, da se boriš u provincijah javno?

— Mi ovdi snubismo momke.

— Pak i konje i novca. Nemoj mi zamjeriti; al ja sam čovjek miran i imam svoju kuću, pak nemarim brkati se u kojekakove poslove.

(Nastavak sliedi.)

PROMET I TRGOVINA.

— G. 1876. postojalo je u Hrvatskoj i Slavoniji 30 štediona, u Ugarskoj 312, a u zemljah cislajtanskih 281, dakle ukupno u cieloj monarkiji 627 štediona. Uložci iznosili su kod translajtanskih štediona godine 1876. 202·220 milijuna forintih, a kod cislajtanskih 607·015 milijuna, ukupno dakle 809·235 milijuna forinti. Od prošle god. (1875.) narasli su uložci za preko 35 milijuna.

— Ruski milijunari Bazanov, Sibirjakov i Nemčinov, koji sačinjavaju družtvo za kopanje zlata u Sibiriji, izkopali su ove godine ondje 395 pudova zlata. (1 pud = 16·38 kilogr.). Po sadanjem kursu to je ukupni dohodak od 6,900.000 rubalja. Odbiju li se od toga $2\frac{1}{2}$ milijuna troška, što ih ima družtvo, to iznosi čisti dohodak 4,400.000 rubalja. Kroz čitavu se godinu radilo po prilici kroz 110 dana, te je prema tomu donio svaki dan čistih 40.000.

— Tečajem prošlih trih četvrta ove godine prošlo je kroz Suežki kanal 1256 brodova sa tovarom od 2,583.760·513 bačava bruto, a netto 1,782.943·388 bačava. Ove su ladje platile prevoza 24,709.158 franaka. Na njih se nalazilo svega 44.274 osobe, i to 15.457 civilnih putnika, a drugo bijahu vojnici i mornari.

— Kako je znano, otok Sicilija jest jednim od glavnih mjesta, gdje se kopa sumpor. Za vrieme od 1. siečnja do 1. listopada ove godine izvezeno je odanle 184,199.642 kilograma sumpora.

— Državni dug sjevero-amerikanskih država iznosio je 1. listopada t. g. 2,051.587.354 dolara. Tu nije uračunan dug za Pacific-željeznicu.

— Staklena prevlaka brodovom. I u Wilhelmshafenu kušaju ono po mornarstvo veoma znamenito iznašašće, koje već kod kuće, u Englezkoj odobriše. To je po Englezu Thompsonu izumljena, patentovana smiesa od željeza i stakla, kojom se željezni brodovi prevuku, da ih se očuva od hrdje i od škodljivih morskih životinjica, koje podgrizaju i raztakavaju doljnu stranu korita. Izumitelj zove ju „Vitreous Ship Sheating", a saliva se u tanke ploče, koje se pod brod priljepljuju, pošto se je željezo ljepivom namazalo. Ploče se tako priliepe na željezo, da ih ne možeš ni velikom mukom ni oštrim orudjem odstraniti. „Triester Zeitung" javlja, da je naš „Boreas" stigao u dock, a izumitelj ga sám obložio tom smiesom na pokus.

SVAŠTICE.

— Taljanski general Alfonso de La Marmora poklonio je bolnici St. Giovanni u Turinu svotu od 240.000 lira. Zastupstvo Turina zahvalilo se generalu posebnom deputacijom, te je zaključilo na uspomenu La Marmore postavit mu spomenik.

STATISTIKA.

— Po izvješću švedskog statističkog ureda bijaše lanjske god. pučanstvo Švedske 4,429.630 duša. Neke male občine još manjkaju u popisu.

— Grad London ima po najnovijem izvješću za 1876. godinu površinu od 122 engl. □milje. Ulice su duge 1500 milja. Kuća, u kojih se stanuje, ima 417.767. S predgradji ima 4,286.607 stanovnika. God. 1876. narodilo se 153.192 djetce, a umrlo 91.171 duša. Pomor bijaše 21·3 pro 1000.

TVORNA UMJETNOST.

— O poljepšanju kaptolskog trga čitamo u „Obzoru": Povodom dolazka gradjevnoga nadsavjetnika gospodina Schmidta iz Beča u Zagreb, da razgleda prvi dio (temelje) dovršene gradnje akademičke palače na Zrinjskovu trgu, za koju je on sastavio osnovu, bila je prekjučer s njim na kaptolskom trgu komisija od gradskoga magistrata, da sasluša mnienje ovoga glasovitoga vještaka, kako bi se mogao spojiti bunar sa tamo podignuti se imajućom statuom Majke božje i četiri alegorična kipa (od Fernkorna). Gosp. Schmidt ne samo da je osnovu odobrio, nego je u interesu poljepšanja trga izjavio, da je neobhodno nuždno tu spojitbu izvesti, dočim uz statuu nikako nebi stojao liepo prosti bunar. Sa troškom od deset hiljadah forintih da se može taj posao sjedinit, te upravo krasan monument postaviti, koji bi osobito u liepom skladu bio sa eventualnom restauracijom stolne crkve, u kojem slučaju bi se porušio zid, koji sada sakriva pročelje. Sav materijal, za postament statue, da se može upotriebiti, statua mjesto 25 bila bi visoka 40 stopah, a oko postamenta štrcala bi voda. Komisija i prečastni kaptol prihvatili su mnienje gospodina Schmidta, te mu povjerili izvedenje osnove. Troškovi podmirit će se iz fundacije, ostavljene u tu svrhu, da se podigne na kaptolskom trgu vodomet. Ta fundacija sa kamati iznositi će sada od prilike 7 do 9 hiljada forintih, ostatak nadoplatiti će grad.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na narodnom kazalištu bile su od 31. listopada na dalje ove predstave: 3. studena „Marija Magdalena", igrokaz u 5 čina od Pavla Lindau-a; 4. studena: „Mjesečnica", opera; 6. studena: „Mjesečnica", opera; 7. studena: „Čarobnik", gluma u 3 čina od Leroy-a; 8. studena: „Daniševi", igrokaz u 4 čina od Petra Nevskog (novo, na korist gdje. Bajze-Slavikove.)

— Upravi narodnog kazališta pošlo je za rukom sklonut koloraturnu pjevačicu, gospodičnu Irmu Terputec-Terré-ovu, našu zagrebčanku, da nam dodje gostovat. Gospodična je već prispjela u Zagreb, te će još ove nedelje stupit na pozorište kao „Martha." Lani bijaše engažovana u Amsterdamu, a od nove godine bit će primadona bečke komičke opere.

— Kr. zemaljska vlada obnašla je s obzirom na vazdašnji deficit, što ga svake godine izkazuju kazalištni zaključni računi i s obzirom na veliku zemaljsku podporu od 32.000 for., što ju dobiva kazalište, odrediti, da se članovom opere i drame za vrieme praznikâ od 1. lipnja do konca rujna svake godine imade plaća obaliti na dvie trećine. Tu je naredbu g. intendant kazališta Kneisl jur priobćio našim umjetnikom, a oni će, kako čujemo, poprimit sva sredstva, da se ta u istinu čudna naredba digne. — Druga na štednju smjerajuća odredba jest, da se kazalištne cjedulje neće više nikomu badava raznosit, već uz predplatu od 2 do 3 for. za sezonu. Abonenta će bit sigurno malo, jer će novine donosit kazalištne cjedulje, al nebi li se u nas kako drugdje dalo tiskat cjedulje, koje bi se na večer od biljetera tržile? U kazalište dodju i stranci, pa nemogu nikad dobit cjedulje, što je vrlo neugodno, a kad bi se dobivale, poprieko bi ih se moglo prodavat 60—80 komada na dan. — Kako na dalje čujemo, sprema se na našem kazalištu opereta, te će se prve pjevat „Put u Meku" i Zajčeva „Mjesečnica". U tom pitanju dižu se glasovi pro et contra, jedni navode, da je opereta na sramotu umjetničkomu zavodu, da je nazadak a ne napredak te imaju podpuno pravo, a drugi vele, da će uz operu i po koja bolja opereta kronični deficit mnogo prije odstranit no vrlo loše pjevane težke opere a i ti imaju pravo. Jedne bi mi nazvali idealisti, a druge realisti. Bit će valjda i tu koj srednji put, koj bi pomirio jedne s drugimi. Mi neuvidjamo, zašto bi graciozne stvari lagljega genra bile manje častne po zavod no „Hugenotti" u onakovoj formi, kako ih nikad nebi Meyerbeer priznao svojimi; a nemislimo nikako, da bi neke vrsti Offenbachiada mogle onomu dielu našeg obćinstva, koje kazalište polazi, ući u volju. Preostaje dakle nešto sretniji izbor opernog repertoira.

— Pjevačko družtvo „Kolo" dalo je 5. studena u prostorijah glasbenog zavoda vrlo liepi koncert. Poslje koncerta bijaše ples.

— Na parižkoj komičkoj operi pjevala se prvi put 31. listopada s velikim uspjehom „La surprise de l'amour" (Neočekivana ljubav), komička opera u 2 čina, tekst od Ch. Monseleta, glasba od Ferdinanda Poise-a.

— Théatre Français prikazao je nedavno malu komediju „Desnokret" od nećaka Augierovog R. Guiarda. Vaudevillsko kazalište pako takodjer s uspjehom igrokaz u 3 čina „Klub" od Gondineta i Cohena.

— Camillo Sivori, najslavniji taljanski guslar, čarobnik poput Paganina, koncertirao je ovih dana u Trstu. Izvješća u tršćanskih listovih su upravo entusiastična.

— Porota bečkoga „Stadttheatra" dosudila je 30. listopada razpisane nagrade za dvie najbolje vesele igre. Posao bijaše upravo orijaški, jer je valjalo preko 450 predanih komada prosuditi. Prva nagrada od 100 dukata zapala je veselu igru „Durch die Intendanz" (Kroz intendanciju) a pisac joj je gospoja E. Henle (recte Levi), supruga nekog draguljara u Eslingenu; drugu nagradu od 50 dukata dobi vesela igra „Orientalische Wirren", a pisac iste jest Dr. Otto Girndt u Berlinu. Prvi komad slika drastične nevolje i zaprieke, s kojimi se valja borit mladomu piscu, dok mu dodje komad na pozorište, te će se već 12. o. mj. prikazat u Beču. Drugoj igri je čin iz dobe Katarine II. Osim ovih dvih komada još će se prikazat dva il tri od onih, što su bili kod natjecanja.

— Danas najznatniji englezki skladatelj George A. Macfarren, napisao je, kako čitamo u „Illustrated Newsu" veliki oratorij „Joseph", rieči od E. G. Monka. On je već od prije poznat kao skladatej oratorija: „Sv. Ivan krstitelj" i „Uzkrsnuće". Neki dan s velikim su uspjehom pjevali u Londonu „Josepha."

— Noviteti, kojimi je kazalištna sezona u Londonu započela, bijahu ovi: „England in the Days of Charles II. (Englezka u dnevih Karla II.) od G. Wills-a (Drurylane Theater); „The Moonstone", dramatizirana novela Wilkie Collinsa (Olympic Th.); „The Dead Secret" (Tajna smrt) od Collinsa (Lyceum Th.); „Guinea Gold", efektni melodram od H. J. Byrona (Princess Th.) i zaostavljeno djelo Bulwera „kuća Darnley", što ga priredio Charles Cophlan (Courttheater.) U nationaltheatru pako postigla je velik uspjeh Baucicaultova drama „Formosa."

— Walter Austin, englezki skladatelj dogotovio je novo djelo „The fire king" (kralj vatre), dramatska kantata od Maud Hargreaversa.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Pražka sveučilištna knjižnica slavila je 30. listopada stogodišnjicu svoga obstanka u sadanjem obliku. Tad je naime sjedinjena s njom jezuitska Karolinska biblioteka i biblioteka grofa Kinskoga. Sveukupna knjižnica imade danas preko 170.000 svezaka knjiga.

— Češki zemaljski odbor stao je izdavat „České saborske razprave i zaključke od g. 1526 do danas". Prvi svezak, koj je izašao, ima 336 brojeva razprava, te siže do g. 1545. To će djelo bit za historike vrlo važno, a pridržan mu je što vjerniji originalni tekst.

— U Parizu izašla su u 20 svezaka djela Diderotova kod braće Garniera. Izdali su ih J. Assezet i Maurice Touineaux.

— Hugonova poviest 2. prosinca već je razpačana u osam naklada, a uz to je već izašla u englezkom i njemačkom prievodu.

— Vrlo uvaženi belgijski historik Theodore Juste izdao je ovih dana kod Muquardta u Bruselju dva znamenita historička djela. Prvo je „1757—1871 La Rivalité de la Françe et de la Prusse“, a drugo „Léopold I. et Léopold II. rois des Belges, leur vie et leur règne.

— Isto tako izdaje Louis Hymans: „Histoire parlamentaire de la Belgique de 1831a 1880.

— Münsterova knjižara u Veroni javlja, da će izdat za koje vrieme djelo, o kom se do sad još ništa nije znalo, a ipak će ga sav sviet pozdravit velikom znatiželjnošću. Jest to „poema inedito“ glasovitog taljanskog pjesnika Alessandra Manzonija pod naslovom: „Del trionfo della libertà.“

— Björnstjerne Björnson izdao je nedavno novu krasnu novelu „Magnhild“.

— Dr. Mackenzie Wallace, izdao je u Londonu djelo „Russland“ u dvie knjige, u kojem nam vrlo duhovito opisuje današnju Rusiju s etnografskog, kulturnog, religioznog i nationalnog gledišta.

— Svjetskom englezkom listu „Times“ dogodila se 8. listopada nesreća, te su ga konfiscirali. Unicum!

— Od znamenite njemačke novelistke Clare Bauer (Karl Detleff), umrle lanjske godine, izaći će u Breslavi za koji dan posmrtne novele pod naslovom „Ruske idile.“

UMRLI.

— **Pomare IV.**, kraljica kraljevine Tahiti (družtvenih otoka, blizu Australije) † je 17. rujna. Pravim imenom principkinja Aimata, bijaše rodjena g. 1813., te je vladala od g. 1825. Njezina se vlada odlikovala osobito znamenitim kulturnim nastojanjem. Kršćanstvo već je uveo njezin otac u svojoj zemlji kao državnu religiju.

— **Narciso Serra**, slavni španoljski pjesnik, pisac izvrstnih drama † polovinom listopada u Rimu.

— **Karl Ferdinand Becker**, jedan od najznatnijih orguljaša i glasbenih historika njemačkih, profesor na konservatoriju u Leipzigu, rodjen 17. srpnja 1804. † u Leipzigu 26. listopada.

— **Joseph Durham**, znameniti englezki kipar, poznat sa svojih mnogobrojnih popreja glasovitih suvremenika, rodjen 1821. † u Londonu 27. listopada.

— **Julia Kavanagh**, znamenita englezka književnica novelistka, rodjena 7. siečnja 1824. † 31. listopada u Londonu. Svoju mladost proživila je u Parizu, te je prekrasno crtala englezki život u svojih romanih.

— **Adolph vitez Tschabuschnigg**, bivši austrijski ministar pravosudja od 12. travnja 1870. do 7. veljače 1871. u ministarstvu Potockovom, poznat i kao valjan književnik novelista, rodjen u Celovcu u Koruškoj 20. srpnja 1809. † u Beču 1. studena u 69. godini. Od g. 1870. bijaše član gospodske kuće carevinskog vieća. Njegove pjesme i novele vrlo su se rado čitale, najbolja je „Ironie des Lebens.“

— **Friedrich Heinrich Ernst grof v. Wrangel**, kr. pruski general-feldmaršal, najstariji veteran pruske a valjda i svih postojećih vojska † u Berlinu 1. studena u 94. godini. Rodjen bijaše u Stetinu 13. travnja 1784. G. 1796. stupi u vojsku te vojevaše u vojnah 1807., 1813. i 1814. G. 1823., posta generalom g. 1848. Feldmaršalom bijaše od 15. kolovoza 1856. Isto tako bijaše vlastnikom 2. austrijske pukovnije draguna i komander reda Marije Terezije.

— **Gustave Brion**, slavni francezki genre-slikar, porieklom iz Elsasa, rodjen 24. listopada g. 1824. † u Parizu 4. studena. Osobito je izašao na glas sa svojih ilustracija romana Victora Hugona: „Notre dame de Paris“.

— **Charles Campan**, veteran belgijskih žurnalista, vrlo zaslužni suradnik listova „l' Indépendence belge“ i „l' Etoile belge“, utemeljitelj „l' Indépendenta“, rodjen 25. ožujka g. 1800. u Bordeauxu † 6. studena u Bruselju.

Zaključak uredničtva 9. studena.

METEOROLOŽKA OPAŽANJA.

Stupnjevi topline bilježeni su po Celsiju, tri put na dan:

Mjesto	28. listop.			29. listop.			30. listop.			31. listop.			1. studena			2. studena			3. studena		
	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.
Zagreb........	6·8	11·9	8·9	7·2	11·8	8·3	2·0	9·8	8·4	5·6	13·6	9·0	9·0	14·6	10·3	5·4	13·9	8·8	1·4	11·2	7·8
Kakovac kod Karlovca	4·9	11·1	7·1	1·8	11·2	3·4	0·2	9·9	6·6	0·8	13·9	8·2	1·9	14·3	8·6	— 0·1	13·8	1·1	— 2·7	10·9	1·3
Varaždin......	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gospić........	6·4	8·7	5·6	3·9	6·9	4·6	1·8	8·3	5·2	3·0	10·9	6·0	4·0	11·2	6·6	1·6	8·4	3·2	— 1·0	8·1	1·8
Senj..........	9·1	13·9	11·0	8·3	13·0	9·6	8·0	12·9	10·0	9·0	17·0	13·4	9·8	16·7	12·4	8·1	15·2	12·1	7·6	13·4	11·4
Sisak.........	7·6	10·4	9·2	3·5	11·6	8·3	3·2	12	8·6	6·9	15	8·4	5·6	14·8	11	1·8	11·4	8·4	0·4	12·8	6·6
Mitrovica......	10·2	13·2	11·0	9·0	10·1	9·8	8·5	11·3	10·0	8·1	11·2	12·2	7·0	14·0	11·1	8·1	10·5	11·1	4·5	13·1	6·7

INOSTRANE POSTAJE,

Toplina u 7 satih u jutro.

Mjesto	28. list.	29. list.	30. list.	31. list.	1. stu.	2. stu.	3. stu.
Beč	1·3	7·8	1·7	6·9	7·3	8·0	—
Budim	5·1	3·8	6·3	2·8	8·1	6·8	—
Carigrad	15·3	—	—	14·9	12·8	12·2	—
Florencija	16·0	8·0	7·0	8·0	8·0	11·0	—
Krakov	5·6	5·4	6·2	1·8	7·6	5·2	—
Kodanj	—	7·6	—	—	7·4	6·9	—
Lavov	7·2	6·5	6·8	5·0	7·4	7·0	—
Moskva	0·4	—	— 0·2	0·0	1·4	4·8	—
Napulj	14·0	13·0	15·0	13.0	15·0	14·0	—
Palermo	17·0	18·0	16·0	15·0	12·0	18·0	—
Paris	—	6·7	—	—	9·5	5·8	—
Petrograd	—	6·5	6·7	5·0	5·4	6·4	—
Prag	— 0·7	5·3	2·1	8·9	8·1	7·1	—
Rim	10·2	9·9	8·0	7·6	7·3	10·5	—
Stockholm	—	—	—	7·1	6·2	—	—
Trst	11·1	10·0	9·7	10·6	14·4	9·7	—

Uredničtvo i odpravničtvo

„HRVATSKOG SVJETOZORA“

nalazi se na Zrinjskom trgu br. 1008. u drugom katu. Molimo, da se sva pisma, novci i pošiljke onamo odpremaju.

Vlastnik i nakladnik: Milan Grlović. Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

HRVATSKI
SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 21. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 18. studena 1877. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga I.

NAJNOVIJE O FLORI HRVATSKOJ.

NAPISAO

LJJUDEVIT VUKOTINOVIĆ.

U novije doba se živahno radi oko iztraživanja flore hrvatske a osobito Primorja hrvatskoga. Te sbilja divne su i bogate okolice hrvatske u tom obziru svekolike, koje leže počam od Samobora prieko Okića prema Karlovcu do Ogulina, a od ondje na zapad do Rieke, Bakra i Senja, prema jugu pako prieko Kapele na Otočac i Gospić do Velebita. Nećemo za sada govoriti o tome, što je zadnjih godinah u interesu faune hrvatske sve učinjeno; napomenut nam je samo jedno djelo botaničko, koje je tečajem ove godine sviet ugledalo, koje premda nije namienjeno, da obogati ili usavrši floru hrvatsku, to će joj ipak po naravi svojoj doći u prilog. Naša namjera nije nipošto mješati u znanost — najmanje u prirodoslovnu — političke kakove nazore, ipak se nemožemo sasvim oteti onoj sumlji, kao da nije g. spisatelj toga botaničkoga djela stojao pod pritiskom javnoga mnienja u svom narodu, da ono najme zemljište, po kojem on svoju floru nazivlje nije skroz i skroz pravo zemljište magjarsko.

„Magyar tengerpart“ i littorale hungaricum to su stavni izrazi kojimi se gospodin Dr. Mavro Staub, professor na kr. preparandijskom zavodu služi bez obzira na to, jeli je zemljište strogo „Riečko“ ili leži prieko Riečine u kraljevini Hrvatskoj. Puno zaslužni inače botanik Dr. Staub ipak nije mogo sasvim se oglušiti istini, te je naslov svojemu djelu stavio: „Fiuma (Rieka) i najbližjih okolicah floristični odnošaji“.

U predgovoru veli gospodin Dr. Staub medju ostalima, gdje opisuje historiu Flore Riečko - primorske i gdje govori o „Flora Croatica Schlosser et Vukotinović“, da su ovi u svojem djelu Rieku i magjarsko primorje Hrvatskoj pribrojili, da i otoke Istarske Črez n. pr. i Krk naveli, kao da i oni spadaju Hrvatskoj; dopušća medjutim, da proti tomu upravo botanik nebi mogo prigovoriti, — nu proti tomu, da se mora prigovoriti, što su pisci flore hrvatske zašutili Neilreichovo djelo: „Nachträge zu den Vegetationsverhältnissen von Croatien“ i tako čudnovato postupali, kao da nije odprije nitko izim njih na floru hrvatsku pomislio bio.

Što se mene tiče, ja sam pokojnoga Neilreicha vrlo dobro poznavao, š njim dopisivao i govorio takodjer; poznao sam i visoko cienio njegove zasluge i sada ih cienim, nu na njegovo gori spomenuto djelo nisam se ja niti moj prijatelj Dr. Schlosser mogo obzirati, jer je puno pogriešakah, kojim nije Neilreich toliko kriv, jer je rabio podatke, koji su velikom stranom neistiniti bili. Zato i sám Neilreich veli u svom predgovoru: „Als das vorliegende Werk bereits druckfertig war, erfuhr ich erst, dass der Protomedicus von Croatien, Herr Dr. Ritter v. Schlosser an einer Flora von Croatien, Slavonien und Dalmatien arbeite, und dass deren baldiges Erscheinein in Aussicht stehe. Hätte ich vor einem Jahre, als ich die Vegations - Verhältnisse Croatiens zu schreiben begann, gewusst, so würde ich dieses mein Vorhaben ohneweiters wieder aufgegeben haben“.

LISTAK.

VESEO MOMAK.

SEOSKA POVIEST.

NORVEŽKI NAPISAO BJÖRNSTJERNE BJÖRNSON.

(Nastavak.)

„Misliš li, da će kašnje gore bit?“
„Znam jednog, koj će nas uhodit“.
„Tvoj djed?“
„Da, on!“
„Al on nam neće nahudit“.
„Ništa, što bi nas razdielilo“,
„A to ti obećaješ?“
„Da Eyvinde, to obećajem“.
„Kako si liepa, Märito!“
„Tako reče lisica gavranu i dobi sir“.
„Možeš mi vjerovat, i ja bi rado dobit sir“.
„Al ti ga nedobiješ“.
„Nu ja ću ga uzet“.
Ona skrenu glavom nu — on ga neuze.
„Jedno ću ti reć, Eyvinde“, ona ga pogleda sa strane.
„Što?“
„Kako si grd postao!“
„A, ti ćeš mi dakle ipak sir dati?“
„O ne, to neću“. Ona se na novo okrenu.
„Sad moram ići, Eyvinde“.
„Ja idem s tobom!“
„Al ne iz šume, jer bi te inače mogo vidit djed“.
„Ne, ne iz šume. Dragi, bježiš li?“
„Nemožemo ovdje uzporedo ići“.
„Al to tad neznači koga sprovadjat“.
„Uhvati me dakle!“

Ona bježaše, on za njom, al se ona zadjela a on ju uhvatio.

„Imam li te sad za uvjek Märito?“ On ju opasa.

„Mislim“, reče ona smijučke, al posta tad ozbiljna i crvena. Sad se mora zbiti, mišljaše on te ju htijaše poljubit, al ona prignu glavu pod njegovo rame nasmije se i pobježe. Al kod zadnjih drva ipak se sustavi. „Kad se vidimo opet?“ šaptaše ona.

„Sutra, sutra!“ reče on.
„Da, sutra;“
„S bogom!“. Ona ode.
„Märito!“ — Ona opet stane.
„Čuješ, bilo je liepo, da smo se opet na briegu vidli“.
„Da, to je bilo;“ — i ona odleti.

On gledaše dugo za njom, pas bježaše pred njom i lajaše, ona za njim te mu zapoviedaše, da šuti. On se ogleda, uze kapu te ju baci u zrak, uhvati ju, te ju opet baci. „Sad mislim, da znadem, što će reć, bit veselim“, reče momak i pobrza kući.

DESETO POGLAVJE.

Nekog popodneva ljeti, kad je majka sa služkinjom zubačila sieno a Eyvind ga s otcem pospremao, doleti neki mali, bosonogi i gologlavi djećko i preda Eyvindu listić.

„Znaš dobro bježat!“ reče Eyvind.
„Za to sam i plaćen“, vrati on.

„Pošto nije izčekivao odgovora, spremi se odmah prieko briega na povratak; jer veljaše, da gore za njim netko dolazi. Eyvind pročita brzo listić:

„Sad je na putu, al ide lagano. Bježi u šumu te se sakrij.

Ona koju znaš“.

Djelo gosp. Stauba će svaki botanik veselo pozdraviti, radi koristi i udobnosti koju mu **pruža**; osobito **interesantna** je nova Campanula, koju je g. Staub našao „habitat in **saxonis** vallis fluvii Rečina ditionis Fluminensis in hungarico littorali — ut videtur rarissime“. O toj Campanuli se je njemački odlični botanik barun, Uechtritz obširnije izjavio, opisao ju je i nazvao na čast gosp. Dru. Staubu „Campanula Staubii“. Što se medjutim ove Campanule tiče, moram ipak naročito napomenuti, da se i meni čudno vidi — ko što i gospodinu Uechtritzu — da ju dosele nitko opazio nije. Dogadja se često, da priroda proizvodi gdjekoje osamljene prolazne il osakaćene exemplare. kojim nepripada prava snaga životna; za to bi svakako željeti bilo, ko što rekoh, da se pazi, da li Campanula Staubii zbilja raste gdjegod u većem broju u primorskih stranah, — jer samo onda bi joj se pravo podieliti moglo na ono mjesto, koje joj se podieluje u djelu g. Dra. Stauba.

Da smo mi Floru našu raztegnuli na onoliki obseg, to opravdava i samo ime naime: „Flora Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae“ a to je i u predgovoru razloženo; da u taj obseg spada i Rieka (Flumen) i naproti ležeći otoci. to se razumjeva, jer se bilinam nedadu stavljati granice polak razdiobe političke zemaljah; nu svakako se umjetno označuju granice florističkih okružjah po imenu stanovitih zemaljah, kraljevinah, carstvah, itd. koja zauzimlju veća territoria, te se većim ovim prostorijam mogu dodati obližnji manji u karakterističnom savezu stojeći predjeli, nego obratno, — kad se uzimlje gdjekoje maleno zemljište, za naziv flore, kojoj puno veća stran bilja leži izvan mjerodavnoga territoria. Mi botanici nećemo riešiti pitanje riečko, nego je zato ipak dužan svaki hrvatski botanik nazvati svoje primorje „hrvatskim“ i to većim pravom, nego ga magjarski botanici nazivlju „magjarskim“. To nam je dužnost još bolje i zato, jer se je u novije vrieme presadio taj običaj i u dalnje krugove; tako i Neilreich i Uechtritz pišu: ungarisches Littorale. Što se s našom privolom otimlje, to je izgubljeno, ali što se narušava proti našoj volji, to nam se pravedno nemože oteti.

Djelo g. Stauba popunjuje znatno floru hrvatsku, za to će mu svatko, koji je prijatelj krasne flore primorske, dragovoljno priznati stečenu zaslugu, koja nije nimalo manja, što je gosp. Dr. Staub pomješao zemljište Riečko sa zemljištem hrvatskim, — jer se i onako dieliti nedadu.

NARODNE POPIEVKE

OD

FR. Š. KUHAČ-A.

Gospodin Fr. Š. Kuhač-Koch priposlao nam je sliedeći poziv, koji mi s cielosti priobćujemo:

„Radilo se o tom sborom i tvorom, ne bi li zemlja od mene kupila i o svom trošku izdala moju sbirku južno-slovjenskih narodnih popievaka, odlikovanu na hrvatskoj izložbi godine 1864. srebrnom kolajnom I. reda a na bečkoj izložbi god. 1873. zasložnom kolajnom Hvala onim, koji su oko toga nastojali i sa mnom se osvjedočili, da se nije nadati toli izvanrednomu i velikodušnomu postupku. S toga me svjetovaše mnogi naši uglednici a moji vele štovani prijatelji, neka se sâm latim izdavanja, uzdajuć se u rodoljubje tolikih odličnika našega naroda, koji si mogu tu sbirku nabaviti, i u nedvojbenu spremnost obiju naših zemaljskih vlada, da će mi svojski pomoći pri razpačavanju.

Ali pošto su troškovi izdavanja bilo kakovih glasbotvora vrlo veliki, to sbilja treba sva dobra volja i pravo pregnuće svih rodoljubnih duša, da ne **budem** na kvaru. Ja se tomu usrdju nadam, ja ga dapače izgledam za cielo i radujem mu se već s toga, što će se u čudu naći čak i neprijatelji našega naroda i narodne glasbe videći toliki uspjeh.

Mislim, da se smiem tomu usrdju nadati, jer sam dvanaest lieta malne po svih južnoslovjenskih pokrajinah potucajući se od sela do sela, od grada do grada sabrao taj silni materijal, i jer sam se dvanaest zima trudio uredjujući i prepisujući tu sbirku. Sudim, da sam vlastan izgledati to usrdje, jer sam sbilja uz veliku marljivost i uztrajnost okaniv se svake druge privrede nastojao oko slovjenske glasbe, i jer će ta sbirka u velike vriediti ne samo prijateljem naše glasbe, već i znanstvenikom te svemu glasbenomu svietu, najpače pako našim domaćim umjetnikom i učiteljem glasbe, budući im bogatim vrelom narodnih osebina. Znanstvenikom će po ovih popievkah puknuti medju očima o mnogih stvarih tičućih se kulturne poviesti, duševnoga živovanja, jezika i poezije našega naroda, bit će im te popievke uporištem znanstvenomu doumavanju. Glasba je sa životom slovjenskoga naroda toli uzko spojena, da pomaže sjegurno suditi o mnogih dielovih stare poviesti te kulture staroga slovjenskoga naroda. Bez točna i podpuna znanja melodija naših narodnih pjesama ne da se o jezičnom naglasku, o ritmu i melodiji jezika pa tja i o pravopisu pravo suditi. a kamo li ustanovit im podpun i valjan zakon. Dosad je svaki naš jezikoslovac to i priznao, najiskrenije možda prof. Ante Mažuranić. Što se pako one naše težnje tiče, da stvorimo slovjensku umjetnu glasbu, to nas može **jedina** naša narodna glasba na pravi put naputiti, jer fraze: „slovjenski duh ili slovjensku žicu

---

„Ne, to neučinim“, mišljaše Eyvind to gledaše prkosno gore na brieg. I nepotraja dugo a na vršku gore pokaza se neki čovjek. Čas počivaše, čas nastavi put. I Thore i njegova žena popostaše u radnji te glednuše k njemu; nu Thore se smijaše dočim njegova žena probliedi.

„Poznaš li ga?“

„Da, i tu nemože bit pometnje“.

Otac i sin nastave radnju kod siena, Eyvind kretao se tako, da je vazda bio uz otca. Stari dolažaše s briega sve bliže i bliže, kao kakav težki zapadnjak vjetar. Bijaše vrlo velik i dosta omašan. Stupao je težko, s toga idjaše vrlo lagano i oprezno; batinom se podupirao. Napokon bijaše tako blizu, da su ga jasno mogli razabrat. Postane, skinu kapu s glave te obrisa čelo rubcem. Bijaše podpuno ćelav do šije, lica bijaše okruglog al nabranog, izpod debelih obrva kriesile se malene al oštre oči, zub mu ni jedan nemanjkaše. Kad govoraše, bijaše oštrim, glasnim glasom, koj je skakutao kao s grebena na greben. Sa gdjekojim „rrr-om“ se osobito nasladjivao, otegnuo ga na nekoliko rifi te bi dovršio visokim, piskajućim glasom, kao nekim skokom. U mladjih godinah poznavahu ga kao vrlo vesela al i vatrena čovjeka; u zadje vrieme razne ga protivštine nešto zaoštriše, on posta nepovjerljiv i goropadan.

Thore i Eyvind mnogo su toga prije prošli, dok im se Ole približio. Ohojica ćućahu, da ga ništa dobra ovamo nenosi, bijaše s toga tim smiešnije, da se on skoro ni nemicaše napred. Morahu bit ozbiljni i govorit tišće, nu pošto to dugo potraja, posta smiešno. Već polak prave rieči može pod takovimi okolnostmi izazvat smieh, a osobito, kad se čini smieh opasan. Kad bijaše napokon samo kakovih dvadeset koračaja udaljen — a ipak se skoro ni nemicaše napred, reče Eyvind tiho i ozbiljno:

„Taj je pošteno natovario“, — i više nije trebalo.

„Mislim, da neradiš pravo“, šapnu otac, prem se i sam morao smijat.

„Hm, hm“, kašljucaše Ole na briegu.

„Ima nešto u grkljanu“, šaptaše Thore.

Eyvind se baci u kup siena, turi glavu u nutra te se smijaše. I otac se sagnu.

„Daj da idemo u staju“, reče on, uze svežanj siena i ode. Eyvind učini isto, sgurio se posve od smieha pa kad bijaše u staji, baci se na zemlju, da se izsmije.

Thore bijaše ozbiljan muž, al kad se jednom stao smijat, tad mu se pomalo stalo kucat, tad postajaše sve glasnije, al još odieljeno, — dok napokon neprodje sve u jedan jediti dugi glas, kao val za valom. Sad bijaše u takovu smiehu, sin ležaše na zemlji, otac stajaše uzanj, a obojica se smijahu, da se na daleko čulo. Spopadoše ih kadkad grčevi; „al ovaj da je došao u nevrieme“, mišljaše Thore. Na zadnje činilo im se vrlo opasno; jer stari je morao sad bit blizu.

„Ja neidem van, neimam š njim ništa posla“, reče Thore.

„Tad neidem ni ja“, vrati Eyvind.

„Hm, hm!“ začu se sasma blizo. Otac se zagrozi Eyvindu prstom.

„Ideš li sad van?“

„Idem, podječ li ti prvi!“

„Odlaziš li?“

„Iza tebe!“

Očistiše si dakle odielo i izadjoše ozbiljni na polje. Vidješe, da Thore stoji pred kuhinjskimi vratmi, kao da se sabire. U rukuh držaše kapu i brisaše čelo. Eyvind idjaše za otcem. Ovaj stane dakle i da učini svemu kraj reče vrlo ozbiljno: „Zar danas tako stari ljudi izlaze?“

Ole se okrenu, pogleda ga biesno, pokri glavu te vrati: „Da, od nužde je!“

pogoditi, u slovjenskom smislu glasbotvoriti i skladati“ ne mogu ino značiti, nego li instinktivno pogoditi ili pak analizom narodne popievke pronaći načela, za kojimi se Slovjen tradicionalno povadja u melodiji, ritmu i harmoniji.

Želeći, da sviet dozna za moje iztrage i izkustva na tom polju, te za moja nagadjanja u umjetno-povjestnoj struci, primila je, uvažujući znamenovanje ovoga priedmeta, jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti niz razprava o tom, te počela ih objelodanjivati u 38. knjizi „Rada“. Pa budući da teorija — bilo ma u kojoj struci — može samo onda osvjedočavati te biti plodnom, ako je podkriepljena nizom praktičnih uspjeha ili većim brojem praktičnih primjera, to je izdavanje moje sbirke popievaka i s ovoga gledišta nuždom. Ali osim toga je — kako se meni čini — već krajnje vrieme, da svoju omladinu privadimo zvukovom prave slovjenske glasbe, ne ćemo li, da nam odgoj bude jednostran, pa da se samo ondje krili na krilima domoljubnoga duha i narodnoga čuvstva, gdje se neradi upravo o glasbi. Koji mniju, da se može viek doviti i bez umjetnosti, koje zasladjuju život višim zanosom, ne unapriedieše naše obrazovanosti te nam ne donieše ni mnogo koristi ni velike slave. Biti će dakle dobro, ako za vremena počnemo smatrati umjetnost drugim nečim, nego li samim zabavilom, ako dapače uzmemo smatrati svetom dužnosti, da i njoj prinesemo darak svoj. Nu samo se sobom razumieva, da treba i njegovati tu glasbu, osobito u gradjanskih kućah, hoćemo li, da ona djeluje na odgoj omladine te da ine nauke u narodnom smislu nadopunjuje pak i drugčije da zadovoljuje uzvisitoj svojoj misiji, — tà svaki nas i sâm znade, da dojimljaji u roditeljskoj kući najčešće odlučuju cielim našim životom.

Drugi narodi dobro dokučiše znamenovanje svoga jezika i svoje narodne glasbe, te udomačiše oboje u svoju obitelj, kako će se tim duh praotaca prenosti baštinom od roda do roda te nadahnjivati omladinu. Djelovanje i uspjesi ove metode bjehu golemi, budući da se ne samo rodiše odlični mislioci i narodni umjetnici, velikani, koji narodu svomu osvjetlaše obraz te postadoše inim narodom svietlećimi tornjevi, pa što je još više, ova je metoda porodila, razvila, okriepila i velikimi djeli zapečatila sviest narodnu i ponos narodni. To nam biva jasnim, razmislimo li, da male tobože stvari porodiše često ponajgolemije uspjehe, pa da priezor ovakovih malenih stvari bješe prečesto povod posljedicam najturobnijim po narod i državu. Biskup Strossmajer ne reče bez uzroka u djelu svom „Stolna crkva u Djakovu“: „Svaki čovjek ono što jest, to je po tradiciji i nauku, ništa čovjek na svietu izvesti, u ničem uspjeti nebi mogao bez tradicije. Narod, koj poslje pretrgne tu nît tradicije, izumire kao što Indijanci u Americi; u kom pako narodu tradicija ta dogadjajem kojim oslabi, taj narod nazaduje. . . I najumniji čovjek diete je svoga vremena i svoga naroda; sva njegova originalnost u tom jedino sastoji, što je znao i umio življe, koji u tradiciji leže, bolje upotriebiti nego drugi manje darovit čovjek“ (na strani 41.)

Biti će dakle samo pravedna i dobro promišljena želja, da si svaka plemićka i gradjanska kuća, koja iole ljubi dom i rod južnih Slovjena, nabavi takva djela umieća, koja mogu čuvati i gojiti tradiciju narodnu, te da roditelji ili sami tumače i oponose plodove slovjenskoga genija ili da ih dadu djeci na opis i izvedbu.

Da dakle olakšam svakomu kako će se upoznati sa glasbenim blagom t. j. glasbenom tradicijom našega naroda, uredio sam izdavanje svoje sbirke evo ovako:

Ciela se sbirka, sastojeći od 1600 do 1700 posve narodnih pjesama, dieli u ljubavne i ženske pjesme, svatovske, šaljive, napitne ter pjesme, koje se uz ples i igru pjevaju, pjesme na prelih, žetelačke, ljuljanke i djetinske, kolede, duhovne, ivanjske i pobožne te pjesme raznog sadržaja nadalje na pjesme junačke, prosjačke putničke, bojne i domoljubne. Svaki se ovaj odio dieli po napjevih u tri vremena odsjeka: u pjesme nove, srednje i stare dobe.

Svaka će t r i m j e s e c a izići u jednoj svezci 100 popievaka (već kako će to dozvoliti razdioba posljednjega tabaka), dakle u godini dana 400 pjesama.

Sve su popievke ukajdene uz pratnju glasovira, ponajviše uz podpuni tekst, a mnoge uz povjestne i inake opazke. Teksti će štampani biti dielomice latinicom, dielomice ćirilicom prema tomu, kako su pjesme sakupljene u predjelih, u kojih se ovo ili ono pismo obično rabi; ta jedno i drugo je naše, a hrvatska omladina znade ćirilicu isto tako čitati kao što srbska omladina latinicu. Nastojat ću, da u svakoj svezci bude popievaka iz svake pokrajine t. j. iz Hrvatske, Slavonije, Sriema, vojničke Krajine, Bačke, Banata, Srbije, Bugarske, Bosne, Hercegovine, Crne Gore, Dalmacije, sa dalmatinskih otoka, iz hrv. Primorja, Istre, Medjumurja, Kranjske, Koruške, Štajerske i zapadne Ugarske.

Pratnja je glasovirska tako uredjena, da melodiju izvodi desna ruka; nije dakle nuždno da se pjesme pjevaju. Nu kad bi se to ipak htjelo, onda je glasovir takovim vodiocem, da nije baš potrebno biti izučenim pjevačem, nego imati samo toliko glasbenoga sluha, da dotičnik može pogadjati melodiju, koja se izvodi na kojem glasbalu. Pjevaču, guslaču i frulašu olakšava se pako izvadjanje time, što melodija stoji na posebnom crtovlju, te da ne treba tra-

---

„Bit ćeš umoran, nećeš li unići?“

„A što, mogu odpočinut, gdje stojim; moj je poso skoro gotov“.

Na kuhinjskih vratih pokaza se sad bojazljivo lice majke, koja okrenu ledja gostu.

„Jeli ovaj ovdje tvoj sin?“ poče Ole oštrim glasom.

„Tako se veli“.

„Ime mu je Eyvind, ne?“

„Da, tako ga zovemo“.

„Bio je na jednoj od ratarnica dolje na jugu?“

„Da“.

„Djevojka, moja unučica, Mårita, pred neko je vrieme poludila“.

„To bi žalostno bilo!“

„Neće, da se uda“.

„A što veliš?“

„Neće ni jednog od naših seoskih momaka, koji ju zaprosiše!“

„Doista ne?“

„Al to da je njegova krivnja, da onoga, koj tamo stoji“.

„Kako to!“

„Pomeo joj mozag; da, taj tu, tvoj sin — Eyvind!“

„A — a, što sve čovjek nedoživi!“

„Al gle, ja netrpim, kad mi tko uzme konje s paše, netrpim, kad mi tko moje djevojke otme, kad ih šaljem na ples, — da netrpim toga podnipošto“.

„To je sasma naravno!“

„Ja nemogu bit svigdje prisutan; star sam, nemogu popazit.“

„Ne, ne; ne, ne!“

„Tako ti gle tražim samo što je pravo i pravica; tu nek bude ormar, a ondje sjekira, a tamo nož, ovdje nek piju, a tamo u kut nek se pljuje, a ne na pod. Drugče ja netrpim!“

„Tako, tako“.

„Kad joj dakle velim: ne toga, već onoga, to nek je onaj, a ne taj!“

„Naravno!“

„Al tako neide dalje; tri se godine tomu opirala, i tri godine nebijaše medju nami dobro. To je zlo, a on je tomu kriv, pa s toga ću mu reći, da i ti čuješ, ti, njegov sin otac, da mu to ništa nekoristi!“ On se mora toga kanit.

„Da, da!“

Ole gledaše čas na Thorea, tad reče: „Ti mi tako kratko odgovaraš?“

„Ta kobasica nije dulja!“

Sad se morao Eyvind smijati, prem mu bijaše ozbilja na duši. Nu kod veselih ljudih vazda je strah na granici smieha, a sad se je taknu.

„Čemu se smiješ?“ pitaše Ole oštro i kratko.

„Ja?“

„Smiješ li se meni?“

„O, bože sačuvaj!“

Nu vlastit njegov odgovor natjera ga u smieh. To vidje Ole i stane biesnit. I Thore i Eyvind htjedoše ga ublažit te ga siljahu, da unidje u sobu, al trogodišnja srdjba nije se dala ukrotit, već je buktila ko iz vatrometa.

„Nesmiješ mislit, da ti se je slobodno s mene sprdat“, poče on; „ja sam tu u svom pravu, brinem se za sreću moje unučice, kako znam, a smieh bedastih dječaka u tom me neće zapriečit. Neodgajaju se djevojke, da ih objesimo komu god o vrat, i negospodari se četrdeset godina, da tad sve padne u dio prvomu, koj im je malo zakrenuo glavom. Moja kći, Måritina majka, tako se dugo vukla, dok se udala za nekog ubogog nitkova; on je nju i sebe čašicom spravio u grob, a ja sam morao uzet diete i platit dug. Nu nek me grom ubije, ako će se tako godit i mojoj unučici. Sad znaš! Velim ti, tako mi imena, prije će pastor viencat gorske duhove, no moju unučicu Måritu

*

žiti melodiju u glasovirskoj dionici (Klavirpart). Ove se dakle popievke mogu, kako sam ih napisao, samo pjevati, samo frulati, samo guslati ili samo glasovirati, ili se može spojiti pjev i glasovir, frula i glasovir, ili gusle i glasovir.

Godišnje predplatnine za 4 svezke tražimo 5 forinti austrijske vriednosti; jedna popievka stoji dakle samo 1¼ novč.

Da uz ovu cienu ne mogu obogatjeti, uvidjet će svatko, tko znade da se naša knjiga ne može razpačati na tisuće i tisuće eksemplara. kao što primjerice biva u Niemaca te što su troškovi izdavanja golemi. S toga se nadam, da će svi Slovjeni te prijatelji-im biti u prilog momu podhvatu i ne dati mu, da propane. Sa svoje strane obećavam, da ću se savjestno po svojoj obvezi podpunoma odazvati svim predplatnikom. Hvalim se srećom, da sam mal ne u svih pokrajinah južnoga Slovjenstva lično poznat, te mislim, da mi ne treba inoga zaloga do li moje rieči. Samo se toliko utječem u milost gospode predplatnika, ne bili mi čim prije poslali svoje predplatnine, da uzmognem odrediti velikoću izdanja, budući da mi imutak ne dopušta štampati poveću zalihu primjeraka.

Premda će prva svezka izići tek koncem ožujka (marta) a ostale tri koncem lipnja (juna), rujna (septembra) i prosinca 1878., ipak mi valja odmah početi štampanje, budući da posao s početka laganije napreduje nego li kasnije, kad se naši slagari bolje uvježbaju u slaganju kajda, i budući da su štampare naše tako uredjene, da se nemože ciela svezka na jedanput štampati, već kad je jedan tabak gotov, mora se glasbeni slog razmetati, hoće li se drugi arak kajda slagati.

Obično se daje skupljačem predplatnika na 10 ili tja i na 6 primjeraka po jedan bezplatno, što bih dakako i ja učiniti mogao, da sam godišnju cienu mjesto na 5 udario na 6 forinta; nu budući hoću da djelo čim jeftinije bude, i budući da sam ja već nebrojeno mnogo koraka pokročio i nebrojeno mnogo rieči napisao u interesu slovjenske glasbe, a da mi to ne donie ni pare, to mislim, da zaisto ne će u tom moj prijatelji za mnome zaostati, te da će rado žrtvovati za me koju uru sabirući predplatnike. Medjutim sam pripravan osobito revnim skupljačem koncem godine poslati liep vezan počastni eksemplar.

Svaki će predplatnik austrijski dobiti svoj primjerak po pošti bezplatno; izvanjski predplatnici imadu platiti poštarinu za pošiljke samo od medje austrijske.

Prosim dakle još jednom sve svoje prijatelje, najpače svećenike, činovnike, učitelje, djake i ostale častnike i uglednike, da bi mi podhvatu u prilog bili te čim više predplatnika sakupili; isto tako molim urednike domaćih i vanjskih listova, da bi svojim čitateljem preporučili izdanje naših narodnih napjeva.

Novci i pisma šalju se **Fr. Š. Kuhaču** u Ilici broj 765. na III. katu, u Zagrebu".

Ovom pozivu mi nemožemo drugo dodati, no da ga najtoplije preporučamo. Gospodin Kuhač, koj se skoro cieli svoj viek bavio iztraživanjem slovjenske glasbe, stvorit će nam ovom radnjom monumentalno djelo, kako ga ima malo naroda. A bit će ova sbirka najljepši ures našim muzikalnim kućam, koje na tudju i lahku glasbu po pet put više na godinu troše.

NARODNO KAZALIŠTE

U ZAGREBU.

X.

„Ravnateljstva kazalištâ s nedovoljnimi umjetničkimi silami urade dobro, kad od vremena do vremena dovedu na pozorište koga slavnoga gosta. Potreba takovih gostovanja i kod najboljih se kazalištah pojavlja, kad nastaje doba dopusta te najvrstnije sile i opere i kazališta odu ili da se odmore ili da drugdje kušaju sreću. Svrha je dakle ovakovu predstavljanju tudjih umjetnika očevidno ta, domaće občinstvo odštetit tako za redovito kao i za izvanredno oskudievanje pravog umjetničkog užitka.

„Stupi li koj gost na pozorište kazališta, na kom su sile srednje ruke, to je dapače i sa stanovišta ovih sriednjih sila ovakav faktum pravo dobročinstvo, jer one mogu tim samo što naučit te se usavršit, kazaližtna uprava pako smije, i bez najmanjeg prigovora, da je tim prema vlastitim silam počinila uvriedljivu beztaknost, očekivat zahvalnost svog osoblja".

Ove rieči čitamo u uvaženom pražkom listu „Politik" a pisane su s obzirom na gostovanje gospodične Chiomi na českom narodnom kazalištu. Mi ih ovdje navodimo za to, jer su posve pristale i za naše okolnosti u par, kad i mi na našem pozorištu pozdravljamo drugu gostinju ove sezone, gospodičnu **Irmu Terputec-Teréeovu**. Nismo doduše tako sangvinični, da bi očekivali od ovakovih i nam uobičajenih gostovanja blagotvornog upliva na sve naše sile, al smo uvjereni, da će napokon uprava prisiljena bit stegnut broj primadona na jednu valjanu i dovoljnu joj zamjenicu.

Gospodična **Terputec-Terée** poznata je našemu občinstvu jur dovoljno. Fe-

---

s tobom, ti Juleboče!* Zar ćeš mi pristale snuboke protjerat s dvora? Ti? da, pokušaj samo i dodji, tad ćeš putovati nizbrdice, da će ti se cipele prašit. Ti prnjavče! Zar misliš da ja neznam, što vi oba mislite? Vi mislite, da će stari Ole Nordistuen skoro na groblju okrenut nos u zrak, a tad ćete vi pohrlit pod oltar. Ne mladče, živio sam 66 godina, pa ću ti dokazat, da ću još živit, dok vi obojica dobijete od srdjbe žuticu. I to da još znaš, priliepi se o zid kao gljiva — pa ipak je nećeš vidit, jer ja ću ju poslat iz župe onamo, gdje će bit sjegurna. Tad možeš slobodno okolo bludit poput strašila te se vienčat s kišom i sjeverom. A sad više negovorim s tobom. Ti koj si njegov otac, znaš moje mnienje, pa želiš li mu dobro, ti ćeš nagnut vrutak onamo, kad možeš probit; meni ga netreba".

Na to se brzo okrenu i ode malimi brzimi koraci, a govoraše još dugo sa sobom.

Zaostavšu obojicu obuze kobna ozbiljnost, u njihov se smieh pomiešala neka zla slutnja i kuća stajaše časak prazna, kao iza potresa. Majka koja je sve čula, gledaše brižno na Eyvinda, oči joj se napune suzami, al ona nehti ništa kazat, da mu još više neotežča. Kad su šuteć unišli u sobu, sjednu otac k prozoru i gledaše mrko za Oleom. Eyvind kao da je htio čitat š njegova lica utjehu; u njegovoj prvoj rieči počivala je budućnost obih ljubovnika. Pristaje li Thore uz Olea, tad bijaše zlo. Otac nehtjede očevidno glednut na sina, valjda je sve promišljao. Divlja bol uzdrma Eyvindom, jedan čas nevidje ništa no siromaštvo, rug, protimbu, nesporazumak i ozledjeno poštenje, nu skoro se njegova duša ojača. „Nitko osim boga nemože nas razdielit", mišljaše on, kad vidje nabrano čelo otčevo.

Thore uzdahnu duboko, ogledну se i susretnu pogled sina. Dugo ga gledaše i reče tad: „Moja bi bila volja, da ju spustiš, jer nit nam se treba prosit nit grozit. Nećeš li, tad mi reci, kad si promislio, možda ću ti moć pomoći".

Mirno odoše na to na rad.

Na večer bijaše Eyvind s osnovom gotov; on namisli tražit službu obćinskog gospodara, pa molit načelnika i učitelja za pomoć. „Hoće li tad uztrajat, što god sudba donese, tad ju kanim dobit mojom radnjom".

Badava čekaše taj večer na Märitu. Al kad se šetaše briegom, pjevuckaše si tišce najmiliju pjesmu:

„Podigni glavu momče mlad,
Ma jednu izgubi nadu sad,
Skoro će druga s nebesa
Procvjetat, divna uresa!

Podigni glavu krugom tuj,
Nešto ti viče: „Dodj' i čuj!"
Nešto iz tisuć oj! grla:
„Hrabrost u tebe jel' vrla?"

Podigni glavu, jer ti grud
Milje obvija tisuć put;
Nečuješ harfe li zujit
I glase etrom sad strujit?

Podigni glavu, pjevaj oj,
Dok proljetni je svibanj tvoj,
Pa dušom ako ti cvjeta,
Bit će i ploda za ljeta!

Podigni glavu, višnjem bud
Uzdanjem vjerna tvoja grud,
Jer s ništa šiće koj dade,
I štitit možno ga znade!"

(Nastavak sliedi.)

---

* Julebock neko strašilo iz poganske dobe.

nomenalni pojav ona nije, al se može uvrstit u red vrlo dobrih koloraturnih pjevačica. Njezin je glas obsežan jak i bistar, intonacija vrlo čista, nabiranje zvuka vrlo zanosljivo, triller liepo razvit, staccato nešto slablji. K tomu njezin način predavanja, ni najmanja prisiljenost i vrlo ugodna špoljašnost čine ju svakako i za najveće pozorište dragocjenom akvizicijom.

Cienjena gostinja stupila je do sad dva put pred naše občinstvo, u nedjelju 11. studena i u utorak 13. studena, oba put kao „Marta", al drugi put svakako s mnogo većim uspjehom. prem je obratno kuća bila prvi put punija. Što nam se je na Marti prvi put činilo preoštro ovaj put je znala umjetnica liepo izgladit, naročito romancu „Zadnja ruža", koja je tim ljepša, čim se tiše pjeva. Vragoljastoj svojoj ulogi znala je umjetnica toliko novih niansa u igri i pjevanju izvabit, da smo joj upravo zahvalni za užitak. O gibkosti svog glasa pružila je gospodična Terputec-Teréeova najljepši dokaz u dvopjevu s Nancy-om u prvom činu i Prochovimi variacijami, umetnutimi izmedju 2. i 3. čina. Finale trećeg čina mogo je uvjerit kako ona gospoduje orkestrom.

Iztaknut ćemo još ovdje s velikom pohvalom, da je gostinja pjevala hrvatskim tekstom, ne mala riedkost kod hrvatskih primadonah, koje u tudjini svoj materinji jezik posve zanemare. Gospodična Teréova je u tom iznimka, jer ona ne samo da liepo i čisto na pozorištu izgovara, već i u običnu životu dobro hrvatski govori.

Nancy gospoje Lesičke bila je vrlo dobra, isto tako sudac gospodina Kratochvila i Tristan gospodina Antona. Gospodin Kompit pjevao je Lyonela a mi ćemo mu učinit veliku uslugu, kad o toj njegovoj još priličnoj ulogi negovorimo. Nov bijaše gospodin Kolin kao Plumket. On je još vrlo nespretan na pozorištu a i glas ga u visini izdaje, al je u njega i škole i materijala te bi mogao s vremenom liepo napredovat. Svakako je malo gorko, da si ga mi moramo tek odgojit, a onda možda za druge. Al to je sudbina svih manjih kazališta.

XI.

Gospodin Nikola Milan, vrlo zaslužni naš i revni predstavljač, odabrao je za svoj prijam uvjek mladu Schillerovu „Djevicu Orleansku", te se nije u računu prevario, jer mu je dubkom napunila kuću.

Predstava ako i jest bila gdjegdje manjkava, tekla je ipak na obćenito zadovoljstvo liepo i gladko. Osobito gospodična Sobjeska kao „Jeanne d' Arc" imala je prilike pokazat, koliko je od prošle zime u istoj ulozi studijami napredovala. Njezin je uspjeh bio vrlo liep, al moramo iskreno kazat, da volimo gledat Sobjesku u njezinu elementu, u naivnih ulogah, a dokazala je veću sposobnost za naivnu čuvstvenu struku i svojom „Djevicom Orléanskom", gdje su joj osobito dobro pošli za rukom prizori lirički, čuvstveni. Gledajući mi ovu inteligentnu mladu silu, žalimo svakim danom više, što još nedospjesmo dotle, da bi imali ma kakovu dramatičku školu, jer kod nastajućih talenta treba uprav u onaj čas najviše pomnje i laštenja, kad u njih nastaje proces bistrenja.

Gospodin koristnik kao Karlo VII. bijaše vrstan a občinstvo ga i liepo odlikovalo. Podupirala ga revno naša umjetnica gospodja Ružička-Strozzi kao Agnes Sorrel. Ulogu bastarda Orléanskog preuzeo je ovaj put na mjesto oboljelog gospodina Jovanovića, gospod. Sajević, komu bi samo jedno savjetovali, da malo zauzda svoju vatrenost, jer će mu tako karakterisanje bit i plemenitije i istinitije, te neće često zanosit na banalnost.

RAZGLED PO SVIETU.

I. HRVATSKA.

— Ban Mažuranić i zemaljski vojni zapovjednik Filipović nalaze se u Pešti, gdje ima 20. studena bit ministarska konferencija glede krajiške željeznice. Kako se odanle javlja, mogla bi zakonska osnova o krajiških željeznicah ipak u nekih točkah bit preinačena. Hrvatski zastupnici u Pešti jednom su se ponili nešto odrješitije i samostalnije te su izjavili, da će, nepromieni li se u osnovi §. 9. položiti svoje mandate. Po tom paragrafu gradila bi se željeznica iz krajiških novaca a bila bi vlastničtvo države.

II. INOZEMNI SLAVENI.

— **Rusija.** Rusi sve više opasuju Osman Pašu u Plevni. Škobelev zauzeo je neki „zeleni brieg" na putu u Plevnu i tako se sad očekuje svaki dan, da će Plevna pasti.

— I na azijskom ratištu stvari su se okrenule odlučno u korist Rusije. Ruska vojska napreduje sve više prema glavnom gradu Armenije Erzerumu, koj je već sav opasan. I Kars bombarduju ruske čete.

— **Crnagora.** Iz Cetinja javljaju da su Crnogorci zauzeli 12. studena tvrdjicu Sutorman, koja vlada gradom Barom, zarobili posadu, uzeli dva topa, municiju i hranu.

— **Srbija.** Danas opet javljaju, da će Srbija početkom prosinca poći u rat i sve brigade, da će bit do 27. t. mj. mobilizovane.

III. AUSTRO-UGARSKA MONARKIJA.

— U rajhsratu započela je generalna debata o bankovnom statutu. Upisano je 40 govornika za i proti. Barun Kellersperg vrlo je oštro govorio proti statutu.

IV. ROMANSKI NARODI.

— **Franceska.** Kod izborah u generalna vieća 4. studena nadvladali su republikanci, jer

---

SIMON VERDE.

NOVELA

FERNANA CABALLERA.

SA ŠPANJOLSKOGA PREVEO GJ. P.

(Nastavak.)

— Samo mi daj komad kruha, reče stranac, a lice mu od gladi posve izgubilo se; dva dana krijem se po ovomu vrbiku i nisam ništa okusio.

Simonovo lice odmah se preobrazi i na njemu pokaza se najživlje učešće.

— Bog te vidjeo, kršćanine! viknu; pak što mi nisi odmah počeo s toga kraja? A ja ni mrve kruha neimam; ali čekaj, odmah ću doći.

I prije no što bi ga neznanko predusriedio, Simona je nestalo, a neznanka ostavi sa Papalinom, koja nemareći toliko za politiku, niti se nanj smiešila, niti namrgodila.

Stranac žestoko lupi nogom, za časak zastade i prošapta:

— Ako je utekao, ili ako je otišao, da me oda! Kuda znam, kad konjanici čuvaju sve puteve? Ne, dodade po kratku premišljanju, seljaci nisu izdajice: on je samo utekao. Idem na novo, da se sakrijem, a noćas ću potražiti nov zaklon.

Tek što se vratio u gusti vrbik, kada začu korake. Stade motriti i opazi Simona, gdje trči pored vrbika, a u ruci mu komadina kruha.

— Ps! ps! braco zvaše; ma kuda si se do vraga zavukao? Evo kruha; ps! braco, hej!

Bjegunac naglo izleti iz svojega skrova i željan spopade kruh govoreći:

— Bog te nagradio! Ti si sada učinio djelo najvećeg milosrdja!

— Ma, čovječe! uzrazi Simon, što govoriš koješta? Tko nebi dao kruha onomu, tko je gladan! Sin moga otca nikada nije za dvie stvari znao: za strah i za glad; ali mogu misliti, šta to može biti.

— E dakle, promisli sada, kako mora biti čovjeku, kojega love kao divlju zvier, koji nezna, gdje da nasloni glavu, koji je u nepoznatu okružju, a koji zna vrlo dobro, ako ga uhvate, da ga čekaju četiri taneta!

— Da, da, mogu misliti, reče Simon Verde, kao i svaka milosrdna duša, koja je počinila dobro djelo, pak od njega osjeća uživanje, kao što čovjek diše miris.

Simon je željeo strancu pomoći, a nije vidjeo načina.

— Kad bih se mogao skloniti koji dan, reče taj čovjek, bio bih spasen. Ali u ovaj par gone nas, a puteve tako čuvaju, da ni ptica nemože umaći.

— Ama, reče Simon, kad si se sakrivao dva dana, skrivaj se na isto mjesto još dva dana. Ja ću ti donositi hljeba, kao što je gavran donosio svetomu Pavlu, prvomu pustinjaku.

— Zar ti misliš, da sam ja ovdje siguran? Ovaj vrbik premetati će prieko i uzduž, a u njemu sam kao u krljetci. Kad bi me ti u svojoj kući prikrio za koji dan, ja bi bio spasen, jer me tamo nebi tražili.

— Ma, čovječe, kad bi se to doznalo, rekli bi, da sam izdajica, pak teško meni!

— A tko će doznati? Jesu li doznali za one druge poštene duše, koje su me prikrivale? Da sam ja samo u planini! Tamo se nedúče toliko, ako valja spasiti branitelja zakonitoga kralja!

— Mani me se sa tvojim zakonitim kraljem! Ja se nemiešam sa velikom gospodom. Ovdje nije rieč o tom, nego kako ću izbaviti svoga iskrnjega. Ja hoću da te izbavim, jer da te uhvate i na drugi sviet odpreme, taj crv bi me cieloga vieka

su dobili 111 mjesta više, no su ih do sad imali, sam vojvoda Broglie propao je. Tim porazom i zadnja je nada propala za ministarstvo Broglie-Fourtouovo. Narod se je svikud očito izjavio proti sadanjoj vladi, al muževi od 16. svibnja, hoće da i proti volji naroda „spase“ družtveni red. Jedno se je vrieme i zbilja pogovaralo, da je povjeren sastavak novog kabineta bivšem nekoč Thiersovom ministru financija, Pouyer-Quertier-u, al niti ga je mogao sastavit on, niti svi natražnjaci, koji su kušali, jer su se i isti konzervativni elementi ustručavali stupiti u Mac Mahonovo ministarstvo, komu bi bila zadaća branit i preuzet odgovornost za one nečuvene zloporabe, što ih je počinilo sadanje ministarstvo.

U to se je sastala 7. studena zastupnička komora. Dobnim predsjednikom bijaše Desseaux, republikanac, koj je kazao nekoliko rieči na uspomenu Thiersa, veleć da se je učinio zaslužnim za domovinu. (Odobravanje). Svoj govor svršio je riečmi: „Živila republika, živio mir“. Grévy je izabran sa 290 glasova predsjednikom, 170 cjedulja bijaše praznih.

Republikanci koracaju mirno i hladno napred, a u vladinu taboru neznadu, što da čine, samo to je sjegurno, da je duh odpornosti na novo ušao u Mac Mahona i njegove ministre, koji su proti svemu pravu i želji naroda još danas na kormilu.

Na 10. studena definitivno se konstituirala komora izabrav Grévya predsjednikom sa 299 gl. proti 159 praznih cjedulja. Podpredsjednici su: Lepére, Rameau i Bethmont od ljevice i Durfort i Civrak od desnice; tajnici: Carnot, Chiris, Lamy, Savary, Clémenceau i Rouvier.

Isti dan izabrali su republikanci odbor od 18 lica, koji će radit, da se uzdrži neuzkolebivo zajedničko djelovanje svih republikanaca. Saštavljen je ovako, od lievog sriedišta: Marcère, Germain, Choiseul, Leòn Renault i Bethmont; od republikanske ljevice: Jules Ferry, Albert Grévy, Tirard i Antonin Proust; od republikanske unije: Gambetta, Brisson, Flouquet, Lepère i Goblet; od skrajnje ljevice: Louis Blanc, Locroy, Madier de Montjau i Clémenceau.

Dva dana kašnje započela je borba proti ministarstvu. Léblond je predložio, da se preinači poslovni red tako, da će predsjedniku biti vazda moduće oduzeti rieč i na duže vremena onakvom zastupniku, koj bi škandal provocirao, a komora je to prihvatila. Albert Grévy pako predloži neka se imenuje odbor, koj će iztražit sva bezdjela, što ih je počinilo ministarstvo od 16. svibnja. I taj je predlog primljen, al je š njega nastala silna uzrujanost u vladinih krugovih. Ministar Fourton govorio je 14. t. mj. u komori, da je vlada radila, što su do sad sve vlade činile, a Jules Ferry sjajno ga pobijao. Isti dan vlada je u Versaillu i Parizu koncentrirala vojsku, da čini presiju.

Kako se iz svega toga vidi, danas nemože bit više govora o pomirenju. Kriza i vrlo opasna situacija, koja je nastala može se samo na tri načina riešit: razpustom komore, odstupom Mac Mahona, il revolucijom. Dotle su evo „muževi reda“ dotjerali ubogu Francezku, a na čelu im maršira slavni sedanski junak. Motreći čovjek sa strane sve te dogodjaje, mora duboko žalit, da je još danas moguće, da u Francezkoj tako tvrdoglave bene vladaju.

— **Talijanska.** Taljanski ministar javnih radnja Zanardelli dao je ostavku, a njegove posle preuze provizorno predsjednik Depretis. Taljanski parlament otvoren je 15. studena te bi moglo doći do vrlo ozbiljnog sukoba vlade sa sicilskimi zastupnici, koji najviše jurišaju ministra nutarnjih posala Nicoterru.

V. GERMANSKI NARODI.

— **Englezka.** Ministar predsjednik Lord Beaconsfield Disraeli reko je 9. studena u Guildhallu na banketu Lordmajora Owdena opet nekoliko liepih fraza o neutralitetu englezkom, o englezkih interesih i da je Turska dokazala pravo na eksistenciju slavnim ratovanjem itd. Na to se je požurio odgovorit njegov protivnik Gladstone, vraćajući se iz Irske, gdje je u Dublinu imenovan počastnim gradjaninom. Primajuć adresu liberalaca. Anglesee poricao je, da Turci zaslužuju sažalenje, veli, da je ratu kriva samo nesloga diplomacije, očekuje, da će Rusija tražit umjerenu naknadu, al protestuje, da se Englezka u što mješa, što bi izgledalo kao krivi interes.

VI. INORODNI EVROPSKI NARODI.

— **Turska.** Iz Carigrada javljaju opet jednom za promjenu, da su odkrili veliku urotu proti Sultanu, a da je pošla od dvoranina Muratovih. Pučanstvo je vrlo uzrujano. Istodobno javljaju, neke promjene u ministarstvu.

— Pronose se viesti, da je Turska umolila u nekih vlastih posredovanja za mir.

— I slavni Sulejman Paša brzo je odigrao svoju ulogu kao vrhovni zapovjednik u Bugarskoj. On je opozvan i imenovan zapovjednikom vojske u Rumeliji. Tko će mu bit nasliednikom, još se nezna.

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Bivši rektor hrvatskog sveučilišta, gospodin Dr. Ante Kržan imenovan je rektorom plemićkog konvikta.

— Dr. Gjuro Pulić, naš vrli zemljak, imenovan je kanonikom sv. Jerolima u Rimu.

— Sveučilište Cambridge-sko (Kembridžsko) zaključilo je Charlesa Darwina, koji je godine 1827. stupio u Christ's College, imenovat počastni doktorom prava.

— „Academy of Natural Sciences of Philadelphia“ imenovala je podravnatelja c. kr. geoložkog državnog zavoda u Beču, Dra. Dioniza Štura i šefa geologa, savjetnika Dr. Mojsisovića, dopisujućimi članovi. Isto odlikovanje zapalo je i našeg sveučilištnog profesora Brusinu.

DRUŽTVENE VIESTI.

— Kako nam prijatelj iz Praga javlja konstituiralo se ondešnje hrvatsko akademičko družtvo „Hrvat“ dne 27. listopada, izabrav si predsjednikom pravnika Stjepana Jakčina; filozofa, bugarina T. Micova podpredsjednikom; A. Mohorovičića, filozofa tajnikom; Gjuru Jakčina pravnika, blagajnikom i N. Athanasova, tehnika, knjižničarom.

---

grizao. Ja to vidim, da ti nemožeš ovdje ostati, a kakova je sada pogoda tu, voda odgorje i voda odozdolje, možeš se i jošt i požabiti. Večeras poslie zdrave Marije nadji se iza seoske crkve, što je uz maslinovu šumu. U to doba u selu su budni samo pietlovi i zaljubljeni, pak možeš u moju kuću doći, a nitko te neće opaziti. Ali ti ćeš poslie dva dana otići?

— Tako mi ovoga ovdje! i stranac se prekrsti.

— E dobro, reče Simon. S bogom.

Pak dozvavši Papalinu, koja se iz učtivosti malo uklonila, a iz duga vremena nekolikim čkaljevom glave poodgrizala, Simon ode dalje, pazeći, kako ga neće pripaziti od susjedna majura, gdje je hljeba iskao.

Vrati se kući, pak očisti i spremi kokošinjak jedan, što je bio uz kuću, onda se posadi pored matere i smieseći se reče joj:

— Majko, noćas ćemo imati gosta.

— Mi? viknu starica udivljena; a kakov je to gost? je li ti to kakov prijatelj?

— Nije, majko, nije mi nikakov prijatelj. Sahrani bože! To je majko, buntovnik, te jošt opake svojte. Njega gone, i ako ga dohvate za jakiricu, onoga časa smaknuti će ga bez izpoviesti, a to bi grozno bilo.

— Sine moj, sine, neka nam bog bude u pomoći! Ali ako ga nadju, ti ćeš nabelajiti, i sam bog zna, kako ćeš proći, možeš tako izgubiti, štogod imaš.

— To je istina; ja znam Ali kada sam ga našao, sav je bio malaksao, opao, mrtav, gladan; on mi rečo, da neima gdje skloniti se. To me je dirnulo; što sam znao? Božja volja; nije nikakova sreća. Al ako ću za štogod da se kajem, bolje neka je za to, što sam se primio za jednoga nesrećnika, nego li da sam mu okrenuo ledja i neučinio ono, što sam bog zapoviedi činiti svomu iskrnjemu.

— Tako je, sine moj, tako je; tvori dobro i nepitaj, komu ga tvoriš;

Kad odzvoniše zdravu Mariju, ode Simon iz kuće.

Kada ga opazi, mlad jedan momak zakloni se za jednu narandu, a kad Simon iz svoje bašte izadje, čovjek jedan naglo se sakri za jednu kuću. Ali Simon ništa nije opazio.

Onaj momak bio je Julian, kojega je djevojački karanfil namamio; a čovjek bio je Alcade, koj je vidjeo, kako mu sin šmuknu, pa ga je sada vriebao.

— Što je to Agnedinu otcu u ovo doba? mišljaše Julian, da nije kakovo zlo?

— Kuda će do biesa Simon Verde tako kasno? mišljaše Alcade; tu nemože biti čista posla.

U to se Simon popeo do crkve i dvorca, koji samohrani i mućaljivi izgledahu spram bliede mjesečine mnogo veći i veličansteviji. On prodje mimo crkvenih vrata, skide šešir i reče:

— Ni ova se vrata nezatvaraju onim, kojim treba utočišta.

Dodje do mjesta, što ga je strancu kazao; ovaj ga čekaše.

— Hajde, reče mu, idi za mnom, kano pas za svetim Rokom; idi za mnom nazorce, a nemoj da me čepaš. Tko suviše vjeruje, može lahko izgubiti glavu.

— Ja tebi vjerujem, reče bjegunac potmulo; možeš vidjeti, da ti se posve povjeravam. Zar nečinim pravo?

(Nastavak sliedi.)

Revizori su Mirko Črnčić i Gjuro Štambuk. Dne 10. studena čitao je u družtvu M. Mandić „O poviesti živinobilja (Zoophyta)“.

— Kako smo već jednom javili, družtvo „Kazino“ razilazi se koncem godine. Vrlo nas raduje, što možemo ovaj put javiti, da se je sabralo nekoliko odličnih lica tog razpadajućeg se družtva te izdalo poziv, da se ustroji nova „Hrvatska Čitaonica“, sa skroz narodnim programom. Upisni arak za to buduće družtvo izložen je u sadanjem Kazinu, gdje se je i 16. o. mj. držao prvi dogovorni sastanak. Po naše družtvene odnošaje ovakovo je družtvo prieka nužda, te se nadamo, da će se upisat što veći broj hrvatskog gradjanstva i činovničtva medju članove.

— U gornjem gradu u Zagrebu ustrojila se nova čitaonica te joj je predsjednikom gospodin odsječni načelnik Živković.

PROMET I TRGOVINA.

— Već od davna mislilo se pravit criep od lievana željeza, al je vazda posao bio preskup, a ploče za pokrivanjo krovova pretežke. Sad je pošlo u Saksonskoj za rukom stvar vrlo povoljno izvesti. Cigle imadu težinu od 1—1¼ kil. a pošto ih 20 treba za pokriće četvornog metra, to iznosi obterećenje istog 25 kilograma, dočim obični jednostavni krov od criepa na metru imade težinu od 57—60 kil., dvostruki 75—80, jednostavni krov od škriljevca 25—30, a dvostruki 30—35 kilograma bez letvica i zagvozda. Ovi željezni criepovi pričvrste se dviema čavlima na letvicah te su oličeni asfaltom, da ih hrdja neošteti. 100 komada asfaltiranih criepova stoji 31 marku (15 for. 50 novčića) emaljiranih 21 marku (10 for. 50 novč.). Trošak čitavog krova jednak je onom od škriljevca, al je mnogo trajniji od njega.

SVAŠTICE.

— Biskup Štrosmajer poslao je odboru za prenos Preradovićevih ostanaka 100 for. a. v.

STATISTIKA.

— Pučanstvo Francezke. „Journal officiel“ priobćuje službeno izvješće ministra nutarnjih poslova Fourton-a na predsjednika republike, u kojem se izkazuje rezultat poduzeta brojenja pučanstva na temelju dekreta od 24. kolovoza 1876. Odtud vadimo sliedeće podatke, sravnajuć ih sa brojevi posljednjeg brojenja puka od 1872. godine, mećući ih u zaporke. Francezka broji sada 362 (362) arondissementa, 2863 (2865) kantona, 36.050 (35.989) obćina i 36,905.788 (36,102.921) stanovnika. Što ima sada dva kantona manje, tomu je razlog, što je Njemačkoj pripalo nješto Francezkoga zemljišta. Cielo je pučanstvo dakle od godine 1872. naraslo za 802.867 ili za $2._{17}$ postotaka, ali amo idu i oni Elsažani i Lotrinžani, koji su se iza godine 1872. preselili u Francezku. Priobćujemo još podatke o većih gradovih Francezkih, sravniv brojeve sa onimi od godine 1872.: Pariz ima 1,988.806 (1,851.792), Lyon 342,815 (323.417), Marseille 318.868 (312.864), Bordeaux 215.140 (194.055), Lille 162.775 (158.117), Toulouse 131.642 (124.852), Saint-Etienne 126.019 (110.814), Nantes 122.447 (118.517), Rouen 104.902 (102.470), Le Havre 92·068 (86.825), Roubaix 83.661 (75.987), Rheims 81.328 (71.994) Toulon 70.509 (69,127), Brest 66.828 (66.272), Nancy 66.303 (52.978), Nîmes 63.001 (62.394), Amiens 66.896 (63-747) Limoges 59.011 (55.134), Rennes 57.177 (52.044), Angers 56.846 (58.464), Montpellier 55.258 (57.727), Besançon 54.404 Orléans 52.157 (48.976), Nizza 53.397 (52.377), Tourcoing 48.634 (43.322), Versailles 49.847 (61.6888). Nazadak posljednjeg grada polazi odatle, što je vojna posada preko polovine manja.

— Po najnovijem statističkom izvješću talijanskog ministra umnožalo se pučanstvo kraljevine Italije g. 1876. za 287.301 dušu, te sad ima Italija 27,769.475 stanovnika i to gradskih 8,597.320 a seoskih 19,172.155. Godine 1876. bilo je vjenčanja 225.453, rodilo se 1,073.721 djetce, a pomrlo 796.420 osoba. Najnapučenija pokrajina jest Lombardija sa 3½ milijuna stanovnika.

— Po računu statističkog ureda austrijskog ministarstva za trgovinu imale su evropske države godine 1876. na površini od 25,752.319 četvornih kilom. državnu brzojavnu mrežu od 3,880.063 kilomet. linija i 11.138.505 kilom. žica. 18.414 državnih, 12.122 željezničkih i privatnih postaja. Osoblja bijaše 55.647, a aparata 40.994. Plativih depeša bijaše 82,306.330, a prostih od plaćanja i službenih 7,187.630. Unišlo je svega 51,015.816 f. Uredni izdatci bijahu 60,639.740 for., izvanredni 6,285.083 for. Tu valja spomenut, da su kod primitaka i izdataka uračunani i oni njemačkih pošta, a promet brzojavka medju Austrijom i Ugarskom da nije uračunan. Najviše brzojava imade Englezka, Švajcarska i Belgija, naime na 100 čet. kilm. Englezka 12·9 kilm. linija i 37·8 kilm. žica, Švajcarska 15·5 kilm. linija i 38·1 kilm. žica, Belgija 17·2 kilm. linija i 74·9 kilm. žica. Najmanje brzojava imadu Rusija i Švedska, naime na 100 čet. kilm. Rusija 0·3 kilm. linija, i 0·6 kilm. žica, Švedska 1·8 kilm. linija i 4·3 kilm. žica.

TVORNA UMJETNOST.

— U tršćanskih novinah čitamo, da je na ondešnjoj izložbi liepih umjetnostih naš kipar Rendić izložio dva poprsja crnogorskih vojvoda, koja stekoše obćenito priznanje. Novine su pune hvale za g. Rendića.

— Jaroslav Čermak steko je novi triumf. Na Amsterdamskoj izložbi, gdje se je samo šest velikih zlatnih kolajna imalo podielit vanjskim umjetnikom, on je njom nagradjen za krasnu svoju sliku: „Hercegovci na grobu“.

— Austrijski general Uchatius iznašao je novu metodu, kako se može tuč tako lievat, da nam starodrevnu ornamentiku starina podpuno prikaže. To bijaše dosad vrlo težko.

— U Mljetcih našli su do sad nepoznatu sliku Rafaelove Fornarine. Slika je od samog Rafaela.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Naš mladi umjetnik Franjo Krežma prispio je u Prag, te će ovih dana koncertirati.

— Gospodja Matilda Lesićeva, naša vrla pjevačica, imat će budućeg utorka svoj prijam a pjevat će se dvie Zajčeve operete i to „Put u Meku“ i „Mjesečnica“. Ulogu „Mjesečnice“ preuzela je iz naklonosti prema koristnici, gospodja Milka Grbićeva.

— Na narodnom kazalištu bile su od 9. studena ove predstave: 10. studena: „Jezuita i njegov pitomac“, vesela i igra u 4 čina od Schreibera. U toj je igri osobito gospodična Kraljeva zabavljala obćinstvo svojom vrstnom igrom: 11. studena: "Martha" opera u 3 čina od Flotova, (prvi nastup gospodične Irme Trputec-Terée), 13. studena: „Martha“, (drugi nastup gospodične Terée), 14. studena: „Djevica Orleanska“, tragedija u 5 čina od Fridrika Schillera, preveo J. E. Tomić, (na korist glumca Nikole Milana).

— Dobrovoljačko kazalištno družtvo u Križevcih prikazivat će prvi put u nedjelju 18. studena. Predstavljat će se „Dva pištolja“, lakrdija u 2 čina. Čist primitak namienjen je ubogim grada Križevca.

— Najugledniji pražki list „Politik“ piše u br. od 9. t. mj. o gostovanju gospodične Emilie Chiomi na českom narodnom pozorištu doslovno: „Gospodična Chiomi, jedna od prvih pjevačica kr. opere u Londonu, pjevala je u prenapunjenu kazalištu dva put Margaretu u Gounodovu „Faustu“, a utorkom je stupila na pozorište s najsjajnijim uspjehom kao „Lucia“. Entuziazam publike nepozna skoro granica, povladjivanje upravo je burno, a izazivanje gostinje toli često, da bi samo rad njezina zdravlja želili manje; u kratko, vanjski uspjeh je tako sjajan i tako podpun, da daleko nadmašuje sve želje.

„Naravni darovi gospodične Chiomi kao i dosadanja joj nauka podaju nam najveću nadu, da će se ona sretno popeti na onaj stepen umjetničke veličine, što ju toli rado nazivljemo savršenstvom. Za tu opravdanu nadu jamči nam medju ostalim i njezino skoro ganljivo odanje umjetnosti, u kojoj kao da se ona raztopila.

„Njezina Margareta kao i njezina Lucia su poimence s predstavljačkog gledišta ciele galerije dragocjenih i majstorski izvedenih slika, koje su kadre trajno zanimat duh gledaoca. Rado pristajemo uz potrebu, da još mnogi put, vrlo mnogo put gledamo sliku, kako se Margareta gospodične Chiomi, prisluškajuć liepim riečim Faustovim, sama sa sobom bori u borbi, u kojoj stoji vjera, da je sve to liepa, sladka istina, proti strahu, nebi li to mogle bit proračunane rieči, kog plemenitog gospodina, koji teži za nečim nečistim. A istom onda, kad nam i vjerujuć ono, što želi, težnju vla stitog srdca, u čarobnih zvucih Gounodove muzike toli krasno izrazi!!“

Gospodična Chiomi pjevala je još poslje i Martu, pa je i š njom slavila slavlje. Da izkaže svoju veliku zahvalnost Pražanom, poručila je pismeno upravi kazališta, da je voljna pjevat jedan put na korist novom kazalištu. Ta će bit predstava u subotu 17. studena, a pjevat će se Margareta.

— Dne 12. o. mj. prikazali su u bečkom Stadttheatru nagradjenu igru, „Durch die Intendanz“ od E. Henle. Nu kritika nije zadovoljna s komadom, prem ga je obćinstvo primilo vrlo povoljno. Jedna jedina uloga da nešto vriedi i tu da je divno izvela gospodična Schrattova, ljubimica bečana na Stadttheatru. „W. Abp.“ svršuje svoje izvješće ovako: „Komad je uspio po gospodični Schrattovoj. Kod konkurencije Stadttheatra nije dobio prve nagrade autor, već gospodična Schrattova. Možda je gospodična Schrattova sudcem čitala igru; za stalno su ali kod čitanja mislili na nju“.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Svih pet akademija francezkih držalo je 25. listopada u Parizu sjednicu, te su sljedeća djela u rukopisu dobila nagrade: 1 „Theorie nouvelle de la Mêtrique arabe“ par Guyard. 2. „Grammaire alsacienne“ par Liebich. 3. „Dictionary of the Hanse language“ par Schön. Nagrade bijahu zlatne kolajne u vriednosti od 300 do 1500 franaka.

— Hugonova „Histoire d' un Crime“ doživila je upravo 58. nakladu. Prodano je jur preko 200.000 komada.

— Republikansko novinstvo francezko svakim danom više napreduje. „La France“ na pr., list Emila de Girardina, imao je do pred nekoliko mjeseci nakladu od samo 7000 komada. Od 16. svibnja narasla je brzo naklada na 30.000, tad na 50.000 a danas ima taj republikanski list 105 do 110.000 abonenta. „Petit-Journal“ imao je prije nakladu od 400.000 kom., sad ima 550.000. Isto je tako napredovala. „La republique française“, „Le Temps“ i „Rappel“. Od proturepublikanskih novina ima najviše „Figaro“ (konzervativni list) predplatnika, 80.000.

— „Le Livre d' or Français. La mission de Jeanne d' Arc" nazivlje se važno i sjajno djelo, što ga izdaje Frederic Godefroy u centralnoj knjižari Filipa Reichela u Parizu. Djelo je prekrasno uredjeno, a ima i dva do sad nepoznata lika Jeanne d' Arc; jedan iz 15. a drugi iz 16. vieka. Tipografski ures je u stilu 15. vieka, a isto tako i dragocjeni vez. Umjetnički dio djela izveo je Claudio Ciappori.

— Alphonse Daudet, glasoviti pisac i u nas poznatog romana „Sidonija", izdat će koncem ovog mjeseca u Parizu nov roman iz parižkog života: „Le Nabob".

— Glasoviti taljanski pjesnik Giulio Carcano, (rodjen 7. kolovoza 1812.) koji se najviše proslavio svojimi vrstnimi prevodi Shakespeare-a, izdao je sad šesti svezak tih prevoda, u kom se nalaze: „Kralj Lear", „Macbet" i „Kralj Ivan".

— Od glasovitog djela „La Roma sotteranea Cristiana" (Kršćanski podzemni Rim), što ga izdaje pomoćju pape taljanski historik Giovanni Bat. de Rossi, izašao je nakon devetgodišnje stanke treći svezak. U njem je opis podzemnog groblja sv. Sotera i kallixtinskim groblju dodanog pokopališta medju appijskim putem i viom ardeatinom, kao što i groblja sv. Generose na putu u Ostiu, pet milja od Rima. Ovo posljedne groblje odkriše tek pred 8 godina. Ovaj treći svezak prekrasan je u velikoj četvrtini na 750 strana; uz slike što se medju tekstom nalaze ima i atlas od 52 ploče divnih Chromolithografija iz papinske umjetničke radionice. Ciena je ovomu svezku 100 lira!

— Englezki list „Academy" piše, da je švedski kralj Oskar II. napisao dramu „Minne fran Upsala" (Uspomena na Upsalu). Čin se zbiva u katedrali, na Odinovu grobu i u staroj Upsali. Muziku drami napisao je prvi skladatelj Ivan Hallström. Kako je poznati svi su švedski kraljevi iz kuće Bernadotta vrlo nadareni pjesnici.

— Kod L. Senfa u Leipzigu izlaze od listopada nove novine: „Blätter für Autographen und Portraitsammler".

UMRLI.

— **Alexandre Glais-Bizoin,** prije član zastupničke kuće francezke i sučlan vlade za narodnu obranu godine 1871. † 7. studena. Rodjen 9. ožujka 1800. u Qintinu, od 1822. odvjetnik, poslje srpanjskog prevrata zastupnik do 1848., bijaše vazda opozicionalac i rodoljub. Za francezkog rata bijaše član provizorne vlade.

— **Amalija,** kraljica saksonska, udova pokojnoga kralja Ivana I. † je u Draždjanih 8. studena. Rodjena 13. studena 1801. kao kći Maksimiliana I. kralja bavarskog, bijaše sestra nadvojvodkinje austrijske Sofije, majke austrijskog cara. Udova bijaše od 29. listopada 1873.

— **Baron Louis G. Guillaume,** belgijski generallieutenant, bivši ministar rata i glavni podbočnik kraljev, † u Ixelles-u kraj Bruselja 8. studena 63 godine star.

— **Josip Vitez Pipitz,** od 6. kolovoza 1849. guverner narodne banke austrijske, pravi tajni savjetnik i član gospodske kuće carevinskog vieća † je u Beču 8. studena u 80. godini.

— **Karel Sabina,** češki plodni književnik, dramatik, romanopisac i publicist, rodjen 18. prosinca 1814. u Pragu † tu 9. studena. G. 1849. bijaše zatvoren rad veleizdaje, odsudjen na vješala, pomilovan na 18 godina tamnice, a kašnje sasma pomilovan. God. 1872. posumnjalo se, da je u službi austrijske policije i od to doba gledahu ga zlo. Napisao je vrlo mnogo radnja, a jedna od najboljih bit će: „Poviest češke literature".

DOPISNICA ODPRAVNIČTVA.

— *Gosp. Mijat L. u Varaždinu.* Mi Vam list uredno pošiljamo svake subote. Predplatu smo primili sa 3 for. do konca prosinca, a ne 4 for. kako nam Vi pišete. Naknaduo ćete dobit 19. i 20. broj.

— *Gosp. K. H. u V.* Izvolite nam poslat sakupljenu predplatu, jer ćemo inače morat obustavit list, pošto neznamo, tko je platio i koliko?

Zaključak uredničtva 16. studena.

METEOROLOŽKA OPAŽANJA.

Stupnjevi topline bilježeni su po Celsiju, tri put na dan:

Mjesto	4. studena			5. studena			6. studena			7. studena			8. studena			9. studena			10. studena		
	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s. več.
Zagreb........	3·3	12·7	7·6	0·0	11·4	7·9	0·2	11·1	7·7	0·0	11·7	6·7	0·1	12·5	5·7	— 0·2	12·2	5·6	0·6	12·8	6·0
Kakovac kod Karlovca	— 0·5	11·9	0·7	— 3·9	10·5	0·0	— 4·0	10·4	0·7	— 4·1	11·3	— 0·3	— 3·5	12·5	1·3	— 2·7	12·2	1·4	— 1·9	9·3	5·3
Varaždin......	5·6	12·4	7·0	2·1	10·0	5·0	1·1	9·4	6·5	1·2	10·0	6·6	1·1	10·7	7·3	2·4	9·5	4·2	2·0	9·5	7·1
Gospić........	1·2	11·5	1·4	— 1·6	10·4	0·6	— 3·0	7·8	1·4	— 2·8	8·8	0·9	— 3·0	10·2	1·2	— 1·6	9·0	2·0	— 2·6	10·2	8·0
Senj..........	10·6	17·1	12·3	9·4	16·9	11·4	10·1	16·0	13·0	10·0	17·1	11·2	11·3	15·0	11·3	10·1	14·8	12·0	9·4	14·9	11·4
Sisak.........	2·3	12·6	6·2	0·2	11·8	5·3	— 1·5	11·8	5·4	— 0·2	11·4	5·2	— 1·4	14·8	4·6	— 1·3	11·8	5·4	— 0·4	7·8	3·2
Mitrovica......	1·2	9·6	5·5	1·0	11·2	5·7	2·2	10·6	8·2	5·0	11·8	9·0	3·6	27·5	6·2	2·0	26·8	5·6	1·5	25·0	5·6

INOSTRANE POSTAJE.

Toplina u 7 satih u jutro.

Mjesto	4.stu.	5.stu.	6.stu.	7.stu.	8.stu.	9.stu.	10.stu.
Beč..................	8·3	—	— 0·8	— 1·7	0·4	— 1·7	— 0·2
Budim	1·4	—	— 1·2	— 1·2	— 0·4	1·1	0·1
Carigrad	—	—	11·1	12·6	12·5	—	—
Florencija	5·0	—	5·0	5·0	4·0	7·0	11·0
Krakov	3·8	—	5·0	0·8	— 1·0	0·2	— 0·8
Kodanj	—	—	—	—	—	8·9	—
Lavov	1·0	—	1·1	1·4	0·4	1·4	1·1
Moskva	—	—	2·2	8·2	8·2	—	5·2

Mjesto	4.stu.	5.stu.	6.stu.	7.stu.	8.stu.	9.stu.	10.stu.
Napulj................	13·0	—	17·0	12·0	13.0	13·0	13·0
Palermo	11·0	—	12·0	12·0	13·0	10·0	11·0
Paris	—	—	—	—	—	9·0	—
Petrograd	—	—	4·1	8·8	9·6	5·2	3·0
Prag..................	5·1	—	8·2	5·3	3·2	1·2	— 0·9
Rim	—	—	4·5	4·6	4·7	4·3	7·7
Stockholm	—	—	7·2	—	—	—	—
Trst	8·7	—	8·7	7·7	7·0	8·9	8·7

Uredničtvo i odpravničtvo

„HRVATSKOG SVJETOZORA"

nalazi se na Zrinjskom trgu br. 1008. u drugom katu. Molimo, da se sva pisma, novci i pošiljke onamo odpremaju.

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović.**

Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI
SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 22. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 25. studena 1877. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga I.

STANKO VRAZ,

NJEGOVO DJELOVANJE I NJEGOVO DOBA.

REFLEKSIJE IZ HRVATSKE PROŠLOSTI.

(Izvori: „Vrazova djela i njegova korešpondencija"; „Danica"; Smičiklas: „Život i djela prof. Babukića"; Kukuljević: „29. srpanj"; „Narodne Novine"; Zahar: „O Stanku Vrazu". — U ovoj radnji neima ništa nova, ona je samo pokus sakupit sve viesti za bolje i laglje upoznanje Stanka Vraza i dovoljno uvaženje njegovih zasluga. Čitana je dielom u križevačkoj čitaonici 4. ožujka 1877.)

Za svakoga umnoga čovjeka najveća je dužnost zadubit se u prošlost svoga naroda te iz te prošlosti snovat narodu stalnu i dostojnu budućnost. Poznat samoga sebe jedna je od onih božanstvenih zapovjedi, koju da ljudi vrše, manje bi bilo jada i nevolja, manje robova — manje prokletstva! To spoznanje opredieljuje nam dužnosti prema samomu sebi, prema obitelji, prema obćini, prema narodu, prema državi. Dužnosti ove izviru jedna iz druge i tko proti jednoj grieši, grieši proti svim. Jer gazi li tko u sebi čovječtvo, ono što ga uzvišuje nad niemom i divljom zvjeradi, može li onaj bit dobar otac, dobar obćinar, dobar domoljub, dobar državljan? — A onaj, koj gazi istinu? Koj nepozna pravednosti? — Koj mrzi slobodu? — A onaj koj viče: „Živila naša liepa domovina! radite za nju, radite, — ja na sve pristajem" — a sam ništa neuradi, do možda ako koju čašicu vinca za njezin boljak iztrusi?

Mi smo svi zvani, da težimo za onim što je liepo i dobro i da u narodu svomu uzgojimo čelične značaje, koji će moći u svoje vrieme domovini koristit a s njezinom korišću i svoju dobrobit promaknut. Prema tomu nek radi majka u kući svećenik i činovnik u narodu, učitelj u školi. Prema tomu je i ovaj predmet, — nebi li tamne i svjetle slike iz ne davne prošlosti hrvatskoga naroda u kom ojačale, u kom pobudile — u kom razigrale koristne misli za njegovu budućnost.

Prije nego li se na Vraza samog svratimo, svakako je nuždno, da se i na vrieme pred Stankom Vrazom osvrnemo, da uzmognemo tim bolje shvatit i značaj i važnost njegova vremena i njegova djelovanja.

Uzmemo li listat poviest hrvatskoga naroda, malo ćemo naći epoka koje bi bile tako žalostne i tužne, kao što bijaše druga polovica prošloga i početak XIX. vieka. Hrvatske više nebijaše! — U duboki san pade izmučena zemlja, koja se je vjekove borila proti Avarom, Mongolom i Turkom, koja je kroz duga stoljeća dragocjenu krv lievala za onaj reko bih stari orden: „ante muralem Christianitatis". Žid krišćanstva! Tako je prozvala naime hrvatski narod Evropa, što ju je štitio od azijata. Pa kakva nam korist odatle? — Da nam jedne junake i zatočnike naše pogrdiše imenom izdajicâ, — a druge da nam pomagjariše, da nas još bolje pritisnu i okrnje! . .

Pod konac dakle prošlog vieka — hrvatski narod podpuno pade u san. Mač djedova bijaše zahrdjao u koricah. Javnog narodnog života nebijaše nigdi, domaća nesloga, ta najstalnija hrvatska imovina i tudja lukavost znala je od stare i slavne hrvatske kraljevine stvorit nekoliko nehajnih i neznatnih županijah kraljevine Ugar-

LISTAK.

VESEO MOMAK.

SEOSKA POVIEST.

NORVEŽKI NAPISAO BJÖRNSTJERNE BJÖRNSON.

(Nastavak.)

JEDANAJSTO POGLAVJE.

Bijaše vrieme podnevnog odmora. Ljudi s gorskih dvorova spavahu, sieno bijaše pozubljano u hrpice, a zubače zabodene držkom u zemlju.

U pećini nad kućami bijaše otvor, kojim se idjaše na te velike i travnate gorske livade. U tom otvoru stajaše čovjek te gledaše dolje na polje, ko da koga čeka. Iza njega a medju pećinami bijaše malo jezerce, s koga izviraše potočić. Oko jezerca bijahu na obih strana putevi za marvu. S daleka ga pozdravljahu glasovi i laj pasa, s pećina ču se zvon stoke. Krave se natjerivahu, a psi bježahu za njimi. Mučeć i čudnovato skakajuć jedva se sustaviše u vodi. Nad jezerom zvonila njihova zvonca, kad kretahu glavom. Psi okusiše nešto vode al ostaše na kopnu, djevojke podjoše za njimi te sjedoše na tople i gladke stiene. Tad iznesoše iz torbicah kojekakvo jestivo na vidjelo, izmjeniše si ga i pripoviedahu mnogo dobra o svojih psih, volovih i sukućanih, napokon se svukoše, okupaše s kravami i potjeraše ih na polje. Psi nehtjedoše za njimi u vodu već se lieno skitahu po obali, vatrenih očiju i izpružena jezika. Naokolo u gori neču se ni jedan ptić, ni jedan glas osim ševrljanja djevojaka i zvonova. Cieli kraj bijaše izžežen, sunce razžarivalo je pećine, da su skoro plamtile i sve bijaše od vrućine obnemoglo.

Čovjek, koji je gore na otvoru a u žegi sjedio i čekao, bijaše Eyvind. Bijaše skinuo kabanicu i sjeo uz potočić. Na ravnici, što se prema dvorovom dolje spuštala nevidje još nikoga te bijaše već skoro nemiran, kad iznenada izleti iz jedne kuće velik pas, a za njim djevojka u bielih rukavićih. Ona poskoči preko kamenja uzbrdice, a njega to skoro , taknulo veselo joj podviknut, nu nesmjede. Pozorno gledaše on na kuću, dali tko slučajno neizlazi, da ih vidi, nu ona je već bila umakla za grmlje, gdje je nemogahu vidit, a sad se on nekoliko put od neuztrpljivosti podiže.

Napokon se približa probijajuć grmlje, veruć se uz potočić. Pred njom idjaše pas, kadkad dižuć nos u zrak, kao da njuši, jel sjegurno. Eyvind joj pohrli u susret, pas mrčaše, al ga ona umiri. Kad je Mârita opazila Eyvinda, popostade, sjede na pećinu crvena od žege, umorna. On se uzpe do nje: „Hvala, da dolaziš!"

„Za vrućinu i put! Jesi li dugo čekao?"

„Ne, odkad nas večerom uhode, moramo podne upotriebit. Al u buduće nećemo tajit, već si olakšat; baš sam rad toga htio s tobom govorit".

„Nećemo potajno radit?"

„Znam doduše, da ti otajstveno prija, nu i ono te draži, što treba srčanosti. Danas dolazim, da baš vrlo dugo s tobom govorim, čuj samo".

„Jeli istina, da želiš postat obćinskim gospodarem".

„Da, a imam nade, da to i postanem. Dvojaka mi je u tom namjera, prva, da dobijem stalno mjesto, druga, da nešto uradim, što će moći tvoj djed vidit i prosudit. Baš se zgodno desi, da je većina naših seljaka mladje dobe te svi žele popravaka i pomoći. Novaca imadu. Ja ću dakle početi svoje djelo; ne samo, da ću im popravit staje i vodovode, već ću im držat predavanja i radit, pa ću starog jurišat dobrimi djeli".

ske, a o družtvenom malo se što drugo dade reć, no da su se kmetovi gnjavili, da se dobro jelo i pilo. Gradjanstva nebijaše u ono doba nikakova, jer ono malo obrtnika i nižih rukotvoraca, što bijaše bez svakog prava, tko će to pripoznat stališem? — Plemstva hrvatskog bijaše malo, — bogatije zaziraše od domovine ko vrag od tamjana i sprovadjaše dane sjajno u tudjini, a „šljivari" uživahu kod kuće svoje „pravice". Prosvjeti neima u nas u to vrieme ni traga, jer za neplemića nije bilo tad ni škola ni prava, a plemići srkali su svoju mudrost u Pečuhu, Požunu, Szegedinu, Kečkemetu i drugih magjarskih akademijah. O kakovoj umjetnosti nebijaše ni govora, — jer što je Hrvatska velikih duhova odgojila, — to je već davno ta mučenica dala — i tim se jur davno ponosila cvietna Italija! — Hrvatske književnosti takodjer više nebijaše; zlatno doba dubrovačke knjige ležaše jur u prahu pokopano — i prem bliže onomu vremenu, manje mu poznato, neg danas nama! Nebijaše hrvatske književnosti, — jer nebijaše ni hrvatskog jezika, ni hrvatskih škola, ni hrvatskih sudova. Latinski jezik sjedio je svuda na priestolju — a hrvatski se razgovaraše tek gospodar s kmetom i slugom svojim!

Jedino svećenstvo i u ono je doba faktor na kog se bar s nekakvim zadovoljstvom možemo osvrnut. Jer to je svećenstvo poteklo iz puka, iz naroda hrvatskog — a na čelu mu stoje slavni biskup M. Vrhovac, i čedni Miklоušić Švear, Brezovački!

Medjutim, dok je Hrvatska reć bi odmarala se od svojih stoljetnih napora, zaore iz francezke priestolnice silni akordi davorije Marseljese: „Allons enfants — pour la patrie". Napred junaci — za domovinu, za jednakost, slobodu — bratinstvo! Velika francezka revolucija, kojoj stajahu na čelu najumnije glave naroda, poduze ono veliko djelo, stresti tiranske okove s duha ljudskog, dočepat se slobode, naviestit svim narodom jednakost i bratinstvo, jer stoji pisano u sv. pismu:

„Idite i naučajte sve narode, budeći ih u ime jednakosti, slobode i bratinstva, učeći ih, da sve drže što Vam zapoviedismo — i evo mi smo s Vami u sve dane do svršetka svieta!"

Ove krasne i plemenite misli, za koje su tolike nebrojene žrtve pale, za malo vremena odjeknuše cielom Evropom a nisu mogle ostat bez upliva i na Hrvatsku. Najprije i ponajžešće taknuše se ove nove misli onih hrvatskih sinova, koji su izvan svoje domovine učili na sveučilištih. Pobudjivati narod pjesmom i historičkimi uspomenami na negdašnju slavu i tadanju nemoć, činjaše se svim prvom dužnošću, za kojom ni Hrvati nezaostaše.

Nu prije nego li se upliv novoga duha na Hrvate gdje činom pokaza, zbi se jošt nešto vrlo važna. Napoleon I. veliki car francezki na slavodobitnom svom putu, na kom si pol Evrope pod koljena baci, dodje godine 1809. i u Hrvatsku. On oduze Austriji Hrvatsku do Save, Dalmaciju, Istru, Kranjsku i Korušku pa tu skupinu zemalja nazva „Kraljevinom Ilirijom", a sried te nove Ilirije u Ljubljani podiže 1810. sveučilište. To je osobito Slovence uzradovalo, pak mu je njihov tadanji najznamenitiji pjesnik Val. Vodnik izpjevao pjesmu: „Ilirija oživljena!" U tom je nazivu nazirao silni taj imperator pravo ime stanovnikah tih zemalja. Ovim historičkim činom prvi put u novom vieku stupa opet na pozorište ime, koje je skoro podpunih 20 viekova zakopano ležalo u grobu, što mu ga nekoč silni Rimljani izkopaše.

Tu je početak novovjeke Ilirije, tu ona magična sila, koja je kašnje u Hrvatskoj stvorila čudesa koja je pokrenula naš narod na novi život: Napoleon je dakle stvorio Ilirizam na novo; — a tim je svakako i po nas postao vrlo važan. Današnju Hrvatsku, Dalmaciju, Slavoniju, Bosnu, Srbiju, Hercegovinu i Albaniju zvali su Grci i Rimljani „Ilirikom" — a stanovnike Iliri. To je bio prastari narod, — al mi danas neznamo, ni komu su plemenu pripadali, ni kojim su jezikom govorili. Oni su sačinjavali snažnu državu a najpoznatija osoba od njih nam je kraljica Teuta, koju je Dr. Demeter dramatizirao. Godine 167. pr. I. posta Ilirik rimskom provincijom te izčezava u historiji.

Ime ilirsko bijaše dakle bar nekako historijom opravdano — a bilo je u njem mjesta svim današnjim južnoslovinskim plemenom, koja su se već bila tako medjusobom u nazivanju razkrstila, da nije mnogo falilo, a da su rodjeni i čisti Hrvati htjeli bit kako koj samo: Primorci, Zagorci, Posavci i Podravci. Ovo ciepanje jednoga naroda na kakovih 20 pokrajinskih imena gorko osjećamo i danas!

Silni ovi dogodjaji kako već rekoh na mlade Hrvate u tudjini osobito djelovahu.

Tako god. 1813. nalazimo već u Beču slavensko družtvo, nekakvog predteču današnjeg Velebita, a biskup zagrebački, dični Vrhovac, nada se od toga družtva preporodu hrvatskog jezika i knjige. U tom družtvu bijahu B. Kopitar, Gj. Šporer, A. Mihanović, Dim. Davidović i Frušić.

Gjuro Šporer rodom Karlovčan, naumi već godine 1814. izdavat hrvatske novine i dobi za to dozvolu, al nije mogao dosta naći predbrojnika, prem mu ih je neki Brlić iz Slavonije poslao 200. Duh narodni nebijaše još tada prodro u sve slojeve naroda, pa je tako i ta plemenita misao ostala još neizvedena — još nebijaše vrieme!

Nu dok je kod nas u Hrvatskoj postojalo žalostno ovo stanje driemeža i nemara, u Ugarskoj zbiva se protivno. Tamo napredova sve više i više ideja magjariza-

---

„To je vrlo odvažno, Eyvinde, dalje!"

„Drugo se nas tiče. Ti nesmiješ odputovat!"

„Al ako to moj djed zapovjedi?"

„Ti ni nesmiješ ništa zatajit, što se nas tiče".

„Nu ako me stane korit?"

„Postić ćemo više i bolje se obranit, uzradimo li otvoreno. Ljudi nek nas uvjek vide, i nek o tom govore, da se ljubimo; oni će tad želit, da nam bude dobro i nagradjena naša uztrajnost. Ti moraš ostat. Oni, koji se razstanu, imadu se bojat, da se medju nje utura ludo govorkanje. Prve godine nevjeruje mu se, nu druge godine počimlje se dvojit. Mi ćemo se dva put na nedjelju sastat i sve zlo, što bi se zbilo, izsmijat. Kod plesa valja, da budemo srčani i veseli, dočim će nas naši protivnici ocrnjivat. Mi ćemo se sastat u crkvi te se pozdravit, tako, da će svi, koji nas vide, želit, da smo sto milja jedno od drugog. Načini li tko posprdnu pjesmu na nas, to ćemo i mi pokušat koju načinit za odgovor; sdruženimi silami dade se sve postignut. Nitko nam nemože nahudit, budemo li složni te pokažemo, da jesmo složni. Sva nesreća ljubavi svaljuje se samo na strašljive, na slabe, ili na bolestne ili na račundjije, koji čekaju zgodnu priliku, ili na lukavce, koji se sami napokon u svoju mriežu uhvate, ili požudnike, koji se neciene toliko, da bi mogli zaboravit stališ i razliku, oni se sgure, dopisuju, drkću pri svakoj rieči, pa tad drže taj strah, taj vječni nemir, to vrijenje krvi za ljubav, ćute se nesretnimi te se tale poput šećera. Ne, ljube li se pravo, istinito i srdačno, tad se neboje, tad se smiju, tad otvoreno stupaju na crkvena vrata. Čitao sam o tom u knjigah, a i vidjevao to; nije ono prava ljubav, koja ide stranputicom. Ona mora potajno početi, jer počimlje sramežljivošću, nu živit mora javno, jer živi u radosti. Biva ko s lišćem u proljeće; ono, što ima porasti, nemože se sakrit, a svakako vidiš, da sve, što je suho na drvu odpada, kad pupoljci stanu pupit. Onaj, komu je srdce napunila ljubav, pušta ono, što mu je prije svojinom bilo, mrtvom svojinom, krv mu vrije — pa to da se krije? Ne, dušice, nek se i drugi razvesele, kad nas vesele zagledaju. Dvoje ljubeznika, koji vjerno uztraju, dobročinstvom su puku, jer mu podaju pjesmu, što ju njegova djetca na pamet nauče, da posrame bezvjerne roditelje!"

Ona ga zadivljena poslušala. To on vidje i htjede obvit rukami njezin vrat, nu lukavo se ona izvinula i spustila niz pećinu.

On osta sjedeć; ona se pako opet vrati i nasloniv ruke na njegova koljena, osta stojeć te govoraše š njim te ga gledaše.

„Čuj, Eyvinde, uzhtije li moj djed, da putujem, što da tad učinim?"

„Tad ćeš mu kazat da nećeš".

„Al dragi, mogu li to?"

„Ta on te nemože odnest na kola".

„Ako i to ne, on me ipak može na razne druge načine prisilit".

„Nevjerujem toga; ti si mu dužna pokornost, dok neprekorači u grieh; nu ti imaš pravo činom mu dokazat, kako ti je težko ovaj put biti poslušnom. Ja mislim, da će se predomislit, kad će vidit, kako ti je do zbilje. On još sad s mnogimi misli, da je sve djetinjarija. Pokaži mu, da je više".

„Vjeruj mi, on nepopušta tako lahko; on me tako strogo pazi".

„Pa si ipak ovamo došla?"

„Jer si ti želio".

„A ti ne?"

„Vrieme bijaše tako liepo".

„Pa si se ipak tužila na vrućinu".

U isti čas vidješe oboje Māritina djeda izać

cije nemagjarskih narodnostih. Magjari potlačiv i okrnjiv sva prava, što su ih nebrojeni kraljevi Hrvatskoj kraljevini kao njihovoj saveznici zajamčili, poče nam od god. 1825. počam i svoj jezik narivat. Prem se je tada u svoj Hrvatskoj kao i u Ugarskoj uredovalo latinski, — ovaj rat bijaše naperen ne samo proti tomu jeziku već kao da je Magjare vodila neka tajna slutnja, nebi li duh vremena mogao uzpirit u nemagjarskih narodnostih želju za materinskim jezikom, — a onda bi bilo za njihove plemenite namjere prekasno! Dakle rat bijaše naperen i proti samoj mogućnosti narodnoga osvješćenja. — Latinskog jezika namjestnikom imadjaše svuda bit jezik magjarski. — I zbilja jezik magjarski bi pomalo zaveden u škole. Da čujemo što nam pripovieda jedan očevidac onoga vremena:

„Magjarom nebijahu po ćudi tako zvana municipalna prava naša. Isto i onako poslje tolikih krvavih ratova suženo zemljište hrvatske kraljevine stadoše oni neprestano napadati, želeći osim Rieke i hrvatskoga primorja spojit takodjer Slavoniju sa svojom tako zvanom materom zemljom Ugarskom. Za izvedenje njihovih nasilnih namjera služiše im za sredstvo stranom izkvarena, u tudjem duhu odgojena aristokracija slavonska i hrvatska, stranom viši dostojanstvenici magjarski, koji obnašahu sve skoro višje časti gradjanske i crkvene u Hrvatskoj i Slavoniji, imajući najveći upliv na niže plemstvo, na gradjanstvo i na prosti puk ili tadašnje kmetstvo“.

Proti ovoj ogromnoj sili imao se narod hrvatski braniti i boriti, ali taj narod ležaše još tad u dubokom snu!

U tom žalostnom stanju hrvatskoga naroda podigoše ponajprije god. 1832. dva odvažna muža svoj rodoljubni glas, da probude mrtvoga Lazara na novi život. Jedan bijaše J. Derkos, mladi demokrat — drugi Janko grof Drašković visok aristokrat. Derkos progovori inteligenciji elegijom „Genius patriae super dormientibus suis filiis“. (Duh domovine svojim spavajućim sinovom.) Slavni i nezaboravni starac pako, grof J. Drašković, progovori u tiskanom pismu „Sollen wir Magjaren werden?“ hrvatskim poslanikom na zajedničkom saboru, kako imadu štitit prava kraljevine Hrvatske, nastojat, da se u javne službe uvede hrvatski jezik i čuvat cjelokupnost domovine.

Draškovićeve rieči djelovahu silno i po malo se stadoše sakupljat svjestniji muževi naroda na obranu hrvatskih prava. Na čelo pako cielomu ovomu duševnomu pokretu stavi se Dr. Ljudevit Gaj, čovjek riedka duha i plemenitih mislih, kojemu bijaše sudjeno, da postane preporoditeljem hrvatskog naroda u novom vieku. Gaj bijaše rodom iz Krapine a nauke svrši u Gradcu, Leipzigu i Pešti. U Pešti se upozna s tadanjim velikim slovačkim domoljubom i pjesnikom Kollárom, koji u njemu potaknuo sve liepe misli o narodu i narodnosti i o Slavenstvu. Tu Gaj poče snovati, kako bi svoj hrvatski narod na novi život probudio i upozna, da se to može samo živim slovom i knjigom. On naumi izdavat hrvatske novine — a pošto neimadjasmo tada nikakva pravopisa, on po českom sastavi današnji hrvatski pravopis. Taj prividno neznatni a. b. c. tako je veliko djelo, da ga mi, koji danas tako lahko pišemo, ni nemožemo dosta ocjeniti. U ono doba pisao je svaki po volji, kako je znao i mogao, a da uz takovo nejedinstvo nemogaše biti govora o kakovoj knjizi, to će svatko uviditi.

Gaj stvoriv pravopis, posta uzkrisiteljem naroda svoga i steče neumrlu slavu.

(Nastavak sliedi).

CHILLONSKI SUŽANJ.

Od tisuća tourista, koji svakoga ljeta posjećuju Genevu, nesjeća ih se za cielo većina ničesa drugoga, do li polukruga sjajnih hotela, pensiona i kavana na smijućem se jezeru, kojim teče modro i strjelimice Rhona, zaslonjena na jednoj strani šumovitom Jurom, na drugoj strani drugimi vrsi Saléna i Boirona, iza kojih u daljini blješti Montblanc. Nu tko dulje ovdje proboravi, taj je u sbilju prodro dalje od živahne obale, vijugajućimi se ulicami u nutarnjost sredovječnoga grada. Koli živahne uspomene probude se o knezovih — biskupih i njihovih sukobih sa demokratičkim gradjanstvom. Ovdje vodi Rue de l' Enfer kroz Rue du Purgatoire, u Rue de Paradis. U Rue de Chanoines stanovao je Calvin, pošto su kanonici pobjegli iz grada. Sve ove ceste vode do protestantskoga vatikana, do odviš jednostavnoga sv. Petra.

Geneva može biti ponosita na svoju povjest, košto nijedan drugi grad u Evropi. U naše vrieme, u kojem neimamo više pravoga pojma o značenju grada kao samostalne države, poučno je promatrati tolike borbe gradjana za slobodu sad proti biskupu ili papi, sad proti savojskomu vojvodi ili proti francezkim provalam.

Čudnovato je, da muž, koji je u tih tmurnih odnošajih veliku ulogu igrao, imade samo slučaju zahvaliti, da jošte živi u uspomeni potomstva. Bismo li mi što znali o bitisanju Ronivarda, da nije Byron neko daždovito poslie podne posjetio tamnicu, u kojoj je ginuo Bonivard kroz četiri godine po nalogu savojskoga vojvode? Nu i ako ga tim doduše liepim putem upoznasmo, to je isti ipak lažan.

U istinu neimademo pred nama nikakova mučenika protestantizma, kao što će se viditi iz sliedeće crtice, već muža, koji nepripadaše nijednoj religioznoj stranci

---

iz kuće i zvonit zvoncem, da se probude ljudi iz podnevnog svog sna. I pojaviše se sa svih strana; polusneni stupahu u staje i uzimahu zubače, raztresu se poljem i počeše radit. Samo djed idjaše iz jednog stanja u drugo, napokon gore na najviši sjenik, da se razgleda. Jedan dječak priskoči k njemu, valjda ga je zvao. Dječak pobrza stranom, gdje ležaše Pladsen. Medjuto prodje opet djed dvorom, kadkad glednu gore na pećinu i valjda neslućaše, da bi one crne točke na vršku mogle bit Eyvindom i Māritom. Nu sad posta skoro Māritin pas izdajnikom. Opazi naime u dvoru strana, crna konja i misleć, da je u službi, poče oštro lajati. Oni mu zapoviediše, da šuti, al se on nehtjede stišat. Djed stajaše doli i gledaše gore. Al nasta još gore. Psi žetelica začuše tudji glas i počeše zavijat i bježat prema njemu. Kad vidješe, da je velik pas, sjediniše se svi malići, da ga napanu. Mārita se tako poplaši, da odtrča, nerekav ni s bogom. Eyvind se baci medju pse, udaraše lievo i desno. Nu oni se povukoše samo na stranu, dok dodjoše do visoke obale jezera. Tu se istom razidjoše izgrizeni i pokunjeni. Eyvind podje putem u šumu, dok dodje u dolinu, nu Mārita sasta djeda, koga je pas upozorio.

„Odkale ti?“

„Iz šume“.

„Što si ondje radila?“

„Brala jagode“.

„To nije istina“.

„Nit nije!“

„Pa što si radila?“

„Govorah s nekim“.

„Zar s Eyvindom?“

„Da!“

„Mārito, sutra ćeš putovat!“

„Ne!“

„Ti ćeš putovat!“

„Ti me nemožeš na kola odnieti!“

„Ne, nemogu li?“

„Ne, jer to ti nećeš!“

„Ja neću? Čuj, Mārito, velim ti za šalu samo, da ću tvom ljubovniku probit rebra.

„To nesmiješ!“

„Nesmijem? Veliš li, da nesmijem? Tko će mi što učinit za to?“

„Učitelj!“

„U — u — učitelj? Zar se on zanj brini?“

„Da, on je na gospodarskoj školi zanj plaćao“.

„Učitelj“.

„Da učitelj“.

„Čuj, Mārito, neću ništa da čujem o tih ludorijah, ti moraš odavle. Pribavljaš mi samo brige i nevolje. Ja sam star čovjek, želim te dobro obskrbit; neću te metat rad toga na zle jezike; ta želim samo tvoje dobro, ti bi mi morala bit zahvalna. Ja ću skoro umrieti, ti ćeš ostat sama. Kako bi se bilo godilo tvojoj majci, da nije bilo mene? Čuj dakle, Mārito bud pametna, učini, kako ti velim; ta ja ću samo tvoje dobro!“

„Ne to ti nećeš!“

„Ne, što ću dakle?“

„Da se radi po tvojoj volji, za moju nepitaš“.

„Imaš li i ti volju mali stvore? Znaš li ti, što je za tebe najbolje? Ti budalice! Šibja ćeš dobit kako si duga i široka. Čuj sad Mārito; govorimo pametno, jer ti nisi bedasta, već si samo pomiešana. Čuj me, ja sam star i izkusan čovjek, govorimo pametno. Ti baš nisi tako imućna djevojka, kako ljudi govore; prpošna ptica, koja neima ništa, može naskoro i s tim odletit, što ja imadem, tvoj otac dovoljno je već zagrabio. Brinimo se za sebe na tom svietu, jer što drugog nije ni vrie-

te kojemu je na prvom mjestu bila njegova vlastita osoba.

Franjo Bonivard rodi se oko godine 1497. u Seysselu, koji je tada spadao u područje Geneve. Pod konac petnajstoga vieka obilovala Geneva svimi probitci i pogibeljmi, koje doprinaša položaj malene i moćnimi susjedi okružene državice. Već od vajkada pripoznavahu carevi neodvisnost Geneve pod biskupom-izbornikom, nu pape nastojahu neprestano, pribaviti si pravo, da imenuju biskupe, a ovi, da zadobe nad pučanstvom neograničenu moć. Nu najgorim neprijateljem republike bio je savojski vojvoda. Već sa položaja morala je Geneva pasti u nemilost vojvode, s jedne strane cesta vodeća u Savoju, s druge strane cesta u Burgundiju i Waadtlandiju, neobziruć se na to, da je susjedstvo turbulentne demokracije uvjek nemilo svakomu samovladaocu. I podje za rukom vojvodi, tako rekuć jednom nogom stupiti u slobodnu državu, pošto je sudbeni stol ondje ustrojio i installovao jednoga vidoume-a (vice dominum) na otoku Rhone. Nu pràvo gradjana, da si biraju svoje biskupe, bilo je ključem i glavnom točkom njihove moći i snage. Napokon ipak uspije vojvodi, da jim je pomoćju pape isto pravo oduzeo. Znao je upriličiti, da jedan od njegovih rodjaka, nezakoniti sin nekoga prepošta, postane biskupom. Nesretni genevski gradjani nalažahu se sada ko izmedju dvijuh vatra, nu duh slobode bijaše odveć silan, a da bi mogao biti toli lahko skršen. Rodoljubiva mladež skupi se pod imenom „Enfans de la Ville", da duh nepokornosti (nepodredjenosti) živim uzdrži, i da što više neprilika pripravi službenikom vojvodinim, no na takav način, kojim se nebi pružio povod, da bi jih uzmogli kazniti.

U toj grozećoj se družtvenoj skupini bio je takodjer Franjo Bonivard. Svakako mu je na čast, da ga nalazimo na strani puka, a ne na strani biskupa. Ujak bio mu priorom u velikom samostanu sv. Viktora, te položi službu nekoliko vremena prije svoje smrti, da ista predje na njegova trinajstgodišnjega nećaka. Izim priorije sv. Viktora imadjaše Bonivard jošte kanoničku stolicu kod sv. Petra, ako i nebi bijaše nikada zaredjen. Da bi bio posvećen, čemu se pako navjek protivio, imao bi i glas u kaptolu. Svoj položaj smatraše on kao jedno od onih dobročinstva, koja su u tadanje vrieme bila toli običajna. Kao prior bijaše po činu umah za biskupom, te njegova svjetovna i duhovna vlastitost učini ga znatnom osobnosti, ali je ipak škodilo njegovoj časti, što je držao s pukom. Godine 1519. dodje savojski vojvoda u Genevu, te radijaše o tom, u savezu s biskupom, da opeta red uzpostavi, pošto je dao pristaše pučke stranke uloviti, mučiti, glave im sjeći i vješati, „en sorte que c' était une pitié". Ali ni glava Bonivarda nije stajala čvrsto, ipak podje mu za rukom pobjeći zaodjevenu redovničkom manlijom. Naravski time je izgubio svoje mjesto kao prior. Dakako, da ga papa na njegovu molbu uzpostavi na prijašnje mjesto iza nekoliko godina; nu pošto mu vojvoda dohodke priorije zaplienjivao — naime zemljišta samostanska nalažahu se većinom na savojskom tlu — to nije mnogo veselja i radosti uživao uz svoja svjetovna načela. Čini se, da je u to vrieme bio u velikoj novčanoj oskudici, kada je živio od malene svotice, koju mu davaše republika.

Godine 1530. prinuka Bonivard savojskoga vojvodu, da mu podjeli provodno pismo u Seyssel, da posjeti staru si majku. Za njegove odsutnosti ocrnilo ga pred pukom, da u savezu s vojvodom snuje ob izdaji grada, te to se u toliko vjerovalo, da se je bojao povratiti i tako ostane pô godine i preko onoga vremena što mu je dozvoljavalo provodno pismo. Moljaše za produlenje slobodnoga provoda, nu ovaj mu se dosudi na tako dvoličan način, da se povrati kući i na njegovom putu, od Seyssela po svoj prilici u Freiburg, padne u zasjedu vojvodinih plaćenika, koji ga kao sužnja dovedu u Chillon.

Ondje ostane sada šest godina. U autobiografiji, koju je u kasnoj starosti pisao, spominje ovu epizodu, koju je Byron toli sjajno oveličao, samo kao prigodu svoga života, punu sgoda i nesgoda. Obih prvih godina njegova zatvora čini se, da se s njim veoma obzirno postupalo i skoro, da je jednako živio sa zapovjednikom kastela. Ali god. 1532. posjeti vojvoda Chillon, te ga dade zatvoriti u onu podzemnu tamnicu, u kojoj sunčani traci vrlo štedljivo svjete, da se sgraža jošte danas mimogredni posjetnik nad groznim mjestom. Nikakav mučenik protestantizma, kao žrtva okolnostij, dapače i slučaja, ginuo je ovdje Bonivard čitavih četir godina. Svakako bijaše njegova zasluga, što nije držao s vojvodom proti republici, nu pitanje stoji uvjek, da li se je to dogodilo sa idealnoga gledišta, ili možda je on izčekivao pobjedu republike, te samo posjedovao dovoljno značaja, da stvar, za koju se je zauzeo, nepusti na cjedilu, pošto ju nesreća zahvatila.

Konačno na 29. dan ožujka godine 1536. uzmu na juriš kasteo Chillon zajedno i Bernjani i Genevežani. Po riečih genevskoga registra: „Nos gens y ont trouvé Messire F. Bonivard et autres pris sur la foi des gentils, et le peuple s' est bien réjoui de leur liberation". Braća Bonivardova, koja trpiše s njim u pjesmotvoru, samo su izmišljene osobe. Bonivarda u slavlju odvelo natrag u Genevu, sama Geneva postala sasvim drugačijom, nego li prije sedam godina, kada ju je pred reformacijom ostavio. Nije bilo više biskupa, kanonikâ, svećenikâ ni redovnikâ; ode i voj-

---

dan. Učitelju lahko je govorit, on imade sam imetka, tako i župnik, tad to nije težko. Nu mi, kojim valja radit za svagdanji kruh, s nami je što drugo. Ja sam star, znadem mnogo, vidio sam mnogo. Gledaj dragice to ti je štogod, o čem se dade govorit, al neprudi ništa to je za fine ljude, a mi seljaci tražimo što drugog, prije sveg što za jesti, tad božju rieč. Al je vrlo ludo s ljubavlju počet a s jelom dočet. Što mi odvraćaš, Mārito?

„Neznam".
„Neznaš?"
„Da neznam".
„Dakle?"
„Zar da kažem?"
„Da, dakako".
„Ja vrlo cienim ljubav".

On stajaše časak kao snebiven, sjećaše se mnogih sličnih razgovora, strese glavom, okrenu se i ode.

Ljutit psovaše sluge i služkinje, odtjera velikog psa i prestraši silno malo neko pile, što je bilo na njivu zabludilo; — nu Mārītu pusti na miru.

Te večeri bijaše Mārita vrlo vesela. Kad je pošla u svoju sobicu, da legne, otvori prozor, gledaše dugo na kraj i pjevaše. Od Eyvinda je dobila malu knjižicu s pjesmami; medju njimi bijaše jedna, koju pjevaše:

„Zviezdom bud mojom,
Ja ću bit tvojom
Kroz žića sveg naše dane:
Lete jer lieta,
Cvieće odcvjeta,
Ljubav neznade za rane!

Pogled je mio,
Sam glas raj cio,
U duši koj viekom žije;
Tim se uznosim,
Tim se ponosim,
Srdce mi sretno tim bije.

Oj tralalalo!
Sad jest l'čuo,
Mlad momče sa gorske strane?
Mir svud se stere,
Noćca se vere,
Vrieme je, da me nestane.

Možda li klekoh?
Cjelov li rekoh?
Ne — ti se prevari slavno!
Mjesec se smije,
To za te nije,
Ljubit odrekoh se davno!

Lahko sad noći!
Sa mnom će poći
Oko ti modro i milo.
Ljubav se snuje,
Šapat se čuje,
Prem se neuzdam, ti vilo!

Prozor zatvori,
Noć već poskori,
Ma se i pjesme tud ore,
Što pitaš više,
Dal' srdce diše?
Dusi zar da ti govore?"

(Konac sliedi).

vodin vidoume, al isto tako nestalo i beneficija, od kojih je Bonivard liepi dio uživao. Sada niti je bilo više kakovoga priora kod sv. Viktora, niti je kakovoga kanonika svetopetarskoga i on moradijaše živjeti, kako je živjeti uzmogao. Vieće genevsko nije zaboravilo njegovih zasluga po republiku, nu ista bijaše siromašna; trebala je nuždno ono malo novca, što ga imadjaše, za obranbene svrhe. Bonivard nemogaše od grada ništa drugo dobiti do gradjanskoga prava, male kućarice, u kojoj je stanovao i sasvim malene rente. Pošto nije mogao tim živjeti potuži se za neko vrieme kod Bernjana poradi postupka njihovih saveznika, te na posredovanje njihovo doznači mu vieće godišnju rentu od 140 écus d'or, ko što i 800 takovih žućaka, da mu se namire dugovi.

Ipak morao je pronaći Kalvinovu Genevu sasvim različitom od one prijašnjih dneva. Vieće nadziralo strogo privatni život svojih gradjana. Još nije protekla ni ciela godina poslie njagova povratka, te je već u siečnju godine 1537. bio pozvan Bonivard poradi neurednoga života pred vieće te bio prinužden u svom kućanstvu vrlo znatne promjene učiniti. Češće je pozivan na opomene pred vieće, često ukoren, kod prilike i exkommunikovan. Kada je u visokoj starosti bio uzeo jošte u svoju kuću neku bivšu opaticu, te joj obećao, da će ju uzeti za ženu, odsudilo ga vieće, da svake nedjelje i sriede polazi crkvu. Vieće mnielo in puncto polaženjâ crkve nepopravljivoga Bonivarda tim najviše kazniti. To jest ujedno markantna crta u tadanjem životu, da se morao već stari muž pokoriti takovomu nalogu.

Doduše nezaredjen za svećenika, moradijaše se Bonivard naravski kao prior samostana sv. Viktora uzdržati od coelibata, nu on se kašnje odštetio time, što se je od godine svog oslobodjenja, pak do smrti (1570.), dakle u 24 godine ništa manje, nego četiri puta oženio. Četvrtom ženom bijaše mu Katarina de Caurtavone, gori spomenuta ex-opatica, te njena kasnija sudba podaje strahovit primjer stroge discipline za vrieme republike. Iza njene udaje za Bonivarda bila je obtužena s griešne sveze sa svrzimantijom; obojica bijahu odsudjena, njemu odsjekoše glavu, Katarinu pako, uživ ju u vreću, — baciše medju hladne valove Rhone!

W. A.

NARODNO KAZALIŠTE

U ZAGREBU.

XII.

Ovaj tjedan pripada odlučno gostovom i novitetom. Naša cienjena zemljakinja, gospodična Irma Terputec-Terée, pjevala je u subotu 17. i u nedjelju 18. studena Gildu u Rigolettu s vrlo liepim uspjehom. Pošto smo o predstavi Rigoletta jur u svoje vrieme govorili, nemožemo ovaj put ništa nova dodati, jer izim Gilde bijaše još gosp. Kompit kao vojvoda i gosp. Kolin kao Monterone nov. Da budemo pravedni, reći ćemo, da nije g. Kompit ovaj put kvario uspjeha drugim. Gdčna Teréova osobito je liepo odpjevala dvopjev s otcem u drugom činu i dvopjev u trećem činu. Uspjeh bi bio još veći, da nije bila nešto promuknula. Vrlo dobar bijaše gosp. Nolli, a i gosp. Kolin nas je zadovoljio.

Utorkom 20. o. m. pjevale su se na korist vrle naše pjevačice gdje. Matilde Lesićke dvie operete i to Zajčeve: „Mjesečnica“ i „U Meku“. Kad se je prije nekog vremena Zagrebom pronio glas, da će se na našem pozorištu opet predstavit operete, tad se je u nekom dielu novinstva podigao vrlo oštar glas proti tomu, jer da zemlja neće žrtvovat godišnjih 32.000 for. za to, da se u mjesto umjetnosti njeguju harlekinade. Kad bi se zbilja u tom pitanju samo o tom radilo, mi bi se za stalno pridružili toj opoziciji. Nu mi znademo pozitivno, da upravi narodnog kazališta nije ni iz daleka na umu uvesti u narodno kazalište nepristojnosti i harlekinade, već da se ona mora obazirati na velik dio obćinstva, koje želi, da mu se prikažu i stvari zabavne lagljeg genra. Jer danas — nekoristi to ništa poricati, — danas neide nitko u kazalište, da steče tu nauku za budući svoj život, il da se uznese ideali, već za to, da se zabavi. Uprava se mora i na to obazirat, da nebude deficit rasao, koj je ove godine dosta znatan. Kad bi se samo uz klasične predstave, opere i drame dao taj deficit odstranit, sjegurno se nebi uprava trebala na zločesti ukus obćinstva obazirat. A još preostaje i to pitanje, dali je moguć klasičan repertoir uz sadanje sile opere i drame? Napokon se mora uprava držat i naloga visoke vlade, kojim se preporuča, „da bez obzira na budi kakove god prigovore ma s koje god strane“ nastoji davat takove komade, koji će povisit dohodak kazalištnoj blagajni. Iz toga se vidi, da se vlada s kritikom, a kritika s velikim dielom obćinstva nalazi u velikoj oprieci. Tko se bori proti izrazitoj želji većine obćinstva za volju umišljena dostojanstva, taj škodi i upropašćuje hrvatsko kazalište, jer mu otimlje podporu i materijalnu i moralnu. Tko uvlači u svoju razsudu osobnosti te ih pogrdjuje taj najmanje koristi stvari. Opereta se pjeva na českom narodnom kazalištu, pjeva se u Pešti, a pjeva se i u Beču, pak nije na uštrb muzikalnog — glasa tih gradova, ako bi se dakle u Zagrebu kadkad mogla pjevat, mislimo, da bi nam kazalište baš tako dobro zadržalo svoj umjetnički renomé, kao danas. Dakako, da

---

SIMON VERDE.

NOVELA

FERNANA CABALLERA.

SA ŠPANJOLSKOGA PREVEO GJ. P.

(Nastavak.)

— Ma, čovječe božji, i to bi liepo bilo, da mi nevjeruješ! Zar ja izgledam kao kakova izdajica? Da mi nije na umu, da ti je strah pomutio umlje, bogme nebismo dugo prijateljevali. Tako mi lagarske majke božje! vidi se, da neznaš Simona Verda. Hajdmo! Samo ti za mnom, a crne misli ostavi van kuće moje, u kojoj nije mjesta za njih.

Simon udje u svoju kuću i poslie nekoliko trenutaka dodje i stranac.

— Što će to reći? pomisli u sebi Julian; ja bih rekao, da je to sin krmanoša od Porsune. Malo se promisli, onda dodade:

— Agneda je jošt vrlo mlada, da misle na njezinu udadbu.

— Ovoga čovjeka neznam; nije čist posao, pomisli alcade.

Simon odvede svojega gosta u kolibu, koju mu je ugotovio, i odmah zatim vrati se sa kruhom, jednom kobasicom, narančami i krčagom vode.

— Sada, reče mu, tu ćeš ostati i da se nisi maknuo, pa nemoj reći, da su to tvoja usta. Možeš sada počinuti, ja bih rekao, da ti to treba, pak spavaj kao sveti Ivan tri puna dana.

— Ja se nadam, da ću ti jedanput moći vratiti ovu uslugu, uzrazi stranac; pa dok samo mi pobiedimo, kao što bi tako i bilo u planini, samo da ih je dosta bilo, kao ja što sam. . . .

— Ostavi se razmetanja, upade Simon Verde svomu gostu u rieč; netreba, kume, meni tvoje vraćanje; ja samo hoću da sam ti u nevolji u pomoći, a poslie . . . sbogom! Ja sam siromah čovjek, ali cieloga vieka svoga nisam ništa učinio radi sebičnosti.

— Ti si siromah? zapita stranac; a ja sam mislio, da si ti u dobru stanju i da imaš dosta škuda.

— E, brajko, to si se ti prevario; ja imam samo ovo malo vrta; imao sam njivu jednu, sve sam okolo nje radio, a juče me vrag natenta, da ju prodam. Pazario sam s alcadom, koji je prava krvopija, pak mi je dao tričave tri tisuće reala, i to je sve, što imam. Tu sam baš ludo uradio. Ali tako me svaki vrag vara; nekako sam takov od postanka i takov ću ostati do motike. Što čovjek sobom ima u kolievci, to će ponieti i u grob. Ali ja neću, da se jedim. Onaj je bogat, koji ništa nežudi, pak ako neimam novaca, imam mater, koja vriedi koliko Peru, i kćer, koja vriedi jednu carevinu.

Dokle se oni tako razgovaraju, Agneda, ljubopitna, kao svaka djevojka, došla je na prstih do kokošinjaka, pak je onda kroz pukotinu jednu, da bi vidjela tudjina, onda bojeći se, da joj otac neizidje, vrati se kući kao što je i došla.

Uput drieknu udivljena i ustravljena, kada vidje, da netko izadje iza jedne naranče.

— Muči, Agnedo, ja sam, reče joj polahko poznat glas.

— Isuse, Juliane! kako si me poplašio reče Agneda; a što ćeš ti tu?

— Došao sam po karanfil.

— Bolje je njemu za mojom kosom, nego u tvojoj ruci.

— Ono je tako, ako češ da se njim kitiš. Ali kako ćemo da ga ucienimo? No prije svega, gdje si ti bila?

— Kada te nitko nepita, što se plećeš?

— Gdje si bila, kad si znala, da sam ja tu?

bi, ako se mogu davat našimi silami operete, izbor morao biti oprezniji.

Predstava „Mjesečnice“, graciozne operete Zajčeve bila je dosta dobra, a iztaknula se osobito gospodja koristnica kao momak Inocent i gospodja Grbićka kao Lizeta. Gdja Vormastinka kao stara Markiza i gospodin Anton kao sluga Dominik riešili su takodjer povoljno svoje uloge. Gdja Lesićka odlikovana je pljeskom i liepim viencem.

„U Meku“ je nešto trivialnija stvar te nas je manje zadovoljila. G. Anton kao Lulu izazvao je pravu buru od smieha.

Iskreno ćemo kazat, da nismo bili posve zadovoljni s uspjehom; nu tomu je više razloga, prvo što su one stvari starije i poznatije, drugo jer su nam sile danas opereti prilično odvikle i treće, jer je čitava predstava tekla u strahu rad naslućivanih sablaznih. Te su se sablazni i zbilja dogodile. Neka gospoda mislila su naime, da će tim najbolje dokazat svoj dobar ukus, ako izfućkaju pjevače. Pokus je prilično nesretno izpao, jer ga je občinstvo odbilo. Dali je za ljude, koji toli estetično misle, dostojno fućkat u kazalištu?

Gospodična Filipina Edelsbergova, primadona asoluta Milanezkog kazališta „La Scala“ pjevala je 21. i 22. t. mj. na našem pozorištu četiri komada i to ariju iz „Favorite“ od Donizettia, Bolero od Graziania i dvie manje ariete. Medju tim prikazivahu se po prvi put dvie nove vesele igre u 1. činu „Moj alter ego“ od M. Bukovića i „Liepo li ga zaludiše“ od Ferde Müllera.

Gdčna Edelsbergova bez dvojbe je jedna od najboljih pjevačica, koje su ikad u Zagrebu pjevale, a obseg njezina glasa upravo je kolosalan, krasota mu čarobna. Občinstvo je vrlo zahvalno upravi, što je sklonula gospodičnu pjevat, a nju je vrlo odlikovalo.

Bukovićev komad vješto je napisan te izdaje pozorištnog teknika. Müllerova pošalica manje je uspjela, jer je već temeljna misao komada osnovana na nevjerojatnosti i nenaravnosti. O jednom i drugom govorit ćemo u budućem broju.

RAZGLED PO SVIETU.

I. HRVATSKA.

— Sve viesti, koje su se pronosile o tom, da će Magjari dopustit neke promjene u zakonskoj osnovi o krajiškoj željeznici, bijahu puke izmišljotine, kojim je samo onaj mogo povjerovat, koj nezna, kolikom željeznom dosljednošću i bezobzirnosti to naši prijatelji izvode svoje namjere i osnove. U ministarskom vieću od 20. t. mj. odlučena je pravna narav krajiškog fonda u smislu državе, t. j. što je prije bilo krajiško, sad je državno. Drugi dan, 21. studena, došla je zakonska osnova na dnevni red u zastupničkoj kući, a ova ju sa svimi proti hrvatskim glasovom primila. Pet sto proti trideset i dva! To nije težko. U specialnoj debati donio je gospodin Tombor dva izpravka, al su i ta odbijena. — Ovakav postupak izazivlje ozbiljno razmišljanje svakog hrvatskog rodoljuba, da li se može uz dosadanje uvjete obnovit nagoda hrvatsko-ugarska, ako se u obće mora obnovit? Naši bi zastupnici učinili bolje, da nit neidu u Peštu, jer bi kod kuće mnogo koristnije mogli vrieme upotriebit. Uloga, koja im je ondje dosusudjena, vrlo je nedostojna.

Još su naši zastupnici predali saboru predlog o spojitbi Krajine, koj će doći skoro u razpravu. Gospodin Tisza dao je na to izjavu, kojom se dokumentirao većim hrvatskim rodoljubom od ma koga, jer je on „dušom i tielom za sjedinjenje, al bi Hrvatska najviše žalila, ako bi se to odmah izvelo“. Sabor će isto tako odgovorit i mi smo spašeni od naših pogibeljnih želja. Hrvatska je dužna gosp. Tiszi spomenik.

II. INOZEMNI SLAVENI.

— **Rusija.** Na armenskom ratištu dogodilo se, što nitko nije očekivao i što će se brojit medju najsjajnije vojne zgode novijeg vremena. Kars, jaku tvrdjavu i ključ gornje Armenije uzeli su Rusi 18. studena u jutro nakon dvanajstsatnog jurišanja. Tom su prigodom zarobili 16.000 Turaka, 350 topova, silnu zairu i hranu. Ranjenih i mrtvih izgubiše preko 2000, a Turci 8000. Rusom je zapoviedao kao vrhovni zapovjednik General Loris Melikov, a pod njim gjenerali Lazarev, Filipov, Gubsky i Šelkomikov. General Grabe pao je mrtav. Slavlje u ruskoj vojsci je veliko. Rusi su ostavili jaku posadu u Karsu i pošli prema Erzerumu, koj se neće moći dugo održati. — Viest o padu Karsa odjeknula je cielim svietom a najneugodnije se dojmila Englezke, koja sad na novo viče o pogibelji svojih interesa.

— Na evropskom ratištu nije se ništa znatnijeg dogodilo. General Škobeljev ranjen je 15. t. mj. u nekom okršaju.

III. ROMANSKI NARODI.

— **Franceska.** Franceska komora izabrala je 16. t. mj. enquetni odbor, koj će imat iztražit zloporabe, što ih je učinilo ministarstvo Broglie-Fourtouvo. Izabrani su odbor: Goblet, Mercier, Lecherbonnier, Savary, Allain-Targé, Bernard, Lavergne, Albert Grévy, Lisbonne, Laisant, Flouquet, L. Renault, Jozon, Leliévre, Crozet, Fourneyron, Freminet, Menard, Dorian, Brisson, Pérrier, Varambou, Lur-Saluces, General Chanal, Villain, L. Blanc, Ferry, Spuller, Girerd, Faye, Demassy, Millaud, Turquet, Christople, Joly, Georges Perin. Sami ljevičari. Grévy je predsjednik, Chanal podpredsjednik.

Na to je u senatu interpelovao desničar Kerdrel, kako će se vlada držat prema toj enqueti, a senat je sa 151 proti 130 glasova prihvatio motiviran dnevni red, kojim je uzkratio votiranje povjerenja ministarstvu. Prem nije ovaj zaključak ovakav, da bi mogli republikanci š njim posve zadovoljni biti, ipak su senatori i najznamenitiji francezki pravnici, Laboulaye i Dufaure, sjajnimi govori sklonuli senat na to, da nije pošao u zanjke ministarstva. Ministri su na to podnieli ostavku a Mac Mahon ju morao primit, prem težkim srdcem. Novi kabinet još nije sastavljen, al se pogovara, da će bit sastavljen iz desnice te bi tim značio nastavak borbe proti volji naroda. Zbude li se to zbilja, tad će komora uztegnut proračun vladi. Odboru za proračun predsjednikom je Gambetta.

Senat je ovih dana izabrao tri nova doživotna člana: Generala Chabaud la Toura, Grafulheta i i Luciena Bruna; Grandperret nije dobio dovoljan broj glasova. Izabrani su svi desničari.

— Nisam ja ništa znala; bila sam kod kokošinjaka, ti ga znaš.

— A šta si tamo radila?

— Gledala sam jednoga čovjeka, kojega je moj otac doveo.

— Čovjek! a šta je on tebi?

— Hvala bogu nije mi ništa!

— Je li mlad?

— Bogme nije! Stariji je od tebe.

— Je li liep?

— To je njeki ponošljiv čovjek, oči su mu kao u psa, kad ga vijaju, nosa velika, debelih usana, a lice mu je, kao da se namazao čokoladom.

— A tko je to?

— Možda kakov gitan, koji će da kupi našega prasca.

— To će i biti! Hoćeš li mi dati karanfil?

— Bože prosti, ti nisi pri sebi! Zar nevidiš, da ga neimam!

— Hoćeš li mi ga dati sutra?

— Kao i danas. Ali odlazi, evo otca.

— Ja neću da idem, ako mi neobećaš, da ćeš mi ga sutra dati, reče momak i zadrža Agnedu da neide.

— Nedam, pa kad kažem da nedam, to se neporiče, kao da je kralj rekao; ali bježi, nesrećnice, evo otca!

— Hoćeš li mi dati karanfil sutra?

— Neću.

— Da kada?

Simon Verde prilazaše.

— O spasovu dne, reče djevojče i umače kao leptir izmedju drva.

— O spasovu dne, reče opet Simon, koji je čuo tu rieč; ovi daju rieč za spasov dan! Šta ćeš ti tu, Juliane?

— Brate Simone . . . ja sam . . . ja sam htio da te molim . . . da mi sutra doneseš . . . iz Seville. . .

— Šta? — što negovoriš?

— Jedan . . . jeda . . . koledar.

— Da nezaboraviš na spasov dan? Ja ću iz Seville donieti katanac na moja vrata, znaš li? Tvoj je otac malo ponosit, pak mu nebi pravo bilo, da ti ovamo dolaziš na ašikovanje. A ja neću da mi kći izlazi na glas, zato ću da ti otca predvarim. I tako, Juliane, koliko te volim, na volju ti, možeš ići do kraljevskih vrata, ali te molim, da ovamo više nedolaziš. Lahku noć, sinko, pa gledaj da se čistiš.

IV.

Sutra dan ode Simon Verde sa tovarom maslina, dobro ih proda i već utješen radi zlosrećka pazara sa rodom njivinim vraćaše se on kući, kao uviek zadovoljan i pjevajući; ali u selo nemogaše ući, jer ga na ulazku zadržaše, siromah sav se propade.

— E, pomisli, sad sam liepo nasjeo i izvukao krasnu lutriju. Onoga buntovnika ulovili su i ja sam propao! . . . Kćer moja . . . . mati moja! . . . Samo mi njihove suze težko padaju.

— Simone, reče alcade, kad Simon predanj dodje; dobili smo zapoviest, da tražimo jednoga buntovnika, koji se, kako vele, ovuda vere. Noćas si ti nekoga primio na konak; kakov je to čovjek?

— Ja nisam u mojoj kući nikoga sakrio, uzrazi Simon, koji je istinu govorio.

— Uzmi se na um! reče alcade, mi ćemo ti kuću premetati; ako budeš i dalje poricao, a nadje se u kući kakov čovjek, biti ćeš kriv kao jatak i sukrivac.

(Nastavak sliedi.)

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Ruski general Loris Melikov imenovan je za pobjedu kod Aladžadaga 15. listopada, generalom kavalerije.

AKADEMIČKE VIESTI.

— U sjednici filologičko-hist. razreda jugoslavenske akademije znanostih i umjetnosti, dne 17. o. mj. čitao je pravi član i predsjednik dr. Fr. Rački razpravu: „O neistinitih, sumnjivih i preradjenih hrvatskih izpravah do XII. vieka". Neistinitih našao je akademik tri, sumnjivih osam o preradjenih šest.

— Dne 26. t. mj. imat ćo akademija svetčanu godišnju sjednicu u kojoj će se i novi članovi izabrat.

DRUŽTVENE VIESTI.

— Hrvat.-Slavon. gospodarsko družtvo u Zagrebu imat će 30. o. mj. glavnu skupštinu. Tom će se zgodom priobćit i izvješće o stanju družtva. Po tom izvješću imalo je družtvo 15 podružnica i to: 1. u Sv. Ivanu Zelini sa 47 čl; 2. u Velikoj Gorici s 53 čl; 3. u Križevcih sa 78 čl; 4. u Koprivnici s 47 čl; 5. u Jaski ? čl; 6. na Rieci sa 109 čl; 7. u Zlataru sa 25 čl; 8. u Sisku s 24 čl; 9. u Delnicah sa 73 čl; 10 u Križu s 50 čl; 11. u Belovaru sa 129 čl; 12. u Karlovcu s 60 čl; 13. u Doljnem Miholjcu s 52 čl; 14. u Pakracu s 86 čl; i 15. u Požegi s 20 čl. — Od g. 1876. poskočio je broj članova s 627 na 1125. Imade ih danas: 100 utemeljitelja, 1025 urednih, 4 dopisujuća i 2 počastna.

ŠKOLA.

— Senat londonskoga sveučilišta odlučio je s 14 proti 7 glasova, da se od sele mogu i gospoje pripustiti izpitu medicinskoga fakulteta te da im se može izdavati diploma baccalauréat-skog i doktorskog stupnja medecine isto tako, kao što studentom - mužkarcem. Sveučilište St. Andrew takodjer je odlučilo davati gospodjam diplomu za magister artium iste vriednosti, kao što je baccalauréat, s uvjetom, da će one u istoj mjeri, kao što ostali studenti, učiti sve obvezne predmete, koji se na izpitu zahtievaju, kao što su: englezki, latinski, grčki, francezki i njemački jezici, logika, socialna ekonomija, botanika, zoologia, geologija i dr. Da se dobije diploma magistra mora se položiti izpit iz četiri od napomenutih predmetah skupa sa jednim od modernih jezika, ili iz više predmeta, ako to sam kandidat želi. Ovako dobivena diploma otvara pristup na predavanje istih predmetah, iz kojih je izpit polagan.

(„Zur. Zenskoe obrazovanie").

NARAVOSLOVJE.

— O telephonu već je bilo u našem listu govora. Sad su medjutim izveli pokuse š njim u Berlinu i Beču. Znamenito je svakako što javljaju iz Berlina, da je pokus vrlo sretno pošo za rukom. U Berlinu su naime u telephon govorili a u Brandenburgu su ih posve dobro razumili, a Brandenburg je od Berlina 61 kilometar odaljen. Jedan takav aparat sad je namješten u Berlinu da spaja glavnu poštu s brzojavom.

GOSPODARSTVO I ŠUMARSTVO.

— U francezkom listu „La Nature" piše neki Solaté, kako se mogu trsovi riešiti Phylloxere. Godine 1875. bijahu njegovi vinogradi na 7 i $^1/_2$ hektara phylloxerom skoro posvema uništeni. On dade sada trsovom u hladnije godišnje doba tekom godine 1875. i 1876. rukavicom, priredjenom od ocielne žice koru oguliti. Dobitak je bio taj, da se trsovi oporavili tako, da je g. 1876. znatnu množinu grožđja nabrao, skoro dvaputa toliko, koliko prošle godine. Lani postupao je Solaté isto tako u veljači i ožujku. Na površini od 12 hektara zasadjenoj 15—20 godišnjimi ćokoti crvenog grožđja, oporavila se je loza te vrlo obrodila. Velika je bila razlika izmedju njegovih oguljenih vinograda i izmedju vinograda njegovih susjeda. — Pošto se kod njega gnjezda phylloxere ipak umanjivahu ako i nisu bila sasvim razorena, to su njegovi susjedi uz iste uvjete tla i jednake vrsti ćokota imali manjak od 60% prema prošloj godini; ovo jednostavno sredstvo svagdje se počelo upotravljavati. Gospodin Solaté kaže ujedno, da može jedan težak dnevice 500 do 550 ma kako razgranjenih trsovâ oguliti; poteže naime tom mriežnatom rukavicom po trsu, sve prema korjenu, a gdje nije to moguće, može se rabiti i svjedrić, kojim se prodire u one luknjice i pore, gdje se najradje nalazi leglo toga škodljivog zareznika.

TVORNA UMJETNOST.

— O poljepšanju Zagreba mnogo se radi. Tako se je u novije vrieme podignulo u briegovitoj ulici nove kamenite stube na Štrosmajerovo šetalište. Trošak iznosi do 6000 for. Tko medjutim imade malo ukusa i zdravih očiju, treba da se samo stavi na gornju ili doljnu stranu tih stuba, pa da uzklikne: O sancta simplicitas! Jeli moguće, da može gradjevni ured što takova izvesti! Ta to je prava rugoba. Prema suterenu kuća stube su tako visoke, kao da vode u nebo, a stoje tako nakrivljeno prema gornjoj i doljnoj ulici, kao da su ih sliepci gradili. Gradjevni ured tim si nije osvjetlao lica. Molimo svakoga, tko nam nevjeruje, neka se na mjestu uvjeri o tom „poljepšanju".

— Slavnomu Puškinu podignut će se god. 1879. u Moskvi veličajni monumenat, za koji će bit 85.000 rubalja troška. Kiparu Opekušinu povjerena je radnja.

— Spomenik Johnu Stuartu Millu, englezkom filozofu, izradio je Woolner, najznatniji danas englezki kipar. Podignut će ga ovog mjeseca na Themsekaiu u Londonu.

— Nizozemskom filozofu Spinozi kani se stavit spomenik u Haagu. Prva konkurencija s modeli nije zadovoljila sudaca. S toga pozivaju k novom natjecanju do 1. srpnja 1878.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na narodnom kazalištu bijahu na dalje ove predstave: 15. studena: „Odkrila je svoje srdce", vesela igra u 1. činu od W. Müllera i „Kumovske neprilike", vesela igra u 2 čina od J. Jurkovića; 17. i 18. studena: „Rigoletto" opera u 4 čina od Verdija. (Gdčna Irma Terputec-Terée kao gost); 20. studena: „Mjesečnica" i „U Meku" operete u 1. činu od Zajca. (Prijam gdje. Matilde Lesićke); 22. i 22. „Moj alter ego", vesela igra u 1. činu od M. Bukovića i „Liepo li ga zaluđiše", vesela igra u 1. činu od Ferde Müllera. Medju čini pjevala je gdčna Filipina Edelsbergova sa Scale u Milanu četiri koncertna komada.

— Gospodična Irma Terputec-Terée, koncertovala je ovih dana u Varaždinu, te će ovog tjedna pjevat na nar. kazal. u operi „Robert" dva put. Tad kani dati koncert u Karlovcu.

— Pošto je g. Filipina Edelsbergova našla toliko priznanja sa svih strana u Zagrebu, sklonula ju je uprava nar. kazališta, da u subotu pjeva u operi „Faust". Obćinstvo bez dvojbe neće propustit, da čuje tu riedku umjetnicu. Bit će to tim redji užitak, što je intendatura odlučila, napadana rad čestih gostovanja, neprimit do proljeća više ni jednog gosta.

— G. M. Bogović predao je upravi narodnog hrvatskog kazališta svoju dramu „Matija Gubec" bezplatno.

— Zemaljski glasbeni zavod dao je u petak dne 23. studena koncert u proslavu Sv. Cecilije. Na koncertu je sudjelovala i gdčna Irma Terputec-Terée.

— Križevačko dobrovoljno kazalištno družtvo dati će u nedjelju 25. t. mj. drugu predstavu, a predstavljat će se veselo igre: „Visoki C" i „Zdravo goso kutoviću". Predstava će bit u korist siromašnih djaka pučke učione. Zadnja je predstava vrlo liepo pošla za rukom.

— U londonskoj komičkoj operi pjevali su 17. t. mj. prvi put novu komičku operu u 2 čina: „The Sorcerer" (vještac), tekst od W. S. Gilberta, glasba od Artura Sullivana, vrlog englezkog skladatelja. Opera je vrlo liepo uspjela, a hvale ju vrlo melodioznom i originalnom.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Docent dr. Dragutin Čeh (iz Križevca) publikovao je tečajem ove godine sliedeće razprave, proizvedene djelomice u pathologičkom laboratoriju berlinske bolnice „Charité", djelomice u berlinskom sveučilištnom laboratoriju, i to u „Radu jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti" pet razprava pod naslovom: „Što biva od taurina u organismu pticâ". — „Kako se pretvara cyanamid u ammelid"; — „O addiciji kyanovodikove kiseline k anilidu benzaldchyda". — „O djelovanju trichloromliečne kiseline na mokraćevinu"; — „Artiseptično djelovanje phenola, thymola i kiseline saliciline kod truhleža (pomor) pčelâ i pčelinjeg legla"; — (Rukopisni izvadak ove razprave bi odlikovan počastnim diplomom na XXI. kongresu njemačkih i austrijskih pčelarâ.

U Sitzungsberichte carske akademije znanosti u Beču: „Beiträge zur Kenntniss des Chlorals"; — „Ueber eine neue Bildungsweise des Isocyanphenyls".

U časopisu njemačkog kemičkog družtva u Berlinu: „Ueber die Einwirkung der Amine auf Chloral"; — „Ueber das Dichloracetanilid"; — „Zur Kenntnis der Dichloressigsäure"; — „Charakteristik der Monochloracetanilids".

U časopisu za Kemiju analytičku prof. Freseniusa u Wiesbadenu: „Apparat zum Erhitzen von Substanzen unter erhöhtem Druck in geschlossenen Röhren für analytische u. syntetische Operationen".

U tehnologičkom časopisu profes. Artusa u Jeni: „Die chemische Industrie in Croatien, Slavonien und Dalmatien"; — „Die Chemische Technologie auf der Loan Collection of Scientific Apparatus in London".

U Dinglerovom polytehničkom časopisu u Augsburgu: „Die Eisenhüttenwerke, Metallwerke und Chemischen Industrien der oesterreichischen Staatsbahn im Banate". — „Die Darstellung der Oxalsäure aus Abfällen der Pergamentpapierfabriken"; — „Das Färben Mikroskopischer Praeparate mit Eosin".

Osim toga publikovao je dr. Čeh sada u Haidelberžkoj knjižari K. Wintera knjigu pod naslovom: „Die Internationale Ausstellung wissenschaftlicher Apparate in London mit besonderen Berücksichtigung der Chemischen Gruppe".

— „Smrt Smail-age Čengijića" od bana Iv. Mažuranića, prevodi se na ruski jezik. Prevod jest

od znamenitoga ruskoga pjesnika Lukianovskoga izilazi u podlistku „Novoje vremja“.

— „Rječnik hrvatskoga i njemačkoga jezika“ od Ivana Filipovića uz sudjelovanje Deželića, Šimončića i Modca izašao je sada podpuno. Djelo zaslužuje pripoznanja i pohvale, te je kod nas od osobite znatnosti.

— „Matica Slovenska“ u Ljubljani početi će izdavati početkom nove godine znanstveni list pod naslovom: „Časopis Matice Slovenske“.

— Dragutin Hirc, učitelj u Bakru pozivlje obćinstvo na predplatu svoga djela: „Putopisi“. Knjiga će obuhvatiti 7—8 štampanih araka u osmini, te orisati najljepše predjele krasne nam domovine. Nekoje opise već je donio i „Vienac“ i „Napredak“. Knjiga će izaći najkasnije do konca veljače 1878. a ciena će joj biti 60 novč.

— U Pragu se 18. t. mj. konstituiralo češko žurnalističko družtvo „Concordia“. Kod izbora, komu su prisustvovala 62 člana, izabran je većinom od 1. glasa predsjednikom Ignjat Schick. Ostale glasove dobi g. Jeřabek. Na to su izjavili izabrani odbornici manjine, da izstupljuju iz odbora. Kao da smo u Zagrebu.

— Ruski archaelog grof A. S. Uvarov, piše sad veliko arheoložko djelo o kamenitoj dobi u Ruskoj, na temelju nadjenih u Rusiji starina. Djelo će bit ukrašeno liepimi ilustracijami.

UMRLI.

— **Orazio Marchese Antinori**, znameniti taljanski zoolog (ornitholog) i putnik, rodjen 28. listopada 1811. u Perugiji, putovao 1854. Sirijom i Malom Azijom, od 1851.—1861. Nilskimi pokrajinami, 1867. Abesinijom, tada tajnik geografskog družtva u Rimu, od 1876. opet u Abesiniji kao šef ekspedicije † tu prošlog mjeseca. Svoja putovanja opisao je u liepih djelih.

— **G. L. Fox**, glasoviti amerikanski komik, rodjen 1825. u Bostonu, † u Cambridgeu (Massachusetts) 24. listopada.

— **Jean Baptiste Duvergier**, bivši predsjednik francezkog državnog savjeta i za carstva ministar pravosudja, rodjen 1793. u Bordeauxu † 4. studena.

— **Pietro Tomassi**, taljanski skladatelj † u Mljetcih 4. studena u 77. godini.

— **Grof Feliks Sumarokov-Elston**, ruski general, guverner u Charkovu, † tu 11. studena 56 godina star. Lanjske godine bijaše u Beču kao poslanik cara Aleksandra u posebnoj misiji.

— **Polikarp Girsstowt**, prof. sveuč. Varšavskog, urednik poljskih medicinskih novina „Gazeta Lekarska“, pisac nekolikih cienjenih kirurgičkih djela, rodjen 1827. na Žmudzi, † 12. studena u Varšavi uslied rane, što mu ju zadao neki radnik u tiskari, kad ga je odpustio iz službe.

— **Sir Adolph Slade**, englezki admiral poznat iz krimskog rata, gdje je kao Mushaver Paša ravnao turskim brodovljem, od 1866. opet u englezkoj službi, † 13. studena u Londonu 74 godine star.

— **Johann v. Kunst**, bavarski general, stalno najstariji vojnik našeg vremena, rodj. 9. svib. 1779., † u Monakovu 15. stud. 99 g. star.

— **Karl v. Littrow**, prof. astronomije na bečkom sveučilistu, ravnatelj zvjezdarnice od 1842., sin znamenitog zviezdara Littrowa, sam vrlo uvažen i zaslužen član mnogih akademija, rodjen 18. srpnja 1811. u Kazanu, u Rusiji, † u Mljetcih 16. studena.

— **Pierre Lanfrey**, glasoviti francezki historik i senator republikanske ljevice † u Parizu 16. studena. Lanfrey se rodio g. 1828. u Chamberyu, te je u Parizu izučio filozofiju i poviest. God. 1857. iznese ga na glas djelo: „Crkva i filozofi 18. vieka“, isto tako „Essai o francezkoj revoluciji“ i „Politička poviest papâ“. Nu medju prve historike našeg vremena stavi ga glavno mu djelo: „Poviest Napoleona I.“, od koga je žalibože samo 5 knjiga izašlo, te je ostalo nedovršeno. Sjajnim stilom, dubokim i pronicavim duhom, i neumoljivom logikom stavlja on imperatora u pravo svjetlo a oduzimlje mu sav legendarni sjaj. Lanfrey bijaše uvažena osoba u Francezkoj, pa kad je 1871. bio izabran u narodnu skupštinu imenova ga Thiers poslanikom francezkim u Bernu. Poslje Thiersova pada dade i on ostavku te bude godine 1875. izabran u senat kao doživotni član.

Zaključak uredničtva 23. studena.

METEOROLOŽKA OPAŽANJA.

Stupnjevi topline bilježeni su po Celsiju, tri put na dan:

Mjesto	11. studena			12. studena			13. studena			14. studena			15. studena			16. studena			17. studena		
	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.
Zagreb	7·9	13·1	13·1	10·5	17·5	13·9	10·8	18·3	14·6	12·7	17·4	14·3	7·7	13·5	9·7	4·0	11·7	8·5	1·9	5·8	5·6
Rakovac kod Karlovca	5·2	16·2	12·8	8·8	18·1	13·0	7·1	18·7	14·9	9·3	15·7	10·3	5·3	11·1	7·3	1·3	10·9	6·7	1·9	5·7	4·8
Varaždin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gospić	9·4	12·2	10·6	11·0	12·2	10·6	13·0	14·6	12·0	12·6	14·1	11·5	8·5	7·2	6·0	4·6	6·9	5·4	4·0	5·6	2·4
Senj	10·1	13·8	10·0	9·1	16·4	14·5	10·1	19·0	14·0	11·4	21·2	18·2	9·3	11·5	10·1	9·8	11·8	10·5	8·3	9·8	6·9
Sisak	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mitrovica	1·9	23·7	10·1	7·5	21·1	8·9	7·5	12·4	10·2	9·0	21·2	7·5	5·0	24·5	4·0	0·9	21·0	0·7	— 0·6	18·1	5·2
Križevac	5·2	13.4	7·2	4·8	17·8	10·2	5·6	13·8	12·0	7·1	13·4	10·0	4·6	11·4	4·9	0·1	13·8	1·9	1·0	10·5	2·4

INOSTRANE POSTAJE.

Toplina u 7 satih u jutro.

Mjesto	11. stu.	12. stu.	13. stu.	14. stu.	15. stu.	16. stu.	17. stu.	Mjesto	11. stu.	12. stu.	13. stu.	14. stu.	15. stu.	16. stu.	17. stu.
Beč	3·3	3·2	11·7	6·3	2·6	1·8	3·1	Napulj	16·0	15·0	18·0	16·0	17.0	11·0	15·0
Budim	4·1	4·3	4·9	9·0	2·4	0·7	3·8	Palermo	12·0	18·0	20·0	16·0	—	16·0	12·0
Carigrad	10·4	7·8	—	10·9	10·7	11·2	10·2	Paris	9·0	—	7·2	—	3·0	—	—
Florencija	15·0	12·0	15·0	13·0	17·0	13·0	7·0	Petrograd	—	1.1	2·2	3·1	2·3	4·7	6·8
Krakov	— 1·4	5·0	7·1	5·6	1·8	3·6	2·6	Prag	3·6	5·6	3·4	6·0	7·9	7·7	6·3
Kodanj	8·8	—	8·0	—	7·3	—	—	Rim	14·0	13·1	16·0	15·3	13·6	11·4	9·3
Lavov	1·0	2·6	4·1	5·4	3·1	1·4	1·3	Stockholm	—	6·1	6·2	7·2	—	—	—
Moskva	—	— 0·6	— 1·0	— 0·8	—	— 3·8	1·8	Trst	13·3	13·0	15·4	16·2	14·2	12·4	9·8

Uredničtvo i odpravničtvo
„HRVATSKOG SVJETOZORA“
nalazi se na Zrinjskom trgu br. 1008. u drugom katu. Molimo, da se sva pisma, novci i pošiljke onamo odpremaju.

Vlastnik i nakladnik: Milan Grlović. Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

HRVATSKI
SVJETOZOR.
LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.
UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.
Broj 23. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 2. prosinca 1877. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga I.

STANKO VRAZ,

NJEGOVO DJELOVANJE I NJEGOVO DOBA.

REFLEKSIJE IZ HRVATSKE PROŠLOSTI.

(Nastavak).

Ovaj ženijalni čovjek sam je osobno kod cara Franje I. izmolio dozvolu izdavat hrvatske novine, pošto ih Magjari nisu htjeli dozvolit.

I — evo! — Dne 10. siečnja 1835. izadje u Zagrebu prvi broj Hrvatskih novina s Danicom hrv.-slav. i dalmatinskom.

Na čelu joj stoji zlatna rieč:

„Narod bez narodnosti
Jest tielo bez kosti".

a na prvoj joj strani zapjeva hrvatskomu narodu prvu pobudnu pjesmu Dragutin Rakovac:

„Budimo se i poslujmo,
Složnim korakom putujmo;
Da nam ono nepogine,
Što je naše od davnine!

Ovim je činom zabilježen u poviesti hrvatskoga naroda najvažniji čas njegova života. Nikad nije hrvatski narod slavio veće pobjede, nikad ljepšega dana: nego, kad je ustao iz stoljetne grobnice svoje najaviv svietu: Evo i nas! Još Hrvatska nij propala! . . .

Prošlost nije zabilježila važnijeg dana nit će ga budućnost zabilježit, jer to bijaše zadnje vrieme za naš narodni i politički i književni uzkrs!

Odziv, što ga je Gaj sa svojimi novinami u narodu našao bijaše u istinu velik. Tom se prigodom pokaza, da je Hrvatskoj samo falilo tvorno sriedište i duševna glava. Sad bijaše glava tu — a već prve godine pod barjak narodni pohrliše mladi sokolovi: Vjekoslav Babukić, Dragutin Rakovac, Ivan Mažuranić, Ljudevit Vukotinović, Pavao Štos, Ante Mihanović, Juro Tordinac, Mato Topalović, grof Janko Drašković, Josip Marić, Baron Peharnik, Tomo Blažek, Al. Zdenčaj — i Stanko Vraz.

Stanko Vraz! . . . . . Prvi put u našoj knjizi spomenuto drago ime! Da si nam zdravo! Tko je bio Stanko Vraz! — Što je učinio? . . . . O tom ću da Vam pripoviedam. Sad pošto smo vidli kakovo bijaše vrieme u našoj domovini prije njega! . . . . .

Stanko Vraz rodio se u krasnom predjelu južne Štajerske, u obćini Cerovcn dana 30. lipnja 1810. od seoskih roditelja. Otac zvao mu se upravo Fras, a njemu samomu dadoše na krstu ime Jakov. Nu on je i jedno i drugo ime kašnje zamienio, Jakova Frasa nepozna nitko, — Stanko Vraz u hrvatskoj će se knjizi spominjat, dok bude i nje same.

Vraz je polazio škole u Ljutomjeru, gimnaziju u Mariboru, a odavle ode u Gradac godine 1830. gdje je učio i filozofiju i naravoslovje i prava — al se ponajviše bavio liepom knjigom, jer koga jednom pjesnička vila nadahne svojim mirisom tako, kako je nadahnula njega, taj se težko š njom razstaje.

Za tog njegovog boravljenja u Gradcu od godine 1830.—1838. pokaza se on čist Slovenac, nepokvaren i neotudjen svomu rodu. Tu se on upozna i drugovaše s mladimi vatrenimi Slovenci Matijašićem, Muršecom, Murkom i najznamenitijim Miklošićem, koj nije kao slavenski rodoljub ostao

LISTAK.

VESEO MOMAK.

SEOSKA POVIEST.

NORVEŽKI NAPISAO BJÖRNSTJERNE BJÖRNSON.

(Konac).

DVANAJSTO POGLAVJE.

Od zadnje zgode prošlo je nekoliko godina.

Pod jesen je. Učitelj ide gore u Nordistuen u Oleovu kuću, otvara vrata, nenadje nikog na hodniku te ide tad u najstražnju sobu velike sgrade. Tamo sjedi sam Ole pred svojim krevetom te si promatra ruke.

Iza izmienjena pozdrava uze učitelj stolac te sjedne k Oleu.

„Zvao si me", reče tad.

„Jest", vrati Ole.

„Pa što ćeš mi kazati?"

„Baš o tom mislim."

„Ti si se vrlo postarao."

„Da, pa baš o tom htjedoh s tobom govorit. Nazadujem, skoro ću leć".

„Misli s toga, da mehko legneš".

„Da, da, — hm, hm"!

„Neide ti sve po volji, Ole!"

„Odkako mislim, nije mi po volji bilo".

„Da, da, tako je i meni nekoč bilo, povadih se s dobrim prijateljem pa htjedoh, da on k meni dodje, i tako dugo bijah nesretan. Na to se dosjetih te odoh ja k njemu, pa tako bi opet dobro".

Ole ga pogleda, al šućaše.

„Kako je s tvojim gospodarstvom?"

„Nazaduje, kao i ja".

„A tko će ga dobit, kad ti odeš?"

„To je upravo, što neznam i što me žalosti".

„Tvoji susjedi se sad pomažu".

„Da, njim je onaj gospodar u pomoć".

„I ti bi se morao ogledat za podporom", reče učitelj priprosto te se oglednu na prozor.

„Tko će meni pomoći!"

„Jesi li već koga molio?"

Ole zašuti.

Učitelj nastavi: „I ja stajah tako dugo. Nisi dobar prema meni, bože, šapnuh si. — Jesi li me već kad umolio za pomoć? vrati on. Ne, ja neučinih toga. Na to moljah, i od to doba pošlo mi dobro".

Ole zaniemi a ni učitelj negovoraše.

Napokon reče Ole: „Imadem unučicu, ona znade, čim bi me mogla obradovat prije no odem; al ona neće".

Učitelj se nasmieši te reče: „Jer to uprav nju neveseli?"

Starac opet zašuti — i opet poče učitelj: „Koješta te muči, nu koliko razabirem, čitava se stvar tiče tvog dvorca i gospodarstva".

„Moje dobro bijaše mnogim naraštajem blagoslovom. — Sve što si je moj otac pridjelao, leži u njem; al sad neplodi. A neznam tko će tad unići, kad mene iznesu. Iz naše obitelji nebude".

„Tvoja unučica uzdržat će porodicu".

„Al onaj, koj nju uzme, kako će gospodarit? To bih rad znao prije, no legnem. Silno je, Barde, što se mene i mog gospodarstva tiče".

Iza dulje stanke reče učitelj: „Nebi li izašli na polje, da razgledamo po liepu vremenu gospodarstvo?"

„Da, učinimo to. Imadem nadničare u gori, obaraju mi drva, al nerade, nisam li prisutan". Pomalo uze šešir i batinu a tad nastavi; „Neće kod mene raditi, jer ja to nerazumijem!"

Kad su vani bili i polja se pred njimi razprostrla, sustavi se on te reče: „Evo vidiš li, ne-

vazda tako velik kao slavenski jezikoslovac.

Zgodno je ovdje spomenut onaj kuriozum, da čim više su se Hrvati klanjali autoritetu, ugledu, slavenskih učenjaka, tim više su ih ovi zametavali! Tako nekoč prvi slavist Kopitar, tako za njim veliki Šafařik, Karadžić, Miklošić, Hattala! Ovo nam treba dobro pamtit, da neostanemo sliepi za budućnost!

U Gradcu Vraz je sa svojimi drugovi marljivo učio slavenske i druge moderne jezike, čitao pjesme, snovao nebi li se mogle kakove zabavne novine izdavat. U tom družtvu sjedio je i naš Gaj, pa su oni snovali i o tom, kojim da se nariečjem piše. Slovenci su htjeli nariečje štajersko-slovensko, Gaj štokavštinu a za početak kajkavštinu. Samo najznamenitiji slovenski pjesnik Fran Prešern nikako nepristaje už njih i za sveg života gorko obtužuje Vraza, što se je kašnje sasma odvratio od slovenštine.

Već u prvo doba svoga nastojanja Stanko Vraz najveću pomnju posvećuje narodnim pjesmam, pa kud ide i gdje može po svom rodnom zavičaju, a poslje po Kranjskoj i Koruškoj najviše se bavi tim, da sakupi narodno blago, pjesme i običaje. Velik pjesnik, narod, njega uči tajne poezije, koju je toli milim načinom nasliedovao u svojih pjesma!

Godine 1834. mjeseca travnja javlja Gaj Vrazu, da čuje, da mu je dozvoljeno izdavat novine — a po svoj prilici pisao mu je kašnje neka bi došao u Hrvatsku i u Zagreb.

Napokon godine 1835. vidimo Vraza prvi put u Hrvatskoj. Mjeseca kolovoza dodje on u Bistricu u Zagorje k ljubeznomu starcu opatu Ivanu Krizmaniću, kod koga je kašnje najljepše časove svoga života sproveo. Iz Bistrice ode on u Zagreb, koj je tad zaplamtio ognjištem našega narodnoga života — a kako su tamo primili i dočekali prijatelji mladoga Vraza, pripovieda on sam u pismu na prijatelja Muršeca ($^{2}/_{12}$ 1835.) da se nije mogao iz Zagreba oteti, jer ga je toliko ljubeznih rieči i toliko prijateljskih rukuh susdržavalo. U to doba Vrazova boravka u Zagrebu, 12. rujna 1835. ugleda i prva pjesma njegova „Stanka i Marko“ svjetlo u Danici. Pod njom se već on podpisuje „Ilir iz Štajera“ — a pisana je smjerom nariečja štokavskog i kajkavskog.

S ovom pjesmom stupa Stanko Vraz u ilirsko kolo. On imajući pred očima samo slogu južnih slavenskih plemena, za koja je Gaj, imajući ujedinjenje pred očima, prihvatio prastaro obćenito ime Ilira, prvi žrtvuje svoje specifično ime Slovenca, jer zna, da smo narod jedan samo razdružen i odtudjen dugim robstvom i lukavošću tudjinstva. Uzrok s koga je Slovenac Stanko Vraz postao Ilirom, tako je sam po sebi važan, da je i Vrazova važnost po nas njim obilježena. Vraz je hotio predobit za tu ideju svoje uže zemljake i unapredit slavenstvo! . . .

Godine 1836. opet posjeti Vraz Hrvatsku a u Samoboru, „ošinula ga je munja s crnih očiju“, kako sam u pismu prijatelju Vukotinoviću $^{31}/_{8}$ 1836. pripovieda. S čara tih očiju zatravljen, budi se u Stanka pjesnički genij i on zapjeva svoje neumrle Djulabije, najdražestnije pjesme, što ih može čuvstvena duša zapjevati. Ljubav stvara Stanka Vraza pjesnikom! — A čije su one oči bile? Ljubice Kantilićeve . . . . On je to zabilježio sam u rukopisu pred svojimi Djulabijami zajedno s cielom historijom, dodav godinu rodjenja, rodj. 26. prosinca 1814. — udaje 1837. — i smrti 22. svibnja 1842. Njegova Ljubica udala se za nekog Engleza i umre u 18. godini. To je njegove ljubavi tužna poviest!

God. 1838. dolazi Vraz u Zagreb da se tu stalno nastani. Hrvatska zamamila je, očarala i otela mladoga Slovenca njegovu zavičaju. Dne 2. prosinca 1837. izriče Vraz u pismu svomu prijatelju Prešernu, koga je badava mamio u ilirsko kolo: „Očekivao sam, da ćeš ti pristupit k mojim nazorom. Nu pošto se to nije zbilo, to se od prošlog proljeća odvratih s puta, po kom 5 godina marljivo putovah — te se priključih oduševljenim mladim Ilirom, te više neću odstupit. Sa Slovenijom obračunah“.

Vrazove Djulabije, o kojih ćemo nešto niže progovorit, počeše izlazit u Danici 2. rujna 1837. te mu stekoše mnogo prijatelja u narodu, jer su pisane svim žarom mladenačke duše. Jedan od najstarijih i najboljih Vrazovih prijatelja, Ljud. Vukotinović, preporuča mu u to doba za uzor Dubrovčane, — al mu on odvraća da su mu oni odviše ukočeni i nenaravni.

Liepo življaše Vraz prvu godinu svoga boravka u Hrvatskoj. Živo se zanimaše za svaki podhvat; mjeseca prosinca 1838. boravljaše osam dana kod prijatelja Vukotinovića u Križevcih, izdavaše svoje mile slovenske pjesme, s kojih se upoznao i s velikim njemačkim, lani umrvšim pjesnikom, Grofom Auerspergom, dapače isti nadvojvojvoda Ivan počeo se zanimati za njegov trud. — Uz to boravljaše u Bistrici kod Krizmanićevih u družtvu ženskom, gdje je medju njim i Dragojlom Stauduarkom, rodjenom Krizmanićkom, nastao onaj liepi prijateljski vez, u kom nam se Vraz ukazuje ne samo kao pjesnik i domoljub, već i kao plemenit čovjek. Kod ovoga veza pokazuje se takodjer upliv narodnih pjesama jer u listovih, što si ih ovo dvoje pisahu, on zove nju posestrimom — a ona njega pobratimom!

God. 1840. sakupi Vraz svoje Djulabie te ih u jednoj knjizi izda.

---

ima reda! Drva nisu složena, sjekira nije zasječena u panj“. Težko se prignu te ju zasieče u panj. Tako se svemu godi a svaki dan moram dovršivat, što su moji ljudi propustili.

Kad su išli uzbrdice, čuše veselu pjesmu s gore.

„Pjevaju kod posla“, reče učitelj. „To je mali Knud Oestistuen, sieče drva za svog otca“.

„Moji ljudi nepjevaju“.

„To nije pjesma našega kraja?“

„Ne, ja nečujem“.

„Eyvind Pladsen bijaše češće u Oestistuenu; možda ju on donio; gdje je on, tamo se mnogo pjeva.

Na to nevrati Ole ništa.

Njiva, kojom su sad prolazili, nebijaše dobra, bijaše zapuštena. Učitelj to opazi, a na to se i Ole sustavi. „Neimam više sile za to!“ reče on vrlo ganljivo. „Strani ljudi bez pregledanja to je preskupo. Al vjeruj mi, boli me, kad idem preko takove njive“.

Dodjoše na visočinu, s koje mogahu pregledat čitav posjed. Tad uzdahnu Ole te reče: „Nebih ga rad ostavio, kakav jest, radili smo na njem, moji roditelji i ja: al se to više neopaža“.

Iznenada začu se nad njimi pjesma toli oštro, kako ju može pjevat samo dječak. Oni stajahu pod drvom, na kom sjedjaše Knud Oestistuen. I nehotice posluhnuše, što pjevaše:

„Kaniš li po svietu it,
Napuni si vreće,
Nepuni ga s više nit,
Nek ti nosi pleće.
I nenosi s doli strah
Gore u visine,
Već ga pjesmom baci mah
Dolje u nizine!

Gledneš šutljiv li u kraj,
Srdce će ti snaći
Od samoće sladki raj,
Duša nebo naći.
I potoka čuš li šum,
Padanje kamenja,
Bistar ti se diže um
Od prečista htienja.

S grana čuješ ptica poj,
Što te muči, gine;
Srdcem ti se glasi oj,
Sloboda gdje sine!
Čistog neba diši zrak,
Pjevaj mile pjesme,
Dok djetinstva sunčan trak
I nad tobom bljesne.

Živi te si moli spas,
Dušo griešna svaka,
Tad će doć i tebi čas,
Svjetla poslje mraka!
Učini li krivo kom,
Tu ćeš to okajat,
Samo s čistom voljom svom
Utješna ćeš stajat!“

Ole bijaše sjeo i pokrio lice rukama. Tako sjedjaše dugo.

„Tu daj, da se porazgovorimo“, reče napokon učitelj i sjede do njega.

Dolje u Pladsenu baš se bijaše Eyvind vratio s duljeg puta. Kola još stajahu pred kućom, jer se konj odmarao. Prem je Eyvind imao kao obćinski gospodar dobru zaslužbu, stanovaše on ipak u svojoj maloj sobici kod roditelja te im pomagaše, kad bi imao vremena. Ono malo polja, što je spadalo pod kuću, bijaše liepo obradjeno od kraja na kraj, al ga bijaše tako malo, da ga je Eyvind zvao „igrarijom za majkicu“, jer ona se je tomu najviše veselila.

Eyvind se upravo presvlačio, a isto je činio i otac, koj se je sav biel vratio iz mlina. Baš ugovoriše, da će se malo pred večeru prošetat, kad iznenada doleti u sobu majka sva blieda.

„Dolaze riedki gosti u kuću,“ reče, „gledajte samo!“

Obojica pohrle na prozor a Eyvind viknu: „To je učitelj i — ja, skoro nevjerujem, da, da, on je za stalno!“

„To je stari Ole Nordistuen,“ reče Thore i stupi natrag, da ga nespaze nadošljaci.

Na to čuše učiteljev glas: „On je valjda ovaj čas nadošao?“

Ole pako promrma: „No, no!“

Pokucaše; unidje učitelj s Oleom. Oba skinuše kape, Ole se okrenu, da zatvori vrata; nekako lagano to izvadjaše, bijaše očito zabunjen.

Thore umoli goste, da sjednu, a oni to učine. Snuboci se dakle ovako razviše.

Vrazove su dakle Djulabije ljubezne ponude, ružične jabučice pjesnikovoj ljubeznici Ljubici. U našoj novoj knjizi one su prvi pojav svoje vrsti, — a ostat će za dugo ognjište, na kom će se osobito djevojačka srdašca rado ogrievat. Kao što je nekoč slavni Jan Kollár u svojoj „Slavy dcera“ znao opjevat ljubav svoju na prama svojoj Mini i na prama domovini, dapače, prema cielomu slavenstvu, tako je i u Vrazovih Djulabija temeljna misao ljubav prema Ljubici i prema njegovoj domovini.

Ljubezno počimlje:

„Sried zemlje Slovinske bio se grad vidjeva,
U tom bielom gradu ponosita dieva,
U te dieve jedno momče zarobljeno
Vapi i nariče gorko razcviljeno“.

Ova je dieva njega zarobila, njezino lice mu je nebo, i ruža o zori; — ono mu je vrt u kom ruža cvati — a stid stoji ko stražar pri ljepote vrati. — Njezine oči su mu munje i dva prozora biela, iz kojih gleda do sto veselih angjela; striele su mu trepavice, kosa svila, — usne knjiga začarana, čelo i njedra dva oltara — gdje se proročanstvo pita. — Izvor njegovih pjesama je:

„Krasota angjeoska, čar riečih slovinskih
Medju dušom, tielom sklad divni vilinski!“

Lukavo pripovieda:

„Majka kaza: Sinko štuj boga i moli!
A da Ljeljo bog je, naučih u školi!“

Pjesnik uvjek čezne za dragom, ime joj skriva u pjesmice, a ove viču: Ljubice, Ljubice! Nu draga izčezava mu s vida, a on ju opominje neka netrči, jer bi mogla pasti, neka netrči, jer trn leži na stazi, jer stazom zmija plazi!

On bi ju rad sačuvao od nezgode, rado bi joj prosuo pod noge sve cvieće i zlato — al on sirota pjesnik toga neima, on ima samo svoje pjesme, i te joj sada siplje, nebi li se k njim prignula! . .

Ona mu brani da ju ljubi i slavi, a on joj odgovara:

„Slušam — al zabrana nij povoljna bogu,
Iz glave te metnem — iz srdca nemogu!
Kako k majci diete najradje bježi,
Tako svaka pjesma viek za tobom teži“.

Ona je tvrdosrdca, bog ju je stvorio „s tielom od ljepote — s srdcem od kamena“ — pak za to pjesnik tuži — i pita:

„Što je dan života, gdje nevlada radost?
Šta je bez ljubavi rajska kćerca mladost?
Danak bez radosti — svetac je u petak,
Mladost bez ljubavi — bez mirisa cvietak“.

Napokon dielit se je pjesniku od drage — te ju on moli, neka, kad se u nebo vrati, odkud je došla, moli za njega, njezin kip ljubav i vjera ostat će u njegovoj duši uvjek zapisani!

U drugom odjelu pjesnik je razstavljen od svoje drage on bludi po krasnih slovenskih krajevih, otudjenih majci slavi, pozdravlja svoje zemljake naški — al oni ga nerazumiju, — a on uzdiše:

„I sada znam zašto, tuži Slava mati,
Gradi su nevjerni, sini renegati!“

Domovina plače nad izgubljenim svojim porodom. —

Na pitanje:

„E zlatna slobodo i vedra pravice,
Zašto Vi od slave odvraćate lice?“

nema ubogu pjesniku odgovora, pa on bježi od kraja na kraj tužne domovine tu prisluškuje piev slovenskih dieva, kojih lica kano ruže sjaju cvietom, kim su cvale pre grieha u raju! To je pjevanje tako divno, da mu neima para — a u pjesniku opet probudjuje bol nad stanjem domovine!

I kako se pčele vraćaju košnici, tako se pjesnikove pjesme vraćaju Ljubici.

Tim se svršuje drugi dio! . . .

U trećem dielu pjesnik opet se bliža ljubeznici, bludi po dubravah žerovinskih razgovara s cvietkom svakim, sa svakom ptičicom, sa gorami i uspomenami roda svoga i kao prorok navješta bolju budućnost i sebi i svomu rodu:

„E ustat će Marko, kad dodje to doba
I Matjaš sa svojimi rodjaci iz groba,
Sveti Mač u ruci ić od roda k rodu,
Noseć u krilu staru vjeru i slobodu!“

Koliko se iz ovoga kratkogu sadržaja Djulabija vidi, Vraz je upravo sjajnim kistom znao naslikat težnje tadanje dobe i težnje srdca svoga. — Od sada Vraz je i u domovini i izvan nje priznani pjesnik.

(Nastavak sliedi).

JOSIP PANTOSCEK

O FLORI I FAUNI HERCEGOVINE, CRNEGORE I DALMACIJE.

PRIOBĆIO

DRAGUTIN HIRC.

U novije doba pomno se proučava i fauna i flora jugoslovinskih zemalja, naročito kršne Dalmacije, Hercegovine i Crnegore. Akoprem bi mi prvi pozvani bili na proučavanje ovieh u svakom pogledu vrlo zanimivih zemalja, to nas uz dobru našu volju za sada izpričava dvoje; prvo: ne dopuštaju na to premalena naša sredstva, a drugo: vrlo nas malo imade, koji se florom i faunom bavimo, te nam je nemoguće prekoračiti granice naše domovine, budući da je u istoj pune ruke posla za prirodopisca kao i za svakoga, koj se iztraživanjem prirode bavi ili baviti hoće.

Štogod o tih zemljah do sada znademo, učimo i učiti moramo ponajveć iz tudjih

---

Iza stanke reče učitelj:

„Liepo vrieme jesenas.“

„Pod zadnje, da!“ vrati Thore.

„Jeste li gotovi s radnjom?“

„Ne sasma.“

„Ole Nordistuen, koga dobro znate, želi tvoju pomoć, Eyvinde, imadeš li vremena!“

„Učinit ću, što mogu.“

„Ne ima odmah sile. To je u obće, za buduće. Dvor mu propada, jer neima nadzora i gojitbe.“

„Al ja sam premalo kod kuće,“ vrati Eyvind.

Učitelj pogleda Olea a spazi, da mora sam u bitku. Skašljuca se dakle te poče kratko i ne jasno: „Bijaše, — jest, — da, — naše je mnienje, da bi ti stalno, — da bi ti kod nas, — kad nisi na putu — stanovao.“

„Hvala na ponudi, al ja sam zadovoljan sa sadanjim stanom.“

Ole glednu na učitelja a ovaj reče: „Ole se nije danas dobro izrazio. Dolazi od toga, jer je prije jednom tu bio, pa mu uspomena na ono prieči.“

„Da, da,“ prihvati Ole, „tako je, bijah tad biesan, upustih se u borbu, kojoj nebijah dorasao. Nu što je bilo, nek je i zaboravljeno. Vjetar prigne raž, al neslomi sniega; bujica od kiše nelomi velike pećine; svibanjski snieg kratka je života; grmljavina neubije ljudi!“

Na to se smijahu sva četvovica a učitelj reče: „Ole će reć, da zaboravite na onu zgodu.“

Ole sad kimnu jednom, sad drugom, a neznadjaše, da li bi nastavio. Napokon reče Thore: „Šipak nas bode s mnogo trnića, al nas ipak nerani.“

„Nisam tad poznavao dječka,“ Nastavi Ole, vrteć u ruci kapu, „al sad vidim, da raste, gdje on sije; ima u njegovih rukuh zlata, pa bi ga stoga rad predobio za sebe.“

Eyvind pogleda otca, ovaj majku, ona učitelja — a tad svi Olea. Napokon reče učitelj: „Ole mnije, da je njegovo imanje veliko“.

Ole ga prekinu: „Veliko al u zlu stanju; ja više nemogu, star sam, a noge nemogu ono, što bi glava rada. Al je vriedno popravit ga“.

„Dakako“, vrati učitelj. „Najbolje gospodarstvo u cieloj župi“.

„Najveće, da, to je upravo nesreća; prevelike cipele spadaju s nogû; velika puška nosi daleko, al ju valja i nosit!“ reče Ole te nastavi brzo prema Eyvindu: „Ti bi mogao sve podić!“

„Ja dakle da budem providnikom?“

„Da, to, da bude tvoje“.

„To jest, ja“ —

„Ti ćeš ga tad istom vrlo podić!“

„Ali?“

„Nećeš li?“

„Dakako da hoću!“

„Dakle je svršeno, reče kvočka, preletiv vodu“.

„Ali?“

Ole gledaše začudjen na učitelja; ovaj tad reče: „Eyvind bi želio znati, da li će k tomu i Märitu dobit“.

„I nju, i nju!“ kliknu Ole brzo — a na to se neuzmože Eyvind više uzdržat; morao se srdačno smijat, plesat, skakat i dočim se drugi š njim smijahu, vikaše on, taruć si ruke.

„I Märitu k tomu, i Märitu k tomu!“

Thore se smijaše dubokim glasom, a majka se od radosti plakaše.

Napokon reče Ole: „Što sudiš o dvoru?“

„Izvrstna zemlja!“

„To velim i ja, zar ne?“

„Izvrstna zemlja! Bit će najboljom od svih u cielom okružju!“

„Najbolja u okružju, a, ti zbilja misliš?“

„Tako mi imena!“

„Nisam li rekao?“

*

knjigah, a ne ima godine, da se tko od tudjih tourista ili prirodopisaca u te divne zemlje ne uputi. Tko da se sjeća vrlo plodnih iztraživanja Friedrichsthalovih Frivalszkyevih, Grisebachovih, Jankinih, Kanitzovih i Blauovih.

Akoprem nas dr. Oto Blau u svojem djelu: „Reisen in Bosnien und der Hercegovina (1877.) upoznaje ponješto s krasnom florom pomenutih zemalja, to nam ju osobito liep predočuje J. Pantoscek u svojem djelu: „Adnotationes ad floram et faunam Hercegovinae, Crnagorae et Dalmatiae“ str. 1—144.

Pantoscek uputio se iz Beča u Trebinje, odkud je poduzimao excursije u pogorje Gliva, brjegove Crkvicu i Drač kod Pridvoracah; zaputio se do Bileka odavle uzpeo na Bielu goru, snježnik Jastrebicu Veliku i Vuči Zub. U tu je svrhu putovao od Trebinja preko potoka Zašlapa u dolinu Jazine, od ovdje preko Bielih Rupa do podnožja Jastrebice, odkud se popeo na istu. Preko Begova Korita, Koristne Grede vratio se opet u Trebinje. Izprekrižajuć sve ovuda uputi se preko Kotora na Cetinje.

On bijaše prvi od s trukovnjaka, koj je poduzeo težki i mučni uzlaz na Durmitor i Kom, dočim su se mnogi drugi zahman mučili to postići. Iz Cetinja išao je u Rieku, čije predjele nazivlje crnogorskim Eldoradom, jer veli, da imade tuj svega, što ljudsko srdce želi. Iz Rieke uputio se u Danilovgrad, minuv miesta Sindžon, Meterići, Piperi, Parce, Gradac, Burane, Komani i prošav plodnu ravnicu rieke Zete.

Prošav Pažićem, manastirom Ždrebanikom, Martinići, tvrdjavom Spuž, Stienami, Podpećju i Rogani zastavi se u Biočah. Ovdje se upoznao se sada nesretnim crnogorskim junakom Markom Miljanovim i veli, da jedino njegovoj ljubavi i požrtvovnosti zahvaliti imade, da se na Kom uzpeti mogao. Na podnožju ove planine, a u mjestu Carini probavio je Pantoscek nekoliko dana, te se uz nevrieme, oskudici na hrani i boležljivosti četiri puta na Kom uzpeo izpitav njega, dolinu potoka Peručice i alpinskih pašnjaka Biele Carine.

Od ovdje poduzeo je težki i mučni put do Durmitora. Preko Bielih Carina zaputio se u dolinu rieke Tare, za tim na sedlo Vratlo. Tuj se narod bavi samo stočarstvom, malo imade drveća, do nešto Vaccinia i drugih bokora. Od ovdje krenuo je preko Crvenoga Ždriela u Kovčice, koje leže podno Maloga Durmitora. Tom je prilikom poduzimao izlete do Ribjega i Crnoga jezera.

S Durmitora otvara se prekrasan vidik do Koma, a ujedno se vidi, da Durmitor nije jedan brieg — kako to tvrde Blau i Sax — već pogorje, koje imade do 20 znamenitih vrhova. O Komu opažava Pantoscek na str. 6. sliedeće: Der Kom hingegen, soll nach Aussage Ami Boue's, sich für einen Triangulirungspunkt eignen. Ich weiss nicht, woher dieser hohe Gelehrte diese Annahme geschöpft, doch kann ich ihn versichern, dass es mir trotz viermaligem Versuche nicht gelingen konnte auch nur eine der drei Spitzen der Komgruppe zu besteigen, da mir Nebel, Schneegestöber, Regen oder Glatteis, ein Erklimmen der nackten Felsen, die hier die Spitzen bilden, vollends vereitelten. Doch will ich hoffen, mit Nächstem in beiden Gebirgen glückliche Höhenmessungen ausführen zu können“.

Poslie mnogih excursijah zaputio se preko Urjače Glavice, Previsa, Stavnikâ do Biele, a odavle preko Kruševića i Laza u Nikšić. Odtud preko briega Planinice u Cerovo i Javorov dol, zatim na Dub, Vučiji Dol i preko Bajcâ i Cetinja u Kotor.

U Trebinju mu u svakom pogledu bio uslužan Vuk Vrčević, a u dičnoj Crnojgori sam knez Nikola, koj mu dao jednoga perjanika za vodića.

Na tom zanimivom putu sabrao je Pantoscek 1478 dobrih vrsti, 120 varieteta i 4 hybrida ili polutana.

Nove su vrsti iz Hercegovine: Tulipa Grisebachiana Pant., Viburnium maculatum, Pant., Pantoscekia illyrica Gr., Scrophularia Pantoscekii Gr., Orobanche Knappii Pant., Pinguicula lacta, Pant., Astragalus serrata P., Hieracium gymnocephalum Gr., Bunium temusectum Gr., B. arcuatum Gr., Arabis crepidipoda Gr., Thlaspi cuncifolium Gr. i Rosa Pantoscekii Holuby. Osim toga sabrao je tuj i mnogo zanimivih odlika.

Za Crnogoru nove su ove: Orchis Grisebachii P., Campanulla pseudoorbiculare, P.; C. hirsuta, P.; C. monanthos, P.: Scutellaria pauciflora P., Veronica diversifolia, P., Caltha grosse-serrata, P., Corydalis pseudo cava, P., Viola Nikolaii, P. — na čast arnogorskomu knezu, — V. speciosa P., Dianthus fascigiatus P., Potentilla montenegrina P., Potentilla Jankaeana P., Geum pseudo-molle P., Chrysanthemum larvatum Gr., Tephroseris crassifolia Gr. i Orobus sessiliflorus Sibth.

Najkasnije od ove vrsti krije pogorje Gliva kod Trebinja, Crna Planina, alpinski pašnjaci Biele Carine, Kom i Durmitor.

U Dalmaciji nije Pantoscek ništa nova našao, pa kako i bi, kad ju je najbolje proučio njezin dični sin Vissiani, Šibeničanin i najstariji profesor na padovanskom sveučilištu. Za Dalmaciju se može reći, da je od svih zemalja monarkije s botaničkoga gledišta najbolje izpitana i proučena.

Svojimi biljezkami o fauni nije nas baš iznenadio, budué spominje od kornjaša (Coleoptera) 91 vrst iz Hercegovine, ponajveć s pogorja Glive; nu i medju timi ima za svakoga entomologa vrlo zanimivih i riedkih vrsti; kao: Prystonichus dalmaticus Dej., Luciola italica L., Mordella

---

Obojica govorahu, da ih nitko nemogaše razumit, napokon zašuti Eyvind, na to kaza Ole: „Nu novaca, toga se hoće, a ja neimam ništa!“

„Ić će po malo bez novaca, al će ići“.

„Bit će, bit će! Al da imamo novaca, bilo bi brže, zar ne?“

„Dakako, mnogo brže!“

„Mnogo brže? O da imamo novaca! Da, da, i on može grizti, koj neima svih zubih; a i on ide napred, koj se s voli vozi“.

Majka namignu okom Thoreu, on ju češće sa strane gledaše, ljuljajuć se gornjim tielom a rukami taruć koljena. Učitelj zatvaraše svaki čas oči, Thore se nekoliko put sam našao otvorenih usta, nu Eyvind i Ole govorahu istodobno velikom brzinom i smijuć se često.

Napokon reče učitelj glasno: „Šutite malo, Thore će nešto reć“.

Na to umuknuše i pogledaše nanj. On se skašlja glednu k zemlji te reče tiho i zastidjeno:

„Mi smo imali na našem siromaštvu mlin, u zadnje doba nastavismo i drugi kotač. To je kroz neko vrieme donilo nekoliko šilinga; nu nit sam ja nit moj otac što trebao od toga, izuzam kad je Eyvind pošao u školu. Učitelj je novce uložio a oni su se pomnožali, a sad će bit najbolje, da ih Eyvind dobije, da popravi gospodarstvo.“

Majka se kod tih riečih zastidjena povukla u kut te gledaše sretna na muža. Thore ušuti, kao da je sa srdca svalio veliko breme. Bijaše ozbiljan. Ole sjedjaše pred njim začudjen, otvorenih ustiju, kao da je iznenada u Thoreu odkrio otajna mlinara. Eyvind se prvi sabra te reče, „Nije li, kao da me sreća progoni?“

Tad pristupi k otcu, potrepta ga živo po ramenu te reče smijuć: „Otče! hoho!“

Napokon se i Ole sabra te pitaše: „Pa koliko je imetka?“

Učitelj odgovori u mjesto Thorea: „Ne tako malo!“

„Dvie sta specija?“

„Nešto više!“

„Još više? Eyvinde, čuješ li? Štiti vas bože to će bit gospodarstvo!“

On poskoči kao mladić te se stao tresti od smieha.

„Ja moram umah s tobom gore k Mãriti,“ reče Eyvind, „sednimo na kola, koja stoje pred vratmi, bit će brže.“

„Da, brže, brže, želiš li i sve brže imat? „Da, brže, brže!“

„Da, brže, baš kao i ja u mojoj mladosti!“

„Tu je šešir i palica, sad te tjeram iz kuće!“

„Tjeraš me, ha, ha, ha, al ideš za mnom! Podjite i vi drugi snami, danas ćemo čut zajedno, dok nas oči neizdadu. Ajdmo!“

Pristaše na to, Eyvind pomogne starom na kola i u trku poletiše gore u gorske dvorove. Tamo nebijaše velik pas jedin, koj se začudio, kad je Ole Nordistuen s Eyvindom Pladsenom došao u dvor. Kad je Eyvind skočio s kola i starom pomogao saći a sluge i služkinje se čudili, dodje i Mãrita, da vidi, zašto pas tako strašno laje, nu ona se iznenadjena sustavi, kao da ju grom ošinuo, tad pocrveni ko krv i pobrza tad natrag u kuću.

Stari Ole zvao je tolikim glasom njezino ime da je morala na vidjelo izaći.

„Idi onamo i veseli se, djevojko; tu je onaj koj će dobit dvor i gospodarstvo!“

„Jel moguće?“ kliknu ona glasno.

„Istina je!“ viknu Eyvind pljeskajuć rukami i pobrza k njoj. Ona pako okrene se kao vjetar, baci, što ima u ruci i bježi, Eyvind za njom.

Skoro dodjoše učitelj, Thore i njegova žena. Stari zapali svieću i zapoviedi pokrit stol. Jelo se

aculcata L., Otiorchynchus Ragusensis Germ., Sciaphilus micans Fabr., Purpuricenus Budensis Gütz., Chryssmela fastuosa L. Nadalje nabraja 2 vrsti Hymenoptera, 3 vrsti Orthoptera i 12 vrsti Hemiptera.

Vrlo je za žaliti što Pantoscek nije iztraživao i kralježnjake, jer su nam i u tom pogledu Crnagora i Hercegovina „terra incognita".

Osim toga naći će u Pantoscekovom djelcu i geograf koječega, što se do sada na zemljovidih krivo označuje, a osobito imade liepih i zanimivih podataka o hydrografiji Crnegore i Hercegovine.

ČOVJEČJE POKOLENJE.

(L' espèce humaine par Armande de Quatrefages, membre de l' Institut, professeur d' anthropologie an Museum d' histoire naturelle de Paris I. vol.)

Pitanje o porieklu čovječjeg roda tako je staro kao i čovjek sam. Zanimalo je velike duhove od najstarijih vremena, a odkad je u naše doba izašao na glas Darwin sa svojih teorija i dokazivanja i odkad su njegovi nasljednici sa svih gledišta stali ovo pitanje znanstveno iztraživat, vrlo je zanimivo znati, kako o tom misli toli znameniti autoritet, kao što je Quatrefages. Sabrav sve dokaze i protudokaze, izrekao je on svoje mnienje u gore navedenoj knjizi i to u protidarwinističkom smislu. Pošto je ova radnja izašla u „Bibliothèque scientifique internationale", znak je da je namienjena širjem občinstvu, pa da je pisana ne samo znanstvenom temeljitošću, već i obćom razgovetnošću. To je i postignuto, jer na 360 strana ove knjige, koja je već doživila tri izdanja, zabilježene su tolike dokazane istine, toliki manje više ustanovljeni rezultati iztraživanja, uzporedjena su i ocienjena tolika manje više osnovana tumačenja još nedokazanoga, da ne samo što može pozorni čitatelj točno pregledati sva dvojbena pitanja i sakupljene im dokaze, već može i sam o tom suditi.

Quatrefages razpravlja u svojoj knjizi pitanja o jedinstvu, o poriekla, o starosti i o razgranjenosti čovječjeg pokolenja. S Linnéom, Buffonom, Lamarckom, Cuvierom, Geoffroyom i Humboldtom on se izjavljuje za jedinstvo čovječjeg pokolenja i za jedinstveno mu poriekło. On definuje rod ili vrst (espèce) kao cjelinu medju sobom manje više sličnih individua, proizašlih od jednog jeditog para neprekidnim i naravnim tekom familija. Rase (plemena) su tad podrazredi roda, cjelina k istoj vrsti spadajućih i sličnih si individua, koji nasliedovanjem razgranjuju osebine s prvine u jednom ili u više individua pojaviše se razlikosti. Kako se plemenske razlike izražuju i promienjuju, nevidimo samo u životinjstvu, već i na samu čovjeku doniekle svojima očima. U Americi su današnji potomci Evropejaca i Afrikanaca različiti od svoje plemenske braće u starom svietu i tjelesno, i uzrastom i izgledom; s toga se n. pr. za sjevernu Ameriku prave u Evropi rukavice s duljimi prsti no za ostali sviet.

Kao glavni dokaz za jedinstvo čovječjeg roda razpravlja Quatrefages plodonosno križanje plemena (rasa), jer se kod križanja raznih vrstih svigdje opaža neplodovitost. Mješana plemena nalaze se pako po cielom svietu te vele, da iznose $1/80$ svekupnog čovječanstva.

Pošto je pisac ustanovio jedinstvo čovječjeg roda, traži mu pravječnu domovinu, za što imade dakako etnoložkih i fizikalnih dokaza manje, nego za glavno pitanje. Quatrefages navodi razloge s kojih smatra sriednju ili i sjevernu Aziju za pradomovinu čovječanstva. Odatle se je čovjek razprostranio selitbom po cielom svietu, a istodobno je raznolikost podneblja i predjela sve više usavršila razlikosti rasâ, kao što se još i danas kod useljenika zbiva. Quatrefages je toga mnienja, da je i Amerika, davno pred odkrićem god. 1492. bila napučena od staroga svieta useljenjem, a za razjasnienje navodi povjestne seobe naroda necivilizovanih plemena, od kojih je jedna od najzanimivijih iz prošlog stoljeća. Šest sto hiljada Kalmuka ustalo je s ženami i s djetcom 5. siečnja 1775. od Volge te se uputilo kroz osam mjesecih, punih stradanja, muka, i jada do na Kinezku granicu. Provaljeni put iznosio je u zračnoj crti osminu oboda zemlje.

Što se starosti čovječjeg roda tiče, to su upravo zadnji desetci godina iznieli na vidjelo takovih i tolikih ostanaka, koji su kadri čovjeku dokazat mnogo veću starost, no se do sad mislilo. Čovjek je živio istodobno s davno već izumrlimi živinski vrstmi, od kojih sad izkapamo ostanke. Čovjek bijaše svjedokom prevrata, koji su Evropi dali njezino današnje fizikalno lice. To pitanje pisac razjasnuje vrlo oštro i jasno. Točno označenje vremena dakako u palaeontologiji nije moguće moramo se zadovoljit s približnim brojem.

Još nešto: Quatrefages smatra theorije Darwinove i njegovih privrženika o porieklu čovjeka, t. j. izvadjanje istog od kojeg ogranka životinjstva, nedokazanimi i manjkavimi. Medju protudokazi, što ih on diže proti toj theoriji, koju je svestrano i temeljito ocienio, jest i razprostanje čovjeka po cielom svietu, dočim su majmuni ograničeni na vrlo mali prostor.

Pisac je s ovom knjigom mnogo doprineo k lagljem i temeljitijemu prosudjivanju važnog tog pitanja.

Po W. A.

---

i pilo, nu stari koracaše vazda sobom i dizaše noge više no obično, al vazda desnu nogu više od lieve. —

Prije nego li dovršimo ovu malu poviest, spomenut ćemo, da se je iza pet nedjelja Eyvind Pladsen vjenčao s Märitom. Učitelj ravnao je danas sam pjevanjem. Glas mu bijaše nešto nesiguran, jer on bijaše star, al Eyvind govoraše, da nije čuo nikad ljepšeg pjevanja. Pa kad je dao Märiti ruku i stupio š njom k žrtveniku, kimnu mu učitelj s kora, baš tako, kako je to Eyvind vidio, kad je žalostan gledao onaj ples. I on opet kimnu i nemogaše suzdržat suzâ.

One suze bijahu uvod ovim; medju njimi bijaše njegova vjera i njegova radnja.

Time se svršuje poviest o veselom momku.

M. G.

SIMON VERDE.

NOVELA

FERNANA CABALLERA.

SA ŠPANJOLSKOGA PREVEO GJ. P.

(Nastavak.)

Simon ustravljen pogleda okolo sebe, neznajući šta da odgovori, i sukobi se s pogledom Juliana, koji se nanj smiešio, kao hrabreći ga, pa onda ode, da ga nitko opazio nije.

Simon je znao Juliana kao čestita momka, domišljao se da ga on namierava izbaviti, pa će otići njegovoj kući i javiti, kako će doći da premeću kuću, čim će krivac imati kao uteći. On dakle vidje, da mu valja vremena dobiti, upokoji se i reče alcadu:

— Ja sam zaista zbunjen; vi znate da je ovo u mojem vieku prvi put, što sam pred sudom. Senjore alcade, jesu li vas kadgod uapsili?

— Kakovo je to pitanje? viknu alcade srdit. Zar ti misliš, da će čovjek kao što sam ja, izlagati se zatvoru?

— Nemojte se srditi; nije danas jedan, koji se sada peči, a ovamo je i on bio s one strane brave. Sasvim lahko mogli su i vas u hladovinu otjerati, što su se prevarili, kao što je eto sada sa mnom.

— Mahni se, Simone, lakrdije, reče alcade gnjevno; ona ti u ovaj par toliko dolikuje, koliko faudango o pogrebu; nu na stvar. Noćas je čovjek jedan bio u tvojoj kući, to nemožeš odricati.

— Senjor alcade, noćas u moju kuću nitko nije ulazio, no samo ja.

— Neporiči, viknu alcade, razdražen ponovljenim poricanjem Simonovim; ja sam ga vidjeo.

— Onda ste vi i svjedok, uzrazi Simon gorko smiješeći se. Dakle neporičem, netko je ušao u moj vrt. Taj netko, senjor alcade, bio je vaš sin, kojemu sam preporučio, da će bolje biti, neka ide do kralja po blagoslov, ili neka ide doma spati.

Ljudi okolo njih nemogoše uzdržati se od kikotanja, što alcada posve razjari. On se osjećaše u svojoj sujeti uvriedjen Simonovimi riečmi, zato naumi osvetiti se. Gordo uze rieč.

— Ja ću već paziti, da moj benavi sin nedolazi k tebi, a mi ćemo odmah učiniti našu vizitu.

— Samo mi je žao, reče Simon, koji što je više vremena dobivao, tim je mirniji dolazio, što

NARODNO KAZALIŠTE

U ZAGREBU.

XIII.

Govorit nam je danas o dramatskih novostih prošloga tjedna. Bukovićeva vesela igra „Moj alter ego“, prem je osnovana na nevjerojatnih tricah jedne žene, ipak je toli vješto napisana, da izdaje umah rutinirana pisca te je kadra obćinstvo razveselit.

Komad se osniva na hiru djevojke, koja je samo pod taj uvjet pošla za muža, ako bude izabran u sabor. Može li djevojka, koja ljubi, stavljat takav uvjet? Al piscu ga treba, jer s toga izvodi sav zaplet komada. Dr. Adolf Mayer je taj sretnik, al on je žalibog kod izbora propao te prevario ženu. Ta prevara tim je laglja, što je zbilja neki drugi Dr. Adolf Mayer izabran, a supruga prvoga misli, da je to njezin muž. Mayer I. mora sad uvjek, kad je saborska sjednica, klubski ili odborski sastanak izlazit iz kuće te se pričinjat, kao da ide u sabor. Uz to je Mayer II. vrlo benasta glava, koja ništa negovori, a supruga I. Mayera želi čitat jednom govor svog muža. Ovaj pako nezna ni sam, da li je govorio u saboru il nije, dal bedasto il mudro. Uz to mora Mayer I. ležat, kad je Mayer II. obolio, jer to novine javljaju, a žena ih čita. Mayer I. dakako da mora za to vrieme, što je od kuće tražit zabavu u ženskom družtvu, a pomoćju prijatelja, koj znade u njegove supruge pobudit ljubomornost, dodje do toga, da ga sama ona moli, nek položi mandat, što mora opet Mayer II, učiniti.

Mayera I. vrlo je vješto odigrao gospodin Mandrović, njegovu suprugu gdja Ružička-Strozzi, Mayera II. gospodin Sajević, a prijatelja Löwenaua gospodin Milan.

Druga novost, što se je uz gornju predstavljala, jest izvorno hrvatsko djelce od g. Ferde Müllera: „Liepo li ga zaludiše“, vesela igra u 1. činu.

Milivoj i Nenad, dva prijatelja sastanu se u Zagrebu nakon dužeg vremena. Nenad je došao ovamo s pismom na svoje nevidjene još al sudjene tastove, jer po dogovoru roditelja imade uzet njihovu kćer Zlaticu. Ni Zlatice on još nepozna. U to opazi kroz prozor u bližnjem vrtu liepu djevojku, koja divno pjeva. Ona mu omili. Milivoj ju prepozna; to je Zlatica, i dok ode Nenad, da potraži pisaćih sprava, da piše list kući, razgovara se Milivoj sa Zlaticom na prozor te ju moli, da dodje k njemu, jer ima s njom važna razgovora, a on da k njoj nemože, pošto je zaključan u sobi. Ona dodje, al vidi, da nije zatvoren. Sad se tu dogovore, kako će zaludit Nenada, što se je tobož zaljubio u nepoznatu djevojku u vrtu. Nenad se povrati. Milivoj mu izpovieda, da je govorio s djevojkom u vrtu, pa da mu je rekla da joj se njegov prijatelj mili. Nenad traži dokaza, Milivoj mu ih pruža; samo mora Nenad prije pasti u nesviest. Sad zove Milivoj kroz prozor pomoć. Zlatica doleti i tu se upoznadu Nenad i Zlatica kao davno sudjeni zaručnici.

Kako se vidi čin je vrlo jednostavan, a nemili nam se na njem, što je suviše razvučen i vrlo nevjerojatan, jer mlada djevojka poput Zlatice neće samo na poziv koga gospodina doći k njemu na dogovore. To je pogriešna predmnieva. Dialog je mjestimice dosadan a u prvih prizorih očevidno su prijatelji u neprilici, o čem da govore, jer ono, što govore, bez grieha bi si i mogli zašutiti. Gospodin Müller je početnik na pozorištu te se nadamo, da će do zgode znat uvažit osnovane prigovore i savjete. Danas na pozorištu samo ono uspieva, što budi originalnošću misli i zapleta, budi velikom rutinom pisca, budi efektom znade zanimat i zabavit obćinstvo.

Gospodična Sobjeska prikazivala je uprav od srdca Zlaticu, gosp. Mandrović Milivoja a gosp. Ban Nenada.

RAZGLED PO SVIETU.

I. HRVATSKA.

— Neki hrvatski zastupnici na zajedničkom ugarskom saboru u Pešti izstupili su poslije glasovanja za željezničku osnovu iz kluba Tiszine i liberalne stranke.

— Hrvatski sabor da će se sastati polovinom prosinca.

II. INOZEMNI SLAVENI.

— **Rusija.** Kapitulacija Plevne očekuje se svaki čas. Da bi se mogao Osman protuć sa svojom vojskom izčeznula je i zadnja nada, jer su Rusi zauzeli i Etropol i Orhanie.

— **Srbija.** Novine javljaju za stalno, da će se Srbija 13. prosinca proglasit neodvisnom i da će taj dan naviestit rat Turskoj.

— **Crnagora.** Crnogorci junački napreduju, te su osvojili svu zemlju do skadarskog jezera i grad Bar. Isti Albanezi pristaju už nje.

III. AUSTRO-UGARSKA MONARKIJA.

— **Beč.** Zastupnička kuća primila je bankovni štatut i predlog manjine sa 144 proti 119 glasa, da se imadu podguverneri banke imenovat carem, a ne izabirat.

— **Pešta.** Magjarski krugovi prestali su s ovacijami za Turke jer uvidjaju, da ih nemogu spasit. Karakterističnо je svakako, da sad za svoje junake viču: Spasite ih, spasite, inače su propali.
— Dokle je Ugarska došla, ovih je dana izjavio načelnik peštanski Kamermajer u odboru poreznom, gdje je izjavio, da ima sad u Pešti 15.000 licitacija za provedbu rad poreznih zaostataka.

---

mi mati nezna ništa za milost, koju ćete joj sad da pokažete, jer bi inače kuća za takove pohode bila osnažena, učišćena i opremljena.

Pun jeda ustade alcade i sa jednim pisarem i momkom krenu se k Simonovoj kući. Što je dobroćudi Simon Verde govorio, jedino da bi bremena dobio i umalio važnost ovoj stvari, to alcade nije tako tumačio, nu je u tomu vidjeo samo varanciju i prkos. Sbog toga ovaj pakostni čovjek jošt većma se razdraži. A i to ga je srdilo, što je tu noć doznao, da mu sin ašikuje sa Simonovom kćeri; onda je i to doznao, da je cielo selo zamieralo njegovomu pazaru, što ga je on, bogat čovjek, imao sa siromahom nadničarom radi malena rada na njivi.

Netreba spominjati, da je Julian javio Simonovoj materi, i kad ona ode, da stranca opomene, vidje, da ovoga neima više tu, kao da je što slutio bio. I tako mogli su vazda premetati kuću i komore nenadjoše tamo ni traga onomu, kojega su tražili. Alcade se pomamio, jer njegova premetačina izgledala je cielomu svietu kao samovolja.

— Ja sam noćas vidjeo jednoga čovjeka, da je ovamo ušao, a sada ga neima; to dokazuje samo to, da je on otišao, i dokle se stvar nerazčisti, ti ćeš biti u zatvoru, Simone.

— Gospode, bože! uzrazi siromah sav preporažen; a tko će mi sutra kruh zaslužiti? Tko će nositi na prodaju onaj tovar, variva, što je od jutros nabrano?

Mati stade plakati i koji su god tu bili mološe za Simona.

— Ako će, da nebude zatvoren, reče alcade, mora mi dati jamca, ili da mi bar u novcu položi jamstvo dokle se neočisti.

— Ako je do toga stalo, reče Simon, nećete dugo čekati. Majko, izvadi iz ormara one tri hiljade reala i podaj ih senjor alcadu.

Majka poskoči, otvori ormar i drekuu — novca je nestalo.

— Majko, pitaše Simon, što će to reći? Što si probliedila?

— Sine, viknu biedna starica, poharali su nas!

Ova nesreća bila je prevelika i posve iznenada. Simon i mati mu toliko su prosti bili, da ništa nisu znali kriti, niti stvar kako je, niti povod njezin.

Ta nitko nije, nego onaj čovjek! viknu biedna starica nesmotreno, jer ju tuga savladala.

— Ala sam i ja bena, reče Simon i lupi se po glavi; zašto sam mu rekao, da imam novaca! Ona je ovca glupa, koja se izpovieda vuku.

— Dakle se dokazalo, viknu alcade sav radostan, da si ti u kuću primio jednoga stranca!

— I to u zao čas, senjor, uzrazi Simon. Ja sam našao toga nesretnika . . . tu zmiju, da kažem . . . mrtva, gladna, u opasnosti, da će ga strieljati, ja sam mu se sažalio, da, senjore; dao sam mu jesti, da, senjore; ja sam ga čuvao i sakrio, da, senjore. Ma vi šta rekli, to je bilo pošteno, da senjore. . . A eto kako mi je vratio — to je samo nevaljalac mogao učiniti, da senjore!

— Poznaješ li ga?

— Nepoznajem — nikada ga ni vidjeo nisam.

— Ali jesi li znao, da je to buntovnik?

— Ta znao sam, jer što se bojao strieljanja, to nije zato moglo biti, što je pred ikonom metanišao.

— Ali jesi li znao, da je to buntovnik?

— Opet! . . . Što me opet to pitate?

— Jer tu može biti dogovora, družine, a moja dužnost. . .

— Kakova dogovora mogu ja u svemu tomu imati, kažite mi de?

— Rekoh dogovora, to jest, kada se tko sa zavjerenici sporazumieva, pomaže ih, krije ih.

(Nastavak sliedi.)

IV. ROMANSKI NARODI.

— **Francezka.** Novo francezko ministarstvo ustrojilo se je 23. studena ovako: General Gaetano Grimaudet de Rocbebouet (rodj. 16. ožujka 1813.), predsjednik i ministar rata (bonapartist); Markiz Banneville, ministar vanjskih posala; Welche, nutarnji poslovi; Lepelletier, pravosudje; Dutilleul, financije; Ozenne, trgovina; Graeff, javne gradje vine; Faye, nastava i admiral Roussin za pomorstvo. Ovo je ministarstvo poslovno a nijedan ministar nije član komore il senata. Novinstvo ga odmah odsudilo. Drugi dan se predstavilo komori, a ova mu izjavila, da nemože stupiti šnjim u nikakov doticaj, jer neodgovara želji većine naroda. Isti senat nije mu sklon. On je dapače izabrao anketu, da iztraži uzrok gospodarske krize, koja je nastala. Sad je kriza stigla vršak te će Mac Mahon prepustit senatu, da bira medju njim i komorom, t. j. ili da opet razpusti komoru il da on odstupi. To zadnje će bit najbolje. Takove stare babe, kojimi vladaju sve osobne i stranačke strasti nit nisu za vladu u takovoj zemlji, kao što je Francezka.

— **Talijanska.** Viesti iz Rima javljaju, da će sadanje ministarstvo odstupit i da će barun Ricasoli ustrojit novi kabinet.

— Papa je vrlo bolestan i liečnici su izjavili, da se primiče čas njegove smrti.

— **Rumunjska.** Rumunjska komora otvorena je 27. studena. Ministar Bratiano zastupao je kneza i držao prestolni govor, u kom se naglašuje neodvisnost Rumunjske. Predsjednikom izabran je opet Rosetti.

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Ruski car podielio je poznatomu putniku Kanitzu za njegova geografička iztraživanja na balkanskom poluotoku komanderni krst Stanislavova reda sa zviezdom.

AKADEMIČKE VIESTI.

— Svetčana sjednica jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti ovaj put je tim važnija bila što je akademija š njom dovršila prvo desetgodište svoga obstanka. Svetčano slovo rekao je po običaju predsjednik Dr. Rački, u kom je označio ciljeve, za kojimi je akademija segnula i za kojimi joj valja u buduće segnuti. Iz tajnikova izvješća vadimo ove zanimive podatke: Akademija je publicirala do sad ukupno 80 knjiga, a polovica od toga ide na „Rad“, u kojem ima 238 razprava i drugih članaka. Po sadržaju jest 105 filologičkih i historijskih, 22 su mudroslovna i pravoslovna a 60 matematičkih i prirodoslovnih; 9 nekrologa i 42 obznane raznih znanstvenih djela. Osim 8 knjiga historijskih spomenika, 9 knjiga „Starina“, 9 knjiga „Starih pisaca“ i jedne knjige juridičkih spomenika izdala je na sviet još 13 knjiga koje o svom trošku, koje svojom podporom. Potanki sadržaj i registar svih tih djela sadržava akademički ljetopis, što ga akademija na spomen svojega desetgodišnjega života ovih dana na sviet izdade. Povrh toga se razabire iz njega, da je akademija imala do sele 12 počastnih, 28 pravih i 33 dopisujuća člana. Umrlo ih je do sada 6 počastnih, 4 prava i 7 dopisujućih; ostali još živu. Od pravih članova ide ih 8 na razred filologičko-historijski, 9 na filozofičko-juridičko a 7 na matematično-prirodoslovni. — Zaklada akademička prirasla je kroz ovih deset godina za 145.513 f., prihod za 9.167 f. a razhod za 8.142 forinta. Akademička glavnica iznosi 346.000 f.

DRUŽTVENE VIESTI.

— Na 28. studena ustrojila se u Zagrebu podružnica gospodarskog družtva te izabrala predsjednikom gospodina Gašparića, kanonika, podpredsjednikom gosp. Dr. Milana Amruša, tajnikom gospodina F. Folnegovića, blagajnikom, gosp. Holjca, a u odbor gg. Höppergera, Jagića i Kučeka.

— Privremenom odboru, „Hrvatske Čitaonice“, družtva, koje se ustrojava na mjesto razpalog „Kazina“, jest predsjednikom sveučilištni rektor gosp. Dr. K. Vojnović a tajnik gosp. Ljudevit Šloser. Odbor je ustanovio godišnji prinesak na 12. forinta i pristupninu na 5 for. Upisni arki nalaze se u nekolikih zagrebačkih trgovačkih firmah. Odbor je mislio, da će družtvu pribavit više članova, ako izljuči iz osnove utemeljenja svaku političku struju. To je možda mudro, al je napotrebno, jer se samo po sebi razumieva. U ostalom mislimo, da je ponajglavnija svrha zagrebačke „Hrvatske Čitaonice“ sasma u nečem drugom, no u čitanju novinah, kojih imade dosta po kavanah. Hrvatski duh u Zagrebu i naš družtveni život željno izčekuju ognjište i njetilo.

CRKVA.

— Dne 5. prosinca slavit će biskupija brnska (Brünn) svoju stogodišnjicu.

ŠKOLA.

— Ljetošnjeg ljetnog semestra bilo je na sveučilištu u Berlinu 63 redovita i 57 izvanrednih profesora i 77 privatnih docenta, ukupno 201. profesorska sila.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na narodnom kazalištu bijahu na dalje ove predstave: 24. i 25. studena opera „Margareta“ (gdč. Filipina Edelsbergova kao gost), 27 studena „Lovoodska sirota“, igrokaz u 5 čina od Birch-Pfeiferice; 29. studena: „Medea“ žalobna igra u 4 čina od Grillparzera, (prijam gdč. Mace Perisove). U ovoj posljednjoj predstavi sudjelovao je gosp. Andrija Fijan, za kog vrlo žalimo, što se nije posvetio sasma toj liepoj umjetnosti, jer bi bez dvojbe ubrao mnogi lovor-vienac. Predstava bijaše u obće dosta slaba.

— Gospodična Filipina Edelsbergova pjevala je prošle subote i nedjelje Gounodovu Margaretu i to s takovim uspjehom, kako se u Zagrebu možda još nije pjevalo. Prem su mladi dani ove umjetnice već prošli te joj ponješto iztrošili visoke glasove, ona je još ipak sačuvala tolik objem glasa, toliku svežost i čistinu, da te zanosi. Uz to je njezin triler bez prigovora, a igra toli elegantna i fina, da ju je prava slast gledati. — Kako čujemo, gospodična će se oko uzkrsa opet svratiti u Zagreb i pjevat Lucreziju i Normu. Mjesto bolestnog g. Zajca, ravnao je orkestrom dosta vješto gospodin Milaković.

— Veliki koncert, što ga je dao 23. studena zemaljski glasbeni zavod u proslavu svetkovine sv. Cecilije sabrao je mnogo otmjenog obćinstva. G. Zajc bio je rad bolesti odsutan te je mjesto njega ravnao orkestrom g. Švarc. Tom su se prigodom izvodile Zajčeve velike dvie kompozicije: „Mjesečina na moru“, glasbena poezija i idila „Marinareska,“ koja se morala opetovat. Naša umjetnica Irma Terputec pjevala je vrlo ukusno dvie pjesme, Mini-Hauck valčik od Hölcela i Zajčevu: Lastavicam; g. Švarc gudio je s čustvom Wienniawskovu divnu „Legendu“ i „romancu“ od Hofmana. g. Petrić glasovirao briljantno Liztovu fantaziju iz sonambule — a Gdčna Jugovićeva i g. Kolander liepo su odigrali glasovitu simfoniju Saint Saënsovu „Danse Macabre“. Sborovi „Kola“ bijahu vrlo dobri.

— Franjo Krežma dao je sa svojom sestrom Ankom u Pragu ovih dana dva koncerta a novine su pune hvale za mladog umjetnika.

— „Théatre Français“ uzeo je opet 21. studena u repertoir dramu Victora Hugona „Hernani“, djelo ako i ne najznamenitije, nu koje je u literarnoj historiji po tom važno, što je prvo naviestilo rat francezkih romantika proti klasicistom. Po tom je ono baš tako znamenito kao i Corneillov „Cid“. Prvi put su „Hernania“ predstavljali na istom kazalištu 26. veljače 1830., a dali su ga 40 put uzastopce s nečuvenim uspjehom. Od tad pak do 1867. počivao je Hernani u biblioteci, a tad su ga upotrebili za republikanske izjave. I ovaj put su mjesta, koja se dadu na sadanju situaciju francezku uporavit, izazvala buru od povladjivanja, prem nije predstava bila ni onoj od 1867. ravna. Godine 1830. predstavljala je Mars Donu Sol a Firmin Hernania, ovaj put Sara Bernhardt i Mounet-Sully.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— „Veseo Momak“, seoska poviest od Björnsona, koja se u današnjem broju našeg lista dovršuje, izaći će za koji dan u liepom posebnom izdanju, te će si ju moć nabavit svi prijatelji naše knjige. Ciena će joj bit 30 n. s poštom 5 n. više. Naručbe prima odpravničtvo našeg lista i sve zagrebačke knjižare.

— „Matica Hrvatska“ u Zagrebu naumila je izdavat veliku sbirku hrvatskih narodnih pjesama, te je u tu svrhu već sakupila silni materijal. Tako je Matici poklonio njezin predsjednik g. Ivan Kukuljević sve svoje sbirke nar. pjesama, medju kojimi je i Tomaseova sa 300 pjesama iz Dalmacije. Ima Pavlinovićevu sbirku sa kakovih 1400 pjesama iz Dalmacije i Bosne. Ljubićevu iz Hvara, Marjanovićevu iz Like, Rakovčevu iz Gornje Krajine, jednu iz belovarske županije, dvie iz Žumberka, za tim iz Istre i Primorja, Kukuljevićevu kajkavsku, a stoji joj i na porabu velika zbirka Kuhačeva. — Matica sad moli rodoljube hrvatske sa svih krajeva, da joj priteku u pomoć daljnim bilježenjem pjesama pa neka ih pripošalju njezinoj upravi. Ovakav veliki sbornik naših narodnih pjesama, koje su se do sad pod raznimi tudjimi imeni širile po svietu, najpotrebitijim je uresom svakog hrvatskog stola te će bit dragocienim skupom narodnog blaga.

— Izašao je četvrti i za ovu godinu zadnji svezak „Šumarskog lista“, organa hrv.-slav. šumarskog družtva. Sadržaje nastavak Veselijevog djela „Kras hrv. krajine i kako da se spasi“, — „Impregniranje drveća“ i više službenih viesti i sitnica. — Iz poziva na predplatu nevidimo, dali će ovaj list izlaziti i na dalje u svojoj dualističkoj, hrvatsko-njemačkoj odori. Svakako bi želili, da to prestane.

— Varaždinski „Pučki prijatelj“ i zagrebačka „Sv. Cecilija“, list za crkvenu glasbu, prestaše izlaziti radi pomanjkanja predplatnika.

— Slavni ruski dramatik Ostrovski piše sad svoju 40. dramu te ju nakanio nazvati „Četrdeseta“.

— Jules Verne publicirao je nov roman: „Un Capitain de 15 ans“ (Kapetan od 15 godina).

— Dora d'Istria, (rodjena knjeginja Helena Ghika u Bukureštu 22. siečnja 1828., udata 1849. za ruskog kneza Alexandra Kolcov-Masalskog, kašnje od njeg razstavljena, živi danas u Firenci), spada svakako medju najučenije i najznamenitije žene našega vremena. Od nje je ovih dana izašla u Parizu kod Maisonneuve et Comp. knjiga: „La Poésie des Ottomans".

— Scipione Volpicella izdao je u Napulju oveće djelo: „Studije o literarnoj i umjetničkoj poviesti", koje je pobudilo sveobću senzaciju.

— Alexander Rizos Rangabe, (Rangavis), rodjen 1810., danas je najznatniji grčki pjesnik i novelist, a ujedno i diplomat te poslanikom u Berlinu. Tu je on sad izdao kod Calvarya francezki pisanu poviest novogrčke literature: „Précis d'une histoire de la littérature néohellenique par A. R. Rangabé." Knjiga je vrlo liepo pisana, pregledna vrhu svih struka literature, dapače i novinstva. Ona je s toga i nešto više od obične literarne poviesti, neka kulturna poviest, ciela bibliografija svega, što se do sad grčki pisalo i prevodilo na grčki iz tudjih jezika. Djelo je izašlo u dva debela svezka te se dieli na dva diela: na podjarmljenu Grčku (La Grèce asservie) i na slobodnu Grčku (La Grèce libre.) Prva Perioda počimlje s padom Carigrada g. 1453., koji je i po Grčku knjigu i znanost postao toli kobnim. Taj je pad razorio ognjišta knjige i jezika. Pjesništvo se i stoga uteklo te dobe ka klephtam u planine, koji se odanle borahu proti Turkom. Stoga i počimlje pisac svoju poviest s klephtskimi pjesmami te i nekoje priobćuje. Taj običaj pridržaje pisac i kod daljneg pisanja; on najprije korakterizira pjesnika a tad u kratko naznačuje sadržaj glavnih im djela, kod nekih donosi i prevode u stihovih i prozi. Iza kleftskih pjesnika dolaze u prvoj knjizi kretski pjesnici iz dobe, dok je još Kreta mljetačkom bila tad prozaisti 16. i 17. vieka. Druga knjiga opisuje nam pod naslovom: „Povratak k životu" dobu od 1700 — 1800. g. Tad sliedi treća knjiga: „Renesanca", od 1800 — 1821., dakle do borbe za neodvisnost. Ova knjiga počimlje poglavjem o novogrčkom književnom jeziku, o njegovih začetnicih, prije svega o Koraisu, i o odnošaju njihovu prema starogrčkom jeziku. Još na početku našega vieka dielili su se grčki književnici u dva tabora: u hellenistički, koji je htio priznat samo staru klasičnu grštinu i u pristaše novovjekog pučkog govora. Nastojanjem slavnoga Koraisa, odhranjenog u Francezkoj, i njegovih drugova, poprimio se književnim jezikom onaj, kojim su govorile inteligentnije klase. Pisac veli o toj novoj grštini ovo: „Novogrčki jezik, razlikujući se od starogrčkog samo nekimi variacijami u izrazu i manjim bogatstvom formâ, nije se htio povratit svomu izvoru, al mu se čim više približit. On se je dnevice sve više i više čistio od kore, kojom ga obaviše stoljeća barbarstva te postade čistim, gibkim idiomom, koj se može vrlo lahko razvijat i iz starogrčkog obogatit. On je čisto grčko nariečje, što ga starogrčki književnik nebi mogao pisat, al bi ga bio kadar razumiti." Iza toga sliede još u trećoj knjizi prvog diela prozaisti renesanse iz raznih struka literature. Drugi svezak obuzimlje pjesnike nove dobe. Romanu, koj je još u Grčkoj slabo razvit, posvećeno je zaključno poglavje.

— Glasoviti njemački egiptolog Georg Ebers ujedno je i znameniti romanopisac, što je dokazao svojimi romani: „Egipatska kraljevna" i „Uarda". Sad je pod štampom Ebersov nov roman: „Homo sum," koj se zbiva za dobe Konstantina Velikoga.

NOVE HRVATSKE KNJIGE.

— „Hrvatska pjesmarica." Nova sbirka rado pjevanih hrvatskih pjesama. Drugo popravljeno i povećano izdanje. U Kraljevici 1877. Tisak i naklada primorske tiskare. St. 104. Ciena 15 nov. Ova mala i ukusna pjesmarica dobro će doć svim ljubiteljem hrvatske pjesme, te je svojim izborom upravo vrstna.

UMRLI.

— **Antun Muhlinski**, negdanji profesor orientalnih jezika na sveučilištu u Petrogradu, † u Varšavi 25. listopada u 70. godini. Pisao je poljske, ruske i francezke povjestne knjige.

— **Lucian Siemienski**, veleslavni poljski pjesnik i historik, suurednik „Czasa", rodj. 1809. † u Krakovu 27. studena 68 g. star.

Zaključak uredničtva 30. studena.

METEOROLOŽKA OPAŽANJA.

Stupnjevi topline bilježeni su po Celsiju, tri put na dan:

Mjesto	18. studena			19. studena			20. studena			21. studena			22. studena			23. studena			24. studena		
	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.	7 s. jut.	2 s. p. p.	9 s. več.
Zagreb	4·0	6·4	4·5	0·6	7·7	6·4	3·8	10·1	8·7	6·8	6·8	4·6	4·1	8·4	4·0	6·7	7·9	6·1	1·9	4·4	6·8
Kakovac kod Karlovca	3·4	5·7	4·1	— 3·9	7·7	4·8	1·6	7·5	6·5	7·0	5·2	4·1	3·5	7·9	1·6	5·0	7·5	6·2	4·0	7·4	2·7
Varaždin	6·5	8·8	8·5	6·2	11·2	6·1	2·4	14·5	10·1	6·9	8·5	7·3	5·2	9·7	8·0	8·8	12·3	10·5	3·3	12·0	11·4
Gospić	1·0	2·3	— 1·2	— 4·6	2·0	0·4	6·6	8·8	9·4	5·0	0·6	8·0	1·4	3·4	0·0	7·4	6·6	5·6	— 0·4	7·8	5·8
Senj	5·5	8·0	7·0	6·3	12·0	10·2	10·1	13·4	10·1	10·2	6·0	4·1	6·5	8·0	7·3	12·0	11·0	10·0	9·0	13·0	10·0
Sisak	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mitrovica	5·8	11·1	4·1	— 0·4	22·1	1·2	0·5	21·6	5·0	5·1	12·7	6·2	5·2	14·0	3·5	2·0	9·2	7·1	3·8	22·1	5·0
Križevac	1·0	8·6	4·2	2·3	5·6	4·2	0·0	9·2	4·0	4·4	5·4	3·9	4·4	7·2	4·2	3·6	6·4	4·0	1·9	5·0	2·0

INOSTRANE POSTAJE,

Toplina u 7 satih u jutro.

Mjesto	18. stu.	19. stu.	20. stu.	21. stu.	22. stu.	23. stu.	24. stu.
Beč	3·8	0·0	2·4	3·0	1·9	2·5	4·5
Budim	3·0	3·0	2·8	2·8	4·8	2·2	3·7
Carigrad	10·0	8·5	5·6	13·2	15·8	11·8	12·5
Florencija	8·0	5·0	11·0	9·0	4·0	7·0	8·0
Krakov	5·4	3·6	3·2	1·2	1·4	7·4	4·0
Kodanj	6·0	4·9	—	—	3·4	—	—
Lavov	5·4	4·2	1·6	1·4	3·2	5·5	2·3
Moskva	—	1·1	0·1	— 0·1	1·4	1·2	3·2

Mjesto	18. stu.	19. stu.	20. stu.	21. stu.	22. stu.	23. stu.	24. stu.
Napulj	14·0	14·0	15·0	18·0	9·0	13·0	16·0
Palermo	15·0	14·0	14·0	14·0	18·0	12·0	13·0
Paris	7·6	6·5	—	—	11·7	—	—
Petrograd	—	2·9	4·2	3·1	2·6	3·1	4·5
Prag	5·8	4·1	3·2	4·0	0·9	0·9	4·0
Rim	8·9	7·0	6·6	12·3	9·4	8·3	7·1
Stockholm	—	3·1	—	3·8	1·4	5·2	—
Trst	6·5	9·4	9·6	9·7	7·2	7·3	5·4

Uredničtvo i odpravničtvo
„HRVATSKOG SVJETOZORA"
nalazi se na Zrinjskom trgu br. 1008. u drugom katu. Molimo, da se sva pisma, novci i pošiljke onamo odpremaju.

Vlastnik i nakladnik: Milan Grlović. Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 24. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 9. prosinca 1877. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga I.

STANKO VRAZ,

NJEGOVO DJELOVANJE I NJEGOVO DOBA.

REFLEKSIJE IZ HRVATSKE PROŠLOSTI.

(Nastavak).

Medjutim dok je Vraz razvijao takovu djelatnost u Hrvatskoj, u Danici, koja se je početkom godine 1836. radi tobožnjeg ujedinjenja duševnog svih južnih Slavena bila pretvorila u Danicu Ilirsku, pojaviše se opet noviji pjesnici: Ivan Trnski, Aug. Kaznačić, Ivan Kukuljević, Dr. Demeter i Antun Nemčić, sve sami ljudi, koji su kašnje kao književnici na glas izašli. Već g. 1838. počelo se snovati o narodnom kazalištu, a duša tih napora bijaše Dr. Demeter, — pa kad se je početkom 1839. god. prvi put u Zagrebu u hrv. jeziku predstavila Kukuljevićeva drama „Juran i Sofija“ ili Turci pod Siskom; nebijaše veselju ni kraja ni konca. Kolo književnika bijaše se znatno povećalo, velezaslužni Vjekoslav Babukić napisa slovnicu jezika ilirskoga — a nebrojene oduševljene pjesme ilirske zaoriže i poplaviše narod. Prva zaori Gajeva:

„Još Hrvatska ni propala,
Dok mi živimo!

za njom oglasi se Mihanović:

Liepa naša domovino,
Oj junačka zemljo mila,
Stare slave djedovino,
Da bi vazda čestna bila!“

Treća, koja je predobila hrvatska srdca, bijaše Vukotinovićeva „Nek se hrusti šaka mala!“

Ove i mnoge druge pjesme bude duh naroda, i ruše aristokratske gradine, koje su samo s visoka gospodovale narodom hrvatskim.

Na velik glas izadje još godine 1840. Štosov poziv:

„U ilirsko kolo mili
Vratite se srodni puci,
Što su stari gvoždjem bili,
Nek su duhom sad unuci!“

Još iste g. 1840. već su stališi u saboru Hrvatskom zahtievali da se hrvatski jezik u škole uvede i svake su godine svakom zgodom opetovali tu molbu, dok im se g. 1845. izpuni.

G. 1841. izda Vraz svezak pjesama pod naslovom: „Glasi iz dubrave žerovinske“ te ih posveti svojoj posestrimi Dragojli. U tom su svezku sadržane prekrasne balade i romance, medju kojimi se osobito iztiče ona grozna slika „Bura“.

Iste godine putovaše Vraz s Rusom Izmailom Sreznjevskim po slovenskih stranah, da kupi narodne pjesme i napjeve. Al mu taj put urodi i bolešću s nahlade i drugom velikom nepogodom. Tadanjoj natražnjačkoj vladi bijaše zazorno putovanje njegovo, jer da buni narod — a rekoše dapače, da sije po zemlji buntovne pjesme. Policija je pazila na njega — a sve one koji su š njim obćili zvali bi na sud. Nu nije to strašilo Vraza, — to ga je samo raztužilo.

S ovoga puta pisa Stanko posestrimi Dragojli kitu prekrasnih listova, a u jednom od njih svu je ljubav salio, što ju ćućaše prema Hrvatskoj. Komu da od nas srdce nezadrhće kad čita: „Ja sam zaljubljen — u čitavu Hrvatsku zaljubljen! Hr-

---

LISTAK.

SIMON VERDE.

NOVELA

FERNANA CABALLERA.

SA ŠPANJOLSKOGA PREVEO GJ. P.

(Nastavak.)

— Senjore, ja nisam sve to činio, to vi isto tako znate, kao i ja. Ja sam nesretniku jednomu pomogao, a on me je u ime zahvalnosti pokrao. Ako ćete sada sbog toga, da me okrivite, to bi toliko bilo, kao kad biste ključalu vodu tamo sipali, gdje sam se opekao.

— Ja moram svoju dužnost činit, uzrazi alcade svetčano, i da tako neučinim, mogli bi i mene jošt u tu spletku umiešati.

— Senjore, za boga! reče siromah Simon ustravljen, ta zar baš hoćete, da mi nedate dahnuti i da upropastite svojega prijatelja?

— S prijateljem idemo do pred paklena vrata, reče alcade, pa ga tu mahnemo.

Tužno bi bilo, kad bismo pratili korak po korak parnicu, koju su dignuli na biednoga Simona Verda i kada bismo pobrojili nitkovstva knjižnička i farizejska, da bi mu novca izmamili i upropastili ga. Koliko u selu vidimo tih tajnih i sakrivenih gonjenja, kojim sirotinja žrtvom pada, ovako ili onako! Vidimo pravicu, gdje je utonula u silnih parnicah, nevinost kako strada, pravo umotano gvozdenimi žicami spletaka i nevaljalstva; istini i pravdi, da bi se izkobeljale, trebaju toliki dokazi, koraci i troškovi, da ljudi klonu duhom, kano muhe u paukovoj mrježi, a koji bi im htjeli pomoći, vide, da su im ruke vezane. Slobodna pečatnja prosula je povrh toga čas svoju nepravednu žuć, čas svoje pravedno negodovanje i jedini pisari i sekretari mjestnih oblasti našli su milosti u njezinih očiju, a osim nekoliko častnih izuzetaka, baš ovi najgori su, najpodmitljiviji, najveći tirani i najveći zulumčari u svietu. Na svaku oblast napadalo se u naše vrieme, o njoj se govorilo i pisalo, samo ne o tih sitnih tiranih u narodu, a ovi upravo najbezdušniji su, oni bjesne najžešće, a protiv njih najmanje ima lieka.

Simon izcrpi sve svoje izvore; vjeritelji ga goniše; njega tjerahu sbog troškova na ovu tako strašnu parnicu. On morade prodati svoj vrt, koji alcade kupi za trećinu njegove ciene. A kako ni sada nebi dosta za izplaćivanje svega duga, to morade Simon prodati i jedino svoje dobro, što mu je ostalo, svoju dobru i matoru Papalinu.

Neopisana je bolja, koja razdiraše srce ovomu čestitomu čovjeku, kada vidje sirotu oslicu, gdje ju pisar dohvati i odvede iz staje, gdje je provodila odmorne čase cieloga svoga vieka. Jošt ga gore tištaše, kada vidje, kako ju barbarski zlostave djetca novoga njenoga gospodara, kad je gledao, kako ju nemilosrdno biju, a ona sirotica okreće glavu, kao da njega traži. Gorko je plakala Agneda, a Simon se ukloni, da i sam može neopažen plakati.

I najtvrdje srce pucalo bi, gledajući jadnu staricu, kako je sva neutješna izišla iz vrta.

— Nemoj, majko, da tužiš, govoraše Simon, koji svoju bôlju uzdržavaše, da nebi dobru staricu jošt većma raztuživao. Matija, komu sam dao u zajam, da pokrije kuću, a nikada mi nije mogao zajam vratiti, kazao mi je, da ćemo se kod njega moći smjestiti, čim kuću opravi. Dakle vidiš, niti smo bez skrova niti bez prijatelja.

— Bože! vikaše sirotica starica, vrt, koji je od vajkada prelazio od otca na sina, u kojemu ste se vi izrodili, u kojemu sam pod narančami sje-

vatska je meni omilila kao mati, omilila kao sestra, omilila kao draga. Nemogu nigdje mirno misliti nego u Hrvatskoj, niti neću nigdje mirno umrieti nego u Hrvatskoj; čim dalje od očijuh, tim bliže srdca. Povedj ti ovo suncu hrvatskomu, oblakom hrvatskim i vjetrom hrvatskim i svemu što je hrvatsko!"

Četiri godine poslije toga, što je u Zagrebu počela Danica izlazit, ustroji se u Zagrebu narodna čitaonica, a na čelo joj uznose Iliri jednoglasno mudroga i obzirnoga grofa Janka Draškovića, staroga diplomata. Kad su još mladi Iliri snovali, kako i što će radit, da se u narodu i u inteligenciji dostanu pomoći, priskoči im u pomoć čestiti ovaj starina i prvi izreče ovu znamenitu rieč: „Kraljevina je Hrvatska ravnopravna Ugarskoj, u Hrvatskoj nek vlada jezik hrvatski". Bijaše tad Draškoviću 68 godina pa je on svojim ugledom čitaonicu stvorio do skora ognjištem svega narodnoga života. Iz čitaonice stvori se redakcija novina i knjiga, klub ilirski, gdje se sva dnevna pitanja razpravljaju i glasovi šilju na sve strane, knjižara ilirska i Matica, učeno družtvo, muzeum i gosp. družtvo, kazalište i opera — a napokon i „Narodni Dom". Doista bezprimjerno!

U čitaoničkih zapisnicih onoga vremena stoje zabilježene rukom Vjek. Babukića, koj je bio družtvu tajnik, zlatne rieči, što ih je umni starac Drašković raznimi prigodami izrekao, — a malo ih ima u prošlosti i sadašnjosti hrvatskoga naroda aristokrata, koji bi se mogli ogledat u domoljublju s ovim plemenitim velikašem!

On ljubi svoj narod, njegov jezik, njegove običaje, njegovu nošnju, slogu, sve on podupire, za sve se brini i mudro i obzirno opredieljuje mladim literatom politički cilj, veleć: „Budimo prijatelji, budimo braća bez razlike imena, jer svih nas otac jest kralj naš i mati konstitucija naša!"

Središta takovog, kakovim je nekoč čitaonica bila danas bi Hrvatska ne manje trebala, a drugi Janko Drašković, koj bi znao obzirnom i milom rieči sjedinit duhove, bio bi najvećim dobrotvorom. Jer podje li se današnjom stazom dalje, mi ćemo si bit u vlastitom domu najljući protivnici a kraj te ekskluzivnosti hrvatska knjiga najveća sirotinja!

Nekoristi ništa zavaravat se liepom sanjkom, imamo sveučilište, akademiju, Maticu i druga književna družtva! Nebude li se nastojao ulijat u naš javni i privatni život drugi duh duh čednosti i istinitosti, duh snosljivosti i plemenitog pregnuća, mi ćemo vazda radit više drugim u prilog no sebi. Maleni narodi, poput hrvatskoga, valja da brižno pribiraju sile, kojimi će koracat napred. Oni elementi pako, koji s visokog stolca nepogrješivosti i autoriteta samo ono trpe, što im nije pogibeljno, na dušu si svaljuju grieh, koji im pravedno potomstvo nikad neće moći oprostiti. Da, bez dvojbe, iztočni grieh, što ga je Hrvatska po Adamu nasliedila, zove se od onda pa za sve vjekove napred: jal i nesloga!

Godine 1842. Iz čitaonice se razvi Matica ilirska, da širi medju narod dobre knjige na jeziku ilirskom i da upozna mladež s dubrovačkimi klasici. Prva knjiga, koju je Matica izdala, bijaše Gundulićev Osman.

U čitaonici bijaše Stanko Vraz jedan od velikih uglednika. On nastoji razširit knjige i dopisuje sa svimi slavenskimi prvaci onoga vremena, te im šilje proizvode literarne. Vraz nastoji upućivat, nagovarat, proučavat i steći narodu prijatelja. Bijaše to velik posao u ono doba!

U isto doba složi se Vraz s Dragutinom Rakovcem i Ljudevitom Vukotinovićem, da izdavaju „Kolo," časopis literarni. Danica nije više mnogim zadovoljavala, a osobito vanjskim ne. Vraz je hotio od Kola stvorit časopis, koga bi i drugi Slaveni većim interesom čitali no Danicu, i koj bi domaće čitatelje bolje upoznavao, što se po širokom slavenstvu zbiva. Vraz bijaše duša ovoga poduzeća, pa je i našao znamenite suradnike: Erbena Dubrowskog, Zapa i druge. Prva knjiga bijaše u istinu vrstna, a pohvališe je Šafařik, Kollár, Palacky, Jungman. — Nu ovaj uspjeh brzo nadje neki zavidni odpor s nekih strana — a osobito Gaj od toga je vremena počeo nemilo gledat Vraza. Ovo neprijateljstvo, koje je čim dulje, tim žešće postajalo, urodilo je tim, da je god. 1843. s trećom knjigom Kolo prestalo izlazit za neko vrieme, Istom god. 1847. izadju daljna tri svezka.

Tako se razvijao naš kujiževni i družtveni život — u politici pako već se počeše pomalo navlačit oblaci iz kojih se doskora obalila bura.

U to doba pojavi se novi pjesnik na obzorju slavenskog Parnasa, Petar Preradović. U Zori Dalmatinskoj u oči nove godine 1844. zazujiše strune njegove čarobnim glasom:

„Ponoć prodje — što me budi
U to doba iz sna moga?
Žice same zaigrale
Na guslama djeda moga,
Zaigrala iz tihana:
Zora puca bit će dana!"

Kad je još mjeseca travnja 1844. ugledao njegov, svemu rodu hrvatskomu omiljeli „Putnik" svjetlo u Danici, tad piše Vraz Erbenu u Prag: „Ja ga mećem na pročelje našeg Parnasa i vriedan je, da bude kolovodja u kolu vila slovinskih. Pjesma

---

dila i gdje smo se tješili, što smo jedini ostali od svijuh onih, koji su kadgod okolo nas bili; gdje su se stare naranče pokrivale cviećem, kao siedimi vlasi, gdje su me unučad okružavala kao vienac od cvieća! Vrt, u kojemu su pod pavitom bili tako liepi ljetni dani, a noći zimske tako tople kraj vesela plamena njenih lozica! Tko će sada zalievati cvieće, što sam ga ja sadila, tko će hraniti one ptičice, što su bez bojazni na moj glas doletale!

— Nemoj, majko, da tužiš; čistu savjest našu nisu nam mogli uzeti, a to je najbolje. Ma kuda da odemo, ona će nam spremiti postelju od dušeka.

A u sebi Simon dodade:

— Taj nitkov haramija! ta zmija, što nas upropasti, vraćajući nam dobro. Pa taj alcade, gori od svakoga, koji se bogati i od propasti tudje! Kakov jedan nitkov, takov i drugi. Neka im bog bude u pomoći! — Majko produži glasno, kad vidje dobru staricu gdje plače; bog nikoga nije ostavio. Ti znaš božiju milost; sjeti se božanske milosti, koja se izlila na Joba, i muke, koje muče bogata skupca.

— I ti ćeš se isto tako mučiti, ti, alcade pakostna srdca, kojega ni ove siede vlasi nemogoše dirnuti, što ih štuje malo i veliko u ovomu selu!

— Majko, viknu Simon, kada vidje, da se tuga staričina neumaljava, ti mi paraš srdce. Reći će ljudi, da nikoga više neimaš. Zar nisam ja tu, da ti budem podporom u starosti? Zar neimaš Agnedu, koja ti je radost i utjeha? Kud god podješ, ja ću te hraniti; kuda god ona podje, zar ti neće ona biti, kao da ju cvieće okružava? Zar ima mjesta, gdje se ja nebih mogao za tebe starati i gdje ti ona nebi pjevala? Ma kuda otišli, s nami će biti bog!

V.

Prošlo je nekoliko godina. Kano presadjeno drvo, tako je i porodica o kojoj smo pričali, patila i klonula. Ali pomoćju velikoga utješitelja čovječanskoga, vremena, i njegove blage kćeri, navike, drvo najposlije primi se u novoj zemlji. Zalivano znojem posleničkim, ono opet ozeleni i ukrasi se nekolikimi cvietovi. Jednom rieči, u ovoj kući bili su zadovoljni. A to je i zato bilo, što je Nikola kiridžija dobio neko baštinstvo, te je odmah platio siromahu Simonu Verdu svoga manjkaloga vola; za te novce Simon nanovo kupi Papalinu, plativši pisaru dvaput onoiiko, koliko je ovaj za nju dao bio.

Sada je Simon opet mogao početi svoj prijašnji posao; svoju radost, što je opet uz staroga svoga gospodara, pokaza Papalina što življim i iskrenijim, ako i ne najmelodičnijim načinom.. Majka Ana zalievala je svoje cvieće, hranila je ptičice, prela i bogu se molila. Agneda se kitila karanfilom i pjevala je.

Njezino ašikovanje sa Julianom, koje je poniklo pod sienkom jednoga karanfila, poraslo je pod okriljem tajinstvenosti. Osim prirodne sramežljivosti ljubavne, ova tajinstvenost i odtuda je bila, što su momče i djevojče bili uvjereni, kako im roditelji, jedan što je ponosit, drugi što je tvrdica, neće nikada na brak saizvoljeti. Alcade je htio Juliana ženiti kćerkom bogata ekonoma iz Pueble, k tomu imao je spram Simona Verda neku mržnju, kao što je u onoga, koji se nepošteno vladao, prema svojoj žrtvi. Ova mržnja mnogo je jača i trajnija od one u uvriedjenoga, pa tako i naš Simon sa svojim poštenim srdcem nije nimalo mrzio svoga gonitelja.

Ovo potajno milovanje opazila je dobra starica, koja će jednom reći svojoj unuci:

— Agnedo, diete moje, jeste li sve dobro promislili?

— Mi mislimo samo na svoje milovanje, majko, odgovori djevojče.

njegova „Putnik“ kruna je sviuh pjesama nove škole naše, najsvjetliji alem na kruni nove poezije naše“. I od to doba, pa sve do smrti svoje osta Preradović na onom pročelju, na koje ga prvi stavlja nesebični pobratim, pjesnik Stanko.

Preradović se uvjek liepo s Vrazom slagao i pazio — a Vraz ga u velike štovao.

Neko vrieme g. 1844. sprovede Vraz kod svojeg vrlog prijatelja Vukotinovića u Ludini, u Moslavini. Kako je on bio satirik i šaljivdjija, tako pisa odavle Babukiću medju ostalimi: „Moslavčani same su ljute pijanice, koji nepiju vina porad toga, da si ugase žedju, već da sačuvaju slavu starog običaja. Opijanje dakle kod njih je nekakav point d' honneur, t. j. ako neločeš, uvriedit ćeš ih“.

(Nastavak sliedi.)

NIKOLAJ PAVLOV.

PO K. E. FRANZOSU PREVEO

A. BABIĆ.

U ruskom narodu imade osobita priča; nije slovjenskoga, već iztočnoga nalika, te ju možda donesoše Mongoli sa pustih visočina u nizke stepe. Negdje, u ovih stepah, pripovieda priča — tko zna, gdje?! — da neka čudovištna ruža diže svoj nježni cviet, uvjek zelen, neumrl, koji ni raste ni vehne. Dokle cvati i niče na zemlji, ne može se opaziti, jer se šaš i ruža stepe više dižu, te tako zakrivaju nježnu travicu. Nu tko u tužno jesensko doba prodje golom stepom, može vidit uvjek zelenu ružu, i tada ga upozoruje miris iz daleka, da je to čudovištna ruža, koju je našao. Taj miris jest osobit, te neizrecivo sladak i divan; neima mu slična na svoj zemlji, a kamo li jednaka. I tko ga je usrkao, tomu se sav sviet promienio. On razumije sve, sve; što je niemo, progovara mu i što govori, nemože pred njim uzlagati. U zvuku licumjerne rieči spoznaje najtajnije misli, i zvier, i drvo i hridina govore šnjim u razumljivih jezicih, i čuje pjesmu, koju noćju pjevaju zviezde, kružeće nebom. Tužnim postao je svaki, koji je usisao taj miris, tužnim postao je svaki radi toga — kažu siromašni ljudi u toj velikoj ravnici — jer nije to vesela pjesma, koja ovo sve potrese . . . I samo riedki, kažu, postadoše u istinu mudri, blagi i milosrdni, pošto razumješe otu pjesmu; nu većina postala ih grozovitom, tvrdom, ludom. Ali nikada se nije usrećio nijedan, koji je našao čudovištnu ružu. Pa ipak polaze mnogi van u stepu, kada jesen nastane, te ju traže — i traže . . . .

Samo benasti ljudi na iztoku? Ah ne! Svi, koje „bol stvora“ pograbi i o tlo baci, mi svi, tako daleko, kako se nebesa nad nami uzvijaju! U proljeće, dakako neide nitko tražiti čudovištne ruže; jer netrebamo je, dokle nam se smije zemlja urešena cviećem: veselje i nada podignu se odveć visoko, da bismo je uzmogli opaziti. Nu kad su ti mili, prolazni cvjetići pokošeni ili povenuti propali, tada su bezbrojni našli čudovištnu ružu. Sviet jim se promienio; čini se, da nije nikakovo velebno i izvrstno djelo, već tako pun mana i pogriešaka, i ako bi bio za jedan atom gorji, da nebi mogo već postojati; a život pričinja im se pustom borbom, u kojoj pobjedjuje jači, jednako, bio bolji ili gorji; čovjek pako kao kinjeni borioc, kojega nagon sili, da dalje bez milosrdja hiti. Gaziti ili biti gažen — nije vesela pjesma, koja ova sva potrese . . . I bezbrojni razumješe, bezbrojni! Jer laž jest, da je pesimizam bolest, ili pače moda, koju uzmogne probudit, upliv pojedinih mogućnih osobnostij, kao ona frankfurtskoga filozofa. Pesimizam je svakako silovit i čvrsto obrazložen svjetski nazor, kojemu se neuzmogne izmači misleći čovjek, dokle si neponese iz dubine ćudi svoje orudje; samo neobrazloženi optimizam u srdcu uzmogne utući obrazloženi pesimizam u mozgu. Nu koliki su, kojim ovo u istinu uspije? Pesimizam doduše ne stvara sretnikâ, nu ipak tjera tolike, da usrču miris ote nauke. Dakako morala je jesen nastat . . . . .

Jesen, duboka jesen! Pa nigdje ne jeseni se prije i temeljnije nego li u domovini one priče. Morda ovdje nebude dapače nikada pravoga proljeća, gdje cvatu ljubice i nježne bistre pjesme i božanstvom nadahnute ode! Ko što zvono neba, koje nad neizmjernom ravni lebdi, te i za najljepših dneva ne sjaji u čistoj modrini, već je uvjek okruženo lakom sivom parom, tako vlada i u duši onoga puka neki zagonetni, neutamanivi duh melankolije. Pesimizam raste u Ruskoj divlje, kao i ruža stepe. S toga obsjenjuju pjesme toga puka srdce, ali te pučke poslovice su tvrda, neumoljiva istina, koja razbistri moždjane. Siromašna duša, koja tepa pjesničkom riečju jošte bolno za spasom, te se do najviše mudrosti ove zemlje podiže u poslovici: „Sustine et abstine!“. . . „Pomislite samo“, reče mi nekoč u Kievu neka gospodja sasvim smućeno „naš stari sluga Fedko Vam je Schopenhauerijanac“. To nije doduše bio, nu neko srodno svjetsko načelo ključaše iz nagonâ njegove pasmine, te mu je najmilijom izrekom bila: „Ako bi ja tako u redu držao ovu kuću, ko što bog zemlju, tada bi zavriedio dnevice tri puta knutu“.

Jedva većim pravom, nego li ona izvrstna gospodja o svom starom Fedku, tvrdi dandanas zapadni sviet o ruskih pjesnicih, dapače i povjest književnosti tvrdi mnogostruko, — da su svi ukupno učenici „Brahme našega vremena“, te da ga vjerno

---

— Ja neznam, na što će to izići, diete moje, jeste li vi pomišljali na sutrašnji dan?

— Mi, majko, mislimo samo na danas.

— Vidim ja to; mladost nepremišlja mnogo. Zar nevidiš diete moje, da sebi spremaš više suza, no što je u moru bisera?

— Pa kad mi je plakati, ja velim, majko, da je bolje plakati što poznije.

— E biti će onako, kako je božija volja, uzdahnu dobra starica.

— Bogme tako će biti, a ne kako bi htio alcade. Tko hoće da je sretan, taj treba mnogomu da se nada, šapnu Agneda.

U to vrieme Gelvesani izbečiše se i zinuše, jer jedanput, kad nitko ni pomišljao nije, veliki pusti dvorac pokaza znake od života. Prozori i kapci otvoriše se, kao ono oči kad se bude; velika vrata širom se razširiše, kao usta kad zievaju; čistota sa svojim bielim i neuprljanim ruhom, udje u ovu pustolinu. S njom dodje četa pomagača: hitra metla, koja prelazi tlom, kako se nebi nikakov živi gad zadržao; peruška, koja razgoni pauke; ubrus, koji ratuje protiv prašini; sapun, koji kidiše na prljavost; četka, koja vraća poleleju sjaj.

Kad ove dušmane spaziše, švabe se poplašiše i zbuniše; metle ih dostigoše i ljuto potamaniše; pauci opružiše svoje duge krake i s užasom ostaviše svoju spokojnu Tebaidu, baciv zadnji i nježni pogled na svoje konce, što su ih tako dobro izpreli; sliepi miševi, puni jarosti, kad ugledaše buktinje i lampade, utekoše na crkveni toranj, gdje potražiše gostoprimstva u sovuljage, a ova jer je mizantrop dočeka ih vrlo zlo; miševi se razbjegoše na šum, a prašina, koja bi se skoro stoljetnom mogla nazvati, kad joj valjade s bojišta ustupiti, diže se oblakom u zrak sunčev pak se izgubi u prostoru kroz otvoren jedan prozor.

— Što je to sa dvorcem, da ga tako snaže i čiste? pitaše se seljaci. Da neće doći infanta?*

U veče pristade uz obalu šajka jedna sa prtljagom, namještajem i k tomu jedan gospodin i jedna gospodja.

Kavaljeru moglo je biti okolo četrdeset godina; bio je golem i krupan čovjek; imao je šešir široka oboda, kabanicu čudna kroja i neobične boje. Imao je pogled rimskoga cesara, hod germanskoga osvojača. Medju svojimi dugimi brci imao je neku cigaretinu; govorio je na glas, svakomu je kazao „mali moj“, trošio je više razmetanja nego novca, bar se toliko opazilo iz svadje njegove sa vozarem poradi jednoga reala.

Ako je gospa i bila bolestna, što joj se vidjelo po bliedu licu i mršavu tielu, ipak bijaše ona živahna, nestašna i vesela. Imala je šešir ružičaste boje, koga je tako zavratila, da čisto izgledaše, kao da je osim nje; o ramenih zelen ogrtač sa silni gajtani i rojtami; svilena haljina na kocke, svaka druge boje, kao što su i političari; cipele jasne boje; ali sve, ako i novo, izgužvano, kao i ona, što je nosila. Imala je na grudih iglu, što se blistala, grivne, što su se sjajile, lepezu, koja se prelievala, i pašće, koje je lajalo.

Kod krčme desilo se nekoliko ljudi i žena iz sela, koji su zajedno sa Joaquinom Mojmalim bili pri izkrcavanju. Svi se udiviše ovoj neobičnoj, nevidjenoj, sjajnoj razkošnosti.

— Jesam ti kazala, da će doći infanta; to je ona, reče majka Joaquinova.

— Nemože biti, na to će jedan čovjek, da će onn svoju kapu tako osim glave metnuti. Njeno gospodstvo nosi uvjek samo mantillu, kano prava Španjolka.

— Bog ju blagoslovio! povikaše žene.

*

* Ovdje se misli herceginja Mentpensierska, koja je u Sevilli stanovala i veoma milovala Fernana Caballera.

sliediše u svojoj radnji. Nu to je velika pogrieška, koja se dvimi momenti sasvim lahko razjasni: prvo odviš slabim znanjem one literature, drugo što manjka filosofičko naobraženje, čim se takodjer opaža veoma žalostni kriterij našega vremena. Tko misli poput Schopenhauera, taj je pesimista, nu svaki pesimista nemisli poput njega; izmedju ruskih pjesnika, dapače veoma malo ih, al dakako zato i najbolji i najplemenitiji: Ivan Turgenjev i Nikolaj Pavlov.

Vriedno bi bilo nešto o tom nagovještati, nu dakako samo na kratko. Pesimiste su svi ukupno moderni ruski pjesnici, jer u najužoj svezi sa svojim pukom, i iz njega stvaraju. „Klasici“ Rusije, triezni, okorni, ljudi, koji strahovito zlorabiše grčka i rimska imena, te uklieštiše oči u veseli starinski viek, — oni bijahu dakako optimisti, a njihovi čobani toli blaženi, košto janješca, koja čuvahu. I velikim romantikom Puškinu i Lermontovu bio je pesimizam morda samo ženijalnim hirom, pobudjenim ponajviše uplivom Byronovim. Ali pošto je u Ruskoj umjetno načelo realizma nadvladalo, tim je i odlučena pobjeda pesimističnoga svjetskoga nazora. Odkada pjesnici ondje kažu u obće istinu, prestadoše takodjer i u specijalnom slikati zemlju rajem. Odkada se pjesnici obraćaju ka vrućemu izvirajućemu životu svoga naroda, nemogu se odvratiti od nagonâ, prirodjenoga naziranja o narodu, iz kojega su sami proizašli. Daklem su svi ukupno realiste, što se tiče njihove estetične vjeroizpovjedi, a pesimiste, što se tiče njihove filozofičke vjeroizpovjedi. Svi ukuno! — nu ujedno su neizmjerno odieljeni, ne samo dubljinom i širinom individualne nadarenosti. Jer ne stoji samo do toga, da se istina kaže, već i takodjer kako se kaže i u koju svrhu. Ne stoji samo do toga, da se život vidi u pravom svjetlu i sav jad i nevolja upozna, koja pritište čovjeka, već i takodjer, kakovi se rezultati postižu. . . . . „Samo malo postalo ih mudrimi, blagimi, milosrdnimi“, pripovieda priča, „pošto su usrkali miris čudovištne ruže; nu većina postade grozovitom, tvrdom, ludom“. Medju ruskimi novelisti nalaze se dvie skupine, od kojih jedna imponuje brojem, a druga svojim talentom. Poslednju sačinjavaju učenici Schopenhauerovi, prvu pako nihiliste.

„Većina postale grozovitom, tvrdom, ludom“. Čitanje ovih modernih Rusa nepodaje srcu u istinu okriepe. Sjajna nadarenost neda se mnogim poreći, ali kako se uporabljiva! Ovi fanatici ruju sablaznivom požudom u najgadnijih ranah, iz kojih čovječtvo krvari, te se odvraćaju od kukavnoga svjetla, koje obasjava naš život. Koli odurnom lasti, sa koli žarkim cinizmom riše se ta sva grozota i gadnost. Nauka pako, koju navješćuju ti strahoviti propovjednici, glasi: „Budući, da je sve jadno, zašto nebi bio i ti? Krivicu trpiti, najveća je ludost, nepravo činiti, u koliko koristi, najveća mudrost. I pošto je zemlja sve, čemu se nadati možeš, nude onesvjesti se, te uživaj, uživaj, uživaj!“ Pametan je, tko je nemilosrdan i sebičan, te koristnost jest jedino pravilo svekolike radnje. To se izvadja opet u groznih primjerih, pače i glasi bezazleno prispodobiv k tomu, ako n. pr. čitamo u nekoj noveli, što govori umirući otac svomu sinu: „Mili mladiću! Savjetujem ti u obće, da budeš kriepostnim, jer kriepost kamo manje novaca stoji, nego li opačina. Što se tiče služkinjâ, nezavedi nikada one, koja služi u tvojoj kući, već radje onu susjeda; to već poradi ugleda i“ — ovdje umre. . . . .

Nije težko pogoditi, kako ovi vrlo nadareni muževi iztroše toli jadno svoj talenat. Rodjeni u nizkom puku, naobrazivali su se veoma oskudno — obično u seminarijih — te su ovdje bili obuzeti onom čudnovatom, sablaznivom, ultraradikalnom strujom, koja prostruji takove učevne zavode tisućami tajnih kanalâ. Ne izčezne im samo bog, koji sjedi na vječnom prestolju na nebesih, već žalibože i onaj bog, koji sbori u čovječjih grudih. Na takav način izgube ugodnosti u marljivoj radnji, i bace se u divlje valove života, te zahtievaju svoj dio sreće i užitka. Nu ovo im se uzkrati. Ovako nadodje k onoj melankoliji, koja im je i tako prirodjena, kao pravim sinovom njihova puka, jošte osobni motiv k bezmjernoj ogorčenosti. K tomu polunaobraženost, najgorčija i najzlobnija stvar, koja tisućputij više nesreće prouzroči nego li nenaobraženost. Čitajući Moleschotta i Büchnera ili Schopenhauera i Hartmanna nekoliko si zapamte, što im osobito u volju udje — a ostalo niti ne razumiju ili veoma krivo shvate. Tako nastanu nihilisti pustom traljom. I tako nisu usuprot svojih bogatih darova i milostij ništa više, nego li odurni djavlovi, koji keseć se okružavaju siromašnoga Lazara, čovječanstvo, i sve rane pred njega stavljaju te tužne mu uzdisaje nadviču kreštećim, porugljivim smiehom.

Drugačije čine oni riedki, mudri, blagi, milosrdni! I oni spoznaju kako je zemlja tamna, i sav jad stvora dvojako bolno dojimlje se mekanoga im pjesničkoga srdca. I oni znadu, da pjesnik nesmije lagati u ono vrieme, kojega je kriterijem borba za istinu, pa da laž nikada neuspije; toli velik jest jauk, da sve zlato najbogatijega pjesničkoga srdca neuzmogne ga pozlatiti, najviše ako ga uzmogne prikititi. Najljepša djela optimističnoga idealizma samo su šuplje titrajke na crnini čovječanstva. To znadu oni plemeniti veliki ruski pripovjedaoci, te po tom i rade; i oni su pesimiste, dà realiste su. Nu oni znadu takodjer, da je zvanje svakoga pjesnika,

---

— A vi znate, dodade onaj, da ona ima samo četiri misli.

— Četiri? A, Isuse! viknu krčmarica.

— Samo broj — ni jedna više, ni jedna manje.

— A znaš li ti, Jose, te misli?

— A odkuda će taj smetenjak znati misli infantine? prinieti Mojmali sa svojim krupnim glasom.

— Bogme ih ja znadem, Mojmali, i sva Španjolska, sva Francezka, sva Englezka znade ih, kao i ja. Ti si smetenjak, jer ti ništa neznaš!

— Pa kaži, kada znaš! povikaše sve žene.

— Te misli reče čovjek, jesu: Bog, njezin muž, njezina djetca i sirotinja. Pak zar bi i vi vi sve mogle što bolje činiti, nego poći njenim putem?

— A infante?

— Dakako da je i on takov, jer to ima od matere, za koju vele, da je sveta i dobra kraljica, kano sveta Jelisava ugarska i sveta Klotilda francezka.

— Ama, Jose, kad ju nepoznaješ, kako možeš kazati, da nije ona ovo? pitaše sestra Mojmalova, koja bi htjela, da je gostinja svakako infanta.

— Ta zar nevidiš, diete, da neima nikakove pratnje.

— Majko, a što je to pratnja? zapita djevojče.

— Bogme, ja neznam, odgovori krčmarica.

— Eh trista mu! na to će Mojmali, to su hintovi.

Gosti se popeše u dvoranu, gdje se namjestiše, on se baci u naslonjaču jednu, ona redom gledaše kroz sve prozore i balkone, pjevajući komade od najnovijih opera i vičući talijanskim akcentom:

— Bello bellissimo!

— To stoji, težko je naći ljepša pogleda, no što je sa balkona gelveskoga dvorca. Tu se sjedinjuje prijatnost sa ogromnosti, sa dražesti u pojedinomu prostranstvu i ljepota u perspektivi. Od dvorca spušta se visina zasadjena drvljem i baštami, onda se gubi u liepoj ravnici, punoj stada, a s one strane rieke ravnica se dieli u polja obradjena, i narančove šume i livade, ogradjene zelenom živom obalom.

Medju ova dva bajira teče rieka tako dostojanstveno i veličavo, da bi ju čovjek rekao nepomičnu, kad nebi ovda onda po koji parobrod uzmutio njezine vale i pokvario im sjaj. Pogled, kao ono san, koji se gubi, dopire tja do daleke planine Ronde, koja bi se pomiešala s oblaci, kad bi u proljeće bilo oblaka. Na lievo, pod Giraldom vidi se Sevilla, a taj pogled, po sebi već divan, jošt ljepši dolazi sa svetčane tišine.

Nemoj da pjevaš, Fornarino, reče liepi kavaljir iz dubine svoje naslonjače; doktori su ti zabranili pjevanje.

— A zar se ti osvrćeš na doktorske rieči? uzrazi svojim talijanskim akcentom ona, koju zvaše Fornarinom.

Što se tiče kavaljira, on je sebe zvao colonelom (pukovnikom) Titanom, ali nitko nije tomu razloga vidjeo, pak ni u kraljevskoj riznici, jer u ovaj par nije primao nikakovu plaću.

Nismo mogli doznati, kojim su načinom ovi otmjeni gosti dobili dopuštenje, da se smjeste u dvorcu i da im se veće odlikovanje dade nego li kojekakovomu gadu, što se tamo ugnjezdio bio. To se nas netiče: toliko stoji, da čisti zrak i voda u Gelvesu pomože Fornarini, ako se može suditi po napredovanju njezinih fioriturah, po njenom smijanju i njezinoj vici, kad se prepirala sa golemim colonelom.

Narod u Andaluziji ima od prirode taj dar, da može izmjeriti ljude, naročito ako su od gospodska roda. Nije nekoliko dana prošlo, kako su se gosti namjestili u dvorcu gelveskomu, a žene su već grizle ustne a ljudi smijali se.

da tješi i podigne čovječanstvo. Poput Samaritanca se milosrdno prigiblju nad ležajem Lazarovim i sjedine svoje tužbe sa njegovimi. Niti oni ne šute o njegovih ranah, ali najdubljim i najnježnijim sažalenjem govore o tom; ta to su takodjer njihove vlastite rane! Dakako — zacieliti tih rana nemogu; nuždu i borbu neuzmognu odstraniti iz života, te na vječno pitanje: „Zašto trpimo?“ neznadu utješno odgovoriti. Nu oni se neumore klicanjem u tu mnogotrpnu hitnju i borbu: „Mir budi čovjeku! Ta svi ste obterećeni, sažalivajte se medjusobno, te ne bjesnite jedan proti drugomu!“ Medjutim, kada hvale i slave oni lažljivi proroci uživanje kao sreću, opominju ovi pjesnici u duhu njihova velikoga učitelja: „Samo onaj, tko se sam oslobodi, jest spašen! I samo tko se odriče, taj je sretan!“ Iz mnogotrpne Sansare sprovode nas u Nirvanu; na zemlji netrpi ništa više, tko „lebdi nad spasom i propasti, odlučen jednako za smrt i život“.

Tako Ivan Turgenjev, tako Nikolaj Pavlov.

Prvi je poznat cielim svietom, te štovan, ko što malo koj pjesnik svjetske književnosti. I podpunim pravom! Jer na polju novele, upravo je veleum. Možda bi taj nadareni čovjek svojom radnjom za dulje vremena učvrstio nestalnu umjetnu formu romana, da mu nebi uzmanjkao samo taj dar, da ne sastavlja napeto. Taj nedostatak nećuti se u noveli, i tako je absolutno Turgenjev u tom genre-u postigao najviši stepen. Za sada neima mu ravna medju novelisti. Niti Paul Heyse ni Gottfried Keller, a niti zemljak mu Pavlov. Pavlov nije veleum poput Turgenjeva, on je samo talenat, nu najbogatiji, najzanimiviji. Tko ga upozna, skoro se zaduši pod utiskom, te svakako mogućne i originalne individualnosti. I kasnije ostane utisak čvrstim, da je u njem upoznao pjesnika, koji sasvim samotan stoji: u tehnici ko što i u biću. Pavlov nenalikuje nikomu, nijednomu drugomu pripovjedaocu budi ruske budi koje druge literature. Karakterisati ga, čini zadaću zamamnom, ali i svakako težkom. K tomu pridolazi, da moram predpostaviti, da obćinstvo nepoznaje njegovih djela. Pavlov jest ostalomu svietu nepoznat. Ja sám sam slučajno, na njega nadošao uslied poznanstva sa nekom gospodjom, koja ga nekoč ljubljaše. Pošto sam se najprije upoznao s čovjekom, a onda s pjesnikom, htijah znati više njegovih djela i više saznati o njegovu životu. Nu žalibože nije ni uspjelo. Možda i nije u sbilja više pisao, do li onih dvijuh svežčića novela, koje od njega poznajem.

(Nastavak sliedi).

ZNANSTVENI PABIRCI

III.*

FIZIKA SUNCA.

Fizikom je od nekoliko godina pošlo za rukom novom iztražnom metodom, tako zvanom „spectralnom analizom“, optičkim putem pronaći kemičke sastojine kojega tiela. Oboružani novim znanstvenim oružjem, „spectroskopom“, odvažili su se fizici u posjete i nebeskim tjelesom, te su stali s velikim uspjehom izpitivat kemički njihov sastav. Tako već znademo, da se u vatrenoj svjetloj odori sunca, u „fotosferi“, nalazi željeza, aluminia i dušika, sastojinâ, koje i na našem planetu nalazimo.

Englezki učenjak H. Draper sad je pako dokazao, da se u sunčanoj dužici (spectrum) nalazi i najznamenitiji životni elemenat zemaljskih stanovnika, kisik. On je to dokazao pomoćju fotografije, koja je u novije vrieme u obće mnogo poslužila iztraživanju površine sunca.

Draper predao je francezkoj akademiji fotografiju sunčane dužice i na temelju nje dokazao, da se i na suncu nalazi kisika, te se opaža u svjetlih tracih sunčane dužice.

Kisik nepodaje tamnih crta kao kovine. S toga valja teoriju sunčane dužice izpravit. Dužicu ne valja i na dalje smatrat neprekidnom, u kojoj se samo pojedine crte pojavljuju, što su ih izazvale parovite kovine, već kao dužicu, imajuću i sjajne crte i veze.

Takovo pojimanje ne samo da otvara put k obretenju drugih nekovinastih tjelesa, kao što su sumpor, pranik, selen, chlor, brom, jod, fluor, ugljik itd., već i razjasnjuje, da su stanovite crte, koje se nazivlju tamnimi, samo intervalli medju sjajnimi crtami. Tu valja vazda pamtit, da se negovori samo o jednom dielu dužice, već o dužici ciele sunčane ploče.

U gore spomenutoj fotografiji postavljene su uzporedno obadvie dužice, sunca i atmosfere, te sadržaje zadnja nekoliko crta željeza i aluminija. Težko je na jednostavnoj fotografiji prikazat crte raznih tjelesa. S toga je Draper dao načiniti i jedan negativni odtisak, jer se na njem sudaranje kisikovih crta obih dužica vrlo jasno prikazuje. Tu valja znati, da se u dužici sunca crte kisika prikazuju svjetle, a one željeza tamne.

Sravnimo li oba svjetlopisa, opazit ćemo, da se svigdje, gdje se u dužici atmosfere pokazuju crte kisika, one pojavljuju i u dužici sunca. Ako se to u pojedinih slučajevih odmah i ne opaža, to se nesmije zaboravit, da sunčani traci do nas atmosferom dolaze i da se tim znatno oslabe, a osobito u ljubičastom djelu dužice. Neki pokusi, koje je Draper god. 1873.

* Vidi „Hrvat. Svjetozor“ br. 5. od 9. srpnja 1877.

— Ja bih rekao, reče jedan od njih, da će ovo biti neka velika gospoda od nevidiša.

— Taj don Orondo, prihvati jedna žena, sa svojimi velikimi brci, izgleda sušti jeretik, da nije gori ni onaj mučitelj Isusov. A ona izgleda kao luda carica; po nosu vidi joj se, da je pravi probisviet. Samo nemogu, da razumijem, kako Simon Verde dopušta, da mu je kći tamo svaki čas.

— E! što se tiče Simona Verda, to su najbolji ljudi. On nikada nemisli na zlo, reče jedan čovjek.

— Jer mu je srdce čistije i od povjetarca, dodade jedna žena.

— To je istina, uzrazi čovjek; ali u ovomu pokvarenomu svietu treba čovjek, da je malo i pokriven, da ide nogom od olova, a krilom sokolovim.

I zaista, kako je Simon Verde nosio naručbine za Sevillu, to je on svaki dan odlazio i do colonela Titana, da mu donese jestiva što ih nije u Delvesu bilo.

— U tomu selu ništa neima, rekao bi colonel Simonu; ti ćeš mi, mali moj, sve donositi.

Suviše, Simon je imao dostavljati veoma živu prepirku colonelovu sa mladim jednim čovjekom, veoma lahkoumnim, veoma živim, veoma odvažnim, koji se zvaše kapetan Bulle, koji je bio već u svih strankah, znao cieli sviet, koji je sve vidjeo, gradio se strašim obožavateljem republike, strastan kartaš, lud za pregačom, i koji je najposlije u patriotizmu i pretjerao, pak se poslije složio sa nekimi gusari, koji su pokušali udariti na ostrov Cubu.

Blago i veselo lice u Simona Verda dopadalo se Fornarini, koja je rado š njim ćeretala i pitala ga, kako on živi.

— Brate Simone, reče mu jedno veče, kad je došao, da pita za sutrašnje naručbine; koliko možeš, da zaradiš na dan?

Nije uvjek jednako, odgovori on, ali jedno na drugo mogu, da zaslužim po jedan srebrnjak.

— Jedan srebrnjak! i ne više? viknu Fornarina sa svojim talijanskim akcentom i sva udivljena. O, siromah Simon, kako zlo živi! Ti mora da vrlo zlo živiš?

— Ja? hvala bogu, gospo, ja živim vrlo zadovoljno.

— Sa jednim srebrnjakom.

— Pa nikad nisam bez njega.

— Ama jel' ti to dosta za život.

— I suviše, gospo, pak i za druge troškove.

— Kakove to? Baš bi željela i znati.

— Eto tako, gospo, jer valja da znate, da ja sa tim srebrnjakom činim svoju dužnost, plaćam dug, dajem pod kamatu i jošt ostavljam na stranu.

— Ti se šališ sa mnom!

— Nežalim se, gospo, evo izvolite presuditi. Ja izdržavam sebe i svoju kuću, i to mi je dužnost; ja hranim svoju mater, i to je što plaćam dug; ja dajem pod kamatu, jer odgajam svoju kćerku, koja će mi vratiti, kad budem ostario i kad nebudem mogao raditi; najposlije ja ostavljam na stranu, jer nikada nepuštam siromaka bez milostinje, pa ma to bio zalogaj kruha, što mi je u ruci.

Fornarina za časak zamisli se, onda se okrenu colonelu.

— Pravo zbori, reče, dobro zbori. Kad čovjek pomisli, da se toliki grdan dohodak trati a nečini se ono, što ovaj poštenjak ovdje radi sa svojim srebrnjakom.

— Ma ti si sva u zanosu, uzrazi golemi colonel i stade smijati se. Piši jednu eklogu, sastavi za nju muziku, pak ju pjevaj na utjehu Fidom, Amintam i Melibejem, ali mene mahni sa time ludorijami.

— Ti nisi čovjek, ti si top! viknu Fornarina gnjevno.

izveo, dokazaše, da taj lokalni upoj, koji valja prevalit sunčanim trakom, daljinom puta raste. Jer da se prikaže tamno ljubičasta dužica, treba kod zapada sunca dviesto put više vremena nego o podne.

Nu ova iztraživanja su mnogo težja, nego bi nestrukovnjak i mislio. Da se dobije dobar svjetlopis (fotografija), valja zadovoljit mnogim uvjetom. Kisik mora se električkom strujom živo razbieliti, a tomu je nuždan motor uvjek jednake kretnje i jakosti od dvih konjskih sila. Tim se kretalom okreće Grammeov stroj, a njegova struja ide velikom Ruhmkorffovom bobinom i prekidačem Foucaultovim. Ta sprava mora nam dati za jedan čas 1000 iskrica, svaku od deset palaca. Te iskre moraju se tad spojit u bateriji od leydenskih boca, koje su posve surazmjerne jednoj Plückerovoj cievi.

K tomu još treba heliostat, koji nam u sobu baca trak svjetla, a optički aparat prizme, leće i komorica mora da su najopreznije nastavljeni i ognjišta posve uhvaćena. A uz to mora fotografski laboratorij bit posve za to uredjen, da uzmogne priredjivat mokrim kolodijem ploče, koje uzmognu uzdržat izloženje od 15. časaka.

Promatramo li tad gore spomenutu fotografiju, papirić od 5—6 cm. širine i 15 cm. duljine, to se moramo čudit, kako velik i skup aparat i koja sila znanja i muke tomu treba, dok se dobije taj maleni snimak. Al rezultat je ipak velik. Jer ovaj maleni papirić pruža putem pokusa ustanovljeni dokaz, da je i fizička ustrojba sriedišnjeg tiela našeg cielog planetskog sistema barem u jednoj stožernoj točki sukladna s ustrojem naše zemlje: da se i na suncu nalazi za nas zemljake najznatniji elemenat, kisik, i da se uslied toga i ondje uzmognu zbivat stanoviti kemički i fiziološki procesi baš tako, kao i na zemlji. Jest to svakako novi triumf nove i u izpitivanju prirode sveobće priznane methode, koja se izključivo temelji na pokusu, da za tim uslied njega inductiom dalje radi. Jest to uspjeh, do koga se skolastici i prirodni filozofi Aristotelove škole nikad nebi bili mogli dovinut, ma da su u svojih predavaonicah držali najoštroumnije disputacije i sviet obsipali folianti svoje mudrosti.

W. A.

NARODNO KAZALIŠTE

U ZAGREBU.

XIV.

Naša zemljakinja i umjetnica Irma Terputec-Terée dovršila je zadnjeg utorka svoje gostovanje na narodnom kazalištu s Izabelom u Meyerbeerovu „Robertu“. Pjevala je Izabellu u nedjelju i utorak. Nu ni prve ni druge večeri nije nad predstavom lebdila dobra zviezda, jer očevidno nije bila umjetnica pri glasu. Visina ju je dapače vrlo izdavala. Nećemo po tomu s toga sudit, nu čini nam se svakako, da laglje i liričnije partije našoj gostinji bolje uspievaju od heroičnih. Roberto se nije već jednu godinu pjevao u Zagrebu te je Bertrama morao na novo učit gospodin Kratohvil, komu je zbilja mjestimice partija prenizka. Posve nas zadovoljiše gospodin Grbić kao Roberto i gospodja Lesićka kao Alisa, koja je svoju težku ulogu upravo majstorski izvela. Orkestar je mjestimice bio vrlo neskladan. Druga predstava bijaše u obće bolja od prve. Gospodična gostinja dobila je više vienaca te je bila odlikovana češćim povladjivanjem.

U četvrtak 6. tek: mjeseca imala je naša prva dramatska sila i ljubimica občinstva, gospodj. Ružička-Stozzi, svoj prijam. Ona nam je prikazala Mariju stuartku od Schillera i to onim plemenitim žarom i čuvstvom, kojim se odlikuje ova cienjena umjetnica. Svaka rieč je na mjestu koju ti ona reče, prava modulacija glasa, pravi naglas, sve skladno s nesretnim stanjem mlade kraljice. Igra je gospodje Ružičke Strozzi u istinu plemenita i naravna. Veliki prizor izmedju nje i Jelisave u trećem i oproštaj u petom činu to su dvie slike pune najvišeg dramatskog čara, divno odigrane. Grof Leicester gospodina Mandrovića i Jelisava gospodične Perisove bijahu dva liepa tipa, al Mortimer gospodina Bana i još neke figure nebi nas ni malo mogle uznieti: jer je prvi uvjet naučiti i shvatiti ulogu.

Nebrojeni vienci dokazali su, koliko obćinstvo cieni vriednu koristnicu.

Ovom sgodom nemožemo mimoići žalostnoga facta, slabog polazka našeg kazališta. Kod prijma gospodje Ružičke ostale su sve nerazprodane lože za par prazne. Ako nije kadra napunit kuće ni vrla koristnica, ni njezin izbor klasičnog komada, radi bismo znati, što će ju napuniti? Odnošaji koji su zavladali na našem kazalištu, tako su žalostni, da im se posljedica lahko može predvidjati. Oni izazivlju u duši svakog rodoljuba ozbiljno razmišljanje, kako da se velikomu nazadku doskoči, jer to stoji, hrvatsko narodno kazalište nazaduje! A mi smo uvjereni, da će ono sve dotle nazadovat, dok nebude imalo jedne glave, jedne uprave, neodvisne od raznostranih obzira. A nebude ni dotle stalnim i uzornim umjetničkim zavodom, dok se neuredi konačno penzionsfond, koj se negdje izgubio. Stvorite stalnu budućnost umjetnikom, pa će te ih imati, uredite neodvisnu i jedinstvenu upravu, pa ćete podić zavod. Tomu svemu je zadnje vrieme.

I to od dvadeset i četiri libre, reče Simon u sebi.

Colonelu učini se ova apostrofa laskava te i reče sa osmjehom, kojim je Jupiter pogledao na nimfu Evropu, kad se prometnuo bio bikom.

— Čuj, diva donna, ti znadeš, da mi je milo, što je god od tebe, bila pastirska palica ili carska kruna — ti si vazda dražestna i umilna.

— Bogme što je od tebe, to nečini na me podobna utiska, ni tvoji komplimenti, koji udaraju na duvan, ni tvoji brkovi, koji se osjećaju na bizam; pak Fornarina okrene se k Simonu i zapita ga: A ti imaš kćer?

— Imam, gospo, i to kćer kano rumena ružica, kćer kojoj nisam zaslužan biti otac. Kad bi vaša milost nju vidjela, vi biste isto rekli, pak da imate dvoja usta, da to kažete.

— O, ja bih ju htjela vidjeti! viknu Fornarina sa naprasnim oduševljenjem. Zna li ona šiti.

— Ma ona vam sve znade, ona ima zlatne ručice.

— E dakle, kume Simone, pošlji do mene, pošalji ju, ja bih ju željela poznati i dati ću ju posla. Sve moje haljine pokvarile su se u ovomu selu, gdje je puno trnja i čkalja.

Simon Verde, koji je težko mogao da odbije komu molbu, a nevideći u tomu nikakovu neprijatnost, ako će mu kći ići u dvorac, dovede Agnedu, koja se Fornarini odmah tako dopade, da joj taki prvi dan dade bogatu lepezu od sedefa, ali bez pera, i liepu zlatnu kopču, ali bez igle.

I tako napokon dodje po Simona malo mira, i on se mogaše posve posvetiti službi strašnoga colonela.

Ali nekomu se ovi novi odnošaji nisu najbolje dopadali, a taj netko bio je Julian. Jedno veće, kako alkada nije doma bilo, a Simon kao i navadno bio u Sevilli, razgovaraše se dvoje zaljubljenih kroz rešetku na prozoru, što je išao na polje.

— Agnedo, reče Julian, zašto si ti ostavila kuću, u kojoj možeš da živiš kao poštena djevojka pak ideš k tim strancem? Ja niti imam vjere u nju sa njezinimi pretjeranostmi, niti u njega sa njegovim razmetanjem. Nemoj da zaboraviš, što poslovica kaže, da neima gore, nego kad se tikva pokondiri.

— Ja tamo odlazim, uzrazi Agneda, jer mi je tako rekao otac i jer ću tamo dobiti koji real, da mogu kupiti zanj nešto ruha, što mi zaista prieko treba.

— Ali meni je mučno, što ti tamo ideš.

— Žao mi je, ali što ćeš? Šta bih mogla otcu reći, kad nebih tamo išla?

— Samo kad ženske hoće, pak će naći razloga tja izpod zemlje.

— To bi dakle bilo, da bih učinila po volji tebi što ti se crv uvrtio u glavu, da onda sasvim damo povoda ogovaranju. Pusti me, da bar zaslužim za otca hlače, a za majku Agnedu jednu suknju.

— Imati će oni svega, samo kad se mi uzmemo.

— Dokle to bude, sasvim će drugo grožđje roditi na lozici! To je tek razgovor, Juliane biti će i toga! To nije liepo, kad nas je tvoj otac tako jako uvriedio, da ti sada hoćeš još većma da nas vriedjaš, što nedaš da idem u dvorac.

Julian umuknu, jer ga zaboli, da Agneda spomenu postupanje njegovoga otca sa Simonom Verdom.

— Agnedo, reče joj, biti će vrieme. . .

— Pa dobro, kada će biti, neka bude.

— A hoćeš li ti mene uviek ljubiti?

— Juliane, ti me vriedjaš takovim pitanjem.

— Zašto?

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Kardinal-nadbiskup zagrebački imenovao je kanonika Dr. Franju Račkoga crkvenim školskim nadzornikom za grad Zagreb.

— Riešenjem od 23. studena imenovan je Dr. Izidor Kršnjavi izvanrednim profesorom poviesti umjetnosti i umjetničke klasične arheologije na zagrebačkom sveučilištu.

IZ SUDNICE.

— Na smrt odsudjenog Tourvillea pomilovao je car te mu je sud dosudio 16 godina težke tamnice. Kazan će pretrpit u primorskoj Gradiški.

NARAVOSLOVJE.

— Ruski list „Novoje Vremja“ piše: „Gdja Suhocka, koja je na jednom inozemskom sveučilištu dovršila botaničke nauke, putovala je ovog ljeta po sjevernih stranah carstva. Rezultate tog putovanja priobćila je ona sad u posebnom djelu: „Flora pečorskog okružja“. Početkom buduće godine prispjet će gdja Sohocka u Petrograd, a kašnje će se zaputit u ruski dio srednje Azije“.

VOJSKA I POMORSTVO.

— Rusi su po vlastitom izvješću do sad izgubili 71.000 momaka što mrtvih, što ranjenih, a zarobili su 42.000 turskih vojnika, 16 paša i 620 topova.

— Ruska vojska imala je 1. listopada t. g. 9 maršala, 93 generala, 355 generallajtnanta, 819 generalmajora i 2401 pukovnika. Maršali bijahu: Princ Fridrik nizozemski (od 1840.), nadvojvoda Albrecht (od 1863.), njemački carević Friedrich Wilhelm (od 1870.), Princ pruski Friedrich Karl (od 1870.), Princ August Würtemberg (od 1871.), pruski maršali Manteuffel, Wrangel i Moltke i Barjatinski, jedini Rus. Wrangel je medjutim umro.

SVAŠTICE.

— Zanimivo je znati, koliko je Francezka imala ministra od 4. rujna 1870., dana kad se proglasila republikom. Po izvješću bijaše 7 ministra predsjednika, 5 vanjskih posala, 19 unutarnjih posala, 7 rata, 8 pomorstva, 8 pravosudja, 10 financija, 9 poduke, 10 javnih radnja, i 11 trgovine i poljodjelstva.

— Archibald Forbes, poznati ratni dopisnik „Daily Newsa“ povratio se rad bolesti s ratišta u London te je ondje 28. p. mj. u Crystal Palace-u predavao o svojih zgodah na ratištu. Forbes, nakićen raznimi redovi, izviestio je o svem, što je tu doživio do zadnjeg velikog juriša na Plevnu. Na ugodni način znao je govornik umiešat u ozbiljnost i po koju šalu. Kako Forbes pripovieda, mora pravi ratni izvjestitelj, što se jezika tiče, bit Mezzofantijem, on mora znati jašit na svakom stvoru, počam od žirafe pak sve do štakora, svakoj mu se valja hrani priučit, sna posve odreći. Za tim idealom on da je samo čeznuo, al ga nepostigao. Velikom potežkoćom na dalje jest izposlovanje formalne dozvole slobodnog polazka svih miesta. Rusi postupaju vrlo liepo s dopisnici. Oni su pripustili svakog čovjeka, koj se izkazao papiri od kojih poštenih novina, samo se morao zavjerit poštenom rieči, da neće nijedne kretnje vojske izdat, koja bi mogla neprijatelju koristit. Svaki broj njegovih novina mora se dostavit glavnom stanu i tu uručit posebnom činovniku, koj imade u slučaju prekršene zavjere dopisnika ili opomenuti ili odpustiti. Glad, vrućinu i najveći napor, izpovjeda Forbes, da je često pretrpio. Njegov glavni drug bijaše Villiers, risar „Graphica“. O prelazu preko Dunava, o jurišu na Plevnu, o bitkah na Šipkinu klancu govornik je živahno i zanimivo besjedio. On hvali hrabrost obih protivnika. Neki turski general javio je, da nije ništa više čuo o vojnicih, koji su čuvali prelaz preko Dunava, jer su svi pali. I veli Forbes, da bi svi uztrajali do zadnjeg časa. — Govornik je osobito pohvalio udvornost Ignjatijeva, koji je opet izjavio, da mu se „Daily News“ mile, jer su kršćanski list, a on da je kršćanski čovjek. Neko vrieme imao je Forbes težku zadaću, da je morao najprije sve napisat, što se po danu zbilo, a tad svaki večer četiri njemačke milje daleko jašit, da preda depeše glasniku. Takodjer bijaše on prvi, koji je imao ruskom caru opisat uzaludni juriš Sulejman paše na šipkin klanac. Car bijaše vrlo prijazan te su ga vojničke operacije osobito zanimale. Kad je dopisnik nacrtao samo površnu crtu o položaju obih vojska, zapita ga car: „Vi ste artilerijski oficir“, a na odgovor: „Ne, bio sam kod kavalje-rije“, vrati car: „Toga nisam, znao, da Vaši kavaljerijski oficiri umiju risat vojne planove“. Forbes pripoviedaše tad, da nije bio oficirom, već prostim vojnikom, te se boji, da je time u caru probudio misao, da jednostavni englezki dragun imade podpunog strukovnog znanja.

TVORNA UMJETNOST.

— U Marseillu neki su dan na kući, gdje se rodio Thiers uzidali mramornu ploču s napisom: „Ovdje se rodio Thiers 15. travnja 1797.“

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na narodnom kazalištu bijahu na dalje ove predstave: 1. prosinca: „Tvorničar“ igrokaz od Hamelina u 3 čina, (predstava djelomice vrlo slaba); 2. i 4. prosinca: „Roberto djavo“ velika opera od Meyerbera, (gospodična Irma Terputec-Terée kao gost); 6. prosinca: „Marija Stuart“ drama u 5 čina od Schillera, preveo S. D. K. (prijam gdje Ružičke-Strozzi).

— Gospodja Ida Wimberger priredjuje u petak 7. prosinca izpitnu produkciju svojih učenica u dvorani glasbenog zavoda. Kako si je ova vrla učiteljica stekla liepi glas u zagrebačkom obćinstvu, nadamo se, da će ju obćinstvo odlikovat obilnim posjetom.

— Gospodična Irma Terputec-Terée dala je u Karlovcu 29. t. mj. koncert, koji je vrlo liepo uspio. Pošto je naša gostinja svršila na narodnom kazalištu svoje gostovanje, odputit će se ovih dana u Beč, gdje će nastupit 1. siečnja svoj engagement na komičkoj operi.

— G. Gjuro Eisenhuth napisao je prvu svoju operu „Sejslav ljuti“. Text za istu priredio mu je g. Žigrović po svojoj istoimenoj drami, koja se prije pet godina u Zagrebu predstavljala. Opera će se pjevat od članova „Kola“ na narodnom kazalištu.

— U subotu 8 prosinca dat će križevački dobrovoljci svoju treću predstavu. Predstavit će se: „Plemenita žena“, igrokaz u jednom činu od Delacoura i „Otac i sin“, vesela igra u jednom činu po Asangeru.

— Jer odtuda izlazi, da ti neimaš vjere u mene.

— Što veća ljubav, tim veće strahovanje.

— Što veće štovanje, tim veće povjerenje.

Više iz ljubopitstva, nego li čega drugoga radi, pohodio je alcade golemoga colonela Titana ali ovaj gospodin, koji je bio rodjak od sedam markeza, stric od pet grofica i prieski prijatelj od tri kneginje, nije blagoizvolio vratiti vizitu jednomu seoskomu alcadu. Zato uvriedjena oblast hranjaše duboku srčbu proti ovomu grdomu gospodinu, koji ga je prezirao, pak naumi uhoditi mu rad. Kad god bi badri Argus spazio, da nov posjetitelj nepoznata lica, dolazi ne drumom, nego kroz maslinike, on bi u sebi rekao:

— Ovi ljudi nisu kao drugi ljudi, oni su više ili manje na svoju ruku i osim drugoga svieta; tu ima neka tajna, koju neznam, i oni mi izgledaju, da su toliko na svomu mjestu, koliko i trn u mačijoj čeljusti. Nisu htjeli liepo, dakle ćemo ružno. A tada dobro pazi!

Najšiljastiji trn, što je ovoga mačka bo, bio je kapetan Bulle, s kojim se često sretao, ali je ovaj mimo njega prolazio bez pozdrava i sasvim bezobrazno gledajući ga. Kapetan je prema ovomu zlosretnomu i muflizu alcadu čuvstvovao istu odvratnost, koju i alcade prama njemu. Kad bi alcada sretnuo, obično bi oficir pjevao ovu pjesmicu, koju je udesio naročito za ovu priliku:

Ja ljubim vojniko,
Ja ljubim topove,
A mrzim alkade
A mrzim popove.

Colonel taj prvosvećenik čina, u koji je spadao kapetan Bulle, nije bio jedini, koji je ovoga tako često dovodio u Gelves; bješe to Agneda, u koju se zaljubio sa svojim običnim ljubavnim žarom. Duša valja, i drugčiji ljudi, koji nisu tako lahko planuli kao on, bi se razgrijali istim plamenom, kad bi vidjeli ovu skromnu i čednu djevicu, kako radi kod prozora u triemu, kosu ščešljala sa čela, pak ju namjestila u dvie bikulje, a zabitila ju samo crvenim karanfilom, što je rekao nekoliko komplimenata bez mnoga uzstrušavanja, na njih je dobio u odgovor samo mučanje. Čim je kapetan prvi put izišao na sriedu sa svojimi namjerami, Agneda ustade i htjede otići, i samo ju to zadrža što dobi rieč, da joj se neće više dosadjivati; i tako kapetan u buduće gledaše ju negledan, a uzdisaše neslušan.

VI.

Ova prosta pripoviest sbivala se u doba revolucionih uzbudjenja, koja potmulo tutnje kao ono grom u oblaku, pričinjavajući tu i tamo žalostne nerede, dokle nedodju oni ljudi od energije i volje, koji povrate red i opet dadu pokoja zemlji. Ovakova vremena radjaju one razmetljive ljude, kao što je colonel Titan, koji se prišabane kosmopolitikoj propagandi, koje nikakova stranka nepripoznaje i neuvažava i koji se ipak izdaju za važne članove onih, kojih su se navezali. Izpunjeni smjelom, oni su kao program za preporodjaj usvojili preziranje svakoje vjere, razoravanje svaka vjerovanja, mrzost prema svakoj oblasti, neuvažavanje svaka preimućtva, protivljenje svakomu zaptu — najpouzdanije sredstvo, kako će preporodjeno čovječanstvo pravo otići u divljačtvo.

Jedanput puče glas, da su u Sevilli ušli u trag nekoj zavjeri i da su nekoji ljudi zatvoreni. Alcade dade se na posmatranje i vidje kapetana Bulla, gdje dodje veoma uzbudjen i nepjevajući. Alcade dodade svojim svakdanjim primjetbam novu.

(Nastavak sliedi.)

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— „Veseo momak od Björnsona već je izašao te se prodaje u svih zagrebačkih knjižara i kod odpravničtva našeg lista po 30 novč. poštom 5 novč. više.

— Mignet, slavni historik francezke revolucije, prijatelj Thiersov, član parižke akademije znanosti već od 40 godina, izdao je netom treću sbirku životopisa slavnih ljudi, kojim je on djelomice u akademiji sam čitao nekrologe. Ova knjiga: „Nouveaux éloges historiques“ sadržaje karaliteristiku i. životopis pravoslovca Savignya, Alexisa de Tocquevillea, Victora Broglieа, filozofa Cousina, državnika Lorda Henrya Broughama i historika Amedea Thierya. Svaki životopis po sebi jest pravi biser karakteristike.

— Kod Sandoza u Parizu izašla je prevodom Julesa Miena glasovita tragedija poljskog pjesnika Slovackog „Lilla Veneda“.

— Erckman i Chatrian elsaski dioskuri izdali su opet svezak: vogeskih pripoviedaka.

NOVE HRVATSKE KNJIGE.

— Veseo momak. Seoska poviest; norvežki napisao Björstjerne Björnson. Preveo Milan Grlović. Preštampano iz „Hrvatskog Svjetozora“. Zagreb 1877. Tiskom Albrechta. Str. 127. Ciena 30 n. poštom 5 n. više.

— Ljetopis jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Svezak prvi (1867.—1877.) Tiskom dioničke tiskare. Ciena 60 nov.

— Dragoljub, koledar za godinu 1878. uredio Gj. Stj. Deželić. Tiskom i nakladom L. Hartmánna. Ciena 1 f. 20 n. Ovo je najbolji i najljepši hrvatski koledar.

— Svako zlo ima svoj uztuk. Napisao Velimir Gaj, član talj. akademije u Pizi. Ciena 20 n.

HISTORIČKI KOLEDAR.

— Dne 12. prosinca bit će sto godina što je u Bernu umro veliki švajcarski botanik, anatom, fiziolog, liečnik i pjesnik Albrecht v. Haller, rodjen u Bernu 8. listopada 1708.

— U „Primorcu“ upozoruje Dr. Fran Pilepić sve Hrvate, a naročito Grižance, da je blizu 5. siečanj 1878., tri stoti smrtni dan najvećega sitnoslikara, Hrvata Julija Klovija, pa da ga nezaborave dostojno proslavit.

UMRLI.

— **Stjepan Škurla**, kanonik, neumorni gojitelj hrvatske knjige u Dalmaciji, vrl svećenik, učitelj i rodoljub † 29. studena u Dubrovniku u dobi od 45 godina. On je hrvatsku knjigu obogatio ovimi radnjami: „Sveti Vlaho“; „Moćnik stolne crkve dubrovačke“; „Bogoljubna zabava kršćanskih duša“; zadnjih godina uredjivao je zabavnik dubrovačke čitaonice: „Dubrovnik“. Uredio je za izdanje „Korizmene propovjedi i besjede za različite svetčanosti i prigode“ O. Arkangjela Kalića; „Dubrovnik ponovljen“ od Palmotića; „Ostan božje ljubavi“ od Vitaljića. U zadnje doba pisao je povjestni roman iz dobe trešnje u Dubrovniku, nu u tom radu prekinu mu nit života neumoljiva smrt, te nam opet ote jednog od najvriednijih domoljuba u Dalmaciji. Lahka mu zemlja!

— **François Diday**, najznamenitiji švicarski slikar, utemeljitelj genevske slikarske škole, učitelj Calame-a i Guignona, † u Genevi 30. studena 75 godina star. Rodjen u Genevi, ostao je ondje sav svoj viek. Svoje slike slao je u parižki Salon te si je g. 1842. izvojevao red počastne legije. Najljepše mu slike jesu: „Mlin montreauxski“ (1832.), „Koliba u meyrinžkoj dolini“ (1834), „Večer u dolini“, „Bura na Alpah“ (1840), „Uspomena na briencko jezero“ (1841.). Predmete svojim slikam uzimao je samo iz divne Alpinske prirode.

Zaključak uredničtva 7. prosinca.

METEOROLOŽKA OPAŽANJA.

Stupnjevi topline bilježeni su po Celsiju, tri put na dan:

Mjesto	25. studena			26. studena			27. studena			28. studena			29. studena			30. studena			1. prosinca		
	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.
Zagreb	9·8	15·6	5·2	4·2	9·0	3·3	0·0	3·8	1·7	1·3	7·0	6·6	6·2	7·0	4·6	4·6	7·2	8·8	6·2	4·1	5·4
Kakovac kod Karlovca	10·3	14·0	6·1	1·9	9·7	— 0·3	— 4·9	2·4	— 0·3	1·1	9 3	6·3	6·3	6·1	4·7	4·2	5·9	7·2	6·1	7 9	2·1
Varaždin	10·1	15·2	8·5	3·4	7·8	5·2	1·2	8·4	6 1	6·8	11·0	12·1	6·5	8·9	7·5	8·0	11·5	9·6	6·6	5·8	7·6
Gospić	1·0	2·3	— 1·2	— 4·6	2·0	0·4	6·6	8·8	9·4	5·0	0 6	8·0	1·4	3·4	0·0	7·4	6·6	5·6	— 0·4	7·8	5·8
Senj	15·1	12·5	11·5	14·0	12·3	8·0	6·2	11·2	11·2	11·2	12·8	10·2	10·6	11·5	10·0	13·0	16·2	11·0	12·0	10·5	10·1
Sisak	10·6	11·6	8·4	2	7·2	3·2	— 2·6	4·4	5 6	2·9	7	6	5	5·4	4·6	3·9	8	8·4	6	4·8	5·2
Mitrovica	4·7	1·5	13·1	5·1	14·4	3 1	0·0	15·0	0·0	0·7	7·0	5·1	4·2	8·8	4·2	4·2	25·8	7·5	6·2	9·7	5·0
Križevac	—	—	—	7·4	15·5	3·0	— 6·2	3·2	— 2·4	1·6	7 2	1·8	5·2	4·2	4·6	3·4	6·6	3·2	4·3	7·4	3 9

INOSTRANE POSTAJE,

Toplina u 7 satih u jutro.

Mjesto	25.stu.	26.stu.	27.stu.	28.stu.	29.stu.	30.stu.	1.pro.
Beč	4·2	4·3	0·2	0·6	2·1	2·8	2·6
Budim	4·0	4·0	0·8	0·4	1·8	6·2	2·0
Carigrad	9·0	—	—	6·7	7·0	13·4	11·4
Florencija	5·0	7·0	3·0	7·0	8·0	6·0	10·0
Krakov	4·8	1·8	1·0	— 3·8	2·6	2·4	— 0·4
Kodanj	0·8	—	—	4·1	—	—	—
Lavov	1·4	2·8	2·3	— 2·1	0·4	2·8	— 0·3
Moskva	—	2·1	0·6	—	— 1·0	— 1·2	— 2·8

Mjesto	25.stu.	26.stu.	27.stu.	28.stu.	29.stu.	30.stu.	1.pro.
Napulj	16·0	10·0	11·0	11·0	15·0	14·0	16·0
Palermo	16·0	—	12·0	13·0	18·0	14·0	—
Paris	—	—	—	8·3	—	—	—
Petrograd	—	0·8	1·7	3·4	2·4	2·5	2·1
Prag	5·7	3·6	— 0·5	3·4	3·8	3·7	4·1
Rim	13·5	8·0	0·1	10·4	12·9	6·6	15·0
Stockholm	—	2·5	—	2·8	—	3·8	—
Trst	13·4	6·0	6·6	6·0	10·7	8·7	12·6

Uredničtvo i odpravničtvo

„HRVATSKOG SVJETOZORA“

nalazi se na Zrinjskom trgu br. 1008. u drugom katu. Molimo, da se sva pisma, novci i pošiljke onamo odpremaju.

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović.** Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI
SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 25. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 16. prosinca 1877. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga I.

STANKO VRAZ,

NJEGOVO DJELOVANJE I NJEGOVO DOBA.

REFLEKSIJE IZ HRVATSKE PROŠLOSTI.

(Nastavak.)

Pošto je literarno djelovanje tadanje dobe uzko skopčano i s političimi zgodami, svakako nam se je i na nje osvrnuti.

Nigdje se nije tako zavidnim okom gledao napredak i razvoj Hrvatske onoga vremena kao u Ugarskoj. Magjari, taj aristokratski i slobodoumni narod par excellence pritisnuše tvrdo nemagjarske ugarske narodnosti a odlučiše to učinit i u Hrvatskoj.

Oni podigoše u vis zastavu ustava i slobode, kojom se kroz vjekove nemagjarske narode varali kao majmune. Zastava ustava zasliepi mnoge hrvatske aristokrate, a ovi predobiše za sebe veliku stranu prostoga plemstva i tudjemu elementu pripadajućeg občinstva. Svi ovi ustrojiše protunarodnu stranku, tako zvanu magjaronsku, te tim laglje djelovahu proti narodnoj stranci, odkad je ova poprimila mrtvo i tudje ime ilirsko, nepoznato narodu a sumnjivo istoj vladi i inostranstvu.

Već godine 1842. prigodom obnove županijskih častnika zagrebačkih dodje do sukoba, nu narodna stranka pobjedi. Na to magjaronska stranka utemelji pod vodstvom Aleksandra Draškovića magjarski Kasino i tamo organizira svoju stranku, vabeći u kolo gradjane s koncerti, balovi i zabavami te naumi otvorit u kasinu školu magjarskog jezika, dočim se je potajno opirala uvedenju narodnoga jezika u književnost i javnosti. Magjari dakako podupirahu svoje prijatelje u Hrvatsku svimi sredstvi.

I zbilja magjarskoj stranci podje za rukom prisilit godine 1842. vladu, da je uklonila banskog namjestnika biskupa Haulika, a poslala za bana u Hrvatsku Franju grofa Hallera, pomagjarenog Saksonca iz Erdelja. Prigodom inštalacije Hallerove, 18. listopada 1842., dovede u Zagreb grof Albert Nugent, zanešen narodnjak, veliku četu slobodnjaka u narodno odielo obučenih i dobro oružanih, koju je četu sam predvodio u crvenoj kapi na glavi i crvenoj kabanici, jašuć bjelca. Za njim jahaše brat mu Gilbert kao barjaktar. Vraz nam pripovieda u jednom pismu na Muršeca, da se je tom prigodom osobito odlikovao kao govornik i branitelj hrvatskih prava biskup Haulik. Šaljivo nastavlja, „niti je bilo krvave glave izvan osudjenoga vola glave, koj se pri takovoj prilici zatući i na piacu izpeći običava". A malo niže pripovieda:

„Ovdje se je sada kojekakvih opet dosjetaka porodilo. Stanoviti magjaron Muki grof Erdödi, velikoga župana namjestnik u Varaždinu, jašio je banu na susret, nu konj ga dvaput sbaci. Tomu su se mnogi čudili, kako ga može vlastiti konj bacati. Na to odgovori domorodan jedan šaljivdija: „To je sasma naravski, jerbo je poznato, da konj magarca ne nosi!"

Znamenit bijaše jedan napis što se je prigodom razsvietljenja mogao čitat:

„Od sablje znaj bane, da pada,
Prot narodu tko će da vlada!"

I već dva mjeseca poslje toga stigne u Hrvatsku previšnja odluka, kojom se zabranjuje ime ilirsko i grb polumjeseca

LISTAK.

SIMON VERDE.

NOVELA

FERNANA CABALLERA.

SA ŠPANJOLSKOGA PREVEO GJ. P.

(Nastavak.)

Ono veče okolo zdrave Marije Simon Verde baš večera, kad mu od colonela dodje poruka, da ode u dvorac.

— Neidi tamo, reče mu mati; ti ljudi neće ti nikakovo dobro reći u ovo doba.

— A što, majko? uzrazi Simon Verde; biti će da su zaboravili kakovu naručbinu za Sevillu, pak sada hoće da mi ju dadu.

Simon ode u dvorac. Golemi Titan ide po triemu sav uzbudjen; kapetan Bulle kao ubijen sjedi u jednoj naslonjači.

— Simone, reče Titan i za bolju priliku ostavi republikansko tikanje; vi ste pošten gradjanin i valjan patriota.

— Gospodine, uzrazi Simon, ja sam seljak.

— To je bezimeno, i ja vas štujem kao takova.

Simon otvori ušesa kod ovakova izraza uvaženja iz usta jednoga čovjeka, koji je dosad š njim postupao sa najbezočnijim malouvažavanjem.

— Nužno je, reče Titan i pruži ruku na kapetana, da odkriješ ovoga senjora; to je slavna žrtva despotizma, koji nas pritiskuje. Gle ovo zlato, nastavi i baci šaku zlatica na stol; čim njega spasiš, još toliko dobiti ćeš.

Simon Verde i nepogleda na zlato, nego se stade češati po glavi.

— Ti premišljaš! vikne colonel. Dakle blagorodno domoljubje, ugnjetano čovječanstvo, sveta sloboda koje u licu kapetanovu napadaju, zar nemogu da ti savladaju podlu strašljivost?

Simon Verde obori glavu i odgovori:

— Vaša milost znati će, da sam ja jedanput prikrio čovjeka nekoga koji se isto tako pozivao na blago otačbine; ja sam mu molbu izpunio, pa sam se kajao. Poslovica kaže: neidi pored one dere, kroz koju te je pas ugrizao.

— Nevriedjaj ovoga čovjeka tvojim sravnjivanjem; ovo je odani služitelj uzvišene stvari uvriedjena čovječanstva.

— Ja vidim po svemu, reče Simon, da je ovaj senjor isto tako kriv, kao i onaj drugi; pa ja nemarim, da se još jedanput bacam u glib.

Simon podje, ali u taj par jurnu Fornarina u triem, kose razpuštene, sva u suzama, pak posve tragički baci se na koljena pred Simona. Ovaj je znao, da se žestoka bolja izražava samo tužnimi i blagimi suzami majke njegove, kad su ju iz kuće iztjerali bili, zato ga ova teatarska istorija veoma dirnu.

— Nećeš da spasiš junaka, kojega goni policaj! viknu ona grčevitim glasom, onda nekoliko puta zagušno ciknu, pak reče: Dobri Simone smiluj nam se!

I ova morska tragedina obnesvesnu.

Čestiti Simon, uzbudjen, dirnut, umekšan, obeća što su god od njega iskali. Ipak htjede uzeti se na um; zato iskaše, da se kapitan Bulle u žensko preobuče, da izidje iz kuće na dvor kroz vrataoca jedna, a da udje u Simonovu kuću na zadnja vrata. On ga sakrije u malen tavanac, kuda se išlo na ljestvice, a ovc Simon skine čim se bjegunac tamo smjestio.

Simon nije uzeo zlatice, a nije ni pomišljao da ih ište. On se cjenkao za svaki maravedi, kad je naranče prodavao, ali prirodna plemeuitost njegova

sa zviezdom, a cenzura knjiga bude pooštrena. Nu ove naredbe neustraše narodnjaka.

Dne 2. svibnja 1843. bje otvoren hrv. sabor, da bira poslanike za ugarski sabor. Tu prvi put progovori mladi Ivan Kukuljević hrvatski i zahtjevaše, da se uvede narodni jezik u javnost. Nu sabor naloži svojim zastupnikom, da brane municipalna prava i jezik latinski.

Znatno pospješi medjutime narodnu stvar uvriedljivo ponašanje Magjara na ugarskom saboru, koji vazda na hrvatsku stvar navaljivahu, koji dapače željahu Slavoniju odkinut od Hrvatske. Poslanici hrvatski pitahu što da čine — a prva im odgovori križevačka županija, da i na dalje latinski govore, a ako im to Magjari brane, nek se vrate kući. — Uz taj zaključak pristane sva Hrvatska u svojih županijskih skupštinah, gdje se osobito odlikovahu: Tomo Blažek, Ljudevit Vukotinović, Antun Nemčić, Franjo Žigrović, Petar Horvat, Kažimir Jelačić i drugi.

U zagrebačkoj skupštini od 10. srpnja izvješća poklisara pobudiše sveobće ogorčenje. Kanonik Mato Vuković, Josip, Štajdaher, Edvard Jelačić i Benko Lentulaj silne držahu govore. Znamenito je, što je rekao stari grof Jurica Oršić: „Pošto se je, veljaše on, kroz osam sto godina savez Hrvatske s Ugarskom uzdržao, pa nam u toj svezi nikad magjarski jezik od potrebe bio nije, netreba nam ga dakle ni sada; ako pako našim poslanikom Magjari na latinskom jeziku govoriti nedadu, to je dokaz, da nas u savezu više netrebaju. Kad je tako, eh dobro, možemo mi sami za sebe kao i prije bez njih obstati, jer ima na svietu više malih država, koje su još mnogo manje, od naše domovine, pak za to ipak obstoje. Ako nas pako Magjari sa savezom silili budu, pak ako sve žice puknu, imamo još dosta, hvala bogu kriepkih desnica i britkih ćorda, pak ćemo znati kao i naši pradjedovi braniti naša prava".

Nevalja zaboravit, da je tako govorio visok aristokrat i to već godine 1843. Danas bi ga mogli slobodno po bielom danu lampom tražiti!

Prepiranje stranaka u Hrvatskoj već je godine 43. urodilo krvavim sukobom. Župan varaždinski, zloglasni grof Iv. Erdödy izjavi u magjarskom saboru, da je on Magjar i da pod krunom sv. Stjepana nepozna druge narodnosti, no magjarske. S toga on htjede zabraniti govorit u skupštini varaždinskoj hrvatski, a osobito mu oduševljeno pljeskahu: Iv. Briglević, Matačići, Rusek, Dominić i današnji hrvatski ministar Koloman Bedeković. Na to skupština, u kojoj bijaše većina narodna, zaključi umolit kralja da digne sa časti Erdöda.

Ovo postupanje Varaždinaca nadje odziv u Zagrebu, gdje se je 9. pros. 1843. imala držat skupština. Al do nje nedodje, jer sakupiv se stranke na Markovu trgu, dodje do okršaja, kojom prigodom sluga baruna Levina Raucha ustrieli jednoga čovjeka Nužanova — a gospoda ga sasjekoše. U kreševu bijaše više ranjenih, a medju njimi i Ambroz Vranicani.

Uslied okršaja nije držana skupština, a nastojanjem magjarona bude u veljači 1844. obljubljeni rodoljub Nikola Zdenčaj, veliki župan zagrebački, skinut s te časti a na njegovo mjesto imenovan ban Haller.

Nu 9. prosinac 1843. bijaše samo predteča još crnijih dana!

Početkom g. 1845. očitovaše u Agramerici barun Levin Rauch i Dragutin Jelačić, da se oni sa svojom strankom bore za narod te nastoje oprati sebe i stranku.

Na to očitovaše vodje Iliraca, grofovi Janko Drašković i Jurica Oršić, da oni t. j. protivnici samo o tom rade, kako bi laglje narod prodali Magjarom.

Dakle od prilike stara zlobna igra!

Dne 28. i 29. srpnja 1845. imala se je u Zagrebu držat obnova županijskih častnikah. Tu se omjeriše stranke a Turopoljci dodjoše u tolikom broju, da nadglasaše kandidate narodne stranke. Pokojni Babukić pisao je o tom činu drugi dan 30. srpnja 1845. nekom znancu: „Izbor se je počeo dana 28. o. mj. u jutro oko osam satih i trajao je do drugi dan t. j. do jučer 29. do 7. satih na večer. Kandidirano ih je bilo po starom običaju ukupno šest, naime: Benko Lentulaj, bivši dosadanji prvi i Eduard Jelačić, bivši dosadanji drugi podžupan ove varmedje; za tim Albert Modić de Nagy-Mlaka et Kurilovec, drugi podžupan varm. varaždinske, — Franjo Novak, fiškal više sl. gospoštinah; — Stjepan Pavleković, fiškal više gospoštinah i bivši pred restauracijom godine 1842. veliki sudac ove varmedje; — Josip Žuvić, bivši prvi podžupan ove varm. pred rešt. godine 1842. Jučer kako gori rekoh, oko 7 satih na večer bude izbor gotov. Vota se prebroje i iznajde se, da Lentulaj, čovjek narodne i večinom pismene stranke 974, a Zuvić, čovjek turopoljske i ine, većinom proste i neuke stranke do 1289 votah imade. Ban kao vrhovni župan ove varmedje proglasi većinu za Žuvića i time njega kao prvoga podžupana potvrdi. Na ovo zaore Turopoljci i ini š njima držeći prosti plemići pod čelovodstvom Jozipovićevim svoj triumfalni vivat sa udaranjem bande, a množtvo narodnjakah, kao u najvišem stupnju ogorčeno tim izborom, budući im je preko tristo votah ponajviše od gorskoga kotara silovitim načinom oteto, tako pri prvanjoj kongregaciji od 9 i sliedećih danah mjeseca srpnja, kao i pri sadanjem izboru, — zažvižde na način ljutih gujah i time se počme razilaziti

---

srca nije ucjenjivala djelo od milosti. Da primi nagradu za učinjeno dobro, to mu se činjaše ružno, kao što je ružno, kad ženska svoju ljubav za novce daje.

Zaludu vrieba alcade, on nevidje ništa, pak je tako morao po mrkloj noći da ode doma bez ikakova uspjeha.

Poslie nekoliko dana nestade colonela Titana i Fornarine. Premetaše dvorac i u njemu nadjoše samo prasjedioce, koji se povratiše u svoju zemlju objetovanu, kada tamo ovlada tišina i samoća.

Simon Verde nastavi svoje odlaženje u Sevillu kroz nekoliko dana, a kapitan ostade prikriven u tavancu.

— Evo konja za koku, rekao bi alcade, Simon Verde upleo se i ovdje.

— Negovorite tako, senjore, uzrazili bi mu; nisu to nikako poslovi za siromaha Simona, pak zašto ga samo biedite?

— A što odlazi baba u kobungje? jer tamo ima svojega računa. Pak onda, nastavi alcade sa svojim pakostnim srcem i svakidanjom zavisti, ja sam ga jednom ulovio, pak mu više nevjerujem; on se s njimi druži, a tko mjeri ulje, taj će omastiti ruke.

Najočajniji bio je Julian. Agneda ga nije htjela varati, nekazujući mu, da je kapetan u njihovoj kući sakriven, a toliko je mudra bila da mu nije kazala, koliko joj dosadjuje taj prodrzljivi nametljivac.

Julian je imao prijatelja jednoga, ili bolje reći, fanatična privrženika, a to bijaše krčmar Mojmali. Ovaj čovjek bio je slugom u alcada i bio je osobito privržen Julianu, komu je gledao podražavati u svemu, u koliko može potok rieci podražavati.

— Mojmali, reče mu jednom, hoćeš li mi ti ono učiniti, što ću te moliti?

— Hoćeš li da skočim u vodu strmoglavce? uzrazi Mojmali i već podje prema Guadalquiviru.

— Nije to, neću to od tebe.

— E pak što je, kaži mi?

— Ja te samo zato pitam, da znam i da te potražim, ako se pokaže prilika.

Medjutim je biedna Agneda gledala brigu i nemir svojega otca. Nju je mučilo ljubomorstvo ljubovnikovo, a morajući nositi hranu kapetanu, bila je osudjena na slušanje ludih rieči njegove strasti, koja je sa bezposlenosti i u samoći tim veća bila.

Svaki dan pisao je kapetan i primao svaki dan odgovor na svoje listove. Jedno reče, kada pročita zadnji list, što ga je dobio, veće:

— Simone, pišu mi, da će me sutra pomilovati.

— Hvala bogu! viknu Simon sav radostan.

— Ali list valja da prodje kroz više ruku, ipak je nadanje, da će moći do mene doći.

— Daj, bože i sveta bogorodice!

— Zato valja da čekate kod svoje krčme, dokle vam ga nedonesu, a ja se bojim, da to neće moći biti prije zdrave Marije.

Drage volje čekati ću, uzrazi Simon, koji vidje, gdje se primiče čas, kada će se oprostiti nemira, koji ga je svaki dan sve jače pritiskivao.

— A sada ištem od vas pod prisjegom, da nikomu ništa negovorite, dokle god ja nebudem daleko odavdje; tako ištu od mene.

— Ja sam niem, odgovori Simon posve zadovoljan.

Zaluda čekaše Simon sutra dan do urečena roka; nitko nedodje sa prijavljenom milosti. Sav umoran uputi se u Gelves. Put mu se učini dug, jedno, što je bio zle volje, a drugo, jer je noć mračna bila.

plemstvo s jedne i s druge strane. Vojska je bila razredjena tako u obodvojih dvorištih, kao i pred cielom državnom kućom. Još nebijaše plemstvo s mjesta restauracije cjelokupno izišlo, kad al najednoč puče puška kao top, kako za stalno pripoviedaju iz susjedne kuće gospod. Ferića, ovdašnjega kaptolskoga komeša". Dotle Babukić. Ovaj postupak tako razjari narod, da su htjeli jurišat kuću; — na to dobi vojska, koja stajaše priredjena nalog od bana, da zatvori sve izlaze, — porodi se metež, dodje do sukoba — i vojska stane pucati. Tu padoše one srpanjske žrtve, mučenici naroda; — bijaše umah 13 mrtvih i 27 ranjenih, od kojih kašnje još 6 umre. Medju mrtvimi bijahu umni odvjetnici i rodoljubi Ivan Celinić, Ivan Seljan, krasni Dragutin Štajdaher i drugi gradjani i plemići.

Medju ranjenimi žestoki rodoljubi Mirko Bogović, Slavoljub Vrbančić i Franjo Solar.

(Nastavak sliedi.)

NIKOLAJ PAVLOV.

PO K. E. FRANZOSU PREVEO

A. BABIĆ.

(Konac.)

Ono malo, što znadem o njegovu životu podkriepljuje me u toj sumnji. Pavlov se rodi u Moskvi početkom ovoga stoljeća. Na jednom osiromašiv i rano osamljen proturao se vlastitimi silami, te se oženi jošte kao djak. Za godinu dana bio je udovcem. Da pregori bol, baci se u najbjesniji, najdivlji život. To trajaše deset godina i kroz to vrieme ne pisaše ni slovca. Konačno onda izadju na javu njegove tri prve novele, kojimi se i proslavi. Sada nastupi sjajnu socijalnu carrièru, sretno se oženi po drugi put i budne ljubimcem moskovskoga družtva. To bijaše po čovjeka ugodno, po pjesnika kobno. Neki poznavalac ruskih odnošaja kaže: „Tko je jedanput zagreznuo u umarajuću paru našega udobbnoga, mlitavoga života, i u rusku gostoljubivost, koja je pjesničkom opriekom njemačkomu prostomu gradjanstvu, taj nedodje tako lahko do uztrajnoga rada, koji zahtjeva tišinu i odjeljenost". Niti Pavlov nije uzmogao, te ne pisaše ništa više, do li trijuh dalnjih novela, slabijih od prvih. On bijaše i ostade elegantnim, uglednim mužem, te ga upravo gospodje obožavahu. Kako im je kao pjesnik ljubav odvraćao, koju mu izkazivahu kao čovjeku, o tom kasnije. O njegovoj vanjštini pripovjedaše Vilim Wolfsohn: „Neki dvojaki utisak mladosti i starosti, kakav mi se nije jošte nikada prikazao! Ponješto naličan onomu sjevernomu sutonu, o kojem se nezna, da li pripada jošte večeri ili već jutru. Nisam mogao razaznati, da li je bila kasna mladost ili rana starost, što bacaše to dieljeno, dvojbeno svjetlo na cielo biće muža i izazivaše ovu protimbu njegove kretnje, u kojoj se mienjaše neka skoro ceremonijalna čistoća sa jednostavnim dostojanstvom i neka nepažena živahnost sa razumnim, dà umjetnim proračunanjem . . . . Dugo pred dobom naravju dopuštenom, naoruža mu se duh i s toga možda se je dogodilo, da već sada kraj podpune bojne snage sjedi kao izsluženi bojnik u kući invalida, kući indifferentizma". Ove rieči pisane su početkom četrdesetih godina. Čini se, da je u sbilju Pavlov ostao sjedjeti u onoj „kući invalida". Kada je Pavlov umro, neznadem, te niti nisam za to vrieme imao knjige, iz koje bi saznao što pobližega. Možda živi jošte.

Vidi se, da je i čovjek Pavlov bio osobit. Ali kamo osobitiji je pjesnik.

Što se najprije tiče njegova svjetskoga nazora, to nebi tvrdnja, da se kreće u obsegu Schopenhauerovih mislij, podala ni približne slike. U svem i svačem propovjeda Pavlov kao pjesnik ono isto, što pripovjeda Schopenhauer kao filozof. Što su bile Schopenhaueru „Vede", to su možda Pavlovu one turobne pjesme njegova puka, koje se poput uzdisaja stepom razliegaju. I njemu je sviet obsjenjujućom fatom morganom i odricanje jedinim uzorom nekakove zemaljske sreće. Dakako pjesnik si nije tako dosliedan kao filozof; te se čini da vjeruje na neku vrst ograničene slobode volje. Možebiti je to prihvatio s toga, da može jošte u obće pjesnički upriličiti. Ovo je pako veoma razprostranjena bludnja!

Turgenjev jest prost od toga svega. On stoji u obće na slobodnijoj visini, nego li Pavlov. Što je bio Goetheu Spinoza, to bijaše Turgenjevu Schopenhauer. I ovaj Rus jest takodjer Olympljanin, košto i weimarski Zevs. Kod njega neima ni traga kakovoj subjektivnoj strastvenosti sažalenja, neima žestoke srdjbe proti udesu. On je od svoje strane svu bol svieta svladao. Drugačije Pavlov. On jadikuje i jadikuje. To se može čitati kod svih pjesnikah, nu kod nijednoga ne prodire toliko u srdce, koliko kod njega. Sve to on proizvadja osobitim svojim načinom. Hladno, mirno, veoma objektivno, neizrecivom elegancijom počimlje pripoviedati. I čim se burniji i žalostniji razvija sadržaj, tim hladniji i mirniji nastaje opis. Sad — iznenada, naprasno, bolno provali glas najdubljeg sažalenja iz pjesnikovih grudi, glas očajanja, bolno pitanje — to nisu više umjetne boje, kojimi on slika, to je rumena iz srdca ključajuća krv. Nu samo u nekoliko redaka — i opet stupi pred nas hladni elegantni pripovjedalac te dalje nastavlja neganut. Težko da je ikada koji pjesnik stvorio tako što smjela, spretna i puna efekta. Jedva se možeš oteti silnomu utisku.

— Bar nam je sada sreća malo na ruci, mišljaše; alcade neprestano vrieba i keči; ja se nadam biti će mu zaludu. E, nećemo gubiti nadanja, pak ako milost nije došla danas, doći će sutra, ako bog da.

— U tih mislih došao je Simon do svojih vrata; ali prije no što udje, ču svoju mater, gdje mu sva plačna viče:

— Sine moj! sine! utekao je!

— Muči, majko, tako ti majke božje! uzrazi Simon; ako je utekao, hvala bogu!

— Ali . . . . ali . . . . kuku! lele! sine moj! . . .

Ona briznu plakati s njom i susjedkinje, te tako nemoga dalje govoriti.

— Šta je, za boga! pitaše Simon ustravljen.

— Ali on je ukrao i diete! . . .

— Presveta bogorodice! Bože i gospode! Smiluj mi se! viknu očajni otac van sebe. Kad ju je odnio? . . . Kuda je otišao? govori, odgovaraj brzo! na koju su stranu otišli?

— Kuku, sine! niti ih je tko vidjeo, niti čuo! Simon tresnu šeširom o tle i stade si kiku čupati.

— Kćeri moja! vikaše, jedinice moja! A otac nemože da te brani, golubice moja! Ti zoveš otca svojega, a on ti nedolazi u pomoć! O bože, kad bi mi ptice mogle dati svoja krila, ris svoje oči i divlje zvjeri svoje nokte! Konja mi dajte, konja i pušku (i Simon stade tumarati tražeć što je iskao). Susjedi, braćo! vikaše ulicom; Juane, Antonio, Nicolas! pomozite mi, da stanem na put najvećoj biedi, koja može na seljaka naići. Braćo, ako ste kršćani, pomozite roditelju! Oteli su mu kćer i iztrgnuli mu srce iz njedara!

Susjedi okružiše jadnoga ovoga otca, koji je od bolje sav kao zbunjen; njihova poštena lica energički pokazivahu negodovanje, koje osjećahu, a kod ženskadije čulo se neizmjence proklinjanje sa očajnički krici. Odoše po konje, donesoše puške i više njih, s onom žurbom afektuoznom, koju`ćeš naći u seljaka, opremaše se da idu sa Simonom Verdom i da mu pomognu, kad začuše topot od trke nekoliko konja.

— To su vojnici! To su možda narodni vojnici! Sam bog doveo ih je! povikaše svi.

A žene dotrčaše na vrata sa sviećami i osvietliše pozorje, koje u svijuh izazva krik obće radosti: Agneda bijaše u naručju otca svojega. Na konju i nagnuo se u nekoliko nad ovom svetom gronjom, vidjeo se Julian, a iza njega, brišući znoj sa čela, bijaše Joaquin Mojmali.

— Otče, reče tiho Agneda Simonu na uho, Julian me je spasio!

— Julian! viknu Simon Verde, ti si me izgubio, a ti si me dobio. Ja ću ljubiti prah, kojim ideš; udri mi na lice žig S, jer ću ti biti sluga, dokle mi krv bude u žila tekla, a evo ti ju da jem do posljednje kaplje.

Nebismo mogli kazivat ono što se dogodilo, kad bismo se držali zapletena, uzbudjena i prekidana kazivanja Agnedina, koja uz to iz otčina zagrljaja odlazaše u naručje stare majke i od ove u naručje stare majke i od ove u naručje svojih susjedkinja. Mi ćemo u dvie rieči sve kazati.

Kada se smrklo, kapetan reče Agnedi, da će ga sada prijatelji potražiti, zato ju zamoli, davši joj malen srebren pisak u papiru, da ode i vidi, da li su mu prijatelji već došli u maslinik, koji se sučeljavao sa zadnjom avlijom. Agneda pohita, da učini po želji kapetanu, i odmah izkrsnu pod nju čovjek jedan; brzo pohita ona natrag, da javi kapetanu i nasloni ljestvice, da bi mogao sa tavana sići. Kapetan sidje, nekazav ni rieči Agnedi, a ona sva radostna i ništa nesluteći podje za njim u stražnju avliju, da zatvori vrata za njim. Ali tek što je donekle došla bila, a dva čovjeka, koja su u zasjedi bila, skočiše na nju i ščepaše ju, a ka-

Ali mislim, da nije nikakova neumjetnička spekulacija, kojoj se podajemo, već u istinu provala najdubljih ćućenja. Takodjer i čovjek Pavlov nije bio drugačiji. „Ovdje stajaše predamnom“ pripovjedaše mi ona gospodja „i kazivaše mi veselo, skoro i nekako nehajno o svojoj prvoj supruzi, o svojoj mladoj sreći, tako, kao da pripovieda laganom skepsom kakovu naivnu idilu. Tada reče jošte: „Za dva mjeseca pako na to umre“, i njegovo lice probliedi poput mrtvaca, dvie težke suze kapnule mu preko lica, i umah na to nastavi idilu. Od onog trena uzljubih ga“. Niti meni se nije drugačije sgadjalo sa pjesnikom Pavlovom . . . .

Takodjer iz jedne druge crtice, dalo bi se zaključiti, da se Pavlov nije popeo do visine filozofički razjašnjenoga pesimizma. On se zadovoljava, da tuži i pobija zlo, nu on isto i prezire. Drugačije pako je veoma pravedan — dà božanske pravednosti kazao bih, ako to nebi bio veoma opasni komplimenat, nu kadkada se opet zaboravi prema zlu. To bi mogao Pavlov propustiti onim vriednim pripovjedaocem, koji prostiru stol bieloj nevinosti, pošto su već crnomu griehu dovoljni vomitivum u tielo rinuli. Pavlov bi morao znati, da je nesreća vrielom sve zloće. Sretan čovjek može lahko dobar biti. To je najgore na strielah nesreće, da ne samo srdce proraze, već ga takodjer i otruju . . . .

Morda bi tko, koji poznaje Pavlova, smatrao ovaj moj priekor nepojmivim i začudjeno uzkliknuo: „Usuprot! Zlotvori Pavlovljevi su odveć jasno slikani!“ Imade doduše u tom neko zrnce istine, nu ipak nečinim krivice Pavlovu. Neka mi se dozvoli ovo izvesti, jerbo nas svadja na najjaču stranu toga demonskoga talenta. Pavlov nije slikao ni djavlova ni angjela, jer i takovih neima na zemlji; takove stvorove u čovječjem obličju odkrivati jest preimućtvo i povlastica englezkih i njemačkih gouvernantka, i to samo onda, kada ostare te pišu romane. Pavlov nije risao obće kriepostnih ljudij, niti takovih ne, kod kojih se svršava borba izmedju dobra i zla, sa pobjedom prvoga načela. Ponajviše nam ih predstavlja kao nuzgredične osobe, te mu nijedna ne uspje, osim iznimice jedne jedite — Natalije Stepanovne u „Jataganu“. Pavlovljevim djelokrugom su najtamnije strane ljudske naravi. Nu nikada nije orisao već gotova zlikovca, već uvjek samo, kako tko z l i m p o s t a j e. On nas nikada ne dovede u zlo družtvo, ovdje ne postane nitko razbojnikom i ubojicom ili krivotvorcem, to su sami salonski ljudi i elegantne gospodje, koje grieše u odličnih formah. Osobito gledamo mnogo putij, kako koja liepa žena posrne, malakše i padne — to mu je najmiljim thematom, koji on varijira u istinu užasnom vještinom. Tim mučniji je onda kontrast izmedju bjeline ruha i crnine srdca — kontrast, koji steže čitatelju srdce — a i samomu pjesniku! I tako teče iz plemenitoga vriela neki stanoviti rug, kojim nemilosrdno sprovadja mučnu pobjedu zla nad dobrim. Nepravednim ostane ipak s toga, osobito prema gospodjam.

Već iz toga nagoviještanja opaža se, kakovo gradivo obradjiva Pavlov. Povjesti svojega naroda ili života gradjana i seljaka nije se nikada dodirnuo; onaj neizrecivo bogati sviet, u koji nas vode Gogol i Turgenjev, Pizemski i Danilevski, ostao mu je zatvoren sa sedam pečata. Mjestom čina uvjek je moskovski salon, njegove osobe su Rusi, koji nastoje biti Francezi. Što se obično naziva činom, nenalazi se u ovih novelah; dogadja se veoma malo u vanjštini, i ovo malo nije osobito, ili bar novo. Uzmemo li sada sve ukupno: mršavi čin, stereotypni zadak, i k tomu samim njim odabrana granica, samo slikati, kako se zlim postaje, to bi se moglo naslućivati, da je Pavlov jednoličan, dosadan spisatelj.

Jednoličan? Dosadan? — On jest jedan od najzanimivijih, koje možeš upoznati, te i najblaziraniji čitatelj neće ga čitati bez najdublje uzbunjenosti . . . .

Tri su osobite prednosti, koje to proizvadjaju. On je siromašan vanjskim činom, i pače pridodajem k tomu i ono malo, što ovdje pruža, već je sve iztrošeno. Nu nutarnjim činom upravo je Kroezo, od kojega bi mogao isti Turgenjev i Otto Ludvig uzajmiti. Ove tisuće detailâ duševne slikarije, ovo obilje vrućih životnih crta češće upravo zabunjuje. Najobičnije jest ovdje novim, najdublja tajna, koju drugi neuzmogne promatrati ili se neusudi izkazati, ovdje se oglašuje. To je sviet, u koji zurimo, isto tako bogat, ko što i pravi sviet, ali kamo šareniji, jer je usredotočen. Tu imade na primjer novela od njega, koja se siromaštvom vanjskoga čina upravo iztiče: dva čovjeka sastanu se u nekoj gostioni, razgovaraju se, te si sliedećega jutra kažu: „S bogom“. Ništa dalje. Nu ipak — što se sve ne sbiva ovdje! Svimi se nebesi veselja i svimi paklovi nevolje povlačimo, i vidimo, gdje se biju krvave bitke, dakako samo u prostorju čovječjih grudi, vrše se duševne katastrofe, prema kojim je potres zemlje samo malenkost i konačno se obsjeda i zauzme tvrdja; to je košto spomenuh obligatno kod Pavlova, i njemu se čini nemogućnošću, da novelu piše, u kojoj se nebi najmanje jedna žena poskliznula sa visine krieposti u sramotu. Morda, jer se tako često na zemlji dogadja, morda, jer si je bio svjestnim, da nitko neuzmogne toli veličajno orisati sjenovite strane ženskoga značaja. To je vrstnoća, risanjem koje se neću mučiti, jer nekoliko rieči nezadovoljava! Prispodobiv Schopenhauera sa Pavlovom, to je i on

---

petan joj u to turi rubac u usta, veza joj ruke naopako, pak i noge joj sveza. Onda skoči na konja, ona dva čovjeka namjestiše djevojku predanj na konja, zatim i oni pojahaše konje i obodoše ih kroz maslinike.

Poslie pol sata prodje Julian izpred kuće Simona Verda, ču jecanje biedne starice Ane i krike od susjedkinja, koje su doznale, da su Agnedu ukrali. Julian poleti k svojoj kući, iz koje taman izlažaše krčmar.

— Mojmali, reče mu glasom uzbudjenim, ali stalnim i odvažnim; uzmi jednoga konja, nemoj ga sjedlati, a meni opremi bedeviju, dokle ja potražim oružje.

A Joaquin ništa više nerazpitivaše, no učini sve po rieči. Kada se Julian vratio, zapita ga:

— Kuda ćemo?

— U Porsunu, da bismo došli na drum u Benaocaz, ti nitkovi udarili su prema Portugaliji.

Pak Julian obode konja, a Mojmali za njim, kao grom za munjom.

Bjegunci nisu ni milju jednu prešli, kad začuše za sobom topot konjski.

— Propali smo, reče kapetan; to je policija.

— Pustite uzde konju, rekoše mu drugovi, koji opaziše, da konji, koji ih vijaju, bolji su od njihovih i da će ih stignuti.

— Kapetanu, reče drugi od drugova; ostavite tu žensku, ona vam zadržava bjegstvo; izgubiti ćete ju te izgubiti, nemojte bar radi nje da izgubite svoju slobodu.

Konji goniteljski sve su se većma primicali; kapetan spusti Agnedu ukraj puta, pak onda obode konja, da bi stigao drugove, koji su već izmakli. Tek što se Agneda vidje u slobodi, a ona uz velike napore oslobodi jednu ruku; izčupa rubac iz usta i baš kad su konjanici blizu bili, povika:

— Pomagaj!

Ali to nije policija došla njojzi u pomoć; može se misliti, koliko se obradovala, kad je vidjela, da je to Julian.

Na žagor, koji dopiraše do njega i na viku izidje alcade iz kuće i uputi se tamo, gdje je vidjeo da se sviet kupi. Kako ti se udivi i razgnjevi, kada opazi svoga sina kao junaka oslobodioca Simonove kćeri, te kad ugleda svoje konje sve u pjeni, kao žrtve velikodušnoga djela kavaljera spasitelja.

On uskori hod; prvo naidje na Mojmaloga; dohvati ga za jaku i reče mu:

— Ti dušmanine, bezočnice i bezobrazniče! tko je tebi dopustio, da ti iz moje štale izvedeš konja moga i da nanj baciš tvojih deset arroba?*

Mojmali se tako zabezeknuo, da ostade nepomičan i niem.

— Ja sam mu to kazao, otče, reče sada Julian sa štovanjem, ali nimalo sbunjen.

— Vodi te konje kući, reče alcade, koji nehtje, da sina kara pred svjedoci; mi ćemo već poslije imati razgovora.

Julian posluša.

— Vuci mi se iz očijuh! nastavi alcade okrenuvši se k Mojmalomu, koji ostao nepomičan kao kip kakov; da se neuzdržavam, bih te namjestio batinom, kao što si i ti moga biednoga konja izbio.

Joaquin upotriebi svoje duge krake, da se izgubi u mraku, kao ono golema sienka proroka Samuila, kada ga je endorska vračara izazvala.

— A sada, nastavi alcade, preporučujem milostnici onoga probisvieta, da ide skriti svoju

* Arroba ima 11 i pol kilograma. Ali kako gdje u Španjolskoj, tako je i arrobi različna težina.

energičnim prijateljem žena. Samo jednom je taj strahoviti sudac jednu plemenitu ženu izvrstno opisao — spomenuo sam ju već gori. To Vam je majka, koja trpi i bori se za svoje diete. Materinska ljubav jest toli neizrecivo divno čuvstvo, da nije niti isto ovo pronicajuće oko uzmoglo na njem odkriti nikakove ljage. S toga i mnijaše jednom: „Svaka žena morala bi majkom postati, jer samo ovdje joj naravju dozvoljeno plemenitom biti".

U risanju tamnih ženskih karaktera neima Pavlovu premca u skupnoj svjetskoj književnosti. I druge značaje riše majstorski, često samo sa nekoliko poteza, nu uvjek podaju jezgru dotične individualnosti. Kao što je sam bio težko pojmivim značajem, to riše osobitom ljubavi tegotne psyhologične probleme i — čim teže — tim bolje. Jednostavni ljudi uspiju mu jedva, š njimi postupa upravo maćuhinski; zanimaju ga odveć malo. U „Miljunašu", koji mučiv samoga sebe, koleba simo i tamo izmedju idealističnoga i praktičnoga životnoga nazora, izveo je najviše, što i u obće umjetnost karakterisanja uzmogne. „Što govori, ne može pred njim uzlagati" kaže priča. Pogled Pavlovljev prodire u one dubine čovječjih grudi „gdje je neznano samo sa sobom u vječnoj noći". Od manije nihilista, najplemenitije čine iz najzamrljanijih motiva izvodit, on je prost; nas ljude riše, kao što smo: umješeni iz blata i zviezdâ.

Treća svjetleća prednost je njegova tehnika. Ona je uzvišena nad svom hvalom, i to je jedini pravac, u kojem je nadkrilio svojega većega suplemenika Turgenjeva. Tko piše novele, neka pomnjivo čita Pavlova i opet neka čita i nikada ga ne odloži. Osobito pozvana su p. n. gospoda diletanti i diletantice, uračunajući i starije guvernantke, da se upitaju kod Pavlova, što je novela. On izlaže jasno i široko, katastrofa je izvrstno motivirana, nu uvjek je u malo crtah natuknuta. Liepi epigram o vrstnoći sloga, koji se pokazuje u premučanju, neima bolje ilustracije, do li tih šest novela. Time su sva nagovještanja izcrpljena, koja sam htio podati o čudnovatom čovjeku i pjesniku! —

ELEKTRIČNO SVJETLO.

Bijaše početkom petdesetih godina, kad se nekog dana u Hamburgu raznio glas, da će se u večer s balkona hotela de l'Europe pokazivat električno svjetlo te njim razsvietit čitav Alster i „Jungfernstieg". Kad se je smračilo pojuriše nebrojeni ljudi iz Hamburga i Altone na „Jungfernstieg" te je upravo stiska nastala. Svi pogledi upirahu se na spomenuti balkon, na kom se zbilja u opredieljen sat pokazaše neke osobe, koje su smještale otajstven aparat. Iznenada pojavi se mala, ko sunce svjetla iskra — a tad se izli trak bielog svjetla nad svjetinom, nad kućami i nad Alstrom, obsipanim nebrojenimi ladjicami. Sveobći radostni uzklik pozdravi s kopna i s vode taj čarobni prizor i svi bijahu nad nevidjenim tim čudom snebiveni; sve se divilo tomu, što se i u najvećoj daljini moglo čitat i najmanje pismo. Svi se smijahu plinovim plamenom, drugče toli sjajnim, a sad na prema električnom svjetlu pravim pravcatim kriesnicam. Poslie dovršene razsviete sviet se razišao po raznih gostionah i pivnicah, te se tu nazdravljalo prirodoslovnim znanostim i novom svjetlu.

Kad je pisac ovih redaka po drugi put zagledao čarobno ovo svjetlo, nastala su burnija vremena. Pod konac istog desetgodišta blokirahu francezki brodovi Mljetke, a austrijsko brodovlje ležaše kod Malamocca u luci Spignonskoj, pripravno branit grad s morske strane. Ulaz u luku bijaše zatvoren barikadom potonulih brodova, težkimi sidrenimi lancevi, što ih nošahu plivajući drveni panjevi, španjolskimi jahači i torpedi, a samo u sriedini bijaše otvoren uzki prolaz. Na bližnjem svjetioniku, koj dakako, da nije svietio za vrieme rata, bijaše nastavljen električki aparat i sistem žica za upalu torpeda. Nad obim imao je pazku vrstni pomorski oficir.

Prekrasno bijaše u Spignonu, osobito za toplih ljetnih noćih, kad je nad Adrijom sjajio svjetli mjesec, da su se i u dalekoj daljini mogli opazit crni okrajci neprijateljskih brodova. Nebijaše li mjesečine, titrahu mile sitne zviezde. Bijaše li pak oblačno, jedva da se pred očmi ruka mogla vidit, kamo li morska površina. S nijednog broda nesievaše ni trak, u luci bijaše crna tama. Tišina prekidaše samo glas zvona s brodova i otegnuti ziv stražara: „Sve dobro!", koj se s broda na brod odzivao.

Neke noći, kad zavlada opet tama, pojavi se iznenada s ostrovne baterije St. Pietro alarm. Trublje trubljahu, bubnjevi bubnjahu. Na to zatutnjiše nad morem topovi. Silna bijaše tama . . . . Tad na jednom bljesnu sa svjetionika iskra poput sunca, trak razsvietli ulaz u luku i pokaza oštro velik čun, pun momčadi. Bijaše francezka ladjica, izaslana, da iztraži barikadu te da proreže žice torpeda. Mornari bijahu vesla obvinuli vunom, da se nečuje udaranje o vodu. Čim sinu svjetlo okrenuše se hitro na daleko more a granate s baterija stadoše se sipat na nje. Kad bijahu izvan dohita, utrnu svjetlo i još crnja tama zavlada.

Od tad električno svjetlo znatno je napredovalo a upotrebljuje se danas u mnoge svrhe. Na francezkoj i englezkoj obali, na amerikanskih žalih sjaje se njim najznatniji svjetionici. Tamo, gdje magla ote-

---

sramotu, a jataka pozivam, da odlazi u zatvor!

Duboko mučanje nastupi za ovim pozorjem, od kojega prije nekoliko trenutaka svakomu srce jače kucaše, suze od očiju tecijahu, te svatko od radosti i veselja podvikivaše. Svieće se izgubiše, vrata se pozatvaraše, mrak, samoća i tišina dodjoše na mjesto, što je na svietu najljepše na mjesto radosti obće radi sreće pojedinoga.

VII.

Više od godine dana prošlo je. Bješe jutro hladno i zimovno mjeseca prosinca; kiša padaše, vjetar hujaše; polje pokriveno tužnimi bojami, lepiri se razbjegli, malene ptičice umuknule, a cvieće, koje nije zimogrezno i preo zime kiti polja andaluzka, oborilo glavu. Rieka teče mutna i valovita, noseći mulj, koga joj pritoke donesoše. Jata crnih gavranova vijaju se po zraku, rugajući se skrivenomu suncu. Jednom rieči, to bijaše jedan onih dana, koji bogatašu prijatnimi čine radosti i uživanja svojega ognjišta, a siromahu pokazuju svu nagotu i hladnoću njegova ognjišta.

Drumom kraj rieke, medju Trianom i Gelvesom, idjaše čovjek jedan težkim i sporim korakom; na licu mu duboke bore, koje dolaze od patnje, vlasi mu siede, a pogled njegov, ako i blag i dobar, bijaše tako tužan, da je pobudjevao više sažaljenja, nego li da je jauk puštao. Taj čovjek bijaše Simon Verde, koji izlazaše iz zatvora, počem je u njemu odsjedio punu godinu dana. Simon je znao, šta će doma zateći: kćer, koju je kleveta oběžčastila i koju tuga i sramota polahko, ali pouzdano rušahu; majku, koja je osliepila od silna plača; obje izdržavane malenom i stalnom milostinjom sirotinjskom.

Kako li će se prvi put vidjeti ova nesretna porodica? Lahko je to bilo znati. Ali u ovoj prilici, kao i u svakoj krajnjoj prilici, ženska podrža čovjeka.

— Simone, sine moj reče mu sliepa jadnica, nemoj da kloneš. Zar mi nisi ti uviek govorio, da je čista savjest kao ono postelja od dušeka. To je tako, i zaisto neima nam savjest ništa prebacivati. Uzpreni duhom, sine, sjeti se sam svojih rieči.

— Kada sam ti to govorio, majko moja, i kada sam te odupirao nesreći, tada smo jošt imali ona dva velika sirotinjska dobra: uvaženje ljudi i zdravlje. Kći moja, moja jedinica, izgubila je oba ova dobra. Ti, majko, izgubila si očni vid od težka plaća, a svemu tomu ja sam kriv.

— Muči, sine, muči! U čemu ti možeš biti kriv? Bolje reći, da što nas je postignulo, to je tako volja božja, pak ćeš vidjeti, koliko će te ona pomisao utješiti.

— Mislim ja to, majko, ali me pusti da tužim i plačem, to nezabranjuje božji zakon. Pusti me, kad joj nemogu što drugo dati, da bar suze moje dadem mojoj jedinici, koja će otići s ovoga svieta, jer muči muke, kao ono sveti mučenici.

Gorko plakaše Simon, gledajući majku svoju, koja ga nemogaše više vidjeti, i posmatrajući kćer svoju, koja bljedjana i mršava usiljavaše se, da se nanj smieši, kao dokle je djetetom bila.

— Prokleti alcade, nevaljalac jedan, reče jedna susjedkinja, kojoj lice obliveno suzami pokazivaše, koliko je se tiče sudbina ovih ljudi; on je pravi krokodil, za koga kažu, da je zvier proždrljiva i podmukla. Ali ništa zato, Simone, bog je spor, ali je dostižan i on ga je već kaznio. Ako je on tebe dao u tamnicu, i njega je bog dao u drugu. Evo godina dana, kako mu rak lice jede, i što se on više lieči, tim mu je zlo veće. Božja pravda! Ako si i podnosio muka većih, no što si u sebi sgriešio, bar si iz svoje tamnice izišao na svojih noguh, a onaj zlikovac neće se opro-

goćuje plovitbu, čuva i brani to čarobno svjetlo brodove od propasti. Kod ribolova od izvanredne je usluge, jer sve što je u moru živa, ide za njegovim trakom. Služi i drugim svrham, al njegovo doba istom će doći; jer što je obćoj uporabi do sad najviše priečilo, bijaše njegova skupoća, a do nedavno i nuždna potreba galvaničkih baterija.

Bijaše god. 1821. kad je danski fizik Hans Christian Oersted odkrio odnošaj electriciteta na prema magnetizmu, što je kašnje vodilo k najznatnijem odkriću naše dobe, elektro-magnetskoj telegrafiji. Iza Oersteda nadje Faraday princip indukcije i otvori tim veliko polje novom iztraživanju. Glasoviti Ruhmkorff obrati najveću pozornost na induktivno djelovanje Voltaovih struja i uredi velike strojeve za indukciju. Ovdje bi predaleko vodilo, kad bi se htjeli nabrojit svi znameniti ljudi, kao što su n. pr. Ampére, Pixii, Saxton, Wheatstone itd. koji su na tom polju s uspjehom radili. Pa je i vrlo težko tako obširne stvari spomenut s nekoliko rieči. Najznamenitiji magneto-električni aparat svakako je iznašao pred ne dugo vremena Gramme, belžan u Parizu, te je za svoj izum dobio od francezke akademije znanosti veliku nagradu od 50.000 franaka.

Grammeov stroj sastoji se od podnožka od ljevanog željeza s dva pokrajna stalka, dvih elektromagneta i okretne karike, obvinute bakrenom pločicom, pa kad se ta karika okreće, proizvodi elektricitet. Stroj dakle netreba za proizvadjanje elekrriciteta nikakove baterije. Treba ga samo rukom okretati, il ako je velik, spojit ga s parostrojem: tad djeluje njegova otajstvena sila, tad sjaji električna svjetlost, tad služi galvanoplastici i mnogim drugim svrham.

Ovaj stroj nedavno je u Englezkoj pobudio veliku pozornost. Bijahu ga smiestili u podrumih parlamenta a njegove žice dopirahu do na vršak zvonika na istoj palači. Odatle razsvietljivalo je električno svjetlo dio Londona jasnoćom od 10.000 stearinskih svieća, t. j. svih tih 10.000 plamena valja nam si predstavit sjedinjene u jedan jediti trak. A uz to nije trebalo stroju više pokretne sile neg dvie konjske sile, što mu ih dao parostroj nalazeći se u podrumu. Na taj način nije ni čudo, da je to svjetlo vrlo jeftino. Tako stoji n. pr. Grammeovim strojem proizvedeno svjetlo, jako poput 700 stearinskih svieća za sat samo dvadeset centima, dočim bi 700 svieća za sat stajalo preko 26 franaka.

U nekoj lievaonici u Mühlhausenu nedavno su uveli razsvjetu s Grammeovim strojem. Čitava tvornica duga je 190 a široka 95 stopa a razsvietljena je s četiri svietiljke poput biela dana. Trošak iznosi za sat od prilike jedan franak. Ove svietiljke smieštene su vrlo visoko, da neprieče radnike u poslu, a pokrite su i mlječnim staklom. Čim se čovjek na to svjetlo priuči, oči ga ni netraže, kao ni sunca.

U Beču će upotrebljivat to svjetlo na pozorištu dvorske opere i u državnoj štampari; u Hamburgu na velikom carkom Kai-u, da će moći brodovi i po noći stovarivat i tovarit. Od koje je važnosti taj novi izum za plovitbu za noći i magle, lahko se vidi. U Zagrebu jednom se, god. 1869. za careva posjeta s Markove crkve caklio trak električnog svjetla, al nebijaše proizveden Grammeovim strojem, već skupimi baterijami.

Nu još jednu i to vrlo čudnovatu i važnu korist pružaju Grammeovi strojevi. Imademo li n. pr. takova dva stroja, pa spojimo li jedan s vrlo jeftinom pokretnom silom, n. pr. s kojim vodopadom pomoćju kotača, ili s brzotakom Dunava il Drave pomoćju turbina, to će taj stroj pomoćju vodne žice drugomu stroju, nastavljenomu gdje u Zagrebu il Beču, priobćit od prilike polovicu svoje sile te ga stat okretat tako, da se dade upotriebit u razne svrhe. To je dakle prenos sile strojeva na daleke daljine pomoćju elektriciteta, pa nam se još danas čini pravo čudo. Brzojavljat silu! Prenosit ju! Al na što se nismo priučili, što smo pred godinami mislili nemogućim! Tako će i budućnost stvari, koje mi danas smatramo nemogućimi, jedva držat spomena vriednimi, jer svagdanjimi.

Naše je doba siromašno te neobiluje ni velikimi pjesnici ni velikimi umjetnici, al u konkretnih stvarih ono razvija takav sjaj, kakvog do sele još nebijaše, pa kad će ova epoka minut, neće se ni on tako brzo povratit. Duh, koj neostavlja ni jedne dobe, ušo je sad u praktične ljude.

J. Ziegler.

RAZGLED PO SVIETU.

I. HRVATSKA.

— Hrvatski sabor sazvan je na 20. prosinca, da nastavi svoja viećanja. Vriedno je svakako, da ovom sgodom spomenemo čudnu viest, koja se pronosi magjarskim i njemačkim austrijskim novinstvom. Poslije nadglasanja naših poslanika na ugarskom saboru u pitanju krajiške željeznice, očekivalo se, da će naši zastupnici odlučni koji korak poduzeti, a govorilo se, da će i položiti mandate. Na to se našalio neki magjarski list, da bi ugarska vlada morala na to razpisat u Hrvatskoj izravne izbore za Peštu. Mi velimo tomu, našalio, jer niti mogu Magjari u Hrvatskoj izbore razpisat, nit bi se tko odazvao toli bratinskom pozivu.

— Kako su ono u kolovozu slavili Magjari pobjedu kod Plevne, tako ju danas slavi sva Hrvatska. Sa svih strana dolaze viesti, da se je zauzeće Plevne proslavilo razsvjetom, bakljadom muzikom i veselimi sastanci. Tako u Zagrebu, Sisku, Križevcih, Koprivnici, Varaždinu, Kraljevici, No-

---

stiti svoje tamnice, nego kada ga budu iz nje drugi ljudi izvieli.

— Beatrico, tudjim zlom neće so moje zlo izliečiti! Da me bog sahrani zla poželjeti i mojemu najvećemu neprijatelju!

— Sada si dobro rekao, Simone! viknu mu majka. Čovjek gubi mazdu za svoje patnje, kada neima milosrdja, no želi onomu zla, koji ga je uvriedio. Bog neka tomu zlosretniku toliko zdravlja dade, koliko ja mojoj djeci želim!

Medjutim je Beatrica prišla k Agnedi, te joj tihim glasom reče, tako da ju je samo ona čuti mogla:

— Kada bude ta grješna duša ostavila ovaj sviet, ti ćeš se vjenčati za Juliana, pak će biti svemu kraj.

— Što, ja, ženska, koja sam na glas izašla, da se vjenčam za Juliana! reče Agneda i bliedo joj lice osu se rumenilom. Nemojte misliti, strino Beatrico, da od toga ikada može što biti; Julian je bolju sreću zaslužio. Nekada sam ja siromašna bila i on bogat, a ja sam sebe držala, da sam ravna s njim, jer sirotinja nije nikakova sramota; ali danas, kada sam na glas izašla uslied krive svjedočbe njegova otca, ne može mc ni jedan momak uzeti, a da sebe neobezčasti, a ja nikad neću htjeti, da tko radi mene što štetuje.

— Mahni se, Agnedillo, nisi ti tako smierna, kao što se činiš; to što si sada rekla pusta je oholost, diete moje; nitko te neće htjeti ponižavati.

— Ja i ne kažem, da sam ponižena, i vi nepravo sudite, kada me oholom nazivate; to je prosto sramota i ništa više.

— Ali, diete moje, zar ti nevidiš, da kad se on s tobom oženi, sbrisati će i tu ljagu.

— To nemože biti; tu mi ljagu može skinuti samo onaj, koji ju je i nanio. Julian ju nemože sbrisati, nu ona bi se i za njega zaliepila. Onaj, koji drugim svoju šugu dade, čini ih bolestnimi i nelieči ih. I tako ćemo oboje pod zemlju, onaj, koji me je uvriedio, sa rakom, koji njemu lice grize, i ja obezčašćena, sa rakom, koji mi srce grize.

Što je Agneda rekla, to je duboko i osjećala. I tako, od kako joj je alcade u oči sramoti njenu predbacio, Agneda, uzvišena u svojoj poniženosti poput palme u suhoj pustinji, posve se usamila i prekinula svaki odnošaj sa Julianom. On ju je molio i preklinjao, ali ona nehtje više s njim sastati se. Prolazeći mimo tarabe, često bi Julian pjevao, kao, da bi se javio, te da bi djevojka izašla, ali prozor bi ipak ostao zatvoren.

Julian očajavaše, neznajući neposredna načina, kako da polomi tu odluku i da se s Agnedom sporazumije. Ali što poslovica kaže, zaljubljeni bolje će se domisliti nego stotinu prokatora, te ovo kako mu slučaj na ruku dodje.

Jednom evo k Simonu Mojmaloga. Od kako je pomogao osloboditi Agnedu, uviek su ga osobito rado primali. Nezgrajno udje, pridje k Agnedi, pak hoteći joj tiho nešto kazati, zabruja joj glasom, kao ono kad velik bumbar zuji:

— Agnedo, Julian mi je kazao, da ti kažem, da to nije liepo, kako ti s njim postupaš.

— Kaži mu, uzrazi Agneda ovomu zaista ne olimpskomu ulaku, da njegov otac kad mi je čast uzeo, nije mi u isti mah dao i bezočnost.

— Pak što može Julian, što mu vražniji otac ima jezik kao vatru i dušu kao nitko i ruke od željeza? Odkako sam mu mu stropirao matoru ključinu omrazio me je i kaže, da sam šumak i pol. Ali ja to nemarim kao . . .

Mojmali zape nokat od palca za jedan od svojih velikih zuba i odape ga.

(Nastavak sliedi.)

vom, Sv. Ivanu, itd. Slavlje u Zagrebu bijaše u istinu, kako god je došlo iznenada, tako veliko i sjajno, kako se nije na skoro vidjelo. Na tisuće zastava vijalo se s kuća, svi prozori bijahu razsvietljeni a gradom obilazila je 11. t. mj. baklјada s glasbom. Naše slavlje dakako da nije u volji ni u Peštu ni u Beču.

II. INOZEMNI SLAVENI.

— **Rusija.** Plevna je pala! Ovaj glas pronosi se od nekoliko dana novinstvom svega civilizovanog svietva. Poslije Sedana najznatniji dogodjaj našega vremena! Dne 10. prosinca u jutro udari Osman Paša, koji je od 12. rujna bio obpasan u svojoj krljetci, na ruski odjel pod generalom Danilovom. Kod posliedne redute obkoliše ruske čete Osmana, komu je kuglja težko ranila nogu, te se on ruskom generalu Ganeckom predade na milost i nemilost sa svom svojom vojskom. Zarobljeno je 42.000 zdravih i 20.000 bolestnih Turaka, 7 paša i 77 topova. Rusi su kod juriša izgubili što mrtvih što ranjenih 1800 ljudi. Sve viesti priznaju, da se je Osman junački borio, pa mu je car, posjetiv ga, od priznanja vratio natrag sablju te mu poslao svoje osobne liečnike. Ujedno je pred njegovim čadorom odredjena oficirska straža. Osman je pravi Turčin, negovori ništa osim turski te mu je do 45 godina. Veliki knez Nikolaj i rumunjski knez Karlo unišli su oko pol 4 ure po podne n Plevnu i ondje prenoćili. Drugi dan došo je i car onamo, te podielio knezu Nikolaju Gjurgjev red prvog razreda, a Totlebenu i ministru rata Miljutinu drugog razreda. S ovom sjajnom pobjedom izgubljena je sjeverna Bugarska za Tursku te će sad sve čete krenuti preko Balkana. Car se vraća u Rusiju.

III. ROMANSKI NARODI.

— **Franceska.** Odnošaji u Franceskoj tako su zamršeni i tako se brzo mienjaju, da nije moguće pobilježit ih. Maršal Mac Mahon, barem je deset put zvao k sebi Dufaura, a za tim Batbia, da sastave parlamentarno ministarstvo; prvo bi značilo pomirenje, drugo odpor. Uloga što ju igra plemeniti sujunak sedanski tako je kukavna i malična, da se zbilja valja čuditi uztrpljivosti republikanaca. Najnovije viesti javljaju, da će ipak Dufaure sastavit ministarstvo. Na odstup maršal ne misli niti poslije tolikih poraza.

— **Talijanska.** Po viestih iz Rima valja svaki čas očekivat smrt papinu.

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

DRUŽTVENE VIESTI.

— „Hrvatski dom“, literarno akademičko družtvo na hrv. sveučilištu izabralo je u skupštini od 9. prosinca predsjednikom kand. prof. Ivana Milčetića, podpredsjednikom filos. Ernesta Cante-a, tajnici: filoz. Ivana Broza i prav. Ant. Kovačića, blagajnikom filos. Danu Grubera, zamjenikom mu prav. Pavla Hubera, knjižničarom prav. Alb. Predovića i novinarom bogoslova Maksu Relića. Odbor je odlučio svetčanom sjednicom proslavit tristogodišnjicu Julija Klovija 5. siečnja 1878.

SVAŠTICE.

— Proračun grada Zagreba iznosi za g. 1878. po predlogu proračunskog odbora 418.329 for.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na narodnom kazalištu bijahu na dalje ove predstave: 8. prosinca „Ljubav i zloba“ opera u 2 čina od Lisinskoga, (prijam opernog ravnatelja g. Ivana pl. Zajca); 9. prosinca „Ženar“ vesela igra u 4 čina od Mosera; 10. prosinca „Kumovske neprilike“ vesela igra u 2 čina od J. J. i „Školski nadzornik“ lakrdija u 1 činu od Trifkovića; 11. prosinca „Ljubav i zloba,“ (prijam pjevačice Irme Ferencijeve); 12. prosin.: „Kean“, igrokaz u 5 čina od A. Dumasa, (prijam g. T. Jovanovića). 13. pros.: „Poturica“, izvorna drama u 4 čina od Ivana Kukuljevića.

— O posljednih dvih predstavah Lisinskove opere „Ljubav i zloba“ i u obće o tom umotvoru obećana nam je s najkompetentnije strane obširnija razsudba, koju ćemo donieti valjda istom poslie nove godine. Za sada konstatujemo samo, da su obe predstave uzprkos svim naporom i uzprkos svim protivnim tvrdnjam bile vrlo loše.

— G. Jovanović odabrav si Dumasovog „Keana“ (Kina) za prijam, mislio je bez dvojbe na to, kako da svoj talenat prikaže u što ljepšem svjetlu u što obširnijem djelokrugu. Kean tomu pruža mnogo sgode, prem nije u svojoj cielosti djelo majstorsko. Igralo se ovaj večer vrlo liepo, a naročito se izkazaše g. koristnik kao Kean, g. Mandrović kao vojvoda Waleski, g. Milan kao grof Koefeld, gdja Ružička-Strozzi kao Miss Ana Damby i g. Anton ml. kao Pistol. Osobito ovaj posljednji razvio je toliko komike, da vrlo žalimo, što se češće u tom genru neupotrebi. Kako god nas je ova predstava zadovoljila i koliko god cienimo g. Jovanovića kao izvrstna glumca, ipak mislimo, da bi „Kean“ mnogo bolje uspio, kad bi se g. Jovanović i g. Mandrović zamienili u ulogah, a isto tako, kad bi gdja Ružička preuzela od gdčne Perisove groficu Helenu Koefeld, a gdčna Sobjeska Miss Anu. Karakter pojedinih uloga zahtieva to. Što vidimo u predstavljaču karakternih uloga, to često izdaje prvog ljubovnika, dočim njegove finoće, okretnosti, salonskog žara ponestaje karakternu junaku. Isto se tako imadu dobro razlikovat i podielit salonska dama grofica Koefeld i nevina, skoro naivna djevojka Ana. Žalimo u obće, što se gospodični Sobjeskovoj toli riedko daje prilika prikazat veće uloge, za koje je ona sposobna. Na takav način nije ni čudo, ako se mladji talenti odvraćaju od hrvatskog kazališta. Tad se obično udara na njihov patriotizam, tad postaju takovi talenti odmetnici i strašili; a zašto? — jer su napred težili, a nisu htjeli prignut glave pred svemoći i nepogriešivosti! . .

— Vrli naš glumac i ravnatelj drame gosp. Adam Mandrović, odabrao si je za prijam Markovićevog „Zvonimira“, koga je pjesnik za predstavu preradio. Predstava će bit 20. prosinca.

— Sveučilištno pjevačko družtvo „Hrvatska Lira“ daje u petak 14. t. mj. u dvorani glasbenoga zavoda koncert uz vienčić.

— Izpitni koncert učenica gdje, Ide Wimbergerove, koji smo zadnji put oglasili, vrlo je liepo uspio a sakupio je u dvorani glasbenog zavoda najotmjenije družtvo zagrebačko. Sbor od dvadeset mladih djevojačkih grlah svakako je riedkost, vriedna da se sasluša. Uzmemo li u obzir, da škola gdje Wimbergerove nije namienjena, da izobrazi gotove pjevače za kazalište ili veliki koncertni salon, već da je namienjena širenju dobrog mužikalnog ukusa u privatnih družtvih: to možemo bit s ovim koncertom posve zadovoljni. Ako bismo i bili želili, da bude program što spretnije izabran, to su nas ipak liepo zadovoljili Graben-Hoffmannov četveropjev „Pjevajuće cvieće“ (gdjce: Račićeva, Wimbergerova, Petrasova i ?)! Reineckeova „Priča o snieżki“; Rossinijeva arija iz opere “Semiramis“ (gdjica M. Partaševa) i Mendelssohnova koncertna arija za sopran. Poimence nisu mogle gdčna. O. Rabensteinova svom liepom glasu u Medelssohnovoj ariji iz „Eliasa“ i gdčna, Veličkovićeva u Winterovoj pjesmi „Na sjever“ pripomoći do podpuna priznanja. Već ciela karakteristika tih komada nam je sprotna. — Žalimo, što u programu nevidjesmo ma ni jedne samo da bi slavenske skladbe! S borovi bijahu najljepše, što smo čuli, osobito u „Sniežki,“ u kojoj je gdčna Ivka Kraljeva vrlo ćutljivo sborila spojni tekst. Gdčna Arnoldova čini nam se rodjenom za dramatsku pjevačicu, a gdčna Partaševa bit će bez dvojbe vrstna koloraturistica, bude li samo nešto više otvarala usta, kao što bi to svim gdjicam preporučili, jer je prvi uvjet dobrom pjevanju, da se glas čuje iz grla, čist, podpun, neprogutan. I g. Vončina kao pratilac na glasoviru zaslužio je pohvalu.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Spomenuli smo već, da je jugoslavenska akademija izdala u slavu svoje desetgodišnjice prvi svoj ljetopis. U njem je sabrano mnogo podataka te nemožemo na ino, no da se pobliže osvrnemo na sadržaj tog ljetopisa. Uvod nam pripovieda poviest akademije. Dne 10. prosinca 1860. predao je u sjednici banske konferencije biskup Štrosmajer, banu Josipu barunu Šokčeviću pismo, kojim daruje narodu 50.000 for. u svrhu podignuća akademije. Sabor g. 1861. oduševljeno je primio zakonsku osnovu o ustrojenju akademije, al je akademija u načelu istom 7. ožujka 1863. potvrdjena pravila pako i zakonska osnova potvrdjena tek 4. ožujka 1866. Sabor je 12. ožujka naznačio prvih 14 akademika, koji su 9. svibnja previšnjim odpisom i bili potvrdjeni. Nu pošto su se Antun Mažuranić i Ivan Kukuljević zahvalili, nije akademija mogla po ustanovah poslovnika prije rada započet, dok sabor nepopuni ta dva mjesta, prem je već 26. srpnja iste god. bila izabrala biskupa Štrosmajera pokroviteljem, a Dr. Račkoga predsjednikom akademije. Sabor je istom 4. prosinca mogao obavit naknadni izbor. Prva skupna sjednica bijaše 30. srpnja 1867. od prvog postanka pa do koncu prošle godine sakupila je akad. knjižnicu od 12.098 djela, a 18.118 knjiga, 1.250 kodeksa i 15.000 listina. Akademička zaklada iznosila je koncem g. 1876. 346,233 for. Godišnji prihod akademije iznosio je g. 1866. 7.856 for., a g. 1876. 17.023 for. 14 nvč.; razhod g. 1866. 5.075 for. 95 nč., g. 1876. 13.217 for. 46 nč. Osim utemeljiteljnih 50.000 for. poklonio je biskup Štrosmajer akademiji još 20.000 for. u dionicah družtva „Associazione dalmata,“ svoju sbirku umjetnina, vriednu više stotina tisuća forinti, za tim za gradnju akademičke palače 40.000 for., za nabavu Keglevićeve sbirke listina 1.000 for. Jošte je kupio za akademiju knjižnicu Dr. Tkalca, rukopise A. Mihanovića. sbirku starih hrvatskih pisaca u rukopisu; prepise Vatikanskih izprava od pok. A. Theinera, napokon dao trošak za izdanje knjige o uroti P. Zrinskog i Fr. Frankopana te II. knjige Theinerovih „Monumenta.“ (1.608 for. 65 novč.)

Na drugom mjestu donosi ljetopis akademička pravila, na trećem poslovnik a na četvrtom osoblje akademičko. Od početka pa sve do danas je pokroviteljem preuzv. g. biskup Štrosmajer, predsjednikom kanonik Dr. Franjo Rački, tajnici su Dr. B. Šulek i Dr. P. Matković, knjižničarom Dr. J. Hanel.

Počastnih članova bijaše do sad 12. Od njih živu danas: Dr. Franjo Miklošić u Beču, Izmail Ivanović Sreznevski u Petrogradu, Ami Boué u Beču, Aristo Kunik u Petrogradu i Roberto Visiani u Padovi. Umrli su: Ivan Gavrilović u Biogradu, (†1877.), Aleksander Vaclav Macieiovski u Varšavi (†1875.) prem se u ljetopisu navodi medju živimi, Dr. Franjo Palacky u Pragu (†1876.), Mihajlo Petrović Pogodin u Moskvi († 1876.), Dr. Jan Emanuel Purkynje u Pragu († 1869.), Dr. August Schleicher u Jeni (†1869.), i Karel Jaromir Erben u Pragu (†1871.).

Pravi članovi u razredu historičko-filologičkom su: Dr. Franjo Rački u Zagrebu, Dr. Vatroslav Jagić u Berlinu, Sime Ljubić u Zagrebu, Dr. Gjuro Daničić u Biogradu, Mato Mesić, Dr. Petar Matković, Armin Pavić, Dr. Lav. Geitler i Dr. Franjo Marković u Zagrebu.

Umrli su: Ivan Brčić (†1870.) u Zadru i Franjo Kurelac u Zagrebu (†1874.).

Dopisujući članovi: Dr. Ernst Dümmler, u Halli, Dr. Martin Hatala u Pragu, Dr. Josip Jireček u Pragu, Sergij Mihajlović Solovjev u Moskvi, Dr. Vaclav V. Tomek u Pragu, Petar Budmani u Dubrovniku, Nikola Ivanović Kostomarov u Petrogradu, A. A. Kotljarevski u Kijevu, Petar Lavrovski u Petrogradu, Dr. Louis Leger u Parizu, Stojan Novaković u Biogradu, Čedomil Mijatović u Biogradu, Ivan Tkalčić i Matija Valjavec u Zagrebu.

Umrli su: August Bielovski u Lavovu († 1876.), Aleksander Hilferding u Petrogradu († 1872.), Vinko Pacel u Zagrebu (†1870.), Dr. Janko Šafarik u Biogradu (†1876.), Jan Erazim Vocel u Pragu (†1871).

Pravi članovi u razredu filozofičko-juridičkom su: Dr. Pavao Muhić u Zagrebu, Dr. J. Subotić u Osieku, Mirko Bogović i Adolfo Veber u Zagrebu, Dr. Mirko Šuhaj u Pešti, Dr. Baltazar Bogišić u Odesi, Janko Jurković i Dr. Jaromir Hanel u Zagrebu.

Umro je: Dr. Božidar Petranović u Zadru (†1874.).

Dopisujući članovi: Matija Ban u Biogradu, Dr. Hermenegild Jireček u Beču, Miloš Popović u Biogradu, Medo Pucić u Dubrovniku, Dr. Gustav Wenzel u Pešti, Vaclav Brandl u Brnu, i Dr. Romuald Hube n Petrogradu.

Pravi članovi u razredu matematičko-prirodoslovnom su: Dr. Josip Šloser-Klekovski u Zagrebu, Dr. Janez Bleiweis u Ljubljani, Dr. Bogoslav Šulek, Josip Torbar, Ljudevit pl. Farkaš-Vukotinović, Spiridion Brusina i Dr. Gjuro Pilar u Zagrebu.

Umro je: Živko Vukasović u Zagrebu (†1874).

Dopisujući članovi: Dr. Josip Pančić u Biogradu, Dr. Dionis Štur u Beču, Dr. Šime Šubić u Gradcu, Martin Sekulić u Rakovcu i Franjo Erjavec u Gorici.

Iza toga nabraja nam ljetopis sav rad akademije i to razprave u „Radu," knjige starih pisaca hrvatskih, starine, razna monumenta, djela podporom akademije izašla i djela njom usvojena. O tom smo jur u predprošlom broju govorili.

Vrlo znamenito je što se u sljedećem odsjeku spominje. Tu je zabilježeu rad svih akademika, što su ga radili u akademiji i izvan nje, te je neka vrst male bibliografije. Mi neznano, koj sistem je sastavitelj ove bibliografije sliedio u sastavljanju, al vrlo dvojimo, da je imao kakav sistem. Veli se doduše pod zviezdicom, da je tu zabilježen rad akademički krupnimi slovi a sitnijimi ostali znanstveni rad izvan akademije, u koliko je ovoj dojavljen. Al mi nemožemo vjerovati, da akademiji nije poznato više rada Kurelčeva, Vukasovićeva, Brčićeva, nego ona spominje. Kod raznih pisaca vidimo zabilježene i najmanje stvari, tako kod Brandla, Hattale, Jirečka, Novakovića, Wenzela itd., a o 23 neima ni spomena u popisu. Manjkaju tu naši ljudi Pacel, Pucić, Subotić, Budmani i drugi, a od velikih kapaciteta Palacky, Pogodin, Purkynje, Sreznevski, Visiani, Hilferding, itd., dočim obratno vidjamo medju radnici zabilježena i neakademika Nevostrujeva. To su svakako čudnovati nedostatci.

Na koncu spominjemo, da je akademija pošiljala što u dar, što u zamjenu svoje knjige 76. zavodom

— Čitamo u zadarskom „Nar. Listu" da je oplakani hrvatski spisatelj Luka Svilović ostavio u rukopisu još i sliedeće neprioběene radnje, koje se nalaze kod njegove obitelji u Spljetu: „Ban Josip Jelačić (u stihovih); „Danica"; „Svega i svašta za svakoga"; osim ovih izvornih pjesničkih djela, ostavio je prevode: „Izvadak sveobće poviesti"; „Kazalištna djela Ciconia", „Grobovi Ugona Foscola" i „Franciska iz Rimina".

UMRLI.

— **Aleksander Nikolajević Popov**, ruski povjestnik † ovih dana u Petrogradu.

— **Louiza Büchner**, sestra čuvenog filozofa Ludwiga Büchnera, sama spisateljica i pobornica za emanicipaciju žena, rodj. 12. lipnja 1823. † 28. studena u Darmstadtu.

— **Lord Henry Percy**, brat vojvode Northumberlandskoga, englezki general, rodjen 22. kolovoza 1817. † u Londonu 3. prosinca. Izkazao se osobito u krimskom ratu kod Alme, Balaklave i Inkermana, gdje je bio i ranjen.

— **Federigo Ricci**, znameniti taljanski skladatelj i dirigent, brat nesretnog Luigia Riccia, rodjen 1809. u Napulju, † 10. prosinca u Coneglianu. S Luigiem skladao je mnoge opere, od od kojih je najpoznatija „Crispino e la Comare". Sam je složio „Griseldis", „Edinburžka tamnica", „Dvoboj iz dobe Richeliena". Kroz blizu 20 godina bijaše Ricci ravnateljem petrogradskog konzervatorija.

Molimo sve dužnike naše, da namire svoj dug do konca mjeseca, jer ćemo inače zadnjem broju priložit imenik svih koji nam što duguju.

Zaključak uredničtva 14. prosinca.

METEOROLOŽKA OPAŽANJA.

Stupnjevi topline bilježeni su po Celsiju, tri put na dan.

Mjesto	2. prosinca			3. prosinca			4. prosinca			5. prosinca			6. prosinca			7. prosinca			8. prosinca		
	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.
Zagreb........	0·4	6·0	6·3	7·5	8·0	7·2	5·6	7·3	6·9	5·0	8·0	7·4	7·3	9·0	7·6	6·9	8·0	6·8	0·6	5·5	5·7
Rakovac kod Karlovca	1·0	6·3	5·9	5·8	7·3	6·0	4·8	5·7	5·1	5·0	6·0	6·7	6·7	8·0	7·0	6·8	8·7	6·7	3·7	5·9	4·7
Varaždin......	3·1	10·7	7·5	6·7	8·5	7·4	6·1	8·6	6·8	6·5	7·8	7·8	7·2	10·4	10·3	8·8	10·0	7·5	5·0	12·2	7·6
Gospić........	5·4	7·6	8·5	9·1	7·8	4·6	3·8	5·0	5·6	3·4	3·2	2·8	3·0	5·5	4·8	3·9	4·2	3·4	2·6	3·1	0·8
Senj..........	11·5	12·7	10·0	9·1	8·0	9·0	8·8	8·5	10·0	3·5	8·0	9·2	10·0	11·6	8·1	8·0	12·0	9·0	7·0	12·1	9·1
Sisak.........	2·2	7·4	4·2	6	7·2	6·4	5·3	7·8	5·8	4·8	5·4	3·2	6·4	7·7	7·2	6·2	10·2	8·2	2·4	11·2	7·8
Mitrovica......	4·7	1·5	13·1	5·1	14·4	3·1	0·0	15·0	0·0	0·7	7·0	5·1	4·2	8·8	4·2	4·2	25·8	7·5	6·2	9·7	5·0
Križevac......	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

INOSTRANE POSTAJE.

Toplina u 7 satih u jutro.

Mjesto	2.pr.	3.pr.	4.pr.	5.pr.	6.pr.	7.pr.	8.pr.	Mjesto	2.pr.	3.pr.	4.pr.	5.pr.	6.pr.	7.pr.	8.pr.
Beč..................	2·6	3·0	2·8	4·0	4·6	4·0	2·5	Napulj................	14·0	13·0	13·0	12·0	10·0	11·0	12·0
Budim	3·8	3·8	5·6	6·4	7·4	6·6	5·1	Palermo	16·0	13·0	13·0	11·0	10·0	11·0	12·0
Carigrad	13·2	9·8	9·4	10·0	—	—	10·2	Paris	5·8	—	—	—	—	—	6·0
Florencija	9·2	10·0	9·0	9·0	10·0	6·0	5·5	Petrograd	—	0·2	— 0·8	— 3·7	— 0·9	0·0	— 3·9
Krakov	2·4	1·6	4·0	— 0·3	3·8	3·2	3·0	Prag..................	2·4	2·8	1·3	3·8	3·9	4·4	2·1
Kodanj	6·4	—	—	—	—	—	4·8	Rim	11·2	10·9	9·3	6·5	6·4	4·9	3·0
Lavov	5·2	3·7	2·6	5·0	2·4	— 0·3	— 1·4	Stockholm	—	—	—	—	—	—	—
Moskva	—	—	7·4	— 11.4	—	— 14·2	— 11·9	Trst	9·2	9·4	8·4	9·3	9·3	7·4	7·8

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović**. Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 26. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 23. prosinca 1877. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga I.

STANKO VRAZ,

NJEGOVO DJELOVANJE I NJEGOVO DOBA.

REFLEKSIJE IZ HRVATSKE PROŠLOSTI.

(Nastavak.)

I to bijahu žrtve za svetu narodnu, pravednu stvar, nit prve nit posljedne, što ih je hrvatski narod doprineo, boreći se za svoj obstanak i za ono, što je svakomu drugomu, slobodno bilo — samo njemu ne!

Bijaše 29. srpanj 1845. samo obnova krvavoga dana 26. veljače 1395. u Križevcih, kad pade Lacković ban sa svojimi junaci, a bijaše samo predteča budućih borba.

Kakovo je ogorčenje u svoj Hrvatskoj s groznoga ovoga čina zavladalo, može se pomisliti. Ban nije bio više sjeguran u svojoj kući — a gradjani poslaše deputaciju u Beč pred kralja, da zamole neka odmah Wimpfenovu regimentu s banom Hallerom odstrani iz Zagreba. Svim oficirom odkazaše stanove, i nijedan nesmjede se pokazat ni u gostioni, ni u dućanu.

Tri dana bijaše Zagreb u crninu zavit — tri dana zvonila su sva zvona a 1. kolovoza u 5 s. p. podne sgrnu se sila naroda pred bolnicom milosrdne braće, gdje su mučenici počivali, da ih izprati na Jurjevsko groblje. Ivan Kukuljević i grof Gjuro Erdödi nošahu gole sablje za liesovi, na kojih se mogaše čitati ominosni napis: „Hodie mihi, cras tibi!“ (Danas meni, sutra tebi). Kad su stigli na groblje, grozna zavlada tišina, vienci polete sa svih strana u zajednički grob — i nebrojene suze i uzdasi prosuše se iz hiljada naroda.

Tad i Antun Nemčić u plemenitoj vatri uzdahnu:

„Slava njima — slava svima,
Ki umiru slično njima!
Hrvaćani, na tog groba pragu,
Zaklinjem Vas, spomenite mrtve!
U vlastitu uzdajte se snagu
Domoljubljem osvetite žrtve!
Neka, ak' Vas to ne gane,
Križ osvete mač postane!“

U ono doba kad se sve to zbivalo, Vraza u Hrvatskoj nebijaše. Previšnjom dozvoljom od 11. siečnja 1845. imalo se popunit na zagreb. akademiji mjesto prof. ilir. jezika s plaćom od 800 for. Vraz bijaše takodjer jedan od natjecatelja pa je u tu svrhu nastojao naći si što više prijatelja, jer onda bijaše upravo tako, kao i danas, komu je sv. Petar kumovao, taj je u nebo došao. Na naše domaće odnošaje tadanjeg vremena od velikog upliva bijahu česki učenjaci, pa je s toga i Vraz nastojao osobno se upoznat s onimi ljudmi, s kojimi se duševno već odavna poznavaše. Jedno to a drugo, da vidi odavna željeni Prag, sklonu ga, te se on upravo mjeseca srpnja 1845. zaputi u Beč i u Prag, da sam glavom zamoli svoje književne prijatelje, neka bi ga preporučili.

Prag i česka zemlja tako očaraše našega Vraza da piše Erbenu „da nebi bilo Zagreba, najvolio bi stati u Pragu“. Književnici ondešnji liepo ga primiše. Viest o groznom 29. srpnju stiže ga u Beču te on s razcviljenim srdcem piše pismo prijatelju Kukuljeviću, — a u obće sve vrieme što je u českoj boravio morila ga tuga za svojom novom domovinom.

U Pragu dade Vraz novu knjigu svo-

LISTAK.

SIMON VERDE.

NOVELA

FERNANA CABALLERA.

SA ŠPANJOLSKOGA PREVEO GJ. P.

(Konac).

— Ja znam da on tu nemože pomoći, niti onomu zlu doskočiti, što nam ga je otac njegov svima učinio. Rieč i tane pušteno nevraća se više. Reci mu, dodade, biedna djevojka, kojoj od boli suze vrcahu i od negodovanja ustne joj se na gorak osmjeh razvukoše, da pogrdjena djevojka neima druge bračne postelje, do li crnu zemljicu.

— Presveta bogorodice, ala si ti tužna! Ako imaš kakovu mahnu, on će ti ju skinuti, kad se bude s tobom oženio, razumieš li?

— Nemože to biti, Joaquine! Pauka valja ubiti, ako će da nepravi više mrježu svoju.

— Ali promisli se; Agnedo, da će on pasti u očajanje!

— Bar ćemo oboje očajavati, uzrazi jadno djevojče.

— Gledaj da te nezaboravi, a ja ću biti svjedokom, reče Mojmali i svom snagom udari se po svojih širokih grudih.

— Znam ja, uzrazi Agneda, zaborav nedolazi naprasno poput vrućine. Ali i to se zna, da uspomena ide do groba i da ju meću u isti grob s onom, koje se ona tiče.

— Pak dobro, dakle misliš li ti umrieti? zapita Mojmali ubezeknut.

— Zar nevidiš to? odgovori bolestnica.

Mojmali pogleda ju svojim glupim očima i reče joj sa seljačkom grubom izkrenosti:

— To je istina, nebi čovjek rekao, da si tako jaka, ali slušaj: ma da poslovica kaže, da brat milujc zdravu sostru, a muž zdravu ženu, Julian, koji je dobar dječak, nikad se neće s drugom oženiti, van s tobom, i hoću ti već sada kazati, ako ti budeš tako tvrda srdca i umreš, hoće onda Julian bogme imati razgovora sa svojim prokletim otcem, da mu neće mnogo lackati, pak ćeš već čuti i vidjeti!

— Neću ja ništa vidjeti, reče Agneda, a bude li tako, reci Julianu, da sve to ništa neće pomoći Jedini bog može mrtve uskrsnuti.

— Ja odlazim, reče Mojmali i podje k vratima, ja odlazim, da neslušam i dalje razgovor o smrti. Ti si danas kao kakov De profundis. Slušaj, Agnedo, ja niesam fiškal, ma da me je Julian na to držao; u mene neima, kao u te gospode, torba puna rieči, niti jezik leti, kao ono točak na vatrenoj ladji; ja ću ti samo jedno svjetovati: mahni se tih mudrolija i nadji se večeras na prozoru. Vas dvoje pogoditi ćete se, i ti ćeš vidjeti, da ćeš ozdraviti, a meni će Julian dati jednom mira. Sada s bogom!

S tim riečma okrenu se Mojmali i u dva kroka predje dvor. Ali uput evo ga na isti način natrag i reče Agnedi:

— Zaboravio sam ti kazati od Julianove strane, da mi daš karanfil.

— Reci mu, vrati mu Agneda i sakri karanfil, što ga je imala na prsluku:

O božiću karanfil ne cvjeta,
Ljuta zima u tome mu smeta.

— To je istina, progundja Mojmali. I kako mi je mogao to naručiti! Zar je htio da me drži za ludu, kao nekada što je činio?

— Tek što ode, a Agneda, gušeći se u suzam baci se na postelju. Neprestano usiljavanje i

jih pjesama u tisak, koja ugleda sviet pod imenom: „Gusle i tambura". U toj su knjizi prvi plodovi njegove muze, koja se u prvoj pjesmi tako žalobno javlja:

„Oj mladosti! prva tvoja doba
Rumena je ko svibanjski jar,
Živio poslje sto godin do groba,
Takvih dana nećeš nać nigdar!"

U listopadu iste godine vraća se Vraz opet u Zagreb — i u list. pokaza se prvi plod srpanjskih dana. Dne 29. i. m. dignut bude ban Haller s časti a na njegovo mjesto opet imenovan namjestnikom biskup Haulik. Političke se strasti doduše nešto stišaše — al samo za kratko vrieme. Osobito se početkom godine 1846. porodila žestoka prepirka medju križevačkom županijom, kojoj bijaše tada velikim županom grof Petar Pejačević i magjarskim agitatorom Košutom. Radilo se o željeznici, koju su hotjeli Magjari kroz Hrvatsku baš tako na Rieku potegnut, kako je današnja, pak su od Hrvatske tražili u to ime moralnu i novčanu podporu. Križevačka županija pako zaključi, da ona neima povjerenja u družtvo, komu je Košut tumačem i zastupnikom — a jedan zastupnik reče: „ja bi se volio čitav svoj život po najvećem blatu vozit, nego da po željeznici unesem u svoju domovinu neslogu".

Košut na to predstavi svietu Hrvate kao natražnjake — a ovi mu opet bjelodano dokažu njegove ciganije, što ih je naumio izvest.

Medjutim bilo je došlo vrieme, da se popuni mjesto profesora hrv. jezika na zagrebačkoj akademiji. Vrazova želja, rad koje je on u Prag išao nije se izpunila. Profesorom bude imenovan 16. lipnja 1846. Vjekoslav Babukić s kojim se natjecahu Ivan i Antun Mažuranić, Stjepan Mlinarić, Španić, Mato Topalović i Vraz. Vraza zapade drugo mjesto. U matici ilirskoj, s kojom je bila spojena čitaonica, imalo se 30. rujna popunit mjesto tajnika a i zanj bijaše više kandidata. Sudeći po pismu, što ga je pisao Vraz Ivanu Kukuljeviću na 23. rujna i. g. u Varaždin, odnošaji u Matici nisu baš najsnosniji bili, jer je odbor naumio uzeti dva tajnika i obojici povjerit poslove čitaonice i izdavanje „Kola". Vraz se je tomu snažno protivio te htio, da se jednomu povjere poslovi čitaone a drugomu uredjivanje „Kola", jer će tako biti posao svakomu jedinstven i cjelovit. Vraz je glede toga razgovarao s odbornici, al oni nisu htjeli pristat. Pošto pako odbor nije htio vanjske članove pozvat na izbor, Vraz moli Kukuljevića, koj si je bio već tada stekao velik ugled, da on ili osobno dodje na izbor il da pismeno odboru stvar razloži. Ujedno mu savjetuje da list upravi na g. Krestića, „koj će ga u skupštini javno predat tajniku, drugče bi mogli naši geronti metnuti ga ad acta".

Kod izbora budu izabrani tajnici Dr. Užarević i Stanko Vraz, al djelokrug im nebi svakomu napose oddieljen, obojica su imali uredjivat „Kolo".

U isto vrieme u Zagrebu se pojavio mladi skladatelj Vatroslav Lisinski, koj je na ponuku svojih prijatelja bio još g. 1844. — kako Vraz Erbenu piše — napisao 1. hrvatsku operu „Ljubav i zloba". Lisinski bijaše tad u glasbi pravi novajlija, a o poznavanju generalbasa i kontrapunkta nije se kod njega moglo govorit. Tek kašnje on je študirao te uz pripomoć Livadićevu instrumentirao cielu operu, a tek poslije toga pošao je na nauke u Prag.

Tu su operu u Zagrebu prvi put 28. ožujka 1846. predstavili dobrovoljci. Zagreb do onda nevidje veće slave i oduševljenja, nego kad su mu krasna kontesa Sidonija Erdödijeva, danas gospodja Rubidova, tenor Stažić, bas Livadić, bariton Štriga i tenor Pihler zapjevali prvi put na hrvats. jezika u narodnoj operi! . . . . Bijaše tada za pjevanje zauzetih ljudih, da nisu mogli bez toga živit. Medju te ljude ide Alberto Štriga, koji je svojim liepim pjevanjem mnogo doprineo k narodnom oduševljenju. O tom nam pripovieda naš slavni Perkovac: „Nova ideja o narodnosti tako se Štrigi bila zasjekla u glavu, da nije mirovao ni danju ni noćju, mučeć se i premišljavajuć kako bi mogao narodnoj stvari pomoći. Često bi sa svojimi drugovi obilazio ulice budeć i oduševljujuć gradjane pjesmami, koje je osobito Ferdo Rusan toli živo znao slagati. — Da odoli jednom želji srdca svoga, sazvao je cielu akademičku mladež na južnu promenadu; sakupila se tu i množina gradjana i ostale gospode, a Štriga je u koru stotine glasova izvodio pjesme i stare i nove. Oduševljenje je onom prilikom bilo toliko, da je vas Zagreb bio uzbunjen; djaci su hodali od ulice pjevajući pod prozori odlične gospode. Ovako su za tinji čas nove ideje zaniele mladež i pobudile ostalo žiteljstvo na odpor proti nastojanju Magjara".

Štriga je tako obljubljen bio u Zagrebu, da kad bi si koje družtvo htjelo napunit kazalište, moralo je moljakat Štrigu, nebi li što zapjevao.

Ivan Kukuljević pako — piše o toj pokretnoj dobi: „U isto doba, kad se Lisinski bavio skladanjem svoje prve opere sakupilo se nekoliko domoljubnih učenika u Zagrebu, od kojih su neki svirali na flauti, drugi igrali na gusle, opet drugi na violu i na čelo, pa i za ove morao je Lisinski skladati, valcere, polke i mazurke, koje bi igrane uz njegovu pratnju na klaviru u prijateljskih privatnih koncertih, kakovih bijaše tada skoro svaki dan, jer tadanja mladež obljubila je s narodnom veličanstvenom idejom sve, što je liepo i umno. U tom mladom kolu cienitelja umjet-

---

naprezanje njenoga dostojanstva, da snubi svoju ljubav, dugi zatvor njezinog otca, sljepoća stare majke, nevolja u kojoj su obje živjele, jedino prihranjujući se milostinjom, toliko je sve to iziedilo ovaj nježni cvietak, da nemogući se više držati, pade polomljen i uništen.

Ni kod staroga alcada nije sreće više bilo. Osim užasnih bolova tjelesnih, koji ga ciedište svojim postupanjem on je posve odtudjio svojega jedinca, te ako ovaj i nije prestao odavati svojemu otcu dužno štovanje, ipak njegova hladnoća toliko ih je razstavila, da se moglo reći, da je on sin jedino po imenu i po spoljašnjoj poslušnosti.

Nesreće, koje opisujemo, pričinio je sve samo jedan čovjek; sva zla, koja gledamo, imaju isti iskon. Mi se tužimo na gorku sudbinu, a ta gorčina dolazi samo od nas.

VIII.

Simon pretrpi i tu muku, da vidje, kako od težka boja skapa njegova biedna oslica, koju je po drugi put prodao bio. Šta nebi dao, kad bi ju sreo hromu, mršavu, punu martnica, posrćuću pod težkim teretom, a nije mogao ni da ju oprosti tolikih muka! Ovo će razumjeti oni, koji nesmatraju životinje kao stvari, no kao bića, koja osjećaju i koja pate.

Simon je sada putovao u Sevillu pješice i kao što je predpostaviti, dobit od njegovih puteva ograničio na vrlo malu svotu.

Jedno veče vratio se doma umorniji no inače, jer je kiša padala i put je vrlo kaljav bio. Siromah sav umoran sjede, neskidajući svoje prokislo odielo, jer nije imao drugo da se presvuče.

— Kako ti je, Agnedo? zapita kćer, koja se naslonila na svoju staru majku.

— Dobro mi je, otče, odgovori ona smiešeći se, ali taj osmjeh nije izazvao na njenih lišcih ono rupice, sa kojih joj nekada lice onako primamljivo bijaše.

— Je li jela? zapita Simon majku svoju.

Stara neodgovori ništa. Ni jedna ni druga neokusiše onaj dan ništa.

— Ja nisam imala volje na jelo, odgovori djevojka, kad joj otac ponovi pitanje.

— Kćeri moja, reče Simon, koji s težkom mukom zadržavaše suze; danas prodjoh mimo paštetaka i vidjeh bisquit, kako ga je baš iz peći vadio; htjedoh ti ga donieti, stoji ga četvrt za pol reala; ali samo nisam toliko novca imao. Danas sam dobio svega dva reala, što je taman dovoljno za pol somuna kruha, za ulje i ugljen, da možemo što juhe zgotoviti.

U taj par začu se sa tornja crkvenoga zvono, koje je označavalo, da se ponielo iz crkve pričešće. Simon ustade i skide šešir; majka mu odčita otčenaš i dodade:

— Primi, gospode, milostivno dušu, koja te žudi.

— Komu nose pričešće? zapita Simon, kada se ova molitva dovrši.

— Alcadu ga nose, sine moj; mnogo mu je gore, jer mu mnoga krv odtiče.

— Da imam kabanicu s kukuljicom, reče Simon, ja bih išao za svećenikom, ako i nisam baš ničim obvezan, jer niti sam rod, niti pomozbog onomu, kojega hoće da pričeste.

— Podji, sine, podji, reče dobra kršćanka, makar da se tiče čovjeka, koji nam je dosta zla učinio. Idi, sine moj, ako i neimaš kabanice. Ponesi za tu svetčanost smiernost i pokornost, ove će gospodu učiniti svaku poštu, koje mu tvoje ruho nebi učiniti moglo. Bog gleda naročito na srdca, a tvoje će biti ukrašeno oproštajem, kojega tako javno nosiš svojemu neprijatelju. Neka mu bog bude milostiv!

nosti vidjevao se često i pokojni, za sve liepo oduševljeni pjesnik Stanko Vraz, za kojega Lisinski jedan osobit štajerski valcer složi a i Josip Vranicani-Dobrinović, umni guslar Medunić, prirodni tenor Županić sa Štrigom, Livadićem, Pihlerom, Škuljem itd. bijahu u tom kolu. A i nježne za narodnu stvar uzhićene gospodje dolazile bi često u ove narodne koncerte i poticale još više mlade umove na oduševljenu radnju. Za isto narodno, obće obljubljeno tada kolo hrvatsko i slavonsko, načini Lisinski u ono doba muziku, koja nas i sada još spominje na uzhićena ona vremena, kad se kod svake prilike, bilo pri zabavi ili pri zelenom stolu, bilo pri nježnoj ljubavi, uvjek i uvjek gledalo na narodni duh".

(Konac sliedi).

POSJET KOD IVANA TURGENJEVA.

IZ ST. PETERBURG. VJEDOMOSTI.*

Sjeća li nas promatranje gorâ, prolomâ i gorskih bujicâ Lermontovljeva i Puškinova Kavkaza, to nam opet prava pravcata ruska pokrajina iz srednjo-ruskih gubernija, ko što su Orel i Tula, dozivlje u pamet ime Ivana Sergijevića Turgenjeva, koji je u svojih „Zapiscih lovca" i drugih djelih toli istinito i umjetnički nacrtao osobitost i ljepotu ruskih briežuljaka, poljana, šuma i močvarâ. Od dvadeset i pet godina, što su ugledali sviet „Zapisci lovca", znatno se je promienilo lice orlovske gubernije, močvare su izsušene, šume izsječene, te se samo mjestimice posried nepreglednih poljana opaža po koj malen gaj, šumska oaza posried žitnih stepâ.

U sjevernom djelu Mzenskog okružja u orlovskoj guberniji, ne daleko od granice gubernije tulske leži dobro Turgenjevljevo Spaskoje-Lutvinovo. Već iz daleka vidi se bieli zvonik kamenite crkve, postavljene pred tamnim granjem starog perivoja. Dvorac leži milo na briežuljku, u blizini crkve i kućice u ruskom štilu, škole. Od starog grada, koji se nalazio posried velikog dvorišta, ostavi požar samo drveno krilo, još i danas sielo gospodarâ. U dvorištu zasadiše malo po malo drveća te ga tako spojiše s vrtom i perivojem. Vrtovi sa starimi lipami nisu riedkost u orlovskoj guberniji, a Turgenevljev jest jedan od najljepših. U ovaj čas nešto je tu zapušteno i tužno; nu perivoj sa svojimi starimi jelami i velikimi hrastovi, nije bez čara, te čovjeka i nehotice sjeća dražestnih opisa prirode, što ih ruska knjiga hvali utisku, toga perivoja na Turgenjeva. Tu je on proživio svoju mladost a i kašnje se rado ovamo svraćao, makar jedanput na godinu. Ona njegovih djela, što ih je pisao na selu, nastala su tu u Lutvinovom.

Pročelje dvorca uriešeno je verandom, na koju se popeo hmelj. Ništa te u cieloj kući nesjeća, nit starodrevno pokućtvo nit malovriedne slike, da ima tu svoje sielo glasoviti pjesnik našega vieka. Harno je znao Ivan Sergijević sačuvat starinu ciele uredbe. I u malom kabinetu, gdje medju dva prozora njegov pisaći stol stoji, starinstvo prednjači. Velik, starosvjetski, žuti pokrivač, koj pokriva krevet, kožom preobučen divan, dva mala stolića, ormarčić za knjige, dva stolca — to je sve. Medju likovi na stienah ima i Ščepkinov i Bjelinskov.

Najzanimivija je velika i bogata knjižnica, stranom nasljedjena, stranom Turgenjevom samim popunjena. Tako je po Bjelinskovoj smrti Turgenjev čitavu njegovu knjižnicu kupio. Ona se većim dielom sastoji od ruskih novina iz 40ih, 30ih i 20ih godina, izdanja, kako ih možda samo još imade carska javna knjižnica.

Da vidimo gospodara sama.

Na jednom od puteljaka, što vode u dvorac, opažih muža visoka stasa, širokih pleća, velike brade. Poduprt batinom, glavom nešto napred nagnutom, stupaše lagano al sjegurno kući. Blizu crkve nešto ga uzbuni, on se sustavi, podiže glavu, i gledaše oko sebe pozorno. Na to opet podje napred. Unidje u verandu, sjede na zelenu klupu, skinu šešir i obrisa si čelo. Posve siedi al gusti vlasi pokrivaju glavu te zasjenjuju ponešto i visoko ogoreno čelo. Doljni dio lica okružuje velika, gusta i posve biela brada i isto takovi brkovi izpod ravna nosa. Velike sive oči gledju melankolično izpod trepavica. Taj izraz očiju većina Turgenevljevih slika nepodaje.

Na to pristupljuje netko k njemu; on govori. Mili mu tenor ni malo nije skladan s omjerom tiela te u prvi mah začudjuje. Nu brzo se tomu čovjek svikne. On govori umjereno, bez žestine, i samo kadkad oživljuju mu rieč oštre prispodobe i slike. Uz svu priprostu jednostavnost, kojom se prikazuje, njegovo je biće tolikim dostojanstvom prepleteno, kako je nekim riedkim ljudem prirodjeno. Tako Goetheu.

U obćinstvu bijaše neko vrieme krivo mnienje, da je Turgenjev vrlo ostario. Za to medjutim govore samo njegovi siedi vlasi, koji su ali opet vrlo gusti. Glasoviti romanopisac imade danas 58 godina — (rodjen 9. studena 1818.) — te se vrlo dobro uzdržao. Njegovo je zdravlje ove godine, kad ga nemuči kostobolja, vrlo povoljno.

Turgenjev je prispio ove godine u svibnju na dvorac i tu dovršio u samoći svoj

* Članak je prije pisan, nego je ugledao sviet novi roman Turgenevljev „Nov", dakle pred jednom godinom.

— Ja sam umoran, ovo prokislo ruho sinjim je teretom, kiša lije kao iz vedra, ali idem.

Simon ode u crkvu, uze svieću jednu i odprati svetu tajnu do bolestnika.

Kada se svršila sveta tajna, svećenik mu reče:

— Simone, ja sam poslao do tebe, da te molim, da ovamo dodješ, jer želi vidjeti tebe.

— Mene! viknu Simon sav udivljen.

— Da, tebe; ostavi tu voštanicu; podaj ju Miguelu, a ti hodi u sobu, jer se nemože oklievati.

Simon udje u bolničku sobu, u kojoj se sakupilo mnogo svieta. Do srca stuži mu se, kada opazi toga čovjeka, koji je tako snažan bio i rumena lica, a sada od bolje postao kost i koža, lice mu pak izgriženo od raka i umotano krpami, nemoćan, bez života, bez nade, ali jošt sa dušom.

Tek što je alcade opazio Simona, a on mu pruži svoje suhe ruke i moleći povika:

— Simone! Simone! oprosti mi!

Ovaj krik samrtnikov pričini u svijuh prisutnih dubok utisak. Kajanje, koje se izpovieda, oproštaj kojega ištu i daju, izmirenje: ove tri stvari najveće medju velikimi, najuzvišenije medju uzvišenimi, najštovanije medju stvarima, koje štujemo, ovo sveto sjeme evangjelsko, ovaj slavni trijumf kršćanske smiernosti nad antikršćanskom oholosti, u ništa obraćaše svojom uzvišenom prostotom sve junačke uzvišenosti, kojimi so čovjek okružava kano taštim telejem. Vjera ih donosi, ona njimi okružava postelju kršćanina samotnika; to je zračak rajskoga vidjela, kojega ona pušta do dna duše njegove.

Ali ako su se svi potriesli na krik ovaj, koji se oteo iz grudi samrtnikovih, sin njegov sav uzdrhta, koji je dotle čelo njegovih nogu stojao tužan i sumoran, nu mučeći.

— Otče moj! viknu Julian i plahovito dohvati jednu ruku alcadovu, koju on poljubi i pokvasi suzami.

— Senjore alcade, za ime božje što govorite to! uze sada rieč Simon dirnutim glasom. Tko će se jošt sjećati onoga, što je bilo i prošlo?

— Ja velim . . . da, da . . . ja velim . . . pusti me, Simone, da govorim, nastavi alcade i mahnu rukom, da želi, da mu se neupada u rieč; ja sam tebi dosta zla učinio. Smrt otvara oči na duši u onoga, kojega bog nije posve napustio. Ako sam i sgriešio, ja te ipak nikada prezirao nisam. I tako mi je ostavio vremena, da popravim zlo, koje sam počinio . . .

— Negovorite više, senjore, negovorite, tako vam milosti svete djevice, jer mi srdce razdirete, viknu Simon, komu niz obraze potekoše obilate suze . . .

— Neću ja, Simone, da šutim; ja sa sam se izpovjedio i hoću da umrem kao kršćanin. Nemoj da mi u tomu smetaš, jer i ti si kršćanin. Braćo, ja sam klevetao Agnedu, ovu nevinu mladu djevicu, ja sam htio stati na put, da se njom neženi moj sin, jer je ona uboga sirota bila. Na to me je djavol svjetovao. Ja sam nju javno osramotio, valja da joj javno i zadovoljštinu dadem. Što se tebe tiče Simone . . . .

— Negovorite, više, senjore, mučite, tako vam imena božijeg! prekide mu rieč Simon, kad vidje, koliko je bolnik malaksao. Vi ste učinili više, no što je dužnost kršćanska bila.

— Ne, Simone, ne, rajska vrata zatvorena su grješniku; alka je kajanje, a ona je u mojoj ruci; pustite me, da zakucam njom, kako bi ljudi čuli i mogli se bogu za mene pomoliti, kako bi me i bog saslušao i k sebi primio.

U to su došle i stara Ana i Agneda, po koje su takodjer poslali bili. One su stale pored vrata; biedna sliepa vodjena bolestnicom, biedna bolestnica podržavana sliepom. Alcade bolno upre svoj

*

novi roman „Nov“. Tiho noćno doba do 3 i 4 ure upotrebljuje on za radnju, dan sprovodi u gospodarskih poslovih i u šetnji. Za svoj roman Turgenjev je godine i godine sakupljao materijal i pravio studije i svaku skoro rieč prije promislio, nego je ostala na mjestu, na kom se nalazi.

O drugih njegovih radnja valja primjetit, da kani nastavit izdavanje svojih „Literarnih uspomena“, kojim je prvi dio izašao 1868—69. Ponajpače kani se Turgenjev u nastavcih bavit s S. T. Aksakovom, Aleksandrom Herzenom i Bakuninom. Bakunina je Turgenjev poznavao od mlada te je i nekoliko crta svog "Rudjina" uzeo od njega.

Za ovogodišnjeg mu boravka na selu osobitu je pozornost u njega pobudilo lihvarstvo, koje se sve više stalo širit. Jednako lihvare vlastela, trgovci i seljaci. „Kmetstvo u najužem smislu, t. j. neposrednu neodvisnost jednog čovjeka od drugog odstranismo. Nu kmetstvo u drugoj formi još i danas obstoji. Seljak, koj duguje, posve je odvisan od svog lihvara, on je njegova stvar. Da sam mladji pa da stalno obitavam na selu, dao bih se na to, ovo ekonomičko pitanje, za Rusiju danas toli važno, beletristički upotrebiti“. Tako se izrazio Turgenjev, kad se taknusmo ove stvari.

Čednost, kojom Turgenjev o svom talentu i o svojih zasluga sudi, dovoljno je poznata. Dovoljan je jedan pogled u njegove uspomene, da se osvjedočimo, kako on kod svake zgode sužuje svoju znamenitost. Jedva će se tko naći, tko bi o iskrenosti te čednosti dvojio, a još teže će se tko dosjetit originalnog uzroka tomu, kako ga sam Turgenjev navodi.

„Vrlo mi je čudno“, veli on sam, „da se moram smatrat literatom. I to ne s pretvaranja i prisiljene čednosti. To je posve naravno. Ja sam vazda živio s ljudmi, koji se ni malo nisu bavili s mojom književnom djelatnošću. Mnogi od mojih sadanjih bližih znanaca nit nerazumiju ruski. S toga je lahko pojmljivo, da su riedki časovi, kad se osjećam literatom, te često mjeseci prodju izmedju takovih osjećanja. Samo kod posla, s perom u ruci, osjećam, da sam književnik“.

Uslied takove izpovjedi i nehotice nam se namiće pitanje, neima li se u toj osobitosti njegova karaktra tražit razlog tomu, što je svako od njegovih glavnih djela odgovorom na koje dnevno pitanje, il barem pokusom za takav odgovor. To je pojav, koj se kod ni jednog drugog književnika neopetuje. U Turgenjeva nije nužda, da traži vazda nove predmete. Kao i kod drugih smrtnika i njega svagdanji pojavi u životu živo zanimaju, a glavni momenti potiču ga na poetički rad.

„Osim toga“, nastavi Turgenjev, „neznam, da li je to osebina narodnog nam značaja il samo specialno mojega, vrlo mi je težak nesnosan svaki javni izraz zadivljenja. Kad bih morao birati izmedju vrlo osjetljive kazne i kakove jubilarne svečanosti, bez krzmanja bih birao prvu. Samo riedko mi se dogodi, da moram javno predavat, nu kad se dogodi, tad stojim za vrieme pleskanja kao na iglah te neuztrpljivo očekujem konac ovacije. Nit su me kadre uzrujat javne pohvale nit poticanja. Al veliku nasladu nalazim u tomu, mogu li moje nove radnje čitat komu prijatelju, u koga štujem nazore, pa kad ga zadovoljim“.

O svom pjesničkom stvaranju izrazio se Turgenjev:

„Pjesničko stvaranje obično predje tri faze. Neki karakter probudio je našu pozornost. Promatrate ga bliže, promišljate o njem. Uzprkos tomu često nepostane on glavnom osobom novog djela, već nuzgrednom, bez koje dakako ali nebi ni glavne osobe bilo, oko koje se kupe ostale osobe. To je vrieme za pisca najugodnije. Na to se osjeća želja, cieloj još maglovitoj i nejasnoj slici, podat jasne i stalne forme. Sad ja obično napišem potanki životopis svake pojedine osobe; kašnje uništim te nacrte. Na to sliedi kompozicija poviesti, čina, za mene ne najugodniji posao. Napokon sliedi konačna izradba, kadkad vrlo težak posao. Podpuno zadovoljstvo osjećam tek tada, kad sam napisao posliednju točku. Moje radnje prepisujem samo jedanput, najviše dvaput, te obično neke malenkosti izpravim.“

Na pitanje, koje mu se od njegovih djela najviše mili, odvrati mi:

„Točno na to pitanje odgovorit, nije tako lahko. U istinu pako čitam jednu moju povjest s velikim zadovoljstvom. kad pogledavam moje radnje za novo izdanje. To je pripoviest: „Prva ljubav“. Ja smišljam vrlo malo te se najradje držim istinskih dogodjaja. U pjesmotvoru „Prva ljubav“ pripovieda se takav istinski dogodjaj bez svakog izkićenja, a kad čitam to djelo, stoje pojedine osobe kao žive preda mnom“.

Razgovor skrenu na inozemsku literaturu, najprije na francezku.

„Emile Zola“, reče Turgenjev, „bez dvojbe je velik talenat, al žalibože često zagrezne u nenaravnost. Razlog je tomu u njegovu karaktru on naginje melankoliji. U obće je čudan pojav, da je veći dio realista melankoličan. Prem je njegov talenat promatranja velik, to on ipak sjedeći medju svoja četir zida, nevidi ništa te mu u radnjah nadmašuje izum i spretna izvedba. Posve realno riše on samo onaj uzki krug, u kom se vazda nalazi“.

O današnjoj njemačkoj literaturi izrazio se Turgenjev vrlo oštro i nepovoljno.

„U Njemačkoj nemanjka talenata, al njemački romanopisci nerazumiju pripoviedat. Niti isti Auerbach ni Spielhagen, izu-

---

pogled u ovo tvoje, koje nije vidjeo od godine dana, a koje je sada vidjeo tako promjenjene uslied patnje. Kada vidje siede vlasi u Simona i odielo od nošenja trošno kada vidje oči u starice, kojim je pogled nekada bio tako blag, a sada mrtve i pokrivene klonulom trepavicom, poput kamena na grobu; kada vidje Agnedu, taj liepi i svieži cviet, kako je sad sklonuo zgažen: samrtniku potekoše od očiju ognjene suze.

— Eto moga djela, reče slabim glasom; to sam učinio od mrzosti, od pakosti, jer nisam za vremena htio stati na nečastivu putu. Da nije moje pakosti bilo, svi mi boga moleći mogli smo sretno živjeti. Ali znajte svi; ja sam prvi izkusio najgorčiji život. Ja sam izgubio pokoj duše moje; jelo mi nikada nije prijalo; san mi nikada sladko nepadaše; ja nisam imao više prijatelja no laskavaca. Srdce u tomu nevara; ja sam izgubio ljubav sina mojega.

— Otče viknu Julian, tako vam boga, negovorite tako! Oprostite mi, ako sam vas uvriedio.

— Ne, sine jedin imoj, nisi ti mene uvriedio, ali srdce dobro znade razlikovati ljubav po dužnosti i ljubav od srdca . . . Sine moj, produži alcade sa živim čuvstvom, ako me nisi mogao ljubiti za života moga, a ti me ljubi poslije smrti moje i dobro pamti moj potonji savjet: Neotvaraj srdce svoje nikakovu neprijateljstvu!

Sa posljednjim naporom samrtnik se nagnuo prama sinu i klonu mu u naručje obnesvjestnut.

Malo zatim otvori on svoje mutne oči i uprev ih u svećenika, prošapnu:

— To je ropac . . . to je smrt! . . .

— Gledajte joj u oči, spokojno, reče svećenik; predajte se pokajanju, uzdajte te se u vječiti spas. Imate li nam što preporučiti?

Samrtnik pogleda u Agnedu i u svojega sina, koji mu jecajući pridjoše. On im htjede ruke spojiti, ali nemoga, pak pogleda u svećenika, koji mu razumije želju. Ovaj metnu ruke obojih mladih u ledene ruke samrtnikove, koji izprekidanim slabim glasom govoraše:

— Djeteo moja . . . da ste sretni . . . blagoslovljeni! . . . Juliane . . . od danas ti je Simon otac . . . a svi vi . . . budite dobri . . . molite se bogu za me . . . griešnoga . . . ali po milosti božijoj . . . pokojnika . . .

DODATAK.

Poldrugu godinu poslije alcadove smrti vrieme je prevuklo svojom koprenom preko ovih tužnih slika. Velika se promjena učinila u biću lica, kojimi se zanimamo.

Nedjelja je, veče; dobra starica stoji pod onom sjenicom, koju već znamo, i koja držeći se mode, na mjesto ruha od zelena tafeta uzela zlatotkanicu po staranju jeseni. Uz staricu bijaše zdrava djevojka koja se starala sada na mjesto Agnede za staricu.

Starica Ana pitaše, koliko grozdova visi u sjenici, koliko naranača žuti se u zelenilu, koliko ptica pjeva, koliko pilića trči okolo nje.

— Majko nemože se to izbrojiti i od svega toga bar u pola je suviše, odgovori Simon Verde koji opet zdrav i snažan, sa svojim nekadanjim vedrim licem, dolazaše iz vrta sa naručjem variva i zeleni. Maricota, ostavite rarance, zelene su; nikada nemoj voće ranije da jedeš, no kada ga počnu vojnici jesti.

U taj par evo pod sjenicu mlada živa ženica, koja se sva sijaše od zdravlja i veselosti. Imala je prsluk od nabrana platna i uškrobljene suknje; na glavi joj kapa od manillske materije žute boje, kojoj trake padoše joj do članaka; obuća joj liepa a za kosom joj crven karanfil; u naručju nošaše sa toliko vještine, kao da je cieloga vieka samo to radila, novorodjenče jedno, koje se smieširo; za

zev prva im djela, nisu iznimke. Dialog je često posve nemoguć. Situacija se vazda opetuje. Nalazi li se koj zaljubljenik s djevojkom sam u sobi, to ona na svaki način drhće; nu moguće je, da ona u istinu ne drhće uvjek. Njemačke romane čitat nije baš zabavno. Čini se, kao da prolazimo kroz gostionu, u kojoj često odsjedamo. Svaki kutić nam je poznat. Prem ima i u englezkoj literaturi dosta nevaljala, ima ipak i znamenitih i originalnih talenta".

O grofu L. N. Tolstoju reče Turgenjev:

„Da je Tolstoj bio velikim umjetnikom neima dvojbe, nu „Ana Karenina" mnogo je slablja od prijašnjih djela.

Poimence škodi Tolstoju njegovo naginjanje tendencioznosti, čemu je uzrok manjkavo znanje. Uprav to naginjanje je krivo, što Tolstoj nenalazi u vanjskom svietu priznanja. Pokušaše ga prevest, al bez uspjeha. Njegovu „Vojnu i mir" hjedoše prevest izpustiv sve strategičko i filozofsko razmatranje, — al on nije dozvolio. Ja sam pokazivao Francezom ulomke iz djela Tolstojevih, a oni uzkliknuše: „Un magnifique pinceau!" Moj odgovor na njihovo pitanje, kakove je slike tim kistom slikao, nije ih posve zadovoljio. Rekoše: čarobni ulomci, divne etudê, al u cielosti bez trajna utiska. Ja sad namjeravam upoznat Franceze s „Kozaci".

Kad se stalo govorit o budućoj ruskoj literaturi, primjeti Turgenjev:

„Raznoliki djelokruzi, koji se u zadnje doba otvoriše omladini, bez dvojbe otimlju literaturi mnogu silu. Po mom mnienju ali pravi si talenat ipak prokrči pravi put. Medju mladimi književnici naše dobe neima ni jednog izvanredno nadarenog — — — Ja bi bio prvi, koj bi radostno pozdravio pravi talenat — — — —".

Sav utisak Turgenjeva na mene bijaše vrlo povoljan. Svjestan si svojih fizičnih i duševnih sila, promatra on razne pojave socialnog života u Ruskoj istim onim jasnim i kritičnim pogledom, kojim se vazda odlikovao. Uzprkos svoje ljubavi prema zapadu, ljubi on Rusiju i ruski narod iskreno te ga i razumije. Ova ljubav jest patriotizam naobraženog čovjeka, koji na srdcu nosi želju, da bi mu se domovina, makar i djelomično približila onomu idealu, koj se na zapadu znatno obistinio.

NARODNO KAZALIŠTE
U ZAGREBU.
XV.

Gosp. Freudenreich, nadredatelj našeg kazališta, napisao je prije nekoliko godina i pučku glumu „Udmanić, ili zlo rodi zlo" te je mislio, da će najbolje uradit, ako si ju odabere za svoj ovogodišnji prijam. Gosp. Freudenreich je zbilja postigao materijalno najveći uspjeh, koj se na našem pozorištu može postići. Drugčije je to s moralnim uspjehom njegova Udmanića.

Nameće nam se prije svega pitanje, da li je Udmanić takova osoba, koja bi budi čim zaslužila, da se dramatizuje i što je još više da se na pozorištu prikaže? To se mora odlučno zaniekati, jer prosti razbojnik, koj je takovim samo za to, da netreba raditi, a da može liepo gospodski živiti, taj sjegurno neima u sebi ni jednog motiva, koj bi mogao dramatika uznieti. Pa da svega toga ni neima, kad bi ga znao pisac upotrebit za koju svrhu, kad bi ga znao nadahnut kojom višom idejom a uzanj poredat niz istinitih i pravih lica, još bi i tad bio pokus vrlo dvojben. U Udmanića đakako ali, da toga svega neima, nit je pisac to pokušao izvesti. On nam prikazuje Udmanića razbojnikom, kakav je zbilja bio, pokvarenim čovjekom, uz koga se nanizalo vise od 30 lica, jedno nesimpatičnije i pokvarenije od drugog. Tu se krade, robi, ubija, pali, sramoti, vara, a zašto? I to da bude pučka gluma!

Uz to je Freudenreichov Udmanić puki niz dogodjaja iz života toga zločinca, te ih možeš kako hoćeš izpustit, a da „čin" i „savez" komada uz to ni najmanje netrpi. Nekoji su prizori takovi, kako ih nebi smjeli vidit na našem pozorištu, a ima toliko, recimo samo neestetičnih pitanja i odgovora, da bi se bilo prije predstave moralo dobrano brisat i križat po tom bezkrajnom kaosu, koj je potrajao do jedanajst sati.

Gospodin Freudenreich je rutiniran glumac, to je on dokazao, al sa svojim Udmanićem niti je dokazao dobar ukus nit kazalištnu rutinu. Jer ono nekoliko momenta iz pravog pučkog života, gdje je pisac mogao i dobru stranu našeg naroda prikazati, on je propustio, te još u najboljoj sceni kod krčmara Epelesa sočuje lopove s nevaljalci. A čemu će onaj prizor s kočijom, čemu one duge i dosadne zdravice kod župnika na Bregih, čemu u zadnjoj slici ona pripoviedanja i prodikovanja nad mrtvim Udmanićem?

Iz svega toga se vidi, da je Udmanić takav komad, koj imade podpuno pravo na to, da neobstoji i da se neiznosi pred občinstvo na vidjelo. Gospodin Freudenreich je napisao i druge pučke igre kao „Graničare" i „Crnu kraljicu" te je njimi stekao liepo ime, al da će za svog Udmanića tražit u občinstvu i kritike pardon, za to ga i mi držimo odviš dobrim glumcem. On se je i sam mogao jučer osvjedočit, da takovi plodovi nisu za predstavu i da ih občinstvo odlučno odbija. Tomu razlogu i može gospodin Freudenreich pripisat, što ga nije občinstvo onako oduševljeno primilo i odlikovalo, kako bi on to drugče i zaslužio i bio steko.

---

njom dolazaše mlad čovjek jedan liepa lica i uglední stasa, odjeven u bogatu dolamu od modre čoke sa podstavom karmažinske kadife.

— Agneda, diete moje, zar već ideš! viknu Simon Verde, kada ju ugledo.

— Ja sam jutros bila na misi poslije porodjaja, a ja se nebih kretala, da nedonesem moju kćerku mojoj majci Ani. Majko, reče i metnu malo djetešce starici u naručje, evo moje male kćeri; to je zviezda, sunce, andjeo!

Sveta radost materinska zasja u liepih očiju, a na obrazih njenih ukazaše se još dražestnije, no ikada, one dvie rupice, koje su se tamo sa srećom povratile.

— Kako je težka; rekao bi čovjek, da je od tri mjeseca dana, reče biedna starica, koja svoju praunuku za jedini način pohvali, koji joj je još ostao bio. Bog ju blagoslovio! dodade; a kako joj je ime?

— Ana.

— Ali, kćerko, to je prababino ime.

— Dakako, prababino; to je zato, da i ona dočeka unučad, koja će ju ljubiti, kao što i mi vas ljubimo.

Juliane, reče Simon, zašto si pustio ženu, da ide iz kuće poslije osam dana? To je veoma nesmotreno.

— Tata Simone, jer dokle sam ja živ, Agneda će samo po svojoj volji živit.

— Zar smo već tu? E, liepo! vjeruj mi, sine, imaš pravo. Koje prije svega glavu svoju namještaju, te će uviek ono raditi, što su naumile. I tako puštajući im na volju, čovjek izbjegava, da propovieda u pustinji. A što neulaziš ti, Mojmali? nastavi Simon, okrenuvši se ovomu, koji je došao sa Julianom i van sjenice ostao.

— Jer hoće nešto, da te moli, reče Julian, a mene je zamolio, da mu budem kum.

— A što hoće, da me moli? Zacielo ni mesa ni vage, jer toga i sam ima, reče Simon.

— Bre upravo to dvoje bi htio, reče Julian smijući se; jer on prosi Maricotu, koja kako neima otca, on mora na tebe da se obrati.

— Malimoj, reče Simon, kad bih imao jošt jednu kćer, ja bih ti ju dao, jer te štujem; ali kako nemogu biti dva zeta za jednu kćer, to o tomu nemože biti ni rieči. Što se Maricote tiče ako i jeste pretila, ona je jošt mlada; a ti, Mojmali, već si pomator. Koliko ti je godina?

Mojmali počeša se za uhom i neodgovori.

— Ti si kadar to i neznati. Ti, Mojmali, imaš pamet sasvim sbjegnutu; nemoj mi zamjeriti iskrenosti, nevelim to da bih te uvriedio.

— Idem da pitam majku, reče mladoženja i podje nekoliko koraka natrag.

— Stani malo; ja ću i sam pogoditi prilično, viknu mu Simon Verde. Dakle o mojemu prvomu belaju, koji me pomieša sa sudom ti si imao dvadeset i četiri godine, jer pri prvom rekrutovanju tebe nisu pozvali pod barjak. Tada je pretila Mariquilla imala sedam godina, a Agneda trinaest. Od to doba prošlo je devet godina, tako da ti sada imaš Isusove godine, a Marikota šestnaest. To mi se čini suviše nerazmjerno. Za posao ti si taman kako treba; ali da budeš Maricotin mladoženja, ti si suviše mator, Mojmali.

Mojmali nikada nije mislio o svojih godina, zato se tako prenerazi, kada se vidje matora, da se čisto okameni.

— Slušaj me, sinko, nastavi Simon; oženi se s kakovom udovicom, to bi bila prilika za tebe. Tko se s udovicom oženi, taj znade, na čemu je. Što se mene tiče, ja za tebe ništa činiti nemogu.

— A koga prosi on, vas ili drugoga nekoga? začu se glas jasan i oštar iz kuće.

Našim prvim glumcem gospodin koristnik svakako je pružio dvojbenu sreću, da se pokažu kao propalice i zlotvori najniže vrsti. S toga smo žalili i gospodju Ružičku-Strozzi i gospodičnu Freudenreichovu i gg. Jovanovića i samog koristnika. Kao najbolje spomenut ćemo gg. Sajevića i Antona ml., koji se u svojih dvostrukih ulogah — kao nemarni patrolci i nadepuni pisari — djelomice znali zabavit obćinstvo.

Kao što god žalimo, da se Udmanić na našem kazalištu predstavio, tako smo uvjereni, da je to bilo prvi i posljedni put.

RAZGLED PO SVIETU.

I. HRVATSKA.

— Hrvatski sabor nastavio je 20. prosinca svoje zasiedanje. U prvoj sjednici poslje obavljenih običnih formaliteta predsjednik je sa saborom izjavio sažalenje nad smrću 16. prosinca u Zagrebu umrvšeg zastupnika grada Požege, bivšeg velikog župana g. Miroslava Špuna-Štrižića. Za tim je stavio zastupnik Popović interpelaciju na bana rad toga, što je dan prije u Zagrebu zatvoren novinar Reusche.

II. INOZEMNI SLAVENI.

— **Rusija.** Poslje pada Plevne neima sa ratišta važnijih viesti, već se još uvjek novine bave potankostmi ove sjajne pobjede i njezinih posljedica. Časti, koje su izkazali car ruski i svi njegovi generali ranjenomu Osman paši, našle su priznanja svud, gdje se i neprijatelju priznaje junačtvo. Sad se opet mnogo pogovara o miru. Turska da je zatražila posredovanje evropskih kabineta, a Rusija da će samo ugovarat sa samom Turskom.

Spomenut ćemo još, da je za pobjedu kod Plevne car ruski osim već javljenih odlikovanja, podielio Gjurgjev red drugog razreda generalu Nepokojčickom, trećeg razreda Imeretinskom, četvrtog razreda Levickom, Svječinu i Danilovu. Totleben imenovan je još grofom i zapovjednikom vojske oko Rušćuka, a general Škobelev gubernatorom Plevne.

Ruski car vratio se u Bukarešt, koj je bio divno razsvietlen, te će odanle krenut izravno u Petrograd.

Osman Pašu već i proglasiše mrtvim i već su Magjari za njim silne suze lievali, al se on oporavlja te će na skoro u Rusiju u zatočenje.

— **Srbija.** Na 14. prosinca zbilja je ugledala svjetlo proklamacija kneza Milana od 12. i. mj. kojom se Turskoj navješta rat. Drugi dan vojska je prešla granicu pod Horvatovićem i posjela neke pogranične točke.

III. AUSTRO-UGARSKA MONARKIJA.

— **Beč.** Ovogodišnja radnja delegacija predbježno je dovršena. Obje delegacije složile su se u zaključćih o privremenom dozvoljenju zajedničkog budgeta. Sjednice će se nastavit u veljači, a dotle će bit gotova i crvena knjiga, koja će omogućiti razprave o vanjskoj politici.

Grof Andrassy dao je u financijalnom odboru u oči pada Plevne takova razjašnienja o izvanskoj politici, da su mu morali i najveći protivnici aplaudirati. Plemeniti grof morao se odlučno izjaviti za prijateljsko držanje Austrije prema Rusiji, prem to vrlo boli Magjare.

— **Pešta.** U Pešti bijaše prošle nedjelje, 16. t. mj. velika gungula. Neka pučka skupština, koja se u tu svrhu držala, da se Turskoj odmah makar i oružjem pomogne, poslala je s tim zaključkom deputaciju k ministru predsjedniku Tiszi. Uz deputaciju pošla je sila bezposlena naroda, t. j. vatrenih mladih glava. Tisza nije htio primit deputacije, jer kako reče, neda pravit na vladu presije, a na to stade svjetina jurišat vrata i trti prozore. Škandal bijaše velik, te je morala i vojska raztjerat mladoturke. Drugi dan Tiszu su u saboru dočekali s odobravanjem te je povedena rad izgreda iztraga, kojoj će bit posljedica = 0.

Na ovoj skupštini čuli su g. Andrassy i Tisza, da su oni sve samo ne Magjari, da su izdajice, Rusi, Hrvati i t. d.

IV. ROMANSKI NARODI.

— **Francezka.** Maršal Mac Mahon je kapitulirao, Gambetta je pobjedio; njegova rieč „Pokorit se il odstupit" obistinila se. Staromu Dufauru pošlo je za rukom sastavit novi kabinet u kom su ministri: Dufaure za pravosudje i predsjedničtvo Marcère za nutarnje poslove, Waddington za vanjske poslove, Bardoux za nastavu, general Borel za rat, admiral Pothuau za pomorstvo Leon Say za financije, Freycinet za javne radnje i Teisserenc de Bort za trgovinu. Dne 14. prosinca službeno je objavljeno ovo ministarstvo, a već drugi dan izdao je Mac Mahon poslanicu na obje komore, koja glasi:

„Izbori od 14. listopada potvrdiše, da se zemlja pouzdaje u republikanske institucije. Da se pokorim ustavnim pravilom sastavio sam ministarstvo, koje je izabrano iz komora i sastavljeno od muževa, koji su odlučili ovu instituciju braniti i uzdržati iskrenom uporabom ustavnih zakona. Interes zemlje zahtieva ne manjom silom, da se ona neobnovi. Vršenje prava razpusta nije u istinu drugo, van vrst upita kod neprizivnog sudca, te nesmije postati sustavom vlade.

Ja sam scienio, da moram učiniti porabu od ovoga prava i pokoravam se odgovoru zemlje. Ustav od 1875. utemeljio je parlamentarnu republiku, ustanoviv moju neodgovornost, dočim je uveo solidarnu i osobnu odgovornost ministara. Neodvisnost ministara jest uvjet njihove odgovornosti. Načela, izvadjena iz ustava, jesu i načela moje vlade. Svršetak krize biti će izhodište nove dobe blagostanja. Sve javne vlasti sudjelovati će na korist razvitka. Uzpostavljeni sporazumak izmedju senata i komore, koja je osigurana, da će u buduće njezin mandat redovito izticati, dopustiti će, da se dokončaju velike zakonodavne radnje, koje zahtieva javni interes.

Svjetska izložba otvoriti će se, trgovina i obrtnost zadobit će novi polet. Mi ćemo svietu pružiti novo svjedočanstvo životne snage naše zemlje, koja se je uvjek podigla radnjom, štednjom i dubokom privrženosti k ideam očuvanja reda i slobode". — Poslanicu podpisali su Mac Mahon, Marcére i Dufaure.

Mac Mahon je dakle ovom historičkom listinom podpuno priznao, da je sve bilo nezakonito što je radio s ministri od 16. svibnja, pa je sad sve opozvao. Republikanci nisu mogli ljepše pokjede izvojevat. Na to su obje komore votirale izravne poreze i dvie dvanajstine neizravnih poreza. Ministarstvo sad radi da najprije sve natražnjačke odredbe prijašnje vlade opozove i da ponamjesti čestite ljude za prefekte i druge činovnike. Novinam je dozvoljena prodaja po ulicah, a Dufaure je donio zak. osnovu o tiskarskih prekršajih, koja daje svim amnestiju, koji su od 16. svibnja bili odsudjeni rad takovih prekršaja. Sad će Gambetta bit pomilovan.

— A gle ti nje! Sakrila se, ali ovamo slušala bolje nego zec! viknu Simon Verde. E, dakle vi ste se složili, što će reći, da se ona zaljubila. I tko bi to i pomislio bio! Ali poslovica kaže, da se najmanje ono zna, što se u kući tvojoj dogadja.

— Otče, reče Agneda smijući se, mogao si to i sam znati; jer Mojmali, odkako se zaljubio, jošt je glupaviji no inače, a ona se tako zaniela, da nebi znala ni kročiti sama.

— I zaista, mogao sam to pogoditi, reče Simon Verde smijući se; ali kod njih je i kao kod ljudi iz predgradja svetoga Justina: bog ih stvara, a oni se sami ujedinjavaju. Sada se sjećam, da sam noću kroz san čuo glas nalik na debelu ciev u orgulja u prvostolnoj crkvi, koji je pjevao jedno te jedno:

Našto li je ženica?
Da u lonac meće
Kiseo kupus i meso.

Tko bi rekao, da se to ticalo debele Maricote, koja jede zelene naranče? A sada, da znadeš, kažem ti, Mojmali, da Maricota neima ništa pod bogom i da od nje neimaš ništa očekivati.

— Nemoj, tata Simone, da sbog toga lupaš glavu, reče Julian; to je Agnedin posao, koja će biti Maricotina kuma, kao što ću ja biti kum Mojmalomu.

— A vi u ime božije svršujte, pak se ženi što prije, Mojmali!

Ženite se, da imate ženu,
Za čuvanje, ako je liepa,
Da bježite, ako je nakazna,
Za gledanje, ako je bogata,
Za odjelo, ako je uboga —
Ženite se, imat ćete ženu!

A sada, nemoj zaboraviti, što poslovica veli: Dva sretna dana imamo od žene: prvi, kad leže u postelju bračnu, i drugi, kad leže u grob.

— Otče, hoćeš poplašiti našega mladoženju, reče Agneda.

— Lahko je poplašiti mladoženju! ali bi jošte lakše bili načinili brazdu u vodi. Dakle, Maricota, hoću li dati rieč Mojmalomu? Govori.

U ovaj par nejavi si ni glas ni ličnost.

— Do vraga! i ta djevojka neće da odgovara! progundja Simon.

— Otče, reče Agneda veselo, ostario si, pak si počeo već gundjati; ti si zaboravio, da se rieč daje samo kroz prozor.

— Gundja ti otac! šta ti opet govoriš, ženo! viknu Julian. Ma on je kao ono majčino sunašce, koje se vazda smieši.

— A znate li vi, zašto? uzrazi Simon Verde. Poslovica veli: Zašto ti gospodar nikada nije srdit? Jer nije oženjen. U ostalom Agnedillo, već ćeš znati, da nebi čuda bilo baš ako bih kadkad i bio i srdit; jer čovjek dok je mlad, on je kao ono pjetao, neprestrano pjeva; kad bude stariji, on je kao magarac, neprestano nabota; a kada ostari, on je kao i drugo krme. A šta veliš ti, mati, na sve to?

Ja velim, odgovori ona, ja Mojmaloga milujem, da Joaquin mnogo štošta zaslužuje po svojemu zdravomu umu, i da više vriedi dram pameti, nego centa darovitosti; ja velim, neka im bog dade sreću u braku; ja velim, da smo juče imali krštenje, a sutra ćemo imati svatove. A svemu tomu neimam više ništa dodati, do to, neka je bog hvaljen, neka je blagoslovjen i štovan na sve vieke.

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Gospodin Viktor Lipež, prof. velike realke u Zagrebu, imenovan je privremenim ravnateljem vel. realke u Rakovcu.

— Gospodin Ivan Rendić, kipar, nastanio se u Zagrebu, kamo je ovih dana prispio iz Italije.

AKADEMIČKE VIESTI.

— Matematičko-prirodoslovni razred jugoslavenske akademije imao je 15. prosinca javnu sjednicu, u kojoj je čitao pravi član Ljudevit Vukotinović razpravu: „Prinesci za geognoziju i floru Hrvatske". Zanimivo je, što je spomenuo akademik, da je kod svog posjeta na Risnjaku našao kod nas do sad nenadjenu biljku Quaphalium leontopodium, (Leontopodium alpinum Cass. Edelweiss) i jedan liepi helleborus, komu još neima imena.

ŠKOLA.

— Dne 23. prosinca promoviran je na hrvatskom sveučilištu gospodin Robert Vernić doktorom prava. To je u obće prvi doktor, što ga je naše sveučilište imenovalo.

SVAŠTICE.

— Javili smo pred neko doba, da je general Lamarmora gradu Turinu poklonio za bolnicu godišnju rentu od 15.000 lira; sad javljaju taljanski listovi, da je Lamarmora i svom rodnom gradu Bielli poklonio 160.000 lira u istu svrhu, t. j. 10.000 lira godišnje rente.

STATISTIKA.

— Zanimivo će bit za naše čitatelje ako im priobćimo ovo nekoliko najnovijih podataka o zemljopisnoj statistici svega svieta.

	Površina Čkm.	Stanovnika:	Na Čkm.
1. Evropa	9,902.149	309,178.318	31
2. Azija	44,782.916	824,548.881	18
3. Afrika	29,932.948	199,921.019	6·6
4. Amerika	41,134.062	85,519.841	2·07
5. Australija	8,865.665	4,748.327	0·53
Ciela zemlja bez polarnih krajova	134,617.740	1423,916.385	10·6

Azija je dakle i površinom i pučanstvom na prvom mjestu, al je Europa razmjerno najnapučenija, a Amerika razmjerno najpustija.

Najnapučenija zemlja na svietu je Belgija, sa 181 stan. na Čkm.; za njom dolaze Nizozemska sa 113, Velika Britanija s evropskimi kolonijami sa 106 i Kina sa 106 stan. na Čkm.

Najpustija zemlja jest Grönlandija koja se računa k Americi sa 0·005 stan. na Čkm.

U Evropi je najpustija Norvežka sa 6 st., u Aziji Sibirija sa 0·27 st., u Africi Oranjska republika sa 0·51 st., u Australiji zapadna Australija sa 0·01 st. na Čkm.

Evropske se zemlje ovako redaju: Belgija sa 181, Nizozemska i Luxemburg sa 113, Velika Britanija, Irska i evrop. kolonije sa 106, Italija uključ. San Marino i Monaco sa 93, Njemačka sa 79, Francezka sa 68, Švajcarska s 64, Austro-Ugarska s 61, Danska s 50, Portugizka s Azori 49, Liechtenstein s 45, Crnagora s 43, Španija s 33, Grčka s 29, Turska s Rumunjskom i Srbijom s 28, Ruska s Finskom sa 14, Švedska s 10 i Norvežka s 6 st. na Čkm.

U sjedinjenih Amerikanskih državah dolazi na 1 Čkm. jedva 4·2 stanovnika.

— Statististički ured u Washingtonu izdao je popis svih useljenika, koji su od 1. srpnja 1876. do 1. srpnja 1877. došli u sjedinjene države. Po tom popisu iznosio je njihov broj 141.857. Mužkaraca bijaše 92.033, a žena 49.824. Došlo ih je: iz Englezke 38.150, iz Njemačke 29.298, iz Quebeca i Ontaria 16.863, iz Kine 10.594, iz Francezke 5.856, iz Austrije 5.003, iz Švedske 4.991, iz Norvežke 4.588, iz Italije 3.143, iz Danske, 1.695, iz Švicarske 1.686, iz Australije 908, iz Nizozemske 591, iz Belgije, 488, iz Ugarske 373.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na hrvatskom narodnom pozorištu bijahu na dalje ove predstave: 15. prosinca: „Ciganka", opera u tri čina od Balfca; 16 prosinca, „Kućna kapica dra. Fausta", lakrdija u tri čina od Hopa; 18. prosinca: „Ciganka" 19. prosinca: „Udmanić ili zlo rodi zlo", izvorna pučka gluma u 2 čina od Freudenreicha, (prijam g. nadredatelja Freudenreicha.); 20. prosinca: „Daniševi."

— Koncert, što ga je prošlog petka dalo sveučilištno pjevačko družtvo „Hrvatska lira", sakupio je velik broj vrlo uglednog obćinstva zagrebačkog. Pjevala su se tom prigodom dva zbora, Zajčev „Piev hrvatskih djaka" i Klaićev „Na Nehaju gradu"; gdjica Partaševa pjevala je dvie Jensenove a g. Mišković dvie Brücknerove pjesme; gg. Müller, Vončina i Žigrović igrali su jednu stavku Fescovog tria, a gg. Petrić i Vončina jedan Rubinsteinov koncert, koji je komad bez dvojbe najljepše uspio. Klaićeva pjesma „Na Nehaju gradu" vrlo je krasna te svraćamo na nju pozornost svih naših pjevačkih družtva. Poslije koncerta bijaše ples, koji je potrajao do kasno doba noći. —

— Križevački dobrovoljci predstavili su 16. prosinca dva vesela komada. Prvi bijaše „Otmica" a drugi „Tri plesara". Kako nam prijatelj odanle javlja, obćinstvo je s ovimi vrlo ugodnimi i koristnimi zabavami vrlo zadovoljno i zahvalno onim, koji su ih namislili.

— Na bečkom „Stadttheatru" predstavili su 13 prosinca prvi put seoski igrokaz „Nova ljubav" od Daudeta i Rittera. Komad je nov te će ga u Parizu istom drugog mjeseca dati. Sudeć po izjavah kritike „Nova ljubav" je vrlo slab komad te nije uspila. Neki mladi seljanin nesretan s ljubavi prema gospodskoj koketi, nalazi mir i sreću u „novoj ljubavi", što mu ju razplamtila mala seljanka Zia. To je čin u kom se dakako preplíće mnogo zanimivih epizoda.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Gospodin Velimir Gaj priposlao nam je sliedeći: Poziv i javna zahvala. — Na blagohotno priobćenje po slavenskih časopisih. —

Uljudno pozivam slavna uredničtva, poštovane knjižarnice, pak i p. n. gg. sabirače predbrojnika i predplatnika na oglašeno djelo svoje o Bosni i Hercegovini pretežnije narodopisne sadržine, koje će ugledati svieta najprikladnije pod sastavljenim naslovom obadvaju spojenih imena: „Balkandivan", — kano što biva u narodnoj pjesni, n. pr. „Demir-kapija", što znači gvozdena vrata (u Dunavu) i t. d., — neka mi izvole povratiti na prijatno sabiranje priposlane i uz uljudnu molbu, da mi vrate natrag, primljene sabiralice, ili pak drugčije priobćiti posljedak blagorodna truda svoga, što su ga drage volje uložili u promak nejake narodno-moderne knjige hrvatske.

Znajuć i priznavajuć revno i vrstno, vrlo rodoljubivo nastojanje, zauzimanje i staranje njihovo za unapredbu i korist svake narodnje stvari, ujedno jim izričem toplu i sveSrdnu zahvalu u ime hrvatskoga knjižtva na dragovoljnoj zamuci, kojom su učinili vječitu zadušbinu razvoju i napredku pomenute knjige, priloživši po koji uborak na svet žrtvenik njezin. Nit po nit, eto bjelača; zrno po zrno eto pogača; kaplja po kaplja, eto Morača; kamen po kamen eto palača! —

Ovom prigodom smijem pripomenuti, da se se gore obznanjena knjiga neće dobivati po knjižarnicah. S toga onaj koji hoće da ju dobije, treba da se predupiše. Upisna će ciena (1 stot., ili 10 groša) poskočiti po izdanju. A svako će žaliti, kad neprimi pravih pravcatih ovih slika i prilikah-životnica o zemlji i narodu iz Bosne i Hercegovine, to jest, pravo da kažem, narodopisnih svjetlolika hrvatskih, na kojih se roman i živ lik narodasužnja, tako reći, snimljen, ogleda.

U Zagrebu 1877.

— U Bukareštu izlazi od 13. studena pod uredničtvom R. J. Blskova tri put na mjesec novi bugarski list: „Slavjansko Bratstvo", političeskoliteraturno spisanje.

— Francezki akademik Vuitry napisao je djelo „Etudes sur la régime financier de la France avant la revolution de 1789.", (Studije o upravi francezkih financija pred revolucijom od 1789.) koje je u učenjačkih krugovih pobudilo veliku senzaciju, jer je puno političke i narodogospodarstvene nauke. Pisac je dokazao da je Francezka imala samo četiri kratke epoke, kad su joj financije bile dobro uredjene: za Karla V., zadnje dobe Karla VII., za Henrika IV. i za Colberta. Prve tri onih epoka bile su povoljne više sa reda i mira, koj je vladao, nego sa okretnosti upravitelja financija.

— Slavni historik Leopold Ranke, nestor njemačkih povjestničara, netom je izdano kod Dunckera i Humblota u Berlinu djelo: „Friedrich der Grosse. Friedrich Wilhelm IV. Zwei Biographien". Ovo je vrlo znamenita publikacija za specialnoprusku poviest.

NOVE HRVATSKE KNJIGE.

— „Narodni koledar novi i stari za godinu 1878." Uredio Mate Nekić, izdala Matica dalmatinska. Ciena 50 novč.

— Učevna knjiga za učenice primaljstva. Po spisih prof. Dr. A. Lobmajera za tisak priredio kr. zdrav. odiel kr. zem. vlade. 251. str. sa 69. slika. Ciena 2 fr.

— „Poviest staroga vieka za niže razrede sriednjih učilišta". Napisao Dr. Em. Hanak. Preveo i dopunio Vjekoslav Klaić S 42. slike. Str. 204. Ciena 70 n.

— „Čitanka za gradske opetovnice" sastavio Franjo Klaić. Tiskom Hartmánna. Ciena 70 n.

UMRLI.

— **Claude Michel Louis d' Aurelle de** Paladines, francezki general i senator † u Parizu 16. prosinca u 74. godini. Rodio se 9. siečnja 1804. u Malézieuxu (Lozère). Stupiv rano u vojsku, vojevao je od 1841—48. u Africi, postao 1851. brigadirom a u krimskom ratu pred Sebastopolom divizionarom. Godine 1859. posta veleoficirom počastne legije a 1869. zapovjednikom 9. vojne divizije. U francezko-pruskom ratu on je dekretom tourske delegacije imenovan 14. listopada 1870. zapovjednikom 1 loirske vojske, s kojom je izvojevao 9. studena kod Coulmiersa najznatniju pobjedu francezku te Pruse protjerao iz Orleansa. Kašnje morao je uzmaći premoći. Poslije bijaše neko vrieme vrhovnim zapovjednikom parižke narodne garde, a u najnovije doba izabran senatorom.

Zaključak uredničtva 20. prosinca.

POZIV NA PREDPLATU.

S prvim siečnjem 1878. započet će „Hrvatski Svjetozor“ drugo svoje polugodište. List će izlazit i na dalje u dosadanjem obliku i s dosadanjom tendencijom, t. j. nastojat ćemo našim čitateljem podat što vjerniju sliku svih suvremenih dogodjaja na polju znanja, umienja i dnevne poviesti.

Nećemo se ničim hvalit, što nam se s raznih strana domovine o našem listu reklo, nit ćemo za budućnost obećivat, česa nebi mogli održati, al možemo svjestno kazati, da smo svoju zadaću vršili uz težke okolnosti po našem najboljem uvjerenju, pa da ćemo to i unapred učiniti.

Ciena listu ostaje ista kao i do sada 6 forinti na godinu, a prema tomu razmjerno na pol i na četvrt godine. Prijavi li nam se dovoljan broj predplatnika mi ćemo im pružiti tečajem godine liepu sliku iz hrvatske poviesti na dar, glede koje se jur dogovaramo s jednim od prvih zavoda.

Pozivljemo s toga sve dosadanje prijatelje i predplatnike našeg lista i sve ljubitelje hrvatske knjige, da nas svojom predplatom za vremena podupru, jer ćemo, da izbjegnemo svim kašnjim neugodnostim, list samo onim šiljati, koji se budu predplatili.

UREDNIČTVO „HRVATSKOG SVJETOZORA“.

METEOROLOŽKA OPAŽANJA.

Stupnjevi topline bilježeni su po Celsiju, tri put na dan.

Mjesto	9. prosinca			10. prosinca			11. prosinca			12. prosinca			13. prosinca			14. prosinca			15. prosinca		
	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.
Zagreb	6·8	6·6	4·2	1·6	2·0	1·8	1·2	3·3	1·5	— 0·4	0·2	0·2	— 1·5	0·1	0·6	0·8	1·2	1·6	1·3	2·2	— 2·2
Kakovac kod Karlovca	5·0	5·9	4·5	1·5	2·2	1·3	1·2	5·6	1·7	— 0·6	0·5	0·4	— 0·8	1·9	0·7	0·3	1·0	0·4	0·0	1·7	— 0·7
Varaždin	6·3	8·3	4·9	3·0	5·6	4·2	4·1	9·4	6·9	3·0	10·8	6·7	2·6	8·3	4·9	3·3	5·4	4·1	3·5	6·5	1·0
Gospić	2·2	2·4	1·2	— 0·4	— 1·0	— 1·4	— 0·8	0·0	— 0·4	— 1·6	— 1·3	— 2·2	— 2·6	— 1·3	— 1·9	— 1·0	1·4	1·2	1·6	1·2	0·2
Senj	7·5	9·0	7·0	3·0	3·5	3·0	4·0	6·9	6·0	5·3	7·7	5·5	4·0	7·1	6·0	6·0	7·8	9·0	5·9	6·2	4·5
Sisak	5·4	6·2	3·2	1·0	2·4	1·6	1·2	4·4	3	2·8	3	1·2	— 0·2	2·2	1·8	1·8	2·8	0·6	0·8	4·4	3·2
Mitrovica	6·9	7·7	4·4	1·2	2·9	2 2	9·7	3·0	3·2	3·2	6·5	4·6	3·5	6·2	3·2	— 0·7	3·0	3·0	1·2	3·5	2·7
Križevac	4·8	5·4	4·0	0·6	1·4	1·3	0·8	3·4	0·2	0·2	4·0	2·3	0·4	0·8	1·3	0·8	3·2	1·0	0·0	2·5	1·0

INOSTRANE POSTAJE.

Toplina u 7 satih u jutro.

Mjesto	9.pr.	10.pr.	11.pr.	12.pr.	13.pr.	14.pr.	15.pr.	Mjesto	9.pr.	10.pr.	11.pr.	12.pr.	13.pr.	14.pr.	15.pr.
Beč	4·0	— 0·2	— 2·1	0·0	— 1·0	0·7	2·3	Napulj	10·0	10·0	11·0	11·0	11·0	12·0	13·0
Budim	6·0	— 1·1	— 3·9	0·0	0·7	2·0	1·4	Palermo	13·0	13·0	9·0	9·0	—	10·0	12·0
Carigrad	9·6	— 3·2	6·0	5·2	4·1	5·1	7·5	Paris	— 0·3	—	—	—	—	—	— 1·9
Florencija	0·0	6·0	5·0	2·0	6·0	9·0	9·0	Petrograd	—	— 3·0	— 1·6	1·7	— 1·5	— 0·5	0·4
Krakov	0·2	— 2·2	— 2·8	— 3·8	— 2·6	0·4	0·6	Prag	2·8	1·5	— 0·9	— 5·2	2·8	2·4	1·9
Kodanj	4·3	—	—	0·4	—	—	0·0	Rim	10·2	4·5	9·0	8·5	6·0	11·7	10·6
Lavov	— 1·0	— 3·6	2·2	— 2·2	— 2·0	0·4	— 0·7	Stockholm	—	4·4	—	—	2·7	0·2	1·0
Moskva	—	— 12 3	—	— 13.6	— 1·0	—	— 7·6	Trst	8·3	3·8	4·9	2·7	4·4	6·7	5·8

Uredničtvo i odpravničtvo
„HRVATSKOG SVJETOZORA“

nalazi se na Zrinjskom trgu br. 1008. u drugom katu. Molimo, da se sva pisma, novci i pošiljke onamo odpremaju.

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović.** Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 27. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 30. prosinca 1877. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga I.

STANKO VRAZ,

NJEGOVO DJELOVANJE I NJEGOVO DOBA.

REFLEKSIJE IZ HRVATSKE PROŠLOSTI.

(Konac.)

Tako je i nadošla kobna godina 1848. Opisivat sve zgode ove važne godine po Hrvate, neima ovdje mjesta. Mjera koju su Magjari bili jedom natočili, bijaše napunjena, sad se je imala preliti.

Badava je današnji ban hrvatski Ivan Mažuranić podviknuo Magjarom: „Jednakost, sloboda i bratinstvo za sve pod krunom ugarskom živuće narode i jezike!“ — Oni toga neslušahu! Oni imadjahu bit gospodari — a mi i ostali narodi krune ugarske njihova raja, koja smo i ostali!

Gaj predloži u Zagrebu Jelačića za bana 25. ožujka, — a već 27. imenuje ga car Ferdinand takovim, imenuje ga generalom, tajnim savjetnikom i vlastnikom dvih regimenta, mjesec dana kašnje FML.

U Ugarskoj bilo se medjutim visoko diglo valovlje strasti te ustrojilo i posebno magjarsko ministarstvo i skinulo Habsburgovce s ugarskog priestolja. Nu Hrvatska je drugče mislila!

Hrvatska, a u ovoj opet prva križevačka županija nepriznaje magjarskoga ministarstva! —

U lipnju bijaše uvod bana Jelačića u Zagreb, o kom pjeva pjesma:

Konj do konja — junak do junaka,
A barjaci kano i oblaci —
Da se na njih vedro nebo sruši,
Vedro bi ti nebo uzdržali!

Mjesec dana kašnje u Križevcih pred banovim stanom gospodične Matilda Štrigova, Zora Antolkovićeva, Ida, Marija i Valburga Bubanovićeve s golom sabljom stražu straže! Dakako bila su onda druga vremena i drugi duh, — danas bi to nemoguće bilo! — Dva mjeseca kašnje prelaze naši junaci 11. rujna kod Varaždina Dravu i krvava drama počimlje. —

Kad je narodna stranka uvodila u Zagrebu Jelačića bana u banske dvorove, vidimo opet našeg Vraza po drugi i zadnji put u Pragu. On je pošao onamo na sveslavenski kongres, gdje se imalo viećat o slavenskih pitanjih. Al kongres, komu bijaše Vraz jedan podpredsjednika, nedovrši svoga rada, jer buna što je pukla u Pragu i bajoneti raztjeraše poslanike na sve strane. Vraz se vrati kući i u Zagrebu ga vidimo, kako kao narodni vojnik stražu straži — al valjda ne dugo, jer se naskoro u njem javlja klica neizlječive bolesti. Licem na novu godinu 1849. stane krv bacati — sušica ga uhvatila.

Naši se junaci slavodobitno počeše vraćati s vojne a iz krvi njihove poče dizati glavu stoglava hydra: reakcija. Borila se je pravda s krivicom, čovječnost s nasiljem, napredak s nazadkom, sloboda s robstvom. — Il zar nije krivica bila, što nam se nanosilo od Magjara, ne nasilje što nam se sve činilo, ne nazadak, kad nam se priećio svaki narodnji razvitak, ne robstvo, kad nam se otimalo najsvetije što imamo, ime, jezik i domovina? Magjari rado krste onu borbu borbom za svoju slobodu, al i najnepristraniji sudac neće moći ni priznat njihovoj borbi tog imena ni dosudit onoga vriednim slobode, koj ju drugomu otimlje.

LISTAK.

POVIEST OTCA ALEKSEJA.

OD IVANA TURGENJEVA.

Dvadeset je tomu godina, što mi bijaše kao nadzorniku obići vrlo razgranjena dobra moje tetke. Seoski sveštenici, s kojimi se po dužnosti morah upoznati, bijahu svi na jedan kalup. Na zadnjem dobarcu napokon susreh se s jednim, koji svojim sudrugovom ni malo nenalikovaše. Bijaše to čovjek vrlo star, skoro nemoćan, pa da ga neprisiliše njegovi občinari, koji ga ljubljahu i štovahu, on bi se jur davno bio smirio. Dvie osebine opazih na otcu Alekseju, kako popa zvahu. Prvo ne samo da nemoljaše ništa za sebe, već mi unapred izjavi, da ništa netreba, i drugo, nesjećam se, da sam na ičijem čovječanskom licu vidio ikad izraz veće tuge, podpunije rezignacije, da živog mrtvaca. Crte njegova lica bijahu obične mužkoga tipa: nabrano čelo, male sure oči, krupan nos, šiljasta brada, crvena, garava koža . . . Al izraz! . . taj izraz! . . U izumrlu pogledu jedva je titrao tračak života, a glas bijaše stišan ko u mrtvaca . . . Ja obolih te moradoh nekoliko dana ležati. Otac Aleksej dolažaše do mene svaki večer, ne na razgovor, već da igramo duraka. Veseljaše ga to više no mene. Jedne večeri, kad me nekoliko put načinio durakom, (što ga ne malo veseljaše), ja zavedoh rieč o njegov prošli život, o njegove tuge, što ostaviše na njem takav slied. S prva se on dugo opiraše, nu napokon mi pripoviedi svoju poviest. Ja ga morah nečim predobit, jer tako iskren nebi on bio sa kim god.

Pokušat ću, da njegovu poviest rečem s njegovimi riečmi. Otac Aleksej govoraše priprosto, jasno, logično, bez cifrarija, kako to običaju svećenici i provincialci. Nezamietih sad po prvi put, da su se slično izražavali svi ljudi svih slojeva, koje je nepolja proganjala.

U mene bijaše žena dobra i razumna, — tako poče otac Aleksej; ja ju ljubljah od srdca i ona mi rodi osmero djetce; nu skoro sva umrieše za mladih lieta. Jedan od mojih sinova posta nadbiskupom te umre nedavno u svojoj biskupiji; o drugom sinu, Jakovom ga zvasmo, o tom ću Vam sad poviedat. Dadoh ga u sjemenište grada T. Skoro za tim dobih o njem najpovoljnije viesti: u svih predmetih bijaše prvim učenikom. On se i kod kuće pokazao priležnim i skromnim. Zgadjalo se, da je dan prošao, a on nije ni rieči govorio, već s knjigom sjedio i čitao. Nikada nam nije nanio ni najmanje neprilike, ni meni ni popadiji. Skrušenik bijaše, kadkad bi se podao snatrenju, sprotnu si dobi, bijaše zdravljem slabić. Jednom mu se nešto čudna zbilo. Minulo mu tad baš deset godina. Pred sam Petrov dan u zoru otidje od kuće te izosta cielo jutro. Napokon se vrati. Pitasmo ga ja s ženom, gdje bijaše? — Šetah šumom, vrati on, i susreh ondje nekog zelenog starca, koji je mnogo sa mnom govorio te mi dao male oraške. — Kakav to mali zeleni starčić? — Neznam, nevidjeh još nikad takova. Mali starčić, puklav, drhtav i smijuć i sav zelen, tako zelen kao list. — Kako zelen? I lica zelena? — I lice, i vlasi i oči zelene. — Nikad nam sin nelagaše, al sad posumnjasmo ja i popadija. — Ti si za stalno zaspao u šumi na suncu te si i tog starčića vidio u snu. — Ja nespavah, pa ako mi nevjerujete, evo vidite, još mi jedan orah ostao. I na to nam Jakov zbilja pokaza orah. Bijaše okrugao plod poput kestena, ni malo sličan orahu. Spravih ga, da ga kašnje liečniku pokažem, — al se izgubio i nenadjoh ga više.

Dadosmo dakle sina u sjemenište, kako već rekoh, i veselio on nas svojim uspjehom. Često

Borba se je doduše po nas slavno svršila, al samo prividno nadvlada svjetlo naskoro pade na nas led i tmina.

Vraza to raztužuje i ogorčava um zadnje dana života. Tiho on sprovodi zadnje dvie godine svoga života, radi marljivo i uredjuje Kolo i svoje spise dok može. Mjeseca travnja 1851. on se već nemože pridići, a dne 24. svib. 1851. poslje podne tiho sklopi za uvjek smrt medna usta prvoga ilirskoga pjesnika u cvietu dobe od 41. god. Dne 26. svibnja u $^1/_2$ 9 satih na večer sahraniše na Jurjevskom groblju uz veliko učešće grada ono, što je od Stanka Vraza smrtno bilo, — jer njegova djela neće nitko izbrisat iz naše književne poviesti.

Prijatelji pokojnikovi staviše mu 1855. željezni spomenik na grobu — a podpunih 26 godina trebalo je dok mu se odužilo ono družtvo, Matica, kojoj je on tajnikom bio, izdavši njegove spise. Iz onih pet knjiga, što sačinjavaju ostavinu Vrazovu, može hrvatski narod uviditi, što mu je bio ovaj mili posinak — i što je š njim izgubio.

U najtamnijih dnevih narodnoga duševnoga i državnoga robstva on, Slovenac hrli u mlado ilirsko kolo, pobudjuje, pjeva, dopisuje i brini se uzdignut hrvatski narod. U ilirsko kolo zove svoje zemljake i sve južne Slavene — al oni ga malo čuju. Žrtve neprinosi nitko drugi no, hrvatski narod a š njim Stanko Vraz, koji za slogu sve svoje i isto ime žrtvuju.

Do smrti ostaje on vjeran idealom svoje mladosti, netraži ni slave ni blaga: jer njegova je sreća u sreći domovine!.. Vrazove pjesme odišu ljubavlju domovine, odišu čistom čednošću i nesebičnošću. On je narodu buditelj i prorok i brižnik.

Vraz je romantik, kao što je i njegovo doba bilo romantično, kao što je u obće svaki prvi polet romantičan. Nu ima u njegovoj romantici zdrava klica, potekla iz narodnje duše, taj isti narod plemeneći, nekvareć ga krivom i nenaravnom podukom.

Vraz bijaše književnik po zanatu, bijaše pravi pjesnik, jer se je znao ogrijati na duhu svoga vremena i svoga naroda, kao što je opet ovaj objeručke prihvatio sladke njegove Djulabije i mile pjesme.

Vraz bijaše kadkad živi sarkast, šaljivdija i satirik. Tko se želi o tom potanje ubaviestit, neka uzme treću knjigu njegovih djela, pak neka stane u njoj premetat odjele pod naslovi: „Komari i obadovi“ i „Ose“. Ti komari vrlo su ugrižljivi epigrami na mane našega družtvenoga života njegova vremena, — dočim su „Ose“ više političkog sadržaja. U njih je nemilo šibao roda svoga odmetnike, pa će se te ose uvjek s nasladom čitat.

Medju komari nalazi se poznata alegorija „Hrvat pod otvorenim nebom“. Otvorilo se nebo, svi narodi hrle pred boga — i svakomu daje bog darak, — a kad Hrvat dodje on se neusudi ništa zahtjevat. Već on ide kući po savjet. Kod toga savjeta svaki predlaže nešto drugo — a jedan:

Novac, — novac, jer novac je lovac,
Na taj ljepak idu knez pop i trgovac.

Medjutim dok vieće vieća i nemože se složit, nebo se zatvori — a Hrvat, kad dodje, nedobije ništa. Od to doba Hrvatu slabo sve uspjeva, on sije drugi žanje, on se bori, drugi slavu bere.

Al sad (1848.) opet se otvori nebo, vrieme je braćo,

„Za vrat s mudrovanjem pa na posao ajte,
Koj vas davno čeka, jerbo braćo znajte,
Što bi kazivali djedi i babe naše:
„Tkogodj dugo sedla, bogme kasno jaše,
A tko, bi li sedlao? pitajuć oklieva,
Taj ni do pol puta doći nedospieva!“

Viesti o Stanku Vrazu ovim još nisu ni iz daleka izcrpljene, a ima od njega još i u rukopisu stvarih, koje će, ma bile i oštre, možda ipak zagledat jednom svjetlo dana, za bolje razpoznavanje one važne dobe. Ima i o Vrazu uspomena još u duši mnogog njegovog suvremenika, a mi se nadamo, da ćemo jedan dio tih uspomena moći do skora našim čitateljem priobćiti.

Dopratismo evo našeg Stanka Vraza na zemaljskom putu njegovom do konca. Tko bi njega i njegova djela hotio dobro ocjenit i podpuno predstavit, dublje bi morao posegnut u njegovo vrieme, nego li sam ja to mogao ovdje učinit.

Mnogo je godina prošlo, odkad se pjesnik Stanko medj nami pojavio, mnogo je godina tomu, što on mirno počiva u hladnom grobu. Hrvatski narod probudio se iz sna svoga na bujniji, na kriepči život — a i Vraz je tomu čestito pripomogao. Al kako vrieme ide, pa se opet mnogi oni pojavi pojavljuju, što su za Vrazovo doba tadanje borioce hrvatskog naroda zabrinuli i na pozor ih budili, — moglo bi opet doći vrieme i nastati po nas dužnost, da se kriepko nadjemo na braniku narodnjih prava. Nebudimo oni popustljivci koji ako nas je stotina, pa dodje medju nas čovjek rodom tudj — al u zemlji živuć, odmah njemu za volju uzmemo š njim govorit i plesat kako on hoće; nemojmo podupirat u vlastitom domu tudjeg gospodara. Tko ove domovine nije sin, pa želi njezin kruh jesti, neka to zasluži, a zaslužbu neka činom pokaže. Nam u tudjini mjesta neima, — rodjene sinove odbijamo, tudjemu se klanjamo! . . . .

Razmišljajmo ozbiljno o položaju domovine i o njezinoj budućnosti. Od nikoga se netraži, da učini, što nemože, al od svakoga ono, što može. Ljubit svoju rodnu zemlju pako i tu ljubav činom posvjedočit, to može svatko tko hoće! . . .

---

govorah s ženom: to će bit čovjek! Kad je na praznike došo, bijaše ga radost gledat: tako blagoobrazan i mil bijaše. Sav ga sviet milovaše, a nam čestitaše. Samo tielom nenapredovaše, osuši se i pobliedi. Tako navrši devetnajstu, bit će skoro naukom kraj, — kad dobijemo iznenada od njeg pismo. Piše nam: „Baćuška i matuška, neljutite se na mene, dozvolite da se vratim svjetovnom stališu. Moje se srdce odklanja od duhovnog stanja, bojim se odgovornosti, bojim se grieha; sumnja se u meni porodila. Bez vašega roditeljskog razriešenja i blagoslova ja se na ništa neodvažim, nu velim vam jedno: bojim se samoga sebe, jer počeh mnogo razmišljat.“

O nemogu ja Vam kazat, moj milostivi gospodine, kako se razžalih s tog pisma! Vidjeh, da mi na mom mjesto nebude nasljednika! Stariji sin mi je monak, a ovaj želi posve izstupit iz tog zvanja. Još gorča mi bijaše ta viest za to, jer su u našoj obćini blizu dvie sta godina bili svećenici iz naše obitelji! Vazda si govorah: čemu udarat glavom o zid? njegova je sudbina takova! Kakav bi to bio pastir, koj bi sumnjao o svom zvanju! Posavjetovah se stoga s ženom i pisah mu od prilike: „Sine moj, Jakove! Razmisli se! Deset put primjeri, jedan put odreži. Velike težkoće prebivaju na svjetskoj službi; golota donosi glad tu su i predsude! Želje moje ti sam znadeš, bijahu vazda, da bi me jednom zamienio. Nu jesi li ti o tom zvanju posumnjao i uzklimao se u vjeri, to meni nepripada tebe susdržavat. Budi volja gospodnja! Mi, ja i tvoja majka, nećemo ti uzkratit našeg blagoslova.“ Odvratio meni Jakov umah pismom: „Obradovao si ti mene, otče! Moja je namjera posvetit se učenom zvanju i imadem podpore; Polazim na sveučilište, bit ću liečnikom, jer ćutim volju za tu nauku.“ Pročitah Jašino pismo i raztužih se još većma, I skoro neimah u tuzi već druga, jer moja stara nahladila se i umrla; neznam bilo bi je od nahlade il ju je bog milovao? Zaplači, zaplači ja, udovac, bijah sam, što da počmem? I rad bih bio u zemlju lego, da tvrda ona, neuzkrati krila! Sam dakle očekivah sina, jer mi bijaše javio, da će kući doći prije, neg ode na sveučilište u Moskvu. I točno se on vrati u roditeljski dom, al neosta dugo. Vazda njega nešta mučilo. Želio si, da može na krilih poletit u Moskvu, na universitet svoj ljubezni! Stao ja njega izpitivat o njegovih sumnjah, kakove su, zašto, odkale? No odgovara se od njega nedočekah, jedna miso mu mu se u glavu sasma utuvila. Bližnje ću, reče podučat. — I ode on neponiev sa sobom ni pare, toliko se uzdao u sebe. I ne badava. Izpit podnese odlično, stupi u djake, za vrieme udje u najbolje kuće. Čvrst bo bijaše u starih jezicih. bi ste li vjerovali? Stao mi dapače šiljat novaca. Razveselilo me to konačno, ne zbog novca te mu ga vratih natrag, već stoga, što vidjeh: otvara mu se budućnost! Nu kratkotrajno bijaše moje veselje!

Prvih praznika vrati se kući. Nu gle čudo! Neprepoznah ja moga Jakova! Tako tužan postade, tako sumoran! Ni rieč da bi iz njega iztisnuo! I u licu se promjenio: za deset godina izgledaše stariji. I prije bijaše on stidljiv te bi i kod najmanje zgode porumenio kao djevojka, al kad bi podigao oči, vidilo se, da mu je vesela bila duša. Sad toga nebijaše. Nebi to više plahost, to bi zastrašenost, bojazan od ljudi, ko u vuka, — a gledaše izpod oka. Nit se smieši, nit pozdravlja, — to je kamen! Stadoh ga izpitivat, al on il šuti il se otrese. Upitah se, nije li se možda propio — sačuvaj bože! Il se dao na karte? Il mu se što zbilo od nagnuća k ženskim? Jer u njegovih godinah djeluju čari silno, a u tako velikom gradu, ko što je Moskva ne manjka ni zlih primjera ni zlih družtva. Nu sve to bijahu tlapnje. Piće njegovo bijaše kvas i voda, na žene ni s daleka negledaše a s

S pjesnikom, s našim Antunom Nemčićem ću svršit, koj veli:

„Oprošteno jest griešnima:
Zulumčaru, ubojici,
Oprošteno svima — svima —
Samo nije izdajici!“

M. G.

ZNANSTVENI PABIRCI.

IV.

ZRAKOPLOVSTVO.

Gaston i Albert Tissandier, dva znamenita francezka zrakoplovca, 29. su se rujna ove godine digli balonom u zrak, da prave meteoroložka opažanja, a prvi podnio je o tom obširnije i zanimivo izvješće francezkoj akademiji znanosti. Iz tog izvješća vadimo ovaj kratki izvadak.

Zrakoplovci se digoše spomenutog dana u 3 sata 20 časaka po podne u zrak iz blizine Martove poljane. Balon je priredio inžinir Henri Giffard a objimao je 450 kub. metara. Napuniše ga pomoćju novog aparata za proizvadjanje čistog vodika, što ga je isti Giffard iznašao. S ovim istim aparatom napunit će prigodom buduće izložbe parižke veliki balon. Brzina je njegova upravo vanredna.

Vrieme bijaše upravo prekrasno, sunce žarko. Nu zrak nebijaše istovrstan kako je to obično uz slične uvjete. Zrakoplovci razlikovali su tri posve razne zračne vrste, jednu nad drugom, a u ovom redu:

1. U visini od 400 metara nad zemljom vrstu, koja se lagano provlačila sa iztoka na zapad. Istu okruživaše u gornjem dielu koprena od vodene pare, u osovnom položaju posve prozračne, u ležećem jasno vidljive.

2. U visini od 400—800 metara zračnu vrstu od 14 stupnjeva (okretni termometar), izvanrednom hitrinom strujeću sa iztoka na zapad. Balon se dizaše u toj vrsti razitom brzinom od 20—25 kilometara za sat.

3. U visini od 800—1000 metara vrstu pare, točno ograničene sa 1000 metara visine. Nad njom bijaše zrak posve miran. U visini od 1100 metara, najvišoj točki ascensije, balon se sustavi, kako se to pomoćju aparata na zemlji ustanovilo. U toj visini imao je zrak 11·5 stupnjeva, al sunčani traci pripicali su vrlo.

Ovo opažanje zračne vrste od kakovih 400 metara, koja brzo medju dviema drugima, skoro mirnima vrstama struji, ustanovljuje doista riedak pojav, kako ga nisu još ni ova dvojica izkusnih zrakoplovaca opazila.

U visini od 800 metara obletaše zrakoplovce neizbrojne mušice. Ova već prije dokazana istina potvrdjuje samo, da se pod uplivom sunca i strujenja zračnog i vrlo male stvarke uzmognu visoko uznieti.

Zrakoplovci bijahu sa sobom ponieli dušično-kisela amoniaka, da prirede neku hladovitu smjesu, kojom bi proizveli mraz, da uzmognu tako proučat i razni nalazak prašine u raznih visinah atmosfere. Nu nepodje im za rukom proizvest mraz kao na zemlji, jer bijaše okružujuće sredstvo presuho a sunčani traci pretopli.

Od velike bi koristi bilo, kad bi se razna zrakoplovstva, koja su danas tako nizko spala, zbilja više upotrebljivala za znanstvena iztraživanja, kako se to kod početka ovog liepog izuma zbilo, (sjećamo na Alexandra Humboldta i Gay-Lussaca). Od ovakovih poduzeća osobito bi se mateorologija okoristila. Poimence iz ovog opisanog slučaja čini se, kao da proizlazi, da se razne zračne struje ipak, kako se prije uzimalo horizontalno kreću, i da se time u novije vrieme doduše od znamenitih učenjaka uzpostavljena hipoteza po kojoj bi se zračne struje (polarna i ekvatorialna struja) na zemlji osovno kretale, baš nepodupire.

V.

TELEFONIJA.

U našem je listu već bilo govora o telefonu i njegovu izumitelju Bellu. Sad ćemo samo svratit pozornost na neke rezultate, koje su donieli pokusi u Parizu.

Tako u Parizu kao i u Beču i Berlinu dokazalo se, da su nešto pretjerani glasovi o jakosti zvuka, koji se pronosi telefonom. Ljudski glas doista je posve jasan a dade se i uslied vježbe razpoznat i govornik po glasu, al je glas ipak mnogo slablji, nego li se prije tvrdilo. Svaku rieč valja osobito naglasit i jasno izgovorit, nećemo li, da nepostane viest nerazumljiva. Prenos zvuka u takovu je omjeru na prema govornikovoj rieči, kao što slika motrena okrenutim dalekozorom.

Kušalo se pronosit i pjevanje, te se je i melodija i tekst posve dobro razabrao.

Na kolikoj daljini će se moći aparat upotrebit, to se još nezna. U Englezkoj govorilo se u daljini od 20 milja. U Francezkoj gospodin Bréguet kušao je na 1000 kilometara (125 milja) govorit pa se je takodjer razumilo; isto tako medju Parizom i Nantesom.

Napokon se kušalo pomoćju jednog telefona na više stranah govorit. Od jednog telefona vodile su žice na tri četiri strane, gdje se nalažahu slušatelji. Zvuk bijaše doduše prilično slab, nu nebijaše li više od trih spojbâ, ipak se mogao jasno razabrat. Nije dakle izključena mogućnost, da će moći jedna osoba ujedno na više strana govorit, samo će dakako morat

---

mladići svoje dobe nedrugovaše. A što me najviše bolilo, bijaše, da je izgubio u mene povjerenje. Ravnodušje na prema svemu uhvatilo se ga. Zaveh razgovor o naukah, ob univerzitetu, — al i zato nenadje on odgovora, bar ne dobra odgovora. U crkvu je doduše zalazio al ne bez zazora; drugče bijaše vazda nedružtven i nepovjerljiv, nu u crkvi titraše na njegovih usnah posmjeh. Tako proživi u mene šest nedjelja, a za tim ode opet Moskvu! — Iz Moskve pisaše mi dva put, a vidjeh iz pisama, kao da mu se vratiše dobre misli. Nu predstavite si sad moje udivljenje, milostivi gospodine. U sried zime, pred sam božić javi mi se Jakov kući. Na kakav način? Kako? Što? Znadjah, da neima u to doba praznika. — Ti iz Moskve? upitah ga. — Iz Moskve. — A sveučilište? — Zapustih ga. — Ti ga zapusti? — Da. — Za uvjek.? — Za uvjek. — Je si li bolan, Jakove? — Ne otče, vrati on, nisam bolan; a toliko me neizpitujte, to je moja sudbina. Njegovo me lice prestrašilo. Bijaše strašno, tamno, posve neljudsko Lica propala, kosti izbočene, sve kost i koža, glas satrt a oči, o vječni bože! kakve bijahu to oči? Grozne, divlje, nemirne, obrve sabrane, usne izkrivljene. . Što se to zbilo s mojim prekrasnim Josipom? Malne izgubih um. Nije li on poludio? pomislih često. Skitaše se okolo ko strašilo, i nespavaše noćju. Zuraše često u koj ugo, da me groza spopade. I zagrozio mi se, da će dom zapustit, nepustim li ga na miru. Nu ja bijah otac. Posljedna se moja nada razorila — a ja da šutim?

O ne, ne! Jednog dana uvrebah čas i suznim očima zaklinjah Jakova uspomenom njegove pokojne majke: „Jašo, molim te ko tvoj tjelesni i duševni otac, reci mi, što ti je? Neubijaj me, odkrij se, izlij srdce! Jesi li što zla nanio kojoj kršćanskoj duši? Pokaj se! — Ne otče, reče mi on iznenada, a bijaše to pod noć, raztužio si me, reć ću ti cielu istinu. Nikomu ja neučinih nepravo, nu moja duša propada. — Kako to? — Evo kako . . . I Jakov svrnu na mene očima prvi put nakon dugog vremena . . . . Četiri su evo mjeseca već, poče on . . . nu rieč mu zabjegne i stane težko disat . . . Četir mjeseca veliš? Što? govori nemući me. — Četir su mjeseca tomu, što vidjeh njega. — Njega? Koga njega? — Da onog, što ga neumjestno noćju zvat. — Ja se od užasa i studeni potresoh. — Kako? Njega? pitah ja, ti ga vidiš? — Da. — I sad ga vidiš? — Da. — Gdje? — Neusudih se krenut glavom i govorasmo tiše. — A gdje ga vidiš? — I očmi mi naznači neki ugao, tamo, tamo? — Al tamo neima ničega Jakove! — Ti nevidiš, al ja vidim, — I opet glednuh onamo, al neopazih ničesa. Sjetih se starčića iz šume, koj mu dao orah. — Kako izgleda? pitah, zelen? — Ne, nije zelen, crn je. — S rogovi? — Ne, on je ko čovjek; samo je sav crn. Dočim tako govoraše usne mu se naduše preko zubih, on pobliedi ko smrt, stisnu se k meni, oči izbulji — i gledaše tako u ugao. — Al to je samo sjena, rekoh mu; ti vidiš samo crninu sjene, pa ju držiš čovjekom. — O ne, ne, ja vidim njegove oči, on mi se bliža, on diže ruku, on me zove. — Jakove, Jakove, pokušaj pomolit se, molitva njega bi protjerala. Da uzkrsne bog i vrazi se njegovi razlete. — On pokuša kazat, da nemože ništa uradit. — Postoj, postoj, Jakove, ne budi malodušan, ja ću ga tamnjanom nakadit, izmolit molitvu, svetom vodom oškropit tvoj krug. — Al Jakov mahnu rukom. — Nevjerujem ni tvomu tamnjanu ni tvojoj svetoj vodi, nevriede one ni groša. Mene od njega nitko već nerazstavi. Kako je ono došo k meni nesretnog onog ljetnog dana, tako je ostao mojim gostom, njega se neriešim. To ti moraš znat otče, nečudi se momu ponašanju i nemući me više. — A kakovog je to dana došo k tebi? pitah ga ja te se prekrižih. Bilo li onog dana, kad si mi pisao o svojoj sumnji? — Jakov

jasno i glasno govorit, pošto se je na temelju parižkih pokusa našlo, da jakost struje u upravnom razmjeru s jakošću govornikova glasa raste.

VI.

MEDICINA.

I najveći skeptici moraju priznat, da imade zdravstvenih sredstva, koja pomažu. Nu sad su odkrili svakako čudnovato takovo sredstvo. Sad ne samo da se može bolestniku dati liek za znojenje, već i proti znojenju. S dva razna sredstva, koja se napose uzimlju, najprije se bolestnik uznoji, a tad se opet transpiracija odstrani. I najveći suhonje moraju se znojit, čim im se „Jaboranda“ pruži, za jedan sat najmanje su iztočili litru znoja. Usuprot u najvećem znoju kadar je sumporno-kiseli atropin (Alhaloid od Atrope belladone) odstranit za čas kapi s tjela. Uspjeh je tako podpun, da čovjek, koji je uzeo to sredstvo i u najžešćoj parnoj kupelji ostane bez svake evaporacije kože. Ta sprotnost dvih jednako žestokih pomoćnih stredstva u istinu je vanredna.

Izvanredno djelovanje sumporno-kisela atropina najprije je g. 1873. promatrao profesor Vulpian. G. Royet izabrao si je u svojoj inauguralnoj disertaciji taj novi medicamenat za thema te sabrao najznatnija izkustva o njem. Wilson u Americi Sidney Ringer u Englezkoj i Frientzel u Njemačkoj služe se već od 1. godine atropinovim sumporanom da odstrane pathologičke znojeve, koje često nisu kadra odstranit slična sredstva, tanin, arišova gljiva, (agaricus) i kininov trieslenan.

Uspjeh je upravo čudotvoran. Po tvrdnji Vulpiana i Royeta neima toga pota, koj nebi prestao uslied tog sredstva. Uzimlje se u bobicah od pol miligrama, te se počimlje s jednom bobuljom, pa ako znojenje neprestane, uzme se za dva sata dvostruka doza. Nu ovo heroičko sredstvo valja rabit s najvećom opreznošću.

Sumporno-kiseli atropin praktiku će kod plućnih bolestih biti od velike koristi; samo mora da je posve čist, jednako i oprezno podieljen. (Za kliniku profesora Vulpiana priredjuje ga u Parizu Dr. Clin.) Kod plućnih bolestnika noćno znojenje neizmjerno oslabljuje i napokon upropašćuje. Pošto se ovako ovim sredstvom izvor slabljenja ograniči, dade se mnogi život produljit dapače i zdravlje povratit. Ovo novo sredstvo svakako je dragocjen prirast za therapiu.

VII.

TRIUMF KEMIJE.

Gospodin Cailletet, vrlo vješt francezki kemik, izveo je sretno pokus, koj je iza Faradaya uznemirivao sve fizike. Faraday je naime permanentne plinove pomoćju visokih stupnjeva studeni pretvorio u tekućine; nu kod nekih mu to nije pošlo za rukom, kao n. pr. kod vodika, kod kisika, kod dušika, kod ugljičita kisa, i kod poddušične kiseline. Povećaše studen, dokle se dalo; tlak povećase na 800 atmosfera, nu bez uspjeha. A ipak se dade teoretično jedva o tom dvojit, da nebi sva prirodna tjelesa mogla postojat u trih agregatnih formah: krutoj, kapljevitoj i razvlačivoj.

Cailletet je dakle sad pomoćju jedne nove metode došao do uspjeha. On je dušičitu kiselinu stvorio tekućinom, pa će mu to za stalno i kod drugih plinova poći za rukom.

Kod ovakovih pokusa uvjek je glavno, da se najmanji djelovi, molekuli tvarih što više sbližaju; jer od udaljenosti molekula koje tvari ovisi i skupno njezino stanje. Cailletet upotrebljuje za to istodobno i tlak i studen. Njegov se aparat sastoji od debele ocjelne cievi, na kojoj je nastavljena tanka cievka od stakla. Ocjelna ciev sama nalazi se u kovnatu valjku. Plin se stisne pomoćju hidrauličke sisaljke u ocjelnu i staklenu valjku. Nizka temperatura izvede se poznatimi zimotvornimi smiesami. No tu treba i neke osobite majstorije. Upotrebi li se velik tlak, pa se tad naglo smanji, to se tada plin razvuče, a razvlak veže veliku toplinu.

Pomoćju ovog vrlo spretnog stroja Cailletet je i acitylen, prvi stepen ugljiko-vodikovih slučenina, pretvorio u kapljevinu, a odatle je Berthelot umjetnim putem uzmogao pronaći sve u prirodi nalazeće se slučenine ugljikove. Acitylen postane kod 1^0 i tlaka od 48 atmosfera tekućinom. Dušičita kiselina pretvara se istom kod temperature od — 11^0 i tlaka od 104 atmosfere tekućinom; kod —8^0 podnese još tlak od 27^0 atmosfera.

Ovo iznašašće bez dvojbe je za fizike i kemike prevažno; al je svakako još prerano veselit se s izvjestiteljem „Journal des Debats“, da će se ovim umjetnim načinom moći proizvadjat alemi. On i sam dodaje, da ćemo još na te aleme, koji bi se imali dobit iz Acitylena, kad bi se odstranio vodik, neko vrieme čekat, al nas on tješi zanimivom viesti, da je uspjelo druge dragulje proizvest umjetnim načinom.

Professor E. Fremy priposlao je akademiji znanosti u Parizu vrlo krasne rubine, safire i korunde, koje je on s tvorničarom stakla Feilom proizveo; i to nisu možda imitacije od stakla, već pravi dragulji, koji se ničim nerazlikuju od onih, što ih u prirodi nalazimo.

Umjetno prikazanje dragulja u mikroskopičkih ledcih već je doduše pošlo prije

---

odkloni moju ruku. — Ostavi me, baćuško, nevodi me u srdjbu, da počinim što gorega. Za malo da se sam neskončam. — Možete si predstavit, milostivi gospodine, kako mi bijaše to slušat! . . Sjećam se, da sam čitavu noć plako. O moj bože, šaptah si, čime sam ja zaslužio takav gnjev tvoj?

Tu povuče otac Aleksej iz džepa velik pisani nosni rubac te si stane brisat oči.

Zlo je na to pošlo naše žiće! produži on. Jedna me samo misao morila, kako da mi nepobjegne il da se neskonča. Nepustih ga ni časak s vida, al mu nerekoh o tom ni rieči. — I življaše u to doba posve blizu nas susjeda, pukovnica, udova, Marfa Savišna. Ja ju vrlo štovah, prem bijaše žena mlada i krasna, al vrlo razumna i tiha. Zalazih k njoj često, a ona bijaše prema mom zvanju bez predsuda. Pošto već neznadjah, što da počmem od tuge i brigâ, rekoh joj iznenada čitavu stvar, što se zbila. S prva bijaše zastrašena. Sgrozilo joj se, a tad se nečem dosjeti. Dugo ona sjedjaše šutljiva, a tad poželje vidit sina moga i porazgovorit se š njim. I poćutih ja umah, da se mora izpunit želja gospodje pukovnice, jer nebijaše žensko ljubopitstvo, u tom slučaju bijaše nešto višega. Vrativši se kući, stadoh nagovarat Jakova: Podji sa mnom u posjete gospoji pukovnici. Nu opiraše se on rukami i nogami. — „Neidem! Ni za ništa! — O čem ću ja š njom govorit!“ Napokon ipak ga nagovorih i uzpregnuv naše male saone odvezem ga k pukovnici, te ga po dogovoru ostavih š njom na samu. Samomu mi se činilo čudno, kako je tako brzo na to privoljeo? Al dobro, dobro, tim bolje . . . . . Tri il četiri ure po tom vrati se moj Jakov. — Nu, upitah ga, kako ti se vidi naša susjeda? Ništa mi on nevrati. Ja ga opet pitah. — Vrlo kriepostna je to gospoja, nastavim ja, nije li te liepo primila? — Jest, ona nije, ko druge. — Vidiv ga više ćutljiva, pitah dalje: A napastovanja vražja, kako? —

Jakov me omjeri takovim pogledom, kao da me ošinuo knutom, — i opet neprogovori ništa. Nehtjeh ga više napastovat i udaljih se iz sobe. Za čas pridjem opet do vrată i biste li vjerovali? — Moj Jakov spavaše! Ležaše na krevetu . . . i spavaše. Ja se prekrstih nekoliko put. Nadario te gospod srećom Marfo Savišna! Vidno si umiela, ti golubice, raztočeno njegovo srdce tronut!

Sliedećeg dana opazih, kako je Jakov uzeo šapku (kapu). Zar da ga pitam, kud ideš? Ne! Za stalno ide k njoj! . . . I točno, k njoj, k Marfi Savišnoj odpravi se Jakov, i osta u nje dulje od prijašnjeg puta; a sliedeći dan opet! I dan za tim opet! Ja kao da se duhom preporodih, jer vidjeh zbivšu se promjenu sa sinom, i lice u njega postade drugo i u oči mu se mogaše gledat otvoreno. On bijaše još vazda snuždeu, al ta snuždenost nepokazivaše više prijašnjeg užasa. — Al moja radost nepotraja dugo, sve se na jednom oborilo. Jakov podivlja opet i posta nepristupan. Sjedjaše u svojoj komorici i neposjeti više pukovnice. Jel ju je uvriedio? pitah se, a ona da mu zabranila posjete? Ne, šapnuh si, ako je i izgubljen, neuljudan nebijaše; — a i ona nije takova! Nemogah to dulje snosit i upitah ga: „A što je, Jakove, s našom susjedom . . . ti kao da si ju zaboravio? — A on na mene kao biesan: susjeda? Hoćeš li, da se on meni smije? Kako? govorah. I Jakov stisnu pjesti i stane biesnit. — Da, prije se on sgurio u kut, al ništa više; al sad se on počimlje i smijat te mi i zube kaže. Bjež me! Idi! Prodji me se! — Komu je on te zadnje rieči namienio, nisam znao. Ja se jedva mogah izvući iz sobe. Istog dana odem k Marfi Savišnoj; nadjoh, ju u velikoj pečali. I ona se bijaše posušila i nehtijaše sa mnom govorit o mom sinu, već mi samo reče, tu nemože bit od pomoći nikakova ljudska sila; molite se otče molite! I donese mi sto rubalja za biedne i siromašne. Nu prije svega, veljaše, mo-

nekim kemikom za rukom, kao n. pr. Ebelmenu, Senarmontu, Desille-u, Caronu, Debrayu, Becquerelu, Gaudinu i t. d., nu ovaj put proizvedeni su po prvi put kameni znatnije veličine, koje mogu i draguljari upotrebit.

Dragulji nisu od nikakove druge kemičke constitucije no obično kamenje, oni su samo djelovanjem prirodnih silâ primili drugu formu. Diamant je u istinu samo komad ugljika, nu kristalizovan. Rubini, safiri, topasi, korundi imadu istu temeljnu sastojinu kao i obična lončarska glina — aluminij, nu u kristalizovanoj formi. Isto vriedi i za dragulje, kojim je baza kremikova kiselina.

Fabrikacija umjetnih dragulja ide dakle za tim, da nadje sredstvo, kako će obične tvari u malih, nu dosta liepih i sjajnih ledcih kristalizovat.

Fremy i Feil nisu izvodili svoje pokuse u laboratoriju, već u pećih staklane i to s količinami od 30 kilograma, koje su kroz mjesec dana dan i noć izložili vatri. Metoda, koju su sliedili, jest od prilike ova:

Priugotovi se neprogoriv lončić od smjese polu od aluminija, polu od olovnata kisa te se izžeže u dovoljnoj vatri. Sad će se naći u lončiću dvie različite naslage: jedna staklovita, većim dielom od olovna silicata, i druga kristalinska, češće obsipana mjehurići, u kojih su se sabrali liepi kristali od aluminija. To su korundi. Želimo li dobit kristale od ružičaste boje rubinove, to dodajmo smjesi od aluminija i olovnata kisa još 2—3% dvostruko chromovo-pepelnatog kisa. Modru boju safira dobijemo malom primjesom kobaltova kisa i neznatnim dielom dvostruko chromovo pepelna og kisa. Ovako dobljeni kristali obično su malom naslagom olovnog silicata (?) prikriti, koja se ili jedikovom kiselinom ili raztaljenim pepeljikovim kisom odstrani. No često se u mjehuričih nadju i posve čisti ledci, posve jednaki prirodnim korundom i rubinom. Oni su u sastojini, u sjaju, u tvrdoći, u gustoći i u formi jednaki draguljem.

Umjetni rubini Fremy-evi i Feilovi režu bjelutak i topas kao i prirodni. Njihova gustoća je 4.1. Ako ih razbielimo izgube boju, a kad se ohlade, opet ju dobiju. I najizkusniji draguljari nisu ih uzmogli razlikovat od pravih rubina; kadkad bijahu dapače i tvrdji od naravnih i najtvrdji brusovi brzo se od njih stroše.

Napokon valja spomenut, da su oba kemika izjavila, da ih je kod pokusa vodila samo ljubav za znanošću, a nipošto spekulacija, te da prepuštaju svoj izum sveobćoj porabi. *M. A.*

NARODNO KAZALIŠTE

U ZAGREBU.

XVI.

Nakon jedanajstmjesečne stanke prikazan je zadnjeg tjedna Rossinijev neumrli „Seviljski brijač“. Tad je Rosinu pjevala dražestna Donadica, a ovaj put gdčna Vojačkova.

Mi možda nebi ovoj predstavi posvetili ovih posebnih redaka, da nije gdčna Vojačkova u njoj pokazala liep napredak, što ga je učinila odkako na našem kazalištu djeluje. Uloga Rosine pristoji joj vrlo dobro te ju je ona hvalevriedno i odpjevala i odigrala. Mi to radostno konstatujemo.

Novi bijahu ovaj put gosp. Kratochvil kao Dr. Bartolo i gospodin Kolin kao Don Basilio. Prvi bijaše priličan, a drugi će bit s vremenom, kad se svikne nešto pozorištu i steče više okretnosti, dobra i uporabljiva sila. Za sad ga valja blago sudit.

Gosp. Kompit kao koristnik pjevao je Almavivu nešto bolje nego obično. Gosp. Anton ml. kao Figaro nije bio posve pri glasu.

Cieloj bi predstavi samo to prigovorili, da je mjestimice, osobito u drugom činu za lekcije, bila odviš lakrdijaška, pretjerana.

* * *

Upravi našeg kazališta pošlo je za rukom engažovat kao gosta gosp. Luigia Vanzettia, opernog pjevača iz Milana, koji je i u Italiji i Trstu i Dalmaciji pjevao uz veliku pohvalu. Dakle iza trih gostinja za promjenu jedan gost; i to je svakako zanimivo i praktično.

Gospodin Vanzetti pjevao je 29. t. mj. u Rigolettu vojvodu Mantovskog al kao da se je neka otajna sila ove godine zaklela svim našim gostom uspjeh u prvom nastupu ma nečim okrnjit. Tako i g. Vanzettiju. On je preliepa pozorištna osoba, umie liepo pjevat i bez pretjerivanja predavat, — al je očito bio nahladjen, glas mu je zastirala rek bi neka koprena, a visina ga izdavala. U g. Vanzettija nije glas velik, al on znade njim vješto gospodovat i što mu brojimo u veliku zaslugu, prost je od običnog taljanskim pjevačem tremoliranja. Obćinstvo ga je primilo simpatično. Daljne gostovanje gospodina Vanzettija svakako željno izgledamo.

Najbolje od svih sudjelujućih pjevala je gdčna Vojačkova kao Gilda. Ovoj njezinoj Gildi mi ćemo bez krzmanja od svih njezinih uloga dat prvenstvo. Već prvi put, kad je gdčna 22. rujna stupila kao Gilda pred zagrebačko obćinstvo (— u obće njezin prvi kazalištni pokus —) mi smo se pohvalno o njoj izrazili; danas pako možemo bez bojazni izjavit, da je ona od tada znatno napredovala i u pjevanju i u

---

lite se! Bože moj, kao da se i bez toga nisam molio dan i noć!

Tu opet povuče otac Aleksej rubac iz djepa te si obrisa oči, al ovaj put nesakrivaše to, malo za tim nastavi:

I tako teturasmo se ja s Jakovom s vrška sve niže i niže poput sniega. U dubini bijaše ponor i mi ga oba vidjasmo, al čemu se opirat? Stvar se nije dala više pritajavat. U čitavoj župi bijaše sve uzrujano, šaptalo se, da je popov sin bjesomučnik, pa da valja o tom oblasti obaviestit. A bili bi to i učinili, da nisu imali sa mnom pomilovanja. — Medjutim prošla bijaše zima i došlo proljeće. I takovo proljeće posla bog, krasno, kakovog se ni najstariji ljudi nesjećaju: sunce sijaše ciel dan, bez vjetra, tišina, toplina! I tu mi sinu misao u glavu: nagovorit Jakova, da podje samnom na hodočašćenje k svetom Mitrofaniju u Voroneš! Pa ako, govorah si, to posljednje sredstvo nepomogne, tad neima druge nade no grob! . .

I sjedjah take neke večeri na pragu, večernja rumen razžarila je nebo, prepelice se glasahu, jabuke cvjetahu, sve se zelenjaše. Sjedjah i promišljah, kako bi priobćio svoju namjeru Jakovu? U to ga opazih, kako izlazi iz kuće, stane iznenadjen te se tik mene stisne. Ja se skoro pobojah, tako bijah zadovoljan. Nu ni rieči više! On sjede, gledaše zapad sunca i mučaše a meni se činilo, kao da je ganut. Pomalo se razjasniše njegove oči — i još samo malo i suze bi ga bile oblile. Ugledav u njega takovu promjenu, osmjelih se! — Jakove, rekoh mu, poslušaj ti mene bez gnieva. I govorah mu ja potanko o mojih namjerah, kako nam je obim poći k sv. Mitrofaniju, pješke; a od nas do Voroneša bijaše dobrih 150 vrsta, i kako će prijatno biti nam dvim u ranu zoru proljetnu prolazit mladom travom! Pa kako ćemo, prispijemo li jednom onamo, u pobožnosti kleknut pred svetog ugodnika, pomolit se i možda da nam pomogne, — tko zna? Gospod Bog je nad nami. te će se smilovat i izliečit biednika, — čemu je već dosta sličnih primjera. I predstavite si sad, milostivi gospodine, moje veselje . . . Dobro je, reče Jakov iznenada, slažem se, idemo na put. Ja jedva povjerovah tomu. Druže moj, klikoh, golubče moje, moj dobročinitelju! . . . A on mene upita, kada idemo? — Da sutra, hoćeš li! . . .

I zbilja drugi dan mi se odpravismo. Na ledja natovarismo torbe a u ruke uzesmo štap — i podjosmo. Cielih sedam dana idjasmo i sve nam vrieme bijaše pogodno, pravo čudo! Nit vrućine ni kiše, nit muhâ. I svakim danom bijaše mom Jakovu bolje. Moram Vam i kazat da na zraku Jakov njega nevidjaše, al slučaše, da je za njim, on ga vidjevaše kao sjenu, koja se oko njega vere, a to ga je mučilo više no sve drugo. Nu sada ništa se slična nedogodi; dapače nit u krčmah, gdje smo prenoćili, nepokaza mu se on. Mi malo razgovorasmo, — al kako ugodno bijaše to! Vidjeh ja: Uzkrsnuje moj biednik! Nemogu Vam opisat, milostivi gospodine, što sam ja tada ćutio! Napokon prispjesmo u Voroneš. Očistismo se — i udjemo u crkvu.

Ciela tri dana neostavismo skoro crkve. Koliko nedadosmo odpojat misa i nažigat svieća! I sve prodje dobro! Dani spokojni, noći tihe. Moj dobri Jakov spavaše ko malo diete. Sam se stao sa mnom razgovarat. Baćuško, nevidiš li ti ništa? Na to se nasmieši. — Nevidim ništa, rekoh. — Ni ja! . . . Što da si još želim? Blagodarnost moja na pram božjem ugodniku bijaše bez kraja! . .

Prodjoše tri dana; i rekoh Jakovu: Sada sine moj, pošto se oporavismo, ostaje još samo jedno: izpoviedi se i pričesti, i tad da krenemo s bogom kući. Pa kad si se tad oporavio, tad valja kod kuće nastojat, nebi li se za tebe našao kakav posao; Marfa Savišna bit će nam na ruku. — Ne,

igri. Njezina je koloratura vrlo umiljata, glas mnogo jači i sjegurniji, nastup i igra bez ukočenosti, — jednom riečju, gospodična Vojačkova je učila a nagrada za njezin trud nije izostala, jer ju je obćinstvo izvanredno odlikovalo.

Osobito je liepo izvela gospodična krasne dvopjeve s otcem u drugom i trećem i naporni dio kvarteta u četvrtom činu.

Poslije nedavno pjevane Gilde Terputec-Terréove gosdčna Vojačkova može se ponosit. Od ostalih sudjelujućih pohvalno ćemo spomenut g. Nollija kao Rigoletta. I druge manje uloge bile su posve dobre. U obće računamo ovu predstavu medju najbolje, što smo ih ove sezone vidli.

* * *

Napokon žalimo vrlo, što moramo ovogodisnja naša izvješća svršit s nekim negodovanjem. U ničem se možda nije tako slagala hrvatska žurnalistika medju sobom s javnim mnienjem, koliko o zadnjoj predstavi Udmanića. Mi smo tad jednodušno izrazili nadu i želju, da se taj komad više ne predstavi, — danas jedva iza deset dana ljuto se prevarismo. Nećemo s toga nikoga opadat, jer znamo dobro razloge opetovanju, al se bojimo, da bi ovaj pokus mogao imat dosta kobnih posljedica, povede li se jednom rieč o subvenciji kazališta u saboru ili u dotičnu odboru. A ta rieč će se povesti, kako nas uvjeravaju zastupnici.

Još jednom: hrvatsko narodno kazalište treba radikalnih reforma il će propasti!

RAZGLED PO SVIETU.

I. HRVATSKA.

— Hrvatski sabor nastavio je svoju radnju 28. prosinca. Osim manje znatnih podnesaka primio je sabor zakonsku osnovu, kojom se podieljuje indemnitet vladi za prva tri mjeseca buduće godine, jer nije moguće, da sabor tako na naglom razpravi zemaljski proračun. — Sabor je takodjer verificirao u današnjoj sjednici (30. pros.) nove zastupnike Mojsilovića i Dr. Vrbanića.

— Dne 27. prosinca bio je izbor narodnog zastupnika u Virju, te je takovim izabran sveučilištni profesor g. Dr. Franjo Vrbanić, kandidat opozicije sa 44 proti 29 glasova, koje je dobio g. rektor Dr Kosta Vojnović.

— U Požegi izabran je zastupnikom za kotar, na mjesto umrlog Kraljevića, g. Antun Mojsilović.

— Investiciono povjerenstvo za hrv. slav. Krajinu sastalo se je 28. prosinca u svoju redovitu jesensku skupštinu, koju je svetčano otvorio g. zapovjedajući general Franjo Barun Filipović. Ova je sjednica tim važnija, čim je u njoj pročitan previšnji odpis od 26. studena t. g. kojim se naredjuje postotna razdioba dohodaka od prodaje šuma u brodskom i petrovaradinskom okružju, namienjenih u investicione smjerove. U bitnosti odredjuje previšnji odpis — koji je rezultat ministarskih konferencija u Pešti, — da se imade od prodaje krajiških šuma — 30.000 ralih u brodskom i petrovaradinskom okružju — upotrebiti $56^2/_3$ pestotka za gradnju željeznice, (dakako po magjarskoj osnovi), a za ostale investicione predmete, poimence: za gradnju cesta, za zaštitne gradnje na savskih obalah, za prekope te za izsušbu Posavine, za takove gradnje u drugih predjelih vojne krajine, za zagajivanje krša i za gradnju učiona — ukupno 43 $^1/_3$ postotka.

II. SLAVENI AUSTRO-UGARSKE MONARKIJE.

— **Istra.** Istarski sabor otvoren je 27. prosinca, da u kratkoj sjeditbi rieši neke važne predmete, koji se mogu samo njegovom privoljom riešiti.

III. INOZEMNI SLAVENI.

— **Rusija.** Ruski Car povratio se s ratišta u Bugarskoj natrag u Petrograd, kamo je 22 t. mj. prispio uz največe slavlje. Drugi dan slavila se stogodišnjica rodjenja Aleksandra I. — Knez Gorčakov opet je preuzeo upravu vanjskih posala. Isto tako javljaju, da je imenovan Ignjatiev članom državnog vieća a ruski vojnički punomoćnik u Berlinu, Reutern, generallajtnantom.

— S ratišta nemamo sada znatnijih viesti, osim da su se Rusi na dvih točkah sjedinili sa srbskom vojskom, kod Pirota i kod Belgradčika. Govara se takodjer i o miru i o primirju i ob uvjetih, što bi je Rusija stavila. Nu o svem tom još je prerano govorit, kad se sam car Aleksander izrazio, „da ima još mnogo posla.“

IV. AUSTRO-UGARSKA MONARKIJA.

— **Beč.** Carević Rudolf i Carica Elisabetha odputili su se prije dva dana u Englezku.

— **Pešta.** Ministar Tisza odputovao je 26. t. mj. u Berlin, da tobož posjeti svoga sina, a u istinu, da čuje političko mnienje Njemačke.

— Kako smo zadnji put prorekli, tako se je na vlas zbilo. Proti nekom Verhovayu, koji je onomad u Pešti predvodio svjetinu i nagovorio ju na nasilja i koji je rad kosačke zdravice pisao žestok članak, bila se digla obtužba rad veleizdaje i uvriede veličanstva. Već jučer proglasio ga je sud sa 8 proti 4 glasa nevinim. Pred sudom je izjavio, da ga je na to zavela već s materinjim mliekom usisana mržnja proti Rusom.

V. ROMANSKI NARODI.

— **Francezka.** U Francezkoj dolaze sada u trag čudnim stvarim, iz kojih sve jasnije biva, da je Rocheboncetov kabinet radio o nasilju. Dne 13. prosinca bile su vojničke sile pripravne u i oko Pariza, da se sukobe krvavo s narodom. Nu našlo se je i poštenih častnika, kao general Bresolles i kapetan Labordere u Limogesu, koji su se protivili zapovjedim ministarstva. Saznav sad za to ministar rata, general Borel, generala Bresollesa stavio je u razpoloživost a Labordera odpustio iz vojske, jer su se protivili disciplini vojske. To je svakako čudno. Kakovi su bili u ostalom ljudi 16. svibnja dokazuje dovoljno i to, što su neki prefekti prije, nego su ostavili svoja mjesta, spalili sve važnije spise, koji su bili neobnodno potrebni pri otvaranju generalnih vieća. Uništili su takodjer sve spise — po naputku Fourtonovu — potrebne za izvidjenje izbora. Ministar pravosudja odredio je shodno da se ti ljudi strogo kazne.

— Gambetta otišao je u Rim.

— **Talijanska.** Taljansko ministarstvo dalo je 14. prosinca ostavku, koju je kralj primio na novo povjerio sastavak kabineta Depretisu. Nakon dugog napora sastavio je on sliedeće ministarstvo 29. prosinca: Depretis predsjednik i za vanjske poslove, Crispi za nutarnje poslove, Bargoni za financije, Mancini za pravosudje, Coppino za poduku Mezzacapo za rat, Brin za pomorstvo.

---

reče Jakov, nesmijemo je uznemirivat; nu mi joj moramo doniet prsten, dotaknut prsta sv. Mitrofanija. — Začuv ja to, posve se uslobodih: pazi samo, da uzmeš srebren prsten, jer zlatni, to su zaručni. — Jakov se porumeni te opetova samo, da se nesmije Marta Savišna uznemirivat. Sa svim drugim bijaše pako suglasan.

Drugog jutra dodjosmo u hram. Jakov se izpovjedi i moljaše se usrdno. Na to pristupi k pričesti. Ja stajah tako na strani i nećutih zemlje pod sobom. Angjelom na nebu nije ugodnije, gledah dakle i što spazih! Pričestio se moj Jakov, al neide izpit kaleža. On mi pokaza ledja . . . . ja k njemu: — Jakove, rekoh, što stojiš? On se okrenu k meni. Al gospodine moj, mal da Vam se nesruših, tako silno se prepah. Bijaše u njega lice kao u divlje zvjeri! Blied ko smrt, naježene kose, oči staklene; mene izda od straha glas, htjedoh govorit, al nemogah govorit, al nemogah, obumrieh! . On izpade iz crkve a ja za njim.

On poleti u dvor, gdje stanovasmo, uze torbu na pleća — i ode. Kuda? vikah ja za njim. Jakove, što je s tobom? Stani, počekaj! Al on neodgovara, on bjeźi, lievo, desno, ko zec, nemoguće ga uhvatit. Tako se i sakrio. Nepočasiv ni časa vratim se u krčmu, najmim telegu i drhtah na svem tielu i šaptah: Bože! Bože! — Nemogah ništa pojmit, što se to dogodilo? Udarim putem kući, jer mišljah, da je za stalno tud i on pošao. I bijaše tako. — Na šestoj vrsti od grada opazih ga, kako velikimi koraci napred hrli. Stigoh ga i skočih s telege. — Jaša! Jaša! Sustavio se on, obrati se k meni, a oči upre u zemlju. Pa reko mu ja štogod, on bi vazda tako stajao ko drven, — i tako napokon nastavi se put. Što sam mogo učinit? Vukoh se za njim.

Ah bijaše Vam to put, milostivi gospodine! Koli ugodan bijaše put u Voroneš, toli grozan bijaše povratak. Govorah li mu, stao bi on škripat zubmi, kao tigar, kao hiena. Kako tu nesidjoh s uma, nepojmim ni danas. I napokon jedne noći u maloj i trošnoj nekoj izbi, — on sjedjaše upravo na klupi pred ognjištem zibaše nogami te se ogledavaše, — tad padoh pred njega na koljena, zaplakah gorko i jaukah: Neubijaj si otca starca, nedaj mu propast, reci, što ti se zbilo? . . . Na to me on oštro pogleda, — a kao da ni neznadjaše, tko pred njim stoji. Iznenada tad kliknu glasom, da ga još i danas čujem: Slušaj starče! Ti ćeš znat istinu? Čuj ju! Sjećaš se, kad sam uzimao pričest, i hostiju imao već u ustih, tad iznenada opazih njega pred sobom, u crkvi, po bielu danu, uprav pred sobom, kao da je iz dna izašo. On mi kliče — a nikad još negovaraše mi on, — „Pljuni, stani gore!“ — I ja učinih, kako je on zapoviedio! I tako sam sad proklet za uvjek, jer svi se griesi praštaju, samo ne onaj proti duhu svetomu! . . .

Izkazav moj sin ove užasne rieči, baci se na klupu a ja padoh na zemlju. Noge me izdale.

Otac Aleksej umuknu za čas i pokri oči rukami. Napokon nastavi:

Bijaše tako, a neću dulje ni Vas ni sebe mučit. Dovukosmo se kući i skoro nadodje kraj, izgubih mog Jakova! Pred smrću nekoliko dana nit je jeo nit pio. Skoro bez prestanka bježaše po sobi i opetovaše, da se njegov grieh neda oprostit. No njega više on nevidjaše. A i čemu? Dušu mog djeteta on je već pogubio! I kako Jakov leže, izgubi sviest i tako umre . . . . Al nemogu vjerovat, da ga je bog sudio svom strogošću, a nevjerujem to ni za to, jer bijaše tako liep u liesu, moj Jakov! Kao da se pomladio, kao mlado diete! Marfa Savišna bijaše došla, da ga vidi, i ona reče to isto. Ona ga cviećem obasula, na srdce mu metnu krasnu kitu — a na grob mu stavi spomenik.

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Švajcarska republika izabrala je u saveznoj sjednici 13. prosinca za g. 1878. predsjednikom Dr. Karla Schencka, iz Berna, podpredsjedntkom pukovnika Bernharda Hamera iz Oltena.

— Grof St. Vallier imenovan je francezkim poklisarom na berlinskom dvoru na mjesto dosadanjeg Vicomta Gontout-Birona.

ŠKOLA.

— Dne 23. prosinca svetčano su promovirani kao prvi doktori na hrvatskom sveučilištu gg. Robert Vernić i Franjo Slama (Čeh) za doktore prava, a Aleksander Šmit (Hrvat) za doktora theologije.

NARAVOSLOVJE.

— Naš je viek, viek prirodoslovnih znanosti, te premda su one zato najmladje, možemo uztvrditi, da je njihovo stanje kod pojedinih naroda, bez ikakove dvojbe najsigurnije mjerilo, da se označi kulturno stanje dotičnoga naroda. Entomologički koledar, što su ga evo lani Niemci počeli izdavati za Njemačku, Austro-Ugarsku i Švajcarsku podaje nam vrlo zanimive podatke, što tim radje priobćujemo jer se kod nas u obće neciene ove znanosti, jer se obćenito misli, da su svuda prirodoslovci tako riedki, kao što su kod nas. Kod kulturnih naroda na 15.000 do 20.000 stanovnika zapada po 1 entomolog, Trojednica sa 2,300.000 ima ih jedva 6.

Kao što nam samo ime kaže, popisani su u tom koledaru samo oni prirodopisci, koji se bave entomologijom, t. j. tek onom strukom zoologije, kojoj je svrha proučenje buba (Insekten). Valja nam pako opaziti, da je jamačno entomologički koledar prilično podpun za Njemačku, osobito za Prusku kraljevinu, dočim će Austro-Ugarska, a napose Švajcarska imati još više entomologa, koji nisu dosele prijavljeni.

U koledaru dakle za godinu 1877. popisano je 969 entomologa. Za koliko tisuća bi taj broj ponarasao, kad bi znali za entomologe i ostale zoologe cieloga svieta, kao i za sve biljare, rudare, geologe i paleontologe? Njemačka sama ima 681 entomologa, od kojih na Prusku zapada ih 382 (Berlin ima ih n. pr. 52, Stettin 15, Vratislava 42, Frankfurt na M. 11 entomologa). Bavarska 55; Wirtemberžka 30; Badenska 18; Alsacija i Lotrinška 22. Iz drugih manjih država i slobodnih gradova Njemačke popisano je upravo 100 entomologa (Meklenburg ima ih n. pr. 11, grad Hamburg 35).

Austrija ima 168 entomologa (i to n. pr. grad Beč sam ima ih 48, Moravska 10, Česka 46, Štajerska 11, Tirolska 15, Galicija 7, Kranjska 2, grad Gorica 2, Dalmacija 2).

Ugarska ima ih svega skupa 33.

U koledaru za godinu 1876. za Hrvatsku i Slavoniju bio je upisan jedini naš vrli Živko Vukasović, koji je preminuo još godine 1874.; nu u koledaru za godinu 1877. izpravljeno je to tim što je on izpušten, a prijavljena su 4 hrvatska entomologa.

Iz Švajcarske popisana su 83 entomologa (Berna ima ih 17, Zürich 12, Basel 10, Geneva 8, Neuchatel 10 itd.).

Vriedno je još iztaknuti da medju entomolozi Njemačke i Austrije ima 4 vojvode i 4 kneza, koji se bave ovom liepom strukom.

Na koncu popisana su prirodoslovna, osobito zoologička i entomologička družtva, na broju 139. Od ovih Njemačka ima do 105, Austrija 18, Ugarska 7, Švajcarska 9, a mi nijedno.

Entomologičkih časopisa ima napokon svega skupa 25, od kojih u Europi izlazi 19; Amerika izdaje jih 5, a Australija 1.

— Francezki kemik Prat u Bordeauxu odkrio je novu kovinu te ju nazvao na čast slavnomu Lavoisieru „Lavoisium" (Lavoasium). On ju je našao u gustoj, crnoj rudi naličnoj granitu, te ju kašnije nazvao Lavoisiferre. Ruda ima sjaj kovine, nalazi se kruta, te je sastavljena od mnogih i vrlo raznih sastojina. Kovina se nije mogla pomoćju spectralne analize odkrit, je sadržaje bakra te pokazuje kao i ovaj u spectrumu 24 glavna traka. U njegovu spectrumu pokazuju se doduše crveni traci jasnije al ga ipak bakreni spectrum posve pokriva, kad se obje kovine kao slučenine a solikom prinesu u Bunsenov plamen, Lavoisium se svieti kao srebro, dade se kovat i pretvorit u prah. Gustoća mu je 7 a uzdrži temperaturu od 600 gradi nepromienjen. Nemienja se ni u vlažnu zraku, nu solik, Brom i Jod kod obične mu temperature nahude. Njegove su soli nelučive, biele il slabo bojadisane. Kao da se priključuje grupi cinka, Cadmia i Iridija. Ta nova kovina je pô tvrdnji Pratovoj vrlo razgranjena.

— Najnovije viesti o grobu polarnoga putnika Sir Johna Franklina († 1878. donio je u Newyjork drugi oficir u hundsonskom zalievu propalog broga „Houghtona". On je saznao od Eskimoa, da je Franklinov brod zdrobljen od leda blizu rta Hallowella. Momčad je pobjegla s brda, al je kašnje od zime i gladi poginula. Eskimoi da su lješine ušili u kože, metnuli na zemlju i pokrili kamenjem. S lješinami da su pokopali i mnoge knjige, što su ih imali putnici uza se. Mjesto, gdje su tjelesa pokopana, zove se Eaglefield te je 900 englezkih milja udaljeno od obale. Sad se radi o tom, da se na proljeće pošalje nova ekspedicija iz Newyorka na pol, koja će potražit Franklinove papire.

STARINE.

— U Italiji odkrili su novi podzemni grad. Blizu Monte Gargana u Apuliji kopali su zdenac i naišli na kuće. Prije svega nadjoše hram Diane, tad 20 metara dug porticus sa stupovi — i napokon nekropolu, koja zauzimlje objem od 15.000 četvornih metara. Mnogi važni napisi već su izkopani i izloženi u napuljskom muzeju. Taj grad identičan je sa starim Sipontum-om (kod Arpina), o kom Strabo, Polybius, Livius i drugi opetovano pišu. Grad je propao uslieđ strašnih potresa. Kuće leže kakovih šest metara pod zemljom. Taljanska vlada poprimila je izkapanje u veliko.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na narodnom kazalištu bijahu nadalje ove predstave: 22. pros.: „Seviljski brijač" komička opera u 2 čina od Rossinija (Prijam g. Josipa Kompita); 27. pros.: isto; 29. pros.: „Rigoletto" opera u 4 čina od Verdia, (g. Luigi Vanzetti pjevač iz Milana kao gost.) 30. prosinca: „Udmanić" od Freudenreicha.

— Tipografički pjevački sbor „Sloga", daje na staro ljeto u prostorijah gradjanske strieljane večernu zabavu, sa sliedećim programom: 1. Eisenhut Gj.: „U naravi". Šaljivi sbor. 2. Varjačić: . . . . šaljiva deklamacija. 3. Haydn J.: Šaljiva simfonija. Sbor. 4. Otto: „Pepita". Šaljivi četverospjev u kostimu. 5. Otto: „Kinezka koračnica". Šaljivi sbor. Poslije šaljiva tombola i plesni vienčić.

— Družtvo „Posielo" u Senju liepo napreduje te se može danas bez dvojbe stavit na čelo svih sličnih družtva u Hrvatskoj svojimi dobrovoljnimi kazalištnimi predstavami ono je u Senju pobudilo blagotvorni pokret hrvatske sviesti i duha. Na 16. t. mj. prikazivali su ondje Fredrovu šaljivu glumu: „Gospoje i husari" sa krasnim uspjehom. Živili s toga Senjani!

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Naš Petar Preradović nalazi i u tudjinstvu sve više priznanja. Netom izdani almanak austrijskog činovničkog družtva „Dioskura" donosi već po drugi put vrlih prevoda Preradovićevih pjesama. Prevodilac je čuveni lirik Milov. Ima i crtica o Preradoviću u tih Dioskurih.

NOVE HRVATSKE KNJIGE.

— „Prirodni zemljopis Hrvatske". Sastavio Vjekoslav Klaić, prof. kr. gimn. u Zagrebu. Sa 8 slika na tonu, a 34 slike u tekstu i sa jednom geografijskom kartom. Str. 406. Ciena 3 f. Izdala „Matica Hrvatska".

— „Pavao i Virginija". Pripoviest Bernardina St. Pierre a, preveo s francezkoga August Šenoa. Sa životopisom piščevim. Str. 103. Ciena 25 n. I. svezak belestrične biblioteke „Matice hrvatske".

— „Nahod Franjo". Pripoviest Georga Sanda, preveo s francezkoga Tomo Maretić, sa životopisom piščevim. St. 130. Ciena 50 novč. II. i III. svezak belet. knjiž. „Mat. hrv."

— „Pjesnik i sviet". Roman od J. J. Kraszewskoga, preveo s poljskog Ivan Broz, sa životopisom piščevim. Str. 204. Ciena 75 n. IV., V. i VI. svezak belet. knjiž. „Mat. hrv."

— „Iz maloga svieta". Roman od Gustava Pflegera Moravskoga. Preveo s českoga Ivan Gostiša, s vjekopisom piščevim. Str. 423. Ciena 1 for. 25 n. VII.—XI. svezak Mat. biblioteke.

UMRLI.

— **Elisabetha Patterson Bonaparte**, prva žena Jérôma Bonaparta, najmladjeg brata Napoleona I., od koje se on morao razpitat. † g. 1805. nedavno u Baltimoru 90 g. stara.

— **Sydney Smirke**, znameniti englezki graditelj † 8. pros. u Tunbridge-Wulesu u 78. godini.

— **Martinet**, glasoviti francezki mjedorezac član instituta, † u Parizu 11. pros. 71 godinu star.

— **James Ballantine**, škotski pjesnik i načelnik zavoda za slikanje na staklu † 18. prosinca u Edinburgu 69 godina star.

— **Filip Veit**, glasoviti njemački religioznohistorički slikar, uz Overbecka najznatniji zastupnik te struke, rodjen 13. veljače 1793. u Berlinu od 1815. u Rimu, kašnje u Frankfurtu † 18. prosinca u Mainzu kao ravnatelj galerije. Glavne slike: Triumf religije, Sv. Gjuragj, Uzašašće Marijino, Samarićan i t. d.

— **Heinrich Daniel Ruhmkorff**, glasoviti mehanik i fizik, izumitelj mnogih važnih aparata a poimence thermoelektričnoga i induktivnog aparata, za koji mu je g. 1844. Francezka akademija dosudila veliku nagradu od 50.000 franaka, † u Parizu 20. prosinca u 75 godini. Ruhmkorff bijaše rodjen g. 1803. u Hanovru te je od 1839. živio u Parizu.

A ja ostah sam . . . A sad znate, milostivi gospodine uzrok velike tuge, što ju opaziste na mom licu. Ona nemože nikad proći, ona neće nikad proći.

Htjedoh kazat otcu Alekseju rieč utješenja, . no nikakove rieči nenadjoh.

Malo za tim rastadosmo se . . .

Iz ruskog izvornika M. G.

Zaključak uredničtva 30. prosinca.

POZIV NA PREDPLATU.

S prvim siečnjem 1878. započet će „Hrvatski Svjetozor“ drugo svoje polugodište. List će izlazit i na dalje u dosadanjem obliku i s dosadanjom tendencijom, t. j. nastojat ćemo našim čitateljem podat što vjerniju sliku svih suvremenih dogodjaja na polju znanja, umienja i dnevne poviesti.

Nećemo se ničim hvalit, što nam se s raznih strana domovine o našem listu reklo, nit ćemo za budućnost obećivat, česa nebi mogli održati, al možemo svjestno kazati, da smo svoju zadaću vršili uz težke okolnosti po našem najboljem uvjerenju, pa da ćemo to i unapred učiniti.

Ciena listu ostaje ista kao i do sada 6 forinti na godinu, a prema tomu razmjerno na pol i na četvrt godine. Prijavi li nam se dovoljan broj predplatnika mi ćemo im pružiti tečajem godine liepu sliku iz hrvatske poviesti na dar, glede koje se jur dogovaramo s jednim od prvih zavoda.

Pozivljemo s toga sve dosadanje prijatelje i predplatnike našeg lista i sve ljubitelje hrvatske knjige, da nas svojom predplatom za vremena podupru, jer ćemo, da izbjegnemo svim kašnjim neugodnostim, list samo onim šiljati, koji se budu predplatili.

UREDNIČTVO „HRVATSKOG SVJETOZORA“.

METEOROLOŽKA OPAŽANJA.

Stupnjevi topline bilježeni su po Celsiju, tri put na dan.

Mjesto	16. prosinca			17. prosinca			18. prosinca			19. prosinca			20. prosinca			21. prosinca			22. prosinca		
	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.	7 s. jut.	2 s.p.p.	9 s.več.
Zagreb........	— 5·4	— 2·2	— 3·7	— 4·7	— 1·4	— 3·4	— 3·5	— 0·6	— 0·7	— 2·6	— 0·4	— 1·6	— 2·4	— 1·9	— 1·7	— 6·1	— 5·1	— 2·3	— 5·6	— 4·0	— 4·8
Kakovac kod Karlovca	— 1·6	— 0·4	— 1·5	— 2·8	+ 0·4	— 3·7	— 5·1	— 0·6	— 0·9	— 4·2	— 0·2	— 2·3	— 3·2	— 1·7	— 4·1	— 6·0	— 4·9	— 6·1	— 6·2	— 3·8	— 6·0
Varaždin......	— 4·4	3·2	0·0	— 2·0	4·5	3·4	0·7	7·5	3·4	— 1·3	2·6	— 0·8	— 2·5	— 2·8	0·4	— 2·1	— 1·4	— 2·0	— 3·1	1·1	— 3·4
Gospić........	— 2·6	0·0	— 3·6	— 7·2	— 2·6	— 4·8	— 7·0	1·2	— 1·2	— 5·6	— 4·2	— 5·5	— 5·6	— 5·0	— 6·0	— 7·6	— 7·2	— 8·2	— 8·8	— 5·0	— 9·6
Senj..........	3·6	4·5	2·0	1·0	1·9	0·8	4·4	7·0	6·0	3·0	1·5	— 0·9	— 1·5	— 0·5	— 2·0	— 4·5	— 3·5	— 4·5	— 5·0	— 2·1	— 2·3
Sisak.........	— 3·2	— 2·2	— 2·	— 2·4	— 1·2	— 2·2	— 2·6	0·6	0·0	— 2·3	— 1·7	— 2·4	— 3·2	— 2·8	— 4·6	— 5·4	— 4·8	— 5·4	— 5·6	— 3·6	4·6
Mitrovica......	— 0·6	8·7	0·8	0·0	2·5	1·2	— 0·5	3·5	— 1·2	— 3·7	0·0	— 1·9	— 0·1	— 0·6	— 2·5	— 3·7	— 2·5	— 3·8	— 5·0	— 1·2	— 4·4
Križevac	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

INOSTRANE POSTAJE.

Toplina u 7 satih u jutro.

Mjesto	16.pr.	17.pr.	18.pr.	19.pr.	20.pr.	21.pr.	22.pr.
Beč	0·8	— 0·1	— 2·2	—	— 3·9	—	—
Budim	— 0·7	— 2·9	— 4·3	—	— 0·6	—	—
Carigrad	8·2	8·4	8·9	—	10·3	—	—
Florencija	5·0	1·0	— 1·2	—	1·0	—	—
Krakov	— 3·4	— 1·6	— 3·4	—	— 6·2	—	—
Kodanj	3·4	—	—	—	—	—	—
Lavov	— 0·6	— 4·8	— 3·7	—	— 8·6	—	—
Moskva	—	— 12·4	—	—	— 22·0	—	—
Napulj	11·0	7·0	8·0	—	7·0	—	—
Palermo	15·0	13·0	12·0	—	—	—	—
Paris	0·5	—	—	—	—	—	—
Petrograd	—	— 0·6	— 8·3	—	— 9·5	—	—
Prag	1·6	1·7	0·5	—	— 3·2	—	—
Rim	7·4	1·7	3·5	—	7·0	—	—
Stockholm	--	0·2	— 3·8	—	— 0·3	—	—
Trst	3·2	3·5	4·9	—	2·0	—	—

Uredničtvo i odpravničtvo

„HRVATSKOG SVJETOZORA“

nalazi se na Zrinjskom trgu br. 1008. u drugom katu. Molimo, da se sva pisma, novci i pošiljke onamo odpremaju.

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović**. Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDIO

MILAN GRLOVIĆ.

Ljudevit Vukelić

VII gimn. r.

u Rieci dne 12. IX. 1878.

KNJIGA DRUGA.

BROJ 28.—53.

ZAGREB 1878.

VLASTNIČVO I NAKLADA UREDNIČTVA.

TISAK C. ALBRECHTA.

SADRŽAJ.

I. RAZPRAVE I ČLANCI.

II. LISTAK.

III. KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

Pod ovim naslovom uvršteno je 600 sitnih viesti iz svih strukâ znanja i umienja i znamenitih dnevnih dogodjaja, a naročito se tiču književnosti i novinstva, glasbe i kazališta, kratkih nekrologa, tvorne umjetnosti, škole, naravoslovja, starinâ, prometa i trgovine, statistike, objavâ novih knjigâ, osobnostih akademičkih, družtvenih zgoda, uprave i sudstva, vojske i pomorstva, gospodarstva i šumarstva, zemljopisa i t. d.

Osim toga priobćen je u brojevih 29., 30. i 40. „Razgled po svietu."

Napokon uvršten je u brojevih 28.—34. sadržaj hrvatskih listova.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 28. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 6. siečnja 1878. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga II.

OSVRT NA SLAVENSKU GLASBU.

NAPISAO FR. Š. KUHAČ.

Pita li se u nas, zašto se kod javnih muzikalnih produkcijah neobzire više na slavenske glasbotvore, tad obično sliedi odgovor, da ih imade odviš premalo, a da bi se što odabrati moglo. Nekih vrstih pako, crkvene, dvorske i operne glasbe kao da ni neima.

Ovakove izjave, koje proiztiču iz podpuna nepoznavanja slavenske poviesti umjetničkih slavenskih produkta, dadu se na toliko izpričati, što je naše cielo odgojivanje i obrazovanje u tolikoj mjeri izloženo Niemcem i Talijanom, da nam se je i suvišno činilo', na kog drugog se osvrnut. Bijasmo tog mnienja, u njih ćemo nać sve od početka do kraja.

Posljedica toga bijaše, da nit isti južni Slaveni nisu medju sobom poznavali, svojih umjetničkih tvorina, a kamo li da poznaju ruske, poljske i česke. Prolistamo li pako glasbenu literaturu slavensku, to ćemo u njoj nać glasbotvora svake vrsti i toliko, da napose mi Hrvati nebi trebali posizati za Maysederovimi četverogudbami za Diabellijevimi i Schiedermayerovimi misami, za ouverturom iz Zampe, za operami: Noćište u Granadi, Biela gospodja, Lucrezia i. t. d. Tim manje bi to trebali što su Slaveni i prije imali, a imadu i danas takovih umjetnina, koje se mogu natjecat s najboljimi i njemačkimi i talijanskimi.

Da od mnogog samo jedno iztaknem, budi spomenuto, da je slavljeni glasbeni historik i kritik Dr. Forkel već pred kojih sto godina kazao, da svete mise dalmatinskih i poljskih skladatelja sa svoga svetčanoga i uzvišenog stila ni malo nezaostaju za Palestrinovimi. A to će mnogo reć. Nekolicina partitura starih dalmatinskih crkvenih skladatelja, što ih ima pisac ovih redaka u izvoru, potvrdjuje u istinu izreku Forkelove podpuna.

Na zvanstvenu polju danas se Slaveni dobrano sbližaše, nu na glasbenom baš su si još takovi tudjinci, košto i nekoč bijahu.

Dajemo li se dakle sad ovdje na to, da izbrojimo od ove il one glasbene vrsti, koju tvorinu, to mnijemo, da ćemo time ugodit prijatelje slavenskog napredka. Podajemo im ovim i argumente, kojimi mogu dokazat, da nisu Slaveni i na glasbenom polju stali tek jučer raditi, već da su i tu ljepših lovora stekli od mnogih drugih naroda. S druge bi pak strane mogao ovaj osvrt potaknut one, koji odabiru opern repertoir i slažu koncertne programe, da se od sad više obazru na Slavenske glasbotvore. U tu svrhu evo ovog osvrta. Počimljemo s operami.

I. RUSKE OPERE*.

Raupach Hermann, (car. ruski dvorski kapelnik, rodjen u Rusiji,) sastavio:

1. Alcesta, velika opera s ruskim tekstom, predstavljena godine 1739. u Petrogradu.

Araja Francesco, (rodjen Talijan, car. ruski dvorski kapelnik,) sastavio:

1. Cefalo i Procris, velika opera, ruski pjevana 1759. godine.

* Pošto mi nisu vazda bili na porabu slavenski izvori, već i njemačke i francezke knjige i časopisi, nisam mogao svigdje pisat izvorno, rusko ime opere.

LISTAK.

IMPROVIZATOR.

ROMAN U DVIE KNJIGE.

DANSKI NAPISAO

HANS CHRISTIAN ANDERSEN.

Hans Christian Andersen najznamenitiji je pjesnik, što ga je imala danska literatura u našem vieku. Rodio se 2. travnja 1805. u Odenseu od siromašnih roditelja te se vlastitom radnjom uzpeo na najslavnije mjesto, što ga nepodaje ni protekcija ni puzenje: na mjesto ljubimca pjesnika danskoga. Kao pričalac priča za djetcu on je neizcrpiv i nesravniv. One su prevedene na sve jezike, a i na hrvatski. Kao romanopisca osobito su ga dva djela iznesla na glas: „Improvizator“ i „Guslar“. U jednom i drugom on je pisao uspomene svoje mladosti, u prvom orisao Italiju bajnim kistom, u drugom svoju domovinu. Umro je Andersen u Kopenhagenu 4. kolovoza 1875.

S „Improvizatorom“, poznatim svemu svietu, mislimo, da ćemo osobito ugodit našim čitateljem.

KNJIGA PRVA.

I.

MOJA PRVA OKOLINA.

Tko je u Rimu bio, poznaje piazu Barberini, onaj veliki trg s prekrasnim vodometom, koji predstavlja tritona s pjenećom se školjkom. Iz njega skače voda nekoliko rifi visoko. Tko nije u Rimu bio, pozna ju sa slika. Šteta samo, što se na njih nevidi kuća na uglu vic Felice, visoka kuća, iz koje na tri cievi iz stiene voda curi u kamenit bazin. Ta kuća za mene je od velike važnosti, jer u njoj se ja rodih.

Povratim li se dušom u prvu moju mladost, čudna li je to smjesa uspomena! Ni sam neznam, gdje da počmem. Promotrim li svu dramu moga života, da, tad još manje znadem, kako da ga predočim, što da izpustim kao neznatno, a što da pripoviedam, da bude slika podpunija. Što je možda za mene zanimivo, za tudjinca nije. Istinito i priprosto pripoviedat ću veliku priču moga života, al taština me se ipak hvata, nesretna taština: da se uvoljim! Jur za mog djetinstva ona niknu ko korov te poraste poput biblijskog gorušičnog zrna, uzbuja velikim drvetom, na kom su moje strasti gradile gniezda. Jedna od prvih mojih uspomena svjedoči to. Bijah navršio šestu godinu i igrah se prieko kod kapucinske crkve s nekolicinom djetce, koja su sva bila mladja od mene. Na crkvenih vratih bijaše pribit malen meden križ, baš nekako u srjedini, da ga mogah rukom doseći. Koliko god put bi moja majka onuda prolazila, podigla bi nas, da poljubimo sveti znak. Kad se dakle mi djetca tu igrasmo, upita jedno od najmanjih, zašto mali Isus nikad nedodje, da se poigra. Ja dakako kao pametniji odvratih, da on visi na križu. Podjemo dakle k njemu i prem bijaše križ bez Isusa, htjasmo ga ipak poljubit, kako nas je to majka naučila. Nu nemogasmo tako visoko doseć te s toga dizasmo jedan drugoga; nu baš kad ušiljismo usne na poljubac, ostave sile našeg nosioca i ljubitelj pade na nos. U taj čas prolažaše mimo moja majka. Kad je vidila našu igru, popostane, sklopi ruke te reče: „Ta vi ste pravi angjeli, a ti“, doda, dočim me poljubi, „ti si moj — moj angjeo“.

Čuo sam ju, kako je susjedi opetovala, kako nevin angjeo sam ja, a to mi se vrlo mililo;

Sarti Giuseppe, (rodom Talijan,) glasbotvorio:

1. Slava Sjevera, velika opera, pjevana u Petrogradu g. 1790.

Sapienza N., (Talijan, kapelnik) sastavio dvie ruske opere, kojim neznamo imena, al su se godine 1794. pjevale u Petrogradu.

Prem je ovih pet opera i ruski dvor i rusko občinstvo primilo s velikom pohvalom a glasbotvorce osobito odlikovalo, nemogahu se ove ipak održat na pozorištu, jer nije glasba bila prema značaju ruskog naroda.

Cavos Caterino, (ruski kapelnik, rodjen 1775. u Mljetcih.)

1. Ivan Sušanin, ruska narodna opera, pjevana u Petrogradu 1800.
2. Razvaline Babylona.
3. Ognjena ptica.
4. Jaki Ilija.
5. Nevidivi knez.
6. Tri grbavca.
7. Gospodstvo od dvanajst sati.
8. Dunavkinja.
9. Bjegunac.
10. Kozak pjesnik.
11. Tobožnja nevidljivka.
12. Nove neprilike.
13. Ljubavni ulak.

Cavos je dobro shvatio svoju zadaću. Naučiv doskora ruski jezik, upozna se s ruskom literaturom i ruskom narodnom glasbom tako, da je samo takove librete upotriebljivao, koji su bili na temelju ruskih priča sastavljeni. On je skladao svoje melodije na temelju narodnih popievaka, ili je takove skroz upotriebio u svojih operah. Mnoge popievke i sborovi njegovih opera prošli su u ruski narod, a ponajpače iz Ivana Sušanina, najboljeg od njegovih djela.

Vjerstovskij Aleksej Nikolajević, (rodjen u Moskvi 1808. g.)

1. Pan Tverdevski, opera, pjevana 1830. godine.
2. Dvanajst spavajućih djevica, opera, pjevana 1832. s posvemašnjim uspjehom, ostala kroz deset godina na repertoiru.
3. Askoldova mogila, krasna opera, pjevana 1835. a za tim tri sto put; izazvala pravu senzaciju.
4. Žudnja za obitelju, pjevana 1839. godine.
5. Očevidni san, opera, pjevana 1845. godine s nevidjenim još uspjehom. Drže ju najboljim djelom Vjerstovskovim. Ljuljanka, veličajna svetčana popútnica, dražestni ruski ples — svi ti u narodnom duhu pisani komadi, ostat će vazda pravimi biseri.
6. Gromoboj, opera, pjevana 1858. godine.
7. Moskovski čarobnik, opera, pjevana 1859. g.

Glinka, Mihail Ivanović, (car. ruski dvorski kapelnik, rodjen u Smolensku dne 20. svibnja 1804., umro u Berlinu 15. veljače 1857.)

1. Žizn za carja, (život za cara), velika opera ruska, pjevana u Petrogradu prvi put god. 1836., u Pragu 1866. s bezprimjernim uspjehom. Do sad su ju u samom Petrogradu pjevali preko 400 put. Meyerbeer, kako vele, da je iz ove opere za svoju „Nordstern“ i „Afrikanku“ ciele melodije posudio.
2. Ruslan i Ljudmila, pjevana prvi put u Petrogradu g. 1842., u Pragu 1869. s velikim uspjehom.

Glinka ne samo da je prvi i najznamenitiji ruski operni skladatelj, već je i tako znao pogodit karakter ruske narodne pjesme, kao ni jedan Rus pred njim.

Kazynski Viktor, (rodom iz ruske Poljske, iz Vilne 18. pros. 1812.)

1. Le juif errant, opera, pjevana u Varšavi godine 1842. probudio veliku pozornost.
2. Mari et femme, pjevana g. 1848. u Petrogradu s malim uspjehom.

Dorn Heinrich, (rodjen u Königsbergu 1804.)

1. Einen Tag in Russland, opera, s njemačkim tekstom al s uporabom ruskih narodnih pjesama, pjevana u Leipzigu (1852.?)

Lvov Aleksis, (znameniti ruski skladatelj, car. ruski generalmajor, rodjen u Revalu 25. svibnja 1799., umro 28. veljače 1870. Skladatelj ruske pučke himne: „Bože carja sahrani“.

1. Undina kći valova, opera, koju su s velikom pohvalom pjevali god. 1853. u Petrogradu a g. 1855. u Beču.
2. Bianca, pjevana 1855. g.
3. Ermo, pjevan 1859. g.

Rubinstein Antun, (danas najznatniji glasovirač, ženijalan glasbotvorac svjetskoga glasa, rodjen 30. studena 1829. u Vehvotincu kod Jassya u Vlaškoj. Odgojen na Moskovskom konzervatoriju, kašnje mu i ravnatelj.)

1. Dimitrij Donskij, opera pisana 1849., nu tek 1859. pjevana u Petrogradu s velikim uspjehom.
2. Sibirski lovac, pjevana 1851. u Petrogradu, njemački 1854. u Weimaru.
3. Ludi Tomo, pjevan 1853. g.
4. Čerkezi ili osveta, opera, pjevana 1858. g.
5. Djetca stepe, opera u 4 čina, pjevana 1870. g.
6. Feramors, lirska opera u 3 čina, pjevama 1873. g.
7. Demon, fantastička opera u 3 čina, pjevana 1874. g.
8. Makabejci, velika opera u 3 čina, pjevana s njemačkim tekstom g. 1875. u Berlinu. Uspjeh podpun, kolosalan.
9. Nero, najnovije djelo, pjevat će se ove godine u Parizu.

---

moja nevinost dakako da je tim štetovala. Zrno taštine upi tu prvi put sunčane trake. Od naravi bijah mekane i bogoljubne ćudi, al dobra moja majka upozori me na to, upozna me s mojimi istinitimi i umišljenimi prednostmi i nemišljaše na to, da se s djetinjom nevinošću zbiva kao s kraljići (basilisk, Laceria basiliens): obim je umrieti, kad se sami opaze.

Kapucin Fra Martino bijaše izpovjednik moje majke i njemu ona pripoviedaše, koli dobro sam ja diete. Molitve ja sam posve dobro na pamet znao, prem nisam ni jedne razumio. On me vrlo obljubi te mi darova sliku Madone, plačuću suze, koje kapahu u pakao, gdje prokletnici željno za takvim napitkom čeznu. On me i uze jednom sa sobom u samostan, gdje me se osobito dojmiše otvoreni hodnici na stupovih, koji sa četir strane okružavahu vrt s cipresami i narančami. Jedna do druge visjahu stare slike umrlih monaka, a na vratih svake sobice bijahu prilijepljene slike iz poviesti mučenika, koje sam ja tad s istim svetim čuvstvom promatrao, kao kašnje umotvorine Rafaela i Andrije del Sarta.

„Ti si valjan dječko,“ reče on, „Sad da vidiš i mrtve.“ Na to otvori mala vratašca, vodeća u podzemni hodnik. Sadjemo dolje i sad opazih naokolo mrtvačku glavu do mrtvačke glave, tako jednu na drugu poredane, da su ciele zidine i kapele sačinjale. Nalažahu se tu prave izdubine a u njih stajahu ciele okostnice najznamenitijih kapucina, obučenih u smedje haljine, s užetom oko pasa i molitvenikom il suhom kitom cvieća u ruci. Oltari, sviećnjaci i nakiti bijahu od lopatica i kralježi; basreliefi od ljudskih kosti, odbojno i neokusno kao i sama namisao. Ja se stisnuh k pratilcu, koj je molio i tad mi reko: „I ja ću jednom ovdje spavat. Hoćeš li me tad posjetit?“ Ja mu ni rieči nevratih, al ustrašen pogledah njega i cielu strašnu naslagu. Bijaše doista ludo vodit diete poput mene, na to mjesto. Mene se silno dojmio taj prizor te se tek onda smirih, kad bijah opet u njegovoj maloj sobici, gdje mal da nisu divotne naranče na prozore visile. I tu se opet zadubih u promatranje u šarenu sliku Madone, koju angjeli uznose u sunčano svjetlo, dočim tisuće od cvieća napunjuju grob, u kom je ona počivala.

Ovog mog prvog posjeta u samostauu još dugo sam se živahno sjećao a još i danas ga nezaboravih. Monak mi se činio posve drugim stvorom od inih ljudi, što sam ih poznavao. Jer je on kod mrtvih stanovao, koji su mu u smedjoj haljini nalični bili, jer je mnogo znao pripoviedat o svetih muževih i čudesih i jer ga je moja majka osobito štovala, sve to učini, da sam počeo o tom razmišljati, nebi li i ja mogao postati takovin čovjekom?

Moja majka bijaše udova i neimadjaše drugih sredstva za uzdržavanje do onih, što bi si ih stekla iglom i iznajmlenjem velike sobe, u kojoj prije mi sami stanovasmo. Mi stanovasmo na tavanu u sobici, a neki mlad slikar, Federigo, nastani se u dvorani, kako zvasmo veliku sobu. Bijaše to veseo i okretan mlad čovjek iz daleke, daleke zemlje, gdje nepoznavahu ni Madone ni Isusa, kako mi majka reče. Bijaše iz Danske.

Nisam tad još pojmio, da bi moglo bit više jezika, pa mišljah, da je gluh, kad me nije razumio. S toga i vikah rieči iz sveg grla, a on mi se smijao, donosio mi često voća te mi risao vojnike, konje i kuće. Upoznasmo se skoro; obljubih ga vrlo a moja majka reče često, da je on dobar čovjek. Neke večeri ali slušah razgovor izmedju majke i Fra Martina, koji me se rad mlada umjetnika čudno dojmio. Majka pitaše, da li je stranac zbilja za uvjek odsudjen u pakao. Veljaše bo ona: „On i mnogi stranci tako su dobri ljudi, koji nečine nikomu zla! Vrlo su darežljivi prema siromakom, plaćaju točno i bez prigovora, a često mi se čini, da ni negrieše tako, kao mnogi od naših!“

Fittingshof, barun, (rodjen u Rusiji.)
1. Demon, ruska opera u 3 čina, pjevana s pohvalom 1860. g.
2. Mazeppa, ruska opera. pjevana godine 1862.

Kuj Cesar Antunović, (rodjen u Rusiji 1830., jedan od največih i najstrožih suvremenih kritika, zastupnik i branitelj novoromantične ruske škole, živi u Petrogradu.)
1. Kavkazkij plennik. velika opera, pjevana 1858. g. Uz svu opoziciju stare škole uspjela.
2. Kinezki Mandarin, pjevana 1859.
3. William Ratkliff, pjevana 1863.
4. Angelos, opera pjevana 1876. s tolikim uspjehom, da su se oporni muzici morali priznat pobjedjenimi.

Sjerov Aleksander Nikolajević, (slavljeni ruski skladatelj, nasljednik Glinke, rodjen 1820. g. umro u Petrogradu 1. veljače 1871.)
1. Judita, velika opera u 5 čina, tekst i glasba od Sjerova, pjevana 1863. god. Uspjeh izvanredan, i njemačka kritika izrazila se oduševljeno.
2. Rognjeda, opera pjevana 1864. g. Uslied izvanredna i sjajna uspjeha ove opere dobi Sjerov od ruskog cara doživotnu penziju od godišnjih 2000 rubalja.
3. Taras Bulba, opera, 1869. g.
4. Ne tak živi tak chotečaja, opera pjevana 1874. g.

Salamon.
1. Karpatska ruža, velika opera, pjevana 1865. g.
2. Zaljubljeni djavo, komička opera u 3 čina, pjevana 1867. god. s vrlo liepim uspjehom.
3. Bjegunac Estrellski, velika opera u 5 čina, pjevana 1867. g.

Sokalskij, (rodjen u Rusiji).
1. Svibanjska noć, opera u 4 čina, pjevana g. 1867.

Kasperov, (rodjen u Rusiji g. 1830.)
1. Bura, opera, pjevana 1867. g.

Napravnik Eduard, (car. ruski dvorski kapelnik u Petrogradu, rodjen u Bejštu u Českoj g. 1839.)
1. Nižegorodci, opera u 5 čina, pjevana godine 1869. sa sjajnim uspjehom. Napravnik je prvi, koji je uveo u operu ruske crkvene popievke, a sude ga vrlo dobrim nasljednikom Glinke. Nižegorodci su u Petrogradu na stalnu repertoiru.

Lisenko M., (rodjen u Rusiji, profesor u Kijevu.)
1. Boravak na crnu moru, opera, godine 1869.
2. Badnjak u Rusiji, opera, pjevana 1875. g.
Lisenko izveo je osobno piscu ovih bilježaka nekoliko komada ove svoje opere i tako ga uzhitio, da mora priznati, da nikad nije čuo glasbe, koja bi na duhovitiji način izraživala slavenski karakter.

Čajkovsky E., (rodjen u Rusiji.)
1. Opryčnik, opera, pjevana godine 1870.
2. Herceg, opera, pjevana sa sjajnim uspjehom g. 1873.
3. Kovač Valkul, komička opera, nagradjena 1876.

Rimskij-Korsakov, (rodjen u Rusiji, zastupnik novoruske škole.)
1. Pskovitanka, romantička opera, uspjela sjajno, djelo genijalno.

Musorskij, (rodjen u Rusiji, zastupnik nove škole.)
1. Boris Godunov, romantička opera, pjevana 1872. p. s velikim uspjehom.

Dütsch Karlo, (rodjen u Rusiji.)
1. Hrvatica, ruska opera iz najnovije dobe. Potanje viesti manjkaju.

Villebois, (rodjen u Rusiji.)
1. Nataša, ruska opera iz najnovije dobe.

Ptrujskij N., (Rus.)
1. Paraša, velika opera.

Dragomirskij, (rodjen u Rusiji.)
1. Rusalka.
2. Bachova svetčanost.
3. Amalat Beg.
4. Bogdan.
5. Kameniti gost.
Sve opere iz najnovije dobe, o kojih mi manjkaju viesti.

Artemovskij. (rodjen u Rusiji.)
1. Zaporožec.

Santis Mihail de.
1. Jermak Thimotejev, velika opera iz nove dobe.

Famynein.
1. Sardanapal, opera iz nove dobe.

Sramek.
1. Ilga Muromces, opera.

Vojaček Hynek, (znameniti skladatelj i kapelnik, rodom Čeh, 4. prosinca 1825.)
1. Robinja.

(Nastavak sliedi.)

PIJO IX.

I BUDUĆI PAPA.

I.

Glasoviti talijanski publicista i bivši ministar nastave, Ruggero Bonghi izdao je prije dva mjeseca djelo pod gornjim naslovom, koje u velike zanima sve izobražene krugove. U njem je on razvio svoje nazore o prošlosti, sadašnjosti i budućnosti papinstva tolikom nepristranošću, promatrao ga s toli novih gledišta, sudio ga toli dostojno, da je to djelo vrlo zanimivo, tim zanimivije u ovaj čas, što će ipak naskoro morat i Pijo IX. umrieti, kao svi ljudi.

„Da“, odvrati Fra Martino, „istina je, često su to vrlo dobri ljudi; al znate li, odkale to sve? Glejte: Vrag, koj po svietu bludi, znade, da mu krivovjerci već neizmaknu, pa ih s toga ni nekuša. S toga im je lahko bit dobrimi, lahko se ugnut griehu. Usuprot je valjan katolički kršćanin božje diete, koga mora vrag kušat. On kuša, a mi slabi podlegnemo. Nu krivovjerac, kako već rekoh, nije izložen tim kušnjam!“

Na to neznadjaše moja majka ništa uzvratit te duboko uzdahnu rad biedna mladića. Ja udarim u plač, jer mi se ipak činilo vječnom štetom, da se moj prijatelj uvjek peče; on, koji je bio toli dobar i meni risao toli liepe slike!

Treća osoba, koja je u mojem djetinstvu vrlo važna, jest ujak Peppo, obćenito zvan „zlobni Peppo“ ili i „kralj na španjolskih stubah“*, gdje je svaki dan stolovao. Rodjen usahnulih nogû, od prvog si djetinstva steče veliku okretnost u puzenju na rukuh. On bi ih turio pod remen, na kom bijaše dašćica i tako bi on znao prevalit komadinu puta, kao i svaki zdravi čovjek. Dnevice sjedjaše on na španjolskih stubah, nemoljakaše nikad, al dozivaše svim svoj pozdrav „bon giorno!“, dapače i po zapadu sunca. Moja majka nije ga osobito pazila, ona se dapače i stidila njegova rodbinstva, al kako reče, rad mene prijateljevaše s njim. On da imade ono na dnu ormarića, za čim mi svi težimo, pa ostanemo li prijatelji, ja sam jedini, koji će ga nasliedit, ako neostavi novac crkvi. On me i zbilja po svoju milovaše, al u njegovoj blizini nebijaše meni pravo. Bijah jednom svjedokom prizora, koji njega karakterizuje a mene zastraši.

Na jednoj od najdoljnih skalina sjedjaše starac prosjak, ružeć sa svojom limenom kutijicom, nebi li ga ljudi nadarili. Kraj moga ujaka više ih je prošlo i nikoga neganu njegovo pretvaranje; sliepac opravi više sa svojom šutnjom. Trojica ga nagradiše, a na to dodje i četvrti te mu baci nekoliko para. Peppo nemogaše toga dulje gledat. Vidjeh ga, kako se stao poput zmije šuljat niz stube i kako je udario sliepca, da je isti i šešir i novce izgubio.

„Kradljivče!“ viknu moj ujak, „kaniš li mi ukrast moju zaslužbu! Ti, koji nisi ni pravi lazar! Nemože vidit i to je sve, pa mi s toga trga kruh iz usti!“

Više nit čuh nit vidjeh, već pobjegoh kući s bocom vina, po koju sam bio pošo. Za velikih blagdana ja bi ga redovito morao s majkom posjetit. Tad uzimasmo uvjek sa sobom po koj dar za njega, il po koj velik grozd il ukuhana voća, što je vrlo ljubio. Ja bi mu tad morao poljubit ruku i zvat ga ujakom. Tomu se on uvjek smijao te me nadario s pol bajocca, al bi me uvjek opomenuo, da ga spravim, da ga gledam, da ga nepotrošim, na poslastice, jer kad ga potrošim, nebi imao ništa, a kad ga sačuvam, uvjek ću imat nešta!“

Njegov stan bijaše taman i gadan. U jednoj sobi nebijaše ni prozora, a u drugoj bijaše gore visoko na stieni, polupan i zaliepljen. Izim velikog nekog i širokog ormara u kom bi on i spavao te izim dvih malih bačvica, u kojih bi spravljao svoje odielo i rublje, neimadjaše nikakova pokućtva. Ja sam vazda plakao, kad mi je bilo k njemu poći, a opet je istina, da me je majka, koliko god me sokolila, da budem prijazan, ipak vazda njim strašila, kad sam što sakrivio. Tad bi ona rekla, da će me poslat k liepom mom ujaku, pa da ću tad š njim moći na stubah pjevat i tako novce služiti. Znao sam predobro, da ona toga neće učiniti, ta odviš me je ljubila!

*

* Sa španjolskog trga vode vrlo široke i vrlo visoke stube k ulicam na Monte Pincio. Na ovih se stubah većim dielom sastaju rimski prosjaci. Ime im je od trga.

S toga razloga i mi ćemo se obazrieti u ovo nekoliko članaka na Bonghijevo djelo, kako to ono samo i predmet o kom razpravlja zaslužuje.

U prvom poglavju razpravlja pisac „o konklavu i pravih, koja pristoje pojedinim vladam".

Razpravljat, o nasljedniku koga još živućega čovjeka, vrlo je nepristojno. Nu zbiva se to, jedno što je Pijo IX. doživio već 86. godinu i drugo što to papinstvo kao izborna država donosi sa sobom. A ima i treći razlog, možda najvažniji: današnji odnošaj katoličke crkve prema državnim vlastim. Svakog izbornog vladalca prati od prvog do zadnjeg dana misao na svog nasljednika. Za njim stoje vazda dvie stranke, jedna, koja jedva čeka, da se popne na vladu, druga, koja se boji onog časa, kada će saći s visine, na kojoj se nalazi, jer po običaju s glavom mienjaju se i doglavnici. Rimsko papinstvo bijaše i jest najveće dostojanstvo, do koga se može smrtnik uzpeti s najnižeg družtvenog stepena.

Svaki organizam donosi sa sobom, da se s vremenom iztroši i pomladi u novih formah. Tako je i s izborom papa. S početka bijaše crkva sjedinjen puk, kašnje ograničiše ju na svećenstvo, koje vodi puk te mu zapovieda, a samo se podvrgava vlasti hierarhije.

Danas je minulo više od sedam viekova, da je puk izključen od izbora pape (1134.) a godine 1179. uze Aleksander III. i rimskomu kleru to pravo, podielio ga samo kardinalom.

Tim je načinom tečajem stoljeća nastao jedin u svojoj vrsti izborni kolegij. Sastavljen je po volji vladara, koga je sam izabrao. Nu prem je ta volja absolutna i prem se podieljuje pukim imenovanjem u konsistoriju dotičnoj osobi sva moć, jer su sve ostale ceremonije samo slučajne, ipak je godine 1587. Sixto V. ustanovio njihov broj sa sedamdeset, i ni jedan papa nije prekoračio toga broja. Obratno pako, neveže ga ništa, da ostavi toliko praznih miesta, koliko mu se shodno čini; nebijaše dapače nikad vremena, da nebi više miesta bilo praznih.

Izbor pape nezahtieva od godine 1274. da bi svi kardinali bili prisutni; dovoljno je za izbor, da su predale svoj glas dvie trećine onih, koji su se za stanovita vremena sabrali, bilo ih koliko god. Tako dakle neima ta skupština ili konklave opredieljena broja. To je tim znamenitije, što je sto godina prije Alexander III 1179. bio odredio, da je nuždna prisutnost svih kardinala.

Tako sastavljen kolegij samo je jedan jedini papa posve obnovio, Urban VIII., koji je rada toga i dao kovat kolajnu s napisom: „Non voi elleggeste me, ma io voi." (Niste odabrali vi mene, već ja vas.)

Tečajem stoljeća nuždno je postalo, da se izborno pravo kardinalom u svakom slučaju zajamči i time ograniči moć i nasilje crkvenog glavara, koj bi poput Alexandra VI. htio ostavit to pravo samo onim, koji bi birali njemu povoljna nasljednika. Stoga, tko je jednom postao kardinalom, izbornog prava nemože više izgubit, nit mu ga mogu vlastiti griesi ni tudje nasilje oteti. Bonifacij VIII., vrlo silovit i nagao čovjek oduze izborno pravo kardinalom Jakovu i Petru Colonna i nepustiše ih zbilja u prvi konklave, nu u tom konklavu izabrani Clemens V. odredi, da se od sad nemože ni jedan kardinal lišit toga prava, ma on bio i izobćen, suspendiran, i interdiktom kažnjen.

Za Hadriana VI. dokazala se kardinalu Soderini-ju po drugi put urota, po drugi put mu oteše pravo izbora, i prem papa na smrtnoj postelji moljaše kardinale, da ga izkljnče od izbora, oni ga ipak nelišiše tog prava.

Pokvarenijeg i zlobnijeg čovjeka nije moći pomisliti od kardinala Coscie. Clemens XII. koji je nad njim držao sud, gdje su mu se dokazala sva zločinstva, oduze mu sva prava i proglasi svaki izbor nevaljalim, kod koga bi on sudjelovao. Nu kašnje se predomisli te izda 1734. pismo, kojim odredi, da Coscia nemože odlučit izbor svojim glasom i da nemože bit izabran. Pak ipak sudjelovao je Coscia u konklavu, što ga je Prosper Lambertini ostavio kao Benedikt XIV.!

I Pijo VI. i Pijo IX. nekim su kardinalom bili oduzeli to pravo, al su oni prije umrli, nego li je došlo do izbora, te se nezna, kako bi bio kolegij u tom odlučio.

Izborni kolegij može birat koga hoće, nu obično izbornici po svojih sposobnostih i nazorih biraju iz svoga kruga te zbilja nisu od godine 1378. do danas prekoračili te granice, t. j. od Urbana VI. do Pija IX. U prijašnjih stoljećih dogodilo se to češće. Theobald Visconti, kašnje Gregor X., jedan od najznatnijijih papa s obzirom na ustanove izbora, jer je začetnik konklavskog statuta, koji u bitnosti i danas vriedi, nebijaše kardinal, već nadbiskup u Lüttichu, a nebijaše ni prisutan, već s križari u svetoj zemlji, kad su ga 1271. u Viterbu sakupljeni kardinali izabrali. Dvie godine i devet mjeseci trajao je izbor, a kardinali nemogav se složiti stanovahu u palači bez krova.

Celestin V. slabić, koji se odrekao, bijaše laik. Dapače i oženjeni bi mogo bit izabran, ako bi mu privoljila žena.

Nu ako se je narav same stvari pobrinula obstanak i organizam ove korporacije zaštitit od nasilja vladarskog, to je i on nastojao osjegurat svoju svjetovnu i duhovnu moć Kolegij kardinala koji ime-

---

Na kući, našoj sprotnoj, bijaše slika Madone a pred njom je vazda gorila svjetiljka. Svake večeri, kad bi zvonilo pozdravljenje, klečah sa susjednom djetcom pred likom majke božje i liepim božjim djetešcem, nakićenim vrpcami, biserom i i srebrnim srdcem. Uz titrajuću svietiljku često mi se pričinilo, kao da nam se oba lika smieše. Ja pjevah glasnim i jasnim glasom, a veljahu, da liepo pjevam.

Jednom se sustavi neka englezka porodica te slušaše. Kad se podigosmo, dade mi gospodin malen srebrn novac. „To je za tvoje liepo pjevanje," reče majka. Al kako me to od sad uzbuni! Nemišljah ja više samo na Madonu, kad pjevah, već i nato, da li me tko sluša. I kad tako mišljah, oćutih ujedno i kajanje i pobojah se, da bi se mogla na mene razljutiti te moljah vrlo nevino, neka mi bude milostiva.

Ovo večernje pjevanje bijaše jedino moje sastalište s ostalom djetcom. Življah tiho, zadubljen posve u vlastite svoje sanjke. Ciele ure znao sam ležat na ledjih, a licem okrenut na prozor, gledat čaroban modri zrak talijanski i divit se divnim bojam za sunčana zapada, kad bi ljubičasti oblaci lebdili na zlaćanom zadku. Često poželih poletit daleko preko Kvirinala k visokim pinijam, koje izgledahu kao crne sjene na rumenu obzorju.

Posve drugi vidik pružao mi se je iz naše sobe na drugoj strani. Tamo bijaše naš i susjedov dvor, svaki malen, uzak, utisnut, a s gora kao pokrit velikim drvenim balkonom. U sried dvora bijaše zidan zdenac, a prostor na oko njega bijaše uprav tako velik, da je mogao jedan čovjek prolazit. S gora dakle gledah upravo u dva zdenca oba bijahu obraštena finim zelenilom, koje se tek u dubini gubilo. Bijaše, kao da gledam duboko u zemlju, gdje si je moja fantazija snovala najčudnovatije slike. — Medjuto snažila bi moja majka prozor šibom, da vidim, kakovi plodovi tuj za mene rastu, nepadnem li dolje te se neutopim.

Nu preći ću k dogodjaju, koji mal da nije mom žiću učinio kraj i prije, nego li se začvorilo.

II.

POSJET U KATAKOMBAH. JA KAO CRKVENI PJEVAČ. DRAŽESTNO ANGJEOSKO DIETE. IMPROVIZATOR.

Naš stanar, mladi slikar, uzeo bi me često sa sobom na izlete van grada. Ja ga nebunih, dok bi on što god crtao, a kad bijaše gotov, veselilo ga moje brbljanje, jer je sad već razumio talijanski. Već prije jednom bijah š njim u kuriji hostiliji, u onoj dubokoj špilji, gdje su se za drevnih vremena zatvarale divlje zvjeri, dok bi im kod svetčanostih poslali na dvoboj nevine žrtve. Tamni hodnici, monak, koji nas u nutra vodjaše i vazda gorućom bakljom o stienu udaraše, duboki ribnjaci s tako čistom i prozirnom vodom, da si se morao bakljom taknut vode, ako si htio znat, gdje počimlje i da nije pred tobom prazni prostor tako se sad prozirno činilo: sve to silno uzruja moju fantaziju. Straha nisam ćutio, jer nisam ni pogibelji poznavao.

„Idemo li do izlaza špilje?" upitah ga, kad opazih na gornjem kraju dio koloseja.

„Ne, samo dalje!" vrati on. „Tu ćeš što vidit, a tebe ću takodjer narisat moj dragane!"

I krenusmo dalje, sve dalje, uzduž bielih zidina, koje ogradjuju vinograde i stare razvaline kupališta, dok bijasmo izašli iz Rima. Sunce pripicaše a seljaci načiniše si na kolih sjenice od zelena granja. Pod njimi oni spavahu, a konji stupahu po malo napred hraneć se sienom, što je u torbi na njih visilo.

(Nastavak sliedi.)

nuje glavu katolicizma neima u duhovnih stvarih ni toliko moći, koliko koj kaptol, koj ni neizabire biskupa.

Za vrieme interregnuma, dakle dok je papinska stolica izpražnjena, u prijašnjih je vjekovih stara rimska republika opet oživila i opet je bio puk svojim gospodarem. Nu za tih sedisvakancija dogadjale su se najgroznije stvari, palilo, robilo ubijalo, progonile stranke te je prava sreća bila, kad bi brzo zasjeo stolicu novi papa. Od godine 1814. medjutim i u tom je drugčije.

Od godine 1455.—1846. birali su kardinali papu s jednom jeditom iznimkom u Rimu. Ta iznimka bijaše god. 1800., kad se je konklave sastao u Mljetcih te izabrao Pija VII. I prije godine 1455. birana je većina papa u Rimu, al se dogodilo, da su birali i u Viterbu, Perugiji, Avignonu i u Kostnici. Jedan jedini put, odkad kardinali sami medju sobom biraju papu, nisu dovršili sami izbora: bijaše to god. 1417. kad je kod njih kostnički koncil uložio utok. Od g. 1274. birali su izbornici posve oddieljeni od klera i puka.

Liepo piše o tom Bonghi: „Zatvoreni do godine 1455. u koju crkvu u Rimu ili gdje drugdje, gdje je papa umro, a od one do 1823. godine u Vatikanskoj palači, u posebnih, za to uredjenih celicah, od 1823. pako do 1846. u Kvirinalskih dvoranah; — paženi i nadzirani tobož njimi samimi izabranim maršalom konklava, koji je ali u istinu vazda bio ili koj Savelli ili kašnje Chigi (čitaj Kidji); — zatvoreni u dio grada, gdje bijaše sjedište konklava, tako da nije mogao narod prije svršena izbora š njimi govorit; — u velike štovani katoličkimi državami, kojih se poslanici pred svršetak konklava tri put pokloniše u skupnoj sjednici, kao da je papa prisutan; — opadani od frakcija, u koje se sami podieliše, koristoljubljen i pojmljivim častohlepljem svakog pojedinca, kao i uplivom talijanskih i drugih država; — prisiljeni uvažit i iznać, koji bi od njihovih drugova crkvi i vremenitoj vlasti po svojih sposobnostih i ugledu najviše koristio, da ga izaberu; — s nikim neobćeć no s dva konklavista i jednim slugom za svakog; — s jednim jeditim, zajedničkim, suzatvorenim izpovjednikom, liečnikom i ljekarnikom; — mučeni tajnim govorkanjem i rječkanjem, od koga se nikad nesmije ni slovce saznat, dočim drugi rad interesa idu za tim, da ga saznadu: tako stajahu kardinali osamdeset i sedam put u sedam viekova pred težkim svojim poslom, da odaberu jednog izmedju sebe, koj će prem im ravan, absolutnom vlasti i voljom nad svimi njimi biti. — Na svietu neima izbornog aparata, koj bi bio duže vremena potrajao i uvaživ i političku i religioznu stranu institucije, za svojim ciljem uspješnije posegnuo.“

Medjuto i ovaj izborni red imade svoje slabine i to vrlo velike. Kad je izbor papa prešao na kolegij kardinala, dakle 1179., bijaše njegova odvisnost od svjetovne vlasti, jur davno prestala. U naravi kršćanstva leži i princip bezuvjetne neodvisnosti religiozne sviesti od svjetske vlasti, prem nije u naravi, da bi se identificirala religiozna sviest s crkvenom disciplinom, ili crkva ograničivala na kler, ili skladao najviši crkveni ugled s najvišom državnom vlasti. U ovaj čas je taj kršćanstvu prirodjeni princip neodvisnosti postao korenom i bitnošću za rastući upliv države na izbor pape.

Iztočni carevi i gotski kraljevi kroz nekoliko su si stoljeća prisvajali pravo izbor pape potvrdjivat, te kad su oni privolili, tad su istom ustolili papu. Konstantin obratnik, odreko se tog prava 684. godine. Karlo Veliki ponovi pravo opet. Za Otonâ još mu više u prilog dolazilo pokvareno doba. Kašnje propadalo je to pravo tim više, čim više je rasao crkveni ugled papa.

Po svoj prilici iz tog prava, prem nije ničim dokazano, razvilo se je kašnje pravo „izključenja“, t. j. neke vlasti mogu „izključit“ koga nepovoljnog im kardinala, da nebude papom. To prave imadu, kako se obično veli: Austrija, Pruska, Španija i Portugizka. Portugizkoj jedinoj priznao je to pravo Ivan V., al ga ona nije vršila.

Iz novije dobe dade se nabrojit više „izključenja.“ Austrija je preko kardinala Albanija izjavila u konklavu godine, 1823. da nebi mogla primit kardinala Severoli-ja papom, pa da ga s toga izključuje.

Isto tako izključila je Španjolska godine 1831. Kardinala Giustiniani-ja, kad je već imao 21 glas za sebe. I kardinal Mastai Feretti nebi bio god. 1846. zasjeo papinske stolice, da nije kardinal Gaysruck došao prekasno u Rim s izključenjem Austrije. Giustiniani bijaše u Španiji nuntijem, za to ga ona nehti vidit papom; Severoli bijaše protivnik austrijskog gospodstva u Italiji, Mastai bijaše po političkih nazorih neprijazan.

U istinu imade i takovih slučajeva, gdje se nisu izbornici obzirali na izključenje. Tako izabraše Julija III. godine 1549., Marcela II. 1555. i Pavla IV. iste godine, prem ih je Filip II. kralj španjolski izključio, a Filip bijaše sjegurno moćan vladalac.

Veličina upliva državnih vlastih na izbore papa bijaše u razno doba različita. Proučanje zaprieka, na kojih se taj upliv stao slabit, sredstva, kojimi je pobjedio, uztrajnost, tvrdokornost i napor, što ga je ulagao u uspjeh, sve je to vrlo zanimivo. Uvaživ sve to, svaki konklave postaje

---

JELENA MORTEN.

NOVELLA PAVLA HEYSEA.

Usried ravnice diže se od iztoka k zapadu uzki lanac gora i brieźuljaka, obrašten krasnimi jelami i borovi. Popneš li se na glavicu kojega od tih briežuljaka, opazit ćeš, da si na otoku, jer si je veličanstvena rieka, koja sav kraj livade i oranice vodom nataplja, desno i lievo izdubla korito, a oba joj se traka istom nakon dvosatnoga teka opet sastaju.

Pomanje rujanske magle sierile su već nad livadami, a sunce se je nagibalo k zapadu, kad stupah kraj reda prastarih vrbah po ovisoko nasipanu putu. Proteže se dolinom dobar sat. Nekoć vidio je putnik odatle močvarne i tihe doline, neplodne bare, dočim se evo sada dizahu ogromni kupovi siena, poput vojničkoga logora. Marva se je pasla na okrajcih livada, gdje gdje čuo se zvon ovacah, gdje gdje frula pastira, ovdje i ondje goraše vatra veselih čuvara, tu ili tamo stajaše u posljednem sjaju križić crkvice obližnjih miesta.

Kad sam iz drvoreda izašao, ležaše šumoviti niz briežuljaka preda mnom, samo rieka bijaše medju nama i jak most, pred kojim se nasip dovršuje. Na drugoj strani, na podnožju briega, leži ribarsko seoce. Površje vode same bijaše sasvim pusto, zamuljeno i obrašteno glibnicami, jer si je promet drugo rame preko gorah za plovlenje odabrao, a ovo, sjeverno rame pustio ribarom za ribarenje. Simo dolaze u ljetu obitelji iz obližnih miesta i bolestnici bližnje kupelji, da se pogoste dobrimi ribami i da se naslade krasnim vidikom s briežuljaka.

I danas bijaše u gostioni polag mosta sve živo. U jednoj dvorani plesalo se, a u sjenicah pred kućom i u vrtu jelo se, pilo i smijalo. Briežuljak za kućom bijaše pun mladeži obojega spola, koja se šalila, plesala, pjevala, i kod velike vatre grijala jer je već hladan jesenski vetar počeo duvati. Da se nedugočasim, kao obično stranci u takovoj zgodi, naručim brzo sobu za noć, i odem opet uz obalu rieke, da se još malo razgledam, jer odlučih sutra s rana poći preko gora.

Još s one strane rieke opazih nekoliko stotina koračaja od gostione i ribarskih kolibica udaljenu kuću usried pusta vrta, obraštenu šikarjem i trstikom. Bijaše jedina kuća na obali iz koje se nije dimilo. Nu više nego li tomu slučaju, čudjah se balkonu na stupovih, sprotnu ostaloj gradnji. Prazan i tužan dizaše se on povrh visoka grmlja. U gostioni, gdje sam se opitao, reklo mi se samo na brzo, da se ta samotna kuća „Tugomirom“ nazivlje; i da je prije, negoli se je most preko rieke sagradio, ondje prevoz bio. Ondje bijaše i gostiona, gdje su se vrle ribe dobivale. Poslje toga zapušteno je cielo gospodarstvo.

Dovinuh se skoro mjesta. Put za kola ovim otokom vodi blizu osamljene one kuće. Čudio sam se ali vrlo, da iz tog puta nenadjoh nikakove staze do vrata „Tugomira.“ Dapače nadjoh tragova, da se je navlaš hotio stari put uništit, a nekoliko jelah, činilo se, kao da je baš za to na put posadjeno, da sakrije zidine pustoga Tugomira.

Pustih dakle put, i udarih šikarjem, travom i koprivljem, da dodjem do kuće. Pročeljna vrata bijahu zatvorena, al nadjoh mala stranična otvorena. Hodnik bijaše ogradjen rešetkami, koje su se već na mjestih sagnule. Stupovi kamenita doksata bijahu oštećeni. Vlažan, trul, i neugodan dah udari mi u nos, kad stupih u hodnik. Iz druge strane pružaše se vidik na zapušten vrt, obrašten trstikom i sliezom. Slogovi bijahu obrašteni visokom travom, cvieća nije bilo, sve je odivljalo. Na zemlji ležaše lišće mnogih godina i sve se pretvorilo u mokru trulež. Zidine bijahu popucane i samo ih

pravim ogledalom stanja rimske kurije, njezinih najuglednijih članova, rimskoga družtra i odnošaja izmedju crkve i vanjskih država.

(Nastavak sliedi).

NARODNO KAZALIŠTE

U ZAGREBU.

I.

DIPLOMATSKA POSLANSTVA.

Komedija u tri čina napisao Ivan Vončina, ml. Prvi put predstavljena 3. siečnja 1878.

Ova je komedija izašla štampom u lanjskom zabavniku hrvatske omladine „Hrvatskom domu“. Valja nam s toga predmnievat, da je velikoj većini naših čitalaca poznata po sadržaju. Mi ćemo ga ipak u kratko navesti. Ljudmila, kći grofa Lužkoga i Branko grof Orlović zaručeni su još od djetinstva, nu ona ljubi baruna Vitolda a Branko Štićenicu Lužkoga, Cvjetu. Da postignu ljubovnici svrhu, treba da malo zalude starog grofa. Vitold dolazi k grofu, pristašu Ferdinandovu kao poslanik Ferdinandov, a Branko kao poslanik Frankopanov, dakle Zapoljevac — jer čin se zbiva godine 1527. — Sad će stari grof uzkratit kćer buntovniku, i dat ju Vitoldu. Medjutim stari grof, kad čuje, da tobož Frankopan napreduje, on se ponese dosta nevitežki i postane Zapoljevcem i tako uništi nade mladenaca. Pop Luka gradski kapelan zauzme se sad za mladence te sklone varkom starog grofa, da se opet nagne na Ferdinandovu stranku. Za tu varku služe mu ugljevari, koji moraju kao preobučeni bjegunci iz Frankopanove vojske bježat i reći, da je Frankopan potučen. Nu oni malo pomažu, jer kad stanu dolazit pred grad, grof ih pucnjavom odbija a pop Luka priznaje Lužkom, zašto sve to komešanje — i ljubovnici se uzmu.

Priča komada, kako se vidi nije loša. a i izvedenje je mjestimice, osobito u drugom činu pod konac vrlo vješto. Mladi pisac dokazao je ovim djelom talenat, koji zaslužuje svaku hvalu i podporu. Karakteristika pojedinih osoba vrlo je slaba, Branko i Vitold i Ljudmila i Cvjeta dva su para posve slična, zamieni ih kako hoćeš, ostat će isti, bez prava izraza; grof Lužki je (— barem po prikazanju,) stara bena, vrlo nevitežki vitez, a pop Luka, najbolja osoba cielog komada, pod konac ne samo da je nenaravna, već i nemoguća.

Nu to su slabine, kako ih svaki prvenac imade a daljnim radom i izkustvom g. pisac će ih za stalno i sam uviditi i izpraviti.

Prikazivanje bijaše, izuzmemo li gospodju R u ž i č k u, kao Ljudmilu, gospodičnu K r a l j e v u kao Cvjetu i gospodina J o v a n o v i ć a kao Vitolda vrlo slabo. Gospodin M i l a n kao grof Lužki u istinu nam je prikazao, kako ono pravo reče izvjestitelj „Narodnih Novina“, starog grofa iz „Daniševa“, a uz to ni odielom nenalikovaše, starom hrvatskom plemiću. Neznamo u ostalom, zašto nije ulogu grofa preuzeo gospodin Mandrović, komu bi svakako više pristojala. Gospodin B a n kao Branko nije opet znao uloge, a gospodin S a j e v i ć kao pop Luka prikazao nam je pravu nakazu, a ne vješta i lukava pomoćnika. Pretjerivanje je gospodinu Sajeviću već tako ušlo u običaj, da mu se više nemože ni oteti.

Mladi pisac bio je burním ododravanjem na koncu izazvan. Gospodja Ružička. gospodična Kraljeva i gospodin Jovanović liepo su odigrali svoje uloge. Pošto se ova predstava dala na korist ravnatelja orkestra gospod. Švarca, gudio je on izmedju prvog i drugog čina uz gg. Oertla, Sima i Eisenhutha prekrasno četverogudje od Schuberta, te se je treća stavka morala opetovat.

Na koncu pjevao se četvrti čin iz Trovatora, samo neznamo, čemu je bila medju prvim komadom i onim opernim ulomkom ona nesnosno duga pauza.

Kazalište bijaše dosta posjećeno.

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— S t j e p a n u M i l o v u, poznatom njemačkom pjesniku, rodjenu Hrvatu, podielio je austrijski ministar nastave za tekuću godinu štipendij.

— G r o f A n d r a s s y dobio je najveće odlikovanje, što ga može podielit austrijski car, zlatno runo.

— V i c t o r H u g o dobio je za novu godinu velekrst reda počastne legije.

— Kardinali R é g n i e r, M a n n i n g, S t. M a r c, M o r e t t i i P e l l e g r i n i primili su od pape u konzistoriju od 31. pr. kardinalne klobuke.

— General C i a l d i n i, talijanski poklisar u Parizu dao je ostavku rad bolesti.

— B a r u n N i c o t e r a, bivši talijanski ministar nutarnjih posala, dobio je od kralja Viktora Emanuela velekrst Mauricijeva i Lazareva reda.

— Parižka akademija moralnih znanosti izabrala je baruna A. H ü b n e r a članom na mjesto umrlog Lorda Stanhopea.

još željezne šibke spajahu. Odakle pružao se takodjer krasan pogled na sjevernu polovinu otoka.

Tuj stajah i zadubih se u melankoliju samoće. Niti pjevaše koj ptić, niti je k meni dopirao ikakav glas. Samo žabe regetahu i kadkad čuo se skok, kako se po vodi bacaju. Vjetar duvaše s protivne strane te nemogah stoga čuti muzike iz gostione. Stajah mirno, i slušah. U kući bijaše sve tiho, da bi miša čuti mogao. I kada sam hotio, da vidim kroz prozore u unutarnjost kuće, opazih, da su svi prozori sliepi, kao da se je debeo prah iz nutra na njih sjeo.

Okružih kuću i dodjoh na drugoj strani do pusta dvora, zaokružena stranom od polu porušenih zidova, stranom od staja i štednjeva. Vrata ili im manjkahu, ili su polutrula visila, širom otvorena, da se je mogla viditi prazna i tamna unutarnjost. Sve bijaše tako porušeno, kao da su godine rata ovuda biesnile, i da godine nije stupala ovuda čovječja noga. Na svijeh strana bijaše jednako; a kad stupih k drvenu bunaru, opazih, da je nedavno frižko obojadisan. Lagano povučem za držalo i najčišća voda briznu iz ždriela.

Zar je dakle ipak napučena bila kuća? ili, kad bijaše prazna, zašto nije nikoga bilo, koj bi barma gradivo od propasti sačuvao ili se njim poslužio? Ili je tu kakovo strašilo gospodarilo? Ležalo li je prokletstvo ili krv na vratih ovih, te strašila kupce?

To me je sve na toliko iznenadilo, da me proletiše mrzli i tajinstveni čamci i odlučih u brzo ostaviti to neugodno mjesto. Kroz otvorena vratašca medju stajami projurih stazom uz brieg u šumu, jer su bori tija do kuće obrasli čitavo brdo. Stupah brzo, akoprem je vjetar duvao, i višeputih se ogledah, da vidim ravnicu. Posljedne sunce padaše po otoku, a vrbe na nasipu stajahu u vatrenu moru; samo tajinstveni Tugomir bijaše sier kao i prije.

Tako bijah došao do polovine briega, kad spazih nedaleko od sebe u sried puta osobu, zamotanu u kabanicu, koja je na kamenu sjedila i pred sobom držala otvorenu risanku. Obje ruke ležahu na knjizi nehajno, a lice sakrivaše duboko natuljeni šešir. Samotnik činio se, kao da je duboko zamišljen, jez čim ga je moj bližnji korak uzbudio, prestraši se i skoči na noge. U isti čas pade mu knjiga sa koljenah na zemlju, a za tim se odkotura, dolje — i dolje dok se napokon o stablo nekog bora ne zaustavi. Tužnim licem i bolnim pogledom gledaše starac — jer sada opazih njegovu bielu kosu — u dubinu i pružaše ruke za izmaklom knjigom. Na to se počeo težko spremati, kako da do knjige dodje. Nu prije nego li je i nogom po sklizku putu koračio, bijah ja već dolje i uzeh knjigu. Vidjeh kako mi starac svedj mahaše, a na njegovu licu bijaše još uvjek izraz straha i molbe. Da se je diete dolje srušilo, to nebi bio mogao više brižnim pogledom pitati, dali se je oštetilo. Medjutim viknuh mu, da je knjiga neoštećena, zatvorih ju dočim gore stupah i čitah na platnenu poluoštećenu vezu, zlatnimi slovi utisnuto žensko ime. To ga veoma uznemiri. „Žurite se!“ Viknu mi, bez svake i najmanje riečce hvale za malenu uslugu, što mu ju učinih. Požurim se koliko mi je bilo moguće i pružim mu knjigu u razširene ruke. On zakima glavom i stade brzo list po list prevraćati, i istom sada umiren uzdahnu, pošto je sve neoštećeno našao. „Hvalim!“ reče tad u brzo, a da me ni nepogleda, uze knjigu pod rame i udalji se nesigurnim laganim korakom istim strmim putem, kojim bijah ja došao.

(Nastavak sliedi.)

NARAVOSLOVJE.

— U novije vrieme više put se izkusilo, da suvrstno svjetlo umirljivo djeluje na bolestne živce U Englezkoj se opazilo, da su se ludjaci, koji su biesnili, skoro primirili u sobah s modrim staklom na prozorih. Sad je pako i Dr. Fanno u Parizu konstatovao sličan uspjeh. Radilo se o izvanrednoj glavobolji. Bolestnik je osjećao, kao da ga na čelu tišti daska i. t. d., kad je čitao il pisao, još više je osjećao bol. Pošto nije duševno naprezanje samo za sebe bolestnika osobito izmučilo, pomislilo se, nebi li tu bolovala mriežnica na oku. Fanno dade stoga bolestniku naočale žutozelene boje. Izbor bijaše dobar, jer koliko god put bi bolestnik upotrebio te naočale, pusti ga bol a napokon izliečí se sasma.

G. Ponza u drugih je slučajevih uspio s crvenimi, ljubičastimi i inimi naočali. S toga se dakle može predmievati, da na svakog čovjeka upliva koja boja, vrlo mu simpatična i odvisna od njegove konstitucije. Ma kako god izpala izkustva, koja valja još ob ovom predmetu posakupit, jedno se neće moći zanijekat, to, da imade bojadisano svjetlo upliv na bolestne živce.

— Kako smo već u zadnjem broju spomenuli Cailletetu i Raoulu Pictetu pošlo je za rukom istodobno nu svakom napose, kisik pretvorit u tekućinu. Sad je medjutim Cailletet priobćio parižkoj akademiji kroz g. Dumasa, kemika, da mu je to isto uspjelo i s dušikom i s vodikom. Pokus se je izveo 31. prosinca u laboratoriju „Ecole Normale" u prisustvu glasovitih kemika Bousingaulta, Henri Sainte-Claire Deville-a, Berthelota, Mascarta i drugih. I zbilja, dušik opaziše u malih kapljicah, a vodik u obliku magle. Tako je dakle ustanovljeno, da se svi plinovi podvrgavaju pravilu i pretvaraju u tekućinu. Za dušik treba dakako u tu svrhu tlak od 200 a za vodik tlak od 280 atmosfera i studen od 300 stupnjeva pod ništicom. Studen i tlak zraka tako sgusnu čestice plina, da se pretvore u tekućinu. — Pošto je zrak sastavljen od kisika i dušika, a svaki od ovih plinova može se utekućiti, to odatle sliedi, da se i zrak dade utekućiti. Cailletet je i to dokazao, uzev posve suh zrak, bez primjese ugljične kiseline, i utekućiv ga u aparatu. Kad je otvorio pipicu, kapaše zrak iz nje. A pošto se svaka tekućina dade uledit, posve je dosliedno, da će se moći zrak na skoro i u komadih leda producirat. Čvrst zrak bez dvojbe je jedan od najvećih obreta u kemiji, a dan 31. prosinca 1877. vrlo važan u poviesti znanosti.

GOSPODARSTVO I ŠUMARSTVO.

— Svake godine tuže se naši vinogradari, da im je mraz za koje jasne svibanjske noći poharao najljepše mladice. Bezbrojna su se sredstva već rabila, da se tomu kako tako doskoči, tako n. pr. kadenje dimom, omatanje trsova i. t. d. Dva znamenita francezka gospodara Serrès i Rérat sad su predložila novo sredstvo, inače vrlo jednostavno. Oni naime predlažu, da se medju trsovi posije repica. Postupak je ovaj: U listopadu il studenu posije se repica, (Rapps). U svibnju, kad su mrazovi i led najpogibelniji, brane repične biljke, koje su sad već metar visoke, trs od mraza. Kad ponestane bojazni od mraza, pokose se biljke a korenje izpuče. Trsovi, koji su dotle zakasnili tjerat, sad se brzo ozelene; za 15 dana dostignu oni posve trsove susjednih vinograda. Troškovi za ovakav postupak iznose od prilike 1 franak za 24 ara vinograda (t. j. 1 f. a. v. za 1 jutro.) U ostalom pružaju biljke repične vrlo dobru krmu za pitanje. Obretnici ovog jednostavnog sredstva tvrde medju ostalim, da nisu opazili na zemlji tako obradjivanoj ni puževa, ni buba, ni kebare te s toga pitaju, nebi li se to sredstvo moglo uspješno upotrebit i proti trsnom ušencu (phylloxeri.) To će bit i posvoj prilici razlog, zašto je akademija francezka čitavu stvar povjerila iztraživanju svoje komisije za phylloxeru. Ona će u svoje vrieme o tom izvjestit.

SVAŠTICE.

— Kako je poznato u Českoj se nalazi u rieci Votavi u okružju Horaždovicâ bisera. Uprava dobara grofa Kinskoga dala je nedavno u Votavi nabrat do 40 školjka u kojih se nalaze biseri u raznih stupnjevih zrelosti, te će ih izložit na parižkoj svjetskoj izložbi.

TVORNA UMJETNOST.

— Francezko ministarstvo zaključilo je postavit statuu pokojnog Thiersa u Versaljskoj galeriji.

— Kod natjecanja za spomenik švajcarskom generalu Dufouru, dobio je obje prve nagrade, za konjanički i osobni model mladi švajcarski kipar A. Lanz.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na zagrebačkom narodnom kazalištu bijahu na dalje ove predstave: 31. prosinca: „U oči nove godine" i „Consilium facultatis" vesela igra u 1. činu od Fredra; 1 siečnja: „Rigoletto", opera, (g L. Vanzetti kao gost); 2. siečnja: „Ljubav bez štovanja" igrokaz u 5 čina od Pavla Feraria; 3. siečnja: „Diplomatska poslanstva," komedija u tri čina od Ivana Vončine, (prvi put; prijam g. Antuna Švarca ravnatelja orkestra.) Uz to 4. čin iz Trovatora i četverogudje iz Šuberta; — 5 siečnja: „Nikola Šubić Zrinjski" opera u 8 slika od Zajca, (prijam pjevača gospodina Kratohvila.)

— Na novu godinu slavio je koralista gosp. Ignjat Lichteneger 50-godišnjicu svoga pjevanja u stolnoj crkvi. Svietli ban izrazio mu pismom priznanje za zasluge stečene u glasbenom zavodu.

— Križevački dobrovoljci predstavljali su na staru godinu vesele igre „Neprijatelj žena" od Benedixa i „Otac i sin" od Asangera. Osobito ova druga igra prikazana je za diletante vanredno dobro. Poslije predstave bijaše šaljiva tombola.

— Družtvo „Posielo" u Senju priredilo je na staru godinu zabavu svojim članovom. Najprije se prikazala Müllerova igra „Liepo li ga zaluđiše", a za tim Jurkovićeva: „Što žena može". Poslije toga bio je ples i tombola.

— Stari guslar Ole Bull, takmac Paganina, (rodjen 5. veljače 1810. u Norvežkoj) došao je neki dan u Beč, te će ondje 5. siečnja prvi put nakon 40 godina opet koncertovat.

— Komička opera u Beču vrlo je nesretna. Jedva su potrajale predstave od božića do 3. siečnja, i već je morao ravnatelj Svoboda izjavit, da nemože dalje davat predstava rad slaba polazka. Svi engažovani pjevači i igrači sad su bez kruha, a komička opera već po šesti put zatvorena od svog obstanka (17. siečnja 1874.)

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Medju hrvatskimi knjigami što ih je lanjske godine ugledalo sviet, Klaićev „Prirodni zemljopis Hrvatske" bez dvojbe će zauzimat prvo mjesto. Ovim djelom, kojim se popunjuje velik manjak u našoj knjizi u velike si osvjetljaše lice pisac, hrvatska matica kao nakladnica i tiskara Dragutina Albrechta u Zagrebu. Slike je većim dielom rezao Patočka u Pragu, a fizikalni zemljovid Hrvatske, što ga je risao gospodin kapetan Karlo Hrdliczka i koj je izradjen u bečkom zavodu Kökea jedin je u svojoj struci. Mi ovo prekrasno djelo preporučamo što toplije svakomu Hrvatu koj se iole zanima za domovinu, u kojoj živi.

— Od nove godine izlazi u Zagrebu gimnastički ili tjelovježbeni list: „Hrvatski Sokol". Urednik mu je gospodin S. Hajdenak. Ciena 3 forinta na godinu.

HISTORIČKI KOLEDAR.

— Dne 10. siečnja t. g. navršuje se sto godina, što je u Upsali umro otac novijeg biljarstva Karlo Linné. On bijaše rodjen 13. svibnja 1707. u Rashultu u Smalandskoj, pokrajini Švedskoj, 1738. posta profesorom mineralogije u Stockholmu, 1741. prof. medicine i biljarstva u Upsali. On je Utemeljitelj sexualnog sistema i novog nazivoslovja u botanici.

UMRLI.

— **Barun Cederström,** bivši švedski ministar rata i generallajtnant, pobjednik u švedsko-danskom ratu kod Bornhöveda 6. prosinca 1813., (tom pobjedom došla Norvežka u savez s Švedskom,) † u Jönköpingu u Švedskoj dne 21. prosinca p. g. 97. godina star.

— **Thomas Wright,** slavni englezki historik i archeolog, rodjen 21. travnja 1810. † u Londonu 27. prosinca p. g. u 68. godini.

— **Giuseppe Mengoni,** bez dvojbe prvi graditelj talijanski naše dobe, koji je osnovao i sagradio divnu galeriju Vittorio Emanuele u Milanu, rodjen 1828. godine pao je 30. prosinca prošle godine s te iste galerije i ostao na mjestu mrtav.

— **Gustave Courbet,** jedan od najznatnijih francezkih krajoslikara, rodjen u Ornansu 10. lipnja 1819. † je 31 prosinca t. g. u Vevey-u u Švajcarskoj u 5 satih s jutra od vodene bolesti. Courbet bijaše ekstreman naturalista i neprijatelj svih pravila. Godine 1871. bijaše član parižke komune, te se na njegov predlog srušio Vendomski stup. Kašnje bijaše odsudjen, da se na njegov trošak taj stup podigne. Svake godine morao je platit 10.000 franaka, a sve slike uzeše mu u tu svrhu. Glavna djela: „Sprovod u Ornansu". (1849.) „Žene u kupelji" (1853.) „Ležište srna." (1866.) i. t. d.

— **Alberto Mazzucato,** znameniti talijanski skladatelj, ravnatelj milanskog konzervatorija, rodjen 20. srpnja 1813. u Udini, † u Milanu 31. prosinca t. g. u 65. godini. Najznatnija su mu djela komička opera „Don Quixote" i „Pjevačka škola" što ju je priredio po Garcievoj metodi.

— **Alexander grof Wielopolski, Markiz Gonzaga Mysskowski,** početkom šestdesetih godina carski ruski namjestnik u Poljskoj, poznat sa svoje namjere da pomiri Poljake s Rusi, rodjen 15. ožujka 1802. † 1 siečnja u Draždjanih gdje je živio samotno, poslije poljskog prevrata od godine 1863.

— **Aleksander Benedek,** austrijski F M L i predsjednik vojnog prizivnog suda u Beču, rodjen 12. studena 1818. † u Beču 2. siečnja u 60. godini. Osobito se odlikovao u danskom ratu g. 1864., kašnje bijaše u ratnom ministarstvu adlatus te je zastupao u delegacijah ministra Kuhna.

— Ovaj broj dobivaju svi naši lanjski predplatnici te molimo, da se požure s predplatom, jer ćemo vrlo malo odtisaka dat štampat preko broja predplatnika. Drugi pako broj dobit će samo oni, koji za vremena predplate. To zahtieva red u administraciji.

Gospodu, koja su nam šiljala meteorološka opažanja molimo, da to i na dalje nu za vremena čine, jer ćemo s budućim brojem nastavit priobćivat ih.

Zaključak uredničtva 5. siečnja.

POZIV NA PREDPLATU.

S prvim siečnjem 1878. započet će „Hrvatski Svjetozor“ drugo svoje polugodište. List će izlazit i na dalje u dosadanjem obliku i s dosadanjom tendencijom, t. j. nastojat ćemo našim čitateljem podat što vjerniju sliku svih suvremenih dogodjaja na polju znanja, umienja i dnevne poviesti.

Nećemo se ničim hvalit, što nam se s raznih strana domovine o našem listu reklo, nit ćemo za budućnost obećivat, česa nebi mogli održati, al možemo svjestno kazati, da smo svoju zadaću vršili uz težke okolnosti po našem najboljem uvjerenju, pa da ćemo to i unapred učiniti.

Ciena listu ostaje ista kao i do sada 6 forinti na godinu, a prema tomu razmjerno na pol i na četvrt godine. Prijavi li nam se dovoljan broj predplatnika, mi ćemo im pružiti tečajem godine liepu sliku iz hrvatske poviesti na dar, glede koje se jur dogovaramo s jednim od prvih zavoda.

Pozivljemo s toga sve dosadanje prijatelje i predplatnike našeg lista i sve ljubitelje hrvatske knjige, da nas svojom predplatom za vremena podupru, jer ćemo, da izbjegnemo svim kašnjim neugodnostim, list samo onim šiljati, koji se budu predplatili.

UREDNIČTVO „HRVATSKOG SVJETOZORA“.

SADRŽAJ HRVATSKIH LISTOVA.*

VIENAC, (zabavi i pouci, tjednik u Zagrebu. Urednik August Šenoa. Ciena 7 for. na godinu. Tečaj X.) Br. 1. Tri prosca. Šaljiva igra iz zagrebačkog života u 3 čina od Ivana Vončine. — Pomirba, spjevao I. Z. — Grana jorgovana napisala Ouida, pohrvatio Petar Marković — Pouka: Nove slike u stolnoj crkvi djakovačkoj. — Lipa. — Listak. — Slike: Jan Matejko. — Krajiškinje.

OBZOR, (politički dnevnik u Zagrebu. Urednik Josip Miškatović. Ciena na godinu 18. forinta. Godina VIII.) Listak Br. 1. Vienac zabavi i pouci, (preporuka Vienca). — Br. 2. Serenada, crtica od J—ća. — Br. 3. Zvona na staru godinu od Charlesa Dickensa. Četvrta četvrt. (Nastavak iz prošle godine.) — Br. 4.

NARODNE NOVINE, (službeni dnevnik u Zagrebu. Urednik M. Zec. Ciena na godinu 12 for. godina XLIV.) Listak. Br. 1.—4. Sliepa ljubav, talijanski roman, napisao Salvatore Farina.

PRIMORAC, (politički list, sriedom, petkom, nedjelom u Kraljevici. Urednik Martin Polić. Ciena na godinu 12 for. godina VI.) Listak. Br. 1. Čestiti prijatelju! (zabavno pismo).

HRVATSKI UČITELJ, (Časopis za školu i dom. U Zagrebu. Vlastnici i urednici: Josip Gall i Stjepan Kućas. Ciena 3 f. na godinu. Tečaj II.) Br. 1. Da se razumijemo. — Popravilnica. Piše Cvj. Rubetić. — Biblička poviest i naukovna osnova. — Slike iz hrvatske i slovienske poviesti. — Prirodne sbirke u Beču i Budimpešti. Priobćuje M. Jurković. — Naredbe. — Dopisi. — Viestnik.

KATOLIČKI LIST, (tjednik u Zagrebu. Urednik Andrija Jagatić. Ciena 6 forinta na godinu. Godina XXIX.) Br. 1. Istinita poviest sabora vatikanskoga. Napisao kardinal Manning, nadbiskup Westminsterski. VI. (nastavak iz prošle godine). — Kakove svieće imadu goriti pod službom božjom? — Današnja štampa. Gruber. — Viestnik.

KATOLIČKI PROPOVJEDNIK, (mjesečnik, izlazi u Gradištu kod Županja. Urednik i izdavatelj Hinko Hladaček, prisj. duh. stola i župnik u Gradištu. Štampa se u Vukovaru kod Andrije Wagnera.. Ciena 5 f. na godinu. Tečaj II.) Br. 1. 4 arka. Propovjed na novo ljeto od Dra. J. Liebbalda. — Propovjed na bogojavljenje od Franje Milašinovića. — Propovjed na bogojavljenje po Cuceriu Dr. J. Rieger. — Propovjed na presv. ime Isusovo od Vilka Babića. — Propovjed na prvu nedjelju po bogojavljenju od Franje Milašinovića. — Propovjed na 2. nedjelju po bogojavljenju od Jerolima Žagara. — Propovjed na 2. nedjelju po bogojavljenju od Pavla Ledera. — Propovjed na 3. nedjelju po bogojaoljenjn od Grubera. — Propovjed na 3. nedjelju po bogojavljenju priobćio A. Filipović. — Nacrt propovjedi za 3. nedjelju po bogojavljenju od Grubera, — Propovjed na obraćanje sv. Pavla od (—e.) — Katekeza. (Bog je svemogući stvoritelj).

GOSPODARSKI LIST, (polumjesečnik u Zagrebu. Urednik Vlastim. Vichodil. Ciena 3. f. na godinu.) Br. 1. Strukovna ocjena riže (Oryza montana) što je prošle godine urodila kod Zagreba od G. V. Vichodila. — O pretakanju i čišćenja vina. Franjo Kuralt. — Ustanove za kupovanje i namješćivanje bikova i. t. d. — Naredbe podžupanije koprivničke za napredak stočanstva u Podravini. — Dopis iz Križevca. — Glasonoša.

* Pod ovim ćemo naslovom stalno donosit popis sadržaja svih hrvatskih zabavnih i strukovnih listova, koji će nam se dostavljat. Iz političkih spominjat ćemo takodjer sve podlistke i strukovne članke.

Uredničtvo i odpravničtvo „Hrvatskog Svjetozora“ nalazi se na Zrinjskom trgu broj 1008. u II. katu.

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović.** Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 29. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 13. siečnja 1878. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga II.

OSVRT NA SLAVENSKU GLASBU.

NAPISAO FR. Š. KUHAČ.

(Nastavak.)

II. POLJSKE OPERE.

Gaetano. (rodom Talijan, kapelnik poljskog kralja Stanislava Augusta Poniatovskog,) sastavio:

1. Zolmierz Czarnožicznik, poljska opera, pjevana 1780. g.

Kamiensky Matija, (rodjen u Šoprunu u Ugarskoj g. 1734.).

1. Sreća u nesreći, opera u narodnu duhu; pjevana g. 1788. Uspjela tako, da smatraju Kamienskoga otcem poljske narodne opere.
2. Nendza Uszczen sliwiona, pjevana 1788. g.
3. Zoska czyli wieiskie zaloty, velika opera, pjevana 1798.
4. Cnotliwa prostota, pjevana 1799. s velikim uspjehom.
5. Balik gospodarski, pjevana 1800. Podpuno utvrdila Kamienskovu slavu.
6. Slowik.
7. Tradycya zalatwiona.
8. Predanje.

Kamienskovo geslo bijaše: „Ja ne glasbotvorim za kritiku, već za Poljsku“.

Stefani Ivan, (rodjen u Pragu 1746., kapelnik kralja Stanislava Augusta).

1. Le miracle ou les Krakowiens, poljska opera, pjevana 1790. g.
2. Les Gorales — soldat sorcier, pjevana 1790. g.

Obje ove opere pribaviše mu neumrlu slavu.

3. L'Arbre enchanté, pjevana godine 1797.
4. Frosine, pjevana 1806. g.
5. Rotmistrz Gorecki, pjevana godine 1807.
6. La Polonaise, opera u 3 čina, pjevana 1807. g.
7. Le vieux chasseur, pjevana godine 1808.
8. Papirius, pjevana g. 1808.

Weinert Anton, (poljski glasbotvorac, umro 1850.).

1. Niepotrzebny Skrypel, opera u 3 čina.
2. Nepogoda, poljska opera.
3. Diabel alhimista, poljska opera.

Sve tri opere pjevane su u Varšavi pod konac prošlog vieka, s kojim uspjehom, neznam.

Stefani Josip, (ravnatelj varšavskog baleta, rodjen u Varšavi).

1. La Leçon de botanique, komička opera, pjevana 1802.
2. Le bon vieux temps, komička opera, pjevana 1829.

Elsner Josip, (ravnatelj glasbe u Lavovu, kašnje u Varšavi, rodjen u Grotkovu u Šleziji g. 1769.).

1. Amazonki, opera u 2 čina, pjevana u Lavovu 1797. g.
2. Mieszkancy kamkatal, opera u 1 činu, pjevana 1800. g.
3. Siedem razy, opera u 1 činu, pjevana 1802. g.
4. Stary trzpiot, opera u 2 čina, pjevana g. 1805.
5. Paževi kralja Ivana, g. 1808.
6. Wieszczka Urzella, opera u 3 čina, pjevana 1806. g.

LISTAK.

IMPROVIZATOR.

ROMAN U DVIE KNJIGE.

DANSKI NAPISAO

HANS CHRISTIAN ANDERSEN.

(Nastavak.)

Napokon stignemo do špilje Egerijine, gdje doručkovasmo i pomiešasmo vino s vodom bistricom, što je iz kamenja vrila. Stiene i svodovi špilje bijahu s nutra posve obrašteni finim zelenilom, kao da je plašt od svile i kadife. Na ulaz pako uzvio se gust bršljan, svež i ubav kao trs u kalabrijskih dolinah. Nekoliko koračaja od špilje a nad ulazom u katakombe stoji, ili da bolje rečem; stajaše kućica, jer ona je danas porušena. Kako je znano bijahu katakombe u stara vremena spojne sveze izmedju Rima i bližnjih sela, nu kašnje ih zasuše i zazidaše, jer se u njih sakrivahu razbojnici i kriomčari. Ulazilo se u nje za moje doba još samo na jedina dva ulaza, na onaj u grobnici crkve sv. Sebastijana, i na ovaj u samotnoj ovoj kućici. Za stalno bih pako mogao uztvrdit, da smo mi zadnji unišli na ovaj posliednji ulaz, jer malo za tim zazidaše i njega te još osta za strance jedini onaj kroz crkvu.

Tamo dolje duboko pod zemljom križaju se hodnici; njihova množina i sličnost kadra je smesti i onoga, koj ih najtočnije poznaje. Ja se nimalo nebojah, a slikar pobrinuo se za sve, da uzmogne povest i mene sa sobom. Najprije zapali svieću, drugu turi u džep, na ulazu zaveza klupko debela konca i tako nastupismo putovanje. Čas sniziše se hodnici tako, da sam samo ja mogao prolazit uzravno, čas se uzviše u ogromne svodove, a gdje se križahu s drugimi, bijahu četverokutni.

Prodjosmo i rotundom, u kojoj se nalazi i mali kameniti oltar, gdje su prvi kršćani za raznih progonstva otajno obavljali službu božju. Federigo mi pripoviedaše o nebrojenih mučenicih i o četrnajstorici papah, koji tu leže zakopani. Podigosmo svieću na velike pukotine u grobnicah i opazismo u njih biele kosti.* Još podjosmo nekoliko koračaja napred, a tad se slikar sustavi, jer nit nebijaše dulja. Okrajak oveza si on o gumb, svieću postavi medju kamenje te poče risat duboke hodnike. Ja sjedjah tik njega na kamenu, on mi sklopi ruke i reče mi, da gledném k nebu. Svieća bijaše poludogorjela, al u njega bijaše još druga ciela a imadjaše i kremen i gubu, da u potrebi izkreše novi plamen.

Moja razigrana mašta stvori si tisuću čudnovatih predmeta u bezkrajnih i tamnih hodnicih. Sve bijaše nesnosno tiho, samo padajuće kapi sa stiena odzvanjahu nekim čudnim zvukom. I dočim ja tako u misli zadubljen sjedjah, uplaši me iznenada nečuveno ponašanje mog slikara. Na jednom stane on naokolo bježat i to na jednom mjestu, svaki se čas sagnu k zemlji, kao da što traži. Na to zapali i veliku svieću te stane s nova tražit. To me vrlo uplaši i plačuć se podignem.

„Za volju božju, sjedni, diete!“ reče on, „sjedni — sjedni!“ i opet stane buljit u zemlju.

---

* Grobnice su tu bez svakog nakita; nu u katakombah sv. Januarija u Napulju imade i slika i napisa, nu bez vriednosti. Na grobovih kršćana imade lik ribe, kojoj je grčko ime ἰχθύς, a to su početna slova riečih: Ἰησοῦς χριστος, θεοῦ υἱῦς, σωτήρ, (Isus Krst, sin božji, spasitelj.)

7. Andromeda, seriozna opera u 1 činu, 1807. g.

8. Tribunal niewidzialny, opera u 4 čina, 1807. g.

9. Mieczyslav slepy, opera u 3 čina, 1807. g.

10. Uroienie i Rzeczywistosi, opera u 1 činu, pjevana 1808.

11. Sniadanie trzpiotow, opera u 2 čina, 1808.

12. Zona po drodze, opera u 3 čina, 1809. g.

13. Sierra Morena, opera u 3 čina, 1811. g.

14. Kabalista, opera u 2 čina, 1813. godine.

15. Król Lokietek, opera u 2 čina, 1818. g.

16. Jagiello Wielski, opera u 3 čina, 1820. g.

17. Ofiara Abrahama, opera u 4 čina, 1821. g.

18. Leszek Bialy, opera u 3 čina, godine 1824.

19. Sultan Wampum, opera u 3 čina, 1830. g.

Elsner glasbotvorio je ponajviše na zahtjev kazalištnog ravnatelja Adalberta Boguslavskog. Njegova je muzika starije škole, nu jasna i shvatljiva, a što je osobito, vazda poljska. Elsner umre vrlo štovan u Varšavi g. 1854.

Holland Ivan David, (kapelnik kneza Radziwilla, rodjen u Herzbergu na Harzu g. 1746.).

1. Agatka ou l' arrivée du seigneur, tekst od kneza Matije Radziwilla, pjevana g. 1800. Glasba je vrlo jednostavna, nu na toliko vrlo zanimiva, što je u operi upotrebljeno više poljskih pučkih popievaka. S toga zovu ovu operu „poljskom pučkom operom“.

Kurpinski Karlo, (rodjen u Wlaszakovicah u Poznanjskoj g. 1785.).

1. Luciferova palača, poljska opera, pjevana g. 1811. s velikim uspjehom.

2. Marcinova, opera u 2 čina, pjevana 1812.

3. Razvaline Babylona, opera u 3 čina, pjevana 1814.

4. Šarlatan, komička opera u 2 čina, pjevana s izvanrednim uspjehom g. 1814. Partitura štampana u Varšavi.

5. Careva ljubav, opera.

6. Jadviga, opera u 3 čina, pjevana 1814. s velikim uspjehom.

7. Alexander kod Apellesa, opera u 1 činu, pjevana 1815.

8. Deux chaumières et le siege de Danzig.

9. Krakoviens, opera u 2 čina pjevana 1816. g.

10. Dziadek, opera u 1 činu, pjevana 1816. g.

11. Mala szkola ojcow, opera u 1 činu, pjevana 1816.

12. Nasze przebiegi, komićka opera u 2 čina, pjevana 1817.

13. Cécile de Piaseczno, velika opera, pjevana god. 1820. Partitura štampana u Varšavi.

Kurpinski bijaše jednim od najznamenitijih poljskih skladatelja. Njemu i Elsneru ima se zahvalit poljska glasba, da je u 19. vieku tako napredovala. Istina je, da je Kamienski počeo to polje pred njimi obradjivat, nu glasbotvori Kamienskovi većim su dielom samo pokusi, dočim je Kurpinski radio kao svjestan umjetnik i tako svakako znamenitija stvorio djela.

Nicolo, (rodjen u Poljskoj.).

1. Czary bez czarow, poljska opera, pjevana 1818.

Dobrzinsky Felix, (rodjen u Romanovu u Volhiniji g. 1807.).

1. Monbar ili flibustri, narodna opera, pjevana 1830. sa sjajnim uspjehom.

Damse Josip, (rodjen u Rusiji 1788. godine.).

1. Klaryneczik magnetyczny, komička opera, pjevana 1820. g.

2. Noeleg v zamku, pjevana 1821. godine.

3. Kluska, pjevana 1822. g.

4. Dawne czasky, pjevana 1826. g.

5. Przykaz, komička opera, pjevana 1837. god.

6. Kontrabandista, pjevana 1844. g.

Damse glasbotvorio je 26 opereta, poimence nam nepoznatih, 17 vaudevilla, 30 melodrama i 7 balleta, nu nit je uspio s operetami ni s operami, prem je vrlo melodiozan. Valjda nije znao pogodit poljskog živca.

Minecki Franjo, (rodjen u Krakovu g. 1794.).

1. Adrien en Synde, opera, pjevana 1830. u Lisabonu.

2. Due Forzati, pjevana god. 1831. u Firenci.

3. Noć na Apeninih, poljska opera, pjevana g. 1854. u Krakovu s priličnim uspjehom.

Nidecki Thoma, (umro 1852. godine u Varšavi.

1. Mala opera, tekst i glasba od Nideckog, štampana u Gazetti muzikalnoj u Leipzigu g. 1830.

Doppler Franjo, (rodjen u Lavovu, sad kapelnik u Carltheatru u Beču).

1. Benjowski, opera u 3 čina, s prva s poljskim tekstom; s magjarskim prevodom pjevana god. 1847. u Pešti. Uspjeh velik.

2. Wanda, opera u 4 čina, takodjer u poljskom stilu pisana, pjevena g. 1851. u Pešti s velikim uspjehom.

Sowinski Albert, (rodjen u Poljskoj, živi kao književnik u Parizu).

„Ja ću gore!“ stanem vikati, „ja neću ostat ovdje!“ I uhvatim ga za ruku, — nu ta je ruka bila studena, drktala je. To me još više uzbuni, stanem zvat majku, al sad me on žestoko primi za rame, potrese me te reče: „Izbit ću te, nebudeš li mirovao!“ Na to mi oveza rame rubcem te me čvrsto držaše, nu isti se čas sagnu k meni te me vatreno poljubi, nazove me svojim dragim malim Antonijem te reče: „Moli i ti Madonu!“

„Zar se je nit izgubila?“ kliknem ja.

„Nać ćemo ju, nać ćemo ju!“ vratí on i stane opet tražit. Medjuto dogorila je manja svieća, i čim više se talila i veća, tim strašniji postajaše on. A bez niti nebijaše moguće nit pomislit na povratak, jer svaki nas korak mogaše odvest još dalje od izlazka, — a tad nam neima spasa.

Nu badava tražasmo. On se baci na zemlju, ogrli me te uzdahnu: „Ubogo diete!“ Na to proplakah, i ja, jer sad sam oćutio, da se više neću vratit kući. I dočim on na zemlji ležaše, privinu me tako silno k sebi, da dodjoh rukom pod njega. I nehotice pograbim prašinu i — u ruci držah nit!

„Evo je!“ klikoh.

On me pograbi za ruku skoro lud od radosti, jer ovaj put je zbilja naš život visio na jednoj niti. — Bijasmo spašeni.

O koli toplo bijaše sunce, koli modro nebo, kako krasno zeleno drvlje i grmlje, kad izadjosmo iz zemaljske utrobe! Ubogi Federigo poljubi me opet, izvadi iz džepa srebrn sat te reče: „Nek bude tvoj!“ Mene to tako razveseli, da sam sve zaboravio, što se zbilo. Nu moja majka nemogaše toga zaboravit, te mu nikad više nedozvoli, da me uzme sa sobom. Fra Martino reče takodjer, da smo se samo rad mene spasili, da mi je Madonna utisla u ruku nit, meni, a ne krivovjercu Federigu; ja da sam dobro diete i da nesmijem nikad zaboravit njezine milosti.

Ova okolnost i šaljiva primjetba nekih znanaca, da sam kao rodjen za svećenički stališ, jer osim majke nikako nemogu trpit ženskih glava, prinuka ju na to, da me stvori slugom božjim. Neznam ni sam kako, nu svaka ženska dojmila me se neugodno, pa pošto to vrlo naivno izpoviedih, milovahu me vrlo sve djevojke i žene, koje su dolazile k nam u posjete. Sve su me htjele cjelivat. A osobito me znala razljutit tom šalom neka seljačka djevojka, Mariuccia. Ona bijaše vrlo živahna i vatrena, življaše od stajanja za modele, pa se s toga i odievaše vazda liepimi, šarenimi opravami i bielom platnenom vrpcom oko kose. Često sjedjaše ona Federigu, posjećivaše i moju majku te mi tad vazda pripoviedaše, da je ona mojom zaručnicom a ja njezinim malim zaručnikom, koj bi ju svakako morao poljubit. Ja dakako nikad nehtijah, nu ona me prisili. Kad sam nekog dana, kako ona reče, baš djetinski plakao, viknu ona veselo, da bi me morali kao ostalu malu djetcu na majčinih prsih uljuljat. Uplašen pobjegnem na vrata, nu ona me uhvati, uze me medju koljena a glavu mi svinu na prsa. Ja ljutit trgnem joj srebrnu strjelicu iz kose, koja se nato preko mene i preko njezinih nagili ramena prosu. Moja majka stajaše u uglu, smijaše se i sokoljaše Mariucciu, — Federigo pako i neopažen na vratih prerisavaše čitav prizor.

„Ja neću zaručnice, ja neću žene!“ klikoh majci, „ja ću bit svećenikom ili kapucinom, kao što je Fra Martino!“

Čudnovatu šutnju, kojom se često zaodjeh, držaše moja majka znakom moga opredieljenja za crkvu. Tad sam znao sjedit i razmišljat, koje ću ja crkve i palače posagradit, kad se jednom dostanem blaga; kako ću se tad poput kardinala vozit na crvenih kolih sa kičenimi dvoranini; ili si od mnogih pričah o mučenicih, što mi ih je Fra Martino

1. Le modéle, komička opera u 1 činu, još nepredstavljena.

Moniuszko Stanislav, (rodjen u Litvi 5. svibnja 1820., umro 4. lipnja 1872. kao ravnatelj varšavskog konzervatorija.).

1. Halka, velika opera u 2 čina, pjevana u Varšavi 1858. g. s nečuvenim do sad slavljem.
2. Grofica, opera u 3 čina, pjevana s velikim uspjehom.
3. Paria, opera; uspjela podpuno.
4. Ideal, opereta.
5. Lucija, opereta.
6. Betty, opereta.
7. Cigani, opereta s neobičnim uspjehom pjevana.

Moniuszko je najznamenitiji od novijih poljskih glasbotvoraca i ljubljen i počitan od svojih zemljaka*.

(Nastavak sliedi.)

* Popis ruskih i poljskih opera nesmije nitko smatrat podpunim, pošto nemožemo od novijih djela ni polovinu spomenut.

PIJO IX.

I BUDUĆI PAPA.

(Nastavak.)

II.

U drugom poglavju razpravlja pisac „o negdanjih konklavih“. Podajući nam u kratko pregled svih upliva, obzira i uzroka na temelju kojih se je kroz stoljeća obnavljao kolegij kardinala i priznavajući, da su tu najviše odlučivali rodbinski, stranački i politički interesi, prekrasno nastavlja:

„Stalno je: „Tko stupa u konklave kao papa, ostavlja ga kao kardinal“; a to se ovako razumije. Mnienja ljudi posve su drugčija na slobodi, nego u zatvoru. Zrak u kolegiju nije takav, kako si ga misle ljudi s vana. To je prirodjeno manje više svim skupštinam, a ponajpače ne mnogobrojnim i tajno se savjetujućim. Nemože se lahko dogodit, da bi ondje dobio glasove vrlo zao čovjek, al je skoro nemoguće, da bi ih dobio odvažni značajnik a po mnienju glasujućih, koj duhovitiji od njih. Izuzev vrlo riedke slučajeve, ponajprije će pobjedit čovjek u svem i svačem sriednje vrsti; čovjek, za koga ima dovoljne nade, da neće pooštrit postojećih okolnostih i stvarih, al da neće nazadovat; čovjek, koj neće oštro odbijat savjeta nit ga previše uvažit, nit ga očekivat; čovjek, koj se neće osobito izticat sa svojim znanjem — i opet koj nebude budalom il neznalicom; čovjek, koj nije razuzdan, al i opet ne tako svet, da bude već sam po sebi prikor za druge; čovjek ne preblag, al ne i prestrog i koj neima premnogo i odviš siromašnih, nu i ne premoćnih rodjaka. Tko imade od ovih svojstva previše, taj stupa u konklave kao papa; — a ostavlja ga kao papa onaj, u koga je svašta po nešto“.

Posljedica toga jest, da većina papa nije prekoračila sriednje vrsti, a kadgod se je to zbilo, vazda bijaše uslied osobitih razloga. Grgur VII. bijaše duhom i srdcem velikan prvoga reda, nu kolegij kardinala, koj ga je izabrao, bijaše još nov. Nebijaše još u njem kašnjih običaja, nebijaše klausure kod izbora, a isti kolegij bijaše već prije Grgura VII. odabrao više papa, koji su crkvu poveli u boj proti svjetovnim vlastim, protivnim od prije crkvenoj supremaciji.

Kao što je Grgura VII. podignula sviest njegovih birača, tako je Aleksandra VI. podigla korupcija. U Grguru VII. objelodanila se jedna od največih crkvenih ideja, koju je on davna milovao, — u Alexandru VI. slavilo je podmićenje najveće slavlje. U slučajevih, gdje nije djelovala odviš uzrujana crkvena sila, ni koristoljublje pojedinaca, obično je izbor pao na onog kandidata, koga se bijaše najmanje bojati, od koga se nebijaše slabo čemu nadati i koji bijaše željam i običajem pojedinaca najsnosniji.

Da su kardinali mogli znati, kakav je Pijo IX. čovjek, oni ga sjegurno nebi bili birali. Konklave, u kom je on izabran, bijaše kratkotrajan. Iza Grgura XVI. preostadoše 62 kardinala, a 14 lipnja 1846., četrnajst dana iza smrti njegove, zatvoriše ih samo 50 u konklave, jer drugi nebijahu došli. Kardinal Lambruschini, tadanji papinski državni sekretar i kardinal Bernetti, koji je to bio prije njega, bijahu glave dvih partaja, koje po domovini nazivahu genovezkom i rimskom. Rimska je stranka htjela ne samo da bude papa Talijan, već da bude i rodjen u crkvenoj državi. Lambruschini je radio za sebe, Bernetti pako za svakoga, koji je bio proti Lambruschiniju.

Kod prvoga biranja, 15. lipnja dobi Lambruschini 15 glasova, a od drugih 35 dobi 12 kardinal Mastai. Prva stranka ne samo, da nebijaše dosta oprezna, da izvabi prije izbora mnienja, da tako otegne za koj dan biranje, dok bi došli i vanjski kardinali, već nebijaše ni dovoljno jaka, da odoli protivnikom. Kardinal Mastai bijaše medju kandidati najnepoznatiji, pa da se tko išao okladit, svatko bi se bio kladio, da će bit izabran Gizzi ili Angelis, Soglia ili Falconieri, sve ljudi umni, obljubljeni i uplivni.

Nu ako je i Mastai bio najnepoznatiji od kandidata, ipak se je znalo, da je uzorno živio u Imoli, u svojoj mladosti, da se je prema buntovnikom ponio blago i mudro. Neobzirnost bijaše crkvenu

---

pripoviedio, stvarah nove. Naravno, da sam im ja bio junakom, pa da nisam nikad čutio boli pomoćju Madonne. Osobito mi se htjelo posjetit Federigovu domovinu, da joj stanovnike obratim na pravi put, da budu i oni dostojni višnje milosti.

Kako se zbilo, neznam, nu nekog jutra obuče mi majka neku malu opravu, preko nje košuljicu koraliste, koja mi segnu do koljena, pa me pusti, da se sam gledam u ogledalu. Od sad bijah dakle koralistom u kapucinskoj crkvi te sam imao nosit velike kadilnice i pred oltarom pjevat. Fra Martino naučio me sve. O kako bijah sretan! Naskoro se udomih u maloj nu udobnoj samostanskoj crkvici; poznavah svaku angjeosku glavicu na slikah, svaki zlatni rub na stupovih, na zatvorene oči razabrah sliku, na kojoj se bori sv. Mihalj sa zmajem, a o mrtvačkih glavah, izdubljenih na podu sa bršljanovimi vienci, stvarah si čudne pojmove.

Na dan svih svetih posjetih takodjer dolje mrtvačke kapelice, u koje me kod prvog posjeta u samostanu bio uveo Fra Martino. Svi monasi pjevahu crne mise, a još dva moja druga uza me okretahu pred mrtvačkim oltarom kadilnice. Na sviećnjake od kostih namiestiše svieće, a na kosture mrtvački vienac oko čela i kitu cvieća u ruku. — Množtvo ljudih bijaše se po običaju sastalo, poklekoše a pjevači zapjevaše tužni miserere. Dugo promatrah mrtvačke glave i dim, koji se medju njima i menom vijao u najčudnovatijih slikah. Tad se poče sve iznenada oko mene vrtit; pričinilo mi se, kao da gledam kroz dûgu, u uših mi zvonilo poput tisuć zvona, činilo mi se, kao da plivam u nekoj rieci, — bijaše čarobno, divno! Više neznam ništa, — izgubih sviest.

Od množtva ljudih i težka zraka smučilo mi se. Kad se opet osviestih, ležah na krilu Fra Martina pod narančami samostanskog vrta.

Moje pomiešano pripoviedanje o svem, što sam vidio, protumačiše on i svi ostali fratri bogojavljenjem. Blaženi dusi da su predamnom lebdili, nu ja da nisam mogao podniet njihova sjaja.

To bijaše uzrokom, da sam naskoro čudnovate sanje sanjao a i sam im se domišljao, pripoviedao ih majci, ona opet svojim prijateljicam i tako sam ja na skoro postao nekim božjim djetetom.

Medjuto se približio božić. Pifferari, pastiri s gore, dodjoše u svojih kratkih haljincih, s vrpcami i šiljastim šeširom te naviestiše svikud, gdje se Madona nalazila, da će se rodit Isus. Svakog se jutra ja probudih, kad začuh te jednostavne melankolične glasove, i moj prvi posao bijaše pročitat moj govor, jer sam i ja pripadao k onoj odabranoj djetci, koja su imala izmedju božića i nove godine pred Isusovim likom u crkvi Santa Maria Aracelli propoviedat.

Ne veseljasmo se samo ja, moja majka i Mariuccia, da ću ja kao devetgodišnji djetčak govorit govor, već i Federigo, komu sam za pokus sa stola a bez znanja majke jur govorio. Radilo se o krvavu srdcu Madonne i slavi maloga Isusa. Ni malo me nebijaše strah, samo radost me uzbuni, kad dodje red na mene, te me svi gledahu. Do sad bijah diete, koje se najbolje dopalo; — Nu sad podigoše malu djevojčicu. Ona bijaše tako nježna, toli mila obraza, toli sladka glasa, da su svi izjavili, da je pravi angjeo. Ista moja majka, koja bi mi rado bila dosudila nagradu, reče glasno, da djevojčica naliči angjelom na velikoj oltarskoj slici. Čudnovato tamno oko, crna kosa, djetinje pak ipak toli pametno lice, krasne male ručice, nu sve mi se činilo, kao da je i moja majka nešto previše o tom govorila, prem je rekla, da sam i ja angjeo. — Ima neka pjesma o slavulju, koji je iz gniezda očupao zeleno lišće ruže i neopazio pupolja, koj je počeo pupit.. A mjesec za tim, kad se ruža razcvala, pjevaše slavulj samo pjesme, zaleti se u trnje i izdahne. Ta mi je pjesma, kad porastoh, često došla na pamet, nu u crkvi Aracelli, ne-

*

državu dovela do ruba groba. Kardinal Mastai bijaše čovjek, koga se dalo očekivat, da će svojom blagošću znati umirit duhove i podići ugled.

Kod drugog, večernjeg scrutinija Lambruschinijeva se frakcija počela razpadat, jer je on dobio samo 13 a Mastai 17 glasova. Kroz noć stvar se još više promienila, jer u jutarnjem scrutiniju dobi Lambruschini već samo 11 a Mastai 26 glasova. Kod večernjeg scrutinija napokon 16. lipnja dobi Mastai 35 glasova, a Lambruschini samo 8. Tih devet glasova, vele da je visilo o kardinalu Actonu, i tako je on odlučio, da je nadvladao kandidat rimske stranke. Mastaia su ostalom u gradu tako malo poznavali, da su svi mislili, da je papom izabran Gizzi.

Jedan dan poslije izbora nadodje u Rim kardinal Gaysruck, noseć austrijski veto proti kardinalu Mastaiu. Da su kardinali o tom što prije znali, Pijo IX. nebi bio zasjeo stolice sv. Petra. Nu oni se od njega nadahu, da će znati oštrine vlade Grgura XVI. blago izgladit i tako prieteću pogibelj odvratit od crkve.

Na koliko je to pošlo Piju IX. za rukom, jasno svjedoči stanje, u kojem se danas nalazi rimska kurija na prema vanjskim državam. „Bezkrajna dobrota srdca, stanovita lahkoumnost u mišlenju i prirodjena mu, i njemu samomu nedokučiva ponositost“, veli Bonghi, „tri su svojstva Pijeva i koja se često u svietu nalaze, al su najgorja, što si ih moći pomisliti“.

U zadnjem konklavu nije se o ničem drugom radilo, no naći čovjeka, koj bi znao uredit upravu. U crkvi nebijaše nikakovog prieporong pitanja, nu javno mnienje o upravi papinskih zemalja bijaše vrlo uzrujano. Kako da se tomu pomogne? To bijaše glavno prieporno pitanje u svih konklavih poslije Pija VII. Dvie frakcije prepirahu se glede toga, jedna, koja je stalno i neumoljivo stajala uz staru nepopustljivost i strogost, zeloti i druga, koja se prilagodit nastojala duhu vremena, politici.

Posegnemo li u prijašnju periodu papinstva pred Pijem VII., sasma nam se druga pokazuje slika. Tad još nije moglo političko mnienje rodit razdora i stvarat stranke, već samo razno shvaćanje, kako da se crkveni autoritet ponese na prema državnim težnjam za reformami. Ta druga perioda obuzimlje kakovih 60 godina, i to od smrti Klementa XII. godine 1740. do konklava godine 1800., u kom je Pijo VII. izabran. Pape ove periode bijahu osim Klementa XIII. ljudi izvrstnih svojstva, blage i pomirljive ćudi.

Kao treće razdoblje dade se označit doba od smrti Sixta V. 1590. pak do smrti Klementa XII. 1740. U tih sto i petdeset godina kupile su se frakcije oko onih papinskih nećaka, koji su za života ujaka vladali državom. A to bijaše razlog, da su sve države mogle računat u konklavu na glasove odanih si kardinala. Pape iz te dobe bijahu ljudi srednje vrsti, dobra ponašanja, blage ćudi, nu neodlučni i neradini.

Četvrto razdoblje, od godine 1534. kad je Pavao III. sjeo na priestolj pak do Sixta V. možda je najznamenitije u papinskoj poviesti, jer tad se je borila rimska crkva proti nastajućem protestantizmu i tražila oružje, kojim da se posluži proti svojim protivnikom. Duh, koji je vladao kod tadanjih izborah, bijaše strogo religiozan, te se prije svega nastojalo, čistoćom i znanjem imponirat protivnikom.

Razdoblje od Sixta IV. godine 1471. do Pavla III. 1534. opet nosi glavni biljeg politički. Radilo se ponajviše o tom, da se ovom ili onom nećaku u kojem kutiću Italije stvori nova kneževina. Tad se nisu dielili u frakcije, već je svaki nastojao dobit što za sebe i svoje rodjake.

Prediduće razdoblje od 1417.—1471. nedade se ovako hrpimice karakterizovat, nit su obstojali kod koga izbora osobiti motivi.

Veliki crkveni razkol, koji je potrajao od 1378.—1417. ističe samo stranke, koje su se za vladu borile. Borba bijaše medju kardinali i protupapami tako žestoka, da se tad prvi i zadnji put oduzelo pravo kolegiju birat papu i katoličkom kršćanstvu na kostničkom koncilu izabrala glava u osobi Martina V.

Za vrieme novog babylonskog sužanjstva, kako crkva zove dobrovoljni boravak papa u Avignonu, bijaše upliv francezkih vladara velik, nu ipak ne tako velik, da bi bio mogao preprie čit povratak Grgura XI. u Rim. Kroz 70 godina od 1308.—1378. bijaše papinska stolica u Avignonu, a na njoj je sjedilo 7 Franceza.

S Bonifacijem VIII. godine 1294. svršuje se onaj veliki niz papa, koji je s Nikolom II. 1059. započeo. Grgur VII. stoji na vršku njih, jer njegovi predšastnici bijahu samo priprava zanj, a njegovi nasliednici samo još njegva sjena, izumirući trak njegove velike namisli. Oni bijahu vrlo svjestni ljudi, za svoje doba učene glave, proniknuti idejom prava al i osvjedočenjem, da crkvi pripada najveća i nedvojbena dužnost: zapoviedat i podčinit si ljudsko društvo i odgojit u kleru svećenike za tu misiju.

Označiv tako težnje svakog pojedinog razdoblja, dolazi Bonghi do pitanja, što će se zbiti iza smrti Pija IX.? Pijo IX. može upravo tako promienit ustanove izbornog reda, kao što su ih Grgur X. i Hadrian V. promienili, i kao što ih je Pijo VII. za francezkog prevrata mienjao. On može kardinale odriešit dužnosti, da se drže ustanova njegovih

---

sjetih se je, nit je poznavaše moje uho nit srdce.

Kod kuće morao sam u prisutstvu majke, Mariuccie i više znanica opetovat svoj govor, pa je to godilo mojoj taštini; nu njim prodje prije volja slušat, uo meni govorit. Da dakle zadovoljim moje obćinstvo, sastavim si sam govor, nu bijaše to više pripoviedanje crkvenih svetčanosti nego li propovjed. Federigo bijaše prvi, koj ga je čuo, i prem se smiešio, ipak mi je laskalo, kad reče, da je moj govor uprav tako dobar, kao i onaj, što ga me naučio Fra Martino, a ja da sam pjesnik. O tom zadnjem mnogo razmišljah, jer ga nerazumjeh, nu mišljah si pod tim dobra angjela, koji je u meni. Možda bijaše onaj, koj me spavajućeg obdario toli krasnimi sni.

Vrlo se riedko dogadjalo da bi moja majka ostavila gradski četvrt, u kom stanovasmo. Bijaše mi stoga kao kakova svetčanost, kad reče nekog popodneva, da ćemo posjetit neku prijateljicu u Transteveru — (dio Rima na desnoj obali Tibra). — Obukoh nedjeljnje haljine, na glavu metnuh vezenu kapicu, o vrat liepo ovezan rubac. Bijah pristao.

Kad se vraćasmo s posjeta, bijaše već kasno, nu divna mjesečina, a zrak svjež i modar. Cipresse i pinije divno se odrazivahu s bližnjih brda. Bijaše jedna od onih večerih, kakovih imade u svakom životu mnogo, bez važnije zgode, a ipak uspomeni toli mila i draga. Koliko god put se od tada u mislih vratim na Tibar, vazda vidim sliku one večeri: gustu žutu vodu, na koju padaju traci mjeseca, crni stupovi starog porušenog mosta, da i iste vesele djevojke vidim, kako s tamburinom skakuću i saltarello plešu. U ulicah kod Sante Marie della Rotunde bijaše još sve živo; mesari i voćarice sjedjahu kod svojih stolica s robom. Vatra plamćaše u kestenjara, a razgovor bijaše vrlo bučan, tako da bi ga stranac, koj nezna jezika, držao svadjom. Neka stara prijateljica moje majke zadrža nas tako dugo, da se i svieće već počimahu trnut i razgovor stišat, isti Corso bijaše tih, nu kad stigosmo do Piazze di Trevi, opet nas pozdravi veseo život.

Mjesečina razsvietljivaše uprav staru palaču gdje izvire voda iz pećinasta kamenja, toli slikovno razbacana. Neptunova težka kamenita kabanica kao da lepršaše na vjetru, dočim on sam gledaše preko velike kaskade, s koje trubeći tritoni tjeraju morske konje. Pod njimi širi se velik bazin, a na stubah oko njega polegla je hrpa seljaka. Kraj njih ležahu velike razrezane dinje, s kojih je kapao crveni sok. Neki omali dječak obučen, samo košuljom i hlačami dokoljenicami, sjedjaše uz gitaru i prebiraše veselo na njoj. Sad pjevaše što, a sad opet igraše a svi seljaci pljeskahu mu. Popostanemo i sad čuh pjesmu, koja me se čudno dojmi, jer to nebijaše pjesma kao druge, već nam on pjevaše ono, što smo svi vidjeli i čuli. Mi sami igrasmo uloge u toj pjesmi, a ona se slikovala i bijaše toli sladka i melidiozna.

Pjevaše on, koli krasno se dade snivat s kamenom pod glavom, a pod ovim divnim modrim nebom kao pokrivačem, dočim pifferari na dudah igrahu a oni tritoni u rog trubljahu.

On pjevaše, kako je htjela čitava ova hrpa seljaka, razkomadav dinje, piti u zdravlje svojih ljubeznica, koje sad spavaju, nu u snu vide Petrovu kupulu i svoje ljubeznice u papinskom gradu. „Da u to zdravlje ćemo piti, i u zdravlje svih djevojaka, kojim neotvori još ruka strjelice*. Da“, doda k tomu i uštipnu moju majku, „i u zdravlje majke i zaručnice, što će ju dobit ovaj djećko, kad mu poraste brada!“ „Bravo!“ kliknu majka, i svi seljaci poviču za njom: „Bravo, Giacomo! bravo!“

(Nastavak sliedi.)

---

* Strjelica, što ju nose seljakinje u kosi, imade u djevojaka zatvorenu, a u zaručenih i udatih otvorenu ruku.

predšastnika, nu on ih nemože prisilit, da ih nevrše. On će to propustit uvidjavnosti kolegija, a kojim će ovaj putem poći, tko zna?

Danas je papinska država izčeznula, nu uspomena na nju još živi u kardinalih a možda će se prevarit talijanska vlada, kad misli, da će za sedisvakancije izposlovat abdikaciju.

(Nastavak sliedi).

VIKTOR EMANUEL II.

Čudnovata je sudbina snašla mladu kraljevinu Talijansku; za pet dana ona je izgubila dva sina, koji su ju opreznim i stalnim radom, rodoljubljem i požrtvovanjem podignuli iz više no tisućljetnog groba: prvog svoga kralja Viktora Emanuela II. i starog borca za njezino ujedinjenje generala Lamarmoru.

Onaj isti dan, kad je Lamarmora u Firenzi stisnuo oči za uvjek, u Rimu je, položiv prije lovorov vienac na odar svog vojvode, lego na samrtnu postelju Viktor Emanuel, a četvrti dan iza toga žestoka groznica s upalom pluća i ospicami ugasi mu svieću života. Kako bijaše čil i krjepak i duhom bistar, nitko se živ nije nadao, da će Viktor Emanuel tako na brzo izčeznut s mjesta, na kom ga je možda upravo sad najviše trebalo. Ta još šest dana pred smrt, 3. siečnja primio je na audienciju Gambettu i laskavo se š njim razgovarao.

Kralj Viktor Emanuel nebijaše nit junak nit državnik nit kakav velikan, al bijaše u njem za ustavnog vladara takovih svojstva, koja su jedina omogućila, da se kraju privede stoljetna borba, koja je ciepala Italiju. Sretnim izborom svojih savjetnika i prijatelja znao je Viktor Emanuel postavit na čelo zemlji najodabranije i najumnije sinove naroda, pribavit si ljubav i poštovanje svojih državljana, žrtvovat i podredit im svoje vlastite ambicije i svoju korist i poštovat njihove želje.

Uzišav na vladu onaj isti dan, kad su izdisali junaci od Novarre bijaše on 29-godišnji kraljević neznatne i uprav satrte zemlje, a nakon 29-godišnje vlade silazi on u grobnicu svojih otaca kao ujedinitelj naroda svoga i zemlje svoje. Neda se poreći, bijaše on sretan, a o njegovu vladu vežu se najznamenitiji dani talijanske nove poviesti.

Na odru kraljevu tuži danas čitav narod, jer ga je ljubio i štovao rad njegova priprosta i poštena značaja, rad njegove pravednosti i ljubežljivosti pa mu za to i nadjeo ime „Rè galantuomo“.

Od uzkrisitelja Italije svi su sad mrtvi: Cavour, Azeglio, Mazzini, Napoleon III., Lamarmora i Viktor Emanuel, da dapače oba vladara pokosi 9. siečanj, — jedini Garibaldi još živi!

Smrt Viktora Emanuela mogla bi imat po Italiju do skora kobnih posljedica. P i j o IX., 86 godišnji slabi starac, za koga se već godine pronosi viest o skoroj smrti, preživio je svoga protivnika, koj mu je 20. rujna 1870. oteo Rim. Na budući konklave to će bit svakako od velikog upliva, i mienja znatno situaciju.

Po viestih iz Rima umro je Viktor Emanuel kao dobar kršćanin, izpovjediv se po papi poslanom svećeniku Marinelliju i primiv sva otajstva.

Kraljević Humberto proglašen je kraljem i izdao proglas, da će mu bit najsvetijom zadaćom zaslužit ljubav naroda i dokazat, da institucije neumiru.

Sadanji kralj H u m b e r t I. rodjen je 14. ožujka 1844. te je od 22. travnja 1868. oženjen sa svojom sestričnom liepom M a r g h e r i t o m, kćerju principa Ferdinanda Savojskog, brata Viktora Emanuela, rodjenom 20. studena 1851. Jedino im je diete sadanji kraljević nasljednik Viktor Emanuel, rodjen 11. studena 1869.

„Il rè galantuomo“ pako živit će u zahvalnoj uspomeni svih talijanskih srdaca.

NARODNO KAZALIŠTE

U ZAGREBU.

II.

Z V O N I M I R.

Drama u 5 čina. Napisao Dr. Fr. Marković. Prvi put predstavljena 9. siečnja 1878.

Teže zadaće za stalno nije imao nikad ni jedan kazalištni izviestitelj, no ju imade danas pisac ovih redaka. Ta je zadaća tim teža, jer se imade izreći sud o djelu priznana pjesnika, pisanu velikim pjesničkim zanosom, o djelu punu vrlina i mana, koje najpopularnijeg hrvatskog kralja riše, — a opet tako po sebi mističnu, da treba velikog napora, dok se u svojih potankostih shvatih

Pridržujući si pravo, da tečajem budućih brojeva našega lista donesemo obširnu razpravu o Markovićevu Zvonimirovu, spomenut ćemo za danas samo, da je on s koncem trećega čina uspio i dospio, s četvrtim i petim činom pako pustio obćinstvo nezadovoljno, jer ne samo da ga je svojom duljinom umorio, već mu ostao i neshvatljiv.

Gospodin Marković nazvao je Zvonimira dramom, a ipak je on to samo po tom, što nekoliko osoba umire; po svom neznatnom činu i zapletu i po svom svršetku to je melodram, alegorija, misterium što li? Mi nevidimo hrvatskog junaka Zvonimira, koj bi došao u kakav drugi kon-

---

JELENA MORTEN.

NOVELLA PAVLA HEYSEA.

(Nastavak.)

Ostah stojeć i gledah začudjen za njim. Očevidno idjaše do Tugomira, jer tu nebijaše nikakove druge kuće. A što je tražio tamo, a što je tražio ovdje? Ogledavah se badava na sve strane, da vidim što, što bi moglo zanimat slikara; jer ciela okolica više bi zanimala gospodara, no slikara. U ostalom cielo biće starčevo — bijaše sasvim drugo, no kojega slikara.

Stojeći tako i misleć na zagonetku, spazih u piesku kraj kamena na kojem je sjedio, olovku, koju je zbog svoga brza povratka zaboravio. Digoh ju i pohrlih za starcem, nadjoh ga doskora, na neko drvo naslonjena; činilo se, da nove sile sakuplja. Pošto mu dadoh olovku zapitam ga, smijem li mu pomoći, kod težka silazenja s brda. Mučeć pogleda me, a za tim reče:

„Vi ste ime na knjizi čitali!“

„Jesam“, rekoh, „kad sam knjigu zatvorio, i nehotice ga opazih“.

„Vi me dakle poznajete“.

„Čitah žensko ime, koje mi baš nije sasvim nepoznato; jer ga jednom u gradu N . . . . čuh“, — i ja imenovah pomorski grad na sjevernu moru. „Da me nepitaste, nebih se bio ni sjetio imena; vi mi pako sami gospodine niste poznati.“

„Što vam se reklo o gospodji onoga imena? Što god vam se reklo, — istina nije bila“.

„U istinu“, odvratih ja, „samo nešto zapamtih od čudne povjesti. Jedna bolnica u onom gradu nosi ime „Jelenin hospital“. Kaže se, da bijaše krasna gospoja, koja nesretna i mlada umrie“.

„Nesretna! Nesretna!“ opetovaše on i njegova se lica tako zarumeniše. „O Jeleno! ti da si bila nesretna?“ Starčeva usta zadrktaše, oči mu se omočiše suzami, i u njem se porodi silna duševna borba. Na ustih mu zatitraju tajne rieči, nu on ih silom proguta i jecajući uzdahne. Uz to pogleda me pogledom neopisive boli, neopisive tuge, da sam žalio, što spomenuh išta pred njim o nesreći Jelene. — Nasta stanka.

„Vi joj bijaste blizak“, počeh opet ja.

„Ona bijaše mojom suprugom“ odgovori on tiho.

Motrih šuteć starčevo lice, koje mi bijaše samo poluokrenuto. Uvele crte bijahu fine i pravilne, oči blage, usta blagohotna i tužna. Po glavi mu pao starosti snieg, odielo mu bijaše uredno. Uz sav teret godinah stupaše upravno, samo nešto lagano. Napokon uzdignu glavu i reče:

„Uzimljem vašu pomoćnicu ruku. Podupirajte me. Strah, kad vidjeh risanku pasti, drkće još i sad u meni. Ajdmo, ako vam se vidi“.

„Kamo?“ zapitah ga.

„U Tugomir dolje, jer ondje stanujem“.

„Pa kako možete u onoj strašnoj samoći uztrajati?“ rekoh ja, dočim stupasmo laganim korakom nuzbrdice. „Za ljetni stan čini mi se Tugomir veoma manjkav, jer mu sve manjka, što čovjek traži, izletiv iz grada“.

„Imate pravo“, odvrati on. „Nu ja sam dobom u zimi i netražim više ugodnostih ljeta. Već je pet godina, odkad sam ovdje u zatočištu, i moj je cio sviet na otoku zatvoren od obijuh trakova rieke. Odtad mi je žudjen mir“.

„Vi i zimujete dakle takodjer tu dolje?“

„Imadem peć, knjige, uspomene. Ljudi tamo u gostioni skrbe se za male moje potrebštine. Što mi još manjka?“

„A ljudi?“

„Doista nemrzim ih, nu ja ih i netrebam. Moji rodjaci nepitaju više za me, pošto me još za života zabastiniše. A postane li mi samoća ova ne-

flikt no sa strankom, koja neće u križarski rat, a iz tog konflikta izlazi Zvonimir pobjednik. Ni jednim činom nesjeća nas ovaj Zvonimir ni hrvatske veličine, ni slave, već samo kukavštine i nesloge hrvatske. Kroz dugih pet čina neradi Zvonimir ništa, no da se na vojnu sprema. Svojimi dugimi govori on je prodikator, koj pripovieda hrvatsku historiju od došašća Hrvata u Hrvatsku, pa sve do svoje dobe, a njegovo sve djelovanje sastoji se u tom, što ide na križarsku vojnu. Doista i premalo i previše.

A kakav je Zvonimir, takovih je i više osoba. Desimira, Nede, Bezimenića, tih suvišnih za čin lica, mi nepojmimo. Čim je motivirana mržnja Desimirova? Ženske su uloge u obće slabe. Bolje su risani kraljevi protivnici Koloman, Vladislav, Strezinja, Vučina a najbolje Tolen i Salomon.

Neznamo takodjer, da li su za čin potrebiti dugotrajni prizori pred šatorom u četvrtom i petom činu, kako što je i pitanje, da li je u prilog drami, što polumrtvaci jedan za drugim ustaju, da drže dugotrajne monologe? — A čim je motivirano čudnovato oživljenje Zvonimirovo na koncu petoga čina, kad ga je jur ubio Desimir? Il ga Desimir nije ubio? Nije li ga ni ranio? Bar smo ga ipak vidili, kako je udarao nanj u snu. Il je to samo alegorija? Ima li joj tu mjesta? Tehnička je pogrieška, što se zadnja četiri čina zbivaju uvjek vani pred taborom.

Kako se vidi nameću se tu razna pitanja, na koja je težko odgovorit. Pjesnik Marković bit će se za stalno ovom predstavom uvjerio, da ovakav alegorični i mistični Zvonimir nemože imat uz svu krasnu dikciju, uz sav zanos, uz velike misli, uz pjesnički izraz i plemenito osjećanje onoga uspjeha, kako bi ga imao, da je zbilja samo ostao tragički junak, koj pogiblje svojom krivnjom, a dopustismo na primjer neslogom hrvatskom, hoće li se ta iztaknuti.

Gospodin Marković skratio je i udesio Zvonimira za predstavu, pak je ipak ista potrajala do 11 satih. Da se obćinstvo toli dugim prikazivanjem umori, da gubi interes i to se je dokazalo. Ako je istina, što čujemo, da pjesnik opet četvrti i peti čin preradjuje, vrlo bi nas veselilo, kad bi ga prema zahtjevom drame i naziranju Zvonimirove dobe preradio.

Govoreći dosele o manah, — obće priznanih manah Zvonimira, iztaknut ćemo i to, da je osobito treći čin put dramatskih efekta, i da je prizor u kom Zvonimir na obtužbu Strezinje skida krunu i predaje mač, da mu narod sudi, najljepši u cieloj drami. Ljepotu jezika i mislih smo već iztaknuli; gospodin Marković je u tom pravi vještak. —

Što se predstave same tiče, dalo bi joj se mnogo prigovorit, nu ogromni zadatak, što ga imadu svladat pojedine osobe u Zvonimiru, izpričaje i mnoge nedostatke. Gospodin M a n d r o v i ć koji je kao koristnik predstavljao Zvonimira, dao si je truda, da častno ovrši svoju zadaću. To mu je i do nekih momenta pošlo za rukom. Tolen gospodina F r e u d e n r e i c h a bijaše vrlo dobar, isto tako Vučina gospodina S a j e v i ć a. Gospodin J o v a n o v i ć kao Radovan i Bezimenić, (jer te dvie uloge mora po propisu pjesnika jedan te isti predstavljač igrat s razloga, što naliči Radovanu, koj već u 1. činu umire,) zadovoljio je posve, manje gospodin B a n kao Desimir. Gospodin F i j a n, koji je iz usluge kao diletant preuzeo ulogu Salomona, krasno ga je odigrao; samo bijaše mjestimice nerazumljiv, kao i neke druge osobe. Vike gospodične P e r i s o v e (kraljica Liepa) nemožemo si protumačit, sjegurno nit je dramatska nit je liepa, već nezgrapna. Pravim osjećanjem i sgodnim tonom odigrala je gospodična S o b j e s k a Nedu, nesretnu vjerenicu Desimirovu. Da se i najstrašniji momenti dadu istinski predstavit bez vike i buke i bez lamanja ruku, ona je dokazala. I opetovano velimo, da bi se toj revnoj mladoj sili imala dati prilika, da što češće pred obćinstvo stupi, il možda čekamo na zrelije godine? . .

Priznat ćemo još napokon, da su se i gospodja B a j z a kao kraljica Jelena, gospodin R u ž i ć kao Strezinja i gospodin M i l a n kao ban Petar Svačić trudili, da budu što bolji.

Koristnik i pjesnik bili su poslije trećeg čina što burnije izazvani.

RAZGLED PO SVIETU.

I. HRVATSKA.

— Hrvatskom saboru stigao je previšnji reskript od 3. siečnja, kao odgovor na saborsku adresu od 22. rujna. Ovim se reskriptom izjavljuje, da sad nije vrieme spojenju Dalmacije s Hrvatskom, nit utjelovljenju Krajine, nit riešenju pitanja riečkog. Sabor je u sjednici od 11. siečnja primio taj odgovor do znanja.

II. S RATIŠTA.

— S evropskog ratišta dolaze sve važnije viesti. Dne 2. siečnja osvojili su Rusi Sofiju, 9. siečnja zarobio je general R a d e c k i j svu tursku vojsku na Šipkinu klancu, sastojeću od 41. bataljuna i 10. topova, general M i r s k i j posjede kazanlik, a Š k o b e l j e v selo Šipku. General G u r k o prešao je Balkan u zimi od 23 grada te stvorio prava čudesa. Ruska vojska već je došla do Tatarbasardčika, te će za koj dan unići i u Drinopolje, koje već Turci ostavljaju

Dne 10. siečnja kapitulirala je tvrdjava Bar pred crnogorskim knezom Nikolom.

Jedanajstog siečnja pako predao se Niš Srbom.

Tako nastaje kobna kriza po Tursku, te je neće moći spasit ni englezko prijateljstvo ni prietnje. Pitanje o miru opet je odgodjeno. —

---

snosnom, neugodnom, te se prošećem do staroga gostionika, da se za pol sata razgovorimo.

„Što bi pako bilo, ako bi vam se kakova nesreća zgodila?“

„I za to se pobrinuh“, reče on čudnovatim smiehom, „najdraže što imadem, to će se na sjegurno mjesto spraviti. Morao bi me grom ubiti ili neočekivana kap — što bog oslobodi!“

Njegove zadnje rieči bijahu mi nerazumljive, nu neufah se pitati ga, te ga dovedoh u Tugomir. Medjutim bijaše sunce zapalo, a veliki i pusti dvor, u koj stupismo bijaše sakrit u crnu gustu tminu. Bijah pripravan, da će me starac na vratijuh odpustiti; nu mjesto toga pusti on svoju ruku u mojoj i otvori desnicom zaključana vrata i unidjosmo u sasma drugi hodnik, negoli je onaj pred doksatom. Na lievo otvori starac ukusno priredjenu sobu, i u nju unidjosmo.

Dvie svieće stajahu posried stola. On ih užeže te se baci umoren i još onako u kabanici zamotan na obližnji stolac. Težko će bit većega čudjenja od moga, kad se po sobi razgledah. U sried me Tugomira eto, u sried iste kuće, s vana gniezda sablasti i pliena, vriemena i elementa a u nutri evo obkružuje me sve što može razblažit samoću osamljenika. U lievom uglu stajaše liep nu jur stariji glasovir pozlaćenih nogû; kraj stiene knjižnica u dvih crnih staklenih ormarih, a kraj prozora na desno slikarski stalak s kistom. Drugi prozor bijaše providjen željeznom rešetkom; i lovor vio se oko njega; a okanca na prozorih bijahu od mliečna stakla, a ne, kako mi se prije činilo, zaprašena. Nekoje slike na stienah neufah se pobliže ogledati, jer starac još sjedjaše nepomičan, kao i prije, a ja neusudih uzbuniti ga. Mnogo knjiga ležaše otvorenih na stolu, pokritu dragocienim sagom. Boje slabo se razpoznavahu, jer cielo pokućtvo bijaše iz davno prošle dobe. Tiho bijaše u sobi, a časimice samo prekidao bi tišinu glas težka nihala ure sa stiene. Postalo mi skoro nesnosno i neznadjah, da li bi se udaljio ili bi ostao. Napokon pričinilo mi se, da je starac usnuo, i odlučih tiho ga ostavit. Već bijah za kvaku primio, kad on dignu glavu, i nerekav ni riečce, primi jednu od svieća, da mi posvieti. On sam otvori vrata, posvieti mi hodnikom, i pošto mi je sumorno nazvao „laku noć“ i stisnuo ruku, eto me vani u čudnovatu dvoru. Dobro čuh kako je za menom vrata zaključao. Doista tajinstven čovjek.

Da nije prodirao kroz tamne prozore slab tračak svjetla, ja bi bio držao sve za san i obsjenu. Opet se povrati ona grozna, otajstvena i grobna tišina u kuću, a samo iz daleka čuh veselu glasbu i moram priznati, da mi je veoma godilo. Požurih se dakle brzo preko dvora i na vrata, te dodjoh sretno na put. „J e l e n a M o r t e n“, šaptah sam sobom i htjedoh se dosjetiti svih razcjepkanih uspomenah, koje se o to ime držahu. Nu badava! samo se sjećah, da se o toj gospodji mnogo u družtvih govorilo; a buduć mi nitko ciele stvari pripoviedio nije, to me niti nije zanimala. Jedan od mojih tamošnjih poznatih obećao mi pripoviedati cielu poviest, nu ja se prebrzo udaljih iz grada i tako nesaznah ništa.

Mala kćerka gostionikova sasta me na putu.

„Kamo, diete?“ upitah ju. —

„K staromu gospodinu u Tugomir“, reče djevojčica. „Ja mu svake večeri donosim jela. Poznate li vi staroga gospodina?“

„Ne mnogo, moja kćerko nebojiš li se ali ti u samotnom onom dvoru?“

„A nitko nije tamo, osim staroga gospodina. Pak što bi mi se dogodilo?“

Ona projuri kraj mene i izčeznu u tami. Ja pako nadodjoh u gostionu i unidjoh u dvoranu, gdje se plesalo i pjevalo, jer se slavilo posvećenje crkve. Tu bijaše sve živo, sve veselo i sasvim protivno samoći i miru Tugomirskom. Ovdje veseo i mlad

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Fournier je imenovan poklisarom francezkim u Carigradu.

— Henry Elliot, poznati bivši englezki poklisar u Carigradu, imenovan je takovim u Beču.

— Španjolski kralj Alfonzo XII. vjenčat će se 23. siečnja s principkinjom Mercedes Montpensierskom.

NARAVOSLOVJE.

— U Rim je stigla viest, da markez Antinori, vodja ekspedicije u centralnu Aziju, nije umoren, kako smo i mi u svoje vrieme bili javili, već da je sretno nadošao u iztočno-afrikanskom pomorskom gradu Zeilah-u, da se odanle ukrca u Italiju.

SVAŠTICE.

— Kraljica Viktorija utemeljila je 31. prosinca kao „Carica Indije" „carski" red „indijske krune" kao nastavak 1861. utemeljenog reda od indijske zviezde. Ovim redom će se kitit samo gospoje englezke i indijske iz kraljevske porodice i onih državnika, koji su kao guverneri upravljali Indijom.

TVORNA UMJETNOST.

— Rodni grad Lamarmorin Biella, odmah je zaključio postavit spomenik slavnomu svomu sinu, čim je onamo stigla viest o njegovoj smrti. Kako je znano, Lamarmora je ostavio velik legat za bolnice Bielli i Turinu.

— U Londonu izložene su od 20. prosinca starine, što ih je izkopao Schlieman u Troji i Mikenah.

— Gustav Doré priredjuje za parižku svjetsku izložbu kolosalnu sliku, koja predstavlja smrt, kako zadavljuje pod palmami genija.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na zagrebačkom narodnom kazalištu bijahu na dalje ove predstave: 6. siečnja: „Ženar", vesela igra u 4 čina od Mosera; 7. siečnja: „Mjesečnica", opera od Bellinia, (g. Vanzetti kao gost.); 9. siečnja: „Zvonimir", drama u 5 čina od Dr. Franje Markovića, (novo), prijam gospod. Adama Mandrovića,); 10. siečnja: „Kad neplešemo", vesela igra u 1 činu od Schlesingera i „Konsilium fakultatis", vesela igra u 1 činu od Fredra; 12. siečnja: „Mjesečnica" (g. Vanzetti).

— Naknadno spominjemo, da je 23. prosinca prikazana Nestrojeva lakrdija: „Hoće da vraguje".

— Medju dramatskimi predstavami što smo ih vidili zadnje vrieme bez oklievanja dajemo prvenstvo Moserovu „Ženaru", (Der Veilchenfresser) koji je svojim finim humorom, krasnim dialogom i vrlo gladkom igrom održao takovu pobjedu, kako ni jedan komad ove sezone. Čin je sam vrlo jednostavan, nu prepleten takovimi i tolikimi potankostmi, da se ni sbliza neda pripoviedat. Ženar je čovjek, koj tobože od jedne do druge žene i djevojke leprši, al ni jedne neljubi, dok se ne namjeri na pravu. Gdja Ružička i g. Jovanović uprav si osvjetlaše lice igrom.

— Križevački dobrovoljci predstavljali su 6. siečnja Korzeniowskovu veselu igru „Majstor i Kalfa", — a spremaju za 13. siečnja Jurkovićeve „Kumovske neprilike" i „Dva pobratima" od Asangera.

— U Madridu predstavili su pod konac prosinca dramu u tri čina „Rob vlastite krivnje", što ju je napisao šestnajstgodišnji mladić Juan Antonio Cavestany. Kako španjolske novine pišu, slavlje, kojim je pozdravljeno to djelo, prelazi sve, što se u novije vrieme na pozorištih zbivalo.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— G. prof. Mile Magdić u Senju priposlao nam je s molbom, da ga u naš list uvrstimo, sliedeći: Poziv na predplatu.

„Kad sam lani pozvao hrvatski narod na predplatu „Topografije i poviesti grada Senja", nisam se nadao onako srdačnu odzivu, kao što sam ga zadobio; a još manje onakovu uspjehu moga djela. I kritika i hrvatski narod pretekoše daleko moje nade. Obodren time uhvatio sam pero, da opet sastavim djelo, kojega u hrvatskoj književnosti nema. Pišuć „Topografiju i poviest Senja" dobih slučajno u ruke djela glasovitoga Senjanina Mateše Antuna pl. Kuhačevića, i to: njegov životopis od njega latinskim jezikom pisan, i njegova hrvatska pjesnička djela. Što to vriedi, može se svak osvjedočiti po riečih, koje nas čuveni pisac Kukuljević Sakcinski o Mateši Kuhačeviću u XXXVIII. knjizi Rada na strani 157. govori. S toga sam ja napisao posebni Kuhačevićev život, i nakan sam izdati njegova znamenita djela, ako mi se hrvatski narod, neogluši, kao što se nije ni lani. Pozivljem dakle hrvatski narod, da se predplati na:

„Život i djela Senjanina Mateše Ant. pl. Kuhačevića, hrvatskoga pjesnika XVIII. vieka." Knjiga će imati 10 štampanih araka u osmini, a stoji 80 novč. a. vr.

Tko sakupi deset predplatnika, dobiva jednu knjigu za trud. Priložena skrižaljka neka se čitljivom adresom p. n. gg. predplatnika izpuni i do 31. siečnja 1878. podpisanomu ili knjižaru i tiskaru H. Lusteru pošalje.

Tko u napried plati 80 nvč., dobiti će knjigu bez poštarine; a inače poštanskim pouzećem.

— Ruski general Totleben piše sad djelo o obsjedanju Plevne, te će s ruskim izdanjem istodobno izaći i francezko.

— Na 15. siečnja izaći će drugi dio Hugonova djela „Poviest jedne krivnje". Još ovoga mjeseca izdat će Hugo i drugu knjigu pod naslovom: „Les châtiments à l' année terrible", u kojoj će bit pjesme, nastale za carstva.

— Emil Zola, na glas izašli francezki pisac, izdaje uprav nov roman: „Un page d' Amour".

NOVE HRVATSKE KNJIGE.

— „Zbirka ćudorednih pripoviedaka za našu mladež, štono ih je sastavio Igor Vežić, a na sviet izdao Kosta Trumić. U Mitrovici. Ciena 30 n.

UMRLI.

— **Emil Lambinet**, znameniti francezki krajoslikar, † u Bougivalu 30. prosin. u 72. godini.

— **Edgar Boutario**, član francezke akademije za napise i liepu literaturu, historik † u Parizu 5. siečnja u 49. godini. Glavne su mu radnje: „Francezka za Filipa liepoga" i „Ljudevit sveti i Alfons Poitierski".

— **Alfonso Ferrero Marchese de Lamarmora**, znameniti talijanski državnik i general, rodjen 17. studena 1804. u Bielli u Piemontu, † u Firenzi nakon duljeg bolovanja 5. siečnja u 10 satih s jutra u 74. godini. Godine 1823. stupi Lamarmora u vojsku sardinsku a god. 1848. zateče ga kao majora. Tu se on osobito izkazao kod polazka iz Milana te spasio kralja Alberta, te

---

život, ondje povenulo bivstvo, u samoću zakopano, za neprozirna stakla.

Gledah jedno vrieme zabavu, kad se najednom mala djevojčica kroz plesajuće družtvo do mene dotura.

„Stari vas gospodin dade pitati, šaptaše djevojče, „nebi li se još jednom k njemu vratili?" —

„Stari gospodin?"

„Da, on u Togomiru. Vi ga morate ipak dobro poznati, jer on drugčije nikada nikoga k sebi u kuću nepušta. Otac misli, da ste vi možda napokon svećenik. Nu podjite brzo."

„Zar je možda obolio?"

„Ne, nije, nu bijaše veoma nemiran te hodaše gore dolje po sobi."

Diete me sprovede van i šmrgnu tad natrag, a ja nastupih noćno putovanje. Noć bijaše mrzla i tiha, a nebo obsipalo se nebrojenimi zviezdami. Tiho i zamišljeno stupah poznatom mi cestom Pleće gorah bijaše tamno, a dolina sa kupom sjena pričini mi se poput kakova silna mora, jer su kupovi ko valovlje izgledali.

Doskora pokucah na dobro mi poznatih vratijuh Tugomira. Stari otvori i odvede me unutra. Kad mi je ruku pružio, poćutjeh da je drktala, da je dakle bio uzbunjen, nu njegovo lice bijaše mirno. U peći plamćaše vatra, a u sobi vladaše ugodna toplina. Opazih košaru s jelom, koju je mala djevojčica donela, bijaše još puna, jer starac ništa neokusi. Drugčije bijaše sve isto tako, kao što ga malo prije ostavih. Starac sam, pošto mi je mučeć mjesto ponudio, šetaše se po sobi, i bijaše očevidno smeten te nije znao kako da počme. Napokon reče, ne ustaviv se:

„Oprostite, da vam još tako kasno dosadjujem. Nisam se još tako daleko od ljudih udaljio, da bi svu udvornost zaboravio bio. Nu vi ste sam čestimice kriv tomu, da vas tako kasno zovem. Vi izgovoriste jednu rieč, koja me kani noćnoga mira lišiti. Nisam dugijeh lietah te rieči čuo i utvarao si, da je više neima. Nu sada vidim, da je stara laž neumrla."

Ja ga pogledah znatiželjno.

„Vi kazaste", nastavi on, i njegov glas bijaše drktajuć, „da Jelena Morten nije sretna bila. Vi govoraste za drugimi. Mnogo bi mi do toga stalo, da znadem koga, koj bi u buduće, kad bi se o toj stvari opet govorilo — a govorit će se o Jeleni Mortenovoj, dok će ljudih biti, koji su ju samo kao djetca kraj sebe jednom proći vidli — koj bi, velim, tad ustao i posvjedočiti mogao, da ta gospoja nije nesretna bila. Ili držite li vi koga nesretnim, koj je kao junak umro?"

„Neodgovarajte jošte. Tada istom sudite, kad ćete sve znati."

On pristupi k jednomu od prozorah, koji bijahu prema rieci i drugoj strani Tugomira obraćeni, te ga otvori, „što vidite?" pitaše on.

„Vidim doksat i sliezovnače u vrtu."

„Vidik nije liep," reče on i zakima glavom. „Nu bilo je i vremena, da podivlja. Kada sam prije 30 godinah tu sjedio, gdje sada vaš stolac stoji, i kroz prozore van gledao, stajahu stupovi čisti i ukusni i nošahu gizdav doksat, do koga se je vinova loza liepo dovukla bila. Vrt straga bijaše uredan i pun cvieća; a rieka nebijaše tako zarasla trstikom, jer gdje se sada diže gust red vodena bilja, tamo pristajaše prevoz, a od njega vodio je put kroz vrt baš u ovu kuću. I jednoga dana — dodjoh iz kupališta ovamo — sjedjah, gdje vi sada sjedite, bijaše mi ugodno te gledah bez misli u bieli dan. Tad se na jednom pojavi iznenada djevojačka glava izmedju onih stupovah u sriedini, malo za tim cielo djevojče, a odmah za tim začuh glasić, koji od tada nezaboravih.

(Nastavak sliedi.)

postao generalom i u listopadu ministrom rata. Kašnje posta generallieutenantom te upravljaše neprekidno ratnim ministarstvom od studena 1849. do siečnja 1860. Godine 1855. bijaše vrhovnim zapovjednikom taljanske vojske u Krimu, g. 1859. u Lombardiji šef generalnog štaba. Poslije Villafranačkog mira ministar predsjednik, odstupi skoro, a preuze ga opet od 1864.—1866. Medjuto bijaše guverner u Napulju. Godine 1866. sklopi savez s Pruskom proti Austriji, nu prem kod Custozze potučen, znao je diplomatskim putem obratit poraz u pobjedu. Kašnje je izdao knjigu o tih diplomatskih dogovorih, vrlo nepovoljnu po Bismarka. Italija je izgubila u Lamarmori čovjeka, komu imade zahvalit organizaciju svoje vojske i koj ju je uz Cavoura, Mazzinija, Rattazzija, Garibaldija i Ricasolija postavio na noge. Sprovod mu bijaše sjajan 7. siečnja u Firenzi.

— **Schwarzkoppen**, pruski general infanterije, zapovjednik XIII. vojnog sbora u Würtemberžkoj, rodjen 15. siečnja 1810. † u Stuttgartu 5. siečnja. Osobito se izkazao u bitci kod Königgrätza 1866. i 1870. kod Gravellotte-a.

— **Charles Cousin de Montauban, grof Palikao,** zadnji ministar predsjednik i ministar rata francezkog drugog carstva, general, koj se izkazao u Africi, a kašnje kao vodja kinezke ekspedicije, pobjedio 11. rujna 1860. Kineze kod Paliko-a, odakle mu i naslov. Rodjen 14. lipnja 1796. † 8. siečnja u Parizu. S 4. rujnom 1870. on je posve izčeznuo s vidika.

— **François Vincent Raspail,** stari francezki republikanac i socialistički agitator, član skrajnje ljevice u parlamentu † je u Parizu 8. siečnja. Rodjen 29 siečnja 1794. dao se već za rana na ozbiljne nauke, te je u naravoslovju napisao vrlo mnogo razprava. Baciv se g. 1830. na žurnalističko polje, osta tad vjeran do svoje smrti svojim načelom, za koja je skoro pol života odsjedio u zatvoru. On bijaše vrlo popularan i od g. 1869. članom svih parlamenta.

— **Viktor Emanuel II.** prvi kralj sjedinjene Italije, rodjen 14. ožujka 1820. u Turinu, sin kralja Karla Alberta sardinskoga, (rodjen 29. listopada 1798. † 28. srpnja 1849.) nastupio vladu u kraljevini Sardiniji po zahvali svog otca 23. ožujka 1849., od 17. ožujka 1861. „kralj Italije", oženjen 12. travnja 1842. s kraljicom Adelinom, (rodjena 3. lipnja 1822. † 20. siečnja 1855.) kćerju austrijskog nadvojvode Rainera, po drugi put oženjen s groficom Rosinom Mirafiore, † u Rimu 9. siečnja po podne u 2 sata 30 časova nakon četirdnevne žestoke bolesti od upale pluća u 58. godini.

DOPISNICA ODPRAVNIČTVA.

— *„Posielo"* u Senju. — Izvolite javit, koliko ste nam slali novaca, jer na kuponu nije označeno.

— *Čitaona* u Gospiću. — Primismo tri forinta. Nu to je za lanjske pol godine, jer nije bilo plaćeno.

— *Čitaona* u Karlovcu. — Molimo, da namirite dug.

— *Ad. Agjić* u Baji, *B. Matasić* i *An. Muč* u Osieku. Zabilježismo vas kao predplatnike do konca svibnja, jer poslaste po 2 for. 50 nov. a list stoji 3 forinta na pol godine.

☞ Prva knjiga „Hrvatskog Svjetozora", Br. 1.—27. dobiva se liepo broširana za 1 for. u našem uredničtvu. Tko bi ju želio nek se požuri s naručbom, pošto imamo samo nekoliko cielih komada.

Isto se tako u nas dobiva za 30 novč. Björnsonova krasna novela „Veseo momak". Poštom 5 novčića više.

Zaključak uredničtva 11. siečnja.

SADRŽAJ HRVATSKIH LISTOVA.

VIENAC, Br. 2. Zora Veronika Zrinjska. Spjevao Andr. Palmotić. — Tri prosca. Šaljiva igra iz zagrebačkog života u 3 čina od Ivana Vončine. — Grana jorgovana napisala Ouida, pohrvatio Petar Marković. — Pouka: Nove slike u stolnoj crkvi djakovačkoj. — Lipa. — Listak. — Slike: Nehaj, grad u Arbanaskoj. — Umirući Sokrat.

OBZOR, Br. 4. i 5. Listak: Pogled u bugarske zemlje. Napisao Spas Vacov. — Br. 4. Skadar na Bojani. — Br. 5.—8. Zvona na staru godinu od Charlesa Dickensa. — Četvrta četvrt (Svršetak.) — Br. 8. Kako se zabavlja gdčna Tinka? od Š. — Br. 9. Historijske sjene od Sofije Podlipske.

NARODNE NOVINE, Listak. Br. 5.—10. Sliepa ljubav, talijanski roman, napisao Salvatore Farina.

NARODNI LIST. (politički list, sriedom i subotom, u Zadru. Urednik Juraj Biankini. Ciena 10 for na godinu). Br. 1. Listak: Na mlado ljeto, pjesma od Ivana Despota. — Na Nikolj-dan 1877. Njih. svjetlostim vladajućem crnogorskom knezu Nikoli I. i velikom ruskom knezu Nikolaju Nikolajeviću. Pjesma od Sundečića. — Br. 2. Ocjena „Narodnog koledara" matice dalmatinske, što ga je uredio prof. Mate Nekić.

PUČKE NOVINE, (tjednik za gospodarstvo, obrt i narod u Zagrebu. Urednik Ljudevit Tomšić. Vlastnik i nakladnik: knjižara Mučnjak i Senftleben. Ciena na godinu 4 for. 60 n.) Br. 1. Gospodarstvo: Jeli sol potrebita kod hranitbe domaćih životinja, od Dr. Krištofa. — Goveda. Napisao M. Stojanović. — Gospodarske sitnice. — Zakonarstvo: Kako se sklapaju pravni poslovi. Piše D. I. Zahar. — Iz sabora. — Zabava i pouka; Vjernik i nevjernik od Sajvrta. — Posljedice pijanstva. — Raznice. — Dopisi i domaće viesti. Što je nova po svietu. — Promjene osoblja u javnih službah. — Izvadak iz službenih oglasa. — Žitne ciene. — Lutrija. — Agio.

KATOLIČKI LIST, Br. 2. Istinita poviest sabora vatikanskoga. Napisao kardinal Manning, nadbiskup Westminsterski. VII. (nastavak). — Slava u višnjih Bogu, i na zemlji mir ljudem dobre volje. Propovjed biskupa Posilovića na božić u senjskoj prvostolnici. — Dopisi. — Viestnik.

MJESEČNIK PRAVNIČKOGA DRUŽTVA. U Zagrebu. Urednici Dr. Jaromir Hanel i Dr. Blaž Lorković. Ciena na godinu 8. f. Br. 1. Dr. Hofman: Može li se po zakonu gorno i činženo pravo posebice prodati ili obteretiti? — Prof. dr. Al. pl. Bresztyenszky: Ob opomenbenom postupku. — M. S.: Dvie naredbe vis. banskoga stola. — Š. D.: Da li i jedan klasični svjedok krivnju tajećemu okrivljeniku radi kojega zločina na temelju kaznenoga postupnika od 29. srpnja 1853. dokazati može? — Praktički slučajevi: I. gradjansko-pravni. — II. Mjenbeno-pravni. — Glavna skupština „pravničkoga družtva". — Iz financijalnoga odbora. — Viestnik. — Poziv na predplatu.

NARODNJAK, (tjednik za narodnu privredu, pouku i zabavu. U Mitrovici. Urednik K. Trumić. Ciena 4 for. na godinu). Br. 1. Napoleon I. (svršetak). Iz anatomije i fiziologije, od M. Smoljanovića, (svršetak). — Laža i njegov sin. Lakrdija u 1. činu, (svršetak). — Šta biva po svietu? —

Uredničtvo i odpravničtvo „Hrvatskog Svjetozora" nalazi se na Zrinjskom trgu broj 1008. u II. katu.

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović.** Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 30. | Izlazi svake nedjelje. | Zagreb, 20. siečnja 1878. | Stoji na pol godine 3 for. | Knjiga II.

ŠLOSEROVA 70-GODIŠNJICA.

*Životopisna crta od ***.*

Prvi i najznamenitiji hrvatski biljar, Dr. Šloser, slavi ovih dana svoj sedamdeseti rodjen dan. U svih je civilizovanih naroda liepi običaj, da takove zgode dostojno proslave i svojim jubilarom prinesu vienac priznanja, najljepše što može čovjek čovjeku pružiti. Za Hrvatsku Dr. Šloser, Nehrvat, stekao si je tolike zasluge, da ga ona slobodno može uvrstiti medju svoje najbolje sinove.

To nas nuka, da nepropustimo svetčanoga ovoga dana, već da s naše strane donesemo svetčaru prvu čestitku, a nadamo se, da za nami neće ni drugi zaostati.

Dr. Josip Krasoslav Šloser Klekovski, kr. odsječni savjetnik, praliečnik, vitez gvozdene krune III. razreda, pravi član jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, član mnogih znanstvenih družtva, rodio se je dne 25. siečnja god. 1808. u Heinrichswaldu u Moravskoj.

Poslie kako je navršio gimnazialne nauke u Leipniku, Kremsiru i Freiburgu, a filosofičke u Brnu, prešao je na bečko sveučilište, posvetiv se znanosti liečničkoj, te bude godine 1832. promoviran na čast doktora iz sviuh kirurgičkih i medicinalnih doktrina, i kao takav započe svoje javno djelovanje kao externist u sveobćoj bolnici u Beču, a nastavi za trajanja kratelji u Lombardiji i Mljetačkoj g. 1834/5. sa biyšim si učiteljem Dr. Franjom pl. Hildebrandom u Italiji.

Već za rane mladosti obljubi prije svega prirodoslovne znanosti, je već za dobe svojih filosofičkih nau[illegible]o se je sa svom revnošću na botaniku, u čemu ga je najuspješnije podupirao njegov učitelj matematičkih struka, Aurelij Thaler. U družtvu s ovim stranom već onda, a stranom kašnje, za vrieme svojih naukovnih godina, proputovao i iztražio je botanički prediele oko Brna, Hradiša, Cajca itd. sve do granica ugarskih. Naravno, da je Šloser takodjer vrieme svoga boravljenja u Beču upotrebio za obljubljeni svoj nauk, i u družtvu sa svojimi prijatelji i suučenici Josipom Haffnerom, Franjom Leydoltom i Josipom Redtenbacherom gledao okoristiti se sa bogatom florom u onih predielih. Osobito pako obrati Šloser za ono vrieme svoju pozornost na tadašnji moravsko-šlezki guberniji koji je, botanizirajuć, skroz proputovao.

Prigodom njegovih ekskurzia pridruži mu se često Vjekoslav Putterlig, koj se naročito bavio sa sabiranjem i proučivanjem listne mahovine, nu koj je na veliki uštrb znanostih prerano umro.

Prva nakana Šloserova bijaše posvetiti se profesuri, nu uslied neznatne razmirice izmedju najznamenitijih i najmogućnijih muževa u nadležnih krugovih, ostavi na naglo Beč, i odvaži se na privatnu praksu time laglje, što ga je ljubav za naravoslovje na polje slobodne naravi i samostalnost osobnu navraćala i što je osjećao, da bez takove nema napredka, a kamo li savršenosti u strukovnih znanostih. Tako on dodje godine 1836. u Slavoniju, gdje mu se ne samo kao liečniku, već i kao prirodoslovcu otvori široko i zahvalno polje. Ovdje upoznav se s jednom od najodličnijih obiteljih, za malo vrieme zatim preseli se njoj za volju u Hrvatsku. Dvie

LISTAK.

IMPROVIZATOR.

ROMAN U DVIE KNJIGE.

DANSKI NAPISAO

HANS CHRISTIAN ANDERSEN.

(Nastavak.)

Na stubah male crkvice na desno susresmo Federiga, koj je olovkom prerisavao čitav veseo prizor u mjesečini. Kad stupasmo kući, pošališe se on i majka rad vesela improvizatora, kako zvahu onog mladića, koj nas je svojim pjevanjem toli ugodno zabavio.

„Antonio“, kaza mi Federigo, „i ti bi bio morao improvizirat, ta i ti si pjesnik! Moraš da naučiš složit govor u stihove“.

Sad tek shvatih, tko je pjesnik, naime čovjek, koj može ono liepo opjevat, što ćuti i vidi. Ta to je divno pomislih, a valjda i lahko; samo da imam gitaru.

Prvi predmet, što sam ga opjevao, bijaše dućan našeg susjeda kramara. Jur od rana moja se mašta zalitala u ukusno složene njegove stvari, kojim su se i stranci divili. Medju lovorovimi vienci visjahu razni sirovi, svieće bijahu u zlatan papir omotane i poredane ko piskaljke na orguljah, a kobasice držahu se poput stupova, na kojih se caklio parmesanski sir kao jantar. Bijaše li sve to na večer razsvietljeno i goraše li pred Madoninom slikom a medju kobasi i šunkom svietiljka, tad mišljah, da gledam u novi čarobni sviet. Umiešah u pjesmu i mačku na stolu i mladog kapucina, koji se je sa signorom vazda tako dugo pogadjao. Priobćih pjesmu Federigu, a jer se je njemu svidila, nauči ju skoro sva kuća i susjedstvo i tako dodje i do istog kramara. Njegova žena joj se nasmija, pljesnu u ruke te ju nazva „divina Commédia di Dante“.

Al sad opjevah sve! Ne samo u crkvi, gdje kadih kadilnicom uz redovnički poj, i na ulicah medju bučećimi koli i vičućimi trgovci, već i u maloj mojoj posteljki, pred Madoninim likom i škropionicom: svud me sprovadjahu fantazije i snovi. Ciele ure znao sam za zimskog sumraka sjedit pred našom kućom i gledat, kako su kovači varili željezo i topili se seljaci. U crvenoj vatri vidjah sviet tako plamenit, kao što bijaše i moja fantazija. Srdce mi je igralo od radosti, kad bi znao u zimi snieg sa gora duvnut u grad takovu zimu, da su sa tritona visile ledene sviećice. Nu žalibog, bijaše to toli riedko! Tad bijahu i seljaci zadovoljni, jer im to bijahu znakovi dobrog ljeta. Pružiše si ruke i zaplesaše oko tritona, dočim je na vodometu titrala dûga.

Nu zadržajem se predugo kod pojedinih uspomena mladosti, koje za stranca nisu toli važne i mile, kao za mene. Spominjem li ih, opetujem li ih, čini mi se, kao da još jednom oživljujem.

Preći ću k zgodi, koja je prva podigla medju od truja medju menom i rajem rodnog mi kraja, koja me u strani sviet turila i odlučila moju budućnost!

III.

CVJETNA SVETČANOST U GENZANU.

Bijaše u lipnju; bližao se dan glasovite cvjetne svetčanosti, koja se slavila svake godine u Genzanu.* Moja majka i Mariuccia imadjahu ondje prijate-

* Mali gradić u Albanskih gorah, na putu medju Rimom barami.

godine što proživi u krugu ove obitelji steko je vrieme i priliku, da proputuje i botanički iztraži veći dio civilne Hrvatske.

Godine 1838. postade on liečnikom u Varaždinskih Toplicah, po svojoj liekovitoj sili od vajkada na glasu. Kao kupalištni liečnik, a naime kao upravni ravnatelj nastojao je, što mu je takodjer podpuno za rukom pošlo, unutarnjemu uredjenju po duhu novijega ukusa, i po zahtjevih humanitarnih, položiti temelj, kojim se je osigurao postepeni njihov napredni razvoj u toliko, da je kašnjoj upravi omogućeno postalo, ove kupelji dovesti na sadašnji stepen velike savršenosti, da se mogu danas punim pravom uzporediti sa najbolje i najukusnije uredjenimi prvimi evropejskimi zavodi.

Nu sve to ga nije moglo odvratiti od njegove obljubljene zabave. Istina bog za vrieme, dokle traje kupalištna saisona, morao se je ograničiti na uži obseg iztraživanja, nu bujna narav okoline topličkih kupeljih i onako prije toga malo iztražena, pružila mu je dovoljno polje, da se i u to vezano vrieme i upozna sa cvjetanom i faunom tamošnjom i sabere dragocjeni material za svoje buduće radnje.

U to vrieme pada izradba njegovog prvog djela „Flora des Mährisch-Schlesischen Gouvernements“ što je u Brnu godine 1840. svjetlo zagledalo i što je očitim dokazom, da je on vezan poslovi kupalištnimi, svako vrieme upotrebio i kod pisaćeg stola.

Kao vješt liečnik i muž znanstveno naobražen, steko je na skoro liepo ime. Županija križevačka, da mu prizna zasluge, koje si je steko u zdravstvenoj službi, a a naime liečenjem siromašnog puka podieli mu godine 1838. naslov županijskoga fizika, i sudbenog stola prisjednika.

Njegov svakim danom rastući dobar glas svrnuo je na njega pozornost županije križevačke u tolikoj mjeri, da je prvom sgodnom prilikom gledala povući ga u krug svojih liečničkih službujućih sila, a to se dogodi imenovanjem tadanjega županijskoga fizika Dra. Alekse pl. Praunšpergera za praliečnika. I zaista nije mogla vriedna muža, kao što je bio pokojni Dr. Praunšperger, županija križevačka zamieniti vriednijim mužem, nego što je tako godine 1844. izpražnjeno mjesto županijskoga fizika podielila Šloseru. Nije nam zadaćom već sada obširno navadjati marljivo, savjestno, požrtvovno, i bez svakog koristoljubja uvjek vršeno njegovo djelovanje kao fizika, ovdje ćemo samo kratko napomenuti, da on uslied zasluga u tom zvanju stečenih, jošte uviek živi u dobroj i zahvalnoj uspomeni tamošnjega pučanstva. Bilo putujuć u službenih poslovih, bilo u vrieme prosto od službe i njegovog liečničkoga zvanja, uviek je jednakom revnošću nastavljao započete jednom studije na polju prirodoslovja. U Križevcih pobrati se sa Ljudevitom pl. Vukotinovićem, u koga i onako zauzeta za sve, što je liepo, dobro i koristno, opazio volju i sposobnost za prirodoslovne nauke, lahko probudi ljubav za otu granu znanosti i nadje u njem za kratko vrieme ne samo najrevnija učenika, već takodjer vriednog suradnika. Tako mu bude olahkoćena već odavna poželjena želja, da proputuje i iztraži cielu Hrvatsku; što mu takodjer većom stranom za rukom podje, jer je u družtvu sa Vukotinovićem tečajem godina 1852., 1854. i 1856. južnu Hrvatsku i hrvatsko primorje proputovao i u prirodoslovnom pogledu iztražio. Već prije i tečajem kašnjih godina proputovao je Šloser stranom sam, a stranom i u družtvu sa Vukotinovićem ostale krajeve zemlje i to s takovim uspjehom, da se obzirom na sabrani material punim pravom uztvrditi smije, da je on prvi prirodnim znanostim u našoj domovini ne samo put prokrčio, nego i daljem razvoju čvrsti temelj osigurao.

Ako se je on kao prirodoslovac učinio zaslužnim za domovinu, to je on i na polju drugih interesa, premda novus incola, svakom prilikom razvio toliku djelatnost, da ga smijemo uvrstiti u broj najplemenitijih patriota. Kao takova ocieni ga slavne uspomene ban Josip Jellačić, koj ga je u važno vrieme godine 1848. imenovao pukovnim liečnikom hrvatskog banderialnog konjaničtva, pridržav mu pravo na županijski fizikat. Šloser obavio je ovo svoje težko i izvanredno službovanje na tako izvrstan način, da mu bude u priznanje njegovih zasluga od strane pukovnijskog zapovjedničtva dne 30. ožujka 1849. podieljen pohvalni odpis.

U javnu državnu službu stupi Šloser tek godine 1854. kao c. kr. fizik županije zagrebačke, gdje je uz svoje službene dužnosti kao županijski liečnik, tečajem pet godina kod c. kr. namjestničtva u Zagrebu poslove medicinalnoga savjetnika kao namjestnik ovoga napose i badava obavljao, te ujedno preko sedam godina kao kaznionički i sudbeni liečnik službovao. Za svoje požrtvovno djelovanje za vrieme kratelji godine 1855., bude odpisom ministarstva unutarnjih djela od 27. rujna 1855. pohvaljen, a godine 1860. bude mu u priznanje njegovoga, često pohvalenoga, odličnoga i bez koristoljubja vršenog službovanja u zdravstvenoj struci podieljen naslov c. kr. medicinalnog savjetnika.

Početkom godine 1861., prigodom uzpostave ustavne županijske uprave, odreče se Šloser svoga tadašnjega zvanja, ostavi Zagreb, i vrati se u Križevac, gdje opet zauzme svoje prijašnje službeno mjesto kao županijski liečnik. Sugradjani križevački pozdrave ga radostno, i u znak radosti, što se je u njihov krug povratio,

---

ljicu, po zanatu krčmaricu. Jur od nekoliko se godina spremahu onamo na svetčanost, nu vazda ih nešto susdržalo; ovaj put usliši im se želja. Dan pred svetčanošću krenusmo na put; ja od radosti nestisnuh cielu noć ni oka.

Sunce se još nebijaše diglo, kad stane pred našom kućom veturin i mi odosmo. Nikad prije nebijah vani u gorah. Radost i očekivanje uzbuniše mi dušu posve. Da sam u kašnjoj dobi narav i život uzmogao motrit onim istim čuvstvom, pa ta osjećanja znao riečmi izrazit, to bi bilo postalo neumrlom pjesmom. Otajstvena tišina na ulicah, željezom okovana vrata gradska, na milje prostrana Campagna sa samotnimi grobovi, gusta jutarnja magla, zastiruća podnožje dalekih gora: sve to kao da se otajno spremalo na onaj sjaj, što sam ga imao zagledati. Isti križevi na putu s kostmi koga razbojnika, koji nas sjećahu, da je tu kažnjen koj ubojica, čudno me se dojmiše. S prvine začeh brojit svodove vodovoda rimskoga, nu dodijalo mi. Tad počeh mučit druge izpitkivanjem o velikih vatrah, što su ih zapalili pastiri oko porušenih grobnih spomenika, i opitkivah se za stada, što su ih pastiri znali zatjerat u velike okruge.

Od Albana moradosmo kratkim nu liepim putem do Ariccie pješke poći. Reseda i žuti šeboj porastoše putem divlje; guste uljike zasjenjivahu drum. U daljini opazih more, a stazami kraj nas skakutahu vesele djevojke šaleć se i smijuć, nu nezaboraviše poljubit križa. Visoku kupulu crkve u Ariccii smatrah kupulom Petrove crkve, koju da su angjeli izvjesili u plavetan zrak medju tamne uljike.

Na putu sakupilo se naroda oko plesajućeg medvjeda, a vodja mu na dudah svirao, kao o božiću pifferar pred Madoninom slikom. Mali neki majmun u vojničkom odielu, koga bi vodja desetnikom zvao, kopitao se na ledjih medjeda. Ja bi bio volio tu ostat, no ići u Genzano. A cvjetna svetčanost imala je tek drugi dan biti, — nu moja majka silila je na put, jer da mora pomoć plesti vience svojoj prijateljici Angelini.

Prevalismo skoro put i doznasmo za Angelininu kuću. Stajaše s onu stranu Genzana, s koje se dolazi k Nemijskom jezeru. Kuća bijaše pristala; iz stiene izviraše izvor, a oko bazina natrkivahu se oslići.

Udjemo u krčmu: pozdravi nas tišan žamor. Jelo se kuhaše a na ognjištu plamćaše vatra. Množtvo seljaka i gradjana sjedjaše uz duge stolove. Napijahu se vinom, jeduć presciutto. U modroj čaši bijahu zataknute pred Madoninom slikom krasne ruže; svietiljke gorahu slabo, jer je dim priečio. Mačka pobježe preko sira na stolu, — i mal da nepadosmo preko pilića. Angelina nas primi vrlo uljudno; povede nas uz visoke stube gore te nam dade sobu uz dimnjak, a podvori nas po mom mnienju uprav kraljevskim jelom. Sve bijaše krasno, ista boca s vinom bijaše nakićena. Mjesto zatiljka bijaše na njoj ruža. Sve tri se izljubiše, a i mene zapaše poljubci i proti volji. Angelina kaza, da sam vrlo krasan, a moja majka jednom me rukom pogladi, dočim mi drugom rukom redaše odielo sad na ledjih, sad na rukavih, a sad na prsih.

Poslje objeda očekivaše nas prava svetčanost; imadosmo poći u šumu po zelen i cvieće za vience. Kroz mala vratašca udjemo u vrt. Bijaše vrlo malen, skoro jedna jedita sjenica. Slabu ogradu ojačaše grmovi širokoliste aloe. Duboko pred nami u kotlini ležaše tiho jezero, u bezdnu vulkana, s kog se nekoč dizahu plameni k nebu. Podjosmo anfiteatralskim briegom medju vinogradi i platani, na koje se loze uzpinjahu. Na drugom okrajku briega ležaše grad Nemi, ogledajuć se u modrom jezeru u dubini. Kud prolažasmo, vismo vience. Tamne grančice uljike i svjež joj list uplesmo medju cvieće divljeg žutog šeboja. Čas nam se iza lišća sakrilo modro

izaberu ga za gradskog zastupnika, podieliv mu ujedno službu gradskog fizika. Premda zabavljen dvojim službenim zvanjem kao županijski i gradski fizik nije zanemario svoja prirodoslovna iztraživanja, a osobito zabavljao se je ono vrieme entomologijom, sabrav do 4000 vrstih kornjaša i 225 ptica, koje je sam svojom rukom priredio. Ovu posljednu sbirku poklonio je gospodarskom učilištu u Križevcih.

Godine 1864. bude Šloser previšnjim riešenjem od 18. siečnja 1864. imenovan kr. namjestničkim savjetnikom i praliečnikom, a 8. kolovoza 1865. odlikovan u priznanje njegovih velikih zasluga za državu, zdravstvenu granu i prirodoslovnu znanost u obće, a napose za prirodoslovno iztraživanje trojedne kraljevine krstom gvozdene krune III. r., te u smislu pravila previšnjim riešenjem od 8. svibnja 1867. uzvišen u stališ vitežtva austrijske carevine sa predikatom „Klekovski“.

Kada je jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti godine 1866. u život stupila, naravno je, da je muža od tako visokih vrlina, kao što je Šloser, morala zapasti čast pravoga člana toga znanstvenoga zavoda, (9. svibnja 1866.) a da on i u ovom visokom zvanju podpuno izpunjuje dužnosti svoje, dokazom su njegova obsežna djela i razprave u „Radu“ na svjetlo izdane, kojimi si je u cielom znanstvenom svietu steko slavno ime, i zato su mnogi evropejski glasoviti pisci u priznanje zasluga Šloserovih na polju botaničkom mnogim bilinskim formam njegovo ime pridodali, a to su medju ostalimi sliedeće: Hypericum Schlosseri Reg. fl. 1853., Alyssum Schlosseri Heufl. i Sinapis Schlosseri Heufl. in lit. 17. 1844. Pedicularis Schlosseri Tomasini, Hieracium Schlosseri Reichb. fil. Icon.

A tko je imao priliku vidjeti foliante njegovih rukopisa, njegov sistematički uredjen prebogati herbar i sbirku kornjaša od preko 10.000 exemplara, neće se moći zadosta diviti mravljinskoj marljivosti toga vriednoga muža.

Neostaje drugo već da ovdje navedemo djela, koja je Šloser stranom sam, a stranom s akademikom Ljud. Vukotinovićem na svjetlo izdao, a to su sliedeća:

1. Disertatio inauguralis botanica „De Papilionareis in Germania sponte crescentibus“. U ovom djelu stavi si on za zadaću razmotriti potanko „Leptirnjače“ s obzirom na njihove naravoslovne vlastitosti.

2. Godine 1840. izda u Brnu kod Rohrera „Flora des Mährisch-Schlesischen Gouvernnants“. — Od ove godine pa sve do 1857. neizda Šloser nikakovo djelo, već priobćivaše male biljarske razprave u različitih strukovnih listovih.

.3 Godine 1857. u družtvu sa Lj. pl. Vukotinovićem „Syllabus florae croaticae“.

4. Godine 1868. „Pripravna radnja za geografiju bilja trojedne kraljevine.

5. Godine 1869. u družtvu sa Lj. pl. Vukotinovićem „Flora Croatica“.

6. Godine 1870. „Kalnička gora sa svoje prirodopisne znamenitosti“.

7. Godine 1870. „O uplivu obradjivanja zemlje i gojenja bilja na fizionomiju predjela i na značaj naroda“.

8. Godine 1871. „Ždralovnice“ (Geraniaceae) pogledom na naravoslovnu vrst.

9. Godine 1872. „Kaćunovice (Orchideae Juss.).

10. 1874. O postanku bilinskih sustavah po njihovu kronologičkom redu.

11. 1875. Ustroj i gojitba cvieća.

12. 1876. Bilinar. Uputa u sabiranje i označivanje bilina, u Hrv. Slav. i Dalm. sastavili Dr. Jos. Kr. Šloser i Lj pl. Vukotinović.

13. 1877. O kornjaših u obće i o plovčarih hrv.-slav.-dalm. faune napose.

14. 1878. Kornjaši hrv.-slav.- i dalm. faune. Prvi dio ovog djela dotiskuje se upravo sada.

U rukopisu, sasvime za tisak pripravljeno, imade Šloser sliedeća djela: 1. Hrvatska biljarska terminologija; 2. Vrtna cvietana ili sustavni opis svih iz drugih prediela svieta donešenih bilina, koje se sada u Evrop. rastilnjacih i bašćah uresa radi goje ili u tehničku i gospodarstvenu svrhu kultiviraju; 3. Index familiarum et genorum florae universalis De Candolleons — Kuntianae; 4. Hrv. entomologička terminologija.

Uz ovo priobćuje Šloser u „Oest. bot. Zeit.“ poviše članaka.

To je evo u kratko i rad i život zaslužnog našeg starine. Kao malo tko, on je učinio svoju dužnost i zadovoljan ogleda se danas na pragu svoje sedamdesete godine u prošlost. Ta je prošlost častna, ona je utješna.

Dr. Šloser nije samo upoznao tudjinstvo s našom florom, nego je i nas same podučio, da znamo, čim nam zemlja naša obiluje; on je pobudio u nas ljubav za znanost, kojoj je on medju nami otac.

Uvjereni smo, da će ga to najviše veseliti, kad se ga danas zahvalno sjetimo; za budućnost on se je sam pobrinuo, jer znanstvena naša knjiga morat će ga spominjati, dok bude i nje same.

Dr. Šloser ostavit će liep primjer pregnuća i patriotizma i hrvatskim učenjakom i onim ljudem, koji sa strane dodju u Hrvatsku. Na njem neka se oglednu, bit će im u čast.

Starini Šloseru pako, koji je još i danas kriepak i čil, želimo, da ga Bog još dugo godina uzdrži zdrava i vesela na radost i korist Hrvatske nam domovine!

Živio!

---

i duboko jezero i čisto nebo, čas nam se opet pokazalo kao jedna jedita cjelina. Sve mi bijaše novo i divno. Duša moja plivala je u razkoši. Još i sad ima u mene časova, kad mi se povraćaju ona čuvstva, kao umotvori od mozaika propalog grada u mojih uspomenah.

Sunce je pripicalo i tek dolje uz jezero, gdje se dižu stoljetni platani i utapljaju obvite trsom grane u vodu, tu nadjosmo hladovine, da nastavimo rad. Vodene biljke titrahu u hladu kao da snivaju. I nje uplesmo u vienac.

Doskora nepadahu više sunčani traci po jezeru, već samo još po krovovih Nemija i Genzana; sumrak se hvataše mjesta, gdje sjedjasmo. Udaljih se s mjesta samo nekoliko koračaja, jer se moja majka bojaše, da nepadnem u jezero, komu su obale vrlo strme. Kod neznatnih ostanaka starog Dianinog hrama bijaše uzrasla velika smokva, nu i nju već bršljan pritiskivaše k zemlji. Popeh se na nju, savih vienac i zapjevah staru canzonetu:

„—Ah rossi, rossi fiori,
Un mazzo di violi!
Un gelsomin d'amore —

kad me iznenada prekinu neki zvizdavi glas:

„— Per dar al mio bene!“

I iznenadce stajaše predamnom visoka stara žena, uzpravljena i odjevena odielom frascatskijeh seljakinja. Duga biela koprena, što joj padaše s glave na ramena, još više doprinese k tomu, da mi se je prikazalo njezino lice kao u mulatkinje. Naborina uz naborinu na licu sačinjavaše pravu mriežu. Crne oči bijahu nesnosne. Stara se nasmješi te me pogleda ukočeno i ozbiljno, kao da je mumija, postavljena tu pod drvećem.

„Ružmarin,“ reče mi ona, „poljepšat će se u tvojoj ruci! U oku nosiš sretnu zviezdu!“

Pogledah ju začudjen i poljubih vienac, što sam ga spleo.

„Lovor* je otrovan; pleti vienac al ga neljubi.“

„A, mudra Fulvija iz Frascatia!“ kliknu Angelina iz sjenice.“ Pleteš li i ti za sutrašnju svetčanost vience, ili,“ doda ona nešto tiše,“ viješ li druge kitice, dočim za Campagnom zapada sunce?“

„Mudro oko!“ govoraše Fulvija dalje, ne svrnuv pogleda s mene. „Sunce je prolazilo znakom bika, kad se je rodio, a na bikovih rogovih visi čast i zlato!“

* Prunus Laurocerasus raste u gori divlje.

„Da,“ reče moja majka, stupiv s Mariucciom napred, „kad se odjene crnim odielom i širokim šeširom, ovisit će o tom, dali će prinosit žrtve ili proći trnovim grmljem!“

Sibila je pojmila, da ona tim smjera na tobož mi opredieljeni svećenički stališ; nu ona nam vrati, što mi tad nerazumismo.

„Široki šešir,“ reče ona, „neće zasjenit njegova čela, kad stane pred narod, kad će njegove rieči bit sladje od muzike, milije od opatićkih sborova, jače od groma u albanskih gorah! Priestolj sreće viši je od Monte Cava, na kom počivaju oblaci medju stadom.“

„Bože!“ uzdahnu majka te se nepovjerljivo strese, prem joj se mililo sjajno proročanstvo. „Ubogo je diete; Madonna znade, kojim će poć putem! Kola sreće viša su od kola albanskih seljaka, a kolo im se okreće, pa kako da se nanj popne siromašno diete!“

„Jesi li vidila, kako se okreću oba velika kotača seljačkih kola? Doljni se dio uzdiže gore i pada opet dolje. Tik zemlje stane seljak na kotač, a ovaj ga digne gore, nu često je kamen na putu, pa se tad zbiva kao kod plesa na trgu.“

„A nemogu li se i ja uzvinut š njim na kola sreće?“ pitaše šaljivo majka, nu kriknu užasno u

PIJO IX.

I BUDUĆI PAPA.

(Nastavak.)

III.

U budućem konklavu bez svake će dvojbe bit mjerodavnim stanovištem i interes duhovnog principa, što ga crkva čuva i zastupa, jer je svjetska država i gospodstvo jur izgubljeno. Kako će se ponieti u tom pitanju kolegij kardinala i koji će smjer držat za crkvu najspasonosnijim, toga danas nezna nitko. Taj je kolegij za Pija IX. odviš zašutio sa svojimi savjeti, a na sve pristao, bojeći se, da nenaidje na odpor pape, pa da ga ovaj tad neostrani od svake vlade i upliva, kao što se zbilo kardinalu d' Andrei.

Stanje, u kom se danas katolicizam nalazi, posve je novo. Tek u najstarijih vremenih vidimo u Rimu papu i kralja, koj ne samo, da Rimom vlada, već i u njem stoluje. Nu u ono doba bijahu i kršćanstvu i papi drugi uslovi životu, nego li su danas. Katolička crkva, kako danas postoji, sa svojimi uredbami, u bitnih svojih točkah, mnogo je mladja, nego li se misli glede povjestnog začetka papinskog primata i njegove suvislosti s prvom uredbom crkve. Papa kao sriedište svega duhovnoga života katoličke crkve, i iz čijeg jedinog gospodstva se ona tako razvila, tek je od sriednjeg vieka čist pojav. S Grgurom VII. on dozrieva, a dolaze mu u prilog razpre svjetskog družtva, prem mu se u vlastitom krilu dižu protivnici. Čudnovat je to svakako pojav, čim više je od dana do dana rasla u crkvi vrhovna moć jednog jeditog glavara, u državi, u svjetskoj vladavini, ona je sve više propadala i podlagala se skladnoj volji većine.

Zakoni, što su ih liberalni duhovi svih država stali u život privodit, i bez potrebe su razdvojili rimsko papinstvo s vladami. Napose propast svjetske države papinske nebijaše drugo, no glas naroda, koji je težio sa svojim jedinstvom.

Na glas duha novoga vremena papinska je kurija odgovarala uvadjanjem novih dogma, koje svojimi posljedicami moraju postat pogubnimi po vlastiti autoritet katoličke crkve.

Stanje katolicizma u Njemačkoj poznato je. Bonghi je toga mnienja da će iz borbe, koja je nastala, protestantizam mnogo gore proći od katolicizma, „jer je u prvom sveza s državom bitna, a u drugom slučajna; te jer će protestantska crkva, prije svega luteranska i anglikanska, mnogo prepatit, dok nadje formu za obstanak, u kojoj bi se mogla sama o sebe oslonit; katolička crkva pako, imade tu formu u sebi i svom uredjenju“.

U Francezkoj neima danas nade, da bi se što promienilo, tamo je stanje protivno onom u Njemačkoj, jer to nedozvoljava rivalitet s Njemačkom i prečesto mienjanje vlade.

Austrijska politika na prema crkvi neda se označit, jer dočim je s jedne strane konkordat ukinut, njegove posljedice s druge strane i na dalje traju. U Španiji su takovi državni odnošaji, da se u taj metež ni dirat nemože. U Englezkoj i Irskoj katolička crkva napreduje, jer se znade okoristit pruživošću ondešnjih zakona. U Poljskoj je katolicizam jedno te isto s narodnom idejom. U Belgiji ravne su si stranke crkvena i liberalna. U sjedinjenih državah amerikanskih, u južnih republikah i u Braziliji zakoni su mu u prilog.

Najteži je položaj katolicizma u zemlji, gdje je sielo papinstva, u Italiji. To je sasma naravno. Da čujemo Bonghija doslovno: „Oni, koji pišu, da talijanska vlada teži za pomirenjem s papinstvom, zlo su upućeni. Pomirenja, uzme li se rieč doslovno, nemože želit ni jedna stranka, a nit je ono moguće. Papinstvo može uzdržat svoje zahtieve glede svjetovne moći samo tada, ako se s taljanskom vladom nit prividno nit u istinu nepomiri. Onaj dan, kad bi se obje vlasti pomirile, uništio bi pouzdanje katolika ne samo Evrope, već cieloga svieta. A toj se pogibelji izvrgnut, bilo bi po papinstvo najstrašnije i najpogibeljnije“. — „U ovaj čas saveznici su papinstvu strogo konzervativni elementi družtva, te od njih prima hranu, podporu i preporuku. Svi ti elementi za sad su očiti i odlučni protivnici talijanske vlade, pa bi papinstvu, kad bi se približilo vladi, okrenuli ledja il ga manje podupirali, no sada“.

„S druge opet strane neima talijanska vlada ništa, što bi mogla ponudit papinstvu, da zamieni neprijateljstvo prijateljstvom. Prije svega uzela mu je crkvenu državu; to je rana, koja će dugo krvarit. Za tim, neima papinstvo, bilo pravom ili nepravom, povjerenja, da je talijanska vlada već tako stalno uredjena, da bi na dugo vremena mogla neprekidno izpunit kakav sklopljeni š njom ugovor. Saborske većine nečine mu se dovoljne, i zanimanje za javni politički život nedostatno, da bi u njih moglo uvidit trajne i tradicionalne struje, na kojih se običaje svaka država u težkih dnevih razvijat. Istina je i to, da su sve stranke, koje imadu ma kakav upliv na talijansku vladu, bez razlike njihova imena, protivne crkvi i sklone vazda joj naviestit rat. Od takovih stranaka nemože se papinstvo nadat nikakove odštete, ma da se i odreče već izgubljene svjetovne vlasti“.

S toga razloga nit je u interesu nit u moći koje od obih stranaka, da se slože. Što je najvjerojatnije jest, da će kroz mnogo godina ostat pri tom, da jedna na drugu neuplivaju drugče, već negativno, t. j. da

---

isti čas, jer se tik nas spustila ko striela ptica grabilica na jezero, a silom svojih krila udarila o vodu, da nas je sve poškropila. S visa u zraku bijaše opazila veliku ribu, kako mirno stoji malo pod površinom. Ko striela zabode ona svoje pandje u ribu te se htjede š njom podignuti. Nu kako opazismo na silno uzburkanoj vodi, bijaše riba izvanredno velika i silna, te je nastojala svog neprijatelja povući sa sobom u vodu. Pandje ptičje bijahu se preduboko zakvačile u hrbat ribe te je nemogahu pustiti. Sad nasta borba a na jezeru titrahu ogromni kolobari. Čas se vidio sjajan hrbat ribe, čas je ptica krilila krili, kao da će podleć. Borba potraja nekoliko časova. Oba krila ležahu razastrta čas na vodi, mirna kao da počivaju; Na jednom sudare se silno, začu se triesk i jedno krilo utonu — dočim je dugo pljuskalo vodom — i tad izčezlo. Riba poleti s neprijateljem na dno, gdje za čas subornici poginuše.

Šuteć motrasmo taj prizor; kad se je majka okrenula k drugim, nestalo je Sibile. Ta okolnost i prizor, što ga doživismo, iza mnogo godina posegnuše u moju sudbinu te mi se stoga dvostruko udubiše u dušu. Pohrlismo brzo i šuteć kući.

Gusto lišće drveća sipalo je tamu, slika vatrenih večernjih oblaka odražívala se u jezeru, mlinsko kolo šumeć se okretalo; sve bijaše čudno otajstveno. Na putu šáptaše Angelina o čudnih stvarih, što jih je čula proricat od stare, koja da znade kuhat otrov i ljubovni napitak. Za tim pripoviedaše o ubogoj Terezi iz Olevana, koja je od ljubavi i boli ginula za krasnim Giuseppom. On bijaše pošao preko gora na sjever. Mlada pogibaše sve više. Tad ukuha stara zelenja u bakrenoj posudi dok i Giuseppa snadje isto čeznuće te se brzo vrati do mjesta, gdje se kuhalo zelenje s uvojci njegove i Terezine kose. Ja šaptah mirno pozdrav gospodnji te se istom pod Angelininim krovom smirih.

Sva četiri stiena svietiljke zapalismo, ovismo ju viencem te se pogostismo hranom „Monzano al pomidoro“ i vrstnom čašom vina. Seljaci napajahu se dolje u sobi i improvizirahu; dvojica kao da udariše u duet a ostali bijahu sbor. Nu kad sam ja s ostalom djetcom pokleko pred Madoninu sliku i zapjevao, pohvališe svi moj liepi glas, da sam uslied toga zaboravio i šumu i proročanstvo stare Fulvije. Rado bih se bio sad sa seljaci u improviziranju natjecao, nu majka mi utaži taštinu, kad me zapita, da li bi se pristojalo, da se izvrgnem tu u javnog komedijaša, ja, koj sam u crkvi kadilnik i koj ću jednom naviestat rieč božju. Jošte reče ona, nisu poklade, i da toga nedozvoljuje. Nu kad se na večer spremismo na počinak, njezino me ona pritisnu k srdcu, nazva me svojom utjehom i radošću i pusti me da legnem glavom na njezino rame, jer bijaše uzglavje prenizko. Tako snivah, dok se sunce nepomoli na prozore te me probudi k svetčanosti.

Kako da opišem ulicu, onu šarenu sliku, kako ju tad zagledah! Ciela duga ulica, koja se nešto u brieg uznosi, bijaše osuta cviećem. Dno bijaše modro; činjaše se, kao da su oplienili sve vrtove i livade, da za cielu ulicu dobiju jednu boju. Po stranah bijaše zelen list do lista, a na svakom ruža. U malom razmaku opetovalo se to, a prostor medju timi dvimi crtami bijaše izpunjen tamnocrvenim cviećem. Tako nalikovaše sve veliku ćilimu s izvezenim okrajkom. Srjedina predstavljaše zviezde i sunca od žutih složenih cvietića. Više muke zadavahu imena; tu se morao metnut cviet uz cviet, list uz list. Sve bijaše cvjetni ćilim, mozaik, slikovitiji, nego li ga imadu i Pompeji.

Ni dašak netitraše zrakom, cvieće bijaše mirno, kao da leže težki, sbiti dragulji. Sa svih prozora visjahu sagovi, svi od cvieća i lišća spleteni, predstavljajuć svete slike.

(Nastavak sliedi.)

ni jedna nikad što takova neučini, što bi drugoj na korist ili pravo bilo. Uzprkos toli slabomu nagnuću, ipak može papinstvo na to računat, da će mu još dugo vremena talijanska legislativa pustit u svem slobodne ruke, što se tiče duhovnih odredba na prema katoličkom svietu, i da će vlada u svom držanju bit još opreznija od zakonodavnog tiela".

Prem je ovaj pasus pisao Bonghi prije nego li je postao talijanskim ministrom i prem su nedavnom smrću Viktora Emanuela nastali novi odnošaji, u ovom će se pitanju stvar malo mienjati. Kralj Umberto I., koji je u svojoj proklamaciji na narod obećao poštovat institucije i stupat stazom svoga otca, neće moći ni drugče postupat, a da nemetne na kocku i svoj priestolj i obstanak mlade talijanske kraljevine.

Tri stoljeća su prošla, da nije sjedio na stolici sv. Petra tudjinac, Netalijan, a i danas je sjegurno, da će ju opet zasjesti Talijanac. Franceza neće kolegij htjeti birati, da si neodtudji i onako uzdrmanu Njemačku, Niemca ne, da neuvriedi zaštitnice Francezke, a inostrani kardinali imadu premalo ugleda i pristaša, da bi se mogli nadat tiare.

Većina će htjeti papu, od koga se neće bojati, da bi odstupio od zaključaka zadnjeg vatikanskog koncila, il ih oslabio. Isto tako neće htjet papu, koj nebi te granice prekoračio, koj mnogo misli, snuje i koj nebi pogriešio. Oni neće birat entuziasta, ni onakova čovjeka, koj bi se otreso njihova upliva.

Za talijansku vladu ima samo jedno stanovište, koje može na prema novom izboru zauzet, a to je, da pusti nek se stvari same po sebi razviju i da gotov čin uvaži.

(Nastavak sliedi).

PRINESCI

ZA POVIEST ZLATOTVORSTVA.

Tko se već nije zanimao za otajstva zlatotvorstva, komu se zadnji traci gube na početku našega vieka i koje je u nebrojenih romanih i dramah razigralo našu maštu!

Odkale je potekla ta da rečemo skoro pošastna zabluda ljudskoga duha? Jeli joj bilo znanstvena temelja? Jeli ma ičim, ma i posredno unapredila naše znanje o bittnosti prirodnih pojava i stvari?

Ovo i još mnoga pitanja, koja nam se i nehotice namiču kod rieči „zlatotvorstvo" barem su djelomice naišla na odgovor u izvrstnom djelu glasovitog francezkog kemika Eugena Chevreula: „Poviest materije". U tom se znanstvenom djelu nalazi i poglavje „o alchymiji".

Mi ćemo ovdje u kratko navesti izvadak iz tog poglavja, kako ga je sam pisac priredio.

Početak zlatotvorstva (alchymie, alkemije), kako Chevreul tvrdi, znanosti je posve nepoznat. Neveže ga ništa o istinu nit o ljubav prema njoj. Proizašav iz ljudskog nagnuća za podmitljivim bogatstvom, iz ljudske ljubavi i pohlepe za zlatom i srebrom, govoraše zlatotvorstvo: mojom umjetnošću pretvaram ja proste kovine u zlato i srebro, a prezirani živac kamen u dragulje.

Najstarija i najčudnovatija alchymistička pisma postoje od Maura Gebera, koji je valjda u devetom vieku živio.

Tek četiri vieka kašnje zanimala se je alchymia i tim zadatkom, da produlji i uzdrži ljudski život, da odstrani bolesti i sačuva ljepotu raznimi elixiri, esencami, tajnimi napitci itd.

Pruža li alchymia ma ikakav znanstveni temelj? Ima li u njoj i zrnce istine? — Odgovor glasi odlučno: Ne!

Nu time nismo rekli, da nebi imali alchymiji zahvalit mnogo važno odkriće.

Što bijaše temeljna ideja alchymije? Ideja o kisnuću (dizanju) kruha.

Ako se od brašna pomoćju vode načini tiesto, pa se nekoliko dana na miru pusti, tad se ugrije, podigne, stane vrieti i tako uzdignuto i pečeno tiesto, daje nam kvašen kruh. U takovu kruhu imade sijaset velikih rupa, dočim u drugom, koga smo odmah spekli, toga neima.

A što je nekvašen kruh? To je kruh, pečen bez primjesa kisela tiesta. A što je kiselo tiesto? To je uzavrielo tiesto, što ga kvasom zovemo. Ovakovim kvasom pomiešano tiesto od brašna i vode uzdigne se na toplu mjestu za dvie tri ure, t. j. ono stane vrieti.

Zlatotvorci posvetiše dakle tom pojavu svu pozornost te umovahu ovako: Pošto imade kvasac moć, da pretvara tiesto od brašna u svoju vlastitu sućninu, to treba dakle odabrat i shodne tvari te od njih načinit kvas, koj će se zvat „kamenom mudraca" i nepodpune kovine pretvarat u zlato i srebro.

Ova misao posve je skladna s onom, što ju nalazimo u tobožnjem listu egipatske božice Isis sinu si Horusu: „Sjeti se, piše ona, da čovjek radja čovjeka, lav lava, pas psa; tako radja i zlato opet zlato".

A s koga gledišta smatrahu zlatotvorci kovine?

Oni mišljahu, da su nastale od trih principa: od sumpora, od žive i od sičana ili od soli. — Geber uzeo je sičan kao treći od principa, nu od 16. vieka stupi po viestih Isaka Holandezkoga i pismih Basilija Valentina sol na mjesto sičana.

JELENA MORTEN.

NOVELLA PAVLA HEYSEA.

(Nastavak.)

To bijaše ona; dà, da to bijaše ona, tamo, kamo prstom kažem stajaše, a ovdje unišla je na vrata, i tamo na stol metuula svoj slamnjač, — a sto koraka od kuće, dolje kraj rieke bijaše, gdje mi je tri tjedna kasnije rekla, da hoće mojom biti. Nitko nemože na ono mjesto više stupiti, onaj komadić obale propao je, i voda teče nad njim. O! ja bijah tada sretan bezimeno sretan!

Starac pokri lice rukami, a za časak zatvori prozor i nastavi po sobi prijašnju šetnju. Tad nastavi. mirnim glasom, i vidjeh, da se je lahko sjećao prošlijeh vremena — i da mu je godilo spominjat, najdraže ime na svietu: jer ga je izustio često i čudnovato.

„Tada bijaše veoma mlada", reče on. „Kakovo li je njezino lice bilo, nemogu vam opisati. Neznam dali se je dopalo. Bijahu smiešećeg se djeteta crte i oči ozbiljna djećaka, oči, koje su već sve slutile, što još uho nikad čulo i što pamet nikad pomislila nije. Bijaše vita stasa, lebdila je, kad je išla. dražestnu glavu običavala je na nježne ruke nasloniti kad je sjedila. Govoraše brzo i tiho, a višeputih se smijala, kada je mudrovala. Sjedila li je pako uz glasovir te pjevala, to bijaše vazda potiho i tužne, ozbiljne melodije zujiše izpod njezinih prstića, a više putih presta u sried pjevanja i ustade suznih očiju. Tad bi rekla, da je to tjelesna slaboća i nikad nepjevaše pred više ih, no pred dvojicom. Tko ju je samo jednom čuo, nije nikada poslje toga zaboravio.

Ona je mnogo znala i učila još uvjek, nu nitko nije toga znao jer je sve razumila, što se je govorilo, i nepoznate stvari, o kojih ja ni pojma neimadoh. Govorila li je sama, to bijaše više no igra; bijaše razgovor, koj je svakoga prisutnoga razveselio, razbistrio i utješio. Tim nije htjela pokazat što sve znade, i što je sve učila. Najučeniji muževi pustiše sve razgovore; samo da š njom govore; a sve ljepotice pobliediše u jednoj dvorani, kad se ona medju njimi pomolila. Sve gledaše samo na nju; nu ona znadjaše isto tako gospoje za se predobiti kao i muževe, i nijedna neosta nepomirena, kojoj je ona na početku smetala. Tko ju je je mrzio, morao ju je obljubiti, a tko ju ljubio, morao ju obožavati.

Nu nemislite, da sam odmah spoznao, što sam u njoj imao. Bijah tada već na izmaku četrdesetih i strastven trgovac. Moja poslovnica moje ladje, moja prekomorska trgovina — to bijaše sav moj život, od kada postah samostalnim. Držahu me u gradu jednim od najnaobraženijih, akoprem se sve moje znanje u tom sastojalo, što posjedovah nešto više izkustva, što stekoh putovanjem. Nu ipak mi je sjena naobraženosti godila, i pošto sam mladu moju suprugu u kuću uveo i pošto se je kod mene sve sastajalo, što je bila darovita i ukusna, ljuljah se ugodno u sjaju, koj je od svega toga na mene padao. Al čudnovato, dočim se svatko trudio, da Jelena Mortenova zaboravi krugove svoga otčinskoga grada, ona se ni malo nenasladjivaše novimi timi ljudmi. Mi ćemo se u samoću povući, reče mi ona! Dosadjuju mi ti mudri ljudi; zar je to pametno, što toliko buke pravi? A tko liepo ljubi, može li ljubav u rieči sliti? Tko ih je samo uputio, da sam ja učena žena?

Nije mi bilo nepovoljno, da se u samoću povukosmo; jer akoprem me nikad nije ljubomornost spopala, vidjah ipak očito, da bijah uz Jelenu Mortenovu ništica. Znat ćete za stalno, što će reć, bit mužem žene! Bilo bi me uznemirivalo višeputih, da se nisam u njezino srdce pouzdao. Ne da

Svi kovovi bijahu dakle uslied toga neposredno sastavljeni od sumpora, žive i soli (svakako se tu misli Chlornatrium), a svaki od ovih trih principa bijaše opet sastavljen od četiri elementa: zemlje, vode, zraka i vatre.

Ovu su teoriju alchymisti u obće sliedili do 17. vieka, kad se je proti njoj digao alchymista Becher, i sve to zanijekao. Tako on posta otcem „novog zlatotvorstva“. Nu pridrža još uvjek temelj umjetnosti, t. j. princip vrijenja.

Nova je okriepa medjutim došla teoriji zlatotvorstva naukom glasovitog Stahla, koja je i do našeg vremena u stvarih medicinskih i alchymističkih knjigah sačuvana. Medjuto je zanimivo, kako se je iz pare zlatotvornih retorta, razvio najčudnovatiji niz medicinskih sanjarija, koje je samo otajstvo ove nauke podržavalo.

Prem nisu ni pisma Geberova ostala bez upliva na „liečnike“ tadanje dobe, ipak se dade upliv alchymije sa svimi njezinimi sanjarijami na medicinu istom od konca 13. ili početka 14. vieka izvodit, kad je poznatom postala knjiga Raymonda Lulle-a „O jezgri“.

U toj epoki proslavi se Rupescisa, a kašnje u 16. vieku neobičnom se vještinom primi te nove nauke Paracelsus, da uzbuni medicinski sviet, da sebe podigne za vladara u carstvu otajnih sredstva i da zadrži do danas ime „Utemeljitelja metallične medicine“, koje ga ipak neide.

Djelo Raymonda Lullea „O jezgri“ već je s toga moralo na medicinu znatno uplivat, jer je tu famozna jezgra imala tobožnju moć uzdržat zdravlje i odstranit svaku bolest. A ipak bijaše ona samo vrlo slaba vinovica! Nu ipak se je izumitelj mudro čuvao, da ne nazove svoj napitak, napitkom neumrlosti, jer bi ga to u ono pravovjerno doba bilo moglo života stajat.

Po nazorih alchymista, bijahu ona četiri počela i njihove slučenine nečiste i podčinjene propasti, pa stoga da nastajahu i bolesti. Prvi uvjet, da se koga bolest izlieči bijaše po Lulliusu, (kako si je latirizovao ime), da joj se odrješitim sredstvom na put stane. U tom smjeru nadkrilila je dakako sve vatrena voda, spirit ili vinovica i životna voda (sve sama imena za žestu). U istinu kriepi vino, kad se umjereno pije, a prekomjerno škodi. „Životna voda“ (ean de vie) imala je tu istu moć, a neimajući moći četirih elemenata; jer zatvorena u bočicu, uzdrži se neizmjerno dugo, a sačuva i meso i ribe, koje smo u nju metnuli. To nije jednostavna sućina, već peterostruka sućina vina, tako kao što imade svako zdravstveno sredstvo svoju jezgru.

U četrnajstom vieku izda neki Ivan Ruspecissa, plemić, koj se je inače bavio užarstvom, knjigu „O krieposti i svojtvih jezgre svih stvarih.“ Nu to je samo izim nekih strana puki prepis Lulleova djela.

Sto godina kašnje usvojio je Paracelsus theorije svojih predšastnika te je nastojao „jezgru“ po svom ćefu u svoju korist obratit, dočim je stao nemilo pobijat ideje prvih obretnika. Neima ništa smiešnijega no Paracelsov naputak za destilaciju vina i njegovi hvalospjevi dobroti „aquavita“ (žganice), prave jezgre.

U 16. i 17 stoljeću pojavi se Van Helmont, prirodni filozof, koji je snagom svoga duha, a možda i prirodjene protimbe stao pobijat sve nauke alchymističke škole, On bijaše spiritualista i prem bijaše od visoka roda i dobar katolik, ipak dodje u sukob s belgijskim svećenstvom, jer je i poviest o stvaranju svieta htio prekrojit na svoju. On dokazivaše, da je stvaranje svieta moralo potrajat sedam dana, pošto su po njegovu sistemu zrak i voda bila počela materijalnog svieta, a s toga da je morao bog zrak i vodu prvog dana stvorit.

To neka je mali primjer kakovimi spekulacijami se bavljahu tadanji „filozofi“ a ujedno i primjer prirodoslovnih teorija Van Helmontovih.

Van Helmont može se smatrat skoro zadnjim od filozofskih alchymista; jer u osamnajstom vieku udariše već muževi poput Lavoisiera i Davya kemiji znanstvene temelje, a pred jasnimi zviezdami znanosti utrnuše iskre nejasne i sofističke prirodne filozofije.

Istina je, da su se još, i u 18. vieku pušile retorte zlatotvoraca, nu ti vještaci bijahu manje više varalice ili ludjaci, koji su tim više izčezavali, čim više su se širili temeljni nauci kemije.

RAZGLED PO SVIETU.

I. HRVATSKA.

— Hrvatski sabor zaključit će u nedjelu 20. siečnja svoje zasiedanje, pošto je razpravio proračun i u dvostrukoj mjeri okusio bratinstvo i brigu Magjarsku, koja je po nekom novom ključu sad izračunala, da nam previše postotaka od naših novaca daje te uztražila, da se iz proračuna briše 167.000 forinta. — Sabor je ostavio proračun nepromienjen, ma i ne dobio potvrde.

II. S RATIŠTA.

— Novijih viesti neima, jer su se poveli ozbiljni dogovori o primirju, te je Porta poslala u rnski glavni stan u Kazanlik dva poslanika: Server Pašu i Namik Pašu, da ugovaraju. Uvjeti još nisu poznati, nu jamačno će Rusija zahtievat i odštetu prema žrtvam i dovoljne garancije boljem stanju kršćana.

---

sam znakove strasti opazio, nu ipak nemanjkahu. Ja ju stvorih mojom božicom i znadjah dobro, da bi smiešnom ludom bio, kad bi samo i pomislio, da mi ona vraća ljubav. Ona bijaše nesravnjivo, jedino, nedostiživo biće; a ja, kao što bijah sklon. da budem što snosljivijim, ostah ipak samo običnim čovjekom, koj je samo s toga zaslužio, da ju posjeduje, jer se je njoj na milost i nemilost predao i jer bijaše svaki čas pripravan, za nju svoj život žrtvovati.

A nebijaše samo puka izlika, da ju je zdravlje na mirniji život nukalo. Nikad se nije štedila, sve, što joj se važnim vidlo, svom je silom podupirala i o njem radila. Sada pako počutila je, da se imade čuvati. Jedno vrieme nepjevaše ništa i njezin kist je mirovao kraj stalka. Samo knjiga joj nemogah odbiti; svakiput, kad htjedoh o njih što reći, svrati svojim blaženim i molećim pogledom k meni — i ja morah šutiti. Ja ju tad ogrlih t trnci me bezimena blaženstva prodjoše. Nemogah joj te molbe odbiti, morah joj dozvoliti, jer koju sam joj naknadu mogao pružiti? Nu nisam slutio, da bijaše polovina njezina života, za koju je s onim pogledom molila.

Drugčije malo je želila. Ovo jednostavno pokućtvo, koje ovdje vidite, stajaše u njezinoj sobi Ona ga je sama odabravala i kad joj novo nudih, odbila ga. Ništa mi nebijaše za nju dosta dobro, ništa dosta skupo. Zviezde bih joj bio sa neba dolje trgnuo i u sagove upleo, da po njih svojimi nožicami lebdi. Nu što sam joj i dragocjena donio, uzela je veselo, zahvalila se, jer je moju dobru volju vidila, hvalila dar i metnula ga na stranu u druge sobe, koje je riedko kada posjetila. O! ja nesretan ludjak! S takovimi ništarijami usudih joj se približiti, s tim ju odšteti za sve, što je meni falilo, da ovaj život častno ovjenčam!

O ja sam strašno ćutio od dana do dana, da svoj posljedni život za sebe živi. Kada se iz poslovnice večerom umoren i raztresen kući vraćah te se pred nju stavih, pošto je duge ure sama sprovela, — što bih bio za to dao, da joj uzmognem štogod reći, što bi se s njezinimi misli sudaralo! Ona samo poče ob ovom ili onom govoviti, — nu nije došla daleko. S poznala je napokon cieli objem moga neznanja i lienosti i uklanjala se tomu, da se meni ili komu drugomu pametnijom pričini. Tako sprovesmo zajedno — skoro obojica u neprilici za rieči — večeri jednolično. Pokušah ju upoznat s mojimi poslovi, pa kako me ona pazljivo slušala! Nu ona bijaše boljemu priučena, nego li je kramarenje. Vidjeh, gdje njezine sjajne modre očice, znatiželjno i oprezno gledahu, i kako otrudješe. Tad prestah govoriti, da ju nemučim. Ona me izpitivaše o mojih putovanjih. Nu što sam od svega znao? Kazališta poznah malo, žene više nego li joj kazati htih, o stanju zemaljah znadoh samo toliko, koliko se moga djelokruga ticahu; a sve dragocjenosti umjetnostih na toliko, koliko me znatiželjnost u brzo obavjestila. Opazih, da je smišljena, pače tužna postala, kad je badava i tu od mene znanja tražila. Sad se dosjeti, da mi historička djela čita. Upoznah njezinu neuzkoljebivu dobrotu, kojom se svakoga sredstva hvatala, da se naše duše sbližaju. Pak ipak — moram na moju sramotu priznati — jednom me san shrva, s kojim se višeputih borih. Kad se napokon prenuh, spazih, da je, neglednuv s knjige, dalje čitala; nu njezine trepavice bijahu vlažne. —

Moje liepe ladje bijahu mojim ponosom. Nagovorih ju, da najljepšu, koja se baš sa sretna puta povratila bila, sa mnom posjeti, i ona prividno radostno to učini, akoprem ju, neobična bljedina posu, kada je u luci u mali čun stupila. Budući se smiešila i šalila, nepazih na to. Nu još nebijasmo ni iz luke ni izmakli, kad ju pak sasvim smrtna bljedina posu i morasmo se vratiti. Poslje toga bolovala je vise dana te mi sada istom izpo-

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— G. Gustav Vlastimil Vichodil, tajnik hrv.-slav. gospodarskog družtva, imenovan je ravnateljem križevačkog gospodarsko-šumarskog zavoda.

SVAŠTICE.

— G. Cerović, sin glasovitog crnogorskog junaka Novice Cerovića, koga je hrvatski pjesnik ban Mažuranić svojom pjesmom „Smrt Smail-Age Čengića" neumrlim učinio, poslao je svjetlomu pjesniku na dar zlatan sat, što ga je njegov otac oteo u borbi „Smail Agi", a poznadu se na njem još neki udarci.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na zagrebačkom narodnom kazalištu bijahu na dalje ove predstave: 13. siečnja „Naši robovi" vesela igra u 5 čina od Sacher-Masocha; 15. siečnja: „Zrinjski", opera; 16. siečnja: „Ivanski dvor", pučki igrokaz u 5 čina od Mosenthala; 17. siečnja: „Muževi! Muževi!", slika u 4 čina od Rosena, (novo, prijam od gdje. Jul. Jovanovićke).

— S osobitim zadovoljstvom konstatujemo, da je naša kazalištna uprava od stare godine razvila liepu djelatnost, jer nam se od tad do danas prikazalo 5 novih komada, koji su svi dubkom napunili kuću. To je jasnim dokazom, da naše obćinstvo polazi kazalište, ako mu se pruži prilika gledat nove suvremene komade, koji i drugdje uspjevaju. Želimo samo, da uprava sad u svojoj revnosti nepopusti.

— Komad „Konsilium fakultatis od grofa A. Fredra, što su ga ne davno prvi put predstavili posve je uspio, čemu je nemalo doprinіela izvrstna igra gospodina Freudenreicha. On je stari plemić, koj si utvara, da je bolestan, jer da nemože više no šest put na dan pošteno jesti i piti i to bez apetita. Pa kad mu dodju u posjete neznani stričić i budući zet, primu ih na selu za doktore i proti svoj volji, moraju da lieče starog Bobrickog i da drže konsilium. Jednog i i drugog pozdrave ukućani za Dr. Reška, koga očekuju, pa kad pravi Dr. Reško dodje, tad je komedija i zaplet gotov: stari Bobricki nalazi se medju samimi Reški, stvar se razjasni, a plemić ozdravi, kad mu liečnik zbilja veli, da je zdrav. Obćinstvo se od srdca svu večer smijalo. To je i zasluga gospodina Sajevića, koj je vrstno igrao bolestnog slugu; siromah boluje od snenosti!

— „Naši robovi" i „Muževi! Muževi!" isto su tako učinili svoju dužnost: zadovoljiše obćinstvo. O prvom ćemo izviestit u budućem broju, o drugom možemo kazati, da je prem komad laglje vrsti i u nekih svojih premisah vrlo nevjerojatan i pogriešan, (sami neženjeni muževi, protivnici ženitbi, žene pravi tirani, itd.) ipak tako pun svagdanjih istina i slika, da mora ugodit gledaocu. Svi igrači natjecahu se u šali i lukavosti, samo bi bili želili bolje pamtenje uloge u jedne gospodične. Koristnica, gospodja Jovanovićka, kao stara blebetuša Mutibarićka izazvala je grohotan smieh i povladjivanje. — Prevod ovog komada medjutim tako je loš i tako malo udešen prema našoj publici, da bi vrlo želili, da se prije dobrano očisti, nego li se opet predstavi. Nismo bilježili pogriešaka ni tudjih rieči, što ih tu čusmo, al će ih bit u svakom činu pošten svežčić.

— Križevački dobrovoljci predstaviše 13. siečnja: „Dva pobratima" od Asangera i „Kumovske neprilike" od Jurkovića, a spremaju za 20. siečnja lakrdiju „Hudi duh Lumpaci vagabundus".

— U Petrogradu prikazali su 10. siečnja djaci Anine škole Sofoklovu „Elektru" u grčkom jeziku s velikom pohvalom.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Čitamo u „Viencu": „Ovih dana predat će se pod tisak za zabavnu knjižnicu hrvatske matice sliedeća jur dovršena djela: „Margot" i „Croisille" pripoviesti Alfreda Musseta, pripoviesti Washingtona Irwinga (prevod Dr. F. Markovića,) „Priča kraljice navarske", uzorna komedija Scribea i Legouvéa; „Improvizator" pripoviest Andersena, (prevod Vasilja Bratelja). Prevod „Improvizatora" priobćuje i „Hrvatski Svjetozor" i žao nam je, da se tu troši dvojaki trud na istu stvar, nu „Matica" ne može odustat od svoje odluke, ter neizdat „Improvizatora", pošto je prevod već prije 4 mjeseca naručen i sada sgotovljen. Po tom se vidi, koliko treba, da hrvatski književnici i urednici rade dogovorno". Mi možemo na to izjavit, da nam je vrlo žao, što smo se u izboru našeg podlistka sukobili s izborom „Matice", pa će nam unapred drago biti, ako nam se nebude više krilo koprenom, što „Matica" snuje. Što se pako „Improvizatora" tiče, mi ga bez uštrba nebi mogli prekinuti, a nit će biti od nas štete „Matici".

— Akademičko družtvo „Hrvatski dom" kani i ove godine izdat zabavnik, te pozivlje sve, koji bi htjeli priposlat kakovu radnju, da to najave do 15. veljače, a rad da pošalju do 15. svibnja t. g.

— Gospodin Vasilj Bratelj, negdanji urednik „Zatočnika", namjerava izdavat u Osieku dva put na tjedan politički list „Branislav".

— „List za staroslovje i povjest Dalmacije" ima se zvati novi list, što ga kane jedan put na mjesec u Spljetu izdavat prof. Glavinić i M. Alačević. Ciena će mu bit 4 for. na godinu, a izlazit će na talijanskom jeziku, a „rado će primat članke pisane hrvatski i latinski". — Mi mislimo, da je Dalmacija i bez toga dosta potalijančena, pa da je pravi grieh još više ju talijančit, ma bilo u koju god svrhu.

— „Hrvatski Sokol" — što ga oglasismo u zadnjem broju, izašao je netom kao „Sokol".

— U Firenzi izdao je koncem lanjske godine glasoviti rimski knjizničar A. Bertolotti djelo pod naslovom: „Francesco Cenci e la sua famiglia. Notizie e documenti raccolti per A. Bertolotti". U tom djelu on je sakupio sve poznate rukopise, koji se odnose na poviest obitelji Cenci, medju kojom nas osobito zanima liepa i nesretna Beatrica Cenci. Ovom radnjom, koja se temelji na autentičnih i do sad nepoznatih podatcih, dokazano je, da je priča o nevinoj Beatrici samo priča, a ona da je zbilja dosta nepoetična griešnica. Po tom ona se rodila 12. veljače 1577., a umrla na stratištu 12. rujna 1599., tako da je bila znatno starija, no se do sad mislilo. Tako je historička istina opet znatno oštetila vienac, što ga je poezija splela oko glave jedne nesretnice.

— Francezki list „Liberté" priobćuje, što je ostavio pokojni Thiers pisana iza sebe. 1. Posve gotovu poviest vodjenih razprava s Njemačkom glede vojnog indemniteta i s bankovnimi zavodi rad novčanih operacija; 2. Fragmentarne popise o raznih političkih zgoda za Ljudevita Filipa,

---

vjedila, da je od djetinstva počam, ma i kako mirnu vožnju na vodi bolešću platiti morala.

Svakim mjesecem na dalje, nastajaše tišom. Njezin smieh nebijaše više ko prije; bilo je ko da oči njezine sve veće postaju, njezin glas mukliji, njezina kretanja laganija. Gledah sve to tim tužnije, čim se je njezina srdačnost sprem mene većala. O! ja sam samotan krio ovako lice, kao što ga i sada krijem i plakao, jer sam ljubio mučenicu mojih hira, jer se nisam mogao duhom mojim primaći njezinomu uzoritomu umu. Kad sam ju najbrižnije, višeputih dapače u gotovoj bezutješnosti pitao, da li trpi, zakimala je glavom te me ogrlila. Istomu liečniku nepodje za rukom, što više od nje saznati. Ona bljaše već treću godinu mojom suprugom, i utvarah si da znadem, što joj fali. Mi neimasmo djeteta. Liečnik savjetovaše, da sliedećega ljeta posjetimo koje kupalište. I na to prista ona, kao što u obće na sve, što joj predložih.

To bijaše zadnjih danah kolovoza. Baš u to vrieme zabavljala me nepovoljna neka netom nastavša parnica, koja me zaprieči, da još ljetos posjetimo kupalište. Tom se prilikom spoznah s mladim odvjetnikom. Nakon prvoga razgovora, pozvah ga na objed. On bijaše ozbiljan čovjek, od kakovih 30 godina, zamišljene spoljašnosti, tih u družtvu, pred sudom veoma rječit, u gradu poznat kao nastranac, jer se uklanjao svakomu družtvu. Kada ga pred objedom predstavih ženi, ponašao se suhoparno, nu uljudno; dapače čini mi se, da opazih, da je imao nešto prije svladati prije, negoli se š njom u razgovor upustio. Usiljenost ta, ako ju je imao, ostavi ga za čas podpuno. Njegovo se čelo razvedri, njegove oči zasjajiše, a oštro mu lice, skoro da se nepreobrazi. Meni nebijaše novo, da znade Jelena Mortenova iz svake grudi izvabit čovječnost i plemenitost. Ni se prošalismo nekoliko veselih urah, a naš gost bijaše se udomaćio i duhom nas uznio. Kad poslje objeda stupismo u Jeleninu sobu, spazi on ondje knjige, u kojih je ona jutrom čitala, i dugi zatvoreni glasovir. Otvori ga te sjede uzanj bez svake ponude, da igra. Slučajno otvori istu sonatu, koju je Jelena najradje igrala. Motrih si ženu. Ona sjedjaše tiho u kutu divana kraj mene, njezine oči sjajiše, ona mi stisnu lagano ruku i od davna nebijah tako sretan, tako umiren, a ona mi se pričini ljepšom, nego li ikad prije.

Kada nas je gost ostavljao, moljah ga, da skoro i višeputih dodje; a ako nebi ja prisutan bio, da me kod moje Jelene očekuje. On se mučeć nakloni. Deset je ipak danah prošlo prije, nego li se opet pokazao. Medjutim bijaše sve spise tićuće se moje parnice pogledao, te dolažaše sada u tom poslu. —

Moljah ga, da se do Jelene potrudi, dok odpravim poštu. Kada sam poslije sam k njim došao nadjoh si ženu u veselu razgovoru s doktorom — kako ga u kratko imenovahu. Da ih nemutim u razgovoru, pristupim k drugomu stolu, uzmem novine u ruke i stanem čitat; i čuh uz to onaj blaženi smieh Jelenin, koga već godinu dana nisam čuo. Oni se o nečem prepirahu i svršiše prepirku smiešnom prispodobom, na što moja supruga usta te mi uze novine iz rukuh i povuče starom svojom lukavošću k sebi na kanape. Parnice nespominjasmo, jer se uzdah u moga zastupnika i jer nehtijah veselje Jelenino suhoparnimi razgovori kvariti.

O to veselje, nije ostalo dugo bez gorka poteka! Što me je u početku sretnim učinilo, paraše mi kasnije srdce. Tako malen, tako zao, tako nesretan postah tečajem nekoliko mjesecih, da si natrag poželjeh prijašnje skrbi za Jeleninu tihoću i bljedinu, samo da i nadalje nečujem ovaj smieh, koj se moćju trećega opet uzbudio.

(Nastavak sliedi.)

koje je Thiers za carstva u inozemstvu pohranio, a još nisu prispjeli u ruke ovršitelja oporuke; 3. poviest nekih epizoda iz dobe predsjedničtva Thiersova i 4. već godine 1862. započeto nu nedovršeno filozofičko djelo o začetku čovjeka i njegovoj svrsi.

UMRLI.

— **Eduard Geselschap**, znameniti holandezki genreslikar, rodjen 22. ožujka 1814. † 5. siečnja u Düsseldorfu, gdje je na tamošnjoj akademiji bio dugo godina profesorom.

— **Václav Vlásak**, česki književnik † u Pragu 6. siečnja u 50. godini.

— **Nikolaj Nekrasov**, danas najznatniji ruski lirik i žurnalista, rodjen godine 1822. † 9. siečnja u Petrogradu. U svojih satiričkih pjesmotvorih Nekrasov nemilosrdno šiba mane suvremenog družtvenog života. Godine 1869. izašla su 4 svezka njegovih pjesama.

— **Demetrios Bulgaris**, grčki državnik, za kralja Otona i Jurja često put ministar, rodjen godine 1801. † u Atheni 11. siečnja u 77. g.

— **Lazar Barun Mamula**, c. kr. austrijski FZM., tajni savjetnik, vlastnik 25. pješ. pukovnije, † u Beču 12. siečnja u ½8 satih s večera u 83. godini. Rodjen 22. svibnja 1795. u Gomirju u hrvatskoj Krajini, stupi on 1. rujna 1815. kao kadet u vojsku i to u inžinirski sbor, u kom se dovi do pukovnika. 20. travnja 1850. postade generalmajorom i brigadirom u Kotoru, u listopadu 1851. zamjenikom namjestnika, a 19. ožujka 1853. uzvišen na čast podmaršala ujedno vojničkim i gradjanskim upraviteljem Dalmacije. Za svojega službovanja u tom svojstvu do godine 1865. steče si mnogo zasluga za domovinu te bijaše kod pučanstva vrlo obljubljen. Stupiv 2. listopada 1865. po petdesetgodišnjem službovanju u mir, dobi naslov fzm. i veliki krst reda Leopoldova te bje po Nj. Veličanstvu pozvan u gospodsku kuću. Za ugarske vojne bio je barun Mamula kao pukovnik glavni načelnik štopa fzm. grofa Nugenta, te potuče u tom svojstvu sa deset satnijah i dvanaest topovah trojinom jaču posadu petrovaradinsku, koja ga napade i provaliti htjede. Za ovaj hrabri čin odlikovan je redom Marije Terezije. U svojoj oporuci naredio je barun Mamula, da se sukromno sahrani te da se nikakove posmrtnice neizdaju. Sahraniše ga 14. siečnja na Marxovom groblju.

DOPISNICA ODPRAVNIČTVA.

— *Čitaonica u Gospiću.* Primamo do znanja te Vas upisujemo kao predplatnika. Samo bi radi znati, kakova je to čitaonica „Sloga" u Gospiću, kojoj smo list šiljali, a nije nam platila?

— Molimo sve naše vanjske predplatnike, da nezamjere, ako stignu prvi brojevi nešto kasnije, jer je to uz mienu godine posve naravno.

Zagrebačkim predplatnikom uz najbolju volju nismo mogli prva dva broja za vremena dostavit, jer je ovdje teže naći čovjeka za raznašanje nego gdje drugdje. Neka s toga oproste.

☛ **Prva knjiga „Hrvatskog Svjetozora", Br. 1.—27. dobiva se liepo broširana za 1 for. u našem uredničtvu. Tko bi ju želio nek se požuri s naručbom, pošto imamo samo nekoliko cielih komada.**

Isto se tako u nas dobiva za 30 novč. Björnsonova krasna novela „Veseo momak". Poštom 5 novčića više.

Zaključak uredničtva 19. siečnja.

SADRŽAJ HRVATSKIH LISTOVA.

VIENAC, Br. 3. Zora Veronika Zrinjska. Spjevao Andr. Palmotić. (konac). — Tri prosca. Šaljiva igra iz zagrebačkog života u 3 čina od Ivana Vončine. — Grana jorgovana, napisala Ouida, pohrvatio Petar Marković. — Pouka: Nove slike u stolnoj crkvi djakovačkoj. — Plovdiv. — Listak. — Slike: Plovdiv.

OBZOR, Br. 10. Listak: Politički i družtveni odnošaj Osieka. — Br. 11. do 13. Historijske sjene od Sofije Podlipske. — Br. 14. Bocin vrat od Andersena. — Br. 15. Živovanje gospodičića Šandora.

NARODNE NOVINE, Listak. Br. 11.—15. Sliepa ljubav, talijanski roman, napisao Salvatore Farina.

PRIMORAC, Br. 6. Listak: Gospić s njegovom okolicom. Napisao Matija Kovačević. — Br. 8. Amerika u Hrvatskoj. Satirične priče u jednoj cjelini. Napisao Aristofan. — Spomenik Juliju Kloviju.

NARODNI LIST. Br. 3. Listak: Ocjena „Narodnog koledara" matice dalmatinske, što ga je ureredio prof. Mate Nekić. — Nova knjiga. L. Vuličević: Slavi e Italiani dal Jadri al Quarnero. Trieste 1877. — Br. 4. Slovo Dr. Koste Vojnovića hrvatskoj omladini prigodom njezinog svečanog upisivanja u naše sveučilište u Zagrebu.

KATOLIČKI LIST, Br. 3. Jedan neznani biskup zagrebački iz Trakošćana od K. Vrančića. — Slava u višnjih Bogu, i na zemlji mir ljudem dobre volje. Propovjed biskupa Posilovića na božić u senjskoj prvostolnici. (konac). — Današnja štampa od Grubera. — Središnje sjemenište u Zagrebu. — Viestnik.

PUČKE NOVINE, Br. 2. Gospodarstvo: Kakovu da jedemo, toplu ili mrzlu hranu? Od Paje Kremplera. — O octu ili kvasini od S. Pierotića. — Gospodarske sitnice. — Zakonarstvo: Kako se sklapaju pravni poslovi. Piše Dr. I. Zahar. — Školstvo: — Skupština zagrebačkog pučkog učiteljstva. — Zabava i pouka: Posljedice pijanstva. — Književne novosti. — Dopisi i domaće viesti. — Što je nova po svietu.

NAŠA SLOGA, (poučni gospodarski i politički list, dva put na mjesec u Trstu. Urednik L. Testen. Ciena 2 for. na godinu. Godina IX.) Br. 2. Listak: Razvod istrijanski.

NAPREDAK, (časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži. U Zagrebu. Urednik Ljudevit Modec. Ciena na godinu 5 forinti Tečaj XII.) Br. I. Pozdrav hrv. učiteljstvu o novom ljetu od Mije Stojanovića. — Uporaba početnice za obće pučke škole. Rapravio M. Ašperger. — Zubi. Piše Davorin Trstenjak. — Učiteljska skupština podžupanije riečke. — Dopisi. — Viestnik. — Službeni dodatak. — Br. 2. Nešto iz poviesti zorne obuke. — Uporaba početnice za obće pučke škole. Razpravio M. Ašperger. (konac). — Odgovor g. Šimončiću. — Naše školstvo u proračunskom odboru hrv. sabora. — Učiteljska skupština podžupanije riečke. — Viestnik.

HRVATSKI UČITELJ, Br. 2. Gojitbeni karakter i duh hrvatskih učilišta. — Stenografija kao fakultativni predmet na viših djevojačkih učionah. Po prof. Schoberu A. Bezenšek. — §. 23. škol. i nastav. reda i najnovija okružnic kr. škol. nadzorničtva županije riečke. — Biblička poviest i naukovna osnova. — Dopisi. — Viestnik.

Uredničtvo i odpravničtvo „Hrvatskog Svjetozora" nalazi se na Zrinjskom trgu broj 1008. u II. katu.

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović.** Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 31. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 27. siečnja 1878. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga II.

ŠPILJA „SINIČIĆI“ KOD BRINJA.

Zatočiš li okom širom mile nam domovine, mora ti i nehotice zaigrati srdce, kad opaziš tolike njezine krasote. Pogledaš li samo kršnu Liku, gdje se „bieda sije, a junaci niču“, punu naravskih divota; ili špilju „Samograd“ kod Perušića; divna naša Plitvička jezera, koja će Hrvatskoj svjetski glas pribaviti, pa kršno naše Primorje, gdje neznaš, čemu da se više diviš, dali onim nebotičnim liticam, ili onim vinogradom, što ih je u samu kamenu zasadila vješta ruka našega Hrvata Primorca, ili vinorodno naše Zagorje, tu hrvatsku Švajcu, te nebrojene druge krasote i divote, moraš uzkliknuti s našim Mecenatom: „Liepa li je, da je samo Bog ljepši, koj ju je tolikim blagom obasuo!“

Medju krasote, kojimi se zbilja Hrvatska ponositi može, spada i špilja „Siničići“. Ta je špilja nedaleko od Brinja u gornjoj Krajini, te da rečem uprav liepo pristaje uz krasnu okolicu brinjsku, koja je sigurno jedna od najljepših u razvojačenoj našoj Krajini. Jer kud ćeš ljepšega prizora, nego kad se uzpneš na briežuljak, gdje je kako narod kaže „gradina“ t. j. grad Sokolac ili Brinj. Pod nogami ti se pružila liepa ravnica zaokružena obraslimi briežuljci, a sred ravnice poleglo liepo selo Brinje. Liepe njegove kuće biele se kao labudovi. Dodaj tomu vedro nebo kao ribje oko, čisti onaj seoski zrak, pa kud ćeš ljepšega prizora!

Nu okolica brinjska, premda je tako krasna, da ti se čini, da niesi u Krajini, gdje je svuda samo krš i kamen, imade još veću krasotu — špilju „Siničiće“. Često sam ju puta čuo hvaliti u Brinju, s toga nagovorih nekoliko prijatelja, da ju pogledamo.

Složismo se dakle nas šestorica ili sedmerica. Svjetovahu nas, da podjemo jutrom špilji, tako, da oko podne onamo stignemo, jer da je tada u njoj najljepše. Da udari u nju sunce kroz prozor, te da se tako naravska ta divota baš u podne najljepše razgledati može. Odputismo se dakle u deset sati u jutro, te šaleć se i pjevajuć, dodjosmo nakon sat puta k „Siničićem“. Pred špiljom imade dva tri mlina. Udjosmo u jedan, da se odmorimo i sve pripravimo za špilju. Tu dobismo nešto hladne vode i graničarske „pogače“. Domaćica nas poče pitati odkud smo i kamo idemo, pa kad joj kazasmo, navali na nas, nek sami neidemo, da možemo zabasati itd., te htjede odmah poslati po muža, da nas provede špiljom.

Jedva nagovorismo domaćicu, da za boga neuznemiruje muža u poslu, al kad ona navali, da bar dulje kod nje ostanemo i popijemo nešto tople varenike. Upalismo zatim zublje i svietiljke, zahvalismo se srdačno mlinarici, a djetetu njezinu htjedosmo, da utisnemo u ruku novca, nu ona navali na nas, da nam to nije za novac učinila, da bi tako i crna ciganica podvorila. Izadjosmo iz mlina tronuti i puni osvjedočenja, da još imade u srdcu našega naroda plemenitih čustva.

Okolica oko ulaza u špilju vrlo je kršovita. Same litice i gudure pružaju se oko ulaza, a od toga mlina imadosmo se penjati na brdo do deset časova. Put je vrlo neprikladan i težak, jer je svuda razsipano mnogo sdrobljena i šiljasta kamenja.

LISTAK.

IMPROVIZATOR.

ROMAN U DVIE KNJIGE.

DANSKI NAPISAO

HANS CHRISTIAN ANDERSEN.

(Nastavak.)

Tuj vodjaše Josip osla, koji je nosio Madonnu s djetetom; lice, noge i ruke bijahu od ruža, odielo od kućine i ljubičine a kruna od biela lopoča iz nemijskog jezera. — Sv. Mihalj boraše se sa zmajem. Sv. Rozalija sipaše ruže na modru zemaljsku kruglju. Svud, kud se ogledah, pripoviedaše mi cvieće biblijske legende, a svi ljudi naokolo bijahu radostni kao i ja. Na altanah stajahu bogato obučeni stranci, a po ograncih ulica tiskaše se silna svjetina. Svaki bijaše obučen po svom ukusu. Majka stade uz bazin oko velikog vodometa, gdje se ulica zavija; ja stajah pred satirovom glavom, koja viri iz vode.

Sunce je peklo, sva su zvona zvonila a provod krenu preko divnoga cvieća; krasna glasba i pjevanje navješćivahu njegov dolazak. Djećaci zibahu kadilnicami pred otajstvom, najljepše djevojke cielog kraja stupahu s traga s vienci, a uboga djetca, s krili na golih plećih, očekivahu pred velikim oltarom provod himne pjevajući. Momci oviše si oko šiljasta šešira vrpce, i na nje priliepiše Marijinu sliku, oko vrata nošahu na lancu zlatno i srebrno prstenje, a krasne šarene vrpce urešivahu im crne haljine od baršuna. Djevojke iz Albana i Frascatija dodjoše s tankimi koprenami, dražestno svinutimi preko pletenica, što ih spajaše srebrna strjelica. One iz Velletrija oviše glavu viencem i prikopčiše ovratnik dolje za opravu, da se mogahu vidit punane pleći i grudi. Iz Abruzza, iz barâ, iz sveg susjedstva dodjoše one u svom narodnom odielu, da je ih je bila prava milota gledat.

Kardinal stupaše u bogatoj svojoj opremi pod izkićenim baldahinom, za njim monasi iz raznih redova, i svi nošahu goruće voštanice. Kad je provod ostavio crkvu, svjetina pohrli za njim. I mi dodjosmo u vrevu, a majka me držaše za ledja, da se neizgubimo. Tako stupah sad u svjetinu urinut; sve što sam vidio, bijaše modro nebo nadamnom. Na jednom začu se naokolo strašna vika; sa svih strana nasta turanje i guranje: poplašili se nečiji konji. Više nečuh, jer me metež povnče sa sobom. Pred očima mi se smrači te mi bijaše, kao da me je polio slap od vodopada.

O bože, kolika bieda! Kad god se na to sjetim, groza me spopada. Kad se opet osvjestih, ležah na Mariuccinu krilu. Ona plakaše i jaukaše, na strani ležaše izpružena moja majka, a oko nas stajaše velik krug tudjih ljudi. Poplašeni konji sgaziše nas, kotači proletiše preko prsih majke, krv ju obli na sve strane — ona bijaše mrtva.

Vidjeh, kako joj zatisnuše drage oči i sklopiše mrtve ruke, koje je malo prije toli nježno u moju obranu oko mene savila. Monasi odnieše ju u samostan, a jer se meni ništa nezbi, povede me Mariuccia natrag u krčmu, gdje sam još jučer tako sretan bio, vience š njom pleo i usnuo u njezinu naručju. Bijah vrlo turoban, al ipak još nepojmih, koli sam zapušten i osamljen. Dadoše mi igrarija, voća i kolačića, obećaše mi, da ću sutra opet vidit majku, i rekoše, da je ona sad gore kod Madonne, gdje je uvjek cvjetna svetčanost i radost. Al ja čuh i drugi razgovor. Šaptahu si o jučeranjem prizoru s grabežljivom pticom na jezeru, o Fulviji i o snu, što ga tobož sanjala moja majka. Sad, kad bijaše mrtva, svi su unapred slutili nesreću.

Moraš paziti, da ti se noga neomakne, jer eto te opet kod mlina! Tako idué dodjosmo do visoke litice. Tu je osobito težko. Mora se vrlo oprezno ići na liticu, a vrh te litice je ulaz u špilju. Tako dodjosmo ne s malo truda do ulaza.

Sam ulaz u špilju naliči mnogo podrovu, samo što je mnogo niži. I kod ulaza u špilju imade dosta neprilika, jer je tlo neravno. Iza tako dosta neprikladna ulaza ide se jedno dvadeset koračaja dosta širokim hodnikom, dok se dodje do tako zvane „dvorane". Nema sigurno pera, koje bi mi opisalo čustva, kad se nadjoh sred toga čudovišta majke prirode! Ta „dvorana" bit će kakovih šestdeset do osamdeset metara duga, isto toliko široka a do dvadeset metara visoka. Vrh dvorane je otvor, koj mnogo naliči prozoru, široku do dva metra, a isto toliko visoku. Pa kad oko podne sunčane zrake kroz prozor dopru do sige, rasvietli se „dvorana" pa misliš, da si sried samih dragulja! Divan je to zaista prizor! Dočim se druge špilje moraju razsvietliti, ovdje još sama narav pripomaže, da divno njezino djelo što većom krasotom sine! Takvih prizora imade sigurno vrlo malo. Na lievoj strani „dvorane" ima jezero u samoj litici, po prilici šest metara dugo a isto toliko široko. Nad jezerom je svod od najljepše sige, oko jezera one fantastične slike od sige, a to se sve rasvietljeno odsieva u gladkoj površini toga jezera. Možeš li, dragi čitatelju, pomisliti ljepšega prizora? Ondje onako divno razsvietljena dvorana, a ovdje jezerce u tako divnu položaju, to mora svakog očarati. Krasotu „dvorane" jedino to malko ruži, što joj je tlo neravno, jer se u sried „dvorane" uzdiže briežuljak, nu u koliko sam mogao spaziti, naslagan je od sama sitna kamenja, što ga je možda voda naniela ili ruka ljudska kroz prozor nabacala. Taj bi se dakle briežuljak lahko dao poravnati, a tim bi se „dvorana" u pravu dvoranu pretvorila. Tada bi se vrlo lahko u njoj i plesati moglo, kao što u postojnskoj špilji, a tad bi se tek još više ukrasilo i uzveličalo divno i veličanstveno djelo majke prirode . . .

Idué dalje dvoranom, suzava se ona sve više u hodnik, a to je rećbi najkrasniji dio ciele špilje, tu su najdivniji tvorovi majke prirode. Tu je špilja visoka do šest metara, pa koli se uz svjetlost zublje opaziti može, tu su stiene obložene najdivnijim zastori, što ih samo pomisliti možeš. Tu se je tako rekuć mati narav samo sobom natjecala, jer se vidi, svašta, jedno ljepše od drugoga. Čipke, svakovrstni uresi, prekrasna siga i ostale neopisive divote pružaju gledaocu neizmjernih naslada. Tu nadjosmo nekoliko ljudskih kostî, pomiešanih sa životinjskimi, pa kad sam kašnje pitao u Brinju, odkud te kosti, rekoše mi, da bi se za turskih ratova žena, djeca, starci, marva itd. znali sakriti u špilju od zuluma turskoga, a valjda od straha ili neznajuć na polje ondje i umrli.

Tako idué do deset koračaja a zabavljajuć se uza to najljepšimi prizori, koje uzalud tražiš na kori zemajskoj, dodješ do stiene, visoke do dva metra. Kud ćeš i kamo ćeš! Nije ti druge, treba da se na nju uzpneš, nu eto ti nova jada, svud kamen do kamena. Tek kašnje opaziš kod nogu rupu, kojom se jedva može provući. Ta je rupa duga do dva metra, a da tu imade dosta potežkoća, netreba mi tek spominjati. Tu to sve treba pretrpiti, ako hoćeš dalje u špilju. Tu tek počimlje rekao bih prava špilja.

Prošuljav se tako tom rupom, dodješ na mjesto, gdje se špilja dieli na dva diela. Prvi je dio do deset metara dug te mnogo naliči na sliepu uličicu. I tu je siga vrlo krasna. Nabubrila se u najljepših ledcih na mnogih mjestih, a sav hodnik liepo posvodila, da je milota gledati. Drugi hodnik ide dalje u špilju, koj takodjer obiluje vrlo krasnom sigom. Zahman tražiš, dragi čitatelju, da ti to sve opišem. Valja vidjeti one divne nakite po stienah, one rekao bih naravne plašte, što sa stropa vise; onaj krasni pod, najljepše nakićen sigom i t. d.

Tu je visoka špilja 5—7 metara, široka do metar i pol, nu ima je na više miesta i uže, imade tu dapače i pukotina, kud se čovjek dosta težko provući može. Tlo je na više miesta neravno i sklizko, nu to sve nije nam pačilo, da dalje neidemo i nerazgledavamo. Cielim se ovim dielom, kako već spomenuh, opaža krasna siga. Raznih uresa, čipaka, raznih slika, što ih je siga načinila, imade tu u izobilju. Taj je dio špilje dug do dvie sto metara, dok se nedodje do tako zvanoga „jarca". To je kamen, rekao bi živ jarac, na malenoj čistini, posutoj pieskom, po prilici od dva četvorna metra. Taj kamen naliči toli na jarca, da je jedan od mojih drugova, kad nam reče provodič, da je to jarac, uzkliknuo sasvim ozbiljno: „Zbilja moralo je mnogo vremena proći, dok se je okamenio". Malo dalje dodjasmo opet do male čistine. Tu je osobito krasno. Čini ti se, da si došao u crkvicu, do četire metra visoku, a posvodjenu vrlo liepom sigom. Onaj briežuljčić od crnice zemlje na strani čini ti se, da je žrtvenik, a one fantastične slike po stienah, nalik na svetce, čine taj prostor još ljepšim.

Akoprem se samo do „jarca" obično ide, što pokazuju imena ubilježena na zidu, ipak podjosmo dalje, želeć još što vidjeti. Nu učiniv deset koraka, malo da se nepokajasmo, jer do sada ajde može se nekako ići, nu od sada jao! Put bo je vrlo neprikladan i težak. Moraš se ne jednom, već više puta vući raznimi rupami, a imade

---

Divlji konji medjutim sustaviše se o nekom drvu uprav na kraju gradića. S kola skinuše otmjena polumrtva čovjeka od kakovih četrdeset i nekoliko godina. Pripoviedahu si, da je iz borgheske kneževske kuće, da ima medj Albanom i Frascatijem vilu i da je poznat sa sabiranja raznih biljka i cvieća; dapače da je u otajnostih uprav tako vješt, kao i mudra Fulvija. Njegov sluga u bogatu odielu doni sirotčetu bez otca i majke kesu sa dvadeset škuda.

Druge večeri, prije nego li je zazvonilo pozdravljenje, odvedoše me u samostan, da vidim zadnji put moju majku. Ležaše ona u uzkom liesu svetčano obučena, kao i jučer kod cvjetne svetčanosti.

Na ulazu stajahu već mrtvonoše i pratnja u bielih habitih i s naglavci preko lica spuštenimi. Digoše lies na ledja i kapucini zapjevaše mrtvačku pjesmu. Mariuccia idjaše sa mnom tik za liesom. Večernja rumen padaše na lik moje majke, ona izgledaše, kao da još živi. Ostala djetca iz gradića bježahu veselo oko mene i pobirahu kapi od voska, što padahu sa svieća. Idjasmo ulicom, kojom je jučer svetčani prohod prolazio; još ležahu po zemlji vienci, cvieće i lišće, nu sve slike, sve sjajne prikaze bijahu izčezle, kao sreća moje mladosti, kao blaženstvo prošloga dana. Vidjeh kako gore na groblju porinuše na stranu velik kamen, koj prikriva raku, u koju se sahranjuju mrtvaci. Vidjeh, kako spustiše dolje lies i začuh udarac, kad se s ostalimi liesovi sudario. Na to odoše svi, a Mariuccia poklekne sa mnom na grob, da izmolimo „otče naš!"

Za jasne mjesečine odosmo iz Genzana; Federigo i dva prijatelja pratiše nas. Gusti oblaci nagomilahu se u Albanskih gorah. Promatrah maglene slike, što ih je vjetric nosio u mjesečini Campagnom; ostali govorahu malo i skoro usnuh i sanjah o Madonni, o cvieću, o majci, koja još življaše, još mi se smijaše te me milovaše!

IV.

UJAK PEPPO. NOĆ U KOLOSEJU. OPROST.

Kad se vratismo u Rim nasta veliko pitanje, što da bude od mene. Fra Martino privolji uz to, da me uzmu k sebi Mariuccini roditelji, campagnski pastiri. Onih dvadeset škuda da će za njih bit preveliko blago, koje će mi predobit mjesta u njihovoj kući. Nu jer bijah nekim crkvenim službenikom, imalo je prestat to moje službovanje, odem li u Campagnu. Federigo mišljaše takodjer, da bi bolje bilo, ostanem li kod dobrih ljudih u Rimu, jer neželjaše, da bude od mene prost seljak.

Dočim se je Fra Martino s ostalimi samostanci savjetovao, nadodje moj ujak Peppo. I on začu za smrt moje majke i da sam dobio dvadeset škuda, te su ga uprav ove zadnje prinukale, da dodje i dade svoj glas. On izjavi, da je sad na njemu jedinomu red, da se za mene zauzme. On mi kaza, da podjem za njim, a sve, što još ima u kući i dvadeset škuda, da je takodjer njegovo. Mariuccia ga uvjeravaše, da je ona s Fra Martinom jur sve uredila te mu natuknu, da on kao prosjak i kljako imade dosta posla sa sobom i da tu nemože odlučivat.

Federigo ostavi sobu a preostala obojica sad si povjeriše pravi uzrok brižljivosti za mene. Ujak Peppo kipio je jadom, a Mariuccia susretnu ga poput furije. Veljaše ona, da neželi imat posla ni š njim, ni sa mnom, nit s ičim; rad nje, da me on može odvuć sa sobom te mi prebit rebra, da budem i ja kržljavac, koj će moljakat za njegov žep, slobodno, neka me odmah vodi, nu novce da će ona pridržat dok Fra Martino dodje; ni novčića da neće vidit njegove bludne oči. Peppo joj se

pukotina tako uzkih, da se jedva najmršaviji provući može. Tu nema sige već je sve živac-kamen. Idući tako dodje se opet do čistine, gdje čovjek malo odpočinuti može. Još se ide po prilici petdeset koračaja, dok se nedodje opet k jezeru. Koliko ti treba muke, dok dodješ do njega, a kako si za to tako rekuć preplaćen! Pružilo se jezerce po prilici pet metara dugo a isto toliko široko u samoj najkrasnijoj sigi! Sa stropa vise prekrasni stalaktiti, oko jezerca liepa crveno-žuta siga, a sried jezerca otočić od samih dragulja! Ostadosmo svi zablenuti, opaziv toliku divotu. Divno, predivno! orilo se jezercem. Nu ta radost imala brzo prestati. Opazismo, da se dalje nemože, jer je jezerce preširoko, da ga se preskoči, a preduboko, da se preko njega pregazi, a dalje jezerca vidi se, da imade još špilje. Vječna, vječita šteta, što se te divote i dalje nemogu razgledavati. Bijasmo tako rekuć nezadovoljni, promrmljasmo više puta: Ipak je majka priroda krivo učinila, da nije i tu posvema dovršila svoje divno djelo, — da nije načinila naravski mostić preko jezerca! E da je to, brajne, eto ti špilje prvoga reda u srdcu Hrvatske. Nekojim dapače padoše na um Argonauti te počeše govoriti, zašto niesmo donesli čamce, daske, i. t. d., a neopaziše jadni, da to rad rupa i pukotina nije moguće. Koliko se dalo vidjeti, ima još daleko špilje, a vječna šteta, što se taj dio razgledati nemože.

Teda negda umirismo se, sjetismo se one klasične: „Ultra posse nemo tenetur". Još kod „jarca" zabilježismo imena, da se neiznevjerimo običaju, a na obalu toga jezerca posjedasmo, ne da se odmorimo, već da dulje probavimo u tih naravskih divotah. Otvorismo putne torbe te zagriznuv nešto i gucnuv dva tri puta zapjevasmo onako razblaženi, „Živila Hrvatska", a vjerujte mi, da se je ta pjesma ljepše orila divnom špiljom, nego li možda u ijednoj koncertnoj dvorani!

Razgledav tu špilju osvjedočih se o krasoti prirode, što ju nekoji niječu, a baš se kod takve prilike najbolje priroda ocieniti može. „Divna je u istinu" kaže neki glasoviti estetik, „majka priroda u tvornih pojavih svojih, pogledao ma kamo. Uznio se smjeli duh k dalekim nebesom, tamo je duh veličajne krasote njene; promjerio dubljinu njenu, od nedostižnih vratolomnih visina do ponora; zaletio se na krilih rane zore do posljednje krajine mora, — kupao se u žaru svjetla il tamo u jazovih tmine, svuda je u sili svojoj divna, krasna, silna i veličanstvena. Puna je ona čudesa i tko za nje uma i srdca imade, nalazi ih svagdje, da se nasladjuje i razveseli, nu na daleko nije takovih, koja bi se tako čovječjega srdca kosnula, kao što čudesa ovih podzemnih jama. Tu upravo čovjek nezna, čemu da se više divi, dali ogromnosti i veličanstvenosti tvorina i prostorina, da li pako čarobnoj krasoti i raznovrstnosti oblika. Tu prestaje ljudski um, njegovo pero uz najbolju volju nemože toga opisati". —

Na provodičev glás „hajdmo!" digosmo se, da idemo. Zapjevasmo još Preradovićevu „Bože živi" a onda sve korak na korak vraćasmo se natrag, da još bolje razgledamo divno to djelo majke prirode. Nakon sat puta stigosmo opet u „dvoranu". Neima sigurno pera, koje bi spisalo čuvstva onoga, koj iz one tmice dodje u „dvoranu". Rekao sam prije, da je vrh "dvorane" prozor, tako da je u dvorani malne svjetlo, kao vani. Kad se dakle izadje iz one tmice i tame na božje svjetlo, čini ti se, da si iz sveta, blažena mira opet dospio na sviet . . . Zapjevasmo još jednu u „dvorani" pa se odputismo iz špilje, koja sigurno okolici brinjskoj na čast služi.

Nedaleko od te špilje ima selo Letinac, a mi odlučiv cieli dan proboraviti u zabavi podjemo u Letinac. Cesta nije baš liepa, te nas tako umorene od zla puta primi župnik letinački i upravo po hrvatski podvori i pogosti, na čem mu budi srdačna hvala. Bilo tu dosta napitnica hrvatskoj domovini, a navlastito špilji, koja da zaslužuje, da se postavi punim pravom uz ostale krasote mile nam domovine. Urekosmo, da ćemo jednom ići u špilju u većem broju sa više zubalja, svieća, itd. i bengaličkom vatrom, da ta naravska divota što većom ljepotom sine. U to ime pomoz Bog!

Po kratkom ovom opisu špilje vidi se, da imade prilično mnogo potežkoća, dok se sva špilja razgleda, nu čovjek uz sve te potežkoće zaboravi, kad vidi, kako su mu nagradjene. Ono malo, što pretrpiš kod razgledavanja špilje i preplaćeno ti je krasotom, što je u špilji vidiš. Nu i te potežkoće, bar do „jarca", lahko bi se dale ukloniti, tako da bi se mogla špilja bez ikakovih neprilika razgledati. Cesta je do špilje dobra. Što se tiče ulaza, rekao sam već prije, da je vrlo nenaredan. Nu nastojanjem brinjskih rodoljuba moglo bi se ipak toliko učiniti, da bi se put od mlina do gore očistio i narednijim priredio, a ona litica pred ulazom bud uklonila, bud u njoj stube iztesale. Osim toga trebalo bi ulaz malo povisiti i tlo izravnati, a stiena gdje je rupa mogla bi se bud srušiti, bud učiniti, da se može lahko na nju uzpeti, a onu rupu razširiti i otvoriti kao vrata. Pukotine do „jarca" mogle bi se razširiti i pod popločati, da se nekliže. Od jarca dalje dakako da nije govora, jer bi se tu morao tako rekuć cieli podrov kopati. Kad bi se to tako do „jarca" uredilo, mogle bi i gospoje vrlo lahko

* Žalibože bilo je malo posjetnika, dočim ta špilja zbilja zaslužuje, da ju se posjeti.

---

se zagrozi, da će joj daskom takovu rupu probit na glavi, kolika je Piazza del Popolo. Ja stajah medju njima i plakah. Mariuccia me turnu od sebe, Peppo me privuče k sebi. Da podjem š njim, veljaše on. A nosi li on teret, tad mora i nagrada bit njegova. Rimski senat da će već znati pomoći poštenu čovjeku do prava.

I nehotice podah mu se, on me povuče pred kuću, gdje je neki prosjačić držao njegova oslića, koga bi on vazda na daljnih putevih il kad se radilo o brzini upotrebljavao. Jednim mahom bacio bi on tad ručne daščice, vinuo se na oslića te se tako malo ne š njim sraso. Mene postavi preda se, dječak potjera magarca i on pohrli napred.

„Gle sinko", reče on milujući me, „nije li to divni magarac! A bježi, velim ti, bježi, kao da se natrkiva na Corsu! Bit će ti dobro u mene, momče!" I na to sliedjaše sto kletva na Mariucciu.

„Gdje si ukrao to liepo diete?" pitahu ga njegovi znanci na svakom uglu, kud prolažasmo. A tad bi se opetovala moja poviest. Trgovkinja s limunadom nadari nas za to cielom čašom limunade, da ju podielimo, a meni dade voćku od pinije, nu bez koštica. Prije negoli još stigosmo u novi dom, zapade sunce. Ja negovorah ni rieči, pritisnuh ruke na oči i plakah gorko. U maloj nekoj škrinji kraj velike sobe, napunjenoj kukuruzinjem, pokaza mi ujak krevet. Gladan veljaše on, valjda da nisam, a ni žedan, jer da smo putem izpili čašu izvrstne limunade. Na to me pogladi po licu te se nasmije onim groznim smiehom, koga sam se uvjek plašio. Uz to me stao izpitivat, koliko se u kesi nalazi škuda, je li je Mariuccia odatle platila veturina i što da je rekao tudji sluga, kad mi je uručio novce. Nu ja mu neznadoh dati odgovora, te pitah plačuć, dali ću vazda morat ostat ovdje, neću li se sutra vratit kući.

„Sigurno, sigurno!" vrati on; spavaj samo, nu nezaboravi molitve! Kad čovjek spava, bdije vrag. Prekriži se, to je zid, što ga taj lav nemože prekoračit. Moli se skrušeno te moli, da Madonna otrovnimi čirovi kazni licumjernu Mariucciu, koja je tebi zadala tolike nevolje. Spavaj samo, otvor ću pustit otvoren, svježi zrak pola je večere! Neplaši se šišmiša! Nedolaze u nutra, lete samo mirno ti biedni stvorovi! Spavaj sladko s Isusom!" — i time zatvori vrata.

Dugo je nešto spremao u bližnjoj sobi; tad začuh više glasova i opazih kroz pukotinu trak svjetla. Na to se podigoh, nu lagano, jer je suho kukuruzinje šuštilo, a bojah se, da se nevrati k meni, začuje li me. Kroz pukotinu vidjeh sad, da su oba stiena na svietiljki zapaljena, na stolu bijaše kruha i repe a boca s vinom kolaše redom. Svi prisutni bijahu prosjaci, svi kržljavci. Prepoznah ih dobro, prem su im sad lica odavala drugi, no obični izraz. Grozničavi, tobož polumrtvi Lorenzo veselo je halabučio i čevrljao, a po danu ga vidjah vazda ležećeg s ovczanom glavom u travi na Monte Pinciu, tamo je kao izdisao, šaptao usnami — a žena je moljakala u prolazećih milostinju za grozničava si muža. Francia s rukami bez prsti treptaše po ledjih sliepe Katarine te pjevuckaše pjesmicu o „Cavalieru Torchinu". Ostali neki sjedjahu bliže vratim, nu tako u sjeni, da ih nemogah prepoznati. Srdce mi je silno kucalo, govorilo se o meni.

„Jeli dječko čemu?" pitaše jedan. „Ima li kakovu pogriešku?"

„Ne Madonna mu nebijaše tako milostiva!" vrati Peppo, „uzrastan je i vit poput plemićkog djeteta".

„To je velika nesreća!" kliknuše svi. Sliepa Katarina priroda na to, da se tomu dade vrlo lahko doskočit, neka mu se nanese kakova tjelesna mana, koja će mu bit kadra priskrbit zemaljski kruh, dok mu Madonna dade nebeski.

*

špilju pohoditi i razgledavati. To sigurno nebi stajalo bog zna koliko novaca, pa da bi sve i stajalo, bar bi Brinjanom špilja na čast služila. A kad bi se sve tako uredilo, kud ćeš ljepšega izleta, nego li k špilji. Nedaleko špilje imade nekoliko mlinova, a četvrt sata od njih liepa je šumica. Kad bi se u mlinu štogod naručilo, a zatim špilju razsvietlilo i razblaživalo se njezinom krasotom, a k tomu zabavljalo se u obližnjoj šumici, nebi li to bio izlet, kojemu možda nebi bilo ravna ni u njemačkom Gasteinu! U obće moglo bi biti vrlo malo tako zabavnih, a opet tako raznovrstnih izleta!

Bilo bi sigurno vriedno, da bi se Siničićka špilja više pohadjala, tà u tom poslu, ako u ikojem, neraztiče se bog zna koliko imetka, a niti je to daleko putovanje. Pa da sve i jest, raztiče se u tudjini i više imetka, a domovine si ni nepoznamo.

Možda ovi moji redci neće pasti medju hrvatski sviet, kao kap vode u veliko more, gdje ga posve nestane. Možda potaknu rodoljubne Brinjane, da stanu misliti, kako da se „Siničići" otvore svietu, da dodju na glas, pa da svake godine dodju prijatelji prirode, da joj se dive. Od toga bi Brinjanom bilo koristi, a nam drugim zabave i naslade.

V. Krišković.

PIJO IX.

I BUDUĆI PAPA.

(Nastavak.)

IV.

Papa Pijo IX. navršit će 13. svibnja 86. godinu te je znatno prekoračio godine vladanja sv. Petra, uzprkos svim dosadanjim proročanstvom, da neće ni jedan papa tih godina prekoračit.

Od godine 1869. do godine 1873. nije papa imenovao nikakovih kardinala te se je činilo, da želi, da iz starog kolegija izadje njegov nasljednik; nu odnošaji prisilili su papu, da je morao kolegij od tad do danas skoro podvostručiti. Od kardinala, imenovanih do godine 1869. imade ih danas 26 živih, a od kašnje imenovanih živi ih 37. Kolegij sačinjavaju dakle danas ukupno 63 kardinala, samo 7 manje, nego li ih smije biti. Šestorica su kardinali biskupi, 48 ih je kardinala svećenika, i 9 kardinala djakona, izpražnjena su dakle 2 svećenička i 5 djakonskih kardinalskih mjesta. Razlika ovih tri klasa očevidna je, ona označuje tri glavna stepena svećeničkog stališa. Kardinali - biskupi smiju biti samo biskupi Ostie, Porta, Sabine, Palestrine, Frascatia i Albana.

Po narodnosti današnji su kardinali: 38 Talijana, 8 Franceza, 4 Španjolca, 4 Niemca, 3 Engleza, 1 Amerikanac, 1 Belžan, 1 Portugiz, 1 Poljak, 1 Hrvat i 1 Magjar, dakle 38 Talijana proti 25 inozemaca.

Koncem godine 1872. sasma je drugče izgledao kolegij kardinala, jer tad bijaše ih jedva 45, a od tih bijaše ih samo 13 inozemaca. Vanjski se je dakle upliv ojačao. Tada su mogli sami talijanski kardinali s nuždne dvie trećine izabrat papu, danas im k tomu manjka 5 glasova te su samo dovoljno jaki, da inozemca „izključe".

Kolegij kardinala izgubio je tečajem zadnjih dvih godina najuglednije svoje ljude. Medju umrlimi bijaše najglasovitiji Antonelli, koji je kroz četvrt vieka ravnao politikom papinske države kao državni kancelar, nu on za stalno nebi bio imao velikog upliva na budući konklave, jer ako i ne omražen, nebijaše ni obljubljen, pošto je crkvu neshodnom politikom dotjerao u klanac, iz koga se dade težko izaći.

Najugledniji od umrlih kardinala bijaše Filipo de Angelis. Za 28 dana stariji od Pija IX., bijaše prestar da se popne na stolicu sv. Petra, al on bijaše blag, učen i uvažen te bi bio svojim izkustvom mogao kolegiju koristno savjetovat kod izbora.

Od osmorice kardinala, za koje se činilo Bonghiju prije nekoliko godina, da bi mogli bit birani papom, umrla su trojica: Luigi Trevisanato, patriarh mljetački, Sixto Riario Sforza, nadbiskup napuljski, i Lorenzo Barili. Prvi i drugi bijahu ljudi veleugledni, obljubljeni, jedan i drugi zaslužni u svojih biskupijah, čedni, dobrotvorni. — Barilija natražnjaci bi bili „izključili" rad njegovih liberalnih načela, isto tako i Sacconija i Guidia, jedinog kardinala, koji je na vatikanskom koncilu ne samo u duši bio protivnik nove dogme o nepogrješivosti, već se i javno borio proti njoj, htijuć ju ublažiti.

Ostaju još dakle od one osmorice samo trojica: Pecci, De Luca i Morichini. Prvi je uzor kardinala, drugi dobar politik, treći vrlo ugledan.

Iz listine starijih kardinala danas se Bonghiju čine osobito dvojica, koji imadu što više nade bit izabrani no prije, i to: Bilio i Monaco La Valette. Prije nekoliko godina bijahu premladi, danas su prvomu 52 god. života i 12 godina kardinalstva, drugomu 51. god. života i 10 g. kardinalstva. Bilio je barnabita, bijaše vrlo oštrim predsjednikom vatikanskog koncila, odvažan je; Monaco usuprot jedan je od najurednijih, najmoralnijih kardinala, učen i umjeren muž.

Ostali malo dolaze u kombinaciju. Spominjali su često Panebianca, nu odnošaji su danas takovi, da je vrlo nevjerojatan njegov izbor. On je učen theolog,

---

„Al da", reče Peppo, „da je moja sestrična bila pametna, tad bi dječko bio sretan. U njega je glas, kao u angjela! Kao da je stvoren za papinsku kapelu! Kakav bi to bio pjevač!

Govorahu o mojih godinah, o tom, što se može zbiti, i što se ima poduzet za moju sreću. Nerazumih, što sa nakanili sa mnom, nu slutih da je zlo i groza me spopade. Kako da utečem! Ta mi je misao punila dušu. Al kamo? Da, na to ni nemišljah! Dopuzih do otvora, popeh se gore. Na ulici nevidjeh nikoga, sva vrata bijahu zatvorena. Htjedoh li se oslobodit, morah skočit, nu neufah se. Na to mi se pričini, kao da je netko primio za kvaku, da će k meni. Od straha se popnem i spustim niz zid. Padoh na zemlju, nu bijaše ledina.

Brzo se podigoh i neznajuć ni sam kamo, stanem bježati uzkimi ulicami. Neki čovjek, koji je glasno pjevao i batinom udarao o tlo, bijaše jedinac, koga susreh. Napokon sustavim se na velikom nekom trgu, mjesec razsvieti, prepoznah mjesto, bijaše Forum Romanum, ili kako ga mi zvasmo kravlji trg.

Mjesec razsvietljivaše zaledjak Kapitola. Na visokih stubah, koje vode k slavoluku Septimija Severa ležaše nekoliko prosjaka, umotanih u široke kabanice. Spavahu. Visoki stupovi od starodavnih hramova zasjenjivahu veliki prostor. Nikad nebijah tu poslije sunčana zapada. Sve mi se činilo nekako sablastno, i čim koraknuh, padoh preko mramornih oglavaka, što ležahu u travi. I opet se uzpravih i pogledah k razvalinam carskoga grada. Gusti bršljan, još je tamnijimi prikazivao stiene; crne ciprese tako se gigantski i demonski odrazivahu na plavetnu zraku, da me je strah hvatao. U travi ležahu pokraj prevrnutih stupova i mramorna drobtinja nekoliko krava i mula. To me je utješilo; bijahu bar živa stvorenja, koja me nisu mogla ni strašit ni zledit.

Mjesečina bijaše ko dan; svaki se predmet jasno vidio. U to začuh nečij korak. Ako mene traže? U strahu pobjegnem u ogromni kolosej, što se preda mnom dizao poput prave pećine. Stajah u dvostruku svodištu, koje se još cielo i divno oko polovine zgrade sačuvalo, kao da je tek jučer sagradjeno. Tu bijaše posve tamno i studeno. Koraknuh nekoliko koračaja napred, nu tiho, tiho, jer me je strašilo i zvuk mojih koraka. Nedaleko od sebe opazih plamteću vatru i u mjezinu svjetlu tri ljudske osobe. Bijahu li to možda seljaci, koji se tu smjestiše, da nemoraju kroz noć jašit pustom Campagnom? Bijahu li vojnici, koji tu noćju straže — ili možda razbojnici? Pričinilo mi se, kao da čujem zveket njihova oružja, pa se s toga tiho povukoh natrag, gdje stoje visoki stupovi bez svakog drugog zida, no onog, što stvoriše biljke popinjače i grmlje. Čudnovate sjene padahu stienami. Veliko kamenje; razklimalo se, a obrasla ga zimzelen; izgledaše, ko da će se sad strmoglavit s vrhunca dolje.

Gore po sriednjem triemovniku idjahu ljudi, za stalno putnici, koji su za kasne noći pregledavali taj divni preostatak nekadanje veličine; bielo obučena gospodja bijaše u družtvu. Još i sad vidim tu čudnu sliku: kako se pojaviše, izčeznuše i opet izmedju stupova pokazaše, obasjani mjesečinom i crvenom bakljom. Noć, duboka modra noć pade na zemlju; grmlje i bilje nalikovaše najcrnjem baršunu. Kad su mi već bili izčeznuli s vida, još sam vidio crveni trak od baklje, — nu skoro i toga nesta i sve se zavi u šutnju.

Sjedoh na mramorni oglavak u travi za jednim od mnogobrojnih oltara, što unutar razvalinah stoje i pojedine postaje križnoga puta Isusovog označaju.

(Nastavak sliedi.)

minorita, govori malo, neobći skoro s nikim, strog je na prema sebi i drugim, vrlo strog u religioznih vježbah, posve zauzet idejom crkve i uzvišene joj zadaće. Njega, Bilia, Caterina, Boromea i Cullena računaju medju „nepopustljivce“, a Morichina, Peccia, Lucu, Guida, Monaca, Consolina, Sacconia i još neke druge medju „pomirljive“.

A uz to je Boromeo na zlu glasu, Bonaparte rad političkog imena izključen, Carafa slab duhom, Catterini i Asquini slabi su tielom, Ferrieri premalo je energičan, Amat je prestar, Pietro je najslobodoumniji od svih, a Pitra je preučen, sposoban samo za svoje knjige.

Nedvojbeno je, da u kolegiju imade danas dvie glavne struje, prva, koja ide za tim, da u ničem nepopusti svjetovnoj vlasti, već da pooštri disciplinu i uztraje u borbi, — druga, koja nastoji pronać put i sredstva sporazumku.

Pitanje je sad, kojoj će se strani nagnut novi kardinali? Ako bi pojedine vlade imale kakova upliva na svoje kardinale, oni bi za stalno pristali uz drugu struju, nu pošto o tom neima ni govora, stalno je, da će inozemni kardinali pojačat prvu stranku. A i onako su manje više svaki u svojoj domovini strančari, protivni svjetovnoj vlasti.

Što se napose tiče kardinala Schwarzenberga, Mihalovića, Kutsckera, Simora i Franzelina, sve petorice pod krunom Habsburgovaca, možda bi se mogla naslućivat neka iznimka, jer si je austrijski dvor ipak neki umjereni upliv na kler znao sačuvat. Isto vriedi i za kardinala Hohenloha, koj sprijateljen s njemačkom vladom, prianja uz umjerene življe. Nu upravo ta pomirljivost i njegov družtveni i prijateljski odnošaj na prema Njemačkoj, kadri su posve uništit njegov i onako malen ugled u kolegiju.

Medju inozemskimi kardinali, koji su u novije doba došli u kolegij, ima ih više koji znatno nadkriljuju svoje predšastnike i talijanske drugove. Najznamenitiji je svakako Englez Manning, vrlo učen muž, izvrstan književnik. Nu ništa nedokazuje jasnije moć i upliv institucije na čovjeka, no slučaj š njim. On, Englez, živuć medju slobodnim narodom, i nipošto pripravan odreći se za sebe i za svoje sugradjane ma koje slobode i prava svoje zemlje, spada u pitanjih crkve i njezinu odnošaju na prema državi medju najopornije i najtvrdje borce.

Što u crkvi, dotično u njezinih glavarih postoji još i danas težnja za svjetovnim gospodstvom i što se ona toga nemože odreći, jasna je stvar. „Institucija, koja je stoljeća postojala, gubi koje uvjerenje samo tečajem stoljeća, kako ga je i ona primila tečajem tolikog vremena. Institucija, koja, ako i nije osamnajst vjekova imala one forme, koju joj mi 20. rujna 1870. utisnusmo, al je tu formu ipak od više vjekova manje više sačuvala, u prijašnjih se vjekovih postupično i suvišno razvijala, neda se nit za sedamdeset, kamo li za sedam godina osvjedočit, da joj valja tu formu promienit. S toga nit nam se treba čudit nit ljutit, kad tko, koj još u budućnost te forme vjeruje, gleda u prošlost, pa ako će još mnogo godina u nju gledat“.

„Meni se čini, nastavlja Bonghi, da su medju talijanskimi kardinali najznamenitiji Simeoni i Franchi, i ja ih neoznačujem s toga takovimi, jer nadkriljuju svoje sudrugove učenošću i zdravim duhom, već, jer se u njih više no u drugih sjedinjuju ona svojstva mudrosti, okretnosti u vladanju, ugleda, pristojnosti i častna života, koja se danas zahtjevaju od kandidata za papinstvo“.

Giovanni Simeoni rodio se 27. prosinca 1816. u mjestu Paglianu od nizka roda. Prijatelj Pija IX. od mladosti, ovaj ga je vazda zakriljivao. Čedan i učen, redomice je on obavljao službe, u kojih si steče izkustva u crkvenoj upravi i obćenju s vladami. Kao papinski nuncij u Španiji, jedva jednu godinu kardinal, zasjede mjesto Antonellia, s koga mnogo oprezniје, nu i otvorenije upravlja vanjskimi poslovi papinskimi.

Alexander Franchi rodio se u Rimu 25. lipnja 1819. te je od god. 1873. kardinal. On je prefekt propagande, jedne od najvažnijih služba, što ih rimska kurija podieljuje. Više nego ikomu, njemu je poznato pravo stanje katoličke crkve svega svieta, a čovjek, komu se povjerava takovo mjesto, mora za stalno bit ugledan i sposoban. Franchi je bio nuncijem u Španiji i izvanrednim poslanikom u Carigradu, da uredi ondje armensko pitanje.

Medju kardinali, koje ih je Pijo IX. zadnjih godina imenovao, ima još nekoliko vrlih glava. Gianelli je kao theolog na glasu, D'Avanzo na koncilu je obću pozornost svratio na sebe, jer je više obsežnijim no temeljitim znanjem i rječitošću i najvećma napadane dogme branio. I D'Apuzzo je učen i izvrstan muž, — nu ni jedan od ovih nemože se s onom dvojicom mjeriti.

Iz svega do sad rečenoga sliedi, da neće kolegij samo htjeti, već da će i moći talijanskog kandidata izabrati, jer će ga podupirat svi vanjski kardinali, dočim bi inostrancu manjkalo izvan njegove domovine podpore.

S tih razloga mogu se dakle naznačit kao kandidati za papinstvo:

1. Carlo Luigi Morichini, rodjen u Rimu 21. studena 1805., kardinal od 1852., biskup Ostie i Velletria, — u 73. godini.

JELENA MORTEN.

NOVELLA PAVLA HEYSEA.

(Nastavak.)

Na sve se čovjek priuči, dapače i na samu svoju malenkost. Kada je ona roj nadrimudrih blebetuša iz naše kuće odstranila, slavljah u tišini slavlje i kazah si: Ti si joj draži, no mudri! Jer u našem samotnom životu, neravan joj ja u ničem, pošto sam prvu samouvriedu nadvladao, priučih se i na to, kao na sudbinu, te si u glavu upilih, da sam joj sam uzrokom njezine potištene volje i tuge. Imala je uvjek dosta vremena, rekoh si, da čita i da si misli skupi. Ja imah posla, te nisam s toga gori. A neljubi li me? A neobožavam li ju!

Siromašna izvinjivanja! Neznatan čovjek, koj se je jedva š njom upoznao, može sva usahla vriela života u njoj opet oživiti, a ti stojiš polag, a gorkoća u srdcu brani ti, da uživaš š njom blagoslov.

Ćutila li je to sama?

Neznam. Samo to znadem, da me je srdačno, otvoreno i čisto susretala, kao što igda. Nije tajila, da joj je doktor drag. Govorila je višeputih o njem, i hvalila njegova dobra svojstva, koja je poznavala. On je prav i stalan prijatelj, govoraše. I to što govori, neima ništa usiljena, i djeluje blago na slušaoca. On je veoma muzikalan; nu o slikarstvu nerazumije ništa. Ako bi dobru ženu našao i ovdje se u gradu za uvjek nastanio, bio bi za nas dobitak. — Nemisli na ženitbu, odgovorih ja na to. — Al on bi morao. Jošte je preoštar, da bi uzmogao samotovat. Nadam se takodjer, da će se obratiti, kada će duže vremena gledati, kako smo mi sretni.

Angjeo dobrote govorio je š nje. Nu baš to mučilo me. Zvonilo mi je poput sažalenja. I u njegovu ponašanju kao da opazih tih sporazumak, da neoćutim vlastitih nedostataka. On dolažaše često, najposlje dnevice, u večer, nu ne prije, nego li bijaše poslovnica zatvorena. I navlaš sisah iz te okolnosti nov otrov pečali. Ta mogu se i onda razgovarati, što god hoću, ako i mjesto na sofi nije prazno, govorah si. Ja nisam podnipošto na putu, kad si njihovi dusi ruke pružaju.

Nu nije moglo dugo obstojati, činit tomu srdcu nepravdu. I tako je došlo jedne noći, kad nemogah spavati, da se je sva moja srdjba, proti samomu sebi obratila. Obuze me najdublja malovriednost, prava groza nad svim kako sam uz takovu ženu tupo i prazno živio. K tomu se još pridruži misao i očito zdvojenje, da se sve i još pogoršat može. Kazah si suhoparnimi riečmi: neljubi te, nemože te ljubit; ona te samo trpi, jer je preohola, da prizna svoju pogriešku neizkusne mladosti, prejaka i preplemenita, da neuzdrži u ovom stanju, a predobra, da tvoju bezgriešnu ljubav od sebe turne. Dokaži joj dakle, da nisi tako slab, da primaš od nje toliku žrtvu.

Kada se drugoga jutra digoh, bijaše mi odluka stalna. Dadoh svomu prvomu poslovodji sva potrebita punomoćja i odoh k Jeleni. Ona se očevidno lecnu, kad joj rekoh, da po poslu putujem. Kako dugo? pitaše brzo. — Nemogu znati, odvratih, i doista nisam ni sam znao. Htijah poći daleko, izbjeći joj, i njezinim se očim oteti, kao što mišljah, da sam njezinim mislim dalek. Što da bude nadalje od mene, od nje, to nemogah onaj čas ni pomisliti. Pak sada si nakanio putovati, u to doba (bijaše — Studeni), pak baš sada kad se ima parnica odlučiti? Ti mi nešto sakrivaš. Budi iskren, nisu poslovi, koji te odazivlju.

I punim joj pravom mogah reći, da moja budućnost ob ovom putovanju ovisi. Parnica da je u dobrih rukuh. Nadah se, da će joj medjutim

2. Antonin de Luca, rodjen u Bronti (na Siciliji) 28. listopada 1806., kardinal od 1863., — u 72. godini.

3. Joachino Pecci, rodjen u Carpinetu 1. ožujka 1810., kardinal od 1853., nadbiskup Perugie, crkveni komornik, — u 68. godini.

4. Giovanni Simeoni, rodjen u Paglianu 27. prosinca 1816., kardinal od 1875. državni sekretar, — u 62. godini.

5. Alexander Franchi, rodjen u Rimu 25. lipnja 1819., kardinal od 1875., — u 59. godini

6. Luigi Bilio, rodjen u Aleksandriji 25. ožujka 1826., kardinal od 1866., biskup sabinski, — u 52. godini.

7. Rafael Monaco La Valette, rodjen u Aquili 23. veljače 1827. generalvikar Njegove svetosti, kardinal od 1868., — u 51. godini.

Kardinalu Morichinu možda će škodit prevelika starost, a Luci njegova prevelika prijaznost prema strancem i premala prijaznost prema svojim drugovom. Tako se i ovaj okrug kandidata sužuje samo na pet lica.

Kardinalom Pecciju i Simeoniu u drugo bi doba bile škodile časti, što ih obavljaju; a sjegurno im ni ovaj put neće biti u prilog, jer se tad obično svi malični interesi i zavist okrenu proti njim.

Papa nemože svoga nasljednika imenovat, al može na samrtnoj postelji sakupljenim kardinalom prišapnut jedno ime. Nebi li bila pretjerana predmnieva, da će Pijo IX. šapnut ime Bilio ili Simeoni? A ova, ako li kolegij kani više blagosti, opreznosti i umjerenosti u političkih, crkvenih i družtvenih odnošajih, da će birat Peccija ili Monaca?

Nu to će pokazat budućnost!

(Nastavak sliedi).

ŠLOSEROVA 70-GODIŠNJICA.

Sedamdesetgodišnjica našeg prirodoslovnog Nestora razvila se upravo sjajno. Od nebrojenih telegrana, što su mu stigli spomenut ćemo samo ove: od liečničkih korporacija: od družtva slavonskih liečnika u Osieku, od varaždinskih, karlovačkih, sisačkih, koprivničkih i krapinskih liečnika, od Dr. Bišćana iz Jaske, Dr. Valčića iz Belovara, Dr. Thalera iz Požege, Dr. Mareka iz Pakraca, Dr. Magdića iz Ludbrega i profesora Ubela iz Križevca; od velikog župana Sriemskog Julija Bubanovića iz Vukovara, i velikog župana požežkog Vardiana, odvjetnika Filipa iz Koprivnice, Marka Breyera iz Križevca, od učiteljskog sbora rakovačke realke, V. Seitza iz Gorice i A. Brotzkog iz Križevca.

Osobno su svetčaru čestitali: družtvo hrvatskih liečnika, liečnici zagrebačkih bolnica, predsjednik sabora g. Krestić i mnogi drugi uglednici. Na ime univerziteta g. rektor Dr. Vojnović pismeno je (jer je bolestan) čestitao.

Jugoslavenska akademija uručila je posebnom deputacijom Dr Šloseru, kao svomu najstarijemu članu ovu adresu:

„Kada se danas, slaveći sedamdesetu godišnjicu svojega rodjen-dana, osvrnete na svoj dugovjeki život, jednu najugodnijih uspomena probudit će zaista u Vami trud, koj uložiste u nauku i radnju na književnom polju. A taj trud nije bio nikomu toliko posvećen koliko hrvatskoj zemlji. Došavši bo ovamo iz krila srodnoga nam českoga naroda, prigrliste ovu drugu domovinu rodoljubljem djelotvornim i požrtvovnim, mirno ali postojano iztražujuć prirodu njezinu i iznoseć pred učeni sviet njezino bogatstvo.

Osobito ova akademija imade razloga radovati se sedamdeset-godišnjici Vašoj; jer kano član njezin od prvoga joj postanka ne prestajete promicati zadatka njezina, riečju i činom, te znanstvena djela njezina množiti plodovi svojega uma i pera. Dočim Vam dakle ova akademija tom prigodom usrdno čestita, želi podjedno, da Vas milostivi bog uzdrži još dugo u dojakošnjen krepkom zdravlju, kako bi i njoj i našoj narodnoj prosvjeti još mnogo koristili.“

U Zagrebu 25. siečnja 1878.

Jugoslav. akademija znanosti i umjetnosti.

Dr. Fr. Rački, Dr. B. Šulek,

Grad Križevac, komu je Dr. Šloser nezaboravni prijatelj i počastni gradjanin, izaslao je svetčanu posebnu deputaciju u osobi gradskog načelnika g. Ferde Bubanovića i gradskog zastupnika g. Janka Gjureševića, te su mu ovi predali dvie adrese, jednu od strane gradskog zastupstva, a drugu od strane njegovih štovatelja grada Križevca.

Napokon su uručili slušatelji prirodopisa na hrvat. sveučilištu liepu adresu, koja se je najviše dojmila srdca čestitog svetčara.

Od strane visoke naše vlade, kojoj je g. Dr. Šloser član, nije se ga nitko sjetio, a isto tako je hrvatska žurnalistika, izim urednika našega lista, caklila svojom odsutnošću.

Kod svetčana objeda, što ga je svetčar dao najužem krugu svojih znanaca i štovatelja, nazdravio mu je presvietli g. Žigrović u ime hrvatskog naroda kao posinjeniku, presvietli g. Vukotinović kao akademiku i prvom prirodoslovcu, g. Dr. Vrbanić na ime hrvatske univerze, g. načelnik Bubanović na ime grada Križevca, urednik našeg lista na ime hrvatskog novinstva. G. svetčar bijaše nebrojenimi dokazi štovanjâ duboko tronut te nas je u više puta umolio, da izrazimo njegovu najdublju zahvalnost svim onim, koji ga se sjetiše.

---

doktor samotne ure prikratit. Ona me pogleda tiho i ozbiljno, kad te rieči izustih; nu ni jedna joj crta neizda moje boli, jer je prošastna noć svaku zlovolju i proti doktoru ugušila. I tako pobjegoh njoj, budu se nemogah sam sebi oteti, i odputovah, satrte duše i bez svake nade u budućnost, dok se napokon ne sustavih rad umorenosti nakon vožnje od nekoliko dana i noćih.

Tjelesni napor dodje mi u horu te me ostupio za svaku bol srdca. Nu sada, pošto se sustavih, započeše stare boli s novice. Ako i upoznah i osjećah svu svoju malovriednost to bijahu u mene prejaka strast i prejak muževan ponos, a da podnosim misao razstavljenja. Neka ju uzme, govorah si sam, neka ju sretnom učini, i natrag joj povrati mladost, koja uz mene vene. Samo vidjeti toga neću, neću trpit tom svjedoka, pa ma se u svom uboštvu morao i prezirat.

Pak ipak, ako i mišljah, da sam tako sve učinio za svoje umirenje, povukoše me njezini listovi, koje svaki drugi dan primih, opet u povorku muka i dvojba. Ja je poskrbih, da mi je uzmogla pisati, i dadoh nalog, kad mi se imadu listovi dostavljati; to je imala biti posljedna kušnja, kako će pisati. I kako rečeno, ona pisaše dan za danom listove pune najsrdačnijega požrtvovanja, pune najčišćega pouzdanja. Ja ih čitah nebrojeno putih, tražih u svakoj rieči za naborom tajnu rezignaciju. A kada opet triumfovah, i vidjeh priučenu starn dražest i nježnost, samo razstankom nešto uzmućenu, bacih listove opet od sebe i izmijah svoju sljepoću. Tako govori sažalenje, nebeska dobrota. Zuji li kroz sve te rieči jedan glas, koga njemu namienjuje? Ne, ja neću barem slab da budem, ako sam nesretan.

Četrnajst danah trajaše to stanje medju životom i smrću. Ja neodgovorih ni slovca. Ona mi bijaše previsoka za laž, za izgovor. Saznah iz njezinih listova, koji sve silnije za odgovor moljahu, da ju još doktor posjeća. Svaki list donio mi pozdravah od njega; najviše ih pripoviedalo o razgovorih, koje vodjahu, o pjesmah, koje mu je ona pjevala, i kako joj je manjkala moja pohvala, koju običavah izraziti. Nemogah dulje to snositi, da se ona sili — kako mnijah — meni pisati. Htjedoh napokon otvoreno š njom govoriti i slobodu joj povratiti. Nu koliko god putih sjedoh, da pišem, izbi mi njeka groza pero iz ruke, kad pomislih na veličinu gubitka. O! koliko putih sam molio skrušeno nebesa za smrt. Da dapače bijah dosta bezbožan tražiti ju. Na najdivljih konjih jaših u sumračju kroz klanjce u nepoznatoj okolici. Nu svigdje i svagda dodjoh čil i zdrav opet pred vrata moga stana; gdje sam u podpunoj samoći, bez svakoga sluge, svakomu nepristupan sam svoju sreću podkapao.

Tad najednom izostaše njezini listovi, jedan — dva — tri dana. I iz poslovnice nedobih ni slovca. Ja sam često želio, da bi se ona utrudila i tim znak dala, da me zabacuje. A sada, pošto je željeno nastalo, obuze me najstrašnija uzrujanost.

Jutrom četvrtoga dana, kada ostah opet praznih rukuh, uzeh teklićke konje i putovah dan i noć nečaseć. Kad sam kasno na večer trećega dana kući nadošao, i hotimice pred poštom s kolah sišao, nošahu me noge jedva jedvice. Poštarica držala me za smrtno bolestna te me nije više poznala. Strašljiv neki glas, htio me obustaviti, da negledam odmah istini u lice. Nu zadnje skupih sile i dodjoh u ulicu, gdje stanovasmo. Svi prozori bijahu tamni, posljedna dvojba uguši se u meni. Stvar koju sam si sto put pripovjedao, da ju neću više naći, kako je nevjerojatna i bila, ako je čovjek Jelenu Mortenovu poznavao, sada bijaše jasna istina. Pokucah na vratih i čim mi vratar otvori, lecnu se prestrašen natrag. Nekaži mi Valentine ništa, rečem težkom mukom, jer znadem sve! — Uzmem mu svieću i odem stubami gore.

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

SVETČANOSTI.

— U Stockholmu slavila je švedska akademija znanosti 10. o. mj. stoti smrtni dan otca novijeg biljarstva, Karla Linnéa, i prvog svoga predsjednika. Slavi prisustvovao je i kralj Oskar II. Veliki svetčani govor sborio je sadanji predsjednik akademije profesor P. H. Malmsten, te je u njem spomenuo najvažnije sgode iz života velikoga učenjaka, njegovo znanstveno djelovanje i njegov epohalni upliv na razvitak prirodoslovnih znanosti. Kralj Oskar priobći, da je primio latinski telegram od njemačke akademije znanosti i umjetnosti iz Frankfurta a/M., kojim se na ime Njemačke čestita njemu i švedskomu narodu. Kralj je takodjer latinskim telegramom uzvratio. U velikoj dvorani stockholmskog prirodoslovnog družtva bijaše izložena velika sbirka Linnéovih portreta, 38 u njegovu slavu kovanih kolajna i velik herbar, danas vlastničtvo prof. Sätherberga, koji je Linné sam uredio i providio napisi.

— Pogreb kralja Viktora Emanuela II. obavio se 17. siečnja u Rimu neobično sjajno. Sprovodu je prisustvovalo preko 200.000 stranaca, preko 5000 deputacija i zastupnici svih evropskih vladara. Austrijskog cara zastupao je nadvojvoda Rainer, njemačkog cara kraljević Fridrik Wilhelm. Kralja su sahranili u starom Pantheonu, te je za grobnicu tulijanskih kraljeva doznačena parlamentom svota od 10 milijuna lira.

VOJSKA I POMORSTVO.

— Ruska vojska zauzela je 15. siečnja Plovdiv a 20. siečnja Drinopolje. Sad stupaju Rusi proti Carigradu, te neima dvojbe, da će se mir sklopiti samo u ponositoj priestolnici osmanskoj. Veliki su i historički dani, u kojih mi sad živimo!

TVORNA UMJETNOST.

Francezka vlada povjerila je kiparu Guillaume-u, ravnatelju učione liepih umjetnosti u Parizu, da načini od biela mramora kip pokojnog Thiersa, koj će se postavit na jednom od Versaljskih trgova.

— Za spomenik Viktora Emanuela po čitavoj se Italiji kupe i votiraju prinesci. Za kratko vrieme sakupilo se više milijuna, te će to bit možda najveličanstveniji monumenat, što ga je igda podigla ljubav naroda svomu vladaru.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na narodnom kazalištu bijahu na dalje ove predstave: 19. siečnja; Prvi čin iz „Rigoletta", „Djačke nezgode" nova vesela igra u jednom činu i prizor ludila iz „Lucije" (gospodična Irma Trputec-Terrée i gospodin L. Vanzetti kao gosti.); 20. siečnja: „Muževi! Muževi!" vesela igra u 4 čina od Rosena, 22. siečnja: „Seviljski brijač" opera u 2 čina od Rossinija, (gospodin Vanzetti kao gost, govorio spojni tekst hrvatskim jezikom); 23. siečnja: „Zvonimir", drama u 5 čina od Dr. Franje Markovića, (prijam gospodina Franje Ružića); 24. siečnja: Quodlibet iz Barbira, Trovatora i Zrinjskog; 26. siečnja: „Niema iz Porticia", opera u 5 čina od Aubera, (prijam g. Franje Grbića).

— „Djačke nezgode", izvorna hrvatska pošalica u 1 činu od gosp. glumca Milana i gosp. Strozzia, što se je ovaj tjedan prikazivala, vrlo je ugodno zabavila obćinstvo. Već kao pošalica sama ona netraži žig vanrednog djela, al svojim zdravim humorom i komičnimi situacijami vazda će naći zahvalne publike. Radi se o dvojici univerzitetskih djaka koji zajedno stanuju a neimaju novaca. Jednog i drugog posjete roditelji, pa da nebi saznali, da im sinovi nestanuju svaki na pose, preobuče se sad jedan, a sad drugi kao sluga te uslied toga nastaje niz smiešnih prizora, dok se stvar razjasni. Senjanin Zvekić i požežan Dugan sa svojimi ženami dva su originalna para. Jedan rabi talijanske rieči, drugi narodne poslovice, jedna žena rabi visoki ton i njemačko-francuzke rieči, a druga vazda kajkavski tješi svog muža: „Dragi Jurica naj se srditi". Gospodin Sajević i gospodja Bajza, gospodin Milan i gospodja Jovanovićka te gospoda Jovanović i Ban dobro su odigrali svoje uloge.

— „Zvonimir", predstavljen po drugi put na korist vrlog glumca gospodina Ružića, znatno je bio skraćen, nu ipak još prenatrpan stvarmi, koje bi se posve lahko ne na uštrb čina, već na njegovu korist dale skratit; tako pripoviedanje historije po Zvonimiru u 3. činu i prizor s pričom o lisici i slavulju u 4. činu. Uspjeh bijaše i ovaj put do konca trećeg čina vrlo liep, ostala dva čina nemogahu se nikako dojimit obćinstva. Gospodin koristnik Ružić izveo je svoju težku ulogu, a osobito prizor obtužbe u 3. činu pravim zanosom i afektom. On si je ovom ulogom stekao mnogo štovatelja, koji mu neće uzkratit priznanja za njegovo revnovanje.

— Mi smo jur jednom javili, da je slavni norvežki pjesnik Henrik Ibsen napisao igrokaz „Stupovi družtva". Taj su igrokaz prikazali s velikim uspjehom 20. studena prvi put u Kopenhagenu, a sad ga spremaju i na dvorskom kazalištu u Berlinu. Javljamo s toga, da je urednik našega lista jur većim dielom svršio autorizovani prevod tog djela, te misli, da bi se moglo s velikim uspjehom i na zagrebačkom kazalištu predstavit. Karakter konzula Bernicka crtan je upravo majstorski.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— „Pučki Prijatelj" izlazit će opet u Varaždinu nu kao politički list. Uredjivat će ga odbor.

— Oprovrgava se viest, da će g. Bratelj izdavat u Osieku list „Branislav".

— Gospodin Dr. Ante Starčević napisao je netom političku brošuru „Na čemu smo", u kojoj se trudi označit položaj Hrvatske na prema iztočnom pitanju. Bio tko prijatelj ili neprijatelj, pristaša ili protivnik piscu, ako je pomno pročitao najnovije njegovo djelce morat će priznati, da ga smijemo medju najvažnije političke publikacije hrvatske uvrstit. Na kratkih 20 strana gospodin pisac razvio je tolik niz mislih i nazora, velikim znanjem i poznavanjem stvorio takove zaključke, na koje bi se valjalo svakomu osvrnuti, koj želi da bude ma u čem odlučujući faktor u sudbini naroda hrvatskoga. Onim je dielcem označen i znamenit okret u dosadanjem radu Starčevićevom, jer se on ne samo dokumentira prijateljem ruskoga naroda, već i savjetuje Poljakom, da potraže svoj spas u slozi s Rusijom. Misleći rodoljubi čitat će ovu radnju s velikim interesom. Ona ako i neće prevrnut iztočnog pitanja u korist Hrvatske, ipak će ostat za potomstvo jasan trak, koji će svjedočiti, da je bilo u Hrvatskoj ljudi, koji su dobro,

---

Sluge i služkinje spavahu već. Gore nadjoh sva vrata zatvorena i otvorim ih ključem, što sam ga sa sobom nosio. Od sobe do sobe stupah lagano, bez svake nade. U velikih ogledalih opazim svoj obraz; to nebijaše više živ čovjek. Napokon dodjem u njezinu sobu. Bijaše, kao što ju još ja ostavih, glasovir još otvoren, a na stalku polugotova slika. A samo stajaše naslonjač pred njezinim pisaćim stolom; njezin zemljovid ležaše na njem, a na zemljovidu list. To sam i očekivao.

Iznemogao, stavim svieću na stol te se bacim na stolac. Samo jedanput pokušah list u ruke uzeti. Bijaše zapečaćen, nu sav mu naslov bijaše kratka: „Gospodinu." Pustih list iz ruke, jer što mi je imao nova kazati?

Tako dakle bijaše odlučeno — i ja ju izgubih. Nijedna druga misao neporodi se u meni, da je tu možda kakova zagonetka u igri. Nisam razmišljavao, jeli ona, koju tako visoko cjenih, i kadra što učiniti potajno, za mene odsutna. Mišljah: ona je valjda upoznala svoje strasti prema drugomu, a kakove zdvojne zaključke strast stvoriti može, znao sam predobro.

I sve više me ostavljaše pamet. Svaka pomisao uguši se u meni i mnijah, da sam na koncu života. San bijaše, koj me je spasio.

Kucanje na vrati probudi me. Bijaše rano jutro, i mrzli me čamci prolažahu, ležah samo lako obućen, onesviešten na podu; a studenska noć bijaše mrzla. Jedva se digoh i zamicah glavom, a tad pogledah najprije na list. I opet pokuca netko na vratih i moj prvi poslovodja Mansfeld stupi lagano u sobu. On bijaše u kući ostario, ljubio me i štovao a moju ženu poče obožavati kao sveticu.

„Gospodine Mortene," zače on drkćućim glasom, „vi ste dugo izostali. — Tu nalazite sve tužno." —

Dadoh mu rukom znak, da se udalji; nu on kao da me nije htio razumiti.

„Milostiva gospodja je otišla!" poče on opet.

„Znadem, znadem," — prekinuh mu rieč, „idite Mansfelde, ja sam umoran, pustite me na samom."

„Vi znadete g. Mortene? I da je na ladji otišla?"

Sada istom pogledam ga i opazim mu suze u očijuh.

„Glejte, reče on, toga neznate. Vi to ni nebi bili podnieli, da ste znali. I to isto rekoh milostivoj gospodji, nu ona me nije htjela čuti, te mi zabranila, da vam samo i riečcu pišem. Nije se dala uzdržati, akoprem sam ju prije nego li je iz luke na ladju sišla, skoro na koljenih molio, da ostane, jer sam znao da nemože vode podnositi; a osobito sada za studenskih burah, gdje se najotmjeniji mornari sami na more neufaju. Neće mi se ništa zgoditi, rekla je, i ja se na tebe oslanjam, dobri Mansfelde, da nećeš momu mužu ništa pisat On bi se samo bojao, a nebi mu ništa koristilo. I tim ode. Kako se osvjestih, skočih u čun, da ju barem pratim, nu ona nije dopustila; mornar morao je zaploviti i naskoro izginu ladja u gustoj magli."

On se dohvati čela i šućaše jedno vrieme. Ja pako ležah još uvjek i neznah tumača svemu tomu.

„Koj bijaše mornar, s kojim se odvezla?" upitam napokon.

„Ivan Majer, isti, koj je iz Kopenhagena donio viest."

„Viest?"

„I o tom nesmjedoh vam ništa pisati, ili me ona nikada više prijateljski pogledati neće. Dragi bože, tom pretnjom na sve bi me bila prinukala! Ali zašto joj samo i jednu rieč o tom kazah! O! da sam ja stara budala samo jednom, sada u životu imao pameti, nebi se bilo sve to dogodilo.

(Nastavak sliedi.)

nu bezuspješno nazirali interes austrijske monarkije u drugom, nego li, gdje ga ona danas traži.

— Od 1. siečnja zabranjen je uvoz u Rusiju svim englezkim novinam izim „Timesu" i „Daily-Newsu".

— Jur lani spomenusmo medju velikimi slavenskimi ilustrovanimi časopisi rusku „Pčelu". Iz priposlanog nam programa vidimo, da se je list znatno povećao i da je pravi ures svoje vrsti. Uredjuje ga prof. Mikešin. Ciena 20 rubalja na pol godine.

NOVE HRVATSKE KNJIGE.

— Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga XLI. Sadržaj: I. Prilog za poviest glasbe južno-slovenske. Kulturno-historijska studija od F. Š. Kuhača. II. Prirodoslovne theorije i Darwinisam. Od pravoga člana Lj. Vukotinovića. III. Uzrok munjotvornoj sili. Od dopisujućeg člana M. Sekulića. IV. Prieporod biskupije zagrebačke u XVIII. vieku. Od dopisujućeg člana I. Tkalčića. V. O parasitskih sibilantih iza gutturala u slavenštini. Od pravog člana dra. L. Geitlera. VI. Dr. Janko Šafařik, od dopisujućeg člana St. Novakovića.

— Na čemu smo? od Dr. A Starčevića. Tisak dioničke tiskare u Zagrebu. 1878. 24 strana u osmini. Ciena 20 nov.

UMRLI.

— **Sir Edward Cust**, englezki general, koji je još za Wellingtona od godine 1811—14. vojevao u Španiji, kašnje član parlameta doljne kuće, † u Londonu 14. siečnja 84 g. star.

— **Sir William Stirling-Maxwell**, englezki historik, član parlamenta, bivši lordrector univerzitetâ Edinburžkog i St. Andrewskog † u Mljetcih 15. siečnja 60 g. star.

— **Antoine Cesare Becquerel**, glasoviti francezki fizik, osobito sa svojih elektro-kemičkih radnja, bivši za Napoleona I. oficir i do g. 1838. profesorom prirodoslovja na muzeju, rodjen 7. ožujka 1788. † u Parizu 18. siečnja u 90. godini. Godine 1874. dosudila mu je akademija kolajnu za 50-godišnje zasluge akademičke, prem bijaše istom 45 godina akademikom. On je posjedovao i veliku Capleyevu kolajnu, koju je Englezka do sad samo trim Francezom podielila. Njegov sin Alexander je takodjer znameniti fizik.

— **Henri Victor Regnault**, znameniti francezki fizik i kemik, ravnatelj porculanske tvornice u Sevresu, glasovit sa svojih radnja o specifičnoj toploti krutih i kapljevitih tvarih, o gustoći plinova, o hygrometriji itd., rodjen 21. srpnja 1810. † u Auteuillu kod Pariza 19. siečnja. Regnault bijaše otac slavnog slikara Henria Regnaulta, koji je za francezko-pruskog rata pao kao dobrovoljac kod Buzenvalla 19. siečnja 1871. Slučajno je i otac umro na isti dan polie sedam godina.

— **Johan Erik Rydquist**, zaslužni švedski jezikoslovac i profesor, rodjen 20. listopada 1800. † u Stockholmu 19. siečnja u 78. g.

— **Eduard Szigligeti**, artistički ravnatelj magjarskog narodnog kazališta, dramaturg i najplodniji magjarski kazalištni pisac, rodjen u Velikom Varadinu 18. ožujka 1814. † u Pešti 19. siečnja od kapi. Napisao je preko sto drama i stekao ime otca magjarskog kazališta.

Zaključak uredničtva 26. siečnja.

SADRŽAJ HRVATSKIH LISTOVA.

VIENAC, Br. 4. Gospodska ljubav. Spjevao Rikard Jorgovanić. — Tri prosca. Šaljiva igra iz zagrebačkog života u 3 čina od Ivana Vončine. — Grana jorgovana, napisala Ouida, pohrvatio Petar Marković. — Pouka: Nove slike u stolnoj crkvi djakovačkoj. — Stanislav Sočivica, hajduk hrvatski XVIII. vieka. — Listak. — Slike: Krvavi sud na pražkom trgu g. 1621. — Grad Razgrad u Bugarskoj.

OBZOR, Br. 16. Bocin vrat od Andersena. — (konac) Br. 17. Nikolaj Nekrasov. — Br. 18. do 20. Fiorentinske noći od Heinea. — Br. 21. Zvonimir, drama od Dr. Markovića.

NARODNE NOVINE, Listak. Br. 16.—22. Sliepa ljubav, talijanski roman, napisao Salvatore Farina.

PRIMORAC, Br. 60. Listak: Iz sabornice. Napisao Aristofan. — Amerika u Hrvatskoj. Satirične priče u jednoj cjelini. Napisao Aristofan. (Nastavak).

NARODNI LIST. Br. 5. Listak: Pogled na bugarske zemlje. Napisao Spas Vacov. — Br. 6. U slavu uzoritoga hrvatskoga romanopisca „Seljačke bune". — Pogled na bugarske zemlje. Napisao Spas Vacov. (Konac).

KATOLIČKI LIST, Br. 4. Moderno-pravna država. Iz govora Josipa Berute. — Sadašnji griesi katolika. Pohrvatio Vj. R. Homotarić — Viestnik.

KATOLIČKI PROPOVJEDNIK, Br. Nastavak katekeze: Bog je svemožni stvoritelj. — Propovjed na 4. nedjelju po bogojavljenju. J. Kavić. I-Propovjed na 5. nedjelju po bogojavljenju P. Leber. II. Propovjed na 5. nedjelju po bogojavljenju A. F. I. Propovjed na nedjelju sedamdesetnicu. Fr. Milašinović. II. Propovjed na nedjelju sedamdesetnicu. Krišković. Propovjed na nedjelju sedamdesetnicu. Grubera. I. do III. Korizmena propovjed. Ivan Krst. Kuček. I.—III. Korizmena propovjed. Po. Bermanu P. Leber. — Propovjed na očišćenje bl. dj. Marije. P. Bučar. — Propovjed prigodom pričesti šk. mladeži. Iv. Jagić. — Katekeze: II. Bog je svemožni stvoritelj.

PUČKE NOVINE, Br. 3. Gospodarstvo: Iz zemalj. kulturnoga vieća. — O octu ili kvasini od S. Pierotića. (Svršetak). Zabava i pouka: Sljepica. — Raznice. Književne novosti. — Dopisi i domaće viesti. — Što je nova po svietu.

NAPREDAK, Br. 3. Nikola Hadžić. Piše M. Stojanović. — Nešto iz poviesti zorne obuke. (Nastanak). — Zubi. Piše Davorin Trstenjak. — Učiteljska skupština podžupanije riečke. — Viestnik.

LIEČNIČKI VIESTNIK, (časopis za liečničke kraljevinâ Hrvatske i Slavonije. U Zagrebu. Uredjuje ga odbor liečničkoga sbora. Ciena na godinu 5 forinti Godina II.) Br. 1. Nosilo za ranjene u ratovanju u brdih. Piše Dr. Fran. Hensler. — Razpravne viesti. — Epidemiložke viesti. — Epizootske viesti. — Dnevne bilježke. — Imenik članova sbora liečnička kraljevina Hrvatske i Slavonije.

JUGOSLAVJANSKI STENOGRAF, (list za stenografiju-brzopis. — Izdavatelj i urednik Antun Bezenšček u Zagrebu. Ciena na godinu 2 for. 50 nv. Tečaj III.) Broj I. Stenografija i pedagogija. Piše M. Vamberger. — Debatno pismo. — Etimologija. — Dopis iz ljubljane. — Stenografske literatura. — Glasnik. —

SV. CECILIJA, (list za pučku crkvenu glasbu i pjevanje. Uredjuju ga Iv. Zajc i M. Cugšvert u Zagrebu. Ciena na godinu 4 for. Tečaj II.) Br. 1. Na pragu godine 1878. — O sviranju na orguljah. Piše A. H. (svršetak).— Što je koral. — Viestnik.

Uredničtvo i odpravničtvo „Hrvatskog Svjetozora" nalazi se na Zrinjskom trgu broj 1008. u II. katu.

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović**. Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 32. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 3. veljače 1878. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga II.

OSVRT NA SLAVENSKU GLASBU.

NAPISAO FR. Š. KUHAČ.

(Nastavak.)

III. ČESKE OPERE.

Brunian Ivan Josip, (rodjen u Pragu 1735. ravnatelj kazališta).

1. Ponocny aneb česka Ančička, česka opera, pjevana u Pragu 1746. s velikim uspjehom uzdržala se dugo na repertoiru.

Mauritius, (iz reda praemonstratenza).

1. Hannácy, komička opera, pjevana u samostanu Hradišu kod Olomuca 1748. u slavu carice Marije Terezije.

Schreyer, (učitelj u Moravskoj).

1. Hanačka svatba, komička opera u hanačkom nariečju, pjevana u Brnu 1760.

Škroup Franjo, (rodjen u Vosicah kod Pardubica u Českoj 3. lipnja 1801., operni kapelnik u Pragu, od g. 1860. do 62. kapelnik u Rotterdamu, gdje je i 7. veljače 1862. umro).

1. Drátenik, komička opera u 2 čina, pjevana u Pragu 1826. Prem je pisana narodnim duhom, ipak je dosta površna radnja.

2. Oldřich a Božena, opera u 3 čina, pjevana 1828.

3. Libušin sňatek, opera u 3 čina, pjevana 1835. s dobrim uspjehom.

Macourek Gjuro.

1. Žižkův dub, opera u 2 čina, pjevana 1847. bez uspjeha.

Skuherský Zdenko, (rodjen u Opočnom, u Českoj 1830. g. ravnatelj orguljaške škole u Pragu).

1. Vladimir, velika opera u 4 čina, pjevana 1863. Uspjeh povoljan.

2. Lora, romantička opera u 3 čina, pjevana 1869. s pohvalom.

3. Rekrut i general, komička opera u 3 čina, pjevana 1873. s velikim uspjehom.

Smetana Miroslav, (rodjen 2. ožujka 1824. u Ljutomišlju u Českoj, do 1875. kapelnik česke opere u Pragu).

1. Braniboři v Čechách, velika opera u 3 čina, pjevana u Pragu 1865. s vrlo liepim uspjehom.

2. Prodana nevěsta, komička opera u narodnom duhu, prvi put pjevana u Pragu 1866. s liepim uspjehom. U Petrogradu uspjeh manji; u Zagrebu g. 1873. na hrvatskom jeziku uspjeh krasan.

3. Dalibor, velika opera u 3 čina, pjevana 1868. Uspjeh dobar.

4. Dvě vdovy, komička opera u 2 čina, pjevana god, 1874. Pošto nije bio uspjeh takav, kako je Smetana očekivao, on je čitavu operu preradio, te se sad sprema za pjevanje na českom narodnom pozorištu.

5. Hubička, komička opera u 2 čina, pjevana g. 1876. s liepim uspjehom. Osobito je prvi čin krasan.

Od Smetanovih opera najbolja je „Prodana nevěsta".

Šebor Karlo, (rodjen u Brandysu nad Labom godine 1843., sad vojni kapelnik).

1. Templáři na Moravě, opera u 3 čina, pjevana 1865. s entuziazmom.

2. Drahomíra, opera u 4 čina, pjevana 1867. sa sjajnim uspjehom. Cjelovitija je i pravilnija od prijašnje.

LISTAK.

IMPROVIZATOR.

ROMAN U DVIE KNJIGE.

DANSKI NAPISAO

HANS CHRISTIAN ANDERSEN.

(Nastavak.)

Kamen bijaše studen ko led, glava mi je gorila; krv mi plamtila u groznici. Spavat nemogah te se sjetih svega, što mi se o toj staroj razvalini pripoviedalo, o zarobljenih židovih, koji su morali za možnog rimskog cara zidati tim ogromnim kamenjem; o divljih zvjerih, koje su se tu često medju sobom i s ljudmi borile, dočim je narod sjedio na kamenitih klupah, dižućih se amfiteatralno od zemlje do najgornjeg triemovnika*.

U grmlju nada mnom nešto zašušti; svrnem pogledom gore te mi se pričini, kao da se nešto miče. Da, naokolo mi pokaza uzbunjena moja fantazija bliede sjene, koje nabijahu i zidahu. Čuo sam jasno jeku svakog udarca, vidio suhe i kuštrave židove, kako čupaju travu i šiblje i slažu kamen na kamen, dok i opet nestajaše cjelovita sgrada, — a tad bijaše sve silna vreva ljudi, glava do glave. Sve bijaše mnogo veće, živ gorostas.

Vidio sam i vestalke u bielih dugih haljinah, sjajni carski dvor, gole i krvave gladiatore; čuo sam kako je naokolo i u najnižih svodovih hujilo i zujilo. S raznih strana navrieše čete tigara i hiena, proletiše mimo mene, poćutih vatren im dah, vidjeh plamenit im pogled te se čvrsto sljubih o kamen, na kom sam sjedio i molio Madonnu za spasenje. Nu sve divlje oglašivaše se vika: ipak opazih u vrevi sveti križ, koj još stoji, i kojim sam vazda čedno poljubio, kad sam prolazio kraj njega. Svu sam silu napregnuo i poćutio, kako se hvatam križa, — nu sve naokolo mene sruši se grozno, zidine, ljudi, zvjerad. Izgubih sviest.

Kad sam opet otvorio oči, groznica me pustila, nu bijah slab i satrt. Ležah doista na podnožju velikog drvenog križa. Razgledah si svu okolinu, — nebijaše baš toli strašna. Bijaše sve toli svetčano; u busu na stieni biljisaše slavulj. Mišljah na Isusa; njegova majka bijaše sad i moja, kad mi ju uze kob. Ogrlih križ, naslonih nanj glavu i usnuh skoro spokojno.

Moralo je potrajat nekoliko sati; probudi me pjevanje. Sunce je pozlaćivalo gornji dio zidina, kapucini idjahu od oltara k oltaru i pjevahu u ranu zoru svoj „Kyrie eleison". Popostaše kod križa, gdje sam ja ležao; — vidjeh kako se je Fra Martino nad mene sagnuo. Moja smetenost, moja bljedina i moj boravak na tom mjestu, u to doba — uznemiriše ga. Što sam mu reko, neznam, nu moja bojazan pred Peppom i moja bieda bijahu mu dosta jasne. Pograbih ga za smedju kutu, moljah ga, da me neostavi, pa mi se pričinilo, kao da se je svih dojmila moja nesreća, ta svi me poznavahu, bio sam kod njih u sobicah i pjevah š njimi pred oltarom.

Oj! kako bijah sretan, kad me je Fra Martino poveo sa sobom u samostan, gdje zaboravih svu biedu i nevolju u njegovoj sobici, izkićenoj starimi drvorezi. Na prozor se nagledavaše mirisava

* Kolosej je gradjen u jajastom obliku na četiri kata od travertinskog kamena. Svaki od katova prikazuje drugi oblik, dorski, jonski i korintski. Zidaše ga za Vespasijana, sedamdeset i nekoliko godina poslije Isusa; 12.000 zarobljenih židova poslovalo je na njem. Obsiže 80 lûkova, a objem mu označuju sa 1641 stopom. Naoko arene vele, da je bilo 86.000 mjesta za sjedenje a gore 20.000 mjesta za stajanje. Razvalina je sad posvećena crkvi.

3. Husitska nevěsta, histor.-romant. opera u 5 čina, pjevana 1868. s velikom pohvalom.

4. Blanka, narodna opera u 4 čina, pjevana 1870. Uspjeh manji no kod prijašnjih radnja.

Škroup Ivan Nep., (rodjen 1811. u Vosicah, kapelnik stolne crkve u Pragu.)

1. Švedove v Praze, opera u 3 čiua, pjevana 1867. „Succés d' estime".

2. Vineta, opera do sad još nepjevana.

Blodek Vilim (rodjen godine 1834. u Pragu, umro kao prof. konzervatorija pražkog).

1. Vstudni, komička opera u 2 čina, pjevana 1867. s velikim uspjehom te je sa svoje dražestne glasbe još i danas u volji občinstva.

2. Kouzelnik Zitek, kom. opera u 2 čina. Još nepjevana.

Bendl Karlo, (rodjen godine 1834. u Pragu ravnatelj sbora pražkog „Hlahola".)

1. Lejla, romantička opera u 3 čina, pjevana g. 1868. u Pragu s vrlo velikim uspjehom.

2. Břetislav, historička opera u 5 čina, pjevana 1870. s neznatnim uspjehom.

3. Indická princezna, kom. opereta u 3 čina, (u stilu opere), pjevana 1871. sa sjajnim uspjehom.

4. Černohorci, opera u 3 čina; pripravlja se za sesonu 1878.

5. Pan Franc ze zamku, komič. opereta u 3 čina; još nepjevana.

Kavan Franjo, (rodjen u Branní u Českoj).

1. Krvava pomsta, komička opereta u 1 činu. To je upravo niz sborova bez samopjeva; pjevana g. 1869. u Chrudimu i Kutnojgori s dobrim uspjehom.

Měchura Leopold, (rodjen u Pragu god. 1803. vlastelin u Klatavi, umro 1870.).

1. Marie Potocká, opera u 3 čina, pjevana 1870. s velikim uspjehom; nu jer je libreto vrlo slab, iznikla s repertoira.

Rozkošný Josip Richard, (rodjen u Pragu 21. rujna 1832., virtuoz na glasoviru).

1. Mikuláš, komička opereta u 2 čina, pjevana godine 1870. s vrlo dobrim uspjehom.

2. Svatojánske proudy, roman. opera u 4 čina, pjevaua godine 1871. u Pragu sa sjajnim uspjehom. Glasba je posve Slavenska.

3. Zaviš z Falkenštyna, velika historičko-romantička opera u 4 čina, pjevana 1877. sa veoma sjajnim uspjehom. Glasba je pisana u duhu Wagnerove škole.

Hřimaly Adalbert, (rodjen 1842. u Plznu, u Českoj, prije ravnatelj orkestra na českom narodnom kazalištu, sad ravnatelj glasbe u Černovicah u Bukovini).

1. Zaklety princ, komička opera u 3 čina, pjevana 1872. sa najsjajnijim i nečuvenim uspjehom. Ovo djelo nazivlju strukovnjaci najboljim u cieloj českoj opernoj literaturi.

Hřimali je prije pisao više vaudevilla i baleta, u kojih je stvorio vrlo ljubeznih melodija.

Fibich Zdenko, (rodjen 1850., sad drugi kapelnik kod českog nar. kazališta u Pragu).

1. Bukovin, romant. opera u 3 čina, pjevana 1874. Nije postigla očekivana uspjeha, jer su se protivnici Wagnerovi odrješito oprli sliepom nasliedovanju njegovu u tom djelu.

2. Blanik, opera u 3 čina, do sad nepjevana.

Dvořak Anton, (rodjen 1841. član orkestra českog nar. kazališta).

1. Král a uhlíř, komička opera u 3 čina, pjevana 1874. Uspjela sjajno. Dvořak ne samo da ju je po savjetu vještaka znatno preradio, već se i posve kanio Wagnerova smjera te ju nakitio pravimi slavenskimi popievkami.

2. Vanda, velika opera u 5 čina, pjevana 1876. s velikim uspjehom.

3. Šelma sedlák, komička opera u 2 čina, sprema se za pjevanje. Kako se vještaci izraziše, ovo bi djelo moglo sjajno uspjet, jer je krasno instrumentovano, a sadržaje još i više slavenskog duha od prve Dvořakove opere.

4. Tvrde palice, (glave), komička opera u 1 činu, još nepjevana.

Ambros Wilhelm Dr., (rodjen 1816. u Českoj, slavljeni kritik i glasbeni historik, umro u Beču 1876. kao prof. konzervatorija i univerze).

1. Břetislav a Jitka, historička opera u 3 čina. Nedovršena.

Zvonař Jos. L., (rodjen u Kublovu u Českoj 1824., bio profesorom pražke orguljaške škole, umro 1863.).

1. Záboj, opera u 3 čina; još nepjevana.

(Nastavak sliedi.)

RUSKE ŽELJEZNICE

SA STRATEGIČKOG I TRGOVAČKOG GLEDIŠTA.

NAPISAO DR. PETAR TOMIĆ.

U ovom ratu ne igraju doduše ruske željeznice one uloge, koju bi onda igrale, da se ratuje opet oko Krima i sjeverno iztočnih obala crnoga i oko baltičkoga mora, kako je to bilo 1853.—54. godine; ali su zato od neizrecive pomoći željeznice i brodive rieke i ovoj vojni. Njimi se pospješi i tako rekuć neoskvrnuta svaka se i najnježnija stvar dopremi do Dunava, te s

---

zelena naranča. Fra Martino mi takodjer obeća, da se neću više vratit k Peppu. Čuo sam ga, kako veljaše ostalim: „Prosjaku, nakazniku, koj od milostinje živi, nemožemo dat dječaka."

O podne donese mi repe, kruha i vina te reče tad svetčano, da me je srdce zabolilo: „Biedni dječače! Da je poživila tvoja majka, tad se nebi trebali razstati, crkva bi te bila pridržala i odgojila u miru i pod svojim okriljem. Ovako ali valja ti poći na nemirno more, plovit na nestalnoj daski, al nezaboravi boga ni nebesa mu majke! Stoj uz njih! Na cielom velikom svietu neimaš nikoga do njih!"

„Kud ću?" upitah. Na to mi reče, da mi valja poći k Mariuccinim roditeljem u Campagnu, opomenu me, da ih štujem poput otca i majke, da ih posluhnem i da nezaboravim nauka, što mi ih je on dao. — Pod večer dodje k samostanskim vratam. Mariuccia s otcem, da me odvedu. Fra Martino me povede k njim. Što se odiela tiče, to je Peppo još finije i čišće izgledao od tog pastira, komu me sad predadoše. Poderane i zaprašene cipele, gola koljena i šiljasti šešir s poljskim cvjetićem, — to sam prvo opazio. On se pokloni, poljubi Fra Martinu ruku te reče, gledeć me, da sam pristao dječak, te da će rado sa mnom podielit i zadnji zalogaj. Mariuccia mu nato uruči kesu sa svim mojim blagom i odosmo tad sve četvero u crkvu. Oni moljahu tiho, — i ja klekoh al nisam mogao molit. Očmi sam tražio poznate slike: Isusa, plovećeg visoko nad ulazom, angjela na žrtveniku i liepog sv. Mihalja. Istim mrtvačkim glavam sa vienci od zelena bršljana rekoh s bogom. Fra Martino položi nad mene ruku, dade mi knjižicu s drvorezi: „Modo di servire la sancta messa," — i tad se razstasmo. Kad smo prolazili piazzom Barberini, nemogah propustit, a da negledndem na kuću moje majke; svi prozori bijahu otvoreni, — sobe izčekivahu nove stanare.

V.

CAMPAGNA.

Ogromna stepa oko starog Rima bijaše dakle sad mojim zavičajem. Stranac, koj se oduševljen za umjetnost i starine prvi put približuje vječnomu Rimu, vidi u toj izgorjeloj pustoši list svjetske povjesti. Pojedini briežuljci, sve — sve što vidi, sveta su mu slova, ciela poglavja iz te povjesti. Slikar riše samotan kôj luk od propalog vodovoda, pastira kod stada i dodade slici po badelj, a ljudi tad vele: divne li slike!

Sasvim inih čuvstva promatrasmo veliku ravan moj vodja i ja. Opaljena trava, nezdravi ljetni zrak, koji prouzročuje neprestane groznice stanovnikom Campagne, i ine zle bolesti, bile su crne točke u mislih moga pratioca. Meni bijaše i to nješto nova, nasladjivao me je s jedne strane izgled na liepe brjegove, koji su titrali u svih smjesah ljubičaste boje, a na drugoj me strani zanimahu divlji bivoli i žuti Tibar. Na njegovih obalah išli su ujarmljeni volovi dugih rogova i vukli brodove uz rieku. Mi podjosmo tim pravcem.

Naokolo sama nizka, žuta trava i visoki, polusušeni stručci. Prolazili smo mimo nekoga križa, postavljena u znak, da je netko tu zaglavio. Polag su visjeli djelovi razkomadanoga trupla ubojice, rame i noga. Taj me prizor zastravi, i moj se strah poveća, pošto sam uvidio, da nije to mjesto daleko od novog mi zavičaja. A nebijaše taj novi dom ništa no stara propala grobnica, kakvih je jošte množina iz najstarijih vremena. Većina pastirâ u Campagni stanuje u takovih grobnicah, jer im se ovdje sve pruža, što trebaju u zaštitu, da često i za istu udobnost. Oni izpune pojedine dubine, te dozidju nekoje luknje, a nad sve stave krov od

toga uvidja svatko njihovu korist. Spomenimo samo dva slučaja: jedan iz prošlosti, a drugi iz sadašnjosti za podkriepljenje naše tvrdnje.

Za krimskoga rata 1853., 54. do 55. godine dogodilo se je, da je u pomanjkanju željeznica od 100 momaka oko 30 njih dospjelo pod zadnje na bojište u takovu stanju, da su mogli odmah vojevati. Danas je to sasvim drugčije. Kolik bi opet odpor bila — Turska dokazala, da je Balkan s Dunavom željeznim putem svezan onako, kako je od Varne do Rušćuka; da n. pr. od Šipkina klanca preko Trnova k Dunavu vodi željeznica ili da je željeznica plovdivska produljena do Sriedca (Sofije) do Niša i Novog pazara a uz to i preko Orhanjá put Plevne i Bdina (Vidina). Da je Turska onako poslie 1855. godine gradila željeznice i tvrdjave, kako je Rusija, danas nebi jošte bilo govora o miru i zauzeću Carigrada, jer bi ne samo Osman i Abdul-Kerim nego i drugi paše bili dobili ojačanja, džebane itd. na vrieme. — To isto se dokazalo proti Francezkoj 1870.—71. godine kao i proti Austriji 1866. godine u Českoj i Moravskoj.

Za to je vriedno priobćiti kratak pregled ruskih željeznica, pa i s razloga, jer se u nas često i u tom Rusija krivo sudi. Car Nikola nije bio dugo osobit prijatelj „revolucionarnim" željeznicam. Za to se za njegova vladanja nije mnogo i žurno gradilo. A nije mu ni zamjeriti, kada je jošte godine 1836. francezki ministar, historik i potonji predsjednik republike, Thiers u parlamentu izjavio, da onda Francezkoj netreba jošte željeznica jer se njihova praktičnost nije (njemu) dovoljno dokazala. Taj je razlog uz druge mogao imati i car Nikola. S toga je ogromno rusko carstvo koncem 1853. godine, t. j. pred krimskim ratom imalo samo 979 vrsta iliti 1045 kilometara željeznice. Danas pako nakon 24 godine ima ih preko dvadeset puti više, kako ćemo vidjeti. Prva, (projektirana već 1835. godine ruska željeznica od 25 vrsta (1 vrsta = 1066 metara, ili 3374 stope) ustrojena je 1837. godine, a otvorena 16. travnja 1838. godine od Petrograda do Carskoga sela, ljetnoga dvorca carske obitelji*. Pri tom dakle niti je strategija niti je trgovina odlučivala, nego udobnost, reć bi parade i zabave radi. — No važnim državnim, političkim, strategičkim i trgovačkim razlogom, koji su očitom praktičnošću po svem svietu govorili i vojevali za željeznice, nije se niti car Nikola mogao preko deset godina otimati. Za to je već godine 1842. dozvoljeno i opredieljeno željeznicami spojiti Petrograd i Moskvu, a onda i Varšavu i dalje nastaviti put medja. Petrogradsko-Moskovska pruga, pod imenom Nikolajeve željeznice, otvorena je 19. svibnja 1847. godine u duljini od 604 vrste, a konačno 13. studena 1851. godine. — A linija Varšava-Granica put Krakova od 288 vrsta otvorena je 1848. godine 13. travnja. Ova je već bila dobro došla ruskoj vojsci, koja je u Ugarskoj magjarsku bunu i Košuta u red spravila 1848.—49. godine. Ove je željeznice vrsta stojala po prieko 58—59 tisuća rubalja, dočim je za čudo vrsta one iz Petrograda u Moskvu stojala ća do 150 tisuća rubalja (1 rubalj = 1 forint 62 novčića).

Buduć da sedam vrsta čini nešto preko jedne geografske milje (1 milja 7420 metara; a 7 vrsta čini 7462 metara), to je 1 milja ove željeznice preko poldrugi milijun forinti ili preko milijun rubalja stojala. To je poslie financministra i onoga trgovine opametilo i na veću pozornost opomenulo. Za to poslie ima željeznica, kojih 1 vrsta ća samo po 20 tisuća rubalja stoji.

Poslie toga prekinu krimska vojna gradjenje željeznica kroz tri godine skoro. Važno je, što su kod onih linija kolotečine trojako udešene, tako da zapadno-evropski vozovi nebi mogli po njih dalje ići. To je važno, kada bí do rata došlo sa zapadnimi državami. Evropske željeznice imaju kolotečinu $1_{,434}$ metra, a ruske pravilno (izuzam Varšavsku) $1_{,523}$ metra; a carsko-selskoj neima do sada para sa $1_{,829}$ metra.

Krimski rat je sve slojeve naroda ruskoga osvjedočio o silnoj potreboći željeznica. Za to je vlada odmah iza vojne i parižnoga mira 1856. godine energično činila do danas sve, da se posagrade glavne pruge strategične i trgovačke, osobito do crnoga i baltičkoga mora.

Crno more ima sada do Odese dvojaku prugu od Kišenjeva i Balte. Za tim ratna luka Nikolajev, na ušću Ingula u Bug, ima od Kieva opet posebnu, u nuždi dvostruku prugu. Nova pruga presieca danas Krim od sjevera do juga k obali do Sevastopola. Četvrta spojitba vodi k obali azovskoga mora ka gradu Taganrogu. Uz to vodi posebna pruga od Taganroga do Rostova kod ušća Dona uz obalu, kan da bi kod nas od Rieke do Senja, ili od Zadra do Spljeta vodila obalska željeznica. Peta pruga iz Moskve mimo gornjega Dona rieke vodi k Azovu i Rostovu, a odanle do pod vrh Kavkaza do grada Vladikavkaza. Šesta pruga spaja crno more s glavnim gradom zakavkazkih zemalja s Tiflisom, od luke Poti uz rieku Rion (Phasis kod starih), gdje danas velike usluge čini Rusiji Hrvato-Rus general Oklopdžija.

(Konac sliedi).

* Prva željeznica na evrop. kopnu bijaše od Bruselja do Mechelna u Belgiji 1835. godine, u Austriji pako 1837. godine 34 milje duga. (Dr. Umlauff Die österr. Monarchie 1876.).

---

trstike i stan je gotov. Ovaj bijaše na dva kata na nekom briežuljku. Dva korintijska stupa na uzkih vratih naznačivahu dobu, iz koje je zgrada poticala. Dočim su tri široka stupa u zidu označivala neku kasniju promjenu. Morda je u sriednjem vieku služila za kasteo. Škulja u zidu nad vratima nadomješćivala je prozor. Pô krova bilo je pokrito nekom smjesom od trstike i prutja, a ostala polovica bujila je živim grmljem, iz kojega su obilno probile rozge od caprifolije i pale niz razpuknulu stienu.

„Gledji, tuj smo!" reče Benedetto i to je bila prva rieč, koju mi cielim putem prosbori.

„Stanujemo li ovdje?" zapitam i pogledam sad groznu kuću, sad razkomadanoga razbojnika. Niti ne odgovoriv, zovnu on ženu: „Domeniko! Domeniko!" i vidih, gdje izadje neka starahna žena, odjevena samo priprostom košuljom. Goloruka i bosonoga bijaše razpustila kosu te me obasula poljubci. Čim bijaše Benedetto šutljiviji tim rječitija bijaše ona. Ona me je nazivala svojim malenim Izmaelom, koji joj je poslan iz pustinje, gdje raste divlji stručak. Ali nesmiješ kod nas povenuti. Ja ću ti mjesto majke biti, koja se sad moli za tebe u nebu! — I spremila sam ti postelju, a grah se već kuha, te možeš umah sa starim Benedettom sjesti k stolu. Zar nije došla s vami Mariuccia? A nisi li vidio svetoga otca? No ipak nisi zaboravio butine, ni mjedene nožine, niti nove Madonnine slike, koju ćemo na vrata prilјepiti, kraj stiene, što je već od poljubaca pocrnila. Ne, ti si muž, koj uviek sabrano misli, ti moj jedini Benedetto!"

Tako je ona čevrljala te nas povede u uzki prostor, koji se nazivaše sobom, kasnije pako pričini mi se velikim poput vatikanskih dvorana. Ja mislim, da je ova okolina bila od znatna upliva na moju pjesničku ćud.

To uzano, maleno mjesto bijaše mojoj mašti ono isto, što je brieme mladoj palmi. Čim više ga stisneš, čim više poraste. Kuća bijaše košto sam kazao, u starih vremenih obiteljskom grobnicom. Imala je dvie sobice s više malenih zakutaka; vidjevahu se okolo ostanci prekrasnog mozaika. Te prostorije upotriebljivahu u vrlo različite svrhe: jedna služaše za spremu od hrane, druga za poredanje lanaca i vrčeva, treća opet za ognjište, gdje se je kuhao grašak.

Domenika reče molitvu a Benedetto blagoslovi jelo. Po blagovanju odvede me starica po nekih ljestvah kroz problt strop u drugi kat, gdje smo svi spavali u dvih velikih izdubinah, nekoč grobovih. Ja sam najdalje od ulaza spavao. Kraj mene ležalo je mirno u visećem sagu diete, mislim Mariuccino. Legoh. Neki kamen bio se izlučio od stiene te sam mogao kroz rupu vidit modar zrak i taman bršljan, koj se kao ptič u zraku vijao. Gušterica pobrzo u to stienom, nu Domenika me utješi, da se ona mene više boji, no ja nje, a uzto da nečini nikom zla. Na to izmoli večernju molitvu te postavi zibku s djetetom u drugu izdubinu, gdje je ona spavala s Benedettom. Ja se prekrižih, sjetih se majke, Madonne, mojih novih roditelja i krvavih ostanaka ubitog razbojnika, — i sve to mi izpuni sne prve noći.

Drugi dan započe dažditi i potraja tako čitav tjedan, da smo sve vrieme morali sprovest u tiesnoj i tamnoj sobici. Ja sam zibao malo diete, Domenika je prela na ručnoj preslici te mi pripoviedala o razbojnicih u Campagni, koji im ipak nisu nikada ništa zla počinili, pripjevala mi pobožne pjesme, te me učila nove molitve i pripoviedala o takovih svetcih, kojih prije nisam poznavao. Jeli smo obično luk skruhom i to mi se vrlo mililo, no bijaše dosadno sjedit zatvorenu u tom uzkom prostoru. Stoga izkopa Domenika neposredno pred vratima prekop, maleni, vijugajući se Tibar, kojim je žuta voda lagano odticala. Mali komadići drva ili

PIJO IX.

I BUDUĆI PAPA.

(Nastavak.)

V.

Dolazimo sad do vrlo zanimivih poglavja, koja se tiču smrti pape, konklava, izbora i krunisanja pape

Liečnici su dužni papinu izpovjedniku označit vrieme, kad misle, da se približuje zadnji čas. Otac viernika ima se praštat sa svietom kao primjer za njih sve.

Čim se papa bliža smrti, sazove pred sebe kardinale, očituje pred njimi svoju vjeroizpovjest, predade im svoju oporuku, označi mjesto, gdje želi, da ga sahrane te moli oproštenje za svoje pogrieške. On im preporuči svoje dvoranike, priobći im obveze, na koje se u ime crkve obvezao, da ih može njegov nasliednik izpunit i označi im mjesto, gdje je sahranio svoje blago i dragulje. Još ih opominje na mir i prijateljstvo, podieli im, ako hoće, savjet glede nasljednika, — blagoslovi ih te ih odpusti. Už njega ostanu samo izpovjednici, komornici i kućni prelati. Čim je smrt blizu, prima papa posljednje pomazanje. U njegovoj se sobi nalazi krst a pred njim dvie voštenice. Kad je započela posljednja borba, jedan od kućnih prelata drži pred njim taj krst, te mu ga pruža na cjelivanje, dozvani poenitenciari (pokorničari) zapjevaju posmrtnu pjesmu i psalme, dok papa izdahne.

U prijašnja vremena obično je svjetina iza smrti pape poharala Lateran, u kom je stanovao. Nu još Pijo VI. morao je izdat proti tomu oštre naredbe.

Mrtvo tielo papino izloženo je kroz tri dana u crkvi sv. Petra, za tim ga u prisutsvu kardinala, koje je pokojnik za svog života imenovao, polože u trostruki lies od čempresovine, od olova i od obična drva — te sahrane na naznačenu mjestu. Ako nije papa označio mjesto gdje želi ležat, tad ga pokopaju u crkvi sv. Petra; ako bi umro izvan Rima, a nebi bilo moguće dovest ga onamo, tad bi ga sahranili u stolnoj crkvi mjesta, gdje je umro.

Exercije za pokojnika obavlja sam sveti kolegij. U crkvi sv. Petra podigne se sjajni mausoleum, razsvietljen nebrojenimi sviećami i svaki se dan u prisustvu kardinala čita misa, a medju puk dieli mnogo voštenica. Takove zadušnice bile su vrlo skupe te je Pijo IV. ograničio izdatak na 10.000 dukata, a kašnje još su više troškovi stegnuti.

Kardinali žaluju za papom od njegove smrti, t. j. oni nose ljubičasto odielo s otvorenom dalmatikom; kardinali koje je pokojnik imenovao, obučeni su jasnom ljubičastom saržom s jednakimi navratci, — ostali su crveni; prelati crni.

Za vrieme izpražnjene papinske stolice upravlja njom kardinal-komornik (dadas kardinal Pecci.) Njegov je djelokrug točno označen i punomoćje vrlo odmjereno. On zastupa papinsku stolicu i čim se pokaže, prati ga švajcarska garda. Uzanj stoje kao savjetnici tri kardinala, i to prvi iz svih trih razreda, (danas Amat, Schwarzenberg i Caterini). Tri dana iza započetog konklava, izmjene ih bližnji po činu i tako sve dalje trojica po trojica. Izim vrhovnog komornika ostaju u časti samo kardinal-poenitenciar, (danas Bilio) i kardinal-vikar, (danas Monaco La Valette).

Čim je papa umro, posjedne kardinal-komornik palaču, koju je ostavio kardinal državni sekretar, (danas Simeoni). U prijašnjih vremenih bili su svi, koji su imali pečate umrlog pape, dužni predat ih, a on ih dao u prisutstvu svjedoka uništit. I ribarski prsten još se i danas razbije i podieli medju ceremoniare. Komornik daje i kolajne kovat sa svojim grbom.

Za vrieme zadušnica sastanu se kardinali u deset sjednica ili kongregacija. U prvoj čitaju se naredbe za konklave Grgura X., Julija II., Pija IV. i Grgura XV. te se na njih prisiže. U toj se sjednici i odaberu kardinali, kojim se je pobrinut za uredbu konklava. Isto se tako razbije ribarski prsten i ravnatelj papinske kancelarije, arkivar i tajnik predadu pisma, što su kod njih u pohrani. — U drugoj sjednici potvrde se javni činovnici i službenici Rima, a sjegurnost konklava povjerava se guverneru rimskomu, — kadkad i vanjskomu komu poslaniku, — napokon se imenuju prelati, koji će nadzirat konklave. Trećeg dana izabire si konklave izpovjednika i taj se dan pokopa umrli papa. Četvrtog dana imenuju se liečnici i ranarnik konklava, petog brijač i ljekarnik. Šestog dana ždrieba najmladji kardinal (danas Parocchi) sobice u konklavu, a ceremoniari predadu svakom kardinalu breve, koji ga ovlaštuje na pristup u konklave. Sedmoga mole kardinali, koji žele trećeg konklavista, da im se to dozvoli. Osmog imenuju se dva kardinala, koji nadziraju sve osobe, koje su zatvorene u konklave. Konklavisti imadu im označit svoje ime, rodno mjesto i kardinala koga dvore. Devetoga izaberu se tajnim glasovanjem tri kardinala, koji imadu uzdržat propis, da ostane konklave zatvoren. Zadnjeg napokon dana primaju oni kardinali, koji još nisu djakoni, dispensaciju, kojom im se dozvoljuje stupit u konklave. Sve se to obavlja tako po statutu Klementa XII. od 24. listopada 1722. godine.

(Nastavak sliedi).

---

trstike bijahu moji brodovi, koje sam pustio da plove mirno od Rima do Ostije. Ako bi ipak previše daždilo, tad su se vrata morala zatvoriti i mi smo sjedili skoro u tmini. Domenika je prela, a ja promišljavah o liepih slikah u samostanskoj crkvi, te mi se već pričini, da vidim Isusa na brodu, koji se pokraj mene nihaše, Madonnu na oblaku, nošenu angjeli i nadgrobno kamenje s ovjenčanimi mrtvačkimi glavami.

Kad je minula daždevina, nad nami se za dugo vremena pomoli vedro nebo. Dozvolilo mi se trčati vani, samo ne odveć daleko i ne odviš blizu kraj potočića, jer bi se mogla zemlja od obale lahko odvaliti izpod mene, kako reče Domenika. Tud su se pasli divlji i pogibeljni bivoli. No uprav to me zanimaše. Žarka crvena vatra, što cakli u bivolskom pogledu, pobudi u meni slično čuvstvo onomu, koje tjera pticu u zmijske ralje. Osobito me zanimaše njihov divlji trk, hitriji od konjskog i njihova medjusobna borba, gdje se snaga sa snagom sretne. Tada sam risao slike u piesku, koje bi nagovieštale, što sam vidio, te da jih poljepšam, opjevah je riečmi i posebnom melodijom na veliku radost stare Domenike, koja reče da sam razborito diete, i da pjevam poput angjela kod otca nebeskog.

Svakim danom toplije je grijalo sunce. Njegovi traci bili su vatreno more, koje se saljevaše nad Campagnom. Zaudarajuće bare okuživahu uzduh; no jutrom i večerom mogosmo vani biti. Takova zla nisam oćutio u Rimu na zračnom Monte Pinciu. Jošte se vrlo dobro spominjem vrućega vremena ondje, kada nisu prosjaci molili kruha, već ledene vode. Osobito se sjećam liepih zelenih lubenica, razrezanih za prodaju. Požudno se micahu moje usne za njihovim ružičastim mesom! Sunce pripicaše uprav osovno; meni se pričini, kao da se moja vlastita sjena pred njim hoće sakriti. Bivoli ležahu ko mrtve gromade na opaljenoj travi ili su letili ko biesne strjelimice naokolo velikimi krugovi. Sad usisa moja duša sliku patnja putnika u gorućih afrikanskih pustarah.

Dva mjeseca ležasmo tako u podrtini. Ne posjeti nas ni jedni jedito živuće biće. Svi se poslovi obaviše noćju ili najranijim jutrom. Nezdravi zrak i goruća vrućina uliše mi u žile grozničavi žar, ne bijaše tuj ni hladne kaplje, da se okriepim. Sve bare se izsušiše; mlačna i žuta voda po malo se je vukla niz Tibar, sok lubenice bijaše topao, da i isto vino, akoprem je bilo sakriveno izpod kamenja i pieska, imadjaše kiseli i polukuhani tek, a nad obzorjem nedignu se ni da bi samo jedan oblačić. Danju i noćju, uvjek vječna, bezkonačna modrina! Svake večeri i jutra molili smo dažd ili svježi propuh; svake večeri i svakog jutra gledaše Domenika na brjegove, da li se nediže gdje oblak, ali samo noć donese sjenu, sparnu noćnu sjenu. Samo vrući sirocco duvaše dva duga, duga mjeseca.

Istom sad, nu samo za sunčana izhoda i zapada uzdignu se opet tihi vjetric; ali neka otupljenost, smrtna mlitavost, izazvana nesnosnom vrućinom i najužasnijom dosadom, obuze sve moje biće. Muhe i ini dosadni zareznici podigoše se za takova svježega daška na dvojaki život; mirijade udariše na nas svojimi otrovnimi bodci. Na prostom zraku se nalazeći bivolovi bijahu često ko pokriti zvrndajućimi rojevi; razljućeni do bjesnoće provališe tada u Tibar i valjahu se u žutoj vodi. Rimljanin, koji u vrućih ljetnih dnevih uzdiše u skoro izumrlih ulicah i gamzi uzduž kuća, kao da bi htio svaku sjenu sjene usisati, neimade ipak ni pojma o trpnjah Campagne, gdje je svaki uzdah sumporom okruženi oganj, gdje zareznici i gad poput demona one muče, koji su osudjeni, da živu u tom vatrenom moru.

(Nastavak sliedi.)

SEJSLAV LJUTI

Opera u 3 čina. Sastavio F. Ž. Pretočki. Uglasbio Gjuro Eisenhut.

OSOBE.

Kralj Radoslav.
Sejslav, sin mu.
Knez Micislav.
Zora, kći mu.
Anka, sestrična joj.
Bilit, ban.
Ljudevit, knez panonski.
Petar, plemće.
Velmože, gospoje, mornari i vojnici.

Čin 1.

(Kraljevska dvorana; s desne strane priestolj.)

Prizor 1.

Sejslav, unidje zamišljen.

Sejslav.

Sve za rukom dosad podje,
Još koj časak dok nadodje,
Zasjat će na mojoj glavi
Kruna, slave vienac pravi.
Što sam dosad tajnom rukom
Znao osnovat tihom mukom,
Suvladarskom znat ću moći,
Svojim željam lahko doći;
Ostarjela ruka kralja,
Da kraljuje, već nevalja;
Novi viek je meni stvorit,
Zato stari sviet oborit.

Sad sretni dani svanut će,
Što rajskih slastih daje sviet,
Što daje ljubav, daje cviet,
Ah sve to meni sve —
Zasjati će!

Al se bojim Bilit bana,
Vierna kralju svom, odana,
Muža tvrda i ponosna; —
Njega nesmijem pustit s oka. —
Ma da čast mu i visoka,
Strah me njega nij.
On mora past!

(Petar unidje)

Petar.

Knez Ljudevit.

(Ljudevit unidje. **Petar** odstupi.)

Sejslav.

Baš razmišljah o Vas, vriedni muže sad.
Zdravo! kažte: koj Vas amo vodi rad?

Ljudevit.

Dodjoh Vam naviestit,
Kako hrli sviet,
Radošću da gleda,
Svečan dana čin.

Sejslav.

Al se nitko neraduje,
Nit ne pjeva „slava". —

Ljudevit.

Svetost čina narod drži trieznim.

Sejslav.

Razumijem — neka, neka —
Znat ću učit triezne pjevat,
Kako mene bude volja.

Ljudevit.

Volja Vaša dobru vodi.

Sejslav.

S toga meni treba ljudi,
Kojih ime izvan zemlje,
I u zemlji vriedi, važe.
Prosto Vami čast si naći,
Čast po ćudi, svojim težnjam ravnu!

Ljudevit.

Mač i um, sve moje sile
U svem uviek Vaše bile,
U mene Vam vjeran sluga,
Svietla druga!

(Sejslav ode.)

Cavatina.

Ljuto srdce kraljevića
Već odavna dobro znam,
Sve osjeća, mah mu biča,
Al nevidi kralj to sam.
Dobar sam, on drži svoga
Sina dobrim, ljubi ga;
Ako kralju nij do toga,
Žalim starca uboga . . !
Koj se otcu i svom kralju
Iznevjerit znade sin,
Taj će lasno u svom jalu,
Na najgadnji sklon bit čin.
Ljutu, zlobnu srdcu taku,
Odazvat se, tko će sad?
S tog mi pazit na rieč svaku
I na svaki njegov rad, —
Da se mogu sgodno branit
I odvratit zlu si kob. —
Silu silom znam odvratit,
U njega se uzdat neću,
Volim pazit svoju sreću,
Neću, neću, da sam rob!

(Ode).

(Velmože unidju, ban im na čelu, dvorska pratnja, jedan s mačem u ruci u vis držanim, tik pred kraljem dva mladića, jedan nosi krunu, drugi žezlo na jastucih, svi velmože poredaju se s lieva u oči priestolja. Za mladići kralj Radoslav, za kraljem kraljević Sejslav. Kralj zasjedne priestolj, a kraljević zauzme stolac s lieve strane kralja.)

Sbor.

Zasvanu sretan čas,
Da slušaš kraljev glas,

JELENA MORTEN.

NOVELLA PAVLA HEYSEA.

(Nastavak.)

Gospodine Mortene, možete li mi ikada oprostiti? Ah, ma se i sve dobro svršilo, strah taj nikada nemogu zaboraviti, koj sam ovoga tjedna doživio.

Ustanem i pograbim ga za ruku, da se na noguh uzdržim, i viknem: „Što se je zgodilo čovječe? Govori — govori — sve moram znati — kamo je Jelena otišla?" —

„Ja ću govoriti". kaza on, dočim se ja nemoćan na stolac opet sruših. „Sve ću kazati i ako vi tada rečete: „Mansfelde, ti nemožeš duže bit knjigovodjom Mortenovim", tad ću mirno pokupiti ono malo mojih stvarih i reći: ja sam gore zaslužio. Čujte dakle; bilo je u ovo vrieme i bijasmo baš svi u poslovnicu došli. Na to unidje Ivan Majer i preda mi list baštinika Christiana Mölderlupa. On sam bijaše prošle noći nakon opasna puta na svojoj brzoplavki u luku unišao. Jeste li Ivane naše ladje susreli? pitah ga i otvorih list. Jer dan prije, kako znadete g. Mortene, bijahu Afrika, Phönix i Hansa odjedrili put Kopenhagena. Sve stvari, koje je tvrdka „Hansen i drug" kupila, bijahu natovarene na ladjah, kako vam pisah, i kako rekoh ladje odjedriše. Ivan Majer susreo i pohvalio ih. „Nu bure su na moru strašne, i draže bi mi bilo, g. Mansfelde, da sam ih susreo pred Kopenhagenom nego ovdje; sad je studeni", govoraše Ivan.

Dočim je on tako govorio, čitah list Mölderlupov, i pročitav ga mnijah, da me je grom ošinuo.

„Vi znadete, g. Mortene, da su Mölderlupi uvjek pošteni i istiniti bili. Obćenje naše s njimi je već veoma staro. I tako pišu nam, da će tvrdka Hansen i drug, na temelju pouzdanih viesti, doskora propasti; i da su za shodno pronašli, radi staroga prijateljstva, kuću Mortenovu opreznom učiniti, da više trgovine nesklapa, a staru da dokine, Čitajuć to, sjetih se naših trih ladja, za koje nebijasmo osigurani. Ako dan prije u luci Kopenhagena stanu, a na to se proglasi propast, to spadne natovarena roba pod masu i mi neimamo više nikakva prava na nju. Jedino, što se tu učiniti dalo, bijaše, da se za njima podje, i da natrag krenu".

„Hoćete li Ivane opet za ladjami poći, za dvostruku plaću?" upitah ga.

On je promišljao i zaniekao glavom. „Čudim se", veljaše, „da sam se sada sretno povratio. Ne g. Mansfelde, to bi značilo boga kušati. Idite sami u luku i pogledajte si buru i pitajte: komu nije život drag? Što drugi učini, učinim i ja". Tad se udalji, i uvidih da ima pravo.

U sto brigah sada stajah uz stol, i neznah, što da počmem. Tad mi done pomoćnik druge listove za vas te me upita, da li je milostiva gospoja, svoj list dogotovila. Ja još sasvim u misli zadubljen, turim list u djep i uputim se k milostivoj gospodji. Ona sjedjaše kod pisaonika i baš je htjela napisati naslov na taj list, koj tu leži. Čim me tako preobražena spazi, presta pisati te me upita onako blago, kao što uvjek:

„Što vam je Mansfelde? Vi ste bolestni ili vas tuga mori".

„Posljednje, milostiva gospodjo", banuh ja ludjak; a znao sam da nije mirovala, dok nije komu pomogla, ili koga utješila. Tako mi zbilja cielu stvar imamila morah joj list pročitat i protumačiti. Jedva je znala o čem se radi, dade si doniet šešir i bundu.

Kralj milost dieli rad,
Zapjevaj rode sad.
Oj pjevaj rode moj!
Dok vladar živi tvoj,
Dok živi sretan si, u kolo složno svi!
Oj slava mu!
Otac blagi nam je on,
Dobru kralju slava, slava mu!

Na sve dobro on je sklon,
Rodu dična glava;
Rode pjevaj oj!
Kralj je dobar tvoj!
Svakome omili on,
Al i njemu mili,
Mi smo bili svi.
Što hrvatska majka rodi,
Sve to mu je milo,
Dokle on nam sretno vlada,
Biti će bez jada.

O sveti Bože smiluj se,
Da kralja moć ukriepi se,
Da zemlje čast i mili dom,
Uzčuvat može snagom svom.
Oj bit će bit
Sretan dom,
Dok ravna on!
A njemu sin
Jaki štit
U svaki čas!
On nam čast,
On nam slast,
On nam štit,
Jak će bit.
A kad će zvat,
Nas u rat,
Tuj svi će znat,
Na boj se dat.
Slava kralju sad!

Kralj.

O vjerni moji, pozdrav vam!
Jer sve na svietu, tom nestalno,
Zla kob nas sutra zateć može,
Okrunit sina svog odlučih,
Vladara moć okriepit tako,
Ah star sam, snaga moja gine.
Al cvast će zemlja, ko sad cvate,
Da cvast će stalno, ak' sin vlada
Ko otac blago, što mi nada,
Te nadje u Vas, u svem braću.
Da ste vjerni sinu mome,
Ko ste uvjek, svomu kralju
Starome, a bog će dat!

Ljudevit.

Svietla kruno, ništa veće
Nebi moglo nama dat,
U buduće nade sreće,
No tvog sina kraljem zvat.
U tvog sina znam će naći,
Domovina čast i spas,
Š njime narod bit će jači,
Blago on će ravnat nas.

Sbor i Ljudevit.

Sretna domovina,
Gdje u otca sina,
Kriepost otca svane. —
Cvast će naša polja,
Gdje tak blaga volja!
U dvie duše plane,
Rodu svomu odane.

Sbor.

U hrvatskoj grudi
Sveta vjera žije,
Nikad nezabludi,
Dokle srdce bije.

Kralj.

Stupi dolje, sinko dragi,
Da te krunim darom Boga,
Viencem časti i kriepostì,
U znak vlasti i milosti.
Budi vjeran Bogu svom
Štiti narod, zakon, dom! —

Sbor.

Slava otče sveti,
Blagi otac puka,
Spasi nas od kletih,
Bud nam stalna luka,
Da u kralja slava,
Bude rodu slava.

Sejslav.

Krunom primam svetu vlast,
Da ju vršim Vam na čast,
Mačem svojim kraljevskim, —
Bit ću štitom viernim svim!
Nek se svuda ori slava,
Da se s kraljem sdruži kralj;
Dva da kralja zemlji glava,
Staru pomoć mladi kralj.
To će rodu, to će domu,
Moć ukriepit, nov dat sjaj,
Nikad nesmje sjaju tomu,
Nesmje, nesmje biti kraj! —

Mudro vladat mi!

(Tropjev.)

Ban.

Nećeš vladat ti.

Sejslav.

Vodit Vas u boj!

Ban.

Ne da mač to moj.

Ljudevit.

Ja ću trgnut svoj!

Sejslav.

Stat ću zlu na put.

Ban.

Sam si djavo ljut.

„Kamo ćete milostiva gospodjo?“ upitah ju još bez straha, jer sam znao, da se je mora bojala, a što takova nisam se ni nadao.

„Sprovedite me u luku k Ivanu Majeru,“ reče mi. „Ja ću još jednom š njim govoriti.“ —

To bijaše naravno; i sprovedem ju; nu još sam se putem čudio da bijaše tiha i veoma blieda. Nadjosmo Ivana: a što nije moglo zlato opraviti, opravila je ona. Koga ona moli, taj neodbija njezine molbe.

Ja „idem s vami Ivane,“ veljaše, „jer vi neimate tolike odvažnosti, pak ni toliko sreće, kao ja.“

Kako to začuh naježi mi se kosa. „Za boga, rekoh, vi nemožete na more. Vi nećete moći uzdržati, najbolja, najdraža, najmilostivija gospodjo, pustite m e n e na ladju, ja vam obećajem, da ću ladje dostići; a ako ne, što je do moga života? Nu vi — g. Morten, neće toga preživiti, vi ćete njega i sve nas nesretnimi učiniti, mislite na našega gospodina i odrecite se puta“.

„Baš jer na moga muža mislim“, reče ona čvrsto i odrješito, „neću ničij drugi život na kocku baciti, no svoj, da mu imanje spasim“.

Ona nebijaše više slična ljudskomu biću, i isti Ivan Majer stajaše kraj nje kao nesvjestan i govoraše: „Hodite, milostiva gospodjo, što nam se može zla dogoditi, ako ste v i uz nas? I vraga bi samoga prestigao, kad vas na ladji imadem“. — Ona mi više nedopusti govoriti i samo to mi još zapovjedi, da vam ništa o tom nepišem; tad dade znak malenom svojom rukom i brod Ivana Majera odni ju u daleko more.

Kad sam opeta u poslovnici sjedio, pričinilo mi se sve kao san. Nu tu bijaše list Mölderlupov i ciela kuća jadikovaše, kao da je gdja. Mortenova umrla; a ja se neufah nikomu u lice pogledati. Nije mi bilo težko vam milostivi gospodine to zašutiti, jer što bi i to koristilo bilo, nu meni bijaše pri duši tako, da bi bio najvolio gdje u moru potražit vječno počivalište“.

Kada je svršio stajaše dugo pred menom tužnim pogledom. Ja zaboravih sasvim njegovu prisutnost, zatvorih oči i nećutih ništa, no svu svoju sreću i svu biedu ujedno, dapaće niti bojazan za ljubljenom ženom, već samo triumf takove ljubavi i kajanje rad tako nizke dvojbe o njoj. Nu i to čuvstvo pretvori se u vrtoglavicu uznešenosti. Svratih pogledom. „Vi ste još tu Mansfelde?“ „Idite, dobro je“. — Poštenjaković ostavi me tiho i motreć me oprezno. Valjda je mislio, da mi je kap pamet smela te sam čuo, kako je vani pred vratmi stao, da mi na pomoć bude; ako bi ju uztrebao. Ja pako, čim bijah sam, osuh se gorkimi suzami pokajanja, bacih se na pod, kojim je njezina nožka hodala, te ga poljubih, kao i tipke na glasoviru, na kojih su njezini prstići prebirali.

Mahnitost veselja prošla je brzo, a kad sam opazio kroz prozor tjeranje oblaka i oćutio zimu, obuze me groza i strah i opazih svoje blago, svoju ženu, sav svoj život na burnom moru; u nevolji i pogibelji „Ne“, zavapih, „ti to nemožeš htjeti, nebeski bože, koj buram i valovom zapovjedaš, da se to strašno ovrši! Potoni moje ladje, raznesi moju robu, učini me siromakom, nu spasi moju ženu“.

U groznom nemiru, koj se svakim časkom većao, nemogah više u sobi ostati. Uzeh njezin list, jer mnijah da je za mene, i uputih se sam k luci. Putem otvorih pismo i čitah. —

„Čitajte sam“, reče mi starac nakon kratke stanke. Pošav do svog pisaonika, otvori jedan odjel i pruži mi list s omotkom, na kojem opazih započet naslov.

„Vi me mučite, ako mi svršetak zašutite“, rekoh ja. „Za boga, kakav bijaše konac?“ — „Čitajte“, veljaše on, „konac, bez ovoga lista, vi nebi razumjeli“. On stupi k prozoru, a ja čitah ovo:

Ljudevit.

Kog je bolja ćud?

Sejslav.

Zemlje dignut sjaj.

Ban.

Zemlje tvorit vaj

Ljudevit.

Ban je ljuti zmaj.

Sejslav.

Da nam sretan dom.

Ban.

Nikad vladom tvom.

Ljudevit.

Ban se grozi svom.

Sejslav.

U mene Vam štit.

Ban.

Nećeš kraljem bit.

Ljudevit.

Tko će kralja krit?

Sejslav.

Smrvit ću Vas znat

Ban.

Nećeš kraljevat.

Ljudevit.

Komu stvorit pad?

Sejslav.

Znat ću svladat Vas,

Ban.

Stari kralj nam spas.

Ljudevit.

Tko će spasit nas?

Kralj.

Što kralj svami sad uslovi,
To da višnji blagoslovi.

Sbor.

Slava otče sveti!
Blagi otac puka,
Spasi nas od kletih,
Bud' nam stalna luka,
Da u kralja slava,
Bude rodu slava.

Konac prvoga čina.

(Nastavak sliedi.)

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

SVETČANOSTI.

— „Hrvatski dom" proslavljuje tristogodišnjicu Klovijevu 4. veljače u gostioni k caru austrijskom svetčanom glasbeno - deklamatornom zabavom. Tom će se prigodom i prvi put pjevat „Klovijeva himma" od J. pl. Zajca. —

AKADEMIČKE VIESTI.

— Matematičko-prirodoslovni razred jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti imao je 30. siečnja svoju sjednicu, u kojoj je čitao pravi član Dr. Gjuro Pilar: „O razprostranjenju ugljevne tvorbe u glinskom pokuplju" i „O sastanku geoložkog družtva u Beču 27. do 29. rujna 1877."

DRUŽTVENE VIESTI.

— Djačko akademičko družtvo „Hrvatski Dom" izabralo je 27. siečnja odbor, koji će uredit ovogodišnji almanak te imenovalo počastnimi članovi: biskupa Strossmajera u Djakovu, i Dobrilu u Trstu; kanonike: Pavlinovića u Makarskoj i Antunovića u Kaloči; Grgu Martića u Sarajevu i Dr. Bleiweisa u Ljubljani.

— Kako vidimo u ovogodišnjem izvješću hrvatskog pjevačkog družtva „Kola" u Zagrebu, imalo je ono ove godine 55 izvršujućih i 572 drugih vrstih, ukupno 627 članova. Glavnica iznosi 4575 forinta 89 novč. Prihoda je bilo 3547 for. 13 nov., troška 3543 for. 97 nov.

— Svetojeronimsko družtvo imalo je 24. siečnja glavnu skupštinu u kojoj je ponajglavnije zaključeno, da se nastoji što više članova steći te umolit u tu svrhu preporuku zemaljske vlade i krajiškog zapovjedničtva.

NARAVOSLOVJE.

— Znanstvena ekspedicija geografijskoga družtva u Petrogradu u Lob-Noor, koju ravna Prševalski, pukovnik glavnoga štopa podala je u svakom obziru zanimivih rezultata, se je imenito važna po iztraženje Kašgara. Ubaviesti o Lob-Nooru su od najveće znamenitosti. Ekspedicija je nastavila svoj put od Korle, iduć tekom Tarima do njegova stecišta sa Rok-ala Darjom. Putem u Lob-Noor prodjoše mimo ruševina trijuh gradova. Lob-Noor je močvarno jezero, te je do 100 kilometara dugo i do 20 kilomtr. široko. Prševalski je iztražio samo zapadnu i južnu obalu, te je Tarimom došo do sredine jezera. Plitčina potoka i nepropustive poljane trstike zapriečiše dalnje iztraživanje. Malo ne sva površina jezera je obrasla trstikom i rogozi. Kara-Kurtčinci, stanovnici na obalah Lob-Noora, su na najnižem stepenu duševnoga razvitka. Oni živu uzduž obala i izsušenih miesta na sriedini jezera u nevoljnih šatorih, spletenih rogozi i trstikom. Cielo im se bogatstvo sastoji od haljine, kojom si jedva pokriju golotinju; te haljine prave od nekakove vlaknate trave, zatim posjeduju mrieže i čamaca, koji su šuplji dubovi. Predmeti od kovine kao što n. p. noževi, sjekire itd. su upravo

---

„Dragi prijatelju!

Pišem Vam, jer slutim, da se nećemo tako naskoro viditi. Vi staviste jučer na večer jedno pitanje na mene, na koje Vam neodgovorih. Bilo bi bolje bilo, da niste pitali, ili da sam Vam odmah tako mirno i odriešito odgovorila, kao što to sada činim. Da sam se sama to prije upitala, bila bi odgovor već promislila.

Dali sam sretna? — Šutih na to, a što ste razumjeli iz te šutnje? Posjetiste me uzbunjeni, a to me žalostilo, a odoste još više uzbunjeni, to me je bolilo. Vi ste mi predrag, a da bi mi to ravnodušno bilo. Prištediste mi pitanje, koje bi mi moje istinito prijateljstvo sprem Vas dopustilo bilo: dali Vi niste sretni?

Neću, da znadem, što Vas unesrećuje. Uzdam se u Vas, da nećete u nijednoj borbi života nemuževno oružje položiti prije, nego li ste se hrabro borili.

Nu možda će se Vaša hrabrost povećati, ako Vam Vaša prijateljica kaže, da ništa tako srdačno neželi, kao Vašu pobjedu u svakoj pogibelji. I umiriti će Vas, kad ćete znati, da se za mene netrebate skrbit i bojat. Jer da! ja jesam sretna, dragi prijatelju, a što mi još manjka, da budem podpuno zahvalna nebesam, to se nadam naći u vlastitoj duši.

Vi me nadjoste, od kada je moj muž udaljen, više putih nemirnu i zamišljenu. Zašto vam krijem uzroke? Jedno je, što me zabrinjuje: slutnja, da moj muž nije tako sretan, kao što bi ja htjela.

Vi ga poznajete, jer Vi ste njegov prijatelj. I tako znadete, da neživi plemenitiji muž pod suncem od njega. A taj muž, on je moj; svaki dan pokazuje mi njegovu ljubav, pak ipak nemogu naći puta, da mu budem sve, što mu je za život treba.

Ja sam Vam zašutila, da mi na sve moje listove nije odgovorio. A još danas neznam, zašto je na jednom odputovao. Koliko znadem, nisam ga ničim uvriedila; nu svakim mi je danom jasnije, da sam nešto propustiti morala, njemu za ljubav učiniti, što je on očekivao.

On će se opet povratiti i ja ću š njim otvoreno govoriti, i kada će muke viditi, koje sam za njega odsutna pretrpila, sve će mi reći, i posljedna će sjena izčeznuti, koja moju sreću muti.

Dok se to zbude, dragi prijatelju, dopustite, da se odreknem veselja, da si po navadi s Vami u razgovoru prikratim vrieme. Neuztrpljiva kako očekujem ili list od moga muža ili njega samoga, nebi bila sposobna, da nastavimo naša čitanja i da pazim takovom pažnjom na let vaših mislih, kao što se mora, da se neizgube. Budite utješeni i veseli, dok se nakon ove doista kratke stanke opet vidimo.

Vaša prijateljica

Jelena Morten".

Bijah već s listom dugo gotov, nu nemogah okom maknuti, s pobjeljelih, nježnih i ujedno pravilnih crta. I starac nije me dugo bunio u mojih tihih mislih. Ura drnjkaše medjutim i odbi jedanajst. Tad se on obrati do prozora, podje k meni i reče, ruku mi na rame mečuć: „Budete li sada mogli, ako sviet reče, Jelena Mortenova umrla je nesretna, pred lažce stupiti i posvjedočiti, da bijaše previsoka nesreći?"

Primih njegovu ruku i stisnuh ju, jer nemogah govoriti.

On uze list, smota ga pazljivom rukom te ga spravi, a tad pristupi k prozoru i pripoviedaše mi konac polu u noć.

(Konac sliedi).

riedkost. Izim etnografskih opažanja sakupio je Prševalski silu gradiva za ornithologiju. Ne pojmivo je, koliko neizmjernih gromada najraznovrstnijih ptica selica počiva na putu s juga na Lob-Nooru. Sad se nalazi ruski putnik na putu, da iztraži Tibet.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na hrvatskom narodnom kazalištu bijahu na dalje ove predstave: 27. siečnja: „Dvie sirote", slika iz života u 4 čina od Denerya; 29. siečnja: „Mjesečnica" (opera); 30. siečnja „Krivim putem", vesela igra u 4 čina od E. Wicherta, (prijam g. Š. Sajevića).

— Wichertov komad „Krivim putem", (Ein Schritt vom Wege), napunio je kuću dubkom a tomu je i sjegurno doprineo koristnik gospodin Sajević. O samu komadu, prem zabavnu i mjestimice karakterističnu, malo se dade dobra reći; vidio se, da ga je pisao Niemac, koji je htio bit dosjetljiv a ujedno moralista. Mlada žena, vrlo romantična, putuje s mužem, al ju ništa nezadovoljava, dok on nebaci i novce i sve papire u grabu, te se nepodaje romantičnoj sudbini i slučaju, koji ih sad nek vodi po volji. Dodju u kupalište, živu dobro, nemogu platit, upletu ih filistri u neku intrigu s mladim knezom pokrajine, daju koncert, da mogu živit, drže ih jer su incognito, za nepoznana još kneza i njegovu ljubeznicu, razstave ih i izvrgnu mnogim posve nevjerojatnim prizorom dok se stvar nerazjasni — i ženka izliečena od svoje romantike ide s mužem kući. Predstavljalo se vrlo vješto te je obćinstvo osobito odlikovalo koristnika, kao policajnog nadzornika Buscha, burnim povladjivanjem.

— Vernov „Put oko zemlje za 80 dana" prikazivat će se na zagrebačkom pozorištu počam od subote, te je, nebude li zapreke za čitav budući tjedan na repertoiru. Dekoracije i sve uredjenje posve je ravno bečkomu.

— Gospodična Gjurgjica Sobjeska, naša vrla mlada predstavljačica, odabrala je za svoj prijam, koj će bit drugog tjedna, Grillparzerovu tragediju „Sappho". Nadamo se, da će obćinstvo prema zaslugi poduprieti liepi ovaj talenat.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— *Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti obielodanjuje ovu zahvalnicu:*

P. n. gospodin dr. Ignjat Brlić, odvjetnik u Brodu na Savi, pokloni jugoslavenskoj akademiji iz ostavine svojega pokojnoga brata Andrije Torkvata 16 listova Dubrovčanina kneza Lukše Gučetića, koje mu ovaj godine 1849. pisà iz Draždjana i Cahova, a tiču se našega narodnoga pokreta one dobe. U jedno obeća, da će iz listova i spisa svojega otca i brata izabrati i akademiji predati sve one, koji su podobni razsvietliti naš književni i narodni pokret posljednih 40 godina.

Dočim se ova akademija javno zahvaljuje gospodinu dru. I. Brliću, prihvaća ovu priliku, da pozove i druge rodoljube, u kojih je takovih listova, spomenica i spisa, neka se ugledaju u primjer dra. I. Brlića, te jih ovoj akademiji u pohranu predadu. Duševni i državni prieporod našega naroda tako je malo poznat, a stranomu svietu tako nepovoljno po nas opisan, da bi trebalo bez oklevanja prikupiti čim više gradje, na koje osnovu nacrtati će se moći vjerna slika o težnjah i namjerah hrvatskoga naroda poslije 1830. godine. Ovu gradju trebalo bi sabrati čim prije i za to, što svakim danom sve više nestaje onih rodoljuba, koji su tomu pokretu hrvatskoga naroda na čelu stajali.

— Kako čujemo pišu gg. Jos. Eug. Tomić i Stj. Gj. Deželić izvorne hrvatske romane za belletrističnu biblioteku „Matice Hrvatske". Uz to piše g. Tomić novu veselu igru, koja će se još ove sezone predstavit na korist gospodične Kraljeve.

— „Agramer Presse" prestala je izlazit koncem siečnja; na mjesto nje izlazi „Kroatische Post" pod istim uredničtvom i s istom tendenciom.

— Primili smo prvi svezak ruskog petrogradskog časopisa „Slavjanskog mira". Sadržaj mu je: Alexej Stepanovič.Homjakov. — Dvie noći. (Prevod iz srbskoga). — Slovaci. (Etnografska crta). — Narodna poezija u iztočnoj Galiciji. — Pravoslavna crkva u Crnojgori. — Opis suvremene vojne. Od ilustracija donosi: A. S. Homjakov. — Tipi Slovakov. — Serbijanka. — Rusija oslobadjajuću Bugarsku. — Prema tomu mogu naši čitatelji i sami osudit i smjer i zadaću tog zanimivog časopisa.

— U Parizu izlazi korešpondencija Markize de Pompadour.

— Forbesova ratna izvješća preštampana su napose iz Daily Newsa. On je takodjer pozvan u Ameriku, da drži ondje predavanja o vojni te mu je zajamčeno 5000 dolara.

UMRLI.

— **Frans de Cort**, danas najznamenitiji vlamski lirski pjesnik, rodjen 21. lipnja 1834. u Antverpenu, † 20 siečnja u Ixellesu u Belgiji. Zadnjih petnajst godina uredjivao je vlamske pedagogičke novine u Bruselju. Njegove krasne lirske pjesme: „Liederen" i „Zingzang" izašle su u više izdanja.

— **Bertrand**, francezki general, sin generala Bertranda, viernog prijatelja Napoleona I. † u Parizu 23. siečnja u 67 godini.

DOPISNICA ODPRAVNIČTVA.

— *G. Klarić, Bukarešt.* Predplata za Rumunjsku iznosi na pol g. 4 f. radi visoke poštarine.

— *G. Kozarac, Beč.* Mi odpravismo; nije naša krivnja.

— *G. Dr. Čeh, Moskva.* Srdačna hvala. Mi se jur obratismo na kompetentno mjesto.

— *Družtvo „Sloga" u Gospiću.* Nije bila naša namjera Vas napasti, već izvidit tko je „Sloga", kad nam je gospićka „Čitaonica" poslala predplatu — a ne „Sloga", kojoj smo list slali. — Medjutim je stvar izravnana, mi smo namireni.

Zaključak uredničtva 31. siečnja.

SADRŽAJ HRVATSKIH LISTOVA.

OBZOR, Br. 23. Zvonimir, drama od Dr. Franje Markovića. — 24. Naše centralno groblje. — Fiorentinske noći od Heinea. — Br. 25. Fiorentinske noći od Heinea. — Br. 26. Iz Kavane (crta).

NARODNE NOVINE, Listak. Br. 23.—26. Sliepa ljubav, talijanski roman, napisao Salvatore Farina.

PRIMORAC, Br. 12. i 13. Listak: Amerika u Hrvatskoj. Satirične priče u jednoj cjelini. Napisao Aristofan. (Nastavak).

KATOLIČKI LIST, Br. 5. Moderno-pravna država. Iz govora Josipa Berute. — Poboljšanje kongrue svećenstva senjske biskupije. — Dopisi. — Dodatak: Glavna skupština družtva sv. Jeronimskog. (izvješće). — Viestnik.

NARODNI LIST. Br. 7. Listak: Plevna. Spjevao Nikša Gradi. — Br. 8. Misao ilirizma i njezin razvoj. Od A. Fabijanca.

PUČKE NOVINE, Br. 4. Gospodarstvo: Iz zemalj. kulturnoga vieća. — Iz sabora. — Zabava i pouka: Sljepica. — Dopisi i domaće viesti. — Što je nova po svietu.

Uredničtvo i odpravničtvo „Hrvatskog Svjetozora" nalazi se na Zrinjskom trgu broj 1008. u II. katu.

Vlastnik i nakladnik: Milan Grlović.

Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 33. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 10. veljače 1878. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga II.

OSVRT NA SLAVENSKU GLASBU.

NAPISAO FR. Š. KUHAČ.

(Nastavak.)

IV. JUGOSLAVENSKE OPERE I OPERETE.

Župan Jakob, (rodjen u Kamniku u Kranjskoj oko godine 1750., nazvan „Ludi et chori magister".)

1. „Bellin", alegorička opera sa slovenskim tekstom od P. Janeza Damascena, složena 1780. te kako Šafařik misli, u isto doba i pjevana. Ako sam dobro ubavieŝćen nalazi se partitura u ljubljanskoj licealnoj knjižnici.

Šlezinger Josip, (bivši kneževsko-srbski kapelnik u Biogradu, rodjen u Zomboru 1794.)

1. „Kraljević Marko i Arapin", neka vrst srbske pučke opere u 3 diela. Pjevana s dobrim uspjehom oko god. 1834. u Biogradu. Računamo ju u vrst operete.

2. „Zidanje Ravanice", neka vrst srbske pučke opere u 3 čina; pjevana s dobrim uspjehom u Biogradu oko g. 1839., te je s toga Šlezinger povišen na čast knež. srbskog kapetana.

3. „Stefana Dušana svadba", vrst pučke opere, pjevana godine 1842. s dobrim uspjehom.

Sve tri opere na repertoiru.

Kad sam g. 1863. posjetio u Biogradu starog Šlezingera, posve naturalizovana izraelićana, nebijaše više od ni jedne tih opera čitave partiture te je Šlezinger vazda ravnao glasbom na pamet. Jer sam želio glasbu čuti ili barem vidit partituru, a tada baš nebijaše kazalištne saisone, to je Šlezinger posakupio svoje osnove te ih iz glave popunio, kako je znao. Neke brojeve ovih pučkih opera ja sam priredio za glasovir te se nalaze u mojoj sbirci.

Rusan Ferdo, (rodjen u Pavlin-kloštru u Hrvatskoj 10. prosinca 1810., živi kao c. kr. nadporučnik u miru u Belovaru.)

1. „Zaručnica", opereta u 2 čina, rieči i melodije od Rusana. Rusan je u obće sve domoljubne pjesme, koje su kod nas od g. 1849. postale popularne i sam spjevao i načinio im melodije. Rusan je što se glasbe tiče, naturalista, samouk, te nemože s toga svojih melodija ukajditi, nu jer je u njega izražen glasbeni talenat, i jer je u Italiji čuo mnoge opere, to je on složio recitative, sborove, samopjeve itd. Da se uzmogne „Zaručnica" pjevat i predstavit, zamolio je Rusan sada već pokojnog kapelnika Ivana Čepa u Koprivnici, da po njegovu pjevanju i naputku melodije ukajdi. Čep je to rado učinio i čitavu operetu priredio za glasovir. U toj formi pjevala se je ona od g. 1846.—50. s velikim uspjehom u mnogih privatnih družtvih. G. župnik Aleksa Dolački, koji je posjedovao taj rukopis poklonio ga je hrvatskom pjevačkom družtvu „Kolu" u Zagrebu, te se on nalazi sad u družtvenom arkivu.

Rusan mi je sam pripoviedao, da je pomoćju tadanjeg učitelja Lugarića složio još i drugu operetu „Jugović", nu uije mi znao kazati, da li se nalazi i u koga kakav nacrt.

Lisinski Vatroslav, (rodjen u Zagrebu 8. kolovoza 1819., umro tu 31. svibnja 1854.).

LISTAK.

IMPROVIZATOR.

ROMAN U DVIE KNJIGE.

DANSKI NAPISAO

HANS CHRISTIAN ANDERSEN.

(Nastavak.)

Rujan doni blažje dneve, a nekog dana i Federiga, da načini nacrte izgorene prirode; on je risao našu čudnovatu kuću, stratište i divlje bivolove, dade mi papira i olovke, da i ja takodjer pokušam risati i obeća, da će me čim opet dodje, nekog dana povesti sa sobom u Rim, da posjetim Fra Martina, Mariucciju i sve moje prijatelje, koji me podpuno zaboraviše. Žalibože on to i učini.

Bio već studeni, no vrieme bijaše najljepše, koje doživih do sada ovdje. Dolje s briegova pršahu blagi vjetrići, i svake večeri vidjelo se na oblacih obilno prelievanje boja, kako ih samo posjeduje jug, a kojih slikar nemože podati svojim slikam. Čudno zeleni, poput uljike oblaci, na rumenom tlu, pričinjahu mi se ko plivajući otoci u rajskom vrtu, usuprot tamno modri, koji poput kičica pinije titrahu na pozlaćenom večernjem nebu, činjahu mi se, da su brjegovi blaženosti, u čijih se dolinah igraju liepi angjeli, hladeć se bielimi krili.

Neke večeri, kad sam sjedio zadubljen u svoje sanjarije, dosjetim se, da gledam u sunce kroz proboden list. Domenika reče, da to škodi mojim očim, a da dokonča tu igru zatvori vrata. Vrieme mi budne dugo, umolim da smijem izaći, te kad mi dozvoli, potrčim veselo tamo i otvorim vrata, no u taj čas srne mi ususret neki muž toli hitro, da sam pao. U jednom trenu zaklopi vrata. Iznenadjen gledah upravo u njegovo bliedo, iztrošeno lice, začuh ga jošte izlanuti trepetajućih ustnica ime Madonne, kad li neki siloviti udar uzdrma vrata, da se platnice istih probušiše i na nas srušiše. Cieli otvor pako izpuni glava bivola, koji upravi svoje bjesnoće oči u nas.

Domenika zavikne, pograbi me za rame i skoči na skalinu onih stuba, koje vodjahu u gornji kat. Smrtnom bljedinom obasuti stranac zirne plaho naokolo, te kad opazi diljku Benedetovu, koja je bila uvjek nabita od straha pred noćnimi skitalicami, pograbi ju i u tren začujem prasak i vidjeh kroz dim, kako bije zvier kundakom o čelo. Stajaše nemičuć se; uklještena medju vrata nemogaše krenut ni napred ni natrag.

„Za volju božju!" bijaše prvo, što Domenika promuca ustnicami, „što to znači? Ta ubili ste živinče!"

„Hvala budi Madonni!" vrati stranac „ona mi spasi život i ti", reče naprema meni, uzdignuv me sa zemlje „ti si bio mojim dobrim angjelom. Ti si mi otvorio spasonosna vrata!" On bijaše još sasvim blied i hladne znojne kaplje probijahu mu čelo.

Čuli smo, da nije bio inozemac, vidjeli smo, da je morao biti neki rimski nobile. On pripoviedaše takodjer, da mu se ljubi sabirati svakojakih ruža i bilina, te u tu svrhu, da je ostavio svoja kola na Ponte Mollu*, i da je pošao uzduž Tibra; tuj u blizini nabasa na bivole, gdje ga i jedan spopade, te se je samo blizinom naše kuće i tom okolnošću spasio, što su se vrata ko čudom na jednom otvorila.

„Santa Maria, ora pro nobis!" uzklikne Domenika, „da sveta majka božja vas je spasila i moj mali Antonio bijaše izabran. Da, njega miluje!

* Pons Milvius.

1. „Ljubav i zloba“, izvorna romantička hrvatska opera u 3 čina, pjevana prvi put u Zagrebu 28. ožujka 1846. od diletantskog družtva, komu je bio Alberto Štriga glavom. Neopisivo slavlje pozdravilo je ovo prvo narodno djelo. Radi prekrasne i izrazite hrvatske glasbe, ovo je djelo još i danas na repertoiru.

2. „Porin“, velika izvorna hrvatska opera u 4 čina, uglasbena g. 1850. veličajno djelo neprolazne vriednosti. Radi tehničkih potežkoća nije se mogla ova opera još pjevati.

Obje partiture su vlastničtvo zemlje te se nalaze izvori u zemaljskom arkivu.

Vilhar Miroslav, (posjednik na Kalcu u Kranjskoj, glasbotvorac mnogih popularnih pjesama, rodjen 1818., umro 6. kolovoza 1871.).

1. „Jamska Ivanka“ slovenska narodna opereta u 3 čina, tekst i glasba od Vilhara, složena 1848. Pošto se Vilhar nije razumio u instrumentaciju morao je dotle počekat s predstavom, dok nije našao pritelja strukovnjaka, ljubljanskog kapelnika Jurja Šantla, koj je to učinio. Čim se je to zbilo, pjevala se je g. 1870. „Jamska Ivanka“ u Ljubljani s neobičnim uspjehom, te je od tada ostala vazda na repertoiru.

Limnander Armand de, (rodjen 22. ožujka 1814. u Gentu u Belgiji, kupio i studirao po svojih putovanjih dalmatinske i crnogorske pučke popievke, te ih upotrebio za svoju radnju.

1. „Crnogorci“ (Les Montenegrins), romantička opera u 3 čina, pjevana 1849. u operi Comique u Parizu s velikim uspjehom. Ovo je djelo pisano energičnim duhom i pravim dramatskim izrazom, osobito u finalih; uz to imade samopjeva uz pratnju prostih gusala i prekrasnih sborova. Pisac ovih redaka posjeduje cielu operu za glasovir.

Po tom što je ova opera uglasbena s francezkim a ne hrvatskim tekstom i što joj je glasbotvorac Belžan, ona nebi spadala ovamo, — nu spomenusmo ju ovdje jer joj se glasba temelji na slavenskih temeljih i jer je uzeta iz našeg pučkog života.

Köck Vilim, (rodjen Varaždinac, bivši čelista na bečkom kazalištu „an der Wien“).

1. „Šerežani“, komička opereta u 1 činu, s prva uglasbena s hrvatskim tekstom, pjevala se od god. 1860.—70. vrlo mnogo u Zagrebu, Ljubljani, Osieku itd. Glasba je u Offenbachovu stilu, libreto vrlo loš, što ga je neki Niemac grozno skrpao. — U mene se nalazi čitava partitura s njemačkim tekstom.

Strmić Nikola, di Valcrociata. (rodjen u Zadru g. 1839. vlastelin i predsjednik nekolikih umjetničkih zavoda u Zadru).

1. „La madre Slava“, opera u 3 čina, s uporabom hrvatskih narodnih popievaka. Prvi put pjevana u Trstu god. 1865., i u Zagrebu godine 1866. U Trstu uspjela je „Slavenska majka“ sjajno te je i doniela o njoj ako se nevaram bečka „Reforma“ sjajnu kritiku. I u Zagrebu bijaše uspjeh velik.

Prva opera Strmićeva bijaše: „Desiderio duca d' Istria“ velika opera u 4 čina, s uspjehom pjevana taljanski prvi put u Zadru g. 1862. U mene se nalaze podpune partiture i jedne i druge opere. Dali se je Strmićeva opera Sordello pjevala i dali je jur gotova hrvatska opera, što ju je on pisao, toga neznam. Strmić je vještak na guslah i vrlo genijalan čovjek.

Dr. Ipavec Benjamin, (rodjen u Kranjskoj, sad prakt. liečnik u Gradcu).

1. „Trčnik“, slovenska narodna opereta 1 činu, pjevana u Ljubljani 1866. g. s liepim uspjehom. Još i sad na repertoiru.

Reysil Ivan, (rodom Čeh, član orkestra zagrebačkog narodnog kazališta, umro 1876.).

1. „Mornari i djaci“. komička opereta u 2 čina, pjevana u Zagrebu 1868.. al se nije opetovala.

Satrana, (valjda Čeh, učitelj glasbe u Gorici u Hrvatskoj).

1. „Propast Babylona“, komička opereta, pisana 1868., do sad još nepjevana.

Abramović August vitez de Adelburg, (virtuoz na guslah, rodjen 1830. u Carigradu, umro u Beču 20. listopada 1873.).

1. „Zrinjski“, velika opera u 4 čina, tekst i glasba od Abramovića.

Abramović upotrebio je u ovoj operi mnoge stare i novije hrvatske i srbske popievke. Tako se već u ouverturi nalazi melodija, koju je improvizovao Zrinjski po tekstu neke ratne pjesme a njegov šurjak (Frankopan?) stavio u note. Tako mi je sam Abramović pripoviedao, kad sam ga god. 1871. posjetio u Pešti. Abramovićev otac proputovao je čitav iztok a bijaše i na svetoj Gori, te je tom sgodom našao mnogo slavenskih rukopisa a i slavenskih glasbenih rukopisa, koje je sve predao svom sinu.

Abramović je želio, da se ova njegova opera, temeljena na posve slavenskoj glasbi, predstavi u Zagrebu; nu pošto je zagrebačka kazalištna uprava (kako on veljaše) stavljala mnoge zahtjeve i uprav smiešne uvjete, to je on, kako je bio tašt i osjetljiv, dao se n. pr. zvat „barunom“, prekinuo ugovaranje te je s nezahvalnosti slavenskog svieta odlučio preradit svoju operu po magjarskom duhu i kroju. On to i zbilja učini, zamieniv sve slavenske motive magjarskimi melodijami, kolo čardašom itd. Tako prekrojenog Zrinjskog pje-

---

Eccellenza ni neznade, kakovo je on diete! Sve umije čitati, što je tiskano i pisano, i tako naravski riše, da se dade razpoznati, što predstavlja. Narisao je kupulu sv. Petra, bivole, da, debeloga patra Ambrozija, a imade glas, ah! — Eccelenza, da ga čujete, papinski pjevači nemogu se šnjim uzporediti, te k tomu je dobro diete, riedko diete! Nehvalim ga. jer on sluša, ta djeteta ne mogu toga podnieti; ali on to zaslužuje!“

„To nije ipak vaš sin?“ upita stranac; „on je još tako mlad“.

„A ja sam toli stara“, odvrati ona „ne, staro smokvino stablo ne tjera više takovih mladica! Ali ubogo diete neima otca ni majke na tom svietu do li mene i moga Benedeta! Nebismo ga ipak rado izgubiti, i onda kad nebi imali više ni pare! Ali sveta djevice!“ prekinu se sama i pograbi bivola za rogove, s koga je krv tekla u sobu. „Valja nam zvier odstranit! Radi nje nemožemo ni van ni unutar. „Jao, ta vrata su posve zagradjena. Ne možemo van izaći, dokle se ne povrati Benedetto. Samo da nebismo imali neugodnosti, ako je bivol ubijen!“

„Umirite se, dobra ženo!“ reče stranac, „ja jamčim za sve! Za cielo poznajete borghesku obitelj — —?“

„O principe!“ klikne Domenika i poljubi mu kaput; on joj pako stisnu ruke te prihvati i moje, zapoviediv joj, da sutradan dodje sa mnom u Rim, gdje stanuje u Palazzu Borghese. Staroj mi hraniteljici izpliju suze s oka nad velikom milosti. Moje različite črčkarije po raznih papirićih moradoše na vidjelo, koje ona tolikom pomnjom spravila, kao da bili nacrti Michel Angela. Eccellenza morade sa svemu diviti, što je samo nju radovalo, a ja bijah ponosit, jer on se smijaše, gladeć mi lica i veleć, da sam maleni Salvator Rosa.

„Da“, reče Domenika, „nije li nepojmivo od djeteta, i nije li toli naravno, da se spoznaje, što ima prikazivati? Bivoli, čamci i naša malena kuća! Vidite, to bi ja morala biti. Posve je slična, naravno neima bojâ, jer tih nedaje olovka. „Pjevaj nešto eccellenzi!“ reče mi „pjevaj kako dobro umiješ, izumi nešto sam! Da, on izmisli ciele sgode i propoviedi, toli vrstno kao kakav monah! No, daj da čujemo; eccellenza je milostiv gospodin, a ti već znadeš, da čujemo!“

Stranac se nasmieši i razveseli se nad nami obojicom. Istina je da sam improvizovao, i da je Domenika pronašla sve majstorskim; što sam kazao i kako, toga se više nesjećam. Samo jedno mi ostade jasno u pameti, da su Madonna, eccellenza i bivol bili poetičkim trojstvom. Eccellenza sjedjaše šuteć, a Domenika čitaše u toj šutnji zadivlenje nad mojim veleumom. „Ponesite i diečaka sa sobom“ bijahu njegove prve rieči „sutra vas rano očekujem! Ipak ne! — Dodjite večerom. sat pred pozdravljenjem! Kada dodjete, znati će moji ljudi, da Vas umah puste preda me. Ali kako, da izadjem? Neima li drugog izlaza? Kako ću doći bez pogibelji do mojih kola na Ponte Molle?“

„Da“, reče Domenika, „nije moguće eccellenza, da izadjete! Dakako ja mogu i mi drugi možemo, ali za takovoga velikog gospodina nije to put! Gori je neka luknja, kojom se može na polje provući i tada se sa svim liepo dolje spustiti! Ali, kako rekoh, nije ništa, na što bi mogla pozvati strane ljude i odličnu gospodu!“

Eccellenza se pope gore uzanom ljestvom, metne glavu kroz luknju u zidu i osiguravaše, da je isto tako dobar put, kao i stube sa kapitola. Bivolovi se povukoše k Tibru, a bližnjim putem vozaše se pospano i lagano množina seljaka uzduž velike ceste. Ovim se htjede priključiti; iza njihovih kola, obterećenih svezčići trstike, bio je zaštićen pred bivolovi, u slučaju, ako bi ovi s nova napali. Još jednom zapoviedi Domeniki, da dodje sljedećega dana, sat pred pozdravljenjem, pruži

vali su godine 1868. u peštanskom narodnom kazalištu s velikim uspjehom. Opera se je i uzdržala neko vrieme na repertoiru.

Abramović mi je pokazao obje partiture te mi obećao, da će napisat svoju istinitu životopisnu crtu i poviest ove opere. Umjetnička putovanja što ih malo za tim poduze kao guslar i njegova nenadana smrt zapriečiše ga, da održi svoju rieč.

Vriedno je još spomenut, da je Abramović sam napisao tekst, al ne hrvatski ni magjarski, već njemački. Svemu je dodao vrlo duhovit predgovor, u kom brani smjer Wagnerov. Taj se tekst nalazi u mene.

(Konac sliedi.)

RUSKE ŽELJEZNICE

SA STRATEGIČKOG I TRGOVAČKOG GLEDIŠTA.

NAPISAO DR. PETAR TOMIĆ.

(Konac.)

Za ovoga rata, prošle jeseni, naložio je car Aleksander, da se od Vladikavkaza prieko Kavkaza do Tiflisa produlji željeznica i da se spoje oba ova grada. To će biti izvedeno pokraj gore Kazbeka, koja daleko nadvisuje sa 5030 metara svojom visinom sveto-gothardsku željeznicu i sve ostale u Evropi, jer najviše brdo Montblanc ima samo 4810 metara.

Kako je poznato, dogradjena je prošle jeseni jako važna pruga od rieke Dnjestra i grada Bendera do Dunava, kod varošice Reni, pri utoku Pruta, nedaleko od grada Galca naprama Dobrudži i Bugarskoj. Tim je crno more Rusija na sedam strana željeznicami privezala za silno carstvo svoje. A što će još više za strategiju i trgovinu reći spojene su rieke: Dunav, Prut, Dnjestar, Bug, Dnjepar, Don, Kuban, Terek i Rion željeznimi obruči. Važnost tih devet rieka i željezničkih pruga diže još taj faktum, što su nekoje od onih pruga već providjene dvostrukom kolotečinom (Geleise), a za druge je nedavno ruski car zapoviedio, da im se kolotečine na brzo imaju podvostručiti; pa što neće za ovoga rata, biti će kašnje, tako da će crno more žljeznicami imati do 25 spojenja sa carstvom. Sve ove pruge dolaze iz središta, iz Moskve. Mi naprotiv imamo kod Trsta, onda kod Pulja i Rieke dosta slabo spojenje s morem. O Siverić-Spljetu nije jošte vriedno govoriti, pa niti o Šibeniku, dok se ova pruga ili preko Bosne ili preko Krajine ne spoji s carstvom*.

Od izvanredne je važnosti pruga od Moskve i južne Rusije do Volge kod Caričijna, jer je dolnji tek Volge, te najsilnije evropske rieke, spojen s unutarnjim carstvom, te tako i s trgovinom hvalinskoga (kaspijskog) mora i Azije. Tu se Volga Donu približuje na 73 vrste, te je posebna pruga otvorena izmedju obih rieka 1. travnja 1862. godine. — Sjeverno od ove pruge ima daleko druga do Volge kod grada Saratova, a treća još dalje sjeverno dolazi k Volgi, kod grada Syzrana, te ide mimo Samare grada ća do rieke Urala, kod grada Orenburga do medje Azije.

Od velike je trgovačke važnosti pruga od Moskve na sjever do grada Vologde i brodive rieke Suhonje, koja utiče u sjevernu Dvinu, a ova se kod Arhangeljskog izlieva u sjeverno ledeno, dotično (u dio njegov) bielo more. — I tako je skranji sjever s jugom i jugoiztokom svezan. —

I sa strategičkog i sa trgovačkog gledišta jako je važna pruga od Petrograda kroz Finsku (Čudsku) ne samo do Helsingforsa i na zapad do grada — stare prestolnice — Abo, nego i do Tammerfårsa kraj tolikih jezera i močvara. Tim je olakšana obrana proti tudjoj invaziji kroz Finsku i onemogućeni su pokusi neprijateljski od g. 1853.—55. za krimske vojne. Na isti je način osigurana i južna obala finskoga zalieva i baltičkoga mora. Osim Petrograda, Kronstadta, Strjelne, Peterhofa i Oranienbauma spojena su sa željeznicami mjesta: Ivangorod i Narva, Jeve, Reval, Baltiš-port, Riga i Libava uz obalu, dakle na sedam, dotično na 12 mjesta i točaka.

Još je gušća mreža ruskih željeznica u ruskoj Poljskoj prema Pruskoj granici, a gradi se i projektira jako mnogo i prema austrijskoj medji. Tako u Dunaburg, Vilno, Bjalostok, Brešč i Varšavu, u svaki ovaj grad vode po četiri željeznice u liku četverokutnom — sa četiri strane. — Zanimat će svakoga, da u Petrograd vodi pet raznih pruga s pet raznih strana, koje su opet posebnom prugom opasane i spojene poprieko. U Moskvu unilaze takodjer sa pet različitih strana željeznički vozovi, a može se reći i na sedam strana, jer se dvie pruge tik pred Moskvom sjedinjuju i preplicu dvostrukom kolotečinom.

Izvoz od godine 1862. do 1867. narasao je od 163 milijuna na 220 milijuna rubalja. Za to je to ohrabrilo mnoga družtva, gradove i obćine, da su molili vladu za koncesiju, te su i zbilja brzo sagradjene mnoge manje i veće pruge i jako jeftino po državu i državni budget. Vlada novije doba pazi strogo na strategičke i trgovačke pruge; za to imaju molitelji kod takovih prednost. — Tim se je načinom došlo do toga. da su od 150.000 na 20.000 rubalja za vrstu kod mnogih linija došli, jer ne ima gorovitih prediela u Rusiji na daleko, — a niti inih velikih zaprieka. Za čudo je finska željeznica po vrstu 20 tis. gradjena do Helsingforsa. — Po prieko

* Austrija ima 104 morske luke, pa tako malo željezničkih spojitba.

---

joj svoju ruku, da ju poljubi, podraga mi lice i posklizne se tada dolje izmedj gustog bršljana. Doskora ga vidismo, gdje je dostigao kola i iza njih iznikuuo.

VI.

POSJET U PALAZZU BORGHESE. SVRŠETAK POVJESTI MOGA DJETINSTVA.

Benedetto i nekoliko pastira odstraniše bivola s vrata; neprestano se je pripoviedalo i čevrljalo, nu samo se sjećam jednoga jasno, da sam se sutra dan prije nego li je svanulo probudio i ustao, da podjem s Domenikom pod večer u grad. Nedjelno mi odielo dodje opet na vidjelo, koje je više mjeseci bilo pod ključem, te mi liepu ružu zatakli o moj maleni šešir. Cipele mi bijahu najloši dio odiela, te su prije naličile starim rimskim sandalom no čemu drugomu.

Koli duga bijaše ipak Campagna, te kako sunce pripicaše! Nikad mi nije kasnije ni Falernac ni Cipranin toli bio po teku, koli sad voda, koja štrca iz raljah kamenoga lava na obelisku Piazze del Poppolo*. Vruća lica pritisnuh k lavskim raljam i pustih na najveću stravu Domenike da mi voda pada na glavu. Tim mi se omočilo sve odielo i nakuštrila gladko počešljana kosa. Medjutim idjasmo dolje Viom Ripettom do ponosite borgheske palače. Koliko putih neprolažah prije Domenikom mimo te sgrade a neopazih na njoj ništa višega no i na drugih predmetih! Sad stadosmo, te ju promatrasmo; nam se pričini sve toli velikim, toli dragocjenim i bogatim, osobito dugi, svileni zastori iza prozora. Mi poznasmo eccellenzu u toj palači, ta on je jučer bio u našem domu, a danas mi pristupamo u njegov dvor. To je pobudjivalo u nami neku posebnu zanimivost. Nikada neću zaboraviti čudnovatog drhtaja, koji me je popao kraj sjaja dvora i soba. S eccellenzom se poznavah, ta bio je čovjek, ko što i mi; ali taj okoliš, taj sjaj — da sad vidih slavje, kojim se opaža razlika medju svetcem i čovjekom.

U nutarnjosti palače okružavaku maleni vrtić* četverokutom visoki objeljeni oblučnici, nasešeni statuami i poprsji. Visoke aloe i kaktusi uzpinjahu se uz stupove, limuni još su se ko trava zelenili. Dvie plešuće bakantice držahu u vis zdjelice, ali prigibahu se tako, da jim je voda iz njih tekla preko ramena. Visoke vodene biljke spustiše nad nje svoje sokovito zeleno lišće. Koli hladovito, zeleno i mirisno bijaše ovdje sve u razmjeru prema neplodnoj, žarećoj se, izsušenoj Campagni!

Popesmo se uz široke, mramorne stube. U uložinah stajahu dragocjene statue; pred jednom od njih pobožno se prignu Domenika i prekrsti, ona mnijaše, da je Madonna. Kasnije doznadoh, da je to bila Vesta, takodjer sveta djevica čovječanstva. Sluge u bogatoj odori dočekaše nas: oni su nas pozdravili toli uljudno, da mi se poče strah umanjivati samo da nebi dvorane bile toli velike i sjajne! Podovi bijahu od mramora, gladkog poput ogledala, na svih stienah divne slike, a gdje manjkahu, tuj bijahu zidovi od zrcalnog stakla sa naslikanimi angjeli, koji lebdeć držahu guirlande i cvjetne vience; ili bijahu naslikane šarene ptice, koje razprostriev svoja velika krila, kljuvahu cr-

*. Unidje li se u Rim sa sjevera, vodi put Portom del Popolo, te se dolje na veliku liepu Piazzu del Popolo, medju Tibrom i Monte Pinciom. Na obih se stranah dižu izpod Cipresa i neroda moderne statue i vodometi. U sriedini trga stoji medju spomenutom četvoricom lavova obelisk iz vremena Sesostrisa. S prednje strane nalaze se tri ravne ulice, Via Babuino, Il Corso i Via Ripetta. Dvie crkve istog sloga tvore uglove glavne ulice (Il Corso). Nikoji grad ne izgleda ubavije, ljetnije, nego li taj dio staroga Rima.

*. U kasnijih godinah je taj vrt pretvoren u dvorište obloženo pločami.

se sada uzimlje na vrstu 30—55 tisuća rubalja.

Već je godine 1874. kapital za gradjenje željeznice iznosio 1,506,792.920 rubalja ili preko pet milijarda franaka t. j. preko dvie milijarde forinti. — G. 1873. imala je Rusija 3095 lokomotiva, 4867 vagona za osobe, a 61.211 za tovare (terete).

Prošle godine na koncu imala je do 25 tisuća kilometara željeznica dočim je
Francezka imala . . . 21,761 g. 1875.
Njemačko (carstvo) . . 27,980 „ „
Englezka . . . . . . 26,818 „ „
Sjev. amerik. države . . 120,148 „ „
Austrijsko carstvo pako samo 16,391 kilom. godine 1874.* i to cislitav. 1338 (ili 9935 km.) a Hrvatska i Ugarska 870 m. (ili 6456 km.)

Već se je do godine 1873. na godinu prevažalo robe 481,651.339 centi a osoba 22,809,000 ruskimi željeznicami. Danas se može sigurno reći da se na godinu 500 milijuna centi robe i preko 25 milijuna ljudi preveze. (U Austriji godine 1872.. 559 milijuna car. centi i 34,438.000 osoba).

U Rusiji evropskoj prema navedenim datam dolazi na 3880 dapače i na 3900 žitelja jedva 1 kilometar željeznice; dočim
u Francezkoj na . . 1700 već 1 kilom.
„ Njemačkoj „ . . 1528 „ „ „
„ Belgiji „ . . 1525 „ „ „
„ sjev. Ameriki na . 325 „ „ „
„ Englezkoj na . . . 1247 „ „ „

Neprijatelji Rusije u neznanju drže za malenkost, što Rusija prema austrijskomu carstvu danas ima malne samo za osam tisuća kilometara više željeznica od Austrije, a zaboravljaju, da željeznica od Petrograda znači toliko, koliko od Biograda do Štokholma u Švedskoj, a od Sevastopola do Petrograda toliko, koliko od Brlina do Madrida. — Isto tako znači od poljske medje na primjer od Torunja do Orenburga kod Urala toliko, koliko od Lisabona do Carigrada sagraditi željeznicu, dapače i više.

No to nije sve, jer čim prestane ovaj rat, nastavit će se projektirane radnje i brzo će se ne samo preko Kavkaza nego i u Sibiriji i centralnu Aziju dogotoviti izvanredna i prevažna stratežka i trgovačka pruga, nego će se i od Tiflisa do Bakna na obali hvalinskoga jezera, dograditi isto tako važna pruga, te će onda biti spojeno i željeznicom svezano crno i kaspijsko more.

K strategičkim željeznicam ruskim spada i južna obala crnoga mora u Armeniji i Maloj Aziji od Poti-luke do Trapezunta i do rieke Kisilirmaka, kako su već ruski strukovnjaci i stratezi dokazivali poslie godine 1829., a osobito poslie god. 1856. Ovamo ide uz Erzerum i Taurus i Antitaurus s Aleksandrskim zalievom do Antiokije grada u prirodnoj liniji od Perzije i izpod jezera Vana do Bolgar i Argi daga (planine) i do Erdžias-vulkana i grada Kaisarie (Cesareje). Drugimi riečmi u jednakoj liniji od Krima preko crnoga mora i Male Azije na sriedozemno more prema otoku Cipru. Hoće li ovaj rat i ruska diplomacija strategom i trgovcem u Maloj Aziji i ovaj put izpuniti tu želju i otvoriti plodonosno polje za željeznice, dokazat će budućnost. Ili je možda pridržano i sudjeno Aleksandru III. doći do Aleksandrskoga zalieva na sriedozemnom moru, do Palestine i perzijskoga zalieva, do Kabula i Inda. — U tom se sastoji život i budućnost ruskoga naroda sigurnost trgovine i strategije.

* Poslie kracha od godine 1873. i obiteljskih željeznica magjarskih: Lonyay-Andrassy slabo se gradi u ovoj austr. carevini.

PIJO IX.

Ni trideset podpunih dana neminu od kako je žica javila iz Rima smrt talijanskog kralja Victora Emanuela II., — danas javlja ta žica smrt pape Pija IX. Jedna je i druga viest stigla iznenada, prem se je ova potonja mogla očekivat svaki čas zbog velike starosti papine.

Mi ćemo se u budućih brojevih osvrnut na život Pija, a stranom smo to već i učinili u nizu članaka „Pijo IX. i budući papa“, što ih donosimo i koji će sad dvostruko zanimat naše čitatelje.

S Pijem IX. umro je svakako jedan od najznamenitijih papa, a po političkih dogodjajih njegova je vlada označena najbitnijimi zgodami i promjenami, koje su zatekle katoličku crkvu i papinstvo.

Dne 21. svibnja 1827. zasjede Pijo nadbiskupsku stolicu u Spoletu, g. 1832. u Imoli, 14. prosinca 1840. posta kardinalom, 16. lipnja 1846. papom. Vrieme bijaše tad ozbiljno a novi se papa pokaza vrlo slobodoumnim. Prevrat ga prisili na bieg u Gaetu 15. studena 1849. odkale se istom 12. travnja 1850. vrati u Rim. Dne 4. ožujka 1853. uzvisi on zagrebačku biskupiju na nadbiskupiju, 8. prosinca 1854. proglasi dogmu o neoskvrnutom začeću Marijinom, na isti dan 10 godina kašnje izda encicliku i silabus proti bludnjam novoga vremena; isti dan g. 1869. otvori koncil, koj ga proglasi 18. srpnja 1870 nepogrješivim. G. 1870. 20. rujna zauze talijanska vojska Rim i tim presta papinska svjetovna vlast.

Pijo bijaše čovjek blaga srdca i duše, pa ako se je opirao strujam, koje su zavladale u pitanjih narodnosti i modernih državnih i družtvenih uredbah, to je radio to s tradicija i ustanova crkve i svog stališa. Lahka mu zemlja!

---

vene i zlatne plodove. Nikada nevidjeh tolike divote.

Počekasmo samo nekoliko trenutaka, dok je k nama pristupila eccellenza. Sprovodila ga je neka liepa, u bielo obučena gospa, velikih živahnih očiju, koje je ukočeno uprla u nas. Ona me promatraše nekimi čudnovato čvrstim, no ljubeznim pogledom, izpravi mi vlasi s čela i reče mu: „Da, kako rekoh, angjeo vas je spasio! Okladim se, da sn mu krila sakrivena pod tom ružnom, uzkom odjećom.“

„Ne,“ odgovori on, „s njegovih rumenih obraza čitam, da će Tibar prije još mnogo izlijat valova u more, nego li će njegova krila ponarasti. Stara majka ni ne želi, da bi odletio. Što ne, vi ga ne biste rado izgubili?“

„Ne, to bi bilo, kao da mi zazidju prozor i vrata moje kolibe! Koli samotnom i tamnom bi nastala. Ne, s tim sladkim djetetom nebih se mogla razstaviti!“

„No ipak za danas!“ reče gospa, „nekoliko sati možete ga pustit kod nas, tada dodjite po njega. Vraćat ćete se kući za liepe mjesečine a razbojnika se za cielo ne strašite?“

„Da, dječak će ostat koj čas ovdje, a vi si kupite ovo il' ono, što već manjka u vašem kućanstvu!“ reče eccellenza i metne Domeniki u ruku malenu mošnju. Više ne čuh, jer me gospa odvede sa sobom u dvoranu; ostaviv njega sama s majkom razgovarajućega.

Bogati sjaj i odlično družtvo zasliepilo me je podpuno. Sad promatrah smijuće angjelčiće, koji provirivahu iza zelenih vrieži, naslikanih po zidovih, sad senatore ljubičastih čarapa i kardinale crvenih nogu. Gledah ih neprestrano poput polubogova, u čiji krug sad i mene primiše. Najviše ipak promatrah liepog Amora, koji u prilici liepa dječarca jezdijaše na grdom delfinu. Taj bacaše dva visoka vodena traka, koji opet padahu natrag u basin, u kom je on sried dvorane plivao.

To odlično družtvo, da isti kardinali i senatori nasmiešiše mi se, a neki mladi, pristali častnik u uniformi papinske garde, pruži mi ruku, kad me mlada gospa, prikaza kao dobra angjela njezina ujaka. Zapitaše me tisuću pitanja a ja na sva veselo odgovarah, te naskoro izvabih smieh i pohvalni klik. I Eccellenza dodje, reče, da jim pjevam pjesmu i ja to rado učinih. Mladi častnik natoči mi pjenećeg se vina i dade mi piti no mlada gospa potrese glavom i uduze mi čašu prije, nego li ju izpraznih. Poput ognja i plama prostruji mi vino krvlju. Častnik reče, da opjevam mladu gospu, koja stajaše smiešeć se kraj mene, a ja mu veseo i sretan izpunih želju. Bog bi znao, čega se sve nisam nabrbljao. No moje čevrljanje uzeše za rječitost, moju odvažnost za dosjetku, a jer sam bio ubogim djetetom iz Campagne, to podavaše svemu biljeg genija. Svi mi pljeskahu, a častnik, uze dapače lovor-vienac sa popraja, koje stajaše u bližnjem uglu, te me smijučke ovjenča. Sve bijaše šala a ipak vidjeh u tom neko ozbilje, neko štovanje, koje me usreći i stvori najljepše časke moga života. Pjevah im pjesme, koje me naučiše Domenika i Mariuccia, pripoviedah im o zlih očijuh bivolova, i o našoj malenoj sobi u grobnoj ruševini.

Odviš brzo minu vrieme, moradoh sa starom hraniteljicom opet kući. Kolači i voćem upravo natovaren, te sa više srebrnjaka u džepu sprovadjah ju: ona bijaše isto tako sretna, kao i ja, jer je uzmogla kupit odiela, kuhinjskih sprema i dvie fogliette vina. Večer bijaše rajske ljepote. Noć driemaše na drveću i grmlju, al visoko gori nad nami se nadvi mjesečina, poput divnog zlatnog čamca, na izpruženom u visini tamno modrom nebeskom moru, koje saljevaše hlad nad izgorenom Campagnom.

(Nastavak sliedi.)

SEJSLAV LJUTI.

Opera u 3 čina. Sastavio F. Ž. Pretočki. Uglasbio Gjuro Eisenhut.

(Nastavak.)

Čin 2.

Slika I.

(Vrt, s desna kuća s verandom, sriedi vrtna vrata.)

Zora i Anka (sjede pod verandom, oko njih gospoje pletuć vience.)

Sbor gospojah.

Oj zviezdo zemlje ove,
Na priestolj kralj te zove,
Da sjaješ svom krasotom,
Da vladaš svom dobrotom.
U zemlji cieloj ovoj liepoj
Nam neima bolje, blaže volje.
U tebe kriepost, rajska blista,
U tebe milost sjaje čista.

Da kruna tebe resi
Oj dievo vriedna jesi,
Ti uzor svijuh dieva,
U kojoj raj odsieva.

Zora.

Hvala vama sestre mile,
Sretne vazda sretne bile!

Anka.

Da jade njoj bi znale
Nju sretnom nebi zvale. (rep.)

Slušaj Zoro, da ti pjevam
Na utjehu pjesmicu:

Burnim morem tiho brodi
Mladi junak radostan.
Iz daleka put ga vodi
Tamo, gdje mu ljube stan.
Veselo si junak pjeva,
Vieran ljubi vraća se,
Na obali čeka dieva,
Vjere pjesmom javlja se;
Dodji, dodji blago moje,
Veslaj žurno dok je dan,
Dodj na grudi ljube svoje,
Dodj' u ljube tihi stan.
Neplaši se bure moći,
Meni kaže srdca glas,
Viernim bog će rad pomoći,
Božja milost štiti nas!

Sbor.

Oj zviezdo zemlje ove,
Na priestol kralj te zove,
Da sjajiš svom krasotom,
Da vladaš svom dobrotom.
U zemlji cieloj, ovoj liepoj
Nam neima bolje blaže volje.
U tebe kriepost, rajska blista
U tebe milost sjaje čista,
Da kruna tebe resi
Oj dievo vriedna jesi
Ti uzor svijuh dieva
U kojoj raj odsieva.

(Gospoje udalje se pjevajuć.)

Dvopjev.

Anka i Zora.

Zora.

Boli me duša
Sdvojit ću!

Anka.

Još ima nade tješi se!

Dok živi dragi mili tvoj,
Oj dušo ništa se neboj!
U koga ljubavi je žar,
U toga krieposti je dar.
U pomoć Ljudevit će tvoj
Žrtvovat rado život svoj,
Na ljubavi ti slušaj glas,
U vrieme doć će tebi spas!

Zora.

Snivah jednom, da na krilih
S angjeli u raj poletim,
I tuj sretno da me mili
Grleć kiti viencem svetim.
Ah to bjaše krasan sanak
Ah to bjaše rajski darak.
Al kad svanu opet danak,
Jad izmjeni noćni sanak.
Ah Sejslava volji ljutoj,
I njegovoj ruci krutoj
Uzprotivit tko se može,
Samo ti moj spas, o Bože!

Anka.

Ljubavi slušaj glas!
U sretan čas
Doć će spas.

Zora.

Mene tužnu zmaja tog
Može riešit samo Bog.

Zora.

Mene tužnu zmaja tog,

Anka.

Da jnu tužna zmaja tog,

Zora.

Može riešit samo Bog.

Anka.

Može riešit
Samo Bog.

(Sejslav nadodje, Zora i Anka hoće, da se udalje, Sejslav zaustavi Zoru.)

Sejslav.

Stante mila gospojice!
Što vam tako tužno lice?

JELENA MORTEN.

NOVELLA PAVLA HEYSEA.

(Konac).

„Sjajan bijaše dan a ja nevidjeh ništa ni nečuh ništa oko sebe, ni buku na ulicah, kroz koje se turah. Pošto sam list pročitao, obuze me bezimena tuga. O! dali sam ja ikada vriedan bio tih riečih ljubavi i viernosti. Svojom blaznivom dvojbom ja sam izgubio svako pravo na ljubav. Ja sam se sam odsudio. Kao zločinac izbjegavah pogledu ljudih te drktah pred njim. „Meni što za ljubav učiniti," meni! — Što bijah ja? Sebičan, plah čovjek, slaba glava, nenasitljivo srdce, zlikovac, iz zadovoljstva i preziranja sama sebe skrpan, nedostojan š njom se ikada u životu sastati. Pak da tomu čovjeku za ljubav što učini, izložila se je ona svim pogibeljim biesna mora! O! doista, da morala je misliti, da su mi ladje najveće blago, jer su me brige za nje tri godine uzdržavale, da najljepši dio dana uz svoj zemaljski raj sprovedem.

I tako stupih u luku i pogled mi pade na daleko more. U isti čas zazvoni glas zvona u luci, koj je naznačivao dolazak ladja. Lecnuh se i spazih na ulazu luke moje tri ladje jednu za drugom, a pred njima brzoplavku Ivana Majera. Lagano unidjoše u luku. Obje prve bez stjegovah a sad zakrenu i treća, „Phönix", u stajalište; a na njoj se vijaše crn barjak. Ja vidjeh samo to i ništa više, jer se sruših nesvjestan na zemlju.

Osvjestih se. nadjoh se na istom mjestu, okružen stotinami ljudi. Svi me poznavahu i jedan pogled na more, sve im je kazao. Vjernoga Mansfelda nadjoh kraj sebe, i baš je k nama dolazio Ivan Majer. Kada se je svjetinom proturao i kapu svoju pred menom snimio, svlada i njega tuga i njegovo se muževno lice osu suzami. Ustadoh i pograbih njegove ruke te ga povukoh do stajališta. Unidjosmo u čun praćeni Mansfeldom i brodismo k „Phönixu." —

Tu ležaše na palubi, u bundi zamotana, blieda i krasna, licem pram nebu obrnjena, koje je svoje svoje oblake nad njom razpršilo. U okrugu stajahu mornari, svi gologlavi, ukočeni i tihi. Samo valovi udarahu o visoke stjene odra. —

Dostigoše ladje istom nakon velikih borba nekoliko milja pred Kopenhagenom. Dok još neopaziše nijedne, bijaše vožnja bez zlih posljedica na nježan ustroj Jelenin. Ona sjedjaše na palubi i gledaše dalekogledom. Kada je pako mornar oglasio, da se tri vrška jarbola vide, ustade ona veselim licem, i ružična ju rumen obasu. Iz ruke joj izpade dalekozor, ona se primi jednom rukom za jarbol, a drugom za prsi. Kad je Ivan Majer k njoj pristupio, da joj čestita, opazi ju, da se koleba, primi ju u svoje ruke, te ju ponese u sobicu. Bilo tuklo je u najžešćoj groznici. Dostigoše ladje i vratiše ih. Jelenu odnieše na „Phönixa", koj se mirnije gibao. Nu prekasno! Najbjesnije groznice zamieniše napadaji morske bolesti, i drugoga dana bijaše — — — mrtva! . . . . .

O! da bi vam to sve mogao riečmi Ivana kazati. Prvo blažje čuvstvo života povrati mi se, kad sam ga opet i opet kao oduševljena pjesnika o njezinoj smrti čuo govoriti. Jedno za drugim tužio se, da joj je on popustio i krenuo na put. Istim tužnim jecanjem veljaše: „O! ja sam to morao učiniti, g. Mortene, pak da mi je zapoviedila ubit vlastitoga, jedinoga sina, ja bi nju bio pogledao i nebi se bio stvorio nečovjekom.

O! ja sam visio u muci i suzah o vratu moje mrtve Jelene, ja joj ljubljah skute i koljena, usne i blage oči. Ah! mišljah barem, da joj time nadomjestim u smrti ono, što neučinih za nje žive". — Duga stanka nastade i starac si pokri lice. — Napokon nastavi:

Zora.

Svjetlost! otca neima ovdje,
Nit znam, kada opet dodje.

(hoće da ide.)

Sejslav.

Što mi otac već obreče,
Dodjoh, da i kći to reče.

Ljubav mene amo pelja,
Ti si svrha mojih želja,
Ti si angjeo rajskih slasti,
Dieli sa mnom krune lasti!
Dievo, dievo rajski stvor,
U tvog kralja dodji dvor,
Ja te ljubim, budi ma,
Robom bit ću tebi ja!

Zora.

Nisam vriedna krune nosit,
Milost dielit, već zanj' prosit:
Nisam vikla — krune sjaju,
Već svog stana — tihu raju!

Sejslav.

I bez krune sviet te cieni,
Oj družicom budi meni.
Sliedi dievo mene sliedi,
Krune vienac mnogo vriedi.
Dievo mila, dievo draga,
Kô si liepa, budi blaga,
Tvoje milo lice krasno,
Tvoje oko milo jasno,
Tvoja duša odziv raja,
Udielit će kralju sjaja,
Sliedi dievo mene sliedi,
Krune vienac, mnogo vriedi!
A kad s kraljem bol zavlada,
Dat će kralju novih nada
Ljubav tvoja, bit će srećom,
Meni dievo znaj najvećom!

Dvopjev.

Zora.

Ah mrzim toga zmaja,
Mene ljubav s drugim spaja;
Volim jadna — umriet prije,
No bit žrtvom take zmije!

Sejslav.

Ti si vriedna krune sjaja,
Vriedna vladat usried raja,
Kom se tvoje oko smije,
Toga rajska vatra grije.

Sejslav.

Ledena si odviš čedna,
Nemoj odbit mene biedna,
Da te ljubim ti si vriedna,
Ljubit ću ti usta medna! —

(Ogrli ju, da ju poljubi, u taj čas nadodje Ljudevit.)

Tropjev.

Ljudevit.

Nevjernice!

Sejslav.

Smjelo momče!

Zora.

Nisam kriva, kunem se!
Dok sam živa — ljubim te!
Srdce i ruku, ljubavi žar,
Života sreću primi na dar.
Svaku ću muku trpjeti rad!

Ljudevit.

Ah ljubav tvoja rajski je dar
Ah djevo mila rajski si čar!

Sejslav.

Strepite smjeli smrvit ću vas,
Ma da sviet cieli branio vas!

Zora i Ljudevit.

Branit će vierne višnjega vlast,
Dati on neće, da bi nam past.

Sejslav.

Neima vam neima spasa sad.

Zora i Ljudevit.

Ljubav je jača, no njegov jad.

Sejslav.

Strepite smjeli smrvit ću vas.

Zora i Ljudevit.

Ljubavi sila spasit će nas.

Sejslav.

Sejslava vlast,

Zora i Ljudevit.

Paklena strast.

Sejslav.

Svladat će vas.

Zora i Ljudevit.

Višnji nam spas.

Sejslav.

Znat ću vrs strt, (opet.)

Ljudevit i Zora.

Volimo smrt! (opet.)

Sejslav.

Ruka mi grom,

Zora i Ljudevit.

Ruka mu grom,

Sejslav.

Mahnem li š njom,

„Trećega dana zakopasmo ju. Bijah se baš sa groblja vratio i ležah sam, bez suzah, sam kao mrtvac na kanapeu. Tad se najednom otvore vrata i moj odvjetnik stupi u sobu. Do tada nesmjedoše moji ljudi nikoga k meni pustiti, osim Mansfelda i Ivana Majera. A sada izsili si on sam ulaz. Kako me ležećega spazi, poleti s ugušenim jaukom do mene, sruši se do mojih koljena i tu proli rieku vrućih suza. I ja se napokon opet sabrah, naslonih se preko njega te ga ogrlih. Tad ustanem, dedem mu list, i čitajuć ga uzdrkta ozbiljan muž ko diete. On htjede govoriti, nu jedva me pogleda i već mu zape rieč u suzah, i on znadjaše, da je tako sve rekao. Još jednom ga ogrlih i mi sjedosmno pred njezine slikarije i tako sprovedosmo konac dana.

Noćca bijaše zemlju ogrlila i nebište se osulo bliedimi zviezdami kad on pristupi ka glasoviru i još jednom zaori glas ljubljene Jelenine sonate, glas koj je tutnjio i zujio kao vječni s bogom na njezinu grobu. To bijaše posljedni put u mom životu, što sam čuo akorde njezinog najmilijeg komada, — nu od tada ih još nezaboravih.

Kad je moj prijatelj na večer odlazio, umolih ga, da mi list Jelenin ostavi, što mi i on učini. I prijatelja izgubih. Drugoga jutra odputova, pošto mi je poslao kući sva pisma moje parnice, koje nisam više mogao izgubiti. Ja ga više nevidjeh, i čuh samo kasnije, da se je nastanio u Englezkoj.

Zašto je tako brzo grad ostavio? Znadem, što se o tom govorilo, sve saznadoh. Nadju se vazda dobri prijatelji, koji posiju sjeme ocrnjivanja. — Prvomu, koj me tako žalio, da mi je sva krv uzkipila, izpričam se, a tad mu pokažem vrata. Ostavi me uzrujana micajuć rameni. Neki drugi, htjede taj posao nastaviti. O pokojnici šućaše, nu doktora je biedio i čekao, kako vidjeh, na svaku rieč, kojom ću mu pravo dati. Tko o mojih prijateljih zlo govori, rekoh suhoparno, može si misliti, da ga ili bedastim ili zlim čovjekom smatram. — Tako zadobih mir, nu mjesto bijaše mi omrazno, gdje se laž kraj mene poput vatre hvatala, i sam grob Jelene Mortenove nepoštedila.

Dodjoh u poslovnicu samo, da još dokinem trgovinu. Tad zatvorih kuću, uzeh sa sobom nešto Jeleninih knjiga, i odoh bez cilja u sviet. Da svoj duh njezinomu dovinem, bijaše jedina misao, s koje mi se još dalo živit. Uzmem čitat sve njezine knjige i naučih one jezike, kojimi je ona govorila, i koje do sada nepoznavah. I risat započeh; samo za muziku bijahu mi prsti pretvrdi. Kući dolažah samo onda, kad sam trebao novih knjiga; tad stupih u ostavljenu Jeleninu sobu i uzeh knjige — utjehu za moju samoću. To radih dugih lieta.

Kada napokon tako ostarih, da uztrebah mir, doni me dobra zviezda ljubavi, koja se nad menom sve više javljala, u ovu okolicu, gdje se i najprije pojavila bila. Nadjoh ovu kuću praznu i kupih ju, da ovdje sprovedem konac života. Sve što mi bijaše drago, sjedinih u ovoj sobi. I tako živim ovdje od njezine baštine. Jošte malo imade knjiga u mojoj knjižnici, koje već nebi bio pročitao, a kada će se posljednji list posljedne knjige okrenuti, tad je i moja poviest dovršena.

Svieće na stolu bijahu dogorjele a ura odbi pônoć. „Kasno je“, reče starac, stojeć mirno predamnom. „Ja vam ukradoh mnogo sna, Primite kao hvalu za suzu, koju vidim u vašem oku, malenu ovu uspomenu na Jelenu Mortenovu“.

On listaše u nekoj knjizi, uze jednu risariju iž nje te mi ju zamotanu pruži, pošto mi je još posljedni put stisnuo ruku. Za čas stajah sam na dvoru Tugomirskom i uputih se u selo. Ciela povjest o Jeleni Mortenovoj pričini mi se kao san.

Prispjev kući, bijaše prvo, što učinih, da odmotam risariju. Predstavljaše pogled na more nad vrškom liepih šuma na obali. Na drugoj strani za-

Zora i Ljudevit.

Mahne li š njom,

Sejslav.

Smrti ste plien,

Zora i Ljudevit.

Smrti smo plien.

Sejslav.

Oj smjelo momče strepi sad

Zora i Ljudevit.

Bože čuvaj nas, ah čuvaj nas!

Seljslav.

Oj smjelo momče strepi sad.

Zora i Ljudevit.

Bog će štitit nas!

Sejslav.

Ti moraš pasti
Od moje vlasti,
Ti moraš mriet! —
Zar misliš kralja,
Ti lahko vriedjat?
Tko vriedja kralja,
To platit mora glavom svom.

Zora i Ljudevit.

Život što meni i cieli sviet,
Bez tebe dušo, života cviet? —
U grob ću stobom, ti moj si raj,
Bez tebe živjet, o tuga i vaj!

Sejslav.

Nema spasa vam sad.

Zora i Ljudevit.

Gdje ljubav vlada,
Još ima nada,
Da zlobu svlada.

Sejslav.

Nema spasa sad!

Zora i Ljudevit.

Ah do groba moja
Duša je tvoja,
Ah vjerno ljubim
Viek do groba te!

Sejslav.

Od gorkosti i ljutosti,
Pobjesnit ću, Vas smrvit ću!

Zora i Ljudevit.

U ljubavi i viernosti
Uztrajat ću, dok živjet ću!

(Zastor pane.)

(Nastavak sliedi.)

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Glasoviti pravoslovac Eduard Rene Lefebvre de Laboulaye izabran je na tri godine predsjednikom francezke akademije znanosti.

— General Giacomo Medici potvrdjen je od talj. kralja i na dalje kao prvi glavni pobočnik.

— Vojvoda Northumberland stupio je u Englezko ministarstvo kao čuvar velikog pečata, a Heacks-Beach imenovan na mjesto odstupivšeg grofa Carnarvona ministrom za kolonije.

VOJSKA I POMORSTVO.

— Dne 31. siečnja podpisano je u Drinopolju izmedju Rusije i Turske primirje i osnove za mir. Ugovarat će se valjda na konferenciji u Beču. Rusi su posjeli Erzerum i podunavske tvrdjave.

TVORNA UMJETNOST.

— Vrlo vješti naš kipar Ivan Rendić otvorio je ovih dana u Zagrebu svoj atelier te je u njem izložio dva divna poprsja crnogorskih junaka Novice Cerovića i Marka Miljanova, osnovu Preradovićeva spomenika, poprsja: Klovijevo Medulićevo, Mollinaryjevo, Kurelčevo, Burattijevo, Mrazovićevo, djevicu s Perkovčeva spomenika, basreliefe slika iz djakovačke stolne crkve itd. — Crnogorski junaci od gotovih su radnja bez dvojbe i najljepše i najdragocjenije umotvorine; tu živi svaka crta, svaki nabor, sve izdaje vanrednu dotjeranost u prikazanju istinitoga života. Oba poprsja izradjena su u bakru po mramornih originalih, te idu u Pariz na izložbu, a ako se nevaramo ciena im je 4000 for. Neki znameniti francezki umjetnik, bivši ovih dana kod Rendića, izjavio je svoje zadivljenje nad timi radnjami i potaknuo ga, da ih šalje u Pariz. — Osnova za Preradovićev spomenik predstavlja veliku grobnicu iz koje je, odgrnuv zastore potiho izašla vila, metnula prst na usta, da pridrži sve u tišini, a uz to kao da šapće:

„Ponoć prodje — što me budi
U to doba iz sna moga?“

Do njezinih nogu nalaze se gusle. Nad ulazom u grobnicu ima Preradovićevo poprsje u medaljonu. Čitava ideja vrlo je krasna i pogadja majsorski najljepši momenat iz duševna života pjesnikova. — Radujemo se iskreno, što ima Hrvatska u Rendiću umjetnika prve vrsti.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Dana 1. veljače priredio je naš narodni zemaljski glasbeni zavod svojim članovom družtveni koncert s plesom. Koncert je zbilja sjajno odgovarao pravoj svrsi toga zavoda. Izvrstna bijaše misao predočiti občinstvu napredak učenika; taj napredak je ovaj put upravo iznenadio občinstvo. Haydnovo četverogudje odgudala su četiri mala gospodičića upravo vrlo skladno i dosta precizno. Osobito se mali Weiss odlikova samostalnim shvaćanjem i prilično sigurnim rukovodjenjem luča. U liepoj Zajčevoj pjesmi „Nada“ čusmo dva krasna grla gospodjicâ Krambergerove i Plemenčićeve.

Osobito valja iztaknuti gdčnu Jugovićevu, koja je liepim čuvstvom i dosta velikom tehnikom izvela Mendelsohnovu pieçu. Gdčna Jugovićeva učinila je od zadnjeg puta što smo ju imali priliku čuti nevjerojatni napredak i ako će dalje tako napredovati biti će skoro vrstna pianistica.

Mali E. Sim gudao je vrlo dobro Oertlovu fantaziju.

Djevojački sbor „Djevica i Ljubica“ jest pravi glasbeni umotvor od Zajca i bude svježimi glasovi učenica ljubko odpjevan.

Svako priznanje valja izreći gospodi profesorom i upravi glasbenog zavoda, koj našoj zemlji svakim danom više na čast služi; osobito pako zasluga ide g. pl. Zajca, koj je tako rekuć duša svega toga.

Poslie koncerta plesalo se do zore. Občinstvo bijaše izabrano, a zabava vrlo animirana. *Ž.*

— Na hrvatskom narodnom kazalištu predstavljalo se na dalje: 2., 3., 5., 6., 7. i 9. veljače: „Put oko zemlje za 80 dana“, gluma u 13. slika od Dennerya i Julesa Vernea. Nemislimo, da ima koga od naših čitatelja, komu nebi to djelo bilo poznato. Pisano je posve po istoimenu Verneovu romanu, što ga je izdala matica hrvatska. S toga mi ni nećemo izricat nikakova suda o stvari. Osobite vriednosti tu neima, al je u svojoj struci dobra i puna humorističnih crta. Ko-

---

okružene obale, vidila se malena crkvica u zadnjem sjaju sunca, a nekoliko putnika hodočastilo je k njoj. Ciela slika bijaše izvrstnina. Nekolike boje, dobro razredjene, dokazivahu to. Spreda u uglu stajaše ime: Jelena Morten, 11. Rujna 1819.

Bilo je dvie godine kašnje, kad opet putovah istom cestom prema gostioni. Srdce mi je kucalo, kad stupih iz dvoreda vrba i kad vidjeh rieku, i cieli otok pred sobom. Pogledah takodjer na Tugomir; nu kako se presenetih, kad opazih prazno mjesto i samo još dva stupa od svega. Grmlje i šikarje bijaše izniklo, a više nemogah iz daljine razlučiti. Što se je bilo dogodilo? Samo to znadoh, da starca više nije bilo medju živimi.

Spoznaše me odmah u gostioni; jer im bijah u pameti ostao, kao jedini, koga je stari gospodin iz Tugomira u svoju kuću pustio. „Nećete ga više naći,“ reče mi gostionik. „Živio je do prošloga studena. Tad se neke noći probudih i proti mojoj navadi. S moga prozora vidio se upravo Tugomir; i tako mi duše, noć se crvenila, poput jutrnje zore. Skočih na noge, otrh si oči i stupih k prozoru. Sad vidjeh sve. Vatra bijaše u Tugomiru. Kako brzo uzhalabučih svu kuću, možete si misliti; jer stari gospodin, kao što bijaše čudnovat, bijaše poštenjak, i mi ga svi štovasmo. Nu prije nego li sa štrcaljkom tamo dodjosmo, srušio se krov, te zakopa pod sobom čitavu zgradu. Moralo je već prije dugo gorjeti, nego li mi opazismo. Moja kćerka Micica vrisnu: „Stari je gospodin izgorio, a on mi bijaše vazda tako dobar. I mi mišljasmo, da ga je za sna vatra presenetila, i da je nutri izgorio. Nu što nadjosmo?

Drugoga jutra hodasmo kraj garišta, koje se još dimilo, i najednom opazismo na zemlji dalje od kuće naslonjena starog gospodina o zelen bor. Već htjedoh veselo viknuti: „Hvala budi bo —“ kad opazih, da je starac blied u licu, a pogled njegov da je ukočen. Jest, starac Morten bijaše mrtav. Srdce mu bijaše puklo. Kada je ćutio blizu smrt, sakupi sve sile i užeže svoju imovinu; jer svojih stvari i pokućtva i knjiga — kao sto je drugčije rad darivao, — tih nije nikomu uštio. U noći nemogasmo ga vidjeti, jer je bio predaleko, a mi svi kod ognja. U njega ništa nenadjosmo osim novaca i listić papira, na kojem je napisao, da se nitko nepotvara, buduć je on sam upalio. Želio je još, da ga zakopamo dolje na onom mjestu, gdje je križ u pjesak urinuo. — Moja Micica pokazat će vam grob, ako ga želite viditi. — Lahka mu zemljica! . . . . . . *M. G.*

madu samom više je do toga, da razvije dekorativne krasote, no dramatskog efekta. Što se s toga prikazanja na našem kazalištu tiče, možemo reći, da je takovo, kako se riedko vidja na manjih provincialnih kazalištih, a uvjeravaju nas oni, koji su komad vidili i u Pešti, da nije bilo bolje. Na bečkom „Karltheatru", gdje smo ga mi vidli, dakako da je komad tako predstavljen, da se neda s našom predstavom ni sravnit. Nu uvjeti su svigdje drugi. Gospoda poduzetnici ipak su nešto previše pravili reklame za svoje „izvanredne" dekoracije. Možemo ih uvjerit, da se znatno razlikuju od onih, koje su im bile uzorom. — Predstavljanje samo bijaše vrlo dobro, samo bi bili želili, da su neke uloge bile izmienjene. Takova kriva razdioba opaža se već od dulje vremena. Fileas Fogga glumio je g. Jovanović, Passepartouta g. Anton, Corsicana g. Ban, Fixa gosp. Sajević, Aoudu gdja Ružička-Strozzi, Nemeu gospodična Sobjeska i Mustafu Pašu g. Mandrović.

— Dne 27. siečnja pjevala se u Pragu prvi put Dvořakova komička opera u 2 čina: „Šelma sedlák" (Lukavi seljak) i to sa najsjajnijim uspjehom. Kako se pražka kritika izražuje, to je djelo iza Smetanovih: Prodana nevjesta, Dvie udove, Cjelov, Libuša i Tajna najsavršenije dramatičko djelo u narodnom duhu, nasretnija inkarnacija pučkog duha. Kao što se on čedno javlja u českih narodnih popievkah, tako prodire i iz Dvořakovih umotvora. Jedva bi se našao i jedan motiv, koji nebi imao biljeg izrazitog narodnog bića. S toga je i opera prizor za prizorom silno djelovala na občinstvo. Libreto izradio je vrlo spretno F. Otakar Veselý te se radi o ljubovnom paru „Betuški i Jeniku", kojim otac brani svatbu, nu lukavošću susjede sjedine se oba. Konac osobito naliči Mozartovoj „Svatbi Figara". Glasbotvorac ulio je pravi život u svaki prizor. Svi pojedini pjevi vrlo su sretno izmišljeni, ensemble je sjajan i slikovit, orkestar ne preobterećen. Karakteristika pojedinih osoba u istinu je vrstna, osobito osoba starog seljaka Martina, koj bi svimi silami rad svoju kćerku Betušku oženit za bogatog seljaka Vaclava. Betuškine ljubovne pjesme i njezinog miljenika su prekrasni lirički momenti, a plemenitom i finom crtom u pjevu kneževskog vlastelina iztaknut je vrstan kontrast na prema cielom ensemblu. Sborovi su živahni. Dvořak je cielom operom stvorio znamenito djelo, koje će znatno obogatit repertoir. Preporučamo našoj kazalištnoj upravi, neka nebi posve metnula s vida slavenske opere.

— Eduard Nápravnik, c. ruski kapelnik u Petrogradu, rodom Čeh, poznat sa svog nagradjenog tria za glasovir, gusle i cello, napisao je novu simfoniju „Demon" te su ju nedavno u Petrogradu igrali sa najsjajnijim uspjehom.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Gosp. profesor S. Brusina izdao je netom u Parizu paleontoložku razpravu „Fragmenta Vindobonensia".

UMRLI.

— **Antonio Caimi,** talijanski slikar, tajnik i profesor akademije liepih umjetnosti u Breri, † 7. siečnja u Milanu.

— **Giorgio Marchese Doria,** talijanski senator † 23. siečnja u Genovi.

— **Jules Dantin**, francezki romanopisac † 28. siečnja u Parizu.

— **Jacopo Cabianca**, talijanski pjesnik, † 28. siečnja u Vicenzi.

— **Sobrero,** talijanski general † 30. siečnja u Turinu.

— **Ellena Giulia Checchi - Bozzo**, znamenita talijanska dramatska predstavljačica, učenica Salvinijeva, gostovala š njim u svih velikih gradovih Evrope, † 31. siečnja u Parizu u 22. godini.

— **George Cruikshank,** znameniti englezki slikar i risar, rodjen u rujnu 1792. † u Londonu 1. veljače u 86. godini. „Times" donila je velik uvodni članak o njem, te ga nazivlje „največim majstorom čudnovate i satiričke umjetnosti, koga je Englezka iza Hogartha imala."

— **Pijo IX**. papa, inače Ivan Maria grof Mastai-Feretti, rodjen u Sinigagliji 13. svibnja 1792. 19. travnja 1819. svećenik, 21. svibnja 1827. god. nadbiskup u Spoletu, 21. prosinca 1832. u Imoli, 23. prosinca 1839., označen a 14. prosinca 1840. proglašen kardinalom, papom izabran iza smrti Grgura XVI. 16. lipnja 1846., krunjen 21. lipnja i. god. † u Rimu 7. veljače u 5 sati i 47 minuta po podne u 86. godini. Pijo IX. jest 256. papa od sv. Petra te je od svih najdulje vladao. On je za svog pontifikata imenovao 180 kardinala a preživio ih 120. Ujedno bijaše zadnji papa sa svjetovnom državom. U velikom nizu papa bez dvojbe je on jedan od najznamenitijih, a u mnogih momentih njegova je vlada od svjetske važnosti.

Zaključak uredničtva 8. veljače.

SADRŽAJ HRVATSKIH LISTOVA.

VIENAC, Br. 5. Na povratku. Spjevao Ivan Kamenar. — Karamfil sa pjesnikova groba. Djačka pričica. — Grana jorgovana, napisala Ouida, pohrvatio Petar Marković. — Pouka: Stanislav Sočivica, hajduk hrvatski XVIII. vieka. — Listak. — Slike: Hermenegild Jireček. — Odesa.

OBZOR, Br. 28. Listak: Na sklizalištu. — Fiorentinske noći od Heinea. — Br. 29. Fiorentinske noći od Heinea. — Br. 30. Svetnost tristogodišnjice Klovija. — Br. 31. Fiorentinske noći od Heinea. — Br. 32.—33. Fiorentinske noći od Heinea. (Konac).

NARODNE NOVINE, Listak. Br. 27.—33. Sliepa ljubav, talijanski roman, napisao Salvatore Farina.

PRIMORAC, Listak: Br. 14. U Zagrebu od petka na subotu. — Br. 15. Amerika u Hrvatskoj. Satirične priče u jednoj cjelini. Napisao Aristofan. — Pred polnoćju. Češki napisao O. Jedlička. Preveo Mirko C. — Br. 16. Pred polnoćju. Česki napisao O. Jedličha Preveo Mirko C. (Konac).

NARODNI LIST. Br. 9.—10. Listak: Misao ilirizma i njezin razvoj. Od A. Fabijanca. (Nastavak).

KATOLIČKI LIST, Br. 6. Istinita poviest sabora bora vatikanskoga. Napisao Kardinal Manning. (Nastavak). Katolička skupština u Vukovaru. — Dopisi. — Viestnik.

NAŠA SLOGA, Br. 3. Listak: Razvod istrijanski.

GOSPODARSKI LIST, Br. 2. Pazimo više na gnoj! Piše Šavor. — Zapisnik gospodarske podružnice primorske. — Glasonoša. — Br. 3. Osvrt na rad Al. Štrige. — Sustavna plemenitba stoke. Piše V. Cerman. (Nastavak). — Važniji zaključci nekih gospodar. podružnica. — Poljski miševi. — Glasonoša.

NAPREDAK, Br. 4. Nikola Hadžić. Piše M. Stojanović. (Konac). — Nešto iz poviesti zorne obuke. (Nastavak). — Nova početnica. Priobćio M. Kobali. — Odgovor g. Šimončiću. (Nastavak). — Učiteljska skupština podžupanije riečke. — Viestnik.

HRVATSKI UČITELJ, Br. 3. Plodovi liberalne škole. — Popravilnica. Piše Cvjet. Rubetić. — Biblička poviest i naukovna osnova. (Nastavak). — Slike iz hrvatske i slovienske poviesti! (Nastavak). — Prirodne sbirke u Beču i Budimpešti. Priobćuje M. Jurković. — Književnost. — Dopisi. — Viestnik.

Uredničtvo i odpravničtvo „Hrvatskog Svjetozora" nalazi se na Zrinjskom trgu broj 1008. u II. katu.

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović.**

Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI
SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 34. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 17. veljače 1878. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga II.

PIJO IX.

I BUDUĆI PAPA.

(Konac.)

VI.

Prije nego li smo mogli svršit niz ovih člananka preselio se je Pijo IX. u vječnost. Š njim je izumrla velika epoka ne samo u poviesti papinstva, već i u poviesti čovječanstva. Tko god će njega nasliedit uz posve druge uvjete i druge okolnosti nastupa stolicu sv. Petra. Političke okolnosti ujedinile su Italiju, a papi je preostalo samo vladarstvo crkve. Kako će se novi papi proti tomu ponieti? Spomenusmo jur, bio on liberalac il reakcionar, za sad je jedini mogući put, da stupi u stope Pija IX. Spomenuli smo tomu i razloge.

Deset dana iza smrti pape sastaje se konklave. Ovaj put će dakle konklave započeti 17. veljače. Do sad su se većim dielom svi konklavi obdržavali u Quirinalu, nu od kad je isti postao kraljevskom palačom, a papa se izključivo nastanio u Vatikanu te u njem i umro, sadanji će se konklave u njem sastat. Danas je Vatikan najveća palača na svietu te ima 20 dvorova i 11.000 dvorana, soba i kapela. U jednom dielu Vatikana, i to u trećem katu na prema dvorani „geografičkih karta“ sagradit će se toliko sobica, koliko imade kardinala. Svaka je sobica 18 pednja duga i 15 široka, u njoj je krevet kardinala, do nje su dvie komorice za konklaviste. Sobica neima vrata i mora ostat otvorena, nu želi li njezin stanar, da neudje tko k njemu, tad metne pred ulaz dva štapića na križ. Za one kardinale, koje je zadnji papa imenovao, sobice su obložene ljubičastom saržom, za ostale zelenom. Trošak za priredbu sobice plaćaju kardinali. Svaki od njih mora platit jednu, došo li k izboru ili ne. U prošlom je vieku iznosio trošak za jednu sobicu do 1200 lira, — a danas valjda i više. Nu kad je konklave već zatvoren, tad se uzdržaje na trošak apoštolske komore.

Svimi potrebštinami obskrbljeni konklave posve je zatvoren od ostalog svieta, dapače zazidani su i prozori te su samo maleni otvori ostavljeni, kud svjetlo dopire. Na raznih mjestih ovih provizornih sobica imade osam pokretnih prozorčića, na koje se kardinalom i konlavistom pruža hrana.

Dva osobita činovnika stanuju u palači, jedan, svećenik, majordomus komore, kao guverner konklava, a drugi, svietovnjak, maršal konklava, koj ga otvara i zatvara. Danas je ta čast u obitelji knezova Chigi. — Kardinali su dužni unutar konklava posjećivat se; samo bolestni mogu si poslat posjetnice.

Najveća je briga, da se o tom ništa vani nesazna, što se u konklavu zbiva, i da s vana nedodju nikakove viesti u konklave. Za to prve večeri, kad se je konklave sastao, svi službenici polažu na evangjelje prisegu, da neće nikad ni rieči o tom pripoviedat, što su u konklavu vidli i čuli. A ipak je sve, što o konklavih znademo, poteklo iz ustih i pera onih, koji su im prisustvovali.

Sva pisma, što dolaze u konklave i koja se pišu iz konklava, čitaju za to odredjeni stražari, a isto se tako iztražuju sva jela, da se nebi gdje nalazio koj listić.

LISTAK.

IMPROVIZATOR.

ROMAN U DVIE KNJIGE.

DANSKI NAPISAO

HANS CHRISTIAN ANDERSEN.

(Nastavak.)

Mišljah na bogate dvorane, na ljubeznu gospu, na prijazni pljesak, i na javi snatrih vazda istu milu sanjku, koja se na skoro stvori istinom.

Češće me pozvali u Rim. Dražestna gospa veselila se meni, morao sam joj pripoviedat, vazda pripoviedat, kao da sjedim uz Domeniku. S toga me često pohvali pred eccellenzom.

Ujak mlade gospodje bijaše mi dobar, dvojako dobar, bijaše bo nedužnim uzrokom majčine mi smrti; on je sjedio u kolih, kad prodjoše preko nas uplašeni konji. Liepa se gospodja zvaše Franceska, ona me povede u bogatu galeriju slika borgheske palače. Moja naivna pitanja i izjave pred divnimi slikami natjeraše ju na smieh, te ih pripoviedaše opeta drugim i svi se š njom zajedno nasmijaše. Prije podne bijahu dvorane pune stranaca, slikari sjedjahu i prerisivahu različite slike, ali poslie podne bje pust muzej. Tada podje Franceska sa mnom u nutra, te mi pripoviedaše množ pripoviestij, a povodom im bijahu slike.

Osobito mi omiliše godišnje dobe Franceska Albanija; liepa vesela angjeoska djetca amoretti, ih ona zvaše, bijahu, kao da su proiztekla iz mojih sanja. Koli divno netrče slikom, predstavljajućom proljeće! Množina ih oštri striele, dočim jedan okreće brusinu, na koju liju vodu dva nad njom leteća djećarca U ljetu lete oko drveća, te trgaju plodove, koji sagiblju grane, a plivaju i u svježoj vodi, te se igraju š njom. Jesen donosi lasti lova; Amor sjedi s bakljom u ruci na svojih malenih kolih, koja vuku njegova dva mala vršnjaka, dočim ljubav namiguje brzomu lovcu, pokazujuć mu mjesto, gdje mogu jedno uz drugo počinut. Zima zalulja sve maliće u san, oni duboko i čvrsto spavaju na okolo. Nimfe, ukrav im tobolce i striele, bace iste u vatru, koja doskora uništi pogibeljno oružje.

Zašto se angjeli nazivahu amoretti, zašto strieljahu, dà to bijahu stvari, za koje želih, da mi se više razjasne, nego li to namah učini Franceska.

„Ti moraš sam o tom čitat“, reče ona, „imade jošte mnogo, što moraš učit, ali početak nije uprav ugodan! Cio dan moraš sjedit na klupi kod knjige, ne možeš se s kozami poigrat, niti Campagnom proći, da posjetiš tvoje male prijatelje! Što bi ti bilo milije: da jašiš s perjanicom na kacigi i sabljom polag svetoga otca, pa da dobiješ sjajnu odoru od glave do pete, kao što si vidio kod Fabiania, ili da razumiješ ove sve slike, koje gledaš, da upoznaš sav daleki sviet i da znadeš tisuću pripoviedaka, kamo ljepših od onih, koje sam ti ja pripoviedala?“

„Ali zar ne budem više nikad došao k tebi?“ upitam; „zar ne smijem uviek ostati kod dobre Domenike?“

„Ti se za cielo sjećaš svoje majke, svoga doma kod nje? Tada si htio na vieke ondje ostat, nisi mislio ni na Domeniku ni na me, a sad smo ti mi najbliže. Za kratko bi moglo drugačije biti; tako se zbiva cielim životom!“

„Ali vi nećete umrieti, ko što moja majka?“ upitah i suze mi briznu na oči.

„Svi moramo umrieti ili se razstati jedan od drugoga! Doći će vrieme, kad ne budemo mogli

Kako je jur rečeno sastaju se u tako uredjeni konklave kardinali deseti dan iza smrti pape. U jutro prisustvuju velikoj misi i mole molitvu „de eligendo pontifice“, — po podne drže svoj ulaz u konklave. Ovàj je ulaz vrlo svetčan, te počimlje sastankom u crkvi sv. Petra, kamo su se svi u sjajnih kočijah dovezli, tu se preobuku, mole, i preko kraljevskih stuba upute u kapelu sv. Pavla. Tu se opet mole, prisižu na papinske konstitucije i nakon mnogih ceremonija počimlju se spremat u svoje sobice. U tri sata u jutro oglasi zvono zadnji znak, da se imadu svi strani udaljit iz konklava, kardinali ostaju sami i izborno vrieme počimlje.

Kardinali, koji su prispjeli poslje započetog konklava u Rim, uvode se unj posebnimi ceremonijami.

VII.

Izbor pape može se obavit na tri načina: acclamatiom, kompromisom i formalnim glasovanjem. Acclamaciju smatraju nekim višim nadahnućem, pa s toga nebi tu smjelo ni dogovora biti, ni izkljućenja. Takav bi se izbor obavio, ako bi jedan kardinal nadahnut božanstvom kliknuo koje ime, a malo za tim svi pristali uz to. — Kompromisom se obavi izbor, kad se kardinali medju sobom dogovore te povjere nekolicini izmedju sebe, da izaberu papu. Takovih punomoćnika može bit više, najmanje dva; ni jedan nesmije za za sebe glasovat, al mogu birat medju sobom. —

Treći i najobičniji način izbora jest glasovanje. Počam od Grgura XV. (1621.) pak sve do danas obavlja se scrutinij tajno. Svaki izbornik predaje svoj glas pismeno na zatvorenoj i podpisanoj cedulji; izabran je onaj, koj dobije dvie trećine glasova svih prisutnih kardinala, uključiv i sebe. Glasuje se pristupom svakog izbornika k žari, a imade taj čin tri momenta: predscrutinij, pravi srcutinij i poscrutinij.

Predscrutinij se dieli na:

1. Priprava cedulja. U kapelici sv. Pavla, gdje se obavlja scrutinij, ima uz oltar velik stol, pokrit crvenim suknom. Na njem su priredjene cedulje, vosak, crveni i ljubičasti konac i igle. Tik pred oltarom stoji 6 malih stolića sa stolicami, za registriranje cedulja. Cedulje su štampane, ako bi bile pisane, tad bi morale bit sve od jedne ruke.

2. Izžriebanje scrutatora i punomoćnika bolestnih izbornika. Nedaleko od gore spomenutog stola stoji drugi od orahovine sa 70 zareza, t. j. s toliko, koliko može bit kardinala. U svakom tom zarezu ima drvena pločica s imenom jednog kardinala. Te pločice metnu se u ljubičastu vrećicu, od kale se svakog jutra i dan pred scrutinijem izvuku tri imena kardinala scrutatora i trih zastupnika, ima li u konklavu bolestnih kardinala. Izvučene pločice metnu se do konca scrutinija u zareze.

3. Izpunjenje cedulja. Cedulje se imadu izpunit na spomenutom stolu. Ruku duga, a pol ruke široka cedulja imade ovih pet razdjela:

Ego	Card.	1
○	○	
Eligo in summum Pontificem Revd. Dom. D. Card.		2
○	○	
24 Salvum me fac, Deus.		3

¹ Ja . . . . . kardinal
² Biram za papu preč. g. kardinala . . . .
³ Tako mi Bog pomogo!

U prvi odjel upiše izbornik svoje ime; drugi ostaje prazan; oba okruga naznačuju, kamo dodju pečati. U treći odjel upiše se ime kandidata i to samo jedno ime. Četvrti odjel je kao drugi, a u petom je broj i motto, koj je vrlo različit. Svaki kardinal mora sam izpunit cedulju, nu izkrivljenim pismom. Bolestni kardinal smije dat izpunit cedulju od drugog kardinala, nu pod zaprisegnutom šutljivosti.

4. Zavijanje cedulja. Na svakoj cedulji ostane treći odjel vidiv, dočim se prvi odjel zavije na drugi a peti na četvrti. Cedulje su na stražnjoj strani izprepletene uresi.

5. Pečaćenje cedulja. Na okruge metne se nešto bielog voska te ih kardinali tad tudjim pečatnikom zapečate.

Tko se nedrži ovih propisa, lišava se glasa, te se nebroji kod scrutinija.

Sad istom započimlje pravi scrutinij, koj se opet dieli na osam momenta:

1. Predaja cedulja kod oltara.

2. Prisega.

3. Spuštanje cedulja u kalež.

Svaki kardinal mora nosit svoju cedulju k oltaru medju prsti s uzdignutom rukom. Tamo poklekne, pomoli se i reče glasno: „Svjedočim ovim pred Isukrstom gospodinom, koj će me sudit, da sam onoga birao, koga mi je birat pred Bogom po najboljem svom znanju i savjesti, kako to sad činim“. — Na to spusti cedulju na zdjelicu a š nje ju spusti u kalež te se vrati na mjesto.

Na mjesto bolestnih kardinala čine to njihovi zamjenici.

4. Miešanje cedulja. Prvi scrutator metne zdjelicu na kalež, okrene ovaj i tako trese svim, da se pomiešaju cedulje. To je nuždno, da se nepogodi izbornik s reda, kojim su glasovali.

5. Brojenje cedulja. Treći scrutator uzimlje iz kaleža glas po glas, broji

---

zajedno biti ko što sada, a tad bi se radovala znajuć da si sretan i veseo!“

Rieka suza bijaše mi odgovorom, ćutih se toli nesretnim, nepojmiv upravo ni razloga. Franceska pogladi mi lica, reče, da sam odviš mekane ćudi, da to nevalja na svietu, kako je ovaj stvoren. Sad nadodje eccellenza s onim mladim častnikom, koji mi vienac postavi o glavu, kad prvi put improvizovah u njihovoj prisutnosti. Zvao se Fabijani i vrlo me ljubljaše.

Svatba je, sjajna svatba u borgheskoj villi! Ova viest prodrie neke večeri ća i do uboge kuće Domenike u Campagni. Franceska bijaše Fabianijevom vjerenicom, te bi već imala poći š njim za nekoliko dana na njegova dobra kod Florencije. Svatba bude svetkovana u najbližoj blizini Rima, u liepoj, gustoj šumi lovorika i viekom zelenih hrastova, gdje visoke pinije uzdižu u zrak zimi i ljeti svoje jasno zelene glavice. Tada kao što još i sada je ova šuma zabavištem Rimljanom i strancem; bogate kočije kotrljahu se gustimi hrastovimi alejami, bieli labudovi plivahu na mirnih jezerih, u kojih se ogledahu strmogledi i umjetni vodopadi padahu dolje niz kamenje. Krupne Rimljanke vatrenih očijuh grnjahu k svetčanosti i gledahu gizdavo živahne djevojke, koje plesahu na putu i udarahu o tambourin. Stara Domenika podje sa mnom dugim putem preko Campagne, da i mi uzmognemo biti na svatbenoj svetčanosti naše dobročiniteljice. Stajasmo izvan vrta i gledasmo svieće svjetleće kroz prozore. Franceska i Fabiani bijahu vienčani. Iz dvorane dopiraše glasba do nas; a sa zelene tratine, na kojoj je bio uredjen amfitheater, dizahu se rakete i divne vatrene ribe, koje se igrahu na modrom zračnom moru. Sjene neke gospodje i nekoga gospodina micahu se pokraj jednoga velikih prozora. „To su on i ona!“ reče Domenika. Sjene se nagnu u polutamnom prozoru jedna k drugoj, kao da se sjediniše cjelovom. Vidjeh, da je moja stara hraniteljica sklopila ruke i molila. Sad padnem i ja na koljena pred crnimi cipresami, te moljah za moju dobru signoru. Domenika klečaše uz mene. „Sretni bili!“ I vatromet potvrdjujuć to, padaše poput hiljada prosutih zviezda sa zraka na zemlju. Ali dobra starica plakaše, plakaše poradi mene, jer doskora moramo se dielit. Eccellenza mi je kupio mjesto u jezuitskom kolegiju, gdje bi se odgojio s drugom djetcom za sjajniji život, nego li mi ga uzmože pružiti stara Domenika u Campagni.

„Valjda je posledniji put“, reče starica, „da mi oboje, dokle su mi oči otvorene, idemo Campagnom! Noga će ti stupat po gladkih podovih i šarenih sagovih, toga neima stara Domenika. — Ali ti si bio dobro diete, i ti ćeš to ostati, te nećeš nikad zaboraviti ni mene ni ubogoga Benedetta! O bože, još te mogu pečeni kesteni usrećiti! Možeš sjediti te trstiku podpiriti, a ja mogu još gledat lik božjih angjela u tvojih očiju, kada gori trstika i oskudni se kesteni peku. Tako veseo nećeš nikad više bit nad toli malenim darom. Stručci Campagne cvatu bar crveno, na sjajnom podu bogatca ne raste ni jedna jedita biljka, a pod je toli gladak, pa je veoma lako pasti! — Ne zaboravi nikad, da si ubogo diete, moj mili Antonio! Misli na to, da moraš vidit, pa ipak ne vidit, čuti, pa ipak nečuti! Tako ćeš sretno svietom proći. Kad jednom dobri Bog odazove mene i Benedetta, kad će mala curica, koju si ti zibao, živit bez lasti i slasti uz siromašna muža u Campagni, tad ćeš se možda jednom navratit u vlastitoj kočiji il na krasnu konju, sustavit ćeš se pred prastarom grobnicom, u kojoj si kod nas spavao, igrao se i živio i vidit ćeš u njoj tudje ljude, koji će ti se poklonit. Prezirat je nećeš, znam, nu sjeti se tad stare Domenike, sjeti tad starih vremena, kako si kestene peko i zibao malu djevojčicu, — tad ćeš se sjetit svega djetinstva, ti dobri moj sinko!“ Na to me vatreno

ih glasno i meće u drugi kalež. Ima li ih više no glasatelja, tad se spale i izbor počima s nova. Isto tako, ako ih je manje. Tko bi otvorio cedulju učinio bi smrtni grieh i onaj čas bi palo nanj izobćenje.

6. Proglašenje scrutinija. Prvi scrutator uzme cedulju po cedulju iz kaleža, poglede ime, dade ju drugom scrutatoru, ovaj to isto učini, te ju dade trećemu, koj na glas čita ime. Svaki kardinal imade tiskan imenik kolegija, te zabilježi glas po glas kod prozvanih imena.

7. Navadjanje cedulja. Iza proglašena glasa, navode se cedulje na nit.

8. Posprema cedulja. Treći scrutator zaveže oba kraja niti te metne sve cedulje u treći kalež.

Time se svršava scrutinij i nastupa poscrutinij, t. j. broji se koliko je tko dobio glasova, glasovi se ovjerove i na to spale cedulje. Nije li imao scrutinij uspjeha to se umah preduzme naknadni izbor.

Tako se sastaju kardinali svaki dan dva put, i to u 10 satih u jutro i u 5 satih po podne, da preduzmu izbor i naknadni izbor i to sve tako dugo, dok se izbor obavi.

Jedini znak, koj o svem tom dopire u vanjski sviet, jest dim od spaljenih cedulja. Tako dugo, dok se taj dim diže — neima pape, ako je pako izbor obavljen, dade se iz konklava znak guverneru tvrdjave i tad navieste topovi, da ima crkva opet glavu.

VIII.

Čim je izbor obavljen, zazvoni zvono a u kapelu unidju ceremoniari, sakristan i tajnik kolegija te se uz kardinala dekana, komornika, prvog svećenika i prvog djakona stave k baldakinu novog pape. Dekan ga upita prima li izbor, a kad ovaj to potvrdi, spuste se svi drugi baldakini. Dekan ga opet pita, koje ime uzimlje, a kad je to označio, sastavi se o tom aktu spis, koj podpišu ceremoniari i tajnik.

Iza toga sliedi skidanje starih haljina i oblačenje novih, papinskih. To je skopčano s vrlo velikimi ceremonijami. Malo za tim naviesti prvi kardinal-diakon s balkona svjetini, tko je izabran papom — a sa angjeoske tvrdjave oglasi se sto i jedan hitac iz topova.

Medjuto su se poklonili svi kardinali novom papi, a u kapelu sv. Pavla stupaju majordomus, guverner i maršal konklava i svi konklavisti, da poljube papuču sv. otca. Tim ujedno prestaje klausura i konklave i kardinali se vraćaju svojim kućam a papa nastupa poslove, objavi vladarom i odsutnim kardinalom svoj izbor i posjeti bolestne kardinale. Ako nije izabrani papa bio kardinalom-biskupom, to mu se mora taj stepen prvih dana podielit, a podieljuje ga prvi kardinal-djakon.

Krunisanje pape preduzimlje se obično prve nedjelje po izboru. Tad služi papa u crkvi sv. Petra veliku misu. Uvode ga u crkvu pjevajuć „Tu es Petrus“ (Ti si Petar) i tu stupa on na priestolj. Tu se drže govori, pjeva, moli i obave neke ceremonije, dok se dodje do oltara, gdje se odsluži misa.

Iza toga sliedi sam čin krunitbe. Papu odnesu kardinali na stolici na priestolj, pjevači pjevaju, kardinal-dekan moli molitvu a kardinal-djakon skine papi biskupsku kapu, a drugi kardinal-djakon metne mu na glavu s tri krune krunjenu i dragulji urešenu tiaru veleć: „Accipe tiaram tribus coronis ornatam et scias te esse Patrem principum et Regum, Rectorem orbis, in terra viccarium Salvatoris nostri Jesus Ckristi, cui est honor et gloria in Secula Seculorum“. (Primi trimi krunami krunjenu tiaru i znaj, da si otcem principa i kraljeva i vladara cieloga svieta, na zemlji namjestnikom spasitelja našega Isusa Krsta, komu čast i slava na sve vieke viekova!)

Tim se je svršila krunitka, papa blagoslovi svjetinu i podjeli oprost. Kašnje još sliede u sixtinskoj kapeli neke ceremonije, koje nam ovdje netreba spominjati.

IX.

KOLEGIJ KARDINALA.

1. KARDIKALI BISKUPI.

1. Luigi Amat di San Filippo e Sorso, rodjen u Cagliariu na Sardiniji 21. lipnja 1796., biskup Porta i St. Rufine, dekan kolegija, podkancelar svete rimske kongregacije, kompilator apoštolskih dopisa, komander San Lorenza i Damasa, prefekt svete kongregacije ceremonija, imenovan kardinalom od Grgura XVI. 19. svibnja 1837. (Talijan).

2. Carlo Luigi Morichini, rodjen u Rimu 21. studena 1805., biskup Ostie i Velletria, sekretar memoriala, kardinal od 15. ožujka 1852. (Talijan).

3. Camillo di Pietro, rodjen u Rimu 10. siečnja 1806., biskup u Albanu, poddekan kolegija, označen i reserviran kardinalom 19. prosinca 1853., proglašen 16. lipnja 1856. (Talijan).

4. Carlo Sacconi, rodj. u Montaltu 9. svibnja 1808., biskup u Palestrini, prefekt papinske pravne komore, kardinal od 27. rujna 1861. (Talijan).

5. Filippo Maria Guidi, dominikanac, rodj. u Bologni 18. srpnja 1815., biskup u Frascatiu, komander sv. Sixta, prefekt sv. kongregacije za crkveni imunitet, kard. od 16. ožujka 1863. (Talijan).

6. Luigi Bilio, barnebit, rodj. u Aleksandriji u Piemontu 25. ožujka 1826., biskup sabinski, vrhovni poenitenciar, kardinal od 22. lipnja 1866. (Talijan).

---

poljubi i zaplače, — meni pako bijaše, kao da će mi srdce puči. Povratak kući bijaše mi teži no kašnje razstanak, jer tad nije mogla ni rieči kazat već samo plakaše, pa kad smo već vani bili, poleti u sobu, trgnu sa stiene pocrnjelu sliku Madonne te mi ju pruži. Često li ju poljubih! Bijaše sve, što mi je mogla dati.

VII.

ŠKOLSKI ŽIVOT. HABBAS DAHDAH. DIVINA COMMÉDIA. SENATOROV NEĆAK.

Signora bijaše odputovala sa svojim mužem a ja bijah djakom jezuitske škole. Novi me poslovi zanimahu, nova sklapah poznanstva, dramatski se dio moga života poče razvijat. Godine mi se tu nabiru, a svaki sat bijaše, toli različit! Niz je to slikâ, koj se salieva u veliku jednu sliku, kad ga promatram sa kašnjeg stanovišta, u sliku djačtva. Kao što se za stranca, koj se je prvi put popeo na najvišu glavicu koga pogorja, te sad s gora promatra more od oblaka i magla, te magle dižu i bistre, da sad ugleda brieg a sad zelenu dolinu, tako se i meni prikazao i dizao sviet moga duha. Zemlje i gradovi, o kojih prije ni nesanjah, podigoše se iza brdina granica Campagne, poviest napuči mi svako mjestance te mi pričaše najljepše priče i bajke. Svaki cviet, svaka travka posta znamenita, nu najljepše procva moja domovina, divna Italija. Bijah ponosit, što sam Rimljanin. Svaki pedalj zemlje u Rimu posta mi svetinjom, svaki kamen svetim preostankom, memnonskim stupom, koj mi se duboko u dušu oglašivao. Trstika Tibrova šaptala mi o Romulu i Remu, slavoluci, stupovi i statue propoviedahu mi poviest domovine. Življah i snivah u onoj klasičnoj dobi, a sadašnjost, t. j. moj učitelj poviesti hvalio me s toga u velike.

Svako družtvo, političko i crkveno, siromašni i bogati krug imade svoga harlekina, nosio on pljeskavicu, redove il ornat; tako ga ima i škola. Mlade oči lahko odkriju cilj za porugu; a mi imadjosmo naš cilj, kao svako drugo družtvo, a bijaše nam nišanom najozbiljniji, najzlovoljniji, najmrmljaviji a uz to najšaljiviji harlekin: abbate Habbas Dahdah, poriekłom Arapin, nu još za mladosti presadjen u papinsku zemlju, tamo odgojen, vodja i ravnalac našega ukusa i jezuitske škole, da dapače estetska glava Akademie Tiberine.

Za kašnjih godina često sam promišljao o poeziji, tom divnom božanskom daru. Čini mi se ona kao čisto zlato u rudniku; obrazovanje i odgojenje to su rudari, koji ju znadu iznieti na vidjelo. Često se naidje na posve čiste komade; na lirske improvizacije prirodna pjesnika. U jednoj je žili zlata, u drugoj srebra, nu ima i mjedi i manje vriednih kovina, koje nevalja prezirati; često dobivaju ukrasom i lještilom lice pravog zlata i srebra. Po tih raznih kovinah podielih ja i svoje pjesnike u zlatne, srebrene, bakrene i željezne ljude. Nu još ima jedna vrst, naime ona, koja samo s lončarskom ilovačom radi, al se ipak rado računa u taj slavni ceh. Habbas Dahdah spadaše medju te posliedne te bijaše uprav dotle dotjerao, da je uzmogao pravit neku vrst lonaca, kojimi se je po pjesničkoj slobodi nabacivao na ljude, nit slabim čuvstvom nit pjesničkim umom sebi ravne. Lahki, okretni stihovi, umjetnička im forma, da su nalikovali vazam, srdcu i cifrarijam, to bijaše zanj slast i divota. Bijaše stoga morda jedina izvanredna melodioznost u Petrarcovih sonetih, što ga je zanj predobila, možda i moda, ili fixa idea, jasan momenat u njegovih boležljivih nazorih, jer Petrarca i Habbas Dahdah bijahu bome dva vrlo različita bića. S koro četvrtinu duge epske pjesme „Afrika“ * morasmo na

* Francesco Petrarca, rodjen u Arezzu 20. srpnja 1304., življaše samo za stare klasike, nu Laura, koju vidje 1327. u Avignonu, opet ga vrati životu. Da sebe i Scipione ovjekovječi, napisa epsku pjesmu „Afrika“, koju je sviet zaboravio, dočim su ga njegovi soneti stvorili neumrlim. Umro 4. srpnja 1374.

*

2. KARDINALI SVEĆENICI.

1. Friedrich Johann Josef Cölestin knez Schwarzenberg, rodj. u Beču 6. travnja 1809., nadbiskup pražki, kardinalom imenovan od Grgura XVI. 24. siečnja 1842. (Niemac).

2. Fabio Maria Asquini di Udine, rodj. u Fagagni 14. kolovoza 1802. tajnik apostolskih breva, velekancelar papinskih vitežkih redova, od Grgura XVI. kardinalom in petto rezerviran 22. siečnja 1844., proglašen 21. travnja 1845. (Talijan).

3. Domenico Carafa di Traeto, rodj. u Napulju 12. srpnja 1805., nadbiskup u Beneventu, kardinalom imenovan od Grgura XVI. 22. srpnja 1844. (Talijan).

4. François Auguste Ferdinand Donnet, rodj. u Bourg-Argentalu 16. studena 1795., nadbiskup u Bordeauxu, kard. od 15. ožujka 1852. (Francez).

5. Joachino Pecci, rodj. u Carpinetu 2. ožujka 1810., nadbiskup u Perugii, komornik crkve, kardinal od 19. prosinca 1853. (Talijan).

6. Antonio Benedicto Antonucci, rodj. 17. rujna 1798. u Libiacu, nadbiskup u Anconi, biskup i grof Umanski, kard. od 15. ožujka 1858. (Talijan).

7. Antonio Maria Panebianco, minorita, rodj. 14. kolovoza 1808. u Terranovi na Siciliji, kardinalom od 27. rujna 1861. (Talijan).

8. Antonin de Luca, rodjen 28. listopada 1805. u Bronti na Siciliji, prefekt sv. kongregacije indexa, kard. od 16. ožujka 1863. (Talijan).

9. Jean Baptiste Pitra, benediktinac, rodj. 31. kolovoza 1812. u Champforgeuilu, bibliotekar sv. rimske crkve, kard. od 16. ožujka 1863. (Francez).

10. Henri Marie Gaston de Bonnechose, rodj. u Parizu 30. svibnja 1800., nadbiskup rouenski, kard. od 21. prosinca 1863. (Francez).

11. Paul Cullen, rodj. u Dublinu 27. travnja 1803., nadbiskup dublinski, kard. od 22. lipnja 1866. (Irac).

12. Gustav Adolf knez Hohenlohe, rodj. u Rothenburgu 26. veljače 1823., kar. od 22. lipnja 1866. (Niemac).

13. Luciano Luigi Giuseppe Napoleone Bonaparte, rodj. u Rimu 15. studena 1828., kardinal od 13. ožujka 1868. (Talijan).

14. Inocenzo Ferrieri, rodj. u Fanu 14. rujna 1810., proprefekt sv. kongregacije biskupa i regulara i regularne disciplinе, kard. od 13. ožujka 1868. (Talijan).

15. Giuseppe Berardi, rodjen 28. rujna 1810. u Ceccanu, kard. od 13. ožujka 1868. (Talijan).

16. Juan Ignacio Moreno, rodjen u Guatemali 24. studena 1817., nadbiskup u Toledu, kard. od 13. ožujka 1868. (Španj.).

17. Rafael Monaco La Valette, de Chieti, rodjen 23. veljače 1827. u Aquili, opat-komander in perpetuo i ordinarius u Subiacu, general-vikar Njegove svetosti, predsjednik kongregacije apostolskih visitacija i prefekt sv. kongregacije za biskupske stolice, kardinal od 13. ožujka 1868. (Talijan).

18. Ignacio Do Nascimento Moraes Cardoso, rodj. u Murcii 20. prosinca 1811. patriarh u Lisabonu, kard. od 22. prosinca 1873. (Portugiz).

19. René François Regnier, rodj. u St. Quentinu 1. lipnja 1807., nadbiskup u Cambrayu, kard. od 22. prosinca 1873. (Francez).

20. Flavio Chigi. rodjen u Rimu 31. svibnja 1810., veleprior i komander sv. vojničkog jerusolimskog reda, kard. od 22. prosinca 1873. (Talijan).

21. Alessandro Franchi, rodjen u Rimu 25. lipnja 1819., vrhovni prefekt sv. kongregacije de propagande fide i propagande za iztočni obred, kard. od 22. prosinca 1875. (Talijan).

22. Josephe Hippolyte Guibert, od bratstva neoskvrnutog začeća Marijina, rodj. u Aixu 13. prosinca 1802., nadbiskup u Parizu, kardinal od 22. prosinca 1873. (Francez).

23. Luigi Oreglia di Santo Stefano, rodj. 9. srpnja 1828. u Benevagienni, prefekt. sv, kongregacije za oproste i svete moći, kard. od 22. prosinca 1873. (Talijan).

24. János Simor, rodj. 23. kolovoza 1813. u Stolnom Biogradu, nadbiskup ostrogonski, primas ugarski, kard. od 22. prosinca 1873. (Magjar).

25. Tomaso Maria Martinelli, augustinac, rodj. u Lucci 3. veljače 1827., prefekt sv. kongregacije obredâ, kard. od 22. prosinca 1873. (Talijan).

26. Rogero Luigi Aemidio Antici-Mattei, rodjen u Recanatu 23. ožujka 1811. imenovan kardinalom i in petto reserviran 15. ožujka 1875. proglašen 17. rujna 1875. (Talijan).

27. Pietro Gianelli, rodj. u Terniu 11. kolovoza 1807. nadbiskup Sardie in part. inf. kard. od 13. ožujka 1875. (Tal.).

28. Mieczislav grof. Ledóchowski, rodj. u Gorku 29. listopada 1822., nadbiskup u Gnieznu i Poznanju, (deposediran) kard. od 15. ožujka 1875. (Poljak).

29. John Mac Closkey, rodjen u Brooklynu 20. ožujka 1801., nadbiskup u Newyorku, kardinal od 15. ožujka 1875. (Amerikanac).

30. Henry Edward Manning, rodjen u Totteridgeu 15. srpnja 1808., nadbiskup Westminsterski, kard. od 15. ožujka 1875 (Englez).

31. Victor Auguste Isidor Dechamps, redemptorista, rodjen u Melli 6. prosinca 1810., nadbiskup u Mechelnu u Belgiji, kard. od 15. ožujka 1875. (Belžan).

---

izust naučit, te je mnogo gorka suza i mnogi udarac pao rad Scipiona. Temeljitost Petrarce svakim nam se danom propoviedala; „površni pjesnici“, veljaše on, „oni, koji samo vodenimi bojami slikaju, djetca fantazije, to su pravi izrodi. Dapače i najveći od njih, taj Dante, komu valja podić pako, zemlju i nebo, da se dovine neumrlosti, koju stiče Petrarca jednim jeditim sonetom, u mojih je očijuh patuljak. Da, istina je, znao je pisat stihove! Ti valovi zvuka su, koji njegov babilonski toranj pronose i najkašnjem potomstvu! Da je barem sliedio svoju prvu osnovu te djelo pisao latinski, tad bi bio pokazao muke i nauke, nu to ga je priečilo, pa je s toga pisao u tom nariečju, u kom još i danas imamo njegova djela! To je rieka, veli Boccaccio, kojom može lav plivati a janje ići. Te dubine i te jednostavnosti ja nenalazim. Nigdje neima u njega pravog temelja, vazdašnje kolebanje medju starom i novom dobom. Nu Petrarca, taj apoštol istine, nije tim zasvjedočio svoje odvažnosti, da postavi svojim perom umrlog kog papu il cara u pakao. U svojoj je on dobi stajao kao kor u grčkoj tragediji, mužka Kasandra, proričuć, koreć, bez bojazni pred papami i vladari. Karlu IV. u brk se je usudio kazati: „Pozna ti se, da se kriepostí nedadu baštinit!“ Pun plemenite svjestnosti, pozva sve svoje suvremenike, kad su mu htjeli Rim i Pariz pružit zasluženi lovor, neka izjave, jeli je vriedan pjesničkog vienca. Tri dana dao se izpitivat, kao da je djače poput Vas, a tad stupi na Capitol, gdje mu napuljski kralj ogrnu grimizni plašt a rimski mu senat pruži lovor vienac, koga Dante* nikad neprimi.“

Tako je dakle svaki govor samo na to smjerao, da uzvisi Petrarcu a ponizi Danta, prem mogu jedan uz drugoga stajati kao turobna večernica (Hesperis tristis) i cvatuća ruža. Sve sonete morasmo naučit na pamet, od Danta nečitasmo ni rieči, samo iz Habbas Dahdahove korbe saznah, da se kreće nebom, paklom i očistilištem, što me je vrlo zanimalo, te sam gorio od želje, da se upoznam s tim djelom. Nu moralo se to potajno zbiti, jer Habbas Dahdah nikad mi nebi bio dozvolio dotaknut se tog zabranjenog voća.

Kad sam nekog dana prolazio piazzom Navone**, a medju onim silnim metežem naranča željeza, odiela, sitnarija i prtlarija, što se tu trže, opazim i stol s knjigami i slikami. Karikature i Madonne ležahu tu u družtvu. Svezak Metastasia me zanimaše. U djepu imah još cielog paola, za mene čitav i velik imutak, a ostatak novaca, što mi ih pred pol godine dao ecclenza. Nekoliko bajocca htio sam već žrtvovat za Metastasia, al cielog paola*, ne to nemogah dat. Već se skoro i pogodih, kad mi oko zape o knjizi: „Divina commèdia di Dante.“ Zabranjeno voće! Drvo spoznanja, zla i dobra! Bacih Metestasia i posegoh za Dantom, nu nemogah doseć, Dante stajaše tri paola. Stanem okretat svoj novac u ruci, dok nezacakli poput vatre, al badava, od jednog nepostaše dva, a samo u tu cienu htjede mi ga uručit knjižar. Jer veljaše on, to je najbolja talijanska knjiga, prvi pjesmotvor svieta, — i na to izlija nad Dantom pravu rieku pohvale, nad onim Dantom, koga nehtjede Habbas Dahdah priznati.

(Nastavak sliedi.)

* Dante (krstno ime Durante) Alighieri, rodjen u Firenzi 27. svibnja 1265. S devet godina zaljubi se u Beatricu Portinari, koja već 1290. umre. Nju opjeva kao ideal ženske ljepote i dobrote u divnoj velepjesni „Divina Commédia“. Umre u Ravenni 14. rujna 1321. Najznamenitiji pjesnik sriednjeg vieka.

** Najveći trg rimski, za ljetne sparine dade se natopit vodom.

* Talijanski Scudo vriedi od prilike 2 f., 25 n., dieli se na 10 paola (od srebra), a svaki paolo na 10 bajocca (od bakra).

32. Giovanni Simeoni, rodjen u Paglianu 27. prosinca 1816., kardinal i in petto rezerviran 15. ožujka 1875., proglašen 15. rujna 1875., državni sekretar, prefekt sv. apoštolskih palača i sv. laurentanske kongregacije (Talijan).

33. Godeffroy Brossais Saint-Marc, rodjen u Rennesu 4. veljače 1803., nadbiskup u Rennesu, kard. od 17. rujna 1875. (Francez).

34. Domenico Bartolini, r. u Rimu 16. svibnja 1813., kardinal od 15. ožujka 1875. (Talijan).

35. Bartolomeo D'Avanzo, rodj. u Avelli 3. srpnja 1811., biskup Calvia i Teana, kard. od 3. travnja 1876. (Talijan).

36. Johann Baptist Franzelin, jezuita, rodj. u Altinu u Tirolskoj 15. trav. 1816., kard. od 9. trav. 1876. (Tirolac).

37. Francisco Paolo Benavides y Navarette, rodj. u Bazi 14. svib. 1810., patriarh iztočne Indije, kard. od 12. ožujka 1877. (Španjolac).

38. Francesco Xaverio D'Apuzzo, rodj. u Napulju 9. travnja 1807., nadbiskup u Capui, kard. od 12. ožujka 1877. (Talijan).

39. Manoel Garcia Gil, rodj. u San Salvadoru 14. ožujka 1802., nadbiskup u Saragosi, kardinal od 12. ožujka 1877. (Španjolac).

40. Edward Howard rodj. u Nottinghamu 13. svibnja 1829., nadbiskup Nove Cesareje in part. inf., kard. od 12. ožujka 1877. (Englez).

41. Miguel Parga y Rico, rodjen u Benejanni, 30. prosinca 1811., nadbiskup u Campostelli, kard. od 12. ožujka 1877. (Španjolac).

42. Louis Marie Josephe Eusebe Caverot, rodj. u Joinvilleu 26. svibnja 1806., nadbiskup u Lyonu, kard. od 12. ožujka 1877. (Francez).

43. Luigi de Canossa, rodj. u Veroni 21. travnja 1809., biskup u Veroni, kard. od 12. ožujka 1877. (Talijan).

44. Luigi Serafini, rodj. u Maglianu 7. srpnja 1804., biskup u Viterbu, kard. od 12. ožujka 1877. (Talijan).

45. Josip Mihalović, rodj. u Tordi 16. 1814., nadbiskup zagrebački, kard. od 22. lipnja 1877. (Hrvat).

46. Johann Baptist Kutschker, rodjen Wieseu 11. travnja 1810., nadbiskup bečki, kard. od 22. lipnja 1877. (Niemac).

47. Lucido Maria Parocchi, rodjen u Mantovi 13. kolovoza 1833., nadbiskup u Bologni, kard. od 22. lipnja 1877. (Tal.).

48. Vincenzo Moretti, rodj. u Orvietu 14. studena 1815., nadbiskup u Ravenni, kard. od 28. prosinca 1877. (Talijan).

3. KARDINALI DJAKONI.

1. Prosper Caterini, r. u Onanu 15. listopada 1795., prefekt sv. kongregacije za koncil i specialne kongregacije za reviziju koncila, tajnik sv. rimske i obće inkvizicije, kard. od 7. ožujka 1853. (Tal.).

2. Theodulfo Mertel, rodj. u Allumieru 9. veljače 1806. kard. od 15. ožujka 1858. (Talijan).

3. Domenico Consolini, rodj. u Sinigagliji 7. lipnja 1807., ekonomički prefekt de propaganda fide, kard. od 22. lipnja 1866. (Talijan).

4. Eduardo Borromeo, rodj. u Milanu 3. kolovoza 1822., prefekt kongregacije za Petrovu crkvu, kard. od 13. ožujka 1868. (Talijan).

5. Lorenzo Illario Randi, rodjen u Bagnacavollu 12. lipnja 1818., imenovan kardinalom i in petto rezerviran 15. ožujka 1875. proglašen 17. rujna 1875. (Talijan).

6. Bartolomeo Pacca, rodjen u Beneventu 25. veljače 1817., imenovan kard. i in petto rezerviran 15. ožujka 1875. proglašen 17. rujna 1875. (Talijan).

7. Lorenzo Nina, rodj. u Recanatiu 12. svibnja 1812., prisjednik inkvizicije, kard. od 12. ožujka 1877. (Talijan).

8. Aenea Sbaretti, rodj. u Spoletu 27. siečnja 1800., tajnik kongregacije regulara, kard. od 12. ožujka 1877. (Talijan).

9. Fréderic de Fallonx du Coudray, rodj. u Angersu 15. kolovoza 1814. predstojnik apostolske kancelarije, kardinal od 12. ožujka 1877. (Francez).

10. Antonio de Conti Pellegrini, rodj. u Rimu 11. kolovoza 1812., kard. od 28. prosinca 1877. (Talijan).

X.

Tim smo svršili niz članaka, crpljenih iz Bonghia, koji će u ovaj čas, kad se u Rimu bira nova glava crkvi, svakoga dvostruko zanimati. Jeli, i na koliko je Bonghi imao pravo, kad je pisao ob odnošajih, koji su tek smrću Pija IX. nastali mi neiztražujemo, to će skora budućnost dokazati.

Koliko se već danas čuje, nastala je medju kardinali u Rimu vrlo oštra borba, gdje da se obavi izbor. Talijanska vlada i sve katoličke vlasti zajamčile su slobodan izbor te žele uzdržat red i mir. Talijanski kardinali a i većina vanjskih odlučila se je, da se konklave u drži u Rimu, prem se je proti tomu oštro borio kardinal Manning s Ledochovskim, koji su htjeli konklave prenesti na Maltu. Manning je to radio, jer teži sam za tiarom, koja bi ga prije zapala na Malti no u Rimu, koj nemogu mnogi stari kardinali ostavit. Čuje se medjutim i to, da su kardinali zaključili birat papom starijeg kog kardinala i koj se nije izticao za posljednjeg pape. Viesti dakako imenuju kandidati sad ovoga sad onoga (Morichini, Pecci, Ferrieri, Moretti, Bilio, Canossa) nu za izvjestno bi se mogao označit budućim papom jedan od prve dvojice. Vidit ćemo.

RAZGLED PO SVIETU.

— **S ratišta.** Rusija slavi na bojnom i na diplomatskom polju takove pobjede, da se njezini neprijatelji upravo od jada grizu. Poslije kako je sklopljeno 31. siečnja u Drinopolju primirje i kako je uslied toga Rusija zaposjela podunavske tvrdje a s vojskom doprla pod sam Carigrad, grof je Andrassy poslao na sve velesile notu, kojom ih pozivlje, da se sastanu u Beču na konferenciju, koja bi imala konačno riešit pitanje o miru.

I zbilja sve se vlasti odazvaše tom pozivu a i Rusija je priznala potrebu takove konferencije, samo s tim dodatkom, da se neke točke njezinog primirja s Turskom nesmiju ni u razpravu uzeti, već da će ih ona sama znati urediti, i drugo, da želi, da se kongres sastane ne u Beču, već u kojem manjem gradu.

Medjuto su Englezi raznesli viest, da su Turci ušli u Carigrad, zatražili su u parlamentu kredit od 6 milijuna za osjeguranje i poslali brodovlje u Dardanelle, da tobož brani njihove podanike. Isto su tako pozvali druge velevlasti, da to učine. Nu da uzmogne koja flota ući u Dardanelle, treba joj ferman od turskog cara. Čim je Gorčakov začuo za Englezke naredbe, javi on odmah kabinetom, da će onaj čas ruska vojska posjesti Carigrad, čim unidju englezke ladje u Dardanelle, i to u istu svrhu: da brane svoje podanike. Al se je lukavi diplomat pobrinuo još i za nešto drugo. Poslije sklopljena primirja Turska se i nehotice morala podat posve ruskom uplivu, kad joj za dobe nisu htjeli pomoći prijatelji englezki i magjarski. Uslied toga upliva sultan je uzkratio englezkom brodovlju ferman za Dardanelle. Tim korakom englezka je vlada i politika doživila najveći poraz u cieloj svojoj historiji, jer što joj koristi svaka grožnja i vika, kad nemože ništa uraditi!

Ta diplomatska pobjeda Gorčakovljeva duboko se je dojmila svih turkofila, a naročito najljuća bečka „N. F. Presse" kaže da sad neima više govora o kakovom popravku, što se propustilo učinit. Ona savjetuje svim evropskim diplomatom, da onaj dan svi odstupe, kad ruska vojska udje u Carigrad, jer boljega da nisu ni vriedni, kad su bili tako glupi i sliepi. Magjari biesne.

Kako danas stvari stoje, može se očekivat svaki dan viest, da su Rusi ušli u Carigrad.

— **Austro-Ugarska.** Austrijsko ministarstvo bilo je podnilo ostavku, al je opet moralo poprimit poslove, jer se nije moglo novo sastavit. Nagoda izmedju obih pola monarhije još nije uspjela. — Ovih dana kazao je u ugarskom parlamentu ljevičar E. Simony, da bi bilo za željeti, da dodje Andrassy grof Gyula na vješala!

— **Italija** Čitava Evropa upravlja danas oči na Rim, gdje se ima izabrat novi papa. O smrti pape Pija IX. pišu, da je papa još dan prije preminuća bio zdrav, nu na večer da mu je pozlilo, a već u jutro 7. veljače, da nije bilo nade spasu, kad mu je kap pala. U 4 sata po podne poče agonija a u 5 sati 47 časova umre. Uzanj bijahu svi rimski kardinali. Papa je ostavio siromakom 300.000 franaka, svom nasljedniku 3 i pol milfran. godišnje rente i mnogo spisa, koji su u pohrani kardinala Simeonia. —

Kolegij kardinala nije se dugo mogao složit gdje da drži konklave, nu ipak nadvlada mnienje za Rim, kako je to i pokojni Pijo savjetovao. Konklave će započet 17 veljaće, a pripovieda se, da ima tri stranke, koje se bore medju sobom; jedna želi pomirljivog papu, druga opornog a treća je za status quo. Imenuju kao kandidate: Pecci, Bilio Moretti, Nina, Canossa, Panebianco, Monaco, Franchi, Luca, itd. — Misli se, da će konklave dugo trajat. U Rim je prispjelo već preko 50 kardinala, a nadaju se, da će svi doći. Isti Closkey iz Amerike dolazi. — Mrtvo tielo Pijevo sahraniše sjajno 13. veljače na večer u Sixtinskoj kapeli.

SEJSLAV LJUTI

Opera u 3 čina. Sastavio F. Ž. Pretočki. Uglasbio Gjuro Eisenhut.

(Nastavak.)

Slika II.

(Na obali, otraga brod.)

Ban, Krešimir, Stjepan i mornari.

Ban.

Kocka već pade,
Nema već nade,
Kralj da poreče,
Što nam obreče.
Sejslav taj ljuti,
Kralja uputi,
Ustav da krši,
Silu da vrši.
Starost što kralja
Tako sakrivi,
Sravnat to valja,
Dokle još živi.
Tome u boju,
Svaki će nas,
Dignuti svoju
Kralju na spas.
Sejslav da vlada,
Nikada ne, —
Kunte se sada
Žrtovat sve!

Zakletva

(izvukav mačeve).

Sbor.

Kunemo se bogom živim,
Otet krunu otet vlast,
Kraljevića rukam krivim,
Sejslav ljuti mora past.
Vjeru kralju, vjeru banu,
Držat uvjek snagom svom,
Sveto držat rieč zadanu,
Branit priestolj, branit dom!
To me u boju,
Svaki će nas,
Dignuti svoju
Kralju na spas.
Sejslav da vlada,
Nikada ne,
Spremni smo sada
Žrtvovat sve.

Bilit.

Na nas Sejslav vrieba strogo,
Ovdje bi nas zateć mogo.
Zato kući, noć je vedra,
Oj mornari dižte jedra.
Svud telali neka lete
Dignut narod, kupit čete!

Sbor.

Tome u boju
Svaki će nas i t. d.

(Upute se na brod, Zora, Anka sa pratnjom gospode i pospodjah, nadodje i Ljudevit š njimi.)

Sbor.

Gle tamo, što je čuti,
Tko amo se uputi?
Da dušman to koj nije,
Koj izdati nas mnije?
Na bana pazmo sad!

Dvopjev.

Ljudevit.

Oj stani bane, stani
I nas od zla obrani!
Znaj, Sejslav kani kleti
Ah ljubu mi oteti.
O brani bane jadne,
Nedužne nas obrani,
Ne časi spasit nas.

Zora.

Obrani bane jadne,
Nedužne nas ti spasi,
Od ruke ljute gadne,
Oj spasit nepočasi.

Bilit.

U svako doba noć i dan,
U pomoć pripravan je ban.

Zora.

Sad sbogom gore, polja cvietna,
Oj sbogom dobo sna proljetna,
Od svojih dielit mi se sada,
Od svojih, mladih danah, nada
Oj sbogom ostaj otče mili,
U novi sviet mi sada poć.
O otče smjem li opet doć,
Sa milim mojim vratit se,
I s tobom tad izmirit se? —
U Boga nada sva!

(Sad stupe na brod Ljudevit, Zora i Anka, ostala pratnja na pozorištu.)

Sbor.

Sbogom, sbogom sretnim veslom,
Bratskom slogom, vjere geslom,
Morem, kopnom,
Sretno pošli,
Sretno opet
Sretno došli.

Mužki sbor.

Sbogom, sbogom,
Sretnom nadom,
Bratskom slogom,
Sretnim radom,
Bit će bolje,
Do tog da ste,
Kriepke volje.
Morem kopnom,
Sretno pošli,
Bratskom slogom,
Sretnim radom. i. t. d.

Svi zajedno.

Sbogom, sbogom,
Sretnom nadom,
Bratskom slogom,
Sretnim radom,
Bit će opet,
Bit će bolje,
Do tog da smo
Kriepke volje,
Bit će bolje,
Doć će spas.

(Dok pjevaju zadnje takte, brod krene i polagano se udaljuje, uz to zastor polagano pada.)

Slika III.

(Sried kršovitih gora, s desna čador, više straža na okolo, ban pred čadorom zamišljen.)

Ban.

Što mu drago sada bilo,
Ratu nesmjem se uklonit.
Već se narod listom digo,
Kud se banski barjak vije.
Domovino, zemljo mila,
Tebi prieti ljuta sila,
Al dok tebi ban je glavom,
Vierno bdijuć nad tvom slavom,
Tko smje tebi zlo nanieti? —
Od tatranskih velegora
Do valovnog sinjeg mora,
Bit će braće volje složne,
Volje složne, ruke možne,
Da odvrate, da suzbiju,
Zlobnici što izvest mniju.
Zemlje zakon, čast, slobodu,
Ban uzčuvat će svom rodu,
Što zla Sejslav misli svršit,
Ban hrvatski znat će skršit.

(Kralj dodje.)

Kralj.

Zdravo bane!

Ban.

Svjetla kruno!

Kralj.

Oj nesretno za nas bjaše,
Udaljenje naglo vaše,
Biegom baklju rata ljutog
Upaliste, boja krutog.

Ban.

Ne ponesoh nju u kuću,
Ja nju nadjoh već goruću.

Kralj.

O tom sborit već je kasno,
A nit nije uviek lasno,
Oprieti se hudoj kobi, —
Kad poteče da nas sdrobi.
Svakojako precieniste,
Odviš strogo osudiste,

Kralja svoga radi čina;
Što kralj otac ljubi sina.

Ah kome da negodi,
Kad mu se diete rodi
U maloj prostoj staji,
Il sjajnom dvoru, svili —
Oj nema veće slasti,
Po zlatu sjaju vlasti,
No slast nam diete drago,
Života radost blago.
Zar kralju prosto nije,
Te slasti da s' užije,
Da ljubi diete svoje,
Ko prosjak ljubi svoje?

Ban.

Ako stroge su mi rieči,
Strah u meni još je veći;
Da će Sejslav ljutom rukom,
Zlo nanieti kruni, pukom; —
Pobjegoh u zemlju svoju,
Da s' uklonim, opriem boju,
Kojim Sejslav banu prieti,
Uz to krunu Vam oteti.

Kralj.

Sejslava da ljutoj sili,
Žrtvom bude zemlja moja,
Znat ću bane krune snagom,
Predupriedit rukom blagom.
Zato dodjoh reć vam koju,
Kako stati na put boju.
Ako Sejslav banu prieti,
Kralj će bana zlu oteti.

Dvopjev.

Ban.

Pobjegoh u zemlju svoju,
Da s' uklonim ljutom boju,
Kojim Sejslav banu prieti,
Uz to krunu Vam oteti.

Kralj.

Zato dodjoh reć vam koju,
Na put stati kako boju.
Ako Sejslav banu prieti,
Kralj će bana zlu oteti

(Čuje se glas trublje.)

Kralj.

Što to znači!

Ban.

Znak telala!

(Ljudevit nadodje.)

Ljudevit.

Kraljević na ruku svoju,
U velikom dignu broju
Vojsku, da na nas navali,
Kud prolazi, biesni, pali.

Vara narod lažnim glasom,
Da za kralja ide spasom,
Da ban kralja izdat kani,
Ide stog da kralja brani.

Vojskom svojom naglo kreće,
Bojat se je, da zateče
Nepripravne čete naše,
S tog nám dignut čete naše.

Kralj.

Ej kad neima nade blage,
Da se griešni boj preprieči,
Ak nevinoj krvci teći,
Dat će višnji svete snage,
Da grieh pravo nepobiedi.
Bane mene u boj sliedi,
Bit ću vodjom u tom boju,
Proti sinu dignut svoju,
Da se spasi domovina,
Smrću mojom il' mog sina!
Da se rieši otačbina
Griešne ruke griešna sina!

Sbor.

(Svi izim kralja.)

Sad u boj krvavi,
Da se kralj proslavi,
Dat će višnji snage svete
Susbit čete, svladat klete.

Kralj.

Bit ću vodjom u tom boju
Za čast zemlje i čast svoju,
Da se rieši otačbina
Griešne ruke griešna sina.

Sbor.

Sad u boj krvavi,
Da se kralj proslavi,
Dat će višnji snage svete
Susbit čete, svladat klete.

(Zastor padne.)

Konac drugog čina.

(Nastavak sliedi.)

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Učeni talijanski astronom P. Angelo Secchi, jezuita, u Rimu i najznamenitiji francezki filolog Emile Littré u Parizu težko su bolestni, te će jedva preboljeti.

— Bivši francezki ministar rata, general Berthaut dobio je velekrst, a slavni slikar Gérome komanderski red počastne legije.

DRUŽTVENE VIESTI.

— „Hrvatski dom" u Zagrebu i „Družtvo hrvatskih tehnika" u Beču proslaviše 4. veljače tristogodišnjicu Klovijeve smrti vrlo dostojnim načinom. Na jednoj i drugoj svetčanosti se pjevalo, deklamovalo i čitao život Klovijev.

CRKVA.

— Po najnovijem službenom izvješću ima katolička crkva: 64 kardinala, 10 patriarcha obih obreda, 752 vladajuća nadbiskupa i biskupa latinskog obreda, 54 vladajuća nadbiskupa i biskupa iztočnog obreda, 286 nadbiskupa i biskupa in part. infid., 30 razpriestoljenih patriarcha, nadbiskupa i biskupa i 12 prelata nullius dieces.; ukupno 1208. Za vladanja pape Pija IX. katolička je hierarchija ponarasla za: 24 metropolije od postojalih sjedišta, 5 metropolija bez prije postojalih sjedišta, 132 biskupije, 3 sjedišta nullius dieces., 3 apoštolske delegacije, 33 apostolska vikarijata i 15 apoštolskih prefektura; ukupno 215.

ZDRAVSTVO.

— Mjeseca siečnja umrlo je u Zagrebu 55 mužkih i 49 ženskih duša, uključivo i mrtvorodjenu djetcu; dakle ukupno 104 duše.

SVAŠTICE.

— Mjeseca siečnja indirektni su porezi u Francezkoj za 3,949.000 franaka više unesli, nego li je bilo proračunano.

TVORNA UMJETNOST.

— Slavnomu ruskomu pjesniku Aleksandru Puškinu, koji je godine 1837. pao u dvoboju, podignut će se buduće godine spomenik, pošto su se već poslovi primakli kraju. Čitav trošak iznosit će 83.000 rubalja, te se dieli: kiparu Opekušinu za model 20.000, graditelju Bogomolovu za sudjelovanje 5500, za lievanje statue od mjedi 10.500, za klesarske radnje 37.000, za ogradu i svietiljke oko spomenika 4000 i za ostale manje radnje 6000 rubalja.

— Matejko slika sad veliku sliku, koja predstavlja epizodu iz bitke kod Grovewalda.

— Na 14. veljače odkrit će na parižkom groblju Pere Lachaisse spomenik nekoč možnomu republikancu Ledru-Rollinu, organizatoru obćeg prava glasovanja.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na hrvatskom narodnom kazalištu predstavljale se na dalje ove predstave: 10., 11. i 12. veljače: „Put oko zemlje za 80 dana", 14. veljače: „Čuvidski ples" opera od Verdia, (prijam g. Josipa Nolia, opernog pjevača).

— Kako čujemo, počela je naša kazal. uprava ovog tjedna ugovaranja s članovi drame radi obalenja plaća za buduću sezonu te da su se tom prilikom pojavile dosta znatne diferencije medju ponudom i zahtjevi. U interesu kazališta mi vrlo žalimo, da se je došlo do toga sredstva, koje bi samo zadnjim liekom smielo biti, želi li se uzdržat bar neki umjetnički institut i revnovanje zanj. Svakako je gorko po predstavljače, da oni moraju platit loše mnogogodišnje gospodarstvo i dragulj vrlo dvojbene vriednosti, skupocjenu našu operu, koja bi se na drugi način bez svake dvojbe za $^{1}/_{2}$ — dosadašnjeg troška dala uzdržati, a da nebi ni malo bilo na uštrb našoj glasbenoj umjetnosti i časti. U samoj dosadanjoj našoj originalnoj glasbenoj produkciji mi još nevidimo opravdana razloga, da se troši tolik novac, na slavensku se glasbu i onako malo obzire, a tudje stvari pjevaju li se hrvatski, još nisu uz naše novčane okolnosti tih žrtva zaslužile, nit su od kakva upliva na razvitak domaće glasbe. O stalnih valjanih sila i onako se skoro ni nedade govoriti, a dodju li znameniti gostovi, pjevaju nam ipak talijanski il francezki. Netrošimo li dakle samo za puku sjenu: Trovator, Rigoletto,

Brijač, etc. pjevali su se hrvatski? . Tako imamo tobož narodnu operu, tako propada drama, koja je svakako važnija po razvitak knjige i jezika. Mi sudimo stoga, da je prije redukcije plaća kod drame imalo sliedit uredjenje jedinstvene i neodvisne uprave i preustrojstvo opere. S druge strane želili bi, da se i s predstavljačke strane neotegoti i onako vrlo težak položaj upravi, pa da se nadje neki sriednji put, koga nebi ni uprava ni predstavljači žalili. Uvjereni smo, da će se i na mjerodavnom mjestu do skora uvidit neshodnost dosadanjeg aparata, pa da će uprava tad moći razmjerno opet povisit plaće dramatskom osoblju, što mu ih danas opera nepovlastno i bezkoristno otimlje . .

— Gdčna. Irma Trputec Terrèe gostovala je ovih dana s velikim uspjehom u Osieku, te su ju ondešnji rodoljubi obdarili vienci i priredili u njezinu slavu banket.

— Družtvo „Posielo" u Senju prikazivalo je 13. veljače Müllerovu veselu igru „Liepo li ga zaludiše".

— Velika opera u Beču boluje s deficita kao danas u obće sva kazališta. G. 1875. bio je deficit od 355.073 f. 81 n.; g. 1876. od 186. 198 f. 62 n. g. 1877. od 198.000 f. Prošle godine iznosio je primitak 882. 360 f. a izdatak 1,081.209f. Abonement je donio g. 1876. 120.000 f. g 1877. 192.860 f.; a za ovu godinu već iznosi 192.850 f.

— Victorien Sardou napisao je nov igrokaz „Le Bourgeois d' Arcis sur Orge", koj će se ovih dana predstavit na parižkom Vaudevilleskom kazalištu.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Čujemo, da će naša akademija doskora izdat prospekt velikog akademičkog riečnika, što ga uredjuje g. Dr. Daničić, i koj će počet na godinu izlazit.

— Knjižara g. V. Valožića iz Biograda priposlala nam je Merimeovu novelu „Kolomba", što ju je na srbski preveo M. Glišić. Ovu knjigu kao i Turgenjevljev roman „Nov" naša matica nam već dugo obećaje. Način izdavanja matičinih knjiga bez dvojbe bi se morao drugčije uredit, no je dosad bilo.

— Ruske „St. Peterburgske Novine" slavile su 14. siečnja 150. godišnjicu svog obstanka.

NOVE HRVATSKE KNJIGE.

— „Poletar za g. 1878. Spjevao. Filip Šafar. Zagreb. Dionička tiskara. 23 str. 20 n. —

— „Nazivlje korita i jedrila u hrvatskom, njemačkom i talijanskom jeziku." Složio B. Balić. Kraljevica. Primorska tiskara. 22 str.

— „Školski vrt." Napisao Erazmo Švab, preveo Franjo Klaić. Zagreb. Albrecht. str. 72. Ciena 50 nv.

HISTORIČKI KOLEDAR.

— Dne 4. veljače bilo je 100 godina, što se je u Genevi rodio slavni botanik Augustin Pyrame Decandole, † 9. rujna 1841.

UMRLI.

— **Jacques Philippe Mège**, francezki senator, bivši za carstva ministar nastave, rodjen 15. rujna 1817. † u Parizu 27. siečnja.

— **Jules Brame**, francezki senator bivši u zadnjem ministarstvu carstva ministar nastave, rodjen 9. siečnja 1808. † 31. siečnja.

— **Luka Ilić**, revni hrvatski starinar, numismatik i sabiratelj narodnog blaga, župnik u Novskoj kod Gradiške, r. 15. list. 1817. u Oriovcu, † 5. veljače u 61. g. Ostavio je iza sebe bogatu sbirku starih novaca, krasnu knjižnicu i veliku sbirku narodnih pjesama, koje je bio naumio poslat „Matici Hrvatskoj". Po raznih časopisih ima od njega više povjestničkih i starinarskih članaka.

— **Cincinato Baruzzi**, znameniti talijanski kipar, djak Canove † 6. veljače u Bologni u velikoj starosti. Živio je na svojoj vili kneževskim sjajem urešenoj, medju kipovi i slikami.

— **Gjuro Murgić**, c. kr. pukovnik, jedan od najčeličnijih hrvatskih rodoljuba u vojsci, prijatelj pokojnog Grivičića, vitez željezne krune III. razreda † u Gradcu 10. veljače u 48. godini. Magjarski šovinizam i nesazluženo preterivanje spraviše lanjske godine mlada i umna pukovnika u mir.

— **Claude Bernard**, jedan od najznamenitijih kapaciteta medicinske znanosti, prvi francezki fiziolog našeg vremena, rodjen 12. srpnja 1813. † u Parizu 11. veljače u 65. godini. Najveću mu slavu pribavi g. 1856. izdano djelo: „Iztraživanja o funkcijah pankreasa", u kom je dokazao, da je pankreas pravi agens za probavljanje mastnih tvarih. Ta mu razprava pribavi veliku nagradu za radnje na polju experimentalne fiziologije. Iste godine objelodani prva svoja iztraživanja o funkcijah, koje kod jetara šećer prave. Još dva put dobi veliku nagradu. Bijaše članom instituta, članom medicinske akademje, predsjednikom biologičkog družtva, a od 27. svibnja 1869. članom glasovite „Academie française". Napoleon ga imenova senatorom i komanderom počastne legije.

Zaključak uredničtva 15. veljače.

SADRŽAJ HRVATSKIH LISTOVA.

VIENAC, Br. 6. Karamfil sa pjesnikova groba. Djačka pričica. — Pohod. Pjesma B. Zaleskoga. — Dvoboj za utvoru. Istinska sgoda od L. Archintia. — Pouka: Nove slike u stolnoj crkvi djakovačkoj. (Konac). — Stanislav Sočivica, hajduk hrvatski XVIII. vieka. — Pamflet na Ilirce. — Listak. — Slike: Grad Pravodi u Bugarskoj. — Seljaci iz okolice Zagreba.

OBZOR, Br. 33. Listak: Daruvar i žiteljstvo oko njega. — Br. 34. Rusko družtvo — Br. 35. Izbor pape. — Br. 36.—37. Rusko družtvo. (Nastavak). —

NARODNE NOVINE, Listak. Br. 33.—36. Sliepa ljubav, talijanski roman, napisao Salvatore Farina. (Konac). — Br. 37. Posjetnica. Novela Levina Schükinga.

PRIMORAC, Listak: Br. 19. Amerika u Hrvatskoj. Satirične priče u jednoj cjelini. Napisao Aristofan. (Nastavak).

NARODNI LIST. Br. 10.—12. Listak: Misao ilirizma i njezin razvoj. Od A. Fabijanca. (Konac). —

MJESEČNIK PRAVNIČKOGA DRUŽTVA. U Zagrebu. Br. 2. Sadržaj: Dr. Al. pl. Bresztyenszky: Ob opomenbenom postupku. — Dr. I. Zahar: Položaj odvietničkih vježbenika. — Praktički slučajevi: I. gradjansko-pravni. — II. Kazneno-pravni. — III. Upravno-pravni. — Š. D.: Da li je propust zavjerenja svjedoka po kaz. postupniku od 29. srpnja 1853. razlog, da se osuda niža ukine, konačna razprava ponovi, pak nova osuda izrekne? — Viestnik.

PRÁVO, pravničko-upravni list. Svezak 58.: Dr. E. Ott. Crkvenoga prava upliv na razvitak sudbene uprave. (Nastavak). — K. Čižek. O kaznenom pravu obćina u prekršajih reda o mjeri i teži od 23. srpnja 1871. — Marmont. Zlatna pečatnica ungarska. — Sgodjaji. — Viesti.

NAPREDAK, Br. 5. Zapreke uspješnijemu radu hrv. ped.-knjiž. sbora. Razpravio I. Filipović. — Nešto iz poviesti zorne obuke. (Konac). — Nova početnica. Priobćio M. Kobali. (Konac). — Zubi. Piše D. Trstenjak. (Konac). — Viestnik.

PUČKE NOVINE, Br. 5. Gospodarstvo: Je li sol potrebita kod hranitbe domaćih životinja? Nastavlja Dr. R. Krištof. — O žestoku piću u obće. Napisao Pajo Krempler. — Zakonarstvo: Izvadak iz važnijih zakona i naredaba. — Zabava i pouka: Sljepica. Napisao Josip Vurović. (Svršetak). — Dopisi i domaće viesti. — Što je nova po svietu? — Br. 6. Gospodarstvo: Svote iz zemalj. proračuna u gospodarstvene svrhe. — O kavi, čaju i čokoladi. Piše P. Krempler. — Gospodarske sitnice. — Zabava i poka: Amerikanski bogataš. Preveo S. Ugrenović. — Dopisi i domaće viesti. — Što je nova po svietu?

Uredničtvo i odpravničtvo „Hrvatskog Svjetozora" nalazi se na Zrinjskom trgu broj 1008. u II. katu.

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović**. Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI
SVJETOZOR.
LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.
UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.
Broj 35. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 24. veljače 1878. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga II.

OSVRT NA SLAVENSKU GLASBU.

NAPISAO FR. Š. KUHAČ.

IV. JUGOSLAVENSKE OPERE I OPERETE.

(Konac.)

Zajc Ivan pl., (rodjen na Rieci 3. kolovoza 1834., sada ravnatelj hrvatske narodne opere i narodnog glasbenog zavoda u Zagrebu.

1. „Mislav", izvorna hrvatska opera u 3 čina, pjevana u Zagrebu godine 1870. s velikim uspjehom, a u Pragu g. 1874. s dobrim uspjehom.

2. „Ban Leget", izvorna hrvatska opera u 3 čina s pravom slavenskom glasbom, pjevana u Zagrebu 1873. s povoljnim uspjehom.

3. „Zrinjski", izvorna hrvatska opera u 5 čina, pjevana prvi put u Zagrebu 1876. s demonstrativnim uspjehom, a ima nade da će ostat na repertoiru.

4. „Majstor John", hrvatska opera, nedogotovljena.

5. „Branković", hrvatska opera nedogotovljena.

Osim ovih opera uglasbio je Zajc prije više talijanskih opera i njemačkih opereta, od kojih ne samo da su se neke pjevale i hrvatski, već su i prošle čitavom Evropom. Nespada li i nabrajanje tih kompozicija — uzmemo li strogo — ovamo, nemožemo ipak propustit, a da to neučinimo od štovanja prema umnomu našemu glasbotvorcu.

1. „La Tirolesa", opera u 3 čina, u talijanskom štilu, s talijanskim tekstom pjevana na kazalištu milanezkog konzervatorija g. 1855. Povoljan uspjeh.

2. „Adèlia", velika opera u 4 čina, uglasbena g. 1857. od tada već šest put preradjena, nu još nepjevana.

3. „Amelia", velika opera u 4 čina po Schillerovoj tragediji „Razbojnici", s talijanskim tekstom prvi put pjevana na Rieci g. 1861. s velikim uspjehom; kašnje pjevana i na drugih talijanskih pozorištih, a g. 1874. i hrvatski u Zagrebu s liepim uspjehom.

4. „Die Braut von Messina", velika opera u 5 čina, po Schilleru, još nepjevana.

5. „Ball-Fest", komička opereta u 3 čina, složena 1862., još nepjevana.

6. „Mannschaft am Bord" (Momci na brod!) komička opereta u 1 činu, prvi put pjevana u Beču g. 1863. njemački. Prem je tad cvao kult Offenbacha, ipak je ova opereta primljena s najvećim uspjehom.

Ova je opereta zasvjedočila Offenbachovcem, da se dade uglasbit dobra opereta ako i čovjek neudari onim frivolnim i nemoralnim tonom, koji je Offenbachu već u narav prošo. Zajčeva opereta putovala je čitavom Evropom, pa je i za lanjske izložbe pjevana u Filadelfiji. I u Zagrebu pjevala se nekoč hrvatski nebrojeno puti.

7. „Fitzliputzli", komička opereta u 1 činu, pjevana s podpunim uspjehom g. 1864. na Karltheatru u Beču.

8. „Die Hexe von Boysi", (Boysiska vještica) komička opera u 3 čina; vrlo dražestna kompozicija. Pjevana prvi put u Beču 1866., a kašnje i u Zagrebu s velikim uspjehom.

LISTAK.

IMPROVIZATOR.

ROMAN U DVIE KNJIGE.

DANSKI NAPISAO

HANS CHRISTIAN ANDERSEN.

(Nastavak.)

„Svaki list" reče on, „toliko je, ko prodika! To je božji prorok, koj nas o svojoj ruci vodi kroz pakao u nebo. Vi ga mladi gospodine nepoznate, jer biste ga umah kupili, pa da zahtjevam i cielu škudu. Za čitav život evo Vam najljepše knjige talijanske, pa za dva neznatna paola."

Ah, ta ja bi bio rado i tri dao, da sam ih samo imao; bijaše mi sad ko lisici s kiselim grožđjem. Da stoga nešto i svoje mudrosti dokažem, stanem razvijat dio prigovora Habbas Dahdahovih te hvalit Petrarcu.

„Da, da," reče knjižar, dočim je oduševljeno branio Danta, „Vi ste premladi, a ja sam prestar i premalo naobražen, da prosudimo takova pjesnika! Pustimo to, vi ga niste čitali a nije moguće da je to Vaše mnienje o takovu velikanu.

Kad sam mu napokon iskreno priznao, da se taj moj sud temelji jedino na tvrdnjah moga učitelja, uze on oduševljen knjigu te mi ju upravo uturi u ruku, veleći mi, da za odštetu drugog paola, čitam njegova ljubimca Danta, pa da ga tad više neodsudjujem.

O kako sam sada bio sretan! Sad bijaše knjiga moja, moja vječna svojina! Priznajem, da sam vazda dvojio o gorku sudu Habbas Dahdahovu, — nu znatiželjnost i oduševljenost knjižara upravo me tako kiniše, da sam jedva dočekao čas, kad sam mogao, nevidjen od drugih, prvi put zavirit u knjigu.

Novi život započe za mene. Moja fantazija nadje u Dantu novu još neodkrivenu Ameriku, s divnijom, bujnijom prirodom, nego li sam ju do sad poznavao. Velebnije pećine, divne slike! Ja sam upravo sam sve proživio, trpio i užio se s neumrlim pjesnikom. Napis s paklenskih vrata svud mi se oglašivao, kao zvono sudnjega dana:

„Kroz mene vodi staza k gradu tuge,
Kroz mene vodi staza k vječnoj muci,
Kroz mene vodi staza k palu puku.
Pravednost vodi moga višnjeg tvorca,
Svemožnost, kad me njegva ovdje stvori
Najveća mudrost sa ljubavlju prvom.
Predamnom ništa nebi stvorenoga
No vječno a i moja bit je vječna.
Vi ulazeći pust'te svaku nadu!"

Vidjeh taj zrak, vazda težak i taman poput pieska u pustari, koji se uzvitla burom, vidjeh Adamov rod, vidjeh kako jesensko lišće propada, dočim jadikujuć dusi urlikahu zračnom strujom. Oko mi se oblije suzami, pogledav plemenite duševne junake, koji živuć prije godine spasa nadjoše tuj svoje obitalište. Ovdje boraviše Sokrat, Bruto, Virgil i još ini najplemenitiji i najbolji muževi staroga vieka, izključeni za uviek iz raja. Nebijaše mi dovoljno, da je Dante sve toli ubavim i prijatnim udesio, u koliko samo dozvoljavaše pakao, njihovo puko bitisanje bijaše ako i bez patnja, ipak kukavno, bijaše bez nade čeznuće; oni bijahu prokleti, okruženi paklenimi barami, gdje uzdisaji prokletnika nadimlju mjehure otrovom i kužnom parom. Zašto nije uzmogao Isukrst, pošav u pakao i uzdignuv se gore ob desnu otca svoga, sa sobom poneti sve iz doline čeznja? Zar nije mogla ljubav birati medju jednako nesretnimi? Zaboravih

9. „Die Lazzaroni“, komička opera u 1 činu, pjevana 1865. u Beču s dobrim uspjehom; i u Zagrebu.

10. „Nachtschwärmer“, komička opereta u 1 činu, pjevana s uspjehom u Beču 1866. g.

11. „Zwei Paar Geschwister“ opereta u 1 činu, složena 1866., do sad nepjevana.

12. „In der neuen Welt“, opereta u 1 činu, složena 1866., do sad nepjevana.

13. „Nach Mekka“, komička opereta u 1 činu, pjevana 1867. u Beču s velikim uspjehom, kašnje i u Zagrebu.

14. „Ein Rendezvous in der Schweiz“, komička opereta u 1 činu, pjevana u Beču 1867. s dobrim uspjehom.

15. „Sonambule“, komička opereta u 1 činu, pjevana u Beču 1867. sa sjajnim uspjehom, — kašnje i u Zagrebu.

16. „Das Gaugericht“ (župni sud), komička opereta u 1 činu, pjevana u Beču.

17. „Der Meisterscuuss von Pottenstein“, komička opereta u 1 činu, pjevana u Beču 1867. s velikim uspjehom.

18. „Der Raub der Sabinierin“ (Otmica Sabinjanka), opereta pjevana prvi put 1867. u Berlinu na Friedrich-Wilhelmstadtskom kazalištu s velikim uspjehom.

19. „Eine Nacht in Cairo“, komička opereta u 1 činu, složena 1868.; još nepjevana.

20. „Meister Puff“, komička opereta u 1 činu, pjevana u Beču 1869. s velikim uspjehom.

21. „Mädchenträume, komička opereta u 1 činu.

22. „Der gefesselte Amor“, komička opereta u 1 činu, pjevana u Beču 1875. s dobrim uspjehom.

Foerster Antun, (rodom Čeh, c. kr. učitelj glasbe na gimnaziji i orguljaš stolne crkve u Ljubljani.)

1. „Gorenski Slavček“, slovenska opereta u 2 čina, nagradjena prvom nagradom od kranjskoga zemaljskoga odbora umjetnosti, pjevana u Ljubljani 1874. s vrlo dobrim uspjehom.

Stoekl Antun, (rodjen 1851. u Ljubljani, kapelnik dramatskog družtva u Ljubljani).

1. „Čarovnica“, slovenska opereta u 2 čina, pjevana 1876. u Ljubljani s osobitim uspjehom.

Eisenhut Gjuro, (rodjen u Zagrebu 1841. g. profesor narodnog zemaljskog glasbenog zavoda i tehnički ravnatelj hrv. pjevačkog družtva „Kola“ u Zagrebu.)

1. „Prisiljena ženitba“, komička opereta u 1 činu, pjevana g. 1877. u Varaždinu i Zagrebu od „Kola“ uz sudjelovanje Eisenhutovog orkestra. Uspjela.

2. „Nesretna začinka“, komička opereta u 1 činu, pjevana g. 1877. u Zagrebu od hrv. pjev. družtva „Merkura“ i uz sudjelovanje Eisenhutovog orkestra.

3. „Sejslav ljuti“, hrvatska opera u 3 čina, pjevat će se početkom ožujka u Zagrebu.

Kako se iz našeg osvrta vidi, nabrojismo 202 slavenske opere* i 48 slavenskih opereta i to: 76 ruskih, 72 poljske, 38 češke i 12 južno-slovjenskih opera, tad 31 poljsku, 4 češke i 13 južno-slovjenskih opereta. Medju tim imade djela prvoga reda i velikog glasa. Prva opera s češkim tekstom pjevana je g. 1735., prva ruska opera 1739., prva poljska 1780. a prva južnoslovjenska takodjer 1780. godine.

Brojke 1735. i 1739. svjedoče, da su Česi 42 a Rusi 38 godina prije imali narodnu operu nego li Niemci, jer se je kod njih prvi put pjevala narodna opera god. 1777. Izborni knez Karl Theodor utemelji naime u Manheimu operno kazalište, koje se i otvorilo 5. siečnja 1777. s Holzbauerovom operom „Günther von Schwarzenberg“. U Beču pjevala se prvi put njemačka opera na zapovjed cara Josipa godine 1778. Nu sve to bijahu samo pokusi, koje su skoro za tim zapustili, jer je tad napuljska škola odviš gospodovala njemačkom.

Mjeseca siečnja ove godine doduše se je u Hamburgu svetkovala 200 godišnjica njemačke opere, nu kad bi Slaveni htjeli ubrojit medju opere takove duhovne igre, tragedije i komedije, kao što je na primjer „Geistliches Waldgedicht“ von Joh. Gottlieb Staden, koja se pjevala tad u Hamburgu, to bi i mi mogli napomenut starije godine. Tako n. pr. spjevoigra „O vskríšeni pane“, pjevana na početku 14. vieka u Pragu, drama „Sveti Lovrinac“ od Hektorovića, predstavljena g. 1540. u Staromgradu na Otoku Hvaru, „Sváti Vaclav“, predstavljen 1667. u Pragu, „Paradiž“, predstavljen 1670. u Ljubljani itd.

Izpušteni su oni glasbotvorci, koji su rodom Slaveni, al nisu pisali glasbe slav. tekstom, jer bi bili tad za stalno morali ovdje skoro polovinu zapadno-evropskih opera spomenut. Posve korektno to dakako nije, jer ako i nisu rieči Gluckovih, Weberovih, Tomašekovih, Bradskyevih, Hankeovih, Gerlovih, Titlovih, Fuxovih, Kittlovih, Mysliveczkovih, Morlacchovih, Poniatowskovih, Suppéovih itd. opera slavenske, ipak sadržaje glasba mnogo slavenskih elementa. Nu mi htjedosmo govorit samo o slavenskoj narodnoj operi.

O slavenskih dramah i igrah s glasbom, o vaudevillih i baletih govorit ćemo drugi put.

---

* Pošto smo naknadno doznali još za 4 češke opere, to ih ovdje spominjemo: Smetana: 1. Libuša, velika hist. opera u 3 čina. Pripravlja se za otvorenje češkoga narodnoga kazališta. 2. Tajemství, (opera nepjevana). — Bendl 3. Starý ženich, kom. opera u 3 čina, (još nepjevana). — Tomašek Václav 4. Serafina, romant. opera u 3 čina; do sad nepjevana. Ove su četiri opere kod gornjeg broja već uračunane.

---

podpuno, da čitah pjesmotvor. Do srdca mi dopirahu duboki uzdisaji iz pušećeg se smolenog jezera. Vidjeh njega, vidjeh četu simonista, vidjeh kako se pomoliše i kako jih demoni opeta dolje potiskivahu sa šiljatimi vilami. Živahni opisi utisnuše se duboko u mojoj duši: danom se zamieniše mojimi idejami; noćju mojimi sanjami. Često me čuli, gdje spavajuć vičem: „Pape Satan, allepp Satan pape!“ Mislilo se, da me bies napastuje, no to bijahu uspomene onoga što sam čitao. Za predavanja bijah raztrešen, tisuća ideja provre mi glavom. Kraj najčvršće volje nemogah im se oteti. Gdje si opet? Antonio!“ pitalo se, spopade me stid i strah, jer dobro znadoh odkuda dodje glas, ali odreći se Danta, ne svršiti putovanja, to bijaše meni nemoguće.

Dan mi se pričini dugim i težkim poput pozlaćene olovnate kabanice, koju moraju nositi licumjerci u Dantovu paklu. Nemirna srdca šuljah se do moga zabranjenog ploda, i usisah strahovite slike, koje me kazniše za moj umišljeni grieh. Sam oćutih ubodac zmijâ dubljine, koje iza svakog bodca srnu u plamen, iz kojeg se poput feniča podižu opeta preporodjene, da iz nova izliju svoj otrov.

Drugi djaci, koji spavahu sa mnom u istoj sobi, probudili bi se noćju, kada zaviknuh, te pripoviedahu moje čudnovate, ne savezne rieči o paklu i prokletnicih. Stari čuvar vidio je na svoju stravu, da sam se otvorenih očiju uzdignuo u krevetu no ipak spavajuć, te zovnuh Lucifera i š njim se hrvah, dok ne padoh umoren na jastuke.

Sveobće se je mnielo, da sam bjesomučnik, postelju mi škropiše svetom vodom; brižno me nagovoriše, da prije nego li legnem izmolim stanoviti broj molitva. Ništa neuzmože škodljivije djelovati na zdravlje, nego li upravo taj postupak. Krv mi poče više kolat, ja budnem napet, jer uzrok znadoh i vidih, kako ga izdavah. Konačno nastupi reakcija, iz bure dodjoh u neku tišinu.

Duhom i rodom stajaše skoro na čelu svih djaka Bernardo, živahni i mal ne odveć razpušteni Bernardo. Dnevice bi se poveselio jašuć na stršećem slievku, visoko nad četvrtom etažom, te sominjuć na nekoj daski izmedju dvajuh prozora izpod krova. Redovito bi on odgovarao za sve smutnje u našoj malenoj školskoj državi i obično punim pravom. Nastojalo se razprostrieti nad nama i cielom sgradom neki samostanski mir i tišinu, ali Bernardo bijaše inatnikom. Nikad se nije pokazao opakim, samo prema pedantičnom Habbas Dahdahu prelije mu se ponašanje ponjekle na tu boju, poradi česa vladaše medju njima neka razmirica, s koje se nedade Bernardo podnipošto zastrašit. On bijaše sinovcem nekog rimskog senatora, te posjedovaše silno bogatstvo i sjajnu budućnost, „jer sreća baca,“ kako se Habbas Dahdah izrazi „svoje biserje u trule klade, a mimoidje vitku piniju“.

O svakoj stvari imadjaše Bernardo svoja posebna načela, te ako š njimi nemogaše prodrieti riečju u krugu svojih sudrugova, to se obrati na svoje piesti, kojimi htjede utisnuti u njihova pleća svoje nezrele misli. Stoga i gospodovaše uvjek. Prem bijasmo vrlo različitih naravi, to se ipak najbolje pogadjasmo. Ja popuštah vazda, no to ga upravo poticaše, da se je meni rugao.

„Antonio!“ reče „i tuć bi te mogo, da znam da bi te uzmogao razjediti. Samo da hoćeš jednom pokazati značaj! Da me udariš pjesnicom u lice, kada se titram s tobom, postao bi tvojim najiskrenijim prijateljem, no sad izgubih svu nadu!“

Nekoga jutra sjedjasmo sami u dvorani, on sjedne nasuprot meni, pogleda mi smijućke u lice i reče: „Ti si ipak kamo veći prevejanac od mene Izvrstno igraš komediju! Stoga se škropi tvoj krevet i kadi tvoja osoba! Ne misliš li, da znadem? Ti si čitao Dantovu komediju“.

Poput krvi se razumenih i upitah ga, kako me može okriviti s takovih nedopuštenih čina.

PAVAO ŠTOOS,

PODJAŠPRIŠT I ŽUPNIK POKUPSKI, KNJIŽEVNIK HRVATSKI.

— Da na putu muke i trpljenja,
Na putu si u budući spas,
Uztrajemo i budemo kras
Mukotrpnog pokoljenja.
Pet. Preradović — „Mil. pok."

Tako pjeva bezsmrtni pjesnik, vijuć dičan vienac soneta — milim pokojnikom — vrlim sinovom mile majke Hrvatske. I Štoos je jedan cvietak toga vienca, jer je i on uztrajao na svom putu mukotrpnom, pak se stoga i s njim može ponositi narod hrvatski. I njega brojimo medj uzor-muževe hrvatske, i njega brojimo medj one prvake kola ilirskoga, koji nam mogu biti uzorom u ljubavi domovine, jer ćemo, vjere mi, biti po izbor rodoljubi, budemo li dom svoj ljubili, kao što su ga Ilirci. Možemo punim pravom reći, da u svoj historiji naše knjige malo je bilo toli vatrenih borioca za narodnost, jezik i domovinu, ko što u dobi ilirskoj — malo ih je bilo, koji bi bili za napredak i uzajemnost slovinsku, a s tako malo uspjeha, toliko žrtvovali i popustili, koliko oni, koji su bili Ilirci dušom i tielom, ne smetnuv ipak posve s uma pravoga svoga imena hrvatskoga. Nikad nije u Hrvatskoj bilo toliko vatrenosti, toliko domoljubnih želja i liepih misli — kako da se usreći domovina i rod hrvatski, koliko baš u to doba.

Nu nije mi tuj na daleko i široko razplitati krieposti i vrline Iliraca i slaviti njihovu požrtvovnost i vatru za domovinu, već ću u glavnih crtah prikazati muža, u kojem su se ove vrline, bi reć natjecalè. Taj je muž veliki rodoljub i književnik hrvatski, pokupski župnik, Pavao Štoos.

Pavao rodi se 1806. u vrieme najvećega meteža u Evropi, kada su naime svi malne narodi evropski trgli mač proti silnomu djetetu revolucije, Napoleonu I. Rodno mu je mjesto Dubravica, omanje mjesto u gornjem Zagorju, u župi Rozgi. Tuj imade još i danas roda Štoosova i dosta je to razgranjena obitelj. Iz njegova djetinstva vrlo nam je malo poznato, jedino to, da je po današnju, dosta kasno pošao u gimnazij. Nu ipak ne mogu prešutjeti crtice liepe iz njegova djetinstva, koju je on sam opjevao u pjesmi: „Nedužnost, Bog, Domovina" (Danica ilir. tečaj I. br. 22.).

Brižna mu majka Zagorka odnese ga na vrh briega, da se nagleda milinja zavičaja svoga. A on, čedo malo, držeć tu okolicu — svoj zavičaj cielim svietom — o nedužnosti sveta! — pozdravlja u apostrofi zelene gore zagorske. Svaki dol, svaki brežuljak, svaki cvietak i travica svaka za njega je rasla, za njega je cvala, a žarko sunašce proljetno razsvjetljivalo mu taj prizor mili i lice ljubezne majke. On tepa i pita majku za svaku i najmanju stvarcu, a ona mu veselo odgovara, — sve je to Gospod Bog dao:

„O kak sladko mi je Boga
U nedužno srdce mila
Ovdje mati zasadila" —

kliče pjesnik veseo.

A majka dodade — domovina je ovo naša. — Bude li i moja kada? pita čedo veselo.

„„Bude"", reče; od hipa
Domovine v srdce kipa
Prijel sem; o majko mila,
To je sve tva ljubav bila".

Nije li tim pjesnik stavio krasan spomenik svojoj majci premiloj, koja ga je svemu dobru naučila, a u krasan i dragocjen lovor vienac savio najsvetija čustva svojih godinica mladih?

Stupiv u sjemenište zagrebsko, bilo mu je srdce puno svete ljubavi prema majci domovini, a krjepka volja bodrila ga na ozbiljsku nauku. Da je on doista bio čovjek bistra uma i izbrušene glave, dokazuju nam ne samo kasnija djela, nego naročito i taj čin, što je u III. tečaju bogoslovja g. 1833. položio s vrlo dobrim uspjehom izpit za IV. tečaj, a po tom bude iste godine zaredjen u svećenike od biskupa Alagovića. Bilo je tada Štoosu 27 godina. A da se je i sbilja tuj ponesao kako valja, dokazuje nam i to, što je umah postao upraviteljem župe sv. Marije u Zagrebu. Skoro za tim imenova ga biskup biljежnikom u svojoj pisarni, a malo kašnje i biskupskim tajnikom. U toj časti uztraja sve do g. 1841.

Ljubav i harnost prema domu, rodu i i jeziku pokazao je mnogo puti u samom sjeminištu pomanjimi pjesmicami, kojih nam se je vrlo malo sačuvalo. Žalimo, istina, što nemamo pjesmica nikakovih iz njegovih mladih godina, nu radujemo se u drugu ruku, što nam je bar jedna preostala, koje će biti sigurno jedna od najljepših, a i najbolje nam karakterizuje njega i njegovo vruće domoljublje. To je prekrasna alegorija: — „Kip domovine", koju je on još izpjevao kano bogoslovac I. godine. Da reknem koju o samom postanku pjesme.

Naš se je narod umorio goneć Turke po junačkom polju i dieleć više viekova s njimi mejdane i okršaje ljute, pak se je iznemogao uljuljao u dubok sanak, dok su drugi narodi viećali o najznamenitijih pitanjih francezke revolucije. Dok su oni brali lovorike i pleli si bezsmrtne vience na polju književnom i državnom, kod nas se nije pravo ni sanjalo o preporodu narodnom. Jedino što su bili nešto počeli u Beču Antun Mihanović i Špor uz Vuka i njegove „Srbe sve i svuda" nu to je bilo preslabo budilo za samu domovinu.

„Nisi li mi ove noći sa svim točno opisao djavla po „divini commedii"? Da li bi ti pripoviedao koju pripoviest? Ti posjeduješ silnu maštu, ti se moraš razveseliti mojimi opisi! U paklu neima samo vatrenih jezera i okužujućih bara, kako već znadeš iz Danta, nego takodjer velikih ribnjaka, do dna smrznutih, led i ništa no led, gdje su duše uvjek smrznute; kad si već mimo njih prošao dodješ u najdublju dubljinu, gdje su izdajice svojih dobročinitelja, medj kojimi je takodjer Lucifer, koji se je pobunio proti bogu, našem najvišem dobročinitelju. On stoji do prsiju zakopan, razvalio je ždrielo, te u njem drži Bruta, Kasija i Judu Iškarijota; glava je ovoga posljednjeg na po izniknula u ždrielu, dočim strahoviti Lucifer steplje svoja šišmišova krila. Vidiš moj sinko, vidi li se to strašilo jednom, ne zaboraviš ga lje toli lahko. Š njim se upoznah u Dantovu paklu, a ti si mi ga u snu opisao ove noći do vlasa. Tada ti rekoh, upravo kao i sada; ti si čitao Danta! Ali onda si bio pošteniji nego li sada, nešto si mi prišapnuo, te si spomenuo našega ljubeznog Habbas Dahdaha. Priznaj to i budan! Izdati te neću! To si ipak jednom nešto valjana uradio! Uvjek sam se nečemu nadao. Ali gdje si se dokopao te knjige? Od meno bio bi ju mogao dobit, ja sam si ju umah pribavio. Budući se je Habbas Dahdah nepovoljno izrazio o njoj, to sam bio osvjedočen, da je vriedna, da se čita. Dakako, nije lahko dva debela svezka pročitat, ali da njega razljutim, latih se toga, te ju sada čitam treći put. Nije li sjajan pakao? Kamo misliš, da će doći Habbas Dahdah? On imade birat medju vrućinom i zimom?"

Moja tajna bila je izdana, ali na Bernarda se mogoh osloniti, da će mučati. Pouzdanija sveza se razvi medju nama; naviek razgovarasmo samo o „divini commedii", čim smo bili na samu. Ona me obujmi i oduševljivaše, moradoh izreći, čim mi se zabavljahu duša i misli: Dante i neumrlo mu djelo budnu mi prvom pjesmom, koju zapisah na papiru.

U izdanju „divine commedie" bijaše i njegov životopis, svakako samo nacrt, no meni dovoljan, da si stvorim posebnu sliku o njem. Opjevah u njem i u Beatrici čistu duševnu ljubav, orisah njegovu bol u borbi bielih i crnih i težko putovanje prokletoga preko alpa i njegovu smrt medj tudjinci. Najživahnije opjevah polet njegove oslobodjene duše, njen osvrtak na zemlju i dubinu; sav opis bijaše uzet u malo crta iz njegova neumrlog pjesmotvora. Očistilište, kako ga je on sam opjevao, otvori se opeta: čudovištno drvo ljeskaše divnimi plodovi na granah sagibajućih se pod niihovim teretom, na koje su vazda padali šumeći vodopadi. On sjedjaše u čamcu, na kojem upotriebljivahu angjeli svoja velika, biela krila za jedra, dočim se brjegovi tresahu naokolo, a očišćene duše se uzdizahu n raj, gdje sunce i svi angjeli poput zrcala odrazivahu samo trakove vječnog boga, gdje najniži stepen podavaše jednako veliko blaženstvo, koli i najviši, kako već mogaše koje srdce shvatiti.

Bernardo slušaše moju pjesmu i pronadje ju sa svim vrstnom. „Antonio," reče on, „to moraš na svečanosti govoriti! To će ljutit Habbas Dahdaha! Izvrstna je! Da, da ni jedne druge nesmiješ govorit!"

Odgovorih mu, da neću.

„Što?" klikne on, „ti nećeš? Tad hoću ja! Mučiti ću ga neumrlim Dantom! Divni Antonio, prepusti meni tvoju pjesmu! ja ću ju deklamovati! Ali mora, da prodje pod mojom vlastitom radnjom. Ili ti nećeš tvoje liepo perje izgubiti, da njim nakitiš svraku? Inače si neprispodobivo popustljivim čovjekom, te upravo kod te prilike to možeš pokazat. Ti ćeš valjda privoljet?" Kako mu nerado nepopustih, kako me samog vrlo razveseljivaše, da gledam tu šalu! Ne trebaše s toga dugog nagovaranja.

U to podiže g. 1831. na hrvatskom saboru u Zagrebu svoj glas, vrl rodoljub, Josip Kušević, na obranu mile nam domovine. A u to ime napisao je i knjigu: „De municipalibus juribus et statutis regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae". To uzbudi u mladom Štoosu osobito štovanje prema Kuševiću i uzpiri silan plamen rodoljublja, koje plamti velikim žarom u cieloj pjesmi. —

Da reknem ponajprije sadržaj same pjesme.

Oko nove godine zavlada ciča zima. Puste gore i doline zastrte su bielim plaštem, a vesele pjevice preletjele u topliju domovinu. Niti nova godina niti ciča zima, niti budućnost nestalna, sve to pjesnika toliko ne uznemiruje, koliko sanja, koju je snivao. Čujmo ju!

Tiha je noć. Ništa ne čuješ do romona potočića, koji veselo poskakuje u svom koritu. Bliedi mjesec, taj pastir nebeski, razgledao nam je već cielu domovinu. Al najednoč u pô noći podiže se bura grozna. Nebo se naoblači, a mutni Dunav i Sava uzniha. U to se diže premila majka domovina i uzdišuć skršena od pretežkih jada, spieši prema Savi. Satrvene od tuge ni nepoznaješ majke domovine. Nekada sjedila je na kraljevskom priestolju, sva u sjaju i slavi, s krunom zlatnom na glavi, a sada sva je pogružena u tuzi. Svega sjaja je nestalo. Nu ne boli majke srdce toliko s toga, koliko što nema nikoga, da ju brani i štiti. Crninom zagrnuta hoda zemljom zvojom, ne bili probudila sinova svojih, koji tvrdi san snivaju, ni ne misleć u toj tmici na jade i tuge njezine. Ali joj je posao uzaludan. Sinci se probuditi ne dadu. Baci se na koljena, jer ništa ne čuje — pače ni mukla glasa sovina — sve spava. A ni krova nije blizu, da se zaštiti od mećave ljute. Nu prije nego umre, otvoriti će još grobove dičnih sinova svojih, ne bi li tu zaštite našla bar kakve. Tako tužna dodje do nekadanje palače slavnih kraljeva hrvatskih, ali su zidine puste mahom obrasle, a ona je sirota — nekada kraljica. Tuj zaplače i zaziva pepeo dičnih junaka, da ustanu, te domovinu i čast njezinu, nekad toli silnu i slavnu — za koju su potokom krvcu lievali — da sada brane i čuvaju, jer u živih zaštite nije. Propalo je kraljestvo, a snjimi i ja padam, nu za to se nitko ni ne skrbi. Ma sinci se moji stide slavnoga imena hrvatskoga, svoj jezik će skorim zaboraviti, a tudj žele narod postati. A Hrvatice, nekad dične i junačke ni ne prepoznaješ. Jer kada joj govor slušaš, rodjena mniješ da je Niemica, za svoju pak hrvatsku majku ne mari.

Takovo je sad moje lice — zašto niesam, tužne mene, nekada slavna u hladan grob legla? Sad joj se ukaza iz groba angjeo — genij naroda hrvatskoga — i naputi ju, da podje u Zagreb, jer da će tu naći zaštite u Josipa Kuševića. — —

Nije li to prekrasno izvedena alegorija tužne majke — Hrvatske domovine — kakova je doista bila u ono doba? Narodnost, jezik i svako pravo, poviešću utvrdjeno, htjedoše nam oteti, a mi sve to prekrštenih ruku gledasmo. Domovina plače i sdvaja nad kobi svojom, nu genij ju tješi narodnji, da u narodu toli slavna i junačkoga imade života krjepka, imade vatre žive, prem pepelom prekrivene, koja će doskora plamenom plamsati silnim i spasiti ju jadnu. A ta tinjajuća vatra plamnula je zaisto godine 1835. i 48. živim plamenom. Toli uzvišena slika biedne domovine mogla je u onom mrtvilu proizteći samo iz mlada srdca Štoosova, srdca puna čuvstva, vatrenosti i svetoga domoljublja. Ja se pače usudjujem uztvrditi, da je to, ako ne prva, a to jedna od prvih domoljubnih pjesama svoje vrsti, te da joj imade po sadržini i misli uzvišenih malo premica u hrvatskoj knjizi. Dikcija istina nije baš prema sadržini (na današnju sudeć), jer je kajkavska, nu to je pjevano 1831. godine a ne danas. Čujmo još samo to, kakovim li su ju slavjem Ilirci prihvatili. U „Danici ilir." g. 1835. uvrstio je tu pjesmu Dr. Lj. Gaj, nu ne čitavu, te upravo od srdca žalimo, što nije ugledala biela svieta u „Antologiji" našoj, jer ciele nema drugdje do u knjizi: „o poboljšanju ćudorednosti svećenstva", a ta je sada vrlo riedka. Na konac toga odlomka dometnuo je „urednik Gaj" epilog, koji u kratko spominjem. Uz razne pohvale pripominje tu Gaj, kako je tu pjesmu još iste godine, kada je izpjevana bila, čitao Bugarom u Pešti, a njim je toliko omilila, prem niesu točno ni razumievali jezika, da im ju je morao poviše puti čitati, dok niesu, očito dirnuti, proplakali, osobito dva starca.

(Nastavak sliedi.)

PTICA MOA NA NOVOJ ZELANDIJI

Mnoge su životinje u pojedinih pokrajinah zemlje izumrle. a bez dvojbe gdjekoje zato, jer im je ne stalo bud animalne, bud vegetativne hrane; druge pako s uzroka, koji su nam još nepoznati. Tako je primjerice za historičke dobe na britskom otočju izumro: medvjed, vuk, irski losos i t. d.

I u Americi je za kratko vremena više vrstih izumrlo, dočim druge izumiru. Dabar je tamo dosta riedak, lososi bivaju svakim danom riedji, a i bisona će na skoro nestati, dočim je veliki ljenjivac mastodon već odavna izumro. I u našoj je domovini nekoč živio šir-jelen (Cervus megaceros), špiljski medvjed (Ursus spelacus), a po svoj prilici i mamut, buduć su mu ostanke u potopini kod Županje izkopali.

U jezuitskoj školi bijaše tada običaj, kao što još sad u propagandi na španjolskom trgu, da na 13. dan siečnja „in onore dei sancti re magi", veći dio pitomaca deklamuje, svaki koju pjesmu različitih jezika, koji se ovdje uče ili govore po rodu i domovini. Mi mogasmo sami predmet izabrati, koji ipak bijaše pod cenzurom naših učitelja, koji nam morahu dozvoliti izradbu.

„A vi Bernardo? reče Habbas Dahdah onog dana, kad imasmo kazati naša themata „vi niste za cielo ništa izabrali? Vi ne spadate u vrst ptica pjevačica, vas možemo mimoići".

„O ne", odgovori on, „ovaj put se usudjujem; nakanio sam opjevat jednoga našeg pjesnika. Dakako ne najvećega, toli smiel jošte nisam, ali ja sam mislio nekog manjeg, toga Danta!"

„Ej, ej", odvrati Habbas Dahdah; on hoće govoriti, i Danta opjevat! To mora, da je negdje majstorsko djelo! To bih rado čuo! No buduć, da će ovdje biti svi ukupni kardinali mnogi stranci, najbolje bi bilo, da to slavlje odgodimo do poklada". I tim se udalji od njega, no Bernardo se nedade tim zastrašit, te zadobi dozvolu ostalih učitelja. Svaki imadjaše svoj predmet, ja izabrah divotu Italije.

Doduše morao bi svaki sam sve izvesti, no ako si htjeo za sebe predobit Habbas Dahdaha i neku vrst sunčanog sjaja pobuditi na njegovom daždovitom licu, to nebijaše manjeg sredstva, nego li, da mu pročitaš pjesmu, te ga umoliš za svjet i pomoć. Obično tada preradi on cielu pjesmu, krpaše i rezaše ju, da ostade isto tako slabom, kao što i prije samo nekim drugim načinom. Tad ako bi pohvalio ovaj ili onaj stranac pjesmu, tad je razumio umetnuti, da je on pridodao ovim pokusom nekoliko sitnica svoga znanja, da je prosto izgladio itd. Moju pjesmu Dantu, koju htjede Bernardo govoriti pod svoju, nedobije ni na vidjelo.

Konačno nadodje taj dan. Kočije se dokotrljahu pred vrata: stari kardinali u svojih crvenih kabanicah dugih povlačaka unidjoše i posjedoše na sjajne naslonjače. Programi se podielili, u kojih su bila naznačena naša imena i jezici, kojimi govorismo naše pjesme. Habbas Dahdah prosbori uvodni govor, i sad sliedjahu pjesme syrskim, kaldejskim, koptskim, dá i istim sanskritom, englezkim jezikom i inimi čudnovatimi jezici. Čim je tudje i čudnovatije glasio jezik, tim budne veće odobravanje; pohvalno klicanje i pljesak rastijahu uz najljubezniji smieh.

Drhćućeg srdca stupih i izrekoh malo riečij Italiji. Opetovani „bravo" ukupnog družtva me pozdravi, stari kardinali mi pljeskahu, a Habbas Dahdah smieškaše se toli milo, u koliko mu bijaše možno te proročanski micaše viencem u svojih rukuh, jer u talijanskom preostade samo još Bernardo, te nije bilo nade, da će englezka pjesma, koja sliedjaše za ovom, zadobiti nekoje lovorike. Sada stupi Bernardo na govornicu. Nemirno ga gledah i slušah. Odvažno i ponosito progovori moju pjesmu Dantu; duboka tišina zavlada dvoranom. Svi se činjahu ganuti čudnovatom silom, koju umetnu u pjesmu. Ja poznavah svaku tieč, ali one su mi zvečile poput pjesnikova pjevanja, kada je zadobilo glasna krila. Jednoglasno mu svi odobravahu. Kardinali se uzdigoše, sve bijaše svršeno, vienac zapade Bernarda. Samo poradi poredka slušaše se posljednja pjesma, i ovoj se pljeskalo, ali tada umah se svratiše na ljepotu i oduševljenost pjesme Dantu.

Lica mi gorahu poput vatre, grudi mi se nadimahu, oćutih neko bezimeno blaženstvo, sva mi duša usisaše tamjan, kojim nadariše Bernarda. Ja pogledah, on bijaše sa svim drugačijim, nego li se je ikada prije pokazao; smrtno blied, u tlo poniknuta pogleda, stajaše poput zločinca, on, koji je drugda svim drzovito gledao u oči. Habbas

U drugih su stranah od ptica Doda i Moa odavna izumrle, a njihovu družicu Apteryx ista očekuje sudbina.

Moa ili Dinornis bijaše ogromna ptica sdepnjača od koje ima i danas na Novoj Zelandiji kostih. U novije povjestno doba stanovale su po šumah novo-zelandskih velike ptice, Dinornis gigantea, po prilici tri puta tako velike, kao što danas živući noj. Po tradiciji urodjenika Maoris prebivale su u šumah, te se biljem hranile.

Od godine 1839. kad je Taylor prvi kosti ove velike ptice našao, prirodopisci marljivo za njom izpituju. Taylor, koj je sám ogromnu kost te ptice u kući jednoga urodjenika našao, saznao je, da ju „tarepo“ zovu, da je visoka poput konja, te da su ju u veliko lovili, upaliv prije šikaru i natjerav ju u vodu. Strastveni lov, što svjedoče i mnoge lupinke velikih jaja, uzrokom je, da se ta ptica tako smanjila. Moguće, da Moa još nije izumrla, pogovara se, da ih još oko Cooksove priečbe imade. Liepih i dobro sačuvanih pera takodjer se našlo, moguće dakle, da će Mou ornithologi prije ili poslie bolje upoznati. Mantell našao je u vulkaničkom pepelu i jaja od te velike ptice. Velika su — u svoj šešir jedva da je jedno smjestiti mogao. Apterix je po prilici puranove veličine, jaja su mu 5“ visoka, a 3“ široka, dočim je jaje od Dinormisa najmanje $2^1/_2$, dugo, a $1^3/_4$' široko. *(Die Natur.)*

PAPA LEO XIII.

Na večer 18. veljače sastao se u Rimu konklave. Od 64 živuća kardinala unišlo je unj 61, a drugi dan prispio je i kardinal-patriarh lisabonski Moraes Cardoso. Odsutni bijahu kardinali-nadbiskupi: iz Newyorka Mac Closkey. koji je još na putu i Brosais Saint-Marc iz Rennesa u Francezkoj, jer je bolestan.

Devetnajstog bijahu dva scrutinija nu bez uspjeha, nu već 20. veljače dobi kod jutarnjeg glasovanja kardinal - nadbiskup Joachin Pecci 44 glasa te bude tim izabran papom. Kako su drugi glasovi bili podieljeni, još se danas nezna. Kardinal Pecci primio je izbor te stupio pod imenom Leona XIII. na stolicu svetoga Petra. Izbor se je dakle obavio neočekivano brzo, i čitavim katoličkim svietom ori se danas veseo klik: „Habemus papam!“

U novoga papu polažu velike nade, jer je on bio kandidatom umjerene stranke t. j. one, koja neće pooštrit postojećih odnošaja medju državom i crkvom.

Leo XIII., Joachino Pecci, rodio se 2. ožujka 1810. u Carpinetu, mjestancu negdanje crkvene države. Već za mlada bio je papinskim legatom u Beneventu, Spoletu i Perugiji, gdje si je znao steć veliko priznanje rad svoje pravednosti. Bijaše kašnje i poslanikom u Bruselju. Grgur XVI. imenova ga 19. siečnja 1846. nadbiskupom u Perugiji a Pijo IX. proglasi ga 19. prosinca 1853. kardinalom Kao takav bijaše patron crkve sv. Grisogona. Iza smrti kardinala Angelisa, imenova ga papa 21. rujna 1877. kamerlengom. t. j. komornikom sv. rimske crkve.

Leo XIII. danas je čovjek u godinah, al je još čvrst i krjepak, vita je stasa, finih crta, oštra glasa, vrlo učen, dapače vele, da je kadkad i pjesnik. Za prijašnjeg pape malo se izticao, jer ga je Antonelli znao držat na strani. Hvale ga u družtvenom životu kao vrlo prijazna.

Skrutator kod posljednjeg scrutinija bijaše kardinal Mihalović te on prvi proglasi Peccia u $^1/_2$ 2 sata p. p. papom. Leo XIII. još je isti dan blagoslovio puk u crkvi sv. Petra i potvrdio kardinala Simeonia državnim sekretarom (ministrom). Krunitba će bit 24. veljače.

SEJSLAV LJUTI.

Opera u 3 čina. Sastavio F. Ž. Pretočki. Uglasbio Gjuro Eisenhut.

(Nastavak.)

Čin 3.

Slika I.

(Vrt, s desna kuća s verandom, sriedi vrtna vrata.)

(Zora i Ban nadodju.)

Ban.

Ljuti boj se sad razvije,
Vama više mjesta nije,
Na vojničkom bučnom polju,
Vratit Vam se kućnu kolu.
Utjehe Vam neima bolje,
Već u otca blage volje,
On će štitit kćerku milu,
Gdje zaprieti, odbit silu.

Zora.

Hvala dobri bane!
Srdca moga ljute rane,
Osveta će već izliečit,
Osveta je dah moj vječit,
Sve dok Sejslav jošte živi,
Koj mog milog smrt sakrivi. —
Jadno srdce sad mi gori,
Da osvetim dragog svoga,
Koga strašna smrt obori.
Ljuta plamtim s' jada toga
To osvetit moram, hoću —
Ovom stazom jadna poć ću
Dok se žarke grudi moje,
Opet smire, — upokoje.

Ban.

Utješit će te otac blagi.

Dahdah bio mu je sličan, te se činjaše, da hoće u zabunjenosti vienac raztrgat. Jedan kardinal uze isti i postavi ga Bernardu na glavu, koji poklekne pritisnuv obje ruke na lice.

Poslie svetčanosti potražih Bernarda. „Sutra!“ klikne on i ode.

Sliedećega dana opazih, kako me izbjegava, to me razžalošćivaše, jer moje srdce naginjaše čudnovato njemu, čeznulo je za jednom dušom na ovom svietu, te si izabra njega.

Prodjoše dvie večeri; tad mi se konačno objesi o vrat, te stisnuv mi ruke reče: „Antonio, ja moram s tobom govorit, dulje ne mogu podnieti! Kada li mi pritisnuše vienac na glavu, oćutih bol od tisuće trnova. Hvala je glasila poput ruga! Ti si bio, komu pripadaše ta čast. Ja vidih radost u tvojem oku, a znadeš li? da te zamrzih! Da li nisi više onaj isti od prije; neko me je zlo čuvstvo obujmilo, stoga te molim za oproštenje, no nama se je dielit; ja ne spadam simo. Ja hoću odavle. Grozno, buduće godine pred ostalimi na sramotu bit ovdje, kada će mi manjkat ukradjeno perje! Moj ujak ima i mora se za mene brinut. Ja sam mu kazao, mogoh i moljakati zato! Ja nebijah nikad onakav, te — mi se čini, kao da si ti svemu kriv. Ogorčen sam proti tebi, te to me muči, muči me do dna duše! samo nekim novim odnošajem možemo ostat prijatelji — i mi hoćemo bit, obećaj mi Antonio!“

„Ti si naprem meni nepravedan“, rekoh nepravedan napram samomu sebi. Nemojmo više mislit na tu ludu pjesmu, ili na cielu sgodu! Pruži mi ruku, Bernardo, i nežalosti me takovim čudnovatim govorom!“

„Mi ostanemo viekom prijatelji!“ reče i ostavi me. Kasno u večer dodje istom kući i podje umah u svoju spavaću sobu, i sliedećega jutra bijaše poznato, da je školu ostavio, da udari drugom stazom.

„On izčeznu poput meteora“, reče ironično Habbas Dahdah; on izčeznu u isti tren, kada se sjaj opazi. Sve bijaše praska, tako bje i s njegovom pjesmom. Nu u mene je, da to blago neizgine. O sveta djevice! Ako pravo pogledaš, što je tada! Da li je poezija? Razvuče se, bez forme i vanjske ljepote. Najprije mišljah, da predstavlja vazu, tada francezku čašu ili medski mač, ali kako god obraćah i vrtih, uviek ostade ista neznatna šablona. Tri puta je odviše koja stopa, strahoviti zievi se nadju u njoj, a dvadeset i pet putij sadržaje rieč divina, kao da pjesma postane opetovanjem ove rieči divina. Čuvstvo te čuvstvo! To nije istinito, da ono stvara pjesnika. Što da znači to puškaranje mašte? Sad je ovdje sad ondje! Takodjer i misao nečini, ne, razboritost, zlatna razboritost. Pjesnik ne smije se dati zanieti svojim predmetom! Hladan, hladan poput leda mora biti, mora djetcu svoga srdca razkomadat i prigledat, kakovi su pojedini dielovi. Samo tada se stvori umjetnina. Odtale to tjeranje, to hvatanje, ta oduševljenost! Pa stoga ovienčaju takoga mladića! Batina bi morao dobiti sa svojih historičkih pogriešaka, svojih zieva, svojih jada! Ja sam se u istinu ljutio, a toga ne podnaša moj ustroj. Stid budi ružnog Bernarda!“ Takav bijaše po prilici Habbas Dahdahov pohvalni govor.

VIII.

UGODAN I NEUGODAN SUSRET. MALA ABBEDISA. STARI ŽID.

Svi pogriešismo divljeg, razuzdanog Bernarda, a nitko toliko, koliko ja. Činilo mi se sve naokolo pusto; knjige me neudovoljavahu, u duši mi odzvanjalo neko nesuglasje, koga nemogah odstranit. Jedina glasba doni za časak skladnosti. U

Zora.

Jadno srdce sad mi gori itd.

(**Micislav** udje.)

T r o p j e v.

Ban.

Evo kneže diete tvoje,
Nju obrane ruke moje,
Dovedoh ti biser, blago,
Još ti uviek milo drago.

Zora.

Oj oprosti tužnoj kćeri
Da se kući iznevjeri,
Žrtvom pasti nisam htjela,
Kraljevića griešnih želja.

Micislav.

Hvali bogu diete milo,
Dobrim časom da se sbilo,
Da si mogla uklonit se,
Svakih zala izbavit se,
Koje Sejslav na me svali,
Poslje kako mene ti ostavi.
Zato bježi ja ću s tobom,
Jer nas Sejslav hoće robom!

Zora.

Otče ne, tuj ostat mi je,
Sve to dokle Sejslav žije,
Pasti mu je bez pomoći,
Pasti mora ove noći.

Micislav.

Ljuto si se zagrozila, —
Ali odkud snaga, sila, —
Tako težko izvest djelo,
Što zamisli tako smjelo?

Zora. (izvuče bodež).

Nož mi sila, mržnja snaga,
Da sviet spasim od tog vraga,
Prije nego svane zora,
Zmaj taj gadni pasti mora.

Ban.

Tako valja hrabra dievo,
U pomoć ti ruke evo,
Kneže dragi štiti diete,
Svanuo nam dan osvete.

Micislav.

Nama bolje odmah umrjet,
No pod robstvom takim živjet,
Svjetli bane tako valja,
Uz to spasit dom i kralja.

Zora.

Prije nego svane zora,
Zmaj taj gadni pasti mora,
Ajdmo dakle, vrieme leti,
Živjet nesmje zmaj taj kleti.

Ban.

Prije nego svane zora,
Zmaj taj kleti pasti mora,
Ajdmo dakle, vrieme leti,
Pasti mora zmaj taj kleti.

Micislav.

Prije nego svane zora,
Zmaj taj kleti pasti mora;
Ajdmo dakle, vrieme leti
Živjet nesmje zmaj taj kleti.

(Sve troje odu.)

Sejslav nadodje s pratnjom.

Sejslav.

Polagano tiho sad!
Kad tko ljubu zateć želi,
Neopažen doći mora.

Sbor.

Da, da tiho polagano —
Kad tko ljubu zateč želi,
Neopažen doći mora;
Tihim skokom,
Bistrim okom,
Plam u grudi,
Što probudi,
Ljubav mile,
Omilile.

Sejslav.

Redajte se na okolo,
Polagano tiho, tiho —
A kad amo Vas uzovem,
Da ste žurno oko mene!

Sbor.

Tiho sad!
Na okolo, polagano, —
Kada kralj će nas uzvati,
Da smo žurno oko njega.

(Pratnja pjevajući tiho se razilazi.)

Sejslav.

Doveo je ban kćer otcu —
Prevari se — bit će moja; —
Ljudevit u bitki pade,
Nemože je više štitit.
A i ona prosta sveze,
Prionut će laglje uz me.
Ako luda neće milom,
Ukrotit ju znat ću silom!

Osveta mi pali grudi,
U grudih mi ljuti plam,
U valovlju strastih bludi,
Srdca žudnja oganj sam.
Taj ću oganj ja ugasit,
Na njedarcu njezinom,
Samo bog bi mogo spasit,
Tebe, Zoro, rukom svom.

(Pristupi vratam i prisluškuje.)

---

svietu glasova žiće i težnje mi se ojasniše; tu nadjoh više, nego li ikoj pjesnik, više nego li izreče i Dante. Nije samo čuvstvo tu usrkalo duševne slike, već i uho, puteni dio usisa tu življa bića. Svake večeri probudi u meni piev djetce pred Madonnom u stieni uspomene na moje djetinstvo. Ljuljahu se poput ljuljanke, što su ju pifferari melankolično svirali, a u jednoličnu pievu zakrabuljenih sprovodnika čuo sam iste glasove, koji zazveknuše nad liesom moje majke. Počeh promišljat o prošlosti i budućnosti; čudno mi se srdce stislo; zapjevah, stare mi se melodije narinuše, rieči mi glasno navriešc na usta, da preglasno, jer je to smetalo Habbas Dahdaha, prem je nekoliko soba od mene stanovao. On mi poruči, da tu nije nikakva opera il pjevačka škola, a u jezuitskoj školi, da žele čuti samo takove melodije, koje se pjevaju u slavu Madonne. Šuteć naslonih na to glavu o prozor, okom gledah doduše dolje na ulicu, — nu misli moje prebirahu u vlastitoj unutarnjosti.

„Felicissima notte, Antonio!“ jeknu mi iznenada glas s ulice. Krasan vranac uzpinjaše se pred mojim prozorom te odjuri s ponositim svojim jahačem. Bijaše papinski oficir; mladenačkom okretnošću pozdravljaše s konja, dok ga neizgubih s vida; nu ja ga prepoznah, bijaše Bernardo, sretni Bernardo! Koli razna života od moga! — Ne, nehtjeh o tom razmišljat, utuvih šešir na čelo i kao da me je zao duh odnio, kud je vjetar pohtio. Nepomislih ni malo na zakon, da je svakog djaka jezuitske škole il drugog kog zavoda u crkvenoj državi, kadgod je izašao u grad, morao pratit drug, a bez osobite dozvole, da se nesmjede ni jedan sam pokazat na ulici. Taj obćenit zakon nikad neproglasiše napose. Nanj ja ni nemišljah, nit na to, da mi je sloboda ograničena, pa se nisam ničesa ni plašio. Stari vratar, koji me vidio, mišljaše za stalno da imadem dozvolju.

Na corsu vrvilo je od ljudstva i kočija; jedan red letio je gore, drugi dolje; bijaše večernja promenada. U velikih hrpah stajahu ljudi pred dućani, gledajuć razne umjetnine, a prosjaci šuljahu se naokolo, da dobiju koj bajocco. Bijaše težko prolazit za onoga, koj se neusudi medju kočijami proći. Ja sam baš bio prošo, kad me pograbi za kaput neka ruka te začuh poznat, nu neugodan glas: „bon giorno Antonio!“ Glednuh dolje. Tuj sjedjaše moj ujak, grdni Peppo, s osušenimi nogami. Tako blizi nebijasmo si već više godina; ja mu se vazda ugibah s puta, čuvah se španjolskih skalina, na kojih je on sjedio, a kad bi onuda prolazio s ostalimi djaci u procesiji, vazda sam po mogućnosti krio lice.

„Antonio, krvi od krvi moje“, reče on te me držaše za kaput. „Nepoznaš li više svog ujaka? Sjeti se svetog Josipa i eto ti mog imena! Ah, kako si poraso!“

„Pusti me!“ viknuh ja, jer su nas ljudi stali pozornije motrit.

„Antonio!“ reče on, „sjećaš li se, kako smo na oslu jašili? Oj sladki ti dragane! Da, sad ti jašiš na višem konju, ujaka nećeš više ni poznat, nećeš me više posjetit na skalinah! Ta nekoč si mi ruke ljubio, na mojoj slami spavao! Nebudi nezahvalan, Antonio! . .“

„Pusti me“ viknuh i iztrgnuh mu kaput iz rukû te poletih izmedju kolajućih kola u pokrajnu ulicu. Srdce mi je silno kucalo od straha, od — što da rečem? — od ozledjena ponosa. Ćutio sam se na očigled svih gledalaca uvriedjenim. Nu samo neko vrieme potraja to čuvstvo, tad se pojavi drugo, puno gorče. Svaka njegova rieč bijaše istinom, ta bio sam jedinac njegove sestre. Osjećao sam, da sam se zlo ponio, zastidih se pred sobom i pred bogom, kao žeravka peklo me nešto na duši. Da sam sad sam bio s Peppom, i najružnije

Sve je mirno, tiho,
Ko da nikog ovdje neima.

(Neopažen se došulja kralj Radoslav u kaludjerskoj odieći.)

Radoslav.

Nesretniče! tuj li ti je mjesto?

Sejslav.

Tko si? kako si se sim uvuko?

(Navali na kralja bodežem, kralj razširi širom ruke, stupi pred Sejslava.)

Kralj.

Nesretniče! udri, udri! —
Ej Sejslave osveti se;
Sinko, sinko, čovjek budi!
Na uzdarje krunu ti ustupam,
Ako ti je samo do tog stalo!
Vladaj sam, al s narodom se smiri!

Sejslav.

Nesmiem, svaki koj se kaje,
Kriv, il nevin, krivim se priznaje;
Ja nad sobom sudca priznat nesmjem.

Kralj.

Kad je tako, razstat ću se s tobom,
Drkči! kaznit ću te bez milosti!
(Otidje; Sejslav uzove svoje ljude.)

Sejslav.

Ovim hipom čovjek me ostavi,
Čovjek sumnjiv likom svojim.
Zasužnjit ga odmah valja,
Nedajte mu da prosbori!
Već ga bacte u tamnicu tamnu!

(Sejslavovi ljudi otidju naglo.)

Sejslav.

Da sam slomim kolo sreće svoje?
Lud bi bio, i onako sreća,
Ko što sliepo dodje, sliepo prodje;
Započeto svršit mi je djelo,
Ma sviet u tom gledô djelo kleto!

(Otidje naglo. Zastor padne.)

Konac I. slike.

(Konac sliedi.)

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Gospod. Filip Thaler izabran je 18. o. mj. u Požegi narodnim zastupnikom za hrvatski sabor.

AKADEMIČKE VIESTI.

— Dne 16. t. mj. čitao je pravi član jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti prof. Armin Pavić razpravu „o dvih starih hrvatskih pjesmah“, koje je našao u starom rukopisu Gundulićeva Osmana.

NARAVOSLOVJE.

— Kaktusi rastu samoničice i u Hrvatskoj. Mnogo je toga glede flore naše izpitati, puno bo imade krajevah u domovini našoj, kamo nijedan od domaćih biljara nije zavirio; s toga nije čudo, da se u najnovije doba novog bilja našlo. Spominjemo samo netom po Vukotinoviću odkrienu alpinku, bielolist (Gnaphalium Leontopodium) s Rišnjaka, Silene Schlosseri, Anthriscus rivularis kod Fužine, Anthyllis tricolor s okolice bakarske i Fužine itd.

Vegetativni odnošaji u okolici bakarskoj toli su povoljni, da tuj i kaktusi samoničice rastu i to u cielom kraju samo na jednom mjestu.

Podno vrha Grbi, po samoj živoj pećini sve je puno tom zanimivom biljkom — imade ih bo na stotine. Kad se do ovdje zaputiš, pak okom zatočiš na okolo, te uočiš bujnu zelen čempresa (Cupressus sempervivens), lovorike (Laurus nobilis), ružmarina (Rosmarinus officinalis) i masline (Olea europea) i nehotice se preneseš mišlju u one krajeve, gdje vjekovito vlada ljeto.

Kaktusi nam bijahu do sada samo iz Dalmacije poznati i to s tri vrsti; Opuntia nana, Op. ficus indica i Op. amyclea, pa evo sada se oni pridružuju i hrvatskoj flori. Po bilinaru i Flori Croatici je hrvatska vrst, Nopal puzavi (Opuntia nana Wiss).

Mimogredce spominjemo, da je kod Bakra odkrivena i druga Dalmatinka, prekrasna biljka Sternbergia lutea Ker. (Babaluška), koja nam dosele iz okolice dubrovačke poznata bijaše.

D. H.

— Callopeltis leopardinus Bonp. hrvatska je zmija. Crvena krpa, kako tu zmiju Dalmatinci zovu, najkrasnija je evropejska vrst, a do sele poznata osim Dalmacije iz Istrije, Grčke, Italije i južne Ruske nadjena i ulovljena je lani mjeseca srpnja po Hircu kod Bakra. Tim se raspršuje svaka dvojba nekih domaćih prirodopisaca, koji su do sada mislili, da se ta vrst u hrvatsku herpetologiju uvrstiti ne može.

— Notopholis nigropunctata Bonp. je vrst preriedke gušterice, poznate do sada iz Dalmacije, Istre, Gorice i Grčke, nu prebiva ona uz svoje četiri razne družice i kod Bakra, a imade ih i na Rieci.

— Pravilno gibanje biljke Ceratophyllum demersum. L. Dutrochet, Payer, Duchatre, Sachs bijahu prvi, koji nas upoznahu vrlo zanimivimi gibanji nekih biljka.

Nova je u tom biljka Ceratophyllum demersum L. kod koje je gibanja Rodier opažavao. Vošćika trnava, kako se ta biljka hrvatski zove, je češljasta lišća, zarezaka prugasto-žičastih, a plodova trnavih, raste u nas po savišćih oko Siska, Topolovca i na Lonjskom polju.

Gornje grančice ove biljke sad se dižu, sad padaju. Tako se mlada grančica u 6 sati u jutro osovi, o podne najjače k sjeveru nagne, oko pol-

---

bih mu bio ruke ljubio te ga molio za oproštenje. Do dna se duše potresoh.

U to se oglasi s crkve San Agostina pozdravljenje večernje, grieh me je tlačio i ja unidjoh, da se pomolim majci božjoj. U nutri bijaše sve prazno i tamno; svieće na oltarih gorahu slabo. Olakšalo mi.

„Signore Antonio!“ reče iznenada neki glas kraj mene, „eccellenza i liepa signora nadodjoše! Vratiše se s Firenze te imadu uza se angjela. Nećete li ih umah posjetit?“

Bijaše stara Fenella, žena vratareva iz palazza Borghese. Moja dobročiniteljica bijaše opet u Rimu s mužem i djetetom. Više godina se nevidjesmo. Duša mi se napuni radošću, i skoro za tim pozdravih drage i mile moje dobročince.

Fabiani bijaše blag i milostiv, Francesca radostna ko majka, što me vidi; prikaza mi svoju malu kćerku Flaminiu, dražestno diete sjajnih očiju. Flaminija me poljubi, podje rada k meni i skoro bijasmo dobri znanci. Sjedjaše na mojoj ruci te se živo smijaše, kad poplesah š njom po dvorani te zapjevah koju od mojih starih veselih pjesama.

„Nečini mi moje moje male abbedise* svjetskim djetetom“, reče Fabiani smiešeć se, „nevidiš li, da već nosi znak svoje časti?“ I na to mi pokaza mali srebrni križ s Isusom, koji je visio na prsih djeteta. Sveti otac darovao ju njim, ona nosi već na srdcu zaručnika svoje duše“.

U svojoj ljubavnoj sreći zavjetovaše prvo diete crkvi, a papa nadario je diete svetim križem još u koljevci. Kao rodjakinji bogate borgheske obitelji bijaše joj sjegurno prvo mjesto u rimskih samostanih, pa ju s toga i roditelji i svi znanci nazivahu „malom abedisom.“ Svaka pripoviest, svaka igra smjerala je na to, da joj omili sviet, za koj je živila, i sreću, kojoj se imala posvetiti.

Ona mi pokaza svoga Isusa, svoje male biele opatice, koje da idu svaki dan k misi, postavi ih po nauci dojilje u dva reda na stolu te mi reče, kako krasno pjevaju i kako se liepo mole. Ja joj risah vesele seljake, koji su u svojih dugih kabanicah plesali oko kamenitog tritona i lakrdijaše, koji se uzpinjahu jedan na drugoga, — a sve to veselilo ju vrlo. Ona ih nekoliko put poljubi, tad ih podere a ja joj morah risat druge, dok nas raztaviše, jer je dojilja pozvala malu abbedišu u krevet. Bijaše već kasno.

Fabiani i Francesca opitivahu se o školi, o mom zdravlju i zadovoljstvu, obećaše mi i na dalje svoju podporu te mi zaželiše sreću. „Moramo se svaki dan vidit“, reče ona, „dodji marljivo, dok smo ovdje“. I za staru me Domeniku pitaše a ja joj pridoviedah, kako je starica sretna, kad ju za proljeća il jeseni posjetim, kako mi ona peče kestene, pa kako se tad sjećamo dana, što ih zajedno proživismo. Tad mi uvjek valja razgledat sva mjesta, gdje sam spavao, gdje se igrao, što sam risao i radio.

„Kako se smiešno klanja“, reče Francesca Fabianiu, kad sam se praštao. „Liepo je, kad se njeguje duh, nu nevalja zaboravit ni tiela, i na to se gleda mnogo na svietu. Nu bit će i to, jelte, Antonio!“ I smijuć mi pruži ruku da ju poljubim.

Nebijaše još kasno, kad sam opet stajao dolje na ulici, da podjem kući, nu bijaše podpuna tama. U Rimu nebijahu još tad svietiljke u porabi; one su tek od novije dobe. Svietiljka pred Madonnom bijaše jedina u tih uzkih i neravnih ulicah. Morao sam se doista pipanjem napred kretati, da se nezadjenem. Išlo je to lagano, misli bijahu u sgodah dana. Tako idući udarim o nešta.

„Do biesa“, viknu poznat neki glas, neizbijte mi oči, jer ću tad još manje vidit!“

---

* Običaj je kod većine talijanskih obitelji, da se tako zavjetovanu djetetu od malih nogu dade kakovo počastno ime, koje pokazuje budući stališ, tako n. pr. zaručnica Isusova, opatica, predstojnica i. t. d.

noći opet se osovi, u 4 sata u juro drugi dan vrlo k jugu nagne, u 8 sati prije podne se osovi po drugi put i. t. d. Cielo kretanje traje po prilici 26 sati. Svjetlo na to gibanje, kao što je dokazano ni malo ne upliva. (La Natur).

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na hrvatskom narodnom kazalištu predstavljale se na dalje ove predstave: 16. veljače: „Lucia iz Lamermoora“ opera od Donizettia (prvi put); 17. veljače: „Trovatore“ opera od Verdia, (gg. L. Vanzetti i Christiano Marziali kao gosti); 19. veljače: „Rigoletto“ opera od Verdia, (Vanzetti i Marziali); 20. veljače: „Graničari“, pučka igra u 3 čina od Freudenreicha, (vukovarski tamburaši kao gosti); 21. veljače: „Djačke nezgode“ pošalica u 1 činu od Nikole i Nandora i „Brzojav“ vesela igra u 1 činu, od Moravskoga, (medju čini vuk. tamburaši).

— Nekomu se nije svidilo što smo zadnji put napisali o redukciji plaća na narodnom kazalištu. Mi uvjeravamo svu gospodu, kojim se ono nemili, da tako misli veći dio našeg obćinstva. Uvriede za operne pjevače mi u onom nevidimo, al vidimo u osjetljivosti nečijih živaca činjenicu, s kojom se nemože računat. Tko nemože ni stvarnog razglabanja mirno podnieti, toga će jamačno pravedna kritika od jeda u grob spraviti.

— Koncerti i zabave. Naša pjevačka družtva priredjuju svojim članovom ovog tjedna sliedeće zabave: „Kolo“ 27. t. mj. u glasbenom zavodu, sudjeluju braća Krežma; „Orao“ 1. ožujka u redutnoj dvorani; „Sloga“ 3. ožujka na strieljani; „Hrvatska lira“ 4. ožujka u glasbenom zavodu uz sudjelovanje braće Krežma i umjetnice gdje Rose Dordini.

— Slavljena ruska pianistica Aneta Esipov dolazi ovih dana u Zagreb, da dade dva koncerta u narodnom kazalištu. Prvi će koncert biti 26. t. mj.

— Emilia Chiomi, koja je s tolikim slavljem gostovala u Zagrebu, Pragu i Varšavi, sad pjeva u Berlinu, gdje ju takodjer vrlo hvale.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Čitamo u „Viencu“, da je hrvatski sabor dopitao „Matici Hrvatskoj“ podporu od 2000 for., grad Karlovac 600 for. i barun Ljudevit Vranicani Dobrinović 100 for., oba zadnja za poviest grada Karlovca, koju će Matica izdat ove godine u slavu 300 godišnjice karlovačke. Ovom bi prilikom smjerno sjetili slavnu upravu Matice, da nezaboravi ove godine sazvat glavne skupštine, koja se ima po pravilih sastat početkom godine, a oglasit 14 dana unapred.

— „Vienac“ 7. br. ima ovaj sadržaj: Karanfil s pjesnikova groba. — Dakako, po Aldrichu. — Stanislav Sočivica. — Novica Cerović. — Listak. — Slike: Zasjeda i spas.

— Kako je poznato nalazi se rukopis djela „Stope Hristove“ od Tome Kempisa u bruseljskoj biblioteci. Sad javljaju odanle, da će čitav rukopis izdat u facsimilu. Ovo je djelo na hrvatski preveo nezaboravni starina Fran Kurelac.

— Emilio Castelar prevodi na španjolski Hugonovo djelo „Histoire d' un Crime“. Hugo će drugi dio izdat mjeseca ožujka.

— Nedavno su tržili u Parizu u Hotelu Drouotu sbirku autografa. Prodani su: „Tricorne enchanté“ od Gautiera za 460 franaka; „Hernani“ od Hugona s njegovimi korekturami i riečmi, što ih je brisala cenzura, za 320 fran.; „Claudie“ od Sandovke za 100 fran.; jedan list Lamartinov za 16 franaka; dva redka Hugonova E. Aragu 32 franka; jedan list Janina Dumasa 21 fran.; 49 listova raznih kritika Lémaîtru 50 fran.; jedan list Rachelke Bulozu za 13 fran.; jedan list od Talme za 25 fran-; i jedan list od Delacroixa Dumasu za 51 franak.

— Poznati umni pisac Sacher-Masoch napisao je nastavak poznatih svojih novela „Falscher Hermelin“ te će ovih dana izaći na svjetlo kod Frobeena et Comp. u Bernu. I njegova gospoja, Wanda v. Dunajew, izdat će kod istog nakladnika svezak novelâ: „Rachegeister“.

UMRLI.

— **Andrew Muray**, znameniti englezki prirodoslovac i predsjednik botaničkog družtva u Edinburghu † tu 28. siečnja.

— **Bruno Hildebrand**, zaslužni njemački statistik, profesor nationalne ekonomije na sveučilištu u Jeni, rodjen u Naumburgu 6. ožujka 1812. † u Jeni 29 siečnja.

— **Elias Magnus Fries**, veliki švedski botaniknik, rodjen 15. kolovoza 1794. u Smalandu, bivši do g. 1859. profesor na sveučilištu u Upsali od g. 1847. član švedske akademije, † u Gothenburgu 8. veljače u 84. godini. Fries bijaše prvi evropski autoritet u gljivarstvu te je u tom pogledu napisao najznamenitije djelo: „Systema mycologicum.“

— **Erneste Vinet**, pisac o umjetnosti, knjižničar akademije tvornih umjetnosti u Parizu † 9. veljače u 74. godini.

— **Emil Theodor Richter**, njemački krajoslikar † u Monakovu 11. veljače u 76. godini.

— **Gustav Rasch**, njemački putopisac, dopisnik mnogih novina, veliki prijatelj Slavenom, poznat i u nas sa mnogih putopisa po južnoslovjenskih strana † 14. veljače u Berlinu od kapi jedva 50 g. star.

— **Ivan Krstitelj Kralj**, posvećeni biskup likopoljski, prior vranski, generalni vikar nadbiskupije zagrebačke, vitez reda željezne krune III. razreda, prelat banskoga stola, svećenik jubilarac, čestiti hrvatski rodoljub, veliki dobrotvor sirotinje i narodnih zavoda, rodjen u Varaždinu 12. svibnja 1792., zaredjen 1815. župnik u Pokupskom i Vugrovcu, kanonik zagrebački od 1835. biskup od 1865. † u Zagrebu 21. veljače u 5 satih s jutra nakon duže bolesti u 86. godini. Za jedan dan stariji od Pija IX., preživio ga je samo za 14 dana, pa kad je žica pronosila viest o izboru Lava XIII., on se je blago preselio u vječnost! S biskupom Kraljem izgubila je Hrvatska uzorna svećenika, čovjeka velikog srdca, pravog i iskrenog domoljuba. Vječna mu uspomena!

„Bernardo!“ kliknem ja veseo, „sastajemo li se opet jednom!“

„Antonio, dragi moj Antonio!“ vrati on te me primi izpod ruke. „Ta to je veseo sastanak! Odkale? S mala ročišta — ha? Nebi bio toga mislio! Nu sad si uhvaćen na crnoj stazi! Gdje ti je pratilac, tvoj cicisbeo, ili kako li ga zoveš?“

„Ja sam posve sam“, rečem ja.

„Sam! U istinu vrl si momak. Valjalo bi, da stupiš u papinsku gardu, tu bi od tebe što postalo“.

Pripoviedah mu o povratku eccellenze i signore te o mom veselju. I on se tomu veseljaše. Nepazeći tako na tamu, stupasmo brbljajući dalje, ni negledeć kuda.

„Glej Antonio,“ reče on, „sad sam tek naučio, što znači živjet. Ti nepoznaš još života ni malo. Preveseo je, a da sjedimo na tvrdih školskih klupah pa da slušamo pljesnive govore Habbas Dahdaha. Ja vitlam vrancem! Ta vidio si me danas! A liepe me Signore toli žarko pozdravljaju. Dosta sam pristao momak u vojničkom odielu. — Hu kako je tu tamno! — Nemožeš me ni vidit! Moji novi drugovi dobro me podučavaju, nisu to takvi djačići, ko vi. Mi izpijamo naše čaše u slavu domovine, i mi imamo mala ročišta, — al o tom se pred tvojim svetstvom nesmije govorit. Koli si mi biedan mužkarac! Antonio, u ovo malo mjesecih ja sam nabrao izkustva za deset godina. Sad osjećam svoju mladost, kipi mi u krvi, diže mi srdce, ja ju uživam, uživam podpuno, usne mi gore, i osjećam žedju.“

„Nebiraš dobra družtva, moj Bernardo!“ rekoh ja.

„Nebiram dobro!“ vrati on smijuć se, „neprodikuj mi morala. Što mi možeš prigovorit družtvu? moji su drugovi od najčišće patricijske krvi, što ju Rim ima. Mi smo počastna straža sv. otca, njegov blagoslov briše naše male griehe! Prvih dana, kad upravo ostavih školu, i u meni je bilo nešto tih samostanskih nazora, al sam bio dosta oprezan, da ih nopriobćim mojim novim drugovom. Ja se poveh za njimi, moje cielo biće drktalo je od ljubavi, a joj se podah, jer me je samo ona usrećila. Nu ja sam osjećao i neki zao glas u sebi to bijaše prijašnja stega i zadnji ostatak mojih djetinjarija. Te mi podvikivahu: ti nisi više ono nevino diete, koje si nekoč bio! Kašnje sam se otreso. Diete bijaše, što se je plakalo, kad mu nije bilo što po volji. Nu evo nas kod Chjavica, najbolje gostione, sastajališta umjetnika. Podji samnom u nutra, izpit ćemo bocu vina u znak radostna sastanka. Podji samo, vrlo je veselo!“

„Kako možeš i mislit na to!“ vratih ja. „Što bi se reklo, kad bi saznali u jezuitskoj školi, da su me vidjeli u družtvu oficira papinske garde.“

„Da, da, velika je nesreća izpit čašu vina i poslušat pjesme tudjih umjetnika u njihovih jezicih, u francezkom, englezkom, njemačkom i. t. d. vjeruj mi, tu ti je vrlo veselo!“

„Što tebi pristoji, nije meni slobodno; negovori s toga dalje“ — prekinuh se sam, jer začuh s pokrajne ulice smieh i pljesak, a u istinu bi bio rado na drugo govor svrnuo. „Tamo je prava strka“, nastavih za to, „što se tu zbilo? Čini mi se, kao da se tik Madonne izvode lakrdije i povukoh ga onamo.

Muževi i djetca iz najnižeg puka zatvoriše ulicu. Okružiše nekog starog žida te mu htjedoše dozvolit izlaz samo onda, skoči li preko neke batine, što ju je u vis držao jedan od ljudi.

Kako je znano, smiju židovi u Rimu, u najvećem gradu kršćanstva, stanovat samo u označenu im gradskom predielu, poznatom zamrmljanom i tiesnom Ghettu. Svake večeri zatvore se vrata, što vode u Ghetto, a vojnici straže pred njimi, da se nitko potajno neuvuče ili neudalji.

(Nastavak sliedi.)

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović**. Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI
SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 36. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 3. ožujka 1878. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga II.

PAVAO ŠTOOS,

PODJAŠPRIŠT I ŽUPNIK POKUPSKI, KNJIŽEVNIK HRVATSKI.

(Nastavak.)

Druge godine Štoosova svećenikovanja u Zagrebu, podiže glas svoj Gaj, podiže barjak, ne krstaš barjak, već barjak prieporoda narodnjega. Uz Babukića i Rakovca bijaše prvi Pavao Štoos, koji se je pridružio kolu Gajevu. A da li je mogao pjesnik „kipa domovine“ inako raditi? On koji je strogo žigosao kolovodje narodnog driemeža i nerada, a u velike hvalio Josipa Kuševića, on, koji je uz Mihanovića i Špora prvi uzpisao jezikom hrvatskim i duhom čisto hrvatskim, rado se je uhvatio u oduševljeno i vatreno kolo mladih Iliraca.

Ali se je i tu liepo ponesao, te mogu punim pravom reći, da je najviše doprinesao k tomu, da su ideje ilirske toli brzo u narod prodrle i duboko korenje zahvatile. Ponajglavnija naime bijaše težnja Iliraca, da predobe hrvatsko svećenstvo na svoju ruku. Znali su predobro, da su svećenici vodje i učitelji puka, a kuda će oni, tamo će i narod s njimi. Znali su i to, da nagaze li na odpor u svećenika, slabo će im posao uspjeti. Bilo ih žalibože, nu ne toliko svećenika, koliko inih, koji su se rugali i podsmiehivali tim „mladim zanesenjakom“. Što će oni sa svojim barbarskim jezikom hrvatskim, nemamo li njemački i magjarski — svjetske jezike?“ — —

Ne šiba li na to i Štoosov „kip domovine?“

Nu svim malne ludim potvoram dade smrtni udarac Štoosov članak: „Bratinzka rěč gledech na osnovu ztarinzkoga horvatzkoga pravopisza“ (Vidj. Dan. ilir. teč. I. br. 13.) Tu govori o velikoj nuždi toga staroga pravopisa, koga treba da se i ostala braća na jugu prihvate, da živimo u zajednici dušeynoj, kao što su nekoč naši djedovi živjeli. Ne uzradimo li tako, to ćemo se brat bratu sve većma tudjiti, dok se rodjena braća ne razkrstimo. Ali je sve to samo naša nesreća, a radost neprijatelja. S toga moli i zaklinje, da svi prihvate, kao i on taj pravopis (tiče se to naposeb svećenstva, jer odmah dalje kori Fučka radi magjarske ortografije); jer jedan ili dva pisca ne će naroda spasiti, niti mu mnogo pomoći. Koliko truda, sile, ljubavi i oduševljenosti izlio u taj članak, vidimo najbolje iz samoga članka i njegove rodoljubive i uzvišene svrhe. Prekrasan je konac na str. 52.: „Ali svani ilirskim Slavenom krasno sunašce. Pucaj zoro, davno nevidjena“ itd., — toli jezgrovito i brižno napisan, te ja kriv, požali li tkogodj vrieme, dok ga je čitao.

Nu sav taj trud Štoosov urodi i obilnim plodom. Sve svećenstvo hrvatsko jatomice pohrli u kolo ilirsko, pod zastavu Gajevu. I klerici zagrebskoga sjemeništa odazvaše se pozivu Štoosovu, ustrojiv g. 1833. svoje družtvo — i po tom je prvo i najstarije družtvo književno u Hrvatskoj — „Sbor“ ili kako su ga onda zvali. „Kolo mladih rodoljuba“. Da vidimo koliko je oduševljenje za onda vladalo medju klerici mladimi, spomenuti ću samo nešto iz poviesti toga družtva, komu je eto već svanula 41. godina obstanka.

LISTAK.

IMPROVIZATOR.

ROMAN U DVIE KNJIGE.

DANSKI NAPISAO

HANS CHRISTIAN ANDERSEN.

(Nastavak.)

Svake su godine dužni starješine doći na kapitol i zamolit klečeć, da smiju još jednu godinu ostat u Rimu, te se moraju obvezat, da će platit troškove natrkivanja za vrieme poklada i obećat, da će svi jednom u godini na opredieljeni dan doći u koju katoličku crkvu i tamo poslušat propovjed za obraćenje.

Starac, koga smo tuj vidli, bijaše te crne noći sam došao ulicom, gdje su se ljudi igrali morru. „Gledjte žida!“ viknu jedan i na to ga svi izsmijaše, pa kad je šuteć dalje htio, zatvore mu put. Jedan od muževa, omašna ljudesina, pruži pred njega batinu vičuć: „Evo, žide, potrči, inače ćeš nać zatvoren Ghetto, pa nećeš prispjet u nutra! Daj da vidimo, jesi li još brz!“

„Skači, židove!“ vikahu dječki, „bog Abrama već će ti pomoći.“

„A što sam Vam sakrivio?“ pitaše starac, „pustite mene starca, nerugajte se mojim sjedim lasim pred onom, koju sami zovete u pomoć!“ I on pokaza na bližnju Madonnu.

„Misliš li možda“, vrati mu rimljanin, „da se Madonna za židova brini? Hoćeš li umah skočit, ti staro pseto!“ — i na to podignu nanj piest, a dječurlija se sleti u okrug.

Na to poleti napred Bernardo, turnu sve na stranu, trgnu čovjeku batinu iz ruku, dignu nad njim svoj mač. izpruži batinu pred njim te viknu silnim i muževnim glasom: „Skoči sad ti il ću ti taj čas razciepat glavu! Nečasi! Tako mi svih svetih, razkolim ti glavu, neskočiš li!“

Čovjek se medju svjetinom snebio. Ljutite rieči, izvučen mač, i papinska oficirska odora, sve se ga to dojmilo i nerekav ni rieči, skoči visoko preko palice, koju je malo prije pružao pred siromašnim židovom. I svi ostali bijahu iznenadjeni, nitko se neusudi reći ni rieči, već gledahu zabunjeni. Jedva što je čovjek preskočio batinu, pograbi ga Bernardo za rame, udari ga lagano mačem te reče:

„Bravo, moj mopsiću, vrlo dobro! Još jednom taj umjetni skok, pa mislim, da ćeš tad bit zasićen takovimi majstorijami“.

Moj čovjek morao skakat, a družtvo uzelo sve to šaljivo i stalo pljeskat Bernardu.

„Gdje si židove?“ pitaše Bernardo, „podji sa mnom, ja ću te sprovest!“ Nu njega više nebijaše, nitko mu neodgovori.

„Ajdmo“, rekoh, kad bijasmo ostavili krug, „ajdmo, nek vele, što ih volja, ja ću s tobom pit čašu vina! U tvoje ću zdravlje pit! Valja nam ostat prijatelji bili gdjegod“.

„Ti si ludjak, Antonio!“ vrati mi on, „a možda i ja, što sam se ljutio na onog prostaka; nu osvjedočen sam, da neće tako na skoro nikoga više silit, da skače“.

Unidjosmo u gostionu, nitko se od veselih gosti neobazre na nas. U jednom uglu stajaše mali stol. Tu si dadosmo donieti bocu vina i iztrusismo ju u naše prijateljstvo. Tad se razstasmo. Ja podjem u jezuitsku školu, gdje mi stari vratar, moj osobiti štitnik, otvori, da nitko ni neopazi i do skora sanjah o zgodah prošle večeri.

Svaku malne davoriju ili pjesmu, koja bi ugledala sviet u „Danici ilirskoj“ naučio bi tkogodj od članova na izust i u „Kolu“ ju krasnoslovio. Nu nije se uz to zaboravljalo ni na stare klasike, Dubrovčane. Predsjednik družtva imao je predapredavati u „Kolu“ hrvatsku poviest i jezik ilirski po Babukićevoj slovnici, koja je za onda u „Danici ilir.“ izlazila. Učili su članovi neumorno i ostale slavenske jezike, ponajpače: českí, poljski i ruski. Nu da se je i zbilja učilo i znalo najboljim su dokazom družtvene zabave — deklamacije, — gdje se je uz hrvatski uvjek krasnoslovilo i to: po četvorica, česki, poljski i ruski. A čemu bi bile te sve deklamacije, kada članovi — supposita falsa hipotesi — ne bi umjeli tih jezika? Jedan član „Kola ml. rod.“, koji i sada još živi, pozdravio je Jana Kollara — prvoga i naizdašnijega prijatelja mladomu družtvu u tudjini, — pozdravio ga je, rekoh, u jeziku českom, kada je taj pohodio Zagreb. Uz to je družtvo dopisivalo s mnogimi učenjaci slavenskimi, kao n. pr. s Poljakom Janom Nep. Deszkiewicz-em, u njihovom materinjem jezikom i sa slovačkim družtvom u Požunu — slovački. Eto opet razloga, zašto je ilirstvo toli brzim skokom napredovalo. — —

Sjetimo li se uz spomenuti članak još i Štoosove pjesme „Poziv u kolo ilirsko“, koja je izpjevana svim žarom sloge i bratstva ilirskoga, a koju su klerici u obće mladež najuzhitnije pjevali, kako mi reče jedan župnik, to se lje nećemo čuditi toli naglomu okretu svećenstva. Ta pokojni je Vrhovac još koncem 18. vieka htio medju svećenstvom uzbuditi čuvstvo i ljubav ka knjizi i jeziku hrvatskom, pozvao pastirskom poslanicom sve svećenstvo svoje, da sabire revno narodne pjesme, pripoviesti i poslovice. Nu tek mu se je jedini Miklouššić želji odazvao.

U svojoj službi bijaše Pavao vrlo točan i revan i svjestan, te s toga steče osobitu ljubav i povjerenje u svoga biskupa Alagovića i nasljednika Gj. Haulika. Ali sve to u brzo ohladni i Štoos izgubije svoju dosadanju službu i postade župnikom u Pokupskom. Što je pravi tomu uzrok, neznam stalno, nu meni je za razlog naveo Štoosov osobni prijatelj zemljak to, što ću sada navesti. Slučaj je taj po sav ostali život Štoosov toli znamenit i zamašan, jer mu je srdce napunio tugom i žalošću, koje ga je tek smrt oslobodila, da ga ne mogu nikako mimoići, a mislim, da će biti istinit, jer sam ga saznao iz najpouzdanijega vrela.

J. Haulik, za onda biskup zagrebski, zahtievao je od svećenstva, da nosi dugu kosu, koja bude kolar prikrivala. Stvarca po sebi malena, nu on je na nju pozornim okom pazio, a ponajpače kod onih, koji su mu bili najbliži, kao Štoos. Dogodilo se je to g. 1841. Štoos bijaše poznat u Zagrebu u odličnoj — grofovskoj — kući (ime mi više ne pada na um). Simo bi više puti dolazio u posjete. Jednoć razgovarajuć s groficom, stade mu se ova podrugivati dugoj kosi i poče ga nagovarati, da ju odreže. Pavao se dadne nagovoriti, ali ga ujede guja ljuta. Došav drugi dan pred biskupa — a kosa mu kratka, upita ga on strogo: — Pavle, gdje ti je kosa? Pavao probliedi i ništa ne odvrati. Na to će mu biskup: nosi mi se izpred lica i ne kaži mi se više na oči. — Štoos ode sav satrven. Poslije podne stiže mu nalog, da ima umah poći u Pokupsko za župnika, a da mu bude bar ikakovo priznanje njegovoj revnosti i utjeha kakova takova u toj zabiti, naimenova ga podjašprištom.

To pobudi obću senzaciju u Zagrebu. Štoos bio je obće obljubljen i štovan, a osobito u klerika i Iliraca. A sada eto bilo mu se dieliti toli naglo i iznenadce. Zateče ga ta viest kao grom iz vedra neba i svega poništi. Kad je došao u sjemenište, da se oprosti sa milim si „Kolom ml. rod.“, kojim je bio zaštitnikom, reče mu Šimagović, predsjednik družtva, dirljivo slovo. I on im se zahvali. Na to mu izpjevaše više njegovih domorodnih pjesama, to ga toliko ganu, — da je proplakao kao malo diete, — dà proplakao je onaj, koji je na dviestogodišnjicu smrti Gundulićeve u sv. Katarini u Zagrebu grmio i potresao srdci slušalaca i ne uzmože sada nijedne rieči. Suze vrele, koje su oblile i mlade klerike, bijahu utjehom i svjedokom bolnomu razstanku. Tužna li mi časa, nu najtužnijega po samoga Štoosa! Ta bilo mu se je dieliti za uvieke iz mila mu kola ilirskoga.

Često je poslije molio i uzdisao, da ga vrate u Zagreb, ali sve uzalud. Ta žudnja i težnja vruća, da se vrati u kolo svojih milih i dragih provlači mu se po svih kašnjih djelih, a osobito nalazi izliev u prijateljskih listovih. Naravski je to, jer čovjeku nekako odlane, kada je drugomu svoje jade izjadao. Liepo vam to sam razjašnjuje u uvodu na V. str. („o čud. sveć,“) doslovce ovako pišući:

— „O Bože, tko neznade, da sam ja tužni u domovini mojoj crvić, — odkada sam u nesretnome gniezdu medj otrovanom Kupom i Goricom zelenom — božje stado pasući, sveudilj jad jadujem, tugu tugujem i odtuda lieta i lieta bol bolujem, toliko puta skoro već nošen na vječito snivanje u krevetu hladna groba, te i sad izvan kuće svoje, sluteći zlokobna kovarstva napram ljubećim svoj narod nanišana, boraviti moram, sav žalostan i srdcem kloneći!“

Jadna li mi života za blago, nu vatreno srdce Štoosovo.

Nije mi moguće spominjati svih pjesama Štoosovih, koje radi prostora, koje

---

IX.

IZRAELITKA.

Neko me je vrieme plašilo, što sam bez dozvole one večeri izašao, da dapače s Bernardom pio čašu vina u gostioni. Nu sreća mi posluži; nitko me nepogrieši, ili su i mislili, da imam dopust. Ta bio sam poznat kao najmirniji i najsavjestniji dječko! Dnevi su mirno prolazili; ja sam marljivo učio i posjećivao moju dobročiniteljku. To mi je vrlo godilo. Njezina me mala abbedisa doskora vrlo obljubi. Doneh djetetu sličice, koje sam sȃm nekoč risao, nu ona bi ih vazda poderala. Ja sam opet komadiće pokupio i spravio.

Ono sam doba čitao Virgila; gdje kumejska sibila vodi Eneju u podzemni sviet, osobito me zanimalo rad sličnosti s Dantom. Tad sam se sjećao moje pjesme i Bernarda, koga već dugo nevidjeh. Čeznuo sam vrlo za njim. Bijaše uprav jedan od onih dana, kad su otvorene vatikanske galerije. Umolih dozvolu, da podjem onamo, i da razgledam divne kipove i likove, nu moja želja i nada bijaše, da se susretnem s Bernardom.

Desih se upravo u svodištu, gdje stoji najljepše poprsje Rafaelovo i gdje je sav svod biblija u divnih slikah, koje je Rafael nacrtao, a njegovi učenici izveli. Čudnovati arabeski uzduž sve stiene i legija angjela, koji tu kleče te se krili dižu u bezkrajnost — nebijaše mi to novo. Nu zadržavao sam se tu ipak dugo, kao da ih gledam, a očekivah zbilja čas, nebi li zagledao gdje Bernarda. Naslonih se na ogradak i promatrah divne gore, ponosite i valovite crte tamo za Campagnom, — nu oko mi je bludilo i dvorovi vatikanskimi, nebi li gdje odkrilo Bernarda. Nu njega nebi.

Badava prodjoh i bližnjimi dvoranami, badava promatrah Laokoona, nije me sad to zanimalo, dapače uzlovoljilo me. Nigdje nebi Bernarda. S toga mi se činio povratak kući baš tako zanimiv, kao torso i predivni Antinoj.

U to potrči hodnikom lagan i stasit momak s perjanicom i ostrugami, a ja za njim — bijaše Bernardo! Veseljasmo se oba. Brzo me povuče za sobom, jer veljaše, da mi imade toga mnogo kazat.

„Ti neznaš, što sam pretrpio i što još trpim. Ti ćeš mi bit liečnikom. Ti mi jedini možeš pomoć s magičnimi biljkami“. I na to me odvede velikom dvoranom, gdje papinski švicari straže u veliku sobu, uredjenu za stražećeg oficira.

„Valjda nisi bolestan?“ upitah ja, „To nemože bit, ta oči i lica tvoja plamte“.

„O da, plamte“, reče on, „ja plamtim od pete do glave, nu sve je dobro; ti si mojom zviezdom predhodnicom, ti mi donosiš divne sgode i dobre misli, pomozi! Sjedi! Ti ni neznaš, koliko sam toga doživio, odkad se nevidjesmo. Tebi ću sve povjerit, ti si pošten prijatelj pa ćeš i sam što pomoći“.

Nedade mi uhvatit rieči, morah ga saslušat.

„Sjećaš li se židova?“ pitaše on, „starog židova, koga su mladci tjerali, da skače, pa kako je tad pobjego, a nije mi se za moju vitežku pomoć ni zahvalio? Ja ga barem kao i cielu sgodu zaboravih. Nekoliko dana za tim dodjem ti pred ulaz Ghetta. Nepazih na to, dok me nepozdravi vojnik, koji je ondje stražio. Odzdravim mu i opazim unutar Ghetta hrpu crnookih djevojaka, izraelićanka, pa ćeš lahko pojmit, da mi se pohtjelo malo projašit tiesnom i zamrljanom ulicom. Ima tu podpuna sinagoga, a kuće se dižu jedna uz drugu u zrak. Na svih prozorih šaptalo se: „Berešit Bara Elohim!“ Sgrnuli se, glavu o glavu stajahu tuj, kao onda, kad su prolazili crvenim morem. Naokolo ovjesiše staro odielo, kišobrane i druge ropotarije. Udarih kroz te hrpe stare željeznine,

opet radi toga što mi niesu sve ni pri ruci, već ću spomenuti što o njih sudi N. Horvat u „Kat. List. XIII. teč. br. 14. — „Pavao Štoos — kao pjesnik, koji je jednakom mjerom bio pouzdanik hrvatskih vila i latinskih muza — proslavi se i preko granice otačbine svoje“. Spomenuti ću još nekoja djela Štoosova, koja su ugledala svjetlo božje. U vrieme kada su dusi u Hrvatskoj, a i druguda bili uzrujani, kada je narod hrvatski veselo na poziv banov trgnuo mač proti dušmaninu, koji nas je htio lišiti, narodnosti, jezika i svakoga prava, — moralno nas ubiti i posve izbrisati s lica zemlje, — baš u to vrieme izdade naš Pavao djelo: „O poboljšanju ćudorednosti svećenstva“.

Djelo ovo još većma otegoti život Štoosov.

Neću se tuj upuštati u nikakovu razpravu, već ću samo pripoviediti na temelju „Katoličkog Lista“, kako su dogodjaji tekli.

Buduć je to bila stvar, koja je zasiecala najdublje u disciplinu crkvenu, stoga bi bio morao Štoos, kako to zahtieva „Kat. L.“ I. teč. 1849. knjižicu predati na censuru duh. oblasti svojoj prije, nego ju je dao tiskati. On dakako nije toga uradio, za to ga pozove biskup preko duh. stola prvi put, da cielu stvar opozove. Na taj poziv odgovori Štoos u stihovih latinskih, ne opozvav ipak ciele stvari. To ogorči još više duh. stol, koji se opet obrati na svoga biskupa. Nu biskup krotke ćudi, a poznavajuć čuvstvenu narav Štoosovu, ne htjede ga ni sada na prosto kazniti i skinuti ga sa časti podjašprišta, već ga pozove preda se u Zagreb. Štoos se odazva drage volje pozivu biskupovu. Tu ga svjetovaše biskup („Kat. L.“ teč. I. br. 10.), neka javno izpoviedi: „da u ovoj knjižici svojoj ništa nije hotio reći niti učiniti, što bi vlasti crkvenoj i jurisdikciji ili duhu katoličkomu protivno bilo; već, da jest i želi ostati pokoran sin crkve, a od onih, koji su knjižicom njegovom smućeni, da pita proštenje. — Spomenu mu ujedno, kako je nadbiskup Fenelon ono svoje o quietismu opozvao, začuv, da mu je crkva spis zabacila. A to mu nije na sramotu služilo, ne će stoga ni njemu. Napokon mu biskup izjavi, ne primi li toga otčinskoga savjeta, da će ga ukloniti s časti podjašprišta. Štoos se vrati u Pokupsko i na to dulje vremena ništa neodgovori i u tom je pogriešio, ne htijuć se s mjesta pokoriti svomu nadpastiru. S toga ga biskup liši časti podjašprišta i stavi na njegovo mjesto drugoga. To se ljuto kosnu srdca Štoosova, a svećenstvo kotara njegova pošlje molbu na biskupa, da im vrati Štoosa za podjašprišta. Naravski, biskup nije mogao molbi zadovoljiti, dok Štoos ne udovolji njegovim zahtjevom. Za to se izrodi sada ciela razpra, u kojoj je najviše patila osoba Štoosova, a da se je umah pokorio biskupovu opravdanu zahtjevu, ne bi svega toga bilo. Tuj se spočituju razna djela, koja baš ne bi mogla Štoosu na čast služiti, pače bi ga duboko snizila. Nu ja bih rekao, da nije to baš bilo sve onako, kako se je govorilo ili da se je bar stvar daleko pretjerivala. Mislim da je to opravdano s više razloga.

Da je Štoos g. 1848. i prije i sbilja bio smutljivac javan, kakov se ovdje prikazuje, bi li ga mogli svi uploške poslije smrti onako u velike slaviti i do nebesa uznositi? To nam se čini tim čudnije, što ga ne hvali tek mladji naraštaj, — koji ga pravo ni ne pozna, — nego i njegovi suvremenici, pače i protivnici nekadanji. Još većma nam to potvrdjuje sam biskup zagrebski, blage uspomene pokojnik J. Haulik, povrativ Štoosu čast podjašprišta maškomice, čim je opozvao svoje zlosretno mnienje u spomenutoj knjižici. Dapače nekoliko godina iza toga predloži ga isti nadbiskup i za kanonika zagrebskoga. Tim mislim, da sam opravdao bar donekle svoje mnienje. Jer bi li mogao nadbiskup čovjeku, koji mu je naočice tobože javnu smutnju počinio, povratiti prijašnju čast, pače ga još i na veću uzdići? Čovjek bi se prije nadao mnogo strožijoj kazni, nego li nagradi. Zaviri li čovjek u predgovor ove knjižice, uvjeriti će se i sam, da tu nije nikakove namjere zlobne, kako mu ju mnogi podmetahu, već da je tu čista želja popraviti ćudorednost svećenstva na boljak sv. crkve i domovine nam mile. Jest, opetujem, svrha je čista i dobra i ne može je čovjek osuditi, nu Štoos nije pogodio u izboru načina, kako da se tomu zlu doskoči. I to su mu zamierali što je, udario proti crkvenim zakonom o celibatu. Sav spomenuti predgovor nije ino, nego molitva. Čujmo samo početak toga predgovora, koji će čovjeka na nekih mjestih bar i do suza ganuti.

— „Saberi se, dušo moja! i sjedini u jedinom Bogu sile svoje, da u razvijanju načela, vodećih k popravljanju ćudorednosti onih, koji su medj Bogom i čovjekom posredovatelji i koji imaju biti ogledalo svieta, ne činim krivice ni na nebu, ni na zemlji, — već da što reknem, služi na umnoženje slave božje i spasenje svjetovno i vječito čovječanstva, a osobito milog roda moga, kroz tolike vjekove jadno zapuštenoga“. Ili kako malko dalje nastavlja: „Ti, ti, Bože znadeš, da u tome pisanju moga predmeta neimam nikakove nečiste svrhe. Ta za koga bi imao? da li za tielo moje?“ —

Toli čustvenoj i iskrenoj izpoviesti neće lje nitko zlobne namjere podmetnuti.

(Konac sliedi.)

---

slikâ i ružna smrada, a uz to se podiže krika i vika, nebi li što htio kupit il prodat, da sam i jedva imao vremena pogledat neke od mladih crnookih djevojčica, koje mi se smijahu s vrata. — Bijaše u istinu putovanje, vriedno, da ga Dante opiše! Na jednom baci se pred mene neki stari žid te se tako duboko pokloni, kao da sam sám sveti otac. „Eccellenza“, reče on, „moj plemeniti dobročinitelju, moj spasitelju, blagoslovljen bio sat, kad Vas smijem pozdravit! Nemislite, da je stari Hannoch nezahvalan! I još mnogo toga on reče, što nisam sve razumio a nit se svega sjećao. Napokon ga prepoznah, bijaše stari žid, koj je imao skakat.

„Evo moje siromašne kuće, al prag njezin preprost je, a da Vi unidjete“, veljaše on te mi poljubi ruku. Htjedoh dalje, jer nas je sve susjedstvo motrilo, kad mi na jednom oko zape o gornjem spratu kuće te opazih najdivniju glavu, što sam ju ikad vidio, mramornu Veneru s vrućom krvcom na lišcih a očih poput arabskih kćeri. Sad dakako, da si možeš mislit, da sam rado pošo za židovom u kuću. Ulaz bijaše taman i uzak kao hodnik do Scipionskih grobova, a stube takove, da se vrlo oprezno moralo uz njih uzpinjati. U sobi medjutim bijaše dosta udobno, samo je manjkala djevojka, a što ću bez nje? Sad mi je valjalo tuj probavit podugu adresu zakvalnicu, natrpanu tolikimi iztočnimi prispodobami i slikami, da bi se tvojoj pjesničkoj ćudi sjegurno svidjele. Slušah sve to u nadi, nebi li se zbilja još mala gdje pokazala, — al se ona nepokaza. Al se za to žid nečesa dosjeti, što bi mi drugče bilo vrlo po volji. On mišljaše, da mi je kao mladu čovjeku, koj mnogo sa svietom obći sjegurno treba mnogo novaca, pa kad mi ih manjka, da mi se valja uteć dobrim kršćanskim dušam, koje mi ga uz kamate od 20—30% uzajme, nu on da će mi — o čudo božje od žida! — uzajmit novce bez svakih kamata, čuješ li, bez kamata! Ja da sam plemenit mladac, u moje poštenje da se uzda; ja sam bo štitio jedan ogranak plemena izraelova. Pošto mi nije trebalo novaca, neuzeh ih, na što mi on ponudi vina, jedinu bocu, što ju je imao. Neznam što je kazao, nu znadem, da je unišla najdivnija djevojka iztoka u sobu. Koje forme i kakove boje! Vlasi caklili joj se poput ugljena. Bijaše njegova kći. Ona mi natoči čašu izvrstnog ciparskog vina, i kraljevska salamonska krv udari joj u lice, kad ju podigoh u njezino zdravlje. Da si ju samo čuo, kako mi je hvalila na spasu njezina otca, — a nebijaše ni vriedno tolike hvale. Zujile su mi njezine rieči poput glasbe. Nebijaše zemaljsko biće, — s toga je i nesta, samo starac ostade.

„Ta to se sluša poput pjesme!“ klikoh. Prekrasno bi se dalo slit u stihove“.

„Neznaš, moj dragane, kako sam se iza toga trudio, kakove osnove snovao, samo da se s mojom zionkom sastanem. Pomisli samo, ponizih se, te i bez potrebe uzajmih od njega novaca. Zaprosih ga za 20 škuda na osam dana, a on mi ih u zlatu uzajmi, — al nje nevidjeh. Već treći dan vratih mu ih, a staračko smijaše se, ribljuć si ruke, jer se za stalno nije baš čvrsto uzdao u moju hvaljenu, i zadanu rieč. Pohvalih njegovo ciparsko vino, nu ona ga nedonese, već ga on sám natakaše, sa svojimi suhimi i drkćućimi rukami. U svakom kutu oči ju moje tražiše, al uzalud. Samo kad se na odlazak podigoh, činilo mi se, kao da se pomaknula gardina; — da to bijaše ona. „Zdravstvujte, signoro“; viknuh, al mi nitko neodzdravi, nit se itko pokaza. Nu dalje nenapredovah u toj zgodi. Savjetuj mi! Što da radim? Podaj mi vrstnu namisao, dragane moj! Budi mi Saturnijom i Venerom, koja Eneju i libijsku kćer dovodi u otajnu špilju!“

„Što tražiš od mene? što mogu ja učinit? Neznam, kako bi ti ja mogao koristit“.

*

LJUDSKA SILA RUSIJE

I NJEZINE NARODNOSTI.

Matematika sa svojimi brojevi ima pravo na absolutnu istinu, a u tom i statistički brojevi govore istinu jasnije od sviuh deklamacija i uzprkos svim neprijateljskim izvraćanjem tako, da se o tom prepirati ne da, nego se mora rezultat statistike, te kćeri matematike, uzeti na ugodno ili neugodno znanje. Mi ćemo statistikom po službenih datih i historijom priobćiti data i činjenice za podkriepljenje naše tvrdnje.

I. LJUDSKA SILA RUSIJE.

Unapred nam je pripomenuti i čitatelje upozoriti, da se u Rusiji narod silno množi u ovom stoljeću, neglede na osvajanja i to tako, da često jedna majka ruska ima 15 (petnaestero) djece podpunoma zdrave.

G. 1868.—69. upozorio je u bečkom geografskom družtvu ugledan učenjak na tu silnu okolnost ne samo specialiste učenjake, nego i državnike i svu Evropu.

Razvoj je zbilja rapidan posljednjih petdeset godina, kako ćemo brojevi odmah dokazati.

					Žitelja:
Za Petra Velikoga	I.	g.	1722.	bijaše	14,000.000
	II.	„	1742.	samo	16.000.000
	III.	„	1762.	„	19,000.000
Za Katarine II.	IV.	„	1782.	„	28,000.000
	V.	„	1796.	„	36,000.000
	(koliko danas Austrija ili Francezka).				
Za Aleksandra I.	VI.	g.	1812.	već	41,000.000
Za Nikole I.	VII.	„	1835.	„	60,000.000
	VIII.	„	1851.	„	68,000.000
Za Aleksandra II.	IX.	„	1858.	„	74,000.000
	uzprkos krimskoj vojni.				
	X.	g.	1870.	već	85,000.000
	XI.	„	1877.	sigurno	90,000.000

Sliedeći brojevi nekih važnijih godina neka posvjedoče navedene izvadke:

G.	1801.	prirast	453.175	duša.
„	1805.	„	542.000	„
„	1810.	„	470.000	„
„	1815.	„	442.000	„
„	1820.	„	652.000	„
„	1825.	„	633.000	„
„	1830.	„	507.000	„
„	1835.	„	387.000	„
„	1840.	„	308.000	„
„	1845.	„	707.000	„
„	1850.	„	711.000	„
„	1855.	„	234.000	„
„	1860.	„	632.000	„

ili rezultat u kratko:

Od	g.	1800.—1810.	prirast	5,009.910	duša.
„	„	1810.—1820.	„	4,644.790	„
„	„	1820.—1830.	„	6,081.411	„
„	„	1830.—1840.	„	5,244.337	„
„	„	1840.—1850.	„	4,879.488	„
„	„	1850.—1860.	„	6,465.854	„
„	„	1860.—1870.	„	9,000.000	„

Iz toga se vidi jasno i sliedi, da do godine 1870. ni epidemije, ni kolere, ni vojne, niti nerodice nisu bile kadre umanjiti prirasta izpod pet milijuna za desetak godina, što popreko matemat. sigurnošću čini pol miljuna svake godine, jer ako su dva decenija 1811.—40. i 1840. do 50. godine imala izpod 5 milijuna, to su druga dva decenija 1821.—30. i 1851. do 60. imala iznad šest milijuna a zadnji i još više. Broj brakova iznašaše već 1801. godine 298.000.

To se drži izmedju 3 — i 400.00 do godine 1835. kada prvi put bijaše 427.281 brak! Godine 1843. nalazi se prvi put preko pol milijuna brakova: 513.418. God. 1857. imaše 638.833. Danas već i preko 700.000 brakova svake godine po preko! U oči pri tom pada i to, što je već 1801. godine broj djece narodivše se iznosio blizu pol milijuna prirasta u jednoj godini.

Nadalje taj broj danas prelazi već svotu od 900.000 te je blizu prirast milijuna svake godine. Izpod milijuna se u ovom stoljeću nije rodilo djece.

Godine 1836. počima nova doba sa 2,046.608 poroda na godinu, koji je 1859. godine došao do 2,855.320 poroda. Danas se okruglo rodi popreko svake god. preko tri dobra milijuna Rusa (u državno-političkom smislu). Umrlo nije od 1801. god. do 1825. izuzam 1813. god. nijedan pun milijun; a od 1825. godine do 1860. i dalje umire godimice preko jedan milijun, po dva milijuna bijahu iznimke godine 1848., 1853., 1855. i 1860. Od godine 1861. do 1866. god. rodilo se je popreko godimice 3,022.750 duša. — Danas je broj za sto tisuća veći; — to jest na 100 žitelja čini to $5_{,04}$. To osobito biva u jugo-iztočnih gubernijah, dakle od Moskve i Kieva prema crnomu i hvaljinis. moru; za tim u tri sjevero-iztočne: u njižegorodskoj, vjatskoj i peruskoj prema Uralu! Onda u južnih osim tauričke (krimske) i u centralnih gubernijah osim kalužske. Naprotiv je u pribaltičkih gubernijah slabo, jer ni 4% na 100 duša ne dolazi.

Važno je i to spomenuti za umnoženje Rusije, da na svaki brak odavna dolazi $4._{7}$ poroda. U cielosti uzev porode i pomore svake godine po preko dobivamo rezultat iza dodine 1860., da godišnji prerast čini 855.784 duše, ili poslie g. 1870. okruglo povećava se Rusija godimice za 900.000, slovom devet sto tisuća duša, neglede na bolesti, glad i vojsku ili ti ratove. Prispodobe radi navadjamo ovdje da

u Prusiji na 1 brak dolazi $4._{60}$ poroda
„ Austriji „ „ „ „ $4._{59}$ „

„Ta ti uzmožeš sve, što hoćeš! Hebrejski je jezik krasan, poetičan, slikovit, uči ga, uzmi židova za učitelja! Ja ću ga platit! Uzmi starog Hannocha, jer sam doznao, da je on u Ghettu učenjakom. Pa kad ga je tvoja bezazlenost predobila, upoznat ćeš se i š njegovom kćeri pa mene kod nje preporučit; nu to mora brzo biti, brzo! U mojoj krvi vri otrov, vatren otrov ljubavi. Podji još danas k židu!“

„To ja nemogu,“ vratim mu. „Neobzireš se na moje odnošaje pa na ulogu, koju da igram. Pa kako se možeš, moj Bernardo, upuštat u ljubakanje s židovkom!“

„Ah, o tom ti ništa nerazumiješ!“ prekinu me on. „Židovka ili ne, to je sve jedno, samo ako je roba dobra. Dakle, dragi moj, vrstni moj Antonio meni za volju, primi se hebrejštine! Oba ćemo ju učit, samo na razni način; budi pametan i pomisli, koliko možeš doprinieti mojoj sreći!“

„Ti znadeš,“ rekoh ja, „kako svom dušom uz tebe prianjam! Ti znadeš, kako tvoja premoć cielim mojim bićem trese! Da si zao čovjek, ti bi me mogo skroz pokvarit. U tvoj me krug nešto magički vuče. Tvojih nazora o životu neprosudjujem ja po svojih, svakomu je bez opiranja sliedit glas vlastite naravi. Ja ni nemislim, da je griešan način, kojim ti hleptiš za lašću, jer ti si tako stvoren; al ja, ja sam ti posve drugči. Nenagovaraj me na čin, koj da podje za rukom, tvoje prave sreće pospješio nebi.“

„Dobro, dobro“, prekinu me on i opazih onaj hladni, ponositi pogled, kojim se toliko put poslužio proti Habbas Dahdahu, kad bi on pridržao pravo. „Dobro, Antonio, ta sve bijaše samo pukom šalom! Rad mene, da mi nebježiš u izpovjedaonicu. Nu što je u tom zla, ako bi ti učio hebrejski i to od žida, toga nepojmim. Nu više o tom ni rieči! — Hvala na posjetu! Jesi li gladan? — Hoćeš li piti? Evo, posluži se!“

I ja se uzlovoljih. Ton, kojim je, on udario i njegovo ponašanje izdavahu mi, da bijaše uvriedjen. Hladno i uglednom pristojnošću vrati mi rukovanje. Zlovoljan i turoban ostavih ga malo za tim.

Osjećao sam, kako mi je krivo uradio, osjećao sam, da sam postupao, kako sam morao postupat, pa ipak mi se na časove činilo, da se nisam prema njemu posve prijateljski ponio. U toj vlastitoj borbi podjem u židovsko predgradje, uzdajuć se u dobru sreću. Kako bi se veselio, da sam što doživio u prilog mog Bernarda,! Nu nevidjeh ni starog židova. Strana lica nagledavahu se s prozora i vrata. Zamazana djetca ležahu na ulici medju željezninom i starinami. Vječna vika o trgovanju bunila me. Nekolike djevojke loptahu se s prozora na prozor. Jedna bijaše vrlo liepa, eda li je to možda Bernardova ljubeznica? I nehotice skinuh šešir, al se zastidih te pogladih čelo, kao da sam ga skinuo rad vrućine, a ne rad djevojke.

X.

GODINU KAŠNJE. RIMSKI KARNEVAL. PJEVAČICA.

Da bez kidanja nastavim o ljubavi Bernardovoj i mom obilaženju Ghetta, morao bih preskočit čitavu godinu moga života. Nu ta je godina u svojoj jednoličnosti znatnija bila, neg da se samo postarah za dvanajst mjeseci. Bijaše neka vrst medjučina u drami moga života.

Riedko vidjeh Bernarda, a sastasmo li se, bijaše isti lahkokrilac od nekoč, al tako povjerljiv ko nekoč, — ne, takav nebijaše. Hladni gospodski pogled krio se pod krinkom prijateljstva. To me vrlo bolilo, a da ga pitam, kako je š njegovom ljubavi, — za to mi manjkalo odvažnosti.

Češće zalazih u borghesku palaču, te nadjoh kod eccellenze, Fabiania i Franceske, pravi dom,

u Švedskoj na 1 brak dolazi $4._{52}$ poroda
„ Belgiji „ „ „ „ $4._{23}$ „
„ Englezkoj „ „ „ „ $4._{18}$ „
„ Francezkoj „ „ „ „ $3._{46}$ „
„ Rusiji pako iza g. 1860. preko $4._{61}$ „
drugimi riečmi pako: Rusija se najvećma plodi u Evropi.

Iz ovoga si može svaki misaoni sud stvoriti i mora priznati, da Rusija jako dobro stoji*. U sliedećem članku navesti ćemo brojeve po narodnosti.

Dr. P. Tomić.

(Konac sliedi.)

---

* Sravni: Hausner: Vergleichende statistik von Europa 1. band. — Voeno statist. sbornik, vypusk IV.—XIX. — Wappaeus, allgemeine Bevölkerungsstatistik, II. Theil.

JUNAK NAŠEG DOBA.

Ne junak mača i koplja, nit dobitnik krvavih, kreševa već heroj uma i krjepke, velike volje!

Nedavno izkazala je sva Evropa velikomu afrikanskomu putniku, amerikancu Henriju Stanleyu počasti, kako ih riedko izkazuje smrtnikom. Pariz ga ovjenča viencem, akademija i geografska družtva u Marseillu i Parizu počastiše ga, London ga dočeka u slavlju, Njemačka mu prinese hvalu, a sav znanstveni sviet mu se pokloni. Taj izvanredni čovjek priveo je kraju velika iztraživanja centralne Afrike te time postao njezinim Kolumbom.

Henry Stanley, (čitaj Stenli), rodio se g. 1840. u Denbinghu u Walesu u Americi od ubogih roditelja. Pravo mu je ime bilo John Rowlands, a odgojiše ga u sirotištu. Htio se posvetit učiteljstvu, nu ode u mornare, a kao takav dodje k bogatom trgovcu Stanleyu, koj ga obljubi i posini. Nu Stanley umre bez oporuke i Henryu neosta drugo no ime otca. On stupi za amerinskog rata u južnu vojsku, uhvatiše ga te prestupi u saveznu mornarnicu. U svih tih zgoda i nezgoda pokaza se Henry značajnim, energičnim, opreznim i valjanim. Poslje rata putovao je po nalogu amerikanskih novina evropskom i azijatskom Turskom a g. 1868. ode s englezkom ekspedicijom u Abessiniju proti Theodoru I., koja se svršila pobjedom kod Magdale (travnja 1868. Njegova izvješća o tom za „New-York-Herald“ prave su majstorije. Kašnje bude poslan u Španiju, gdje su biesnili karlisti.

U to doba morila je učenjake velika briga za afrikanskog putnika Davida Livingstona, o kom su manjkale sve viesti. F. Bennet. vlastnik velikih amerikanskih novina „New-Yerk-Herald“ želio je za svoj list znamenitih i sensationalnih viesti, te s toga naumi poslat u Afriku čovjeka, koj bi potražio Livingstona. Nu tomu je trebalo čovjeka umna, energična a ujedno i vještaka na peru, koj bi sve to znao i opisat. Stanley kijaše takav čovjek.

Prije svega imao je on poći u Egipat te pisat o zemlji i o ljudih, o Khedivu, o Suezu, o Nilu, njegovih kataraktih, o spomenicih, za tim o Jeruzolimu, o Carigradu, o Sultanu i Turcih. Odavle je imao poći u Krim, na Kavkaz, u Persepolis, Bagdad, u Perziju i Indiju, a napokon od tud se zaputit u Afriku, da potraži Livingstona.

Mjeseca listopada 1869. primi Stanley misiju, a već siečnja 1871. stajaše na obali Zanzibara — do sele sjajno je ovršio svoju zadaću. Sa 200 momaka urodjenika započe on odavle 26. ožujka potragu za Livingstonom i nakon mučnoga putovanja od 236 dana nadje ga zbilja mjeseca studena 1871. u Udjidji-u na sjevernoj obali jezera Tanganyika. I tu je dakle zadaću riešio Stanley sjajno, samo je valjalo viest donieti u Evropu. Nu medju obojicom razvi se iskreno prijateljstvo. Livingstone vidje u Stanleya nadepuna nasljednika, koj će njegovo djelo privest kraju, — a Stanley nadje u Livingstona svoj ideal. Tu posta Stanley učenikom Livingstonovim. Oni snimiše i sjevernu obalu Tanganyika. Polovinom ožujka 1872. raztadoše se — za uvjek, a 6. svibnja bijaše Stanley opet u Zanzibaru.

Kad je žica razniela viest o Stanleyevu uspjehu, sa svih se strana podigoše dvojbe o njegovoj istinitosti, jer nitko nije htjeo vjerovat, da bi priprosti novinar bio izveo, što nisu najučenije glave mogle. Nu Stanley dodje sam te svojom osobom i svojom knjigom „How i found Livingstone“ (Kako sam našao Livingstona) razprši sve dvojbe. Malo prije poruženi piskar stvori se u čas herojem geografskog iztraživanja.

U to prispje u Evropu viest o smrti Livingstonovoj († 4. svibnja 1873.) i umah se začu: jedini Stanley kadar je Livingstonovu ostavštinu doniet u Evropu i nastavit i dovršit djelo. Bijaše mu ovaj put i zadaćom da dovrši odkrića Spekea i Granta o izvoru Nila, da obrodi jezera Tanganyika i Viktorija i da konstatuje nije li rieka Lualaba gornji dio silnoga Conga.

Mjeseca studena 1874. ode Stanley s 300 urodjenika iz Bongamoya naprot Zanzibaru u centralnu Afriku, a 11. lipnja 1875. zaplovi prvi put na svojoj ladji „Lady Alice“ na jezeru Tanganyiku. Odavle se uputi u Nyangwe i Lualabu. To je kraj otajstven, udaljen više od 200 geog. milja od svih obala morskih. Uz rieku stanuju divlji narodi, kanibali, s kojimi je Stanlej vodio velike borbe. Zaprieke, koje mu je valjalo svladati upravo su silne.

Dugo se za tim nije ništa čulo o smjelu putniku, kad doni „Daily Telegraph“ viest: „Stanley je 8. kolovoza 1877. nadošao u Embommi na zap. Afrikanskoj obali. On

---

no često i povod dubokoj boli. Duša mi je bila obuzeta zahvalnošću nad dobrotom i ljubavi, koju mi svi ovdje izkazivahu; svaki ozbiljniji pogled medjutim sve više se dojimao moje živahnosti. Franceska hvaljaše moja dobra svojstva, nu ona me i htjede stvorit savršenim uzorom. Moje držanje, moj način izrazivanja razsudjivala je ona strogo, u istinu vrlo strogo; često mi napuni oči suzami, akoprem sam bio velik, šestnajstgodišnji čovjek. Stari gospodin, koji me pozva iz Domenikine kolibe u svoju sjajnu palaču, bijaše mi isto tako dobar, kao i prvi put, kad li se sastasmo, ali i on se držaše naprem meni signorine uzgojne methode. Jer neljubljah dovoljno biljke i riedke rastline poput njega, to on nazva nedostatkom volje za temeljne nauke. Moj vlastiti ja me odveć zanimaše, mišljaše on; da se nikad neočitujem, da nedopuštam krugovom svog duha dotaći se kolobara velikoga svieta. „Promisli, moj sinko“, opetovano mi reče „da list vene, koj se sam u se uvija!“ No iza svakog žestokog govora pogladi mi opeta lica, te me ironično utješi, da je zao sviet, na kom živimo, pa da nam se valja — poput ruža priešat, želimo li, da Madonna dobije od nas liepe primjerke. Fabiani shvaćaše sve s vesele strane i izsmijavaše ih sa njihovimi dobro mišljenimi predavanji, dokazujuć, da nè budem nikad učenjakom poput eccellenze, niti pikantnim poput Franceske, no zato ipak značajem, koga nevalja prezriet. Tada zovnu svoju malu abbedisu i kod nje zaboravih doskora moje male brige.

Sliedeće godine htjedoše boravit u sjevernoj Italiji, tako da su se za vrućeg ljeta bavili u Genovi, a zimi u Milanu. Mene čekaše za to vrieme veliki krok, da nekim načinom izpita stupim u abatski stališ i tim na višje mjesto, nego li to do sada zauzimah.

Pred odlazkom obitelji bijaše još veliki ples u borgheskoj palači, na koji budem i ja pozvan. Vani gorahu vienci od smole i sve baklje, kojimi razsvjetljivahu gostovom, zatakoše teklići u željezne držke udjelane u zidu, tako, da ovaj nalikovaše vatrenom slapu. Papinski konjanici stajahu pred vratima. Maleni vrt bijaše nakićen šarenimi papirnimi svietiljkami, mramorne stube bijahu sjajno razsvietljene. Cvjetni miris napunjivaše cielo stubište, jer na svakoj skalini stajahu vaze sa cviećem i mala stabalca naranča. Vojnici se uprtiše na ulazu; vrvljahu bogato obučeni sluge. Franceska sjevaše ljepotom. Dragocjeno pero rajske ptice, bielo atlasno odielo sa bogatimi čipkami dolikovaše joj najljubeznije, a kad mi pako pruži ruku — dà, to mi se još bolje svidilo. U dvih dvoranah, svakoj s podpunim orkestrom, lebdili su plesači. Medju ovimi bje i Bernardo, a i on bijaše liep; crvena zlatom izvezena odora, uzke biele hlače, sve bijaše, kao da je lievano na liepi mu stas. On je plesao s najkrasnijom, a ona mu se smieškaše pouzdano i svesrdno. Koli me je ljutilo, da nemogah plesati, nitko me pravo ne opazi. Gdje sam se jedino domaćim ćutio, scienih se najstranijim medj stranci, no ipak Bernardo mi pruži ruku i opet izčeznu sva zlovoljna. Iza dugih crvenih zastora kraj otvorenog prozora srkasmo pjeneći šampanjac; on kucne povjerljivo sa mnom. Vesele melodije strujahu uhom do naših srdaca, te bi izbrisana svaka misao, da bi naše prijateljstvo moglo slabijim nastati, nego li u prijašnjih dnevih. Ja se usudih dapače spomenuti liepu izraelitsku djevojku, a on se nasmije, te se je činilo, da mu je sa svim zacielila duboka rana.

„Ulovio sam novu zlaticu“, reče on „ona je krotčija i odpjeva mi sve hire; drugu ćemo pustiti, da odleti! Ta je već i odišla iz izraelitske četvrti, da mogu li vjerovati svojim pouzdanikom, pobjegla je iz samog Rima.“

Još jednom kucnusmo našimi čašami, šampanjac i vesela glasba uliše nam u krv dvojaki

je preplovio čitavu rieku Lualabu i ustanovio njezinu identičnost s Congom".[1]

Stanley je dakle od studena 1874. do kolovoza 1877. prošo Afriku cielom širinom. Važnost njegovih odkrića neizmjerna je. Rieka Congo duga je 950 geogr. milja, a površina vode obuzimlje 50 do 60.000 geogr. milja. Biela krpa na zemljovidih Afrike sad će izčeznut, na njoj će se pojavit nova imena, rieke, gore, zemlje — a sve to izveo je samo priprosti novinar, čovjek „koj je promašio svoju eksistenciju!"

Nu veličinu svoga karaktra još je nečim drugim posvjedočio. Kad se je na zapadnoj obali Afrike sustavio, pa kad ga je sav sviet zvao, da mu se pokloni, on se ukrca sa svojimi crnci na brod, da prije svega njih, svoje sudrugove, odpremi kući na iztok, a tad da svoju od briga posjedilu glavu ponese u Evropu. To je u istinu čin liepog i velikog značaja!

Kod svih svetčanosti pako, on je uvjek izticao, da je sve, što je učinio, zbilja uradio po svom zvanju samo kao novinar! *M. G.*

SEJSLAV LJUTI.

Opera u 3 čina. Sastavio F. Ž. Pretočki. Uglasbio Gjuro Eisenhut.

(Konac.)

Slika II.

(Kraljevska dvoraua).

(**Sejslav** dodje s desne strane uzrujan.)

Što me tjera, što me mori,
Noć će minut, već se zori,
Svakim dahom dah mi teži,
Ipak blagi san me bježi.
Zar me dusi mrtvih gone,
Luda misao — to su basne,
Komu jednom već odzvone,
Svietlo oka kad ugasne,
Komu srdce kucat presta
Tomu danak već nesvane.
Dusi mrtvih!

(**Zora** nadodje, crno obučena s licem sakritim.)

Zora.

Tebe zovu!

Sejslav.

I stim mrtvim ruku ovu;
Al i tvoje ti nekrati.

(Pruži joj ruku.)

Tko si stvore čudnovati?

Zora (odkrije lice.)

Gledaj lica sad u tuzi,
Ovo oko koje suzi,
Slušaj uzdah ove grudi,
Tko sam, što ću? sam ti sudi.
Što je meni ikad bilo,
Na tom svietu drago milo,
Sve si znao ti oteti,
Meni tužnoj, stvore kleti!
Mog života cvietne pute,
Gledam jadom sad posute,
San ljubavi, san mladosti,
Sladku čašu svih radostih,
Ugrabi mi tvoja ruka,
Rinu tužnu u jaz muka.
Sve mi nade ti razori
S raja sreće me obori.

Sejslav.

Vi ste gospo, blago meni,
Koj Vas uvjek jošte cieni.
Što u ratu pao Vam mili,
Pade žrtvom ratnoj sili!
Tko u ratu zgubi glavu,
Taj si steče vječnu slavu.
Evo ruke sretne jake,
Da Vas rieši tuge svake.

Zora.

Na Vas pali jadah jadi
Ljuta zvjerad, crni gadi,
Zmije grudi Vam ovile,
Časomice krv izpile;
Na Vas pali jadah jadi! —
Sve ću boli trpjet muke,
No se taknut Vaše ruke!
Usahla Vam, živa gnjila,
Dok Vas strla vječna sila.

Dvopjev.

Sejslav.

Evo sretne
Zdrave ruke,
Da Vas rieši
Svake muke;
Zašto da ste
Tak nemila,
Vi ste uvjek
Još mi mila.

Zora.

Sve ću boli
Trpjet muke,
No se taknut
Vaše ruke.
Usahla Vam,
Živa gnjila,
Dok Vas strla
Smrtna sila.

Sejslav.

Zalud tebi mržnja ljuta,
Sejslava će ruka kruta
Odpor tvoj već svladat znati,
Ma da raj će, da to krati.
Što poželi duša moja,
Nesmje odbit volja tvoja,

život, — Bernardo se nadje opet u sried plesa, ja stajah sam, ali s onom morskom tišinom blaženstva duše, kojim bi rado sav sviet pritisnuti na svoje srdce. Dolje na ulici radovahu se ubogi dječaci nad iskrami, koje odpadahu od smolenih vienaca; pomislih na moje vlastito uboštvo u djetinstvu, mislih, kako se razveseljivah sličnimi igrami, a sad bijah ovdje gori u toj bogatoj dvorani medj prvimi rimskimi obitelji, kao da sam kod kuće. Hvala i ljubav prema božjoj majci, koja me tako uzvisi, napuni mi dušu, moja se koljena prigibahu klanjajuć se; dugi gusti zastori sakrivahu me pred svimi ostalimi. Bijah neizrecivo blažen.

Noć proleti; još prodjoše dva dana i sva obitelj ostavi Rim. Habbas Dahdah naricaše mi svaku uru, što će mi donieti ova godina, na ime naslov i čast abbata. Marljivo učih te nevidjeh skoro nikada Bernarda, ili budi kojeg inog znanca. Prodjoše tjedni i mjeseci, te ovi konačno donieše dan, na koji me iza položenog izpita obukoše crnom haljom i kratkom svilenom kabanicom.

Sve mi pripjevaše pobjedu, visoke pinije, i istom procvali različci, telali na ulici, lahki oblaci, koji titrahu modrim zrakom. Pod tom crnom svilenom abatnom kabanicom bijah novim i sretnijim čovjekom. Franceska posla mi mienicu od stotine škuda, za namirenje malih potreba i za zabave. Veseo svrnuh gori uz španjolske stube, dobacih ujaku Peppu svietli škudo i odletih opet dalje, niti ne slušav više njegova: „Eccellenza, Eccellenza Antonio!"

Bilo je prvih dana veljače, mandulje procvaše, naranče počele sve više žutjeti; vesele poklade bijahu pred vrati, kao da bi bila svetčanost na čast moga uzdignuća u abatstvo, glasnici na konjih, trubljami i dragocjenimi baršunastimi zastavami najaviše već njihovo došašće. Jošte nikad prije ne uživah te slasti, jošte si pravo ne stvorih slike te sretne ludačke svetčanosti moga zavičaja. Bivši još djetetom, bojaše se moja mati, da si u vrevi nebi naškodio; te stoga vidjeh samo momente sveobćega klika, stajav š njom samo na kojem uličnom uglu. Bivši djakom jezuitske škole, mogao sam gledati veselu šalu i smieh sa ravna krova neke pokrajne sgrade Palazzo del Doria; ali da sam sudjelujem, da sam proletim od jedne strane ulice do druge, da se penjem uz kapitol, ili da odjurim u Trastevere, u kratko, da idem i ostanem gdje i kamo mi bila volja, o tom ni govora. Stoga je i toli naravno, da se bacih u divlju struju, te se radovah svemu poput djeteta. Najmanje sam slutio, da ima početi najozbiljnija pustolovina moga života, da se ima u duši mojoj javit uspomena na neku zgodu, koja me je nekoč silno i živahno zabavljala, da se izgubljeno sjemeno zrnce, zaboravljeno i živahno bude pokazalo zelenom mirisnom biljkom, koja se vijaše oko moga životnog drveta.

Karneval obujmi sve moje misli. Već rano jutrom posjetih Piazzu del Popolo, da pogledam priprave za trčanje, večerom podjoh Corzom, promatrajući šarene krabuljne odjeće, koje su visjele na prozorih i prilike sa krinkami i podpunim kostimom. Ja posudih odjelo odvjetnika, jer je isti najveseliji značaj, i ciele noći ne spavah; ta morah svoju ulogu promislit i naučit.

Sliedeći dan mi se pričini svetom svetčanošću, bijah sretan poput djeteta. Naokolo u pokrajnih ulicah podigoše trgovci conffetta i stolove, te razprostrieše svoju šarenu robu; * korzo budne ometen i šareni sagovi izvješeni sa svih prozora. Oko tri sata, da naznačim po francezkom vremenu, **

* Confetti su male crvene i biele vapnene kugljice, velike kao grah; kadkad ih prave od žitnih zrna, valjav ista u nekakovom sadrenom tiestu. Za karnevala se dobaciva njimi medjusobno.

** U Italiji broje satove počam od sunčanog zapada. U to vrieme zvone zvona pozdrav angjeoski. Prvom satu iza sunčanog zapada kaže se, jedan sat, sliedećem dva sata i tako ide do dvadeset i četiri. Svakoga tjedna naravnaju se ure po suncu za četvrt napred ili natrag. Naš obični način naznačivanja vremena, zovu

Koju Sejslav jednom snubi,
Tu on ljubi, il pogubi! —
Kad nemogu steć Vas milom,
Pridržat ću sad Vas silom.
Nehtjedoste bit kraljicom,
Bit Vam sada robinjicom.

(Zora hoće da izmakne, on ju ustavi).

(Držeć ju za ruku).

Jednom si mi već izmakla,
Nema milog da te spasi sad.

(Vuče ju za ruku.)

(**Kralj, Ban, Micislav**, dvorske gospodje i gospoda nadodju).

Kralj.

Stani griešni.

(Kralj će, da razpača Sejslava i Zoru).

Sejslav.

Tko se osmjeli,
Tko se usudi,
Ukor da dieli,
Meni da sudi?
Ako žive
Nesmijem ljubit,
Volim odmah
Nju pogubit.

(Mahne rukom da ju probode u taj par priskoči Micislav i probode Sejslava, koj se pred kralja sruši; svi se stresu).

Sejslav.

Jao meni, svršio sam! (umiruć).
Ah sbogom sviete sad — —

Sbor.

Težko plaća sad,
Svog života rad,
Otče oprosti,
Umriet mu je sad,
Bože smiluj se!

Sejslav.

Sbogom otče moj, — —
Otče sina nekuni —
Oj! oprosti mi!
Umriet je meni sad — —
Dome, rode moj —
Ah oprosti mi!
Oj težko kazni me bog! (umre.)

Sbor.

Boža smiluj mu se sad.

Kralj (klekne).

Smiluj mu se otče sveti!
Ter mu prosti život kleti!

(Digne se).

Sbor.

Slava otče sveti! Blagi otac puka,
Spasi nas od kletih, — bud nam stalna luka,
Da u kralja slava, bude rodu slava! —

Zastor padne. Konac.

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Victor Hugo slavio je 26. veljače svoj 77. rodjen dan.

— General Aymard imenovan je gouvernerom parižkim na mjesto Ladmiraulta, koji je u mir stupio.

— Kardinal Schwarzenberg imenovan je od pape Leona XIII. pro-camerlengom.

— Čuveni njemački slikar Lessing navršio je 15. veljače 70. godinu.

— Na mjesto pokojnog fiziologa Bernarda kandidira za člana francezke akademije čuveni filozof Ernest Rénan te ima nade, da će bit izabran. Na mjesto Thiersa vele, da se kandidira Gambetta, čemu se u ostalom nemože posve vjerovat.

STARINE.

— G. Emil Barun Kavanagh poklonio je prego g. odvj. Šaufa narodnom zemaljskom muzeju krasno vezani rukopis porodične kronike grofova Patačića. Rukopisu je naslov: „Status familiae Patachich, sive notitia illius universalis honorifica, acque ac utilis ex archivis ac documentis authenticis desumpta ac Viennae in hunc librum anno MDCCXXXX. redacta". Pod kratkim uvodom stoji podpisan kao spisatelj ove kronike „Comes Alexander Patachich". Ima 105 listova pisanih i nekoliko praznih na koncu, sve neizbrojeno. U tekstu umetnute su slike gradova i sela vlastelinskih i obiteljskih grbova, 58 na na broju i 3 genealogička stabla. Rukopis je na velikom listu, čisto napisan u latinskom jeziku. Opisuje poviest Patačićeve obitelji te i drugih, u koliko su se s ovom udružavale. Slike su bojadisane i dobro izradjene. Ugledali se i drugi rodoljubi u taj primjer.

SVAŠTICE.

— Novine javljaju, da je vlada u slučaju rata s Rusijom (?) odlučila povjerit vrhovno zapovjedničtvu poznatom abesinskom junaku Lordu Robertu Napieru of Magdala, sad guverneru Gibraltara, (rodjen 6. prosinca 1810.); njegov vrhovni načelnik glavnog štopa bio bi Sir Garnet Wolseley (rodj. 1834.) To će valjda ostat na papiru. —

— Pio IX. ostavio je imetka 30 milijuna te odredio, da se sahrani u crkvi sv. Lorenza. Njegova grobnica nesmije sa spomenikom više stajat od 2000 franaka. — Novog papu Leona XII.

---

bijah na kapitolu, da uživam prvi put početak svetčanosti. Doksati bijahu napunjeni odličnimi stranci. Senator sjedjaše u grimizu na kadifnom priestolju, veoma ljubki mali paži s peri na svojih baršunastih kapah, stajahu pred lievim krilom papinske švicarske garde. Sad se pojavi četa najstarijih izraelićana; odkrivenih glava pokleknuše nice pred senatorom. Sriednjega upoznah, bijaše Hanoch, stari žid, koji zanimaše u velike Bernarda. Stari govoraše i nekim načinom sboraše govor, kojim moljaše po starom običaju u ime svoje i svoga puka za dozvolu, da smiju još godinu dana ostati u Rimu, u odredjenom jim četvrtu grada; obeća, da će poći jednom u katoličku crkvu, te moljaše, da im se dozvoli u mjesto, da sami po starom običaju u prisustnosti Rimljana Corzom bježe, smiju platit troškove natrkivanja konja, kao što i odredjenu nagradu i šarene kadifne zastave. Senator milostivno kimne (stari se je ukinuo običaj postavit nogu na prositeljeva pleća), podje uz šumeću glasbu niz stube do svojih sjajnih kola, u kojih dobiše mjesta i paži i tim otvori karneval. Veliko zvono na Kapitolu zazvoni na svetčanost, a ja pojurih brzo kući da se svom hrlošću zaodjenem mojim odvjetničkim odielom. U njem se vidih sa svim inim čovjekom. Nekim načinom sam sobom zadovoljan poletih dolje na ulicu, gdje me umah pozdravi skup krabulja. Bili su ubogi radnici, koje ovi dani uzpostaviše na na isti stepen sa najbogatijimi nobili. Sav njihov nakit bje dosta originalan i k tomu najjeftiniji na svietu. Nad svojom običnom odjećom nošahu prostu košulju sa lupinami od citrona, koje imahu predstavljati velika puceta; zelenu ločiku na plećih i cipelah, vlasulju od finoccha, te izim toga velike naočale izrezane od lupinja kitajskih naranča.

Svima se zagrozih parnicami, pokazivah im u svojoj knjizi miesta zakonâ, koji zabranjuju toli razkošnu nošnju, kao što je njihova, te sad odletih, povladjivan svimi dugim Corzom, koji se pretvori u pravu krabuljnu dvoranu. Sa svih prozora i svih doksata visjahu šareni sagovi. Uzduž kuća stajaše bezkonačni red stolaca „divna mjesta za gledati", kako dokazivaše izvikač. Kola sliediše za koli, najvećim dielom sa okrabuljenimi u dvih dugih redovih, jednim uz ulicu, drugim niz ulicu dolje. Na nekojih bijahu isti kotači ovijeni lovorovimi granami, te djelovahu poput mićućih se sjenica, a izmed ovih grnula je vesela svjetina. Ubave Rimljanke, odjevene častničkom nošnjom i brkovi iznad finih ustnica, bacahu confete na svoje znance. Ja im prozborih i pozvah jih pred sud, jer ne samo, da su bacale confete u lice, već i vatrene poglede u srdca. Dažd ruža nagradi moj govor.

Sastah neku strahovito nakićenu gradjansku ženu u pratnji njenog cicisbea; prolaz bio je prekinut na tren borbom neke čete polichinela, te stoga morade dobra gospodja podnieti pokus moje rječitosti.

„Signoro!" rekoh „da li se tako drži zavjet? Da li je to obazirati se na rimokatoličko ćudoredje, kako zahtieva vaša dužnost? Ah, gdje je jošte koja Lukrecija, supruga Tarkvinija Collatina! Po primjeru inih rimskih žena odpošljete svoga muža u vrieme karnevala, da se bavi duhovnimi vježbami kod samostanaca u Trasteveru. Vi se zavjeriste, da ćete u svojoj kući provoditi božanski mirni život, a vaš muž trapi svoje tielo za vrieme sveobćeg veselja, moli danom i noćju unutar samostanskih zidina. Sad ste slobodna, pa letite sa svojimi ljubovnici naokolo Corsom. Ej signoro, tužim vas pred sudom glasom §. 27. 16. naslova".

Odgovorom joj bje kriepki udarac hladilkom upravo u moje lice, te sudeć po njegovoj sili

Rimljani francezkim. Zapadne li sunce točno u šest satij večerom, tad je naš treći poldanji sat: tri sata pred noćju ili dvadeset i jedan sat. Noć počima sa sunčanim zapadom.

hvale kao čovjeka u svem umjerena, nu stroga u redu i stegi. On ima dva brata, a oba su stariji i jedna udatu sestru. —

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na hrvatskom narodnom kazalištu predstavljale se na dalje ove predstave: 23. veljače: „Lucia iz Lamermoora" opera od Donizettia; 24. veljače: „Vicomte Létorrierski"; 26. veljače: 1. koncert gdje. Anete Esipove i „Sirota" vesela igra u 1 činu od Scribea; 28. veljače: 2. koncert gdje. Anete Esipove i „Ženska lukavost", ves. igra u 1 činu od Dupatya.

— Gospodja Aneta Esipova, udata za glasovitog ravnatelja ruskog moskovskog konzervatorija, Lešetickog, dala je u Zagrebu dva koncerta. Mlada ova Ruskinja, — ima joj tek 26 godina, — stekla je kao pianistica svjetski glas, te ju danas svi kritici bez razlike stavljaju na jedno od prvih umjetničkih miesta. Kako ona igra, kojom lahkoćom i finoćom izvodi i najteže stvari, to se neda pripoviedat, to se mora vidit i čut. Pred njezinom vanrednom vještinom zašutila je svaka kritika, izčeznuo svaki prigovor. Napose njezina scala i njezin triller, to su svojstva nevjerojatne dotjeranosti. Umjetnica je izvodila komade od Mendelssohna, Fielda, Mozarta, Raffa, Schuberta, Liszta, Chopina i Lešetickog, a napose veliku rapsodiju Lisztovu, jedan od najtežih komada izvela je rek bi pravom čarolijom. Na kraju drugog koncerta odigrala je i rusku himnu s varijacijami. Čednost i vještina natječu se u ovoj umjetnici bezprimjerno. Obćinstvo odlikovalo ju burnim pljeskom te je ona odavle ponila vrlo ugodne uspomene. Ima nade, da ćemo ju još ove godine čuti.

— Na bečkom Stadtheatru predstavljao se 22. veljače prvi put s velikim uspjehom Ibsenov igrokaz „Stupovi družtva", a na dvorskoj operi 24. veljače prvi put Rubinsteinova opera „Makabejci". Rubinstein je osobno ravnao orkestrom. Uspjeh bijaše sjajan.

— U Bruselju su neki dan pjevali s velikim uspjehom prvi put na theatru de la Monnaie prekrasnu liričku operu u 1. činu „La Gouzla de l' Emir" od Theodora Duboisa. Dubois je prof. na parižkom konzervatoriju. „Emirove gusle" svakako su i za nas interesantne, jer već naslov svjedoči, da će tu bit i slavenskih motiva.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Na našu primjetbu o Turgenjevljevu romanu „Novu" izvolio je naš kolega „Obzor" odgovorit, da imade njegov urednik, koji ga prevodi i drugih posala, pa da se je stoga stvar otegnula, nu sad da je u štampi. To nam je vrlo drago, samo mislimo, da nit je nas, nit Maticu Hrvatsku, nit hrvatsko čitateljstvo briga za „druge" poslove koga prevoditelja il književnika.

— „Vienac" br. 8. ima ovaj sadržaj: Karamfil s pjesnikova groba. — Golubak, pjesma od Erbena. — Dakako, po Aldrichu. — O pjesničkih tradicijah tračko-macedonskih plemena Mrvaka i Pomaka. — Nervoznosti. — Listak. — Slike: Mujezin na munari.

— Slovenski spisatelj Josip Jurčić, napisao je nov roman: „Cvet in sad".

— Narodni List javlja, da se namjerava u Dubrovniku izdavat nov hrvatski beletristični list „Slovinac", komu bi bili glavni suradnici: Budmani, Kazali, Kaznačić, V. Vučević, i Zore.

— Naša akademija izdala je podpuna djela slavnoga Ivana Gundulića. To je prvo kritično izdanje a priredio ga je prof. Pavić, vješt poznavalac dubrovačke knjige. Ciena je knjizi 5 forinti.

— U Parizu sastat će se ove godine literarni kongres, komu će predsiedat Victor Hugo.

— U sjedinjenih državah amerikanskih izlazi sad 8119 novina, od tih je 749 dnevnih; dolaze po jedne novine na 5000 duša.

UMRLI.

— **Charles François Daubigny**, jedan od najznamenitijih francezkih krajoslikara, rodjen 15. veljače 1817. † 19. veljače u Parizu u 62. g. Daubigny bijaše učenik Pavla Delarocha, te je g. 1848.—50. stekao velike nagrade u „Salonu".

— **Angelo Secchi**, veliki talijanski astronom učenjak prvog reda, jezuit, ravnatelj zviezdarnice na kolegiju romanu u Rimu, rodjen 29. lipnja 1818. u Reggiu, † 26. veljače u ½ 8 satih na večer u Rimu u 60. godini. Ostavio je znamenitih metereoložkih, magnetskih i spektralno-analitičkih radnja o suncu. Najznamenitije mu je djelo: „Le Soleil" (1870.), a nesavršeno ostavi djelo o kemiji sunca. Bolovao je na želudcu.

DOPISNICA UREDNIČTVA.

— *G. N. K. Petrinja.* Primismo. Za koj će dan sliedit pismo.

— *G. Dr. P. T. Gospić.* Drugo pismo stiglo prekasno; ostalo pismeno. Neće bit ni ovako krivo.

DOPISNICA ODPRAVNIČTVA.

— Javljamo svoj gospodi, koja nam što duguju, da ćemo im tečajem ovog mjesaca list poslat „poštarskim pouzećem", pa neka s toga nebude zamjere ni nikakove uvriede, jer mi mislimo, da ćemo tim načinom i mnogim ugoditi. Tko ipak nebi tog želio, neka nam namiri predplatu do 15. t. mj. —

Zaključak uredničtva 1. ožujka.

---

i razložitosti moradoh u svoj nevinosti pogodit istinu.

„Zar ludiješ? Antonio!" prišapnu mi njen pratilac, i oni se prošuljahu izmedju sbirra, Grka i pastirica. Po ovo malo riečij upoznao sam ga, bijaše Bernardo. Ali tko je za sav sviet ta gospodja?"

„Luogi! Luogi, patroni!" vikahu iznajmitelji stolaca. Misli mi bijahu raztrešene, ali tko htjede i na dan poklada mislit. Kup harlekina sa zvončići na cipelah i plećih plesaše oko mene i jedan novi odvjetnik prodje mimo nas na visokih poput čovjeka štakah. Kad je u meni upoznao kolegu, naruga se momu nizku stanovištu, te me osvjedočavaše, da se samo u njega može dobit pravda. Na zemlji, na kojoj se ja nalažah, da neima pravice. Samo gore je ima, — i mahnu rukom po zraku, kamo se on uzpeo — i tako ode dalje.

Na Piazzi Colonna stajaše glasba. Veseli liečnici i pastirice plesahu oko vojničkih odjela, koji podržavahu red medju pješaci i koli. Uprav sam bio započeo nov temeljit govor, kad nadodje neki pisar te učini kraj mojoj rječitosti. Njegov pratioc tako mi je silno zvonio pred nosom, da nisam ni sam mogao razumit svojih rieči. A na to i zagruva top, u znak, da imadu sva kola zapustit ulicu, jer se za danas svršio karneval.

Zauzeh mjesto na jednoj od mnogih tribuna. Pod menom vrvljaše svjetina; vojnici je nemogahu smesti, prem su čistili prolaz za konje, koji se imadjahu natrkivat.

Tik pred krajem ulice, na Piazzi del Popolo, privedoše konje pred izlazište. Bijahu već poludivlji. Goruću im gubu priliepiše na ledja, male rakete za uha a gibive željezne pločice, koje su ih do krvi imale podbadat na bieg, privezaše im o stranu. Konjušnici jedva ih već mogahu susdržat. Top se opali, uže pred trkalištem pade i oni polete poput silne bure Corsom. Griva i razne vrpce lepršahu na zraku, iskre im vrcahu spod kopita a svjetina vikaše za njimi i u tinji čas poleti sve za njimi, poput valovlja za brodom.

Svetčanost se za danas svrši. Pohrlih kući da se preobučem, a u sobi nadjoh Bernarda, koji me čekaše.

„Ti ovdje"! klikoh, „a tvoja donna, gdje si ju za boga ostavio?"

„Pst!" on mi se prstom zagrozi, „nedaj da se povadimo! Kako si samo došo na tu nesretnu misao, ono kazat, što si kazao! Nu mi ćemo ti oprostit i milost ti izkazat. Ti ćeš danas na večer sa mnom u kazalište, pjeva se opera „Dido," vele da je božanstvena muzika. Medju pjevačicami ima ljepotica prvoga reda, a uz to pjeva glavnu ulogu neka tudja pjevačica, koja je sav Napulj uzplamtila. Vele, da je to glas, izraz i predstavljanje takovo, kako mi ni pomislit nemožemo, a uz to je krasna, vele krasna. Uzmi sa sobom olovku, jer ako je i polak tako krasna, kako vele, tad te mora uzplamtit, da napišeš najljepše sonete. Ja si prištedih od današnjeg karnevala najljepše ljubice, pa ću ih njoj dohitit, ako me uznese".

Privolih, da ga pratim; i zadnju kap karnevala pohtje mi se usisat. Znatne li večeri po nas oba! U mom „diariu romanu" taj je 3. veljače dvaput podertan. A i Bernardo imao je razloga učinit isto.

U največem rimskom kazalištu, u „Theatru Alibert-u" imali smo čut novu pjevačicu kao Didonu. Tad još bijaše nov prekrasni svod s muzami, zastor s cielim Olympom i zlatne arabeske loža. Sva miesta bijahu razprodana, sve od prizemlja do petog kata natrpano ljudmi. U svakoj loži titrahu svietiljke, sve je plamtilo kao u vatrenu moru. Bernardo me upozori na svaku ljepoticu, koja je unišla, a i rugaše se ružnijim.

(Nastavak sliedi.)

SADRŽAJ: Pavao Štoos, podjašpršt i župnik pokupski, književnik hrvatski. — Ljudska sila Rusije i njezine narodnosti. Napisao Dr. Fr. Tomić. — Junak našeg doba. — Sejslav ljuti. Opera u 3 čina. Sastavio F. Ž. Pretočki. — Kulturno-povjestne viesti. — Listak: Improvizator, roman u dvie knjige, danski napisao Hans Christian Andersen.

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović.**

Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI
SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 37. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 10. ožujka 1878. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga II.

PAVAO ŠTOOS,

PODJAŠPRIŠT I ŽUPNIK POKUPSKI, KNJIŽEVNIK HRVATSKI.

(Konac.)

Godine 1849. izdade Pavao Štoos pjesmice pod naslovom: „Soko hrvatski i slavska mati". To je pjesmotvor, razdieljen u 12 pomanjih poglavja. Soko hrvatski je naš ban J. Jelačić. Po tom možemo po prilici bar umah znati i sadržaj cieloga dielca. Pjesnik tuj opjeva slavne pobjede Jelačićeve i njegovo banovanje. U njem vidi pjesnik izbavitelja narodu hrvatskomu. Pjesmice su vrlo jezgrovite, a stihovi teku, da ih je milina čitati. Na koncu dometnute su dvie pjesmice, koje je on spjevao Jelačiću još 1847.

Osim ovih njegovih pjesama imade ih još sva sila to u latinskom, to u hrvatskom jeziku. Tako n. pr. ona svim dobro poznata „Grlica u ilirskoj dubravi pjevajući" i mnoge ine u „Danici ilirskoj" i drugdje.

Vidjesmo Pavla Štoosa kao pjesnika i ljubimca hrvatskih vila, da ga vidimo sad kao govornika. Sa samom službom svećeničkom uzko je skopčano i besjedničtvo, te ja ne mogu ni pomisliti valjana svećenika u nas, a da nezna svojim viernikom milim jezikom hrvatskim od srdca k srdcu prosboriti. Zadaća je svakomu besjedniku, da slušatelje svojom besjedom gane i uznese, a za tim da ih uvjeri i predobije za svoje mnienje. To se punim pravom može i mora zahtievati i od propoviednika.

A ima li toga u Štoosa? Imade u punoj mjeri.

Nije mi istina pri ruci nijedan drugi govor njegov, nego onaj, koji je 1838. sborio u crkvi sv. Katarine u Zagrebu u slavu dviestogodišnjice smrti Gundulićeve. Taj je govor odtisnut u „Danici ilirskoj" od iste godine.

Pomislite mlada svećenika, duga kosa mu do ramena siže, oko mu blagošću sieva, a sve mu je držanje dostojanstveno. Gromki glas ori mu se medj zidinami hladnimi, ali potresa srdci vrućimi — sve ga pozorno motri i pomno sluša. Eto Vam propoviednika Pavla Štoosa. Kraj sve slave, kojom su ga obsipali njegovi suvremenici, kao uzor propoviednika hrvatskoga, nam je sam taj govor dovoljno svjedočanstvo njegove besjedničke sile. Besjeda ta nedokazuje nam samo, da je on bio za onda jedan od prvih govornika, već nam je i liep uvjeraj, koliku je čast i poštu uživao Štoos medju svojimi drugovi književnimi u kolu ilirskom. U spomen bezsmrtnom pjesniku Iv. Fr. Gunduliću besjedi Štoos jedan od najznamenitijih za onda pjesnika. Koliko je umio liepo besjediti, dokazom nam je i to, što je još uvjek ostao u živoj uspomeni kod svoga stada, dokazom nam je i to, što se još svi njegovi bliži poznanci radostno sjećaju njegovih vatrenih govora, koje je slovio na sastancih svećeničkih.

Uminu burno doba 1848. i 49. i naš se Pavao ponešto primiri. Čast podjašprišta bi mu povraćena, nu želja za Zagrebom ga ne minu do smrti. Srdce njegovo još svedjer živo hlepti za tim, da se rieši zabiti pokupske i dodje u kolo svojih milih. Zlatan tračak sreće ukaza mu se bol-

LISTAK.

IMPROVIZATOR.

ROMAN U DVIE KNJIGE.

DANSKI NAPISAO

HANS CHRISTIAN ANDERSEN.

(Nastavak.)

Ouvertura započe. Bijaše razpredni prizor opere u glasovih. Silna bura letila je morem i potisla Eneju na libijsku obalu. Strahote bure pretvoriše se u čedne himne, u slavospjeve, a uz meki glas frule osjećah budeću se ljubav Didone, čuvstvo meni samom još nepoznato. Lovački rog se oglasi, bura se pojavi na novo, a ja se utekoh s ljubeznici u otajstvenu špilju, gdje je sve disalo ljubavlju, tom silnom, vatrenom strasti, koja se svršavala oštrom disonancijom — i zastor se digao. Eneja hoće otić, hoće za Ascanija predobit hespersku državu, hoće zapustit Didonu, koja je primila njega, tudjinca, njemu žrtvovala čast i mir svoj, — a do sad neslutila njegovih osnova. Nu do skora će se razplinut san, veli on, doskora, kad se približi obali plienom natovarena vojska Teukra, poput crne hrpe mravaca.

Sad se pojavljuje Didona. Kad je stupila pred obćinstvo, duboka šutnja obuze sve. Sve njezino biće, kraljevski joj, a ipak lagani i dražestni hod i ponos — sve nas predobi, prem sam si drugče predstavljao Didonu. Tuj sad ona stajaše, nježno, dražestno biće, prekrasno, predivno, kako si ga mogo pomislit samo Rafael. Glasan pljesak pozdravi ju, bijaše ljepota kojoj se klanjahu, sama ljepota, jer ona još nezapjeva ni glaska. Posve jasno opazih, kako ju rumen obli, ona se pokloni i započe umno promišljeni recitativ.

„Antonio!" viknu mi Bernardo poluglasno te me povuče za rukav, „ona je! Ili sam pamet izgubio, il je ona, moja pobjegla ptičica! Da, da, nemogu se varat, i njezin je to glas. Svih se njezinih čara sjećam dobro, predobro!"

„Koga misliš?"

„Izraelitku iz Ghetta", vrati on, „a ipak mi se čini nemogućim, da nemogućim! Ta ona to nemože bit!"

On zašuti te se zadubi u promatranje čarobnoga ovoga i vilinskoga stvora. Pjevala je o svojoj ljubavnoj sreći; bijaše to srdce, koje je disalo onim dubokim i čistim čuvstvom, što se na krilih zvuka diže iz ljudske duše. Čudna mi sjeta stisnu dušu, kao da su htjeli ti zvuci probudit i najdublje zakopane uspomene. I ja mal da ne kliknuh s Bernardom: jest, ona je! Na što nisam od mnogo godina mislio, čega nit snivao nisam, sad mi bijaše jasno. Sjetih se, kako sam još djetetom o božiću prodikovao u crkvi Araceli, pa kako mi je prekrasno djevojče s čarobnim glasom preotelo nagradu. Sjetih se nje i čim više ove večeri čuh i vidjeh, tim stalnije vjerovah: „Ona je, ona i ni jedna druga."

Kako li se nije čudila i borila s bolju, tugom i jadom, kad joj kašnje Eneja veli, da odlazi, da nisu vjenčani! I na to zapjeva veliku ariju. Kao da su udarili valovi s morskih dubina o nebesa! Kako da opišem taj sviet zvukova! Misao mi je tražila tjelesnu sliku za te zvukove, koji kao da nisu prodirali iz ljudskih grudih, — i spazih labuda u pjesmi umirućeg, krili se sad dižućeg u etar, sad padajućeg u bezdno valovlja. Oduševljenje zavlada čitavom kućom. „Annunciata! Annunciata!" vikalo se, a ona se morala pokazat nebrojeno puti.

Pa ipak bijaše ovaj prizor slabiji od dvopjeva

nom srdcu, nu ne usreći ga, već ga još većma raztuži. On bude predložen za kanonika zagrebačkoga. Nu nepostiže te časti. Zašto ne? ne mogoh od nikuda saznati, van ako niesu bile još posve mlade uspomene na g. 1848. i 49. (?) Daljnji svoj viek proživi Štoos, baveći se književnim radom i nastojeć oko svoga stada. Za vrieme absolutisma ne javlja se više Štoos toliko u javnosti, koliko je to bilo u doba ilirsko do 1848. godine. Cielo to vrieme živi u zabiti svojoj, ne prestav ipak nikada ljubiti domovine istim žarom.

Čudna li je ta sreća! Riedko se je kada osmiehnula Pavlu Štoosu, nu kada mu se je posljednji put ukazala, bi prekasno. Tužno je čovjeku pri srdcu, kada mu se želja za kojom žudi svom dušom, ipak ne izpuni, kada mu se varava nada iznevjeri, a on legne s njom u hladan grob. Nu još je žalostnije ono, što se je dogodilo sa Štoosom. Vruća želja, koja mu je punila srdce, živa nada, koja ga je već jednom prevarila, smilova mu se ipak jednoč, nu i taj put bi prekasno.

Godine 1862. bi Štoos po drugi put predložen za konika zagrebskoga. Nj. Veličanstvo, boraveć za onda u Mletcih, potvrdi predlog 28. ožujka iste godine. Imenovanje stigne u Zagreb baš nekoliko dana iza smrti Štoosove, jer je on usnuo u Gospodu 30. ožujka 1862. Nu tješi nas ipak nada, da je on, čelik Hrvat, svoju domovinu, koju je uvjek ljubio svim plamom i žarom srdca svoga, zamienio neomjerivo boljom na drugom svietu.

O posljednjih danih pripoviedati ću nešto obširnije.

Na 22. ožujka osjeti Štoos neku grozničavost, koja ga prisili leći. Sutradan u nedjelju pridignu se i odsluži ranu sv. misu, nu jedva ju dovrši, morade opet u postelju. Budući u crkvi nazebao, bolest krenu na gore. Čudna i smrtonosna misao munu mu sada glavom, proveze se svježim zrakom, ne bi li mu možda odlanulo. U zao čas ponj! upala pluća preuze mah, a on, ne našav brze pomoći liečničke, podlegne osmi dan bolesti. Providjen svetotajstvi umirućih povrati u nedjelju 30. ožujka u 10 sati s večera svemožnom Stvorcu plemenitu dušu svoju. Dne 2. travnja bi tielo pokojnikovo sahranjeno u crnoj zemljici uz veliko slavje. Na pogreb sabere sve svećenstvo cieloga kotara njegova, a i mnogi prijatelji i znanci iz Zagreba izkazaše mu posljednju počast.

Tako svrši veliki pokojnik u 56. godini života, službovavši sv. crkvi i miloj si majci domovini 29. godina.

Da se ocieni znamenit rad i prevelike zasluge Štoosove po našu knjigu, po naš narod, valja se duhom prenesti u ono doba, u kom je on živio. Bilo je to doba preporoda naše knjige, kada je svaki Hrvat iskru po iskru snašao na garište, da se uzvitla plamen, na kom se sada mi grijemo. Štoos je jedan od prvih radnika, koji su stali, bi reć, s nova graditi veličanstvenu sgradu naše književnosti i budućnosti. I Štooš je jedan od onih, kojim imademo zahvaliti, da smo danas ovdje, gdje jesmo. Sav njegov rad oživljuje samo jedna misao, koja ne poznaje zaprieka ni spona, a ta je — usrećiti domovinu i narod svoj. Ta misao za kojom je težio, a u velike i postigao, učinila ga je jednim od prvih rodoljuba hrvatskih, te dokle godj se bude spominjalo liepo doba našega preporoda, dokle se bude i posljednja pjesmica hrvatska razliegala milom nam domovinom, dokle se bude slavio uzkrisitelj narodnji, naš Dr. Lj. Gaj, dotle će se uvjek uzanj spominjati i pjesnik „kipa domovine“, Pavao Štoos.

Vj. R. Homotarić.

LJUDSKA SILA RUSIJE

I NJEZINE NARODNOSTI.

(Konac.)

II. NARODNOSTI SA ZEMLJIŠTEM.

U I. članku razložismo potanko brojevi na temelju uredovne statistike, kako se ruski narod množi od godine do godine i da mu sve nezgode nemogu, dapače nisu kadre, umanjiti svakogodišnjega prirasta izpod 800.000. Dà može se reći, da broj prirasta pučanstva u ruskom carstvu u najnovije doba iznosi blizu milijun duša svake godine kao višak, a to je ogroman faktum, s kojim valja računati. To mora pogledom na vojnu silu od 90 milijuna žitelja po novom obćem zakonu svakoga zanimati, ili kako čuveni učenjak njemački Petermann kaže: „Bei einer Armee (Russlands), die nach dem nem neuen Wehrgesetz vom 1. Januar 1874. eine stärke von zwei Millionen erreichen kann, haben alle europaeischen Staaten sicher ein gewisses Interesse daran, einen immer klarenen Einblik in die bestehenden Verhältnisse zu gewinnen“. XIII. I. 1.

Iz protivničkih novina često se i kod nas ća u školske knjige uvlače grdne pogrieške, kan da Rusija ima do 100 narodnosti, ili 40—50 raznih jezika. Za to neka govore službeni brojevi od prije nekoliko godina. Rusa bijaše 52,182.000 i to u Evropi: 34,389.871 Velikorusa; 14,201.279 Malorusa i 3,592.057 Bjelorusa; u Aziji 4,120.688 Rusa.

U sliedećoj tablici biti će preglednije i jasnije.

1. Rusa	52,182.000
2. Srba	7.000
3. Bugara	93.000
4. Poljaka	4,764.000
5. Čeha	7.000

u drugom činu, u kom ona moli Eneju, neka ju barem ovaj čas neostavi, ne tako, nje, koja je njemu za volju uvriedila libijska plemena i afrikanske knezove, a oskvrnula svoju čast i stidnost. „Ja nisam slala broda proti Troji, nit uznemirila mir i sjenu Ankizovu!“ Bijaše u njezinu izrazu toliko istine i boli, da su mi suze navriele na oči, a obća tišina odavaše, da sve obćinstvo tako čuti.

Eneja ju ostavlja, a jedan časak ostaje ona blieda i hladna poput mramora, poput Niobe, — nu doskora joj zakipi krv žilami, to nije više Didona, vruće ljubeća Didona, ostavljena žena, to je furija a krasne joj crte plamte otrovom i smrću. Annunciata je umiela tako promienit izraz lica, da se je svatko sgražao, da je i nehotice svatko š njom patio.

Bernardo da Vinci naslikao je glavu Meduse, koja se danas nalazi u florentinskom muzeju. Tko ju god gleda, čudnovato se ga dojmi, nu nitko ne može od nje odvratit lica. Nalikuje pjeni u ponorih u najljepših formah bezdna, što si ih je od otrova i jeda stvorila kakva medicejska Venera. Pogled, da isti nabor usna diše smrću! Tako stajaše sad pred nami Didona!

Vidjesmo lomaču, što ju je podigla njezina sestra Anna, i dvor nakićen crnimi samrtnimi vienci; — daleko straga lećaše kroz burne valove Enejev brod! Didona stajaše još čas tuj s njegovim zaboravljenim oružjem. Piev joj bijaše dubok i žalostan, a tad se opet podiže u vis, silno, kao plač palih angjela. Lomaća zaplamti, jedno srdce puče u pjesmi.

Burno odobravanje zadumi, kad je zastor pao. Svi bijasmo oduševljeni od čarobne pjevačice, od njezine krasote i njezina glasa.

„Annunciata, Annunciata!“ vikalo se sa svih strana. Tad se podiže zastor a ona stajaše pred nami stidna i dražestna, očih ljubkih i sjajnih. Cvieće ju obasu, gospodje ju pozdravljahu bielimi rubci, a mužkarci vikahu njezino ime. Zastor pade, al slavlje nepresta. I opet se morade pokazat, a ovaj put dodje s pjevačem Eneje. Nu izazivanje se jačaše: „Annunciata“. Još jednom se pokaza sa svimi pjevači, nu na novo se čulo samo njezino ime, i po četvrti put izadje ona posve sama na pozorište, te se s nekoliko ljubeznih rieči zahvali na veliku odlikovanju i podpori, što se pruža njezinu talentu. U oduševljenju ja sam bio napisao nekoliko redaka i dobacio ih njoj s cviećem.

Zastor se više nediže, nu izazivanje potraja; htjelo se, duže ju gledat i duže joj dvorit. Na to izadje ona pred zastor i bacaše ručicom poljubce očaranoj svjetini. Radost joj blistaše s očiju, na licu joj se smiešio trak sreće, koja se neda opisat. Bijaše doista jedan od najsretnijih časova njezina života. A moga ne? Ja sam se š njom tako veselio, kao što sam ju slavio s drugimi; moje oči, sva moja duša upi njezin lik, nevidjeh ni nečuh, ništa drugo do Annunciate!

Sviet ostavi kazalište, struja me ponose sa sobom na stranu, gdje su stajala kola pjevačice. Potisnuše me na zid, sve ju htjelo još jednom vidit. Svi skinuše šešire i vikahu njezino ime. I ja vikah, a srdce mi se čudno stislo. Bernardo se bijaše doturao do vratah kočije te joj ih otvori. Vidjeh, kako su u jedan tren izpregli konje, da ju sami odvezu kući. Ona se zahvali te moljaše, da se toga kane, nu badava, njezino ime zaori iz tisuće grla. Bernardo stane na stajalku te ju umiri, — a ja pograbih takodjer za rudo, te bijah tako sretan kao i drugi. Samo se prebrzo sve svrši.

Bio sam tako sretan, te se sastah s Bernardom; koli sam mu zavidjao! Ta on je š njom govorio, bijaše joj posve blizu!

„No, što kažeš, Antonio.? Nije li ti srce još uzbunjeno? Neplamtiš li od pete do glave, tad boga mi nisi vriedan, da si muž? Uvidjaš li sad,

6.	Litvanskih plemena	2,482.000
7.	Niemaca	983.000
8.	Šveda	273.009
9.	Židova	2,552.000
10.	Grka	77.000
11.	Rumunja	648.000
12.	Cigana	111.000
13.	Armenaca	34.000
14.	*a)* Karelaca	303.000
	b) Fino-Karelaca	1,710.000
15.	*a)* Čuda	48.000
	b) Estonca	749.000
16.	Lapa	7.000
17.	*a)* Mordvina	792.000
	b) Ceremisa	259.000
	c) Votjaka	240.000
18.	*a)* Permà	67.000
	b) Syrjana	85.000
	c) Pogula i Samojeda	7.000
19.	*a)* Tatara	1,212.000
	b) Baškira	757.000
	c) Meščenjaka	136.000
	d) Teptiara	126.000
	e) Čuvaša	569.000
	f) Kirgiza	158.000
20.	Kalmuka	107.000

U svem dakle ima 20, najviše 30 narodnosti u Evropskoj Rusiji. Nekoliko stotina Franceza, Engleza i drugih ne brojimo kao (narodnosti) cielost. Pri tom zavisi 1. od broja, 2. od položaja i 3. od izobraženosti dotične narodnosti, da li može biti opasna, ili ne. Po položaju evropske Rusije nije nijedna narodnost opasna, koja uza svu izobraženost, ima manje od pol milijuna kompaktno, kako n. pr. u Poljskoj ili Finskoj imaju više, te su i opasni ti narodi. — U prvoj liniji najopasniji su Poljaci, to je poznato i brojem i položajem i stepenom izobraženja. U drugoj su liniji Fini (Čudi), a onda baltički Niemci. Za čudo su raztrešene njemačke kolonije daleko od njemačke granice, te se prirodno porušiti moraju.

U trećoj liniji su opasna Litvanska plemena, za slučaj rata s Njemačkom. Fini odozgo, Poljaci odozdo, a Niemci i Litvani u sriedini to dovodi u opasnost strategičko-trgovačku liniju od Petrograda preko Rige i Varšave do Kališa na rusko-pruskoj granici. K tomu dolaze i židovi sa 2,552.000 kao peti opasan elemenat na broju od preko poldrugog milijunà, kojih ruska narodnost nemože držati na uzdi u doba pogibelji. — No nada opet raste, jer su Litvani dobri ruski državljani. Drugo ako se Poljaci izmire s Rusijom, to 693.000 židova i 289.000 Niemaca u ruskoj Poljskoj sa svimi skoro Litvani prestaje biti eminentno opasnim elementom.

Važno je opaziti ovdje to, da se baltički Niemci 1. nenalaze kompaktno preko 150, najviše 200 tisuća, 2. što oni negraniče s Njemačkom, nego su Litvani i Latiši izmedju Njemačke i njih kompaktna zagvozda uz rieke Nieman (Memel) i Drinu do Rige i dalje, a onda Estonci i Livonci uz obalu sve do Narove i Kronstadta kod Petrograda. To je glede narodnosti u ovom vieku prevažan momenat, jer baltički Niemci ne mogu nikada kao neposredni susjedi Njemačke onako postati pitanjem kako u Elsasu i Schleswig-Holsteinu.

Rumunji u ratu evropskom ili austrijskom mogli bi postati opasnim elementom jedino u koaliciji s Austrijom, ako bi Austrija stojala u savezu s još kojom državom.

Medju opasne narodnosti protivnici Rusije broje Muhamedance, kojih po Voeno statist. sborniku 1871. g. ima 2,091.860 u Evropi, no i ti su sjeverno od Kavkaza, u Krimu, oko Volge, Urala i kasp. mora po svom položaju od male opasnosti, jer su i geografički i strategično i socijalno okruženi ruskim elementom sa svih strana.

Mnogo opasniji mogu biti narodi južno kod Kavkaza, u Armeniji i Anatoliji, ali samo za 10—20 još godina. Osim Poljaka, Niemaca i Fina druge narodnosti izčezavaju te se stapaju s ruskom.

Rusija dakle od 30 narodnosti ima samo 5—6 i to: 1. Poljake, 2. Litvane (srodnike Slavena), 3. Čude (Fine), 4. Židove, 5. Niemce i 6. Tatarska i turkmenska plemena na računu kao faktore u mirno i ratno doba. I od ovih se dadu Židovi, Niemci, Tatari i Turkmeni u drugi red postaviti.

Osim navedenih narodnosti ima ih još: Buruta oko 250.000 inače su to divlji Kirgizi; Uzbeka i Tadžika oko 250.000, Burjata isto toliko; za Jakuta do 200.000; Tunguza do 80.000, Ostjaka 25.000 Jukagira, Čukča, Korjaka, Kamčadola, Giljaka u iztočnoj Sibiriji, Ajno-á na kurilskih otocih, koji su nedavno većinom ustupljeni Japanu za velik otok Sagalin (Krafto). Kavkazka plemena: Lezgini 560.000, Čerkesi (Adigè) oko 150.000, Čecena 117.000, Abhazci do 100.000, onda manja plemena: Kovačaji, Uruspievci, Malkavci i Kumyki svih oko 30.000, Ovetini 27.000, Ubyki oko 25.000, Fušino-pšavo-hevsuri 10.000 Svaneti 5000, Gruzinci oko 850.000 u tifljiskoj i kutejskoj guberniji. Persi i Turci oko 780—800.000 oko kaspijskoga mora većina; Kurdi 10.000, Laponci (Lappi) još sa nekoliko tisuća: sve su to gradiva za Novoruse i antropoložke i etnografske muzeje! —

Sudbina ih Kartažana čeka! ili sudbina Normana, Baska, Iraca i Polabskih Slavena.

Taj narod ima silan posjed i prostor za ogromno razvijanje. Historija je učiteljicom i putokazom.

Evo pregleda: Na koncu 9. i tečajem 10. stoljeća obuzimaše rusko carstvo većinu današnje evropske Rusije, te se je potezalo do crnoga mora, do rieke Kubana

---

kako si sam ludo radio, kad sam te htio kod nje uvesti, a ti nisi htio! S takovim stvorom bilo bi zaista vriedno učit hebrejski, samo kad se smije uzanj sjest. Da, Antonio, ni malo više nedvojim; kako se i nevjerojatno činilo, to ti je moja izraelitka! Ona bijaše, koja mi je natočila ciparca, a tad izčezla. Imam ju opet, tu je, i divnije još od fenića podiže se s gniezda, s onog grdog Ghetta.“

„Nije moguće, Bernardo!“ vratim mu ja, „i mene sjeća uspomena, koje su sprotne tvojoj predmnievi, da je izraelitka; ona je u istinu kršćanka. Da si ju ti tako motrio, kao ja, tad nebi reko, da ima u njezinu licu što židovskog; njezine crte nenose Kainov žig tog nesretnog naroda. Dapače ista njezina rieč nemože tako glasit s židovskih usta. O Bernardo, ja sam tako sretan, tako opojen zvuci, u koje mi zaple dušu! Nu što reče ona? Ta ti si š njom govorio, stajao tik uz kola. Jeli je bila tako posve sretna, tako sretna, kako je sve nas usrećila?“

„Ta Antonio, ti si mi uprav oduševljen!“ prekinu me on, „sad se topi led jezuitske škole! — Što je rekla? Bojala se je i ponosila, da ste ju vi nespretnjaci vukli po ulicah. Lice bijaše zastrla koprenom te se utisla u ugao. Ja ju umirih te joj rekoh sve, što je moglo kazat moje srdce kraljici ljepote i nevinosti. Nu kod silaženja nehtje primit moje pomoćnice ruke“.

„Pa kako si se samo i usudio šta takova učinit; ta ona te ni nepozna. Takovih drzkostih ja nebi bio počinio.“

„A to vjerujem, jer ti nepoznaš ni svieta, ni žena. Ona me je opazila, a to nešto vriedi“.

Na to sam mu morao čitat impromptu, što sam ga njoj posvetio. Pričinio mi se božanstvenim, te me nukaše, da ga moram dat odtisnut u „Diario di Roma“. Kucasmo čašami i iztrusismo ih u njezino zdravlje. Sve je u kavani govorilo samo o njoj. Svi bijahu neumorni u hvali. Bijaše već kasno, kad se oprostih s Bernardom. Podjoh kući, al o snu ni govora. Bijaše mi slast, da u duši prodjem još jednom cielu operu, Annunciatin prvi pojav, arija, duet, divni zaključni prizor. Oduševljen zapljeskah i povikah njezino ime. Sad se sjetih moje male pjesmice, napisah ju te mi te svidila. Pročitah ju nekoliko put, a da budem iskren, reć ću, da sam ljubav prema njoj prelio i na pjesmu. Sad, nakon mnogih godina drugčije to promatram; tad sam to smatrao majstorijom. „Sjegurno ju je spravila“, mišljah, „sad sjedi polusvučena na mekoj, svilenoj sofi, poduprla je glavicu o liepu ruku te čita izliev moje duše:

„Ko smrtnik svaki gledah s ove svjetske doli
Do tebe gori, slijedeć kraljevski ti krug.
Sa zvuci proni nebom i dubinom boli
Tvoj pogled mene i čarobnog pieva zvuk.
I što Dante svietu riečju samo piše,
Tvoji zvuci u dušu mi usadiše.“

Nisam poznavao bogatijeg i krasnijeg duševnog života, no nam s Dantove pjesme govori, al ovaj sad bijaše nešto viši, nešto jasniji od onoga. Njezin dragotan piev, njezin pogled, tuga i zdvojba, što ih je toli majstorski predočila, podpuno mi predočiše trojstvo Dantove velepjesni. Mora da joj se svidila moja pjesmica; predočih si njezine misli, njezinu želju, da upozna pisca, te mislim, da sam se prije neg usnuh, više bavio sa sobom i sa svojom pjesmom, no š njom.

(Kavkaza) i do prediela bieloga mora na sjeveru. Dalje evo pregleda.

1. za Ivana III. godine 1462. preko 10.000 □ milja.

2. za njegove smrti godine 1505. već 37.000 □ milja.

3. za Ivana IV. 1533.—84. g. 125.000 □ milja.

4. za Feodora I. zadnjeg Rurikovca 1584.—98. g. 157.000 □ milja jer je zapadna Sibirija dobivena i Ingrija.

5. za Romanovca Alekseja 1645.—76. naraste na 257.000 □ milja.

6. za Feodora II. 1670.—82. g. Nova zemlja, zato 265.126 □ milja.

7. za Petra Velikoga 1682.—1725. g. u Evropi 82.688 i 192.884 u Aziji; ili u svem okruglo do 277.000 □ milja.

8. za Petra II. i Ane 1729.—39. god. u Evropi i Kavkazu 83.591, u Aziji 207.211 □ milija.

9. za Elisavete 1743.—61. u Evropi 83.876, u Aziji 210.621 □ milja.

10. za Katarine II. Velike 1772.—95. u Evropi 95.173, u Aziji ništa više.

11. za Pavla I. 1799.—1801. u Evropi 96.094, u Aziji 234.831 □ milja.

12. za Aleksandra I. 1803.—1825. u Evropi 104.926, u Aziji 234.945 □ milja.

13. za Nikole I. 1828.—29. u Evropi 106.663, u Aziji 269.111 □ milja.

14. za Aleksandra II. 1856.—67. u Evropi 106.951, u Aziji 272.679 ili 379.630 □ milja u svem; a s prostorom kaspijskog i azovskog mora 389.311 □ milja pošto je sjeverna Amerika (Aljaška) bila ustupljena; no kašnje su u Turkestanu, Bubari i Hivi zauzeti veliki prostori, tako, da danas (do ovoga rata) možemo računati 404.000 □ milja, a ljetos će opet narasti. Drugimi riečmi 40 puta Austrija a preko 44 puta sva Njemačka ili Francezka.

Dr. P. Tomić.

TEMELJI
PRAKTIČNOG GOSPODARSTVA.

FRANCEZKI NAPISAO MAURICE BLOCK.

PREVEO

MILAN KREŠIĆ.

PREDGOVOR.

S malom iznimkom rade svi ljudi, jedni glavom a drugi rukami, a svaki rad zaslužuje i dobije plaću.

Proizvodi rada mienjaju se, dokle nedodju do trošca (Consommateur). Svrha je svih proizvoda, da budu konačno potrošeni.

Čovjek dakle radi za život, a skoro bi se moglo reći, da živi za rad.

Rad i proizvode njegove promatraju „gospodari“, a posljedice promatranja njihova valja upoznati.

Ova promatranja sabrana su u sliedećemu dielcu, a pisac se je trsio, da ih protumači čim laglje i razumljivije, tako da najmladji ljudi, pače i sama djeca mogu ih shvatiti.

Mladi ljudi uče se, kako valja raditi, jer će raditi, da si potrebno za život zasluže; nuždno im je dakle poznati zakone rada, koji su ujedno zakoni proizvadjanja. Nadalje treba da poznaju put, kojim idu proizvodi iz ruku tvornika do trošca.

Kada jednoč pročitaju i promisle, ovu malu knjigu, upoznati će temeljne zakone, na kojih počivaju ova razlaganja, a u budućе biti će im zadaćom, da tekom godina dublje zavire u te zakone.

Tim načinom imati će pravi pojam o gospodarstvu, baš onakav, kao što ga je izkustvo sabralo, i tako će providiti i prosuditi varke neznalica. Bolje će procieniti svoj rad i posliedice istoga, a po tomu upotriebiti će dobro svoje gospodarsko znanje, da budu, radini i gospodarstveni, sretni i zadovoljni. Rad i štednja usposobit će ih na vršenje mnogih inih kriepostih.

I.
KORIST I VRIEDNOST.

Ivan, vrativ se u svoje selo, nemogaše nikako zaboraviti, kako je vidio prodavati vodu u Parizu.

Prijatelji njegovi nehtjedoše mu to vjerovati.

„To nije moguće“, kazaše oni, „ta za vodu neplaća se ništa“.

Marko, najučeniji medju njima, pridoda pače: „pšenica, krumpir volovi, plug, „čižme, to se kupuje, ali voda nikada! Voda se grabi iz rieke ili se vuče iz zdenca“.

Na tu izjavu najmudrijega stadoše se svi rugati Ivanu.

Nu Ivan nehtjede popustiti: „Da“ reče on, „vodu voze u nekakvoj velikoj bačvi na kolima sa jednim konjem, a kočijaš napunjuje sve po dva kabla vode, za 10 centima (5 novčića)“.

„Hajd da pitamo učitelja, da li imade Ivan pravo?“

Učitelj potvrdi izreku Ivanovu, a moji dečki izbuljiše oči od čuda.

Učitelj, da im stvar malo razbistri, počme:

„Što ne momci, voda je svakomu od nas potrebna?“

„Da, da“, odgovore oni.

„Dakle je voda koristna, pače nuždna. Nu zašto ju vi nekupujete?“

Petar, koj bijaše uvjek kod odgovaranja prvi, požuri se odgovorom: „Jerbo imademo vode badava“.

„Nu, vidite dakle“, reče učitelj, „da nebi bilo vode badava, vi bi ju morali kupovati.

Sried Pariza teče velika rieka, svakomu je dozvoljeno tamo grabit vodu, a ipak se plaća voda donosniku.

XI.

BERNARDO KAO DEUS EX MACHINA. LA PRUOVA D' UN OPERA SERIA. MOJA PRVA IMPROVIZACIJA. ZADNJI DAN POKLADA.

Sliedećeg jutra nemogah nigdje opazit Bernarda; badava sam ga tražio. Češće prodjoh i piazzom Colona, ne da gledam Antonijev stup, već nebi li gdje opazio samo i tračak Annunciate. Ona je tu stanovala; bijahu stranci kod nje, sretnici! Čuo sam klavir, nu Annunciata nepjevaše. Duboki neki bas pjevaše nekoliko glasova, bijaše sjegurno kapelnik il koj pjevač družtva. Koli zamamna žića! Da bi se mogao stvorit pjevačem Eneje! Gledat joj tako okom u oko, usrkat taj ljubavni pogled, š njom pohrlit od grada do grada te primat čast i slavu! To me posve smelo. Harlekini sa zvončići, polichinelli i čarobnjaci plesahu oko mene, tako sam posve zaboravio na poklade, pa da je odbio sat početka. Sva šarena svjetina, buka i vika neugodno me se dojmiše. Kola proletiše mimo nas, skoro svi kočijaši bijahu obučeni u ženske haljine, nu to je vriedjalo moje oko; te crne brade pod ženskimi kapicami, oštra kretnja, sve to bijaše pregrozno, da odbijalo me. Nebijah više veseo kao jučer, htjedoh otić i bacih zadnji pogled na kuću, gdje je stanovala Annunciata, kad iznenada skoči iz vrata Bernardo, pobrza do mene te reče: „Dodji de, nestoj tu tako! Predstavit ću te Annunciati, očekuje te već; vidiš li, to je prijateljska usluga!“

„Ona —!“ šapnuh ja a krv mi briznu u lice, „nešali se sa mnom! Kamo ćeš me odvest?“

„K njoj, koju si opjevao!“ vrati on, „k njoj za kojom svi mi uzdišemo, k božanstvenoj Annunciati!“ I na to me povuče na vrata.

„Al razjasni mi barem, kako si k njoj došao, kako me možeš k njoj uvesti?“

„Kašnje, kašnje ćeš sve saznati!“ vrati on; „samo da mi sad odmah veselo gledaš!“

„Al moje odielo!“ vratim opet ja te brisah i gladih brzo po sebi.

„O ti si mi prekrasan, prijane, uprav prekrasan. Evo nas na vratih.“

Vrata se otvore i ja stajah pred Annunciatom. Bijaše odjeta crnom svilenom opravom; polucrveni i polumodri ogrt od flora omotala je preko prsiju i ramena, sjajnu crnu kosu prigladila je svu uz visoko bielo čelo i prikopčila vrpcom s nekim dragocjenim kamenom. Ne daleko od nje, a blizu prozora sjedjaše neka stara gospodja u tamno-smedjem i ubogom odielu. Oko i izraz sveg lica izdavaše ju odmah židovkom. Sjetih se Bernardove tvrdnje, da je Annunciata i ljepotica iz Ghetta ista osoba, nu srdce mi moje veljaše, čim pogledah Annunciatu, da je nemoguće. Osim njih bijaše još u sobi neki gospodin, koga nisam poznavao. Ustadoše, kad unidjoh, a ona mi podje smiešeć se u susret. Bernardo me predstavi.

„Čast mi je, cienjena signoro, predstavit Vam evo moga prijatelja, vrstnog abbata Antonia, ljubimca borghеske obitelji.“

„Oprostite, signore,“ reče ona, „al u istinu nije moja krivnja, što vam na ovakov način narivljujem moje poznanstvo, prem Vaše vrlo cienim. Vi ste me počastili pjesmom“, nastavi ona i pocrveni, „Vaš mi prijatelj nazva Vas piscem te pjesme te mi obeća, da će Vas upozvat sa mnom. Na jednom opazi Vas dolje te reče: Sad ćete ga odmah vidjet i poleti dolje i prije nego li ga mogoh suzdržat il što kazat, — jer na taj način — nu medjutim vi znate vašeg prijatelja i bolje od mene.“

Bernardo prihvati pazljivo njezino razglabanje a ja prošaptah neka bi oprostila te kako sam sretan, što sam se š njom upoznao.

Lica su mi gorila, ona mi pruži ruku a ja ju presretan poljubih. Za tim mi predstavi gospodina,

A zar se voda plaća?“

„Ne,“ povikne Filip, „plaća se donosnik“.

„Da, momci, plaća se djelo njegovo sa onih 10 centima, muka i izgubljeno vrieme“.

„Nu, zar vi mislite, da se samo u Parizu voda kupuje? Netrebate iz vašega sela ići, da to čudo vidite, makar imamo tik sela malu riečicu“.

Učitelj reče ovo takvim ozbiljnim licem, da se momci neusudiše posumnjati o istini tih riečih. Jedan motri tiho drugoga.

Poslie malog časa upita učitelj: „Gdje grabite vi vodu?“ Više njih odgovori ujedno: „u zdencu“.

„A šta se zdenac sam pravi?“

„Ne„, reče Ivan, „mi smo ga dali izkopati, stojalo nas je to 100 franaka (1 franak = 40.₅ novč. u zlatu)“.

„Nu dakle! ako je zdenac stojao 100 franaka, a ako uztraje 20 godina, šta košta voda tada?“

Više njih: — „20 u 100 pet puta, dakle 5 franaka na godinu“.

„Ma mi tu nismo računali ni popravak ni kamate“.

„Predmeti, koji se plaćaju t. j. koji se kupuju, imadu vriednost; zato se pita šta stoji taj predmet, ili koju ima vriednost.

Stvari, koje se dobivaju badava, kao što je zrak, kiša, sunčane zrake, jesu koristne, a neimadu vriednosti novčane“.

II.

KORIST PRAVA I KORIST UMIŠLJENA.

Zrak, kiša i sunčane zrake su koristne, a neimadu vriednosti, — ove rieči učiteljeve ostadoše u misli Markovoj, — neimadu vriednosti?

A lopta, koju sam kupio, nije koristna, a ima vriednosti, budući sam ju kupio.

Dakle ima stvari, koje imadu vriednosti — a nisu koristne?

U večer kada dodjoše Petar i Pavao zovuć ga, da se idu poloptati, priobći im on, mišljenje svoje, kojim se je cielo po podne bavio, nu obadvojica neznadjahu mu ništa odgovoriti.

Srećom prodje mimo učitelj. „Gospodine“, zapita poslie pozdrava Marko, „jeli lopta ima vriednosti?“

„Za mene ne, jer ja se neigram“.

„Ali naš susjed Dragić neigra se takodjer, a ipak ih kupuje“, primjeti Petar.

„Jer ih on, opet prodaje“, reče Marko nato.

„Gospodin Dragić“ reče učitelj, „kupuje lopte u Parizu i opet ih prodaje momkom malo skuplje, da se za svoj trud naplati, a ovim viškom kupi zatim predmet koj mu je potreban“.

„Ali mi“, kažu momci, „mi kupujemo lopte za igru“.

„Igra je u vrieme počinka dozvoljena. Kada vam se svidi i kada vas veseli, a vi činite sebi tada za zabavu mali potrošak.

Zabava ima svoju korist, doduše ta korist od manje je vriednosti, i nevalja ju odviš izcrpiti, jer ima da služi samo za raztrešenje poslie rada.

Imade takodjer predmeta od vriednosti, akoprem ni vi ni ja nenadjemo u njih ni zabave ni koristi, ali ine osobe iste zahtievaju i to iz osobitih uzroka. Budući se nadje ljudi, koji su pripravni iste kupiti to ovi predmeti imadu vriednost“.

Marko. — Dakle sve što se prodaje i što se kupuje imade stalnu vriednost?

Učitelj. — Recimo radje, da svaka stvar, koju smo si voljni nabaviti imade vriednost. Kažite mi predmete, koji se rado kupuju?

Petar. — Kruh, odieća, knjige, konji i mnogo inoga.

Učitelj. — Imenujte mi sada djelo, koje se rado plaća.

Pavao. — Oranje, kopanje i šivanje.

Marko. — Plaća se svaki rad i svaki radnik.

Učitelj. — Vi mislite, samo na ručni rad, ali ima i drugoga djela, koje smo takodjer voljni platiti.

Marko. — Na primjer liečnikov trud.

Učitelj. — A znanje, neima li vriednosti?

Marko. — O! ja sam sretan da znam čitati.

Petar. — A ja računati. Majka mi daje sve svoje račune, da ih izradim.

Učitelj. — Dakle konačno svaki rad i svaki predmet od neke je uobražene koristi, ima stalnu vriednost, čim se nadju osobe, koje si ga nabavljaju za novac.

III.

VLASTNIČTVO.

Nekoliko dana poslie ovoga razgovora prepirahu se u dvorištu Marko i Ivan. Marko je našao loptu a Ivan tvrdi, da je njegova, jer da je jednu ovih dana izgubio. Marko opet kaže, da su mnogi već loptu izgubili, a tako i nedavno i on, pa valjda, da će to jedna od njegovih biti.

Filip sjeti se na to pitati Ivana, da li je njegova lopta bila velika ili mala.

„Bila je velika“, odgovori Ivan.

Na to se je pronašlo da lopta, koju je Marko našao, bijaše mala, te da ju može pridržati.

Učitelj, koj je sve čuo, a da ga mladići ni opazili nisu, približi se k njim i upotriebi taj mali dogodjaj za pouku.

„Vidim, da vi razumiete već, što je pravo vlastničtva, akoprem vas nitko o tom poučio nije.

Ako si je koj od vas izrezao riža (igračka dječačka) ili ako mu je otac bič napravio, to on smatra taj riž ili bič svojim vlastničtvom, kojim može činiti, što

---

bijaše kapelnik opere. Staru gospodju nazva svojom pomajkom, nu ona je mene i Bernarda gledala dosta oštro, što nam je odštetio Annunciatin sladki pogled i vesela volja.

Kapelnik mi takodjer kaza nešto ugodno o mojoj pjesmi te mi pruži ruku veleć, neka pokušam napisat libreto za operu, pa neka povjerim prvi njemu.

„Neslušajte ga!“ prekinu ga Annunciata, „neznate, u koju će Vas biedu strovalit. Kapelnici nemisle ni malo na svoje žrtve, a obćinstvo još manje. Danas na večer vidit ćete što je „La pruova d'un opera seria“, slika mučenog pisca, a ta je slika još preslaba.“

Glasbenik htjede protuslovit, nu Annunciata se smiešila i stupila pred mene.

„Napisali ste komad,“ reče ona, „svu ste dušu izlili u najljepših stihovih, jedinstvo. značaji, sve je to promišljeno, nu sad dodje glasbotvorac; tu ima neku misao, koju valja upotrebit, s toga se mora Vaša odstranit; ovdje želi fućkat i bubnjat, a Vam valja tako plesat. Primadona veli, da nepjeva, ako neima kod odlazka sjajna arija; ona želi furioso maestoso, dali je prikladno il ne, to na nju nespada; primo tenore ima iste želje; od prime do tertie donne valja Vam bježat do tenora i basa, klanjat se, ulagivat, smijukat, da sve podnest, što izmisle naši hiri, a duše mi, to nije malo.“

Kapelnik htjede ju prekinut nu ona mu nedozvoli, već nastavi: „Sad dodje ravnatelj, kritizuje, prosudjuje, kori, zabacuje a Vi mu morate radit po volji, ma da je najgluplji. Mašinista Vas uvjerava, da kazalištne sile nedozvoljavaju ove uredbe il one dekoracije. Valja Vam s toga komad preinačit. Kazalištni slikar nemože dozvolit, da na njegovu novu dekoraciju dodje kup siena, il zdenac, il polje, — s toga valja komad preinačit. Sad opet nemože primadonna na onoj slovki ćurlikat, koju Vi imate u stihu, ona želi imat u tom stihu i toj slovki *a*, a gdje ćete ga uzet, to je Vaša briga. Vam se valja previjat, pa kad je tad komad u posve novoj odori zagledao svjetlo, može Vam se dogodit ugodna sreća, da čujete i vidite, kako su Vam djelo izfućkali i kako glasbotvorac viče: „Ah bijaše grozni tekst, koji mi je upropastio djelo! Moji glasovi nemogoše podržat velikana!“

S vana prodiraše do nas vesela glasba. Pokladne maske zujile su preko trga i ulice. Vesela vika i pljesak prizvaše nas k prozoru. Sad!, kad sam bio toli blizak Annunciati te kad bijaše uslišana želja srdca moga, bijah podpuno sretan, a karneval mi se opet pričini tako veseo kao jučer, kad sam sam sudjelovao.

Pod prozorom sabralo se više od petdeset polichinella, koji izbirahu izmedju sebe kralja. On zasjede male karuce, nakićene barjaci, zelenimi granam i limunovom korom. Na kolih postaviše kralju na glavu krunu od pozlaćenih i šarenih jaja i utisnuše u ruku žezlo od makarona i škrebetaljke. Svi plesahu oko njega, a on ih blago pozdravljaše; na to se sami upregoše za kola, da ga vuku ulicami. U taj čas opazi kralj Annunciatu. On ju prepozna, pozdravi ju i kliče: „Jučer tebe, danas mene, prava pravcata i čista krv rimska pred kolmi.“ — Opazih kako se je Annunciata zacrvenila i koracnula natrag; nu sabrav se isti čas, nagnu se preko altane te mu glasno viknu: „Uči se štovat svoju sreću, koje si tako nevriedan kao i ja!“

Opaziše ju i razumiše njezine i njegove rieči. Klicanje ju pozdravi i cvieće ju obasu sa svih strana. Jedan cviet pade niz njezino rame na moje prsi, ja ga čvrsto privinuh k sebi; bijaše sad mojim najvećim blagom, koga nebi bio ničin zamienio.

Bernardo se nad šalom polichinela vrlo razljutio te smo ga jedva ja i kapelnik susdržali, da nije tog čovjeka na red pobrao.

ga je volja. On je samostalni vlastnik toga predmeta i braniti će to pravo u nuždi kao i svoja uha, da bi mu ih tko odrezati htjeo.

I to tako mora biti.

Zašto?

Jer to sveto pravo vlastničtva i užitka, daje vam jakosti i uztrajnosti.

Svaki želi povećati svoj posjed i tako se u tom nastojanju pomnožava istina dvostruko, trostruko i na više. Gdje je mukom našlo sto divljih ljudi hrane, živi zadovoljno danas deset hiljada obitelji, imajuć svaka svoj posjed, svoj obrt.

Da neima vlastničtva, nitko nebi posadio voćke, od koje bi mu drugi mogao plod uzimati, nitko nebi gradio kuće, u koju bi se drugi namiestiti smio, nitko nebi odhranio konja, koga bi susjed mogao uzeti, nitko nebi sijao lana, da od njega pravi platno, kojim se nebi smjeo služiti.

Možete si, braćo predstaviti zemlju, u kojoj bi se moglo bez kazne uzeti, što drugi posjeduje; gdje bi Ivan mogao Markov bič uzeti, ili Filip riž Josipov. Bili vi htjeli u takvoj zemlji živjeti?"

„Ne, ne," odgovoriše mladići u jedan glas.

„Da vidimo sada, kojim načinom može si čovjek priskrbit posjed, to j. knjigu, kuću, vola, zemlju koju već drugi posjeduje."

„Kúpom," reče Filip.

„To jest," veli učitelj, „daje se nešto u zamienu; a kako jošte?"

„Prikazom," vrati Ivan.

„Ima li jošte koj način?"

„Može se baštiniti," kaže Petar. „Može se i naći, nu tada nije pravo prisvojiti si ga, već ako nije ničije vlastničtvo.

Tako na primjer ima prediela bez stanovničtva.

U takovom predielu može se obradjivati zemljište, graditi kuća, a to zemljište, ta kuća postaje pravo vlastničtvo onoga, koj je tomu svoj rad posvetio.

Tako voda pod zemljom nije ničija, nu dadem li ja na moj trošak zdenac izkopati, to je voda, koja u nj dolazi moje vlastničtvo, ja ju mogu dati ili prodati u slučaju potrebe. Ja sam si svojim radom tu vodu priskrbio, ili, što je svejedno, ako sam ja platio rad novcem, koji sam na drugi način privriedio, i tako postao vlastnikom toga, pa mogu činiti što me je volja, štujući samo zakone ćudorednosti."

(Nastavak sliedi.)

ZLATKO HALPER.

Hrvatska je izgubila jednoga od najčestitijih svojih sinova! Taj je gubitak tim žalostniji, što je nemila sudbina pokosila cviet, koji se je jedva bio razpupio, al mirisom i plodom još zadahnuo nije!

Dne 2. ožujka s jutra u 8 satih prestavi se u Gospodu u Zagrebu doktorand prava, Zlatko Halper Sigetski, prislušnik državnog nadodvjetničtva, bivši prvi predsjednik akademičkog družtva „Hrvatskog doma" nenavršiv još 24. godinu.

Bijaše tomu jedva pet nedjelja, što je mlad i veseo ostavio jednog popodneva našu redakciju te se spremao na neki ples. I onako prilično slab nahladio se ondje, drugi dan lego, dobio sušicu — i više neustao.

Srdce nas boli, kad se sjetimo nesretnog našeg prijatelja. Š njim je lego u grob čovjek, koji bi bio svojim talentom, svojom marljivošću, svojom obzirnošću, a nada sve svojim žarkim domoljubljem Hrvatskoj častno služio. Kako je bio značajan i pronicav, on se nebi bio ni u kašnje vrieme iznevjerio idealom svoje mladosti, želji svojoj, da bude Hrvatska sretna, a on da tomu po mogućnosti pripomogne!

Zlatko Halper prvi je od suradnika „Hrvatskog Svjetozora" nad kojim nam je zaplakati. Prvi, a najmladji! On je našemu listu bio od početka pa sve do smrti velik prijatelj, živo se zanj zanimao, a koliko su mu poslovi i nauci dopuštali, i sam kadkad zamočio pero. U lanjskom smo godišnjaku priobćili od njega dva poveća članka „o poljepšanju grada Zagreba" i „o naših školskih knjigah", kojim je tendencija najplemenitija; a ima od njega i drugih sitnica, — obećanja za ovu godinu nije siromah mogao održati!

Dne 4. ožujka po podne u 4 sata sahraniše ga na centralnom groblju. K sprovodu sgrnulo se mlado i staro, visoko i nizko, počam od bana Mažuranića, odsječnih načelnika Živkovića, Muhića i Derenčina, pa do najmanjeg djaka. Družtvo „Hrvatski Sokol", „Hrvatski Dom" i sva djačka družtva idjahu pod svojimi barjaci, a lies bijaše nakićen nebrojenimi vienci, medju kojimi i jedan od Dra. Starčevića s napisom: „Momu mladomu prijatelju". Na grobu reče odvjetnički perovodja Hinković jezgrovito i dirljivo slovo, našto se prisutni žalostni razidjoše.

Uspomeni Zlatka Halpera, vriednog hrvatskog sina, mi posvećujemo ove čedne redke s željom, da duh, koji je njim vladao, neizgine u hrvatskoj omladini. Taj duh zanosit će ju pravom stazom te neće dozvolit, da samo Hrvatska odgoji naraštaj odtudjen najsvetijim interesom svakoga ljudskoga srdca.

Njemu da bude pokoj vječni!

Sluga najavi prvog tenora; on dovede sa sobom nekog abbata i nekog stranog umjetnika, koji se htjedoše upoznat s Annunciatom. Malo za tim dodje i drugi posjet: tudji umjetnici, koji se dodjoše sami predstavit i poklonit njoj. Tako narastosmo do velika družtva. Razgovor se pove o veseloj zabavi, koja se držala prošle večeri u theatru Argentinu i o raznih krabuljah, izvedenih po raznih kipovih: n. pr. Apolo Musagetes, gladiatori, bacatelji diska. Jedina, koja se neumieša u razgovor, bijaše starica, koju sam ja smatrao židovkom. Sjedjaše ona tiho, samo pletuć čarape te je samo kimnula glavom, kad bi se Annunciata govorom na nju svratila.

Koli razna bijaše Annunciata od onog bića, što sam si ga izslikao po onom, što sam prošle večeri čuo i vidio! Tu, u svom vlastitom domu izgledala je poput vesele i prpošne djevojke, nu ni to ne skinu čara s mene, to mi se dapače mililo. Umjela je ona sve nas lahkimi i šaljivimi primjetbami i dosjetkami predobit. — Iznenada gledne na sat, poskoči brzo te se izpriča time, da ju čeka oprema, jer da mora danas kao primadona pjevat u „La pruova d' un opera seria". Prijazno i ljubko potrča u bližnju sobu.

„Kako si me usrećio, Bernardo!" klikoh mu, kad smo vani bili. „Kako je ljubezna, baš tako ljubezna, kao kad pjeva i igra! — Al kako si, duše ti, došao k njoj, kako se š njom upoznao? Ta ja to skoro ni nevjerujem, neshvaćam, čini mi se sve snom, i to, da sam kod nje bio".

„Kako sam k njoj došao?" pitaše on, „posve jednostavno. Za dužnost sam si smatrao kao rimski plemić, kao oficir papinske garde i kao štovatelj svega krasnoga, da joj se poklonim. Ljubav netreba nit polovine tih razloga. S toga podjoh k njoj; pa da sam se ondje dobro ponio, kao i oni, koji su iza nas došli, znadeš i ti. — Kad se zaljubim, vazda sam interesantan, pa si s toga možeš mislit, da sam ju dobro zabavljao. Iza prve pol ure bijasmo dosta poznati, te sam se mogao za tebe zauzet, čim te opazih".

„Ti ju ljubiš?" pitah ja, „ljubiš ju zbilja iskreno?"

„Da, sad više, no prije!" kliknu on, „pa što se moje tvrdnje tiče, da je ona ista djevojka, koja mi je kod žida natočila vina, sad nimalo o tom nedvojim. Ona me je umah upoznala, čim stupih pred nju, opazio sam to. Ista stara židovka, koja ni rieči ne govori već samo sjedi, glavom kima i plete, jest salomonsko svjedočanstvo za moje mnienje. Nu Annunciata nije židovka. Njezina crna kosa, njezine crne oči, okolina i mjesto gdje ju nadjoh prvi put, pomeše me. Tvoja je predmnieva bolja, ona je naše vjere, te će jednom doći u naše nebo".

Na večer imasmo se sastat u kazalištu. Stiska bijaše velika te se badava ogledavah za Bernardom. Dobih još mjesto; lože bijahu pune, vrućina bijaše silna, krv mi bijaše uzrujana, sve mi se činilo, kao da sanjam. Ni jedan komad nemogaše bolje umirit moje uzrujanosti od onog, koji sad započe. Komička opera „La pruova d' un opera seria" jest kako je poznato djelo najšaljivije i fantastične volje. Pravo rekuć neima ciela opera prave izražene misli, pjesnik i glasbotvorac nisu imali druge namjere neg da izazovu smieh i da za pjevače stvore zahvalne uloge. Strastvena i hirovita primadona i glasbotvorac istih svojstva, su glavne osobe. Veseli se prizori izmienjuju medjusobom te izvrstno rišu one ljude, predstavljače, koji traže, da se na osobit način š njimi postupa, kao od prilike s otrovom, koj ubija i cieli. Ubogi pjesnik koprca se medju njimi kao janje.

Slavlje i cvieće obasu Annunciatu, kad se je pojavila. Radost, veselje i živahnost, što ih je razvila, nazvaše višom umjetnosti, ja sam to zvao njezinom naravi. Ta upravo takva bijaše ona kod

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Carsko družtvo prirodoslovaca na univerzitetu Harkovskom izabralo je 29. siečnja t. g. g. Ljudevita Vukotinovića, našeg akademika, svojim pravim članom.

— Moskovsko juristično družtvo izabralo je 23. veljače u svojoj sjednici pravim članom gospodičnu Annu Mihajlovnu Jevreinov, koja si je stekla u Leipzigu doktorat prava. Gospodična Jevreinova od više se godina već bavi studijem hrvatskog običajnog prava, te će do skora o tom držat javno predavanje. Svakako za nas vrlo zanimivo.

— Dvorski savjetnik Franjo vitez Kallina v. Urbanov imenovan je 2. t. mj. zemaljskim predsjednikom vojvodine Kranjske.

— Maršal Mac Mahon primio je od kralja Humberta velekrst vojničkog reda Savojskog, za zasluge, što si ih je stekao g. 1859. za Italiju. U ovaj su čas samo četir generala vlastnici tog reda.

— Papa imenovao je kardinala Franchia državnim sekretarom, dosadanjeg državnog sekretara kardinala Simeonia prefektom propagande fide, a kardinala Morichinia kamerlengom.

— Henrya Stanley-a imenovalo je bečko geografsko družtvo počastnim članom.

— Glasoviti amerikanski pjesnik Bayard Taylor imenovan je poslanikom sjedinjenih državah na berlinskom dvoru.

AKADEMIČKE VIESTI.

— Filologičko-historički razred jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti imao je 27. veljače sjednicu, u kojoj je čitao dopisujući član g. Ivan Tkalčić razpravu: „O vitežkom božjačkom redu u Hrvatskoj“.

SVETČANOSTI.

— Ove godine bit će sto godina, što su umrla dva najznamenitija francezka filozofa Voltaire († 30. svibnja 1778.) i Rousseau († 3. srpnja 1778.) U Parizu i Genfu sastaviše se odbori, koji će na te dane priredit velike svetčanosti te izdat najshodnije ulomke iz djela ovih velikana u vrlo jeftinom izdanju.

DRUŽTVENE VIESTI.

— Učiteljska zadruga imala je na koncu g. 1877. glavnicu od 25.582 for. 73 novč. Prošle je godine podupirala 39 učiteljskih sirota, od kojih je dvoje umrlo. Podpore su iznosile s troškovi 2492 for. 42 n. a prinesci s darovi i kamatami 2532 for. 24 novč.

NARAVOSLOVJE.

— Internationalno družtvo za istraživanje Afrike poslalo je u tom poslu koncem lanjske godine ekspediciju u Afriku. Vodje joj bijahu belžani kapetan Crespel i Dr. Maes. Nedavno stigla je viest iz Zanzibara u Evropu, da je prvi 24. siečnja, a drugi 14. siečnja ondje umro. Cambier i Marno, koji su š njimi pošli na put, nalaze se već u Africi.

— Amerikanac Van der Weyde izumio je nov način priugotavljanja fotografija ne pomoću sunčanog svjetla, već pomoću elektriciteta. To je vrlo važno za predjele, gdje vlada magla, kao u Englezkoj.

— Nedavno su u Parizu razsvietili s Grammeovim strojem prostor od 12.000 četv. metara. Djelovala su dva stroja, svaki od 25. konjskih sila. Svjetlost bila je jednaka onoj od 300.000 svieća.

— Radnje za tunel izmedju Francezke i Englezke napreduju dobrano. Kod Sangatea već je izdubljeno 100 metara dubljine.

VOJSKA I POMORSTVO.

— Rusko-turski rat završio se je konačno Carigradskim mirom, sklopljenim u San Stefanu (tik Carigrada) 3. ožujka t. g. Na ustanove i znamenitost toga mira mi ćemo se još svratit. Znamenito je znati ovo nekoliko statističkih podataka. Rusi su zarobili tečajem vojne 113.000 momaka vojske, 606 topova 9.600 čadora, 140.200 englezkih pušaka, 24.000 konja, 200.000 pušaka jatagana i pištolja od raznih neurednih četa, 30.000 pika i kindžala, 500 milijuna patrona.

GOSPODARSTVO I ŠUMARSTVO.

— Lanjske je godine u Francezkoj urodilo 56,405.363 hektolitara vina prema 41,846.748 hektolitara god. 1876.

STATISTIKA.

— Francezkom ministarstvu nutarnjih posala predloženi su likvidirani troškovi šteta počinjenih u Francezkoj za rata g. 1870.—71. Te štete su procienjene na 951 milijun franaka. Komuna sama prouzročila je 93 milijuna šteta. 38% svih šteta trpio je grad Pariz, koj je još uz to morao platiti Njemačkoj 200 milijuna kontribucije. Njemački vojnici nanieli su šteta za 69 milijuna franaka.

— Po najnovijem izvješću ima danas Italija 27,769.472 stanovnika. Najnapučenija zemlja je Lombardija sa 3 i 1/2 milijuna stanovnika.

TVORNA UMJETNOST.

— Jungmanov spomenik u Pragu odkrit će se 16. svibnja.

— Spomenik njemačkog spisatelja L. Börnea u Frankfurtu netko je 28. veljače grdno naružio, oličiv kip od mramora crnom masom.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na hrvatskom narodnom kazalištu predstavljale se na dalje ove predstave: 2. ožujka: „Lucia iz Lamermoora“ opera od Donizettia; 3. ožujka: „Naši robovi: vesela igra u 5 čina od Sacher-Masocha; 5. ožujka: „Hudi duh Lumpaci Vagabundus,“ lakrdija.

— Naš mladi umjetnik Franjo Krežma izdao je putem glasbene matice u Ljubljani prvo svoje djelo: „Moje sanje“ romanca za gusle i glasovir, op. 1.

— Slavni glasbotvorac Camile de Saint-Saëns u Parizu napisao je novu kompoziciju za orkestar „Le Bacchanal“, koja je vrlo uspjela.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— U 34. broju našeg lista mi smo spomenuli srbski prevod Mérimèove „Kolombe“ te nadovezali, da nam tu knjigu kao i Turgenevljev „Nov“ naša Matica već dugo obećaje. Uz to smo primietili, da „bi se način izdavanja matičinih

---

kuće; pa kad je tek zapjevala onim glasom, koji kao da je zajeknuo s tisuće srebrnih zvonova te se stao vijat ljubkimi melodijami, tad je svako oko srknulo radost s njezinih očiju.

Dvopjev medju njom i glasbotvorcem, u kom si izmjene uloge tako, da on pjeva njezinu a ona njegovu, bijaše triumf za njih oboje. Osobito uznese njezin prelaz s najdubljeg alta u najviši sopran. Plešuć ona lahki veseli ples, nalikovala je Terpsihori na etrurskih vazah, svaka kretnja mogaše bit za slikara il kipara studijom. Sva njezina čarobna živahnost bijaše joj prirodjena. Njezina Didona bijaše mi umjetnički studij, njezina „primadona“ izliev najviše subjektivnosti.

Bez osobite sveze umetnute su u ovu operu bravurne stvari iz drugih komada. Lukavost i dražest, kojimi ih ona izvodila, pričini to naravnim; razkalašenost i bockanje dotjera ju do tih majstorija.

Pod konac komada uvjerava glasbotvorac, da je sve u redu, ouvertura da može početi, on podieli zbilja note pravom orkestru, primadona mu pomaže, znak se dade i oba započmu u najstrašnijih disonancah, pljeskaju „bravo, bravo“ a občinstvo š njimi. Smieh mal da ne zagluši glasbe, nu mene se to bolno i duboko dojmilo. Annunciata bijaše divlje i razkalašeno diete, nu dražestno u svojoj razkalašenosti. Njezin je piev jeknuo kao divlji ditirambi bakantica, nit u istom veselju nemogah joj biti ravan, njezina bo razuzdanost bijaše duhovita, liepa i veličajna, pa kad ju glednuh, morah vazda mislit na divnu sliku Guida Renia: Aurora s horami, koje plešu oko sunčanih kola. Jedna od njih predivno nalikuje Beatrici Cenci, kako je izgledala za svojih najsretnijih dana. Taj izraz nadjoh u Annunciate. Da sam bio kiparom, u mramoru bih ju bio ovjekovječio, u sviet bi bio nazvao taj kip: „Nevinom radosti“. Sve više i više u divljih disonancah grmio je orkestar, pjevao je „il compositore“ s primadonom. „Divno!“ viknuše sad, „Ouvertura je ršena, dignite sad zastor!“ i kod tih riečih zastor pade, komička opera bijaše svršena. Kao jučer izazvaše Annunciatu te ju obsipaše cviećem, vienci, pjesmami i vrpcami. Neki mojih znanaca naumiše joj iste večeri načinit serenadu, a ja im se pridružih; nepjevah već od davna.

Jedan sat iza njezina povratka kući, podjosmo na piazu Colonna. Glasbenike postavismo pod balkanom, koji bijaše još razsvietljen. Sva moja duša drktaše, mišljah samo na nju, zapjevah odriešito s drugimi. Povjeriše mi jedan solo te dočim pjevah, izčeznu za mene sav ostali sviet, duboko uzdahnuh, glas mi se pojača i ublaži, da nisam ni sam toga očekivao. Moja okolina nemogaše mi pritišat povladjivanja, koje i mene upozori na sam piev. Nečuvena radost napuni mi grudi, oćutih božanstvo, koje se u meni javilo, pa kad se je Annuciata pokazala na balkonu te se zahvalila, činilo mi se, kao da se to samo mene tiče. Čuo sam, kako sam vladao zborom, u kom se vijao i moj glas, kao duša u velikom svietu zvukova. Sav opojen slavljem vratih se kući i sanjarih samo o Annunciatinoj radosti nad mojim pievom.

Sliedećeg ju dana posjetih. Nadjoh kod nje Bernarda i neke znance. Liepi ju tenor od jučer zadivio, ja se zacrvenih. Kad je netko od prisutnih izdao, da, sam ja taj pjevač, povuče me ona brzo, do glasovira te željaše, da š njom pjevam kakav dvopjev. Meni je bilo, kao da stojim na stratištu, osjeguravah, da nemogu pjevat a Bernardo i drugi stadoše me korit, jer da ih želim prikratit za piev signore. Ona me primi za ruku i eto me uhvaćene ptice. Nije koristilo opiranje, morah pjevati. Bijaše mi poznat dvopjev; Annunciata preuzela je pratnju i podiže glas. Drkćuć započeh ja svoj adagio, njezino oko počivaše na meni, kao da će mi reć: Hrabro, hrabro, sliedi me u moje

knjiga morao bez dvojbe drugče uredit“, jer nam se neshodno čini, da Matica izdaje svoje knjige na jedanput.

Na temelju te posve nevine, objektivne i stvarne bilježke najprije nas je tobože zakečkao „Obzor“ rad „Nova“ i svog urednika, a sad u najnovijem broju čita nam lekciju „Vienac“. Da vide i naši čitatelji tu lekciju, evo je donekle po sadržaju, donekle u cielosti. Prije svega veli „Vienac“, da je Matica mnogo obećala, nu da valjda neće nitko pametan misliti, da će Matica sve te knjige na jedanput izdati i svojim članovom za 3 for. čitavu biblioteku napuniti. Za tim nastavlja doslovno: „Za minulu godinu mislimo, da je Matica obilno nagradila svoje članove, med kojimi se — uzgredice budi rečeno — urednik Svjetozora nenalazi. Na kraju svoje bilježke nadovezuje g. Grlović velikim duševnim mirom još slieđeću opazku: „način izdavanja Matičinih knjiga bez dvojbe bi se morao drugčije uredi, no je do sad bilo.“ Šteta bi bilo, da ovaj „bezdvojbeno“ drugčiji način ostane tajna g. Grlovića te ga s toga umoljavamo, da „svoj način izdavanja“ ako ne drugdje, a ono bar u svojem listu priobći javnosti da ga i mi znamo, pa možda bi ga i Matica uvažila.“

Vienac nam dakle ništa drugo neima prigovoriti no što smo živi i što se još nismo š njim potukli, jer se tobož miešamo u njegov posvećeni i najmljeni krug. A da se to posljedne zbude treba urednika našeg lista malo u uzgredice osumnjičit, pak malo izvrgnut smiehu i borba, u kojoj će on izgubit „prkosnu“ glavu, gotova je.

Kad bi se mi htjeli upustit u osobnu polemiku jamačno bi se više takovih grieha u Vienčeva urednika našlo, kako se nam spočituju n. pr. da je zaboravio platit gdje kakav neznatni prinos (koj nevisi o dužnosti, već o dobroj volji), nu mi toga nit velimo nit hoćemo kazat.

Imade li Matica hrvatska kakav arkiv, za stalno će se naći u njem il u njezinih knjigah, da se je urednik Hrvatskog Svjetozora još prosinca 1875. javio članom radnikom, pa sve do danas još nije dobio ni diplome ni kakvog riešenja, da mu se dakle uzteže pravo glasa u skupštini, koji uživaju samo diplomirani članovi. U tom će se možda naći i razlog zašto naš urednik čeka sa svojim ovogodišnjim prinosom.

S toga razloga prepuštamo svakomu čitatelju neka sam sudi o našoj stvarnoj i Vienčevoj osobnoj primjetbi.

Mi Viencu govorimo „velikim duševnim mirom“, a nam kao početnikom to može samo na čast biti. O Vienčevu pisanju pako toga neće nitko moći kazati, jer iz njega govori strast, koja toli starim i uglednim listom nebi smjela vladati.

Da je Matica stala izdavat biblioteku po predlogu urednika našeg lista, sjećat će se valjda i Vienac, pa ako on s toga promišlja i o shodnijem izdavanju te biblioteke, valjda nije prekoračio granica stanovitog monopola. Medjutim će se do zgode „Vienac“ svakako morat potrpit sa svojom radoznalosti, koji je to način shodnijeg izdavanja.

Konačno naročito i opetovano konstatujemo, da nas je na ove primjetbe izazvao Vienac, koj molimo da nas na dalje na miru pusti. Družtveni odnošaji u Hrvatskoj i bez toga su dosta raztrovani, a na onih je najveći grieh, koji je još više truju a bi se morali i mogli slagati.

M. Grlović.

— „Balkan divan“ Gajev. Zanimljiva se ova knjiga priprema za svjetsku izložbu parižku, te će se o uzkršnjem pazaru razašiljati Predbrojka se sveudilj prima.

— U Beču izlazit će do skora vrlo interesantni memoiri kneza Metternicha u 8 svezaka. Uredio ih je Klinkovström. Sin knezov, Richard, odstranio je š njih sve, što bi moglo uvriedit još živuće osobe.

— Rumunjski knez razpisao je nagradu od 1000 franaka za najbolju poviest rata.

UMRLI.

— **Vladimir Petrović Šeltuhin**, ruski general infantarije, član vojnog savjeta, † u Petrogradu 25. veljače u 81. godini.

— **Jean Pierre Alexandre Antigna**, francezki slikar, rodjen 1818. u Orleansu † 26. veljače u Parizu.

— **Godeffroy Brossais Saint-Marc**, kardinal sv. rimske crkve, nadbiskup renneski, rodjen u Rennesu 4. veljače. 1803, † tu 27. veljače. Kardinalom imenovan 19. rujna 1875. Kod zadnjeg konklava nije mogao rad bolesti sudjelovati. To je prvi kardinal koj umire za pontifikata Leona XIII.

— **Paul Chalmers**, englezki slikar † u Edinburghu 28 veljače.

— **Dr. Ludwig Ritter v. Arndts**, c. kr. dvorski savjetnik, član austrijske gospodske kuće, i akademije znanosti; profesor rimskoga na prava bečkom sveučilištu, jedan od prvih njemačkih romanista. Rodio se 18 kolovoza 1803. u Arnsbergu u Vestfalskoj; bio profesorom u Bonnu, Monakovu i od 1855. u Beču. Kao književnik napisao je Arndts svim juristom poznata djela „Pandekti“, „Juridička enciklopedija“ i „Sakupljene civilističke radnje.“

— **Agneza Barunica Maroičić**, rodjena Vranicani-Dobrinović, supruga F. Z. M. baruna Maroičića, zapovjednika u Beču, vrla Hrvatica, rodjena 1834. † 2. ožujka u Beču u 44. godini.

— **Vladimir Aleksandrović knez Čerkavskij**, ruski državnik, organizator Bugarske, do pred rat načelnik Moskve, rodjen 13 travnja 1821. † od kapi u San Stefanu kod Carigrada 3. ožujka isti dan, kad je tu podpisan mir.

Zaključak uredničtva 8. ožujka.

---

krugove! A ja mišljah samo na to, i ja sanjah samo o Annunciati. Strah me minu i bez krzmanja svrših piev. Burno povladjivanje pozdravi nas oba — ista starica prijazno mi kimnu glavom.

„Čovječe!“ kliknu mi Bernardo, „ja ti se divim!“ I na to pripoviedaše, da je u mene još i drugi velik talenat, talenat improvizacije, pa da im moram za volju improvizovat. Sva moja duša titraše. Obsipan rad pieva priznanjem, trebala je samo jedna rieč od Annunciate, i prvi put, što uzrastoh, usudih se improvizovat. Uzeh njezinu gitaru a ona mi zada rieč „bezsmrtnost.“ Promislih taj divni zadatak, prebrah nekoliko akorda i započeh svoju pjesmu, kako mi je stala izvirat iz duše.

Moj me genij odvede preko plavetnog sriedozemnog mora u grčke bujne doline, Athena ležaše u razvalinah, divlja smokva obvi satrte stupove, a duh uzdisaše, jer nekoč, za Periklevih dneva, pod ovimi se svodovodi turala vesela svjetina, bijaše svetčanost ljepote, žene prekrasne poput Laide plesahu s vienci po ulicah, a pjesnici pjevahu glasno, da liepo i dobro nikad neumire. Sad pako one su krasne kćeri ljepote prah u prašinu sahranjen, zaboravljene one forme, koje su zadivile presretan nekoč narod!

Dočim je moj genij plakao na razvalinah athenskih, izvukoše iz zemlje divne statue, umotvorine velikih umjetnika, možne božice spavajuće u mramornih haljinah, i moj genij upozna opet athenske kćeri, koje su ljepotu podigle do božanstva, a mramor ju sačuvao budućim narodom. Bezsmrtna je, pjevah, ljepota, nu nije zemaljska sila ni moć. Moj se genij dignu preko mora u Italiju, tamo u svjetski grad te gledaše šuteć s razvalina carske palače na stari, na vječni Rim. Tibar je valjao svoje žute vale, i gdje se nekoč borio Horacij Cocles, tamo sad nošaše barke s drvom i uljem u Ostiju. Gdje se je nekoč na foru strmoglavio u vatru Curtius, tamo se sad razgalila marva u travu. August i Tito! Ponosnih li imena koja još samo njihovi porušeni hramovi i slavoluci spominju! Rimski orlovi, Jupitrove moćne ptice ležahu mrtve u gniezdu. Rime, gdje bijaše tvoja bezsmrtnost? Tad zablisnu orlov bljesk, trak prokletstva projuri rastućom Evropom. Rimski razoreni priestolj pretvori se u Petrovu stolicu, a kraljevi hodočastiše bosonogi u sveti grad, u Rim, sielo svjetskog gospodstva! Nu tečajem stoljeća pokazuje se smrt. Smrt pohara sve, što ruka shvaća, što oko dosiže. Nu može li hrdjat mač Petrov? Može li padat moć crkve? Može li se sbit nemoguće? Rim stoji ponosit u svojih sazvalinah, sa svojimi bogovi staroga vieka i svetimi umotvorinami, koje gospoduju svietom po umjetnosti. K tvomu veličanstvu, Rime, nek vazda hodočaste sinovi Evrope, s iztoka i zapada, s hladna sjevera nek dodju i njihova će srdca priznat: Rime, tvoja je moć bezsmrtna!“

Burno me odobravanje pozdravi, kad sam taj dio završio, samo Annunciata nedirnu ni ruke, al tiha i krasna poput Venere gledaše mi milim i viernim okom u oko. Preko usne mi se prosu punog srdca niemi govor, kako mi ga onaj čas nadahnulo oduševljene.

S velikog svjetskog pozorišta odveh ju na manje, opisah veliku umjetnicu, koja si prisvaja igrom i glasom svako srdce. Annunciata poniknu pogledom, jer joj bijaše, kao da mislim na nju; a svatko je to mogao opazit iz opisa. Pa kad su zaniemili i zadnji zvuci, zastor pao i izumrlo povladjivanje, tad je i njezina umjetnina mrtva, liepa lješina, zakopana u duši slušatelja. Nu srdce pjesnika jest kao grob Madonne: u njem sve se pretvara u miris i cvieće, mrtva umjetnica iž njeg se divnije diže a s njegova možna pieva stane joj se zelenit „bezsmrtnost!“

(Nastavak sliedi.)

SADRŽAJ: Pavao Štoos, podjašprišt i župnik pokupski, književnik hrvatski. — Ljudska sila Rusije i njezine narodnosti. Napisao Dr. P. Tomić. — Temelji praktičnog gospodarstva. Francezki napisao Maurice Block. Preveo Milan Krešić. — † Zlatko Halper. — Kulturno-povjestne viesti. — **Listak**: Improvizator, roman u dvie knjige, danski napisao Hans Christian Andersen.

Vlastnik i nakladnik: Milan Grlović. Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

HRVATSKI
SVJETOZOR.
LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.
UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.
Broj 38. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 17. ožujka 1878. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga II.

IZ ILIRSKE DOBE.

Nekolike uspomene na Stanka Vraza.

Članci, koji probudjuju uspomenu na Stanka Vraza, na njegovo djelovanje i njegovo doba, zaslužuju podpuno uvaženje; u vrieme miloga i slavnoga pokojnika nastale su u Hrvatskoj takove okolnosti, kojim se ima pripisati najnoviji preporod naše domovine; duh, kojim su ti članci u Svjetozoru pisani potiče iz plemenita srdca; istina je, da svaki narod, koji si želi sagraditi valjane temelje za svoju budućnost i osigurati si naravski razvoj i napredak, treba da se obzira na svoju prošlost, da ju prouči, te da na nju veže postepeno korak za korakom.

Malo nas ima sada jošte živih, koji bijasmo sudbinom pozvani, da u ono prvo vrieme našega novijega književnoga i političkoga rada sudjelujemo, za to će svaka primjetba, svaka crtica, svako razjasnenje dobro doći, koje nadopunjuje onu, kako se vidi, u obće slabo poznatu periodu naše novije historije. Nije namjera ovih redaka sastaviti podpunu sliku tadašnjega pokreta, — tomu bi trebalo folianta — nego samo dodati rečenim člankom nekoje dodatke, koji će popuniti životopis Stanka Vraza, uz to i napomenuti nekoje episode, koje mogu razjasniti rád njegovih najbližijih prijatelja i drugova.

Došav iz Pešte u Zagreb Ljudevit Gaj, nastanio se je u kapucinskoj ulici, u kući čuvenoga tada advokata i vlastelina zagorskoga Valečića (sada je kuća Walterova) razi zemlje, u onih istih prostorijah, gdje je prije smrti svoje obitavao Perkovac. Gaj se je spoznao sa juratima Dragutinom Rakovcem i Ljudevitom Vukotinovićem, koji je takodjer u kapucinskoj ulici stanovao, i to u kući za onda Bornemisa-Stolnekovićevoj (sada Lentulajevoj). Bijaše i treći u kapucinskoj ulici, exprofesor Ljudevit pl. Jelačić, stanujući u svojoj kući (sada Realki,) koji se je za nas mladiće vrlo interesirao. Jelačić je izgubio profesuru juris naturae na akademiji zagrebačkoj zaradi svojih slobodoumnih i opositionalnih govora, koje je držao u skupštinah županije zagrebačke i na saboru hrvatskom.

Gaj je došo pun duha narodnoga, opojen velikimi idejami Kollárovimi; ja sam se netom vratio iz drugotrajnoga sábora požunskoga, gdje sam kao jurat grofa Janka Draškovića, ablegata hrvatskoga, imao priliku spoznati se sa rodoljubnimi i plemenitimi nazori toga izvrstnoga hrvatskoga kavalira i zajedno uvidjeti neprijazne težnje Magjara proti svemu, što je nosilo ime hrvatsko; grofa Draškovića štovao sam i ljubio sam kao drugoga otca svoga, a i on me je obljubio kao sina svoga do smrti svoje; od njega sam puno učio, te ga spominjem vazda zahvalno kao dobrotvora svoga.

Dragutin Rakovac sám iz sebe duhom vremena nadahnut, počeo se vježbati u pisanju krvatskih omanjih pjesama i sastavaka. Simpatia nas hitro složi, te tako budu naši sastanci češći, izmjeniti i doskora širji.

Tada se jednim danom sastanu u mojoj sobi: Gaj, Rakovac, Antun Vakanovič, Kurelac i Derkos, koji je tada u konviktu kao jurista bio. U tom sastanku čitao je on svoj rukopis „Genius patriae super dor-

---

LISTAK.

IMPROVIZATOR.

ROMAN U DVIE KNJIGE.

DANSKI NAPISAO

HANS CHRISTIAN ANDERSEN.

(Nastavak.)

Oko mi počivaše na Annunciati; srdce i usta izgovoriše se, naklonih se duboko a svi me okružiše laskavom hvalom.

„Vrlo ste me razveselili“, reče Annunciata te mi povjerljivo glednu u oko; ja joj se usudih poljubit ruku.

Moja ju pjesma predobi za mene, već tad je osjećala, što sam ja tek kašnje pоćutio, da me je podmitila ljubav u njoj, da njoj i njezinoj umjetnosti naznačim u svojoj pjesmi palmu bezsmrtnosti. Dramatska umjetnost je poput nebeske duge most medj nebom i zemljom, komu se divimo, i koj sa svimi svojimi bojami izčezne.

Posjetih ju svaki dan. Još ono malo dana karnevala prošlo je brzo poput sna; nu ja ih se užih, jer uz Annunciatu usrkah toliku dragotu i radost, kako je neosjećah prije.

„Ta ti se već uljudjuješ“, reče Bernardo, „a jedva si se taknuo usnami vrča. Prisego bih, da još nisi nikad poljubio djevojke, nit se glavom naslonio na njezino rame! A da bi te sad Annunciata ljubila? —“

„Kako možeš što takova mislit!“ vratih ja zlovoljan a krv mi udari u lice „Annunciata, ta divna žena, nadamnom toli uzvišena!“

„Ah, prijatelju, uzvišena il nizka, ona je žena a ti si pjesnik, koj se nesudi običnim sudom. Kad se je pjesnik ušuljao u srdce, tad je u njega i ključ, koj otvara vrata i ljubezniku“.

„Ja joj se divim, to je, što mi napunjuje dušu; ja se klanjam njezinoj živahnosti, njezinu umu i njezinoj umjetnosti. Ljubit ju? Nedodjoh još na tu misao“.

„Kako je to ozbiljno i svetčano!“ prekinu me smiešeći se Bernardo. „Ti nisi zaljubljen! Ta dakako, istina, i ti si jedna od onih duševnih amfibia, za koje čovjek nezna, bili ih računao u tjeleani il duhovni sviet. — Ti nisi zaljubljen, ne tako, kao ja, ne tako, kako su svi drugi ljudi. Sam to veliš, a ja ću ti to vjerovat; nu prema tomu valja, da se tad i ponašaš, nesmiješ mienjat boje u licu, kad ona s tobom govori, nit je motrit tako žarkimi pogledi. Savjetujem ti to rad nje. Što misliš, kako drugi o tom sude? — Nu na sreću odlazi ona prekosutra, pa bog zna, dali će se po uzkrsu vratit, kako je obećala“.

Za dugih pet nedjelja naumila nas ostavit Annunciata. Bijaše engažovana za Firenzu te odluči otić s Rima na samu pepelnicu.

„Sad će se nać nova četa obožavatelja!“ nastavi Bernardo; „stare će tad po malo zaboravit, da dapače i tvoju liepu improvizaciju, rad koje te tako žarko motrila, da smo se mi drugi rad toga prepali. Nu ludjak je, tko samo na jednu ženu misli; sve su one naše! Livada je puna cvieća, svigdje ga možemo ubrat“. —

Na večer bijasmo opet u kazalištu. Annunciata pjevala je zadnji put pred odlazkom. Vidjesmo ju opet kao Didonu, opet tako krasnu, tako vrstnu kao i prvi put; većeg savršenstva nije mogla postići. Ona mi bijaše opet onaj čist ideal, što si ga o njoj stvorih prve večeri. Vesela volja, lahka prpošnost u operi buffi i živahna dragota u njezinu žiću, pričiniše mi se samo vanjskom haljinom; Didona pako bijaše lik njezine duše. Odu-

mientibus filiis suis“. Mi smo taj proizvod Drkosovoga domoljubnoga srdca pozdravili sa uzhićenjem, te smo jednoglasno zaželjeli i molili, da ga dade tiskati.

Pjesma bude tiskana i učini veliku sensatiu. žalibože Derkosu nebijaše sudjeno dugo raditi s nami, jer se je doskora razbolio i na sušici umro.

U Ljudevita Gaja bijaše fantazija vrlo živahna, i njegov način govorenja tako markantan, da je svatko koji ga je slušao, morao pristati na mnienje njegovo. Nenadani uspjesi, koje je on talentom svojim i radinošću svojom postigao, imadu se pripisati umnoj njegovoj rječitosti i požrtvovnomu patriotizmu, kojim je nadahnut bio poput proroka.

Narod hrvatski je po Gaju bio probudjen iz mrtvila svoga; da se tomu životu znak dade bijaše zaključeno, izdavati novine hrvatske. Gaj je neumornim trudom svim velikim zapriekam u prkos izhodio dozvolu. Prve narodne članke političke sastavio je gori spomenuti Ljudevit Jelačić. Drag. Rakovac stupio je u uredničtvo. Pomoćnika bijaše dovoljno, a medju prvije i znatnije treba da se uvrsti i Dr. Užarević.

Stanko Vraz je u jeseni god. 1835. mene prvi put u Lovrečini pohodio, kamo je bio u družtvu Drag. Rakovca pješke došao. Tu se spoznasmo, prijateljski obljubismo i do smrti njegove nikad nerazdružismo. Vraz je bio liep mladić, krasna umiljata i zdrava obraza, imadjaše sasma klasičan karakter; bio je čedan, tih, nevin i ljubezan poput djevojke; njegovo srdce plemenito, a značaj čvrst; njega na svietu nije ništa toliko zanimalo, kao knjiga. Život družtveni u Hrvatskoj, koji se često pretvarao na odviš bučnu živahnost, nije mu nikad omilio, te bi on vazda, kad bi se prilika pružila, izbjegao i povukao se ili u praznu koju sobu, ili u bašću, da mogne ondje čitati Horatia, ili Berangera; kojega je osobito ljubio. Vraz je takodjer muziku vrlo ljubio, liepo pjevao i svirao flautu; on je množtvo narodnih melodia imao pobilježenih. Poznavao je i razumio je mal da ne sve jezike, te je čitao u originalu: Byrona, Shakespeara, tako i grčke, latinske i francezke pjesnike, a slavenske osobito ruske i poljske. Vraz je na večer rado lego, svieću ugasio i tada u tmici pisao; drugi dan je čitao i popravljao ono, što je u tmici više puta amo tamo bez reda popisao; ležao je dugo i svoju kafu u krevetu najvolio piti. Vraz je kod mene na ladanju ciele mjesece sproveo, osobito dok sam u Moslavini obitavao. Kod objeda, kad bijasmo sami, nikad nije jeo, a da mu nije knjiga bila u ruci, ili bar ležala blizu tanjira. Bijaše u ono doba kao što možebiti i sada mnogo takovih domoljuba, kojim je najvećma stalo do toga, da kod čaše vina izkažu svoje domoljubstvo, te se često dogodi, da je naš Stanko morao prisustvovati takovim družtvom; znao bi se kad što i on razigrati, — nu nikad nije prekoračio granice prirodjene si čednosti, te kad bi vidio, da se je svega dobra dosti užio, ukrao se i pobjegao medju gospodje, koje ga vazda rado uzeše u zaštitu.

Vraz je bio zdrav čovjek; lica puna i rumena, velike smedje brade, smedjih očih, vitak, tiela prilično jaka, nu morade u njem biti neka boležljiva klica, te se je i njegov organizam iztrošio prije vremena, najvećma pod velikim naporom, kojim je duh njegov neprestano radio.

Ako hoćemo upravo reći, Vraz je nekim načinom pao žtvom tadašnjih toli obljubljenih domorodnih svečanostih i demonstracia. To se sgodi ovako.

Gjuro Jurinić, župnik osekovački u Moslavini, zanešen narodnjak, odluči dati Gaju i njegovim prijateljem na čast veliku gostbu i tu svrhu pozva Gaja, Rakovca, Babukića, Vraza i mene te posla sam svoja kola po njih u Zagreb. Ja medjutim poslom zapriečen nisam prisustvovao.

Sakupi se mnogo svjetine iz svih susjednih strana na tu svečanost. Svetkovalo se, jelo, pilo, pjevalo i plesalo cieli dan i cielu noć. Naši mladići zagrebački učiniše svoju dužnost i proživiše u kući prijaznoga gospodara i vesele družbe ugodne časove te se sutra dan podosti umoreni uputiše opet natrag u Zagreb. Zima bijaše velika, a put vrlo zločest, tako da su putnici nestrpni volili često pješke ići nego polagano se voziti. Nazebli su svi i trojica njih: Gaj, Vraz i Rakovac kašnje se smrtno razboljeli. Gaj je dobio gripu, Rakovac upalu pluća, a ubogi Stanko typhus.

U kući odvjetnika Gavre Jakopovića, gdje je Vraz tada stanovao, našao je svu moguću dvorbu, a starica mati Jakopovićeva, — vriedna gospodja, dvorila je Vraza kao druga mati; i ja sam često sjedio kod kreveta miloga prijatelja, koji je napokon pomoćju Dra. Mraovića probavio bolest, nu ostade mu smrtna rana na plućih; nikad nije više podpuno ozdravio, već je kuburio manje više trpeći, dok nije podlegao. I Rakovac je prebolio za onda sretno, al i njemu ostadoše pluća oštećena, te je i on kašljao vazda, dok se nije dvie tri godine za Vrazom prestavio na ini sviet.

Što se tiče hrvatske igre na kazalištu zagrebačkom, tomu je prvi početak učinio Drag. Rakovac, koji je po njemačkom izvorniku sastavio komad „Košarica“. Ovaj komad bude prikazan po vještom redatelju tadašnjem Schweigertu, njegovoj mladjanoj kćerki, (koja kašnje dodje na velik umjetnički glas) i drugih nekih osobah hrvatskom i českom jeziku vještih. Izza ovoga prvoga pokusa sliedilo je više predstava hrvatskih, dok nije kašnje na saboru

---

ševljenje ju pozdravi; slavnije nije rimski narod pozdravio ni Cesara ni Tita.

Ganutim srdcem i iskrenom hvalom oprosti se ona s nami te nam obeća, da će se skoro vratit. Opetovano povladjivanje zagrmi kućom; opetovano ju htjedoše vidit i u triumfu, kao prvi put odvukoše ju na kolih kući. Ja sam bio u prvom redu. Bernardo tako je strastno podvikivao, kao i ja. Držasmo se tik kola, u kojih sjedjaše Annunciata, sretna, kako može samo čisto srdce bit sretnim.

Sliedeći dan bijaše zadnji u pokladah i zadnji, što ga je Annunciata još sprovela u Rimu. Dodjoh, da se š njom oprostim. Slavlje, što ga izkazasmo njezinu talentu, duboko ju ganu. Već se je veselila na povratak o uzkrsu, prem je i Firenzu volila sa prekrasne okolice i s divnih umjetnina. S nekoliko crta tako mi jasno predoči grad i okolicu, da sam sve jasno vidio pred sobom, šumovite Apenine, posute vilami, piazzu del Granduca i stare sjajne palače. „Vidit ću opet divnu galeriju“, reče ona radostna, „gdje usrkah ljubav za kiparstvo i pojmih veličinu ljudskog duha, koji je umio poput Prometeja životom nadahnut mrtvaca. Da Vas mogu ovaj čas uvest u jednu dvoranu, u najmanju doduše, al meni najdražu, Vi bi sretni bili, kako sam ja bila, i kako sam i sad, kad se toga sjećam. U osmerokutnoj dvorani izložene su samo izabrane umjetnine, nu sve izčezavaju pred kipom punim života, pred medicejskom Venerom! Nikad nevidjeh u kamenu toli živa izraza. Mramorno oko, drugče mrtvo, tu živi. Umjetnik tako je umio izrazit taj pogled, da nam se u sgodnu svjetlu čini, da nas to oko do dna duše prozire. Na stieni za kipom vise dvie krasne slike Venere od Titiana; jesu to slike božice ljepote, žive, istinite, u bojah, nu u njih se odrazuje samo zemaljska ljepota, u mramornoj božici nebeska. — Rafaelova Fornarina, nadzemaljske Madonne dojimlju se moje duše i srdca — nu ipak se vazda okrećem k onoj Veneri, koja stoji preda mnom toli živa, s pronicavim onim pogledom. Ja neznam ni jednog kipa, ni jedne grupe, koja bi me se tako dojmila, da nit one Laokoona, prem se ondje čini, da kamen uzdiše. Vatikanski Apollo, koga poznate, po mom je mnienju još najvriednija umjetnina do Venere. Sila i duševna veličina, kojom je umjetnik zaodjeo Apollona, u božici ljepote je plemenitija, nježnija“.

„U odtiscih od sadre poznata mi je ta divna Venera“, vratih ja; „u pastah vidio sam vrlo dobre kipove“.

„Al za boga, ništa nije lošijeg! Mrtva maska od sadre usmrćuje izraz; mramor nadahnjuje životom i dušom, on se stvara pravom puti, čini se, kao da krv teče pod finom kožom. — O da ste sa mnom u Firenzi, da se divite i da obožavate! Ja bi Vam bila vodjom, kako ćete Vi bit mojim, kad se vratim u Rim.

Poklonih se duboko, laskala mi je njezina molba, usrećila me. „Dakle se istom po uzkrsu vidimo?“

„Da, doći ću k razsvieti Petrove crkve i Girandole; sjetite se medjutim kadkad mene, kako ću se ja Vas sjećati u Florentinskoj galeriji i želit si, da ste ondje prisutni, pa da se divite tim dragocienostim. Godi mi se vazda tako: vidim li što liepa, tad čeznem za mojimi prijatelji te želim, da bi kod mene bili i sa mnom dielili užitak. To je vrst moga željkovanja za domovinom!“

Ona mi pruži ruku, ja ju poljubih te rekoh u šali: „Hoćete li izručit moj cjelov medicejskoj Veneri?“

„Dakle nije meni namienjen“, reče ona. — „Dobro izručit ću ga pošteno!“ Na to mi kimnu milo, te mi se zahvali za sretne ure, što sam joj ih pribavio mojim pjevanjem i mojom improviza-

osnovana glavnica, tako zvani „fundus theatri nationalis", koja bijaše sakupljena dobrovoljnimi prinesci, i koja položi prvu stalnu klicu za dalnji razvoj narodne umjetnosti dramatske.

U čitaonici, okolo koje se je vrtio sav književni i politički ràd tadašnjega života, igrao je jednu od glavnih uloga profesor mudroslovja na akademiji Stjepan Moyses, kašnje kanonik, napokon biskup Nitranski. Moyses je bio odrješit patriota; rodjen Slovak, nu našemu jeziku podpuno vješt; vrlo pametan i okretan politik i veliki govornik. On je u svih sastancih i dogovorih bio rado slušan i radi energie svoje protivnikom osobito zazoran. Njegove se zasluge za razvitak naše narodne stvari nikada dosti nemogu ocieniti.

Stanko Vraz je svigdje i u svako vrieme radio tiho i čedno, te dok su se drugi prepirali i borili, on je razmišljao, bilježio i pisao; kao pjesnik cielom dušom i bićem svojim znao je on vazda u svakom položaju shvatiti stranu poetičku, te je u njoj našao hrane za bujnu fantaziju svoju.

Na saboru god. 1847. mjeseca listopada držanom, govorili sa poslanici varaždinski i križevački (Kukuljević, Vukotinović i Žigrović) hrvatski te je onda predsjednik biskup Haulik kao locumtenent rekao, da bi i on rado progovorio hrvatski, kad bi znao tako liepo govoriti, ko što govore poslanici varaždinski i križevački.

Kada je zaključak sabora: Artic. 10., „de lingua nationali ad dignitatem diplomaticae linguae intra fines regni evehenda" stvoren, tada je občinstvo na galeriji sakupljeno pljeskalo i radost svoju izjavilo medju ostalima i time, što je bacalo u dvoranu tiskanice sliedećega sadržaja:

„Slava saboru trojedne kraljevine! Danas je ogranulo žarko sunce slave i veličine našemu narodu! Što smo za temelj naše budućnosti i obstanka smatrali, što smo kao najvruću želju u grudih gojili, te evo postigosmo i kod boga stekosmo. Danas u subotu 23. listopada odlučiše jednoglasno slavni stališi i redovi kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, da se narodni jezik umjesto latinskoga na čast diplomatičku uznese.

Primite od nas, otci domovine iskrenu zahvalu, hvalu i slavu podielit će Vam vila poviestnica, ona će Vam upisati u ljetopise slavna imena zlatnimi pismeni, te će divnò sjati, dok bude sunca i mjeseca!"

Tiskanice bijahu crveno zarubljene a tekst tiskan modrimi slovi.

Gibanje bijaše svestrano i tako živahno, da nije nitko štedio ni vremena, ni truda, ni troškova; županijske skupštine polazili su svi na to usposobljeni plemići, odvjetnici, zastupnici gospoština, župnici i punomoćnici odsutnih; križevčani dolazili su u Zagreb i Varaždin, a ovi opet u Križevce, te tako bude uzajamnim sudjelovanjem borba vodjena i napokon pobjeda narodne stvari osigurana.

U Slavoniji stajahu stvari puno gorje, jer je ondje činovničtvo, županijsko za ono vrieme većom stranom tudje, iz Magjarske pridošavše, odpor vodilo proti narodnjim težnjam, ili su domaći, u Magjarskoj odhranjeni, slabo pristajali uz domorodnu stranku, dok nisu napokon što veliki župani Barun Franjo Kulmer i grof Séčen i svećenstvo prokrčili put narodnim ideam. Medju slavonskimi medjutim županijami odlikovala se je domorodnim duhom županija požežka, gdje su osobito Bunjik, Miroslav Špun, Kraljević, Dr. Pavić a kašnje i grof Julij Janković odrješito zastupali politiku hrvatsku.

Vraz nije nikad imao neprijatelja, pak ako nije mogo biti stalno namješten kod nijednoga zavoda, to se ima samo pripisati naravi njegovoj, koja se nemogaše podvrći nikakovim propisom, jer je on kao genialan čovjek bio uzvišen nad svimi pedanterijami birokratičkimi. Njegov visoki duh nedade se sapeti u nikoje granice!

Vraz je meni poklonio dvie od svojih najmilijih knjiga, ili da reknem knjižica — u malom formatu izdanja stereotypna; on ih je običavao vazda nositi kod sebe. Jedna je „Ouvres complêtes de Béranger. Bruxelles, Laurent fréres, editeurs. Place de Louvain. n. 547. 1830." Druga je: „Q. Horatii Flacci Opera. Nova editio stereotypa, iteratis curis castigata et expolita. Lipsiae sumtibus et typis Car. Tauchnitii. 1828." Na ovoj knjižici ima više bilježaka rukom Vrazovom pisanih; tako na prvom bielom listu čitati se može opazka na Odu II: Alphius Foenerator itd. na 131. „herba läpathi" (Rumex lapathifolius, vrst kiselice.) — Zatim „In Avaros, Ode 24. str. 94.—96. Razvrat običajah rimskih pod Augustom. — C' etait tout comme chez nous".

Na kraj knjige, na zadnjem bielom listu pisane su dvie kitice:

1842.

Već mu pred prozorom
Lasta zanoveta
O toplini juga,
O mirisu cvieta;

A ti bratca budi
Lasta na krivanu,
Kličuć glas u dole
O Gjurgjevu danu.

dolje niže opet:

O ma draga lasto,
Leti na krivan,
Kličuć bratu, bratji:
Došo Gjurgjev dan!

Ljudevit Vukotinović.

---

cijom. „Vidit ćemo se opet!" šapnu ona, a ja ju ostavih kao da snivam.

Vani susreh staru gospodju; ona me prijaznije neg obično pozdravi. U smetnji poljubih joj ruku; ona me blago potrepta o rame te reće: „Vi ste dobar čovjek!" Malo za tim bijah na ulici, sretan i presretan s Annunciatine miline, prijaznosti, ljepote!

Bijah volje, da se podpuno užijem zadnjeg ovog pokladnog dana, nemogah pravo ni shvatit, da Annunciata odlazi, tako se lahko š njom rastah. Činilo mi se, kao ćemo se opet sutra vidit. Bez krabulje se veselo umješah u borbu s confetti. Sve stolice uz ulicu bijahu zaposjednute, napunjene sve tribune i svi prozori, kola prolažahu gore i dolje, a medju njima turala se svjetina. Nešto laglji prolaz bijaše samo medju koli. Glasba je svirala, vesele krabulje pjevahu, a s jednih kola navješćivaše il capitano svoja slavna djela na kopnu i na vodi. Razuzdani dječarci na drvenih konjih turahu se okolo, od tih se konja vidila samo glava i rep, jer drugo bijaše zastrto zavjesom, koja je krila tielo jahača na vlastitih vrancih — nogah.

Ja sam bio kao ugvožden te nemogah nikako izać iz tog labirinta, pjena hrlećih za menom konja štrcala je na sve strane. Da se kako tako izbavim iz neprilike, skočih straga na neka kola, u kojih sjedjahu dvie krabulje, po izgledu stari debeo gospodin u noćnoj haljini i dražestna djevojka s cviećem. Ona je umah opazila, da me je na tu drzkost natjerao strah, te me s toga blago potrepta po ruci i ponudi dvimi confetti. Stari gospodin pako baci mi ih čitavu košaru preko glave, a kad se je stiska za nami nešto proriedila, započe i mala bombardovat, dok se sav biel nedah u bieg. Dva me medjutim harlekina brzo očistiše. Nu kad su se kola opet vraćala kraj mene, na novo se na mene sali bura. Ja se htjedoh nato takodjer pomoćju confetta stavit u obranbeno stanje, kad al zatutnjiše topovi i kola moradjahu zakrenut u uzke pokrajne ulice, da načine mjesta natrkivanju. Obje krabulje izgubih s vida. Činilo se, kao da me poznadu, nu tko su? Bernarda nevidjeh cio dan. Dosjetih se nečesa; on mora, da je bio onaj starina, a djevojka njegova „pitoma ptičica". Lice bih rad bio vidio! Sjedoh na jednoj od stolica, na skoro začu se i drugi top, a konji poletiše Corsom do mletačkog trga, a svjetina pojuri za njimi. I ja se već bijah digo, kad se naokolo prosu strašljiv glas: „Cavoli!" Konja, koji je prvi prispjeo k cilju, nemogahu pridržat, već se on okrenu i poteče natrag. Pomisli li se na vrevu i bezbrižnost, kojom se kretala svjetina, mogla se je dogodit strašna nesreća. Poput striele saleti me uspomena na smrt moje majke, ćutio sam na novo, kako preko nas lete divlji konji. Stajah ko okamenjen. Svjetina se u jedan tren razleti na sve strane, kao da se sve smotalo u jedno klupko. Vidjeh na to pjenećeg se konja, krvava, uzdignute grive, vatrena — vidjeh kako pade ko od hitca i bijaše mrtav. Strašljivo pitaše sve, nije li se kakva nesreća zbila, nu Madonna je štitila svoj puk, nezbi se ništa — i veselje se pojavi još življe i žešće. Na to se javi znak, poredak u teku kola presta i sjajni Moccolo imao je započet kao svršetak karnevala.

Kad se stadoše sad miešati, vreva i vika postajaše sve veća, tmina sve nesnosnija. Na to stadoše zapaljivat voštenice, mnogi dapače ciele svežnjeve. Na svih prozorih sjedjahu ljudi uz sviećice, kuće i kola bijahu te liepe tihe večeri kao obasute zviezdami. Svietiljke od papira i piramide od sviećica titrahu na dugih držcih, iztaknutih na ulicu. Svaki je štitio svoje svjetlo a nastojao utrnut ono svog susjeda. Uz to se sve divlje dizaše klik: „Lia ammazato, chi non porta moccoli". Ja sam badava štitio svoje svjetlo, utrnuše mi ga svaki čas; napokon ga bacih te zahtjevah, da svi oko

EVROPSKI DRŽAVNI IZDATCI.

U političkom i narodo-gospodarstvenom životu svih naroda od vajkada je bilo financijalno uredjenje obzirom na napredak i kulturu od velike važnosti. U današnjoj modernoj državi sav se organizam kreće o financije, pa ako su one u zlu stanju, zapinje i sva ostala državna makina. Danas je ministar financija mjerodavni faktor, nu doskora će on bit odlučujući faktor u svakom državnom sistemu, pa će i samo on jednom moći ostvarit današnje sanjarije o svjetskom miru.

Dr. Eduard Pfeiffer, würtemberžki saborski zastupnik u Stuttgartu, izdao je nedavno znamenito djelo: „Vergleichende Zusammenstellung der europäischen Staatsausgaben“ te ćemo iž njega našim čitateljem priobćit nekoje zanimivije podatke.

Temeljno jest načelo svakog razumnog gospodarstva, sravnat izdatke s dohodci. Malo se je državnih uprava do sad držalo tog načela, ponajviše sa zlih, a često i s dobrih razloga. Dovoljan je samo jedan pogled na silne državne deficite, da nas o tom uvjeri. Nekoč, kad su skoro sve javne službe smatrali više počastnimi, i kad su potrebe bile manje i jednostavnije. dakako da su se i laglje nasmagali troškovi za državnu upravu. Istom s uvedenjem plaćene i stajaće vojske, pak za tim uslied državnog duga i s tim skopčanih izvanrednih razkošnih izdataka. narasli su državni izdatci do one visine, kako ju danas vidimo. Tako su iznosili dohodci dotično izdatci u Pruskoj godine 1740.: 7·04 mil. talira, 1866. pako 140 milijuna talira; u Englezkoj 1685. godine 1·4 mil. funt. šterl.. 1864. pako 66·9 milijuna funt. šterl.; u Francezkoj godini 1740.: 170 mil. fran., 1865. pako 2300 miliuna fran., 1877. dapače 3013 mil. fran.; u Austro-Ugarskoj g. 1750. oko 30—40 mil. for., a danes oko 635 mil. for. God. 1877. iznosili su svi izdatci evropskih država 11,657 mil. maraka na prema 9185 mil. maraka god. 1865. Pfeiffer dokazuje jasno, da je to večanje evropskog budgeta nastalo samo silnimi troškovi za stajaću vojsku i ukamaćenjem državnog duga.

O državnih izdatcih evropskih država, kako su za godinu 1877. bili proračunani, podučit će nas ova skrižaljka:

Potrošile su:

	Mil. stanov.	Marka.
Francezka	37,100.000	2,411,109.000
Englezka	33,710.000	1,521,268.000
Rusija	82,980.000	1,482,681.000
Austro-Ugarska ...	37,800.000	1,270,855.000
Njemačka država*.	42,726.000	597,611.000
Njezine pojedine zemlje .	—	1,429,418.000
Italija	27,800.000	1,158,877.000
Španija	17,500.000	553,500.000
Turska	23,000.000	452,300.000
Belgija	5,440.000	189,881.000
Nizozemska	3,820.000	163,200.000
Portugizka	4,500.000	109,000.000
Švedska	4,430.000	107,000.000
Švajcarska	2,800.000	79,813.000
Danska	1,905.000	55,000.000
Grčka	1,500.000	30,900.000
Norvežka	1,820.000	28,000.000
Srbija	1,310.000	10,600.000
Luxemburg	208.000	3,840.000
Liechtenstein	9.000	84.000
Crnagora	140.000	84.000
	Ukupno...	11,657,021.000

Pošto ima Evropa 344 mil. stanovnika, to odpada popriečno na glavu oko 38 m. godišnjih državnih izdataka, a napose u Francezkoj 52 marke, u Englezkoj 41 m., u Španiji 31 m., — a u iztočnih zemljah i manje od 1 m., odkale se dovoljno vidi, da nije uvjek najjeftinija državna uprava najbolja.

* Bez matricularnih svota, koje su uračunane kod pojedinih država ne iznose oko 92.762.000 maraka.

U potanko razglabanje Pfeifferovog djela nemožemo se ovdje upustit, već ćemo još samo navesti specifikaciju državnih izdataka četirih glavnijih država evropskih za g., 1877., proračunanih na marke i na glave**.

	Prusija	Francezka	Englezka	Rusija
1. Civillista	0·52	0·02	0·34	0·39
2. Narodno zastupstvo	0·05	0·19	0·13	—
3. Dug	1·39	19·65	16·65	3:04
4. Zemaljska obrana.	10·31	16·07	16·92	7·67
5, Vanjski poslovi ..	0·18	0·29	0·42	0·10
6. Vrhovne oblasti ..	0·10	0·06	0·18	0·04
7. Civilne penzije ..	1·01	1·27	0·38	0·96
8. Pravosudje i tamn.	2·96	1·42	2·19	0·09
9. Policija i oružničtvo	0·62	1·33	1·12	—
10. Straža sjegurnosti	0·11	0·09	0·32	0·04
11. Trgovina, obrt, poljodjel.	0·45	0·24	0·10	—
12. Unutarnja uprava.	0·95	0·88	0·18	0·82
13. Javne gradnje...	2·33	5·49	0·15	0·16
14. Željeznice	—	1·04	—	0·79
15. Nastava	1·53	1·20	1·95	0·53
16. Umjetnost	0·14	0·11	0·04	—
17. Bogoštovlje	0·43	1·18	0·02	0·45
18. Dobrotvorstvo ...	0·03	0·88	0·08	0·13
19. Financialna uprava	0·36	0·22	0·08	0.94
20. Kolonije	—	0·84	0·06	—
21. Razni izdatci....	0·15	—	—	—
Ukupno od glave mar.	23·62	52·47	41·30	16·15

Kako se iz ove skrižaljke vidi, glavni dio izdataka trebaju zemaljske obrane, a ne samo kod ovdje spomenutih, već i kod svih ostalih država. Za vojsku i flotu izdaju evropske države na godinu oko 3 miljarde maraka, za kamate svojih dugova od prilike istu svotu, za prave kulturne svrhe, za unapredjenje umjetnosti i znanosti, za obrt, kulturna Evropa troši najmanji dio svojih dohodaka. Današnji državni dug evropski iznosi samo 80 milijarda maraka. *„Po L. ill. Ztng.“*

** Kako se vidi u Njemačkoj već Austro-Ugarske neračunaju k znamenitijim državam. U današnje kritično doba to je zanimivo znati.

---

mene to učine. Gospe uz stienu kuće rinuše svoje svieće u prozore podruma te mi smiešeć rekoše: senza moccoli. Sad su mislile, da su njihove svieće osjegurane, nu djetca unutar sobe popeše se na stolove te ih izpuhnuše. Mali balonići od papira i lampioni spustiše se iz gornjih spratova. Sila ljudih sjedjaše uz prozore i svaki turaše na dugih držćih svoje sviećice van na ulicu vičuć: „Tko neima sviećice mora umrieti!“ Medjuto se drugi popeše na krovove, privezaše rubce na batine i utrnuše tako svietiljke pod sobom, a svoje držahu visoko u zrak i vikahu: „senza moccoli!“

Tudjinac, koji još nije toga vidio, nemože si predstavit ni te stiske, ni te buke. Zrak je od svjetine i gorućih svieća ugrijan. Napokon opazih, kad su nekolika kola zavinula u pokrajnu ulicu, tik sebe one dvie maske. Svieće kavalira bijahu utrnute, nu mlada djevojka držaše na kakovih pet rifih dugoj palici svežčić gorućih voštenica. Ona se smijaše, kad su drugi nastojali rubci i štapići utrnut njezine svieće, al toga nemogahu. Njezin kavalir svakoga bi obsipao confetti, koj bi se samo i približio. Ja se nisam dao zastrašiti; u jedan tren skočih straga na kola, uhvatih palicu snažnom rukom, i prem sam čuo molеći „ne“ i prem me je njezin štitnik obasuo krugljicami od sadre, ipak nepustih, već ga nemilice nastojah savinut. U to puče palica i voštenice padoše uz veseo klik ljudstva na zemlju. „Pfuj Antonio!“ zajeca djevojka. Taj mi glas prodje dušom i srdcem, — bijaše bo Annunciatin glas. Ona mi baci sve svoje confette s košarom u lice. Sav iznenadjen skočih s kola — i ona odletiše dalje, nu isti čas saleti me s kola kita cvieća za pomirenje. Ja ju uhvatih u zraku, htjedoh za njimi, al nemogoh kroz stisku. Kola se križahu na sve strane s koli. Svratih se u neku pokrajnu ulicu, nu kad sam slobodnije dïsao, teže osjećah neku tugu na srdcu. „S kim se je izvezla Annunciata?“ —

Pričinilo mi se posve naravno, što je i ona sudjelovala kod obćeg veselja, nu onaj gospodin u noćnom odielu? Ah da, moja prva predmnieva bibijaše sjegurno valjana. Mora da je Bernardo bio! Htjedoh se osvjedočit. Pobrzam kroz pokrajne ulice na pijazu Colonna, gdje je Annunciata stanovala, te se sustavih kod kućnih vrata, da ih dočekam. I zbilja dodjoše kola za čas, ja im poletih u susret, kao da sam njihov sluga. Annunciata poskoči s njih, a da me ni nepogleda. Sad izadje gospodin u noćnoj haljini, al mnogo polaganije, neg da bi bio Bernardom. „Hvala prijatelju!“ reče on i po glasu prepoznah njezinu staru prijateljicu, i po cipelah i smedjem odielu, koje je virilo izpod noćne haljine.

Prevarih se dakle. „Felicissima notte signora!“ klikoh radostan u sav glas. Annuncijata se smijaše, reče, da sam zločest čovjek, pa da se mora žurit u Firenzu, nu njezina ruka stisnu ipak moju. Blažen i lahkim srdcem ju ostavih, kličuć divlji klik: „Tko neima sviećice, mora umrieti!“ a uz to je ja sam nisam imao. —

Nu ja mišljah samo na nju i na dobru staricu, koja se je za stalno samo za to obukla u krabulje, da njoj ugodi. A kako je liepo bilo od Annunciate, da nije dozvolila ni Bernardu ni kapelniku, da sjednu k njoj na kola. Da sam bio na onu noćnu kapicu ljubomoran, nisam ni sam htio vjerovat! Sretan i radostan odlučih još ono malo satih poklada sprovest u veselju.

Posjetih Festino; čitavo kazalište bijaše razsvietljeno nizovi svietiljka i sviećica, sve lože bijahu napunjene krabuljami i tudjinci bez krabulja. Iz prizemlja vodjahu velike i široke stube preko tako pokritoga orkestra na pozorište, koje bijaše sjajno ukrašeno cviećem i draperijami te tako pretvoreno u plesaču dvoranu. Dva orkestra se izmienjivahu. Množtvo veturinskih krabulja plesaše kolo

TEMELJI

PRAKTIČNOG GOSPODARSTVA.

FRANCEZKI NAPISAO MAURICE BLOCK.

PREVEO

MILAN KREŠIĆ.

(Nastavak.)

IV.

ŠTO JE RAD?

Neki dan dodje neka jaka ljudina tražiti milostinju k bogatom vlastelinu Rožiću.

Isti mu odvrati: Zar Vas nije stid moliti milostinju? — Gospodine neimam što da radim, odgovori prosjak.

Nu dati ću Vam ja rada, primieti Rožić.

Nosite mi onu hrpu drva iz desne strane dvorišta na lievu, a ja ću Vam dva franka za taj rad platiti. Za nekoliko sati bio je prosjak s radom gotov i dobi dva franka. Ako neimate sutra rada, a Vi dodjite opet k meni, reče vlastelin.

Drugi dan naloži prosjaku, da drva, koja je jučer na lievu stranu dvorišta prenesao, opet na staro mjesto postavi i plati mu zatim dva franka. Nekoliko dana jošte trajalo je to prenašanje od lieva na desno i opet od desna na lievo, dok najposlie prosjak više nedodje, prem da je bio uredno plaćen.

Na to reče Rožić:

Nije častno primati novac, koj nije zaslužen, zato se nesmije podupirati prosjačtvo.

Taj prosjak noseć drva iz jednog mjesta na drugo, ozlovoljio se je na tomu bezkoristnomu radu, te je konačno i izostao.

Mnogo se je u selu o tom dogodjaju govorilo, i cieli sviet se složi u tomu, da raditi, neznači samo micati rukami i nogami.

Čovjek može se vrlo umoriti i izmučiti pače i u igri, kao na primjer u gombanju.

Rad mora da ima koristnu svrhu, on mora proizvadjati.

Neki proizvadjaju obradjujuć zemlju, jer žanju prirodne proizvode, drugi rabe željezo, drvo, tkanine i hiljadu inih stvari, da proizvedu razne tvorine industrijske, treći bave se prinašanjem robe, sastavljanjem i razstavljanjem te su za taj rad nagradjeni.

Kako bi mi imali kavu iz Brezila, papar iz Indije, toplo krzno iz Ruske da neima trgovine?

Kada se mladići naslušaše ovih tumačenja pitaše se u razgovoru:

A šta proizvadjamo mi radeć?

— Što Vi proizvadjate? prihvati učitelj, koj je čuo to pitanje. Vi proizvadjate mudrost i znanje, koje će Vas učiniti dobrimi i izobraženimi, te ćete laglje za život svoj zaslužiti, i živit ćete pošteno i biti koristnimi ne samo sebi, već i bližnjemu.

Što se mene tiče, to ja radim podučavajuć Vas, kao liečnik, koj Vam zdravlje vraća; radi se takodjer, praveć stvari za zabavu, ako ima ljubitelja, koji iste kupe, jer kad čovjek radi, dobro je da ima takodjer koj sat zabave.

V.

RAD JE NUŽDAN.

Da li je istina upita Pavao, da je nekoč rasla pšenica bez ljudske pripomoći tako, da nebijaše potrebno ni sijati, ni zemlju obdjelavati?

To je bezdvojbeno bilo onda, odgovori smiešeći se učitelj, kada se je pšenica sama žela, sama nosila u mlin, da se dade smljeti, i kada se je samo brašno smiesil o i peklo.

Dakle ta „zlatna vremena“ nisu nego priča? upita Pavao.

Dakako!

Nu voćke rastu same, primieti neki dječak.

Bez dvojbe, vrati učitelj, nu kakov im je plod, bez soka i smoka i malen. Da bude plod dobar, valja drvo ciepiti čistiti, rezati, a to sve je rad ljudski.

Nu pšenicu netreba ciepiti, primieti i brat Pavlov.

To ne, odgovori učitelj, nu za pšenicu valja zemlju orati, gnojiti i zatim posijati odabrano dobro sjeme.

Da se zemlja neobradi, izraslo bi nekoliko hrdjavih slamka, nu nebi se nikada dovoljna kolikoća postigla.

Ta nebi ni bilo odieće, ni kuća, ni knjiga i mnogih inih stvari, da ih ljudi neprave primieti Petar.

To je istina! viknuše svi mladići u jedan glas.

Vidite dakle, kaza, konačno učitelj, da je rad nuždan. Bez rada nebi bilo ni dovoljno hrane, ni odieće, ni hiljadu drugih vrlo potrebnih stvari.

VI.

RAD JE ČASTAN.

Pavao promisli malko, što je sada čuo i uzdahnuv reče: „Ipak je rad vrlo težak.

Učitelj. — U istinu rad utrudjuje mnogo puta, nu samo za lienčine rad je težak.

A lienost je grieh, primieti Petar.

Upravo je tako, doda učitelj, nu čovjek nalazi samo ono djelo težkim, koje neljubi,

---

oko Baccha i Arijadne; mene povukoše u svoj krug zaplesah š njimi prvi ples. To mi se svidilo te sam kašnje plesao i drugi ples i napokon se oprostio s pozdravom: „Nek zamieni najljepša noć najljepši karneval!“

Spavah malo. Za rana jutra mišljah na Annunciatu, koja je možda taj čas ostavljala Rim, mišljah na vesele dneve karnevala, koji kao da su me na nov život probudili i sad izčezli. Neimah mira, moradoh na zrak. Vani bijaše sve preinačeno. Sva vrata i svi dućani bijahu zatvoreni, malo ljudih hodaše ulicami, a na Corsu, gdje se je jučer svjetina jedva turala, idjaše nekoliko uznika u bielom odielu te pometahu confette, koji ležahu na zemlji poput tuče. Ubogo neko kljuse s torbom siena na vratu, vuklo je kolca, na koja su nametali smetje. Jedan veturin stade pred nekom kućom, natovari krov svojih kola sa škatuljami i svežčići, pokri sve pokrivačem i zakopči kovčege lancevi. Iz druge neke ulice dodje slična takova kočijica. Sve odlazaše u Napulj il Firenzu.

Rimu je bilo pet dugih nedelja, od pepelnice do uzkrsa, mrtvovati.

XII.

KORIZMA. ALLEGRIJEV MISERERE U SIKSTINSKOJ KAPELI. POSJET KOD BERNARDA. ANNUNCIATA.

Tiho su se i dugočasno vukli dnevi; neprestano su lebdile u mojoj duši slike karnevala, velika zgoda mog vlastitog života, kojoj bijaše Annunciata glavnom osobom. Ali svakim danom se poveća jednoličnost i grobna tišina okoline. Oćutih neku prazninu, koje nisu mogle izpunit moje knjige. Bernardo mi bijaše nekoč sve, a sada, kao da je medju nami zievnuo jaz, u njegovoj me blizini nešto tištilo i sve više i više mi se razjasni, da me zanimaše samo jedina Annunciata. Časimice me usrećivaše to čuvstvo. No tada dodjoše ure, dodjoše noći, te se sjetih Bernarda, koji ju je ljubio prije mene. Ta on je bio, koj me je k njoj poveo! Njega sam osigurao, da ne ćutih ništa inog prema njoj do li zadivlenja. On, moj jedini prijatelj, on, komu sam se toli često iskreno zavjerio, nije zaslužio, da se pokažem licumjernim i zlim naprem njemu. Tada ćutih u svojem srdcu žalac kajanja, ali usuprot tomu neuzmogoše mi se misli vinut od Annunciate. Svaka spomen na nju, moje najveselije ure vazda mi još više raztužiše srdce. Tako promatramo liepu smiešeću se sliku koga dragog mrtvaca, te čim se življe, čim ljubeznije smieši, tim nas obuzima jača sjeta. Poćutih, da sad istom počimlju silne borbe života, na koje me u školi toli često upozoriše, i za koje mišljah da sam ih pretrpio, kad sam riešio težku koju zadaću ili se razljutio nad nerazborom koga učitelja. Istom tada, sborila mi duša moja, da će se i opet vratit moj mir, kad ću svladat ovu strast, koja se u meni pobudila. A k čemu i mogaše vodit ta ljubav? Annunciata bijaše velika umjetnica, pa i sviet bi me osudio, napustio li bi svoje mjesto i pošo za njom. Ista Madonna, kojoj me na čast odgojiše, razljutila bi se na mene. Bernardo nebi mi mogao nikad oprostit, a — niti neznadoh, ljubi li me Annunciata. To mi bijaše pravo uzev najgorčija misao. Uzalud se bacah nice u crkvi pred Madonninom slikom, uzalud ju moljakah, da mi okriepi dušu u velikoj borbi, nu dapače i tuj se poveća moj grieh, jer mi se pričini, da Madonna prima Annunciatine crte. Prividi mi se, da svako žensko lice teži za duhovitim izrazom, koji se odrazivaše s Annunciatina lika. „Ne, izčupati ću iz moje duše ta čuvstva“, rekoh, „neću je nikad češće vidjat!“

a mnogi ljudi rade vrlo rado, pače reć bi veselim srdcem.

Da vidimo malko, što bi se dogodilo, da više neobradjivamo zemlju?

Dragutin. — Umrli bi od gladi.

Marko. — Oboljeli bi od zime.

Učitelj. — Da se neliečе bolestni, mnogi bi postali sakati, da se djeca nepodučavaju, ostala bi neodgojena i zlobna. Jednom riečju, svi, koji rade, bud rukom, bud glavom, jesu od hasne, jer služe obćem dobru te ih valja štovati.

Petar. — Nu ako je lienost grieh, tada mora rad biti kriepostan?

Učitelj. — Tako jest. Rad je mnogo puta mučan, pače i tegotan, nu svakako je nuždan.

Ima ljudi, koji nemogu raditi, zato su oni koji za njih rade dobročinitelji. Tako su roditelji dobročinitelji svoje djece.

Marko. — Ako se ali plati rad?

Učitelj. — Rad, koji se plaća, nije dobročinstvo, već je korist.

Mi prihvaćamo dobročinstva, kada nemožemo inače, i onda sa priznanjem, nu stvar je poštenja vratiti jednu uslugu drugom, jedan koristan predmet drugim.

Moglo bi se pače kazati, mi radimo, da nam moguće bude platiti rad drugih, jer valja, da mnogi ljudi rade za namirenje svih naših potrebština.

(Nastavak sliedi.)

„SEJSLAV LJUTI".

Izvorna hrvatska opera u 3 čina od F. Ž. Pretočkoga. Glasba od Gjure Eisenhuta.

Dne 10. ožujka pjevao se je ovaj dugo izčekivani prvenac na hrvatskom narodnom kazalištu te nam je već unapred konstatovat, da je uspjeh bio sjajan, a g. Eisenhut da je tim danom zauzeo častno mjesto medju hrvatskimi glasbotvorci. Ovaj je uspjeh tim častniji i znatniji što nije g. Eisenhut učio u tudjini, već kod kuće u Zagrebu.

Čitateljem našeg lista poznat je libreto Sejslava, s toga im nećemo pripoviedat čina. Prigovara mu se mjestimice slaba motivacija i razvučenost neznatna čina; nu stanu li se na vagu metat i libreti najpriznanijih libretista Scribea, Barbiera i Carréa, bit će im dosta nedostataka.

Što se glasbenog diela tiče, to je o njem najljepše u „Obzoru" progovorio priznani naš strukovnjak g. Kuhač te jer se s njim podpuno slažemo, navest ćemo, kako on o Sejslavu sudi.

„U cielosti nas se je Sejslav, veli g. K., vrlo ugodno dojmio, jer ako i ne možemo tvrditi, da su glasbeni motivi — izuzam nekih — tvoreni po zakonih narodne nam glasbe, to je tendencija toga djela ipak slovjenska i to od početka do kraja, pošto mu je temeljni glas ljubak i naivan poput slovjenskoga naroda. Ovamo, onamo opaža se doduše, da se je glasbotvorcu bilo upravo boriti proti nametanju tudjega upliva, ali se je njemu ipak Hrvat vazda izvio, te mu se glasba nerazpuze u onu poznatu talijansku ženskoću, kojoj usuprot odgovara ono teatralno deranje, niti se uzpinje od one poznate energije do drzke smjelosti, a još manje od one poćudnosti do prostote. Glasbuje se u načinu slovjenskom, koji nikada neće na slušatelja da navaljuje, pa da ga varkom zasliepljuje i zateče. Ako je dakle g. Eisenhut već jednu stranu slovjenske tradicije sretno obreo, to je nade, da u sliedećem svojem djelu dodje i do druge, mislimo do glasbene tradicije naroda, koja mora biti temeljem naše umjetne glasbe, hoćemo li da ova bude čisto slovinska.

Prešav na pojedinosti hvali g. K. krasnu ideju u 1. činu kod rieči:

„S toga meni treba ljudi" a isto tako i u drugom činu kod rieči: „I bez krune sviet te cieni", pak kod onih u trećem: „Da sam slomim kolo sreće svoje".

Liepo je slušati u prvom činu koračnicu prije nego zapjeva sbor „Zasvanu sretan čas". Najbolje izradjen je tropjev na koncu 1. čina. Uvod u drugi čin je velekrasno izradjen, ali ga ipak nadkriljuje sbor gospoja „Oj zviezdo zemlje ove", koji se u svačem osniva na slovjenskoj tradiciji, ter bi svakako dobro bilo, da se ga još jednom negdje prije svršetka čuje, da si ga slušatelji laglje zapamte.

Mala partija Anke plemenitog je uzleta, dobro i izvedena, a upravo majstorski orkestrirana; osobito su liepe kromatične passage gusala na koncu ovoga samopjeva, ali i dvopjevu Zore i Anke nemože se priznanje uzkratiti.

Sbor zakletve „Kunemo se bogom živim" jest posve u narodnom duhu i od velikoga efekta. Napjev kralja (basa): „Ah kome da neugodi" jest majstorska pjevanka.

Mora se glasbotvorcu u slavu reći, da nisu pojedini komadi iz kojekakvih drobiša sklopljeni i sliepljeni, već da je svaku misao upravo na zadovoljstvo izveo i izpleo; koncepija mu je slobodna od svakoga trzanja, a nesamo, da te veseli, nego i zateče, kako je cielo to djelo slogom pravilno te da se u njem predočuje prije narodni individuum, nego li samo subjektivnost kompositera".

Dotle g. K. — G. Eisenhut može dakle bit podpuno zadovoljan s uspjehom. Priznanje, što mu ga je izkazalo obćinstvo nebrojenim izazivanjem, pljeskom, vienci i srebrnom čašom, bijaše srdačno i zasluženo.

G. Eisenhut sprema se sad na nov rad te smo imali priliku ugledat u novi libreto „Brat i Sestra", romantična opera u 3 čina, te sudeći po njegovih krasotah, imamo se nadat do godine još ljepšeg užitka od njegove muze. Mi mu to od srdca želimo.

Sad podpuno pojmih, čega prije nemogoh uviditi, da bi mogao oćutiti nagon mučiti svoje tielo, da duševnu borbu slomim trapnjom svoje púti. Goruće mi ustnice cjelivahu hladnu mramornu nogu Madonne, te se za čas povrati mir u moju dušu. Sjetih se djetinstva, kada mi je još živila mila majka, koli sretan sam bio tada, koliko radostij mi je donielo to mirno vrieme pred uzkrsom. Sve bijaše jošte onako, kao i tada. Na uglovih i trgovih stajahu, kao i drugda male zelene sjenice, narešene zlatnimi i srebrnimi zviezdami. Naokolo visjahu sjajni cimeri sa stihovi, koji hvališe u velike, kako se ovdje pripravljaju divna korizmena jela. Svake večeri budu zapaljene šarene svjetiljke od papira izpod zelenih grana; koli se tomu radovah bivši još djetetom, koli sretan bijah pred sjajnim kramarovim dućanom, koji se za korizme caklio poput fantastična svieta, a koliko se istom divih umiljatim angjelom od maslaca, koji plesahu u hramu, komu bijahu srebrnim papirom ovijene djevenice stupovi, a parmezanski sir kupolom Moja prva pjesma opjeva ove divote, a kramarova žena ju je nazvala divina commédia di Dante. Tada ne poznavah toga divnog pjevača, no niti nijedne pjevačice; samo da bi mogao zaboravit Annunciatu!

S velikom procesijom hodočastih k sedam svetih rimskih crkvá, sjedinih moje pjevanje s onim hodočastnika, te osjećah duboko i iskreno, ali Bernardo mi šaptaše u uho: „Veseli odvjetnik na Corsu, smjeli improvizator,' — sad pokornik i pepelnik! — Ej, kako ti pristaje, razumiješ se u svaku ulogu, u tom te nebi mogao oponašati Antonio!"

Bijaše u njegovih riečih ruga, a ipak toliko prividne istine, da me je to vrlo ozledilo.

Tako nadodje i posljednji korizmeni tjedan; stranci grnuše natrag u Rim. Malo ne kola za koli kotrljahu se na Portu del Poppolo i Portu del Giovanni. U sriedu poslie podne započe miserere u sikstinskoj kapeli. Moja duša ginula je za glasbom, u svietu glasova htjedoh naći utjehe i sućuti. Stiska bijaše silna, dapače i u samoj kapeli, i prednji dio već napuniše gospodje. Sjajni lûkovi opredieljeni kraljevskim osobam sa stranih dvorova, te okićeni kadifom i svilom, bijahu u takovoj visini, da prisutni gledahu preko umjetno izrezane ograde, koja je dielila gospodje od nutarnjosti kapele. Papinska švicarska garda stajaše u svojoj šarenoj svetčanoj odori, častnici su natakli lahke oklope i na kacigah pršeću perjanicu. Odjeća pristajaše osobito Bernardu, koji uljudno pozdravljaše krasne, poznate mu gospodje.

Ja sam dobio mjesto neposredno unutar ograde, ne daleko od balkona, na kojem su bili papinski pjevači. Znatan broj Engleza sjedio je odmah iza mene; vidio sam ih za karnevala u šarenih krabuljnih odjećah, tuj imadjahu slične; po svoj prilici htjedoše predstavljat častnike i isti desetgodišnji djećaci! Svi imadjahu dragocjene odore, od najjarkijih boja i dekoracija. Jedan nošaše jasno-modri frak sa srebrnimi čipkami, zlatom na čizmah i neku vrst turbana sa biserjem i perjem. Nije bilo ništa novog kod svečanostih u Rimu, gdje uniforma pripomaže do boljeg mjesta. Naokolo se smijahu tomu, no mene zabavljaše samo kratko vrieme.

Stari kardinali dodjoše u svojih sjajnih ljubičastih kadifnih kabanicah, bielih ogrljaka od granostajine; oni posjedoše unutar ograde u velikom polukrugu jedan do drugoga; svećenici, koji su im nosili povlačke namiestiše se kraj njihovih nogu. Sad izadje iza malenih pokrajnih vratâ sveti otac u svojoj grimiznoj kabanici i srebrno bielim papinskim klobukom. On stupi na svoje priestolje, biskupi razmahivahu kadionicami oko njega, dočim

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Ruski general Dondukov-Korsakov opredielien je za gouvernera i organizatora u Bugarskoj na mjesto umrlog kneza Čerkavskog.

— Antuna Rubinsteina u Petrogradu i slikara Henrika Siemiradzkoga u Rimu imenovala je berlinska akademija umjetnosti pravimi članovi.

— Zélia Trebelli, slavljena francezka altistica, dobila je od švedskoga kralja veliku zlatnu kolajnu „pro literis et artibus“ za onomadno gostovanje u Stockholmu.

SVAŠTICE.

— Rumunjski ministar vanjskih posala Cogolniceano okrivljen je, da je davao državna dobra u zakup i tako oštetio državu za 60.000 franaka. To je dokazano, te je Cogolniceano stavljen pod obtužbu.

— Talijanski ministar nutarnjih posala, Francesco Crispi, morao je ovih dana demisionirat, pošto su ga obtužili s dvoženstva i u tom pogledu iznieli na vidjelo vrlo nepovoljnih zanj pisama. On se je oženio još pred 25 godina, a ta njegova prva žena živi, sad pako, 26. siečnja 1878. uzeo je drugu ženu. Uslied toga nadat se je vrlo sensacionalnoj parnici. — To je i uplivalo na izbor predsjednika zastupničke komore, te je ona izabrala skrajnog ljevičara Benedetta Cairolia. Čitavi kabinet Depretisov dao je na to ostavku, a kralj je povjerio sastavak novog kabineta Cairoliu.

— U Parizu su nedavno načinili nov klavir sa dvie klaviature; jedna se nalazi nad drugom te su sprotno uglasbene. Tako će sad kod igre odpast križanje i skakanje ruku.

CRKVA.

— Krunisanje novog pape Leona XIII. obavilo se je 3. ožujka u Sixtinskoj kapeli na najsvetčaniji način.

— „Germania“ donosi sliedeće izvješće o glasovanju u posljednjem konklavu.

1. Sjednica, 19. veljače u jutro; početak u 9 satih, svršetak u 2 sata. Pecci dobio 18, Bilio 6, Franchi 5 i Panebianco 5 glasova. Ostali glasovi razcjepkani. Ovaj je scrutinij uništen, jer je jedan od kardinala iz zaboravnosti pečatio svojim pečatnikom.

2. sjednica, 19. veljače po podne; početak u $^1/_2$4, svršetak u 7 sati, Pecci dobio 26, Bilio 7, Monaco 4, Panebianco 4, Franchi 3, Lucca 3, Martinelli 2, Simeoni 2 glasa; po 1 glas: Canossa, Caterini, Guidi, Ferrieri, Ledochovski, Manning, Mertel, Moretti i Parocchi. Kod accessa (naknadno glasovanje, kojim se pristupljuje) dobiše još Pecci 8, Simeoni 3, Bilio i Panebianco po 2, Monaco 1 glas.

44 nemini accesserunt. Od 60 glasujućih bijaše prisutno u sixtinskoj kapeli 59. Jedini Amat bio je bolestan te je dao svoj glas kardinalom infirmariem, a ti bijahu: Sacconi, Mihalović i Serafini. Scrutatori bijahu: Berardi, Simeoni i Consolini. Poslje accesa (naknadni pristup) podjoše svi kardinali k ulazu konklava, gdje su dočekali lisabonskog nadbiskupa, kardinala Cardosa.

3. Sjednica 20. veljače u jutro; početak u $^1/_2$10 sati. Pecci 44 glasa, Bilio 5, Monaco, Panebianco i Simeoni svaki po 2 glasa, Canossa, Ferrieri, Martinelli, Moretti, i Schwarzenberg po 1 glas. Jedan glas nečitljiv.

Tim bijaše Pecci izabran. Manjkala su tri kardinala: Cullen (prem je bio u Rimu), Closkey (na putu) i St. Marc (bolestan, medjutim umro). Infirmarii bijahu: Garcia Gil, Mertel i Oreglia; Scrutatori: Regnier, Mihalović i Franzelin; recognitori: Caverot, Dechamps i Bonaparte.

— Papa imenovao je kardinala Martinellia dosadanjeg prefekta kongregacije za obrede tajnikom za molbenice (do sad Morichini), a kardinala Bartolinia prefektom obreda.

ZDRAVSTVO.

— Mjeseca veljače umrlo je u gradu Zagrebu s mrtvorodjenimi: 41 mužkarac, 23 žene i 32 djetce, ukupno 96 osoba.

PRIRODOSLOVJE.

— Razvoj flore okolo Zagreba. Do 14. ožujka t. g. cvalo je: Erythronium dens canis L., Košutovina korienozuba; Galanthus nivalis L., Driemak klimavi; Crocus vittatus Schl. et Vuk., Podliesak obrubasti; Crocus albiflorus Kit. Podliesak dvocvjetni; Lamium purpureum L., Medić rumeni; Primula acaulis Jacq., Vesnača bezstabljika; Veronica agrestis L., Čestoslavica šara; Stelaria media With., Crievac dlakasti; Draba verna L., Gladuš ranocvjetak; Cerastium semidecandrum L., Rožac peteroprašni; Viola oderata L., Ljubica mirisava; Viola alba Bess., Ljubica biela; Viola alba striata Schl. et Vuk., Ljubica iztriekana.

— Trouvé predložio je francezkoj akademiji osnovu, po kojoj se dade zvuk Bellova telefona toliko put ojačat, koliko put želimo. Treba samo spojit toliko diafragma i svesti titranje zvuka u jednu struju.

PROMET I TRGOVINA.

— Ovih dana primismo iz Selca, na otoku Braču, „Kartu Dopisnicu“ na kojoj se posve jasno hrvatski čitaju te rieči. Mi toga nebi spominjali, da nije odviš karakteristično na prema našim čestitim „Levelöze lapom“. Dakako, na ovakove sitnarije mi Hrvati odavna već gledamo takovom ravnodušnošću, kao da se nas ni netiču, a čujemo i rieči: „To nas neće pomagjariti“. Donekle ćemo i mi to priznati, al nikako nemožemo pregoriti, da nam se naša najsvetija i zajamčena prava tako krnje. Zemaljskoj našoj vladi pripada po nagodbi pravo sve magjarske, nam posve nerazumljive i protuzakonite, napise, pečate, blankete, dopise i dekrete bacit u koš, pa joj Magjari neće moći ništa prigovoriti. Dok toga nije i dok hrvatska publicistika nebude toga odrješito zahtjevala, dotle imadu Magjari posve pravo, da nas gnjetu, gdje nas mogu. — Mi još svendilj dobivamo listove s poštarskimi žigovi: Körös, Zimony, Uj-Gradiška itd., tovarne listove, predatnice i poštarske naputnice vidjamo magjarsko-hrvatske, dopisnice su izključivo magjarske, a poštarske pouzetbene karte su hrvatske-njemačke . . . bili nam znao tko kazat, kakav se tu sistem sliedi? . . Uvjereni smo napokon, da će ova naša ponovna pritužba ostat po običaju bez svakog uspjeha. Žalimo to vrlo.

— Suezkim kanalom prošla su god. 1877. 1663 broda, od kojih je unišlo 32,761.395 fran.

STATISTIKA.

— Po izvješću što ga je ovih dana predalo delegacijam u Beču zajedničko ministarstvo financija, nalazi se sad bosansko-hercegovačkih bjegunaca: U Dalmaciji 31.634, u civilnoj Hrvatskoj 25.810, u Krajini 53.474; dakle ukupno 150.218 duša. Mjesečna subvencija iznosi u prvoj 56.000,

---

su mladi duhovnici u crvenih haljinah sa gorućimi bakljami klečali pred njim i žrtvenikom.

Čitanja započeše*, no nemogoh, da mi oko počiva na mrtvom slovu, ono se uzdignu na krilih misli u veliki vasioni sviet, koji predstavi divnom ljepotom Mihalj Angelo bojami na svodu i zidovih. Promatrah njegove možne sibile i divne proroke, prilike, od kojih svaka pruža dovoljna gradiva za čitavu umjetničku razpravu. Oko mi usisa snažne crte, liepe angjeoske skupove; ne bijahu meni slike slikane, živo stajaše sve predamnom; drvo spoznanja, pod kojim je Eva pružila Adamu zabranjeni plod, možni bog, koji je lebdio nad vodami, nenošen angjeli, kako ga običavahu predstavljati stariji slikari, ne, čete angjela počivaju na njem i na njegovoj lepršećoj haljini. Doduše sam prije vidio ove slike, ali nikada me se ne dojmiše koli sada. Moja razdražena volja, svjetina, morda i ista lirika mojih misli uzrokovahu, da to sve shvatih čudnovato pjesnički; neki me je nutarnji nagon silio na to, i mnogo pjesnikovo srdce je svakako osjećalo poput moga

Smjele prikrate, dirajuća snaga, kojom se svaka slika iztiče, to te predobi; to te zadivljuje, to je „propovjed na briegu“ od duha u bojah i oblacih! S Rafaelom stojimo zadivljeni nad snagom Mihalj Angela; svaki prorok je Mojsija poput onoga, koga je on izvajao od mramora. Kolike divske prilike! One su, koje nam uhvate oči i misli, kad unidjemo; ali kao da je posvećeno timi svetci, svraća se naše oko prema zadku kapele, komu je čitavi zid jedan jediti glavni žrtvenik umjetnosti i duha. Velika chaotska slika čini se od poda do svoda draguljem, oko kojeg sve ostalo tvori okvir. Vidimo posljedni sud.

Isukrst stoji sudeć na oblaku, a apoštol i njegov majka pružaju ruke moleć za ubogi ljudski rod. Mrtvaci podižu grobno kamenje; gori lebde blaženi dusi klanjajuć se bogu, dočim pakao grabi svoje žrtve. Tuj hoće k nebu lebdeća duša spasiti svoga prokletog brata, kojega već drži pakao ovijena zmijami; sinovi očajanja biju se pjestnicami o čelo i propadaju u dubinu. U smjelih prikratah srne i lebde legije medj nebom i paklom. Saučešće angjela, izraz ljubećih, koji se nadju, diete, koje se za trubljavine stisne na majčine grudi, toli je naravski i liepo, da misliš, da si medj onimi, koji prisluškuju osudu. Mihalj Angelo je bojami izrekao što je Dante vidio i opjevao zemaljskom rodu.

Zapadajuće sunce bacaše unutra poslednje trakove kroz najgornje prozore. Isukrst i blaženici bili su jasno razsvietljeni, dočim je već bio najdolnji dio malo ne u podpunoj tmini, gdje mrtvi ustaju i demon svoj čamac sa prokletnici otisne od obale. Upravo za zapada sunca svrši se posljedne čitanje, a na to se utrnu i zadnja još goruća svieća, čitava slika izčeznu u tami izpred mene, ali u isti tren zašumi glasba i pjevanje, što su boje predočile tjelesno, sad se podignu glasovi; zadnji sud zazveći nad nami svojim očajanjem i veseljem.

Otac crkve, skinuv papinski sjaj, stajaše pred oltarom, klanjaše se svetomu križu, i na snažnih krilih trubalja zaori dirajući saor. „Populus meus, quid feci tibi?“ Mekani angjeoski glasovi ljuljahu se na dubokom pievu, glasovi, koji neprodirahu s nijednih čovječjih grudi, koji neizvirahu iz nijednih mužkih ni ženskih prsih, ne, već zvuci iz svieta duhova! Bijaše, kao da bi se suze angjela razplinule u melodije.

Iz ovoga glasovnog svieta usisa moja duša snagu i životnu bujnost. Ćutih, da sam veseo i jak, kako nisam već odavna bio. Annunciata, Ber-

* Prije nego li se pjeva miserere pročita se petnajst dugih odsjeka; iza konca svakoga ugasi se jedna od svieća na velikom svjetioniku, na kojem gori za svaki odsjek po jedna. Vasda je moći vidit koliko ih još preostaje.

u drugoj 75.000 a u trećoj 160.000 for. a. vr. Ukupni troškovi subvencije iznesli su god. 1875. 475.910 for.; g. 1876. 1,602.369 for.; g. 1877. 3,200.000 for.; a za god. 1878. od 1. siečnja do 1. svibnja treba 1,190.000 for., dakle ukupno 6,468.279 for. — pak uz sve to da neima monarkija nikakvog interesa u Bosni! Uzmu li se pako još na um nebrojene svote privatnih dobrotvora i raznih družtva, koja su poduprla bjegunce, pak nebrojene materijalne žrtve, što ih je pretrpio taj narod od ustanka pa do sad, tad se može ipak posumnjat, nebi li se bila mogla ta zemlja ovolikimi žrtvami već od davna privest kulturi i boljoj budućnosti.

TVORNA UMJETNOST.

— Bečki slikar Makart izložio je ovih dana u Beču veliku sliku: „Ulaz Karla V. u Antwerpen", koju će poslat u Pariz na izložbu. Hvale ju kao vrlo krasnu i uspjelu.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na hrvatskom narodnom kazalištu predstavljale se na dalje ove predstave: 10. ožujka: prvi put „Sejslav ljuti" opera u 3 čina od F. Ž. Pretočkog, glasba od Gjure Eisenhuta; 12. ožujku: ista predstava na korist skladatelja; 13. ožujka: ista predstava; 14. ožujka: „Okaljano poštenje" karaterna slika u 3 čina od Riegena, (prijam g. Slavana Bana).

— Gosp. Ivan Kukuljević napisao je novu hrvatsku povjestnu dramu u 5 čina „Marula", te će se ista mjeseca travnja predstavit na zagrebačkom kazalištu.

— Ovoga tjedna prispjeli su u Zagreb talijanski pjevači: primadonna gospodična Erminia Giunti Barbera iz Parme, tenor Denegri iz Milana i bariton Josip Mirski iz Padove. Oni će gostovat budućeg tjedna na našoj operi, pa dopadnu li se, engažovat će ih uprava za buduću sezonu.

— Grad Pariz razpisao je mjeseca studena veliku nagradu od 10.000 franaka za najbolju orkestralnu kompoziciju, koja će se za vrieme parižke izložbe izvest u glasbenom pavillonu. Sad su sudci jednakim brojem glasova dosudili nagradu dvim kompozicijam te podielili nagradu u dva diela. Jednu je uagradu doblo Dubois za „Izgubljeni raj" a drugu 28 godišnji Goddard za „Torquata Tassa".

— Nedavno su u Parizu predstavljali „Lyonskog ulaka" tisući put, a u Londonu isto toliko put veselu igru Byronovu „Our Boys".

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Parižka štampa po strankah dieli se ovako: republikanci 22 novine sa 200.000 predplatnika, bonapartisti 7 novina sa 70.000 predpl., orleanisti 5 novina s 30.000 predpl. i legitimisti 6 novina s 25.000 predplatnika. Veliki list „Figaro" sa 70.000 predplatnika nemože se ni jednoj ovoj stranci pribrojiti.

— Mjeseca svibnja izaći će istodobno u Londonu, Parizu i Leipzigu veliko djelo Stanleyevo o njegovu putovanju po Africi. Englezki će mu naslov biti. „Trough the Dark Continent: The Sources of the Nile, Around the Great Lakes and Down the Livingstone River". „Širom crne zemlje: izvori Nila, naokolo velikih jezera i niz Livingstoneovu rieku". Djelo će obuzet 2 debele knjige sa 100 slika i 8 karta.

NOVE HRVATSKE KNJIGE.

— Starine IX. knjiga. Izdala jugoslavenska akademija znan. i umj. 256 str. Ciena 1 f. 50 n.

— Fauna kornjaša trojedne kraljevine. Od Dr. Josipa Kras. Šlosera. Svezak 1. Izdala jugoslavenska akademija. Str. 342. Ciena 3 for.

— Genoveva. Pripoviest za matere i djetcu od Krištofa Šmida. Preveo i izdao sbor duhovne mladeži zagrebske. Četvrto izdanje. Zagreb 1878.

HISTORIČKI KOLEDAR.

— Sutra 18. ožujka biti će 60 godina što se je rodio Petar Preradović.

UMRLI.

— **Don Patrizio de la Escosura,** slavni španjolski pjesnik, državnik, general, filozof i publicist, član španjolske akademije, rodjen 5. studena 1807. † u Madridu 22. siečnja u 71. godini.

— **Knez Tarhan Muravov,** najstariji rusko-kavkazki general, zapovjednik garde † u Tiflisu 15. veljače.

— **John Johnes,** englezki general, † 21. veljače u Londonu 76 g. star.

— **Ferdinand Markez Strozzi-Forano,** vojvoda Bagnolo, talijanski senator † u Firenzi 21. veljače u 57. godini.

— **Šelkovnikov,** ruski general, opredieljen za guvernera Erzeruma † tu 22. veljače.

— **William Lennox Earl Bathurst,** englezki državnik, rodjen 14. veljače 1791. † u Londonu 24. veljače-

— **Duplessis,** francezki general, zapovj. 7. divizije 4. vojnog sbora † u Parizu 25. veljače u 56. godini.

— **Joseph Bonomi,** najznamenitiji egiptolog našeg vremena, rodjen 1796, u Rimu † 3. ožujka u Londonu. Hieroglife nije nitko tako umio čitat kao on. Od g. 1824.—32. proučao je egipatske spomenike, a g. 1842. priključio se Lepsiusovoj ekspediciji kao vrstan kipar.

— **Fran Karlo,** nadvojvoda austrijski, otac cara Franje Josipa I., rodjen u Beču 7. prosinca 1802. kao sin cara Franje I., oženjen 4. studena 1824. s nadvojvodkinjom Sofijom (r. 27./1. 1804. † 28./5. 1872.) kćerju Maksimiljana I. kralja bavarskoga, po odreknuću brata si cara Ferdinanda I. zahvalio se na priestolju u korist svoga sina 2. prosinca 1848. a † u Beču nakon kratke bolesti 8. ožujka o podne. Sahraniše ga 12. ožujka uz veliko učešće.

— **Simon Quaglio,** znameniti njemački kazalištni slikar, porieklom talijan, rodjen u Monakovu 23. listopada 1795. † tu 8. ožujka.

Zaključak uredničtva 15. ožujka.

---

nardo, svi moji dragi vrtješe se mojimi misli. Tako kako ih ovaj tren ljubih, moraju se blaženi dusi medjusobno ljubit. Mir, koji tražih u molitvi, ali ga ne nadjoh, strujaše ovdje glasovi u moje srdce.

Pošto se miserere svrši i svi već odoše, sjedio sam kod Bernarda u njegovoj sobi. Pošteno mu pružih ruku, kazah mu rječito, što mi bijaše taj čas na sretnoj duši. Allegrijev miserere, naše prijateljstvo, bajni tek moga cielog pustolovnog života pružaše mi dovoljno gradiva. Pripoviedah mu, kako mi je duh izliečila muzika, koli težko mi bilo srdce prije, pripoviedah o mojih bolih, strahu i melankoliji za dugotrajne korizme, ali nespomenuh koliko je on, a koliko Annunciata bila tomu uzrokom. Nu to bijaše jedina tajna moga srdca, koje mu neodkrih. On me izsmija, reče, da sam vrlo zločest momak, jer da me pokvario pastirski život kod Domenike i signore, sve to žensko odgojenje s konačnom jezuitskom školom. Moja vruća talijanska krv da je promienjena u kozje mlieko, moja trapistička suzdržaljivost da me učinila bolestnim, i da mi manjka malena krotka ptičica, koja bi me mogla probudit iz moga sanenog svieta. Imao bi biti čovjekom, kao što svi drugi, tada bi se oporavio dušom i tielom.

„Mi smo vrlo različne ćudi, Bernardo!" rekoh, „a moje srdce ipak čudnovato naginje k tebi; često želim, da vazda ostanemo zajedno".

„To nebi bilo po prijateljstvo probitačno", odvrati on, „ne, tad bi se razvrglo, prije nego li bi i pomislili. — Prijateljstvo je kao i ljubav, ono se ojača razstankom. Često mislim, kako je uprav dosadno, biti oženjenu! Uvjek se i uvjek vidit i to do na dno duše! Većina oženjenih si s toga medjusobno dodijava, te je samo neka vrst pristojnosti, neka vrst dobroćudnosti, koja jih na dalje veže. Veli mi neki nutarnji glas, da bi plami moji i srdca moje ljubeznice utrnuli, kad bi se susreli! Ljubav je čeznuće, a čeznuće umire, čim se izpuni".

„Ali, ako bi tvoja žena", rekoh, „bila liepa i razborita, kao — —"

„—Annunciata„ prekinu mi rieč, pošto zapeh, da nadjem novi predmet za prispodobu. „Da, Antonio, tada bih se divio krasnoj ruži, dokle bi svježa bila; a čim bi joj perca povenula i miris izniknuo — da, da sám bog može znati, što bi mi se tad prohtjelo. U taj tren oćutio sam sa svim osobitu volju, a već prije sličnu! Mogla bi me volja popasti, da vidim kako ti je rumena krv, Antonio; ali ja sam razborit čovjek ti si moj prijatelj iskreni prijatelj. Nećemo se tući, dapače ako bi se našli i na istom ljubovnom putu". I sad se glasno nasmije, pritisnu me žestoko na svoja prsa i reče na po se šaleć: „Prepuštam ti moju krotku pticu, odveć mi počimlje biti sentimentalnom, a tebi će se milit. Sprovedi me večeras. Pouzdani prijatelji nesmiju ništa medjusobno sakrivati, imati ćemo veselu večer! U nedelju dat će nam svim sveti otac beneditione." —

„Ja te ne sprovadjam!" vratih.

„Ti si kukavica, Antonio!" vrne on, „ta nedaj da ti kozje mlieko posve svlada **krv**! Tvoje oko može goriti poput moga; strastveno može plamtiti, to sam vidio! Tvoje patnje, tvoj strah, tvoja pokora u korizmi, — da, da ti iskreno kažem uzrok, sve to nije ništa inog, no požuda za svježimi ustnicami, liepimi obličji! Sasvim dobro znadem, ti se ne umiješ pretvarati! No, pritisni ljepoticu na svoje srdce; ali ti neimaš hrabrosti, ti si odviš velika baba!" —

„Ti tako govoriš, Bernardo," odvratih, da me moraš uvriediti."

„Al ti tu uvriedu moraš snosit" vrati on. Sad mi krv navre u lice, a na oči mi briznu suze.

(Nastavak sliedi.)

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović.** Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI
SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 39. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 24. ožujka 1878. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga II.

PONIKVE.

NAPISAO

DRAGUTIN HIRC.

Liburnijska ili jugozapadna i južna hrvatska visočina puna je prirodnih krasota i znamenitosti, a osobito se ističe: špiljami, pećinami, jamami, bezdni, dolci, dolinami, jezerinami i ponikvami. Najveća i najdivnija takova ponikva leži sjeverno od Bakra, $1\frac{1}{2}$ sat daljine, dočim imadeš od Kukuljanova samo pol ure hoda. Kad si se iz ovoga mjesta zaputio cestom do jedne lokve, kraj koje se osovio debeli pahuljasti hrast, divan ti vidik puca pred očima, duša ti se od milinja raztapa! Daleko, predaleko mora čovjek putovati, da na jednom toliko vidi, kao što mu se ovdje u jedan mah oku nameće.

Kad zatočiš pram iztoku, udara ti u oči liepo selo Piket ili Hreljin, dočim mu se Ružić-selo u zadku razštrkalo. Malo dalje k Bakarcu osovio se 232 metra visoki vrh Piket s ruševinami frankopanskoga grada Hreljina i prvobitnimi kućami istoga mjesta. Pod njim se protegnula od Bakarca uzbrdice plodna kotlina, puna vinograda i šumica, koju sa zapadne strane okružavaju vrhovi: Medomišalj, Gubac, Gomilica, Gradac sa ostanci drevnoga grčkoga grada i Gavranić, pod kojim se uzdižu glasovite bakaračke tunere. U pomenutoj se dolini nasadilo seoce Mali Dol, Krešišće i Turinovo selo. U Krešišću bjelasa se crkvica sv. Trojice, a prvobitno crkvica sv. Bogorodice, koju sagradiše žene i dievice one godine, kad se mongolskoga jarma oslobodiše, noseć od zahvalnosti prama bl. dj. Mariji težko kamenje i ostalu gradju. Sučelice od vrha Gavranića protegnuo vrh Babno, do njega Srebrač, Ravno, Čista i Sopalj s krasnim seocem sv. Kuzme.

Od Hreljina bliže k tebi bjelasa se s bure zloglasna Meja, do nje Praputnik ili ili sv. Josip, nad kojim se naslagao vrh do vrha, bliži goli, a dalnji sniegom pokriveni, uz cestu poredala se Krasica, u zaledju joj Višnjevica, glasovita Gladkovićevim bezdnom od 7—800′ dubljine, po kojem se gniezde golubovi dopljaši (Columba oenas). Od tih miesta protegnuli su se vrhovi: Križ, Crni vrh, na podnožju kojih izvire mnogo sladke vode, nadalje Rebar, ogromno to rebro puno vinograda, koji se stepenasto uzdižu. Rebra se prihvatio grbi, ovoga Klančina, a do nje Turčina. Napneš li malo oko to nazireš i vrhove velebitske, koji se protegnuše od zapada na iztok i od sniega bieli bielcati, kao da si ih mliekom polio.

Skreneš li zapadno, sav si očaran, jer ti se oko pase na safirnom modrilu kvarnerskoga zalieva, otoku Krku, s kojega se nalukava s krasnih djevojaka poznat Vrbnik, dočim se Omišalj osovio tik mora, vrh zatona omišaljskoga. Nazireš plosnati Čres, goli školj sv. Marka, istarsko Primorje i Učku goru s Velim vrhom, s kojega se motaju silne magle. Da ti jedan vrh ne pači, vidio bi bliže k tebi krasnu Dragu, a dalje zapadno starodavni i hrvatski Kastav, a da se niesu vrhovi Pajca i Kalavarija odviše izbočili, pukao bi ti pred očima liepi bakarski zaliev, pun zatona, zatonića, draga i dražica.

Kad si se tako svih ljepota nagledao,

LISTAK.

IMPROVIZATOR.

ROMAN U DVIE KNJIGE.

DANSKI NAPISAO

HANS CHRISTIAN ANDERSEN.

(Nastavak.)

„Možeš li se tako titrat s mojim nagnućem prema tebi!“ kliknuh. — „Misliš li, da stojim medj tobom i Annunciatom, misliš li, da je bacila na mene ljubezniji pogled, nego li na tebe“.

„O ne!“ prekinu me on, „ti znadeš, da neimam velike fantazije! Ali pusti nju na miru! A što se tiče tvoga nagnuća, o kojem viekom govoriš, ne razumijem ga. Pružimo si ruke, mi smo prijatelji, razumni prijatelji, ali tvoji pojmovi su pretjerani, mene moraš shvatit, kakav sam“.

To bijaše po prilici jezgra našeg razgovora, to bijahu striele, kojimi me rani, i koje mi prodrieše do srdca. Osjećah se ucvieljenim, na posliedku razvi se njegova stara srdačnost te mi stisnu vruće ruku.

Sliedećeg dana, velikog četvrtka, pozvaše me zvona sa sv. Petra u crkvu. U njezinu silnu preddvorju, koje je sa svoje veličine, kako se veli, tako djelovalo na nekog stranca, de je mislio, to je sva crkva, ponovi se stiska kao na ulicah i na angjeoskom mostu. Kao da se je sav Rim onamo slego, da se poput stranaca divi toj veličini, i čim je stiska postajala veća, tim se je ona više kao širila.

Visoko gore nad nami započe pjevanje, dva razna sbora odzivahu se jedan drugomu s raznih strana crkve. Sve se je tiskalo, da vidi sad, kako će papa trinajstorici svećenika, mladih i starih prati noge. Iza odjela, gdje sjedjahu tudje gospoje, netko me prijazno pozdravi. Bijaše Annunciata! Bijaše se vratila, bijaše tu u crkvi, srdce mi je silno kucalo. Bijah joj tako na blizu, da sam ju mogao pozdravit.

Bijaše se još jučer vratila, nu prekasno a da čuje Allegrijev miserere, nu za pozdravljenja angjeoskog bijaše pošla u crkvu.

„Čudnovata tama“, veljaše ona, „nekako se više dojmila jučer, no sad po danu. Ni jedna svieća nije gorila osim svietiljka na grobu sv. Petra, bijaše vienac trakova — a ipak premalo, da se i bližnji stupovi razsviete. Sve naokolo klečaše; i ja klekoh i osjetih, koliko otajstva li je u tom! Kolika li je sila u religioznoj šutnji!

Njezina stara prijateljica, koje prije neprepoznah rad velike koprene, prijazno me pozdravljaše. Svetčana se ceremonia svrši — nu badava se ogledavahu za slugom, da ih odvede do kočije. Nekolicina mlade gospode prepozna Annunciatu, to ju uznemiri, ona htjede otić a ja se na to ponudih za pratioca do kola. Stara me primi pod ruku nu Annunciata idjaše uz nas sama. Nebijaše u mene hrabrosti, da joj ponudim ruku; nu kad se približismo vratam te nasta stiska, oćutih njezinu ruku pod moji ramenom; — kao da mi se je krv pomiešala s vatrom.

Nadjoh kola. Kad sjedoše, pozva me Annunciata, nebi li se kod njih htio zadovoljit priprostom juhom. „Samo ubog objed“, reče ona, „kako se može pružit velikog tjedna“.

Bijah sretan; stara ponešto nagluha, valjda je iz Annunciatina lica razumila, da se to radi o pozivu, nu mišljaše da me Annunciata zove; neka bi se š njimi povezo. Umah odstrani s prednjeg sjedala kabanice, primi me za ruku te reče: „Da, da, signor abbate, sjednite; ima mjesta!“

kreni od istoga hrasta dalje. Desno od puta sve je puno vinograda, koje si Primorac ogradio brižno složenom gromačom, da mu bura i ono malo zemlje neraznese. Kad si popoišao još malo, valja ti udariti na lievo uzkim putićem. Na okolo kamen do kamena, grič do griča obrasao crvenozrnom šmrikom (Juniperus Oxycedrus). Proljetno se povjetarce poigrava grančicami mirisave bresine (Micromeria montana), liekovitim kušem (Salvia officinalis) i svilastim lišćem miloduhoga smilja (Helichrysum angustifolium). Topli sunčani traci ponekle probudiše prirodu. To ti zasvjedočavaju butasti skakavci, gušterice mlade i stare, koje se poput nestašne djece ovim vrućim kamenjem naganjaju. Gdje koje su slabe i blatne, valjda se tekar probudiše.

Put, koj se ovim kamenitim morem svija, biva sve gorji. Šiljasto kamenje i gromača nedopuštaju ti slobodno koracati, već ti valja sve po prstih hodati, a uz sve to ti se noga potepe i obrani. Zavij, pak si se pustio niz obronak kamenitoga vrha i pred očima ti puknu Ponikve. Stajao sam koj čas poput kipa, ne znajuć bili se više divio tomu čudovištu naravi, bili plodovitosti iste kotline.

Duboku tu kotlinu okružava poput vienca jedanajst vrhova. Sa iztočne se strane osovio čunjasti vrh Njigovo, mjestimice obrasao šmrikom i zimzelenim bršljanom, a mjestimice gol, golcat, sam žestok vapnenjak na kojem ni kuš, ni diraka (Paleurus aculeatus), ni šmrika uzpievati ne mogu. Malo po malo padaju mu bočine pram kotlini. Od Njigova protegnuo se goli i kameniti vrh Ravničina pravcem jugo-iztočnim, do njega Goliš, podno kojega se bjelucka selo Plosna od 31 kuće i 166 duša. Do ovoga je vrha Glavinovo; visoki vrh Tominova glavica, a pred njom Malo Vošće, koj je pun razklimanoga i od kiše izpranoga vapnenca, koj se na obroncih bujnom šmrikom okitio. Pod ovim vrhom stoji seoce Ponikve sa 26 kuća i 172 duše. Kuće su liepo objelene i same uzhodnice, samo tuj i tamo udara ti u oči koja tamnija kućarica, valjda gradjom vrlo stara. Onoga se brda prihvatio Seljački vrh, a od njega se protegnuše tri grobničke glavice, razne u istinu veličine, nu puste, mrtve, biele od litica, kao da ih debeli snieg krije. Duboka sutjeska obrašćena brinjem, jasenom, pahuljastim hrastom i ostružicami razstavlja ovaj vrh od Gradine. Na glavici se osoviše silne litice, nadmašujući visinom jedna drugu, a čunjasta sjena pada od njih nekoliko metara daleko. U staro doba stajaše tuj grčki grad, a ne daleko crkvica i druge sgrade. Puk ne zna o njem ništa, već da mu daleki viek. Gradine prihvatio se vrh Vojsko. On je najdulji, tri put se diže i triput pada, dok se gubi u vrhu Bovanu i Učivcu. Od vrha Njigova do Učivca protegnuo se i jedan komad željezničke pruge. O vrhu Vojsko priča puk, da su tuj ležali i počivali mongolski čopori prije, nego se krvava bitka na grobničkom polju zametnula. Našlo se i željeznog oružja, što sve propade. Pod Vojskom imade i liepi hrastik a naokolo mršave livadice.

Kad bi timi vrhovi utro stazicu, tretrebao bi dobar hodac, do tri ure, dok bi Ponikve zaokružio, imadu bo vrhovi preko jedne milje u obsegu. Dubljinu ćeš shvatiti, kad ti reknem, da bijahu Ponikvarci, koji u to doba obrezavahu trs, patuljasti, maleni poput djećice. Dubljina će po tom iznašati 7—800'. Dno Ponikva je okrugljasto, imaju u obsegu do $^{1}/_{3}$ milje, a diele se u dvoje: Veli i Mali Lug.

Veli Lug leži ti pod nogama, te je puncat vinograda. Od vrha Bovana i Učivca otegnuli su se vjnogradi od sjevera prama jugu dugačkimi redovi. Jedan je red od drugoga na tri metra razmaka, a medju njimi njivice, po kojih se sije kukuruz, ječam, pšenica ili se sadi krumpir, kupus i grah. Po tankih batvih suditi se dade, da ova duboka kotlina kuruzu najbolje ne prija. Ostali dio Veloga Luga prepunjuju takodjer njivice, koje obrubljuju dugački redovi trsova, protegnuvši se od zapada na iztok. Po okoličnih vrhovih, koji Ponikve okružavaju, ima takodjer vinograda, koji se stepenasto uzdižu. Najprije sliedi gromača, onda brajdice s trsovi i tako do kraja, gdje je radina ruka Ponikvarca iole zemlje naravi oteti mogla. Cieli je Veli Lug naplavina, zemlja je na hvat i više debela i vrlo sipka. Otegnuo se od podnožja vrha Malog Vošća pa do Vojska i pravi je raj, prirodna razkoš, buduć sve bujno raste i brzo dozrieva. Livadica i pašnjaka nema u njem.

Čim se više udaljuješ od Veloga Luga tlo biva žutkasto, mršavo, zapušteno i neplodno, počem razpoznaješ, da si u Mali Lug zapao. Na lievo mršavi su pašnjaci, a na desno, podno vrha Ravničine, Tominove glavice i Gradine, udara ti u oči strašna gušćara, poput onieh oko Save, Lonje i Drave. Mali Lug vrlo ti žalostnu sliku podaje prispodobiv ga s Velim Lugom. Pomenutu gušćaru zovu Šipačina. Pod Ravničinom, koja je obrasla sitnogoricom grabra maleni je skalinasti vinograd, onda ravnina, opet vinograd i onda sama šmrika, a dalje strašne pečine, koje su se na visoko osovile i okružile. Resi ih gusti mah, slatinka (Ceterah officinarum), ribica (Asplenium viride) i slezenica pozidna (Asplenium Ruta muraria).

Pitat ćeš, odkud ta neplodnost Maloga Luga?!

(Konac sliedi.)

Toga dakako nije mislila Annunciata; lahka ju rumen poli, nu ja već sjedoh na proti njoj i kola se povezu.

Mali kneževski objed nas očekivaše. Annunciata govoraše o svom boravku u Firenzi i o današnjoj svetkovini, pitaše one o rimskoj korizmi te kako sam sproveo to vrieme. Na to pitanje nisam baš posve iskreno odgovorio.

„Hoćete li u subotu na večer prisustvovat krštenju?“ upitah ju, al umah glednuh i na staru gospoju, na koju sam bio posve zaboravio.

„Nije čula!“ reče Annunciata, a da je i čula, nebi se bila zastidila. Medjuto ja idem samo onamo, kamo me može ona pratit; a nebi se za nju pristojalo, da podje k našoj svetkovini u Konstantinovu kapelu krštenja*. I mene to nezanima, jer se vrlo riedko obraća Turčin ili žid s uvjerenja. Sjećam se iz djetinstva, kako me se je to neugodno dojmilo. Prisustvovah krštenju nekog malog sedmogodišnjeg židovskog dječarca. Bijaše došao zamrljanih čarapa i cipela, razkuštrane kose, a k tomu mu darova crkva kabanicu od biele svile. Roditelji, baš tako nečisti kao i on, stupahu za njim. Oni prodaše njegovu dušu blaženstvu, koje su sami prezirali“.

„Vi ste to još djetetom vidli u Rimu?“

„Da, — ona pocrveni — nu uzprkos tomu nisam rimljanka“.

„Kad sam Vas prvi put vidio i čuo Vaše pjevanje, činilo mi se, kao da sam Vas već prije poznavao. Neznam zašto to, nu ja u to još i danas vjerujem. Kad bi vjerovali u seobu duša, tad bih mislio, da smo oboje bili pticami, da smo zajedno po istih granah skakali te se dugo poznavali. Nesjećate li se Vi ničesa? Ničesa, što bi Vam govorilo, da smo se već negdje vidili?“

„Doista ničesa!“ vrati ona te mi glednu otvoreno u oči.

„Vaše priznanje, da ste djetetom u Rimu bili, a nesproveli djetinstva u Španiji, kako sam ja mislio, búdi u mojoj duši istu uspomenu, koja mi se pojavi, kad sam Vas prvi put vidio Didonom. Niste li Vi nikad oko božića kao diete govorili govor u crkvi aracelskoj?“

„Da, jesam!“ klikna ona, „a Vi, Vi, Antonio, bijaste onaj mali dječak, koji je sve zatravio?“

„A koga ste Vi nadvladali Annunciato!“

„To ste Vi bili, Antonio!“ kliče ona glasno, uhvati mi obje ruke te me blaženo pogleda. Starica nam se primaknu te nas ozbiljno gledaše. Annunciata joj pripoviedi sve, a ona se radovaše našemu spoznanju.

„Kako je moja majka o Vami govorila!“ rekoh ja. „Vaše fine, skoro duhovite forme, Vaš mekan glas! Da, bijah ljubomoran na Vas, moja taština nedozvoljavaše, da me tko drugi tako nadkrili. — Koli se čudnovato medjutim križaju ljudski putevi!“

„Ja se Vas još posve dobro sjećam“, reče ona, „bijaste tad obučeni u mali kratki kaputić s mnogo svjetlih gumba; tad me je to na Vami najviše zanimalo“.

„Vi pako“, vratih ja, „na prsih ste imali krasnu crvenu vrpcu, nu nebijaše ona, koja me se najviše dojmila, već Vaše oči i Vaša crna kosa. — Da, morao sam Vas opet prepoznat, ta Vi ste još ista, samo su se Vaše crte ljepše razvile, ta ja bi Vas bio prepoznao, da ste se i više promienili. Ja sam Bernardu povjerio moje misli, nu on mi je protuslovio te Vam posve drugo —“

„Bernardo!“ prekinu me ona, a meni se činjaše, kao da joj je zadrktao glas.

„Da“, nastavih ja nešto smeten, „i on mišljaše, da Vas pozna, nu njegove su tvrdnje bile posve sprotne mojim. Vaši crni vlasi, Vaš pogled, — nu nesmijete mi zamjerit, a on se je i umah

* Svake godine krste na veliku subotu u Rimu nekoliko židova ili Turčina.

STANLEY U AFRICI.*

NJEGOVO PREDAVANJE U CAPTOWNU.

PREVEO S. V.

Prije tri godine predložiše redakcije jednih amerikanskih (New-York Herald) i drugih englezkih (Daily Telegraph) novina publicisti, amerikancu. Stanleyu, da na njihov trošak podje put nutarnje Afrike i da dokonča započeto djelo o njenom iztraživanju, koje ostade nedovršeno poslje smrti glasovitoga putnika Livingstona. Stanley s mjesta primi ponudu te se zaputi 17. studena 1874. iz Ragamoya (naproti Zanzibaru), u družtvu trojice drugih evropljana i 2.200 ljudih, zanzibarskih crnaca, put centralne Afrike. U rujnu godine 1877. podje Stanley-u za rukom, da dodje do zapadne obale afrikanske, ali samo sa 120-toricom svojih suputnika. Nakon kratkog odmora u St. Paulo de Loandi ukrca Stanley svoje suputnike na englezki poštarski parobrod, koji polažaše u iztočnu Afriku te se i sam poveze, da sprovede do domovine, t. j. do Zanzibara prateće ga crnce. Na svom putu u Zanzibar, Stanley sa svojimi suputnici izveze se još jednom na brieg Kapske zemlje i tu, u gradu Captownu, po želji jednoga učenoga družtva pročita o svom putovanju zanimivo predavanje, iz koga vadimo ove ulomke.

„Moram obratiti vašu pažnju, reče Stanley svojim slušaocem, na izradjenu po meni kartu središnje Afrike. Vi vidite Zanzibar i vidite Bomé; moj put bijaše iz Zanzibara po staroj karavanskoj cesti do 34° dužine. Od 34° ja se zaputih prāma jezeru Victoria. Tamo uredih svoju barku i prvi put obadjoh cielo to jezero. Poslje petdesetsedamdnevnoga plovljenja po jezeru, nadjoh, da ono imade u širini 150 milja i u duljini toliko, indi površinu od 22,500 četv. milja. Obišav cielo jezero preostajaše mi jošte riešit zadaću, koju mi zada g. Samuel Baker. On tvrdjaše da se jezero Albert-Nyanza proteže od 3° sjeverne širine do 9° južne širine; da ono imade 800 milja u duljini; nu sada je dokazano iztraživanjem, da mu je duljina samo 164 milje. Čudnovat narod živi medju jezeri Albert- i Victoria- Nyanza. Izmedju ostalog, da pripoviedam sliedeći slučaj:

Od jezera Victorie do jezera Alberta išao sam u pratnji 2000 tuzemaca, a moj provodić tjerao je nekoliko dojnih krava. Jedna izmedju bielokožih rasa, (ovi bliedoliki ljudi žive na visočini Tambagarri), takodjer imadjaše nekoliko krava, jer ovi ljudi i onako se hrane skoro izključivo mliekom. Jednom neki izmedju bielokožih ljudih javi, da je izgubio jednu kravu. Mi ju počesmo svuda tražiti, nu nemogasmo ju naći. Napokon pronadjosmo, da se je krava zavukla u omanju jamu, oko tri metra u promjeru. Kako vidite, krava nebijaše baš velika. Tražeći sveudilj kravu dočusmo najednoč kao da izpod naših nogu nešto mûca. Mi odlučismo izvući živinče pomoćju užeta i tu opazismo, da se na tom mjestu nalazi nekoliko podzemnih kuća, zaritih u zemlji i dosta velikih, da bi mogle ustaniti do 200 ili 300 ljudi. Ali ulaz u ove kuće bijaše samo oko 3 stopa u promjeru. Došav do obale jezera Alberta, mi opazismo, da smo na rubu visočine: na 1000 stopa niže od nas ležalo je jezero. Buduć da je ova zemlja bila u ratu sa Sirom Bakerom i pukovnikom Gordonom, to se mi jedva mogasmo nadati miroljubivu susretu, i sbilja, neprodje mnogo a eto ti opazismo vojnike i čusmo jako bubnjanje. Ovi ljudi nehtjedoše ništa znati o miru i primirju, jer im bieli ljudi bijahu mrzki. Oni bijahu već vidjeli dvojicu bielaca s kojimi vodiše rat, pa ih nebje volja, da i s drugimi kojimi bielci imaju posla; njim bijaše samo do toga, da mi otidjemo iz njihove zemlje. Mi na to pristasmo, ali da nebijaše ovakovih strašnih skalina, to bi se ja bio odvažio poći dolje, bio bi spustio svoj čamac i riešio pitanje o Albertskom jezeru.

Vrativ se od jezera Alberta-Nyanza, odoh iztražiti pritoke jezeru Victoria i dodjoh na taj način do rieke Kagera. Zatim odkrih jezero Aleksandra-Nyanza. Napokon dodjoh do Udždžia (Ujiji), prevaliv prostor od 500 geografičkih milja. Tu saznah, da je poručnik Cameron pronašao izvor iz jezera Tanganyika. Arabi vele, da oni žive ondje već petdeset godina, pa da nisu vidjeli, da kakova rieka iztiče iz jezera. Provodnici, što ih Cameron povede sobom do Lukuge, rekoše mi, da su oni bili ondje s bielimi ljudmi, ali da nisu nikad vidjeli kakovog izvora rieke. Slušajući takova protuslovna pripoviedanja, dodjem do zaključka, da je potrebito svojski se primiti izpitivanja te rieke.

Došav do rieke susreh glavara plemena Kovi-Nyangwé te ga stadoh razpitkivati o svačem. On mi reče, da mi neće dozvoliti dalnjeg prolaza, jer reče, neki drugi ljudi donieše sa sobom takovu množinu, da bi čovjek mislio, sva će zemlja biti poplavljena. Kad je samo jedan bielac kadar takova šta užasna učiniti i svojim posjetom prouzročiti strašne posljedice, koliko mogu tad istom dva biela čovjeka učiniti! Cieli bi sviet bio potopljen. — Medjutim neki darovi sklonuše glavara, da mi pokaže ono mjesto, gdje je Cameron bio.

Odkad ostavih Livingstone-a u Udždži-u i dok se po drugi put ovamo vratih, bilo je prošlo pet godina i nadjoh, da je jezero Tanganyika zalilo dio trga u Udždžiu na prostoru od 200 yarda. Palme na trgu, pod kojimi smo sjedili mnogo puta,

* Vidi 36. broj „Hrv. Svj.“

---

odreko svog mnienja, — u kratko, on je s početka mislio, da Vi niste“, — zapeh — „da Vi niste diete katoličke crkve, a po tom Vas ja nebi bio čuo govorit u crkvi aracelskoj“.

„On valjda mišljaše, da sam suvjernica moje stare prijateljice?“ reče Annunciata i pokaza na staricu. Ja kimnuh glavom, nu istodobno ju uhvatih za ruku te ju upitah: „Je li se ljutite na mene?“

„Zato što me je Vaš prijatelj držao izraelitkom?“ pitaše ona smijućke. — „Čudni ste!“ — Opazih, da su nas uspomene iz našeg djetinstva posve sprijateljile, zaboravih svaku tugu. al i odluku, da je više nevidim, da je neljubim.

Galerije bijahu ta dva dana pred uzkrs zatvorene. Annunciata mišljaše, koli divno mora da je sad, posve samotna šetat se jednom od njih i uživat slast, — nu to da je nemoguće. Njezina želja bijaše za mene zapovjed. Ta ja sam poznavao starog čuvara i vratara i sve dvoranike u palazu Borghese, gdje se nalazila jedna od najljepših rimskih sbirka. Ista je to galerija, koju sam kao diete s Francescom posjetio te se upoznao s godišnjimi dobami Francesca Albania.

Umolih ju s toga, da ju smijem sliedećeg dana sa staricom povesti onamo; ona primi ponudu, a ja bijah sretan.

U samotnoj mojoj sobici, sjetih se opet Bernarda. Ne, on je neljubi, tješih se sam, njegova je ljubav sama putenost, nije čista i velika poput moje. Posljedni naš razgovor još mi se činio gorčim, no je u istinu bio. Vidjeh samo njegov ponos, osjetih gorko nanašenu mi uvriedu te se još više razljutih. Njegov je ponos tim više uvriedjen, što je Annunciata meni prijaznija no njemu. Dakako, da me je on š njom upoznao, nu možda je to učinio samo stoga jer je mislio, da ću se ja pokazat smiešnim. S toga se on začudio nad mojim pjevanjem i nad mojom improvizacijom. On nije ni sanjao, da bi ja uz njegovu okretnost i drzkost mogao uspjet. — Sad me je pako nastojao zastrašit, da nje više neposjećujem. Dobri angjeo htio je drugčije; njezina blaga prijaznost, njezino oko, sve mi to veli, da me ljubi, da je puna dobrote nu prema meni, da je više no dobra, jer morala je opazit, da ju ljubim.

Blažen poljubih uzglavje, nu s ljubovnom strasti rasla je i gorčina na prema Bernardu. Ljutih se sam na sebe, da nisam više značajan, više strastven i biesan. Sto dobrih odgovora motalo mi se po glavi, što bi mu ih bio morao zadnji put dati, kad me je ono onako ozledio. Svaka tih ozleda bijaše mi sad jasnija. Prvi put u životu uzkipi mi krv. Najčišća čuvstva pomiešaše se s odurnom gorkosti te me lišiše sna. Tek prema jutru usnuh spokojno te se prenuh okriepljen. Ubaviestih čuvara o posjetu gospoja te odoh k Annunciati. Sve troje povezosmo se u palazo Borghese.

XIII.

GALERIJA SLIKA. TOČNIJA RAZJASNIENJA. UZKRS. OKRET MOJE SUDBINE.

Bijaše čudno čuvstvo za mene uvest Annunciatu onamo, gdje sam se dječakom igrao, gdje mi je signora pokazivala slike te se radovala mojim naivnim pitanjem i odgovorom. Ja sam poznavao svaki komad, nu Annunciata poznavala ih je bolje razumila duševno. Njezine primjetbe bijahu istinite; vješštim okom i naravnim pojimanjem označivaše ona svaku ljepotu. Stajasmo pred glasovitom slikom „Lot sa svojim kćermi“ od Gerarda del Notti-a. Ja sam hvalio silno dojimanje, Lotovo muževno živu živcatu kćer, koja mu toči vino, i crveno večernje nebo, što se vidja izmedju drveća.

„Slikana je duhom i vatrom!“ prekinu me ona, „divim se kistu umjetnikovu u koloritu i u

bijahu sada na 200 stopa u jezeru. Zapitav urodjenike, neopada li voda, oni mi odgovoriše: „Da, ono mjesto, koje tamo vidite, bijaše visoko iznad jezera i mi imasmo tamo pirinčeve njive“.

Sve ovo pokazuje, da jezero Tanganyika ide k svomu cilju te će nadoći vrieme, kad će se jezero sasma izdignuti i poteći će tada rieka k rieci Lualabi. Iz Lukuge ja obadjoh jezero i tako rieših drugu zadaću.

Treća mi zadaća bijaše, da dokončam ono, što ostade nedokončano od Livingstone-a. Livingstone je umro u Nyangwéu. Došav u Nyangwé, pozvah svoje Arabe te ih razpitah: „Što se nalazi dalje? Zašto bieli ljudi nisu išli napred? Zašto nije Livingstone išao još dalje? Zašto se je Cameron zaustavio na tomu mjestu? Na taj način mi obrazovasmo geografičko družtvo i svi Arabi posjedaše pod drvećem. Oni bijahu izvanredno veseli te slušahu moja pitanja osobitom pazljivošću. Svi bijasmo posiedali na onom mjestu, gdje je Livingstone živio. Jedan izmedju njih reče mi: „Bieli čovječe, želiš li sve znati ob onom kraju?“

— Da, ja želim baš sve znati.

— No ja ti mogu pripoviedat sve ob onom kraju. Ja sam upravo takav čovjek, koj ti mogu sve pripoviedati.

— De daj dobri čovječe, daj pripovedj nam sve!

— Jest, onomu starcu Livingstone-u, mi nismo mogli dopustiti, da podje dalje. On je imao sa sobom samo osam ljudi, pa i oni sami bijahu na pol bolestni i slabi. I sam on bijaše vrlo bolestan. Šta bi on mogao uradit? Mi ga moradosmo odvesti odavde u Udžidži. Ciela ta cesta dobro je poznata. Kako bi on mogô ići na sjever ka Kanibalom? Mi ga molismo, da se vrne natrag, i on se vrati, a zatim dočusmo, da on opet ide po toj cesti. Što se tiče bieloga čovjeka Camerona, to i njemu nemogasmo dopustiti, da podje dalje. Njegovi ljudi nisu htjeli, da on ide dalje. Što bi on mogô sam učiniti? Kad nebi oni pošli, što bi on sam samcat radio? Mi rekosmo, da bi pošli s ekspedicijom uz 200 pušaka i mi zbilja podjosmo. Osim toga mi smo išli i s drugom ekspedicijom sa 310 pušaka. I što proizadje? Svaki put, kad pokušasmo plivat riekom, mi gubljasmo svoje ljude na vodopadih. Kako bi mi išli još jedan put?

— Ti govoriš posve istinito. Ali reci nam što se nalazi ondje? Tamo mora biti nešto vrlo užasna?

— Da, da. I jedva bih ti mogao pripoviedit o tih čudesih. Da počmem tim, da ondje žive najveći ljudi na svietu i najmanji ljudi na svietu. Ti maleni ljudi evo, ovoliko su veliki, okolo 3 stope). Ne, oni su samo evo ovoliko veliki (kao čovečja ruka). Oni su osim toga najodurniji ljudi, što žive pod suncem. Oni moraju da su ili geniji ili djavli. Imadu malene lûkove i malene striele s malenimi zarezi. U te zareze naliju otrov, smrtonosni otrov, ili što drugo, i čim te se samo takova striela dotakne, od tebe ništa više nepreostaje. Više nisi, nego da te zariju u zemlju.

— Sve je to vrlo užasno.

— Da, ali to nije sve. Imade ondje i gorila, a to je jošte strašnije. Oni urliču u šumi najužasnijim načinom. Šuma jednostavno stenje od njihovog urlikanja. Dan i noć možeš slušati urlikanje gorila.

— Sbilja, kako je to čudnovato!

— Sve, što ti pripoviedam, sve je istinito, ja ti mogu jošte koješta pripoviedati·

(Nastavak sliedi).

TEMELJI
PRAKTIČNOG GOSPODARSTVA.

FRANCEZKI NAPISAO MAURICE BLOCK.

PREVEO

MILAN KREŠIĆ.

(Nastavak.)

VII.

RAZDIELBA RADA.

1. ČIN.

Mladići nemogahu umah shvatiti raznolikost svih radnja, potrebnih za namirivanje naših svagdanjih potreboća.

Učitelj uvidje, da im valja raztumačiti tu raznolikost:

Uzmimo n. pr. vi imate na sebi suknene hlače, kaputić od vune, košulju platnenu, čižme itd.

Da najprije govorimo o suknu. Od kuda proizlazi sukno?

Petar. — Od vune ovčje.

Učitelj. — Treba dakle gospodara i pastira, da ih goje, pa kada je vuna ostrižena, oprana, onda se . . .

Josip. — Onda se prede.

Učitelj. — Prije se je prelo kod kuće, sada treba u tu svrhu strojeva, koji se sastavljaju od drva, željeza, bakra. Koliko tu treba osoba za priredjenje i sastavljanje ovih raznih tvorina, da bude stroj dovršen, da može presti?

Nu nije nam zadaća brojiti ih, već sliedimo razvoj vune. Kada je izpredena, treba ju mastiti, tko masti sukno?

Marko. — Mastilac.

Učitelj. — A čim?

Tu treba opet tvorina, iz kojih se boja pravi, medj medj ovimi ima ih koje, iz daleka proizlaze, kao čivit, jednom riečju, treba ih proizvadjati, jer same se ne stvaraju.

---

izrazu, nu neljubi mi se, da je odabrao taj predmet. S toga mi se i Coreggieva Danaja nesvidja tako, kako bi mogla. Krasna je, božanstven je onaj mali angjeo s šarenimi krili, koj sjedi na krevetu te joj pomaže sakupljat zlato nu predmet je po mom naziranju neplemenit, ozledjuje, smijem li reći, srdca moga čuvstvo ljepote. S toga mi se čini Rafael tako velik; u svem, što od njega poznajem, on je apoštol nevinosti, pa kao takav mogao nas je nadarit Madonnom.

„Nu ljepota umjetnine,“ prekinuh ju, „ipak nas može pomirit s neplemenitim predmetom.“

„Nikad,“ vrati Annunciata; „umjetnost u svakoj je svojoj grani velika i sveta, a duševna čistoća dojimlje se više od oblične čistoće. S toga su nas kadre naivne slike Madonne starijih majstora duboko ganut, prem nam se često čine preoštre i uglaste forme poput kinezkih slika. Sve je to toli ukočeno i tvrdo! Duh mora da je čist u slici slikara i u pjesmi pjevača; neke pojedine iznimke dopustit ću izpričat ih, žalit ih, nu želim se ipak svemu veselit“

„Nu,“ prekinuh ju, „promjena raznih predmeta upravo je zanimiva, gledat vazda jedno te isto. — “

„Vi me zlo shvaćate! nikako neću, da mi se slikaju same Madonne; ne, veselim se krasnoj okolici, živahnoj slici iz pučkog života, brodu u borbi s burom i hajdučkim prizorom Salvatora Rose. Nu nedopuštam u umjetnosti ništa nemoralna, a takovim zovem istu Scidonijevu sliku u palazu Sciaria. Vi se je valjda sjećate? Dva seljaka jaše na magarcih kraj kamenitog nekog zida, na kom leži mrtvačka glava. Miš, glista i obad sjede na njoj, a na stieni stoji pisano: et ego in Arcadia.“

„Znam ju,“ vratih ja, „visi kraj Rafaelova divna guslara.“

„Da,“ reče ona, „da je samo i napis nad njom, a ne kraj one ružne slike.“

Dodjosmo sad do Albanijevih godišnjih doba. Pripoviedah joj, kako su se nekoč ti amoreti dojmili mene, kako se djetetom igrah tom galerijom.

„Sretnih ste časaka proživili za svog djetinstva!“ reče ona te uzdahnu.

„O Vaše djetinstvo za stalno nije bilo nesretnije,“ vratih ja. „Ta kad Vas prvi put vidjeh, sviet Vam se divio, — a kad se po drugi put s Vami sastah, očaraste sav Rim, — pa kao da bijaste sretni; pa niste li to?“

Sagnuh se na pola do nje, ona me pogleda divnim nu sjetnim pogledom te reče: „Obožavano i sretno diete izgubi otca i majku, tad osta samotno poput ptice na suhoj grani. Bilo bi poginulo od gladi, nu prezirani žid dade mu hrane i krova dok mogaše poletit na uzburkano more.“

Čas šućaše, strese glavom te reče: „Nu to nemože nikoga zabavit, neznam, čemu to govorim.“ — Htjede ustat, nu ja ju primim za ruku te ju upitah: „Zar sam Vam ja tako stran?“ — Na to gledaše tiho pred sebe, bolno se nasmieši te reče: „Da, i ja sam bila sretna, pa na te ću samo sretne dane mislit. Naš sastanak u djetinstvu, Vaše milo spominjanje prošlosti i mene se dojimlje te nuka srdce, da gleda slike svoje vlastite prošlosti u mjesto ovih umjetnina oko nas.“

Kad se vratismo natrag u Annunciatin stan, saznasmo, da je Bernardo tuj bio. Rekoše mu, da se je ona sa staricom i sa mnom izvezla. Naslutih da je to u njem uzpirilo neku strast, nu to mene nije raztužilo ko prije, ljubav moja za Annunciatu poveća gorčinu na prema njemu. Ta on sam toliko je put želio, da budem značajan, pa ma bilo i sprotan njemu. Sad mu se je želja izpunila.

Neprestano zujile su mi u duši Annunciatine rieči o židovu, koji je zakrilio sirotu. Ona je dakle ipak morala bit, koju je Bernardo vidio kod starog Hanocha. Zanimalo me to, al je nemogah sklo-

Dakle evo nam bojadisane vunene predje, valja ju sada tkati. Tkalac treba svomu zanatu stroj, a taj stroj je od drva, željeza, žice, svaka od ovih sastojbina izradjena je po osebnih radnicih. Konačno je sukno sastavljeno i sgotovljeno, valja ga samo nositi krojaču, — koji treba nožice, igle i konca.

Koliko ljudi treba za stvaranje tih tvorina?

Od kuda dobivamo vunu? Iz Amerike, Indije, Egipta i inih prekomorskih zemljah.

A kako dopre do nas po moru?

Petar. — Na velikom brodu.

Učitelj. — Da, i to na vrlo velikom brodu. Da znate koliko istom ondje treba ljudi, da se takav brod sastavi! Za dobavu drva, željeza, bakra, konopca, jadra i inih potrebnih stvari!

Koliko je ljudi promišljavalo proučavalo, računalo i radilo na sve moguće načine prije, nego se je na to došlo, da brod brodi preko sinjega mora, a da se ne prevari u ravnanju istoga!

Vidite, govorah Vam o željezu; samo za čavao, koji se rabi kod sastavljanja broda, — ili kod učvršćivanja poplata na čižmi, treba stotinu pače hiljade ljudi.

Prvo treba kopati zemlju, da se kovina nadje, treba zatim kola i konja, da voze kovinu u tvornicu (koliko ljudi za sastavljanje tvornice!). U tvornici se tali kovina sa uglevjem (koliko opet ljudi za vadjenje ugljena!) Lievano željezo prirediuje se u pećih u željezne šibke. Zatim dodju te šibke klinčaru, koj ima radionicu, gradjenu u tu svrhu, meh, bat, klieště i druga latila, koja su sva u tu svrhu načinjena. Jednom rieči, da bi mogao proračunati, koliko je trebalo ljudi, da se stvori odjeća, koju vi nosite, našao bih možda do 100.000 ljudi, ako ne i više.

Skoro ćemo znati, zašto je rad tako razdieljen.

VIII.

RAZDIELBA RADA.

2. RAZLOG.

Jedno jutrom dodje učitelj k svomu susjedu u kuću i čuje kako Pavao svoga otca pita: kaži mi otče, ako netreba izdavati bez potrebe novca, zašto si mi nepravimo sami našu odieću, naše cipele, naše plugove, naše lopate?

Otac mu na to: Jer mi neznamo praviti sve te stvari.

Nije to jedini razlog, primieti učitelj, razlog je tomu takodjer, što bi nas te stvari preskupo stajale.

Prisutni bijahu malo iznenadjeni od te primjetbe učiteljeve, zato pridoda učitelj, okrenuvši se k majci Pavlovoj:

Kažite mi, draga susjedo, koliko bi vi vremena trebali, da sami tarete lan, tkate i šivate odiela za cielu vašu obitelj?

Možebiti 200 dana, odvati majka.

A koliko računate vi dangubu? 1 fr. 50 cm.

Dakle za 200 dana, čini to 300 franaka.

Nu da bi vi cio dan preli tkali i šivali, tko bi kuću redio, objed kuhao, krave dojio?

A vi susjede, zar bi vi mogli tako brzo načiniti plug, kao naš kovač?

— Sigurno ne.

A gdje bi vi uzeli željezo? zar da ga sami stvarate?

Sreća je dakle, da je rad razdieljen medju ljude, da jedni rade lopate a drugi plugove, treći satove, knjige itd. Radeći uvjek jedan predmet radi se brzo i dobro.

Zato i vi meni date pisati više puta jednu izreku, pridoda Pavao.

Dakako, kaza s posmjehom učitelj.

On nadoveza: Čovjek, koji se bavi uvjek istim radom, trsi se taj rad udesiti tako, da bude čim laglji i koristniji; on iznadje latila, zatim strojeve, jer strojevi čine hiljadu i 10 hiljada puta toliko, koliko učini ruka. Vidite, nekada nosio je čovjek svoje breme sam, zatim upitomi si u tu svrhu konja, koj dva i tri puta nosi, zatim iznadju se kola, koja desetput toliko voze, konačno dodje parogon (Locomotive), koj vuče bježeći hiljadu puta toliko.

Kako se zovu oni ljudi, koji prave parogon? upita Pavao.

Ti se zovu mekanici, odvrati učitelj.

Dakle mekanici?, to dakle Petrov brat pravi parogone?

On sam ne, — odgovori učitelj. Onaj koji je učio matematiku i mehaniku, zove se mjernik, — on pravi nacrt, tvorilac pravi kalup, zatim razdieljiva se stroj na više dielova, a svaki radnik čini samo jedan dio stroja, i to uvjek isti, da se usavrši u izradbi istoga.

To je kao i u velikoj gospoštiji, primieti otac Pavlov, tu ima volara, kravara, pastira, služkinja i raznih inih radnika, koj svaki ima svoj osebni rad, a sve te sluge i služkinje ravna ili vlastnik, ili nadzornik, koji opet ima dovoljno s nadzorničtvom posla, a da nikada sam plugom nezaore.

Dakle Pavle, zašto je razdielba rada prisvojena?

Da svaki može tvoriti bolje, brže i jeftinije.

Malo dana zatim imao je Pavao priliku dokazati svojim sudrugom, da se je dobro okoristio ovim razgovorom.

(Nastavak sliedi.)

---

nuti, da mi sve pripoviedi. Kad drugi dan dodjoh bijaše u svojoj sobi, gdje je učila novu ulogu. S toga se dugo zabavljah sa staricom, koja bijaše i više nagluha, no sam mislio. Bijaše sretna, što sam š njom govorio. Sjetih se, da me je prvi put iza improvizacije prijazno pogledala, pa da me pozorno pratila.

„To i jesam!“ reče ona, „iz izraza u Vašem licu i iz pojedinih rieči, koje sam čula, razumih sve. A to bijaše liepo, tako razumijem i Annunciatu samo s njezine igre. Moje se oko pooštrilo, odkad je oslabilo uho“.

Pitaše me za Bernarda te je žalila, što nas jučer nije pratio. Kako sam razabrao, volila ga je. „Da“, reče, ona, „on je značajan i plemenit čovjek! Znam jedan njegov čin, koj to dokazuje, — bog izraelićana i kršćana neka ga s toga štiti“.

Pomalo govoraše ona sve više, ljubljaše Annunciatu bezkrajno. Iz svega mi posta jasno, da se je Annunciata rodila u Španiji od španjolskih roditelja. Još kao malo diete dodje u Rim. Osiroćenu tuj, uze ju stari Hannoch k sebi, jer je poznavao njezine roditelje još iz Španije. Kašnje da je došla k nekoj gospoji, svojoj zemljakinji, koja je dala izobrazit njezin glas i dramatski talenat. Jedan visoki gospodin da se je zaljubio u liepo diete, nu njezina hladnoća da je izazvala njegovu mržnju i osvetu. Stara neizreče ništa više o tom, no da je Annunciatin život bio u pogibelji, pa da je s toga pobjegla u Rim k svomu štitniku, gdje je za stalno nebi tražili medju izraeliti. Tomu da je sad poldruga godina. Tad da je i morało bit, kad ju je vidio Bernardo, i gdje ga ona podvorila vinom. Malo za tim umre njezin progonitelj. Na to da je izletila iz svog tihog gniezda, oduševljena za svoju umjetnost i očarala ljude svojom ljepotom i svojim pievom. Stara da ju je pratila u Napulj, tamo ubraše prve lovore i odtad putuju zajedno. „Da, al ona i jest pravi angjeo“, reče starica, „pouzdana je u svojoj vjeri, kako to žena mora bit, a ima u nje razuma, kako u najboljem srdcu“.

Uprav kad ostavih kuću, nasta puškaranje. Po svih ulicah, trgovih, s altana i prozora pucalo se malenimi topovi i pištolji u znak, da se svršava korizma. Crni zastori u crkvah i kapelah, zakrivajući slike kroz pet dugih tjedana, spadoše u taj tren. Sve se radovalo uzkrsu. Minu vrieme žalosti, sutra poče uskrs, osvanu dan veselja, meni dvojako veselo, jer me je Annunciata pozvala, da ju pratim k crkvenoj svetčanosti i k razsvieti kupule.

Sva se zvona oglašivahu, kardinali pojuriše u Petrovu crkvu u šarenih kočijah, na kojih stajahu odostraga mnogobrojni sluge; ekvipaže bogatih stranaca, vreva pješaka, upravo sve zatvaraše uzke ulice. S angjeoske tvrdje lepršahu velike zastave sa papinskimi grbovi i svetom slikom Madonne. Na Petrovom trgu sviraše glasba, a naokolo se prodavahu čisla i drvorezi, koji predstavljahu papu, kako blagoslivlje puk. Vodometi se prelievahu velikimi traci, te svigdje na arkadah ponamjestiše tribine i klupe, koje su bile isto tako napunjene, kao i trg. Naskoro grnu ovolika četa iz crkve, gdje su mnogu pobožnu ćut okriepile procesije i pjevanje, pokazivanje svetih moćij, sulice, čavala od križa itd. Neizmjeran trg se stvori ljudskim morem, glava do glave, redovi kočija stisnuli se na gusto, seljaci i djećaci popeli se na podstavke kipova, bijaše kao da sav Rim u taj tren samo ovdje živi i diše. Papa bude provodom donešen iz crkve; on je sjedio visoko na sjajnom naslonjaču o ramenih šestorice ljubičasto obučenih duhovnika, dva mladja svećenika hladila su mu silnimi paunjimi repovi na dugih štapovih, pred njim mahahu duhovnici kadionicami, a kardinali stupahu iza njega pobožno pjevajuć. U času kad izadje provod iz portala, pozdraviše ga svi glasbeni sborovi

NARODNO KAZALIŠTE

U ZAGREBU.

IV.

ZATEČENI ŽENIK.

Izvorna vesela igra u 3 čina od Jos. Eug. Tomića. Predstavljena prvi put na hrv. narod. kazalištu 19. ožujka 1878.

Znani hrvatski pisac, g. J. E. Tomić, napisao je prije nekoliko godina u Viencu novelicu gornjeg naslova te ju je sad pretvorio u veselu igru. Bez svakog ćemo okolišanja reći, da je djelo gosp. Tomiću pošlo za rukom, te ćemo bez krzmanja „Zatečenu ženiku“ medju hrvatskimi izvornimi komadi i to ne samo medju onimi, koji su se ove godine prikazali, priznat prvenstvo. Tu ima prava života, vrstne dosjetke, rječke, istine i šale u izobilju. Situacija se mienja za situacijom toli vješto, da podpuno opravdava zahtjeve vesele igre.

Stari Nestor Galenić (Mandrović), to vam je šljivar negdje u križevačkoj županiji oko g. 1830., nu on je i papučar, t. j. njegova stara sestra Agatha (Bajza-Slavik) ravna kućom i dvorom, a on mora šutit. U njega su vragoljasta kći Ksanda (Ivka Kraljeva) i hranjenica Klara Cerovska (Jovanovićka). Ima negdje u blizini i stari grof Orehovac (Milan) sa sinom Stankom (Jovanović) Stari je grof u parnici s Galenići rad nekog dobra a to je i povod neprijateljstvu. Ksandra i Stanko medjutim nehaje mnogo za to neprijateljstvo, jer se oni vole. Medjutim vragoljasta Ksanda, da izkuša Stanka, neizdaje mu se Ksandom, već Klarom, te se glede toga š njom dogovori. Klara bude dakle gdčnom Ksandom, a ova Klarom i tako one primaju mladog grofa, koj dolazi k Galeniću, da izmiri obje obitelji. Prava Klara je medjutim nešto kratke pameti, te svaki čas zaboravlja na svoju ulogu, što dovodi k vrlo smiešnim situacijam medju njom i Stankom, koj tu „razvikanu ljepotu“ drži malo „benastom“. — U kući Galenića ima i pisar Ferko (Anton), bože moj pisar iz g. 1830.! kad je sudac imao plaće na godinu 200 for. i par čižama. Taj delija ljubi pravu Klaru, al medju njim i njom tu je silan jaz. A taj Ferko mora bit listonošom grofovim za Klaru, za obožavanu Klaru! Grozne li sudbine! Ljubomoran je, pa kad grof sam ode na kraju prvog čina, on sa svojim junačkim perom kao Cesar poteče za njim i uzklikne: „Dobro, da si utekao!“

U drugom se činu nastavlja pokušano izmirenje, al neurodi plodom, jer je gdčna Agatha, koja dapače i latinski govori, dobila parnicu, a Ksandu hoće da uda za magjarskog baruna Kevaja (Ban). Nu Ksanda neće. Ona ljubi Stanka i uvjerila se o njegovoj nesebičnoj ljubavi.

Bela Kevaj izpovjeda Stanku svoju ljubav za Ksandu, a ovaj drži Klaru Ksandom te se čudi njegovu ukusu i obeća mu svoju podporu.

U trećem se činu ima predat izpravdano dobro u posjed Galenićem. Stanko i kriva Klarica ugovoriše, da će se otajno dat vjenčat u gradu, dok budu drugi kod predaje dobra. Medjetim odade dosta rano cielu stvar ljubomorni Ferko starom grofu, koj dodje na dvor u isti čas, kad se imadu vienčat mladi. Stari grof povede i sve ostale sa sobom i tu se stvar razjasni, da je Klara prava Ksanda. i mladenci se uzmu. Ferko pako postane kasnarom kod njih i dobije Klaricu. Barun Bela nedobije ništa.

Kako se iz tog kratkog sadržaja vidi, čin pruža sijaset vrlo komičnih situacija, pa ih je i pisac znao upotrebit. Njegova Agatha, Ferko, Ksanda i župnik to su ličnosti fino i istinito crtane, kako ih još i danas nalazimo, al jur izmiru.

Glavno što bismo imali prigovorit komadu jest to, što se sve njegove solidne zidine dižu na temelju od pieska, na nesporazumku, na zamieni, koje se valja svakomu piscu tako kloniti, kao i „slučaja“. Tim medjutim nismo rekli, da „Zatečeni ženik“ uz tu manu nebi vriedio. Bez nedostataka u obće se malo ili ništa producira.

U razvitku komada opazismo vrlo čudni antiklimaks, izradba je u prvom činu najbolja, a u trećem najslablja i to uprav u zadnjem prizoru, gdje su svi privolili na udaju Ksande za Stanka, samo se Agatha opire. Kojim pravom, kad je otac privolio? Čemu dapače ono dugo molenje sa svih strana, da neunesreći Agatha mladenaca? Tu se je dao na novo uspješniji prizor uvrstit, u kom bi se staro djevičanstvo i opornost Agathina na mnogo shodniji, a svakako i naravniji način prikazala. S tako malim izpravkom komad bi znatno bolje uspio: a valjda se je i pjesnik o tom uvjerio.

Prikazivalo se je dosta dobro, a naročito gdčna Kraljeva, koja je te večeri imala svoj prijam, bijaše vrlo vragoljasta Ksanda. Vience i kite, što ih je dobila negasmo ni prebrojit. Už nju se odlikovahu gospodja Bajza-Slavik i gospodin Anton kao klasičan Ferko. Gospodin Jovanović bio je dostojan Stanko, a gospodin Sajević mjestimice drastičan.

Radujemo se svakako liepomu uspjehu pisca te se nadamo, da ćemo ga još koj put pozdravit i s ovim i s drugim kojim djelom na našem pozorištu.

šumećimi zvuci slavlja. Odnesoše papu visokimi mramornimi stubami gori na galeriju, te se na balkonu iste pokaže okružen kardinali. Sve pade na koljena, dugi redovi vojnika, mlado i staro, samo protestantski stranac ne htjede se sagnuti pred blagoslovom starca. Annunciata kleknu na polu, pogleda svetog otca, dočim je svigdje vladala duboka šutnja te se blagoslov razlio nad nami poput nevidljivih ognjenih jezika. Sa papinskog balkona odprhnuše dva papirića, jedan s oproštenjem grieha, drugi prokletstvom neprijatelja crkve te se je rulja tukla samo, da dobije koj komadić istih. Sad su zazvonila opeta sva crkvena zvona, glasba se umieša u to slavlje; ja sam bio sretan poput Annunciate. Dočim su se naša kola počela gibati, projaši Bernardo tik uz nas, on pozdravi obje gospodje, mene pako kao da ni ne opazi.

„Kako je bio blied!“ reče Annunciata. „Zar je bolestan?“

„Ne mislim“, odvratih, akoprem sam znao, što mu krv tjera s lica. Tim dozrije moja odluka. Osjećah, koli vruće ljubim Annunciatu; da bi sve za nju učinio, ako bi me ljubila; za njom htjedoh poći; ne dvojih o mojem dramatičnom talentu, a što se tiče mojega pjevanja, to znadoh, kako se ono dojimlje, a kad bi se jednom usudio, uvjek bih mogao sa čašću stupiti na pozorište. Ljubi li mene, što ima tražiti tada Bernardo? On bi ju mogao snubit; bijaše li njegova ljubav toli jakom, koli moja, te ljubljaše li ga ona, tada bi naravski umah odstupio. Još istog dana pisao sam mu i usudjujem se misliti, da je moj list odavao vruće i vierno srdce, jer mnoga suza kanu na papir, kad sam spomenuo naše prijašnje prijateljstvo i koli čudnovato se je moje srdce privilo k njemu. Odposlav list, ćutih se kamo mirnijim, akoprem me je misao, da ću možebit izgubit Annunciatu, mučila poput Prometejeva orla sa njegovim oštrim kljunom. No ja i sanjah o tom, da bi ju viekom mogao pratit, te uz nju sticat čast i radost. — Meni pjevaču i improvizatoru imala bi sada započeti drama moga života.

Poslie pozdrava angjeoskoga provezoh se s Annunciatom i starom gospom, da vidimo razsvietu kupole. Sva crkva sv. Petra sa njezinom visokom kupolom, obimi manjimi sa strane kupolami i svom fasadom bje okićena svjetiljkami od papira; ove bijahu tako točno arhitektonski ponamieštene, da se sva sgrada predizaše vatrenimi ocrti nad modri zrak. Činjaše se, da je stiska još veća od prije podneva, samo se mogosmo korakom voziti. S angjeoskog mosta vidismo najprije razsvietljenu sgradu. Ona se zrcalila u žutom Tibru, gdje mnogobrojni čamci veselimi ljudmi napunjeni podavahu još više života veličajnom prizoru. Upravo kada dodjosmo do Petrova trga, gdje nas šumeća glasba dočeka i svigdje vladaše veselje i radost, dao se znak u promjenu razsviete. Više stotina ljudij bilo je na krovu i kupoli crkve, koji u isto vrieme izturiše velike željezne tignjeve sa gorućimi smolenimi vienci. Bijaše, kao da na jednom svaka svjetiljka uzplamti velikim plamenom; sva sgrada se promieni u žareći hram božji, koji svietijaše nad Rimom poput zviezde nad zibkom Betlehema*. Puk povladjivaše sve više; Annunciata se izgubi u promatranju divnoga prizora.

„Ali to je strahovito!“ klikne ona. „Nesretnik, koji mora ondje pričvrstiti najviši plamen na križu nad velikom kupolom. Snebivam se, pomislim li na to“.

„Visina je to poput egipatskih piramida; to je smjelost, uzpeti se gori, te užeta svezati oko sebe. Sveti otac dade mu podielit posliednju pomast, prije nego li se uzpne“.

---

* Buduć je sazidana crkva, kao i sve okolne sgrade samo od kamena, to nije skopčano s nikakovom pogibelji, da smoleni vienci na velikih željeznih tignjevih mirno izgore do kraja. S toga je sve kroz cielu noć jedno jedito vatreno more.

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Vojvoda Robert Chartres, unuk Louis Philippea, kralja francezkog, stigao je 19. o. mj. u Zagreb, a drugi dan otišao preko Siska u Biograd. Vojvopa Aumale nije mu brat, kako su neke novine javile, već stric.

PRIRODOSLOVJE.

— Razvoj flore okolo Zagreba. Od 15. — 21. ožujka t. g. cvalo je: Veronica opaca Fr., Čestoslavica maljava; Veronica ciliata Schl. et Vuk., Čestoslavica trepavasta; Erodium cicutarium Sm., Čapljika goličasta; Corydalis pumila Host., Šupaljka nizka; Helleborus atrorubeus W. K., Kukurik trešnjevasti; Salix purpurea L., Vrba crljena Taraxacum offinicale Wigg., Maslačak žukodimac; Pulmonari officinalis L., Plučnjak srdcolistni; Teesdalia petraca Rchb., Goručina perasta; Holosteum umbellatun L., Plievulj štitkasti; Cornus mas L., Drienjak crljeni; Pulmonaria mollis Wolf., Plučnjak mekani; Tussilago farfara L., Podbiel bezlistni; Adoxa moschatelina L., Moškovica trolistna; Galium vernum Scop., Bročika gladka., Haquetia Epipactis Neck, Nizanj lepezolistni; Populus pyramidalis Rorer., Topola nerod; Populus alba L., Topola biela.

TVORNA UMJETNOST.

— Gradsko zastupstvo u Rimu zaključilo je postavit spomenik slavnomu, tek umrlomu astronomu Secchiu na Monte Pinciu.

— Athensko zastupstvo zaključilo je podignut u Atheni dva obeliska, u koja će se urezat imena svih zaslužnih ljudi, koji su Grčkoj ičim koristili i joj izkazali svoje simpatije.

— Finski senat u Helsingforsu kupio je za 18.000 maraka prekrasan kip „Psiha na zefirskih krilih“ od najboljeg finskog kipara Waltera Runeberga, sina slavljenog pjesnika, koji je lani umro. Tu će umjetninu pokloniti carici ruskoj,

— Izmedju francezkih slika, što će bit na budućoj izložbi parižkoj izložene, hvale već sad kao znamenite umjetnine ove: „Mrtvi Isus“ i „Magdalena“ od Hennera; „Lice Jeanne d'Arc“ od Baudrya; „Rolla“ od Gervexa; „Isus pred sudom“ od Doréa; „Ljudevit XIV. podiže velikog Condéa“ od Gérômea; „Uzeće crkve u La Bourgetu od Niemaca“ od Neuvillea; itd.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na hrvatskom narodnom kazalištu predstavljale se na dalje ove predstave: 16. ožujka: „Okaljano poštenje“ 17. ožujka po četvrti i posljedni put „Sejslav ljuti“; 19. ožujka: „Zatečeni ženik“ vesela igra u 3 čina od Tomića, (prijam gdč. I. Kraljeve.); 20. ožujka: „Ernani“ opera u 4 čina od Verdia, (prvi nastup gdje. Giunti Barbera i J. Mirskog.) 21. ožujka: „Novinari“, Vesela igra u 4 čina od g. Freitaga (prvi put). 22. ožujka koncert pianistice gdč. Gabriele Joël i pjevača R. Schmidtlera.

— Naknadno nam je još kazat nekoliko rieči o Eisenhutovom Sejslavu. Opera je sve više omilila obćinstvu te smo sa svih strana čuli vrlo pohvalnih i laskavih rieči o toj radnji. Sejslava je pjevao g. Nolli, Ljudevita g. Grbić, kralja g. Kratochvil, Zoru gdja Grbićka, Anku gdja. Lesićka, Bilita g. Kompit i Micislava g Kolin. Osim zborova baš nisu predstave bile uzorne. G. Kompit se je kod zadnje predstave oprostio sa Zagrebom. Uvjereni smo, da neće ni drugdje ubrat lovora.

— Drago nam je, da možemo jednom i g. Bana pohvalit. On je odabrao za svoj prijam vrlo liep igrokaz „Okaljano poštenje“ te nam do sad riedkom vještinom prikazao starog protuhu Ivana Baranskog. Ovom je ulogom g. Ban dokazao veliku svoju sposobnost i da može, kad hoće, valjano predstavljat.

— Naši talijanski gosti, gdja. Erminia Giunti-Barbera i g. Josip Mirski pjevali su prvi put u Ernaniu. O jednom i drugom možemo pohvalno govorit. Gdja. Giunti-Barbera ima krasan izvježban glas, liepo predavanje i izrazitu igru, g. Mirski vrlo je simpatičan pojav i obsežan bariton. Po prvoj predstavi neda se izricat nikakov stalan sud, tim više ne, što su oba gosta a osobito g Mirski znatno bili od puta promukli. S toga upravo ni neshvaćamo onog prekomjernog aplausa za predstave, nit ga možemo ičim izpričati. Od dobrih sila, koje imadu bit za našu operu engažovane i traže znatan honorar, smije se sjegurno i nešto zahtievat. I Zagreb je već dosta dobra čuo, pa nesmije na to zaboravit.

— Freytagovi „Novinari“, što smo ih ovog tjedna vidli na našem pozorištu idu u red najboljih komada i predstava ove sezone. Tko ih još nije vidio, neka nikako toga nepropusti za druge predstave. G. Sajević može slobodno svog Pipenbrinka, gradjanina i birača, smatrat najboljom ulogom ove sezone, ona kao da je zanj pisana. Isto možemo kazat o Jevanovićevom Konradu Bolcu i Antonovom Šmoku. Elegancija, fina igra, pravi srdačni humor i odvažnost uzdižu novinara Jovanovićevog do najsimpatičnije osobe. On ju je i odigrao pravom ljubavlju. Žid Šmok takodjer je vrstan. Manje nam se je milio Olendorf g. Mandrovića, prem to dakako nije krivnja njegova, već piščeva. Igra mu bijaše vrlo plemenita; gdja. Ružićka bijaše dražestna, a g. Milan hvale vriedan. I gdč. Freudenreichova i g. Freudenreich odigrali su svoje male uloge dobro.

— Gdčna. Sobjeska gostuje ovih dana u Varaždinu kao „Lovoodska sirota i kao „Margaretha u Faustu. Nenastupe li i opet zaprieke, bit će njezin prijam „Sappho“ ove sriede.

— Gospodična Gabriela Joël i gospodin R. Schmidtler dali su jučer svoj koncert. Poslie zviezde Esipovke — lojena svieća. Gospodin Schmidtler ima liep način predavanja.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Novosadska Zastava donosi u 34. broju o. g. člančić pod naslovom: Koliko slovenskih govora valja da zahvati uzajamnost i koje? Pošto bi bila šteta nenadoknadiva, da i naši čitatelji ništa nesaznaju o tom spasonosnom članku, mi ga priobćujemo. Preporučamo taj člančić osobito onim koji rado šuruju s braćom Srpi. Bit će za njih prava slast. Daničićeve „Osnove“ su prema toj dielitbi prave šeprtlje. Evo ga bez svakog dalnjeg komentara.

„Slovenin, koji neje veleučen, ali bar stoji na prvom stupnju obrazovanosti i prosvete, neka zna samo četir sadašnja živa i obrazovanija govora, na kojima se knjige pišu i tiskaju, to jest, govor ruski, srpski, (ilirski) poljski i čehoslovački. Učeniji i obrazovaniji Sloven drugog reda proučiće već i manje govore i podgovore, kao n. pr. u ruskom maloruski, u ilirskom hrvatski, vindski (slovenački), bugarski, u poljskom lu-

---

„Dakle se mora na kocku metnut čovječji život“, uzdahne ona „a za volju sjaju i radosti jednog trenutka“.

„Ali se sbiva na oveličanje božje“, odvratih, „a koliko putij ne metnemo mi poradi trica život na kocku“. Kola se kotrljahu pokraj nas, najviše ih se vozilo na Monte Pincio, da odavle pregledaju u nekoj daljini razsvietljenu crkvu i sav grad, koji plivaše sjajem. „Ipak je liepa idea“, rekoh, „da sve svjetlo blišti nad cielim gradom; morda je Coreggio dobio odavle ideju za svoju bezsmrtnu noć“.

„Oprostite!“ prekinu me ona „Vi ni neznate, da je bila slika prije gotova od te crkve. On zadobi ideju za cielo iz svoga vlastitog srdca, te to scienim kamo ljepšim. Ali moram svu divotu promatrati sa koje dalnje točke. Kako bi bilo, da se povezemo na Monte Mario, gdje nije stiska toli velika, koli na Monte Pinciu. Upravo smo na vratima“.

Povezosmo se okolo iza stupovnika, te doskora bijasmo izvan grada. Kola stadoše pred malenom gostionom na polovici visokog briega. Divno bje gledati crkvenu kupolu, pričini se, kao da je sagradjena od žarećeg sunca. Svodište bijaše doduše sakriveno, ali i to djelovaše osebujno. Sjaj, koji se razprostiraše sa razsvjetljenog zraka učini utisak, kao da bi plivala na kakovom moru svjetla zviezdami sjevajuća kupola. Glasba i zvuci zvonova dopirahu do nas, ali naokolo bijaše dvostruka noć, a zviezde lebdijahu poput bielih točka visoko na modrom zraku, kao da su izgubile svoj bliesk nad sjajnim uzkrsovanjem Rima. Sadjoh s kola, te unidjoh u malu gostionu, da donesem nešto okriepe. Kada sam opet izašao van u uzki hodnik, gdje je gorila svjetiljka pred slikom Madonne, stane preda me Bernardo, blied, kao tada, kad je dobio u jezuitskoj školi vienac. Oko mu je grozničavo plamtilo, on pograbi moju ruku snagom i divljosti kojeg mahnitca. „Ja nisam ubojica, Antonio! reče on čudnovato pritišanim glasom, „inače bi ti rinuo svoj mač u tvoje hinbeno srdce; no tući se moraš sa mnom, hoće l', neće l' tvoja kukavština! Podji, podji sa mnom!“

„Bernardo, zar biesniš!“ upitah i htjedoh se odkinut.

„Samo viči glasno,“ nastavi on pritišanim glasom, „da ti množtvo dodje u pomoć, jer se ne usudiš stupiti preda me okom u oko. No prije nego li će mi ruke svezat, umrieti ćeš!“ On mi pruži pištolj. „Hajde, bij se sa mnom ili te ubijem!“ Kraj toga me trgne sa sobom duž hodnika, a ja držah za moju obranu proti njemu pištolj, koji mi je on podao.

„Ona te ljubi, i ponosito ćeš rimskom puku i meni dokazati, koga si prevario hinbenim, licumjernim govorom, premda ti nikad nedadoh za to povoda.“

„Ti si bolestan, Bernardo! Mahnitče, ne približi mi se!“ On me gurnu, ja ga odtisnuh — tad začuh hitac, moja ruka uzdrhta, sve ovi dim — ali neki osebni uzdisaj, krikom nemogu ga nazvati, dopre mi do uha i srdca. — Moj pištolj se je izpružio, Bernardo ležao je u svojoj krvi preda mnom. Poput mjesečnjaka stajah tuj i stiskah grčevito pištolj u rukuh. Istom kad sam čuo glasove simo hrlećih stanovnika i krik Annunciatin: „Isuse, Mario!“, kad vidih pred sobom nju i staricu, osjećah svu nesreću. „Bernardo!“ kliknuh očajan i htjedoh se baciti do njegovog trupla, ali već je Annunciata klečala uz isto i nastojaše ustaviti krv. Još uvjek vidim njeno bliedo lice, vidim čvrsti pogled, kojim je gvirila u mene. Bijah kao prikovan.

„Spasite se, spasite se!“ klikne stara gospodja i povuče me za ruku.

žičke itd. Slovenin **trećeg reda** ili stručan naučenik, jezikoslov i povesnik valja da zna sve slovenske govore, kako žive, tako i već izumrle, obrazovane isto tako, kao i proste, čiste, kao i one s drugim jezicima izmešane, kako one, koji su slabo rasprostranjeni, tako i one, koji su jako, kako one, koji su na vlasti, tako i one, koji su podložni: dakle bez izuzetka sve, pisali se oni glagolskimi slovima, ćirilovskim, latinskim ili švabahovim. Takovi Slovenin valja da pazi, da ga ne stigne prekor **Tunmana** (II. str. 171.): „Povesnik i filolog često je tako isto nepravedan, kao prostak: prezire onog, koji nema sreće". Od mrtvih govora stoji vrh sviju govor staro-slovenski ili crkveno-slovenski. Kao god što neimar, da, svaki boleći čovek smernim pogledom razmatra i razvaline starih hramova i ispitačkim duhom proučava: e tako neka čini i slovenik s onim dragocenim jezičkim spomenicima i književnim ostatcima raznih slovenskih govora, koji su zaostali od davnih vekova i tek u naše vreme obreteni, kao što su n. pr. kraljedvorski rukopis, frisinški odlomci, igorov puk, kločev glagoljaš, poljski psaltir i dr. Pravom sloveniku pače korisno je i probitačno, da zna i druge jezike, koji su slovenskom bliže ili dalje rod, na pr. jezik letski, litavski, kurski, vlaški (rumunski), arnautski, novogrčki itd.

— Gospodin Kuhač moli svu onu gospodu i gospodje, koji su mu sabirali predplatnike na „popievke južnih Slovienа" te dosad mu imenike još ne dostaviše, da bi to izvoljeli čim prije učiniti, jerbo će se već za koji dan razaslati prvi svezak istoga djela.

— **Matica hrvatska** razpisuje natječaj za nagradu Draškovićevu od 800 f. za izvorno il prevedeno poučno djelo. Nesmije bit još tiskano te se ima podastriet do konca godine.

— **Antun Kovačić**, pravnik u Zagrebu, pozivlje na predbrojku niza „pripoviesti iz Zagorja". Svaki svezak imat će do 13 tabaka u osmini a bit će cjelina. Svezku je cienu 60 novčića; u prvom će bit „Baruničina ljubav". Javlja se primorskoj tiskari u Kraljevici il piscu u Zagreb.

— U Bakru izlazit će od 1. svibnja nov list dva put na mjesec „**Jadranska vila**", posvećena ponajviše pomorskim interesom. Urednik će joj bit učitelj Fran Rimanić. Ciena 3 for. 50 novč. na godinu.

— Kako smo već javili izlazit će od prvog svibnja dva put na mjesec u Dubrovniku „**Slovinac**", komu je zadaća promicat književnost, umjetnost i obrtnost. Ciena po svoj monarkiji 5 for. na godinu. Urednik će bit prof. Luko Zore „Tieskat" će se latinicom i ćirilicom.

— Marljiva sveučilištna knjižara Albrecht i Fiedler u Zagrebu izdala je netom velik zemljovid Dalmacije u 11 karta. Izradio ga je poznati vještak g. Pauliny, oficijal bečkog geograf. zavoda, a štampan je u Zagrebu kod Albrechta. Ovaj se zemljovid podpuno priključuje izdanom već zemljovidu Hrvatske i Slavonije. Mi svraćamo pozornost na jedan i na drugi. — Ciena je zemljovidu Dalmacije 5 forinti.

NOVE HRVATSKE KNJIGE.

— „Počela botanike za sriednja učilišta". Sastavio prof. Jos. Janda. Naklada zemaljske vlade. S 900 slika. Zagreb. Albrecht. Ciena 2 for. 40 novčića.

— „Dobro i zlo". Knjiga za svakoga. S talijanskog preveo Ivan Fiamin. Drugo popravljeno izdanje. Nakladom knjižare G. Grünhut na Rieci. 1878. Ciena 35 novč. Drago nam je, što je ova mlada knjižara započela svoj rad ovom liepom i koristnom hrvatskom knjigom. Izdanje je vrlo ukusno te se samo sobom preporuča.

UMRLI.

— **Matija Botteri**, hrvat, profesor prirodopisa na akademiji u Orizabi u Mejiku, rodjen na otoku Hvaru 7. rujna 1808. † u Orizabi 3. siečnja. G. 1854. poslala ga je londonska „Horticular society" u Mejiko, gdje je i ostao. Govorio je 12 jezika.

— **De la Sausaye**, francezki numismatik, † u Parizu 27. veljače 76. god. star

— **Federigo Conte Sclopis de Salerano**, slavljeni talijanski državnik i pravnik, rodjen g. 1798. u Turinu, † tu 8. ožujka u 80. godini. G. 1848. bijaše pod Cesarom Balbom ministar pravosudja, 1849. član, kašnje do 1864. predsjednik senata, iza toga predsjednik akademije znanostih u Turinu, vitez Annunciatina reda, a 1873. predsjednik genevskog porotnog sudišta, koje je imalo riešit medju Amerikom i Englezkom pitanje alabamsko. Kao takov odsudio je Englezku na odštetu od 15 milijuna dolara. Kao pravnik proslavio se djeli: „Storia dell' antica legislazione nel Piemonte i „Histoire de la lègislation italiene."

— **Napoleone Moriani**, čuveni nekoč taltjanski tenor, r. 1808. † 8. ožujka u Firenzi.

— **Grof Ruggiero Gabaleone di Salmour**, talijanski senator, znani nation. ekonomički pisac, † 10. ožujka u Turinu u 60. godini.

— **Fernando Strozzi**, talijanski bariton † 10. ožujka u Madridu.

— **Osip Afanasjević Petrov**, slavni veteran ruske opere u Petrogradu † 11. ožujka.

— **Adolphe Viollet-Leduc**, francezki krajoslikar i kritik † u Parizu 13. ožujka.

— **Camille de la Berge**, kustos numismatičkog kabineta narodne knjižnice, znani pisac numismatički i arheoložki † u Parizu 13. ožujka u 41. godini.

POZIV NA PREDPLATU.

S budućim brojem iztiče prvi četvrt ove godine, te molimo, da izvole naši predplatnici obnovit svoju predplatu.

Dužnici za iztičući četvrt dobit će ovih dana — bez zamjere — list uz poštarsko pouzeće.

Sad kliknuh bolju savladan: „Ja sam nevin! Isuse, Mario! ja sam nevin! On htjede mene ubiti. sam mi dade pištolj, a isti se slučajno izpruži." I što se inače nebih usudio reći, sad u očajanju izrekoh; „Annunciato, mi te ljubljasmo, za te bih umro kao i on! Koji ti je bio draži od nas dvojice? Reci mi u mojoj očajanosti, da li me ljubiš, sada ću bježat."

„Odavle!" promuca ona i učini znak rukom, dočim se neprekinuto bavljaše s Bernardom.

„Bježite!" klikne stara gospodja.

„Annunciato, koj ti je bio miliji od nas dvojice?" pitah nadvladan bolju. Sad nagnu ona svoju glavu nad umrlim, čuo sam ju plakat, vidih kako se njene ustnice dotakoše Bernardova čela."

„Oružnici!" klicalo se sa svih strana. Bježite, bježite!" te kao nevidljivimi rukami budem iz kuće potisnut.

XIV.

SELJACI S ROCCA DEL PAPA. RAZBOJNIČKA ŠPILJA. MOJA KOB.

Ona ljubi Bernarda odzvanjalo je u mom srdcu; to bijaše smrtna striela, koja mi lijaše otrov u krv, dalje me tjeraše, te oglušivaše isti glas, koji klicaše neprestance: Ubio si svoga prijatelja i pobratima! Po nagonu se proturah kroz grmlje i trnje i preskakah zidove, kojimi su bili vinogradi po briegu ogradjeni. Crkva sv. Petra visoko sievaše zrakom; tako plamsaše takodjer na žrtvenicih Kaina i Abela, kada je bježao ubojica.

Neprekinuto više satij išao sam napried, sustavih se istom pred žutim Tibrom, koji mi zatvori put. Od Rima, pa dolje do sriedozemnoga mora nebi bio mogao naći most ili koj čamac, da se provezem na drugu stranu. Neočekivana zaprieka bi nožem, koji razreza na čas crva, koji je grizao moje srdce; ali doskora se sraste opeta, te dvojako oćutih moju svu biedu.

Samo malo koračaja od mene bijaše neka grobna ruševina; obsegom bila je veća od one, u kojoj sam djetetom živio kod stare Domenike, ali ona bijaše nejednako razrušenija. Na opuzlom kamenju bijahu privezana tri konja, koja su žvakala baglju siena, viseću im pod vratom.

Ulaz u grobnicu vodio je niz nekolike stube u nutrinji je gorio oganj. Dva omašna seljaka u preokrenutih kožusih, i u velikih čizmah i šiljatih klobucih, o kojih bijaše slika Marije prikopčana, povališe se kraj vatre i pušiše iz svojih kratkih lula. Neka manja osoba, zamotana velikom sivom kabanicom i duboko prevučenog širokog šešira naslanjaše se o zid, pošto je gutnula iz boce u skori veseo sastanak. Jedva sam progledao svu skupinu, to me već i opazili. Oni pograbiše svoje puške, koje su polag njih ležale, kao da bi se bojali navade, te hrlo stupe do mene.

„Što tražite ovdje?" pitahu.

„Čamac, da dodjem preko Tibra," odvratih.

„Tad možete dugo tražit! Tuj neide nit koji plivaći most, ni brod, ne povedete li sam isti sa sobom."

„Ali," nastavi jedan, dočim me je pogledi odmjerio od glave do pete, „vi ste zašli daleko s puta, signore, te nije noćju ovdje sigurno. Četa De Cesaria ima još dugo korjenje, akoprem je sveti otac rabio toli marljivo lopatu, da ga morda još bole njegove vlastite mišice.

„Vi biste morali," reče drugi, „ponieti sa sobom koje malo oružje! Vidite, mi smo to učinili, evo diljka sa trostrukom cievi i pištolj za pojasom, ako bi puška zatajila.

(Nastavak sliedi.)

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović**. Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 40. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 31. ožujka 1878. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga II.

PONIKVE.

NAPISAO

DRAGUTIN HIRC.

(Konac.)

U Ponikvah bi zemlja hitala svega u obilju, nu siromašni Ponikvarac nikada nije za svoj prirod siguran, jer mu kadkada silna voda sve uništi. Ona nahrupi na dva otvora. Prvi se nalazi u Šipačini. Prije nego li sam ga vidio, mislio sam, da je to veliko ždrielo, kao n. pr. ponor Gjulin kod Ogulina, ponor rieke Gačke ili Like ili bar jakoga potoka Ličanke kod Liča, nu prevarih se. Nije to ždrielo, u kojem bi se svjetlo božje gubilo, već neznatna jama, nalik na zapuštenu vapnarnicu, do 3 m. duboka i toliko široka. Pa ni oko te jame nije se naslagao živ kamen, već diluvialna naplavina; šiljasto kamenje izmiešano zemljom, koje će se vremenom u conglomerat premetnuti.

Kad ovdje staneš, nikada nebi mislio, da tuj tolika množina vode izlazi, nu obazri se malo na okolo, pak ćeš se odmah o protivnom uvjeriti. Svigdje se vide tragovi, sve je na okolo od vode zamuljeno i izlizano. Podno vrhova i pobočina naći ćeš svigdje suplava. Tako zovu Ponikvarci vlaće, sitnije granje, što voda doplavi i s kraja staloži. U tom je suplava i mrtva malacozoologička fauna Ponikva zastupana. Od istoga otvora stvorila si voda duboko korito, što ga Jarkom zovu. Izgrižen je u samoj crnici i na 3 m. širok. U koritu imade mnogo velikih gromača. Kad se je Jarak nekoliko puta svio, prestaje kod prije spomenutih pećinah, koje su se kao straža medju Malim i Velim Lugom postavile. Tik do ove gromače izprebacano je kamenje, koje je valjda voda doplavila, a pod njim ždrielo, koje za poplave vodu guta.

Drugi otvor i to ždrielo leži u sutjesku Seljačkoga vrha i zieva iz utrobe same zemlje, a na okolo njega nekoliko hrastića i oraha. Ždrielo to zove se Dvorina. Kad je zima sniežna, čim jug dune, počme se snieg topiti po bližnjih vrhovih, a ždriela za dan tri vodu bacati. Kadkad poplavi voda samo Mali Lug i dospije do onieh gromača, koje se dižu poput poluotočića, nu kad se nad nje digne, razlije se i Velim Lugom. Upitav seljaka, da li se digne voda nad žukvu, pod kojom stoji, nasmija mi se i reče: „Ča, blazi si ga nam, da ne više, još 5, 6 hvatih vrh ove žukve“.

Samo se sobom kaže, kad voda dulje vremena leži, da to prirodu škodi. Voda navaljuje i s proljeća i s jeseni, kad dažd nekoliko dana uztraje. Strašna bijaše poplava prije 60 godina, kad se voda digla na više od 30 metara, te došla pod prve kuće mjestanca Ponikve. Voda je navalila na Andrijinje, a oko Božića digla je četiri seljaka iz kućah, koji su bačve konopi povezati morali. Od onda do danas ne bijaše takove poplave, nu Mali Lug leži dvie trećine godine pod vodom. Pripovieda puk i Bakrani, da je Mali Lug u savezu s vodom Jazom u Bakru. To je sladka voda u dolnjem gradu, na kojoj stoje dvie velike maljenice. Kad je vode u M. Lugu imade je i u Jazu, nu sada je spala voda na metar, jer je nema u Ponikvah.

Kad se je karlovačko-riečka pruga

LISTAK.

IMPROVIZATOR.

ROMAN U DVIE KNJIGE.

DANSKI NAPISAO

HANS CHRISTIAN ANDERSEN.

(Nastavak.)

„Da, a ja sam uzeo vrlo krasan nožić“, reče prvi te izvuče iz pojasa oštri svjetli bodež, kojim se je igrao u ruci.

„Metni ga opet u korice, Emidio? Strani signore probliedjuje. Taj mladi čovjek nemože podnieti toli oštrog oružja. Kakvi god lopovi oduzeti će mu njegovih par škuda. S nama ne bude im toli lako. Znate li što, reče mi taj čovjek, „dajte nam vaš novac u pohranu, možete bit sjeguran, da je tuj bolje spremljen“.

„Sve, što imadem možete uzeti“, odvratih sit života i od jada kao tupoglav. „Velikih svota nećete dobiti“. Bijaše mi prejasno, u kakovo sam družtvo dospio. Brzo segnuh u džep, u kojem su bile, kako znadoh jošte dvie škude, ali na moje začudjenje nadjoh kesu. Izvukoh ju, bijaše žensko djelo. Prije sam ju vidio u rukuh stare Annunciatine družice. Ona mi ju je morala metnuti zadnjih trenutaka u džep, da bi na mojem nesretnom biegu imao koju nuždnu paru. Sva trojica posegoše za punom kesom, ja razsijah njezin sadržaj na svjetli kamen pred ognjem.

„Zlato i srebro!“ kliknuše, kad svjetli luisdori zablištiše iza piastrâ. „Grieh bi bio, da bi ta plemenita kovina pala u razbojničke šake“.

„Ubijte me sada“, rekoh, „ako je Vaša namjera! Tad se svršuju sme moje patnje“.

„Madonna mia!“ viknu prvi „što mislite o nami? Mi smo pošteni seljaci s Rocca del Papa. Mi ne ubijamo nikojeg iskrnjeg. Gutnite s nami malo vina, te nam pripoviedajte, što Vas je potaklo na taj put!“

„To ostaje moja tajna“, rekoh i segnuh za vinom, koje mi ponudiše, jer ustnice su mi gorile za okriepljivim pićem.

Oni si prišapnuše nekoliko riečij u uho; muž širokog šešira uzdignu se sad, namignu pouzdano ostalim, pogleda mi porugljivo u lice i reče: „Imat ćete iza tople večeri hladnu noć“. On podje i doskora ga čusmo kasati preko Campagne.

„Vi htjedoste preko Tibra?“ reče prvi. „Nepodjete li s nami tad ćete dugo moći čekati. Sjednite do mene na konja, jer po svoj prilici će Vam se manje prohtjeti, držeć se za rep, plivat odostraga“.

Na tom mjestu ne bijah sjeguran; osjećah, moja domovina bijaše odsada medju izrodnici. Muž mi pomože na snažnog vatrenog konja, te zasjedne sam spreda.

„Dajte, da Vas sad i privežem“, reče on, „jer se inače okliznete, a tad ste izgubljeni“.

Na to baci meni i sebi preko prsih i preko ramena uže tako, da sjedjasmo ledja uz ledja. Rukami nisam mogao gibat. Po malo i oprezno stupaše konj u rieku. Na skoro mu dodje voda do trbuha. I dopriesmo snažno na drugu obalu. Čim dodjosmo onamo, razrieši čovjek uže, koje me je o njega vezalo, nu samo u tu svrhu, da me još čvršće o sedlo prikopči.

„Mogli biste pasti i skrhat vrat“, reče on; „držte se samo dobro, jer sad ćemo jašit preko Campagne“.

On podbode konja, drugi učini to isto i tako poletiše dva smjela jahača velikom i pustom rav-

gradila, mišljahu mjernici, da bi možda moguće bilo vodu cievmi do bakarske postaje dopeljati, nu poslie se osvjedočiše, da je to nemoguće. I Ponikvarci, koji oskudjevaju na zdravoj pitkoj vodi, kopahu dosta duboko, ne bi li se na vodu živicu namjerili, nu uzaludan im bijaše i trud i nastojanje. Kada voda za poplave jenja, propada ne na jednom, već na stotinu mjestah, a osobito ju guta Šipačina. Svi su ti otvori neznatni, kao i oni, na koje voda izlazi.

Krasno mora biti s jeseni ili s proljeća, kad voda M. Lug napuni, s kojeg vrha razgledati kotlinu!

Na okolo biele vrhove, zelene šumice, sočne livadice, daleke i široke vinograde, a tamo vodu poput jezera, mora da je veličajno gledati.

Bura nije u Ponikvah jaka, dočim ona vrhovi bruji i zuji, kao da juri stotinu vlakova ili cijuče kao hiljadu guja u procjepu: to dolje rek bi kao u svetoj dubravi oli gaju vjekovito vlada proljeće.

Oko četvrte ure po podne polovica je Ponikva zasjenjena, a s jutra kroz cielu godinu tako ih gusta magla krije, kao da se medju vrhovi sinje more razlilo.

Kad si se tom dubljinom dovoljno prošetao, možeš boljim putem i to kolnim do Kukuljanova, koj preko vrha Vojsko vodi. Kad si na vrhu, puca ti opet drugi vidik pred očima. Do prije spomenutih grobničkih vrhova, nanizao se cieli sglob velebnih vrhunaca, od kojih se osobito Malogost iztiče. Malo dalje simo poredalo se uz cestu selo Cernik, a iza njega srednje ruke vrh, pak ako si voljan, popni se na nj i jednim ćeš mahom pregledati slavno grobničko polje. Svaki, koga krasota prirode podjariti može, te mu je naredno, neka ne propusti, da nebi Ponikve, to čudovište naravi razgledao.

Na jednoj i drugoj visočini vidio sam mnogo tih kotlina, nu takove ne vidjeh nikada. Osobito njimi obiluje okolica severinska. Kod Lukovdola su četiri takove kotline. Jedna podno sela Gorenaca, u kojoj se razlila i voda, a okolo nje ogromne bukve. U njezinom začetku na desno su i dva vrela pitkom vodom, koja probija iz žive pećine. Ta se kotlina zove Vlaščić. Druga je pet časaka od ove, nešto manja, bez vode, nu na dnu puna kamenja. Dvojinom veća je ona iza crkvice sv. Završa, od kakovih 60 m. širine, puna strašnih pećina, po kojih orlovina raste. Neznatnija je ona viš sela Grišnika, a sa zapadne strane pukla špilja puna čiste vode. Najveća je ona kod sela Drage, vrlo je duboka i puna kao trava zelene vode. Ova izlazi na daleko ždrielo. Pripoviedaju Dražani, da je u savezu s riekom Gjulom kod Ogulina, jer da su tamo prije nekoliko godina nešto zasipavali, što je ovdje poplavu prouzročilo. Velika bijaše poplava i godine 1875. kad je izašlo toliko vode, da je poplavila cielu dolinu od Drage do Močilah.

Na Velikoj Kapeli imade jedna tako duboka ponikva, da se u njoj ni usred ljeta led i snieg ne topi itd.

Spomenuti mi je tom prilikom još jednu. Glede tih uvala kojekakovih, nastala je u nas i pometnja, te se zalibože uvukla i u knjige, Te se uvale spominju kao: doline, dolci, ponikve i čudnim imenom svrtci, kojega narod ne poznaje. Ja ću tuj u kratko označiti onako, kako to narod naš na jednoj i drugoj visočini označuje.

Ako je takova uvala neznatne veličine, a na dnu puna diluvijalne tvorine, koju seljak zasadjuje krumpirom, zeljem ili u njoj sije konoplju, tad ju zovu dolcem. Njimi se osobito odlikuje južna visočina hrvatska. Kad je dolac prostraniji, pa ako je u njem vinogradića i njivica, a može bit i maleno seoce, tad je to dolčina. Prostranu dolčinu, koja se otegnula na daleko, te koju skoro uvjek obrubljuju vrhovi zove puk dolinom. Kada je takova uvala 6—700 i više stopa duboka, onda je to ponikva. A što je jezerina?

Svaka znatnija uvala, koja je napunjena vodom, zove se jezerina. Ako u njih nema vode, već je puna kamenja, tad to puk na prosto jamom zove n. pr. velika Židovska jama kod Plemenitaša.

STANLEY U AFRICI.

NJEGOVO PREDAVANJE U CAPTOWNU.

PREVEO S. V.

(Nastavak.)

— Što se tiče rieke, to ona teče kraj jedne gore, pada sve niže i niže, gubi se, i opet teče niže i niže i napokon je nestaje. O, gospodine, nastavljaše taj čovjek, ta šuma počimlje od Nyangwe i širi se na sjever i sjever, na jug i jug, po cieloj zemlji, svuda. Sigurno ona nema ni kraja ni konca. I u toj šumi sve je tamno. O, gospodine, tu nemožeš vidjeti nikada sunca. Drveće se prepliće medju sobom. Zatim tu žive ogromni zmajevi. Ti su zmajevi izvanredno dugi, vise na granah drveća. Ti ih nevidiš, ali čim se samo približiš, skoče na tebe, i od tebe neostaje ništa. Imade tu i leoparda, vrlo velikih; oni sjede na granah drveća tako, da ih nemožeš vidjeti. Oni čekaju, dok im se nesretnik nepribliži, i tada — ham! i poginuo je! Od njega ništa nepreostaje. — A mravi? Što se njih tiče, svigdje ih je u obilju. Oni neprestance laze po tebi. Noge ti zaokupe, da mniješ, da si u kipućici.

— Pak, pak, a šta imade jošte ondje?

---

nicom. Ja se držah nogami i rukami. Vjetar se igraše kosom moga jahača, a titraše mi kadkad preko lica. Brzasmo kraj porušenih grobova, kraj razvaljenih vodovoda, nad nami podiže se crveni mjesec a kraj nas strujiše prozirne, biele magle.

Da sam ubio Bernarda, da sam razstavljen od Annunciate i domovine te da sad letim Campagnom privezan o konja razbojnikova, — sve mi se to činilo snom, strašnim snom. O da mogu progledat, pa da izčeznu te grozne slike! Stisnuh oči te osjećah samo, kako mi je hladan vjetar s gorâ pirio u lice.

„Sad smo na skoro pod okriljem bake“, reče jašioc, kad stigosmo u goru. „Neimamo li dobra konja? Al je i primio ove godine blagoslov sv. Antuna. Moj ga je djećko nakitio svilnimi vrpcami, biblijom i svetom vodom, pa mu ove godine nemože nahudit ni vrag, ni kakav zao pogled“.

Zora se pomaljaše, kad udarismo nekom gorskom stazom.

„Dani se“, reče drugi jahač; „gospodin bi si mogao pokvarit oči, dat ću mu suncobran“, i na to mi baci prego glave rubac te ga tako čvrsto sveza, da nisam ma ništa vidio. Ruke mi bijahu svezane, bijah posve u njihovoj vlasti, nu u svojoj biedi podah se u sve.

Osjetih, da idemo uz brieg, a tad opet niz brieg. Grane i šibke udarahu mi o lice; bijasmo na posve neurednu putu. Napokon sidjosmo s konja, oni me vodjahu, nu negovorasmo ni rieči. Na to podjosmo kroz neki otvor, nu niz skaline.

Duša moja bijaše odviš zapremljena sa svojom prošlosti, no da opazi, kojom stranom udarismo u goru, nu daleko nismo mogli doći. Istom nakon više godina upoznah se s tim mjestom. Mnogi ga je stranac posjetio, mnogi slikar naslikao. Bijasmo kod starog Tuscula.

Iza Frascatia, gdje su gore obrasle kestenom i lovorom, još se i danas nalaze te starodavne ruševine. Trnje i divlje ruže obviše stube amfiteatra. Na mnogih mjestih gore nalaze se duboke špilje, zidani podrovi, obrašteni šikarom i travom. S one strane doline uzdižu se visoki Abruzzi kao granica barâ. Zadaju oni čitavomu kraju lik divljosti, dvostruko dojimljive tuj, na mjestu jednog od gradova staroga vieka.

Kroz jedan otvor u briegu, zastrt zimzelenom i puzavicami, uvedoše i mene. Sustavismo se. Začuh slabi fićuk, a malo za tim otvoriše se neka vrata. Opet podjosmo nekoliko stuba niže, začuh više glasova, skinuše mi rubac s očih, i vidjeh, da sam u dosta prostranoj špilji.

Krjepki ljudi, ogrnuti poput mojih prijatelja ovčjim runom, sjedjahu oko dugog drvenog stola te igrahu na karte. Dvie svietiljke razsvietljivahu prostor i njihova izrazita lica. Pred njimi bijaše više boca vina. Moj ih dolazak ni malo ne začudi. Dadoše mi mjesta pri stolu pružiše mi vrč i komad salame. Govorahu nariečjem, koga nerazumih; nu činilo se, da se to mene netiče.

Nisam bio gladan, nu žedja me morila, s toga pograbih za vrčem. Svrnuh okom po stienah, svud opazih puške i haljine. U jednom uglu bijaše udubina; na njezinu svodu visjahu dva polusvučena zeca, — a pod njimi opazih još neko drugo biće. Stara jedna i suha žena sjedjaše tuj uzravno poput djevojke. Prela je uz kolovrat. Svoje srebrne vlasi bijaše razpustila, — padahu joj niz vrat i niz lice. Njezino crno oko nit se nemaknu s predje. Bijaše to živ lik parce. Pred njezinimi nogami ležaše mnogo tinjajućeg ugljevlja, kao da čini magički krug, koj ju dieli od ovog svieta.

Nu nepustiše me dugo na miru. Započeše sa mnom vrst izpita o mom zvanju, o mojih imovnih odnošajih i o obitelji. Ja im rekoh, da su već sve uzeli, što sam imao, da im u Rimu nitko ni pare nebi dao za mene, ako bi tražili odkupninu, pa da sam ubog čovjek, koj se dugo bavio nakazom,

— O, gospodine! imade tamo i duhova. Oni su vrlo strašni. U tu šumu ja nebi pošao, ma bi mi dali štogod. Što se ondešnjih stanovnika tiče, to oni dobro znadu, kada ćeš ti k njima. Imaju velike sulice, a sakrivaju se iza drveća. Drže te sulice u rukuh, čekaju te i prvo, što oćutiš, to je sulica — i više od tebe ništa nepreostaje. Kako je moguće ratovati s takovimi ljudmi? Ti ih nevidiš. Oni su pokriveni zelenim lišćem. A što se tiče Karlika, to su oni visoki oko 30 palaca. Prvo, što saznaš, kada dodješ u njihovu zemlju, to je, da čuješ svištanje u zraku, i zatim oćutiš, kako si sa svih strana nakićen strielami, kao jež. Susretneš tu takodjer stada slonova. Želiš li vidjeti jednoga od mojih ljudih, koji je sve to vidio i vojevao s Karliki, to ću ti ga ja poslati.

— O nego, pošalji ga, pošalji svakako. A kuda teče ta rieka?

— Ona teče na sjever, na sjever i na sjever, i jošte na sjever — sve uvjek na sjever. Ja niti nepomišljam, da bi joj gdje konac bio, a vi, bieli ljudi, dolazite i govorite, da želite ići tom riekom. Makar i da podješ, to nikada nećeš doći do kraja. Ti ćeš vječno plivati niz tu rieku.

— No dobro, idi, potraži svoga čovjeka, koji će mi pripoviedati poviest o Karlicih.

Neprodje dugo i spomenui čovjek dodje. Ponudih mu mjesta i kave, a on stade pripoviedati.

— Ti želiš da ti pripoviedam o strašnoj bitci vojnika s Karliki? Dobro? — Mi se zaputismo s nekolicinom arabskih vodjâ, i oni svi povedoše svoje ljude tako, da nas nas bijaše do 110 pušaka. Za pet dana prispjesmo u Uzimbu, a zatim preko šume u Uregu. Cieli mjesec putovasmo i napokon prebacismo se preko Lualabe. Tu stupismo u Ukuzu i skupismo se u Luman. Zatim dodjosmo u Ukungu, a odanle u Wakunu; tu baš i žive Karliki. Duž cielog puta slušasmo, da je tu slonova kost vrlo jeftina, tako da je za komadić bisera možeš kupiti oveći komad. Dodjosmo tako k caru Ukube i vidjesmo maljuška lakat dugog. Oni su tako maleni, da bi ih ti mogao progutnuti. Imaju dosta velike glave i malene strjelice i striele. Car upita, odakle smo došli? Mi mu odgovorismo: iz malenog gradića na rieci. „Što želite?“ upita on. „Mi želimo slonove kosti“. — „Šta dajete za nju?“ — „Biser i druge stvari“. — „Dobro“. Sliedećeg dana dodjosmo u zemlju Karlika i prvoga dana nabavismo si 35 velikih komada slonove kosti za vrlo neznatnu cienu.

Tada putovasmo još jedan dan unutar zemlje. Tamo nadjosmo još nekoliko komada slonove kosti. Zadovoljni probitkom, zadjosmo još jedan dan dalje. Bijaše to treći dan našeg putovanja u zemlji Karlika. Tu naidjosmo na pravo sriedište zemlje Karlika. Car Karlika izadje nam u susret i mi stadosmo s njime dogovarati. Sve je išlo dobro i uredno, jer mi željasmo samo slonove kosti, a ona bijaše vrlo jevtina i izvrstna, tako da bijasmo posvema sretni.

Prvi nam se put dogodi neugodnost, kada jedna od naših žena podje po vodu. Začusmo njezino kričanje i pohrlismo, da vidimo što se zbiva. Opazismo joj u prsa zabodjenu strielu. Zapitav ju, tko joj je to učinio, reče, da jedan od malih ljudih. Tuder počeše oni sipati na nas striele poput pčela. Ratoborno kričanje tih malenih ljudih oglušivaše cielu okolicu. Makar da su oni vrlo maleni, činjahu, da je šuma stenjala od njihovog vikanja. Mi nebijasmo pripravni, da im se odupremo, pa stoga stadosmo rušiti selo, da se tako ogradimo proti njihovim strielam. Bitka započe te bijaše vrlo užasna. Ne dostade ni časka za odmor. Strieljanje je teklo dan i noć, a na nas neprekidno padaše množtvo striela. Ti maleni ljudi borahu se izmjenično, jedna vojska izmienjivaše drugu. Čim bi jedni prestali, evo ti na njihovo mjesto drugih. Mi bijasmo posvema utrudjeni tom neprekidnom bitkom, množtvo naših pomre od žedje, a većina nas bijaše ranjeno.

Napokon iztrošismo sve kartuče, makar da nam preostajaše praha u obilju; zato bijasmo prisiljeni puniti puške biserom i strieljati njime u divljake. Bijasmo posve obkoljeni. Neki naši odvažni ljudi podjoše napred i razpršiše nekolicinu malenih ljudi, ali to sve ništa nepomože. Konačno, sakupismo vieće i odlučismo, da je najprobitačnije, pokušamo li uhvatiti cara Karlika.

U tu svrhu podje nekoliko odvažnijih momaka na posao, mi podjosmo u šumu, i postavismo ondje zamku za cara. Jedan se čovjek pope na jedno drvo, drugi na drugo itd. Na sreću car prodje kraj drveta, na kojem je sjedio jedan od naših ljudih i onaj baci na njega komad drva te mu ozledi noge. Nasta sveobće komešanje te kad se Karliki sakupiše . . . . . . mi se brzo spustismo dole, ugrabismo onesvješćenog cara i odnesosmo ga u naš tabor. Sada posredstvom cara objavismo Karlikom, da ćemo ga ubit neprestane li borbu. Oni rekoše, da će prestati, ako im samo predamo cara. Predasmo cara, ali se borba i opet nastavi te potraja i dan i noć, bivajući sve žešća i žešća. Mi ostadosmo u vrlo malenom broju. Preostali u životu odlučismo, da ćemo kušati pošto po to pobjeći, makar nas kakovih žrtava stojalo.

Noć bijaše tamna, da nisi ni prsta vidio. Izadjosmo iz šume i podjosmo možda pravim putem; ali na nesreću skrenusmo s puta, nabasasmo na same Karlike, a ovi divljaci trči odmah za nami. Svaki korak puta bijaše pokrit truplom, dok nas napokon ostade u životu samo petorica, da

---

da podje u Napulj i tamo pokuša sreću kao improvizator. Nezatajih im ni pravog uzroka mog biega, onog nesretnog hitca, nu nerekoh o tom pobližih okolnostih.

„Jedinu odkupninu“, rekoh, „koju možete za mene dobit, izplatit će vam pravica, ako me njoj predate. Učinite to, u svom položaju neimam ni sam druge želje“.

„Ta to je čudna želja“, reče jedan od muževa. „Za stalno imate u Rimu kakvu takvu dragicu, koja će za Vašu slobodu žrtvovat zlatne naušnice. A zato ćete još uvjek moć u Napulju improvizovat. Mi smo ljudi tomu, da Vas odvedemo preko granice. Ili želite li možda stupit i ostat u našem kolu, — a evo i na to moje ruke. Valja Vam znati, da ste došli medju poštene ljude. Da medjutim uzmognete bolje promislit moje ponude, okriepite se prije svega snom. Evo kreveta i pokrivala, koje je uzduralo proti mnogoj buri i kiši: evo moje smedje kabanice“. On mi ju dobaci, pokaza na slamnjaču ne daleko od stola te me ostavi pjevuckajuć albansku pjesmu: discendi o mia bettina!

Bacih se na ležište, al nemišljah na san. Grozno mi se verahu glavom slike zadnjih dneva, — al mi ipak sklopiše oči. Moje sile bijahu iztrošene; spavah s toga čitav dan tvrdo.

Kad se prenuh, osjećah se jačim. Sve što mi je dušom potreslo, činilo mi se snom, nu moje boravište osvjedoči me opet o jadnoj istini.

Neki stranac s pištolji za pasom i lahko prebačenom kabanicom, sjedjaše na klupi te se s drugimi razgovaraše. U kutu sjedjaše još i starica, preduć ko prije, — slika na tamnu zadku. Novo ugljevlje ležaše pred njom te razprostiraše toplinu.

„Hit ga je zahvatila po strani!“ čuh pripoviedat stranca; „izgubio je nešto krvi, nu za mjesec dana bit će sve dobro!“

„Ej signore!“ reče moj pratilac, kad me vidje budna, „dvanajstsatni san okriepljuje vrlo. Evo, Gregorio donosi s Rima viesti, koje će Vas sjegurno veselit. Vi ste grdno stali visokom senatu na povlačak. Da, da, Vi ste to! Sve se slaže. Malo ste opekli bundu sinu senatorova brata. Bijaše smjel hitac“.

„Jeli mrtav?“ bijaše sve, što sam uzmogo pitat.

„Ne, ne posve!“ vrati stranac. „i neće ovaj put umrieti. Tako veli liečnik. Strana liepa signora, za koju vele, da pjeva ko slavulj, čitavu je noć nad njim bdila, dok ju liečnik neumiri tvrdnjom, da neima pogibelji“.

„Promašili ste i njegovo i njezino srdce! Pustite, nek pjevaju ptičice, a Vi ostanite kod nas! naš je život vesco i slobodan, možete postat malim knezom, a uz to neima veće pogibelji, no uz svaku krunu. Imat ćete dosta vina i djevojaka za onu jednu, koja Vas je prevarila. Bolje je život na dušak izpiti, no u kapljicah sisati“.

„Bernardo živi! Ja nisam njegovim ubojicom!“ Ta misao uli mi novog žića u dušu, nu nemogaše ublažit boli rad gubitka Annunciate. Mirno i odrješito vratih čovjeku, da mogu sa mnom po volji postupat. Moja narav, moje odgojenje i moji nazori da mi brane s njimi stupit u drugi savez, no u onaj, u koj me slučaj dovede.

„Šest sto škuda najmanja je svota, koja Vam može opet vratit slobodu“, reče čovjek ozbiljno. „Za šest dana su novci ovdje, il ste Vi naš! Živ il mrtav! Vaše milo lice i moja prijaznost tu nepomažu. Bez tih šest stotina škuda možete samo birat medju našim bratstvom i bratstvom onih mnogih, koji se tamo duboko u zdencu grle. Pišite svomu prijatelju ili liepoj pjevačici, — ta napokon Vam moraju bit zahvalni, jer ste dali povod njihovoj medjusobnoj izjavi. Tu neznatnu svotu oni

pripoviedamo tu poviest, a evo i ja sam jedan izmedju njih. Evo to ti je poviest o Karlikih.

Tada rekoh: „Sbilja to je vrlo strašna pripoviest. Karliki, kanibali, gorille, boe-konstriktorke, zmije, mravi, vodopadi, tamne šume i bezkonačna rieka, tekuća sve na sjever, niti nespominjujući duhovâ i ostalih drugih strahota“. Tu opazih da mi ljudi drhću od straha. Nipošto im se nije račilo poći dalje. Veljahu, da će ih ondje pojesti. Pokušah sklonuti ih, ali sve badava.

Ja im rekoh: „Ne, Vas ne mogu pojesti, moći će Vas možda samo ubiti. Pa ako Vas ubiju ili i pojedu, šta se imate strašiti, kad Vi to nećete niti ćutiti, pošto Vas ubiju?“

Oni odgovoriše: „Da, ali nikako nije dobro, da te pojedu ma i ne ćutio toga“.

Ja nastavih: „Tko zna kako će nam biti tamo. Mi moramo ići napred“. Tada podjoh k jednomu arabskomu vodji te mu rekoh: „Ja te želim sobom uzeti na šest tjedna putovanja po onoj šumi. Ja sam čuo, da ondje teče velika rieka napram Kopü-Lualabi“. On će na to:

„Koliko mi daješ?“ — „1000 funta šterlina“. — „Ne“. — „1500“. — „Ne“. „No dobro, dat ću ti 2000 funta šterlina“. — „Ne“. — „Pa neka je 2500“. On se predomisli; 2500 funta šterlinga dobar je novac.

Na to će mi on: „Daj to napiši“ i — ugovor bijaše gotov. „Znaj, reče on, ja ću se već pobrinuti, da nas nitko nepojede“.

Prijavilo se 140 novih vojnika. Moji ljudi zaboraviše na svoj strah. Bijaše nas sbilja preveć, no da bi nas mogao tko pojesti.

(Konac sliedi.)

TEMELJI PRAKTIČNOG GOSPODARSTVA.

FRANCEZKI NAPISAO MAURICE BLOCK.

PREVEO

MILAN KREŠIĆ.

(Nastavak.)

IX.

IZMJENA.

Bijaše upravo sajmovni dan, kada Ivan s krugljicami u žepu sastane Petra, koji je vrtio vuka*. Ivanu se svidi vuk Petrov, te mu ponudi kugljice na izmjenu. Nu Petar nehtjede pristati. On mu nudijaše 10 do 15 krugljica. Badava, Petar neda. U to evo Pavla, koj je čuo pogadanje Ivanovo.

Imajuć tri vuka a nijednu krugljicu, prihvati on ponudu Ivanovu i izmjeni vuka za krugljice i tako uhvate sva trojica, tko će više vukom tuliti.

Ali težko ti je danas mirno igrati se, kada svjetina i kola neprestano prolaze. Vidiv dječaci konačno, da neima igri mjesta, posprave igračke, pa hajd gledati na vašar.

Bilo je tu šta i vidjeti.

Tu se prodaju cipele, tamo čarape, noževi, igračke i hiljade drugih stvari. Dalje malo bijaše marvinski sajam, a lievo krčmari, komediaši itd.

Izložena roba sjeti Pavla, što je čuo kod kuće govoriti o razdielbi radnje, te on to isto priobći svojim sudrugovom. Oni razumiše odmah, da kada se od jednoga predmeta više načini nego se potrebuje za vlastitu porabu, da se tada isto izmieni za druge predmete, kojih treba a neima, ili koje bi težko bilo načiniti. Zar se nije isto malo prije dogodilo s krugljicami i vukom?

Ali da! nitko neće dati za njihove krugljice ili vukove slike ili slastice.

A zašto ne?

Nije bilo potrebno tumačit im to, jer sami shvatiše, šta da radi licitar sa krugljicami i vukovi?

A da imamo novaca.

Kada dorastemo, zaslužit ćemo novaca.

Ali zašto se može kupiti sve novcem? pita Ivan.

Dá zašto? pitaju i drugi.

Hajd da pitamo učitelja, reče jedan evo ga tamo dolje! Dječaci potrče do njega.

Gospodine, zašto se može sve kupiti novcem?

To jest, odgovori učitelj, sve se nemože za novac kupiti, zar bi vi n. pr. htjeli prodati vaša uha?

O to ne! odgovore svi jednoglasno.

Dobro. Dakle kupiti se može samo ono, što je za prodati. A zašto onaj nožar tamo želi prodati svoje noževe?

Da dobije novaca, bijaše odgovor.

A šta će on s novcem? Dali će ga jesti?

Kušajte ovaj srebrni forint pojesti.

On neće novce pojesti, već će si kupiti mesa i kruha vrati Ivan.

Ili takodjer, doda učitelj, odjeće, ili da plati svoju stanarinu, ili će kupiti željeza, ili što drugo.

Konačno on to nezna ni sam. Trebat će raznih stvari, koje će si tada novcem nabaviti.

Zato, kada dobije novaca, promišljat će, kako da ga upotriebi.

Na to dodje više osoba na razgovor do učitelja tako, da dalje s djecom o tomu

---

* Krugljice, poznate špekule, a vuk dječja igračka, šuplja kruglja s koncem, koja se okreće, kad se za konac povuče, a ujedno zvuči.

će za Vas za stalno rado platit. U tako jevtinu cienu neode još nitko s naše krčme. „Pomislite samo“, nastavi on smijuć se, „imaste badava put dovle, a sad krevet i jelo šest dana! Nemože to nitko nazvat skupim“.

Ja ostah pri prvom odgovoru.

„Tvrdoglavče!“ vrati on, „to mi se dopada od tebe, a priznat ću ti to i onog časa, kad ti krugljom probijem srdce. Naš lahki i smjeli život mora oduševit svaku mladu dušu, a ti si pjesnik, improvizator, tebe da naša drzka borba za bitak nepredobi? Da te umolim, opjevaj nam „ponositu silu medju pećinami“, nebi li tad morao slavit života, koga sad mrziš? Izpij čašu i daj, da čujemo tvoju umjetnost; opiši nam, što rekoh, ponositu silu, kako ju vide gore, pa učiniš li to ko majstor, pridat ću ti još jedan dan k onim šestim“.

On mi pruži citaru sa stiene, a razbojnici okružiše me sa zahtievom, da pjevam.

Promišljah nekoliko časaka. O šumi, o pećini da pjevam, ja, koj ih pravo ni nepoznavah. Moje putovanje prošle noći zbilo se zavezanih očih, a u Rimu posjetih samo pinijsku šumu kod vile Borghese i vile Pamfili. Dok sam još malen bio, gore me doduše zanimahu, al vidjeh ih samo s Domenikine kućarice.

Jedan jedini put bijah u gori, prigodom onog nesretnog puta u Genzano k cvjetnoj svečanosti. Tama i tišina šume ležaše u slici, što si ju stvori moja duša iz uspomenâ o sigrah pod visokimi platani uz nemijsko jezero. Sve mi se to opet vrati — i oživi.

U malo časa oživiše moje uspomene. Pribrah nekoliko akorda i misli se pretvoriše u rieči, rieči u gibke stihove. Opisah duboko jezero, okruženo šumom, i pećine, koje se nad njom dižu nebu pod oblake. U orlovu gniezdu sjedjaše orlovkinja majka i učaše svoje mlade kušat jakost njihovih krila i vježbaše njihovo oko motrenjem sunca.

„Vi ste kraljevi pticâ, oštro je vaše oko, jake su vaše pandje. Poletite s krila vaše majke, moj će vas pogled sliedit i pjevat će moje srdce poput labuda, kad ga počimlje grlit smrt, pjevat će pjesmu o „ponositoj sili!“

I izletiše mladi iz gniezda. Jedan poleti samo na bližnju glavicu krši i sjedjaše tuj tiho, gledeći samo k suncu, kao da će usrkat njegove trake. Drugi pako podiže se u veliku krugu nad šumu i nad duboko jezero. Na površini odrazivala se je slika šume i modro nebo. Velika neka riba ležaše tik pod površinom kao mrtva trstika. Brzinom striele baci se orao na svoju žrtvu, zagrebe joj svoje pandje u hrbat a majka mu se veseljaše.

Nu riba i ptica bijahu jednakih silâ. Oštre pandje pograbiše prečvrsto, a da opet uzmognu popustit, i tako nasta borba, tako, da se je mirno jezero silnimi kolobari uzbibalo. Za jedan se čas opet sve smiri, velika krila ležahu na vodi razkriljena ko lotosovo lišće. U to se opet iznenada sklopiše u zraku, čudnovati se začu glas, jedno krilo potonu, dočim je drugo udaralo po pjenećoj se vodi i izčezlo: riba i ptica propadoše u dubini.

Na to zakuka majka i svrnu pogled za drugim sinom, koji je gori na pećini sjedio — a sad ga nestalo. Nu sve više gore k suncu vidje dizat se crnu jednu točku i izčeeznut ju u tracih; i njezino srdce zakuca od radosti te opjeva ponositu silu, koja se istom na cilju svojih težnja tako divno razvila.

Moja se pjesma svrši a živo me povladjivanje nadari, nu moje oko bijaše uhvatilo u nišan staricu u kutu. U sried moga pieva vidjeh, kako je sustavila prelo i na mene upravila svoj oštar pogled. A to bijaše uprav povodom, da mi se je prizor iz moje mladosti kao ponovio. Ona usta i podje k meni brza koraka te reče:

govoriti nije mogao, već ih pozove u večer k sebi da nastave razpravu.

X.

NOVAC.

Djeca dodjoše sva na uručen sastanak. Nisu dovoljno jošte razumiela, kako da se novcem sve kupiti može.

Kada dodjoše do učitelja, uze on dvie klupke konca i upita na to: kako se je moći osvjedočiti, koja nit je dulja?

Djeca. — Treba ih mjeriti?

Učitelj. — A čim da ih mjerimo?

Svi. — Metrom.

Nato izmjeriše obje klupke i nadjoše u jednoj jedanaest a u drugoj samo deset metara.

Učitelj nastavi za tim. Evo sad dva kabla, jedan je širji, a drugi višji, tko mi može kazati, u koji više stane?

Mnienja bijahu različita, valjalo je mjeriti te uzeše jednu litru i skoro se osvjedočiše, da jedan ima 13 a drugi 14 litara.

Znate sada zašto se kupuje novcem? upitá učitelj.

Djetca se pogledaše medjusobno; nebijahu jošte razumiela.

Učitelj nastavi: Da Vam pomognem; evo ovdje stol i tamo kaput, koji od obijuh vriedi više? Vi to neznate? Nu dakle, kaput stoji 50 franaka a stol 40.

Koj predmet dakle više vriedi?

Djeca. — Kaput.

Učitelj. — Za koliko?

Djeca. — Za 10 franaka.

Učitelj. — „Nu vidite dakle, da sam se služio novcem, da izmjerim ili procienim vriednost ovih predmeta“.

Ivan shvati to razlaganje na svoj način:

Vuk stoji 10 centima, a za 10 centima dobije se 12 krugljica, to sam ja Pavlu dao previše 8 jer sam izmienio vuka za 20 krugljica. Da sam ja to znao!

Pavao se malo namrgodi, bojeći se da će morati vratiti 8 krugljica.

Nu učitelj ga u tom pitanju umiri. Izmjena, učinjena vlastitom privoljom obiuh stranaka, jest obvezna i nepromienjiva; tu se nemože više ništa natrag tražiti.

A kako ćemo kašnje viditi; vriednost predmeta mienja se često, a ciena nenaznačuje stalnu vriednost, već samo onu u času kúpa ili izmjene.

Ali zašto se mjeri vriednost novcem bakrenim, srebrnim ili zlatnim? upita Pavao.

To je vrlo lahko tumačiti, odgovori učitelj.

Prije se je kazalo, to vriedi 3 ovce, 4 ovce ili 2 vola, 3 vola.

To bijaše nepriličan novac. Jer prvo, nemožeš ga stavit u džep i nije moguće nosit ga; zatim može poginuti, a neda se dieliti.

Ako ste ovcu razrezali, nemožete komada, bilo ih mnogo ili malo spravljati, jer se nedrže.

Jošte sada u naše doba ima nekih predjela, gdje se školjke kao novac primaju; taj novac zove se cauris. (U Duhomeyu u Africi. Op. prev.) Nu budući se istih mnogo nalazi, to treba cieli vagan, da kupiš vola, a to baš nije udobno.

Dakle koviva, koja se ne nadju u tolikom obilju, i koja se nakon duge i mučne radnje stopram sabrati, i na vjekove uzdržavati mogu, a razkomadati u vriednosti proporcionalnoj njihove težine, ta koviva služe kao novac.

Razumiete li sada? upita učitelj.

Sasvim dobro, odvrati Ivan. Novcem se odmjeruje sadašnja vriednost predmeta. Bolje rekuć, rekuć doda učitelj, utanačuje se vriednost, jer vriednost je promienjiva.

A zatim, reče Pavao, novac dade se spraviti dokle ga netrebaš za nabavu kojeg predmeta.

Cieli sviet ga prima, reče učitelj, jer on posreduje olahkoćenje izmjene. Drugi predmeti nebi dobro služili, jer neimaju bilježke, koja bi pokazivala pravu njihovu vriednost.

XI.

CIENA. — TROŠAK TVORENJA.

Vi sada dakle znate, primieti učitelj dalje, da se za novac kupi svaka roba, ako se kupac složi u cieni sa prodavaocem.

Da li ste ikada razmišljávali, zašto neimadu svi predmeti uvjek jednaku cienu?

Zašto je ciena sada veća, sada manja?

Djetca nisu doduše na to do sada mislila, nu pojmiše umah, da vol mora da bude skuplji od ovce, ili stol od riža.

A zašto?

Najprije primjetiše, da za to, što je jedan predmet veći od drugoga, a zatim što treba više vremena i više djela, dok se stol napravi, nego li riž.

I više drva, a drvo je sada skupo, doda sin nekog stolara, koj se je malo u to razumio.

Vidite djetco, reče na to učitelj, da za napravljenje stola treba drva, koja novaca stoje, i za tim treba stalno vrieme dok se napravi, a kroz to vrieme valja jesti i piti; troši se takodjer odjeća, legne se spavati, troše se dakle stvari, koje se nedobiju badava.

Tako je za svaku stvar. Ništa se nemože izraditi bez troška; ima predmeta kojih tvorenje malo stoji, a ima ih koji mnogo stoje.

N. pr. drvena žlica stoji manje, nego ovca, jer za žlicu treba malo drva, a možeš ih načiniti na dan mnogo, dočim za

---

„Ti si si odpjevao odkupninu! — Zvuk glasova jači je od zvuka zlata. Ja opazih u tvom oku sretnu zviezdu, kad su riba i ptica potonule u duboku bezdnu. — K suncu mi gor' poleti, smjeli orliću moj! Stara sjedi u gniezdu i vesele se tvomu letu. Nitko ti neće vezat krilâ.“

„Mudra Fulvio!“ reče razbojnik, koji me je pozvao, da improvizujem a sad se duboko poklonio pred starom, „poznaš li signora? Zar si ga već prije čula improvizovat?“

„U njegovom sam oku vidila zviezdu,“ reče ona, „nevidljiv onaj sjaj, koji okružuje djetcu sreće. On je vio svoj vienac, nu još ljepši će viti, al nevezanih ruku. — Za šest dana ti ćeš mog mladog orla dalje odpravit, jer on neće svojih pandja zabrazdit u ledja ribe. Šest dana nek počiva ovdje u gniezdu a tad nek leti nebu pod oblake — k suncu!“

Na to otvori ona mali neki ormarić u stieni, uze s nutra komadić papira i htjede pisat. „Crnilo se je posušilo. Ogrebi se na ruci, Cosmo, stara Fulvija misli i na tvoju sreću.“

Šuteć uze razbojnik nož, ureza lahko kožu i namoči pero u krvi. Stara mi ga pruži, da napišem: „Ja putujem u Napulj.“

„A sad pod to tvoje ime,“ reče ona, „dovoljno je kao i papinski pečat.“

„Čemu to vodi?“ začuh pitat jednoga od mladjih, i vidjeh kako je zlovoljno glednuo na staru.

„I crv progovara?“ reče ona; „čuvaj se široke noge, koja te može smrvit!“

„Mi se uzdamo u tvoju mudrost, majko!“ reče stariji, „tvoja je volja za nas otajstvo, blagoslov i sreća.“

Više se negovoraše. Veselje se na novo povrati, vrč je kružio naokolo. Uzdano me potreptaše po ramenu, i dadoše mi najbolji komad divljačine nu stara sjedjaše svedjer kod kolovrata, dočim joj mladji vazda polagaše novo uglevlje pred noge; pitajuć: „Zebeš li stara majčice?“

Š njezina govora i njezina imena upoznah onu istu staru ženu, koja mi je proricala, kad sam s mojom majkom i s Mariucciom na nemijskom jezeru vio vience. Osjećao sam, da je moja sudbina u njezinoj ruci.

„Ja putujem u Napulj!“ rekla mi da pišem. Ta to bijaše moja vlastita želja, nu kako da dodjem preko granice bez putnog lista? Kakva će bit moja sudbina u tudjem gradu, gdje nepoznavah nikoga? Pošto sam pobjego iz susjedne zemlje, neufah se stupit kao improvizator pred sviet. Tješilo me moje jezikoslovno znanje i neko djetinje uzdanje u Madonnu. Da i ista misao na Annunciatu, prošav u neku čudnu sjetu, umiri mi dušu. Taj mir bijaše kao onaj ribara, kad mu je potonuo brod, a on sam plovi u neznatnom čunu u susret nepoznatoj obali.

Dan za danom prodje; muževi dolažahu i odlažahu, ista Fulvija bijaše čitav jedan dan odsutna, a ja sám u špilji s jednim razbojnikom.

Bijaše to mlad čovjek od kakovih dvadeset godina, neplemenita lica, nu vrlo čudna melankolična pogleda, koj je znao podivljat. Karakteristična mu bijaše duga kosa do preko ramena. Dugo sjedjaše tih i podbočene glave. Na jednom se okrenu prema meni veleć: „Ti znaš čitat, evo, čitaj mi iz ove knjige jednu molitvu!“ i u to izvuče iz džepa molitvenik. Ja čitah a iz njegovih velikih očih provirivaše najiskrenija i najdublja pobožnost.

„Zašto ćeš nas ostavit“, reče on te mi pruži dobrostivo ruku, „u gradovih stanuju griesi i varke kao i u šumah, nu šuma ima svežijeg zraka i manje ljudi.“

Medju nami se porodi neka pouzdanost, ja se sgražah nad njegovom divljosti, nu njegova me nesreća ganu.

odraslu ovcu treba dvie ili tri godine i mnogo hrane. Tako je vol skuplji od ovce, jer treba više hrane a može ujedno dulje hraniti one, koji ga kupe.

Zato, kada vidimo na pazaru raznu robu, a želimo ju na pamet ocieniti, računat ćemo najprije trošak tvorenja ili bolje rekuć, vlastitu cienu.

Zašto?

Pavao. — Jer se neprodaje uredovno izpod vlastite ciene.

Učitelj. — Tako jest, da bi prodavalac izpod vlastite ciene robu prodavao, gubio bi i skoro se sâm upropastio. — Valja indi uvjek iztražiti pomnjivo, što koga koji predmet stoji.

XII.

CIENA. — PONUDA I TRAŽBA.

Jedan susjed približio se u to doba i slušao učiteljevo razlaganje; a kada učitelj svrši, primieti:

— Uz vlastitu cienu se neprodaje, jer bi prodaja bila bez dobitka.

Bez dvojbe, odgovori učitelj, i ja htjedoh o tomu povesti rieč. Nitko se nezadovoljava samo naknadom vlastitoga troška, već se svaki trsi, da postigne, ako mu je iole moguće, neki dobitak.

Kada čovjek napravi koristan predmet, mora da traži i dobitka. Nu pitanje nastaje, koliko može tražiti dobitka?

Susjed. — Ta svaki se trsi, čim veći dobitak postići.

Učitelj. — Razumije se primjeran.

Susjed. — Dakako. Kada prodajem, valja mi se trsiti, da nešto dobijem, tim više što i kupac svoj dobitak traži.

Napor, kod tvorenja i prodaje neima stalne ciene, i naravski je, da želim, da mi se čim bolje trud naplati. Ako mogu mjesto 5 franaka zaslužiti 6 i 7 franaka, to mi je dakako milije.

Nu kupac želi opet kupiti čim jeftinije.

On voli kupiti za 3 franka nego za četiri.

Ako je predmet riedak, ako mu je do njega stalo, mora kupac da plati cienu koju tražim. Nu ima li mnogo sličnih predmeta na prodaju, to je na meni cienu obaliti, jer inače kupit će ga kod drugog prodavaoca, koj se zadovoljava manjim dobitkom. — Tim načinom ja nebi mogao svoju robu prodati, valja mi dakle cienije ju dati prije, nego bi kasno bilo.

— Evo, što se zove ponuda i tražba. Pavao reče na to: Jutros nudila je na glas neka vrtlarica litar. trešanja za 10 centima, a kada se njoj približih i zapitah, pošto dajete litru trešanja, odgovori mi, za 12 centima; nu kad joj primietih, da ih je malo prije nudila na glas za 10 centima, prepusti mi litru za tu cienu.

Dakle ona je nudila tako dugo jeftinije, dokle se nije javio kupac.

— Ali primieti susjed, da je došlo više tvojih prijatelja u isto vrieme po trešnje, to ti sigurno nebi bila dala vrtlarica trešnje izpod 12 centima, jer bi tražba živahna bila. A da nitko nedodje, dala bi ih na svršetku pazara i za 5 centima.

Vidimo iz toga, reče učitelj, da roba uvjek poskupi, kada je malo ima, a čim je je više, tim biva jeftinija.

Padne li ciena robi izpod vlastitog troška, nitko tu robu više pravit neće, jer nitko neradi na gubitak.

— Tim načinom morao bi svaki osiromašiti.

Nu da ciena previsoko poskoči, šta bi bilo tada? zapita Ivan.

Tada ju nebi kupio, vrati učitelj; poskupi li odviš roba, broj kupaca se umah umanji, to jest roba se manje traži, a ciene tada opet padaju.

Kažimo, da bi vrtlarica imala u svojoj košari 20 litara trešanja, koje nudi, a da dodje do 30 kupaca. Kupci bi se nabijali, videći da za sve trešanja dovoljno nije, te bi joj nudili 15 i 20 centima po litri; vrtlarica videć tu živahnu tražbu, nebi dala izpod 25 centima. — Da se za tu cienu samo šestorica odluče — vrtlarica bi prodala samo 6 litara. Bilo bi tu dakle više robe, nego može prodati, a to bi bio relativni višak. Ciena bi po tomu svakako opet morala pasti, dokle bi se prodavalac i kupac zadovoljio.

(Nastavak sliedi).

RAZGLED PO SVIETU.

— Uvjeti San Stefanskog mira sad su doslovno poznati. Rusija je ugovor mira priobćila svim velevlastim. Ugovor sadržaje 29 članaka. Rumunjska, Srbija i Crnagora postaju po njem neodvisne te se posljedne dvie znatno povećavaju. Bugarska ustraja se u suzerenu kneževinu s knezom, koga će narod izabrati, Bosna i Hercegovina dobivaju reforme a Rusija odštetu od 1410 milijuna rubalja, i to 300 milijuna u gotovom a drugo posjedom u Aziji. — S ovim ugovorom dakako da vlasti nisu sporazumne a naročito ne Englezka, koja je svojimi zahtjevi dotle dotjerala, da sad više neima ni govora o kongresu, već se možemo svaki čas nadat, da bukne rat medju njom i Rusijom. Lord Derby, englezki ministar vanjskih posala, podnio je 28. t. mj. ostavku rad toga, što je sazvana rezerva. Englezka se uzda u pomoć Austrije, nu možda će Ignjatievu poći za rukom, da to u Beču preprieči. — Rumunjska je i izjavila, da se ugovorom San Stefanskim nesmatra vezanom. Situacija je svakako vrlo opasna.

„Bez dvojbe ti je poznata priča o Savellskom knezu?“ pitaše on, „o veseloj svatbi u Ariccii? Bijaše bo samo ubog seljak i uboga djevojka, nu liepa bijaše ona uz sve to, i slavila se svatba. Bogati gospodin Savelli počasti vjerenicu plesom te ju naruči u vrt. Ona to medjutim odkri svom vjereniku, koj se obuče o njezino odielo te mjesto nje podje onamo. Kad ju je grof htio pritisnut na svoje plemenito srdce — probode ga nož.

I ja sam poznavao takova grofa i takova zaručnika, nu zaručnica nebijaše tako iskrena. Bogati gospodin š njom je pirovao a zaručnik slavio posmrtnu gostbu. Njezine grudi bijahu ko snieg biele, kad je svjetli nož potražio put k njezinu srdcu.“

Šuteć ga motrah, — nenadjoh rieči utješenja.

„Mišliš li, da ja nisam ljubio, da nisam nikad poput pčele srkao med s cvjetna kaleža?“ viknu on.

„Bogata neka englezkinja putovaše u Napulj, imadjaše uz sebe krasnu djevojku, rumenu, vatrenu. Moji ih drugovi prisiliše da sadju s kola, da legnu na zemlju i na to ih orobiše. Obje žene i nekog mladca, valjda zaručnika mladje, odvedosmo u goru. Njega privezasmo uz drvo, mlada djevojka bijaše krasna, bijaše zaručnica, — i ja sam mogao igrat ulogu Savellskog kneza! Kad je kašnje prispjela odkupnina za svu trojicu, pobliediše rumena lišca djevojčice, oko se nije više onako kriesilo, bijaše to od velike sjene u gori.“

Ja se okrenuh od njega, a on doda, kao da se želi izpričat: „Djevojka bijaše protestanka, ne kršćanka, kći sotone.“

Čas sjedjasmo oba tihi.

„Čitaj mi još jednu molitvu,“ reče on, a ja čitah.

Pod večer dodje Fulvia. Ona mi uruči neki list, al mi nedozvoli, da ga čitam.

„Gore se oviše svojimi mokrimi kabanicami; vrieme je, da izletimo. Pij i jedi, velik je put pred nami, a na pustih klisurah neraste kruh.“

Mladi hajduk princse brzo nešto jela, ja okusih malo, a Fulvija me na to, uzev kabanicu, povede dugimi i tamnimi hodnici.

„U listu su tvoja krila,“ reče ona, „ni jedan vojnik neće ti ma samo da bi pera iztrgnut, sivi moj sokole! A onaj prilog pribavit će ti zlata i srebra, dok nadješ svoje blago.“

Golimi i suhimi svojimi rukami odgrnu ona zastor od bršljana, koji zakrivaše špilju. Vani bijaše tamna noć, vlažna magla strujila je glavicami. Ja se uhvatih za njezino odielo, jer sam jedva mogao po zlu putu i u tami prolazit. Ona stupaše napred kao duh; grmlje i šikarje izčezavaše izpred nas.

Naše putovanje potraja već nekoliko sati; bijasmo u uzkoj nekoj dolini. Tu bijaše slamnata koliba, kako se nalazi u barah: bez stienâ, krov od trstike, a slama sve do zemlje. Svjetlucalo se kroz vratašca. Unidjosmo, bijaše kao u velikoj košnici, nu sve na oko bijaše zakadjeno, jer je dim izlazio samo na vrata. Klade i stupovi, da i ista trstika caklila se od čadja. Posried poda dizalo se od opeke sazidano ognjište, na kom se varilo i gdje se ložilo. Malo dalje straga bijaše otvor u drugu malu kolibicu, koja se je držala veće kao gomolj gomolja. Tu spavaše žena s djetcom. Nad njimi stražio je osao te nas čudno gledao. Neki starac, poluobučen ovčjim runom, izadje nam u susret te poljubi Fulviji ruku. Negovorasmo ni rieči, on baci na sebe krzno, privinu k sebi magarca te mi dade znak, da ga zajašim.

„Ići će bolje, no na Campagni!“ reče Fulvia. Seljak izvuče magare sa mnom iz kolibe. Srdce moje zahvalno je za staricu kucalo, sagnuh se, da joj poljubim ruku, nu ona strese glavom te mi rukom izvi kosu s lica. Osjetih njezin leden

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— General Ignatiev stigo je 26. t. mj. u Beč u posebnoj misiji.

— Aleksander Nelidov imenovan je ruskim poklisarom u Carigradu.

— Tisserand, 32 godišnji ravnatelj zviezdarnice Toulouske, izabran je od francezke akademije znanosti sa 32 od 55 glasova članom u mjesto umrlog Leverriera. Ostale je glasove dobio Wolf.

— Raoul Pictet, francezki kemik u Genevi, koji je prvi pretvorio kisik u tekućinu, imenovan je od sveučilišta u Jeni doktorom medicine.

— Novo talijansko ministarstvo ustrojilo se 24. ožujka ovako: Benedetto Cairoli (r. 28/1 1826.), predsjednik; Grof Corti vanjski poslovi; Zanardelli nutarnji poslovi; De Sanctis nastava; Seismit-Doda financije; Conforti pravosudje; Baccarini javne radnje; Bruzzo rat i Brocchetti pomorstvo.

— Farini je izabran predsjednikom talijanske komore.

— Pruski ministri Camphausen (financije); Grof Eulenburg (nutarnji poslovi) i Achenbach (trgovina), odstupili su, te su imenovani: državnim podkancelarom i podpredsjednikom ministarstva grof Otto Stolberg-Wernigerode, do sad poklisar u Beču; min. fin. berlinski nadnačelnik Arthur Hobrecht i min. nut. pos. grof Botho Eulenburg; za trgovinu Maybach.

— Osman paša, poznati turski general od Plevne, koji se je ovih dana vratio iz ruskog robstva u Carigrad, imenovan je maršalom-generalisimom, dobio velik red i počastnu sablju.

SVAŠTICE.

— Zagrebačko gradsko zastupstvo nadjelo je novoj ulici od Zrinjskog trga kraj Kukovićeve kuće ime „Preradovićeva ulica“.

— Vrieme je opet pozlilo. Poslje najljepših dana imasmo u Zagrebu od 24. do 27. snieg i buru.

— U Virju je izgorjelo 20. t. mj. 80 kuća i 200 nuzgrednih zdanja.

— Dne 11. ožujka prešao je prvi vlak Ural na željeznici Perm-Jekaterinograd.

— Grad Pariz opredielio je 100.000 fran. za proslavu stogodišnjice smrti Voltaireove.

— Secchi ostavio je oporučno svoje redove i to: red počastne legije crkvi San Luigi Gonzaga, a brazilski red ruže crkvi San Ignacio u Rimu.

DRUŽTVENE VIESTI.

— Glavna skupština „Matice hrvatske“ uređena je za 7. travnja.

— Glavna skupština „zemaljskog glasbenog zavoda“ bit će 7. travnja.

— Glavna skupština „družtva hrv.-slav.-dalm. tiskarâ i slovarâ“ u Zagrebu bit će 31. o. mj.

PRIRODOSLOVJE.

— Razvoj flore okolo Zagreba. Od 16. — 28. ožujka t. g. cvalo je: Gagea pusilla Schult., Batuška majuška; Gagea arvensis Schult., Batuška vunasta; Scilia bifolia K., Lučika dvolistna; Ruscus Hypoglosum L., Veprina nadlistna; Luzula campestris DC., Bekica crljenkasta; Carex Schreberi Schl., Šaš ranocvjetni; Carex praecox Jacq., Šaš raznocvjetni; Hierochloa australis RS., Darica mirisava; Equisetum hyemale L., Preslica mnogozubasta; Corydalis cava Schm., Šupaljka šulja; Drava praecox Stev., Gladuš ranocvjetak; Cornus mas L., Driemak crljeni; Viscum album L., Melj bieli; Veronica agrestis L., Čestoslavica šara; Veronica polita Fries., Čestoslavica uljaštena; Veronica hederaefolia L., Čestoslavica bršljanolistna; Veronica triphyllos L., Čestoslavica troprsta; Veronica praecox All., Čestoslavica jamičasta; Bellis perennis L., Krasulja trajnocvjetna; Senecio vulgaris L., Krestica dragušac; Galium Cruciata Scop., Bročika krstasta; Buxus arborescens Lam., Šimšir zimzeleni; Salix Caprea L., Vrba mačkovina; Capsela bursa pastoris Much., Gusomača torbica. —

STATISTIKA.

— Grad Berlin imao je 1. prosinca 1875. 966.858 stanovnika a 1. pros. 1877. 1,018.818, prirast je dakle iznosio godimice 5·4 %

— London ima danas površinu od 700 engl. milja. Ima više od 4 milijuna stanovnika, a medju timi više od 100.000 inozemaca. Ima više katolika nego Rim, više židova no Palestina, više Iraca no Dublin, više Škota no Edinburgh i više Wallisa no Cardiff. Na svakih pet časaka računa se jedan porod, na 8 časaka jedan pomor. U njegovih 7000 engl. milja dugih ulicah poprječno se na dan dogodi sedam nesreća. Stanovničtvo naraste svaki dan za 123 duše, tečajem godine za 45.000. Policajne knjige izkazuju 117.000 zločinaca od navade, 23.000 notorno prostituiranih i 38.000 pijanica.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na hrvatskom narodnom kazalištu predstavljale se na dalje ove predstave:

23. ožujka: „Ernani,“ (drugo gostovanje Gdje. Barbere i Mirskog.)
24. ožujka: „Gospodin prefekt“ vesela igra u 3 čina od Gondineta.
25. ožujka: „Čuvidski ples“, opera u 3 čina od Verdia, (treće gostovanje Barbere i Mirskog, prvo tenora De Negria).
26. ožujka: Drugi koncert „Joël-Schmidtler.“
27. ožujka: „Čuvidski ples.“ (talijanski gosti.)
28. ožujka: „Vicomte Letorieres“ vesela igra u 3 čina od Dumonoira.

— Daljnim gostovanjem naših talijanskih gostova mi smo si stvorili priličan sud o njihovih svojstvih, prem nećemo još ni sad konačnog mnienja izricat, jer nam se veli, da je gdja. Giunti-Barbera bila obolila, a g. Mirski da se nije oporavio, što smo zbilja i vidili. No već danas možemo kazat, da gospodja Barbera zadovoljava glavnim zahtjevom. Ona pjeva liepo i izrazito, a igra čuvstveno, bez svake afektacije. Neke manire i prejaki piano dadu se lahko svesti na pravu mjeru. Ona će podpuno zadovoljavat za buduću sezonu. O g. Mirskom još glede toga vrlo dvojimo. Tenor Denegri pjevao je Rikarda u Čuvidskom plesu u istinu zanosljivo, a njegova pjesma u 2. čina prava je majstorija. Nikako se medjutim nebi mogli složit s igrom tog pjevača, koja već prilično zanosi u sfere bajaza. Nu i to se dade odučit.

— Gdja. Lesićka i g. Vanzetti daju 8. travnja u Karlovcu koncert.

— Za ovaj četvrtak bio je zakazao koncert glasoviti belgijski violoncelista Jules de Swert

---

poljubac, još jednom ju vidjeh mahnut rukom — i granje i grmlje zastre mi ju za uvjek.

Seljak potjera magarca i potrča š njim uz stazu. Ja ga nagovorih, nu on mi dade znak, da je niem.

Na to me shvati radoznalost, da čitam list, što mi ga je uručila Fulvia. Izvukoh ga iz djepa te ga otvorih. Bijaše u njemu više pisama, nu uz tamu nemogah ma ni jedne rieči pročitat, prem sam se silno naprezao.

U ranu zoru bijasmo na glavici gore, na pustom granitu s malo travke i mirisavom artemisiom. Nebo bijaše još osuto zviezdami, pod nami ležaše plivajuće more od oblaka, bijahu to bare, koje se tu od albanskih gorâ protežu medju Velletriem i Teraccinom, zakružene Abruzzi i srjedozemnim morem. Nizke i kotrljajuće se magle svjetlucahu pod nami, a malo za tim opazih, kako se je bezkrajno modro nebo oljubičilo, a tad zaodjelo najčišćim ruĭčastim rujem; gore same nalikovahu jasno-modrom baršunu. Ta divota bojâ zadivi me; na gori goraše vatra — poput zviezde na jasnu zadku. U to mi se sklopiše ruke na molitvu, srdce se moje sagnu pred svemogućim u velikoj crkvi prirode i tiho šapnuh molitvu: „Budi volja tvoja sa mnom!“

Svjetlo bijaše sad dostatno, da razpoznam, što sadržaje pismo. Bijaše putni list rimske policije, izdan na moje ime, a odobren napuljskim poslanikom. Uzanj nalažaše se mienica od 500 škuda, upravljena na kuću Falconet-a u Napulju Na manjoj ceduljici bijahu pako ove rieči: „Bernardov život nije u pogibelji, nu nedodjite prvih mjesecih u Rim!“

Pravo je imala Fulvia, tu bijahu moja krila. Bijah slobodan. Uzdah zahvalnosti otisnu se s mog srdca.

Do skora prispjesmo na pristupniju stazu; tu sjedjaše nekoliko pastira kod doručka. Moj vodja stane, oni ga poznavahu. On se š njimi razgovaraše znakovi, a oni nas pozvaše, da jedemo š njimi kruha i bivolskog sira i da pijemo magarećeg mlieka. Ja okusih nekoliko zalogaja, što me vrlo okriepi. Na to mi pokaza moj vodić stazu, a drugi mi protumačiše, da vodi niz goru i kraj barâ u Terracinu, kamo da mogu prispjet još prije večeri.

Rekoše mi, da samo vazda idem stazom, a goru da ostavim na lievo; tom da ću stazom za malo sati prispjet do nekog prokopa, koji spaja goru s velikom cestom. Njezine duge drvorede pako, da ću ugledat, čim se magla razdieli. Podjem li uz prokop, da ću stić na cestu tik zapuštena samostana, u kom se sad nalazi krčma: Torre di tre Ponte.

Rado bih bio nadario mog vodju, nu neimah ništa. U to se sjetih, da imam još one dvie škude što ih sa sobom ponih iz Rima. Predao sam bo samo kesu s novci razbojnikom. Sva moja imovina bijaše dakle sad u tih dvih škudah, jednu odlučih dat mom vodji, a drugu upotrebit za put do Napulja, gdje sam istom mogao unovčit mienicu. Posegnuh u djep, — nu badava; jur davno me liših i tog malog imetka. Neimah ništa. Skinuh s toga svilen rubac s vrata, pružih ga vodiću a drugim ruku i udarih sam stazom niz brieg prema baram.

Konac prve knjige.

(Nastavak sliedi.)

(rodjen u Löwenu 16. kolovoza 1843.) i pianist Grünfeld, medjutim odgodjen je koncert na subotu 30. t. mj. Svraćamo osobito pozornost na Swerta, koji se broji danas u prve celebritete.

— Naši umjetnici Franjo i Anka Krežma koncertuju sad po Slavoniji i Krajini i to u Gradiški, Požegi, Brodu, Djakovu, Vinkovcih, Osieku, Vukovaru, Mitrovici, i Zemunu.

— Ruski glasbotvorac Čajkovski napisao je novu veliku simfomiju Br. 4. F-mol, te su ju ovih dana igrali s velikim uspjehom u glasbenom družtvu u Moskvi.

— U Pragu predstavljala se prvi put 22. ožujka nova drama u 4 čina „Syn člověka“ od Fr. V. Jeřabka. Kritika vrlo hvali to djelo a i uspjeh bijaše liep. Sadržaj drami u kratko jest ovaj. — Čin biva u Českoj, u Pragu i na selu i to u razdoblju od kakovih 30 godina (!) Počima s prvom trećinom 18. vieka i dočima s g. 1757., kad su Prusi posjeli Česku. Radi se tu o zgodah i nezgodah nekog djeteta nepoznata poriekla, koga podmetnu Barunu Henriku Sokolovu Rodovskom u mjesto njegova sina, koji je netom nekoj epidemičnoj bolesti podlego. Za tu tajnu znadu samo barun i neki židovski liečnik, Abraham Benjuda, koji je to uprav potaknuo. Nu barun umre malo za tim i ponese tajnu sa sobom u grob. Mladi nahod Jaromir, sad barun Sokolov Rodovski, igra sada od prilike istu ulogu na svojih imanjih, kao nekoč krivi Demetrij na priestolju ruskom. Kao štitnik humanitarnih nastojanja i prijatelj socialnih reforma, ukida on tlaku na svojih imanjih te stiče tim ljubav svojih podanika, nu i mržnju svojih susjednih velikaša, punih srjedovječnih predsuda. U to se iznenada javlja Benjuda i odkriva dokazi tajnu o poriekla tobožnjeg mladog baruna. Tajna se širi na sve strane, pa kad se konačno sumnja, da Jaromir s neprijateljem ugovara, ostave ga njegovi prijatelji, odvedu ga u tamnicu, iz koje on pobjegne, da još u odlučan čas spasi domovinu od kapitulacije, odkrićem neprijateljevih operacija, pa da napokon umre od ruke i zrna izdanog izdajice Benjude.

— Odéon-Theatre u Parizu prikazao je 19. ožujka prvi put najnoviju dramatsku radnju Aleksandra Dumasa mladjeg: „Josephe Balsamo.“ Ovaj je igrokaz pisan po istoimenom romanu Dumasa starijeg. Oprema ovog komada tako je sjajna, kako je već dugo nevidjaše u Parizu. Stajala je do 150.000 franaka.

— U Parizu prikazana je prvi put 20. t. mj. na Palais-Royal-Theatre-u nova vesela igra u 3 čina „Les vieilles couches“ (stari slojevi družtva) od Edmonda Gondineta s podpunim uspjehom. — Od istog pisca prikazao je 28. t. mj. bečki Stadtheater novu veselu igru „Le Club.“

— Dne 20. o. mj. započela je na bečkoj dvorskoj operi talijanska sezona. Kao prve sile sudjeluju primadone; Kristina Nilson, Zelia Trebelli, Karolina Salla, i Maria Litta; baritoni: Jules Faure i Mariano Padilla; tenori Angelo Masini i Italo Campanini. Pjevali su do sad „Luciu“, „Aidu“ i „Hamleta.“ Bečka kritika, inače vrlo skrupolozna, priznaje, da su Nilsonka kao Ofelia a Faure kao Hamlet nadkrilili sve, što se je dosad čulo u Beču u tom smjeru. Nilsonka je Švedkinja od 35 a Faure Francez od 48 godina.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Držimo za dužnost priobćit našim čitateljem sliedeće pismo, što ga je upravila „Matica Hrvatska“ na urednika našega lista:

Br. 46. 1878. U Zagrebu 26. ožujka 1878.

Cienjeni gospodine!

Iz „Svjetozora“ br. 37. od 10. ožujka t. g. doznala je uprava „Matice Hrvatske“, da niste Vi, koji ste imenovani u sjednici književnoga odbora „Matice Hrvatske“ od 14. prosinca 1876. radnikom „Matice Hrvatske“, dosele dobili nikakove obaviesti o Vašem imenovanju.

Uslied toga časti se podpisana uprava „Matice Hrvatske“ o tom Vas najučtivije obaviestiti, uz naročitu primjetbu, da ova obaviest Vam služi mjesto u §. 8. družtvenih pravilah naznačenih diplomah za radnike, koje dosele „Matica Hrvatska“ nije još izdala.

Ujedno se pozivljete, da godišnji dužni prinos člana radnika blagajniku „Matice Hrvatske“ naknadno za g. 1877. dostaviti izvolite, da uzmognete i za g. 1877. izdane knjige dobiti i u smislu pravilah pravo glasa u budućoj skupštini imati.

S odličnim poštovanjem

U ime upravljajućeg odbora „Matice Hrvatske“:

Za predsjednika:	Za tajnika:
Šenoa,	Kostrenčić,
podpredsjednik.	blagajnik.

— Izpravak. Zemljovid Dalmacije, što smo ga zadnji put oglasili, izašao je u 12 karta te stoji 10 for., što ovim izpravljamo.

— Matica dalmatinska razpisala je natječaj za pripovjedku povjestnog ili izumljenog, al narodnog predmeta, napisanu po pučku, — i za sastavak, bio izvor, prerad il prevod, napisan po pučku te namienjen naobrazbi puka. Nagrada je za prvu radnju 70 f., za drugu 60 f. Rok traje do 16. srpnja t. g.

— U Lavovu je upravo izašla knjiga „Listy Kościuszki do jenerala Mokronowskiego i innich osób“, koju je uredio sada već pokojni Lucian Siemieński. U toj se knjizi nalazi list, koji sad podpuno oprovrgava tvrdnju, da je Kościuszko poslje poraza kod Maciejovica zavapio „Finis Poloniae“. I grof Segur, pisac poviesti one dobe, uztvrdio je to, što je opet dalo povoda, da mu je Kościuszko g. 1803. pisao ovaj list: „G. grofe! Kad sam Vašem visokorodstvu jučer bio uručio list obzirom na Adama Poniňskog i njegovo držanje u ratu od god. 1794., naidjoh još i na drugi factum, koji je u savezu s nesretnom bitkom kod Maciejovica i koj mi valja svakako razjasnit. Neznanje ili zloba podmetnula mi je rieči „Finis Poloniae“, koje da sam ja izustio onog nesretnog dana. Nu pod konac bitke ja sam bio u istinu smrtno ranjen te se istom za dva dana osviestih, u vrieme, kad sam već bio u rukuh neprijatelja. U ostalom takav bi uzklik bio sramotan i nedosljedan po svakog Poljaka, po mene bi on bio pako zločinstvom. Kad je mene pozvao poljski narod na obranu svoje cjelokupnosti, svoje neodvisnosti i časti, svoje slave i slobode domovine, znao sam, da ja nisam ni jedini ni zadnji Poljak, pa da nemože mojom smrću na bojnoj poljani il smrću koga god drugog muža ujedno i Poljska propasti. Sve što su do sad Poljaci učinili u legijah i što će u buduće još učinit za oslobodjenje svoje domovine, dovoljno dokazuje, da ako i mi, vojnici te zemlje znamo umirat, Poljska ipak ostaje bezsmrtna, pa da uslied toga nitko neima prava izustit one sramotne rieči“.

— Drugi dio Hugonova djela „Histoire d'un Crime“ izdan je u Parizu 13. ožujka.

— Ernest Renan izdao je novu knjigu: „Melanges d'histoires et de voyages“.

— Kod Hoeplia u Milanu izdat će Gaetano Milanesi i Carlo Pini novo podpuno preradjeno izdanje Vasarievih biografija. Djelo će obuzet 8 knjiga u velikoj osmini sa 6—700 strana.

— G. 1877. ugledalo je u Italiji sviet 8000 knjiga, brošura i novina. Knjiga bijaše 5703, (1876.: 4323), brošura 1880, (1876.: 1524), novih novina 194, (1876.: 256). Ukupno svega više od 1876. g. za 1714 komada.

— Poznati njemački egiptolog Ebers izdaje veliko ilustrovano djelo „Aegypten“.

UMRLI.

— **Harald Jerichau**, danski krajoslikar, sin kipara Jensa Jerichaua i njegove supruge Elisabethe, znamenite slikarice, rodj. u Kopenhagenu, 17. kolovoza 1851. † u Rimu 8. ožujka u 27. godini.

— **Lamy**, profesor kemije na centralnoj školi u Parizu, obretnik metala thallium-a, † u Parizu 18. ožujka u 55 godini.

— **Dr. Julius Robert Mayer**, glasoviti obretnik theorije o mekaničnoj toploti, rodjen u Heilbronnu 25. studena 1814. † tu 20. ožujka u 64. godini.

— **Olimpia Rossini**, rodj. Péllissier, od g. 1845. supruga glasovitog talijanskog glasbotvorca Rossinia, † u Parizu 22. ožujka u 78. godini.

— **Caroline Gravière**, (recte Ruelens) francezko-belgijska novelistka, † 22. ožujka u Bruselju. —

— **Ernst Keil**, njemački knjižar, rodjen 6. prosinca 1816. † 23. ožujka u Leipzigu. Dne 1. siečnja 1853. zasnovao je poznati, danas najrazgranjeniji beletristički njemački list „Gartenlaube“ koji je danas narasao do naklade od pol milijuna brojeva.

— **Karl barun Schlitter**, austrijski FZM. u miru, bivši general adjutant carev, vlastnik mnogih redova, † u Beču 25. ožujka u 66. godini.

POZIV NA PREDPLATU.

S današnjim brojem iztiče prvi četvrt ove godine, te molimo, da izvole naši predplatnici obnovit svoju predplatu.

Dužnici za iztičući četvrt dobit će ovih dana — bez zamjere — list uz poštarsko pouzeće.

Zaključak uredničtva 28. ožujka.

Vlastnik i nakladnik: Milan Grlović. Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 41. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 7. travnja 1878. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga II.

NAJSTARIJA POVIEST BOSNE

do Kulina bana.

Poznati ruski pisac A. Majkov veli u svojoj istoriji srbskoga naroda o Bosni doslovce ovako: „Bosna je negda bila srpska župa sa svijem pod vlašću prave Srbije". Malo zatim dodaje: „Od godine 1120. Bosna posta banovina".

Majkov dakle tvrdi jednostavno, da je Bosna bila od vajkada srpska župa, ali tvrdnje svoje ma ni jednom riečju nedokazuje; zatim počima pripoviedati poviest Bosne godinom 1120.! Nu tu se radja opravdana sumnja, a i pitanje, zašto Majkov nepripovieda poviest Bosne do g. 1120. i s kojih razloga šuti o toj najstarijoj poviesti banovine bosanske? Zar se o Bosni od g. 700 do 1120, dakle puna četiri vieka nezna upravo ništa? ili je Majkov tu najstariju poviest Bosne navlaš izpustio, samo da uzmogne smjelije uztvrditi „da je Bosna negda bila srpska župa sa svijem pod vlašću prave Srbije?"

Buduć da se mnogi od nas sliepo za Majkovom povode, vjerujući riečim njegovim kao svetomu pismu, to nam je istinu za volju nacrtati najstariji dio poviesti bosanske, neka se vidi, jeli Bosna bila srpska ili ne. Jzvori za tu dobu od 700. do 1180. jesu doduše vrlo nedostatni i mutni, ali imaju barem tu vriednost, što dokazuju, da Bosna u najstarije doba nije bila srpska, već upravo hrvatska.

Od god. 1180—1203. vladaše Bosnom glasoviti ban Kulin. U povelji, što ju on izdade Dubrovčanom, podpisuje se on „Ja ban bosanski Kulin". (Mikl. Mon. Serb. p. 2). Kulin se zove ban Bosne, a zemlja mu je banovina. Ovo je veoma važno svjedočanstvo, da je Bosna bila odprije zemlja hrvatska. Jer samo Hrvati poznaju bane i banovine, ter samo one zemlje, koje su nekoč bile hrvatske, dobiše i uzdržaše čast i ime bansko. Liepo o tom veli dr. Fr. Rački: „Dostojanstvo bana tako je staro i tako sraslo s javnim životom naroda hrvatskoga, da države hrvatske gotovo bez njega ni pomisliti ne možemo" — . . . . . Zatim: „Vladaoci bosanski vazda se zvahu velikimi bani bosanskimi, pridržavši po svoj prilici ovo dostojanstvo od ono doba, kada Bosna bijaše cieloviti dio države i krune hrvatske; pošto nijedna druga zemlja slovjenska neimaše banova do jedine, Hrvatske. Maciejovski misli doduše, da nekada i u Srbiji bijaše toga dostojanstva, a na njegovo mjesto kašnje uvedena čast logotheta; nù toga nespominjajuć, da u Srbiji i Bosnoj odgovaraše logothet hrvatskomu kancelaru, a ne banu, ovomu mnienju protivi se sva srpska poviest, u njoj bo neima traga banom". (Rački, Odlomci pag. 109. i 112).

Svi bosanski vladari, počam od Kulina (1180.) do Stjepana Tvrtka (1376.) vazda se nazivahu banovi i zasvjedočiše tim jasno, da banovina bosanska nije ino, van grana velikoga stabla države hrvatske.

Sada je vriedno, da saznamo najstariju poviest Bosne do Kulina bana. Nu prije toga riešiti nam je još dvoje pitanje; kuda se je prostirala stara Bosna, i tko je Bosnu naselio, da li Srbi ili Hrvati?

Stara Bosna zapremaše samo jedan

LISTAK.

IMPROVIZATOR.

ROMAN U DVIE KNJIGE.

DANSKI NAPISAO

HANS CHRISTIAN ANDERSEN.

(Nastavak.)

KNJIGA DRUGA.

I.

PONTINSKE BARE. TERRACINA. STARI ZNANAC. RODNI GRAD FRA DIAVOLA. NARANČIK KOD MOLA DI GAETA. NAPULJSKA SIGNORA. NAPULJ.

Mnogi si predstavljaju pontinske bare samo kao močvarno tlo, kao pusti komad zemlje sa stajaćom blatnom vodom, kao tužni putniku put. No upravo se protivno sbiva, bare naliče više na bogate lombardezke ravnice, dà, one su još bujnije. Trava i bilje je tako sokovito i snažno, kako ga sjeverna Italija ne može pokazati.

Ni jedan put nemože bit izvrstniji od ovoga, koji vodi preko bara. Kola se kotrljaju medju bezkrajnimi drvoredi lipâ, a njihove te grane zaštićuju sjenom proti gorućim sunčanim trakom. S obih strana pruža se nedosežna ravan sa visokom travom i svježimi, zelenimi močvarnimi rastlinami. Kanali se izprekrižuju i upijaju vodu, koja svigdje stoji kao u ribnjaku i jezeru, posuta trstikom i širokolistimi vodenimi mačići. Na lievu ruku, ide li se iz Rima, povlače se visoki Abruzzi sa više malih gradića, koji se ljeskaju sa svojimi bielimi zidovi poput tvrdjicâ na surih pećina. Na desno se stere zelena ravnica dolje do mora, gdje se uzdiže predbriežje Cicelo, koje se drži sada čvrstog kopna, nekoč otok Circe, na kojem se, kako pripovieda priča, izkrcao Ulyse.

Dočim sam prolazio tuda, razplinu se magla, lebdeća nad zelenom površinom, na kojoj blištiše kanali poput bielećeg se platna. Premda je istom bio konac veljače, ipak je sunce pripicalo kao ljeti. Stado bivola se paslo u visokoj travi. Množtvo konja trčaše naokolo, da je voda štrcala. Lahke kretnje, objestni skokovi, kojimi su hitili naokolo, mogoše biti studijem slikaru životinja. Na lievo ugledah crni ogromni stup od dima, dižući se od velikog ognja, koji zapališe pastiri oko svojih koliba, da očiste zrak. Susreo sam jednog seljaka, kojega žutkasti bliedi, bolestni izgled podpuno protuslovljaše bujnom rastlinstvu, kojim se odlikovahu bare. Kao iz groba iznešeni mrtvac jašio je crnog konja, te držaše u ruci neku vrst sulice, kojom prikupljivaše bivole, raztresene po močvarnom tlu. Nekoji se povališe, izpruživši crnu gadnu glavu grozno svietlećih očiju. Simo i tamo neposredno na putu postavljene, tri do četiri kata visoke poštarske kuće, odavahu u prvi tren otrovni uzduh, koji se pušeć uzdizaše s bara. Okrečeni zidovi bijahu prevučeni odozdol do gori nekom mastnom zelenkastom pliesni. Sgrade i ljudi nošahu biljeg duha truhlosti, čudnovati kontrast prema svoj okolnoj bogatoj bujnosti, svježem zelenilu i toplom sunčanom žaru.

Moja bolna duša prikaza mi tuj, u ovoj naravi, sliku puste ljudske sreće. Tako vidi čovjek malo ne vazda sviet kroz naočale čuvstva, i već po bojah stakla, kroz koje gleda, pokaže mu se on tamnim ili jasnim poput grimiza.

Po prilici sat pred pozdravom angjeoskim prevalih bare. Gorje sa žutimi pećinami bližaše mi se sve više, te tik preda mnom bijaše Terracina sa

dio današnjega vilajeta bosanskoga. Okoliš Novopazarski jest od vajkada bio čest Srbije ili Raše — ovaj kraj obsiže oko 125 □ milja te je tek g. 1817. pridieljen vilajetu bosanskomu; Hercegovina (220 □ milja) bijaše u staro doba pod imenom Zahumja i Travunje samostalna oblast, te se istom u prvoj polovici 14. vieka sjedini sa Bosnom; krajina napokon bosanska ili turska Hrvatska (oko 150 □ milja) t. j. prediel medju Unom i Vrbasom, svjedoči već svojim imenom, da je od vajkada bila hrvatska zemlja. Prava ili historijska Bosna zapremaše dakle u najstarijie doba samo onaj dio današnje Bosne, koj se prostire izmedju Vrbasa i Drine.

Staroj ili pravoj Bosni bijahu po prilici ove medje: na zapadu Vrbas od vrelišta do utoka u Savu, na sjeveru Sava od ušća Vrbasa do ušća Drine, na zapadu Drina od ušća svoga a Savu do Višegrada, a na jugu razvodne gore: Raduša, Zec, Bitovnja (Lisac), Ivan-planina (Sedlo), Bjelašnica, Igman, Trebević, Romanija i Javor planina. Sred ove, do 600 □ milja obsižuće pokrajine hrli prema Posavju rieka Bosna, po kojoj je i ta pokrajina dobila ime svoje.

Da je stara Bosna obuhvaćala u istinu samo ovaj prediel, svjedoče stari pisci i listine. Konstantin bagrenorodjeni u 10. vieku prvi spominje Bosnu „in agro Bosonae". Po tom sterala se je Bosna s obijuh strana rieke Bosne (t. j. medju Vrbasom i Drinom). U tom predielu bijaše i Konstantinov grad Catera ili Kotor (negda slavan grad, sad podor grada na obali Bosne blizu Sarajeva; vidi Jukić, zemljopis i poviest Bosne p. 32). Hrvatska kronika i dukljanski ljetopisac kažu, da se je Bosna sterala „počam od gornje Drine, ča jest na zahod sunčeni do gore borave. (Mons pini, = Borova glava u Lievanjskoj nahiji)". Uzmemo li još na um, da se stari gradovi bosanski, što se spominju u listinah, n. pr. Vrhbosna (danas Sarajevo) Sutiska. Bobovac, Visoko, Vienac, Tiešanj. Kreševo itd. nahode upravo u predielu izmedju Vrbasa, Save, Drine i razvodnih gora na jugu, to znamo točno medje staroj zemlji bosanskoj.

Znademo li obseg stare Bosne mnogo je zanimivije pitanje. tko li je naselio tu Bosnu, da li Hrvati ili Srbi? Da je ona pokrajina medju Vrbasom i Unom bila naseljena ovejanimi Hrvati, neće valjda nitko podvojiti, ta u tom predielu bijahu tri starohrvatske župe: hlievanska, plivanjska (oko Jajca) i vezentska. Nu tko je naselio pravu Bosnu?

Mi doduše tvrdimo i osvjedočeni smo, da prave razlike u narodnjem govoru medju Hrvati i Srbi nema, te da hrvatski jezik ima tri narječja: čakavsko, štokavsko i kajkavsko; ili po drugoj diobi: ikavsko, ekavsko i ijekavsko. Naši protivnici medjutim hoće, da su samo čakavci ili ikavci Hrvati, ekavci pako i ijekavci sami Srbi. Uzmimo dakle, da zbilja to stoji, pa da vidimo, tko je Bosnu naselio, ikavci Hrvati ili ekavci (i ijekavci) Srbi?

Naš vrstni jezikoslovac V. Jagić potrudio se je, pa je proučio listine, što su jih izdavali bosanski vladari. On saobći svoju studiju u Književniku I. 1864. p. 339 do 347. Na temelju ovih listina dodje on do rezultata sliedećih: „da se može sigurno veći dio Bosne smatrati u 14. i 15. vieku ikavskim" (p. 342); zatim: „Svakako je zanimivo, što se u mnogih bosanskih listinah pojavljuju upravo svi pojavi čakavizma, samo rieči „ča" neima". — Po ovomu sudeći, bilo je još u 14. i 15. vieku u pravoj Bosni ovejanih Hrvata.

Neki razlikuju Hrvate od Srbalja po vjeri, pak tvrde, da su samo rimokatolici Hrvati, a svi sljedbenici grčko - iztočne vjere sami Srbi. Zatim vele: U današnjoj Bosni ima oko 1,211.000 žitelja: od ovih su 571.000 vjere grčko-iztočne, dakle eo ipso Srbi, oko 442.000 vjere muhamedove t. j. poturice, što su se vjere grčko-iztočne odrekli, — 185.000 katolika ne Hrvatâ, već pokatoličenih Srbalja. Nu na ovo nam je odvratiti:

1. Hrvatska ima i sada raznih vjera: najviše katolika, nu dosta vjere grčko-iztočne, grčko-sjedinjene, protestantske, mojsijeve, muhamedove itd.

2. Sav narod hrvatski pristajaše kratko vrieme u 9. vieku uz crkvu grčko-iztočnu (za kneza Sedeslava).

3. Prvi srbski vladari roda Nemanjićâ bijahu pravi katolici. Stjepan Nemanja bijaše katolik, sin njegov Stjepan Prvovjenčani bijaše revan rimokatolik, pače primi, kako to nova kritika dokazuje, istu kraljevsku krunu od rimskoga pape na dar. (Vidi o tom crticu od dra. Račkoga u Starinah knjiga VII).

4. Malo ne svi vladari bosanski, počam od Kulina bana do Stjepana Tomaševića (1180.—1463.) bijahu čisti katolici.

5. Bosanski muhamedovci nisu prije bili vjere grčko-iztočne, već vjere bogomilske.

6. Kad su se Hrvati u 9. vieku za Branimira kneza vratili u krilo crkve katoličke, ostade jih ipak mnogo uz crkvu grčko-iztočnu. Razlozi tomu jesu: što tada još nije bilo one velike oprieke medju crkvom iztočnom i zapadnom, što velik dio naroda nije u obće bio proniknuo i shvaćao vjere kršćanske, a nekmo li razumjeo razlike dogmatičke medju raznimi sljedbami itd. Najviše je grčko-iztočnih Hrvata ostalo upravo u Bosni, jer ovamo nije dopirala vlast spljetskih nadbiskupa, koji su najviše radili da se Hrvati vrate pod okrilje rimskoga pape.

---

svojom bujnom večernjom naravi. Tri visoke palme, obterećene plodovi, stajahu nedaleko od puta. Veliki voćnjaci na obroncih gora prividjahu se, da tvore jedan jediti, veliki zeleni sag sa milijuni zlatnih točka; bijahu limuni i kitajske naranče, koje prigibahu grane do zemlje. Pred malom seljačkom kućicom na putu ležala je sila odpalih limuna, snešenih poput odpalih kestena na jedan kup. Ružmarin i divlje, tamno-crvene ljubičine uzbujahu na prosjelinah do vrška pećine, na kojem stajaše ponosita ruševina palače iztočno-gotskog kralja Teodorika* gledeć na grad i svu okolicu.

Oko mi je bilo zatravljeno tim liepim prizorom; tiho snivajuć dodjoh u Terracinu. Tuj bijaše more; prvi put opazih more, divotno srjedozemno more. Nebo je bilo razastrto preda mnom najčišćim ultramarinom, poput koje neizmjerne ravnice. Daleko vani virili su otoci plovećih oblaka u najljepšoj ljubičastoj boji. Tamo, gdje se na obzorju tamni dim dizaše u zrak, opazih Vezuv. Morsko zrcalo bijaše podpuno mirno; no o brieg na kojem stajah, udarala je bibavica dugimi modrimi valovi, bistra i prozirna kao sam etar; grmeć lomljaše se o pećini.

Kao da mi je tko prikovao oči i noge! sva moja duša odisaše uzhitom. Bijaše, kao da bi se tjelesno u meni srdce i krv pretvorila u duh i u istom se razplinula, da uzmogne lebditi medj timi obimi nebesi. Suze mi navru niz lica, moradoh plakati poput djeteta.

U mojoj blizini stajaše visoka biela sgrada; bibavica razbijaše se o tlu, na kom je bila sagradjena. Najdolnji kat iste bijaše prema putu jeditim svodištem, izpod kojega stadoše kola putnika. Bijaše gostiona terracinska, najveća i najljepša na svem putu izmedju Rima i Napulja.

Pucketanje biča odjekivaše opeta od klisure; neka četveropregna kola jurila su prema gostioni. Oboružani sluge sjedjahu straga na kolih, neki bliedi, suhi gospodin, omotan velikom, šarenom noćnom haljinom, ležaše protegnut u istih. Poštarski voznik skoči s kolâ, zapucketa još nekoliko putij svojim dugim bičem i novi konji budu upregnuti. Stranac htjede dalje, no buduć je zahtievao pratnju preko gore, kojom se verahu jošte smjeli nasljednici Fra Diavola i De Cesaria, morade se potrpit još četvrt sata, te je sada psovao na pol englezkim, na pol talijanskim jezikom pospanost Talijana, sve patnje i muke, koje ima pretrpiti putnik, te načiniv si od svoje marame noćnu kapicu, prevuče ju preko ušiju i baciv se tad u čošak od kolâ, zaklopi oči, podajuć se svom udesu.

Saznadoh, da je bio Englez, koji je već za deset dana proputovao sjevernu i srednju Italiju te se za kratko vrieme upoznao s ovimi zemljami. U jedan jediti dan vidio je sav Rim, te sada htjedne u Napulj, da se uzpne na Vezuv. Zatim odluči parobrodom se prevesti u Marseille, da se takodjer upozna sa južnom Franceczkom, te se nadaše istu proputovati u još kraće vrieme. Konačno dodje osam težko oboružanih konjanika, voznik zapucketa, te kola i konjanici izčeznuše iza vratâ, kraj visoke žute pećinaste stiene.

„Usuprot svoj njegovoj pratnji i svem oružju nije tako siguran kao moji stranci", reče mali košćati muž, koji se igraše bičem. „Englezi silno ljube vožnju! Uvjek teče to skokom! Čudnovati čudaci! Santa Philomena di Napoli!"

„Imate li mnogo stranaca u vaših kolih?" upitah.

„U svakom uglu po srdce", odvrati on. „Vidite to čini četiri čovjeka. No u cabrioletu je dosada samo jedan jediti. Idete li u Napulj, to možete već prekosutra biti tamo, kad još sunce obasjava Sv. Elmo".

---

* Dietrich Bernski.

Nu da sve dopustimo, da su po vjeri svi grčko-iztočni žitelji u Bosni sami Srbi, — ipak u pravoj nekadanjoj Bosni ima jih najmanje. Stara Bosna obsizala je današnje sandžake: travnički i sarajevski. Po G. Thoemmelu (Beschreibung des Vilajet Bosnien p. 76,) a i po drugih ima u sandžaku travničkom 53.000 muhamedovaca, 51.800 katolika i 51.200 grčko-iztočnih; a u sandžaku sarajevskom 66.800 muhamedovaca, 19.780 katolika i 32.300 grčko-iztočnih. U oba sadžaka brojimo dakle 71.580 katolika 99.100 grčko-iztočnih 118.800 muhamedovskih žitelja. Uzmemo li još, da su muhamedovci malo ne sami bivši sljedbenici bogomilski, to vidimo, da je grčko-iztočni elemenat u staroj i pravoj Bosni sačinjavao tek jednu trećinu svega pučanstva. A da bogomili nisu bili u volji srbskim vladarom, vidimo jasno iz poviesti, jer su jih progonili, kao što kasnije i katolike.

Kad bi nam bilo suditi po jeziku i po vjeri, lasno bismo dokazali, da je stara historijska Bosna bila naseljena većim dielom Hrvati. Nu historija nas uči, da su se u Bosni nastanili upravo sami Hrvati. —

Konstantin bagrenorodjeni izpričav, kako su Hrvati zauzeli Dalmaciju, dodaje još ovo: „At a Chrovatis, qui in Dalmatiam venerunt, pars quaedam secessit, καὶ ἐκράτησε τὸ Ἰλλυρικὸν καὶ τὴν Παν[illegible]". Od Hrvata dakle, koji dodjoše u Dalmaciju, podje jedan dio i zavlada Illyrikom i Pannonijom. Pod Pannonijom nemože se razumievati drugo van posavska Hrvatska, a pod Illyrikom opet ima se razumievati kasnija Bosna. Ovako shvaća dr. Rački Konstantina bagrenorodjenoga (Odlomci str. 6. i 19.). Isto tako tumači Konstantina čuveni njemački povjestnik Ernst Dümmler u svojoj razpravi: Die älteste Geschichte der Slaven in Dalmatien (Sitzungsberichte der philosoph.-histor. Classe der kaiserl. Academie der Wissenschaften in Wien, XX. 1856.) na strani 373. On veli: Kaum aber möchte es zur Erklärung jener früheren Streitmacht genügen, wenn wir die Mündung des Werbas in die Sau als äusserste Nordostgränze des alten Croatiens annähmen, vielmehr scheint es fast nothwendig, auch Bosnien als nicht ursprünglich serbisches Gebiet gelten zu lassen, sondern als eine ehemalige Erwerbung der Kroaten . . . . Die Berechtigung zu diesen Vermuthungen gewährt uns die Nachricht, dass die Croaten bei ihrer Einwanderung sich keineswegs auf Dalmatien beschränkt, sondern sich von dort auch nach Illyrien und Pannonien ausgebreitet hätten, wo von ihnen ein besonderer Staat unter eigenen Fürsten gegründet worden sei. Von Pannonien kann hier nur der äusserste Theil von Unterpannonien, das sogenannte Syrmien zwischen der untern Sau und der Donau in Betracht kommen, in welchem die Bevölkerung und die Beherrscher öfter gewechselt haben, während die bei weitem grössere Hälfte desselben, das heutige Slavonien und Provinzial-Croatien, soviel wir wiesen, stets von Slovenen bewohnt war (?). Wenn dem so ist, so wird mit Illyrien im römischen Sinne, das Land gemeint sein, welches Dalmatien einschliessend sich i[illegible]den und Osten bis zur Sau und [illegible]usdehnte, also vornehmlich Bosn[illegible] Darunter verstehen wir das Flussgebiet der Bosna östlich von der Drina begrenzt, durch welches die Verbindung zwischen Croatien und Syrmien vollkommen hergestellt wird."

(Nastavak sliedi).

STANLEY U AFRICI.

NJEGOVO PREDAVANJE U CAPTOWNU.

PREVEO S. V.

(Konac.)

Dne 15. studena 1876. godina otidjosmo iz Nyangwéa. Put naš bijaše na sjever. Duž cielog puta od našeg izhodišta, pa do samog jezera Alberta, širila se bezkrajna, gusta šuma. Zatim se prebacismo preko rieke. Arabom dodija ići dalje pa stoga željahu poći natrag. Na to ću ja: „Ostanite bar samo dotle, dok prevezem sve svoje ljude na onaj otok i predjem na drugu stranu. Kad već svi budemo ondje, tada, ako vi hoćete, ja ću se oprostiti s vami". I tako mi se prebacismo na otok, a naši se Arabi povratiše. Sad bijasmo na rubu kanibalske zemlje. Posjedasmo u čamce i zaplovismo n[illegible]rieku. Svi bijahu tmuri i zamišljeni. Ni[illegible]egovoriše ni cigle rieči. Iskreno velim, da su to bili najteži časovi, koje sam sproveo u Africi, ali to nepotraja dugo. Ljudi skoro uvidiše, kako je prijatno vozit se po rieci s visokimi brjegovi na obih strana, zaraslimi gustom šumom; okol na okolo mrtva tišina; nije bilo ino nego zapjevati, i ljudi počeše govoriti, da nije tako neugodno, kako su si prije predstavljali, te sasvim zaboraviše na Kanibale, opice, boe-konstriktorke i sve ostalo.

Napokon stigosmo u zemlju Kanibala i oni se pojaviše u velikom broju. Upitaše nas, tko nam je dozvolio doći k njim. Mi odgovorismo, da nismo znali, da je potrebno imati kakovu dozvolu. Oni ogovoriše, da je „neobhodno nuždno imati dozvolu na njihovoj rieci". Mi im rekosmo: „Vi se držte na svojoj strani rieke, a mi ćemo na protivnoj te podjosmo dalje. Oni će na to:

Sporazumismo se, te budem izbavljen* iz neprilike, u koju me rinu posvemašnja nestašica novaca.

„Hoćete li na ruku i novaca, signore?" zapita vetturino i držaše medj prsti pet paola.

„Priskrbite mi mjesto kod objeda i dobar krevet", odvratih. „Daklem sutra putujemo?"

„Da, dozvoli li sveti Antonij i moji konji", viknu, „tada idemo točno u tri sata. Dva puta će nas protražiti u carinskom uredu i tri puta pregledat naše putovnice, sutra je naš najteži dan". I sad dignu ruku, kimne i ode.

Odredili mi sobu s vidikom van na more, gdje se uzdiglo svježe povjetarce, gdje se neprestance lomila bibavica dugimi valovi, slika vrlo različita od one, koju podavaše Campagna, pa ipak neizmjerna obsežnost svrati moje misli zavičaju i staroj Domeniki. Raztuživalo me, da ju nisam marljivije pohadjao, ona bijaše za cielo jedino biće, koje me ljubljaše svim srdcem. Eccelenza Francesca, da, i ona je ćutila sprem mene nekaku ljubav, ali ta bijaše vrlo osebujnoga naravi. Dobročinstva nas vezahu, a gdje se ova nemogu odvratit, ostaje uvjek neki jaz medj davalcem i primiteljem, koji prikrivaju dnevi i lieta čuvstvi sklonosti, ali ga nemogu nikad izpuniti. Mišljah na Bernarda i Annunciatu — gorke suze, koje briznuše s mojih očiju, obliše mi ustnice, ili — morda me poškropi morska bibavica, koja štrcaše visoko o zid.

Sutradan odvezoh se s vetturinom i njegovimi stranci pred zoru iz Terracine. Na granici se sustavismo; jutro poče upravo svitat. Svi ostaviše kola, jer su se morale putovnice iztražit. Sad istom pogledah točno svoje društvo. Bijaše tu čovjek od kakovih trideset i nekoliko godina, podosta plavokos i modrih očiju. On me zanimaše. Morao sam ga već prije vidit, ali gdje, toga se nemogoh dosjetit. Malo rieči, što ih je progovorio, odavahu izim inog, da bijaše stranac.

Pregledanjem putovnica budemo na dugo suzdržani, budući su mnoge bile pisane tudjimi jezici, kojih vojnici nerazumješe. Stranac uze medjutim knjigu čistih listova i nariše nacrt okolice. Romantički izgledahu visoki tornjevi uz vrata, kojimi teče cesta, pokraj tih slikovite špilje, a u zadku u gori mala varošica.

Stupih bliže i on me upzori kako liepo stajahu koze na hrpi u najvećoj špilji. U isti tren poskočiše; velika poluvača, koja je ležala u jednoj od manjih otvora u dolnjem dielu špilje, te bijaše umah zaklopcem, bude odstranjena i parimice, poput zvieri, ostavljajućih Noemovu arku, odskakutahu koze van. Sasvim mali seljački dječarac zaključivaše povorku. Njegov maleni šiljati klobuk sa prostom vrpcom, razderane čarape i sandale, k tomu kratki smedji i prebačeni haljatac, činjahu ga slikovitim. Visoko gori skakahu koze medju nizkim grmljem. Dječarac stade na pećini, koja je stršila nad špiljom, te nas promatraše, a imenito slikara, koji je risao njega i svu mu okolicu.

„Maledetto!" čusmo vikati vetturina i vidismo, gdje trči k nama. Jedna putovnica nije bila u redu. Slutih, da to samo moja može bit i krv mi oblije lica. Stranac korio je neznanje vojnika, on uztvrdi da neznadu čitati i na to podjosmo za vetturinom gori u jedan od tornjeva, gdje nadjosmo pet do šest ljudi, protegnutih na po preko stola, trudećih se sricati pred njimi razastrte putovnice.

„Tko se zove Frederik?" zapita najsilniji medj silnimi za stolom.

* Putuje li se kojim vetturinom, to se neplaća unapried, već se dobiva pače od njega na ruku novaca, da se možeš osloniti na njegovo poštenje, i on se brini cielim putem za jelo i noćište. Svi ti izdatci uračunaju se u već jednom ugovorenu pogodbu.

— Kamo vi idete?

— Niz rieku u svoju zemlju.

— Mi nismo nikada čuli o kakovoj zemlji tamo. Odakle vi idete?

— Sa drugog mora.

— Sa drugog mora? Ma tamo nije nikakovo more. Niste li možda od ondje? rekoše oni, pokazivajući na oblake.

— Mi nikad nismo vidjeli takove ljude, kao što ste vi. Vi se svakako morate vratiti natrag. Mi ne dopuštamo, da podjete dalje.

— Vrlo mi je žao, ali ja moram ići dalje. Ako nam dopustite, to ćemo vam se drage volje odužiti. Pogledajte! I pokazivasmo im razne stvari. Ali oni nehtjedoše ništa uzeti. „Podjite natrag!“ kričahu oni. Ali rieka nepodje natrag i dok se tako razgovarasmo, bijasmo daleko odmaknuli, dok se nepojaviše drugi tuzemci, čim prispjesmo u njihovu zemlju. Tu nam izadjoše ljudi na čamcih u susret. Zaustavljahu nas, govoreći: „Vi ćete danas proći bez borbe, ali počekajte do sutra. Naš car nikomu nedopušta, da pliva dalje i ako on zabrani, nitko mu se nesmije protiviti“.

— Kako god, rekosmo, mi moramo ići napred, makar nas ubili, ako je to nam sudjeno. Sliedećeg dana nastavismo putotovanje dalje. Car nam izadje u susret s 14 čamaca, koji bijahu prema našim prava igrarija. Mi opalismo i car pobježe, ali dalje izadje nam on u susret sa 28 čamaca. Borba odpoče. Tuzemci bacahu na nas striele, nu mi ubismo mnogo njih. Za dva sata zaokruži nas 30 ili 40 čamaca. Od nas bijaše troje ranjeno. Treća partija susrete nas znatnom silom te pokuša nekoliko puta prekinuti našu kolonu. Do tamne večeri krčismo si put, dok se neizkrcasmo na obližnjem nekom otoku, gdje i prespavasmo. Sliedećeg dana u deset sati započe opet prva borba, u dva sata druga; treći napadaj bje učinjen u pet sati, a u osam, kad već htjedosmo poći spavati, četvrti.

Napokon dodjosmo do ekvatora. Sjeverno i južno od ekvatora nalazi se baš najviše Kanibala. Osim toga imadosmo proći šest vodopada. Zakrenusmo k lievoj obali, ali nije bilo moguće produžiti put. Izpod nas bijahu vodopadi. Osim toga morasmo i ratovati. Preostajaše samo jedno: ostati uztrajnim i umrieti. Velikom mukom stajasmo na obali. Noćju si gradismo put a po danu prevaljivasmo svoje čamce dalje. Tako potraja 26 dana: moj sudrug nadziraše noćju, a ja po danu. Tako prevalismo trideset geogr. milja i prodjosmo šest vodopada. Kad dodjosmo do 16° dužine počeše se redati niži vodopadi njih 62. Imadjosmo 32 bitke dok dodjosmo do njih a putovasmo pet mjeseci od vodopada k vodopadu, vukuć i svoje čamce kad kada na 2000 stopa visine, dakako pomoćju udruženih tuzemaca. U tih pet mjesecih izgubismo mnogo ljudih, mnoge čamce i različite druge stvari. Više put morasmo nove čamce graditi. Naidjosmo na mnoge careve, koji se držahu vrlo mirno i vriedno. Više put nehtjedoše nas posjetiti, dokle ih nebi zvali. Za ukrase i druge stvari davahu nam po 500 i 600 ljudih za prebacivanje čamaca, i prošav 57 vodopada, izgubiv 19 utopljenih ljudih, 13 čamaca, mnogo slonove kosti, bisera, platna i drugih stvari, dospjesmo napokon do onog mjesta, gdje je god. 1816. umro kapitan Tukkay. Tako provalismo 6900 milja, a ja izgubih biela čovjeka i više nego 250 tuzemaca.

Poslje svih muka i neugodnosti na toj užasnoj rieci, preostajaše svladat jošte i drugih zaprieka. Mi putovasmo po zemlji naroda, koji bijaše navadjen da mu se daje rum. Ako kupac hoće trgovati s ljudmi, to ih mora podkupiti rumom. Kad ja dodjoh sa svojom ekspedicijom, to se taj narod vrlo začudi. Ti ljudi nehtjedoše vjerovati, da smo došli sa drugoga mora. Njihov vladar nehtjede nas pustiti, da podjemo dalje, dok mu nedadosmo ruma. On sjedne na oveći stolac, okružiše ga njegovi ljudi i poče se dostojaustveno držati.

— Jeli znadeš šta želi taj čovjek?

— Ne, gospodine, odgovori on.

— On želi ruma, rekoh ja.

— Evo mu ruma i pokaza caru. Ovaj skoči sa svoje mjesto, potrča svim svojim dostojanstvom, i stvar bje dokončana. Car zadovoljan, dopusti nam da podjemo dalje.“

Dalje pripoviedaše Stanley pred učenim družtvom, da je stanje njegovih ljudih, na tri dana izpred Boméa, bilo vrlo očajno: skoro da ne pomrieše od gladi. On si odabrao tri najsnažnija čovjeka i posla ih u Bomé k evropskim trgovcem, da prose pirinča, ribe i druge hrane. Njegovi se ljudi veseljahu, da će se napokon skoro dovršiti njihovo težko putovanje: O, gospodine! mi ćemo učiniti sav mogući napor, zaboravit glad i žedju pa podjimo dalje samo, da jednoga bieloga čovjeka susretnemo. Nu on uvidjaše, da neće mnogi biti sretni, koji će vidjeti bieloga čovjeka. Svi očekivahu neuztrpljivo viest iz Bomé-a. I evo, sjedeći u sdvojnosti, brojeći tako rekuć svoje zadnje čase, skoči jedan mlad dječak i zakriča: „Evo, evo, ja vidim Ulidi-a; on ide s ljudmi i nešta nose na glavi!“ Svi skočiše i sbilja, išli su ljudi poslani na pomoć ekspedicije, noseći hranu i druge potreboće.

Okriepiv svoje sile, ekspedicija podje dalje. Na tri milje od Boméa spaziše red nosila; u jednoj od njih sjedio je neki bieli čovjek, koji ponudi Stanley-u, da takodjer sjedne u jednu nosiljku, ali ovaj nepristade, rekav mu, ako li je mogao 6000 milja proći, to nije težko i zadnje tri prevalit pješice.

Zatim dodjoše k parobrodu. Ljudi se Stanleyevi sakupiše u okrugu, želeći sko-

---

„Ja sam toli slobodan“, odvrnu stranac, „ime mi je Frederik, talijanski Federigo“.

„Dakle Federigo Six?“

„O ne, to je ime mojeg kralja, koje stoji sasvim gori na putovnici“.

„A tako!“ reče muž i čitaše lagano: Frederik Six par la grace de dieu roi de Danemarc, des Vandales, des Gothes etc., — — ali što je to?“ prekinu se sam.“ Jeste li vi Vandal? Ta to je barbarski puk?“

„Da“, odvrati stranac smiešeć se, „ja sam barbar, koji je došao u Italiju, da se civilizuje. Dolje stoji moje ime, te glasi Frederik, kao i mojeg kralja Frederic ili Federigo“.

„On je Englez!“ reče jedan od pisara.

„O ne!“ odvrnu drugi „ti miešaš sve narode u jedno: ta možeš čitati, da je sa sjevera: on je Rus!“

Federigo, Danska, ta imena zasievnuše u mojoj duši poput blieska. Bio je prijatelj moga djetinstva, najamnik moje majke, on, s kojim sam bio u katakombah, i koji mi je poklonio svoju liepu srebrnu uru i risao krasne slike.

Putovnica bijaše prava, i vojnici uvidiše to dvojako, kad jim on stisnu u ruku paolo, da nas još dulje ne susdržavaju.

Čim izadjosmo, nagovorih ga. On bijaše u istinu; naš danski Federigo, koji je stanovao u moje majke. Veseljaše se vrlo našem susretu te me dapače nazva svojim dragim malim Antonijem. A imadjosmo si što i pripoviedat. On izmieni mjesto u kolih s mojim prijašnjim susjedom, stisnu mi ruku, smijaše se i veseljaše se.

Ja mu u kratko pripoviedah moje zgode od boravka kod Domenike počam, pa sve do vremena, kad postah abatom; preskočih tad kašnje sgode i svrših u kratko — „a sad putujem u Napulj.“

On se još dobro sjećaše obećanja, što mi ga dade zadnjeg dana u Campagni, da će me jednom natrag povest u Rim, nu malo kašnje prisili ga neki list iz domovine, da se kući vrati i to ga zaprieči u izvedenju obećanja. U domovini poraste njegova ljubav prema Italiji — i sad ga po drugi put povuče onamo. „A sad istom uživam,“ reče on, „sad dišem ovim zrakom i spoznajem svako mjesto, na kom sam prije bio. Tu mi se klanja domovina mog srdca, tu ima bojâ, tu ima oblika. Italija je zemlja blagoslova!“

Vrieme mi prolazaše brzo u Federigovu družtvu, isto čekanje u carinari u Fondi-u nepotraja mi dugo. Umio je on promatrat svaku stvar pjesničkom krasotom te mi stoga omili, a ujedno posta angjelom tješiteljem moje razcviljene duše.

„Tamo leži dragi moj nečisti Itri!“ kliknu on te pokaza na gradić pred nami. „Težko ćeš vjerovat Antonio, nu ja sam na sjeveru, gdje su ulice tako čiste, tako pravilne, tako okružene, čeznuo za malim talijanskim nečistim gradićem. Ima u tom nešto značajna, nešto, što privlači slikara. Te uzke i nečiste ulice, sure i zamrljane altane s ovješenimi čarapimi i haljinami, prozori bez reda, jedan gore, drugi dolje, neki veliki, drugi maleni, tu četir do pet lakata visoke skaline, dok se uzpneš do uličnih vrata, pred kojimi sjedi žena uz kolovrat, i tad li[illegible] sa svojim voćem, nadviv se preko zida, — da, od toga može postat slika! Nu od tih uredjenih ulica, gdje stoje kuće ko vojnici, gdje su prirezane stube i prozori, — ne tu neima ničesa za slikara!“

„Evo rodnog grada Fra Diavolova!“ kliče on kad uljezosmo u maleni i nečisti Itri, koji se je Federigu činio toli krasnim. Grad leži na visokoj klisuri, tik uz dubok ponor. Glavna ulica na mnogih je mjestih samo za jedna kola dosta široka.

Prizemni prostor kod većine kuća neimadjaše prozora, nu zato bijahu vrata tim širja i veća, na koja kao da gledaš u tamni kakav podrum. Kud

čit na „vatren čamac“. Zatim stadoše pjevati hvalebnu pjesmu ljudem, koji imahu velik vatren čamac. Poslje trodnevnog odmora svi se navezoše na portugalskom ratnom brodu San-Paola-de-Loani.

TEMELJI
PRAKTIČNOG GOSPODARSTVA.

FRANCEZKI NAPISAO MAURICE BLOCK.

PREVEO

MILAN KREŠIĆ.

(Nastavak.)

XIII.

CIENA. — TKO IMA VEĆI UPLIV NA CIENU, KUPAC ILI PRODAVALAC?

Razgovor taj zanimaše vrlo djetcu, a jedno od njih zaželi znati, tko da najčešće popušća od ciene, da li prodavalac ili kupac.

Susjed, koji je sajmove pohadjao, mišljaše, da prodavalac najčešće popušta.

— Tako mora da bude, primieti učitelj, je li Ivane, zar se radnik muči od rana jutra do kasne noći, samo da mu vrieme prodje ili da se zabavlja, ili otvara li zato trgovac svoj dućan?

Ivan. — To ne, on to čini, da zasluži koju krajcaru za život svoj i svoje djetce.

— A kupac, pitaše dalje učitelj, zar on kupuje, da učini veselje trgovcu? Neka mi Pavao na to odgovori.

Pavao. — Ne, on kupuje od potrebe.

— Takodjer, doda Franjo, kupuje stvari za svoju zabavu. Sjetio se je naime na igračke, što ih je jutros kupio.

— To je sasma istinito, reče učitelj; vrlo je naravno, da svaki kupuje u vlastitom interesu, a ne da zadovolji druge. Konačno kod svakog skoro kúpa kao da se stvori slični razgovor:

Kupac. — Šta stoji ovaj predmet?

Prodavalac. — 5 franaka.

Kupac. — Taj predmet nevriedi toliko za mene.

Prodavalac. — Ja sam radio na tom predmetu cieli dan i potrošio sam surovina za nekoliko franaka, mislim dakle, da mi je trud dosta slabo naplaćen, te nemogu cienu umanjiti.

Kupac. — To nisam ja kriv, da vas surovine toliko stoje. Ako bi vi tako neoprezni bili i radili deset dana na predmetu, na kojega potrošiste za 20 franaka surovina a da proizvod vaš nevriedi za mene više od 1 franka, — ja vam nebi više dao, ma stojalo vas izradjenje i mnogo više.

Prodavalac. — Ali to nije pravedno, da ja za badava radim.

Kupac. — Ako se vi mučite bezkoristno, tim gore po vas. Ja neplaćam ni vaš trud, ni vašu muku, niti rad vaš, već ja plaćam samo korist onu, koju mi vaš predmet donaša. Da bi vam trebalo godinu dana za izradbu predmeta, koga mogu naći u drugoga obrtnika u istoj kakvoći za grošić, i koj nebi u istinu ni više ni vriedio, zar da vam ja naplatim tada vas trud sa 1000 franaka? Ili da vi učinite koj predmet bez ikakve vriednosti, zar bi i toga platit morao? To ja nebi nikada imao dosta novaca za slične poslove.

Prodavalac. — Moram dakle da vam jeftinije taj predmet računam. Šta vriedi isti za vas?

Kupac. — Najviše 4 franka, više nemogu dati, a ni je li za tu cienu ostavit ću ga, tim više što mogu i bez njega biti.

Prodavalec. — Pa uzmite ga.

Netreba mi spomenuti, doda učitelj, da je ovaj razgovor umišljen, i da se tako nikada negovori, nu ćuti i misli se svakako u tom smislu.

Prodavalac ne pusti robu odmah prvom kupcu za jeftiniju cienu, valja mu se prije osvjedočiti, da nitko više neda.

Nu uzmimo drugi slučaj, da kupac svakako treba kupovni predmet, to bi taj umišljen razgovor po prilici ovako glasio:

Kupac. — Kako možete vi za taj predmet tražiti 20 franaka, kad imate sa 15 franaka jošte dosta liepi dobitak?

Prodavalac. — Ja tražim 20 franaka, jer će vam taj predmet ove zime vrlo koristan biti, a ja lako kupca uz tu cienu za ovo pokrivalo nadjem. Ta i vi sigurno volite to pokrivalo nego 20 franaka.

Kupac. — Dakako, ako vi nipošto od te ciene popustit nećete.

Josip. — Ali zar to nije ružno od prodavalca, da traži toliku cienu za jedno pokrivalo?

Učitelj. — Svaka pretjeranost mora se osuditi. Nevalja, da prodavalac pretjeriva cienu robe, znajući, da je malo ima, kao što takodjer nevalja, da kupac traži uz ništetnu cienu robu, jer je mnogo ima. Treba uvjek i u svakom slučaju stalne umjerenosti.

Susjed. — Nu ima predmeta, koji se riedko nadju, jer je tvorenje istih vrlo skupo.

Učitelj. — U cielomu tvorac radi za trošca; ako je dobro proračunao potrebe potonjega, biti će nagradjen, jer se predmet kupuje i on se za svoj trud naplati, prevari li se, kažnjen je gubitkom svoje tvorine.

Ako čizmar pravi zelene čizme, misleći da su ljepše od crnih, zar ja moram, dieliti njegove nazore? Ni najmanje.

To je dakle uvjek trošac koj utanačaje konačnu cienu predmeta, jer on ga

---

god si glednuo, svud vidjaš nečistu djetcu i žene; sve pruža ruke te prosjači. Žene se smijahu, a djetca vikahu te nam se rugahu. Glave nisi smjeo pružit iz kola, a da nedodjoš u pogibelj, da ju nerazmrskaš na kom uglu od kuće. Na mnogih mjestih nadviše se nad nas altane tako, da nam se činilo, kao da se vozimo pod kakovim svodištem. Na sve strane vidjeh crne stiene; dim je sukljao kroz otvorena vrata.

„Divan je to grad!“ kliknu Federigo i zapljeska.

„Da, razbojničko gniezdo jest,“ vrati vetturin, kad unidjosmo. „Polovinu pučanstva policija je preselila u gradić preko gorâ, a ovamo naselila drugo, nu sve uzalud; što god se na toj zemlji sije, rodi pljevom i koprivljem. Nu i ta sirotinja želi živit“

Položaj na glavnoj cesti medj Rimom i Napuljem uprav bijaše shodan za robljenje, u tamnih gorah lahko se našlo zatočište, isto tako u špiljah, u ciklopskih stienah i mnogih drugih ruševinah.

Federigo me upozori na neku, zelenilom obraslu, ogromnu gradjevinu. Bijaše grob Ciceronov; tu je shvatio nož ubojice bjegunca, tu se stvoriše usne rječitosti prahom.

„Vetturin će nas odvest u njegovu vilu Mola di Gaeta“, reče Federigo. „To je najbolja gostiona, a š nje je izgled toli divan, kao i onaj iz Napulja“.

Prekrasna bijaše formacija gorâ, bujna vegetacija; još prodjosmo dvoredom lovorika i eto nas pred gostionom. Konobar nas već dočeka na stubah, uz koje poredaše zelen i cvieće.

„Eccelenza, vi ste!“ kliknu on i pomogne nešto krupnijoj gospodji s kolâ. Ja ju promatrah: bijaše krasna, vrlo krasna, crne oči ko žužak izdavahu ju umah neapolitankom.

„Ah da ja sam!“ vrati ona. „Evo me s mojom dvorkinjom, to je sva moja pratnja; neimam nikog od moje obične pratnje uza se. Što velite na to, da tako sama putujem s Rima u Napulj?“

Kao kakva bolestnica baci se sad na sofu, nasloni glavicu o malu debelu ruku te stane proučat jestvenik: „Brodetto, Cipollette, Facioli — znate, da nevolim juhe; ne, ne, moja vanjština nek nenaliči kakovoj tvrdji. Malo animelle dorate i nekoliki finocchi za mene su dostatni. Mi ćemo tek u Santa Agathi objedovat. — Ah, sad već laglje dišem“, nastavi ona i odkapči kabanicu, „sad osjećam opet moj napuljski zrak! Bella Napoli.“ Na to priskoči k vratim altane, otvorih ih te srkaše zrak.

„Možemo li već vidit Napulj?“ upitah ja.

„Još ne“, vrati Federigo, „nu Hesperiu, čarobau vrt Armide“.

Izadjosmo na loggiu. Kolike li divote, bajnije, no si ju čovjek pomislit može! Pod nami bijaše gaj od limuna i naranča, koje se prigibahu od plodova. Ciprese, velebne ko topole sjeverne Italije, okruživahu vrt. Bijahu dvostruko tamne na prema jasno modrom moru, koje se za njimi pružaše i s druge strane zida udaraše o ruševine kupkâ i hramova staroga vieka! Ladje i čamci s bielimi jadri mirno ulažahu u zaliev, oko koga se nanizala Gaeta* sa svojimi visokimi kućami. Mali briežuljak nadvisivaše grad, na njem bijaše razvalina.

Bijah zadivljen nad tom ljepotom!

„Vidiš li, kako se dimi Vezuv!“ kliknu Fedorigo i pokaza na lievo, gdje se odrazivahu slabe crte briega poput oblačića na divnom moru. Kao diete uzradovah se toj krasoti, a Federigo bijaše sretan kao i ja. Podjosmo dolje u vrt medju na-

---

* Tu zakopa Eneja svoju dadilju Cajetu, a po njoj dobi grad ime.

plaća, a po tomu ima svakako veći upliv na utanáčenje ciene nego prodavalac.

XIV.

ZLATO I BOGATSTVO.

Kada se nekog dana opet sastadoše, svede učitelj razgovor na novac sliedećom pripoviesti:

Ima više stoljeća, što je neki vladar na čelu velike vojske pošao na osvajanje udaljenjih pokrajina te dodje u neki mali predjel, koji mu bijaše do tada sasma nepoznat.

Glavar te zemlje pružio mu je kruha od suha zlata, tako i mesa i zlatna voća.

— Što se kod vas zlato jede? upita vladar.

— Ne, odgovori glavar, nu kruha mesa i naravnoga voća imate, valjda sami kod kuće, nije vam dakle sile tražiti ga u nas.

Što je moral te pripoviesti?

Sva djeca zaviknu u jedan glas: Da se zlato ne jede.

Bez dvojbe, nu od zlata neprave se ni kuće ni odjeća, a zašto ipak zlato ima svoju vriednost?

Jerbo se od njega prave dragocienosti, reče jedan.

A i novac, primjeti drugi.

A za novac, doda učitelj, može se kupiti sve, što nam je potrebno.

Nu da ste vi sami usried otoka, kao što bje Robinson, i do nadjete veliki komad zlata, recimo u vriednosti od 100.000 franaka, što bi vi š njim uradili?

Djeca neznadoše, što da na to odgovore.

Vi bi kao Robinson učinili, odvaliv ga s nogom, zaviknuli bi: a, da je to željezo!

Željezo bi vam služilo barem zašto. Mogli bi od njega praviti sjekire, noževe, čavle. Zapamtite dakle, što ću vam kazati: zlato samo u sebi ima slabu vriednost, jerbo nije ni potrebno ni koristno, zlato je samo ugodno. Zlato se traži jedino s uzroka, da se zanj nabave koristne stvari. jer se od njega novac pravi.

Predstavimo si, da neki čovjek posjeduje punu sobu zlata, nu da si nemože priskrbiti već suha kruha ili voća, da mu je odieća od manje više zlo pripravljene kože i da spava na slami u kakvom zakutku. jednom riečju, da živi život divjački; predstavite si na dalje drugoga čovjeka, koj neima ni zlatnog zrnca, nu koj stanuje u liepoj sobi, u ljetu hladnoj, a u zimi dobro grijanoj, da ima dobru postelj, udobnu odjeću, jelo dobro, nenapominajuć sva druga zabavna sredstva, — koj je od ovih dvajuh bogatiji, da li onaj koj posjeduje hrpu zlata ili onaj koj ga neima?

Djetca iz toga razlaganja razumiše, da zlato samo po sebi nije bogatstvo, dakle da onaj divjak nije mogao bogatiji biti. Razumiše, da čovjek, koj posjeduje kuću, polja, odjelo, hranu i ostalo, netreba zlata, da si to kupi.

Razumješe takodjer, da zlato nije van vrlo udobna roba, koja se dobro uzdržava, koja ima veliku vriednost u malom obliku, koja se dieli na male čestice, negubeći ništa od svoje vriednosti (ne kao staklenka, koja, ako se potare, komadići, bez vriednosti ostaju), jednom riečju, zlato kao novac nije bogatstvo samo po sebi, već je sredstvo, kojim se sve stiče, što sačinjava bogatsvo.

(Nastavak sliedi.)

BIBLIOGRAFIJA BOSNE.

Mislimo, da ćemo mnogomu ugoditi, priobćimo li na okupu sve, što se je do sad o Bosni pisalo. Ova bibliografija dakako, da nije podpuna, jer je do mnogih knjiga težko doći, nu ona sadržaje sve znamenitije publikacije. Manje su nam poznate ruske knjige o tom, nu bit će ih malo, pa se i po tom vidi, spada li Bosna zapadu il iztoku. —

Ali Suavi: A propos del' Herzegovine. Avec 2 cartes. Paris 1875.

Angerstein: Der Aufstand in der Herzegowina, Berlin 1875.

Anonym: Pogled na Bosnu sa vojenog i strategičkoga vida. U Zagrebu 1862.

Anonym: Bosnien und seine gegenwärtigen Verhältnisse (Ausland 1863. Nr. 23. u. 24).

Anonymus: Die Christen in Bosnien, Wien 1853.

Anonymus (Rodoljub): Iz „Opisa Bosne i Hercegovine". Glasnik srbskog učenog družtva XX. (1866) 265—404; XXI. (1867) 289 do 359; XXII. (1867). 1—47.

Anonymus: Bosanski prijatelj. Svezak IV. U vojnom Sisku 1870.

Arbuthnot G: Herzegovina, or Omer Pacha and the christian rebels. 2 Karte, London 1862.

Artamanov: Karta evropske Turske 1 : 420.000 17 listova. 1876. (ruskim jezikom).

Ascherson Paulus et Augustus Kanitz: Catalogus Cormophytorum et Anthophytorum Serbiae, Bosniae, Herzegovinae, Montis Scodri, Albaniae hucusque cognitorum. (Melléklet a Magyar Növenytani Lapokhoz). Claudiopoli Tip. Nic. K. Papp. 1877. 108 strana.

Blau Otto Dr.: Übersicht der römisch-katolischen Bevölkerung Bosniens. (Zeitschrift für Allg. Erdkunde, 1861, N. F. XI. S. 219 und 220.).

— — Karte der Herzegowina i. J. 1861. im Masstabe 1 : 500.000. — Berlin, Reimer; 1862.

— — Notiz über die Karte der Herzegowina. Zeitschr. für Erdkunde. N. F. XI. 461.

— — Politische Statistik Bosniens. — Preussisches Handelsarchiv 1865, I. 486 ff.

— — Handelsverhältnisse Bosniens im J. 1866. Preuss. Hndlsarch. 1877. II. 159 ff.

— — Berichte über römische Alterthümer in Bosnien I., II., III. (Monatsberichte der Berl. Akademie der Wiss. 1866. Decem., 1867. Novem. u. 1870. Juli).

— — Zur Statistik Bosniens. Bevölkerungstabellen. Zeitschr. für Erdk. 1867. II. S. 516 ff.

— — Ausflüge in Bosnien. (Zeitschr. für Erdk. 1867. II. S. 499 ff.)

---

rance, tu poljubih zlaćani plod, uzeh nekoliko sa zemlje te ih stanem u zrak bacat poput zlatnih kruglja.

„Dražestna Italijo!" kliknu Federigo. „Da, tako si preda mnom stajala i gor na sjeveru! U mojih uspomena strujio je ovaj zrak, što ga dišem ovdje. Na tvoje uljike mišljah, kad vidjeh naše vrbe. Sanjah o narančah, kad gledah jabuke u vrtu našeg seljaka uz mirisavu djetelinu. Nu zelena voda sjevernog mora neposta nikad modrom ko liepo srjedozemno more. Sjeverno nebo nikad neposta tako visoko, nikad tako slikovito, kao na toplom, na divnom jugu." Njegovo seselje posta uznešenošću, njegov govor pjesmom.

„Kakovo me je čeznuće spopalo u domovini!" nastavi on. „Sretniji je onaj, koj nikad nevidje tog raja, no onaj, koj se je njim prošetao a tad mu okrenuo ledja, da se nikad više nevrati. Moja je domovina liepa. Danska je cvatući vrt; može se takmit sa svim, što je s one strane Alpâ, ima bukvike i more. Nu što je zemaljska ljepota na prema nebeskoj! Italija je zemlja fantazije, zemlja ljepote; dva put sretan, koj ju opet pozdravlja!"

I poput mene i on poljubi zlatne naranče, suze ga obliše, on me ogrli, usne mu zaplamtiše na mom čelu.

Tad se otvori i moje srdce njemu; ta on mi nebijaše stran, ta bijaše prijatelj mog djetinstva. Pripoviedah mu veliku sgodu mog života i osjetih, da mi je odlanulo, kad sam se povjerio, kad sam na glas smio izustit ime Annuciate, odkrit javno svoju nesreću i biedu — a Federigo slušaše me iskrenošću prijatelja. Pripoviedah o svom biegu, o sgodi u razbojničkoj špilji, o Fulviji i o Bernardu. Tiho mi on stisnu ruku te mi glednu svojimi modrimi očmi na dno duše.

Pritišani neki uzdah začu se na to tik nas za grmom; nu visoki lovori i plodovi prignute naranče zakrivahu sve. Na to mi nemišljah, da bi ondje tko mogao prisluškivat moju poviest. Odvinusmo s toga grane i tik nas, pred ulazom k ruševinam Ciceronovih kupka, sjedjaše napuljska signora i plakaše.

„Ah mladi gospodine!" reče ona „ja nisam tom kriva. — Ja već tu sjedjah, kad ste Vi došli s Vašim prijateljem; tu je tako hladno i liepo; Vi govoraste tako glasno, da sam se prije podala pripoviesti, no sam i opazila, da je povjerljive naravi. — Duboko me je ganula. Nemojte se ljutit, što sam ju saznala; ja sam šutljiva ko grob."

Uzbunjen naklonih joj se. Poslje me utješi Federigo tim, što, kako reče, nitko nezna, čemu je to dobro. „Ja vjerujem u neku sudbinu," reče on, „i u toj sam vjeri pravi Turčin; a osim toga neradi se o nikakvoj državnoj tajni, svako srdce imade u svom arkivu tako žalostnih memoira. Možda je bila poviest njezine vlastite mladosti, što ju je slušala. Ja sam dapače o tom uvjeren, jer ljudi imadu riedko suza za boli drugih, ako nisu te boli slične njihovim. Mi smo svi bez iznimke sebičnjaci dapače i u najvećoj našoj tuzi i boli."

Zasjesmo opet u kola i podjosmo dalje. Sav kraj postajaše bujniji. Širokolista aloa rasla je tuj na hvat visoko te ju upotrebljivahu za ogradu vrtova i njiva. Velike žalobnice vrbe kao da su sa svojimi dugimi i tankimi grančicami ljubile svoju vlastitu sjenu na zemlji.

Za sunčana zapada premostismo rieku Garigliano, gdje je nekoč stajala stara Minturna. Bijaše to onaj stari i žuti Liris, obrašten trstikom kao tad, kad se je tu Marij pred groznim Sullom sakrio. Nu do Sante Agathe bijaše još daleko, tmina nasta a signora posta od straha pred razbojnici nemirna; neprestance gledaše, dali nam tko ne skida s kola prtljagu. Uzalud tjeraše vetturin konje, uzalud vikaše „maledetto" — crna noć br-

— — Briefe über Bosnien, I. II. III. (in der Beilage der N. Preuss. Zeitg. 1867. Nr. 23., 41. & 52.)
— — Jahresbericht über Bosnien (Preuss. Hndlsarch. 1868. I. 611).
— — Bosnisch-türkische Sprachdenkmäler. (Abhandlungen für die Kunde des Morgenlandes Leipzig 1868. B. V. S. 1—316).
— — Über den Handelsverkehr in der Possawina (Preuss. Hndlsarch. 1869, II. 419 ff.)
— — Über den Ackerbau in Bosnien (Annalen der Landwirtschaft 1869. Heft 2. 3.).
— — Culturverhältnisse und commercielle Lage der Herzegowina. (Preuss. Hndlsarch. 1869. I. 17 ff.)
— — Handel Bosniens im J. 1869. (Preuss. Hndlsarch. 1870. I. 259 & II. 382).
— — Bosnien (in Brockhaus Supplem. zum Conversations-Lexikon 1872. S. 276 ff.).
— — Annalen bosnischer Kirchengeschichte bis 1244. (Als Manuscript gedruckt), Görlitz 1872.
— — Reisen in Bosnien und der Herzegowina. Topografische und pflanzengeographische Aufzeichnungen. Berlin, Dietrich Reimer 1877. 8. 231 S. — Mit einer Karte.
Bošnjak Slavoljub (Jukić): Zemljopis i povjestnica Bosne, 8. str. 164. Zagreb 1851.
Boué Ami, La Turquie d'Europe. Paris, 1840. IV. Tom.
— — Recuiel d'itinéraires dan's la Turquie d'Europe. Vienne 1854.

(Nastavak sliedi.)

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Franjo Kuralt, profesor gospodarstva u Gorici (Görz) i urednik ondešnjeg „Gospod. Lista", izabran je tajnikom gospodarskog družtva u Zagrebu.

— Ignatiev vratio se je 31. ožujka iz Beča natrag u Petrograd. U Beču je malo opravio.

— Odstupivši talijanski predsjednik Agostino Depretis i predsjednik senata Tecchio dobili su najviši talijanski red Annunciatin, koji broji izvan krunjenih glava samo 16 vitezova.

— Papa imenovao je u zadnjem konzistoriju 28. ožujka kardinala di Pietra komornikom crkve u mjesto bolestnog Morichinia.

— Lord Salisbury imenovan je 30. ožujka na mjesto Lorda Derbya englezkim ministrom vanjskih posala; Hardy ministrom za Indiju a Stanley u mjesto njega ministrom rata.

SVAŠTICE.

— Poznati englezki plivač Paul Boyton, preplivao je gibraltarsko tjesno. Na 20. ožujka t. g. pošao je iz Tarife, i prispio 21. ožujka nakon 17. satnog plivanja u Tanger. On veli, da je put bio mnogo teži no u kanalu La Manchi, jer su ga nosile silne struje.

PRIRODOSLOVJE.

— Razvoj flore okolo Zagreba. Od 29. ožujka do 5. travnju t. g. cvalo je: Saxifraga tridactylites L., Kamenika troprsta; Sanicula europaea L., Zdravčica dlanolistna; Lamium Orvala L., Medić velecvjetni; Torilis Authriscus Gmel., Čekinjavka crljenkasta; Pulmonaria augustifolia L., Plučnjak uzkolistni; Cytisus elongatus W.K., Zanovet dugoljasti; Cytisus hirsutus L., Zanovet runjavi; Barbarea vulgaris R.B., Barica obična; Herniaria hirsuta L., Priputnica kosmata; Oxalis Acetosella L., Cecelj batvasti; Aposeris foetida Less., Ognjičina smrdika; Salix fragilis L., Vrba krhka; Vicia latyroidos L.. Grahor sićušni; Pulsatilla patens Rehb.. Kučika raztvorana; Caltha palustris L., Kaljužnica kruglolistna; Fragaria elation Ehrh., Jagoda visoka; Adoxa moschatelina L., Moškovica trolistna; Populus monilifera Aid., Topola čislasta; Orobus tuberosus L., Orešac gomoljasti; Anemone sylvestris L., Šumarica dlakava; Erysimum virgatum L., Trizalj šibkasti; Ceratocephalus falcatus Pers., Rogoglavica srpasta; Geranium Phaeum L., Ždralica ljagasta; Draba aizoides L., Gladuš zimzeleni; Potentilla fragariastrum Ehrh., Petoprstika prizemna; Ranunculus repens L., Žabnjak puzavi; Teesdalia petraea Rchb., Gorušina perasta; Viola hirsuta L., Ljubica kosmata; Amygdalus communis, Badem rani; Viola sylvestris Lam., Ljubica vijugava.

TVORNA UMJETNOST.

— Na 18. ožujka bio je u Parizu izbor jurora za tvornu umjetnost na parižkoj svjetskoj izložbi. Za slikarstvo izabrano ih je 24, a medju njimi: Lefebvre, Bonnat, Laurens, Baudry, Cabanel, Hebert, Leloir, Gérôme, Robert-Fleury, Breton; za kiparstvo 17, medju njimi: Dubois, Chapu, Dumont, Delaplanche, Cavelier, Alfred Arago, za graditeljstvo 11, medju njimi: Lesueur, Bonnet, Viollet-Le-Duc, Lenoir, za grafičku umjetnost i litografiju 17, medju njimi: Flameng, Didier, Blanchard, Vernier, Delaborde i Louis Viardot.

— Francezki kipar Clésinger radi sada veliku statuu republike; koja će se namiestit na Trocaderu. U tu je svrhu već dobio 20.000 franaka.

— Dne 29. ožujka odkrili su na kapitolu u Rimu u Palazzu dei Conservatori poprsje Adama Mickijevića, što ga je izklesao poljski kipar u Rimu Viktor Brodzki. Senator grof Mamiani govorio je pozdravni govor, a književnik Curcio Antonelli čitao prevedenu jednu pjesmu Mickijevićevu.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na hrvatskom narodnom kazalištu bijahu na dalje ove predstave:
30. ožujka: Koncert Swert-Grünfeld. Uz to: „Grof i zaručnik" izvorna vesela igra u 1 činu od J. Žigrovića.
31. ožujka: „Antixantippa", vesela igra u 5 čina od Rud. Kneisela (novo).
2. travnja: „Krišpino i Kuma", šaljiva opera u 3 čina od Riccia. (Prijam g. Vacl. Antona).
3. travnja: „Lucrezia Borgia", velika opera u 3 čina od Donizettia. (Talijanski gosti).
4. travnja: Ista predstava.

— Koncert Julesa de Swerta i Alfreda Grünfelda služio bi svakoj priestolnici na čast, te dvostruko žalimo; što ih je snašla ista sudbina, koja i divnog guslara Sarasata: kazalište bijaše prazno. G. Swert odigrao je nekoliko komada, a poimence serenadu od Servaisa i jednu svoju kompoziciju toli zamamnom dražesti i fino-

---

zala je bolje od njega. Napokon ugledasmo svjetlo, bijasmo u Santi Agathi.

Signora bijaše za večere izvanredno tiha, nu opazih kako je pogled na mene uperila, pa kad sam drugog jutra pred odlazkom izašao iz sobe, da pijem kafu, izadje mi velikom ljubeznosti u susret. Bijasmo posve sami, ona mi pruži ruku te reče dobrostivo i povjerljivo: „Vi se neljutite na mene? Uprav se stidim pred Vami, a ipak se sve tako nedužno zbilo".

Ja ju umirih veleć, da se podpuno uzdam u njezinu žensku ćut i njezinu šutnju.

„Nepoznate me još", reče ona, „nu možda će Vam moj muž bit od koristi u veliku i nepoznatu gradu. Vi nas morate posjetit. Za stalno neimate znanaca, a mladi se čovjek toli lahko vara".

Srdačno joj zahvalih za sućut, koja me iskreno ganu; ima svigdje dobrih ljudi.

„Napulj je pogibeljan grad", reče ona, nu Federigo unidje te nas smete u razgovoru.

Na skoro sjedjasmo opet u kolih, prozori bijahu zatvoreni, bijasmo sad već svi poznatiji medju sobom te se bližasmo našem cilju, Napulju. Federigo bijaše uznesen od raznih slikovitih grupa što ih susresmo. Žene u crvenih suknjah, koje su prebacile preko glave, jašile su na magarcih; malo diete sisalo je na materinjih njedrih, ili veće ležalo do nje u košari. Čitava jedna obitelj jahaše na konju; žena sjedjaše za mužem te nasloni glavu na njegovo rame kao da spava; muž imadjaše pred sobom dječaka, koji se igraše bičem; bijaše dražestna slika, kako ih je Pignelli prikazao u prekrasnih slikah iz pučkog života.

Zrak bijaše nešto siv, malo je kišilo; nemogasmo vidit ni Vezuva ni Capria. Raž stajaše na polju pod visokimi voćkami i topoli, na koje se uzpinjaše trs.

„Vidite li?" reče Signora, „naša Campagna podpun je stol kruhom, vinom i voćem natovaren, a skoro ćete zagledat i naš veseli grad i talasovo more!"

Pod večer stigosmo u Napulj. Sjajna toledska ulica bijaše pred nami; da, kakav je to Corso!* Sjajni dućani, pred njimi stolovi s narančami i smokvami, razsvietljeni svietiljkami i lampioni. Izgledaše ulica s nebrojenimi svojimi svietiljkami kao jedan jediti trak svjetla. Na obih stranah visoke kuće s altanami; na njih stajahu gospoda i gospodje, kao da je još karneval. Kola juriše za koli Sad se popiknuše konji na pločniku od lave, sad opet dolažahu za njimi drugi cabrioleti na dva kotača. Pet do šest ljudi sjedjaše u tih malih kolih, poderani mladići stajahu straga, a s dola u gibivoj mrieži ležaše bezbrižno još polugol lazaron; jedan jediti konj vuko je sve to, a ipak je letio brzim skokom. Pred nekom kućom na uglu goraše vatra; dva polugola derana, obučena u plivače hlače i prsluk, što ga je samo jedan gumb spajao na prsih, ležahu uz vatru te igrahu na karte. Razmi svirači svirahu, žene pjevahu, svi vikahu, a natrkivahu se tu: vojnici, Grci, Turci i Inglezi. Osjećao sam, da sam u posve drugom svietu; južniji život od dosadanjeg, pozdravljaše me sa svih strana. Signora pljesnu od radosti nad svojim veselim Napuljem: prema njezinom smiešećom se gradu bijaše Rim grobnicom.

Zaokrenusmo u Largo del Castello* ista nas pozdravi buka i stiska. Naokolo bijahu sjajno razsvietljena kazališta s šarenimi slikami, koje predstavljahu glavne prizore komadâ, koji se igrahu.

* Glavna ulica, koja se zove u Rimu i Milanu Corso, u Palermu Cassaro, u Napulju je „Via Toledo".

* Jedan od najvećih trgova u Napulju; proteže se do luke.

ćom, da je upravo uzhitio prisutne. Njegova cantilena, njegova scala i stacato to su rek bi čarotije. U gosp. Grünfelda manje smo se uzdali, jer se danas kojekakvi ljudi izdaju za umjetnike na glasoviru. Uz to se je on imao borit s uspomenami na vrlo slavne umjetnike, što smo ih već u Zagrebu čuli. Pa kad rečemo, da je on sjajno uspio, tad mislimo, da smo mu najveću hvalu izrekli. U tog je umjetnika tolika vještina, tolika bravura i dotjeranost, da se nije občinstvo po svršenu koncertu nipošto dalo na odlazak, dok nije dodao jednu improvizaciju. Bachovu Gavottu, Kulakov „Lützows Wilde Jagd“ i Schubertov vojnički marš on je odigrao zanosljivo.

— „Grof i Zaručnik,“ pošalica od Žigrovića ml., koja se je prikazivala za Swertova koncerta, prvenac je, koga je vrlo nedovoljna predstava posve zakopala, a mogla ga je bar djelomično od toga spasiti. —

— Prijam obljubljenog pjevača Antuna svakako je financialno imao najveći uspjeh od svih ovogodišnjih prijmova, jer nije ni jednog praznog mjesta bilo. To priznanje i zaslužuje g. Anton a a občinstvo se je dobro zabavljalo š njegovim Krišpinom.

— Naši talijanski gosti gostovali su „Lucrezii Borgii vrlo sjajno. Veliki tropjev u drugom činu morali su opetovat, a bijaše ga prava slast slušat. G. Mirski se medjutim nikako nemože oporavit. — Kako doznajemo engažovna su sva tri gosta od 15. rujna na 8 mjeseci. Primadonna Giunti Barbera će dobit na mjesec 300 fr. — Još nam je spomenut, da smo u Lukreciji vidili u drugom činu tako poderanu palaču Borgiâ, kakova već ni uz najveći „Sparrsystem“ nebi smjela doći na pozorište. Netražimo velesjaja, al prašina mrlje i krpe vriedjaju svakì ukus, red i užitak.

— U dramatskom osoblju našeg kazališta nastat će s budućom sezonom velike promjene. Dogovori s gdj. Ružičkom Strozzi i s gg. Mandrovićem i Jovanovićem nisu uspjeli, što iskreno žalimo Da li će ih gg. Fijan, Brani i gdč. F. moći zamienit, dvojimo.

— Kako je znano, prigodom parižke izložbe koncertovat će razne glasbe sa svih strana svieta u velikoj jednoj dvorani na Trocaderu. Za to treba im dozvola one izložbene komisije, kojoj narodnosti pripadaju. Dvorana ima 4400 mjesta i to: pokrite lože 336, nepokrite lože 225 zatvorene stolice 1303, amfiteater 1554, tribune 555 i obična sjedala 428. Koncertovat će se samo po podne, a ulazninu ustanovit će zemaljska izložbena povjerenstva.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Za vrieme parižke izložbe sastat će se ondje i internationalni literarni kongres. Program, što ga je izradilo parižko književničko družtvo, glasi: dne 4. lipnja. Tajna sjednica. Prozivanje članova. Razdielba radnjâ. Izbor odborâ. Na 6. lipnja javna sjednica. Pozdravni govor predsjednika Victora Hugona. Generalna debata o literarnoj svojini, njezinih uvjetih i vremenu. Ima li se literarna svojina sravnat sa svimi drugimi ili posebnim zakonom ustanovit? — Na 8. lipnja. Javna sjednica. O reprodukciji, prevodu i preradjenju literarnih djela. O literarnom pravu vlastničtva. O nedostatnosti diplomatskih ugovora za obranu tog prava. O potežkoćah, koje su spojene formalnostmi u tih ugovorih. Potraga bolje i jasnije formule. — Na 9. lipnja. Predlog te formule. Osnova medjunarodnog literarnog ugovora, kojim se svaki strani književnik u pravu vlastničtva sravnjuje s domaćimi. — Na 11. lipnja. Javna sjednica. Položaj književnika u naše doba. O literarnih družtvih. Razjasnienja uredba za pobolšanje književničkog stanja u raznih zemljah. Želje za budućnost. — Na 13. lipnja. Taina sjednica. Izvješća odborâ. Glasovanje. Izbor permanentnog medjunarodnog odbora. — Na 15. lipnja. Javna sjednica. Čitanje po kongresu primljenih zaključaka. Svršetak radnja.

Kako se iz tog programa vidi, razpravljat će se o vrlo znemenitih pitanjih, koja moraju svakako i nas u Hrvatskoj zanimati, te žalimo vrlo, da nebude Hrvatska zastupana na tom kongresu bar jednim članom.

NOVE HRVATSKE KNJIGE.

— „Južno-slovjenske narodne popievke“. Većim ih dielom po narodu sakupio, ukajdio, glasovirsku pratnju udesio, te izvorni im tekst pridodao F. Š. Kuhač. I. knjiga. I. svezka. Zagreb 1878. Tiskom Albrechta. O tom ćemo djelu obširnije govorit.

— „Put u Rim“. Putopisne crtice. Napisao Petar Bučar, župnik. Pretiskano iz „Pučkih Novina“. Zagreb 1878. Dion. tiskara. Ciena 30 n. Ovo je liepa knjižica pisana osobito s pogledom na družtvene, gospodarske i narodopisne odnošaje, te ju možemo svakomu preporučiti.

UMRLI.

— **Sir George Gilbert Scott,** veliki englezki graditelj, probuditelj gotike u Englezkoj, rodjen 1811. u [illegible]wcotu, član akademije, od 1872. vitez, restaurator [illegible]znih crkvâ, † u Londonu 27. ožujka u 67. godini.

— **Charles Beslay,** najstariji komunista, koji je g. 1871. spasio francezku banku od prevratnika, † 30. ožujka u Neuenburgu u Švajcarskoj 84. g star.

— **Luigi Amat** di San Filippo e Sorso, kardinal-biskup sv. rimske crkve, biskup Porta i St. Rufine, dekan kardinalskog kolegija, podkancelar sv. rimske kongregacije, kompilator apoštolskih dopisa, komander San Lorenza i Damasa, prefekt kongregacije ceremonija, rodjen 21. lipnja 1796. u Cagliariju, 9. travnja 1827. imenovan od Leona XII. nadbiskupom Cesaree, od Grgura XVI. 19. svibnja 1837. kardinalom, † u Rimu 30. ožujka u 82. godini. Bijaše vrlo učen, blag i ljubezan. Po dobi imenovanja on bijaše sad najstariji kardinal, a sad ga nasliedjuje u tom knez Schwarzenberg (od 1842.) Amat je drugi kardinal, koj umire za Leona XIII.

— **Ildefonse Rousset,** urednik i ravnatelj „National-a“ prije suradnik „Siecla“, vješti francezki novinar, † u Parizu 31. ožujka u 61. godini.

Zaključak uredničtva 5. travnja.

S visoke neke tribune vabili su bajaci obćinstvo: žena vikaše, muž trubljaše, a najmanje ih je diete udaralo bičem, dočim je dolje stajao na zadnjih noguh mali konj te čitao iz otvorene knjige. Jedan čovjek stajaše, bacaše ruke na sve strane te pjevaše u okrugu mornara, — bijaše neki improvizator. Drugi opet čitaše na glas „Orlanda furiosa.“ Baš kad se kraj njeg vožasmo, pljeskahu mu slušaoci.

„Monte Vesuvio!“ kliknu signora — i na to opazih na kraju trga, tamo gdje stoji svjetionik, kako se k nebu uzdigo Vezuv, a žareća lava tekla je po jednoj strani niz brieg. Nad bezdnom titraše oblačić, što ga je plamteća lava zažarila. Nu samo jedan čas vidjeh tu veličajnu sliku. Kola zakrenuše s nami u hotel „Casa tedesca.“

Tik uzanj stajaše malo marionetsko kazalište pred njim bijaše još manje, u kom je polichinel sbijao svoje šale, plakao, smijao se i govorio govore. Smieh nas od svikud pozdravljaše. Samo malo ih slušaše monaka, koji je stajao na drugom uglu te s kamenitih stuba prodikovao. Neki stari i krjepki čovjek, nalik na mornara, dizaše križ s Isusom. Oštrim okom gledaše monak drvene lutke kazališta, koje odvraćahu viernike od njegove prodike.

„Zar je to korizma!“ vikaše on „je li to [illegible] vrieme, što ga posvećujete bogu! vrieme kad nam valja bit poniznim, čednim, kad bi morali izlazit u pepelu i vreći! Za vas je uvjek karneval, dan i noć, ljeti i zimi, dok odete onamo u pakao. Tamo možete tad plakat i vikat, plesat, i svetkovat festino, u pakla vječnoj muci!“

Njegov se glas sve više jačao; mehko napuljsko narječje odzvanjalo je u meni poput talasajućih stihova, rieči se skladno spajahu. Nu čim se je više jačao njegov glas, tim glasnije vikaše polichinel, tim više je on skakao, a puk mu pljeskao. U to trgnu monak u svetoj srdjbi križ s rukuh čovjeka, koj ga je do sad držao, baci se š njim u puk te pokaza Isusa govoreć: „Glejte, to je pravi polichinel! Njega gledajte! Njega slušajte! S toga imate oči i uši! Kyrie eleison!“ I ganuta od tog prizora svjetina, baci se na koljena i zapjeva u jedan [illegible]s „Kyrie eleison“. Isti komedijaš spusti svog polichinela. Taj me se prizor izvanredno dojmio.

Federigo morade priskrbit signori kola, da uzmogne kući. Ona mu pruži ruku u hvalu, nu meni savi oko vrata ruke, osjetih vruć cjelov na usnah i čuh: „Dobro došao u Napulju!“ Bacaše [illegible]i još cjelove s kola, koja ju odvezoše kući. Mi [illegible]josmo u gostionu i podjosmo u naše sobe.

II.

BOL I UTJEHA. BLIŽE POZNANSTVO SA SIGNOROM. PROFESOR. LIST. JESAM LI JU K[illegible]SHVATIO?

Kad je Federigo bio već u [illegible] sjedio sam ja jošte na otvorenoj altani, s [illegible] mogoh ne samo pregledati sav trg, već takodjer vidit Vezuv; čudnovati sviet, u koji sam se kao snom uljuljao, nedade mi usnut. Malo po malo nasta pod menom na ulici tiše i tiše; svieće utrnuše; već je ponoć minula. — Moje se oko uprlo u brieg, gdje se vatreni stup uzdizaše sa ždriela naprema rumenoj gromadi oblaka, koji izgledahu, kao da tvore zajedno snažnu piniju od vatre i plamena; rieka lave predstavljala je njeno korienje, kojim ovijaše brieg. Moje se duše dojmi veličajni prizor, taj božanski glas, koji mi govoraše iz vulkana, kao s mirnog šutećeg neba.

(Nastavak sliedi.)

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović.** Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAŽOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 42. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 14. travnja 1878. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga II.

NAJSTARIJA POVIEST BOSNE

do Kulina bana.

(Nastavak.)

Dokazavši, da je Bosna prvobitno bila naseljena Hrvati, bit će nam sada laglje shvatiti i izpričati poviest njezinu do Kulina bana. Nu uza to nam se je vazda obazirati na istodobnu poviest ostalih Hrvata i zemalja njihovih jer samo tako biti će nam ta stara poviest nešto jasnija i preglednija.

Kad su Hrvati u VII. vieku zauzeli nekadanju rimsku Dalmaciju, naseliše oni sve zemlje, koje se prostiru unutar ovih granica: Bojane na jugu, Drine na iztoku Dunava i Drave na sjeveru, a rieke Raše i jadranskoga mora na zapadu. (Rački, odlomci 19.). Hrvatom na iztoku nastaniše se Srbi, koji su opet medjašili sa sadanjimi Bugarskimi Sloveni. Hrvati nestvoriše umah jedincate države, već bijahu podieljeni na župe i plemena. Do dvie sta godina proteče, dok se raztresene hrvatske župe složiše u manje kneževine, kojimi vladahu samostalni knezovi. Najznatnije kneževine bijahu: gadska u staroj Liburniji (medju Rašom i Zrmanjom), hrvatska u užem smislu izmedju Zrmanje i Cetine (sastojeća od 11—12 župa); neretvanska, medju Cetinom i Neretvom; zahumska i travunjska (današnja Hercegovina); dukljanska (Crna gora); bosanska (oko rieke Bosne); napokon posavsko-sriemska (današnja sjeverna Hrvatska i Slavonija).

Od svih hrvatskih kneževina prva se poče osiljivati ona kneževina medju Zrmanjom i Cetinom. Ta malena kneževinâ bijaše puna ostanaka starorimske kulture; tuj se najprvo poče širiti medju Hrvati vjera kršćanska, tuj se najprije pojedine raztresene župe slože u jaku kneževinu. Knezovi ili veliki župani te uže Hrvatske nastojahu po što po to, da susjedne župe i kneževine hrvatske skuče pod svoju vlast. Najprije se obore na sjevernu kneževinu gadsku (staru Liburniju), te ju početkom 9. vieka sjedine sa svojom zemljom. Nova stečena zemlja dobi posebnoga glavara, po imenu bana, koj upravljaše novom banovinom te bijaše prvi velmoža iza kneza. Hrvatski knez Borna podje još dalje. On priznavaše rado vrhovnu vlast franačkoga kralja, podupiraše dapače franačku vojsku u borbi sa posavsko-hrvatskim knezom Ljudevitom (819.) samo u tu svrhu, nebi li i Ljudevitovu zemlju pridružio svojoj kneževini. Ovo nam odaje i to, što je Borna provalio vojskom u zemlju Ljudevitovu, nebi li ju osvojio i možda primio u leno od kralja franačkoga.

U ovo isto doba slože se i bosanske župe u jednu cjelinu. Malo zatim, oko g. 838. nalazimo u Bosni već samostalna vladara, po imenu Ratimara, kojemu je zemlja graničila na sjeveru i iztoku sa Bugarskom. Ovaj primi k sebi panonskoga kneza Privinu, koj pobježe k njemu sa sinom svojim Kocelom, bojeć se osvete markgrofa Ratboda. Privina bijaše najprije umako k Bugarom, koji su još god. 827. zavladali jednim dielom današnje Slavonije, a odavle pobježe do Ratimara. Čuvši to kralj Ljudevit naloži Ratbodu, da navali na Ratimara; nu Ratimar pobježe, a Privina predje preko Save i izmiri se sa Rat-

LISTAK.

IMPROVIZATOR.

ROMAN U DVIE KNJIGE.

DANSKI NAPISAO

HANS CHRISTIAN ANDERSEN.

(Nastavak.)

Bijaše to u istinu čas ravan samo onomu, kad nam se duša okreće k višnjemu: razumio sam njegovo svemožtvo, njegovu mudrost i dobrotu i njegovu ljubav, koj razašilje bljesk i buru kao svoje sluge i bez čijeg znanja i volje nepada ni jedan vrebac na zemlju. Sva moja prošlost bijaše mi sad jasna, razabrah u njoj čudnovato neko ravnanje, neki red; dapače i svaka nesreća, svaka tuga bijaše prelaz k nečemu boljemu. Nesretna smrt moje majke, činilo se, kao da će mi uništit svu budućnost. Nu nebijaše li to uprav uzrokom, da se je kašnje eccellenza za mene pobrinuo, pošto me je i nehotice osirotio? — Svadja medju Peppom i Mariucciom i strašni časovi, što ih sproveh u njegovoj kući, povukoše me van u sviet; nu da nedodjoh k staroj Domeniki u Campagnu, eccellenza se mene nebi bio sjetio.

Prizor za prizorom proletih tako svu svoju mladost i nadjoh u njezinu nizu najviše mudrosti i dobrote. Samo kad dodjoh k zadnjoj sgodi, nemogah je nikako u sklad dovesti. Poznanstvo s Annunciatom bijaše ko proljetni dan, koj je iznenada u meni razpupio sve pupolje. Po njoj ja bi bio sve postigao, njezina ljubav bila bi usavršila moju sreću. Bernardova ljubav bijaše samo putena; ako bi i bio oplakivao nju izgubljenu, njegova bi bieda bila kratka, jer bi se on brzo utješio. Nu jer ga je ona ljubila, to je uništivalo sve moje nade. Tu nevidjeh providnosti božanske, već osjećah samo duboku bol rad jalovih sanja.

U taj se čas oglasi pod altarom citara; opazih čovjeka, koji je prebirao i pjevao. Namah se na to otvoriše vrata suprotne kuće, i on unidje. — Sretna li ljubovnika, koji je hrlio u naručje ljubovce!

Promatrah zvjezdovito nebo, čisto tamnomodro more, što ga je mjestimice razžarivala lava. „Divna naravi!“ kliče mi srdce. „Ti si mojom ljubovcom! Ti me privijaš na svoje srdce, otvaraš mi nebo i svakim mi povjetarcem ljubiš čelo i usne. Tebe ću da opjevam, tvoju ljepotu, tvoju svetu veličinu. Opetovat ću puku duboke melodije, što ih ti u mojoj duši slažeš! Nek krvari srdce moje! Leptir, koj na igli strašljivo leprši najljepše sjaji; divnijom postaje rieka, kad s hridi pada vodopadom te se u pjenu stvara. To je i pjevačeva kob. Ta život prekratak je samo san. Nadjem li tamo na onom svietu opet Annunciatu, tad će i ona mene ljubit, jer se sve čiste duše ljube. Uručice lete redovi blaženih duhova k bogu gor!“

Tako je snatrila moja duša, i osjećah volje i sile, dapače i žudnje, da stupim pred sviet kao improvizator. Samo još jedno me tištilo na srdcu: što će reć eccellenza i Francesca, kad začuju o mom bjegu s Rima, i o mom improvizovanju! Ta mišljahu me tiha i zabavljena uz moje knjige u Rimu! . . To mi čuvstvo nedade mira, morah im pisat. Pouzdano im pripoviedih sve točno, kako se je zbilo, svaku pojedinost, moju ljubav na prema Annunciati i jedinu utjehu, koju nalažah u prirodi i umjetnosti. Završih s toplom molbom, neka bi mi odpisali, nu tako blago, kako najviše mogu. Dok njihova odgovora nedobijem, da neću ništa poduzimat ni javno improvizovat. Dulje od mjesec dana, da me nepuste ginut. Dočim pisah pismo,

bodom. O tom govori Anonymus de conversione Bagoariorum ovako: Jnterim ex orta est inter illos (Privinam i Ratbodonem) aliqua discensio, quam Privina timens, fugam iniit in regionem Vulgariam cum suis et Chozil filius eius cum illo. Et non multo post de Vulgariis Ratimari ducis adiit regionem. Illoque tempore Hludovicus rex Bagoariorum misit Ratbodum cum exercito multo ad exterminandum Ratimarum ducem, qui diffisus se defendi posse, in fugam versus est cum suis qui caedem evaserunt. Et praedictus Privina substitit et cum suis pertransivit fluvium Sava, ibique susceptus a Salachone comite pacificatus est cum Ratbodo".

Bieg kneza Ratimara dodje u dobar čas hrvatskim knezovom. Tada vladaše u Hrvatskoj Mislav. On sam ili njegov nasljednik Trpimir navali u oslabljenu Bosnu te ju podvrgne svojoj vlasti i pretvori ju u banovinu. Kada se je to zgodilo, neznamo pravo, ali već g. 852. bijaše Bosna u hrvatskoj vlasti. U povelji naime, što ju Trpimir izdade g. 852. crkvi solinskoj, veli, da je ova crkva: „metropolis usque ripam Danubii et pene per totum regnum Chroatorum". Iz ovoga sliedi, da je tada i hrvatska država dopirala ća do Dunava t. j. da je obsizala današnju Bosnu i Sriem sve do Dunava na iztoku. „Nu iz ovoga očitovanja" veli dr. Rački (Odlomci 19.) „takodjer sliedi, da metropolija solinska, ležaše u obsegu države Hrvatske; a pošto na metropoliju solinsku od prastarih vremena spadaše čitava Bosna, to je ova bila i cieloviti dio države Hrvatske, koja se na taj način protezala na iztok do Drine".

Za hrvatskoga kneza Trpimira osili se dakle hrvatska veoma, jer tada se sdruži Bosna s ostalom Hrvatskom. Uslied toga brojaše Hrvatska zajedno sa Bosnom 100.000 pješaka i 60.000 konjanika, 80 većih i 100 manjih ladja. Tko je tada bio banom bosanskim, nije nam poviest zabilježila. Nu već za prvih nasljednika Trpimirovih poče hrvatska moć padati, a k tomu doprinese mnogo i rat, što ga započeše Hrvati sa bugarskim knezom Borisem (ili Mihajlom.) Posljedica toga rata bijaše ta, da su Hrvati nakon bezuspješna boja morali sklopiti mir sa Borisem, te mu odstupiti velik dio banovine Bosne (valjda prediel medju Bosnom i Drinom). Tako izgubiše Hrvati za kratko jedan dio svoje nove banovine. (Dümmler. Ueber die älteste Geschichte der Slaven in Dalmatien, p. 397. Rački, Odlomci 25). To se zgodi po prilici oko g. 860.

Nu Bosna neostade dugo uz Bugarsku. Svršivši Boris rat sa susjednimi Hrvati navali na južnije Srbe, kojim vladahu braća Mutimir, Strojmir i Gojko. U ovom ratu stiže Borisa zla sreća: on bje poražen, pače stariji sin njegov Vladimir pade Srbom u ruke. Da ga robstva oslobodi, sklopi Boris mir sa Srbi uz težke uvjete i odstupi jim svu zemlju, što ju bješe Hrvatom uzeo, to jest istočnu Bosnu do Drine, a valjda uza to i onaj dio današnje Srbije medju Drinom i Moravom. Ovom zgodom dopre prvi put Srbija do Dunava i do Save, a Bugari prestadoše biti susjedi Hrvatom. Oko g. 872.—892. vladaše Srbom sam knez Mutimir, pošto bješe protjerao braću svoju. Njegova vlast sizaše do Save i Dunava, ter papa Ivan VIII. pozivaše ga[illegible] svoju zemlju pridruži biskupiji panonskoj, gdjeno biskupovaše sv. Metodij. Tada bijaše prvi put jedan dio Bosne u srbskih rukuh.

Nu ni to nepotraja dugo. Na bugarski priestol stupi g, 893. slavni Simeon, mladji sin kneza Borisa. Silni Simeon zamisli veliku misao, kako bi sve južni Slovene sjedinio pod svojim žezlom ter osnovao veliku državu sa priestolnicom u Carigradu. On vojevaše sa Grci, a uz to i sa Srbi. Srbi stradahu ljuto: sva zemlja njihova bje za više navala opust ošena, knezovi njihovi bjehu odvedeni koje u Bugarsku, koje pobjegoše u susjednu Hrvatsku;- a narod srbski ili pade u bugarsko robstvo ili uze jatomice bježati u južne zemlje hrvatske. te se nastani tuj u Travunji i Dukljі (Zeti, Crnoj gori) nuz svoju braću Hrvate. Pače i sam srbski knez Zaharija potraži utočište u hrvatskoga kralja Tomislava. Simeon navali god. 927. i na kralja hrvatskoga Tomislava, da ga kazni, što je ugostio srbske bjegunce, nu Tomislav razbi vojsku njegovu, te osvoji malo zatim opet velik dio Bosne i sdruži ju s hrvatskom državom.

Nekoliko godina iza smrti Simeonove vrati se iz bugarskoga sužanjstva srbski knez Česlav (oko g. 931.). Ovomu uspje jedan dio iztočne Bosne zadobiti (medju Bosnom i Drinom), napose tako prozvanu drinsku župu. Nu malo zatim provali u Bosnu neki magjarski vojvoda i s toga se porodi rat u kojem knez Česlav postrada.

Po smrti Česlavovoj poče naduže vrieme padati moć Srbalja, te u Bosni se podiže ban, koji je sasvim samostalno vladao, nepriznavajući ni hrvatske ni srbske prevlasti. Ime ovomu banu neznamo, nu on otme Hrvatom i zapadni dio Bosne (medju Bosnom i Vrbasom). Na ovoga se bana podiže hrvatski kralj Krešimir II. Veći (oko 968.). On navali na bana, zauze mjesta Skoplje, Luku i Plivu, te prodre u sredinu Bosne. Videći ban, da mu nemože odoljeti, pobježe u Ugarsku, a kralj Krešimir sjedini opet svu banovinu bosansku sa hrvatskom državom. (Ovako po prilici pripovieda popa Dukljanina ljetopis, Črnčićevo izdanje p. 37).

Od godine 968. po prilici pa sve do smrti kralja Dimitrije Zvonimira (1087.)

---

orosiše ga moje suze, nu olakšalo mi, pa kad ga dovrših, usnuh do skora mirno i spokojno, kako već od davna ne.

Drugog dana uredismo ja i Federigo naše stvari; on se preseli u novi stan, a ja ostah u gostioni, s koje mogah pregledat Vezuv i more, dva svjetska čuda, koja do sad nepoznavah. Marljivo posjećivah Museo Borbornico, kazališta i šetališta, te se za tri dana prilično razpoznavah u stranu gradu.

U to primismo Federigo i ja poziv od profesora Marettia i njegove gospoje Sante. U prvi mah mišljah, da je pometnja, jer ih nepoznavah, a poziv kao da je bio na mene upravljen, pa da povedem sa sobom Federiga. Pošto sam se opitao, saznah, da je Maretti vrlo učen arheolog, a signora Santa, da se je nedavno vratila s Rima; ja i Federigo da smo se valjda š njom na putu upoznali. Dakle naša napuljska signora.

Pod večer podjosmo onamo. Nadjosmo sjajno družtvo u razsvietljenoj dvorani. S mramorna poda odrazivaše se sjaj svjetla, a veliki Scaldino, okružen željeznom rešetkom, razprostiraše ugodnu toplinu.

Signora Santa primi nas vele usrdno. Jasnomodra svilena oprava dobro joj pristajaše. Da je nešto tanja bila, mogli bismo ju nazvat ljepoticom prvog reda. Ona nas predstavi družtvu te nas umoli, da se posve udomaćimo.

„U moju kuću dolaze samo prijatelji; za malo ćete poznat sve družtvo". I na to nazva nekoliko imena i pokaza na neke osobe. „Čevrljamo, plešemo, pjevamo i tako prolazi vrieme".

Ponudi nam, da sjednemo. Mlada neka djevojka sjede uz glasovir te stane pjevat. Bijaše upravo ista arija, koju je Annunciata pjevala u Didoni, nu kakova bijaše to razlika! Onaj izraz i ovaj, ona sila i ova! Uzprkos tomu morah s drugimi pljeskati, na što ona zaigra ples. Tri do četir kavalira pruže ruke svojim gospojam i polete š njimi gladkom i sjajnom dvoranom. Ja se povukoh medju prozore a preda mnom se duboko pokloni čovuljak vrlo gibivih naočala, koga sam prije vidjevao, kako je naokolo okretno bježao. Da zapodjenem razgovor, počeh govorit o bacanju Vezuva te rekoh, koli je divna lava.

„Ah, to nije ništa, prijatelju", vrati on, ništa naprema strašnoj erupciji g. 96. koju opisuje Plinij; tad je pepeo letio ća do Carigrada. Mi smo se već i za mojih dana štitili proti pepelu kišobrani, al dakako Napulj i Carigrad to je razlika! Klasični viek u svem nas je preteko, viek, u kom se je imalo molit: „serus in coelum redeas".

Pripoviedah o theatru Carlino, a moj čovuljak zahvati ća do Thespisovih koturna te mi drža predavanje o tragičnoj i komičnoj maski. Slučajno spomenuh smotru kraljevske vojske, a on mi umah govoraše o vojevanju starih; čitavu falangu vježbaše pred menom. Jedino što me je upitao, bijaše, da li sam učio poviest umjetnosti i arheologiju. Ja mu uzvratih, da me zanima život čitavog svieta, da osjećam u sebi nešto pjesničkog. A moj mi čovuljak zapljeska i slavljaše moju liru Horacijom:

„O deus Phoebi, et dapibus supremi
Grata testudo Jovis!"

„Ulovio vas je jednom," reče Santa pristupiv smijučke," za cielo se nalazite u vremenih Sesostrisevih! Ali vas traži i treba naš vlastiti viek. Nasuprot nama sjede gospodje, s kojimi morate plesat." — „Ali ja ne plešem, te nisam nikad ni plesao," odvratih.

„Ali ako bih vas ja, domačica, molila za plesak, nebiste mi ipak mogli odbit!"

„Žalibože moram, jer sam vrlo nespretan,

ostade Bosna neprestance uz Hrvatsku. To svjedoči i dukljanski ljetopis,'kada veli: Cressimiro autem natus est filius, cui Stephanus (Držislav) nomen imposuit. Iste post mortem patris rexit Croatiam Albam et Bosnam, et post eum semper regnaverunt in Croazia". Bosna kano hrvatska banovina dielila je od sele sudbinu ostale Hrvatske. Kad je g. 1018. po padu Bugarske byzantinski car Basilij II. Bugarobijac pokorio sve južne Slovene, priznade i Bosna zajedno s Hrvatskom vrhovnu vlast njegovu („Basilius imperator obtinuit totam Bulgariam, Rassam et Bosnam, totamque Dalmatiam." Dukljan. ljetopis).

Polovinom 11. vieka zavlada u Hrvatskoj Krešimir IV. Veliki (1050. do 1073.). Razširiv hrvatsku državu daleko po moru i kopnu razdieli ju na sedam banovina, a svaka banovina sastojaše opet od više župâ. Medju timi banovinami spominju se dvie, koje spadaju u područje današnje Bosne: banovina bosanska (medju Vrbasom i Drinom) i banovina podramska ili kasnija (u ugarsko-hrvatskih povelja) pokrajina Rama, t. j. prediel oko Rame medju planinom Radušom i dolnjom Neretvom.

Ovako ostade Bosna i Rama uz Hrvatsku do smrti kralja Zvonimira (1087.). Po smrti njegovoj nastadoše u Hrvatskoj borbe o priestol. Razsulo hrvatske države upotrebi na svoju korist zetski (južno-dalmatinski) kralj Bodin. On osvoji još prije Rašu i druge krajeve, a sada provali u Bosnu, zauze ju i postavi tamo nekoga Stjepana za kneza („a ne za bana!"). O tom govori dukljanski ljetopis ovako: „Bodinus deinde cepit Bosnam posuitque ibi Stephanum Knezium." Kako je država sa gradjanskih nemira ljuto stradala vladahu u Bosni i nadalje južno-dalmatinski ili zetski kraljevi i njihovi namjestnici. Kad je napokon ugarski kralj Koloman postao kraljem hrvatskim (1102.) zauze on samo Hrvatsku i Dalmaciju, zatim malenu Podramu ili Ramu, ali Bosne nemogaše steći, jer bijaše u rukama drugoga vladara.

Nu ugarsko-hrvatski vladari neokaniše se zato prava, da sjedine pod svojim žezlom sve zemlje, koje su nekoč spadale na krunu hrvatske. Koloman se g. 1103. zove već „dei gracia Hungarie Dalmacie, Chroacie, Rameque rex", a njegovi nasljednici nastoje, da ma kojim načinom zadobe banovinu Bosnu. Najzgodnije jim bijaše, da ženitbami steku, što žele. Ugarski kraljević Bela sliepi uze zato (1129.) za ženu kćer raškoga velikoga župana Uroša, po imenu Jelenu. Da li je Bela dobio sa Jelenom Bosnu ili ne, neznamo, nu postavši kraljem pod imenom Bele II. vidimo ga, gdje već Bosnom gospoduje kano svojom zemljom. Žena mu Jelena rodi naime sinove Gejzu, Ladislava i Stjepana, te on podieli medju nje zemlje hrvatske krune, da tamo vladaju kano vojvode. Ladislava zapade oko god. 1137. banovina bosanska. O tom svjedoči neka povelja, u kojoj se medju inim kaže: „Notum sit omnibus sancte dei ecclesie fidelibus, quod rex Bela, inclitus, in conventu strigoniensis, ubi filio suo Ladislao, communi regni consilio, bosnensem ducatum dedit . . . . . (Kukuljević, Codex dipl. II. 30). Kad je po smrti Bele II. postao kraljem sin Gejza (1141. do 1161.), ostavi ovaj braći svojoj podieljene jim od otca vojvodine: Ladislavu Bosnu, a Stjepanu Sriem.

Kako je dugo Ladislav bio bosanskim vojvodom, nemože se točno opredieliti, nu za Gejzina brata Stjepana IV. nalazimo u Bosni posebna bana, po imenu Borića. O tom Boriću ima više historijskih uspomena, pa zato je vriedno, da se s njim pobliže nešto više bavimo, tim većma, što je u historiji dosele koješta kriva o njem izpričano.

Borić bijaše banom u Bosni za ugarsko-hrvatskoga kralja Stjepana IV. Početkom 13. vieka izdade ugarsko-hrvatski kralj Andrija II. g. 1209. povelju crkovnjakom u Dalmaciji i Hrvatskoj, i veli u toj povelji ovako: Villam quoque, que Esdel vocatur, quam banus Boricius de Bozna pro remedio anime sue prefate domui milicie templi ex concessione regis Stephani (IV.), quam etiam pater noster Bela (III.) rex sigilli sui munimine roboravit et in perpetuum contulit, et eciam terram, quam ejusdem Boricii nepotes jamdicte domui dederunt cum suis metis et terminis perpetuo confirmamus. (Tkalčić, Mon. hist. eccl. zagrab. I. p. 23).

Iz ovoga navoda sliedi: a), da je za Stjepana II. bio bosanskim banom neki Borić;* b) da je isti Borić imao takodjer posjeda u Hrvatskoj (villu Esdel), te da je nešto toga posjeda poklonio crkovnjakom (božjakom); c) da su unuci Borića bana živjeli još za Andrije II. u Hrvatskoj i da su više posjeda božjakom podielili. Jedan od potomaka Borićevih spominje se ćak i za Bele IV. g. 1259. Ove godine pravda se naime neki Pavao, filius (potomak) quondam Borich bani, sa biskupom zagrebačkim Filipom za posjed sv. Martina kod Vaške (blizu Slatine u Slavoniji). Vidi Tkalčića Monumenta I. p. 122.

Pošto znademo, da su potomci Borića bana živjeli u Slavoniji i Hrvatskoj, i da je on sam banovao za Stjepana IV. u Bosni, vriedno je da označimo barem jednu godinu njegova banovanja. I tu nam pomaže jedna povelja. Godine 1163. potvrdi kralj Stjepan IV. (Tkalč. Mon. I. 2.) sud hrvatskoga bana Beluša (Belus), kojim se zagrebačkomu biskupu Bernardu dopi-

---

te bismo mogli obojica pasti na tom sklizkom podu!"

„To bi bilo krasno gledat!" kliknu odskakutav k Federigu, i do mala lebdijahu obojica duž dvorane.

„Vesela žena," reče muž i pridoda: „krasna, veoma krasna gospodine abbate!"

„Vrlo krasna," odvratih udvorno i iza toga bijasmo, ni sam neznam kako, usried etrurskih vaza. Ponudi mi se vodjom po muzeju Borbonico i razvijaše mi tada, koji slikari, slikahu, to krhko blago na kojem svaki potez doprinaša ljepoti blaga izrazom i udešajem; i kako on pripoviedaše, moradoše se slikati, dokle je glina bila jošte vlažna, ništa se nedade više izbrisat, svaka crta potegnuta jednom morade ostati.

„Jeste li još uvjek usried razprave?" upita Santa, povrativ se opeta k nama, „Nastavak sliedi!" klikne smijućke, odvuče me od učenjaka i prišapnu na po glasa: „Nedajte si dodijavati mojim suprugom. Veselim morate biti, udioničtvovati pri sveobćoj radosti i veselju. Ja ću vas izliečit, pripoviedat mi morate, što ste vidli i čuli i što vam je pružilo najveći užitak." —

Pripoviedah, da mi se vrlo mili Napulj, pripoviedah, što mi najbliže bijaše, o malom izletu, u Posilippstku špilju, pred kojom odkrih u pravoj šikari od loze razvaline male crkvice, koja bi promienjena u stan jedne obitelji. Ljubka djetca i liepa žena, koja mi je točila vino, podahu svemu još romantičniji biljeg.

„Daklem vi se već upoznaste?" reče ona smiešeć se i uzdignu kažiprst. No, no, nevalja Vam se s toga smesti, u vašoj dobi nezadovoljava se srdce kojom korizmenom propoviedi."

To bijaše po prilici sve, iz česa mogoh ove večeri zaključiti o značaju signore Sante i njezinog sugruga. U načinu njenog izražívanja bijaše lahkoća, neko osebujna naravnost Napuljkinjâ, neka srdačnost, koja me čudnovato zatravila. Suprug bio je učen, a to nebijaše podnipošto pogriešnom; boljeg vodju po muzeju ne mogoh si zaželit. Da je u istinu bio takovim, osvjedočih se kasnije, a Santa, koju češće posjećivah, bude svaki put zanimivijom. Pažnja, kojom me susretala, laskaše mi, a njeno saučešće otvori moje srdce i usta. Poznavah sviet vrlo malo, u mnogom obziru bio sam još podpunim djetetom, i stoga primih prvu ruku, koja mi se prijateljski pružila i zamienih rukovanjem sve moje povjerenje.

Nekog dana dirne se Santa najvažnijega momenta mog života: rastanka s Annunciatom, te nadjoh neku utjehu, neko odlanuće tim, da sam sve izpripoviedio njoj, koja se toliko zauzimala za me. Da je u značaju Bernardovom po mojem opisu umjela naći sjenke, umirivalo me je nekim načinom ali da bi mogla i kod Annunciate nedostataka odkriti nehtjedoh dopustiti.

„Za pozorište je," reče ona, „odveć malena, odviš nježne râsti, to ćete mi ipak dozvoliti! Nešto tjelesna treba nam je dokle smo na ovom svietu. Dobro mi je znano, da su ovdje u Napulju bila mlada gospoda isto tako opojena njenom ljepotom. Glas je bio, neprispodobivi, divni glas, koji ju je tamo u ovaj duhovni sviet prenio, kojemu pripada njezin fini stas. Da sam muškarcem nikada se nebi mogla zaljubit u takovo biće; morala bih se bojati da će mi se za prvog zagrljaja pod rukami razpasti."

Nehotice morah se smijat, i kako mislim, to je bila i svrha njezinog govora. Usuprot podpuno prizna Annunciatinu nadarenost, um i čisto srdce.

Posljednih večerih napisao sam nekoliko manjih pjesmica dirnut krasotom nove meni okolne naravi: Tasso u tamnici, redovnik — prosjak i još jedan maleni lirički izliev, koji opjeva u bolnoj zanešenosti moju nesretnu ljubav, razoreni umišljeni sviet, kojim plivaše moja duša. Počeo sam ih čitat pred

*

tuje šuma Dubrava; tuj se nuz hrvatskoga bana Beluša (ejusdem causae judice) spominje kano svjedok „Boricio bano“. Buduć da je u to vrieme bio hrvatskim banom Beluš, to je g. 1163. bio Borić za cielo bosanski ban.

Borića bana spominje napokon još jedna povelja, premda se čini mnogim sumnjiva. Jest to povelja, koju je sam Borić izdao, potvrdiv samostanu sv. Benedikta na otoku Lokrumu darovanje crkve sv. Pankraca na otoku Mljetu. U toj se povelji veli: „Unde ego banus Boricius, cum filiis meis, atque propinquis, coram universo populo terrae meae, cum magno gaudio affirmo eandem ecclesiam de Babina polla etc. (Kuk. Cod. II. 56). Sudeć po ovoj listini, vlast Borićeva sizala je daleko na jug ća do Dubrovnika, pače i na susjedne otoke: Lokrum i Mljet.

Složiv sve ove dokaze u jedno, vidimo, jasno, da je oko g. 1163. za kralja Stjepana IV. bio bosanskim banom Borić i da mu je vlast sizala u današnju Hrvatsku i Slavoniju, pače i u južnu Dalmaciju. Nu i to razabiremo, da je ban Borić priznavao vrhovnu vlast ugarskoga i hrvatskoga kralja.

O poriekiu i porodici Borićevoj slabo se što znade; nu mimogredce budi ovdje spomenuto, da se Borići često spominju u listinah hrvatsko-dalmatinskih kao svjedoci. Od g. 1166. do 1198. dolazi u zadarskih listinah kao svjedok češće neki Boricius Michaeli (s) (sravni Kuk. Codex II. 71. 93. 151. 155. 193.), a u jednoj listini, pisanoj g. 1198. na Krku nalazimo ove Boriće: Madius filius Boricii i filius Boricii de Greca (Kuk. Codex II. 195). Po ovom bi mogli suditi, da je pleme Borića bilo u 12. vieku po svojoj Hrvatskoj razprostranjeno i veoma mnogobrojno, ili pako da je više muževâ slično ime imalo.

(Konac sliedi.)

GLAVNA SKUPŠTINA „MATICE HRVATSKE“

dne 7. travnja 1878.

Mnogobrojnije no ikad sastala se je ovogodišnja glavna skupština veleważnog ovog družtva. Pribralo se je preko 50 članova iz svih inteligentnih krugova zagrebačkih. Predsiedao je predsjednik, presv. g. Ivan Kukuljević Sakcinski. Pozdraviv prisutne, izrazi hvalu svim, koji su družtvo podupirali, sjeti se pokojnog Luke Ilića, matičinog povjerenika, koji joj je ostavio sve svoje rukopise i predade napokon svoj i cielog odbora mandat u ruke skupštine.

Iza toga čitao je blagajnik družtva g. Kostrenčić izvješće tajnika g. Mrazovića.

Iz toga izvješća vadimo ove bitne podatke:

„Posljedni odbor izabran je 28. siečnja 1877. Prva mu briga bijaše, da dovrši dužne radnje još za prošlu godinu. Tako su izašle naknadno „Priče Andersenove“.

Prema zaključku zadnje glavne skupštine odbor je stao ove godine izdavat poučnu i zabavnu knjižnicu te je u prvoj ugledala svjetlo knjiga: „Prirodni zemljopis Hrvatske“ od prof. V. Klaića s velikom fizikalnom kartom Hrvatske; — a u drugoj „Pavao i Virginija“ od B. de St. Pierra, (prev. Šenoa); „Nahod Franjo“ od George Sandovke, (prev. Maretić); „Pjesnik i sviet“ od Kraszewskoga, (prev. Broz) i „Iz maloga svieta“ od Pflegera, (prev. Gostiša). Odbor je u mjesto ovog zadnjeg djela, koje ni sam nehvali, kanio izdat Turgenevljeva „Nova“, Tennysonova „Ennoch Ardena“ i Meriméeovu „Columbu“. Nu g. prevoditelji nisu ih svršili.

Za tekuću godinu odbor se nada, da će se moći uz te tri zadnje novosti štampat u zabavnoj knjižici: „Crtice“ od Irwinga, (prev. Dr. Marković); „Improvizator“ od Andersena, (prev. Bratelj); „Priča kraljice Navarske“ od Scribea, (prev. Šenoa); „Margot i Croiselle“ od Musseta, (prev. Maretić); „Telemakove zgode i nezgode“ od Fenelona, (prev. Fiamin); „Gil Blas“ od Lesagea, (prev. J. Jurković); „Kirdžali“ od Czajkowskog, (prev. Vukelić). Osim toga priredjuju za zabavnu knjižnicu izvorne radnje gg. Tomić, Šenoa, Jurković i Becić.

U poučnoj biblioteci valjda će ove godine izaći ova tri izvorna djela: „Poviest grada Karlovca“ od R. Lopašića; „Život i djela Jul. Klovija“ od I. Kukuljevića i „Slike iz rudoslovja“ od Kišpatića. Ima se i priredit Micheletova „Žena“, „Poviest ruske literature“ i Ilićeve „Slavonske starožitnosti“.

Zbirka narodnih hrvatskih pjesama ove se je godine tako povećala, da se već i na redakciju može mislit. Kupila je matica zbirke od Mihovila Pavlinovića, Dra. Marjanovića, prof. Ljubića i Petra Delića, a poklonili su ih I. Kukuljević, A. Šenoa i pokojni L. Ilić.

Odbor je takodjer pomislio na izdavanje velike svjetske poviesti za izobražene stališe, pisane za Hrvate, ne samo hrvatski, te se je već savjetovao sa raznimi strukovnjaci o programu. To će bit rad od više godina.

Kako je znano upravlja Matica i Draškovićevom zakladom te je prošle godine (1876.) dosudila nagradu g. Fr. Kuhaču za „Prinos k poviesti južno-slovjenske glasbe“ i g. prof. Klaiću za „Prirodni zemljopis Hrvatske“. Za god. 1877. pako prijavila su se četir rukopisa te je nagrada trim dosudjena i to: Kišpa-

---

Santom, ali već u prvoj svlada me moje čuvstvo toli jako, da briznuh plakati. Sad mi ona stisnu ruku i plakaše sa mnom; timi suzami do vieka me je k sebi privukla. — Njezin dom bude mi drugim zavičajem; upravo sam čeznuo za časovi, za kojih sam mogao opeta š njom govoriti. Njezina dobra volja, natjera me često u smieh, akoprem sam ćutio, koli posve drugačije se vijala Annunciatina dosjetka i živahnost plemenitije i čišće. No budući nije stajala preda mnom tjelesno nikakova Annunciata, to sam bio Santi zahvalan i odan svim srdcem.

„Jeste li,“ upita me ona nekog dana„ opet nedavno vidili ljepušnu ženu u Posilippu i romantičku kuću, koja bijaše na po crkva?“

„Od onda samo jednom,“ odvratih.

„Ona bijaše za cielo vrlo ljubezna?“ upita dalje Santa; „djetca bijahu Vam kao vodja, a muž joj na moru? Pazite signore. Napulj graniči na podzemni sviet.“ — Iskreno ju osjeguravah, da me ne vuče ništa u Posipovu špilju do li romantična okolica.

„Dragi prijatelju,“ reče ona povjerljivo, „ja se razumijem bolje u te poslove. — Vaše srdce napunjivala je ljubav prema onoj, za koju nevelim da je nije vriedna bila, nu koja je ipak postupala s vami odviš neiskreno: — ne protuslovite mi — ista napunjivaše Vašu svu dušu, a Vi moraste ovu sliku izčupati iz svog srdca, moraste se kako mi sami kazivate odreći Vaše ljubovce, ali tim je nastala u Vašoj duši praznina, koja se mora izpuniti. Prije življaste samo u Vaših knjigah i sanjah, pjevačica Vas je van u ljudski sviet izvela, Vi ste kao i mi svi osjetili krv i put, ova pako traži svoje pravo? — Ja ne sudim nikad mladića strogo; izim toga muževi mogu radit, kako ih je volja!“

U zadnjoj točki protuslovih joj, ali obzirom na pustoš, koja je nastala u mojoj duši iza Annunciatinog gubitka, ćutih odviš dobro, kako je imala pravo; no što bi mi uzmoglo nadomjestit izgubljenu sliku?

„Vi niste čovjek kao drugi, Vi ste pjesnička figura, i vidite, ista idealna Annunciata hoće imati muža. Stoga je mogla Bernarda Vama predpostavit, koji stoji toli duboko izpod Vas. „Ali,“ nastavi ona, „Vi me silite dirnuti, stvari, koje bi kao gospodja jedva smjela spomenut. Vaša čudnovata nevinost i slabo poznavanje svieta sile druge, da postaju naivnimi govorom tako, kako ste Vi Vašimi misli!“ Sad se glasno nasmije i potrepta mi lica.

Neke večeri sjedjah zajedno s Federigom, on bijaše veseo i pouzdan, pripoviedaše mi o sretnih dnevih u Rimu i kako je nekoč i njegovo srdce kucalo. Mariuccia imala je ulogu u toj pustolovini. — Kuću Marettijevu i Santinu posjećivaše više mladih ljudi; oni plesahu dobro, bijahu zabavni i ljubezni, pogledi gospodja koško i štovanje supruga bijaše njihovom nagradom. — Jedva sam ih upoznao, to mi povjeriše već i njekoje srdačne tajne, stvari, nad kojimi se kod Bernarda zastravih i kojim sam kroz prste pregledao samo ukorienjenom ljubavi prema njemu. — Da, svi bijahu od mene različni! — Ima li Santa zbilja pravo? Jesam li na tom svietu samo pjesnička figura? Da ljubljaše Annunciata Bernarda, bijaše kao dovoljan dokaz; moj duševni „ja“ bio joj je možda mio i drag, ali ja sam nemogoh je zadobit. —

Mjesec dana bijah već u Napulju a još nečuh ni rieči nit o njoj, nit o Bernardu. U to primih pismo. Srdce mi je kucalo, ogledavah ga, nebi li pogodio od koga je, i prepoznah pečat Borgheski i pismo starog eccellenze. Jedva se usudih otvorit ga. Blažena djevice, smiluj se! tvoja volja nek sve dobru privede!“

Otvorih pismo i čitah:

tiću za „Slike iz mineralogije“ 366 for.; Drag. Stražimiru za djelo „Mijat Briguša 300 for. i M. Stojanoviću za „Slike iz Slavonije“ 200 for.

Matica je ove godine priredila poznate jour fixe, koji su prema koncu slabo uspievali. Nu mi ih nebi mogli nazvat ni premalo ni previše ozbiljnimi, kako tajnik tvrdi, da su ih neki krstili. Mi držimo, da su se oni samo za to izjalovili, jer nisu imali nikakova programa.

Odbor Matice Hrvatske potaknuo je takodjer misao o proslavi 300 godišnjice smrti Klovijeve. U tu svrhu on je kod gradskog zastupstva izposlovao, da će se Zrinjski trg nakitit poprsjem Klovijevim, i u tu svrhu će Matica — ako i post festum — izdat vjekopis Klovija.

Napokon je Matica ove godine preporučila Kuhačevu zbirku narodnih popievaka svojim povjerenikom i potaknula kod visoke vlade, da se opet stanu razpisivat nagrade za izvorne dramatske radnje, kojih bi ocjenu i štampu preuzela Matica. A ima nade, da će se vlada odazvat ovoj molbi“. —

Tad stane blagajnik g. I. Kostrenčić izvješćivati o novčanom stanju družtva. Iz izvješća se uvidja, da je u tom uveden željeni red, toli u pogledu glavnice i prihoda, koli u pogledu razprodaje knjiga.

Iz ovog vele zanimivog izvješća vadimo sliedeće brojeve. Glavnica družtva narasla je za godinu dana tečajem uprave odbora od 19.929 for. na 25.617 fr., dakle za znatnu svotu od 5688 for.

Članova imala je Matica g. 1877. ukupno 1239. i to 350 utemeljitelja. od kojih je 108 pristupilo tečajem ove upravne godine, a 889 prinosnika. Broj prinosnika prema prijašnjim se je godinam protrostručio. Bilo bi takodjer vrlo zanimivo znati, koliko imade radnika, te žalimo, što toga nespominje ni jedno izvješće.

Od razprodaje knjiga unišlo je lani 1894 for. 42 nov.

Cjelokupni čisti dohodak za vrieme od 11. veljače 1877. do 28. veljače 1878. iznosi ukupno svotu od 13.389 fos. Ovom svotom pokriven je manjak od g. 1879. sa 571 f. u glavnicu je stavljeno 3731 f., za tisak knjiga, upravu, za nagrade piscem itd. potrošeno je 7406 f., višak pako od 1680 f. prenosi se za g. 1878.

Da se je mogao toli sjajni uspjeh polučiti, zahvaljuje se Matica prije svega hrvatskomu saboru, koj joj je lani pak i ljetos votirao subvenciju od 2000 f., zatim c. kr. krajiškoj vladi, koja je osobito svojimi preporukami znatno pospješila razprodaju knjiga. Od ovogodišnjih knjiga već je do 1700 exemplara u rukuh občinstva.

Ujedno izviesti blagajni o zakladi grofa Draškovića, kako smo gore spomenuli.

Predsj. predloži za tim za reviziju računa gg. Crnadka, Hudovskoga i Javanda.

Blagajnik pročita predlog odbora, da bi se §. 3. sl. a) pojmio tako, da se siromaške pučke škole. ako doprinesu svjedočbu političke oblasti, mogu iznimice upisati u zakladnike sa uplatom od 50 f. dočim gorespomenuti §. traži 100 for. za sve juristične osobe.

O tom predlogu povela se je duža debata, nu predlog bude ipak konačno prihvaćen.

Bivšemu blagajniku, odvj. Zoričiću bude za g. 187. dan absolutorium.

Savjetnik zem. vlade g. Antun Stojanović hvaleći Klaićev prirodni zemljopis, želi, da Matica nastoji izdati topografiju Hrvatske. Predlog će se budućemu odboru preporučiti, da ga uvaži.

Pošto se tad pristupilo k izboru odbora, budu izabrani sliedeći:

Za predsjednika: presvietli g. Kukuljević Ivan, za blagajnika: Kostrenčić Ivan. U književni odbor: Podpredsjednikom Šenoa August. Odbornici: Kišpatić Mio, Klaić Vjekoslav, Kuhač Franjo, Marković dr. Franjo, Miškatović Josip, Mrazović Ladislav, Smičiklas Tadija, Tomić Josip Eugen. Zamjenici: Badalić Hugo, Grlović Milan. U gospodarski odbor: Podpredsjednikom: Lopašić Rade. Odbornici: Benković Ivan, Koncilia Ivan, Deželić Gjuro, Hoić Ivan, Zahar dr. Ivan. Zamienici: Becić Ferdo, Kućak Stjepan.

Glasovalo je 36 članova te su izim urednika našega lista ostali svi stari odbornici. Svi odbornici dobili su po 35 glasova, a M. Grlović 15.

TEMELJI
PRAKTIČNOG GOSPODARSTVA.

FRANCEZKI NAPISAO MAURICE BLOCK.

PREVEO

MILAN KREŠIĆ.

(Nastavak.)

XV.

PAPIRNI NOVAC.

Neke večeri podje učitelj k susjedu si Dragiću, baš u čas, kad pokazivaše isti sakupljenoj djetci bankovnu notu od 100 franaka.

Jedan od prisutnih primieti, da je banknota ili novac od papira svejedno.

— Zar ima i novaca od papira? upita Filip. (Netrebam dodati, da to pitanje stavlja Francez a ne Hrvat. Opazka prev.)

— Ima i papirna novca u nekih državah, odgovori učitelj.

— A šta može svatko takav novac praviti? upita Ivan.

— Nije dosta, odgovori susjed Dragić da se natisne na papir rieč „novac“ i doda,

---

„Signore!

Dok sam ja mislio, da ćete Vi upotriebit sgodu, koju sam Vam pružio, da što naučite i tako postanete koristnim članom gradjanskog družtva, Vi ste pošli drugim putem, posve različitim od onog, na koj Vas ja zaputih. — Kao nedužni uzrok smrti Vaše majke, ja sam na prema Vam učinio svoju dužnost; sad smo obračunali. Izadjite pred sviet kao improvizator, kao pjesnik il kako Vas volja, nu izkažite mi kao jedini dokaz Vaše, toli često spominjane zahvalnosti, tu uslugu, da moga imena i moje brige za Vas nikad i nigdje javno nespomenete. Najveću harnost, što ste mi ju mogli izkazat, da što naučite, niste mi izkazali; usuprot najmanje, da mene okrstite svojim dobročincem, mrazi mi se toliko, da mi nebi mogli pripravit većeg nezadovoljstva“.

Krv mi navri k srdcu, ruke spustih polumrtve na krilu, — nu plakat nemogah; bilo bi mi odlanulo. „Isuse, Marijo!“ šapnuh, glava mi klonu na stol. Onesvješćen, bez misli, da i bez boli ostah tako ležeć. Nenadjoh rieči, da se pomolim bogu i svim svetim; ta kao da su me i oni poput svieta ostavili. — U to eto Federiga.

„Jesi li bolestan Antonio?“ upita me on te mi stisnu ruke. „Nevalja se tako osamotit s nevoljom. Tko zna, bi li bio sretan uz Annunciatu! — Što je za nas najbolje, vazda se dogadja, i ja sam to često izkusio, često i ne najugodnije“.

Šuteć uručih mu pismo, a on ga otvori. Dok je on čitao, ja sam plakao, al sam se od stida okrenuo od njega, a on me primi u naručje s riečmi: „Plači, plači samo, kad izplačeš biedu, bit će ti laglje!“ — Kad se smirih, upita me, da li sam se već za što odlučio. U to mi sunu glavom misao, koja me je morala pomirit s Madonnom, kojoj me već za rana posvetiše. „Bit će najbolje, idem u samostan“, rekoh, „sudbinom svojom za to sam dozrio, sviet mi nije kadar ništa više pružit, ta ja sam samo pjesnička figura, ne čovjek, kao vi drugi! Da, samo u krilu crkve ima za mene mira“.

„Ta opameti se, Antonio!“ reče Federigo; „pokaži eccellenzi, pokaži svietu, kakova je u tebe sila. Nesreća života neka te neprigne, već neka te podigne! — Nu mislim, da želiš samo danas u večer poći u samostan, sutra, kad će ti se nasmijat sunašce, promienit ćeš osnovu. — Ti si improvizator, pjesnik, u tebe je znanja i duha, sve se još može na dobro okrenut. Sutra ćemo uzet kola i pohrlit u Herculanum i Pompeji te se uzpet na Vezuv. Tamo nas još nebijaše, moraš se malo raztresti, razveselit, pa kad te minu te crne misli, tad ćemo pametno govorit o tvojoj budućnosti. A sad ćeš poći sa mnom na Toledo, da se razveselimo. Život bježi skokom, a svi mi nosimo poput puža breme na ledjih; pa bilo ono od olova il od igrarija, breme je breme!“

Njegova me brižljivost ganu, osjećah, da mi je prijatelj. Šuteć se latih šešira i podjoh š njim. Vani na ulici pozdravljaše nas vesela glasba sa svih zabavišta. Pred jednom drvenom kolibom postadosmo uz mnoštvo svjetine. Čitava umjetnička porodica stajaše po običaju na nekoj tribuni. Muž i žena, nakićeni raznimi čičkarijami bijahu već posve promukli od vike. Mali i bliedi neki dječarac stajaše už njih turoban u odielu pierota i gudaše na guslah, dočim se njegove dvie sestrice oko njega okretahu. Taj me pogled dirnu. „Nesretnici!“ pomislih. Ta uprav tako nejasna sudbina morila je njih i mene! Prionuh uz Federiga i nemogah pritišat uzdaha.

„Budi miran i pametan! Sad ćemo malo šetat, dok vjetar razhladi tvoje nabrekle oči, a tad ćemo k signori Maretti! Ona će te natjerat u

neki broj, da bude tako novac, t. j. papirni novac; treba da ga svaki prima za dug ili robu.

— Novac može praviti jedino vlada, doda učitelj. Kada nemože praviti novac od zlata, srebra ili bakra, onda u nekih zemljah pravi ona papirni novac, — nu tim načinom zaduži se vlada prema obćinstvu. Tim načinom kaže vlada: Uzmite privremeno papir ovaj, kada mi moguće bude, izmieniti ću taj papir kovanim novcem.

Filip. — A komu kaže vlada da takav novac primi?

Učitelj. — Svojim vjerovnikom. — Kada vlada mora praviti razne izdatke a neima novaca, onda plaća u papiru, koj nosi ime „bon" „billet" itd. Kaže se takodjer: vlada izdaje papirni novac.

— A kako vlada nadoknadjuje izdani papir? upita Marko.

Učitelj. — Raznim načinom. Ona n. pr. prima taj papir, koga je izdala za porez. Ako vlada uništi (spali) jedan dio u unišlog papirnog novca, to kao da ga je izkupila od svojih vjerovnika, jer već nije u posjedu obćinstva (stavljen je izvan kolanja).

Vlada može takodjer pozvati obćinstvo da joj vrati papir, obećanjem izplate u kovanom novcu.

Ima jošte više načina, kojimi se vadi papirni novac iz prometa.

Susjed Dragić. — Ja neljubim papirnog novca, jer me je uvjek strah, da će mu vriednost pasti.

Učitelj. — Vriednost papira pada, kada ga odviše ima. Čim više država izdaje papira, tim se više ona zadužuje; skoro gubi obćinstvo povjerenje u papir, traži si nabaviti kovanog novca; — pače odbilo bi obćinstvo papir, da to zakon dozvoljava; nu papirni državni novac ima uvjek prisilnu vriednost (coursforcé), to će reći, da je svaki prisiljen primit ga; nu prima se tada samo uz jeftiniju cienu. U tom slučaju kaže se, da papir pada. Tada nevriedi papirni novac, recimo od 10 franaka, više no 9 fr. 50 cm., 9 franaka i manje od kovanog novca.

Susjed Dragić. — Dalje, strane zemlje primaju radje zlato za izplatu a vrlo riedko se odvaže na papir, što i obćem prometu škodi.

Učitelj. — Najveća je mana papirnoga novca, da sve poskupljuje.

Pavao. — A kako to?

Učitelj. — Kada bankovna nota od 10 franaka padne u vriednosti za 2 fran., tada se traži 12 franaka u papiru za 10 franaka u zlatu. Tako će i trgovac tražiti za predmet, kog je dosad prodavao sa 10 franaka 12 franaka.

Susjed Dragić. — Dakako da je prinužden povisiti cienu, osobito u onom slučaju, ako taj predmet dolazi iz inozemstva, gdje ga morade u zlatu platiti.

XVI.

BANK-NOTE. — BANKA.

— Pravi li vlada bank-note? zapita Ivan.

— Nipošto, odgovori susjed Dragić, note pravi francezka banka.

— A šta je to francezka banka? zapitaju u jedan glas sva djeca.

— Kušat ću, da vam to raztumačim, vrati učitelj.

— Uzmimo za primjer pekara. Od česa pravi pekar kruh?

Djeca jednoglasno. — Od brašna.

Učitelj. — Dobro, nu od kud njemu brašno?

Djeca. — On ga kupuje kod mlinara.

Uitelj. — Dobro, nu nemojte odgovarati svi zajedno.

A od kuda mlinaru brašno, Filipe?

Filip. — On melje pšenicu kupljenu od vlastelina ili seljaka.

Učitelj. — Dobiva li pekar brašno badava?

Ivan. — Ne, on ga kupuje.

Učitelj. — Nu, recimo, da neima novaca u blagajni svojoj, kako da pšenicu plati?

Petar. — Onda daje pismenu obveznicu.

Učiteij. — Kako kada. Više puta kaže mlinaru ovako: Neiman novaca u tom času, nu za koj dan, kada prodam kruh, pečen od vašega brašna, platit ću moj dug. Ako se mlinar ovom izjavom zadovolji, tim bolje, nu može takodjer mlinar trebati novaca, da kupi pšenicu, osobito ako je prodao mnogo brašna pekaru.

Tada će mlinar tražiti obveznicu pisanu po pekaru, kojom se obvezuje platit u stalan rok dužnu svotu.

Šta će mlinar s tom obveznicom?

Potražit će koga vlastela, da mu dade pšenice za svotu naznačenu u obveznici ili mienicu i odpustit će mu istu u to ime.

A može li to učiniti Filipe?

Filip. — Sudim, da može.

Susjed Draginić. — Nu dodje li mlinar k meni s tom obveznicom, pogledat ću si najprije, tko je obveznicu ili mienicu podpisao, neimam ja povjerenja u cieli sviet, jer sam već više puta prevaren bio.

Učitelj. — I to nije dovoljno. Vi bi mogli držati mienicu vrlo valjanom i bit osvjedočeni, da će bezdvojbeno izkupljena biti, pa ipak ju možete odbaciti.

Susjed Dragić. — To je za onaj slučaj, kada bi nuždno novaca trebao a mienica da glasi na dva ili tri mjeseca.

Ucitelj. — Može li još drugi koj razlog biti, da se posao neizvede?

Susjed Dragić. — E dakako na

---

smieh, il će s tobom plakat, dok ti dosadi; ona se zbilja u to bolje razumije od mene".

Prodjosmo velikom ulicom nekoliko puta i napokon udjemo k Marettijevim.

„Dakle ipak dolazite jednom i druge večeri, no kad primamo obične posjete!" kliknu Santa prijazno.

„Signor Antonio je danas vrlo elegične volje, kojoj treba nešto primjese humora, pa kamo bi ga dakle bio mogao prije odvest, no k Vam! Sutra idemo u Herculanum i Pompeji i na Vezuv! Da samo dodjemo k bacanju!"

„Carpe diem!" kliknu Maretti, „imao bih skoro volju, da podjem s Vami; dakako ne, da se popnem na Vezuv, već da prigledam, kako napreduju izkopine u Pompeju. Upravo sam dobio odanle nekolike staklovine raznih boja, uredih ih po raznih periodah i napisah o tom dielce. Te vam dragocienosti valja vidit", reče on Federigu, „a morate me glede bojah malo podučit, a Vi", okrenu se k meni te me potrepta, „Vi morate jednom veseli biti! Tad ćemo pit čašu falernca i pjevat s Horazom:

„Ornatus viridi tempora pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus!"

Ostah sa Santom na samu.

„Jeste li što nova napisali?" upita ona. „Izgledjete posve tako, kao da ste opet spjevali kakovu pjesmu, koja se toli dojimlje srdca. Ja sam često mislila na Vas i na Vašeg Tassa, pa me se to vazda vrlo dojmilo, prem znate, da nespadam k pljačljivim dušam. Udobrovoljite se dakle, pogledjite me te mi pripoviedajte što zanimiva! — Vi neznate ništa? Recite mi dakle što o mojoj novoj opravi! Vidite samo, kako liepo pristoji. Pjesnik valja, da se za sve zanima. Ja sam vita ko pinija, dapače suha. Zar ne?"

„Vidi se to umah!" vratih ja.

„Laskavče!" kliknu ona. „Nisam li ko uvjek? Oprava je tako lahko prebačena preko mene! Čemu se crvenite s toga? Ta i vi ste ko i drugi muževi! Mi vas moramo češće dovest u žensko društvo, moramo Vas tek malo odgojit! Ah, to mi žene dobro razumijemo! — Sad sjede moj muž i Federigo zakopani do glave u starom vieku; mi pako, dajte, da živimo u sadašnjosti, to donosi pravog veselja. Morate okusit našeg falernca, i to odmah, a tad možete s onom obojicom s nova pričet."

Zahvalih se te nastojah svrnut razgovor na obćenite, na dnevne stvari, nu opazih, da sam raztresen. „Ja sam vam dosadan," rekoh, ustah i uzeh šešir. „Oprostite, Signoro, nije mi dobro, a to me čini nedružtvenim i dosadnim."

„Nesmijete me ostavit!" reče ona, potegnu me natrag na stolac te me brižljivo pogleda. „Što se je zbilo? Povjerite se meni! Ta mislim za Vas toli dobro i pošteno! Neka Vas neozledi moje veselo i lahkoumno ponašanje. To je meni prirodjeno. Recite mi, što se je zbilo? Primiste li kakova pisma? Zar je Bernardo mrtav?"

„Ne, hvala bogu, ne!" vratih ja, „druge su stvari, posve druge! „Nehtjedoh ništa kazat o listu eccellenze, a ipak joj sve rekoh, a ona me se suzami moljoše, da se nežalostim.

„Ja sam izbačen iz svieta", ostavljen od svih; nitko, nitko mene više neljubi!"

„Ipak, Antonio!" kliknu ona i osjetih, kako mi je rukom prošla preko čela i goruće usne nanj pritisnula. „Vi ste ljubjen! Vi ste liep, Vi ste dobar! Ja Vas ljubim, ja, Antonio!" I strastveno me ogrli — i pritisnu lice o moje lice. Krv mi uzplamti, tielo mi uzdrkta, dah mi se zaustavi, takova šta neosjetih prije. U to zašušti nešto na vratih, ona se otvore — i Federigo stupi s njezinim mužem u sobu.

„Vaš je prijatelj grozničav", reče ona običnim i lahkim svojim glasom, „skoro me je prepla-

pr. da mienica glasi na 200 fr. a ja da neimam pšenice više nego za 150 franaka.

Učitelj. — Razložimo dakle zašto mienica pekarova nemože svuda primljena biti:

1. jer se nepoznaje pekarova plativost (solvabilitet).

2. jer je izplata obveznice na dugi rok stavljena.

3. jer svota u mienici naznačena, nije ravna vriednosti robe.

Što da radi sada mlinar?

Valja mu poći k novčaru, (bankiru) t. j. jednoj osobi, koja kupuje takve obveznice, a takav posao zove se banka.

Ako novčar ima povjerenja u mlinara uzet će mienicu i izplatit će mu naznačenu svotu uz mali odbitak za svoj trud. (On će ju eskomptirati). Bankir čeka zatim na izplatu a u naznačeno vrieme unovči mienicu kod pekara.

Treba li on sam novaca prije prispjele izplate, a on će tražiti novaca u banki francezkoj, koja je veliki novčar pod pazkom vlade.

Susjed Dragić. — Banka francezka je velika zadruga.

Učitelj. — Htjedoh baš tumačit isto Glavnica ovoga velikoga novčara, koj se zove francezka banka, svojina je stalnog broja osoba, toli drugova (associées) koli dioničara, a poslove vodi jedan ravnatelj (governeur) i dva podravnatelja, imenovana po vladi i članovi vieća, izabranoga po dioničarih. Pred ovo vieće donaša novčar mienicu pekarovu. Prije nego bi vam dalje razlagao, želim znati, da li se sjećate, kojim putem je pošla pekareva mienica.

Filip. — Pekar je dao mienicu mlinaru a ovaj novčaru.

Učitelj. — Dobro. Pekar obvezuje se na izplatu na stalni rok i podpiše mienicu, mlinar jamči za izplatu svojim podpisom na drugoj strani obveznice, novčar dodaje svoje vlastito jamstvo i podpiše takodjer, jer banka hoće, da bude sigurna za platež mienice; treba da budu tri podpisa, dok ona prihvati mienicu.

I tada vam ona novac neda; već daje u zamjenu svoje obveznice, i to s uzroka, što svojom glavnicom nemože zadovoljiti cielomu svietu, makar i posjeduje ogromnu svotu od 182 milijuna!

Budući daje banka za mienicu pekarevu svoju obveznicu, to je valjda ista bolja. A zasto?

Susjed Dragić. — To je vrlo razumljivo . . . .

Učitelj. — Nemojte. molim Vas susjede, neka djeca sama nadju odgovor.

Da vidimo! Petre, iz kojih razloga može se odbiti mienica pekareva?

Petar. — 1. što je plativost njegova nepoznata; 2. što je rok izplate vrlo udaljen, 3. što se iznos mienice neslaže sa vriednošću robe.

Učitelj. — Obveznica bankina je na suprot sasma drugačija:

1. cieli sviet pozna plativost banke; 2. rok izplate nije udaljen, jer banka obično izmienjuje svoje obveznice (note) bezodvlačno; čim se bo izmiena zatraži, ima se jednostavno u blagajnu ići, da se za notu novac primi; 3. jer su bankine note u raznih svotah, ima ih po 1000, 500, 200, 100, 50 pače i po 5 franaka. Nota se izmienjuje za kovani novac. U obično doba izplaćuje banka bez oklievanja svaku svotu, nu u izvanredno doba, u vrieme rata, prevrata dozvoljava vlada banki prisilno kolajne notâ, u tom slučaju jesu te note u istinu papirni novac. (Kako sada u Austro-Ugarskoj, na koju se odnošaji ovi posvema protežu, tako, da netreba napose o narodnoj banki u Beču govoriti. Op. prev.). U takvo doba nemože se tražiti izmjena nota bankinih za gotov novac.

Susjed Dragić. — Nu nevalja ipak, da to prisilno kolajne dugo traje.

(Nastavak sliedi.)

BIBLIOGRAFIJA BOSNE.

(Nastavak.)

Boué A. Die Karte der Herzegowina, des südlichen Bosniens und Montenegro's von Herrn de Beaumont. (Sitzungsberichte der kais. Academie zu Wien. Mai, 1862. SS. 647—659).

— — Quelques mots sur l' etnographie de la Turquie d' Europe avec des notes sur la configuration et la délimitation de la Bosnie et de l' Herzégovine. 1 Karta. (Memoires de la Soc. de geogr. de Genève II. Tom. pp. 85 do 137).

— — Essai sur les limites des provinces de la Turquie d' Europe (Memoir et Bulletin de la Soc. de Geogr. de Geneva, T. III. L. II, Geneve 1863.

— — Geologie der urop. Türkei, besonders des slavischen Theiles. Sitz. Ber. der K. Academie der Wiss. in Wien XLIX. 1864.

— — Beiträge zur Erleichterung einer geographischen Aufnahme der europaeischen Türkei (Sitzungsberichte der k. Academie der Wissenschaft. Wien. Jahrg. 1867. B. LV.).

— — Mineralogisch - geognostisches Detail über einige meiner Reiserouten in der europäischen Türkei. 8. 92. SS. mit 3 Karten. Wien, Gerold 1870. (Aus den Sitzungsberichen der k. Akademie der Wissenschaften).

— — Note sur les frontières de la Bosnie, de l' Herzégovine et du Montenegro-Excursion au Kom et au Dormitor. (Le Globe, journal geogr. XIII. 1874.—5. livr 1 & 2, pag. 17—22.).

Božić Kl. Slike iz Bosne (Vienac 1869. br. 26.. 27. i 28.)

Bradaška F.: Austelung der Slaven in der Türkei und den angränzenden Gebieten (Petermanns Mitth. 1869.) mit einer Karte (Tafel 22).

Conrad A.: Bosnien mit Bezug auf seine Mineralschätze. (Mittheilungen der k. k. geograph. Gesellschaft in Wien N. F. 3. Nr. 5. SS. 219.—228).

(Nastavak sliedi.)

šio, crvenio se i bliedio jedan čas, pobojah se, da će se u mojem naručju onesviestit. Nu sad je već bolje, zar ne Antonio?" — i kao da se nije ništa zbilo, stane se šalit. Srdce mi je silno kucalo, prodje me neko čuvstvo stida i zlovolje; okreuuh se od te zavedljive kćeri Evine.

„Quae sit hiems Veliae, quod coelum, Vala Salerni!" reče Maretti, „kako je s glavom i srdcem? što je uradio „ferus Cupido", koj neprestano brusi krvave striele na vatrenu brusu?"

Falernac se biserio u čaši, Santa kucnu sa mnom te reče, s čudnim nekim pogledom: „U bolja vremena!"

„U bolja vremena!" opetova Federigo. „Da ona će i doć!" Netreba nikad dvojit i klonut!"

I Maretti kucnu s nami. „U bolja vremena!" Santa se glasno nasmija te me pogladi po licu.

III.

ŠETNJA HERCULANOM I POMPEJEM. VEČER NA VEZUVU.

Drugog jutra dodje po mene Federigo. Maretti sjedne s nami na kola, svježe povjetarce pirilo je s morske strane i uputismo se tako oko napuljske drage u Herculanum.

„Kako s Vezuva dim suklja!" reče Federigo i pokaza na brieg. „Današnja večer mogla bi bit krasna."

„Ah drugče je to sukljalo," reče Maretti, „da prava oblačna sjena zasjeni ovaj kraj, kad su g. 79. po Isusu izčezli oni gradovi po lavom, koje ćemo sad posjetit."

Neposredno ondje, gdje prestaje predgradje napuljsko, počimlju gradići San Giovanni, Portici i Resina, koji se tako jedan drugog drže, da ih je moći smatrati jednim gradom. Prispjesmo na cilj i prije, nego sam mislio; sustavismo se pred nekom kućom u Resini. Pod ulicom, u kojoj stadosmo, da pod cielim gradom leži zakopan Herculanum. Lava i prah pokri za malo sati sav grad, nanj se zaboravilo a nad njim se podiže Resina.

Udjusmo u bližnju kuću; u dvorištu bijaše velik otvoren zdenac, okrugle stube vodjahu krozanj u dubinu.

„Vidite, Signori!" reče Maretti, „bilo je 1720. g. po Isusu, kad je princip Elboeuf dao kopat ovaj zdenac. Samo malo stopa zemlje bijaše odkopano, kad naidjoše na kipove. Stoga zabraniše daljne kopanje zdenca i mirabile dicta, 30 godina se neganu ni jedna ruka, dok nedodje ovamo Karlo španjolski i zapoviediv, da se dalje kopa, naidje na ove silne kamenite stube, koje možemo vidjet."

Dnevno je svjetlo dopiralo samo do malog diela stuba, bijahu to sjedala u velikom herculanskom kazalištu. Naš vodja zapali za svakog od nas svieću i tako se spustismo u dubinu zdenca te stajasmo na stubah, na kojih su pred sedamnajst stotina godina slušaoci osjećali, pljeskali i smijali se kao jedno orijaško tielo.

Na mala i uzka vratašca udjosmo u velik i prostran hodnik. Sidjosmo dolje u orkestar, razgledasmo tu razne prostorije za pojedine glasbenike rušnice i samo pozorište. Veličina me se dojmila. Samo djelomice ga mogasmo razsvietit, nu činilo mi se mnogo veće od San Carla. Prazno, tamno i pusto bijaše sve naokolo nas; a nad nami bučio je drugi sviet. Kao kad si mi predstavljamo, da može izumrlo koje pokolenje u odori preobraženih duhova uticat u naše žiće, tako mi se je ovdje obratno činilo, kao da sam ja izstupio iz našeg vieka, pa da kao sablast prolazim drevnom davninom. U istinu sam težio za svjetlom dana i skoro se nadjosmo opet na površini.

Zakrenusmo desno u neku ulicu resinsku, i pred nami se pruži odkopan nevelik trg. To bijaše

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

DRUŽTVENE VIESTI.

— Odbor Matice hrvatske izabrao je 10. t. mj. g. L. Mrazovića tajnikom, davši mu ujedno dopust dok ozdravi. Dotle će tajničke poslove kao i do sad obavljati blagajnik g. Kostrenčić.

PRIRODOSLOVJE.

— Razvoj flore okolo Zagreba. Od 6.—12. travnja t. g. cvalo je: Taraxacum officinale Wigg., Maslačak žukodinac; Juniperus communis L., Borovica šiljolistna; Orchis militaris L., Kačun sivkasti; Scilla bifolia K., Lučika dvolistna; Carex nitida Host., Šaš gladki; Vicia sepium L., Grahor vijugavi; Orobus vernus L., Orešac gomoljasti; Anemonia agrimonioides Neck., Dubačac riedkocvjetni; Anemone nemorosa L., Šumarica gladka.

STARINE.

— Primismo iz Toplicah ovo vrlo zanimivo pismo: „Cesta, što vodi iz Varaždinskih Toplicah od pošte pramu Svibovcu, kraj kapelice sv. Duha, osobito kod kuća Lipmana i Loborca, nagla je dol. S toga se je nastojalo, da se ta strma i pogibeljna cesta odkopa i čim više sravni. Nedavno su kod kopanja radnici naišli uprav kod kuća Lipmana i Loborca na kuću, koja je morala u staro doba propasti u zemlju. Po svoj prilici bila je ona kupelju, jer sa svih strana vode k istoj kanali, koji su još danas izvanredno dobro uzdržani, a u stienah ima sijaset žliebova, koji su takodjer neoštećeni izvadjeni, kao i mnogo opeka, kojom su kuća i kanali bili pokriveni. — Još je kraj ove kuće nadjen stup s nadpisom: „Herculi Aug. Sac. M. Aurel Cassius“. Drugo je oštećeno. Vidi se još „Pf. Cos“. Ova su pismena urezana u stup. Nadjen je i kamen na kom je stup počivao“. *L. M.*

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na hrvatskom narodnom kazalištu bijahu na dalje ove predstave:

5. travnja: Koncert u korist bosanskih bjegunaca. (Talijanski gosti, zadnji put).
6. travnja: „Smetenjak“ vesela igra u 3 čina od Rosena.
7. travnja: „Hudi duh Lumpaci-Vagabundus“.
9. travnja: „Lucia Lamermoor od Donizettia. (Prijam gdč. Vojačkove).
10. travnja: „Antixantippa“, vesela igra u 5 čina od Kneisela.
11. travnja: „Sappho“, tragedija u 5 čina od Grillparzera. (Prijam gdč. Gjurgjice Sobjeske).

— Što je Grillpazerora tragedija „Sappho“ došla na naše pozorište, imademo se zahvalit mladoj hrvatskoj glumici gospodični Sobjeskoj. Ona ju je odabrala za svoj prijam, jer je mislila, da će moći obćinstvu najbolje u takovoj ulogi zasvjedočit svoj velik predstavljački dar. Sappho je jedna od onih tragedija, u kojoj se više čuvstvuje no se radi, u kojoj se bore velika otajstva ženskog srdca sa samim sobom: ljubav i ljubomornost. S toga je Sappho jedna od najtežih uloga za prikazanje. Drugdje predstavljač imade sijaset malenkostih čina u prilog svojoj igri kretnji, situaciji itd. Toga svega u Sapphi neima. G. Sobjeska slavila je s toga veliko slavlje, kad je umjela od te toli pasivne Sapphe stvorit biće, koje ćeš s interesom gledat i promatrat. Prizor s Faonom i Melitom u trećem činu te prizor s Faonom u četvrtom činu, u kom Faona tjera, najljepše je izvela, pravom plastikom. Rezignacija u zadnjem činu liepo joj je pošla za rukom. U obće su joj lirski momenti bili bolji te nam je ona prikazala više ljubeću ženu, no slavnu pjesnicu. Pohvalit nam je svakako i čist korektan izgovor i naglasak, koji je kod deklamacije težak. Gledajuć g. Sobjesku kao Sapphu, uvjerismo se, da bi ona uz svoju marljivost, uz konsekventan program kod uprave i uz savjet vještačkih glava imala od prilike sva svojstva, da postane umjetnicom prvog reda . . . Mnogobrojno obćinstvo je koristnicu odlikovalo čestim povladjivanjem i krasnimi vienci. Njoj uz bok bijaše gost g. Fijan kao Faon, koj je svoju dosta nezahvalnu ulogu odigrao toplim čuvstom, g. Mandrović kao rob Ramnes, prava i živa slika odana nu slaba sluge, gdč. Frudenreichova kao prenaivna Melita i gdj. Bajza kao vierna Eucharis.

UMRLI.

— **Eugen Gautier**, francezki glasbotvorac, rodjen 1822. † u Parizu 1. travnja. Ima od njega više manje komičnih opera.

— **Louis de Loménie**, francezki historik, profesor na College de France-u, član akademije francezke, † 1. travnja u Mentonu 63. g. star. Pisao je: „Gallerie des contemporains illustres“, „Beaumarchais et son temps,“ „Mirabeau“. etc.

— **Giuseppe Berardi,** kardinal-svećenik sv. rimske crkve, rodjen u Ceccanu 28. rujna 1810., kardinal od 13. ožujka 1868., † u Rimu 6. travnja. Bijaše u mladjih godinah odvjetnik te je imao ženu i kćer. Po njihovoj smrti posveti se crkvi, te posta državnim podtajnikom za Antonellia. Istom 1860. primi svećenički red te se brzo pope na najviše časti.

— **Claude Jacquand,** francezki historički slikar, † u Parizu 6. travnja u 75. god.

— **Giuseppe Pastore,** najstariji general talijanski, † u Turinu 6. travnja u 80. god.

— **Louis Asseline**, obljubljeni francezki pučki pisac i novinar, rodjen 1829. u Versaillu, † u Parizu 7. travnja.

Zaključak uredničtva 12. travnja.

---

od prilike sve, što je od Herculanuma razsvietljivalo sunce. Vidjesmo jednu jeditu ulicu, kuće s uzkimi sobicami, crvenimi i modrimi stienami; samo malo od onoga, što nas čekaše u Pompejih.

Skoro zapustismo i Resinu te opazismo pred sobom na daleko i na široko ravnicu, koja je naličila crnomu, pjenovitomu nu okamenjenu moru. Gdjegdje već je podigla glavicu kuća, mali vinogradići — a poluzasipana crkvica stajaše na toj poljani smrti.

„Ovo pustošenje ja sam sám gledao“, reče Maretti; „bijah tad još djetetom, ni lactens ni puer, nu nikad nezaboravih tog dana. Ova crna smjesa, preko koje se sad vozimo, bijaše vatrena rieka. Vidjeh kako se je s gore valjala u Torre del Greco. Moj mi je otac, beati sunt mortui! sam na tom mjestu, pod ovom kamenitom korom ubrao grożdja. Svieće u crkvi titrahu modro, dočim su se ovdje vani stiene žarile od vatre. Vinogradi bijahu već poplavljeni, nu crkvica stajaše posried vatrenog tog mora kao plivajuća arka“.

Kao što se viju vinove loze s težkim grozdjem od stabla na stablo i tako tvore sjenicu, tako se oko napuljskog zalieva niže grad o grad.*

* Gdje prestaje Torre del Greco, tu počimlje odmah Torre del Annunciata.

Čitav put do spomenute mrtve poljane naliči jednoj jeditoj toledskoj ulici. Lahki, ljudmi napunjeni cabrioleti, jahači na konjih i na magarcih neprestano se križaju. Ciele karavane putnikâ prolaze tud i oživljuju kraj.

Vazda sam si predstavljao Pompeji kao i Herculanum duboko pod zemljom, al tomu nije tako. Gledaše Pompeji s gore preko vinograda na plavetno sriedozemno more. Uzpinjasmo se svakim korakom te stajasmo sad pred prodrtim nasipom crnkasta pepela, na kom se ljubko uzpeše pojedine travke. Opazismo stražeće vojnike i tako stupismo u predgradje Pompeja.

„Čitali ste pisma Tacitu!“ reče Maretti. „Čitali ste mladjega Plinija, sad da vidite i komentare njegovu djelu, kako ih neposjeduje ni jedno drugo“.

„Grobnička ulica, zvaše se duga ulica, kojom idjasmo; tu bijaše spomenik uz spomenik. Pred dviema stajahu okrugli urešeni divani. Tu su se u ono doba Pompejski sinovi i kćeri odmorale, kad izšetaše iz grada. Preko grobova gledahu na cvjetnu narav i na živahnu cestu k moru. Sad opazismo na obih stranah red kuća, sve s dućani. Buljile su na nas kao okostnice bez očih. Na svih se vidjaše trag potresa, koji je gradom potreso još prije zasipa. Na mnogih se kućah jasno vidilo, da su ih upravo tada gradili, kad ih je pred toliko stoljeća zasipala vatra. Nedogotovljeni uresi od mramora ležahu na zemlji, a kraj njih modeli iz terracotte.

Sad tek dodjosmo do gradskih zidina; vodjahu na njih, kao u kakav amfiteater široke skaline. Pred nami se razprostrla duga uzka ulica, oploćena pločami lave, kao i Napulj, dakle ostanci mnogo starijeg vatrometa, no je bio onaj, koji je zasuo Herculanum i Pompeji. Duboke kolotečine vidjahu se na pločniaku; na kućah bijahu urezana imena tadanjih gospodara; mjestimice vidjahu se i cimeri, jedan od njih oglasivaše, da se u toj kući priugotavljaju radnje od mozaika.

Sve sobe bijahu malene, svjetlo dolazaše s krova il s otvora nad vrati. Oko dvorišta, koje je jedva toliko bilo, da je unj mogo stati mali cvjetnjak il vodomet, kružio se u četverokutu hodnik na triemovih. Osim toga bijahu kuće i podovi izkićeni liepim mozaikom. Stiene bijahu bielimi modrimi i crvenimi bojami bojadisane. Plesačice, geniji, lepršeća bića pokazivahu se svigdje na vatrenu zadku; sve bojom i risanjem dražestno i jasno, kao da ih tek jučer stvorio umjetnik.

(Nastavak sliedi.)

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović.** Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 43. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 21. travnja 1878. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga II.

NAJSTARIJA POVIEST BOSNE

do Kulina bana.

(Konac.)

Ban bosanski Borić bijaše znamenita osoba za borbe grčkoga cara Emanuela, kad je ovaj ratovao s ugarskimi kraljevi o gospodstvo u Hrvatskoj (sa Sriemom) i Dalmaciji. Grčki pisac Ivan Cinnamus, koj taj rat kao očevidac opisuje, spominje nam tom zgodom ponešto o Bosni i njezinu vladaru Boriću. Pripoviedajuć naime u III. poglavju, kako je Emanuel krenuo prema Dunavu i Savi, da udari na ugarskoga kralja Gejzu II. (1141.—1161.), govori još i ovo: „Cum ad Savum pervenisset, ad aliud inde flumen deflexit, Drynam (Δρυνᾶν) nomine, quod in superiori sese loco effundens Bossenam a reliqua Servia disterminat. Bossena (Βόσνα) autem haud subest Archizupani imperio, sed vicina Serviis gens est, que et suos mores et suum agnoscit principem (Joannis Cinnami Histor. III. Lib. — Bonnae 1836. p. 104). Ovo je važno po nas svjedočanstvo grčkoga povjestnika, jer dokazuje ovo: a) da je oko 1160. bila Drina medja izmedju Bosne i Srbije; b) da se Bosna nije pokoravala srbskomu velikomu županu, kako neki hoće; c) da su Bošnjaci živjeli već tada po svojih običajih i pod svojim vladarom. Na drugom mjestu kaže nam Cinnamus i samo ime bosanskoga vladara. Pripoviedajuć naime, kako je car Emanuel, pomažuć ugarskoga kraljevića Stjepana (kasnije kralja Stjepana IV.) prodjenomu bratu Gejzi II., pokrenuo vojnu na Ugarsku g. 1159. i poslao ju prema Braničevu i Biogradu, dodaje još i ovo: „His cognitis imperator, acceptoque Borizem (Βορίτζης) Bossinae regionis Dalmaticae principem, qui auxilio venerat Hungaricae regi in suum redire principatum; fortissimos militum delectos, qui manus cum Borize consererent, dimittit“. (Lib. III. p. 131). Iz ovoga izvodimo opet ovo: a) da je Borić vladao Bosnom još 1159. za kralja Gejze II., b) da je pomagao ugarsko-hrvatskoga kralja Gejzu u borbi sa grčkim carem Emanuelom.

Borić vladaše dakle Bosnom kano ban godinâ po prilici 1159.—1163. Od Srbalja i njihovih velikih županâ bijaše posve neovisan, već priznavaše vrhovnu vlast ugarsko-hrvatskoga kralja, kojega je i u ratu sa Grci izdašno pomagao. Vlast mu se steraše na iztoku do Drine, a na jugu do Dubrovnika. On bijaše ugledan ban, a kraljevi ugarsko-hrvatski nadariše ga radi njegovih mnogih i obilnih zasluga nekimi zemljami u Hrvatskoj i Slavoniji, koje su još kasnije unuci i praunuci njegovi uživali. (O Boriću vidi oštroumni exkurs staroga hrvatskoga historika: Josephi Mikoczy Banorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae od saeculum XIV. usque perducta series — u Arkivu za povjestnicu jugoslavensku, knjiga XI. 1872. strana 60—64).

U novije vrieme posluti prvi I. Kukuljević a za njim i po njem M. Mesić, nije li ban Borić praotac kasnijim hrvatskim plemićem Berislavićem? (Vidi o tom u Radu jugosl. akad. knjiga VIII. 1869. razpravu od M. Mesića: Pleme Berislavića p. 33—36). M. Mesić govori o tom doslovce ovako:

LISTAK.

IMPROVIZATOR.

ROMAN U DVIE KNJIGE.

DANSKI NAPISAO

HANS CHRISTIAN ANDERSEN.

(Nastavak.)

Federigo i Maretti razgovarahu se živahno o miešanju boja, koje su se tako divno sačuvale, da i prije nego sam pomislio, nalažahu se već u Bayardievih deset knjiga*. Zgadjalo se obojici, ko drugim tisućam, koji zaboraviše poetsku istinu pred sobom te se upuste u razprave i kritiku o tom. S učenih iztraživanja zaboraviše Pompeji!

Ja se nepoznavah u te naučene misterije, istina oko mene bijaše pjesnički sviet, a duši mi je godila. Vjekovi se tu topljahu u godine, a navještivahu se u časovih. Brige me minuše, a duša mi se smiri i osjeti oduševljenja.

Stajasmo pred Sallustovom kućom.

„Salluste!“ kliče Maretti i skinu šešir: „Corpus sine animo! Duša je prhnula, nu sa štovanjem mrtvo pozdravljamo tielo“.

Velika slika, predstavljajuća Dianu i Actäona, visila je spreda na stieni. Radnici uzkliknuše od veselja te iznieše na vidjelo prekrasni mramorni stol, biel kao da si ga ovaj čas iz Carrare odkinuo. Dvie divne sfinge služahu mu za noge. Nu što me se još više dojmilo, bijahu bliede kosti što ih opazih i u pepelu odtisak ženskih prsi od vanredne ljepote.

Podjosmo preko foruma k Jupitrovu hramu; sunce je razsvietljivalo biele njegove mramorne stupove, straga se dizaše dimeći Vezuv, crni se oblaci dizahu s njegova ždriela, a nad lavom, koja se valjala niz brieg, dizahu se biele magle.

Razgledasmo kazalište i sjedosmo na skalinasta sjedala. Pozorište sa stupovi, sa kamenitim zadkom i izlazom, sve to još stajaše, kao da se je jučer predstavljalo; nu ni jedan se glas nezaču s orkestra, negovaraše više svjetini Roscij, sve bijaše mrtvo, samo velika priroda pred nami disaše još životom. Bujni i zeleni vinogradi, vazda živahna cesta u Salerno i straga tamno-modre gore, što se tako oštro odrazivahu na jasnu zraku, kao da činjahu pozorište, na kojem stoji Pompeji kao tragički kor te pjeva o sili genija smrti. Ta vidjeh ga, njega sama, komu su krila od crna pepela i žareće lave, kojom prikriva gradove i poljane.

Istom pod večer htjedosmo na Vezuv, jer se tad u mjesečini razžarena lava ljepše vidila. Iz Resine uzesmo magarce. Staza se vere medju vinogradi i samotnimi dvorovi, nu do skora nesta svakog bilja do neznatnih travka. Oštar i studen vjetar se podiže, inače bijaše večer prekrasna. Sunce izgledaše za zapada kao plamteća vatra, nebo se cakljaše ko zlato, more primi tamno-modru boju a otočići nalikovahu jasno-modrim oblakom. Bijaše vilinski sviet, što ga gledah. Oko zalieva morskog gubljaše se sve više Napulj. U dalekoj, dalekoj daljini bjelasahu se kao sniežišta Alpa, sniegom pokrite gore, dočim na desno, tik nas, iz Vezuva izviraše crvena lava.

Sad dodjosmo na ravninu, pokritu crnom lavom, bez staze i puta. Naša magarad iztraživaše oprezno tlo kopitom, prije nog stupaše dalje. Tako se po malo uzpesmo na višu ravan, neko predbriežje ovog mrtvog kamenitog mora. Tiesnim klan-

* Catalogo degli antichi Monumenti d'Ercolano (1755.)

„I. Kukuljević izreče, da Berislavići dolaze od koljena **Borića** bana, za što bi imala biti dokazom jedna listina od god. 1422. Da vidimo, da li se dade to mnienje utvrditi".

„Borića bana nalazimo u izvorih već god. 1193.; u navedenoj listini pako, na koju se Kukuljević poziva i koja je u svojem izvorniku sačuvana u našem zemaljskom arkivu, rieč je ob obhodu medjâ imanja s jedne strane Benedikta bosanskoga biskupa, a s druge strane žene Petra Čeha Levanskoga Katarine, kćeri Nikole Treutula od sestre bosanskoga biskupa (Petra). Tu obilaze obhodnici dotične medje, te na jednoj strani dolaze „do medjaša sela Jalšavika, koje je plemićâ Grabarskih, unukâ negda Borića bana (et pervenissent in commetaneitatem terre possessionis Jalsawyk nobilium de Grabarya, nepotum condam Borych bani);" poslije se po imenu navodi Ladislav kao jedan od tih Borićevih unuka".

„Te su rieči tako jasne, da iz njih mora svatko na prvi mah razabrati, da se Grabarski plemići (Grabarje u današnjem brodskom okružju blizu Podrinja) imaju smatrati potomci Borića bana, koji je živio u XII. vieku; ali nije isto tako jasno i bezdvojbeno po tih samih riečih, da li se imadu pod imenom Grabarskih plemića upravo naši Berislavići razumievnti: jer kao što znademo, da su oni imali posjeda u Grabarju, te su zbog toga nazivani Grabarskimi, tako isto znademo to i o drugoj obitelji, Töröka naime, — naime, kao što je u ostalom i u obće poznato, da je moglo imati po više obitelji jedan plemićki pridjevak od kojega mjesta, u kojem su koje više koje manje posjeda imale. Medjutim imademo mi nekoliko takovih okolnosti, koje nas ovlašćuju, da uzmemo s priličnom izvjestnošću, da se imade u navedenoj listini pod imenom Grabarskih plemića naši Berislavići razumievati. U to nam je ime od nemale važnosti, što se Berislavići u onoj dobi, kada je pisana spomenuta listina, obćenito Grabarskimi nazivaju. Zatim bi nam mogao poslužiti za neku podkrepu sliedeći podatak, spadajući u g. 1250. tičući se Stjepana, sina (potomka?) prije spomenutoga Borića bana. Taj Stjepan bjaše neku Margitu, ženu Alexijevu ranio, šest joj službenika ubio i još više zala počinio; zato joj on dade svoje selo Zalučnik (Zaluchnuk) u požežkoj županiji (vidi Fejer, Cod. dip. IV. 2. 68) s privoljenjem svih svojih rodjaka i susjeda, „imenito Lamperta Hruševačkoga (de Horsona) i Berislava Dubovičkoga (de Bubowyk — valjda pogresno mjesto Dubowyk)". Tu spomenuta mjesta Hruševo i Dubovik spadaju kasnije na imanje Berislavića, te se može vjerovati, da su na nje došla od svojih gori navedenih vlastnika po pravu rodbinstva. Po tom bi dakle bila i medju Stjepanom sinom (?) bana Borića i medju potonjimi Berislavići sveza jednoga roda i jedne krvi". Ovako govori Mesić o toj stvari.

Da sastavimo sada po poznatih poveljah nekakovo rodoslovje Boričevih potomaka:

Boriciius banus (1159.—1163.)
de Bosna

1209. Boricii nepotes

1250. Stphanus filius condam Borych bani; —

1259. Paulus filius quondam Borich bani.

1422. Nobiles de Grabarya, nepotetes condam Borych bani. Od ovih se spominje napose Ladislav.

Ugarski ljetopisac J. Thwrocz u svojoj „Chronica Hungarorum (Schwandtner Scrip. Rer. Hung. I.) pripovieda medju inim i ovo: Anno Domini 1112 filius regis Colomani mortuus est. Et rex (Colomanus) secundam duxit uxorem, de Ruscia, quam in adulterio deprehensam peccantem, nec violenta temeritate dimisit . . . . Quae ex adultaris peperit filium, nomine Borith (Borich); Borich autem genuit Colomanum". (Cap. 61. p. 170).

Po ovoj viesti dakle oženio je Koloman g. 1112. neku rusku knjeginju, nu pošto mu bješe zatim vjerom krenula, odpravi ju i razstane se š njom. Ta ruska knjeginja rodi kopilana, po imenu „Borith". Svi dosadanji pisci ugarske i hrvatske poviesti uzimahu, da je Koloman oženio neku Priedslavu, kćer kneza Svjatopolka, i da je ona rodila Boritha. Nu naš historik Rački dokaza u najnovijoj razpravi svojoj (Rad jug. akad. XXX. str. 123. i 124) po kronici ruskoga ljetopisca Nestora, da je Priedslava bila žena Kolomanovu sinu Stjepanu II., a Koloman da je uzeo za ženu Eufemiju, kćer ruskoga velikoga kneza Vladimira Monomaha, Svjatopolkova stričevića. Po tom Borith nije bio sin Priedslave, već ruske kneginje Eufemije.

Za Kolomanova sina Stjepana II. (1114. - 1131.) bijaše Borith još mladjahan i mirovaše; nu kad je iza smrti Stjepana II. sjeo na ugarski priestol Kolomanov nećak Bela II. sliepi (1131.—1141.), tada se podiže Borith tvrdeć, da njega patri ugarski priestol, jer da je on sin Kolomanov. On nadje pristaša u Magjara, te pomoćju ruskih i poljskih četa, zatim pomoćju njemačkoga cara i francezkoga kralja, a najposlije pomoćju grčkoga cara Emanuela otimaše se on od 1133. do I155., dakle 22 godine o ugarski priestol toli sa Belom II. sliepim, koli sa sinom njegovim

---

cem, u kom se kukavno podigoše slabe i suhe travke, bližasmo se kolibi pustinjaka. Tuj sjedjaše četa vojnika oko vatre i boce lacrimae Christi. Bijahu oni za pratnju strancem i u obranu njihovu proti razbojnikom. Zapalismo baklje, vjetar duvaše tako, da ih je skoro pogasio. Uz to nestalno svjetlo jašismo tako uzkim klancem uz brdo, preko lave a tik silnih ponora. Napokon se dizaše pred nami crni vrhunac. Magarad nemogaše dalje, ostavismo ju kod čuvara. Vodja stupaše bakljom pred nami, mi za njim, nu kosim putem, jer se je u meku pepelu, u kom stupasmo do koljena, težko uzpinjalo. Uzastopce nemogasmo jedan za drugim, jer su u pepelu ležali veliki komadi lave i kamenja, pa kad bi na nje stali, vazda bi se odkoturali nizbrdice. Kod svakog drugog koraka oskliznusmo se natrag, svaki čas padosmo u pepeo, kao da su nam noge od olova.

„Samo napred, napred", vikaše nam vodja, „skoro smo gore!" Nu vrhunac kao da je vazda rasao. Sokolila me radoznalost i veselje i za sat stigosmo na vrhunac; ja bijah prvi.

Pred našima se očima razprostre velik prostor s velikimi i kojekako nabacanimi komadi lave; posried prostora stajaše briežuljak pepela, bijaše to čunj s dubokim ždrielom. Ko vatrena kruglja dizaše se nad nami mjesec. Bijaše se tako visoko podigo, a nemogasmo ga prije vidit rad briega. Nu i sad ga vidjesmo samo za čas, jer već trenutak za tim zasuklja s ždriela crn dim, sve naoko nas zavi noć, — a duboko dolje u ždrielu začu se grmljavina. Pod nogami nam se je treslo, pa da nepadnemo, držasmo jedan drugoga. Na to zatutnji tutanj, kako ga nebi ni stotina topova mogla proizvest, dim se razdieli — a u zrak se podiže vatren stup, najmanje talijansku milju visok. Vatreno kamenje poput rubina izleti nad nas, prave rakete, i padaše opet osovno u ždrielo ili se niz brieg kotrljaše. „Vječni bože!" šapnuh i jedva se usudih dahnuti.

„Vezuv je dobre volje!" reče naš vodja te nas zvaše dalje napred. Ja mišljah, da smo svršili put, nu on pokaza preko ravnice, nad kojom kao da je sve obzorje plamtilo. Gorostasne osobe bližahu se ko crne sjene tom vatrenom moru. Bijahu putnici, koji stajahu medju nami i tekućom lavom. Mi joj se bijasmo ugnuli, zaokruživ brieg i uzpev se nanj s protivne, iztočne strane. Ždrielu samom nemogosmo se sad približit rad pogibelji, al mogasmo doći do mjesta, na kom kao da je izvirala lava iz briega. Pustismo stoga ždrielo na lievo, odemo preko visočine te se uzpesmo preko velikih gromada lave. U toj pustinji nebijaše ni staze ni puta. Blieda mjesečina i crveno svjetlo od baklje na neravnu tlu prouzročiše, da se je svaka sjena i svaki rb pričinio bezdnom, jer razabirasmo samo crnu tamu.

Opet se oglasi izpod nas silna grmljavina, opet se sve zavi u crninu i novi vatromet zasjaji pred nami. Samo po malo, pipajuć naokolo, verasmo se za našim ciljem, nu skoro osjetismo, da je sve bilo toplo, česa se dotaknusmo. Izmedju komada lave dizala se je vruća para. Sad bijaše pred nami nešto ravnija ravan: rulja lave, jedva dva dana stare. Gornja kora bijaše se od zraka već sgusla i pocrnila, nu bijaše jedva pol rifa debela, pod njom ležaše na hvat visoka razžarena lava. Tvrda ko na ledu ležaše tu kora nad vatrenim morem. Preko nje imasmo poći; na drugoj strani ležahu opet velike grude, a na njih stajahu stranci te gledahu odanle novu rieku lave.

Pojedince idjasmo preko tanke kore, koja je i kroz podplate pekla; svuda je vrućina razpucala koru i vidjesmo pod sobom crvenu vatru. Da je kora pukla, svi bi bili propali u vatreno more. Oprezno stupasmo korak za korakom nu ipak čvrsto da se čim prije odmaknemo, jer nas je za noge peklo; pa uprav kao što vatra, koja se ohladjuje

Gejzom II. Nu nakon mnogobrojnih borba pade on jednom u bitci i s njim nestade suparnika Gejzi II. O tom piše njemački ljetopisac Otto Frisingensis (de rebus gestis frid. cap. 32) ovako: Graecorum princeps cum Boritio contra Ungaros copias mittens, magnum sui detrimentum accepit exercitus, in tantum, ut et Boritius a quodam, qui secum venerat, Cumano qui et Scytha, sagita transfixus necaretur. To se je zgodilo godine 1155.

Većina ugarskih i hrvatskih povjestnika, koji su dosele pisali o bosanskom banu Boriću, misle a i tvrde, da su ban Borić bosanski i Borith ili Borich, sin kralja Kolomana, **jedna te ista osoba**. Ne obazirué se na ono, što o smrti ugarskoga Boricha piše njemački ljetopisac Otto, mniju ovako: da se je Gejza II. na posljedku sa svojim protivnikom i suparnikom Borichem pomirio, da ga je Gejza II. učinio bosanskim banom i da je napokon Borić kasnije (1159.—1162.) zajedno sa ugarskim kraljem vojevao proti Emanuelu. — Ovako misli Engel, Majkov, Ljubić, Tkalčić i mnogi drugi pisci. Nu proti ovomu mnienju i shvaćanju izjavi se već naš stari Mikoczy, a od novijih pisaca L. Szalay, koj ovako veli: „Einer unserer bedeutendsten Geschichtsschreiber lässt, indem er aus Boris geradezu einen ewigen Juden machen will, diesen selbst hier noch nicht sterben, sondern von Gejza mit Würden aller Art überhäufen, weil Cinnamus eines bosnischen Königs erwähnt, welcher gleichfalls den Namen Boris führte und mit Gejza gegen die Griechen kämpfte“.

Da vidimo, tko ima pravo, dali oni, koji misle, da su dva čovjeka istoga imena bila, ili oni, koji kažu, da je bosanski ban Borić ista osoba sa ugarskim kraljevićem.

Neobaziremo li se na viest njemačkoga ljetopisca Ottona, po kojoj je Borith već 1155. umro, to su kombinacije Engelove i njegovih pristaša istini prilične. Uzmemo li, da se je Borith rodio 1113. t. j. godinu dana poslie vjenčanja Eufemijina, to bi mu g. 1163., kad se naime ban Borić spominje, bilo tek 50 godina, što za cielo nebi ga priečilo, da obavlja državne časti. Isto tako nije nevjerojatno, da se je Gejza II., zavadio sa rodjenom braćom Ladislavom i Stjepanom, ter zarativ se sa carem Emanuelom, želio se pomiriti i u istinu izmirio sa starim dušmanom otca svoga i svojim, te mu u znak pomirbe podielio bosansku banovinu, kojom je prije upravljao brat Ladislav. Nu što ćemo s viešću Ottonovom o smrti Borithovoj? I I tu bi se dalo koješta kazati. Najglavniji je, ako spomenemo, da je Otto iz Freisingena odviše odaljen bio od pozorišta, gdje se je to zbivalo, te da je lahko pogriešio, spomenuvši godinu, kad je Borith poginuo. Možda je Borith zbilja poginuo u boju, ali ne g. 1155., već tek poslie 1163.?

Po mojem sudu blla su zaista dva čovjeka slična imena: jedan se je zvao Boris (1113.—1155.), te je bio sin kralja Kolomana, a drugi se je zvao Borić (1159. do 1163.), te je bio ban bosanski. U tom me podkriepljuje nuz Ottona iz Freisingena još i grčki historik Cinnamus. On pozva dvie osobe slična imena. Jednoga zove ὁ Βορίσης (str. 117.) i veli zanj „ex eadem ille qua Gejza familia dicebatur esse“, zatim da je pobjego k grčkomu caru Ivanu (1114.—1143.) i da je pomoćju istoga cara htjeo zadobit Ugarsku (Boris je poznato ime u Rusa i Bugara n. pr. Boris Godunov, ili bugarski kralj Boris = Bogoris, inače Mihajlo); — drugoga pako zove Βορίτζης (p. 131.) te veli zanj, da je prijatelj i saveznik kralju Gejzi u boju sa Emanuelom g. 1159. Cinnamus dakle točno razlikuje i imenom i čini Borisa (Βορίσης) od Borića (Βορίτζης), a uz njega pristajem rado i ja sam (sa Du Cange-om). — *V. Klaić.*

ELEKTRIČNO SVJETLO.

Ovih su poklada prigodom sjajnog jednog plesa u velikoj parižkoj operi, razsvietili operni trg električnim svjetlom te se njegovoj ljepoti zadivio sav Pariz, koj je inače priučen na razkošja svake vrsti. A uprav sad se o tom radi, da se za vrieme izložbe dio Trocadera, a isto tako, da se na stanovite dane sjajnije državne sgrade s nekih tornjeva razsviete ovim čarobnim svjetlom.

To je nedavno potaklo prirodoslovnog izvjestitelja „Journal des Debats-a“, Parvillea, da je napisao cielu malu monografiju o električnom svjetlu. Prem neima u izvješću Parvilleovu ništa nova i prem smo već i mi govorili ob električnom svjetlu, ipak ćemo se i sad osvrnut na Parvilleovu radnju, jer se u njoj nalazi ciela poviest tog novog čuda, pisana vješto i zanimivo.

Obreo je električno svjetlo već pred 60 godiua slavni englezki fizik Humphry Davy. On uze nekog dana dva poput olovke zašiljena ugljena, te spoji sa svakim po jednu žicu vrlo jake galvaničke baterije. U isti tren zaplamtiše ugljeni sjajno, — a čim ih je malo razmaknuo, stvori se izmedju njih nešto izbočeni trak svjetla od izvanrednog sjaja: „Voltov luk“.

Električna struja, koja je prolazila ugljeni, u istinu je prenosila tvar; jedan od zašiljenih ugljena sve se više troši, drugi postaje sve deblji, pošto se odkinute

---

i crni, kod dodira opet oživljuje, tako se i ovdje pokaza isti uspjeh: na sniegu stopa se crni, a ovdje se je crvenila. Nitko od nas negovoraše ni rieči nitko si nije toga predstavljao tako strašnim. Neki Englez vraćao se sa svojim vodićem natrag, uprav istim razbieljenim komadom kore, koji su okružívale pukotine.

„Ima li medju Vami koj Englez?“ upita on. — „Talijani i jedan Danac,“ vratih ja, a on „a diavolo!“

Dodjosmo sad do velihih gromada, na kojih stajaše više stranaca. Uzpeh se gore, — a tik mene valjaše se rulja lave niz brieg. Bijaše kao da se je razbieljena mjed iz talionice valjala; silna, široka, strašna širila se je pod nami. Nikakva rieč, nikakva slika nemože nacrtat prizora, koji se pred nami u toli strašnoj divoti sbivao. Dapače i isti zračni dašak kao da je pirio vatrom i sumporom. Gusta crvena para titrala je nad lavom, — nu naokolo bijaše tmina, u dubini, grmljaše, a nad nami dizao se u zrak vatren stup s kamenjem.

Nikad se neosjećah tako blizak bogu! Njegovo svemožtvo i njegova veličina napuniše moju dušu; bijaše, kao da je plamteća vatra uništila svaku njezinu slabost, osjećah sile i uzdanja, podigoh bezsmrtna njezina krila: „možni bože, tvojim ću apoštolom bit! U svjetskoj ću buri opjevat tvoje ime, tvoju silu i slavu; nek glasnije se moja pjesma glasi od redovnikove u samotnoj stanici! Ja sam pjesnik; daj. mi moći, uzdrži mi dušu čistu, kako ju mora imat svećenik tvoj i svećenik prirode!“

Ruke mi se sklopiše na molitvu, medju vatrom i oblaci pokloni se moje srdce pred onim, koga su veličanstvo i čudesa govorila mojoj duši.

Sidjosmo dolje i samo malo koračaja od mjesta, na kom stajasmo, vidjesmo kako je gromada lave bučno propala kroz koru, a nad njom se digo oblak iskra. Nu ja nedrktah; ja osjećah, da mi je moj bog blizak; bijaše za mene čas, kad neima ni straha ni boli, jer bijah sjeguran u zaštiti božjoj.

Sa svih strana vrcahu iskre s malih ždriela, a s velikih se svaki čas pojavi vatromet. U zraku je šumilo, kao da su jata ptica na jednom poletila iz šume!

Federigo bijaše tako ganut kao i ja, pa je silaženje po meku pepelu bilo nalično našoj uzbunjenoj duši; letili smo, kao da smo padali zrakom, propadasmo, bježasmo, izčezavasmo. Pepeo je ležao kao svjež snieg; za deset časaka sidjosmo nizbrdice, koliko smo uzbrdice prevalili za čitav sat. Vjetar se bijaše stišao, magarad nas očekivaše dolje, a u pustinjačkoj kolibici sjedjaše naš učenjak, koj nehtjede poduzet mučna puta. Bijah kao preporodjen; oko mi se je vazda svraćalo; lava ležaše tuj poput ogromnih meteora, mjesec razlievao je svoje sjajno svjetlo, a mi se zaputismo uzduž zalieva te opazismo odraz mjeseca i lave u dva traka, jednom crvenom, drugom modrom, kako nad vodom titra.

Usjećah toliku duševnu jakost u svojih nazorih. Da, smijem li sravnivat manje s većim, nadjoh u sebe nešto slična s Boccacciom, da je utisak kog mjesta, prvi njegov utisak za sve ostalo djelovanje uma odlučan: Virgilov grob vidje njegove suze, sviet njegovu pjesničku vriednost; mene je veličina i divna strahota vulkana riešila svake zlovolje i dvojbe; s toga mi je i tako jasna slika sgodâ tog dana i večera, s toga se i sustavih tako dugo kod nje i s toga ju opisah točnije, kako mi se je u duši nametavala.

Naš nas učenjak pozva, da ga pratimo kući. Iza zadnjeg prizora izmedju Sante i mene u prvi se mah prepah, da ću ju opet vidit, nu čvrsta odluka, kako ću se u buduće na prema njoj vladat, utiša sve moje brige. Ona mi pruži prijazno ruku, natoči nam vina te bijaše tako vesela, da

tvari prvog ugljena prihvaćaju drugog. Uz to ugljen i izgori, jer je vrućina u električnom svjetlu neizmjerna, a platina se u njoj topi ko maslac.

Tim trošenjem ugljena oba se rta udaljuju, a jer ljepota svjetla zavisi o pravoj udaljenosti tih rtova, to ih uvjek valja prema potrebi sbližat. Godine 1848. obretu Leon Foucault u Francezkoj a Staite i Petri u Englezkoj „regulatora", koji mehaničkim putem obavlja taj posao, što su ga dotle dosta mučno vršile ljudske ruke. Regulatore priredjivali su po raznih sistemih, nu svi se temelje na jednom i vrlo jednostavnom principu.

Stroj od ure nastoji vazda sbližat ugljene rtove; nu kotačiće podržaje umetnuti elekromagnet. Čim su se rtovi ugljena razmakli, oslabi i struja, u kojoj se i elektromagnet nalazi. Ovaj izgubi na to svoju silu i kotačići mogu sad dotle djelovat i sbližat rtove, dok se njihovim sbližanjem magnet opet neojača, da može kotačiće susdržat.

Druga je poboljšica bila, da se je za rtove uzeo ugljen od plina, koji mnogo bolje munjinu dovodi te je mnogo oporniji i trajniji no obični, ma i okrećeni ugljen,

Treća i ponajbitnija poboljšica sastoji se napokon u porabi mekanične sile u mjesto galvanske baterije za proizvadjanje munjevne struje. Poraba baterije od 60 elementa, to jest od 60 velikih, kiselinom napunjenih šećernih čaša, kako ih je tu treba, bijaše odviš tegotna, a tim putem dobiveno svjetlo bijaše odviš skupo, od prilike 1 f. 20 n. za sat.

Faraday obrete medjutim g. 1832. znamenit obret. Približimo li sidro od mekog željeza magnetu, preobučenu bakrenom žicom, koja je ovinuta svilom, to će se kod svakog bližanja ili udaljivanja sidra porodit u žici odgovarajuća tomu munjevna struja. Dovoljno je dakle, da dobijemo kad nas volja munjevnu struju, da kružimo oko meka željeza, magnetom, ovinutim onakovom žicom.

To je u bitnosti princip elektro-magnetskih strojeva, koji dandanas u vrlo jeftinu cienu stvaraju strujn za električnu. razsvjetu. Strojevi Grammea i Siemensa slove danas kao najjači. Obično se kreću parostrojem, ili gdje već parostroj u drugu svrhu postoji, spoje se š njim.

Nu još je trebao velik korak. Električno svjetlo ima tu pogriešku, da je prejako. Električni luk razvija svjetlost od 1850 normalnih plamena, t. j. plamena moderateurne svietiljke, koja treba za sat četir dekagrama ulja, te bi trebalo na jednom sažgat 78 kilograma repična ulja ili plina, koji bi napunio balon od 9 metara promjera, da se dobije takovo svjetlo. To je u istinu komad sunca (po Fizeau-u $^{38}/_{100}$ sunčanog svjetla), a jedan od najvrstnijih fizika u Bruselju, Plateau, osliepio je zbilja od dužeg motrenja Voltovog lukâ. Bijaše dakle do toga, to odviš veliko svjetlo lûka podielit u manje česti, a tu je zadaću u najnovije vrieme riešila znanost.

Izvrstni francezki fizik Le Roux genialno je to uredio. U mjesto da proizvede svjetlost od 500 normalnih plemena, vodi on svjetlo na više točaka te umanjuje tako jakost svjetla do 75 plamena. Neki drugi, ruski fizik Ladyguine takodjer je liepo riešio taj zadatak. On dieli munjevnu struju na čitav red ugljenih rtova od nekoliko milimetara visine i jakosti. Ugljen se razžari i tako se dobiva liepo i blago svjetlo; nu po nesreći ovi se rtovi prebrzo iztroše.

Napokon je neki ruski oficir, Jablohkov riešio taj zadatak, te smo već i o tom govorili u „Hrvatskom Svjetozoru". To su poznate elektične sviećice.

Majstorija kojom je Jablohkov uredio svoju električnu svietiljku tako je jednostavna, da se čovjek mora čudit, kako se već prije nije na to došlo. Do sada stajahu rtovi od ugljena jedan na proti drugomu, te su se trošenjem sve više udaljivali. Jablohkov medjutim postavlja te štapiće od ugljena paralelno jednog uz drugoga te okružuje svakog omotom od gipsa. Lûk svjetla siže dakle od rta do rta, udaljenost ostaje uvjek ista, omot se uprav tako troši kao i sam ugljen, baš kao i kod svieće. Netreba ništa drugo, no dvie kvakice, koje drže te električne sviećice, — i one izgore do dna.

Jablohkov priredjuje sad condensatore od vrlo velikih objema, koji se sastoje od izmjeničnih naslagâ tafta i staniola te uvršteni u struju, njezinu kolikoću znatno većaju. Nadalje uredjuje on svietiljke od 25 normalnih plamena svjetlene jakosti, u kojih se razžare od električne struje tanke pločice caolina te vrlo liepo sviete. Da se svjetlo pojavi ili izčezne, dovoljno je pritisnut na jedan gumbić.

Ovimi poboljšicami električno je svjetlo postalo praktičnim sredstvom za razsvjetu; nu nipošto još nije shodno, da bi moglo iztisnut obične vrsti razsvjete. A netreba ni zaboravit, da je električno svjetlo do pred nekoliko godina bilo predmetom radoznalosti. Zadovoljavahu se tad samo gledanjem tog sjajnog kometa u tamnu prostoru, na praktičnu uporabu nije nitko još mislio. Mjeseca veljače 1878. razsvietljivahu električne sviećice nekolika skladišta i jedan od najljepših trgova u Parizu. Experiment Davya doveo je iza 60 godina k jednoj od najdivnijih uporaba znanosti! *Po W. A.*

---

sam se i sám korio rad prestroga suda o njoj. Osjećah, da je samo moje srdce nečisto bilo. Njezinu sućut, koja se u južnoj vatri prikazala, ja sam smatrao požudnošću. S toga nastojah, da prijaznošću i šalom popravim čudno svoje ponašanje od jučer. Činilo mi se je, kao da me je razumila; u njezinih pogledih čitah pravu sućut i iskrenu ljubav sestre.

Nisu me još nikad čuli improvizovat; prinukaše me na to. Ja im opjevah izlet na Vezuv a oni me nagradiše oduševljenim pljeskom. Što su u Annunciate kazali niemi pogledi, to su rječito izpoviedale Santine usne, a ona se govorom dva put uljepšala, njezine oči uprav su mi se svojimi razumnimi pogledi upiljile u dušu!

IV.

NEOČEKIVAN SUSRET. NASTUP U SAN CARLU.

Odlučeno bijaše, odlučih se pokušat improvizatorom. Dan za danom ćutih više odvažnosti za to i u Marettijevoj kući i u pojedinih obiteljih, s kojimi sam se tuj upoznao, doprinjeo sam zabavi družtva mojom naderenosti i stekoh najveću hvalu i pobudu. Bijaše to okriepom mojoj bolnoj duši; osjećah neko blaženstvo, neku zahvalnost na prema providnosti, i nitko nebi koji je razumio moje srdce, nazvao vatru u mom oku taštinom; bijaše čista neoličena radost. Upravo me spopao nekim načinom strah kraj hvale, kojom me obsipalo, kajao sam se, da sam nedostojan iste, ili da je neću za stalno moći uzdržati. Na dnu duše osjećah i usudjujem se izreći: slava i pobuda su plemenitoj duši najboljom školom, dočim ju strogost i nepravedan ukor ili zastrašuju ili bude prkos i oholost; ja sam to spoznao s vlastitog izkustva. Maretti je bio naprem meni vrlo uslužan, meni za volju zanimao se stvarmi, na koje se inače nije ni obazirao, i vodio me k osobam, kojih poznanstvo mi moglo koristiti na izabranom poprištu. Santa bijaše neizrecivo blagom i ljubeznom naprem meni, al ipak bijaše nešto, kao da me tko od nje uzdržaje. Vazda dolažah s Federigom, ili ako sam mogo naslućivati, da je družtvo već sakupljeno bilo; bojao sam se, da se nebi posljedna sgoda ponovila; medjutim počivalo mi je oko na njoj, čim to nebi opazila, i ja joj moradoh priznat, da je liepa. Sgadjalo se sa mnom kako se česće u svietu sbiva, da te zaludjuju, pripovieda se na ime, da ljubiš koju osobu, na koju nisi nikad ni pomislio, i na koju se nisi mnogo obazirao, nu tad poželiš vidit, što bi moglo na njoj biti, rad česa ti se ona uprav tako mili. Shvati te radoznalost, ljubopitnost se pretvara u zanimanje, a iz zanimanja nastaje, kako imamo primjera, ljubav. Kod mene se uzpelo samo do pažnje, do nekog požudnog naziranja, kojeg nisam prije nikad poznavao, no upravo tuj poče srdce kucat, neki strah me obuze, koji me benastim i plašljivim činio, te me od nje susdržavao.

Dve mjeseca bijah već u Napulju; bližnja nedelja bijaše odlučena za moj nastup na velikom kazalištu San Carlo; davala se opera „Seviljski brijač," a iza te imao sam ja o zadanih thematih improvizatori. Nazvah se Cenci, toli drzovit nisam bio, da bi obiteljsko ime stavio na kazalištni oglas. Neko čudnovato čeznuće za odlučujućim danom, koji bi imao utemeljiti moju čast, napuni moju dušu, ali često me spopadne osobita tjeskoba, neki zimničavi strah pregramzi mi krvlju. Federigo me utješi, rekav, da to uzrokuje zrak, on i malo ne sve svi ćutiše nešto slična; Vezuv je kriv, jer se provale množahu, lava da je već niz brieg tekla te pošla pravcem Torre del Annunziata; večerom mogosmo čuti detonacije u briegu. Zrak, da je pun pepelom, ovaj bijaše na drveću i cvieću gustim pokrivalom, vrhunac briega da je ovijen crnimi

TEMELJI
PRAKTIČNOG GOSPODARSTVA.

FRANCEZKI NAPISAO MAURICE BLOCK.

PREVEO

MILAN KREŠIĆ.

(Nastavak.)

XVII.

VJERESIJA.

Razgovor sa susjedom Dragićem produljio se je tako, da mu podje za rukom kazati, da on nerado prodaje na vjeru i ako je mnogo puta vjeresija koristna, pače i nuždna tvoritelju, da je ipak štetna i ubitačna za trošca.

Djeca razumiše dobro što će reći „prodavati na vjeru“ (dati naime robu umah a čekat zatim na plaću), nu neshvatiše, zašto bi vjeresija mogla biti za jedne koristna a za druge štetna. Filip zamoli učitelja, da im ovo raztumači, na što učitelj: „Vi se sjećate valjda. da smo stavili za primjer pekara, koji kupuje brašno uz mienicu?“

— Da, da, odgovoriše jednoglasno svi.

— Mienica, nastavi učitelj, nije novac, to je samo obećanje; više puta daje se to obećanje ustmeno, jer pošten čovjek, kad novaca ima, plaća svoj dug podpisao ili nepodpisao on mienice.

Dati na vjeru, (t. j. nadat se, da će dužnik htjeti i moći platiti) to je stvar povjerenja.

Uzmimo na primjer, da mlinar neima povjerenja u pekara i da mu neda brašna na vjeru, šta će tada pekar?

Filip. — Tražit će drugoga.

Učitelj. — A ako dobije od svih mlinara isti odgovor?

Petar. — Neimajući brašna neće kruha peći.

Učitelj. — Nu, ako pekar nepeče kruha, nemože ništa zaslužiti. Vjeresija mu je dakle potrebna, da može hraniti sebe i svoju obitelj. Bez brašna može on metnuti ruke na križ, jer njegova peć bit će prazna.

Ivan. — A mi ćemo ostati bez kruha.

Učitelj. — To je istina. Trošac trpio bi tada, jer bilo bi manje kruha. Nu to nije jošte sve. Ako mlinar neće da dade brašno na vjeresiju, a neima zgode prodat ga za gotov novac, što će on sa brašnom?

Filip. — A šta, ništa!

Susjed Dragić. — A s vremenom će se brašno pokvariti.

Učitelj. — On će i manje mljeti. Zašto da kupuje pšenice i ulaže trud svoj, kada mu bude nekoristan?

Susjed Dragić. — Nu jošte gore ako je kupio pšenicu na vjeru, a nemože brašno da proda, kako će on to platiti? A kako u slučaju, da vlastelin neda pšenice na vjeru?

Učitelj. — Bez dvojbe da bi probitačnija bila prodaja za gotov novac, nu ako to nije moguće, valja se zadovoljiti davanjem vjeresije, no naravno da se tu mora opreznim biti. U tom slučaju razvija se stvar tako i vlastelin prodaje pšenicu mlinaru uz mienicu, koju čuva do platežnog dana, pače može ju prije unovčiti kod bankira ili ju odpustiti trgovcu sa marvom, ako isti mlinara poznaje. Mlinar će od svoje strane samljet pšenicu i prodati pekaru na vjeresiju; konačno prodaje pekar kruh trošcu.

Stavimo za primjer, da trošac, plati u gotovu, kako bi barem morao, tada će će pekar imati novaca da plati mlinara, a ovaj vlastelina.

A ako je vlastelin prodao mienicu trgovcu sa marvom, to će ju mlinar kod potonjeg odkupiti, te tako konačno namiruje novac trošca sve.

Ivan. — Naravno je, da trošac sve plati, kada svi za njega rade.

Učitelj. — To je istina. Mi smo evo vidjeli kako vjeresija olakša tvorenje, kada je tvorenje i preradjivanje surovina nadležnim rukam predano. U tom našem primjeru, kao da mlinar vlastelinu kaže, ja ću mljeti vam pšenicu, pekar će mi trud naplatit, a pekar kaže dalje: ja ću kruh peći, trošac će nas sve naplatiti.

Pitam vas sada djeco, zašto mora trošac sve namiriti?

Petar. — Da budu tako naplaćeni tvorničari.

Susjed Dragić. — Jošte je jedan razlog. Trošac, koji kupuje na vjeresiju, zadužit će se štetno, jer on neposudjuje za daljnje tvorenje, već za potrošak, a šta se potroši, toga više neima.

Učitelj. — Tako je. Vjeresija je samo u ovom slučaju koristna, kada joj je smjer tvoriti, svaka druga vjeresija je nesretna, pače pogubna.

XVIII.

GLAVNICA.

Jedne nedelje skupi se priličan broj seljaka i seljakinja pod lipom, a djeca oko njih slušahu pozorno razgovor starijih. Pripovjedahu kako si neki stanovnici ovog sela, koji bijahu vrlo siromašni u mladosti, velikom štednjom i marljivošću priskrbiše liep imetak, pače neki se upravo obogatiše.

Povod tomu razgovoru bijaše to, što je Dragutin, sin stolara, kupio kuću i zemljište za 5000 franaka. Platio je u gotovu 3000 fr. a ostatak na obroke. To je polučio štednjom, jer služeć na dan 3 f. 50 nije trošio više od 2 fr.

---

gromovitimi oblaci, za svake provale zasievnu nareckani traci munje iz ždriela. Santi nebijaše isto tako povoljno; „groznica je“ reče ona, a njezino oko je plamtilo. Ona je pobliedila i izrazi se zlovoljno o svojoj bolesti, jer je htjela i morala prisustvovat mom nastupu u San Carlu. „Da,“ reče ona „pa imala ja sliedećeg dana tri puta jaču groznicu, to ipak ne izostanem. Za svoje prijatelje mora se i život na kocku bacit, i ako se to ne pripoznaje“.

Tumarah sad na šetalištih, sad u zabavnih vrtovih i različnih kazalištih; tad me gonila uzrujanost, u kojoj se nalažah, opet u crkve k nogam Madoninim. Izpoviedih svaku griešnu misao i molih za hrabrost i snagu, da sliedim moćni nagon moje duše. —

„Bella ragazza!“ prišapnu mi napastnik u uho, lica mi gorahu. Moj duh i moja put se borahu za gospodstvo, ćutih neku prelaznu periodu u mom svem biću; nedjelnu večer smatrah vrhuncem.

„Valja nam jednom posjetit i veliko igralište!“ reko je često Federigo. „Pjesnik valja da sve poznaje!“ Nebijasmo još tamo, a ja osjećah neku plahost, da sam onamo podjem. Bernardo je u istinu imao pravo, kad je reko, da mi je uzgoj kod Domenike i u jezuitskoj školi primješao u krv kozjeg mlieka; on to dapače nazva kukavštinom.

Mom je cielom biću manjkalo izvjestnosti; valjalo mi je više u svietu živit, da ju uzmognem steć. Te su mi se misli verale glavom, kad sam nešto kasno na večer prolazio kraj igrališta. „Idem gore, i uprav za to idem, jer se plašim“, rekoh si sam. „Ta ja netrebam igrat. Federigo i ostali moji znanci reć će mi, da sam pametno uradio“.

Kako je čovjek slab! Srdce mi je šaptalo, da griešim, a pamet me je tješila, da tu neima prestupka. Švicari stajahu na vratih, stube bijahu sjajno razsvjetljene, u predsoblju bijaše mnogo podvornika, koji mi uzeše šešir i štap te mi otvoriše vrata, kroz koja opazih niz sjajno razsvietljenih soba. Bijaše veliko družtvo gospoja i gospode; htjedoh se pokazat nezabunjenim, prodjoh brzo prvom dvoranom, a i nitko me nesmete. Naokolo sjedjahu kod velikih stolova, a pred svakim ležaše kup zlata. Starija neka žena, nekoč vrlo liepa, sjedjaše nakićena i bogata obučena te sokolovim okom motraše zlatne kupove. Čvrsto je stisla ruke o karte. Nekolike mlade i krasne djevojke zabavljahu se s gospodom. Sve te krasne griešnice, mlade i stare, nekoč su sticale srdca, kao sad zlato.

U manjoj jednoj sobi stajaše stolić crvenih i zelenih polja; vidjeh, da se je jedan ili više kolonata stavljalo na te boje, kugljice se kretahu, pa ako su stale na odabranoj boji, bijaše dvostruki uložak dobljen. Sve se je to sbivalo neobičnom hitrinom, a srebro i zlato uprav je teklo stolom. U to posegnuh i ja u džep, te bacih na stol jedan kolonati; pade na crvenu boju. Čovjek, koji preda mnom stajaše, upita me, da li će tu ostat, a ja potvrdih, — krugljica se stane kotrljat i ja dobih. To me je skoro smelo, pustih uložak i dobitak — a kugljice se kotrljahu na novo. Bijah sretan u igri, krv mi uzkipi, ta bijaše samo dobljen novac, kojim sam igrao. Do skora ležaše pred menom kup srebra i zlata. Izpih čašu vina, jer me je grlo peklo. Hrpa zlata rasla je sve više, jer je nedielih. Opet se zavrtiše kugljice a bankir potegnu k sebi svu sjajnu hrpu. Moj liepi zlatni san se svrši, nu i ja se prenuh, neigrah više, te izgubih samo prvi uloženi kolonati. Tim se tješih i odoh u drugu dvoranu.

Medju mladimi djevojkami jedna me osobito zanimaše sa svoje sličnosti Annunciati, samo bijaše veća i jača. Neprekidno ju gledah, ona to opazi i pristupi k meni, upita me, nebi li igrali partiju te pokaza na mali igrači stolić. Nu ja se izpri-

— Bude li on dalje tako štedio, reče jedan od seljaka, postati će pravi gavan.

Sva djeca poželiše bogata postati.

— Ako vi to polučit želite, draga djeco, reče susjed Dragić, valja raditi i štediti, to jest, nevalja prekomjerno trošiti.

— Osobito valja štediti, primjeti učitelj, jer ako ste i svaki dan marljivi a potrošite svu vašu zaslužbu, nećete nikada do kakve glavnice doći.

Radom se novci služe, a štednjom se kupe.

— Glavnica, to je novac, je li? pita Pavao.

— Dakako! požuriše se odgovoriti dječaci.

— Ne uvjek, odvrati učitelj.

Djeca mišljahu, da se učitelj šali, nu on doda: Da vidimo. Ja evo imam ovdje 5 franaka, a to je novac jeli?

— Dakako!

— Nu, ako za ovaj novac kupim za svoj potrošak kruha, to tada novac nije glavnica; a ako kupim za tu svotu knjigu školsku, pribavio sam si jedno latilo, — knjigu, to je moja pila, moj čekić, moj nož, — a budući da se latila broje k glavnici, to sam ovim kupom knjige povećao glavnicu za pet franaka.

Novac, koji se troši za namirenje osobnih potrebština, nije glavnica već dohodak.

Slušatelji kao da nerazumiše dobro tumačenje učiteljevo. Morade im iz nova dokazati, da novac sam u sebi nesluži za ništa, jer se novac nejede, niti se može novcem pisati, šivati, piliti, tkati, ni orati, te da je novac samo sredstvo, kojim se nabavljaju razne potrebštine.

Novac dakle predstavlja kako kada, kruh, latilo ili koji drugi predmet.

Kada je učitelj ovako poznate ove istine slušateljem opet predočio, obrati se k nekom tkalcu, koj stajaše u njegovoj blizini: Je li susjede, vi pravite platno, a šta vam treba u to ime?

Tkalac. — Trebam tkalicu i predju.

Učitelj. — Dakle vaše ruke i vaš rad nije dostatan; vama je treba predje, kao vaše surovine i tkalicu, koja je vaš stroj. Dakle vaša tkalica, vaša predja, vaša soba, gdje se nalazi tkalica kao i ona, gdje je sabrano već tkano platno, koje čeka na kupca, sve to sačinjava vašu glavnicu. Sve što vi rabite za proizvadjanje to je vaša glavnica.

Petar. — Plug, volovi, ovce što je i to glavnica?

Učitelj. — Bez dvojbe. Uzmimo, da neki mladić započimlje štediti, i da stavi svaki dan jedan franak u prištednju. Za sto dana imao bi dakle 100 franaka. Jeli to već glavnica? jošte se nezna, treba da se vidi, sta će s novci uraditi. Do sada dokle novac leži u polici njegovoj, nije nego sredstvo pribave. Može se na primjer odlučit na potrošak zabavni, u tom slučaju taj novac nije glavnica; nu ako on uloži taj novac u štedionu i potegne 3 franka (tolik je kamatnjak francezkih štediona. Op. prev.) kamata na godinu, tada je taj novac glavnica, jer nosi dohodak.

Ako on toj glavnici dodaje jošte daljne prištednje te konačno kupi za taj novac tkalicu i predju, stvorio si je obrtnu glavnicu, koja je, budi mimogred rečeno, najizdašnija.

Dakle štednja stvara glavnicu. Malo po malo stvara si ptica svoje gniezdo, a mali potočići čine konačno velike rieke. Netreba mnogo zaslužiti, da se može štedit, jer je štednja moguća i malom zaslužbom; nevalja samo više trošiti, nego li se zasluži.

(Nastavak sliedi.)

BIBLIOGRAFIJA BOSNE.

(Nastavak.)

Dragangich A. v.: Banjaluka und Bihač in Bosnien. Skizze. (Mittheilungen der k. k. geogr. gesel. Wien. N. F. 3. 1870. Nr. 6. SS. 265 bis 270).

Dubski Joh. N.: Die Kriege in Bosnien, in den Feldzügen 1737., 1738. und 1739., beschrieben von dem zu Novi in Bosnien bestellt gewesenen gelehrten Cadi, Omar Effendi. Aus Türkischen übersetzt von —.— Wien 1789. (Original toga djela zove se Bosna Tarichi, a a tiskano je u Carigradu 1741. nastojanjem Ibrahim-effendije).

Du Nord: Abriss ner Geschichte vou Bosnien u. Herzegowina. Von den Urzeiten bis nach der Eroberung durch die Türken. Wien 1876.

Engel J. Chr.: Geschichte von Serwien u. Bosnien. Halle 1801. (Geschichte des Ungrischen Reichs und seiner Nebenländer).

Evans A.: Through Bosnia and the Herzegovina on foot during the Insurection, August and September 1875. — London 1876.

Fabianić Donato: Storia dei fratri minori dal primordi della loro instituzione in Dalmazia e Bosna fino ai giorni nostri. Zara 1863. do 1865. Parti II.

Gebhardi L. A.: Geschiehte der Königreiche Dalmatien, Croatien, Slavonien, Rascien, Bosnien, Rama und Ragusa. Pest 1805.

Geiger und Lebret: Studien über Bosnien und die bosnischen Bahnen. (Separatabdruck aus der Wiener Allg. Bauzeitung 1873.) mit Karte 1 : 1,000.000

Hercegovac: Hercegovina za devetnaest godinah vezirovanja Hali-pašina. Spjevao —.— U Beču 1863.

Hilferding A.: Bosnia, Hercegovina i staraja Serbia (i srbski prevod). St. Petersburg 1859.

Institut, k. k. militärgeographisches in Wien: Generalkarte von Bosnien, Herzegowina, Serbien und Montenegro. 12 Bl. 1 : 300.000. Wien, Artaria, 1876.

Jaxa-Dembicki J. v.: Der westliche Theil von Bosnien, ethnographisch-handelspolitische Skizze (Mittheil. der k. k. geogr. Gesellschaft in Wien. N. F. 3. Nr. 4. — SS. 162—172).

čah i odoh natrag u drugu sobu; ona gledaše za mnom.

Nekoliko mlade gospode igraše u zadnjoj sobi na biljaru. Prem su š njimi igrale gospodje, oni su odložili kapute; u prvi mah nisam se sjetio, kolika sloboda vlada u tom družtvu. Spreda na vratih stajaše mlad čovjek, prekrasna osoba. Uprav bijaše izveo tako krasan udarac, da mu je sve pljeskalo, dapače i djevojka, koja je u meni pobudila pozornost, kimaše mu prijazno te kao da mu je rekla nešto vesela. On se okrenu te ju poljubi u lice. Šaleći se udari ga ona po ramenu, — nu moje srdce zadrkta, — bijaše Bernardo. U prvi se mah neusudih bliže pristupit, nu htjedoh se podpuno osvjedočit. S toga podjoh uz stienu do otvorenih vrata bližnje polutamne dvorane. Odatle htjedoh ga sám nevidjen motrit. U dvorani bijaše mračno; crvene i biele svietiljke gorahu samo na polak. Predstavljala je umjetni vrt; nastaviše tu sjenice od limena lišća i od kablića s narančami. Izpunjene papige zibahu se na granah, a orgulje svirahu tišanu i sladjanu melodiju, koja se je dragotno hvatala srdca. S altane pirio je ugodni vjetrić.

Uprav bijah sve površno razgledao, kad doskakuta na proti meni Bernardo. Mekanično se povukoh u bližnju sjenicu, on glednu u nju, uprav onamo, gdje ja stajah, kimnu smijučke, kao da je vidio znanca i ode u bližnju sjenicu, baci se ondje na divan te zapjevucka poluglasno neku melodiju.

Kakove mi misli neproletiše dušom! on ovdje? Ja mu tako blizak? Drktah na svem tielu i morah sjesti. Mirisavo cvieće, polutiha muzika, sumrak, da i mekani divan, sve me to uzneslo u neki sanen sviet i samo tu mišljah vidjet Bernarda. Kad tako sjedjah, doskakuta do moje sjenice djevojka, koja mi se svidila, već stajaše u nutri i strah me je spopade, kad u to glasno zapjeva Bernardo. Ona ga prepozna po glasu i odleti k njemu, začuh za tim cjelov, koj me je na duši peko.

Njega, nevjernog i lahkoumnog Bernarda, njega je Annunciata predpostavila meni! Tako malo iza sretnih ljubavnih ura mogao ju je zaboravit i ljubit usne griešne ljepote. Pohrlih iz te kuće, srdce mi je kucalo od jada i boli; tek pred zoru usnuh.

Sliedeće večeri dakle imah improvizovat u San Carlu. Misao na to i jučeranju sgodu drktahu mi dušom. Iskrenije i toplije nikad se nepomolih Madonni i svim svetim, no ovaj put! Podjoh u crkvu, izpoviedih se i pričestih, skrušeno se moljah bogu za zaštitu i osjetih veliku utjehu. Samo još jedna misao vriedjala mi mir, misao, da li se i Annunciata nalazi ovdje, pa je li ju Bernardo sliedio. Federigo mi doni izvjestnosti, ona nebijaše ovdje, a Bernardo bijaše po listini stranaca već pred četiri dana najavljen. Santa bolovala je s groznice, nu htjede svako u kazalište. Oglasi bijahu prilieplјeni, Federigo pripoviedaše pripoviesti, a Vezuv bacaše jače vatru, no obično. Sve djelovaše.

Kad sam na večer pošo u kazalište, bijaše već opera započela. Da je uz mene sjedila parca s uzdignutim nožem, da prereže nit moga života, mislim, da bi joj bio doviknuo: „Reži!“ — „Bože ravnaj moje puteve!“ bijaše moja molitva i moja pomisao.

U foyeru nadjoh mnogo umjetnika, predstavljača i kritika, dapače i nekog improvizatora, profesora francezkog jezika, Santinia. Maretti nas već prije upoznao. Razgovor bijaše ugodan, šaljiv, mil. Pjevači, koji pjevahu u „Brijaču“ dolažahu i odlažahu, kao da se radi o kakovoj plesnoj zabavi; pozorište bijaše njihova domovina!

„Zadat ćemo Vam težak tema“, reče Santini, „o vrlo težak, nu riešit ćete ga. Ja se dobro

Jukić J. Fr.: Banjalučanin: (Bošnjak Slavoljub). Bosanski prijatelj. Tri svezka. U Zagrebu 1850., 1851. i 1861.

Jukić J. Fr.: i Martić Ljub.: Slavodobitnica Omerpaši prikazana mjesto svih kršćana u Bosni. U Zagrebu 1852.

— — Narodne pjesme bosanske i hercegovačke, izdao jih Filip Kunić. U Osieku 1858.

K . . . . . Ženitbeni običaji u Bosni. (Vienac 1870. br. 25., 26. i 27.).

— — Struk i haljine bosanske djevojke (Vienac 1870. br. 34.).

— — Haljine seljanske djevojke u Bosni (Vienac 1870. br. 35.).

— — Crtice iz života bosanskoga (Vienac 1871. br. 4.).

— — „Otci“ kraljevstva bosanskoga (Vienac 1871. br. 22.).

Karadžić V. St.: (Vrčević V.) Srpske narodne pjesme iz Hercegovine. U Beču 1866.

Kaznačić A.: Bosnia, Herzegovina e Croazia-turca. Zara 1862.

Kiepert H.: Die Gruppirung der Confessionen in Bosnien und der Herzegowina. Mit 1 Karte (Globus Bd. XXX. Nr. 21).

— — Generalkarte der europaeischen Türkei. 4 Blatt.

Kinkel G.: Die christischen Unterthanen der Türkei in Bosnien und der Herzegowina, Basel 1876.

Kosanović Sava.: Bilješka o Bogomilima (iz starog rukopisa. Glasnik srp. učenog družtva XXXVII. (1873) p. 179—189).

— —. Srpske starine u Bosni. Glasnik srp. učen. družtva XXIX. (1871) p. 158 do 189, — XXXVIII. (1873) p. 141—193.

Kovačević T.: Opis Bosne i Hercegovine. Beograd 1865. — (Plagiat Jukićevog zemljopisa).

Kukuljević Ivan Sakcinski: Izvadci listinah i poveljah bosanskih. Arkiv za povjestnicu jugoslavensku. Knjiga II. 1852. razdiel I. p. 1—34.

— — Spomenici bosanski i crnogorski. (Arkiv Knjiga II. razdiel I. 1852. p. 35—48).

— — Putovanje po Bosni. U Zagrebu 1858.

Laztrich (Philippus ab Ochievia): Epitome vetustatum Bosnensis provinciae. Anconae 1776. (134 strana).

Ljubić Sime: Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske. Rieka 1864. (p. 217—272).

— — Listine o odnošajih izmedju južnoga Slavenstva i mletačke republike. VI. knjigâ. Zagreb 1868.—1876. Izdala jugoslavenska akademija.

— — Povjestnička iztraživanja o Hrvoji. (Rad jugoslavenske akademije XXVI.) U Zagrebu 1878.

— — Opis jugoslavenskih novaca. U Zagrebu 1875. (Tuj ima poseban dio o bosanskih novcih).

A. Majkov: Istorija srpskoga naroda, preveo Gj. Daničić. Biograd 1876. (Drugo izdanje) O Bosni na str. 145—192.

Matković Dr. P.: Bosanske stupnjevine. (Rad jugoslavenske akademije XXIII. 1873. p. 43 do 74).

Maurer Fr.: Pflanzenbilder aus Bosnien. (Ausland 1869. Nr. 26).

— — Mittheilungen aus Bosnien. Die Zigeuner Bosniens. (Ausland 1870. Nr. 2).

— — Eine Reise durch Bosnien, die Saveländer und Ungarn. 8, 435 SS. mit einer Karte von H. Kiepert. Berlin, Heymann, 1870.

Mažuranić Matija: Pogled u Bosnu. U Zagrebu 1842. (Bez imena spisateljeva).

Miklošić Fr.: Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii. Viennae 1858.

Möllendorf Otto: Beiträge zur Fauna Bosniens. Görlitz 1873. (H. Tschaschel).

Narentinus Prudentius: De regno Bosniae, Mletci 1774.

Nedić Martin: Starine bosanske. Arkiv IV. 1857 p. 142 — 162.

Novaković Stojan: Topografski rječnik uz „Opis Bosne i Hercegovine. Glasnik srps. uč. družtva XXII. (1867) str. 47 — 67.

Pantoczek Josip: Adnotationes ad floram et Faunam Hercegovinae, Crnogorae et Dalmatiae. Posonoii 1874.

Paulini J.: Hrvatska i Slavonija; Dalmacija; — (Tuj ima podpuna Bosna i Hercegovina. 1875 i 1878).

Pertusier Ch.: La Bosnie considerée dans ses rapports avec l' empire Ottoman. Paris 1822.

A. Petermann: Karte der europaeischen Türkei. Masstab 1 : 2,500.000.

Dr. Petranović Božidar: Bogomili, crkva bosanska i kršćani. Istorička razprava. U Zadru 1867.

Dr. Petranović: Srpske narodne pjesme iz Bosne i Hercegovine. (Epske pjesme starijeg vremena. Na svijet izdalo srpsko učeno društvo. U Biogradu 1867.

Petranović Bogoljub: Običaji srpskog naroda u Bosni. Glasnik srps. učen. družtva XXVIII. (1870). p. 176 do 228; XXIX. (1871), p. 237 — 257. — XXX. (1871). p. 313 — 361.

M. Popović: Šapčanin i Pokreti u Bosni izmedju 1820. i 1832. Glasnik srp. učen. družtva XXI. (1867). p. 171 — 226.

Pucić knez Medo: Spomenici srbski od 1395 do 1423. II knjige U Beogradu, 1858. i 1862.

Rački Franjo Dr.: Prilozi za zbirku srbskih i bosanskih listina. Rad jugosl. akad. I. 1867. str. 124.

— — Prilozi za poviest bosanskih Patarena. Starine I. 1869. p. 92.

— — Pokret na slavenskom jugu koncem XIV. i početkom XV. stoljeća. Rad jugosl. akad. II. 68, III. 1, IV. 1.

— — Bogomili i Patareni. Rad jugosl. akadem. VII. 84, VIII. 121, X. 160.

— — Dubrovački spomenici o odnošaju dubrovačke obćine naprama Bosni i Turskoj godine razspa bosanske kraljevine. Starine VI. 1874. p. 1—19.

Roskiewicz I.: Karte von Bosnien und Herzegowina. Wien 1865. Maasstab: 1 : 400.000. 4 Blatt.

— — Studien über Bosnien und Herzegovina. Mit eilf Abbildungen in Holzschnitt und einer litographischen Karte. Leipzig u. Wien 1868. F. A. Brockhaus.

Rousseau: Geographie générale de la Bosnie et de l' Herzégovine (Bulletin de la Société de Geographie 1868).

Sainte Marie E. de: L' Herzegovine, étude géographique, historique et statistique. Paris 1875.

— — Description du cours de la Miliaska et de la vallée de Sérajévo. (Bulletin de la Soc. de geogr. de Paris, August 1875. p. 184 do 199).

(Konac sliedi).

---

sjećam, kako sam drktao, kad sam imao prvi put nastupit, nu ipak uspjeh, znadoh se izkopat malimi majstorijami, koje valja imat u pripravi. Stanovite ulomke o ljubavi, o starom vieku, o ljepoti Italije, o umjetnosti i poeziji, valja uplitat, znat nekoliko pjesmica — i stvar je gotova“.

Ja ga uvjeravah, da ja na sve to nisam pripravan.

„Da, da, to se tako veli“, vrati on smijučke; „nu dobro, dobro, Vi ste razborit mlad čovjek, pa će Vam poć za rukom“.

Opera se svrši, ja stajah sam na praznu pozorištu! „Stratište je gotovo!“ reče redatelj smiešeć se i dade mašinisti znak. Zastor se diže.

Ja vidjeh pred sobom samo crno bezdno, mogah samo prve glave u orkestru i u prvih ložah razabrat. Težak i vruć zrak udari mi u lice. Bijah tako sabran, kako se ni nedadoh. Bijaše doduše moja duša uzrujana, nu ona bijaše takva, kako je i morala biti, pristupna svakoj misli. Kao što je zrak najčišći, kad ga u zimi studen probija tako osjećah i ja bistrinu i napetost. Sve moje duševne sposobnosti bijahu žive košto je i trebalo.

Svatko mi mogaše napisat na papiriću tema, o kom sam morao improvizovat. Redarstveni činovnik čitaše ga prvi, nije li protuzakonit, a tad sam mogao birat. Na prvoj cedulji stajaše pisano; „Il cavalier servente,“ neka vrst galanterije, o kojoj nikad pravo nerazmišljah. Znao sam doduše da je Cicisbeo, kako se inače zove Cavalier servente, vitez sadašnjosti, koj je od kad se nemože više borit za svoju gospoju, njezin vazdašnji pratioc, i koj zastupa njezina muža. Sjećah se poznatog Soneta: Femina di costume di maniere* nu ovaj čas mi nedodjoše o tom nikakove misli. Vrlo zalićan otvorih drugi papir. Na njem bijaše napis: „Capri.“ I to me zabuni, jer nebijah nikad na tom otoku te mu vidjeh krasno pogorje samo iz napulja. Česa nepoznavah, toga nemogak ni opjevat, stoga se počeh prijateljit s prvim tematom otvorih treću cedulju.

„Napuljske katakombe“ glasio je tema. Nevidjeh doduše ni tih, nu rieč katakombe oživi u meni strašnu uspomenu iz mog djetinstva. Šetnja s Federigom i naša nezgoda bijaše mi opet jasna. Prebrah nekolike akorde, stihovi se stvoriše sami i pripoviedah, što sam doživio, samo nebijahu rimske, već napuljske katakombe. Po drugi put nadjoh nit izbavljenja i veliko me povladjivanje pozdravi; bijaše mi kao, da mi u žilah teče šampanjac mjesto krvi.

Sad mi zadadoše tema „Fata morgana“. I te liepe zračne prikaze, koja se često u Napulju i na Siciliji divno prikaže, ja nevidjeh; nu tim više poznavah vilu fantazije, koja u tih zračnih dvoranah stanuje. Mogah opisat sve svoje sanjke s njihovimi palačami i perivoji. U mom srdcu stanovaše najljepša fata morgana.

Brzo promislih predmet, nasta mala pripovjedka, a tečajem pjevanja nastaše vazda nove misli te se nizahu jedna o drugu.

Počeh s opisom razvalinah crkvice u Posilippu, a nisam baš izustio imena. Romantičan stan u njoj vrlo mi omili, te opisah crkvu, koja se sad pretvorila u ribarsku kolibicu. Mali dječak ležaše na krevetu pod prozorom a na oknu bijaše urezana slika sv. Jurija. Tihe i mjesečinom razsvietljene noći dodje k njemu neka mala i dražestna djevojčica; bijaše tako krasna i tako lahka ko zrak, a imadjaše na ramenih predivna šarena krila. Igrahu se a na to ga ona odvede u zelen

---

* Za Cicisbeat vele, da je nastao kod genuezkih trgovaca. Imali su mnogo posla izvan domovine. Tada bi povjerili svoje žene prijateljem u zaštitu, obično svećenikom. Kašnje je to prošlo u modu, te nije mogo nitko bit bez cicisbea. Odnošaj bijaše plemenit i čist, te su mnoge u posmrtnih govorih slavili sa cicisbeata. Cicisbeo bijaše od rana jutra do kasne večeri uz svoju štićenicu; najveća udvornost prema njoj a ravnodušnost prema drugim bijaše mu dužnošću.

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Naš suradnik, g. Milan Krešić, tajnik trgovačke komore u Zagrebu, odputovao je 14. t. mj. u Pariz na izložbu.

SVAŠTICE.

— Zrinjski trg prvi put je 11. travnja razsvietljen plinom. Ima na njem 48 svietiljka.

— „Matica Hrvatska" predložila je gradskom poglavarstvu kako bi se mogle nazvat nove ulice Zagrebačke i nekoje stare shodno prekrstit. Ta bi imena bila: Zvonimirov trg (do sad marvinski trg), Sisačka, Krešimirova i Banska (tri paralelne ulice od kolodvora u savsku ulicu), Vrhovčev trg (ribnjak), božjačka i Vrhovčeva ulica (od Vrhovčeva trga u lašku ulicu), Draškovićeva (nova laška ulica), Karlovačka, (od Ilice na Ciglanu), Kožarska (potok), Demetrova (stara kazalištna ulica) Križevačka (puževa ulica), Frankopanova (dio Savske), Radnička dol (Josipov dol), Crnogorska (marovska) Medulićeva (Nova ulica), Gajeva (Gospodska), Ožegovićeva (tesarska ulica.) Medjutim je grad. zastup. na predlog g. Krestića izabralo odbor, da stvar još bolje izpita

DRUŽTVENE VIESTI.

— Iz izvješća, što ga je 7. t. mj. čitao u glavnoj skupštini nar. zem. glasbenog zavoda tajnik g. Danielić, razabiremo, da je zavod ove godine imao ukupno 196 članova (1876. 161), učenika 144, (1876.: 98), čistog imetka 35.561 f. $23^1/_2$ n. mirovinske zaklade 2.040 f. 37 n. potreba je proračuna za ovu godinu na 8.785 f. a dohodak na 9000 f. ove godine je zavod proslavio petdesetgodišnjicu svog obstanka te je i hrvatski jezik uveden kao nastavni jezik.

PRIRODOSLOVJE.

— Razvoj flore okolo Zagreba. Od 6.—12. t. mj. cvalo je: Ranunculus lanuginosus L., Žabnjak pahuljasti; Ranunculus bulbosus L., Žabnjak gomoljasti; Adonius vernalis L.. Gorocviet ljuskarasti; Corydalis fabacea Pers., Šupaljka pahuljasta; Fumaria agraria Lagg., Dimarka velika; Chrysosplenium alternifolium L., Žutica izmjenolistna; Loranthus europaeus L., Liepak žutkasti; Myosotis stricta LK., Potoćnica kruta; Lamium amplexicaule L., Medić ogrlatni; Fraxinus Ornus L., Jasen žimor; Scopolina atropoides Schult., Bunika tamnorujna; Veronica alpina L., Čestoslavica člankasta; Veronica ciliata Schl. et Vuk., Čestoslavica trepavasta; Primula veris Lehm., Vesnača krilasta; Bellis perennis L., Krasulja trajnocvjetna; Linaria Cymballaria Mill., Klobučac krugljastolistni; Plantago lanceolata L., Trputac bodkasti; Tusilago farfara L., Podbiel bezlistna; Cerastium brachyptalum, Rožac sitnolatični; Aronia rotundifolia Pers., Aronika krugljolistna; Hierochloa australis R.S.. Darica mirisava.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na hrvatskom narodnom kazalištu bijahu na dalje ove predstave:

13. travnja: „Krišpino i kuma." opera.
14. travnja: „Grof Monte-Christo." žalobna igra u 4 čina.
15. travnja: Koncert Zajčev: 31. psalam Davidov (oratorij) i „Grobničko polje" (kantata.)
16. travnja: Ista predstava.
17. travnja: „Spljetka i ljubav." Drama od Schillera.

— Koncert zasložnog našeg glasbotvorca Zajca bio je lošije posjećen no se je smjelo očekivat. Njegov oratorij djelo je, što ga je on prije 22 godine napisao, svršiv konzervatorij milanski, te ima vrlo liepih momenta. Nam se čini neshodno prikazivat poslije znamenitijih radnja prvence, jer velik dio slušatelja neuvažuje dobe i okolnostih, pod kojimi je djelo nastalo, te nemože nipošto zadovoljit nadâ autora. Kod izvadjanja sudjelovali su skoro svi naši operni pjevači i neki diletanti.

— Naš tenor g. Grbić pjevao je 15. t mj. u Trstu u velikom Oratoriju „Elias" od Mendelsohna te ga ondešnja kritika vrlo hvali.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— U Vukovaru izlazit će od 11. svibnja svake subote pod uredničtvom odvjetnika Dragutina Alta i suradničtvom Ivana Maršoa nov list „Sriemski Hrvat", koj će budit uspavalu hrvatsku sviest po Sriemu te će prema tomu razpravljat o svih pitanjih političkih, kulturnih i prosvjetnih. Mi se srdačno radujemo ovomu podhvatu „katoličke hrvatske tiskovne zadruge" Vukovarske te čim toplije preporučamo ovaj list našem obćinstvu. Ciena je listu na godinu 5 f. a. v.

— „Hrvatski Dom" u Zagrebu pozivlje na predplatu za svoj almanak, koj će i ove godine izaći kao i prošlih godina .Ciena će mu bit 1 fr.

— Ivan Jurišić izdaje na Rieci djelo: „Narodni hrvatski odvjetnik" u kom praktično razlaže kako se sastavljaju razne izprave, molbe, ugovori, tužbe i t. d. Cielo će djelo stajat 3 f. 50 n. Želili bi samo, da bude jezik što bolji; prvi svezak je pun pogriešaka.

UMRLI.

— **Bohuslav Havlasa**, češki mladi književnik, dobrovoljac u ruskoj vojsci, podčastnik, r. 1852. † od pošaline u Alexandropolu 25. studena 1877.

— Kanonik **Spano**, glasoviti arheolog i senator talijanski, rodjen 8. ožujka 1803. † 5. travnja u Cagliariu na Sardiniji. On je iztražio svoj rodni otok kao nitko pred njim. Od 1871. bijaše senatorom.

---

vinograd, gdje mu pokaza tisuće divota, koje nije prie vidio. Podjoše za tim u brieg, koji se otvorio i u kom bijahu velike i sjajne crkve, pune slika i oltara. Plovljahu modrim morem tamo k Vezuvu, a on bijaše kao od stakla. Vidješe kako je u njem vatra buktila i plamtila; posjetiše pod zemljom stare gradove o kojih je dječak već čuo govorit, i svi ljudi življahu, i on vidje njihovo bogatstvo i njihov sjaj, koji je veći bio, no sad po ostancih sudimo. Djevojčica skinu krila te ih njemu za ramena priveza. Ona sama ih netrebaše, jer bijaše laglja od zraka. Tad poletiše preko narančika, preko gora, preko bujnih i zelenih bara u stari Rim, posried puste i mrtve Campagne. Poletiše preko liepog plavetnog mora, daleko pred Caprijem, počivaku na crvenih sjajnih oblacih, a mala ga djevojčica poljubi, nazva se fantazijom, pokaza mu svoje majke divne dvore od zraka i traka — i u njih igrahu se oni sretni.

Nu kad je dječak poraso, dolažaše djevojčica riedje, samo za mjesečine nalukavaše se izmedju trsa i naranča, pozdravljaše ga, a on se raztuži i osjećaše čeznuće. Morao je pomagat otcu na moru, veslat, jadra prostirat, čun u buri ravnat. Nu čim više se razvijaše, tim čvršće se sjediniše njegove misli s dragom sestrom igralicom, koja se već nikad nepokaza. Često je spustio za mjesečine veslo; kroz bistru i prozirnu vodu vidje dno sa pieskom i rastlinami. Fantazija gledaše tad gore k njemu liepimi svojimi tamnimi očmi, kao da ga pozdravljaše i k sebi pozivaše.

Jednog jutra hrlili su ribari na obalu; za prvih traka sunca plovljaše tik Caprija divan i nov otok, sagradjen od bojah dûge, izkićen, sjajnimi tornjevi, zviezdami i grimiznimi oblačići. „Fata morgana!" kliknuše svi i divljahu se krasnoj prikazi, nu mladi ribar prepozna mjesto, tamo je on stanovao s krasnom fantazijom, tamo se š njom igrao, čudna ga snadje tuga i obuze čeznuće, — nu kroz njegovu suzu izčeznu slika.

Na večer za mjesečine opet se pokaza palača s otokom, sve gradjeno od mirisa i traka. S predbriežja, na kom stajahu ribari, opaziše, kako se je strielimice zaputio čun prema tom čudnom otoku i kako je izčeznuo. Iznenada izčeznu sva slika, crn se oblak podiže nad morem, morska se truba vitlaše mirnom površinom, koja se sad zelenila. Kad je prošla, bijaše more opet mirno, mjese razsvietljivaše modru vodu, nu nigdje se nevidje čun, mladi ribar bijaše izčeznuo, izčeznuo s krasnom „Fatom morganom".

Isto me povladjivanje pozdravi kao i prije; moja smjelost i moje oduševljenje većahu se. U svakom imenu nadjoh uspomene na moju vlastitu prošlost, te sam ih trebao samo pripoviedat. — Imao sam improvizovat o Tassu. Sebe sama vidjeh u njem, Leonora bijaše Annunciata, vidjesmo se na ferrarskom dvoru, ja trpih š njim u tamnici, prem smrtno bolestan uživah š njim slobodu, dočim gledah preko valovitog mora iz Sorrenta u Napulj; sjedjah š njim pod hrastom sv. Onofrija, zvono sa Kapitola zvonilo je na njegovo krunisanja, nu angjeo smrti dodje prije te mu prvi pruži krunu, krunu bezsmrtnosti.

Srdce mi je silno kucalo, bijah uzbunjen, oduševljen letim vlastitih misli. Još jednu pjevah pjesmu, bijaše zadnja: Smrt Sapphe. Muku ljubomornosti osjećah sam kod uspomene na Bernarda, Annunciatin cjelov na njegovu čelu peko je moju dušu. Sapphina ljepota nalikovala je Annunciatinoj, nu njezina ljubovna bieda bijaše moja bieda. Valovi se sklopiše nad Sapphom.

Moja je pjesma ganula do suza, bučan pljesak zaori sa svih strana i dva put me izazvaše. Bijah sretan i presretan, nu tištilo mi nešto srdce, kao da će pući. Kad sidjoh s pozorišta te me stadoše grlit i čestitat mi, zaplakah gorko i bolno.

(Nastavak sliedi.)

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović**. Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 44. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 28. travnja 1878. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga II.

PUŠKIN.

Grof Aleksandro Sergejević Puškin potiče iz stare ruske bojarske porodice. Rodio se 26. svibnja 1799. u Moskvi. Rodonačelnik te iste plemić Radši preseli se iz pruskih krajeva u Novgorod još za vremena Aleksandra Jaroslavića Nevskoga, dakle još u ono doba, kad Prusi nebjehu Ponjemčeni. Mnogo predja Puškinovih zauzimaše od Alekseja Mihajlovića počastna miesta u vojsci i na dvoru. Otac pjesnikov bješe kapetan carske straže a majka mu Nadežda, unuka glasovitog Araba Petra Velikog, — crna kao i njezin djed. Od tuda i potiče onaj smugli cviet lica, koga imade Puškin, one plamene oči risa i zakovrkane kose crnje od ugljena.

Predmete normalke učaše se mladi Puškin kao i svako velikaško diete kod kuće, i to pod nadzorom svoje babe, koja mu još za mladih lieta zadubi u glavu tušt basana, pjesama i molitava, koje je mogao u svako doba izpričati. Ali diete bješe mučljivo i bilo ga je težko natjerati, da saobći kome bar mali dio svoga domaćeg znanja.

Kad je dječko navršio 12. godinu onda ga odvede njegov stric Vasilj Lavović u licej Carskoga Sela, osnovan samo za djetcu visoke aristokracije. S početka ne bješe u liceju više od trinaest djaka, medju kojima Delvig, poslie darovit pjesnik i sadašnji, poslie u Rusiji samo pod imenom „knjaz“ poznati, Aleksandro Mihajlović Gorčakov (izgovaraj Gârčakov, rodio se 15. srpnja 1798.) i naš Puškin.

Delvig bješe dobar i marljiv djak ali njegovim prijateljem Aleksandrom nehtjede ništa samo u glavu; ako tko neznade zadaće, to zacielo bijaše Gorčakov, a o Puškinu nije bilo ni razgovora. No to bješe opredieljeno samim providjenjem samo za to, da ni u koga ne udje proročanstveni duh, te da se tko ne sjeti: da će Aleksandro Sergejević biti najveći pjesnik ruskoga naroda a Aleksandro Mihajlović najveći državnik svoga vremena.

Jednoč ih učitelj za kazan oba ostavi bez večere, koja se je sastajala samo od šalice čaja i jedne žemljičke.

Nadzornik liceja, koji znaše, da im bje zabranjeno piti čaj, pozove ih k stolu. Gorčakov ustane i zahvali nadzorniku s takvom ironijom: „Sažaljivamo, što nam prieče okolnosti, da se koristimo Vašom bezkonačnom milosti“. Nadzornik ostane kao okamenjen i neznade, bi li se sam stidio ili čudio prevejanosti rusokosa dječka. On se obrati k Puškinu i rekne isto što i Gorčakovu t. j. pozove ih k stolu.

„Kuda nam
Durakam
Čaj pit“.

(„Od kad mi lude da pijemo čaj“,) odgovori ironično mali polu-Arab, i zlobno izbeči svoje plamene oči. I jedna i druga fraza uzdrža se u narodu i dandanas; ako hoće, tko da odbije kakvu ponudu, rekne: „sažaljavam da“ . . . Isto tako lati On se fraze: „Kuda nam“ . . . i onaj, kom se neka stvar učini prosta, da ju prezire, i s tim se tobože izvini.

Puškin poče još za mladosti pisati — kao 13. godišnji dječak napisa već pjesmu „Uspomene na Carskoje selo“ — pošto

LISTAK.

IMPROVIZATOR.

ROMAN U DVIE KNJIGE.

DANSKI NAPISAO

HANS CHRISTIAN ANDERSEN.

(Nastavak.)

S Federigom, Santinijem i nekolicinom pjevača slavila se vesela večer, nazdravljalo mi se a ja bijah sretan, — nu usne mi bijahu nieme. „On je pravi biser!“ reče Federigo veseo o meni, „jedina mu je pogrieška ta, da je ujedno i drugi Josip. Užij se života, Antonio, beri ruže prije no odcvatu“.

Kasno se vratih kući i skoro usnuh spokojno, pošto sam se prije Madonni i Isusu zahvalio na zaštiti.

V.

SANTA. PROVALA. STARI ODNOŠAJI.

Sutradan sam bio naprema Federigu kao preporodjen; moju radost mogoh izreći, čega jučer nisam uzmogao. Život oko mene pričini mi se prijatnijim, osjećah se starijim, kao da sam zrieliji, što je lovor ovjenčao moje čelo. Moradoh Santu posjetit, ta ona me sinoć čula, čeznuh za tim, da usišem i njenu hvalu, koja mi nebi uzmanjkala. Maretti me primi oduševljenjem, ali ciele noći je Santu, došavšu iz kazališta, tresla groznica. U taj tren je spavala, san ju je imao okriepit i morao sam obećati, da ću opeta pod večer doći. Podnev sprovedoh s Federigom i mojimi novimi prijatelji, zdravice se redale, za bielimi lacrimae Christi sliedilo je kalabrezko vino. Više nehtjedoh piti, krv mi je vriela, šampanjac me imao razhladit. Razidjosmo se veseli; izašav na ulicu, upravo je zrak sievao uslied provale Vezuva i silne rieke lave. Već ih se više vozilo van, da gledaju užasno liepi prizor. Ja sam pošao k Santi. Bilo to malo iza pozdrava angjeoskog. Služkinja mi reče, da je sama i da joj je kamo bolje, san ju je ojačio; ja smijem za stalno unići, ali nitko drugi.

Ubava, umiljata soba sa dugimi gustimi zastori pred prozori, krasna mramorna statua Amora, koji oštri striele, argantijska svjetiljka, od koje svjetlo podavaše svemu magični kolorit, bijaše prvo, što sam vidio. Santa je u lahkom, noćnom odielu ležala na mekanoj, svilenoj sofi. Dočim sam unišao, ona se uzpravi na po te držaše jednom rukom pokrivalo oko sebe, a drugu ruku mi pruži u susret.

„Antonio!“ kliknu ona, „ta divno ste uspjeli; sretniče! Sve ste razdragali! O, Vi ni neznate, kako bijah poradi Vas zabrinuta, kako mi je srdce kucalo, i kako blaženo disah opeta, kad ste ovakim načinom pretekli moje očekivanje“.

Poklonih joj se, zapitah za njeno zdravlje. Ona mi pruži ruku i osiguravaše me, da joj je bolje. — „Da, kamo bolje!“ reče i pridoda: „I Vi kao da ste se preporodili. Bijaste liep, veoma, veoma liep! Kad Vas je oduševljenje zanielo izgledaste idealno. U svakoj pjesmi vidih Vas! Kao malenog dječaka sa slikarom u katakombah predstavih si Vas i Federiga“.

„Tako je i bilo!“ kliknuh, „sám sam doživio, što sam opjevao“.

„Da“, odvrati ona „sve ste sami doživili, i sreću i bol ljubavi; sretni bili, kako to zaslužiste!“

je već bio bolje ili manje poznavao grčku latinsku, persijsku, talijansku, englezku i francezku književnost. Iz sve njemačke književnosti omili mu samo Schiller. Njegov uzor bješe tad Byron (izgovaraj Bajrn), no ipak on pisa najprie na francezkom jeziku i u svakom slučaju ljepše i elegantnije, nego li mnogi Francezi. Ruska aristokracija, čitajuća te stihove, prozva ga „crnim francezom“, no taj ga nadjevak naljuti tako, da uništi tu „galimathiju“ kako ih on sam nazva i baci se u naručaj ruskih muza, te za kratko vrieme zadobi si veliki krug čitalaca. Samo mu tadašnje novine ne bjehu sklonjene, dapače one predavahu njegove pjesme javno na porugu; to je trajalo dotle, dok Puškin ne napisa epigrame uredniku „Sina Otečestva“, koji ga tako izliečiše od bjesnila i zavisti, da je kao prvo glasilo ušutkalo i druge novine, da ne psuju Puškina; no epigrama ostade na grobu nesretnog urednika, kao da mu ih talijanski kamenorezac iztesa na granitu. Iz Puškinovih prvenaca najizvrstniji bješe pjesmotvor „Ruslan i Ljudmila“, o kom se ne samo Žukovski, Gnjedić, Krilov i Batjuškov, pa i sam Karamzin, koji bijaše kritik u punom smislu, odazva veoma laskavo u korist toga djela. U Ruslanu i Ljudmili, velepjesni u 6 pjevanja, opjeva on staro junačko doba Rusije u Kijevu. Junački Vladimir, njegovi vitezovi, razkošni bojari i pjevači one dobe stupaju pred nas kao tvorne osobe. Ruslan je junak eposa. Njegova žena Ljudmila spasava se iz ruku nekog čarobnika. Ali šta to hasni kad Puškin s jednom ciglom satirom pade u nemilost kod petrogradskog družtva. Protiv komu naperi pjesnik tu satiru, o tome nespominje ništa ni Sologub ni Anenkov, samo je poznato to, da je upliv generala Miloradovića i grofa Engelhardta, premda su tô bili mogući ljudi, bio slab, da spase Puškina od sudske iztrage. Za to bješe potrebito samog historika Nikolaja Karamzina, ljubimca cara Aleksandra I., te Puškina mjesto da pošalju na Lenu ili Jenizej, odprave u Ekatarinoslavl, da tamo za kazan u pisarni „departament-a za koloniste“ prepisuje „mudrosti“ gospode koncepistah, ili da upotrebimo eufemizam: „zapregli Pegaza, da vuče djubar i da gnoji njivu“. No uzprkos tome Puškin kadkad odpreza svoga krilatog konja i pušta ga iznad neizmjernih stepa južne Rusije, da se je čudilo sve, što je imalo u glavi mozga.

Nakon četir godine oboli težko Puškin, dobije na neopredieljeno vrieme dopust i odpravi se na Kavkaz s obitelji generala Rajevskog, koji je podpuno znao cieniti njegov rad te se višeput ljutio na javnu nepravdu, koja se vrši nad njim.

Visoke, do neba dopiruće planine Kavkaza, njegove neprohodne šume i veličanstveni tok njegovih ogromnih rieka, a osobito sloboda i vratolomni način života njegove ratoborne djece uticahu na Puškina tako, da se on od toga doba zanosi samo po oblacih do neba dopirućega Elbrusa. Tu on spjeva mnogo pjesama, medju kojimi i „Kavkazkog Pljenika“, ovaj alem-kamen svih spieva te vrsti. Povrativ se milošću cara Nikolaja s Kavkaza, Puškin ogleda prediele rieke Kubana, vidi Zamanj, Kerč, Azovsko more i divni Krim, koji, kako se poslie pokazalo, učine na njegovu pjesničku dušu tako isto veliki utisak kao i Kavkaz, ovaj car svih planina svemira, ova zibka ljudskoga roda i najveličanstveniji tvor nevidivog božanstva.

Puškin dodje u Besarabiju i napisa mnogo uzvišenih pjesama, iz kojih ću napomenuti samo „Napoleon“ „Pjesnj o vješćeni Olegie“ i epos „Cigani“. Ovo posliednje napisa on možda samo za to, što cigani imadoše crnu mast kao i on. „Za njihovimi crnimi hrpami pristavao sam rado i ja“ itd. On slavi ljepotu njihovih kćeri, ljubav „Šune“ konju i slobodi, koga neveže ni zidina i plot na jedno mjesto, što drugi zovu zavičajem, nego on se skita slobodno sad tu sad tamo, jer gdje mu glava tu mu i hrana.

Godine 1823. opredieli vlada Puškina u Odesu i natovare mu opet nekakvu službu, tu se on nadje pod neposrednim nadzorom i vlasti grofa Voronzova, koji htjede dati pocutiti pjesniku svoj autoritet i svoju silu.

Pjesnik medjutim lati se „Evgenija Onjegina“ i počme raditi ignorirajući i presvietlog grofa i njegovu vlast. Voronzov vlastoljubiv i naprasit uvriedi nekoč Puškina, a ovaj mu spjeva „odu“ pod hiperkomičnim naslovom „Polu-milord, poluluda“ da gospodin grof malne nepobjesni. Puškina opet krenu od tuda i interniraju na imanje njegove majke u pskovskoj guverniji, gdje morade ostati za kazan i nesmjede od tuda nikamo ni koraka. Tu pjesnik dovrši svoga „Onjegina“ i napiše uz to mnogo prekrasnih pjesama različite vrsti, medju kojimi je najizvrstnija šaljiva pjesma „Grof Nulin“. Da taj grof „ništica“ ne bješe nitko ini, nego grof Voronzov, to znadoše i djeca.

Nešto pred tim nasta i prekrasna njegova pjesma „Bakčisarajski vodomet“, za koju mu knjižar Ponamarev plati 3000 rubalja honorara, prem nije veća od 600 stihova. U njoj nam opisuje, kako je krimski kan Ghiraj posvetio u samotnu dielu svog vrta neko vrelo uspomeni jedne poljske knjeginje, koju je u vojni zarobio i metnuo u harem. To se vrelo zove suznim vrelom. Krasna Marija silno se dojimlje Kana. On ostavlja prijašnju ljubeznicu svoju. iz Georgije, — nu Marija odbija

---

Pripoviedah joj, koja se promjena sbila po svoj prilici u svem mom biću, te kamo prijaznije mi se život sada smiešio. Ona me dohvati za ruku i prodre mi svojim tamnim, izrazitim okom ća u dušu. Bijaše krasna, krasnija neg obično; fino rumenilo je žarilo njena lica, crna, sjajna kosa se 's počešljana, liepolika čela slievala obilnimi valovi. Bujna rást pokazivaše sliku koje Junone, liepe, kakovu je samo Fidija uzmogao stvorit.

„Da, za sviet morate Vi živit“, reče ona. Vi ste njegovo vlastničtvo, milijune ćete razveselit i uzhitit, nedajte si sreće buniti mišlju na pojedinu. Vi ste dostojan ljubavi, Vi razdragujete svojim duhom, svojom nadarenosti, svojom — —“ Ona me primakne na sofu k sebi. — „Moramo ozbiljno govorit, ta od one večeri, kad Vam je jad tištio dušu, ne mogasmo pravo zajedno razgovarat. — Vi, kao da me tad — da kako bi to nazvala — kao da biste me krivo shvatili“.

Tako i bijaše, te sam se češće s toga korio. „Nisam vriedan Vaše dobrote“, kliknuh poljubiv joj ruku i čistoćom u pogledu i u mislih gledah joj u tamno oko. Pa ipak je njezin pogled gorio, doćim me ozbiljno, i pronicavo motrila. Da nas je vidio koj stranac, našao bi tuj sjene, gdje bijaše samo svjetlo i čistoća. Bijaše, barem je moje srdce moglo glasno izreći, kao da su se brat i sestra, oči i misli susriele.

Ona bijaše dirnuta, vidjeh, kako joj se grudi nadimale, ona odrieši jednu kopču, da slobodnije diše. „Vi ste mene vriedan!“ reče, „duh i ljepota zavriede svaku ženu“. Ona mi obujmi rukom ramena i gledaše mi u oko, te nekim neizmjerno znamenitim smieškom nastavi: „I ja mogoh mislit, da Vi snatriste samo u nekom idealnom svietu. Vi posjedujete finoće i duha, a to pobjedjuje. S toga je groznica plamtila u mojoj krvi, s toga sam bila bolestna. — Antonio, od mene možete sve učinit! Vaš cjelov, Vaša ljubav je mojim snom, mojom mišlju!“ Sad me čvrsto privinu na grudi, njene usne gorahu kao vatra, koja se takodjer u moju krv, u moju dušu, u moje srdce prelievala. Vječna majko božja! Sad na jednom pade tvoja sveta slika s zida uprav meni na glavu. Ne bijaše to slučajno, ne, ti se dodirnu mog čela, ti me uzdrža, kad se htjedoh sunovratit u struju strasti.

„Ne, ne!“ zaviknuh i odskočih, moja krv je plamtila kao vrijuća lava.

„Antonio!“ kliknu ona, „usmrti me, usmrti me, ali me ne ostavi!“ — Njena lica, njene oči, pogled i izraz, sve bijaše sama strast, pa ipak je bila liepa, plameni slikana slika ljepote. Osjećah neki drhtaj u svih mojih živcih, te ni ne odgovoriv, ostavih sobu i poletih niz stube, kao da bi me progonio zli duh.

I vani je sve plamtilo, kao u mojoj krvi. Zrak mi talasaše u susriet toplinu; Vezuv stajaše u žarećoj vatri, provale obasjavahu sve širom i diljem. Zraka, zraka je zahtievalo moje srdce, pohitih prema molu, prema mostu od ladja, pohitih prema otvorenom morskom zalievu, te neposredno sjedoh ondje, gdje se bibavica lomila. Pod očima stinu mi se rumena krv, hladih svoje čelo slanom morskom vodom, i otvorih kaput, da bi me svaki dašak zraka uzmogao razhladit. Ali sve bijaše plamenom, isto more je poput vatre sjalo odsjevom žareće lave, koja se niz brieg sklizala. Kamo pogledah, stajaše ona plameni slikana predamnom i gledaše mi u dušu molećim, gorućim vatrenim pogledom „Usmrti me, ali me ne ostavi!“ zvonilo mi je pred uhom. Zatakoh si uha, svratih misli na boga, ali one opet padoše na zemlju, bijaše kao da im je plamen grieha opalio krila. Zla savjest mora nas uništit, uzmogne li već i griešna misao našu hrabrost, našu jakost slomit. —

„Želite li, eccellenco, čamac u Torre del

sve ponude Kanove. Medjutim ju ipak ubije ljubomorna Farema. — Pjesan je divno izvedena.

(Konac sliedi.)

KUHAČEVA SBIRKA.

Prvi svezak prve knjige „južno-slovjenskih narodnih popievakah“, što no ih je većim dielom po narodu sám sakupio, ukajdio i za glasovir udesio, te izvorni im tekst pridodao gospodin Fr. Š. Kuhač, ugledao je nedavno sviet. Ciela sbirka sastojati će od 1600 i više narodnih popievaka, koje će razdieljene biti na ljubovne i ženske pjesme, svatovske, šaljive, junačke, prosjačke, putničke, itd. a svaki će se odiel opet razdieliti u tri vremena odsjeka: u popievke nove, srednje i stare dobe. Svezak prvi imade 97 ljubavnih popievaka, što seoskih, što varoških iz novije dobe.

Kad jednom ciela sbirka sviet ugledala bude, koliko će nam duševnoga blaga našega naroda odkriti, koliko ćemo crpiti moći iz njegovih u pjesmu slivenih osjećaja i afekta! Narod naš pjeva rado, a pjeva svakom sgodom, — pjesma mu služi izrazom veselja i radosti, a služi mu takodjer vlastitom utjehom, kad ga nevolja obmamljuje. S toga su u obće ma i najprimitivnije narodne popievke instinktivno razdieljene barem na dvie vrsti, na vesele i na žalostne. Seoske u sbirci sadržane popievke biti će na svaki način mnogo zanimljivije za iztražitelja, no varoške, u kojih lje neima više onoga čistoga naivnoga izlieva duševnih osjećaja naroda, akoprem se u predgovoru razjasnjuje, da i ovi proizticu od ljudi, „koji se glasbenom obukom ne mogahu pohvaliti“ te u glasbi samo narod prikazivahu bez dojma tudje umjetnosti. Po gradovih se je pako od vajkada glasbovalo, čas više, čas manje, stoga takodjer nije ne moguće, da varoški narodni napjevi nebi bili nastali pod uplivom toga glasbovanja, pa da je upliv, došao s' ove ili s' one strane obično mjerodavan, viditi je n. p. u spljetskoj inače veleliepoj začinki „Pod draginim prozorom!“ Pučki je napjev pako pronikao u grudi naroda bez tudjega upliva, te imade svoju krasotu i vriednost poput cvieta iz zelene bujne livade, — on odgovara značaju naroda, kao što isti cvietak odgovara mjestnim prirodnim okolnostim, pod kojimi je procvao. Ne ima li u naših narodnih popievka one sanjarske melankolije, na koju narod naš nagiblje, nisu li i sami izražaji veselja i radosti ublaženi poput blage ćudi naroda; u njem ni u njegovoj pjesmi ne ima onog jezgrovitog uzhićenja, onog razkalašenog veselja drugih naroda, a ne ima ni njihovih predubokih sensiblih izražaja tuge.

Svakako nam je sbirka Kuhačeva veoma dobro došla. U njoj, istina, neima popievke, koja bi bila poput Schumanovih, Mendelssohnovih ili Schubertovih pjesama detailirano izslikana, u kojoj bi se moglo pronaći duboko uticanje glasovah u pjesničku zamisao, al tko bi i išao tražiti umotvora u naravi. Narod pjeva, jer ga se melodija dojmi, pojka mu je vesela, kad mu veselje obuhvaća duša, a tužna, kad ga tuga mori, on pjeva po svoju, a pojka mu značaju svomu odgovara i okolnostim, pod kojimi je nastala. Imade bo nebrojenih slučajeva, gdje uspomena iz mladjahnih lieta, tadanji domaći odnošaji, prijateljstvo djetinje igre itd. odlučno djeluje na cieli budući život ljudski, a od velika je opet zamašaja narodnost. Ona upliva u izražaje naroda, a upliva ne manje na umjetnika glasbenika. Vidimo to kod skladatelja francezkih: Gounoda, Adama, Tomasa, Aubera, — kod njemačkih: Webera, Haydna, Mozarta, — kod talijanskih: Bellinia i Verdia, kod Palestrine i Allegria, (nizozemsko-rimski smjer), a vidimo ponajprije kod našega Lisinskoga. Taj žalibože prerano preminuli skladatelj bio je nadahnut duhom i žarom narodnim, a njegovi su glasbotvori takodjer skroz i skroz vjerne slike njegovih plemenitih i uzvišenih osjećaja, duševnoga njegova života. Al onakovih imade malo. Od velike bi zato koristi bilo znanstveno analizanje Kuhačeve sbirke, da se osebina narodnih motiva pronadje i ustanovi. Kod mnogih do sele učinjenih pokušaja komponiranja narodnih napjeva, podredjeno bje tvorenje njihovo i slobodno njihovo razvijanje ponajviše bojazljivomu ritmiziranju.

Istina je, da valjani napjev ponajprije pravilni ritam u sebi sadržavati mora, jer je ritam jedan od glavnih elementa glasbe. Ako bi n. pr. tkogodj kroz dulje vrieme u jednakih razdobljih i jednakom jakošću udario jednu te istu tipku glasovira, ili stihove pravio u spondeju, kolika bi to nesnosljiva jednoličnost bila! Ako se pako n. pr. prvi, četvrti, sedmi, itd. udarac na tipku nješto jače markira, t. j. cieli niz udaraca razdieli u hrpe po dva, tri ili više glasova ugodit će ova razdioba svakako našemu sluhu bolje. Bez ritma dakle, rek bi, ne ima prave glasbe, al ova posjeduje još druga dva glavna faktora, najme harmoniju i melodiju. Prva se oslanja na stanovita načela, spojena u skladbouki, t. j. u nauku, kako se harmonija tvoriti i spojiti imade. Ona doduše svojim suglasjem i razglasjem (Konsonanzen i Dissonanzen) slušateljevimi živci ugodno ili neugodno potrese, nu nije čisto duševni proizvod, a nije takodjer dostatna za prosudjivanje valjanosti kojega glasbotvora. Tu treba još i onog trećeg, rekli bismo najglavnijeg elementa, najme melodije. Čim

---

Annunciata?“ reče neki glas tik mene, a ime Annunciata uzburka opeta moju dušu

„Lava za čas proleti tri rifa“, reče muž, koji je veslom držao svoj čamac uz kopno. „Za pô sata mogli bismo tamo biti“. —

„More će me razhladit“, mišljah i skočih u čamac. Mornar odtisnu od kopna, razvi jedra i sada letismo kao vjetrom nošeni preko rumene žareće vode. Svjež vjetrić lahorio mi oko lica, disah slobodnije i osjećah se mirnijim i zdravijim, došav na drugu stran zalieva. „Nikad više neću Sante vidit“ odlučih čvrsto u mom srdcu; „izbjegavat ću zmiju ljepote, koja mi pokazuje zabranjeni plod spoznanja. — Tisuća mi se bude s toga rugala, ali radje ću podnieti porugu, nego li začuti jauk mog srdca. Madonna dade, da je njena sveta slika pala sa zida, da ja nepropadnem“. Duboko ćutih njezinu zaštitujuću milost.

Čudnovata radost me prostruji, sve plemenito i dobro je pobjedne hymne pjevalo u mom srdcu, bijah opeta diete duhom i misli. „Otče udesi sve na moje dobro!“ i vesele volje, kao da je moja sreća za sav viek utemeljena, prolazih ulicami gradića van na drum.

Sve bijaše živo, kola i kabrioleti puni ljudi jurili su kraj mene, vikalo se, klicalo i pjevalo, kao da je sve naokolo u jasnom plamenu. Lava je dosegla jedan od malih gradića, koji stoje na podnožju briega, obitelji bježahu, vidjeh žene s malom djetcom na prsima i svežnjem izpod ruke. Čuo sam lelek i moradoh podieliti prvim malu svotu, koju sam imao kod sebe. Sliedih sveobću struju uz brieg medj vinogradi, ogradjenimi bielimi zidovi. Sve je vrvilo prema mjestu komu je prietila lava. Veliki broj vinograda bijaše medju nami i lavom, koja se poput žarećeg vatrenog mora više hvati visoko napred valjala preko sgrada i zidova. Jauk bježećih radost stranaca nad veličajnim pozirkom, vika voznika i trgovaca, skupovi pijanih seljaka, koji hrpimice stajahu oko prodavalaca rakije vozeći se i jašući, sve obasjavano vatrenim žarom podavaše prizor, koji je nemoguće vjerno opisat. Sa svim blizu se moglo doći do lave, koja podje svojim stalnim tekom. Mnogi staviše batine ili novce unutra, te ih opet lavom obvite izvukoše. Strahovito liepo izgledaše, kad se je dio vatrene smjese s visine odtrgnuo, te nalikovaše morskoj bibavici. Odpali komad ležaše izvan toka kao sjevajuća zviezda. Zrak je najprije ohladio stršeće uglove i okrajke, koji tim pocrveniše, te je sav komad nalikovao sjajnomu zlatu u kakovoj crnoj mrieži. Na jedan od trsova objesiše Madonninu sliku u nadi, da će se vatra zaustaviti pre sveticom, ali ova se sve dalje širila Vrućina opali lišće na visokih trsovih, koji prigibahu svoje krune prema vatri, kao da bi molili za milost. Mnogi pogled se željno upro u Madonninu sliku, ali trs se nagnu s istom duboko nad žarećn vatrenu rieku; jošto samo nekoliko rifi bijaše udaljen. Sad opazih nekog kapucina tik mene uzdići ruku, i začuh kako glasno viknu, da već slika Madonne počima goriti. „Spasite ju koja hoće vas spasit viečnih vatrenih plamena!“ Svi uzdrktahu i zuriše zatravljeni prema mjestu. Sad provali neka žena, zovnu ime Madonne i srnu u goruću smrt, no u taj tren, opazih, kako ju mlad častnik na konju natrag poćera golom sabljom, usuprot, što se oganj uzdignu poput stjene tik njih.

„Mahnitko!“ viknu, „Madonna netreba tvoje pomoći. Ona hoće, da ta zlo slikana i rukami kojeg griešnika obezčašćena slika izgori u vatri!“ Bijaše to, Bernardo, upoznah njegov glas; njegova hitra odluka je čovječji život spasila, njegov govor pako je sablažnjivao. Moradoh ga štovati i zaželih od srdca, da se nebismo bili nikad razstali. Ipak ćutih, kako mi je bilo kucalo, nisam imao veselja ni odvažnosti, da ga vidim licem u lice.

„Jesi li ti, Antonio!“ začuh neki glas na

je ova bolje zamišljena i sagradjena, uzvišenija i plemenitija, duhovitija i karakterističnija, tim je takodjer uz inače pravilni ritam i promienljivo, originalno harmoniziranje, — nespominjajući drugih još potrebnih mu svojstva, kao forma itd. glasbotvor valjaniji i savršeniji.

Sbirkom „južno-slovjenskih narodnih napjeva“ posredno će doskočeno biti i ubožtvu melodija, ona će služiti glasbeno znanstvenim gradivom toli domaćim, koli tudjim skladateljem. Imade primjerâ, da se umjetnici udomiše kod drugih naroda, pa i takovih, da glasbotvorci veoma sretnom rukom zasegnuše u narodno glasbeno blago tudjega im naroda. Cherubini udomio se u Njemačkoj, — Spontini, Flotow u Francezkoj; — inkarnirani Niemac Franjo Schubert obljubio je susjednu si Ugarsku, a sasegnuo i u Hrvatsku, izradivši primjerice finale svoga „forellen kvinteta“ po pravom pravcatom milozvučnom hrvatskom motivu.

U razglabanje pojedinosti ove svezke nemožemo se upustiti; ima tu popjevaka sa svih strana slovjenskoga juga, pa je vrlo zanimivo za strukovnjaka izraz istih osjećaja u raznih plemena. Ljubav, sjeta i tuga, bol, šala i veselje nalaze različita izraza.

Kao najljepše popievke bismo označili: —

„Snubljenje“ (14.), „Čija je ono djevojka“ (18.), „Poziv“ (38.) „Tri tuge“ (41.), „Tužan ti je danak“ (46.), „Ančica“ (47.), „Srdce puno jada“ (53.), „Oj angjele ljepote“ (64.), „Smrtna bolest“ (65.), „Pod draginim prozorom“ (74.) itd.

Napokon nemožemo, a da nespomenemo vrlo ukusno vanjsko lice ovog svezka, kojim si je Albrechtova tiskara uprav osvjetlala lice. Toli čist i korektan tisak, koli i liep papir uprav joj na čast služe.

Sa svih tih razloga radujemo se Kuhačevoj sbirci te ju čim toplije preporučamo svim ljubiteljem glasbe. Ona nebi smjela manjkati u nijednoj hrvatskoj kući, gdje se iole goji glasba; strukovnjaku ona će pružiti bogato gradivo za poznavanje karaktra narodne glasbe a nestrukovnjaku često će ugodno prikratit vrieme mnoge mile i sladke narodne melodije. Kad bude djelo jednom gotovo, ono će bit jedino svoje struke u slavenskoj glasbenoj literaturi.

TEMELJI
PRAKTIČNOG GOSPODARSTVA.

FRANCEZKI NAPISAO MAURICE BLOCK.

PREVEO

MILAN KREŠIĆ.

(Nastavak.)

XIX.

RAZNE VRSTI GLAVNICE.

Svi slušaoci razmišljavahu o govoru učitelja, nu ipak se jedan javi, komu nije bilo shvativo, da bi predja mogla isto tako biti glavnicom kao tkalica, ili pšenica kao polje i tako dalje.

Učitelj reče na to:

I drugi nadjoše neku razliku medj raznimi vrsti glavnica, a ta je razlika u tom, što se jedna glavnica zove stalnom a druga kolajućom. Na primjer, glavnica tkalca sastoji poglavito od tkalice i predje, drugog predmeta neću se dotaknuti. Dakle tkalica ostaje stalno u radionici, a predja naprot pretvara se u platno, koje se odmota i proda, a nadomješćuje se drugom predjom. Predja, platno, to ide od ruke do ruke kao novac, ili kako se običaje reći: „kola“.

Pazte dobro „kolati znači mienjati vlastnika“. Tkalica je dakle stalna glavnica, a predja kolajuća glavnica.

Dakako da nije samo tkalica stalna glavnica.

Tko će mi navesti još koju glavnicu, koja se može nazvati stalnom?

Petar. — Radiona.

Marko. — Polje, livada.

Filip. — Parni stroj.

Učitelj. — U obće svi predmeti, koji se mnogo nemienjaju i kojimi se netrguje. Vol, koga kupiš mršava, da ga opet tovljena prodaš, računa se u kolajuću glavnicu kao i tkalčeva predja, čizmareva koža, sukno krojačevo, ugljen za kurenje, novac potreban za pokriće poreza, stanarine, plaće, djelačke, služinske i hiljadu drugih nepredvidjenih troškova.

Sada ću vam staviti jedno težko pitanje. Kočija ili kola, dali je to stalna ili kolajuća glavnica?

Mnogi. — Kolajuća!

Učitelj. — Vi ste vaš sud na brzu ruku izrekli. Prije nego se o tomu izjavim, želio bi ponajprije znati, čija je i zašto služi? Ako dobijem za odgovor: kolareva je imovina; to mi je tada znano, da je ona na prodaju, dakle kolajuća glavnica, jer mienja vlastnika kod prodaje, u koju svrhu je i načinjena. Nu, dobijem li za odgovor: kola su kirijaševa, tad znadem da je to stalna glavnica; jer služi kirijašu kao stalno sredstvo zaslužbe. Nu ako mi se reče: kočija je vlastničtvo bogatoga vlastelina, tko će mi tu odgovoriti na pitanje moje, u koju vrst glavnice spada ista? — Nitko se nejavi za odgovor.

Učitelj. — Tu je dakako odgovor težak, jer kočija za zabavu nije nikakva glavnica, budući ništa neproizvadja. Tad je kočija jednostavno trošeći se predmet. Vlastnik kočije služi se istom, dokle se neiz-

---

jednom zvati. Najprije mišljah, da je Bernardo; netko stisnu moju ruku. Bijaše Fabiani, zet eccellence, Franceskin suprug, koji me je poznavao kao diete, te se na mene ljutio iza poznatog lista, kao i drugi, isto tako me odbio, kao i ovi.

„Krasno, da se moramo ovdje sastati!“ reče on „kako će se Franceska radovati, kad će te viditi. — Ali nije liepo od tebe, da nas nisi potražio, već smo osam dana u Castellamaru.“

„To mi je sa svim nepoznato!“ odvratih, „izim toga — —“.

„Sbilja ti si na jednom postao posve drugim čovjekom, imao si ljubakanja i,“ pridoda ozbiljnije „dapače dvoboj, poradi čega si upravo pobjegao, nešto, čega nemogu podnipošto odobravati. Eccellenca nam je u malo rieči priobćio, i mi se vrlo začudismo. On ti je za cielo odgovorio i po svoj prilici ne baš najnježnijimi izrazi?“

Moje srdce kucalo je silno, osjetih kako me opet spinje lanac, kojim me nekoč vezahu dobročinstva o te ljude. Turobno očitovah moju bol, da sam posve od njih svih odvrgnut.

„Ne, ne, Antonio!“ reče Fabiani, „to nemože biti. Hodi sa mnom na kola. Večeras ćeš iznenadit Francesku. Do mala možemo dospjet u Castellamare, a u gostioni naći će se još koje mjestance i za tebe! Moraš mi pripoviedat, što se to sbilo. Ludost je, očajati, eccellenca je žestok, ti ga poznaješ, no sve će opet dobro biti.“

„Ne, to nemože!“ odvratih na po glasa zaniev se opet u svoj jad.

„Mora i bude!“ reče Fabiani i odvede me do svojih kola.

Moradoh mu sve pripoviedat. „Ali ti ne improvizuješ?“ upita on smijućke, kada sam pripoviedao o mom biegu i o Fulviji u razbojničkoj špilji.

„To zvoni toli pjesnički, kao da bi tvoja fantazija, a ne tvoja uspomena bila glavnim. — „Strogo, odviš strogo!“ reče on saslušav sadržaj eccellencinog lista, „ali ti ćeš iz toga uvidit, da njegova strogost potiče upravo s velike ljubavi prema tebi. Ti nisi iza toga na kojem kazalištu nastupio?“ —

„Sinoć!“ odvratih.

„To je u sbilju od tebe vrlo smjelo!“ viknu on. „A kako si uspio?“

„Divno, sretno!“ odvratih vesela glasa. „U velike mi pljeskali, dvaputa budem izazvan.“

„Da li je moguće? Daklem ti se nasmijala sreća?“

U tom izrazu je bila neka dvojba, koja me duboko ozledi. Moj odnošaj na prema njemu vezao mi je ustne. Pomisliv na susret s Franceskom smetem se; ta znadoh, kako strogom i ozbiljnom je ona mogla biti. Fabiani me je na pô se šaleć tješio tim, da će proći bez pokajne i kaznene propovjedi, akoprem mi nebi takova škoditi mogla.

Nadodjosmo pred svratište.

„Ah, Fabiani!“ kliknu mlad, nakićen, počešljan gospodin, koji nam dodje u susret „dobro dolaziš; već je tvoja signora neuztrpljiva — Ah!“ kliknu opaziv mene,“ ta ti si doveo mladog improvizatora. Cenci, što ne?“

„Cenci?“ opetova Fabiani i pogleda me začudjeno.

„Ime, koje si uzeh na kazalištnom oglasu“ odvratih.

„Tako, tako!“ potvrdi on, „no to bijaše barem pametno.“

„Koli izvrstno umije pjevat o ljubavi,“ reče stranac. „Jučer bi ti morao bit u San Carlu; kakav li je to talenat!“ Usrdno mi pruži ruku, „večeras ću s vami jesti!“ reče on Fabianiu „sam se pozivljem k našem izvrstnom pjevaču, a ti i tvoja supruga, vi mi nećete, nadam se, pristup zabranit.“

„Ti si, kako znadeš, vazda dobro došao!“ odvrati Fabiani.

kvari, što se takodjer u potrošak broji, jer rieč trošiti, neznači samo uništiti nešto jelom, već znači i rabiti predmet.

Susjed Dragić. — Da da, zadnji kupac zove se u trgovini uvjek trošac.

Učitelj. — Još jedno pitanje! Znanje liečničko, kakva je to vrst glavnice?

Vi se čudite da se računa i znanje medj glavnice? A zar nije znanje, sredstvo njegovo za privredu? Svojim znanjem, on vas izlieči od' bolesti, a vi mu radostno i zahvalnošću tu zaslugu naplatite.

Glavnica liečnikova, odvjetnikova, učiteljeva, mjernikova je umna glavnica i može se pribrojiti stalnim kao veći dio radničkih sredstva.

Susjed Dragić. — Napokon to je istina. Ja šaljem moga sina u učionu, pustim, da uči godine i godine, što me mnogo novaca stoji. Moji sin radi od svoje strane i kupi glavnicu, ne novčanu, već umnu. Poslie stalna vremena crpit će iz iste stalan dohodak. Vrlo dobro shvaćam sada, da je znanje glavnica.

Učitelj. — Radnik, koj dobro svoj zanat znade i koj je okretan, nosi stalnu glavnicu u svojoj okretnosti, jer će mu svaki gazda bolju plaću dati nego nespretnomu.

XX.

KAMATI GLAVNICE.

Poslie kratkog premišljavanja doda susjed Dragić smješeć se: Umna glavnica ima jednu veliku manu, a ta je da se nemože dati na kamate.

Nu prijatelju, primieti učitelj, glavnica ta nemože se nasuprot ukrasti. Učenjak davne prošlosti, koj bijaše bogat i uman, imenom Bias, bježeć iz rodnoga si mjesta, što ga zauzeše neprijatelji, nespasi više nego gol život. Susjedi, videći Biasa gdje bježaše bez svega, začudiše se.

Ja sam ponjeo sobom odgovori on, onaj dio moga bogatstva, kog mi nijedan neprijatelj oteti nemože. (Tu on mišljaše svoje znanje).

A šta je to, posuditi na kamate? pita Josip.

To je sasma jednostavno, odgovori mu otac, koj bijaše prisutan. Kad ćeš si prištediti jednoč 100 franaka, mjesto da kupiš kakvo latilo ili ini predmet, posudiš novac drugomu, koj će ti drage volje platiti 5 franaka kamata na godinu.

Baš kao da mu iznajmiš kuću, on plaća stanarinu za posudjen novac.

Učitelj. — Kada se iznajmi polje ili livada, plaća se iznajmitelju u to ime zakupnina, kada se opet iznajmi kuća, plaća se stanarina, a kada se iznajmi novac ili takodjer višeputa roba, plaćaju se kamati.

Čuo sam u gradu, primieti Antun, koj je tamo radio neko vrieme, da se ima novac posuditi bezkamatno.

Učitelj. — To se može činiti od naklonosti ili od prijateljstva. Ako vam je brat izgubio imetak a vi mu dajete badava stan u vašoj kući, to je izraz vaše bratinske ljubavi, ako vam je prijatelj u novčanoj nesgodi, a vi mu pomognete s kojom svotom novaca netražeć kamate, ili pače ako mu i svotu prikažete, to ste sliedili plemeniti nagon srca vašega, svatko će vas za taj čin pohvaliti. Nu takvim načinom nečine se trgovački ili obrtnički poslovi, niti se ovim načinom što proizvadja. Ali svatko ima pravo, pače višeputa je i dužnost, da se crpi na pošten način čim veća korist od svojih glavnica.

Susjed Dragić, — (svomu nećaku Antunu). — No ti tvoji prijatelji ako su tako izvrstni, to oni valjda badava rade?

Antun. — A to je šta drugoga. Rad umori čovjeka, a zatim valja radniku kupiti živeža; posudit novaca to neumori nikoga, a glavničari su mnogo puta i bogati.

Učitelj. — Radnik je plaćen jer čini neku uslugu a glavničar je plaćen, jer izkazuje takodjer neku uslugu. Vi radnici nevidite u ničemu usluge, već u vidljivom ručnom radu, kao da se i inim načinom nemože učiniti usluga ljudem.

Može se raditi ne samo rukami već i inim načinom, pa ipak tegotno. Uvjeravam vas, da sam, premda, ne orem, ni nešijem, niti kopam, mnogo puta u večer vrlo umoran. Nu negovoreć o sebi, gledajte liečnika, šta bi on kazao, da se od njega traže razne usluge badava?

Vidite, bijah nedavno u gradu kod nekog bogatog trgovca. Prodjoh više pisarna, u kojih pisahu marljivo pomoćnici i knjigovodje, dokle me nenavedoše u sobu trgovca. Ta soba bijaše tik njegve spavaće sobe. Vrata bijahu izmedju obijuh soba uvjek otvorena i pokućtvo sâmo svjedoči, da se tu radi neprestano. Police pune velikih kutija, pisaći stol prenapunjen papiri, nacrti, a mali stol do postelje preobterećen knjigami, a na istih vidiš hrpu listova, koje će trgovac valjda u večer stopram čitati.

Pitam vas, koji radi tegotnije i dulje, trgovac ili njegovi pomoćnici?

Susjed Dragić. — Bez dvojbe trgovac.

Učitelj. — Dakako. U večer idu pomoćnici bezbrižno svaki k sebi, pa se isto tako legnu spavati. A trgovac mora premišljavati o obavljenom i budućem radu, treba da sliedi svjetske dogodjaje. Baš neki dan, kada bijah kod njega izgubio je bio veliku svotu; tko zna dva ovakova gubitka mogla bi ga uništiti.

„Ali me bar predstavi stranom gospodinu!“

„Ovdje nije treba ceremonija,“ odvrnu Fabiani; „on i ja, mi se sa svim dobro poznajemo. moji prijatelji mu se netrebaju predstavit. Bit će mu velikom čašću, da se je s tobom upoznao.“

Poklonih se, ali nisam bio zadovoljan s Fabijanijevim načinom izraživanja.

„No onda se moram sam predstavit,“ reče stranac. „Već mi je čast Vas poznati, a meni je ime Gennaro, ja sam častnikom kraljevske garde“ i pridoda smijućke, „dobre napuljske obitelji. Dapače,“ nastavi, „mnogi joj daju broj jedan. Mogu lahko pravo imat; ali osobito se zato zanimaju moje tetke. Neizrecivo me vceseli, da sam upoznao mlada čovjeka, čija izvanredna nadarenost, čija — — —“

„Tiho, tiho!“ prekinu ga Fabiani „on nije na to priučen!“ Sad se poznajete. Franceska čeka; predstoji pomirba med njom i tvojim improvizatorom. Možda će ti se prilika pružit, da pokažeš svoju rječitost.“

Želih, da nebi bio toga kazao, ali bijahu prijatelji, a kako se mogao Fabiani umislit u moj mučni položaj! On nas povede unutra k Franceski, nehotice se uzdržah nekoliko koračaja.

„Jedva napokon, moj izvrstni Fabiani!“ kliknu ona „napokon!“

„Napokon!“ opetova on, „a k tomu sam ti doveo dva gosta.“

„Antonio!“ kliknu ona glasno, a njezin se glas opet stiša; „Signore Antonio!“ Ona pogleda ozbiljno i strogo mene i Fabiania. Poklonih se i htjedoh joj ruku poljubio, ali ona, kao da ni ne opazi, pruži ju Gennaru i reče, kako bi ju veselilo da ga vidi kod večere, „Pripoviedaj mi o provali Vezuva,“ poče ona „da li je lava promienila svoj tok?“

Fabiani pripoviedaše, što je vidio, i završi tim, da me je tamo našao, da sam njegovim gostom i da moram izhodit milost za pravo.

„Da“, primieti Gennaro, „doduše neznam, čim je sagriešio, ali veleumu se mora sve oprostiti“.

„Vi ste kao obično izvrstne volje“, poče ona, migne mi sad milostivo, dočim je Gennara osjeguravala, da neima podnipošto ništa oprostiti. „Kakovih donosite inače novosti?“ upita ga ona. „Što javljahu francezke novine? Kako ste sproveli jučeranju večer?“

Prvo pitanje prodje brzo, drugo pako razpravljaše tim većom zanimivošću.

„Bio sam u kazalištu i čuo sam posliednji čin „Brijača“. Pepita pjevaše poput angjela, ali pošto sam čuo Annunciatu, to me ne može nitko više udovoljiti. Medjutim, ja sam išao ponajglavnije, da čujem improvizatora“.

„A je li Vas je zadovoljio?“ upita Franceska.

„On je preteko moje nade, da svih najviše očekivanje“, vrati on. „Ne kažem to podnipošto, da mu laskam, pa haje i on upravo za moju neznatnu kritiku; ali kakova je to bila improvizacija! On je živio i bitisao u svojoj pjesmi, te nas je sve zanio. Koje li čuvstvo! Koja li mašta! Opjevao je Tassa, Sapphu, katakombe; bijahu to pjesme, koje bi se imale uzčuvat!“

„Sretan talenat, kojeg nije moći dosta cienit i divit mu se“, reče Franceska. „Da sam ipak bila!“

„Ali mi ga imamo ovdje“, reče Gennaro i pokaže na mene.

„Antonio!“ kliknu ona pitajuć. „On je improvizator?“

„Da, kao umjetnik!“ odvrnu Gennaro; „ali Vi ga poznajete i moraste ga već čuti“.

„Da, češće“, odvrati smijućke: „mi mu se divismo već kao malenom dječaku“.

Petar. — Nu što proizvadja trgovac svojim radom?

Učitelj. — Mnoge stvari! On nam priskrbljuje kavu, oriž, slador i mnoge ine inostrane tvorine. A to sve je većim dielom umni rad.

Antun. — Nu oni, koji rade umno i koji nam služe svojim znanjem, plaćeni su ovim ili onim načinom, nu novac na primjer, taj neradi, a zašto se naplaćuje onaj, koj ga posudi (zašto nosi glavnica kamate?)

Učitelj. — Čekić ne radi, ni igla, nu ruka radi, koja upotriebljiva ta latila po svomu znanju. A novac je takodjer, latilo, ili bolje rekuć predstavlja latilo, kojim se služi um po svojoj uvidjavnosti.

Vidite n. pr. trgovca o kom vam malo prije govorah. On je znao da kafe manjka, i požuri se pisati tamo u Brazil da mu odpreme iste za 100,000 franaka. Može se dogoditi nesreća na putu, te se izgubi brod i kafa. Kada je već kupio kafu i put prieko mora na vlastitu opasnost izveo, tada valja mu tu uslugu naplatiti, tim više, što je mogao izgubiti uloženi novac.

Susjed Dragić. — A neima li trgovac dovoljno novaca te da mu ja posudim, to bi tada ja stupio u zadrugu š njim.. To se često dogadja, da mi tko kaže: hajd da taj posao skupa napravimo!

Učitelj. — Dakako. A kada se tako dvojica udruže, mogu se na dva načina pogoditi. Prvi: Vlastnik novaca zahtieva polovicu dobitka, nu obvezuje se takodjer nositi polovicu gubitka, ili on kaže: budući ćete vi voditi poslove, a ja samo ulažem svoj novac, ja se zadovoljavam sa pet na sto, a ostatak dobitka neka bude vam, koj ulažete svoj trud i muku; nu nasuprot gubitak, koj bi mogao nastati uslied vašeg neznanja ili nemarnosti, pada sasma na vas. Evo dakle mog novca, dobite li ili ne, vi mi plaćate 5 na sto na godinu dana.

Susjed Dragić. — Vlastnik novaca, mora se trsiti, da mu isti kamate nose; ako ih posudi bilo na kuću, bilo na zemlju, jer kad nebi novci nikakve kamate odbacivali, zašto da ih posudjuje, a u obće zašto da se tada štedi?

Dakle je lahko dokučivo, da bez glavnice neima radâ i da je svakomu draga vjeresija, da može posudit novaca u potrebi a rado će tada i kamate platiti.

Učitelj. — Naravski, jer stolar koj neima dasaka, a kovač bez željeza, kako da rade? Glavnica, koju posude, pruža im priliku nabaviti potrebne surovine, a za priznanje učinjene usluge rado puste nešto od svoga dobitka glavnici. Onaj, koj im je tu uslugu učinio, morade ostati stalno vrieme bez svoje glavnice, a ta usluga uvjetuje neku odštetu.

Tražiti, da vam se posudi novac badava, (van da je prijateljska usluga) upravo je svejedno, kano da tražite badava par cipela. Svaki rad i svaka usluga zaslužuje naplatu.

(Nastavak sliedi.)

BIBLIOGRAFIJA BOSNE.

(Konac).

Sax K.: Skizzen über die Bewohner Bosniens. Mit einer geogr. Einleitung. Mit 2 Karten (Mittheil. d. k. k. geogr. Gesellsch. in Wien. 7 Jahrgang 1863 p. 93—107).

Sax, Consul, C.: Die Strassen Bosniens und d. Herzegowina. (Mittheil. der k. k. geogr. Gesell. in Wien. 1869. p. 352).

— — Reise von Serajewo nach dem Durmitor u. durch die mittlere Herzegowina. Mit 1 Karte. Mitthel. der k. k. geogr. Gesell. in Wien. N. F. 3. 1870. Nr. 3. SS. 97—115).

J. Scheda: Karte der oesterreich. Monarchie Bl. XIII. u. XIV.

— — Karte von Bosnien, Herzegowina u. Albanien. Wien, Artaria. 1875.

Schematismus almae missionariae provinciae Bosne Argentine ordinis Fratrum minorum pro anno 1864; Budae 1864.

Schematismus Dioeceseos Rachusinae pro anno 1866.

Schematismus topografico-historicus custodiae provincialis et vicariatus apostolici in Hercegovina, pro anno 1867. Spalati 1867.

Schimek Max: Politische Geschichte des Königreichs Bosnien und Rama. Wien 1787.

Sendtner: Reise nach Bosnien; von einem botanischen Reisenden. Ausland 1848.

— — Ueber die Natur-verhältnisse Bosniens (Ausland 1849.) — vidi Regensb. Flora 1849.

Sterneck H.: Geographische Verhältnisse, Communicationen und das Reisen in Bosnien, Herzegowina u. Nord-Montenegro. Mit 1 Karte. Wien Braumüller 1877.

Šafařik Janko dr.: Popis akta prinadležećih k istoriji Srba i ostalih Jugoslavena, naodećih se u c. k. Mletačkom generalnom arkivu. Glasnik družtva srbske slovesnosti. Svezka X. str. 1—158.

— — Srpski spomenici Mletačkog arkiva (Monumenta Historica Serbica Archivi Veneti). Glasnik družtva srpske slovesnosti XI., XII., XIII., XIV. i XV.

Šestak J. F. u. Fr. v. Scherb: Militärische Beschreibung des Paschaliks Herzegowina und des Fürstenthums Crnagora. Mit 1 Karte. Wien 1862.

Theiner A.: Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia, maxima parte nondum edita, ex tabullariis vaticanis deprompta et collecta. Tomus I. Romae 1863. Tomus II., Zagrabiae 1875.

Thoemmel G.: Geschichtliche, politische und topographisch-statistische Beschreibung des Vijalet Bosnien, das ist das eigentliche Bosnien, nebst türkisch Croatien, der Herzegowina u. Rascien. Wien 1867. A. Wenedikt. — 8. SS. 210.

Thomson G.: L' Herzégovine. Géographie. Histoire politique et militaire des population révoltées. Paris 1875.

„Dapače ja ga ovjenčah prvi put, kad sam ga čuo“, reče Fabiani takodjer u šali. „On opjeva moju suprugu, kad nebijasmo još svoji. Ali sada k večeri! Ti vodiš moju Francesku, a budué neimamo više gospodja, uzmem ja improvizatora. Signore Antonio! molim te za tvoju ruku“.

On me odvede iza ovih u jedaću sobu.

„Ali ti nisi nikada predamnom spomenuo Cencia ili kako se već inače zove naš mladi prijatelj“.

„Mi ga zovemo Antonijem“, reče Fabiani, „te nismo ni slutili, da je htio kao improvizator nastupiti. Vidiš to ti je uprav uzrokom spomenute pomirbe. Ti moraš znati, da je on nekim načinom sin naše kuće. Antonio, nije li tako?“ Ja se naklonih zahvalnim pogledom. „Izvrstan ti je to čovjek, o njegovom značaju neimaš šta spotači; ali ništa neće učit“.

„Uzmogne li pako sve pročitat iz velike knjige naravi, zašto mu onda zaprieke stavljati“.

„Nesmijete ga Vašimi pohvalami pokvarit“, reče Franceska, šaleć se, „mnijasmo, da on sjedi uz klasike, da uči fiziku i matematiku, a mjesto toga on uzdiše i gine za nekom mladom napuljskom pjevačicom“.

„To dokazuje, da čuvstvuje“, reče Gennaro. „Da li je bila liepa? Kako se zove?“

„Annunciata“, reče Franceska: „riedki talenat, sa svim odlična žena“.

„U nju sam sám bio zaljubljen, imade dobar ukus. U Annunciatino zdravlje, gospodine improvizatore!“

On kucne sa mnom. Nemogoh nijedne rieči izlanut; bolilo me, da Franceska tako lahko moju ranu odkriva pred strancem, ali ona dakako promatraše, sve sa skroz druge strane nego li ja.

„Da, nastavi ona, „poradi nje se i bio, te je nećaka senatorova, budué bijahu nuzljubi, u bok ranio, poradi česa je i morao pobjeći. Sam bog znade, kako je došao preko granice; a iza toga nastupi na San Carlu! To je pravo uzev odvažnost i smjelost, kojoj se nisam od njega nadala“.

„Senatorov nećak“ opetova Gennaro; „no to me zanima. On je ovih dana došao ovamo i stupio u kraljevsku službu; neke večeri sam se sastao š njim. Liep, zanimiv muž — ah, sad pojimljem sve! Annunciata će doskora doći, njen ljubovnik je prije doletio, ovdje se je ugniezdio, i do mala ćemo čitati na oglasu da pjevačica poslednji put pjeva“.

„Mislite, da će ju on oženit?“ upita Franceska. „Ali to bi bila sramota po njegovu obitelj“.

„Ta imade primjera“, rekoh drhćućeg glasa, „da se je plemić scienio rukom koje umjetnice počašćen i usrećen“.

„Možda usrećen“ prekinu ona mene „no počašćen nikad“.

Da, moja milostiva signoro!“ poče Gennaro; „ja bi se scienio počašćenim, ako bi izabralâ mene, a to bi i svaki drugi.“

Govorahu mnogo, vrlo mnogo o njoj i Bernardu; zaboraviše, kako mi svaka rieč težko pala na srdce.

„Ali Vi nas morate razveseliti kojom improvizacijom! Signora će Vam zadati thema.“

„Da,“ reče Franceska smijućke! „opjevaj nam ljubav, to je nešto, što zanima Gennara, a i u što se ti razumiješ.“

„Da, ljubav i Annunciatu!“ kliknu Gennaro.

„Drugi put ću sve učinit, što od mene zahtjevate,“ rekoh, „ali večeras mi je ne moguće. Nije mi sa svim povoljno; bez kabanice povezoh se morem. Kod lave bijaše toplo, a zatim vozih se hladnom večeri simo.“ —

Tomić Eugen Josip: Ženitbeni običaji muhamedanskih Hrvata u Bosnoj (Vienac 1870. broj 8. i 9.).

Yriarte Ch.: Bosnie et Herzégovine, souvenirs de voyage pendant l' insurrection. Paris 1876. Plon (333 strana).

Zbornik redovničke omladine bosanske u Djakovu: Bosanske narodne pripovjedke. U vojnom Sisku 1870. I. svezak. *V. Klaić.*

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Riešenjem od 13. t. mj. podielio je car 16-orici nadvojvoda, velikaša i državnika austrougarskih red zlatnog runa; medju njimi su grofovi Bellcredi i Taaffe. Sad ima taj najviši red 80 vitezova.

— General Totleben preuzeo je vrhovno zapovjedničtvo ruske vojske u Bugarskoj dotično pred Carigradom u mjesto odputovalog u Petrograd velikog kneza Nikolaja.

SVAŠTICE.

— U posljednjem broju javili smo o predlogu glede imenovanja novih ulica zagrebačkih, a već danas smo u stanju javiti, da je gradsko zastupstvo, saslušav u tajnoj konferenciji predlog odbora ad hoc 24. travnja, znatno preinačilo prvi i najshodniji predlog Matice Hrvatske. U čitavom nizu od petdeset i tri nova imena nalazimo dosta neshodnih i posve suvišnih: Laška ulica se pretvara u Vlašku; projektirani i pogibeljni Zvonimirov trg preobuko se u nevino „Sajmište", Vrhovčev trg u „Nadbiskupski trg", Krešimirova ulica u vojničku, graničarsku il primorsku ulicu, bolnička (!) u Gajevu, a gospodska, koja je na prvom mjestu imala pravo na to ime, ostala je i na dalje gospodskom (valjda rad gospode zastupnika), tek imenovana Preradovićeva u Kukovićevu, a Svilarska u Preradovićevu; itd. Rado ćemo izrazit svoje veselje nad tim što čitamo u imenovanja novih ulica imena kao što su: Medulić, Jurišić, Frankopan, Vraz, Preradović, Berislavić, Kačić, Palmotić, Bakač, Lisinski, Gjorgjić, Kačić, Vitezović, Gaj i Demeter, nu nikako se nemožemo tomu dosta načudit, kako se je slavni odbor uprav divnom konsekvencijom i bojazljivošću ugibao svakom imenu, koje bi u glavnom gradu Hrvatske sjećalo Hrvata najdavnije i najslavnije njegove prošlosti. Još više se čudimo ukupnomu zastupstvu, koje je nekoj gospodi pošlo na liepak rad hiperlojaliteta i državničkih obzira. Bez dvojbe se već smije komu kakav red iz Pešte. U ostalom sjećamo se, da su se već i u Zagrebu skidale čvrsto pribite krstne table, pa će se jednom moći i čestito „Sajmište" pretvorit u X. Y-ov trg.

— Parižka svjetska izložba otvorit će se svetčano 1. svibnja o podne; za sad još radi na izložbi blizu 9000 radnika na dan.

DAROVI.

— U Zagrebu je umro na 12. travnja u 25. godini jedan od najčestitijih i najumnijih mladih Hrvata, Dušan Kotur, doktorand prava, prijatelj pokojnog i nezaboravnog Zlatka Halpera. Kotur je badava tražio lieka dugotrajnoj svojoj bolesti, sušici, badava prošo Italiju, Egipat, Krf, on se je samo u Zagreb vratio, da ovdje umre. Koliko vruće je Kotur ljubio Hrvatsku znadu najbolje oni, koji su š njim obćili — a najveća mu je želja bila, da to domoljublje i činom posvjedoči. Medjutim mu to nebi drugčije sudjeno, no da poslije smrti ostavi trajnu uspomenu kod hrvatskih prosvjetnih družtva. Njegova majka, Anka udovica Kotur, upravila je na rektora sveučilista, Dr. K. Vojnovića Užičkoga pismo, kojim mu na ime sina svoga Dušana dostavlja 8400 fr. i to:

2500 fr. Matici Hrvatskoj;
2500 fr. družtvu sv. Jerolima za izdavanje dobrih pučkih knjiga;
2000 fr. akademiji za gradnju galerije;
800 fr. obćoj štipendialnoj zakladi sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu;
200 fr. družtvu u podporu ubogih pravnika;
200 fr. družtvu „Hrvatski Dom;"
200 fr. družtvu „Hrvatska Lira;"

To su darovi mladog tog rodoljuba; ugledali se i drugi imućnici unj!

CRKVA.

— Biskup tršćanski, Juraj Dobrila, veliki hrvatski rodoljub koji je već poklonio 20.000 for. porečkoj biskupiji za siromašne djake, sad je opet u Trstu utemeljio konvikt ili sjeminište za svećenike te u tu svrhu poklonio 40.000 for. U onoj je biskupiji užasno padanje svećenstva; trebalo bi svake godine najmanje 50 novih theologa, a ima ih ove godine samo 7, a prošle godine ne mnogo više.

— Pogovara se, da se kani u Požegi podignut nova biskupija, koja bi se dotirala dotacijami priora vranskoga i 6—10 kanoničija zagrebačkih.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na hrvatskom narodnom kazalištu bijahu na dalje ove predstave:

22. travnja: „Mejdan mladog Richelieua," vesela igra u 2 čina od Bayarda.
23. travnja: „Robert djavo." Opera od Meyerbeera.
24. travnja: „Poštenjaci," igrokaz u 4 čina s francezkog.
25. travnja: „Zatečeni ženik," vesela igra od J. Tomića.
27. travnja: „Nikola Šubić-Zrinjski," opera od Zajca. (Prijam gdje. Milke Grbićeve).

— Kako čujemo iz najpouzdanijeg izvora, svršila se je kriza na našem kazalištu time, što su sve predstavljačke sile izim gdje. Ružičke sklopile nove ugovore te ostaju kod nas. Gdja. Ružička nije nikako mogla obzirom na velike zahtjeve, što se traže od nje u pogledu toileta pristati na redukciju plaće od 100 f. te odstupa sasvim s pozorišta, na kojem je toli zaslužno kroz više godina djelovala.

— U Parizu predstavljena je 8. travnja prvi put na Theatru France nova drama Augierova: „Les Fourchambaults" te je stekla tolik uspjeh, kako već godine ne ni jedno dramatsko djelo.

Gennaro me moljaše, da ipak improvizujem ali na tom mjestu i o toj themi nedadoh se nagovorit na to.

„Imade već navade umjetnika," reče Fabiani „on se hoće dat nudkat. Nebi li sutra htio s nami doć u Pästum, ondje možeš naći gradiva za tvoje pjesme! — Moraš se nešto dražim učinit. Težko, da te što susdržaje u Napulju."

Smeteno se naklonih, jer mi se nije činilo mogućim, da odgovorim niečno.

„Da on mora s nami!" kliknu Gennaro „te čim bude stajao u grčkih hramovih, duh će se raziliti nanj, a on će pjevati poput Pindara."

„Sutra putujemo," nastavi Fabiani „sva vožnja je u četiri dana svršena. Na povratku posjetimo Amalfi i Capri. Daklem pristaješ li?"

Da sam zaniekao, možda bi se sav moj udes promienio, kako će vrieme pokazati. Ta četiri dneva ovog kratkog puta ugrabiše mi, kako smijem tvrđest mladenačkih godina. I čovjek da postane slobodnim? Da, svakako, mi možemo u niti, koje pred nama leže slobodno zahvatiti ali gdje su pričvršćene, nevidimo. Zahvatih, rekoh da i maših se niti, koja je zastor moje budućnosti više stisla. —

„Još ću večeras pisat eccellenci," bijahu Fabianijeve rieči; „pripravit ću pomirbu".

„A ja ću sanjati o Annunciati!" kliknu Gennaro." Zato me nećete ipak izazvati?" pridoda smiešeć se i stisnu mi ruku.

Sam pako pisah Federigu nekoliko rieči, pripoviedah o mom susrietu s eccellencinom obitelji i da ću je sprovadjati na izletu u susjedne gradove. Svrših list, tisuća čuvstva uzbiba moju grud. Što mi sve nije donila ova večer! Koliko zgoda se izprekrižalo tuj!

Mišljah na Santu, na Bernarda kraj goruće Madonnine slike; mišljah o posljednih urah u starih odnošajih. Jučer mi sve obćinstvo, kojem sam stranac bio, pljeskalo, još ove večeri me je žena, bogata ljepotom molila za jediti ljubezni pogled, a malo ura za tim stajah, medj znanci, medj prijatelji, kojim sam imao sve zahvaliti i bijah samo ubogo diete, komu bijaše prva dužnost zahvalnost.

Ali Fabiani i Franceska bijahu ljubezni naprem meni; primili su opet izgubljenog sina, dali mi mjesta za svojim stolom, pozvali su me na izlet, redali su dobročinstvo na dobročinstvo, ja sam im bio mio i drag — ali dar bogatca pružen lakom rukom, težko pritište srdce siromaka.

VI.

PUT U PAESTUM. GRČKI HRAMOVI. SLIEPA DJEVOJKA.

Ljepota Italije nenalazi se u Campagni i Rimu; ja ju poznavah samo s puta na Nemijsko jezero i s toga, što sam vidio na biegu u Napulj. Mene se s toga više morala dojimat ljepota neg onoga, koji je vidio i druge zemlje, te ih mogao prispodabljat. Kao bajni neki sviet, koga vidjeh u snu, da u kom sám živih, leže pred menom izleti tih dana. Nu kako da nacrtam tu sliku, koja je usrkala svu moju dušu i opet prošla u svu moju krv ?

Prirodne ljepote nedadu se prikazat pukim pripoviedanjem. Rieči sliede jedna drugu kao komadići mozaika, ciela se slika sastavlja po malo, na komade, neobuzimlje na jednom sva kao u prirodi, te ostaje vazda nepodpuna. Podajemo samo pojedine dielove, a strancu ih valja samom sastavljat; nu kad bi se moglo kod raznih ljudih vidit kakovu su si sliku od tih komada stvorili, bila bi doista ta slika vrlo različita. Sbiva se s prirodom kao s krasnim kojim licem; s nabrajanjem pojedinostih ipak se nemože predočit cielost; valja uzet

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— „Matica Slovenska“ u Ljubljani izdala je uprav svoj „Ljetopis“ za g. 1877., koga je uredio Dr. Bleiweiss. Ima u njem medju ostalimi od najboljeg slovenskog pjesnika Ivana Vesela Koseskog prevoda Dantove komedije, i nekoliko listova Prešernovih Stanku Vrazu. Matica je takodjer zaključila izdavat u mjesto ljetopisa „Četvrtgodišnjak“.

— Od Victora Hugona ima ovog ponedeljka u Parizu izaći nov pjesmotvor „Le Pape“.

— U Parizu izlazi svaki dan 47 listova; 22 su republikanska, 6 legitimističnih, 7 bonapartističkih a 5 orleanističkih. Prvi se razašiljaju u 1,300.000 primjeraka, drugi u 24.000, treći u 80.000 a četvrti u 25.000; ukupno 1,834.000 primjeraka.

— Poznati englezki putnik i pisac Arthur I. Evans, koji je pisao već o Bosni i Hercegovini, sad je izdao kod Longmansa u Londonu novo djelo „Illyrian Letters“ (Ilirski listovi), u kom simpatično piše ob odnošajih slavenskog juga. Naslov je svakako vrlo karakterističan.

— U Berlinu izašao je 1. svezak trećeg tečaja Jagićevog Archiva za slovensku filologiju.

— Poznati Stroussberg izdao je djelo: „Berlin ein Stapelpletz des Welthandels durch den Nord-Ostsee-Kanal“. U njem on razlaže, kako bi Berlin, mogao postat pomorskim gradom, kad bi se spojio jednim kanalom do Labe u Wittenbergu, a drugim do Odre u Oderbergu.

NOVE HRVATSKE KNJIGE.

— Čitanja i Evangjelja za sve nedelje, blagdane i svetce po naših biskupijah, iznovice prevedena po Dr. Nikoli Voršaku, kanoniku. — Tiskom Albrechta u Zagrebu 1878. Ciena 80. n.

— „Rad jugoslavenske akademije“. Knjiga 42. Strana 224. Ciena 1 for. 50 novč. Sadržaj: Dr. Schlosser: „O plovčarih hrvat.-slavon.-dalmat. faune“; Dr. Matković: „Putovanje po balkanskom poluotoku za sriednjeg vieka;“ Adolf Veber: „Pabirci po slovnici hrvatskoj;“ Dr. Franjo Rački: „Književne obznane“.

— Povjestni dnevnik o putovanju Nj. C. kr. ap. Vel. Franje Josipa I. po Dalmaciji mjeseca travnja i svibnja 1875“. Vitaliani i Janković. Zadar I. svezak 1 for. 50 novč.

— Izvješće trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu sa statističnimi podatci o trgovini, obrtu i prometnih sredstvih za godinu 1876. Zagreb 1878. Nakladom trgovačko-obrtničke komore. Tiskom C. Albrechta.

— Djetinje Sigre za mladež obojega spola. Priredio Andrija Hajdenak, učitelj kr. muž. vježbaonice. Troškom piščevim. — Ciena 60. nv. Tiskom Albrechta u Zagrebu 1878.

HISTORIČKI KOLEDAR.

— Preradovićeva 35- i Botićeva 15-godišnjica. Ove godine biti će uprav 35. godina, što je Petar Preradović hrvatski zapjevao. Nikad ljepše, da se pepeo Preradovićev preda „domovini u krilo“, kada se može proslaviti tridesetpetgodišnjica njegova pjesnikovanja.

— Dne 10. kolovoza biti će uprav 15 godina, što je umro Luka Botić, Spljećanin. Vriedno bi bilo, da se tom prigodom nezaboravi na nježnog pjesnika „Pobratinstva“ i „Biedne Mare“, a napose u Spljetu morali bi se sjetiti svoga dičnoga sugradjanina.

UMRLI.

— **Leon Rogalski**, slavni poljski historik, rodjen 7. siečnja 1806. u Vilni, † u Varšavi 15. ožujka u 73. godini.

— **Alexander Leontijev**, ruski generallajtnant, ravnatelj Nikolajevske akademije glavnog štopa, † u Petrogradu 6. travnja.

— **Giovanni Bat. Sella**, talijanski senator, zaslužni patriot, † u Mossi 9. travnja u 90. godini.

— Princ **Napoleon Lucian Murat**, sin Joachima Murata, kralja napuljskog, rodjen u Milanu 16. svibnja 1803. † u Parizu 10. travnja t. g.

— **Josip Kocijančić**, mladi slovenski skladatelj pjesama † u Gorici 10. travnja t. g. u 28. godini.

— **Leo Pavlović Batjučkov**, ruski generallajtnant u glavnom štopu † 11. travnja u Petrogradu.

— **Jaroslav Čermak**, veliki i znameniti češki historički slikar, koji je birao predmete svojim slikam osobito iz hercegovačkog i crnogorskog života, tvorac slavljenog „Ranjenog Crnogorca,“ koji je po biskupu Štrosmajeru nabavljen za našu galeriju, rodjen 1. kolovoza 1831. u Pragu, † u Parizu 23. travnja u najkrjepčoj dobi od 47. godina.

— **Friedrich Preller**, vrli njemački slikar, osobito poznat kao ilustrator Odysseje, profesor u Weimaru, rodjen 25. travnja 1804. u Eisenachu † 23. travnja u Weimaru.

POZIV.

— Molimo sve dužnike, koji se oglušuju našim molbam, da čim prije smire dug, jer bi se inače morali latiti drugih sredstva, da dodjemo do tih novaca.

Molimo takodjer, da nam svi predplatnici za tekući četvrt pošalju predplatu, neće li, da im list obustavimo.

Zaključak uredničtva 26. travnja.

---

neki slični predmet pa samo onda, može li se matematičnom točnošću kazat, da si nalikuju, nastaje zadovoljujući pojam.

Da mi zadadu improvizovat o ljepoti Hesperije, opisao bih istinito, što sam ovdje gledao toli opojen krasotom, a ti, ti, koj nisi još nikad vidio južne Italije, da ma kako napneš fantaziju, te si ljepote nebi uzmogao predstavit. Slike fantazije prirode daleko nadkriljuju fantaziju ljudsku.

Divno li bijaše jutro, kad ostavismo Castellamare. Još vidim dimeći se Vezuv, liepu gorsku dolinu s vinogradi, zelene mladice, koje su se popele na grane, biele gorske gradiće na zelenih krših il u zelenih gajevih uljike. Vidim stari hram Veste s mramornimi stupovi i trûlom, sad crkvu Madonna Santa Maria Maggiore. Dio zida bješe se porušio, mrtvačke glave i kosti zatvarahu otvor, nu zelena loza bujno se i divlje nad nje digla, kao da će sakrit silu smrti.

Vidim još divlju formaciju pogorja, samotne kule. S kojih se razprostirahu mrieže za hvatanje morskih ptica. Duboko pred nami ležaše Salerno uz tamno-modro more, a sastasmo podvoz, koji mi dvostruko upilji tu sliku u glavu. Dva biela vola s dugimi rogovi vukla su kola, na kojih ležahu četir povezana grozna razhojnika. Crnooki i viti kalabrezi jašili su s nabitimi puškami kraj njih.

Salerno, učenjački grad sriednjega vieka bijaše nam ciljem prvog dana.

„Folianti žute i bliede“, reče Gennaro, „učeni sjaj Salerna potamni, nu knjiga prirode ponavlja se svake godine u novom izdanju, a naš Antonio misli kao i ja, iz te se knjige dade više naučit, no iz sve učenjačke prašine“.

„Valja nam iz obih učit!“ vratih ja, „kruh i vino se slažu.“

Franceski se svidje moj govor pametnim.

„Da govorit je lahko,“ reče Fabiani, „al činit. Dokazat ćeš mi to Antonio, čim se vratiš u Rim.“

U Rim? Ja u Rim? Ta mi misao nedodje u glavu; šutih, al mi je savjest šaptala, da nemogu, da nesmijem sad natrag u Rim, da nesmijem stupit u stare odnošaje.

Fabiani podrža i na dalje razgovor s ostalimi i stigosmo u Salerno. Najprije podjosmo u crkvu.

„Tu mogu bit ja Ciceronom,“ reče Gennaro. „To je kapelica Grgura VII., koji je umro u Salernu. Tamo na žrtveniku stoji njegov mramorni kip! Ovdje leži Aleksandro veliki,“ nastavi on i pokaza na velik sarkofag.

„Aleksandro Veliki?“ opetova Fabiani.

„Da, u istinu, nije li tako?“ upita on crkvenog podvornika.

„Baš tako, kako velite eccellenca.“ vrati on.

„To je pometnja!“ kliknem ja, dočim si točnije razgledah spomenik.“ Aleksandro nije ovdje zakopan, ta to je proti cieloj poviesti! gledajte samo, na sarkofagu je izklesan Aleksandrov slavodobitni ulaz. Bit će valjda ime odatle.“

Odmah pri ulazu u crkvu upozoriše nas na slični sarkofag, na kom je bilo izvajano Bacchovo slavlje. Nadjoše ga u hramu u Paestumu te služaše sad grobnicom nekom salernitanskom knezu, a moderni mu kip staviše na Sarkofag. Toga se ja držah te mišljah, da se to isto zbilo kod tobožnjeg Aleksandrovog groba. Oduševljen svojom oštroumnosti, postah skoro rječit, nu Gennaro prošapta samo dvojbeni „moguće,“ a Franceska mi šapnu u uho, da je nepristojno, kad bih ja želio biti pametnijim od njega, a kad ipak neznam ništa za izvjestno. — Šuteć i ponizno stupih natrag.

Za pozdravljenja večernjeg sjedjah sam s Franceskom na velikoj altani hotela. Fabiani i Gennaro šetahu, a ja sam imao zabavljat milostivu gospodju.

(Nastavak sliedi.)

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović**. Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 45. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 5. svibnja 1878. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga II.

JAROSLAV ČERMAK,

RODJEN U PRAGU 1. KOLOVOZA 1831., UMRO U PARIZU 23. TRAVNJA 1878.

Svekoliko Slavenstvo u obće izgubilo je danas najznamenitijeg svog slikara, jer prvo mu mjesto nemogahu oteti ni Poljaci Matejko i Siemiradzki, ni Rusi Bogoljubov i Ajvazovski, ni Čeh Max. Matejka je nadkriljivao, jer nije dielio s njim ni njegove izkljućive tendencije, ni njegove animozne karakteristike, ni kolorističnog mu vatrometa; Siemiradzkog nadmaši plemenitošću predmeta i mirnom jasnoćom kompozicije, Ajvazovskog i Bogoljubova pretečе divnom tehnikom, a svog zemljaka Maxa nadkrili, što se je visoko, da do najfinijeg humora podigao nad nesmiljenu njegovu razbludu, da kruži elegičkim krugom.

U Avenue de Wagram na elizejskoj poljani stoji od četiri godine krasni atelier. u kom je prerano i naglo ugasla luč života velikog ovog umjetnika. Tko je kada zašao u taj sveti hram umjetnosti, nije se mogao dosta nahvalit ni njegove ljepote, ni divnih umotvora, ni ljubezne prijaznosti gospodareve.

Sad je taj umjetnički dvorac zapušten, a onaj, koj ga je zasnovao, lego je u gostoljubivu francezku zemlju, da sniva vječni sanak . . . . .

Jaroslav Čermak bijaše drugi sin čuvenog nekoč liečnika Jana Čermaka. Tri godine od njega stariji mu brat Jan bijaše čuven fiziolog te je umro pred 5 godina u Leipzigu, a za četiri godine mladju mu sestru Mariju oženi knez Juraj Czartoryski. Risati je Jaroslav učio od Blumauera iz Cheba, a slikati od Kellera i svog rodjáka Franje Čermaka, poznatog i danas živućeg slikara. G. 1847. stupi u pražku slikarsku akademiju, u kojoj naslika svoje prve znamenite slike: „Marij na ruševinah Kartage“ i „Umorstvo Waldsteinovih drugova u Chebu.“ Burna god. 1848. krenu mladog Čermaka s majkom i sestrom na put u Njemačku, gdje se je u Monakovu upoznao i sprijateljio s najslavnijimi tada njemački slikari Corneliusom i Kaulbachom, a u Düsseldorfu s Lessingom. Nu njemačka ga škola nezadovolji te on krene u Belgiju. Tu stupi Antwerpenu u Wappersov atelier, gdje si je još iste godine stekao prvu nagradu. To je potaklo Louisa Gallaita, prvog belgijskog slikara, da ga pozove u svoj atelier u Bruselj, kao jedinog svog učenika. Kod Gallaita naslika on krasnu sliku „Seoba Slovaka“, koju je sam belgijski kralj kupio za svoju galeriju.

G. 1850. preseli se Čermak u Pariz, gdje je izuzev putovanja živio sve do svoje smrti.

G. 1858. poduze Čermak put u naše

LISTAK.

IMPROVIZATOR.

ROMAN U DVIE KNJIGE.

DANSKI NAPISAO

HANS CHRISTIAN ANDERSEN.

(Nastavak.)

„Koli divna igra bojâ!“ rekoh i pokazah na more, koje se ko mlieko bielo prostiralo od pločnika, lavom popločena, do ružična obzorja; tamno-modra bijaše obala. Toga sjaja bojâ nepoznavah u Rimu.

„Oblak je reko laku noć“ reče Franceska i pokaza na brieg, oko koga se savio oblak visoko nad vilami i gajevi, a ipak duboko pod starim gradom, koji je svojimi kulami sizao vrhunac.

„Tamo bi htio stanovat i živit!“ rekoh; „visoko nad oblaci i gledat preko vječnog mora!“

„Tamo bi mogao improvizovat“, vrati ona ljubko, „nu nitko te nebi čuo, a to bi, Antonio, bila nesreća!“

„Dakako!“ vratih i ja šaljivo „zar da budem iskren? Povladjivanje je pjesniku, što drvu sunce. Njegov je manjak baš tako podgrizavao Tassovo žiće u tamnici, kao i njegova nesreća u ljubavi.“

„Dragi prijanc!“ prekinu me ona nešto ozbiljno, „uprav sam govorila o tebi a ne o Tassu. Što ima on tu posla?“

„Bijaše primjer“, vratih, „Tasso bijaše pjesnik a —“

„Ti misliš, da si takodjer to! Dragi Antonio, nespomeni za boga nikad bezsmrtnog imena, kad se o tvom govori. Samo nemisli, da si pjesnik, improvizator, jer imaš gibivu i osjetljivu ćud, pa ih shvaćaš. To mogu tisuće baš tako dobro kao i ti! Neusreći se sam time!“

„Da, al zadnji put su mi tisuće pljeskale!“ vratih ja i lica mi gorahu. „Tako je posve naravno, da gojim tu misao, da to osvjedočenje; a ja znadem, da se Vi veselite mojoj sreći i onom, što je u meni dobra.“

„Nitko se tomu od tvojih prijatelja tako neveseli, kao ja! Mi svi cienimo tvoje vrlo srdce, tvoj plemenit značaj; rad toga će ti i eccellenca oprostit, to ti mogu zajamčit! U tebe su divna svojstva, nu valja ih razvit, a to mora bit! Ništa nedolazi od sebe sama! Radit valja! Tvoj je talenat liep družtven talenat, mnoge prijatelje možeš njim razveselit, nu za javnost premalen je.“

„No“, usudih se ja, „Gennaro, koji me nije poznavao bijaše uzhićem mojim prvim nastupom.“

„Gennaro!“ opetova ona, „čast i poštenje njemu, ali nestavljam u njegov umjetnički sud nikakove vriednosti. A istom sud velikog obćinstva? Da u glavnom je uho kojeg umjetnika češće vrlo različito od svih inih ljudi. Dobro, da nisi zlo prošao, to bi me žalostilo. No upravo je mirno prošlo i do mala bit će sve zaboravljeno, kao što ti i tvoja improvizacija. Za tri dana smo opet u Napulju, a sliedećeg dana idemo u Rim. Tada uzmi sve za san, a nebijaše ni drugo, pa nam dokaži marljivošću i uztrajnošću, da si se opet probudio! Ne reci ni rieči! Ja mislim po tebe dobro, ja sam jedina, koja ti veli istinu.“ Ona mi poda ruku, smio sam ju poljubit.

strane te proputova Hrvatsku, Dalmaciju, Bosnu, Hercegovinu i Crnugoru, gdje je pokupio neizcrpiva materijala za svoje majstorske radnje. G. 1862. vrati se on opet u ove strane te probavi s mladim svojim učenikom Huttaryem tri godine, ponajviše na Cetinju kod crnogorskog kneza Nikole, komu je naslikao više slika njegove obitelji. U to doba bijaše planuo grozni hercegovački ustanak, te je pružio priliku umjetniku, da sam vidi strašne prizore velikih patnja, što ih podnosi naš narod u tih stranah od Turčina. Ti su se prizori dojmili silno njegove duše a ujedno postali temeljem njegove velike i zaslužene slave, gradivom njegovim najkrasnijim slikam.

G. 1866. proputova Čermak Italiju, a tad se vrati u Pariz, gdje započe najljepše doba njegovog umjetničkog rada.

Jaroslav Čermak, kao što je bio dušom i tielom odan svomu českomu narodu, tako je i birao predmete svojim slikam iz njegove poviesti i života, a možda još u većoj, mjeri — jer u zrelije doba i veće umjetničke dotjeranosti, — iz života južnih Slavena.

Napose za nas četiri su velike slike Čermakove od važnosti, a najviše mu pronieše ime svietom. Prva je: „Bašibozuci vode hercegovačke djevojke na pazar u Jedren“, koja je za druge svjetske parižke izložbe, 1867., očarala sve gledaoce, a belgijski ju kr. muzej u Bruselju kupio za 20.000 f. Druga je slika: „Turci otimlju kršćansku ženu“, koja mu pribavi belgijski Leopoldov krst, (ondje jedini red). Treća je: „Ranjeni Crnogorac“, to remek-djelo, komu nije kritika mogla ma baš ništa prigovoriti. Naš Mecen, biskup Štrosmajer, nabavio je tu sliku za akademičku galeriju. Četvrta je napokon i najnovija od svih njegovih radnja: „Hercegovke vratívše se u svoje bašibozuci opustošeno selo.“ Ove dvie posliednje slike kitit će takodjer ovogodišnju svjetsku izložbu u Parizu.

Od velikog niza ostalih Čermakovih slika spominjemo: „Husiti“ (kojom je nadkrilio Lessinga); „Taboriti brane klanac“; „Žižka i Prokop čitajuć sv. pismo na ratnih kolih“; „Šimun Lomnicki“; „Proturereformacija u Českoj“, (za nju je dobio u bruseljskoj izložbi veliku zlatnu kolajnu); „Staro židovsko groblje u Pragu;“ „Husiti pred Naumburgom“; „Normanski ribari, štijući evangjelje na ladji“; „Slovakinja doječa diete“; „Slovački djed“; „Dalmatinka s jarićem“; „Istrianka“; „Hercegovac“; „Crnogorka“ itd.

Tehnika Čermakova bijaše vanredna, risanje i slikanje korektno; njegov kolorit je harmoničan, ni malo prebujan, grupiranje i razdielbu svjetla umio je liepo podielit.

Čermak je od nekoliko nedjelja pobolјevao na srdcu, al nipošto tako, da bi tko smatrao bolest opasnom. Na 23. travnja po podne posjeti ga stari prijatelj pukovnik de la Torre. Čermak je upravo jeo juhu te se još šalio s pukovnikom. Na jednom se okrenu k njemu te reče: „Mon ami, ils me dissent, que je ne suis pas malade, et je me meurs“. Četvrt sata iza toga bijaše izdahnuo od klenuta srdca, ili kako rekoše liečnici, nasta „Caillament de sang“, prekinuo mu se obtok krvi.

Čermak nije bio oženjen te osim svog dvorca neostavi velikog imetka, a naslieđit će ga njegova dva nećaka i sestra Marija. Osim belgijskog Leopoldovog reda posjedovao je i francezki red počastne legije.

Dne 26. travnja u 12 satih o podne bijaše sprovod umjetnikov. U njegovu se atelieru sakupiše najotmeniji gosti, od austrijskog poklisarstva grofovi Kuefstein i Goluchovski, knez Ladislav Czartoryski, francezki slikari Gérôme, Cabanel, Detaille, Fleury, Neville, Bonat, austrijski komisari na sadanjoj izložbi i Alexadre Dumas, prijatelj pokojnikov.

U crkvi St. Francois de Sales blagosloviše mrtvo tielo, koje je počivalo u krasnu liesu, obasutu nebrojenimi vienci, medju kojimi i jedan od umělecke besede iz Praga. Iz crkve krene duga povorka kola na glasoviti Père Lachaise, groblje, na kom snivaju najznamenitiji muževi francezkog naroda a i mnogi slavni stranci.

Tu na grobu uze prvi rieč grof Kuefstein, savjetnik austrijskog poklisarstva, za njim češki dramatik Emanuel Bozděch, a napokon profesor Rosenberg, član upravnog odbora umjetničkog pripomoćnog družtva, komu je i Čermak bio članom. Slavili su prijatelja, umjetnika, dobrotvora. Tako ga sahraniše.

U posljednje doba radio je Čermak na jednoj slici za češki muzej, nu nije je mogao dogotovit te će ostat taj torso najdragocjenijom baštinom njegovim zemljakom.

Umjetničkom pripomoćnom družtvu ostavio je oporučno svotu od 1000 fran.

S Jaroslavom Čermakom lego je u grob plemenit talenat i ponos umjetnosti, pišu Niemci; mi Slaveni pako, naročito njegova domovina Česka i Hrvatska, o koju ga njegova djela vezaše, imamo razloga u crno se zavit i njegov križ ovjenčat lovorom.

Kad se jednom i Hrvatska razcvate bujnim cvietom umjetnosti imat će i razloga, da podje onom stazom, koju je utro Jaroslav Čermak. Njegovu imenu i uspomeni u nas čast i slava, njegovu prahu u tudjini mir i pokoj! *M. G.*

Sliedećeg jutra imasmo za prvog svitanja poći, da u pravo vrieme uzmognemo doći u Paestum, a iza nekoliko sati se povratit natrag u Salerno, jer se nemože u Paestumu prenoćit i put onamo je nesiguran. Jašući oružnici sliediše za nami kao provod.

Narančici, da prave šume zapremahu obje strane puta. Prodjosmo rieku Selu; u njezinoj bistroj vodi zrcalili se strmogledi i lovori. Unutar divljeg pogorja bijaše bujno žitno polje. Aloe i kaktusi rasli su divlje na putu, sve je bujilo i obilovalo, i sad opazismo pred nami najčišćim, najljepšim slogom sagradjene, više od dvie tisuće godinâ stare hramove. Ti hramovi, uboga krčma, tri uboge kuće i nekoliko koliba od trstike bijaše sve u tom znamenitom selu. Ne vidismo ni jedan ružin grmečak, a ipak podavaše nekoć množina i obilje ruža Paestumu njegovu glasovitost; tada je treptio nad ovimi poljanami neki grimizni ruj, sada bijahu modra, veoma modra, kao u dalekoj daljini se uzdižuće pogorje. Ljubice pokrivahu veliku ravnicu, ponikoše izmedju stručka i grmlja. Naokolo se razprostrla bujna plodnošću pustinja. Aloe, divlje smokve i crveni pyrethrum indicum preplitahu se.

Eno ti prirode Sicilije, njeno obilje i divljost, njene grčke hramove i uboźtvo. Obkoljivahu nas ciele čete prosjaka, nalikih na divljake s otoka južnog mora. Muževi u dugih preokrenutih kožusih, golih pocrnjelih nogu i po licu lepršećih vranih vlasih; djevojke najdivnijih oblika, polunage, kratki, razderani haljinac, do koljena razparan, neka vrst kabanice, od zamazane smedje tkanine, nehajno prebačen oko golih pleći, a crna duga kosa svezana u čvor. Oči sjevahu plameni.

Neko mlado djevojče od kakovih 11 godina nalazilo se medj njimi, dražestno kao božica ljepote, akoprem ne nalikovaše Annunciati, kao što ni Santi. Moradoh mislit na medicejsku Veneru, o kojoj mi je Annunciata pripoviedala. Ne mogoh ljubit, ali divit se, duboko se klanjati ljepotam.

Mala stajaše u nekoj daljini od drugih prosjaka. Smedj, četverouglast komad tkanine visio je lako preko jednog ramena, drugo rame, grudi, ruke i noge bijahu podpuno gole. Da je imala ukusa i umjela se kitit, dokazivaše gladko svezana kosa, nakićena kiticom ljubica, koje su padale niz liepo čelo. Stidljivost, duh i osobita duboka bol sjevaše š njenog lica. Oko joj bijaše oboreno, kao da je što tražila po zemlji.

Gennaro ju prvi opazi, te akoprem nije ni rieči rekla, poda joj svoj dar, pogladi joj lišce i reče, da je prema ostalom družtvu preliepa. Franceska i Fabiani bijahu istog mnienja. Opazih na to, kako je neko fino crvenilo izpod smedje joj puti zarudilo, ona podignu pogled i spazih, da je sliepa.

Rado bih joj bio takodjer dao novaca, no ne usudih se. Unišav drugi u krčmu, mučeni prosjaci, povratih se brzo i stisnuh joj u ruku scudo. Svojim naobraženim čuvstvom i pipaćim sjetilom, kao da je upoznala vriednost istog; lica joj gorahu, ona se prignu. Svježe usne zdravlja i ljepote dodirnuše moju ruku, prodje mi krvlju, otrgnuh se i podjoh za drugimi.

Neizmjerna hrpa granja gorila je na ognjištu, koje zauzimaše malo ne svu širinu sobe. Dim se vitlao izpod čadjavog stropa podpunimi oblaci i tražio si izlaz; morasmo se uteći na polje. Dočim smo pošli do hramova, bude priredjen naš zajutrak izpod visokih, sjenovitih strmogleda. Morasmo ići pravom pustinjom, Fabiani i Gennaro pružiše si ruke i načiniše tim načinom nosiljku za Francesku.

„Strahovita šetnja!“ kliknu ona smijućke.

„O eccellenca!“ reče jedan od naših vodja, „sad je ovdje ubavo, ali jošte prije trih godina

PUŠKIN.

(Konac.)

Medjutim nastane za Rusiju kobni dan, dan „14. prosinca," koji je zavio u korotu mnogu aristokratsku kuću u Petrogradu. Puškin izgubi mnogo svojih ličnih prijatelja od krvničke ruke. Nakon toga nastade amnestija za sve, samo Puškin ostane „interniran" kod majke. Njegovi prijalji zauzmu se zanj i sklone 1826. cara Nikolaja, da mu dozvoli doći u Petrograd. Car, koji je sam rado čitao njegove spjeve i zapoviedao ih učiti na pamet svojoj djeci, pozove k sebi Puškina i zapita ga: „No Puškine, da si bio u prosincu u Petrogradu, bi li i ti bio protiv meni?" — „A da što Vi mislite gospodaru to je bila i moja i Vaša sreća, da me ne bi tu". — „Oho", odgovori car i rekne mu dalje: „Ti si do sad već dosta ludovao, okani se toga, nego piši što ozbiljna, kad si već genij (što u ostalom nije tvoja zasluga), i sve što napišeš, šalji mi odmah da čitam, ja sam od sele tvoj cenzor".

Od toga doba bavi se Puškin sad na svom imanju, sad u Moskvi, sad u Petrogradu. Godine 1828. izidje na sviet i „Poltava", najizvrstnija pjesan, u kojoj Puškin opjeva slavnu pobjedu održanu Petrom Velikim nad Karlom XII., a godinu dana zatim pojavi se i njegova drama „Boris Godunov". Tu Puškin dokaza svietu, da nije samo velik lirik i epik, nego da je i dramatski pjesnik; monolog starca Pimena netreba se striditi ni onog uzvišenog govora Antonijeva u „Cesaru". U zadnje doba opet izidje i pjesan „Mjedni Konjanik" i „Poviest o ustanku Pugačeva".

Puškin je bio byronist, no nikako podražatelj Byrona, on ne bješe ništa ino, nego kako i sam reče „medju pjesnici ono, što i Tamerlan medju vojskovodjami". On nikad ne pjeva „po zakazu ravnateljstva", nego za to, što ga na pjevanje proganjahu vile i njegovo veliko srdce. Velik u svemu kao i u pjevanju, on prezire sujetu i samohvalstvo, kao i svaki ruski velikaš. Njemu nije bilo stalo do toga, da li ga hvale ili kude; on je pjevao samo za one, koji ga htjedoše razumjeti. To on jasno dokaza u svom stihu: „O pjesniče, ne drži ništa o ljubavi naroda". A u drugoj, toj podobnoj pjesmi, „Prostoti", on javno reče, da prezire prostotu i majmunstvo neotesane mase. Puškin nije tvorac ruske književnosti; jer ona je postojala i prije njega; on je njezin usavršitelj, koji ju dovede na onaj isti stupanj, na koji podiže i Goethe njemačku. Puškin nije bio narodni pjesnik nego pjesnik nacionalni, koji je opjevao i rusko oružje i izrekao proročanstvo Rusom, da će gospoditi svemiru, — a ne onako kao Vörösmarty, što reče onom desetku svojih Magjara, da moraju propasti i oni, jer ih nema više. Kod Puškina utiču slavenski potočići u rusko more; hoće li to more da se izsuši ili će poplaviti sviet, to će tek viditi „klevetnici Rusije", kojim on upravlja svoju pjesmu i začudi se sav zapad.

Puškin je bio čovjek smjel i odvažan; on je prezirao dvorske ulizice i laskavce i često puta reče i samom caru Nikolaju ono, što nitko drugi nebi smio, no car je praštao sve svome podaniku Puškinu, jer je taj isti bio pjesnik — i sam velevlastan car svoga roda i svoje vrsti. On je strastno igrao karte. Kad izgubljene svote preko jedne noći nemogahu naknaditi njegovi dohodci, onda se sam car morade latit džepova, da se podkuje Pegaz, koji bez zlatnih ploča neće, ni da se takne busena Hipokrene.

Kad izidje „Poltava", Puškin odpravi caru jedan primjerak svoje pjesni, a nit ga nedade elegantno uvezati, čemu su vični takvi ljudi. Car se dosjeti, te dade svezati nekoliko banknota u liepe elegantne korice i odpravi kao dar, napisav na prvoj banknoti: „od autora Puškinu".

Nakon duljeg vremena sretnu se car i Puškin, a ovaj će mu prihvatiti nekim poveliteljnim glasom: „Je li Vaše Veličanstvo dobilo potonje moje djelo?" Jesam, jesam Aleksandre Sergejeviću, — hvala, — a dobi li ti moje?" „Dobio sam ga, gospodaru, samo bi rad znati, kad će izići drugo izdanje?" Car se nasmije i otide došav u dvorac naredi „da se štampa i drugo izdanje".

Pridvorna etiketa nije ni malo uticala u život velikoga pjesnika. Velikaši se bojahu njegovih epigrama. Gospoda srednjeg stanja znadoše njegov značaj, — s kojim se nije bilo šaliti; sitnu „gospodu" pri dvoru gledaše, kao i svaki lav na ježa — t. j. on ih je prezirao.

Koliko je buran i nemiran život ovoga pjesnika, toliko je tragična njegova smrt. Njemu bješe sudjeno poginuti na dvoboju, jer mu je to prorekla njegova mati, kad se jednoč naljuti na njega i reče: „Ti nećeš umrieti običnom smrti." Puškin kao fatalista vjerova stalno u te rieči i nebijaše toga, koji bi ga bio mogao uvjeriti, da nije odredjena sudbom njegova prieka smrt.

Schoppenhauer pa i mnogi drugi filozofi proklinju dvoboj i opisuju ga kao barbarski postup, pri kom neodlučuje ni glas pravde ni junačtvo duelanta, nego samo sliepi slučaj, gdje može uvriedjeni kao i uvrieditelj platiti glavom.

Sviet drži dvoboj za nuždno zlo, ali kad zakipi krv, onda se samo radi o tome, da padne i neprijatelj, — kad se već samom hoće umirati. To se postigne uvjek ako je dvoboj junačko-arnautski, gdje oba skupa legnu, a ne babsko-kusturaški, gdje ogrebe jedan drugoga.

---

stajaše tuj sve puno gustim grmljem, a u mojoj mladosti je oko stupova ležao piesak i zemlja".

Množina potvrdi njegov govor, i podjosmo dalje, praćeni svom prosjačkom četom, koja nas mučke motraše. Pogledao bi li tko kojeg od prosjakâ, to on umah mehanično pruži ruku za prosjačenje, i koj miserabile izlanu se iz njegovih usna. Sliepo, ljepušno djevojče nevidjeh, sjedjaše bo sada samo na putu. Penjasmo se po ruševinah nekog kazališta i mirovnog hrama.

„Mir i kazalište!" kliknu Gennaro, „kako se mogahu to dvoje tako blizu jedno uz drugo držat!"

Pred nama bijaše Neptunov hram. Ovaj, tako zvana bazilika i neki Cererin hram su divni ponositi ostanci, koji se poput Pompejâ u našem vieku uzdigoše iz zaboravi i noći. Kroz stoljeća ležahu izpod ruševina i sakriveni u pustinji, dok nije neki strani slikar, baveć se svojim studiji, došao na to mjesto i odkrio šiljeve stupova. Njihova ljepota ga zatravi, on jih nacrta, budu upoznati, ruševine odstranjene, grmlje izkopano, i kao jučer sagradjeni, stoje sada velike, otvorene prostorije. Stupovi su od žutog travertinskog kamena, oko njih se divlja loza vije, smokve se uzpinju nad tlo, a iz pukotina i proloma vire ljubice i šeboji.

Sjedjasmo na podnožku odkinutog stupa. Gennaro je protjerao prosjake, tiho uživasmo bogatu narav oko nas. Modra brda, nablizo more, i samo mjesto, na kom bijasmo, osobito me se dojmiše. „Budeš li sad pred nama improvizovao?" upita Fabiani i Franceska mi istu želju domignu. Naslonih se o bližnji stup, i opjevah po jednoj od melodija mog djetinstva, što mi je oko vidilo: Krasotu naravi, divne spomenike umjetnosti, spomenuh siromašno sliepo djevojče, koje bijaše izključeno iz te divote. Dvojako da je ubogim, dvojako ostavljenim. Suze mi navru na oko, Gennaro zapljeska povladjivajuć, a Fabiani i Franceska primietiše: „Ima čuvstva!"

Silažahu niz stube hrama, polagano idjah ja za njimi. Iza stupa, na kom sam stajao, sjedjaše ili ležaše više pod mirisnimi mirtami neka prilika glavom u krilu, a ruke stišćuć preko šije; bijaše to sliepa djevojka.

Mala je čula moj pjev, čula me je opjevat vlastito pregaranje; to me zaboli na duši. Nagnuh se nad nju, ona začu lišće šuštit, uzdignu glavu i pričini mi se, da je bliedja bila. Ne usudih se ganuti, ona prisluškivaše.

„Angelo!" kliknu ona u po glasa.

Ne znadem zašto, ali podržah dah. Jedan čas sjedjaše tuj šuteć. Bijaše to grčka božica ljepote, s okom bez vida, koji je uzprkos tom duboko u dušu pozirnuo, upravo tako, kako ju je Annunciata opisala. Ona je sjedila na podnožju hrama izmedju divljih smokva i mirisnih mirta; neki predmet pritisnu na usne te se smiešila. Bijaše scudo, koji je od mene primila. Kraj toga prizora budne mi sa svim vruće, nehotice se prignuh dublje — moj cjelov zaplamti na njezinu čelu.

Ona zaviknu, oštrim i bolnim klikom, utjerav mi u dušu smrtni strah. Kao poplašena srna odskoči i izčeznu; više nevidih, kao da se sve oko mene vrtilo; letih preko grmlja i trnja.

„Antonio, Antonio!" čuo sam Fabiania zvati u dalekoj daljini i sabrah se opet. „Bježiš li ti i za zecevi?" upita on „ili zar to predstavlja pjesnički polet?"

„On nam hoće pokazati, da tuj može letit, gdje mi možemo samo korakom napred," reče Gemaro, „al ipak uzdam se u se, da ću moći isto tako letit." On se postavi uz mene, da započme natrkivanje.

„Mislite li vi, da ja s mojom signorom pod

Ali tući se na dvobojn radi jene žene, to je najveća ludost, a najmanje junačtvo. Ali da se učini ludost i za to treba veleuma, jer luda nemože počinit ni prave ludosti, pa od tuda i dolazi poslovica, da su ludjaci sretni. Puškinu bješe sudjeno umrieti na taj način. On pade od ruke nekog Dantesa, pastorka holandskoga poklisara u Petrogradu Hekeren-a, a i to sit venia verbo radi svoje vlastite žene.

Stvar sama nespada u okvir našega lika. Mnijem, da je s tim dosta rečeno, da se ta nesreća i sramota dogodi 29. siečnja 1837. godine u Petrogradu.

Tielo ubitog pjesnika prenesu prijatelji u Svjatogorsko - Uspenski manastir, ležeći blizo njegova imanja Mihailovska. Tu se u oblak podigne granitni krst, na kom se jako mnogo napisa sa cigle tri rieči: „Aleksandro Sergejević Puškin.“ U njem izgubi Rusija svoga nacionalnog pjesnika baš u ono doba, kad poče svojim genijem nadmašivati sve velike pjesnike zapada. On pogibe u ono doba, kad je već zrielost muževna bila sbacila sa sebe sve nestašnosti mladosti i lakouma. On pogibe još u cvietu godina, kao Aleksandro Macedonski na putu svojih osvajanja. Pretrgnuše se zlatne žice njegove gromoglasne lire, umuknuše čarobni zvuci, ali oni ostadoše u srdcu jednog od najvećih naroda ovog svieta.

Pjesnik ima u Rusiji mnogo spomenika i kao negda u Grčkoj radi Homera, bori se još i sad sedam gradova u Rusiji radi njega, to su: Moskva, Petrograd, Novgorod, Ekatarinoslavl, Odessa, Kišinev i Poltava, od kojih svaki veli: „on je moj“, navadjajući svoje razloge. No u stvari on je ljubimac i pjesnik ruske mladeži, koja ga uči na pamet i deklamira. Carstvovanje Nikolaja Pavlovića imade u Puškinu ono, što Aleksandra I. u Karamzinu ili Ekatarine Velike u Državinu, samo da Karamzin bješe historik a ne pjesnik. Državin bješe duduše genijalan pjesnik ali daleko, daleko ne ono što — Puškin.

I kod nas u Hrvatskoj kušalo se je prevodit Puškina, nu svi su prevodi osim jednoga tako slabo pošli za rukom, da bi Puškin po takovih originalih bio pravi nadripisar. Onaj jedan je Ivana Trnskoga „Evgenij Onjegin.“ *M.*

TEMELJI
PRAKTIČNOG GOSPODARSTVA.

FRANCEZKI NAPISAO MAURICE BLOCK.

PREVEO

MILAN KREŠIĆ.

(Nastavak.)

XXI.

KAMATE GLAVNICE I DOBITAK.

Pogovaralo se je mnogo u selu o željeznici, koja bi se imala u ovom predielu graditi, i da će se u to ime tražiti novaca na dionice. Mnogi bijahu voljni uložiti svoj prištedjen novac u taj podhvat.

Jedne nedelje sasta se nekolicina susjeda s obitelji kod učitelja, da ga pitaju za savjet. Liepo vrieme prinuka ih, da sjedoše pod širokom lipom.

Pitanje, koje staviše učitelju, bijaše: Bi li kupili dionice ili obveznice?

Učitelj im odgovori: Treba ponajprije dobro shvatiti značaj dionice i obveznice.

Dionica je stalni dio posla. Svaki dioničar je dakle član družtva. On ulaže 100, 1000 ili 10.000 fran. u družtvenu blagajnu a postigne li se tim poslom kakav dobitak, to ga ide od dobitka jedan dio; neima li dobitka, nedobije dakako ništa. Dobitak razdieljen na svaku pojedinu dionicu na jednaki dio, zove se dividenda (od latinske rieči dividere t. j. dieliti). Dionice su obično od 200, 500 i 1000 fran. riedko veće svote (kao i kod nas u Austriji. Op. prev.), nu pojedinac može posjedovati više dionica.

Obveznica pako je priznanica duga. Onaj, koji uzme obveznicu od 500 franaka, postaje vjerovnik družtva do te svote i dobije u to ime 4 ili 5 postotnih kamata, kako je već ugovoreno, nu nemože udioničtvovati kod dobitka, kao što se neizlaže ni gubitku.

Kamate obveznica plaćaju se prije dividende, koja je dobitak dioničarev. Posjednik obveznice prima uvjek istu svotu, dočim dioničar dobije jedne godine više, a jedne manje; nu ako je posao dobar, dividenda je obično viša od kamata, a tako i mora da bude, jer se dioničar izvrgava gubitku.

To vam je jasna slika dionice i obveznice. Tko dakle od vas hoće, da dobije mastnu dividendu, neka pokuša sreću u zadrugi i uzme dionicu, no tko opet hoće, da bude siguran, da mu se na stalan dan plate kamate, mora se manjim zadovoljit i uzet obveznicu.

Dugo se je vrtio razgovor o gradnji te željeznice. Oni, koji bijahu osvjedočeni, da će posao vrlo uspjeti i velike dividende odbacivati, ti se odlučiše za dionice, dočim opet drugi, nenadajući se pouzdano, da će dividenda velika biti, zadovoljiše se podpisom obveznica.

Susjed Dragić reče zatim: Biti će dovoljno zaslužbe težakom, jer valja mnoge prokope izvadjati.

Susjed Dobrić. — Škoda, što se neće podieljivati kopanje nego na veće komade, kao što čujem do 5000 metara dužine. Ja bi sam preuzeo jedan komad, nu nebi ga mogao izradit, trebalo bi mi pomagača.

---

rukom mogu koracat s vami?“ reče Fabiani; Gennaro prekinu svoje trčanje.

Došav do krčme, tražilo je moje oko uzalud sliepu djevojku, neprestano mi se orila vika njena pred ušima, čuo sam kraj toga moje vlastito srce. — Bijaše mi, kao da sam sagriešio. Najprije sam, da ono predočim, što je izgubila, opjevao jad i bol u njenih grudih, tada sam u dušu ulio strah, cjelov joj utisnuo na čelo, prvi cjelov, koji sam ikad kojoj ženi dao. Da me je ona gledala, tad se nebih bio usudio, njezina nesreća, njezina bezzaštitnost ohrabriše me na to, — a ja osudih Bernarda toli strogo! Bijah griešnim ljudskim čeljadetom kao i on, kao svi rodjeni iz praha. Bio bih uzmogao pred djevojkom pokleknuti i umoliti ju za oproštenje; al je ne mogoh vidit.

Uzpesmo se na kola, da se povezemo natrag u Salerno. Još jednom se ogledah za njom, ali neusudih se upitati, gdje bi mogla biti. Sad kliknu Gennaro: „Gdje je sliepo djevojče?“

„Lara?“ upita naš vodja, „ona sjedi za stalno u Neptunovom hramu! Tamo se najviše zadržaje!“

„Bella divina!“ kliknu Gennaro i baci cjelov prema okolici hrama. Odvezosmo se.

Lara se dakle zvala. Sjedio sam sa voznikom ledja uz ledja, vidih kako se stupovi hrama više i više udaljivahu, ali u mom srdcu ječila je vika djevojke, ječila je moja vlastita bol. Na putu se utaborila četa cigana i zapalila u jami veliku vatru, na kojoj su kuhali i pekli. Stara ciganica udarala je o tamburin i htjede nam proricat, no mi proletismo mimo. Dvie crnooke djevojke sliedile nas dobar komad puta. Bijahu liepe, te se Gennaro veselio njihovom lahkom trčanju i žarećim očima; krasne i plemenite kao Lara ne bijahu ipak.

Pod večer dodjosmo u Salerno, da sutra dan podjemo u Amalfi a odanle na Capri.

„Samo jedan dan“, reče Fabiani, „ostanemo u Napulju, ma i sada nadošli. Koncem tjedna moramo opeta bit u Rimu. Ti možeš tvoje poslove brzo uredit, Antonio?“

Ja ne mogoh, ne htjedoh se povratit u Rim, ali neka glupost i strah, koji mi podavaše siromaštvo i zahvalnost za mog sveg života, prouzročiše, da se usudih probuncat, eccellenca bi se razljutio na moju drzkost, da natrag dodjem.

„To je već naša briga!“ prekinu me Fabiani.

„Oprostite mi, ali ne mogu!“ izlanuh i primih Franceskinu ruku. „Duboko ćutim, koliko Vam imadem zahvalit“.

„Ništa o tom, Antonio!“ vrati ona i metnu mi ruku na usta. U isto vrieme budu stranci najavljeni, ja sam stajao šuteć u kutu i ćutih, kako sam bio slab. Još prije dva dana bijah slobodnim i neovisnim poput ptice, a on, koji neda ni jednom vrebcu pasti na zemlju, skrbio bi se za me, pa ipak dopustih, da je nit, bačena mi oko noge, porasla konopom od sidra. U Rimu imaš pravih prijatelja, mišljah, pravih i iskrenih, ako i ne toli udvornih, kao tvoji napuljski. Mišljah na Santu, koje ne htjedoh više vidit, mišljah na Bernarda, s kojim se morah u Napulju sastat, na Annunciatu, koja bi došla, mišljah na njenu i njegovu sreću ljubavi —! „U Rim, u Rim! tamo je kamo bolje!“ reče mi srdce, dočim je moja duša čeznula za slobodom i neodvisnošću.

VII.

SGODA U AMALFIJU. MODRA ŠPILJA NA CAPRIU.

Kako je krasno bilo vidit Salerno s mora, kad za dražestna jutra odjedrismo. Šest snažnih ve-

Nu, uzmem li težake, valja ih platiti na dan, a za to ja neimam dovoljno novaca. Da ih mogu posuditi gdjegod, nu ja nepoznam nijednog glavničara. Šta bi bilo, da idem u zadrugu sa drugimi težaci? Misao ta nadje odziva, te pomisliše, tko bi mogao sa Dobrićem u zadrugu?

Jedan reče Ivo Branić, drugi Mate Božić, treći Petar Perak.

Nu kod svakoga naidoše na isti odgovor, neću ili nemogu.

A zašto nemogoše?

Jer radnja se poduzetniku neplaća umah, već za stalno doba, recimo iza tri mjeseca a težaci nemogu čekati tako dugo na izplatu. Jošte bi išlo u zadrugi, da imadu malu glavnicu, nu bez nje, valja im raditi uz dnevnu plaću.

U obće veći dio težaka nevoli izvrgavati se mogućemu gubitku, oni vole sjeguran mali dobitak, nego nesiguran ma i najveći.

S radom je konačno, primieti učitelj, kao s glavnicom; može se kod obiuh udružiti na dva načina: ili se izvrgava na dobru sreću, te uživa u povoljnom slučaju dobitak, ili trpi u nepovoljnom gubitak, ili opet neće računati, na dobru sreću, već želi uživati stalan i utanačen dohodah, a tada je glavnica naplaćena kamati, a rad plaćom.

XXII.

RAZNE VRSTI PLAĆE.

Susjed Dragió obrati se na jednoč k Dobriću s riečmi: Čujete, mi bi se mogli udružiti za jedan dio, prokopa, govorit ću s mojim stričevićem, možebit se i on k nam pridruži. Tada bi imali dovoljno glavnice.

Nu nastaje pitanje, kako vi mislite udesiti rad?

Susjed Dobrić. — Najbolje bi bilo pogodit težake i platit ih koncem svakog tjedna ili svakih četrnaest dana.

Učitelj. — Nu mnogi težaci nerade marljivo te dan prodje, a oni neizrade dovoljno.

Susjed Dobrić. — Istina je. Zato pogodit ću radje težake po metru dužine ili kubičnom metru i tako rad im nagradjivati. To je mnogo bolje.

Susjed Dragić. — Imaš pravo, nu opet kada težak radi na dan, tad mu je rad manje površan, dočim po metru obično vrlo površno rade.

Učitelj. — Nu zato su željeznički miernici, koji nadgledavaju prokope i nasipe i nepreuzimlju dovršene, ako nisu valjano izvedeni.

Susjed Dobrić. — Ta ja sám nebi htjeo preuzeti rad podčinjenih mi težaka, ako nije valjan. Na svaki način radi se brže kod pogodbe na metar nego na dan.

Filip. — A kako su miernici plaćeni na dan ili po izvedenom radu?

Učitelj. — Kako kada. Ako naložiš mierniku, da načini nacrt tvornice, željeznice, kanala itd. to mu se izplati poslie dovršenog rada stalna nagrada, i stvar je tim svršena. To je dakle pogodba po radu. Drugi opet plaćeni su na godinu (imadu stalno berivo) to je kao kod težaka, pogodba na dan.

Berivo od 3600 franaka na godinu, čini 10 fr. na dan.

Josip. — A liečnici?

Učitelj. — Liečnik gradjanski plaća se obično po posjetih (toliko za svaki posjet), vojnički liečnik plaća se na dan, t. ima stalno berivo.

Susjed Dragić. — Kada se traži stalna i sigurna nagrada, to isto može biti ili po radu ili po danu.

Filip. — Ima li nagrada, koje nisu stalne i sjegurne?

Učitelj. — Ima pače stalnih obrta, gdje radnik dobije jedan dio čistoga dobitka. Na primjer ribarski; prem ga morski ribar neljubi pod naznačenimi pogodbami, jer je obično loša sreća u tom poslu. Ima nadalje rad na polovinu. Vlastelin daje zemljište a seljak svoj trud; sličnih posala na pol dobitka ima jošte u drugih vrlo raznih forma.

Petar. — Kod nas imadu žetaoci na deset ili dvanaest snopova jedan za svoj trud.

Učitelj. — Kod ovoga rada nije nagrada nesigurna, niti može biti loše sreće. Pšenica za žetvu stoji tamo na polju, nena se doduše sigurno, koliko je bude, nu na primjer dade se procieniti. Ako je manje, nego je procienjeno bilo, manje je i rada. To je dakle rad po komadu, samo što se mjesto u novcu, dobije nagrada u naravi.

Susjed Dragić. — Nu taj se običaj sve većma gubi. To bijase vrlo razprostranjeno u ono vrieme, kada nije bilo mnogo novaca u svietu.

Učitelj. — Bila nagrada kakve god naravi, ciena je uvjek u napried medju obima strankama utanačena.

Susjed Dragić. — Tako se u razna vremena mienja i nagrada, sada je veća, sada opet manja na korist ili štetu tvorničara ili njegovih radnika. Ako je rad priešan, a radnici riedki, nagrada raste, nu neima li za radnike posla, to oni rade za manju nagradu.

Učitelj. — Tako je. — Nu vanredne dnevnice (ili previsoke ili prenizke) netraju dugo. Kada dnevnice skoče previsoko, nemože tvorničar prodati svoje proizvode, a padnu li prenizko, tada su radnici prisiljeni tražiti drugo zanimanje.

(Nastavak sliedi.)

---

slača je veslalo; neki mali dječarac, kip za slikara, sjedjaše sgrbljen na krmi; zvao se Alfonso. Voda bijaše zelena, a bistra kao staklo. Sva obala s desne strane nalikovala je silnim visećim vrtovom, posvećenim mašti od smjele Semiramide. Poput oblučnika otvarahu se dolje na pučini duboki jazi, duboko u nje udarahu valovi bibavice, igrajuć se u nutri. Na uzdižućoj se klisuri bielila se tvrdjica, oblak munu izpod njezine striehe. Vidismo Minuri i Majuri, i malo za tim Masanielov i Flavija Gioje* rodni grad, Amalfi, koji se izmedju zelenih vinograda umiljato caklio.

Veliko obilje krasote me svlada. Da bi svi zemaljski rodovi mogli gledat tu divotu! Ni jedna bura sa sjevera ili zapada ne donaša mraza ni zime cvatućem vrtu, na čijoj terasi stoji Amalfi. Samo sa iztoka i juga duva zračak, topli zračak iz zemlje naranča i palma preko divnoga mora.

Amfiteatralno se uzdiže grad sa svojimi bielimi kućami, njegovi krovovi su po iztočnom slogu svigdje ravni; još više se uz brieg nižu vinogradi; ondje, gdje na sljemenu stari kasteo sa svojim utvrdom služi oblaku za uporište i počivalište, strši u modri zrak zelena kruna samotne pinije.

* Iznašastnik kompasa.

Ribari nas morahu nosit iz čamca bibavicom na kopno. Duboke se špilje u pećinah razprostirahu do izpod grada; u jedne je uticala voda, druge stajahu prazne, čamci bijahu djelomice na kopno povučeni, i neka vesela vreva sretne djece se igrala, većina ih u košulji ili najviše jošte u kakovom kratkom prsluku, jedinom im odielu. Golunagi lazaroni pružiše se toplim pieskom; smedje kape, navukoše preko lica i spavahu tako podnevni san. Sva crkvena zvona su zvonila, provod mladih svećenika u ljubičastih haljinah prodje mimo nas uz poj psalma. Svjež vienac cvieća visio je oko slike propetoga.

Visoko nad gradom stoji s lieve ruke neposredno uz duboku špilju krasan veliki samostan. Svim strancem služi on za pristanište. Franceska sjede u nosiljku, mi idjasmo za njom duboko urezanim u pećinu putem, duboko izpod nas ležaše bistro modro more. Stadosmo pred samostanskimi vratmi; duboka špilja tik istih zievala nam je u susriet. Tri križa sa spasiteljem i lupeži stajahu u nutri, a nad ovimi gori na klisuri klečahu angjeli u šarenih odielih i s velikimi bielimi krili. Nebijaše to umjetnina, već prosta rezbarija, slabo oličena; nu povjerljivo i blago srdce nalazi i u tom utjehe.

Preko malena dvora uzpesmo se u sobe; s mojih prozora mogah pregledat bezkrajno more do Sicilije; ko srebrne točkice bjelasahu se po površini daleke ladje.

„Gospodine improvizatore,“ reče Gennaro, „nebi li sašli i u dolnje slojeve, da vidimo, nije li i dolje takovih ljepota, kao ovdje? Žene su stalno dolje ljepše, jer naše susjede ovdje, englezkinje, odviš su ukočene i hladne. Vi imate svakako smisla za žene? Oprostite! Ta one su Vas upravo u sviet odtjerale te mi tako pripravile ugodnu jednu večer i Vaše zanimivo poznanstvo!“

Podjosmo nizbrdice.

„Sliepa djevojka kod Paestuma bijaše krasna, reče Gennaro, „mislim, da ću si ju naručit u Napulj čim uzpišem po kalabrijsko vino; oboje mi vriju krvlju.“

Dodjosmo tako u grad, da pravo rečem tako divno preuatrpan, kao da leži kuća na kući. Prema Amalfiju rimski je Ghetto pravi korso. Ulice su tu samo uzki prolazi medju kućami i krož nje. Sad ideš kakovim dugim i tamnim hodnikom, sad uz stube, sad niz stube, lievo, desno, medju poderanimi kućami, prozori i stienami. Često put nisam znao, je smo li na ulici ili u kući, il na dvorištu. Na mnogih miestih gorahu svietiljke jer bi inače po najsvjetlijem danu bilo tamno.

TURSKA.

(Stambul und das moderne Türkenthum, von einem Osmanen. Leipzig, Duncker und Humblodt I. b. 1877. S. 259; II. b. 1878. S. 323. 8. fl.)

Ove sam svezke pročitao i našao u njih za svakoga izobraženoga, komu je stalo do poznavanja iztoka, mnogostrane pouke. Poviest, socijalni i politički život sa svimi strukami na književnom i upravnom polju opisuje pisac ugodno i obširno. Tko želi razumjeti sadanju situaciju Turske, prošli rat, jade Bugara, koje pisac hvali kao radine i mirne ljude, i ostale raje, a odatle se dade mnogo zaključivati i o budućnosti, sve to nalazi u toj knjizi; a što je još zanimivije, opisane su sve važnije ličnosti, od Ali i Fuad paše pa do Mahmuda, Midhata Vevfika i Savfet-a paše; život i politika sultana Abdul Medžida, Abdul-Aziza, Murada i nješto sadanjega. Sva nesreća i nazadak potiče u prvoj liniji od stambulskih efendija iliti carigradske činovničke aristokracije. Oni sisaju Tursku. Pisac je Niemac, koji već jako dugo boravi u Turskoj te pozna jezik i sve odnošaje. Da nije prijatelj Rusom, razumije se; za to se ljuti na Ignjatijeva i Mahmud-a Nedima; no oštro šiba i dokazuje nesposobnost diplomacije i turske gospode. Anekdote baš zasladjuju djelo čitatelju. Vriedno bi bilo prevesti iz I. svezka III. odsjek: Unterrichts- und Erziehungswesen s. 128—167; jer je veoma poučno.

Od velike je važnosti spomenica † 1871. Aali paše, napisana 30. studenoga 1867. uslied ustanka na Kreti. Politički listovi hrvatski dobro bi učinili, da ju priobće, (s. 75—88.) Aali paša kaže, da se jednakost podanika bez obzira na vjeru izvesti mora, inače je tursko carstvo propalo. Važno je za hrvatske odnošaje u Sriemu navesti, kako preporuča bezvjerske škole. „Es ist von der höchsten Wichtigkeit, dass wir (Osmanen) so schnell als möglich Schulen einrichten und vervollkomnen, wo die Kinder der Mohamedaner und Christen vermischt und gemeinschaftlich unterrichtet werden,“ jer Bugari onda neće u Rusiju, a Grci u Grčku slati svoje djece, gdje se uče neprijateljske nazore proti Turskoj.

Turska je oslabila s više uzroka: 1. Oslobodjenje Srbije; 2. Grčke; 3. ukinuće janičara 1826.; 4. podignuće i privilegiranje stambul. efendija od 1826. godine; 5. nesretan rat s Rusijom 1828.– 29. god.; 6. Pobuna Mehmed-Aalija i ojačanje Egipta; 7. Krimski rat i evrop. tutorstvo; 8. državni dugovi; 9. Ustanak Krete 1866.; 10. Koran i harem. Život Abdul-Aziza; 11. Abortiranje turkinja; 12. Podignuće Bugarske i Armenije. To je sve opisano i obrazloženo u „Stambulu“.

Ovo vrlo zanimivo djelo preporučamo svim, koji se zanimaju studijem orienta, jer podaje danas ponajbolju i ponajvjerniju njegovu sliku. *Dr. Petar Tomić.*

PARIŽKA IZLOŽBA.

I.

Dvadeset i sedam godina je minulo 1. svibnja, što se je u Londonu u Hyde-Parku otvorila prva svjetska izložba. Tko je tada prvi put stupio u kristalnu palaču, što ju je stvorio Paxtonov genij, a ona se poput prozirna dragulja caklila na mekoj baršunastoj ledini Hyde-Parka, taj za stalno nije mislio, zadivljen onim čarom, da će se još prije neg mine samo jedan ljudski viek opetovat taj divni prizor, da ljepše i veličajnije opetovat!

Na godinu 1851., koja je udarila novu stazu u kulturnom pokretu čovječanstva, morat će se vazda svraćati. Izložba londonska ostala je do danas od najvećeg i najtrajnijeg upliva, a nije je ni jedna kasnija dostigla.

Što se neposredno upliva tiče, od koga su ovakova obrtna orijaška natjecanja na industrialni razvitak sadašnjosti, o tom su se podigle s kompetentne strane osnovane dvojbe. Posredna korist ovih naglih, medjunarodnih, radničkih kongresa i zabavišta pako, bez svake je dvojbe velika a i plemenita. Materialna i duševna radnja našla je velika stecišta, sbližanje raznolikih rasâ i mirenje čovječanstva u velike koraknuše napred.

Čovječanstvo se sve više sbližuje; povišena kultura postaje humanitetom; materijalni napredak duševnim vezom medju narodi; znanost, obrt i trgovina rodbinskim vezom stanovnika sa svih strana svieta. Predsude rasa, svako umišljeno prvenstvo plemena, vjerska oholost svih ekskluzivnih vjeroizpovjesti, drzkost divljačtva, pretenzije idealista i fanatika svake vrsti, sve to izčezava pred tvorovi ljudskoga duha i ljudske sile u svih pojasih, u svih zemljah, medju svimi narodi svieta. Tako promatrajuć namjeru, zadatak i posliedak svjetskih izložba, dolazimo do zaključka, da su koristne i potrebite.

Parižka svjetska izložba, koja se je otvorila 1. svibnja, sedma je u nizu „svjetskih“ izložba (London 1851.. Pariz 1855., London 1862., Pariz 1867., Beč 1873., Filadelfija 1876., Pariz 1878.), prem je bilo i znamenitih pokrajinskih izložba malo ne već u svih glavnih gradovih evropskih.

Nijedna izložba još nije otvorena u tako burno i kobno doba, kao što je naše, pa ako će sadanja u mnogom zaostat za prijašnjimi izložbami, u sjaju, veličini i novostih ona će ih nadkrilit, jer Francezi su u tom pravi majstori a Pariz magnet, koj privlači srdca neodoljivom silom.

Napokon stajasmo na kamenitu mostu. koji je spajao dvie pećine. Mali trg dolje u dubini bijaše za stalno najveći u cielom gradu; dvie djevojke plesahu po njem, a neki mali, posve goli dječarac, smedje kože, stajaše už njih kao Amor te ih gledaše. Rekoše mi, da tu neima zime, največa studen od mnogo godina bijaše osam stupnjeva topline.

Tik uz mali toranj na pećinastoj visočini, s koje se vidi krasna draga do Minura i Majura, vije se uzka staza medju aloami i mirtami i do skora stupasmo sjenicom od vinove loze. Osjetismo silnu žedju te se uputismo k bieloj kućici, koja nas toli ljubko sa vrtnog zadka vabljaše. Blag topli zrak bijaše napunjen mirisom, prekrasne mušice zujile su oko nas.

Kuća, pred kojom se sustavismo, bijaše uprav slikovita; u stienu uzidaše nekoliko mramornih uzglavaka, prekrasnu jednu ruku i nogu, što su ih našli u ruševinah. Na krovu bijaše krasan vrt, pun naranča i puzavica, koje se preko zida spuštiše poput baršunasta pokrivala. Pred kućom cvala je upravo šikara od ruža. Dvie male, liepe djevojčice od šest do sedam godina igrahu se pletuć vience. Nu najljepša bijaše mlada žena s bielim rubcem oko kose, koja nam dodje u susret. Blaženi onaj pogled, duge crne trepavice, plemeniti oblici, — da, bijaše liepa! S toga i skinusmo dublje šešir.

„Najljepša djevojka je dakle vlastnica ove kuće?“ reče Gennaro. „A bili ona kao domaćica pružila dvim umornim putnikom čašu napitka?“

„Domaćica će to rado učinit!“ reče ona, a bieli ko snieg zubići još više nas upozoriše na rumenu divotu usnica. „Doniet ću Vam vina ovamo na polje, nu imadem samo jednu jedinu vrst“.

„Kad ćete ga Vi natočit, bit će pravi nektar“, reče Gennaro, „pijem ga najradje, kad mi ga pruža tako divna djevojka, ko što ste Vi“.

„Nu danas Vam se valja eccellenza zadovoljit s ženom!“

„Vi ste udati!“ reče Gennaro šaljivo. „Tako mlada!“

„O ja sam vrlo stara!“ reče ona te se nasmija.

„Koliko Vam je godina?“ upitah ju. Ona mi pogleda u oči te reče: „Dvadeset i osam.“ Bilo joj je jedva petnajst, al bijaše divna uzrasta; Heba se nebi mogla ljepše predstavit.

„Dvadeset i osam!“ reče Gennaro; „sjegurno liepa doba, dolikuje Vam posve! A kako ste dugo udati?“

„Dvadeset godina!“ vrati ona, „opitajte se samo kod mojih kćeri!“ Male djevojčice, što smo ih vidli igrajuće, dodjoše u taj čas k nam. „Jeli to vaša majka?“ pitah ja, prem sam predobro znao, da to nije. One ju pogledaše smijućke, kimnuše glavom „da“ te se priljubiše dražestno uz nju. Ona nam doni vina, divnog vina a mi nazdravismo u njezino zdravlje.

„Ovaj tu je pjesnik, je improvizator!“ reče Gennaro te pokaza na mene. „Svim je gospojam u Napulju pomiešao mozak. — Al on je pravo čudo; pomislite samo, on mrzi sve žene, još nije nikad ni jedne poljubio“.

„To nije moguće!“ reče ona smijuć.

„Ja sam usuprot posve drugog kroja, ja ljubim sve liepo, cjelivam sve krasne usne, njegov sam prijatelj te pomirujem tako sviet i žene kud prolazimo. — Ja to izvodim, tražim to od svake liepe žene te očekujem i od Vas svoj porez“. U to ju primi za ruku.

„Ja Vas i onu drugu eccellenzu oslobadjam svakog nastojanja. U obće ja neimam ništa posla s plaćanjem poreza; to vazda obavlja moj muž osobno.“ —

Kako javljaju viesti iz Pariza, otvorena je izložba 1. svibnja u 2 sata po podne u prisutstvu talijanskog kraljevića Amadea, princa Walesa, prestoljonasljednika danskog, Henrika nizozemskog, nadvojvode Leopolda, ruskog zastupnika Vojvode Leuchtenberga, španjolskog kralja Fran d' Asisia, senata, komore i silne svjetine. Kad je Maršal Mac Mahon proglasio izložbu na Martovoj poljani otvorenom, zagruvalo je sto topova, vodometi počeše bacat vodu, a glasbe zaigraše na sve strane. Ministar trgovine Teisserenc de Bort i ravnatelj izložbe, senator Krantz, držali su vrlo odriješite republikanske govore, a obćinstvo ih burno pozdravilo. Medjutim još nije izložba većim dielom uredjena, kao što nije ni bečka bila. U Beču je dakako „Krach" od 9. svibnja zadao težki udarac.

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Ruski generali Gurko, Radecki i Miljutin, postali su grofovi. Ista je čast već prije zapala Totlebena i Ignjatieva; Totleben je još k tomu imenovan maršalom.

SVAŠTICE.

— Ivan Turgenjev prodavao je ovih dana svoju sbirku slika u Parizu, te je prvi dan za 20 slika dobio 40.000 franaka.

ŠKOLA.

— Kako ruske novine javljaju zaključeno je konačno, da se u Tomsku podigne sibirsko sveučilište. za gradnju sgrade treba 350.0000 rubalja; a za prvo uredjenje 100.000 rubalja. Trošak za godinu iznosi 307.000 rubalja.

PRIRODOSLOVJE.

— Razvoj flore okolo Zagreba. Od 27. travnja do 3. svibnja cvalo je: Taraxacum tennifolium Koch., Maslačak uzkolistni; Euphorbia amygdaloides L., Mliečika zdeličasta; Epimedium alpinum L., Krespin srdcolistni; Ostrya carpinifolia Scop., Crnograb češerolični; Hyacinthus orientalis L., Sumbol višebojni; Pulsatila vulgaris Mill., Kučika blieda; Alliaria officinalis Andrz., Češnjača srdcolistna; Cerastium brachypetalum Des., Rožac troštapni; Aronia rotundifolia Pers., Aronika krugljolistna; Secale coreale L., Raž dugoklasna; Vitis vinifera L., Vinika vinarska; Ribes rubrum L., Grozdić crljeni (bjelkasti); Amygdalus nana L., Mendula nizka; Amygdalis communis L., Mendula rana; Amygdalis campestris Bess., Mendula bjelocvjetna; Prunus cerasifera Ehrh., Šljiva trešnjolika; Prunus avium L., Šljiva trešnja; Prunus cerasus L., Šljiva višnja; Prunus domestica L., Šljiva bistrica; Pyrus communis L., Divljak kruška; Pyrus nivalis Jacq., Divljak snieżnasti; Cydonia vulgaris Pers., Tunja kruškolika; Morus alba L., Dud bieli; Morus nigra L., Dud crni; Thuja sphaeroidea Reich., Klekovina čvorasta; Spinacea inerunis Much., Špinac gladki; Spineacea oleracea L., Špinac strielolistni; Luzula maxima D.C., Bekica širolistna; Moekrinzia muscosa L., Merinka oblolistna; Leontodon incanus Schnk., Lavozub siedi; Silene nutans L., Lepica klimava; Viola tricolor L., Ljubica trobojna (Maćuhica); Carex tomentosa L., Šaš krugloplodki; Stellaria glauca With., Crievac sinji; Melampyrum barbatum W. K., Urodica bradasta; Isatis tinctoria L., Vrbovnik sinjasti; Geranium lucidum L., Ždralica svjetla; Saxifraga cuneifolia L., Kamenika klinatolistna; Galium rubivides L., Bročika bodkasta; Sagina procumbeus L., Tustika povaljena; Fumaria Vailantii Lris., Dimarka tupkasta; Lepidium ruderale L., Grbica bezvjenčića; Briza media L., Treslica crljenkasta; Asperugo procumbeus L., Porežina puzava; Triticum Spelta L., Pšenica Pir; Anchusa azurea Mill., Vrbnjak nebomodri; Spartium scoparium L., Žutka metlasta; Trifolium scabrum L., Djeteljina hrapasta; Adonis vernalis L., Gorocviet ljuskarasti; Coronilla Emerus L., Krunica grmolika; Robinia hispidia Duham., Bagren kostriešna; Rosa rubiginosa L., Ruža hrdjasta; Rosa lutea Mill., Ruža žuta; Cytisus radiatus Koch., Zanovet trakoviti.

VOJSKA I POMORSTVO.

— Kod ovogodišnjeg svibanjskog promaknuća imenovano je 13 generala za podmaršale (Andrassy, Fischer, Beck, Tegetthof); 21 pukovnik za generale (Horst) i 38 podpukovnika za pukovnike (Rakasović i Pisačić).

— Rusija se oruža za neizbježivi rat s Englezkom. U tu svrhu zapoviedio je car, da se preko 80 novih bataljuna uredi. Isto je tako sliedilo za uzkrsnih dana veliko promaknuće u vojsci. Veliki knezovi Nikolaj i Mihail imenovani su maršali. Poznati Trepov generalom kavaljerije, a generallajtnanti: Ignjatiev, Krüdener, Drenteln, Dondukov-Korsakov, Voroncov, Ganecki, Möller i Sotov imenovani su generali infanterije (FZM.). General knez Imeretinski imenovan je šefom glavnog štopa u mjesto generala Nepokojčickog, koj je dobio red Vladimirov I. razreda te postao članom državnog savjeta.

GOSPODARSTVO I ŠUMARSTVO.

— Medjunarodna izložba peradi, kakvu svake godine u svibnju priredjuje bečko družtvo za goj peradi, biti će i ove godine od 19. do 25. svibnja. Na izložbu može svatko poslati: a) kokoši; b) golube; c) guske, patke, purane, binerke i inu domaću živad; d) ptice pjevice i liepa perja; e) sprave što rabe za razplod i goj peradi, kao umjetna leghita, gajbe, gniezdišta (nistckistchen), hranu itd., f) znanstvena djela te ruke, kao spisove ornitoložkog sadržaja, preparate i nadjevene ptice.

TVORNA UMJETNOST.

— Kod Bothea u Zagrebu izložena je od nekoliko dana Kikerčeva slika „Krunisanje Matije Gubca", koju će g. Bothe dati snimiti i donieti u trgovinu. Na samu sliku svratit ćemo se budući put.

„A gdje je on?"

„Ne daleko!"

„Tako liepe ruke nevidjeh još u Napulju", reče Gennaro. — „Što stoji jedan poljubac na tu ruku?" —

„Jedan scudo!" vrati ona.

„Dakle cjelov na usne dvostruko?"

„O taj se nedobije u nikakvu cienu; moj si je muž pridržao pravo uživanja!"

Za tog razgovora ona nam opet natoči krasnog vina, smijaše se s nami; a iz šaljiva i vesela razgovora saznasmo ipak, da joj je tek četrnajst godina, pa da se je istom prošle godine udala za liepa mlada muža, koj se taj čas uprav desio u Napulju te se imao istom sutra vratit. Male djevojčice bijahu njezine sestre a do povratka njezina muža kod nje na posjetu. Gennaro ih umoli za kitu ruža, a jer im je obećao za nju karlin, trčahu, da ju čim prije uberu.

Badava je Gennaro molio za poljubac, uzalud kazao našoj liepoj tisuću sladkih laskavica te ju opasao oko pasa. Ona se vazda iztrgla, korila ga, al se vazda vraćala, jer ju ipak veselilo. On uze medju prste louisdor, pripoviedaše, kako krasne vrpce će si moć nabavit zanj, kako bi liepo pristajale u tamnu kosu, pa sve te divote, da može ona steći za jedan cjelov, što će ga dat njemu.

„Ona druga eccellenza je mnogo bolja," reče ona te pokaza na mene. — Krv mi je plamtila, primih ju za ruku te rekoh, da nesluša Gennara, da je zao čovjek, da ne gleda zavedljiva mu zlata, već da mu se tako osveti, da meni dade cjelov.

Ona me pogleda.

„U cielom svom razgovoru jednu je jeditu istinitu rieč kazao, tu, da nisam još nikad poljubio žene. Ja sam čiste sačuvao svoje usne. dok nadjem najljepšu; a sad se nadam da ćete nagradit kriepost."

„Ta Vi ste majstorski zavoditelj!" kliknu Gennaro. „Sad će još mene iztisnut spod krova, koj se u taj poso zazumijem!"

„Vi ste uzprkos svom zlatu zao čovjek," reče ona, pa da vidite, da mi nije stalo ni do zlata ni do cjelova, to ću evo jednog dat improvizatoru."

U to mi stisnu ruke oko lica, njezine se usne dotakoše mojih — i ona izčeznu za kućom.

Po zapadu sunca sjedjah sam u sobici gore u samostanu. Gledah preko mora. Rudilo se je ružičnim rujem, a bibavica udaraše šumno o stiene. Ribari spremahu na obali svoje čunove, pa kad se je sve više mračilo, svjetlucahu svietiljku jače a valovi se ljeskahu modrije. Sve bijaše toli tiho! Na to zapjevaše ribari s ženami i djetcom na obali koral; djetinji sopran titrao je s muževnim basom i tuga svlada moju dušu. S neba se kriesnula zviezda u dugom traku, kao da je pala u vrt, gdje me je danas poljubila vesela mlada ženica. Mišljah na to, koli je divna bila, mišljah na sliepu djevojku, sliku liepote u razvalinah hrama, nu u stražku stajaše Annuuciata, duševno i tjelesno liepa, dakle dvostruko liepa! srdce mi je kucalo, krv vrila, duša mi gorila ljubavlju, čeznućem, težnjom. Čisti plamen, što ga je u mom srdcu zapalila Annunciata, žrtveničku vatru, kojoj je ona bila svećenicom, ona je zapustila, sad je plamen divlje sukljao cielom sgradom. „Vječna mati božja! moljah se, „moja je grud puna ljubavi, srdce će mi puć od žudnje i težnje!" I latih se ružah, što su predamnom stajale na stolu, i poljubih najljepšu i mišljah na Annunciatu!

Dulje nemogah uzdržati; podjoh dolje k moru, gdje se lamahu svjetli valovi, gdje je brodar pjevao i s juga hladilo povjetarce. Uzpeh se opet gore na kamenit most, gdje sam danas stajao. Kraj mene se verala neka osoba, omotana velikom kabanicom. Upoznah ju, bijaše Gennaro. On udari

— Kralj Humbert poklonio je gradu Turinu 1 miljun lira za spomenik svog otca.

— Na uspomenu stogodišnjice odkrića Hawai-a, imao se podignut obretniku Cooku spomenik na izumrlu vulkanu kraj grada Honolulu.

— Glasovitom fiziku Volti odkrit je 28. travnja u Pavii spomenik.

— Slavnomu nationalekonomu francezkomu Bastiatu odkrit je 23. trav. spomenik u Murgonu.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na hrvatskom narodnom kazalištu bijahu na dalje ove predstave:

28. travnja: „Muževi! muževi!“ vesela igra od Rosena.

30. travnja: „Djevojački zavjet“, vesela igra u 5 čina od A. grofa Fredra.

— Ovogodišnja sezona na našem kazalištu svršit će se 15. svibnja a buduća će započet 15. rujna. Kao noviteti još su za ovu sezonu stavljeni na repertoir opera „Hugenotti“ i drama „Matija Gubec“. Gdja Ivana Sajević gostovat će u drami a gdčna Prikril kao Lucija.

— G. Franjo Petrić priredio je 3. svibnja u prostorija glasbenog zavoda vrlo liep koncert uz sudjelovanje gdjica. M. Arnoldove i Z. Makovčeve, i gg. Nollia i E. Müllera. Koncert je bio vrlo liepo posjećen a program odabran i ukusan. Izvadjanje pojedinih komada bijaše vrlo precizno i vješto. G. Petrić igrao je s g. Makovčevom na glasoviru nekoliko motiva iz Kuhačeve sbirke narodnih popievaka.

— Dramatsko osoblje hrvatskog narodnog kazališta, dati će u Osieku još ovog mjeseca 15 do 20 predstava te je u tu svrhu odabralo najbolje komade našeg repertoira. Želimo dobar uspjeh.

— U Karlovcu pjevala se po diletantih 4. svibnja prvi put Hausmanova opereta u 2 čina „Kruna s' istoka“.

— Adelina Patti pjevala je nedavno u Bologni te je tako očarala slušatelje, da su joj ime zlatnimi slovi urezali u mramornu ploče te ju uzidali nad kazalištem. Akademija filarmonica pako imenovala ju je svojim članom, što je do sad samo jedna žena bila, slavna pjevačica Malibran.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Uslied pronevjerenja u kraljevičkoj štedioni, koja je i u najužem savezu s primorskom tiskarom, obustavljeno je 1. svibnja dalnje izdavanje „Primorca“. Tiskara će se po svoj prilici smjestit drugamo, a možda će se i pokrenut drugi list. O tom će zaključit izvanredna glavna skupština.

— Parižka akademija dosudila je veliku nagradu Gobertovu historiku R. Chantelauze-u za njegovu studiju u dva svezka „Kardinal Retz.“

— Hugonovo novo djelo „Le Pape“ dieli se na dva prizora: 1. san, 2. java. Naslovi pojedinih poglavja su: Rieči na zvjezdovitu nebu. — Kraljevi ulaze. — Papa na ulazu u Vatikan. — Iztočna sinoda. — Komora. — Papa pukovom. — Nepogrješivost. — Kod prikaze stada ošišanih ovaca. — Zamišljen pred sudbinom. — Kod pogleda dojkinje. — Bojište. — gradjanski rat. — Govori u tami za sebe. — Kletva i blagoslov. — Kod pogleda djeteta. — Stratište. — Zamišljen pred noć. — Kod ulaza u Jerusolim.

— Na parižkoj izložbi vidit će se pravo čudo typografske umjetnosti. U Padovi naštampali su „Divinu Commediu“ u tako malom formatu, da se može čitava knjiga nosit na lančiću od ure. Čitat se dade dakako samo povećalom. Vezana je u crven baršun sa srebrnimi kopčami. To je sad najmanja knjiga na svietu.

NOVE HRVATSKE KNJIGE.

— „Putopisi.“ Sabrao Dragutin Hirc učitelj. Bakar 1878. Tisak i naklada Stiglića i Deselbrunera. Str. 142. Ciena za predplatu 60 nov. za nepredplatu 75 nov. poštom 5. nov. više Sadržaj knjizi 1. Po okolici karlovačkoj. 2. Put na plitvička jezera. 3. Po banovini. 4. Iz Primorja 5. Bakar. 6. Izlet na Peçko jezero. 7. Špilja Samograd. 8. Putne crtice iz like.

Knjiga je vrlo zabavna i poučna.

— „Prirodopis zareznikah: Kornjaši i leptiri“. Sa 72 slike. Tekst od Ljud. Vukotinovića. Hartmán. Zagreb. 1878. Ciena 60 n.

UMRLI.

— **Knez Sergej Davidov**, ruski general, veteran iz Napoleonskih ratova † 7. travnja u Carskojem selu u 90. godini.

— **Heinrich Leo**, njemački historik, rodjen 19. ožujka 1799. † 24. travnja u Halli.

— **Vasilj Aleksandrović Heiman**, poznati ruski general, koji je u zadnjem ratu vojevao u Armeniji te osvojio Ardahan, rodjen 1823., † 26. travnja od pošaline.

— **Dr. Aleksander Veljkov**, profesor kemije na hrvatskom sveučilištu u Zagrebu † 29. travnja u Budimpešti u 30. godini od sušice. To je već treći profesor, što ga je izgubilo smrću naše mlado sveučilište.

POZIV.

— Molimo sve dužnike, koji se oglušuju našim molbam, da čim prije smire dug, jer bi se inače morali latiti drugih sredstva, da dodjemo do tih novaca.

Molimo takodjer, da nam svi predplatnici za tekući četvrt pošalju predplatu, neće li, da im list obustavimo.

Zaključak uredničtva 3. svibnja.

stazom do male, biele kućice. Ja podjoh tiho za njim. Sad prodje uprav tik prozora, s koga svjetlucaše do nas trak svjetla. Tu se sad medju lozom tako sakrih, da sam vidio u sobu. Na protivnoj strani, s koje su vodile stube u pokrajnu sobu, bijaše isto takav prozor.

Obje male curice klečahu samo u rubačici te pjevahu pod propelom, koje je uz svietiljku stajalo na stolu. Najstarija sestra, domačica, klečaše u sriedini. Bijaše to Madonna s dva angjela, živa slika, kao od Rafaela. Oko bijaše podigla u vis, kosa se bujno razpustila preko nagih plećih, ruke se sklopiše nad mladjahno krasnimi prsi.

Moje je bilo silno udaralo, jedva se usudih disat. Sad ustaše sve troje; ona sprovede curice preko stuba u bližnju sobu, zatvori za njimi vrata te se bavljaše u prednjoj sobi raznim ženskim poslom. Vidjeh, kako je iz nekog ormarića izvadila crvenu risanku, nekoliko ju put okrenula, nasmiešila se, htjela ju otvorit, nu isti tren kimnula glavom te ju natrag bacila u ormar, kao da ju je tko zateko.

Malo za tim čuh kucanje na protivnu prozoru. Plaho pogleda ona onamo te slušaše. Kucanje se ponovi i začuh nečij govor, a da nemogah razabrat ni rieči.

„Eccellenza!“ viknu ona glasno, „što ćete? Zašto dolazite u to doba ovamo? Za boga! Ja se s toga ljutim, vrlo ljutim“.

On reče opet nešto.

„Da, da, istina je!“ reče opet ona, „zaboravili ste svoju risanku! Moja mala sestra bijaše dolje u gostioni, da Vam ju preda, nu Vi valjda stanujete gore u samostanu. Sutra u zoru bila bi Vas ona ondje potražila. Evo risanke!“

Ona ju potraži, on reče opet nešto, a ona kimnu glavom.

„Ne, ne, što mislite! Ja Vam neću otvorit vrata. Neću Vas pustit u nutra!“ Na to pristupi prozoru, otvori ga te mu pruži knjigu. On prihvati njezinu ruku, ona ju trgnu i knjiga pade na prozor. Gennaro pruži na to glavu u nutra, a mlada žena pristupi brzo k prozoru, pred kojim sam ja stajao, tako da sam mogao razumit svaku rieč, koju reče Gennaro.

„A Vi mi nećete dozvolit, da u hvalu poljubim Vašu liepu ruku? Nećete ma baš ni najmanje nagrade? Nećete mi pružit ni čaše vina? Gorim od žedje! — Ta u tom neima ništa zla! — Zašto mi kratite ulaz?“

„Ne“, reče ona, „u to doba neimamo ništa ugovarat! Uzmite, što ste zaboravili i pustite, da zatvorim prozor!“

„Ja neidem prije“, reče Gennaro, „dok mi nedate ruke, dok mi nedate cjelova, za koj ste me danas prevarili te ga dali onoj beni“.

„Ne, ne,“ vrati ona, al se ipak i u srdjbi moraše smijat. „Vi želite dobit silom, što nemogaste milom, al uzalud, ja neću te neću, te uprav za to neću“.

„Posliednji je put,“ stane sad Gennaro govorit blagim i molećim glasom, „za stalno posljedni put, što se vidimo, a Vi mi uzkraćujete tu malu dobrotu. da mi pružite ruku. Netražim više, prem mi srdce plamti, da Vam izrečem mnogo toga. — Ta Madonna želi, da se mi ljudi ljubimo ko braća i sestre! Kao brat ću podielit s vami zlato. Vi se nakitite, postanite dva put ljepšom neg ste sada! Sve prijateljice neka Vam zavide, a naše sreće nek navidi nitko!“ A kod tih zadnjih riečih skoči naglo u sobu.

Ona kriknu, „Isuse, Mario!“ Ja pokucah oštro na to na prozor, pred kojim stajah. Stakla su se tresla. I tjeran nekom nevidivom silom, pograbih kolac i podjoh pred otvoren prozor.

(Nastavak sliedi.)

Vlastnik i nakladnik: Milan Grlović. Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 46. Izlazi svake nedjelje. **Zagreb, 12. svibnja 1878.** Stoji na pol godine 3 for. **Knjiga II.**

IZVJEŠĆE

TRGOVAČKO-OBRTNIČKE KOMORE.

U ZAGREBU.

I.

Nami već oglašena ova knjiga ovih je dana ugledala sviet. Ona je za naše narodno-gospodarstvene i trgovačko-obrtničke odnošaje znamenita publikacija, koju će svaki rodoljub, komu je stalo do napredka i blagostanja hrvatskoga naroda primit s velikim interesom u ruke. Pošto je knjiga podkriepljena i statističnimi podatci, koji se inače vrlo težko sabiru i stiču, ona će bit i s te strane vrlo koristna kao potražna knjiga.

Mi ćemo nastojat, da što kraće i što vjernije upoznamo naše čitatelje š njom.

Okružje trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu imade površinu od 17.921_{556} □ klm., na kojoj obitava 935.801 duša. Na okružje spadaju podžupanije: zagrebačka, belovarska, krapinsko-toplička, varaždinska, koprivnička, zlatarska, karlovačka, sisačka, križka, križevačka i jaskanska, a od bivše sisačke komore priključeno je ovamo ogulinsko-slunjsko i bansko okružje. U tom okružju imade 10 gradova. Po gustoći pučanstva dolaze 52 duše na 1 □ klm., dočim u Štajerskoj 50, Kranjskoj 32, Istri 52, Tirolu 29, Dalmaciji 35, u Solnogradskoj 21. — U prorezu dolazi u Cislajtaniji na □ klm. 67 duša, u Translajtaniji 47 duša.

S obzirom na gospodarske odnošaje ovog komorskog okružja, iznosi ciela produktivna površina 92·2% a neproduktivna 7·8%. Imade:

Šuma.....	630.888	hektara	ili	35·2%
Oranica ...	571.222	„	„	31·8 „
Livada....	207.811	„	„	11·6 „
Pašnjaka ..	185.726	„	„	10·3 „
Vinograda .	35.897	„	„	2·0 „
Vrtova....	19.294	„	„	1·1 „
Bara	36	„	„	0·2 „

Hrvatska po podneblju svomu upriličuje najbolje za kultiviranje pšenice, kukuruza, zobi, repice, šljiva i vina; osobito kukuruz, šljive i vino imadu s vremenom postat glavni zemaljski proizvodi i stožer narodnog blagostanja.

Razmjerje stoke prema pučanstvu stoji ovako: Na 1000 stanovnika dolazi: 420 rogate marve, 269 svinja, 167 ovaca, 91 konj, 39 pčelnjaka i 34 koze.

Zanimivo je znati, da je produkcija rudarstva iznosila g. 1874. vriednost od 325.485 f. 52 n.; g. 1875. 384.690 f. 8 n., a 1876. 262.520 f. 1 n. Producirale se je najviše lignita, svjetlog ugljevlja, željezovca (Eisenstein) i sirovog željeza.

Jedno od najzanimivijih poglavja „Izvješća" jest bez dvojbe ono ob obrtu godine 1876.

Sravnimo li izvješća trgovačko-obrtničkih komora nekih naprednijih provincija austrijskih, tad možemo od prilike i razabrat u kom se razmjerju nalazi naš obrt na prema drugim:

Trg.-obrt. okružje:	Stanovnika:	Obrtnička poduzeća:	Na 1000 stan. obrt. poduz.:
Linc.....	745.000	36.895	$49·_{53}$
Roveredo	360.000	6.795	$18·_{867}$
Plzen....	707.055	10.439	15
Zagreb..	935.801	8.835	$9·_{172}$

U svem je dakle razmjerje po okružje zagrebačke trgov.-obrt. komore dosta nepovoljno. Trgovačka komora mnije, da

LISTAK.

IMPROVIZATOR.

ROMAN U DVIE KNJIGE.

DANSKI NAPISAO

HANS CHRISTIAN ANDERSEN.

(Nastavak.)

„Jesi li ti Nikolo?" upita ona.

„Ja sam!" odgovorih ja dubokim i čvrstim glasom. U to vidjeh, kako je Gennaro skočio na prozor, kabanica zatitra na zraku, svietiljka se u sobi ugasnu, nasta tmina.

„Nikolo!" viknu ona na prozoru a glas joj drktaše. „Ti opet ovdje? Hvala Madonni!"

„Signora!" šapnuh ja.

„Za boga!" začuh ju kliknut. Prozor se naglo zatvori, ja stajah vani ko drven. Nekoliko časaka za tim ode tiho u svoju sobicu te zaključa za sobom vrata.

Sad je sjegurna, mišljah te se lagano odšuljah. Bijah tako sretan, godilo mi je nešto. „Sad sam ipak naplatio cjelov, što sam ga danas u jutro dobio!" šapnuh si sam. „Možda bi mi i drugog bila dala, da je znala, kakav sam angjeo čuvar bio za nju!"

Kad sam prispio u samostan, uprav su me zvali k večeri; nitko me nepogrieši. Nu Gennara nebi, Franceska se uznemiri, Fabiani posla za njimi ljude, napokon dodje. Veljaše, da je šetao po gori, pa da je zabludio, nu napokon da ga sreća namjeri na poštena čovjeka, koj mu pokaza pravi put.

„I kaput Vam je poderan", reče Franceska. Gennaro ga pogleda. „Da," reče, „zadjeh se na trn; a neznam ni sam pravo, kako se mogoh tako izgubit. Večer bijaše toli krasna, htio sam si prikratit put i sadjoh tako š njega."

Smijasmo se njegovoj zgodi, koju sam ja dakako bolje poznavao. Nazdravismo mu; vino bijaše vrlo dobro te se razveselismo. Kad sam već kašnje bio u svojoj sobi, dodje Gennaro iz svoje sobe k meni, smijaše se, metnu mi ruku na rame te me moljaše, da nesanjam odviše o ljepotici, koju smo danas vidili.

„Al cjelov sam ja ipak dobio!" rekoh šaleći se.

„O da, vi ga dobiste", vrati on povjerljivo, „nu mislite li, da sam ja ostao pastorčetom?"

„Tako mi se bar čini!"

„Ja nisam još nikad bio pastorkom!" reče on hladno i ponešto gorko; nu opet mu na usnah zatitra posmjeh te šapnu: „Da znate šutit, povjerio bi Vam nešto."

„Dajte, govorite, povjerite!" moljah ja. „Nitko neće od mene ma ni riečce saznati." I očekivah, da će mi se potužit rad loše pustolovine.

„Zaboravih jutros hotimice kod one krasne ženkice moju risanku, da imadem pod večer uzroka opet k njoj poći, jer tad nisu žene tako stroge. Tamo sam bio. Kod penjanja preko zida i šuljanja kroz grmlje poderao sam kaput."

„A ljepotica?"

„Bijaše dvostrako krasna", vrati on te se važno nasmija, „dvostruko krasna a nimalo stroga, kad bijasmo sami. Ta to sam unapred znao. Tebi je dala jedan cjelov, meni tisuću i k tomu srdce. Svu ću noć sanjat o mojoj sreći! Ubogi Antonio!"

On mi dobaci prsti par cjelova i odskače u svoju sobu.

su tomu razlozi, što nisu naši radnici dovoljno teoretično izobraženi i što nisu u posjedu dovoljnih novčanih sredstva za nabavu latila i inih poslu nuždnih sprava.

U tom je pogledu novi obrtnički zakon više zla počinio no dobra, jer prem je znatno poskočio broj obrtnika, radničke su se sile razdielile i umanjile. Neuki ljudi dali su se na samostalan posao te su morali propadati.

Kod nas dakako još neima strukovnih obrtničkih učiona, gdje bi obrtnici crpili danas neobhodno potrebno teoretično izobraženje. Providjen takovim znanjem ufao bi se radnik tek onda na svoj račun poslovati, kad bi mu račun pokazao, da ima dovoljno materialnih sredstva.

Da se tomu doskoči valjalo bi svakako promienit obrtnički zakon i u njemu ustanovit, da se nemože oslobodit ni jedan djetić, koj si nije stekao teoretičnog naobraženja. Neimajući ga nebi smjeo tjerati obrt na vlastiti račun. Ujedno bi valjalo što strože paziti na posjet obrtničkih opetovnica i pospješit ustrojenje nižih obrtnih učiona.

Trgovačko - obrtnička komora nastoji o tom kod vis. vlade, da se ustroje čim prije obrtničke učione.

Hrvatska je zemlja, koja se ponajviše bavi proizvadjanjem živeža i drugih trošećih se tvari te su 2643 takova obrta postojala g. 1876. u području trg.-obrt. komore zagrebačke.

U istom tom području najviše je bilo ljudi sliedećih obrta: 1. da ostanemo vierni našem glasu krčmara 1122; 2. mlinara 754; 3. kovača 752; 4. postolara 589; sitničara (kramara) 536; 6. krojača 460; 7. čižmara 413; 8. trgovaca s mješovitom robom 369; 9. opančara 330 i 10. stolara 315 itd.

U gradovih bilo je ovo razmjerje:

Gradovi:	Stanovnika:	Trgovaca:	Obrtnika:
Zagreb	20.000	233	856
Varaždin	10.623	88	673
Koprivnica	5.684	35	372
Karlovac	5.175	119	417
Sisak	4.140	87	134
Križevci	3.229	23	203
Petrinja	2.985	23	202
Belovar	2.151	21	168
Kostajnica	2.056	28	139
Ivanić	654	4	58

Kad bi htjeli svakomu od tih gradova nadjeti neku karakteristiku po glavnom zanimanju njegovih obrtnika, tad bi morali konstatovat, da su krčmari skoro svigdje na čelu: Zagreb (162), Karlovac (73), Koprivnica (46), Petrinja (41), Kostajnica (35), Križevci (28). Najsolidniji su svakako Varaždinci, jer neimaju više od 34 krčmara. Inače je Belovar grad postolarski (17), Karlovac postolarski (62), Koprivnica čižmarski (45), Kostajnica opančarski (22), Križevci, lončarski (21), Petrinja lončarski (34), Ivanić krojački (8), Sisak trgovački (20), Varaždin čižmarski (127) a Zagreb postolarski (96) i krojački (95).

Promatrajući ovim putem dalje, dalo bi se za čitave kotare, podžupanije i krajeve označit, čim se najviše bave u obrtu.

Za podžupanije to bi ovako izgledalo: Pretežno mlinarske su: belovarska (150), zagrebačka (86), jaskanska (23); pretežno kovačke: sisačka (92), koprivnička (80), križevačka (54), križka (46) i karlovačka (26); pretežno krčmarske: zlatarska (108) i varaždinska (77); pretežno čižmarska: krapinsko-toplička (81).

U sliedećem ćemo se članku osvrnut na industriju.

SAN STEFANSKI UGOVOR.

Pozvani s više strana, mislimo i sami, da ćemo ugodit svim prijateljem, priobćimo doslovno ugovor mira, sklopljenog medju Rusijom i Turskom u San Stefanu. Ovaj je ugovor od velike historičke vriednosti, on je magna charta libertatis za „tursko roblje“, rezultat velike borbe rusko-turske. Čini se takodjer, da će taj ugovor i po tom postat znamenit, jer će bez dvojbe dovest do velika sukoba medju Ruskom i Englezkom. A tada kao i svako doba citirat će se mnoge njegove ustanove, te će ga moći ovdje na okupu naći naši prijatelji.

Nj. Veličanstvo car Rusije i Nj. Veličanstvo car Otomana, nadahnuti željom, da svojim zemljam i svojim narodom povrate i osiguraju blagodati mira, kao i da predusretnu svaki novi zamršaj, koji bi im mogao zagroziti, imenovali su svojimi punomoćnici, da ustanove, zaključe i podpišu preliminare mira:

Nj. Veličanstvo car Rusije s jedne strane grofa Nikolu Ignjatieva, glavnoga pobočnika Nj. Veličanstva, general-lieutenanta, člana državnoga vieća, vlastnika reda sv. Aleksandra Nevskoga u diamantih i više drugih ruskih i stranih redova itd., i

gospodina Aleksandra Nelidova, komornika carskoga dvora, državnoga savjetnika, vlastnika reda sv. Ane prvoga razreda s mačevi i više drugih ruskih i stranih redova itd.

Nj. Veličanstvo car Otomana s druge strane Savfet Pašu ministra vanjskih posala, vlastnika reda Osmanije u briljantih i reda Medžidije prvoga razreda i više tudjih redova, i

---

Kad ostavismo u zoru samostan, bijaše nebo obavito oblaci. Na obali nas očekivahu hitri mornari, koji nas opet ponesoše na čun. Uperismo na Capri, maglena koprena razprši se po malo, zrak se razčisti, more bijaše gladko i mirno. Liepi Amalfi izčeznu za pećinom. Gennaro baci cjelov ouamo, te šapnu: „Tamo smo ubrali ruže!“

„Ti si se bar ogrebo“ pomislih te samo kimnuh glavom za potvrdu.

Veliko, bezkrajno more do Sicilije i do Afrike razširi se pred nami; na lievo ležaše talijanska klisurasta obala sa svojimi čudnovatimi špiljami. Pred pojedinimi dizahu se mali gradići, kao da se sunčaju na božjem suncu, — a tik obale skakutahu veseli ribari.

More je priličilo modrom ulju, urinusmo ruke unj — i one bijahu modre. Sjena od našega čuna bijaše takodjer tamno modra, a sjena vesala previjaše se poput zmije u svih vrstih modrine.

„Divno more!“ kliknuh, „izuzev nebo, nije ništa u svoj prirodi ljepšeg od tebe!“ Mišljah na to kako sam kao diete ležao često na hrbtu te letio misli po tom silnom obzorju. Sad kao da mi se je san pretvorio istinom.

Prolažasmo kraj tih malenih pećinastih otočića „I galli“. Bijahu to silne kamenite klisure, tornjevi porasli s dubine, nabacani. Visoko udaraše modar val o zelen kamen. Za bure moraše to bit prava Scylla.

Tiho spavaše more oko gologa i kamenitog rta Minerve, gdje su u staro doba stanovale sirene. Pred njim ležaše romantični Capri, gdje je Tiberij plovio u razkoši i preko mora gledao napuljsku obalu. Razapeše jedro našeg čuna, a povjetarce s valovi ponese nas sve bliže Capriu. Sad tek razabrasmo prava bistrinu vode. Bijaše tako prozirna, ko čist zrak; Svaki kam, svaku trstiku na više niti duboko pod nami mogasmo razabrat. Hvatala me omama, kad sam pogledao u to bezdno nad kim plovljasmo.

Na otok Capri pristaje se samo s jedne strane naokolo su same osovne klisure, prema Napulju spuštaju se amfiteatralno s vinogradi, narančici i uljici. Dolje na obali ima nekoliko ribarskih koliba i jedna stražara. Više gore viri iz zelenih vrtova gradić Anna Capri; vode unj vrata i povlačiv most. U Paganijevoj gostioni, pred kojom stoji visoka paoma, mi se sustavismo.

Na magarcih odlučismo po objedu poći gore k razvalinam Tiberove vile; sad uzesmo doručak, a do objeda naumiše Franceska i Fabiani odpočinut. Gennaro i ja nebijasmo umorni. Otok mi se nepričini veći, no da bi ga za par sati mogli obveslat pa razgledat visoke klisure s južne strane.

Uzesmo čun i dva veslara. Bijaše se podigo blag vjetar, da mogasmo na po puta razapet jedro. More se lomilo o nizkih grebenih. Medju njimi bijahu razapete ribarske mrieže te morasmo, da ih nezazkidamo, zahvatit duboko u more. Bijaše vesela vožnja na tom malom čunu. Doskora vidismo s mora samo visoke i strme stiene, gole pećine, gdjegdje samo okićene divljom aloom — al nigdje ni kusa zemlje. Dolje kod bibavice, koja je udarala o stiene ko modra vatra, rasle su iz pukotina ko krv crvene morske jabučice. Mokre od vode, bijahu vrlo svjetle. Kod svakog vala se činjaše, kao da stiena krvari.

Sad nam bijaše otvoreno more na desno, otok na lievo. U stienah opazismo velike škulje i špilje, voda ih oplakivala. U njih stanuju sirene; cvatući Capri bijaše samo krovom njihovog klisurastog grada.

„Da, tamo stanuju zli dusi,“ reče jedan naših veslara, sjedokos starac. „Vele, da je liepo ondje, nu nepuštaju više svog pliena, a vrati li se kad tko odanle, tad mu je za ovaj sviet ugasla luč pameti.“ Malo dalje pred nami pokaza nam otvor, nešto veći od drugih, nu ipak ne tako velik,

Sadullah bey-a, poklisara Nj. Veličanstva na carskom dvoru u Njemačkoj, vlastnika reda Medžidije prvoga razreda, reda Osmanije drugoga razreda i više stranih redova,

koji, pošto su svoje u pravoj formi pronadjene punomoći izmienili, složili su se o sliedećih člancih:

ČLANAK I.

Da se učini kraj vjekovitim sukobom izmedju Turske i Crnegore, granica, koja djeli obe zemlje, biti će izpravljena prema priloženoj karti, uz pridržaj kašnjih rezerva, kako sliedi:

Od planine Dobrostice teći će granica crtom (linija) označenom po carigradskoj konferenciji do Korita preko Bileka. Odatle ići će nova granica do Gacka (Metokia Gacko pripadati će Crnojgori) pravcem do sutoka Pive i Tare, ulazeć sjeverno preko Drine do njezina sutoka s Limom. Iztočna granica granica kneževine teći će uz ovu posljednju rieku do Priepolja, odkuda će krenuti preko Rožaja k Suhoj Planini (ostaviv Bihor i Rožaj Crnojgori); uklopiv Rugovo, Plavu i Gusinje medjašnja crta teći će pogorjem preko Žlieba, Paklena i uzduž granice sjeverne Arbanaške preko sljemena brda Koprivnik, Baba-vrh, Borvrh do najviše glavice Prokleti pl. Od ove točke okrenuti će granica preko Biškasitvrha, te će ravnom crtom ići do jezera Ijičeni-Hoti; tekuć srednjom kroz Ijičeni-Hoti i Ijičeni-Kastrati presieći će jezero skadarsko i izaći će kod Bojane i teći će njezinom dolinom do mora. Nikšić, Gacko, Spuž, Podgorica, Žabljak i Bar ostati će Crnojgori.

Europejska komisija, u kojoj će biti zastupane visoka Porta i crnogorska vlada, biti će pozvana, da ustanovi definitivne granice kneževine i moći će na licu mjesta predložiti modifikacije u ovih obćenito ustanovljenih granicah, koje će smatrati nuždnimi i pravednimi sa stanovišta obostranih interesa i pokoja obijuh zemalja, kojim će odmah dopitati ekvivalente, koje će priznati nuždnimi.

Brodarstvo na Bojani, koje je uviek dalo povod razpram izmedju visoke Porte i Crnegore, biti će predmetom posebne uredbe, koju će izraditi ista europejska komisija.

ČLANAK II.

Visoka Porta priznaje definitivno neodvisnost kneževine Crnegore.

Porazumljenje izmedju carske ruske vlade, otomanske vlade i kneževine Crnegore ustanovit će nadalje značaj i oblik odnošaja izmedju visoke Porte i kneževine, osobito u pogledu institucije crnogorskih agenta u Carigradu i na nekih mjestih otomanske carevine, gdje će se priznati njihova potreba u pogledu izručenja zločinaca, koji pobjegnu na jedno ili drugo zemljište, i podvrgnuća Crnogoraca, koji putuju ili borave u otomanskom carstvu, pod otomanske zakone i oblasti prema načelom medjunarodnog prava i običajem, koji se tiču Crnogoraca.

Izmedju visoke Porte i Crnegore sklopit će se konvencija, da se rieše pitanja, koja se odnose na promet medju stanovnici pograničnih kotara obijuh zemalja i na vojničke gradbe na tih pograničnih točkah. Točke, o kojih se nebi mogao postići sporazumak, odlučit će obranička odluka Rusije i Austro-Ugarske.

Kod iztraživanja i prepiraka, koje će nastati u buduće, izuzam slučaj novih teritorijalnih reklamacija, prepustit će Turska i Crnagora uredjenje svojih diferencija Rusiji i Austro-Ugarskoj, koje će odlučiti zajednički obraničkim načinom.

Čete Crnegore morati će u vremenu od 10 dana nakon podpisanja preliminara mira izprazniti zemljište, koje nije sadržano u gornjem ustanovljenju granice.

ČLANAK III.

Srbija priznat će se neodvisnom. Njezina granica, povučena na priloženoj karti, teći će dolinom Drine, ostavljajuć mali Zvornik i Zakar kneževini, produljit će se starom granicom do izvora potoka Deževa kod Stojlaca, odavle će nova crta ići uz taj potok do rieke Raške i onda uz ovu rieku do Novoga Pazara, od Novog Pazara silazeć niz potok, koji teče mimo sela Mekinje i Trgovište do njegova izvora, krenuti će odatle medjašna crta preko Bosur planine u dolinu Ibra i pustit će se uz potok, koji kod sela Ribanić utiče u ovu rieku (Ibar); odatle će sliediti tečaj rieka Ibra, Sitnice, Labe i potoka Batinice, do njegova izvora (na Grabaknici planini). Odavle sliediti će granica visine, koje diele vode Krive i Vetrnice, i doseći će najkraćom crtom posljednju rieku kod ušća potoka Miovacka, da onda ide uzanj, presieče Miovacku planinu, te da pravcem k Moravi spusti se do sela Kalimanci. Od ove točke silazit će granica Moravom do rieke Vlosine kod sela Stajkovci, uzlazeć opet uz posljednju ritku, te uz Ljuberazdu i potok Kukavice ići će kroz Suhu planinu, pratiti potok Vrilo do Nišave, te se ovom riekom spustiti do sela Krupac, gdje će opet najkraćom crtom dostići staru srbsku granicu na jugoiztoku Karaula-bare, da ju više neostavi do Dunava.

Ada-Kale biti će izpražnjena i porušena.

Tursko-srbska komisija ustanoviti će na licu mjesta uz asistenciju jednoga ruskoga povjerenika definitivnu medjašnu crtu

---

da bi mogli krozanj proći s osovljenim jadrom il stojeć u čunu.

„To je špilja vještica",* reče mladji, koj je sjedio uz krmu i malo dalje na stranu svrnuo. „Tu u nutri je sve od zlata i dragulja, nu u tih se plamenih može izgorit! — Santa Lucia, moli za nas!"

„O da mi je samo jedna tih sirena u čunu!" reče Gennaro. „Liepa bi svakako morala bit! Mi bi se već pogodili".

„Vaša sreća i uspjeh kod svih gospoja", rekoh smiešeć, „nebi Vas ni ovdje ostavila na cjedilu."

„Na talasavu moru valja uprav cjelivat i grlit, to je igra valova! Ah da nam je samo ljepotica iz Amalfia! Kakva li žena! Zar ne? Ta i Vi okusiste nektar s njezinih usnica. Koli se držala sramno! O da ste ju samo jučer na večer vidili, bijaše vatrenija od mene."

„Ne, ne," rekoh nešto ljutit sbog njegova drzka hvastanja. „Ta to nije istina, ja znam bolje."

„Kako da to shvatim?" upita me on iznenadjen."

* Tako nazivahu prije stanovnici otoka Capria modru špilju, koja je tek od g. 1831. poznata.

„Ta vidio sam sve sam. Slučaj me doni onamo. Ja drugče nimalo ne dvojim o Vašem uspjehu, nu ovaj put se želite sa mnom našaliti." — On me još uvjek šuteć gledaše.

„Ja neidem prije," — opetovah Gennarove rieči, „dok mi nedate ruke, dok mi nedate cjelova, za koj ste me danas prevarili te ga dali onoj beni."

„Signore, Vi prisluškivaste!" reče on ozbiljno i probliedi. „Kako se usudjujete uvriedit me? Vi se morate sa mnom pobit — il Vas prezirem!"

Da će moje rieči tako na njega djelovat, nisam ni s daleka očekivao.

„Gennaro, to nije Vaša zbilja!" klikoh i pograbih ga za ruku. On ju povuče natrag i zapovjedi mornarom, da nas privezu na kopno.

„Moramo obaći otok," reče starac, „samo ondje možemo pristat, gdje se ukrcasmo."

Oni poveslaše brzo te se do skora približismo klisuram; nu tuga i srdjba pade mi na dušu; gledah Gennara, koji je batinom udarao po vodi.

„Una tromba!" viknu mladi mornar a preko mora od Minervina rta lećaše crn oblačan stup, koso spajajuć more s nebesi. Voda se oko njega silno pjenila. Brzo spustiše jedro.

„Kud idemo?" zapita Gennaro.

„Natrag, natrag" vrati mladji.

„Opet oko cielog otoka? pitah ja.

„Pod Leu, tik uz stienu, pijavica* kao da se udaljuje od otoka."

„Bibavica će razlupat čun o klisurah!" reče starac i uze snažno veslat.

„O bože!" šapnuh ja, jer crni oblačni stup bližaše se sve više klisuri, kraj koje prolažasmo. Ili će nas uzvitlat u zrak ili nas zaglibit u dubinu morsku. I ja pomogoh starcu veslat, Gennaro mladjemu; nu već začusmo zviždat vjetar i šumit vodu pred pijavicom; bijaše, kao da nas je sama tjerala izpred sebe.

„Santa Lucia, spasi nas!" viknuše mornari pustiše vesla i padoše na koljena.

„Lačajte se vesala!" kliknu Gennaro. nu ko mrtvi zurahu u nebo. — Tad zauji orkan nad našimi glavami . . . . Tik nas na lievo proleti nad valovi crna noć, uzdigosmo se visoko, visoko, pjena nas obasu, zrak nas pritisnu, kao da će nam iztisnut krv na oči — sve obavi noć, noć smrti. . . . . Samo jedno osjećah, da je nadamnom

* Wasserhose.

*

u roku od tri mjeseca i definitivno urediti pitanja, odnoseća se na otoke u Drini. Jedan bugarski delegat pripustit će se, da učestvuje u radnjah komisije, kad se bude bavila uredjenjem granice izmedju Srbije i Bugarske.

ČLANAK IV.

Muhamedanci, koji posjeduju vlastničtva u teritoriju pripojenu Srbiji, i koji bi se htjeli nastaniti izvan kneževine, moći zadržati tamo svoja nepokretna dobra davajuć ih u zakup ili u upravu drugim. Turskosrbsko povjerenstvo uz asistenciju jednoga ruskoga povjerenika imati će zadaću, da suverenom moći odluči, tečajem dvijuh godina, o svih pitanjih odnosećih se na konstatiranje nepokretnoga vlastničtva, kod kojih se radi o interesih muhamedanskih. Ovo povjerenstvo biti će takodjer pozvano, da u tečaju od tri godine uredi način prodaje (aliénation = razsvojba) državnih dobara, ili pobožnih fundacija (Vakuf,) kao i pitanja tičuća se možda privatnih interesa. Do zaključenja izravnoga ugovora medju Turskom i Srbijom, koji će ustanoviti značaj i oblik (formu) odnošaja izmedju visoke Porte i kneževine, sa podanici srbskimi, koji će putovati ili boraviti u otomanskoj carevini, postupati će se po obćih načelih medjunarodnoga prava.

Srbske čete imati će izprazniti teritorij, koji nije sadržan u gore opredieljenoj granici, u roku od četrnaest dana nakon podpisanih preliminara mira.

ČLANAK V.

Visoka Porta priznaje neodvisnost Rumenije, koja će potražiti svoja prava na ratnu odštetu, koju će ustanovit obe stranke.

Do zaključenja izravnoga mira medju Turskom i Rumenijom, rumunjski podanici uživati će u Turskoj sva prava, koja su zajamčena podanikom ostalih europejskih vlasti.

ČLANAK VI.

Bugarska ustrojava se u autonomnu, danak plaćajuću (tributarnu) kneževinu s kršćanskom vladom i narodnom vojskom.

Konačne granice bugarske kneževine ustanoviti će posebna rusko-turska komisija, prije nego carska ruska vojska ostavi Rumeliju. Ova će komisija kod svojih radnja za modifikacije (promjene), koje će se izvesti na licu mjesta, na obćenitoj granici osvrtati se na načelo narodnosti i na većinu žitelja pogranična kotara prema osnovam mira, topografičkim potrebam i praktičnim interesom prometa za mjestno stanovničtvo.

Prostranost (Ausdehnung) kneževine Bugarske opredieljena je u obćih crtah na privitoj ovdje karti, koja imade biti osnovom konačnu ustanovljenju granice. Ostavljajuć novu granicu srbske kneževine, ići će crta po zapadnoj granici kaze (sreza) Vranje do sugorja Karadaga. Okrenuv na zapad, teći će medja zap. granicom kazâ kumanovske, kočamjske kalkandelenske do gore Korab i odatle preko rieke Velešćice do njezina izlieva u Crnu Drinu. Okrenuv na jug preko Drine, a zatim preko zapadne granice kaze Ohride k gori Linas, ići će medja zapadnimi granicami kaza Gorča i Starovo do gore Gramosa. Dalje kroz jezero Kastoria doseći će medja do rieke Moglenice i spustiv se niz nju, te prešav na južno od Janice (Vardar-Jenidje), okrenut će preko izlieva Vardara i preko Golika k selu Pargi i Saraj-Keni; odatle poći će kroz sredinu jezera Bešik-Guela kod izlieva rieka Strume i Karasu morskom obalom do Buruguela; zatim sjev.-zap. pravcem proti gori Čaltepe preko rodopskoga sugorja do gore Krušovo, preko Kara-Balkana (Crnog-balkana); preko gora Ešek-Kulaču, Čepelion, Karakolas i Išiklar do rieke Arde. Odavle biti će granica provedena na grad Čirmen i ostavljajuć grad Odrin na jugu, kroz sela Sugutliju, Kara-Hamza, Arnautkeni, Arkadji i Enidje do rieke Teke-deresi. Slieđeć tečaj rieka Teke-deresi i Čorlu-deresi do Lule-Burgasa, a odanle preko rieke Sudjak-deré do sela Serguena, poći će granica preko brda ravno proti Hakim-Tabiasiju, gdje će izići na crno more. Ostavit će morsku obalu kod Mangalie, poći će južnom medjom sandžaka tulčanskoga, te svršiti na Dunavu iznad Rasove.

ČLANAK VII.

Bugarskoga kneza birat će pučanstvo slobodno, a Porta će ga s privolom vlasti potvrdjivati. Nijedan član vladajućih dinastija velikih europskih vlasti nemože biti za bugarskoga kneza izabran. Kad se dostojanstvo kneza izprazni, obavit će se izbor novoga kneza pod istimi uvjeti i istim načinom.

Skupština otmienjaka Bugarske, sazvana u Plovdiv ili Trnovu, izradit će pred izborom kneza uz kontrolu carskoruskoga povjerenika i u prisutnosti povjerenika otomanskoga ustroj buduće uprave prema precedencijam, ustanovljenim god. 1830. u podunavskih kneževinah poslje odrinskoga mira.

U mjestih, gdje su Bugari pomiešani s Turci, Grci, Vlasi ili drugimi, izradiv organički pravilnik, obazirat će se pravedno na prava i interese toga stanovničtva.

Carsko-ruski povjerenik imat će zadaću, da kroz dvie godine novu upravu u Bugarskoj uvadja i nadzire. Kad se prva godina po uvedenju nove uprave svrši i

---

more, da sam s ostalimi plienom mora, plienom smrti . . .

Življe se sjećam tog časa i prizora, kad otvorih oči, no veličine vulkana i razstanka s Annunciatom. Modri etar bijaše duboko pod menom i oko mene. Podigoh ruku i poput električnih iskra prskahu milijuni kriesova oko mene. Plivah zrakom, bijah mrtav i lebdih kroz etar gore u božanska nebesa. Nu težko breme pritiskivaše mi grud, bijaše zemaljski mi grieh. On me je tiskao na zemlju, a zrak mi duvaše nad glavom, studen ko more. Mekanično pipah oko sebe, napipah neku tvrdu tvar te se obvih o nju. Obnemogoh posve, nebijaše više u meni ni krvi ni soka. Tielo mi je za stalno ležalo na dnu morskom, a duša mi prhla na sud. „Annunciato!“ uzdahnuh. Zatvorih oči. Ta je nesvjestica morala dugo potrajat. — — Disah opet, okriepih se, osviestih. — Činilo mi se, da ležim na hladnoj tvrdoj tvari, na klisuri, visoko u bezkrajnom modrom etru, koj me je sa svih strana okruživao. Nad menom se digo svod nebeski s čudnimi oblaci, modrimi, ko što je i sam. Sve bijaše mirno, pretiho, — nu od studeni drktah. Po malo digoh glavu. Odielo mi bijaše od modra plamena, ruke mi caklile ko srebro, a ipak osjećah, da su žive. Pooštrih misli: Pripadam li životu il smrti? Uronih ruku u čudno jasan zrak pod sobom. Turih ju u val, a ipak bijaše plamen, modar ko goruć špirit, nu hladan ko voda. Poput vani na moru, samo manji i modro se krieseć, stajaše kraj mene neki visok stup. Jeli mi predočila tu sliku uspomena ili strah? Opipah za čas tu prikazu. Bijaše tvrda ko kamen, i mrzla poput njega. Pipah dalje rakom u polutami za sobom i napipah čvrstu gladku stienu, nu modrotamnu ko obzorje za tamne noći. Gdje sam bio? — Svjetleće se more držah za zrak pod sobom; plamtilo je al nije žarilo. Jeli more razsvietljivalo sve oko mene, ili su svietile stiene i klisure? Bijaše li to stan smrti, raka moje neumrle duše? Zemaljski to stan nije bio. U svih vrstih modrine titrahu sve tvari; ja sam bijah u nekom sjaju, što ga razprostirahu.

Tik mene bijahu izklesane stube, kao da su od ogromnih safira; svaka kao da bijaše silna gromada toga sjajnoga kamena. Htio sam gore poći, nu hridine mi zapriečiše. Nisam li bio vriedan približit se božanstvu? Obterećen srdjbom jednog čovjeka sidjoh sa svieta. Gdje bijaše Gennaro, a gdje veslari?

Bio sam sám, posve sám; mišljah na majku, na Domeniku, na Francesku, na sve i osjetih, da me fantazija nije varala. Sjaj, što sam ga gledao, obstojaše u istinu, ko što i ja, bilo tjelesno, bilo duševno. U jednoj pukotini stajaše neka stvar, a ja se je takoh. Bijaše težka i velika concha. Bijaše puna zlatnih i srebrnih novaca te ih i u ruke uzeh. Moje mi se boravilište pričinjalo sve čudnijim. Sad opazih posve na površini vode, ne daleko od mjesta, na kom ležah, jasnu modru zviezdu, koja je jednim jeditim dugim i sjajnim trakom razsvietljivala površinu. Iznenada potamni zviezda ko mjesec, pokaza se neki crn predmet a mala ladjica plovljaše plamtećom modrom vodom. Kao da se je digla s dubine! neki starac veslaše lagano, voda se kod svakog udarca prelievala unj. Na, drugom dielu ladjice sjedjaše još neko biće, kako sam jedva mogo razabrat, djevojka. Šuteć, mirujuć, ko dva mramorna kipa sjedjahu, samo starčeve ruke se gibahu uz vesla. Čudnovat i dubok uzdah stignu mi uho; pričini mi se, kao da sam ga već jednom čuo. — Oni obilažahu nekim krugom a tad se približiše mjestu, na kom sam ja ležao. Starac stavi vesla u čun a djevojka, podignuv ruke, kliknu bolno: „Oj majko božja, neostavi me; evo me, kako si rekla!“

„Lara!“ klikoh ja glasno. Prepoznao sam

ako se o tom postigne sporazumak medju Rusijom, visokom Portom i evropskimi kobineti, moći će oni, ako se bude držalo nuždnim, pridodati carskomu povjereniku posebne povjerenike.

(Nastavak sliedi).

TEMELJI
PRAKTIČNOG GOSPODARSTVA.

FRANCEZKI NAPISAO MAURICE BLOCK.

PREVEO

MILAN KREŠIĆ.

(Nastavak.)

XXIII.

ZAVJERA I UROTA (GRÊVE).

Filip nije mogao shvatiti, kako da mogu dnevnice biti sada previsoke, a kasnije opet prenizke; on primieti, da je to nepravedno kako za tvorničara tako i za radnike.

Učitelj. — Da vidimo Filipe. Nebi ti dao dvie, tri krugljice više nego obično za loptu, kada bi težko bilo koju dobiti?

Filip. — Da, ali to nije svejedno.

Učitelj. — Dakako da lopta u tom slučaju nezastupa radničku silu, nu mi govorasmo o cieni radničke sile a ne o cieni lopte.

Nu uzmimo na primjer čižmara, koj ima dovoljno rada za dva radnika a dodje mu se nuditi treći, šta će na to čižmar?

Filip. — Kazat će: nemogu vas trebati, imam dovoljno radnika.

Učitelj. — Nu uzmimo, da je radnik bio već kod više čižmara, a svi da imadjahu dovoljno radnika, šta će tada radnik bez posla?

Filip nedosjeti se odgovoru, nu susjed Dragić doda: A šta da čini, da neumre od gladi?

Petar. — Tražit će si drugi kakav posao.

Susjed Dragić. — Dà, al kakav? možebit kod zlatara ili vajara?

Djeca udare sva u smieh, a učitelj raztumači im šalu susjedovu ovako:

Radnik, koj nenadje posla u vlastitom zanatu, nemože umah drugi rad preuzeti, ako nije sasma jednostavan, te da ga nemora stopram učiti. Nu jednostavni rad, koga može svatko obaviti, obično se slabije nagradjuje. Nadalje rad, na kojeg čovjek naučan nije, mnogo više utrudi. Konačno gubi se mnogo vremena tražeć posla, a neznajuć kakvoga da traži. Ovi svi razlozi nukaju radnika u času nerada, da potraži ma kojeg obrtnika svoje vrsti i ponudi mu rad za manju nagradu.

Antun. — Nu obrtnik nesmije izcrpiti nuždu radnika.

Susjed Dragić. — To jest, on bi morao kazati radniku: Dragi moj, ja vam nemogu platiti običnu cienu rada vašeg, idite dakle i umrite od gladi.

Učitelj. — Meštar nekoristi se nevoljom radnika, — to bi bilo vrlo nečovječno od njega; — na suprot on mu čini uslugu, više puta na vlastitu štetu time, što mu daje rada, makar i uz manju cienu, u čas kada imade toliko radnika, koliko ih samo za svoj posao trebati može.

Antun. — A kako to?

Učitelj. — Evo ovako. Mi govorasmo o čižmaru, sliedimo dakle taj primjer. On prodaje par cipela, recimo za 12 franaka. U tih 12 franaka uračunana je koža, djelo radnikovo, zatim drugi troškovi, konačno čižmarev dobitak. Naravski da će čižmar tvoriti toliko cipela, koliko mu je moguće prodati, recimo da može prodati 1000 pari.

Dodje jedan radnik pa mu primieti: Ja ću Vam ih jošte više napraviti. Na to će čižmar; Ja nemogu više prodati, a imam dovoljno ruku da sgotove zalihu od 1000 pari. Radnik doda: ja nemogu živjeti bez rada, radje ću vam jeftinije raditi. Tu si čižmar misli, da može te suvišne cipele uz jeftiniju cienu dati, pa možda će tada kupca naći, te prima ponudu radnikovu.

Susjed Dragić. — On ulaže stalni dio svoje glavnice (kožu i plaću radniku) a neproda li cipele, tad mu leži glavnica mrtva, gubi dakle kamata.

Susjed Dobrić. — Ta i ja sam sam opazio, kada ima mnogo rada, da raste plaća, a isto tako da pada, kada ga neima. Tu ni zavjere ni urote (grêve) radničke ništa nepomažu.

Petar. — Što znači zavjera a što opet urota?

Susjed Dobrić. — Kada se stalan broj radnika istog obrta zavjeri, da će suglasno tražiti povišenje plaće, a urota kada odbijaju svaki rad pod drugimi uvjeti nego njihovimi. Tada se zatvore tvornice a radnici čine urotu.

Antun. — To je naše pravo.

Susjed Dragić. — Pravo tomu imate, nu čin taj neizpade uvjek na našu korist. Većim dielom je radnik prisiljen popustiti, a mnogo puta, kada je više tjedana, pače mjeseci bezposlice stajao. U to vrieme nezasluži ništa, a potroši svoju privredu, ako je ima. Dobije li malo povišenje u plaći, to je skupo platio taj višak, koj riedko postaje trajan.

Učitelj. — Valja imati na umu, da meštar neradi za samu ljubav rada, nego za prodaju. Kupac ili trošac nekupuje opet od svoje strane prodaocu za ljubav, već jer si želi pribaviti ponudjenu robu, a ku-

---

njezin glas, njezin stas, da, bijaše Lara, sliepa djevica s razvalina Paestuma.

„Daj mi vid! Daj da vidim liepi, božji sviet!“ moljaše ona dalje. Bijaše, kao da je govorila mrtva prikaza; duša mi se potrese. Ljepotu svieta, koju joj ja nadahnuh mojom pjesmom, tražila je od mene. — Moje usne oniemiše, šuteć razširih ruke prema njoj. Još jednom se ona podiže. „Podieli mi —!“ šapnu i spusti se u čun. Voda razprska oko nje vatrene iskre. Jedan čas sagnu se starac nad nju uzpe se tad k mom stajalištu, pogleda me, načini krst u zraku, tad uze težku bakrenu conchu te ju stavi u čun. Ja podjoh od nagona za njim; on me sveudilj čudno motraše. Sad se on lati vesla i podjosmo na prema onoj sjajnoj zviezdi. Hladan nam vjetar dodje u susret; ja se prignuh nad Laru, uzki pećinasti prolaz nas okruži, nu samo za čas — a tad se razprostre more, veliko more u svojoj bezkrajnosti pred nami, a za nami se podigoše visoke stiene otoka. Bijasmo izašli iz mala i tamna otvora, tik njega nalazio se mali humak, obrašten grmljem i crvenim cviećem. Divna bijaše mjesečina.

Lara se podiže. — Neusudih se dirnut njezine ruke, ona bijaše duh, nalazih se u svietu duhova; osjećah, da to nije prikaza moje fantazije.

„Podaj mi bilje!“ reče ona i pruži ruku. — Morah poslušat taj glas. Pogledah zeleno grmlje i crveno cvieće, što je pod visokimi klisurami niklo. Sidjoh s čuna, ubrah mirisavo cvieće te joj podah kitu. U to me svlada silna nemoć, koljena mi klecnu, al još vidje moje oko, kako je starac u zraku načinio znak križa, uzeo cvieće i prenio Laru u veći čun na strani. Mali čun priveza o veći i tako odploviše preko mora. Ja pružih za njimi ruke, nu smrt mi stisnu srdce, htjelo je pući.

„On živi!“ bijaše prva rieč, koju sam začuo, otvorih oči i spazih Francesku i Fabiania. Uz mene stajaše još neki stranac, držaše mi ruku te me vrlo pozorno promatraše. — Ležao sam u prekrasnoj velikoj sobi, bijaše dan. — Gdje sam bio? Vrućica je vriela mojimi žilami, i malo po malo saznah, kako sam ovamo prispio, kako su me spasili.

Kad se prošlog dana Gennaro i ja nepovratismo kući, zabrinuše se rad nas vrlo. I o mornarih se nezaču ništa, pa kad još začuše, da se je na južnoj strani otoka pojavila, pijavica tad nas držahu izgubljenimi. Umah odposlaše dvie ribarske ladjice, da nas oko otoka potraže, nu nenadjoše ništa. Franceska je plakala, bijaše mi dobra, — a sažaljivaše i Gennara i uboge mornare. — Nu Fabiani se nesmiri, samu mu se prohtjede sve protražit i svaku škulju pregledat, nije li se možda koj od nas spasio onamo plivanjem te bi mu sad bilo poginut od gladi. Uzpet se stienami do ljudih, to nije moguće. Rano u zoru odvesla on s četiri jaka momka te se dade na iztraživanje. Veslari se nisu htjeli približit strašnoj špilji vještica, nu Fabiani im zapoviedi, da veslaju do onog malenog zelenog humka pod klisurami. Kad mu se približiše, opaziše na njem izpružena čovjeka. To bijah ja, ležah ko mrtav medju grmljem. Moje haljine bijahu od vjetra polusuhe, digoše me u čun, pokriše me kabanicom, a on me stao trti i osjeti, da dišem. Vratiše se natrag, stanu me liečit i oživih na novo, — Gennaro i ona dva mornara bijahu se utopili. Pripoviedah im sve, što se je zbilo i česa sam se sjećao, govorio sam i o sjajnoj špilji, o čunu sa starcem i sliepom djevojkom, nu svi veljahu, da je to samo bila prikaza moje mašte, razigrane vrućice za hladne noći. Mal da i sam nepovjerovah tomu, — nu bijaše mi sve tako živo.

„Kod one ga špilje nadjoste?“ pitaše liečnik i kimaše glavom.

„Vi valjda nevjerujete, da ima to mjesto više sile i upliva od svakog drugog?“ vrati Fabiani.

puje uz tu cienu a ne uz veću. Neće li dati zahtjevanu cienu, to ga u riedkih slučajevih prodavalac na to prisiliti može, nu trošac obično prisili prodavalca na sniženje ciene. Iz toga sliedi, da prodavalac nemože po volji dignuti cienu robe, nemože uvjek ni povisiti plaće.

Susjed Dobrić. — Radje će zatvoriti radionicu, nego da radi na gubitak.

Antun. — Nu ako li radnik nezasluži dosta za život?

Susjed Dobrić. — Svi radnici nisu dovoljno plaćeni, to je istina, nu više puta nerade mnogi lienčine pod izlikom, da nisu dovoljno plaćeni.

Susjed Dragić. — A svi nepotrebni troškovi?

Učitelj. — Mora se živjeti gospodarstveno ili ako tko može, neka se lati drugog obrta. Na svaki način se može stalno poboljšanje plaće a po tom i odnošaja polučiti jedino povećanjem prodaje.

XXIV.

UDRUŽIVANJE ILI SUDJELOVANJE.

Antun. — Vi nevjerujete dakle u sudjelovanja.

Učitelj. — Ja vjerujem samo u vjerozakonskom smislu, za ostalo dragi prijatelju, ja želim znati. Motrim činjenice i pribavljam si izkustva. Na primjer; želim znati, da li je istina, da se čovjek na vatri speče, ja kušam to prstom; želim li znati, da li je bolje saditi ciel ili na komade rezan krumpir, to posadim ovako i onako, pa prispodobim plod. Tako je i sa sudjelovanjem; ako se sudi po uspjesih.

Petar. — A šta je to sudjelovanje (Coopération).

Učitelj. — Sudjelovanje je rieč englezka a znači udruživanje. Ima mnogo ljudi, koji preporučuju udruživanje. Isti misle da, kada se radnici medj sobom udruže, mjesto da rade kod majstora, da mogu tada više zaslužiti i po tomu biti sretniji.

Susjed Dragić. — Ako kiša i liepo vrieme nedodju u pravo doba zar će „udruživanje“ omogućiti dozrievanje voća i pšenice?

A ako bukne rat, zar će udruživanje čuvati kuće od vatre?

Antun. — Ta ja znam dobro, da ste vi proti udruživanju.

Susjed Dragić. — A zar si ti za njega? Ti samo o njemu govoriš a nisi član nijedne zadruge. Ima vas mnogo radnika. koji preporučate udruživanje drugim, a sami ustručavate se pristupit u to kolo.

Antun. — Ja slučajno netrebam pristupiti u zadrugu.

Učitelj. — Ja sam jedan od onih, koji rado sluša rieči evangjela: izpitajte sve, a izberite što je najbolje. Nehtjedoh zato govoriti o udruživanju prije nego se neučine pokusi. Malo su koja uspjela, a mnogo ih je propalo. Nu možebit je jošte prerano sudit o njih; a želite li pako, kazati ću vam misli moje u toj stvari?

Svi. — Da, da, kažite samo.

Učitelj. — Ponajprije mislim, da se čovjek udružuje s drugimi samo tada, kada nemože sam izvesti stalnu stvar. Mogu li sam svrsiti rad, kod kojeg ću 5 fran. zaslužiti, to sigurno neću tražiti druga, da š njim dielim.

Udružuje se dakle samo onda, kada drugčije neide, bilo s uzroka, što novčane sile nedosižu, bilo a uzroka, što se nećuti sám dosta jakim ili dosta okretnim, da povoljno svrši rad. Inače se čuva svaki udruživanja, jer udrugari su dakako sami majstori, dakle sami gospodari. A u takovom slučaju želi svaki biti voditeljem zadruge i tim skoro nastaje nesporazumljenje. Onaj, koj zadrugu ravna, mora da bude sam dobar tvorničar i dobar prodavalac. Konačno se želi u zadrugah, da se izjednače plaće, što je očevidna nepravda; svaki bo mora biti plaćen po svomu radu.

Petar. — Baš kao da se plati ista ciena za veliku kao za malu kravu.

Susjed Dobrić. — Kada su poslovi slabi, u obće nemogu bolji ni za zadrugu biti.

Susjed Dragić. — Nu majstor većim djelom može čekati bolja vremena i do toga zabaviti svoje radnike, dočim zadruge padnu skoro u neprilike.

Susjed Dobrić. — A nitko neće udrugarom za to bolje robu plaćati.

Učitelj. — Vi vidite, dragi Antune, da vaši susjedi nemisle da je udruživanje spas čovječanstva. Neima i neće nikada biti družtvenih ustanova, koje bi mogle usrećiti cieli sviet. Na ovomu svietu mora svaki biti sam kovač svoje sreće, i ja vam znadem za to pravi recept: uzmite dobar zalog rada, umješajte k tomu petrebnu kolikoću štedljivosti i upotriebite taj liek svaki dan. To vam je najsigurnije sredstvo dobroga napredka.

(Nastavak sliedi.)

PARIŽKA IZLOŽBA.

II.

Magjarska svjetska izložba u Parizu je otvorena! Da, tako bih morao u istinu početi, jer po svih izvješćih, koja nam dolaze o toj svetčanosti, izim Francezke neima govora o ničem, no o magjarskih ciganih, koji su svirali Rakoczyjevu poputnicu pred maršalom Mac Mahonom, o magjarskih „éljenih“, koje su vikali svi izložitelji, o magjarskih čižmah i o magjarskih

---

„Priroda je niz zagonetaka,“ vrati on, „a tek najmanji ih dih odgonetasmo.“

Duša mi se razvedri. Jeli me more zanielo u špilju vještica, o kojoj govorahu mornari, u onaj sviet, u kom je sve plamtilo i sjajilo? Sjećao sam se uzka ulaza, iz koga izadjosmo. Bijaše li to istina il san? Jesam li bio medju duhovi? Milost Madonne čuvala me i spasila. Misli mi se vratiše natrag u sjajnu dvoranu, gdje se je moj angjeo čuvar zvao Larom. To bijaše istina, a ne san! Ja sam vidio, što se je tek godine kašnje odkrilo te je sad najljepši dragulj Caprija i Italije: Grotta Azura! Žena sama bijaše sliepa djevojka Lara iz Paestuma. Nu kako sam to mogao tad vjerovat, da i pomislit! — Bijaše prečudnovato; sklopih ruke i mišljah na mog angjela čuvara.

VIII.

POVRATAK.

Franceska i Fabiani ostadoše još dva dana na Capriu, da se zajedno mogosmo povratit u Napulj. Koli sam prije bio više putij ozledjen njihovim govorom, njihovim načinom postupanja sa mnom toli me sada susretahu velikom brižnošću i ljubavi, da sam im se svim srdcem privinuo. „Ti moraš s nama u Rim“, rekoše, „to je napametnije i najbolje.“ Moj osobiti spas, čudnovati pozirak u špilji djelovaše na moju pretjeranu ćud, osjećah se sa svim u ruci nevidivog ravnatelja, koji ljubezno ravna sve na najbolje, da sada shvatih sve slučajno kao neko ravnanje i podavah se s priegorom svom udesu; te kad mi Franceska usrdno stisnu ruku i upita, da li bi me veselilo u Napulju živit s Bernardom, osiguravah, da bi i da idem u Rim.

„Plakali bismo i mnogo suza prolili za te, Antonio!“ reče Franceska i stisnu mi ruku „ti si našim dobrim djetetom! Madonna te je zaštitila svojom rukom.“ —

„Eccellenza mora saznat, da se je Antonio, na kog se on ljutio, u sriedozemom moru utopio,“ reče Fabiani, „i da mi donosimo kući starog izvrstnog Antonija.“

„Ubogi Gennaro!“ uzdahne Franceska, „bijaše plemenita srdca, u njem je bilo života i duha! U svem bijaše uzorom!“

Liečnik je sjedio više sati uz mene; on bijaše iz Napulja, te je samo posjetio Capri. Trećeg dana se odveze s nami; on je tvrdio, da sam podpuno zdrav. Možda tjelesno, al što se tiče psyhičnog za cielo ne. Zazirnuo sam u carstvo smrti, poćutio sam na čelu cjelov smrtnog angjela; sramežna osjetnica* mladenačtva svila je svoje lišće. Stupiv u čamac, u koji nas je liečnik pratio, i opaziv bistru, prozirnu, duboku vodu, potresoše najžešće moju dušu uspomene doživljaja poslednjih dneva. Mišljah, kako sam bio na blizu smrti, mišljah na moj čudnovati spas. Sunce je sjalo toli toplo na divno plavetno more! Osjećah, da je život toli krasan i suze mi navru na oči. Sva trojica se bavila oko mene, da ista Franceska je govorila o mom liepom talentu, zvaše me pjesnikom, te kad je liečnik čuo, da sam ja, koji je improvizovao, pripoviedao je, koju li sreću sam postigao kod njegovih prijatelja, kako bijahu svi uzhićeni. Vjetar bijaše izvrstan; mjesto, da krenunusmo u Sorrento, kako bijaše najprije odlučeno, i odanle da se drumom povezemo u Napulj, to udarismo ravno u taj grad.

U mom stanu nadjoh tri lista, medj istimi i jedan od Federiga. Dan prije odputova u Ischiu, te se imao povratit istom za tri dana. Raztužilo me, da ni njemu ne mogoh reći „s bogom,“ jer naš odlazak bi ustanovljen na podne sliedećeg dana.

* Mimosa pudica. Vidi Šulek.

zasukanih brkovih. Austrijska se monarkija ni nespominje, jer ta je već davno s Hrvatskom utonula u magjarskom moru. U ostalom želimo od srdca, da izkuse i naša cislajtanska sudržavljanska braća blagodati dualizma! „Zohl Schwob dummer!“

Najveličanstvenija razsvieta, koju je Pariz ikad vidio, ovjenčala je 1. svibnja otvorenje izložbe. Tko želi kazat, da je vidio Pariz, morao ga je vidit te večeri, za te narodne svetkovine! Nit je bio sjajniji dan otvorenja izložbe 1867., nit proslava sebastopolskog dana, nit povratak francezke vojske iz Italije; jer nisu našli takova odziva u srdcu svih Franceza. Prvi svibanj 1878. prikazuje se Francezom i cielomu svietu kao dan preporoda Francezke, kao svršetak sedmogodišnje pokore, koju je Francezka upotriebila, da se sabere, da se oporavi i radom podigne. Francezki narod klanjao se prije suverenu, sad je postao sam suverenom i kao takav prikazao se je tisućam svojih gostova.

Kod otvorenja izložbe pokazao se upravo uzorni red i mir, red i mir kod naroda, koga je još pred deset godina tisuće bajoneta moralo držat u škripcu. Osamsto hiljada ljudi i 20 tisuća kočija bijaše sakupljeno od 11—4 ure na Trocaderu i bližnjih ulicah, a milijun ljudih vrvio je na večer boulevardi, da se divi razsvieti, a za sve to dostigla je obična redarstvena sila, da uzdrži red. Francezi su mnogo naučili za zadnjih godina jada i poniženja, fenič se diže iz pepela.

Pariz, grad od dva milijuna stanovnika razsvietljen i to tako razsvietljen, kao da je samo sunce s neba posudilo svoje žarke trake! Nitko od smrtnika nije još vidio ništa sjajnijeg. Pomislite samo 80 tisuća razsvietljenih kuća, palača i crkva, počam od Montmartreskih visina pa do Passya i Batignollesa, od Quartier Latina do Quartier Hausmana — sedamdeset i osam četvornih kilometara! Pomislite sve ulice, bile one na sjajnih boulevardih il u radničkih kotarih Beleville i Menîlmontant, nakićene i natrpane lampioni svih boja; pomislite sve javne zgrade, sve crkve i banke, sve hotele i kazališta uprav obsipane plameni plina i električnog svjetla — a k tomu sav Pariz na noguh, tad se tek približno stvara slika Pariza 1. svibnja. Jutro je bilo kišovito, podne vedro, večer sjajan ko sunce!

U Parizu se ne razsvietljuju prozori, oni su posve tamni, al uz prozore nanižu se stotine i tisuće lampiona, malih, velikih, okruglih i uglastih. Gledaš li tako onimi dugimi ulicami, nevidiš ništa no dva duga reda tamnih stiena, obsipanih nebrojenimi zviezdami, koji se napokon u daljini gube u jedan jediti trak. Tako se prikazuje duga rue Lafayette, tako rue Viviene, Faubourg St. Denis, Boulevard de Strassbourg. Sve to oživljuje nebrojena svjetina, vesela, prpošna, hitra kola, bogate ekvipaže. Čim se više bližaš velikim boulevardom, razsvieta je sjajnija, stiska veća, za to neima pera. Medju drvoredi polagano se u šest redova miče 20 tisuća kola, gore i dolje. Više satih su dugi ti redovi i sižu od elizejske poljane do Avenue de la grande Armeé, od slavoluka do Chateau d'Eau-a.

Velika opera i trg oko nje titrahu u deset tisuća električnih plamena ko „vilinski dvori“ al sve to još nije najljepše. Glejte na Place de la Concorde, mostovi preko Seine kao da su od samih plamena sazidani, ministarstva vanjskih posala i pomorstva oblijana su vatrom, u tuilerijskom vrtu na lievo Louvre se žari u bengalskoj vatri, a posve na kraju ulice St. Honoré nad starim tornjem St. Jacques titra kruna od sjaja. Nad kućami Faubourga St. Germaina dižu se Pantheon i crkva invalida, i one su okrunjene. Nu sve to još nije najljepše; najljepša je elizejska poljana, to je sriedište svjetlosti, to je gorući Rim. Svjetlo je tu toli jako, toli intensivno, da se nemogu razabrat pojedini plameni. Sa starih drva kao da cakle sami kristali, a s elizejske palače, sjedišta predsjednika republike teče svjetlost riekom, glasba svira, a pozvane goste prima glava Francezke na poklon.

Tako se je otvorila izložba razsvietom!

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Knez Labanov-Rostovskij imenovan je ruskim poklisarom u Carigradu.

— General Mihalj Loris-Melikov imenovan je grofom.

— Hrabri general Škobeljev zamienjen je u zapovjedničtvu generalom Verevkinom.

— Ruskomu caru podielio je njemački car Vilim red „Pour le mérite“ sa slikom Fridrika velikoga.

— Slavljeni bariton Jean Faure imenovan je 30. travnja od austrijskog cara komornim pjevačem.

DRUŽTVENE VIESTI.

— Berlinsko geografičko družtvo slavilo je 30. travnja 50 godišnjicu svog obstanka. Tom je prigodom utemeljena velika Humboldtova kolajna,

---

Drugi list je nadošao dan iza mog odlazka, kako mi sobar reče; čitah: „Vierno srdce, koje pošteno i dobro po Vas misli, očekuje Vas večerom.“ Kuća i kućni broj bio je naznačen, ali ne ime, samo: „Vaša stara prijateljica.“ Treći list bijaše pisan istom rukom, te je glasio:

„Dodjite, Antonio! Strah zadnjeg nesretnog časka, koji probavismo zajedno, već je za cielo pretrpljen. — Dodjite do skora! Smatrajte to nesporazumkom. — Sve se još može poboljšat, samo ne krzmajte ni jedan tren, da dodjete!“ Tada je sliedio podpis. Da je bio Santin, uvidih jasno, premda je izabrala za sastanak drugu kuću od njene. Nehtjedoh je više vidit i priobćih s toga njezinom suprugu u malo hrlih riečij, da ostavljam Napulj. Hitrina, kojom se stvorila ta odluka u meni, ne dopušta mi, da bi se osobno oprostio. Zahvalih mu se na njegovoj i signorinoj uljudnosti, koju mi vazda izkazivahu i umolih je, da me sa svim ne zaborave. Federigu sam takodjer pisao nekoliko redaka i obećah mu iz Rima obsežniji list pisat, jer sad nisam dosta sabran. — Nikamo ne podjoh; ne htjedoh se s Bernardom sastat; ne htjedoh vidit ni jednog od mojih novih prijatelja; liečnik bio je jedini, koga posjetih; sa Fabianiem se vozih k njemu. Bieše to ubavi, umiljati dom; najstarija mu sestra, stara parta bila je domaćicom. Nješto najljubeznijeg, nješto otvorena i poštena bijaše u njezinom biću, što mi se neizrecivo mililo. Moradoh mislit na staru Domeniku, samo da je liečnikova sestra bila naobraženom, darovitom i višje savršenom.

Sliedećeg jutra, poslednjeg, koje probavih u Napulju, sjetno se upro moj pogled o Vezuv, koji sad zadnji put vidih. Guste magle zakrivahu njegov vršak, kao da mi ne htjede doviknut ni s bogom. — More bijaše podpuno mirno, mišljah o mom snu, o Lari u sjajućoj špilji. Doskora ima sve, moj sav boravak tuj u Napulju nalikovati snu.

Posegnuh za novinami Diario di Napoli, koje mi doni sobar, moje ime stajaše u njih: kritika o mom prvom nastupu. Požudno ju čitah, moja bujna mašta, moji krasni stihovi budu osobito uzvisivani, čini se, da pripadam Pangetijevoj školi i da sam odviš svog učitelja proučavao. Ta niti ga ne poznavah; to stajaše neoborivo čvrsto, da ne imadoh nikakva uzora. Narav i moje vlastito čuvstvo bijahu mi jedini vodje. Ali većina razsuditelja je toli malo izvorna, da oni misle, svi, koje razsudjuju, su poput njih prepisi i odrazi. Obćinstvo mi je više povladjivalo i slavilo od toga, akoprem on reče: da ću s vremenom postat umjetnikom, već sada da sam neobičnim talentom, bogat maštom, čuvstvom i oduševljenjem. Sačuvah taj broj, da mi bude jednom u znak, da ipak nije bilo sve snom, što sam tuj doživio. Vidio sam Napulj, po njem tumarao, mnogo zadobio, mnogo izgubio. Svršilo li se već Fulvijino proročanstvo?

Oslavismo Napulj; visoki vinogradi zaklanjahu ga našim pogledom. Četiri dana putovasmo u Rim, četiri dana trebasmo, da prevalimo isti put, kojim sam prije dva mjeseca putovao sa Federigom i Santom. Opeta vidih Molo di Gaeta i njegove narančike, sad je drveće mirisalo u punom sjaju cvieta. Stupih u hodnik, gdje je Santa sjedila i sgode mog života prisluškivala. Koli mnoge, velike sgode se nisu za to kratko vrieme nadovezale! Vozismo se kroz uzani Itri i mišljah na Federiga. Na granici, gdje budu putovnice protražene, stajahu jošte koze u velikoj pećini, koju je on narisao; malog dječaka ne vidih.

Noć sprovedosmo u Terracini; jutarnji zrak bio je neizmjerno jasan. Oprostih se s morem, koje me pritislo u svoje naručje, zanjihalo u najljepši san i pokazalo sliku ljepote, Laru. U dalekoj daljini vidih na bistrom poput etra obzorju još uvjek Vezuv š njegovim jasno modrim stupom od dima;

koja će se svake 5. godine podielivat za najveće geografske zasluge, i Ritterova medalja, koja će se u istu svrhu dielit svake godine. Prvu Humboldtovu medalju dosudilo je umah družtvo ruskomu putniku po Aziji, pukovniku Nikolaju Przevalskomu, a počastnimi članovi imenovalo je Camerona i Stanleya. Od strane parižkog geografskog družtva prisustvovao je svetčanosti čuveni putnik Duveyrier.

SVAŠTICE.

— Talijanski profesor Francesco Ratti u Bologni tvrdi, da je odkrio način, kako se dadu priugotavljat bankovne note, koje nije moguće spotvorit. Talijanski kralj Humbert već ga je primio na audienciju.

— Parižku svjetsku izložbu posjetilo je 2. svibnja 36.500 osoba, od kojih je 27.618 plaćajućih; 3. svibnja 33.500 osoba, od kojih 24.500 pl.; 4. svibnja 33.778, od ovih 22.669 plać.; 5. svibnja 69.769, od ovih 67.870 plać.

PRIRODOSLOVJE.

— Amerikanac Thomas Edison, profesor u Newyorku je pravo čudo od obretnika, jer je on već 130 novih izuma obreo i uzeo na nje patent. Ta je tvornost tim veća, čim je Edisonu tek 31. godina. Medju njegove najznatnije izume spadaju svakako „fonograf“ i „electric pen,“ električko pero.“ Fonograf je aparat koj fonografira koncerte, pjesme popievke, romane fotografičkom točnošću. Titraji zvuka, čitanje i pjevanje i sviranje tako se točno fonografiraju, napišu, da se takova fonografirana pločica poput nota umetne u drugi aparat i tim bûde u njem isti zvukovi. Pločice se dadu i stereotipirat. Što se sve dade na tom temelju pomislit i izvest, mogu si čitatelji sami mislit. — Električno pero opet je aparat, pomoćju koga se može pismo, naris, nacrt i t. d. načinit i tad u najkraćem vremenu postostručit. Aparat i postupak je tako jednostavan, da se može svatko za pet časaka uputit u posao i za sat 300—500 odtisaka priredit. Ovaj se aparat danas već u veliko rabi.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na hrvatskom narodnom kazalištu bijahu na dalje ove predstave:

4. svibnja: „Hugenotti“ velika opera u 5 čina od Meyerbeera. (prvi put.)
5. svibnja: „Zvonar crkve notredamske,“ igrokaz u 6. slika od Ch. Birch Pfeifer. Prvo gostovanje gdje. J. Sajevićke.)
7. svibnja: „Hugenotti.“
8. svibnja: „Marija Stuart.“ (Drugo gostovanje gdje. Sajevićke.)
9. svibnja: „Ženar,“ vesela igra. (Zadnji nastup gdje. Ružičke Strozzi.)

— Grad Zagreb dopitao je narodnom kazalištu 2000. f. godišnje podpore.

— Baš pred sam svršetak kazalištne sezone pružila nam je uprava Meyerbeerove Hugenotte, djelo monumentalno, veličanstveno. Jeli je uprav shodno bilo ovu uzornu i težku operu kod nas pjevat i dovest ju pred obćinstvo zadnjih dana sezone, o tom se nećemo prepirat. Pogledom na dugo i naporno učenje, na znatan trošak i na to, što nas glavne pjevačke sile, koje u toj operi sada pjevaju, ostavljaju, bili bi željeli, da su se Hugenotti barem pred mjesec dana pjevali. — S predstavom samom jesmo i nismo i zadovoljni. Jesmo zadovoljni na toliko, što je daleko pretekla naše očekivanje, nismo zadovoljni, što ono nije doticala, da nam operu prikaže kako treba. To se dakako riedko gdje zbiva a kamo li kod nas. Ako su i u pojedinostih Raoul g. Grbića, Valentina gdč. Ferencijeve, Marcel g. Kratochvila i Nevers g. Nollia takovi, da ih je moći poslušati, u velikoj cielosti oni nemogu zadovoljit; a druge sile još manje. Jedno ćemo osobito pohvalit, a to su izvrstni sborovi. Treći i četvrti čin uspjeli su najbolje. Oko studija ove opere vrlo su se trudili gg. Zajc i Švarc, — a i kostumi su vrlo liepi.

— Čujemo, ako je istina, da kani naša kazalištna uprava buduće sezone donieti na repertoir nekolike stare opere, koje već nimalo nepristaju unj. „Traviatu“ bi još uzeli, dobro, al Puritane, Nabuca etc. držali bi vrlo zlim izborom za volju naših talijanskih gostova. Zašto nam se sveudilj uzteže krasna Mignon, Romeo i Julija, Aida, Don Juan, i koja ruska? Jamačno nisu teže od Hugenota i Fausta.

— Gospodja Sajevićka, koja bi imala donekle zamienit gospodju Ružičku-Strozzi na našem kazalištu, glumila je s priličnim uspjehom ovih dana „Esmeraldu“ u „Zvonaru“ i „Mariju Stuart.“ Ovaj nam se izbor čini vrlo neshodan, jer je protivan temperamentu gdje. S.

NOVE HRVATSKE KNJIGE.

— „Slavulj.“ Niz hrvatskih pjesama za zabavu, nasladu i razkoš hrvatskoj mladeži. Nakladom Gavre Grünhuta. Na Rieci 1878. malo 16. tina. 103 str. Ciena 15. nov. Knjižica je vrlo priručna i namienjena školskoj mladeži za pjevanje.

UMRLI.

— **Elias Wilhelm Lindblad**, švedski lirski pjesnik, † 20. travnja u Oerebru u 50. godini.

— **Sir John Campbell**, englezki general, koj se osobito u Indiji iztaknuo kao velik filantrop, † 22. travnja u Londonu u 77. godini.

— **Josip Břenik**, vrlo plodni moravski kipar, zaslužan za crkvenu umjetnost. r. 1820. † 27. travnja kod Tišnovica.

— **Julius v. Hartmann**, prusko-bavarski general, poznat iz rata 1870., bivši guverner Strassburga, rodjen 2. ožujka 1817. u Hanovru, † 30. travnja u Baden-Badenu.

— **Sir William Mitchell**, englezki publicista, vrlo zaslužan za pomorstvo, r. 1811. † 1. svibnja kraj Plymontha.

Zaključak uredničtva 10. svibnja.

---

sve bijaše kao s mirisom udahnuto na cakleći nebeski svod. „S bogom, s bogom, ajd u Rim, tamo se otvara moj grob!“ uzdisah. Pozdravljah brjegove, gdje sam prolazio uz Fulviju, vidih opet Genzano, vozih se preko mjesta, na kom bi usmrćena moja majka, gdje sam djetetom izgubio sve svoje na svietu. Sada dodjoh kao odličan gospodin, mene nazivahu eccellenzom, pregledah ulicu, dali sam bio sada sretnijim od tada? — Dodjosmo kroz Albano, Campagna se sterala pred nama, Askanijev grob sa gustim bršljanom na putu, grobne kolibe, dugi vodovod i Rim sa Petrovom kupolom.

„Budi mi veseo, Antonio!“ reče Fabiani, kad uljezosmo kroz Portu San Giovanni. Lateranska crkva, visoki obelisk, kolosej i Trajanov trg, sve mi kazivaše, da sam kod kuće bio. Kao noćni san, a ipak kao godina mog života nizale se predamnom sgode poslednjeg vremena. — Kako bijaše ovdje tiho i mrtvo prema Napulju, dugi korzo nebijaše toledskom ulicom. Opet vidih poznata lica oko sebe; Habbas Dahdah je cupkao kraj nas, te nas pozdravi upoznav kola. Na uglu Vie Condotti sjedio je Peppo a na rukuh mu drvene štake.

„No sad smo kod kuće,“ reče Franceska.

„Da, kod kuće!“ opetovah i tisuća čuvstva prostruji mi grudi. U malo časaka imao sam stajat pred eccellenzom, programzilo me pred susretom š njim, pa ipak bijaše mi, kao da nebi konji dosta brzo letili.

Stadosmo pred Palazzo Borghese.

Dvie male sobice u najvišoj etaži budu mi opredieljene, još nisam vidio eccellenze. Sad budemo k objedu pozvani. Duboko mu se poklonih.

„Samo se sobom razumieva, da Antonio mora sjedit medj menom i Franceskom!“ bijahu prve rieči, koje sam od njega čuo.

Razgovor se razple laki i naravni, svaki tren očekivah, da će me koja gorka primjetba zahvatit, ali ni jedna rieč se ne pojavi, ni jednom da bi natuknuo, da sam se udaljio ili da se eccellenca ljutio na mene, kako je to njegov list odavao. Ta blagost me dirnu, dvojako cienih svu ljubav, koja me okruživala, a ipak dodjoše časovi, za kojih se ćutio moj ponos uvriedjenim, da me nisu ukorili.

IX.

UZGOJ. MALA ABBEDISA.

Sada bijaše Palazzo Borghese mojim domom; postupahu sa mnom blago i prijazno. Nekoliko putij se pojavi doduše poučni ton, uvriedljivi, laki način naprotiv mene, ali znadoh, da mnijahu dobro po me.

Za toplije dobe ostaviše Rim, sam bijah u velikoj palači; zimi se povratiše, a ja se srastoh sve više i više sa starimi odnošaji. Zaboravljalo se, da sam i ja starijim, da nisam više bio djetetom Campagne, koje držaše svaku izrečenu rieč kojim članakom vjere, ni djakom jezuitske škole, koji se morao viek i viek odgojivati.

Kao silno more, na kom se val na val nizao leži predamnom vrieme od šest godina; hvala bogu nisam propao za toga! Ti koji me pratiš kod pripoviedanja mojih doživljaja, brzo proleti dalje! U malo crta nastojat ću podat utisak svega: bijaše borba mog duševnog uzgoja, bio sam djetić, s kojim postupahu kao sa šegrtom, da bi mogao nastupiti kao majstor.

Držahu me izvrstnim čovjekom u velike darovitim koj bi mogo što postić, i svi se latiše mog naobraženja. Moja odvisnost dopuštala je to onim, prema kojim sam bio u tom odnošaju, moja dobroćudnost svim drugim. Živahno i duboko ćutih gorčinu mog položaja, pa ipak ju podnosih. Bio je uzgoj.

(Nastavak sliedi.)

SADRŽAJ: Izvješće trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu. I. — San Stefanski ugovor. — Temelji praktičnog gospodarstva. Francezki napisao Maurice Block. Preveo Milan Krešić. — Parižka izložba. II. — Kulturno-povjestne viesti. — Listak: Improvizator, roman u dvie knjige, danski napisao Hans Christian Andersen.

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović**. Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 47. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 19. svibnja 1878. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga II.

IZVJEŠĆE

TRGOVAČKO-OBRTNIČKE KOMORE.

U ZAGREBU.

II.

Nalazimo na dalje u izvješću skrižaljku o gradjevnom napredku nekih gradova, prem nerado gledamo da ih više manjka, a medju njimi i Varaždin.

Po tom popisu gradilo se je u Zagrebu novih sgrada 1871. g. 11; 1872. g. 40; 1873. g. 53; 1874. g. 52; 1875. g. 44; 1876. god. 49. Pregradilo se redomice istih godina: 10 — 7 — 15 — 10 — 17 — 14 sgrada, a nadogradilo: 11 — 9 — 25 — 23 — 13 — 12 sgrada. Dakle se je u šest godina sagradilo 249 novih sgrada, 73 se pregradiše a 93 nadogradiše.

Od ostalih gradova evo sbroja:

Gradovi:		Novo:	Pregradjeno:	Nadogradjeno:	Ukupno:
Koprivnica	1871.—76	32	2	12	46
Karlovac	„	11	11	5	27
Križevci	„	9	1	2	12
Petrinja	„	11	12	—	23
Belovar	„	11	27	11	49

Zagreb dakle znamenito je napredovao, a za njim Koprivnica; razmjerno najloše Karlovac i Križevac.

Industrijskih poduzeća u Hrvatskoj je u obće još malo; bilo je godine 1876. u okružju komore: 1. Željeznara u Petrovoj gori. 2. Bakrenara u Bešlincu. 3. Željeznara u Trgovih. 4. Željeznara u Rudah. 5. Rudnik sumpora u Radoboju. 6. Tvornica stakla i rafinerija u Osredku. 7. Tvornica koža u Zagrebu. 8. Tvornica parketa u Zagrebu. 9. Tvornica peći i glinara u Karlovcu. 10. Tvornica žigica u Zagrebu. 11. Tvornice likera, rakije, octa, spodiuma, duhana i sode vode, (podatci fale). 12. Parni mlin u Zagrebu. 13. Mlin na čigre u Karlovcu. 14. Paromlin u Gjurgjevcu. 15. Paromlin u Bancih. 16. Paromlin u Jasenovcu. 17. Pivovar Betlheim u Zagrebu. 18. Pivovar Katz u Križevcih. 19. Pivovar Pichler u Varaždinu. 20. Pivovar Köhler u Karlovcu.

Dakle u svem jedva nešto preko 20 industrijskih poduzeća. Pošto su podatci o radnnji ovih poduzeća vrlo nepodpuni nedade se niti pregledno sastavit skrižaljka o njihovoj privriedi. Samo se čini, da je zagrebačka kožara na prvom mjestu jer, proizvodi na godinu surovina u vriednosti od 650—700.000 fr.

Svraćamo se sada na trgovinu i promet. Tu je na prvom mjestu poštarski promet. On raste svake godine. O tom veli izvješće: „Uzevši na um, da je u vrieme, dok je uprava pošta do 1848. godine još u Varaždinu imala svoj glavni stan, sastojalo odpravničtvo poštarskog ureda u Zagrebu, u gornjem gradu, iz jednog starog nemoćnog činovnika za novčanu odpremu i jednog za listovnu; da je nadalje za raznašanje pisama, što no su iz Beča nadošla svake nedjelje po dva puta a tako slabo i sa drugih krajeva, bio dovoljan jedan stari listonoša, to se nemože dovoljno načudit silnomu napredku zadnjih decenija.“

Danas upravlja i obavlja poštarske poslove u Zagrebu 71 osoba; a i ti već nedotiču.

Godine 1876. bijaše u području kraljevskog poštarskog ravnateljstva u Zagrebu ukupno 227 poštarskih ureda a kod

LISTAK.

POSJET KOD SACHER-MASOCH-A.

NAPISAO

STANISLAV TKALAC.

Od modernih njemačkih novellista najviše se danas govori o Sacher-Masoch-u. Njegova su djela doživila u kratko doba za čudo mnogo izdanja, o njemu se piše gotovo po svih svjetskih novinah. Dakako da su mu djela, a osobito najnovije i najznamenitije „Kainov zapis“, uz cielu povorku štovatelja i poticatelja naišla na isto toliko ogorčenih protivnika. Najbiesnija je proti Sacher-Masoch-u kritika bečka i berlinska. Ali što je njemu do toga! On se ne ponosi time što je svako izdanje njegovih djela u Njemačkoj za čas razprodano, ali se može i smije ponositi time, da su mnoge od njegovih novella prevedene skoro u sve kulturne jezike, on se ponosito oslanja na svoj uspjeh u Francezkoj te veli: „Parižki kritičar je kritičar evropejski, dočim su njemački kritičari uvjek samo kritičari berlinski ili bečki, ako se u obće njihovo mnienje uvažava i u Berlinu ili Beču. U očijuh njemačke kritike, Sacher-Masoch ima dvie velike mane i to: prvo, što je Slaven a drugo, što je napisao „Ideale našega doba.“ A i naravno da je taj roman morao razjariti Niemce, roman koj završuje sliedećom apostrophom: „Utrnuo se kod tebe sveti oganj, Njemačko, a najžalostnije je to, da si ga utrnula sama. Dugo ti je na obzorju sjao kao zviezda; ali ti više neimaš zviezde, ti neimaš ideala. Ti si prolievala krv, sticala zlata, hvastaj se slobodno svojimi pobjedami i miljardami. Što je tebi do mržnje svijuh naroda? što ti je do minule kriepostī, do propale veličajnosti? ——— A do istine? Ta to je ures nesreće, a tvoje je blagostanje ovjenčano lažmi. ——— Do krasote? Ti si voljela krvnu slavu rimsku nego li neumrlu slavu atimsku, nećeš više radjati ni Homera ni Phidiju. ——— Do slobode? Što da začmeš š njome? Poput cohorta i plebsa rimskoga ti nepoznaješ drugoga boga do li Cezara!“

Nu prije svega čini mi se, da će biti shodno, ako u malo rieči nacrtam životopis čuvenoga toga pisca, koj i sam o sebi veli. da se ponosi time što sa Rikardom Wagnerom i Bismarkom sačinjava najomraženiji trifolij u cieloj Njemačkoj.

Lavoslav vitez Sacher-Masoch rodjen je 27. siečnja 1836. u Lavovu. Otac mu bijaše predstojnikom policije i dvorskim savjetnikom. Izučiv filozofiju u Pragu, radio je više godina u bečkih arkivih a nakon toga bude imenovan profesorom povjesti na sveučilištu gradačkom, nu već iza nekoliko godina oženi se, ostavi profesorsku katedru te od onoga doba najviše boravi u Štajerskoj i to na ladanju, gdjeno mu se, kao što sam veli ostvarila najdražeznija sanja, naime „basna o sreći.“ („Marzella ili basna o sreći,“ jedna od njegovih novella).

Što da reknem o muzi Sacher Masoch-ovoj? Bolja je najružnija istina nego li najzamamnija laž. Toga se on drži. Dakako, da su mu spisi upravo radi toga mnogomu neugodni, oko mu je sjegurno, on oštro žigoše. I on sam dopušta da za mnoge od njegovih novella treba zdravih živaca, on nepiše ni za zavodske djevojčice, ni za nervozne gospodje; ali tko je zdrav te može podnositi istinu, koga jošte nisu sasvim okužile naše moderne predsude, taj će iz Sacher-Masoch-a crpsti ne samo zabavu već i pouku, toga će zanimati bujne njegove slike iz socijalnoga života, taj će se diviti njegovoj životnoj filozofiji.

* * *

Ljeti prošle godine boravio je Sacher-Masoch nedaleko od Gradca, na tako zvanom Rosenbergu.

njih namješteno u raznih svojstvih 839 osoba.

Kod svih tih uredah prispjelo je za dostavu 10,464.200 listova. Novčani su listovi za dostavu vriedili 53,876.960 f.

Isto tako kao poštarski promet, razvilo se kod nas i brzojavstvo. Zagrebačka, prva brzojavna postaja u Hrvatskoj, otvorena je 5. rujna 1850., a već godine 1876. imademo u Hrvatskoj i Slavoniji 73 brzojavne postaje. Glavne su postaje: Zagreb sa 43 činovnika, Osiek s 34, Žemun s 19 i Nova Gradiška s 19 činovnika. Zagreb imao je godine 1876. 48.663 poslane, 46.817 prispjelih i 137.757 transitnih brzojavka te je iznosio novčani prijam 25.211 for. 15 novč. Najmanja je postaja u Varaždinskih Toplicah sa 380 poslan. i 325 prispj. brzojavka.

Na svih je postaja poslovalo uračunav i ravnateljstva 231 osoba. Predanih brzojavka bijaše ukupno 328.909, prispjelih 312.233, prelaznih 431.589. Novčani prijam: 226.198 f. 82 novč. Duljina prugâ iznosila je 2212 kilm., duljina žica: 6392 kilomet.

Što se željezničkog prometa u Hrvatskoj tiče, to je on razvijen na ovih prugah:

I. Sisak-Zagreb (50·1 klm.), Zagreb-Zidanimost (76·2 klm.). Pruga otvorena 1. list. 1862.
II. Karlovac-Zagreb (52·5 klm.), otvorena 1. lipnja 1865.
III. Zagreb-Zakon (103·2 klm.), otvorena 5. siečnja 1870.
IV. Karlovac-Rieka (176 klm.), otvorena 23. list. 1873.

Ove su pruge duge ukupno 467 klm. te se iste godine na njih provezlo 437.000 osoba. Kolik je bio promet po teretu nemože se iz nepodpuna izvješća izvidit, jer su skrižaljke u tom pogledu vrlo nejednake.

Parobrodarstvo na Savi iste je godine odpremilo 98,383.700 kgr. robe, a dopremilo 91,305.700 kilogram. Osoba je odputovalo 31.679, a odputovalo 31.262.

Znatan je dio knjige posvećen i carinskom prometu a spominjemo, da je godine 1876. izveženo iz Hrvatske knjiga 3846 kgr. (— 52½ kgr. od 1875.), a uveženo da je 374 kgr. (— 167 kgr. od 1875.) Carinskih ureda imade 39 u čitavoj Hrvat.-Slavon. i voj. Krajini.

SAN STEFANSKI UGOVOR.

(Nastavak.)

ČLANAK VIII.

Otomanska vojska neće više ostati u Bugarskoj, a sve stare tvrdjave porušit će se na trošak mjestne vlade. Visoka Porta imati će pravo, da po svojoj volji razpoloži sa ratnim materijalom i drugimi stvarmi, pripadajućimi otomanskoj vladi, koje su možda ostale u tvrdjavah već uslied primirja od 19./31. siečnja izpražnjenih, kao što i s onimi, koje se možda nalaze u utvrdjenih mjestih Šumenu (Šumli) i Varni. Dok se podpuno neustroji domaća milica, koja je dovoljna za uzdržanje reda, sigurnosti i mira, a koje broj ustanoviti će kašnje sporazumno otomanska vlada i carski kabinet ruski, posjesti će ruske čete zemlju, te će u slučaju potrebe pružiti komisaru oružanu pomoć. Ova će okupacija biti takodjer ograničena na rok od po prilici dvie godine.

Broj ruskog okupacionog kora, sastavljen od šest divizija pješačtva i dvie divizije konjaničtva, koji će ostati u Bugarskoj iza kako carska ruska vojska ostavi Tursku, neće prekoračiti 50.000 momaka: zaposjednuta zemlja podmirivati će troškove za njihovo uzdržavanje. Ruske okupacione čete neće občiti s Rusijom samo preko Rumunjske, nego i preko luka crnoga mora, Varne i Burgosa, gdje si za vrieme trajanja okupacije mogu podići potrebita skladišta.

ČLANAK IX.

Iznos godišnjeg danka, što će ga Bugarska plaćati suverenomu dvoru, i koji će izplaćivati banki, koju će visoka Porta kašnje označiti, ustanoviti će sporazumno na koncu prve godine djelatnosti nove organizacije Rusija, otomanska vlada i drugi kabineti. Taj će danak biti ustanovljen na osrednjem prihodu cielog zemljišta, koje će pripadati kneževini.

Bugarska primiti će mjesto carske otomanske vlade terete i dužnosti prama družtvu željeznice Rušćuk-Varna, po sporazumku med visokom Portom, vladom kneževine i upravom toga družtva. Uredjenje glede drugih žeijenica, koje prolaze kneževinom, pridržaje se takodjer sporazumku med Visokom Portom uvedenom u Bugarskoj vladom i upravom učestvujućih družtva.

ČLANAK X.

Visoka porta imati će pravo, služiti se putem kroz Bugarsku za prenos vojske, municije i živeža u one pokrajine, koje su s one strane kneževine i obratno na opredieljenih cestah. Da se uklone potežkoće i nesporazumljenja kod uporabljivanja toga prava, zajamčujuć vojničke potrebe visoke Porte, posebna uredba ustanovit će dotične uvjete u roku od tri mjeseca iza ratifikacije ovoga dokumenta, sporazumno med visokom Portom i upravom Bosne.

Razumije se, da se to pravo odnosi samo na redovitu tursku vojsku, te da

---

Odieljen od velikoga svieta. Ja ga doduše nisam držao ni „židovskim talmudistom, ni pašom, okruženim velikim serajlom krasnih žena, odievenih razkošnimi kazabajkami,“ ali sam se ipak začudio, kad smotrih toga čovjeka gdjeno udobno sjedi pod sjenicom, na koljenih mu dvoje dječice, a treće, najmladje na krilu dražestne mu supruge.

Doskora se poveo razgovor o njegovih spisih. Kao što je Sacher-Masoch veoma produktivan, a piše već blizu petnajst godina, on je napisao mnogo toga, tako da izmedj njegovih spisa ima i neznatnih, da upravo nevaljalih. Interesantna je okolnost ta, da on to sam pripoznaje.

„Dozvolite mi jednu primjetbu, gospodine doktore,“ reknem ja. „Koliko se divim Vašim novijim spisom, koliko me je oduševljao „Kainov zapis,“ to sam se s druge strane čudio tomu, da je jedno te isto pero napisalo i „Don Juana kolomejskog“ i „Lažni hermelin,“ jedan te isti pisac da se bavi veličanstvenom, epokalnom idejom kainovog zapisa i malenimi ljubovnimi spletkami modernih naših predstavljačica.“

„Vjerujte,“ odvrati mi na to veoma ljubezno Sacher-Masoch, „i ja se tomu čudim. Ali što ćete? Ja pišem veoma brzo, ja nikada neizpravljam, nikada neoklievam. Čim je što napisano, već dolazi pod tisak. Priznajem da je to neoprezno. Ta moja zla navada najjače je oružje u rukuh mojih neprijatelja. Kad izadje kakovo od mojih djela, pa kad uz svu svoju oštroumnost nenadju nikakovog pametnog prigovora, onda jim se kritika, koja je imala biti sasvim specijalnom, iznenada razpružuje u kritiku o mojih djelih u obće. Izašla je n. pr. novela, namienjena „Kainovom zapisu,“ nadje se kritičar, koj bi ju rado paralisovao, sjedne da napiše kritiku o toj noveli, pa kad već nezna ni kud ni kamo, onda veli: U ostalom mi smo izrekli svoj sud o Sacher-Masoch-u već prigodom njegovih „Ljubovnih zgoda iz raznih viekova,“ ili tomu sličnih. Recite molim Vas, jeli to pravedno, da me danas progone radi onoga, što sam možebiti sagriešio prije mnogo i mnogo godina? Moje se momentano duševno razpoloženje mienja od dana do dana, a kamo, li se neće promieniti od godine do godine, ili će od jednoga decenia do drugoga? Ja sam onda bio mladićem a sada sam mužem.“

„Jedan od tih kritičara primietio je, neznam više u kojem časopisu, da je to mauvais genre, kad pisac motri sviet kroz ključanicu,“ reknem ja.

„Istina“ nastavi g. Sacher-Masoch, „ali ja sam otvorio vrata, ja sam sasvim otvorio vrata, pak jim i to nije po ćudi. Težka je to stvar s timi njemačkimi idealisti. Oni toga nepojme, kako li se je iz njihove sriedine (jer me oni ipak još broje k sebi) mogao naći odpadnik, koj, kad piše, nemisli ni na kritiku ni na publiku, koj piše onako, kao što ćuti, koj nemozga o tomu, da li će ono, što je napisao danas, škoditi onomu, što je napisao jučer. Zato se ja i nebrinem za tu kritiku. Ja neću te neću da se popravim, a najmanje K. Thaleru i O. Glagauu za volju. Francezka mi dopita častno mjesto uz Turgenjeva, Merimée-a i Bret-Harte-a, naravno je da ima ljudih koji zavidno gledju za menom gore, ali bi bilo suvišno, kad bih ja gledao na nje dolje.“

„Tako ste, gospodine doktore, možda neposredno iza „Estetike ružnoga“ napisali „Oporuku.“

„Biti će tako nekako. Westermann me zamolio, da mu napišem novelu za njegove „Monatshefte,“ ja sam mu za nekoliko dana poslao „Estetiku ružnoga“ i pokazao sam time, da bih mogao biti i idealistom, samo kad bih to htio. Sve ovisi o momentu, kažem Vam, ta i ja sam u 18. godini bio idealistom. U uredničtvu gradačke Tagespošte govorilo se jednoga dana, bijaše to već prije nekoliko godina, o Theodoru Scheibe-u. Upravo je u rečenih novinah izlazio jedan od njegovih romana, možete si misliti, onakav sensacionalni ro-

su posve izključeni iregularci, bašibozuci i Čerkezi.

Visoka Porta pridržaje si takodjer pravo, svoju poštu šiljati kroz kneževinu, te uzdržavati tamo jednu telegrafičku prugu. I ove će se dvie točke urediti gornjim načinom i vremenom

ČLANAK XI.

Musulmanski i ini vlastnici zemalja, koji bi se osobno nastanili izvan kneževine, moći će uzdržati svoje nekretnine, davši ih drugim u zakup ili u upravu. Tursko-bugarska povjerenstva zasiedati će u glavnih središtih pučanstva pod nadzorom ruskih komisara, da odluče suverenom vlasti u roku od dvie godine, o svih pitanjih odnosećih se na konstatiranje nepokretnoga vlastničtva, u kojih bi se radilo o musulmanskih ili drugih interesih.

Slična povjerenstva imati će zadaću, da urede u roku od dvie godine sve poslove, odnoseće se na razvlastbu (aliénation) exploitaciju ili upotrebljenja na korist visoke Porte, na svojinu države i na pobožne fundacije (vakuf).

Na izteku rečenoga roka od dvie godine, sve vlastničtvo koje nebude reklamovano, prodati će se na javnoj dražbi, a postignuti iznos obratit će se na uzdržavanje udova i sirota toli muhamedanskih koli kršćanskih, koje su žrtve posljednjih dogodjaja.

Stanovnici kneževine Bugarske, koji putuju ili borave u drugih dielovih otomanske carevine, podpadati će pod otomanske zakone i oblasti.

ČLANAK XII.

Sve dunavske tvrdjave porušiti će se; u buduće neće biti nikakvih utvrdjenih mjesta na obalah te rieke, niti ratnih brodova u vodah kneževine Rumunije, Srbije i Bugarske, izuzam obične ladje postajâ i lahke ladje za riečno redarstvo i za carinsku službu.

Prava, obveze i prerogative medjunarodnoga povjerenstva dolnjeg Dunava ostaju netaknute.

ČLANAK XIII.

Porta preuzimlje na se, da će se opet uzpostaviti brodivost rukava Suline, te odštetiti privatnike, kojih su dobra možda štetovala ratom i prekinućem plovitbe po Dunavu, dočim će za ove dvostruke izdatke doznačiti 500.000 franaka od onih svota, što joj duguje dunavska komisija. (Ovako je po ruskom tekstu, koji smo već dobili; po njemačkom tekstu bilo bi ovako: dočim će za dvostruke te izdatke doznačiti če svotu od 500.000 franaka k onim, koje joj duguje dunavsko povjerenstvo. Uredn.).

ČLANAK XIV.

U Bosni i Hercegovini uvesti će se bezodvlačno europejski predlozi, koji su bili saobćeni otomanskim punomoćnikom u prvoj sjednici carigradske konferencije s promjenami, koje će se ustanoviti zajedničkim sporazumkom izmedju visoke Porte te ruske i austro-ugarske vlade. Izplatu zaostataka neće se zahtievati, a tekući dohodci ovih pokrajina do 1. ožujka 1880. upotrebiti će se izključivo, da se odštete obitelji bjegunaca i stanovnika, koji bijahu žrtvom posljednjih dogodjaja, bez razlike plemena i vjere, te da se udovolji mjestnim potrebam zemlje. Svota, koja će se iza tog roka imati svake godine plaćati središnjoj vladi, ustanoviti će se naknadno posebnim sporazumkom izmedju Turske, Rusije i Austro-Ugarske.

ČLANAK XV.

Visoka Porta obvezuje se, da će sdušno uporabiti na otoku Kreti organičko uredjenje (reglement) od godine 1868., uvažujuć jurve izražene želje domaćeg stanovničtva.

Slično uredjenje (reglement), prilagodjeno mjestnim potrebam, uvesti će se i u Epiru, Tesaliji i u drugih dielovih europejske Turske, za koje nije ovim spisom predvidjenò, posebno ustrojstvo.

Posebna povjerenstva, u kojih će domaći živalj biti jako zastupan, imati će zadaću, da u svakoj pokrajini izrade potankosti novoga ustrojstva. Posljedak tih radnja podastrieti će se izpitu visoke Porte, koja će potražiti savjet carske ruske vlade prije, nego što će ih početi izvadjati.

ČLANK XVI.

Pošto bi odlazak ruske vojske iz posjednutih krajeva u Armeniji, koji će se imati povratiti Turskoj, mogao prouzročiti sukobe i zapletaje pogibeljne za dobre odnošaje obijuh zemalja, obvezuje se visoka Porta, da će bez oklievanja u pokrajinah, u kojih stanuju Armenci, izvesti reforme i poboljšice, koje zahtievaju mjestne potrebe, te zajamčiti sigurnost Armenaca proti Kurdom i Čerkesom.

ČLANAK XVII.

Podpunu i neograničenu amnestiju podieluje visoka Porta svim otomanskim podanikom, kompromitovanim u posljednjih dogodjajih, te sve osobe, koje su sbog toga zatvorene ili poslane u progonstvo, biti će neposredno puštene na slobodu.

ČLANAK XVIII.

Visoka Porta ozbiljno će uvažiti izraženo mnienje povjerenika posredujućih

---

man, kakovih ima na tisuće — ah šta to — roman, kojim bi čovjek podpalio peć, ali ipak roman, koj se je publici veoma milio. Radi istoga romana povećala se naklada gradačke Tagespošte za nekoliko stotina iztisaka. Gospoda nemogahu se dosta nahvaliti toga Scheibea. Scheibe da doduše nije klasik, ali da pozna publiku, da to nije lahka stvar pisati tako interesantno, Scheibe da je u svomu genre-u velikan: Molim Vas, Scheibe velikan! Ta to je upravo smiešno! Porječkasmo se, a kako me je ono „to nije lahko“ neizmjerno škakljilo, ponudim jim napokon okladu, da ću ja za nekoliko dana napisati roman, usljed kojega će se naklada još znatnije povećati. U istinu, napišem „Die Hyene der Puszta, te dobijem okladu. Odmah na drugoj strani naći ćete umorstvo, ima tu dvoboja, kradja, preljuba upravo en masse. Ja se ciele te stvari slabo sjećam, nikada je više nisam čitao jer upravo ništa nevriedi, ali okladu sam ipak dobio, pobjedio sam Scheibe-a, ako se to u obće može nazvati pobjedom. Što mislite, kad bi me tko sudio po tom romanu!“

„Toli kratkovidnih ljudih valjda ipak neima.“

„O, ima i takovih, ima jih!“

Medju ostalimi pričao mi je Sacher-Masoch i o svojoj mladosti. Bijaše burna, kao što malo gdjekoga. On je doživio mnogo toga, kretao se u najviših krugovih poljske i ruske aristokracije ali uz sve to nije mario ostati po čedan dana vani na selu, medj seljaci, koji bi mu onda pripoviedali svoje narodne priče, pjevali svoje pjesme. Njegove su „Galičke pripovjesti“ prava pravcata istina, isto tako kao što je istinita prekrasna poviest „Don Juana kolomejskog.“ turobni životopis „Basyl Hymen-ov.“ kao što je u istinu obstojao jednoč „Raj na Dnjestru,“ itd.

O Hrvatih izrazio se Sacher-Masoch vele pohvalno. On sa pozornošću prati naš književni rad. Ja sam se osvjedočio o tomu, da prekrasni listovi, koje mi je pisao, nisu prazne rieči, već iskreni bratinski osjećaji. Obećao mi je takodjer, da će gledati da zgodimice posjeti Zagreb.

Drugoga dana u večer, djeca već su bila zaspala, a pred nami pario se u samovaru čaj, povela se rieč i o socialnih naših odnošajih. Sacher-Masoch i supruga mu, koja je i sama spisateljica, čestokrat se nalaze u oprieci, kada se govori o sredstvih, kojimi da se odmogne mnogim tim manam. Ona je blaga i popustljiva, dočim je on suviše žestok, revolucionaran.

„Ipak mi se čini, gospodjo barunice,“ reknem ja, „da naše odgojenje nije onakovo kakovo bi trebalo da bude. Mi učimo sva moguća, družtvo zahtieva, da čovjek bude svestrano naobražen, nije mu dosti da bude naobražen u svojoj struci. Čini mi se da se suviše zalieva i njeguje to neplodno drvo diletantisma.“

„Ova tvrdnja,“ odvrati gdja. barunica, „temeljita je doduše za nas žene, ali za Vas muževe ne. Po mojem je mnienju naučni red naših učilišta i srednjih i viših, sasvim shodno uredjen. Kamo sreće, kad bismo i mi mogle polaziti sveučilište, a da time strahovito nepovriedimo bon ton i pristojnu usance-u.“

„Držite li, gospodjo barunice, da bi ste se onda laglje ugibali diletantismu?“

„Svakako.“

„Moja mila supruga,“ reče Sacher-Masoch, „zastupa u ovom pitanju teoriju. Praksa ukazuje nam se skroz drugačije. I ja sam ljuti neprijatelj te svestranosti, koja je majkom diletantisma. I ja sam joj se u teoriji od vajkada opirao, ali sam ju u istinu praktično svladao tek nakon svoga sveučilištnoga naukovanja. Pak i nežalim, da je tomu bilo tako. Učinite tako i Vi, mladi moj prijatelju, nežalite za onim vremenom, štono ga potratiste na kojekakova alotrija, a na uštrb Vašoj struci. Što više, pustite neka sve to prolazi pokraj Vas — ta

vlasti u pogledu posjeda grada Kotura, te se obvezuje, da će dati izvesti radnje o ustanovljenju tursko-pezijske granice.

(Konac sliedi.)

TEMELJI
PRAKTIČNOG GOSPODARSTVA.

FRANCEZKI NAPISAO MAURICE BLOCK.

PREVEO

MILAN KREŠIĆ.

(Nastavak.)

XXV.

STROJEVI.

Antun. — Ja se podpuno slažem s time, da radom i štednjom pojedinac napreduje; može si dapače priskrbiti i blagostanje, višeputa i bogatstvo. Rad i štednja su koristni pojedincu i njegovoj obitelji, nu družtvo (zglob pojedinaca ili obitelji) neima koristi od tuda. Da li vi dozvoljavate, da ima sredstva kojima se polučuje korist cieloga čovječanskoga družtva ujedno?

Učitelj. — Da su svi ljudi radini i štedljivi, pa po tomu da postanu razboriti i bogati, rado bi znati gdje bi tada bilo lienčina, razsipnika, siromaka!

Ako svi dobro rade, nemože nitko zlo učiniti, a neka svaki nastoji oko osobnog napredovanja, pa će cieli sviet na taj način napredovati.

A cieli sviet, to je družtvo.

Nu ako ja osobito iztičem svojstva, koja si svaki pojedinac pribaviti mora, neniečem time mogućnost vanrednih slučajeva, stalnih činjenica, koje mogu u jedan čas uplivati dobro ili štetno na cielo čovječansko družtvo.

Na primjer, rat je zlo, koje stigne cielo družtvo u isti čas, a iznašašće parnoga stroja je nasuprot dobro, za koje družtvo nemože nikada dosta zahvalno biti. Svaki je stroj nova poluga čovječanskoga napredka.

Filip. — A kako to?

Učitelj. — Tumačit ću vam ovo jednim primjerom. Prijašnja vremena, tomu je doduše već vrlo dugo, žrvnali su pšenicu u mužaru, da dobiju brašna.

Petar. — To je bio vrlo dugotrajan i tegotan rad.

Učitelj. — Dakako. U svakoj obitelji morala se jedna osoba više sati na dan baviti tim žrvnanjem. A šta se čini sada?

Petar. — Nosi se pšenica u mlin.

Učitelj. — A mnogo puta može jedan mlinar obskrbiti brašnom cielo selo.

Filip. — Ja sam više puta motrio rad mlinarev. On napuni ponajprije pšenicom neku vrst bačve, zvanu koš ili muĉnjak. Zrno pada zatim malo po malo medju kamene; gornji žrvanj zahvati ga i smrvi na brašno i pusti da padne u prosijalo.

Petar. — A šta je to prosijalo?

Filip. — To je rešeto na kalup žepa, zatvoreno u jednom kovčežiću. Stroj udara neprestance na prosijalo, a brašno pada iz toga rešeta u kovčežić, dočim mekinje opet padaju u drugi kovčežić.

Mlin tjera voda, koja pritiskom svoje težine, padajuć na kašike mlinskoga vretena, kreće iste naokolo. Čim je sva pšenica samljeta, to jest, kada se bačva izprazni, zazvoni zvončić na toj bačvi, da mlinara opomene, da opet koš napuni.

Petar. — To je izvrstno!

Učitelj. — Da, to je u istinu izvrstno. Stroj taj izvadja najveći i najtežji dio sam, a viši taj rad brzo i dobro.

Petar. — Taj stroj izvadja tri stvari ujedno.

Susjed Dragić. — Ima strojeva, koji rade toliko koliko bi uradilo sto radnika, pače čujem, da ih ima koji rade za pet sto, pače hiljadu ljudi.

Antun. — Prije mišljasmo, da će strojevi nam radnikom oduzeti rad, nu izkustvo je dokazalo, da strojevi ne samo da nam neškode, pače da su nam vrlo hasnoviti.

Susjed Dobrić. — Kako da si to tumačim?

Antun. — Strojevi umanjiše cienu robe, a po tom povećaše prodaju njezinu i ujedno i broj radnika.

Učitelj. — Tako je. — Prijašnja vremena prepisavale su se knjige rukom. Radilo se je na prepisu jedne knjige po tri mjeseca, dakle moradoše i platiti tromjesečni rad. Recimo da je to stojalo 500 franaka. Danas, pomoćju tiskanja može se dobiti i 500 odtisaka. Malo koji mogao si je nabaviti knjigu, koje je prepis stojao pet sto franaka, (neračunajuć tuj ni papir, ni pisaćke sprave, ni knjigovežu ni dobitak knjižara) a danas mogu lahko uz cienu od 1 franka nabavit si hiljade ljudi istu knjigu. To sniženje ciene knjiga, polučeno tiskanjem, dovede do toga, da onaj, koj je prije posjedovao deset knjiga, ima ih danas na hiljade. Blagodati ovom ima danas na stotinu tiskara mjesto jednoga prepisača.

Susjed Dragić. — Nožar, koj pravi svaki dan pet noževa a prodaje komad po franak, zasluži vrlo malo. Može li tvoriti 10 na dan i prodati komad po 75 centima, zaslužba biti će mu bolja, makar i je u korist trošca snizio cienu. Može li pako pomoćju stroja na dan tvoriti sto komada i prodati tu stotinu makar recimo po 25 centima komad, obogatit će se — a i zaslužio bi, da se obogati, — jer bi tim na-

---

i onako je sve to prolazno — jer će uroditi resultatom trajnim, koji nije preskupo plaćen onim gubitkom vremena, za kojim Vi sada žalite, a taj je rezultat izkustvo. Kročite muževno i odvažno za Vašim ciljem, za usavršenjem u Vašoj toli liepoj struci, a sve drugo neka trči za Vama. Nemojte se ogledavati, ali ako Vas štogodj dostigne, a Vi ponesite."

Ja ću se do vieka ugodno sjećati toga svoga posjeta kod Sacher-Masoch-a, a blagi čitatelj neka mi oprosti, ako mi feuilleton nije tako zanimiv, kao što bi mogao biti po svom predmetu. Ja sam u tomu diletant!

* * *

„Vozeći se iz Gradca natrag upoznah se sa nekim slušaocem filozofije iz Lipskog.

„Što to čitate gospodine?" zapita me on.

„Naše robove od Sacher-Masoch-a."

„Ah! Vi čitate Sacher-Masoch-a?."

„I te kako! Vi ne?"

„I ja ga čitam, ali samo u koliko je to nuždno," odvrati mi on. „Molim Vas, ta danas je sve punо toga Sacher-Masoch-a. Meni doduše nije simpatičan a ipak ga čitam, jer što ćete, on je nepojmivim nekim načinom stekao nebrojenu množinu obožavatelja. Čovjek mora da čita te kritike pro i contra isto tako, kao što čita viesti sa ratišta ili druge stvari, koje su na dnevnom redu."

„Ja ga nečitam samo zato, što je na dnevnom redu, niti mi se s druge strane čini tako nepojmivom okolnost, da se o Sacher-Masoch-u toliko i govori i piše. On to zaslužuje. Nemnijete li i Vi tako?" reknem ja.

„O, upravo protivno. Žao mi je, ali mi smo u tomu pogledu protivnici, kao što vidim. Prestanimo dakle, govorimo o čemu drugomu, putujete li i Vi u Trst?" Već se je bio malo razžestio.

„Dozvolite, zašto da negovorimo o Sacher-Masoch-u?" odvratim mu ja. Budimo samo, hladnokrvni, jer vidite i onako je strašna vrućina u tomu coupée-u."

„Da Vam pravo kažem," reče mirnije, „Sacher-Masoch stekao si je glas. Njegove se novele prevadjaju u sve moguće jezike, neka mu se divi sav sviet, Njemačka ga mrzi a i Poljska — —"

„Francezka ga štuje i ljubi," zakrčim mu rieč.

„Ja sam Niemac," odvrati on naglo i ponosito". Slava Sacher-Masoch-ova vozi se četveroprežno diljem svega svieta. Silna prašina, silna buka kažem Vam, tako da će svaki i nehotice pogledati za tom divljim spregom. Kadkad je blato, kojim će taj triumfator pošpricati sve, ma baš sve. Njemu nije ništa sveto, ni obitelj ni država. Njegova je filozofija komunizam, nihilizam.

„Oprostite realizam. On je diete svoga vieka i svoga naroda, on piše ono što jest i što može biti, a ne ono što bi tek moglo biti."

„U ostalom, to ćemo istom vidjeti. Ja sam veoma zvjedljiv na daljne dielove njegovog „Kainovog zapisa." Uvjeravam Vas, njegova će se bojna kola skršiti, i iznemoći će mu četveroprežje," reče Niemac emphatično.

„Duhovita prispodoba doduše," primietim ja, sasvim a la Sacher-Masoch, „ali ja se pouzdano nadam, da se Vaše proročanstvo neće izpuniti."

Još smo se dugo prepirali o Sacher-Masoch-u. Napokon mu izpoviedim, da upravo dolazim od Sacher-Masoch-a samoga, i od toga časa počam prestade prepirka. Niemac upravo je gorio od zvjedljivosti, da saznade mnogo toga o privatnomu, životu toga zločinca smetanja javnoga mira.

Da nam se u Zidanom mostu nije bilo raztati, sjegurno bih ga bio jošte osvjedočio o tomu, da je Sacher-Masoch, ma ga on i smatrao zločincem, svakako zločinac najinterisantnije vrste.

inom omogućio nabavu noževa ljudem, koji više od 25 centima za ovu koristnu stvar izdati nemogu.

Učitelj. — Onaj, koji bi mogao tvoriti par cipela za 1 franak stekao bi si tu veliku zaslugu, da bi nestalo bosonogih.

Susjed Dobrić. — Tvoriti koristan predmet za jeftin novac, a ipak prodat ga dobitkom, to je u istinu izkazivanje blagodati družtvu čovječanskomu; to je pravo dobročinstvo.

Učitelj. — Tako strojevi oslobodiše ljude od najtežjih radnja, a povećavaju broj tvorina i umanjujuć im cienu omogućuju, da ih si i manje bogati nabave. Oni pače vrše radnje, koje ljudi i nebi mogli izvesti. Mislite samo na parogone! Pa ne samo veliki strojevi, već i mali i najmanji mogu biti vrlo koristni i vrlo dobro uplivati na naše blagostanje. Jednom riečju, svako družtvo tim je bogatije, čim više strojeva rabi, a dosliedno više proizvadja ili tvori; dakle sve što upliva na pomnožanje proizvoda, povećava ujedno blagostanje.

Susjed Dragić. — Samo je u prvi mah velika nevolja u tomu, što mnogi ljudi stradaju kroz konkurenciju (natjecanje) strojeva, nu konačno i ti se pomognu drugim načinom.

Učitelj. — Treba pomoći onim koji trpe, dokle se nepoboljša i njihov položaj.

XXVI.

NATJECANJE (CONCURRENCE).

Neki mladi krojač, imenom Stjepan Rubić, vratio se sa svoga dugoga putovanja kući. Uredio si je posao u rodnom mjestu i ne samo, da mu rad bijaše bolji nego staroga mjestnoga krojača Vunića, već je i obalio znatno cienu krojenja.

Stari Vunić tužio se je od kuće do kuće, da mu kvari posao mladi Rubić, i to na štetu njegovu i štetu trošaca, jer tobož radeć šivaćim strojem, da mu rad nije valjan, već površan. Nu starcu nevjerovahu susjedi, nego svaki se požurio, da vidi taj novi stroj. Rubić opet trsio se je dokazati susjedom, da, premda rad ide strojem mnogo brže od ruke, sav nije ni najmanje slabiji, nego onaj, obavljan prostom rukom.

Govorilo se je zatim mnogo o natjecanju, o posliedicah dobrih i zlih toga natjecanja, nu svi se složiše u tom, da dobro nadmašuje za mnogo zlo.

Jedan seljak primieti: „starina Vunić neka si pribavi sličan stroj, pa će i on moći jeftinije raditi.“

Drugi opet: „Zar Vunić misli, da ćemo mi njemu za volju uvjek našu odjeću skupo plaćati?“

Pravi napredak nalazi se u sniženju ciene proizvoda, a da se nemora kroz to ciena rada umanjiti.

Natjecanje je koristno, odgovori učitelj, kada ga dodjoše za mnenje pitati. Sjećate se, kako je bio slador u selu skup, dokle imadosmo samo jednog trgovca?

Filip. — 1 franak funta ili pol kilograma.

Učitelj. — A danas?

Filip. — 80 centima.

Učitelj. — Trgovac kupuje slador za 65 centima, kirija ga stoji 5 centima, to je dakle 70 centima.

Susjed Dragić. — Da, da, prije nam je skupo računao susjed Tržić slador, dokle ga plaćasmo po jedan franak pol kilograma.

Učitelj. — Možebiti ne. Uzmimo da bi vi bili jedini trošac sladora u selu i da date iz grada jedan kilo donieti, to bi morali platiti onomu, koji vam slador donese, tri franka, a recimo da ste dobili u gradu kilo za 1 fran. 30 cent., to bi bilo ukupno 4 fr. 30 cen. Nu kupite li veću kolikoću n. pr. 10 kilog. to vas donosilac nebi ipak stajao skuplje od 3 franka, a slador bi vas stojao 2 fr. 60 cent. mjesto 4 fr. 30 cent. Valja nam takodjer priznati, da susjed Tržić trguje za to, da si zasluži potrebito za život, te je možebiti prinužden prodavati slador uz cienu od 1 franka. Nu jer dodje u selo takmac, koji se zadovoljuje manjim dobitkom, prisilio je time gospodina Tržića, da dade i on jeftinije robu, ako neće izgubiti svoje dosadašnje kupce. Konačno moguće je da novo pridošli trgovac imade jeftiniji izvor dobave.

Susjed Dobrić. — Natjecanje obaljuje cienu te koristi cielomu svietu.

Antun. — Nu trgovac tada gubi.

Učitelj. — To takodjer nestoji. Obali li se ciena jednomu proizvodu, tada raste obično poslje potrošak; tim načinom se nadoknadjuje svota prvašnjeg dobitka.

Susjed Dragić. — Nebi rekao, da g. Tržiću nosi slador kao prije, nu od to doba uveo je u svoj posao druge nove predmete, koji mu odbacuju sigurno liep dobitak.

Učitelj. — Da nije došao natjecatelj, radio bi on kao prije. Natjecanje bodri ljude, a mi se tim koristimo, jer nama se pruža sgoda, da si nabavimo u selu mnoge predmete, koje tražimo prije u gradu.

Filip. — Ta novi trgovac prodaje i knjige i prima naručbine za grad.

Učitelj. — Trošac traži uvjek, da si pribavi za čim jeftiniju cienu predmete, koje potrebuje. Tvorničari i trgovci to znadu, te za to nastoje, da iste čim jeftinije tvore. Onaj, koji najjeftinije prodaje, privlači kupce k sebi, dobiva kroz to dovoljnu naplatu za svoj trud, a čini ujedno

---

IZ KAJENE.

ULOMCI IZ PRIJATELJSKOG PISMA.

Tek je morala svanuti zora, kad se probudih iz težka sna. Glava mutna, a vrvile po njoj sve one fantastičko-turobne misli, koje me diljem moga sna proganjahu. Šta si skrivio jadniče, da te zatekla tužna sudbina, pa ćeš morati da boraviš svoje mlade dneve u toj nesretnoj zemlji, gdje papar uspieva, ljudi ginu, a bog svoga neima! Težko mi je mladu pod tom „suhom guillotinom“ polagano pogibati, pak da sam se još kojim velikim djelom ovjekovječio, da sam barem do kakova akademika dotjerao, ali ništa, ništa . . . Oh, gdje si mi bieli Zagrebe, vi mladi gizdelini s dugimi kaputi, ravnimi cilindri, crljenimi ovratnici i kljunatimi cipelami, vi gospodjice krasne, iz čijih se ustiuh toli milozvučno razliega roman njemštine, a kadkad i onaj „der naškišen Sprache!“ Neću više brusiti pete po Ilici, koju sam barem milijun putih od Botea do Stankovićevoga ugla premjerio. Liepe li promjene: na mjesto Zagreba — Kajena! . . . Poletim brzo k ogledalu, da vidim e da li su mi već jako upala lica — bio sam u istinu neobično blied. U to se razgledam malo po sobi: zrcalo, stol, stolice, sve do duše primitivno, ali ipak sjenka europejskoga duha i kulture. Soba je dapače imala prozor, a ja pristupim — ne mogu tajit, da nisam osjećao, neznam da li više straha, da li više malodušnosti — da vidim, šta ću kroz taj prozor vidjeti — —

Groblje — otvorim oči što više mogu: groblje pa groblje! Kroz maglu razabirem prilično točno veliku piramidu, pred njom se savija i pregiblje neki ljudski stvor; — valja da nariče za kojim milim si pokojnikom. Ali tako rano u jutro; — vidiš, mislim si, ipak ti Kajenarci nisu bez svakoga čuvstva: tko bi kod nas u Europi pustio tako rano udobni krevet, da poslje suzan pozdrav svomu usnulu drugu! Okolo piramide vidim nekoliko povećih statuah — po svoj prilici sve to spomenici velikim muževom kajenskim.

Ovaj mi pogled prem tužan malko dušu razvedrio. Mislio sam si, gdje se mrtvi toliko počituju, tamo nemogu da su ljudi divlji ko u Šumadiji. Kad nije drugčije, udomit ćeš se i ti medju njimi. Samo jedno mi se čudnovato činilo: zašto da ljudi na groblju stanuju. Zar je to francezka vlada još illo tempore naredila, da se još većma truje i onako kužni zrak kajenski, a osudjenici da vide vazda pred očima, koj ih udes čeka . . . Zaista to je preveć okrutno.

Sišav kašnje iz stana stidio sam se. Prijatelji me uzpitaše, šta da mi je, jer da me je rumen oblila. Ali kako da im uzrok kažem! Ja sam držao paradni trg kraljevskog i slobodnog grada B . . . za groblje kajensko! Moja nespretna piramida bila bunar, previjajući se pred njom stvor po svoj prilici koja služkinja, koja je vodu vukla, a u spomenicih velikih muževa kajenskih upoznavah sada neke stare prijatelje, iznad kojih mi se je najviše milio sv. Juraj, koji je graciozno dignuo jednu nogu u vis.

Imaš li bujnu maštu, a ti ćeš lahko usporediti taj trg sa onim sv. Marka u Mletcih. Jedan i drugi je četverouglast, nad jednim i drugim nebo, nu dočim ti se potonji, kako je sa svijuh strana ogradjen palačami te crkvom sv. Marka, pa kako je mramorom popločen, čini više ogromnim salonom nego li trgom, to ti b . . . trg naliči više ogradjenom pašnjaku. Jer B . . . ljubećim prirodu nada sve, više se mili živa trava nego li mrtvi mramor. Pa zašto, zar nemora goditi srdcu B . . . koji je velegradskim svojim životom već borniran te za sve velegradske finese apatičan,

veliku uslugu obćinstvu. Dakako, valja dodati, da se za bolju robu radje i više plati, nu i tada se je jeftino kupilo, jer roba dulje traje.

(Nastavak sliedi.)

PARIŽKA IZLOŽBA.

III.

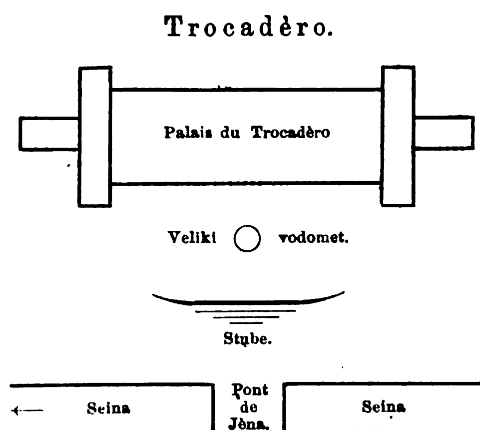
Dekret, kojim se objavljuje, da će se godine 1878. otvorit u Parizu svjetska izložba, izdan je 4. travnja 1876., dakle jedva dvie godine prije otvorenja iste. Odmah se je na to pojavilo više projekta za izložbu, tako onaj za Bois de Vincennes, de Courbevoie, za Bois de Boulogne, de St. Cloud, de Chaumont, des Tuilleries i t. d. Nu sve nadkrili osnova inžinira Julesa Brunfauta, koja je smiestila izložbu na Martovu poljanu (Champs de Mars) i na Trocadèro.

Na zapadnoj strani Pariza a na lievoj obali Seine pruža se ona ogromna Martova poljana, na kojoj je već godine 1867. bila smieštena parižka svjetska izložba, — njoj nasuprot na desnoj obali uzdiže se briežuljak Trocadèro, a spaja te dvie pole pont de Jéna, koga su godine 1815. saveznici pod Blücherom htjeli dići barutom u zrak.

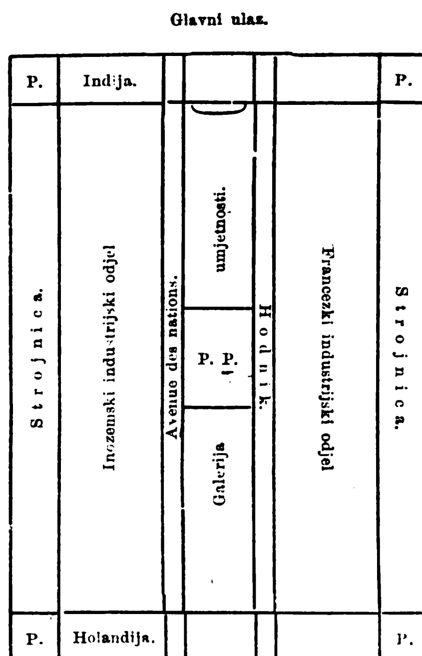
Industrijska palača na Martovoj poljani danas je bez svake dvojbe najveća i najogromnija sgrada cieloga svieta, jer pokriva površinu od 220.000 četvornih metara. U toj sgradi lahko bi stanovalo 100.000 ljudi, a moglo bi se u njoj lahko naslagati 3,000.000 ljudi glava do glave i povrh glave.

Željezo i kamen, jedina gradiva te palače, stajahu 25 milijuna franaka. Putniku koj silazi s visine Trocadèra preko jenskog mosta, graciozno se prikazuje veličanstveno pročelje. Na svakom kraju dižu se dva, trulom okrunjena pavillona s velikimi vratmi a isto se takav uzdiže i u sriedini. Na njihovih vršcih titra francezka trobojnica. Čitavo pročelje ima vrst polustriehe od stakla, a riesi ju prekrasno naokolo cvieće.

Trocadèro.

Industrijska palača na Martovu polju.

P. = Pavilloni. P. P. = Pavillon grada Pariza.

Stražnje pročelje na prema vojničkoj školi (École militaire) posve je ravno sprednjemu, samo neima tako sjajnog ulaza. Pavilloni na uglovih spojeni su sa 700 metara dugimi hodnici, od kojih su iztočni i zapadni opredieljeni za strojeve, a sjeverni i južni za druge izložbe. Industrijski odjeli smješteni su za Francezku uz cielu iztočnu strojnicu (Maschinenhalle), a inozemni uz zapadnu strojnicu. Sriedinom pako od glavnog ulaza teče galerija za umjetnost, a sa svake strane ju okružuje poluotvoren hodnik. U sried svih tih galerija diže se sjajni pavillon grada Pariza, kao kruna ciele izložbe.

Kako se iz ovog nacrta vidi Francezi su sebi pridržali najveći dio palače, kao što je to i posve naravno. Galerija za umjetnost smieštena je sriedinom, al joj se mnogo toga prigovara.

Današnja parižka izložba nadkritila je u tom sve ostale, što je zorno i pregledno predočila redomice napredak svih država u svakoj pojedinoj struci. Tako teku svi izložci iste vrsti od sjevera na jug, a od istoka na zapad narodnosti. Po tom se dakle može lahko prosudit, koja je zemlja koju nadkrilila u kojoj struci.

Zemlje nisu poredane ni po geografskom ni po kojem drugom redu. Počimlju na desno od glavnog ulaza s Indijom, za njom sliede: Englezka, Sjedinjene države Amerikanske, Italija, Španija, China, Japan, Austro-Ugarska, Rusija, Švajcarska, Belgija, i ostale manje države evropske i inosvjetske.

U Parizu je dakle pod jednim krovom spojena industrijska palača, galerija umjetnosti i strojnica, a sve to tolikimi je nebrojenimi hodnici svezano, da se je vrlo težko u njih iznaći. Jedino dvorište što se nalazi unutar palače, jest ono izmedju industrijskih odjela i umjetničke

---

kada vidi, kako se na najljepšem trgu njegova grada koj put krave i volovi u najboljem skladu sa gradskom inteligencijom šeću. Ovo čisto osjećanje za prirodu je uzrok, zašto b . . . nisu, pošto im je nesrećom velika opera pogorjela druge sagradili.

Nakon toga, što sam dosele primietio, ne treba niti da kažem, da je taj trg rendez-vous elegantnoga svieta b . . . U debelom hladu stoljetnih kestenah šeće se mladi sviet i onaj, koj bi još uviek htio, da je mlad i liep — zviezde treptе na nebesih, a u mladih se srcih miče nešto. . . . Kadkada vidiš tuj i silu inostranaca, koji su došli iz Bosne, da ovdje svoje rente profućkaju.

Na ovom se trgu nalazi takodjer ognjište b . . . kulture i gradjanska čitaonica.

Kako sam ugodno bio iznenadjen, kad sam upisav se u tu čitaonicu kao član, dobio primjerak njezinih pravila u milom našem švabskom jeziku: „Statuten des Bürger-Casino in B . . .“ — Još je ovdje i druga vojnička rectius penzionirska čitaonica; nu čujem, da se tamo absolutno do novinah doći ne može. Ko kokoš na jajih, tako sjede gg. penzionirci po cio dan na novinah: valja da im je koj liečnik to iz zdravstvena obzira preporučio. Ova je čitaonica još narodnija od narodne gradjanske. Kako je našoj braći Magjarom fuzija jedna od ponajmilijih političkih operacijah, a od fuzije do konfuzije je samo jedan korak, kako nas najnovija magjarska fuzija liepo uči: tako se i ovdje, dok ove čitaonice uspored obstoje, govori sveudilj o njihovoj fuziji, pa kako bi to probitačno po narod i domovinu bilo. Ovo je pitanje odviše zamašno, a da bi se ja bio za kratko vrieme svoga boravka u B . . . odlučiti mogao, kakvu da poziciju u toj permanentnoj borbi zauzmem.

Nebudući strukovnjakom nije mi moguće dostojno procieniti i uvažiti b . . . sku kanalizaciju; samo mi je to primietiti, da su se tuj ponajpače uvažili obziri sanitarni, a kolikom taj sistem radja blagodati, vidi se već odatle, što sam se ja, prem inače veoma nespretan, jur prilično priučio skakanju preko graba. Što se razsvjete tiče, to se lampe igraju uviek šišmiša: jedna drugu traži. Za vrieme mjesečine se naravno štedi petroleum. Samo je B . . . puno sretniji od drugih gradova, jer ovdje traje oficiozna mjesečina koji put po čitav mjesec.

Gradjani b . . . ski rado se ljuljaju u reminiscencijah prošlosti. Za granice da je svega bilo dosta i u izobilju: novaca, života, ženitbenih kandidata, i dvie vojničke bande, česa je svega sada pomanjkalo. Svakako je vojnički duh dubok — žaliboże predubok — koren uhvatio. Upravo mi je ogavno vidjeti seljake i seljakinje iz okolice, zaodjevene soldačkimi kabanicami — nije ih poklonio car, već ih puk ovdje kod krojača kupuje. Vojničkomu sustavu imademo zahvaliti i to, da nam je ovdje narodna nošnja propala. Oh, propalo je još koje česa! „Grenzvolk“ je zaboravio, da imade nešta, tko je više nego feldbaba — a kako i nebi! Kako su morale vrviti po zraku milozvučne rieči Grenzvater, Grenzwitwe, Grenzfamilie, Grenzmündel itd. na koje ja tek sada u raznih „ratšlagih“ nailazim. Kako ti izrazi skupa patre! Pak još ima ovdje ljudih, kojim neuzkipi krv, kad im se spomenu one blagodati! Jadna Hrvatsko, tvoji sinovi lievahu krv u propast svojoj zemlji, svojoj domovini, svojoj narodnosti! To ne znači požrtvovanje, to znači glupo zatiranje samog sebe!

Velik je dio pučanstva ovdje i u okolici grčko-iztočnoga vjeroizpoviedanja. Meni se taj izraz „grčko-iztočni“ vanredno mili, — tako je zvonak, ko „Zastavin“ uvodni članak, koji o Hrvatih govori. Dakle grčko - iztočni dio pučanstva ili da budem pravedniji, dio grčko-iztočnoga pučanstva

galerije. Nu to je samo deset koračaja široko a sedamsto koračaja dugo. A uprav u tih tiesnih uličica nalazi se najinteresantniji dio izložbe: niz façada ili avenuea naroda.

Ova ideja nije posve nova jer se je već nešto slična kušalo izvest i u Filadelfiji, al u Parizu se je dotjerala na vršak. Svaka narodnost izkitila je vanjsko pročelje onako, kakova joj je karakteristika i tako je nastao niz najdivnijih pogleda. Žalibog, da je taj prostor tako uzan, a da sprotivne strane zieva dugi žuti zid bez prozora, za kojim se krije galerija umjetnosti. Belgija je snesla ovamo romantičan stari feudalni grad, Portugizka ulaz u katedralu Belemsku, na kom je nekoč Camoëns umoran pao. Iz divne palače amsterdamske gledaš u bajni maurijski vilinski dvor, što ga je Španjolska podigla nedaleko Granade na Xenilu. Korak napred i nalaziš se u Rusiji, — tu su seljaci sagradili pravi majstorski drven dvor, — Italija je prenesla jednu od najljepših palača mljetačkih iz Canal granda. Divni svodovi, pod njimi kipovi i medaljoni najslavnijih pjesnika i slikara! . . . Japanci su podigli pravo čudo, poluevropsko, poluazijsko, od kamena i drva. Kinezi sa svojimi pagodami, tu je isti materijal iz Kine dopremljen, Amerikanci se nimalo neiznevjeriše svom načelu praktičnosti, oni sagradiše kolodvor! Da zbilja, a Austro-Ugarska monarkija? Što je njezina karakteristika, koj štil? Neki šaljivdjije preporučivahu dosljednosti za volju sponieti koju kasarnu a pred njom „Csardu;“ nu ovako je namiešten dvor s arkadami i medaljoni znamenitih „Austro-Ugra.“ Vele, da se za 15.000 fr., što te arkade stoje, nije moglo ništa više izradit.

Ova Avenuea naroda u istinu je divna, al pogled na nju nedozvoljuje pregleda, — divnija bi ona bila, da je smještena na vanjskoj strani industrijske palače.

Time smo od prilike samu industrijsku palaču u njezinih glavnih crta označili.

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

AKADEMIČKE VIESTI.

— U sjednici jugoslavenske akademije od 11. svibnja XV. čitali su se ulomci iz Jagićevih rukopisa o sriedovječnih liekovih, gatanjih i vračanjih. — Akademija je slala profesora Jiruša na botanička iztraživanja, a vlada je u istu svrhu podielila podporu akademikom Dr. Schlosseru i Lj. Vukotinoviću, koji će se budućeg mjeseca zaputit u gornju Krajinu.

— Česko učeno družtvo u Pragu držalo je 10. svibnja svoju glavnu skupštinu pod predsjedničtvom Josipa Jirečka. Tajnik prof. Kořistka izviesti, da imade družtvo 164 člana, 10.000 knjiga i da je u savezu s 181. družtvom. Kod izbora su izabrani Izmail Sreznjevski u Petrogradu vanjskim članom, a izvanrednimi članovi Dr. Durdik, Dr. K. Jireček i Dr. Čelakovský. Medju dopisujućimi je imenovan Dr. Kar. Zahradnik prof. hrvat. sveučilišta u Zagrebu.

PRIRODOSLOVJE.

— Razvoj flore okolo Zagreba. Od 4.—11. svibnja cvalo je: Cercis Siliquastrum L., Jadić mnogocvjetni; Genista triquetra W. K., Žutica trosrha; Trifolium rubens L., Djetelina crljenkasta; Robinia viscosa Duham., Bagren ljepkasta; Vicia purpurascens D.C., Grahor rumenasti; Rubus saxatilis L., Kupina troperka; Pulsatilla vulgaris Mill., Kučika blieda; Homogyne sylvestris Cast., Urezica krpasta; Ribes reclinatum L., Grozdić zavinuti; Myricariae germanica Dw., Mariška sinja; Arabis auriculata L., Gušarka ušikasta; Salvia pratensis L., Kadulja malolistna; Verbascum pulverulentum Vill., Divizma pepeljasta; Reseda lutea L., Katenac žuti; Euphorbia virgata W. K., Mliečika šibkasta; Veronica urticaefolia Jacq., Čestoslavica koprivolistna.

TVORNA UMJETNOST.

— Ovih smo dana vidili izložene nacrte arhitehta Fr. Schmidta, po kojih bi se imala popravit i u prvobitno namišljeno stanje postavit prvostolna crkva zagrebačka. Ima tu jedna velika slika crkve, kako izgleda danas, i druga velika slika, kako bi imala izgledat poslije renovacije; uz to se nalazi sila manjih nacrta. Po osnovi Schmidtovoj crkva bi se imala prepravit u strogo gotičkom stilu, a uz sadanji toranj podići i drugi, koji je nekoč obstojao, al nezgodami vremena izčeznuo. Čitavo pročelje crkve za jedan bi se kat povisilo, da sakrije krov, koj se imade znatno preinačit, a na zvonicih bile bi dvie galerije za izgled. Od današnjeg velikog prozora nad ulazom izradila bi se krasna roseta za razsvietu kora, a tek nad njom širila bi se 4 gotska prozora. Pogled na tako prenapravljenu crkvu u istinu je veličanstven a dao bog, da se radnja što prije stane izvadjat. Trošak stajat će od prilike pol milijuna forinti, a kako čujemo, imade i crkva toliko i više imetka. Gradnja bi trajala kakovih 30 godina.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Na hrvatskom narodnom kazalištu bijahu na dalje ove predstave:

11. svibnja: „Hypochondrista“, vesela igra u 4 čina od Mosera.
12. svibnja: „Lucija,“ opera. (Prvo gostovanje gdčne Marije Prikril.)
13. svibnja: „Matija Gubec, kralj seljački.“ Histor. drama u 5 čina od M. Bogovića. (Prijam gdč. Dragice Freudenreichove).
14. svibnja: „Lucija.“ (Drugo gostovanje gdčne. Prikril.)
15. svibnja: „Hugenotti“ velika opera u 5 čina od Meyerbeera. (Posljedna predstava.)

---

odlikuje se i ovdje onimi sjajnimi svojstvi, radi kojih je i u drugih krajevih naše domovine toli obljubljen, žarkom ljubavi za hrvatsku i narod hrvatski. Inteligencija prednjači još masi, a stanovita gospoda sudci postaviše si liepu i plemenitu zadaću, da šire patriotizam u smislu §. 58. sl. c. k. z. Videći pred sobom grčko-iztočnjaka nebi ga pod Bogom drugčije za vjeru pitali, nego: jesi li srbske vjere? Na što sliedi dostatno jur ububani odgovor: „da, ja sam Srbin.“ Kad već imamo ovdje dvie narodnosti, to je i tuj neizbježiva borba za paritet. Tako imamo ovdje dvoje norme: rimo-katoličke i grčko-iztočne; na temelju kojega zakona, to mi absulutno nije moguće bilo doznati. Vriedno je da iztaknem plemenito nastojanje naše političke oblasti, da unapredi tu bratsku slogu. Dočim je ciela podžupanija na grčko-iztočnu blagoviest en plaine parade prisustvovala grčko-iztočnomu blagosivanju grčko-iztočne vode, brilirala je ista na katoličku veliku subotu kod procesije svojom odsutnošću. Na svoju veliku radost odkrio sam ovdje takodjer i srbsku ulicu, do koje vi u Zagrebu kod zadnjeg krštenja ulica uz sav lojalitet nemogaste doći!

Unijata ima u okolici jako malo. Dva sata odavle je jedna njihova parohija. Nije velika, sastoji bo samo od popa i njegove žene. Popa g. R. poznam osobno, što mi je tim radostnije, jer sam u njem — biela vrana! — čestita Hrvata upoznao.

Historija druge unijatske parohije, za koju sam saznao, deseći se ovih danah po svom poslu u G., je veoma interesantna.

Pol sata od G . . . . . . u planini bio je grčko-iztočni manastir. U okolici hajduci hajdukovali, a prosu se mnogimi podatci opravdan glas, da im samostan utočište daje. S toga stigne na jednom „befel“ iz Beča, da se isti razoriti ima, što i bude učinjeno. U isto vrieme zavadi se neka bližnja grčko-iztočna obćina sa svojim popom. Nemogući ga se inače riešiti, odluči ciela obćina proći ne na katoličko, nego na unijatsko vjeroizpoviedanje, jer da je to ipak na pol vlaško, pravovjerno. Izhodiv si potrebitu dozvolu od vojničke uprave, sagrade si na mjestu, gdje je samostan bio, liepu crkvicu. I pop unijatski bude dopremljen, sve u najboljem redu, kad ti se al eto vlaška ćud kajati poče. Porodilo se komu dieto, a on ga potajno odnese grčko-iztočnomu popu, da ga na „pravu“ vjeru okrsti, najprije se povlaši jedan po jedan i potajno, kasnije javno, — dosta, na jednom izčeznula opet unijatska obćina, a ostadoše samo pop i zvonar. Popu se to neizmjerno na žao dalo, a možda još više to, što su mu se ovim dogodjajem dohodci impertinentno reducirali bili. Domisli se on, pa rekav svojim iluzornim župljanom po englezki zbogom, ode. Pomislite si sada nepriliku zvonarevu. Sam samcat, šta da počme? Šta drugo — postade po drugi put i on apostatom. Tako je u bivšoj unijatskoj obćini samo još jedan unijat, naime bog unijatski, koji na dosta tiesnom prostoru svoje crkvice praznimi zidinami vlada. Tko zna, čime si vrieme krati? Možda razmišlja o tom, šta je fides graeca, dok mu napokon ne bude taj samotni život dosadio ter će se i on, koji je i tako na pol vlaha, na jednom posvema povlašiti.

* * *

Nedelja je ovde bez kraja i konca. Da si vrieme prikratim, sjeo sam da napišem ove šarene crtice iz Kajene a vi primite bez zamjere. Pak ako ste se malko dugočasili, pomislite, da sam tad posvema svoju svrhu polučio: jer tad mogu biti uvjeren, da sam Vam najvjernije ocrtao Kajenu, uvedši Vas u atmosferu, koja ju zaokružuje i u kojoj ja sada živim.

Jefto Faulholz,
umirovljeni rodoljub.

— Bogovićeva drama „Matija Gubec“ dočekala se je nakon dvadeset godina vrlo liepa uspjeha. Gledajući ovo djelo na našem kazalištu, čini nam se ono svakako jednom od najboljih hrvatskih drama, jer ima u sebi prave žive istine. Jezik je liep, a čin se tako naravno i postupično razvija, da drugče ni nemože biti. Ima dapače prizora od nepobitnog efekta. U Matiji Gubcu bori se težnja za slobodom sa feudalnim robstvom, čovječnost i pravda proti nasiliju i nepravdi. Pisac je doduše svom Gubcu, hrvatskom seljaku 16. vieka, i njegovim drugovom primiešao nešto previše modernih nazora, a nije ničim motivirao, zašto je upravo Gubec glava krvavog ustanka, prem se on obzirnošću nad druge uznosi. Najmanje je uspio konac drame, gdje vode Gubca na stratište, dočim prizor u tamnici i Gubčev san spadaju boljem dielu drame. G. Mandrović glumio je Gubca vješto i karakteristično, a už njega trudili su se g. Ružić kao Tahi, g. Milan kao Keglević, gosp. Fijan kao Plovdin, g. Ban kao ovejanac Škanjec, g. Sajević kao Pozebec i g. Jovanović kao Gregorić, da budu što bolji. Ženske su uloge neznatnije. Gubčevu kćer Stanu glumila je koristnica g. Freudenreichova, prem joj nije mogla izvabit nikakove karakteristične strane. Nešto znatniju Pozebčevu Maru igrala je dobro gdč. Sobjeska, njezinu majku gdja. Bajza, a Jelenu Zrinjsku gdč. Perisova. — Mi bi želili, da se Gubec i buduće sezone prikaže, te će opet napunit kuću.

— Dobismo sliedeće pismo sa strane, koja je kompetentna suditi, te ga priobćujemo doslovno:

„Gospodine uredniče!

Imajte dobrotu i ustupite u svom cienjenom listu mjesta ovim redkom, koji možda ako i neće koristiti, neće za stalno ni škoditi stvari, koje se tiče.

Zadnjih je dana gostovala na našem kazalištu gospodjica Marija Prikrilova kao Lucija. Nekoč učenica ravnatelja Zajca, uči ona od dvie godine pjevanje kod profesora Löwenstamma u Beču. G. P. dokazala je, da je od zadnjeg svog nastupa, u lipnju prošle godine, u svakom pogledu znatno napredovala, te da se možemo nadat u njoj pozdravit s vremenom jednu od najboljih hrvatskih pjevačica. U g. Prikrilove neima još velikog glasa, al je taj glas svjež, mekan, zvučan i simpatičan; on dotiče, da svlada i da gospoduje zborom i orkestrom. Pjevač od ukusa netreba tražit uspjeha u vikanju, koje često nadmašuje granice estetski liepoga, takovih vikača treba danas samo Rikard Wagner.

U gospodične P. je na dalje krasna, čista intonacija i liepa cantilena, nu ona je eminentno dramatska pjevačica a nipošto koloraturna.

Slavlje s kojim je gdč. P. u nas pozdravljena dakako, da možda i nadmašuje njezinu pravu pjevalačku vriednost, nu ono se je prinielo 1) pjevačici, 2) domaćoj kćeri, 3) njezinoj marljivosti i napredku i 4) njezinom liepom i simpatičnom pojavu. —

Nu bezpristrani slušatelj i hladniji strukovnjak nipošto nemože uztvrdit, da je g. P. danas pjevačica, koja bi mogla posve zadovoljavat ma i na manjem kazalištu, ona mora dapače još mnogo učit; njezina scala, njezin triller, njezini staccati, sve to nije još ni za dramatsku pjevačicu usavršeno i izgladjeno, a nije ni čudo, jer je g. P. i onako za kratko vrieme silno napredovala. Treba joj dakle još tehničke i mimičke škole.

Danas čujem, da je g. P. pozvana od kaz. uprave, da s budućom sezonom nastupi svoj engažma, na koji je vezana podporom zemlje, što ju je jednu godinu uživala u Beču. Pitam Vas sad, gdje će g. P. i kad dovršit tako svoje naukovanje, da bude mogla kao savršena pjevačica zadovoljavat svojoj zadaći? Neznači li današnje engažovanje g. P. silu, koja je najljepše pregnula, na po puta sustavit, trgnut ju s mjesta, gdje je kadra zadobit posljednu i najzamašniju izobrazbu?

Mjesto da se gdč. P. dade podpora još na jednu godinu, da može mirno i zrielo dovršit svoj študij, ona se povlači u Zagreb, da ili nakon jedne sezone nimalo nezadovolji publike ili da joj se sbude, kako se je već zbilo mnogoj mladoj pjevačici na našem kazalištu.

Nemojmo si pravit nikakovih iluzija; ovakova g. P. nas neće dugo zadovoljavat. Gospodične Barthova, Neugebauerova i gdja. Grbićka takodjer su nekoč sa slavljem bile pozdravljene u Zagrebu, a nitko nebi više od mene žalio, da se s g. P. isto zbude, jer bi Hrvatska opet sama zakopala jedan talenat.

Želite li gg. s toga učinit dobro djelo, a Vi pošaljite g. P. još na jednu godinu u Beč, pa ste odgojili sebi i domovini na čast pjevačicu, kojoj proriču svi strukovnjaci veliku budućnost. Polutanstvo i štednja ovdje nisu ni malo na mjestu. Njim za volju nebi se smjela metati na kocku ničija budućnost, a najmanje budućnost talenta, kao što je gdč. Prikrilova.

Nebilo kašnje s nikoje strane kajanja, a sad zamjere.“ — a —.

Mi s naše strane neimamo što dodat ovomu pismu, jer je posve izcrpilo naše vlastito uvjerenje. Ako se i priključujemo vrućoj molbi g. pisca, ipak mislimo, da se ovaj fait acompli već neće drugče riešit, što vrlo žalimo, jer bi se i na javno mnienje, koje je u ovom pitanju suglasno sa strukovnim svakako imao uzet obzir.

O samom gostovanju gdćne Prikrilove izrazio se je takodjer pisac gornjeg pisma. Ono je preko svake nade uspjelo povoljno, a naročito je druge večeri njezina Lucija bila za početnicu svake hvale vriedna. Gdćna vratila se je 18 t. mj. opet u Beč, gdje će ostat do konca kolovoza.

— Ovogodišnja kazalištna sezona svršila se je 15. t. mj. s Meyerbeerovimi Hugenotti. Ujedno su se ove večeri oprostili s našim kazalištem dosadanji prvi tenor, g. Grbić, gdja. Grbićka, gosp. Nolli, gdč. Ferenci, gdč. Vojačkova i g. Vanzetti. Pjevalo se je u istinu kao malo kad, svi se natjecahu, da razviju sve svoje sile i da se što ljepše oproste. G. Grbić, koji je kroz devet godina bio uzorom naše opere te ju upravo pomogao osnovat, oprostio se je š njom te neće stupit u nikoj engažma, već će živit na svom dobarcu te kadkada gostovat, a nadamo se češće i u Zagrebu. G. Grbića, odlikovalo je cielo obćinstvo, njegovi štovatelji mu izručiše, kad se je pojavio krasan srebren lovor vienac s napisom: „Vrlomu pjevaču hrv. opere g. Franji Grbiću na spomen od njegovih štovatelja, 15. svibnja 1878.;“ a malo prije predstave izruči mu vladin povjerenik za kazalište g. Kneisel, krasno izradjenu diplomu, koja doslovno glasi:

Blagorodni gospodine!

Visoka kr. hrv. slav. dalm. zemaljska vlada, priznavajuć zasluge Vaše, stečene za preko devetgodišnjega neprekinutoga djelovanja Vašega kod opere na ovdešnjem narodnom zemaljskom kazalištu, ovlastila me je na predlog moj, da Vas prigodom odstupa Vašega od svoga kazališta imenujem

začastnim članom

ovdešnjega narodnoga zemaljskoga kazališta,

što ovim dekretom činim, uvjeravajuć Vas o podpunom veleštovanju svom. Kr. vladni povjerenik za narod. zemalj. kazalište. U Zagrebu dne 15. svibnja 1878. Josip Kneisel m. p.

Ovo je do sad jedino i najveće odlikovanje, što ga je koj pjevač stekao na našem kazalištu. Ostali praštajući se primiše svi po krasan vienac, kao što je u obće obćinstvo odlikovalo i priznavalo svačije zasluge. Dovikujeme odlazećim: „S Bogom!“

— Dvadeset i šest članova narodne naše drame uputilo se je 16 t. mj. na večer u Osiek, da dadu ondje 20 predstava. Prva predstava bit će 19. t. mj. a predstavit će se „Ljudevit XI.“ Na putu od Zagreba do kolodvora dogodila se je dakako mala nesreća, jer su se tri člana družtva a medju njimi „naša naivna“ izgubila. Medjutim je i to dobro, jer će barem sa sobom ponieti, što su drugi zaboravili, a toga je dosta. — U ostalom „to je romantično.“

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Ovih smo dana dobili prvi broj „Sriemskog Hrvata,“ koji je počeo izlazit 11. svibnja pod uredničtvom Dragutina Altha u Vukovaru. List je sam posvećen vrlo zanemarenim i vitalnim hrvatskim interesom u Sriemu, te ga s toga toplo preporučamo svakomu rodolju. Izlazi svake subote i stoji 5 for. na godinu.

UMRLI.

— **John Constantin Stanley**, englezki pukovnik, poznat iz krimskog i indijskog rata, rodjen 30. rujna 1837. † 23. travnja u Londonu.

— **Sir Frederik William Grey**, englezki admiral, zapovjednik u Krimu i u Indiji, rodj. 23. kolovoza 1805. † 2. svibnja u Lynwoodu.

— **Valette**, glasoviti francezki pravoslovac, profesor, † 10. svibnja u Parizu u 73. godini.

— **Petar Narančić**, c. kr. generalmajor u miru † u Beču 11. svibnja 56 g. star.

— **Pierre Marie Philippe Aristide Denfert-Rochereau**, glasoviti francezki pukovnik, i g. 1870. junački branitelj Belforta, kašnje poslanik narodne skupštine, a od prošle godine zastupnik grada Pariza u komori, rodjen 11. siečnja 1823. † 12. svibnja u Parizu u 56. godini.

— **Anton Višek**, českí književnik na polju umjetnosti, pisac umjetničkog slovnika, rodjen 1809. † u Pragu 12. svibnja.

— **Josip Novotný**, česki humorista i žurnalista † u Pragu 14. svibnja u 48. godini.

Zaključak uredničtva 17. svibnja.

Vlastnik i nakladnik: Milan Grlović. Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 48. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 26. svibnja 1878. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga II.

VOLTAIRE I ROUSSEAU.

U SPOMEN STOGODIŠNJICE NJIHOVE SMRTI.

I.

Na 30. svibnja t. g. navršit će se podpuno stoljeće, što je umro Voltaire, malo dana kašnje, 3. lipnja isto toliko, što je izdahnuo Rousseau. Dva najveća pokretnika ljudskoga duha u prošlom vieku malo da nesklopiše oči na isti dan! Ovom sgodom obazriet će se sav civilizovani sviet na ova dva heroja, a neće biti s gorega, posvetimo li i mi njihovoj uspomeni nekoliko strana.

Prije nego li prodjemo na nje same, valja nam se obazriet i na dobu pred njimi i na njezine odnošaje.

Koncem 16. i tečajem 17. vieka duboko je tlačio slobodni duševni razvitak u Francezkoj tiranizam. Ljudsko družtvo bijaše pošlo takovim putem, da ga je moglo spasit i podić samo odrješito sredstvo: revolucija. Literatura bijaše spala na podle hvalospjeve i hvastanje, na goropadnu „klasiku;“ privilegija pojedinih klasa tlačila su cviet naroda, bezdušni prilizavci dvorski greznuli su u putenosti i razkoši, pravo i pravica bjehu zametnuti, sloboda nepoznat pojam.

Medjuto ipak se je poslie nesretne reformacije, koju je zadavila noć sv. Bartola, diglo više muževâ, koji su svojom praktičnom filozofijom i svojimi oštroumnimi opažanji pripravljali veliku duševnu i družtvenu reformaciju osamnajstog vieka. Ti su muževi bili Montaigne (1533. do 1592.) oštrouman muž bez predsuda, skeptički filozof, René Descartes (1596. do 1650.), koji je odvažnimi misli stvorio posve nov intellektualni sviet, Blaise Pascal (1623—1662.), protivnik fanatizma, uznosit i plemenit značaj, Rochefoucauld (1613.—1680.), La Bruyères (1639.—1696.) i St. Evremont (1613. do 1703.). Svi su ovi muževi bili skeptici, t. j. oni su dvojili o pravom i istinitom ljudskom spoznanju svega do onda postojaloga, pa su se s toga neumornom radinošću dali na iztraživanje istine u svih strukah ljudskoga znanja.

Početkom osamnajstog vieka skepticizam ojača tako, da se je mogao odvažit na radikalnu preobrazbu družtva. Stroga kritika uze potanko prevraćat odnošaje države družtva i crkve i positivnimi predlozi lagano izmienjivat nevaljalo i negativno. Tako je Montesquieu (1689. do 1755.) u svojih „Lettres Persanes“ (Perzijski listovi) političke, crkvene i socialne uredbe evropske, a napose francezke, temeljito i duhovito s uspjehom kritizovao, a njegov „Esprit des lois“ (Duh zakona) postao je pravim evangjeljem liberalaca.

Nu glavnim korifejem francezke moderne filozofije posta Denis Diderot (1712.—1784.). Njegov oštar, smion i sjajan način pisanja, što ga je razvio u svojih „Pensées philosophiques“ (Filozofičke misli) i u kojih je razglabao o modernih ideja, i utemeljenje enciklopedije učvrstiše slavu njegova imena. Enciklopedija imala je bit slovnikom svih struka ljudskoga znanja i tvorenja te su se iste imale na temelju novih pokretnih ideja razpraviti. U tu se svrhu spoji Diderot s d' Alembertom (1717.—1783.), slavnim ma-

LISTAK.

IMPROVIZATOR.

ROMAN U DVIE KNJIGE.

DANSKI NAPISAO

HANS CHRISTIAN ANDERSEN.

(Nastavak.)

Eccellenza se tužio, da mi manjka temeljitosti, ne pomagaše, koliko god učih, ta srkah samo s knjiga sladki med, koji mi je bio u volju. Prijatelji kuće i moji zaštitnici cienili me samo po idealu njihovog interesa, te kraj takova razmjera mogoh samo izgubit. Mathematik je tvrdio, da je u mene odviš mašte, a premalo promišljenosti; učenjak da se nebavim dovoljno latinskim jezikom. Politik pita me vazda u pribitnosti družtva o političkih novostih, o kojih sam vrlo malo znao, a on me izpitivao, samo da mene ubogog rani. Neki mladi nobile, koji je živio samo za svog jahača, lelekao je nad mojim neznanjem svih sportskih potreba i udarao je uz druge u mizerere na to, što se više zanimam sa samim sobom, nego li s njegovimi konji. Neka plemenita prijateljica kuće, došavša svojim činom i riedkim samozadovoljstvom, na glas, da je vrlo umna i kritična, no pravo uzev nije imala uma, kojim se ponosila, — ona si dakle naruči moje pjesme, da jih pregleda, što se tiče njihove ljepote i oblika, no zahtievala jih priposlane na prelomljenu papiru. Habbas Dahdah smatrao me talentom, koji je nekoč obećavao nešta, medjutim, da je odavna uginuo. Prvi plesači grada me prezirahu, jer u plesaonici ne umih načinit ni jedne figure, gramatik, jer metnuh ondje točku, gdje bi on uporabio samo semikolon, a Franceska reče, da bi me odviš pokvarili hvaliv me mnogo i ona me morade odgojit ozbiljem i strogošću. Svaki je ulio svoju otrovnu kaplju u moje srdce, ćutih da isto morade otvrdnut ili krvarit.

Liepo i plemenito dojimalo me se i oduševljivalo me svagda. Za mirnih časova sjećah se svih mojih odgojitelja, pa mi se tad činilo, kao da su na prema mom duševnom bitisanju samo marljivi radnici. Sviet sam bijaše mi krasno djevojče, koje me je zanielo svojim duhom, svojim stasom, svojim odielom. Postolar veljaše: „Pogled-nite samo njezine cipelice! Izvrstne su, to ju najveća riesi!“ Krojač vikaše: „Ah, ta oprava! Gledjte samo taj kroj! Taj vas mora sám zanimat! Razmotrite samo boju i šav!“ „Ne,“ kliknu češljar, „ovu kitu pogledajte, njoj se podajte!“ „Govor je svakako više,“ reče učitelj jezika. „Ne, držanje!“ vrati učitelj plesa. A ja uzdisah, „O Bože!“ Cielost je, koja mi se mili; vidim doduše ljepotu u svakom pojedinom, nu nemogu postat ni postolarom ni krojačem, da se samo jednom klanjam. Moj je zadatak pripoznat ljepotu cjelini. Neljutite se s toga na mene susjede i susjedi! — „Vidite, to mu je prenizko, ne dosta visoko za njegov poetički duh!“ rugahu se svi. Neima okrutnije zvjeri od čovjeka! Da sam bio bogatcem i neodvisnikom, kako bi se to sve bilo promienilo! Svi bijahu mudriji, pametniji i bolji od mene. Naučih se zahvalno smijat, gdje bi bio mogo plakat, previjat se, gdje sam prezirao, slušat ludjake, gdje mi se nije htjelo. Pretvaranje, gorčina i dosada života bijahu plodovi odgojenja, što mi ga dadoše ljudi. Vazda mi spočitahu nedostatke — a zar nisam zbilja imao nikakovih prednostih? Ja sam ih sám u sebi stao tražit, da ih iztaknem. I to mi spočitavahu.

Politik me nazva sebičnjakom, jer se nebri-

matikom, koji napisa predgovor, pravo stilističko remek-djelo.

Kakovu svjetsko-historijsku važnost je postigla enciklopedija, najbolje se vidi odatle, da se je perioda, u kojoj je to djelo izlazilo nazvala dobom enciklopedista. Ono je stvorilo epoku te ima svoju poviest. Zaprieke, što su mu se na put stavljale, nebijahu malene te je djelo izlazilo od godine 1751.—1766. Često put su ga zabranili izdavat te su se morali znameniti ljudi zanj zauzimati. Prvo izdanje izadje u 30.000 komada te su imali nakladnici dobitak od 2,630.000 livra. Uspjeh bijaše u svakom pogledu vanredan.

Vrlo se krivo čini svim boriocem, koji su se osamnajstoga vieka borili za zdrav razum i za slobodu, kad se hotice ili nehotice trgnu od mjesta i dobe njihova djelovanja. Onomu dakako, koji se danas uživa najljepših stečevina znanja i umienja, čini se dosta nerazumljivo, kako li je bez svega toga u stanovitih krugovih izgledalo, nu valjanu kritiku i historiku treba se prenieti ne samo duhom već i srdcem i cielim bićem u ono doba, o kojem piše.

Kraljevstvo u Francezkoj bilo je izgubilo svaki ugled, s njegova priestolja kapao je jed i otrov i u najniže koljebe, pravo religiozno čuvstvo zamieniše predsude, zakoni spadoše do pravih ništavila, javni moral bijaše podkopan, družtvo skroz pokvareno. Kad se je dakle u takovih odnošajih nešto razvezao sapeti razum, posve je naravno, da je s temelja potreso cielom tom starom ruševinom. Neodvisan, da nazloban i osvetljiv, nu i neumoran i neustrašiv u borbi proti tiranstvu, bludnji i predsudam, takav nam se prikazuje taj razum u Voltairu, koj ustaje kao heros u toj borbi.

II.

François Marie de Arouet, koji je pod imenom Voltairea stekao neumrlu slavu, rodio se u Chatenayu kod Pariza 20. veljače (po drugih 21. studena) 1694. Bio je pitomcem nekog jezuitskog zavoda, odatle odpušten dade se na studij prava, nu to ga nezadovolji i pošto ga njegov kum Chateauneuf uveo u krug odličnih danguba i šaljivdjija, napisa sa 17 godina tragediju „Oedipe,“ nekoliko epigrama i odu te zasvjedoči time svoj velik talenat za pjesničtvo — i za opoziciju. Rad neke ode, koja se je krivo njemu podmetnula, zatvoriše ga u bastillu, nu taj zatvor pribavi mu samo populariteta i podkriepi njegovu mržnju proti despotizmu.

Iz te mržnje poteče i njegova možda najvatrenija oda „La chambre de la justice,“ u kojoj opisa upravo vatrenimi bojami tadanje nasilje u Francezkoj. Kao što označuje ova oda početak njegove opozicije proti državi, tako počimlje 1722. s epistolom „Le Pour et le Contre“ oštar boj proti crkvi i dogmatičkom kršćanstvu. U toj je epistoli on i očitovao tako zvanu „svoju vjeroizpoviest.“ U Bastilli zasnova on takodjer osnovu za junačku pjesan „La Henriade,“ u kojoj slavi kralja Henrika IV. Ovo je djelo kao epska pjesan vrlo neznatno. suhoparno, da dosadno, nu posve drugče izgleda ono, motri li se kao manifest vjerske tolerancije na proti natražnjakom i zelotom. A tako ga i valja motrit. To je djelo Voltaire izdao g. 1727. u Englezkoj, kamo je godinu prije pobjegao rad proganjanja i gdje je sve do godine 1729. ostao. Henriadom položio je Voltaire takodjer temelj svom kašnjem bogatstvu, a to je opet upotrebio u dobre svrhe. To mu priznaju i protivnici.

Voltaire bijaše čovjek neobičnih vrlina i neobičnih mana; jedna od najgorih bijaše njegova bezkrajna taština, koja ga često snižuje do prosta laskavca, jedna od najboljih, što je u javnom i privatnom životu vazda branio pravo i štitio potištene te podupirao siromake. On, kao najveći protivnik dogmatičkog kršćanstva, ipak je mjestimice dokazao, da mu od srdca dolaze rieči, kojimi u „Alziri“ izriče etički sadržaj kršćanstva. Njegov ćudoredni zakon on mu je naznačivao u prirodi i razumu.

Vrativ se iz Englezke, izda oštru satiru „Lettres sur les Anglais,“ koja je tobož imala zadaću podučit njegove zemljake o filozofiji i literaturi britanskoj, a u istinu bijaše ugrižljiva kritika francezkih odnošaja. Tadanji mogućnici dali su doduše knjigu po krvniku spalit, nu to bijaše samo dokazom, da ih je ljuto i pravedno ujela.

Pjesnik i filozof Voltaire sad se dade i na drugo polje: na poviest. On napisa čitav niz historičkih djela: „Histoire de Charles XII.“, „Siècle de Louis XIV.“, „Essai sur les moeurs et l'esprit des nations depuis Charlemagne,“ „Histoire de Russie sous Pierre I.“, „Annales de l'Empire,“ „Histoire du Parlement de Paris.“ Sva ova djela stekoše veliku hvalu njegove dobe. Novija kritika znatno je htjela smanjit njihovu vriednost, nu uzme li se obzir na to, kakovo je u obće bilo pisanje poviesti za Voltaira, tad nam se valja svakako priključit mnienju slavnoga F. C. Schlossera, koji osobito treće od gore spomenutih djela nazivlje „prvom filozofičkom obćom poviesti.“ Odvažnom kritikom tjera Voltaire iz istinite poviesti sve bajke i priče, otvoreno izriče svoj sud, pravedno i oštroumno.

Voltaire bijaše i romanopisac te su medju njegovimi romani najznamenitiji: „Zadig,“ „Candide,“ „Memnon,“ „Babouc,“ „Micromegas,“ „La Princesse de Babylon“ itd. Kao romani sami po sebi nisu ova djela velike vriednosti, nu u svakom od njih oprovrgava se vidno po koja od predsuda. Najljubezniji od svih njih jest „Za-

---

nuh za njegov posao; neki mlad početnik u estetici, rodjak Borghesa, učio me je, kako imadem mislit, pjesnikovat i sudit, a činio je to vazda tako, da je svatko mogao vidit, on da je plemić, koj podučava pastirskog dječaka, a ovaj valja da mu je za to zahvalan. Onaj, koj se je interesirao samo za konje, reče, da sam najtaštiji čovjek na svietu, jer se ja nezanimah za nje. Zar nisu svi ti ljudi bili egoisti? Ili su imali pravo? Možda! Ta ja sam bio ubogim djetetom, za koje su mnogi toliko učinili. Nu ako i nisam bio plemić imenom, bio sam to duhom i osjećanjem, jer sam ćutio svako poniženje. Ja, koj sam se od sve duše priključio ljudem, mal da se nepretvorih u kamen. U meni se rodi prkos. Na časove se uzpiri moja duševna svjestnost, a u njoj se javi oholost, koja je prezirno gledala na budalaštine mojih učitelja te mi šaptala: tvoje će ime živit, kad će sva ova bit zaboravljena, al će živit po tebi kao tvoja okolina, kao gorke kapi u tvog žića napitku! Tad mišljah na Tassa, na taštu Leonoru, na ponositi dvor ferrarski, na njegovo plemstvo, koje se sve danas samo o Tassovom imenu veže. Njihova je palača razvalina, pjesnička tamnica mjesto hodočastenja. Osjetio sam i sam taštine, nu uzgoj, što mi ga dadoše, morade me dovest dotle — ili mi bje poginut. Blagost i pobuda bile bi uzdržale moju dušu čistu i punu ljubavi. Svaki prijazan smiešak, svaka prijazna rieč bijaše sunčani trak, koji raztopi santu taštine, nu u moje žiće pade više otrova no takovih trakovâ.

Nisam bio više tako dobar ko prije, nu nazivahu me još uvjek vrstnim i dobrim čovjekom. Duhom se zadubih u studij knjiga, prirode, svieta i sebe samog, pa ipak rekoše: neće ništa da uči! Taj uzgoj potraja šest, da sedam godina. Nu već pod konac šeste godine uzbibalo se more mog žića. Tih šest godina sadržaje više znamenitijeg, nego li sam već pripoviedao, nu sve se to sticalo u u jednu otrovnu kap, koju je osjetio svaki talenat bez zlata i ugledne obitelji.

Bio sam abbatom i stekoh si neko ime u Rimu kao improvizator, jer sam improvizovao u akademiji Tiberini i predavao pjesme a vazda mi se pljeskalo. Nu Franceska imadjaše pravo, svemu, što se je ondje čitalo, svemu se je i pljeskalo. Habbas Dahdah igrao je u akademiji jednu od prvih uloga, t. j. on bijaše, koj je ondje najviše govorio i pisao, svi su njegovi drugovi tvrdili, da je jednostran, zavidan, nepravedan, a ipak ga trpljahu medju sobom, a on pisaše te pisaše. I on pregleda moje radnje „s vodenimi bojami“ kako reče, nu i onaj slabi talenat, koji je nekoč odkrio u meni, kad sam se u školi pred njegovim visokoučenim mnienjem u prahu vijao, sad je već izumro, a moji prijatelji neka uznastoje, da ništa od mojih poetičkih nakaza nedodje na svjetlo dana. Veljaše on, da si utvaram. jer su pisali veliki dusi za mladih dana, da je i meni pisati.

Nikad nečuh ništa ob Annunciati; pred menom lebdila je ona kao mrtva, koja je u čas smrti smrvila moje srdce, da bude tim osjetljivije za svaki bolni dodir. Moj boravak u Napulju, sve uspomene odanle nalikovahu okamenjenoj glavi Meduse. Kad je pirio vrući sirocco, sjećah se blagog povjetarca u Paestumu, sjećah se Lare i sjajne špilje, u kojoj ju vidjeh. Kad stajah poput školskog dječarca pred mojimi mužkimi i ženskimi odgojitelji, u duši mi se rodi uspomena na povladjivanje u razbojničkoj špilji i u San Carlu. Stajah li tudj u kutu, mišljah na Santu, koja je za mnom pružala ruke i stenjala: „Ubij me, al me neostavi!“ Bijaše šest dugih i težkih naučnih godina, — bijaše mi sad dvadeset i šest.

Flaminie, male abedise, kćeri Franceske i Fabiania, koju je već za mala sveti otac posvetio crkvi, nevidjeh odkad ju ljuljah na koljenih te joj narisah nekoliko veselih slčica. Uzgajahu ju u

dig“ nu pravo majstorsko djelo zdravoga ljudskoga razuma jest „Candide,“ u kom je Voltaire udario i po filozofih.

Prva drama, koja se od Voltairea prikazala bijaše „Bruto,“ nu nesvidje se, al zato steče „Zaira“ zadivljenje i zasvjedoči nedvojbeno njegov dramatski talenat. Napisav republikansku tragediju „Cesarova smrt“, morade opet ostavit Pariz, da izbjegne zatvoru i nadje za više godina utočište u svoje ljubeznice Marquise du Chatelet u Cireyu u Champagni. Tu je Voltaire napisao svoje drame: „Alzire,“ „Zuline,“ „Mahomet,“ „Merope,“ a radio je i na svom komičkom eposu „La Pucelle“ što ga je već oko godine 1730. započeo i istom godine 1762. podpuno izdao. Pojedini pievovi ovog epa kolali su u prepisih s podmetnutimi dodatci čitavom uglednom Evropom te ih svigdje čitahu pravim oduševljenjem.

„La Pucelle d' Orleans“ (21. pjevanje, Djevica Orleanska) bez dvojbe je najgenalnije djelo Voltaireovo a s kulturno-povjestnog gledišta jedno od najznamenitijih svega osamnajstog vieka, jasno ogledalo nazora i običaja tadanjeg družtva. Nijedno djelo Voltaireovo nije našlo toliko protivnika i toliko pristaša, koliko baš ovo. Promatra li se ono dakako s idealnog stanovišta, tad je opravdano protivničtvo, jer u njoj se je duh sam najviše naružio, stavimo li se na jedini pravi i mogući temelj, na kom i pisac sam stoji, na satiričko-cinički, tad nemožemo drugčije sudit, nego da je „Djevica orleanska“ najsjajniji vatromet dosjetljivosti i poruge, koj se je ikad gdje pojavio. Ona je podpuna i živa slika 18. vieka, one periode frivolnosti i razpadanja.

Tašt, kao što je bio, težio je Voltaire već od davna, da bude primljen u francezku akademiju, nu želja mu se tek izpuni 1746. poslije, što su prikazali s velikim uspjehom njegovu „Meropu.“ Za tim je probavio dvie godine na dvoru poljskog razkralja Stanislava u Lunevillu i Nancyu.

Od mnogo godina prijateljevao je Voltaire s pruskim kraljem Fridrikom II., svakako najumnijim vladarem svog vremena. On ga je dugo pozivao k sebi u Berlin, dok mu se napokon Voltaire godine 1750. odazva. Doček njegov bijaše sjajan. Nu tu je tek dosjetljivi filozof izkusio, kolika je razlika medju njim i neumoljivim kraljem. Sve veće nezadovoljstvo sklonu ga napokon te pobježe 1753. godine iz Berlina natrag u Francezku. Na genevskom jezeru kupi si imanje te ga prozva „Délices.“ Tu je takodjer bilo, gdje je ponudio Voltaire prognanom Rousseauu utočište, al ga je ovaj odklonio, jer nije mogao složit svoga republikanstva s Voltaireovim epikurismom.

Godine 1758. zamieni Voltaire Délices s Ferney-em i stolovaše još dvadeset godina na tom literarnom dvoru, na kom se je sve sakupljalo, što je imala duhovita Francezka i inozemstvo, s kojim dopisivahu Fridrik II. i Katarina II.

Voltaire je i tu radio, postojano i dosljedno svojoj prošlosti. Tu je nastao „Tancrède,“ „La tolerance,“ tu je zasnovao mnoga čovjekoljubiva poduzeća, tu je poduzeo branit krivo odsudjene Calasa, Sirvena, de la Barra, Lally-Tolendala.

Kao starac od 84 godine i nakon 28-godišnjeg odsuća iz Pariza, uputi se on onamo, i primiše i dočekaše ga ondje kao kakva triumfatora. Nu naporni put i velika uzrujanost tako su na njega djelovali, da je obolio i za kratko vrieme dne 30. svibnja 1778. u Parizu umro.

SAN STEFANSKI UGOVOR.

(Konac.)

ČLANAK XIX.

Ratne odštete i gubitke prouzrokovane Rusiji, koje potražuje Njegovo Veličanstvo car Rusije i koje se visoka Porta obvezala platiti mu, jesu sliedeće:

a) 900 miliuna rubalja ratnih troškova (uzdržanje vojske, naknada materijala, ratne naručbine);

b) 400 miliuna rubalja za naknadu štete prouzrokovane južnoj obali zemlje, uvoznoj trgovini, obrtnosti i željeznicam;

c) 100 mil. rubalja odštete za invaziju u Kaukazu;

d) 10 miliuna rubalja odštete i kamata ruskim podanikom i zavodom u Turskoj.

Ukupno tisuću-četiri-sto-deset miliuna rubalja.

Uvaživ financijalne neprilike Turske i suglasno sa željom Njegova Veličanstva sultana, car ruski privoljuje, da se izplata većeg diela u prediđućem paragrafu izbrojenih svota, zamieni sa sliedećimi zemljištnimi ustupci:

a) sandžak tulčanski, to jest srezovi (kaze) Kilija, Sulina, Mahmudije, Isakča, Tulča, Mačin, Babadag, Hrzova (Hirsova), Kjüstendže i Medžidije, te otoci Delte i Zmijini otoci. Rusija neželeći prisajediniti si ova zemljišta ni otoke Delte, pridržava si iste zamieniti za dio Bessarabije, otrgnuti od nje 1856. i graničeći s juga dolinom Kilije rukava i ušćem Staroga Stambula. Pitanje o razdieljenju vode i ribolova biti će uredjeno po rusko-rumunjskom povjerenstvu u roku od godine dana iza ratifikacije ugovora mira.

b) Ardahan, Kars, Batum, Bajazid i zemljište do Saganluga. U obćenitih crtah,

---

opatičkom samostanu Quatro Fontane. Nikad neizadje iž njega. Ni Fabiani je nevidje šest godina, samo Franceska kao majka smjela ju posjetit. Kako se je pripoviedalo, bijaše već tjelesno podpuno razvita, a i duh da su pobožne sestre liepo uzgojile. Po starom običaju imala je sad mala abedisa doći kući na nekoliko mjeseci, užit se tu svih lastih i slastih i tad se razstat sa svietom za uviek. Govorilo se doduše, da joj je poslije tih mjesecih slobodno birat medju samostanom i veselim svietom, nu kod čovjeka, kroz mnogo godina za to odgojivana, nije se dvojilo ob izboru.

Često mišljah na milo diete, kad prolažah kraj samostana, sjećah se, kako ju zabavljah — a sad kako je tiha i samotna. Jedan jediti put bijah i ja u opatičkoj crkvi i slušah piev opatica. Pomislih i na to, nije li i mala abedisa medju njimi, — al odkale da to saznadem? Jedan je glas bio divan, čist, milotužan; sjećao me Annunciatina glasa — i svih uspomena prošle dobe.

„Ovog će ponedeljka doć naša mala abedisa,“ reče eccellenza. Težio sam za tim, da ju vidim; bijaše ona ko i ja, uzapćena ptica. Uzeše ju iz krljetke, privezaše ju o nit i rekoše: užij se slobode!

Kod objeda ju vidjeh prvi put. Bijaše, kako rekoše, razvita, nešto blieda, ne liepa, nu virila je š njezina lica dobrota, divna blagost.

Bijahu kod stola samo bližnji rodjaci. Nitko joj nereče, tko sam ja. Ona kao da me nije poznala, nu vele srdačno mi odgovori na ono malo rieči, što joj ih upravih. Osjećah, da nije pravila medju nami razlike. Sjegurno me ne pozna.

Svi bijahu dobre volje, pričahu si priče i šaljive zgode, a mala se smijaše. To osokoli i mene i ja spomenuh nekolike rječke, koje su uprav tad kolale Rimom. Nu samo mala se smijaše, drugi ne; veljahu, kako se može što takova pripoviedat. Ja ih osjeguravah, da se tomu sav Rim veseli.

„Ta to su prazne rieči, igrarija“, reče Franceska. „Kako može to zabavljat! Što sve nezanima ljude!“

U istinu nezanimaše ni mene, al ja htjedoh takodjer nešto doprinieti zabavi. Nasuprot me ozlovolji. Zašutih.

Na večer dodjoše stranci, ja se povukoh na stranu. Mnogobrojno družtvo sjede oko vrstnoga Parina. Bijaše mojih godina, nu plemić. Veseo i zabavljiv, bio je i družtven. Znalo se je, da je ugodan i dosjetljiv, pa mu s toga vazda pljeskahu. Ja stajah na strani i slušah, kako mu se svi smijahu, a osobito eccellenza. Pristupih bliže, i što začuh! Rječke, koje sam ja o podne tako nesretno pripoviedao, pripoviedaše sad Parini. On niti što doda nit što izpusti, dapače ih poprati istom kretnjom, ko i ja — i svi mu se smijahu.

„To je vrlo smiešno!“ klikne eccellenza i pljeskaše. „Vrlo smiešno! zar ne?“ reče on maloj abedisi, koja stajaše uzanj.

„Da, da, vrlo smiešno, to mi se već i danas o podne tako činilo, kad je Antonio pripoviedao!“ vrati ona. Nebijaše u tih riečih nimalo gorčine. Rekla je to posve naravno, ja bi bio mogo na koljena pred njom pasti.

„O to je prekrasno!“ reče Franceska rječkam.

Moje je srdce silno kucalo; pristupim k prozoru, da se naužijem zraka.

Spomenuh tu malu zgodu, jer je svaki dan donio sličnih. Nu mala abedisa bijaše ljubezno diete, koje je svojimi pogledi vazda molilo u mene proštenje za druge, koji su mi bili tako nepravedni. Bio sam slab, dosta tašt — nu ne ohol. Bijaše to sjegurno od mog siromašnog roda, od moga uzgoja, od moje odvisnosti. Vazda se sjećah toga, što dugujem svojim dobročincem, a to mi je vezalo jezik. Plemenito doduše, nu slabo.

granica će, ostavljajuć obalu Crnoga mora, teći po hrbtu gora, koje diele pritoke rieke Hopa od onih rieke Čaroh i pogorje gora na jugu grada Artvina do rieke Čaroh kod selâ Alat i Bešaget; zatim ići će granica preko vrhova gora Dervénik-Gheki, Horčezor i Bedžigin-daga po hrbtu, koji dieli pritoke Tortum-čaja i Čaroha i preko visova kod Jaili-Vihina, da se svrši kod sela Vihin-Kilisa na rieci Tortum-čaji; odtale teći će pogorjem Sivri-daga do visa toga imena, prolazeć južno od sela Noriman; tuj će okrenuti proti jugu i poći k Zevinu, odkale će, prošav zapadno od puta, koji od Zevina vodi k selu Ardost-u i Horasanu, zavrnuti k jugu preko pogorja Saganluga do sela Giličmana; zatim će preko hrbta Šarian-daga dostignuti, 10 versta južno od Hamura defilé Murad-čaj; granica će onda dalje ići po hrbtu Ala-daga i po vrhovih Hori i Tandureka i prošav južno od doline bajazidske, sastati će se sa starom tursko-perzijskom granicom na jugu jezera Kazli-Guela.

Konačne granice, pridruženih Rusiji zemljišta, označene na priloženoj karti, biti će ustanovljene povjerenstvom od ruskih i otomanskih delegata. Ovo povjerenstvo u svojih poslovih uvažiti će koli topografiju mjesta toli i obzire dobre uprave te uvjete, koji su shodni osigurati mir zemlje.

Zemljišta označena u paragrafu a) i b) ustupljena su Rusiji u zamienu (kao ekvivalent) svote od jedne miliarde i sto miliuna rubalja. U pogledu ostale odštete, izuzam 10 miliuna rubalja dužnih ruskim interesentom i zavodom u Turskoj, t. j. tri sto miliuna rubalja, način izplate ove svote i nuždna k tomu jamstva, ustanovit će se sporazumkom izmedju carske ruske vlade i one Nj. Veličanstva sultana.

d) Deset miliuna rubalja, koji se potražuju kao odšteta za ruske podanike i zavode u Turskoj, biti će izplaćeni po razmjerju toga, kako će tražbine (reklamacije) interesovanih biti izpitane po ruskom poslaničtvu u Carigradu i dostavljene po visokoj Porti.

ČLANAK XX.

Visoka Porta poprimiti će uspješne mjere, da na prijateljsku svrši sve od više godina viseće preporne poslove ruskih podanika i da ove posljednje imade li to biti, odšteti, te da bez odlaganja izvrši izrečene osude.

ČLANAK XXI.

Stanovnikom onih prediela, koji će biti Rusiji odstupljeni, slobodno je, ako hoće, nastaniti se izvan granica tih prediela, prodavši svoja nepokretna dobra. Rok od triuh godina iza ratifikacije sadanjega ugovora dozvoljen im je u tu svrhu. Po izminuću ovoga roka oni stanovnici, koji zemlje neostave ni svoga nepokretnoga dobra neprodadu, ostaju ruski podanici. Nepokretno dobro, koje državi ili pobožnim, izvan spomenutih prediela ležećim zavodom pripada, mora u istom roku od triuh godina prodano biti po načinu, koji će ustanoviti posebno rusko-tursko povjerenstvo. Isto povjerenstvo imati će zadaću, da ustanovi način, po kojem će otomanska vlada moći odvesti ratne sprave, municiju, hranu i druga državna dobra, koja se možda nalaze na mjestih, u gradovih i predielih, koja se imadu sada Rusiji odstupiti, a nisu ruskimi četami posjednuti.

ČLANAK XXII.

Svećenici, hodočastnici i monasi, koji putuju po evropejskoj i azijatskoj Turskoj ili se tu zadržavaju, uživati će ista prava i pogodnosti, kao i svećenici drugih stranih narodnosti. Pravo službene zaštite (protection officielle) priznaje se carskim ruskim poslanikom i ruskim konzulom kako glede spomenutih osoba, tako glede njihova posjeda, njihovih vjerozakonskih i dobrotvornih zavoda na svetih mjestih i drugdje.

Monasi brda Athosa, koji su ruskoga poriekla, dobiti će svoje posjede i prijašnja preimućtva i uživati će u triuh samostanih, koji su njihovi, i u svih pripadnostih (Dependenzen) ovih samostana ista prava i prerogative, kao i drugi vjerozakonski zavodi i samostani brda Athosa.

ČLANAK XXIII.

Svi ugovori, pogodbe i uredbe, koje su pogledom na trgovinu, pravosudje i položaj ruskih podanika u Turskoj sklopljeni, i koji su ratnim stanjem dokinuti, stupaju opet u kriepost, izuzev ona ograničenja, koja su u protuslovlju sa sadanjim ugovorom. Medju obima vladama nastaje u svih medjusobnih obvezah i dužnostih kako u trgovačkom, tako i u drugih pravcih onaj isti odnošaj, u kojem su se nalazile prije navještena rata.

ČLANAK XXIV.

Bospor kao i Dardanelle ostaju u ratno kao i u mirno doba otvorene trgovačkim brodovom svih neutralnih vlasti, koji (brodovi) dolaze iz ruskih luka ili su odredjeni za ove luke. Prama tomu obvezuje se visoka Porta, da u buduće neće pred tvrdjami crnoga i egejskoga mora držati fiktivne blokade, koje nebi odgovarale duhu parižke izjave od 16. travnja 1856.

ČLANAK XXV.

Ruske čete ostavit će sasvim Tursku, izuzev Bugarsku, u roku od tri mjeseca poslje zaključka definitivnoga mira medju

---

Kako su sad stvari stajale, nemogoh se dovinut neodvisnosti. Pripoznavahu svi moju marljivost i točnost, nu rekoše, da nijedan genij nije za ozbiljne poslove. Koji mi bijahu preudvorni, rekoše, da sam odviš duhovit. Ako su u istinu tako mislili, kako su govorili, oj kako zlo tad sude duhovita čovjeka.

U to doba dovrših uprav oveću pjesmu „David.“ Ulih u nju svu svoju dušu. Pod raznimi uplivi moje prošlosti, nesretne ljubavi, biega u Napulj i tamošnjih zgoda, razvi se u meni neki poetički smjer. Pojedinih časa sav mi se život pričini pjesmom a ja njezinim junakom. Momu srdcu bješe nuždno, da se u zvucih razgali, a u Davidu nadjoh predmet, skladan mojoj nutarnjosti. Živo sam osjećao vrstnoću ouoga, što sam napisao, a duša mi se zahvalno krilila k nebu, jer vazda sam hvalio bogu za svaki pjesnički dašak, što mi ga je udahnuo. Sad sam mislio, kad će čut ovu pjesmu, tad će bit prema meni pravedniji i bolji. Pjesmotvor bijaše gotov, osim mojih, nezagledahu ga ničije druge oči. Kao vatikanski Apolo, nepovriedjen lik ljepote, vidjen od mene i boga, tako mi se prikazivaše. Veseljah se danu, kad ću ga moć pročitat u akademiji Tiberini. Nu nekog dana bijahu Francesca i Fabiani prema meni tako blagi, da im povjerih tajnu. Rekoše, da bi ga želili prvi čuti; odlučih se, da im ga čitam, prem me je strah hvatao. Baš one večeri, kad sam smio čitat, posjeti nas Habbas Dahdah. Franceska ga zamoli, da ostane i da me posluša. To mi bijaše vrlo neugodno, jer poznavah njegov jal i pristranost. Nu uzdanje u valjanost mog djela osokoli me. Mala abedisa veseljaše se mom Davidu. Kad sam improvizovao u San Carlu nije mi siluije kucalo srdce, no sada, kad sam pred timi ljudmi sjedio. Ovaj pjesmotvor imao je preinačit njihov sud o meni, i njihov postupak sa mnom. Bijaše vrst neke duševne operacije, što ju poduzimah. Zato se i plaših. Neko naravno čuvstvo prinuka me, da samo ono opišem, što sam poznavao. Davidovo pastirsko doba, s kojim započeh, bijaše nalik mom djetinstvu u Domenikovoj koljebi.

„Al ta to si ti sam!“ klikne Franceska, „ti sam; vani u Campagni!“

„Ta to se je i unapred moglo znati,“ reče eccellenza, „on mora sam svigdje prisustvovat! U istinu je osobit genij, što ga ima taj čovjek! Kod svega se znade izbočit u predak.“

„Stihovi bi se morali nešto više izgladit,“ reče Habbas Dahdah. Ja savjetujem s Horacom: pusti, nek leži stvar, nek leži i dozrije!“

Bijaše, ko da su me siromaha već unapred uništili. Čitah doduše još nekoliko kitica, nu čudne li čuh primietbe. Gdje mi se je srdce prolilo od čuvstva, to sam posudio od koga drugoga pjesnika, gdje mi se duša oduševila i uznesla, oni bijahu hladni. S koncem drugog pjevanja prekinuh, nemogoh dalje. Moj pjesmotvor, nekoč toli savršen, divan, sad bijaše nakazom, pustom igrarijom. Kao da su mi ga otrovom polili.

„Taj David nepobija Filišćana,“ reče dosjetlivo Habbas Dahdah. U ostalom priznaše, da ima dosta „prilična“, osobito da umijem djetinsko i čuvstveno dobro izrazit. Ja sam šutio i poklonio se poput odsudjenika za sud. Habbas Dahdah stisnu mi ruku, nazva me pjesnikom i šapnu: „samo Horacovo pravilo!“ Malo časa kašnje, kad se utisnuh u neki kut, čuh ga, kako reče Fabianiu, da je moje djelo prava nakaza, od koje bi čovjek mogo poludit. Prezrieše moje djelo i mene; a to ne mogoh podnieti. Podjoh u bližnju veliku dvoranu, gdje je vatra buktila na ognjištu. Grčevito stisnuh u rukuh pjesan. Sva moja nada, svi moji sni budu trenom uništeni. Ćutih se neizmierno malenim, neuspjelim likom onog, po čijoj slici sam bio stvoren. Što sam ljubio, na moje usne pritiskao, što je moja duša usisala, moju živu mi[illegible]ih od

njegovim Veličanstvom sultanom i carem Rusije.

Da se prištedi gubitak vremena, može jedan dio carskih četa poći na crno i mramorsko more, da se ondje ukrcaju na brodove, koji pripadaju ruskoj vladi, ili ih ona u tu svrhu najmi. Tursko zemljište u Aziji napustit će se u roku od šest mjeseci, računajuć od dana zaključka definitivnoga mira, i ruske čete smiju se u Trapezuntu ukrcati, da se povrate preko Kaukaza ili Krima.

Zemlja početi će se ostavljati neposredno poslje izmjene ratifikacije.

ČLANAK XXVI.

Dokle god carske ruske čete borave u predielih, koji po sadanjem ugovoru imadu se visokoj Porti povratiti, ostati će uprava reda i stvari u istom stanju, kakvo bijaše od početka okupacije. Visoka Porta neće se za to vrieme i dok čete sasvim neotidju, smjeti miešati u upravu.

Otomanske čete neće smjeti unići u prediele, koji će se visokoj Porti povratiti, a ova neće smjeti u istih svoga autoriteta izvršivati, dakle za svako mjesto, za svaku pokrajinu, koju će ruske čete ostaviti, zapovjednik ovih četa neobavjesti o tom častnika, kojega će visoka Porta u tu svrhu označiti.

ČLANAK XXVII.

Visoka Porta obvezuje se, da neće nikakovim načinom kazniti ni kazniti dati otomanskih podanika, koji bi možda svojimi odnošaji sa ruskom vojskom za vrieme rata kompromitirani bili. U slučaju, da bi se gdjekoje osobe sa svojima obiteljima uz pratnju ruskih četa odseliti htjele, otomanske čete neće se odseljenju njihovomu protiviti.

ČLANAK XXVIII.

Neposredno poslje ratifikacije preliminara mira izmienit će se medjusobno ratni zarobljenici kroz posebne, od obiuh stranaka imenovane povjerenike, koji će se u tu svrhu uputiti u Odesu i Sebastopol. Otomanska vlada platit će sve troškove za uzdržavanje njoj povraćenih zarobljenika u osamnaest jednakih obroka u roku od šest godina po obračunu, koji će spomenuti povjerenici ustanoviti. Ratni zarobljenici izmienit će se na istom temelju medju otomanskom vladom i vladami Rumunjske Srbije i Crnegore, no kod obračunanja imade se broj zarobljenika, koje će otomanska vlada predati, odbiti od broja zarobljenika, koje će ona dobi .

ČLANAK XXIX.

Ovaj spis ratificiraju carska veličanstva car ruski i car otomans i, a ratifikacije izmienit će se za četrn est dana ili, ako je moguće prije u Petr gradu, gdje će se ujedno sporazumiti o jestu i vremenu, u kojem će se stipula je sadanjega spisa u svečan, za ugovore mira običan oblik zaodjeti. U ostalom razumieva se samo po sebi, da se visoke ugovarajuće stranke smatraju sasvim obvezane za ovaj spis od časa njegove ratifikacije.

Za ovjerovljenje njegovo podpisali su dotični punomoćnici ovaj spis i udarili na njega svoje pečate.

Dano u San Stefanu, 19. veljače (3. ožujka) hiljadu osam sto sedamdeset i osme.

(Pod.:) grof Ignatiev. (Pod.:) Savfet.
Nelidov. Sadullah.

TEMELJI
PRAKTIČNOG GOSPODARSTVA.

FRANCEZKI NAPISAO MAURICE BLOCK.

PREVEO

MILAN KREŠIĆ.

(Nastavak.)

XXVII

SAMOPRODAJA (LE MONOPOLE).

Susjed Dragić. — Natjecanje je vrlo koristno, nu nije uvjek moguće.

Antun. — Naravski, kada bi vi posjedovali ugljevne rude, a da ih nitko više neima na sto milja u okružju, tada bi vi imali samoprodaju, jer nebi vam bilo natjecatelja blizu.

Susjed Dragić. — Nije mi potrebno imati rude za samoprodaju; ima li n. pr. u našem selu dovoljno rada za jednoga stolara, a dodje još jedan i nenadje dovoljne zasluge za život svoj te mora otići, to bi ja u tom slučaju imao samoprodaju u selu.

Petar. — Samoprodaja je protivno od natjecanja, je li?

Učitelj. — Da, sinko.

Petar. — To je dakle samoprodaja nevaljana stvar, budući je natjecanje koristno i dobro?

Susjed Dragić. — Samoprodaja je dobra za onoga koj se može š njom koristiti, jer može uvjek povisiti cienu.

Antun. — Dakle je od štete za trošce, jer su isti prisiljeni plaćati skupe ciene.

Učitelj. — Ima raznih monopola, tako n. pr. monopol može biti umni, kao veliki umjetnik u slikarstvu, glasbi ili kao veliki govornik, pače i kao vrlo okretan krojač, stolar, itd. a takve naravne monopole nemožemo nego obožavati i — platit

---

sebe na ognjište, moja pjesma zaplamsa žarkimi plameni.

„Antonio!“ kliknu mala abedisa tik kraj mene i zahvati u vatru za gorućimi listovi. Brzo se maknuv, spotače joj se noga, ona pade u oganj, bijaše to užasno. Ona zaviknu, pograbih ju i uzpravih, pjesma bje već pepelom, na to nadodju svi uplašeni.

„Isuse, Mario!“ kliknu Franceska. Mala abedisa bijaše ko smrt blieda u mom naručju; uzdignu glavu, nasmieši se i reče majci: „Noga mi se spotače! Nešto sam si ruku opalila: da nije bilo Antonia, bila bi gorje prošla!“ Stajah tuj kao griešnik, te nemogah ni rieči reći. Lievu ruku si je težko opalila, sva kuća se uznemiri. Nije se saznalo, da je izgorila moja pjesma; očekivah, da me bude tko za nju pitao, no budući nisam sám o tom počeo, to ju nitko ni ne spomenu. Nitko? Da, jedina: Flaminia, mala abedisa. U njoj nasrievah malog kućnog angjela. Kraj njezine blagosti, kraj njezinih sestrinskih mislij vraćalo se češće moje svekoliko djetinsko pouzdanje, bijah ko prikovan k njoj. Više od četrnajst dana bila joj ruka bolna, ali je gorilo i u mom srdcu.

„Flaminio, ja sam svemu kriv! rekoh joj nekog dana sjedivši sam už nju: „Poradi mene trpite Vi ove boli.“

„Antonio,“ reče ona „za boga, šuti o tom! Ne reci ni jedne rieči komu. Ti činiš samom sebi krivo; moja noga se poskliznu, ta mogla se veća nesreća sbiti, da nisi ti bio. Moram ti zahvalit, a to ćuti i otac i majka. Antonio, oni te vrlo ljube, više nego li misliš.“

„Ja im sve zahvaljujem,“ vratih; „dnevice me obsiplju novimi dobročinstvi.“

„O tom ne govori, Antonio, oni postupaju s tobom nekim osebnim načinom, ali oni misle, da je to pravo. Ti neznaš, koliko dobra mi je pripoviedala majka o tebi. Ta svi smo pogriješivi, Antonio i ti“ — — ona zape — „da kako si se mogo tako razljutit, da si spalio krasnu pjesmu?“

„Nezavriedi ništa boljeg,“ vratih, „već bi ju bio morao odavna bacit.“

Flaminia strese glavom. „Zao, zloban je sviet, odvrati ona: „da kod sestara bijaše kamo bolje u tihom, ubavom samostanu.“

„Da,“ kliknuh, „nevin i dobar poput Vas, to nisam; srdce mi se spominje više gorčina, nego li koje okriepe blagoslova.“

„U mom milom samostanu bijaše kamo bolje, nego li tuj, gdje me ipak svi ljubite,“ reče češće, bivši mi sami. Sva moja duša se privinu k njoj, jer ćutih, da je ona dobrim angjelom mog čuvstva, moje nevinosti. Mislih, da sam opazio u drugih veću delikatnost, veću blagost u riečih i pogledih naprem meni, i to pripisah uplivu Flaminijinom.

Ona govoraše sa mnom toli rado ob onom, što me najviše zanimaše: o poeziji, o divnoj, božanstvenoj poeziji, te joj pripoviedah o velikih pjesnicih i više putij bijah oduševljen i moje usne budnu rječite. Ona je uz to sjedila sklopljenih ručica, kao koj angjeo nevinosti i gledala mi u oči.

„Koli sretan si ipak, Antonio!“ reče ona, „sretan pred tisućami, pa ipak me plaši tako pripadati svietu, kao ti, kao što mora svaki pjesnik. Koli mnogo dobra može prouzročit tvoja rieč, al i koliko zla!“ Ona izrazi svoje začudjenje, da pjesnici vazda pjevaju o zemskoj borbi, o zemskoj žurbi. Mislila je, da prorok božji, što je i pjesnik, morac bi opjevati samo vječnog boga i nebesko veselje.

„Ali pjesnik opjeva boga u njegovih stvorovih“ odgovorih; „veličam ga onim, što je proizveo sam za svoje oveličanje.“

ih. A oni koji su nenavidni takvim, zlo rade. Skoro nikada sviet se netuži na takove monopole, nu tim više na one zakonom ustanovljene. Zakoni nedozvoljavaju više monopola za privatne svrhe.

Ako i danas tko uživa stalan zakoniti monopol, kao što se to obično kaže „privilegium", to motreć taj monopol s bliza, opazit ćeš, da mu je isti podieljen samo u korist obćinstva i to na ograničeno vrieme.

Antun. — Rado bi znao koj primjer.

Učitelj. — Ima ga u susjednom gradu. Gradsko poglavarstvo nije imalo dovoljno cestara da sagradi most prieko rieke. Neki puduzetnik pako ponudi se, da će na vlastiti trošak sagraditi most pod uvjetom:

1. da se nedozvoli nikomu više graditi drugi most do poslje 25 godina;

2. da može od svake osobe do toga vremena tražiti 1 novčić, kada prelazi preko.

Gradsko zastupničtvo primilo je ponudu poduzetnika jer most bijaše potreban.

To vam je dakle monopol podieljen, u korist obćenitu.

Susjed Dragić. — Isto tako je i sa plinarnicom. Družtvo to preuzelo je uvedenje plina samo uz pogodbu, da se drugomu to pravo nepodieli, jer da nebi inače našlo dovoljnu nagradu za svoj trud.

Učitelj. — Nu u slučaju ovakovom grad ustanovljuje ravnovesje toj samoprodaji time, da si pridržaje pravo:

1. utanačiti cienu plina;

2. ugovorom obvezati družtvo, da sve potrebne preinake izvadja.

Bilo kako mu drago, samoprodaja mora da bude iznimka.

Ima samo dva ili tri monopola, koji se u obće odobravaju. Tko će znati kazati, koje mislim?

Antun. — Ponajprije je duhan, zatim barut.

Susjed Dragić. — Zatim pošta i brzojav.

Učitelj. — Vrlo dobro. Ove samoprodaje izcrpljuje država u sveobću korist.

Susjed Dragić. — Nu lahko si je pomoći, ako koj posebnik ima monopol u jednom mjestu.

Antun. — Kako?

Susjed Dragić. — Tako da se u susjednom mjestu nabavljaju potrebite stvari, ako on digne cienu.

Učitelj. — Mnogo puta može trošac oboriti monopol time, da se nepokorava pretjeranim zahtjevom tvorničara.

XXVIII.

TROŠAK.

Jednog dana bijaše u školi čitanje. Dodjoše do stavke u kojoj bijahu rieči trošak, trošiti i trošac. Petar nije dobro shvatio, što znači rieč trošiti i upita učitelja.

Filip požuri se primietiti: — Ja znam, trošiti znači jesti.

Učitelj. — Ovo se može uporaviti samo za slučaj, ako se govori o kruhu, o o mesu. Za vino valjalo bi reći: trošiti znači piti. Nu kako se troši odjeća?

Filip. — Budući se ne jede, nemože se ni trošiti.

Učitelj. — Dakako da se odjeća ne jede, nu što biva š njom?

Petar. — Nosi se.

Učitelj. — Zar se nemože kazati, da se odjeća troši, kada ju nosiš dokle se nepodere?

Filip. — To nisam jošte čuo.

Učitelj. — Nekaže li se isto tako, trošim kuću.

Svaki bi pogodio, da nije umjestno tako se izraziti; nu recimo da se tko ovako izrazi, šta želi time kazati?

Marko. — (poslje kratkog domišljanja) Da u njoj stanuje.

Učitelj. — Vrlo dobro. — Trošiti kuću, to može samo značiti jedno, naime u njoj stanovat. A kada se posvema iztroši kuća? —

Filip. — Tada ju valja iz nova graditi.

Učitelj. — Kako se troši glasba?

Petar. — Slušanjem.

Učitelj. — A knjiga?

Marko. — Čitanjem.

Učitelj. — Dakle; prirodnine se proizvadjaju za jelo, odjeća da se nosi, kuća za stanovanje, glasba za sluh, knjiga da se čita; trošiti dakle jedan predmet znači — — — koj će mi kazati pravo znamenovanje?

Petar. — Rabit ga.

Marko. — Koristit se š njim.

Učitelj. — Jest, trošiti znači koristit se, to će reči, rabiti i služiti se stalnim predmetom u svrhu, u koju je tvoren.

Kažite mi, da li se odjeća troši, kada se šije?

Marko. — O ne! šiti odjeću neznači okoristiti se š njom, to znači proizvadjati ju.

Učitelj. — Dakle krojač netroši odjeće.

Petar. — On troši sukno, igle, konac, kojim šije ili proizvadja.

Učitelj. — Svi predmeti koji su još kod tvorničara ili trgovca, jesu tvorine ili roba. Oni se troše čim su dospjeli do zadnjeg kupca. Kada predmet nedolazi više na prodaju, smatra se potrošenim.

„Ne razumijem toga," reče Flaminia „jasno ćutim, što bih kazala, ali ne nalazim riečij tomu. Vječnog boga, božanstveno u njegovom svietu i u našem vlastitom srdcu ima izrazit pjesnik, on bi nas imao vodit k srdcu boga otca, a ne van u divlji sviet." I ona me zapita, kakav li osjećaj napunjuje grudi pjesnikove, što se u njem budi, kad li improvizuje. Razjasnih joj to duševno stanje, čim bolje sam to mogao.

„Misli, ideje," reče ona „dà, to razumijem. One se roje u duši, proiztiču od boga, to znamo svi; ali liepih stihova, načina, kojim se ta samosviest izražuje, to ne razumijem."

„Niste li kad" upitah, „u samostanu učili ovaj ili onaj liepi psalam ili koju svetu legendu, što bijaše pisana stihovi? Često ni malo ne misliv na to munula je ovim ili onim povodom u Vami ideja, pobudjena uspomenom na koju tu pjesmu; tad ste ju mogli napisat. Stih, srok sam načinio je Vaše sjećanje živahnijim i nehotice na sliedeće upravio, dočim je pred Vami jasna bila misao i sadržaj. Tako Vam se sgadja i improvizatoru, kao da bi bile uspomene, pjesme uspavanke s drugog svieta, koje se bude u mojoj duši, te ih moram opetovat."

„Koliko putij sam tako što slična osjećala!" odgovori Flaminia „ne uzmogav to izreći. Kakovo li me često obuze čudnovato čeznuće ni ne znav za čim! S toga mi se pričinjalo češće, kao da ne spadah ovamo u taj divlji sviet. Sve mi se vidilo, kao veliki, osobiti san; za to čeznem za mojim samostanom i mojom malom izbom. Ne znam, kako se to sbiva, ali tamo vidih u snu često putij mog vjerenika Isusa i svetu djevicu. Sad riedje dolaze k meni, sanjam tako mnogo o svjetskom sjaju i radosti, o toli mnogom zlu. Za cielo nisam više tako dobra, kao što kod sestara. Zašto bi bila tako dugo bez njih? Znadeš li, Antonio, izpoviedit ću se kod tebe! Nisam više nevinom, toli me veseli, da se kitim, te me raduje, kažu li mi, da sam liepa. U samostanu mi se reklo, samo griešna djeca misle na takova šta."

„O da bi moje srdce bilo toli nevino, ko što je Vaše!" kliknuh, pokloniv se poljubih joj ruku. Ona mi pripoviedaše, da se jošte dobro sjeća, kako sam š njom na ramenu plesao i slike joj risao.

„Koje ste razderali, pregledav je," primietih.

„To bijaše ružno od mene; nisi li se srdio na mene?"

„Ljudi su mi najbolje slike mog srdca raztrgali, pa ipak se ne ljutim na nje," rekoh i ona mi pogladi obraze. Viekom bi dražom i dražom mom srdcu, koje bijaše od svih odbijeno; ona jedina bijaše ljubeznom i sućutnom.

Za dva najtoplija mjeseca preseliše se svi u Tivoli. Dozvoliše, da podjem š njimi; za cielo bijaše povodom Flaminia. Divna narav, obilni maslinici i žamoreći vodopadi obuzeše moju dušu, kao što ju obujmi more, vidiv ga prvi put kod Terracine. Neizrecivo sretnim se ćutih, da sam mogao ostavit prašni Rim, izgorenu Campagnu, i težku vrućinu. Svježi zrak i brda sa njihovimi tamnimi maslinici pobudiše opet u mojoj duši slike života iz Napulja.

Rado i često je Flaminia jašila sa sobaricom na magaretih kroz gorske prodoli kod Tivoli-a a ja je smiedoh pratit. Flaminia imadjaše smisla za slikovitu ljepotu u naravi; moradoh pokušat nekoje prizore bogate okolice za nju prerisat; bezkonačnu Campagnu, na čijem obzorju se uzdizala Petrova crkva, bujne obronke s gustimi maslinici i vinogradi a i sam Tivoli, koji je stajao na visokoj vrleti, izpod koje se vodopad na vodopad pjeneć rušio u ponor.

Da li je sukno, koje je krojač kupio, potrošeno?

Filip. — Za trgovca jest, nu za krojača ne.

Učitelj. — Za krojača je sukno surovina, kojom radi, to jest, koju pretvara u odjeću.

Sukno je dakle rabljeno. Mogu li se pretvoriti sve tvorine?

Antun. — Odjeću nemožeš pretvoriti.

Petar. — Ni kuću.

Učitelj. — Vi ste dakle sada shvatili, da ima:

1. koristan potrošak (kada se uporabi jedan predmet.)

2. potrošak pretvorivanja (surovina i t. d.) a

3. potrosak bezkorlstan; kada se uništuju predmeti bez porabe ili bez pretvaranja.

Kada se dakle govori o trošnji bez daljneg razlaganja, to znači tada okoristit se.

(Nastavak sliedi.)

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

DRUŽTVENE VIESTI.

— Hrvatski Sokol. U sjednici odborskoj jačalačkoga družtva konstituirao se odbor kako sliedi: Predsjednik Dr. Fon; podpredsjednik prof. Stožir, tajnik: Živojnović; blagajnik: Stiasni, i čuvar spravâ: Lenuci. Dalje se viećalo o javnoj vježbi. Napisane su pozivnice jačalačkomu družtvu u Lubljani i Varaždinu; odredjenje javne vježbe prepušteno je sboru prednjaka, koji se sastoji od predsjednika Hochmana; podpredsjednika Dr. Weingerla tajnika: Wickerhausera, prednjaka Dr. Kosirnika, Dr. Fona, Weisa, zamjenika, gosp. Matošića, Hranilovića, i gosp. Hinterhubera.

SVAŠTICE.

— Od 19. svibnja počele su se u Zagrebu pribijat po kućah nove tablice s brojevi i imenom ulice. Ploče su vrlo ukusne samo gdje gdje vrlo pogriešne, kao: Zrinjski trg mjesto Zrinjskov trg, sveučiljištne stube mjesto sveučilištne stube itd.

— Za prenos Preradovića i njegov spomenik sakupljeno je preko 6000 for. te će sad odbor opredielit rok, kad će se izvest namjera. Čujemo dapače govorit več o budućem mjesecu; nu pošto bi to imala bit velika i narodna svetkovina, mislimo, da nebi najshodnije bilo poduzimat prenosa do jeseni, jer se sad i onako sve razilazi stranom po poslu, stranom po zabavi, a djaci na ferije. Ni ljetna vrućina nije u prilog dolazku mnogih stranaca u Zagreb.

— Ruski je car utemeljio vojničku medalju, za sve one, koji su vojevali u vojni od godine 1877./78.

— Na 11. t. mj. po podne oko 1/24 ure vozio se je njemački car Wilhelm sa svojom kćerju velevojvodkinjom badenskom velikom berlinskom ulicom „Unter den Linden.“ Na jednom opali na njega neki mlad čovjek Max Hödl dva hitca, nu nepogodi cara. Zločinca uhvatiše te se je do sad doznalo, da je isti spadao socialno-demokratičkoj stranci. On taji djelo, te veli, da je htio ubit sebe.

— Parižku je izložbu posjetilo 6. tek. mjeseca 25.949 plaćajućih i 10.536 drugih osoba; 7. svibnja: 21.930 plaćajućih i 11.786 drugih osoba; 8. svibnja: 18.450 plaćajućih i 10.138 drugih osoba; 9. svibnja: 32.298 plaćajućih i 16.020 drugih osoba; 10. svibnja: 28.478 plaćajućih i 16.841 drugih osoba; 11. svibnja: 24.853 plaćajućih i 14.187 drugih osoba.

— U francezkoj komori podnio je 18. svibnja zastupnik Laroche-Joubert predlog komu će se osobito veselit „krasni“ ili „slabi“ spol. Predlog glasi: 1. Svaki Francez, koji je navršio 26. godinu nesmije od 1. siečnja t. g. do 40 g. svog života vršit izbornog prava ako se prije neoženi. 2. Izuzeti su katolički svećenici i osobe, koje imadu takove mane, koje opravdavaju njihovu neženitbu.

ZDRAVSTVO.

— Mjeseca ožujka umrlo je u Zagrebu 120 osoba: 74 mužkaraca i 47 žena; mjeseca travnja 121 osoba: 69 mužkaraca i 52 žene.

— U Krapinske Toplice prispjelo je od 3. travnja do 8. svibnja 64 gosti.

PRIRODOSLOVJE.

— Razvoj flore okolo Zagreba. Od 4. svibnja do 11. svibnja t. g. cvalo je: Myosotis sylvatica Hoffm., Potočnica pozemljuša; Convolvulus Cantatrica L., Slak lopatolistni; Rumex Acetosella L., Šćav kiselica; Camelina sativa Crlz., Lanak usjevni; Roripa palustris Bess., Dragušac sitnocvjetni; Primula veris Lehm., Vesnača krilasta; Viola hirsuta L., Ljubica kosmata; Vaccinium Myrtillus L., Brusnica modrasta; Aronia rotundifolia Prs., Aronika krugljolistna; Sorbus domestica L., Oskoruš perasti; Carex bryzoides L., Šaš dugolistni; Carex gynobasis Vilt., Šaš raznocvjetni; Carex flava L., Šaš sitnoplodni; Campanula Rapuncula L., Zvončika repušac; Hieracium leptocephalum Schl. et Vuk., Runjika tamnoglavka; Thuja occidentalis L., Klekovina grboljuska; Bromus tectorum L., Orsika klimava; Cardamine impatiens L., Režuha nepodpuna; Orobus albus L., Orešac bieli; Orobus vicioides DC., Orešac grahorlikasti; Spiraea opulifolia L., Suručica trokrpa; Anemone nemorosa L., Šumarica gladka; Reseda odorata; Katanac mirisavi; Rosa rubizinosa L., Ruža hrdjasta; Rubus odoratus L., Kupina mirisava; Potentilla rupestris L., Petoprstika rumenkasta; Aesculus Hippocastanum L., Madal (divji kestenj) sedmoperac; Aesculus Pavia Ait., Madal crljeni; Aesculus lutea Will., Madal žuti.

PROMET I TRGOVINA.

— Mnogo put smo se mi već potužili na naše poštarsko ravnateljstvo, koje dopušta, da nam se u njegovih uredih širi magjarizacija i koje rabi protuzakonite tiskanice i pečate. Nu to znači dakako bob u stienu bacati. Danas imademo zabilježit svakako opet malo veći napredak tog milog gojenčeta naše velike gospode. Do sad smo dobivali listove s magjarskimi žigovi samo iz Eszéka,

---

„Izgleda,“ reče Flaminia, „kao da bi sav grad stajao na odvalinah, koje bi mogla voda jednom sobom povući. Gori po ulicah nitko ni ne sanja o tom, lahkoumno se skače preko otvorene jame.“

„To činimo uvjek“ odvratih. Pametno je i sretno, da je našim očim sakriveno. Bučeća voda, koju vidimo padat, imade nešta zastrašujućeg, ali kamo užasnije mora izgledat pod Napuljem, gdje struji oganj, kao što ovdje voda!“

Za tim joj pripoviedah o Vezuvu, mojem putu, nanj, pripoviedah o Herkulanu i Pompejih, a ona usrče svaku rieč s mojih usta. Kod kuće joj moradoh još više pripoviedat o divoti s one strane barâ.

More si ne mogaše nikako pravo predstavit, ona je isto vidila samo s najviših vrhunaca kao srebrnu vrpcu na obzorju. Protumačih joj, da je more, kao da bi božje nebo prostrto bilo na zemlji, i ona sklopi ruke i reče: „Bog je ipak zemlju stvorio neizmjerno liepom.“

„S toga se nije smjeti okrenut od divote njegovih djela, niti se uzidat u mračni samostan!“ rado bi bio rekao, ali se ne usudih.

Nekog dana stajasmo kraj starog sibylinskog hrama i gledasmo dolje na oba velika vodopada, koji se kao oblaci rušili u bezdno. Stup vodenog praha se uzdignu visoko medj tamnim drvećem u modri zrak. Sunčani traci sjahu na stup i tim stvoriše dugu. U pećini nad manjim slapom ugniezdilo se jato golubova; velikimi kruzi letili su medj nami nad šumećem vodom, koja se u padu zapjenila.

„Koli čudnovato, krasno!“ kliknu Flaminia „improvizuj sad i preda mnom, Antonio!“ nastavi ona „opjevaj mi, što vidiš.“

Mišljah na sne mog srdca, koji se svi kao rieka ovdje predamnom raztvarali, i ja ju posluhnuh i pjevah: Život buči kao rieka, ali ne usisa svaka kap sunčano svjetlo, samo nad svim, nad čovječanstvom u svem, nagnulo se slavlje ljepote.

„Ne, neću ništ tužna čuti,“ reče Flaminia, „ne veseli li te u istinu, to ne pjevaj predamnom; ja neznam kako, Antonio, ali tebe ne smatram kao onu drugu gospodu, koju poznajem. Tebi mogu sve kazat, što mislim, ti mi se činiš, kao da si mi tako na blizu kao otac i majka.“

Posjedovah njezino povjerenje u tolikoj mjeri, u kolikoj ona moje. Tako mnogo se uzrujalo u mojoj duši; moje srdce je čeznulo za tim, da izkažem sve. Neke večeri pripoviedah joj nešta iz mog djetinstva, o putu u katakombah, o cvjetnoj svečanosti u Genzanu i o smrti moje majke, kad li eccellenzini konji projuriše preko nas. O tom nije nikada čula.

„O bože!“ reče ona „tada smo mi krivi tvojoj nesreći, ubogi Antonio!“ Ona primi moju ruku i gledaše mi tužno u oko. Stara Domenika ju mnogo zanimala, pitaše, da li sam ju marljivo posjećivao i stidih se, što sam morao priznat, da sam zadnjih dvijuh godina najviše dva puta vani kod nje bio; u Rimu sam ju često vidjao i uviek joj podielio od mog malog imutka, što dakako nije ni vriedno spomena.

Ona me umoli, da joj sve više pripoviedam; priobćih joj za tim moj sav mladenački život, pripoviedah o Bernardu i Annunciati i ona me gledala svojim veoma smiernim pogledom do u dušu. Blizina nevinosti ravnala je moje rieči. Pripoviedah o Napulju, iste zle strane ne izpustih, ali lahko sa laganimi nagoviešťanji, pa ipak se sgražala nad tim, što sam joj pripoviedao, sgražala se pred Santom, zmijom ljepote u mom raju.

„Ne, ne!“ kliknu ona „tamo nikad nebi htjela! Niti more, ni gorući brieg nemože sav grieh i odurnost prevagnut, koju krije u sebi ve-

Uj-Neu Gradiške, Verőcze i Kőrösa, od nekog vremena vidjamo već, da se je stari Varaždin preobuko u Varásd, Karlovac u Károlyvaros, čestiti Kopreinitz u Kápronczа itd. Mi se nadamo, da će se još toga mnogo promieniti sve u slavu blaženog hrvatskog patriotizma! Kapu doli!

TVORNA UMJETNOST.

— U Ljutomjeru zamislili su rodoljubi na rodnoj kući pjesnika Stanka Vraza, u bližnjem Cerovcu, dati uzidat mramornu spomenu ploču. U tu svrhu pozivlju hrvatske rodoljube i prijatelje pokojnikove vile, da priskoče malimi prinosi i da sdogovorno proslave ovu hvalevriednu svetkovinu. Ovomu se pozivu nebi nikako smjeli oglušit mi Hrvati, jer je Vraz bio dušom i tielom naš te zaslužio ovakovu čast, koja nije i onako skopčana s velikimi troškovi.

— Jungmanov spomenik od kipara Lj. Šimeka odkrit je svetčanim načinom 15. svib. u Pragu.

— U Setignanu u Italiji 2. će se lipnja odkrit spomenik Šibeničanina Tomasea.

— Nakon dvadeset godišnjeg rada nedavno je dogotovljen i posvećen u crkvi sv. Pavla u Londonu spomenik vojvode Wellingtona. Djelo je ogromno. Na mramornu sarkofagu leži od biela mramora umrlí maršal a nad njim se diže visok svod, preko koga jaše na vrancu junak. Uz to je mnogo alegoričnih kipova i basreliefa.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Tečajem prošle kazalištne sezone, koja je trajala sedam i pol mjeseci bilo je ukupno 158 predstava i to: 85 dramatskih, 58 opernih, 7 koncerta i 5 mješovitih predstava.

Kod drame se je predstavilo: 33 vesele igre 45 put; 16 igrokaza 18 put; 9 drama i tragedija 12 put; 1 putna slika 9 put; 4 pučka igrokaza 6 put i tri lakrdije 4 put. Ukupno 66 komada 94 put u 85 predstava.

Noviteti bijahu: 1. Stjepan posljedni kralj bosanski (izvor). 2. Župnik kirchfeldski. 3. Na literarnom mejdanu. 4. Liepo li ga zaludiše (izvor.) 5. Daniševi. 6. Ženar. 7. Udmanić (izvor.) 8. Consilium facultatis. 9. Diplomatska poslanstva (izvor.) 10. Zvonimir (izvor.) 11. Naši robovi. 12. Muževi! Muževi! 13. Krivim putem. 14. Ženska lukavost. 15. Djačke nezgode (izvor.) 16. Okaljano poštenje. 17. Zatečeni ženik (izvor.) 18. Grof i zaručnik (izvor.) 19. Novinari. 20. Antixantipa. 21. Sappho. 22. Poštenjaci. 23. Smetenjak. 24. Hipohondrista. 25. Matija Gubec (izvor.) Dakle u svemu 9 novih izvornih i 16 novih prevedenih komada.

Starih komada se je prikazalo: 36 prevedenih i 5 izvornih (Bračni posrednik, Kumovske neprilike, Školski nadzornik, Poturica i Graničari.

Od svih komada predstavljao se „Put oko zemlje" 9 put, Ženar i Muževi! Muževi! po 3 put a 16 komada po 2 put, svi ostali po jedan put.

Kao gosti stupili su na pozorište: gdja. Sajevićka 2 put i g. Fijan 5 put.

Kod opere se je prikazalo: 1. Čuvidski ples 7 put (novo), 2. Mjesečnica 6 put (novo.) 3. Lucia 6 put (novo.) 4. Rigoleto 5 put. 5. Sejslav ljuti 4 put (izvor, novo.) 6. Margaretha 3 put. 7. Seviljski brijač 3 put. 8. Zrinjski 3 put. 9. Hugenotti 3 put (novo.) 10. Martha. 11. Robert. 12. Ljubav i zloba. 13. Ciganka. 14. Ernani. 15. Krišpino i kuma i 16. Lucrezia Borgia — svako po 2 put. 17. Niema iz Porticia i 18. Trovator po 1 put. — Operete „Mjesečnica" i „U Mcku" po 1 put.

Noviteta bijaše dakle 5, od kojih 1 izvoran.

Kao gosti gostovali su: Emilia Chiomi, Irma Trputec-Terče, Elenora Edelsberg, Luigi Vanzeti, Christ. Marziali, Aneta Esipov, Erminia Giunti-Barbera, Josip Mirski. G. Denegri, Gabriela Joël, Rihard Schmidtler, Jules de Swert, Alfred Grünfeld, i Marija Prikril.

Dva put su svirali sriemski tamburaši.

— Sudeć po dopisu, koj nam je stigo iz Osieka, naše dramatsko družtvo dočekano je ondje vrlo liepo a uspjeh prvih dvih predstava „Muž bez predsude" i „Ljudevit XI." upravo bijaše ogroman. To nas tim više raduje, što dokazuje mnogim protivnim elementom u zemlji, a osobito onim, koji su udaljeniji od glavnog grada, da ima u nas i volje i sposobnostih za umjetnički rad, pa da se zbilja u tom pogledu i radi.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Čujemo, da je i „Slovinac" u Dubrovniku počeo izlazit, nam nije dospio. Iz polemike u „Obzoru" i po onom, što čujemo iz jednog zagrebačkog družtva, nebismo mu prorekli u naših krugovih obstanka.

UMRLI.

— **Roberto Visiani,** slavni talijanski botanik, profesor na sveučilištu u Padovi, rodom Hrvat iz Šibenika, † 4 svibnja u Padovi. Izpitao je floru Dalmacije i bio od dvie godine počastnim članom naše akademije.

— **Andrija Towianski,** poznati poljski mistik, koji je u svoje doba mnoge znamenite Poljake povukao u svoj krug, a ponajpače djelovao dosta kobno na prvog poljskog pjesnika Mickijevića, s kojim se oko 1840. g. upoznao u Parizu, — rodjen 1795. u Litvi, † 13. svibnja u Zürichu.

☛ **Svoj onoj gospodi, koja su bila tako dobra, te su primala prvog četvertgodišta naš list, a kad smo im poslali poštarsku doznačnicu za naplatu, istu vratila sa „nicht angenomen", neka služi za ravnanje, da ćemo im podpuna imena štampati u našem listu. Komu bi ipak bilo poštenje milije od sramote, taj će nas namirit najdulje do 10. lipnja.**

Zaključak uredničtva 24. svibnja.

---

liki grad. Ti si dobar i pobožan, s toga te je Madonna zaštitila."

Mišljah na sliku majke božje, koja je pala sa zida, kad se dodirnuše moje usne Santinih, ali to ne mogoh pripoviedat Flaminii. Da li bi me tada još dobrim i pobožnim nazvala? Bijah griešnik, kao svi drugi; okolnosti, milost majke božje stražile su nadamnom. U čas napasti bijah slab, kao svi, koje poznavah.

Lara joj se neizrecivo milila. „Da," reče ona, „bivši tvoj duh u božanskom nebu, mogaše samo ona k tebi doći! Ja si ju mogu tako pravo živahno predstavit, mogu si modru sjajuću špilju predstavit, gdje si ju zadnji put vidio." Annunciatu je mogla manje podnieti. „Kako je mogla ljubit ružnog Bernarda? Ne želih podnipošto, da bi ona bila tvojom suprugom. Žena, koja se može tako pred veliko občinstvo stavit, žena — —! Da, ne mogu sa svim jasno izreći, što mnijem — —! Pripoznajem svakako, kako bijaše krasna, kako umna, kako se odlikovala od drugih žena, ali uzprkos tomu nebih želila, da bi te ona imala. To bijaše Lara boljim angjelom čuvarom za tebe."

Moradoh joj pripoviedat o mojoj improvizaciji, i ona mnijaše, da je moralo kamo strašnije bit u velikom kazalištu, nego li u razbojničkoj špilji usried gorja. Pokazah joj diario di Napoli, u kom bijaše kritika o mom prvom nastupu. Koliko putij sam ju od onda pročitao!

Radovalo ju sve vidit, što bijaše tamo u listu iz strana grada. Na jednom me pogleda i kliknu. „Ali ti mi nisi ni rekao, da je Annunciata bila u isto vrieme u Napulju kad i ti! Ovdje stoji, da će sutra nastupit, a na dan tvojeg odlazka."

„Annunciata," mucah i zurih u list, koji sam toli često vidio, u kom sam čitao samo ono, što bijaše o meni. „To nisam u istinu vidio!" kliknuh i mučke se pogledasmo. „Hvala budi bogu, da je nisam sastao, nisam vidio, pa i neimamdoh nikakovog prava na nju!"

„Ali, da bi se sad sgodilo?" upita Flaminia, „nebi li te veselilo?"

„Bolilo bi me," kliknuh „moji jadi bi se pomnožali! Annunciate, koja me nekoč oduševljivaše, koja stoji još u mojoj uspomeni idealno predamnom, nebi našao opet. Ona bi mi bila novo biće, koje bolno dirne uspomenu, koje moram zaboravit, koje moram smatrati kao vlastničtvo smrti! Ona počiva medj mojimi mrtvimi."

Nekog poslije podneva, kad bijaše vrlo vruće, stupih u veliku obću dvoranu; prozori joj bijahu zelenimi pletenci zastenjeni. Flaminia podupprev glavu na ruke zaspala je, bijaše, kao da je oči za šalu stisnula. Njezina se grud nadimala, ona snivaše. „Lara!" reče ona. U snu je lebdila po svoj prilici sa sanenom prikazom mog srdca u onom sjajućem svietu, gdje ju zadnji put vidih. Smieh je titrao oko njenih usna. Ona uzdignu oči. „Antonio, ti si ovdje?" reče ona, „spavala sam i snivala; znadeš li o kom?"

„O Lari!" rekoh, jer na nju moradoh nehotice mislit, vidiv Flaminiu zatvorenih očiju.

„Snivah o njoj," vrati ona. „Letismo obje preko velikog divnog mora, o kom si mi pripoviedao. Usried vode se digao brieg, na kom si žalostan sjedio, kako ti to znadež. Ona me pozove, da šnjom poletim k tebi, ali zrak me uzdrži, i svakim udarcem krila, zamaknuh samo u veću daljinu. No kad mislih, da je medj nami tisuća milja, bijaše ona na mojoj strani, a i ti."

„Tako nas sve skuplja smrt!" odvratih. „Smrt je ipak bogata, ona posjeduje sve, što je našim srdcima najmilije." S njom govorah o svih mojih dragih mrtvih, a i od onih mog srdca, moje ljubavi, i često se vratismo k istim uspomenam.

(Nastavak sliedi.)

ADRŽAJ: Voltaire i Rousseau. U spomen stogodišnjice njihove smrti. — San Stefanski ugovor. — Temelji praktičnog gospodarstva. Francezki napisao Maurice Block. Preveo Milan Krešić. — Kulturno-povjestne viesti. — Listak: Improvizator, roman u dvie knjige, danski napisao Hans Christian Andersen.

Vlastnik i nakladnik: Milan Grlović. Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 49. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 2. lipnja 1878. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga II.

VOLTAIRE I ROUSSEAU.

U SPOMEN STOGODIŠNJICE NJIHOVE SMRTI.

III.

Istodobno s Voltaireom djelovao je i Rousseau. Kao što je bio Voltaire negativni, tako je bio Rousseau positivni stožer, oko koga se je stala kretat reformacija družtva u prošlom vieku.

Jean Jacques Rousseau rodio se dne 28. lipnja 1712. u Genevi od otca urara. Priprosti i čedni gradjanski odnošaji, u kojih je odraso, postali su temeljem njegovih reformatornih težnja, dočim je studij starogrčkih i starorimskih klasika u njem učvrstio strogi i stalni republikanizam. Mladost Rousseauvljeva bijaše burna, a on ju je sam najljepše opisao u svojih „Izpovjestih;“ jedno za drugim bio je vajar, dvoranin, učitelj glasbe, pisar, odgojitelj, privatni tajnik, kazalištni pisac — filozof!

Zaputiv se sa 33 godine u Pariz upozna se ondje s enciklopedisti i preuze pisanje i uredjivanje muzikalnog diela enciklopedije. Nu istodobno bijaše razpisala dijonska akademija nagradu za najbolje riešenje pitanja: „Si le retablissement des sciences et des arts a contribué à épurer les moeurs?“ Rousseau je odgovorio na to pitanje i ono ga tek svede na pravi put. Nu on je pitanje tako shvatio, kao da je glasilo, da li postaje čovjek znanstvenom i umjetničkom naobrazbom čudoredno boljim? Rousseau zanieka odrješito to pitanje, nu tako originalno podkriepi, svoj „ne,“ tako sjajnom rječitošću ga obrani, da ga je akademija okrunila nagradom, nemisleć ni iz daleka, da nagradjuje apoštola temeljitog družtvenog preporoda. Rousseau je svoje mnienje i svoju mržnju proti civilizaciji bez dvojbe podkriepio više sofističnimi no strogo znanstvenimi razlozi, a Voltaire je najbolje kritizovao to djelo dosjetkom, da mu se je, kad ga je pročitao, ozbiljno htjelo na četverce puzit. Nu uspjeh Rousseauvljeve opozicije proti znanosti i umjetnosti bijaše tako opravdan kao i izvanredan, jer je ta opozicija izašla iz srjedine bludnja, lahkoumlja i nevaljalštine svoje dobe te označivala povratak k prirodi i priprostim temeljem, na kojih je ljudsko družtvo u svom početku počivalo, kao jedino sredstvo, da se doskoči korupciji jednih, a prevratnoj težnji drugih da se dade valjani pravac.

Rousseau je ovim djelom u jedan čas stekao veliku slavu a ta ga je bezprestrano poticala na daljni rad i nemilice ga trapila. Godine 1752. bijaše napisao vrlo dražestnu operu „La devin du village,“ koja mu steče prijaznost dvora, nu on se odvrati od njega te zada težak udarac francezkoj taštini svojimi pismi „Lettres sur la musique française.“ To ga dovede u sukob s parižani te on pobježe u Genevu, gdje opet pristupi kalvinismu, pošto je u svojoj mladosti bio ostavio katolicizam. Od to doba vjeran svojoj lozinki: „Vitam impendero vero“ podpisivao se je na svojih radnjah „Citoyen de Genéve“ te posveti genevskom magistratu drugu svoju razpravu ob uzrocih nejednakosti medju ljudmi („Discours sur l' origine et les fondemens de l' inégalité parmi les hommes“), za koju je opet razpisala nagradu dijon-

LISTAK.

IMPROVIZATOR.

ROMAN U DVIE KNJIGE.

DANSKI NAPISAO

HANS CHRISTIAN ANDERSEN.

(Nastavak.)

Ona me upita, da li ću tad na nju mislit, kad ćemo se razstat. Do mala bude duvnom, zaručnicom Isusovom, tad se ne možemo nikad više vidit.

Duboka bol me obuze kraj te misli, osjećah vrlo živahno, kako mi je omilila Flaminia.

Nekog dana šečuć se ona s majkom i sa mnom po perivoju vile d' Este, koji je glasovit poradi visokih kupresa, prolazismo dugom alejom, koja se stvarala umjetnimi vodometi. Ovdje ležaše neki prnjavi prosjak, čistiv put od ponikle trave. Dadoh mu paolo. Flaminia mu se nasmieši i dade mu takodjer jedan paolo.

„Madonna naplatila mladom eccellenzi i njegovoj liepoj zaručnici,“ doviknu nam. Franceska se glasno nasmije, meni provre vrijuć kroz svu krv, neusudih se Flaminie pogledat. U mojoj duši se pobudi misao, koju se neusudih ni pred samim sobom odkriti. Lagano, ali stalno se uvjek više Flaminia srasla s mojim srdcem; osjećah duboko, morade krvarit, budemo li se razstali. Ona bijaše jedina, na koju se još moja duša privinula, jedina kojoj su moje misli i čuvstva ljubezno naginjala. Bijaše li to ljubav? Ljubih li ju? Čuvstvo, koje je Annunciata budila u mojoj duši, bijaše sa svim različno; i sam pojav Lare, spomen na nju, potaknuo je kamo srodnije čuvstvo tomu. Duhovitost i ljepota Annunciatina me razdragala; idealna krasota me zatravi, kad zagledah prvi put Laru, kad li moje srdce poče višje kucat. Ne tako nebijaše moja ljubav naprem Flaminiji! Nebijaše divlja sliepa strast; bijaše prijateljstvo, bratinsko, najživlje prijateljstvo. Poznavah odnošaj, u kom stajah naprem njezinoj obitelji, udes, koji joj bje od iste odlučen, te očajah, jer se ne mogoh razstat od nje, ona mi bijaše sve, moje najmilije na tom svietu. Ne ćutih žudnje, nju na moje srdce pritisnut, poljubce udahnut na njene usne, na što bijaše kod Annunciate sve moje mišlenje upravljeno, na što me kod sliepog, meni sa svim nepoznatog djevojčeta neka nevidiva moć ponukala.

„Mladi eccellenza i njegova mlada zaručnica!“ kako je prosjak reko, odjekivalo je u mojoj duši. Svaku želju nastojah pogoditi iz njenih očiju. Bijahu li ostali prisutni, to bijah tužan i žalostan. Osjećah tisuću veza, koji me vezahu i tištiše; budnem mirnim i raztrešenim, samo naprema njoj budnem rječitim. Ona mi bijaše toli milom i dragom, a nju sam imao izgubit!

„Antonio!“ reče ona „ti si bolestan, ili ti se štogod dogodilo, što nebi smjela znati. Zašto? Zar nesmijem saznat?“ Svom dušom je naginjala meni; ja joj htjedoh biti njenim milim, viernim bratom, pa ipak je sav govor smierao na to, da joj misli svrnem na sviet. Pripoviedah, kako hjedoh sam nekoč samostancem biti, i kako nesretnim bi bio, ako bi se to sbilo, jer prije ili poslie zahtievalo bi srdce svoje pravo.

„Usuprot,“ odgovori ona, „ja ću se sretnom ćutit, povratim li se opet k pobožnim sestram. Kod njih sam istom kod kuće! Često ću se spominjat vremena, kad sam bila vani u svietu, mislit ću na sve, što si mi pripoviedao, spominjat ću se tebe i kako si dobar bio naprem meni. Bit će to liepi san, već sada mi se vidi sve poput sna. Mo-

ska akademija. Ova je posveta sa stilističnog gledišta najljepša francezka proza, što se je ikad pisala. U samoj razpravi Rousseau razvija temeljne misli svih svojih kasnijih nauka. Nejednakost ljudi izvodi on odatle, što je prvi koji se je domislio ogradit dio zemljišta i nazvat ga „svojim“, našao dosta bedastih ljudi, koji su mu to vjerovali.

Godine 1756. vrati se Rousseau u Francezku i sprovede tu u seoskoj samoći montmorencyjske doline nekoliko godina. Gospodja de Epinay pruži mu to gostoljubivo utočište i tu napisa on svoja najznamenitija djela.

Godine 1759. izdade on glasoviti svoj roman u listovih „Julie ou la nouvelle Heloïse.“ Prem ne prava umjetnina, već već pjesnički zaodjeti sglob reformističkih misli, imade „Julia“ tu vanrednu zaslugu, da je privela francezku poeziju iz etiketnog salona natrag u prirodu. Kao pjesmotvor razvija „Julia“ najljepše krasote u opisu genevskog jezera, walliskog okruga, u opisu prirodnih prizora i prirodnih ljudi. Nova Heloïsa ide u red onih knjiga, koje su bile od svjetsko historičkog uspjeha, jer njezinim plemenitim i rječitim prizivom na čuvstvo priobćio se je prevratni pokret 18. vieka i takovim ljudim, koje nemogaše predobit cinička taktika Voltaireova. Rousseauvljev manifest, temeljen na najdubljoj istini i osjećanju, naperen proti neprirodnom i izkvarenom stanju družtva, dojmio se svih oduševljeno te su upoznali u zanimivu romanu sve mane družtvene i težili za preporodom života.

Tri godine kašnje, 1762. objelodani Rousseau svoj „Contrat social“ (Družtveni ugovor) i svog „Emila.“ Contrat social postao je biblijom demokracije, Rousseau je u njem spojio misli svojih prvih nagradjenih radnja u sistem abstraktnog radikalizma, što su ga kašnje badava htjeli praktično izvest muževi konventa Robespierre i Saint Just.

„Contrat social“ podieljuje suverenost jedino narodu samomu. Moć naroda počiva u zakonodavstvu, eksekutiva, t. j. vlada jest samo mandat suverena, naroda. Pa stoji li i na čelu vlade sam knez il kralj, to je on samo službenik naroda, prvi njegov činovnik. Suverenost nije sastavljena, ona je nedieljiva a stoji samo u narodu, u cielom narodu; nje nije moći reprezentovat, jer se bitno sastoji u obćoj volji, a ta se nemože reprezentovat; ona je ona sama il je druga, trećeg neima. Po tomu nisu narodni zastupnici nipošto reprezentanti naroda, već jedino samo njegovi povjerenici, koji o ničem nemogu stvorit definitivna zaključka. Svaki zakon, koga nepotvrdi sam narod osobno, nevriedi ništa, nije zakon. Ideja reprezentativnog ustava jest moderna, ona se dovodi iz feudalnog ustava, jest dakle plodom uprav tako absurdne kao i nepravedne vladavine, koja je tako pogrdila ljudski rod, da joj je već ime čovjek označivalo pogrdu. U slobodnih državah, da i u monarkijah staroga vieka nije imao narod nikad reprezentanta, dapače ni to ime nije bilo poznato. U isti čas, kad si narod izabere takove reprezentante, odriče se svog suverenstva, nije više slobodan, neobstoji više. Periodične skupštine cielog naroda brinu se za zakonodavstvo i popravak ustava. Ovakove se skupštine otvaraju pitanji: Imade li dosadanja vladavinska forma ostat i na dalje? i: Imade li narod ostavit i na dalje eksekutivu u rukuh onih, kojim je do sad bila povjerena? . . . Prema tomu vidi se, da je Rousseauvljev ideal čiste demokracije uporabiv samo na posve male države, — nu on sam upozoruje na federativni sistem, koji je jedini kadar zadovoljit pravednosti, samoopredieljenju i narodnostim.

„Emile“ nosi doduše naslov romana, nu u njem je pripoviest još više no u Heloisi sredstvo, a ne svrha. Rousseau je htio u ovoj knjizi sve sabrat i sistematično u jednu cjelinu sjedinit, što je gdje kazao o socialnih odnošajih u obće, a o religioznih i uzgojnih na pose. Radi lagljeg čitanja zaodjeo je te svoje misli formom pripoviesti. Temeljna je misao ovog djela Rousseauom često put izrečeno mnienje, da je i čovjek, kao u obće sve, od naravi dobro, a da ga je civilizacija pokvarila. Da postane opet plemenit i sretan, valja mu se natrag povratit prirodnom stanju. Ovaj princip već je sam po sebi negacija postojećih družtvenih odnošaja te dovodi Rousseaua u sukob s državom i crkvom. U Emilu on oštro i istinito kritizuje krivo uzgajanje i podučavanje svoje dobe, a tad poduča Rousseau svog gojenca u religiji srdca i moralu čuvstva te dokazuje ništetnost postojeće religije i morala. Osobito on u trećem dielu svoje knjige odsudjuje positivnu religiju. On dokazuje, da je tako zvana historička religija s filozofskog i historičkog gledišta nesmisao, dapače dovodi nastojanje htjeti dokazat istinitost i božanstvo kršćanstva do absurdnosti.

To je dakako diglo proti Rousseauu sveobću buru, jer su ga katolici i protestanti, jezuiti i jansenisti, da pravnici i slobodoumni sofisti svimi sredstvi stali pobijat. Emila spali po zaključku parlamenta krvnik (1762.) a Rousseau morade pobjeć iz Francezke. Uputi se u Genevu, nu i tu, u rodnom svom gradu, nenadje utočišta, nit u kantonu bernskom, već se je morao poput proganjane zvjeri vući zabitnim gorjem neufchatelskog kraja.

Tu, iz mjestanca Motiers-a, izdao je u svoju obranu dva spisa, nu već god. 1765.

---

lit ću se za tebe, da te nebi zli sviet pokvario, da postaneš upravo sretnim, da sviet razveseliš tvojimi pjesmami, i da ćutiš, kako je dragi bog dobar naprem tebi i svim nam.

U to mi briznuše suze na oči i uzdahnuh: „Al ta tad se više nećemo vidit!“

„O da, gore u nebu, kod Madonne!“ vrati ona spokojno. „Tamo ćeš mi pokazat Laru! Tamo će i ona progledat! O da! kod Madonne je najbolje!“

Vratismo se opet u Rim. Za nekoliko nedjelja imala se po dogovoru vratit Flaminija u samostan i postat duvnom. Srdce mi je pucalo od tuge a ipak sam ju morao duboko sakrit. Oj, kako li će tu sve bit pusto i tužno, kad nas ona ostavi, kako ću opet biti samotan! Bijaše to borba, da se prikažem drugačijim, no sam zbilja bio.

Govorahu o sjaju, što će ga razvit kod njezina ulaza u samostan, kao da je radost! A jeli bilo i moguće, da će nas ona ostavit? Zaveše joj misli i pamet. Krasne duge vlasi imali su joj odrezat, preko nje žive bacit smrtno odielo, ona je imala čut smrtno zvonce i tek iza simboličnog pokopa uzkrsnut kao vjerenica božja. Govorah o tom š njom i zamolih ju, da dobro promisli što radi, kad tako sama silazi u svoj grob.

„Neka te nitko nečuje tako govorit, Antonio!“ reče ona ozbiljno. „Sviet te silno mami! Gledaj više na nebo!“ Krv joj udari u lice, primi me za ruku, kao da je preoštro govorila te reče dirljivom blagošću: „Ta ti me nećeš bar raztužit, Antonio!“

I padoh na koljena pred nju. Stajaše predamnom kao svetica; sva moja duša sljubila se o nju. Kolike li neprolih suze po noći. Silno moje nagnuće prema njoj činilo mi se griehom, bijaše bo vjerenica crkve. Dnevice ju vidjah, i dnevice ju više štovah. Poput sestre govoraše ona meni, gledaše mi u oči, pružaše mi ruku, veljaše, da ju moram vazda ljubiti. Pozorno nu težko sakrivah crnu biedu, koja mi je s toga dušu tištila, — i podje mi za rukom, neopaziše ništa. Srdcu, koje pati poput moga nek bog pošalje smrt, to je bolje!

Čas raztanka grozno mi se bližao; s toga mi šaptaše neki zao duh: „ti ju ljubiš!“ a ja je ipak neljubljah onako, kao Annunciatu, srdce mi nije kucalo ko onda, kad se dodirnuh čela Larinog. „Reci Flaminiji, da nemožeš bez nje živit; Ta ona te tako ljubi, kao sestra brata! Reci da ju ljubiš! Eccellenza i ciela obitelj ćete odsudit i protjerat u sviet! Nu i š njom gubiš sve! Izbor je lahak!“

O koliko puta već nezievnuh na priznanje, nu srdce moje drktaše, zašutih. Bijaše groznica, što mi vriela krvlju, misli.

U palači spremahu sjajan ples, svečanost za milo moje janje. Bijaše prekrasna u sjajnom i bogatom odielu.

„Budi mi sad veseo poput drugih!“ šapnu mi ona. „Žalosti me, kad te vidim žalostna. Često ću za stalno u samostanu rad tebe mislit na sviet, a to je grieh Antonio! Obećaj mi, da ćeš se razvedrit, obećaj mi, da ćeš prostit otcu i majci. Kad budu na prema tebi prestrogi! Oni misle po tebe dobro. Obećaj mi, da nećeš toliko mislit na gorčinu svieta i budi vazda dobar i čedan, košto si sada, tad ću smjeti na tebe mislit, smjeti za tebe molit, jer Madonna je milostiva!

Njezine rieči odzvanjahu u mom srdcu ko samrtni uzdasi. Vidim ju još zadnje večeri pred odlazkom. Bijaše mirna, poljubi si otca i starog eccellenzu te govoraše o razstanku, kao da putuje samo na par dana.

„Reci dakle i Antoniu s bogom,“ reče joj

prognaše ga odanle te je na Petrovu otoku bielskog jezera tražio daljne utočište. Nu bernska aristokracija izbode ga i odatle te nadje zaštite u Strassburgu kod guvernera, maršala Contadesa. Na poziv slavnog englezkog filozofa Humea ode sliedeće godine u Englezku, al se već 1767. vrati u Francezku pod uvjet, da nepiše više ništa proti vjeri i državi. Odsad je živio samotno i siromašno od prepisivanja nota, bavio se nešto botanikom a 1769. oženio se sa svojom mnogoljetnom drugaricom Theresom Levasseur, od koje je imao i djetce. Postojano jo Rousseau odbijao sjajne ponude mnogih svojih uglednih štovatelja te je istom mjeseca svibnja 1778. primio poziv svog prijatelja, markiza de Girardina, da se k njemu preseli u Ermenonville, blizu Pariza. Nu jedva se ondje smjestio, umre na 3. lipnja 1778. od kapi u 66. godini.

Girardin mu postavi nadgrobni spomenik a nanj napisa: „Ici repose l'homme de la nature et de la vérité," (Ovdje počiva čovjek prirode i istine!), rieči, koje najbolje karakterizuju pokojnika.

U njegovoj se ostavštini nadjoše glasoviti „Confessions" (Izpoviesti), u kojih je sam opisao svoj život do konca godine 1765. i odkrio najtanje strane svoje duše potomstvu. To je djelo prinos poznavanju čovječjeg duševnog stanja, koj više vriedi, no stotina psiholožkih sistema.

IV.

Tako su živili i djelovali Voltaire i Rousseau, dva suvremenika, koji i danas poslije sto godina uzpiruju proti sebi iste one elemente, koji su im za života bili protivnici. Nam se netreba niti izjavljivat za nje, ni proti njim; za nijedno nismo dosta fanatici, nu bili bi veliki ignoranti, kad bi ih htjeli u razvitku čovječanstva i njegovih prava pregledati.

Odnošaj Voltairea i Rousseau na prema njihovom vieku dobro su označili tim, kad su onog nazvali glavom, a ovog srcem genija svoje dobe. Voltaireovo oduševljenje poteklo je iz glave te se vazda držalo na površini dosjetke, Rousseauvljev entuziazam plamtio je iz najvrućeg srdca, što je ikad u službi čovječanstva kucalo. Voltaireovo oružje bijaše poruga, Rousseauvljevo čuvstvo. Mogli bismo takodjer nazvati Voltairea negativnom a Rousseaua positivnom silom svog doba. Prvi je razarao, da razori, da tada na razvalinah kumirstva i bludnja podigne svoj porugljiv smieh, koj mu je najviše godio; Rousseau pako htio je političko, družtveno i ćudoredno smeće samo odstranit, da nadje mjesta za sgradu razumnog družtvenog uredjenja, na što nije Voltaire nikad ni pomislio.

Sprotnost medju obojicom, koji su se ipak u svom djelovanju medjusobom moćno podupirali, pokazuje se i u njihovom vanjskom životu. Voltaire je živio s velikom gospodom kao velik gospodin, al nije uz to zapustio ublažit patnja ubogih i potisnutih; Rousseau je usuprot prezirao s demokratskim ponosom sjaj i blagostanje razkošna života, kao što su ga tada lahko sticali duhoviti ljudi, on živi i umire ubog, hvali usuprot frivolnosti i pohlepi svoje dobe spartansku jednostavnost i kriepost i dočim stotine tisuća srdaca predobiva za ideal boljeg družtvenog uredjenja u obće, a razumnijeg uzgoja napose, zaboravlja svoje prve dužnosti tako, da pošilje svoju vlastitu djetcu u nahodište. Voltaire je realist, to jest on motri sviet i ljude, kakovi jesu; Rousseau je idealist, to jest on motri sviet i ljude, kakovi bi imali biti. S toga se onaj slaže s družtvom, s pametnimi se podnosi a lude izsmije, ovaj pako, uz srdce puno čuvstva i ljubavi, postaje sebi i drugim na teret te umire samotan, nepovjerljiv, mrzak. Nu jednu sudbinu diele obojica: progonstvo od bena, fanatika i licumjeraca, — i drugu: bezsmrtnu slavu!

KNEŽEVINE

PO SAN STEFANSKOM UGOVORU.

Pošto smo doslovno priobćili tekst San Stefanskog ugovora, bit će zanimivo ako se obazremo i na teritorialne promjene, koje on ustanovljuje. Posve svejedno je, dali će se definitivnim ugovorom mira promienit San Stefanski preliminar; ovakav, kakav je on danas, imade svoju eminentno historičku važnost, a bit će vazda izhodištem težnja svih naroda, kojih se neposredno tiče. Danas možda preinačen za volju kojem tobožnjem „velevlastnom interesu," on će napokon ponovljen u još široj formi postat živom istinom, a oni faktori, koji danas od njega toliko zaziru te bi ga mogli paralizovat ponudjenimi sredstvi, prekasno će to požalit.

I.

CRNAGORA.

Ova je kneževina do sad samo po imenu stajala pod vrhovnom vlasti turskom te je po ustanovljenju granica od g. 1862. imala površinu od 80.₄ četv. milja. Dielila se je na dvie pokrajine, na Crnugoru i Brda. Po Frilleyu i Vlahoviću imala je 190.000 stanovnika. Vojske je brojila po najnovijoj organizaciji 16.700 momaka s drugim i zadnjim novačenjem 8000 momaka više.

Do sada nije Crnagora sizala nigdje do mora, sa sjevera ju priečila u tom tur-

---

Fabiani. On bijaše ganut, na drugih nisam toga opazio. Brzo pristupih k njoj te se sagnuh, da joj poljubim ruku.

„Antonio!" reče ona, glas joj bijaše mio i mekan, suze mi polete na oči. „Budi sretan, Antonio!"

Neznam bio bih najvolio odtrgnut se od nje; posljedni put joj gledah u čedno i bliedo lice.

„S Bogom!" reče ona — i ništa više. Nagnu se nad me, poljubi me u čelo i šapnu još: „Hvala za svu tvoju ljubav moj dragi brate!"

Više neznam ništa i pobjegoh iz dvorane u svoju sobu, da se izplačem. Bijaše, ko da je pod menom propao cieli sviet.

— — I vidjeh ju opet! Kad se je navršilo vrieme, vidjeh ju opet, sunce je ogranulo sjajno. Vidio sam, kako su urešenu Flaminiju poveli k oltaru otac i majka, čuo sam pjevanje, opazio silnu svjetinu oko sebe, al jasno se sjećam samo onog bliedog milog lišca. Bijaše angjeo, koji je sa svećenici klečao pred žrtvenikom. Vidio sam, kako joj skinuše s glave dragocienu koprenu i kako joj pala niz rame bujna kosa — i čuo sam kako ju odrezaše škare. Svukoše joj bogato odielo, ona leže na mrtvački odar, pokriše ju mrtvačkim pokrivalom s mrtvačkimi glavami. Crkvena zvona zvoniše, zapjevaše pjesme žalobnice za mrtvu i sprovod započe. Da, bijaše mrtva, mrtva za ovaj sviet. Crna se ograda pred sbornim hodnikom samostanskim otvori i u bielo svetčano odielo odjete sestre pjevahu joj pozdrav angjeoski, biskup joj pruži ruku, mrtva ustade iz svog groba kao nebeska vjerenica. Zvaše se sad Elisabetom. Vidio sam još zadnji pogled, što ga je bacila na svjetinu, na to pruži bližnjoj sestri ruku i stupi u živi grob života. Crna se ograda opet zatvori. Razabrah još njezine crte, tad zadnji dielak njezinog odiela i nesta je.

X.

STARA DOMENIKA. ODKRIĆE. VEČER U NEPIJU. TERNI. PJESMA BRODARA. MLJETCI.

Palazo Borghese vrvio je čestitari, Flaminia — Elisabetha bijaše nebeskom zaručnicom. Zbilja Franceskina sakrivala se pod prisiljenim smieškom; mir na njezinu licu ukrao se je iž njezinog srdca. Fabiani reče mi čudno dirnut: „Ti si izgubio tvoju najbolju štitnicu; imaš i razloga da žališ! — Ona me je umolila, da dadem staroj Domeniki nekoliko škuda. Ti si joj valjda o njoj govorio? Evo, ponesi joj to od Flaminije."

Smrt se je savila oko mog srdca poput zmije; dosadilo mi živit, nu sgražah se samoubojstva. Puste i mrtve bijahu velike dvorane. „Odatle — na zrak!" pomislih „van u zavičaj mog djetinstva, gdje mi je Domenika pjevala ljuljanke, gdje sam se igrao i sanjario."

Pusta i izgorjena ležaše predamnom Campagna, ni jedan listić netitraše nadom života, žuti Tibar valjao se k moru, da u njem izčezne. I opet zagledah staru grobnicu, moju staru koljebu, ovitu bršljanom, moj nekadanji sviet. Vrata bijahu otvorena, sretno i tužno čuvstvo obuze mi srdce, mislio sam na Domenikinu ljubav i njezinu radost, kad će me opet zagledati. Sjegurno je već godina prošla, što se nevidjesmo ovdje, a skoro osam mjeseci što govorasmo zajedno u Rimu, a ona me molila, da ju čim prije posjetim. Mislio sam često na nju, govorio o njoj s Flaminijom, nu boravak u Tivoliu i moje uzrujano stanje nedopuštahu mi, da posjetim Campagnu. U mislih sam već čuo, kako će uzkliknut, kad me zagleda i pobrzah. Kad se približih vratam, stupah sasma potiho, da me nečuje. — Nagledhuh se u sobicu, u sried nje stajaše nad vatrom velik željezni lonac; mali neki dječak kurio je i puhao, ogledhuh se i spazi mene. Bijaše Pietro, malić, koga sam zibao.

ska Sutorina, s juga Špica, a u srjedini austrijska Boka sa svojim okrugom. Nu to nije uvjek tako bilo. Već u 14. vieku imali su zetski knezovi Spuž, Podgoricu i priestolnicu Žabljak s obalom i lukom barskom. Nu u turskih, mletačkih i francezkih borbah te su imovine propale. Isto tako je izgubljen i Skadar, koj je već oko g. 1400 bio u njihovom posjedu.

Za francezkih ratova spadali su pod Crnugoru još: Kruševica, Župa, Banjani, Kiva, Drobnjak, Zubci i Vasojevići, a crnogorski knez prodre nekoliko put i u kotorsku Boku.

Po San Stefanskom ugovoru pako dobiva Crnagora uz priznanje podpune neodvisnosti zemljišta, kojim se njezina površina potrostručuje a stanovničtvo podvostručuje.

Crnagora dobiva dake: na sjeveru i sjevero-iztoku dielove okružja hercegovačkog sandžaka (vilajet bosanski): bilećkog, gackog i fočanskog kao i ciela okružja nikšićko, pivsko i čajničko s površinom od $77._{26}$ četvornih milja ($^1/_3$ ciele, $235._5$ četvornih milja velike Hercegovine) i 70.561 stanovnikom (30.036 grčko-iztoč., 20.844 katol., 19.561 muham.)

Na iztoku: pod sandžak Novo-pazarski, vilajet bosanski, spadajuća okružja beransko, kolašinsko, akovsko i tašlidžansko i neke dielove okružja priepoljskoga, ukupno $75._{38}$ četv. milja i 72.662 stanov., (38.000 muham. i 34.662 grč.-izt.)

Na jugu: Gusinjski kraj prizrenskog sandžaka, kosovskog vilajeta. Stanovničtvo: 7390, (5140 muham., 2250 kršć.)

Okružja barsko, podgoričko, spužko i dulčinjsko valiluka skadarskog. Stanov.: 43.350, (20.700 muham., 17.650 grč.-izt., 5000 katol.)

Krajeve neodvisnih plemena Klementi s 200 muham. i 3800 katol., Hoti s 500 muh. i 4000 katol. i Škreli s 1280 muh. i 3000 kat.

Površina ovog ukupnog prirasta na jugu iznosi $57._{16}$ □ milja.

Crnagora dobiva dakle ukupno 210 četvornih milja sa 205.743 stan. (84.598 grč.-izt., 84.501 muham. i 36.664 katol.)

Ciela će Crnagora po tom imat površinu od $290._{40}$ četvornih milja s 395.743 stanovnika (274.598 grč.-izt., 84.501 muham. i 36.644 kat.), imat će morske obale $7._{58}$ geogr. milje i tri luke, a po dosadanjem vojnom uredjenju narasti će joj vojska na 60.000 momaka.

Popriečno dolazi pučanstva na □ milju 1362.

Promotrimo li pobliže novo ustrojstvo Crnegore, vidimo da će ona od prilike postat prostorom tolika kao kraljevina Saska (272 čet. milje s 2,760.000 stan.), nu ova ju dakako 7 put nadmašuje pučanstvom. Od kraljevine Dalmacije ($232._{32}$ □ milje 456.960 stan.) bit će ona za $^1/_5$ veća, al će pučanstvom zaostajat od nje za 16 %.

Na sjeveru dobiva Crnagora sve površine, koje vode u hercegovačke doline i gradove Bilek, Korito, Gacko i Nikšić, na sjevero-iztoku stiče se kod utoka Lima u Drinu vrlo blizu granica Crnegore i Srbije te ostavlja samo uzak prolaz u Bosnu i Albaniju, a na jugu zaokružuje posve kotorsku Boku i prieti Skadru gradu.

Sve ove okolnosti zaslužuju obzirom na ratobornost i uztrajnost onih plemena, da se uvaže. Ako i nebi privlačili srodna plemena drugi interesi no plemenski, ipak se uredjuje tim na slavenskom jugu državica, bez koje se nemože računat.

TEMELJI
PRAKTIČNOG GOSPODARSTVA.

FRANCEZKI NAPISAO MAURICE BLOCK.

PREVEO

MILAN KREŠIĆ.

(Nastavak.)

XXIX.

RAZKOŠTVO I ŠTEDNJA.

Filip nije nikako mogao shvatiti, kako se može uništiti bezkoristno koj predmet ili kako učitelj kaže „potrošiti bezkoristno," te ga zamoli za razjasnienje.

Učitelj. — Netreba se vezati na rieč „uništiti," jer tom riečju htjedoh samo tumačiti, kako se koristan predmet može suvišnim učiniti. Na primjer, kada tko knjigu kupi i pusti nečitajuć ju da u kutu pljesnivi, to je ona (ili potrošen novac) u tom slučaju bezkoristno potrošena, akoprem nije na komade razderana.

Petar. — Kao i lutka, kada bi mi ju tko kupio, a ja ju bacio u kut, jer se neigram š njom.

Marko. — Zašto? mogao bi ju dati sestrici; to bi ju veselilo a ujedno i tebe.

Filip. — Ta lutku nemožeš koristno potrošiti.

Učitelj. — O da, može se i to. Prvo, je dozvoljeno zabavljati se ili igrati se poslie marljivoga rada; lutkice jesu ugodna igračka za malu djecu, a ujedno sredstvo za pouku u šivanju. Konačno učiniti veselje komu, kao što to reče Marko, može se mnogo puta smatrati kao koristna uporaba toga predmeta.

Filip. — Ali to nije uvjek koristna uporaba?

Učitelj. — Recimo, da je štogod zaslužio svojim radom 3 fr. u jednom danu, pa mjesto da kupi kruha i druge nuždne

---

„San Giuseppe!" kliknu on veselo; Vi ste to eccellenza. Davno je tomu što se nevidjesmo!"

Pružih mu ruku, a on ju htjede poljubit. „Ne, ne, Pietro," rekoh, „možda se tako čini, kao da sam zaboravio na moje stare prijatelje, al to ipak nije istina."

„Ne, to je rekla i dobra stara majka!" reče on. „O da je ona to vidila, kako bi se radovala!"

„A gdje je Domenika?" upitah ja.

„Ah!" vrati on, „već pol godine počiva pod zemljom. Ona je umrla, kad ste Vi eccellenza u Tivoliu bili. Bolovala je malo dana, nu sve vrieme govoraše samo o svom dragom Antoniu. Da, eccellenza, nesmijete se ljutit, ako Vas tako zovem. Ona Vas je tako ljubila! O da ga još jednom vide moje oči, reče ona. Kad sam opazio, da joj je pozlilo, odoh po podne u Rim. Ta znao sam, da se Vi nećete na mene ljutit. Htio sam Vas zamolit, da podjete sa mnom k staroj majci. Nu kad nadodjoh u Rim, bijaste Vi već u Tivoliu, vratih se turoban kući, nu i stara Domenika bijaše već usnula."

Pietro pokri lice rukama i plakaše. Svaka me rieč bolno dirnu. Ja sam bio zadnjom njezinom mišlju — a u isti čas moje su misli bludile daleko, — daleko od nje! Da sam se bar prije š njom oprostio, neg odoh u Tivoli. O nisam bio dobrim čovjekom!

Uručih Pietru po želji Flaminije novce i sve, što sam još imao uza se, a on pade pred mene na koljena te me nazva angjelom čuvarom. Činilo mi se to rugom. Dvostruko raztužen ostavih Campagnu. Kako sam kući došao, neznam.

Tri dana ležah bezsvjestan u silnoj groznici. Bog bi ga znao, što sam u vrućini govorio, nu Fabiani dolažaše često k meni; gluha Fenela dvorila me. O Flaminiji nečuh nikad ni rieči. S Campagne se vratih bolestan i legoh u krevet.

Po malo stanu mi se vraćat sile, al sam se badava silio na radost, koje nije više u meni bilo. Poslje šest nedjelja, odkako je Flaminija postala duvnom, dozvoli mi liečnik, da opet izadjem. I nehotice se uputim prema Porti Pii, oči mi se ukradu dolje na Quatro Fontane, nu nije bilo u meni snage, da prodjem mimo samostana. Nu samo malo dana kašnje, za jasne mjesečine povuče me srdce onamo. Zašto da nevidim te grobnice živih? mišljah sam u sebi. Svaki večer podjoh onuda, a mojim znancem, koji me ondje susreše, rekoh, da rado šećem u vilu Albani. — „Kako će se to svršit!" „Dugo te nemože potrajat" — i zbilja već bijah na kraju.

Neke tamne večeri pade trak svjetla iz jednog samostanskog prozora dolje na zid, ja se naslonih na protivnu kuću, zurih u taj trak i mišljah na Flaminiju. „Antonio," reče iznenada neki glas tik mene. „Antonio, što radiš tuj? — Bijaše Fabiani. „Podji sa mnom kući!" — I podjoh š njim; negovorasmo putem ni rieči. Znao je on sve tako dobro kao i ja; ćutio sam to. Bio sam nezahvalnik, neimah toliko smjelosti, da ga pogledनem. Bijasmo sami u sobi.

„Ti si još bolestan, Antonio," reče on vrlo ozbiljno. „Manjka ti kretnje, zabave; bilo bi dobro, da se nešto više ogledneš po svietu. Jednom si već posegnuo za krili slobode, možda je nepravo bilo, što i opet sapeh sokola. Upravo valja čovjeku uvjek pustit vlastitu volju, ako je nesretan, sam si je kriv, a nekrivi drugih. Ti si već dovoljno uzraso, a da se sam ravnaš. Koristit će ti mali kakav put, i liečnik to mnije. Do sad si vidio samo Napulj, sad pako kreni u sjevernu Italiju. Ja ću se za to pobrinut; to je dobro i nuždno i," doda tako strogo, kako nisam očekivao, „ja sam uvjeren, da nećeš nikad zaboravit blagodatih, što smo ih ti mi pružili, pa da nam

predmete svojoj djeci, da im za taj novac nabavi slastice, da li je on dobro upotrebio svoj dohodak?

Filip. — To ne! Ponajprije treba nabaviti potrebno; nu taj čovjek bi jošte više pogriešio, da je sam slastice pojeo.

Učitelj. — Jest, Filipe! A tim si dokazao, da ćutiš pravedno. — Dakle kada tko što zasluži ili ima stalan dohodak, valja mu ponajprije da kupi potrebne i koristne stvari, a ostatak može se djelomice za zabavu upotriebiti ili prištediti.

Pavao. — No cieli sviet neima jednak dohodak; ima bogatih ljudi, a drugih opet, koji ništa neposjeduju.

Filip. — Bogatim je liepo i ugodno; oni živu u razkošju.

Učitelj. — Tko ima prilično velik dohodak, može stalni dio istoga bez zaprieke na zabave potrošiti. Nu nemislite opet, da su svi izdatci razkošni, koji se strogo neizdaju samo za kruh, meso, i razne dnevne jestvine. Izvan tjelesnih potrebština ima i umnih; za mnogoga čovjeka je knjiga predmet skoro tako potreban kao i kruh. Svaki čovjek može trošiti svoj dohodak po volji; ako ga zlo upotriebi ili više troši nego bi smio, to će vremenom grdo stradati. Svaka pogrieška kazni se dosliednimi posliedicami.

Pavao. — Ali siromasi nemogu si ništa prištediti.

Učitelj. — Siromak je samo onaj, koji je radi pomajkanja djela svakog dohodka lišen.

Čim si nadje primjernu zaslužbu, nemožeš ga više krstiti siromakom.

Poznavao sam ljudi, koji su vrlo malu plaću imali, pa ipak su, netrošeć na nekoristne stvari, s vremenom si malu prištednju skucali.

XXX.

TRGOVINA.

Jedne nedeljne večeri sastade se, kao navadno, pod lipom nekoliko seljana i govorahu o koristi raznih obrta. Svaki je dakako svoj obrt kao najhoristniji hvalio.

Učitelj slušao je smiešeći se tu prepirku, nu kada su se prepirke življe razvile, poprimi on rieč: „Ja ću vam pripoviedati jednu basnu, koja će vas sve umiriti.

Nekog jutra razljutiše se ruke i noge proti želudcu i trbuhu. Šta, rekoše, mi moramo raditi, da ovi mogu liepo lienjariti? Pogodiše se medjusobom, da će i one počivati, a želudac i trbuh nek si traže hranu gdje ih je volja. Nu naskoro opaziše uda, da postaju sve to slabija i za kratko vrieme uvidiše, da je želudac svim koristan te, da valja za njega raditi, ako neće da i ona posvema propadnu.

Vi vidite dakle, da su u družtvu čovječanskom svi obrti koristni te nevalja uzvisivat ovaj na trošak onoga.

Tko bi se pregovarao, da li je bolje izgubiti ruku ili nogu? da li je bolje biti sliep ili gluh? — Nu svakako je u redu, da svaki pojedini ljubi svoj obrt i da se s njim ponosi.

Antun. — Ja odobravam ovaj nazor; nu čemu je trgovina? Trgovac je suvišni posrednik medj tvorničarom i troššcem; trgovac poskupljuje samo robu, tražeć odštetu za svoju suvišnu muku.

Učitelj. — Vi dakle mislite da je trgovina suvišan obrt? To valja malo izpitati. Petre, od kuda dobivamo kavu?

Petar. — Iz Moke u Arabskoj, iz Brazila u južnoj Americi, iz iztočne Afrike i Jave u Aziji.

Učitelj. — Tako je. Nu Antune, ako vam je posrednik suvišan, to nećete kavu kod susjednog trgovca kupiti, već po svoj prilici želite putovat po nju u Brazil, ako vam nije bliže u Javu ili Moku.

Antun. — Vi se šalite gospodine.

Učitelj. — To ne, jer mene nije volja da mimoilazim trgovca. Ako se nećete posrednikom služiti, valja da si sami priskrbljivate nuždno. Vidite, vi nosite vunene košulje. Vuna dolazi iz Amerike, Indije i Egipta, gdje ćete ju kupiti?

Mislite li možda, da će vam htjeti sadar, (le planteur) prodati dva kilograma, kad obično proda trgovcu svu svoju žetvu od 100.000 do 500.000 kilograma. A tko će preuzeti dostavu? tko opet predju i tkanje?

Antun. — Ima za taj posao tvornicâ.

Učitelj. — Dakako. Nu vlastnici takvih tvornica, gdje obično do 1000 i više ljudi radi, gdje se miču skupocjeni strojevi, gdje se preradjuje na hiljade i hiljade kilograma surovina, gdje se na dan troši 5 do 10.000 franaka, neimadu vremena prodavati koj metar platna.

Njima neide prodaja na mali račun već samo prodaja u velikih kvantitetih, a uz to se zadovoljuju i vrlo malim dobitkom na metar; na primjer jedan, dva ili tri centima.

Antun. — Šta samo nekoliko centima?

Učitelj. — Oni se mogu zadovoljiti tako malim dobitkom, jer pomoćju strojeva rade na veliko; tvornica takva može na dan mnogo hiljada metra platna satkati a i prodati. Uzmite da jedan sat rada vriedi 1 franak. Ako bi prodao samo četiri metra za uru, morao bi dobiti 25 centima po metru, prodajem li pako sto metara za uru, dovoljan mi je za silu i jedan centim po metru.

Antun. — Nu tvorničar mogao bi urediti skladišta.

---

nećeš priredit tuge ni srdjbe, kao što su ih kadre pribavit sliepe strasti. Svaki čovjek može sve, što hoće, samo kad hoće dobro."

Poput groma me ošinuše njegove rieči, poklonih mu se i poljubih mu ruku.

„Znadem, učinismo ti vazda krivo," reče on polu porugljivo, „bijasmo prestrogi. Nu po tebe bolje i čestitije nemisli nitko od nas. Ti ćeš čut ljepših rieči i prijaznijih, nu onog odanja nećeš naći, što u nas. Pokušaj se jednu godinu kretat svietom! A tad dodji, da vidimo, kakav je u tebe duh i dali ti učinismo krivo." — On me ostavi.

Imade li sviet za mene još novih muka? još više otrova? Da isti jedini okriepni napitak: sloboda, pruža mi se u formi otrova. Iz Rima dakle, iz juga napred, u kom cvjetaju sve ruže spomenice, napred preko Apenina, na sjever, gdje leži na gorah snieg! S Alpa piri led u moju vruću krv! Napred na sjever, k plovećim Mljetkom, toj morskoj zaručnici! O bože, nedaj, da se više vratim u Rim, u tu grobnicu mojih uspomena! S bogom zavičaju moj, moj rodni grade!"

Kola se teturahu pustom Campagnom, Petrova crkva izčeznu za brieżuljci, prodjosmo uz Monte Soracte i popesmo se preko gora u Nepi s uzanimi ulicami. Bijaše mjesečina. Neki monak propoviedaše pred vratmi krčme, svjetina opetovaše za njim Viva Santa Maria i idjaše pjevajuć za njim po ulicah. Mene je ta buka smetala. Stari vodovod s puzavicami travami i tamni gajevi uljike više su godili mom duševnom stanju. Izadjoh istimi gradskimi vratmi, kojimi i dodjoh. Tik njih stajaše razvalina nekog starog grada il samostana, a krozanj vodjaše cesta. Mala cesta na strani vodila je više u gustinu. Podjoh njom u dvoranu, obraslu visokom travom, porušene stupove obavi bršljan. Na gotičke prozore uzpeo se trs, visoko na stieni uzbujilo je šikarije a traci mjeseca padahu na sliku na liepu, koja predstavlja sv. Sebastiana, probodena i krvava od sulica. Silan neki šum grmio je neprestano dvoranom a ja podjoh, da vidim što je. Izadjoh iz uzka hodnika na polje medju mirtovo grmlje i lozu — i stajah tik pred silnim bezdnom, u koje je padao vodopad, a u jasnoj mjesečini kao da se je srebro u milijunih kapi pjenilo. Čitav taj romantični prizor svako bi srdce bio zanimao, nu ja bi ga bio možda u tuzi zaboravio, da mi se nije ono drugo, što sam još us to vidio, duboko u srdce usadilo. Podjoh uskom stazom us ponor natrag na veliku cestu. Na jednom opazih na visokom bielom zidu tri bliede glave u željeznoj rešetci, tri glave pogubljenih razbojnika, koje i ovdje, kao i u Rimu na Porti del Angelo, izložiše u željeznoj krljetci za opomenu. Mene to nije strašilo, prije možda, — al bol donosi filosofije. Smjela glava, koja je zasnovala ubojničke misli, gorski soko bijaše sad niema i uhvaćena ptica u kavezu. Pristupih posve blizu; bijahu za stalno tek pred malo dana pogubljeni; razpoznavala se svaka crta. Nu kad pogledah sriednju, žensku glavu, zakuca mi srdce silnije. Bijaše glava stare žene, koža bijaše žutosmedja, kosa visila je iz rešetka na polje i titrala na vjetru. Svratih okom na stienu, na njoj stajahu po običaju tri kamenite ploče s urezanimi imeni. Čitah ime Fulvija. Čitah i rodno joj mjesto: Frascati, i duboko dirnut koraknuh natrag. Fulviju, čudnovatu staricu, koja mi je jednom život spasila, koja mi je pribavila sredstva za put u Napulj, moju čudnovatu zaštitnicu nadjoh takvu ovdje! One usne, koje je jednom pritisnula na moje čelo, koje su proročanstvene rieči govorile i dielile život i smrt, te su usne oniemile i sad još strašile. „Prorekla si mi sreću! Tvoj smjeli soko leži evo polomljenih krila, nestignu sunca. U borbi sa svojom nesrećom pada on u veliko nemijako

Susjed Dragić. — Da, dragi prijatelju! nu koliko bi tvorničar morao imati skladišta? na hiljade! jer mu se roba u mnogih mjestih prodaje. Konačno, u mnogom selu prodaš na godinu tek deset metra svile; zar bi se tu izplatilo urediti skladište?

Susjed Dobrić. — E, da bi svaki tvorničar za svoj proizvod imao skladište, to bi u svakom selu bilo stotinu dućana, a stvore li opet tvorničari skladišta samo u gradovih, to bi mi za svaku malenkost morali letiti u grad.

Susjed Dragić. — Volim dati koj novčić više za metar nego da gubim cieli dan u gradu.

Učitelj. — Naravski. — Konačno vi bi išli u grad, da kupite 10 metara dočim trgovac kupi i 300 na jedanput, dakle su trgovcu troškovi po metru 30 puta manji nego naši.

Dalje, zar uredjenje skladišta neuvjetuje znatne troškove? Stanarina jedan ili više pomoćnika, razsvieta itd. sve troškovi, koje kupac mora da pokrije.

Susjed Dragić. — Da si izabereš što po volji, morao bi takodjer ići od jednoga trgovca do drugoga, jer nebi nigdje našli dovoljno izbora.

Učitelj. — Mi se dakle složismo u tomu, da nam trgovina čini veliku uslugu.

Trgovac dobavlja robu iz bliza i daleka, i prodaje ju na malo na uhar svih nas. —

Filip. — Kakva je korist od prodaje na malo?

Učitelj. — Malo ima ljudi, koji su dovoljno bogati, da nabavljaju na veliko pokriće potrebština svojih; a mnogi neimadu ni mjesta za to u svom stanu.

Nadalje imade predmeta, koji se izkvare, ako se brzo nepotroše, treba ih dakle kupovati na malo, da se čim prije potroše; konačno ima proizvoda, koje tvorničar može samo na veliko prodavati i koje opet trošac može samo na malo kupiti; — dakle bezuvjetno potreban je posrednik.

Susjed Dragić. — Na primjer, seljak može samo žive volove prodati mesaru, koji ih onda razkomaduje i prodaje na malo. Vrlo bi mi neprilično bilo, pojesti cieloga vola na jedan put ili samo kupit ga.

Učitelj. — Meni se uvjek čini, da na posrednike nebi nitko ni mislio, da nebi potrebni bili; ta nije na nje nitko zakonom vezan. Ja mislim, da k trgovcu idemo za to, što nam je tako najpriličnije.

(Nastavak sliedi.)

PARIŽKA IZLOŽBA.

IV.

Osim jur opisane palače na Martovu polju, koja je namienjena industriji i umjetnosti, sastoji se sadanja parižka svjetska izložba još i od palače na Trocaderu, u kojoj će se smjestit etnografska izložba. Velika dvorana pako s trulom, nešto većim od onoga na Petrovoj crkvi u Rimu, opriedeljena je za medjunarodne koncerte. U toj je dvorani smiešteno deset tisuća stolica za slušatelje, a još je velik prostor prazan za stajanje i šetnju. Palais du Trocadero sagradjen je posve solidno te će poslie izložbe preći u vlastničtvo grada Pariza. — Pogled sa unutarnje strane na one ogromne i bezbrojne vodomete i vodopade, koji se pred njim nižu, na stube k jenskom mostu, na kolosalnu palaču na Martovu polju i na nebrojene pavillone posried perivoja, upravo je čaroban. A taj ogromni Pariz naokolo!

Oko industrijske palače nalaze se mnogobrojne sgrade a u večem dielu njih smieštena je gospodarska izložba. Industrija donosi Francezkoj godimice šest milijarda dohodka, trgovina tri milijarde a poljodielstvo šestnajst milijarda.

Vriedno je svakako, da se oglednemo malo i oko industrijske palače. Tko ju želi obaći a da samo površno speti, što mu se naoko pruža, treba tri do četir sata. Park medju Seinom i glavnim (sjevernim) pročeljem izložbe nalikuje nešto onom, koj se je sterao pred bečkom rotundom; velike zelene površine posute drvljem i cviećem, izkićene vodometi. Kao što su u Beču stajali carski i porotni paviljoni, tako stoje ovdje dvie velike reštauracije, „Restaurant Belge“ i „Grand restaurant Français,“ gdje vrlo nemilosrdno gule putnike. Podjimo na zapad.

Francezi su umieli Martovu poljanu pretvorit u pravi cvjetni raj, to im se mora priznat, jer neima skoro ni drva ni biljke, što ju nebi ovdje pod vedrim nebom zagledalo oko divećeg se posjetnika. Tu cvjeta rododendron i acaleja, ruža i tulipan, tu su umjetno načinjeni briežuljci, špilje, vodopadi, šumice u kojih možeš odpočinut, sve miris, krasota, ukus.

Iza „Restaurant Belge“ sagradila je mala kneževina Monaco prekrasan velik pavillon, kao da će se sva kneževina izložit. U blizini imade i hospital za ranjene vojnike, te mogu ranjenici, koje su očupali u restaurantu, ovdje umah naći pomoći. Kraj Monaca sagradila si je Španija cieli niz aneksa, u kojih je izložila vina, rude i poljske proizvode. Odatle se bezbrojnimi prolazi i putevi medju manjimi sgradami i vodometi dolazi do sjevero-zapadnog ulaza u izložbu, do „Porte de Grenelle.“ Nasuprot se nalazi kolodvor Saint Lazare i svake pol ure dovozi vlak bezbrojne nove goste.

---

jezero života, njegova su krila iznemogla!“ Zaplakah gorko, izustih ime Fulvijino te se vratih natrag kroz puste dvorane. Nikad nezaboravim te večeri u Nepiju.

Drugog jutra odputavasmo odanle i dodjosmo do Ternia, koji imade najveći i najljepši vodopad u Italiji. Jašiħ izvan grada nekom gustom tamnom šumom od maslina, vlažni oblaci su visjeli oko vršaka briegova. Sve sjeverno od Rima činilo mi se mračnim, ništa nebijaše smiešećim i krasnim kao bare, kao narančici u Terracini, gdje rastu zelene paome. Možda bijaše moje vlastito srdce, koje podavaše svemu taj tamni koborit.

Prolažasmo nekim vrtom; bujna aleja od naranča verala se medj pećinom i potokom, koji strjelimice odhujivaše. Već izmedj pećina vidih maglu od slapa visoko zrakom stršit, na kojoj se dûga caklila. Uzpinjasmo se usred pracvate guštare od ružmarina i mirta a sa najvišeg vrhunca briega grnula je neizmjerna gromada vode niz strmu pećinu. Neki manji pritok vijugao se poput srebrne vrpce uzduž glavnog korita i oba se spojiše neposredno pred pećinom da tvore široki slap, koji se bielimi poput mlieka svrtci u crni ponor vitlao. Mišljah na slapiće kod Tivolia, gdje sam improvizovao pred Flaminijom. Gromovito bučeći potok pripjevaše mi dirućimi glasovi od orgulja uspomenu na moj gubitak, na moju bol; razpršen biti, umrieti i izčeznut je udes prirode.

„Ovdje ustrieliše razbojnici nekog Engleza!“ reče naš vodja. „Bijaše to četa iz sabinske gore, akoprem se može reći, da je bila u svoj gorskoj okolici izmedj Rima i Ternia kod kuće. Oblast je tuj pa je trojicu siromašnih mladića ščepala. Ja sam vidih kako su je svezane poležice na jednih kolih odvezli u grad. Kraj vratiju je sjedila mudra Fulvia, kako ju zvasmo; ona je mnoga znala, zašto bi redovnik mogao zadobiti kardinalski šešir; ona im proreče sudbinu okićenimi riečmi. Kasnije se pripoviedalo, da im ja dala tajne znakove, budać su to bili njeni ortaci. Ove godine ulovili su staru i više razbojnika, odzvonilo im je; sad im sjedi glava keseć na vratih u Nepiu!“

Bijaše kao da se sve, narav kao i ljudi urotili proti meni, da mi dušu omrače. Oćutih volju, da zemlje proputujem brzinom vjetra. Tamne šume od oliva zasjenjivahu još više moju dušu, brjegovi, malo da me ne udušiše. „Van na more, gdje vjetrovi pire, na more, gdje nas jedno nebo nosi, a drugo se nad nama svadja!“ Srdce mi gorilo ljubavlju, gorilo je čeznjom. Dva put sam osjetio čisti oduševljujući plam, podigoh pogled k Annunciati te se svom snagom k njoj privinuh, ali ona ljubljaše drugog. Flaminija se samo po malo srasla s mojom dušom, nisam bio zaslieplјen, nisam bio zanešen, ali sam učio cienit taj dragulj. Koliko puti mi je pružila sestrinski ruku i ja ju smjedoh pritisnut na usne, koliko putij me nježno tješila i molila, da me nebi sviet pokvario, toliko putij mi dublje rinula strielu u srdce. Ne ljubljah ju kao zaručnicu, no ipak osjećah, da nebi mogao podnieti, vidit ju u naručju drugog. Sada bijaše mrtvom, mrtvom za sviet. Ni jedan strani mužkarac neće ju na svoje srdce privinut, ni jedan neće cjelova š njenih usna srkat, nijedan ju neće posjedovat. Toj paklenskoj muci nisam bio barem izvrgnut. Trsih se utješit promatranjem te slike, jer sada nazvah moje čuvstvo ljubavlju, žestokom strašću duše i puti. Da sam ju vidio kao vjerenicu kojeg mladog plemića, da bi bio dnevice svjedokom njene ljubavne sreće, ja, neznatni dječarac iz Campagne, koji je milostinju uživao u bogatoj palači, da bi me tada još uvjek susretala isto tako sestrinski, tako blago, ali bez ljubavi, o to bi me do bjesnila dotjeralo. Ne, sad bijaše duvnom, nitko nesmjede oči uzdignut k njoj, nitko ju nevidi. Da, to bijaše bolje, bijaše sretnije. — Jad svieta može biti velik, jer moja sudbina bijaše zavidna.

Samo nekoliko koračaja od ulaza — a medju bujnim cviećem korakni napred, pa si u Australiji. Eto ti australskih palma, čudnih biljka, papiga i sjajnih ptica. Sve to okružuje malu kućaricu australskog naseljenika, sagradjenu od surova drva i drvom pokritu. Nu u nutri stoji krasna mlada Australka posried razkošno uredjenih soba te ti pruža čašu australskog vina. Isti princ Wales sa gospojom sustavio se kod te male vještice.

(Svršetak ovog poglavja u budućem broju.)

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Biskup Štrosmajer dielio je 25. t. mj. sakramenat potvrde u Biogradu. Bio je ondje gostom austrijskog generalnog konzula, kneza Wredea i srbskog kneza.

— Bečka akademija znanosti imenovala je nadvojvodu Rudolfa počastnim članom.

— Poznatog nationalekonoma na bečkom sveučilištu, prof. Steina, izabrala je bečka akademija znanostih 30. svibnja svojim pravim članom.

— Sardou je svetčano primljen i uveden u akademiju francezku 23. svibnja. Pozdravio ga je Charles Blanc.

— Na mjesto Thiersovo u akademiji francezkoj sad kandidiraju oficielno Henri Martin, Taine i Regnault, za mjesto Claude Bernarda Ernest Renan, a za oba mjesta po volji historik Wallon.

— Gambetta oženit će krasnu udovicu senatora Adama, poznatu pod spisateljskim imenom: Juliette Lambert.

AKADEMIČKE VIESTI.

— U sjednici jugoslavenske akademije znan. i umjet. od 29. svibnja čitala se je razprava profesora Zime: „O narodnoj metrici."

DRUŽTVENE VIESTI.

— Planinsko družtvo zagrebačko posjetit će preko duhova Kalnik i okolicu.

SVAŠTICE.

— Parižku svjetsku izložbu posjetile su ukljućivo do 23. svibnja ukupno 1,094.472 osobe, od kojih je bilo plaćajućih 835.024. U obće sad poprieko polazi svaki dan 50.000 osoba, a po nedjelja i svetcih preko 100.000 izložbu. Prema tomu su proračunali, da će ovu izložbu posjetit preko 15 milijuna osoba, što će donieti isto toliko milijuna franaka. Izložbu od 1867. posjetilo je 9,830.369 osoba.

— Novoizumljeni prah topovom. Kapetan sdruženih država Totten izumi prah, što je — ako se sbilja doglašeni resultat postigava — zamašni korak na polju artilerije. Puščani prah uobličen je ko kakvo zrno imajuće 26 m/m u promjeru, a jezgra mu se sastoji od streljače (strielaćeg pamuka), te ima 13 m/m.

Evo probitka: Kad se obični prah opali, otjera zrno (hitac) plin, koji se najprije razvije. Dočim hitac leti razvija se ostali plin, koji ne djeluje na zrno. Jezgra pako novoizumljenoga „compensating powder-a" podieljivat će plinu veću energiu, te će popustivša pružnost compensovat, nadoknadit. — Druga je korist, veli izumitelj, ta, što se ne će prah razsipavat ko do sada, kojino bi se izsuvao u razmierju 60 : 100.

ZDRAVSTVO.

— U Krapinske Toplice prispjelo je od 9. do 20. svibnja 157 gosti.

PRIRODOSLOVJE.

— Poznati englezki polarni putnik, kapetan Nares naumio je poći kao zapovjednik broda „Alert-a" na južni pol.

STATISTIKA.

— Ribolov godine 1876.—77. Iz točnih statističkih podataka morske uprave doznajemo, da su uzduž istarsko-hrvatske i dalmatinsko-hrvatske obale nalovili u ljetnoj saisoni od 23. travnja do 22. listopada 1876. i to:

Okô Trsta, Rovinja, Pulja i Lošinja 5148 ljudi u 1168 ladjâ vriednih 546.495 forintî i spravami vriednimi 422.675 forinti 2,775.226 kilograma ribâ prodanih za 446.912 forinti. Ovamo uračunaše 630.420 kilograma morskih raka pohvatanih ponajviše okô Rovinja.

Na same ribe dolazi . . . . . fr. 419.562;
a na korepnjake (crustacee) . fr. 27.350

Oko luka spadajućih na jurisdikciju Zadra, Spljeta, Dubrovnika i Meljine naloviše 9365 ljudi u 2885 ladja, vriednih 468.126 for. a spravami koje procieniše na 952.299 forinti 5,474.768 kilograma (uračunajuć okô Zadra 48.000 komadâ pohvatanih raka), prodanih za 1,027.811 for.

Na ribe dolazi . . . . fr. 1,001.811
a na korepnjake . . . . fr. 26.403

U zimskoj saisoni od 23. listopada do 22. travnja 1877. naloviše uz hrvatsku-istarsku obalu 4194 čovjeka u 1142 ladje 917.295 kilograma vriednih 224.569 for., od koje svote ide na ribe 201.701 for., a na korepnjake 22.868 for.

Za istoga vremena na hrvatsko-dalmatinskoj obalu naloviše 6208 ljudi u 1905 ladja 1,858.085 kilograma vriednih 514.486 for; na sáme ribe ide 501.167 forinta, a na korepnjake 13.319 forinti.

— Bečko redarstvo izdalo je nedavno za g. 1876. obširno izvješće o svom djelovanju. Po popisu od 17. travnja 1875. obsiže bečko redarstveno okružje (Beč i predgradja) površinu od 14.967 hektara s 21.774 kuće i 1,020.770 stanovnika. Za konac godine 1876. proračunano je pučanstvo na 1,061.505 duša. Iste je godine postojalo u Beču 1684 raznih družtva, sudu se je predalo 35.883 osoba rad raznih zločina; rad prestupaka uhitilo se je 54.605 mužkaraca i 12.221 žena. Medju timi bilo je excedenta 16.851., bez stana uhićenih 25.353, rad pijanstva 5797, prosjaka 7435 Policista bijaše 2688, stražara dućana 112 i 100 stražara u uznicah.

„K moru k predivnom moru! To je za mene novi sviet! U Mljetke, u ploveći grad, ka kraljici jadranskog mora! Ali ne kroz tamne šume udušljive brjegove, već brzo, lakim letom preko valova!" tako je snivalo moje srdce.

Moja osnova bje, da najprije idem u Firencu, odanle preko Bologne i Ferarre; promienih osnovu, ostavih u Spoletu vetturina, uzeh mjesto na pošti, te tavnom noći vozih se preko Apenina, kroz Loretto, niti ne posjetiv svete kuće — Madonno oprosti mi taj grieh! Već sa najviših točka gorske ceste opazio sam jadransko more kao srebrnu crtu na obzorju. Poput divskih valova nizahu se brda predamnom. Sada vidih modro talasajuće se more sa stiegovi i barjaci na brodovih svi naroda. Kraj tog pozirka moradoh mislit na Napulj, ali ni jedan Vezuv se nije uzdizao sa svojim tmastim stupom od dima, ni koji Capri ne plivaše morem. Prenoćih ovdje, te sam sanjao o Fulviji i Flaminiji. „Paoma tvoje sreće se zeleni!" rekoše obje i smiešiše se. Probudiv se, sjalo je sunce do mene unutra."

„Signore!" rečeı sobar, „brod u Mljetke je spreman na put. Ali Vi ćete sa cielo prije naš grad pregledat?"

„U Mljetke!" kliknuh. „Taj hip, taj hip, to je upravo moja želja! Neizrecivo čuvstvo me gonilo napred. Podjoh na brod, svoj kovčeg dadoh donieti i gledah van na bezkrajno more. „Ostaj s bogom, dome moj!" Sad istom, kad mi više noga nestupaše čvrstim tlom, sad istom mi se pričini kao istina, da se neki novi sviet predamnom otvorio. Toliko znadoh, da mi bude sjeverna Italija pokazala drugu narav. Sami Mljetci bijahu različni od svih gradova italskih, bogato narešena vjerenica moćnog mora. Mljetački krilati lav lepršio je već po zraku nadamnom. Brod s Mljetaka me nosio. Jedra budu vjetrom nabuhnuta i do mala nalazismo se na pučini morskoj. Sjednuh i gledah na plavetno talasajuće se more, neki mladi momak sjedio je nedaleko od mene i pjevaše neku mljetačku pjesmu o ljubovnoj sreći i kratkotrajnosti života.

„Cjelivaj rumene usne, jer sutra si plien smrti! Ljubi dokle ti je srdce još mlado, dokle ti je krv još oganj i plam! Siedi vlasi su cvieće smrti, tud je krv ledom, tada gasnu plami. Dodji u laku gondolu! Pod njenim krovom sjedimo sakriveni, okna i vrata zastremo, nitko te ne vidi, moja djevo! Nitko ne vidi naše ljubovne sreće! Luljamo se na valovih! Valovi se grle, kao što se mi grlimo. Ljubi dokle ti mladost krvlju vrije, ta samo šuteća noć i talasi znadu tvoju sreću! Starost umrćuje mrazom i sniegom."

Dočim je pjevao, smiešio se i kimao drugim u svojoj blizini, te u sboru pjevahu o cjelovu i ljubavi, dokle je srdce još mlado. Bijaše to vesela pjesma, veoma vesela, pa ipak odjekivaše mojim srdcem kao magična pjesma smrtnica. Da, godine lete, a plam mladenački gasne! Sveto ulje ljubavi prelih na zemlju, pa ne bje ni za toplinu ni za svjetko upaljeno! Doduše ne razširi propasti, ali ono se uništi, niti nesjav ni ne goriv. Ni koji zavjet mi ne vezaše ni koja obveza; zašto ne kušaku moje usne okriepine ljubavi, koja je predamnom plamtila. Mučilo me neko osebno čuvstvo, dâ, kako bi to nazvao, neka vrst negodovanja sa samim sobom. Bila je divlja vatra u mojih grudih, koja je uništivala moj razbor? Osjećah neku gorčinu nad tim, da sam pobjegao od Sante. Sveta slika Madonne spadne. — Samo zahrdjali čavao, koji se na jednom prekinu, bijaše kriv, a i samostanski zapt jezuitske škole, kozje mlieko u mojoj krvi odtjera me šibom odatle. Kako liepa bijaše Santa! Vidih njezin vatreni, ljubezni pogled i srdih se nad samim sobom. Zašto da ne budem sličan Bernardu, zašto da nebudem sličan tisućam, svim mojim mladim prijateljem? Ni

— Za koliko će se vremena podvostručit pučanstvo u nekih državah? Dr. Farr predavaše ne davna u nekom englezkom učenom družtvu, te uztvrdi na temelju statističkih podataka, da će se pučanstvo podvostručit u Francezkoj za 300 godina, Italiji za 100 godina, Španiji za 93 godine, Austriji za 86 godina, Holandiji za 77 godina, Pruskoj za 64 godine, Švedskoj za 61 godinu i u Englezkoj za 53 godine.

— U Francezkoj bilo je godine 1872. 36,102.921 stanov. a g. 1876. već 36,985.788, dakle za 802.867 ili 2·7% više.

STARINE.

— Pred desetak petnaest danah kopali su starinari blizu Novaje kod Jegra u Ugarskoj, te jim se je trud obilno naplatio. U blizini namjeriše se pred nekoliko godinah na liepe starine, nu ovaj put skoro da bijahu još sretniji. U dubljini od poldruga hvata nadjoše 28—30 logovah, jedan nad drugim, a u njih ugljevlja od spaljena drveta, koje je ondje valjda iz hiljade godinah ležalo. Medju njim bijaše i pepela, a što je daleko važnije, mnogo sjekirah i od kostih, zemljenih posudah, koštenih nožah, šilah dlietah i svrdalah, spravah za tare (za tkanje) itd. Sve te stvari potječu iz predpovjestnoga vremena, a na prostoru od kakove četiri četvorne stope nadjeno jih je toliko, da bi jih za mali muzej bilo dosta.

TVORNA UMJETNOST.

— Slavnomu pjesniku Manzoniu kane sad podignut u Milanu sjajan spomenik na piaci San Fidele.

— Čermakovo mrtvo tielo prevest će iz Pariza u Prag i ondje pod sjajnim spomenikom sahranit na Volšanskom groblju.

NOVE HRVATSKE KNJIGE.

— „Die Melioration der Save-Niederungen speziell der Gebiete der Lonja und Odra". Mit einer Uebersichtskarte und drei Tafeln. Denkschrift zur Pariser Weltaustellung 1878. von Franz Peyer und Franz Brindl, Civilingenieure. Agram. Albrecht. 1878. 2 fl. Ovo je vrlo važno i liepo djelo.

— „Rimsko nasliedno pravo." Napisao Ambroz Brozović, pravnik. I. svezak 60 str. Ciena 45 novč. Bakar 1878. kod Štiglića i Desselbrunnera.

— „Duhovna skrb za bolestnike." Napisao Dr. Martin Štiglić. Odobrila preč. nadbiskupska duhovna oblast u Zagrebu. — U Zagrebu tiskom C. Albrechta.

UMRLI.

— **Dr. Václav vitez Bělský,** česki rodoljub, zastupnik na saboru, g. 1866. načelnik grada Praga, koj je svojom obzirnošću spasio Prag od svih nezgoda pruske okupacije, rodjen 1818. † 22. svibnja u Pragu od kapi.

— **Franz von Holstein,** njemački glasbotvorac mnogih opera, rodjen 26. veljače u Braunschweigu 1826. † u Leipzigu 22. svibnja.

— **Andrija Barun Ettingshausen,** znameniti fizik i matematik, prof. bečkog sveučilišta, član akademije, rodjen 25. studena 1796. u Heidlbergu, † 25. svibnja u Beču.

— **Lord John Russell,** jedan od najslavnijih i najvećih državnika, što ih je imala Englezka, vodja liberarne stranke, rodjen 18. kolovoza 1792. u Londonu, † tu 28. svibnja u 11 satih na večer u 86. godini. G. 1813. stupi u parlament te se odmah priključi liberalnoj stranci. G. 1819. predloži reformu parlamenta i izbornog prava, te je ona postala jednim od temeljnih zakona današnjeg ustava. Već 1830. član kabineta, bijaše ministar od 1834—41. za nutar. posl. od 1846—52. predsjednik, od 1852—55. i od 1859—65. vanjsk. posal, a od 1865—66 predsjednik. Ujedno znamenit govornik i pisac studija o poviesti englezke vlade, o životu i djelih Foxa itd. U zadnje doba iztaknuo se je Russell uz Gladstonea kao veliki prijatelj i zagovornik kršćana proti Turskoj.

DOPISNICA UREDNIČTVA.

— Luciferu. A. B. i S. bili su kod nas te će Vas za koj dan ubaviestit o rezultatu naših dogovora. Srdačan pozdrav!

NAŠI DUŽNICI.

Po našem obećanju počimamo danas priobćivat niz naših dužnika i to onakovih, koje smo bez uspjeha budi pismeno više putih molili, da nas namire, budi su se inače kako odlikovali na prema nam. Činimo to s više razloga, ponajpače s toga, što se nemožemo upuštat u duge parnice rad neznatnih svota i što ćemo time poslužit svem hrvatskom novinstvu, te će samo takovim predplatnikom i predbrojnikom slat novine, koji će pošteno vršit svoje dužnosti i koje neće uvriedit, ako se za izpunjenje te svoje dužnosti uljudno umole.

1. G. Šimo Pierotić, izučeni gospodar, Sutivan na otoku Braču u Dalmaciji. — Ovaj gospodin pisa nam 3. ožujka t. g. doslovno: „Ako iole mislite, možete mi medjutim — bez da se netrudite javiti mi — list odma odpremati a ustanovljenu predplatu (cienu) lista, odpremiti ću Vam čim temeljito cienu doznao budem t. j. odma netom prve brojeve stigli budu mi." Nešto za tim tražio je lanjski godišnjak uz pouzeće. — Na tu poštenu rieč mi smo list slali, nu predplate nije bilo. Kad smo poslali pošiljku s knjigom uz pouzeće, vratio je g. P. sve natrag, jer da neuredno dobiva list, koj mi uredno odpošiljamo, a za to nam se nije pritužio. Ovaj nas je g. dakle na prosto prevario za 4 for. 69 novč. što je pošiljka s poštarinom vriedila.

(Nastavak sliedi.)

Zaključak uredničtva 31. svibnja.

---

jedan, nebi bio tako lud, Ljubav je zahtjevalo moje srdce, ljubav je zahtjevao bog usadiv to čuvstvo u mene. — Ali ja sam još mlad, Mljetci su veseo grad, gdje imade divnih žena! Što daje sviet za moju kriepost, za moje djetinsko čuvstvo? Rug! donosi gorčinu i siede vlasi! I u sboru pjevah s drugimi na brodu o cjelovu i ljubavi, dokle je srdce još mlado.

Bijaše to groznica, bjesnilo jada, koji te misli pobudi u mojoj duši. On, koj mi je život dao, koj mi je dao moje osjećaje i svu moju sudbu ravnao, on će me milostivo sudit. Imade borba istih mislij, kojih se većina smrtnika neusudjuje izreći, jer se angjeo nevinosti u naših grudih sagiblje pred griehom. Onim, kojim su se čeznje njihovih srdaca izpunile, pružila se liepa prilika, da o mom netom izrečenom nagonu moralno umuju. Ali „ne sudite, te nećete ni vi biti sudjeni, ne proklinjite, to ne ćete ni vi biti prokleti!" Osjećah: u mojoj puti, u mojoj pokvarenoj naravi ne stanuje ništa dobra. Moliti nemogoh, ali usnuh do mala, dočim je brod letio prema sjeveru, u bogate Mljetke.

Jutrom opazih biele sgrade i tornjeve; nalikovahu dugom redu brodova sa razvitimi jedri; na lievo se sterala lombardska država sa svojimi ravnimi žali; Alpe nalikovahu plavetnoj magli na obzorju. Kako veliko bijaše ovdje nebo! Ovdje se mogla polovica nebeske kruglje zrcalit u srdcu.

Jutarnja svježa utaloži moja čuvstva; bio sam mirnijim. Mišljah na poviest Mljetaka, na bogatstvo i sjaj grada, na njegovu samostalnost i premoć, na možne duždе i njihovo vjenčanje s morem. Više i više bližasmo se gradu, već mogoh preko laguna razpoznat pojedine sgrade, no zidi im bijahu žućkasto-sivi, činiše se, da ne pripadaju ni starom ni modernom vieku, te ne izgledahu baš umiljato. Markov toranj si predstavljah kamo višim. Jedrismo medj čvrstim kopnom i laguni, koji se kao kosi sipi protezahu daleko van u more. Kako bijaše sve ravno, obala kao da je jedva palac višom od morskog zrcala! Nekoliko ubogih kuća nazivahu gradom,* simo tamo porasao bi koj grm, ništa inog nisi vidio do li ravnine. Mislih, da sam sa svim blizu Mljetkom, ali bijasmo još milju udaljeni te izmedju njih i nas nalazila se stajaća močvarna voda sa širokimi ostrvi od blata. Ni jedna ptica nebi mogla počinut, ni jedna travka nije ponikla. Po svem moru bijahu prokopani duboki priekopi i zagvozdeni veliki stupovi, da ujedno pokazuju put. Vidih prve gondole, uzke, duge, brze poput striele, no sve sa svim crno oličene. Mala stanica u sriedini bijaše prevučena crnim suknom; strjelimice odprhnuše pokraj nas kao ploveća pogrebna kola. Voda ne bijaše više modra kao vani na slobodnom moru, ili židka kao na obali napuljskoj; tuj bijaše zamuljene zeleni. Prodjosmo mimo nekog otoka, na kom kao da su kuće iz vode porasle ili da su prilijepljene na koju podrtinu od broda. Na najvišem vršku od nekog zida stajaše Madonna s djetetom te gledaše na tu pustoš. Na pojedinih mjestih bijaše pučina od mekog mulja ka mičuća se zelena ravan, neka vrst manjeg okrieka (Lamma mimor). Sunce je sjalo jasno na Veneciju, sva zvona su zvonila, ali ipak izgledaše mrtvom i samotnom. Samo jedan brod bijaše na škveru, dosad nisam mogao vidit čovjeka.

Stupih u crnu gondolu i zavezoh se nekom mrtvom ulicom, gdje bijaše sama voda, ni jednu stopu zemlje, da biš ugledao, kojom bi hodio. Vidih velebne sgrade, otvorena vrata i stube sižuće sve dolje u vodu. U velike portale je grnula voda, kao da bi stvarala tamo kanal, te isti prostor od dvorišta nalikovaše samo kakovom četverouglјatom bunaru, u koji bi se dalo ujedrit, ali gdje bi se gondola jedva okrenula. (Nastavak sliedi.)

* Fusina.

SADRŽAJ: Voltaire i Rousseau. U spomen stogodišnjice njihove smrti. — Kneževine po San Stefanskom ugovoru. — Temelji praktičnog gospodarstva. Francezki napisao Maurice Block. Preveo Milan Krešić. — Parižka izložba. IV. — Kulturno-povjestne viesti. — Listak: Improvizator, roman u dvie knjige, danski napisao Hans Christian Andersen.

Vlastnik i nakladnik: Milan Grlović. Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 50. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 9. lipnja 1878. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga II.

IZVJEŠĆE

TRGOVAČKO-OBRTNIČKE KOMORE

U ZAGREBU.

III.

U trećem i posliednjem poglavju o tom izvješću osvrnut nam se je još na banke i štedionice, na ostala družtva i kupelji.

U okružju trgovačko - obrtničke komore zagrebačke postojala su god. 1876. 3 bankovna zavoda i 12 štedionica.

Najstarija štedionica u Hrvatskoj jest prva zagrebačka, utemeljena godine 1876.; sve druge postale su više manje u eri od 1870. do 73.

Katastrofa g. 1873. nije u Hrvatskoj nijedan novčani zavod znatno oštetila, jer se oni nisu upuštali u vratolomne špekulacije. Iz glavne bilance bankovnih zavoda i štedionica vidi se, da ukupna uložena glavnica iznosi sa reservami 1,943.780 fr. 60 novč. Uložci iznosili su 7,338.575 for. t. j. na svakog žitelja 7 for. 84 novč., dočim dola[illegible] doljnoj austriji na svakog žitelja 84 f. 73 n., u Štajerskoj 51 f. 27 n., u Gornjoj Austriji 47 f. 38 n., u Českoj 28 f. 61., u Salzburgu 28 f. 11 n., u budapeštanskom okružju 27 f. 18 n., u Koruškoj 26 f. 78 n., u Kranjskoj 19 f. 39 n., u šopronskom okružju 14 f. 67 n., u Tirolskoj i Voralbergun., 13 fr. 87 u Šleziji 8 fr. 5 n., u Istri 1 f. Gorici i Trstu 4 f. 15 n., u Bukovini 96 n., u Galiciji 1 fr. 87 n. — a u Dalmaciji samo 31 n.

Statistika raznih osiguravajućih družtva nije se mogla sastavit, pošto ih je samo 5 priposlalo svoja nepodpuna izvješća.

Koncem g. 1876. bilo je u području trg.-obrt. komore:

1. **Učenih i književnih družtva**: Jugoslavenska akademija, Matica Hrvatska, Družtvo za poviest i starine, Družtvo sv. Jerolima, Pedagogijsko-književni zbor, Hrvatski Dom, Sbor duhovne mladeži, Gospodarsko družtvo, Družtvo Siscia, pravničko družtvo, liečničko družtvo, šumarsko družtvo i planinsko družtvo. — **Knjižnice** bijahu: sveučilištna, prvostolne crkve zagrebačke i akademička; **arkiva** bijahu dva, zemaljski i nadbiskupski i jedan zemaljski narodni **muzej** s prirodopisnim i arheoložkim odjelom.

2. **Učiteljskih zadruga**: Učiteljska zadruga i Narodna škola u Zagrebu.

3. **Glasbenih zavoda**: u Zagrebu, Petrinji i Samoboru.

4. **Tjelovježbenih družtva**: Sokol i veslarsko družtvo u Zagrebu.

5. **Strieljačkih družtva** u Zagrebu, Varaždinu, Karlovcu, Petrinji, Belovaru i lovačko družtvo u Petrinji.

6. **Pjevačkih družtva**: Kolo, Lira, Sloga i Merkur u Zagrebu, Vila u Varaždinu, Zora u Karlovcu, Danica u Sisku, Zvono u Križevcih, Slavulj u Petrinji, Podravac u Koprivnici, Dvojnica u Belovaru, Jeka u Samoboru, Javor u Jaski i Lira u Velikoj Gorici.

7. **Humanitarnih družtva**: 13 za podupiranje sirotinje, i 8 vatrogasnih.

8. **Obrtničkih zadruga**: svih ukupno 50.

9. **Bratovština**: 5.

LISTAK.

IMPROVIZATOR.

ROMAN U DVIE KNJIGE.

DANSKI NAPISAO

HANS CHRISTIAN ANDERSEN.

(Nastavak.)

Voda je visoko omazala zid svojim zelenkastim muljem; velike mramorne palače kao da će se razvalit. Široki prozori bijahu do pozlaćenog polutrulog gredja surovimi daskami zabiti. Simo tamo činilo se, da će se ta gorostasina razrušit; sve te je zastrašivalo. Zvona su šutila, te izim pljeska vesla po vodi nisi čuo ni jednog glaska; još uviek ne vidih ni kojeg čovjeka, sjajni Mljetci ležahu poput mrtvog labuda na valovih. Zakrenusmo drugimi ulicami, maleni i uzki, kameni mostovi visješe nad kanali. Sad vidih ljude nadamnom medju kućami se šuljat ili se u iste stiene turat, jer ulicâ ne vidih nigdje, do li gdje je gondola prolazila uzduž. „Ali kuda se ide? upitah gondoljera i on mi pokaže na uzke prolaze kod mostova medj visokimi kućami. Nasuprot stanujući susjedi mogoše si sa šeste etaže preko ulice medjusobno pružit ruke. Najviše uzmogoše ondje dolje, kamo ne zabludi ni koji sunčani trak, tri čovjeka uzpored ići. — Naša gondola je prošla i sve bijaše opet mrtvo.

„To je Venecia, bogata morska vjerenica, svjetska vladarica!“

Vidih sjajni Markov trg. „Tuj je živahno!“ kazivalo se. Kako sa svim drugačije u Napulju, dá, na istom rimskom živahnom Corsu! Pa ipak bijaše Markov trg srdcem Mljetaka, gdje se još život budio. Dučani sa knjigami, biserjem i slikami kitiše duge svodovnike, gdje ne bijaše jošte dovoljno živo. Pred kavanom je sjedilo družtvo Grka i Turaka u šarenih haljinah, dugom lulom u ustih. Sunce obasjavaše zlatne kupole Markove crkve i snažne konje od mjedi nad portalom. Oko crvenih jarbola ciparskih, kandijskih i morejskih visjahu mirno zastave. Tisuće golubova letilo je preko trga ili cupkalo širokim kamenjem.

Posjetih Ponte Rialto, bilo naznačujuće život. I do mala sam pojmio i razumio sliku Mljetaka, sliku velike tuge, otisak moje vlastite duše. Činilo mi se, kao da bi se još nalazio na moru, samo da sam s kojeg manjeg broda premješten na veći brod, na koju ploveću arku.

Večerom, kad je mjesečina sterala svoje nestalno svjetlo i bacala jače sjene, osjećah se tuj više domaćim. Za ure duhova spoznao sam mrtvu vjerenicu. Stajah na otvorenom prozoru, crna gondola brzo je hujila preko tamne vode, koju razsvjetljivaše mjesec. Mišljah na poj ribara o cjelovu i ljubavi i oćutih neku gorčinu naprem Annunciati, šta je više volila lahkoumnog Bernarda od mene, pa zašto? Možda upravo poradi pikantnog, što mu podavaše njegovo lakoumlje. Da, takove su žene! Oćutih dapače gorčinu naprema nevinoj pobožnoj Flaminiji; samostanska tišina i mir vriedila joj više od moje bratinske ljubavi. Ne, ne, ne ljubljah više ni jednu od njih; neka izvanredna praznina napunjivala je moje grudi; sve, što sam inače ljubio, htjedoh s moje duše protjerat. Na ni jednu ne htjedoh mislit, pa ipak lebdile su moje misli neprestano medj slikom ljepote Larom i Santom otom kćerju grieha. Stupih u gondolu i vozih se mirnom večeri ulicami. Veslači zapjevaše izmjenice, ali ne iz „Gerusalemme liberata.“ Mljetčani zaboraviše iste stare melodije svojih srdaca, odkad su izumrli njihovi duždi i tudje ruke sve.

10. Narodnih čitaonica: ukupno 14.

11. Trgovačkih družtva: ukupno 7.

12. Bolnica: Šest bolnica i 4 sirotišta.

Na posliedku čini nam se vrlo sgodno ako priobćimo, što piše izvješće o kupeljih u Hrvatskoj i Slavoniji.

„Hrvatska može se množinom i vrstnoćom svojih rudnih vrjela s mnogimi zemljami i pokrajinami uspješno natjecati. No žalibože kupelji u nas nisu još onaj važan faktor u narodnom gospodarstvu, kano na primjer u Českoj. No u zadnje vrieme pokazuje se na radost sve više i više, da će one vremenom zauzeti dostojno mjesto, koje ih ide. Dakako da se mora još mnogo u prilog tomu raditi.

Ako potražimo uzroke, zašto se kupelji naše slabo posjećuju, nać ćemo ujedno i sredstva, kako da se tomu pomogne. Prvi uzrok su loše komunikacije. Dočim se u druge, svjetskoga glasa manje više kupelji može udobno i brzo dospjeti, spojen je dolazak u kupelji naše velikimi potežkoćami i neudobnostmi.

Drugi ne manje važan uzrok jest uredjenje kupelji i boravak u njih. Tudjinac, koji u druge kupelji može udobno dospjeti i ondje još udobnije vrieme sprovadjati, neće niti radi bolje kakvoće naših kupelji ostaviti na primjer svoj Vichy, Baden-Baden ili Karlove váry; neće s toga što se boji, da nebi vrstnoća kupelji izjednačila neudobnost putovanja do njih i neudoban boravak u njih.

Nadalje kupelji naše slabo su u tudjini poznate. U tom pogledu bilo bi nuždno i probitačno, da koji strukovnjak sastavi poveće djelo i prevev ga u više evropejskih jezika, po svietu razprostrani.

Ni ovdje nemožemo zašutiti opazke, da bi se naša kralj. zem. vlada morala više na kupelji obazirati, smatrajuć ih kao zemaljsko dobro.

U pogledu narodno-gospodarstvenom možemo kupelji u Hrvatskoj i Slavoniji u dvie hrpe razdieliti:

I. u poznatije i bolje posjećivane;

II. u manje poznate i lošije posjećivane.

U prvu hrpu spadaju krapinske i varaždinske toplice, zatim Lipik i donekle Topusko.

U drugu: Sutinsko, Stubica, Daruvar, Jamnica, Lešće i Lasinja.

Sa medicinsko - kemičkoga gledišta diele se:

I. na kemičko - indiferentne therme: Krapinske toplice, Daruvar, Sutinsko, Stubica, Topusko.

II. na jodnom i bromom bogate mineralne vode Lipika.

III. na ugljično - kiselim natrom bogate mineralne kiselice Jamnica i Lasinja.

IV. na sumporne toplice varaždinske.

Krapinske toplice medju svimi hrvatskimi najbolje su posjećivane. Razlog tomu uz vrstnoću ovih kupelji jest osobito to, što te toplice imadu krasan položaj, i što se vlastnik istih trudi, da ih uredi kao one svjetskoga glasa.

Toplice ove analogne su onim u Gasteinu, Römerbadu, Neuhausu itd. i djeluju izvrstno kod bolesti živčanoga sustava kao probadanju, nemoći, hysteriji, prehladi, ukočenosti, kroničkih bolesti na koži.

Ovo isto vriedi manje više i za toplice u: Topuskom, Sutinskom, (osobito za bolesti kod ženskih), Daruvaru i Stubici.

Jodna kupelj Lipik pravi je biser ne samo domaćih, nego i evropejskih kupelji. Ona je jedina dosad poznata kupelj visoke toplote (51 °R.) te je već time mnogo djelotvornija nego ostale te vrsti kupelji. Uslied množine sumporo-kiseloga kalia Lipik je jedini u svojoj vrsti. Natrona imade više od njega jedino Vichy u Francezkoj, dočim Ems i Karlove váry zaostaju za njim.

Uslied toga, što se ova kupelj u mnogovrstnih bolestih uspješno rabi (osobito kod bludobolji, škrofula, ukočenosti, zastarjele nazebe itd. itd.), mogla bi joj se proreći najsjajnija budućnost izmedju svih hrvatskih kupelji, ali uslied položaja svoga, da ju nije moći lako pristupnom načiniti, trebati će još dugo, dokle ona postane kupelj evropejskoga glasa. Doduše i danas ju već pohadjaju sa svih strana svieta, ali dosta lošo i to s toga, što nije dovoljno poznata, i što nije priredjena za udobnost, akoprem sadanji vlastnik sve moguće čini, da ju podigne.

U ostalom Lipik je kupelj, koja se tek nedavno počela dizati. Ako bi naša zemaljska vlada priskočila u pomoć vlastniku sadanjem, ili kupelj uvrstila medju zemaljska dobra, Lipik bi se brzo digao.

Lipička voda izvozi se, ali samo u obližnje zemlje. No radi vrstnoće svoje mogla bi se ona po cielom svietu razpačavati, ali moralo bi se i nješto u tu svrhu raditi.

Varaždinske toplice analogne su po sastavinah svojih i djelovanju onim u Badenu, Aachenu, Mehadiji, i upotriebljuju se uspješno proti kostobolji, prehladi, skrofuli, bolestim kod živčanog sistema, bolesti na koži itd.

Nekoliko godina i malo truda, pa će Varaždinske toplice biti ono, što je Baden za dolnju Austriju.

Kupelj leži u krasnoj okolici i bogata je na povjestničkih uspomenah čak iz najstarijih vremena.

Jamnica. Jamnička voda, analogna onoj rogatačkoj i gleichenberžkoj, a u mno-

---

zale upreženog lava pred njihovimi starodobitnimi koli. „Živit hoću, uživat hoću život do posliednje kapi!“ rekoh i gondola stade — stadosmo pred svratištem, u kom sam stanovao, izadjoh i legoh spavat. To bijaše prvi dan u Mljetcih.

XI.

BURA. ZABAVA KOD MOG NOVČARA. PODESTOVA NEĆAKINJA.

Listovi, što sam ih sa sobom donio, pribaviše mi znanaca, prijatelja, a mene zvahu „Signor Abbate.“ Nitko me sad više nepoduċavaše; kad sam što dobra kazao, radovali se svi tomu, a rekoše, da je u mene talenta. Eccellenza i Franceska govorahu mi samo tako, da me je to moralo bolit; činilo mi se, kao da su uprav sve sakupljali, što bi me moglo ozledit i raztužit, a sve samo za to, da mi dokažu, da ima mnogo ljudi, koji mi nežele dobra. Ovdje nebijaše ni toga. Dakako da nisam imao ni iskrenih prijatelja, jer samo ti kao da imadu karakteristiku, kazat mi neugodne stvari. Podredjenost, koje nemogaše ni Flaminijina dobrota ublažit, više me nepritiskivaše.

Posjetio sam bogatu palaču duždâ, sjajne puste dvorane i sobe inkvizicije. Uzkom se uzpeh galerijom, koja je bila sa svih strana zatvoren most te spajala pod krovom preko kanala palaču dužda i mljetačke tamnice. Taj hodnik nazvaše „mostom uzdahâ“ „Ponte dei sospiri.“ Tik uzanj stoje „bunari.“ Trak svietiljke jedva je iz hodnika dopirao do guste željezne rešetke u gornje spratove tamnice, a ipak bijahu oni još jasne i zračne dvorane na prema doljnim. Duboko na vlažnu tlu, duboko pod površjem vode u kanalu stenjahu nesretnici, gorke lijuć suze. To me duboko dirnu i poželih čista zraka. Uzmem gondolu i hitrinom ptice poletih od stare palače, od pilova i mljetačkih lavova zelenom vodom k lagunom i Lidu, da se naužijem svježa zraka — pa što opazih? — Tudjinac, protestant našao je ovdje, daleko od domovine mir, na uzku prostoru, medju zelenimi valovi mora! More je oplakivalo mnoge biele kosti. Tu je često sjedila ribareva vjerenica il žena — nu badava. Bure se mienjahu, jačahu i tišahu — a žene pjevahu tad iz Tassovog oslobodjenog Jeruzolima i prisluškivahu, neće li se oglasit glas ljubavi. Sama sjedjaše žena — šuteć upraviv oko na more; — nu i ona zaniemi posve, opazi samo biele kosti i valovlje, a nad tihimi Mljetci pade noć.

Ta crna slika obuze mi dušu, a ova ju spazi još crnju. Ozbiljna poput kakove crkve, spominjuć na grob i na vječnost, okruživaše me sva priroda. U uhu mi je zvonila Flaminijina rieč, da bi božji prorok, što bi morao bit svaki pjesnik, vazda imao veličat božanstvo, taj predmet da je najvriedniji. Bezsmrtna duša morala bi pjevat o bezsmrtnom, a sav sjaj svieta i koga časka, prolazi čim i nastaje. Osjetih kako me je obuzela neka sila i oduševljenost, nu skoro me opet zapustiše. Povratih se na Lido. Veliko more se razprostre pred menom, nešto nemirno, — sjetih se amalfijskog zalieva.

Ne daleko sjedjaše neki mlad stranac te risaše, valjda strani slikar. Bijaše mi poznat, pristupih bliže, on se podiže, prepoznasmo se. Bijaše Poggio, mlad mljetački plemić, s kojim se upoznah kod nekih obiteljih.

„Signore!“ kliknu on, „Vi na Lidu? Jeli Vas ovamo dovela ljepota biesnog jadranskog mora il koji drugi čar?“

Pružismo si ruke. Meni bijaše poznato, da nije imao imetka, nu da je dobro slikao. Na vidik je iznosio veselost, dà razkalašenost, a ipak mi se šapnulo, da je u samoći najveći misantrop. Po njegovih riečih bio bi morao bit uosobljena

gom pogledu i vrstnija od ovih, rabi se poglavito kao piće isto tako kao razhlada u vrućih ljetnih mjesecih, kao i za probavu i kod prehlade želudca, za pluća i slezenu, kod hemoroidalnih bolestih i t. d. Jamničke kiselice izvozi se mnogo, a izvoz je svake godine veći.

Slatina. Ob ovom posve zapuštenom vrjelu veli Schrof u svojoj pharmakologiji: „Kiselica Lasinja prva je kao voda za piće za onom iz Vichya, koja se toliko traži.“ To su rieči, koje bi svakako morale upozoriti na ovu vodu.“

Tako smo izcrpili velevažnu i zanimivu ovu knjigu naše trgovačke komore. Mnogomu će se možda činiti brojevi suhoparni i dosadni, nu oni su najjasniji dokaz narodnog napredka.

Gg. M. Krešiću i I. Oreškoviću koji su velikim trudom sastavili djelo, služi ono na čast te želimo, da i na dalje nastave radit neumorno oko svog zadatka.

KNEŽEVINE

PO SAN STEFANSKOM UGOVORU.

II.

SRBIJA.

Srbija je do sad imala površinu od 791 □ milje s 1,377.068 stanovnika, dakle poprieko na □ milji 1710 duša. Sa svimi vojačenji i rezervom mogla je stavit 135.000 vojske. Po gotajskom almanaku za 1878. god. imade u Srbiji 1,058.189 127.547 Rumunja, 24.607 Cigana, 2589 Niemaca i 3256 drugih narodnosti; po vjeri ima 3409 katolika, 352 protestanta, 1560 židova, 4965 muhamedanaca a ostali su grčko-iztočni.

Nove stečevine srbske sastoje se od dielova okružja: novopazarskog, mitrovačkog i trgovištnog (vilajet bosanski) s ukupno 36.331 stanovnikom, od kojih je je 19.000 muhamedanaca i 17.331 kršćana; od diela okružja vucitrnskog, sandžaka prizrenskog, (vilajet kosovski) s 18.646 duša, od kojih je 13.504 muhamedanaca i 5142 kršćana, — napokon od okružja niškog, leskovačkog, prokopljenskog, i kuršumljenskog, sandžaka niškog (vilajet kosovski) s 142.232 duša, od kojih je 55.208 muhamedanaca i 87.024 kršćana.

U tih novih predielih, koji imadu površinu od 178.$_{07}$ □ milja i 197.209 stanovnika (87.712 muhamedanaca, 109.497 kršćana) nalaze se i poveći gradovi Niš sa 16.000 i Leskovac s 12.000 stanovnika.

Uz te zemljištne stečevine stiče Srbija i podpunu neodvisnost.

Prema svemu tomu imala bi Srbija površinu od 961.$_{07}$ □ milja s 1,578.277 stanovnika (92.677 muhamed., 1,485.600 ostalih vjeroizpoviesti), dakle popriečno na milju 1638 duša i vojsku od okruglih 150 hiljada momaka. Bila bi dakle po prostoru nešto veća od kraljevine Česke, al bi ju za to ova nadkriljivala pučanstvom 3 i $^1/_2$ put; od Hrvatske, Slavonije i Dalmacije s Krajinom (1021.$_{87}$ □ milja s 2,321.000 stan.) bila bi nešto manja, te bi ju ove i pučanstvom nadkriljivale za $^2/_5$.

Prema žrtvam, ako i većim dielom jalovim što ih je Srbija doprinïela u posljednih ratovih čine se ove stečevine neznatne, nu Rusija postavljajuć Srbiju na vlastite noge, odričuć se znatnog svog upliva na nju i neodvisnu Rumunjsku, nije ni mogla ni smjela povećat ni jedne ni druge u interesu odvisne od nje i Turske Bugarske i u interesu austro-ugarske monarkije.

III.

RUMUNJSKA.

Rumunjska je, prem je najživahnije i u najpogibeljnije doba sudjelovala s Rusijom u ratu proti Turskoj najmanje dobro prošla San Stefanskim ugovorom, jer osim priznane neodvisnosti nedobiva ona ništa, no pravo da potraži ratnu odštetu. Usuprot Rusija zamienit će za dio odkinute od nje godine 1856. Besarabije, Dobrudžu koja je od one neznatno veća Rumunjska će dakle ostat na svojoj površini od 2208 □ milja sa 5,073.000 stanovnika.

TEMELJI
PRAKTIČNOG GOSPODARSTVA.

FRANCEZKI NAPISAO MAURICE BLOCK.

PREVEO

MILAN KREŠIĆ.

(Nastavak.)

XXXI.

PREKUPCI I PROMETNICI.

Ljetina bijaše slaba, osobito bijaše malo krumpira te mu na nevolju mnogih siromaka ciena u selu poskoči. — Seljaci tužiše se jedan drugomu, a jedne nedeljne večeri živo se govoraše o toj nepogodnosti.

Antun žestio se je osobito na neke najamnike, koji kaže, služe se nesrećom naroda, te drže skupo krumpir kao pravi prekupci.

Susjed Dragić. — Polako prijatelju, nežesti se toli jako dokazat, ću ti, da neimaš pravo.

Antun. — To nije moguće.

Susjed Dragić. — Nasuprot to je vrlo lako. Ja sam iznajmio jedno polje i

---

lahkoumnost, a u istinu bijaše prava kriepost. Po govoru ga sviet držao Don Juanom, a on se u zbilji borio ko sveti Antonij proti napastim. Veljahu da je svemu tomu kriva duboka duševna bol al nitko nije znao odkale ta bol, dal s nesretne ljubavi il siromaštva. On kao da je sve sam pripoviedao, nemogaše ništa zašutit, sve mu biće bijaše djetinje, a ipak još nije bio š njim nitko glede onih točaka na čistu. — Mene je to zanimalo pa se uzradovah sastanku.

„Takove modre i nemirne površine neima Rim!“ reče on i pokaza na more. „More je najljepše na svietu! Ta ono je i majkom Venere i,“ doda smiešeć se, „udovom svih mogućnih mljetačkih duždeva.“

„Mljetčanin ga mora osobito ljubit,“ vratih ja, „mora ga držat bâkom, koja ga nosi rad svoje liepe kćeri Venecije te se š njim igra.“

„Sad nije više liepa, spušta glavu,“ reče on.

„Al ipak je sretna pod carem Franjom?“

„Ponosnija je miso bit kraljicom na moru, no kariatidom na zemlji. Mljetčanin se nemože s bog ničesa potužit, a u politiku se nerazumijem, al tim više u ljepotu, a slavite li ju i Vi, kako nedvojim, to eno uprav dolazi krasna kćerca moje domaćice i pita nebiste li htjeli sa mnom dielit priprost objed?“ Udjemo u malu kućicu na obali; vino bijaše dobro, a Poggio veseo i zabavan. Nitko nebi bio vjerovao, da mu je srdce u potaji krvarilo.

Za stalno smo jur bili dva sata prosjedili, kad prispješe moji veslari, da me upitaju, neću li se vratiti, jer da se sprema bura. Medju Lidom i Mljetci dizahu se već ogromni valovi.

„Bura!“ viknu Poggio, „tu sam jur davno izčekivao; ne Vi ju morate takodjer vidit,“ reče meni. „Pod večer slegnut će se, pa ako se neslegne bura, leć ćemo mi, a valovi će nas uljuljat u san.“

„Mogu ovdje dobit gondolu za povratak,“ rekoh veslarom te im dozvolih, da se povrate kući. Bura se večaše. Izadjemo na polje. Zapadajuće sunce razsvietljivaše tamno - zeleno i uzburkano more; valovi se dizahu sve više, i padahu pjeneć se u ponore. U daljini, gdje se prikazivahu oblaci poput briegova s Vulkanovimi strielami, opazismo nekoliko ladja, — nu brzo izčeznuše. Bibavica udaraše silno u obalu te nas sizaše nebrojenimi kapi. Čim više bura bjesnijaše, tim radostniji postajaše Poggio. Pljeskao je i nazdravljao elementom. Njegov primjer potaknu i mene i u uzrujanoj prirodi i momu je srdcu bilo laglje. Brzo prispje večer. Domaćica nam doni svog najboljeg vina i mi nazdravljasmo oluji. Poggio pjevaše o ljubavi, onu pjesmu, što sam ju čuo na ladji.

„U zdravlje mljetčankam!“ rekoh ja, a on napi krasnim rimljankam. Da nas je vidio koj stranac, bio bi pomislio, sretnih li dvih mladenaca!

„Rimske žene smatraju najljepšimi,“ reče Poggio. „Recite mi iskreno, što Vi velite tomu?“

„I ja mislim tako.“

„Dobro,“ vrati on, „nu kraljica ljepote živi ipak u Mljetcih! O da Vam je vidit nećakinju našeg podeste. Ja nepoznam ni jedne duhovitije ljepote. Tako bi bio Canova predstavio najmladju od grazia, da je poznao Mariju. Ja ju vidjeh samo u crkvi i jedan jediti put u kazalištu San Mosé. Svim mladim mljetčićem godi se ko i meni, razlika je samo ta, da su oni smrtno zaljubljeni, a ja sam samo njezin obožavatelj. Ona je za moju putenu narav odviš duševna. Nu nebesko valja obožavat! Zar ne g. abbate?“

Mišljah na Flaminiju, i veselje me minu.

„Uozbiljiste se,“ reče on, „ta vino je izvrstno, a valovi nam toli milo pripievaju.“

„Neprima li podesta društva?“ upitah, samo da što u obće rečem.

*

lje i posadio krumpir. Izdao sam za kopanje 50 franaka, za sjeme 10, za gnjoj 10 a 50 za najam. Ukupno dakle 120 franaka. Da polučim razmjeran dobitak i odštetu za moj trud, računao sam na 50 vagana, vagan po 4 franka, čini 200 fr.

Ako mi polje urodi sa 60 vagana, ciena će pasti od 4 franka recimo na 3 i pol a ja ću dobiti 210 fr. a občinstvo je zadovoljno, jer ciena krumpira je pala za pol franka po vaganu a i ja sam posvema zadovoljan, budući računah na 200 fr. a dobih 210.

Nu ako mi urodi samo 20 vagana, to me dakle stoji samoga svaki vagan 6 fr. a prodavam li ga za 8 fr. to jest za dvostruki novac od obične ciene, još sam na gubitku, jer mi unidje mjesto 200 fran. samo 160.

Antun. — Dakle neka bude, neću da kažem, da su najamnici prekupci, nu znano mi je, da se tim grdim imenom krste oni ljudi, koji kupuju velike količine zemaljskih proizvoda i iste čuvaju dokle se ciena digne. Ti bogme računaju samo na nevolju drugih.

Učitelj. — To stoji, da im je to na misli, i ja nalazim u tomu nedostajan čin, ali mnogo puta koriste i oni, zato bi nepravo bilo proganjati ih.

Antun. — Težko će se dokaz njihove koristi naći.

Učitelj. — Možebiti mnogo laglje, nego, li vi mislite. Dozvolite mi po najprije jednu primjetbu. Vi napominjate uvjek ime „prekupci". I ja sam se poslie vas služio tim izrazom. Vi razumjete pod riečju „prekupci" „prometnike" koji zlorabe nevolju. Nu ja neću da govorim ob onih, koji ju zlorabe, već ob onih koji se služe poštenimi sredstvi.

Prometnici jesu u istinu ljudi, koji se trse za slučaj nastavše potrebe, sakupiti i sahraniti u vrieme obilja stalnu količinu zemaljskih proizvoda. Lahko mi je dokazati, da ovi, o kojih sada govorim, koriste svietu. Vidite susjed Dragić vam je liepo predočio malo prije, da kada je žetva loša, ciena proizvodom skače.

Nu kakav utisak čini ovo povišenje ciene na trošca?

Bez dvojbe taj, da će umanjiti svoj potrošak. Potrošit će istu svotu, možebiti i više a uživat će za tu svotu manje.

Recimo da mjesto 50 vagana mi dobismo samo 20, a ciena da krumpiru neposkoči? Što bi iz toga sliedilo?

Potrošili bi jednostavno onih dvadeset vagana.

Nu budući je ciena poskočila, svaki se je trsio, da umanji svoj potrošak.

Prvo, nije se onako bezobzirno potrošilo, zatim mjesto krumpira davasmo drugu hranu životinjam, konačno nekuhasmo više za kuću nego to stroga potreba zahtieva. Polag sve te štednje da ipak ciena dalje skače, šta tada?

Jer je nemoguće na 50 vagana prištediti 30, tražit ćemo krumpir u drugih mjestih. Visoka ciena naplaćuje trošak kirije.

Antun. — Uvidjam, da visoka ciena tjera ljude na štednju, a pobudjuje kod nekih želju uvažati krumpir iz drugih predjela; nu neuvidjam tu nikakovu zaslugu prekupaca.

Učitelj. — Taj, koga vi neprestance krstite prekupcem, a valjalo bi mu reći prometnik, taj vam nudi svoju robu, sabranu u velikih hambarih.

On je sabrao plodine dobrih godina više puta iz dalekih krajeva, i tim načinom umanjio razkošan potrošak u ono doba. Zar on nečini time svietu uslugu? Zar vi neplaćate radje plodine te bilo i malo skuplje, nego biti sasma bez njih? Vi ćete dakako na to primjetiti, da on radi u svoju korist, nu ako mu je koristno, da i vam učini uslugu, tim bolje! Vi se time koristite, pa neka i njemu bude stalan, umjeren dobitak.

Antun. — Nu ako traži pretjeran dobitak?

Učitelj. — Ljudi, koji zlorabe prednosti svoje, biti će uvjek istim načinom kažnjeni. Ponajprije odbiju od sebe kupce za budući put, a poznata je stvar, da koji su pohlepni za velikim dobitkom, konačno gube.

Susjed Dragić. — Tako je. Oni čekaju na sve višje ciene i mudrujući dočekaju, da konačno ciene počmu i padati. Žure se tada brže bolje prodati svoju zalihu, a nudeć velike množine, pospješe tim načinom jošte veći pad ciena, i evo ih mjesto u liepom dobitku u težkom gubitku.

XXXII.

PRODAJNE ŽILE.

U to doba loše žetve, zapela je i trgovina i obrt. Doduše nebijaše nitko tomu kriv, jer svatko se je trsio kao dosada, da nadje dobru prodju svojim proizvodom, nu okolnosti bijahu nepovoljne.

Tako je barem zborio susjed Dragić nekim svojim prijateljem, koji si nemogahu raztumačiti povod tomu slabomu prometu.

„Evo vidite prijatelji, tamo se igra Petar sa Filipom, oni mi raztumačiše nesluteći u dvie tri rieči, zašto poslovi neidu.

A kako to? zapitaše ga.

Susjed Dragić. — Evo ovako: Petar kaže Filipu: „Hoćeš kupiti od mene jednoga vuka, imam tri komada, pa ćeš mi zato dati loptu." Nu Filip nije imao lopte i tako se je pazar razbio.

Učitelj se u to doba približio k seljakom i kada mu raztumačiše razgovor svoj nadje i on, da su nazori Dragićevi teme-

---

„Ne često," vrati Poggio. „Imade li družtvo, tad je vrlo odabrano. Ljepotica je plaha ko antilopa, strašljiva, kako još neopazih na nikojoj ženi, — nu to je često i način postat „zanimivim." Bog bi ga znao, što je to š njom! Vidite: naš podesta imade dvie sestre, obje bijahu mnogo lieta odsutne. Mladja bijaše udata u Grčkoj i za tu kažu, da je materom djevojke. Druga sestra je ostala neudata, te je pred četiri godine dopratila ljepoticu ovamo."

Nenadana tmina prekinu ga u govoru. Bijaše kao da nas je crna noć htjela ogrlit — a na to zabljesnu silan bljesk. Za tim zagrmi tutanj, koj me nešto sjeti na Vezuv. Prignusmo glave te se prekrižismo.

„Isuse i Marijo!" reče domaćica, potekav k nam, „to je strahota! Šest naših najboljih mornara na moru je, Madonna ih nek zaštiti! Uboga Agneza sjedi tuj s petero djetce, — bit će to jauk!"

Kroz buru začusmo pjevanje. Na obali, gdje se je bibavica na više hvatih visoko lamala, stajaše hrpa žena i djetce s križem; jedna žena sjedjaše niema, oko joj je bludilo morem. Dojila je malo diete, a drugo nešto veće metnulo je glavu u njezino krilo. Iza zadnjeg bljeska činilo se, kao da se smiruje bura.

„Eno ih!" kliknu žena, poskoči i pokaza crnu točku, koja se sve više bližala.

„Smiluj se Madonno!" reče stari jedan ribar u smedjem odielu. U isti čas izčeznu ona crna točka u valovih.

Stari je dobro vidio. Grozan se jauk ponovi i pojača, kad se je more opet smirilo, nebo razvedrilo i istina jasnije prikazala. Djetca pustiše sveti križ te se priljubiše plačuć k materi. Nu stari ribar podiže križ, poljubi ga, uzdignu ga visoko i zvaše ime bogorodice.

Oko ponoći bijaše nebo vedro, more mirno, a mjesec razsvietljivaše dragu medju otokom i Mljetci. Vjetar je posve prestao. Poggio sadje sa mnom u gondolu i ostavismo nesretnike, kojim nemogasmo pomoći.

Druge večeri nadjosmo se kod mog novčara, jednog od prvih bogataša mljetačkih. Družtvo bijaše vrlo veliko, od gospodja nepoznavah ni jedne, a baš me ni nezanimahu.

Govorilo se i o jučeranjoj buri. Poggio uze rieč, pripoviedaše o smrti ribara i biedi njihovih zaostalih. Iz riečih mu se vidilo, kako bi liepo bilo, da svatko iz družtva pridonese koj darak za nesretnike. Nu nehtjedoše ga razumit te uzeše govorit o drugom. Sad se stadoše razvijat družtveni talenti, Poggio pjevaše neku veselu barcarolu, nu ja sam u njegovu finu smiehu razabirao neku gorčinu i omrazu na prema družtvu, koje ga nehtjede razumit.

„Vi nepjevate?" upita me domaćica, kad je on svršio.

„Bit će mi čast pred Vami improvizovat," rekoh, dočim mi munu glavom neka misao.

„On je improvizator!" čuh ih šaptat u okrugu. Gospodje mi se ljubko nasmiehnuše, gospoda mi se pokloniše, ja uzeh gitaru te ih zamolih, da mi zadadu thema.

„Venecia!" kliknu neka gospodja te me odrješito pogleda. „Venecia!" ponoviše mlada gospoda, jer ona gospoja bijaše liepa. Prebrah nekoliko akorda a tad nacrtah sjaj i slavu Mljetaka za sretnih dana, — sve oči zabljesnuše, jer svi snivahu, da je i sada tako. Pjevah o ljepoticah po balkonih u mjesečini, mišljah na Santu i Laru, svaka od gospodja mišljaše, da je njoj namienjeno te mi pljeskaše. Isti Sgricci, slavni nekoč improvizator, nebijaše nikad tako sretan.

„Ona je tu!" šapnu mi Poggio. „Nećakinja podestova!" Nu bijasmo zapriečeni više zajedno

ljiti. Nu činilo se je, da susjedi nerazumiše dobro Dragića, te isti nastavi ovako:

„Da vam dalje tumačim; vi želite kupiti opravu vašoj ženi ili sat za vas ili kakav drugi predmet, pa što vam je treba, da ga možete kupiti?

Novaca! odgovoriše svi ukupno.

Dobro. Nu novac nenadje se na cesti, treba nam u to ime prodati nešto od naših proizvoda. Jeli tako?

Naravski.

Nu dakle! kada je loš prirod, malo je i novaca, a ono malo malo treba čuvati za neobhodno potrebite stvari, namirenje drugih potreba odgadja se na bolje dane. Evo zašto trgovina neide. Koj bi kupit želio neima novaca, jer nije dobio dovoljno priroda.

Neki susjed imenom Kvakić primjeti, da je bilo godina tako plodnih, da se je vrlo težko našao kupac i to samo uz vrlo obaljenu cienu, te izvadja iz toga, da nizke ciene nijesu uvjek koristne proizvoditelju.

Ima lieka, odgovori mu učitelj, i za ovakove neprilike. Kada je prirast tako obiljan, da se kod kuće ili u gradu prodati neda, valja tada tražiti nove prodajne kanale, to jest tražiti nove kupce.

Svako pomnoženje proizvoda uvjetuje pronadjenje novih prodajnih žila. Nu mnogo puta kada preobilje plodina snizi ciene, nadju se prodajne žile same po sebi.

Prodaješ bocu vina za 1 franak, biti će mnogo ljudi, koji toliko nemogu platiti, snižiš ti cienu na 50 centima, naći ćeš mnogo novih kupaca a prodat ćeš tada vino i izvan zemlje naše.

Tako je za sve proizvode.

Sve ovo stoji, nu primjeti Kvakić, ako je krumpira u preobilju, ma snizio ja cienu do skrajnosti, što mi hasni, kada se više potrošit nemože. Jedan čovjek nebi mogao potrošiti na dan vagan krumpira, da mu ga i prikažem.

Susjed Dragić. — A vi dajte vaš krumpir u tvornicu, gdje se žesta pravi, pa možete konačno i krmad hraniti; nemora se upravo potrošiti za jelo.

Dakako, doda učitelj. Bilo koliko mu drago izobilja na proizvodih, uvjek se nadje prodajna žila bilo u zemlji ili izvan zemlje. Od kada se iz repe slador i žesta pravi, sije se iste mnogo više nego u ono doba, kada se je rabila samo za jelo.

Konačno kupuju proizvode drugih oni, koji sami proizvadjaju, a čim su prodajne žile jače, t. j. čim ima više kupaca (ili trošca) tim se više proizvadja.

Svaki se rado laća posla, kada mu je rad dobro naplaćen.

(Nastavak sliedi.)

PARIŽKA IZLOŽBA.

IV.

(Konac.)

Malo dalje iza australske oaze počimlju se nizat englezke sgrade za agrikulturu, za strojeve i orudje. To je sve tako praktično nu i gladko i svjetlo, da nebi morao čovjek bit drugim Josipom II. a da se nestidi rala i pluga. U toj gomili od sgrada i pavillona ima i prava englezka gostiona, nu hitre dvoranke nisu ni dražestne francuzkinje ni sjena male australke! Tu je sve onako odmjereno, ozbiljnije, hladno. Prijatelja onih dragota tješit će tuj samo divno cvieće, koje je uprav cielom izložbom kao snieg i krv palo.

Sada nas pozdravlja dugi niz visokih dimnjaka, tih obeliska industrije, koji nam naznačuju, da su se tu smiestili strojevi i njihovi kotlovi. Tu se nalaze i švedske, talijanske i španjolske pripomoćne sgrade, a na kraju dolazimo i do vrlo liepog ulaza u agrikulturni odjel austro-ugarski. Tu se nalazi i magjarski globus, velika bačva od 2000 vjedara, kojoj su obruči meridiani, a pipa pol. Tu ima i sa bečke izložbe poznata csárda, u kojoj se pije vino i pivo, jede narodni gulaš, pleše čardaš, gdje cigani sviraju i odjekuje cimbal. Čitav austro-ugarski odjel natrpan je magjarskimi trobojnicami, magjarskimi grbovi i napisi.

Austro-Ugarsku do biesa vazda pritište kao susjed Rusija, koja je do nje sagradila dva pavillona od sirova drva, jedan za izložbenu komisiju, a drugi za svoje gospodarske izložke. Na ovih je pavillonih divno izrezana ornamentika od drva.

Iza toga se nižu privatne sgrade, belgijski anex, portugizke kolonije i holandezka starodrevna kućica. Prispjev tako na južni dio palače radostno opažamo više gostiona, od kojih je „Restaurant Brasserie de la Patrie“ najjeftinija, jer se može dobit čaša piva za 30 centima, dočim drugdje stoji 50, da i franak, a čaša je tako malena, da ju i najnježnija ustanca bez muke „na dušak“ izprazne.

Podjemo li dalje u toj vrevi, stići ćemo u „Restaurant Duval,“ najjeftiniju gostionu izložbe. Od 11 ure pred podne do 3 ure po podne tu se nemože dobit mjesta, jer su ciene nevjerojatno jeftine. Ovdje dvore same djevojke i to tako dražestno, tolikom gracijom i finoćom, kako igda može mala francezka glavica. Nu istina je i to, da ovdje nisu, kao u obće ne u Parizu, djevojke, koje se bave tom zaslužbom izvrgnute napadajem razne gospode, kao u drugih gradovih. Francez se šali i klanja svakom radu, al nikad neprestaje bit kavalirom.

---

govorit, jer me moljahu, da još jednom improvizujem. Deputacija gospodja i neka stara eccellenza izjaviše mi tu želju. Ja sam bio pripravan, ta bijaše to i moja želja. Samo sam želio, da mogu ikako uplest u impravizaciju i buru i biedu nesretnika, pa da tako pomoćju pjevanja izvojujem pobjedu, koje neizvojeva rječitost. Zadadoše mi Ticianovu apotheosu. Da je on bio pomorskim slikarom, tad još kako tako, nu ovako uzalud. Nu predmet bijaše vrlo sgodan te mi i podje za rukom. Sve sam zanio.

„Nijedna sreća nemože bit veća od Vaše,“ reče domaćica. „Mora da je blaženo čuvstvo, kad smo kadri svojim talentom koga zanieti.“

„Jest, to je blaženo čuvstvo,“ vratih ja.

„Opišite nam to čuvstvo u pjesmi!“ vrati ona moleć. „Bit će Vam tako lahko, da se usudjujemo opet Vas molbom uznemirivat.“

„Nu ja poznam čuvstvo,“ uzmem opet ja, „čuvstvo, koje nadkriljuje sva druga. Ono pretvara svako srdce u raj, stvara ga pjesnikom, — a ja sam takav čarobnik, te ga mogu izazvat u svakom srdcu, nu ta umjetnost tako je čudnovata, da se nemože podielit badava, već ju valja kupit.“ —

„Mi ju moramo upoznat!“ kliknuše svi.

„Na ovom stolu sakupit ću evo svote. Tko najveću dade, bit će najdublje upućen.“

„Ja evo dajem moj zlatni lanac.“ reče umah jedna gospoja, nasmije se te ga metnu na stol.

„Al to je zbilja,“ rekoh ja, „uložci se više neće povratit.“

„Uzprkos tomu mi ćemo kušat,“ osjeguravahu svi te pometaše na stol novce, zlato, lanceve i prstenje; o mojoj majstoriji svi su dvojili.

„A kako, ako me se neprimi to obećano čuvstvo,“ reče neki stari vojnik, nedobijem li tad natrag moja dva dukata?“

„Vi niste ničim vezani, da ih ovdje izvrgavate,“ vrati mu Poggio, a ja kimnuh na potvrdu.

Svi se smijahu, svi očekivahu neuztrpljivo rezultat, jer ja započeh improvizovat. Sveta neka vatra razplamtila je moje grudi, zapjevah o ponotitom moru, tom mljetačkom vjereniku, o morskih sinovih, smjelih brodarih i o ribaru u maloj ladjici. Opisah oluju, čeznuće i strah žene vjerenice opisah, što sam sâm vidio: djetcu koja su pustila križ te pribjegla k majci, starog ribara, koj je poljubio krst. Bijaše, ko da je sam bog na moja usta govorio, kao da sam samo njegovo orudje. Duboka je tišina vladala dvoranom, mnogo je oko suzilo. Tad ih povedoh u ubogu kolibu, ponesoh nesretnikom našimi darovi pomoći i života te sa pjevah, koli blaženije je dati no uzeti, opjevah radost svoje duše i svakog srdca, koje tad osjeća blaženstvo, čuvstvo nad svimi čuvstvi. Bog sbori u srdcu, on ga uzvisuje, čini pjesnikom . . . . I dočim tako pjevah pojača mi se glas, sve predobih i svi mi pljeskahu, kad na kraju izručih darove Poggiu da ih sirotinji podieli.

Neka mlada gospodja pokloni mi se duboko, veleć, da ljepšeg slavlja nebi mogo slavit. Primi me za ruku i divnim plavim okom, na kom su suze treptile, pogleda mi u dušu. Taj me se pogled i taj izraz ljepote čudno dojmi; bijaše mi, kao da sam ih već u snu gledao.

„Višnji vas naplatio,“ reče ona i krv joj udari u lice a tad se zastidi nad tim, što je učinila. Nu tko bi bio tako okrutan, da izsmije čuvstvo nevinosti. Tiskahu se oko mene. Svi me kovahu u zviezde, svi govorahu o lidskih nesretnicih, a mene štovahu ko njihova dobročinca. „Dati je ljepše no uzeti!“ Da, taj me večer osvjedoči o tom. Poggio me zagrli.

„Dobri čovječe!“ reče on, koliko Vas štujem i cienim! Ljepota Vam se klanja! Ona, koja ej

Tako smo prispjeli na treći ugao industrijske palače, na „Porte Tourville.“ Na toj cieloj iztočnoj strani nalaze se samo duge dvie sgrade za izključivo francezke strojeve i dvie sgrade za vrhovnu direkciju, policiju i za liečnike i za poštu, brzojav i novinare.

Ima još i sijaset drugih manjih i većih sgrada u razne svrhe, nu nije nam svrha nabrojit ih. Sad smo opet stigli na konac iztočne strane. Tu iz „Porte Rapp“ ulazi opet u perivoj sila svieta, a mi trudni i prebijeni potražimo za čas odmora il na kom zabitnijem mjestancu, il se popnimo uz stube na Trocadero, da pod arkadami motrimo taj vrveći mravinjak, da nasladimo oko i dušu. Kao bieli biser štrca voda u zrak, čuje se glasba, smieh, zabava, svi jezici svieta. Pariz se počima svietit u svom podvečernjem sjaju!

MIKROFON.

Dosadanji telefon imao je tu manu, da je tako oslabljivao zvuk, da ga je moglo malo osoba čuti. Sad je medjutim priugotovljen novi telefon, ili kako ga je obretnik nazvao „Mikrofon,“ koj ima uprav prvobitna svojstva, jer ne samo, da pridržaje protivni zvuk glasa, već ga i tako jača, da se i najmanji šuštanj razabire vrlo daleko. To je pravo povećalo, vrst akustičnog mikroskopa, kojim se čuje i razabire strujenje zraka, da može se reći, čuje se, kako trava raste.

Mikrofon je ustrojio M. Hughes, obretnik brzojava, koji se danas mnogo rabi. Čim su prve i nejasne viesti stigle o tom iz Englezke u Pariz, grof du Moncel, francezki fizik, ustrojio je umah po njih vrlo jednostavan aparat te ga predočio akademiji 13. svibnja. Da se i najmanji šuštanj razabere, dovoljno je, da se gornjoj pločici aparata, koji je spojen galvaničkom strujom sa telefonom, isti priobći.

Metne li se na gornju ravnu pločicu kutijica od lima, pa ako je u njoj zatvorena muha, čuje se na telefonu glasno ruženje, što ga proizvadja muha, kad bježi po limu. Ako se na pločici postavi ura, čini se na telefonu, kao da bi se mlinska kolesa kretala. Sasma se jasno razabire cilikanje zubića na kotačićih, koje drugče nemožemo čuti. U obće se može kazat, da neima više tako laganog šuštenja ni titraja, koji se nebi mogao tim aparatom čuti.

Dapače razabire se jasno i svaki trepet u ljudskom tielu tim mikrofonom. Kucanje srdca i žila dade se jasno mjeriti i lučiti. S toga će i liečnici u tom aparatu naći vrlo pomoćno sredstvo.

Mikrofom će osobito služit gluhim. S trepavicom telefona bit će dovoljno spojit žicu od kovine, pa kad će ju gluhi metnut u usta, medju zube, moći će svaku rieč čuti. Zvuk se mnogo laglje razprostire krutimi tjelesi, no zrakom.

Hughesovim mikrofonom dat će se za stalno izvesti i „magički koncert“ Wheatstonov. Ovaj je naime priredio u nekom podrumu koncert, koj se je i u četvrtom katu tako čuo, kao i u podrumu. Poznato je, da jela vrlo dobro pronosi zvuk. S toga je Wheatstone u svojoj kući postavio četiri jele te ih spojio s resonancom glasovira, s uporištem gusala i violončela. I svi su zvuci čuli. Mikrofonom dakako da bi se oni znatno pojačali.

Tko u ostalom želi imat gotov koncert kao od bande, neka stavi na pločicu poznati igraći aparat, kako ga imadu ure (Spielwerk).

I eolove harfe, u kojih vjetar svoje pjesme pjeva i prebire, mikrofonom će se znatno pojačat i poljepšat.

Mikrofon će moći služit i kao elektroskop, jer će se moći bolje proučit zračna munjina. To već donekle podupiru brzojavne žice, koje i onako čudnim zvukom struje. Nu moći će se upotrebit i za fiziološki študij, za iztraživanje živinskog elektriciteta.

Dapače ima nade, da bi se mogle i boje čuti, ne samo vidit, jer su i titraji kod raznih svjetlosti drugi, a telefon bi ih točno označio.

Dakako, da su to vrlo smjele fizikalne zamisli, nu experimentalnoj fizici danas već nije ništa nemoguće, a ovaj novi aparat svakako će doprinieti k većemu razprostranjenju telefona i njegove praktične uporabe. *W. A.*

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Perzijski Šah putuje sad Evropom, 22. svibnja stigao je u Petrograd a 2. lipnja u Berlin, odkale je drugi dan odputovao u Pariz.

— Ruski ministar pravosudja grof Pahlen odstupio je te će na njegovo mjesto doći ili državni tajnik Solsky ili bivši tajnik za Poljsku Nabokov.

— Poznati general Trepov, šef policije u Moskvi, koga je Vjera Zasulićeva ranila, odstupio je, te je na mjesto njega imenovan general Surov, šurjak grofa Ignjatieva.

— Knez Gorčakov, koji već duže vremena težko boluje od kostobolje, nešto se je oporavio, te će valjda moći na kongres u Berlin.

dnim pogledom usrećuje sav sviet, sagiblje se pred Vami.“

„A tko je ona?“ zapitah tiho.

„Najljepša u Mljetcih, podestova nećakinja.“

Divni onaj pogled i onaj stas bijahu ko živi predamnom. Nejasne uspomene mi se pojaviše te klikoh: „Bijaše liepa!“

„Vi me valjda više nepoznate Signore?“ upita me neka starija gospa, pristupiv k meni. „Dakako, da je tomu već više godina, što sam bila tako sretna upoznat se s Vami.“ Smiešila se, pružila mi ruku te mi zahvalila za improviziciju. Ja se poklonih uljudno i sjećala me nekog, nu gdje sam ju vidio i kad, nebijaše mi jasno. Priznah joj to. „Da, to je naravno,“ reče ona, „vidjesmo se samo jedanput, bijaše u Napulju. Moj brat bijaše liečnikom, Vi ga posjetiste s nekim članom borgheske obitelji.“

„Da, sad se sjećam!“ kliknem, „da, sad Vas poznam. Nisam mislio, da bi se mogli u Mljetcih sastat.“

„Ja sam tad vodila mome bratu gospodarstvo,“ reče ona, „pred četiri godine je umro. Sad sam ovdje kod mog starijeg brata. Sluga će Vam donieti našu kartu. Moja nećakinja je diete, čudnovato diete, hoće da idemo, i to odmah. Učinit ću joj po volji.“ — Stara mi pruži ruku i ostavi dvoranu.

„Sretniče!“ reče Poggio, „to bijaše podestova sestra. Vi ju poznate, pozvani ste od nje, pol Mljetaka će Vam zavidit. Samo zakopčajte dobro kaput do vrata, kad onamo podjete, da se nevratite tako ranjeni, kako se već mnogi vratiše, a nisu ni tako blizu bili neprijatelju.“

Ljepotice nesta. Za čas ju bješe obuzelo čuvstvo bijaše mi pala pred noge, nu isti se mah pojavi i njezina pretjerana stidnost i strašljivost. Strah i bojazan ju stoga protjeraše iz kruga, gdje je sa mnom stekla samo obću hvalu i zanos. Kraljica ljepote sve je očarala i njezino srdce i njezini oblici bijahu plemeniti.

Svjestnost, da sam počinio dobro djelo, neizmjerno me usrećila, bijah ponosit na svoje umieće. Ljubav i slavlje utamani u meni svaku gorku uspomenu, moja je duševna sila dizala iz sna. Sjetih se Flaminije bez boli, ona bi mi bila pružila sestrinski ruku. Njezina mi rieč, da pjesniku valja samo opjevat božansko, sad bijaše jasna. Osokolih se opet, neki blagi mir sadje u sve moje biće i nakom dugo, dugo vremena osjetih prvi put zadovoljstvo. Bijaše sretna večer. Poggio kucnu sa mnom, pobratismo se. Kasno dodjoh kući, nu nisam bio željan ni mira ni sna. Visoko se bio nadvio mjesec nad kanale i blag vjetrić stao pirit. Sretan i povjerljiv poput djeteta sklopih ruke na molitvu: „Otče, oprosti griehe moje! Podaj mi sile, da budem dobar i plemenit čovjek, — a tad se smijem sjećat i dobre Flaminije. Ojači i njezinu dušu, nemuti joj nikad sna mojimi biedami. Budi nam milostiv vječni bože!“ Odlanulo mi i Mljetci, lebdeći na moru Mljetci, pričiniše mi se plovećim vilinskim svietom.

Sliedećeg jutra bijah krasne volje, neki plemenit ponos nadimao mi grudi, bijah sretan i presretan. Uzeh gondolu, da posjetim podestu, kad već poznavah njegovu sestru. Iskreno veleć, želilo mi se vidjet i onu mladu ljepoticu, koja me je toliko slavila a sama bijaše kraljicom ljepote.

„Pallazzo d' Othello!“ reče gondolier te me povede velikim kanalom k nekoj staroj kući. Pripoviedaše mi, da je bio mljetački crnac, koji je u toj kući stanovao, mučitelj svoje liepe žene Desdemone, pa da svi Englezi tu kuću s tolikim interesom gledaju, kao da je Markova crkva il arsenal.

Primiše me svi velesrdno, kao starog znanca. Rosa, stara sestra podestina govoraše ob umrlu

DIPLOMATSKE VIESTI.

— Kongres za konačno riešenje odnošaja medju Rusijom i Turskom i njezinimi vasali sastat će se ipak definitivno 13. lipnja u Berlinu pod predsjedničtvom kneza Bismarcka.

SVAŠTICE.

— U gradu Karlovcu porodila se je 1. lipnja u zoru velika vatra u nutarnjem gradu te poharala 42 kuće. Nj. Veličanstvo podielilo je nesretnikom 2000 f. podpore a sad se kupe i po zemlji prinesci za nje.

— U Parizu razprsnula se je 14. svibnja na večer u ulici Béranger velika kuća, u kojoj je bilo skladište naboja za djetinje puške, te je oštetila skoro sve kuće iste ulice, što ubila a što težko ranila 40 osoba i prouzročila materijalne štete 7 milijuna franaka.

— Na 31. svibnja strašna se je dogodila nesreća na moru kod Folkestona, blizu englezke obale. Najveće tri oklopnjače njemačke „Car Wilhelm,“ „Veliki knez izbornik“ i „Pruska“ bile su odposlane u srjedozemno more, — nu kod spomenutog mjesta sraziše se one prve dvie ladje, te je „Veliki knez izbornik“ za 4 časa potonuo a „Car Wilhelm“ težko ozledjen jedva dovučen u luku. Tom je prigodom poginulo 300 ljudi. „Veliki knez izbornik“ stajao 10 milijuna maraka.

— Na njemačkog cara Vilima učinjen je i drugi atentat. Kad se je naime car 2. lipnja oko pol treće ure po podne vozio „pod lipami“ opalio je na njega iz jedne kuće Dr. philosophie Karlo Eduard Nobiling dva hitca te ga pogodio u desno rame, u lice, šiju i glavu; preko 30 zrna ga rani. Rane nisu medjutim neposredno pogibeljne. Ubojica htio se na to sam ustrieliti al mu nije pošlo za rukom, jer se je samo težko ranio. Vele zanj, da je bio pristašom socialista.

— Talijanski ministar Seismit Doda naviestio je u komori, da će podnieti ovih dana zakonsku osnovu o priredjenju velike svjetske izložbe u Rimu godine 1881. te je komora oduševljeno pozdravila tu viest.

SVETČANOSTI.

— Voltaireova stogodišnjica proslavljena je u Parizu i svoj Francezkoj vrlo dostojoo, prem ne javno, jer je to vlada zabranila, da nedade povoda demonstracijam s klerikalne strane, koja je htjela slavit djevicu Orléansku. U Parizu predsiedao je u „Gaîté Theatru“ skupštini Viktor Hugo te rekao prekrasno slovo. Govorili su osim njega Spuller i Duchesnel. Theatre Française prikazao je taj večer Voltairovu Zairu a u preddvorju odkriše njegovo poprsje.

Ovom sgodom spomenut nam je i to, da je sad s francezke strane ustanovljeno, da se je Voltaire rodio 20. veljače 1694. a ne 21. studena iste godine, kako to pogriešno spominju mnogi životopisi, — isto tako ustanovljeno je, da je Rousseau umro 3. srpnja 1778. a ne 3. lipnja, kako smo i mi pogriešno javili po najznatnijih literarnih historicih.

DRUŽTVENE VIESTI.

— Englezko geografsko družtvo držalo je 27. svibnja svetčanu godišnju sjednicu u kojoj je mjesto sadanjega predsjednika (Sir Rutherford Alcock) izabralo takovim Earla Dufferina. Družtvu je tečajem g. 1877. pristupilo 187 članova a 138 izstupilo. Ukupno ima sad članova 3334. Dohodci su iznosili 7950 funt. sterl. Medalju za geografsko iztraživanje i odkrića dobio je barun Richthofen u Berlinu, Victorija medalju kapetan Henry Trotter, a afrikanski putnik Stanley imenovan je dopisujućim počastnim članom.

ZDRAVSTVO.

— U Krapinske Toplice prispjelo je od 21. svibnja do 3. lipnja 256 gosti.

PRIRODOSLOVJE.

— Njemačke novine donose prispodobni izkaz dohodaka nekih drugih geografskih družtva s njemačkimi te moraju priznat, da Rusija u tom pogledu najviše čini.

Tako su g. 1875. u markah imala:

geogr. druž.	god. dohodka	drž. podpore	glavnice
Petrograd	88.788	61.380	311.310
London	135.080	10.000	304.000
Paris	29.700	?	54.000
Him	24.900	?	31.740
a sva njem. družtva 11 ih na broju	39.242	1650	52.805

— Površje srjedozemnog mora pada. U Marseilleu opaziše temeljito iztraživajuć, da je površje srjedozemnoga mora palo osam centimetra odkad se otvorio suezki prekop.

VOJSKA I POMORSTVO.

— Budget u ruskoj ratnoj mornarnici za g. 1878. iznosi ukupno 24,592.641 rubalj, — u englezkoj ratnoj mornarniei predložen je isti za g. 1878.—79. sa 11,053.901 funti šterlina.

Dakle ove godine potražiše više 82.072 funta šterl. Uzmemo li ruski rubalj po 1 forint $61._{96}$ novč. austrijanske vriednote., a funtu šterlina po 10 for. 7 nov. austr. vr., to vidimo da troši Ruska za svoju ratnu mornaricu 39,830.241 for. i 36 novč. Englezka pako 111,312.783 fr. i 7 novčića.

A koliko Austro-Ugarska? Niti 10 milijuna; nu zato troši za kopnenu vojshu i vojničku opremu preko 75 milijuna (n. pr, 1873.)

PROMET I TRGOVINA.

— Dne 1. siečnja 1878. bilo je u Austrougarskoj monarkiji u tečaju 77,127.766 banka po 1 f. 108,447.945 banka po 5f, i 160,385.450 banka po 50 forint. Cieli zajednički viseći dug iznosio je 345,961.161 forintu.

— Broj trgovačkih brodova pada po čitavom svietu. „Weser Zeitung“ veli, da je bureau „Veritas“ konštatovao u svojem glavnom izvješću, da broj trgovačkih brodova i broj bačava već od šest godina pada. Tako bijaše u g. 1877. svega ukupno samo 51.912 jedrenjača sa 14,799.139 bačava i 5471 parnjača sa 5,507.699 bačava. Nijedna godina već od 1872. nije manje imala, a imenice brodovâ na jedra. Biti će tomu uzrok obća trgovačka kriza, koja zahvati sve privatne i javne odnošaje života.

Danas ima u Austriji 74 parobroda sa 83.545 bač. i 652 jedrenjače sa 253.730 bač.

STATISTIKA.

— Po najnovijem brojenju od 1. travnja imade Rim, uračunav i vojnu posadu 286.400 stanovnika.

— Beč imao je g. 1876. 1277 comfortabla, 1080 fiakera, 845 dostavnika i viševoza i 500 tranwayskih vagona.

— Mjeseca svibnja posjetilo je u svemu parižku svjetsku izložbu 1,672.364 ljudi, a od onih je bilo plaćajućih 1,275.860.

---

bratu i o živahnu Napulju, što ga već četiri godine nevidje. „Da,“ reče ona, „i Marija čezne, te ćemo na jednom odputovat, da neće nitko ni slutit. Prije no umrem moram još zagledat Vezuv i krasni Capri.“

Marija udje te mi strašljivo pruži ruku. Bijaše liepa, da ljepša mi se pričini no jučer. Poggio je imao pravo, tako je morala izgledat najmladja od gracija. Nijedno žensko biće nije imalo plemenitijih oblika. Možda Lara? Da, Lara, sliepa ona djevojka, bijaše u svojih dronjcih i kitom ljubica u kosi baš tako divna kao Marija u svojem sjaju! Zatvorene oči jače su momu srdcu govorile no ovaj divni vatreni pogled. Svaka crta bijaše milotužna kao kod Lare, nu u otvorenu tamnu oku bijaše mir i radost, kojih Lara nepoznavaše. Mnogošta na njoj sjećaše me sliepe sirotice, koje ona nikad nevidje, da i isto veleštovanje, kojim mi je punila srdce, kao da stojim pred čim višim. Moje duševne sile ojačaše, moja rječitost se podvostruči. Kako sam osjećao, svidjeh se svim, a Marija kao da mi je dugovala zadivljenje, kojim promatrah njezinu ljepotu. Ja ju promatrah kako motri vjerenik divnu žensku statuu, koja mu prikazuje lik njegove ljubeznice. U Mariji nadjoh Larinu ljepotu kao u ogledalu i Flaminijinu sestrinsku ćut. Moralo joj se povjerit. Bijaše mi, kao da smo se davno poznavali.

XII.

PJEVAČICA.

Velika mi se sad sgoda mog života bliža, ona sve drugo potiskuje u zadak. S toga ću sve, što nije š njom u savezu samo površno spomenut. Dodjoh često u kuću podeste, bijah ondje, kako rekoše oživljujući genij. Rosa govoraše o Napulju a ja joj čitah divinu Commediu, Alfieria i Nicolinia, a Marijin duh i duboko čuvstvo nezaniše me manje od tih klasika. Izvan kuće najvolio sam obćit s Poggiom. Znali su to, pa pozivahu i njega. On mi zahvali te reče, da su to moje zasluge. Sva mljetačka mladost zavidjala mu. Moj improvizatorski talenat sve je predobio, svi mu se klanjahu te me zamoliše, da bar jednom javno improvizujem. Zadovoljih im na polak, jer zbilja improvizovah neke večeri pred članovi akademije del Arte o Dandolovu putu u Carigrad i o mjedenih konjih na crkvi sv. Marka. Za to mi dadoše diplomu i postah članom. Nu u kući podeste me čekaše još veća radost. Marija mi preda nekog dana malu jednu kutijicu s liepim ovratnikom od šarenih školjka, koje su tako sitne bile, da ih je sve pridržavala fina nit svile. Bijaše dar nesretnika s Lida, koji me nazvaše dobročincem.

„Vrlo je krasno,“ reče Marija.

„To morate sačuvat za Vašu zaručnicu,“ reče Rosa, „u tu svrhu Vam se i namienilo.“

„Mojoj zaručnici!“ opetovah ja, „ta ja je nemam, doista ne!“

„Al ćete ju imat,“ vrati Rosa, „i to najljepšu od svih.“

„Nikad!“ kliknuh i zurih u zemlju. Osjetih, što sam sve izgubio. Marija zašuti takodjer. Ona se je vrlo radovala, kad mi je uručila dar — a sad je to mene zlovoljilo. Ja držah ovratnik te bi ga bio najradje njoj objesio oko vrata — da samo nije bilo riečih Rosinih. Marija je sigurno pogodila moje misli, pa se za to zastidila.

„Dolazite sad tako riedko k nam!“ reče mi nekog dana gospoja mog bankira, kad sam ju posjetio. „Al dakako, kod podeste, tamo je što zanimivijeg. Marija je prva ljepotica Mljetaka, a Vi ste naš prvi improvizator. Dobra je to partija! Vele, da ima dobro u Kalabriji, budite odvažan pa evo sreće. Svi Vam Mljetci zavide!“

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Pjevačko družtvo „Sloga“ u Zagrebu priredilo je 6. lipnja u večer kod cara austrijskog koncert za pogorelce karlovačke, koj je vrlo liepo uspio, al je bio slabo posjećen.

— Glasbeni zavod priredjuje za 15 t. mj. u istu svrhu velik koncert.

— O naših predstavljačih dolaze nam iz Osieka vrlo laskave viesti. Osobito su gdč. Kraljeva kao „Vicomte Letorieres“ i gdč. Sobjeska kao Luiza u Schillerovoj tragediji, a od mužkaraca g. Mandrović i g. Jovanović stekli priznanja.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Od knjiga, što će ih „Matica Hrvatska“ ove godine izdati, već se nalazi sedam pod tiskom a tri će još doći pod tisak. Sve će te knjige obuzet kakovih 130 štampanih tabaka. Vrlo zanimive će bit svakako izvorne dramatske radnje Jurkovićeve (drama „Smiljana“) i Tomićeve („Bračne ponude,“ „Zatečeni ženik“). — Radostno ovdje konštatujemo, da Matica stiče sve više članova. Tako joj se je ovih dana javilo po povjereniku iz Vinkovaca blizu osamdeset novih. Tim je Vinkovac nadkrilio sve naše gradove! „Slava mu!“

— Čujemo, da od 1. lipnja izlazi u Bakru 2 put na mjesec pod uredničtvom St. Štiglića nov list „Galeb,“ list za naše potrebe. Ciena 3 fr. 50 n. na godinu.

— G. Mirko Bogović, koji je netom izdao dva svežčića svojih pjesama radio je vrlo mnogo u zadnje doba, jer nam se najavljuju od njega osim ovih dvih svezaka još i treći pod naslovom „Strjelice,“ za tim „Grabancijaš djak,“ „Žuto lišće“ i drama „Stara i mlada Hrvatska“ i napokon razprava o hrvatskih narodnih poslovicah i razprava o hrvatskih narodnih zagonetka.

— Nov. opozicionalni list „Branislav“ izlazit će od 1. srpnja t. g. u Osieku pod uredničtvom bivšeg urednika Primorca g. M. Polića.

— Lazar Barun Hellenbach, poznati nekoč hrv. rodoljub stekao si je u Niemaca znamenito ime kao filozof smjera Schoppenhauerovog. Prije dvie godine izdao je kod Braunmüllera u Beču djelo: „Eine Philosophie des gesunden Menschenverstandes,“ a sad je u istoj nakladi izašla druga knjiga „Der Individualismus im Lichte der Biologie und Philosophie,“ koja je nemalo svrnula na sebe pozornost strukovnog svieta.

— Alexander Dumas izdaje sad u Parizu kod Levya djelo o kazalištu pod naslovom: „Entr' actes.“

— Literarni kongres u Parizu viećat će od 11.—23. lipnja ob onih pitanjih, kako smo ih već jednom spomenuli.

NOVE HRVATSKE KNJIGE.

— „Slike i prilike.“ Spjevao Mirko Bogović. Zagreb 1868. Hartmán 100 str. 50 n.

— „Vinjage“. Spjevao Mirko Bogović. IV. Zagreb 1878. Hartmán. 56 str. 40 n.

UMRLI.

— **Juraj Ivanović Schilder-Schuldner,** ruski generallajtnant, šef 5 inf. divizije, poznat iz lanjskog rusko-turskog rata, gdje je sudjelovao kod zauzeća Nikopolja i bezuspješno navalio na Plevnu, rodjen 1816. † u Drinopolju 19. svibnja u 63. godini.

— **M. Dantan,** francezki kipar, koji je izklesao mnoga poprsja znamenitih ljudi za versaljski muzej, rodj. 1798. † 30. svibnja u St. Cloudu.

— **John Charles Fremont,** amerikanski putnik i general sjedinjenih država, rodio se 21. siečnja 1813. u Georgii te je iztraživao od g. 1842.—45. zapadnu sjevernu Ameriku do Kalifornije, gdje je i postao guvernerom. G. 1856. podlego je kao kandidat republikanaca za predsjedničtvo svomu protivniku Buchananu. U ratu s jugom postade 1861. generalom i zapovjednikom u Missouriu, nu ostavi skoro službu. Od tad je živio kao posebnik. Vrlo nesretne spekulacije upravo ga spraviše na prosjački štap, te je kukavno † 1. lipnja u Newyorku.

— **Ernst Barun Bibra,** prirodoslovac i književnik njemački, rodjen 9. lipnja 1806. u Schwebheimu u Bavarskoj, † 5. lipnja u Nürnbergu. Bibra je mnogo putovao, napisao putopisa, mnogo romana, i prirodoslovnih djela, od kojih su najznatnija: „Vergleichende untersuchungen über das Gehirn des Menschen und der Wirbelthiere.“ „Der Kaffee und seine Surogate,“ „Alte Eisen- und Silberfunde“ itd.

DOPISNICA UREDNIČTVA.

— L. — Da budemo iskreni, nerazumijemo Schlosseriade, izvolite se jasnije izrazit. Inače shvaćamo. Pismo oko 15. —

NAŠI DUŽNICI.

(Nastavak.)

Nikako nismo mogli na dalje sklonut molbami ovu gospodu, da nam plate list, što su ga primali:

— g. Ljudevit Švagel, odvjetnik u Koprivnici, od 1./7. 1877.—1./1. 1878. 3 f.

— g. Milan Kučenjak, župnik pod Bielom, od 1./7.—1./1. 1878. 3 f.

— g. Mavro Milčić, odvjetnik u Sisku, od 1/10. 1877.—1/1. 1878. 1 f. 50 n.

— Kavana Roksandićeva u Karlovcu, od 1./10. 1877.—1/10. 1878. 1 f. 50 n.

(Nastavak sliedi.)

Zaključak uredničtva 7. lipnja.

„Kako možete i mislit, da mi takove misli idu po glavi! Ja sam daleko od toga, da ljubim Mariju. Njezina me ljepota veseli i uznosi, ko sve liepo, nu to nije ljubav, a imade li imetka, to me nije briga.“

„O mora se i na to gledat,“ reče ona. „Ljubav je tek onda sretna, kad imade i što jesti i piti.“ Ona mi pruži smijuć ruku.

Ljutilo me je, da se je moglo tako o meni mislit i govorit. Odlučih obitelj podestinu riedje posjećivat, ma me ondje i volili. Bio sam odlučio sprovest večer kod njih, a sad odredih inače. Krv mi se uzbunila. „Ne,“ pomislih, „zašto da se ljutim, bit ću veseo! Život je krasan, kad samo čovjek hoće. Ja sam slobodan, nitko me neprieči, u mene je volje i sile!“ Kad se je smrklo tumarah sam tiesnimi ulicami, gdje se kuće skoro jedna druge tiču, pa je s toga i vrlo svjetlo. Dugi traci svjetla padahu na kanal — a gondole juriše poput ptica izpod jedinog onog luka, koj čini most. U to se javi pjesma, pjesma o ljubavi i cjelovu, te pokaza krasno lice prestupa. Podjem dalje. Sustavim se kod neke kuće, koja se odlikovala većom razsvjetom od drugih. Množ ljudih vrvila je u nutra. Bijaše jedno od manjih mljetačkih kazališta imenom San Luca. Tu je neko malo operno družtvo svaki dan dalo dvie predstave, kao i u Napuljskom Fenice. U četir sata po podne započe prva predstava — te se svrši oko šeste, a druga počimaše oko osme. Ulaznina bijaše vrlo neznatna. Dakako da se nije ni pjevalo osobito, nu niže klase vole muziku pa se s toga kazalište punilo. Kazalištna cjedulja oglašivala je operu Mercadanteovu: „Donna Caritea, regina di Spagna.“ Pomislim, „ta možeš otić, kad ti je dosta. Ajde da vidiš liepe žene, i moje srdce kuca poput Bernardovog i Federigovog. Nek se više nerugaju mojoj kozjoj krvi. Dà, da sam bio vazda lahkoumniji, sretna li mene! Život je kratak, starost donosi studen i snieg.“

Unidjem i ja s malom zamrljanom kartom, dadoše mi mjesto u loži tik pozorišta, kazalište je imalo dva reda loža, prizemlje bijaše dosta nizko, a pozorište samo nalikovaše kakovom tanjuru. Mnogo osoba nemogoše nanj, pa ipak pjevahu „velike“ vitežke opere. Lože bijahu dosta oderane, zamazane i nizke. Neki čovjek bez kaputa udje i stane zapaljivat svietiljke. Svjetina se glasno razgovaraše. U orkestru sabraše se muzikaši, čitav kvartet. Tako već svaka pojedinost izdavaše, kakav li će bit tu užitak. Nu ja odlučih ostat do konca prvog čina. Razgledah žene u krugu, nu ne svidje mi se ni jedna. Sad unidje u ložu kraj moje mlad gospodin, koga sam jur vidio u svom družtvu. Nasmija se, pruži mi ruku te reče „ima tu često vrlo ugodnog susjedstva i brzog poznanstva.“ On brbljaše i dalje dok nezapoče ouvertura te ga s tiša psikanje. Muzika je bila u istinu žalostna. Napokon se dignu zastor. Čitav sbor sastojaše od dvih žena i tri mužkarca, koji su izgledali kano da su sad s polja došli.

„E,“ reče moj susjed, „pojedini glasovi nisu navjek zli. Ima tu neki komik, koj bi mogao na svakom kazalištu pjevat. — O bože!“ prekinu se on sam, kad je uprav stupila na pozorište kraljica s dvima gospodjama „Još da sad i tu slušam! Tad nedam ni pare ze sve, Jeanneta bijaše bolja!“

Bijaše mala neznatna osoba oštra lica i tamnih upalih očih. Kraljevsko joj odielo pristajaše vrlo zlo. Bijaše siromaštvo u odori kraljice, — al pristojno. Tu sam pristojnost sgriešio kod drugih. Mladoj i liepoj djevojci bila bi vrlo pristajala. Ona pristupi do svietiljaka, srdce mi je silno kucalo, jedva se usudih upitat njezino ime. Mislio sam, da me oko vara. „Kako se zove?“

(Nastavak sliedi.)

SADRŽAJ: Izvješće trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu. III. — Kneževine po San Stefanskom ugovoru. — Temelji praktičnog gospodarstva. Francezki napisao Maurice Block. Preveo Milan Krešić. — Parižka izložba. IV. — Mikrofon. — Kulturno-povjestne viesti. — Listak: Improvizator, roman u dvie knjige, danski napisao Hans Christian Andersen.

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović.** Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 51. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 16. lipnja 1878. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga II.

DALTONIZAM

U NAŠOJ MORNARICI.

Čitatelji „Hrvatskog Svjetozora" sjećat će se, da rekosmo u 20. broju prošle godine dvie tri o daltonizmu, naglasiv kako uzeše vlade nekih država izpitivati uzroke njegove, nebi li odklonile tom manom sbivajuće se nesreće. Dogodilo se bo često, da se dva broda ili željeznice sudariše ne razpoznav boje signala. Tako bar izviestiše nekoja englezka, belgijska i francezka željeznička upraviteljstva, pak i morske vlade Francezke i Njemačke.

Danas možemo dojaviti, da je morski odjel c. kr. ratnog ministarstva naše monarkije uzeo to pitanje razpravljati, a povjeri ga dr. A. Ledereru, liečniku na fregati, koji već i razgleda u Pulju služeću momčad c. kr. mornarice, te je i podnjeo vladi rezultat.*

Iz izvješća Ledererova vadimo evo ponajbitnije. Razgledao je 1312 momaka i to za vedra vremena izpitujuć ih po Stillingovih bojadisanih tablicah, imajuć na umu već početkom, da svi mornari neće znati imena svih boja. Tako i bijaše. Ovo je važno, da ne nametneš i onomu daltonizma, koji ga ne ima. Lederer bijaše veoma oprezan, te postupaše upravo vještački izpitujuć svakoga po više putî, dok je izreko rezultat. Popitkivaše ponajprije, kako pojedinac razne boje nazivlje pa bilo i materinjim jezikom, a na pose kako one na tablah nazivlje, upotrebljujuć u tu svrhu crvenu, narančastu, žutu, zelenu, modru i ljubičastu boju.

Crveno znadjahu ponajbolje razlikovati. Izmedju svih našlo se samo 6 ljudi, koji ju ne razpoznavaše, a od te šestorice njih petorica: Fabris, Pivac, Lunjan, Slavec i Dujmić ne razlikovahu ni jedne boje.

Za crvenom poznavahu najbolje modru, nu ne upoznaše je 42; nadalje ne znadoše imenovati njih 72 žute boje a 84 zelene, pa ni materinjim jezikom.

Redje se dogadjalo, da neznadoše nit imena boje nit razlikovati boju od boje; nekoji se samo sporo domišljahu imena, a to valjda s toga što riedko kad na to misle, te imena zaborave. Nekoji upravno odgovoriše: „Zaboravio sam ime," premda označivahu druge predmete, koji su upitnoj boji naličili: na primjer za žuto označivahu ulje, svoje košulje za modro, sivo sjećaše ih na mokra jedra, blatan papir itd. To je dokaz, da boju poznavahu nu ime zaboraviše.

Važno je i poučno, što mnogi na pitanje: „Kakvu boju vidite," lukavo odgovoriše: „To nije boja već papir." Opet dokaz, veli Lederer da se čovjeku hoće neke škole, da si lahko odieljuje boju od sama predmeta; ne uvježbani ljudi vide samo predmet, te ne mogu naviknuti boje se njegove posebice sjećati.

Zarezasmo malko u psihologičku stranu samo za to, ne bi li koga bolje osvjedočili, da ne će biti u svakoga Daltonove mane, koji ne razpoznaje boje, već to, što jedni ne poznaju bojâ, drugi se ne vježbahu, a treći, kojino manje dara imaju razpoznati boju od boje.

* Najprije štampan u Dr. Wittelshöfera „Wiener med. Wochenschrift 1878."

LISTAK.

IMPROVIZATOR.

ROMAN U DVIE KNJIGE.

DANSKI NAPISAO

HANS CHRISTIAN ANDERSEN.

(Nastavak.)

„Annunciata!" odgovori on. „Pjevati ne umije, a njezin izgled ne može takodjer za to odštetiti nikog." Poput izjedajućeg otrova saljevala se svaka rieč u moje srdce: sjedjah kao prikovan, oko mi nepomično zurilo preda se. Ona pjevaše; ne, to nebje Annunciatin glas! Tromo, nezvonko i nesigurno se dizao isti.

„Kod nje imade u istinu traga dobroj školi," reče moj susjed, „ali njene sile ne dotiču."

„U malo je slična," promucah, „njenoj imenjači Annunciati, nekoj mladoj Španjolki, koja je nekoč u Rimu i Napulju slavila slavlje".

„Pa ipak," odvrnu on, „je ona ista! Prije sedam osam godina sjedila je na visokom stolcu. Tada je bila mlada, te je imala glas poput Malibranke, ali sad je pozlata izčezla. Pravo uzev, to je udes svih takovih talenata! Nekoliko godina stoje na najvišoj visini. Zasliepljene udivljenjem ne opaze, da to dnevice izčezava, ne užmaknu razborito dokle ih još slava obasjava, obćinstvo najprije opazi promjenu, a tad je bome žalostno. Obično žive te dobre dame tako veselo, da se sva zaslužba postupice razdahne, a tada skokom spadaju na niže. Vi ste ju u Rimu vidjeli?" upita on.

„Da" odvratih „nekoliko putij."

„Mora da je to strašna promjena, a žalibože, mora se to njoj prividit. Ona je po prilici pred četiri ili pet godina morala izgubit svoj glas u nekoj dugotrajnoj težkoj bolesti; ali to nespada na obćinstvo. Pljeskate li radi poznanstva? Ja ću Vam pomoći, staricu će uzradovat!" On je jako pljeskao, nekoliko ih u prizemlju ugledalo se u njegov primjer ali se i vrlo psikalo, dočim je kraljica ponosito s pozorišta stupala. Bez dvojbe bijaše to Annunciata.

„Fuimus Troes!" šapnu moj susjed. Sada nastupi junakinja igrokaza, mlado, liepo djevojče lastnih oblikâ i plamtećeg pogleda. Bravo i pljesak ju pozdravi. Sve stare uspomene uzburkaju moju dušu, uzhit i poklik rimskog puka Annunciati, njeno slavlje, moja vruća ljubav! Bernardo ju je dakle ostavio! Ili možda nije ona njega ljubila? Vidih ipak, kako je svoju glavu nagnula njegovoj i svoje usne pritisnula na njegovo čelo. On ju je zapustio, nju je zapustio pošto je obolila i njena ljepota se izgubila, koju je on samo ljubio.

Ona stupi opet na pozorište; koli starom i bolnom izgledaše! Bijaše to naličena lješina, koja me zastraživala. — Razjedih se na Bernarda, koji ju je zapustio poradi izgubljene ljepote, a to me upravo sada duboko ranilo. Duševno u Annunciati nemogaše se promjenit.

„Dali vam je zlo?" upita me stranac, jer sam bio blied poput mrtvaca.

„Ovdje je udušljivo vruće!" rekoh, ustadoh i ostavih ložu i podjoh van na sveži zrak. Hrlih kroz uzke ulice, tisuća čuvstva uzbiba moju grud, neznadoh kuda sam išao. — Stajao sam opet pred kazalištem i neki muž trgao je stari oglas, da novi za sutrašnji dan priliepi.

„Gdje stanuje Annunciata?" šapnuh mu u uho, on se obrnu, pogleda me i opetova: „Annunciata? Vi mislite svakako Aureliju Signore? Onu,

Mnogo ih bijaše, koji ne znadjahu imenovati nikako ili imenovaše pogriešno narančastu (orange) i ljubičastu (violet); a koji nisu znali ove prve boje, nisu znali većinom ni druge. Narančaste ne imenovaše 698 osoba; nju zamienjivahu žutocrvenom, svjetlo-crvenom, crveno-žutom, tamno-žutom, a nekoji zvahu ju rosa itd. Ljubičastu imenovaše pogriešno 662 momka, a zamienjivahu ju modrom, svjetlo-modrom, crveno-modrom, smedje-sivom i t. d.

Izmedju 1312 izpitanih ljudi bijaše ih, koji imenovaše boje bez po-

grieške				1249
crvenu	boju	pogriešno	nazovê	6
modru	„	„	„	42
žutu	„	„	„	72
zelenu	„	„	„	84
ljubičasta	„	„	„	662
narančasta	„	„	„	698

Žutu zamienjivahu mnogi zelenom, kadkad modrom, a zelenu ponajviše modrom. Nije neznatno spomenuti, da se domišljatost ukazivaše raznovrstno, neki dosjetiše se odmah koje boje, čim im se imenovala t. j. manjkala im samo rieč, nu neki oklievahu i onda još, promišljavajuć jeli ta rieč prikladna onoj boji t. j. moradjahu se tek domišljati.

Izmedju onih 1312 pogriešno nazvaše:

svih	6 boja	. 5	osoba
„	5 „	20	„
„	4 boje	27	„
„	3 „	59	„
„	2 „	513	„
„	1 boju	123	„
	ukupno	747	osoba ili 56·9%

Sad konštatujmo, koliko ih bijaše, koji su u istinu zlo razsudjivali. Izpitivajuć bilježio je Lederer imenice jednomu po jednomu točno mane, te nadje 63 osobe, koje su težko a nekoje sporo razsudjivale. Nu Lederer ne misli, da **svi** ti imaju kakvu organičnu manu u oku ili u mreni, već jedino mane razsudnosti. Tomu je najbolji dokaz, što je mnogim sud već za ono vremena, dok boravljahu kod njega postajao sigurniji i brži, poklam ih je nekoliko putî uputio. Kod ovih ne ima dakle traga daltonizmu pa nit lošem osjećaju boja, već tu manjka zdrav sud o bojah: ćutila nisu razvita, uvježbana. Jer ako tko zamieni zeleno modrim a modro ljubičastim, to mu manjka zdrava razsudnost.

Samo onda kad vidiš, da se sud ne kreće na bolje, možeš govoriti o kakvoj organičnoj mani, neosjetljivosti, slaboći, riečju o daltonizmu.

Ovakvih slučajeva imadjaše Lederer (nakon je pogrieške tih momaka uzalud izpravljao) 25 to jest 19%. Od ovoga broja rada bi Lederer odbiti i onu desetoricu, koja razpoznavaše boje na velikih pločah nu zlo na malih Stillingovih, pošto će biti u njih samo niži stupanj osjetljivosti. Tad bi ostalo 15 slučajeva ili 1·14%, koje bi mogo nazvati neosjetljivimi, trpećimi na daltonizmu (farbenblind).

I medju ovimi biti će te mane veće ili manje.

G. Stilling zove sve one neosjetljivimi (a veli da ih ima u **obće** 5%), kojim manjka priličan dar razpoznati boje t. j. koji ne osjećaju bojâ bilo kako, pa su i njegova bojadisana polja, po kojih izpituje, i prema tomu udešena i dosta malena. Nu takav izpit, veli Lederer, ne smjera onamo, da iztraži neosjetljivost boja, već da se osvjedoči, jesu li mu osjetila fino i veoma dobro razvita.

Istina, svi ljudi jednako ne osjećaju, nu to se mjeri ako pitaš najprije za stupanj razsudnosti i vežbanje. To ćeš priznati, sjetiš li se, da žene baveće se već od malih nogu toiletom i bojami, poznavaju i razsudjuju bolje boje nego mužkarci pa bili i bolje naobraženi.

Stillingovi podatci biti će pravi, nu u njega je drugo mjerilo, kojim se ne može mjerit ovakve, praktične slučajeve.

Francuzki liečnici već nisu tako strogi ko on, **Favre** našao je primjerice budi rečeno samo 1·8% (od 1196 razgledanih), a drugi put 5·8% (od 728 osoba). **Feris** našao je 9·4% (od 501 osoba), a izmedju 868 učenika 175 to jest 20·16%, nu on ih tako vježbaše, dok nenaučiše. Feris izliečio je i odrasle.

Ako dakle mnoge možeš izliečiti od daltonizma podučavanjem, to ti je, veli Lederer, najbolji znak, da nije svagdje te bolesti već neznanja, nevježbanja.

Pri izpitivanju ljudi, koji budu imali posla bojadisanimi signali, treba ovo uvažiti. Osobito valja paziti, da se sve mane ove vrsti odnose na zelenu, modru, ljubičastu te na tamno-sivu i tamno-smedju boju, a riedko kad na crvenu (ko kod Daltona), pa važno je i ovo, da obično oni, koji ne znaju razsuditi ili krivo označuju, da uprav ovi poznaju crvenu.

Rezultat Ledererovih opažanja jest ovaj:

1. „Kod nas ima vrlo malo na daltonizmu trpećih.

2. Nu ljudî, koji nerazpoznavaju boja, ima prilično mnogo, pa se to ne smije s uma smetnuti, kad se prebiru ljudi imajući posla s bojadisanimi signali. Krivicu im pako naneseš, ako sve ovakve nazoveš sliepci.“

Nije li ovo zanimivo i po pučkog učitelja?

N. D.

---

uz koju bijaše kup gospode iza kulisa? Hoću Vam pokazati kuću, ali ona nije još gotova.“

„Ne, ne!“ vratih, „Annunciata, ona koja je pjevala partiju kraljičinu!“ On me promjeri pogledi. „Zar mala suha?“ upita on, „da, ona nije priučena na posjete! Ali to ima svakako svojih dobrih uzroka! Hoću Vam pokazat kuću, signore, ta Vi nećete propustiti za moj trud nagrade! Ali naći ju možete istom za jedan sat, jošte tako dugo traje opera. „Čekajte me ovdje,“ rekoh stupih u gondolu i gondoljerom propustih veslat, kamo jih bijaše volja. Moja duša bila je raztužena, moradoh još jednom vidit Annunciatu, još jednom š njom govorit. Ona bijaše nesretna ali što mogoh za nju učinit! Bol i jad tjeraše me napred.

Upravo je sat prošao, kad se moja gondola sustavila pred kazalištem, gdje me već očekivao onaj muž.

Uzkimi prolazi vodio me je u neku staru razvaljenu kuću i sa svim gori u podkrovnici gorilo je svetlo i on pokaže prema gori. „Zar ondje stanuje?“ kliknuh.

„Ja ću Eccellencu do gori sprovest!“ On pozvoni.

„Tko je tuj?“ upita odzgor neki ženski glas.

„Marco Lugano!“ vrati on, i vrata se otvore.

U kući bijaše posve tamno svjetiljka pred malom Madoninom slikom ugasnu, samo je jošte crvena iskra tinjala kao krvava točka. Držah se tik už njega. Sa svim gori otvore se neka vrata, vidismo svjetli trak zasvietit. „Sad dolazi sama!“ reče on. Stisnuh mu u ruku nekoliko dvadesetica, tisuću putij se zahvali i odjuri, dočim sam se uzpinjao uz posljednju stubu.

„Zar je za sutra repertoire što promienjen, Marco Lugano?“ začuh upitat; bijaše to Annunciatin glas. Ona stajaše medj vratmi, malu svilenu maramu ovezala je oko kose, tamni veliki ogrtač visio je lako na njoj.

„Ne padnite Marco Lugano!“ reče ona i podje napred u sobu i ja podjoh za njom.

„Tko ste Vi? kliknu ona ustrašena ugledav me.

„Annunciato!“ kliknuh bolno dirnut. Ona je samo buljila u me.

„Isuse Marijo!“ uzkriknu i pritisnu ruke na lice.

„Prijatelj,“ promucah, „prijašnji znanac, koga nekoč u velike razveseljivaste i usrećivaste, Vas je potražio, te se usudjuje podat Vam ruku! Ona oduze ruke s lica; smrtno blieda poput lješine, stajaše tuj i tamo, duhovito oko joj gorilo. Annunciata se postarala, bolnom izgledaše, ali još bijaše preostataka izčezle ljepote, isti plemeniti pogled sjetom zavit.

„Antonio,“ reče ona i opazih suzu u njenom oku, „tako li se moramo opet sastat! Ostavite me, naši putevi se na daleko razilaze, Vaš na više, moj na niže, nu takodjer k sreći!“ uzdahnu bolno.

„Ne odbijte me od sebe!“ kliknuh.“ Kao prijatelj, kao brat dolazim, moje srdce me goni na to! Vi ste nesretni, Vi kojoj tisuće glasnim veseljem klicahu; Vi, koji ste tisuće razveselili, da usrećili!“

„Kolo od sreće se vrti!“ odgovori ona. Sreća ostaje vjerna samo mladosti i ljepoti, pred njena slavodobitna kola sviet se uprežuje. Razum i srdce su najgorjim mirazom naravi, oni se zaborave nad ljepotom i mladošću, a sviet je uvjek u pravu.“

„Vi ste bolovali, Annunciato!“ rekoh i moje ustnice drhtahu.

„Bolovah da, vrlo bolovah, po prilici cielu godinu, ali nisam umrla“, nastavi ona nekim gorkim smieškom. „Mladost umre, glas umre i obćinstvo zaniemi, ugledav te dvie lješine u jednom tielu! Liečnici rekoše, da su obumrle, i tielo je vjerovalo! Tielo je trebalo hrane i odiela; sve svoje blago izdade za oto kroz dvie duge godine.

KNEŽEVINE

PO SAN STEFANSKOM UGOVORU.

IV.

BUGARSKA.

Po San Stefanskom ugovoru ustrojava se nova, Turskoj tributarna kneževina Bugarska, koja će obuzet ovo zemljište.

1. Turskog dunavskog vilajeta sandžake: Varnu, Rušćuk, Trnovu, Vidin i Sofiju s ukupno 1,793.468 stanovnika (1,110.930 ne muhamedanaca i 682.538 muhamed.)

2. Drinopoljskog vilajeta sandžak Slivno sa 175.382 stan. (93.922 ne muham. i 81.460 muham.)

3. Istog vilajeta veći dio Filipopoljskog sandžaka (izim kotara: Ali-Ćelebia i Sultan Feria) s 489.812 stan. (315.862 ne muh. i 173.960 muham.)

4. Istog vilajeta velik dio sandžaka drinopoljskog (izim kotara: Kizil-Agač, Eski-Baba, Kirkilisa i Bunar-Hisar s cielosti i Cirmen s pole) s 81.794 stanovnika (60.822 nemuham. i 20.972 muham.).

5. Kosovskog vilajeta cieli sandžak Uesküp s 234.270 stan. (123.798 nemuham. i 110.472 muham.).

6. Istog vilajeta prizrenskog sandžaka kotar Kalkandelen s 103.382 stanovnika (79.040 muhamedanca i 24.342 nemuhamedanca).

7. Istog vilajeta dibranskog sandžaka kotar Gornja Dibra s 50.938 stanovnika (33.702 muhamedanca i 17.236 nemúhamedanca).

8. Istog vilajeta sandžaka niškog kotare: Pirot, Vranja i Trn sa 170.594 stanovnika (133.748 nemuham. i 36.846 muhamed.).

9. Solunskog vilajeta cieli sandžak Sereski sa 223.224 stan. (136.936 nemuh. i 86.288 muham.).

10. Istog vilajeta sandžak dramski bez kotara Daridere sa 78.234 stanovnika (70.312 muhamedanca i 7922 nemuhamedanca).

11. Istog vilajeta veći dio sandžaka solunskog (kotari: Veria, Avret — Hisar, Doiran i Strumnica s cielosti, Solun i Vodena s pola) s 326.514 stan. (222.774 nemuham. i 103.740 muham.).

12. Istog vilajeta sandžake monastirski i gorički većim dielom (kotari: Monastir, Prilip, Keprili, Tikves, Ohrida, Kircevo, Gorica, Starova i Kastoria) s 374.950 stan. (259.884 muhamed. i 115.066 muhamedanca).

Prema tomu imat će čitava Bugarska površinu od $2942._{68}$ □ milja s 4,102.562 stanovnika (2,363.348 nemuhamedanca i i 1,739.214 muhamed. Prostirat će se uz obalu $76._{15}$ geografskih milja, i to $31._{30}$ geografskih milja uz egejsko, a $44._{85}$ geografskih milja uz crno more. Prispodobno bit će prostorom ravna desetim pokrajinam austro-ugarske monarkije ukupno (Hrvatska i Slavonija, Dalmacija, Primorje, Koruška, Štajerska, gornja i doljna Austrija, Salzburg i Tirol i Voralberg = 3004 □ milje). Pučanstvom pako približila bi se kraljevini Portugizkoj (4,299.000 stanov.) ili ukupno Hrvatskoj i Slavoniji, Krajini, Dalmaciji, Primorju i Štajerskoj (4,050.000 stan.).

Kongres, koji se ipak napokon 13. lipnja sastaje u Berlinu, riešit će sad, što se ima od San Stefanskog mira promieniti, a bit će za stalno znatnijih promjena i u arondiranju svih kneževina. Nu napokon neće moći nitko zapriečit tečaj samih stvarih na iztoku, košto nije nitko zapriečio krvave drame, koja se netom odigrala. Ova će podielba pako ostati historički faktum. *Po R. Schlugi.*

TEMELJI

PRAKTIČNOG GOSPODARSTVA.

FRANCEZKI NAPISAO MAURICE BLOCK.

PREVEO

MILAN KREŠIĆ.

(Nastavak.)

XXXIII.

OBĆILA.

Željezničke radnje napredovaše vidljivo u blizini sela a i razgovori vrtiše se većim dielom oko njih.

Čuvši Filip mjernika, koji je nadzirao radnju, gdje kaže, da su željeznice najsavršenija obćila pita on: A šta su obćila?

Mjernik mu odgovori na kratko, da se po tomu razumievaju putevi, kojimi se prenaša roba, a i ljudi, od mjesta do mjesta.

Nu učitelj, kojeg takodjer upita, odgovori mu malo obširnije:

Ima obćila na vodi i na zemlji. Rieke, koje ladje nose, jesu obćila: rieka jest, kao što kaže glasovit učenjak Pascal, put koj ide, jer — tekuć — vuče voda ladju sobom.

Kanali su opet rieke stvorene čovječjom rukom a more se isto tako broji medju obćila.

Na zemlji, najmanji putić, zove se — Filip. — Staza.

Učitelj. — Staza služi pješakom a zatim jošte konju sa tovarom, nu čim želiš kola napried krenuti, trebaš put, t. j. mnogo širju stazu, ili opet cestu, koja mora da bude dobro uzdržana i kamenom nasipana.

Željeznica je put, na kojemu su učvršćene željezne kolotečine, po kojih se lakoćom okreću kotači.

Tada se morade ličit, nastupit, kao da bi ti njeni mrtvaci jošte živili; nu tielo nastupi kao sjena, da se ga nebi trebalo preplašit. Na malenom kazalištu, gdje je malo svietiljka gorilo, gdje bijaše sve polutamno pokazalo se ono opeta. Ali opazilo se ipak, da je mladost i glas mrtav, da bijahu sahranjene lješine. Annunciata je mrtva, tamo visi njezina slika!" i na to pokaže na zid.

U ubožnoj sobi visila je slika, poprsje sa bogato pozlaćenim okvirom, koji se čudnovato slagao s inim ubožtvom naokolo. Bijaše to Annunciatina slika, slikana kao Didona, bijahu one crte, koje još uvjek bitisahu u mojoj duši, duhovito liepo lice s ponosom na čelu. S te slike pogledah na pravu Annunciatu; ona je ruke držala pred licem i plakala.

„Ostavite me! Zaboravite moj bitak kao što je sviet zaboravio!" moljaše ona i mahnu mi rukom.

„Ne mogu," rekoh, „ne mogu Vas tako ostavit! Madonna je dobra i milostiva, Madonna pomogne nam svima!"

„Antonio!" reče ona ozbiljno „možete li se Vi meni rugat u nesreći! Ne, Vi niste kao što sav ostali sviet, to sam ja već prije o Vami mislila. Ali ja Vas ne pojimljem; kada mi još svi povladjivahu, kad i me sviet laskaniji i hvalami obsipao, ostaviste me na jednom, a sada, gdje je svaki sjaj, koji je njekoč sviet uzhićivao, uminuo i svi me kao kakovi strani predmet gledate, sada dolazite Vi k meni, potražite me — — —"

„Sama me rinuste od sebe!" kliknuh, prekinuv ju „rinuste me van u sviet! Moj udes, moja sudba," dodadoh nekim blažim glasom „potjera me van u sviet." Ona zaniemi, ali njezin pogled ostade čudnovato uperen na mene. Ona, kao da bi htjela govorit, njene ustnice se micahu, ali ona je šutila, duboki uzdisaj joj se izlanu s grudij, uzdignu oči, ali jih opet umah obori. Njena ruka pogladi lagano čelo, bijaše, kao da joj je dušom prošla misao, poznata samo bogu i njoj.

„Ja sam Vas opeta vidila," reče ona, vidila sam Vas još jednom na tom svietu! Ćutim, da ste dobar i plemenit čovjek. — Vi ćete biti sretnijim od mene! Labud je izpjevao. Ljepota je odcvala, ja sam sa svim sama! Od sretne Annunciate preostala je jošte samo slika na zidu! — Jednu molbu imam, nećete mi ju odbit! Annunciata, koja Vam nije nekoč bila bez vriednosti, moli Vas za to!"

„Sve, sve, obećajem!" kliknuh i pritisnuh njenu ruku na moje usne.

„Držite sve snom, što ste ove večeri vidjeli! Sretnemo li se opet gdje u svietu, tad se nepoznajemo! Sad se raztastmo!" Ona mi pruži ruku. „U boljem svietu nać ćemo se opet, ovdje se naši putevi razilaze! Zdravstvujte, Antonio, zdravstvujte!"

U to duboko obuzet bolju pokleknuh pred njom. Nisam već ništa znao, ona me podiže te povede kao diete, a ja plakah kao takovo. „Vratit ću se opet, opet," rekoh i podjoh. „S bogom!" Šapnu ona — i nevidjeh je više. Na stubah i na ulici bijaše posve tamno. „Bože, koli nesretnih ima ljudi!" tugovah ja i plakah. Nemogah usnut, bijaše bolna noć.

Drugog dana snovah sto osnovah i dan prodje. Osjetih kako sam ubog, — ta bijah samo siromašnim dječarcem iz Campagne, što ga uzelo k sebi. Uprav moja duševna sloboda skova me u lance odvisnosti, nu moj talenat mogaše mi otvorit veliku budućnost, — mogaše li bit sjajnija od Annunciatine, pa kako se ta savršavala? Šumeća rieka sa sjajnimi vodopadi i dûgami uticala je u biedu pontinskih bara.

Još jednom sam morao vidit Annunciatu, još jednom š njom govorit. Trećeg se dana opet popeh uz one stube. Vrata bijahu zatvorena; poku-

*

Susjed Dragić. — Kotači, što idu po kolotečinah, neupadaju ni u jame ni u blato.

Mjernik, videći kako se seljaci zanimaju za željezničke radnje, doda: Kazao sam vam prije, da su željeznice najsavršenija obćila, a sada sliedite moja razmatranja.

Uzmimo da bi htjeo jedan čovjek nositi 50 kilograma robe iz Lyona u Pariz. Za taj put trebao bi 16 dana, a tražio bi za dan najmanje 5 franaka što baš skupo nebi bilo. Odprema robe stojala bi dakle 5 puta 16, što čini 80 fr. ili 1 fr. 60 cent. po kilogramu.

Uzmimo mjesto čovjeka kola sa jednim konjem. Na kola stavimo 500 kilograma a put mogao bi se lako prevaliti u 10 dana, trošak na dan najmanje 10 franaka. Dakle ukupno 100 fran., a na kilogram 20 centima. Ako je loša cesta, trebali bi 12 do 15 dana na kolih, jer loše ceste umaraju konje i kvare veoma kola; ciena bi pako poskočila tada na 12 fran. na dan.

Gradjenjem željezne ceste, kojom se hiljade i hiljade kilograma na jedan put odpremiti može, pada ciena na 2 do 3 centima po kilogram, a roba dolazi za jedan dan.

Susjed Dragić. — Na riekah i kanalih odprema je takodjer vrlo jeftina, nu tim putem ide se vrlo lagano.

Petar. — A zašto je odprema na vodi jeftina?

Učitelj. — Jerbo dva, tri čovjeka mogu napred micati veliki brod pun tereta.

Mjernik. — Željeznica spaja jeftinoću sa brzinom i može u jedan čas silnu robu napried krenuti, a zato je željeznica najsavršenije obćilo.

Susjed Dragić. — Troškovi odpreme priračunaju se cieni robe; čim je trošak odpreme veći, tim je roba skuplja.

Mjernik — Troškovi odpreme su mnogo puta tako veliki; da nedozvoljavaju odpremu mnogih težkih i velikih materija na velike daljine. Na primjer kamenito uglevje stoji mnogo puta na licu mjesta 50 centima 100 kilograma. Uzmimo, da nitko neće platiti više od 3 fran., ostalo bi za odpremu 2 fr. 50 centima. Do kuda može se preuzeti odprema za taj novac?

U tačkah na 80 do 100 kilometra, na ladji ili željeznici 500 do 600 kilometra a na velikoj morskoj ladji 5 do 6000 kilometra.

Učitelj. — Koliko se jeftinije može odprema obaviti, toliko se može dalje doprieti, i toliko će se broj kupaca pomnožiti.

Susjed Dragić. — Evo zašto se i naši putevi popravljaju. Kada je loša cesta jedva da možeš na kola 1000 kilograma staviti a kada je dobra i 2000 kilograma; tako pada trošak odpreme za polovicu.

Učitelj. — Neka nam bude jedna od najglavnijih briga, poboljšanje naših puteva i cesta, jer tuj novac i trud na najbolje ulažemo.

XXXIV.

SJEGURNOST.

U susjedstvu dogodi se ubojstvo prije nekoliko tjedana. Ubojica bje uhvaćen i odsudjen.

Ovaj užasni dogodjaj uzbuni cielo selo, nu svi bijahu zadovoljni, što je ubojica bio tako skoro uhvaćen i odsudjen.

„Da nisu tako brzo ulovili i odsudili toga zlotvora, nebi bio nitko svoga života sjeguran, kaže susjed Dragić svomu drugu Ta pokrali bi nam sve naše i porobili kuću i kućište.“

Neki susjed. — Da ima toliko zlikovaca, ja se nebi usudio ni na polje izaći.

Susjed Dragić. — A zašto bi tada čovjek i radio, kad nebi bio sjeguran svoga posjeda?

Učitelj doda: Red i sjegurnost skoro su tako potrebite za rad kao i zdravlje. Ako ste bolestan, noge i ruke odkažu vam pripomoć svoju a vi nemožete tada raditi; isto tako i pače jošte gore jest, ako ste radili, a suskraćeno vam je uživati plod vaše muke.

Susjed Dragić. — Bez sjegurnosti nebi nitko otvorio ni radionicu ni dućan; nebi bilo ni obrta, ni trgovine.

Neki susjed. — Nebi ni voćke više sadili.

Susjed Dragić. — A bome nebi gradili ni željeznice.

Učitelj. — Da se uzdrži sjegurnost u zemlji, ustrojila su se poglavarstva. Poglavarstvo bdije nad obćom sjegurnosti, hvata tate i ubojice.

Neki susjed. — Poglavarstvo mora osujetiti daljnje širenje kratelji i pošasti marvinske.

Učitelj. — To nemože ni poglavarstvo osujetiti, nu ono mora poprimiti sve mjere zdravstvene, da umanjuje broj žrtava i ublaži žestinu kuge.

Susjed Dragić. — U istinu ima poglavarstvo, bilo mjestno, gradsko ili zemaljsko, dosta posla.

Učitelj. — Dakako da ima; tko bi nabrojio sve dužnosti poglavarstva, imao bi dovoljno posla. Nu valjalo bi ljude dobro uputiti, da poglavarstvo nije ustrojeno u korist činovnika, već u korist obćinstva, u korist cieloga svieta.

(Konac sliedi.)

---

cah, neka stara otvori bližnja vrata te me upita, želim li razgledat sobu, koja se iznajmljuje. Nu za mene da je prekukavna. — „A pjevačica?“ upitah. — „Otišla je,“ vrati stara, „još prekjučer se odselila; odvezla se na brzu ruku.“

„Neznate kamo?“ — „Ne, ona negovaraše o tom ni rieči. Nu odoše u Padovu, Trst il Ferrare, il kamo drugamo, kako običaju.“ Otvori vrata i pokaza mi praznu sobu.

Odoh do kazališta. Bijaše zatvoreno; družtvo je jučer zadnji put predstavljalo. Otišla je, nesretnica! Bernardo bijaše krivcem njezine nesreće i krivcem smjera, kojim podje moj život. Da nije njega bilo, ona bi me bila ljubila, a njezina me ljubav jačila. Da sam ju tada sliedio kao improvizator, naša bi se slava bila spojila! Nu ovako pošlo je sve drugčije. Bieda nebi bila onog gladkog čela naoblačila! —

XIII.

POGGIO. ANNUNCIATA. MARIJA.

Poggio me posjeti, šalio se, nu nisam mu mogao povjerit moje tuge, ni njemu, ni nikomu.

„Izgledješ, kao da duva pogibeljni sciroco! Duva li to od srdca? Ona mala ptica u njem mogla bi izgorit, a jer nije Fenič-ptica, nije za to ni uredjena. Ne, poletit joj valja kadkad u jagode i ruže. Moja ptica to čini, dobro joj je, pjeva, veseli se, pa mi je za to toli dobro. I ti možeš steći takvu volju. Uprav pjesnik valja da ima u duši pticu, koja poznaje jagode i ruže, sladke i kisele, paru nizkog svieta i čisti etar.“

„Liepo li mi misliš o pjesniku!“ kliknuh.

„Iskustvo posta čovjekom poput nas, da sadje u pakao k nesretnikom. Božansko se mora pomiešat sa svjetskim, želi li dobit divan plod —; nu čemu te tim mučim? Jedno bi ti morao doduše predavanje držat, jer obećah, nu mislim o drugom zadatku. Što to znači, da iznenada ostavljaš svoje prijatelje! Od tri te dana nebi kod podeste. To nije liepo, to je vrlo ružno! I obitelj se ljuti. Još danas da si mi pošao onamo, pa kao drugi Fridrik Barbarosa podržao strumenku. Tri dana nebit kod podestovih! Što se je za boga sbilo?“

„Nije mi bilo dobro, nisam izlazio.“

„Ne, dragane moj, znamo mi to dobro! Onomad si poslušao operu „La regina di Spagna,“ u kojoj mala Aurelija pjeva viteza; ona je vrst malog Orlanda furiosa. Nu od te ti pobjede nebilo bielih vlasih, nije težka. Bilo štogod ti ćeš danas o podne sa mnom k podesti; pozvani smo onamo na objed, a ja sam obećao, da ću te dovest.“

„Poggio,“ rekoh ozbiljno, „tebi ću kazat razlog, zašto me nije ondje bilo i zašto ću onamo redje zalazit“ Rekoh mu, što mi je gospodja novčareva povjerila, da Mljetci o tom govore, kako snubim Mariju, koja ima dobro u Calabriji.

„Eh, pa to bi si o meni slobodno prišapćivali,“ kliknu Poggio. „Pa zato nećeš onamo poći? Dakako, da to ljudi govore, isti ja vjerujem u to, jer je to posve naravno. Nu imali mi pravo il ne, ipak nije nije u redu da bude čovjek neuljudan na prema obitelji. Marija je liepa, vrlo liepa ima duha i srdca, a i ti ju ljubiš, to sam dobro opazio.“ —

„Ne, ne,“ prekinuh ga, „Srdce je moje daleko ljubavi! Marija nalići nekom sliepom djetetu, što sam ga nekoč vidio, djetetu, koje mi je omililo, kako uprav djetca znadu omilit. Ta me je sličnost priviknula k Mariji.“

„I Marija je bila sliepa,“ reče Poggio, „ona je sliepa došla iz Grčke, onaj liečnik u Napulju njezin ujak joj povrati vid..“

„Marija nije ona moja sliepa djevojčica.“

VIKTOR HUGO

U SPOMEN VOLTAIREU.

Ovaj govor sborio je Viktor Hugo prigodom Voltaireove svečanosti 30. svibnja u Gaitè-kazalištu.

„Danas je sto godina, što je umro jedan muž, umro je kao bezsmrtnik. Izdahnuo je pod bremenom godina, pod bremenom djelâ, pod bremenom najglasovitije i najstrašnije odgovornosti opomenute i očišćene ljudske savjesti. Uminuo je poput prokletnika i blagoslovljenika, proklet prošlošću, blagoslivljan budućnošću, a to su, moja gospodo, dva ponosita pojava slave. Na njegovoj samrtnoj postelji zamienio se klicajući doziv suvremenika i kašnjeg naraštaja s mrzkim, poružnim i pobjednim smiehom, kojim hohoće nepomiriva prošlost pred onimi, koji ju pobijahu. On bijaše više no muž. On bijaše stoljeće. On je vršio svoj zadatak, izvršio misiju. Očito bijaše on izabranikom za djelo, koje je dovršio po najvišoj volji, koja se očituje zakoni sudbine, kao i naravnimi zakoni. Osamdeset i četiri godine, što ih je taj čovjek proživio, izpunjuju razdoblje medj monarkijom u njenom zenitu i jutarnjim rujem revolucije. Kad se je rodio, vladaše jošte Ljudevit XIV., kad je umro vladaše već Ljudevit XVI., tako bijaše njegova zibka obasjana posljednjimi traci velikog priestolja, a o liesu mu zasievnu prvi sievak velike propasti. (Povladjivanje).

Gospodo, prije nego li dalje idem, sporazumimo se o rieči „propast;“ imade propastij i u dobrom smislu, to su uprav one, u kojih propada zlo. (Živio!) Jer se već prekinuh usavršit ću misao. Tuj da mi se neukrade ni jedna nepametna, ni nezdrava rieč. Mi smo ovdje, da priznamo prosvjetu. Mi smo ovdje, da zasvjedočimo napredak, da potvrdimo filozofom primitak filozofičkih dobročinstva, da u ime 19. vieka svjedočimo za 18. viek, da štujemo velikodušne borce i valjane službenike, da čestitamo plemenitoj jagmi i natjecanju narodâ, obrtnosti, znanosti, hrabrom naprednom kroku i radnji; da sjedinimo i učvrstimo ljudsku slogu, da jednom riečju proslavimo mir, tu visoku sveobću volju. Mir je kriepost prosvjete, rat je njenim zločinom. (Povladjivanje). Za ovog velikog momenta, za ove svetčane ure smo tuj sakupljeni, da se poklonimo strahopočitaono ćudorednom zakonu, da svietu, koj se svraća na Francezku, kažemo to: Samo je jedna moć: savjest, služeća pravednosti; samo je jedna slava: duh, služeći istini. — (Odobravanje.)

To predpostaviv, nastavljam: pred revolucijom, gospodo, bijaše družtvena gradnja ovakova:

Dolje puk;

nad pukom religija, zastupana klerom;

uz religiju pravednost, zastupana sudstvom.

Ali što bijaše puk u onoj periodi ljudskog družtva? Bijaše neznanstvom. —

Što bijaše religija? Ona bijase nesnosljivošću. A što bijaše pravednost? Bijaše nepravdom.

Zalazim li odviš daleko mojimi riečmi? Sudite sami o tom. Ograničit ću se, da napomenem samo dva istinita slučaja, al oni odlučuju.

Godine 1761. 13. listopada nadjoše u Toulouse-u, u prostranoj dvorani neke kuće obješenog mladog čovjeka. Rulja se skupi, svećenstvo psuje, sud odredi iztragu.

Tuj se zbilo samoubojstvo, al načiniše od toga ubojstvo. U čijem interesu? U interesu religije. A koga tuže? Otca. On je Hugenot, pa da je htio zapriečit svomu sinu, da se pokatoliči. Ta to je moralna strahota i materijalna nemogućnost; na tom nije ništa! Taj otac usmrtio je svoga sina, taj starac objesio je mladog čovjeka. Sudstvo radi i tako se uzao zauzla i razrieši. Godine 1762. 9. ožujka povedu muža srebrnih vlasij, Jeana Calasa, na javni trg, svuku ga tamo, nabiju ga na kolo viseće glave i svezanih udâ. Tri čovjeka stoje na stratištu: predstojnik, imenom David, koj je imao mučenje nadzirat, svećenik, koji je držao razpelo i krvnik s željeznom motkom u ruci. Mučenik gleda zatravljen i ustrašen krvnika, a ne svećenika. Krvnik uzdigne željeznu motku i razbije mu ruku. Mučenik zajauče glasno, te se onesviesti. Predstojnik podaje odsudjenomu sol, da ju usiše; ovaj se osviesti; sad ga opetovano snažno udari željeznom motkom, novi jauk i uzdisanje. Calas se onesviesti; dovedu ga životu, a krvnik počimlje s nova, a buduć svako udo dobije dva udarca, jer se mora na dvih mjestih prelomit, tako to sačinjava osam užasnih muka. Iza osme nesviesti pruži mu svećenik razpelo, Calas odvrnu glavu, a krvnik ga udari zadnji put, razmrskav mu grudi težkim krajem od željezne motke. Tako preminu Calas. To trajaše dva sata. Iza njegove smrti dokaza se istinitost samoubojstva. Al ubojstvo se počinilo. A tko ga počini? — Sudci! (Živahna kretnja.)

Eto vam drugog slučaja: iza starca mladić. Tri godine kašnje, 1765. nadjoše u Abbeville-u jutrom iza neke burne noći na pločniku od mosta staro razpelo od crvotočnog drva, koje je pribito visjelo o naslonu već tri stoljeća. Tko je to razpelo skinuo? Tko li je tu sablazan počinio? Ne zna se. Morda koj prolaznik, morda vihar. Tko li je to kriv? Amienski nadbiskup razglasi opomenu, to jest nalog svim vjernikom, da izpovjede pod kaznu vječne paklene muke, što znadu ili sciene,

---

„Tvoja sliepa djevojčica!“ opetova veselo Poggio. „Ono sliepo diete moralo je u istinu bit čudnim bićem, kad te na to sili, da ga sravnuješ s Marijom. Da govorim onako u slici, ti si se osobno upoznao s malim sliepim božićem Amorom, a taj te sad sili, da gledaš Mariju. Ta priznaješ to sam! Prije nego li i pomislimo, eto svatova — a vi ostavljate Veneciju.“

„Ne Poggio!“ klikoh, „srdiš me, kad takq govoriš, ja se neću ženit. Moj ljubovni san je prošo, više ga ne sanjam, nemogu! Vječnog mi boga, nikad više nemogu — —“

„Mir, mir,! Nekuni se!“ prekinu me Poggio. „Ja ću ti vjerovat i svim ljudem se protivit, koji vele, da ljubiš Mariju, nu nekuni se, da se nećeš oženit. Možda je svadba i bliža no misliš, možda još i ove godine, ta moguće jest!“

„Možda tvoja, — nu moja ne!“

„Pa kako možeš i mislit, da bi se ja ženio! Ne, Antonio, u mene neima sredstva za uzdržavanje žene, to je preskupa zabava.“

„Tvoja svatba pred mojom,“ vratih ja, „možda će liepa Marija sama bit tvojom, pa dočim Mljetci vele, da ću ja njoj pružit ruku, pružit će ju ona tebi.“

„To bi bio kriv korak,“ reče on te se nasmieši; „ne, ja joj uštim boljeg od sebe. Ajde da se okladimo, da ćeš se ti oženit bilo s Marijom bilo s kojom drugom gospodjom, ti ćeš bit oženjen, a ja mladenac, za dvie boce šampanjca ćemo se okladit, a izpit na tvojoj svadbi!“

„No takovu okladu prihvaćam.“ Na to moradoh š njim k podesti. Stara me Roza i podesta izkarahu. Marija je šutila, svratih oko na nju, ta Mljetci govorahu, da je mojom zaručnicom. Roza kucnu samnom.

„Ni jedna gospodja nesmije piti u zdravlje improvizatora,“ reče Poggio, „on je prisego ženam vječnu mržnju i odlučio ne ženit se.“

„Vječnu mržnju?“ vratih ja. „Ma se i neženio, ljepotu ću tog spola vazda štovat i cienit, jer ona čovjeka blaži i veseli.“

„Neženit se!“ kliknu podesta, „ta to bi bila najgora misao Vaše glave! Nu,“ okrenu se Poggiu, „nije ni liepo tako izdat prijatelja.“

„Činim to samo za to, da ga osramotim,“ vrati Poggio. „On bi se još u tu jednu zlu misao zaljubio, držao ju sjajnom , originalnom, da nebi mogao od nje ni odustat.“ Šalili se tako sa mnom, dok se i ja razveselih.

Podvoriše nas vrstnimi jeli i pići — a ja pomislih na siromaštvo Annunciatine i dali gladuje? Obećali ste nam, da ćete nam čitat Silvija Pellica,“ reče Roza na razstanku, „nezaboravite boga i dodjite dnevice k nam. Priučili smo se na [illegible], a nitko u Mljetcih necieni vašeg prijateljstva tako kao mi.“

Dolažah, vrlo često dolažah, jer sam zbilja osjećao, da me ljube. Mjesec bijaše prošo od mog zadnjeg razgovora s Poggiem, ob Annunciati nemogoh ništa doznat, te moradoh sudbini prepustit, da prekinutu nit opet nekoč nadoveže. Kad sam se neke večeri opet desio kod podeste, pričini mi se Marija vrlo zamišljenom, lice joj odavaše živu neku bol. Njoj i Rozi sam čitao, nu ona bijaše raztresena. Roza nas pusti na samu, prvi put u životu. Dušu mi sapinjaše neka slutnja, da me čeka što neugodna. Potrudih se, da zametnem razgovor o Silviju Pellicu i uplivu političkog života na njegovo djelovanje.

„Gospodine abate,“ prekinu me ona, kao da nije čula ni jedne moje rieči. „Antonio“ nastavi ona drkćućim glasom, ja moram s Vami govoriti, jednoj umirućoj dala sam na to rieč i ruku.“ — Ona zašuti, — a ja čudno dirnut stajah pred njom.

da znadu o toj zgodi; ubojni proglas fanatizma na neznanje. Opomena amienskog nadbiskupa radi i djeluje; brbljanje starih baka se veća, te poprima dimenzije doušljivosti. Sudstvo odkrije ili misli odkriti, da su one noći, za koje je razpelo spalo, dva častnika, imenom Labarre i Etallonde pošla preko abbevillskog mosta, da su pijani bili i pjevali neku pjesmicu. Sudstvo je u rukuh abbevillske sudbene oblasti. Abbevillski sudci su kova, kojeg i predstojnici Touloužki. Ni oni nisu manje pravedni. Odrediše dva naloga za zatvor. Etallonde pobježe, Labarra uloviše. Predalo ga iztražnom sudu. On nieče, da je išao preko mosta; al priznaje, da je pjesmicu pjevao. Abbevillski sud ga odsudi, on se prizove na parižki parlamenat. Dovedu ga u Pariz, tuj pako pronadjoše osudu sa svim pravednom, te ju i potvrdiše. Sad ga odvedu okovana natrag u Abbeville. Izrazit ću se čim krače. Užasni sat kucnu. Tim započeše, da viteza Labarrea prisile na izdanje njegovih sukrivaca; čemu sukrivaca? Da su prošli preko mosta i pjevali pjesmu? Na mučilu mu smrve koljeno; njegov izpovjednik se onesviesti, začuv prasak kosti; drugog jutra 5. lipnja 1766. dovukoše Labarra na glavni trg Abbevillski; tuj bukti zapaljena lomača; Labarru se pročita osuda, odsjeku mu ruku, tada mu izčupaju jezik vatrenimi kliešti, a za tim odraze glavu s milosti i bace istu na goruću lomaču. Ovako je umro Chevalier de Labarre. Bilo mu je devetnajst lieta. (Dugotrajna i duboka senzacija).

Tada, o Voltaireu, uzkriknuo si ti od užasa, a to će ti ostati vječnom slavom! (Opetovano povladjivanje). Tada si započeo strahovitu parnicu proti prošlosti, ti si ustao proti silnikom i silesijam u prilog ljudskog roda i ti si svladao. Veliki čovječe, do vieka da si blagoslovljen! (Novo povladjivanje).

Moja gospodo, stravni sgodjaji, kojih sam vas spomenuo, sbivali su se usried fino naobraženog družtva; život bijaše veseo i lahak; dolazak i odlazak, nije se gledalo prema gore i dolje, nehajnost se razplinula u bezbrižnosti, graciozni pjesnici kao Saint-Aulaire, Boufflеurs, Gentil Bernard praviše liepe stihove. Dvor bijaše pun svečanostij, Versailles je ljeskao sunčanim sjajem, Paris se valjao neznanjem; a za to doba dadoše sudci u vjerskoj divljosti starcu na kolu svršit život, a svećenici izčupaše djetetu poradi neke pjesme jezik. (Duboko gibanje. Povladjivanje).

Na očigled tog nestašnog i neprijatnog družtva, obazriev se na sve ujedinjene sile dvora, plemstva, novčara; na bezsvjestnu moć sliepe množine; na taj užasni sudački stališ, tvrd prema pobožniku, odan prema silnim, tuj uništiv, tamo laskav, to koji je pred kraljem ležao koljenom na prsih puka; obazriev se na svećenstvo, kobno sastavljeno himbenošću i fanatizmom — na očigled toga naviesti Voltaire sa svim sam rat toj koaliciji svih družtvenih krivica, tomu nakaznomu i strahovitomu svietu i primi bitku. A što bje njegovim oružjem? Oružje, koje je brzo poput vjetra i silovito poput bljeska — pero! (Povladjivanje).

Tim se je oružjem on borio, tim je oružjem on pobjedio. Gospodo, pozdravimo pobjednika!

Voltaire je pobjedio, Voltaire je sjajni rat vodio, rat pojedinca proti svim, to će reći: veliki rat. Rat misli proti tvarini, rat razbora proti predsudi, rat pravednika proti krivici, rat potištenog proti tlačitelju, rat dobrote, rat blagosti. On bijaše ženske nježnosti i junačke srdjbe. On bijaše velikim duhom i neizmjernim srdcem. —

On je svladao stari dogma i stari kodeks. Svladao je feudalnog gospodina, gotskog sudca i rimskog svećenika. On je uzdignuo rulju do časti puka. On je naučao, mir učinio i civilizovao. On se borio za Sirvena i Montbaillya, kao i za Calas-a i Labarra, on je preuzeo na sebe sve grožnje, sve psovke, sva progonstva. On bijaše neumoran i neuzkolebiv. Silovitost je odstranio smieškom, despotizam sarkazmom, nepogriješivost ironijom, svojevolju uztrajnošću, neznanje istinom.

Izreko sam rieč „smiešak", sad bih tu malko počasio. Smiešak je Voltaire. Izrecimo to gospodo, jer utješljivost je jakim svojstvom svjetskog mudraca, u Voltaira se vazda uzpostavlja konačno ravnovažje. Ma kako pravedan bio mu gnjev, on mimoidje, te uvjek se razdraženi Voltaire ugne umirenom Voltaireu; tad se pojavi u tom dubokom oku smiešak.

Ali taj smiešak je mudrost. Taj smiešak, opetujem, je Voltaire. Taj smiešak predje kadkad u smieh, ali filozofička turobnost ga utaži. Silnikom se podruguje, slabiće miluje draganji. On uznemiriva tlačitelja, a pouzdanja podaje potištenim. Velikim daje rug, malićem sažalenje i milosrdje. Ah, dirnimo se tim smieškom!

Smiešak mu se blištio jasnim blistom jutarnjeg rumenila. Smiešak mu je obasjao istinito, pravedno, dobro i sve, što je koristno; razbistrio je najnutarnjiju dušu praznovjerja, i ružno mora se na svjetlo donieti, tako budne očitim. Budući bijaše svjetao, taj smiešak, posta plodonosnim.

Novo družtvo, težnja za jednakošću i priznanji i početak bratinstva, koj se nazivlje tolerancijom, medjusobna sklonost, nastojanje sravnat ljude i njihova prava

---

„Mi si nismo posve tudji," reče ona pa ipak mi je ovaj čas tako strašan." Smrtna ju bljedina posu.

„Za boga, što se je zbilo?"

„Providnost božja povukla me je u Vaše udese, povukla me u tajnu, u odnošaj o kom nesmije ni koji stranac znati. No moje usne su nieme, što sam pokojnici obećala, ne znade nitko niti nisam povjerila dobroj Rozi. „Ona izvadi nekakvi mali omot. „To je za Vas, to će Vam za cielo sve moći kazat. Zavjerila sam se, da ću predat u Vaše ruke. Čuvala sam ga dva dana; ne znadoh, kako bi moje obećanje izpunila; nu sad je izvršeno, šutite, kao što ću ja šutit."

„Od koga dolazi?" upitah. „Ne smijem li znati?"

„Vječni bože!" kliknu ona i ostavi sobu. Pohrlih kući i otvorih maleni omot. Nekoliko papirića bilo u njem. Prvo što sam vidio, bijaše moje vlastito pismo, kratki olovkom napisani stih, ali izpod istoga crnilom napisana tri crna križa, kao da bi bio kakovim grobnim nadpisom. Bijaše pjesma, koju dobacih nekoč Annunciati, kad sam ju vidio prvi put. „Annunciato!" uzdahnuh duboko; „majko božja, to dolazi od nje!" Izmedj papira bijaše i zapečaćena cedulja s naslovom: „Antoniju!" Razpečatih ju, — da, bijaše od nje. Polovica, kako vidih bijaše pisana one noći iza mog večernjeg posjeta. Doljni redci činiše se novijeg vremena; bijahu čudnovato bliedi i drhćuć pisani. Čitah.

„Vidila sam te, Antonio, još jednom sam te vidila! To sam jedino želila pa ipak se plaših onog trenutka, kao što se plašimo smrti, koja donaša sreću. Minulo je istom malo sati, što sam te vidila; kad budeš to čitao, prošli su i mjeseci ako i ne još više vremena. Pripovieda se, da, tko je sama sebe vidio, malo za tim mora umrieti. Ti bijaše polom moje duše, ti bijaše mojom mišlju! Vidila sam te! Ti si me vidio u mojoj sreći, u mojoj biedi! Ti si bio jedini, koji nije zatajio ubogu zaboravljenu Annunciatu. — Ali ja sam to i zaslužila, Antonio! Sada ti smijem to reći, jer kada ti to čitaš, ja sam mrtva. Ja te ljubljah, ljubljah te od mojih sretnih dneva do zadnjeg trenutka. Madonna ne htjede, da se na tom svietu sjedinimo, i ona nas razstavi. Poznavah tvoju ljubav prije nego li si ju očitovao one nesretne večeri, kada je tane pogodilo Bernarda. Moja bol nad nesrećom, koja nas je odielila, veliki jad, koji je tištio moje srdce, vezao mi je jezik; sakrih si lice na tielu umrloga, a ti izčeznu, i ja te nevidih više. Bernardo ne bijaše smrtno ranjen, ne uzmakoh od njega, dokle nisam bila sigurna za to. Pobudilo li je to u tvojoj duši dvojbu o mojoj ljubavi prema tebi? Ne znadoh gdje si bio, ne mogoh doznati. Nekoliko dana za tim dodje neka osobita stara žena k meni i pruži mi neki listak, na kom bijaše pisano tvojom rukom: „Putujem u Napulj." Podpisano bje tvoje ime; stara reče, da trebaš putovnicu i novaca. Nagovorih Bernarda, da za oto moli svog ujaka, senatora. Njemu bijaše moja želja nalogom, kod njega imala je moja rieč snagu, dobih, što sam želila. On ozdravi i ljubljaše me, ljubljaše me, kako mislim iskreno; ali ti jedini si obuzimao sve moje misli. On ostavi Rim; ja moradoh u Napulj; no naprasita bolest moje stare prijateljice prisili me, da sam probavila mjesec dana u Moli di Gaeti.

Došav kasnije u Napulj, čula sam o nekom mladom Napuljaninu, Cenciu, koji je večerom u oči mog dolazka nastupio na kazalištu. Slutih, da si ti bio; osvjedočih se. Moja stara prijateljica pisaše ti umah, doduše nije kazala naših imena, ali naznači, gdje stanovasmo. — Ti nisi došao; ona je pisala opetovano, svakako bez imena, ali ti si morao predatnike prepoznat. Ona pisaše:

„Dodjite, Antonio! Strah zadnjeg nesretnog

kao najviši zakon priznani razum, uništenje predsudâ i zlih mislih, očišćenje duše, duh blagosti i oproštenja, skladnost, mir: sve to porodi taj velik smiešak.

Onoga dana, koj je bez dvojbe blizu, i kad će se upoznat istovjetnost mudrosti i blagosti, onoga dana, kad će se proglasit amnestija, uvjeren sam, da će se i Voltaire gore medj zviezdami smiešit. (Burno povladjivanje. Glasovi: Živila amnestija!)

Gospodo! Medju dvojicom osloboditelja čovječanstva, koji se pojaviše u razdoblju od osamnajststo godina, postoji neki otajstven odnošaj. Borit se proti farizejstvu; prevari skinut krinku s lica; smrvit tiranstvo, usurpaciju, predsude, laži i sujevjerstvo; razorit hram te ga na novo podignut a krivo zamienit istinitim; podivljalo pravosudje i okrutno svečtenstvo napadnut; uzet bič i protjerat cincare s hrama gospodnjeg; zahtievat nasliedstvo razbaštinjenih; branit slabe, uboge, trpeće i sagnute; borit se za proganjane i potištene — to je rat Isusa Krsta. A kako se zove muž, koj je na svoj način isti taj rat vodio? Voltaire. (Bravo!) Djelo evangjelja popunjuje djelo filozofije; duh blagosti ga započe, duh strpljivosti ga nastavi. Recimo ganuti od duboka štovanja: Isus je plakao, Voltaire se je smiešio. A iz te božanske suze i onog čovječjeg smieška nasta blagi duh današnje civilizacije. (Dugotrajno pljeskanje.)

(Konac sliedi.)

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Slavni francezki kipar Eugéne Guillaume imenovan je predstojnikom liepih umjetnostih u francezkom ministarstvu, a ravnateljem na umjetničkoj školi na njegovo mjesto kipar Paul Dubois.

DIPLOMATSKE VIESTI.

— Berlinski kongres sastao se je 13. lipnja po podne. Velevlasti zastupane su ovako:

Njemačka: Knez Bismarck, ministar Bülow, i poklisar parižki knez Hohenlohe.

Austro-Ugarska: grof Andrassy, poklisar berlinski grof Karolyi i poklisar rimski barun Haymerle.

Francezka: Ministar vanjskih posala Waddington, i poklisar berlinski grof St. Vallier.

Englezka: Ministar predsjednik Lord Beaconsfield, ministar Marquis of Salisbury, i Lord Odo Russell, poklisar berlinski.

Italija: Ministar vanjskih posala grof Corti i poklisar berlinski grof de Launay.

Rusija: Kancelar knez Gorčakov, poklisar londonski grof Šuvalov i poklisar berlinski barun Oubril.

Turska: Alexander Karatheodory paša, poklisar berlinski Saadulah Bey i maršal Mehmed Ali paša.

To je ukupno 19 kongreskih zastupnika. Uz to je podieljeno opunovlaštenikom njemačkim 7 tajnika i savjetnika, austro-ugarskim 7, francezkim 8, englezkim 14, talijanskim 4, ruskim 6, turskim 5. Ukupno je dakle izaslanih 70 diplomata.

Kongres će prije svega odlučit, imadu li se pripustit kongresu Rumunjska, Grčka, Srbija i Crnagora, i da li će imat kakov glas. Rumunjska je izaslala ministre Bratiana i Cogolniceana, Grčka ministra Delijanisa, Srbija Ristića a Crnagora Božu Petrovića.

Kongreskim predsjednikom izabran je u 1. sjednici knez Bismarck, podpredsjednikom Waddington. Zapisnike će vodit pruski ministar Radowitz i francezki tajnik grof Mouy, a arkivarom izabran je Lotar Bucher, pruski tajni legacionalni savjetnik.

DRUŽTVENE VIESTI.

— Družtvo za poviest i starine jugoslavena u Zagrebu, zaključilo je pod predsjedničtvom presvietlog g. Ivana Kukuljevića Sakcinskog 13. lipnja, da će od sele svoj rad ograničit samo na starine a tu nastojat, da čim točnije i marljivije iztraži u tom pogledu našu domovinu.

PRIRODOSLOVJE.

— g. Ivan Vončina mladji donio je sa sobom iz Egipta čitavu sbirku zmija, guštera, skorpiona, pauka, kamelona i drugih žizotinja, te ih poklonio narodnom muzeju.

VOJSKA I POMORSTVO.

— U tvornici Whitheadovih torpeda na Rieci posluje danas 300 ljudi uz dva parna stroja, pa ipak jedva udovoljava naručbam. Najviše radilo se za Englezku: do prosinca pr. g. odpremiše na Maltu 99 torpeda, a pred malo ostalih 101. Sudeć po tom imat će ih Englezka više nego ikoja država.

Torpedi poslati još prije Ruskoj prevaljuju 22 uzla prvih 600 nogu, a 17 uzlova daljnih 2500′. Nu Whitehead, kako javljaju ruske novine, popravi pred nekoliko mjeseci svoje torpede namjestiv im dva svrdla; dakle oni gore spomenuti a Englezkoj već izručeni torpedi prevaljuju više, 26 uzlova. S toga je i ruska vlada ugovorila, da joj imaju biti svi torpedi tako brzi, koji joj se budu poslali.

Do sad su već sve vlasti izim Turske naručile ovakve torpede. Sada rade Njemačkoj, Ruskoj i Portugalskoj. Za Englezkom imat će ih najviše Ruska. Nu proneo se glas, da je vlada zabranila izvažati torpede, pa bili i razstavljeni.

Vriedno je ovom prilikom i ovo spomenuti: Ruska izviesti ne davna Whitheada, da mu torpedi brzinu gube, čim su u mrzlijoj vodi. Whitehead uze iztraživati i sbilja konstatova, da neka opredieljena množina komprimovanog zraka, manje dieluje u mrzloj vodi nego u toploj t. j. da nije sve jedno jeli koj torpedo radi u vodi od 22° ili u 2—3°.

— Za 38 dana iz Londona u Melbourne, u južnu Australiju. Parobrod „Lusita-

---

časka, koji probavismo zajedno, već je za cielo pretrpljen. — Dodjite do skora! Smatrajte to nesporazumkom. — Sve se još može poboljšat, ne krzmajte ni jedan tren, da dodjete!“ Ali ti nisi došao. — Listove si, kako sam saznala, čitao, čitao si i umah si odputovao natrag u Rim. Što sam morala mislit? Tvoja ljubav je već prošla! I ja bijah ponosita, Antonio! Sviet je moju dušu taštom učinio. Ja te ne zaboravih, odrekoh se tebe i kraj toga sam trpila. Moja stara prijateljica umre, njezin brat umre za njom. Poput roditelja postupahu oni samnom, sada stajah sa svim sama na svietu, medjutim bijah njegovom ljubimicom, bijah mlada i liepa, sjajih mojim pjevanjem. To bijaše mogu reći, zadnja godina života! Na putu u Bolognu obolih, vrlo obolih, moje srdce je trpilo! Antonio, ne znadoh da se ti mene ljubezno spominješ, da biš ti njekoč kad je sva svjetska sreća razrušila, još koj cjelov pritisnuo na moju ruku. — Godinu dana bila sam bolestna; moj imutak, skupljen za dvih godina moga pjevalačkog života, raztrošio se. — Bijah uboga i dvostruko uboga, jer moga glasa više ne bijaše, bolest me oslabila. Godine prolažahu, po prilici sedam dugih godina, — tad se sastasmo. — Ti si moje ubožtvo vidio! Ti si za cielo čuo, kako izpsikalo Annunciatu, koju vukoše njekoč slavljenu ulicami rimskimi? I moje srdce se ogorčilo poput mog udesa. — Ti si došao k meni, kao koprena spade s mojih očiju, ćutih: ti si me iskreno ljubio! Ja sam te u sviet rinula reko si mi. Ti nisi znao, koli sam te ljubila, kako sam ruke pružala za tobom! Vidila sam te, tvoje usne gorile su na mojih rukuh kao i za starijih boljih vremena. Mi smo razlučeni, ja sjedim opet sama u mojoj maloj sobici, sutra ju ostavljam, morda i Veneciju. Ne raztuži se poradi mene, Antonio! Madonna je dobra i milostiva! Sjećaj se prijazno mene! Ta to je mrtva, koja te moli, Annunciata, koja te je ljubila i sada — i na nebu za te moli.“

Suze mi potekoše potokom, dočim sam to čitao. Bijaše, kao da bi se moje srdce htjelo razplinut suzami. Drugi dio lista bijaše istom pisan pred malo dana. Bijaše njezin posljedni oproštaj.

„Moja nuždа se približava svomu koncu! Slava Madoni za svaku radost, koju mi priposla, budi hvaljena i za svaku bol! — Smrt mi je stupila na srdce! Krv teče iz njega. Još jednom samo i tad je prošlo! Kako mi kazivalo, najljepša i najplemenitija djevojka u Veneciji, tvojom je zaručnicom. Budite sretni, to je posljedna želja umiruće. Neznam izim nje nikog na svietu komu bi te redke, moj posljedni sbogom, predati mogla. Ona će doći, moje srdce mi kaže. Osobi, stojećoj na oprostnoj stubi medj životom i smrću, neće plemenito žensko srdce odbiti zadnju okrjepinu. Ona će doći k meni. Ostaj s bogom, Antonio, moja posljedna molitva na zemlji, moja prva na nebu je za te i za nju, koja će ti biti, što ti ja nebih nikad mogla biti. Tašta bijaše moja duša hvale i laskanja svieta su kriva i morda nebi bilo nikad samnom sretan, inače nas nebi Madona bila razlučila. Sbogom! Sbogom! Osjećam mir u mome srdcu, moja bol minu, smrt je blizu. Molite i Vi, ti i Marija za me! —

Annunciata.“

Najdublja bol neima riečij — zapanjen, porušen sjedjah tuj i buljih u list, koji se ovlaži mojimi suzami. Annunciata me je ljubila! Ona bijaše nevidivim duhom, koji me je vodio u Napulj, list bijaše od nje a ne kako sam si utvarao od Sante. Annunciata bila je bolestna venula je u siromaštvu i nevolji, a sada bijaše mrtva za cielo mrtva. — Mala cedulja, koju sam dao Fulviji s malom bilježkom: „Putujem u Napulj“, te koju je ona donjela k Annunciati, bijaše u omotu. Izim toga nalazio se je otvoren list Bernardov, u kom

nija“ za iztočnu liniju, prevali kako javljaju taj put via Cap dobre nade za 40 dana i 6 ura i pol. Ako odbiješ jedan dan i 7 ura boravka u St. Vincentu, gdje je nadomiestio ugljevlje, ostane ti samo 38 dana, 23 ure i 40 čas. — Preplavljaše danomice po prieko 311½ milje; najviše 344 milje na dan. Lusitania imadjaše 345 putnika, a vratila se preko Sueza.

TVORNA UMJETNOST.

— Gradjevni nadsavjetnik Fridrik Schmidt prispio je neki dan iz Beča u Zagreb, da nadgleda radnje što ih ovdje izvodi i što ih kani izvodit. U tom je pogledu dakle prije svega viećao s uzoritim g. kardinalom i preč. kaptolom glede renovacije stolne crkve te kako se pouzdano čuje odstranio svaku dvojbu i nepovjerenje, da se nebi mogla namisao izvesti bud s kojih razloga. Pošto su tako najmjerodavniji faktori pristali uz Schmidtovu osnovu, ima nade, da će se ona čim prije počet i izvodit. — Glede gradnje galerije odobrio je Schmidt žutkastu opeku izpod sv. Klare, rad koje se je najviše zatezalo, a glede crkve svetoga Marka priznao je, da je olašteni criep, kako se u nas pravi, vrlo shodan i ukusan, te da se može upotriebit.

— Bivša ženska preperandija na Zrinjskom trgu počela se je 11. t. mj. rušit, jer će na tom mjestu g. barun Ljudevit Vranicanji sagradit prekrasnu palaču.

— Čitamo u „Galebu:“ Vlaho Bukovac, rodom Kartaćanin, kog je lani Medo Pucić odveo u Pariz, te ga smiestio u „Ecole des beaux Arts,“ a u radionici slavnog profesora Cabanela, dogotovio je sliku „Crnogorka na obrani,“ koju umjetnici na veliko hvale. Dao Bog, da nam Bukovac, kojemu ima tekar 22 godine, zamieni slavnoga pokojnika Čermaka. Darežljiva ruka biskupa Strossmayera pomogla mu je do sada sa 1000 for.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Kako i mi javismo, umro je u Padovi 4. svibnja Dr. Roberto Visiani, slavni botanik talijanski, rodom Šibeničanin. Žaliboże nejaviše nam do sad ništa o njegovu životu nikoje novine. Ono malo, što ima u „Galebu“ priobćujemo evo i mi: Visiani bijaše prvi Dalmatinac, koj je dalmatinskom cvjetanom tudjinstvo upoznao, a pisao je već g. 1819. u „Floru ili botanische Zeitung.“ Godine 1826. napisa: „Stirpium dalmacarum specimen. Patavii,“ godine 1852. napisa: „Flora Dalmatica, sive enumeratio stirpium vascularium hac tenus in Dalmatia lectarum et observatorum. Lipsiae.“

„Flora Dalmatica“ zauzimlje dostojno i odlično mjesto u domaćoj literaturi prirodopisnoj, a spada medju najvrstnije botanike austro-ugarske monarkije. G. 1872. napisa joj i posebni dodatak. I pod starost svoju radio je poput neumorne pčelice, te je u družtvu s dr. J. Pančićem izdavao krasno i skupocieno djelo: Plantae Serbicae, Mletci. Visianu na čast nazvali su prirodopisci liepi broj prirodnina, što je i posve pravo i hvalevriedno, da se ime toli učena muža, a našega zemljaka, ovjekovječi.

— Literarni kongres u Parizu otvoren je 11. lipnja. U ime zapriečena Victora Hugona pozdravio je prisutne zastupnike About, a poslje toga preuzeo je predsjedničtvo Turgenjev, našto su se konstituirali odbori.

— Francezki republikanci zamisliše veliku ideju. Oni odlučiše naime ustrojit u svakom departamentu (županija) po jedne novine, koje bi izlazile jednom na tjedan uz cienu od 5 centima (2 nov.) za broj te podučavale seljake u svem, što im je vriedno znati kao državljanom. Kašnje kad bi se pomogle ove županijske novine, kane ustrojit takove u svakom arondisementu (okružju.) Sretna Francezka!

UMRLI.

— **Karl Barun Osten,** carski ruski general, veteran iz napoleonskih ratova, † 1. lipnja u Wiesbadenu u 86. godini.

— **Grof Achille Baraguay d'Hilliers,** francezki maršal, rodjen dne 6. rujna 1795. u Parizu, † 6. lipnja u Amélie-les-Bains-u u 83. godini. Baraguay se već 1813. borio kod Lipskog te je kašnje u ranjih svojstvih služio kao general. 1848. član zakonodavnog tiela, 1849. vrhovni zapoviednik rimske ekspedicije, 1851. vrh. zap. u Parizu, a po prevratu poslanik u carigrad odatle odazvan vodio je ekspediciju u botničko more i ondje 16. lipnja 1854. razorio rusku tvrdju Bomarsund, te je za to 28. kolovoza i. g. imenovan maršalom i senatorom. g. 1859. bio je vodja I. kora, 1870. kratko vrieme guverner Pariza a kašnje predsjednik iztražnog povjerenstva. Iza njega ostaju Francezkoj još samo tri maršala: Mac Mahon, Canrobert i Lebooef.

— **Georg V.** razkralj hanoveranski, rodjen 27. svibnja 1819. u Berlinu, † 12. lipnja u Parizu. Kao mladić osliepi on 1840. posve, nu ipak nastupi za otcem si 18. stud. 1851. vladu, na kojoj osta sve do g. 1866. kad ga Prusi protjeraše i Hanoveransku pripojiše sebi. Ostavi sina i dvie kćeri. —

NAŠI DUŽNICI.

(Nastavak.)

— g. Julijo Kettig, upravitelj kr. kot. suda u Sisku, od 1./1. 1878.—1./4. 1878. S poštarinom 1 f. 66 novč.

— g. Žiga Haslinger, kr. poštar na Vinici, od 1./1. 1878.—1./4. 78. S pošt. 1 f. 66 n.

— g. Stjepan Sekulić, obćinski poreznik na Vinici, od 1./1. 1878.—1./4. 1878. — S poštarinom 1 fr. 66 n.

— g. Gjuro Drenovački, kr. kot. pristav u Varaždinu. Od 1./1.—1./4. 1878. S poštarinom 1 f. 66 n.

— g. Josip Vanjek, kapelnik u Samoboru. Od 1./1.—1./4. 1878. S poštarinom 1 fr. 66 novč.

(Nastavak sliedi.)

Zaključak uredničtva 14. lipnja.

---

se on š njom oprašta i priobćuje ujedno svoju odluku, da ostavlja Rim, i da stupa u stranu vojsku, ali u koju, to ne reče. Mariji je predala omot za me, Mariju nazivaše mojom zaručnicom i prazno govorkanje doprlo je takodjer i do Anunnuciate, ona je vjerovala, i Mariju k sebi pozvala. Što joj je mogla reći? Dosjetih se kojim li strahom je Marija meni sborila, dakle i ona je znala, kako misle Mljetci o naši dvojici, Nisam bio toli hrabar da i š njom govorim, a ipak moradoh, ta ona bijaše mojim i Annunciatinim dobrim angjelom.

Uzeh gondolu i do mala bijah u sobi, u kojoj sjedjahu Roza i Marija uz ručno djelo. Marija bijaše smetena, ja nebijah toli hrabar, da izrečem, što me jedino zabavljaše, na svako pitanje odgovorih raztrešeno, jad je tištio moju dušu. Sad primi Rosa moju ruku i reče:

„Vi trpite s dubokog jada! Povjerite se nama! Ne uzmognemo li Vas utješit, to možemo bar tugovat uz kojeg iskrenog prijatelja.“

„Ta Vi znate sve!“ kliknuh, podav so sasma boli.

„Morda Marija!“ vrati Roza. „Ali ja neznam ništa!“

„Rozo!“ reče Marija moleć i primi ju za ruku.

„Ne, pred Vama ne imam tajna!“ vratih. „Sve ću Vam pripoviedat! I to je neko olahkoćenje!“ I ja pripoviedah o uboźtvu za mog djetinstva. o Annunciati i o mom bjegu u Napulj; ali vidiv pred sobom Mariju sklopljenih ruku, ko što je niekoč Flaminija sjedila, košto još jedno biće u mojoj uspomeni predamnom sjedjaše, tad ušutih. O Lari, o snu u špilji nisam bio toli hrabar da govorim u Marijinoj blizini, te ne spadaše k povjesti Annunciate. Umah zadjoh k našem sastanku u Mljetcih i našem posljednjem razgovoru. Marija pritisnu ruke na oči i plakaše. Roza je šutila.

„O tom nisam ništa znala, ništa slutila!“ reče ona konačno. „Iz bolniee molosrdnih sestara dobi Marija neko pisamce kojim ju umiruća neka žena zaklinje, ako joj je išto srdcu milo i sveto da dodje k njoj. Ja ju sprovadjah u gondolu a buduć je imala same doći, ostadoh kod sestarâ, dočim je ona pristupila k postelji umiruće.“

„Vidila sam Annunciatu,“ reče Marija „Vi ste primili, što me je ona molila, da Vam predam. „A što je rekla?“ kliknuh.

„Dajte to, Antonijn, improvizatoru, ali da drugi nevide!“ — Ona govoraše o Vami, govoraše kao sestra, kao što dobri duh govoriti može — i vidih krv, — krv u njenih usnah ona uzdignu oči u zadnjoj smrtnoj borbi i — —“, Marija glasno zaplaka.

Šuteć pritisnuh njezinu ruku na moja usta i zahvalih, da je ona svojom pobožnošću i svojom blagošću izpunila Annunciatinu prošnju. Ja ju ostavih, podjoh u crkvu i moljah za umrlu.

Nikad mi nitko ne izkaza veće usrdnosti i prijateljstva nego li od tog časa u podestinoj kući. Roza i Marija postupahu samnom kao sa svojim milim bratom, svaku od mojih želja nastojahu predusresti u istih najneznatnijih malenkostih upoznah njihovu nježnu brigu za me.

Posjetih Annunciatin grob. Groblje nalikovaše kojoj plovećoj arki sa visokimi zidovi, koja se na vodi nihala, nalikovaše otoku sa mrtvačkim vrtom. Zeleni prostor sa mnogo crnih križeva opazih predasobom. Nadjoh grob, koji sam tražio. „Annunciata“ glasio je sav nadpis. Svježi liepi vienac sa zelenimi lovorikami visio je nad križem, po svoj prilici Rozin i Marijin dar. Obim se zahvalih na tom. Koli krasna bijaše Marija u svojoj blagosti, koli čudnovato bijaše slična mojoj slici ljepote, Lari, kad li je oči oborila. Pričinilo mi se, ma kako nepojmivo prividja da Marija i Lara bijahu jedna ta ista osoba.

(Nastavak sliedi.)

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović.** Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 52. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 23. lipnja 1878. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga II.

ANTUN MIHANOVIĆ PETROPOLJSKI.

ŽIVOTOPISNA CRTICA OD

F. J. FOLNEGOVIĆA.

Obašav si lanjskoga proljeća prijatelja u gornjem hrv. Zagorju, ter ne našav ga kod kuće, dočujem od ljubezne domaćice, da joj je suprug pošao na Klanjac, gdje da se taj čas prenašaju ostanci Antuna Mihanovića pl. Petropoljskoga iz staroga župnoga groblja na novo.

— Zar je to možda onaj Mihanović koji je narod svoj obdario ponajkrasnijom himnom „Liepa naša domovina?“ upitam vrlo znalično domaćicu.

— Jest onaj isti.

— I on počiva na klanjačkom groblju! Pa molim Vas od kada?

— Od 18. studenoga 1861.

— I ja, koji sam toliko krat uzhićen čitao, pjevao ili slušao prekrasnu onu pjesmu, koji sam se tolikokrat provezao mimo onoga groblja i ja nisam toga do danas znao!

— E što će te gospodine, kad smo mi za pokojnika toliko nehajni bili, da nisu tadanje novine niti njegove smrti oglasile, a kamo li mu života opisale.

Iza ovoga razgovora ja sam odlučio hrvatskomu obćinstvu dozvati u pamet uspomenu na ovoga veoma znamenitoga muža. Tko pročita samo njegovu pjesmu, pa se sjeti, da je ona prije četrdeset godina onakova izpjevana, kakovu ju i danas pjevamo, pa tko se vrgne duhom u ono doba te uzporedi tadanje vršnjake Mihanovićeve s njim, morati će opaziti da je Antun Mihanović bio medju svojimi drugovi jedna od najznamenitijih ličnosti, jedan od najbistrijih umova a najgorljivijih otačbenika. Žalim zato, da me nije tko stariji pretekao nacrtati viek i djelovanje Antunovo, a živo bi se radovao kad bi ova crtica vještije pero i izkusniju glavu izazvala na isti posao.

Antun Mihanović, plemić Petropoljski, rodio se u Zagrebu valjda godine 1796. Na njegovoj posmrtnici bo stoji, da je umro 14. studenoga 1861. u šestdeset i petoj godini života. Uzprkos prijaznosti prečastnoga našega opata kod sv. Marka, koji je i sam tražio u crkvénih maticah krstni list Mihanovićev, mi ga ipak nenadjosmo. Nu znamo, da potiče iz ugledne zagrebačke obitelji.

Od istoga prijatelja, koji se trudio prenosom njegovih kostih, te koji se diči prijateljstvom jedine žive sestre Antunove, gdje. Marije udove čuvenoga rodoljuba Briglevića, doznajem, da je Antun učio prve nauke u Zagrebu vanrednim uspjehom, da je oko 1817. godine prava svršio a sa 22. godine bio auditorom u puku Majerovom.

Nu godine 1818. dakle istodobno nalazimo Antuna u Padovi i to čim se bavećega? On je našao rukopis djela Ivana Gundulića, on je odmah shvatio veliku znamenitost ovoga genija i eto ga s nakanom na javu izdati njegova djela štampom. Na samo mlado ljeto 1818. izdao je on iz „Patavije“ poziv na latinskom i hrvatskom jeziku, zovuć rodoljube, neka se predbroje na Osmana.

Iz karakterističnoga poziva, koji mi je dopao u ruke uslužnošću gospodina Ve-

LISTAK.

IMPROVIZATOR.

ROMAN U DVIE KNJIGE.

DANSKI NAPISAO

HANS CHRISTIAN ANDERSEN.

(Nastavak.)

U to vrieme nadodje list od Fabiania; on mi pisa, da sam već sada boravio četiri mjeseca u Mljetcih; to kao da ga začudjuje i on mi predloži, da dulje vremena ne potrošim na taj grad, nego da posjetim Milan ili Genevu; ali sve to da ovisi o meni; mogoh učinit, što bi me bilo najdraže. Pravo uzev što me suzdržavaše u Mljetcih? Za mene bijahu oni gradom tuge, tužan u srdcu dodjoh u nje i najljepši san mog života razplinuo se suzami u njih. Marija i Roza su mi ljubezne sestre. Poggio je mio i vjeran prijatelj, ja nenadjem nikad ovakovih, al razstati se moramo, a ovdje naidje mi bol samo uvjek na novu hranu! Da, odavle, odavle! To bijaše mojom čvrstom odlukom. Htjedoh Rozu i Mariju pripravit na to; ta one moradoše doznat. U večer sjedjah kod njih u velikoj dvorani, iz koje bi izzidan van na kanal balkon. Marija htjede dati donieti po slugi svjetiljku, ali Rozi se mililo više na jasnoj mjesečini.

„Pripjevaj nam nešto, Marijo!“ reče Roza, „zapoj nam liepu pjesmu, koja opjeva troglodytsku špilju! Deder da čuje Antonio!“

Osebno mekimi zvuci pjevaše za tim Marija neku čudnovato dirajuću pjesmu uspavanku. Rieči i melodija sliše se u jedno i pokazaše srdcem i ćutilom dom ljepote pod bistrimi poput etra valovi.

„Niešto je toli duševna, toli prozirna u toj svoj pjesmi,“ reče Roza.

„Tako se mora duh bez tiela očitovat!“ kliknuh.

„Ovako lebdi ljepota svjetska pred sliepimi!“ uzdahnu Marija.

„Ali toli liep u istinu nije sviet, otvori li se oko?“ upita Roza.

„Ne tako liep, a ipak ljepši!“ vrati Marija. —

Tada pripoviedaše Roza, što mi je već Poggio kazao, da je Marija bila sliepa te da joj je njen brat poklonio svietlo vida. Marija spominjaše njegovo ime ljubavlju i zahvalnošću, pripoviedaše mi djetinski svoje pojmove o vanjskom svietu, o toplom suncu, o ljudih, o širokom lišću kaktusa i o velikih hramovih. „U Grčkoj imade ih više, nego li ovdje!“ opazi na jednom i sad nastupi časimična stanka u njezinu pripoviedanju. „Boje si predstavljah sličnimi kao i krasotu i jarkost boja,“ nastavi ona. Ljubice su modre, more i nebo je takodjer modro, pripoviedalo mi; iz mirisa ljubicâ učih tada, kako mora da je krasno nebo i more. Ako je mrtvo tjelesno oko, to vidi duševno tim jasnije. Sliepac uči vjerovat u neki duševni sviet; svi njegovi govori su očitovanja istog.

Mišljah na Laru sa plavom kitom ljubica u tamnih vlasih, miris naranče svrati moje misli takodjer u Paestum, gdje ljubice i crveni šeboji cvatijahu oko ruševina od hramova. Govorasmo o veličajnoj ljepoti prirode, o moru i gorah, a Roza je čeznula za svojim Napuljem. Tad im rekoh, da sam na odlazku i da ću za nekoliko dana ostaviti Mljetke.

„Vi ćete nas ostavit?“ reče Roza tužno; „nisam na to ni pomislila.“

limira Gaja evo uz naslov i zanimivija mjesta:

„U Gradu Patavii 1. M. Sjecsna 1818. Znanostih y narodnoga Jezika Priateljom A. Mihanovich od Petropolja Hervatin.

. . . . . . Nam zaisto sramotno bilobi, da nekoji Narodi, nashi Rodjaki Mnoxinom vandanih Dellah nas obladajuch, y vu Tersenju shto immamo vandatti perviji pred nami zvali bi se. Mnoga immamo vredna iz tmine na svjet statti, da Deddov nashih Ume ocsitaju kanno chine njih Povjesti chuvaju.

Knjiga nosit cse Ime: Osman Ive Gundulichja, vlastelina Dubrovacskoga, Izpjevanje Deljinsko Illiro Slavensko, pervich iza Rukopisa Staroga na svjetlo dano.

. . . . Pjesnika razsuditi, alli s drugimi Spodobnost kazati zderxavam se, Jer Pameti, kanno konce stanovittum mjerum mjeriti, drugim ostavljam."

Nu Mihanović nije našao žudjena odziva. On nije štampao Osmana. A zašto? „U preduboku snu ležaše uboga domovina. Izabrani sveštenik vile slovinske podigo je bio glas u doba gluho!" — Ovo su rieči Vjekoslava Babukića o Mihanovićevu naumu, štampane u uvodu Osmanova izdanja g. 1844.

Iste one 1818. godine stigao je Antun u Beč mozda je već dotle izkusio bio neuspjeh svoga nastojanja na književnom polju, nenašav predbrojnika za Osmana, ipak se odvažio na novo ogromno za onda poduzeće. Zamislio je izdavati hrvatske novine u Beču!

Dne 12. Julija 1818. izdao je Antun objavljenje, da kani u Beču izdavati „Oglasnik Ilirski" počam od 1. listopada dva puta u sedmici uz cienu godišnjih 40 forinta, dakako bečke vriednote. Žalim što mi samo „objavljenje" nedopade ruku, bilo bi zanimivo priobćiti ga već zato, jer je to valjda prvi pokus bio k utemeljenju hrvatskoga novinstva. Nu i tuj se Mihanoviću nije sreća nasmijala. Trebalo je još šestnaest godina čekati, i Gaja dočekati, dok smo se prvih svojih novinah dostali.

Mihanović je istodobno boravio u Beču s J. M. Šporom i s pokojnim A. Praunšpergerom. Ova trojica bili su predteče Gajevi i zaoto bi veoma poučno te od prieke nužde bilo za poznavanje poviesti našega narodnjega preporoda pobilježiti obširnije djelovanje i odnošaje ovih trih znamenitih hrvatskih rodoljuba.

Ja nisam mogao do sele doznati što je s Mihanovićem od to doba van jedino to, da se poslie 1820. g. bio nastanio na Rieci kao privatnik, da ga Rieka izabrala zastupnikom svojim na saboru Požunskom, i kako mi prijatelj pripovieda, „radi njegovog slobodoumnog ponašanja i govora" natrag pozvala. Zatim je opet krenuo u Beč te primio državnu službu. Od to doba pa skoro do smrti svoje služio je on kod raznih austrijskih konzulata na iztoku. Ponajprije postade konzulom u Biogradu. Tuj se zavadio s pokojnim knezom Milošem, jer mu nehtjede odati neke državne tajne i ostavi Biograd te krene u Solun, kasnije u Smirnu a zatim se nastanio kao generalni konzul austrijski u Carigradu. On je bio na istoku veoma poznata i puno odlikovana ličnost. Resilo ga štovanje trgovačkoga svieta a odlikovalo ga redovi austrijskimi i turskimi. — Staviv ga u mir radi bolesti za malo (1854.) ga opet poslalo u Bakarešt kao državnoga agenta. Služeć do g. 1860. bude definitivno umirovljen te se nastanio u svojoj rodovini ponajvećma u Zagorju, gdje je na dobru šure svoga a u naručju sestre i kćerke svoje dne 14. studenoga 1861. i umro. Kćerka mu Marija, supruga štopskoga kapetana Lovete i njezina pomajka, sestra Antunova, čuvaju brižno uspomenu na pokojnika to li na grobu njegovu ko li u srdcih svojih.

Što sam ja mogao naći, od njega imamo samo sedam pjesama ili pjesmica. Sve su manje više vrlo liepe meke i danas još vrlo obljubljene, nu njegova „Liepa naša domovina" sačuvati će mu spomen u narodu kroz vjekove. U prvom tečaju „Danice" dne 14. „Szushcza" 1835. štampana, čekala je punih trideset i sedam godina, dok ju je vriedni starac Lihteneger godine 1862. u glasbenom zavodu zagrebačkom sa svojimi učenici prvi krat u četveropjevu zapjevao. S kojim uzhitom je primljena bila! A tko ju danas u nas nepjeva! Nu pjesnik nije doživio radosti, da se nagleda slavlja svoga uma ni da začuje, kako njegova pjesma leti na krilih melodije narodom hrvatskim, da mu u njegovu srdcu podigne jedini, neprolazni spomenik. Kojim je povodom ova pjesma i kad nastala, tko je začetnik melodije, koju je gospodin Lihteneger usavršio i na četira glasa razvrstao, — to se već danas nezna, ona je kao fenič iz praha nikla i zasjala na nebu kao danica hrvatskom narodu.

Odmah u sliedećem broju „Danice" ugleda svjetlo njegova pjesma „Negda i sada," u 39. broju istog tečaja iz Rieke zapjeva tužaljku „O posljednoj Franjevoj polnoći" a odmah zatim 10. listopada 1835. priobći obljubjenu, Livadićem ukajdenu pjesmu, „Mio ti je kraj." Ta je pjesmica i drugi put u Danici godine 1840. štampana. Na 4. svibnja 1844. odazvao se na ime Danice Jánu Koláru iz macedonskoga Soluna. U ono doba priobći i krasnu svoju, takodjer prečesto pjevanu „Kamenu dievu." Posliednja tiskom priobćena pjesmica njegova, najmanje je poznata a svakako jedna od najljepših i najčuvstvenijih, što

---

„Ne vraćate li se opet u Mljetke?" upita Marija; „ne dodjete li više k Vašim prijateljem?"

„O ipak, za cielo!" kliknuh premda ne bijaše u mojoj osnovi, dokazivah im, da sam mislio vratiti se iz Milana preko Mljetaka u Rim; ali da li sam sám tomu vjerovao?

Stajah uz Annunciatin grob, uzeh list od vienca, koji je ležao na istom i sačuvah ga, kao da nebi htio nikad više se povratit. I bijaše posljednji put, što sam onamo došao. Što je grob u sebi krio, bijaše prašina, u mom srdcu stajaše odtisak ljepote, a kod Madonne stanovaše duh, čijom slikom bijaše. Annunciatin grob i malu sobu, u kojoj mi Roza i Marija podaše za oproštaj ruku, jedino vidiše moje suze i moj jad.

„Nadjite si plemenitu ženu, koja Vam može nadomjestit gubitak Vašeg srdca!" reče Roza na polazku. „Dovedite ju jednom u moje naručje, ja znadem, da ću ju ljubit, košto ste mi Vi naučili ljubit Annunciatu."

„Dodjite veseli natrag!" reče Marija. Poljubih joj ruku, njen pogled počivao je bolno i sjetno na mojih crtah. Podesta stajaše sa šampanjskom čašom, a Poggio zapjeva neku putničku pjesmu o kotrljajućem se kolu i poju ptica u slobodnoj naravi. On me sprovede u gondoli preko do Fusine. S balkona nas pozdravljahu gospodje s bielimi rubci.

Što se nemože sve sbit, dok se opet vidimo! Poggio bijaše razkalašen, — nu dobro sam osjećao, da to nebijaše od srdca! Ogrli me strastno i zatraži da si marljivo pišemo. „Ti mi tad oglasiš zaruke te nezaboraviš oklade!"

„Kako se možeš sad šalit!" rekoh. „Znadeš bo moju odluku." Razstasmo se.

XIV.

ZNAMENITOSTI VERONE. MILANSKA STOLNA CRKVA. SUSRET KOD NAPOLEONOVOG SLAVOLUKA. SAN I ISTINA. MODRA ŠPILJA.

Kola se micahu napred. Ja vidjeh Brente obale zelene, strmoglede i prekrasne vile i daleke gore. Pod večer stigoh u Padovu. Za tihe me mjesečine pozdravi crkva sv. Antonija sa svojih sedam trula. Veseo i živ žamor dopirao je do mene izpod arkada na ulici, — al ja sam bio sam i tudj. Za dana sve mi posta još nesnosnije. „Napred, napred! Putovanje čovjeka veseli i tjera sjetu." Tako sam promišljao — a kola se micahu napred.

Krenusmo preko velike ravnice, nu bijaše ona bujno zelena, poput pontinskih bara. Visoki strmogledi nadviše se preko graba i svigdje stajahu oltari s likom Madonne. Neki bijahu već nešto izgubili sjaj a stiene bijahu gdjegdje i razrušene, nu svigdje sjedjaše mati božja sa sinkom u naručju. Čudno mi se vidlo, da je moj veturin skidao šešir pred novimi slikami, stare kao da nevidje. Nu možda je bilo bez razloga. Zaboravlja se i sveto i čisto, ista Madonna, kad izčezne svjetski sjaj. —

Preko Vicenze, gdje mi ne razveseli Paladio duše, stigoh u Veronu, prvi grad, koji mi se svidio. Amfiteatar vrati mi misli Rimu, sjeti me Coloseja. Bijaše liep odtisak onog, ako i nešto manji, nu neoskvrnu ga barbarska ruka. Široki svodnici služili su za tovarenje robe a posried arene stajaše mala daščara, u kojoj je predstavljalo neko družtvo. Na večer podjem onamo. Veronežani sjedjahu na kamenitih stubah, kako nekoć sjedjahu njihovi pradjedovi. Na malom se pozorištu pjevala „la Generentola." Bijaše negdanje Annunciatino družtvo. Aurelia je pjevala glavnu ulogu. Sve bijaše kukavno. Stari teatar i nova daščara gle-

je iztekla izpod pjesničkoga pera. To je sliedeći na Petrarcu puno sjećajući sonet:

„O bielomu joj čelu vienac sviti
Od kosah vranih, svionih bijaše.
A tankih izpod obrvah sijaše
Nje očijuh plamen, sada — vajme! skriti;

A mio dievin obličaj čestiti,
Gdje andjelska ljepota se svietljaše,
Koj vlast mi rajske radosti javljaše,
Obličaj, ne za ljubit — za moliti;

Te kad bi vitka gibko prohodila,
Te blagim ustma naški govorila —
Taj struk i hod i glas nepoznah prije:

Zapanjen stanem, zamuknem, probliedim,
Ko duše svoje sunce da zagledim:
I što je andjeo, neznam — ak to nije!“

Da li je Mihanović ostavio kakvo djelce u rukopisu neznam. Al je sabrao znamenitu sbirku ponajveće staroslovenskih rukopisa, koja se čuva (ali dosele žalibože samo od tudjinaca rabi) u posebnom ormaru knjižnice jugoslavenske akademije.

To je sve, što sam mogao saznat o životu i djelovanju ovog znamenitog Hrvata. U nizu muževa, koji su probudili i preporodili hrvatski narod ide njega častno mjesto. On se nije izticao, već živuć skromno za sebe, utisnu mu kadkad žarko i osjetljivo srdce pero u ruku, da stvori ni cigli desetak pjesama, da iz duše svoje izvadi šest bisera i jedan alem:

„Liepa naša domovina!“

Poviest izpravlja vazda, što su suvremenici izkrivili, ona i naplaćuje dug prošlosti. Ta će se poviest odužit i Antunu Mihanoviću.

ERMINIA FUÀ FUSINATO.

LITERARNI PORTRET.

Po poljskom nacrtu Marije Ilnicke. M. G.

Italija je zakopala svoga kralja pod čijim se je vodstvom izvelo veliko djelo narodnoga ujedinjenja. Pomalo izumire, a po običnoj mjeri ljudskog života prerano, ta gromadka ljudi, koja je gradila to jedinstvo. Vidi se, da žile vrijuće životom, da velika djelatnost, velike borbe i velika slavlja nisu u prilog dugovječnosti, nedonose godina patriarha, blagoslivljajućih djetcu djetce svoje. K tim plejadom talijanskih rodoljuba, što ih nedavno odtisnu sudbina od ujedinjene otačbine, broji se žena velikog srdca i plemenitog pjesničkog dara, Erminia Fuà Fusinato.

Rodila se ona u gradu Rovigu na 5. listopada 1834. od izraelitskih roditelja, nu već mjesec dana po njezinu porodu preseliše se njezini roditelji u Padovu, koja je i postala prvim pozorištem Erminijine djelatnosti. Tu se je ona uzgojila, tu je porasla, tu se je njezin duh razvio. Roditelji imadjahu nešto imutka te ju uzgojiše prilično, nu život njihov bijaše tih, radin, gospodarstven te je i mala Erminija time usisala težnju za tim častnim redom i radom. Nu ujedno taknu se njezinog krasnog čela — jer ona bijaše divotne ljepote — vila poezije i ljubav domovine talijanske. Pjesma joj se jur u desetoj godini ukrade s duše kao ptica s rana gniezda, da poleti k nebu. Predmetom njezina pjevanja bijaše čuvstvo; u trinajstoj godini svrati već na sebe pozornost ciele okoline, koja ju stala sve više ljubit i cienit. Duh diše, gdje ga volja, i on zadahnu mladim djevojčetom uprav kad je Italija uzdisala sried najvećih jada i nevolja, u ono burno preporodno doba 1848. Erminiju je potaklo na nauke, kakovi su tad riedki bili ženam italskim, na studij poviesti i političnih sgoda. Pravom je razkošju ona listala list po list iz prošlosti svoga naroda i crpila iž nje onaj sjajan i samostalan karakter.

Po padu Italije pod Novarom 1849., po uzmaku sardinske vojske i zauzeću gradova kroz Austrijce, Erminija još se više duhom sakuplja, podaje se knjizi i počima učit poviest staroga Rima, što u njoj ni malo nezatire pjesnikinje, nit joj utažuje goruća čuvstva. U to se doba upozna s djeli Arnolda Fusinata, nekoč veselog pjesnika mladeži, kašnje raztuženog, duboko razžalenog pievca pretrpljenih muka, jer s nesrećom njegove okoline snadje ga i obiteljska nesreća. Umrla mu žena, krasna mlada žena u čas, kad je imala postat majkom. Upoznat se s pjesnikom samim, najvruće poželi Erminia Fuà. U taj čas bijaše dom njezinih roditelja svakomu otvoren a po njezinu talentu i glasu na daleko razglašen. Erminija nije ništa izdala tiskom, nu njezine pjesme kružile su cielim gradom i njegovom okolicom. Ona ih je zvala svojimi „skromnimi cvietići“ nu narod ih umah pribroji najblagodušnijim ružam. Krasota i duhovitost Erminijina privukla je k njoj ljude duhom joj ravne te je živila u plemenitu družtvu. Medju prijatelji njezinog doma bijaše i blizki znanac i vršnjak Arnolda Fusinata, koji je tad stanovao u Castelfrancu. Erminija ga neprekidno molila, da ju upozna s pjesnikom. Nu,, Fusinato odbi poznanstvo Erminijina doma, neljubljaše bo učenih žena, kojim se već i Erminija Fuà sa osamnajst godina pribrajala.

Nu slučaj htjede, da joj se želje neočekivano izpuniše. Jednom, za boravka Fusinatova u Padovi, nedozvoli mu nepogoda, da se na noć vrati u Castelfranco a jur spomenuti njegov prijatelj okoristi

---

dahu se ko velikan i patuljak. Veliki bas nadglasi sve strojeve; obćinstvo pljeskaše Aureliji. Ja pohrlih van. Bijaše posve tiho. Ogromna sgrada zasjenjivala je cielu ulicu.

Pripoviedali mi o Capulettih i Montechih, kako je njihova mržnja razdvojila dva ljubeća srdca a smrt ih opet sjedinila, poviest Romea i Julie. Odvedu me takodjer u palazzo Capuletti, gdje je prvi put Romeo ugledao Juliju i š njom plesao; sad bijaše kuća gostionom za strance. I ja se popeh stubami, kojimi se Romeo uzpe k ljubavi i smrti. Velika dvorana još je sačuvana, samo su slikarije po stienah pobliedile i prozori sizahu do poda. Nu oko stiena stajahu vrčevi, pod bijaše nastrt slamom i sienom, a u uglove nabacaše poljskog orudja i konjskih hamova. Tu su se nekoč kretala uz mile glasove najponosnija plemena veronežka, tu prosanjahu kratak ljubovni san Romeo i Julia. Duboko osjećah, kako je ništetan ljudski sjaj, osjećah, da je Flaminija odabrala najbolje a Annunciata da je to polučila. Ja ih blagoslivljah.

Groznica me hvatala, nenadjoh mira. „U Milan!“ kliknuh, „tamo je moja domovina.“ I bez prestanka me nešto tjeraše na put. Pred konac mjeseca prispjeh onamo. Ne, u Mljetcih bijaše bolje i ugodnije. Samoća me mučila, al nesklapah poznanstva, nepredah ni jednog od mnogobrojnih preporučnih listova, kojimi ne providiše.

Ogromno kazalište sa svojih šest redova pokritih loža, sav veliki prostor, koji je riedko kad pun, nekako mi se pričini tugaljiv, pust, nesnosan. Jednom ga posjetih, kad pjevahu Donizettijeva Torquata Tassa. Najznamenitijoj pjevačici, koja se od radosti i slavlja smiešila, kao da mi duh proricaše kobnu budućnost. Poželih joj, da u taj čas sreće i ljepote umre, jer tad bi sviet nad njom plako, a ne ona nad svietom. Mala dječica plesahu u baletu, a srdce mi je krvarilo š njihove ljepote. Nikad više neposjetih Scale.

Sam tumarah velikim gradom, prolazih sjenovitimi ulicami, sam sam sjedio u svojoj sobi i započeh pjevat igrokaz „Leonardo da Vinci“; ovdje je on živio, ovdje sam vidio njegovu bezsmrtnu sliku „večeru.“ Priča o njegovoj nesretnoj ljubavi, o njegovoj ljubovci, od koje ga je samostan oddielio, opetovala se u mom vlastitom životu. Mišljah na Flaminiju, Annunciatu te sam pisao što mi srdce podavaše. Ali manjkao mi je Poggio, manjkala mi je Marija i Roza, dvie prave duše. Njihova vjerna brižljivost, prijateljstvo manjkaše upravo momu srdcu. Pisah, ali ne dobih odgovora, ni Poggio ne održa svog obećanja glede listova i prijateljstva, on bijaše poput svih inih, koje nazivljemo prijatelji, te kojim se za razstanka čim čvršće privinemo. Dnevice zalazih u Milansku prvostolnu crkvu, u taj čudnovati mramorni brieg, odkinut s kararske pećine. Na jasnoj mjesečini vidih prvi put crkvu; zasliepno biela gornja polovica uzdizala se neizmjerno plavetnim zrakom. Naokolo, kamo god pogledah, sa svakog kuteljka, na svakom zvoniku stršili su mramorni kipovi kojimi je crkva obasuta. Nutarnjost crkve nije te više zadivljivala od Petrove crkve; tajinstvena tama, blišt svjetlosti kroz šarena okna, osebno mistični sviet, koji se ovdje otvarao, to bijaše crkvom božjom! Bijah već mjesec dana u Milanu, kad li sam prvi put uzišao na crkveni krov. Sunce pripicaše na sjajnoj bieloj površini, zvonici stajahu na istoj kao crkve i crkvice na kojem prostranom mramornom trgu. Duboko izpod mene bijaše Milan; oko mene pomiljali se novi kipovi, svetci i mučenici, kojih moje oko nije moglo ugledat s ulice. Stajah na najvišem vršku kraj silnog Isukrstovog kipa, koji vienča svu gorostasnu sgradu. Prema sjeveru uzdizahu se visoke tamne Alpe, prema jugu nizki plavetni Apenini, a izmedj ovih prostrla se neizmjerna zelena ravan, kao da bi bila dlanovita, u cvatući vrt pretvo-

se tom zgodom, da ga silom upozna s djevojkom, koja mu je imala postat najdražom od svih inih žena. Sjedjaše bez volje, da prisilno, nu ipak za prvim susretom s Erminijom razprhnu se predsuda, a na njegovo mjesto stupi sladki čar, razblažujuć srdce i dušu. Nije tu djelovala samo ljepota Erminijina, znao bo je unapred, da će gledat prekrasnu dievu, već prostota, skromnost, sladkost i lagodnost u skladu, tim se je ona osobito dojimala. Uz to je glas Erminijin, neizmjerno mekan, mio i muzikalan nadopunio čar. Arnold Fusinato posta od tog časa čestim, što češćim gostom obitelji Fuà, neodajuć se ni za subornika mlade pjesnice, ni za ljubećeg ju štovatelja. Činilo se, kao da ga najviše zanima pjesnica, a ne žena, pa se dostao učiteljem mlade vještakinje, i takav osta njihov odnošaj četiri godine. Oboje ljubljahu, ljubljahu neizmjerno! Nu medju njihovom ljubavi i njihovimi težnjami ležaše velika zaprieka, duboka kao silan jaz. Erminija bijaše izraelitka a razlika vjere nedozvoljavaše ženitbe!

Nu u duši djevica od davna je već pripadala vjeri ljubeznika; moralo se tako sbit, kad joj bijaše tako dugo naučiteljem i vodjom, pojuć joj o nebu i zemlji. Nu roditelji Erminijini uložiše svoj grozni veto. Ponajviše se opirao otac progonom i kletvom, nazivao ju izdajnicom. Nu u tu cienu nehtjede ona unići u raj svojih sanja. Nu duša je njezina plamtila od ljubovne strasti. Umriet ću majko! uzkliknu ona jednom u zdvojnosti po uzaludnu draganju nemilosrdna otca, — umriet ću! Želiš li to, nećeš me ugledat kršćankom, tad ću se podat toj sudbini. Nu reci ded, želiš li to? . .

(Konac sliedi.)

TEMELJI
PRAKTIČNOG GOSPODARSTVA.

FRANCEZKI NAPISAO MAURICE BLOCK.

PREVEO

MILAN KREŠIĆ.

(Konac.)

XXXV.

P O R E Z.

Razgovor o poglavarstvu i o vladi svede konačno rieč na porez. Država, podžupanije, općine sve imadu stalan trošak, to zna doduše cieli sviet, a ipak mnogo puta neplaća se dobre volje.

Ovaj prigovor nije se ticao susjeda Dragića, jer je njemu dobro poznato bilo, da porez služi za uzdržavanje javne sjegurnosti, puteva i cesta, za pouku i za mnogo inih koristnih stvari. On kaže: „Da nije reda i sjegurnosti u zemlji, morao bi si nabaviti oružja, morao bi staviti željezne šibke na prozore i dvostruke ključanice na vrata. Pa sve to nebi pačilo zločince, da mi podpale kuću i otmu stoku. To sve prouzročilo bi velik gubitak, dočim se onako malom svotom obranim od slične nevolje.“

Učitelj. — Da bi se mogao plaćati porez liečnikom, da osujete svaku bolest, bezdvojbeno bi se svaki radostno tomu teretu podvrgao.

Porez se dakle plaća za osujećenje nereda i rata.

Neki susjed. — Nu ipak nam je težko nasmagati toliko novaca.

Učitelj. — Znate, tko porez ustanovljuje? To su naši zastupnici, koje u sabor izabiremo i naši občinari za občinski teret, a oni nedozvoljavaju više nego je od prieke nužde.

Isti susjed. — Možebiti, ali ima toliko raznih poreza; prvo izravni porez, zatim tecivarina, dohodarina, uknjižba, biljegovina, prirez na pića i šta ti ja znam što jošte. (Valja pamtiti da ovaj razgovor vode francezki seljaci. Op. prev.)

— Učitelj. — Ta ustanova raznih poreza omogućuje, da svatko plati porez po svojoj materijalnoj snagi. Na primjer vi imate kuću i zemljišta, od toga plaćate porez pod imenom zemljarina, zatim plaćate naimovnu kućarinu u razmjerju stana, koj uživate, a po stanu opet proračunava se dohodak, od kojeg plaćate dohodarinu, zatim osobnu tecivarinu. Bezdvojbeno uvidja svaki od vas, da porez mora biti za namirenje državnih troškova.

A nijedan pošten čovjek nebi htjeo uživati politička prava a da ujedno neizpunjuje dužnosti gradjanina.

Porezi, o kojih vam evo prosborih, zovu se izravni porezi. Nu ima i neizravnih poreza, a ti su većim dielom porezi na jestvine i pića.

Susjed Dragić. — Na primjer prirez na vino, carinska pristojba za slador, kavu itd. To plaća trošac.

Učitelj. — Porez na potrošne predmete plaća već u napried trgovac; on plaća državi na veliko, a trošac mu ga vraća na malo.

Uzmimo, da kilogram sladora stoji trgovca 70 centima, a porez da je 50 centima, to ga slador stoji u istinu 1 fr. 20 centima a hoće li imati za svoj trud 20 centima po kilogramu, mora naći kupca uz 1 fr. 40 cent.

Radi te okolnosti, što trošac neplaća izravno porez državi, (plaća ga bo neizravno kroz posredovanje trgovca), zove se neizravnim porezom carina i prirez na predmete potroška.

Susjed Dragić. — Tako se plaća malo po malo taj neizravni porez udaren

---

rena rimska Campagna. Zirnuh prema iztoku, gdje su morali biti Mljetci Jato ptica selica letilo je tamo dugim redom poput lepršeće vrpce; mišljah na moje ondješnje mile, mišljah na Poggia, Rozu i Mariju i neko bolno čuvstvo se probudi u mojih grudih. Moradoh se sjetit stare pripoviedke, koju sam čuo kao diete, vraćav se s majkom i Mariucciom s Nemijskog jezera, gdje smo vidili pticu grabilicu i gdje se pojavila Fulvija. Tada pripoviedaše Angjelina, o siromašnoj Terezi u Olevanu, koja je ginula od jada i čeznuća za brzim Giuseppom, koji je na svom putu na sjever preko gora pošao; kako je tada stara Fulvija bilje kuhala u nekom bakrenom kotlu, i uzdržala isto kuhajuć nekoliko dana nad žeravicom, dokle bude Giuseppe čeznućem obuzet i morade kući, danju i noću, bez mira i počinka morao se natrag vraćati, gdje se njen kotao sa svetim biljem i njegovom i Terezinom viticom od vlasij kuhao. Ćutih onu magičnu silu u mojih grudih, koja me napried gonila; — goranin bi ju nazvao težnjom za zavičajem, ali to ne mogaše kod mene biti, jer Mljetci ne bijahu mojim domom. Vrlo sam bio dirnut, osjećah se bolnim i sidjoh s crkvenoga krova. U mojoj sobi bijaše list za me, od Poggia — konačno ipak jedan list! Činjaše se, da je već jednom prije pisao, ali ja neprimih ništa. Sve bijaše u Veneciji dobro i sretno, ali Marija bila je bolestna, vrlo bolestna, svi bijahu u velikom strahu i žalosti, ali sad da je već izčezla sva zabrinutost, ona se je ustala, ali da se nije usudila jošte izaći. Tada se pošali Poggio sa mnom, upita, da li me nije još nijedna Milankinja zatravila i umoli me, da ne zaboravim šampanjca ni oklade. On bijaše toli živahan, toli razkalašen, sav list, sa svim različit od moje volje, pa ipak mu se radovah. Bijaše, kao da sam vidio pred sobom sretnog, razkalašenog Poggia.

„Pak kako znade sviet sudit! Sviet kaže, da on sakriva neku duboku tajnu a njegovo veselje, da je samo prividno, — ne to je narav! Sviet kaže, da je Marija moja zaručnica, a moje srdce ni ne misli na to. Ne težim za njom više nego li za Rozom, a o staroj Rozi nije se ipak govorilo, da sam ju ljubio. O, da sam ipak u Mljetcih, ovdje ne mogu uzdržat!“ i opeta se narugah tomu čudnovatom glasu u mojih grudih. Da se raztresem, podjem van preko Piazze d' Armi k Napoleonovu slavoluku: Porta Sempione, kako ga obično zvalo. Ovdje su marljivo radili radnici; išao sam kroz rešetkasta vrata za nizkim daščanim plotom, koji je okruživao svu nedogotovljenu sjajnu gradjevinu i dva nova mramorna konja stajahu na tlu, trava je uzrasla nad podnožke, naokolo ležahu mramorni balvani i izklesani stupovi.

Neki gradjanin stajaše sa svojim vodjom ne daleko od mene i popisaše si pojedinosti, koje mu se pripoviedale. Po izgledu bijaše to muž po prilici od trideset godina. Nosio je dva napuljska reda i pošav mimo njega, gledao je prama slavoluku u vis, — upoznah ga, bijaše Bernardo. On me takodjer opazi, dotrči k meni, privine me u svoje naručje i glasno se nasmije. „Antonio, hvala ti za naš posljedni sastanak! To nazivljem veselom večeri, kojoj ne manjkaše praskovitog efekta! Nadam se, da smo još uvjek prijatelji?“

Studen me potrese. „Bernardo!“ kliknuh „na sjeveru Italije, na podnožju Alpa moramo se opet vidit!“

„Da i ja dolazim sa samih Alpa, sa snieżnika i plazova! Ondje gori sa mrzlih briegova vidio sam kraj svieta!“ I on mi pripoviedaše, da je za vrućeg ljeta bio u Švicarskoj. Da su mu njemački častnici u Napulju toliko pripoviedali o veličini i uzvišenosti švicarskih zemalja, da nije mogo želji odoljet, da ne vidi, najprije Genovu, odkale nije više tako daleko, pa i odkle se usljed parobroda lako i sgodno tamo doći dade. On bijaše u cha-

na robu a da mu se teret ni nećuti. Ima nekih neizravnih poreza, koje plaćaš, ako te je volja; nitko nije prisiljen na pušenje duhana ili trošenje žestokih pića.

Petar. — A biljegovinu?

Učitelj. — Biljegovina se plaća, obično na pisma pravne vriednosti.

Mnogi viču na raznolikost poreza i traže ujedinjenje poreza, polag snage svakog pojedinog gradjanina. Takvim odgovara se obično:

Ponajprije ima mnogo ljudi, koji nebi htjeli kazati pravu svotu svoga dohodka, tako da bi poštenjaci morali više od onih lažaca plaćati; nadalje u mnogih poslovih i obrtničkih poduzećih neda se u napried dobitak utanačiti, a dakle ni istina kazati. Konačno, ujedinjenim porezom nabrale bi se na jednoč prevelike svote za mnoge osobe, što bi vrlo poslove pačilo.

Naši zastupnici misle, da se ustanovom raznih poreza bolje izjednačuje nejednakost poreza, a time olahkoćuje teret njegov.

XXXVI.

DOBRA I ZLA STRANA.

Nekog dana dodje Nikola k učitelju, da mu priobći želju svoju, da traži posla u gradu. Tamo da su plaće mnogo veće i tim ljudi mnogo sretniji.

Učitelj mu raztumači na to, kako svaka stvar ima svoju dobru i zlu stranu; valja dakle prije dobro prispodobiti dobro sa zlim, staviti ih naime na tezulju i omjeriti im vriednost.

Nikola primjeti na to, da u gradovih dobro nadmašuje bezdvojbeno zlo.

Evo Antuna, koj ide upravo mimo nas, pitaj njega da li je tako, ta on je dugo u gradu bio.

Nikola sustavi Antuna i opetuje mu želje i misli, koje je učitelju prije kazo.

Antun mu odgovori: Bez dvojbe da su plaće veće u gradu nego na ladanju, nu nenadje se uvjek posla, a život je u gradu vrlo skup. Ako se više zasluži (dobra stran) više se i troši (zla stran). Konačno nisi s time mnogo na bolje došao.

Nikola. — Ali ja ću biti gospodarstven, stavit ću novac u štedionu.

Antun. — Potrošit ćeš opet zaslužbu u vrieme nerada.

Nikola. — Ne uvjek. Pa zatim je život u gradu vrlo ugodan, tu ima liepih kuća.

Antun. — Ali ti ćeš skupo platiti vlažnu, malu, nezdravu sobicu.

Nikola. — A liepa šetališta?

Antun. — Koja neimaš vremena posjećivati.

Nikola. — Mogu barem u kazalište!

Antun. — Prije si kazao, da ćeš štéditi? Dakle ti misliš na zabave, zato te srdce vuče u grad?! Tada si izgubljen. Oni koji hlepte za zabavom, gube skoro ljubav za rad i unesreće se tako na brzo.

Nikola. — Ja želim zabavljati se poslje dovršena rada i u vrieme odmora.

Antun. — Kada se čvrsto naradiš, nemožeš više na zabavu misliti, jer si umoran, a zatim zabave stoje mnogo novaca.

Nikola. Ima zabave bez troška kao n. pr. čitanje zanimive knjige, ili šetanje na liepoj promenadi.

Antun. — Možeš čitati ili šetati se, a da ti nije treba zato u grad krenuti. U gradu se takodjer mnogo laglje oboli nego na ladanju.

Učitelj. — Vidiš dragi Nikola, uvjek je nuždno, da se mjeri dobra stran sa zlom. Na primjer mnogi predmet koj je jeftin, traje kratko vrieme; tako je mnogi obrt tegotan ali drži te zdrava, dočim drugi se lako obavlja al ti zdravlje kvari.

Nikola. — E dakle želio bi biti bogat, tu barem neima dvie strane, tu je samo jedna i to dobra stran.

Učitelj. — Varaš se prijatelju. Bogataš nije uvjek bezbrižan, i njemu je mnogo puta u pogibelji imetak, a ta briga mu otimlje têk i san. Znati uzdržati u mnogom je slučaju isto tako težko, kao i znati steći.

Dalje postaje bogataš ćutljiv za svaku bodljiku taštine, gizdosti i slavohlepja, a te bodljike zadavaju mu više jada, nego nebogatašem pomanjkanje udobnosti.

Bogataš nepozna doduše oskudan život siromaka, ali izobilje prouzročuje mnogo zla; on gubi têk za najizvrstnija jela, koja mu na stol nose, a jede li prisilno, može i oboliti. Od prenajedjenja može se umrieti kao i od gladi. Nu po svem tomu neću tvrditi, da je bolje biti siromak nego bogat, ali kazat ću vam: početak svakoga bogatstva bio je rad. Hoćete li biti bogati, radite. Nu znajte, da raditi neumorno u tom pravcu, nevalja iz oka pustiti, da novac sam po sebi nesačinjava sreću, već joj samo pripomaže, ako ga znaš upotriebiti. —

Nikola. — Mislit ću na sve ovo i prispodobiti uvjek dobru i zlu stranu.

VIKTOR HUGO

U SPOMEN VOLTAIREU.

(Konac.)

Smiešio li se uvjek Voltaire? Ne, on se je i često razjario. Ta to ste već čuli gori iz mojih rieči. Za cielo! Umjerenost, suzdržanje, pravo razmierje je najviši zakon razuma. Može se reći, da je uzprega isto tako odahom filozofa. Zadaća mudraca je, da sve vjerojatnosti, od kojih je filozo-

---

mounyskoj dolini, uzpeo se na Montblanc i Djevicu „la bella ragazza," kako ju on nazivaše. „Ona je najhladnijom, koju poznajem!" pridoda.

Zajedno podjosmo k novom amfiteatru, a tad u grad. On mi pripoviedaše, da se sprema u Genovu, gdje će posjetit svoju zaručnicu i njezine roditelje, jer se kani smirit kao valjan i čestit suprug, pozva me, da ga pratim onamo te povjerljivo doda: „Al o pitomoj ptičici, o našoj maloj pjevačici i svih onih sgoda, da mi nisi govorio! Ta znaš i sam, da to sve spada u poviest svakog mladog srdca. Moja bi zaručnica mogla inače lahko dobit glavobolju, a za to mi je ipak premila."

Tištilo mi je nešto dušu, nu nemogah nikako pred njim govorit o Annunciati. Ta duboko sam osjećao, da je nikad nije tako ljubio kao ja.

„Podji sa mnom!" reče on. „Genova ima krasnih djevojaka, a sad si već ipak i za to dozrio, da ti se koja svidi. Napulj te je podučio? Zar ne? Za tri dana mislim poći. Ajde sa mnom,

„Žalibože putujem ja već sutra," vratih i nehotice. Nisam bio zbilja odlučio, al već izrekoh.

„Kamo?" upita on.

„U Mljetke!"

„Promieni tu osnovu," stane on molit te me nagovarat. Ja sam mu dotle dokazivao potrebe mog putovanja, dok sam i sam o tom bio uvjeren.

Nisam imao mira ni pokoja, već se spremih na odlazak, kao da sam ga od davna spremao.

Bijaše nevidivi vodja, prava dobra kob, koja me ote Milanu. Noćju nemogah spavat; ležah grozničav na krevetu, nemiran i neuztrpljiv. U Mljetke! kliknu moja duša.

Još vidjeh Bernarda zadnji put, zamolih ga, da mi pozdravi zaručnicu i tad poletih onamo, odkale izletih pred dva mjeseca.

Kadkad mi se pričinilo, kao da mi je tko otrova u krv primiešao, tako je vriela. Neki nedokučivi strah tjerao me napred, — što me je čekalo?

Zagledah Fusinu i Mljetke sa škurimi zidovi, s Markovom crkvom i laguni i nesta mog straha, mog nemira. Druga me neka misao s čuvstvom obuze, kako da pravo rečem: Stid, nezadovoljstvo, rug. Nisam shvaćao, što tu opet tražim, a pobojah se, da će mi svatko kazat i svatko me pitat: „Što tražiš opet u Mljetcih?"

Podjem opet u svoj stari stan i tu se preobučem. Valjalo mi umah posjetit Rozu i Mariju, pa ma kio kako umoren i slab. Što će reć mom povratku?

Gondola se bližala palači. Koli čudne se misli nemogu sve porodit u ljudskom srdcu! Da se sad vratiš k stanovitoj svetčanosti i gostbi? Da je Marija zaručnica? Da je sad vienčanje? Al ta ja je neljubim, rekoh si sam tisuć put, a tisuć put osjeguravah o tom Poggia i svakog, tko mi to reče.

I opet vidjeh zeleno-sive zidine i visoke prozore a srdce mi drktaše od čeznuća. Unidjem. Ozbiljno i tiho mi otvori sluga vrata, nereče ni rieči začudjenja, činilo se, kao da ga druge stvari zanimaju. „Podesta je za Vas signore vazda kod kuće," reče on.

U velikoj dvorani vladaše tišina smrti, zastori bijahu spušteni. Tu je živila Desdemona, pomislih, tu je možda trpila, a ipak je Othello trpio strašnije. Kako sam pomislio na tu staru poviest?

Podjem u Rozinu sobu, i tu bijahu spušteni zastori; svud bijaše polutama i opet me shvati onaj otajni strah, koj me je pratio cielim putem u Mljetke. Neki mi trepet prodje dušu, morah se podržat.

fija sastavljena, podigne do neke izvjestnosti; no za stanovitih trenutaka uzdigne se snažno i silovito strast za istinu, a ona je isto tako ovlaštena, kao i oni veliki vjetrovi, koji čiste parokrug. Nikada, to osobito naglašujem, nikada neće ni koji mudrac uzdrmat ovimi dvimi svjetlimi uporišti družtvene radnje: pravednošću i nadom. Svi će cienit sudca, dokle je u njega pravednosti, i svi će štovat svećenika dok je u njega nade. Ali zove li se uprava mučilom, a crkva inkvizicijom, tada obraća čovječanstvo na njih oči te veli sudcu: „Odtale s tvojim zakonom!“ a svećeniku: „Odtale s tvojom dogmom! neću tvoje lomaće ovdje na zemlji ni tvog pakla na drugom svietu.“ (Senzacia i dugotrajno povladjivanje). Tad se uzdigne razljućeni filozof i tuži sudca pravednosti, a svećenika bogu. (Povladjivanje). To bijaše Voltaireovo djelo i s toga je on velik.

Rekao sam, što bijaše Voltaire; što je pako bilo njegovo stoljeće, to ću sad reći. Gospodo! Veliki ljudi pojavljuju se riedko sami, veliko drveće čini se još većim, strši li u kojoj šumi; tuj je kod kuće, i Voltaire je okružen šumom duhova. Ta šuma je osamnajsti viek. Medj ovimi duhovi imade visokih glava, kao što su Montesquieu, Buffon, Beaumarchais, a imenito dvojica su najviša: Rousseau i Diderot. Ti mislioci učili su ljude upotriebiti njihov razum. Razumno mišlenje vodi k pravom djelovanju, istinitost duha budne pravednošću srdca. Ti radnici napredka svršili su koristno djelo. Buffon utemelji naturalizam, Beaumarchais stvori iza Moliéra nepoznatu komediju, bi reć neku družtvenu komediju. Montesquieu uloži u pravnu znanost toli duboko okno, da mu je uspjelo pravo na sviet iznieti. Rousseau i Diderot zaslužuju neko posebno mjesto. Diderot, neizmjerna i čudnovata glava, ljubezna, za pravednošću žedjajuća ćud, htjede ideje neoborivimi pojmovi utemeljiti i on stvori enciklopediju.

Rousseau je izkazao ženi divnu čast, popunjujuć majku dadiljom; Rousseau, rječiti, patetični spisatelj, misaoni, govornički sanjar, pogodio je često političku istinu, te ju oglašivao i njegov ideal graniči o istinitost; njega ide slava, što se je prvi nazivao u Francezkoj gradjaninom (citoyen). Rousseau-om struji gradjanska krv, Voltaireom kola žila čovječanstva. Svakako se može reći, da u tom plodovitom osamnajstom vieku predstavlja Rousseau puk, Voltaire kao obsežniji, čovjeka (l'homme). Ti možni spisatelji su izčezli, ali oni nam ostaviše svoju dušu: revoluciju. (Povladjivanje).

Da, francezka revolucija je njihovom dušom; ona je njihovim sjajnim trakom, ona potiče od njih; svagdje jih nadjete u toj veličajnoj i blagodatnoj katastrofi, koja stvara finale prošlosti i ouverturu budućnosti. Po osebujnoj prozirnosti revolucijâ, koja se opaža uzroci kroz djelovanje i predkom i zadkom; iza Diderota vidi se Danton, iza Rousseau-a Robespierre, a iza Voltairea Mirabeau. Iz onih su ovi proizašli.

Gospodo! Samo trim narodom bje sudjeno ljudskimi imeni sastavljati epohe, te od stoljeća nekim načinom načinit čovječanske osobnosti: Grčkoj, Italiji i Francezkoj. Kaže se Periklov viek, Augustov viek, viek Leona X., Ljudevita XIV. i viek Voltaireov. U toj oznaci stoji veliki smisao. To pravo, stoljeće nazivati, koje si prisvajaju malo ne izključivo Grčka, Italija i Francezka, jest najvišim znakom prosvjete. Do Voltairaa su imena državnih poglavica, ali Voltaire je više no ikoji državni poglavica, on je poglavicom ideja. S Voltaireom počima novi ciklus, ćuti se, da će od sada bit misao najvišom vladajućom moćju ljudskog roda. Prosvjeta pokoravaše se sili, a sad će se povodit za idealom; žezlo i mač nadomjestit će se svjetlom, autoritet se promienjuje u slobodu. Ni jedna ina suverenost do li one od zakona za puk i one od savjesti za pojedinca. Svakomu od nas očituju se dva znaka napredka, ti su: krojenje prava, to jest postanje čovjeka i ćućenje dužnosti, to jest državljanstvo.

Takove vrsti jest značenje riečij i stoljeća Voltaireova. Ta to je i smisao onih visokih posliedaka francezke revolucije.

Dva znamenita stoljeća, koja su pred osamnajstim prošla, bijahu zanj priprava. Rabelais je opominjao kraljevstvo u Gargatui, Moliére je opominjao crkvu u Tartuffu. Ova dva presvietla duha pokazuju nam mržnju na silu i štovanje prava.

Tko danas kaže: sila je jača od prava, govori nešto sredovječnog i opetuje ono, što se smjelo reći prije tri sto godina. (Povladjivanje). Gospodo! Devetnajsti viek je proslava osamnajstog, osamnajsti viek jê premisa, devetnajsti zaključak, a moja zadnja rieč bude mirno ali nepriklono konstatovanje napredka.

Vremena su nadošla, pravo je našlo svoj oblik: savez svih ljudij. Danas se zove jakost silom a počima joj se sudit. Rat je obtužen, usled tužbe ljudskog roda prosvjeta je povela iztragu i preduzela veliki kazneni zapisnik sa pobjednici i vojskovodjami (senzacija) i povjest je pozvana da svjedoči; surova istinitost se pojavljuje, obsjena čezne u mnogih slučajih pokazuje se junak kao neka vrst ubojice. (Povladjivanje). Narodi počimlju pojimat, da veličina kojeg zlodjela isto ne umanjuje, da, ako je prekršajem ubijanje, mnogo ubijanje ne može biti ublažujućom okolnošću (Smieh i živio); uvidjaju ako je kradja sramotom, da ne može ni invazija biti slavnim činom (opetovano povladjivanje); da „te deumi“ mnogo ne znače, da je ubijstvo

---

U to dodje podesta, on me ogrli, veselilo ga, što me opet vidi. Pitah za Rozu i Mariju — i pričini mi se, kao da ga je to pitanje vrlo zabrinulo.

„Odoše,“ reče on, „s nekom poznatom obitelji odoše u Padovu, sutra il prekosutra se vraćaju.“

Neznam kako i zašto, nu podvojih o istinitosti njegovih rieči; možda bijaše tomu kriva moja prozničava krv, ona ljuta groznica, koja me je toliko trla a sad se dizala vrhuncu svomu. Ta ona je tresla cielim mojim bićem i ona me vratila ovamo.

Kod večere mi manjkale Roza i Marija, a ni podesta nebijaše po običaju veseo. Veljaše, da ga je ozlovoljila neka parnica.

„Ni Poggia sad nemože čovjek nigdje uhvatit,“ poče on. „Sva nesreća sakuplja se na jednom — a i Vi ste još k tomu bolestni. Vesele li večeri! Ajde dakle, nek nas kuša vino razveselit! — Al vi bliedite!“ kliknu on na jednom, a ja osjetih, da se sve na oko mene vrtilo.

Bijaše me spopala oštra vrućica.

Sjećam se samo, da mi je bilo, kao da ležim u polutamnoj sobi, podesta da sjedi uza me pa da mi veli, neka samo ostanem kod njega, pa da ću već ozdravit. Roza da će me njegovat a o Mariji nereče ništa.

Ja sam živio medju snom i javom. Kašnje sam čuo, da su nadošle gospoje, pa da ću ih skoro vidit. I zbilja vidjeh Rozu, nu ona bijaše žalostna, činilo mi se dapače. kao da plače. Rad mene sigurno nije bilo, jer meni je već bolje bilo.

Smrklo se, neka strašljiva šutnja obuze sve a ipak se mogla opazit neka vrst radinosti i uzrujanosti. Na moja mi pitanja neodgovoriše dosta jasno, nu uho mi bijaše vrlo fino, ja začuh, da je mnogo ljudih prolazilo dvoranom pod nami, začuh pljusak vesala sa gondola.

Kad sam na polak snivao, začuh istinu; mišljahu da spavam. Marija bijaše mrtva.

Poggio mi je javio, da je obolila, nu da se i oporavila, nu povratak bolesti usmrti ju. Danas na večer ju zakopaše a meni to zatajiše.

Marija mrtva! ona, koju su nevidive sile svezale s mojom sudbinom! Rad nje me dakle spopao strah, a ipak prispjeh prekasno, više je neću zagledat!

(Konac sliedi.)

ARMENSKA PRIČA.

PO BODENSTEDTU NAPISAO J. O.

Davno je, što življaše u Artaxatu starac kralj, koji imadjaše prekrasnu mladu suprugu.

Dvanaest velikih ormara, punih dragocienih odiela i stvari bijaše ona svomu suprugu za miraz doniela. Imadjaše sto i dvanaest robkinja.

A kraljica imadjaše nećakinju, koja bijaše mnogo mladja i puno ljepša od nje, radi česa joj kraljica i zavidjaše.

Nećakinja zvaše se Horošan, a kraljica Ripsime.

Horošan bijaše ključaricom u kraljevoj palači u Artaxatu. Jedanaest ključeva imadjaše ona od kraljičinih ormara, a dvanaestog najvećeg, nošaše kraljica sama, i sakrivaše ga pred očima ljudi.

Horošanu spopade ljuta želja, da dozna, što Ripsime skriva u dvanaestom ormaru; jer svi ostali ormari stajahu okolo po sobah u palači, samo dvanaesti bijaše u potajnoj sobi, i stražari stražahu, i nitko ne smjede, pod prietnjom smrtne

ubijstvom, krvoproliće, krvoprolićem, da ništa ne pomaže nazivati se Cezarom ili Napoleonom, da se na očigled vječnog boga ništa ne mienja na ličnosti ubojice, postavi li se na nju mjesto uzničke kape i carska kruna. (Živahno povladjivanje).

Počastimo absolutne istine, prokunimo rat. Ne, slava krvoprolića ne obstoji. Ne, nije ni dobro, nije ni koristno, nagomilati trupla. Ne, nemoguće je, da život radi za smrt. Ne, o majke! koje me okružujete, ne može biti, da rat, taj rat nastavlja krasti Vam djecu. Ne, to ne može biti, ne može biti, da žena u svojoj boli rodi, da ljudi na sviet dolaze, da narodi oru i siju, da seljak polje gnoji i radnik mjesta oplodi, da mislioci snuju, da obrtnost divote stvara, da veleum čuda tvori, da neizmjerna radinost ljudih pod zviezdovitim nebom napore i tvorove umnožava, i da je konac svega toga ona odurna medjunarodna izložba, koju nazivljemo bojnim poljem. (Veliko povladjivanje). Pravo bojno polje je ročištem remek djela ljudske radnje, čije gledište pruža za sada svietu Pariz. Prava pobjeda je pobjeda našeg današnjeg Pariza. (Povladjivanje). Ah, ne može se zatajiti, toli vriedno pripoznanja i zadivljenja vrieme imade i svoje tamne strane i jošte je obzorje maglovito i tragedija pukova nije svršena. Rat, zločinstveni rat je jošte pred nami i uzdiže glavu usried te osvietljene svečanosti mira. Gospodari zemlje sudaraju se od dvijuh godina na nekom kobnom bezumlju i njihova nesloga je zapriekom našoj slozi, te je žalostno, da nas sile na konstatovanje takovog protuslovlja.

Taj kontrast neka nas natrag dovede k Voltaireu. Budimo miroljubivijimi, nego li ikad na očigled grozećih se eventualnosti i obratimo se prema tomu velikomu pokojniku, tomu velikom živom duhu i sjedinimo se pred častnimi grobovi, zamolimo savjet u onoga, čiji je koristni ljudem život ugasnuo prije sto godina, ali čije je djelo neumrlo. Povucimo u savjet one druge moćne mislioce pomoćnike slavnoga Voltairea: Jeana Jacques-a, Diderot-a, Montesquieu-a. Zapovjedimo da prestane krvoproliće. Pustite to već na miru, vladari! Barbarstvo traje jošte. No, filozofija neka proti tomu prosvjeduje! Mač biesni. Prosvjeto očituj njihovu srdjbu! Osamnajsti viek neka dodje u pomoć devetnajstom! Filozofi živući prije nas su apoštoli istine. Prizovimo se na ove visoke duhove, oni neka pred onimi, koji ratuju, oglase pravo čovjeka na život, pravo savjesti na slobodu, suverenost razbora, svetost radnje i dobrotu mira.

I tako, dočim se spuštaju odozgor noćne sjene, budi našom utjehom, svjetlo, sjajuće s tih grobova. —

Preveo Babić.

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Theoložki fakultet našega sveučilišta izabrao je za buduću godinu dekanom g. prof. Dr. Antuna Kržana, a juridički g. profesora Dr. Frana Vrbanića.

PRIRODOSLOVJE.

— Električna svjetlost na brodovih. Transatlansko družtvo poče od mala razsvjetljivati svoje brodove električnom svjetlosti. Nu neki se pobojaše, da će taj inače hvale vriedan napredak štete nanašati, te će brodovi osobito uz obalu zamienjivati tu svjetlost svjetionici. Nekoji kapetani hamburžkih transatlanskih parobroda učine admiralitet opreznim, poklam vidiše da se ta svjetlost postavlja i na ratne brodove. Nu admiralitet hvaleć im, što su oprezni, odgovori, da nije povoda bojazni jer će poprimit shodna sredstva, te ukloniti svaku pogibelj.

Električna svjetlost preotimlje mah. Pred nekoliko mjeseci doglasiše novine po „Daily Newsu", da je rezultat na brodu „Alexandra" namieštene električne svjetlosti upravo sjajan, pa za to zapovjedi admiralitet nek se aparati i na „Téméraireu" smieste. Svjetlost, zaokružavajuća ob noć „Alexandru," vidi se posve jasno na 30 morskih milja. Uz glavnu svrhu, da se na ime u noći nedovuče koja torpedo-šajka do broda, postići će za rata još i to, da će moći admiralovu brodu dva sata dojavljivati prije nego li do sada. Pokusi zasvjedočiše, da se i sivo namazani brod na čitavu milju (1609 m.) opazi, a dim parnjača ina 2000 yarda (3218 m.). Dakle i ovaj izum nastoji naš praktični viek praktično uporabit. Tko bi bio rekao g. 1813. kadno se pokušavahu prvi put Voltaovimi elementi, da će se već 1841. Paris prvi put ovim strojem razsvietliti, pa da će ga danas već uporabljivati za gradove, brodove dà i sobe (najnoviji Jablohkovovi pokusi).

— Polarna ekspedicija glasovitog putnika švedskoga, prof. Nordenskjölda, otić će koncem lipnja il početkom srpnja u sjevernu Norvežku, a odanle u ledeno more. Troškove nose kralj Oskar II., država, Dr. Oskar Dickson u Gothenburgu i sibirski milijunar Alexander Sibirjakov. Dickson je kupio u Bremenu parobrod Vegu. Uz Nordenskjölda idu na put švedski pomorski pomoćnici L. Palander kao zapovjednik, E. C. Brucewitz kao drugi oficir, botanik Dr. F. R. Kjilmann, zoolog Dr. A. Staxberg, E. Almaquist kao liečnik, talijanski pomorski poručnik Giacomo Bove, danski pom. por. A. Hofgov, 18 švedskih mornara i 3 norvežka ribara. Ekspedicija će se providit za dvie godine. Osim Vege plovit će pod švedskom zastavom nu na trošak Sibirjakova tri broda u sibirske vode, Nordenskjöld kani plovit s Vegom i Levom uz sjeverozapadnu obalu taimurske do rta Čeljuskina. On mnije, da će tu nać otvoreno more, jer tamo izlievaju rieke Ob i Janisy veliku množ to-

---

kazne, blizu, kada je kraljica unutri boravila, što se dogadjalo svaki dan po tri puta.

I dogodi se jednog dana, kada kraljica bijaše u kupelji, da dade tielo svoje namazati i nakititi za sveti blagdan oplodjujuće božice Anahide, da Horošan ne mogaše odoljeti želji, i uputi se u potajne sobe kraljice, da potraži dvanaesti ključ i vidi, što je sakriveno u onom ormaru.

I gle, tražeć podulje nadje veliki ključ; nadje ga u spavaćoj sobi staroga kralja Ardašira, tako sakrivena, da ni sam kralj ne znadjaše za njeg. Starac kralj ljubljaše vruće krasnu Ripsimu, i preziraše sve druge žene.

Horošan poleti, da ključem otvori ormar. Ali kako se jako preplaši, kada iz ormara skoči krasan mlad crnac. Uda njegova bijahu gladka kano slonova kost, a crna kano šatori putujućih plemena na Araratu. U ušima nošaše zlatne naušnice, a kosa njegova bijaše rudasta kano vuna ovaca otca njezina, a zubi mu bieli kano ljiljani na Axaresu. A tielo njegovo mirisaše po najfinijih mirisavkah.

Horošan htjede pobjeći, no mladi crnac držaše ju čvrsto sa svojima jakima rukama. Ona htjede vikati — ali bojaše se, da bi mogao čuti stari kralj i žene u palači. I mučaše. —

A mladi crnac zaljubi se strastveno u nju, jer ona bijaše prekrasna, i milo ju bijaše pogledati, i bijaše mnogo mladja od kraljice.

U isto vrieme dogodi se, da nepomnjom robkinja padoše kraljičine šalvari (gaćice) u vodu, na što se Ripsime razljuti i pošalje dvie robkinje, da donesu druge šalvari.

Robkinje tražahu okolo po sobah palače Horošanu, koja bijaše ključarica; jer odiela kraljičina bijahu u ormarih, a ključeve od ormara imadjaše Horošan, koja bijaše sada sa mladim crncem u u potajnoj kraljičinoj sobi. Robkinje ju tražahu, ali je ne nadjoše.

Ripsime, ne strpljiva razljuti se, počme odsutne robkinje psovati gorkimi riečmi i pošalje opet dvie, da potraže prve dvie i pred kraljicu dovedu.

Ali Horošane ne mogoše nigdje naći, akoprem na svršetku bijahu već sve robkinje poslane, da ju traže.

Tada se porodi u kraljice zla sumnja, i obuče se sama i bez šalvari poleti u spavaću sobu svoga supruga, da potraži dvanaesti ključ — ali ne nadje ga. Pocrveniv od srčbe poleti u tajnu sobu, u kojoj bijaše veliki ormar . . . a u taj čas zatvaraše upravo Horošan velikim ključem pomno ormar.

Horošan se preplaši, no brzo se sabra, i djevičanskim snebdivanjem stupi smjelo pred razsrdjenu tetku svoju, podboči se rukami u bok, i tko bi opisao gorke rieči, koje prelažahu preko njezinih sladkih ustnica.

„Je li to velika kriepost moje tetke kraljice, o kojoj ljudi pjevaju i slave ju u zemlji na Massis-Saru (Araratu), i duž obala Araxesa i Eufrata! O, ja nesretnica! da morah tražiti utočište u ovoj kući, u kojoj se stid i poštenje nogama gazi, a snieg čistoće pocrnjuje sjena crnoga crnca! Siromašni Ardaširu, vierni supruže ne vriedne te žene! Najljepše djevice ove zemlje otimaju se za tebe, ali pogledi njihovi ne dojimlju se tebe, i hladno odvraćaš se od kćeri planina, da takvu nagradu dobiješ za ljubav svoju! O, da morah doživiti, da kraljica obezčasti kuću Ardaširevu, kraljicu, koju dosad štovah kano samu kriepost!"

I tako naricaše ona neprestano, da kraljica ne mogaše ni do rieči doći. Boječ se osvete kraljeve, ako dozna o nevjernosti njezinoj, upotriebi Ripsime sve, da ušutka nećakinju svoju; medjutim smišljaše, kako bi Horošanu s puta uklonila.

Osnova ubojstva ne podje za rukom, a jedna nevina robkinja pade žrtvom za nećakinju kraljičinu.

ple vode. Kod spomenutog priedbriežja ide po mnienju Nordenskjölda topla vodena struja uslied zemaljske kretnje na iztoku, a s tog razloga misli on, da će se nać pod jesen otvoreno more na iztoku. Od rta Čeljuskina nastavit će se put kroz Beringovo tjesno.

PROMET I TRGOVINA.

— Port Said zamuljuje se. Pišu, da se obala na uštju suezkog prokopa kraj Port Saida sve to više zamuljuje muljem, kojeg Nil nanaša. Proračunaše nametanog mulja do 50 jarda na godinu. Čiste dan na dan. g. 1875. očistiše mulja jaružilom 937.000 kub. jarda, dočim 1871. bje zadosta i 171.000 kub. jarda Englezka vlada latila se posla, nebi li odstranila tu zaprieku brodovom i naložila proučiti žal usred Port-Saidom i uštjem nilovim Damietom misleć doskočiti možebit i kojim drugim sredstvom.

TVORNA UMJETNOST.

— U Londonu su prodavali neki dan novarsku galeriju slika te je glasovita Rafaelova slika „Djevica sa sviećnjaci" prodana za 500.100 franaka.

— Glasoviti crveni mramor, kojim su Rimljani kitili svoje hramove, opet je nadjen. Neki stanovnik Orana, (glavni grad istoimene algirske provincije, rimska Mauritania), imenom Delmonte, onaj isti, koj je odkrio i prozirni onyx u Tekbaletu, odkrio je sad te kamenolome u kleberskom pogorju. On steče pravo upotrebe te si naruči radnike iz Italije. Više komada tog mramora, koj je posve iste boje, kao i stare rimske vaze, vidit će se na parižkoj izložbi. Sad se izradjuju veliki stupovi za marseljsku stolnu crkvu. U istoj okolici odkrio je Delmoute i ružičastog mramora.

— Na 29. t. mj. odkrit će na rodnoj kući českog pjesnika Vitězslava Halka u Dolinski kod Kralupa mramornu spomenu ploču.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Literarni kongres u Parizu izabrao je tri odbora te su se oni ovako konstituirali:

I. Odbor. (Definicija literarnog vlastničtva, uvjeti tog prava, trajanje itd.) Predsjednik: Carlier; podpredsjednik: Michel Masson; tajnik Guay.

II. Odbor. (Prevod, slobodni prevod, nedostatak diplomatskih ugovora za štićenje originala.) Predsjednik: About; podpredsjednici: Turgenjev i Molesworth; tajnici: Jahyer, Duyl.

III. Odbor. (Socialni položaj književnika, pružtva književna i podupirajuća.) Predsjednik: Mauro Macchi; podpredsjednici: Audebrand i Schweichel; tajnici: Louis Collas i Victor Rozier.

— Björnstjerne Björnson napisao je novu dramu u pet čina „Nov sistem," koja je već razaslana kazalištem.

— Poznati englez, Mackenzie Wallace, dobio je za svoje djelo o Rusiji od parižke akademiji veliku nagradu. Do sad su izašli prevodi francezki, talijanski, njemački, švedski, danski i magjarski.

GLASBA I KAZALIŠTE.

— Kazalištno družtvo zagrebačko vratilo se je na večer 18. t. mj. iz Osieka u Zagreb. Uspjeh gostovanja bijaše vrlo povoljan te je zadovoljio i občinstvo i naše umjetnike.

— Gdja. Marija Ružička-Strozzi, devet godina prva glumica salonskih i konverzacionalnih uloga na našem kazalištu, primila je od kazalištne uprave dekret, kojim se odpušta sa zavoda, pošto nije nikako htjela pristat na redukciju svoje i onako nepretjerane (120 f. na mjesec) plaće. Slavna kazalištna uprava uradila je doduše samo po naredbi visoke vlade, kad je stala reducirat plaće pa kad je poprimila ovakova sredstva. Mi tomu neprigovaramo. Žalimo pako svakako u interesu našega kazališta i njegova glasa, u interesu publike i naše umjetnosti, što su odnošaji na našem najskupocjenijem umjetničkom zavodu tako sitni i poremećeni, da nepružaju ni najboljem umjetniku, koj je čitav svoj viek posvetio narodnoj umjetnosti ma baš nikakove garancije za budućnost do li puke i samo slučajne milostinje te svakako zadivljenja vriedne svjestnosti, da je bio hrvatskim umjetnikom. — Kakav se tu može napredak razviti, posve je jasno. I tako će to biti in saecula saelorum — amen.

— Thomasova opera „Psycha" mili se sve bolje občinstvu, te ima nade, da će za vrieme izložbe ostat na repertoiru opere Comique.

UMRLI.

— **Willian Cullen Bryant,** slavni nestor sjeveroamerikanskih pjesnika, rodj. 3. stud. 1794. u Cumingtonu (Massacussells), od g. 1826. urednik „Evening-Post-a" u New Yorku, † tu 12. lipnja uslied pada sa stuba u 84. godini. Bryant (čit. Brei-ent) bijaše jedan od najljepših lirika, što ih je imala do sad Amerika. Savršen formom, divno je risao prirodne ljepote i izricao uzvišene refleksije. Njegova su pjesnička djela ugledala sviet 1832. a kašnje i 1873. On je preveo i Homera na englezki.

— **Eugéne Rolland,** vrlo zaslužni francezki nationalno-ekonomički pisac i publicist, † u Parizu 13. lipnja.

— **Chareton,** francezki divizijski general, doživotni senator, ljevičar, predsjednik tvrdjavnog odbora, vrlo zaslužan za vojnu organizaciju, rodjen 8. srpnja 1813. † u Parizu 15. lipnja.

☞ Molimo, da se koncem polugodišta iztičuća predplata obnovi. Uredničtvo se od 25. lipnja nalazi u „marovskoj ulici br. II.", kamo se imadu upravljat sva pisma, novci i novine.

Zaključak uredničtva 21. lipnja.

Horošan bojeć se za život svoj, pobjegne u odaljenu planinu, pošto je prije, iz osvete, odkrila kralju nevjernost supruge mu.

Ardašir, ljubeć žarko mladu kraljicu, ne vjerovaše prije dok se vlastitimi očima ne osvjedoči. I jednoga dana zateče je u potajnoj sobi, kako je upravo nježno ogrlila mladoga crnca i sladko uzkliknula: Da se tvoja glava nikada neoddruži od moje!

Kralj, željan osvete, trgne mač, i glava crnčeva kotrljaše se, krvareć, pred njegovima nogama. U prvi mah htjede i Ripsimu probosti, ali tako ju žarko ljubljaše, da ne mogaše na nju mača podignuti. „Budi ti želja izpunjena, ti nevjernice!" — poviknu on — „glava crnčeva ne smije se nikada od tvoje oddružiti!" I on dade lubanju ubijenoga zlatom opasati, i iz nje načiniti ures za glavu kraljice. To imadjaše biti kaznom za njezinu ne vjeru.

Medjutim bludjaše Horošan sama po planini naričuć svoj nesretan udes. Bijaše u sredini zime a snieg i led pokrivaše zemlju. Ali, o čudo! kuda Horošan koracaše, nicaše cvieće iz zemlje, i kuda pogledavaše, topljaše se snieg kano pod tracima proljetnoga sunca, i kuda duh njezin sizaše, tuda padaše snieg s drveća, a cviet i lišće nicaše. Tako moćna bijaše oživljujuća sila ljepote njezine! I iste divlje zvieri se veseljahu.

Ali u srcu njezinom ne bijaše veselja; ona se gorko kajaše radi prošlosti svoje i moljaše bogove za smrt. Tako proživi dugo vremena u tugi i nevolji, bez družtva osim drveća i šumskih zvieri. Ložnicom joj bijaše vlažna zemlja, a pokrivalom modri svod nebeski.

Tad porodi dječaka uz strašnu bol. Šakali i jastrebovi pjevahu mu pjesmu spavanku. A dječak bijaše nakaza, s toga velika tuga za majku.

A ipak njegovaše ga ona nježno i ljubezno; jer nesreća bijaše svaku zloću u njoj uništila, i ona postala dobrom i ljubeznom kano angjeo. Ne željaše si više smrti, jer htjede živjeti za diete. Godine prolažahu, a diete postajaše sve veće, a š njim i tuga majčina.

No udes ne bijaše još svih svojih striela bacio u srce Horošane; najteže čekaše ju: ona moraše izgubiti još i diete, jedino, što ju je na životu držalo. Nakon duge bolesti umre dječak, a bol majke, činjaše se, da će se pretvoriti u sdvojnost.

I silom htjede si pretrgnuti nît života i stojaše već na visokoj litici, da se strmoglavi u bezdno, kada se prestraši opaziv pred sobom svjetlo.

I svjetlo joj progovori: „Neboj se, Horošano! ja sam Anahid, božica ljubavi. Ti si hram moj oskvrnula i za to trpila; ali čas oslobodjenja blizu je. Nesmije ti više zemlja paklom biti, opraštam ti grieh prošlosti, kao što sam oprostila i kraljici Ripsimi. Spusti se dolje u dolinu, i ondje ćeš naći nov život." I rekav tako uniknu svjetlost kako bijaše i došla.

A Horošan podje čvrstim korakom u dolinu. I eto, knez lovac, noseć na ruci sokola, dodje joj na susret, i dražest žene zasjeni oko njegovo.

Što bih Vam dugo pripoviedao, što se poslje dogodilo — oni si dadoše ruke i življahu sretno dugo i dugo grleć si djećicu.

I kraljica Ripsime doživi još mnogo sretnih dana. Sedam godina trpila je pokoru za svoj grieh. A tada smilova se stari kralj Ardašir, snimi s glave njezine u zlato okovanu lubanju crnca i zakopa ju duboko u zemlju i reče: „Tako neka bude pokopana i naša medjusobna mržnja," i ljubbaše ju kano prije.

A kada se te dvie žene nakon duga razstanka opet sastadoše, nemogahu se dosta napripoviedati svoje sreće.

Udes bijaše oplieo u vrtu srdaca njihovih sav drač i samo cvieće sreće ostavio.

Vlastnik i nakladnik: Milan Grlović.

Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

HRVATSKI

SVJETOZOR.

LIST ZA NAŠE VRIEME, ZA OBRAZOVANJE I ZABAVU.

UREDNIK: MILAN GRLOVIĆ.

Broj 53. Izlazi svake nedjelje. Zagreb, 30. lipnja 1878. Stoji na pol godine 3 for. Knjiga II.

NAŠA GODIŠNJICA.

Danas se navršuje jedna godina što je „Hrvatski Svjetozor“ stupio pred hrvatsko obćinstvo. Navršuje se jedna godina rada i poštena nastojanja.

Okolnosti, pod kojimi smo stali naš list izdavati, nisu bile ni najmanje povoljne takovu poduzeću, nisu nam bile na uslugu ničije protekcije, već nam je valjalo svladat mnoge i težke predsude.

Pred našimi čitatelji leže danas dva velika svezka našega lista, pa im prepuštamo, neka sude sami, jesmo li i kako smo vršili zadaću, koju si iztakosmo. U velikom nizu poučnih članaka i razprava iz svih struka ljudskoga znanja doniela je prva knjiga 13 literarno i kulturno historičkih, 12 prirodoslovnih, 7 etnografskih i 4 povjestna članka i 16 kazalištnih izvješća; druga knjiga medju ostalim: 13 literarno i kulturno historičkih članaka, 9 životopisa, 6 prirodoslovnih i 6 etnografskih članaka, 4 kazalištna i 4 izvješća sa parižke izložbe, 3 historička članka i 2 nationalno-gospodarstvene radnje, medju kojimi na prvo mjesto mećemo i najveću važnost polažemo na Blockove „Temelje narodnog gospodarstva,“ što ih je francezka akademija nagradila, a naš M. Krešić preveo.

U zabavnom dielu prve knjige donieli smo: prekrasnog Bergsöovog „Pillona“, Björnsonovog priprostog „Veselog momka“, Caballerovog blagog „Simona Verda“, šaljive „Parižke razvaline“, Castelarov zanosljivi „Campo Santo“ i Turgenevljevu mističnu „Poviest otca Alekseja“. — Druga knjiga priobći veliki Andersenov roman u dvie knjige „Improvizator“, koji je svuda stekao zadivljenje, Heyseovu „Jelenovu Mortenovu“ i četiri omanje radnje, od kojih su dvie izvorne.

O dvih tisućah sitnica, kojimi smo ilustrovali dnevnu historiju i našu i tudju, nećemo govorit.

Prema tomu bio je „Hrvatski Svjetozor“ uprav ono, što mu ime označuje. Nam je težnja upoznat naše čitatelje zanimivim i lahkim načinom sa svim znamenitim, što se sbiva po svietu, pa u tu svrhu ustupamo svakomu prostor u našem listu, tko nas želi poduprieti.

Ono, što od našeg prvobitnog programa nismo izvršili, ne tišti nam duše, jer smo stekli izkustvo, da je mnogo laglje obćit u novinskih poslovih s tudjinstvom, no s našimi još slabo uredjenimi javnimi obćili.

Tako bi bili dakle obračunali za ovu godinu.

„Hrvatski Svjetozor“ izlazit će i na dalje i s istom tendencijom; nu više okolnostih, kojih nemožemo ovdje razpravljati, sili nas, da izdajemo od sada **list u mjesečnih svezcih**, svezak od četiri arka ili 64 strane u 8-ini. Naši predplatnici neće s toga ni malo bit prikraćeni, već mislimo dapače, da ćemo im moći još vrstnije zadovoljit u svakom pogledu. Prema tomu će izaći I. svezak III. knjige koncem mjeseca srpnja.

Ciena listu ostaje ista, na pol godine 3 forinta, dotično za svezak 50 nvč. austr. vried. Od djakâ primamo i mjesečnu predplatu. Knjižarom i sakupljačem predplatnika dajemo na osam predplaćenih ko-

LISTAK.

IMPROVIZATOR.

ROMAN U DVIE KNJIGE.

DANSKI NAPISAO

HANS CHRISTIAN ANDERSEN.

(Konac.)

Sad se je preselila u duhovni sviet, u onaj sviet, komu je vazda pripadala. Roza je sjegurno okitila njezin lies ljubicami. Te mirisne modre ljubice ona je tako ljubila, a sad leži povenut cviet na cvieću i medju cviećem.

Ja sam ležao kao mrtav, tih, niem, i čuo sam, kako je Roza za to bogu hvalila. Ona me pače pusti na samu, nikog nebijaše kod mene, noć bijaše pala, osjećah, kako mi se sile vraćaju.

U crkvi Dei Frari bijaše, kako sam znao, grobnica podestove obitelji; tamo ležaše i pokojnica za noći pred oltarom. Ja ju morah vidit — ustah, — groznica me pusti — bijah jak. Prebacih preko ledja kabanicu — nitko me nevidje; unidjoh u gondolu. Sve moje misli bijahu kod pokojnice.

Crkvena vrata bijahu zatvorena, jer je pozdrav angjeoski već davno minuo.

Pokucah na vratih crkvara; poznavao me, jer sam već prije bio s podestom u crkvi te mi je pokazivao grobove Tiziana i Canove. „Želite vidit pokojnicu?“ pitaše on i pogodi moje misli. „Leži ona pred oltarom u otvorenu liesu, sutra se ima sahranit.“ On užeše svietiljku, uze ključeve te otvori mala pokrajna vratašca. Naši koraci odjekivahu visokom i tihom katedralom. On susta a ja se sam uputih dugim tihim hodnikom. Pred Madonninim likom goraše svjetlo. Biele mramorne statue na Canovinu grobu uzdizahu se poput mrtvika, umotanih u biela mrtvačka odiela. Pred glavnim žrtvenikom gorahu tri velike svietiljke. Ja neosjećah nikakova straha, nikakove tuge, bijaše, ko da i sam spadam carstvu mrtvih, pa da se sad zapućujem u tu svoju domovinu.

Pristupim oltaru, mirišilo je po ljubicah, trak svjetla padaše na otvoren lies. Ležaše tu Marija, — kao da spava. Ko mramorni kip božice ljepote ležaše ona tu medju ljubicami. Crna njezina kosa bijaše svita nad čelom i nakićena kitom od ljubica. Zatvorene oči, sav lik mira i ljepote silno se dojmi moje duše. Lara bijaše što ju gledah, kako je sjedila u razvalinah Paestuma, i koju poljubih u čelo, — al jao mrtav mramorni kip bez života i topline!

„Laro!“ uzdahnuh ja te se spustih niz lies. „Laro! I mrtvo tvoje oko govori meni, i mrtve tvoje usne! Ja te poznam, prepoznah te u Mariji! Zadnja moja miso na život izumrla je s tobom!“

Zaplakah gorko, jedna suza pade na lice pokojnice a ja ju cjelovom osuših. „Svi me ostaviše,“ stanem jaukat, „i ti, zadnja, o kojoj je moje srdce sanjalo. Ne kao za Annunciatu, ne kao za Flaminiju, plamtila je moja duša za tebe! U svetu počitanju moja se je duša klanjala tebi! Čista i prečista ljubav, kao što ju osjećaju angjeli, plamtila je za tebe, — a ja to nesmatrah ljubavlju, jer bijaše čišća od najčišće putene misli.“ Ni sam si nisam bio svega svjestan, nikad ti nepriznah te ljubavi! — Ostaj s Bogom, ti, zadnja, vjerenica moga srdca. Bio ti blažen pokoj!“ . . . Poljubih joj čelo. „Vjerenice moje duše, ni jednoj ženi neću pružit ruke! S Bogom! S Bogom!“ Uzeh prsten s prsta, natakoh ga Lari na prst i podigoh pogled gori k uzvišenom tvor-

mada po jedan na dar. Isto tako dobivat će list badava svi suradnici, od kojih će se štampat budi jedna oveća (1 štampan arak) izvorna radnja, budi dva vrstna prevoda, svaki od 1 štampanog arka.

Konačno se ovim obraćamo na naše dosadanje prijatelje i predplatnike s molbom, da nas i na dalje podupru, a one, koji se još nisu predplatili na naš list, da se predplate i tako učvrste obstanak ovog jedinog svoje vrsti glasila u Hrvatskoj.

Novci i sva pisma se isključivo šilju uredničtvu „Hrvatskog Svjetozora" u Zagrebu, marovska ulica br. 11.

BOGOVIĆEVE PJESME.

Pred malo dana ugledaše sviet u Zagrebu dva svezčića pjesama Mirka Bogovića, veterana hrvatskih književnika. Pjesme su doduše spjevane jur na početku šestdesetih godina, al su sad istom prvi put tiskane. Koliko se radujemo, da je g. pjesnik opet stupio djelotvorno na književno polje, na kom je nekoč toli liepo i uspješno djelovao, držimo si za dužnost, da i koju prigovorimo o njegovih najnovijih publikacijah.

„Slike i prilike" sadržaju dviesto sitnih pjesama, u kojih pjesnik iz prirode vadi prispodobe čuvstvovanju ljudskoga srdca i umovanju duše. Pjesnik traži svakoj veseloj i tužnoj sgodi druga, jer tad se i jedna i druga laglje snosi. Onomu, koj je sam i zapušten, taj je drug priroda, ona otajno šapuće i sbori svakom, tko ju razumiet hoće. Danju zbori ona suncem, noćju pak zviezdami i mjesecom sjajnim. Prirodni je zakon promjena, a tomu se zakonu sve pokorava, a iz starih grobova vazda niče nov život. Jedini um je „iskra vječne luči, što od inog stvora čovjeka tek luči." Uz um je zapala čovjeka i volja, a tom voljom on stvara i obara. U čovjeka su srdce i želje, kojim nastoji sve k sebi privući, al košto nije ništa bez svojih mana, tako nije ni čovjek. Pak ipak za to nad svim tim manjkavim i nesavršenim svietom jednako svieti sunce božje, pa „trebalo bi tako, da je sunca trakom nalik pravda svieta, podav svoje svakom."

Čovjek je slab te ako i nije angjeo, mogo bi barem čovjekom biti. Što su zviezde, kojimi on kiti grudi, na prem zviezdam, što s nebesa sjaju? Nu jedna zviezda vodi i zabludjenoga na pravi put, a to je zviezda sjevernica, „jer i kroz noć vječna zviezda sjaje." I tako, ko što se sve te nebrojene zviezde slažu i prema svom sriedištu kreću, „trebalo bi tako, da je čovjek smiesti, tražeć si sriedište u spokojnoj sviesti."

Kao što ima stalan red u prirodi, tako treba reda, pravde i zakona u ljudskom družtvu:

„U prirode ima do dvie posestrime,
Jednoj je toplina, svjetlost drugoj ime;
Da njih nema, nebi bilo ni života,
Priroda bi bila bez njih baš sirota;
Isto tako mora da i čovjek gine,
Bez svjetlosti duha, bez srdca topline."

S toga:

„Zlo i naopako, gdje se narod cieli
S mraka neizvodi a na danak bieli;
Kamo l' gore, gdje ga led od onud bije,
Odkud bi trebalo, da ga sunce grije.
Čujte vlastodržci, glas našega vieka,
Svjetlost svima dajte, drugog neima lieka."

Čovjek je poniknuo svojim duhom u istine prirode te si je njezine sile podložio. Košto na nebu sjaje iza kiše dûga, tako i u ljudskom srdcu usried biede sjaje nada. Nu nevalja težit za pustom i neštašnom srećom. — Što je biser-rosa na listu, to je čovječja suza, nu suza iz dna duše „vaju tudjem milo namienjena." — Kud god svrne čovjek okom te motri gorostase i patuljke u prirodi, mora se divit i zapjevat: „Vječnom duhu slava!" Nu čovjeku se držat zemlje, visina, u koju se kadkad uznese i dubina u koju kadkad zirne — proždiru ga obje. Jadi ljudski čine se s blizine golemi a mali iz daljine. Nu stalnim radom vrstan je čovjek sve svladat, ko što i mala kap vode izdubi silne stiene.

Priroda gradi čvršće od ljudi; propali su gradovi starog svieta, nu njihovo kamenje, to je ostalo. A medju tim kamenjem neima dragog kama, košto medj svjetinom riedko čovjek pravi. Ni Diogen ga nebi našo podpuna, — al ljudi nisu posve zli, ima u svakom nešto dobra. Kad se alem kamen izbrusi, tad istom vriedi i sjaji, tako i čovjek tek postaje, kad mu se srdce i um oplemeni. Strast ljudska teži za zlatom, pa se često za to i čast pogazi, nu mnogi je našao mjesto zlata lapor ili tinjac, jer sve nije zlato, što se svieti.

Sad se pjesnik uzpinje na pećinu, on sitan na prema silnoj, svemožnoj prirodi. U njoj on vidi hram božji i čita sveto slovo, živo od vjekova. U vječnosti izčezava čovjek kao potočić u moru, makar i nebio njihov tek jednak, makar i jednom slamka tone a drugom olovo pliva. — Kao što ima godina četiri dobe, tako ih ima i čovjek, mladost cvieće bere, tad nastupi žega, za tim doba plodom preobilna a napokon zima groba.

Kad se pjesnik šeće lugom, svako ga drvo nečesa sjeća. Lipu ide mjesto prvo, ona hrani pčele, pod njom gude gusle javorove —

„Dok narodne ima u nas pjesme mile,
I dok goder gusle javorove cvile,
Dok imade naših polja, gora, rieka,
Jezera čarobnih, otajstvenih jeka,
Dok sinovom vjernim za rod srdce bije,
Dotle nam Hrvatska još propala nije."

---

cu nad nami. Tad mi poteče krvlju neki drht, pričini mi se, kao da se ruka pokojnice oko moje savija, — ne, bijaše samo obmama. Pak ipak! Izbuljih oči, usne joj se stanu micat, sve na oko mene se stane kretat, vlasi mi se podigoše u zrak. Strah, smrtni strah ukoči mi ruke i noge; — nemogah se podići.

„Zebem!" šapnu neki glas za menom. „Laro! Laro!" klikoh i pred očmi mi se smrači, nu pričini mi se, kao da kroz sve to dopiru sladjani zvuci orgulja. Neka mi ruka pogladi čelo, svjetlo mi dopre do očih, — sve se razsvieti, razjasni. —

„Antonio!" šapnu Roza i ja ju spazih. Svietiljka goraše na stolu, pred mojim krevetom klečaše neka osoba i plakaše. Prepoznah ju, bijaše istina, sav moj strah bijaše samo posljedicom silne vrućice.

„Laro, Laro!" klikoh. Ona pritisnu ruke na oči. Što sam sve reko u grozničavoj fantaziji? Ono lice bijaše mi i sad živo a u Marijinih očijuh čitah, da je bila svjedokom mojih srdačnih izpoviestih.

„Groznica je prošla!" šapnu Roza.

„Da, meni je dobro, tako dobro!" vratih i pogledah Mariju. Ona se podiže i htjede ostavit sobu.

„Neostavljajte me!" zamolih ju a ona stajaše šuteć i rumeneć se pokraj mene. „Sanjao sam, da ste umrli!" rekoh joj.

„Bijaše grozničav san!" prekinu me Roza te mi pruži liek.

„Laro, Marijo! Čujte me! Nije grozničav san! Ja osjećam, da mi se je život vratio u žile, jer bi inače bio moj život čudnovatim snom. Mi smo se već i prije vidjeli! Vi ste jur prije jednom čuli moj glas kod Paestuma, kod Caprija, vi ga prepoznajete. Laro, ja osjećam, da je život kratkotrajan, zašto dakle da si nepružimo ruke!" — I pružih joj ruku a ona ju stisnu i prinese k usnam. „Ja te ljubim, ljubio sam te uvieke!" rekoh a ona ležaše na koljenih tiha predamnom.

„Ljubav je uredila Chaos," veli priča, „ona je stvorila sviet." Pred očmi svakog ljubećeg srdca ponavlja se to stvaranje.

Iz Marijinih pogleda usisah život i zdravlje. Ona me ljubljaše. Iza malo dana stajasmo sami u maloj sobici, koja je odisala sladjanim mirisom naranča sa balkona. Tu mi je ona nekoč pripjevala svoje najljepše popievke; nu još sladje, još divnije i skladnije sad mi je odzvanjala priznaja najkrasnijeg srdca. Nisam se prevario: Lara i Marija bijaše jedna te ista osoba.

„Ja sam te uviek ljubila," veljaše ona. „Ti si ulio u moju dušu čeznuće i tugu, kad sam još sliepa i samotna sa svojimi sanci usisala miris ljubica i osjećala tople trake sunca. Kao ti traci, tako je plamtio tvoj cjelov na mom čelu i u mom srdcu. U sliepca je samo jedan sviet duševni, a u tom svietu ja gledah tebe. U noći iza tvoje improvizacije u Neptunovu hramu kod Paestuma čudno mi se snilo, a san se s istinom preplitao.

Neka mi je ciganka proricala, da ću opet dobit očinji vid. U snu ju čuh, kako veljaše, da se s mojim starim pootčimom Angelom prevezem preko mora na Capri; u špilji vještica da će mi se vratit vid, angjeo života da će mi pružit biljke i moje oko poput Tobije zagledat božji sviet. Druge noći sanjah to opet i odlučih sve kazat Angelu, koji je medjutim nekako nevjerojatno kimao glavom. Sliedećeg jutra snilo se to i njemu te reče: „Blagoslovljena budi volja Madonne, njezinoj sili podvrgavaju se i zli dusi!"

Spremismo se, on uze jadra i poletismo niz more. Noć se primaknu iza krasna dana. Nalažah se u čudnu svietu, začuh, kako je angjeo života izustio moje ime, a njegov se glas slušao kao

Lipa je sveto drvo naših pradjedova, pod njom se klanjahu bogovom svojim i utvrdiše svoju slogu. — Maslina ga sjeća mira, pod kojom bi želio vidit sve narode. „Gdje im umjetnice vile kolo vode.“ Danas ih razdražuje rat, proti komu se valja borit svakomu srdcu, a

„Samo jedan treba da se odobrava
Sveti rat, a taj je — za čovječja prava.“

Samotna u gori jela, koja se s vjetrom i gromom poigrava sjeća na veleumne ljude, koji samotuju; lovorika je drvo slave, za kojom čeznu ljudske glave,

„Ali ded' mi reci što je ljudska slava?
Ako li je razna, koja je ta prava?“

Malen bor uztraje proti buri, jer striele udaraju u veliko dublje, a širok hrast slika je čvrstoće, koja ako se i uzkoleba, ipak diže svoju glavu ponosito. Ježast kesten i tvrd orah prilika su mnogih ljudih s vana, „al je u njih duša dobra i mekana.“ Vinova loza kriepi — al vinjaga je samo izrod. Trstika je lik nestalna čovjeka, a turica onog, koj se svakog prime. Pelin trava je gorka nu zdrava, a bolja od sladkog januša, kakovih se dost medj ljudmi nalazi. Suncokret je slika čovjeka, koj se viek za mudrošću kreće; „kukolj i pirika predsude su hude, koje uništuju naprednjaka trude.“ Svaki cvietak sjeća pjesnika ove il one mane il vrline ljudske, tako djetelina od četiri lista riedkog prijatelja, osjetnica stidne djevojke, tulipan bez mirisa gizdavih ljudi, liepi čovjek tašte glave, lier čistoće, ljubica skromne vrline. Smilje i kovilje očituje sućut, bosiljak tajne jade, dragoljub dragost, miloduh milost, neven vječnu ljubav, koja nevene.

Paukove mreže ima i naoko ljudi, a sa malim svaki zadovoljan budi, kao puž sa svojom kućom. Rak sjeća na natražnjake, nesloga medj psom i mačkom zlosretne nesloge kućne, orao s visine čovjeka, koj se uzpeo visoko, da može bolje derat ubogoga.

„Kvar, kvar!“ grakću ptice zlokobnice vrane,
Što no se najradje sa strvinom hrane;
Jer gdjegod je ima, i vrana imade,
A gdje jedna dodje, dodju na hiljade.
Jedna tad na drugu često grakćuć skoči, —
Ali — vrana vrani neizkopa oči.“

Vrani je slična i svraka; „rieč je: na kog vrane, na toga i svrake, s toga tjeraj k biesu ljude šarenjake.“

Kad kukavica kuka, „kažu: jednom radost, drugom javlja tugu.“

„Tako je sved bilo, tako i ostane:
Čim se jednom smrkne drugomu osvane.“

I niemoj zvieri prirodjeno je, da jedna drugu izbaviti želi iz pogibelji, a ti čovječe diži i oslabadjaj narod svoj, vidaj njegove rane, osvjetlaj mu lice.

„Neće talmud, koran ni biblija sveta
Ljudem doniet spasa: mrtvo slovo smeta.
Već tek živa ljubav iskrnjega svoga
Spasit može ljude od zla svieta toga;
S tog: što hoćeš vjeruj i o vjeri sudi,
Samo uz to vazda dobar čovjek budi.“

Dotle pjesnik. Sviet, kojim nas on vodi istinit je, a za to liep i dobar. On prispodablja, kori, izpravlja, pobudjuje, uznosi se i traži najveće zadovoljstvo u pravom čovječtvu, u ljubavi i slogi svih ljudi.

Čitaju li se „slike i prilike“ ozbiljno, one pobudjuju duh i srdce na razmišljanje; sasma se drugče pako dojimlju „Vinjage,“ kojih su tri svezka pred više no desetak godina ugledala svjetlo. Vinjage su anakreontice, koje će pjevat slavu vinovoj lozici i njezinoj kapljici, one će te u nedužnoj šali ugodno razveselit. U skladanju tih pjesmica gosp. je Bogović pravi majstor.

Jednu i drugu knjižicu mi preporučamo svakomu, tko si želi časak ugodne zabave.

ERMINIA FUÀ FUSINATO.

LITERARNI PORTRET.

Po poljskom nacrtu Marije Ilnicke. M. G.

(Konac.)

Ali nije dočekala odgovora. Erminija bijaše vrlo delikatna, prsi joj nebijahu moćne; borba s čuvstvom, s ljubavi, ukorjenjenom kroz godine u srdcu, mogla se je grozno svršit. Majka bi samo od nje odvrnula glavu i zaplakala, a djevojka bi uvidila, da imade u njoj pomoć i obranu proti gnievu otca. Ona bi uklekla pred plačućom, poljubila joj milo koljena i otišla iz otčinskog doma. Ode u Veneciju k stricu, bratu otca, tamo potraži podpore i odanle izadje istom kao žena Arnolda Fusinata, pošto je prije tiho prošla na katoličku vjeru.

Fusinato je u to doba stanovao s majkom svoje prve žene, a ona stara i gubitkom kćeri raztužena, ipak uzdrža u tom svetčanom času už nju, kao zastupnica rodjaka, blagosljivljuć mladence za vierni život, želeć im sreću, radujuć se njihovoj ljubavi. Najdublje i najiskrenije sveze vezahu od tog časa ova dva ženska srdca; starica se do smrti nerazluči od zeta, jer je u Erminiji našla drugo svoje drago diete, koje je i u čas smrti blagoslivljala.

Nu Erminiji nemogaše to nadomiestit vlastite majke, roditelja; za njimi je njezino srdce čeznulo i bolovalo. Ipak potraja to stanje nekoliko mjesecih. Napokon se otvori otčinski dom molećoj i čeznućoj, a Fusinato napisa o tom utješljivom prizoru prijatelju Hipolitu Nievu:

---

tvoj. On mi pruži biljke i blago, sakupljeno po svem svietu. Biljke izkuhasmo, nu mojih se očih nataknu svjetlo božje.

Tad se jednog dana svrati u Paestum Rozin brat, on dodje i u našu kolјebu te spazi mene čeznuću za svietom. Ganulo ga to. On mi obeća vratit očinji vid, uze me sa sobom u Napulj i tu zagledah divote svieta. On i Roza obljubiše me te mi prikazaše i drugi još divniji sviet, sviet duševni. Ostah kod njih i nazvaše me Marijom po nekoj dragoj sestri, umrloj u Grčkoj.

Jednog dana doni mi Angelo blago i dragocienosti, reče, da su moje, njega da čeka skora smrt, pa da je zadnje sile upotrebio, da mi preda moje vlastničtvo. I doista, njegova se slutnja izpuni, vidjeh ga mriet, njega, jedinog štitnika moje biede i nevolje. Neke me večeri pitaše Rozin brat ozbiljno za mog pootčima i njegovo blago. Ja sam samo znala, što mi je on kazao, da je blago od svjetla duha iz špilje. Znala sam, da smo vazda živili u siromaštvu a Angelo, da nije bio zao čovjek; on bijaše dapače neizmjerno dobar te je sa mnom podielio svaki i najmanji dar.“

Ja joj za tim pripoviedah, kako su njezine zgode čudno uplivale na moj život, kako sam ju vidio sa starcem u špilji. Da je stari sam uzeo težki kotao, nehtjedoh joj reći, nu priznah joj, da sam joj ja pružio biljke.

„Nu,“ reče ona, „duh je propao u zemlju, kad mi je pružio biljke, tako bar pripoviedaše Angelo.“

„To mu se je samo tako činilo. Ja sam bio obnemogo, noge me nisu mogle nosit, klenuše mi koljena i napokon se sruših ko mrtav u trnje.“

Onaj divni sjajni sviet, gdje se nadjosmo, bijaše zagonetkom, čvrstom sponom medju nadnaravnim i istinom.

„Naša je ljubav ipak duhovni sviet!“ klikoh ja, „u duhovni sviet se vratiše svi naši dragi i mili, a njemu se svi mi u našem zemaljskom životu bližamo. Pa zašto dakle da nevjerujmo unj, koj je u zbilju velika istina!“ I prigrlih Laru. Bijaše tako krasna, kao onda, kad ju prvi put ugledah.

„Prepoznala sam te po glasu, kad sam te čula opet u Mljetcih,“ reče ona; „srdce me je vuklo k tebi; mislim, da bi i u crkvi, pred majkom božjom, bila pala na koljena pred tobom. Tu sam te opet vidila, tu te ocienila i u tvoj se život splela, kad me je Annunciata blagoslovila kao tvoju zaručnicu. Nu ti si me odbio, reko si, da nemožeš više ni jedne žene ljubit, da nećeš ni jednoj pružit ruke. Nikad nespomenu ti Lare, ni Paestuma, ni Capria, kad si o sgodah svog života pričao. Tad sam i morala pomislit, da me neljubiš, da si zaboravio, što ti nije srdcu blizu bilo.“

U znak pomirenja poljubih joj ruku te joj pripoviedah, kako je čudnovato njezin pogled zamamio moje usne. Istom kad je tielo moje otimala smrt, a duh se bratio s vječnimi dusi, pobratimi naše ljubavi, tad istom usudio sam se odat misli srdca.

Nitko strani nije znao naše ljubavne sreće, samo Roza i podesta. Oj! kako bih bio rado to javio Poggiu! Dnevice me je posjećivao u bolesti. Činilo mi se, kao da on bliedi, čim sam se ja više oporavljivao te ga grlio.

„Poggio, dodjite večeras k nam!“ reče podesta, „al da za stalno dodjete! Bit ćemo sami, Antonio i još tri prijatelja.“

Sve bijaše svetčano nakićeno.

„Ta tu izgledje, kao da će slavit imendan!“ reče Poggio a podesta ga odvede s prijatelji u malu kapelicu, gdje mi je Lara pružila ruku. Kitu modrih ljubica bijaše svila u tamnu kosu. Sliepa

„Nek bude dan taj blagoslovljen! Koliko sam ja jedin mogo vidit, koliko li nisu prolile suza Erminijine oči za tim časom! Nebi ih mogao nikad osušit ni najvrućijimi cjelovi.“

Svatba se obavila ljeti godine 1856.; jeseni, po sretno zadobljenom oproštenju roditelja, zaputiše se novovjenčanici u Friaul k spomenutom jur prijatelju Nievu, takodjer pjesniku i gorućem rodoljubu talijanskom. Primajuć ih on u posjete na svom gradiću Colloredu, prizva u krug miloga pjesnika veselih igara, Theobalda Ciconia, i od tog časa započima pristup Erminije u eminentno literarni krug, u kom se toli krasno umovalo, snovalo, čuvstvovalo, radilo! Tri godine kašnje, kad se je Italija borila za neovisnost, dostao se Hipolit Nievo vojnikom Garibaldovim, borio se š njim pod Varesom, Comom, Bresciom, u prolomu Stilferno, zaplovi š njim na Siciliju, gdje posta kapetanom i napokon ploveć sa Sicilije u Napulj god. 1860. na staroj i hrdjavoj ladji „Herkules,“ potonu sa cielim odjelom vojnika, koje je vodio. Ni jedan križ, ni jedan kamen nespominje Italije okrutne sudbine ovih plemenitih boraca, — al žena jedna, Erminija Fuà Fusinato, uznesena svojim čuvstvom na prema prijatelju, posakupi njegove preostale spise, uredi ih te izda talijanskom kritikom toli slavljeno djelo: „Uspomene osamdesetgodišnjaka.“

Lipnja 1857. postade ona majkom; drugo joj se diete, drugi sin, rodi malo iza vilafranačkog mira, pa se medju njezine najljepše i najpopularnije pjesničke proizvode broji pjesma, napisana u taj čas, kojom ona pita diete pod srdcem, da li je čulo bol njezinu, da li se je š njezinimi sljubilo čuvstvi? Lombardija se sjedinila s Italijom, nu Venecija da je još ostala Austriji. Najmiliji prijatelji, najbliži rodjaci njezinog muža, a medju njimi i njegov ljubljeni brat ginuli su u tamnih tamnicah mljetačkih. Clemento Fusinato dostao se dapače odsude na šestnajst godina robovanja na galerah. Napokon im vlada austrijska naloži, da puste Mljetačku te se oni 1860. presele u Firenzu, jur sjedinjenu s kraljevinom sardinskom. Tuj bijaše sve svjetlo i radostno, tu je bujio život, tu je kipila s novim redom i ljubav i tu se upoznala Erminija s velikimi italskimi muževi i slavnimi književnici. Niccolo Tomaseo, Gino Capponi, Atto Vannucci, Andrea Maffei, Michele Amari, Benedeto Cairoli sprijateljiše se š njom i postaše stalnimi gosti njezina doma, tvoreć tako od njezina salona ognjište literarnoga i domoljubnoga pokreta. Krasna, učena, okružena najljepšimi radostmi žića, ipak više nehtjede nu jednu godinu pit čare iz te zlatne čaše. Dozvola povratka u otčinske strane odvede ju s cvjetna gradna s Firenze la bella. Tamo gore imala je ona sve svoje uspomene — tamo je i htjela radit.

Na daleko bi nas vodilo, kad bi htjeli spominjat, što je sve ta plemenita žena držala svojom dužnošću: kriepit duhove, podupirat nemoćne, držat stražu nad slabimi. Taj je zadatak dielila Erminija s mužem svojim. A kako je plemenito umiela odgojivat djetcu, kakova uztrajnost, kakovu krjepčinu duha usadila je u svoje sinove! Kad se je napokon Mljetačka sjedinila s kraljevinom Italijom diplomatskim putem, stariji, Gino, namrgodio se je u sried obće radosti. Majko, reče, Talijani si nisu toga izvojevali, nego nas drugi s uljudnosti nadariše!

Baveći se ona uzgojem svoje djetce napisa i dvie knjižice, jednu za mladež: Dar majke k novoj godini, — i drugu za matere ob uzgoju. Uz dva starija sina imala je i dvie krasne curice.

Kad se je konačno Italija ustrojila a vlada talijanska stala se brinut za javni uzgoj žena i u tu svrhu utemeljila škole, bi Erminija pozvana, da se s drugom jednom pjesnicom, s Gianninom Milli, stavi na čelo učione učiteljka. Bijaše to častna i važna ponuda. Poezija vrijuća u ženskih grudih, plemenita, pravedna, gorljiva, nije zanosila u nepraktični krug abstraktnog idealizma; smjelo i odlučno prionuše uz muževe italske i njihove žene te i sebi stekoše krunu, prepletenu lovorom zasluga i pjesničtva. Kastalsko vrelo napojilo ih dobrom, zdravom i čistom vodom sile.

Giannina Milli, i danas još živuća, zanimiv jest pojav. Rodjena u malom mjestancu u Abruzzah od ubogih roditelja, počuti sa sedamnajst godina u sebi nešto Jeanne d'Arc-inog duha. Kao sjajna improvizatorka zapusti ona svoje gore, podje od sela k selu, od grada do grada improvizujuć o thematu: „Italija! Italija!“ Koj joj god predmet zadaše, ona je spominjala Italiju, jer nebo i zemlja, sunce i cvieće sve se je to u njoj spajalo s talijanskom otačbinom. Tako je dvaput prošla od iztoka na zapad, sa sjevera na jug i naopako i stekla sebi slavu te stoji danas kao uzor mladog naraštaja, s kojim ju spaja iskra duha i srdca!

Iza nekoliko godina zajedničkog š šnjom rada, Erminija Fusinato bude pozvana občinom rimskom za ravnateljku novo otvorenog i najvišeg talijanskog ženskog učilišta. Ministar prosvjete tom joj zgodom prizna najkrasnije krieposti, koje su ju riesile kao pjesnicu, kao učiteljku, kao ženu i majku.

Kad je Italija godine 1874. slavila petstogodišnjicu Petrarcinu, izabra ju grad Rim svojim zastupnikom. Ona bijaše poručnikom, glasnikom, koji je na ime vječnoga grada u krugu najodabranijih italskih književnika pozdravio sjenu Petrarcinu. Talijansko je novinstvo tad jedno-

---

djevojka iz Paestuma stajaše predamnom gledajuća, dvostruko liepa. Lara bijaše moja!

Sve nam je čestitalo, veselje bijaše veliko, Poggio pjevaše veselo te nazdravljaše marljivo.

„Izgubio sam okladu,“ rekoh ja, „nu izgubih ju rado, jer moj gubitak jest najveći dobitak.“ I poljubih rumene usne Larine.

Kao bura odavala se radost drugih; moja i Larina sreća bijaše niema, tiha ko noć, koja nas ogrli, kad se drugi odaljiše.

Osjećah, život nije san. „Ljubavna sreća je istina!“ kliknuh i u zagrljaju izgubiše se blažene misli, što ih je bog ulio u ljudsku dušu.

Dva dana za tim ostavismo s Rozom Mljetke. Podjosmo na imanje, kupljeno za Larin imutak. Poslje svatbene večeri nevidjeh više Poggia. Sad primih od njega pismo:

„Okladu sam dobio — ali ipak izgubio!“

U Mljetcih ga nemogasmo naći. Pomalo se obistinila moja slutnja: on je ljubio Laru. Ubogi Poggio! Tvoje su usne pjevale radost, a smrt je podgrizala tvoje srdce!

Franceska je rekla, da je Lara dražestna, a ja sám — tako veljahu svi, — da sam se znatno u prilog sebi promienio. Ona, eccellenza i Fabiani odobravahu moj izbor. Isti Habbas Dahdah smiešio se dobroćudno, kad mi je čestitao.

Od starih znanaca još živi ujak Peppo. Još sveudilj on sjedi na španjolskih stubah, gdje će za stalno još mnogo godina dovikivat svoj „bon giorno!“ —

Na 6. ožujka 1834. sakupilo se bilo mnogo stranaca u Paganijevoj gostioni na otoku Capriju. Sveobću je pozornost na sebe svratila mlada neka i krasna kalabrežkinja. Divnim svojim i tamnim okom motrila je svog muža, koj joj je pružio ruku. Bijaše Lara sa mnom. Tri sretne godine bijasmo jur oženjeni te posjetismo na putu u Mljetke otok Capri, gdje se je našeg žića odigrala ponajdivnija sgoda, gdje se je imala i razriešit. U kutu sobe stajaše neka stara gospodja i savijaše ruke oko malog djeteta.

Neki stranac, prilično visok i blied, obučen u modri frak, približi se djetetu, poigra se š njim i bijaše razdragan njegovom ljepotom. Govoraše francezki, nu djetetu pojedine talijanske rieči, poni se veselo, izvabi mu smieh i ponudi mu usne na cjelov. Zapita takodjer kako mu je ime, a stara gospoja, moja dobra Roza, vrati mu: „Annunciata!“

„Krasno ime!“ vrati on i poljubi malu, moje i Larino diete. — Ja mu se približih; bijaše Danac. Bijaše š njim u sobi još jedan njegov zemljak, ozbiljan, malen čovjek u bielom fraku. Pozdravih ih, bijahu bo Federigovi i Thorwaldsenovi zemljaci. Ob onom čuh, da je u Danskoj, a ovaj da se još bavi u Rimu. Ta i više pripada Italiji, no hladnom i tamnom sjeveru.

Sidjosmo k obali i na čamce, koji su imali strance prevest k drugom kraju otoka. U svaki čun mogasmo samo po dvojica, na svaki ugao po gost, a u sredinu veslar.

Pod nami vidjeh jasnu vodu i vraćala je mojoj uspomeni svojom prozirnošću srdačan pozdrav. Veslar se primi veslanja i čun, u kom sam s Larom sjedio, pobrza napred. Stigosmo pred svimi. Za malo nevidjosmo više amfiteatralne strane Caprija, što ju kite vinogradi i narančići i osovno uzdizahu se sad gole pećine pod oblake. Voda bijaše modra ko gorući sumpor. Bibavica udaraše o kamenje a preko crvenih pomorskih ruža, koje se o njihovu dnu uzdigoše.

Bijasmo već prispjeli na protivnu stranu otoka i nevidjosmo ništa više no osovnu pećinu a u njoj,

dušno i sgodno uzkliknulo: Krasna i uznosita poput Corinne!

Dvie godine kašnje primi hladni grob njezine umrle ostanke! . . . . Izmučena radom, jer je osim ravnanja više spomenute škole imala i nadzor nad svimi ženskimi školami u Rimu, uztrebala je odmora te ju poslaše liečnici u kupke Levico. Na putu posjeti Mljetke i tu ju na ponte di Rialtu snadje slutnja naskore smrti. — Znam, reče tad svom mužu, da nikad više nebudu oči moje gledale te krasote, što ju sad gledaju . . .

Na putu u Levico snadje ju bura, prehladi se i oboli od upale pluća. Tu je morala u malom mjestancu Arsiè, rodnom gradiću svog muža, probavit do polovine rujna. Nu i sad je još pisala, prem je već ćutila, da joj neima više spasa.

Vrativ se u Rim k otvorenju škola, prispje na 27. listopada onamo, nu oboli umah ponovno od upale pluća i umre tu dne 30. rujna 1876. malo dana prije nego li je navršila 42. godinu.

Erminija Fuà Fusinato bijaše žena velikog srdca i uma, nadahnuta vrućim domoljubljem, poljubljena cjelovom pjesničke vile; iza sebe je ona ostavila prazno mjesto. Za uzgoj talijanskih žena ona će ostat vazda idealom. Tomu je uzgoju ona žrtvovala i svoj dragocjen život.

Rim i sva Italija zaviše se za njom u crninu — a sad joj dižu spomenik, za koj se otimlju Rim, Padua, Rovigo. Najljepši si je spomenik podigla ona sama svojim čovjekoljubivim i zaslužnim djelovanjem.

Uz takove žene imadu narodi budućnost! . .

HOMERSKI OSTANCI

U KULTURNOM ŽIVOTU NARODA.

Od tri tisuće godina cvatu one obje divske ruže pjesničtva, homerska Ilijada i Odyseja, te su umnici svih naroda srkali iz njih više duhovite užitke. Osobitom srećom ima se smatrati, da su nam se upravo te dvie pjesme cjelovite i neokrnjene sačuvale, unatoč pomanjkanja umjetnosti knjigotiskarstva, i iza propasti Grčke i Rima, iza bure seobe naroda, iza noći sriednjega vieka. Najprije proneslo tog prasvjetskog pjevača od ustiju do ustiju i samo ga povjerilo pamćenju. Kad li su se pjevi iza stoljeća sakupili, uredili i pismu podali izčeznuše iz pameti. Takodjer ovdje budne pismo zatornikom predanja (tradicije).

Dražest homeričkih pjevova obstoji u čudovišnoj ljepoti pjesme, u omašnoj sgradi osnove i njezinom majstorskom izvedenju, u jasnoći značajeva, mnogovrstnosti situacija, savršenosti opisa, u najblažem etičnom razvoju najnježnijih osjećaja i najsavršenijeg junačtva, u kratko u sto stvarij, kojih ne možeš pojedince nabrojiti. S toga su pružale te pjesme grčkomu narodu od najdavnijih vremena najviši užitak, te su i postigle božansko štovanje. Aleksander Veliki dao je sa sobom za svojih vojnâ nositi u zlatnoj kutiji te pjesme. Pjesnik posvema izčezne u svojih pjevovih i kao što se ništa ne zna o njegovom životu, te ne stoji neoborivo, da li bijaše jedan ili njih više, isto tako malo može se zaključiti po njegovih riečih ob osobi mu. Samo se može naslućivati, da je on poradi dubokog poznavanja ljudskog srdca, poradi svog životnog izkustva, koje meće u usta junakom si Nestoru i Odyseju, bio star, izkusan muž, a poradi opisa bitka, da je bio vojnikom.

Takodjer je vriedna začudjena nepristranost, kojom on podieljuje slavu i ukor, uspjeh i nesreću medj Grke i Trojance, tako da ni iz toga ne možeš razaznati njegove narodnosti. Grka ima pretežno više na broju, daklem smiju se i sa više junaka prodičit, no Hektor ne zaostaje za nikojim grčkim junakom. On uzmiče pred Ahilejem samo glede tjelesne jakosti, ali nadkriljuje ga duševnom veličinom i domoljubljem. Hektor ima svakako razloga domoljubnom uzdizanju, dočim isto Ahileju manjka, jer je pošao u Agamemnonovu vojsku sa vrlo tomu udalečenih uzroka. Tako je Ahilej za obsjedanja Troje mnogo putij plienio po okolici, te jednom i donio Brizeidu, koja bje povodom razvoju velikog eposa. Hektor obrati svu silu na obranu svog domovinskog tla. Ilijada je u pravom smislu jedini obstojeći epos. Već Odyseja zaostaje za njom. Njezin junak Odysej je doduše izvrstan osobnom hrabrošću, prevejanošću i uztrajnošću u nesreći, no jedino njegovo junačko djelo je ubijstvo prosaca. Za oto nas vodi pjesma u najčudnovatije pustolovine, ali koje nikada ne prekoračuju granicâ ljepote, te nekom neodoljivom dražešću zatravljuju slušatelja. Simo spadaju Lotofagi, Lestrigoni, Kiklos, Kirka, sirene, Scilla i Karibda, Eolov otok; pjev nas dapače vodi u isti podzemni sviet.

Eneida je samo mlitavo nasljedovanje Homera i namjera joj je, da poviest rimskog puka svede na sina božice i otog da čim više oveliča. Ali tuj su Enejeva junačka djela veoma neznatna i istom se pokazuju na koncu pjesme. Svim nasljeduje Virgil Homera. Eneja pripovieda Didoni svoje sgode i nesgode, kaošto Odysej Alkinoju; oba junaka silaze u podzemni sviet, da saznaju istinita o svojoj budućnosti. Sibila i Ankizes proriču Eneji, košto Tirezijas i majka Odisejeva ovomu poslednjemu. Didona se odvraća razljućena

---

tik uz morsku površinu, malen otvor, za naš čun kao premalen.

„Špilja vještica!“ kliknuh ja i sve se uspomene javiše u mojoj duši.

„Da, špilja vještica!“ reče veslar i „tako se je prije zvala; nu sad se znade, što je!“

Na to nam pripoviedaše o njemačkih slikarih Friesu i Kopischu, koji su pred tri godine poduzeli odplivat u nutra i tako odkriše divnu špilju, koju sad svi stranci razgledaju.

Bližasmo se otvoru, jedva rif visoku nad plavim i sjajnim morem. Veslar povuče veslo k sebi, mi legosmo u čun i on ga tjeraše rukom, uljezosmo u tamnu dubljinu u zemaljsku utrobu, koju oplakuje sredozemno more!

Čuo sam kako je Lara težko uzdisala, — a bijaše i nešto strašna.. Nu samo za čas, jer skoro prispjesmo u veliku dvoranu, gdje se sve bljeskalo poput etra. Voda pod nami Nalikovaše gorućim plamenom, koji sve razsvietljivahu. Sa svih strana bijaše špilja zatvorena; nu pod vodom širio se otvor sve više od četerdeset hvati duboko do morskog dna. S toga mogaše sjajno sunce razsvjetljivat vodu do dna špilje i time prouzročeni čudnovati trak svjetla dopiraše kroz vodu kao modra vatra od gorućeg špirita. Kud god se okreneš, svud je isti odsjev i ista klisura kao da je tim etrom prestrujena i napunjena. Kapi, koje je veslo štrcnulo u zrak, rumenile su se kao mlado ružično lišće.

Bijaše vilinski sviet, carstvo duhova. Lara sklopi ruke, njezine se misli sjediniše s mojimi. Tu bijasmo mi nekoč, tu je morski razbojnik sahranio svoje blago, kad se nitko ne usudi približit mjestu. Sad se je sve vrhunaravno razriešilo istinom, ili istina je prošla u duhovni sviet, kao uvjek ovdje u životu, gdje je sve čudo počam od zrnca cvieća do neumrle duše, — a ipak čovjek nevjeruje u to!

Mali otvor špilje sjajio je poput zviezde iznenada potamni, a sad dodjoše i drugi čunovi s gosti kao iz dubine. Dolažahu k nam. Svi bijahu snebiveni, ganuti. Katolik i protestant nadjoše tu vjere u čudesa i njihove moći.

„Voda se diže!“ reče jedan od mornara. „Moramo van, inače nam je ovdje čekat, dok voda padne.“

Zapustismo divno sjajuću špilju, pred nami ležaše divno razgranjeno veličajno i otvoreno more a za nami nzani otvor grotte azzurre!

KONAC.

PRVA LJUBAV CANOVINA.

S TALIJANSKOGA PREVEO IVAN O. NEHAJGRADSKI.

Godine 1780. dodje neki mladić rodjen u Passagnu okružju mletačkom u Rim, nakan učiti kod jednoga od glasovitijih umjetnika risanje ili rezbariju. Bogata obitelj Faliera, na čijem imanju ugleda svjetlo svieta dade mu preporučna pisma na najglasovitije i najuglednije muževe glavnoga grada kršćanskoga svieta.

Komu od svim da predadem najprije list? pomisli sam u sebi, pregledavajuć naslove listova. Taj je na Volpata, taj na Gavina Hamiltona, taj tu opet na preuzvišenoga gospodina Juliana, poslanika naše republike itd. Imati ću još uvjek vremena inozemne slikare i umjetnike viditi i pohadjati, zato mi valja najprije poći k učitelju, kojemu želim da budem učenikom. Mletćanin dade se odvesti k Volpatu.

Giovanni Volpato stajao je u ono vrieme na vrhuncu glasovite škole bakrorezbarstva, iz koje je već mnogo izvrstnih umjetnika poteklo. Ali on bje glasovit i u drugih risarskih umjetnostih. Krasotu,

od Eneje kao sjena, ne nagovoriv ga, kao što Ajač od Odyseja. Prave junačke pjesme su po zahtjevih Camoensova Lusiada, Henriada i po vanjskoj sličnosti Miltonov izgubljeni raj i Klopstokova Mesijada. Kod ovih je temeljnom namjerom, da se vlastitom narodu osigura slava koje junačke pjesme po uzoru Homerovom. Već za Virgilovih vremena nebijaše više pravi sviet vrstan, da takovo izpreplitanje istine i pjesme kao vjerovano poprimi, a kamo manje za kasnijih vremena. I tako je Ilijada ostala jedinom pjesmom svoje vrsti i ostati će do vieka.

Kraj tog ukupnog priznanja nije moglo izostati, da se sadržaj homerskih pjevova duboko ne usadi u kulturni život naroda. Osobe i stvari postale su obćim vlastničtvom, i mnoge su nastale pojmovi. I tako budnu rečenicami. Mnogi rabe Homerove oznake, niti ga nikad ne čitav. Tako govorimo o nekom Nestoru, ni ne pomisliv na pilskog starca. Tako govorimo o nekoj čaralici Circi, ni ne pomisliv na däjsku božicu, govorimo o nekom Stentorovom glasu ni ne pomisliv na homerskog vikača. Nebi bilo s gorega, da pobliže iztražimo izvor tih izraza.

Riečju N e s t o r označujemo najstarijeg, najčastnijeg starca u kakovom vieću, skupštini, senatu medj vladajućimi knezovi. (Ilij. I. 248,)

Nestor je cvatući starac više od 70. godina star, dobrohotan, svjetujuć i tvoreć, uvjek sve na pomirbu sravnajuć, mudar i izkusan, ali kraj toga snažan i hrabar u prednjih redovih bitke. Kad li je Agamemnon očajavao nad slabim napredkom obsade, te svjetovao na povratak, Nestor ga uzdigne opet nagovarajućim savjetom. Nestor je prvi oboružan, kad li Agamemnon noćju popita za savjet u svojih drugova.

Druga osobnost častne vrsti nam je M e n t o r (Odys. II. 225.)

Pod primljenom prilikom tog Mentora sprovadja Atena Telemaka u Pile i Lakedemon. Sada nazivljemo mentorom kojeg ravnatelja i opominjača mladosti, štitećeg sudruga na putu, kojeg Englezi označuju imenom traveling tutor. Još poznatijim nego li Homerom bude Mentor Fenelonovim Telemakom.

Govorimo o nekom S t e n t o r o v o m g l a s u, hoćemo li označit na daleko dopirući glas kojeg govornika. Taj Stentor je posvema ne poznata osobnost, te se ni ne pojavlja kod Homera, već se spominje samo prispodobice. (Ilij. V. 784.)

Pravim P r o t e j e m nazivljemo čovjeka, čiji nam se značaj uvjek drugačije pokazuje, koji po vanjskih okolnostih može poprimiti različite krinke u slikovitom smislu. Slika je uzeta od morskog starca Proteja, kojeg je Menelaj u Egiptu proti njegovoj volji uzdržao, da od njega sazna tečaj svoga bludovanja. Protejeva kći Eidoteja poučila je prije Menelaja, da mora sa svojimi drugovi morskog starca ulovit i pod svimi prilikami uzdržat. Kad nije više morski starac mogao pobjeći, preda se i proreče Menelaju sretni povratak. Ljubeznim prostodušjem pouzdaje se pjesnik u slušatelja, da mu razjasni, kako je tekuću vodu Menelaj uzdržao.

Čarobnica K i r k a ili Circa je dražestna žena, koja čarom svojih dražesti umije mlade ljude u svoje mreže uplesti i zaludit jih do ludila. Homer ju predočuje kako pripravlja pića od raznih škodljivih bilina, čijim užitkom očaranici se pretvaraju u lavove, kurjake i svinje, pošto ih se čarobnica dodirnula zlatnim štapom. Pretvoreni nisu divlji poput lavova i kurjaka, već su krotki u Kirkinih stajah. Tuj je očito alegorija temeljem pjesmi, ali bez pretenzije, da poduči i opominje. U sličnom smislu imaju se takodjer shvatiti s i r e n e, mimo kojih se morao Odisej prevezti. Već rieč, svedena od σειρά, lanac, znači zapletivo i zavodljivo. Kao što mora svaki mladić proći dobu, za koje mu je poj sirena pogibeljan, isto tako mora brod broditi kraj otoka, na kom obitavaju sirene. (Odys. XII. 38.) One su pogibeljnije od Kirke, jer dočim ona liši pameti, to sirene ugrabe tjelo i život, „jer naokolo leže u kup nagomilane kosti truhlećih ljudi sa ginućom kožom.“ Odysej je svojim drugovom uši začepio voskom, a sama sebe dade privezat o jarbol, dokle je brod bio u dostigu njihovih glasova. Tako ostade jedini Odysej, koji je čuo tu pjesmu sirena nekažnjen. U našem životu označujemo pjevanje sirena svaku premamu, ma i ne proizlazi uvjek od krasne djevojke.

I h o m e r i č k i s m i e h je kod nas postao rečenicom i čita se često u feuilletonih i sjedničkih izvješćih i u sličnih sgodah. Ovdje se tiče mjesta na koncu prvog pjevanja Ilijade, gdje Hefajsto časti bogove vinom. Medj Zevsom i Herom zametne se prepirka, jer Hera naslućuje, da je njen suprug obećao Tetidi pomoć, da se Ahil štuje na trošak Grka. Zevs se razljuti, te se grozi Heri udarci, ne bude li mirna, na što ova, poznajuć ga od prije, mirno sjedne. Hefajst tješi sada svoju majku, da joj ne može pomoći proti Zevsu, jer već jednom, kad li je za slične sgode priskočio, pograbio ga je Zevs za petu i bacio s Olimpa kroz okno. Cio dan je letio, te večerom pao na otok Lemnos.

„Sad se nasmije Hera i primi čašu od njega, dočim je on inim nebešćanom točio miomirisni nektar i neutrudivi smieh pobudi se u bogova, vidivših Hefajsta šepajućeg dvoranom.“ — Ovo mjesto, zanimiva je kulturna slika, te nam pokazuje, da su se i olimpijski supruzi šaka laćali i da se bogovi smijali nečemu, što podnipošto nije smiešno.

---

koja se nalazi na umjetnih djelih Raphaela, ima isti zahvaliti poduci Volpatovoj.

Čim štićenik Faliera stupi u dvoranu Volpatovu, zamoli ga ovaj, koj je upravo kraj modella risao, prijaznimi riečmi, da mu dozvoli najprije vlastitu sliku dobro promotriti, ako mu neima što silna kazati. Mladi tudjinac žalio je, što je u nezgodno vrieme ovamo došao i htjede se već s njim oprostiti: — „Ne, ne,“ progovori Volpato, podav mu rukom znak da ostane, „ako Vi vremena ne imate čekati, zahtieva uljudnost, da ja posao svoj pretrgnem.“ Mladac se poveseli tomu, da će se moći sa učiteljem porazgovoriti te stane u nekoj daljini od Volpata razmatrajuć dvoranu i samo na jednom predmetu sustane mu oko.

Model, koj je pred Volpatom stajao, bila je mlada sedamnajstgodišnja djevojka. — Težko je samo i pomisliti živahniji stvor i nježniji stas. Grčka tunika i krinka, koja joj je prekrivala liepo lice, bila je znakom, da ima predočiti božicu Thaliju; njezin mudri i nježni posmjeh, mila lukavost, koja je oko njezinih ustašca igrala, i nešto božanska, dà, ne opisiva što ju je okruživalo, sve to moglo je u tebi probuditi misao, da je ona u istinu Thalija, sišavša s Olympa, da se kod najoblubljenijega umjetnika naslikati dade.

Naš mladac nije nikada ni iz daleka mislio, da bi smrtno biće moglo biti toliko liepo.

Poslije nekoliko časova dodje Volpato k njemu a mladac mu preda list, u kojem bijaše ovo pisano: Velecienjeni Volpate! U mladiću tom, komu je ime Antonio Canova, upoznao sam ne samo ja, nego i ostala gospoda, koja me pohadjaju, da je stvoren za slikara ili rezbara, jer je već u ranoj mladosti svojoj takove stvari znao izrezati, kojim smo se svi divili. — Želim zato, da mu budete učiteljem i prijateljem. Primite dragi Volpate itd. Tako piše Falieri Volpatu.

Mladi prijatelju, prosbori Volpato pročitav list, veoma sam zahvalan gospodinu Falieru, što mi je poslao toli dobra učenika. Od danas ste moj učenik. Ostavite gostionu, u kojoj ste odsjeli, jer imam baš i ja jednu sobicu praznu, koja će Vam se umah upriličiti za stanovanje. — Annetto zovni Raphaela! Zahvaljujuć se Antonio učitelju svomu i smatrajuć se presretnim, ne propusti pri tom baciti koj pogled na Annettu. Prije nego ova ode, da ovrši nalog otca svoga, stupi u dvoranu plavokos mladac, vedrih očiju. „Raphaele“ reče mu Volpato, eto dajem Vam ovdje suučenika i želim, da vam bude bratom i prijateljem. Podjite s njim u gostionu, dajte mu stvari donieti i dodjite, ako ne k objedu a ono sigurno k večeri.

Ta dva mladića natjecala su se u marljivosti i znanju tako, da je Volpato gdekojiput sam u sebi znao promišljavati: u kolikoj bi bio neprilici, da ga tko upita, koj da je od ove dvojice bolji. — Ali to natjecanje ne pomuti njihove medjusobne ljubavi, pak ipak naskoro opaze obojica, da nisu samo u znanju i slavi takmaci. — Raphael i Antonio ljubljahu Annettu.

Obojici je ona bila muzom dvorane; misleći na djevojku, bili su najsretniji. Stari Volpato nazivao bi obojicu učenika svojih „čast i slava moje dvorane.“ Je li je i Anetta bila tako ne pristrana kano Volpato? Ili s opreznosti ili s koketerije ili s lukavosti, — po svoj prilici radi svih trijuh razloga nastojala je ona pokazati, da nijednomu više ne voli. Nije bila ona ipak hladna i gizdava djevojka poput onih, kojim je najveće veselje, sve svoje štovatelje natjerati u sdvojnost; ona je barem htjela živu nadu do zadnjega časa u obojici uzdržati.

Nu došlo je vrieme, da se odluči, koji ima biti sretnik, i dobiti ruku liepe Annette.

Antonio Canova umoli jednoga dana učitelja svoga na kratki domienak u četiri oka.

Izvinemo li se jednoj pogibelji te ugreznemo u drugu tad velimo da minuv Scylu tonemo u Charybdi. — Na jednoj strani klanjca, kojim je morao Odysej plovit, stanovaše Scyla, morska nakaza. Imade dvanajst nogu, šest dugoljastih vratova i svaki od istih nosi strahovitu glavu trostruko stojećih zubi čvrsto i gusto poredanih, punih crne propasti. Svakom glavom odtrgnu Odyseju jednog druga. Na drugoj strani klanjca bijaše Charybda, onaj morski vir, koji oveliča i Schiller u svom „roncu.“ Opis Charybde je kod Homera divan. (Odys. XII. 234.) Dočim svi gledahu od straha Charybdu, bude na drugoj strani ugrabljeno od Scyle šest drugova. To je već poslovicom postalo heksametrom:

„Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdim.“

I muke Tantalove su nastale rečenicom. Onog Tantala „koga poznaje sviet kao nekoč velikog ljubimca bogova,“ koga kako pjevaju pjesnici „objest i nevjera strovališe u sramotu starog Tartara“, sastao je Odysej u Hadu. On pripovieda, da je vidio Tantala mučena strašnimi mukami. On je žedjao, a stajaše u jezeru, koje mu oplakivaše usne, a piti nije mogao, jer je voda uzmakla, čim bi se prignuo. Glad ga morio, a tik nad njim razgranilo se drveće s plodovi, ali čim bi za njimi posegnuo, vjetar bi zavijao granjem i sve bi poletilo u vis. (Odys. XI. 393.) Tako Tantal gladuje i žedja usried blizog obilja!

Uzaludna radnja ne vodeća ni kakovom cilju običava se nazivati Sisifovom radnjom.

Penelopinom radnjom nazivlje se, ako hotice svoju radnju razoriš, da ju ne dogotoviš. Vjerna supruga Odysejeva, misaona Penelopa, bude siljena od prosaca, da se s nova uda, dočim je ona još uvjek čekala povratak svog izgubljenog supruga. Ona si preduze, da će prije izvezti mrtvački plašt za svog još živućeg svekra Laertu i tada istom da će svetkovat svatbu. Da sad ne dogotovi, razveze noćju na svjetlu od baklja vezivo prijašnjeg dana, dok ju kraj toga prosci neulovіše, kojim su nevjerne služkinje sve izdale. —

Chimaerom nazivljemo ludovet, što ne može obstojat. Izraz potiče od nakaze, na koju je pošao Belerofon, da se š njom bori te da po osnovi kralja Proteja podlegne istoj. (Ilij. VI. 181). Rieč Chimaera znači pravo samo kozu, od koje samo po opisu srednji i nepogibeljniji dio potiče.

Takodjer život Feačana nastao je kod nas pojmom. Feačani bijahu stanovnici otoka Skerije, današnjeg Krfa; bezazleni narodić, koji se podavao veselom užitku života s pjesmom, vinom i plesom. Taj otok bijaše poslednje mjesto, na koje je Odysej na svom desetgodišnjem putovanju nadošao, odkale ga zdrava i bogato nadarena i spavajućeg na obalu Itake izkrcahu. Feačani se bavljahu brodarstvom i uz to odposlanjem zabludjelih tudjinaca. Johannes Müller ih nazivlje Holandezi staroga vieka.

F. Mohr.

KULTURNO POVJESTNE VIESTI.

OSOBNE VIESTI.

— Akademički senat hrvatskog sveučilišta izabrao je 24. lipnja g. Dr. Franju Maiksnera rektorom (5.) za buduću godinu.

— Belgijsko ministarstvo Malouovo moralo je usljed liberarnih izbora dati ostavku, te je vodja liberalaca Frère Orban sastavio sliedeći kabinet: Predsjednik i ministar vanjskih posala: Walter Frère-Orban; nutarnjih posala: Rolin-Jacquemyns; pravosudja: Jules Bara; financija: Charles Graux; javnih radnja: Sainctellette; rata: general Renard; nastave: van Humbeck.

— Glasoviti liečnik, profesor Škoda, težko je obolio od kostobolje te se boje za njegov život.

AKADEMIČKE VIESTI.

— U sjednici jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti od 22. lipnja čitao je predsjednik iste, g. Dr. Rački razpravu „O piscih „rerum croaticarum“ pred XII. viekom,“ kojom se nadopunjuju njegova historičko-kritička iztraživanja o izvorih za stariju hrvatsku poviest. Obazire se tu na bizantinske, franačke i mljetačke pisce, već kako je Hrvatska dolazila u doticaj s ovimi zemljami. — U istoj je sjednici predao akademik g. Ivan Tkalčić statuta kaptola zagrebačkog iz XV. vieka.

— Francezka akademija izabrala je 13. lipnja na mjesto Thiersa slavnog historika i senatora Henria Martina članom sa 18 proti 15 glasova, koje je dobio Taine, a na mjesto Claude Bernarda čuvenog filozofa Ernesta Renana sa 19 proti 15 glasova, koji su zapali Wallona.

Ovom će zgodom bit zanimivo priobćit imenik članova s dodatci, iz kojih će si moći sam čitatelj lahko stvorit pregled.

Francezka akademija utemeljena je g. 1635. slavnim Richeulieuom, te smije imat samo 40 članova, četrdeset besmrtnika. To je najveće odlikovanje, što može koga zapast u Francezkoj, samo se nije uvjek dielilo najzaslužnijim ljudem, već su i tu imali posla stranački i politički obziri.

Bit će još možda zgode, da se povratimo na poviest i ustanove ovoga zavoda, za danas samo evo osoblja.

„Što i ti!“ progovori Volpato; očekivao sam to, te sam dobro učinio, ne obećav je Raphaelu.

Raphael došao je 24 sata prije Antonia, da zaprosi ruku njegove Annette.

„Dragi moj Antoniu!“ reče on iza prvih svojih rieči, „da te moja Annetta ma u čem god predpostavlja Raphaelu, manje bi bio u neprilici za svoj odgovor, nego što sam sada. Žao mi je jedino to, što me gospod Bog nije nadario dviemi kćerkami, jer Vas oba ljubim! Pošto ne mogu ja kano otac u toj stvari ništa odlučiti, to ću Vam kano umjetnik predložiti način, kojim si ruku Annettinu steći možete; obećajem ju onome, koj ju ljepše izvaja ili nariše. Uvjet taj primiše ne samo obojica učenika, nego i ista liepa Annetta. Odlučiše, da se ona ima obojici u isto vrieme prikazati, a oni da joj dražestnu sliku na papir prenesu. Za tri nedelje dana trebale su biti slike gotove i od rimskih umjetnika prosudjene. Annetta pristane da već sutradan započmu posao. Antonio ju zapita, bi li ona možebit voljela prikazati se u drugom odielu ili u ovom što ga imade sada na sebi.

Bile su u ono doba u običaju mytologijske slike. —

„Čitala sam ne davno,“ reče Annetta, „allegoriju, koja mi dolazi u pamet. Pripovieda se tu o Metri, kćeri Erysichtona. Znadete, da je taj nesretni Erysichton, vitez Thesalije, pobudiv na se srčbu Cerere tim, što je ostavio sjekiru u šumi božici posvećenoj, bio kažnjen ne utaživim gladom. Sva je imanja svoja prodao, samo da si glad utaži, nu sve badava! Bio je strah i trepet obitelji i cieloj državi radi svoje proždrljivosti; lutao je amo tamo, bio svigdje protjeran, jerbo je pretio, da će u kuću glad privesti; napokon ne preosta mu drugo, nego kćer si prodati.

Na svu sreću dobije Metra od božice moć pretvaranja. Erysichton prodade ju kano pticu, ona se vrati natrag kano konj, kojega i opet prodade. Tako je išlo sve dalje, dok napokon niesu bila sva sredstva izcrpena, te se ona u prvašnjem svom obliku nije vratila kući, pripravna otcu svomu još zadnji zalogaj pripoviediti.

Canova postavi se pred risarskoga konja, da već jednom počme slikati, nu opazi, da je zloradna djevojka sasma svoj položaj promienila, koj njega kano ljubovnika i umjetnika natjera malne u sdvojnost. Tako se sbivalo dan za danom, a Canova nije mogao čestite slike naslikati. Odlučeni se dan približavao, a Raphael bi ga imao dobitnikom proslaviti. Nu Antonio se radi toga ne tuži niti se žalosti, već se sabere i u 48 satih dovrši sliku.

Na odredjeni dan prispješe umjetnici i poznavaoci umjetnosti, koje je Volpato pozvao. Zastor, za kojim su bile slike, odgrnuše, da se vide obje umotvorine.

Na prvom umotvoru posmjehavala se je mlada djevojka izrazom pouzdanja i miloga požrtvovanja, koje reć bi ljubovniku kazivaše: „rado ti vjerujem, da me ljubiš.“

Na drugom mogao si vidjeti od otca prodanu Metru, — na koju allegoriju mogao si se prvim pogledom sjetiti. — Sagnula je drhćuću glavu, na trepavici visila joj suza, suza koja je odavala stidljivost i žalost djevojačku. Lice joj bijaše božanstveno i svi sudci jednoglasno očitovaše, da ili je ova slika sbilja ljepša, ili ih valjda više privlači žalost, nego veselje. Antonio Canova ote lovor vienac Raphaelu.

Volpato pogleda Antonia i razkriliv ruke htjede ga već zagrliti. — Antonio pristupi k učitelju stisne mu ruku i pokaže na Annettu koja je u kutu dvorane u istom položaju i izrazu lica

Danas su članovi:

1. Mignet, Aug. Franç., slavni historik, rodj. 8/5. 1796. član od 12/12. 1836.
2. Duvergier d'Hauranne, Prosper, grof, državnik, r. 3/8. 1798.
3. Dufaure, Jules, državnik, r. 4/12. 1798.
4. Dumas, Jean Bapt., kemik, r. 14/7. 1800.
5. Viel-Castel, Louis, Baron, historik, rodj. dne 14/10. 1800.
6. Littré, Emile, velik filolog, r. 1/2. 1801.
7. Sacy, Silvester de, publicist, r. 17/10. 1801.
8. Dupanloup, Felix, theolog, biskup, rodjen dne 3/1. 1802.
9. Noailles, Paul, vojvoda, historik, rodjen dne 4/1. 1802.
10. Hugo, Victor, slavni pjesnik, r. 26/2. 1802. član od 3. lipnja 1841.
11. Cuvillier-Fleury, Alfr. Aug. publicist rodjen 1802.
12. Champagny, Franç., Jos., grof, historik, r. 10/9. 1804.
13. Barbier, Henri, August, pjesnik, rodj. dne 28/4. 1805.
14. Nisard, Desirée, Napol. lit. hist., rodj. dne 20/3. 1806.
15. Legouvé, Ernest, pjesnik, r. 15/2. 1807.
16. Favre, Jules, državnik, r. 31/3. 1809.
17. Hausonville, Jos., grof, hist. r. 27/5. 1809.
18. Marmier, Xavier, putopis., r. 24/6. 1809.
19. Martin, Henri, historik, r. 20/2. 1810.
20. Sandeau, Jules, romanopisac, r. 19/2. 1811.
21. Falloux, Fridric, grof, hist., r. 7/5. 1811.
22. Laprade, Victor, pjesnik, r. 15/1. 1812.
23. Doucet, Camille, pjesnik, r. 16/3. 1812.
24. Boissier, Gaston, filolog, r. 1813.
25. Simon, Jules, filozof i drž. r. 31/12. 1814.
26. Lemoine, John, novinar, r. 1815.
27. Blanc, Charles, umjet. hist., r. 17/11. 1815.
28. Taillandier St. René, lit. historik, rodjen dne 26/12. 1817.
29. Augier, Emile, dramatik, r. 17/9. 1820.
30. Rousset, Camille, historik, r. 15/2. 1821.
31. Broglie, Albert, Vojvoda, historik, rodjen dne 13/6. 1821.
32. Aumale, Henri, Vojv. hist., r. 16/1. 1822.
33. Feuillet, Octave, romanop., r. 11/8. 1822.
34. Renan, Ernest, filozof, r. 27/2. 1823.
35. Dumas, Alexander, pjesnik, r. 28/7. 1824.
36. Ollivier, Emile, državnik, r. 2/7. 1825.
37. Caro, Charl., filozof, r. 4/3. 1826.
38. Mezieres, Alfred, lit. hist., r. 19/11. 1826.
39. Sardou, Victorien, dramatik, r. 8/9. 1831.
40. Izpražnjeno mjesto smrću Loméni-a.

Po političkom mnienju 11 je članova odlučnih republikanaca (Mignet, Dufaure, Littré, Hugo, Barbier, Favre, Martin, Laprade, Simon, Lemoine i Blanc) a ostali su manje više raznih boja.

Po dobi najstariji je Mignet, najmladji Sardou.

Po članstvu su najstariji Mignet (1836), Hugo (1841), Nisard (1850), Sacy (1854), Dupanloup (1854), Legouvé (1855), Augier (1858), Laprade (1858), Feuillet (1862), Simon (1863); svi ostali imenovani su poslje 1869. godine.

DRUŽTVENE VIESTI.

— Na 29. i 30. t. mj. imadu u Zagrebu sastanak sva hrvatska gombalačka družtva, da sklope savez. U tu svrhu priredjuju za 30. lipnja izlet u Maksimir.

SVAŠTICE.

— Magjarski zastupnik Viktor Istóczy podnio je ugarskom saboru predlog, da se kod riešenja iztočnog pitanja potakne i to, neka se ustroji u Palestini židovska kraljevina, kamo bi se imali svi židovi izseliti, jer da odviš gule narode i da osobito magjarskoj prieti, ako se budu ondje tako umnožavali kao do sad, da ne stane drugog življa. Po njegovu računu bit će u Ugarskoj g. 2020. 17. milijuna židova. Kuća je primila s velikim smiehom predlog, i pošto je predlagatelj uvidio, da će propast s njim, povukao ga je natrag. Bilo je bar smieha. — Židovi su se već iz Barcsa bili obratili na Istoczya nek im izposluje za put i karte uz pol ciene.

— Parižku izložbu posjetilo je već preko tri milijuna ljudi, te na blagdane broj posjetnika nadmašuje kadkad i 200.000, do sad još nečuveno.

TVORNA UMJETNOST.

— Slomšekov spomenik odkrit je svetčano u mariborskoj stolnoj crkvi 24. lipnja, prem nije prošlo bez sukoba s njemškutari.

— Nadgrobni spomenik pjesnika Freiligratha odkriše 24. lipnja u Canstattu.

— Od nekoliko dana kola českimi novinami vrlo znamenita viest. Mladi češki slikar Brožik iz Plzna, komu je jedva 25 godina i koj se nalazi sad 15 mjeseci u Parizu, izložio je u ovogodišnjem Salonu parižkom veliku sliku: „Poslanstvo českog kralja na dvor Karla VII. moleće za ruku kraljevne Madelaine." Sudce i kritiku tako je zadovoljila ta slika, da su mladomu slikaru dopitali kolajnu drugoga razreda, što je tim veće odlikovanje, kad se uzme u obzir, da se u svem samo podieljuju 24 kolajne, a od tih, da ih je 12 trećega razreda, te da je već takovu težko steći medju tisućami od slika. Francezke novine pune su hvale za mladog slikara, a Čehom ustaje eto zamienik za slavnog Čermaka.

KNJIŽTVO I NOVINSTVO.

— Uprav je izašao drugi svezak Kuhačevih „Južno-slovjenskih narodnih popievaka," koji sadržaje 103 pjesme te u ničem ni malo nezaostaje od prvog svezka. Mi ćemo se još nanj svratit; a preporučamo ga svim najtoplije.

— Blockovi „Temelji praktičnog gospodarstva," što ih je francezka akademija nagradila i što su izlazili prevodom g. Milana Krešića u našem listu, izašli su posebnim odtiskom te će se knjiga moći još ovih dana dobiti u g. prevoditelja. Kako je ova knjiga vrlo razumljivo pisana i koristna, preporučamo ju što toplije.

— U Beču izdat će do godine slavenski djaci „Almanak" u kom će bit prinesaka u svih slavenskih jezicih te pozivlju na predplatu, koja stoji 1 f. 20 nv. a šilje se g. Todoroviću, Burggasse. 24. Wien.

— A. de Fontaine i A. Spitzbarth u Varšavi oglasili su, da će od 1. svibnja izdavat list „Revue Slave," svakih 14 dana svezak od 150 strana, posvećen svim slavenskim interesom, i otvoren svim slavenskim književnikom.

UMRLI.

— **Dr. Julius Faucher**, njemački nationalekonom, porieklom Francez, zagovornik slobodne trgovine, r. u Berlinu 13. lipnja 1820., † u Rimu 12. lipnja.

— **Maria de las Mercedes**, kraljica španjolska, kći vojvode Montpensiera, unuka Louis-Philippea, rodj. u Madridu 24. lipnja 1860., istom 23. siečnja 1878. udata za mladog kralja Alfonsa XII. † 26. lipnja u Madridu na naglo od krvotoka, navršiv jedva 18. godinu.

---

stajala, kano što to bijaše na slici izraženo. — „Molim gospodu sudce za rieč," progovori glasom. u kojem mu se je odavala težka bol ranjena srdca, „prosvjedujem proti odluci, koja bi me učinila najsretnijim čovjekom; odstupam od takmenja i prepuštam pobjedu Raphaelu." — Vidite li učitelju, progovori on tiše, kako Annetta glavu uzdiže i pogled joj biva sve to bistriji; ona ljubi Raphaela. Jest, govorio je Antonio dalje, svaki poznaje svoj talenat; tako i ja spoznajem, da sam još daleko za Raphaelom, zato polažem pernik i dlieto, stečem li si slavu u toj umjetnosti, to ću Vam jedinomu biti zahvalan.

Annetta se udade za Raphaela. Antonio Canova ostavi kuću i dvoranu Volpatovu, te ponese sa sobom istu onu sliku, kojom je svoga takmaca nadvisio, nu ne presta zato i dalje gojiti ljubav i prijateljstvo prama Volpatu.

Nekoliko godina kasnije 1785. pozove mletački poslanik Julian sve najvrstnije i najglasovitije inostrane umjetnike k objedu. Poslije objeda otidoše u palaču, u kojoj je hotio Julian gostom svojim pokazati sliku, koju je malo prije neki umjetnik dovršio; umjetnikovo ime im nije hotio kazati. Slika prikazivaše Theseja, pobjeditelja Minotaura; — te bi jednoglasno proglašena uzor slikom, kakove Rim već od davna ne vidje.

„Gospodo moja!" progovori poslanik ponosito, umjetnik taj je moj zemljak. On je na moju želju tu sliku otajno izradio. Dodjite ovamo, gospodine Antonio Canova i primite priznanje od ove gospode."

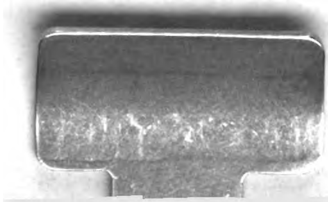
Tu sliku krasili su Adonis, Psiha, Apolo, jednom riečju, svi bogovi Olimpa, koji većinom još i dan danas rese palače kraljeva i vladara evropskih. — Da si posjetio dvoranu Canovinu u Rimu, pripoviedao bi ti on cielu poviest svojih prvih nauka do onoga vremena, kada se je morao sa Raphaelom natjecati; za tim bi ti pokazao sliku Annettinu. Uspomena ta, s koje mu se je prije otelo toliko uzdisaja, izvabila bi mu sada tek blagi posmjeh. Nezahvalan nije on nikad bio svomu učitelju, a to nam dokazuje po njem postavljen mramorni spomenik na grobu Volpatovom u apoštolskoj crkvi.

☛ Molimo, da se koncem polugodišta iztičuća predplata obnovi. Uredničtvo se od 25. lipnja nalazi u „marovskoj ulici br. II.", kamo se imadu upravljat sva pisma, novci i novine.

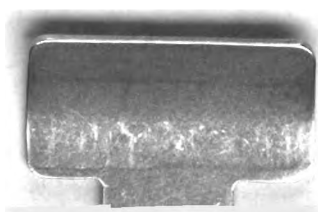
Zaključak uredničtva 28. lipnja.

Vlastnik i nakladnik: **Milan Grlović**. Tiskom **C. Albrechta** u Zagrebu.

3 0000 093 445 645